

ज्ञानेश्वरीचें शब्द-भांडार

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

रामचंद्र नारायण वेलिंगकर

मराठी ग्रंथसंग्रहालय मंडळ

मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय

भाई जीवनजी लेन, ठाकुरद्वार, मुंबई २

१९५९

किंमत पंधरा रुपये

प्रथमावृत्ति : फेब्रुवारी १९५९

© १९५९, रामचंद्र नारायण वेळिंगकर

मुद्रक : वि. पु. भागवत, मौज प्रिंटिंग ब्यूरो, खटाववाडी, गिरगांव, मुंबई ४
प्रकाशक : अ. का. प्रियोळकर, डायरेक्टर : मराठी संशोधन मंडळ, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय,
भाई जीवनजी लेन, ठाकुरद्वार, मुंबई २

पुरस्कार

वेद, उपनिषदे व रामायण-महाभारतादि आपले धर्मग्रंथ संस्कृत भाषेमध्ये आहेत. या भाषेशी परिचय नसलेल्या सर्वसामान्य लोकांमध्ये ब्रह्मविद्येचा प्रसार व्हावा म्हणून आपल्या कनवाळू महाराष्ट्र-संतांनी मराठीमध्ये ग्रंथरचना आरंभिली. परंपरागत समजुतीप्रमाणे मुकुंदराज हे मराठीचे आद्यकवि मानले जातात. ते आपल्या 'विवेकसिंधू' मध्ये म्हणतात,

जयां नाहीं शास्त्र-प्रतिती । नेणती तर्कमुद्देची स्थिति ।

तयांलागीं मज्हाठिया उत्तीं । केली ग्रंथरचना ॥

उपार्जनेचा सिणु नेणे वालु । तयाचिया मुखीं मिष्टान्नकवळु ।

सूये जननी जेवीं कृपाळु । अपत्यविपई ॥

स्वतः ज्ञानेश्वरमहाराजांच्या मराठी ग्रंथरचनेचे उद्दिष्ट काय होते ते आपणास ज्ञानेश्वरीच्या अकराव्या अध्यायाच्या आरंभी शांत व अद्भुत रसांचे जे विवरण आले आहे त्यावरून कळून येते :

तीरें संस्कृताचीं गहनं । तोडूनि मज्हाठिया केलीं शब्दसोपानं ।

रचिलीं धर्मनिधानें । निवृत्तिदेवें ॥

म्हणौनि भलेतेणें पृथ न्हावें । प्रयागीं माधवीं विश्वरूपातें पाहावें ।

पुतुलेनि संसारा देयावें । तिलोदक ॥

ज्ञानेश्वरांच्या काळी 'भलेतेणें' जाणावी अशी ज्ञानेश्वरीची भाषा सोपी होती, असें यावरून म्हणण्यास हरकत नाही. असें जर नसेल तर,

माझा मज्हाटा चि बोलु कवतिकें । परि अमृतातें हीं पैजेंसीं जीके ।

ऐसीं अक्षरें चि रसिकें । मेलवीन ॥

या पैजेंत अर्थच राहाणार नाही.

ज्ञानेश्वरी ज्या काळी लिहिली गेली त्यावेळीं जरी तिची भाषा सर्वांना सुबोध होती तरी कालांतराने तिच्यामध्ये बदल होऊन तिचा अर्थ लोकांना कळेनासा झाला. अलीकडे तर काहीं विद्वानांनी 'ज्ञानेश्वरी'-लाच संस्कृताचीं शब्दसोपानें रचण्याचा प्रयत्न केला आहे !

ज्ञानेश्वरीचा अर्थ पुढील लोकांना कळेनासा झाला याला दोन कारणे होती. एक तर नकळकारांच्या अज्ञानामुळे किंवा निष्काळजीपणामुळे ती दूषित झाली, किंवा तिच्या भाषेमध्ये कालांतराने बदल झाला. पहिल्या कारणामुळे ज्ञानेश्वरीला प्राप्त झालेला दुर्बोधपणा घालविण्यासाठी एकनाथांनी तिची पाठशुद्धि केली हे प्रसिद्धच आहे; परंतु त्याचबरोबर शब्दांना आलेला दुर्बोधपणा दूर करण्याकरितां कठिण शब्दांचा अर्थ देणारी 'ज्ञानेश्वरी-परिभाषा'ही त्यांनी तयार केली होती, असा शोध नुकताच पुढे आला असून 'प्रतिष्ठान' (नोवेंबर १९५८ पहा) मध्ये ती क्रमशः प्रसिद्ध होत आहे. हा ग्रंथ छापून पुरा झाल्यावर निश्चितपणे तो एकनाथांचाच आहे की नाही हे विद्वान लोक ठरवितीलच; परंतु अशा प्रकारचे ग्रंथ जुन्या काळीं आणखीही पुष्कळ लिहिले जात होते, असें म्हणावयास जागा आहे.

तंजावरच्या सरस्वतीमहालमध्ये ज्ञानेश्वरी-शब्दांचे विवरण केलेल्या एका ज्ञानेश्वरी-टिप्पणाच्या पांच प्रती आढळल्या. या टिप्पणाचा रचनाकाल शके १६६९ (इ. स. १७४७) असल्याचे नमूद आहे.

धुळ्याच्या श्रीसमर्थवागदेवतामंदिरामध्ये ज्ञानेश्वरीपरिभाषेच्या तीन प्रती असून (क्र. १३४, २१०, ५५८) एक ज्ञानेश्वरीकोश-शब्दपर्याय आहे (क्र. १७०३); परंतु या एकावरही लेखनकाल दिलेला नाही.

पुण्याच्या भारतइतिहाससंशोधनमंडळामध्ये ज्ञानदेवी-भाषा-पर्याय, श. १७२६ (५२, ६८०,) ज्ञानदेवी-भाषा-पर्याय (अ. ४ ते १८; २९, ३३०-३३१) आणि परिभाषाज्ञानदीपिका (अ. १-१७; ३६, ९३३) अशीं हस्तलिखिते आहेत.

मुंबई मराठी संशोधनमंडळामध्ये ज्ञानेश्वरीपरिभाषेच्या तीन प्रती असून त्यांचा लेखनकाळ अनुक्रमेण श. १६८२ (क्र. ३७७), श. १७१८ (क्र. १८९) व श. १७४१ (क्र. १९१) आहे.

वि. का. राजवाडे यांनी 'सरस्वतीसंदिश'त (वर्ष ५, अं. ३, आश्विन श. १८२७) 'राष्ट्रीय मराठी कोश' या विषयावर लेख लिहिला होता. त्यामध्ये ते म्हणतात, "महानुभावांच्या कोशातून तिच्या अलीकडचा असा एक कोश मला मिळाला आहे. ह्यांत ज्ञानेश्वरीतील दुर्बोध म्हणजे मध्यकाळीन शब्दांचे अकारविल्हाने अर्वाचीन मराठी प्रतिशब्द दिले आहेत. हा कोश सुमारे गोनशी वर्षांचा जुना असून हा दोनचार स्थळीं याहून प्राचीन कोशांचा हवाला देतो."

ज्ञानेश्वरीच्या काही हस्तलिखितांमध्येही मधूनमधून शब्दार्थविवरण केलेले व दुर्बोध शब्दांच्या अर्थ दिलेला आढळून येतो. उदाहरणार्थ निरंजन रघुनाथांचा प्रत. काही सार्वजनिक व व्यासगी संस्थांमध्येही ज्ञानेश्वरी परिभाषेच्या व टांचणांच्या आणखी हस्तलिखित प्रती सांपडण्याचा संभव आहे. यापुढून ज्ञानेश्वरीचीही 'तीरे' फार जुन्या काळापासून लोकांना हळुहळू 'गहने' कशी होऊ लागली होती याचा कल्पना करता येते.

ज्ञानेश्वरीवर मुद्रणाचा संस्कार होऊ लागल्यापासून तिच्या अर्थविवरणाचे कसकस प्रयत्न शक्ति तीर्षी पाहण्यासारखे आहेत :

पहिली मुद्रित ज्ञानेश्वरी 'प्रभाकर' प्रेसमध्ये श. १७६७ (इ. स. १८४५) मध्ये छापण्यांत आली. दुसरी श. १७८६ (इ. स. १८६४) मध्ये गणेश बापूजी शान्नी मालवणकर यांच्या छापणान्यांत मुद्रित झाली. या दोनही प्रतींमध्ये शब्दार्थ दिलेले नाहीत. केवळ पाठभेद आहेत.

ज्ञानेश्वरीमुद्रणाचा तिसरा महत्त्वाचा प्रयत्न गणपत कृष्णाजींचा. ही ज्ञानेश्वरी श. १७९६ (इ. स. १८७४) मध्ये प्रसिद्ध झाली. हिला शेवटी १०४ पृष्ठांचा 'ज्ञानेश्वरी-कोश' जोडण्यांत आला आहे. ज्ञानेश्वरीचे शब्दमांडार खोलण्याचा हा पहिलाच मुद्रित प्रयत्न होय. या कोशाची योजना कथांच्या पुढील शब्दांत सांपडेल :

"...यांत (ज्ञानेश्वरी ग्रंथांत) लेखकप्रमादाने बहुतेक ठिकाणीं अपभ्रंश सांगिते आहेत व असे दुर्बोध शब्दही पुष्कळ आहेत यासुळे अर्थ समजण्यास फार अडचण पडते. ती दूर जाणी म्हणून प्रथमतः शिष्यपरंपरेने याचा अर्थ जाणणाऱ्यांकडे हा ग्रंथ समजून घेऊन नंतर या ग्रंथाच्या निरनिगळ्या देशातील पुष्कळ प्रती जमवून या ग्रंथाचा सतत दोन वर्षे अभ्यास केला. मग एक शुद्ध प्रत यथामात्र तयार करून त्या प्रतीस हा दुर्बोध शब्दांचा कोश करून जोडला. विवेकसिंधु, परमामृत, गुकारामाची गाथा, एकनाथी भागवत, रामविजय, रुक्मिणीस्वयंवर, पांडवप्रताप, दासबोध आणि मोरोपंतांच्या आर्या इतके ग्रंथ वाचून ज्ञानेश्वरीतील कठिण शब्द ज्या ज्या स्थळीं आढळले त्या त्या स्थळांचा हवाला या कोशांत दिला आहे. जे शब्द वर सांगितलेल्या ग्रंथांत मिळाले नाहीत त्यांचा अर्थ ज्ञानेश्वरीवर कित्येकांनी टिपणे केले आहेत ती मिळवून व मार्मिक ज्ञानेश्वरीवेद्यांचे साह्याने त्यांचा सूक्ष्मदृष्टीने विचार करून दिला आहे. आणि ग्रंथांतरीं सांपडत नाहीत व टिपणांतही उल्लेख नाही अशा शब्दांचा अर्थ ज्ञानेश्वरीत जितके ठिकाणीं त्यांचा उपयोग केला आहे तितके ठिकाणीं सम्यक् लागावा असे अर्थांची योजना केली आहे. या दुर्धट कृत्याविषयी हा पहिलाच यत्न आहे..."

अशा प्रकारचे शब्दकोश पुढील निरनिगळ्या ज्ञानेश्वरींना शेवटी जोडलेले आढळतात : ना. रा. सोहनी (मुंबई १८९०), रा. वि. माडगांवकर (मुंबई १९०७), वि. का. राजवाडे (पुणे १९०८), व्यं. व्यं. चाफेकर (पुणे १९२४), बंकटस्वामी (पुणे १९२७), डॉ. वा. दांडेकर (पुणे १९५३).

ज्ञानेश्वरीमुद्रणाचा चौथा प्रयत्न रावजी श्रीधर गोंधळेकर यांचा दिसतो. पण ही प्रत मध्य मुंबई व पुणे येथील प्रमुख ग्रंथालये छुंढूनही पाहावयास मिळाली नाही. इतकेच नव्हे तर रा. डांडेकर गणेश दांडे यांच्या मराठी ग्रंथसूचीत व डॉ. मु. ग. पानसे यांच्या *Linguistic Peculiarities of Jñāneshvari* या ग्रंथामधील ज्ञानेश्वरवाक्यांच्या यादीत तिची नोंद नाही. विष्णुशास्त्री चिपळूणकरांनी 'निबंधमाले'

च्या ५१ व्या अंकांत (पृ. १०-१५) 'ज्ञानेश्वरी-परिभाषा' या ग्रंथावर जो अभिप्राय दिला आहे त्याच्यामध्ये या प्रतीचा निर्देश वाचून तिचें अस्तित्व मला प्रथम कळून आलें. पुढें इंडिया ऑफिसच्या मराठी कॅटलॉगांत (Vol. II, Pt. V, J. F. Blumhart, London 1908) या प्रतीची नोंद सांपडली. ती अशी :—

"Edited with a glossary at the end of each chapter by Rāvaji Śrīdhara Gondhalekar, 4 to, Poona 1878."

यांत वर्णन केल्याप्रमाणें प्रत्येक अध्यायाच्या शेवटीं जीं त्या त्या अध्यायाच्या शब्दकोशाचीं पानें दिलीं होतीं तींच पुढें एकत्र करून या 'ज्ञानेश्वरी-परिभाषे' ची निराळी स्वतंत्र प्रत काढली, आणि तिच्यावरच 'निबंधमाले' मध्ये उपरिनिर्दिष्ट अभिप्राय प्रसिद्ध झाला आहे. गोंधळेकरांची ही मूळ ज्ञानेश्वरी जरी हिंदुस्थानांत मला उपलब्ध झाली नसली, तरी या परिभाषेची एक प्रत प्रस्तुत लेखकाच्या संग्रहीं असून इतरत्रही तिच्या कांहीं प्रती पाहावयास मिळाल्या. या परिभाषेच्या प्रस्तावनेंत पुढील मजकूर आढळतो :—

"...पुढें भाषेंत फारच अंतर पडल्यामुळें तो ज्ञानदेवाचा लेख (ज्ञानेश्वरी) लोकांस दुर्बोध झाला. नंतर रामेश्वरभट्ट म्हणून एक विद्वान् ब्राह्मण होता. त्याने आपले मते लोकांस दुर्बोध अशा शब्दांवर पर्यायशब्द घाळून परिभाषा केली; परंतु तेवढ्या पर्यायांनीं सर्व ज्ञानेश्वरी समजण्यास कठिण पडूं लागलें, त्यावर कांहीं विद्वानांनीं विव्हेवारीनें शब्दांचे कोश केले तथापि वाचकांचें व्य(अ?)वधान ग्रंथ वाचण्याकडे असतें. मध्येच शब्द अडला म्हणजे त्याचा अर्थ पाहावयाचा तो कोशाचे विव्हेवारीप्रमाणें काढून पाहण्याकडे व ग्रंथसंबंधाचे योगानें एका शब्दाचे वेगवेगळे अर्थ होतात त्यांपैकीं कोणता अर्थ कोणते स्थळीं घ्यावा याचा विचार करण्याकडे बराच वेळ मोडतो त्यामुळें वक्त्यास जसा उपयोग व्हावा तसा होत नाही."

गणपत कृष्णाजींचा कोश वर्णानुक्रमानें होता, तर रघुनाथ भास्कर गोडबोले यांच्याकडून गोंधळेकर यांनीं तयार करविलेली प्रस्तुत परिभाषा अध्याय व ओवी यांच्या क्रमानें आहे. 'जुन्या परिभाषा मिळवून ही तयार केली असाही प्रस्तावनेंत निर्देश आहे. या परिभाषेची १८९० सालची दुसरी आवृत्ति भारत-इतिहाससंशोधनमंडळ, पुणें येथें पाहावयास मिळाली. कठिण शब्दांचे अर्थ तळटीपांत देणें हें उपरिनिर्दिष्ट परिभाषेपेक्षाही वाचकांच्या दृष्टीनें जास्त सोयीचें असतें. अशा प्रकारचा पहिला प्रयत्न करण्याचें श्रेय माझ्या माहितीप्रमाणें पांडुरंग विठ्ठल रानडे यांना आहे. 'परिभाषायुक्त ज्ञानेश्वरी' हा ग्रंथ त्यांनीं श. १८०८ (इ. स. १८८६) मध्ये पुणें येथें बुद्धिप्रकाश छापखान्यांत मुद्रित केला. याची एक प्रत पुणें विद्यापीठाच्या ग्रंथालयांत आढळली; इतर कुठेही पाहावयास सांपडली नाही. इतकेंच नव्हे तर रा. शं. ग. दाते व डॉ. पानसे यांच्या ग्रंथांतही तिचा नामनिर्देश नाही. ज्ञानेश्वरीमुद्रणाचा हा पांचवा प्रयत्न असावा. यानंतर अशा प्रकारचे ज्ञानेश्वरींतील शब्दांचे तळटीपांत अर्थ देण्याचे प्रयत्न पुष्कळांनीं केले : अण्णा भोरेश्वर कुंटे (सुंबई १८९४), कृ. ना. आठल्ये (सुंबई १९००), व्यं. व्यं. चाफेकर (पुणें १९२४), बंकटस्वामी (पुणें १९२७), बा. अ. भिडे (सुंबई १९२८), रंगनाथ महाराज व रामभाऊ यादव (कोल्हापूर १९४८), शं. वा. दांडेकर (पुणें १९५३).

कठिण शब्दांचे केवळ अर्थ देऊन ज्ञानेश्वरी समजणें कठिण आहे. प्रत्येक ओवीचा संबंध अर्थ म्हणजे ज्ञानेश्वरीचें गद्य रूपांतर किंवा अनुवाद करण्याची त्यामुळें आवश्यकता निर्माण झाली. ही गरज भागविण्याचें काम प्रथम कोल्हापूरचे विनायक सखाराम भावे यांनीं केलें. त्यांचा 'ज्ञानेश्वरी-अर्थचंद्रिका' हा ग्रंथ इ. स. १८९५ सालीं मुद्रित झाला. अनुक्रम लावावयाचा झाला तर ज्ञानेश्वरीमुद्रणाचा हा सातवा प्रयत्न दिसतो. कारण सहावी मुद्रित ज्ञानेश्वरी (इ. स. १८९०) ना. रा. सोहनी यांची होय.

समग्र अर्थासह ज्ञानेश्वरी प्रसिद्ध करण्याचा दुसरा प्रयत्न कृ. ना. आठल्ये यांचा. इ. स. १९०० त सुंबईमध्ये ही ज्ञानेश्वरी निघाली. याच पद्धतीनें पुढें नानामहाराज साखरे (पुणें १९०५. ही प्रत कै. कृष्णाजी परशुराम भिडे यांनीं नानामहाराज साखरे हे ज्ञानेश्वरीवर प्रवचन करीत असतांना त्यांच्या अर्थाप्रमाणें प्रथम लिहून काढली, व १९०५ सालीं आवटे यांनीं ती प्रसिद्ध केली; परंतु पुढें १९०६

सालीं भिडे निधन पावल्यावर नानामहाराजांचे चिरंजीव विनायकधुवा यांनी त्यांत अल्प घटक करून ती आपल्या नांवावर ओढली, व तिच्या अनेक आवृत्त्या प्रसिद्ध झाल्या. मूळ भिडे लिहिलेल्या ज्ञानेश्वरीची दुसरी आवृत्ति नानामहाराज साखरे यांचे तृतीय चिरंजीव भिक्षु कृष्णानंद सरस्वती यांनी १९४८ साली प्रसिद्ध केली आहे.), बंकटस्वामी (पुणे १९२७), बा. अ. भिडे (मुंबई १९२८), रंगनाथ महाराज व रामभाऊ यादव (कोल्हापूर १९४८), डा. वा. दांडेकर (पुणे १९५३, बंकटस्वामींच्या प्रतीवर आधारलेल्या) असे गद्य अर्थ देणारे प्रयत्न झाले.

ज्ञानेश्वरीचा ओवीबद्ध पद्यात्मक अर्थ देण्याचा प्रयत्न गो. रा. मोघे यांचा, (मुंबई १९१६; आवृत्ति २ री १९२६).

ज्ञानेश्वरीवर मराठी टीका लिहिण्याचा उद्योग मिरजेचे कै. गणेश कृष्ण आगाशे यांनी केला व यशस्वीपणे तडीस नेला. त्यांची ही 'श्रीज्ञानेश्वरी टीका' सहा भागांत क्रमशः प्रसिद्ध झाली (कोल्हापूर-सातारा १९२४-१९३३). राजवाड्यांनी प्रसिद्ध केलेल्या ज्ञानेश्वरीच्या संहितेसहित ही टीका आहे. हा त्यांचा प्रयत्न अपूर्व म्हणावा लागतो.

जिचीं तीरें गहनै बनलीं, ती ज्ञानेश्वरी सुगम होण्याकरितां जीं येथवर वर्णन केलेलीं बहुविध सोपांसे रचिलीं गेलीं, तीं सर्व ज्ञानेश्वरीला जोडूनच होती; परंतु ज्ञानेश्वरीचा स्वतंत्र असा कोश तयार करण्याची पहिली कल्पना रा. शिवाजीराव भावे यांची आहे. त्यांनी आपल्या 'श्री ज्ञानेश्वरी शब्दार्थ कोश' राजवाड्यांच्या ज्ञानेश्वरीच मूळ धरून केलेला आहे (वर्धा, १९५१). आरंभीच्या 'दोन शब्दांत' त्याचे घेणु आप्ताचे विनोबा भावे "ज्ञानेश्वरींतील यच्चायावत् शब्दांचे अर्थ देणारा हा कोश" असे त्यांचे नि वर्णन करताना ते यथार्थ म्हणवत नाही. कांहीं सोपे शब्द त्यांनी गाळलेले दिसतात. उदाहरणार्थ तो-नी तें, ओ जी ते.

रा. भाव्यांच्याही पुढें जाऊन डॉ. सु. ग. पानसे यांनी *Index Verborum of Jñāneśvarī* म्हणजे ज्ञानेश्वरीची शब्दसूचि तयार केली. (*Linguistic Peculiarities of Jñāneśvarī*, Poona, 1953) या ग्रंथांत शब्दांचे इंग्रजीत अर्थ तर दिले आहेतच, शिवाय तो शब्द कोणत्यांत आला आहे तेंही नमूद आहे. परंतु यांत अगदीं सोप्या शब्दांच्या बाबतींत अग वाटकर त्यांनी केलेली आहे: याचा खुलासा त्यांच्या Preface मध्ये सांपडेल. डॉ. पानसे यांचा प्रयत्न जरी आंगल्या असला तरी त्या ज्ञानेश्वरीच्या मूळ हस्तलिखितावरून ही शब्दसूचि बनविलेली आहे तेंच सर्वत्र मुद्रित होऊन लोकांपुढें आलेलें नसल्यामुळें ज्ञानेश्वरीच्या अभ्यासकांना या सूचीचा व्हावा तसा उपयोग होत नाही.

प्रा. रा. ना. वेलिंगकर यांचा प्रस्तुत "ज्ञानेश्वरीचे शब्द-मांडार" हा ग्रंथ त्यांकांपुढें असल्या राजवाड्यांच्या ज्ञानेश्वरीवर आधारलेला आहे. डॉ. पानसे यांच्या *Index Verborum* प्रकाशने प्रा. वेलिंगकरांची ही ज्ञानेश्वरीची शब्दार्थसूचि आहे. प्रा. वेलिंगकर यांनी आपल्या ग्रंथाची योजना आपल्या 'निवेदना'त मांडिली असल्यामुळें या ग्रंथाच्या रचनेसंबंधी येथें विशेष लिहिण्याचें कारण दिसत नाही. प्रा. वेलिंगकर यांच्या अभ्यासाचा मुंबई विद्यापीठांतील बी. ए. चा मुख्य विषय संस्कृत हा होता व पुढें ऑक्सफर्ड येथें इंग्रजीची पदवी घेतल्यावर इंग्रजी शिकविण्यांत त्यांचें बहुतेक आयुष्य गेलें. या दोन्ही भाषांच्या ज्ञानाची बैठक त्यांच्या या ग्रंथाला मिळालेली आहे. या ग्रंथाची एकंदर योजना व मांडणी पद्धतीवर असून कर्त्याची मार्मिक व सूक्ष्म दृष्टि हा ग्रंथ वाचला असता ठिकठिकाणी पाहावयास सांपडणें. या ग्रंथाच्या जोडलेलीं परिशिष्टे हीं तर ज्ञानेश्वरीच्या अभ्यासकांना त्यांची अपूर्व व मोठ्याची देणगी आहे. आतांपर्यंत या विषयावर जे प्रयत्न झाले त्यांच्यापुढें प्रा. वेलिंगकर यांनी चार पाउले मजल मारलेली आहे, असे म्हणावयास हरकत नाही. याच्याही पुढें जाऊन सोपा व कठिण असा विचार न करतां ज्ञानेश्वरीतील प्रत्येक शब्द व त्याचा प्रत्येक संदर्भ देणारी सूचि एकाद्याला करतां येण्यासारखी आहे. पण असा प्रयत्न नजिकच्या भविष्यकालांत होईल असे वाटत नाही.

प्रस्तुत 'शब्द-मांडार' राजवाडे यांनी प्रसिद्ध केलेल्या ज्ञानेश्वरीवर आधारलेले आहे. अगदीं मुंबई सरकार राजवाड्यांची ज्ञानेश्वरी शुद्ध करून मुद्रित करित आहे. तिच्या आधारावर जर प्रस्तुत

कोश तयार झाला असता तर जास्त बरें झालें असतें; परंतु हा कोश लिहून झाल्यावर त्याच्या प्रकाशनाच्या उद्योगांतूनच सरकारच्या शुद्ध ज्ञानेश्वरीची कल्पना निघाली हें लक्षांत ठेवलें पाहिजे. तरीपण या शुद्ध प्रतीचे व जुन्या राजवाड्यांच्या ज्ञानेश्वरीच्या ओव्यांचे क्रमांक एकच असल्यामुळें एकादी पुरवणी प्रसिद्ध करून या 'शब्द-भांडाराचा' शुद्ध प्रतीलाही उपयोग होईल अशी व्यवस्था करतां येण्यासारखी आहे. वर ज्या मुद्रित ज्ञानेश्वरीचा उल्लेख आला त्यांशिवाय तुकाराम तात्या (१८९७), हिंद एजन्सी (१९०८) व ल. वि. पांगारकर (१९३५) यांच्या कांहीं ज्ञानेश्वर्या मुद्रित झाल्याचें कळतें. संस्कृत, हिंदी, गुजराती, कानडी व इंग्रजी भाषांमध्येही ज्ञानेश्वरीचीं शब्दसोपानें रचण्याचे प्रयत्न झाले आहेत.

मराठी संशोधनमंडळामार्फत आतांपर्यंत त्याच्या डायरेक्टरांचे संशोधनात्मक ग्रंथ प्रसिद्ध होत. त्यामुळें 'मंडळा'ला एकखांबी तंबू म्हणून हिणविण्यास कांहीं लोकांना जागा झाली होती; परंतु या ग्रंथाच्या प्रकाशनामुळें या तंबूला दुसरा एक खांब लाभलेला आहे हें त्यांना कळून येईल व त्यांचें समाधान होईल. 'मंडळा'चे इतर सभासदही प्रा. वेलिंगकरांचें अनुकरण करून या तंबूला आणखी खांबांची जोड देतील अशी आशा आहे. प्रा. वेलिंगकर हे मंडळाचे सभासद असल्यामुळें त्यांनीं हा ग्रंथ मंडळाला प्रकाशनार्थ दिल्याबद्दल त्यांचे आभार मानण्याचें कारण नाही; परंतु ज्यांच्या उदार देणग्यांमुळें हा ग्रंथ प्रकाशित करणें व तोही इतक्या अल्प किंमतीला वाचकांना देणें मंडळाला शक्य झालें त्या मुंबई सरकारचे व मुंबई विद्यापीठाचे कृतज्ञतापूर्वक आभार मानणें आमचें कर्तव्य आहे.

ज्ञानेश्वरांचें हें जें 'शब्द-भांडार' प्रा. वेलिंगकरांनीं खुलें केलें आहे त्याचा अभ्यासक भरपूर उपयोग करून घेतील व ज्ञानेश्वरीच्या अध्ययनाला या ग्रंथामुळें नवी चालना मिळेल अशी आशा आहे.

मराठी संशोधन मंडळ, मुंबई २ }
ता. १२ फेब्रुवारी १९५९ }

अ. का. प्रियोळकर
डायरेक्टर

अनुक्रमणिका

	पृ.
निवेदन—रा. ना. वेलिंगकर	१३-१७
अभिप्राय—शं. वा. दांडेकर	१९-२०
माझे मनोगत—न. र. फाटक	२१
ज्ञानेश्वरीचा शब्द-कोश	१-५९७
परिशिष्टे	१-१२६
१ विरोधात्मक व इतर शब्द	१
२ विशेषण विशेष्य	१२
३ क्रियापदे	१६
४ प्रत्ययांत नामें, विशेषणें इ.	२३
५ शब्दांची पुनरुक्ति	२९
६ विशेषनामें	५३
७ स्त्रिया, मुलें, खेळ, धंदेवाईक लोक इ.	७७
८ पशुपक्षी इ.	८८
९ झाडें, फुलें व फळें	१००
१० संख्यावाचक शब्द	१०५
११ संकीर्ण	१२०
पुरवणी	१२६
आधारभूत ग्रंथांची यादी	१
शुद्धिपत्र	३

निवेदन

ज्ञानेश्वरीचे जुने व नवे कोश, गद्यरूपांतरें, टीकात्मक लेख व प्रबंध ज्ञानेश्वरी वाचणाराला मिळत असतां हि हें एक नवें शब्द-भांडार कां उघडण्यांत आलें, आणि तेंही आपल्या नांवानें मराठींत एकहि पुस्तक प्रसिद्ध न करणाऱ्या, इंग्रजीचाच अभ्यास करून इंग्रजी शिकवून सेवानिवृत्त झालेल्या एका अज्ञात अध्यापकानें उघडावें याचा आधीं उलगाडा करतों.

कांहीं वर्षांपूर्वी श्री. चिंतामणराव देशमुख रिझर्व बँकेत असतांना क्रिकेट क्लब ऑफ इंडियामध्ये गहात होते. माझे शाळकरी स्नेही म्हणून—तो स्नेह त्यांनीं आज इतकीं वर्षें तसाच कायम ठेवला आहे—त्यांना भेटण्याकरतां, कित्येकदां टेनिस खेळण्याकरतां, मी त्यांच्याकडे जात असें. एकदां त्यांनीं एक ग्रंथ माझ्या हातीं दिला. मुंबईतील सुप्रसिद्ध नागरिक श्री. मनु सुभेदार यांनीं लिहिलेला ज्ञानेश्वरीचा हा सारांश होता. ज्ञानेश्वरीचें महत्त्व जाणून, मराठीचा अभ्यास करून, श्री. सुभेदारांनीं हा ग्रंथ मराठी न समजणारांकरतां ‘आनंदाचें आवाहं मांडूं जगा’ या उदात्त हेतूनें इंग्रजीत लिहिला होता. उभ्या जन्मांत नवनीतांतील दोन उतान्यांपलीकडे न गेलेल्या माझ्यासारख्या इंग्रजीलाच वाहून वेणाऱ्या शिक्षकाला हा ग्रंथ पाहून काय वाटलें असेल याची कल्पना करावी. ‘आतां ज्ञानेश्वरी पाहा’ एवढेंच चिंतामणराव म्हणाले. यावर प्रथम कुठ्यांची ज्ञानेश्वरी वाचली, नंतर माडगांवकरांची ज्ञानदेवी पाहिली. जे शब्द कठीण वाटले त्यांची अर्थ व पत्त्यांसह एक यादी तयार केली व सुमारे दोन-अडीचशें शब्द अक्षरविस्हे लावून ती यादी चिंतामणरावांना दाखविली. ‘इतर ज्ञानेश्वरीच्या प्रती पाहून हें काम असेंच करीत राहिलां तर एक मोठा कोश तयार होईल,’ असें त्यांनीं उत्तेजन दिलें. यावर साखरे व भिडे पाहिले. कांहीं विद्वान मित्रांनीं राजवाडे प्रत हातीं दिली. यांतील कांहीं शब्द व शब्दरूपें अधिक जुनीं वाटलीं. पण ळ या अक्षराऐवजीं दोन-चार मुद्रणदोष सोडून सर्व ठिकाणीं ळ हें अक्षर कां आलें आहे याचा उकल झाला नाहीं. ज्ञानेश्वरकाळीं ळ अक्षर तर होतें, कदाचित् राजवाड्यांना मिळालेल्या पोथीचें हें एक वैशिष्ट्य असावें असें वाटलें. यावर एकदोन प्रश्न टोचूं लागले. ज्ञानेश्वरांपुढें गीतेची पोथी कोणती होती व त्यांत पाठ कोणते होते? उदाहरणार्थ, पहिल्या अध्यायाच्या शेवटच्या श्लोकांत ‘रथोपस्थ उपाविशत्’ हा पाठ होता कीं ‘रथोपस्थमुपाविशत्’ हा होता? यावर राजवाडे प्रतींतील १-२६७ व १-२७० ओव्या पाहा. तसेंच राजवाडे प्रतींत कांहीं संस्कृत पाठ अशुद्ध वाटले व कांहीं ठिकाणीं ओव्या श्लोकांच्या वरखालीं व मार्गेपुढें झाल्या असाव्या असेंहि वाटलें. हे सर्व लेखकाचे व मुद्रणाचे दोष असावे असें समाधान करून घेतलें. सहाशें वर्षांत निरनिराळ्या लेखकांच्या हातीं ज्ञानेश्वरी गेल्यामुळें हें असें होणें अपरिहार्य होतें. पण हे प्रश्न कोश-काराच्या मर्यादेंत येत नसल्यामुळें त्यांचा विशेष विचार केला नाहीं. ज्या उपलब्ध मुद्रित प्रती पाहिल्या त्या सर्वांत राजवाडे प्रतच जुनी वाटली व याच प्रतीचा कोश तयार करण्याचा निर्णय घेतला. आधीं काढलेले शब्द पुनः या प्रतीतून काढले व याच प्रतीचा अभ्यास करून शब्द काढण्याचें काम चालू ठेवलें. तयार होत चाललेला शब्दसंग्रह मी मधून मधून चिंतामणरावांना दाखवीत असें. तेहि वेळ मिळे तेव्हां येऊन शब्द पाहात. हा प्रसिद्ध होत असलेला शब्दकोश चिंतामणरावांच्या प्रेरणेचें व स्नेहभावानें दिलेल्या प्रोत्साहनाचें फळ आहे. याचें श्रेय मोठ्या आनंदानें मी त्यांना देतों.

एका विशिष्ट पद्धतीनें शब्दांची मांडणी करावी या उद्देशानें शब्दांची निवड करीत होतां. योजलेल्या सविस्तर मांडणींत ज्ञानेश्वरीतील सर्व शब्द घालण्याची स्थलकालाभावीं शक्यता नव्हती, म्हणून शब्दांची निवड करण्यासाठीं आरंभीं कांहीं टोकळ नियमांची चौकट केली. प्रचारांत नसलेले जुने कठीण मराठी शब्द ध्यावे, संस्कृत शब्द संस्कृतकोशांत वाचक पाहीलच असें ठरविलें. यावर जुने मराठी शब्द कोणते, कोणाला कठीण वाटणारे शब्द काढावे, बरेचसे मराठी शब्द संस्कृतांत जसे आहेत

तसेच मराठीने घेतले आहेत, त्यांचे काय ? कांहीं संस्कृत शब्द वेप बद्दल मराठीत आणून आणित या संस्कृत शब्दांच्या मराठी रूपांचे काय ? असे प्रश्न उभे राहिले. अजुहू, अजुहू, अजुहू, अजुहू यासारखे प्रचारांत नसलेले शब्द निवडणें सोपें वाटलें. पण नेहमी उपयोगांत असलेल्या साधारणांच्या मराठी शब्दांचे सर्वच अर्थ कांहीं सोपे दिसले नाहींत. उदाहरणार्थ, आणिक शब्द सर्वोप्या तो आहे, पण आणिकी म्हणजे सवत, आणिकेंसि म्हणजे परपुरुषार्थी, हे अर्थ सर्वोप्या चतुर्थ्या कळालेले असे नाहीं; आवड व मला या शब्दांचेहि तसेंच; मज आवडे म्हणजे मला वाटते, असे तेव्हा म्हणजे कोणीहि हे अर्थ, करणें शब्दाचा काम करणें हा एक व इंद्रियें हा दुसरा अर्थ, गुण व स्नेह शब्दांचे एकाच संदर्भांत प्रत्येकीं दोन अर्थ सर्वोप्या कळण्यासारखे नसल्यामुळे कोशांत देणें इष्ट वाटले. त्याचप्रमाणें साधीसोपी नामें साध्यासोप्या पण निर्गुणत्वाच्या क्रियापदांचेवर आल्यावर त्यांचे अर्थ कसे बदलतात तेंहि दिसून आलें. आंग घे, आंग जाले यांचे अर्थ, पार्श्व द्रोणाचा केल्या भागाचे प्रमाणार्थ शस्त्रास्त्रविद्या शिकवून नांवारूपाळा आणला, तृणा एकासाठीं न सरे पृथ किंवा लहान में सरे मोठ्यांत सरणें या क्रियापदांचे अर्थ देणें भाग पडलें. हें झाले मराठी शब्दांचे.

आतां संस्कृत शब्दांचें पाह्या. आरंभी कांहीं संस्कृत शब्द वाचल्या ठेवले. मग्नाह, मग्नाह, भाव, नेत्र, नयन, जिह्वा, नासिका, कर्ण हे शब्द रोजच्या प्रचारांत नाहींत म्हणून थोडे, माथा, कपट, थोडा, जीभ, नाक, कान हे शब्द घेतले. पण या वागळलेल्या शब्दांचे इतर शब्दांचेवर केलेले उपयोग पाहून हेहि शब्द पुरवणींत घालावे लागले. संस्कृत शब्दांचे अर्थ संस्कृतकोशांत सांपडालेले हे स्वयं. पण समासांचे काय ? उदाहरणार्थ, दहाव्या व अठराव्या अध्यायांतील वंदनांत आलेल्या मोठमोठ्या समासांचे अर्थ संस्कृतकोश पाहून कळणार नाहींत. ते कळायला थोडे संस्कृत, निदान समासांचे विग्रह करण्याइतके तरी संस्कृत, आले पाहिजे. ज्ञानेश्वरीतील मराठी कळण्यासाठीं थोडे तरी संस्कृतानें ज्ञान आवश्यक आहे असे माझे प्रांजल मत आहे; 'माझा मन्हाटा चि बोळु' ही ज्ञानेश्वरीच्या आरंभीत बहुतांशी खरे आहे, पण सर्वांशीं नाहीं. बरे, एकवेळ मोठमोठे समास वाचल्या ठेवते व साधे संस्कृत शब्द, जे मराठीत आले आहेत, ते घेऊन पाहिले. उदाहरणार्थ, बुद्धि व भेद व्या. हे संस्कृतानेच राहिले नाहींत. ज्ञानेश्वरीतील आत्मबुद्धि, परबुद्धि व सत्त्वबुद्धि यांचे अर्थ, स्वबुद्धि म्हणजे स्वयं आहे या समजुतीनें किंवा अगदीं साधा शब्द अजुही म्हणजे मी जन्म घेणारा नसलों तरीहि, हे अर्थ संस्कृतकोशांत सांपडणार नाहींत. हें सर्व पाहिल्यावर संस्कृत शब्द व संस्कृत समासांच्या अर्थरचनेच्या शब्दांची मराठी रूपें जेथें आलीं आहेत तेथें त्यांचे अर्थ कोशांत देणें भाग पडलें. एवढेच, कथिल्यादारभ्य यांचेहि अर्थेच झाले. वेवसाह व वेवहार या शब्दांकरतां व्यवसाय व व्यवहार हे शब्द कोशांत येणें अपरिहार्य झाले. तत्त्व व तत्सम या शब्दांच्या व्याख्या व वर्गीकरणे व्याकरणांत शोभतात, ज्ञानेश्वरीत यांचीं क्षेत्रे मर्यादित करता येत नाहींत. सांगावयाचें इतकेंच कीं, शब्दांच्या निवडीसाठीं आरंभी बसवलेली नियमांची श्रीकट दिली पडली व मनार्थी बांधलेली गांठ सैल झाली, निसटलीहि. माझ्या मतें अमकें शब्द अग्रांत, तमकें नकोत, असे निर्वैध ज्ञानेश्वरीच्या कोशाला घालतां येणार नाहींत. शिवाय हा कोश एकाच व्यक्तीनें तयार केला असल्यामुळे व्यक्तीच्या आवडीनिवडीचे गुणदोष कोशांत राहणें अपरिहार्य आहे. बरे, अपरिहार्य दोष राहणें एकवेळ क्षम्य मानलें तरीहि काढून टाकतां येण्यासारखे दोष राहिले याबद्दल काय ? ही जाणीव मला कोश तयार झाल्यावर व बराचसा छापून झाल्यावर झाली व पुनः एकदां कोश दिहाव्या असें वाटलें; पण पुनः प्रयत्न केला असता तर पुनः तसेंच झालें असतें असेंहि वाटलें, म्हणून जें काम इतकी वर्षे केलें व जें छापयला सुमारे तीन वर्षे लागलीं तें वाचकापुढें 'उपसाहिजो जी' म्हणून सादर करण्याचें साहस केलें आहे. सांपडलेल्या चुकांचे निर्देश शुद्धिपत्रांत केले आहेत. त्या सोडून इतरकथा चुका वाचकांना दिसतील किंवा ज्या सुधारणा केल्या पाहिजेत असे त्यांना वाटेल त्या रायें कुपा करून वाचक मला कळवतील तर दुसरी आवृत्ति काढण्याची वेळ आलीच तर त्या आवृत्तीत हीं व्यंगे राहणार नाहींत.

या कोशांत विशिष्ट प्रकारची मांडणी कां केली आहे व ती कशी केली आहे हे सांगतो. ज्ञानेश्वरी वाचतांना शब्दांचे अर्थ पाहून ओव्यांचे अर्थ लावता येतीलच असे नाही. ज्ञानेश्वरीत कांहीं शब्द निर-
निराळ्या अर्थी आले आहेत. यासाठी हे निरनिराळ्या संदर्भात आलेले शब्द जर एकत्र केले व ते संदर्भ देऊन, कित्येक ठिकाणी अन्वय लावून, अर्थ दिले तर ओव्यांचे अर्थ लावणे सोपे होईल. या उद्देशाने शब्दांची मांडणी केली आहे. क्रियापद मुख्य धरले आहे. यांत मतभेद होण्याचा संभव आहे, पण ओव्यांचे अर्थ लावायला क्रियापदांची रूपेच अधिक महत्त्वाची वाटली म्हणून क्रियापदे मुख्य धरली आहेत व त्यांचे अर्थ पुढे दिले आहेत. हे अर्थ पाहण्यासाठी कांहीं उतारे दिले आहेत, व ज्या ज्या संदर्भात तीं आढळलीं ते ते पत्ते त्यांपुढे दिले आहेत. क्रियापदांची बहुतेक सर्व रूपे दिली आहेत व कोणत्या संदर्भात तीं कशीं आली आहेत ते अन्वयार्थासह पुढे दिले आहे. क्रियापदांवरून आलेलीं नामें, विशेषणें, क्रियाविशेषणें त्यानंतर दिलीं आहेत. ज्या शब्दांत नामावरून क्रियापद बनले आहे, त्या शब्दांचीं नामें आधीं देऊन त्यांपुढे त्यांचीं क्रियापदे दिली आहेत. नकारार्थी आलेले शब्द, उदाहरणार्थ नादरी व नोलखे हे शब्द आदर्शे व ओलखणे पुढे, अज्ञान व असुर यांसारखे शब्द ज्ञान व सुर अशा मुख्य शब्दांच्या शेवटी दिले आहेत. शब्दांचा क्रम अकारविल्हे लावला आहे. नजरचुकीने कांहीं ठिकाणी हा क्रम ढळला आहे. अकारविल्हे शब्द लावतांना अनुस्वार असलेल्या शब्दांचा क्रम अनुस्वारयुक्त अक्षराच्या पुढच्या अक्षरावरून ठरविला आहे. उदाहरणार्थ, अडल पुढे अंक, अकार, अंकुरणें असे शब्द आले आहेत. शब्द चटकन् सांपडावा हा या क्रमाचा उद्देश आहे. क्ष व ज हीं अक्षरें कवर्ग व जवर्गांत घातलीं आहेत. राजवाडेप्रतीचाच हा कोश आहे म्हणून ल हे अक्षर कोशांत तसेच ठेवले आहे. जे मुद्रणदोष किंवा व्याकरणदोष आढळले—हे बहुतेक मुद्रणाचे किंवा लेखकाचे असवे—ते सुधारून त्याऐवजीं घातलेलीं अक्षरें किंवा शब्द कंसांत दिले आहेत. राजवाडेप्रतीतला पाठ दूषित असला तरी तसाच दिला आहे. फक्त राजवाडेप्रतीतील जवं, तवं, धावणें यांचे व यासारख्या शब्दांचे अनुस्वार आदल्या अक्षरांवर मुळांतच दिले आहेत. इतर कोठेहि राजवाडे पाठ बदलला नाही. कांहीं ठिकाणी अर्थबोधकरतां किंवा अर्थतिराकरतां निराळे पाठ ज्ञानदेवीतून व कुंटेप्रतीतून घेतले आहेत व त्यांचे पत्तेहि दिले आहेत.

कोश तयार होत असतां परिशिष्टेहि तयार होत गेलीं. कोशाला अकरा परिशिष्टे जोडलीं आहेत व एक पुरवणीहि दिली आहे. ज्ञानेश्वरांची शब्दसृष्टि किती अमर्याद होती व त्यांची शब्दयोजना किती समर्पक होती तें दाखविण्याकरतां पहिलीं पांच परिशिष्टे दिलीं आहेत. ज्ञानेश्वरीतील कितीतरी शब्द मराठी भाषेतून गेले आहेत, तें कोशांत दिसेलच; पण यासाठी चौथ्या परिशिष्टांतलें (ऐ) हें सदर पाहा. सहाव्या परिशिष्टांत विशेषनामें, सातव्यांत स्त्रिया, मुलें व धंदेवाईक लोक, आठव्यांत पशुपक्ष्यादि, नवव्यांत झाडे, फळे व फुलें यांचे संदर्भ दिले आहेत. दहाव्यांत संख्यावाचक शब्द व अकगव्यांत इतर संकीर्ण माहिती दिली आहे. कोशांत व परिशिष्टांत न दिलेले, पूर्वी आंखलेल्या मर्यादेत न आलेले, शब्द शेवटी पुरवणींत दिले आहेत.

ज्यांना मी गुरुसमान मानतो त्या प्राध्यापक न. र. फाटकांच्या साहाय्याशिवाय हा कोश व परिशिष्टे आहेत त्या रूपांत वाचकांच्या हातीं पडलीं नसतीं. मी या गुरुवर्यांच्या साहाय्याने शब्दांची अखेरची निवड केली व परिशिष्टांचा मजकूर व क्रम ठरविला. या कामाकरतां त्यांनीं मला मुक्तद्वार ठेवले होतें; म्हणून वेळींअवेळीं, बहुतेक अवेळींच, त्यांच्या येथें जाऊन, चर्चा करून, त्यांच्या ज्ञानाचा लाभ घेत असें. तेहि अत्यंत प्रसन्न अंतःकरणानें व आस्थेनें मला अर्थ समजावून सांगत. यावर माझ्या विनंतीचा स्वीकार करून त्यांनीं आपलें मनोगत लिहिलें. याबद्दल मी त्यांचे मनःपूर्वक आभार मानतो. या विद्वद्वर्यांशीं चर्चा करीत असतां त्यांची उपस्थिती पाहून आपल्याला अजून किती वाचायचें राहिलें आहे व तें आत्मसात् कसें करावें याचा मला प्रत्यय आला.

अडीच वर्षांपूर्वीं मुंबईसरकारच्या शिक्षणखात्याने राजवाड्याची ज्ञानेश्वरी सुधारून छापविण्यासाठी पांचजणांची एक समिती नेमली. या समितीने शक्य ते प्रयत्न करून एकनाथपूर्वकालीन ज्ञानेश्वरीची

हस्तलिखितें मिळविलीं. त्यांत प्राध्यापक न. र. फाटककांडे असलेल्या भाड्यांवकरांच्या हस्तलिखितांची राजवाडेप्रतीशीं तुलना करून पाहतां, राजवाडेप्रतीची नष्ट झालेली मूळ प्रत व या प्रतीची मूळ प्रत या दोन्ही एकाच प्रकारच्या असाव्या याबद्दल संशय राहिला नाही. फाटकप्रतीत ल अक्षर आहे, पण जेथे ल असायला पाहिजे तेथे तें आलें आहे; कांहीं ठिकाणीं ल चा अतिरेक झाल्या आहे, म्हणजे अस्मिन्ने देवळो अशा ठिकाणींहि तें आलें आहे. इतर शालिग्राम, गोपाळाश्रम, निरंजन रामाश्रम व अर्य यांच्या हस्तलिखितांशीं राजवाडेप्रतीचें बरेच सादृश्य दिसून आले. या सर्व प्रती तपासून मुंब्यावेली राजवाडेप्रत सरकारी समितीनें तयार केली आहे. जुन्या राजवाडेप्रतीचा हा कोश आहे म्हणून नव्या राजवाडेप्रतीच्या अभ्यासाला तो उपयोगी पडेल असा भरवसा वाटतो.

मुंबईत सरकारी समिति राजवाडे प्रत तपाशीत असतां हा कोश मुद्रित होत होता. समितीनें काम पाहत असतां मी कोशाचीं कर्षी मुद्रितें तपाशीत होतो. यावेळीं निगमिच्छा हस्तलिखितांतील पाठांतरांवरील सभासदांनीं केलेल्या चर्चेचा मला त्याम भिळाला. याबद्दल मी समितीच्या सभासदांचा आभारी आहे.

समितीचे अध्यक्ष प्राध्यापक सोनोपंत दांडेकर यांनीं उदार अंतःकरणानें व कळकळीनें ऐन वेळीं उभ्या राहिलेल्या अडचणींतून मला मार्ग दाखविला. मी 'वाद पुस्त' त्यांच्याकडे जात असें. तेहि अत्यंत प्रेमानें माझें शंकांनिरसन करीत. कांहीं कर्षी मुद्रितेंहि त्यांनीं पाहिली होती. ग्रंथाचें काम संपल्यावर माझ्या या कामाबद्दल आरणांत काय वाटनें तें चार शब्दांत लिहा अशी मी त्यांना विनंति केली. त्यावर त्यांनीं आपला अभिप्राय लिहून दिला. याबद्दल या मनुष्यानें मी मनःपूर्वक आभार मानतो. हा कोश तयार होत असतां ज्या ग्रंथांचें मला साहाय्य झाले, त्यांची नांवे दिली आहेत. या सर्व ग्रंथकारांचा मी आभारी आहे.

मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालयाचें मराठी संशोधन मंडळ या शब्द-भांडाराचें प्रकाशन करीत आहे, त्याबद्दल मंडळाचे, व मंडळाचे डिरेक्टर प्राध्यापक अ. का. प्रियोळकर यांनीं पुरस्कार लिहिल्याबद्दल त्यांचे, मी आभार मानतो. मराठी संशोधन मंडळाच्या हस्ते मुंबई सरकारच्या शिष्यगणाव्यानें सहा हजार रुपये व मुंबई विश्वविद्यालयानें एक हजार रुपये कोश छापण्यासाठीं भरणे भणून दिले. याबद्दल मुंबई सरकारचे व मुंबई विश्वविद्यालयाचे मी आभार मानतो.

ज्ञानेश्वरीचा कोश आपण आपल्या छापखान्यांत छापवा या ज्ञानेश्वराबद्दल वाढणाऱ्या प्रेमादरानें छपाईचें काम हातीं घेऊन मौज प्रिंटिंग ब्यूरोनें आपुलकीनें हे शब्द-भांडार छापले आहे. शब्दांच्या आंकड्यांचें किचकट काम त्यांनीं न कंटाळतां केलें, इतकेंच नव्हे तर पळण्या कठ्या भद्रगापासून शेवटचा कागद यंत्रावर चढेपर्यंत ऐन वेळीं केलेलें फरफार आनंदानें केलें. छपाईचें काम मौज प्रिंटिंग ब्यूरोच्या लौकिकाला साजेल असेंच सुबक झालें आहे. याकरितां मीजेचे भागवन धनू यांचे, विशेषतः श्री. विष्णुपंत भागवत व श्री. शंकरराव दामले यांचे मी मनःपूर्वक आभार मानतो. श्री. दामले यांनीं शुद्धिपत्रहि तपासलें आहे.

सुप्रसिद्ध चित्रकार श्री. द. ग. गोडसे यांनीं माझ्या विनंतीला मान देऊन ग्रंथाचें सुंदर चित्रन तयार करून दिलें. ज्ञानेश्वरीवरील त्यांची निष्ठा कोणत्याहि प्रकारें त्यांना मोबदला घेऊं देईना. या त्यांच्या कामाबद्दल मी त्यांचे मनःपूर्वक आभार मानतो.

या शब्द-भांडारांतील माल धन्याचा आहे. धनी कोण आहे व त्या धन्याच्या भाल्यानें मोल केवढें मोठें आहे याची दखल गेलीं सहा शतकें महाराष्ट्रानें सतत घेतली आहे. तसें नसतें तर या एकाच ग्रंथाच्या इतक्या प्रती कोणी लिहिल्या नसत्या व त्यावर इतकें वाढ्य तयार झालें नसतें. ज्ञानेश्वरीच्या उपलब्ध हस्तलिखितांची व प्रसिद्ध झालेल्या वाढ्याची नुसती यादीच करून पाहा. या यादीत या शब्द-भांडाराची भर पडत आहे. ही भर टाकतांना मन सार्शक होतें. 'पांके सारस्यत नृणां पाउली' अशा या महाराष्ट्रकविकुलगुरुच्या ग्रंथांत सगळींच रत्ने आहेत व तीं अमोघिक आहेत. त्यांची

पारख करणाराची मात्र पारख होते. गीतार्थ सांगतांना कां टिटिभु चांखुवेर्हीं। माप सूये सागरीं। असें या आदिकवीला वाटलें, हा त्याचा विनय होता. त्याच्या ग्रंथांतील रत्नांच्या खेवणांची निवड करून अर्थ सांगण्याचें धाडस करणारा मी नेणतु तिया परीं। प्रवर्तें एथ॥ हें मात्र खरें आहे. मग अशा नेणत्यानें हें शब्द-भांडार कां उघडावें? उद्देश दोन आहेत. भांडाराकरतां रत्ने निवडतांना जसा व जितका आनंद मला झाला तसा व त्याहून जास्त आनंद वाचकाला व्हावा हा एक उद्देश व या ग्रंथाचा अभ्यास उत्तरोत्तर वाढत जावा हा दुसरा. ग्रंथाच्या शेवटीं फलश्रुति ग्रंथकारानें केली आहे. या ग्रंथाची पुण्यसंपत्ति सर्वभूतीं सर्वसुखीं संपूर्ण व्हावी हाच ग्रंथकाराचा उद्देश होता. गीताशास्त्रनिर्मात्यानें सांगितलेलें गीताशास्त्र या मानवधर्मशास्त्रकारानें सर्वोकरतां, सर्वांच्या सुखाकरतां, कसें सांगितलें आहे याचा अभ्यास जितका होईल तितका थोडा वाटतो. गीतेंतील जीवनतत्त्वे सर्वांना समजतील व पटतील अशीं 'कवतिकें' काव्यांत सांगतांना ग्रंथकारानें साहित्यसोनेयांचिया खाणी कशा उघडल्या आहेत व मराठी भाषेंत पुढें व्यक्त झालेलें विविध साहित्य बीजरूपानें जागजागीं ग्रंथांत कसें पेरलें आहे याचा अभ्यास व्हावा तितका झालेला नाही. हें शब्द-भांडार या महाकवीच्या काव्याच्या व त्यांनीं केलेल्या गीतेवरील टीकेच्या अभ्यासाला अल्पांशानें तरी उपयोगी पडावें या उद्देशानें वाचकांच्या हातीं देत आहे.

मुंबई }
२६ जानेवारी १९५९ }

रा. ना. वेलिंगकर

अभिप्राय

शिक्षणक्षेत्रांत असतांनाच या कामाकरतां फुरसत काढून आणि विशेषतः सेवानिवृत्त झाल्यावर मिळालेल्या निवान्ततेचा उपयोग करून प्रा. रा. ना. वेळिंगकर यांनी 'ज्ञानेश्वरीचें शब्द-भांडार' हा कोश तयार करून ज्ञानेश्वरीविषयक ग्रंथांत एक अमोलिक भर घातली आहे असें म्हटलें असतां वावर्गे होणार नाही.

हंस, राजवाडे, बंकटस्वामी, भावे प्रभृतींचे ज्ञानेश्वरीचे छापलेले व न छापलेले असे पुष्कळ शब्दकोश आहेत. पण प्रा. वेळिंगकरांच्यासारखा एवढा साक्षेपी प्रयत्न ज्ञानेश्वरीबाबत आजवर कोणी केलेला दिसत नाही. एक तर ही संपूर्ण शब्दसूची (concordance) आहे, 'पै' सारखाही शब्द न बगळतां सर्व शब्दांची यांत पुरी नोंद आहे. शब्दांचे वेगवेगळे अर्थ होत असले तर तेहि नुसते संदर्भाचे आंकडे देऊन नव्हे तर संबंधित ओव्या उद्धृत करून दिले आहेत. एवढें काम केलें असतें तरीहि ज्ञानेश्वरीचा भाषा या दृष्टीने अभ्यास करणाऱ्याची मोठी सोय झाली असती. पण याशिवाय या कोशाचा विशेष असा आहे कीं मूळ शब्द देऊन त्यांचीं ज्ञानेश्वरीत आढळणारीं वेगवेगळीं रूपें दिलीं आहेत. शब्द देऊन नाम व विशेषण असल्यास विभक्तींचीं, क्रियापद असल्यास वेगवेगळ्या काळांचीं व लिंगांचीं रूपें दिलीं आहेत. येथेंसुद्धां नुसतीं रूपें अथवा संदर्भाचे आंकडे दिले आहेत एवढेंच नाही तर मुळांतील भाग जशाचा तसा उद्धृत केला आहे. यापेक्षां अभ्यासूची आणखी कोणती सोय करणें शिष्टक राहिली आहे ?

असा हा शब्दकोश तयार केल्यावर त्याला जोडलेलीं परिशिष्टांहि ज्ञानेश्वरीच्या अभ्यासूस उपयोगी पडतील अशींच आहेत. उदाहरणार्थ, ज्ञानेश्वरांनीं श्रीकृष्णांना वेळोवेळीं लावलेलीं विशेषणें, त्यांचीं वर्णनं एकत्र केलीं आहेत. त्यायोगें ज्ञानेश्वरांना अभिप्रेत असें श्रीकृष्णचरित्र तयार करतां येईल अशी सोय केली आहे. तसेंच अर्जुन, संजय व धृतराष्ट्र यांच्या बाबतींतहि तसा प्रयत्न केला आहे. ज्ञानेश्वरीतील प्रमुख व्यक्तींचीं वर्णनं तर एकत्र केलीं आहेतच पण या कोशाचा विशेष असा आहे कीं ज्ञानेश्वरीत आढळून येणारे पशू, पक्षी व झाडे इत्यादि पदार्थांच्या याद्या तयार करून त्यांचीहि माहिती दिली आहे.

तात्पर्य, ज्ञानेश्वरीचा आपण ज्याला बाह्य भाग म्हणून म्हणूं त्याचा सर्वांगांनीं मोठा अभ्यास करून अभ्यासूच्या समोर प्रा. वेळिंगकरांनीं ठेवला आहे.

असा कोश तयार करणें किती कष्टाचें, जिकिरीचें काम आहे, हें ज्यांनीं नुसता शब्दकोश तयार करण्याचा तरी प्रयत्न केला आहे त्यांनाच येईल. हें काम अत्यंत किचकट, वर्षानुवर्षे चालणारें असें आहे. वेगवेगळ्या शास्त्रांच्या ज्ञानाची त्याला आवश्यकता आहे. एका शब्दाचा अर्थ ठरवितांना कोण प्रयास पडतात ! अशा स्थितीत येथें शेकडों शब्दांचे अर्थ ठरविण्याचा प्रयत्न केला गेला आहे. हें करित असतांना आपणांस तर श्रम करावे लागतातच, पण इतरांचें साहाय्य घेऊन त्यांच्याकडून अनेक बारकींसारकीं कामें करवून घ्यावीं लागतात. या सर्वांची लेखी प्रत तयार झाल्यावर ती शुद्ध छापून काढावयाची म्हणजे तर जबरदस्तच काम आहे ! सुदैवाने मौज छापखान्यासारखा छापखाना प्रा. वेळिंगकरांना मिळाला म्हणून काम इतक्या लवकर व शुद्ध स्वरूपांत होऊं शकलें.

असा ग्रंथ तयार झाला तरी तो प्रसिद्ध कोण करणार ? कारण या 'शब्द-भांडाराला' गिऱ्हाइक तें किती असणार ? त्यास शासनसंस्थेची व शिक्षणसंस्थेची मोठ्या प्रमाणांत मदत हवी. आनंदाची गोष्ट आहे कीं मुंबई सरकार व मुंबई विश्वविद्यालय यांनीं द्रव्य देऊन यांस साहाय्य केलें आहे. या साहाय्याबद्दल त्या संस्थांना धन्यवाद देणें अवश्य वाटतें.

जातांजातां वाचकांसमोर एक गोष्ट मांडणें अवश्य वाटतें. प्रा. वेळिंगकरांनीं दिलेले सर्वच

अर्थ सर्वोत्तम पट्टील असें नाहीं. पण सर्व ज्ञानेश्वरी आपणाला समजली असा कोणी आग्रह धरूं नये. तसेंच सर्व शब्दांचे आपण केलेलेच अर्थ बरोबर आहेत असें कोणी म्हणूं नये. प्रा. वेलिंगकरांचाहि तसा दावा नाहीं. त्यांनीं अर्थ ठरविण्याचा मोठ्या साक्षेपानें प्रयत्न केला आहे. पण ज्ञानेश्वरीची भाषा जुनी असल्यानें व त्यांत विविध भाषांतील शब्द असल्यानें कोशास पूर्णता येणें कठिणच आहे.

असें म्हणण्यास हरकत नाहीं कीं कांहीं वगैरे तरी प्रा. वेलिंगकरांनीं हे 'शब्द भांडार' ज्ञानेश्वरीच्या या क्षेत्रांतील अभ्यासाचा आधारभूत संदर्भग्रंथ म्हणून गतील. ज्ञानेश्वरीच्या अभ्यासाची एवढी सोय केल्याबद्दल प्रा. वेलिंगकरांना धन्यवाद देणें अवश्य आहे. ज्ञानेश्वरीचे अभ्यास प्रा. वेलिंगकरांनीं घेतलेल्या श्रमांचें चीज करतील अशी आशा आहे.

पुणें
१० जानेवारी १९५९ }

अ. वा. दांडेकर

माझे मनोगत

श्री एकनाथांनीं ज्ञानेश्वरी हा ग्रंथ शुद्ध करून महाराष्ट्रांतील भाविक जिज्ञासूंच्या पारायणांत आणून सोडल्यानंतर ग्रंथांतील कठिण शब्दांचा अर्थ सांगणारे कोश तयार करण्याची प्रथा सुरू झाली. यामुळे 'ज्ञानेश्वरी परिभाषा' या संज्ञेचे अनेक हस्तलिखित व मुद्रित कोश महाराष्ट्रामध्ये पाहायला सांपडतात. स्वतंत्र कोशांप्रमाणेच महाराष्ट्रांत मुद्रणकला अवतरल्यापासून छापलेल्या ज्ञानेश्वरीच्या प्रतींमध्ये तळटीपांच्या रूपाने किंवा कित्येक प्रतींच्या शेवटी या ग्रंथांतील कठिण शब्दांचे अर्थ दाखविणाऱ्या व्यवस्थेची पुष्कळ उदाहरणे नमूद करणे शक्य आहे. ज्ञानेश्वरीच्या वाचकांना अशीं उदाहरणे सहज आठवतील.

श्री. रा. ना. वेलिंगकर यांचा प्रस्तुत कोश हा फक्त कै. विश्वनाथ काशीनाथ राजवाडे यांनीं प्रकाशांत आणलेल्या ज्ञानेश्वरींतील शब्दांचा कोश असून यासारखा अनेक प्रकारे परिपूर्ण असलेला कोश निदान आज तरी दुसरा नाही. यांत केवळ कठिण शब्दांचा अर्थ सादर केलेला नसून त्या प्रतींतील सारे शब्द अकारानुक्रमे एकत्र केलेले आहेत. पण नुसत्या शब्दांच्या हा कोश नाही. प्रस्तुत कोशाच्या परिशिष्टांकडे दृष्टिक्षेप केल्यास त्यांत ज्ञानेश्वरांच्या प्रतिभेची आणि अवलोकनाची झेप केवढी मोठी होती व या गुणांनीं ज्ञानेश्वरांची गीताटीका कशी नटलेली आहे, इतकेंच नव्हे तर ज्ञानेश्वरकाळीं मराठी भाषा किती प्रौढावस्थेला जाऊन पोचली होती याचाही योग्य परिचय करून देण्याला सदर परिशिष्टें उपयोगी पडणारी आहेत. हा कोश ज्ञानेश्वरींतील शब्दांचा अर्थ तर विशद करतोच, परंतु ज्ञानेश्वरांच्या बहुविध अंतरंगसमृद्धीची देखील उत्तम प्रकारे ओळख करून देणारा आहे. श्री. वेलिंगकरांचा हा कोश म्हणजे कोशरचनेचा आदर्श म्हटल्यास अतिशयोक्ति होणार नाही. या कोशाच्या द्वारे त्यांनीं मराठीच्या कोश-भांडारांत बहुमोल भर टाकली आहे.

श्री. वेलिंगकर हे सरकारी महाविद्यालयांत इंग्रजी भाषा शिकविणारे प्राध्यापक असतांहि त्यांचें लक्ष ज्ञानेश्वरीसारख्या गुणाने व कालाने आद्य गणत्या जाणाऱ्या प्राचीन मराठी ग्रंथाकडे वेधले जाण्याचा योग आल्यानंतर त्यांनीं या ग्रंथाचा अभ्यास दृढ मूल्याही तत्परतेनें आजतागायत कित्येक वर्षे चालू ठेवला, आणि ज्ञानेश्वरांच्या शब्दांचा स्वसंतोषार्थ अर्थबोध करून घेण्यासाठीं कोशरचनेचा उद्योग आरंभला, हे श्री. वेलिंगकरांचे दोन्ही गुण ज्ञानेश्वरीच्या भक्तांनीं ध्यानांत ठेवण्याजोगे आहेत. कोशरचनेचें कार्य हें अतिशय क्लेशाचें व दीर्घकालावधीचें असतें, तसेंच तें चिकित्सक बुद्धीचेंही असतें. राजवाडेप्रतींतील शब्द चुकीचे वाटल्यास तसा निर्देश करून अर्थ सांगितले आहेत. राजवाडेप्रतींत चूक असणें शक्य नाही असा दुराग्रह त्यांनीं बाळगलेला नाही. श्री. वेलिंगकरांच्या स्वभावांतील बारीक चौकसपणाचा प्रभाव या कोशांत अनेक स्थळीं व्यक्त झालेला आहे. श्री. वेलिंगकरांनीं इंग्लंडच्या ऑक्सफर्ड विद्यापीठांत आपल्या गुरुंच्या अध्यापनपद्धतींतून जे गुण उचलून आपल्या बुद्धींत रुजविले त्यांचा त्यांनीं प्रस्तुत कोशरचनेच्या कामीं भरपूर उपयोग केलेला आहे. त्यांचें एकट्या इंग्रजी भाषेवर गाढ प्रभुत्व आहे इतकेंच नसून भारतांतील हिंदी, गुजराती व इतर कांहीं प्रांतीय भाषांचेंही त्यांना ज्ञान आहे. संस्कृत भाषेतील त्यांची गति वाखाणण्याजोगी आहे. शिवाय ते अभ्यासजड नसून अत्यंत रसिक आहेत. कोशरचनेच्या रक्षतेमध्ये हे त्यांच्या स्वभावाचे व बुद्धीचे गुण उठून दिसणारे नसले तरी त्या गुणांच्या अभावीं—दुसरीं सार्वजनिक सेवेचीं बहुविध कर्तव्ये संभालून—कोशरचनेची कामगिरी त्यांच्या हातून पार पडली नसती हें विसरून चालणार नाही. या कोशरचनेचें श्रेय त्यांनीं वर्षानुवर्षे धीर टिकवून जे श्रम केले त्या श्रमाचें आहे. तथापि आपला कोश सिद्ध झाल्यावरही अनेकांशीं ते शब्दार्थचर्चा करीत होते. परंतु येथें हें सांगणें अवश्य आहे कीं त्यांनीं साह्यकर्ते या नात्यानें ज्यांचा निर्देश केला आहे तो बहुतांशीं त्यांच्या सौजन्याचा भाग आहे.

मुंबई
२० जानेवारी १९५९ }

न. र. फाटक

ज्ञानेश्वरीचा शब्द-कोश

अ—शब्दास जोड़न. कांहीं विशिष्ट शब्दः (१) नकारार्थी. अकरण १८.५८९, १८.८९३; अकत्तेपणा ५.७८; अकृत्यपणा १८.७०६; अखरा ८.३४; अखरें ८.२४०, १७.३९२; अघडती १.२३५; अचूक १४.२९८; अदलपण १३.९४४; आतिंदरत्न १८.१४९८; अनिंदक ९.४०; अपटांतरिं ११.६१०, —रीं १६.४२५; अपराजित १.१५२; अपुरा ६.१४०; अपुष्प १६.२७४; अपूर १८.११८७; अप्रांतमती १३.११४८; अप्रांते ११.१२४; अमोडी ६.१८२; अलग ६.४३४; अविट ४.२०, अवीट २.१६९; अविनाभावें ४.११९, १३.९०९; असंघडी १३.९७२; असंघडे ४.१७६; असंघडें १५.२७२; असंभड १३.३२; असमाई ६.११८; असारिखें ९.२४८; असोसें १३.८३३; असौसें १६.३६१. (२) आधिक्यार्थी. अघोर १६.२१३; अतप ६.१७५; अभोल ५.१६५; अलोट १८.१४६, १८.९९३.

अइल—अलीकडे. माझें पैलपण जाये। भक्तु हें अइल ठाप। १४.३९२. अइली कडे ९.५१, अइलीकडे ११.४३५.

अंक—मांडी, चिन्ह, छाप. आधारशक्तीचां अंक। वाढविसि तूं कौतुकि। १२.५. तरि व्यासाचा अंकु न व्हाय। १८.१६३७. अंका वरि लोले १३.३९५; अंकिं लोलतें बालकें १३.७३३; अंकीं रिगे ११.५१२; शशांक, सशाचें चिन्ह असलेला, चंद्र, १६.११४; अंकित, त्रिविधपणाचेनि अंकें। ... अंकित केलें। १८.५२१; ब्रह्मनामांकित १०.१७०; अंकितें, चिन्हित, १८.१०९.

अकार—‘अ’ हा वर्ण. अकार चरणयुगल। १.१९. ९.२७५, १०.२४९.

अंकुरणें—अंकुर फुटणें. अंकुरजति मेदिनी १५.२५९. अंकुर ५.५१ (कु), ५.१३७, ६.२२६, ७.३९, ९.२७४, ९.४९८, ११.२४३, ११.३८७, १३.२६१, १३.२९९, १३.३८०, १३.१०४८, १६.३१४; अंकुर घेंति १३.४७५; अंकुर फूटे

४.१८८, फूटला १८.९९५; अंकुरदशा ९.३९८; अंकुरद्वारें ७.५४; कुशांकुर ६.१८२; तृणांकुर १०.२७६, ११.१४८; देहांकुर १५.१३१; बीजांकुरभाळ १५.८८; भूतांकुर १०.२८०; विषांकुर १४.२६२; शब्दांकुर १५.९९; सुकृतांकुर १५.१८३; स्पर्शांकुर १५.१००.

अक्षता—आखत, गंध पहा.

अक्षर—(१) क्षय न होणारें, सत्य, ब्रह्म, उच्चार. मग वेदांतें परापर। प्रसवतसे अक्षर। ३.१३६. मग नेणवे चि तेयातें ह्मणितलें। अक्षर सहाजें ॥ ८.१००. देवा तूं अक्षर। आउठाविये मात्रेसि पर। ११.३०२. ह्मणौनि त्र्यक्षर हें नाम। नव्हे जाण केवल ब्रह्म। १७.४८२. ८.९८, ८.१०१, ८.१७९, १०.२१२, ११.५०८, १२.३२, १२.४०, १५.४४३, १५.४६९, १५.४७५, १५.४७६, १५.४७९, १५.४८१, १५.४८६, १५.४९०, १५.४९१, १६.४३३, १८.११८७. एकाक्षर ८.११६; एकाक्षरपण १८.१५००; त्र्यक्षर १७.४०२; जगदक्षर ८.१५२; क्षर... अक्षर १५.४४३, १५.४६८; क्षराक्षर १५.४९८, १५.५०५; क्षराक्षरत्व १५.५४१; क्षराक्षरोत्तम १५.५२४. (२) वर्ण, शब्द, वाक्य, श्लोक. ऐसीं अक्षरें चि रसिकें। मेलवीन ॥ ६.१४. तैं दोदें पेलति अक्षरां। प्रमेयाचिं ॥ ९.२६. अक्षरां माझि विशदु। अकार तो मी ॥ १०.२४९. वाक्यें ह्मणपति पुजे। अक्षरांचे ॥ १३.१५२. ७.१८९, ९.४४९, १०.२०, १०.६१, १०.११०, ११.१७७, ११.२०५, १३.३, १३.२६२, १४.४११, १५.११, १५.५४३, १७.१२८, १८.१५२०, १८.१५२५, १८.१६३८. अक्षरां तिहिंचें पद, उच्चार, १३.३१६; घुणाक्षर, किडा चरून लकडावर पडलेली अक्षरासारखी आकृति, १७.२९९; बीजाक्षर १६.१२७; श्लोकाक्षरद्राक्षलता १८.१६४८. अखर, आखर पहा.

अक्षोणी—पृथ्वी. १२.१२. अक्षोणी, विपुलता, १६.१६३.

अक्षौहिणी—विविध सेनासमूहः हत्ती २१८७०, रथ २१८७०, घोडदल ६५६१०, पायदल १०९३५०, मिळून २१८७००. क्षोणी पहा.

अखर—(१) खोटे, भ्रम. क्षाणौनि स्वमिचिया अखरा। संतोपे सोणे॥ ८३४. अखरें, भ्रम, ८२४०; अखरें पडे १७.३९२. (२) अक्षर (२) पहा. देखिला अखरांचा नि मेलवा। ७.१९४.

पांचाखरी, पांचाक्षरी, मांत्रिक, ज्योतिपी, २०८५.

अखोभे—न क्षोभतां. हे गीता पढतां अखोभे। १८.१५०७. क्षोभणे पहा.

अंग—शरीर, अवयव, भाग, बाजू, प्रकार, स्वरूप. परि एकाधेनि अंगे। हीणावति जे ॥ १७.३८५. **अंगनाअंग** १४२; **अंगानील** ९.४८०; **अंगछाया** १७.४६; **अंगप्रकाश** १८.१३२१; **अंगप्रभा** ११.२३३, ११.२३६, ११.२९४, ११.४३२; **अंगसंग** ९.२६८; **अंतरंग** पहा; **अनंग** पहा; **आकाशअंग** १७.४८; **निजांग** ७.१५; **प्रत्यंग**, प्रत्येक अवयव, ६.२३२; **सांग**, यथार्थ, १७.४१०; **सांगोपांग** ९.२६५; **अंगिक** ६.११०, ११.३२२, १६.१४५, १६.२९८, १७.२२८, १८.५२१; **अंगिकभाव** १४; **अंगी**, अंग असलेला-ली-लें, तन्वंगी, तरुण स्त्री, १३.४७९; **तरुणांगी** १५.८५, १८.११४१. **आंग** पहा.

अंगण—आंगण पहा.

अगत्या—निरुपायानें. क्षाणौनि अगत्या सेवणे घळे। ५.१२०.

अंगना—स्त्री. कामिकु जैसा अंगना। आपैता कीजे ॥ ११.१६९. १७.२४५. **अंगनाअंग** १४२; **पण्यांगना** ८.१४४, १३.२०४, १८.६६९.

अगरु—सुगंधित पदार्थ. कर्पूर चंदन अगरु। १.३८७.

अगस्तिगौवण—अगस्तीची गवसणी, कुंभ, मृत्पिंडबुद्धीचे मूढ. ९.१८२. 'अगस्ति(स्थि)-गौवण' असा पाठ घेतला तर, आंग, अस्थि-चर्मादि शरीर (गौवण) हेच सर्वस्व मानणारे मूढ, असा अर्थ घेतां येईल. 'त्वगस्थिगौवण' हा पाठ अधिक चांगला आहे.

अगा—अरे. ८.५८, ९.३७५, ९.५०८, १३.१०२३, १६.४६०, १८.६८४, १८.६८९, १८.९३३, १८.१२२१. **आगा** पहा.

अगाध—गोळ, गूढ, पुष्कळ, मोठे. १.७३, २.४०, ३.२५८, ११.७३, ११.८६, ११.११९, ११.१२६, ११.३३३, ११.४८०, १२.२४०, १६.२३०, १७.३१०, १८.१६९३. **अगाधा** डोहा १३.७३७; **अगाधें** पथें १६.४०; **अगाधें** सरोवरें १३.३४०; **दुर्लभ** आणि **अगाध** ८.१०५; **अगाधपण** २.२१७.

अगार—अन्न, अंकुर. अन्न वार अगार। वाढनी नि असे ॥ १५.१७१. १५.९१. **आगार** पहा.

अंगार—विस्तृत, स्फुलिंग. अंगारकण १३.१०५७; **खदिरांगार** ९.१४८, १६.३७१.

अंगिकरणे—स्वीकार करणे. भी निमप्रकृतिने अंगिकरीं। ९.११२. ४.१९६, १०.८. अंगिकारणे, तैसा तशीं भी अंगिकारितीं। १.६५, १२.२८; **अज्ञानांगिकारें** १४.१४२; **अंगीकार** करिति १५.२४.

अंगुल—बोट. ६.१९६. बारा अंगुलें ६.२३६. **आंगुल** पहा.

अन्न—टोंक, पुढचा भाग. गुकाग्र ६.१८६; गुणाग्र, वातीचें टोंक, १८.१६३९; जिह्वाग्र ११.४२८; नखाग्र १.२५५; नासाग्रपीठ, नाकाच्या अग्रार्थें स्थान, ६.२०४; समग्र ७.१७१, ९.४०५; **अन्नवण**, पांदाधी कांबळी दिसा, १५.१५७; **बुडिं...अग्नि** १५.१९६.

अन्नहार—नवराणा, इनामी जमीन, देणगी. भगवणों माशि छत्रधामर। स्वर्ग जेथानें अन्नहार। ९.४७१. वापी रूप आराम। अन्नहारें दान धाम। १८.९८. **अन्नाहार** १६.२०५; **अन्नार** १७.३३७.

अचर—चरणे पहा.

अचल—स्थिर, पर्वत. अचल हा आशु। २.१५०. अचल भी अचलु। १८.११८८. २.३३७, ४.९६. **अर्जुनाचल** २.७९; **अर्जुनाचल** ५.१३१; **उदयाचल** १८.१५२२; **तेज्याचल** ६.३९८; **कुलाचल** १८.१७५५; **निगमाचल** १७.२२०; **निगमरत्नाचल** १८.३५; **ब्रह्माचल** ७.६७; **मंदराचल** १०.१७८, ११.२५३, ११.४७९, १३.४९६, १७.२२५; **योगाचल** ६.५४; **लोकाचल** ८.१५२; **हिमाचल** १४.३८२.

अंचल—पदर. पुलकांचल, रोमांच, ११-२४२.

अचाट—मोठें, अफाट, विलक्षण. ते दोन्ही शब्द अचाट। मीनले एकावट। १-१४७. माझि कंसा ऐसीं अचाटें। १०-२६८. १४-२३०, १५-१५३, १५-१९०, १८-३६६, १८-१३६५, १८-१५२४.

अज—जन्मास न येणारा. १८-११८७. अजस्व ४-४९, १०-७३; अजुही, अजन्मा असूनही, ४-४३.

अंजन—काजळ, गुप्त धन दिसण्यासाठीं डोळ्यांत घालण्याचें काजळ. जेंसें डोलेयां अंजन भेटे। तेव्हालि दृष्टीसि पाटा फुटे। १-२३. जेविं पातालिलें धन। दावी किर अंजन। १५-३४. ४-१५८, १६-८७, १८-५८४, १८-१३२१. दिव्यांजन ६-४५६, १८-९००; अंजनवर्ण, काळें, ११-१३४.

अंजलि—आंजळ. पुण्यांजलि १५-२ (२); अंजुलि, परि शांताद्भुत बरवें। जेथ डोलेयांचा अंजुलि घेयावें। ११-४; आंजुलि-ली ७-१८०, ११-६६९, ११-६९८, १५-२ (१); तिलांजुली ८-१२२.

अजा—त्रकरी. ३-१४२, १३-१००९.

अजात—स्वयंभू, कोणाचाही नसलेला. अजात-शत्रुस्वर, कोणाचें वैर नसलेला मोठा वृक्ष, १३-२२८; अजातपक्ष, पंगु न फुटलेला, ९-३३५, ११-६२४.

अज्ञान—ज्ञान पहा.

अजुइं—अजूनही. परि अजुइंवरि त्रास गुपजे। १-२६१. तूं अजुइं दित। विचारि पां। २-२२. २-१८०, १३-१६. अजुनि ११-१०५; आजुइं २-१७, ६-१५३, १३-११४२, १४-४०, १८-२९१; आजुइं १३-६८; आज्ज ७-७९, ९-४७७, ११-६२१; आज्जइं ११-१५४.

अटक—प्रतिबंध, अडथळा. बोला बुडी ही अटक। १८-१४११. १३-११६१.

अटवी—रान. अटविये माझि जेसा। बन्हि रिगतां सहसा। १८-१५२१. पातकांची अटवी ७-१६८. अडव पहा.

अटाटा—धांदल, गडवड. प्रथमदशेचिये अटाटे माझि १०-२६८.

अड—आड, विहीर. १३-७८२.

अडणें—अटकाव होणें, बद्ध होणें. जो मूलबंधें अडला। ६-२१४. जें इंद्रियांचीं दारें अडी। १३-१६९. जीवत्वदुर्गे अडिला। १७-२. ६-४००, ९-११, १३-६१६. अडौनि ठेलें १८-४१६; अडलेपणें ८-१२६.

अडचणें—अडचणीत सांपडणें, कुंठित होणें. आणि सुखाचिया आत्तीं। अडचिजेना। २-२९४.

अडदरणें—धाक, भय दाखवणें, हादरणें. आकाश असे अडदरत। १-१५६. अडदर, धाक, २-३३९, १६-३१४; आडदर १-१०७.

अडव—(१) अडथळा, रान. कां सुपंथु जाणीनि अडविं। रिगत असे। ८-२३८. तरि वाघाचिये अडवे। येकोल चरौनि आला दैवें। १३-७६२. ७-१६६, १३-६३, १३-२०५, १३-६७६, १६-४०६, १७-३४२, १७-३५६, १८-७७६, १८-१०५०. संसारअडव १८-१२१५; आडव, जीविताचां आडवीं १६-३४, आडवें लंघी १५-३२७. (२) आडवें, अडविणारें. सेवंतिये अडव आंग। १८-१८५. आडव, रुंद, पसरलेलें, जेसा आडवेन आंगें फांके। २-३०६.

अडवंताव—अडथळा. आणि राजा जिया वाटा जाण। तें चोरासि अडवंतावो होये। १८-७२१.

अडिनांव—अयथार्थ नांव, आडनांव. अस्त-मानाचें जेयासि। अडिनांव हीं नाहीं। ८-८९. तेया अडिनांव पुरुष। एन्हविं स्त्री ना नपुंसकु। १३-९७६. १८-५७७.

अढंच—वरचें, थोर. ऐसें नाममात्रें जेणें। धात्रेया अढंच करणें। १७-३३८. अढंचें ६-२०५.

अणगट—मूळ, अंकुर. १५-१४८, १५-१८९. ब्रह्मशान्तअणगटि १५-१९७.

अणि—टांक, अंकुर. १५-९२. नाराजांचियां अणियां १७-४२२; रोमेचिया अणियां ६-२६४. आणि पहा.

अणिमा—आट सिद्धीपैकीं सूक्ष्म होण्याची सिद्धि. अणिमादिक ६-२९७; अणिमादिकी दासी १८-१६२०.

अणु—सूक्ष्म कण, रजःकण. १६-३२९. अणुआर, बारीक कण, चुरा, १८-३६; अणुमाणियां, अणु-इतक्या बारीक, ६-२६४; अणू (अन् + अणु),

अणुइतकाही नसणारा, १८-११९१.

अणुसट—अनुच्छिद्य, ज्यांचा अर्थ कळत नाही अशीं. ७-१९२.

अतप—प्रखर ऊन, ताप. ६-१७५. आताप पहा.

अंत—(१) शेवट, मरण, नाश. नाहि अंत माझेया विस्तारा। १०-१९६. १-१५९, ७-३९, ८-११८, ९-९९, ११-३३७, १५-२९, १५-२१९, १५-२२०, १५-२२१, १५-२५५. आंती, शेवटीं, ८-२०६; अंतक, यम, १-१५०, (अंतकु) ११-४३६; अंतकाल ८-६७; अंतवंत २-१५२, ७-१४३, १३-११२७; अंतिचीया मती, मरणकाळीं झालेली इच्छा, ९-४१३; अत्यंतपे पहा; अध्यायांतल्लोक १६-४९; अनंत ११-२६९; अनंतकाल, काल पहा; आजन्ममरणांती १४-१४५; ऊर्ध्वमूलांती १८-१४३९; एकांत, येकांत, एक पहा; ककारांत १२-५२; कलियुगांत, युग पहा; कल्पांत, कल्प पहा; कृतांत पहा; ग्रीष्मांत ८-१६०, १४-१६८; जन्मांत १३-५४२; दिगंत, दिक् पहा; देहांत २-३६८, ८-१३२, ८-१३५, ८-२११, ८-२३१, ८-२४१, ८-२४४, १३-४२९; पृष्ठांत ६-१९७; प्रलयांत, प्रलय पहा; युगांत, युग पहा; वरिषांत १४-३०४; वर्षांत १४-१९६; शिलांत १-२५५; सस्यांत, कापणीनंतर, १४-३४९; स्थावरांत १३-१५९; आदि... अंत, आद्यंत, साद्यंत, —आदि पहा. (२) आंत. ७-७०.

अंतर—आंतील, अंतःकरण. अंतरंग पहा; अंतरात्मा ११-३६४; अंतर्ज्योति ६-२५४.

अंतर—(१) अंतःकरण, अमृताची धार। तैसें उज्ज्वल अंतर। १३-३६६. तें आहूक हो अंतरें। जिवाचेनि जीवें ॥ १८-७६७. ११-३६, १३-११५, १३-२९६, १३-३९१, १३-४०२, १३-४६५, १३-४७१, १३-४७२, १३-५०८, १३-६९१, १३-१०३०, १३-११२८, १३-११४३, १४-२४४, १४-३०९, १५-२६९, १६-४२५ (२), १६-४३६, १७-११५, १८-७३४, १८-१२९०, १८-१३२९. **अंतरबाह्य** १३-४७३; बाह्यांतर, आंत व बाहेर,

१८-१३४४; अभ्यंतर १३-३८४. (२) भेट, फरक. आधीरि नांवाची चि अंतरें। ९-४०७. एयां दोहिजे अंतर। १३-११२४. १३-११२९. अपयंतरीं, प्रत्यक्ष, १६-४२५ (१). (३) इतर, दुसरे. अचांतर ९-७४; अवस्थांतर १३-१३५; एकांतर १७-३६१; क्रियांतर १२-९०; गत्यंतर ९-४८४; गुणां तराये (गुणांतरा ये असा पाठ ध्यावा) १३-९६७; जन्मांतर, जन्मणें पहा; ठाणांतर १३-५०६, —रिया १६-३३८; देवतांतर, देवता पहा; देहांतर १५-९१; नगरांतर १-४१; नादांतर १५-३८४; पदांतर १५-१५७; फलांतर १८-२५२; भेदांतर १८-१०९३; मतांतर १३-२१७, १३-२४०; मन्वंतर १५-१२७; मिषांतर १८-१३६८; मुखांतर १८-२८०; रसांतर, रस पहा; वासनांतर ४-१३४, ५-१५४; विकारांतर ७-१०३; शरीरांतर २-११०; शास्त्रांतर ६-५२; स्वर्गांतर १०-२३०. (४) स्थलावकाश दाम्बविभाग शब्द. आधंतर, मध्यंच, ७-१९५; निरंतर, पुढें पहा; हन्तांतर, हातभर अंतरावर, १८-११२२.

अंतरंग—अंतःकरण, अंतर्भुज, जिवलग. तन्ही काय आयितांतुनि अंतरंगु। ११-३२. १७-३८२, १८-१०७, १८-१७२८.

अंतरणें—दूर होणें. तरि मोक्षपुरवाटु। अंतरला ॥ १८-९२२. २-२७.

अंतरा—अडथळा, वियोग. १-२३४, २-२९१.

अंतराल—पोकळी, आकाश. कां भूमि दिशा अंतराल। ११-२६७. ११-२९७, ११-३५४, ११-६२४, १२-१११, १६-१६७, १६-३६२, १८-१५२२. पृथिवी हान अंतराल ११-३१०.

अंतरिक्ष—आकाश. १३-५५.

अंतःकरण—हृदय, चित्त, मन. ४-१६६, ५-२०, १३-७००. बुद्धि इंद्रियें अंतःकरण १३-९६१; अंतःकरण, साद हि अंतःकरणें। करवे चि ना ॥ ११-५७७, तरि बुद्धि आणि मन। चित्त अहंकार हान। हें चतुर्विध विन्ह। अंतःकरणाचें ॥ १८-४९५, १०-१८९, २-१११, २-२५८, २-२९२, २-३४२, ३-५९, ३-२०४, ६-६४, ६-७४, ६-१४२, ६-३९३, ८-५, ८-९,

८.२२४, ९.५१४, १०.४८, १०.६०,
१०.१३८, १०.१९८, १०.३००, ११.२४१,
११.३३०, ११.३६६, १२.१५२, १२.१६४,
१३.५०२, १३.५१०, १३.६६८, १३.११३४,
१५.३६१, १५.५४७, १६.३६७, १८.९५५;
अंतःकरणिचें गुज ९.३४; एकाग्र अंतःकरण
६.१८६; काहाचेनि अंतःकरणें ८.१२०;
थिरावलेनि अंतःकरणें १.६१; दुखवलेनि
अंतःकरणें १०.३०४; साभिप्रायें अंतःकरणें
६.९; अंतःकरणें काणि घेतली, मनांत
शंका आली, अदी धरली, १८.७५;
अंतःकरण झांकवे चि ना २.३१६; अंतःकरणें
योगी होये ६.४७९; अंतःकरणें मज लिगटले
८.१२४; अंतःकरणीं विवेकु जागविले
१६.१०९; अंतःकरणें सुख न्हवैल ११.३७;
अंतःकरणकुहर ७.१२२; अंतःकरणनिग्रह
१३.५०९; अंतःकरण-युक्त ७.१७९; सांत-
करण १४.२८१; स्वांतःकरणजित ६.८१.

अति—(१) फार. १.५७, १.१४६, १.१९२,
१.१९४, १.१९७, १.१९९, १.२२४,
१.२७३, २.४, २.९०, २.२३६, ४.१४१,
४.१७३, ६.१७१, ६.१७५, ७.१३४,
८.१०८, ११.१२९, ११.१३८, ११.१३९,
११.२१५, ११.३४१, १३.६८१, १४.३१७,
१७.१२६, १८.१३४३. अत्यंतणें पहा; अति-
कारिण्य, फार क्षीणपणा, १३.५१६; अतिक्षोभ
११.३०९; अतिखरें, अति तीक्ष्ण, १८.८०१;
अतिगाढा १३.८३१; अतिचोखाल १५.२३७;
अतिदास, प्रखर दाह करणारा, ११.२९८;
अतिनिपुण १३.८२७; अतिनिषण्ण, पूर्णपणें
स्थिर असलेला, ९.४७९; अतिनिष्फल
३.१४१; अतिप्राज्ञ ८.५२; अतिप्रीती ४.७;
अतिबद्ध ११.१२६; अतिबल १२.२४०;
अतिमंद १.७३; अतिमात्र १३.६३४; अतिमृदु
१६.१७०; अतिरस, रस पहा; अतिविषम
१८.१८६; अतिवृद्ध १३.९७५. (२) पलीकडचें.
अतींद्रिय ६.३३, ६.३६, ११.१५९; अतिकरें,
फार वेळ राहिलेलें, शिल्लें, १७.१५४;
अतिकृतकंदर्पसर्पद्वर्प, कामरूपी सर्पाचा अहंकार
तुच्छ मानणारा, १८.८; अतिक्रमणें, क्रमणें

पहा; अतिप्रसंग, प्रसंग पहा.

अतिथि—पाहुणा. तोखौनि आशिर्वादु वेइजे।
अतिथिचा ॥ १६.१४७. ३.१०६, १५.३३३.
अतिथी १८.११०.

अतिशय—अधिकपणा, अतिरेक, विस्तार,
पाह्वाळ. माझें अतिशयें मन व्याकुल । १.२०६.
६.३४८. अतिशयो ४.६, ६.१२२; रसातिशयो
५.१४१; अतिशो, वायां चि काइ करिसी। अति-
शो पथ ॥ २.२४; बोलाचा अतिशो ९.६९;
अतिसो, सांडी माझा अतिसो । १२.२२७,
१३.६३२, १७.४९, १७.४२८, १८.१५३,
१८.११३३; आवडिचा अतिसो १०.१९३;
गंधाक्षतांचा अतिसो १७.३०२; नामरूपाचा
अतिसो ७.२७; वेगातिसो १५.१३५; शास्त्र-
अतिसो १८.१५२९.

अतीत—पलीकडे गेलेला, अलिप्त, मागें झालेला.
येयां दोहीं भावां अतीत । अनादिसिद्ध ॥ ८.१७३.
तेवि अतीतां जन्मांचें । उणें वाहे ॥ १३.५३६.
११.५०८. जन्मक्षयां अतीत २.१३५, १४.५९;
दृश्य पंथा अतीत १८.११२३; अद्वैतातीत
१८.११९९; उदकातीत १५.३१६; उभयातीत
१८.१२०५; कर्मातीत १८.३८१; कालातीत
१८.३; गुणातीत, गुणपहा; देहातीत १४.१५४;
दृश्यादृश्यातीत १८.११५८; प्रणवातीत
८.११५; भावातीत १३.१०००; शब्दातीत
५.६८; सर्वातीत १८.११९०; साध्य-साधना-
तीत १८.११३१.

अंतौरि—स्त्री. अंतौरिगुणें, स्त्रियेसाठीं,
१३.१००८. अंतौरि पहा.

अंत्य—शेवटचा, शुद्धवर्णातील अस्पृश्य. जाती
अंत्यां हीं होआवें। ९.४३७. जैसा संन्यासी
स्वप्नीं। अंत्यु होये ॥ १३.१०१४. तो वेदु अंत्यु
वालिळा। तैसा वाली हो ॥ १८.१४७७.
१३.७२३, १७.१०६. शुद्ध अंत्यादि ९.४५६;
अंत्यज १७.५१ (२); अंत्यजुष्टी, चांडालादि-
कांच्या स्पर्शानें, संसर्गानें, १७.५१ (१).

अत्यंतणें—शेवट होणें, नाहीस होणें. भूतें
अत्यंतलि, प्राणिमात्र नाश पावले, १७.१५७;
अत्यंत, फार, १.२६७, १.२७०; अत्यंतु जडु
३.१८; अत्यंतिक १८.१२७४, १८.१३५२.

अथव, अथाउं—थावणें पहा.

अदलपण—दल पहा.

अद्भुत—(१) आश्चर्यकारक, विलक्षण, भयंकर.

अद्भुत प्रेम भक्ताचें । १.१४२. १.१२६;

१.१३६, २.२१४, ११.५२१, १८.१६५४.

अद्भुतें भयासुरें वदनें ११.१९८; अद्भुत

संभ्रमु १.१५९; अद्भुत स्नेह २.२; स्नेहाचें

अद्भुतपण ५.१६९; अद्भूत ११.२९५,

११.३०१. (२) नवरसांपैकीं अद्भुत रस.

अद्भुतरसाचां कळोलीं ११.३१२; शांताद्भुत

११.४, ११.१२; अद्भूत, जेथ शांताचेया घरा।

अद्भूत आला आहे पाहुणोरा। ११.२.

अध—(१) खालीं, अधम गति. परि अधि हीं

भसोसैं। मूल यया ॥ १५.५७. अधीं चि आधि

खांदिया। हें हें नाहि ॥ १५.५९. १५.६४,

१५.९२, १५.१४७, १५.१६३, १५.१७४,

१५.२०५, १५.२०७, १५.२१०, १५.२४०.

अधऊर्ध्व १८.७३६; अधमूल १५.९१;

अध...ऊर्ध्व ६.२३७; अधि...ऊर्धि १५.१४४;

उर्धि अधि १५.२२७; उर्ध्विचें...अधिचिया

१५.१७५; ऊर्ध्व ना अधि १५.१५५; मध्य

ऊर्ध्व अध १४.२७६; मध्योर्ध्वअध १५.७३.

(२) गुदद्वार, अपान. आणि अधिवा मार्गु

मोडे। ६.२००. आकुंचुत अध। देउनि तान्ही

बंध । १८.१०३१.

अंध—आंधळा, अंधार असलेलें स्थान. बीजा

आणिक भूसा। अंधु निवाडु तेणे कां जेसा।

३.२२९. कां अंधा लागि डोलासिं। सुयों आला ॥

१८.२५९. ९.३०१, १३.६२६, १५.५५९.

अंधासरिसा, आंधळ्याखरोबर, ३.१५५; अंध

कृपि १८.७०२, अंधकूप १.२३९; अज्ञानांध

२.३२४, १८.६२; जाल्यंध, जाति (४) पहा;

आंधला पहा.

अंधकार—काळोख. साव पां अंधकारें मानु।

असिला आधि ॥ २.१३. कां सुयें न गिलिजे।

अंधकारें ॥ १४.३३८. १.२४६, १६.३७,

१८.७३०, १८.१४०१, १८.१७६८. अंध-

काराची वानी, काळोखाचा प्रकार, ५.९०;

मोहांधकार ४.१६९.

अधस्—(१) खालीं, खालचा-ची-चें. अधोगति

७.१०१, १६.४१२; अवोदेश १४.१०४;

अधोद्वार १३.१००, १८.३३३; अधोमुख

२.१२, ६.२२३, १४.२२४, १५.९४,

१७.२५६; अधोमुखपण १५.६३; अधोशाखा

१५.१०८, १५.१७३, १५.४८६; अधः

शाखिया पादपा १५.१४३; अधोरेंध्र १८.३३६.

अधोर्ध्व १५.१७६; अधोर्ध्व १५.९०; अधोर्ध्व

११.१८८; अधोर्ध्व १३.१५१; अधो(र्ध्व)-

न्मीलित ९.५२३. (२) कमी. अधोकट, अभ्यवट

शिजलेलें, १७.१५५.

अंधार—काळोख. अंधारेन कांटे(दे) रानां।

१५.५४. आंधार पहा.

अधि—शब्दास जोडून. आधिक्य, नेशिष्टय,

पूर्णत्व दान्यविणारा उपसर्ग. हे शब्द पुढें पहा.

अधिक—जास्त, श्रेष्ठ. आणि अधिक या फांटे।

१५.१०५. भरिजे तेंव अधिक। रानां तेथे जो ॥

१८.१०५२. १०.२०६, १२.५९, १३.२६४,

१३.७०७, १६.२३०, १६.३३७,

१८.१६०९. अधिकाची गोति, तुझ्याहून श्रेष्ठ

हा विचार, ११.५५८; अधिकें अस्वर्दी

१८.१५४; अधिकें बलें २.३०६; अधिकें

रजें १८.१३०; अधिकें सर्वें १४.३२७;

अधिका भिये, अधिकच भितो, ११.३२०;

अधिक ही सरतें १८०; अधिकां जाल्या २.१६;

अधिकाअधिक १८.६३८; अधिका अधिक

११.२९८, ११.४९९, अधिकाधिक १.६४,

१३.११४२, अधिकाधीक ४.१०७; अधिक

नव्हे इषत् २.३५७; न्यून...अधिक १.८०;

सरिसा ना अधिक ११.५५०; अधिकें,

आधिक्यानें, तर तेणे अधिकें चि पा-डा फुटें।

९.१८, १३.७४८, १८.१५२; अधिकें

गुंपसि १५.२२६, -गुंफी ६.७८, -आधिकजति

१८.२१५.

अधिकरणें—आश्रय घेणें. भूतानें अधिकरणि

असे। ८.३१. अधिकरण, स्थान, सत्त्व विधानें

अधिकरण। १३.१; पङ्कगुणाधिकरण २.२९०;

अधिकार, प्रभुत्व, विषय, मर्यादा, ६.३३०,

१६.९३, १८.११६, १८.५८४, १८.६९६;

सहज अधिकार १८.८८७; अधिकारपर्यालोच,

अधिकाराचा विचार, मर्यादा, १६.९६; अधिकार-

प्रसंग ५.१७६, १८.१२३४; अधिकारबगें १७.३८५; सर्वाधिकारैकपवित्र १८.१४१६; स्वाधिकार १८.१२१, १८.१८२, १८.१९८, १८.२४१, १८.५८३; स्वाधिकारानुरूपें १८.१५२; अधिकारी, कैवल्यचा अधिकारी । सोडि बांधि मोक्षाची करी । १२.२१८, ५.१४५, ६.२७, ६.३४२, ६.३४५, १८.७९२, १८.१७२८; अनधिकारी १५.५५७.

अधिचार—मारक मंत्र. १५.१६६.

अधिदैव—देवताविषयक, प्रकृतिभोक्ता पुरुष, जीव. जीउ येणें नावें । जेयातें आलविजे स्वभावं । तें अधिदैव जाणावें । पंचायतनिचें ॥ ८.३५. ७.१७५, ८.३, ८.३२. अधिदैवाभिभूत ८.३७; अधिदैव १६.१९३.

अधिभूत—पंचमहाभूतांची विनाश पावणारी सृष्टि. भूतातें अधिकरुनि असे । आणि भूतसंयोगें तरि दीसे । जें वियोगावेगलें भ्रंशे । नामरूपादिक ॥ ८.३१, तेयातें अधिभूत क्षणिजे । ८.३२. ८.३, ८.२९, १६.१९३. अधिभूतादि ८.३९; साधिभूतां मातें ७.१७५; अधिदैवादिभूत ८.३७.

अधियज्ञ—शरीरभाव नाहीसा करून, मन व प्राणांचें संयमन करून, ज्ञान ज्ञेय यांचें ऐक्य करणारा. आतां इथे शरीरग्रामी(मीं) । जो शरीरभावांतें उप-शमी । तो अधियज्ञ गा मी । पांडुकुमरा ॥ ८.३६. तेविं चि अहंमाओ हा जाये । तरि ऐक्य तें आदिं चि आहे । हे चि साचें जेथ होये । तें अधियज्ञ मीं ॥ ८.४४. ऐसेनि सकल ज्ञानिं अपें । मग ज्ञान तें शेथीं हारपे । पाठि ज्ञेयाचीं स्वरूपें । निखल उरे ॥ ८.५१. तिया नांव गा अधियज्ञ । ८.५२. ७.१७६, ८.४, ८.५८.

अधिराज—मुख्य. सकलवीराधिराज, सर्व वीरांत मुख्य, अर्जुनास उद्देशून, १२.२०.

अधिवास—मुख्य वसतिस्थान. यशीं अधिवासु श्रुती । ३.१३७.

अधिष्ठणे—आश्रय घेणें, स्थापना, स्वीकार करणें. अर्जुनु अधिष्ठिला दैवगुणें । ४.७. जैसी रायें अधिष्ठिली प्रजा । ९.११३. आणि जेयाचेनि प्रकृति जिये । जेणे(जें) अधिष्ठिली विश्व विथे । ९.२७८. तेणें स्वधर्मुं चांगीं । अधिष्ठावा ॥ १८.९१८. ६.१५१, ९.१०५,

१३.१०७, १३.२४३, १३.६११, १३.९६८, १३.११५७, १५.१२. ज्ञानातें अधिष्ठूनि ३.४३; प्रकृतितें अधिष्टीं ४.४७; मियां प्रकृती अधिष्ठिलेयां ९.१३१; मीं प्रकृति अधिष्टीं ९.११०; विभूती व्यक्ती अधिष्ठिलिया १०.१०५; अधिष्ठाता १०.२२२; अधिष्ठान ३.५३, ६.१७१, १३.८१५, १८.३१४, १८.३१८; अधिष्ठानसंगति ५.४८; स्वाधिष्ठानावरिली ६.२१०; अधिष्ठात्री ६.१२७ (ष्ठा), १०.१३६, १८.३४७.

अधीत—ज्यानें श्रवणमननादि अभ्यास केला आहे तो. श्रुताधीत ९.४४५.

अधीन—अवलंबून, ताब्यांत असणें. ऐसें सायुज्य आणि पुनरावृत्ति । इयें दोन्ही अवसरा अधीनें आहाति । ८.२०५. २.१५७, ३.४०, ३.१६३, ९.११७, ११.१६९. अधीनपण २.१११; अधीन पहा.

अध्यक्ष—नियामक. इंद्रियदेशिचा अध्यक्ष । ८.३३.

अध्ययन—अभ्यास, सतत विचार. जिहिं मातें अध्ययन केलें । ९.३५७. ११.६०८. वेदाध्ययन ८.२५९.

अध्यात्म—आत्मासंबंधीचें ज्ञान. ऐसी आपुलिया चि सहजस्थिती । जे तथा ब्रह्माची नित्यता असती । तेया नांव सुमद्रापती । अध्यात्म गा ॥ ८.१८. एकिं अध्यात्मी चि फुडा । जात्यंधु ॥ १३.८३१. ७.१७२, ८.२, १०.१४१, ११.४७. अध्यात्मक १६.१९३; अध्यात्मिक ६.४८७; अध्यात्मज्ञान, तैसें शास्त्रजात जाण । आवर्णें चि अप्रमाण । अध्यात्मज्ञानें विण । एकलेनि ॥ १३.८३५, १३.६१६, १३.६१८, १३.६२०, १३.८२४, १३.८३६, १३.८३९, १३.८४२; आध्यात्मशास्त्र १८.१७२८; आध्यात्मिक तेज १६.१८८.

अध्वर—यज्ञ. ३.१३८. ज्ञानाध्वर ९.२४७.

अन्, अन—स्वर व व्यंजनानें आरंभ होणाऱ्या शब्दांस जोडून. नकारार्थी. हे शब्द पुढें आले आहेत.

अनकलित—निष्कटक, सहज होणारें. त्रैलोकिकें अनकलित । जन्हीं राज्य जोडिलें यथ । १.२२६. २.२२०, ७.९८. अनकलीत २.२१०.

अनंग—शरीररहित, कामदेव. १३.९७५.

अनंत—(१) अपार, अमर्याद, पुष्कळ, असंख्य.

११.१२०, ११.३३६. अनंतानंद १४.५३;

अनंतबलसंभ्रम ११.५२६; अनंतभुज ११.३३५;

अनंतरूप ११.५१३; अनंतविक्रम ११.५२६.

(२) श्रीकृष्णास उद्देश्यत. ३.२, १०.२२३.

(३) अनंत नाग १०.२२२. (४) अनंत-विजय, युधिष्ठिराचा शंख, १.१४९.

अनन्य—असामान्य, एकच, ज्या एकावरच भरवसा आहे तो, ज्याचा भरवसा आहे तो. अनन्याचा तो सौधरा १४.४०४. रत्नि उजाल।

अनन्यु जैसा ॥ १८.११७८. १३.६०९,

१५.५३५, १८.९०२, १८.१२६१,

१८.१३८८. अनन्य प्रीतिची परि १८.७७;

अनन्य गतिचें ८.१८९; अनन्यगति ७.११९,

९.४०, १०.१२१, ११.६७७, १८.१३४०,

१८.१४५९; अनन्यगतिक ९.३३३; अनन्य-

जीविता माता १८.१५०२; अनन्यबुद्धि

१३.१०६५; अनन्यभक्ती १८.११७९; अनन्य-

योगें १२.८२; अनन्यशरण १८.१४०४;

अनन्योदकधुवट, अनन्यभक्तीच्या उदकानें

धुतलेले, १५.३; अनन्यपण १८.११७६.

अनर्थ—बहुमोल. अनर्थ रत्न ६.९३, १७.२६७.

अनर्त्त—अनार्त्त १३.९९५. आर्त्त पहा.

अनर्थ—अर्थणें पहा.

अनल—अग्नि. मग इंधनी भेदला अनल ॥ १८.५४३.

१.२३०. इंद्रियानल ४.१२६, ८.४७; काला-

नल १३.१०९८; क्रोधानल ३.२१०; ज्ञानानल

४.१३५, ८.५०, १८.१५१६; प्रलयानल

४.१७५, ११.१९७, ११.३७४; वडवानल

१.९०, १.११७, ११.६६, ११.३५२,

११.४२८, ११.४५२, १४.३०६, १६.२३९,

१८.३९२, १८.१३९२.

अनव्रत—अखंड, सतत. अनव्रत आनंदे।

वर्त्ततिये ॥ १२.१. १४.४०२, १८.१७७५.

अनस्यूत—अखंड सतत वाहणारा, असणारा.

जैसा प्रवाहो अनस्यूत। गंगाजलाचा ॥ २.१५३.

ऐसा मी पांडुरंगता। अनस्यूत सदा असता।

७.१५९. अनस्यूती १३.९१२.

अना—इतर, निरर्थक. अना ठाई १५.१८.

अनादि—आदि पहा.

अनान—निरनिगळें, वेगवेगळें. अर्थ अनानें नावें।

परि नित्य आन नव्हे। १३.९५९. अनाना परि

१५.३८५; अनानी वाघेंविशेषि १५.३८४;

आन, आनान पहा.

अनारिस—इतर, निगळें, भलतेंच. मग पांतां

उमि नोहे। हें अनारिसें गमत आठे। २.७०. गाग

सांझुनि अनारिसें। चालत देखी ॥ २.२२७. धान

वांचुनि अनारिसी। गोठि नेणे ॥ ११.६७६.

१३.१०५३, १५.२९२, १५.४९८. अनारिसें

६.१०१, ६.३३२, ९.४८८, ११.१०८,

१२.१०३, १३.५३३, १३.९१८, १४.७७,

१५.३८३, १६.१०८, १६.२२७, १६.४६२,

१७.३७८, १८.१२७८, १८.१२८९; अना

रिसेपणें ६.४१; अनारिसंपण ११.१३७;

आनारिसे अवेव १४.११७.

अनाहत—योगामुळें ऐक्येणारा दशनादांच्या ध्वनि.

तंव अनाहताचीं बोलें। चायले ते ॥ ६.२७४.

अनाहताचेनि मेघें ६.२७९; अनाहताचा हलक

१२.७; अनाहताची सुडावणी, नादाची एक

कारता, १२.५४.

अनिक—आणि. ६.३३९, ६.८०५. आणिक पहा.

अनिल—वायु, वारा. चलयलले अनिलें। तें देखिकनि

जी बलें। १४.९. १८.३०७. अनिलसंगें

१३.१०४६; सत्वानिल १५.१९०; अनील,

अंगानील ९.४८०; गंधानील १७.६; चंडानील

११.३७४; मंदानील १८.१५०८; मलयानील

४.२१७, १३.२८९.

अनु—शब्दास जोडून. त्यामागें, त्यानंतर, त्या-

प्रमाणें, त्यासारखें या अर्थी.

अनुकरणें—त्याप्रमाणें आचरणें. देखीनि कार्यविशेष।

अनुकरे गा ॥ १४.२७४. १५.४६२. अनुकर,

जातीचेनि अनुकरें, स्वभावास अनुसरून, ६.४५;

अनुकार, आनंदाचे अनुकार ५.१३७; शरीरा-

चेनि अनुकारें ६.३००.

अनुकूल—साहाय्यकारी. सानुकूल १.७५,

१०.१५२; सानुकूलें १८.१३३५.

अनुक्रम—एकामागून एक येणें. अनुक्रमाधारे

३.८०; पूर्वानुक्रम २.२३३.

अनुग्रह—कृपा, प्रसाद. १०.६, ११.१८४, ११.२२६, ११.३९५, १८.१५६७. **अनुगृहीतु** १.८२; **भक्तानुग्रह**, भक्तावर कृपा करून, ११.२८४; **सानुग्रह** १८.३४८.

अनुघाड—आच्छादन, झांकण. इंद्रियां **अनुघाड** पळिल्यां, इंद्रिये कांहीं करीनाशीं झालीं तर, ८.११९; **कानासि अनुघाड**, कानांनीं ऐकू येईनासं होणें, १३.५६७; **अनुघाडी लागो**, उघाड पडत नाही अशी वृष्टि झाली तर, सतत पडली तर, १३.६३९; **अनुघाड फुटे**, आरंभ होतो, ९.१०१.

अनुचरणे—त्याप्रमाणें वागणें. अनुचरें मीं कर्मातें । ३.१६०.

अनुज्ञा—परवानगी. १८.१५५९.

अनुताप—पश्चात्ताप. तऱ्ही अनुतापतीथीं न्हाला । ९.४१६.

अनुभवणें—प्रचीति घेणें, उपभोग घेणें. जें अपेक्षिजे विरक्ती । अनुभविजे संती । १.५३. २.३६७, ४.२१२, ५.१५६, ६.१८६, ६.३१७, ८.२०८, ९.५२, १३.३९४, १८.१३१२. **कथा अनुभवावी** १.५७; **अनुभव** ६.१६६, १८.१३१२; **अनुभव**, अनुभव ही वेढावला । **अनुभूतीपणें** ॥ १८.१२११, २.१७४, २.३०८, ६.५३, ६.१०१, ६.१६३, ६.३१०, ६.३३१, ६.४०१, ६.४६०, ६.४८१, ११.१६३, ११.५८५, १३.१०४३, १५.५११, १८.११४५, १८.११८१; **अनुभवाची उजिरी** ६.१९०; **अनुभवाचिये कासे** ७.९७; **अनुभवाचां पाउलीं** ६.१५४; **अनुभवाचिया वाटा** ६.३७७; **अनुभविं रिगे** १८.११९९; **आत्मानुभवराज्यसुख** ९.२१७; **आत्मानुभववाटे** १६.७; **आत्मानुभववरम्य** ११.७३; **एकानुभवें** ५.२८; **सुखानुभव** ११.२४९; **स्वसुखानुभवीं** २.३६३; **स्वानंदानुभवसरें** १८.१२०३; **स्वानुभवविश्रामें** १८.७९०; **स्वानुभवसुख** ६.४१९; **अनुभव**, (१) अनुभव घेणारा, १५.४१२, (२) घेतलेला अनुभव, १५.४१७; **अनुभूती**, अनुभूती अनुभविजे । अनुभव जेवा ॥ १८.१३१२, १८.२८५; **अनुभूतीपण** १८.१२११; **अनुभौ** ६.३५५, १५.५०१; **सुखानुभौ** १६.१२.

अनुमानणें—ताडणें, अंदाज करणें. ग्राह्यातें पांचाखरी **अनुमानी**, मांत्रिक भुताचा विचार करतो, २.८५, ८.२६४; **अनुमान** ६.२४५, ७.१८७, ८.४; **अनुमानाचेनि पैसैं**, तर्काच्या मार्गांनीं, ९.१३६.

अनुमोदणें—आनंदित होणें. १२.२३७.

अनुराग—आवड, आसक्ति, प्रेम, भक्ति. हा अनुराग भोगितां । कुमुदिनी जाणें (गे) ॥ १.६०. ७.९५, ११.४९९, १३.६४३. **सपेसु अनुराग** १२.१५५; **अनुरागें भजे** ६.१२९; **अनुराग भरें (रे)** १३.३९१; **अनुरागा वेधु लावी** १३.४१०; **सानुराग** १३.४५६; **सानुरागें चित्तें** ११.५१८.

अनुरूप—त्या प्रमाणानें, त्यासारखें. मग वेलेया अनुरूप देंती । स्वर्गमोक्ष जे ॥ १०.२२५. **बीजधर्मा अनुरूप** १५.३८६; **अनुरूपपणें** १८.१२९६; **स्वाधिकारानुरूप** १८.१५२.

अनुलेपन—उटी. ११.२२१.

अनुवादणें—स्पष्ट करून सांगणें. तें आतां दो आखरी । अनुवादावें ॥ १८.१२३८. १.७२; १८.११४६. **प्रसंगें अनुवादलों** ६.३१; **गुणानुवाद** २.१७२.

अनुवाय—मागून वाहणें. वायुचेनि अनुवायें । धूं दिगंत वेन्ही जाये । १३.६८५.

अनुवृत्ति—क्रम. अनुवृत्तिपथें, क्रमानें, सुषुम्ना-मार्गांनीं, ८.११२.

अनुव्रत—अनुसरून. अनुव्रत नवां रसां, नवरसांस अनुसरून, १८.३३०.

अनुष्ठानें—आचरणें, विधिपूर्वक जपतपादि करणें. निपुण होउन धर्मातें । अनुष्ठिति ॥ २.२४९. एक ज्ञानयोग्य क्षणिजे । तो सांख्य अनुष्ठिजे । ३.३६. ३.९२, ३.१५७, ३.१८९, ३.२१४, ३.२२४, ४.१७, ४.१४१, ५.७, ५.१६८, १२.२३०, १७.२२, १७.२७, १७.९१, १७.४१०, १८.७१, १८.११८, १८.१५२, १८.५८७, १८.१४२८, १८.१४७१. **अनुष्ठान** ३.१४२, १७.८५, १८.२४५, १८.१४७२; **अनुष्ठान-भाषा** १८.३१६; **अर्थानुष्ठानें** १७.४०; **त्याग-संन्यासअनुष्ठानें** १८.१२९; **स्वधर्मानुष्ठान** ३.८३.

अनुसंग—संगति, संबंध. ४.२९.

अनुसंधान—ध्यान. ९.५१३.

अनुसरणे—मार्गे जाणे, अनुकूल होणे, सेवा करणे.

मग पाहेंविण अनुसरे । अमला जेसा ॥ १.१८७. मग सर्वभावे अनुसरले । देवतांतरां ॥ ७.१३७. आतां सूर्यासि जीवें । अनुसरलीं राजिवें । १६.१६२. ३.११, ३.१०३, ३.१५०, ३.२०३, ६.४६४, ९.३३४, ९.३३६, ११.१६७, १४.५९, १६.४५३, १८.५८१, १८.९०१, १८.१००७, १८.१२४३. अनुसार, विश्वानुसार १६.१७२; अनुसार, मार्ग, ५.१६४; तदनुसारं ४.७८, १५.४५३; मार्गानुसारं १८.३६५.

अनेक—एकापेक्षा अधिक, पुष्कळ, विविध, भिन्न. आह्मक शरीर तरि एक । परि वयसा भेद अनेक । २.१०८. तरि एकु मीं अनेकीं । गोविजे देहपाशकीं । १४.६४. ६.५२, ६.३९३ (२), ९.२४८, ११.१४४, ११.१४७, ११.२१६, ११.२५६, ११.२६१, ११.२६६, १३.७०५, १३.९१३, १३.९१५, १३.१०११, १४.५५, १४.८२, १७.२९०, १८.३२६, १८.४२८, १८.१०६५, १८.१२३६, १८.१३०५. अनेकता ९.६७, ११.२०२; अनेकत्व ४.६७, ८.२४; अनेकधा ११.११९, १४.२८७; अनेकपणें ६.३९३ (१), ९.२८७; अनेग, तुज महामूर्तिचां आंगीं । उमटलिया मूर्तीं अनेगी । ११.२७९, ४.१५४, ११.२०८, ११.२५३, १२.६२, १६.३६४, १७.३८६, १८.१२३४.

अन्यत्र—इतर ठिकाणीं. १५.१७७.

अन्यथा—निरालें, निराळ्या ठिकाणीं, रीतीनें. ३.६६, ३.१२६, १८.२१५, १८.७०४. अन्यथा गति ६.४३६; अन्यथा ज्ञान १५.४८०; अन्यथाज्ञान १५.४९२, १८.४५७, १८.१०९४; अन्यथात्वे १८.११०८; अन्यथादृष्टी १८.१२९१; अन्यथाबोध १८.९५९; अन्यथामतिनिदेते, मायेतील निद्रेला, १६.११.

अन्यथ—जोड, वंश, परंपरा. १५.५३४. माहेषान्वयसंभूत, शंकराच्या परंपरेतला १८.१७८४.

अप—शब्दास जोडून. पायून, ग्यालीं, विरुद्ध, हीन या अर्थी.

अपकार—इजा, दुस्त्रापत. अपकार... प्रियउपकार १६.२६; अपकारी, पेसा अपकारियां गुहा उपकार । ११.१०६.

अपखडि—निंदा. १८.९३६.

अपंगणे—आश्रय घेणे. १५.३३६.

अपटांतरिरी—आडपडदा मध्ये नसतां, उघड, प्रत्यक्ष. ११.६१०, १६.४२५.

अपत्य—लहान मूल, अशानी. अपत्य बोले जन्मीं बोवडिया वाना । १.६४. २.६१, ३.२०, ८.१२, ११.१६, ११.५६५, ११.६५८, १३.३३५, १४.११५, १५.१९. आपत्य पहा.

अपभ्रंश—भ्रम, अधोगति. २.११८, ३.७.

अपमानणे—अनादर, मानहानि करणे. जेसा अपमानिया अतिथि । ने सुकृताची संगति । १५.३३३.

अपमानें १.१८५; मानापमान, मान पदा.

अपर—दुसरा, निराळा. जो अपर नवा अजेनु । १.१०१. परापर, उच्चनीच, ३.१३६, ४.५९; पूर्वापर, (१) मार्गचें-पुढचें, ४.२०९, १८.१२३५, (२) पूर्व-पश्चिम, पूर्वापर मरिता, पूर्वपश्चिम दिशांच्या नद्या, ३.३९, पूर्वापरां नदीं १५.४००, पूर्वापरसागर १८.१५७२.

अपराध—चूक, दोष, गुन्हा. मी रागि आहं समस्ता । अपराधांचा ॥ ११.५४८. १.६६, ११.५४३, ११.५५३, ११.५६४, १६.३०. अपराध-समुद्रौनियां ११.५६१; मार्गापराधें, मार्गांतील दोषांमुळे, १८.१७८.

अपवर्ग—मोक्ष. जंव कर्मफलसीं पालवी । अपवर्गां टेंके । ७.४९. अपवर्गांची खाणि ६.१५८; अपवर्गिच्या राणिवा ६.३५६; स्वर्गापवर्ग १०.११५, १८.१६२५.

अपवाद—पवाद पहा.

अपवाद—अन्यायमूलक निंदा. लोकापवाद १३.७९०.

अपह—शब्दास जोडून. नाहींसा करणारा. तापा-पह १८.८.

अपाउ—इजा, हानि. २.३४९, ३.१०८, १८.६१६, १८.८००. अपाव ३.१५३,

१६.४२६; अपाययंत्र १६.३४२; अपाय २.१८७.

अपाड—अमर्याद, विचित्रता. सिंहांसि झोबे कोल्हा ।

पेसा अपाडु आधिकां जाला ॥ २.१६. १.६९, १.११९, ६.२६३, १३.११२०, १३.११२३, १८.२७१, १८.२७२. अपाडें १.४३, १.११९, ६.१४०, १५.६०, १५.१३४, १७.१४०.

अपान—(१) पंचप्राणांपैकी दुसरा. ६.२००, ६.२१४, १८.३३६, १८.६८२. **अपानाग्नि** ४.१४३; प्राणापान, प्राण पहा. (२) अधोद्वार. १२.४८. **अपानाचेनि** तोंडें १६.२८९; **अपानरंभद्वय**, शिस्न व गुद, १८.१०३०.

अपांपती—समुद्र. ९.१३, १३.१०६९, १६.२३२.

अपांपरि—दुर्दशा. ११.६५५.

अपायु—गुद. १३.१००.

अपार—ज्याला पार, अंत नाही असें, अमर्याद. हें अपार कैसें कवलावें । १.७४. हें अपार जें गगन । २.४०. अपूर मीं अपार । आनंदु मीं ॥ १८.११८७, १.१०२, १.११४, ४.१९०, ५.१०५, ६.३५, ८.१४९, ९.११४, ९.३८६, १०.२९२, ११.६३, ११.१३२, ११.२०५, ११.३१८, १३.४३६, १३.१०८२, १५.९१, १५.३७०, १५.३७२, १६.३३१, १७.६०, १८.३६, १८.९१३. **अपारें उदरें** ११.२६४; **अपार कर** ११.२१३; **अपारु कालु** १०.२५२; **अपारु ताठा** १३.७२२; **अपारां धातूंची होली** १२.५०; **अपारें निमित्यें** १६.१२७; **अपारा मज** १०.१९६; **अपाराचें मान** १३.९९६; **अपार मोल** १७.८८; **अपारु लाभु** १८.८७७; **अपार लोक** १७.३३७; **अपारें वदनें** ११.४२९; **अपार स्वरूप** ११.६०४; **अपारमोहरासी** १८.५१९; **अपार बुझाविलें** १६.४७; **अपारें आणि विशालें** ११.१४५; **अपारपण** १०.१९४, १३.३९९; **अपारपणें** १३.१०२१.

अपेक्षणे—इच्छा करणें, वाट पहाणें. जें अपेक्षजे विरक्ती । १.५३. १.२६२, २.२३९, २.२५३, ६.४४. **अपेक्षा** १२.१७२, १८.१४३१; **परापेक्षा** २.१६७; **फलापेक्षा** ४.१०२; **अपेक्षित** ३.२२६, ४.७१, ४.१६६, १३.३४४ (१);

अपेक्षित स्वीकरीति २.२६३; **अनपेक्षित** १३.३४४ (२); **अपेक्षणीय** १८.१११२;

फल आपेक्षी १८.२३५; **नापेक्षी** १८.८५३.

अफाट—अमर्याद, स्वैर. अफाड तैसा वेगला १५.४९७. **अफांट**, वारा जैसा अफाड । १३.६९६; **अफांटीं कर्मीं** १४.२३२; **अफांटा समीरणा** १८.१६७७; **गाढा आणि अफांडु** १५.२११.

अंबर—(१) आकाश. अम्र धावे अंबरीं । अंबर उगें ॥ १३.१०७५. कां द्रवपण चि नीर । अवकाशू चि अंबर । १४.३७१. १.९०, ६.८७, ७.१५०, ११.३५७, १३.२८१, १८.१३५७; १८.१५१०. **आंधारेनि अंबर खतैलें** १६.२७; **घडघडीत अंबर** १.१२९; **नीलिमा अंबरीं** १३.१०५; **हृदयमहाअंबरीं** १८.१२९०. (२) वस्त्र. पद्यबंध नागर । तें चि रंगाथिलें अंबर । १.६. ९.२१९. **पीतांबर** ११.२१७.

अंबा—आई, देवी. श्रीमंते अंबे १२.१०; **जगदंबा** १८.१६२०; **अंबिका**, (१) आई, एकलैतेया बालका । वरिपडीनि असे अंबिका । १३.५०१, (२) पार्वती, शंभु तेथ अंबिका । १८.१६१३.

अंबु—पाणी. प्रलयांबु, प्रलय पहा. **अंबुज**, कमळ; **ज्ञानांबुज** । **द्विरेफु**, हा पाठ ज्ञानांबुजद्विरेफु असा घ्यावा, ज्ञानरूपी कमळावरील भुंगा, १४.२८४; **अंबुद**, मेघ, जगदंबुदगर्भनभ, विश्वरूपी मेघाचा ज्यांत समावेश झाला आहे अशा आकाशासारखा, १८.६. **अंभ** पहा.

अवोट—लेप, उटी. तें लागलेंसे अवोट । वंदनाचें ॥ १५.३.

अवोटी—स्पर्श न करणें. तेथीनि देह आववें । अवोटी कोजे । १७.२१०, अलिप्त राहावें.

अंभ—पाणी. मुद्दें लोलैनि गेलें अंबु । बोल थारे ॥ १८.४२१. **मृगांभ**, मृगजळ, १६.२२६, १८.२०८.

अभाल—(१) आकाश. जैसा केर फीटलेयां अभाली । दीठि रिगे सूर्यमंडलीं । ११.७४. जलधरांचा मेला । वाच्य होये अभाला । १३.१५३. (२) मेघ. जैसी अभालिची बूधि । करुनि राहि गमस्ति । ६.२५१. वारा अभाल चि फेडी । १८.१२२५. ७.५६, ११.४०५, १८.२१०, १८.४३१. **आकाशा आणि अभाला** १८.२६८;

आभाल, मेघ, जैसे अवकाली आभाल ।
६०४३३, कां वायांचिया आभाली । आकाश लोपे ।
७०५९, ७०५६, ८०२२७, १३००४,
१३०१२०.

अभि—शब्दास जोडून. जवळ, पुढें, पूर्वी या
अर्थी.

अभिचार—हानिकारक मारक मंत्रक्रिया. आतां
लोपला अभिचार । तेया करीन जीणांछार ।
प्रतिष्ठीन मरमार । याग वरि ॥ १६३५८.
१६३९६, १६३९९. अभिचारिक, अशी
मंत्रक्रिया करणारा, १६३९८; अभिचारक,
कां क्षुद्र देवतादि भूतें । तिथे चि जेयांची
परमदेवतें । जिहि अभिचारिणि तेयांतें ।
उपासिलें ॥ ९३५३.

अभिजात्य—कुलीनता. ९०४१७. अभिजात्य
९०४२७.

अभिज्ञ—ज्ञ पहा.

अभिधान—नांव. ब्रह्माचिये अभिधानीं कां लागे,
ब्रह्माच्या नांवाचा कां संबंध ठेवील, १८६३;
अर्थाभिधाना मातें आणी, अर्थही, सर्वस्वही
मीच होतो, १८०१११४; तपाभिधान १७०२३५;
विषयाभिधान १३०११६.

अभिनवणें—ताजें होणें, नवीन दिसणें. तो शांगू
चि अभिनवैल । ४०२११. अभिनव १५०१००;
अभिनव उद्यान १०२८; अभिनव पालव
१५०१५६; अभिनववाग्विलासिनी, नवीन प्रबंध
हे जिचे विलास, १०२१.

अभिप्रा०—उद्देश, भाव, खुलासा. तेथ अभिप्रा०
चि अभिप्रायातें विये । ९०२७. २०२८५, ६०१,
९०११२, ९०१२९, १००५३, ११०४४४,
१४०३८, १५०११४, १५०३१४, १७०३०,
१८०१२२३, १८०१३२८. ध्वनितु अभिप्रा०
३०३२; प्रस्तुतु अभिप्रा० ११०४०१;
अभिप्रा० पीके १००२९; अभिप्रा० विवंचू
१५०४४४; अभिप्रा० हाता न ये चि
१३०९४७; गीताअभिप्रा० ११०२५; ज्ञेय-
अभिप्रा० १३०८६०; अभिप्रावो १६०१०४;
अभिप्राय, एखा अभिप्रायाचा जे गर्भु धरी ।
६०३१२, जे अभिप्राय गव्हरीं झांकिले जाझी ।
१३०८५२, ९०२७, ९०१४२, १००३१, १००४२;

गतीचेचि अभिप्रायें १५०२८; जे जे दुर्भेद्य
अभिप्राये ६०४५७; अभिप्राया दीडि सुनि
७०१९७; साभिप्रायें अंतष्करणें ६०९;
अभिप्रेत ८०१०३.

अभिमवणें—वेरणें, ताटून जाणें. तसें स्वयंभोजन
अभिमविजे । महाशयी ॥ २०२००. जेवणिल धर्मातें
अभिमवी । अथसे पा ॥ ४०४९. मना अभिभूत
होउनि २०२४८; संतोषें नाभिभवे, आनंदानें
दुरळून जात नाहीं, २०२९९.

अभिमान—ईर्ष्या, आपुलकी, गर्व. तिमरला अभि-
मानु । संघाभिवा ॥ १०२०४. अभिमान न संती ।
स्वजातीचा ॥ १२०११५. पैसा मानितेया मंगु ।
तो अभिमानु जाणें कुणु । १६०२३४. ३०१८४,
९०३६८, ११०५१, ११०३६३, १३०१०३६,
१४०१०८. अभिमानमदें १०२३६; क्षेत्राभिमानें
१३०२५; देहाभिमान २०१३७, ३०१७८,
६०३०, १४०३०३, १८०४२५; देहाभिमानबंधें
१८०१४२८; अभिमानिया १३०६१; कर्माभि-
मानिया १८०६२५; मानाभिमान, मान व
अभिमान, ९०२२६; निराभिमानी १३०५२६.
अभिमुख—उत्तराभिमुख, उत्तरेकडें तोंड करून,
८०९१.

अभियज्ञ—यज्ञ पहा.

अभिराम—सुंदर. स्वानंदाभिरामु, निजानंदानें
शोभणारा, ९०१६६.

अभिलाखणें—इच्छा करणें. जो अभिलाखित
मनोरथु चि । पुरविता ॥ १०२७. १३०४५४.
अभिलाखणें नुरे १५०२७०; अभिलाख ५०७२,
८०१८३, १३०१९, १४०१६०, १६०३०९,
१६०३३७, १८०६४६, १८०६४८, १८०९८७;
साभिलाख १८०६७१, १८०१०१४, साभिलाखें
१८०६८३; अभिलाखी, अभिलाखियें नरें
१८०६०२; अभिलाष २०२९१, ३०२१०,
१४०२३३; अभिलाषाची मूर्ति २०३२१; अभि-
लाषाभारें ९०५०४; निराभिलाषी १२०१३१;
साभिलाषें ११०१२८.

अभिव्यक्त-क्ति—व्यक्त-क्ति पहा.

अभिशाप—निंदा. जग चि अभिशाप देणु ।
२०१९८.

अभिषेकणें—विधिपूर्वक स्नान घाटून प्रतिष्ठापन
करणें. १८०१७३४. पद्माभिषेक ९०२१७.

अमोल—अत्यंत मोळा, मोळाभाजडा. ५.१६५.

अभ्यंतर—आंत. अभ्यंतरिली कडे १३.३८४.

अभ्यासणें—अभ्यास करणें, परिपाठ ठेवणें.

अष्टांग अभ्यासिला। योगु तेणें ॥ ९.४१८.

परोपकार नोबोले। न मिरवी अभ्यासिलें।

१३.२०८. २.३६, ६.३३४, ६.३३७, ८.७९,

१०.१५६, ११.५८५. अभ्यासिल्ले ६.१४१;

अभ्यासिलेनि योगें, अभ्यास केल्यामुळे,

६.३७३; जन्मं अभ्यासिल्याचें, अनेक जन्मांत

केलेल्या अभ्यासाचें, ८.२४१; नाभ्यासितां

६.३५३; अभ्यास, विष किं आहारि पडे। समुद्रां

मध्ये वाट जोडे। एकिं वाग्म्य होडें। अभ्यासें

केलें ॥ १२.११२, म्हणौनि अभ्यासासि काहिं।

सर्वथा दुष्कर नाहि। यालागि माझां ठांई।

अभ्यासें मील ॥ १२.११३, २.३११, २.३१४,

५.१५८, ६.५७, ६.१५१, ६.१६६,

६.१९१, ६.२११, ६.३३०, ६.३६०,

६.३६४, ६.४२०, ६.४२४, ६.४३८,

६.४५९, ८.२१६, १२.१३६, १२.१३९,

१२.१४०, १६.१०२, १७.३७, १८.७७३,

१८.१०७४; अभ्यासाचिण मोहरे ६.४१८;

अभ्यासाचिये मोहरे ६.३५५; अभ्यासेंसि योगु

८.८०; अभ्यासयोगु १२.११०; अभ्यासयोगें

४.१४३; अभ्यासाहीलागि १२.११४;

ज्ञानअभ्यास १८.१०७९; ज्ञानाभ्यासु, ज्ञाना-

भ्यास करणारा, १८.१०४०; योगाभ्यास

११.६०८, १३.५१८, १८.१०२९; शास्त्र-

अभ्यास १७.४९, शास्त्राभ्यास १७.३६;

साभ्यास ८.८१.

अभ्युदय—उत्कर्ष. १८.१६३४.

अभ्र—दग. ना तरि अभ्र वातें हालें (ले)। २.३. शार-

दियेचां प्रवेशीं। अभ्रें जिरति आकाशीं। ८.१६०.

कां चांदिं वेगु अभ्राचा। आरोपिजे ॥ १५.३४७.

४.१७४, ७.५६, १३.३२५, १३.४८७,

१३.५३०, १३.९०३, १३.१०७५,

१४.१३१, १५.३९७, १५.४३२, १५.४८५,

१८.३८८. अकालिचीं अभ्रें ४.११६; लोपलें

अभ्र, विरालेला दग, ६.४७०; काडू अभ्र पूरे,

दग आवळूं शकेल काय? ४.१७४; अभ्र जें

विरें ६.३८४; अभ्र होय आणि हारपे ८.२९;

अभ्रछाया ५.११३; अभ्रपटल २.१६८;

अकालिचें अभ्रपटल ३.१४१; अभ्रागम

१८.३०६; आखाडअभ्रें उमललीं १५.१२४.

अमर्ष—क्रोध. हर्षामर्ष १२.१६८.

अमुक—एकादा, विशिष्ट. अमुकें ऐसें हाणिजे।

तें जें नोहे ॥ १५.२७५. १३.७१, १३.१८८,

१५.३८९.

अमृत—देवलोकींचें अजरामर करणारें पेय;

क्षीराब्धीत देवदानवांनीं काढलेलें चौदा रत्नां-

पैकीं चौदावें रत्न. अमृत नाडके आपुले कानीं।

मृत्युकथा ॥ ५.९०. हें ऐसें काडसेया करावें। जें

अमृति (ति) हिं रिगौनि मरावें। सुखें अमृत होउन

कां नसावें। अमृतामाझि ॥ ७.१४९. जो विष अमृतें

ओलखे। तो अमृत काड सांई शके। ८.२३९.

अमृत कां गालुनु आधें करावें। १०.२९०.

जोडे अमृताची सुसरी। ते प्राणातें अमरां करां।

१७.२१८. २.१४, २.४१, ४.१९५, ५.१७१,

६.३, ६.१४, ६.१७३, ९.२४, ९.१५०,

९.३८२, ९.४२१, ११.३९८, ११.६१४,

१३.७२१, १३.१०८४, १४.१८७, १५.५३२

(१, २), १६.३१, १६.३३३, १७.११४,

१८.१५९, १८.९४१, १८.१४६७,

१८.१६२३, १८.१६४३, १८.१७०२,

१८.१७५६. अमृताचिये आरोगणे ९.२२९;

अमृताचा कळोल ८.५६, -चे कळोल १३.२६९;

अमृताचीं कोठारें ९.३१८; अमृताचा क्षीरा-

ब्धिलाभ १८.७८५; अमृताचा गलाला ९.६०;

अमृताची चवि ४.१८१ (१); अमृताचां ताटीं

९.९; अमृताचे तांदुल १५.२३; अमृताची धार

१३.३६६; अमृताचा निझर २.३३९; अमृ-

ताचा निवाडु ६.१०; अमृताचा पाउसु ९.५१८;

अमृताची पुरवणी २.८९; अमृताचा पूतला

६.२५७; अमृताचा लेसु २.२४०; आ(अ)-

मृताचें वडप १३.३९८; अमृताचां सागरिं

१२.२६ (१), -रीं ७.१४८; अमृताची सात-

वाकडी १३.६३९; अमृताचा स्वादु ४.२१७;

अमृतीं कुहा पाहिजे ९.३००; गोडिसेपणें

अमृता ही चूकि ठेवी १३.११५१; अमृता ही

झारि फेडिजे, अमृताचीं हि फलकटें झाडावीं,

१८.१३२०; अमृतासि ठी ठेवी, तसेंच ठेवतो,

दोष देतो, २-३६३; गोडपणें अमृतातें पारु हणो, रक्ष म्हणतो, १३-३; अमृतें चि मरिजे, स्वधर्म अमृतासारखा आहे, पण तो मनांत हेतु धरून आचरला तर मारक होतो, २-२२४; अमृत केडतें रांधावें १०-१२; स्वप्निचेनि अमृतें अमरां न्हविजे ९-१४३; अमृतासारखी ७७षी २-८६; अमृता चि सारिखी ४-१८१(२); अमृतेंविण जिववित ९-२००; अमृता ही हूनि जिववितें ९-२४; अमृताहूनि सुरसें बोनी ९-३८९; अमृताधारधर्म्य १२-२२८; अमृतकण १-५६; अमृतकुंभ २-२५२; अमृत-पान १०-१७५; अमृतभाव ४-१५१ (२); अमृतमथनां सारिखें, काढावयास जावें अमृत पण निघावें विप, १८-१४७२; अमृतरसा-स्वादन १-२६; अमृतलहरी १२-२६ (२); अमृतलेस ११-५७२; अमृतसरिता १५-५५०; अमृतसागर १६-२२; अमृतसिंधु ३-२४, ११-६६१, १८-१६५७; अमृतसिद्धि ३-१२३, -द्धी १-७७; अवधानामृतें ११-१९; आनंदामृत १८-१५४१; कृपामृततुषार १८-२५७; गुरु-कृपामृततुषारें १८-२५७; चंद्रामृत, योगमतें मस्तकांतील अमृत, ६-२४७, ११-९६; ज्ञानामृत १५-५३९, १८-७८६; ध्यानमृत १३-३८६; परमामृत २-६७; बोधमदामृत १-१६; विवेकामृतसागर २-३७३; विस्मयामृत ७-१८४; श्रीकृष्णवदनामृत १५-५५५; सेखामृत, शेवटी राहिलेले अमृत, ४-१५१ (ज्ञानयज्ञावशिष्ट ४-१५० पहा); हर्षामृतकल्लोल ११-४९८; अमृतपर्णांचा आम्हास, अमरपर्णांचा आभास, १०-१७७.

अमेध्य—अपवित्र. अमेध्योदक १६-३१५.

अमेय—न मापतां, मोजतां येणारा. मज अमेया मान । ९-१५८.

अयन—जाणें, जाण्याचा मार्ग, क्रम. उत्तरायण, मकरवृत्तापासून कर्कवृत्तापर्यंत सूर्यक्रांतीचा सहा महिन्यांचा काळ, ८-२१८; चंद्रायण, पौर्णिमेस पंधरा घास खाऊन वद्य पक्षांत दररोज एकेक घास कमी करून, पुनः शुक्ल पक्षांत तसेच एकेक घास वाढविण्याचें व्रत, चंद्रायणें मासोपवासि । १७-३६१; दक्षिणायन,

कर्कसंक्रांतीपासून मकरसंक्रांतीपर्यंतचा सहा महिन्यांचा काळ, ८-२३१; वातायन, ग्विडकी, ११-१४९.

अरड—आक्रोश, शीण. १६-५.

अरणी—होमाकरतां मेथन करून ज्या लाकडांतून आग पाडतात तीं लाकडे. हृदयारणीं ८-१२९.

अरुण—पहाट, सूर्याचा सारथी. ज्ञाना प्राप्ती अरुणानें विये । अरुणे सूर्योदयो मये । १८-३५४. अरुणु आंगा जवळिके । घाणीनि सूर्यति नो देसे । १८-१६५८. सांघेतया अरुणाचा, सूचना देणान्या अरुणाचा, १८-८९९; अरुणोदय ११-१३३.

अरुवार—सुंदर, चवदार. कां अरु आमे अरुवारि । रांधितप उणे । १८-१४१. १८-१७६०.

अरौतें—आरौतें पहा.

अर्क—सूर्य. कां समोर जाल्यां अर्का । तम प्रकाशु होये । ८-१५५. १३-११३१, १८-४२२, १८-११९६, १८-११०३. अर्कमेडल १५-४९०; बोधाके १३-३८७; चंद्राकौंसि, चंद्रसूर्यासहित, १५-२८२.

अर्घ्य—पूजाद्रव्यें घाटून आंजलीतें घाययावें पाणी. ९-१३, १५-२. अर्घ्यादीक १७-३०१, १८-१४; अनर्घ्य, बहुमोल, ६-९३.

अर्चणें—सेवा करणें, पुजणें. ९-१४. सात्तापितरें अर्चिजति २-३२; अर्चन, पूजा, देवतांचन, देव-तांची पूजा, १२-२३५; सकलदेवदेवतांचन, सर्व देवदेवतांनीं ज्याची पूजा केली आहे असा, १०-२६५.

अर्चि—ज्वाला, ज्योत. दीपकाचां अर्ची १३-१११८.

अर्चिरामार्ग—योग्यांचा प्रथामार्ग, देवयानपथ. ८-२२३. अर्चिरामार्ग ८-२३१, ८-२४२.

अर्जवणें—सूर्या घालणें, झटणें. १८-५५५.

अर्णउ—समुद्र. जलाणउ १४-३३१.

अर्णव—समुद्र, सांठा. एकाणव, सय ठिकाणीं समुद्राचें पाणी पसरणें, ११-१८५; क्षीरार्णव ६-१०, ११-५२८, १३-४९६; विद्यारक्षीरार्णव १५-५३९; गीतार्णव १६-२०९; दयार्णव १८-७; सरणार्णव १३-१०४०; महार्णव ११-२२७, ११-२९६; मोहार्णव ११-३२४, मोहार्णवगवाक्ष ११-६१; सप्तगुणार्णव

१८.८७३; पीयूषांचे अर्णव १८.१७७६.

अर्थीणें—इच्छा करणें, मागणें. अर्थीजे ७.१०७.

अर्थे (१) इच्छा, गरज, उद्देश; धर्म, अर्थ, काम व मोक्ष यांपैकी दुसरा. जेणें अर्थातव धर्म। थोर दीसे ॥ ७.४५. हे चि होउनि अर्थना। भी चि माझां अर्थी अर्जुना। करुनि अर्थोभिधाना। आणी माणें ॥ १८.१११४. ३.९५, ३.१५२, ३.१८४, ३.१९७, १३.६३५, १७.३३५. अर्थाची चाड ७.१९६; अर्थकामपसरें, अर्थ व काम यांच्या प्रसारणें, १५.१५७; अर्थचिंतामणि १८.३०; अर्थज्ञान १८.४६, १८.१५१८; अर्थसिद्धी ७.१०७; एकार्थार्थी १५.४२२; कार्यार्थ ७.१०२; कृतार्थ १३.२७८; धर्मार्थ १८.७२६; धर्मार्थकाम १८.७४३; नामार्थ १४.५६; परमार्थ १.४८, १.२७२, ३.१७६, ५.५, १७.४२५; पुरुषार्थ १४.३९८, १६.३३७, १६.४३०, १८.८६४, १८.१६१९; पुरुषार्थराज १८.९४४; पुरुषार्थसिद्धि १२.२१७; प्राप्तार्थ ३.१५४; फलितार्थ १३.१०४४; बलार्थ १३.२७, —र्थ १६.४६१; बालार्थ ६.२६१; यज्ञार्थ १६.९२; व्यर्थ १२.१२१; सकलार्थ १५.९, —प्रकाश १.२, —प्रसाद १८.१५१५, —भरित ३.२०, —सिद्धी ९.२५; सर्वार्थ १३.१०४२; स्वार्थ १०.५६, १३.६८३, १६.२००, १६.३०९, १८.५५९, १८.६५३; अनर्थ ८.१४७; अर्थ...अनर्थ १८.७२४; अर्थना, याचना, १८.१११४; आर्थिक, याचक, वेणारा, १८.१५८१; अर्थार्थी ७.१०६; अर्थी—आर्त्त जिज्ञासु अर्थी १८.११०६; शास्त्रे अर्थें देशे कालें १७.२८; निरर्थका ५.१२२; सार्थक २.३५१, ९.४५२; सार्थका नागवह्निका १८.६२९; सार्थकपण १०.१५५; सार्थ १६.४६१; पदार्थ पहा. (२) सृष्ट पदार्थ, त्या-पासून होणारें सुख, इंद्रियविषय. आतां अधिष्ठान-संगति। अशेषा ही इंद्रियवृत्ती। आपुलालां अर्थी। बसति आधी ॥ ५.४८. तैसीं नि तिया संगति। इंद्रियं आपुलालां अर्थी। बसति तेया नांव सुभद्रापति। भोगणें जेया ॥ १५.३४२. १६.१२१, १६.३४०, १६.३४१. इंद्रियार्थ २.१२४, २.३३४,

५.१०९. (३) भाव, अभिप्राय, तात्पर्य. आखरें पृथिल्यांन पृसे। अर्थु जैसा ॥ ८.१७४. अर्थु बोलाची वाट न पाहे। ९.२७. ९.११२, १०.१३९, १४.३७, १५.५४०, १८.८६, १८.१४५०. श्रुतिस्मृतिचे अर्थ १७.८५; अर्थजात १.४०, १८.१४४५; अर्थध्वनि १.७; अर्थभरित ४.२११; अर्थवाद, अतिशयोक्तिपूर्ण वाद, ३.१९२; अर्थशोभा १.४; अर्थानुष्ठानें, शास्त्राभिप्रायानें वागून, १७.४०; अन्यार्थत्व १५.४७१; इत्यर्थ १८.१४५, १८.१६४१; उपनिषदार्थनगर १७.३३१; एकार्थत्वे १८.१२३३; एकार्थार्थी १५.४२२; ग्रंथार्थ १३.४५८; १३.११५८; ग्रंथार्थुदीप ५.१४१; गीतार्थ १.६६, ४.२२२, ६.११, ९.२२, १०.३०, १०.३८, ११.१४, १२.१८, १३.३२९, १३.११५४, १३.११६०, १७.२०, १८.२७, १८.१२२४, १८.१५१३, १८.१५१७, १८.१७५७, १८.१७६०; गीतार्थग्रंथनमिसें १८.१७४०; गीतार्थनिधान १४.१९, —सागरी १०.२१; ज्ञानार्थ १३.८३९, १३.८४२; तत्त्वार्थ १२.१७९; द्वैतार्थ ५.३; नानार्थरसरसालें ७.१८१; भावार्थ ३.१७, ६.२२५, ६.१३४, १२.११; यथार्थ ६.२९२, १६.११९; यथार्थज्ञान १५.४७१; वेदार्थ २.२६३; वेदार्थसागर १.७२; व्यर्थ १२.१२१; शास्त्रार्थ १८.३६५; श्लोकार्थ ६.१३४, १३.३३४; सदर्थें, खरें पाहिलें तर, ९.३७२; अर्थें...पाठें १८.१६६२; वाच्यें अर्थें १८.१६६४; श्रवणें पाठें अर्थें १८.१६७३.

अर्थ—एकाचे दोन समभाग, निम्म. अर्धोदाकिं निमाले, स्वतःच्या उंचीच्या अर्ध्या पाण्यांत बुडून मेलेल्यांनीं जलसमाधि घेतली असें म्हणतां येत नाहीं, १८.१९२; अर्द्धाद्वैत, अर्ध्याच्या अर्ध्यांत, पाव श्लोकांत, (अज्ञानं यदतोन्मथा, गीतेंतील १३.११ या चरणांत), १३.८४८; अर्धनारीनटेश्वर ९.२६९, १८.५०; अर्द्धोन्मीलनस्थिति, डोळे अर्धे उघडे अर्धे मिटलेली स्थिति, ६.२०३; सार्द्धे प्रांतीं सांझनियां, दीड दीड अंगुळें सोडून, म्हणजे वर सांगितलेल्या चार अंगुळांपैकीं वर दीड व खालीं दीड अंगुळें सोडून, मध्यभागीं, ६.१९५; एकार्थें, एका पायाने पांगळें, दीड

पायांचें मूल, ४-३३, एकाचें हा पाठ संभवतो; आर्धिया न्हवति, सर्व विभूति तर नाहीतच, पण अर्ध्याही होणार नाहीत, १०-२३८.

अर्पणें—भक्तिपूर्वक देणें. कर्मफल ईश्वरी अर्पें। तत्प्रसादें बोध उद्दिपे। १८-२२६. १-२५३, २-२७१, ३-१३०, ३-१८३ (वीं), ४-१४४, ८-५१, ८-७८, ९-२२५, ९-२६३, ९-३४९, ९-३८४, ९-३८८, ९-३९८, ११-६९८, १२-१२३, १२-१५४, १३-३८९, १७-२८१, १७-४०४, १८-१३७४, १८-१३७७. अर्पविद्याचेनि मीसैं ९-३७८; ईश्वरीं अर्पौनि १८-९८९; अर्पण ७-१३९; ब्रह्मार्पणक्रिया १८-१४३१.

अर्वाचीन—अलीकडचें, हल्लींचें. १३-४१.

अच्छां—अलीकडे. अच्छां परौतें १५-७५.

अलंकरणें—भूषणें. तो आपुला अलंकरितु। अलंतेसा ॥ १-८२. १-४५, १०-४३. अवयव अलंकरले ५-१३८; राणिवा अलंकरजे ६-३५६; अलंकारणें १८-६९२; अलंकार १-४४, २-१६७, ८-१७१, ८-१७६, ९-६४, ९-७६, ११-२०७, १८-१७४६; अलंकारदसा, अलंकाराची स्थिति, १५-५१८; वोडंबरिचे अलंकार, जादूच्या खेळांतील दागिने, ९-१७२; विश्वालंकार ६-९८; आसन अलंकार परिधान, बैठक, भूषणें, वस्त्रादि, १३-४१९; अलंकारत्व, १४-१२३; अलंकृत, शोभविल्लें, १७-१७५, १७-३०७, १८-८७०; आलंकरलें १८-८३६.

अलग—निराळी, दूर. ६-४३४.

अलंगणें—आलिंगणें पहा. आलंगितेन विण अलंगी। सकाम करी ॥ १५-८५.

अलिउल—भुंग्यांचा थवा. माहीं सांपडलेनि अलि-उलें, आंत सांपडलेल्या भुंग्यांमुळें, ११-२४५.

अलुकी—अलंकरण, आसक्ति, भूक. ३-२२२. बहुवा अलुकी, फार आसक्तीमुळें, ९-७.

अलुमालु—थोडें, लहान. ६-४३३, ९-३७९, ९-५२९, ११-३८, ११-२४१, ११-६६८, १३-२८७, १३-३१५, १३-७२०, १३-९८०, १६-४१३, १७-२९७. अलुमालें स्वार्थें १३-६८३; आलुमालु ६-१७५, ६-२७५.

अलू—थोडासा. पाहातां ब्रह्मा हिं अलू। उणा चि दीसे ॥ १६-३५६.

अलोलिक—नाविन्यपूर्ण, सुंदर, सुकुमार. ११-५५९. अलोलिक ११-२१६, १३-५३१, १३-१०२९, १५-५५१, १५-२०६, १६-४००.

अल्प—थोडें, कमी, बारीक, अल्प. मेव अल्प मी अतिमंद। काश होयें ॥ १-७३. तसें अल्पें जशी आहार। तृप्ति राखे ॥ १७-१२८. २-२३७, ५-३५, ११-१२. अल्पक, दगिद्री, १६-२२५; अल्पायु ११-३८४; अल्पो-दकिचा मासा १३-७३७; अल्प ना बहुवसु १३-११०३.

अल्हे—लवकर. १६-२८.

अव—शब्दास जोडून. पायन, ग्यायें, हीन, अभाव या अर्थी.

अवकण—फोल धान्य. अवकणाचा राशि, भान्याची रास असो अर्थ येथें ध्यावा, ९-१५.

अवकला—वाईट अवस्था. १६-१८१. अवकला आणिली ९-१९७; कमीति २-२१८.

अवकाल—अकाल, भलत्याच धर्मी. अवकालीं आभाल ६-४३३.

अवकाश—जागा, पोकळी, वेळ. माण परियसां मना अवकाशु। दर्जनपरां ॥ १-४४. देणें आकाशा आणि अवकाशा। भेद नां नाहिं जेसा। ५-३७. आवणां अवकाशि जेसैं। अवकाशु दर्जन आकाश असे। ११-५२७. जगा पकू नि अवकाशु। आकाशातें ॥ १३-३५५. जी आयुर्जेन अवकाशें। अगाध धेपे कलशें। १८-१६९३. ६-४०, ६-८३, ६-३९६, १०-७०, ११-१८२, ११-२६८, १३-३५५, १३-९२८, १५-५१२, १८-५०६, १८-१०२४, १८-११४२. अवकाशि जेसैं आकाश, पोकळींत जेसैं आकाश मानवें, १३-८८७; आठवा अवकाशु जाला, भानावर येण्यास स्थान मिळालें, आत्मानंदाल मिळाल्या, १८-२८६; अवकाशु चि जंवर १८-३७१; जिये जिये अवकाशी, ज्या ज्या स्थानी, १३-४३४.

अवगमणें—समजणें, कळणें, वाटणें. मन अवगम-लिया दोन्ही। मीमांसा अवगमणांनीं। १-१३.

अवगमितां ३-१६; अवगम्य, जाणण्यास योग्य, सोपें, ९-५४.

अवगलणें—चुकून राहणें, दासळणें. अश्विना

अवगलला कुढा जैसा ॥ १३.६७६. विपायें जें
अवगले । १६.३९९. अवगालणें, वाळून टाकणें,
१८.२०२; अवगाला, गाळ, ७.७६.

अवघडणें—कुंठित होणें, अडचणींत सांपडणें,
त्रास देणें. मग सनैया बुद्धि अवघडे । २.३२७.
अवघड १०.६७, १८.६४३; अवघड धूं, त्रास-
दायक धूर, १८.७७७; अवघडें...उजू, वेडीं-
वांकी...सरळ, १३.१०५६.

अवचटें—अकस्मात्, कदाचित्. ना तरि जांमिया
पसरे मुख । तेथ अवचटें पडे पीयूख । २.१९५.
अवचटें कापरा । माशि सांपडे हीरा । १०.७३.
८.२०३, ८.२४२, ८.२४५, ९.५१०,
१०.२६८, ११.३४८, १३.४४८, १३.७६३,
१४.२१७, १६.४३५, १८.३६७, १८.४८४
(टं), १८.७१९.

अवचित—अकस्मात्, सहज रीतीनें—होणारा,
असणारा. शेषकर्म अवचिते गजबजौनि १.१५४;
अवचिता मिहुं दीसे १.२३७; अवचिता
६.१६८, —तिं १८.१५, —ती ८.६९,
१३.६२, —ते ९.२२६, —तें १५.२६१;
अवचितेपणें १३.५२६.

अवज्ञा—अनादर. ३.१९२, ९.३६, १३.१९३.
अवज्ञेचां कुयलें १७.३०४; अवज्ञा आणि
कामना, अनादर व कामवासना, १८.२००.

अवंतणें—आमंथण देणें. तें भवसासदुःखाभि अवंतणें ।
अगरिलें गा ॥ ९.४३८. शत्रु अवंतुनु १३.६३४;
आवंतणें, परि श्राद्धा लागि अमा । आवंतिळा राऊ ॥
१७.१८४, नागा दीटि घालुनि धोर । आवंतुं
जाओ सोदरा । १७.२८५, कालें रण आवंतिलें
११.३४१.

अवतरणें—ग्यालीं शेंणें, उघड, प्रकट होणें. भी
साकाश होउनि अवतर । ४.५०. शत्रु पाळि अव-
तरे । कृपा आशीं ॥ १३.२६२. ४.४२, ६.२५०,
१०.३०६, ११.१४३, १४.३१, १४.२७९,
१४.३८९, १५.३०८, १७.२९७, १८.३०८,
१८.५४०, १८.८०४, १८.१०५९. युगीं
युगीं अवतरिजे ४.५६; हातु अवतरे, सटळ
हातानें वाढते, १३.११४४; अवतरविणें
१३.४, १५.५४३; अवतरणें ६.३४७,
१४.४१०; पारुष्य अवतरण १६.२४३;

भावांचें अवतरण १३.४; स्नेहाचें अवतरण
११.४२; परब्रह्मअवतरण २.२९०; अवतार
१०.२८७, ११.१७९, ११.६०४, १३.८२१;
तपावतार ९.४७२; मंत्रावतार १.१०९.

अवदशा—दशा पहा.

अवधान—लक्ष. तंव अवधान अर्जुनाकारें । मूर्तें
जालें ॥ १५.६८. १.६२, १.८१, ३.६७,
४.२१३, ६.१३६, ६.४९२, ७.१९३,
७.२०१, ९.१, ९.२, ९.२४, ९.९६,
९.५२९, १०.४९, ११.१५, १२.१९,
१३.१४, १३.४२४, १३.९४६, १४.६१,
१६.४७०, १७.३०७, १८.२९, १८.३०१,
१८.५२५, १८.१३३२. अवधानांची आंजुली
७.१८०; अवधानाचा चारा ९.२६; अवधा-
नाचीं दीठी १६.२७३; अवधानाचेया लवलावा,
जोर येतो, १३.११४५; अवधानाचें वाणेपण
१८.५९१; अवधानाचा वापसा ६.४८८;
अवधानाचा विडा पाउड १८.४६; अवधानांची
सर्व सेना १४.३९; गोमटे अवधान १८.१४३;
चांग अवधान १६.१३५, १८.७२९; चांगें
अवधानें १३.१८३; अवधान ठकलें ७.१९५;
अवधान धाणु ९.१२; अवधान बाहिरें होये
१८.७६७; अवधानाचें सर्वांग केलें १३.१०८७;
सहसा अवधानाची एका चि पांती बैसो, एकच
पंगत बसावी, १३.३७०; अवधान मागुत
वा(पा)उलीं पलवणें यंतें, मागल्या पाउलींच
पळवणें, पळ काढतें, १३.३२३; अवधानामुतें
११.१९; भजनअवधानीं १३.४५५; सावधान
७.१९९.

अवधारणें—पेकणें, लक्षांत घेणें. हाणे निश्चिदासु ।
अवधारिजो ॥ १.२. तो अवधार वाक्यपूजा ।
ज्ञानदेव हाणे ॥ १५.५६५. अवधारा १.२८,
९.२६, ९.५१७, १३.६४८; अवधारा हो जी
९.५२७; अवधारां १.६६, ५.१६४, ६.१४०,
९.९, ९.३३, १०.१२९, ११.९४, ११.३२८,
१३.३१६, १३.३२०, १३.३३१, १३.३३७,
१३.८५६, १४.४०४, १८.१५६४; अवधारि
जो १०.३६, अवधारिजो असा पाठ व्यावा;
अवधारिजो १.४९, ६.१, १०.६०,
११.१८, ११.४४०, १२.२४३, १४.१३६,

१८.८५, १८.३६०, १८.११३२; अवधारि
पां २.२३०, ३.१८२, १७.७५; अवधारिलें
६.३३७, ८.१, ११.२३२, १२.२१; अवधारि
७.१५ (रिं), ८.२२०, १०.१९९, १०.२२९,
१०.२७२, ११.३४३, ११.६७५, १२.९१
(रिं), १३.८९८, १३.९४१, १३.१०२२,
१५.५०६, १६.४१२, १७.१६८, १७.२००,
१७.३०५, १७.४०५, १८.१३७३, अवधारि-
(रिं) पां १८.१३३२; अवधारि १.१९३,
१.२०४, १.२२४, १.२५६, १.२६१,
१.२६६, २.३०, २.५०, २.५५, २.३५६,
३.३५, ४.३१, ४.१२४, ५.८२, ५.१७८,
६.१५२, ६.२९८, ८.१८६, ९.१२६,
९.२१०, ९.३९३, ९.४१४, ९.५०१,
१०.२०६, १०.२५०, १०.२५३, १०.२५७,
११.५६, ११.६०, ११.२३१, ११.२५५,
११.५४४, ११.६८४, १२.२४२ (रिं),
१३.२१७, १३.२४१, १३.३६८, १३.४०२,
१३.४६५, १३.६७५, १३.८८६,
१३.१०३०, १४.६८, १४.१५८, १४.२३७,
१४.३३९, १४.३८८, १५.१७३, १५.५३५,
१६.१९६, १७.३८४, १८.१४, १८.२२५,
१८.५०२, १८.५०४, १८.८६४, १८.८९६,
१८.९६२, १८.१०२७, १८.१०९७,
१८.१२९९, १८.१३३६.

अवधि—वेळ, मर्यादा, शेवट, अर्धमासी अवधि
तोडीं। ४.५१. २.२४१, ९.३४८, १८.१४३८.
अवधि तूटे ८.४०; सकलवाक्यअवधि १०.२८;
अवधि ११.५०९, १५.१०४, १८.७५४;
जीविता अवधि ६.४५५ (१), १३.५०,
१८.६८२ (२); एकावधि, साहचर्य, एकच
मर्यादा, १८.६८२ (१); निरवधि-धी, अधिक
वेळ, ६.४५५ (२), निःसीम, १.११२,
अफाट २.४३, अमर्याद २.१७२; परमावधि
४.२०.

अवबोध—बोधणें पहा.

अवभृत—यज्ञसमाप्तीचें स्नान. आत्मसमरसें
अवभृत न्हाये ९.२४३; अवभृथ, समरसीं
अवभृथ...जालें ४.१३६.

अवयव—इंद्रिय, गात्र, जेसे अवयव तरि आनाज ।

परि एकं वि देखिये ॥ १.२४१. कां अर्थार्थ
अवयवां । साव देव ॥ १३.१५१. १.४,
२.३०२, ५.१३८, ७.६५, ८.३५, ११.२०६,
११.२६०, १२.१६७. हेहि अवयव १३.१०८०;
रूप अवयव ११.२७१; पीतावयव मांभले
१६.६३९; भग्नावयव १८.१७३; निरवयव
१३.१०००, निरवयवां (निरवयवां) १२.४०;
सावयव ६.२९५, ९.४३१, ९.४७५; सकल-
अवयवउचितें १७.१७७; अवेव, अवेव प्राणि
शरीर । हे वेवळले अर । १३.२१८, तेवा
भावातीताचे भाव । तेवा निरवयवाचे भाव ।
१३.१०००, ६.२९५, ६.४७५, १०.७५,
११.५२५, १३.२०५, १४.९७, १६.९८,
१४.११७, १७.३८६, १८.८६८; चाना देव
अवेवीं, अनेक प्रकारचे देव तेव आत्मा, त्या
अवयवांच, १४.१०७; शरीरांचे अवयवां कोलीं
नैग, शरीरांचे मुलगे अवयव (एकच मांभ) आलेत
अगें समजूं नये, १५.१९५; अवयवांनि
६.२५३; अवयवसंघी (वीं), अवयवांच्या संगण्यांत,
११.१४९; सावयव ६.३७३, १३.२९५; अवेवी,
अवेवी (वीं) अवेवीया । अवयवांचे तेवा । ते वि
रूप ॥ १३.१००, अवेवीया-शरीरा-अवयवांचीं
आच्छादना आले, कीं अवयव तेव शरीराचें
रूप आले, ते पाह.

अवर—कमी प्राचीन. पर...अवर १४.४२.

अवलीला—लीला पहा.

अवलोकणें—प्राणें, प्रकाशित प्राणें. १.२६७,
१.१८८, १.२३१, १०.२३६, ११.२०९,
१२.१८, १५.३११, १५.३९५, १५.४२०,
१७.६१. अवलोक, प्रकाश, भास, १०.२८८,
१४.५५, १४.७३, १६.१४८, १८.३२६;
अवलोकन १३.२७६, १३.४५६.

अवल्ला—आल. १८.१०९.

अवशिष्ट—उरलेले. ज्ञानयज्ञां (ज्ञा) वशिष्ट
४.१५०.

अवष्टंभ—गर्व, अटथळा. अवष्टंभु आरुंदांनि
९.४१०; अवष्टंभु युसळिया १८.१६०३;
अवष्टंभहीन १३.५२७.

अंवरस—अमावास्या. ना तरि अंवेनां विसी ।
अंवरसी दोन्ही प्रिं जेही । ११.५. ना तरि अंवेसे ।

चंद्र गृह ॥ १३.७८. १२.१०८, १५.४७६,
१६.७४. अंवसेचिये रात्रिचें १४.२४३; जैसा
चंद्रमा अंवसे पडिला १३.१००२.

अवसर—(१) वेळ, योग्य वेळ. म्हणीनि जें जें
उचित । आणि अवसरें करुनि प्राप्त । ३.७८. ऐसें
सायुज्य आणि पुनरावृत्ति । इयें दोन्ही अवसरा
अधीन आहाति । तो यि अवसर तुज प्रति ।
प्रसंगे सार्थी ॥ ८.२०५. किंबहुना धर्मिं योर ।
अवसरि उदार । १३.२११. १.८७, १.२६६,
५.४३, ६.२, ८.२२०, ११.२४०, ११.३९९,
११.५४४, ११.६६७, १३.४५८, १३.११६४,
१६.८६, १६.१९६, १८.८४, १८.६७७,
१८.१०९७. आजिचां अवसरिं १३.५५४;
कव्हणी अवसरीं २.१५५, कोणही एकीं
अवसरिं १३.३९१, कोण्हि एकिं अवसरिं
१५.३२५, कोणहीं एकिं अवसरीं १८.६४२,
येकिं अवसरिं, एकाच वेळीं, ११.२३४; अव-
सरिचा प्रभु ४.२०९; अवसरिचा बोलु ६.६;
रात्रिचा अवसर ८.१६२, रात्रिचां अवसरीं
१६.२७०; गीताश्रवणअवसरिं १५.५५७;
पितरकार्यअवसरीं १३.८१५; अवसरोचित
३.१८५, ५.४२, ९.३९३; अनवसर ३.२९,
९.२३१, १८.१४४८; अवसरी १३.२९७,
१६.५३, कें असे अवसरी १८.१०३८,
कोणही एकी अवसरि होवावी १८.१६०४,
बहुवा अवसरी १८.६७; अवसरें २.२३,
३.४४, ३.१२०, ४.४२, ४.१०८, ६.४५,
६.४१८, ७.३९, ८.२०२, ८.२१४, ८.२२४,
९.४२१, ११.४६४, १५.५५९; अवसरें
येकें ६.२५०; एकें अवसरें ६.४१८; जीतेन
अवसरें ८.७३; महाप्रलयअवसरें २.१६१;
मृत्युचेनि अवसरें ८.७१; यथावसरें १८.१६८;
अनवसरें ८.२०३; अवसरीं, अवसरीं, वेळीं,
६.१५२. (२) मूलग्राहा. अवसरीं घेतलें
६.५; मोहाचां अवसरीं १४.३२९.

अवसांत—एकाएकीं, अकस्मात्. पाठि अवसांत
ये मेळ । ६.६९ ७.१८२, ११.६१४,
११.६४५, १३.४४, १८.१०३, १८.३५२.

अवसान—धैर्य, मरण, मर्यादा. अवसानाचिया
गाढिका ६.३६४; देहावसान ८.१२५;

तृणावसान, गवताच्या काडीपर्यंत, १८.५२८.
अवसि—तिनिर्वाज, काळोखी रात्र. अवसि-
पहाटि १३.३०.

अवस्था—स्थिति. ५.१३१, १३.१३२,
१५.६१, १८.५३८, १८.८६०, १८.११८०,
१८.१३५४, १८.१६०२. अवस्था लागे,
आवड उत्पन्न होते, ६.१३१; दोनी अवस्था
१५.४९२, दोन्ही अवस्था, जाणति स्वप्न,
१५.४८२; तीन्ही अवस्था १८.९९८;
अवस्थात्रय १८.३१८, १८.१२९१; अवस्था-
तरीं १३.१३५; अवस्थाभेदप्रमदीं, अवस्थात्रय
तरुणींनीं, १८.१०६३; जाग्रदवस्था ९.११०;
मृतावस्था १८.१०४७; साम्यावस्था ७.१९;
स्वप्नावस्था ११.१२०.

अवागमें—समजेल अशा रीतीनें. १८.१३३३.

अविनाभाव—त्यावांचून अस्तित्व नसणें. तैसेनि
अविनाभावे । सूक्ष्मदशे आधवे । व्यापूनि असे तें
जाणावें । श्रेय पथ ॥ १३.९०९. ४.११९.

अवेच—अवयव पहा.

अव्यंग—दोषरहित, परिपूर्ण. ९.५११, १८.६८,
१८.६४४, १८.८५१. अव्यंगवाणें १७.३७७,
अव्यंगवाणें, कांहीं बाकी न ठेवतां, पूर्णपणें,
१५.४१४; आव्यंगवाणेया, अव्यंगस्वरूपाच्या,
८.९०.

अव्हा—उगाच, भलतेंच. अव्हासव्हा चारी, वाटेल
तशीं भटकूं देतो, १३.७६९; पैश्याचेनि
अव्हातें १८.१४८९, याचा अर्थ नीट लागत
नाहीं, सजनास हलक्या शब्दानें संबोधावें असा
अर्थ येतां येईल.

अव्हां—भलतीकडे. परिभ्रमरण नव्हे । अव्हां जेवि ॥
१८.७१६.

अव्हाट—आडमार्ग. तेवि उजू वाट देखे । तो
अव्हाटेनि न वचे ॥ ८.२३९. अव्हांटा ३.९,
९.३१२, १०.११५; अव्हाटिचा अव्हांटा
७.४७, ७.१२५, —चे अव्हांटे ७.१६५; अव्हांटा
सुये, वाईट मार्गांन जाईल कीं काय, १६.५६;
अव्हांटे वागवाद मोडीं १२.१४; उजू कां
अव्हांटा १२.१२१; येकि उजू येकि अव्हांटा
८.२३६; अव्हांटला, भलत्याच मार्गांन गेलेला,
अव्हांटलेयां जोडे । स्वर्गसुख ॥ ६.१५८.

अब्हांत्रीक—अवांतर, इतर. १३.५८.

अब्हेरणे—अनादरानें टाकणें. हे शोच्यता अब्हेरीं । पांडुकुमरा ॥ २.२१. उत्तमातें धरिजे । अधमातें अब्हेरिजे । १२.१४४. १.९२, १.२६२, २.५४, २.६०, २.१२२, २.१९६, २.२५९, ३.१९१, ८.१३४, ९.५६, ११.५३३. अब्हेर १.२३१, २.२७६, ११.६१५, १३.३३१, १८.१४१, १८.७६७.

अंश—भाग, विभाग. मनुष्याआंतु अंशु । माझा जाणें ॥ १०.७४. जेथ संपत्ति आणि दया । दोन्ही आलिं असति एका चि ठाया । ते ते जाण धनं-जया । अंश माझे ॥ १०.२८३. तरि ताकाचे अंश फेडणें । यया नि नांव लोणीं काढणें । १५.४३१. ६.२६८, ८.३८, १५.३०५, १५.३११. एकीं अंशीं ११.२५८, एकें अंशें १८.१६७०, येकें अंशें १०.२९३; गोलकांचे अंशांश, ब्रह्म-गोलकांचे (८.२१) पोटविभाग ८.२३; जडाजडीं अंशीं १३.१३७; मर्दश १५.३२७; शुभाशुभीं अंशीं, बऱ्यावाईट सुखदुःखांच्या कर्मविभागांत, १८.३०५; समुद्रांश, तरंग हा समुद्राचा अंश, १५.३१२.

अशंकडी—अडचण. शब्दानिया अशंकडी । १६.५.

अंशु—किरण. कमलवाने विक्राशु । करी रवीचा पंहु अंशु । १८.१३६७. अंशुमाली, सूर्य, १५.२६७, १५.२७६, १८.१५२२; चंडांशु, चंड पहा; शीतांशु, चंद्र, १८.४९३; हिमांशु, चंद्र, ६.२९.

असक—सगळा, संपूर्ण. ब्रह्मकटाहो घालावा । असाका दाढे ॥ ११.४२५. असकी, ११.४०५. असिक पहा.

असकरणे—धिकारणें. ११.५४१.

असणें—राहणें, जगणें, अस्तित्वांत असणें, कायम असणें, वागणें. मग आपणपां चि आपण असे । अखंडीत ॥ ६.१०५. तरि आहासि जिया भंगी । तियाचि अस ॥ १२.११४. नेदखणेन जें दीसे । नाहिंपण चि जें असे ॥ १८.१५९८. असणें—आकारेंविण असणें ८.८६ (१); जेयाचें कर्म असणें १८.३९३; तें हिं गीळुनि जें असणें १८.९७६; मज चि माझि असणें १०.१९६; असणेंयासि, अस्तित्वांत राहण्यास, आधार होण्यास, १०.१९९. असत-तु-तू—हा पथ नि

असतु गेला । संजेवा गांवा ॥ १.५.१८; असत चि असे १५.३५६, १५.४५५; असतु इयें धोळणीं १०.१५; ते असतु, ते राहोत, २.४६; असतु इयें वायाणीं ९.१८५; असतु चि, तमाच कायम राहोत, १३.१०८९; असतु चि असे १३.१०७१, १३.१११५; असतु चि आहे १३.१०१८; असत—अमणारा, राहणारा, जैसा जनानाजि वंचरा । यमा नि अना नव्हे गोमरा । ५.१८, ते आपले आपणें । असा चि होउनि आरोपे । १८.१७३; असते वेचिजेल १४.१६४; भूतां माझि असता ९.८५; पामिं चि असतु ५.८०; मदा असता ७.१५९; हा असता चि, असाच उपाधिराज राहणारा, २.२३५; असतेन उपाधी नाकल्लिजे ५.२४; असते...डोले ६.७३; असति कीर्ति २.१९८; असतिये कीर्ती नाशु २.२०; असती...दीडि ८.२१०; असता दीपु, जळत असतिया, १.२४६; असतेनि देहयें ३.१४५; असता दीपु २.२२२; असता घोर १.१९१; असती निर्यता ८.१८; असते पौरुष १.१८९; असता प्रकाशु १.२३९; असती प्रतिष्ठा २.२७; असतिया प्राणियां १७.२६१; असती चि वस्तु ६.७१; असतु विश्वाभासु १८.२०९; असता संगु ३.२३०; असतिये ममृती ३.११९. असतां—सागां असतां १७.३३०; हातीं असतां १८.२८०; होउनि असतां ८.६१; असति—आलिं असति १०.२८३; आनि असति १.१७१; कोंदलें असति ८.१४; जेंवे असति तेंसेयां १२.८४; राहूनि असति अमर ९.२९३; होति चि असति १६.४०७. असतेपण—माझे असतेपण लोपो । १३.११७, असति ११.२७२, १७.८. असां—वालीतसा (सां), घाटीत आहां, १८.२९०. असायें—राजायें, निश्रित राहायें, ९.४८६. असिजे ६.२८०, ८.७२, १६.३६६, १५.१३२; १७.२५. असिलेपण १५.१३०, १८.१११०. असे—मजदोर देहीं । तो असे परि नाहीं । ५.७५, जो जेथ जेथ पाळें बसे । निया तेथ तेथे नि असे । १८.११०; अशीन असे ३.४०; आहनें असे १५.४३२; उडिलें असे १७.७३; जें एक धि असे तेयाचें दोनि दाबी

१८.१११७; तदाकार असे १३.८६९; देखत असे ८.८६(१); प्रकटली असे १.३२; बोलतु असे १८.१५६९; जें वस्तु असे १३.८६९(२); विकरति असे २.२४३; वर्तत असे १४.३४१, -तु असे ५.४०; सर्वांचा हृदयीं असे १३.९३३, सिकवितु असे २.२९; होउनि असे ४.१०५, ११.६८३; कें असे नाहीं, तें आहे कीं नाहीं, ९.९१; नाहीं आणि असे ९.९०. असे—शब्दांस जोडून, आवडतसे ४.११; करीतुसे १५.४६; कीजतसे १८.२६१; जालासे १.१२०; दीसतसे १.११९; नांदतुसे १५.४११; धांवतसे १५.२१०(२); प्रसवतसे ३.१३६; फांकतसे १५.२१०(१); वर्ततसे २.३४; समातसे ८.५५; ह्याणतसे १३.९५३. असें—इच्छितु असें १३.६; देखतु असें ११.२७६; आठवीतसें ११.४९७. असो—राहो, पुरे, असं दे, असेना कां, तरि आतां देह असो अथवा जाओ । ८.२४६, देहबंधु असो अथवा जावा । ८.२५५, असो आंढें जाओ ८.८१; याच अर्थी आतां, तरि, परि, तें, हें, बहू, बहुत, केती बोलों, ह्याणु, ह्याणौनि या शब्दांमोरीवर—१.११३, २.१९०, ४.१५३, ४.१९०, ६.१८५, ७.१३२, ९.९८, १२.१२७, १२.१७८, १३.९९०, १३.१०४२, १३.११४१, १५.२७, १५.१०८, १५.१४२, १५.२०२, १५.४५०, १६.१०१, १७.४२८, १८.२९३. असां—आहें, बोलत असां १३.७२५. असोनु—हें असोनु, हें असेना कां, ६.१३९. असौनि—कर्म असौनि, १८.३९८; शरीरीं असौनि, १३.१०६५. नसणें पहा.

असक्त—अशक्त. अंगिकें असक्तपणें, आंगच्या अशक्तपणामुळे, १६.२९८.

असंघडणें—अयोग्य असणें. जें विचारितां वि असंघडे । ४.१७६. असंघडी, चमत्कारिक, विचित्र-पणाची, १३.९७२; असंघडे बोलों, असंघडपणें सांगावें, १५.२७२.

असंभड—अतिशय, कल्पनातीत. १३.३२.

असिक—सर्व, पूर्ण. १४.२५५, १७.४८, १७.१८६, १८.६०४, १८.१७०३. असिकें कर्म १८.१७६; कर्म चि असिके(कें) लागले(लें)

१८.२२४; वस्तु असिकें वस्तुत्वे, वस्तु पूर्णपणें वस्तुत्व ठेवून, १४.२७४; असिकें राहे, पूर्णत्वानें राहतें, १८.१६४२.

असिवार—घोडेस्वार, तरवारबहादर. ९.१७२.

असुरवाडी—सुरवाड पहा.

असोस—पुष्कळ, अमर्याद. मोराचा आंगि असोसें ।

पिसें आहाति बोलसें । आणि एकली दीठि नसे ।

तैसें तें गा ॥ १३.८३३. १४.१०, १४.२४४.

असोसें वेचें निगति १५.१०२; असोसें मूल,

फार खोल मूल, १५.५७; असोस रान, अफाट,

दाट रान, १६.४४५; असोसें तुरंबित १६.३६१.

अस्तवणें—अस्तास जाणें, मावळणें. तेजें सूर्यु तैसे

उजल । परि तो अस्तवे हें कीडाल । ९.२०३.

अस्तवलें १५.५०८; अस्ताविला १३.७२७;

अस्तवावेया ९.४९७; अस्तवेना ६.१०५;

अस्तवे काला १३.७४९. अस्त—उदो अस्तु

३.२०२; उदोअस्तुंचा १६.१४; अस्तु गेला

६.४३२; अस्तगिरिचां उपकंठी १२.३५.

अस्तमान २.३२५, ८.८९, ११.६५०,

१३.९३, १५.५४; देहास्तमान ८.३३.

अस्ति—हाड. अस्तिगत, हाडांतील, ६.२१८;

अस्थि—अस्थिचे नले ६.२३४.

अस्तोव्यस्त—अव्यवस्थित पसरलेलें, अफाट.

११.३७६.

अहं—मी, मीपणा, ताठा. तिये अहं नैसे अहंते ।

मूलिके चि जें ॥ १४.२९०. जेयाचें अहं विश्रमे ।

आत्मरूपि ॥ १५.३९१. तेया अहं वाचा आंग ।

देउनि शरण रीग ॥ १८.१३१०. अहंकर्तृत्वाचा

वाड, मी करतां याचा जोर, १५.३३१;

अहंकृति १२.१८३, -ती २.९८, १७.१७२;

अहंकृतीभाव १८.४१९; अहंभूष १५.७;

अहंबुद्धिविण ६.४४; अहंबुद्धी ३.१२८;

महदहंबुद्धि, महत्तत्त्व व अहंबुद्धि, १५.१०४;

अहंभाओ १६.३८९ (२), अहंभाओ ५.९४,

६.११६, ८.४४; अहंभाव ४.१०७, ५.५६,

६.१८७, ६.३०५, ७.८१, ७.९५, १०.९३,

१८.१२६८; अहंता, सोहं पहा; अहंभावियें,

अहंपणाचें, ७.३४; अहंमति ७.१०३;

अहंमम १८.४०५; अहंममता, मी, माझें हा

भाव, ९.६१; अहंममाधि, मी, माझें ही पीडा,

१५.४५८; अहंमान, मीपणा, १६.२३३; देहाहंमानभूल १८.३७९; सर्वत्रताहं १८.१२४३. अहंकार—जै अहंकारा तनूमी । वालभ पडिलें । ७.१६०, तैसी पांचां हिं गांठि पडे । जै देहाकार धडे । तै नाचवी चहूकडे । तो अहंकार गा ॥ १३.८२. २.३६६, ३.२४४, ५.६२, ६.८४, ७.१८ (अष्टधा प्रकृतीपैकीं एक), ७.२१, ७.७३, ७.६२, ९.३०८, ११.५८, ११.६५४, १२.१०१, १३.५०, १३.७३ (इंद्रियदशाकांपैकीं एक), १३.५२९, १३.९६३, १४.११३, १६.६९, १६.३८९ (१), १६.३९१, १६.३९४, १८.१६८, १८.६९५ (अंतःकरणाच्या चार विन्हापैकीं एक); १८.६०१, १८.१०४४, १८.१२७१, १८.१२९३; अहंकाराचा कुरुडा ९.४०४, —चा भूतसंचार ७.१००, —चें रज ८.१३३; अहंकारावरि १३.१०९; अहंकाराची वारी सरे ११.६८४१; अहंकारासिं सल सुगु १३.१११; अहंकारत्व १४.९१; अहंकारनिद्रा ८.३४; अहंकाररज्जु १८.९११; अहंकारलोप ११.६८४ (२); अहंकाराचल ५.१३१; अहंकारारूढ ३.१७६; निरहंकाराचा हंकार, निरहंकार आदि हाच अहंकार, १३.९९७; निरहंकारता १३.५३२; महदहंकार १५.४४५; वित्पत्तिअहंकार, व्युत्पत्ति,

पांडित्य यांचा गर्व, १३.७२२; स्वाहंकारें १८.६०२; अहंता १४.२९०, १४.३०८, १५.४३, १५.३६४, १५.३९४, १६.१३३, १८.४११, १८.४१५, १८.१६००; अहंतादि-भाव १५.२४९; देहअहंता १५.२४५, १५.३१३, १६.३; देहाहंता १५.२६०; मूलअहंते ठेला १४.३००; सारंता १३.३५१; कोहंविकल्प १५.३०; सोहं १५.५०८; सोहंता १६.१०; सोहंतेज १५.७; सोहंतेष्टि १४.३८९; सोहंभाओ ५.११५; सोहंभाव—चें १५.३, ७.०८, १२.३०, १२.१०; सोहंभाव-प्रतीती २.३०९; सोहंभावमहुरें (सोहंते) ६.११९; सोहंभावसरावरी (सी) १२.०८५; सोहंभाव सुहावेया (गहायक) १४.२; सोहंमेत्री दीक्षिती ४.१३५; सोहंमिहि ५.४३८, १२.१, १२.५७. अहलि—(१) अर्थात्ती, मनांतीकी, १७.७. हा अर्थ लावण्यास उपपत्ति भाष्यस्य नाहीं. (२) विमलशब्दा (आल्लणें) अगा अर्थ घेतल्यास पुढें 'विधुले' या शब्दास पुनरागत होत. अहस्—धियस. रानि पदा. अहिर्निशि, गधर्निश, १५.३८९; अहर्निशी ४.१३३. अहिक—गहिक. ४.१९७. इहिक पदा. अहो—संधोधन. ९.५१७, ९.५२९. अहो जी १०.१२९.

आ

आ—शब्दास जोडून. पुढें दिलेले कांहीं विशिष्ट शब्द निरनिराळे अर्थ दाखवितात : (१) पासून. आजन्ममरणांत १४.१४५; आबालसुबाधें १८.१७२१. (२) पर्यंत. आकटें १७.२५७; आपादकंचुक्ति ९.५२२. (३) व्याप्ति. आकुल, धूमाकुल ८.२२९; आक्रमिला २.३५०; आक्रांत १५.३८०; आपाद ११.२४२; आग्रह ९.२४७; आप्लविजे १.२५५; आसारे १५.१०६. (४) जवळ. आकर्षिलें ११.४७०; आकार २.१६६; आकारे १३.९२६; आगम १८.३४३; समागम १८.३०६; आधार १.७५; आपादिलें ३.५१; आहुती ८.४७. (५) वर, अधिक. आक्रोश १३.३३९; आताप, वाताताप ५.११३;

आपुनिलें १.१६०; आरूढति ८.२६५; आरो-पुनि १.२२०; आलोच ११.६९६; आलोड १८.३८०; आहत २.३२३; आहाण २.१९६. (६) कमी. आकुंचे ६.२३७. (७) विरोध. आगमन १५.१८७; आरोचक १२.१०६; आलंछन १८.१७७७. आहकणें—ऐकणें, मनां विचरणें. तें आहक हो अंतरे । जिवयनि जनि ॥ १८.७६७. आहक—१.१०३, २.१०३, २.१२५, १०.२०१, १४.३६७, १७.१२३, १७.१६५, १७.१९९, १७.२१४, १७.२२३, १८.१९७, १८.८५२. चांगें अवधान आहक १३.१८३; बहुवं आदरेंसी आहक १८.१४७५; भलें आहक

१७-१२३; विनवणी आइक ११-४३९, आइकणे, कथेचें आइकणे ४-२१९. आइकता, ऐकगारा, आइकतेया पढतेया १८-१५२८. आइकतां, २-१७४, २-२१८, १५-३९४, १७-२१९; अति सकौतुक आइकतां १-२७३; आइकतां खुद्दी आणिजे १३-१७६; श्रवणांमाझि आइकतां, फक्त कानांनीं ऐकूनच, ४-२२१. आइकति १-१६३; आइकतु आहे ५-४१. आइकवणें—किं नादापुढां आइकवणें, ध्वनीला आणि ऐकवाचें लागत नाहीं, ९-१०. आइका १-१७४. आइकां १-३४, १-६९, १०-४४, १७-३७६; कथा आइकां २-८०; निरूपण आइकां १८-५८. आइकावे—वानावे आइकावे १८-३९७; आइकावें ८-७५. आइकिजता नादु, ऐकला जाणारा ध्वनि, १५-५१३. आइकिजे, जे अहिंसा कानि आइकिजे। १३-३१२, ऐकण्यांत येते, ऐकिवांत आहे, १-२६१, २-३९, २-५३; आनी मुखांतरीं आइकिजे १८-२८०; देखिजे आइकिजे ११-५७६. आइकिजो, ऐका, १७-४३०. आइकिलें—मोटकें आइकिलें ११-४८१; देखिलें आइकिलें १०-२६९; आइकलेया किं १०-१६५; आइकिलेयां १८-१७२३. आइके, नाइकावें तें आइके १३-७७५; कैसेनि आइके, कशी बरें पटेल १, ८-२३२. आइकें, ऐक, १०-१९५. आइकें, ऐक, १-२०३, १-२७१, २-१, २-६१, २-८२, २-१०८, २-२६४ (इ), २-३०१, २-३१५, २-३२९, ६-२६८, १०-१९७, १३-१०१, १४-३, १५-६७, १५-२५९, १५-३६५, १७-१९४; अजुंनुना आइकें, २-३२९. आइकैजेल, ऐकली जाईल, ९-४९६. आइकों, ऐकावयाला, आइकों धांवला, १५-४२७; गीत चि आइकों, ऐकावें लागतें, १०-१३९. आइकौनि, १-१३६, २-२९, ११-३९५, १२-२२८, १३-५७६; देवाचा बोलु आइकौनि १८-६१; आइकौनिया २-२१४, आइकौनियां ३-५०; चांगें आइकौनियां १३-१०३८. आइकौनु १३-८२३. नाइकणें, माणुनि नाइकणें पावे। तंव आइकौनि घाली आथवें। १३-५७६. नाइकणें तें कानू चि वाली १४-२०७;

हरबद्दीं कानीं नाइकिजे, शंकर व ब्रह्मदेवाला ऐकावयालाही मिळत नाहीं, ११-५७३; नाइकति दूजेयाचिया गोठितें ८-१९०; नाइकती १६-४३१; नाइकावी १३-१८८; नाइकावें १३-७७५; नाइकिजता नादु १५-७४; नाइकिजे १०-२०; कानीं नाइके ५-९०; मातु नाइके १८-३८१; नाइकें ११-१०७. आयकणें, आयकिलेया, ऐकतांच, २-२१२; आयिकणें, आयिक, १७-३२५, १७-३३८, १७-३५०; आयिकणेयां, तेयां आयिकणेयां, त्यांच्या ऐकलेल्यांच्या, १३-१०३९; आयिकत खेवीं, ऐकतांच, १७-३२४. आयिकति, १२-२२४; आयिकों डांतां, १६-११८; आयिके अथवा सेते १३-४७६. आइत—(१) सहज, तयार झालेलें, स्वयंभू. किं शेणीं आइता उपेगा गेला। पांडवांसी ॥ ६-१३७. ४-१३३, ६-३०९, १०-१७८, ११-६३७, १३-५४४, १३-१०४३, १४-२९०, १५-४३२, १५-५३८, १६-३८०, १७-२८४, १८-३९६, १८-८२८, १८-१२१८, १८-१३९६. एकखंड चि आइती ८-४३; सडिया आइती ७-१२७, ११-६६४; आइती परिजितेया (सहज रीतीनें), ११-२९०; आइतें ओगरुनि ठेविलें ८-११; आइतिये...राणिवे बसे ६-४६४; आइती रेख १५-१३६; आइतेपणें १८-१७२५; आयित, आयितां...व्यापारिं १३-१११२; आयिता ना रचला १३-११०६. (२) विस्तार पावलेले, तयारी झालेली. गंभीर वाचा ते आइती। गर्जेन्ची ॥ २-७८. १३-५९०, १८-१४८७. आइती कर्मप्रवृत्ती १६-३२८; आइतिसिं वाढे १४-२५२; आइती सांघें १८-१७०८; संभ्रमाचिया आयती १३-१८१.

आउख—आयुष्य. १५-२२. आयुष-प्य पहा.

आउठ—औठ, साडेतीन. देवा तूं अक्षर। आउठाविये मात्रेसि पर। ११-३०२, उकारापलीकडचा. आउंठ हात १३-१३; आउठहातेपणें १६-१७८; औठ, औठे बलणीं, साडेतीन हात बळगांत, ६-२२३.

आउत—औत, शेतकीचीं हत्यारें, साधनें. बडीत आइ करणीं। आउतीं दाहें ॥ १८-४५१. १८-५०३.

आ०—आव पहा.

आंकणें—मोजमाप घेऊन खूण करणें, कस लावून ठसा मारणें, स्वाधीन होणें. जे आंकूनि नाणें विस्तारी। ७-२६. जो रसनेद्रियांचा आंकला। ६-३४५. आंक, अंक, कस दाखविणारा छाप; पाटाचें आंक, १८-६००; आंकसाला, कसाचा दगड, टांकसाल, १८-४८९; आंकणा, खोडा, कृतांतु आंकणा घातला। १-२००.

आकर—सांठा. कुसुमाकर, वसंतत्र्यस्तु, १०-२६०; रत्नाकर, समुद्र १८-८४९.

आकर्णणें—ऐकणें. आकर्णी १४-३२०, १६-६७; आकर्णि १८-६२७; आकर्णिजे, समजावी, १-५४, आकर्णिजो १५-४४; आकर्णितां १३-६४१; आकर्णिली १५-५४२; आकर्णन, १७-११८, १८-१४७९; आकर्णी निरोपिली, समजावी अशी सांगितली, १८-३५०.

आकर्षणें—ओढून घेणें. ११-४७०. आकर्षिते, ओढणारे, १८-७०.

आकलणें—समजणें, मिळविणें, स्वाधीन होणें. तैसा तो धनुर्वर महामोहें। आकलिला ॥ १-१००. १-२६९, २-१११, २-११९, २-३१३, २-३३६, ४-१४७, ७-९७, ८-९३, ८-१००, ११-१११, ११-२८५, १८-१२४१, १८-१७६२. कृपा आकलिला २-४; गुणी आकलिला २-३४२; मोक्षातें आकलित ३-४३; योगें आकललेनि ८-९३; आकलता, तो काह्या आकलता, तो कशा रीतीनें समजला असता?, १८-१६८२; आकलति ना, कळत नाहीत, १०-१९४; नाकलणें २-१२३, २-१२४, २-२७८, ४-५८, ६-४२०, ११-१५४, ११-३४९; कर्मबंधा नाकले ५-५०, कर्मबंधी नाकलिजे ५-२४, वेदार्थासि नाकले ४-१२; नाकलिजसि, कळला जाणार नाहीस, १०-१३५; आकोलणें, ध्यानाचें आकाश आकोलिलें, ध्यानाच्या आकाशावर तावा मिळविला, १८-१०२५.

आकांक्षणें—इच्छा करणें. १२-१९३. आकांक्षेची कांडी करिती, इच्छेला कांम फुटतात, इच्छा बळावते, १५-९९; साकांक्ष पहा.

आकांत—कोलाहल, अनर्थ. १-१३७.

आकारणें—आकारास घेणें. आकृति, रंग, रूप घेणें, घडणें, मूर्त होणें. आकार जेणें आकार। १३-९२६. आकारित, मायाकारित, मायेनें आकार दिलेला, २-१६८; वरील २-१६७ ओवींत तरंगाकार पहा; म्हणून माया + कारित असा विग्रह न करता, माया + आकारित असा विग्रह केला आहे. आकार, हा आकारासि नि प्रवाद। वस्तुसि नाहि ॥ १३-९००. धातू तैसा नि जेणें आकार। १७-११५. २-१६६, ६-२५०, ८-१४, ८-६६, ८-१७८ (१), ८-२५२, ९-१६९, ९-१७०, ११-३०३, १३-८४७, १३-८८६, १३-८९४, १३-८९८, १३-९२०, १३-९२६, १३-९९७ (१), १३-१०६८, १३-११३६, १४-२७९, १६-४३, १६-१९५, १७-११८, १७-१२६, १८-५०, १८-९१०, १८-११८८, १८-१६८६. अव्यक्तीं हा आकार ८-२८; आकाराचिनि जालेपणें ८-१७ (१); आकाराची पैल थडी ८-१४; आकाराचा प्रांत ६-३२१; पंचात्मकें आकारें, (पंचमहाभूतांची प्रकृति), ९-१०६; आनान आकारें आह्वाति ६-९८; आकार माघीते रचायेया ९-५०३. आकारगज (जगाच्या) आकार घेतलेला हत्ती, १३-६५; आकारचित्र, परब्रह्मच सत्य आदि, आकार घेतलेल्या चित्रांनीं फर्गुनेये, ६-९०; आकारजात, जात पहा; आकारलोप, लोपणें पहा; आकारेविण ८-८६; आकारवेलें, आकार घेण्याच्या धळी, ८-१७०; आकारशून्या आकार, आकार नसलेल्या आकार देणें, ९-१५६; आकारममुद्र ८-१५९. अर्जुनाकारें, अर्जुनरूपाणें, १५-६८; उपहिताकारें, वस्तुवर आगेपळेत्या आकारां, १८-११८०; कमलगर्भाकारें, योगांत हृदयस्थानीं असलेले चक्र द्वादशस्तळाच्या कमलाभागेनें असतें, ६-२८०; कर्माकार १८-३०३, १८-४००, १८-४२८; काष्टाकार १८-१०३; कुंशाकार १८-१४१; ध्वाराकार १३-८०७; घटाकार १३-८०३; घनाकार, घन पहा; जीवाकार, मरतिये जीवाकारी, जीवानें घेतलेल्या आकाराचा नाश झाला तरी, ८-१७६; तरंगाकार, तरंग पहा; दध्याकार १४-३७३; दीपाकार १८-९७९; दमाकार ११-६३८; द्वाकार

१३.८२, १६.२७७, १८.३२२, १८.१२९५,
१८.१२९८; नादाकार ९.२७४; पुरुषाकार
१६.४३; बिंबाकार २.१४१; ब्रह्माकार
१७.३७१, १७.३७२, १७.३८१; भूताकार
१३.९१६, १३.१०५८, १३.१०८१; मठाकार
१३.११०९; मंदराकार १८.१६९७; मनुष्या-
कार १३.५१०, १५.१८३; मस्तकाकार
१.१९; रुखाकार १५.४०, १५.४५२;
लोकत्रयाकार २.१३४; लोकाकार ११.१८८;
विश्वाकार ४.८८, ७.४०, ९.६५, १३.८६५,
१५.६२; वृक्षाकार १५.१०६; व्यालाकार
१८.११८२; शरीराकार १८.१२९९; सर्पाकार
१८.१३८३; सुखदुःखाकार १५.२६३;
स्थूलाकार ९.१५१. अनाकार १५.४७३;
अतत्सदाकार १७.३४०; तदाकार १३.८६९,
१८.३२०; निराकार १३.९९७ (२), १५.२०९,
—पण ८.१७८ (२); बहुधाकार ९.२५७;
साकार ४.५०, ११.५९७, ११.५९८,
११.६४३, —पण ४.४७, —पणा १३.९८७,
साकारें ११.१९८, १५.४५३; लावण्यसाकार
११.१३८.

आकाश—पोकळी; आमाळ, अंतराळ. घटाकाश
हा जैसा। निमालेयां तेया अवकाशा। न लगे
मिलें जाणें आकाशा। आना ठाया ॥ ६.८३.
घटांतील पोकळीला घट फुटल्यावर आकाशांत
मिळण्यासाठीं निराळ्या टिकाणीं जावें लागत
नाहीं. आंतु रिगौनु वेगलें। आकाश हें ॥
१३.१४५. परि तो आश्रयो आकाशा। आकाश चि
कां जैसा। १७.४००. आकाशा एणें जाणें।
होये काह ॥ १८.९८३. १.१५६, २.१४२,
४.११६, ५.३०, ५.१३३, ६.१३३, ६.२७९
(द्वयकाशा), ६.३०४, ६.३१४, ६.३८४,
६.४६६, ८.११३, ८.२५१, ९.१०२,
९.११८, ९.२८०, ९.२९२, १०.३६,
१०.१९९ (१,२), १०.१६०, १०.२००,
१०.२५१, ११.२६२, ११.३५४, ११.४५६,
११.५२७, १२.१८०, १३.३५५, १३.३८२,
१३.४८७, १३.५३०, १३.६६४, १३.८८७,
१३.९०३, १३.१०२७, १३.१०९३,
१३.११२६, १३.११३५, १४.५४, १४.६२,

१४.१९६, १४.२१०, १४.२८९, १४.३०४,
१४.३११, १४.३१४, १४.३६१, १४.३८७,
१५.६९, १५.२५५, १५.३०४, १५.३४७,
१५.३५६, १५.४०१, १७.२२४, १७.२२७
आशा(का)श, १७.२७८, १७.४०१, १८.३२०,
१८.३८३, १८.४१६, १८.४३२, १८.४७९,
१८.५०६, १८.८५८, १८.८७०,
१८.१०२५, १८.११०२, १८.११३०,
१८.११३९ (१,२), १८.११५९ (१,२),
१८.१२०५, १८.१३०१, १८.१३२०,
१८.१३३४, १८.१३४५, १८.१४१४,
१८.१६९५, १८.१७०५. आकाश उंचिया
आवडेतेया जीके १८.८५९; आकाश कें न
समाये, कोणाचा समावेश करीत नाहीं?, किंवा
कोठें समावेश करून राहत नाहीं?, ७.१५६;
आकाश कें नाहिं १३.१११४; कां हें आकाश
गंवसलें गवसे ४.१७८; आकाश गंवसावें तर
आणिक तैसें चि होआवें १.६९; आकाश तूटो-
नियां पडिलें १.१२८, आकाश ही तूटौनि पडावें
११.५७; आकाश लयाकाशीं नेईन, आकाशाचा
लोप करीन, जवळ जाईन, १३.४३४; आकाश
विंघलेयां, आकाश फाटलें तर, १८.६११; आका-
शासि पृथौनि पन्हां जाणें नाहिं १५.२७०; जन्हीं
धिंवसा बांधौनियां आकाशा झोंबति, १२.७४;
आकाशा रंगु लावित ११.५९०; आकाशा जैसा
लेपु न लगे १२.२०६; आकाशा हि वरि उरता
१५.५१६; तेया वरिला आकाशाचा उवाळ,
कळसावरील आकाशाच्या विस्तारासारखा,
१८.१२१४; आकाशीं गंधर्वनगर ११.२३९;
जैसें आकाशीं अन्नपटल बिंबत २.१६८; अन्नं
जिरति आकाशीं ८.१६०; रात्रिदि० कां
आकाशीं, रात्र व दिवस यांपासून आकाश अलित
राहतें, १८.३०५, याच अर्थी १३.११११; जैसे
आकार आकाशें चि नोहिजती १३.८९४; आड
चि आकाशें निगाली, कठिण अनिश्रित मार्गानें
निघाली, ६.१५४; आकाशें उधवली १६.३७७;
आकाशें परिभ्रमें(में) ३.६१; रजोगुण
आकाशें जाये, अतिशय वाढतो, १७.६४.
आकाशअंग, आकाश हेंच किंवा आकाशा-
सारखें ज्याचें अंग आहे तो, १७.४८; आकाश-

गत २.३३३; आकाशध्वनि, पोकळीतून निघणारा ध्वनि, १५.३८४; आकाशपतित, १८.५६२; आकाशमांड (मंडप) १७.२५०; आकाशवेर्ही १.१५५. गीताकाश १८.१६४३; घटाकाश ६.८३, १४.१९३; चिदाकाश १८.९६९; जगद्भ्रमाचें आकाश १५.८२; महदाकाश, हृदयाकाशाव्यतिरिक्त जें दुसरें आकाश, ६.२८०; लयाकाश १३.४३४; हृदयाकाश ९.२८, -शातलवटीं ६.२२९; आकाशा आणि अभाळा १८.२६८; आकाश वायु द्योतक (तेज) आप पृथ्वी, हीं पांच महाभूतें, १५.९७, सं. वा. शब्द पांचैफोंक पहा. आकाश १२.१३२, १६.१९२.

आकुंचणें—आखडणें. घटणें, कमी होणें. अंग्र हणों पांतां आकुंचला । १०.१८५, चंद्राला कळा लागतात (म्हणून चंद्र नकोसा वाटेल काय ?). ६.२३७, १८.१०३१.

आंकुडा—चाकदार टोंक. दाडांचे आंकुडे ११.३५८.

आकुल—व्यात. धूमाकुल ८.२२९; शोकाकुलित २.१, २.८१.

आकृति—आकार, रूप, घाट. भुजांची आकृति १.१०; कृष्णाकृतिचिया मोडी ११.६४१; देहाकृति—ती ६.२५९, ६.३२७, ६.४५०, १३.१११०; भूताकृतिचें नाणें १५.४४८; भूताकृती १३.१०७८; मठाकृती २.१४२; अनाकृती, विमनस्कता, कल नमणें. १८.१४८६.

आक्रमणें—व्यापणें. २.३५०. आक्रम, कुलाक्रम, कुलपरंपरा, ९.२७६; आक्रांत, व्याकुळ, दुःखें आक्रांत. १५.३८०.

आक्रोश—विलाप, आवेश, अन्नाहास. आक्रोशें विण क्षमा १३.३३९; आक्रोशबलें १४.१८८; अनाक्रोश क्षमा १३.३५२.

आक्षादणें—आच्छादणें पहा. २.७५.

आक्षेपणें—शंका घेणें. १८.३६०. आक्षेपाचें १७.४१८, अपेक्षाचें या अर्थी; अक्षरांची उलटापालट झाली आहे. आक्षेप १३.५४१, १५.२९७, १८.१५२, १८.१३६२; आक्षेपाचें लागतें न फीटे, लागू पडणारे आक्षेप दूर होता नाहींत, १३.३२७.

आंख—आंकडा, संख्या. सरलेखां लेख । जेंसे आंख

होति एक । १३.१३२, दिशेच संपल्यावर जसा आंकड्यांचा मेल घसतो. आंखें लेखें १३.८४३.

आखत—अक्षता. आखत दाकिली जैसी । मोदिगामी १८.७२०. जमविल्या सर्वांना उंच नीच, योग्यायोग्य न पाहतां सारखाच मान देणें.

आखर—(१) अक्षर, वर्ण, शब्द. मुक्तिविला जीमा । बोलांचा न चमकां सासा । आखरांभिया चि भांमा । इति जैति ॥ ७.२०२, बुद्धीच्या निगेनें शब्दांचा सरसपणा न चागवतां अक्षरांच्याच शोभनें इति (कान) जिंकलीं जाणात. ९.२७५, १३.१०३९, १३.११५८, १६.२२२, १०.४०७. दों आखरीं, दोन शब्दांत, शोडकांत, १८.१२३८; धडेयांचियां आखरा तलिं १७.४२; नामिं नीनहीं चि आखरें, उ. कानांत, १०.३५१; पाटेया वरिलें आखरें, पळीवराळ भुळाधरें, १८.१०९३; प्रणवा पटिचीं आखरें ७.३०; राजवलिचिं आखरें, गाण्यावर पाटविल्या राजाज्ञेच्या आघातीं अक्षरें, १०.३२०; हरि-वक्त्रिचीं आखरें १५.५५९; आखरें मुक्तिलीं १८.१७२१; आखरें पुनिलियां ८.१७४; आखरांमाझि सांपडे ६.३६६. (२) दुर्गा सावर्धन वरण्याची गुर्गाची जागा, गोठण. बोडालाचां खुरिं आखरु खुरी भात, ओवाळ गुर्गाच्या खुरंगांनी गोठणाची दुंदशा होत, १३.५५७.

आखलि—दुष्टपणा. ३.२३८.

आखाड—आपाद. आखाडअर्थें १५.१२४; आखाडमेव १६.३६४; आशादिचेनि जलें, आपादांताळ सारख्या व्यागणाच्या पावभाच्या झडींत, १३.५६६.

आखुडणें—आवरून घणें. हागु आखुडे, १८.१०७२.

आख्य—नांवाच्या. गीताख्य ८.५; गीताख्य प्रसंग १.५०.

आख्यान—कथा; वर्णनाचा भाग. आख्यानरूपें १.४६.

आंग—शरीर, स्वतः, भाग, वाच; गानीव प. (य) कनि आंगी । १.४६. पुरता प्रताप आंगी । १.११०. जेंसे आंगिचेनि सौदयपणें । कणेयांमि आंग चि होय

लेणें । १०.४३. आंग सांडूनि छाया । आलंगिसी
 कां ॥ ११.६१९. ३.१६१, ६.१८४, ६.१९०,
 ६.२१२, ७.५, ७.१७८, ८.५५, ८.१२९,
 ९.४८९, १०.१९२, ११.८९, ११.१६६,
 ११.२८२, ११.३२४, ११.३६३, ११.४३८,
 ११.४८८, ११.५३८, ११.५६५, ११.५९२,
 ११.६१२, १२.११४, १२.१५०, १२.१६६,
 १२.१८३, १२.१८६, १२.२८५, १२.४३३,
 १२.४७९, १२.५३१, १२.५८६, १२.६७६,
 १२.७०५, १२.७५०, १२.७६०, १२.८७३,
 १२.१००९, १४.११, १४.२८, १४.८७,
 १४.२५४, १४.३१०, १५.३३, १६.१७०,
 १६.१९५, १६.२५१, १६.२५६, १६.२९०,
 १६.२९१, १६.३८०, १६.४०८, १६.४६४,
 १७.७, १७.१०, १७.५५, १७.९९,
 १७.१२५, १७.१२८, १७.१७३, १७.१७९,
 १७.२१०, १७.२४५, १७.३७२, १८.१५,
 १८.१६, १८.४२, १८.९५, १८.१२७,
 १८.१३५, १८.२१०, १८.२१८, १८.२४८,
 १८.३०४, १८.४०८, १८.४३७, १८.४५५
 (आं), १८.५८४, १८.६१५, १८.६३७,
 १८.६५२, १८.६५४, १८.७३१, १८.७७९,
 १८.८०२, १८.८२५, १८.८३६, १८.८५१,
 १८.८७४, १८.८८३, १८.१००३,
 १८.१०१६, १८.१०१८, १८.१०२२,
 १८.१०६५, १८.१०७१, १८.१०८०,
 १८.११३८, १८.१३४५, १८.१५७३,
 १८.१५७६, १८.१६७९, १८.१६९४,
 १८.१७०३, १८.१७१७, १८.१७१८.
 आडवेन आंगें २.३०६; आपुलेनि आंगें, स्वतः
 होऊन, ११.२०८; चित्ताचें आंग १६.९०;
 निद्रिताचेनि आंगेंसि १४.३५३; परिप्राचां
 आंगीं ९.४६०; बुद्धिचां आंगीं जाणणें ७.२१;
 मनाचेनि आंगें १०.१०६; मनाचेनी चि आंगें
 ६.२४; महामूर्त्तिचां आंगीं ११.२७९; मोराचां
 आंगिं १३.८३३; वस्तुचें आंग, वस्तूचाच अंश,
 १५.२८१; वाचचें आंग १५.१७; वारेआचेनि
 आंगें ६.२८५; समुद्राचें आंग ११.४१८,
 १४.३५०; सिंधुचेया आंगा १८.११३२; सुख-
 दुःखाचेनि आंगें ६.६३; सूर्याचेया आंगा उटणें

१०.१०; स्थितिचे(चें) आंग १५.४५०. आंग
 जीव १०.११२, ११.५६७, १३.४९९
 १८.५८६, १८.८९०; जिवें आंगें १२.८२;
 आंग मन १३.४६०, १३.७७२, १३.७७६,
 १३.१०३८; आंगोपचार १७.२०२; आंग,
 जवालिके १८.१६९८; आंगा कडे १३.१८७;
 आंगावरि ९.४०८, -वरिलें १३.२८२;
 आंग वरि चर्ची १३.६५९; आंगें वर,
 आंगावर, आपल्या स्वतःची, १६.१५५,
 अडव आंग, पसरलेलें कांटेरी, १८.१८५; एके
 आंगें १५.११८; दोहिं आंगिं १८.१४८०;
 आठ आंगें १४.१०३, १५.१०५, सं. श.
 पहा; उघडा आंगीं १३.१६५; डावे जेवणें
 आंग, डावें उजवें आंग, १०.२९०; अहं वाचा
 आंग १८.१३१०; आंगकांति ११.३०९;
 आंगझील, चक्रचक्र, १३.२१३; आंगतुंक,
 स्वतःचा आकार माप न बदलतां, १७.२१५;
 आंगत्वचा १५.१००; आंगदट, वळकट, १६.४५;
 आंगपुणें १३.२३२; आंगपुष्टी १७.२०३;
 आंगप्रांत ११.१४०; आंगभरें, नेटानें
 १३.३१८, दाटीनें १५.१५२; आंगआरें
 ६.७६, १७.२५९; आंगभोग १३.२०९;
 आंगमेलें, संसर्गानें, १८.१२४८; आंग-
 मोडामोडी, पिळोखे देणें, १४.१७९;
 आंगलग ११.२५३, १२.१७७, १३.७७८,
 १३.१०३४, १७.६३; आंगलीन, आंगच्या,
 १६.४२; आंगवख, वाजू, ११.४२०;
 आंगवटा, शरीर, मूर्तिमंत, ८.१४२, १३.३६७,
 १८.७४९; आंगवस, आंगीं असलेलीं, फुटलेलीं,
 १५.९८, आंगवसे, मोह्य, कोंब, १५.१०२,
 १५.२०२; आंगाथिला, आंगीं असलेला, अनु-
 भवलेला १५.७४; आंग आलिंगावेया १२.२२२;
 आंग करी, सांवरते, ६.१९०; आंग न वली,
 पुढें होत नाहीं, १८.१०२१; आंग वे, धजणें,
 १३.४३९, -घेउनि, स्वीकारून, १७.३५९,
 -जेवे, कचरतो, १.१३२; आंग जूंसावें १२.६२;
 आंग झाडणें, जवाबदारी टाकणें, १७.३६९;
 आंग टाकावें, मिळवावें, १८.१७५१; आंग
 चि वरि देणें, वरपांगी करणी, ११.६०१;
 आंग नडे ६.३१३; आंग न पवे, लागणार

नाहीं, २-२०२; आंग पांतां, आकार पाहिल्यास, १५-५६१;—पावे, साध्यहोणें, ६-३५७; आंग मोडिती, आळोखे पिळोखे देतात, ६-२२७; आंग वलिलें, (कापडाचें) रंगाचें आंग विणलें, ६-२५४; आंग वेचिलें, अर्पण केलें, १०-१२२; आंग सुरके, संकोचतें, १८-१५८५; आंग सूटलें, सुजलें, १३-७४५; आंग होणें, भाग होणें, १०-४३, १०-२९०; आंगें होणें ६-१४३, ६-३७३; आंगें होउनि, स्वतः होऊन, न मागतां, १०-२८६; आंगां आणावी, लावून घ्यावी, १८-९३६; आंगा घडणें, घडणें पाहा; आंगा घालुनि १७-९५; आंगीं घालजति १७-२५५; आंगा पातलें, करावें पडलें, १३-३५१; आंगा येणें २-२१७, १३-१८५, १३-३८१, १३-५३४, १८-३१०, १८-१६७१, —नैयति ९-१२१, —रिगे ९-१०७, —रिगाली १४-३५०; आंगा लागलें ६-२७५; आंगा लिहिला, ठरला, १२-१८४; आंगि उमटेल १३-२९९; आंगि भरणें, भरणें पहा; आंगि भावे १३-३४२; आंगि लागली १३-१०६४; आंगि न लाहे १४-२३३; आंगि लेवविजे १०-५७; आंगि वाजणें, वाजणें पहा. आंगि सूनि १२-२०५, १८-२३९;—सूंसि १८-२४; आंगीं अधिष्ठिलें १३-१०७; आंगें अधिष्ठिलेनि १३-२४३; आंगीं ने घे, पटत नाहीं, ७-५; आंगीं चढत १६-३२३, —जडति १-२२९; आंगीं न टांति ६-१३९; आंगि ठेलें १७-१४६; आंगीं पडिलें १७-२६२; आंगि पडे १८-१३९४; आंगीं फुंजणें १८-१६४; आंगीं बाणणें, बाणणें पहा; आंगीं न रुपे २-१४०; आंगीं वाहाणें, वाहणें पहा; आंगें जाल्यां, घनल्यावर, १४-५०; आंगें झगटलें ६-६३; आंगें दाटली, पूर्णपणें भरली, १६-२१८; आंगें दीप्तति ६-३२७; आंगें नुसुचे, सुटत नाहीं, १७-२८१; आंगें पेललेनि ६-१९६; आंगें बोलों १३-२०३; आंगें मानिलें १८-५८३; आंगें राबते १३-२९; आंगें राहे १६-७४; आंगें विरत १८-२८३; आंगें सांडिला ६-१४२; आंगें मीतलें जीव पाठि भलेतेया दे, शरीरानें ऐक्य भाव दाखवून

पाठ फिरल्यावर भलत्यालाच यावें, १३-६६७ आंगा आंग टेंकतेया, कंपामुळें अवयवाला अवयव लागगाराला, १८-१५४०; आंगीं हीणां० खेवणें, आंगीं नम्रता घ्यावी, १३-१९४; टेलें आंग, अचंकार घालणारा, योग्य पात्र, १७-२६७; अष्टांग, सं. श. पहा; उत्तमांग, मस्तक, ११-४१३; उपांग, संगीताचा साज, १८-१०८७; सांगोपांग ९-२६५, १७-१८१; गीतांग १८-१७१५; चंदनांग १३-२९०; ज्ञानाज्ञानांग १५-४७०; दोपांग १६-२५१; निजांग ७-१५; मतांग १३-३३३; यज्ञांग १६-१३४; रथांग १३-१५१; वामांग १७-८; सर्वांग ४-२१८, ६-२४८, ६-२६४, ९-२५०, ९-३५६, ९-४४२, ९-४८३, ९-५२७, १०-१८७, ११-२१९, ११-२२१, ११-२३७, ११-२४३, ११-४८१, १३-२२८, १३-५६८, १३-८९०, १३-१०५८, १३-१०८७, १४-६१, १५-६७, १५-१७०, १५-४४२, १७-१७५, १८-११९, १८-११४२, १८-१४२३, १८-१७३२; आंगिक, १५-१५०, १८-१०९१; चैनन्याचे आंगिक, ५-१३९, आंगी, आंगावरील वस्त्र, पेंहेराव, आंगिचिचे घसर्णा, आंगावरील वस्त्राच्या स्पर्शानें, १३-४२५; वाणे परिची आंगी, नाना तऱ्हेचे पेंहेराव, ११-२७९; सुखाची आंगी, ९-४९७; वज्रांगी, वज्र पहा.

आंगवणें—मानवणें, हातीं येणें, स्वाधीन होणें. जो विश्वाग् आंगवला संवगांगना ॥ ८५॥ त्यागातव आंगवें शक्ति सकला ॥ १२-१७८. ३-२६२, ४-२०५, १२-४५. शब्दवृष्टि आंगवे १३-२; आंगवण ७-८९, १६-४३३; आंगवणें, आंगाची, आंगावून निवाडिली, १८-१७२७; आंगिवीति १२-५७. नांगवणें—नांगवे ८-५५६, १३-५१३, १३-७२४, १४-३०५, १४-३२२, १५-१६ (नां, ना गये अंगे शब्द तोडतां येतील; गवणें पहा); १५-२५६, १५-५७७, १८-७०८; आशीनु कां नांगवे १८-३२३; टाकतें किं नांगवे, मिळतें कीं नाहीं, १४-१८९. आंगण—घरापुढील झाडून साववून ठेवलेली जागा. मोकळी जागा. गुरतकानि झाडें. आंगणि

लाविसि कोडें । ११.५७०. ८.९. ८.१८८,
११.५७७, १४.२०४. चंद्रतारांगण १५.५४७;
देवांगण, देवळाच्या आंगणांत उभें राहून शपथ
घेणें, युद्ध करणार नाहीं या निश्चयाला उद्देशून,
१८.१२७६; तारांगण १५.३५२; रणांगण
१८.८६३; श्रवणाचा आंगणी १३.४२५.

आगम—(१) येणें, प्राप्ति. संगमि आगमु ।
उपचारांचा ॥ १८.३४३. अभ्रागम १८.३०६;
वसंतागम १८.१७१९; समागम १८.३०६;
सुखागम १८.१६१५; सूर्यागम १८.१५९५.
(२) शास्त्र. गीतागम १८.३२; निगमागम-
द्रुमफल, १८.२, निगम पहा; यथागमविधि,
शास्त्रांत सांगितलेल्या विधीप्रमाणें, १६.९४;
सर्वागम, सर्व शास्त्रें, १८.१६५१. (३)
मंत्रविद्या. आगम उपासिले मूर्त होति ॥
१३.८२८. परमार आगम, दुसऱ्यांस अपाय-
कारक मंत्र, १५.१६६.

आगमन—येणें. शिष्टागमनविधान १५.१८७.

आगर—(१) घर, सांठा. जो सकल धर्मासि आगर ।
२.३७३. ११.५०४, १२.११, १५.३७२,
१८.६५९. (२) शेत. लांजा उगवे आगरी ।
६.४४२. काह तणाचा बाडला । जो आगरा मेरे
ठेविला । १८.४३५. १८.२३३.

आगरडे—टोंक. ११.४११, १३.२५१,
१४.२०५.

आगल—अधिक, पुढें, वरचढ. पुण्यासि प्रतापु
आगला । १.३७. मातलेया कुंजरा । आगली
जाली मद्रि । १६.३२३. ९.३६६, ९.४८३,
११.३४, ११.३६३, १२.५९, १४.२२०,
१६.२९७, १७.३, १८.१४४६. काह
आगलें कीजे, पुढें होऊन अधिक तें काय
होईल, १८.९३८; आगली प्रकटे १.४२;
आगलें वाढे १०.११७; आगला एकु एका,
एकापेक्षा एक अधिक चांगला, १८.१६५६;
वेचला कीं आगला, नासला कीं पुढें वाढेल,
१४.१२५; आगलिक-लीक, कैसी आगलीक
देवांची । ४.४. १४.९९, १५.१५४, १६.१९२.
सुरंगतेची आगलिक १.३८; आगलिक घरी
१८.६३८, -लीक घरी १४.२२४.

आगसा—डाहाळीचा कोंवळा शेंडा. ११.४०९.

आगा—(१) पुढील भाग. अलुकी चि आगा
उरलै, आसक्ति बाकी पुढें राहील, ३.२२२;
(२) अरे. २.२७२. आया १०.२५९ हा
अपपाठ आगा ऐवजीं आला असावा.

आगारी—अंकुर. १५.९५.

आग्नि-गी—आग. जरि उदकें उदकीं बुडिजे ।
कां अग्नि आगी पोलिजे । २.३३६. हलाहल आगी
पियालें । ११.३५३. १.२४०, ३.२४९,
६.२४२, ११.३२०, ११.३४९, ११.४३३,
१३.५८४, १३.७०५, १३.१०९९,
१४.२५५, १४.३३३, १५.२५८,
१५.२७१, १६.९०, १६.१२०, १६.२८६,
१६.३१९, १६.४४८, १७.६५, १७.१६६,
१७.१८९, १८.१३९, १८.१९१, १८.६३९,
१८.६७३ (१), १८.१२०५. उन्हाला आग्नि
पुरा, उन्हाळ्याचा ताप पुरेसा आहेच त्यावर
पुनः, १६.३९३; आगी आग्नि लाग-
लेयां १८.४४८; आगिसि आयुष्य जालें
९.४७५; आग्नि आरोगणे उठिला १६.२४५;
आगितें उगे ह्मणे, आगीला गप वस म्हणण्या-
इतकें तिखट, १७.१४६; आगी चि खाए
१७.१४७; आगी उजे उबगणें, आगीनें
तापाला कंटाळून चालणार नाहीं, १८.२१८;
तातळां तेलिं आग्नि उठी १६.२३६;
आगितें तापु न संडी १८.७५६; आग्नि
दडपिलेयां १८.९५७; आग्नि धडाडितु होए
१८.६७३ (२); आगीसि बल चढे ११.४२७;
आग्निविण जालिति ३.२५२; निरंविण विण
आगी १२.१८३; आग व ईंधन यांचा संग्रंथ
दाखविणारे ३.२६०, ११.४२७, ११.६८२,
१६.२२४, १६.३२१, १७.२५४, १८.५६०;
आगी कां कुन्हाडी १५.४९; आग्नि आणि
चांदिणें ४.१९८; आगी धूवां एकावधी
१८.६८२; आग्नि आणि पीसा १३.१०९३;
आग्नि ना बोल्हासु, आग नाही व पाण्याचा
ओलावा ही नाहीं, १८.४४३; आग्नि ना आंग
ना लोळु, सती हीं पाहात नाहीं, १८.४३७;
आगी माजि १४.१७०, -माझि १८.७०८;
आग्निमाझी ६.३६९. आगिठ, आगटी, रोगडी,
१३.१०३१, १७.२०८, १८.१२०; आगिठी,

१५.३७५, १८.६८१; आगियल, आगीचा डोंव, अग्निकुंड, ११.३३७; आगियाले आवुशुनि तप घालून होमकुंड पेटवून, १४.१६१.

आंगुल—बोट. चारि पि आंगुलें निरती ६.१९५; बरोबर चारच बोटें. आंगुली, हातापायाचीं बोटे, करां आंगुलिया १४.१०८; आंगुलिया जोडीं घालें, पायांच्या आंगुल्यांत रणजोडचीं घालें, १५.५; द्रुति द्रुजी आंगुली न पडे, वासाचें प्रमाण मोजतांना एक बोट घातल्यावर दुसरें घालावें लागत नाहीं, वास अद्वितीयत्व दाखवतो, १८.५६.

आग्रह—हेका, हट्ट. आग्रहाच्या उजिरिया, हेका परमावधीस नेऊन, १७.९७; आग्रहो चि मूल १७.१८८; आग्रहो चि उरें ३.६३, १८.१२७९; आग्रहजल ११.५८; गुणाग्रह १८.५४८; दुराग्रह ११.६१; आग्र्य ६.३४६, १६.३२४.

आघवा-वी-घें—अघवा-वी-घें, सर्व, एकंदर. हें अनादिनिद्ध आवघें. होत जात स्वभायें. २.१००. पालवी फूल फल। येसा वृक्ष होये सकल। तें निर्दोरिजें जंव केवल। तंव बीज नि आवघें ॥ १०.९८. १.१७१, २.१५६, २.२८२, २.३३१, ४.४३, ४.११९, ६.२७, ९.३४१, ९.४१०, १०.३०२, ११.४५१, १३.९७ (नं), १३.९०९, १३.९९३, १४.३३४, १५.३०१, १५.३०४, १८.३२. आघवा जगु ११.४९६, -परिवार १३.४०५, -योगक्षेमु ९.३३९; आघवां प्रासूं ११.४४६; आघवां ठां ७.३८, -वेहपूर्वीं ८.१८०, -गोममूर्ती ९.५२४, आघवा शोक २.१५१; आघवाचि संसार १०.१८०; आघवां, तुम्हीं सर्वांनीं, १३.११६४. आघवी गोठि ६.२६, -मातु ४.३९, -विश्वरचना १५.३६६; रूपागुणाची आघवी १३.९८२; आघवीं करणीं ९.१२१, -कर्म ३.१८३. आघवें कर्मजात २.३७१; आवघें निफजे १३.११५७, -फावळें ६.९९, -होडनि टेला ११.२२९, आघवें चि मीं १४.१२६, आघवेंचि ४.१७१. येरयेरें आघवे, हे व ते सर्व, १.२०७; आघविया १८.३१०, आघविया चि श्टी ११.४१५; आघवियेचि महाभारतीं १०.३०; आघवेआ जन्मां ६.४१८, आवघेया चोरिया

९.५१५, आवघेयां दोणांचा १८.१०४८, आवघेयाचा ९.११२, १५.७००; आवघेयांचा १६.१९१; सग्या सर्वस्य आवघें २.५८; नो आवघेयाचि सत्र आला १८.११६६; जें आवघें चि आवघेपणें, सर्वस्य पूर्ण-मानें, ८.८६, अगवी ११.४७७. आवघा-वी-घें वाचीं रूपें आदिनाच. आवघेयांनि १८.६१७.

आघाट—सीमा, मर्यादा. १६.१६.

आंघोल—खान. १३.४१८.

आचरणें—कर्तव्य समजून करणें, वागणें; नियम विधि पाळणें. कर्तव्ये आर आचरणें ॥ १.९४५. देवें स्वधर्म आवरतां। द्रोणु नासें अमता। २.२३२. हे सत्किया नि आचरवी। देवूनिण ॥ २.२३३. २.१७१, २.२४८, २.२७५, ३.७८, ३.८०, ३.१५८, ३.१६७, ३.२१५ (३), ४.११७, ६.३१०, ९.१७७, १३.७५३, १३.७७४, १४.१६७, १४.३१९, १४.३४७, १६.२८५, १६.२८७, १७.४१, १७.२४०, १८.१९८, १८.८८९. आचरतां २.१८६, २.२२२, २.२७०, ३.३१, ३.१५३, ३.२२०, १३.५२४, १८.१४३०; आचरेन ३.१८४; आचरेनि ३.१७२, ३.१८३, १६.४६४; आचरेनियां १६.३७४; आचरनु, आचरगां, ४.९४; आचरनेनि, आवरम करणांनि, ३.२१५ (२), १३.२४३; आं(आ)चरनि पावळें १७.८६; आचरनी रीती १३.७१५; आचरण ९.४१२, १७.४३, १७.२०१, १८.५५०, १८.६१७, १८.८९१; घनाचरण १८.७८०; आचरणें १४.३४५, १८.६५४, १८.९१०. आचार, एक आचार हो परावा। नो देवतां निर वरवा। परि आवरतेनि नाचरवा। आपुन्या नि ॥ ३.२१५ (१), ६.४४४, ६.३५०, ६.३६०, १४.३६०, १४.३६६, १६.१९५, १७.४०, १७.१९०, १७.५३३; आचारभंग १४.२४७; आचारसिद्धि ९.१५६; घराचार १८.१३८३; निजाचार ३.४६; पराचार १८.९२८; पापाचार १८.१०७७; महाचार १५.१८६; स्वैराचार १६.४४५; द्वितीय पदपदाचारी, चारणें पदा; नाचरणें १.२२६, ३.२२३; अनाचारी, दुराचारी, ९.४१४.

आछादणें—झांकणें. १४.१२४. आक्षादणें पहा.

आंजुलि-ली—अंजलि पहा.

आज्ञा—आदेश, परवानगी. पृथ्विया भूतें वाढावीं ।
हे आज्ञा माझी ॥ ९.२८१. जे नमस्कारिजेति आज्ञा ।

१०.२८७. २.३६८, १०.१५६, १८.१५५९.

आज्ञा वेन्ही, (योगांतील) शुक्रुटीत असलेल्या
चक्रापर्यंत, १८.१०३२; **आज्ञापक** ३.९९;
आज्ञासिद्ध, ज्याची आज्ञा तत्काळ पाळतात
असा, १६.३५३; **गुरुआज्ञा** १३.३७७,
१३.४४१, १८.१७३९; **राजाज्ञा** ९.४४९,
९.४५०, १८.७३०; **वेदाज्ञा** १६.९७.

आझुई—अझुई पहा.

आटणें—उणतेनें कमी होऊन घट्ट होणें, घन
पदार्थ द्रवरूप करणें, सुकणें, लय पावणें. जैसा
सरोवर आटे । ५.१५५. मग कंठनाल आटे ।
६.२०७. दूष आटलिजों लागे । ९.१०७. प्राणु
सकडुनि आटिला । पूतनेचा ॥ १०.२६५. ६.३०६,
८.४०, ८.१२४, ८.१५९, ८.१७१, ९.१०१,
९.२१५, ९.२९२, ९.४३०, ११.४५,
१६.४४०, १८.६४१, १८.७९६, १८.१०९९,
१८.११२९. तो दोनि हे भाष आटी
१८.११५३; **दर्येंसिं द्रष्टा आटला** १८.४३८;
नीरातें तेज आटी १३.१४४; **आट**, १६.३१७,
आटु भविनला ६.३१४; **आटणी**, जे
आणुनि नाणें विस्तारी । पाठि तेयाची
चि आटणी करी । ७.२६, ६.२९०, ९.५२५,
१६.१०७, १७.२६१; **आटणिये पडे**
१८.६१३; **आटणी होवे** १८.१२०१;
आटणें, देहा सकट आटणें, १३.५०५;
आटतिये अलंकारी ८.१७६; **सोनें**, अलंकार
आटवण्यासंवेधीं ८.१७१, ११.६३४,
१८.५३१, १८.११८३; **आटलेपण**, जैसीं
आटलेयां स्वरूपें । आटलेपणातें खोटि हाणिपे ।
८.२७१; **आटिव लोहखांब** १६.३७७; **आटाचे**,
कमी करावे, १६.३१६; **आटितसे** १५.३७६;
आटी, श्रम, जन्माचिये आटी, जन्ममृत्यूची
यातायात, १३.१०५४; **आटी काढणें**
१०.१५३, १३.३०; **आटीनि** ११.२४१,
१५.४७३, १८.५३१, १८.११०३,
१८.१२०१; **नाटणें**, नाटतें कनक, न आटणारें

सोनें, ८.१७६; **नाटितां** १४.३७५; **नाटे**,
आटणार नाहीं, १३.७३७.

आंटी—मिठी, आलिंगन. **आंटी घे** ५.१३१,
१३.७८४.

आटोपणें—ताब्यांत घेणें, व्यापणें. जें देहीं
आटोपे पित्त । १४.१९५. १६.२७६, १७.११६.
नाटोपे, पसरत नाहीं, १६.१२६; **आटोप**,
व्याप, आवेश, ३.१८०, ११.११५,
१६.३२७, १६.३६३, १७.९४, १८.५४१.

आठमुठी—अठमुठी, सहज, अनायास. ६.४.

आठवणें—स्मरणें. आणि मरणीं जेया जें आठवे ।

तो तिथे चि गतिंतें तव पावे । ८.७४. ४.४३,
८.८२, १०.१९१, ११.४३८, १३.१२२,
१८.१९, १८.६१७, १८.१५९८. चित्ता
आठवला ६.१०४; **मनीं आठविजे** ७.१४८;
आठवीतसे ११.४९७; **आठवितां** ११.४९८,
१६.४१८; **आठवलें**, **आठवलेलें**, १०.१७९;
आठवों १२.१२२, १८.१३६०; **आठउ**,
आठवण, ७.६०, ८.६८, १४.२४५; **आठव**,
आठवे १३.२, -वें, **आठवणीनें**, १३.५८५;
आठवा, स्मरणासाठीं, १८.२८६; **आठवण**
५.२०, ६.२१३, ८.२१५, ११.५४४; **आठिवे**,
आठवतो, १७.३४९; **आठौ** ३.२१३, ५.३८,
९.५२२, १४.३१५, १८.१९९, १८.१५८४;
आठवेना १.१८८; **नाठवणें**, **आठवितां** नाठवें
चित्ता । १०.१९१, ४.४९, ७.१०१, ९.२२२,
११.५२२, १२.१२०, १३.७३२, १३.७७६.

आंठुलणें—वांघणें, घट्ट होणें. तो जधिं आंठुलजे
कंडु । १५.८७. तो अवोध (खन्या स्वरूपाचें
अशान) 'उर्ध्व' असलेल्या ब्रह्माच्या ठायीं घट्ट
होत जातो. याला बीजभाव म्हणतात.

आंठूइ—आटापीट. बायां चि मान पीलीं । आंठूइ
धियें आवली । ६.७७. उगाच मान पिळतो व
आटापीट करून छाती व आंग आवळून धरतो.
आठोली—अटली, कोय. सालि आठोली
१८.२०२.

आठौ—आठवणें पहा.

आड—मध्यें, आडवें आलेलें. २.३६८, ६.१५४,
८.२२७, ९.५६, ९.१४४, ११.७६, ११.६४७,
१७.३१०, १८.१५५८. **आड घाली**, उतार नाहीं

तेथें कोणी नांव घालील काय? ८.२३८; आड घालुनि, आडवें घालून, बंद करून, १८.५३७; आड जातां, अडचणीपलीकडे जातां, ६.१६७; आड ठेली, मध्यें ठेवलेली, ७.६२; आड निगाला, आडवा फुटला, १८.३६; आड पडिलेयां, समोर येऊन प्रयत्न करीत असतां, १४.२२९; दीठी आड पडे, दृष्टीसमोर येईल, १८.५५५; आड पडे, आडवा पडतो, शरण येतो, १३.३७५; आडफांटति १५.१४९, १५.१५५; आडफूटती १५.१९१; आड मोडूनि, विरोध खोडून, १८.१४३५; आड लावणें, पडदा ठेवणें; ६.११४; आड ह्मणति, अडचण उत्पन्न करतात, ९.३३७; आडकंठें, कांठावर, ६.५५; आडकडां, कड्यावर, ६.४७४; आडकाडी १७.३२३; आडखला, खूण, लक्ष्य, ११.४७३; आडमोडी, काटछाट, १३.२२७, १३.६९३; आडरान १८.९३३; आडवस्त्र १८.१२९४; आडवंकी पहा; आडवाट १३.२३९; आडवारा, विरोध, १५.४६, १८.१३५७; आडवैर १८.१०४४; आडवोहल, जंगलांतील ओढा, १३.७५४; आडशाखानिकर १५.१६९, —प्रसर १५.१९३; आडवेन आंगें २.३०६; आडाइले, अडचणींत आले, १७.१०२; आडी, अडचण, ६.४६३.

आडणी—मर्यादा. ११.५९३.

आडवर—अडवरणें पहा.

आडलणें—(१) आडलणें, अचानक सांपडणें. जेंसं मागें जातां आडलिजे । धितामणी ॥ २.१९४. आडलला धितामणि लोटी । आंधलेपणें ॥ ९.३०१. नाडलणें २.१८७, ४.१२, १८.५२८. (२) अडखलणें, जखडणें, त्रास देणें. १.२४६, २.२२३. नाडलणें १५.२०३, १६.११६, १८.५५०; आडल, अडथळा, प्रतिबंध, दुराग्रह, ६.३६२, ९.१६७, १३.३३५, १३.३५८, १३.८८४, १८.१२२६, १८.१२४४, १८.१३५५, १८.१३७८.

आडव—अडव पहा.

आडवंकी—अडसर, आडणा. नवद्वाराचा चौकी । बाणूनि संयत्तेचा आडवंकी । १२.५२. आडवंगी १३.१६२, १६.०९१.

आडसो—अडथळा, खोळंबा. १३.६३२, १७.४९.

आडाड—अडथळा. तरि कां हो घालितसा ।

आडाड जीवा ॥ १८.२१०.

आडें—गांवची मर्यादा. गांवदारियें आडें । सोळांजी कवण ॥ १३.३९८.

आडें—अथवा. ८.८१.

आड्य—श्रीमंत, संपन्न. आड्य आंणुं अड्यि ।

मग आड्यता जेवि हारवी । १३.२०५. आड्यता

१३.२०५; आड्यपण, फलाड्यपणें १५.१९६.

आण—शपथ. तूझी आण १२.१९६,

१८.१३५९; आण न मोडी १३.७९१,

१८.९५५; आण वाणें, वाजणें पडा; आण वायों

वायों, शपथपूर्वक सांगतां, तें सर्व फुकट रे फुकट.

आणणें—वेऊन येणें, मिळणें, मिळवून देणें.

कणिकें जेंसं पाणी । तेंसं मीठ बंधिणी आणी ।

१७.१३९. अनुवृत्तिपंथें आणाया ८.११२;

अवकला आणिली ९.१९७; आंगां आणावी,

लावून घ्यावी, १८.९२६; आंतु आणिलों,

आणला गेलों, १७.४२६; उणें आणिली

१८.१७१६, —आणी १३.१६८; गेलें लोहस्य

केंचा आणी, परत कसा देईल?, ८.१९९;

जैत आणील, यश देईल, १८.१६१०; तन्मयते

आणी १३.८६२; थोरिये आणिति, १६.३२७,

निकृष्ट—१६.३४४; बरय—१५.१५६; नागवणे

आणिली १८.४६१; यशा आणिलों, मत्वा एवढें

यश मिळवून दिलें, १८.१७४१; रूपा आणिली

१७.१६६५, —आणीति ८.३०; लेखा आणी,

उघड दाखविते, १३.९८०; वारिण्या मेणु

आणिजे १८.३५३; बोसें आणाचें, कमीपणा

आणाया, १८.१७६६; सोडवणिये आणुनि,

१८.४४; हाता आणिजे १६.९९; आणाबेथा

१६.२१३, १६.३४१; जीव मुरवाडा आणित्ति

१७.२०५; आणित्तल १०.४६, १३.२४३;

आणितसे ११.३४७; व्यवहारा आणित्ति

१८.१५६४; फुलें आणुनु ९.३४४; आणुं

१६.३४७; आणित्तिआणित्ति १६.२००.

आणि—(१) अग्र, टोंक, महत्त्व, तीव्र इत्या.

जेसा पाखाणु जेथे आणी । १६.१२८. आणिचा

प्रसंगु, अव्यंत महत्त्वाचा प्रसंग, ६.१०; आणिचा

हा, हा बोल मिद्धांतच समजाया, १३.७५१;

जाणांविणु आणितें हें (हे) रिझवितीक,

ज्ञान्यांची जिज्ञासा पुरवितील, ६.४९२; ज्ञानि-
यांची आणि ८.९८; आणि न कढीति, अलं-
काराचीं अग्रं काढतां येणार नाहीत, १८.५३१;
आणि पुरों लागे, इच्छा पुरी होते, ६.१८;
आणिम्याल, तीक्ष्ण, प्रखर, १५.३५०; आणोज,
अंकुर, १४.३२५. आणि पहा. (२) व.
१.१००, २.११६, २.११७. पांडव आणि माझे
१.८६. व शिवाय. १.३५, १.३८, २.१२३.
व पुनः. सूर्यासि आणि होणें १८.३८४. त्यावर
पुनः. साडपंधरेया आणि कसवटणी १०.१५;
आणिमाझिवडें, आणि माझिवडें असा पाठ
ध्यावा, ६.३४३.

आणिक—आणि, दुसरें, इतर, निराळें. आझकां
आकाश गंवसावें। तरि आणिक तैसें चि होआवें।
१.६९. ह्मणौनि आणिकांसि जें विहित। आणिक
आपणेया अनुचित। ३.२२३. आणिकि आणिकि
बहुति। महाकवी हेतुमंतौ। १३.७०. १.३४,
१.६६, १.१५१, १.१८२, १.२५१, ३.५१,
३.११४, ३.१९६, ३.२६४, ४.७२,
४.१२४, ४.२०१, ६.२८, ८.११७,
८.१९९, ८.२५१, ९.२११, १०.१४३,
१०.१७४, ११.७८(१,२), ११.२३६,
१२.७९, १३.६७५, १३.७६१, १३.७७९,
१३.७९५, १३.१०३४, १३.१०८९,
१४.२९८, १४.३८०, १५.१२३,
१५.१३२, १५.३१७, १६.३९०, १७.३५,
१७.८७, १८.४३६, १८.६७२. आणिकाचिया
गोठी, इतरांच्या, ३.१५९; आणिकां हिं
झाडिं १५.१७९; आणिकाचिये दीठी ७.११०;
आणिकाचिया परी ५.४०. पुढील शब्दांच्या
लिंङा, वचन व विभक्ति प्रमाणें : आणिका ही
एका अर्थी ३.१५२; आणिकि ही एक खूण
१०.२८२; आणिकें हिं चिन्हें १३.७११;
आणिकि ही एकीपरी १०.१३७; आणिकी ही
परी १७.३८४; आणिकि ही परीं २.३५६;
आणिकें प्रकारें ८.२०२; आणिकि महार्णविं
११.२२७; आणिकि स्तुति ११.५२२. आणिक—
इतर, दुसरे. आणिकु दुसरा ३.१६१; आणिक
जीव १३.२२९; येकें...आणिकु ८.१९९;
आणिकु उपाभ ११.७९; आणिकां, अधिक

जोरानें किंवा इतर ठिकाणीं (दुसऱ्या घरीं),
१.२५७; आणिकि, इतर प्रकारें, ५.४; एक
१५.१२४ आणिकिचें १५.१२५; एकीं...
आणिकि कमीं १८.२२९; येकें...आणिकीं
४.१२९; आणिकी, परकी स्त्री, सवत, तिचा
आणिकीतें न साहाति। १.१८६; आणिकें—नूतनें
आणिकें, नवीं दुसरीं, २.१४४; आणिकें एकें
१३.५९; आणिकेंसि जावेया लागि, परपुरुषा-
जवळ जाण्यासाठीं, १३.८०७; आणिकें ५.६८,
५.९९, ११.१९८; आणिकें न जीपें, इतर
कशानेंही माझा शोक जिकला, आवरला, जाणार
नाहीं, २.६४; एक, येक, काहीं, कांहीं, दुसरा,
बहुत, हिं, ही, यांसह : १.३४, १.९६, १.१०२,
१.१७५, २.१२०, २.१२५, २.१६३,
२.१८९, २.२०६, २.२४७, २.२८२,
२.३०१, २.३३२, २.३३५, २.३५१, २.३५३,
३.१४, ३.७९, ३.१२७, ३.१६१, ४.१८,
४.६३, ४.८३, ४.१७७, ६.४८, ६.४९,
६.१७२, ६.४२९, ७.११८, ७.१३०, ९.५२,
९.३३२, १०.९१, १०.२९५, ११.७७,
११.८९, ११.४१७, ११.४६८, ११.५१७,
११.५६८, ११.५८७, १३.५९१, १३.६१३,
१३.८०१, १४.७२, १४.२४८, १४.३६२,
१६.३४७, १६.३५०, १७.१७८, १७.२७१,
१७.२९८, १८.१५७७; आणिकासारिखा
२.२४०; बीजा आणिक भूसा ३.२२९;
अणिके, आणिकही, ६.४०७; आणिक
९.३४०, १५.४४०, १८.१६९४.

आतणें—मिळणें, व्यापणें. पाणी बुडलें ये मीठातें।
तंव मीठ चि पाणी आते। १६.७१. उदैजतां
दिनकर। प्रकाशु आते आंधार। १८.९७९.
८.२११, १३.५५७, १८.१८१, १८.२८५,
१८.१४९५. उपाची आतला १५.४६४;
खोटी आते, गोळा होऊन व्यापतें (अर्थ नीट
लागत नाहीं), १५.३०४; वीप कंठें आतलि
होंती, गळा दाहून आला होता, १८.१५४२;
देह आतलें, कर्मीनीं देह व्यापला, १८.२२२;
बुद्धि देह आतली १८.३७९; भारें आतला
६.१४५, ८.२६०; विकणु राभ आतें(ते), राजा
(धान्य) फलकटें सुडां वसूल करतो, १८.५०१;

आतलेपणें १८.६६७; आतणें, अज्ञानें धूलि आतलें, अज्ञान या धुळीनें व्यापलें, १६.३६२; ठिकरिया आंतौनि, तुकड्यांनीं व्यापून, १८.४३१.

आंतर—अंतःकरण, अंतःकरणांतील भेद, इंगित. तो विगुंतल्या असे आंतरां । महासुखें ॥ २.३६१. २.२५०, ५.१२०, ५.१२०, ६.१३५, ७.११३. आंतरां द्रु ३.६८; आंतरां निश्चल २.१७३, ३.७६, —सुनिश्चल ५.१९, आकाशाचां आ(आं)तरां ६.३०४; गगना आंतरें ६.३००; सुरवाडें आंतरें ५.१०५; आंतर आप्लविति २.११२; जरि आंतरौनि फीटले ३.२६५; प्रतीति आंतरिं फांके ६.३२८; हृदयकोश आंतरां फांके ६.२०९.

आताप—ताप. वातावाप ५.११३.

आतलणें—स्पर्श करणें. नातलणें, पापियां तेयां नातलावें । १७.१०५; नातलती परी, निर्विकारपणें, १३.४७८; बापु लेंकी नातले १८.२०४.

आंतु—(१) मध्यें, आंतल्या वाजूस, अंतःकरणांत. हा आंतु मीं धडसा घणें(णें) । तेंव आंतु धी बांधला ॥ १०.३०४. फलें आंतु पोली । बोरोंडी जैली ॥ १८.३५२. आगी आंतु, आगींत, १८.६७३; आधवेया आंतु, मागल्या सर्व जन्मांत, ११.५७६; करणेंयां आंतु, करणांत, १८.४४५; जगा आंतु १८.१३५३; तिहिं लोकां आंतु १.१२६; देहसंबंवा आंतु १८.१२६९; मज आंतु ९.४१६, १८.११००; हृदया आंतु ६.२७४, ९.२१४; आंतु मनोधर्माची ग्राये मोडे ६.२११; अमृतांतु ९.४२१; आंतु बाहिर, बाहिर पहा; धरि आंतु २.९०, १४.२६१; आंतीं, अंत पहा; आतलें १८.५४४; आंतुनि १८.५३६, भोगाआंतुनि १२.१०९. आंतुल—आंतलें. आंतुल उदक १७.११६; आंतुला चित्ताचें १६.९०; आंतुल ज्ञान १३.२४२; आंतुला रसा १६.२७७; आंतुली प्रतीती १०.३०६; आंतुली बोलिया ९.८२; आनि आंतुल चि, आग लांकडांतच असतें, १७.२५४; जीवाआंतुली चाड ११.३०; ध्यानाचां आंतुली १८.७३९; भाये चि आंतुल १८.२९९; विखा

आंतुलें १८.५६१; आंतुली कृपेचि बलें १३.२७४; आंतुली कडे, आंतुलीकडे, ६.२००, ६.२०४, ९.५०६, १०.१९८, १८.३०, १४.२०३, १७.१२९; आंतुल बाहिर, बाहिर पहा; आंतुवट, आंतलें, अंतःकरणांतील, ८.२०१, १६.४५, १७.३९९; आंतुवटे(टें) वस्तुविचारें ९.४०७; आंतुवटपणें ३.२५४. आंतोत, आंत, मध्यभागीं, अमलें, गुदमंड आंतोतीं ६.१९५; परब्रह्मा आंतोतें ६.३८७; स्वावरांता आंतोतें १३.१५९; स्वधर्मा आंतोतें १७.२६५; हृदया आंतोतें ६.४९२; आंतोनि बाहिरा १८.२३; आंतोतें आंतोतें १३.१५९; आंतोनि ६.२८२, ९.७३. (२) पैकीं. गिरिं आंतु १०.२१४; सुणा आंतु ९.१३३; चहुं आंतु १६.४३०; चांदाआंतु १०.९१; मनुष्यांआंतु १०.७४; यक्षरक्षणां—आंतु १०.२०५; रसांआंतु १०.७४; लौकिका—आंतु १०.७७; सेनापनी आंतु १०.२१०; आंतुल, तेया आंतुल ११.३८३; दोघांच्यां आंतुली १८.१५६२; १० व्या अध्यायांत 'पैकीं' या अर्थाः १०.२१०, २.१२, २.१५, २.१८, २.२१, २.२२, २.२३, २.२८, २.३१, २.३५, २.३६, २.५८, २.६०, २.६३, २.६४ (१, २), २.७१ (१, २) पदा.

आंतुडणें—अटकणें, मांपणें, मिळणें, ग्वाधीन होणें. किं कांदा आंतुडणें गुंमज । कां नांतु । १०.१५२. ९.१३७, ११.५६७, ११.५७६, ११.६७५, १५.२१. आंतुडलेया चोरा १६.२५८; आंतुडलेयां मरणगार्वी १६.३६; काजेत्रिण आंतुडला ६.७९; विषयवागुरें आंतुडलीं ११.३२४; आंतुडविजें १३.१००८; आंतुडे १३.२०५; नांतुडणें ३.२५०, १३.६९८, १८.९५१; नांतुडविजें १६.१४९; नांतुडणें ५.६७, १४.३६०, १५.३६६.

आतुर—उत्तुक, उतापील. १.१७२. स्नेहातुर १.१२२.

आंतुवट—आंतु पहा.

आंतोतरी—वायकी, मंत्री. आंतोतया गुणें । १.२२०. ९.३२०. प्राणाची आंतोती, क्रियाशक्ति. १३.१०२. अंतोति पहा.

आत्मा—सर्व विश्वान अमणारें ज्ञान तत्व;

जीवात्मा भूतमात्रांत असणारे चेतन तत्त्व. मी आत्मा असें एकैका । भूतमात्राचां ठांवे ॥ १०.१९७. आगा आत्मा तूं वि पकु । सकल-विश्वव्यापकु । ११.४३६. आत्म्यां जीवबुद्धि । जे हे लागली क्षयव्याधि । १३.१७५. ...आणि आत्मा तो ऐसा । पैं सिद्धु नित्यु आपैसा । अनादिपणे ॥ १३.११०१. तैसा सर्वत्र सर्वदेहीं । आत्मा असतू वि असे पाहीं । परि संगदोषें एकें हिं । लिप्तु नोहे ॥ १३.१११५. तैसा आत्मा देखति देहें । गंवसिला हिं ॥ १५.३५३. ७.११४, १३.८२३, १३.९४३, १४.३३, १५.९०, १५.३१९, १५.३५१, १५.४५७, १५.४६२, १५.५४३, १६.७०, १६.४४०, १७.१७१, १८.३११, १८.३७५, १८.३७६, १८.३७८, १८.३८१, १८.५१३, १८.५६५, १८.७८९, १८.९३१, १८.११९९, १८.१२३०, १८.१३१४, १८.१३३७. आत्मा आत्म्याचे ठांवे देखिजे १५.३४९; आत्मा तूं यकसरा १८.२३; आत्मा तो बोथंबा १३.१०७६; आत्मा मी कर्मातीतु । सर्वकर्मा साक्षिभूतु । १८.३८१; मीं आत्मा एकु चराचरीं ९.१६७. आत्मा अविनाशु १३.१०६०; ज्ञानियां(या) आत्मा माझा १८.११२५; मी देह तो आत्मा ६.४८२; आत्मा देहा आला १५.३३९. आत्म्याविषयीं होणारी दिशाभूल : आत्मा कर्त्ता १८.३८०; देह हें आत्मा १३.७१२; देहखंडा नांव आत्मा १८.५६४; देहाली आत्मा ह्याणिजे १८.५६८; आत्मा देहिं आथि १३.१०९०; १८.३८८ पहा. आत्म्याचें खरें स्वरूप : एवंप्रु आत्मा १३.११०१ ते १३.११०९ पहा. आत्मा कुरिं क्रियां(या)-पासीं १८.५१२; आत्म्यां...देहा १३.१०९५; आत्मा प्रकृती १५.३२२; ब्रह्म आत्मा ईशु १८.१२०७. इतर शब्दांस जोडून : (१) आत्म्यासंबंधी. आत्मचर्चा ९.२०९, १३.२११, १३.८२५; आत्मजिज्ञास, आत्म्याचें स्वरूप जाणण्याची इच्छा करणारा, १६.५२; आत्मज्ञान १५.२२५, १५.२३९, १५.२४१, १५.३११, १५.३५८, १५.५५१, १५.५५२, १६.३, १८.३७, १८.६९, १८.१२८, १८.१२९,

१८.९००, १८.१०२९, १८.१३१७, १८.१३४७; -विधिं १८.१५१, -सुदिन १८.८९९; आत्मनंदें १६.४३९; आत्मवेवा १८.१००२; आत्मतत्व १३.१०३२, १३.१०९१, १६.४४, १८.३०४, १८.४०७, -ज्ञान १८.१०३६; आत्मतुष्टी ३.१४७; आत्मतोष २.२९३; आत्मत्व, आत्मा या भावानें, १७.३७४, १८.११९४; आत्मदर्शन १८.१२२६, १८.१६१७; आत्मदृष्टि १५.२६८; आत्मध्यान १३.१०३३; आत्मनाथ आत्मा हाच पति, १६.१८६; आत्मनाश १६.४३२; आत्मनिवेदन ७.९७, -नातलिची ६.१२७; आत्मनिश्वास, वेदांस उद्देशून, १८.१४४४; आत्मपर्यालोच, आत्मप्रतीतीचा विचार, १६.१११; आत्मप्रकाश ५.१४४, १८.७८८, अ(आ)-मंदिर १७.४२६; आत्मप्रथा, आत्म्याचा पसारा, १८.१०९२; आत्मप्रभा ६.२३, १३.१०७६; आत्मप्राप्ति-फल १८.६९७; आत्मबुद्धि, बुद्धि पहा; आत्मबोध, बोध पहा; आत्मभवन १६.४५४; आत्मभाव, भाव पहा; आत्मभुवन ६.३७७; आत्मभ्रांति १५.२६८, -छाया १६.१०; आत्मयोग, अध्यात्मज्ञानयोग, ५.७१; आत्मरस २.३३४, १५.२६६; आत्मराज १८.२७८, १८.९१४, १८.१६४४; आत्मसिद्धि १८.१००३; आत्मरूप, आत्मा हेंच रूप ज्याचें, १.१, २.२८३, ३.१८३, ६.३८२, १५.३९१, १५.५०५, १८.२६०, १८.३९१; आत्मलाभ ७.१७३, १२.१९०, १३.५२१, १८.१०४०, -विधिं १६.८०; आत्मविद् ५.१४८, ६.१५६, आत्मविद्विलास १५.६५; आत्मविवेक १८.१२५५; आत्म-विषयीं १६.४५; आत्मसंगति १३.१४१; आत्मसत्ता, आत्म्याचें अस्तित्व, अधिकार, १३.११११, १५.३४८, १५.३५७; आत्म-समरसें ९.२४३; आत्मसाक्षात्कार १८.९९०, १८.१०७७; आत्मसिद्धि ६.३५५, ६.४३२, ६.४६३, १८.९७८; आत्मसुख २.२४४, २.२५९, ४.१२३, ४.१८५, ५.१०७, १८.७७४; आत्मस्थिति, लोकव्यवहार न पाहतां

अध्यात्मस्थिति, ३.१६४, १८.४१०; आत्म-
स्वरूप ५.३४; आत्मानुभवस्थिति ११.७३;
आत्मानुभववाट १६.७; आत्मानुभव-राज्यसुख
९.२१७; आत्माराम ५.१३५, ९.५१६,
१४.३५२; आत्माशंभु १७.२; आत्मेपणं
१३.११०५, १३.११०१-९ पहा. अंतरात्मा
११.३६४; अध्यात्म, पहा; जीवपरमात्माभाव
१०.२५; जीवात्मा १३.१६८; देहात्मदृष्टिमूल
देहालक्ष आत्मा समजण्याचा भ्रम, १८.३८८;
निजात्मपद १८.१३१३; पर-आत्मरूप
१५.५०५, परमात्मरूप ३.६८, -लिंग
१८.६३२, -शिव ६.२७३; परमात्मा
२.२४१, १५.५०२, १८.७४०, -शब्द
१५.५०६, परमात्मसुखनिधान ४.१५८,
-स्वरूप ८.१०१; महात्मा ७.१३४, ११.३१५,
-त्म्ये १६.४०१, माहात्म्यां ११.२३७;
विश्वात्मा ९.८३; सर्वात्म १८.९९७. (२)
स्वतःसंबंधी. आत्मक्रिया १८.२७५; आत्म-
घात १८.१२६९; आत्मचोर, स्वतःचें खरें
हित न पाहणारा, १६.४४२; आत्मछाया
१८.५२७; आत्मज ५.९२, १२.२०, आत्मजा
१२.१३१, १६.८२; आत्मनिर्धार १८.१३२६;
आत्मनिश्चय १८.६८८; आत्मपरपीडा १७.९८;
आत्मप्रवृत्ति १८.८२२; आत्मविषय १८.१२९७;
आत्ममरण १४.१२९; आत्मलिंग १८.१३६०;
आत्मस्तुति १२.२१५; आत्महत्या १८.९४२;
आत्महवन ४.१४२; आत्महित ४.१९, ७.१०५,
१६.४५३. आत्मक, मीं अर्जुनु हें आत्मक, आपण
स्वतः अर्जुन आहों ही जाणीव, १८.१२७५.
शब्दास जोडून त्या त्या विषयासंबंधी :
कांडत्रयात्मक १८.१४२१, १८.१४४१;
गुणत्रयात्मक १७.६७; गुणात्मक ७.६२;
चलनचलनात्मक १३.४८९; तदात्मक
१७.३६९; त्रिगुणात्मक १८.७७४; पंचा-
त्मक ९.१०६; पापात्मक, पुण्यात्मक
९.३१३; रजतमात्मक २.२५७; वर्ण-
त्रयात्मक १७.३५०; विज्ञानात्मक ६.८८;
विश्वात्मक २.१७७, ११.६०५, ११.६६६,
१५.५६५, १८.१७७२; शौर्यादिगुणात्मक
१८.८७५; सकलात्मक २.१५१; सत्व-

रजतमात्मक १५.९४; सर्वात्मक १५.३६०,
१७.३८०, १८.९०२, १८.९१३; संशयात्मक
४.२०४; सुकृतदुष्कृतात्मक १५.१७६.
आत्मिक, पंचात्मिकीं ६.४००. आत्मेन,
स्वतः, १५.५८२; मी आत्मैति मांते पांती। मा
चि होयें ॥ १८.११६८; मियां आत्मेन १५.३९२;
आत्मेनमि १८.२७३, -सीं १८.२९४,
१८.७७०. आत्मेया-ते-मि १३.८८,
१३.९४८, १५.४५७, १६.११०, १६.२०८,
१६.३९७, १८.४७, १८.२९७, १८.३८२,
१८.३८८, १८.४०९, १८.६४०, १८.९५६,
१८.१२४३, १८.१६५२. आत्मेयांचिया
आवडी १८.६३६; आत्मेयांचेन उद्यमें विण
१८.४२७; आत्मेया कर्मा १८.२६७;
आत्मेयाचां निर्धारिं १५.२६९; आत्मेयाची
प्रसन्नता १८.१२५३; आत्मेयांचा भाव
१०.१२५; आत्मेयाचें रूप जाला १८.४५६;
बुद्धि आत्मेयां मिले १८.८३०; तें भित्त
आत्मेयाते वरील ८.८२; जीउ-आत्मेयांची
योग लाहे १३.१३१; माहात्मेयां हरिचें
१२.२३७. अनात्म, अनात्मेयां १३.९४८;
अनात्मवर्ग १५.२६६; आत्मानात्मकीट,
आत्म्यादीं मिमळणें अनाया तें कीट, दोष,
१३.१०३१; आत्मानात्मवैयर्थ्या-राजहंस,
आत्म्यासंबंधी व इतर प्राणींचा निवारण
नीरक्षीरन्यायातें करणारा राजहंस, १३.१६३७.

आश्राटणें—थोपटणें, फुलणें. भावें मग
आश्राडिनि। २.१३४. नेण पां. आश्राडिनि।
१.१४८.

आथि-थी—असणें, हाणें, संपन्न असणें.
यन्हावें कां आनुमंती खरोता। शोभा आयि।
१.६७. त्रिंय उत्तमं कुंलानया हाणि। आण
गुणलावणें आथि। १.१८६. १.६४, १.७८,
१.२०९, १.२२४, १.२५१, २.१३, २.२५,
२.८८, २.९६, २.२१४, २.२७३, २.३३८,
३.२१६, ३.२२५, ३.२५०, ४.८, ४.२१,
४.१६३, ४.१८०, ५.४२, ५.६६, ५.८८,
५.६५, ५.१२९, ५.१६५, ६.५१, ६.५४,
६.८४, ६.१०४, ६.२७८, ६.२९८, ६.३९८,
६.४०७, ७.१२९, ७.१५४, ७.१५७, ८.१०,

८.५९, ८.२०९, ८.२१७, ९.२२९,
 ९.२८६, ९.३००, ९.३४३, ९.३६६,
 ९.४४९, १०.६, १०.३८, ११.११,
 ११.५०, ११.६८, ११.१६०, ११.२०४,
 ११.४६८, ११.६१२, ११.६१४, ११.६६५,
 ११.६८५, १२.२७, १२.९४, १३.३७,
 १३.१९२, १३.२९३, १३.२९४, १३.३३९,
 १३.३५२, १३.४५६, १३.५०९, १३.५११,
 १३.६१९, १३.६४२, १३.६४३, १३.७१५,
 १३.८०६, १३.८२५, १३.८६६, १३.९५४,
 १३.९७७, १३.१०२३, १३.१०९०,
 १४.४४, १४.४५, १४.७८, १४.१८५,
 १४.२१५, १५.२७, १५.५९, १५.७९,
 १५.११७, १५.१३४, १५.१७९, १५.२२४,
 १५.२९०, १५.३०७, १५.५०२, १६.३१९,
 १६.४१३, १६.४२३, १६.४५२, १७.५६,
 १७.७६, १७.१३७, १७.१५६, १७.१९०,
 १७.३१८ (१, २), १८.३१, १८.४७,
 १८.८८, १८.११५, १८.१३९, १८.१४०,
 १८.१६९, १८.३०३, १८.३६६,
 १८.३७१, १८.३८६, १८.४१९,
 १८.४५५, १८.५१०, १८.५१२, १८.५१४,
 १८.५६३, १८.५७२, १८.६३९, १८.६९४,
 १८.७०५, १८.७५७, १८.८१०, १८.९२०,
 १८.९९६, १८.१०३९, १८.१२०६,
 १८.१३४०, १८.१३५९, १८.१४८७,
 १८.१६१७. कणिसें लागलीं आथि ९.४२९;
 गुतकुलिया होती आथि, होत आहेत, ७.१८५;
 जरि हाता यावा आथि, जर हातीं आला पाहिजे,
 १६.४५५; तरणें आथि केहीं, तरतां येईल काय?,
 १२.७१; वाहाति चि आथि ८.१८१; आथि
 कां नाहिं ११.२९४, ११.५२४; आथि ना
 होइजे ९.१३८; आथि नाहिं हे बोली १३.८६८;
 आथि हो कां, कोठें असतो काय?, ११.३६८.
 आथिल—असलेला, संपन्न. जे मियां सदा
 आथिल ४.६०. १.६१, ४.१४२, ५.७१,
 १३.१८५, १३.६२८, १३.१०२८, १६.३५५,
 १७.१२७, १७.३००. आथिलिया आराणुका
 ४.२२२; आथिला हांसी ९.५१४; राजमुद्रा
 आथिलेया १८.८४६; हिंयें आथिलेयां, अंतः-

करणपूर्वक, १५.६७; आथिला आणि विलासिया
 १५.३३०; आंगाथिला १५.७४; चित्ताथिला
 १८.१७११; प्रेमाथिलेनि १३.७९६;
 शिखराथिलियां, शिखरें असलेल्या, पर्वतांमध्ये,
 १०.२०६, सत्वाथिलेयां १०.२६४; आथिलेपण
 ९.३६४, —पणें ३.१०७, ९.३६९, ९.४२८,
 ९.४४६, १०.१४. नाथि, १५.५००;
 आथिनाथि १३.११०७, १५.५३, आथिनाथि-
 पणें १८.११८६; नाथिल, २.१९६,
 ४.२०, ५.१२५, ६.७४, ६.८०, ६.८४,
 ११.५९, १३.४७५, १३.११४१, १५.२३०,
 १५.४६४; नाथिलेया देहाभिमाना ६.७०;
 नाथिलिये शोकसंकटीं ११.४७२.

आथुधुरे—सदसत्पणें (राजवाडे), चैतन्य आथुधुरे
 करुनि असिजे, चैतन्य आहे असा भास होऊं
 लागतो, ६.२८०.

आंथुरणें—अंथरणें. जीवा तल्लि आंथुरितु । आपुला
 जीव ॥ १३.२४९. आंथुरण, विळाना, ९.३६७;
 इंगलांचां आंथुरणीं ९.४९६; नाराजाचि
 आंथुरणें १३.५१९.

आदरणें—आरंभ करणें, स्वीकारणें. पथ हें
 आदरिलें काय येणें । २.८४. २.९१, १०.३९,
 ११.६९६, १३.२५, १३.२३४, १६.३२०,
 १६.३८१, १७.९४, १७.४२९, १८.१८७,
 १८.२२२, १८.६४४, १८.६५७, १८.६६२,
 १८.६६६, १८.१४३३. आदरिलें कर्म
 २.२६८, ४.१०३; अँकारें आदरिलें, ॐ शब्द
 उच्चारून आरंभलें, १७.३७०; बोलों आदरिलें
 २.८८, ९.२३७, १३.१०८७, १५.४२०;
 वाक्यें बोलों आदरिलें २.९०; माथा बागीबल
 सिरों आदरी, मस्तक कंठांत शिरूं पाहतें,
 डोक्यास कंठ येतो, १३.७५५; आदरिजैल
 १७.३४३; आदरिजो १८.६८; आदरविली
 १८.८४; नादरी १४.३२९. आदर—पूज्यबुद्धि,
 सत्कार, उत्कंठा, प्रेम. क्षणीनि विशेषें मती
 आदर ॥ विवेकावरि ॥ १.२२, ३.१०६, ४.१९,
 १२.२१४, १३.१८९, १७.११८. आदर...
 अडदर १६.३१४; दुर्जनाचा आदर ८.१४७;
 ध्यानाचा आदर ६.२८९; आदरां विश्व भरी,
 इतर सर्वोना आदर दाखवितो, १८.५९२;

आदर्श ६.१८७, १०.५२, १२.२३०,
१३.६११, १३.१०३८, १३.११४६,
१५.५५९, १६.५२, १६.४५५, १६.४६४,
१८.५५४, १८.६०२, १८.८४७; परमादर्श
३.१८९; आदर्शसि १.५५, ६.०, ९.३७९,
१८.१४७५, १८.१५०३.

आदल्ले—जोराने आपटणे, आघात होणे.
७.७२. उरीं आदले, छातीवर आघात होतो,
१३.७५७; उरीं आदललेयां, मनावर दड
परिणाम झाल्यावर, ८.६८.

आदि—(१) आरंभ, उगम, मूळ. आदीसि जे
आदि १३.९२२. २.९५, २.१५४, ५.८४,
१०.६७, १३.८६४, १७.३५४. कर्मासि
आदि ब्रह्म ३.१३५; कारुण्याची आदि २.४३;
प्रकृतिपुरुषांची आदि ११.५०९; श्रिष्टि आदि
संस्था ३.८५; सर्वसुखाची आदि १.२९;
आदि क्षेत्र १३.९३४; आदिगुरु ११.५५५;
आदिजनक ११.५१६; आदिधर्म १.२४७;
आदिपरंपरा ३.१३८; आदिपुरुष-पुरुष, पुरुष-प
पहा; आदिप्रकृति ६.१२; आदिवीज १.२०;
आदिग्रह्या ९.२२०; आदिरिद्धि ६.४४५;
आदिवंत, या क्षेत्रातील मूळचे राहणारे, ६.४४७;
आदिवंध १.५४; आदिवर्ण, उच्चार, १७.३३९;
आदिशून्य, मूळ शून्य, प्रकृति, ७.२४,
१०.१६२; आदिसंकल्प ८.२१, ८.२३;
जगदादिकंद १२.२३८, १७.३२६; आदिचेनि
अवसरं ७.३९; आदिचा ठाओ १०.२०९.
आरंभ व शेवट या अर्थी: आदिअंतु २.१६१;
आदि...अंती ८.५८, १८.८०१; आदि
आणि अंतु ६.३२१; आदिनिधन ७.२८;
आदि प्रलयो १७.५; आदिसेवटी १२.१२६;
आद्यंत १८.१२३३; आद्यंतित्ति १५.३६६;
साद्यंत २.३१८, ५.११९, १३.७२; साद्यंतपण
११.२०५; ब्रह्मादिक्रीटांत १८.१२९५. आरंभ,
मधली स्थिति व शेवट या अर्थी: आदिमध्य-
अंती १०.२४४; आदि मध्य अंतु ११.२७६;
आदि स्थिति अंतु २.१५३; आदिस्थितिगति
१०.२००; आदिस्थितिप्राप्ति १३.९१७; आदि
ना अंतु स्थिति ना रूप १५.२२४; आदिमध्य-
रहित ११.३०५; आदिमध्यांतरहित ११.२७८.

अनादि—ज्याला मूळ किंवा आरंभ नाही असा,
स्वयंभु, काळातीत. स्वयं भू, अनादि । पुरातनु ॥
११.५०९. अनादि जे प्रकृति । सांख्य जीने गति ।
१३.३६. तरि पुरुष अनादि आशि । १३.९५४.
वैशी संत ना असंत होय । जे विनाशार्थ नांय न
साहे । ऐसिया परी आहे । अनादि अगति ॥ १५.८०.
२.१५६, ४.१३, ८.२३६, ९.२४८,
१०.१७८, ११.१८०, ११.४९२, १४.४८८,
१४.८६, १४.३९२, १५.२३२, १५.२२३,
१६.२९३, १६.२९५, १८.४००, १८.११८९.
अनादि अविकृत सर्वस्व २.१४९; अनादि जें
अगण्य परमतत्त्व ६.३२०; अनादि जें सहज
७.४१; अनादि नित्य सिद्ध निरुपाधि विशुद्ध
२.१४५; अनादि परब्रह्म १७.३२६; अनादि-
गुरुशंकर १८.१७३७; अनादित्य १७.२१९;
अनादिपंचकोशक्षेत्र १८.१७८२; अनादिपणें
१३.११०१, १५.३१८; अनादिमायाप्रभवं
१७.५६; अनादि सिद्ध १०.१३५, अनादि-
सिद्ध २.१००, ३.३५, ४.१५०, ८.१७३,
११.२७२, ११.३०४, १३.९५६, १५.२९१,
१६.२६९. (२) जे न शून्य या अर्थी.
आदि करुनि १.१८३, आदिकरुनि २.१०३,
३.१७१, ३.१९८, ५.१५, आदिकरुनि
१.१०४. याच अर्थी, मध्याग जोडून:
१.१००, १.२५३, २.२३६, २.२४६,
२.२५६, २.३०४, ३.५६, ५.१०३,
६.१०३, ६.४०४, ६.४२५, ७.५२,
७.७०, ७.१८१, ८.२०, ८.३९,
८.१२३, ८.२५०, ८.२५६, ८.२६२,
९.६६, ९.२६६, ९.२८८, ९.३००,
९.३५३, ९.३५६, ९.३६५, ९.३९५,
९.४५६, १०.९०, १०.१५२, १०.२२७,
११.४५, ११.२३६, ११.२५९, ११.५५५,
११.५७५, ११.६६७, १२.६१, १३.६८,
१३.१३६, १३.४१९, १३.६१५, १३.७६७,
१३.८४६, १३.८६७, १३.८८२, १३.८९५,
१३.९१७, १३.९३९, १३.१०६९,
१३.११२७, १४.८, १४.३५, १४.४२,
१४.४४, १४.४६, १४.६७, १४.१०१,
१४.२२१, १४.२२७, १५.९८, १५.१०८,

१५.१२६, १५.१६८, १५.१९३, १५.१९५,
 १५.२०३, १५.२०४, १५.२०५, १५.२४९,
 १५.२७९, १५.३२० (१, २), १५.३७३,
 १६.१४, १६.२९, १६.९१, १६.२७२,
 १६.४१३, १६.४२१, १६.४२९, १७.३२,
 १७.४४, १७.२२१, १७.२७६,
 १७.३११, १७.३५८, १७.३६४, १७.३७५,
 १८.३२७, १८.३५७ (१, २), १८.३५९,
 १८.३६४, १८.४२७, १८.४७५,
 १८.५२८, १८.६८९, १८.८०८,
 १८.८७५, १८.१०३२, १८.१०६१,
 १८.११२६, १८.१५२३, १८.१६७८,
 १८.१६९६. इत्यादि १२.३०, १३.१४,
 १३.९६१, १४.२३५, १४.३१३,
 १८.३३९; स्वेदजादिप्रभृती १३.९१२.
आदिक-आदीक—१.९, १.५५, १.१५१,
 १.१५३, १.१६०, १.१७५, १.२०७,
 २.१४५, २.२१२, २.२५७, २.३४२,
 ३.९०, ३.१२०, ३.१५१, ३.२३७,
 ३.२५०, ४.९, ४.११५, ४.११९, ५.२२,
 ५.४५, ५.१५६, ६.१४६, ६.२९७, ७.१५,
 ८.३१, ८.१२३, ८.२५८, ९.११८,
 ९.१५६, ९.२४८, ९.३६७, ९.४६२,
 ९.४६३, १०.१४५, १०.१४९, १०.१५६,
 १०.१६१, १०.२१३, ११.३४, ११.८५,
 ११.१००, ११.१०३, ११.१४२, ११.१७३,
 ११.३२८, ११.४१६, ११.६०४, १२.९३,
 १३.९४, १३.५७८, १३.९३२, १३.९६१,
 १३.१०६०, १३.११३०, १४.३४१,
 १४.३७२, १५.१४६, १५.१६०, १५.१९१,
 १५.१९४, १५.२०२, १५.३२८, १५.३३६,
 १५.४७२, १६.९३, १६.१४४, १६.२७०,
 १६.३३१, १६.३५७, १६.३७४, १६.४०१,
 १६.४३०, १६.४३७, १६.४४२, १७.४४
 (१, २), १७.१९१, १७.२०१, १७.२०४,
 १७.२४१, १७.२६२, १७.३०१, १७.३१६,
 १७.३५३, १७.३६७, १७.४०३,
 १८.१४, १८.४१, १८.९७, १८.१३७,
 १८.१४८, १८.१५१, १८.१८८, १८.२०९,
 १८.२४२, १८.३४८ (१, २), १८.३६०,

१८.३६३, १८.३६४, १८.४३३, १८.४५०,
 १८.४६०, १८.४९८, १८.५६९, १८.६३१,
 १८.७०६, १८.७३४, १८.७५८, १८.७८०,
 १८.७८८, १८.८१०, १८.८१८, १८.८२२,
 १८.८४८, १८.८७०, १८.८८१,
 १८.१००८, १८.१०१७, १८.१०५०,
 १८.१२८२, १८.१३०३, १८.१३१६,
 १८.१३८२, १८.१४२४, १८.१४३०,
 १८.१४३७, १८.१४४८, १८.१६२०,
 १८.१६८८. **आदिल-आदील**—पूर्वांचा,
 पहिला. ६.२९४, ९.४२४, १३.८१०,
 १५.४९५. **आदिलापासौनि** १.४३, ६.४८४;
दीपा आदील मागील, दिव्यांपैकीं पहिल्यानें
 कोणता व मागून कोणता पेटवला हें प्रकाशा-
 वरून सांगतां येणार नाहीं, १८.१६५७.
(३) आदि-आदि-आदी-आदीं, आधीं, अगो-
 दर, पूर्वीं, पुढें. जैसी काना आदिं दीठि । जेगा
 जाये ॥ ७.२०१. **आदि** १.११७, १६.६४;
आदि...अंतीं १८.८०१; **आदि...निर्वाणीं**
 १०.१९८; **आदि मध्यें निदानीं** १७.३५१;
आदिं २.६, २.२२७, २.३२२, ३.२५९,
 ४.२१६, ५.१६३, ५.१६९, ६.५०, ६.८४,
 ६.४५५, ६.४६७, ७.३, ७.१३८, ८.४४,
 ८.५५, ८.१६१, ८.२१६, ९.७९, ११.१४,
 ११.५३७, १३.४७, १५.२०५, १५.३४५,
 १५.४२५, १५.४३६, १५.४४१, १८.१७०,
 १८.५८२, १८.६९३, १८.११२१,
 १८.१२७६; **आदिं मागील** ६.४५५. **आदी**
 २.१६९, ४.२, १३.९६३, १८.२८९;
आरिसेया आदी, पुढें, १८.११५०. **आदीं**
 २.२४, २.३०, २.१६४, ३.१०, ३.२६३,
 ४.३०, ४.८८, ५.९४, ८.७९, ८.१३५,
 ८.२५२, ९.४१४, १७.१९७, १८.५२३,
 १८.७६०; **आदीं...अंतीं** १८.८०५; **आधिं**
 आधी आधीं पहा. **आद्य**, पहिले, अग्रगण्य,
 मूलचें, परब्रह्म. ॐ नमो आद्या । १.१. तापसांचा
 आद्य । ६.४७७. **आद्य** भी अभ्यक्त । १८.११८८.
 ३.१२६, ३.२६९, ४.१७, ४.४८, ११.४३९,
 ११.६०५. **सकललोकआद्य** ११.१६४; **आद्य-**
पुरुष १५.२४५.

आदेश—हुकूम. राजादेश १०७.

आंदोलणें—हेलकावे खाणें. मेरुमंदार आंदोलत ।

१०५५. तणाचें बुजवणें । आंदोले वारे गुणें ।

१२५६८. ११२४५, ११२४३, १३८०३,

१५१५०. आंदोललेया १३१०११.

आध—अधें, अपुरें. हरें चंद्रमा आधा येसा ।

बाहिजत असे शिरसा । निरंतर ॥ ९४८२.

६७९. गालुनु आधें करावें १०२९०; मी

आधें...सगलें तुवां, मी अपुराच आहें, तुझ्या-

मुळें मला पूर्णता येईल, १८१३६३.

आधण—शिजवण्यासाठी उकळलेलें पाणी.

१३४८१, १५२३.

आधंतर—वरल्यावर, अर्धवट. ७१९५.

आधघणी—अर्धतुत. आधघणी कदा न्हिं,

अर्धतुत राहून मी पातावरून कधीही उठणार

नाहीं, १६३०.

आधपलिप—अर्धवट भाजलेलीं, होरपळलेलीं.

आधपलिपि तवेंकें । इंद्रियें धरिली ॥ १२४६,

वैराग्यामीने होरपळलेलीं इंद्रियें आटाआटीनें,

महाप्रयत्नानें आवरून धरलीं.

आंधला—आंधळा, दृष्टि असतही न पाहणारा.

आंधलाने हातिं दिवा । धडनि काये करावा ।

१३३२५. ३०, ७१५४, ११३८७,

१३६९७, १३७५७, १३८४५, १४१८८,

१५३४८, १७१०१, १८७१५. आंधलेया

गरुडाचे पांख, निरुपयोगीपणा दाखवितात,

९३०३; आंधलेयाचां गावीं...रवी १०१४०;

आंधलेया पुढें आरिसा १११५७; आंधलेया

हातीं...मोती ९१७५; भजनअवधानीं आंधला

१३४५५; वियालें आंधलें, जन्मांध जसा

घरच्या घरींच राहतो तसा मुलावाळांच्या मोहांत

गुरफटून राहतो, १३७१०; आंधलेया डोले

उघडले, अचानक मोठा लाभ झाला, १३३८१;

कृष्णालागे डोले आंधले होतात, दुसरें कांहीं

पाहूं इच्छीत नाहींत, ११५९६; धडसा...

आंधला १०३०४; आंधलेपणा ६७३, —पणें

९३०१; आंध्य, अंधकारत्व, १६१९८.

आधव—उत्कट इच्छा. ५७३.

आधाइणें—भिणें. मृत्युसिं आधाइलें । १३२४.

मृत्यूला भ्याले.

आधाडा—तुटलेला कडा. प्रव्याहाराचा आधाडा,

योगी यम, नियम, आसन, प्राणायाम या

पायऱ्या चढून, प्रव्याहाराच्या—इंद्रियदमनाच्या—

पांचव्या निसरड्या कड्यावर येतो, ६५६;

ब्रह्माचलाचां आधाडां ७६७.

आधार—(१) आसरा, काणा, प्रमाण. असय भी

आधार । आधेय भी ॥ १८११८९. १७५,

५०७, ५१५०, ६४५, ६२३३, ६४१८,

१८४, ११०६, १०१८७, ११५५२,

१३०१६, १५२७०, १५३०८, १७३२,

१८३०९, १८८७७, १८८७७. दर्पणाचेनि

आधारें ४४६, १५२४३; दर्पणाधारें ४७३;

प्रकृति आधारें ३६२, प्रकृतिचेनि आधारें

४७७; अनुक्रमाधारें ३८०; अज्ञाधारें ७३७;

अमृताधारधर्म्य १२२२८; कर्माधारें २२३४,

३४४; गुणाधारें ३१८१; ग्रंथाधार १३३१२;

जलाधारें ४०९; दीवाधारें २१८७; देहाधार

१६४१३; मार्गाधारें ३१६९; वेदाधारें

२२४५; शास्त्राधारें १८८४२. (२) योगांगील

पहिलें आधारचक्र. ६२००, ८४८,

१३५०७. आचारक्रम ६१९३; आधारशक्ति

१२५; आधारादि १८१०३२.

आधार-रें—अंधार, काळोख, अज्ञान. नाहिं

आधारेंया वानी । सूर्या रूप ॥ १८३५८, सूर्याच्या

रुपाला (प्रकाशाच्या) काळोखाची (निंदेची)

वाधा होत नाहीं, किंवा दिव्याच्या प्रकाशानें

(स्फुर्तीनें) त्यांत भर पडत नाहीं. निंदा व मूर्ति

स्वरूपस्थाला (१४३५३) सामर्थ्यान असतात.

आधारीं देखणे जसें पुरुषांचें । १४२४८.

पाहिलेवां राणी । आधारें १८॥ १८२६१, रात्र

सरून पहात शास्त्री तर काळोख राणील काय?

२३६०, ७१३७, ८८८, ८२२४, ९१२४,

१०१४४, १०२०६, ११६८३, १२५१,

१४०७२, १५२६२, १६२७, १६४१४,

१७३५६, १८४०६, १८५२७, १८९६५,

१८९७९, १८१०४३, १८११३८,

१८११५६, १८१२७१, १८१५४५.

आधाराचें सावाइकें, गाढ अंधार, १८१७०३;

अज्ञानाचा आधारें १७४२६, —चें आधारें

४५०; अविद्येचें आधारें १११७७; आहु

बाहीरील आंधारें १०.१३२; कालरात्रिचें आंधारें
११.३४०; आंधारें कालवंडिजे, गुरफटून
जावें, १६.४१४; आंधारां गिवसी, अंधारांत
शोधणें म्हणजे फुकट श्रम घेणें, ८.२१३;
आंधारु तेजें देखावा, अशक्य गोष्ट, १८.४४६;
आंधाराचा पाडु आहे, अंधाराची काय कथा?
१८.१२६५; आंधारु...प्रकाश १६.३७;
उजियडा आंधारेया १३.१०९५, उजियेड...
आंधारु १२.१४७; अंधकार, अंधार पहा.

आधि—(१) खाली. किंवा अर्ध्या असोही अर्थ
घेतां येईल. ६.२०५. (२) अगोदर. आधीं पहा.

आधी—मनाची व्यथा, काळजी. कांसांडिला आधी
नरेंद्र। १७.२२५, चिंता राजाला कधी सोडते
काय? १६.१८६, १७.३२४, १८.९१६.
अहंममाधि १५.४५८; प्रलयाधी १४.५८;
व्याधी...आधी १६.१४०.

आधीं—अगोदर, पूर्वी. बोला आधीं झोबिजे।
प्रमेयासि ॥ १.५८. ११.५३७, १३.२६२,
१३.३०१, १८.९३१, १८.९८६, १८.१४०७,
१८.१४३८, १८.१७१२. आधिं ६.४३८,
११.१६१, १३.२९८, १३.५७७, १७.१४५,
१७.२७०, १८.७७७, १८.१७३९; आधि पाठिं
१३.२०८९; आधिली, पूर्वीची, ६.२६७.

आधीन—वश असलेलें, अवलंबून राहिलेलें.
देखें इंदियां आधीन होइजे। २.११९. ६.१४६,
६.३४०, १०.८९, १४.३२३, १८.८१७.
कर्माधीन ४.४५, कर्माधीन ४.९१; गुणाधीन
३.५३, १४.३२२; पराधीन १३.१००६,
—पणें ३.५९; पार्थाधीन ११.१७४; सूत्राधीन
१.८१; स्वाधीन १६.५५, १८.६९. आधिनि,
इयें पदें तियां आधिनि, १८.१६२५;
आधीनि, प्रकृति ही कां आधीनि, १८.१३०९.
आधीन पहा.

आधेय—आश्रय घेण्यास योग्य. १८.११८९.

आधैलें—एकाच ताटांत नवरात्राकोणें जेवणें.

आधैलें करी १७.१५९.

आध्यात्म-त्मिक—अध्यात्म पहा.

आन—वेगळें, निराळें, दुसरें. मग आन काहीं
आहे। पापावांधीनि ॥ १.२४७. पवं कामु वांचूनि
काहीं। जगा मूल वि आन नाहिं। १६.३१०.

२.१६५, ६.३०, ६.८३, ६.८७, ९.२१८,
१०.१६६, ११.५९७, १३.२०, १३.८१०,
१३.८१४, १३.८१५, १४.८५, १४.२७७,
१४.३१५, १४.३८३, १४.३९६, १५.३०१,
१५.३४९, १५.४९६, १५.४९८, १६.५१,
१६.६१, १६.३१९, १७.१०८, १७.२४२,
१७.४२३, १८.११२, १८.१३७, १८.२८०,
१८.३१६, १८.९४३, १८.१२८३, १८.१३५९,
१८.१४४७, १८.१५०६, १८.१६५०.
वांचूनि-वाचौनि-वांचौनि आन, आना, आनें,
४.७३, ९.४१, ९.२७०, ११.६०६, १२.२३५,
१३.६१५, १४.१५६, १४.२०१, १४.४००,
१५.३९२, १५.५४०, १६.३५३; वांचौनियां
आन १८.१४०२; बोला आन, या शब्दाला
बाध, अपवाद, १३.११६, १३.६७०,
१६.२५०, १८.१७५, १८.१६३७;
बोलावेया आन १८.५०७; नवें चांग आन
करवो १८.४२९; आन कीजे, अन्य मार्गांनीं
जावें, ६.३८९; आन केवि करूं, जें गुपित
धन आहे तें (आन) उघड करूं न करूं?,
१८.१३१७; आन जालें, निराळाच प्रकार झाला,
१४.६१; आन नाहिं—नाही ७.२८, ११.२३६,
१५.३५, १८.४६८; आनु नोहे १५.३१;
सर्वां आन करी, इतरांची तृष्णा हरण करीत नाहीं
काय?, १७.८९; वेदांचेया निरोपा आन न
कीजे, वेदाज्ञा पाळावी, १६.४५२; स्वभावासि
आन न करणें, सालीच्या कणानें मी उगवणार
नाहीं असें म्हणून चालणार नाहीं, उगवावें
लागेल्च, १८.१२८०. आनान, निरनिराळे.
तेवि नाना विधा व्यक्ती। आनानें नावें आनानी
वृत्ती। ९.२५१, ४.१३८, ५.२७, ६.९८,
७.२३, ७.३८ (ना), ९.२४९, ९.३४९,
१३.३५६, १३.१०५३, १७.१९५, १८.५४,
१८.८९१. अनान पहा. आनाभूती, निर-
निराळ्या १३.१११०; आनी आन, भलतेंच,
२.१८५; आनीआन ९.३४६; आनी कडे
१६.४४९, आनीकडे ९.३६१; आनीती,
दुसरीकडे, १२.७९.

आनंदपं—हर्षित होणें. आनंदली असे। १८.१६४५.
आनंदा, अनन्य आनंद १२.१. आनंद, जो

भोगिजतु असे आनंद । आनंदें चि ॥ १५.५१३, आनंदु घेपे आनंदें । १८.१२०९, ११.५९१, १२.१९, १५.७४, १७.१३५, १८.२८३, १८.५८९, १८.६४१, १८.११८७. आनंदाचे अनुकार ५.१३७; आनंदाचें आवाहं ९.२०१, १३.११५४; आनंदाचें चैतन्य ६.३२२; आनंदाचेया दोंदावरि १३.१७३; आनंदाचेनि घालेपणें ६.९; आनंदाचां राउलि १३.३८६; आनंदाचिं वनं ११.१९५; असंवर्णे आनंदें १८.१६०१; बैसतेन आनंदें, आनंदाचा आवेग ओसरल्यावर, १८.१५९०; आनंदासुत १८.१५४१; आनंदैककला, आनंदाचा अंश, ११.३६४; आनंदकर, आनंद भोगणारा, १६.३६०; आनंदघन १७.४७; आनंदचंद्र, सतरावी कला, सं. वा. शब्द पहा, १५.५३९; आनंदचित्र ६.२५६; आनंदजल, आनंदानें आलेले अश्रू, ९.५२३, १८.१५०८; आनंद-भांडार १०.२१; आनंदमय १३.११४७; आनंदमोदबहुल, आनंदानें दखळलेलें, १५.६; आनंदरासिचरि ९.५२९; आनंदरोप ३.२४८; आनंदसंपदा ११.६९१; आनंदसमुद्र ९.१९०; आनंदसरोवरिचीं ११.६५; आनंदमाम्राज्य १६.५०; अद्वयआनंद १८.७८९, अद्वयानंद १६.२१, -नंदपणें १८.४०२, -परिसें, स्थानें, १८.१५८६, -वैभव १८.१७३५; अनंतानंद १४.५३; आत्मानंदें १६.४३९; घनानंद ८.८४; निजानंद १७.४२१, -दें १२.१७१; नित्यानंद ८.२६२, ९.३११, १३.८६३; परमानंद १.१४, २.३६५, ७.१८३, ८.२६७; ब्रह्मानंद ११.२२०, ११.२४७, १३.५२१, १८.१५६७; महाआनंद १८.१६६५, महानंद ११.२४२, १६.१२, १८.१५२८; सच्चिदानंद १५.५२९, १८.१६२४; स्फुरदमंदानंदबहुल, स्फुरणारा अति (अमंद) आनंदाचा भर (बहुल) ज्यांच्यांत आहे तो, १८.५, स्वआनंदभोग १८.१७२६; स्वानंदें, आत्मानंदानें, १८.१३११, स्वानंदराज्य १७.४२३, -साम्राज्य १८.१६४६, -दानुभवरसें १८.१२०३, -दाभिराम ९.१६६, -दैकरसें

१८.१५३४, -दोदधि १८.१२१६; आनंदु ना निरानंदु १३.११०५. आप—(१) प्राप्त, स्वाधीन. आपु नव्हे साधना । २.४४८. आपु जालियां २.२३५, ५.१२; आपु नोहे ४.१९३, ६.३५; आपु मानलेयां १८.१०७०; आपु होये २.३४४. (२) आपण, स्वतः, आपण होऊन, सद्गज. आपां आपु मंत्रमे । मिलावेया ॥ ८.९२. ९.४०३, १२.१४३, १६.१४०, १८.६२३. आपपरु १३.१७१, १३.३५७; आपभये, स्वतःच्या भयानें, १०.७८; आपें आप १४.६, १५.३९२, १८.४१६, आपेंआपु ५.१३२. (३) पाणी. पृथ्वीं आप विरती । आपातें तेज विरती । ६.२९९, ६.२३९, १४.७, १६.१९७. झाडिं उभविलें आप, पाणी झाडाच्या रूपांत दिसनं, १५.३८६; आप, पाणी, पृथ्वीं ब्रह्म, ७.१३२; आप, पाणी, पृथ्वीं अहंता, १३.४३१; आप पृथ्वी ६.२२०, आपा आणि पृथ्वीचे ६.२६८; आपपृथ्वीउत्कटें, पाणी व माती यांच्या भगनं, १४.१००; पृथ्वी आप तेज वायु ध्योम १३.७७; आठे भाग ७.१८, पांचे फोक १५.९७; सं. वा. शब्द पहा. आपजणें—उपजणें, आमणें. जीव जडें नियम-भृति । गति निःसंगा ही आपणें संगति । २.७२१. २.१३९. आपजलिये जोडी, मिलाविलें सांठवून ठेवतो, १८.६५०; आपजतां १५.३००, आपजयी १३.८१३; आपजेल ३.२०५. आपण—स्वतः, मी, तूं, आमी, तुम्ही. जेथ अश्रवाक आपण । पेंडुलीचा राणा जाण । १.१४५. परि आपण मनें पाव । न निताया । १.२२५. १.२१३. १.२१६, २.१९६, ६.७०, ६.४०८ (१, २), ११.२०८, १५.५१९, १५.५२०. आपण, तूं स्वतः, ४.३८; आपण, स्वतः, १.१४३, ३.२३१, ४.१७, ९.३२२; आपण आंणें जले १८.६१५; आपण क्षित्ते १८.६१४; आपण चि वंचे १८.१३२७; वन्हि आपण वीझे १४.३९१; आपण चि ब्रह्म होउनि १८.१५५६; आपण मूर्त होउनि १७.८५; आपणें चि १५.५१२; आपणेंमहि १५.५२९; आपणेंचि विण ११.१९३; आपणयां ५.८८, १५.८४; आपणयां

११-२७४, १३-५७४, १५-२३८; आपणेयां
आह्वां, तुम्हां आम्हांला, १३-६०४;
आपणेयांतें ६-१६६; आपणेयां आणिजे
१६-१९, आपण चि आपणेयांतें पाहिजे
१५-२४४, आपणेयां आपण १६-३७६,
१८-३९५, १८-४२७, १८-१२००, -चि
१८-४४८; आपण चि आपणेयां उरिजे
१८-११०४; आपुली आपणेयां आग वाये
१८-१३६४; आपणेयां चि ऐसा, आपल्याच
सारखा, ११-२७४; आपणेयां दोसैं
१८-१५९२, आपणेयां प्रति १६-३७५; -लागि
१८-१३३८; -वेगली १८-१२५८, -हूनि
१८-१२५७; आपण ना दुजें १५-५०१;
आपुली...आपण ६-७१; आपुले...आपण
६-७३.

आपणप—आपणपां-चि—आपण होऊन, सहज,
आपोआप. २-३०२, ४-९७, ४-१४२,
५-१०७, ६-५१, ६-६९, ६-३३५, ६-३७०,
७-१००, ८-१३३, ८-२५०, ८-२५४, ९-५४,
९-२०८, ११-१०२, ११-६२३, १४-९५,
१६-१०, १६-१३७ (१, २), १७-२५५,
१८-१००६, १८-१५५४; आपणपां
आपण ६-४६६, १७-३७८; आपणपां चि
आपण ५-१३६, ६-१०५; आपणपां करुनि
१८-१६०३. आपणपें, आपणपणा, आत्मत्व,
स्वतः होऊन, तैसा देवोंमि पांडुतु। आपणपें देवि
देखतु। १८-१५७५, १-१९५, २-९४, २-११९,
३-१२७, (स्वतःची पडछाया) ४-९५, ५-३१,
५-१०९, ५-१११, ७-६०, ८-५९, ८-१३५,
९-९५, ९-३६२, १०-१२३, (स्वतः होऊन)
१०-१४०, ११-४९, ११-५९, ११-८२,
११-१०८, ११-१८०, ११-१९०, ११-२१०,
११-३७५, ११-५७७, ११-६५२, १२-३९,
१३-३७३, (आपलें सर्वस्व) १३-४२०,
१३-१०३३ (२), १३-१०४५, १३-११३९,
१४-८०, (स्वतःची पडछाया) १४-२८७,
१४-२९०, १४-३१५, १४-३५१,
१४-३८०, १५-८४, १५-१०७, १५-२३०,
(स्वतःचें प्रतिबिंब) १५-३४५, (आपण
स्वतःच) १५-३४६, १६-१५६, १६-४३२,

१७-१७६, १७-२४५, १८-२८८, १८-३२१,
१८-७२२, १८-९७३, १८-१०२७,
१८-१२५६, १८-१३८७, १८-१४१२,
१८-१५७४; आपणपें चि आपणेयां १५-५२३;
आपणपें देविता ठाऊ, स्वतःचें निवास-
स्थान, ११-१३; आपणपें वांचूनि २-३३५;
आपणपें सांडूनि, आत्मत्व टाकून, ५-१०४;
आपणपें चि दुसरें १८-१२९८; आपणपें चि
दुजें १८-१५९२; आपणपें सर्वथा नाहीं
१-१९५; आपणपेंन सहितें ४-१६८;
आपणपेनि १४-१३२, १८-११५९; आपणपेंनि
विण ९-३६३; आपणां पें, आपोआप ४-१६२.
आपणपेया-यां, ह्मणौनि आपण चि आपणपेया।
घातु कीजतसे धनंजया। ६-७०. २-१९६,
२-३५१, ३-१५३, ६-२९८, ६-३६५,
६-४२४, १०-१८०, १०-१९५, १०-२३२,
११-२७४, १३-१०६६, १५-३१९, १५-३२१,
१५-३३२, १५-४५३, १५-५५१, १६-१०१,
१८-६४३, १८-६६२, १८-८८७, १८-९२०,
१८-९८१, १८-९८२, १८-११६१ (१, २, ३),
१८-११७९, १८-११८५, १८-१२६०,
१८-१३४१. आपणपेयां आपण चि रिपु
६-८०; आपणपेया आपण वैरी ६-७२;
आपणपेयां दूजा केलासि १७-११; आपणपेया
चि दोसैं १८-१३३९; आपणपेयां परौता
१८-११८५; आपणपेयां परौतें १८-४४९;
आपणपेयाचां पोटीं १३-१०३३; आपणपेया
लागि ३-१३१; आपणपेया साठीं १३-९४०;
आपणपेयांसाठीं १०-१२४; आपणपेया सारिखें
६-४०३; आपणपेया ६-३०७; आपणपेयातें
(आपणपेयातें)यांतें-आपणपेयांतें आपण देखे
६-३६६; ९-९२, ९-३००, १४-८२,
१६-४०७, १७-२६५.

आपत्य—पोरेंबालें; आपत्ति (म्हातारपर्णीचे
त्रास). तैसी आपत्य तोडी। दाढियेति ॥
१३-५६५. आपत्य शब्दाचा अर्थ पोरेंबालें
असा घेतला तर म्हातार्यांच्या दाढीचे केंस
पोरेंबालें उपटतात असा अर्थ लावावा लागेल;
याला पुनः तैसी (स्त्री) चा बाध येतो. म्हणून
आपत्यचा अर्थ आपत्ति घेणें इष्ट वाटतें.

ज्ञानदेवीत, 'तैसी आपत्ति तोंडीं । दाढियेसि ॥'

१५.५६७ असा पाठ आहे.

आपद्-दा—संकट. १.१८३, २.५९. आपदा-
गिधि, संकटरूपी गिधाडांनीं, ७.८४.

आपलें—स्वतःचें, तुमचें. आपलें एकपण
१८.११९५; आपणां आपलेया १८.११९८;
आपुला-लि-ली—सज्जनीं आपुला जणितलां ।
१.६५, आगा स्वयं हा आपुला । ३.२१४,
१.६०, २.१८६, २.२०९, ३.२०३,
३.२१५, ३.२१९, ८.२१०, ८.२१३,
१६.५९, १६.८२, १६.२१६, १६.४३५,
१६.४५२, १६.४५५, १७.२२८ (१),
१८.१०२, १८.११२७, १८.१५६१. आपुलां
अवसरीं १६.८६, -आगीं १८.४२, -गरल-
ज्वालीं १६.४०८, -चित्ति २.८५, -डांडें
१२.१९३, १८.१५३३, -देहीं १८.२६५,
-माथां ३.१७८, -वाणीं १२.२२०, -हातिं
१२.२१७; आपुलां...परावां १८.१३५०;
आपुली आपण ६.७१; **आपुलिया** १०.१७८,
१४.३०८, १६.१४६, १६.२८८, १६.३८६,
१६.३९६, १७.२६१; **आपुलिया** परी
१७.९१; **आपुलीया** कृपा १८.१४६४;
आपुलिया सवें ९.५; **आपुलिया** होंतिया
केलिया १६.३४६; **आपुलिण** पाठीवरी
६.३८९, **आपुलिये** २.१६५, ३.५१,
१६.३७८; **आपुले**—आपुले आपण मारावे,
आपले आप्त आपणच मारावे, १.२३८;
आप(पु)लेया स्नेहाची १०.११८; **आपुले-**
पणाचेनि मोहें ९.१७; **आपुलें**—आपुलें ऐक्य
१८.११३४, -कुल १.२१८, -गोत्र १.२१५,
-समाधिघन १८.१७४२; **आपुलें** आपण
जाणावें १०.३०२; **आपुलें** केलें, आपण संपाद-
लेलें, १६.३२६; **आपुलें** होइल, मालकीचें
होइल, २.६५; **आपुलेन** १५.४६२, १७.३७३;
आपुलेनि ३.२३, ३.३०, ७.१५१, ९.३७५,
११.४३३, १२.१७, १६.१४८, १६.२९७,
१६.४६४; **आपुलेया** ११.४३४, ११.४३५,
११.५५३, १७.२२८ (२), १८.१२७३,
१८.१७४१; **आपुलेया** कडौनि, आपल्या
वतीनें, आपल्या नाजूनें, १८.१२८७; **आपुलेया**

परि, वाटेल त्या रीतीनें, १३.४८४;
आपुलियाचेनि कैवारें, आपल्या भक्तांचा कैवार
घेऊन ४.५०; **आपुल्यापरी** (**आपुलियापरी**),
नैसर्गिक रीतीनें, १.४०; **आपुलेया** सवा,
आपल्या आवडीचीं, ११.६३४; **आपुलाल**,
आपलें स्वतःचें, आपापलें, आतां दलभार
आपुलाले । सरसं करा ॥ १.१२१; **आपुलाला**
३.११८, ५.४८, ६.२०, ७.३६, ११.३२९,
११.४९०, १३.१०७, १३.२१७, १५.३४२,
१७.३०७; **आपुलालिया** ३.२६, ५.१३,
८.२०६, १८.१३०३; **आपुलाली** ४.७५;
आपुलालेनि १४.२८३, १६.५३; **आपुलालेया**
७.११६, ९.११३.

आपा—आपण स्वतः. आपा त्यांडा नूकीनियां,
आपल्या स्वतःचें नुकटें करून घेऊन, १.७.२५९.

आपाद्—पायांपर्यंत, सर्वे शरीरभर. आपाद्-
कंचुकित ९.५२०; **आपाद्**...गुंतलें ११.२४२.

आपाद्गणें—संपादणें, भिळविणें. ३.१८१. **विहिर**
आपादिजे, विहीर स्वगांधी त्यागनें, १८.९५;
आपादिलें ३.५१; **नापादितं** १८.११५;
शास्त्रांचें आपादान, शास्त्र वाचून भिळविणें
ज्ञान, १.७.३८.

आपूगणें—भरणें, फुंकणें. नव अनंतविजयो
शुभिप्रिय । आपूगिता जाला १.७.४२. **महाशंख**
आपूरिले १.१६०.

आपेस—अपयश. गुंरान नापें आपेस । दिशा
लेपी ॥ २.८. तुझ्या नांवापुढें अपयश देशीभक्तीस
त्यागनें. 'अपयशीं दिशा लेपिते' असा पाठ
ज्ञानदेवीत आहे.

आपैत—स्वाधीन. कामिक जेसा अंगना । आपैता
कीज ॥ ११.१६९. ३.२२, १५.२२, १५.३५९,
१७.३७, १८.८८५, १८.१०२३. **पुर्सीं इद्रियें**
आपैती होंति २.३५२, तिसि-२.३०३;
आपैतेपणेंसि आणा, आपल्या जवळ
आणण्यासाठी, १८.१६७७.

आपैस—आपोआप, स्वतः होऊन, सहज रीतीनें.
एथ मनीं गजबज जाली । आपैसी कृपा आली ।
१.१८५. आणि अथकणामा अपेसा । राशि ओढे ॥
९.४५. संबंध बिण आकाशी । अन्न असनि
आपैसि । १३.५३०. आत्मज्ञान गिबसीत । आपैसि

ए॥ १८.१२८. २.१४२, २.१६०, २.२८१,
२.३४०, ३.५३, ३.७९, ३.८८, ३.९८,
३.१४७, ४.९०, ४.११६, ५.१५४,
६.८९, ६.१६२, ६.१८३, ६.२०१,
६.४५९, ७.२३, ८.२७, ९.४५९, ११.४३,
११.१७५, ११.४१४, १३.८६४, १५.२६०,
१५.३४३, १५.४८९, १६.१५३, १७.२३४,
१७.३१४, १८.९५, १८.२५८, १८.६७८,
१८.७८९, १८.९५८, १८.९६१, १८.९६५,
१८.११४४, १८.१६७०; सिद्धु नित्यु आपैसा
१३.११०१; आपैसेया ६.२०६, ८.१६६,
९.४९, १०.१९०, १३.६५२, १४.३१४,
१४.३५१, १४.३८०, १६.१८८, १८.४१,
१८.९३, १८.४२५, १८.७३५, १८.१०७०,
१८.१३८७, १८.१४०६.

आप्त—संबंधी, सोयरा, अत्यंत आवडीचा.
जीवाहूनु आप्त मानी १३.८०१.

आप्लवणें—बुडविणें, व्यापणें. १.२५५, २.११२,
२.३२४, ११.३११; नाप्लवे ८.२५६.

आफलणें—खालीं आपटणें. आफलिलेन कुं(कं)-
हुकं, खालीं आपटलेल्या चंडूनें, १७.२७९.

आंबड—आंबट. आणि गोड आंबड मिले। तेथ
रसांतर फरसालें। १८.२४३. गोड व आंबट या
चवी एकत्र केल्या तर दोन्ही चवींपेक्षा अधिक
स्वादिय निराळीच चव (रसांतर) तयार होते.

आबुखा—थंब, शिंतोडा. आबुखाचे आबुखे, एकाद-
दुसरे अवधर, १६.२२२; आबुखा पडे १६.२५९,
—खे पडिले १८.७०६; आबुखा १७.१६१.

आबुथणें—पेटवणें, भडकणें. आबुथिला दीपु घे
थोरी। १३.११४३. ११.३३७. नवज्वर आबुथे
१३.७२१; आबुथुनि १४.१६१; दिवा आबु-
थितां १८.१००२.

आबुलि-ली—पत्नी. जे आबुली जोडी। आमुला
खाये ॥ १३.९७२. कुळवाडीत प्रकृति खपते व
पुरुष त्या मिळकतीचा उपभोग घेतो. आबुलि
१३.९७४ (२), आबुलिये १३.९७४ (१).

आभरण—अलंकार. नाना आभरणीं भरलें।
११.२३२. विखाभरणें, विषयुक्त अलंकार,
१५.३२८; सर्वाभरणीं १७.१८०.

आभारणें—उपकाराची जाणीव असणें. तेणें उप-

कारें काइ आभारिलां। वधिं ययांतें ॥ २.३७.
उपकाराच्या ओझ्याखालीं दडपलेला मी यांना
कसा मारूं? आभार, उपकार, उपकाराचें ओझें,
८.१२८, १०.५६; आभार धरी, उपकाराचें
ओझें समजू लागला तर, ११.७९; आभार
पडे १८.९०६.

आभासणें—आहे असें वाटणें, कोणतीहि वस्तु
अशाश्रित आहे ती शाश्र्वत आहे असें समजणें,
नसलेलें आहे असें वाटणें. जैसें तोयसणें आभासे।
भानुबिंब ॥ ३.७२. २.१२१, ९.८९, ९.१७२,
१३.९०१, १३.९२८, १८.१२४९,
१८.१६९५; आभासतसे १५.२७७; आभा-
सौनि १८.३२२; आभास—आववा चि आभासु।
आभासे जेणें ॥ १३.९२८, ९.१४५, ११.४७०,
१५.२८४, १५.३४६, १८.४४३; जगदूषु
आभासु १७.८; दुजेया नामाचा आभासु
६.४०; शरीराचेनि आभासें १८.२२०; क्षेत्रा-
भास १३.११२२; गुणाभास १४.१९४;
घटाभास १४.५४; जगदाभासमीषें १८.२५८;
प्रतिमुखाभास १४.३०२; भूताभास ९.७८,
९.७९, १३.१०६०; मुखाभास १८.९७०;
विश्वाभास १५.४६, १६.१, १८.२०९,
१८.१३६१; सर्पाभास १५.५२७; आभासता,
भासणारा, १८.११८२; आभासु ना निराभासु
१३.११०३.

आमिप—लाळूच म्हणून दिलेला पदार्थ. १३.१२६.
आमीषकवल ५.११७. आर्विस पहा.

आमुला—नवरा. आमुलेया आबुलिये। संगति ना
सोथे। कां आबुलि जग विये। चोच आझां ॥
१३.९७४, प्रकृति—आबुली, व पुरुष—आमुला,
यांचा संबंध न होतां जग निर्माण होतें. १३.९७२.

आमोद—आनंद, सुगंध. पदा आलें परिपाकें।
आमोदासी ॥ १.५२. कां न फुलतां कलिकें।
आमोदु जैसा ॥ १३.७९. १४.३११, १८.१६८०.
आमोदाचें पारणें करी १०.१११.

आम्नाय—वेद. १८.२४१. आम्नायाचेनि आधारे
६.४५.

आय—आकलन, ग्रहण, स्वाधीन, विस्तार. जरि
इंद्रियें येति आया। २.३५१, जर इंद्रियांचें ग्रहण
करतां येईल जे चढतेयां भूमीचे आये, उंचावत

जाणाऱ्या भूमीचे विस्तार, १८०४२; आया
कॅसेनि ये, कसें बरं कळेल?, ७०६६; रूपसै आया
ये १४०९६; आया नैये, कळत नाही, १०२०३;
२०३१०; आया १००२५९, हा पाठ आगा असा
असावा; आयें, विस्तारानें, मळि तरी चौकले।
आयें दीसे ॥ १३०९३. ११०१३८, १५०६१.

आयणि-णी—चातुर्य, युक्ति, बुद्धि. २०१२०,
१८०३५०.

आयतन—स्थान, घर. जें तो त्रिभुवनीयेया
देवां। आयतन जाला ॥ ६०१३०. तूं त्रिभुवनि-
त्रिया आयतना। आयतन तूं ॥ ११०५११.
आकाराचें आयतन ११०३०३; हिंसेनि आयतन
१३०६६२; एकायतन, एकच स्थान, १८०८६७.
१८०१३४६, येकायतन ४०६१; कमलायतन
११०६९; पंचायतन, पंचमहाभूतांचें मळाव्याचें
स्थान, देह, ८०३५; भोगायतन, आनंदभुवन,
रंगमहाल, ११०५४५.

आयस—लेखंड. १८०१७५०.

आयास—श्रम, कष्ट. साधकं देखिआ आयास।
ह्मणीनि निर्वालिआ योगाभ्यास। ११०८०८.
१८०४५५, १८०६०३, १८०९३१, १८०९३२.
अनायास १८०१२५०; अनायासें २०२१०,
२०३६७, ३०११, ४०१५१, ५०१७, ६०४४०,
९०४८४, ११०६११, १६०४५३. सायास पडा.
आयिस—आदि. ताची काह आयिसांनि अनंता।
११०३२.

आयु—आयुष्य. अल्पायु ११०३८८; गतायु
१६०१२८; आयुर्वेद १३०२२४.

आयुध—शस्त्र. १०१०. उद्यतायुधी, उगारलेलीं शस्त्रें
ज्याच्या हातीं आहेत असा, ११०२१३; निरा-
युधा भुजा, हत्यारे नसलेले हात, ११०२९१.

आयुष—जीवनकाळ. शब्दास जोडून, गतायुषे
शरीरीं, जीवनकाळ संपला आहे अशा शरीरांत,
३०१०९; जैसें गतायुषा आयुष्य जोडलें, ज्याचा
जीवनकाळ संपत आला आहे अशा माणसाच्या
अधिक आयुष्य लाभलें असें होईल, १३०३७९;
ब्रह्मायुषां होईजे, ब्रह्मदेवाचें आयुष्य लाभलें
तरी, १८०१८६.

आयुष्य—जीवनकाळ, जीवित, प्राण. तंव तंव
अधिकें। मरण आयुष्यातें जीके। १३०७४८. परि

आयुष्य तथ जणें। १८०१९१२. ८०२१३,
९०५०५, ९०५०६. आयुष्याचें त्राण १७०१३०;
आयुष्याचिनि दिव्यें, आयुष्याचें सर्व दिवस.
१८०९३३; आयुष्याचिये सुदी ९०१०९;
आयुष्याचें सूत्र ७०१७७; अमरेंद्राचें आयुष्य
८०१५३; उदकाचेनि आयुष्यें, पाणी अमे-
पथेंत, ६०३९६; कालाचें आयुष्य, अनेत
काळ. ११०१४६; ज्ञानाचें आयुष्य, ज्ञान
ज्याच्यामुळें टिकतें. १३०४८३; विश्वाचें
आयुष्य, उपाच्यामुळें विश्व जगतें. १६०२६७;
आयुष्याचा आडल करी(री), आयुष्य टिकवून
धरतें, ६०३६९; आगिनि आयुष्य जालें,
वडवानलाच्या समुद्रांत रागतपास मिळालें,
९०४७५; आयुष्य जॉनिये वेर, प्राण जाणांना.
१६०५५७; आयुष्य पुरलें आदि, मरण आदि
आदि, २०६७; परिणामां आयुष्य आला, जीवन
सार्थक झालें. १००१७५; संकल्पाचें आयुष्य पुरे,
कल्पना करण्यार मार रागत नाही, ६०३१९;
आयुष्यनदी १००३३१; आयुष्यपथें ११०११९;
आयुष्यमानु ६०४३१; आयुष्यमरणान्ता
मर्याद-मेलें दाकी, जगणें न मरणें यांनी मर्यादा
गोंठना, ८०२२८; आयुष्यगिरी १८०१६०;
ब्रह्मयाचें आयुष्यवेळीं. ब्रह्मदेवाचें आयुष्य अमे-
पथेंत, अनंतकाळ, ९०००१; आयुष्यक्षीना
जीवानें, ज्यानें आयुष्य मोकलें करा अशाच्या,
१५०२६१.

आर—(१) अंकुर. आर घेणें, अंकुर फुटणें,
१५०७८; आरा निगति, अंकुर निगतात,
१५०१८३; आरयणें, अंकुरकपानें, १५०१०८;
आरखणें, अंकुर फुटणें, आरखों लागें १४०५५.
(२) कळर. आरगर, गिहगर, ९०३१८. (३)
अजगर. कां आरें पाणु गीहगर। १५०७२७.

आरण—युद्धभूमि. १०१३५, ११०३८९.

आरति-नी—दिया पुढें करून फेकलीं आराळणी.
हाभिनेनि किन काह आरति। १००७७. आरती
उजळनि १६०५०८; योगभूमि आरतीकरी
(आरती करी). अष्टांग योग योग्य हजर
राहतील, १८०१०६८.

आरंखणें—पेटणें, भडकणें. आरंखला जागी
११०३२०.

आरंभणें—सुरवात करणें. १०.३०२, १८.१७०.

आरंभ ६.१५१, ६.३४०, ६.४२३, १०.९६, १८.१८६, १८.१२३६, १८.१४२७; **आरंभरंभेचा** गौरव, प्रवृत्ति हीच रंभा तिचा गौरव, ६.४६०; **कर्म आरंभाची** कड, कर्मास आरंभ करण्याची प्रस्तावना, १८.१८३, **कर्मा-रंभ** १३.७१२, **कर्मारंभ** ३.४५, १२.१८३, १७.३५६; **भवनोद्भव-रंभस्तंभ**, विश्वनिर्मितीच्या मुहूर्तमेढीचा खांब, १८.६; **सर्वारंभ** १४.३६३; **सुखिचा आरंभ** १८.७८५; **कथिलेयादारभ्य**, जे एथवर सांगितलें त्यास आरंभ केल्यापासून (संस्कृत व मराठी शब्दांचा मेल केलेला दिसतो), १५.५३७.

आरव—वाग, अरण्य. चलां कल्पतरूचे आरव । १८.१७७६, बोलतें चालतें कल्पतरूचें उद्यान, सज्जनांस उद्देशून. **विनयद्रुमांचिये आरवीं** ११.३३२.

आराइणें—उत्पन्न होणें, अनुकूल होणें. किंहुना आत्तां चि लागि । पाणीं आराइलें असे जगीं । १६.१६०. **सर्वप्राणें मज चि आराइले** १.११०; **आराय ना**, तृप्त होत नाहीं, १२.२०८.

आराणुक—समाधान. २.८०, ४.२२२, ६.१६४; **नाराणुक** ८.१२३, १६.९१.

आराधणें—सेवा, पूजा, भक्ति करणें. चित्त आराधी स्थितेचें । १३.७०१. **तूझे पाये आराधी** ११.९९; **दार आराधिति**, (ज्ञान संपादण्याकरतां) दारार्शी जातात, १३.११२४; **आराधितां** ११.१०७; **आराधन** ३.९०, ७.१४१, १३.८१४, १४.३९९; **आराधनायोग्य** ८.२६६; **आराध्य** ११.१६४, १३.३८५; **आराध्यालिंग** १०.३, १७.१७.

आराम—(१) विश्रांति, विश्रांतिस्थान. सर्व सुखांचा आरासु ९.५९; **आत्माराम** ५.१३५, ९.५१६, १४.३५२. (२) वाग. कां वसंति बरवा आरासु । १८.३४३ (१), १८.९८, १८.३४३ (२); **कल्पतरूचे आराम लावितां** १८.१७५७; **आरामा माझि** १८.१५०९.

आरिसा—आरसा. जें बोलां आरिसा जोडला । ६.४८५, शब्दांचा अर्थ अधिक स्पष्ट केला. परि दूजेपण हें लटकें । आरिसा करी ॥ १८.१११६,

आरशांतलें प्रतिबिंब हें आपल्या स्वतःहून निराळें नाहीं हें आरसा सिद्ध करतो. १.७७, ११.१५७, १३.१०९१, १५.३४५, १५.३४६, १५.४१८, १६.१०१, १७.१७६, १७.२७८, १८.२८१, १८.३७७, १८.६८८, १८.९७०, १८.१०२६. **आरिसा आरिसेया** पाहांतिया, एक आरसा दुसऱ्या आरशांत पाहूं लागला तर त्याला महत्त्व कांहीच नाहीं, १८.२७२; **आरिसां रूप भोगिजे**, प्रतिबिंब पाहून आनंद मानावा, १८.८०; **आरिसेया** लागि सांचावें अधिकें रजें, आरसा स्वच्छ करण्यासाठीं बारिक कणांचा सांठा करावा लागतो, १८.१३९; **रज आरिसा उजली** १३.४६४; **कां आरिसेयासि आरिसा उडूनि दाविला**, तर अनेक प्रतिबिंब दोन आरशांत पडून अनेकत्वाचा आभास होतो, १८.११३३; **दोन्हीं आरिसे उडूनि सरिसे बोटविलेयां**, तर कोण कोणाला पाहतो तें सांगतां येणार नाहीं, १८.१५८०; **आरिसेयाचें देखिलेयां**, आरशांत पाहण्यासाठीं, १८.१३३८; **आरिसेया आदी**, आरशापुढें, १८.११५०; **आरिसेन विण**, प्रतिबिंब पडत नाहीं, १८.२६२; **आरिसेनि**, आरशामुळें, १३.९०३.

आरूढणें—वर वसणें, स्वार होणें. परब्रह्माचिये पायीं । आरूढति ॥ ८.२६५. १८.१२९६. **रथीं आरूढ** ३.१८६, —आरूढां होइजे ३.६०; **राजयोगु-तुरंगीं आरूढला** १८.१०४१; **आरूढौनि** १२.४०; **आरूढौनि** ९.४१०; **अहंकारारूढ** ३.१७६; **योगारूढ** ६.६१, ६.६५; **वाक्यारूढ**, वाक्यांत सांगणें, ७.८; **संग्रामारूढ** ४.२९.

आरोगणें—सेवन करणें, जेवणें. आरोगिलेन रसें । शरीर भरी सरिसें । १८.३३७. १३.४२१. **आरोगितां** ४.१०६, ६.२३९; **आरोगुं लागे** ६.२३०, —गें ९.३८२; **आरोगण** ९.२२९, ११.४२२, १६.२४५.

आरोग्य—शरीरस्वास्थ्य. १७.१३४. **आरोग्यता** १०.१५४, १३.५८६.

आरोचक—अरुचि, वीट. १२.१०६.

आरोपणें—लावणें, वर ठेवणें, रजणें, नसतांना आदे असें धरून चालणें. शस्त्राक्षी जिन्हारें । आरोपुनि ॥ १.२२०. विदेहा देहधर्म आरोपिति ।

१.१५५.६.२०८, १.७८, ११.८२, ११.६८२,
१८.३९१, १८.९७३. आरोपिजे १५.३४७;
कुलामाजि अधर्म आरोपे १.२४४; सत्क्रिया
विं आरोपे १३.३३; नारोपीं २.१४३.

आरोहण—वर वसणे. १३.४२३.

आरौत—अलीकडे, अगोदर. दीस हा आरौता ।

कर्मभाग ॥ २.२७४. १३.१५९, १५.२२०.

चंद्रोदया आरौते, चंद्रोदयापूर्वीच, ४.२३;

नंदी मोक्षा आरौते, मोक्षाअलीकडचे काही,

मोक्षापेक्षा काही कमी देत नाही, १८.१६७३;

पडणेयां अरौते, पडण्यापूर्वी, ८.७०.

आर्जणे—मिलविणे. सायासे पुण्य आर्जिजे ।

२.२५३. ३.१२५.

आर्जव—सरळपणा. तरि आर्जव ते ऐसे । प्राणार्थ

सौजन्य जैसे । १३.३५४. तैसे प्राणिमात्रां सौजन्य ।

आर्जव ते ॥ १६.११२. १३.३५३, १३.३६७,

१८.८४०.

आर्द्धि—दरी. ९.८०.

आर्त्त—(१) आतुरता, दुःख, पीडा. ३.३०,

३.१६०, ९.२३५, ११.८७, १६.८८.

उपमन्युचिया आर्त्ता ५.११; आर्त्त—आर्त्ते निड-

लिचा १०.१६४; इंद्रियांचिया आर्त्ता-सरिसा

३.२०५. (२) दुःखी, पीडित. तेथ आर्त्त ना

आर्त्तिचेन व्याजे । ७.१०७. ७.१०६, ७.१०६,

११.९१, १६.१६०, १६.१९९, १८.१४८३.

आर्त्ताचेन व्यसे १८.१७४०; आर्त्ताचां डांड

१८.१११२; आर्त्तबंधू, दुःखितांचे साहाय्य

करणारा, १४.३; आर्त्त जिज्ञासु अर्था

१८.११०६; तुष्टे आर्त्ते प्रसङ्गे ११.१२८;

अनार्त्त ३.१०२, ९.१६०, ९.१८१; अनर्त्त

१३.९९५; नृपार्त्त १८.१५९, १८.७०२;

निरार्त्ता ३.४९.

आर्त्ति-र्त्ति-र्त्ती—उत्कट इच्छा, पीडा. अनार्त्ताभि

आर्त्ति । ९.१६०. तेथ अनर्त्ताभि आर्त्ति । १३.९९५.

२.२६२, २.२९४, ३.२१(र्त्ति), ३.५६,

६.३७१, ७.१९७, ९.२३४(र्त्ति), ११.५३,

११.१११, ११.१५३, १३.२८८, १५.१०२

(र्त्ति), १८.१११२, १८.१४८७, १८.१७४१.

आर्त्तिचेनि पडिभरें २.१९३, ११.९१; आर्त्ति-

चेन व्याजे ७.१०७; आर्त्ती चि भोगित, ज्याच्या

त्याभाच्या उत्कट इच्छेतच आनंद मानून,
२.१७०; आर्त्तिआशपडिभरें १३.४९२; आर्त्ति-
विशेष ५.६९; आर्त्तिसमुद्रांनि ६.१६१; सकला-
र्त्तिचें जियालें, सर्व उत्कट इच्छांची परमावधि,
(जियालें, जीवप्राणे), ३.२७.

आर्ध—अर्धे. अर्ध पदा.

आल—आरोप. आलु आला १५.४६४.

आलिंगणें—भित्री मार्गणें, जवळ नेणें, प्रेम व्यक्त

करणें. १०.२९९, ११.५८०, १८.१२१०.

आलिंगावेया ६.१९, १५.२२२; आलिंगुं

सरलें ६.११९; आलिंगन ३.१८६, १३.५१२,

१६.३६०; आलिंगनमेळीं, आलिंगन घेतांच,

५.१३२; आलिंगणें—ति. मंत्रांम. मान

आलिंगी । दिनकरांति ५.१८.१३६, १.६०,

११.६१९, १३.४७९, १५.४२०, १५.४२३,

१८.१६४, १८.१००६, १८.१४०९; आल-

गितेन विण १५.८५.

आलंछन—निष्कलंकत्व. नेदम ते आलंछन ।

१८.१७७७.

आलंवन—आश्रय. पत्रालंवनमंदें, विजयपत्र

भिळविण्याच्या छिपेंत, १३.६८.

आलय—घर, राहण्याचें ठिकाण. देवतालय

१०.२०१; धर्मालय १.८६; अक्तालहें

१८.१४९९; शिवालय ६.१७९.

आलवणें—हाक मार्गणें. मनभरणी करणें. ८.३५,

११.४४७. आलविलें आह्मकें ५.५८; ब्रह्म

आलविलें १.७३३०; आलविलेनि १८.११६६;

आलवणें ६.४१; नालवणें २.८२, १६.१८०;

आलव, हाक, भिसे (गे) आलव पावो ।

१८.२६.

आलस—आळस. १८.१४१, १८.१३८,

१८.६८०, १८.८८८, १८.८९०. जें आलस

वरि पोखिजे, जें आळसानें मावतें, १८.८०५;

आलसु काळे मूनि असें, आळस जवळ आळसून

असतो, फार आळशी, १८.७५०; आलसी

१३.४५६, १३.७५७; आलस्य १३.५१६,

१४.१७८, निद्रालस्य १८.१०२१, निद्रा-

आलस्यप्रमादीं १४.१९२.

आलाप—स्वर, बोल. ९.४४१, पंचमाकाप ४.३,

११.९४; अप्रसंगाकाप ७.४३.

आलाचणें—प्रेरणें, पोसणें. अहंकार आलाबला १६.३९४.

आलि—हट्ट. आलि घेतली, हट्ट धरला, ११.५६९.

आलिखणें—गोठणें. आगा हींव आलिखलें। तें हिमवंतु जेवि जालें। १४.३७३.

आलियाडें—हट्ट. ग्रंथाचें हें आलियाडें, ग्रंथ पुरा करण्याचा हट्ट, १८.१७५४.

आलुकणें—भूक लागणें. जैसैं कां आलुकलें। तुपात्र सेवी ॥ ५.१०९.

आलुकी—आळ. १५.२२२.

आलुमालु—अलुमालु पहा.

आलोच—ध्वनि, विचार. स्वर्गिंचा आलोचु आइके। ६.२६९. आलो चुकरुनि (आलोचु करुनि), या दोहांत योग्य कोणतें याचा विचार करुन, ११.६९६; आंलों (आलो)चु १३.३६३; नालोची, मागेंपुडें पाहात नाहीं, कच खात नाहीं, १३.३६०.

आलोडणें—सतत अभ्यास करणें. १०.१५६. शाखातें ओला (आलो)डावें ११.५८५; मतांचिया कोडी आलोडिजति, अनेक मतांचा अभ्यास केला जातो, १३.३१७; नालोड्ड, अभ्यास करी ना कां, १७.८४.

आव—प्रतिष्ठा, आकार. आ० ६.११०, १८.४०, १८.६१९; आवो, त्क्षेया लाठेपणाचा आवो। तिहिं लोकिं ॥ २.९. १३.४५२, १३.५४५; आवो सां (सा)घिला १८.३८, —साधूनि १८.४५२; आंवु वेगु विंदाण, पोक्रळ डोल दाम्यविणारे, गड-बडीनें उच्चारलेले, मर्मभेदक हे वाचेचे तीन अव-गुण, १३.२७१, इतर अवगुण १३.२७० पहा.

आवग—कादणी, बंधन. १८.१०५७.

आवगणें—अंगीकार करणें, धारण करणें. कां आवगे तरवरें। भूमिरसु ॥ १४.२७९. आवगणिचें प्रेम, दिग्गज वरवरचें प्रेम, ११.६२०; आवंगणें, अमुरसुं ही मूर्ति आवंगे। ६.१३१; शतमखीं हीं आवंगणें नव्हे, शंभर यज्ञ करुनही साध्य होत नाहीं, ८.२६३.

आवघा-धी-घे—आवघें १७.२१०. अवघेया ९.४२०.

आवडणें—मनास घेणें, रुचणें, भासणें, वाटणें.

आणि आवडैन काइ प्रेमला। गोडुल्लिवियांहुनि ॥

११.३४. ४.२०, ४.४५, ४.२१६, ५.३५, ५.१११, ६.१३०, ७.११६, ८.२६४, ९.१३६, ९.२२२, ९.३७८, ९.५२४, १०.१२०, १०.१३०, १०.१५४, १०.१८३, ११.८०, ११.१५१, ११.३५६, ११.६६५, १२.१३३, १२.१५७, १२.२२३, १२.२२५, १३.१९९, १३.२०९, १३.२१२, १३.२९८, १३.६१०, १३.८९१, १३.८९५, १३.११५५, १४.१२८, १४.१३५, १५.११९, १५.१३३, १५.३११, १५.३१८, १५.४१५, १६.१७१, १६.१८६, १७.१४०, १७.१४३, १८.३२६, १८.५५७, १८.१२८८, १८.१३२३, १८.१५२७, १८.१५४४.

कृपणु आवडे, कृपणासारखा वाटतो, कृपणहि त्याहून चांगला असें वाटतें, १३.२०९; छाया भीडनि भियालियां आवडिजे, स्वतःचीच छाया पाहून भ्याल्यासारखें होतें, १४.१३२; फटिकु चि उदक आवडे, स्फटिक पाण्यासारखा भासतो, ७.११०; मनुष्यासारखा आवडे, माणसासारखा दिसतो, ४.९९; आवडणें केलें १०.११३; आवडतसे ४.११; आवडतु आहासि, दिसतोस, ११.२७९; आवडों लागतां १५.५५७, —लागे, वाटतो, १८.३३०; आवडत खेओ १०.१८०; आवडतां विविं १७.३१८; आवडतेणें ११.४६२; आवडतेया हि-ही, कोणालाहि, वाटेल त्यानें, ६.३३७, ११.१४, आवडतेया १८.८५९; आवडे तेया सदमुख, कोणाच्याहि पुडें, ९.२५८; आवडे तेसणा, वाटेल तितका मोठा, ९.९; आवडेतैसा, कितीहि, ३.२२०; आवडतेया हीं दोसैं, कोणाहीसंबंधीं, १३.३५४; आवडतिये ही फलीं, कोणत्याहि आवडीच्या फळांत, १८.२०२; आवडैळ ९.४२; आवडौनि ८.७३, १३.१९१; आवडले-पणें ७.२००. आवडतें—तैसें आवडतें हिं करणें। १८.९४०. १.४५, ३.३०, ६.१८०, ७.१४५, ९.३८१. आवडि-डी—१.१७३, ३.२०७, ४.१४, ४.२२, ४.१०७, ६.२८, ६.१२४, ८.१०४, १०.५९, १०.१९३, ११.५८८, ११.६०३, ११.६३६,

११-६४१, १२-८१, १२-१६०, १३-३९९, १४-३० (व), १४-६०, १५-५, १५-७१, १५-४२३, १६-५३, १६-७६, १७-१५२, १८-६३६, १८-६३९ (डि), १८-७५१, १८-८६६, १८-१३४७, १८-१६५२; आवडिचा नवला० ११-६३०; आवडीचेन पांगें, प्रेमाचें कोड पुरविण्यास, ६-१३१; आवडिचेन भरें १-१८७; आवडिचेन मापें १८-८६६; अनावडी १४-१७९. नावडणें—पतंगा नावड वाति । १६-२३२, पतंग दिव्याच्या ज्योतीवर तुटून पडतो, ४-१९५, ५-१२७, ६-१६४, ८-१३४, ८-१७७, ११-५९७, ११-६३१, १३-२८३, १३-५१५, १४-२२७, १५-२७२, १८-९१५; मना नावडे ११-६३४; नावडतेयां १७-३५९; नावडौनि ९-३७१, १६-४४२.

आवतणें—अवतणें पहा.

आवरणें—एकत्र करणें, आटोक्यांत घेणें, संकुचित करणें, वेष्टणें. तिदिं पुनरपि दलाते (तें) आवरिलें ॥ १-१६४. १-९१, १-१२३, २-१४२, २-३०२, ४-१४, १३-८७८, १३-९९२, १४-१९३, १८-२३४, १८-४११. वैजयंतिया आवरलें ११-५९३. आवर—श्लोकांचेया आवरां, श्लोकांच्या मर्यादित जागेंत, १८-१६५१; आवरी—काम करणारा, १३-२९; अनावर—घर्णाति तेया आवरी । अनावरातें ॥ १३-९९२, ६-४२७, ११-१२५, १३-१७२, १५-५०५; अनावरत, उघड, १-६७; नावरणें, मर्यादेंत न मावणें, भोतिथ नावरति संपुटें । ६-२६६, ११-३१३, १४-३०६, १८-३९८, १८-१४१५. आवरण, वेष्टण, मज अनावरणा आवरण । ९-१६१.

आवर्तणें—फिरून येणें; पुनः पुनः म्हणणें. १७-२२०. आवर्त-त्त, भोंवरा, रोगाचां आवर्ती ७-८४; द्वेषाचां आवर्ती ७-७०; आवर्त्तवणें, पुनः पुनः करविणें, १६-१०३.

आवळणें—आवळणें, घट्ट धरणें. ६-७७.

आवलि-ली—पंक्ति, रांग. एकावलि, एकसराची माळ, हार, १३-५२९, १८-५५; घनावली ९-११८ [घन (२) पहा]; प्रभावलिची १५-४२७; रोमावली १८-१५३९.

आवश्यक—अगत्य, अगत्यानें. १८-१३७, १८-१४३०, १८-१४४१. आवश्यकें कर्म (मैं) १८-१४८, १८-५९४; आवसिक ६-१७९; आवश्यक १८-११८.

आवांका—उमेद, विचार, तात्पर्याची गोळावरीज. माये पुढें बालका । रिगतां न पडे नि आवांका । १३-३६०. जीवीं आवांके १३-४०३; आवांका धरुनि १७-१८६. एवांका पडा.

आवांतर—उत्तर. ७-१००.

आवार—कुंभमानवी मोकळी आगा. अंगण, सजविल्लें अंगण. कि नवनेमगति आवार । आवासनि ॥ ५-१७२. १८-१४३३, १८-१४६२. आनंदाचें आवारें ५-२०१, १३-११४४; लक्ष्यशुद्धिचां आवारीं १३-३८५. आवरणें पडा. आवातुं—आट. आवातुंमगला आगा, जयश. देव जना तेंच कावतें ते । पहा । आवातुं निने बाधिर । १-१८१. आवातुंयां बरि ११-३८८; आवातुंवें चाटिणें ११-४५३.

आवास—घर, राठभायें ठिकाण. १३-४४१, १३-७८१.

आवाहणें—आवाहणें, प्रतिप्राप्ता करणें. निनेमगनें आवांनि । निमगिनि ये म ५-१७२. आवाहन मंत्र १८-७०.

आविष्करणें—उघड मावणें, प्रकट करणें. कां आगिनां हान ते माविल्ले । ५-७७. १८-३२२, १८-१२९८. आविष्करोनि १-३२; आविष्कारला १६-२७६; आविष्कार १३-७१३; नाविष्करे १८-१६७.

आविस्—आमिष पहा. निमगिनि मोनु आविसे । भूलनि ॥ ३-२०८. आविस् ७-७५, १३-२४६, १६-२८०; आविस् ३-२४१.

आविस्माल—काटें. पञ्चजानीचीं आविस्मालें ११-२५४; आविस्माला भैमोनि १६-६५४; आविस्मालें १६-३.

आवुंड—आउठ पडा.

आवृत—आच्छादित, झांकणें. २-२५६. अपावृत, उघड, ४-१२६.

आवृत्ति-त्ती—वारंवार होणें, करणें. वृत्ति निया आवृत्ति । वृत्तिनि जाप ॥ १८-११२९. नावां-भिया आवृत्ती १७-३३२; आवृत्तिपुटी...काडि

कीजे, आवृत्तीचीं पुटे देऊन वारंवार तेंच तेंच करून, कीट काढून टाकावा, १७.२०८; पुनरावृत्ति-त्ती २.१७६, ७.७८, ८.१५०, ८.१६४, ८.२००, ८.२०५, ८.२३२, ८.२३४, ८.२४४, १०.१८४, १५.२८८; युगावृत्ति १४.११२.

आवेगवाणें—व्यंग पहा.

आवेश—आविर्भाव, उत्साह, क्षोभ, पसारा. ११.३५६, ११.३७३. आवेशाचें मातलेपण ११.३३६; प्रायेचा आवेश, पूर्वीचा उत्साह, १३.७५६; वैरावेशें ९.४६२; सावेशें ११.१३०; आवेसें १.१३४, ६.२२८; उदकाचेनि आवेसें ७.५७.

आवणें—उद्भवणें, पिकणें. पेरिजे नुसदी हिंसा । तेथ आवेल काय अहिंसा । १३.२२३.

आवो—अहो. १२.९.

आव्हान—आवाहणें पहा.

आव्हास—आभास. अमृतपणांचा आव्हास १०.१७७.

आश-शा—अपेक्षा, इच्छा, वासना. जेयाचिया आशा आश तूटे । १८.१०५४. २.२६६, ३.१३, ३.२१०, ११.८८, १३.१९५, १३.६९३, १३.८५९, १६.२८५, १७.२४६. अकर्ता फलआशे न धरू, अकर्ता फलाच्या आशेनें घेरला जात नाही; फलआशेन असा एक शब्द घेतला तर, 'अकर्ता जरी कमें करीत नाही तरी फलाच्या आशेनें घेरलेला असतोच, म्हणजे कमें केली तर फळ मिळेल ही आशा अकर्त्यालाही सोडीत नाही' असा अर्थ लावतां येईल, १८.२३४; विखो पासीं हीं आलेयां आशे न रिगे, विषय जवळ असले तरी ते कोणते आहेत, कसे आहेत, ही इच्छाही होत नाही, ६.६३; फलाशें विण १७.१८३; आशतूट्टि, आशाभंग, निराशा, ११.४४८; आशसंतति, आशेचा पसारा, १६.३३६; आश शंका प्रतारण, वाचेच्या अवगुणांपैकी एक, हांव, आशाळभूतपणा, १३.२७१; आर्तिआशपडिभरें १३.४९२; आशा ३.१६७, ३.२४१, ६.४७२, ७.८७, ७.११७, ७.१२६, ९.२३, ९.१४५, ९.४८२, १३.११२,

१३.७३७, १३.११२६, १६.९६, १७.१०७, १८.१७१, १८.२४६, १८.९२१, १८.१३८१, १८.१५५४, १८.१७६४. आशेचिया आंजुली ११.६६९; आशेचिये लाले ९.१८०; आशेचा दवडा घे, आशा वेगानें सरसावते, १४.२३४; आशे अरे, आशेनें बहलून येतो, ६.१९; सांडौनि आशां सींकु खंडी—सांडौनि आशांसीं कुरवंडी, असा पाठ घ्यावा, आशा टाकून अहंभावाची कुरवंडी करावी, ४.१०७; आशातिमिरें ७.१३५; आशाधूमें ४.१२७; आशापाशरहितु ३.७४; आशासैं ७.१६३, आशा वाहुंटीली १६.३६२; आस, निराश पहा.

आशंक—शंकणें पहा.

आशय—सांठा. जलाशय, तळें, जलाशयाचेन ना(नां)वे । समुद्र ही कीजतु नवे । १७.४१३, तळीं म्हणून समुद्राएवढीं मोठीं जरी केलीं तरी; १३.६११; १४.२३१.

आशाही—आखाड पहा.

आश्रय—नवल, कौतुक. ११.२०२, ११.३१२. आश्रयांचां एकीं पुरीं ११.२०७; आश्रयांची कवतिकें ११.१४७; आश्रय होतसे ११.५२१; आश्रय(यें)पणें ११.२९३.

आश्रइणें—आश्रय घेणें, समाविष्ट होणें. इति-हासीं आश्रइलें १.४५. आश्रइणें, अंधकूप आश्रावा १.२३९; आश्राइलीं असनी ११.२६०; आश्राउनि १८.१२४५; आश्राये १८.१२४४; आश्रयो—९.३३९, १२.२१०, १७.१८२, १७.४००; आश्रयो केहीं न धरी १३.६८७; आश्रयो धरावेया १७.२४४; आश्रयो लहांसील १८.१३५२; आश्रो—३.८७, ११.२५२; आश्रो हा न करावा ३.२१३; आश्रो होए १६.२६६.

आश्रम—विसाव्याचें स्थान, पवित्र वसतिस्थान, वयोमानानें प्राप्त झालेली कर्तव्यवस्था. ८.१९१. आश्रमु बंधला १८.७५५; आश्रम-धर्माचिया राहाटी ९.३०४; गृहस्थाश्रमाचें ओडें ६.५०; चतुराश्रमवशें १८.६२६; वर्णाश्रम १३.४४३, —मासि उचित ४.८९, —पोषकें १३.५२४, —वशें १८.८८३.

आश्लेषणें—आलिंगन देणें. १६.३३२.

आश्वासणें—धीर देणें. ११-६४४.

आस—आश पहा. वाढती आस जैसी कोरडी ।

निंदेवाची ॥ १५-२५१. आसेचा आंगवटा ८-१४२; आसेचे लाग १२-४९; फलाचिये आसे पाणी दे १८-१९९; फलासेचि हारि जाईजे, अशा प्रकारें कर्म करावीं कीं फलाशाच हार खाईल, १८-२२५; फलें आसतूटिया कर्म(मैं) आरंभावीं १८-१७०. दुरासा पहा.

आसक्त—अनुरक्त, लंपट. भोगासक्त ३-१०७; विषयासक्त ३-६६; अनासक्त ९-१२८; आसक्ति २-२४५.

आसन—बैठक, विछाना. जीउ परमात्मा दोर्नी । बैसीनि पका आसनि । १२-१५३. ६-१८५, १३-४१९, १८-१०२१. आसनाचेनि पावकें, येथें आहाराचे प्रकार सांगतांना, 'आसन' म्हणजे बैठक हा अर्थ लागत नाही. आसन ऐवजीं अशन असा पाठभेद ज्ञानदेवींत आढे. भोजनापासून प्रदीप्त होणाऱ्या अग्नीमुळें असा अर्थ घ्यावा, १८-१०२०; आसनाचा उबारा ६-२२१; आसनाचिये पाउलवाटे ६-५५; सूर्याचें आसन मोडलें, सूर्याच खायां आल्या-सारखा वाटतो, ६-२२६; आसनावरि बैठलें ६-२५८, —बैसिजे ६-१८९; आसनमुद्रा, योगांतील एक मुद्रा, १२-४८; एकासनीं बैसणें ११-५४७; धूरेचिया आसनां, मानाच्या स्थानावर, १७-२४२; पद्मासन रचूनि ८-९१; वज्रासन ६-१९९, ६-२२५, ८-४८; सींहासन ९-३१७; सुखासन १०-४४; सोखासन १६-१५२, सोखासन, सुखकर आसन, ५-८.

आसलग—सोपें. १२-१३३, १६-४२६, १८-६४९. आसलणें...अगाधें ११-१२६; वसता आणि आसलगु, रहदारी असलेला आणि सोपा, ८-२३५; आसलगपणें ७-१८९.

आसलणें—(१) मंदगतीने वाहणें (रामवाडे). (२) उसळणें. गंगापय आसललें । १३-२६८. उसळलें तरी तें गंगोदक असल्यामुळें नितकेंच पवित्र असतें. हा दुसरा अर्थ अधिक चांगला वाटतो.

आसंसर्गें—प्रशंसा करणें, वर्णन करणें. आसंतीति १२-२०४, १२-२२५.

आसारणें—पसरणें. कां मसुरांनि पिसां । वरि तरंगता आसार । १५-१०३.

आंसु—अश्रू. आंसुवांचेनि जलें १३-५५९.

आंसुडणें—झटकणें. झटका, झिस्का देणें. आंसुडल हान वाग । १३-२२६. वाग्याच्या धक्का वमेल कीं काय?, ने । ग । आसनी जलया(पा)-रधी ॥ १४-१४३. आंसुडनि ११-१६४; नांसुडाचें १७-२११.

आस्तिक—ईश्वराच्या अस्तित्वावर विश्वास ठेवणारा, ईश्वरावर असा ठेवणारा. ८-१९१. आस्तिकबुद्धी १७-१४०, आस्तिकबुद्धि २-१३२, बुद्धि...आस्तिकी १८-६०; आस्तिकत्व १८-८१७; आस्तित्व १८-८१५.

आस्था—कळकळ. एकद एकदा, आरा. २-१४४, २-३१५, ६-४४४, ९-३३, ९-१४८, ९-३३१, ९-४१०, ११-६२१, ११-२११, ११-१४३, १३-५९३, १३-७८७, १८-१४७६. आस्थे चेंनि वोलें, एकद एकदा आस्थेचें, ९-४३४; नैष्कर्म्यपदीं आस्था २-५०; नैष्कर्म्यसुखीं आस्था ६-४३६; यादती आस्था १८-७७१; मुद्रा आस्था १८-१५१९; आस्थेचे अवगाले रेवले ७-७६; आस्थेचां महापुर्वी गिगतानि ७-३३; आस्थेचिये वाटे लागला ६-४३१; कर्मी आस्था होआवी ३-१५०; पावोडियांनी ही आस्था मूल होय, पाणीदी व्याकांती आस्था उत्पन्न होईव, ६-१६७; प्रयत्नानें आस्था विये, अशा यत्नांचा उगम आस्थेत असतो, ७-४७०; जे आस्था मनीं याहिरी ९-३५०; जो मानसीं आस्था ही न घरी ४-१९१; स्थैर्यांनी आस्था ही नुपजे २-३४३; आस्था निधि १५-५४५; आस्थापत्रि, आस्थास्त्री पानांत, १५-१८५; अविट आस्थाबुद्धि, आत्मा जणून कांही आदि अशी सतत ठिकगारी (अविट) कळकळ, ४-२०;

आस्थान—ठिकाण. बहिरांचिये आस्थानी ८-२२.

आस्थद—स्थान. १६-२२९.

आस्फालणें—जोगणें फुकणें. रणपुर्व आस्फालिनी १-१३०.

आस्फुरणें—जोगणें फुकणें. पिदा नाना शंख निरंतर । आस्फुरिले ॥ १-१५३. आस्फुरिला

१.१२७, १.१४३, १.१४६.

आस्वादणें—स्वाद घेणें, अनुभव घेणें. देखिलेपण एकलेयां आस्वादिजे १८.११३५; आस्वाद, विषयांचेया आस्वादा ३.१०३; अमृतरसा-स्वादनीं सकल रस १.२६; रसस्वादाचिया हांवा ७.१८६.

आहत—जोरानें लागलेली, मारलेली. चंड वातें ज्योति । आहत जैसी ॥ २.३२३. अनाहत पहा.

आहलणें—भाजणें, मारणें. आहललीं बीजें, भाजललें बीं रुजत नाहीं, २.६६; मियां आहाले, मीं आधींच मारले आहेत, ११.४७२; रोगीं आहाललीं, रोगांनीं पिडलेलीं, १३.२२५; गालितेयाचिया आहलणी, पाणी गाळणाराच्याच त्रासानें, १३.२३४.

आहवनीय—अग्निहोत्र्याच्या गार्हपत्य, दक्षिण व आहवनीय यांपैकीं, पूर्वे बाजूचा, मुख्य याग करण्याचा अग्नि. आहवनीयआदि वन्ही । १७.३५८.

आहा—(१) आहे. आपुलेपणाचेनि बौहें मोहें तुझीं संत घेतले आहा, आहा हें रूप अनेकवचनीं घेतलें पाहिजे. ज्ञानदेवींत आहा ऐवजीं असा हा पाठ आहे. ९.१७. (२) आनंद, दुःख यांचा अतिरेक दाखविणारा उद्गार, जसें, अहाहा, अरेरे. ९.५१८, ११.३८५, ११.४०४, ११.४३१, ११.५३१, १६.४१८, १८.१०५१. आहा करुनि, अरेरे असा उद्गार काढून, १४.४०७; आहावसुवारें (आहा वसुवारें) मोडून, अरेरे, मोठ्या इमारती मोडून, १३.२३०; आहा कटा, अरेरे, हाय हाय, ९.५१०.

आहाडवाहाड—घोंटाळा. जें भेटलेयां आहाड-वाहाड । पडों नेंदी ॥ १३.११३५.

आहाच—वरवर, सहज, आयताच, आपोआप, आहे तसाच. जे जे ठाये समांस । तेथ आहाच जोडे घाउस । ६.२३१. तैसा आकार हा आहाचु अंशे । ८.६६. २.८९, ६.२५, ७.३५, ८.३०, ८.१३३, १०.१४१, १०.२७८. आंगावर आहाच वाणें, आंगावर सहज, नैसर्गिकपणेंच (जाईचीं फुलें, लेणीं) वाहणें, ९.४०८; वर तो ही आहाचु देखिजे, पण तो आहे तसाच, व तितकाच दिसतो, २.३९; आहाचुवर ६.२५२;

आहाचवाणा, वरवरच, ८.९४; आहाचवाहाच, वरवर, ६.९९, १५.२९९.

आहाण—घात, घातक. तरि आपण आहाणां नोहिजे । आपणपेयां ॥ २.१९६. यागादिकीं क्रिया ते आहाण १६.३७४.

आहाति-ती—आहेत. गिंवसिजत आहाति कमें । ४.८६. १.९४, १.१७५, ४.१३९, ५.१२२, ६.९८, ७.१८१, ८.१०२, १०.२८७, १३.३०५, १३.८३३, १५.३४९, १७.३३१, १८.१५७७. अन्नाघारें आहाति, जिवंत राह-तात, ७.३७; गुरु देशीं आहाति ११.६३६; पोडळुनियां आहाति, हुदयाशीं धरून बसले आहेत, ११.८५; बरवतें आहाति ११.४५३; वर्ततें आहाति, जीवनचरितार्थ चालवीत आहेत, ७.३६; आहासि, आहेस. देवा तूं वि येकु आहासि । २.६२, आसरा आहेस, २.१३७, २.१४०, २.१८०, ३.१६, ४.१७०, ११.२७३, १३.८५३; काहसेयावर आहासि, कशावर राहिला आहेस?, ११.२७१; आहासि—तुं आहासि ९.२३७.

आहार—खाद्य, भोजन. आहार तरि सेविजे । परि युगतिचेनि मापें मविजे । ६.३४९. ५.४३, ११.४२९, १७.११०, १७.१११, १७.११५, १७.१२८, १७.१३३, १७.१४९, १७.१६८. आहारतें मारुनियां तोडी, भूक मारून आहार कमी करतो, ६.३४६; आहाराचेनि नावें ११.४२४, १६.४०६; आहारिं पडे, पचवतो, १२.११२; आहारिं मीति १८.१०१९; तामसा आवडि आहारिं १७.१५२; येकसरेया आहारा, सर्व आहार एकच आहेत, १७.११९, (पुढें आहाराचे तीन प्रकार दिले आहेत); त्रिविध आहार १७.१२२; राजसा आहारा रूप १७.१५१; सात्विक आहार १७.११८, १७.१३६; आहारलक्षण १७.१२३; सर्वा-हारसंयम ४.१४५; आहारनिद्रा १३.७४५, —त्रेची उजिरी, तेज, १३.७६६.

आहासि—आहाति-ती पहा.

आहुति-ती—यज्ञाग्नींत टाकावयाचें द्रव्य. अविद्येचिया — १८.१५१६, हंद्रियकर्माचिया — ४.१३५, विश्वाची — १६.२५२, विषयद्रव्या-

चिया—८.४७; पूर्णाहुति ४.१३६, १६.८१;
विषयाहुती ४.१२८.

आहे—अस्तित्व दाखविणारे असणें या क्रियापदाचें वर्तमान काळाचें एकवचनी रूप. हें परिसिं सामर्थ्य आहे। १.७७. जें नाहिं ना आहे। १२.४४. १.७९, २.६७, २.७०, ४.१७७, ७.५८, ७.११७. अद्वैतीं भक्ति आहे, जर असली तर, १८.११४५; ऐसें आहे, असें कधीं होईल काय? ३.५१; देहिं चेष्टा आहे, शरीराची हालचाल होईल काय? १३.३००; पापावांचौनि आज काहीं आहे १.२४७; स्वधर्म एकु आहे २.१८२; गेलें किं आहे ८.८२; विश्वाचें आहे नाही १८.१११०; आहेंनाहींचा शोखु १८.१२०६. आहे—स्पर्शानि भी होणे नाहे। तेया भी आहे के हीं। १८.११४०, ४.९५; आये, आहे, रथीं घातला आये १८.१२८६.

आहो—(१) गाजावाजा, ख्याति, प्रतिष्ठा. पर्यानि रसां जाला आहो। रसालपण्यां ॥ १.३३. ऐया आहो १५.४७९, १७.१०. (२) अहो. १.६२, ६.२९४, ९.१८, ९.२९, १०.१४०, १०.१५४, १०.२९६, ११.१६, ११.१७, ११.२३, ११.११८, ११.२२५, ११.२५४, ११.३६२, १७.४२२, १८.७४७, ४८.८१८, १८.१५९२, १८.१७५३.

आह्मी—आम्ही. तन्हीं आमीं हित आपुलें। जाणावें लागे ॥ १.२३६. ४.२६, ४.४०. आह्मां १५.५४६, आह्मां उचित २.६३, —पूज्य २.३४; आह्मां उडवला ३.९; आह्मा वोडवला २.३१; आह्मां नीकें करिमी ३.१३, —सांघावें २.५८; आह्माप्रति २.१०१; आह्मालागि २.४४; आह्मासि २.५८, २.६२, आह्मांमि २.९४; आह्मां तुम्हां १८.१३५३, आह्मांतुम्हां ६.४, आह्मां तुम्हांमि ४.४१; आह्मि १०.२९५, १४.३८४, आह्मीं २.३६, ३.२५७, १०.३००; आह्मीं तुम्हीं २.१०३; तूं आणि आह्मीं, मी व मी, १८.१३५८; अमचेन चि पाडें ६.३२६, अमचेनि तंव मानसें १८.८७; आमचा-ची-चें २.३४, २.५९, ३.२१, ३.६६५, ९.८६, १२.२३६; आमचां घरीं १०.१२१; आमचिआ कणवा ६.४१०; आमचिये मनी ७.१९०; आमचे अवतार १०.२८७; आमचेया आंगा ९.१२१, —काना ९.३७०, —बोला १०.२९९, आमचेयां ह्यां झेल्यां १८.१५६६; आमचें काडू उरिल, आमचें मदल्याचें असें काय राहील? १.२३४; आमनें १.११४, २.५०, ९.२३१ (नें); आमनि १३.८१६.

इ

इ—हा, ही, हें. इए रथीं ३.१८६; इणु संन्यासि, या संन्यासासंग्रंथी, १८.२६५; इया—ह्या, हिनें, हिच्या, इया संसारदुर्गती १८.१२६७; इया सेवा १८.१२६३; इया हि एकी परी ६.३७८; इया परीं १३.४६५; इया केले, हिनें केले, १३.९८५; इया चि पतिव्रता, ह्या पतिव्रतेनें, १३.९७९; इया नावें, हिच्यामुलें, १३.९८३; इयाबेनिह, यानंतर, यावर, १.२६४, १.२६५; इयां तीधां तीनि नावें १८.१२७३; इयां सातां, या सातही गुणांना, १८.८७२, सं. वा. श. पहा; इये खंइ १८.१४३९; इये तत्वमेलापकि, पंचतत्वांच्या मिश्रणानें बनलेल्या या पदार्थांत, १३.९९;

इये प्रकृती तय, या प्रकृतीमुलें, १३.९८१; इये मातूचा ४.३७; इये विकारि १३.८९८; इये विस्वी १३.६७; इये शरीरी १३.१०६५; इये संहारवाहारे ११.४४९; इये—हिला, इये घरेनु, १३.१०१९; इयें, ही, इयें इत्रियें २.३४८; इयें दोन्ही ८.१७२; इयें पावें करणें १३.९८; इयें मुलें १५.२०५; इयेखा खेलु १३.९८९, —मातु १३.९८२; इयेखा साथ-प्रात १३.९९०; इयेखनि, हिच्यामुलें, १३.९८३; इयेखें करणें १३.९८४; इयेनें १३.९९२; इहिं-ही, आमीं मे जे ओठावें। तें समस्ती इही ओगावें। १.२१७, ३.२४५, ३.२४६, ३.२४८, ३.२४९, ४.९४, ८.१८०,

९०४१, ९३४३, १०९४, १०११६,
१०३०७, १२०९९, १३२०१, १३३०२,
१४१९२, १४३९५, १५५०२, १६२५१,
१६२५४, १६२५८, १६२६१, १७६७,
१७८१, १८१२, १८२२, १८९०,
१८१४२, १८३११, १८६८९, १८८२२,
१८८२४, १८८२७, १८८७०, १८१२७७,
१८१४३९, १८१५३१; इहीं विषईं कव-
लिजति, या विषयांनीं—विषयांकडून—कवळले
जातात २३०४; इहिं दोहिं परिं १३४६२; इहीं
पांचै द्वाहीं १३११८; इहिं पांचै मुखिं १३९९;
इहिंसिं तूके १७२७०; ई—ई पांसूची
डेंपुली १५३६९; ईहीं चि जगीं ३२६१.

इं—ह्या, ही, मुद्यां, देखील. आणि इं बोलिं चि
प्राणु साडिजे। २५३. पै जेथवां इं सोनें कीडाल।
तेथवां इं सोनें अडल। १८१११०, (जेव्हां) जरी
सोन्यांत हलकी धातु असते, (तेव्हां) तरीही
सोनें हें असतेंच. इं परि १८३७४, बहु इं
परिं १३७०७; दोहीं इं हुनु १५४९५; हा इं
बोलौनि भाऊ १८२९२; इहिं चौहिं १७२८;
हें इं २२६८, ८१३५, १२१२५,
१२१५७, १३२८८, १३८५३, १४१३१,
१४१४९, १४३९०, १५३७, १५५९,
१५३९६, १५५३०, १६४५, १६३१२,
१७८१, १७३३२, १८२३, १८९२,
१८३६३, १८९८७, १८११९७;
१८१५३७. ई—हा ई डोला (लां) देखावा,
हाही असाच पहावा, १३११२०.

इंगल—अग्नि, निखारा. बोलिंवा इंगल न चरे।
८८८, वाळवी आगीवर चरूं शकत नाहीं.
इंगलांचां आंधुरणीं ९४९६; इंगलांची वृष्टि
१६२४१; ग्रहां माक्षि इंगलु, ग्रहांत अग्नि-
सारखा तापदायक, १८७४८.

इच्छणें—इच्छा करणें, वांछा धरणें, अपेक्षा करणें.
पुत्रातें इच्छी कुल। १२११५, मुलगा असावा अशी
नातल्यांची इच्छा असते. कवणें इच्छें कापुरा।
वासु दे०। १०११, कापुरालाही सुवास
लावण्याची कोण इच्छा करील? इच्छावें
३२३; इच्छिजे ३४८, ३२१७; इच्छितां
३९५; इच्छिताति ९३०९; इच्छिलेया सांगडे,

इच्छा होतांच, १३१२६; इच्छीति १७१७४;
इच्छा ४२१३, ७१६१, ११५०६, १३७४,
१३११२; इच्छेचें रूप १३१२१-१२५
पहा; इच्छे पाइक १६१६५; इच्छा आणि
बुद्धि १३९६३; इच्छा ज्ञान क्रिया हे (माया)
वियाली १३९८८; जेथ इच्छा वासु कापुरा
मंद, जेथें कापुराला वास यावा अशी मुळीं
इच्छाच वेताची असते (तेथें कापूर काय किंवा
पीठ काय दोन्ही सारखीच), १३३२०; इच्छा-
मदाचां (इच्छा मदाचां) थाविं लागली, इच्छा
वाढली तर, १३९६५; इच्छावसें २३०२,
५४४; इच्छे सवें १३४४; स्वैच्छा १६३९५;
इच्छिंतु असें १३६.

इटाल—थोडमार (राजवाडे). निदेचें इटाल
१८५४७.

इडा—नाभिचक्रापासून डाव्या नाकपुडीपर्यंत जाणारी
चंद्र-नाडी. इडा पिंगला एकवटथि। ६२४४,
उजव्या नाकपुडीपर्यंत जाणाऱ्या पिंगला नाडीशीं
हिचा निकट संबंध आहे.

इतर—दुसरा, परका. पैल इतर हा आत्मजु। हें
उरैल के॥ ५९२. १६४७.

इति—याप्रमाणें. इतिहासीं, महाभारतांत, १४५;
इत्यर्थ, अर्थ पहा. इत्यादि १२३०, १८३३९.

इतुक—इतका. ११७४.

इतुल—एवढा. इतुलेनि, एवढें करून झाल्यावर,
९५२९; इतुलेवेहीं, एवढ्यापर्यंत, २३०;
येतुल पहा.

इदंता—‘हें, असं’ हे भाव. इदंतेसि वाललें,
हा ‘भवाम्श्वत्य’ (१५२४१) शाश्वत आहे हा
भाव टाकला, १५२४२.

इंद्र—(१) देवांचा राजा. परिशिष्ट (६) पहा.
इंद्रपण ९३२५, —पद १३३८१, —भवन
२३६२, —श्री १४१६२. (२) श्रेष्ठत्व दाख-
विणारा शब्द. अमरेंद्र ८१५३; गणेंद्र १७१;
गुणेंद्र १८८६४; त्रिभुवनैकनरेंद्र ६४८३;
नरेंद्र ९११९, १५४५, १८५१७; यादवेंद्र
७१९१; स्वानुभावनरेंद्र १०४. (३) इतर
शब्दांस जोडून. इंद्रधनुख, इंद्रधनुष्य,
११५९३; इंद्रनील ११५९०, —सुनीलें,
इंद्रनीलमण्यासारखीं अत्यंत निळीं १११३४.

इंद्रावणी—कड्ड वृंदावन. या वेलीचीं फळे, रेचक व सर्पदंशावर गुणकारी समजलीं जातात. सरशीत विसतात पण फार कड्ड असतात. एवढ्याच वाचतीत येथें उल्लेख केला आहे, १४-२६०.

इंद्रिय—शरीराचा अवयव, काम करण्याचें व ज्ञान संपादन करण्याचें साधन. एयां विषयांचांचूनि काहीं। आंगिक सर्वथा रम्य नाही। ऐसा स्वभावचि पाहीं। इंद्रियांचा ॥ २-१२०. तिस्रें इंद्रियें अपेक्षी होति। जेयाचें क्षणिणें करिति। तेयाची प्रज्ञा जाणें स्थिति। पातली असे ॥ २-३०३. या ओवींतील शब्द व अर्थ २-३५२ ओवींतील शब्दार्थाशीं तुलना करून पहा. ऐसा शरिरि न परि कवतिकें। ब्रह्माचेनि पाडें तुकें। जेणें जिनिलीं हयें एकें। इंद्रियें गा ॥ ६-१०. आणि कसंथानां सर्वकमी। आउतांचिया परी क्षमी। मणीनि इंद्रियांनिं आहीं। करणें क्षणों ॥ १८-५०३. १-२४८, २-१११, २-११९, २-३०४, २-३०७, २-३०९, २-३३२, २-३४८, २-३५०, २-३५१, ३-६९, ३-१४०, ३-१८१, ३-१९८, ३-२०५, ३-२६३, ४-१६०, ४-१८५, ४-२२१, ६-६४, ६-३५२, ६-३६१, ६-३७५, ७-४६, ७-२०२, ८-१०४, ९-२१४, ११-६५५, १२-४१, १२-७६, १२-१०१, १२-११५, १३-११३, १३-१२३, १३-१७७, १३-३०१, १३-३०५, १३-३०६, १३-७९०, १३-८९५, १३-९६५, १३-९८३, १४-२०६, १४-२०८, १४-२२६, १४-२४७, १५-३४२, १६-८९, १७-३४, १८-४६२, १८-४७०, १८-५७०, १८-७३५, १८-७८४, १८-९४३, १८-९८८; इंद्रियांच्या व्यापाराचें वर्णन २-१११ ते २-१२० पहा; इंद्रियांची कसमस ६-१८८; इंद्रियांचें करणें ८-१८४; इंद्रिया(यां)चि केंकारणें, इंद्रियांचा संच, समुदाय, १८-४६१; इंद्रियांचें कोड १६-४४४; इंद्रियांचां गाविं ५-५५; इंद्रियांचिया गोठी १३-३०९; इंद्रियांचिया घरा ६-६२; इंद्रियांचेनि तोंडें १३-५१५; इंद्रियांचें दमन २-३४७; इंद्रियांचा दशकु, पांच कर्मेद्रियें १३-१००, १३-१०१, व पांच ज्ञानेद्रियें १८-४९६, मिळून दहा, १३-७३, दाही इंद्रियें

९-३४३, १६-१८४, इंद्रियांचा दाहिं हाति १८-३१५, सं. वा. दा. पहा; इंद्रियांचां द्वाहीं १३-५०२; इंद्रियांचा पांगु, उक्त दृष्ट्या, ५-६५; इंद्रियांचीं घांठि २-३१९; इंद्रियांचें बलिकटपण २-३१४; इंद्रियांचेनि मेळें १३-४७७; इंद्रियांचे रहित, किण्ण, ११-१९०; इंद्रियांचा राजवीदी ७-१०३; इंद्रियांचिया संगती २-२८३; इंद्रियांचे सिलणी १६-८८; इंद्रियांचा मेळाया १८-४९०; दाही इंद्रियांचिया वाटा ८-१८१, सं. वा. दा. पहा; इंद्रियांचां वादी १८-४७३; इंद्रियांची वृत्ति १८-४२०; इंद्रियांचे वेग १६-१९०; इंद्रियांचे वाटुमिळें, पुढें आंगळें, मिळालें, १८-६५५; इंद्रियांचिया संगती २-२८३; इंद्रियांचेन मयें २-३१३; इंद्रियांचे स्वभाव ३-५४; इंद्रियें अव्यामव्या चारी, इंद्रियांना वाटेउतलीं नां देता, १३-७६९; इंद्रियें आपुल्यालां भाविं ज्ञेयतां ६-२०; इंद्रियां कळभा लागे, मग व्यापाराचें काम जिवेचें आंत, पण म्हाळ मग कान तेंकें त्यागेत तर मनेंद्रिय (जीव) व श्रणींद्रिय (कान) यांत कळव मुळ सोडत, ६-१६; इंद्रियां कळाव देउनि, इंद्रियव्यापार भेद करून, ९-१३४; इंद्रियां कामु भवें, इंद्रियें ज्ञानें भगवतून ह्मळा होत, ३-२०८; इंद्रियें गुणाचारें साहायति ३-१८१; इंद्रियांचें जोरुनु जेवी, इंद्रियांना कळून देतां आत्ममनोना प्रकाशान केवळमग्याचा जो आस्वाद घेता, ६-२३; इंद्रियांचें न देडिता, इंद्रियें आपापले व्यापार करीलून पण त्या व्यापारांत 'निःभंगता' असवी, म्हणजे इंद्रियांना उगाच देडायें त्यागणार नाही, ५-९६; इंद्रियांचीं दारें अरी, स्त्रे इंद्रियें भावतान त्यांना अडविन, १३-१६९; इंद्रियांचां घुरीं वाहातां, इंद्रियांना धुपून, १८-५०२; इंद्रियें बरलों जेदावी ३-११६; इंद्रियें राणिचा करिति ७-२०४; इंद्रियां जणतां भोगित १-५८; इंद्रियां लला देउनि, इंद्रियांचें कोड पुरवून, ३-१९१; इंद्रियें सुवें साहायबाधिं, प्रकृतीचें नियमन झाल्यावर इंद्रियांस सुवानें वावगवयास यावें, १८-१३०८; इंद्रियांमोळां कुडीं ४-१२८; इंद्रियांमळ ४-१२६, ८-४७; इंद्रियांचे

२.१२४, २.३३४, ५.१०९; इंद्रियकदंब
१८.४९९; इंद्रियकर्माचिया आहुती ४.१३५;
इंद्रियांचें कर्म ५.५९; इंद्रियग्रामिचे कोंढ
३.२३७; इंद्रियग्रामु १८.४३८; —ग्रामुवेरि
५.१०४; —ग्रामौनि ६.४३१; इंद्रियजात,
जात पहा; इंद्रियदेशिचा अध्यक्ष ८.३३;
इंद्रियद्रव्य ४.१२५, —द्रव्याचेनि पवाडें ८.४९;
इंद्रियपीठ १८.३४८; इंद्रियप्रौढी १८.३४६,
—मंडल १८.३४७; इंद्रियवैल १३.३०;
इंद्रियबोकौटी, (बोकौटी, खांक) इंद्रियांच्या
शोळींत, १३.१०६३; इंद्रियभाव १३.३०२;
इंद्रियभेद १३.९७; इंद्रियमद ३.१०३;
इंद्रियमार्ग १७.२३३; इंद्रियरुची ३.१२९;
इंद्रियवर्ग १६.७७; इंद्रियवृत्ति वृत्ति पहा;
इंद्रियषट्पदाचारी १८.१२९२; आधपलिपि
इंद्रियें, होरपळलेलीं, त्रासलेलीं इंद्रियें, १२.४६;
अतींद्रिय ११.१५९, अति पहा; कर्मइंद्रियां,
कर्म पहा; गुणेंद्रिय, गुण पहा; चित्तइंद्रिय, चित्त
व इंद्रियें, १५.३३२; जितेंद्रिय ४.१४१,
६.९१; ज्ञानेंद्रिय १३.११७; त्वगिंद्रिय,
(त्वचा ह्या इंद्रियाचा विषय जो स्पर्श, त्यापासून
होणारें सुख) १८.५५८; देहेंद्रियनायक, माझा
अंश जो जीव, देह व इंद्रियांचा स्वामी,
१५.३२८; बाह्यइंद्रिय १८.८३२; बुद्धिइंद्रियां
१६.१८३; रसनेंद्रिय ६.३४५; विषयइंद्रियां,
विषय पहा; श्रवणेंद्रिय ४.१; सर्वेंद्रियकुडमलिं,
सर्व इंद्रियांच्या फुलकळ्यांची, १५.२; सर्वेंद्रियां
८.१०२, १४.१७८, १४.२०४, —यें, सर्व
इंद्रियांना, १८.१७२६; सर्वइंद्रियें १६.३३२,
सर्वेंद्रिं, सर्व इंद्रियांत, १४.३२७; इंद्रियां आणि
बुद्धी १३.१०४; इन्द्रियें वाचा प्राण १०.१५५;
दाही इंद्रियें १३.३६५ सं. वा. श. पहा; बुद्धि
इंद्रियें अंतःकरण १३.९६१; मनादि साहीं
इंद्रियें १५.३२०, मनःपटां इंद्रियांतें, पांच
ज्ञानेंद्रियें व मन, १५.३३५; इंद्रियें आणि
प्राण ९.२३९; इंद्रिआं विद्वाण लागे, इंद्रियांचा
निग्रह करावा लागतो, ६.३६५.

इंधन—जळण, सर्पण. मग अशी माझि आलें ।
जेसें इंधन चि अग्नि जालें । ८.१९७. मग इंधनि
आशि उदिपे । आणि इंधन हें भाष हारपे ।

११.६८२. २.१४ (इन्धन), २.३२९, ३.२६०,
११.४२७, १४.२७९, १६.२२४, १६.३२१,
१७.२५४, १८.५४३, १८.५६०, १८.९८६.
इंधन जळालेयां इंधन नोहे, सर्पण .
जळत्यावर जळण असें काहीं उरत नाहीं,
१८.४०४; तंव विकारांचीं इंधन पलिपलीं,
तेव्हां विरक्तींत विकार जळून गेले, विकारांचा
नाश झाला, ४.१२७; वैराग्य इंधनपरिपूर्तीं,
अधियक्षांत इंद्रियाभि पेटत्यावर वैराग्याचें जळण
घालून विषयांची आहुती द्यावी, ८.४७.
निरंधन पहा.

इभ—हत्ती. भवेभकुंभभंजन, संसाररूपी हत्तीचें
गंडस्थळ फोडणारा, १०.५; इभ, सरिते
एकवटति इभ-। मस्तकावरि ॥ १.१७. द्वैताद्वैत
हीं गंडस्थलें हत्तीच्या मस्तकावर, अर्थात् येथें
गणपतीच्या, एकाशेजारीं एक अशीं साखीं,
किंवा आकारानें व प्रमाणानें एकसारखीं दिसतात.
इषत्—(इषत्) किंचित्. अधिक नव्हे इषत्
२.३५७.

इष्ट—इच्छित, आवडणारें, नातलग. १४.११३,
१८.२३८ (२). इष्ट मित्र १.१८१; इष्ट असति
१.२२३; इष्टा मैत्रा दुरावी १३.७९२; इष्टदा
१६.२१७; इष्टदेवता २.५९; कर्मफलइष्टाची,
इष्ट फळाच्या लाभाची, १८.२४२; अनिष्ट,
तरि इष्टा चि अनिष्टा । हेतु होंति ॥ १६.२१७,
१८.२३८ (१), १८.२४०; अनिष्टा चि दोसें,
उद्देशानें, १६.३१७; अनिष्टां भेटणं १६.४५८;
इष्टानिष्ट १८.२३८ (३), १८.१०१३,
१८.१०१५; इष्टानिष्टकरणीं १६.६०; इष्टां-
निष्टां १३.५९९.

इष्टापूर्त—लाभासाठीं केलेलीं इष्ट (यज्ञादि
श्रौतस्मार्त) कर्म व पूर्त (विहिरी, धर्मशाळा)
कर्म. १३.५२३; इष्टापूर्तें १४.१६७,
१८.९९.

इष्टि—पशुयाग. तिथे इष्टिचां बुद्धीं । पशुहिंसा तंव
रोकडी । १३.२२२.

इसाल—ईर्षा करणारा, लोभी. इसालु जैसा घरा
१३.५००; पद्मदलेंसि इसालें, कमळाच्या
पाकळीशीं स्पर्धा करणारे, पांढुरके झालेले,
१३.५५८.

इह—(१) इहिं-हीं. इ पहा. (२) हा मृत्युलोक.

इहभोग १५.१५७.

इहिक—ऐहिक. आणि परलोक अंतरेल। इहिकेसीं ॥

२.२७. २.२३३. इहिक कां स्वर्गिचे भोग
१६.१६५; इहिकिचें भोगणें १३.५१९,

इ

ई, ईं, ईहीं—इ, ई पहा.

ईश्वर—डोळा. उन्मेखुसूक्ष्मेक्षणु, ज्ञाना (नंदा)नें
ज्याचे डोळे बारीक झाले आहेत असा विघ्नराज.
डोक्याच्या मानानें हत्तीचें डोळे बारीक असतात
याचाही उल्लेख होतो, १.१५.

ईश—(१) ईश्वर, शंकर, स्वामी. तंव कर्मी ईशु भजावा।
१८.१४३४. १३.१०७१, १५.५१२, १६.२२८,
१८.९४७, १८.११८९. ईशप्रसादें, शंकराच्या
कृपेनें, १८.१४३६; ब्रह्मेशान्तअणगटिं, ब्रह्मदेव
शंकरादि सर्व देव या सुळांना, १५.१९७;
ब्रह्म आत्मा ईशु १८.१२०७. (२) श्रेष्ठ, नायक,
स्वामी या अर्थी. कौरवेश ११.१७५; क्षिनीश
१८.१७८३; गणेश १.२, १०.१०८; गिरीश,
हिमालय, १८.१६६८; परेश, पर पहा; ब्रह्मेशां,
ब्रह्मदेव व शंकर यांनाही, ८.२६६; महेश
९.१४, १०.९, ११.६९, १३.२६; विश्वेश
१८.८५, १८.२९८, विश्वेशा वैकुंठाचा,
वैकुंठांत राहणाऱ्या विष्णूचा, येथें श्रीकृष्णाचा,
१४.३८; वीरेश १४.३०२, १७.७८,
१७.१८४; ईशितव्य, जो ईशितव्ये विण ईशु।
१५.५१२, ज्यावर स्वामित्व गाजवावयाचें आहे
असें काहीं नसतांनाही जो स्वामी; ईय, वीरिय
१६.३९५, १७.३९६, १८.३७७; माहेपान्वय-
संभूतें १८.१७८४; ईस, एकें ईसें छेष्टविजे
१८.१३०५.

ईशान—ईश्वर, शंकर, स्वामी. या शब्दास
तृतीयेचा प्रत्यय लागलेल्या कांहीं ठिकाणीं ईश
हा शब्द असणें संभवतें. राज्य त्याजिलें ईशानें।
१३.२५, शंकरानें; ब्रह्मेशाना परौतें १५.२०१;
ब्रह्मेशानीं प्रसंसिजे १.५५; विश्वेशान १०.२२१.

ईश्वर—देव, शंकर, स्वामी, मालक, श्रेष्ठत्व
दाखविणारा शब्द. तरि विश्व हा अनादि

१७.४१८; इहिकीं विषय भोगूं न लाहे
१६.४४६; इहिक ना विषयभोगु १६.४५०;
इहिकिं...परत्री १८.७९८, इहिकीं परत्रां
१८.६७७; ऐहिक...परत्रीक ४.१५३; अहिक
पहा.

ठावो। पथ निवेता देव, राजा १२.२९३
तीस शान्ताधर्म भोगे। अनादि वि पहा पावणे।
१८.०४२. उद्योगी ईशाना अनादि जो भोग।
१८.११८९. २.२३२, ५.०८१, १५.३८३,
१६.२०२, १६.१८८, १६.३५१, १८.६२
(रु), १८.२२६, १८.५६६, १८.६६८,
१८.९८९, १८.११९८ (रु), १८.१२८९
(३), १८.१२९२, १८.१३०८, १८.१४३३,
१८.१४८९. ईश्वराची कांता, नयन्याकडून
मनांमन करून देणाऱ्या विष्णुप्रसाणें (चिता
ईश्वराकडून याच्या योगक्षेम चालवून येते),
६.४४५; ईश्वराच्या स्त्री १६.३१२;
ईश्वराचें मनोगत १८.९७७; ईश्वराचेनि
लोभें १८.१५०७; ईश्वराचेनि वधवर्त्म
१८.९१५; पाव्याणप्रतिमां ईश्वर १८.१६४;
सर्वात्मका ईश्वरा १८.९१३; ईश्वरातें खाण,
देवाच्याही अनुमतीन ताहीं, १६.३३१; ईश्वरातें
नेदये १७.३३१; ईश्वराचें नांव न साहे
१६.२३३; ईश्वरीं पेटे होनि १८.८२१;
ईश्वरतत्त्व १८.८१४; ईश्वरनिर्णय, ईश्वरावर
श्रद्धा, १८.८३४; इ(ई)श्वरनिष्ठ १८.१७७५;
ईश्वरमुक्ती १४.३५९; ईश्वरभाव १८.८६९;
ईश्वरपत्तें १८.१२८९. (१); ईश्वरवत्तायां
१८.१३०२; ईश्वरादिके स्वावें, ईश्वरादि
सर्व, १६.३५७; ईश्वरोद्देश १८.१४३२;
अर्धनारीनटेश्वर ९.२६९, १८.५०; ईश्वरेश्वर
११.५६२; काशीश्वर, काशिराज, १.९९;
गीतारत्नेश्वर, या नांवाचें शंकराचें शिष्य,
१८.१६९९; जगदीश्वर ४.१०; जामेश्वर,
जायत, पावणारा ईश्वर, ६.४४४, ११.५३५;
गाविंचे देवळेश्वर, गावांतील देवळांतल्या पापाण
मूर्ती फलदायक होत नाहींत, १८.५६७;

परमेश्वर ११.३९२, —री ६.२८१; प्राणेश्वर १६.१८५, रमा—१०.२५८; मुनीश्वर २.१७१, २.३५५, १३.१६६; यादवेश्वर १०.४७, योगीश्वर २.१७६, ६.४७, ८.१८९, ८.२६४; योगेश्वर ६.८७; रिषीश्वर १०.१३७; लंकेश्वर

१०.२३३; विश्वेश्वर ११.२७८, १८.१३९५, विश्वेश्वर रा० १८.१७८०; सर्वेश्वर १.७२, ३.१०४, ५.७६, ६.१४५, ८.१४, १०.५२, ११.२९, ११.४४०, १८.१७३४; हटकेश्वर, पाताळांतील शंकर, ११.३५५.

उ

उकढणें—शिजणें, शिजवणें, व्रस्त होणें. जठरिं नव मास वेन्हीं । उकढला जै ॥ १३.७३१. १३.२२७.

उकरडा—कैरकचरा टाकण्याची जागा, केराचा ढीग. फुगे केरें घालेपणें । उकरडें जेसे ॥ १८.६६७. क्लेशगाविंचां उकरडां १६.४०५; उकरडां एकवला, उकिरड्यांत एकत्र केला, १८.६४७.

उकलणें—(१) सैल करणें, सुटणें, सोडणें, उघड करणें, विकास पावणें. उन्मेळें उकलतेन १५.१८४; कपूरकदलिचीं गर्भपूटें उकलति ११.२४६; घडी उकलली ११.२१९; सांपाचा वेढे उकलतेयां, सर्पांचे वेढे सुटल्यावर, ११.७५. **नुकलणें**—पडु नुकलतां १४.३७६. उकल, उलगडा, व्यवहार, उकळु देखावा ५.६, —देखिला ६.३८६, —देखों पाहिजे, दाखवला पाहिजे, ३.५२; व्यापारा हातीं उकळु दिहा ना राती, या व्यापारीं रात्री किंवा दिवसा सुटका होत नाही, मोकळीक होत नाही, १४.२३९. (२) उकळणें. मदन्नयाचिच्या उकलिया, विद्या, धन, सामर्थ्य यांपासून होणाऱ्या तीन प्रकारच्या मदाच्या उकळ्या, ७.७३.

उकार—‘उ’ हा वर्ण. उकार उदर विशाल । १.१९.

उक्त—सांगितलेलें. उक्त असे ५.१७७; मियां चि दोन्हीं उक्ता ३.३४.

उक्ति—वचन. कृष्णवचोक्तीं १०.३०; व्यासोक्ति १.४५, —कुसुममाला १८.१६८९, —तेजें १.४१; श्रीकृष्णउक्ति १८.१६८६.

उखर—गरड, रेंताड जमीन. तेजा आणि उखरा भेटि जालेयां, उन्ह व रेंताड जमीन यांमुळें (मृगजळ दिसतें) १३.१०४७; उखरेव, गुणाचिये उखरेवे । माक्षि असतां ॥ १४.३२३, गुणांच्या रेंताड दिगांत सांपडला असतां, गुंतला असतां.

उखा—उपा. अश्वत्थ ह्यणिजे उखा, अश्वत्थ शब्दाची व्युत्पत्ति पुढें ठेवून या शब्दाचा अर्थ ‘उपा’ असा लावला आहे. अ (नाहीं) श्वस् (उयां), स्था (स्थिति), जसा आज तसा उद्यां नसणारा; उपःकालही फार वेळ राहत नाही; हें अर्थसाम्य क्लिष्ट आहे, १५.११०; उखा चि ते आनी, ती दुसरी उपाच समजावी, १६.१५; मंगलउखा ५.१४१; उखा उजलली ७.१२८; पाहाली उखा, प्रातःकालची उपा, १६.२६३.

उखित—सर्व, एकंदर. उखिती क्रिया पैठी । ब्रह्मी करी । १८.५८७. १४.१२६. उखितें आंगें जीवें ११.५६७; उखिते गुणावगुण १३.३७२; सर्वभाविसिं उखितें ९.३३१.

उखिता—वाटसरू. जीव पथ उखिता । वस्तिकर वाटे जाता । १३.३५. १३.५९२.

उखिविखि, उखीविखी—तकवितर्क, वाटाघाट. हे बहू उखीविखी । रिखीं कोरीं नैमिषिं । १३.६७. १७.३९. द्वंडाची उखीविखी १३.१४७, सुखदुःखाची—१३.९९; मानसिकी उखिविखि १५.३८२.

उखी—लोप, नाश. जेथ अहंकारा उखी जाली । १३.५२९. उखी होउनि १३.११३२.

उग—स्तब्ध, निश्चल. परि उगाचि असे निवातु । १.१७९. कुमुदें पसरति । चंद्रु तो उगा ॥ १४.३४३. देखिजे चंद्रिका ते उगी । चंद्रि जेविं ॥ १५.३५४. ११.४१५, १३.२६६, १३.१०७५. उगा असिजे काडू १८.१५९७; उगा ठेला १७.१७१, १८.१३२४; उगा चि बैसे ११.५४४; उगाचि राहे ११.२२३; उगे कां राहाति १७.६३; क्षणभरी उगा न राहे १३.८२०; उगे असति, फलदायक होत नाहीत, १८.५६७; उगीं सांडिति, मनाचे

व्यापार बंद होतात १८-७३४. उगला, स्तब्ध राहिलेला, १-५१७, ११-१५३, १३-९५०, १८-१५६८; उगला राहो १८-७६; उगले नसती ११-३९८; बोलता ना उगला १३-११०६; उगलेयां, न करितां उगलेयां। न येईल येसं ॥ १८-१२८३, कांहीं न करतां स्तब्ध वसून बंधन होणार नाही असें समजू नये. १८-१२८४ पहा; उगुलें असैल ८-१११; उगें १७-१४६, १८-७३७, १८-१०८२; उगेयां, स्तब्धपणें, १०-१५, ११-६१०, १३-४२; उगेले ये, शांतपणें, मुकाट्यानें येतें, ९-२२३; उगेपण १३-१९२, १८-७९, १८-१३२८.

उगंड—मुटका. पडलेयां तिथे ठांवे। कल्पातीं हीं उगंडु नाहें। १-२६०.

उगाणणें—हिशेव देणें, झाडा देणें, अर्पण करणें. तें उगाणिलें मज्र कर्म। ९-४००, झाडा देऊन मला अर्पण केलें. उगाणणें—तो सुखदुःखाचा नागोवा। जेथ उगाणों लागे जीवा। १३-८५, इंद्रियांनीं नागवून आणलेल्या सुखदुःखांचा जेव्हां जीव झाडा घेतो, वन्यावाईटाचा हिशेव करतो. १३-८६ पहा. शाश्वतिदांतु भाववा। उगाणिला ॥ १६-४१. १८-७४०, १८-१५३१. उगाणूनि १८-१०६२, उगाणून १७-३६९. उगाणा—उलगाडा, झाडा, हिशेव. प्रमेयांचे उगाणे ७-१९३; फलहेतुचा उगाणां कवण चाली, फलहेतुचा हिशेव तो कसा देईल? ७-१२६; कामधेनु सवें उगाणा चालतसे काह, कामधेनुला हानि लाभान्ना हिशेव बरोबर आणावा लागतो काय?, १०-२८५; उगाणा घेइल १५-३५९, —घेउनि १८-१५१७, उगाणां(उगाणा)वेंति १०-२२५, १६-३८४, —घेयावा १०-२४०, —घेयावेया १५-५४६; उगाणा दीघला १३-११३८, —दीनहला ११-७१.

उगलणें—बाहेर टाकणें, ओकणें. १६-२०९, १८-१००६. धूमाचे उभड उगलीत १६-२९२. उगाल, चाऊन टाकलेला विडा, १३-४१८.

उगावणें—उदयास येणें, वर येणें. कांवा उगवे ६-४४२. उगविं चि, उगमांतच, १३-३००; उगवें बोध सिंधू, उगम, ओध, समुद्र, ह्या नदीच्या

पाण्याच्या तीन अवस्था, १६-१३८. नुगवणें—पेरिलीं नुगवती ४-८२; भाउंवि जीविं नुगवे १४-३६४, नुगवे, उगन नाहीं, १६-४०६. मीं नुगवें, मी उगवणार नाहीं, १८-१२८०.

उग्र—प्रखर, भयानक. उग्रपण ११-४३५; तेजाचें उग्रपण ११-३१३; उग्रपणें ११-६१०; उग्ररूप ११-४३८.

उग्रडणें—सांकण वाढणें, मोकलें करणें, स्पष्ट दिशणें, दाखवणें. ग्याधि उग्रडिली ६-१८, —उघडे १-४३, ६-१५८, १८-७८९; गिडकी उग्रडिली १२-५२; डोले उग्रडनि १३-१७३, १८-२०८; त्यागौनि डोला उघडे मंत्र, डोळा बंद करून उघडपयंत, धगान, १५-१३३; तारा उघडनी ११-६५०, तारागण उघडे १३-९२३; द्वादि उघडनि ११-२२३; दृष्टि उघडे १३-१०८२; पातालकुडर उघडलें ११-३५५; बालवृशा उघडे ६-२६०; योगविभवभांडार उघडलें ६-११; भिंगारश्रियेचीं भांडारें उघडिलीं ११-१३८; महाकुंडें उघडिलीं ११-१९७; योगनिधि उघडिली ११-१२१; राउलें उघडिनु १६-१९८. नुघडणें—नुघडे १५-११९. उघड—स्पष्ट, स्पष्टपणें, मोकळा, मोकळेपणें, जें मयानंद यम। योगीने ॥ १८-१५७७. २-३१, ३-२०४, ६-४८६, ८-३, ९-१, १३-११३, १३-६९०, १६-१२०, १६-३१३, १८-१४३५. उघडां आंगीं १३-१६५; उघडी जन्मभूमी ६-२७३; उघडिया दीप्ति १४-१८०; उघडी पांचवेउली १३-१०६४; उघड मन्हाटिया १३-८९९; उघड करुनि ७-४२, ८-४६, —दाविलें ९-१३४, —बोल ११-४३७, —गांवां ७-२७, —सांघों १६-२९२; उघडा, उपेक्षित, निगाश्रित, १३-६९८; दारवडा सदा उघडा १८-१४९८; उघडी केली १६-१४३; तें चि उघडी होये, तेव्हांच स्पष्ट दिसेल, १३-३१७; उघडे दाउं १८-३५१; उघडेनि द्वारें १३-४५३; उघडें, अनाच्छादित, स्पष्ट, ६-१२०, १३-२३१, १३-९३७, १८-७३७; उघडें कैवल्प ११-१२, ११-६३१; उघडें निधान १३-४९९; उघडें परब्रह्म ११-५३४; उघडें सांकलें

१३.६७८; अति उघडें १८.१३४३; उघडलेयां, उघड्या आंगानें, ९.४८६, मृत्युचिन्हें उघडलेयां, दिसू लागल्यावर, ८.११९; उघडवणें, खाणी उघडवि १२.१२.

उंच—वर असणारें, महत्वाचें. उंचपडे (उंच पडे) १५.१९४; उंच नीच १०.२८१, उंच...नीचा ६.१८४, उंचा नीचा १४.११८. उंची, जिये उंचिये सानें गगन । १६.३२९, जिच्या उंचीच्या प्रमाणानें आकाशही लहान वाटेल. जैसा भानु उंची नेणें कें, । सूर्य किती उंचावर आहे तें जसें सांगतां येत नाहीं, १५.५२; उंचौनि लोटिलें १६.३३९; उंचावणें, उंच पहा. **उंचबलणें**—वेगानें, हर्पानें खालींवर होणें, अनावर होणें. आतां रीता समुद्रीं रिंगे । तो उंचबलतु कुंभु निगे । १७.१९. उंचबलत सागर । १.१२९. उर्मीभारें उंचबलतसे ११.२४८; महानदी उंचबले १४.२०९; उंचबलला सांता ७.११४; उंचबललेपणें १८.१५६३; उंचुबलणें—क्षीर-सागर उंचुबले ११.११४.

उचरणें—उच्चरणें पहा.

उचलणें—वर घेणें, वर उडणें, पुढें येणें, उसळणें. कां उचललें वायुवसे । शुष्कलें पत्र जेस । ३.६१. उचललें कां नेणिजे । तैसें पृष्ठांत उचलिजे । ६.१९७. उचलतां पाई ६.४३८, उचलता पायें, जलद, १८.१७००; उचलिला पाऊ, उचललेला पाय १८.७३३; डोले उचलुनियां १३.२७४; दलभाह उचलला १.९३; दुणावटौनि उचलले १.१६५; धनुष उचलिलें १.१६८; धैर्या उचलुनि १६.१९६; पवनें परमाणु उचलले ९.२५५; पांडवसैन्य उचललें १.८८; उचललेयां—नाना पवनाचा साड । उचललेयां नीड । १८.७३१. उचललेया प्राणासरिसि १२.१०१. **नुचलणें**—भवें नुचलावी १३.२६६.

उंचावणें—उंच वाढणें, वर चढणें, फुगून जाणें. तैसी प्रिय वस्तु पावे । आणि सुखें जो उंचावे । १३.८०४. शाखांची वाढि बरवी । उंचावे पें ॥ १५.२०४. १५.१८९. औद्धत्वे उंचावे १६.३८९; उंचावल्या, उंच वाढलेल्या, १५.१९५; उंचावें तेणें नाम, महत्वाचें असतें, प्रतिष्ठा वाढते म्हणून, १८.११३; उंचावते न (उंचावतेन)

पवाडें ७.१५१.

उचित—योग्य. दीसति उचित पदें माझारि । रत्नें भलीं ॥ १.८. अमरपण उचिता । देखनि घली ॥ १५.५५०. ना तरि जलदच्युता । पाण्यां उचित सरिता । सरितेसि पांडुसुता । सिंधु उचित ॥ १८.८८२. १.३६, १.१९४, २.६, २.१९, २.२२, २.५५, २.६३, २.१८९, २.२२८, २.२६४, ३.२०, ३.३१, ३.४५, ३.५०, ३.६४, ३.६९, ३.७८, ३.११८, ३.१२१, ३.१३९, ३.१४४, ३.१४९, ३.१८३, ४.८९, ६.४६, ६.४८, ७.१४१, ९.२६२, १०.४२, ११.७, १३.३७२, १५.५३१, १६.२४, १८.६७७, १८.८५२, १८.८७६, १८.८८०, १८.८८१, १८.९४४, १८.१४१९, १८.१४७५. उचिताचा विसर पडे १६.२२; तैसें कें उचित आहे, अलंकार घातले नाहीत तरी सौंदर्याची योग्यता काय कमी असते ? १८.१७१७; उचितदेवउद्देशें १७.३५७; उचितसाधनसमृद्धी १६.३८२; . यथोचितें उपचारें ४.७०; सकलअवयवउचितें लेणि १७.१७९; अवसरोचित ३.१८५, ५.४२, ९.३९३; अनुचित १.२२६, २.८, २.१८३, ३.२१७, ३.२२३, १८.१६९९; उचिता-नुचित १४.१८३.

उच्चारणें—उच्चार करणें, वर्ण स्फुट करणें, बोलणें. उच्चरिजेल हिं ब्रह्म नाम । १७.३४३. **उच्चार**—वाचे उच्चार आणिति १७.३५४; उच्चार—उच्चारें हिं व्यक्ती आणीति १७.३६७; उच्चारफल वाणी न पवे, वाणीला उच्चाराचें फळ मिळत नाहीं, १८.३७२; प्रणयोच्चारें १७.३५५; बोलें किर बोलाचा उच्चार कीजे १८.११३६; उच्चारितां १८.३७१.

उळखल—उळखल, शिरजोर. १८.६६६. उत्संकु पहा.

उजगरा—उजागरा, जागरण. ५.५४. उजगरा करी, जागृत करते, ६.२२१; उभलिचा उजगरा, खोकल्याच्या उसळीनें दुसऱ्यांची झोंप-मोड, १३.५७३.

उजरा—उघड मार्ग, रीत. अनादिसिद्ध उजरा । राशादिचा आहे ॥ १६.२६९.

उजरी—तेज, उत्कर्ष, स्वप्नपणा, सरळपणा. उन्मेखु लहे उजरी । १५.१०, माझ्या ज्ञानांत भर पडेल. वालभाचिया उजरिया, आपल्या प्रियकराच्या उत्कर्षासाठी, १६.३७५; साम्याची उजरी होणू ६.९७; उजरिया होमीति १६.३८६; उजरी—तैसी आहारानिद्रेची उजरी । रोग निवांत जंव वेन्हीं ॥ १३.७६६; अनुभवाची उजरी ६.१९०; आग्रहाचिया उजरिया, १७.९७, आग्रह पहा; उपायाची उजरी १८.१३७३; ज्ञानाची—१८.९९०, प्रमेची—१४.३८८, प्रमेयाची—१८.५४, प्राणायामाची—१८.३३४, बलाची—१८.४२३, मूळडाहालांची—१५.२१५. उजरी नोहे विखम पडे, अशा भक्तीचा उत्कर्ष न होतां बाध येतो, ९.३४१; उजरी पांति लाभली १५.५५७; कलशें उजरी होये, अठराव्या अध्यायाच्या कळसामुळें पूर्णता येते, १८.४३; राहाटिची उजरी पडे १७.२१२.

उजलणें—प्रकाशित होणें, करणें, उदयास येणें, पेटवणें, जेंसे त्रैलोक्य दीसे उजललें । १.३९. उजल्लें दिव्यतेजा हाथेवा । १६.२३.१५.२७६, १५.३३७, १८.१२१. उजल्लजति, पेटवले जातात, १३.४३२; आरती उजल्लि १६.२०८; रज आरिसा उजली १३.४६४; गुरुकृपा उखा उजलली ७.१२८; ग्रंथार्थुदीप उजल्लें ५.१४१; ज्ञानें उजलला १३.४६२; वागतुता उजलली १४.६३; विवेकुदीपु उजली ४.५३; आत्म-बोध जुजले १५.४७५. उजल—तेजें सूर्य तेंसे उजल । ९.२०३, १.६, १८.१७०५; आंगें उजल्ल १६.१७०; गढद नां उजल ८.२२७; उजलिता, प्रकाशविणारा, १८.१४६१; उजाल ११.२०९, ११.२९८, १३.१७३; कुलाचा उजाल १६.३५६; रतिन उजाल १८.११७८; सहोजलें, साहजिकपणेंच लयलल्लीत, ११.१३४.

उजितें—तेजोवलय, आगीचा भडका. पेटलें प्रलयाग्निजें उजितें । ११.३०७. उजितें आवु-थिलीं ११.३३७.

उजियड—उजेड, प्रकाश. उजियडा आंधारेया । जो पाडु मृता उमेया । १३.१०९५. ९.१३२. उजियडलेपणें ७ ११४. उजियेड—घडिचिया उजियेड करावा । पारलेया आंधार होआवा ।

१२.१४७, १३.९२३; उलहाटशक्किचेनि उजियेडें ९.२१३; निवृत्तिकृपाउजियेडें ६.३२.

उजियडणें—प्रकाश पडणें, प्रकाशित होणें. आग्नि ऐक्यतेजें उजियडल । त्रैलोक्य तें ॥ ६.३८३. १३.१०७७. उजियड—उजियडें, प्रकाशानें, १८.११०९, उजियेडें ४.१६७.

उजु—सरळ. आनिचां तरि अजें । उजु पि असमि ॥ १७.४. उजुकार ६.१५५, १८.८४०; उजू—उजू आडव्य नें आरितें । लोभु करी ॥ १५.२२, लोभ सरळमार्गानें जाणाराच्या आयुष्याचा नाश करतो. १.२४६, ७.१६८, १७.३८; उजू अंतर, सरळ अंतराकरणा, १३.३६६; उजू मागी ८.२२०; उजू वस्तू १३.१०५६ (२); उजू वाट ७.१२५, ८.१९३, ८.२३९, १८.९३३; उजू अव्हांदा ८.२३६, १२.१२१; उजू अव्हांदिनि ८.२३९; उजू असतां पाटिमोरें १३.८९२; वांकुडें व उजू यांचा विरोध दाखविणारे, १३.८९२, १३.१०५६ (१), १५.३०६, १८.८३९; विषाणें उजू होणू १८.६६. उर्धा उजू—उर्धा पडा.

उजीवन—नयननम्य, वाट. जें उजीवन जालें । ज्ञानादीये ॥ ८.१७१. ह्ये बुन्नी उजीवन नव्हे २.६८.

उटकणें—दूर करणें, उरनाटण करणें. सारांथा उटकलें । १४.३६७.

उटणें—रूप त्यागणें, वायून स्वच्छ करणें. श्रीमज्जेसकपुटें उटला । ११.२१८. १८.१०२६. आरिसा उटिजे १८.३९५, उट्टनि १८.११३३, आरिसे उट्टनि १८.१५८०; उटणें, पाड मयांमया आंगा उटणें । आगवणें ॥ १०.१७; उटणें पडा.

उठणें—उठें राहणें, उठवणें, फुटणें, उजळ होणें, तयार होणें, उगृफ होणें. उठीनि पणपणें । नानावणें ॥ ८.१९. जैसा रांगिया उठवहनि उठला । ११.४३३. २.१८, २.२२१, ८.७६, ४.२०७, ५.१३१, ६.१६४, ६.२२७, ८.७७, ९.२७५, ११.४८०, ११.३८५, ११.३९८, ११.४४१, ११.४७२, १२.१८, १३.११३, १३.१२०, १३.१२३, १३.२४४, १४.९९, १४.१२९, १४.१८०, १४.२००, १४.२३०, १४.३००, १५.९१, १५.१२५, १५.१४७,

१५.३०२, १५.३०४, १५.४८१, १५.४९९,
 १६.१९२, १६.२३६, १६.२४५, १७.६५,
 १७.१५०, १७.२३३, १८.४९, १८.९४,
 १८.२४३, १८.२५१, १८.३२५, १८.३६८,
 १८.४२६, १८.४३८, १८.४५४, १८.४५७,
 १८.४८५, १८.६२१, १८.७७९, १८.१५५०.
 उठणें १२.२, १५.२३६; उठावें १४.१८२;
 उठितसे १८.१३०६; उठिलेनि १५.२३३;
 उठिलेयां १८.७३४; उठिलेपणें १३.१२४;
 उठूनियां १८.४९८; उठिति पडति १५.१३०;
 अंकुरीं उठी १३.१०४८; अहंकारा उठूं नंदूनि
 १६.६९; अंतरीं उठीति १६.४२५; आत्मप्रथा
 उठितिया १८.१०९२; उमाले उठिति, कांभ
 फुटतात, १५.१२३; क्रिया जे उठी १३.१२०,
 १८.१७३; गंधानीलीं नीलोत्पलीं उठिलीं,
 (मदाच्या) गंधवायूनें दरवळलेल्या कमळांनीं,
 १७.६; टके उठिति, रोंडे फुटतात, १५.१८६;
 डाहालिया उठिति १५.१८८; देखणें जें जें
 उठी १४.८४; पांति उठी, पंगत तयार होते,
 ८.१५३; बैसला उठूं न शके, आळस करतो,
 १८.५९४; मती उठिती जाली १०.३०६;
 मनौनि उठी, मनांतून उद्भवते, १३.२९८;
 वस्तु होउनि उठी १८.९८५; वेगां उठिं उठिं
 ११.४६३; श्रद्धे जें उठिलें असे १७.७३;
 संवादफलेसि उठिलें १०.१४७; हांचे उठूं
 नेंदावें १७.२७६; उठाउठी, घाईनें, जलद,
 १८.१५२०; उठाउठी पाये देंत, जलद वर जाते,
 ६.३०३; योगांतील हा कुंडलिनीचा मार्ग
 ६.३०१ ते ६.३०५ मध्ये सांगितला आहे;
 उठाउठी शून्य घेंति, लग्नाच आपण स्वतः शून्यरूप
 होतात, १२.५८; नुठिं ह्मणसि, युद्धास तयार
 होणार नाहीं असें म्हणशील तर, १८.१२८१;
 कंदपें शुकिं नुठिजे १६.१२६; नुठिति १८.९३;
 नुठी ३.२६७, १६.७७. उठवणें—तीर्थे ठाया-
 वरौनि उठविलीं, तीर्थींचें महत्त्व मानलें नाहीं,
 ९.१९७; मनातें उठवी, मनास चालना देतें,
 १३.९६५; उठविलेयां, जाणें केलें असतां,
 १३.२४२; उठविजसी १८.१२८१; उठणें पहा.
 उठावणें—चाल करुन जाणें, हल्ला करणें.
 कालरात्रीचीं कटकें । उठावलीं जैसी ॥ ११.१९६.

एकावट उठावळें १८.९; सरिसेपणें उठावले
 १.१६५; उठावती १२.६२.

उठावा—वर आलेला भाग, विस्तार. संसारतरुचा
 उठावा १५.२००.

उडणें—आकाशांत जाणें, हवेंत वर जाणें. हें
 विषाद आगी पडे । तरि भस्म होनि उडे ।
 १३.१०९९. २.१३०, १३.७०४. उडत दीसति
 ११.१४९; उडेल १३.२६५; उडों ये ७.१५१;
 उडौनि जाये ११.६२४; उडवा, घारीक कण
 उडून जमलेला दीग, कोलिसेयाचा उडवा
 १८.७२२. उडी—उडी घातली १.२६७,
 -न धलवे १३.५१४; उडाण, उडुण, झेंप;
 थेंकें चि उडाणें १०.२३०; नुडाचें ६.७६;
 नुडे—गगनीं नुडे १८.१६९१, बैसली नुडे
 १३.७८१; उडावणें—उडवून देणें, काढून
 टाकणें. आंगावरिलें उडाविं १३.२८२.

उंडी—घांस, गोळा, आमिष, बळी. जैसें मीनाचां
 तोंडीं । पडे ना जंव उंडी । १४.१४६. नवसिये
 देंत उंडी । बारकांची ॥ १७.९६. लोणियांची
 उंडी १३.१०९८; उंडी गोली १३.७३८; उंडी
 घाली १८.७३६.

उणाखुण—इच्छा, संकेत. तैसी पाली उणाखुण ।
 खियेची जो ॥ १३.७९९.

उणा-णी-णें—(१) कमी, अयोग्य, दोष. आशिलेपण
 मिरवी तें चि उणें । ९.३६४. दोष या अर्थी : परि
 तें तुमचें उणें न बोलावें । ११.१६०. ११.१५६,
 ११.४५३, १६.२१, १६.३५६, १७.३८६,
 १८.१७१९, १८.१७५२. उणेनि सुधाकर
 उमचला, चंद्र (ग्रहणादि) कमीपणांतून मुक्त
 झालेला पाहून, १८.१५६१; मारें उणें
 कालकूट, मारकपणांत कालकूट सुद्धां कमी
 पडेल, १७.१३८. उणा पुरा १३.१११३,
 उणें कां पुरें १३.७१३, उणेया पुरेयाचें
 १२.११९, -पुरेयां १३.५३५, उणेयापुरेया-
 चिया १७.४०५; पुरें उणें १८.१७४५; उणी
 नोहे, कमी नाहीं, १६.२५४, -हो न ये,
 कमी पडूं देत नाहीं, १३.७९३; उणीं
 नव्हति १८.१७१९; उणें आणणें—उणें न
 आणित १८.१७१६, -आणिलें ९.४४६,
 -आगी १३.१६८, कवण उणें आलें, काय

कमी पडले?, २.७; उणें न पडे १३.६०१; उणें फेडावेया १८.१४४९, - फेडूनियां १६.१४८; उणें यंतसे, कमीपणा येतो, १८.१६२९; उणें वाहे, वैर मनांत धरतो, १३.५३६. उणाव तरि उणावो साहाजें उपसाहला । प्राथुं काड ॥ १.६५. उणिवे १५.४८३, उणीव ११.२७६, १८.९६४, जें उणीवांसि ठाकें उभें । १८.१७४०, जें कमी पडत असेल. उणेपण ११.४२२, १८.१०८१. (२) तितका कमीपणा ठेवून, त्या शिवाय. ज्ञाना उणें १५.४८९; निम्न भरलेयां उणें, खोलगट भाग भरल्याखेरीज, १६.१५७; रांधितिए उणे (णें), रांधण्याचे श्रम घेतल्या शिवाय, १८.१४१; राबाउणें (राबा उणें) मेहनत केल्याशिवाय १८.९४; रोविलेयां उणें १३.६८९; वाती उणें, दिव्या शिवाय, ९.२९९; सीणलेयां हिं उणें १८.९४०. उणें, पडा.

उत्—वर, उंच, बाहेर, श्रेष्ठ या अर्थी: शब्दास जोडून.

उतणें—(१) गर्वांत फुगणें, उकळून वर येणें, उसळणें. जेव्हाहि उतत होतें दयाद. ११.५७५. जेसैं उतलें आगी पडे। परि होभीं न लगे ॥ १८.२९१, उतास येऊन आगीत पडलेलें द्रव्य होम केल्याचें श्रेय देत नाहीं. प्रतीतिरसाचा भाऊ उते ७.१३३; दर्पसागर उते १६.३९१; सागर उतताती १६.३७१. (२) धान् ओवून मूर्ति वगैरे तयार करणें. ते ऐक्याची आठ उतली. ८.६३.

उतटणें—ताण वगून उसवणें, उकळणें. मम (मग) सिवणि जैसी उतटे। शुक्तिपल्लाची ॥ ६.२६६.

उतरडी—खाली मोठी, वर त्यापेक्षां लहान वस्तु ठेवून केलेली निमुळती रचना. मनोरथाच्या उतरडी। उतरी रची ॥ १३.११४, लहान मोठे मनोरथ मनांत आणतो (रची) व पुनः बदलतो (उतरी).

उतरणें—वरून खाली येणें, ओलांडून पलीकडे जाणें, योग्य वाटणें, ओवाळून टाकणें. उतरलें उदक पर्वतु वल्ले। १०.६८. द्वैताचां पडली तीरी (रीं)। उतरों सरला ॥ १२.१८५. ९.२२४, ९.३२५. कमें उतरला, कमीतून पार पडला, ९.४१९; कसीं उतरली १८.९०८; ग्रंथसागर

उतरौनि १८.१७५९; पाउटीं उतरतु १६.२६०; बाहिं उतरलां ११.६४८, १३.१८६, बाहीं उतरौनि १०.१६२; भांडारें उतरलीं, आणून रचलीं, ११.२६४; महानदी हे माया उतरौनियां ७.६६; रसोपव... आपण हिं उतरे, आपणाचा परिणाम रोगनिवारणानंतर आपोआप नाहीसा होतो, १८.१०७३; लोण उतरिजे ९.३७७; उतरी रची, उतरवतो, रचतो १३.११४; उतरणें, मायावदीचें उतरणें ७.८१; नुतरणें, महत्वा वरीनि नुतरे १३.६५६; मद्राका सिंधु नुतरवे १३.२५९.

उतराई—कंठ्या उपकाराच्या जाणिनेस फेट करणाची दृष्टा करणा. उतराई होउनियां १५.५५२; उतराचियां होइजे, कणभूत दहावें, १७.२७१.

उतल—उथळ. ग्योळ उतलु १८.१६५७.

उताणा—वर तीव्र कडून, गर्वांत फुगून. नेमा धिवावयमाजें । उताणा नाजे ॥ १३.७१४.

उतान्ही—फार तगून, तीव्र उथळा. सुनीश्वरें उतान्ही १३.१६६; उतान्ही बाढविजे १७.१६२, - वाढविणु असे १३.११४२.

उतार—पर्याकट जाणां येईल असा उथळ प्रवाह. उतागोनये गांवाये । ठाकें ते येनी नि धरी ॥ १८.२५३. ऐक्याचियें उतारां ७.९६; पाये उतारा ७.१६४.

उत्कट—अग्निशयित, अग्निर. आपगृथ्वीउत्कटें १४.१००.

उत्कंडा—उत्फुल्लता. १२.२३१, १८.९४८. उत्कंडा भंगीं नईं १४.२६; उत्कंडा वाहे २.१४७; उत्कटें ११.६५५; उत्कंडानिभर ११.६७०; ग्रंथउत्कंडा १३.६३२.

उत्कलित—कलह, युद्ध. उदक भंगे जे हें उत्कलित। १८.१६०८.

उत्तम—अतिशय चांगले, श्रेष्ठ लोक, ने अतिशय उत्तम । १.४९. उत्तम प्रथमी भंगराजि । १.२४९. ४.१७७, १५.४७७, १६.१५०, १८.११२६. उत्तम कुल ९.४३७, उत्तमे कुलविद्या १.१८६; उत्तमु पुरुष, - पुरुष, पुरुष, पुरुष पहा. उत्तमें पुण्यें १०.१५०, उत्तमीं प्रसंसिजे २.२७२, उत्तमाचें उत्तम ९.४८; उत्तम

अधम १८.१४५४; उत्तमासि मस्तक खालविजे १२.२१३; उत्तमांगि, मस्तकांपैकी, ११.४१३; उत्तमाते अधमाते १२.१४४, उत्तमाधम १६.१५४, उत्तमाधममेदाचें १०.१०४; उत्तमहीन, बरा वाईट, १६.१४२; उत्तममध्यम-निष्ठ १८.६९४; अधमोत्तम ४.६९, ६.९६, १३.८७, १३.१०१४; अधमोत्तमप्रकाशा माझि २.२९७; क्षराक्षरोत्तम १५.५२४; देवदेवो-त्तम, श्रीकृष्णास उद्देशून, ३.२८; द्विजोत्तम १७.२८८; वीरोत्तम १७.३३३; पुरुषोत्तम, पुरुष पहा; प्रियोत्तम, प्रिय पहा; वीरोत्तम, वीर पहा; सर्वोत्तम सर्व पहा; उत्तमत्व ९.२२२, ९.४५१.

उत्तर—(१) जबाब, शब्द, वाक्य. उत्तर घे १३.७६१; येकां दो उत्तरांसवें ११.३९; प्रत्युत्तरें ९.७७, १८.७३; प्रतिज्ञोत्तर ९.१; प्रश्नोत्तर १८.१५७८. (२) पुढें, नंतर. उत्तरीं बोलें ११.२५०; उत्तरखंड १०.३९; उत्तरोत्तर, क्रमाक्रमानें, ४.१९०, १५.१९६. (३) मागचें. टांकेचेन उत्तरभागे, टांकेच्या मागच्या भागानें, ६.१९६. (४) चार दिशांपैकीं एक. उत्तराभिमुख ८.९१; उत्तरायण ८.२१८, ८.२२२; दक्षिणोत्तर, दक्षिण पहा. (५) श्रेष्ठ. लोकोत्तर प्रौढ १७.४७. (६) विराटपुत्र. ११.४६४. उत्तरणें पहा.

उत्तरणें—(१) उत्तरणें. समाधि गेलाचि उत्तरे। ६.१०१. उत्तरवेंठ, उतारपेठ, चंद्र, १७.२७३. (२) पलीकडे जाणें. उत्तीर्ण, पलीकडे गेलेला, तें(ते)थ उत्तीर्ण होये प्राणें। १.२०२; उत्तीर्णत्वा लागि ८.१२९; शतमखोत्तीर्णकरा हातीं, शंभर यज्ञ केलेल्या इंद्राच्या हातीं, १०.२२०.

उत्पत्ति—जन्म, उद्भव. उत्पत्ति...स्थितिप्रलयो ११.४९१ (१); उत्पत्ति प्रलयो १३.९९०, उत्पत्तिप्रलयो ११.४९१ (२); उत्पत्तिस्थिति ११.४९२;

उत्पन्न—उत्पन्न झालेलें, तयार झालेलें. १६.५६.

उत्पवन—हवेंत उडणें. उत्पवनासरिसा, ज्ञान-देवींत 'उत्पवनासरिसा' असा पाठ आहे, ३.४१.

उत्पाटणें—उपटून टाकणें. जे एवढें झाड उत्पाटी। ऐलें काड असे ॥ १५.२०८.

उत्प्रेक्षा—कल्पना, दृष्टांतादाखल योजलेला भाषे-तील एक अलंकार. आइकिल्यां उत्प्रेक्षे सल चढे। १०.२४८, उत्प्रेक्षा बळावते.

उत्संकु—उत्संकु खलु हा अपपाठ असावा. उत्संखलु किंवा उत्संकलु असा पाठ ध्यावा. ज्ञानदेवींत 'उत्संखलु' असा पाठ आहे. अर्थ उच्छृंखल उघड आहे. १७.१९०. उच्छंकल पहा.

उत्संग—मांडी. संतोषा उत्संगि। घर दीन्हले (लें) ॥ १२.१५०, संतोषाला आश्रय दिला. ११.१०३; १३.३९५. दीठिचां उत्संगीं ९.४७३.

उत्सर्ग—बाहेर टाकणें. १३.११९.

उत्साव—उत्सव, उत्साहानें केलेला समारंभ. १८.७९२. उत्साह, तंव अधिकाअधिक। उत्साहो धरी आगलिक। १८.६३८; भवविजयाचा उत्साहो १८.१०६०; उत्साहाचेनि अवतरणें, उत्साह आल्यानें, १४.४१०; उत्साहें १६.२३०.

उत्सुक—उत्कण्ठित, आतुर. उत्सुक बोलणें ६.१६२. औत्सुक्य पहा.

उदक—पाणी. जरि उदकें उदकीं बुडीजे। २.३३६. कल्पाति उदक उदकें। रुंधलेयां वाहो ठाके। १८.११६०. उदका एका परीतें। तरंग नाहिं चि हें निरतें। १८.११८४. २.३०५, ६.४२, ६.२७०, ७.५९ (१, २), ८.६४ (१, २), ८.१७५, ८.२४७ (१, २), ९.२२३, ९.३४९, १०.६८, १०.७६, १२.२०४, १३.४३१, १३.८८८ (१, २), १४.९४, १५.३१६ (१), १७.११६, १८.२६९, १८.३०७, १८.५५६, १८.७८३, १८.९८० (१, २). उदकाचेनि आयुष्यें ६.३९६; उदकाचेनि चि आवेसें ७.५७; उदकाचेन बलें २.३०६; उदकाचिये भूमिके, ओलसर जमिनी-वर, १७.२७९; उदकाचें सांकडें नव्हैल, पाण्याची कमतरता होणार नाहीं, ९.३८३; उदक साहाजें सपाटलें २.१०७; फटिकु चि आवडे उदक, स्फटिक पाण्यासारखा दिसतो, ७.११०; कल्पान्तिचेन उदकें १५.५३; खलाखिच्या उदका सरिसी १५.४६५; पाडलां पाडलां उदकें ६.१७४; स्वातिचें उदक १५.३८८; उदकाचिया आत्तीं रोहिणी पीतु,

पाण्याची तहान मृगजलानें भागवावी असें होईल, ११.५३; उदकातीत १५.३१६ (२); उदकपणें १८.११६५; उदकमय २.२६२; उदकलेखें ९.३८९; अनन्योदकध्रुवट, अनन्य पहा; अमे-
ध्योदक, घाणेरडें पाणी, सांडपाणी, १६.३१५; अर्धोदक अर्ध पहा; उष्णोदक, उष्ण पहा; क्षीरोदक ११.२१८; गंगायमुनाउदक १८.५१; गंगोदक १७.५२; चूलोदक ९.१३; तिलोदक १.२५३, ११.१०; पजेन्योदक १८.३६६; प्रलयोदक, प्रलय पहा; रथ्योदक, रस्त्यावर वाहणारें पाणी, ५.१५३, ९.४८४; विपोदक ८.१४५; वेद्योदक, जें जाणावयाचें तेंच पाणी, १८.१२९२; समुद्रोदक १८.३९२; हिमोदक १७.२५७; वारेनि कां उदकें ८.२१०.

उदंड—विपुल, उदंड गांति १.२०९. १८.१६५०. उदंड पहा.

उदय—उगवणें, दिसणें. कां पडावें उगीर । नें रोगां उदयो ॥ १६.३१६. ज्याचा उदय बुडेल । शतेनसि ॥ १८.५२६. ३.१९५, ५.८६, १८.१३, १८.१९४, १८.१०९. उदयाचां परिवर्ती, जन्मस्थानांत, ९.४९८; उदयीं... अस्तुसर्वें १०.८६; अभ्युदय १८.१६३६; अरुणोदय ११.१३३; उदयाचल १८.१५२२; कल्पोदय १४.१११; चंद्रोदय १८.७३२, १८.१५९५; चंद्रोदय ४.२३, १५.४१०; ज्ञानोदयीं ५.४७; दीनोदय १५.२८२, —यीं ८.१६५; सुखोदय १४.१; सूर्योदय ११.५०३, १५.३९३, १८.३५४; विदुदयोद्यानद्विरद, विदु+उदय+उद्यान+द्विरद, विज्ञानाचा उदय हेंच उद्यान, त्यांतला (उद्यानाचा नाश करणाऱा) हत्ती, १८.७. उदयें पहा.

उदर—पोट, कुस. देवकिया उदरीं वाडिला । ६.१३७. परि उदरा वैराग्य भाई आलें । बुद्धि-
चेया ॥ ६.१४८. १.१९, १०.६४, १२.८३. उदरा माजि १५.३७६; उदरा लागि १८.५६२; जगद्गुरुरोदिल, जगाचा उदरांत समावेश झाल्यामुळे जो स्थूल झाला आहे तो, ११.६९०; उदर हें थोके, पोट सपाट होतें, ६.२०९; बह्वदरें ११.३३६; मकरोदरें गुपितु, शंकर पार्वतीला ब्रह्मनिरूपण करीत असतांना

मगराच्या पोटांत राहून विष्णूनें गुप्तपणें तें ऐकलें. पार्वतीला झोप आली तेव्हां हुंकार दिले. पुढें विष्णूचा मन्त्रेन्द्रनाथ म्हणून अवतार झाला व नाथसंप्रदायाम आरंभ झाला. १८.१७३१; महद्वज्रउदरीं १४.८८; मानुको-
दरकुहर १३.७३१; मानुचेया उदरा १२.८३; सहोदर, एकाच आईच्या पोटी जन्माल आलेले, कालकृदाचें सहोदर, अमृत, १०.१७६; व्याससहोदर १७.४२७; सहोदर प्रेम, वंधु-
त्वाच्या भावातें, १३.४४५; श्री द्रव्य विष्णो-
दरीं वांटी, उपस्थ व पोट यांचें क्षेत्रस्त्री व द्रव्य असें विभागून देतो, १८.५५५.

उदलणें—उसलणें. १५.४६५.

उदाणें—भर, चहर, उता. कां उदाणि जाणि पांनि । तार आपसिया वि सोपिअ पुढें । १०.१५०. विकाराचें उदाणें ८.१११.

उदान—पांच प्राणवार्थपकी एक. हा कंठांतून मस्तकापयेंत जातो. १८.३३५.

उदार—ओर अंतराकरणाचा, मोठा, विस्तृत, मोकळा. अर्थ उदां जगमगई १.२८. २.७९, ९.२०४, ११.११७, १२.१, १२.१७४, १३.११४४, १४.२१३. उदार गदा ११.५९४, —ज्ञान १३.१६१, —परिमलें १८.८६५; उदारें दीटिवेनि १४.२२; अवसरि उदार १३.२११; नृ भवार्थी ही उदार ११.१०६; दैविकी उदारा वाचा १०.७, चोरियेचा घ(अ)नी उदारा हाणें १०.२९४; उदारपण १८.१८८३; उदारें अनिषर्जे ११.१२६. औदार्य पहा.

उदावादा—प्रकटपणा, पूर्णत्व. संख्या कथांनिचा उदावादा । एकाणंवाचा व १५.४५५. संपदा उदावादा हिं वैचिता १३.३०५.

उदास—निसंग, निरपेक्ष, नटस्थ. विभा वरि पांन उदासि । भांन नारि अनि गुरमि । २.९०. ९.२५, ९.४०८, १३.५८८, १३.५९२, १३.९७९, १३.१००८, १८.४९३. शरीरी उदासु ८.१०५; अथर्वेसी उदासपण, कंटाळा, ९.४८७; उदासहृत्तिचा ५.७७; उदासु आणि मिश्र ६.९४; व्यापक आणि उदास १२.१८०. उदासिन—उदासिनें स्नेहालें ११.१२५;

उदासीन—तैसा शंद्रियाथी उदासीनु । २.३३४,
१८.१५१, १८.३०४, उदासीनाचिया परी
९.१२६; उदासीने देंवें ११.४०७.

उद्दीपणें—उद्दीपणें पहा.

उद्दैजणें—उदयास येणें, उगवणें. उद्दैला वि
उद्दैजतले ७०। १६.१४. उद्दैजत ९.४९,
१६.८८, १६.१०९, १६.१६१; उद्दैजतां
१३.३८७, १८.९१७, १८.९७९, १८.९९२;
उद्दैजति १५.१५२; उद्दैजते ११.२३४; उद्दैजे
१३.१०३०, १५.२७१; उद्दैजेला १६.१; उद्दै-
जो, प्रकाशित होवो, १४.२०; ज्ञानाचा उदोजो,
प्रकाश, १३.५०९; उद्दैजे ५.५१, ९.४२२.

उद्दैणें—उद्दैजणें पहा. जैसा उद्दैला दिनकर । लोपी
नक्षत्राति ॥ १.१४४. सूर्यवंशी उद्दैला । सूर्यो जो
कां ॥ १०.२३४. ४.११६, ९.४७२, ११.३३३,
११.४२२, ११.४७४, १५.६१, १५.६२,
१५.३८५, १५.४४०, १६.४, १६.१४,
१६.१७७, १६.२३७, १६.३१७, १७.१३४,
१७.४०१, १८.७३०, १८.१२९०,
१८.१६०८. उद्दैलेनि ११.२४८; उद्दैलेयां
१०.४५, ११.६८३ (२), १४.१३; उदित—
हे संघामीं अति उदित । जाले असति कीर
समस्त । १.१९४; अग्निचें उदितें, तेज, ८.२११;
उदितें दिवाकरें १७.१७७, —रश्मिराजें
१४.४६; उदो, उदय, ५.८५, १०.२३३;
चिन्हाचा उदो १४.२२५; दीनउदो १०.१४४;
भाग्यउदो ११.१७५, १७.४२३; प्रतापें उदो
केला २.१९२; उदो अस्तु २.१६०, ३.२०२,
—अस्तूचा १६.१४, —अस्तूचेनि ४.९८,
—अस्तूचे लोंढे ७.७४; उदो करितां १४.८,
— करीं १०.१२७, — न करिजे ११.६८३ (१);
उदो होये ९.२६४, ९.४९७; अरुणाचा उदो
१८.८९९; उदौ, उदय, १४.२९७.

उद्गत—बाहेर आलेलें. मुखोद्गतें पुराणें १३.८२६.

उद्गार—उच्चार, बोधवचन, टेंकर. मिया घाले
तेणें उद्गारें । लागति गर्जो ॥ १०.१०९, माझ्या-
मुलेंच तूत झाले म्हणून उच्चारलेल्या बोध-
वचनादीनीं (पक्षीं टेंकर) गर्जें लागतात.
पूर्णोद्गार १८.१६४१.

उद्दंड—उद्दंड पहा. उद्दंड अज्ञान १३.६९०;

उद्दंडें १.१३१, ८.४९; उद्दंडीं हवन केलें
४.१२८.

उद्दीपणें—प्रकाशणें, प्रकट होणें, दिसणें. कां जागृति
जंव उद्दीपे । तंव तंव नीद हारपे । १८.१०९८.
बोधु उद्दीपे १८.२२६; सूर्यकांतें उद्दीपावें
१४.२९४; उद्दिपणें, पेटणें, इंधनिं आगि उद्दिपे
११.६८२.

उद्देश—अभिप्राय, हेतु, आशय. ३.३४, ६.२९१,
१०.२६२, १०.२७८. उद्देशा लागौनियां
३.१६२, —साठि १६.२०; योगयुक्तिचा उद्देशु
५.१६०; उद्देशें, उदाहरणार्थ, त्याकरितां; उद्देशे
एक दोनि । जाइजति बोलनि । १.१०४,
१०.१७२; ईश्वरोद्देशें १८.१४३२; उचितदेव-
उद्देशें १७.३५७; देवपितरोद्देशें ९.३४९;
पितरोद्देशें ३.१२०; फलउद्देशें १८.६२८;
मजउद्देशें १२.१२९.

उद्धरणें—वर काढणें, मुक्त करणें. तेया विषयो ना
स्वयें मिले । ना उद्धरे तो ॥ १६.४५१.
१७.१९६, १७.३२२. उद्धरलां ११.६८;
उद्धार—जीणोंद्धार १०.२३४, १६.३५८,
१७.३८८; समुद्धर्ता १२.९४.

उद्दीज—-ज पहा.

उद्बोधणें—जाग्रत होणें. साच ज्ञान उद्बोधें (धे) ।
कोवलें जें ॥ १८.१४३६. उद्बोध, जाग्रति,
अनुभव, ९.९५.

उद्भट—शूर, धैर्याचा. सावायें विण उद्भट ।
१८.८५४, काहीं साहाय्य नसतांही शूर. १४.२१६.

उद्भवणें—उत्पन्न होणें, प्रकट होणें. उद्भव—
भवनोद्भवारंभस्तंभ, (विश्वरूपी) घराच्या
बांधकामाच्या आरंभाचा खांब, १८.६, 'भवन'
या ऐवजीं ज्ञानदेवींत 'भुवन' असा पाठ आहे;
विश्वोद्भवभुवन, विश्वनिर्मितीचें स्थान, १०.५.

उद्भिज—-ज पहा.

उद्यत—तयार, सज. कली उद्यत जालें १.१८४;
जुझावेया उद्यत जाले १.२१९; उद्यतायुधीं,
हत्यारांनीं सज असलेले, ११.२१३.

उद्यम—उद्योग, प्रयत्न, व्यापार. मांडवल जेया ।
उद्यमी मी ॥ ७.१७३. कां आंग जालें साहाजे (जें) ।
परि लेणें उद्यमें कीजे । १८.९५. ९.३३१,
१०.१५२, १३.४४, १३.९७३. उद्यमें विण

१८-४२७; उद्यमजात १४-२२९; ग्रंथउद्यमु
फलावेया वेव्हारा होई १४-१६.

उद्याणी—मांडणी. १६-६०.

उद्यान—बाग, उपवन. जेसा उद्यानामासि अना.।
संवरला देखीनि प्रवृत्त। १-२३०. १-४३. चंदनाचें
उद्यान १७-२२४; विवेकतरुचें उद्यानवन
१-२८; सुरतरुचीं उद्यानें १-३८८.

उद्वस—ओस, उजाड, उध्वस्त. १४-२४४.

उद्वेगणें—अस्वस्थ होणें, खिन्न होणें. भग अत्यंत
उद्वेगला। १-२६७. उद्वेग २-२९४; लौकिकाचा
उद्वेग १३-१९२; भयोद्वेगरहित १२-१६९.

उधलणें—उडणें, उडवणें, भाडणें. ३-२००.
४-१७४, १३-४४९.

उधवणें—वर उमळणें, उभें करणें, उद्धवणें.
सागरु शोषुनि उधवला। अंबरासि ॥ १-१००.
६-२६४. शिलाराशि आकाशें उधवली
१६-३७७; उधवलां ठाईं ७-८४. उधवणें,
विवेकु लुधवी साथ। १५-२२१.

उधवि—धुरांडें. उधविचें तोंड। उगळीत धूमाचें
उमड। १६-२९२.

उधाडणें—प्रकटणें, वर काढणें. आलायला तेंच
वोखटा। उधाडला हा ॥ ११-४४७. साथी उधों
नंदिजे, डोकें वर करूं देत नाहींत, १८-४९.

उधि—वाढ. ज्ञानाची उधि १३-६२०, -मि
उधी १४-२२०.

उनीद—ज्याची शोष उडाली आहे असा.
उनीदयाचें पड्डणें १२-६४.

उन्नती—उत्कर्ष, वाढ. १८-५९७. दिवसाचिथें
उन्नती १७-१३२; उन्नती धरी १७-५७,
१७-२६८, १८-१५२६; उन्नती ये १४-२४१;
सुख उन्नती १६-२००.

उन्निद्र—उनीद पहा. उन्निद्र पक्षें निद्रितें। ११-१२८.

उन्मत्त—माजलेला. ३-११५. उन्मत्तें जगें
१२-१६६.

उन्मनी—मनाचा लय झालेली स्थिति. भोगितां
उन्मनी(ती). आराख ना ॥ १२-२०८. चित्त तरि
गेलें आहे। परि उन्मनी ते नोहे। १८-२५१.
उन्मनियेचें लावण्य ६-३२०.

उन्मळणें—मुळासकट उपटून पडणें. कळती केलि
उन्मळे। १५-२५७, १५-५६. उन्मळावेया दोळें,

उपटून टाकण्याच्या हेतूनें, १५-२१२.

उन्मीलन—उपडणें, प्रकट होणें. श्री उन्मीलन
होतसे ११-१४१; उन्मीलन गेले।
परिवर्तानि आनंदसे। १५-२२, अर्द्धोन्मीलन-
स्थिति ६-२०३; जगदुन्मीलनाविरला, (१)
जगाच्या प्रकटीकरणापासून तो निराळा नाही
(अविमल) तो. अर्थाचे आच्छादना, व जगांत
जो, अर्था; (२) जगाचे उन्मीलना (प्रकटीकरण)
व विमल (स्पष्ट) करणारा, या अर्थाच्या केलिप्रिय
वासें पुढि गेले. परा उन्मीलना अर्थाचा बांध
येतो. उन्मळून पडला अर्थ उन्मळाला. १८-८;
निमित्तोन्मीलन. उन्मीलना उन्मळणें अर्थाचे
जगाच्या आदि प्रत्ययो, १०-५.

उन्मूलणें—मुळासकट उपडणें, जमेल्याची उन्मनी।
१६-१७२, १५-२००. उन्मूलन १५-२१४,
१५-२२४.

उन्मेख—प्रकटपणा, निरास, मुळ, आन, ओळखाची
उपवृत्ती, व अति कळना उन्मेख मुळें। अति
उदास मुळें १५-२०, १५-२७,
उकलनेन उन्मेखें १५-२८४; उन्मेखें
उन्मेखें १५-२६०; मनाचेनि उन्मेखें २-२८६;
उन्मेखें आधिया १३-२२८; उन्मेखचांदिणें
६-१३८; उन्मेखनेत्र ४-५७८; उन्मेखला
१५-५४९; उन्मेखयाग १४-२४८; उन्मेख
सुद्धमेक्षण, उन्मेख पण; उन्मेख सूर्यकांत-मुकुलितें,
(गुरुच्या निष्कर्षाची सुनिश्चितीच्या संस्कारांनें)
मानाच्या गुणकान मणमाच्या मुकुलगानें, १६-८;
उन्मेख-मुलोचन १३-३३८.

उन्मेप—उन्मेख पण. नम नम निमिद्र मुद्रे।
उन्मेपानी ॥ २-७०. ३-२७१, १३-५,
१३-११२९, १८-१६८८. अर्जुनोन्मेपाचे तोंडे
७-१८४.

उन्ह—उष्ण, ताप. उन्हाचेन भीम नाई। अग्नी पि
रिगो पां ॥ १७-२४५, इतकें उष्ण कीं तोंडांत
आगच शिमें कीं काय! १७-१४१.

उन्हाळा—उन्हाळा, कोरडेपणा. उन्हाळेंत जो न
तपे। १३-१४६, १४-३३३, १६-३९३.

उन्हाळा करी, मुकटून टाकणे, ६-२३५.

उप—जवळ, कमी प्रमाणां, गीण, या अर्था.
शब्दांत जोडून.

उपकंड—जयळचा, आसपासचा भाग. अस्तगिरिचां उपकंडीं १२-३५.

उपकरणें—उपयोगी पडणें, खर्ची घालणें. हें निवित ही उपकरावें । काजीं यांचां ॥ १-२१७. आपुलां अथवां(वा) परावां । ठाई उपकरिसि पांडवा । १८-१३५०. ३-१५२, १८-५५९. **नुपकरे,** येथ कृपालुपण नुपकरे । २-२३, ९-२०४, ९-३७६, १८-९६०; **उपकरण,** साहित्य, देव्हाराचि उपकरणें १३-४०६; **उपकरणजात** १३-४०८; **यज्ञोपकरण** ३-१२८.

उपकार—साहाय्य, मदत, कल्याण, हित. १-१८३, १-२२२, २-३७, १३-६३३, १३-१०२९, १७-४२७, १८-१५५७, १८-१६८६. **उपकार** करी, उपयोगी पडतो, १७-३३६, १७-३८४; **परोपकार** १३-२०८, १७-२०९; **प्रत्योपकार** १७-२८०; **ज्ञानदेवी—प्रत्युपकार** १७-२८१; **सर्वोपकारी** समर्थ १८-१७०७; **अपकारियां** उपकार ११-१०६; **अपकार...** प्रियउपकार १६-२६.

उपक्रम—आरंभ. १०-२७, १५-१४५, १८-४५३, १८-९३२. **कर्मांचा** उपक्रम १८-८३१; **सृष्टिचे**चा उपक्रमा १७-३३३; **समारंभ-उपक्रम,** योजना व आरंभ, १४-२३२; **उपक्रम** किजो ११-९३.

उपखणें—खर्ची पडणें, श्रम होणें, व्यर्थ जाणें. परि ते ही वृष्टि उपखे । जरि खडकां वरि होए ॥ ११-९५. १६-१५५, १८-६५०. **उपखा—**उपखा पडिला ९-११४; **उपखे** ठांति, श्रम मात्र पडतात, ९-३०३.

उपचार—उपाय, प्रयत्न, साधन, पूजासाहित्य. मी उपचारीं कन्हणी हीं । ना कलें गा ॥ ९-३६३. चंदनादि होईन । उपचार मीं ॥ १३-४१९. **उपचारांचा** आगम, उपभोगार्चीं साधनें एकत्र होतात, येतात, १८-३४३; **निरुपाधिका** उपचार, ज्याला उपाधि नाहीत त्याला पूजा-साहित्याची आवश्यकता नाही, ९-१५६; **यथोचितें** उपचारें ४-७०; **उपचारमिसें** ९-३६२; **उपचारसमृद्धी** ७-१३९; **आंगोपचार** १७-२०२; **निरुपचार** १२-१५१; **निरूपचारा** प्रेमा विषो, साधनापलीकडील प्रेमाचा जो

विषय होतो, १८-१३३७; **यज्ञोपचार** ९-३४७, —भरण ९-२३९; **सुखादिउपचार** १७-३२.

उपजणें—उत्पन्न होणें, उद्भवणें. हें उपजे आणि नाशे । तें मायामय दीसें (से) । यन्हावि तत्त्वता वस्तु असे । अविनाश चि ॥ २-१०५. उपजे तें नाशे । नाशलें पुनरपि दीसे । हें घटिकायंत्र तेसें । परिभ्रमे ॥ २-१५९. उपजां उपजां मरणें । नावां नावां ॥ १६-१७८. १-२४२, २-११२, २-११४, ६-१७०, ६-२०३, ७-५६, १३-१२, १३-३१२, १४-१३४, १८-७१०. **उपजत** १-११६, ६-३३१, ९-२७५, १०-८५; **उपजत खेळ** १८-४६४, **उपजतखेवो** ६-४६९; **उपजतसे** १-१२६, ११-५८३; **उपजतां** जाली, जन्मास येतांना झाली, १३-७३२; **उपजतु** असे ११-७७; **वेगु** उपजतु १०-१८८; **उपजैल** २-२८१; **उपजां** न लाहे १६-५६; **उपजौनि** १८-१०४५; **उपाये** उपजति १२-४४; **चंद्रनीं** आवडि उपजे ४-२२; **चित्ता** आवडि उपजे ३-२०७; **जीवीं** चाड उपजे १०-२३९; **प्रेमा** उपजे १८-३८०, **बोधु—**८-१७९, **मत्सरु—**४-११२, **विकल्पु—**१३-४७५, **सद्भावो—**६-६९; **सत्कर्मि** सुख उपजे १३-९७१; **उपजणें** निमणें १५-३१५. **नुपजणें—**तैसा नुपजे उपजवितां । क्रोधोमिं तो ॥ १६-११८. १-२६१, २-३४३, १२-८८, १२-१६५, १३-११६२, १६-१८७. **उपजवणें** २-११६, २-११८, १०-१००, १३-३०८, १६-१२८, १८-२७४; **उपजविता** १५-३१३.

उपजीवी—पोषणाचें साधन असणारा. ग्रंथोप-जीविचे, ग्रंथावर निर्वाह करणाऱ्यास, १८-१७७९; **दैवगुण-येकोपजीवी,** मोक्षप्राप्तीसाठीं लागणाऱ्या दैवी गुणांवरच आधार ठेवणारा, १६-६६.

उपटणें—तुटून पडणें, कोसळणें. जैसा राजहंसु खडकीं उपटला १८-७९५; **शोकाचां** कडां उपटत ७-८४.

उपडणें—मुळासकट उपटून पडणें. तेथ समूल उपडति । जातिधर्म ॥ १-२४९. तेथ समूल हें उपडे । ज्ञानजात ॥ २-३२७. १५-४१. धर्माचे पाये उपडी १३-६९३; **उपडूनियां** ३-२४८; **उपडून** १०-२४१; **उपडणें—**कामनेतें उपडणें १८-१०८;

उपडवणें—एकां उपडविलें। समूर्णांतें ॥ १३.२२६.

उपणणें—उंचावरून धान्य सोडून भुसा, टरफलें वारवणें, पाखडणें. कां भूस बीज एकावट। उपणितां राहे घणवट। २.१३०. कणु सांडौनि उपणिला। कोंडा जैसा ॥ ९.३२९. भूस उपणिल्यां १८.६११.

उपताप—त्रास, दगदग. परोपताप, परपीडा, १६.३२५.

उपदेशणें—बोध देणें, शिकवणें, माहिती देणें. मनु आपण अनुष्ठिली। मग इक्ष्वाकूति उपदेशिली। ४.१७. ४.३६, १३.६३३, १८.११२६, १८.१३८०, १८.१४५६. उपदेश—३.७; उपदेशामाझि गावाइं, हा नाही तो उपदेश अशी गुंतागुंत, ३.११; उपदेशा सेल दीबली, शेवटचा उत्तम उपदेश दिला, ११.६३३; कें उपदेशु कें जूझ ६.१२३; गोमटा उपदेश ३.९; भलें उपदेशा आंतुडलें, उपदेशांत चांगलाच सांपडलों, ११.३६७; अन्योपदेशाचेनि हातासनें, निराळाच उपदेश आहे अशा मिषानें, ६.११९; उपदेशु केला ४.१९; गुरूपदिष्टा विद्या, गुरूनें सांगितलेल्या विद्या, १६.२१७.

उपद्रवणें—त्रास देणें, पीडा देणें. जेतुलें काहीं उपद्रवीति १६.३९८; उपद्रव—उपद्रवांचे मेलावे १३.३४३; अदृष्टिचेनि उपद्रवें, न दिसणाऱ्या पूर्वसंचिताच्या पीडेन, १३.२२१; उपद्रवां पातलेयां १६.१९३; उपद्रवधुमालें, उपद्रवाच्या वावटळीन १३.४९०; सोपद्रवा लोका एउनि, त्रासदायक जगांत येऊन, ९.४८८.

उपनणें—उत्पन्न होणें. बायां चि धिवसा उपनला चित्ता। १.६७. जेथ कामु उपनला। तेथ क्रोधु आदि चि आला। २.३२२. १.१९७, १.२०५, २.२, २.२६, २.६४, ७.१२२, ७.१२८, ९.२७१, ११.३१६, ११.३६६, ११.६२८. उपनलां चि ठाई, उपजल्या ठिकाणींच, ११.४१७.

उपपत्ति—उगम, कार्यकारणभाव, तत्त्वनिर्णय, सिद्धांत. उपपत्तिची बाहे। उभूनि सांघों ॥ १८.३९९, हे सर्व सिद्धांत स्पष्ट करून सांगतो. ९.१०४, १८.१४१९. उपपत्तिचेनि उवायें, तत्त्वनिर्णयाचा विस्तार करून, १८.१३७९; उपपत्तिचेनि सुरबाडें, क्षेत्राची उपपत्ति, पूर्वापर संबंध दाख-

वून, विस्तारानें, १३.९३७; उपपत्तिसिं, उपपत्तिसहित, १८.६२४; उपपत्ती—२.३७०, ८.१६३, ९.६८, ९.१२९, ९.१३१, ९.१३९, १०.२६, ११.३९६, ११.६९४, १७.४०६, १८.१४१७; मज हें उपपत्ती नैये, मला याचा उमज पडत नाही, २.४९; उपपत्तीं, उपपत्तीन, १४.४०.

उपमणें—सारखेपणा दाखवणें, तुलना करणें. तैसें ज्ञान हें उपमिजे। ज्ञानेंती चि ॥ ४.१८१. तर तेया तेजाची थोरी। उपमूं येती ॥ ११.२३४. उपमा—उपमेचा काटालां, उपमेच्या तराजूंत, ८.२६२; उपमाश्लेषकोंदाकोंदी १३.११५८; उपमा असे १२.१५९ (२); —आली, सुचली, १२.१५९ (१); ज्ञानासि उपमा घडे, ज्ञानाचें मोजमाप घेतां येईल, ४.१७९; पाडें जरि उपमा पाहजे, बरोबरी करण्यास उपमा पाहिजे असली तर, ६.४८२; उपमां केवि, (१) क्रि. कशी उपमा द्यावी?, (२) ना. उपमंत काय सांगावें?, १६.११५; उपमे येतां १६.१७१; उपमेसि नुपकरे ९.२०४; तो ही उपमो नोहे, त्याची ही उपमा देतां येणार नाही, १८.१७६७, ज्ञानदेवी—‘उपमे नव्हे’ १८.१७८९.

उपयोग—उपयुक्तता, साहाय्य, मदत. ५.१७६, ११.२०. अनुपयोगी १६.२१२. उपेग पहा.

उपर—वर, वरची बाजू. मी तल उपर कणता। १३.४१७, स्वारी चालत असतांना, ‘सखल, उंच भाग आला आहे’ अशी सूचना देणारा चोपदार. उपरि पहा.

उपरत—(१) उलट. इथे उपरती ज्ञानचिन्हें, वर वर्णिलेल्या चिन्हांच्या उलट जीं ज्ञानचिन्हें, १३.८४६; अधिचीं हीं मूळें उपरतिं दाविलीं, खालचीं मुळें, उलट (वर) आहेत असें सांगितलें, १५.२०७; उपरतें जाणे १८.७२५; उपरतें मांडिलें ११.३७९. (२) वरची. उपरता शाखा १५.२०३; उपरतविणें—आतलें उघड करून दाखवणें, घडी उघडून दाखवणें, दूस उपरतविलें १८.८२.

उपरति—वैराग्य. ते उपरतिचां बाबें सेलत। ७.९८. चित्ता उपरति होउनि २.१७२; उपरतिरागें, वैराग्याच्या आवडीन, रंगानें, १५.१९२.

उपरम—विश्रांति, शांति, वैराग्य. ऐसा बुद्धिचा उपरमु । तेया नांव ह्मणिषे शमु । १८८३१. परिणतोपरमैकप्रिय, परिपक्व वैराग्यच ज्यास आवडतें, परिपक्व वैराग्य ज्यानें मिळविलें आहे असाच ज्याला प्रिय वाटतो, १८९.

उपराट-ठ—उलटें. ९५१०. उपराठ, ना उपराठिं ज्ञानपदें । तें चि अज्ञान ॥ १३८४८, उपराठा ११५४०.

उपरि—वरच्या बाजूस, त्यावर, श्रेष्ठ. ११८, १८४०, १८४१. उपरि ढाहालिया १५१९५ (१); उपरिशाखा १५१९५ (२), १५१९७; सर्वां उपरि १०२०६, १४४३.

उपरें—आधिक्यानें, श्रेष्ठत्वांत. साचोकारें उपरें ९४४८.

उपरोध—आग्रह, भीड, अडथळा. उपरोधें, मिडेनें, १८१३२५; उपरोधें करणें १३२८८; उपरोधी, हट्ट, बालक स्तनपानां उपरोधी करी । ११७९. अनुपरोध मत, स्पष्ट, निश्चित मत, ३१८९. उरोधणें पहा.

उपलक्षण—तुलना, उपमा. ६३५८.

उपलभणें—मिळणें. परि देहाचें मोटकें उभें । चेतना तेथ उपलभे । १५३४१.

उपलवणें—उघड करणें, विस्तारानें सांगणें. प्रमेय उपलवें पुढुतीं । १४८५. ६४८५, १५४४. गोठी उपलवें १६२७३; घडी उपलविली ६२९२, ११६४१; श्रद्धा उपलविली १७४०९; उपलवणी केली १३८४९.

उपलाणा—खोगीर नसलेला घोडा. कां जीवनृपाचे उपलाणे । १८४६१.

उपवास—कांहीं न खाणें, उपास. उपवास करी, उपासमार करतो, ९५८, -कीजति १७२५६; उपवासिं मारी १७४१७; मासोपवासिं, महिनाभर उपास करून, १७३६१; उपवासी, उपवासियें अन्नं माखिलें । १३४६८, उपाशी राहून अन्न आंगास लावलें.

उपशमणें—शांत करणें. जो शरीरभावांतें उपशमी । तो अधियज्जु गा मी । ८३६. उपशम—उपशमीं निहिटिला ४१३०; उपशमू भागा आला १२१८४; उपशमाची मान मोडिली ३२४७.

उपशाखा—मोठ्या शाखेला फुटणाऱ्या लहान शाखा. शाखोपशाखा होये, मोठ्या शाखांतून लहान शाखांपर्यंत पोहोंचतें, ९१०८.

उपशांत—शमन झाले आहेत असे. सकलकामोपशांत ६८१.

उपशांति—शमन. सर्वोपशांतिप्रमदे कांतु, सर्व कामनांची शांति, हीच स्त्री, त्या स्त्रियेचा पति, १८१३११.

उपसर्ग—उपाधि, त्रास. ज्ञानिये तेयातें उपसर्गु । हाणि ह्मणति ॥ ९३१०. १३५३५.

उपसंहरणें—संपणें, ओसरणें. तो घोषु तरि उपसंहरला । ११६१. उपसंहरौनि ७३०.

उपसाहणें—सहन करणें, क्षमा करणें. तरि उणावो साहाजें उपसाहला । १६५. १३३१३, १३३३७, १३४५८, १६२१, १६२९, १८२६. उपसाहावें लागे ६३१; माउलीपणें उपसाहिजो जी १८१७४५; उपसाहावीं ११५५१.

उपहत—इजा झालेला, निस्तेज, हतवीर्य. जैसा राजकुमार पदच्युत । सर्वथा होये उपहत । १२६८.

उपहति, अपमान, जैसी मातारेंहीन वनिता । उपहति पावे सर्वथा । २१९९.

उपहार—फराळ. उपहार बोगरीन, फराळ वाढीन, १३४२०.

उपहास—थट्टा, निर्मर्त्सना. उपहासु चाल । बर्म-स्पष्ट ॥ १३२७०, निर्मर्त्सना, छळ करणारे, वर्मी लागणारे, हे वाचेच्या अवगुणांपैकीं दोष. १३२७०-२७१ पहा.

उपहित—जवळ ठेवलेलें. उपहिता चैतन्या, उपाधियुक्त चैतन्याला, १६४३; उपाधि उपहिता सेवट १५४३४; उपाधिसिं उपहित १५४७८; उपाधि उपहिताकारें १८११८०.

उपाङ्गें—जवळ येणें, मिळणें, आरंभ करणें, क्रमप्राप्त होणें, तयार करणें. ह्मणौनि तिहि प्रेम धरिलें । तें चि देणें येयां उपाङ्गें । १०११६. माणिक एक उपाङ्गें । १३७८६, माणिक रत्नासारवें जर कां एकादें मूल जन्मास आलें. आत्मसुख उपाङ्गें ५१०७; आपुलेया स्मरणाची उपाङ्गली ८१३१; मेदलेपणें उपाङ्गलें, फोड करून विस्तारानें पुढें मांडलें

१८.६९२; स्वर्ग मोक्ष उपाङ्गले १०.१२२.

उपांग—आंग पहा.

उपादान—(१) कारण. घटास माती, वस्त्रास तंतु या समवायिकारणांप्रमाणें. तें हेतु ना उपादान ।

१८.३०४. (२) प्राप्ति. मोक्षोपादान १८.१२३७.

उपादेय—घेण्यास योग्य. सर्वज्ञ जे ही होति । हेय उपादेय जाणति । ३.२२८.

उपाधि—शुद्ध स्वरूपाला अन्यरूप देणारें किंवा भासविणारें द्रव्य. रंगीत पाण्यांत रंग ही उपाधि. तांबड्या फुलामुळें स्फटिक तांबडा दिसतो, तेथें तांबडें फूल हीं उपाधि. उपसर्ग, माया, संसार, पसारा, त्रास. जीउ तैसा उपाधि । आवडे लोकां ॥ ४.२०. २.२३५, १३.९४, १५.७६, १५.४२९, १५.४३०, १५.४३४, १५.४३६, १५.४७८, १८.११८०. उपाधिचे त्याग १७.३५९; उपाधिचेनि पाडें १५.४६७; उपाधिचा बोधबा १५.२४६; उपाधिनाश १५.४६६; उपाधि-भेदहीनु, उपाधीमुळें होणाऱ्या द्वैतापासून अलिप्त, २.२९६; उपाधिमाझि गुस २.१२६; उपाधिरूप १६.४२; उपाधि उसिटिलें १८.२१; डिंभोपाधिकु विडालु, बालपणाच्या उपाधीचा दोष, १८.२२; निरुपाधि २.१४५, २.३५५; निरुपाधिक १५.४२८, १५.४३४, १५.५२४; निरुपाधिका उपचार ९.१५६; सर्वोपाधिविनास १५.४७७; उपाधी—असतेन उपाधी ५.२४; उपाधी आतला १५.४६४. औपाधिक पहा.

उपाय—इलाज, प्रयत्न, साधन, उपयोग. ३.२६१, ४.२०५, ६.६१, ७.९९, १३.९६४, १६.५१ (२), १६.१५०, १८.१०७८, १८.१२२२ (२), १८.१३७०. उपायाची उजिरी १८.१३७३; उपायांची केण ९.४६७; उपाया न ये, उपयोगी पडत नाही, १३.८६१; उपायातें कीजे १८.१२२२ (१); उपायांसि वाटा नव्हति ११.६७२; उपायबल ८.८०, उपायस्थिति १८.१२३९ (२); मोक्षउपाय १८.१२२४ (१); शास्त्रउपाय १८.१२२४ (२); सुलोपायें ६.३३४, ६.३८५, ९.५४; उपाईं जचिजे १८.१२२०, -जाचतेया १५.२३०;

उपाभ ३.२६२, ६.३२९, १०.१६६, ११.७९, ११.४६८, १८.६१९, १८.९०६, १८.१२२३; जीवनउपाभ, उपजीविकेचें साधन, १८.६०३; उपाभो ६.४२३; उपाये १२.४४, १३.१०३०, १३.१०४१, १५.२२६; हें(हे) दोनी चि उपाये, मनोरथभंग व सिद्धि हे दुःखास व सुखास कारण, १३.१३३; जेणें उपायें घडे १४.३६७; उपायें घेंति १७.१२; उपावो ४.१८४, १६.५१ (१), १८.१२३०; अनुपायनी, सहज प्राप्त झालेली, १८.३३१; उपेय, उपायानें मिळण्याजोगी, १८.१२३९ (१).

उपार्जणें—मिळविणें, संपादन करणें. उपार्जलें ८.३२.

उपासणें—अनुसरणें, सेवा करणें, भजणें. जेथं निंदिल्यांत उपासी । वैराग्य गा ॥ ९.१८७, जे झोपले असतां त्यांची सेवा वैराग्य करतें. आगम उपासिले । मूर्त होति ॥ १३.८२८. उपासित ९.२६२, १२.३२; उपासिजे ४.१२४, ६.४०८; उपासितां—लक्ष्मीपती उपासितां ३.२५; उपासिति ४.७०, ८.१२४, ९.२२६, १२.३६, १२.८०; उपासिती १२.३०; उपासिलां—यन्हांवि तन्हीं सकल मीं चि आहें । तरि कोणें कै उपासिलां नोहें । ९.२६१; उपासिली १८.१४७४; उपासिलें ९.३५३; उपासा—सी ३.८८, १३.३८४, १३.७९६; उपासीति ९.३३३; उपासन, योगाग्नीचें उपासन आणिलें ४.१२१.

उपास्ति—सेवा, पूजा. परि उपास्ति ते योग्यते । अधीन असे ॥ ३.४०. ८.१२५. उपास्तिचें कवतिक १३.४०८; आचार्यउपास्ति १३.३७०; उपास्ती—१८.१६८२, उपास्तीची पदवी १०.११९; साचा उपास्ती १३.४०४.

उपेक्षणें—हेळसांड करणें, अव्हेर करणें, टाकणें. ५.७३, १०.१४४. उपेक्षा, ह्मणाय, बायाणी उपेक्षया जांति १०.१४५.

उपेग—उपयोग पहा. जैसी काना आर्द्रि दीठि । उपेगा जाये ॥ ७.२०१. जें राजा जर घरासि प । तरि बहुत उपेग होये । १७.१८५. ४.८९, ७.४२, ११.५२४, १८.१६२७. उपेगु आधि १८.३६६; उपेगा आधि गेला १८.५७२;

उपेग करुनि घाली १३.५८६; उपेग केला १३.७२७, १८.१७७०; उपेगा गेला ३.१४०, ६.१३७, - गेलें १५.१४१; उपेगासि गेला १५.३८५; उपेगा जाइल ६.२६, ६.१६३, - जाण १६.८६, - जांति ९.३०३, - जाये २.६७, - न वचे ३.१९५.

उफका—उपेक्षा. तेथ उफकेन जो रिगे । तो नांग-वला ॥ १३.५८२, म्हातारपण येऊन शेवट जवळ आला आहे हें दिसत असतां जो उपेक्षा करतो तो फसतो. ज्ञानदेवी—‘उपेक्षूनि जो निगे’, १३.५८४.

उफगणें—रिकामा होणें, संकुचित होणें. आणि फूके भाति फुगे । रेचिली सवें चि उफगे । १३.६६३, वारा भरला कीं भाता फुगतो, व वारा सोडला कीं आकुंचित होतो.

उफलगणें—उसळून वर उडणें. उफलौनि १७.२७९.

उफाडणें—त्वेष्टानें वर येणें. दरिये माझि सिंहाडे उफाडति ११.३३९.

उब—उष्णता. वदनिचिया उबा ११.३०९. उबात, उष्णतेन त्रासलेला. कां उबातेन वख फेडिलें । ८.६५. उबारा १०.२९८, ११.६१७; आसनाचा उबारा ६.२२१; उबारा धरी १३.७२०; स्वस्वरूपउबारीं, स्वरूपसाक्षात्काराच्या उबेंत, १६.९. ऊब पहा.

उबगणें—त्रासणें, कंटाळणें. निकवेढ्या निष्ठुरा । उबगिजे जेविं सोडरा । १५.२५६. १८.२१८. भवस्वर्गा उबगले १५.२४७.

उभगणें—उबगणें पहा. ११.४४७. मीं तुसीं व्यक्तिसेजारा उभगलां, मी तुझ्याजवळ असूनही अजून तुझ्याशीं ऐक्य झालें नाहीं, म्हणून या नुसत्या व्यक्तिशेजाराला कंटाळलो आहे, १८.२८९. उभग—शाखांवरि उभगु १३.१९२, सोडूरियां—१३.५७१. उभगणें १०.५४, १२.१६७, १८.१३९, १८.१७०२.

उभजणें—उबगणें पहा. १३.६७१, १८.१८२. न तोखे उभजे ही ना १४.३२७.

उबडणें—उपटून टाकणें, नाश करणें. तैसें मनपण जै मोडे । तै इंद्रियां आधीं चि उबडे । १३.३०१.

परत्रा उबडें केलें, मोक्ष पालथा घातला, टाकला,

१६.४४९.

उंबरा—दाराच्या बाहेरच्या चौकटीचें खालचें लांकूड. मनाचा उंबरा वृत्तिसि देखों नेदी, मनाचा उंबरा सुडां वृत्तींना पाहूं देऊं नकोस, वृत्तींपासून मन अल्लित ठेव, १८.१०२४; उंबरें—रिगतां निगतां दातारें । अल्लडिजति उंबरें । १३.४१५.

उवारा—उब पहा.

उभड—पाण्याची ल्याट, उसळी, लोट. जिये ब्रह्माचलाचां आधाडां । पहिलेया संकल्पजलाचेया उभडा । ७.६७. ज्यालाचे उभडु(ड) ऊठित ११.३०८; धूमाचे उभड उगलीत १६.२९२; प्रलयांबुचा उभडु १६.१३७; उभडें—पुनरावृत्तिचेनि उभडें ७.७८.

उभणें—उभारणें, उभें करणें, रचणें, उत्पन्न होणें. गगनाचा तडवा । उभिला कोणें झणावा । १३.५६. उभिला जैसा देउलिं । जाणौनि कुंचा ॥ १३.६५७. अनुष्ठानाचें उभे, जें अनुष्ठानानें उभें राहतें, मिळतें, १८.२४५; आंगीं त्राण उभलें होतें, उभें राहिलें होतें, संचरलें होतें, १८.१०७१; करतलें उभुनि १४.१८४; कर्म-भुवनें उभितां, उभीं करीत असतांना, बांधीत असतांना, १८.४५२; गुढिया उभिति ९.५०७; गुढी उभिली ६.५२, ११.६०३; नाभिकारा उभिजे, मिजं नको असें आश्वासन देण्याकरतां हात वर करावे, १३.२८७; पडवी उभिली १८.११३७; बाहे उभिली १८.१६३७, —उभूनि १८.२७६, १८.३९९; भुजा उभूनियां १८.११२५; उभूं येईल १८.१७५५. उभणें—कवित्व उभणें जालें, पुढें उभें राहिलें, १८.१७२५. उभविणें, उभें करणें, उपजवणें. झाडि उभविलें आप । १५.३८६, १५.४५०; मीं सज्जनाकरवि गुढी उभवीं ४.५१; उभावेया १८.९७. उभा, उभारणें पहा.

उभय—दोघे, दोघे जोडीनें, दोन्ही. उभयातीत, कापूर व अग्नि यांच्या पलीकडचें, १८.१२०५; उभयता ३.२२४, —था ७.१३७; उभयबंध, पापपुण्याचें बंधन, २.२७७, हातपाय जोडून, ११.५३७; उभयबुद्धिची मीठी, मी व माझे, जीवत्व व विश्व या दोघांचे व्यापार बंद

पडतात, १५.४८१; उभयभोगुत्रासु १३.५२२;
उभययोग, क्षेत्र क्षेत्रज्ञ यांचा योग १४.८१,
—योगें, प्रकृति व पुरुष यांच्या संयोगानें,
१३.१०४९; उभयसंग, क्षेत्र व क्षेत्रज्ञ यांची
गांठ, १४.९०.

उभली—खोकल्याची दांस. उभलिचा उजगरा
१३.५७३.

उभलें—दाराचा उंबरा. वाणसिये उभलें। कोण न
रिगे ॥ १३.६९९.

उभा—ताठ, सरळ, जवळ असलेला, स्थिर,
जिवंत, संपूर्ण. दडूर सापें गीलजतु उभा।
९.५०९. लोह उमें खाये माती। १८.१३९८.
१.१७४, ६.२९५, १२.५१, १३.१०१६,
१५.३४१, १५.५०४. उभा-मी-में ठाकणें
४.९५, ९.३०५, १०.१६६, १०.२३३,
१३.५०२, १६.१९१, १६.४४१, १७.३३०,
१८.२६२, १८.८९६, १८.१७४९; उभा
ठेला १८.१५३८, उमें ठेलें ९.५१; उभा,
सज्ज, २.५३, १६.४२८; उभा, साहाय्य
करण्यास सज्ज, पाठिं उमें १४.९३;
बाहे उभा १८.१६२६; उभा-मी-में,
सतत, संपूर्ण, पूर्णपणें, १३.१३५, १३.५०६,
१७.२४७, १८.१२१०; उभा ना बैठा
११.२७३; पडिलें उमें १६.१५०; बेठा कां
उभा ११.२७०; बैसला कीं उभा ११.२२२;
मृता उमेया १३.१०९५; उमेयां, उभा अस-
तांना, १.१३५, १.१६३, ८.६२ (१); उभाट,
उंच, १३.४६; उमेपण ८.६२ (२).

उभारणें—उमें करणें, रचणें, स्थापना करणें,
प्रवृत्त करणें. कर्ता क्रिया जे उभारी। १८.५०४.
गीताश्रवणीं श्रद्धा। उभारी जो ॥ १८.१५१९.
१८.४६५, १८.१४२६. अपाययंत्रें उभारित
१६.३४२; आंगवटा उभारिला १८.७४९;
उभारलेनि दंडें ६.२०२; महाभूतांचें दलवाडें
उभारी ५.७८; संपूर्ण पद उभारे, ६.१९;
उभारणी १६.२५४, १८.३६४; उभारा—
कर्माचा उभारा १८.३०२; उभारा करितां
१८.३९.

उभावें—उभारलेली रचना, मांडव इत्यादि.
गणनावर उभावें। घडे केवि ॥ १०.१२.

उमचणें—मोकळें होणें, सुटणें, देण्याची फेड
करणें. हारि उमचावेया। जुंवार ये डाया।
१३.५४०. १८.१५६१. घेतलें उमचों न सकतां
१७.२८८. **नुमचवणें**—काइसेन हीं नुमचवे,
कशानेंही परतफेड केली जाणार नाही,
१७.२७७; **नुसुचणें**—कोणही आंगें नुसुचे,
कोटल्याही वाजूतें परतफेड होणार नाही,
१७.२८१.

उमजणें—लक्षांत येणें, समजूत पटणें, बोध घेणें.
हा उमजे आतां कवणी परी। २.८५. १४.१११,
१४.१५५. **उमज** ५.३.

उमटणें—बाहेर येणें, स्पष्ट दिसणें, उद्भवणें.
वाणें उमटत आहे मा आकाशीं। साहित्या रंगाचें ॥
६.१३३. मोटकी देहाकृति उमटे। ६.४५०. चतुर्विध
ठसा। उमटां लागे अपिसा। ७.२३. ९.७३,
१४.१००, १५.४१०, १८.१४२३. अविद्याचें
दांग उमटलें ११.२१३; अवेव उमटति १४.९७;
आंगिं उमटेल १३.२९९; चित्र उमटे ११.१८०,
१५.४११, संसार—५.१५५; जीविं व्यथा उमटे
१६.१५८; देहिं चिन्हें उमटति १३.१८३;
मूर्त्ती उमटलिया ११.२७९; रांगेंसि उमटतां,
रागाचे आरोहावरोह दिसतील, १०.१४१;
सिंपी चि एव्हडें रूपें उमटे, सूर्याचिं किरण
शिंपल्यावर पडले तर शिंपीच्या आकाराएवढेंच
रूप दिसेल, १५.१०५. **नुमटणें**—ब्रालपणाची
फूली नुमटतां, कोवळें वाळपण गेलें नाही तांच,
१०.२६६; मनीं काहिं नुमटे १३.४७६.

उमडणें—दिसू लागणें, उत्पन्न होणें. विपायें घुणा-
क्षर उमडे। १७.२९९.

उमप—पुष्कळ, अतिशय, फार, अगाध. तेया उमपा
माप कां सुजावें। ७.१५२. सुख जें उमप। अद्वैत
जें ॥ १४.४०२. डाहालिया जाती उमपा। ऊर्धा
हिं उजू ॥ १५.१४३. १३.९८५, १४.८९,
१८.८६७, १८.१५११, १८.१६८४. उमपा
आत्मेयां(या)तें देह वरि मवी, अमर्याद
आत्म्याला देहाच्या मापानेंच मोजतो,
१८.३८२; उमपें रूपें ११.११५.

उमरडणें—ओलांडणें. स्वर्गिची आठवंगी। उमर-
डूनि ॥ १३.१६२.

उमलणें—(१) फुलणें, विकास पावणें. तें उमललें

अष्टदल । ठेउं वरि ॥ १५.६. १४.९०. आखाड-
अभ्रें उमललीं १५.१२४; गर्भपत्रें उमलती
१५.९८; महातत्व उमललें १५.९३. (२) फुगून
ढिलें होणें, गळून पडणें, लय पावणें. प्रकटिया
सृष्टि उमलती, प्रकट झालेली सृष्टि लय पावते,
१५.१२५; हरडी उमललें १३.५६३.

उमसणें—सांगणें, उघड करणें. जें भिन्नाभिन्नव्यव-
हारें । उमसिल्लें ॥ १५.३०३. **नुमसणें**—जीउ जाऊ
परि नुमसे । ठेविला ठाऊ ॥ १३.२०२, लोभी
जीव गेला तरी ठेव्याचें स्थान उघड करीत
नाहीं, सांगत नाहीं. मी कर्त्ता हें नुमसे
१८.६३१.

उमाणणें—मोजणें, झाडा घेणें, अंदाज करणें.
हा संसार उमाणितें माप । ६.४६१. ८.१००,
१७.३०४. **महेंद्रमहिमा उमाणिली**, गोवर्धन
पर्वत उचलून त्याच्या खालीं गाईगोपाळांचें
इंद्रानें केलेल्या अतिवृष्टीपासून रक्षण केलें हा
संदर्भ आहे, इंद्राच्या महिमेचा झाडा घेतला व
तो कमी आहे असें दाखविलें, १०.२६६;
उमाणें घेणें, १३.११५२, १८.४९७, १८.५१९,
१८.११८५.

उमाला—लोट, पूर, प्रेम, राग इ० विकारांचा
आवेग. पोकलिचे उमाले, पोकळपणाचे लोट,
अवडंबर, ११.४५९; **महामृत्युंचे उमाले**
११.३५९; **महामेघांचे उमाले** ११.४७९;
उमाले उठिति, अंकुर फुटतात, १५.१२३.

उमाह—महापूर. काह प्रलयांनुचा उमाहो । बोधु
मानी ॥ १८.४१०, प्रलयकाळाचा महापूर नद्या-
ओहळाचे ओघ गणतीत घेईल काय ?

उमेठ—जमाव, मेळावा. भूतांचीं उमेठें ७.१७७.
उमेठा, आधिक्य, उमेठा चाचरु मांडतां,
अतिशय चाचरु लागला असतां, १८.१५८८.

उर—छाती. आझू पाउलांची मुद्रा । मी उरीं वाहें
जे सुभद्रा । ९.४७७, पावलाचा जो शुभ ठसा
अजुनही मी छातीवर धारण केला आहे. भृगूनें
ब्रह्मा, विष्णु व शिव यांच्या सहनशीलतेच्या
परीक्षेकरतां विष्णूला छातीवर लथ मारली
याचा निर्देश येथें केला आहे. या छातीवरील
डागाला श्रीवत्सलांछन हें नांव आहे. पुढील उरी
आदले । १३.७५७, चालतांना न दिसल्यामुळें

पुढें आलेली वस्तु छातीवर आदलते; उरीं
हालासि, छातीवर लाथें मारला गेलास, वरील
९.४७७ पहा, ११.१०५, उरु कुहिल्लें
१३.५५९; उराउरी, उर पहा.

उरग—सर्प. १७.२२४. दोरिण्चेया उरगा,
दोरीला सर्प समजून, १५.२२८. **सुरनरउरग**
१३.१५८.

उरणें—जाकी राहणें, शिल्लक राहणें, मग तत्वता
तत्व उरलें । ज्ञानियासि ॥ २.१३१. परिमळ घ्राणीं
उरे । ६.२४६. मरणें चि मृत्यु मारी । आपण
उरे ॥ १३.५५१. काहिं चि नुरीनि उरे । जें कां
हिं (जें कांहीं—ज्ञानदेवी) गा ॥ १८.९९९. २.१५४,
३.१२१, ३.१२५, ३.१५४, ३.२६५, ४.६२,
४.१४७(१), ५.१३३, ६.३००, ८.११५,
८.१६९, ८.२४९, ९.५३, ९.२३६, ११.४२,
१२.१८३, १३.६५३, १४.५३, १४.२२८,
१४.२३६, १५.३८१, १५.४७६, १५.४९४,
१५.५३०, १६.७६, १६.१३९, १६.३४८,
१७.३७२, १८.२६१, १८.३९६, १८.४२०,
१८.५३०, १८.५६५, १८.७९७, १८.९७१,
१८.११०४, १८.११२०, १८.११९५,
१८.११९७, १८.१२०५, १८.१२६०,
१८.१४०५, १८.१७७१. अहंभावो उरला
होआवा ५.९४; आकाशा हि वरि उरता
१५.५१६; आगा उरैल, दूरच राहील, ३.२२२;
आग्रहो चि उरे ३.६३, १८.१२७९; आमचें
काह उरैल १.२३४; (हितालागि) काह
उरैल १३.५७५; काहिं उरे १८.४०९; कै
उरैल ५.९२; कैचें उरैल ८.९९; कैचें
काह उरे ५.३८; चिखल उरे, चिखल
तेवढाच मिळतो, ९.५७; जीविं उरे ८.७३;
जैतेंसि उरिजे, जय मिळेल, २.२३२; निखल
उरे ८.५१, ९.७९; पदर उरे ६.२३७; बोळ
उरला २.२०८; मनीं उरिजे, आदर करील,
१.२२७; उरणें नाहिं १५.४०६; उरत दीसे
१७.३१४; उरावेया कारण १८.१३७१,
१८.१४०२; उरे चि ना ६.३०९, १८.१०६७,
१८.१३७६; उरेचिना ४.१४७(२); उरों
ठाकों जावें १८.५८८; उरों नेंदिसी
१८.१५४९; उरों नेंदी ६.२१७, ११.१९३,

१२.११९, १३.१७१, १३.५२३, १३.७१९,
१६.३४९, १७.४०९; उरों नेंदील १५.२३९;
उरो(रों) लाहे ९.५५; उरौनि १८.१३५१.
नुरणें—नुरती १७.१७२, १७.४०५; काहीं
नुरवी ६.२३९, ९.३९७; नुरावेया १६.३९०;
नुरे ३.२, ४.११२, ७.१११, ९.४१५,
१३.११३६, १५.२७०, १५.२७२, १५.२८३,
१६.११, १६.४६, १६.१३८, १७.२४७,
१८.१६७, १८.११५६, १८.१२५८; नुरैल
१५.२३८; नुरो १७.३६८; नुरौनि १८.९९९;
नुरौनियां १७.१८१; नुरे, ऊरणें पहा.

उराउरी—छातीस छाती लावून, झटकन, लगेच.
केवि उराउरी मज। पूसों येईल ॥ ११.३६. उराउरी
भेटति, छातीस छाती लावून भेटतात, १८.४७;
उराउरी—चांग तें उराउरी मागों। ११.५४२.

उरिण—ऋणमुक्त. आजि मज उरिणें जालिं,
आज माझ्या ऋणांतून मुक्त झालीं, १६.३३.

उरुयें—श्रेष्ठ. उरुयें...हीन ५.९३.

उरोधणें—विरोध करणें. नुरोधिं, याला विरोध
करूं नकोस, १५.२२२. उपरोध पहा. उरोध—
तुसीं सदमुख उरोधु करूं ११.५३६; उरोधु
वाडुवल्लु, वाचेच्या अवगुणांपैकीं, १३.२७०.

उर्ध्व—वर, उंच, वरच्या बाजूस. मग केतिकां खांदो-
खांदिं। येया हिंडावें उर्ध्व अधि। १५.२२७. तेव्हालिं
उर्ध्व कां उर्ध्व मूल। ना अधिचें हान शाखाजाल।
१५.२४०. १५.६३, १५.७२, १५.७८,
१५.८७, १५.२०९. उर्ध्विचें मुदल मूल
१५.१७५; उर्ध्विचेया ब्रह्मादि मनुष्यत्व चि होए
१५.२०५; उर्ध्वमुख १५.१८९; उर्ध्वमूल
१५.६२, १५.१७८, १५.२०२, १५.२०६(२),
१५.२४१; उर्ध्व शाखा १५.६४, १५.२०९;
उर्ध्वशाखांचा पैसार १५.१९६; अधोधींचां
शाखि १५.१७६; अधोर्ध्वशाखु १५.२०६(१);
अधोर्ध्व १५.९०; मध्योर्ध्वअध, मध्यें, वर,
खाली १५.७३; उर्ध्व १५.२०४; उर्ध्विचें खंड
६.२३२. उर्ध्व पहा.

उर्मिं—लहर, लाट, वेग, उमाळा. जो कासे
लागौनि तरे। तेया पव्हती उर्मिं नुरे। १८.१६७.
३.७०, १३.४९७, १३.६६६. उर्मिंभारें
११.२४८; क्रोधोर्मि १६.१२८; भूतउर्मिं

१३.४८९; विश्वासोर्मिचिनि बलें ११.२४५;
विषयोर्मिचि कलिया, विषयलाटांच्या तरंगाचे
भाग, ७.७३; समुद्रोर्मिं(मिं) १६.३६४;
सुखोर्मिचिनि बलें ९.५२३.

उर्वी—पृथ्वी, यज्ञाकरतां तयार केलेली जमीन.
८.४८.

उलग—सेवा, कष्ट, व्यवसाय. प्रवृत्तिचे उलगों
१८.४५५. उलिंग पहा.

उलंडणें—कलंडणें, उतास येणें, उलटून पडणें.
जैसें उलंडलें कालकूट। धरी कवण ॥ १.८९.
पृथिवीतल उलंडों पांत। १.१५६. देखें अमृतकुंभु
जोडला। तो पाथें हाणोंनि उलंडिला। २.२५२.
२.१४१, ६.२१८. नक्षत्र जैसें उलंडलें
६.२२६; विषयांचें विष उलंडुनि ८.१०२;
शाकांसि उलंडैल, शाखांसहित उलटून पडेल,
१५.५०; स्वभावं उलंडौनि जाये, द्रवपदार्थ
असल्यामुळें साहजिकपणेंच तें सांडून जाईल,
१८.३६९.

उलथणें—उलटें करणें, उलटून, उपटून पडणें.
उलथौनि(नि) पडति ११.४६२; कर्मवेली
उलथौनि सांडिति १३.१६४.

उलिंग—उलग पहा. उलिंग मी करीन। आंधो-
लिचें ॥ १३.४१८. अनुर्ध्वार्ण धातुनी (नीं)।
सिनांनि उली(लि)णें ॥ १८.८१४. ९.३१९. पयां
पायां उलिंग घापे, पाय श्रम घेतात, १७.२०१.
उलब—गर्भावरील वेष्टन. ना तरि उल्बाणी खोलीं।
गर्भस्थां ॥ ३.२५५.

उल्लाल—उसळी. उल्लालु घेंति ७.७३.

उल्हाटणें—उलटून पडणें, मागें फिरणें. ना तरि
भेडा उल्हाटे। विवसां जरि ॥ ७.९१, मित्र्या
मांत्रिकाला पाहून हडल मागें फिरेल काय?
उल्हाटशक्तिचेनि उजियेडें, कुंडलिनीच्या
प्रकाशांत, ९.२१३.

उल्हासणें—आनंदित होणें. समुद्र कां वायुवसें।
तरंगाकार उल्हासे। १५.३१२. १४.३८४,
१८.१२४२. उल्हासतसे १८.१२९३; उल्हा-
सितु जाला, लाटा वर उसळूं लागल्या,
११.११४; कंडु उल्हासता स्वर्गु, कंठस्थानीं
आनंद देणारा स्वर्ग, १४.१०४; उल्हास—सें
१.८४, ४.१०५, ९.३३, ९.३७८, ९.५०७,

१५.३६७; मृगजलाचेनि उल्हासें काइ भूमि तीमे, मृगजलाच्या आनंदातिरेकानें (वर्षावानें) काय जमीन मिजेल?, ९.१३६; श्रीमंतांचा उल्हास १८.४९३; सुख तेथ उल्हासु १८.१६१८; सुख जेणें सोळास, सुखाला ज्यामुळें आनंदाचा बहर येतो, १८.१७०६. उल्हासणें—उल्हासे १५.३८३.

उवल—स्पष्ट दिसणारा, शुद्ध. उवल उदैजेला चंडांशु । १६.१. निःप्रपंचें उवलें १३.३६५.

उवाइणें—विस्तार पावणें, पसरणें, आनंदित होणें, बोध घेणें. उवाइला अवयव पसरी । २.३०२. २.३७२, ५.१४२, ५.१६१. उवाइला ठाई ६.२१५; उवाइलेनि चित्तें ११.६२६; उवाई पडिलां ९.५०४; उवाअ, विस्तार, ३.२७१, आकाशाचा उवाअ १८.१२१४; उवाअ धरुं तुझां चि आंगीं बोलगे, उत्साहानें जवळ यावें तर तुझ्याच ठिकाणीं समावेश होऊन राहतो, १७.१०. उवाय—उपपत्तिचेनि उवायें, उपपत्ति पहा; वयसेचेनि उवायें १३.७७०; उवाया येणें—कैवल्याचा उवाया यावें, कैवल्य प्राप्त करून घ्यावें, १६.२६८, येणें नीकें उवायाये (उवाया ये), यामुळें खचित सुख लाभतें, १७.१३५, उवावो, आनंद, साउमा उवावो वेआवा, प्रत्यक्ष आनंद घ्यावा, १६.६१.

उवील—सायंकाळ. पं ब्रह्मा प्रातःकाळ । विष्णु तो मध्यान्हवेळ । सदाशिव उवील । बालका येया ॥ १४.११०.

उवेढा—वेढा उठविणें. उवेढा केला ११.३८२.

उशि—वर्णन, प्रसिद्धि. या अर्थाला उपपत्ति सांपडत नाही. जें बवरुंखु हा जाणे । उशि येसी ॥ १५.१४२, ज्ञानदेवींत उशि ऐवजीं 'उखि' असा पाठ आहे.

उशिना—उसणें घेऊन, अधिक नेटानें. उशिना बाईं जूझावें । २.१९०.

उष्ण—गरम, तापलेलें. सीत वेढावें । उष्ण पांघुरावें १२.६५, थंडींत थंडीचेंच पांघरूण घ्यावें व उन्हाळ्यांत उन्हाचेंच आच्छादन करावें. उष्णोदक ८.१९५; उष्णता—भंगारकणीं बहुवर्त्ति । उष्णता समान जैसी । १३.१०५७, वनिह उष्णता अभेद जेवि, आगीची उष्णता सारखीच असते, १३.९०८.

उसंतणें—शेवटास नेणें, पुरें करणें, विसावा घेणें. कृच्छ्रादि व्रतें खरपुसें उसंतितां १६.९१; उसंतु कहीं चि नाहिं, कधीही विसावा नाही, १८.१२६९. नुसंतणें—विंवीसी नुसंतितां, हडळीचा शेवट लागल्याशिवाय, तिला घालवल्याशिवाय, १७.३०९; जांभयांची परिवडी नुसंते, जांभयांचा प्रकार सारखा चालू राहतो, जांभया सारख्या येतात, १४.१७९.

उसपणें—उसपाउसप करणें, खणून बाहेर काढणें. एका कणा लागि उंदिर । असिका उसपे डोंगर । १८.३०४. आंधारें उसपतां ११.३४०.

उसलणें—जोरानें वर घेणें. समुद्रजल उसलत । आकाशवेढी ॥ १.१५५.

उससणें—वेगानें बाहेर येणें, वाढणें; दीर्घश्वास टाकणें. मणिजु उससे । अवेबु तो ॥ १४.९८. काबरें झाड उससे । १५.१०८, आभासात्मक असें झाड वाढतें. आयुष्यनदी उससे १७.१३१; उस-सौनि, जोरानें श्वास सोडून, ११.२४९. उससा श्वासोच्छ्वास. व्यग्रता पडे मिठी । उससाचिया ॥ १८.१५८७, श्वास कोंडल्यामुळें कावराबावरा झाला.

उसासणें—उल्हासित, आनंदित होणें. दुष्कृतीं चित्त उसासे, वाईट कामांतच आनंद मानतो, १४.२४८; देहाधाराचा उसासा, देह धारणास तोच एक विसावा असतो, १६.४१३. उससणें पहा.

उसिटणें—उष्टें करणें. उपाधि उसिटिलें १८.२१. उसिटा-टें, उसिटा खीनु, उष्टा खिचडा, ८.१४२; श्रीगुरुचें उसिटें १३.४४८; कुहिलें उसिटें १७.१५३.

उसिसी—उशी, न करवे उसिसी । भजगराची ॥ १३.५१४.

उहरवणें—उद्धार करणें, पलीकडे नेणें. पार्कि पाखाणि वाउनि उहरविलि । समुद्रीं कटकें ॥ १०.३५, रामाच्या नलनीलांपैकीं नलानें दगड वाहून, सेतु बांधून सैन्य पार केलें, ज्ञानदेवी—'उतरली' १०.३६.

उहीपुही—वाटाघाट, साधकबाधक विचार, चर्चा. ६.८९.

ऊंच—उंच पहा. ऊंचा मुखा माजि धांवत । ११-४१६.

ऊंची, उंचपणा. कां आकाश ऊंचिया जीके । आवढेत्या ॥ १८-८५९, उंचपणांत आकाश कोणत्याही वस्तूला जिंकेल, कोणत्याही वस्तूपेक्षां आकाश अर्थात् उंच असतें. ऊंचीं, उंच जागेवरून, ९-२२३.

ऊठणें—उठणें पहा. पुडुतीं पुडुतीं पुटें । भांगारा देतां जटे । १०-५५, एकावर एक पुटें दिल्यानें सोनें जास्तच चमकतें.

ऊठणें—उठणें पहा. ज्वालाचे उभडु(ड) ऊठित ११-३०८; आवडि दूणा थाउं ऊठी, विषयाची आवड असली म्हणजे वर्णन करतांना दुष्पट जोर येतो, १२-१६०. ऊठि—उच्च स्थान, पदवी, प्रतिष्ठा. इंद्रपणाची ऊठि उतरे ९-३२५. नूठणें—आधधणी नूठिं, अर्धतृप्त राहून मी उठणार नाहीं, १६-३०; काहिं केली जीभ नूठील, कांहींही केलें तरी जीभ उचलणार नाहीं, बोलतां येणार नाहीं, १३-५६४; गतायु नूठी १६-१२८; नूठी चि ध्रुवा जावों, ध्रुव जाण्यासाठीं उठणार नाहीं, १८-४१८; मरणवटे पडिलें नूठी, (जन्म) मरणाच्या फेऱ्यांत सांपडल्यावर सुटका होत नाहीं, १४-२७१.

ऊणें—उणें पहा. पांडवांचें ऊणें कीजे चि ना १५-२५.

ऊब—उब पहा. आणि ऊबे उबगणें आगी । १८-२१८.

विस्तवानें उष्णतेला कंटाळून चालत नाहीं.

ऊर—उर पहा. ऊरी आदल्लेयां मरण । ८-६८.

ऊरणें—उरणें पहा. तूंपण ऊरे ॥ १२-९९. नूरणें—नूरे १७-११, १८-४०५, १८-४१८, १८-१५५१; नूरौनि १७-१८.

ऊरू—मांडी. ६-१९२.

ऊर्ध्व—उर्ध्व पहा. तैत्तें मध्य ऊर्ध्व अध । हे जे गुणत्रिभेद । १४-२७६, सत्व, रज व तमाचे हे भेद. १५-१४३, १५-१४४. ऊर्ध्व तल्लोतें खांचे, ऊर्ध्ववायु खालीं रेटला जातो, ६-२३७; ऊर्ध्व ना अधि १५-१५५; ऊर्ध्वपथें १४-२९७; ऊर्ध्व १५-९०, १५-९२; ऊर्ध्व १५-६०, १५-१९८; ऊर्ध्वचिया रिगिनिगा १८-३३५; अधऊर्ध्व गुढें काढी, योगशास्त्राप्रमाणें शरीरांत असलेल्या प्राणोपप्राणांच्या मर्यादे-साठीं खालींवर—अधऊर्ध्व—वातलेले दगड—गुढे—काढून टाकतो, १८-७३६; नवां प्राणु सं. वा. श. पहा; अधोर्ध्व ११-१८८; अधोर्ध्व—कां अधोर्ध्व अवयवां । नांव देह ॥ १३-१५१; ऊर्ध्वमूल १५-५६, १५-५७, १५-१५३; उर्ध्वमूलांतीं, 'ऊर्ध्वमूल' या १५-१ श्लोकारंभापासून अखेरपर्यंत, १८-१४३९; ऊर्ध्वोत्तजू ६-२२८; ऊर्ध्वत्व १५-७२.

ऊर्मि-मीं—उर्मि पहा. २-७०. ऊर्मि व्यापिला २-६९; ऊर्मोवीण, वर्षाव न करतां, ४-११६

ऊक्—ऊक्वेद. ऊग्यजुसामु हे तीनहीं ९-२७६;

रुवेदादि तीनहीं, ऊक्, यजुस् व साम हे तीन वेद, १७-२२१; ऊग्यजुःसामे(मि) १५-१६५.

ऊक्ख—नक्षत्र. चांदिं ऊक्खें जैसिं । दिनोदहं ॥

१५-२८२, दिवस उजाडतांच चांदणें व नक्षत्रें जशीं दिसेनाशीं होतात तशीं.

ऊद्धि—वाद. योगानें मिळवलेली समृद्धि, ऐश्वर्य.

विषय ऊद्धिचेनि मीसैं पावति, विषय हे ऐश्वर्याच्या भुलावणीनें इंद्रियांना गांठतात,

२-३१३. प्राप्ति(सिं) ऊद्धिसिद्धि, मिळालेल्या ऊद्धि व सिद्धीमुल्लें, २-३५९. रिद्धि पहा.

ऊधि—तपश्चर्यादि पुण्यकर्में सतत करणारा साधु पुरुष, वेदमंत्रद्रष्टा. पै कश्यपादि ऊधिकुलें ।

११-२५९. पितृ ऊधि विद्याधर १५-१९३;

देवऊर्षीं आंतु...नारदु तो मी १०-२१६;

महर्षि—जें महर्षी वांटलें, जें महर्षीच्या वांट्यास आलें, ५-१४६; महर्षीमाप्ति १०-९०.

रिद्धि, रिषि, रूषी पहा.

ए—हा, हैं. ए कर्मिं बुडकली । बाबी किं नां ॥
 १८७०१. आधि ए दीठिचें ६.२०५, 'आधिये'
 असा पाठ ज्ञानदेवीत आदे. एआ, ह्या, ह्याल्य,
 ६.१५१, एआ अभिप्रायाचा ६.३१२; एआ
 कारणें ६.४७९; एआ जालेआ मानसा ६.४२२;
 एआ बोलाचा ६.३१५; एआ सवे होईल
 ६.३८१; एआ, यांना, ६.३६३; एआ, ह्या, अशा;
 एआ छेदु न घडे २.१४५; एआ तरुचें १५.७८;
 एआ परीं ९.४०१; एआ बोला १०.३०३;
 एआचा १३.६१; एआचेन १३.६४; एआचेनि
 १३.१७; एआतें १३.१०२२; एआ-या लागि
 ६.४१६, ९.४७०, १०.२८०, १०.२९३,
 १३.७०; एआलागि ३.२०४, ७.११९;
 एआवरि १०.११७, १३.७२, एआ ही वरि
 १०.२८२; एयां ३.२५९ (२), ४.१५३;
 एयां दोवां १.११८; एयातें ३.२५९ (१),
 एयातें साधावेया, यांना स्वाधीन करून घेण्यास,
 ३.२६०, एयां लागि १६.२३०; एयासि
 ६.१५०; एहिं, यामुळें, ३.२५८, एहीं, यांनीं,
 ३.२४७; एहींविण, ह्यांच्याशिवाय, ३.२५७.
 ए, येतो, एणें पहा. ए व ये हे प्रयोग सुटे किंवा
 शब्दास जोडून अनेक ठिकाणीं आले आहेत.
 एउतें—कडे. अर्जुना एउतें १०.५२; झाडा
 एउतें ९.३७१.

एक—पहिली संख्या दाखविणारा शब्द. एकटा,
 एकादा, कोणी एक, प्रत्येक, कित्येक, तेवढा
 मात्र, अपूर्व, सारखा, बरोबरीचा, त्या विरुद्ध
 दुसरा एक. परि एक चि कूड करीति । २.२५०.
 एयां ऐहिक ही एक धड नाही । ४.१५३. तेथ
 विश्वा एक आपण । ११.२४१. मीं आत्मा एकु
 चराचरीं । किं ह्यणति एकाचा आढळ करी(रीं) ।
 आणि कापौनि एकां मारीं । हैं चि रूढवीति ॥
 ९.१६७. एथ एकु एकातें पोखी । ऐसे बहुत पदार्थ
 एकिं । संपजति ते लोकीं । संपत्ति ह्यणिपे ॥ १६.६५.
 एकातें सावधां मारीति । एकाचीं सवैस्वें हरीति ।
 एकां लागि उभारिति । अपाययंत्रें ॥ १६.३४२.
 एक ही करणें नाहीं, कांहींच करावयाचें नाहीं,
 ९.११२; एक चि करुनि दूसरें, एकच वस्तु

दोन आहेत असें दाखविणें, १५.२४३;
 निर्मलत्व एक जालें, निर्मलपणा तेवढा राहिला,
 १३.४७३; एक जालेयां, तादात्म्य झाल्यावर,
 १५.२३८; एकहोंति, समावेश होतो, १३.९३२;
 देवेंसि स्वयें एक होंति १५.२९०; चैतन्य एक,
 तेंच अद्वितीय, २.१७७; एक निश्चित, ठाम
 असें एक, ३.३१; एक पारणें, अपूर्व पारणें,
 ४.२१९; मनाचें एक नीकें ६.४१९; शरीर तरि
 एक, तेंच, २.१०८; समर्थ एक(कु), एकादा
 समर्थ, २.९६; एक...एक, हैं, तें, ५.९३,
 एक, दुसरा, १३.१०९४; एक एकातें, एक
 दुसऱ्याला, १.१६३, एकएकाचेन, प्रत्येकास,
 १५.१४८; एकएकिं नवाई, एकेक विलक्षण,
 नवलपणाचें, ३.११; एक...एक ३.३६ व
 ३.३७ पहा. एका एका, प्रत्येक, निरनिराळ्या,
 १७.४०७. एकासिं—कैचें एकासिं मज दूसरें ।
 १५.३०३. एक चि, एकाच प्रकारचे, योग्यतेचे,
 ६.३९(१), ६.४२, ९.८५, १३.१०७१,
 १८.३२९; एक चि केवढें पसरलें, एकच असून
 केवढें पसरलें, ११.४२८; एकाचिं एकिं, एका-
 सारखीं एक, १३.१०५२; एका चि ठाया ६.४१,
 १०.२८३; एकासचें, त्या एका कौमार्याबरोबर,
 २.१०९. एकु शिष्यु एकु गुरु, १८.१२१९; एण्हडें
 एक १५.१७; काह एक, काय काय, केवढें तरी,
 १०.२६९, ११.५४८, कोणतें बरें? १७.३१७;
 काहएक १०.२४३; काहिं एक, काय बरें?, सर्व
 कांहीं, १८.११६७, १८.१४११, — मानसीक
 भाव १२.७९; कोडि एक ११.२९५; कोण्हिं एकिं
 अवसरिं १५.३२५, कोणही एक १३.१०३१;
 कोणही एकीं अवसरिं १३.३९१; कोणहीं एकिं
 अवसरिं, १८.६४२; कोणही एकी वेळीं १३.३९७;
 कोणहीं एकु वाटे जातां १७.२८८; क्षण एक
 १.२३०; तैसें एक ६.१६३; नांव एक, नांव
 पहा; बहुतां एकां ७.१००; शत एक, १५.३१;
 एक दाटें, दाटणें पहा; एक दोनि, थोडेसे,
 १.१०४, एकदोनि घांस ६.२३१; एकदु होंबे,
 एकदम जाऊन मिळतो, १८.१६६; एकत्र,
 १८.११४४; एकत्व-स्वें ६.३९३, ९.२४६,

९.२४७, १३.१५५, १५.४०४; एकपण
१८.११९५, १८.१२००, १८.१३८९, —णा
१४.३९३, —णें १८.१०००, १८.१५७७;
एकमेक १३.१४६, १८.२९३; बहुतां एकाचिया
संपत्ति, अनेकांचे ऐवज, १६.३४६; सकलैक
१३.४०८, एकैक पहा. एकि—(१) एकच.
विस्फुलिंगिं सर्व। वन्हि एकि ॥ १३.१०८०. कां
बालका एकि माए। वांचोनि जीणें काश् आहे।
१८.९०४. (२) एकत्व, परि एकि केव्हां गेली।
१५.१२४. एकिं अर्थि १८.८६; एकिं एक
गीलिल्लें, लहान तरंग मोठ्या तरंगांत लुप्त झाले,
१८.४३९; एकिं देहीं वयसाग्रय १४.१३९(२);
एकि दोनि वेळ १५.२३७; एकिं मतिवंतीं, कांहीं
शाल्यांनीं, १३.४१; एकिए विनतिए १५.२८९;
एकी कडे, एकीकडे, कडे पहा; एकी चि कालि
१३.४३८; एकी दीचेनि पराजें, एका
दिवसाच्या पोसण्यानें, १६.२२५; एकी परी,
एका प्रकारें पाहतां, ६.३७४, एका रीतीनें
६.३७८, १५.४२; एकीवडे करीतु, एका
बाजूस सारून, १८.६२२; एकि वस्तु,
एकच तेवढें सत्य, १३.१०४१; एकी चि
बुद्धि, हाच एक विचार, २.२४२; एकी चि
वृत्तिचां ठांडें १४.१३९ (१); एकी हातीं,
१.१२; एक हेला, ९.२९६, एकी हेला,
एकाच वेळीं, एकदम, ९.१२९; एकीहेला,
एकदां, १०.२४३, ११.४८; एकीं आंगमांतीं
११.१४०. एकु—जगीं एकु तेजसु। मूर्खीं हा ॥
१६.२२८, तूं आपणपेयांतें कळोलु एकु करीं। ९.९२,
तूं आपणा स्वतःला एक तरंगच समज. ईश्वर एकु
अकर्त्ता ५.८४, एकु चि, तेवढा एकटाच, ६.३९
(२), ७.१२, ११.६९१; एकु माझा भाऊ,
९.४२८; मी एकु ९.८२, ९.२४६, ९.४६६;
एकु मी चि ऐसें जाणावें। वस्तुजात तें ॥ १०.२८१;
एकु वेळ ५.१६६; तरि एकु वेळ ११.४३९; वेळ
एकु ९.२०६; एकु ना विविध, १३.११०५; एकु
...सकल लोक २.९९; चंद्रेंसिं एकु न्हवे, चंद्रा-
वर डाग असला तरी त्याचें चंद्राशीं ऐक्य नाही,
१८.२७१; संतोखु एकु ६.१४४; एकें...एकें,
कांहीं असे, कांहीं तसे, विरोध दाखवितात,
११.१२४ ते ११.१४० पहा. इयें एकें इंद्रियें,

एवढीं इंद्रियेंच, ६.९०; केतुलेनि एकें अवसरें
६.४१८; एकें अंशें, कोठल्यातरी एका भागानें,
१८.१६७०; एकें चित्तें, चित्त जरी एक असलें
(तरी भावना निराळ्या असतात), १३.४७९;
पुढें एकचित्तें पहा. एकें पाडें १३.४६१;
एकें लक्षें, एक लक्ष श्लोकांनीं, १०.२९; मज
एकें विण, मला वर्ज करून, ९.३३०, एकें वेलें,
वेळ पहा. शब्दास जोडून कांहीं शब्द येथें व
कांहीं शब्द पुढें दिले आहेत. एकाक्षर ब्रह्म,
ॐ हें एक अक्षर ब्रह्माचें निर्दर्शक, ८.११६,
एकाक्षरपणेंसिं, १८.१५००; एकाग्र ६.१८६,
एकाग्रचित्तें १३.७९६; एकांगुष्टि(ष्ठि), एक
आंगठ्यावर, पायावर, उभें राहून, १७.४१२;
एकांत, येक पहा; एकांतर, एक दिवस सोडून
दुसऱ्या दिवशीं जेवणें, व्रताचा एक प्रकार,
१७.३६१; एकानुभवं ५.२८ (१); एकाध्याई
गीता, एका अध्यायांत सर्व गीतेचा सारांश
असलेली, १८.८३; एकांगव, १२.१८५,
१४.१२, १५.४९९. एकार्थ, एकार्थत्वं, अर्थणें
(१) व (३) पहा. एकार्थें, अर्थ पहा. एकावधी,
अवधि पहा; एकावलि, आवलि-ली पहा;
एकासनीं, आसन पहा; एकखंड, अग्रखंड, ८.४३;
एकगम्य, जाणण्यास योग्य असें एकच, ११.७३;
एकचित्तें, एकाग्र चित्तानें, १८.१५३०; एकछत्र,
सार्वभौमाचें छत्र, राज्य, ९.२१६; एकताली,
हाहाकाराची ताळी, १.१५७; एकत्क, एक
वजनाचें, एकसारखें ७.२५; एकंदरें, शरीरीं
एकंदरें। केलें मन ॥ ५.१५०, वैराग्यानें विषय-
वासना काढून मन एकाग्र करावें, एकचित्त
व्हावें. ११.१६८; एकवाम—नानाभूतैकवाम
अनेक वस्तूंचें एकच स्थान, ११.५५६,
विश्वैकवाम १४.२३; एकनरेंद्र—त्रिभुवनैक-
नरेंद्र, तिन्ही भुवनांचा एकच राजा,
६.४८३; एकनाम—प्रणवैकनाम, प्रणव, ॐकार
हेंच एक नांव, ८.११६; एकनिष्ठ, विश्वास
ठेवण्यास योग्य असें एक, पटेल असें एकच,
३.१८, ५.४, —वा २.११३, एकनिष्ठतेचां
पाउलीं ७.१६८, वेदैक निष्ठा (वेदैकनिष्ठा)
जालियां, वेदांवरच निष्ठा बसल्यावर, १६.४५८;
एकनिधान—पवित्रैकनिधान, पवित्र असा एकच

ठेवा, १३.१७४, विश्वनिक्षेपैकनिधान, विश्वाची सांठवण करण्याचें, आधाराचें एकच स्थान, ११.३०३; एकनिरत, स्वधर्मैकनिरत, आपल्या कर्तव्यांतच रमलेला, ३.१०२; एक-पत्नीव्रत १३.४१०; एकपवित्र—भुवनैक-पवित्र, पृथ्वीवरील एकच (अत्यंत) पवित्र असें, १८.१७८२, सर्वाधिकारैकपवित्र, सर्व अधि-कार असलेलें, आणि अत्यंत पवित्र असें, १८.१४१६; एकप्रिय—परिणतोपरमैकप्रिय, १८.९, उपरम पहा; एकभावं, भाव पहा; एकमुखें—जेयाचि इंद्रियें एकमुखें । स्त्रिया केलीं ॥ १३.७९०, ज्याचीं इंद्रियें स्त्रियांकडे पाहात राहिलीं, जो स्त्रैण शाला; एकरस, रस पहा; एकरूप, रूप पहा; एकलभ्य—सर्वशास्त्रैकलभ्य, सर्वशास्त्रांत लाभण्यास योग्य असें एकच, १५.५३७; एकवाक्यता, वाक्य पहा; एकवाट, वाट पहा; एकवीर, वीर पहा; एकसरिता—त्रिभुवनैकसरिता, त्रिभुवनांत एकच अशी नदी, अत्यंत पवित्र या अर्थी, १०.२३७; एकसारखा १५.११०; एकहातें, एकहाथी, हात पहा; एकहारीं, एका पंगतींत, बरोबरीनें, ३.२५१, १७.३३१, एकाहारा १८.२८९, एकाहारी १४.५६; एकीकडे १८.६२२; आनंदैककला, केवळ आनंदच ज्याची कला आहे असा, अंतरात्म्यास उद्देशून, ११.३६४; पवि-त्रैक, अत्यंत पवित्र, १.४९. आणिक, येक पहा.

एकदेशी—(१) एकाच ठिकाणीं असणारा. तेणें एकदेशिये परि व्यापिलें । लोकत्रय ॥ ५.३६. व्यापक...एकदेशिय ११.६९३; व्यापकु किं एकदेशी ६.८९. (२) एकांगी, अगदीं पुरा. एकदेशी मूढ ३.१७६; समु...एकदेशी ९.१६६. येक पहा.

एकधा, एकाध, एकादा—कोणी एक, कोणताही एक, एकधा वेलु, कोणे एके वेळीं, एकदां कधीं तरी, ११.६६८; एकादेया १४.१६३; एकाधा प्रसादु १४.२३०; एकाधिप शरीरिं, कोणा एका शरीरांत, १५.३२९; एकाची वेल ९.२०३; एकाधेनि अंगें, एकाद्या बाजूनें, १७.३८५; एकाधेया वेला १३.४४०, एकाधिये वेले, एकाद्या वेळीं, १३.३९५.

येकाच पहा.

एकला-लीलें—एकटा-टी-टें, केवळ. तरि अवधान एकलें देइजे । ९.१. ३.२५७, ५.५३, ६.२०, १०.९६, १०.२८४, १०.२८५, ११.२३, १३.३९, १३.१०८, १३.३७७, १३.४३८, १३.८१९, १३.८३३, १५.२३६, १६.३५०, १७.३०८, १७.३३३, १८.१२९४, १८.१५८५. दूजेन विण एकलां ८.२४; एकलाचि १.१०६; एकलिया १८.१०१६; एकलेनि ८.५४, ११.४६५, १३.८३५, १४.२४६, १५.३०८, १८.१४९१; एकलेया ११.९५, —यां ६.११६, १८.११३५. एकलेपण १८.११५१, —णिचें १८.१५५५; येकला पहा.

एकलौता-ती-तें—(१) एकुलता एक. एकलौतें अपत्यें १५.१९, एकलौतें चराचर १४.१०९; एकलौतेया बालका १३.५०१. (२) एकुलत्या एक मुलाची आई. श्रीगुरु बहुतांची माप । परि एकलौती होउनि ठाप । १३.४०९.

एकवंचक—एकनिश्चय, एकवाक्यता. एकरूपता, ६.३९५, १३.१७, १५.५३६. येक पहा.

एकवटणें—एकत्र होणें, येऊन मिळणें, मिसळणें. १.१७, १.२०, ६.४५८, १४.३८७, १६.२५६, १८.१११९, १८.११२४, १८.१२४८. एकवटथि ६.२४४, एकवटिति १५.२६८; एकवटलेया प्रेमा ६.४८२; मजसिं एकवटलेयां १८.१४०२; एकवटूनि ९.३३४; एकवट १०.२५, १५.२८८, १५.३१९, १६.२१४, १७.३४५, १८.३७, १८.११०२, १८.११७७; एकवटें १३.९५६, १८.७१९, १८.१६६२. एकावटणें पहा.

एकवद—एकत्र, ऐक्य. १५.७३. एकवद करुनि १८.१०३१, —होउनि १८.११३१; एकावद—त्रिजगती एकावद केली, सर्वतोमुखीं आपली कीर्ति पसरविली, १८.१७०९; अहंकारेंसि एकावदी करुनि १३.५०.

एकवला—ऐक्य. १६.३९१, १८.६४७.

एकसर—एकसारखा. एकसरी देहबुद्धि १०.२१, —भूतसृष्टि ९.११६; एकसर निर्वाहो १३.८१२; एकसरा ११.१२२, १५.७०,

—रां ५४; एकसरिं—एकसरिं दोंदें निघति
१३.२७५; एकसरीं फलें पावति १८.२४९;
एकसरें, एकदम, न अडखळतां, एकसारखें,
६.१५५, ९.७९, ९.२२२, १०.२८६,
११.१७७, ११.१८५, ११.४६४, ११.६७८,
११.६८३, १७.३८१, १८.४७१. येक पहा.

एकसरणें—एकदम पुढें सरणें. तिये कांतिचेनि
पाडे(डें) । एकसरे जो ॥ १३.३०५.

एकाएक—एकटाच. मार्कंडेयो एकाएकी पण्हे
११.१८६; एकाएक चि पुरुष १८.३३०;
एकाएक (एका एकु) गेल्यां, एकांतून एक वजा
केला तर, १८.१२०६. येक पहा.

एकाकी—एकुलता, तेंवढा एकच. ६.१०६.
एकाकी, येक पहा.

एकांत—निवांत स्थान, कायमचें स्थान. बहुत-
करुनि एकांतें बसिजे गा ॥ ६.१८०. पाउलें घेंति
एकांतीं । हृदयं चि रिगे ॥ १८.९५४. १३.१९८,
१८.८३०. ऐ(ए)कांतावरि प्रीति १३.६१२;
एकांत होउनि टाईल; एकांत लामेल,
१८.१३५३; टाईल हा पाठ टाईल असणें
संभवतें. ज्ञानदेवींत 'ठायील' १८.१३६२,
असा पाठ आहे. मोक्षाचा एकांत, ६.३२१;
हृदयाचां एकांति १३.१३०.

एकादा, एकाध—एकधा पहा.

एकावटणें—एक होणें, एकत्र येणें, संघटित होणें.
हे मार्ग तरि दोन्ही । परि एकावटति निदानी ।
३.३८. वासना एकावटे, एकच ध्येय स्वीकारते,
१४.२११; भावना एकावटलिआ ६.३९२;
एकावट १.८९, १.१४७, ६.२२०, १३.४६,
१८.१७१५; भूस बीज एकावट २.१३०;
एकावटें सात ही पदें ७.१९२; सैन्यें एकावटें
सांचलीं ११.४०८. एकवटणें पहा.

एकैक—प्रत्येक, एकामागून एक, विलक्षण असें
एकेक. हें सांघों काइ एकैक । ५.४५. हें एकैक काइ
सांघावें । ६.४०६. ५.१३९, ५.१५३, १०.१९७,
१०.२३८, ११.१९६, ११.२०२, ११.२२२,
११.३९१, १३.७६, १३.४०८, १८.११.
एकैक वेगलालें १८.६९२; एकैकाचिये लीले
११.१४५; एकैकाचेनि मनोग्यापारें १.१०६.

एकोध—एकधा पहा.

एकोल—एक वेळ. ९.२०५. एकोल एक
वंकौनियां, एक वेळ पुनः सर्व संघटित करुन,
१८.१३२८. येकोल पहा.

एटाल—विटाचा तुकडा, विटकर. पैशून्याचि
एटालें टाकीति, छडी भाषणाचा, निंदेचा
बडिमार करतात, १६.३९९.

एणें—(१) येणें (क्रि.). ए, येतें, येईल, ६.२०५;
आपसैं ए १८.१२८; उल्लसों ए १५.३३०
(१); करुं ए १८.२२१; कळोलु ए, (जसा)
कळोल येतो, १८.१३९१ (१); झांकोलें ए
१८.१५९४; थोरु ए १८.२०५; दशे ए
१८.४८८; दीठी पाहों ए, दृष्टीनें पाहतां येईल,
१६.२०२; द्रवत्व ए १८.१५९५; नीद ए
१४.१८७; वृद्धासि ए १५.१९९; वस्तिसि ए
१५.३३० (२); वानिभेदासि ए १५.३०९;
वानों ए १५.७९; विचारुं ए, विचार करतां
येईल, ५.१; शरण ए १८.१३९१ (२),
१८.१४०७; साहों ए ५.१६५; सूर्यु ए
१८.१४५९; हाता ए १८.९००, —सि ए
१८.४९९; ह्मणों ए १८.२७०, —कायि
१६.३६. एं—बोधासि एं १८.११९८.
एजावेआ, येण्यासाठीं, ६.४३१;
एवजे—स्तुती तरि एवजे चांगवेया । १६.१८,
एवेल ६.३८२; एउनि १६.३६, १८.१०९;
विवेकतीर्थतटा एउनि १८.१००५; सागरा
एउनि ७.१२१; एउनु ११.६७५; एऊनि
९.२७८. एउं—यावें, येइना का! कां
आकाश वरि एउं । १४.१८२, एउं न ये
१८.५१५; एउं लागे १०.१८०; एउं—एउं
पाहें १८.२८९. एंत, येतें, व्यासकृपा संजयासि
एंत १५.५५५; एंतसे १०.१३७; पालटा
एंतसे, बदलते, १८.३४०. एता, येणारा,
एता वेगु १३.९५१; एंति १५.२९२, गाव्हाणें
देवों एंति १७.३२८, फलभार — १५.१९७,
विश्रांती —, थांबतात, १३.१०६९; न एंति,
परत येत नाहीत, १५.२८७; एंती १८.१६४४,
१८.१७५५; बैसउं एंती १३.२८०; एतु—जांतु
किं एतु आहे १५.१२९. एंथि—इंद्रियें मना
एंथि ६.४५८; पाहों एंथि ८.८३, ब्रह्मत्वा —
६.३३०. एंसी, येशील, त्रिशुद्धी एंसी

१२.१२४; ऐ, पहा. नैए—एथ हें वांचूनि काहीं। करुं नैए ॥ ३.१८८, नैए बोलें अवेवां। शरीरेंसि ॥ १५.२९४, २.२०३, ९.४१, १५.१७७, १८.११२; नां ह्यणों नैए १५.१८०, १८.१००; नैएति १५.२९६. (२) येण्याची क्रिया, आगमन (ना.) एणें ५.१०४, १५.२५३; मज शरण एणें १८.१३८९, १८.१३९०; एणें जाणें १८.९८३, १८.११६२, एणें जाणें करणें...भोगणें १५.३४०, एणें जाणें ६.४७८, १३.४८८. (३) यानें, ह्या, अशा रीतीन. एणें अज्ञान सांडी विआलें। धर्माधर्म जें ॥ १८.१३८०. १५.३३९. एणें ज्ञानें १८.५३०; एणें दलभार साचु १.१२४; एणें उपायें १८.१३७०; एणें कारणें, कारण पहा; एणें नांवें, नांव पहा; एणें प्रसाद-बलें १८.१३७८; एणें मानें, मानणें पहा; एणें मेलें १३.४६३; एणें शास्त्रेवरें १८.१२३०.

एतुल—इतका, एवढा, असा, येथला. एतुला ना तेतुला । १३.११०६. ६.१४३, ६.३९१, ९.१२९, ९.४५९, ९.५२१, १०.३४, १०.११७, ११.२६८, ११.५०३, १३.९४९, १५.३३८, १८.९०, १८.१४५, १८.१२३८. एतुला अपराध ११.५४३; एतुले दिवस ११.५०५; एतुले वेन्हीं ११.५६, १३.४३६, १३.९९२; एतुलेन ६.३८०, -लेनि-लेंनि ३.४६, ३.२६४, ४.१५५, ६.३५१, ६.४६७, ९.१५५, ११.१०, १२.१०२, १३.६७४, १३.१०८३, १८.१४०६; ऐतु-लेनि १३.१०४३, एतुलेनि असा पाठ संभवतो, ज्ञानदेवीत 'येतुलेनि' १३.१०४९ असा पाठ आढे. एतुलेया साठि १३.९०२; एयां एतुलेयांतें १३.१५०; एतुलाल—एतुलालिए ६.३४३, -लेया १७.२७, येतुल पहा.

एथ—येथें, या ठिकाणीं, या प्रसंगीं, या जगांत. तूं कोणु पां एथ कैचा । ११.२८३. १.३५, १.३७, १.३८, १.७५, १.७८, १.९६, १.९८, १.१००, १.१०७, २.९६, २.१४६, ३.१५७, ३.१८८, ५.६५, १०.२७९, ११.१५३, ११.६२८, १५.३४९. एथिचा अभिप्राय १८.१२२३; एथिची गोडी ६.२८;

एथौनि १.३३, १.३४, १.१०९, ११.६०४, १५.१७४, १५.२७०; एथौनियां १.११३, २.२०२. एथ, या जगांत, १.२१०, १५.३४३, एथ अथवा स्वर्गि १५.३३६.

एर-री-रें—(१) हा, तो, इतर, दुसरा, निराळा, बाकीचें. मग स्तन्य दे एरि ॥ ८.१२. एकु मीवांचूनि एर वाळ. केलें जिहीं ॥ १०.१२५. एरि जे दुसरी। संपत्ति कां आसुरी। १६.२६४. शिर लोटिल्यां जैसें। एर आंग ॥ १८.१२७. तेणें ब्रह्म एक आधि। एर आववी चि आंति। १८.९९६. तेथ एरीं एर देखे। आपणें जैसें ॥ १८.१५७४. १.१४६, २.२४३, २.२५७, २.३०७, ३.३७, ३.४४, ३.५९, ३.२१५, ५.७२, ५.८०, ६.८०, ७.२४, ८.२६, ८.३७, ९.११३, ९.१४२, ९.२३३, ९.३९२, ९.४६५, १०.९५, १०.३०८, ११.१२, ११.९६, ११.४५१, १३.८११, १४.४३, १४.२५५, १५.४८, १५.८८, १५.३०२, १५.३८७, १६.२४, १६.१८१, १८.२२८, १८.५९२, १८.८१६, १८.९२८, १८.१०२२, १८.१३५१, १८.१६२६, १८.१६७४. एरु, एरें, अर्जुनास उद्देशून, ६.७, ८.५३, ११.१५२, ११.१५६, १३.१०८७, १८.२८३, १८.२८८; एरें, चतुर्भुज मूर्तीस उद्देशून, ११.६२६; एरांचेनि पाडें, शत्रूंच्या (पांडवांच्या) सैन्याशीं तुलना केल्यास, १८.१६१०; एरी कळशिचें एरीं, एका कळशींतलें पाणी दुसऱ्या कळशींत, १३.११३९; एरी मोहरा केलियां, त्याच्या उलट केल्यास, १३.८४७; एरी मोहरे नळिका भविनली, पोपट पहातो त्या दिशेनें नळी फिरली, ६.७६; एर-एरां, यांना व त्यांना, १.२५१; एर सामान्य सकल ३.१५७; एक...एर १३.६१९, १८.५५०; एका...क्षर एरातें...अक्षर १५.४४३; एका गौतमासी...एरां समस्तां १७.९०; एरी कडे १५.११८, एरीकडे ६.२२१, ११.२९१; एरी विषिं १३.७९८; एन्हीं हीं दिशां, इतर दिशांतही, ५.८६. (२) एरवीं. एर सिद्ध तैसा येथें। उपायें मीं ॥ १८.१२२२, तसें पाहूं गेल्यास, योग्य उपायांनीं

मी सहज प्राप्त होईनच. एर काह्या, तर मग कां बरे?, १८-९४२. येर पहा.

एरझार-एरिझार—येरेजारे करणें, हेलपाटे घालणें. पथिकाचिया एरिझारा। सवें एणेंजाणें धनुर्द्वारा। १३-४८८. ६-६२. येरझार पहा.

एन्हविं—नाहीं तर, जर कां, तसें पाहिलें तर. तेया अडिनांव पुरुष। एन्हविं खी ना नपुंसकु। १३-९७६. ६-२३८, ६-२८८, ७-११२, ७-१७७, ७-१९३, ८-१५, ९-२५, ९-९२, १०-१५१, १०-२७९, ११-९४, ११-९५, १३-३१६, १३-४५५, १४-४२, १८-१८७. एन्हविं तन्हीं ६-३९२, ९-३११, १०-२९०. यन्हवि पहा.

एवन्ह-डा-डी-डें, एवढा-ढी-डें—आकार किंवा प्रमाण दाखविणारा शब्द. निरालंविची वाडी। त्रिभुवना एवढी। १३-४५. किं विषयज्ञानें होये। गगना एवढा ॥ १४-१५२. एवढा ग्रंथसागर १८-१७५९; एवढा विश्वाभासु १८-२०९; एवढिया मूर्ती ११-२८२; बोला एवढा श्रोता १४-६३; एवढी प्रसन्नता ११-६०३; एवढी महिमा १८-५२२; एवढे थोर सागर १८-१३६८;

परि ऐसें हें एवढें १३-७१; एवढें झाड १५-२०८, —ध्यान ११-६०२, —भरितें १८-२८७, —भाग्य १३-५, —भारी १८-७८१; क्षीरसागरा एवढें १८-१४६६; नरदेहा — १८-६१३. एवढा ढी-डें—मा आत्मेशां एवढिया प्रिया। वालभैला जो धनंजया। १८-३४०, एवढेया लाभाचा उपावो १६-५१. एव्हडा-डी-डें—एव्हडी विश्वपरंपरेची वेलांडी १५-२५१; परि सिंपी चि एव्हडें १५-१०५; एव्हडें एक सौभाग १५-१७.

एवाका, एवांका—अधिकाराची व्याप्ति, सार. महासिद्धांचा एवाका १८-१२३६; एवांका—एवं भारताचा एवांका। आगूनि अक्षरा एका। १८-१६३८, तात्पर्यांचा एवांका १८-१४४५. आवांका पहा.

एष—यश. एषा येती, यश मिळवितात, ४-९.

एसणा-णी-णें—असला-ली-लें. संसारा एसणें थोर बोझें। फेडिलें जगार्चें ॥ १८-१४६०. एसणी हे हिंसा ३-५; एसणें डेंडे १८-२८७; एसणें तीव्रपण ११-२९५; एसणें पतन १-२६०, —हें पतन २-३३०; मेरु एसणें दिसाल ६-९२. येसणें पहा.

ऐ

ऐ—येत. मावारा कमलकोशा। ऐ चि ना ॥ १४-३११.

ऐकाकी—एकाकी पहा. स्वमिं ऐकाकिया आपणें, स्वप्रांत आपण एकट्यानेंच, १५-१०७.

ऐकी—एकत्रित केलेली. आपुलिया ऐकी सत्ता, आपलें एक झालेलें अस्तित्व, १८-१०६९.

ऐक्य—अद्वैत, सारखेपणा, एक होणें. ऐक्याचें ऐक्यपण सरे। जेथ अद्वयकणु हीं विरे। १८-९९९, ज्ञानदेवी—‘हि विरे’ १८-१००५. ४-११७(२), ६-११८, ६-१८९, ७-१११, ८-४४, ८-६१, ९-९९, १३-१४६, १३-१०५१, १४-३९२, १८-१०७८, १८-११३४, १८-१२४६, १८-१३५४, १८-१३९०. ऐक्याचिये उतारां ७-९६; ऐक्याची कुलवाडि ७-१७४; ऐक्याचिया दीदी ६-३९७; ऐक्याचां परिवरीं १८-१३३६; ऐक्याचिये मुठी माझिवडें १८-९५६; ऐक्याची

उतली आहे ८-६३; ऐक्याचलाची खुंथी, ऐक्याचें आच्छादन, ऐक्यांत समावेश, ६-३९८; ऐक्यतेज ६-३८३; ऐक्यबोध १७-३८०, १८-५४२; ऐक्यभाग्य—चराचर-क्यभाग्य, स्थावर जंगम सृष्टीचें एकवटलेलें ऐश्वर्य, ८-२६६; ऐक्यभाव ४-११७ (१), १५-२; ब्रह्मैक्य १८-१०६६; मदैक्यगावि १८-१२१५; मना आणि बुद्धिचें ऐक्य, हें योगाचें सार, २-२७३; योगसंन्यासा ऐक्य ५-३०; सांख्यी...योगी...ऐक्य ५-२९. ऐक्यता—ऐक्यता पावति ३-३९; ऐक्यते ये १३-९३२.

ऐर—इतर. ऐरिं, इतरांनीं, १८-९०९.

ऐल—अलीकडे, जवळ, पूर्वी. मोक्षाचां ऐली द्वारीं १८-८९२; ऐली चि थडी १३-८४०, १८-२५३, ऐली थडिये ९-४१५. ऐली चि — ७-९४:

ऐली वदनीं ११.४१६; फलणेयां ऐली कडे १८.९२१; मरणा ऐलीकडे ९.३६१; ऐलपणा...परख १८.११३०.

ऐलाडि—या बाजूला. मागौति ऐलाडि ६.१९१.

ऐश्वर्य—वैभव, प्रतिष्ठा, ईश्वरगुण. तुज ईश्वरेश्वराचां ठां. ऐश्वर्य केले ॥ ११.५६२. ९.८६, ११.४७, ११.१७८, ११.६१८. ऐश्वर्यतेज ११.१८५, ऐश्वर्ययोग ९.९१, ११.१६३; ज्ञानवैराग्य-ऐश्वर्य ६.३७.

ऐसा-सी-सें—असा-शी-सें, अशा प्रकारें, रीतीनें, सारखें. विरिदांचे दादुले जाले। हीवां ऐसे ॥ १.१३५, १.७३, १.११२, १.११४, २.४५, २.१५२, ७.४१, ८.२८, ८.५७, १०.९५, १०.२८७, ११.१०६, १५.३१२, १६.२३४, १८.७९०, १८.७९८. ऐसा उवाडिला २.३७२, —परितोषें ९.३८९; ऐसां ६.२०, ६.४३२ (ऐ), ७.५०; ऐसिं ऐसिं १३.२००; ऐसिया आशा १३.७३७, —ओजा ७.४८, —गोठी १६.२०२, —वाटा ८.२३६; ऐसिया ऐसिया परी १३.११२८, —परीं १३.५३९; ऐसी ऐसी १३.१९३; ऐसिये परी १५.५०६, —विबंचने-पुरतें ६.३०९; ऐसीऐसीया १३.५९०; ऐसीं-ऐसीं १४.२५२; ऐसीसी १७.२१२, १८.८२०; ऐसे आणिकही १.१०८; ऐसे हे अकरा १०.९२;

ऐसें, अशा प्रकारें, रीतीनें, ८.६१, १३.५४७, १५.३११, १५.३५२; जें ऐसें हीं ८.१६; झोलु ऐसें मानूनि ८.५९; मीं चि ऐसें १०.२८१, मीं ऐसें १५.३१०. ऐसेन २.२०५, १३.४३५, १३.९४७, १५.१३१, १८.१०२५; ऐसेनि १.६१, ८.५१, ९.१९९, ९.३६०, ९.४११, १०.७१, १३.९५१, १५.३५८, १५.३७३, १८.१३५२; ऐसेनि धनें, अशा प्रकारें मिळविलेल्या धनानें, १६.३४९; ऐसेया वरि १५.३७९; ऐसेयां १५.३१६, ऐसेयातें २.५४.

ऐसेस-ऐसेस—अशा अशा प्रकारचा. १३.३९८.

ऐसेसे वाडु १३.६६; ऐसेसेयां अपराधां ११.५६४; ऐसैस—ऐसैसा आडाड १८.२९०, —व्यापाह १८.३३९; ऐसैसां कमीं १४.२३२; ऐसैसी ख्याति १५.४८३; ऐसैसें १५.५०२, १६.१३, ऐसैसें संपत्तिमीसं माजणें १६.२२७.

ऐहिक—अहिक पहा.

ऐहेर—अहेर. ऐहेरा दीठि घाल्नि १७.२८५;

ऐहेरा वाचूनीं आघवें नागवीति १६.३८५.

ऐहेव—अहिवा, सुवासिनी. आववेनि गांव(व)दारी।

ऐहेव जैसी ॥ १३.८२०. वर वर पतिपरायणत्व दाखवून दारोदार फिरणारी वेड्या हा अर्थ संभवतो. याच अर्थी ऐहेवपणे(णें) १६.३७५ पहा.

ओ

[**ओ**—महानुभावी व वाराव्या व तेराव्या शतकां-तील कांहीं जुन्या वाङ्मयांत ओ, ओ व वो हीं अक्षरें पर्यायानें येतात. येथें ओ व ओ चीं रूपें निराळीं दिलीं आहेत. वो चीं रूपें व या अक्षराखालीं दिलीं आहेत.]

ॐ, ॐ—ब्रह्मनिदर्शक अक्षर. अ विष्णु, उ शिव, म ब्रह्मा या देवांचें निदर्शक. इतर ठिकाणीं अ वैश्वानर, उ तैजस, म प्राज्ञ मिळून ॐ असें अतर्क्य अवाच्य ब्रह्माचें निदर्शक म्हणून दिलें आहे. अकार, उकार व मकार यांचें गणेशावर वसविलेलें रूपक १.१९ व २० मध्ये पहा. ॐ नमो आद्या । १.१. ८.११५. ॐकार—जेया ॐ(ॐ)काराचिये कुंसी । आखरें होंति अकारां

ऐसीं । जियें उपजत वेदेंसीं । उठिलीं तीन्हीं ॥ ९.२७५, ६.३०३, ८.११४, ९.२७४, १७.३५४, १७.३६४, १७.३७०, १७.३८१, १७.३८८; ॐतत्सत्, ॐ तेंच हें खरें सत्य, —ब्रह्म, १७.३९८; ॐतत्सदाकार १७.३४०; ॐनमो १०.१.

ॐइचिलें—एवढेंसें, कमी. १.११९, ज्ञानदेवीत 'वरचिलेनि पाडें' असा पाठ आहे.

ओखट, ओखट—वाईट, ओंगळ, अमद्र. ओखटे बोल १८.१३९५; ओखटें १.२०९, २.२०५, ९.५१०, १०.५५, ११.४७४. ओखटेनि २.२९९; ओखटिया क्रिया आदरी १८.६६२; ओखटा ५.१२६; ओखटी ९.४३९; ओखट पहा.

अखद, ओखद—औषध. रोगावर योजलेली वनस्पति, मुळी, मात्रा, रसायन इ. अखद—नातरि आयुष्य पुरलें आहे। तरि अखादि हिं काहिं नव्हे। २.६७. १५.२३१, १८.१३१, १८.१५४, १८.७०३. **ओखद**—जीउ न निगतां ओखदा। धांविजे जेवि ॥ १३.५४६. **ओखध**—आदि चि साखर आवडे। आणि ते चि जरि ओखधा जोडे। ४.२१६. **अषध**—देखें रोगातें जीणावें। अषध तरि घेयावें। ३.१९, अषधेंसीं उदासपण ९.४८७; कालज्वर अषध न मनी, कालज्वर औषधाला जुमानीत नाहीं, औषधाला उपयोग होत नाहीं, १८.६०१; दोखु अषधा नाहिं, थोडालुद्धां दोष नाहीं, ९.१९८. **ओषध**—कां ओषधाचां कडवटपणीं। जैसी अमृताची पुरवणी। २.८९, दिव्योषध, परि मात्रेचेनि मापें। दिव्योषध जैसें घेपे। १८.७७१; **रसोषध**, आपला गुण दाखवून आपोआप उतरतें, १८.१०७३. **अषधी** अमृतासारिखी अषधी। निर्वाणची ॥ २.८६. **ओषधी**, यशांत किंवा रोगनिवारणास योजलेली वनस्पति वगैरे, सोमादि ओषधी विविधा। ९.२६६, कां फलौनि शुष्कां होणें। ओषधींचे(चें) ॥ १६.१०५; दिव्योषधी—महारोगीं दिव्योषधी न विसंभिजे १८.९४६; **सर्वोषधी**—सर्वोषधींचे आगर भरीतुसें, सर्व वनस्पतींना चंद्र पोसतो याला उद्देशून १५.३७२. **औषध**—तेया औषधातें काइ वैरी। जिह्वा न ह्मणे ॥ ६.३६२, परिणामीं हितकर असलें तरी जिभेला औषध रुचत नाहीं याला उद्देशून; **औषध घेंत खेअ आपुला थाअ** लाभे काइ, औषध घेतांच गुण येतो काय? १८.९९२. **वोखद** पहा.

अषा—ओघ, आवेग. जाणिवेचिये अंशें, ज्ञानाच्या ओघानें, आवेगानें, ७.१७६.

अगरणें, ओगरणें—अन्न वाढणें. भूकैलेया पासीं। अगरिलें षट्सीं। १८.१००१. ९.४३६, १८.१४६८. राया अगरिलें १५.२१७. **अगर**, वाढलेलें अन्न, आत्मबोधाचेया अगर ४.१०६. **ओगरणें**—हें असो तेयां बोलाचीं ताटें भलीं। वरि कैवल्यरसें ओगरलीं। ६.२२२; **ओगरुनि ठेविलें** ८.११; **ओगर**—रोजु जाये दूधें ओगरें। तरि नीडु कां पियावा ॥ ४.२२०, दूध पिऊन जर रोग

जात असेल तर कडुनिंवाचा रस कां प्यावा? **अघ, ओघ**—ओढा, प्रवाह, क्रम. जन्हीं सरिता अघ समस्त। परिपूर्ण होउनिल्लत। २.३५७. १५.२६९, १८.१०३३, १८.१२१६. **अवाचेनि** मेलें, ओघामुलें, १५.३०६; **अघु** सांडूनि गंगा १४.३५०; **गंगे-यमुनेचे** अघ ११.६; **गंगेचेनि** अघें १४.३९६; **विधिचेनि** अघें आलें १८.६९६; समुद्र कां अघें पडिला, (वाफेनं मेघरूप झालेला) समुद्र ओघरूपानें वाहतो (व पुनः समुद्ररूप होतो), ६.३७७; **उगाविं...अघिं** १३.३००. **ओघ**—जैसे सरिता ओघ समरत। समुद्रामाझि मिलत। २.१७५, ४.४८, ११.४१८; **शृष्टि-संचाराचेनि** ओघें ७.६८; **कर्तव्य** हें ओघें आलें ३.१४४. **वोघ** पहा.

अज—तेज. १८.११११. **वोज** पहा.

ओजणें—प्रकाशित होणें, आंगीं तेज, सामर्थ्य येणें. म्हणौनि जे बुद्धियोगें ओजले। २.२७७. **ओजा** घालीं, **ओज**, प्रकाश, रीत, ६.१८३; **ओजा** प्रवर्तें ७.४८.

अझीलपण—भारत्व, भार. फलाचेनि अझीलपणें १५.१९८.

अझें, ओझें—भार, जबाबदारी. संभावितपणाचें **ओझें** १३.१८४. देखें पुढिल्लें **ओझें**। जरि आपुलां माथां धेइजे। ३.१७४, **अहंभावाचें** **ओझें** ७.९५; **गृहस्थाश्रमाचें** **ओझें**, ६.५०.

अटंगणें—अवलंबून राहणें. आदि तनुमनुजीवें। तूझेया बोला अटंगावें। ३.१२२. **वोटंगणें** पहा.

ओडण—आच्छादन, निवारण्याचें साधन. आगा वरिपडतां पापाण। न सुवावें केवि ओडण। ९.४८७. **वोडण** पहा.

अडवणें, ओडवणें—प्राप्त होणें, पुढें करणें. **अडवणें**, आणि भीं दोन्हीं हात अडवीं। ९.३७९. किं आत्मराजाभिये सभे। गीते अडविले खांबे। १८.१६४४. **अधिकाराचेनि** **अडवलेन** विण ६.३३९; **उपदेशु** अडवला ३.९; **युगांत** अडवलें होतें १.१६०. **ओडवणें**—मुख ओडवी ९.१५. **नोडवणें**—नोडवे ७.१८०, १८.७१९, १८.१०६८. **वोडवणें** पहा.

अडियाण—योगांतील मल. उडडियाण व जालेंडर

असे तीन बंध आहेत त्यापैकी दुसरा बंध.
६.२१०.

अंतर्गण, ओतर्गण—धातूचा रस तयार करून साच्यांत ओतून विशिष्ट घनाकार देणें. अंतर्गण—मग को(को)दली ठाये रसें । अंतर्लेनि ॥ ६.२४९.
ओतर्गण—जे अमृताची जाणो ओतली । ५.१७१, जग...माझे चि ओतलें, (मी, रस) माझ्याच रसाचें ओतलेलें, ९.२९८; रूपडें ओतलें आहे ६.१२०; समरसाचे ओतले, ओतलेले, ५.१३६. ओतर्गणें पहा.

अंत—ऊत, पूर, पूर्णपणें भरलेलें, सर्वत्र. कां कल्पातिचेया पाणिनां । काइ अंत भरताति धनंजया । १५.३०५. नेत्रयुगुलिचेनि अंतें १८.१५४१. अंतप्रोत—अंतप्रोत पटी (टी) । तंतु जैसा ॥ १०.२४४.

ओतपली—कोवळें उन्ह. ज्ञानाची ओतपली पळिली ७.१२८. ओतपली पहा.

अंतिव—अंतर्गणें पहा. ६.३२७. विकल्पाचें अंतिव ८.१४३, सिद्ध रसाचें—६.२५५. ओतर्गणें पहा.

अथिजणें—पातळ होणें. विश्वाकारें अथिजलें ९.६५. ओथिजवणें पहा.

अपणें—देणें, अपण करणें. जें इंद्रियां अ पे भा(मा)तें । ६.३५२. जे अपले माक्षिये चित्तें । ९.३३१. ओपणें पहा.

अपासिरा—ओपसर, रत्न उडून दिसण्यासाठी रत्नाखाली बसविलेला वर्खाचा चकाकणारा तुकडा. येथें, संबंध या अर्थी. उपाधिचा दूसरा । घालितां अपासिरा । १५.७६, उपाधीमुळेंच अदृश्य (१५.७५) दृग्गोचर होतें, नामरूपाचा संसार बनतो.

ओभाणें—पूर, वेग. कर्मा अकर्माचीं ओभाणें ७.७१; पाणिनांचेन वहिलेपणें आझू ओभाणें न धरिती, निरनिराळ्या बाजूनीं पाणी येत असल्यामुळें पूर असा कधींच भरून स्थिर होत नाही, म्हणून या मायापुरांत तरणें कठीण. ७.७९.

ओरपणें—ओरबाडणें. शिरांचे हीर ओरपे । ६.२३४. ओरपणें पहा.

ओरस—उत्साहाचा, प्रेमाचा अतिरेक. आत्तांचेन ओरसें १८.१७४०; ओरस पहा.

ओलखणें, ओलखणें—ओळखणें, चिन्हांनीं जाणणें, पारख करणें. ओलखणें—२.१२४, २.१२५, ३.६६, ३.७४, ४.२३, ४.७१, ४.९५, ४.१०४, ११.२८८, १३.२३६, १८.५४५, १८.५५८. ओलखों ए, ओळखतां येतो, येईल, १५.३३०; ओलखों केवि, आम्हीं कसें ओळखावे? २.२८७; गुणकर्म ओलखौनि ३.१७८; ओलखण १३.८९; ओलखणें १५.२५३; ओलखी १३.२०१. ओलखणें—मनोगत ओलखे । मुंगियेचें ॥ ६.२६९, जो विष अमृतें ओलखे । ८.२३९. ४.८९, ६.३६६, ७.५२; साच लटकें ओलखावें ८.२३७; ओलखावेयाची संज्ञा १०.२८७; ओलखी—तिथे ओलखी चि सरितें । ६.३६७, अनोलख १३.८४२, १८.१३१, —जाली १८.५४०; अनोलखण फीटलें १०.१४६; अनोलखि फीटली, परिचय झाला, ९.२७३; नोलखणें—जैसा वायसीं चंद्र नोलखिजे । ६.२९९, ४.१९९, ५.८९, ५.९८, ११.५३३. ओलखणें, सनोलख पहा.

ओलगणें, ओलगणें—सेवा करणें, आधार घेणें, भेटणें, मिळणें, प्राप्त होणें. तै संकल्पाचें आंगण । ओलगति सिद्धी ॥ ८.९. जन्मशर्ती ओलगिजे ९.२०५; पाए ओलगे ११.७२, पाइकी—१४.२०६; मज पसायदान ओलगे १६.४७०; वनश्री रितुपतिचें द्वार ओलगे, वनश्री वसंताच्या दारीं उभी राहिल, ३.१००; ओलगौनि ४.१६४; ओलग, सेवा, १३.४२३; ओलगणे—रस अक्षरांचे ओलगणे होति, रस अक्षरांचें अधिकरण (१३.१) होतील, अक्षरें रसपूर्ण होतील, १३.३. ओलगणें—ओलगावा ६.१३८; ओलगे ९.३२१. ओलगणें पहा.

ओलंडणें, ओलंडणें—वरून पलीकडे जाणें. कर्मकडा ओलंडौनि १५.२४८; नोलंडणें—समुद्री रेष नोलंडावी । ९.२८१, कर्मरेखा नोलंडिता (तां) ६.५१. ओलंडणें—जरि मुंगी मेर ओलंडी । ७.९२, १४.५१, १८.१५५५; ओलंडिजति १३.४१५; नोलंडणें—मशका नोलंडावे चि गगन । १०.६५, मुंगिये मेर नोलंडावे । १३.२५९, १३.२४५, १३.२५८, १३.६९८; रेखा

नोलांडितां १८.१२४. बोलांडणें पहा.

अलणें, ओलणें—द्रव पावणें, ओलें होणें.

हृदयाकाश सारस्वतें अले ९.२८; अल, द्रवत्व, ओलसरपणा, शारदियेचेनि अलें ६.२५८;

अलावा, सहृदयता, ९.२८५, ९.२८९,

११.५०८; कामाचा अलावा १६.३२२,

ज्ञानाचा—१३.३५३, निजवृत्तिचा—३.२१३,

वैराग्याचा—१८.१००२; शास्त्रअलावा

१८.१४४३. ओलणें—जें धूम्रजाचें गगन। ओललें

आहें(हे) ॥ ८.१४८. ओलावणी ४.२१० हा

शब्द ओवाळणी असणें संभवतें, ज्ञानदेवींत

‘वोवाळणी’ ४.२१३ असा पाठ आहे.

ओलावा—जरि पुण्याचा ओलावा। नाशिल्ल ॥

१.२३२, ९.४४४; विवेकाचा ओलावा ९.१८८.

सर्वज्ञतेचा ओलावा ८.२६८. ओलणें पहा.

ओलांतरणें—उशीरामुळें गमवणें, फसणें. ऐसा

ओलांतरला काजी ॥ ६.४३५.

अलिवा—वाळवी. पाताळ लंघीति अलिंघें

१८.६०६. वोळिंबा पहा.

अलि—ओळ, रेपा. पाउलाची अलि, पावलांचा

ठसा, ६.२९७. वोळि पहा.

अलिवटा—ओळिवटा, रहदारीची वाहती वाट.

जन्ममरणाचा अलिवटा ८.१४२, ज्ञानदेवींत

‘वोळिवटा’ ८.१४४ असा पाठ आहे.

अवंडणें, अवांडणें—मागें फिरणें, परत फिरणें.

मग अवंडति स्वर्गस्थ। पूर्वपुरुष ॥ १.२५२.

अवांडणें—ते अवांडिली देखां। ब्रह्मसि ए ॥

१५.१९९, फलभारानें वांकलेली फांदी बुंध्याकडे

येते; ऊर्ध्व वृणें अवांडेल, वर जाणारें झाड

तितकेंच (डुप्पट) वळून परत मुळाशीं येतें,

१५.१९८. वोवांडणें पहा.

अवर—खोली, कोठडी. जो आत्मबोधाचेया

अवरां। पवडला असे ॥ ६.६२. वोवर पहा.

अवाळणें—ओवाळणें. शेषदीपें अवाळी। निरंतर ॥

१३.३८८. सोहतेजें अवाळं। १५.७. वोवाळणें

पहा.

अवी—साडेतीन चरणांचा, पहिल्या तीन चरणांत

अ यमकें असलेला, छंद. १८.१७२०.

अवियेचेनि वंधें १८.१७२१. वोवी (?) पहा.

अषध-धी, ओषध-धी—अखद पहा.

अस—निर्जन, ओसाड. मागां अस फूल देखीं।

९.४०९, येथें वासाशिवाय या अर्थी. वोस

पहा.

असणणें, ओसणणें—ओषणावणें, झोपेंत

बोलणें, बरळणें. असणणें—असणाए,

झोपेंत बरळतो, १५.४५८; असणातिथा—

असणातिथांचां ग्रंथिं, कांहीं तरी बाष्पळपणें

लिहिणारांच्या ग्रंथांच्या अभ्यासानें, १५.३६२.

ओसणतां हीं, बरळला तरीही, ८.६.

असंडणें—दुर्लक्ष करून टाकणें, हेळसांड करणें,

मर्यादा टाकणें, वरपर्यंत मरून ओतणें. दिवें

चिंतामाणि लेखे। किं तेथांतें बोधें ज्ञानीनि असंडजे।

११.६१६. ३.५४, ३.१४४. असंडुनि

१.२४०, असंडुनि २.६१; अवेहेरुनि असंडिति

३.१९१; आनंदामृताचें भरितें असंडत

१८.१५४१; भरुनि असंडत असे १५.५५५.

वोसंडणें पहा.

असरणें, ओसरणें—कमी होणें, मागें हटणें, संपणें.

नातरि गुरुकृपे सवें। असरलें प्रपंचजात आववें।

११.६४६. माघीतें असरलें १८.१४१०,

—असरे ४.१४८. ओसरणें—गेयु उदास परि

ओसरे। ९.२०४, आकाश हें ओसरो। १३.४९४.

वोसर पहा.

असाण, ओसाण—पुरांत वाहून आलेली वस्तु.

सात्विकाचें असाण १०.१०८. ओसाण—

सुखदुःखांचीं ओसाणें ७.७१.

अहटणें, ओहोटणें—कमी होणें, मागें सरणें.

अहटणें—तेथ अपासु आंतुलीकडे। अहटीं लागें ॥

६.२००. धितन्य चडे ना अहटे। १५.३५८.

अहट्ट पडे १८.१०८७, — न पडे ११.१५४.

ओहोटणें—नोहोटे, दुःखी कष्टी होत नाहीं,

१३.४९५.

ओहिरी—खोली, आवार. निश्चयाची ओहिरी

८.६०.

ओह्या—हांकेस ओ देणें. नालबितां उठी। ओह्या

झणौनि ॥ १४.१८०. वो पहा.

औ

औठ—आठ पहा.

औत्सुक्य—उत्कंठा. औत्सुक्याची दाट
१८.१५४२. उत्सुक पहा.

औदार्य—उदारपणा. ११.९८, १८.१३६९,
१८.१४४६. औदार्याचा कुठडा ५.१२, -ची
संपत्ति १०.२५५; यशश्रीऔदार्य ६.३७.
उदार पहा.

औद्धत्व—उद्धटपणा. औद्धत्वे उंचावे । अहंभा २॥
१६.३८९.

औपाधिक—उपाधियुक्त, मायात्मक. तैसा उपाधि-
नाशे न दीसे। औपाधिकु फुरे ॥ १५.४६६, उपाधि
नाहीशी झाली कीं तो दिसत नाही, मायेमुळे आहे
असें वाटतें. १५.४३७, १५.४६५. उपाधि पहा.

औपध—अखद, ओखद पहा.

क

कंकण—कडें. सकंकण बाहु १८.१४०९. कांकण
पहा.

ककारांत—ककाराचा, सुमुम्ना-नाडीचा शेवट.
ककारांत फोडी, ककारांतून प्रवेश करते, ६.३०२;
ककारांतीची खिडकी उघडिली १२.५२.

कक्ष—कूस, बाजू. शैलकक्षाचीं कंदरें, डोंगराच्या
बाजूच्या दऱ्या, गुहा, १३.६११.

कक्षा—कांख, वादविवादाची बाजू, आक्षेप.
कक्षे सुदली, बगलेंत मारली, ११.६१,
हिरण्याक्षानें पृथ्वी समुद्रांत नेली तेव्हां विष्णूनें
वराहावतार घेऊन त्यास मालून पृथ्वीचा उद्धार
केला ११.६२. सिद्धांतकक्षा १८.१२३६.

कंचुकित—झग्यानें आच्छादलेले. रोमांचीं आपाद-
कंचुकित जालें, सर्वांगावर रोमांच आले,
९.५२२.

कट, कटा—(१) कष्ट, दुःख, यातना दाखविणारा
उद्धार. कट रे, अरेरे, १६.४१८. कटा, अरेरे,
हाय हाय, आहा कटा अखटे । ९.५१०, ११.३८५,
अर्जुन हाणे कटा ११.४४७; कटाकटा ११.३९५;
कटारे १३.५३८. (२) वांकड्या दृष्टीनें
सामिप्राय पाहणें. कामिनीकटाक्ष १४.१६९.

कटक—सैन्य. रावो तेथ कटक । १८.१६१४.
१०.३५. कालरात्रीचीं कटकें ११.१९६;
विषयांचि कटकें १२.४६.

कटणें—दुःखी, कष्टी होणें. संसारसीणें कटले
१७.३२८.

कटार—कट्यार. जरि भैत्रें चि वैरी मरे । तरि
वायां कां बांधावे कटारे । ४.२२०.

कटाह—कटोरा, आकाश व ब्रह्मांड उलट्या
कटोऱ्यासारखे दिसतात म्हणून त्यांस हा शब्द
लावतात. ब्रह्मकटाह १.१४७, ११.१२०,
११.१३३, ११.१४९, ११.३००, ११.४२५;
ब्रह्मकटाहाचिं भांडारें ११.२६४; ब्रह्मकटाह-
धात्री, सर्व विश्वाचें पालनपोषण करणारी दाई,
१०.१३६.

कठिण-न—घट्ट, अवघड, कठोर. कठिण—
३.२१४. काठिण्य—काठिण्याचा क्षोभ
१८.७८५. कठिन—ऐसें कठिन कोवलेपणें ।
स्नेह देखां ॥ १.२०२, कठिनें बोलें ११.४४८;
वज्रापासौनि कठिन १.१९९; मृदु आणि कठिन
२.११५; कठिनपण ६.१८७; काठिन्य
१८.७५१.

कठोर—अवघड. क्रिया कठोर तऱ्ही, क्रिया
अवघड असली तरीही, १८.९२७.

कड—बाजू, दिशा, कांठ. अण्यत्ताची पैली कड
१३.११३५. अहोरात्राचा पैलकडु, दिवस-
रात्रीच्या पलीकडे असणारा, १६.१६; कर्म
आरंभाची कड १८.१८३. कडा-कडां—
बाजूनें. कडणी कडां ११.३६८, १८.२०९;
तेया कडा १७.१९१; देवलविसेंया कडां
१८.४४२; पैलीकडां १८.१७५९; मागिला
कडां १८.४६५, मागिली कडां १८.१०३५;
माझिया कडा १६.४६९; वरिचिली कडां
१३.४७०. कडिल-कडील—जीवाप(पै)ली-
कडिली ७.११५; पैलीकडील १०.१३४.
कडूनि—चडूकडूनि २.२०४. कडे—कडेलग

६.५६; शब्दापुढें सुया किंवा शब्दास जोडून, त्या त्या पार्शी, वाजून, दिशेनें, या अर्थी व इतर संबंध दाखविण्यासाठीं, अडली कडे ९.५१; अथर्मा कडे १८.८३२; अभ्यंतरिली कडे १३.३८४; आंगभोगा कडे १३.२०९; आंगा कडे १३.१८७; आत्मेया कडे १६.११०; आंतुली कडे १४.३०, १७.१२९, आंतुलीकडे ६.२००, ६.२०४, ९.५०६, १०.१९८, १४.२०३; उपनिषदांकडे १३.८२४; ऊर्ध्वा हि कडे १५.६०; एकी कडे १८.१६७०; एकीकडे, एका वाजूस, एकत्र, ११.१६८, १३.६१८; येकि कडे ११.२३८; एरी कडे १५.११८, एरीकडे ६.२२१, येरीकडे १७.२७८; ऐली कडे १८.९२१, ऐलीकडे ९.३६१; कवणी कडे ११.१८४, ११.२०३, कवणीकडें(डे) ६.१४४, कवणी कडे ११.१९३, १५.२३९; काम्यकर्मा कडे १८.८९४; कोणही कडे १५.५२२, कोणहीं कडे ११.२६८; चौहीं कडे, सर्वत्र, ११.१९२, चौहींकडे, ११.३८६; जीउतीतिउती कडे, जिकडे तिकडे, ११.३३९; त्याचप्रमाणें इतर ५.७४, ६.२११, ६.३१३, ७.८३, ७.१२९, ८.१०९, ९.७६, ९.२३३, ९.३३३, ९.३७९, ९.४८८, १०.७२, १०.१६७, ११.२५०, ११.२६२, ११.२७१, ११.२८८, ११.३८६, १३.२२, १३.४८, १३.८२, १३.३२२, १३.४८४, १३.५०३, १३.५१८, १३.१०८२, १३.१०९४, १४.२४७, १४.२६७, १५.१३४, १६.१४८, १६.१८८, १६.२५९, १७.१२४, १८.६५, १८.४४०, १८.७०५, १८.७३७, १८.८६२, १८.१६३२. कडौनि-नु—आघवां चि कडौनि ११.४१८; आपुलेया कडौनि १८.१२८७; कोणीकडौनि ११.४३२; तिये कडौनु १३.३७५; दोराचिया कडौनि ८.२४६; भलेतेया कडौनि ११.३३४; वरिलीकडौनि ६.२४७.

कडबाड—कडबा. बैलासि कडबाडें १४.२३८.

कडवस—(१) कडेला लागून, आधारानें असणारें. कडवसां राहिले ११.३५९. (२) कडवसें, अंधार. फीटलें भेदांचें कडवसें । ७.१०९, प्रकाश

आणि कडवसें । १०.८६.

कडवसा—(१) प्रतिबिंब. जो अमूर्तीचा कडवसा । ४.१७२. (२) फटीतून पडणारा प्रकाशाचा किरण, कडवसा. चंद्रसूर्य वस्तुचेया प्रकाशा कडवसां पडति, त्या वस्तुच्या प्रकाशापुढें चंद्रसूर्य कडवशाप्रमाणें दिसतात, १५.२८१; बुध्यादिकें...हे जेयाचे कां कडवसे, बुद्धि ही गीतेंतील ज्ञानापुढें कडवशासारखी आहे, १८.१३१६.

कडसणें—विचार करणें, छाननी करणें, कसास लावणें, तावून सुल्यवृत्त वणें. मग ज्ञानाभिसंपर्कें । कडसिलें विवेकें । १.५२. तैसे यमभियर्मी कडसले । ४.६४. निवडितां सानेंथोरें न कडसी १६.१५३; श्रोतेयां कडसावें न लगे ६.२७. कडसणी—नेणति सानेया थोरा कडसणी करूं । ९.२०१, ४.७९, १८.५५२; कडसणीं(णी) ९.३६८; मंत्राची कडसणी १८.३७२; युक्तिकी - २.३४२, व्यक्ताव्यक्ताची - ८.१७२, सुखदुःखाची - ६.८५; दधिकडसणी २.१२९.

कडा—डोंगराचा मुळका, डोंगराची तुटलेली वाज. कडां पाथेरी कीजे । १३.९४२. कडेयासि तलवटीं, पायथ्यावरून (उलटून) कड्याजवळ, ४.७४; धैर्याचे कडे १२.४९; शोकाचा कडां उपटत ७.८४; कर्मकडा १५.२४८.

कडाड—(१) डोंगराचा कडा. कडाडिं लोटिला गाडा । १३.७५३. कडाडिं जो गाडा मोडे, कड्यावरून पडून जो गाडा मोडतो, १८.६४३. (२) चाणाक्ष, जाणता. कडाडां आणि गाडिसासा, चाणाक्ष आणि मंद, जाणता आणि नेणता, ११.९७.

कडियाली—गोल कडें, माळ, वेष्टण. जाली धीदा भुवनासि कडियाली । ११.३१२. मोतियांची कडियाली लेहला ९.५२४.

कडू—गोडाच्या विरुद्ध, न रुचणारी चव. कडू दूधिया माखिला । गुळें जैसा ॥ १३.४६७. १६.११५. कडू मडुर १६.२४९; गोडिरें...कडू १८.८०१; कडवटपण—ओपधाचा कडवटपणीं २.८९; कडवट १७.१३८, १८.१८४, -पण १८.९२०; कडवाले-पण १८.१३८४.

कडणें—काढणें पहा.

कण—अणुमात्र पदार्थ, दाणा. ९.१५२, १३.२३५, १३.९५५ (२), १५.४३३, १८.२५१, १८.६०४. कणें विण सोपटें ९.४२९; कण-कोंडा ९.३२९; कणा भूसा १८.९३५; अर्पि कणु ९.१३५; सालिचा कणु, साल झाडाचें बीं, १८.१२८०; अंगारकण १३.१०५७; अद्वयकण १८.९९९; अमृतकण १.५६; अवकण, फोल दाणा, ९.४५; जीवकण १८.१२६६; निकण, कण नसलेला, निकण वाढे धनंजया । कणेंसि कोंडा ॥ १३.९५५ (१), (छाया जशी रूपावरोवर असते तसा) कणरहित कोंडा हा कणावरोवर वाढतो; बीजकण ९.४०६ (२); मकरंदकण ११.१५८; लवणकण ९.४५७, १३.९१४; विकण १८.५०१; सूर्यकण ८.८९; स्वेदकण ९.५२४; हिमकण १४.३८२. **कणि**—माणिकुलेयांचियां कणियां ६.२६४; **कणिका**—बीज कणिके मक्षि असे । ९.४०६ (१); लवणांची कणिका १८.९८०; परमाणु-कणिका १३.१०७९; बीजकणिका ७.५४, ११.६३८, १४.९४; स्वेदकणिका ११.२४४.

कणव-वा—करुणा, दया, कुपा. **कणव**—सकणव १८.१२३१, -पणें २.२०६, १६.२५४. **कणवा**—चातकाचिये कणवे । मेढु पाणियेंसि धावे । १८.१४५८, ६.४१०, १७.३२९; कणवा दीधला १८.१३१८; हाणि कणवा घेपति १३.१०३७.

कणिस—धान्याचा तुरा, गुच्छ, भुडा. मग कणिसौनि कणु झडे । तो विरूढला कणिसा चढे । १८.२५१. ९.४२९. **कणिसांचां निर्वाला**, धान्याची परिपक्व दशा, येथें मोजमाप अंदाज या अर्थी, १४.१२५; उंसाचीं कणिसें, निरुप-योगी असतात, १८.५७३.

कंथ—पति. १८.१०७५.

कथणें—सांगणें, वर्णन करणें. तैसें मातें विश्वि कथित । कथितेनें(न) तोखें कथू विसरत । मग तेया विसरलेयामाक्षि विरत । आंगें जीवें ॥ १०.११२. आणि रिखि मार्गें होति जे कथिले । १०.१४६. ३.१६, ४.१५, ९.१७६. कथित, सांगतात, १०.११२ (१); कथितेनें(न) तोखें, सांगत असतांना होत असलेल्या आनंदामुळें, १०.११२ (२); कथिलेयादारभ्य १५.५३७,

आरंभणें पहा. कथन—१.८७, १३.८५५; ज्ञानकथनाविप्रस्तावि, ज्ञाननिरूपणाच्या आरं-भाच्या प्रसंगी, १६.२७२; भजनकथनाचेनि खागें १८.१४३३. **कथा**—मला जाला विनोद । कथेचा इये ॥ ४.३, १.२७३, २.८०, ५.१४०, ५.१७२, १०.४०, ११.१; अववी चि हे कथा ११.४७७; असंभाव्य कथा १८.८०६; आद्य हे कथा ३.१२६; गहन कथा १.२८; पुढारी कथा ५.१७८; पुढील कथा ११.६९६; प्रभावलिची कथा १५.४२७; सुरस कथा १.४८; भक्तिकथा १२.२३२; मृत्युकथा ५.९०; रसालकथा १२.२४३; शांतीकथा १३.११५०; साधुकथा ९.१८६; कथा अनुभवावी १.५७; कथेचें आइकणें ४.२१९; कथा नीमे ७.१७०; कथे पसरु जाला १३.३३४; कथा ह्यणितली १३.११४८; कथा सांगें ४.६, ५.६८, ६.१३९, -सांगेन ३.८५; कथाप्रसंगी १०.३१०; कथारूपें १.३२; कथालागु ५.६६; कथू १०.११२ (३).

कंद—(१) कांदा, मूळ, उगमस्थान. एकांचे कंद खणविले । १३.२२६. १५.८७. कमलकंद ९.५७; जगदादिकंद १७.३२६; विश्वकंद ११.४८०; विषकंद ५.११४. (२) नाभिकमळ, याच ठिकाणीं असणारें मणिपूरचक्र, कंदा वरि आगिठी करुनि १५.३७५; कंदौनि कां हृदय वेन्हीं १८.३३४; कंदावरि शक्ति । उठिली दोसे ॥ ६.२२७, कुंडलिनी (हीच शक्ति) नाभिस्थानावर उभी राहिली कीं काय असें वाटतें.

कंदंब—समुदाय. इंद्रियकंदंब १८.४९९; भक्त-कंदंब १८.१६३६.

कंदर—दरी, गुहा. १३.६११. गिरिकंदर २.४७.

कदरणें—त्रासणें, थक्कणें, निरुत्साहित होणें. कदरसी हो मनें । १६.२६५.

कदर्थणें—कष्टी होणें. तेथ कदर्थले प्राण । ते चि हिंसा ॥ १३.२३५. आतां पराजयें राजा । जैसा कदर्थिले लाजा । १६.१७४. व्याधी कदर्थत १६.१४०.

कंदर्प—इच्छा, काम. ७.५०, १६.१२६. कंदर्पाचेनि बलें १३.८४; अतिकृतकंदर्पसर्पद्व

१८८, अति पहा.

कदलि—केळ. कदलिचा गाभा ६.२९५; कर्पूर-कदलिचीं गर्भपुटे, कापूरकेळीचीं, कर्दळीचीं गर्भपुटे उकळतात तेव्हां कापुरासारखा वास येतो. ११.२४६.

कनक—(१) सोने. लोहाचें कनक होय. १.७७. लोहाचें कनक जालें. ८.१९९. १६.१९४, १७.२१५, १८.११७६, १८.१७५५. **कनक**—चंपकाचा कला, सोनचाफ्याची कळी ६.२५७; लोहा कनकत्वदीक्षागुरु, लोखंडाला सोन्याची दीक्षा देणारा गुरु, परिस, १८.१६२८; कनक-द्रुमाचा पालवी ६.२६२. (२) धोत्रा. कनका-धिया फला। आंतु माजु बाहिरी भेला। १८.६५५, धोत्र्याच्या फळांत विप व बाहेर कांटे, अशा प्रकारे अंतर्बाह्य त्याज्य. कनका आणि कापुसा, धोत्र्याचें फूल व कापूस दोन्ही जरी पांढरे असले तरी रात्रि आणि दिवसा एवढें त्या दोघांत अंतर असतें, १३.१०९६.

कंप—हालचाल, चलनवलन, कांपरें. जैसा निर्वा-तिचा दीपु। सर्वथा नेणे कंपु। २.३४१. ११.४०४, १३.४९६, १८.३८४ (१, २), १८.१५८५. जेथाचा तापसांसि कंपु, ज्या कामाचें (१८.१०५२) तपस्यांना भय असतें, १८.१०५१; निष्कंप ४.१३; कंपवणें—मंदा-नीलें कंपवितु १८.१५०८; न कंपे, कांपणें पहा.

कपट—टांग, लबाडी, कावा. कपट-गुर्विणी मैत्री, पोटांत कपट ठेवून वरवर फुगवून दाखविलेला मित्रभाव, १८.१४९३; कपटी, कपटी स्त्री, कपटिचें देह १८.६७०; निष्कपट पहा.

कपाट—कपार, गुहा. आवडति कपाटें। वसों जिया ॥ १३.६१०. कपाटीं कोंडियलीं १२.४७, -भरौनि ७.८६; गिरिकपाटीं निकुंजीं वसे १८.१०१५.

कपाल—कपाळ, नशीब. घरोघरीं कपाल पीटवी-तसे, सर्व ठिकाणीं डोकें उठविते, १३.१९; मेघांचा कपालि पीटे, शब्द हा आकाशाचा धर्म मेघांवर लादतात, १५.३४७; लोकें माझां कपालिं पीटावें, लोकांनीं माझ्या मार्था मारावें, ११.३९७; कपालीं आहे, नशीबीं आहे, ६.५०; कपाल धरुनि ठाकें १३.६६५.

कपिल—(१) ऋषि. परिशिष्ट (६) पहा. (२) पिंगट रंगाचीं. कपिलवर्णें ११.१३२.

कर—(१) हात. ११.२१३, ११.३४२, ११.४४२, १३.२७७, १३.२८०, १३.२८१, १३.२९८, १४.१०८. हातिचेनि करकमलें, हातांतल्या कमलानें, १२.२२१; वाचा कर चरण अधोद्वार अपायु १३.१००; करचरण ८.१११, ११.२२४, १४.२०४, -तल ६.२६५, १४.१०२; करतल १३.२९१, करतलीं घेऊं ये १८.१६७५, -लें उभूनि १४.१८४, -लें पावसी, गुड्या हातीं सांपडेल, १७.३१६; करपल्लव, ११.२११; करपुट ६.२०१; करसंपुट ११.२५०, ११.३३१, ११.४८२; करसंपुष्टपालवी ११.३३२; पद्मकर १.१३, १८.६६५. (२) किरण. चंद्रकर, चंद्र पहा; रश्मिकर, रश्मि पहा; सहस्रकर ६.२०, ९.३७५, १८.१२९०. (३) -कर, शब्दाज जोडून, करणारा, देणारा, या अर्थां, करणें पहा.

करंडी—देव ठेवण्याची संभळी. परमात्मशिवाची करंडी ६.२७३.

करण—कान. प्रवृत्तिकरणाचा चाली, प्रवृत्ति हेच कान, त्यांच्या हालचण्यानें, १७.६.

करण—(१) करण्याचें साधन, इंद्रिय. तरि श्रवण नयन। त्वया ध्यान रसन। इथें जाणें शान। करणें पांथे ॥ १३.९८. क्षणींनि इंद्रियातिं आर्झीं। करणें क्षणीं ॥ १८.५०३. ९.१९२, १३.५०५, १४.२४९, १८.४५१, १८.५०४, १८.८८१, १८.१०१२. करणें चालितां, इंद्रियांना चालना दिल्यावर, १८.४९४; करणें तोंडें सुंति, इंद्रियें सरसावतात, १३.१२४; कवण विषय कैसिं करणें १३.७६; पृथग्विधकरण, निरनिराळीं इंद्रियें, १८.३२८; करणसामग्र १८.७६२; पांचें...करण १८.३११; दाहीकरणें १३.१०३ सं. वा. श. पहा; कर्त्ताकरणकार्य १८.५०९; कर्त्ताकर्मकरण १८.५०८; कर्त्ताक्रियाकर्णी १८.५११; मनप्राणकरणें १८.७३८; मनीं बुद्धि करणीं ८.२२९. करणता—करण्याचें सामर्थ्य, ज्ञाना करणता आणि १८.४९१;

उपकरणं, गौण साधनं, पूजासाहित्य, १३.४०६.
(२) क्रिया, कार्य. हैं असो काजेंविण । जे जे
काहीं करण । तें केवल कर्म जाण । श्रुतिायें ॥

५.५९. ९.१२१, ९.१९२, १३.१७८.
समरसिं करणासिं, ऐक्य करण्यासाठी,
१३.५०८; इष्टानिष्ठकरणीं १६.६०, येथें
करणी शब्द असणें संभवतें; अकरण—काहीं
न करणें, अकरणाचेनि खेदें १८.५८९;
अकरणां आणि निषिद्धा, कर्म न करणें व
करण्यास अयोग्य, १८.८९३.

करणी—क्रिया, कार्य, काम करण्याची रीत.
अवांतर करणी ९.७४; इयें करणी(णीं) कीं
चेष्टा १३.२३३; करण १६.६० पहा.

करणे—(क्रि.) होणें, घडणें, बनविणें. इतर
शब्दांबरोबर या क्रियापदाचे अनेक उपयोग केले
आहेत. त्यांपैकीं काहीं उदाहरणें दिलीं आहेत.
तूं गुणत्रयातें अब्हेरी । मी माझें हें न करी ।
२.२५९. करितू चि न करी काहीं । फलत्यागी ॥
५.७५. आणि करितांति जें न करावें । वेदु ह्याणे ॥
७.१०१. तो मी करितु आहे । ऐसें न ह्याण ॥
१२.११७. न करावें तें करी । १३.७७१. तेंसें जें
तेणें करावें । तें तो चि आहे स्वभावे । १८.४१७.
तें होत चि आहे । जें करावें भाय जाय । ऐसें न
करणें चि होय । तेयाचें केलें ॥ १८.११७१. करां
—जतन करां, जपाव्या, ९.१३९; करावा—
अश्वमेधु करावा १४.२३०, आक्षेपु कां—
१८.१३६२, आश्रो हा न—३.२१३, काइ—
११.६१५, काये—, काय उपयोग होईल?,
१३.६२५; काइ कराविया १८.९२४;
करावी—शास्त्रें चि पारखी करावी १६.४६३;
करावीं—धबलारें कां करावीं, कां बांधावीं?
५.११३; करावें—कर्त्ता कर्म करावें ५.३७,
मोहरा—९.३९६ (२); करावेया—साथें
करावेया १६.४६१; यात्रादिकें—१७.२०१;
करिजे—से न करिजे ६.४२१; करिता, करीत
असणारा, गोठि करिता जाला ११.२८;
करिता, करणारा, कर्त्ता, या अर्थी पुढें पहा.
करितां—(१) करीत असतां, केला असतां,
उभारा करितां १८.३९; कर्म करितां १८.२३४;
न करितां सर्व केलें ४.१००; संसर्गु करितां

३.२३०; करितां वेलीं १८.६६३. (२) करण्या-
साठीं, चंदु करितां १८.१७५६; करी—आठवण
करी ११.५४४, आन—, निराळे उपयोग होत
नाहींत काय? १७.८९(२), आरती—
१८.१०६४, इष्टापूर्त—१३.५२३, उजगरा—
६.२२१, काइ—, १८.२१७, चोजवाउलें—,
कौतुकास्पद पावले टाकतो, १४.११२, जपु—
१८.१५२३, तलें—, बांधतो, १७.८९(१),
तेजातें—, पसरतो, १८.१६९४, प्रतिष्ठा—
६.३७७, प्राची—, उदय पावते, १३.१७७,
राबु—१४.२२८; वाचे एणें करी, वाचेला
बोलावयाला लावते, १८.३३२; चाड न करि
१६.४४४; करीं—वाचाले करीं १८.१६८८;
करिति, करीति—अवकला करीति २.२१८;
कूड—२.२५०, खंति—१८.२१६, पाकु करिति
१८.१७२४, वीरं—१७.१०४, स्वर्गातरा—
१०.२३०. करिति पुढें पहा; करिथि ६.४५३;
करितु—कृपेची वाट करितु १३.२४९; घेणीं न
करी(रि)तु, न घेतांच, १६.१६३; करिसि—खेदु
कां करिसि २.१६२; करितासि—परि वायां चि
गजबज. करितासि कां ॥ ११.६१८; करीन—
विनती करीन १३.४०४, लेणीं—१३.४१२;
करं—पाहुणेकरं करं धांवें १६.२२; फार करं
८.१९४, सेदु केवि—१.२२१, रूप—, रूप पहा;
रंधन करं, स्वयंपाक करावयास, १८.४८८; करु,
करेना कां, १३.१०२७, १८.१२४५; करुनि,
करुनि—या शब्दाचे उपयोग अनेक आहेत;
करुनि घाली, करुन टाकतो, १३.३५१; काइ-
सेनि हिं करुनि १८.१५४७; सोयरिकी करुनि
११.५३७; कुरौंढी करुनि ९.३७७, चढावा—
११.३८३, घीटींव—९.२३, धूरे—१६.९३,
भावना—९.३९६(१); वत्स करुनि, वासरुं
समजून, १८.१६६७; आदिकरुनि-करुनि,
आरंभास धरून इतर, १.१०४, २.१०३,
३.१९८; आदिब्रह्मा करुनि, मूळ ब्रह्मदेवा-
पासून आरंभ करुन, ९.२२०; बहू-बहुत-करुनि,
बहू, बहुत पहा. करुनिया—सर्वत्रताहं करु-
निया, सर्व ठिकाणीं मीच आहे असें समजून,
१८.१२४३. करुनु—मौन करुनु २.८३. जुन्या
गद्यपद्यांत येणारी, आतां छुप्तप्राय झालेलीं,

ई आख्यात—करिजे, ताख्यात—कीजतासि, लाख्यात—कीजेल-जैल हीं सर्व करणें धानूचींच रूपें आहेत. कर्तरि व कर्मणि प्रयोगांत येतात. करणें याचीं कांहीं रूपें येथें, व इतर धानूचीं इतर ठिकाणीं दिलीं आहेत. दामले “शास्त्रीय व्याकरण” पृ. ४५७-६० पहा. काय कीजतसे १८७, घातु-६७०; लोण कीजताये १८१०६३; दीनु कीजतासि, दीन केला जात आहेस, २१३; काये कीजति, यांचें काय केलें जावें? काय करावयाचें?, २४९; यजनें कीजतु ११५८६; किजे-कीजे—अबोटी कीजे १७२१०; आन न कीजे, खोटे पडूं देऊं नये, १६४५२; आरति किजे काइ ९१३; काय कीजे २८४; जरि ऐस (सैं) कीजे, जर असें केलें तर, १२२७; चमत्कार कीजे, चमत्कार म्हणून सांगावयास जावें, १८१५९९; झाड निर्वसें कीजे १८२०६, झाडि कीजे १७२०८; नासतें कीजे किं ऐसें, नसलेलें अशा रीतीनें करावें कीं, १८१७६६; पाइकै कीजे १७२०४; लोण कीजे १७२०६; घ्राणसेवा कीजेल १३४२७; क्षमा कीजो १३३३४; वाड कीजो, मोठा करावा, १११९; केला-ली-लें—अमान्य केला १६४४३, उपेगु—१८१७७०, कोलिसा—, जाळून टाकला, १३२६; द्रोणाचा—, द्रोणानें शिकवून पढवून तयार केला, २३७; धा(धां)-वा—१८१७६८; मासीं कुलवाडि केली १२८१; सृष्टि—१८१७६५; स्वमें केलीं, खोटीं ठरलीं, १४४५; कुंकुसंदुर केलें १३४६८, तुमचें—, तुम्हीं सांगितलेलें आचरलें, १८१७७१, —चि केलें १११८, धायेपण—३२३८, निरोपण—१३६३८, नीकै(कें)—१३६३७; सज्जनाचें—, संपादलें, १८१७६२; केलां कर्मिं जें देयाचें, (मागील जन्मीं) केलेल्या कर्माचें फल जें मला आज मिळत आहे, १८१८९; केलिया, १३९८८; होतिया केलिया, असलेल्या व संपादलेल्या, १६३४६; केलियें सलगिचा ९१७; केलेनसि, जें केलें आहे त्यासहित, १८५६५; केलेपण, संपादन केलेल्याचा ताठा, १३५२३. करिता, करणारा, ४८०, ५४६, ५७७, ८२७, १६९७,

करिता भोक्ता १५३१८, १५३२९; कर्म आणि करिता १८२१४; करितेन वर्में, वर्म हस्तगत करून घेऊन, १८१८०; करितेन विण ५६३, ८२८; करितेनसि १७३७१; करितेपणा १८४०९. करणीय, करण्यास योग्य, ३१९०, १८११४; करणीयेचा संन्यास झनं करा, जें कर्तव्य म्हणून करावयाचें त्याचा संन्यास करूं नका, १८१२५५; करणीयत्वं १८६९९; अकरणिय १८७१०; करिति, करण्याचें सामर्थ्य असणारी, शक्ति जे सृष्टि करिति, १७३३२; करितिया घोजा १८११७३ (१).—कर, शब्दास जोडून, करणारा, देणारा, या अर्थी—आनंदकर १६३६०; तेजकर, सूर्य, ११६८३, १३२९३; वचगतेजकरें १०१३२; दिनकर १६१८३; मोक्षकर ५१५; रश्मिकर, रश्मि पहा; रुचिकर ३१९; लांचकर १३२६; वस्तिकर १३३५; सुवाकर, चंद्र, ११२४८, १८१३३; हिमकर ९१०; -कार, शब्दास जोडून, निदर्शक, व्यवसाय करणारा, पद्धत या अर्थी—अकार १०२४९; उजुकार, उजु-जू पहा; कर्माकार, आकार पहा; दूजेया कर्माकारा, दुसऱ्या कर्म करणाऱ्याला असा अर्थ संभवतो, १८४०९; उंकार, उं पहा; काठिकार, काठीच्या आधारे चालणारा, १७४२; कुलवाडिकार १३२९; कोशकार १६२८०; चमत्तिकार १७१६१, चमत्कार पहा; तत्कार १७३३९ (१), १७३७०, १७३८१; दारवटेकार, द्वारपाळ, १११०६; देशिकार १८१६९९, देशीकार १८१७८४; नाभिकार, (ना भी) भिजं नकोस असें आश्वासन देणारा, नाभिकाराचा राजादेश १०७; नाभिकारा उभिजे, हात वर करावा तो भिजं नकोस असें आश्वासन देण्याकरतांच, १३२८७; फुत्कार ११३५७; बलात्कार, बल पहा; भाष्यकार १८१७०१; सरकार, १३१८९, १३६५५, १७३३९ (२); सहकार १८२५७; साचोकार, साच पहा; साक्षात्कार, साक्ष पहा; साहाकारी ११२४; हाहाकार ११५८.

करणे—(ना.) क्रिया करणें, काम करणें. अक्रियता चि करणें। ४५७. करणें कां न करणें। आवडें तो चि जाणे। १२११८. आतां करणें न करणें। हें उठी जेणें

दूजेपणें । १८.१५५०. ९.१०८, ९.११२, ९.११३, १०.१०, १०.५७, १०.८७, १०.१०६, १०.११७, १३.२८८ (१), १३.३६२, १३.६२९, १३.१०२४, १६.१०२, १६.१२०, १८.२५, १८.२२३, १८.४९७, १८.९०९, १८.९३१, १८.९८३, १८.११६२, १८.१३४९. करणेयां १८.६६४, करणेयां आंतु १८.४४५; करणेयांचा विपाळ, कांहीं केलें तर गैर होईल हा विचार, १३.२८६; करणेयांचेनि नावें, कांहीं तरी करावें म्हणून, १३.७७६; करणें पावे, करावें पडतें, ६.४५; करणें न करणें १८.१३०९; न करणें १६.२०१, १८.११७२, १८.११७३ (२); ऐसें न करणें १८.११७१; करणें हान भोगणें १५.३४०; यज्ञ करणें १६.९६; मनें वाचा करणीं, येथें करणीं याचा अर्थ 'इंद्रियांनीं' असणें संभवतें, पण 'कृतीनें' हा अर्थ अधिक बरा वाटतो, ९.३५१; करणीं ११.५३९, १८.७०५; इथें करणी(णीं) कीं चेष्टा १३.२३३.

करपणें—सुकून, जळून जाणें, होरपळणें. नातरि अथोकटीं ठेलें। कां निन्हां करपीनि गेलें। १७.१५५. अग्निची दीठि करपत ११.२९५; विज्ञान निःशेष करपे ७.७; रोमबीजाची विरुद्धि करपे ६.२३४.

करवि-वि—द्वारें, हस्तें. करवि—अलीं करवि १८.२७४; कानाकरवि ४.२१८; जीवा करवि १४.१९८; तियेकरवि ३.२४६; बकाकरवि ११.१५६; लोभा करवि १३.४१०; सजना-करवि ४.५१. करवि—इंद्रियांकरवि ६.३६; मजकरवि ३.४, १०.३६; श्रवणा करवीं १८.१७२६.

करविणें—करावयास लावणें. कामु करवी तें करिति । १७.१०३. कां दिव्या करविजे । दिव्य जैसे ॥ १८.१३२०. आगर करवि १२.११; करविलेनि चोजें ११.१७; क्षेत्रस(सं)न्यासु करवी १३.४१०; जग संहारो...आन करवो, जगाचा नाश केला जावा किंवा तें नवें निर्माण केलें जावें, १८.४२९; देहक्रिया न करवितां बरवी ८.१८५; पाक करवीति ३.१२९;

मानविलें करविजति १८.८६८; राडु करविजे १८.४९९; लंकेश्वरा नेवाणें करविलें ११.२३; जो शास्त्राभ्यासु करवि १७.३६; साद चि ना करवे ११.५७७; हिंसा करवीतासि ३.५; स्वयं न करी ना करवी १७.३०१; करवी ना करी ८.१८०; करवी नां करी १३.१११२; करी ना करवीं ९.१२६.

करांडणें—कुरतुडणें. पाडसा वागूर करांडी। ७.९२, वासराचें बंधन (किंवा जालें) वासराळा कुरतुडेल अशी उलट कृति होत नाही.

कराल—(१) खडक. यन्हविं फोडी करालें। पाणी जैसे ॥ १६.११६, पाण्यासारखा पदार्थ पण डोंगराचे कडे, खडक सुद्धां फोडण्यास समर्थ आहे. (२) भयंकर, उग्र. अति करालें ११.१३९.

करुणा—कींव, दया, कृपा. करुणारसकल्लोलें कृष्णदेवें ११.६९०; निरंतरकरुणासिंधू, गुरुस उद्देशून, १४.३; ज्ञानदानिं सकरुण, १७.२०७, बुडतैयातें—१६.१४२; सकरुणपणें ११.४८२. **कारुण्य**—जे अंतःकरण दीन्हलें। कारुण्यासि ॥ १.१८९, किं कारुण्यं कीजतासि दीनु। २.१३, २.१८, २.६८, १२.९, १३.२४८; कारुण्याची आदि २.४३; कारुण्यपूर्ण ११.१५२; कारुण्य-रसाची वृष्टि ५.१७०; कारुण्यवेलेचां भरीं, कारुण्याच्या ऐन भरांत, २.७१; कारुण्यबिंबें उदैजो १४.२०.

कर्कस—खडतर, घोर. कर्कसें घरिं १७.४२३; कर्कसें व्रताचरणें १८.७८०.

कर्ण—(१) परिशिष्ट (६) पहा. (२) कान. कर्णकुहर १८.१७३०; कर्णजप, नेहमीं कानावर येणारे शब्द १७.२९६; निवृत्तिकर्णतालें, विश्वलोपा-साठीं कानांचीं ताडपत्रें हालवून, १७.७; कर्णद्वारें १८.१५२५; कर्णपुट १८.२७९; कर्णभूषण १४.१८.

कर्तव्य-कर्त्तव्य—आवश्यक काम, कृत्य, कार्य. हां गा शरीर जरि जालें। तरि कर्तव्य हें. ओवें आलें। ३.१४४. ४.१२०. कर्तव्यते लागि ४.९३. **कर्त्तव्य**—तेयां कर्मत्यागु न घडे। जे कर्त्तव्य मनीं सांपडे। ३.६५. कर्त्ता कर्त्तव्या घे उमाणें। १८.४९७. १८.५००. कर्त्तव्याचा लामु १८.४९९.

कर्ता-कर्ता—रुणारा. तैसा शेयाचिया हांवा । शाता
 इंद्रियांचा मेलावा । राहाटवी तेथ पांडवा । कर्ता
 होय ॥ १८.४९०. १८.३५६, १८.४४४,
 १८.४८८, १८.४९१, १८.४९७,
 १८.५०२, १८.५०३, १८.५८०, १८.६२५,
 १८.६२६, १८.६३१. कर्ता कर्माचें वृजें
 कारण १८.३१९; कर्तैयाचिया क्रिया
 १८.५०७; कर्ता जीउ १८.३२४, १८.४५१;
 जीउ कर्ता भोक्ता १७.१२१. चुकीच्या
 समजुती—(१) आत्मा कर्ता १८.३८०; (२)
 आत्मा कर्मकर्ता १८.३७८; (३) मी कर्ता
 ३.१७५. तामसु कर्ता १८.६५९, १८.६८५;
 राजस कर्ता १८.६४६, १८.६५८; सात्विक
 कर्ता १८.६४५; कर्ताकरणकार्य १८.५०९;
 कर्ताकर्मकरण १८.५०८; कर्ता कर्म करावें
 ५.३७(१); कर्ता कर्म फल १८.८०८; कर्ता-
 क्रियाकरणी १८.५११; कर्म कर्ता ज्ञान
 १८.६८६; कार्यकर्ताक्रिया १८.४५०; कर्म
 आणि कर्ता ३.२, १८.११६८; कर्म हें कर्ता हान
 १८.५१४; ज्ञानकर्मकर्तैया पांती एउ न ये,
 हीं तीन्हीं एकाच पंतींत बसवूं नये, १८.५१५;
 हें कार्य मीं कर्ता १८.५१२; हें कर्म मी कर्ता
 ३.१८४; कर्तैपण-कर्तैपण-णा-णें १३.९२५,
 १८.१६४, १८.२६६, १८.४१७, १८.४९४.
अकर्ता—तो तरि अकर्ता । उदासु भोक्ता ।
 १३.९७९, ५.३७ (२), ५.८४, १३.२८०,
 १३.१०७७, १४.२९१, १४.२९५; अकर्ता
 फलआशे न धरू १८.२३४, आश-शा पहा.
 अकर्तैपणा ५.७८.

कर्तृत्व—कर्तैपणा, कार्य. देखें प्राप्तार्थ जाले । जे
 निष्कामता पातले । तेयां हीं कर्तृत्व असें(से)
 उरलें । लोकांलागि ॥ ३.१५४, ज्ञानदेवींत 'असे'
 ३.१५५ असा पाठ आहे. ५.३८, १३.९६५
 (तृ). कर्तृत्वाचा मडु १८.२०३; अहंकर्तृत्वाचा
 वाडु १५.३३१; कार्यकर्तृत्वकारणा प्रकृति मूल
 १३.९६६; कर्तृत्व—१८.३५६; कुलालाचें
 कर्तृत्व १८.३०९; कर्तृत्व १८.१६८;
 अकर्तृत्व—इंधराचें अकर्तृत्व ५.८३.

कर्म—काम, क्रिया, कर्तव्य, यज्ञक्रिया, आचार,
 आचरण, उद्योग, नशीब, परि त्यजितां कर्म न त्यजे ।

निभ्रान्त मानीं ॥ ३.५२. क्षणीनि जें जें उभित ।
 आणि अवसरें करुनि प्राम । तें कर्म हेतुरहित ।
 आचर तूं ॥ ३.७८. ऐसा करितेन विण अगोचर ।
 अव्यक्ती हा आकार । निफजवी जो व्यापार ।
 तेया नांव कर्म ॥ ८.२८. येणें फलत्यागें सांडे । तें
 तें कर्म न विरुडे । १२.१३४. जें निपटैनि कर्म
 सांडिजे । तें सांडणें संन्यासु धमिजे । १८.९१.
 तैसा कर्माचा बाधु कर्म । नितरिजेल करितेन वसें ।
 १८.१८०. फल त्यजुनि कर्म तैसें । त्यजिलें जें ॥
 १८.२०६. जें फलत्यागें निष्कृती । नेलें कर्म ॥
 १८.२३०. जें आत्मा मी कर्मातीतु । सर्वकर्मां
 साक्षिभूत । १८.३८१. आतां कर्मा साक्षि असे ।
 परि तेयातें कर्म न स्पशें । १८.३९२. मा कोण्हां
 कर्मि वेंठावें । कर्तैपणें ॥ १८.४१७. तैसें कर्तैया-
 चिया क्रिया । व्यापलें जें धनंजया । तें कर्म गा
 बोलवेया । नाहीं आन ॥ १८.५०७. २.२६७,
 ३.५१, ३.५८, ३.१४७, ३.१६६, ३.१७१,
 ३.१८०, ४.७२, ४.८२, ४.८८, ४.९७,
 ४.१०३, ४.१०४, ४.१११, ४.११५, ५.५०,
 ५.५२, ५.५९, ५.६१, ५.६२, ५.७३,
 ३.४३, ६.६४, ८.२, ९.१२२, ९.१२३,
 ९.२९८, ९.३५४, ९.३९७, ११.५०,
 १२.७८, १२.१३०, १३.१७०, १३.५३०,
 १३.८८९, १३.१०२७, १४.२०१,
 १५.५५२, १७.३७०, १७.३७१, १७.३७२,
 १७.३८१, १७.३८८, १७.३९०, १७.३९१,
 १७.३९३, १७.३९४, १७.४०२, १७.४१०,
 १८.६०, १८.१३४, १८.१३६, १८.१४१,
 १८.१५३, १८.१५५, १८.१५७, १८.१५८,
 १८.१६२, १८.१६९, १८.१७०, १८.१७४,
 १८.१८६, १८.१८९, १८.१९०, १८.२१५,
 १८.२३४ (१), १८.२४९, १८.२६०,
 १८.३७४, १८.३९३, १८.३९८ (१, २),
 १८.४१९, १८.४२९, १८.५०४, १८.५०७,
 १८.५११, १८.६००, १८.६२०, १८.६२३,
 १८.६२४, १८.६२५ (१), १८.६३६,
 १८.६४२ (१), १८.६४५, १८.६९९,
 १८.७०१, १८.८३७, १८.८४३, १८.८४७,
 १८.८५२, १८.८५७, १८.८७५, १८.९२९,
 १८.९३१, १८.११७०, १८.१२४५,

१८.१२५१, १८.१२५६, १८.१३७३,
१८.१४२९, १८.१४३४, १८.१५५१.
कर्माचेनि आंगलगे १३.१०३४; कर्माचें
आणोजें १४.३२५; कर्मासि आदि ब्रह्म
३.१३५ (२); कर्मा आदिसेवटीं १२.१२६; कर्मा
आस्था ३.१५२; कर्माचा उपक्रम १८.८३१;
कर्माचा उभारा १८.३०२; कर्माचें काम
७.१७२, १८.२५६; कर्मा शरीरादिकें कारण
१८.३६३; कर्माचें कारण १८.३१९, १८.३२८;
कर्माचे खात्रे १५.१५८; कर्माचा खेदु ४.१०२;
कर्माची जन्म भोण १८.१२५७; कर्माचे डोले
ज्ञान ९.३४६; कर्मा डीला १३.६७६; कर्मा
माझि दुमैलावे १८.६५ (२); कर्माचिये निवृत्ती
१८.७१२; कर्माचा पसरु १४.२९२; कर्माचा
पांगु १८.६८; कर्म व फल यांसाठीं फल पहा;
कर्माची बंदिसाल १८.४५६; कर्म व बंध
यांसाठीं बंध पहा; कर्माची मातु १८.२६५;
कर्माच्या मूर्ती ३.१३७; कर्मि राहाटि
१८.६५८; कर्माची लागि ४.१५९; कर्माचा
वज्रगांठी १८.३८९; कर्मि वृक्षांच्या ऐसी
वृत्ती १३.५२८; कर्माची वेव्हाणी १८.८२४;
कर्माच्या संभवा १३.९६२; कर्माचा
संन्यास ५.२; कर्माची सुणी १७.६४,
—सृष्टि १८.३५१; कर्मा सेवदु १८.१८४;
कर्मातीत १८.३८१ (१); कर्माकार, आकार पहा
व करणें (क्रि.)-कार पहा. कर्मादिक १८.१८८,
१८.१४२४; कर्माधारें पूर्णता ३.४४; कर्मा-
(र्मा)धीन जग ४.९१; कर्मारंभ, आरंभणें
पहा; कर्माभिमानिया १८.६२५ (२); कर्मइंद्रियां
१६.१८२, कर्मैंद्रिय ३.६२, ३.७०, ३.७६,
१३.१०१, १३.१२०, कर्मै इंद्रियें, कर्मैंद्रियें
असा पाठ घ्यावा, १२.७६ (१); कर्मैंद्रियप्रवृत्ति
३.६४ (२); कर्मकडा १५.२४८; कर्मकर्त्ता
१८.३७८, कर्त्ता पहा; कर्मकलापु १८.६३२;
कर्मकांड, कांड पहा; कर्मकारण १८.३१३,
१८.३४१, १८.३४९, कर्माचें कारण
१८.३१९, १८.३२८; कर्मक्षय ७.१२७;
कर्मजड १४.२४०; कर्मजात, जात पहा,
कर्मत्याग, त्याग पहा; कर्मत्रय, सं. वा.
श. पहा; कर्मद्वैतें १८.१७६ (१);

कर्मनिश्चय १८.७६०; कर्मनिष्ठ ६.४७२ (२),
६.४७७, —छा १८.६१; कर्मपंथ ६.५४,
१८.८२०; कर्म व प्रवृत्ति-त्ती, प्रवृत्ति-त्ती
पहा; कर्मप्रासाद १५.५५३; कर्मफल, फल
पहा; कर्मबंध, बंध पहा; कर्मबाधा, बाधणें पहा;
कर्मबाह्याचा, कर्मरूपी बाहूंचा, ७.८७
कर्मभाग २.२७४; कर्मभांडवल १८.७४४;
कर्मभुवनें १८.४५२; कर्ममेदें १८.६२६;
कर्मभ्रष्ट १५.१६८; कर्ममार्गश्रम १८.८९७;
कर्मसीखें १८.२५५; कर्मयोग, योग पहा;
कर्मरथ १३.५८९; कर्मरहित ३.१९० (२),
४.११३ (२); कर्मरूप १३.९६७; कर्मरेखा,
कर्माची मर्यादा, ६.५१; कर्मरुता १८.३११;
कर्मलेश ३.५; कर्मवशे १८.७६४; कर्मवृद्धि
१५.१७८; कर्मवेली १३.१६४; कर्मशेष
२.२७५ (२); कर्मसंकल्पभाव १८.३५५;
कर्मसंग ३.१४६, ३.१७३, ४.९२ (२); कर्मसंचय
१८.५०९; कर्मसंन्यास १८.१२५९; कर्मसंबंध
१८.१३८; कर्मसाक्षि १०.२२६; कर्मसाम्यदशा
१८.९६१; कर्मसिद्ध ४.७१, ४.१५५, —सिद्धी
१८.३०४; कर्मसूत्र, आरंभापासून कर्माचे होणारे
परिणाम, कर्माची दोरी, १८.१३००; कर्महीन
३.४५. अकरणिय कर्म १८.७१०; अकार्य
कर्मि १८.७०७; अफाटीं कर्मी १४.२३२; अशोखें
कर्म १३.१०७४; अशेष कर्म ३.४, १२.७६
(२), १२.१३१; असाधु कर्म १७.३९६;
आत्मेया कर्मा १८.२६७; आत्मेनसि कर्म सीनें
१८.२७३; आदरिलें कर्म २.२६८; आवश्यकें
कर्म (में) १८.१४८; इंद्रियकर्माच्या आहुती
४.१३५; उचित कर्म ३.५०, ३.६४ (१),
३.११८, ३.१८३, १८.८८०, उचित प्राप्त-
गिक कर्म ६.४८; कर्त्ता व कर्म—कर्त्ता-त्ती पहा.
काम्य कर्म १८.१०२, १८.१०५, १८.१०६,
१८.१०८, १८.५९८, १८.६०७, काम्यकर्म
१८.८९४; कुकर्म, कु- पहा; कृतकर्म १३.९४;
केलां कर्मि, केडेव्या कामानंतर, १८.१८९;
गुणकर्म, गुण पहा; जन्मकर्म, जन्मणें पहा;
ज्ञानकर्मकर्त्तेया, कर्त्ता व ज्ञान पहा; तामस कर्म
१४.२६२, १८.६०८; त्रिविध कर्म १८.५८२,
सं. वा. श. पहा; दुचाडें कर्म १८.६५ (१);

देहाचें कर्म १८.३५९; नित्य, नैमित्तिक-स्तिक कर्म, नित्य पहा; नैसर्गिक कर्म १८.८७५; कर्माचें कारणपंचक बीज १८.२९६, हीं कर्माचीं कारणें १८.३१३-१८.३५० ओव्यांत सांगितलीं आहेत, सं. वा. श. पहा; परकर्म ३.१८१; प्रवर्तलेनि कर्म १४.३३२(१); प्रशस्त कर्म १७.३७६, १७.३८०; प्राप्त कर्म ३.४६, ३.६९; बंधक कर्म १७.३६३; बाह्यकर्म १५.३१; बीसाट कर्म १८.३७३; बुद्धीचें कर्म ५.६०; ब्रह्म तें चि कर्म ४.१२०; ब्रह्म-कर्म १७.३७५; भलेतिये कर्मी, कोणत्याही कामांत, १८.९३२; भूतकर्म ९.१२८; मोचक कर्म ३.७९; यज्ञादिकें कर्म ४.११५; लोहकर्म १८.३५७; विपरीत कर्म १.२१९; विहित कर्म, विहित पहा; शारीरें कर्म ७.११३; शुभ कर्म १८.२१२, शुभाशुभ कर्म ३.१७५, ६.४०४; शूद्रकर्म १८.८७९; षट्कर्म ६.४७२ (१), १६.९५, सं. वा. श. पहा; सकर्मु, कर्म करणारा, ४.११३ (१); संतें कर्म १७.३८५; संतासंत कर्म २.२७२, १३.९७०; सत्कर्म, सत् पहा; सर्वकर्म १८.३८१(२), १८.५०३, १८.१२५४, -भिन्नता १८.२९४, -सिद्धी १८.२७८; सांख्यकर्मसंस्था ५.२६; सात्विक कर्म, सत्त्व पहा; स्वकर्म, स्व पहा; स्वभावविहित कर्म, स्वाभाविक -, स्वभाव पहा; कर्मांत अनुचरें ३.१६०; कर्म अनुष्ठी १८.५८७; कर्म तिभागा अनुसरे १८.५८१; कर्म अर्पणें १८.१३७४, १८.१३७७; कर्मी असणें ४.९७; कर्म आचरणें २.२४८, २.२७५ (१), १८.६५४; कर्म देह आतलें १८.२२२; कर्मी नांतुडविजे १६.१४९; ज्ञानी कर्म नादरी १४.३२९; कर्म आंधलें उठी १८.३६८; प्रकृति कर्म करी १८.३२४; कर्माचां गुणि गुंतलें १३.१०९७; आलें तें कर्म ठाके १८.६४२ (२); कर्माचा वेळू चूके १३.६८०; नैष्कर्म्यत्वी कर्म जाणे ४.९८; कर्म द्विष्टी चि जाली, उघड दिसूं लागली, १८.२११; बुद्धि कर्मांत दावी १८.७६२; कर्मि आनंद दुणावटे १८.६४१; कर्माच्या मागि धांवता(तां) १५.३९५; अविद्यासि कर्म नासे १८.२२७; नैमित्तिक कर्म पारुखे १.२५३; कर्म

यज्ञातें प्रकटी ३.१३५(१); कर्म बुद्धी बांधति, विचार करून कर्म कावें असा निश्चय करतात, १८.१४२; लोक कर्म बांधला ३.८४; मनि कर्म बोलिलि १३.५२९; कर्मा अहंकार भरे १८.६०१; कर्मि चांगु रोहो मांडी १८.६४९; कर्मि-मी वर्तणें-वर्तणें २.२७८, ३.१९० (१) ४.९२ (१); सकल कर्म ऐसें राहाटे ५.४४; कर्मद्वियें कर्मी राहटां ३.७०; जगाचा कर्मि न रिघे १८.२३६; कर्मासि कर्म चि रुसे १८.१६३; कर्म असिके(कें) चि लागले(लें) १८.२२४; असिकें कर्म चि सांडी १८.१७६ (२); आंगी कर्म वाहांतसे ११.६८६; प्रवृत्ति कर्मांत विये ३.२६३; कर्म तो चि लिपे ३.१८०; कर्म वोसंडी १८.१८१; कर्म ज्ञान संभवे(वे) १३.४७१; कर्मि कव्हणि न गिपे ५.७७; तो एकु कर्म न सिपे ३.१४५; कर्मा पाणी सुभे, पाणी सोडतो, १८.१९३; एकी कर्मी सीणे १८.२२९; घोरि कर्मी सू(सु.)तां ३.३; कर्मि भरु होआवा ३.१६७, -गाढे होउनि १६.३२५. कर्मज ८.४५; कर्मठ १४.३२६, १८.६७, १८.१५०५; कर्मत्व १४.३३२(२); कर्म आवळूं न शके, कर्म आवरतां येणार नाही, काराचेंच लागेल, १८.२३४ (२); कर्म, नशीब, ११.३९५, ११.४०८, ११.४३१; कर्माचीं बीजें ११.३२२; कर्मादिकीं १०.२१३; सत्कर्म पाहालिं गेलें, उदयास आलें, ९.४७४; कर्म—घिगि कर्म ९.१७४. अकर्म—कर्म हाणिजे तें कवण । अथवा अकर्मा काय लक्षण । ऐसें विचारितां विचक्षण । गुपीनि ठेले ॥ ४.८४, ५.५६; अकर्माची(चीं) तलबुडें १५.१६७; कर्मा अकर्माचीं ओभाणें ७.७१, -चे गुंढे १३.४८; कर्माअकर्माच्या मोहरा १६.६९; कर्माकर्म १८.१५३३; कर्माकर्माचा व्यवहारी ७.२६; कर्माकर्मविचचना ४.८३; निष्कर्म पहा. कव्हा—उंट. अशोकाचे आगसे । चवळिले कव्हेनि जेसे । ११.४०९. कव्हेयाचा खांदु, उंटाचा खांदा, अगदींच विद्रूप, १६.२९१; कव्हेयाचा गुडगा, उंटाच्या दोपारासारखा सुरकुत्या पडून काळवंड-लेला, १३.५५६. कल—मंजुळ, मृदु ध्वनि. कोकिला कलरवाचेनि मीतें ।

१८.१५०९. जयजयघोष—कलरवें ११.३३१.

कलंक—डाग. १७.२२९, १८.२७१. दीठिचा कलंकु झनें लागे, नजरदोष, दृष्ट लागणार नाही ना ? ६.११५. निष्कलंक पहा.

कलणें—(१) कळणें, समजणें, पटणें, वाटणें. जें मीं गीतार्थ कळूं पाहें । १.६६. गुण येवैक काड तेहाचे । कलिशील तूं ॥ ६.१११. ६.३३०, ७.९०, ९.१३६, १३.५७८, १३.७३४, १४.१३०, १४.२८७, १६.२०९. देवें कलिलें ५.१६३; मना कलितां ५.६७; मीं कैसेनि कलीं, मला कसें वरें समजेल ? ११.३१२; कले कीर्त्तिसि जीति, (१) कले (क्रि.) याचा अर्थ वाटतें असा घेतला तर, कीर्त्तीला प्राणभूत झाले आहेत असें वाटतें; (२) कले (ना.) कलेला व कीर्त्तीला प्राणभूत झाले आहेत, असे दोन अर्थ लावतां येतील, १.११३; न कले ११.२०६; ना कले ३.१२४, —कलें ९.३६३; कळूं न शके २.२३५; अकलत, अकलतें कें असे साधन । १०.१३, (१) मला अवगत नसलेलें असें कोणतें साधन आहे ? (२) आकलन करविणारें असें कोणतें साधन आहे ? असाही अर्थ लावतां येईल; ज्ञानदेवीत “आकलितें” असा पाठ आहे. अनकलीत, तुला माहीत नसतां, सहज रीतीनें, २.२१०. (२) स्वाधीन ठेवणें. कलितकालकौतूहल, कालाची विचित्र करणी ज्याच्या स्वाधीन आहे असा, १८.३; (३) मांडणें, द्वेष करणें. पें कलितेयां माझि महाकाल । १०.२२८; कलिकलितभूतां आला देखौनि, प्राणिमात्राला कलि शासून टाकत आहे असें पाहून, १८.१७३६.

कलत्र—पत्नी. १२.८६. पुत्रवित्तकलत्र १८.९५३; भेटिहाटिचें कलत्र, ज्ञानदेवीत ‘हाटभेटीचें’ असा पाठ आहे. बाजारांत भेटलेल्या स्त्रीशी चटकन लग्न लावून असा अर्थ मागच्या पुढच्या संदर्भात बसत नाही. येथें वाईट चाल असलेली स्त्री असा अर्थ घ्यावा, १८.७९४.

कलभा—मांडण, तंटा, झगडा. इंद्रियां कलभा लागे ६.१६.

कलवळणें—कळवळा येणें. पडतेया पृथ्वी कलवळली । १८.१६०, पडणाऱ्याला सावरण्यासाठीं पृथ्वीला कळवळा आला. कलवळैलिये कृपे,

कळवळा आलेल्या कृपेनें, १६.१५६; कलवळा—लावेचा कळवळा ८.१४५.

कलश—कळशी, घागर; देऊळ, राजवाडा यांच्या वरचा घुमट. जी गीतारत्नप्रासादाचा । कळशु अर्थचिंतामणिचा । १८.३०. १६.१९४, १८.३१, १८.३३, १८.३४, १८.४३, १८.४८, १८.९७५, १८.१२१४, १८.१६९३, १८.१७६०, १८.१७८७. कळशु मांडला १८.४१; अढरावां कलशाध्याम् १८.१४४५. कलशी—परी कळशिचें परी । रिचविलें जेया परी । १३.११३९, एका कळशीतलें पाणी दुसऱ्या कळशीत जसें भरतात. कलस—ज्ञानें कळसु वलवे तैसा । कर्मप्रासादा ॥ १५.५५३, अनिंदरत्नाचा कलसु १८.१४९८; दिवांचे पोकल कलस १३.४६९.

कला—(१) फुलाची कळी, कळा. कनकचंपकाचा कला ६.२५७; मालतीचे कले ७.२०३. (२) चंद्राची कला, अंश. कला किंवि दैते । १८.५२. कलातीत, कमजास्त होण्यापलीकडचा, पूर्णत्वानें असणारा, १८.३; कलावंत, चंद्र, १८.१६६६; कलावैषम्य, कला कमजास्त होणें, १७.२२५; आनंदैककला, आनंद हीच एक ज्याची कला आहे तो, अंतरात्मा, ११.३६४; चडतकालकलांचेनि वेधें, चडत हा शब्द तोडावा, कालाच्या वाढणाऱ्या कलांच्या, अंशांच्या, वेगानें, ७.६८; चंद्रकला, चंद्र पहा. सकल ना निष्कल, कलायुक्त नाही व कलारहितही नाही, १३.११०२. (३) योगांतील तेज. ६.२५०. कलाज्योति, नाद, बिंदु व कला हे योगांतील पारिभाषिक शब्द एका पुढची एक पायरी दाखवितात, या तीनही मिळून बनलेली शक्ति या ओवीत वर्णिली आहे, ६.२८८; आनंदचंद्रिची सतरावी (कला), १५.५३९. (४) कौशल्य, चातुर्य, कोणतेंही कार्य सुंदर व सहज रीतीनें करण्याची शक्ति; रसनिष्पत्ति करणारी कृति. जो सकल-कलांची कला । ८.२६७, कला येथीनि जालिया । १३.९८८; कले १.११३, कलणें पहा; जाणिवेची कला ९.३१; मैत्रियेची कला ४.२८; कला-कौतुकां १.२८; कलाचिदपण कलां, महा-भारतांत सर्व कलांना कलात्व, सौंदर्य आलें या

अर्थी, १.३७; चातुर्यकलाकामिनी, देवी शारदेस उद्देशून, १.२१; जीवकले अधिष्ठात्री १०.१३६; सकलकलां निवासु, सर्व कलांचें आश्रयस्थान, १८.१७८३; सकलकलिं सनुष्णु, सर्व कलांत निष्णात, १७.३१; सत्यसेतुसकल कलानिधी, हा पाठ सत्यसेतु सकलकलानिधी असा ध्यावा, सत्याचा जो सेतु व सर्व कलांचा जो सांठा तो, श्रीकृष्णास उद्देशून, १२.२३४. कलि पहा.

कलांतर—व्याज, लाभ. पै कलांतरा गांठि बांधिजे । १७.२८६.

कलाप—समुदाय. कर्मकलाप १८.६३२; क्रिया-कलाप ४.९४.

कलास—कौशल्य, नैपुण्य. तो तांडवमीषें कलासु । दावीसी तूं ॥ १७.८.

कलासणें—बंद करणें, होणें; कोडणें. बाहिरि धिटे जैसी । दाडुगा पति कलासी । १३.५०४. कवाडें कलासति ८.११०; कालासणें—कालासला खुंटी (टी) । फलमोगाचां ॥ ५.७२. कर्मांचां वज्रगांठीं कालासे १८.३८९.

कलि—(१) फुलाची कळी. पै कलि जैसी द्वारें । बोबांत निगे ॥ १३.३०४, फुलकळी आपल्या कोशांतून बोबांत, गाजावाजा करून, आपला सुवास पसरवून, बाहेर येते. कलिका—कळी, ज्योत, तेज. माझि सांपडलेनि अलिउलें । जला वरि कलिका जेवि आंदोले । ११.२४५, कां न फुलतां कलिकिं । आमोडु जैसा ॥ १३.७९, कोवळिये कलिकेमाझि सांपडे १.२०१; कमलकलिका १०.१११; दीपकलिका २.२३८, १४.२५५; रत्नकलिका ६.२६२. (२) चंद्राची कला. सर्वा कलिं संडिलें जैसें । चांदपण उरलें अंवसे । १५.४७६. (३) कलह. उद्यत जालें असे कळी । १.१८४. (४) उसळी. विषयोमींचे कलिया ७.७३. (५) कलियुग. युगीं वरि कळी १८.१७८१; कलिकालुज्वरितादोसें, कलि-कालाच्या तापानें पीडितांकरितां, १८.१६६८; कलिगीलितेयां जीवां १८.१७३८; कलियुगांतीं १५.१२८.

कलुष—दोष, पाप. १८.१५२३. जन्म मृत्यु दुःखें व्याधि वार्धक्य कलुषें ये आंग न यंतां, हे सर्व

दोष लागण्यापूर्वींच, १३.५३४; कलुषकरीकेसरी दोषरूपी हत्तीला (मारणारा) सिंह, दोष हरण करणारा, श्रीकृष्णास उद्देशून, १७.४२०.

कलेवर—प्रेत, येथें शरीर. ११.१०५.

कल्प—ब्रह्मदेवाचा अहोरात्र मिळून एक दिवस. नेहमींच्या कालमितीप्रमाणें चार अब्ज, वत्तीस कोटि वर्षांचा काळ; अनंत काळ या अर्थी. बहुतेक कल्प १६.३२; कल्प गेले १०.६६; कल्पोदई १४.१११; कल्पकोडी, कोट्यवधि कल्प, १७.५९, १८.३९१; कल्पांचिया कोडी १३.४३५, १६.४१०; कल्पक्षय ९.१०३; भक्तकामकल्पद्रुम ९.५१६; कल्पांत १.२६०, ३.११५, ९.२९१, ११.२११, ११.२३३, ११.५१२, १२.१९२, १३.४९७, १३.५४३, १५.५३ (न्त), १५.३०५, १५.४९९, १८.६८३, १८.११०१, १८.११६०; कल्पादि...कल्पांतीं ८.२५६; कल्पांतविजुं चिया फूटी ११.२०१; कल्पान्तु-वेन्हीं २.२०१; कल्पांतसमई १३.१०२०; महाकल्प—महाकल्पांचां अंतीं ९.९९, ११.३३७; महाकल्पा परौती १३.६२; महाकल्पाचां सेवटिं-टीं ११.४०६, १५.१२५; कल्पादि पुडुतीं, कल्पाच्या आरंभी व पुढें, ९.१०४; कल्पादि लागौनि, कल्पाच्या आरंभापासून, ११.५७५; कल्पादिचिं, कल्प व त्याप्रमाणें इतर, १५.१२६.

कल्पणें—कल्पना करणें, विचार करणें, अनुमान करणें. हें चि कल्पवे तरि जाणिजे । परि आतां कल्पितें कैवें जाणिजे । ६.२७७. ४.६७, ६.२४५, ७.१९१, ९.३५, ९.८९, ९.१६५, १०.७९, १०.२८९, १३.१९५, १५.४५३, १५.४५६, १७.३०६, १८.११७५, १८.१६०२. कल्पावेद्या जोर्गे ९.८१ (२). **कल्पना**—मनांतील भाव, आशा, मनाचा तरंग, आभास. ह्यणुनि कल्पना जें सांडे । तें चि गा संन्यासु घडे । ५.२५. परि ते भक्त मातें नेणति । जे कल्पने बाहिरे न निगति । ७.१४३(१), ६.२९०, ९.७०, ९.८०, ९.८१ (१), १३.११०; कल्पनेची झोंप ही नैये, ह्या पाठांत आधीं येणाऱ्या विषाणुं व नंतर येणाऱ्या जें स्वमीं पडिजे, ह्या पाठामुळें नैये चा अर्थ

लावतां येत नाही. ज्ञानदेवीत 'कल्पनेची झोप हो ये' असा पाठ आहे. कल्पनेला झोप आली तरच द्वैतस्वप्न ९.९३ पडेल व भेदबोध होईल, हें द्वैतस्वप्न वाचो (फोल) व्हावें व अभेदबोध व्हावा म्हणून कल्पना विराम पावली पाहिजे, याकरतां दुसरा पाठ ग्राह्य वाटतो, ९.९४; कल्पना निमे ६.२१२; कल्पनेचेनि सो(सौ)-रसें, कल्पनेचा आश्रय केल्यानें, ९.९० (१); कल्पनालोप ९.९० (२); कल्पने सवें ९.९० (३); कल्पतरू ९.३०८, १०.३०८, १८.१६५५; कल्पतरूचे आरव १८.१७७६, —तरूचे आराम १८.१७५७; कल्पतरूचा कूप, कल्पतरू तोडून कोणी शेताला कुंपण घालीत नाही, ११.५३२; कल्पतरूवरि फुल्लौरा केडता, कल्पतरू पुरेसा आहे, त्यावर फुल्लोऱ्याची आवश्यकता नाही, १०.११; कल्पतरूचा मांडोडा ८.८; कल्पतरूतें होडी, कल्पतरूलाही पैजेंत जिंकतील, १८.१६२१; कल्पद्रुम १०.२१५; कल्पलता १०.२०; कल्पवृक्ष ४.२१३, ९.३७१; कल्पित ६.२७७ (२), ९.९१; कल्पित फल ७.१४३ (२); अज्ञानदृष्टिकल्पितें १५.३५७; कल्पिति—कल्पना करणारी, कल्पिति प्रवृत्ति ९.७९. अकल्पना—अकल्पनाय्यकल्पतरो, कल्पना करतां येत नाही, तरी कल्पतरूसारखा; अपि पुढील अ चा अर्थ लागत नाही. ज्ञानदेवीतही हाच पाठ आहे. कुंटे प्रतीतला 'अकल्पनाकल्पतरो' पाठ ग्राह्य वाटतो, १८.१०.

कल्मष—पाप. १.२६५, ३.१२२. कल्मषांचा आगर ४.१७०.

कल्याण—हित. कल्याण काल, अनुकूल वेळ, १८.६८०.

कल्लोल—लाट, लहर. हें असो पवनाचेनि मेलें । जैसैं जळिं जल चि लोले । आणिं कें ह्यणति वेगले । कल्लोल हे ॥ ५.९९. जैसे जलाचे कल्लोल । आणि कल्लोलीं आथि जल । ९.२८६. पै कल्लोलातें कल्लोलें । असिजतसैं(से) ऐसैं केलें । १३.८८१. ह्यणौनि हा भूताकार । जैथौनि तें चि आधार । कल्लोलिं सागर । जेया परीं ॥ १३.९१६. ९.९२, ११.१७९, १४.२८७, १८.८११, १८.११७८,

१८.१३५७, १८.१३९१. अनिलसंगें सलीलीं कल्लोल १३.१०४६; कल्लोल सागरिं अनन्यु १५.५३५; आपजतां पाणिंयां हिं वेगले कल्लोले दीसति १५.३००; थोरिं कल्लोलीं साने लोपतां १८.४३९; अद्भुतरसाचां कल्लोलीं ११.३१२; अमृताचा कल्लोल ८.५६, १३.२६९; करुणा-रसकल्लोलें कृष्णदेवें ११.६९०; कल्लोलपरंपरा १४.१२०; कालकूटकल्लोल ११.२१३; क्षीर-कल्लोल, क्षीरसमुद्रांतली लाट, १८.१७३१; क्षीरार्णवाचां कल्लोलिं १३.४९६; क्षीरार्णवीं पयाचे कल्लोल ११.५२८; दुःखकल्लोल ११.३१४; प्रसादरसकल्लोल १२.३; हर्षामृत-कल्लोल ११.४९८.

कलहणें—कलणें, तोल जाणें, लवंडणें. वाटे जातां वुगें । कल्हातां हीं डोलें लागे । १४.१८७.

कल्हार—कमळ. कि सभाग्यसंतो भ्रमरी । केले ते श्लोक कल्हारिं । श्रीकृष्णास्वसरोवरीं । सांसिनी हे ॥ १८.१६४९, श्रीकृष्णवदनसरोवरांतील श्लोक-कमळांत भाग्यवंत संत भरून राहिले. विषय-कल्हार १८.१२९२; सुवर्महृदयकल्हारीं, अत्यंत नाजूक जें हृदयकमळ त्या ठिकाणीं, २.७१.

कव—मिठी. कव घाल्नि १३.६२.

कवच—आवरण, आच्छादन, चिलखत, सर्पाची कात. अग्नी ऐसैं आहाच । तेजीं नांवाचें आहे कवच । ७.३५. सपें कवच सांडिलें ८.६५; वज्रकवच, वज्र पहा.

कवडा—मोठी कवडी, पैसा. मग कवडा चि वाढवी । लोभी जैसा ॥ १३.७९२. १७.२८९. आंगिं तीनि कवडे न लाहे, तीन कवड्या सुद्धां स्वतःच्या सुखाकरतां खर्चत नाही, १४.२३३; कवडा जुं खेलणें, कवड्या टाकून जुगार खेळणें, १५.४४८; भाडिचा कवडा वेचे, हीन धंद्यांतील माणसाचा पैसा जो घेतो, ९.३२६; निक्कवडा पहा. कवडी—भांडवला न सुटे कवडी । ९.५०३. कवडी वोवाळुं लागे, कवडीवरून (जीव) ओवाळून टाकतो, १४.१६५.

कवण—कोण, काय, कोणतें, कसें. वरगण कवणा कवणी । महारथीयां ॥ १.१२२. कवण उणें आलें । २.७. कवणें कोट्टनि कें जावें । ८.२५०. तेथ अलंकारलें कवण कवणें । १०.४३. मी कवणु केतुळा ।

कवणाचा कै जन्मला । १०.३६. १.७४, १.८९,
 १.११७, १.११९, १.२२२, १.२२९,
 २.६, २.१८, २.२२२, २.३३५, ३.२१,
 ३.२३, ३.२२८, ४.८४, ५.६, ५.१०८,
 ५.१२३, ५.१३४, ५.१६९, ५.१७६ (१,
 २), ६.६६, ६.६७, ६.११२, ६.११७,
 ६.३४७, ७.७९, ७.१२६, ७.१३९, ७.१५५,
 ७.१५६, ८.२, ८.३, ८.४, ८.२६, ८.६२,
 ८.८२, ८.१२० (१, २), ८.१२३, ९.१२,
 ९.१२७ (१, २), ९.३४७, ९.३६८, ९.४७९,
 ९.४८९, ९.४९६, ९.५०९, १०.१०,
 १०.११, १०.२६१, ११.७८, ११.१५६,
 ११.१६५, ११.१८७, ११.२१०, ११.२२१,
 ११.२७० (३), ११.३२५, ११.४००
 (१, २), ११.४६८, ११.५१३,
 ११.५३४, १२.३३, १२.८८, १३.१२
 (१, २), १३.१३, १३.५५, १३.५७
 (१, २), १३.७६ (१, २), १३.६३६,
 १३.६९८, १४.६ (१, २), १४.४०५,
 १५.१४२, १५.४४४, १६.३८३, १७.४१८,
 १८.१६, १८.३८५, १८.३९३, १८.९८३,
 १८.१३७१, १८.१४१५, १८.१६९२. ऐसें
 कवण आहे ६.११७; काइ कवण जाणे, काय
 तें कोण जाणे, १.१७८; कर्म तें कवण ४.१११;
 कवण कारुण्य २.१८, - गति ६.४३५,
 - लासु १.२३९, १८.१२५३; कवणा कार-
 णां(णा) ११.५०२; कवणां कोपा ११.१५८;
 कवणाचां मनीं उरिजे १.२२७; कवणां रीती
 १४.३६; कवणालागि १.२१४, - वरि १.२२१;
 कवणि ते उदार गदा ११.५९४; कवणि
 भूमिका १.०४२, - मातु १.१३२; कवणी
 कडे, कड पहा; कवणी ठाई ९.११, ११.५१४,
 १३.८६७, - ठाउनि, कोणत्या ठिकाणाहून,
 ११.२७० (१); कवणी परी १.२७२, २.२,
 २.८५, ९.१२७. (३), - परीं ३.१५६,
 १४.६४, - भेंगीं, रीतीनें, १०.३१०; कवणी
 स्थिती २.२८९; कवणही वेळ, कोणत्याही
 वेळीं, कधींही, १८.७५७; कवणेंसिं ६.११८,
 - सीं १.१७१; कव्हणा...कवण १.२५३.
 कव्हण पहा.

कवतिक-तीक-तुक, कौतुक—मौज, नवल,
 आश्चर्य, हौस, चमत्कार, करामत, दिवाळ
 आचार. कवतिक—उत्तमासि मस्तक। खालविजे
 हें काये कवतिक। १२.२१३. मग उपास्तिचें
 कवतिक देखिजेल ॥ १३.४०८. गीता हे
 कवतिका। लागि ही नैदी ॥ १८.१४९६.
 ३.७९, ६.४४०, ६.४४१, ९.५०२, १५.५१,
 १८.१०५. आश्चर्याची(चीं) कवतिकें ११.१४७;
 साच किं कवतिक १२.२८; कवतिकिणी,
 आश्चर्य करावयाला लावणाऱ्या, १६.६०;
 कवतिकिंकीं—तैसा विश्वरूपीं कवतिकीं। पार्श्व
 लोले ॥ ११.१८६, १०.२५४, ११.१०४,
 १६.१६६; कवतिकें १.९७, २.३५०,
 ३.१९८, ३.२४२, ३.२४३, ४.११५,
 ५.८९, ५.१०८, ६.१४, ६.९०, ६.२२७
 (कें), ६.३५५, ६.४१९, ८.२६४,
 ९.३०५, १०.१८, ११.१०७, ११.१९९,
 ११.४७३, १३.१५६, १३.४०३, १३.४३१,
 १३.६०८, १३.६६१, १३.९३६, १५.४१,
 १६.११८, १७.३३०, १८.४२२; कवतीक
 २.३०१, ७.११०, ७.१३८; कवतुकें ६.१४५,
 ११.३११, १३.११६२; कौतुक—कलाकौतुकां
 १.२८; अति सकौतुक आइकतां १.२७३;
 सकौतुका निव्दारितां १.७; कौतिकिं, कौतुकानें,
 १२.५. कौतुहल कलितकालकौतुहल १८.३,
 कलणें पहा.

कवल—(१) घांस. एकु कवल बहुतीं मासां।
 तोडतु नेथिजे जेसा। १६.३३५. आमीषकवल
 ५.११७. (२) कावीळ. कां कवलातें डोले।
 प्रकाशुनि पीवले। १४.१३०. १८.३८६,
 १८.१३८४. कवले(लें) दीडि वेधली ९.१४०.
 कवलणें—मिठी मारणें, कवटाळणें, धरणें,
 व्यापणें. हे तिन्ही एकवटले। तेथ शब्दब्रह्म
 कवललें। १.२०. तैसें व्यासमती कवललें। सकल
 मिरवे ॥ १.३९. हें अपार कैसें कवलावें। १.७४.
 कवतिकें कवलतां सुष्टि। ३.२४२. २.२०४,
 ३.२५२, ११.२१३; तो ईश्वर कोणें कवलावा
 ५.१७३; कवलतां ६.३२, १८.१७१५; मोहें
 कवलिला १.२००, - छां ३.१०; तलीं वरि
 कवली ६.२३०; क्षणा येका कवलुनि १.२४०;

आंती कवल्लु २.७५; कवल्लुनि ११.३०८,
१८.१०६९, १८.१२४७; कवल्लुनियां ३.२११;
कवल्लौनि घेतला ११.२२८; कवल्लिजति
२.३०४; कवल्लिजताति ७.८३; कवल्लितासि
११.३८६; कवली—मिठी. कां कवल्लियां न धरे।
आत्मछाया ॥ १८.५२७, कवली होये ५.१३२;
पातेचिये कवल्लिये न समाए, पापणीत समावेश
होऊन राहत नाहीं, ६.२६७.

कवाड—दर. ८.११०. नेत्रद्वारिचीं कवाडें
६.२०२; मेदाचें कवाड १८.१५५८; रज-
तमाचें कवाड १७.३१०; विसराचें कवाड
१८.५३७; अपानाचिया कवाडा आसनमुद्रा
लाडनि १२.४८; इंद्रियां कवाड देडनि
९.१३४.

कवि—काव्य कर्ता, ज्ञाता, जाणता. १०.२७१.
कविपोषक, इतर कवींनाही स्फूर्ति देणारा,
१३.८५१; महाकवि—महाकवी हेतुमतीं,
बुद्धिमंत ज्ञात्यांनीं, १३.७०; कवित्व—वाचे बरवें
कवित्व। कवित्वीं बरवें रसिकत्व। १८.३४५,
१८.१७२५. काव्य पहा.

कविलास—'कैलास' शब्दाचें अपभ्रंश होऊन
झालेंलें रूप. ११.२५७.

कव्हण—कवण पहा. जगाचां जिविं आहे। परि
कव्हणांचा कहिं नोहे। ५.७९. स्वमीं हि कव्हणीं
नेदखे। ११.६७१. ३.१४३, ११.३१,
११.४०३, ११.६१४, १३.५८, १५.३३,
१५.४८, १५.२२३, १५.४०८, १६.११९,
१८.१४५४. कव्हणां येका ८.६९; कव्हणा(णीं)
कालीं २.१८६; कव्हणा लागि ११.६०१;
कव्हणीं कर्मिं, कोणत्याही कर्मनिं, ५.७७; कव्हणिये
कालिं ६.९१, — ठाई १३.१११४; कव्हणी
अवसरिं २.१५५, — कडां, — कडे, कड पहा,
— कालीं २.२९८, ३.२६७, ८.१४, — गर्वीं
९.४९९, — परी १५.३७; कव्हणी एकीं वेलीं
६.१७७, — एके वेळे ११.५५०, — वेळे
१३.१४५, — एकु १८.९८५, — येकु ६.७४,
६.४३०; कव्हणी विखिये १३.१८४; कव्हणी
हीं, कोणत्याही, ९.३६३; कव्हणु कैदाचा
६.९५; कव्हणें उपाया न ये १३.८६१; कव्हणें
कव्हणासि मिलावें १५.२९३; कव्हणें काह

आचरावें १.२४५; कव्हणें येकें ३.१६०,
९.४५९, ९.४६९; कव्हणीं(णीं) हानमानी
(हान मानी) ४.२२; कव्हणा कवण १.२५३.

कव्हाल—भगदाड. नांतरि आकाशासि कव्हाल।
पडौनि ठेले ॥ ११.३५४.

कश्मल, कष्मल—घाण, दूषित वस्तु, पाप. ऐसेनि
कश्मलें जै खाए। तैं तेया जेविलें ऐसें होये।
१७.१६०. १३.११००, १८.६१७. गांविचेया
कश्मला १८.६४७; कष्मल—कष्मलातें
हातें झालिजे १७.१०६.

कस—(१) कसोटी लावून केलेली परीक्षा, तुलना.
जैसा केयूरादिकि कसु। सोनेयांचा ॥ १३.१०६०.
जीवाचां कसीं १८.९०८; परब्रह्माचेनि कसें
४.११४; पांचिक कस, हिणकस, कमी दर्जाचें,
१३.१००३, १४.१४०; महातेजाचेनि कसें,
महातेजाशीं तुलना केल्यास, ४.१७८;
शास्त्रांचिये कसे १८.३७३; सोळांवां कसु,
सोळा दराचा कस, उत्तम कस; पंधरा, साडेपंधरा
व सोळा हे सोन्याचा चढता दर्जा दाखवितात;
पर्यायनें सोनें या अर्थी हे शब्द आले आहेत,
१८.९७५. (२) शक्ति, जोम. नाहिं कसु तूझां
आंगिं। १२.११४. आंगें कसु बांचति ६.२४२.

कसमस—रग. इंद्रियांची कसमस मोडे। ६.१८८.

कसवटणी-कसवटी—कसोटी. साडपंधरेया आणि
कसवटणी। १०.१५, साडे पंधरा दर्जाच्या सोन्याला
आणि कसोटी लावूं नये. कसवटी—काह
परिसाचिये कसवटी। वानिया जाणें (णे)। ६.९६,
परिसानें तयार झालेल्या सोन्याचे उच्च नीच
प्रकार होत नाहीत, सर्व प्रकार उत्तमच होतील.
९.३०४. कसवटी वानियेतें सांचे, कसोटीवरून
सोन्याचे शुद्ध किंवा हिणकस प्रकार समजतात,
१३.२४३.

कसासां—खसखशीत, जाडाभरडा होईल असा.
कसासां शानाचा करिती रगडा। ९.१८२.

कहिं-हीं—कधी, कोठें, कधीही, कोठेही. कहिं—
कहिं येकाचेन वैकुंठा जावें। ९.२०२. २.८,
२.३३९, २.३४३, ५.७९, ५.८९, ११.१४७,
११.४८९, ११.५७७, ११.६२८, १२.१४४,
१३.८३९, १३.९०१, १७.१५७, १८.३८३,
१८.१०६९. कहीं—चिरंतर नाही। तन्हीं आलां

गेलों कहीं । ६.१७८. इयें कोण्हाचीं काजें कहीं ।
सविता जैसीं नाहीं । १४.२९५. २.२९५,
२.३४५, ३.८३. ३.२५६, ५.३३, ५.१०४,
५.१२६, ६.६४, ६.३१७, ६.४२०, ६.४२२,
८.२४०, ९.५२, ९.८७, ९.३६४, ११.५६२,
१४.२९५, १५.२४०, १५.४८९, १६.२३९,
१८.३८१, १८.७५०, १८.८०२, १८.८०८,
१८.८३२, १८.८५१, १८.१२६९.

का-कां—प्रशार्थक, कशाकरतां, अथवा, जसें, उदा-
हरणार्थ. का—९.११९. कां—१.२४, १.२६,
१.४०, १.६०, १.६८, १.१८८, ४.११०. (१)
म्हणजे. जियें नांव कां प्रकृति । ९.९७. १०.२५२.
(२) जणूं काय. जैसे आकाश कां पडिलें ।
तूरो(तौ)नियां ॥ १.१२८. मन कां देशीक जालें
११.६५४; हरिगारुडी पातला कां २.७२;
वणवला कां २.७६. (३) कारण, कां वरें?
५.११३, ८.२३७, ८.२३८, ९.३०, ९.४२७,
११.६१८, ११.६१९, १४.११९, १४.३३२,
१८.१४८३. आतां कां न विचारीसि २.१९;
धवलारें कां करावीं ५.११३; हान कां, मग कां
वरें?, ५.११४. (४) अथवा. ५.९२, ९.४२८,
११.७२ (१, २), १४.३२८, १५.२४०.
उणें कां पुरें १३.७१३; राज्य कां मरण
१५.२६४. (५) काय वरें? १८.३२१,
१८.३२७; हो कां ५.१६७ (१); ऐकिजो कां
५.१६७ (२); कां पां, काय म्हणून वरें!, ९.३५.

काइ-ई—काय, किती, कसें, कसलें, जणूं काय.
तो काइ बाळेल्यांचा काजा नाचवी । ९.३१. काइ
समर्थाची कांता । भुकेतें शोची ॥ १२.८५. ह्याणे
स्वर्गा हान जावें । तरि काइ तेथ खावें । १४.१६६.
१.११७, २.६, २.४४, २.९५, ५.१०४,
५.१६७, ७.१०४, ७.१२२, ९.३२, ९.५१९,
११.३७, ११.६३, ११.६८, १४.३३२,
१८.७२६, १८.१४८१, १८.१४८५. काइ काज
१.२०८, १३.८४२; काइ गा १२.७२; काइ पां
१४.३३३; काइ हें वि फल १.२१५; काइ सुख,
कसलें सुख, ५.११२; बहुत काइ १८.१५२८;
बहुवे काइ १६.१६६; यन्हाविं काइ १.६७;
राज्य तरि काइ १.२१०; हें बहू पूसों काइ
१८.१५३३; हें काइ बोलों १८.११४०; हें

बोलों काइ ४.३३; हें सांघों काइ ६.१६०;
काइ उरैल १.२३४; प्रार्थु काइ १.६५; तें
जाणौनि चि काइ, तें समज्ज्ञाच जणूं काय,
१.४५; मीं काइ होयें, मी कोण क्षुल्लक वरें,
१.७३; हे काइ बोली ७.१२२; चिलिसि घेंती
काइ ५.१२०; गांवढेया काइ कोपों ११.६१९;
काइ एक ११.५१४, काइएक १०.२४३;
काइ काइ, काय काय, एकेक विचित्र, १६.३८०,
१७.३९२; काइयेक, जें कांहीं, १२.८२,
कांइयेक, काय, काय, किती तरी, १२.११०;
काई—आणि योग्यांची काई । खाणि आहे ॥
६.३४१, २.१९, ६.३३८, ८.१३, १३.३२४,
१७.५३, १८.८४, १८.१३५१, १८.१४६९;
काई मानूं १८.३८३; कायि हें काइ-ई किंवा
काय यांचें रूप असणें संभवतें. काय पहा.

काइर—खाणारा. हाडकाइर वैर, हाडवैर,
१३.५४९.

काइसा-सी-सें—कसा, कशी, कसें; कितीसा-शी-
सें. काइसा मेलावा ११.४७०; कामिनीकटाक्ष
काइसा १४.१६९; खेदु काइसा २.७; खोलु
उतलु काइसा १८.१६५७; प्रसिद्धि काइसी
१५.६५; बोलणीं काइसी ९.१८५; वाणि
काइसी, त्यावर आणि कशाला सांगावें, ५.१६८;
बेल काइसी, वेळ कां लागेल? तत्काळ होईल,
१८.८३; काइसीं फुलें ९.३८१; काइसे चि
सायास १५.२१२; काइसेन हि, कशानेही,
१५.५२२, —हीं १७.२७७; काइसेनि ९.३३६,
१०.११, — हिं ११.४९२, १८.१५४७;
काइसेया—कशाला, कशानें, आपण काइसेया ही
न मिले । १३.१४५, काइसेया करावें ७.१४९;
गोठि काइसेया करावी ११.५७८; तूप काइसेया
गुसलावें १०.२९०; काइसेया शोधावे ८.२५०;
काइसेया वरि, कशावरून ८.११८, काइसेया-
वरि ११.२७१; काइसेया लागि ११.४४५;
काइसेयासारखें ७.८९; काइसेयां, कां वरें,
९.३०.

कांकण—कंकण पहा. बांगडी. जैसैं कनकांसि कांकणें ।
असिजे अनन्यपणे । १८.११७६. १४.३७५.

काकुलति-ती—(१) कींव, दया. काकुलति
११.३६२, —ती ६.११९, १३.२५७. (२)

दया येण्यासाठी केलेली याचना, असा ^{१४४} ~~१४४~~ १८०, ११-२९६, ११-३३७, ११-३५०, ११-४१२, ११-६४१.
जैसी जात्यंथा पळणि पावे । मग तें काकुलती सरां
धावे । २-३२६. ८-६९, ८-१२६, ११-३८१.
तिया काकुलती मातें स्मरिलें ९-४३८.

काख—खांक, बगल. तो आलखु सूनि असे काखे ।
१८-७५०, आळस जवळच ठेवला आहे. बुद्धितें
काखे सूनि, तन्मयतेमुळें चर्चा न करतां,
१८-१४१०; भूगोलु काखे सुबावा, काबीज
करावा, १०-२४०; वसुंधरी काखे सूनि
११-३५५.

काच—कच्चा, मित्रा. काचेयां केर फीटतु । १-१३२,
मित्र्यांचा केरकचरा उडून गेला, मित्रे पळाले.
मन करिसी हो काचें ११-६२०.

काचरी—फळाची, भाजीची फांक, फोड. तें पाहे
होईल काचरी । सिजली जैसी ॥ १३-५५४,
आज असलेली शरीराची पुष्टि उद्यां (पाहे)
शिजलेल्या काचरीसारखी होईल.

काज—काम, परिणाम, उपयोग. सावें जात्यंथा
रवि । काजा आवि ॥ ४-२१. १-२१०, १-२१७,
४-४७, ६-३३९, ८-४५, ९-११३, ९-१६४,
११-३६०, १२-६७, १३-३३२, १३-११००,
१४-२९५, १५-११५, १५-२१८, १७-२८६,
१८-१०७३, १८-१३६४, १८-१३६५,
१८-१५२९, काजीं, प्रसंगीं, वेळ पडेल तेव्हां,
१३-८१४; काइ काज १-२०८, ९-३१
(२), १३-८४२; कर्णपुटीं वसौं काज,
तुझ्या कानापर्यंत पोहोचलें आहे काय ?
१८-२७९; बाडलेयांचा काजा ९-३१
(१); काजाचेनि पाडें १-११२; काजीं
ओलांतरला, उशीरामुळें काम राहिलें,
६-४३५; काज मानसेसीं होडा करी, काम
करावयाच्या इच्छेशीं स्वतः कामच पैज घेतें,
इच्छेपेक्षांही काम अधिक चांगलें होतें या
अर्थी, १३-४३९; काजा आलें २-२७०,
४-१३१, ६-३८०; काजा लागि १६-२०१,
काजालागि ४-५६; काजें विण १३-५२७,
१८-७८, काजेंविण ५-५९; हो काज—अहो
काय, जणूं काय, होय तर, खरोखर, १-१०९,
२-९७, ४-४, ४-११, ६-१२७; हों काज—
१-१३८, २-१९१, ६-२५८, ७-१८३,

१४४ १८०, ११-२९६, ११-३३७, ११-३५०,
११-४१२, ११-६४१.

काजळ—काजळ. जैसे तमा काजळाचे लेवे दीधले,
जशीं अंधाराला काजळाचीं पुटें दिलीं,
१६-३८८. काजळा आणि मसि, काजळ व
काजळी, शाई, १७-७०.

काजलि-ली—वात किंवा इतर कोणतीही वस्तु
जळून जमलेले काळे कण. काजलि—
१५-८४. काजली—साधें भूतत्रयाची काजली ।
जे गगनामाजि उधली । ४-१७४. ४-५३,
१८-२७०; काजली ना वैश्वानरा उरणें नाहिं
१५-४०६.

कांजी—पेज. जो अमृतासि ठी ठेवी । तो कांजी
जैसा न सेवी । २-३६३, जो अमृत तसेंच ठेवतो
तो कांहीं पेज पिणार नाहीं. १६-१२४. कांजी
गुसल्लेयां १८-६१०; कांजी पियाला ९-१५०.

काटणें—राप चढणें. प्रलयरुधिरें दाढा काटल्या
११-३४०.

कांटस—कांटेरी वेष्टण. १८-६१४.

कांटा—तीक्ष्ण टोंकाची काडी. पै पाई कांटा निहटे ।
१६-१५८. कांटे देखौनि ससाणे (सणाणे), तीक्ष्ण
कांटे पाहून, ७-१६७; विकल्पाचे कांटे विखुरिले
७-१६५.

कांटाळा-लें—(१) कंटाळा, शिसारी, रोमांच.
सर्वांगा कांटाळा आला । १-१९७. जन्माचा कांटाळा
१३-५३९; पापाचा कांटाळा १३-६९४; शरी-
राचा कांटाळा १६-१८१; सर्पाभासाचा कांटाळा
१५-५२७. (२) तराजू, तुलना. उपमेचा का-
(कां)टाळां ८-२६२; शिवेंसि कांटाळा, शंकरा-
बरोबर तुलना केल्यास, १७-३; कांटाळें ४-१७९,
१४-३४७; का(कां)टाळें मसीं समतुकीं जाले,
तराजूंत तोलल्यावर माझ्या एवढेच भरले,
१४-५१; काय कांटाळें आहे, बरोबरी करतां
येईल काय ? १२-१६१; सूर्यश्लेषाचें कांटाळें
घाल्लनि, सद्गुरूची सूर्याबरोबर तुलना करून,
१६-२८.

कांठि—कुंपण, कांटेरी झुडूप. यमनियमाची कांठि
९-२१२; कांठी लागली ११-३७१; स्वर्ग-
संसाराकांठी काठित, मोक्षाच्या वाटेतील स्वर्ग-
संसाराची अडचण काढून टाकीत, १८-७७९;

कांटिया बोरपिलीं, कांठ्यानीं ओरवाडलीं जावीं,
१६.३६५; कांटिये वरिला सरडा, कुंपणाच्या
वर आपण आहों म्हणून सरख्याला, १६.२२३.

कांठ—किनारा, वाजू. विवेकाचिये कांठिं
१५.५०४; संसारा कांठीं काढूनि, संसार-
समुद्राच्या बाहेर काढून, १३.८६३; स्वाधिष्ठाना-
वरिली कांठीं ६.२१०.

काठी—छडी, लाठी. १६.३४३. काठी पडिली
जैसी, काठी जमिनीवर पडल्यासारखा साष्टांग
दंडवत घालतो, १७.२०३; आंगिं काठी न
भरतां, (१) येथें काठी ऐवजी कांठि असा
पाठ कांहीं प्रतीत दिला आहे. हा पाठ घेतला
तर “आंगास कांहीं न बोचतां” असा अर्थ
ध्यावा. (२) आहे तसा पाठ घेतला तर ‘काठी
आंगास न लागतां’ असा अर्थ उग्रड आहे. या
ओवीतल्या पहिल्या चरणांत कुंपण ओलांडून
जाण्याचा उद्देश आहे, म्हणून कांठि हा पाठ
ग्राह्य वाटतो, १२.७२. काठीकार, करणें-कार
पहा. आडकाठी न पडे, प्रतिबंध होणार नाहीं,
१७.३२३; दंडुकाठी, दंडुका किंवा छडी,
१३.२८३.

कांड—हाडाचें किंवा झाडाचें पेर, बाण, विभाग.

(१) आकांक्षेची कांडीं करिती, इच्छेनुरूप
अवयवांची पेरापेरानें वाढ होते, १५.९९;
चक्षु लांब तें कांडें, दूरदर्शीपणामुळें लांब असें
नेत्र जें कांडें तें वाढतें, १५.१०१; तिथें कांडीं
संधानी (नीं) पेरी, चौऱ्याऐशी लक्ष योनींतील
शरीरांच्या ठेवणींत कांडें (हाडांचीं पेरें)
रुजवतो, निरनिराळीं शरीरें बनतात, १४.१०६.

(२) पेर. कां जंसाचें कांडें जंसा । वाढी हेतू ॥
१८.३६१. इक्षुवृद्धि कांडेनकांडें जीके, उसाचें
एक पेर दुसऱ्या पेरान्या वाढीस आधार होतें,
१५.१२७. (३) बाण. कुबोलाचि सदटें ।
सिधिति कांडें ॥ १६.४०२, निंदेचे वाग्बाण

एकसारखे वर्षवितात; वायकांड, फोल बाण,
११.२०४, १८.१०३. (४) ग्रंथप्रकरण,
विभाग. कर्मादिकें तीन्हीं कांडें, वेदाचीं तीन्ही
कांडें कर्म, उपासना व ज्ञान हे विभाग,
१८.१४२४; कांडत्रयनिरूपणी श्रुति, हीं तीन
कांडें निरूपण करणाऱ्या श्रुति, १८.१४४०;

कांडत्रयात्मक १८.१४२१ ते १८.१४४१
पहा; कर्मकांड, (१) पूर्वमीमांसा, १३.२२०,
१३.२३६, १३.८२६, (२) गीतेंतील कर्म-
विभाग, १८.१४२९; पूर्वकांड, गीतेचा पूर्वार्ध,
१०.२२, गीतेचे अध्याय १ ते ९, यावर
१०.२२ ते १०.३८ पहा; देवताकांड,
१८.१४३५, गीतेचे अध्याय ४ ते ११;
ज्ञानकांड १८.१४३९, गीतेचे अध्याय १२
ते १५.

कांडणें—धान्यावरचें तूस काढण्यासाठीं कुटणें.
यन्हांवि कणा भूसा । कांडितां हिं सोसु सरिसा ।
१८.९३५. कोंडा कांडितां कणु आंतुडे ९.१५२.

काडी—गवत वगैरेचा लहान तुकडा. काडी
उपखों नेंदी १८.६५०; काडी उरों नेंदी,
कांहीं बाकी ठेवीत नाहीं, सर्व जाळून टाकतो,
१३.७१९.

काढणें—आंतून बाहेर, खालून वर घेणें, दुःख
संकटांतून सोडवणें, उत्पन्न करणें, तयार करणें,
दूर करणें. या क्रियापदाचे अनेक उपयोग ग्रंथांत
केले आहेत, त्यांपैकी कांहीं पुढें दिले आहेत.
तमाचे धारसे काढ । ७.७७, तमोगुणाचा प्रवाह
वेगानें वाहव (क्रि०), हा व इतर अपाय
मायानदी करते, ज्ञानदेवी—‘वाड’ (वि०) प्रचंड
प्रवाह, हा पाठ संदर्भात अधिक चांगला बसतो;
तैत्ति बांधलिं सोडितां । बुडालीं कडितां । १६.१०९,
‘काडितां’ असा पाठ ध्यावा. ५.३६,
६.२१८, ६.२३३, ६.२८४, ६.४६२, ९.३९,
९.१३७, ११.४९, ११.५८, ११.३५८,
११.३८०, ११.४९७, ११.५६१, १२.१०७,
१३.५२९, १३.८६३, १४.१९, १५.३३२,
१५.४५०, १५.५३८, १६.४५९, १७.८०,
१८.२८७, १८.७७९, १८.९६८, १८.१००२,
१८.१३९७, १८.१५४१. काडिलों, काढले
गेलों, ११.६०; आटि काडी १३.३०,—टी—
१०.१५३; खाल काडिली ३.२४७,—काडविली
१३.२२७; गुडें काडी, हद्दीवरचे दगडघोंडे
काढतो, १८.७३६; गुरुवाक्यें काडिला, पदवून
तयार केला, बाहेर काढला, ४.१३०;
गोप्य धन काडिलें १५.५४४; डोले काडी,
डोले फोडून घेतो, १७.१०१; ताट काडीन,

खरकटें काढीन, १३.४२२; दीठी काढिली, दृष्टि वळविली, ११.२१४; पांचै खाणी काढौनि, खणून काढून, १८.४५१; पित्त काढिलें, औषधाकरितां इतर जनावरांचें पित्त काढलें, १३.२२९; फाडे काढिजति, कस लावून वर्ग पाडले जातात, ९.४३; फांसु काढिल्यां १८.६१४; बुडतेयातें काडी १६.१४२; भोकसा काढिला, मेलेल्या दोराचें रक्तमांस काढून त्याच्या चामड्याच्या खोळींत गवत भरून बुजगावणें बनवितात त्या कृतीस उद्देशून, ३.२४५; आंतिचे दांग काढौनि, आंतीच्या अरण्यांतील लांकडें काढून वेऊन, १५.४५०, ज्ञानदेवी - 'आंतीचें दांग' १५.४८३; माणिक काढे, तक्षकाच्या फड्यांत माणिक असतें ह्या समजास उद्देशून, असें माणिक काढावें, १७.२४; रंग काढूनि, सर्व रंग एकत्र करून, ६.२५४; रश्मिजाल काढिल्यां, दूर केल्यास, १८.१००९; रेव काढिल्यां, ओढली तर, १८.६०९; लोणीं काढणें १५.४३१; वृद्धाप्य काढावें, म्हातारपणाचे त्रास सोसावे, ११.४८८; वेगलें काढूं, करूं, ५.१५३; वोढां-हूनि वत्स काढितां १८.७८२; काढत एईल, माग काढत येईल, मागें लागेल, ३.१०१; काढत येतसे, (संसारांतून) मोकळें होतां येईल, ११.३१८. न ला जोडून, काढणें चीं कढणें अशीं झालेलीं रूपें - ६.१६१, १३.७०४, १४.२२९, १६.४१०, १८.५३१.

काणि—खिन्नता, क्लेश. अंतःकरणें काणि घेतली १८.७५.

कांत—(१) नवरा, आवडीचा मनुष्य. तो वल्हभा भी कांतु । ऐसा पडियें ॥ १२.१५६. आणि आपुलेनि कांतेंसि । ते जगदंबा जया पासि । १८.१६२०. कांताचां मानसि रिगौनु, नवऱ्याच्या मनांत आपलें स्थान कायम करून, १३.८०७; कांतु मीनलेयां ११.५६७; गुरु कांतु करुनु १३.३९०; सर्वोपशान्तिप्रमदे कांतु होउनि १८.१३११; कांतहीन, विधवा, १३.४६८; जानकीयेचा कांतु १०.२३५, पश्चिमदिशेचा - १०.२२३; विरक्तांचेन कांतें १०.२९४; लक्ष्मीयेचा कांतु १०.२१४; लक्ष्मीकांत ५.१३; सुभद्राकांत ११.६९५. (२) प्रकाशानें

चमकणारा, पाझरणारा. चंद्रकांत ९.२९; प्रज्ञाकांत १४.६३; सूर्यकांत १४.२९४; उन्मेख - १६.८, उन्मेख पहा; सोमकांत १.१९१; ११.२४४, १४.३४३, १८.१४, १८.११२, १८.२८४, १८.१३०४.

कांतणें—जुंपणें. १.१३८.

कातरी—कातर. जन्ममृत्युची कातरी १८.८२१.

कांति—तेज. जेणें प्रकाशा कांति वढे । ११.२२०.

९.४२५. कांति निसरों पाहे १३.७५५; कांतिविमलें, स्वच्छ कांति असलेलीं, ११.१३९; अवेवकांतिची भांभ, अवयवांच्या तेजाची दिपविणारी शोभा, ६.२५३; आंगकांतिचिया प्रभा ११.३०९; निजकांति ६.२८३.

कातिथा—क्रोयता. आंगा घालूनि कातिथा । १७.९५.

कांदा—मूळ, कंद. आगा विषाचे कांदे वाढूनि । गोरसु वेशजे पीलूनि । ९.४९४. मोहाचे कांदे १८.१५४९.

कान—श्रवणेंद्रिय. तैसें शब्दजाति कान । सर्वत्र जेया ॥ १३.८७७; कानाचेनि गवाक्षद्वारे ७.१९५; कानाचां महाद्वारीं १८.१५२३; कानावचनाचिये भेटी १८.९८५; चैतन्याचां कानीं १६.४६७; बधिराचे नीट कान १८.५७७; कान भरुनि घालीं, कानभर ऐकुं दे, १८.१३४६; कान सर्वांगां करीं, सर्वावयवांचे कान कर, शरीरां-तील सर्व अवयवांचें अवधान कानाकडेच ने, १५.६७; सर्वांगें कान निगाले १४.६१; कानाकरवि ह्मणवी, शब्द ऐकून आपण धन्य झालों असें कानाकडून म्हणवतो, ४.२१८; काना चि नांव ठेवावें आपणयातें, कानाकडे आपणास्वतःस ठेव, सर्व अवधान दे, १३.९४९; कान पूंस वोळें १३.७२८; कानातें मूकें करी, कान गुंग करतो, १६.११८; काना मना जीणि १३.११५५; कानामनाचिये सीवे टेंको नेंदीसि, माझें बोलणें कानीं मनीं सुद्धां येऊं दिलें नाहींस, १८.१२६८; काना-चेया ही मुखा कडे नेनां, कामाच्या द्वाराकडे, कानापर्यंत, येऊं देणार नाहींत, १३.३२९; कानिं आहकिजे १३.३१२; रसोये कानिं केवि भरावी, अस्थानीं योजना कशी करावी ?

९.३४४; मुखाकानासि मिले १०.२९७;
कानि लागला, गुप्तपणे सांगूं लागला,
१८.१४४७; कानीं लाउं नको, ऐकूं नको,
१८.१३९५, -लागौनि, कानावर पडून,
१८.१४५०; बोलें कानु झांकवे १३.१२२;
कानाचा हातीं उगाणिलें १८.१५३१; कानीं
हान.आइकावें ८.७५; मनाचा कानीं आइ-
कावें ६.४९१; विश्वरूप कानीं आइकिजे, जें
माझ्या ऐकिवांत आहे, ११.८६; हरब्रह्मीं
कानीं नाइकिजे, शंकर व ब्रह्मदेवांनाही ऐका-
वयाला मिळत नाही, ११.५७३; कान नाइकती
१६.४३१; कानी (नीं) नाइके, अशक्य गोष्ट
म्हणून कधीं ऐकावयाला मिळणार नाही,
५.९०; नाइकणें तें कानू चि वाली
१४.२०७; कानीं नेघसि १७.१४; कानें वेंति
पडे, ऐकावे लागतील, १८.१६७२; कानें
मुखें फावे, कानानें ऐकावयाला व वाचेनें
उच्चारवायाला कसे मिळाले असते ?
१८.१६८५; काना आदिं, कानानें ऐकायला
येण्यापूर्वी, ७.२०१; कानवेन्ही, कानापर्यंत,
९.१८१; मनें कानें वाचा १८.१६४६.

कानडें—अवग्रह, दुर्बोध, दुःसाध्य. ९.४२,
११.६७४. परिसतां...कानडें ६.१२०;
वैखरीसि कां(कान)नडें १२.३१.

कानवडणें—लवंडणें, कलंडणें, चंद्रामृताचें तळें ।
कानवडौनि मिले । शक्तिमुखी ॥ ६.२४७,
भृकुटीमध्ये असणारें चंद्रामृताचें तळें कलंडून
त्याचा पाट कुंडलिनीस येऊन मिळतो.
बन्दि होऊनि ठेला कानवडा । दीपासाठीं ॥
१८.५४०, दिव्याच्या ठिकाणीं अग्नि जरी
असला तरी दिवा पेटवला कीं दिव्याच्या
नामरूपामुळें अग्नि म्हणून कोणी दिव्याकडे
पहात नाही. दिव्यामुळें बन्दि बन्दिवाला
पारखा होतो; कानवडें ठाकाल, दुर्लक्ष कराल,
१८.१६७२.

कानी—तिरपें, वाकडें. कोण कानी मुरडी, कोण
वाकडें पाहील, दुर्लक्ष करील ? १४.१८१.

कान्ही—दोरी, दावें. जीवासि कान्ही लाउनि
१४.१५७.

कापड—वस्त्र. ९.७५ (२). कीडरं तरि कापडाचें

११.५४; कापडाची पेटी होंति काये, कापडाची
घडी किंवा गढा होता काय ? ९.७५ (१);
कापडाचा सांगु ११.४६०.

कापडी—यात्रेकरू, प्रवासी. जिये मार्गिचा कापडी ।
महेशु आझुं ॥ ६.१५३. १८.११६६.

कापणें—चिरणें, तोडणें, शस्त्रानें तुकडे करणें.
कापौनि एकां मारीं ९.१६७.

कांपणें—थरथरणें. सांघें हिमवंतु हीमें । कांपे काइ ॥
१४.३३२. ९.५२३, ११.३६३. देह कांपत
१.१९६; कांपत असे १.१२९, कांपतसे
११.२४५; कांपतां करतलीं १८.१५३९;
कांपतेया पद्मदला १५.११२; प्राण कांपताति
११.३४५; थरथरां कांपें ११.३४६; सर्वांग
कांपिनलें ११.४८१; कांपणें—सर्वांगासि कांपणें
येईल १३.५६८; नकंपे १३.३४६, १३.४९१.

कापुर—कापूर. कवणें इछावें कापुरा । वासु दे० ॥
१०.११. १०.७६, १३.३२०, १३.४६०,
१५.४०६, १८.११७८, १८.१२०५.
कापुराचें थलिव १७.३४२; कापुराचा
राशि २.२५१; नातरि केलि कापुरा जाला,
कापूरकेळींतल कापूर (वासानें ओळखतां
येतो), १३.१८२; कापुरें वेचलेनि हीं सेंदे द्रुति
राहे, कापूर उडून गेला तरी करंड्याला सुवास
राहतो, १८.४२०; कापुराचे गुण १६.१७०,
१६.१७१ पहा. कर्पूर—कर्पूरकदलिचीं गर्भपूटें ।
उकलति कर्पूराचेनि कोंघाटें । ११.२४६, कापूर-
केळीपासून कापूर बनतो, याला उद्देशून.
कर्पूर चंदनु अगर ९.३८७; श्रीमहादे० कर्पूरें
उटिला ११.२१८; ज्ञानकर्पूर १४.२६;
कर्पूरत्व—कर्पूर(पूर)त्वे कापुरी । सौरभ्य असे
जियापरीं । १३.८८९.

कापुस—कापूस. कां पटव कापुसा । आंतु होये ॥
१४.११९; या बरोबरच कापुसाचां पोटीं ९.७५
पहा. ते कापुस हीं गवसूं ये, आग विझून
राख झाली कीं कापसाचेंही आच्छादन चालतें,
५.२३; कनका आणि कापुसा, दोन्ही पांढऱ्या
वस्तु, पण एक मारक व दुसरी उपयोगी,
१३.१०९६.

कांबला—घोंगडी. १८.८११. येथें कांबल
शब्द असणें संभवतें.

काबाड—कष्ट. स्वप्निचें काबाड १८.५३७.

कांबि—धनुष्याची कमान, कमठा. बोधाचिचे कांबि वेन्हीं, बोधाच्या कमानीच्या सहाय्यानें, १८.१०६४; युगुतिची कांबि, धनुष्याची कमान क्रमाक्रमाने वाकवावी लागते, त्याचप्रमाणें मन वळवावें लागतें, ६.४२२.

काम—(१) इच्छा, वासना, इंद्रिय सुखाची लालसा. तो कामु सर्वथा जाये। आत्मतोषीं मन राहे। २.२९३. एवं कामु वांचूनि काहीं। जगा मूल चि आन नाहिं। १६.३१०. ३.८८, ३.२०८, ७.४५, ७.४८, ७.८५, ७.१३६, ८.१०, ९.५९, ९.३५९ (१), १३.१११, १३.४७९, १३.५०३, १४.१५९, १६.३०७, १६.३०९, १७.१७०, १७.३४६, १८.५१०, १८.१०००. इष्ट कामाचें निरूपण ७.४५ ते ७.५० पहा; कामाचेनि बलें १६.४५१; कामाच्या बाहुटी १३.१२३; कामीं भरु ४.१९; कामाची मांडवी १३.९८६; कामाच्या लाटा ७.७२; यजितेयाचा कामु ४.१४८; सुखाचा कामु ९.१६६; काम अडी, इच्छा आवरतो, १३.६१६; कामक्रियेचें व्यसन १३.७०२; काम क्रोध २.३२२, १६.३३९, १६.३९२, १७.१०३, १८.१०५३, १८.१०५४, १८.१०५५, कामक्रोध २.२९५, ३.२१२, ३.२३५, ७.१२४, १२.६२, १६.३३७, १६.३९४; काम क्रोध लोभ १६.४२२, कामक्रोधां लोभां १६.४२८, कामक्रोधलोभ १६.४३४, १६.४४१, १६.४४५; कामक्रोधविहीनु २.३३४; काम-लोभ १३.४९३; कामादिक १६.४३७, -काचां ठांड १६.४४२, कामावि दोषत्रिपुटी १६.४२९; कामधेनु—जेयातें कामधेनु ऐसी माये। तेयासि अप्राप्य काहीं आहे। १.७९, धेनु मध्ये कामधेनु। १०.२२१, ३.९४, ११.५३१, ११.६१६, १८.१६५८; कामधेनु ऐसी माये ५.१०; कामधेनुचीं क्षीरां ९.३१८; कामधेनुचीं गोधनें ९.३८८, -चें दुभतें ३.२२, -चे पाडे ११.१०९, ११.५७०; कामधेनु सवें १०.२८५; किरीटीकामधेनुचा (किरीटी काम-धेनुचा) पाडा ८.८; कामुसृष्टिचा वेळ, काम

ह्याच सृष्टीची लता, ७.४९; अर्थकामपसरे १५.१५७; कैवल्यकाम ६.४४०; दृष्टादृष्टाकामीं, ऐहिक व पारत्रिक लभाची इच्छा करण्यांत, १४.२३२; धर्मार्थकाम १८.७४३; पूर्णकाम, ज्याची इच्छा सफल झाली आहे असा, १.२४, ३.१६४, ६.२७; कामपूर्णता २.१८८; फलकाम—कामुक, फल पहा. भक्तकामकल्पद्रुमें ९.५१६; मोक्षकाम, मोक्ष इच्छिणारे, ४.१४६; वित्तकाम १८.७५५; सकलकामोपशांत ६.८१; सर्वकाम १८.१३४५, १८.१७५३; स्वर्गकाम, स्वर्ग मिळावा ही इच्छा, २.२५०; कामरहित ३.१४९; कामेविण ५.९६; निष्काम पहा; सकाम ६.१६८, ६.४५३, ९.३५९ (२); १५.८५ सकामा वनिता ७.९३; गोपीसीं सकामें ९.४६५. (२) कोणतेंही काम, हेतु, कारण, उपयोग. ९.४८, १०.१५०, १८.३४, १८.४८९, १८.९७५, १८.१५५६. कामा परोता १७.१८८; काम सरे ७.१७२, १८.९९७. - सांडूनि १४.४०३, - सारिलें १८.२५६; थोराडा कामां १८.४५३; काम वायां जाईल ८.२४१; जालेया कामा चोरी नाहिं १८.४३. (३) कामदेव. लांबकर ह्याणोनि कोलिसा। कामु केला ॥ १३.२६, कामदेवाला शंकरानें जाळलें याला उद्देशून.

कामठ—कारखाना. तेन्हां कर्ता रिगे कामठां। कर्तुत्वाचा ॥ १८.३५६. कामठां पडतें १५.४४७.

कामणें—इच्छा करणें, परि न कामितां कामिक। न निफजे जें ॥ १८.९६, स्वाभाविक कर्म सोडून इतर कर्म इच्छा केल्याशिवाय संपादन करतां येत नाहींत. काहि कामावेशा कामावें। १८.१०९०. ४.१२३, ९.३२७, १७.२८, १८.१०२१. कामिति १६.३८६, कामीति १६.३६४; काम्य, इच्छिलेलें कर्म, १४.१६७; काम्यादिकें १८.७०६; काम्यकर्म, कर्म पहा. काम्याचेनि नावें १८.५९५; निषिद्धें काम्यें १८.१४२८; काम्यनिषेध, काम्य व निषिद्ध कर्म, १८.९८६; काम्यबाधु न पवे, काम्यकर्माची बाधा होत नाहीं, १८.१२६.

कामधेनु—काम पहा.

कामना—इच्छा, भोगाची इच्छा. हें काम्य कर्म

सांडणें । तें कामनेतें चि उपडणें । १८.१०८. २.३६६, १६.३६५, १८.९९, १८.१०३. कामनेचें दलवाडें १८.९७; कामनेची वाणि, इच्छा करण्यांत कमतरता, ३.२२; कामनाजात, जात पहा; कामनामात्र ३.७१; कामनाशून्य ४.५९; अवज्ञा आणि कामना १८.२००.

कामविणें—घडविणें, उपयोगांत आणणें, कमावणें. नाना वाग्देवता वानावी । तें वाचा चि लागे कामवावी । १८.३६२. कामविजति १८.४२८; तम चि कामौनि, तमोगुण कमावून, मिळवून, १८.७४९.

कामार—कामकरी. कामारी, दास, १६.३५१.

कामिक—इच्छिलेलें, भोगाची इच्छा धरणाऱा, ल्लेण. कामिकु जैसा अंगना । आपैता कीजे ॥ ११.१३९. १८.९६, १८.४७७.

कामिनी—स्त्री. सांडीनि कुलें दोन्हीं । क्रिया अनुसरे कामिनी । इंद्र(द्र)त्यागें स्वर्चितनी । पडिली तेसी ॥ १८.१००७, येथें पतिव्रता स्त्रियेचें उदाहरण दिलें आहे. आपल्या माहेरचें (निवृत्ति) व सासरचें (प्रवृत्ति) अशीं दोन्ही कुलें सोडून, बुद्धि आत्म्याशीं एकनिष्ठ राहते. १८.१०७५, १८.१३४७.

काय—(१) शरीर, मनें वाचा कायें १३.१२८, १८.६५३. (२) प्रसार्थक, किती, कसें. तुज सायें काय जालें । २.७. १.८७. काय सांडों १२.१७०; कायि २.१५, ६.३३९, १२.४२, १६.३६, १६.३८; कायी १६.२७; काये २.५, २.६, ९.१५३; तूं कोणु काये ११.४४२.

कारण—मूळ हेतु, प्रयोजन, ध्येय, साधन. मज सकलकारणासि कारण । मानीति ते ॥ ९.१६१. आणि कर्त्ता जें दूजें । कर्माचें कारण जाणिजे । १८.३१९. २.२८, २.८८, २.१११, २.११५, २.१५८, २.२५८, २.३१६, ६.३३६, ७.१०४, ८.२७, १०.१९२, ११.५६८, १२.१३९, १३.३१६, १३.४५०, १३.९१५, १४.२६४, १४.३१३, १५.२६४, १५.४०५, १६.२१६, १६.२१९, १८.९०, १८.३२८, १८.१३७१, १८.१४०२, १८.१६९९. आत्मविदांचें कारण, ध्येय, ५.१४८; कर्माचें कारण, कर्मकारण, कर्म पहा; कवणा कारणां

११.५०२; देहादिकिं कारणि १८.३६४; निमित्तें कारणें २.२६९; शरीरादिकें कारण १८.३६३; साधकांचें कारण, ध्येय, ६.४७६; स्वप्नासि कारण निद्रा ९.११९; एका चि कारणातें सूचीति ३.४०; कारणाचा वेधीं लावीति १३.९६३; तें चि कारण टाकावेया, संपादण्याकरतां १३.९६४ (१); बंधा कारण घडे १४.२८१; कारणपंचक १८.२९६; कार्यकारण १३.९६४ (२); कार्यकर्तृत्वकारण १३.९६६; देहादिपंचकारण १८.४२७; पंचकारणदलवाडें १८.३०३; पांचां कारणा रूप १८.२७५; पांचें कारणीं १८.३०२; पांचै कारणें १८.२७६, १८.४२८, सं. वा. श. पहा; कारणहेतुयोगें १८.३७३; हेतुकारण १८.३६१, १८.३६८; साचोकारण, साच पहा. अकारण ९.३३०, ९.४५२, १८.३७०, —णीं १४.१९१; सकारण १८.१९५, १८.१२५९; कारणक—अन्यकारणक १८.२७५; पंचकारणका कर्मा १८.३७५; कारणें—साठीं, करितां, मुळें. जें जीवां कारणें करावा । जीवां घातु ॥ १३.२२४, एआ कारणें ६.४७९, एणें—१.४७, १४.४३, १४.५७, एया—३.१०, ३.१५२, ५.१२६, ८.११, १८.१५२९; जीवकार्यकारणें १५.४९१; तेणें कारणें ६.३६, तेणें चि—१३.४५७; मज कारणें १८.१३४९; मजकारणें ११.४४; यया—१८.१४०७; यया चि—१४.१६०; या—४.२०७, १२.८, १६.३०८, १६.४५२, १८.३३, १८.९४५, १८.१२५४, १८.१७१४; याकारणें १३.३०९; येणें चि कारणें १३.८६१, १४.२५८, येणें हीं—८.१८७, येया—५.२५, ८.२५४, १४.११५, १४.३७९, १८.१३१८, १८.१४९५; स्थला—१३.१५.

कारिष्य—कृत्वापणा. देहिं अतिकारिष्य । १३.५१६.

कारुण्य—करुणा पहा.

कार्य—काम, कृति, कर्तव्य, श्राद्ध, सृष्टि. तें चि कारण टाकावेया । जें सूत्र धरणें उपाया । तेया नांव धनंजया । कार्यकारण ॥ १३.९६४. आणि आपण चि होजनि कर्त्ता । शाना आणि करणता । तेथ ज्ञेय चि स्वभावता । कार्य होये ॥ १८.४९१. १८.२६४. कार्याचा

शुमाडु, कामाची उठाटेव, घडपड, १४.२२५; कार्याथे, जें कांहीं करावयाचें तें, ७.१०२; कार्यविशेषें १४.२७४; कृतकार्य, ज्यानें आपलें कार्य सफल केलें आहे तो, कृतकार्या होईजे १.२५; कृतकार्यु जाला ३.१४६; गुणकार्य, गुणांमुळें होणारें काम, परिणाम, १४.३३४; जीवकार्यकारणें १५.४९१; पितरकार्यअवसरीं, श्राद्धादि पितरांच्या कार्यांच्या प्रसंगीं, १३.८१५; प्रकृतिकायें, प्रकृतीचीं कार्यें करणारीं (इंद्रियें), १५.३२०; विश्वकार्य, विश्व तयार होणें, सृष्टि बनणें, १३.९१५; सुरकार्य, अवतार घेऊन देवांचीं संकटें निवारण्याचें काम, ११.८३; कारण...कार्य ८.२७; बुद्धी वाचा कार्यें १८.१२४५; हें कार्य मीं कर्ता १८.५१२; कर्ता, कर्तृत्व पहा. अकार्य-अकार्यि कर्मि १८.७०७; कार्याकार्य १८.७१७; - विवेक १६.४६३, १८.७१३.

काल—(१) वेळ, प्रसंग, संधि, संदर्भानुसार अंतकाळ, उचित—, गत—, प्रलय—, मृत्यु—, सर्वमक्षी अपरिमित काळ, यम. ह्यगौनि स्वधमुं जो सांडील। तेयातें काळ दंडील। ३.११२. प(पे)सा अपारु जो कां काळ। १०.२५२. नातरि शरीरातें काळ। न विसंभे कवण्ही वेळ। १८.७५७. १.९१, १.१८४, २.१८६, २.२९८, ३.२६७, ५.८६, ६.९१, ८.१४, ८.२४९, ११.३८४, ११.४४६, ११.४८६, ११.४८७, १७.३६, १७.४७, १७.३६५ (१, २). कालाचें आयुष्य ११.१४६; कालाचेया ऐसें, जसा काल जाईल तसें, ९.५०७; कालाचें खीचु ८.१४२; काला चेया ही तोंडा ११.३८२; कालाचां तोंडीं ९.४९१; कालाची दीडि १०.११७, - सत्ता १३.६६; कालासिं जुं खेलणें १५.४४८; कालें रण आवंतिलें ११.३४१; कालें ग्रासिलि ११.४१२; कालु जांतसे ११.६६८; कालातें जिणें १८.१३६१, - जीणौनि ११.६४८; कालें नेंतां १८.७८३; कालि पावे १८.९७८; कालातें न लंघणें १८.६३३; कालातिक्रम १५.१२३; कालाभिरुद्र, प्रलयकाळचा रुद्र, ९.४७८, ११.२९९; कालानल, प्रलयाग्नि, १३.१०९८; कालज्वर ४.१९८, १८.६०१;

कालयंत्र १०.१३६; कालरात्रि, भयंकर रात्र, ११.१९६, ११.३७२; पुढें ११.३४० पहा; कालवसें, कांहीं काळातें, २.४१; कालशुद्धी, योग्य वेळ, शुभ वेळ, ८.२०४; अखंडिता काला ११.४९०; अंतकालीं ८.६७; अनंत काल १३.१०२०; अस्तवे काला, शेवटच्या घटकेस, १३.७४९; उक्तसु कालु ८.२२३ (१); एकी चि कालि १३.४३८; येकी कालीं ११.२६३; एकें कालें, एकाच वेळीं, १३.५९; कलिकाल-ज्वरितादोसें, कलि पहा; कलितकालकौतूहल, कलणें पहा; कल्याणु कालु १८.६८०; ग्रीष्मकालीं २.७६, २.३५८; चडतकालक-लांचेनि वेधें, कला पहा; तीन्ही काल, सं. वा. श. पहा; त्रासकालें १८.७७६; त्रिकालि, सं. वा. श. पहा; देशकाल, देश पहा; धारा-धरकालें, पावसाळ्यांत, १४.१०९; प्रथमवय-साकालीं, कौमार्यांत, १.४२; प्रयाणकाल, मरणसमय, ८.९०, ८.२०७; प्रलयकाल १.१३६; प्रातःकाल १४.११०; बलिया काल, बलवान काळ, १६.३५४; बहुतां कालांचा, फार प्राचीन, ४.३७; महाकाल, सर्व-संहार करणारा काळ, १.१४८, १०.२२८, ११.३४८, ११.४००, ११.४१३, ११.४५७; यथाकालें ११.४९४; स्तुतकालि, योग्य ऋतूत, १३.५२८; वरिखाकाल, वरिषा—, वरुषा—, वरिखणें-वर्षणें पहा; वर्षाकाल, वर्षणें पहा; शरत्काल १२.१०७, १८.१०८७; सकलकाल ११.५२६; संध्याकाल १७.७९; सर्वकाल ८.२५४; सर्विहिं कालि १२.४३; सर्वी कालीं ८.७६; सुषुप्तिकालीं, झोपेंत, १८.४६२; स्थितिकालीं, अस्तित्वसमयीं, ११.४९१; अकाल, अयोग्य वेळ, ८.२२३ (२), ८.२३४; अकालिचें अन्नपटल ३.१४१; अकालिचीं अन्नं ४.११६; अकालमेघ १७.२५०; अकालें, भलत्याच वेळीं, ८.२०४; दुकाल ११.४२३; सुकाल, सुवृत्ता, ३.२६, ९.४३४, ११.१४, १२.१६, १३.११५६; अर्थें देशें कालें १७.२८; कालि दिसि १७.२७२; कालें देशें १७.३७८; देशु काल भाजन, योग्य स्थान, काळ व पात्र, १७.२६९; देशु काळु १७.२८३;

देशं कालं स्वभावं १८.१२५२; देशकाल, देश पहा. (२) चालू दिवसामागला दिवस, मागचे दिवस. कालिचें जन्मदुःख १३.५३७; कालिचेया जन्मातें १३.७२६. (३) कालें. मायारात्रिचें कालें । मेहुडें जें ॥ १४.१७३. तरि तें गा तामस कर्म । जें निदेचें कालें धाम । १८.६०८. कालकूट, समुद्रमंथनांतून निघालेलें सर्व संहारक विष, जालीम विष, १८.९, १२.३८, २.१५, २.२५१, १०.१७६, ११.३९८, ११.४५८, १६.२३८, १६.४०२, १६.४३३, १७.१३८, १८.६६१, १८.९४८, १८.१४९३, -कलोल ११.२१३; कालरात्रिचें आंधारें ११.३४०, वर कालरात्रि पहा; काललोह १६.२११; कालसर्प २.७०, ८.१४६; कालें गोरें १८.५५१, काले-गोरेपण १८.१०१; कालेपणें १८.७४६; सकालें, काळी, ११.१३४. कालिमा पहा.

कालणें—एकत्र करणें, मिश्रण करणें, जेथचे (चें) मन काललि, ज्याचें मन भ्रमित झालें आहे, १८.६६९, ज्ञानदेवींत 'काली' १८.६७२ असा पाठ आहे, अर्थ, कपटी; कालौनियां ११.६०२, कालवणें पहा.

कालवळें—काळोख. वाती पुढां जैसैं । पलें लागे कालवळें ॥ १४.२०८. निदेचें कालवळें १२.४९; ज्ञानदेवी 'कालवळें' १२.४९.

कालवंडणें—कालें पडणें. तेथ गेलें आंधारें । कालवंडजे ॥ १६.४१४, तेथें गेले असतां अंधारांत खितपत पडतात, ज्ञानदेवी 'काल-वंडजे' १६.४१६.

कालवणें—मिश्रण करणें, मनोविकारानें अस्थिर होणें. आप पृथ्वी कालवी । एकावट ॥ ६.२२०. १३.६८४, १३.९३०. स्वानंदाजुभवसैं काल-वौनि १८.१२०३. कालणें पहा.

कालाबुला—कासाविस. १६.१४१.

कालासणें—कलासणें पहा.

कालिक—काळेपणा, कलंक. पितलेची गंधिकालिक ४.६३.

कालिमा—कालिक पहा. कालिमा सांडील कोलिसा । १६.२८३. ५.८६. गंधिकालिमा १८.२०७.

कालियाण—काळा. कालियाणा धुधुवांतु, फूत्कार

टाकणारा काळा सर्प, १८.७०९.

कालुग—काळा. कालुगेनि पोळें, काळा बैल जोडून, १३.४०.

कावडी—कावड, ओझें. रजतमाची कावडी सांडून, रजतमाचें ओझें उतरवून, १६.७६.

कावरुखें—(१) बांडगूळ असलेलें. (२) विचित्र प्रकारचें. (३) क्षणभंगुर. संवसार हें कावरुखें । झाड तैसें ॥ १५.५२, हे तीन्ही अर्थ संदर्भांत बसतात.

कावरूंमूल—गुद व शिख यांमधील शिवणीचा मध्यभाग. १८.१०३०.

कावरें—आभासात्मक, आश्चर्यकारक. १५.१०८.

काव्य—कविता, पद्यरचना, पद्यांत वर्णन केलेली कथा, प्रसंग इ. १४.२१. काव्यनाटक १.७, १३.८२९; महाकाव्याराध, महाकाव्यांत श्रेष्ठ, १.३३.

काशणें—कंवर बांधणें, तयार होणें. पव्हणार आइता काशिं (शि), पोव्हणार कंवर कसून तयार होतो, या शब्दांथास आधार सांपडला नाही, १३.५४४. ज्ञानदेवींत "कासी" असा पाठ आहे. १३.५४५.

काश्मिर—(१) संगमरवरी दगड, स्फटिक. ६.२५३. चंद्रोदइं काश्मिरें होति, चांदण्यांत स्फटिकासारखी दिसतात, १८.१५९५. (२) केशर. काश्मिरीचा रवा १५.३१७. काश्मिरीं मढंगणें न करावीं, केशराला आणि पुनः पुटें देण्याची आवश्यकता नाही, १३.३१९; (३) सरस्वती. काश्मिरीं मुंकें नुपजे, न बोलणारे मूल देवी सरस्वतीला निपजणार नाही, १३.११६२.

कास—कासोट, आश्रय. ७.९७. कास धरी १३.४००, - धरुनि १८.५३५; कामाचिये कासे लागले ७.८५, मन्मथाचिये - ७.८२; कासे लागल्यां ९.४८४, - लागौनि १८.१६७; कासे लाविले १२.९०; कामक्रोधलोभाची कास न सोडी १६.४४५.

कासाविसी—व्याकुळता. २.३१२.

कासेया—कशाचा, कां. तेया बंधु काश कासेयाचा । ६.९५, त्याचा बांधव कोण व कशाचा ?

काहा—कोणी एक. काहाचेनि अंतःकरणें, कोणाच्या अंतःकरणानें, ८.१२०.

काहाणी—कथा, गोष्ट, इकीगत. ६-१४२, ८-२३२, ९-१८५, ९-४९६, १०-३००, १२-१५८, १५-२१६, १५-२५९, १६-४४७, १८-१५१४.

काहिं-काहिं-काहीं-काहीं—थोडें, कोणतेंहि, इतर, मुळीच. या शब्दांचे अनेक उपयोग ग्रंथांत केले आहेत, त्यांपैकी काहीं येथे दिले आहेत. तैसी नूठील काहिं केली । जीम हें ॥ १३-५६४. २-२९९, ५-१६५, १८-३९३, १८-१४०२, १८-१४०३. काहिं चि १२-१४९, १५-५२२; काहिं भाष, इतर गोष्ट, ११-५०; ऐसें काहिं १५-२७४; जें काहिं १३-१०४९; जें जें काहिं १३-७१३, १८-६०२; काहिं काहिं, त्यांपैकी थोडीं, ११-४११, १३-६५४; उष्वदि हिं काहिं नव्हे, औषधानें मुळीच गुण येत नाही, २-६७. काहिं १५-२४५; काहिं असो १८-१३५६; काहिं आहे, दुसरें काहीं आहे काय १६-३६३; काहिं येक, थोडेंसें, ६-३५९; काहिं वस्तुजात, इतर कोणतीही वस्तु, ७-१५५. काहीं, कोणतेंहि, तेयासि अप्राप्य काहीं आहे । १-७९, हें तुज बोलावें न लगे काहीं । १-८३, काहीं एक, थोडा सुद्धां, १-२०९; काहीं काज नाही १-२१०; आन काहीं १-२४७, ऐसें—९-३५; तें काहीं वायां न वचे ११-६४. काहीं, किं योग्यतेविण नाही । ऐसें हान असें(से) काहीं । ६-३३८. अनिक ही काहीं ६-३३९; आणिक पहा.

काह्या—कां, कशाला, कसला. जै रूप चि नाहिं उमें । तें साउली काह्याची शोमे । १८-२६२. ९-४२८, ११-४४२, १८-९४२, १८-१६८२.

किं-कीं—किंवा, अथवा, कारण, तरीहि, नाही काय ? तो वेढि तेयाचिया दीठि । कापड जाला किं । ९-७५. १-२८, १-२३७, ३-१२२, ४-३, ७-२१८, ९-७३, ९-७७, १५-४३२. किं तिया चि अवसरीं ३-२; किं...तरि, जर... तर, २-३६०; तो तूं किं २-१२; पोट भरणें किं प्राणें शुद्धि १२-७०; सांडावा किं, टाकावा नाही तर काय, १३-३३५; किं ह्याणति, तरीहि म्हणतात, ९-१६६, ९-१६७; असे कीं ना, आहे किंवा नाही, १८-१५३२.

(२) शब्दास जोडून, काय, कोणता या अर्थी. किंघर्म—गुण ते किंघर्म । १४-१३६. १४-३१२. किंबहुना, किंवा, फार काय, तसें म्हणावें तर, उदाहरणार्थ; किंबहुना हे दुवाड । मायानदी ॥ ७-७७, किंबहुना जें पेंव । विचुवांचिं ॥ ८-१४३, ७-१४४, ७-१६९, ९-११६, ९-१३९, ९-१६८, ९-१७६, ९-४२५, ११-१२१, ११-२३२, ११-२६०, ११-२७५, ११-५१३, ११-५२३, ११-५२८, ११-५७८, ११-५९५, ११-६४४, ११-६८५, १२-६६, १२-८३, १२-१३५, १२-१८८, १२-२२३, १२-२३६, १३-८०, १३-१३१, १३-२००, १३-२११, १३-२७७, १३-३३२, १३-३६६, १३-४७३, १३-४९७, १३-५७२, १३-५९७, १३-६०४, १३-७२५, १३-७५०, १३-८००, १३-८९०, १३-९२९, १३-९८१, १३-९८९, १३-१०००, १३-१०८२, १३-११४१, १३-११६४, १४-१०, १४-१५५, १४-१९१, १४-२१७, १४-२४०, १४-२५२, १४-२९९, १४-३९४, १४-४०३, १५-१०५, १५-१४१, १५-२६९, १५-३१९, १५-४४६, १६-१३, १६-११९, १६-१६०, १६-२००, १६-२२७, १७-३९, १७-७७, १७-१०३, १७-१८३, १७-२११, १७-२६०, १७-२७६, १७-३५९, १७-४१३, १८-१०६, १८-१७२, १८-१९४, १८-३१८, १८-५७१, १८-६७०, १८-७२५, १८-८७८, १८-९००, १८-९४९, १८-९५८, १८-१०२३, १८-११७७, १८-१२१२, १८-१२५३, १८-१३०१, १८-१३४६, १८-१३७६, १८-१४१५, १८-१६३२, १८-१७७१; किंबहुना ह्या परीं १३-४०२, १३-४६५; किंबहुना चराचर ११-५०१, १२-२११, —चराचरीं ११-६८०, १६-३५१; किलक्षण, कोणत्या खुणा, तेथ मूल तें किलक्षण । १५-६३, १५-४४४.

किंडाल—कीड पहा.

किर-कीर—खरोखर, खरें पाहिलें तर, जर कां, कदाचित्, पथ निवसी किर मावैता । २-२०३. हे रत्नाचे किर जाले । परि तमां(मा)सि पकिर

भले । ३.२३९. यन्हवि गोरी किर गायन गोड ।
 १६.१२०. तें हि बोलें किर बोलाचा । उच्चार
 कीजे ॥ १८.११३६. १.२२३, ३.२०५,
 ३.२१५, ३.२२१, ३.२२६, ४.९, ४.३२,
 ४.१५७, ५.१६, ५.४४, ५.१२८, ५.१४०,
 ६.१४०, ६.३३९, ६.४०७, ६.४१०,
 ६.४१७, ७.४६, ७.१५३, ९.५५, ९.१०९,
 ९.३४१, ११.१६२, ११.२२५, ११.३४५,
 ११.३६२, ११.५४४, ११.६०७, १२.२७,
 १२.४१, १२.१७४, १३.११५०, १४.७७,
 १४.२८१, १४.३४०, १५.३४, १५.३५,
 १५.४०४, १५.४०७, १६.३९, १६.४७,
 १६.१७१, १६.३५४, १६.३८२, १६.४२१,
 १६.४४६, १७.५५, १७.९२, १७.१२२,
 १७.१३२, १७.२०६, १७.२५१, १७.३०२,
 १७.३१८, १७.३२७, १७.३७१, १८.५३,
 १८.७६, १८.९०, १८.२६०, १८.२७३,
 १८.२९९, १८.३६३, १८.३९३, १८.४३४,
 १८.४३७, १८.४५३, १८.६६९, १८.७०५,
 १८.७६१, १८.७९८, १८.८१७, १८.९८६,
 १८.९९०, १८.९९६, १८.११३६,
 १८.११४०, १८.११४५, १८.१४७४,
 १८.१४८०, १८.१५७०, १८.१६६०. किर
 ९.२९, ९.१३६, ११.९७, ११.९९,
 ११.११०, ११.२८९, ११.४८६, ११.६७४,
 १६.२३. कीर—आचरतां सिद्धी गेलें । तरि
 काजा चि कीर आलें । २.२७०, ४.१९३, ७.६५,
 ७.२०३, ८.३७, ९.५०, १२.१३३,
 १३.५९५, १३.८९५, १६.२८७, १७.१८४,
 १८.९८८, १८.१६९६. कीर १.११९,
 १.१९४, २.४२, ३.१४, ९.३८, ९.१३७,
 ९.१४४, ९.४१२, ११.७१, १५.५७,
 १८.९२५, १८.१६२८, १८.१६६९.

कीट—(१) मळ, कळक, हिणकस. १७.२०८.
 आत्मानात्मकीट १३.१०३१. (२) किडा.
 कोशकीट, स्वतःभोवतीं स्वतःच आवरण करून
 घेणारा किडा, १६.३३६; ब्रह्मादिकीटांतां,
 ब्रह्मदेवापासून अगदीं क्षुद्र किड्यापर्यंत,
 १८.१२९५.

कीटक—किडा, क्रिमि कीटक लोष्ट १८.२४०;

क्रिमिकीटक १३.२५५. कीटक, किड्याची
 आळी. यन्हवि कोतेकीटकिपचिया परी । तो
 आपणपेया आपण बैरी । ६.७२.

कीड—खोटे, वाईट, अशुद्ध, अन्य धातुमिश्र
 सोनें, सोन्यापेक्षां हलकी धातु. परि पन्हरे
 कीडासि मिलत । काइ सकें नव्हे ॥ ८.३७.
 ८.३८, १५.४३१, १७.५४, १७.३१०,
 १८.१२०, १८.१५६, १८.९२२. कीडें
 मीनलेनि, हलकी धातु मिसळली असतां,
 १४.१४०; चोखाकीडाची बोली नाहिं, हिणकस
 किंवा शुद्ध सोनें हा भेद राहत नाहीं, परिसानें सर्व
 प्रकारचें सोनें शुद्ध होतें, १७.४०४. किडाल—
 तन्हिलवण देणें किडाल । १५.४२४, उसाच्या
 रसांत गुळासाठीं क्षार पदार्थ घालावा लागतो
 हेंच वाईट. किडालाचां(चा) दोखु ६.८२.
 कीडाल—वाईट, खोटे, हिणकस. कां अग्निमुखें
 कीडाल । तोडूनियां चोखाल । निवडीति केवल ।
 बुद्धिमंत ॥ २.१२८, तेजें सूर्यु तैसे उजल । परि
 तो अस्तवे हें कीडाल । ९.२०३, १.२३३,
 २.१७९, १८.१३६, १८.११२०.

कीडहं—कीटक, सर्प. ११.५४.

कीडा—कीटक, जंतु. कीडेयाचें पीयूष, विष,
 १८.९२६; पूयपंकिचे कीडे ५.१२०.

कीर्त्तणे—गुण वर्णन करणें, गाणें. कीर्त्तितमातें,
 ९.२१०, हा पाठ कीर्त्तित मातें असा ध्यावा,
 माझे गुण गातात, ९.२०९ पहा. कीर्त्तन—
 कीर्त्तनाचेनि नडनाचें, ९.१९६; कीर्त्तनसुख
 ९.२०८; धर्मकीर्त्तन १८.१७७१.

कीर्ति-र्त्ति-र्त्ती—लौकिक, ख्याति. कीर्ति—
 हे कीर्ति चि स्वयंवर् । आली तुज ॥ २.१९३.
 १२.२१०. असति कीर्त्ति, आहे ती कीर्ति,
 २.१९८, गोमटी—१८.१४५५, निःसीम—
 २.२११; कीर्त्तितें वाढवीति २.२०९;
 कले कीर्त्तिसि जीति, कलणें पहा; पापाचे
 कीर्त्तिस्तंभ १६.३१८; अपकीर्ति २.२०२.
 कीर्त्ति—१०.२५५, ११.४९७, १६.३५,
 १७.१८५, १८.१३१५, कीर्त्तितमातें, कीर्त्तणें
 पहा. कीर्त्तितें रुढवीं ३.१८७; ज्ञानें कीर्त्ति-
 मुखत्व केलेयां, ज्ञान सन्मुख झाल्यावर,
 १५.४९३; कीर्त्तिविजयाचा डेंडा १८.१७५९;

धर्मकीर्तिढबल १२.२४०; अपकीर्ति १०.८४; परत्र आणि कीर्ति, स्वर्ग व लौकिक प्रतिष्ठा, १४.२१३; स्वकीर्ति १३.१८८. कीर्ती—२.२०; कीर्तीविण १.४४२; परत्रा आणि कीर्ती १७.२५२.

कील—तेज, कांति. कीलेवरि माणिकें । लोपिजे काइ ॥ १४.१२२, तेजामुळें माणिक लपेल काय ? रत्न कां रत्नकीला झांकोलें ए, रत्न किंवा रत्नाची कांति आच्छादली जावी, रत्नकांतीमुळें रत्न झांकोलें जावें असा अर्थ संभवतो, १८.१५९४, 'रत्नी कां रत्नकिळा झांकोळित' असा पाठ ज्ञानदेवीत आहे १८.१६१४; कीलाळ, तेज, १४.३७०.

कु—शब्दास जोडून, वाईटपणा दाखविणारा उपसर्ग. कुकर्म—२.२६६, ३.८२, ३.१४०, ८.१४०, १३.३१, १८.६५९; कुकर्माचिया डालुका पालहैजति १५.१६३; कुकर्मसंग १५.१७१; कुतर्क १२.१४; कुद्रव्य १७.१६१; कुपथ्य १३.८१; कुबोल १६.४०२, १७.३०४; कुमनोरथ १६.३७०; कुमुदूर्त १६.२५६; कुरूप ३.२१९; कुव्यापार १८.२३९; कुस्त्रिया १६.३७५.

कुंचा—मोरपिसांचा कुंचला. १३.६५७.

कुचुंबणें—चुरगळणें, चिरडणें. कुचुंबेल केसर । इवा शंका ॥ १३.२४७.

कुट—शब्दास जोडून. कुटका, तुकडा. तणकुटा, वारीक तुकडे केलेला गवताचा पेंदा, ३.२४५; पांखिकुटें, नुकतेच पंख फुटणारें, १८.१६९१. पांख, कूट पहा.

कुंठणें—कुंठणें, अडखळणें. मग संतुष्टिचां ठां । कुंटे साहाजें ॥ ३.४९. कुंटेपणें, अडखळत, तरि आणिकि ही कुंटेपणें । चालवें लागे ॥ १८.१६९२.

कुटिल—वांकडा, कुरळ. कुटिलालकमस्तक, कुरळ केंस ज्याच्या मस्तकावर आहेत असा, १०.१९७.

कुटी—(१) झोपडी; कुंटे—'सांपळा, विषयस्थान'; ज्ञानदेवीतील कोश—'स्थान'; परिभाषाकोश—'लंगडी', जीवपंचानना सांपडली । हरिणिकुटी ॥ १३.१०६४, ह्या चरणांचा अर्थ नीटसा लागत नाही. 'जीवनपंचानन सांपडला हरिणिकुटी'

असा पाठ घेतला तर वरील अर्थ कसे तरी लावता येतील. (२) शब्दास जोडून, जमाव, समुदाय या अर्थी. त्रिकुटी, सं. वा. श. पहा.

कुटुंब—घरांतील माणसें व परिवार, सामान्यतः पत्नी. जैसें स्वप्नि परित्राजें । आपणपेयां कुटुंब होइजे । १५.३२१. कुटुंबेसीं भोजन करी ३.१२२; कुटुंबघर १८.३१७; गोत्रकुटुंब, गोत्रांतील व कुटुंबांतील (पत्नीखेरीज इतर) माणसें, १३.७९३; कुटुंबे(टुं)बपणें १८.१०५९. **कुंठणें**—खोळवणें, थांबणें, बंद पडणें. देखावें कुंठे ११.२३०; वाढि कुंठे १८.१०९९; सांगतेया बोलावें कुंठे, सांगणाराचें बोलणेंच थांबतें, ७.९; कुंठवणें—राजाज्ञा अव्यवहार कुंठवी १८.७३०.

कुड—वाईट, खोटें. वरि नटति ते कुडें । दरिद्र जाण ॥ ३.६५. १६.२३४, १६.४६३. तेयां कुडां, त्या वाईट माणसांना, १६.४०५; कुडें नाणें ४.८५; कुडें केलें २.२६; खरें कुडें ८.२४०, ९.४३; खराकुडापारखी १८.७१३.

कुंड—यज्ञाची वेदी, खाडा, विहीर. हवन केलें कुंडी । इंद्रियाभीचां ॥ ४.१२८. तेथ मनबुद्धि एयां कुडां (कुंडां) । आंतु ज्ञान हा अग्नि फुडा । ९.२४०, ज्ञानदेवीत 'कुंडा आंत' ९.२४१ असा पाठ आहे. १७.९६. अशिकुंड ९.३९८; कालानलाचां कुंडी १३.१०९८; घोषाचां कुंडी ६.२७६; पांचे कुंडें ४.१२७, सं. वा. श. पहा; महाकुंडें ११.१९७; व्यामोहाचां कुंडी ९.१८३; संयमाभीचीं कुंडें ८.४९; कुंडमंडपवेदी १७.१७८; कुंडें मंडप वेदी १६.३८२.

कुडमल—कळी. सवेंद्रियकुडमलि । १५.२.

कुंडलिणी—योगशास्त्रांत शरीरांतील मणिपूर चक्राचे ठिकाणी राहणारी प्राणरूप शक्ति. हिची सर्पाकृति आहे असें मानतात. शक्ति करी लजगरा । कुंडलिणिय ॥ ६.२२१. ६.२२३, ६.२३८, ६.२५९, ६.२७२, ६.३०१, १८.१०३२. कुंडलिणियेचा टेंभा, दिव्या, प्रकाश, १२.५१; कुंडलिया परमेश्वरी ६.२८१. कुंडली, ६.२७४; ६.२२२ ते ६.२२५ कुंडलिनी जागी होईपर्यंत तिचें स्वरूप, ६.२२६ ते

६.२३५ ती जागी झाल्यावर काय करते, ६.२३६ ते ६.२४० तिने केलेले शरीर शोषण, ६.२४१ ते ६.२४७ कुंडलिणी चंद्रामृत प्राशन करते, ६.२४८ ते ६.२७१ त्यामुळे शरीरावर होणारे परिणाम, ६.२७२ ते ६.२८८ कुंडलिनीचा हृदयकाशांत प्रवेश.

कुणबट—कुणबी, शेतकरी. १३.८१०.

कुंथणे—कष्टी होणे. १३.७१३. कुंथाकुंथी, खटपट, कष्ट, १५.२२४.

कुबुज—कुबड असलेला. अक्षमें कुबुजे १३.७५९; कुब्ज—आणि आपुली माप । कुब्ज जन्ही आहे । १८.९२३.

कुंभ—घडा, गंडस्थळ, ९.१९०, १७.१९.

अमृतकुंभ २.२५२; भवेभकुंभभंजन, इभ पहा.

कुंभार—मातीची भांडी बनवून त्यावर निर्वाह करणारा. १८.४२४.

कुमर—मुलगा. १.१८१, १८.१५६१ (चंद्रास उद्देशून). आंतौरिया कुमरें १.२२०; पांडुचा कुमर ४.२०९, १६.४६७; धृतराष्ट्राचे कुमर ११.३८७; द्रौपदिकुमर १.१०२; पांडुकुमरें, अर्जुनानें, १.१६८, १८.७५; राजकुमर १.२६८; सहस्रकराचा कुमर, कर्ण, ११.३९४. कुमार—कुमारांचिया अवसरीं घेतले, पुत्र-प्रेमाचे भूतच आंगी शिरले कीं काय? ६.५. कुमारें, तरुण मुलगा व मुलगी, १६.३०१; कुमार १६.१२७; कुमारत्व—अविवेककुमारत्वा मूकले, ज्याचे अविवेक हेच कुमारत्व संपले आहे, ४.१२१; कुमारी ७.१६१; कुमारीसाठि, यशोदेच्या मुलीसाठी, १०.२६५; कुमारीहाती ९.१७६. कौमारत्व...तारुण्य २.१०९. सकुमार, कोवळा, नाजूक, ८.१३०, १३.२६१; सुकुमार—सुकुमारें पदे, १५.४.

कुरवंडी—ओवाळणी. आशा सीकू खंडी, आशा पहा. जीवाची कुरवंडी १८.६५०, जीविताची—१४.१६५; स्वर्गसंसाराची—६.२८; अमृते कुरवंडी कीजे १६.३३३; मृत्युकागासि कुरौंडी ८.१३८; कुरौंडि केली १५.७१; कुरौंडी करुनि ९.३७७; कुरौंडी घापे ११.४५२, १५.११.

कुरुठा—धरटे, आश्रय, ठिकाण, ३.२६३. अहं-

काराचा कुरुठा ९.४०४, औदार्याचा—५.१२; जेयांचा ज्ञानकुरुठा ४.१६४, ज्ञानदेवीत 'जे ज्ञानाचा कुरुठा' ४.१६६ असा पाठ आहे.

कुरुपणे—शोभणे, खवळणे, वाढणे. कामां हि पीत कुरुपे । १६.३९२.

कुरुवाळणे—कुरवाळणे, गोंजारणे. आंग न कुरुवाळी १३.२८५; पशु कुरुवाळणे १३.२८९.

कुरौंडि-डी—कुरवंडी पहा.

कुन्हाड—लांकडे फोडण्याचे हत्यार. आगी कां कुन्हाडी । १५.४९.

कुन्हें—वांकडे. तें स्नेह कुन्हें नोहे कीं, तें प्रेम कांहीं वाईट (कुब्जपणामुळे वांकडे) नाही, १८.९२३.

कुल—(१) गोत्र, वंश, नातलग्न. जिये उत्तमे कुलचिया होंति । १.१८६. १.२१५, १.२१८, १.२४३, १.२४७, १.२५०, १.२५१(१), १.२५५, १.२५९, २.२, २.६४, ६.४४५, ९.१६५ (२), ९.४१७, ९.४२७, ९.४३७, १३.६९५, १६.८२ (२), १६.३०१, १६.३५६, १८.१००७, १८.१४६२. दैत्यांचा कुली १०.२२७, —चीं कुलें ४.५२; योगियांचां चि कुली ६.४४९; सुरसिद्धांचि कुलें ११.१४५; कुलाचल १८.१७५५; कुलाक्रम, कुलपरंपरा, ९.२७६; कुलवातक १.२५१(२); कुलदेवत-ता १३.७९६, १३.८१४; कुलधर्म १२.११६; कुलवधू १३.२०५, १८.१०२१; कुलसंगती १.२५८; कुलस्त्री १.२४८, १८.९३९; कुलहरणी १.२२९; को(कौ)रवकुल ११.३८७; कौरवकुलचक्रवर्ती ११.१६५; गुरुकुल १३.३८२, १३.३८३, १३.४४२ (१), १३.६७९; दैत्यकुल ९.४४८; पांडवकुल ६.१३६; यादवकुल ८.२६८; सर्पकुल १०.२२२; कुलापासि १.२५४; कुलामाजि १.२४४; कुलज्ञानगौरव, कुळाचा व ज्ञानाचा गौरव, ९.४३१; कुलें जाती वर्ण ९.४५२. अकुल—मज अकुलाचं कुल वानिति । ९.१६५ (१); अकुलाची जाति १३.९१५; सकुलिन १६.८२ (१), —लीन १३.४४२(२), सुकुल १३.१८०. (२) कूळ, खंडकरी. १२.८१. प्राणु हें कुल

१३.२८; कुलवाडी पहा. (३) समुदाय. ऋषिकुल ११.२५९; भूतप्रेतकुलें १७.७९; ग्रहगणाचें कुलें ११.२५४; विदलितामंगल-कुला, (अमंगलाच्या समुदायाचा) सर्व अमंगलाचा ज्याने नाश केला आहे असा, १८.२. (४) कांठ. उदयाचला कुली १८.१५२२, गोदावरिचां—१८.१७८१; प्रतिकूल ७.१६३; सानुकूल १.७५.

कुलकेशी—कुशलता. जूझती कुलकेशी जाणति । १.११३. ज्ञानदेवी—‘कुलकेशी’ १.११३.

कुलवाडि-डी—शेताची लागवड, शेती, शेताचा मालक व खंडकरी यांचा संबंध, व्यापार. कुलवाडि—तैं बाढती कुलवाडि खांचे । १८.२५६, संपुष्टांत येते. कुलवाडि खेटली, आंगावर आली, १३.५६४, —चालिजत असे, सर्व लागवडीची कामगिरी चालविली जाते, ३.२४१, —मांडिली ७.१६१, —सांधे, व्यापारी संबंध उत्तम रीतीने चालतो, ७.१७४; कुलवाडिकार १३.२९, कुलवाडी—१३.८१०; प्रकृतिपुरुषांची कुलवाडी १३.९७२; सर्व सुखांची—६.४४६; मासि कुलवाडी केली १२.८१.

कुलैवा—कुलदीपक. जो यादवकुलिचा कुलैवा । ८.२६८.

कुल्लाल—कुंभार. १८.३०९. कुल्लालमतिचे गर्भ उमटले, कुंभाराच्या मनाला वाटतील ते आकार व्यक्त होतात, ९.७३.

कुल्हार—गुहा, कोठार. जें भूलिचें कुल्हार । १३.११५, ज्ञानदेवी—‘भुलीचें कुहर’ १३.११५.

कुंवर—कुंभार पहा. पांडुकुंवरा १५.४६, ज्ञानदेवी—‘पांडुकुंभार’ १५.४६.

कुवाड—आश्चर्य, गूढ, कोडें, जें मना कलितां कुवाडें । ५.६७. ४.१४१. ध्याना हि कुवाडें १२.४२.

कुवांसा—वसतिस्थान, आश्रय. शुचित्वें तीर्थी कुवांसा । १२.१७८. बलाचा पै कुवांसा, बलाचा पै कुवांसा असा पाठ घ्यावा, १७.१३३; मैत्रि-एचा कुवांसा ६.१२५. कुंवासा शब्द संभवतो.

कुशल—इष्ट, क्षेम, सुखकारक. प्रज्ञाकुशलता, बुद्धिचातुर्य, १५.१८४; अकुशल—कुशला-कुशलें कृत्यें १८.२१०.

कुष्ट—कोड, रक्तपिती. रूपसा उदैलें कुष्ट । १६.१७७. कुष्ठिया, कुष्ट रोगी, नातरि अंगिं नर कुष्ठिया । मासियां कोपे ॥ १८.१३५.

कुंस-कुंस—कूस, पोट. कुंस—आड्डां प्रतीती । कुंसि न निगे ॥ १४.४०. ॐ(ॐ)काराचिये कुंसी ९.२७५; कूस—त्रिमातृकेचिये कूसी १८.१५००. **कुसरि-री**—कौशल्य. कुसरि—निपुणपणें पांतां कुसरि । १.८. कुसरी—रूपकाचिया कुसरी १५.४२; पार्थवैकुंठ—संवादकुसरी १८.३७.

कुसळ—कुसळ. कुसळें कोरडिं १३.५६५.

कुहणें—कुसणें, सडणें. कुहिलें पिशित जेंसं । श्वानाचें ॥ १३.५२०. कुहिला हातें १३.७०३; कुहिलें उसिटें १७.१५३; उरु कुहिलें १३.५५९.

कुहर—गुहा, आंतील स्थान. अंतष्करणकुहर ७.१२२, कर्ण—१८.१७३०, पाताल—११.३५५, मातृकोदर—१३.७३१.

कुहा—विहीर. परि अमृतीं कुहा पाहिजे । ९.३००, स्वतः अमृतांत असतांना पाण्यासाठीं विहीर शोधावी. १३.६७६, १५.४५४. कुहां वातलें ९.१४८, —घालील ११.५५, —पडिली ८.६९; जैसा कुहेंसि आकाशा तोंडिं सांदा नाहिं १४.३८७; जो जलतां घरिं सांपडे तो कुहां खणों न पवाडे, जो जळत्या घरांत सांपडतो त्याला (आग विश्वविण्यासाठीं मग) विहीर खणणें अशक्य होतें, १३.५४७.

कूजणें—मंजुळ ध्वनि करणें. कूजते कोकिल ६.४४८.

कूट—(१) बारीक कण, चुरा. कूट लागलें जीमे वूडी । ११.४११. कूट जाले, चक्राचूर झाले, १६.३६६; शतकूट १.१४७. (२) पर्वताचें शिखर, सहज न कळणारें. कूटस्थ—आणि कूटस्थ जो अक्षर । १६.४३. १५ व्या अध्यायांत १६ व्या श्लोकांतील कूटस्थोक्षर यावरील टीका पहा.

कूटि-टी—निंदा. संभाविता कूटिचें बोट । १६.१७७. कूटि बोलति २.२१८; कूटी १८.१४५५.

कूडी—शरीर. सकूडी, शरीरासहित, संबंध, १३.५८७.

कूप—कूपण. ११.५३२, १३.२१८.

कूपिका—कूपी, बाटली, शिशी. शब्दकूपिकेतलिं ७.१८०.

कृकर—ढेंकर येतांना बाहेर येणारा पांच उपप्राणांपैकी एक वायु, सं. वा. श. पंचप्राण पहा. आणि जांभे सौंकर ढेंकर। एतेसा होत व्यापार। नाग कूर्मु कृकर। इत्यादि होय ॥ १८.३३९, पांच उपप्राणांपैकी तीन उपप्राणांचे, नाग कूर्म कृकल (कृकर) यांचे, व्यापार जांभई शिक व ढेंकर या रूपांत दिसतात.

कृच्छ्र—एकप्रकारचें उपोषणाचें व्रत. पहिल्या दिवशीं दोन प्रहरीं एकदां, दुसऱ्या दिवशीं सायंकाळीं एकदां, तिसऱ्या दिवशीं न मागतां मिळालेलें एकदां, व चौथ्या दिवशीं उपोषण, असें पुनः पुनः चालविलेलें बारा दिवसांचें व्रत. एकांतरा कृच्छ्र १७.३६१; कृच्छ्रादि व्रतें १६.९१.

कृत—(१) केलेलें, संपादलेलें, जैसे असति तैसेयां। कृत तें धनंजया। घेतला पाटा ॥ १२.८४, ज्या रीतीनें माझ्याशीं वर्ततील त्या प्रमाणानें त्यांच्या कर्मांचा भार, कुळवाडीची लागण (१२.८१ पहा), मी घेतों. कृतांत पहा; कृतार्थ १३.२७८; कृतकर्म १३.९४; कृतकार्य, कार्य पहा; कृतकृत्य, ज्यानें आपलें कर्तव्य करून जन्माचें सार्थक केले आहे, ११.५७३, १८.१५४८, —ता १४.१६५; कृतघ्न १३.७२७, १८.७५२; कृतनिश्चय, निश्चय पहा; दुष्कृत ९.४१२; सुकृत ९.४३६, १३.२०३, १३.६५८, १४.२५८, १५.३३३, १८.२४१, १८.७९६; सुकृतांकुर १५.१८३; सुकृततरूचें फूल १८.८९८; सुकृतदुष्कृतात्मक १५.१७६. (२) चार युगांपैकी पहिलें, कृतयुग, सत्ययुग. कृतयुग—तेंच कृतयुगाची पेली देव्हडी। वडे पुडती ॥ १५.१२८, कृतयुगापासून पुनः युगांचा आरंभ होतो. कृति—कृत्य, क्रिया करणारा, क्रियेचा भाव. अहंकृति, अहं पहा. कृती—अर्जुना कृती, हे दोन्ही शब्द एकत्र घेऊन, अर्जुनाच्या रूपांत असा अर्थ घ्यावा, १८.२८५; दुष्कृती ९.४१६; निष्कृती—फलत्यागें कर्म निष्कृती नेलें, फलत्यागामुलें कर्म केलेंच नाही असें होतें, बंधन तुटतें, १८.२३०.

कृतांत—यम. कृतांतु आंकणा घातला । १.२००,

अर्जुनानें यमाचा पराभव केल्याची कथा सांपडली नाही. किरातरूपांत शंकराशीं अर्जुनानें विरोध केल्याची कथा सर्वश्रुत आहे. शंकर संहारदेवता म्हणजे कृतांत असें धरून या ओवीचा अर्थ लावावा. १.१०७, १.१३२, ३.२३५. कृतांतादिक २.२१२; कृतांतमुख १.८८; कृदांत, ६.२५९, ११.४०६, ११.४४४; क्रिदांत, ११.३९१.

कृतिका—परिशिष्ट ६ पहा.

कृत्य—काम, विधियुक्त कर्म, करण्यास योग्य कर्म. ह्यगौनि ज्ञानियां पुरुखां। कृत्य करं सरलें देखां। १५.५५४. १७.३४९, १८.१५५२ (त्य). उचित कृत्य १८.६७७; कुशलाकुशलें कृत्यें १८.२१०; कृत्यादिकें १८.६३१; कृत्य जात, जात पहा; कृतकृत्य—ता, कृत पहा; कृत्यपणें १६.४६४; अकृत्य, करण्यास अयोग्य, ३.२४५; कृत्याकृत्य १३.४८०, १३.७७६, १८.६२३, १८.१५५६, —विवेक १६.२४७, —विसर १६.३७९, —व्यवस्था १७.२२, —व्यापार १३.६९५, —शुद्धी, शुद्धता, १८.७१४, —सवादु, स्वाद, मर्म, १८.६६७; अकृत्यत्व १६.४६३; अकृत्यपणा १८.७०६.

कृपण—कंजूस. वेडु संपन्न होये ठांड। परि कृपण आन नाही। १८.१४४७, ज्ञानदानांत वेद फक्त तीन वर्गीकरतांच संपन्न आहे पण स्त्रीशूद्रांना कृपणासारखा आहे; १८.१४४८ पहा. ११.४६, ११.६२३, १८.६५१; कृपणु आवडे १३.२०९.

कृपा—दया, अनुग्रह. परि कृपा ते मूर्त आहे। ह्ये द्रोणीं ॥ २.४२. २.४, २.३८, ४.३२, १०.१५१, ११.९४, ११.२५१, ११.४३८, १३.२६२, १३.३३२, १३.४०९, १५.१९, १६.४५२, १८.९६५, १८.१४६४. कृपेचां गाभारां ११.६७; कृपेची धात्री १२.१४८; कृपेचेनि बलें १३.२७४, —माझे १४.३१९; कृपेची वोल १०.१४७; कृपेचा सांठोवा ३.२२५; कृपा आली, कारुण्य आलें, १.१८५, —करावी १७.३२४, —करुनि १.६२, —करुनि १८.१६६५, —केली ८.१०७, १०.१३८; कृपेची वाट करितु १३.२४९; कलवलेलिये कृपे, कळवळा आलेल्या दयेनें, १६.१५६; कृपामृते

२०७७; कृपाद्वी १५४२०, -निधि-धी,
निधि पहा; -पीयूष ११११३, -भांडवल
१४१७, -वंत २२९, २४४, १०२०२,
-वसें २७३, -सावाये १३११६०, -सिंधु
९२३३; कृष्णकृपा ६१२६, १८१६३२,
गुरु-१२०, ४१६९, ७१२८, १०१५२,
११६४६, १३४११, १४३१, १६४३९,
१८४०१, १८९६४, १८१७१३; गुरुकृपा-
मृततुषारें १८२५७; श्रीगुरुकृपालब्धी
१८९७८; सद्गुरुकृपा ६३५; निवृत्तिकृपा
१६४६८, -उजियेडें ६३२; मुनिकृपा
११२३७, वाक्य- १०१३१, व्यास-
१५५५५; संतकृपादीपकु १७६; सकृप ४१३,
४२०८, १६४४३, -पें ११११५; सहज-
कृपामंदानीलें ७१८२; सुकृपेचें वैभव
१८१७२९; कृपालु १४४०८, १७३२५,
१८१७३९; कृपालुवा गुरुचां ठाईं ८१३;
कृपालुवांचा राओ १०५३; लोककृपालु
१२२३९; कृपालुपण २२३, ९१९, -जें
२१८२, २२०४; कृपालु १२१४५.

कृमि—कीटक, जंतु. कृमिदोष ३२२१; क्रिमि-
तो पशु का पक्षा होये। झाड क्रिमि ॥ १४२५७,
१६३०६; क्रिमिचा पुंजा १३११००; क्रिमि
कीटक लोष्ट १८२४०.

कृश—रोड. कृशु ना स्थूल। निर्गुणपणें ॥ १३११०२.
१३४४१.

कृषि—शेती. कृषि जीणें, शेती करून निर्वाह करणें,
१८८७८; कृषिवल, शेतकरी, १३२०६.

कें—क्रोण, कोठें, कशा रीतीनें, कशा प्रकारचें,
कसलें. तेव्हाळीं तूं कवणें कें। देखावासि ॥ १२२९.
तरि कवण(णें) कें जन्मलें। २१०६. तरि दुःख
कैचें कें आहे। २३४०. कें उपदेशु कें जूझ।
६१२३. ५०९२, ५१२४, ५१५६, ६८५,
७१५६, ७१९१, ८२३०, ८२५०,
९५, ९०९१, ९१३७, ९५०२, १०१३,
११३७५, १३१२, १३१८९(१२),
१३२५८, १३२८३, १३८५१,
१३८८२, १३१११४, १४१३६,
१४२१५, १५५२, १५३०४, १६२४,
१६३५३, १६४४६, १६४५८, १७१५,

१७१९२, १७२३३, १७४१८, १८२१९,
१८२६२, १८२९८, १८७११, १८९२१,
१८१०२४, १८१०३८, १८१५८४,
१८१७०१, १८१७१७, १८१७४३,
१८१७५२. केंहाचा, कधींचा, द्वेषिया कन्हण
केंहाचा। ६०५. केंहिं ९६२, ११३४६,
१३१०९२; कें हिं १५५६३; केंहिं ८१५८;
केंहीं ९१०, ११२७७, १२७११, १२२१०,
१३६८७, १६३३९, १८२५; कें हीं
१५३६, १८११४०; दुसिकें हीं, दुरि केंहीं
असे शब्द तोडावे, ३८९, ज्ञानदेवीत 'दूरि
केंही' ३८९ असा पाठ आहे.

केउत—कोठें, कोठचा, कसा, कसला. निद्रा केउती
गेली। ६२१३. केउति मृगजळें वृष्टि। वडवानलेंसी।
११६६. १०११, १०१२, १०१६२,
११९४, ११२०३, ११५८२, १३४२,
१३१०९३, १८२१७. केउता प्रसंगु
१६४५०; केउतिया गोठी १३२८३; केउती
गोठि ११५७४; केउतें गाणें १११५७; केउते
गेले ११४५.

केंकाणें—खोगीर (राजवाडे), नामें व रूपें (कुंटे),
समुदाय, केकाण देशांतील घोडा. कां जीवतृपाचे
उपलणे। घेउनि इंद्रियाचिं केंकाणें। १८४६१,
या ओवीत उपलणे व केकाणें यांच्या अर्थाची
मिसळ झालेली दिसते. उपलणे याचा 'जिना-
वेगळें घोडें' असा अर्थ राजवाड्यांनीं दिला
आहे. याचा मेळ त्यांनींच दिलेल्या केंकाणें
याच्या अर्थाशीं बसवावयाचा असल्यास उप-
लण्यांवर इंद्रियाचीं केंकाणें घालून असा अर्थ
ध्यावा लागेल. 'इंद्रियांचे घोडे तसेच खोगीरा-
शिवाय घेऊन जीवतृपाचे स्वार' असा अर्थ
लावणें इष्ट वाटतें.

केणि—विक्रीचा माल, मालाचें गाठोडें. ६३४१,
९४६७.

केणें—गडा बांधावयाची दोरी, केवणें. बापा दुःखाचें
केणें सुटलें। ९४९२. ध्वनिताचें केणें सोडुनि
६२९२.

केती—किती. हें येकेक केती सांवावें। ७५१. गुण ते
केते केती। १४३६. ६३१८, ९४२, १०२४३,
१०२९२, ११४३८, १४३६६, १५१३०

(ति), १५.१५८, १६.२०४, १८.५१३,
केती बेला १८.२८; केती निवेदिजैल ११.५४८,
— बोलोवें १८.५७८, — बोलों १५.२७२,
१७.४२८, — सांघावें १०.२६९, — सांघों
९.४२६, १०.२७९, १३.४५०, १५.४५२;
केतिकां, कित्येकांना १५.२२७; केतुकें १३.१३,
१३.६३७, १५.२१८; केतुकेनि एकें बेले (लें),
कितक्या, बऱ्याच वेळानें, एकदांचा, ३.४२;
केतुल—कितीसा, केवडा, ५.११६, १०.६६,
१२.८३; मन केतुलें चपल ६.४२५; केतुलेनि
एकें अवसरें ६.४१८, — वेळें ६.३८२.

केतु—सूर्याचें ग्रहण करणारा ग्रह. १६.३१७, येथें
शेडेनक्षत्र. कैतुला माधीनु ६.१४६.

केधांव—केव्हां. केधवां कैसें राहाटावें। कोणेंसि
काह बोलवें। १४.१८९. १५.१२४ (१, २).

केर—कचरा, अभ्र, संशय. जैसा केर फीटलेयां
अमालीं। दीठि रिगे सूर्यमंडलीं। ११.७४. धाले-
पणें उकरडें केरें फुगे १८.६६७; केह फीटतु
१.१३२, — फीटला १०.१२९, ११.५०४,
— केडिला ११.३९४.

केलवणें—वाड्निश्चय, केलवण करणें. केलवली
नोवरी १३.५५०, माहेर सोडावें लागणार या
विचारानें दुःखी होते, हा या उदाहरणाचा हेतु
संदर्भावरून दिसून येतो.

केलि—(१) केळ. फलती केलि उन्मले। १५.२५७.
१८.१५०, १८.९२१. केलि कापुह जाला
१३.१८२; केलिचा वाडु १८.९६३; केलिची
वाडि १८.१०७६; केलिचें दलवाडें १३.२१२.
केलें, केळें. केळें गोडें होति साखरेंसी। १८.७९३,
ज्ञानदेवी — 'केळें गोड साखरेंसी' १८.७९६.
(२) क्रीडा. जलकेलि खेलणें। समुद्रीं केउती ॥
११.५८२. केलिप्रिय १८.४.

केवडा-डी-डें, केवडा-टी-टें—किती, कसें,
किती प्रमाणाचें. केवडा-चवडा केवडा पसरुनियां
१३.६५; केवडा वन्हि १८.१६३९; केवडें,
कवण जूझा हें केवडें। ११.५३४, १३.१३. केवडा-
ह्मणौनि कैसा आहे मीं केवडा। १०.१९५;
केवडी तान्ह ९.२३४; गगन केवडें होति
११.१८७.

केवल—निव्वळ, फक्त, शुद्ध. जेथ परमानंद

केवल। महासुखाचा ॥ १.१४. जें निर्दल्लिजे केवल।
गोत्र आपुलें ॥ १.२१५. मग प्राणाची केवल जाली।
६.२८३. १.१८०, १.२२३, १.२५९, २.१२८,
२.१७३, २.२४५, २.२४८, २.२५७,
२.२६२, २.२८४, २.३२४, २.३३७,
३.१०७, ३.१२८, ३.१६३, ३.२०४,
४.६६, ५.२३, ५.५५, ५.५९, ६.२८८,
६.३२२, ६.३९३, ६.४२१, ६.४३३, ७.२९,
७.४४, ७.५६, ७.१२३, ८.१४०, ८.२४६,
९.१५३, ९.३९२, ९.४०९, ९.४५४,
१०.२४, १०.९८, ११.१५९, ११.३६४,
११.५२८, ११.६०५, ११.६८७, १३.८०२,
१३.९६०, १३.९६९, १३.१०१५, १४.३४,
१६.२४८, १६.३१५, १७.७२, १७.१५०,
१७.१७३, १७.१८७, १७.२२६, १७.२५३,
१७.३९७, १७.४०२, १८.९२, १८.१३६,
१८.२३८, १८.३८७, १८.४५६, १८.५६१,
१८.६९७, १८.८०८, १८.८१३, १८.९८९,
१८.११२०, १८.११२४, १८.११९७;
१८.१२३७, १८.१२८५. केवल परब्रह्म ८.९७;
वन्हि ज्वाल दोन्ही वन्ही चि केवल १४.१२१;
तूं केवल, तेवडा तूं पूर्णपणें, १५.४१६; केवला
तनू ५.५२; केवल १२.१९५; केवले अज्ञानदर्श
१५.४७५; एकें चापेगोरिं केवलें ११.१३५;
तीर्थें होतु केवलें ११.५८६.

केवि-कैवि—कसें, कशारीतीनें, कसें बरें. गगन
मुठी सुजावें। मशकें केवि ॥ १.७४. निजहृदया
करं। भेदु केवि ॥ १.२२१. केवि वन्हि आपण-
पेयां लागे। १८.११६१. १.२२७, १.२३८,
१.२४१, २.३३, २.३५, ३.३४४, ३.२१६,
३.२१७, ४.३६, ६.३३१, ९.५५, ९.३६१,
११.३४५, १३.६३४, १३.८४०, १३.८४१.
केवि उचित होये १.१९४; केवि ४.३८,
१५.२९३.

केव्हलि—केव्हांही. ४.५९.

केसर—फुलांतील तंतु. १३.२४७. नवगंध-
केसरी(रीं), (नव्या) ताज्या सुगंधी कमलतंतूंत,
१३.७८०.

कै-कै—केव्हां, कधीं, कोठें, कसें. ह्मणे कै हें बिरडें
फीटल। कै तो स्वामि भ(मे)टल। १३.३७८.

कैचा-ची-चें—एतुलीं कैचें त्रिभुवनं ११.४२९; कैची योग्यता ११.५६५; कैचें काइ उरे ५.३८, कैचें उरैल ८.९९. कै—म्हणौनि ऐसैं कैं घडेल । जें मर्कटा समाधि पईल । ६.४१२, ९.५६१, १०.६६, १३.४७१, १५.३०४, १७.२४ (१, २), १७.२६ (१, २), १८.१७३०; कैचा-ची-चें. तैसें हृदय प्रसन्न होये । तदि दुःख कैचें कै आहे । २.३४०. ५.८५, ५.९३, ६.९४, ६.९७७, ७.६१, ८.१९, ८.२५, ८.१९९, ९.९, ९.११, ९.४९६, ११.४८, ११.४८८, १३.२९७, १३.३००, १३.५८३, १३.८६७, १५.३०३, १५.३०५, १५.३७४, १५.५०९, १६.१३८, १७.२७, १७.१३३, १८.६७, १८.२१९, १८.२६३, १८.४१५, १८.६६४, १८.६९०, १८.८११, १८.१०३९, १८.१०४८, १८.११७०, १८.१७०८; जात्यंधा कैचें पाहील ६.७; तूं कोणु पां एथ कैचा ११.२८३.

कैकट—रानटी, ओसाड प्रांत, कैकाडी लोकांचा प्रांत. मगध देशांत म्लेच्छांचें ठाणें होतें म्हणून तो धर्मकार्यास अपवित्र मानत असत. मग म्लेच्छांचें (चे)वसैटे । दांगणें हान कैकटें । १७.२९३.

कैपक्ष—कैवार. कैपक्षें देवें बोलिलें १७.३५.

कैवल्य—मोक्ष. ते कैवल्य परम तत्त्वता । पातले जर्गी ॥ ३.१५०. करी असुरां कैवल्याचा धोंदा । ११.५९४, असुरांना मोक्ष देणाऱ्या गदेचें औदार्य वर्णिलें आहे. ९.१९१, ९.२००, ११.९८, १५.१३, १७.८३. कैवल्याचा अधिकारी १२.२१८; उघडें कैवल्य ११.१२, ११.६३१; कैवल्याचा उवाया यावें, कैवल्य सुख मिळव, १६.२६८; कैवल्यातें घरिचें पाइक करी १७.३४१; कैवल्यकाम ६.४४०, -गुणनिधान १८.५२५, -ज्ञान १८.१४५४, -देश १८.१०६१, -पति १३.१०१, -पती १०.१५८, ११.२६०, १५.२९, १५.४०९, -मार्ग १६.९८, -रस ६.२२, -सुख १३.४४९, -सुदिस १६.१३.

कैवार—दयेमुळें बाजू घेऊन मदत करणें. सांकडलेल्या धर्माचेनि कैवारें । १०.२३२. आपुलेयाचेनि कैवारें ४.५०.

कैसा-सी-सैं—कसा, कोणत्या प्रकारें. कैसा—कैसा प्रणु केला १५.४२६; कैसिया—तिया कोण्ही कैसिया । उर्ध शाखा ॥ १५.६४. कैसिया शाखा १५.६३; कैसी—कैसी सदयता चित्ता उपनली असे १.२०५; कैसी कैसी १८.२९४; कैसैं—किं कैसैं कर्म तियां आलें । जें मीं चि नाहिं ॥ ९.२९८, कैसेन, कशामुळें, ते ऐसे कैसेन जाले । जें देहें चि ब्रह्मत्वा आले । ५.१४९, तैसें कैसेन होईल ६.७; कैसेनि—येसेयातें कैसेनि मारूं । १.२२१, कैसेनि धीरु स्वीकरी । २.८५, ३.२१७, ९.४८६, ९.४८८, ११.३१२, ११.४६७. कैसेयां १८.१७४६.

कोक—कामशास्त्र, कोकशास्त्राचा कर्ता कोक होता, यावरून हें नांव पडलें; कोक, (चक्रवाक) पक्षांच्या नरमादीच्या औत्सुक्यामुळेही या शास्त्राची उत्पत्ति होणें संभवतें. १३.८२८.

कोठली—पोटांतील आंतडें, त्यांतील मळ. बालपणिचिं (णिचि) कोठली, लहानपणापासूनचा पोटांतील मळ, ६.२१६.

कोठा—(१) पक्काशय. कोठली पहा. कोठेआं माझि संचरे । ६.२१७. (२) गोठा. बैल वीकून कोठा । १३.२३३.

कोठार—धान्य व इतर पुरवठा ठेवण्याचें आवार, खोली. अमृताचीं कोठारें ९.३१८.

कोठें—कोणत्या स्थळीं, कोणीकडे. आगि नसतां पोटीं । कोठें काष्ट असे सष्टी । १८.६९०. १८.१७१२. कवणें कोठूनि कै जावें ८.२५०.

कोड—कौतुक, लाड, आवड. जेणें थोडेनि पुरे कोड । बहुत मनिचें ॥ ७.८. १०.१२१, १३.४५१, १६.१८७. इंद्रियांचें कोड १६.४४४; कोड पुराविं ९.३३७; कोडें, आवडीनें, ४.२१६, ६.१६४, ६.२०४, ६.४८९, ७.२२, ८.१७७, ९.५०६, ११.१९२, ११.२०३, ११.२६८, ११.५७०, १४.३४०, १५.४१५, १६.४४९, १८.५३३; कोडें मेदी, सहज भोंक पाडतो, १.२०१.

कौडणें—बंद करणें, अडवून धरणें, ताब्यांत ठेवणें. कां अभ्रा पैलीकडे । येत चांदिणें कौडे । १३.३२५. २.३६०, ६.३४६, ८.१११, ८.२२५, १२.४७, १२.११५. कौडिजति

१८.७३९; कोंडौनि १८.१३९९; कोंडलेपणें १८.४१३; कोंडणें—धूमाकुलाचीं कोंडणीं ८.२२९.

कोंडा—मुसा, धान्याचें फलकट. जैस कोंडोनियां गुंतलें। बीज निफजे ॥ ३.२५७. निकण वाडे धनंजया। कोंडेंसि कोंडा ॥ १३.९५५. ६.२५२. कणु सांडौनि कोंडा उपणिला ९.३२९; कोंडा कांडितां कणु आंतुडे ९.१५२; कोंड्याचा गुंडाला, वेष्टण, १५.४३३; वारेयाचां धारसां पडिला कोंडा नुरे ९.४५.

कोडि-डी—कोटी, अगणित. आणि क्षयांचेनि प्रतापें। कोडि ही नक्षत्रें हारपे। १८.८५५. कोडि एक ११.२९५; कोडी एकी जन्म १५.३६४; कोडी एके उंसीं, कोट्यवधि उसांत १३.९१४; कोडिची वेगलीक, फारच भिन्न, १८.२६९, कोडीची—१३.१११८; आकाशाचां कोडिं हिं, कोटिपट आकाश मोठें असलें तरीही, १३.३८२; कोडी गणितजु कां, कोटीनं मोजले जातात काय? १३.६३९; कोडी वेचितील, कोट्यवधि खर्चतील, ९.५०३; पुढील कोडि—कोडी शब्द अनेकव दाखवितात. अश्वमेधां कोडी १७.४१२, कल्पांचिया—१३.४३५, १६.४१०, दीपाचेया—१३.१०७१, निवृत्तिफलांचिया—६.१५३; पूर्णचंद्राचां कोडि १५.११; मतांचिया कोडी १३.३१७, महंतांचिया—१७.३४४; वरिखशताचां कोडीं, शंभर वर्षांचा काळ कोटी वेळां गणला तरीही, ६.४६३; कोडि वरि, अनेकदां, १५.१३३, कोडिं—१५.१२३, कोडिवरि ११.२६५, ११.३९१; कोडिवेर्झीं ७.१३; क्रतुकोडी १३.१६४; कल्पकोडि-डी १७.५९, १८.३९१; जन्मकोडी १३.३२, १३.१०६७; शाखाकोडि १५.१२४.

कोंड—कुंपण, गांवकुसूं, इंदियामिचे कोंड। ३.२३७.

कोडी—कोड झालेला, महारोगी. जें कोडियाचें खेंव। ८.१४६. १३.७०३, १६.३०३.

कोण—प्रश्नार्थक सर्वनाम; कोणता, एकादा अवर्णनीय, अस्तित्वांत नसणारा, किंवा अशक्य या अर्थी. आणि कोणा देता कोणु। तो नरु तैसा नारायणु। १३.११४०. कोणु कोणा अर्थिकु। कोणु

जाणे ॥ १८.१५८१, (दिव्यापुडें दिवा ठेवला तर) कोणाचा उजेड कोणास मिळतो हें कोण सांगूं शकेल? १३.५५, १३.५७, १५.६३. कोण कोणां पाहांतसे १८.१५८०; कोण वर्म १८.९२ (२); कोडी कोण १६.३०३ (२); हें कोण ह्यागे १८.२६३; कोणा कर्माचें फल १८.९२ (१); तो कोणां बोलु, दुसऱ्या कोणालाही दोष देतां येणार नाहीं, १८.१७५०; कोणाचें मत १३.५६ (२); मीं कोणासिं आहें, कोणापाशीं, १८.१२०४; कोणासिं विष जालें १६.३०३ (१); कोणि हे वस्तु ११.६००; कोणी-णीं—ठांड १६.३९५, —स्थानीं १८.१४२४; कोणीकडौनि ११.४३२; कोणीं प्रतिपत्ती विवाह केले १६.३०२; कोणु संदेहो १८.१६३३; कोणु सीणु, कोणताच नाहीं, या अर्थी, ९.११५; जो कोणु १८.९७८; तूं कोणु ११.२८३, ११.४४२; कोणे (णें) घेपे दीजे १८.२६४; कोणें उभिला १३.५६ (१); कोणें काळें ८.२४९; कोणें कैसें आथि ह्याणावें १३.८६६; कोणेंसि काह बोलावें १४.१८९. कोणह—आणि याची काकुलति कोणहां आहें। ११.३६२. कोणहा, १३.२६४(१), १३.२६६(१); कोणहा हिं, कोणालाही, ९.३०३, कोणहां हिं १५.४३०, —हीं १०.१६३; कोणहाचा ११.२७२, —ची १३.२६६ (२); जियां कोणहाचीं १८.९८२; कोणहाचीं काजें १४.२९५; कोणहातें १८.७२६; कोणहासि १३.२६४ (२); कोण्ह येकू कांजी पियाला ९.१५०; कोणही—अरे कोणही कव्हणातें न मरी। ११.४०३, १४.३५८; कोणही कडे कैसिया १५.५२२, —चि १५.२८४; तिया कोणही १५.६४; कोणही घसाल ११.५९९; कोणही हिं १३.२५७; कोणहीं १३.२६५, १८.१६२९; कोणहीं चि क्रिया १८.९७२, —ठांड १८.१०५३; गरुडा ऐसें कोणही ११.१६७; कोण्हें एके पिडें १८.३०८; कोण्हें, कोणीही, ८.२३८.

कोंत—भाला. कोंतां खेंव देणें १८.६४.

कोंदणें—गच्च भरणें, दाबून भरणें. हें आंतु बहिरि मियां कोंदलें। जग निखिल माझें चि ओतलें। ९.२९८. तैसें आत्मेनि मियां एके। कोंदला तो ॥

१८.११६०. किंवहुना नारायणें । विश्व कोंदलें ॥
१८.१४१५. ६.२४९ (कों), ८.१४, ११.२६९,
११.२९४, १५.४४३, १८.११६०. आंधारें
कोंदौनि ठाके ८.२२४; रजनी आंधारेन कोंदें
(दे) १५.५४; स्वमुखें विश्व कोंदे ४.५४;
कोंदाकोंदि १५.१५५, उपमाश्लेषकोंदाकोंदी
१३.११५८.

कोंधाटणें—कोंदणें पहा. तेजें कोंधाटल्या दिशा ।
ज्याचेनि ॥ १.१३९. कोंधाट, भर, उत्कटता,
कर्पुणाचेनि कोंधाटें ११.२४६; निडाराचेनि
कोंधाटें, परिपक्वदशेच्या उत्कटतेनें, ६.२६६.

कोन—कोपरा, एकीकडची बाजू. घराचां कोनिं
१३.८१३; कोनकोंपरा, तैसा कोनकोंपरा । नेणे
जीउ ॥ १३.३६१, तशी जीवाला विशिष्ट जागा,
आवडणारी व न आवडणारी अशी राहत नाही.
कोंपट—झोपडें. भोगक्षाम कोंपट, भोगानें क्षीण
झालेलें हें शरीर, १४.२१६; जीवेंसि कोंपटी
धरुनि ठाके, १३.७८४.

कोपणें—रागावणें. परि नेणसि गा धनंजया । काइ
कोपों गांवडेया । ११.६१९. ४.३४, ८.७९,
१०.२९९, ११.१७२, ११.४०६, १३.३२६,
१३.३३६, १८.१३५. कवणां कोपा ११.१५८;
तुह्या कोपों १८.१७४९; कोपौनि ११.३४४,
१६.१२२; कोपौनियां ११.१८१. कोप—जैसें
मातेचां कोपीं थोडलें । खेह आथि ॥ २.८८,
९.४७८, ११.१४३; पवनाचेनि कोपें ४.१७५;
कोपप्रसादलीला, क्रोध व अनुराग, दोन्ही
दाखविण्याची लीला, ११.३०६.

कोंभणें—अंकुर फुटणें, आकार येणें; चित्तचतुष्टय
ढाहालिका । कोंभेजे तो ॥ १५.९६. ९.२५.
कोंभैलेन गंधें १५.१०३; चतुर्भुज कोंभैली
६.३२४; दोहूडीं जैसें आकाश कोंभैलें, अनेक
बाहू पसरल्यामुळें कोंभ फुटल्यासारखें आकाश
दिसूं लागलें, ११.२६२. कोंभ—अंकुर,
कोभाची लवळव १३.१८०; विश्वबीजाचेया
कोंभा ६.२७२; सद्गुत्तिचे कोंभ १५.१८५,
सुखाचे — १०.७५; कोंभ निगाले ६.२५३,
— निगति १५.१९७, — निवाले ९.१९०,
— फूटति १६.३१८, — फूटले १०.९६;
कोंभारा १५.१८३.

कोमल—कोवळें, नाजूक. सकोमल ६.१८३.
कोमाइणें—कोमेजणें. अति कोमाइला २.४.

कोर—कांठ, कडा. पदार्था कोर न संडी (ढीं) ।
१३.८५०, शब्दांचा संबंध टाकणार नाही,
विषयांतर करणार नाही.

कोरडा-डी-डें—मुका, रिकामा, केवळ, व्यर्थ.
तोंड असे कोरडें होत । १.१९६. १.२०१,
६.२५२, १०.१६७, १३.२२८, १५.२५१.
कोरडा हिंडणवारा १३.६८८; कोरडिं कुसलें
१३.५६५; कोरडीं डालें १५.१२८; कोरडें
यश ११.४६६; राखेहूनु कोरडें १७.१४३;
कोरडा ना वोला १८.५७२.

कोरणें—पोखरणें, नकशी काढणें. काष्ठें कोरूं
धावे १८.७१६; कोरिवें दादरें, कोरलेल्या
जिन्यानें, १२.५५.

कोल—(१) दंड, काठी. कोल धरूं, विटीदांडूचा
खेळ खेळूं, ११.५४१. (२) तिळाची कळी.
झाडिलिं कोलें झाडी । १३.५८४, एकदां
झाडलेल्या तिळाच्या कळ्या पुनः झाडतो
त्याला. ज्ञानदेवी कोश — ‘कोळें’ तिळाची
कळी. (३) कुत्रा किंवा डुकर, ग्रामकोल, येथें
कुत्रा अर्थ अधिक समर्पक वाटतो, १३.६७९.
कोली—कोळी. त्रिजगती कोलियें एकावद केली,
त्रिभुवनांत एकलव्य कोळ्यानें आपली कीर्ति
सर्वतोमुखी केली, १८.१७०९. परिशिष्ट ६
पहा.

कोलित-कोलिती—पेटतें, जळतें लाकूड. पैं
कोलिता ही हनु बडवसें । द्राक्षाचें हिरवेपण असे ।
१८.७८७, ओलें लाकूड पेटवलें तर कडवट,
आंवट वास येतो, त्यापेक्षां ही हिरव्या द्राक्षाचा
आंवटपणा जास्त असतो असें दाखवण्याचा
उद्देश संभवतो; अर्थ नीट लागत नाही. कुंटे
यांनीं ‘कोलिताहि कोपे’ असा पाठ दिला आहे.
१८.७९०. **कोलिती**—आंधारि भवंडितां
कोलिती । १५.१३६.

कोलिसा—कोळसा. कोलिसा कालेपणें । घडिला
जैसा ॥ १८.७४६. १३.२६, १६.२८३,
१८.७२२. ब्रह्मकटाह कोलिसे होत ११.३००.
कोल्हांटी—डोंगरी. कोल्हांटियाचा जीवनउपाध
१८.६०३.

कोल्हाल—कोलाहल, गलबला. रणकोल्हाल १.१३३.

कोल्हैरी—कुंभाराचा कारखाना, मातीचीं बाहुलीं-वगैरे. कोल्हैरिचे असिवार ९.१७२, - वेताल ११.४६१.

कोवला-ली-लें—कोमल, ताजा, नाजूक, मृदु-भाव असलेला. साच ज्ञान उद्धोर्ध्वे (धे)। कोवले जें ॥ १८.१४३६. कोवलां अंकुरीं ११.२४३; कोवले अमृतकण १.५६; कोवल्या वैयाग्य-शाखा १५.१८८; कोवलिये कलिकेमाझि १.२०१; कोवला आणि रसालु बोलु ८.५६; कोवलेपणें १.२०२. को-कोंवलिक, ताजेपणा, मृदुभाव. नाना सांसिनला मला कोवलिकेचा ॥ ६.२५७. १.३४, १५.९६; कोवलिकेचेनि पाडें ६.१५.

कोश-स—सांठा, आवरण, कळी, शरीरासंबंधीं:- अन्न-प्राण-मन-विज्ञान-आनंद-मय कोश. शरीर वाचा मानस। पिथालीं कृतनिश्चयाचे कोश। १३.६०३. कमलकोश १४.३११; हृदयकोश—आंतरीं फांके। हृदयकोश ॥ ६.२०९. हृदयकोश-पालक, हृदयाचा कोश हाच पाळणा, १२.५; कोशकार, १६.२८०; कोशकीट १६.३३६, कीट पहा; कोसेकीटकिएचिया परीं, कोशांत स्वतःस सांठवून घेणा-या किड्याप्रमाणें, ६.७२.

कौतुक-कौतुहल—कवतिक व कलणें पहा.

कौस्तुभ—विष्णूच्या गळ्यांतील रत्न. ९.३८५.

क्रतु-तू—यज्ञ. ३.१३९, ९.२६४. क्रतुकोडी, कोटी यज्ञ, पुष्कळ या अर्थी, १३.१६४; शत-क्रतू यजिलें, शंभर यज्ञांनीं, किंवा यज्ञ करणारांनीं यजन केलें, ९.३०९.

क्रमणें—पुढें जाणें, ओलांडणें, उल्लंघणें. नम क्रमूनि योर। गरुड देखें ॥ १८.१६९१. डोंगर ... सागर क्रमूनि ५.१५८; भूमीभागु क्रमिला नाहिं १८.११६३; क्रमिध्या नांव ६.५८, हा अपपाठ आहे, क्रमि ध्यानाचें असा पाठ घ्यावा. क्रम—पद्धत, परंपरा. १२.१३९, १८.१००४ (१); क्रमाचें वर्म १८.१००४ (२); क्रमयोग, योग पहा; गुरुक्रमें, गुरुपरंपरेनें, १८.१७४२. अक्रम—अक्रमाचें स्वसणें, अनियमित श्वास घेणें, १८.१५४३. अतिक्रमणें—पलीकडे जाणें,

व्यापणें, १३.२५९, १४.३६७; आदिब्रह्मा अतिक्रमीं (मी), हें गुणविविध ब्रह्मदेवापासून सर्वांना व्यापतें, १८.५२२; कालातिक्रम १५.१२३; क्रांत, ओलांडून पलीकडे गेलेला, क्रांतदर्शी, दीर्घदर्शी, त्रिकालज्ञ, ४.८७; क्रांतमती हें कारण, क्रांतमति शानी होण्यास गुरुभक्ति हें कारण आहे, १३.४५०.

क्रिदांत—कृतांत पहा.

क्रिमि—कृमि पहा.

क्रिया—कोणतेही काम, करणी, धार्मिक विधि.

क्रिया जिरों दे तैसी। शून्यामाजि ॥ १२.१३२.

क्रियेसि कर्त्तेपण। जेयाचेनि ॥ १३.९२५.

१३.६९३, १३.८७०, १३.९६०, १४.१७०,

१४.२४७, १५.२५७, १६.३७४, १७.५८,

१७.९३, १८.३३८, १८.५१२, १८.५८०,

१८.८७३, १८.८७४, १८.८७६, १८.९७२,

१८.१००७, १८.११४५. क्रिया आंग

आलंकरलें, क्रियेमुळें आंगाला शोभा आली,

१८.८३६; क्रिया जे उठी १३.१२०, १८.१७३;

कर्त्ता जे क्रिया उभारी १८.५०४; कर्त्तेयाचिया

क्रिया जें व्यापलें १८.५०७; क्रिया फलिं येति

१७.३६८; क्रियांचिये वाटे लागति १७.३५५;

मातें क्रिया विण तो भजे १८.११४३;

क्रियांतर्नि, निरनिराळ्या कर्ममार्गांत, १२.९०;

क्रियाकलाप, क्रियांचा समुच्चय, सर्व क्रिया,

४.९४; क्रियाजात, जात पहा; क्रियानिर्णयो

१८.६३३; क्रियाफल, फल पहा; क्रियावणिज

१८.७४३; क्रियाविशेषें २.२४९, ४.१५६;

क्रियाशक्ति १३.१०२, १८.३३१; क्रियाशील

१३.११०२; आत्मक्रिया १८.२७५; उखिती

क्रिया १८.५८७, अखटिया—१८.६६२, कठोर

—१८.९२७; कामक्रिया, उपभोगाची क्रिया,

१३.७०२, गुण—१४.३४२; जातिक्रियाभेद,

वंश आणि क्रिया, यांचे भेद, १३.९००;

देहक्रिया ८.१८५; नित्यादि क्रिया १.२५३,

नित्यादिका—१८.६२९; निष्क्रिय पहा;

प्राणक्रिया ४.१३६; बाह्य क्रिया १३.६६९;

ब्रह्मार्पणक्रिया १८.१४३१; भूतक्रिया १३.९३,

यजन—७.८६, यज्ञ—, यज्ञ पहा; राजसा

क्रिया १४.२६०; वायुक्रिया १८.३४१;

क्षपणें—टाकणें, नाहीसें करणें. दोष क्षपिले सर्वथा । ४.१२९.

क्षमणें—अपराध माफ करणें, सहन करणें. मी गुणदोष विषीं विशेष क्षमाविं ना, गुणदोषांचे जे भेद आहेत त्यांवद्दल मी क्षमा मागत नाहीं, (कारण मी जो ग्रंथ रचला आहे तो आचार्योनीच रचला नाही. का ? हें कारण पुढच्या चरणांत दिलें आहे), १८.१७४८. **क्षमत्व**—क्षमत्वे क्षमा ११.५५२ (१); क्षमा (१) माफी, सहनशीलता, सामर्थ्य. क्षमा कीजो यया(यां)। अपराधांसि ॥ ११.५५३, ज्ञानदेवी—‘यां अपराधांसि’ ११.५६०. गर्वा नैये चि ते क्षमा । १६.१८९, १०.२५६, १३.३३४, १३.३४१, १८.८३८; क्षमा सत्य १०.८१; क्षमेलागि १२.१५०; आक्रोशे विण...क्षमा १३.३३९; अनाक्रोश क्षमा १३.३५२. **क्षमी**—क्षमाशील, सामर्थ्यवान, १८.५०३, १८.६५४; क्षमी(मी) होईन, कार्यक्षमता येईल, १६.४७०. (२) पृथ्वी. ११.५५२ (२); धीर क्षमी, धीर क्षमी असा पाठ घ्यावा १३.४९७, ज्ञानदेवी—‘धीरक्षमी’ १३.४९९; जे वाढीनि मोढीनि क्षमी १४.२७२, क्षमी ऐवजी क्षयीं असा दुसरा पाठ आहे, तो पाठ घेतला तर यमकास बाध येतो, ज्ञानदेवीत ‘जे वाढीनि निमति भोगक्षमी’ असा पाठ आहे १४.२७४; आहे तोच पाठ ठेवून ‘भोगक्षाम झाल्यावर’ या अर्थी क्षमीचा अर्थ लावावा. **अक्षम**, असमर्थ, १३.२७९, १३.७५९, १६.१८४, १७.४२.

क्षय—(१) एक रोग. क्षयरोगी ९.४९७; क्षय-व्याधि १३.१७५. (२) कमीपणा, न्हास, शेवट. तैसा कुली क्षयो होये । तेव्हालिं आदिधर्मु जाय । १.२४७. क्षया जाउनि २.१०४, —जाति २.१६५; कर्मक्षय ७.१२७, कल्प—९.१०३, कुल—१.२६०; जन्मक्षया २.१३५, २.१५७, १४.५९; भोगक्षय १५.३४३; सृष्टिक्षयप्रभव, सृष्टीचा अंत व उत्पत्ति, ९.२८९. **अक्षय**—अक्षय मी अक्षर । १८.११८७, १०.९४; अक्षयत्व १८.९४१.

क्षर—सृष्टीतील सर्व नाशवंत पदार्थ, हा मूल अर्थ;

येथें उपाधियुक्त आत्म्यास उद्देशून. क्षराचें रूप १५.४४१ ते १५.४६२ पहा. तो आत्मा बोलिजे क्षरें । पुरुखु नांवें ॥ १५.४६२. ऐसें उपाधिचेनि पाडें । क्षणिकत्व यथा जोडे । तें खोकरपणें घडे । क्षर नांव ॥ १५.४६७. १५.४४३, १५.४४४(१). **क्षर पुरुखु** १५.४६०, १५.४६८, — पुरुखु १५.४८२; क्षरपणाचा नाथिला आलु, क्षणिक-त्वाचा नसता आळ, १५.४६४; **अक्षर—अक्षर** (१) पहा. **अक्षराचें** रूप १५.४६९ ते १५.४९४ पहा. तेयां माजि एका नांव क्षर । परातें क्षणिजे अक्षर । इहिं दोहिं चि परि संसार । कोंदला असे ॥ १५.४४३, जीवत्व जेथीनि किरीटी । विश्व उठवित चि उठी । ते उभयबुद्धिची मीठी । अक्षर पुरुष ॥ १५.४८१, १५.४४४ (२), १५.४६८, १५.४७५, १५.४९०, १८.११८७; पुरुखा अक्षराचें तें मूल १५.४८६; तेया पुरुषा अक्षराचा ठाऊ १५.४७९; अक्षर पुरुष १५.४६९, १५.४८१, १५.४९१; अक्षर, क्षराक्षर या संबंधी इतर आंकडे, अक्षर (१) पहा.

क्षात्र—क्षत्र पहा.

क्षाम—क्षीण झालेलें. भोगक्षाम कोंपट, देहास उद्देशून, १४.२१६.

क्षारता—खारटपणा. १३.९१४, १८.१२०२.

क्षालणें—धुणें, शुद्ध करणें. बाहिरि कमें क्षालला । भीतरि शनं उजलला । १३.४६२. १७.१०६. **क्षालन** ४.१४६.

क्षिति—ती—पृथ्वी, भूमिचा भाग, भूमिका. १३.३४८, १३.४३०. दशेची क्षिति, अवस्थेची भूमिका, १८.१०८९; क्षितीचे पादप, पृथ्वी-वरील झाडे, १६.१९७; क्षितीश, राजा, १८.१७८३.

क्षीर—दूध. आगा क्षीराचिये दशे । घृत चि क्षीराकारें असे । परि क्षीर चि नव्हे जेंसे । कपिध्वजा ॥ १३.८९७ (१). क्षीराब्धि कां जैसा । क्षीराचा चि ॥ ११.६७९ (२). **क्षीराब्धि-ब्धि**—काये क्षीराब्धि दूधमाता । देई चि ना ॥ ५.११, ९.३८६, १०.१७७, ११.२१८, ११.४७९, ११.६७९ (१), १३.३९१, १८.१५३६. **क्षीराब्धिलाभ** १८.७८५; **क्षीराण्व** ६.१०, ११.५२८,

१३.४९६, १५.४१०; क्षीराकारें १३.८९७ (२); क्षीरोदक ११.२१८; क्षीरनीर सकलवी, दूध व पाण्याच्या मिश्रणाचा (बकांना निवाडा करता येत नाही), १८.७१५; क्षीरानिराचे झगडे १४.२०५; नीर संझुनि...क्षीर चरताति, राजहंसास उद्देशून, १५.२६६; क्षीररस १६.३८४; क्षीरसमुद्र १७.२२५, १८.५१७; क्षीरसागर—क्षीरसागरा परगुणें। किजे क्षीरसागर-पणें। १५.५३२ (१), १०.११, १०.१७, १०.१७८, ११.११४, १८.१५६१, १८.१७६७; क्षीरसागरा एवढें...भाडें १८.१४६६; क्षीरसागरिची गोडी १३.९११; क्षीरसिंधुपरिसरीं १८.१७३०; गोक्षीर २.१८४.

क्षीरार—खिलार. कामधेनुचीं क्षीरारें ९.३१८. क्षुद्र—लहान, हलका, क्षुल्लक. कां क्षुद्र देवतादि भूतें। ९.३५३. क्षुद्रघंटिका १.७; क्षुद्रदेवता १७.९७.

क्षुधा—भूक. क्षुधा काड जाली। निद्रा केउती गेली। ६.२१३. १८.१०९७. क्षुधा जावें, भूक जावी, १८.१०१८; क्षुधा न बणवे, भूक लागत नाही, १८.६३७; क्षुधादिकां ८.१२३; क्षुधातृषा ६.३४६, -दि ३.५६; क्षुधेतृषेचा अडदर २.३३९; क्षुधादुःखें १६.४०७.

क्षेत्र—स्थान, पवित्र स्थान, शेत, सजीव सविकार शरीर. तो तीर्थ तो क्षेत्र। जणीं तो चि पवित्र। १२.२३२. तैसि सतीस हीं तवें। मिलति एकत्वें। तेणें समूहपरत्वें। क्षेत्र ह्यणिजे ॥ १३.१५५, सं. वा. श. पहा. जें काहिं होतें जातें। क्षेत्र चि हें ॥ १३.१५९. ४.७३, १०.५४, १३.८(१), १३.९(२), १३.११, १३.१२, १३.३४, १३.३६, १३.५८, १३.६९, १३.७२, १३.१५०, १३.१५६, १३.१६१, १३.९३४, १३.९४६, १३.१०४५(२), १३.११२३(१), १४.६६, १७.२६६. क्षेत्राचें रूप १३.७३ ते १३.१६१ पहा; क्षेत्राभिमानें १३.२५; क्षेत्राभास १३.११२२(२); क्षेत्रद्वारें १५.४५१; क्षेत्रपाठिं, (क्षेत्र पाठिं), मागें दाखविलेलें, १३.९३५, ज्ञानदेवी 'क्षेत्रपाठीं' १३.९४१; क्षेत्रयोग १४.६५; क्षेत्रा लागि १३.६६; क्षेत्रविशेष, क्षेत्राचें वैशिष्ट्य, १३.६(२); क्षेत्र-

विहीन, क्षेत्राशीं संबंध नसलेला, १३.१११६ (२); क्षेत्रवृत्तांत १३.४२; क्षेत्रव्यक्ति १३.७५; क्षेत्रसंन्यास, संन्यास घेऊन एकाच क्षेत्रांत राहणें, ६.३५७, -सी ९.१८७; अनादिपंच-कोशक्षेत्र १८.१७८२; कुरुक्षेत्र १.८५, ८.२६९, ११.६५१; कुरुक्षेत्र कां कासी १७.२७०; गुरु क्षेत्र १३.४४४; तमक्षेत्र १७.९८; प्रलयभैरवांचिं क्षेत्रें ११.३३८; भक्ति-बीजासि क्षेत्र ६.१२६; विषयक्षेत्र १३.३०; क्षेत्रिं तीर्थीं पुरीं १३.६८७; सुक्षेत्र १.४०, २.३६, ८.१९०, १२.२२९, १८.७०, १८.९९३; क्षेत्रज्ञ १३.६ (१), १३.८(२), १३.९ (१), १३.९५८, १३.१०४५(१), १३.१०५०, १३.१११६(१), १३.१११७, १३.११२२ (१), १४.७९, १४.८०, १५.४६१; क्षेत्रज्ञदशा १४.१४४; क्षेत्रक्षेत्रज्ञ १३.१०, १३.११२९, १५.४८५, -योग १४.३३, १४.३५; क्षेत्रा क्षेत्रज्ञा १३.११२३ (२); क्षेत्री—मा(म)हासुखक्षेत्री ६.४४७.

क्षेम—कल्याण, हित. आणि पृथ्वी जेया क्षेमा। नुभगे स्थावरजंगमा। १८.१७०२. १८.१४११. योगक्षेम, नवीन लाभ व लाभल्याचें रक्षण, ३.९६, ९.३३९, १६.५४.

क्षेवीं—क्षणीं. तिथे क्षेवीं, तत्क्षणीं, १६.४४०, ज्ञानदेवी—'तये खेवीं' १६.४४३. खेवणें पहा. क्षोणी, क्षौणी—अक्षौहिणी पहा; विशिष्ट सैन्य समूह, विपुलता या अर्थी. शब्दाच्या क्षोणी १३.४२५, ज्ञानदेवी—'अक्षौहिणी' १३.४२७; क्षौणी—अक्षौहिणी, अकरा क्षौणी न जीणे, (एकटा अर्जुन) अकरा अक्षौहिणी जिंकणार नाहीं काय! ११.२३.

क्षोभणें—अस्वस्थ होणें. व्यग्र होणें, रागावणें, संतापणें. वारिषिया क्षोभे गगन। १८.१११. १.१२९, १.१६५, २.२६९, ३.३४. क्षोभणें १८.८५६. क्षोभ २.३९, २.३५९; काठिण्याचा क्षोभ १८.७८५; बोलिकेपणाचेनि क्षोभें १३.३२१; अर्जुन क्षोभा जांतसे ११.२२२; तातलें विश्व अतिक्षोभा जांतसे ११.३०९; गुणक्षोभाचें वारें १५.१५२;

चित्तक्षोभाचां अवसरीं १६.१९६; पतिव्रतेचा
विरहक्षोभ १६.७८; प्राणुक्षोभें डोलतेया

१८.१५४०; विकारक्षोभें जालेनि १४.९३;
क्षोभलेपण ६.२१५. अक्षोभता, स्थैर्य, २.३५६.

ख

ख—आकाश. शब्दास जोडून. खपुष्प, आकाशां-
तील फूल, खपुष्प तोडावें १५.२१३, इतर
काल्पनिक वस्तूंची उदाहरणें याच ओवींत दिलीं
आहेत; गंधर्वदुर्ग पाडावे, शशविषाण मोडावें;
खपुष्पाचीतु रंजणी १६.३९.

खंग—पक्षी. कां वलित धरिलें खंगें। १३.५८२,
पक्षी (घरट्याकडे) परत फिरू लागले आहेत,
वृद्धाप्य येऊन अंतकाळ जवळ आला आहे,
ज्ञानदेवी - 'खंगें', १५.५८४.

खंचणें—खचणें, कच खाणें, कमी होणें, ज्हास
होणें. दोनि गुण खंचति १७.५७. खाचणें पहा.

खट—वाईट, खट्याळ, दुष्ट. विश्वाचेया खटेया
१६.४१७.

खटपट—त्रास, दगदग, यातायात. या व्यर्थ
खटपटा। करित आहे ॥ १२.१२१.

खडक—शिळा, धोंडा, खडकाळ जमीन. खडकिं
जैसें बरिल्लें ॥ १२.१३०. ११.९५, १८.२६९,
१८.७९५.

खडकणें—संकटांत पडून गति कुंठित होणें.
हिमोदकें आकटें खडकिलां तटें सेविजति
१७.२५७.

खडखडित—वाळून कडक झालेला, ठणठणीत.
खडखडितु उन्हाळा करी ६.२३५.

खंडणें—तोडणें, मोडणें, खळ पडणें. तें आदि
नाहीं खंडलें ॥ २.१५४. खंडित १.१२, १७.९४.
खंड, तुकडा, भाग, ऊर्ध्विचें खंड, शरीराचा
वरचा भाग, ६.२३२; उत्तरखंड १०.३९;
एकखंड ८.४३; पद्मखंड, कमळाचा कोणताही
भाग, १४.२०३; दुखंड, दोन भाग, मन द्विधा
(होत नाहीं), १३.३४५; देहखंड, शरीर हाच
एक भाग, १८.५६४, खंडारसी, पक्कान्न, ९.४३५,
ज्ञानदेवी—'घडूसी' ९.४३९. अखंड, सलग, संपूर्ण,
न थांबतां, नेहमीं, अखंड भजन करी। १३.८२०,
अखंड बोलों आवडे। १५.४१५; ३.८३, ३.१३७,
६.१६६, ८.१७५, ९.२२५, ९.२६३,

९.४७३, १०.१३९, ११.३७०, ११.५४१,
१२.१२२, १३.१११, १३.३८९, १३.७०२,
१३.९१७, १५.२६८, १६.३६४, १८.६८१,
१८.७५६; अखंड आस्था ९.४१९; अखंडु
उज्जु १७.४; अखंडे आत्मसत्ते १५.३५७;
अखंड चघली ९.१८०, - जचे १८.४८१;
अखंडीं गमति ९.८०; अखंडें ८.११०,
९.४६२, १४.३७९, १८.११०९; अखंडें
चित्तें १४.३७९; अखंडित—भजिजे आदिपुरुषी।
अखंडित ॥ १८.१७७८, २.१६०, २.२८८,
२.३३८, ३.१४५, ४.१६८, ६.४०३, ९.७१,
९.७२, ११.५२०; अखंडिता काला ११.४९०;
अखंडीत—आपणपां आपण असे। अखंडीत ॥
१७.३७८, २.३५६, ५.२१, ६.१०५, ६.४८१.

खडपडणें—तीव्र इच्छेनें धडपड करणें. धेनु
खडपडौनि मोहें उठी। ११.४०.

खडा—लहान दगड. घाणा(णां) गालिले खडे।
तेल ना पेंडि जोडे। १७.४१६.

खडाण—नाठाळ. खडाणे आला पान्हा। पलवी
जेवि अजुना। १३.२०४.

खडुपाणी—गढूळ पाणी. तोडिजे खडुपाणी।
पारकेयां ॥ १६.८८, निवळीच्या वियांनीं गढूळ
पाणी स्वच्छ करावें, ज्ञानदेवी - 'खडुपाणी'
१६.८९, कुंटे - 'खडूळपाणी' १६.८९.

खडुलें—गढूळ पाणी. ११.५५०. आंतिकेनि
खडुलें ७.७६.

खणणें—खोदणें, १३.६९४. कुहां खणों १३.५४७.
खणवणें, एकांचे कंद खणविले। १३.२२६.

खणुवाळ—अवघड, कठीण, खडबडीत. तैसा कर्मा
सेवड। खणुवाळा होय ॥ १८.१८४. खनुवाळे
फोंक, खडबडीत डहाळ्या, १५.१६४.

खतणें—मलिन होणें, जखम होणें. आंधारेनि
अंबर खतलें १६.२७; खत, क्षत, जखम, पायांचां
खतीं ९.४९५; स्वता फिटे ४.२०६, ज्ञानदेवी
व कुंटे - 'खता' ४.२०८.

खंति-ती—अवस्थता, दुःख, त्रास. खबोता भानुची खंति। १६.२३२. १२.१६६. उमेपणाची खंति १८.७९, कर्माची—१८.२१६, जीवनाची—१८.५८६; खंती—ईश्वराच्या खंती, नास्तिरूपणाच्या अविश्वासानें, १६.३१२, जनपदाची—१३.६१२, बोलाच्या—१३.४१. **खर**—तीक्ष्ण, तीव्र. पै ना(नां)वें विष मडुरें। परि मारुनि अतिखरें। १८.८०१. ज्ञानदेवी—‘अंती खरें’ १८.८०४; किरणाचेनि खरेपणें, तीव्रपणानें, उज्जतेने, ११.२१२.

खरपुस—स्पष्ट, कडक, भरपूर. खरपुस मलयानीलु १३.२८९; खरपुसें विवेकव्रवणें, १८.७८०; खरपुसें व्रतें १६.९१.

खरपें—रक्षपणा. अध्यात्मिक खरपें गेलें ६.४८७. **खरा-री-रें**—(१) सत्य, अस्सल, मेळ हिणकस नसलेलें, दृढ. जैसैं कां कुडें नाणें। खरेयाचेनि सारिखेपणें। ४.८५. १६.४६४, १८.१७६८. निश्रयाचा खरा १४.१२७; खराकुडापारखी १८.७१३; खरी सांखल १६.२६४; खरें कुडें ८.२४०, ९.४३; खरें रसोवघ १८.१०७३; खरें केलें १८.८८९, — होए १५.२७८; खरेपण १३.४२३. अखर पहा. (२) खरी—परिशिष्ट (८) गाढव सदराखालीं पहा.

खरांटा—शुष्कपणा, अभाव. ५.१११.

खल—(१) दुर्जन. जें खलांची वांकुडे मोडे। १८.१७७३. (२) खालीं. खलु चि ठेवी, खालीं ठेवून खळ पाडतो, साधन हत्यारांचा उपयोग करण्याची आवश्यकता राहत नाही, १८.१०७७.

खलन—वंद पडणें. ३.५६.

खलाल—खळखळ आवाज, असा आवाज करणारा प्रवाह. रजोगुणाचेनि खलालें स्वरुं गाजे ॥ ७.७६. खलालांचियां लगवणिं। फेडौनि खलालांचियां भाणिं। १५.३५४. मोटका खलाल, लहानसा खळखळणारा प्रवाह, १५.४६६; खलालांची लगवणा १४.३५०; खलाल वाजति ११.४७८. खलाली, उथळ पाण्याच्या तळाशीं असलेला खडकाळ भाग, खलालिचेया उदका १५.४६५.

खली—खोलवा, पोकळी. गगनखलि ६.२६७.

खलें—खळें, मळणीचें आवार. महत्तत्वाचें खलें रचवून मली १३.४०.

शा. ९

खवणणें—खवळणें, धुवध होणें. जाला जैसा वरिषाकाल। खवणलें मेवां ॥ १८.१७३९, ज्ञानदेवी—‘खवळणें मेवां’ १८.१७६१. खवळणें पहा.

खवणा—जैनपंथी, दिगंबर यति. ४.२१.

खवल—खपली, कवच. पांचै ही खवलें ८.६१, सं. वा. श. पहा.

खवळणें—चवताळणें, उसळणें. जैसा महाकाल खवळला १.१४८. आवडि खवळली १५.७१; चाड—१४.१६२; प्राचीने रोग खवळले १६.१९०.

खाइर—खाणारा. पालेखाइर, वानर, ११.२३; मांसखाइर १८.५५१.

खाई—दरी, क्षय, नाश. जगाची खाई सरली ११.४३५, जगाचा नाश पुढें आलेला दिसला, सरसावला; ज्ञानदेवीतला ‘हों सरली’ ११.४४० हा पाठ ग्राह्य वाटतो.

खांकरणें—घसा साफ करण्यासाठीं खोंकणें, प्रवृत्त होणें, आरंभ करणें. ना शास्त्राचेन किर ना(नां)वें। खांकरुं हिं न ये थावें। १७.९२. खांखरणें, तयार होणें, उद्भवणें; शुभांशुभें खांखरैजति १५.१५८.

खांखांत—खा खा करीत उठलेला. भयानकें खांखांतें। १.१३१. तोंडें खांखांतें ठेलीं ११.४२७. खाणें पहा.

खागें—घरटें, मुकामाचें ठिकाण, शेवटचें स्थान. १४.२८५, १८.९४९, १८.१४३३. मरणाचें खागें १४.२५३, लाणिचें—९.४६६.

खांचणें—काट मारणें, कमी करणें. ऊर्ध्व तसहीतें खांचे। ६.२३७. ९.३२३, १३.७९३. कुलवाडी खांचे, संपुष्टांत येते, १८.२५६; मतवाद खांचूं, काट मारूं, १३.१०४४; वाडे ना खांचे १३.११०८.

खाजें—आवडीचें खाणें. चक्रोरांचें हिमांशु खाजें ६.२९.

खांडणें—जोरानें तोडणें, निराळें करणें. इहीं संतोखवन खांडिलें। ३.२४८. खांडिजे पयपाणी राजहंसें। ९.४४. १५.३१८, १८.३५. खांडावेया घाऊ वाली १२.१९८; शाखा खांडुनियां १३.२१८; सीस खांडुनि. ९.४९५. खांडणें १८.१७८. खांड—भाग, तुकडा. आपा खांडा

नूकूनियां, आपले स्वतःचे तुकडे करून घेऊन,
१७.२५९; खांडेहूनि, शरीराच्या भागांतून,
द्वारांतून, १३.५६६.

खांडें—खांडा, तरवार. खांडियांचे घाये
१८.२२९; आत्मज्ञानाचें खांडें १५.२३९;
आत्मज्ञानाचेनि खा(खां)डेनि १५.२२५;
ध्यानां(ना)चें खांडें १८.१०४२, ध्यानाचें
खांडें १८.१०७२.

खाणि-णी—खाण, सांडा. खाणि—ना तरि
उघातीं माथवी घडे । तें वनशोभेची खाणि उघडे ।
१.४३. अद्वयभानंदाची खाणि १८.७८९,
अपवर्गाची - ६.१५८; चिंतामणिची -
११.५३३, जाणिवेची - ८.९८, बोधाची -
४.१५९, ब्रह्मविद्येची - १३.११५५, योग्यांची
- ६.३४१, रूपांची - ६.१८; खाणि उघडे
१.४३, ६.१५८, १८.७८९, - वाडे १८.३५१;
खाणी—अज्ञानाची खाणी १३.६५९, कर्म-
जातांची - १८.३५०, तरंगाच्या - ९.७४,
पांचै - १८.४५१, सं. वा. श. पहा; रत्नाच्या
खाणीं(णी) १०.१४५; सोनेयांचिये खाणीं(णीं)
१८.५११; खाणी उघडविं १२.१२.

खाणें—भक्षण करणें; लक्षणणें, त्रास देणें,
अपहार करणें, नाहीसें करणें. न खावें तें खाये ।
तेविं चि तोखे ॥ १३.७७३. ९.१९८, १३.७०३,
१३.९७२, १४.१६६, १६.३००, १७.१४२,
१७.१४४, १७.१५५, १७.१६०, १८.५५०,
१८.६८०. अविद्या खाए, अज्ञान नाहीसें
करतो, १५.४०७; आगी चि खाए, तोंड
भाजेल इतकें उष्ण किंवा तिखट खातो,
१७.१४७; ईश्वरातें -, त्रास देतो, १६.२३१;
कुहिलें उसिटें खातां १७.१५३; खिचटें
करुनि - १६.२४९; गांवेंसि खाए, सर्व कांहीं
व्यापून टाकतो, १५.४४०, गुण तेतुला -,
गुण पक्षीं वात जळून जाते, १३.७१८; तळु -,
तळास जातो, १३.८०४; भातुकें खाये
३.२४३; भूकैलेयां भूक चि खावी १२.६३;
भूते(तें) खाये ६.२४०; माती लोह उमैं खाये,
लोखंड मातीतच पडून राहतें व गंजतें,
१८.१३९८; विकूनियां देव चि खाए १८.५६६;
स्वर्गिं हिं खावेया १३.७०१. खाणें—खाणें पडति

१२.७०; विष खाणें १३.५१३; खांतखांतों
११.४२७. खादणे पहा.

खाताडें—खरकटें, सांडपाणी वगैरे टाकून जम-
लेला चिखल. रांधवण बोलि पुडें । पन्हिवे वाहाति
खाताडें । १३.५६१, स्वयंपाकघराच्या ओलसर
जमिनीपुडें खाताडाचें पाणी वाहतें.

खादणें—खाणें पहा. नेणतां अधमाचें अन्न । खाद-
लेयां कीजे वमन । १८.१०१०. माती खादली,
कृष्णाच्या या बाललीलेचा उल्लेख ११.१८१-
११.१८२ ओव्यांत केला आहे. खाद्य—खाद्या-
खाद्य १६.२४५(१), १८.५५७(१); अखाद्य—
तेयां अपेयाचां पाणी । अखाद्याचां भोजनीं ।
१७.१६२, आणि अपेयाचेनि पानें । अखाद्याचेनि
भोजनें । १८.८०३, १६.२४५(२), १८.५५७(२).

खांदा—बाहुटा. कन्हेयाचा खांदु चांग, उंटाचा
खांदाही त्याहून बरा, १६.२९१.

खांदि—झाडाची फांदी, डाहाळी. खांदियांपासौनि
देखां । फूटलिया शाखा । १०.९७. आडफांटति
खांदि । चतुर्वर्णांचां ॥ १५.१५५. १०.९६,
१५.५९, १५.१७२. रजोगुणाचां खांदीं
१३.१०४; खांदोखांदिं १५.२२७.

खापर—मातीचें ताट, परळ, मडक्याचा
तुकडा. खापरीं वाडिलें ९.४३५; खापरी—
घटाच्या खापरिया । १४.३१४, गांठि बांधली
खापरी । १७.४१७, १८.१०३४.

खांब-भ—बांधकामाच्या छपराचें, मजल्याचें
वजन घेणारा आधार. खांब—किं आत्मारजाचिये
सभे । गीते ञ्जविले खांबे । १८.१६४४.
खांबावरिलें बाउळीं ११.४६२; कर्मांचे खांबे
१५.१५८; आटिव लोहखांबे १६.३७७; खांबु
कां पुरुषु १४.७६. खांभ—धैर्यमंडपाचे खांभ
९.१९०.

खार—चवीचा एक प्रकार. १७.१४०. खारी—
समुद्र दाटी भरितें । तें समुद्र चि करी खारियातें ।
१३.३०६, समुद्र भरतीमुळें खाडी व जमीन
क्षारयुक्त करतो.

खाल—साल, चामडें, आंगाचें कातडें. वैराग्याची
खाल काडिली । ३.२४७. श्रिंगारुनि खाळा
मांडिलिया, चामड्यांत पेंदा भरून सजवून
मांडल्या, ११.४६०; अजंगमाची खाल

कादविली, झाडांची साल कादविली, १३.२२७.
खालतणें-वणें—खालीं ठेवणें, वांकवणें, नम्र होणें. खालतणें—खालतिले, खालीं वांकविले, ९.२२४, ज्ञानदेवी - 'खालवती' ९.२२५, खालविले असा पाठ संभवतो. खालवणें—मस्तक खालविजे १२.२१३, —लें ११.२५०; खालावित १५.९१; माथा न खलवी १७.३०१.
खाला-लां-लि—खालीं. खाला—रथौनियां खाला(लां) उडी घातली १.२६७; खालां न ठेवी १८.७३३; आंधुरणा खालि ९.३६७.
खिचटें—खिचडी, मिसळ. पापपुण्याचें खिचटें १६.२४९; सुखदुःखाचें—१४.२७१. खीच पहा.
खिडकी—बारी. ककारांतीची खिडकी १२.५२.
खिरडणें—अपमानित होणें, मागें सरणें. तेजें खिरडला वन्हि झणे । समुद्रि रिगों ॥ ११.२१२.
मन खिरडे १६.४१८.
खीच—खिचटें पहा. कालाचें खीचु ८.१४२; मनपवनाचां—१८.१०३४.
खीलणें—खिलून टाकणें. काइ बाणवरि खीलूं । वारेयातें ॥ ११.४५६.
खुजट-खुजा—ठेंगणा, लहान. दीर्घ ना खुजटा । ११.२७३. एकें खुजीं एकें सरलें । ११.१२४.
खुजें १५.१३.
खुंटणें—कुंठित होणें, कमी पडणें, संपणें. किं धुधा-वृषादि आतीं । खुंटलिया ॥ ३.५६. गति खुंटे १६.१८२; नांव खुंटलें १३.७४५; बोलु खुंटे १३.८८४. खुंट—फलभोगाचां खुंटी(टीं) कालासला ५.७२.
खुडणें—त्रोटांनीं, नखांनीं तोडणें. बरिवरि पालवी खुडिजे २.३०५.
खुडुकर्णे—अडकर्णे. जैसा पाशिकें बोद्विजतां मृगु खुडुके १४.१४७.
खुण-खूण—चिन्ह, मर्म, जाणीव, प्रतीति. खुण, भावांचें अवतरण । अवतरवीति खुण । १३.४. ९.१३३, ११.१६६, १४.१४३, १८.६४५, १८.११७२. अज्ञानाची खुण १६.२४३; खुण केली १७.३२७, —पावैल ५.१३५, —न मोडे ११.२९०. खूण १०.२८२, १८.२९३; खूणे-चियां माणुसां १८.१५०५; अहिसेची खूण १३.२१६; खूण पालिली १८.९१०.

खुतणें—हड्डानें टपून बसणें, गुंतून राहणें. बकु जैसा खुतला । मासेयांसि ॥ १८.६५१.
खुपणें—बोचणें, रुतणें. बोल कोण्हा हिं । खुपैल कां ॥ १३.२६३. खुपैल १७.४२८. खुपणें—कव्हाणां खुपणें नाहिं १६.११९.
खुर—जनावराच्या पावलाची टांच, पावलाचें टणक नख, गेळें. वोढालाचां खुरिं १३.५५७; खुर-खोडी, (क्रि.) लाथ मारतो, (ना.) लाथाळी, (वि.) लाथाळ गाईसारखा, १४.१४८; खुरथोडी, लाथाळ गाय, १३.६३६, ज्ञानदेवी - 'खुरतोडी' १३.६३८ व कुंटे - 'खुरखोडी' १३.६३८ याच अर्थी, खुरथोडी हा अपपाठ असणें संभवतें. चौखुरी, सर्व बाजूनीं जखडून, १४.१७६.
खुरपें—गवत काढण्याचें बांकदार हत्यार. खुरपें सुटलें, गवत साफ काढून टाकतें, १६.३२७;
खुला—(१) अपंग, थोटा. हात होतील खुलें (ले) । १३.५७८. हातिं खुला १३.४५५. (२) मोकळें, खुलें स्नेह १८.९५२.
खे०-ओ-व—(१) तत्क्षणीं, लगेच, शब्दास जोडून किंवा सुटा. खे०—परि औषध घेत खे० । काइ लामे आपुला था० । १८.९९२. उदैजतखे० १६.१४, उपजत - १८.४६४, जातखे० १३.६०१, ठेवित खे० ८.२०४, देखत - ६.१७०, १७.२०३, बोलत - ११.६३०, भेटत - १४.९४, मिलत - १८.९८०, लागत - १८.२०७, १८.१७२३. खेओ—आवडत खेओ १०.१८०, डोला लागत - ८.७२, देखत - ६.३६६, शंका जात - ९.७२.
खेवीं—आयिकत खेवीं १७.३२४. (२) खे०, खेंव—भेट, मिठी, आत्मान. खेंव—खेंव दे० जाइजे ११.२८५; खेंव—जेथ साध्यसाधना खेंव । समरसें होइल ॥ ६.५९, जैसे हरिहर प्रेमभावे । आले खेंवा ॥ ११.४, जैसे आकाशें खेंव पसरिलें । दाहिं दिशि ॥ १५.६९; खेंवामाशि ६.२३७; कोढियाचें खेंव ८.१४६; खेंवा एतसे १०.६१; खेंव दीधलें १०.१०७, १७.४१४, —देईजे ६.११७, ११.५८१, —दे० सरलें ७.१९८; खेंव देणें ११.७५, ११.५८२, १८.६४; ध्यानसिं खेंव देंति १२.१३७.

खेचर—आकाशांत फिरणारा, यक्ष, यति, राक्षस, पिशाच. तैसें होये शरीर । तैं तैं ह्यणिजे खेचर । ६.२०६. खेचरच्या ही मना । आणि सात्विकाचा पान्हा । १३.११५३. ५.९८. राक्षसां खेचरां भजति १७.७८; संहारखेचरें ११.३४०.

खेटणें—आंगाशीं येणें. १३.५६४.

खेद—दुःख, कंटाळा. जेवा पुरुषाचां ठाईं । कर्माचा तरि खेद नाही । ४.१०२. २.७, २.१६२, १८.६४०. अकरणाचेनि खेदें १८.५८९; सखेद १.१९२, १.२७२.

खेलणें—खेळणें, क्रीडा, मौज करणें. ५.८१, १३.१०७६, १५.४८२, १८.१०१७. नभ लपीं थपीं खेले १४.९; सपेंसीं खेलों एईल ३.१९९; खेलतां ३.१७१, ३.२००, १०.११८, ११.५४५; खेलौनि १४.१११; खेलतेयां त्रिंदाणां माझि, कपटवृत्तांत, १०.२६१; खेलावया लाहे ५.१०; खेलावेया देसि ११.५७०. खेल—खेल सरलेयां तुं गुण्यां । सांडविसि जेथें ॥ ११.८४, ६.१०३, १०.११९, ११.४८६, १२.२३३, १३.४४०, १३.९८०, १३.९८९; महाखेल—मिथ्याचा महाखेलीं १८.५३८. खेलणें—(१) खेळण्याची क्रिया, कालासि जुं खेलणें । १५.४४८, ११.५८२, १३.२८४, १८.२८२. (२) खेळाची वस्तु, मनपवनाचिं खेलणिं १२.६. खेलवणें, स्वमायेचें आडवंच । लेउनि पकला खेलवी सूत्र । १८.१२९४, गीतामीखें खेलविलें १८.१६४७; खेलवीतसे १८.९११; नागिणिपुत्री फडे खेलवणें १८.६४.

खेवणें—जडावाचें काम करणें, भरणें. जैसं ब्रह्म-कटाइ खेवणिलें माणिनि । ११.१३३. खेवणें, आंगीं हीणाळ खेवणें । १३.१९४; खेवणें, कौदण, जडावाचें काम, प्रमेयरत्नाचीं खेवणें १.५.

खैर—खैराचें झाड, लाकूड. खैरचंदन काढें ९.४५५.

खैवंग—बळकट, मजबूत. देहधर्माचां खैवंगीं अधिष्ठिलें, बळकटपणें, १३.१०७.

खोंकर—पोकळ, फुटकें. खोंकरे आकारिं ८.१४; खोंकरें होउनि ठांति १३.५७०; खोंकरपणें क्षर नांव घडें १५.४६७.

खोंचणी—टोचणी, कष्ट. वृद्धाण्याची खोंचणी १३.५७४.

खोंचारा—भाल. खोंचारा १६.३४३, हा पाठ खोंचारा असा ध्यावा, ज्ञानदेवी—‘खोंचारा’ १६.३४५, कुंटे—‘खोंचारा’ १६.३४५.

खोट-टि-टी—सांठा. खोट—खोंचाचा खोट १६.२१४; खोटि—सांठा, लगड, पन्हेर्याची चोखडी । खोटि जैसी ॥ ६.२२४. आटलेपणातें खोटि ह्यणिपे ८.१७१; खोटी—खोटी आते, सर्व काहीं सांठवून, गोळा करून ठेवतें, १५.३०४.

खोड—झाडाचा बुंधा. बाबुलें(ले)चें खोड १३.५६०.

खोडा—हातपाय जखडण्याचें लाकडाचें अडकण. विचंवी खोडां घालुनि । हाडाचां द्ये ॥ १८.१०४५. १६.३१५. चंदनाचे खोडे १८.८९४; खोडा सीसें वाहावी १८.१०५६; खोडां पडे ६.७८.

खोदें—क्षुब्ध होऊन. १३.५९, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘क्षोभें’ १३.५८.

खोप—झोंपडी, खोपट, गुहा. आकाशाचिये खोंपे ९.१०२, वाघाचिये — १८.७०९.

खोब—क्षोभ. मियां खोबे निवांता साहिजे, मीं क्षुब्ध होऊन ऐकून घेतलें, ११.५६३, ज्ञानदेवी—‘क्षोभें बलिये अधिकाधिक’ ११.५७०.

खोभणें—क्षुब्ध होणें, राग येणें. सांडू प्रतिबिंब पांतां खोभे । खोभला समारंभे । घली तेथ ॥ १५.४५४. अखोभें १८.१५०७.

खोमणें—कमी होणें, खळ पडणें. जेयाचिये अनस्यूती । खोमणें नाहिं ॥ १३.९१२. चालितां न खोमे । गुणातीतता ॥ १४.२८३.

खोल—(१) ओंड, फार आंत, खोलगट भाग. जे समुद्रा ही हूनि खोल । अर्थभरित ॥ ४.२११. खोल पडिले १०.१४७; खोल...उतलु, ओंड किंवा उथळ, १८.१६५७; खोलां—जैसं खोलां धांव पाणी । १८.४७८, खोलिं डोलां पाहे १३.१०५१; ललाटपटाचिये खोले ११.३५९; खोलें विवेकें १५.२९९. सखोल १.६३, १३.१०८६. (२) ओटी, पदर, मांडी. ह्यणीनि खदिरांगार खोले भरिले । ९.१४८. आकाशाचिये खोले ११.२५४, दीठिवेयाचिये — ९.४, विज्ञानाचिये—८.१६; श्रवणाचिये—७.१८२.

खोलणें—पुढें जाणें. दिहा खोलणें रात्री जागोवा ।
१६.३३८.

खोलविणें—खोल करणें, क्षीण करणें. पंचाम्रिचि
हडगीं । खोलविजति शरीरा लागि । १७.२५४,
पंचाग्नीच्या कडक साधनांत शरीरास क्षीण
करतात. ज्ञानदेवी—‘दंडगी’ १७.२५५.

खोलिजणें—पुढें जाणें, आंत शिरणें. गगनामाजि
पाईं । खोलिजत असे ॥ १२.७१.

खोली—(१) खोल, पिशवी, कात. आंगिची

खोली, आंगावरची कात, १४.३१०;
उल्वाची खोली ३.२५५; देहिचे खोले
१५.३५०. (२) खोलपणा. खोलिचे पार
नेणिजे । १२.१७६.

खोवणें—रोवणें, पेरणें. जें दिं मुईं खोविलें ।
१३.२९६.

ख्याति—(१) पराक्रम. तेव्हां प्रत्याहारें ख्याति
केली । ९.२१४. (२) प्रसिद्धि. १५.७९,
१५.४८३.

ग

गगन—आकाश, अंतरिक्ष, चिदाकाश, हृदयाकाश.
कां वारेलणें पाखिरं । गगनीं भरे ॥ १३.३१४. आणि
वस्तुमात्रि गगन । जैसैं असे संलग्न । १३.८७७.
कां वारा चि वाजे वीक्षे । गगनें निश्चलां असिजे ।
१४.३४४. १.७४, ४.१७४, ५.१५४, ५.१५६,
६.१११, ६.२८५, ६.३००, ६.३०२, ६.३१०
(१, २), ६.३१३, ६.४५८, ७.५६ (१, २),
७.१११, ७.११२ (१, २), ८.१९, ८.५९
(१, २), ८.९४, ८.९९, ८.१४८, ८.१६७,
८.२५१, ८.२५२ (१, २), ९.११, ९.८८
(१, २), ९.१०१ (१, २), ९.२५९, १०.६५,
१०.१९६, १०.२०३, १०.२३३, १०.२८४,
११.१८७, ११.२१९, ११.२८१, ११.२९६,
११.४००, ११.४०५, ११.६५०, ११.६८३,
१२.७१, १२.२०१, १३.९३, १३.१४४,
१३.१६२, १३.१९९, १३.६२०,
१४.४५, १४.१५२, १५.५४, १५.६१,
१५.१५१, १५.३५३ (१, २), १५.३७१,
१५.४३२, १५.४३९, १५.४८५, १५.५३१
(१, २), १६.१७२, १६.२२४, १६.३२९,
१७.४१५, १८.१३९० (१, २), १८.१५३६,
१८.१६९१. गगनौनि, गगनांतून, १३.११२१;
गगनाहूनि ८.८५; गगना होउनु, १३.४३८,
आकाशापेक्षां; गगनीं मीं शब्दु ७.३३;
अद्वितीय गगन २.२१०; अंबसेचिये रातिचें
गगन १४.२४३; गगनाचेनि अंकुरें ७.३९,
गगनावरि उभावें १०.१२; गगना खेंब देणें
११.५८२; गगन गवसणी ९.२०; गगना-

चिया घडिया ७.१९०; गगनाचा ठाडो
१८.४१८, — तडवा १३.५६; गगनासी थाड
६.३१५; गगनाची पाउटी ६.२७१; गगनाचें
पांगुरण ८.१८८; गगनाचेनि पालवें ८.१५,
— मानें ६.३९६; गगनाची लोथ १०.२३९;
गगनाचेनि वाडपणें ११.३४९; गगन ऐसा
साक्षिभूत ९.२८४; गगनाचे हुडे ११.३५८;
गगनीं पालटु नाहिं १३.९१८; गगन काखे
सुनि १२.५६; गगनें वातोमिं गीलिले आथि
१४.४५; गगनें विश्व भरे ६.३८४; लोपलें
अभ्र गगन होउनि ठाकें ६.४७०; वाचा गगना
आथि ६.२७८; वारिषिया गगन क्षोभे
१८.१११; गगनसमुद्रिं (गगन समुद्रिं)
बिंबलें १५.३५२; वाढौनि गगन ठेंगणें केलें
११.४४३; गगन सुखा भरलें १५.७७; आप
तेज गगन ७.१८; गगनौल, गगन पुष्प,
१६.३६१; गगनखलि ६.२६७; गगनभरिं
१३.१०५८; गगनरंगण ११.५९३; गगना-
सकट ६.३०६; चातुर्यचंद्रगगन, चातुर्यरूपी
चंद्राचें आकाश, १४.१५६; चिद्रगन-
भवनदिवा, चैतन्यरूपी आकाशगृहाचा दिवा,
१६.६.

गंगावती—निर्गुडीचा पाला. बोलु जन्हीं गंगावती,
शब्द जरी साध्या निर्गुडीच्या पाल्यासारखे असले
तरी, ९.१४, गुंगावती—गुंगविणारे, गोंधळ
दाखविणारे अशा अर्थी पाठांतर असणें संभवतें.
गचि—मान. गचि धरुनि, मान धरुन, वळेंच,
६.२३६.

गज—हत्ती. परिशिष्ट (८) पहा. गजघंटा १०९२, १०१६२, १८०१६९०; गजपति १६०२२३; आकारगज १३०६५; दिग्गजमेलावे १३०६३; राज्यभूषणगज १००२१८; रिपुगजपंचानन १०१०५; वृषगज १४३५९; संसारगजकैसरी १००२५७.

गजबजणें—अस्वस्थ होणें, गडबड उडणें, धाम-धूम करणें. तेणें नादें अंतकु । गजबजला ॥ १०१५०. १३०६८४. गजबजों लागे १३०१८६; गजबजौनि १०१५४. गजबज—एथ मनीं गजबज जाली । १०१८५, ११०६१८, १३०४९७, १४०३४४, १८०१०६. गाजाबज्य पहा.

गजर—अनेक वाद्यांचा नाद, अनेक शब्दांचा घोष. महाघोषगजरें १०१३०; विविधव्याधि-गजरें १३०४९२.

गंड—आवेग, आढ्यता. मानितेचा गंडु १६०२३४; शिवमुष्टिगंडु १३०७१६, या पाठाचा अर्थ नीट लागत नाही, विवाहोत्तर नववधूने पांच वर्षें 'शिवामूठ' दान करणें हा अर्थ संदर्भात बसत नाही, ज्ञानदेवी—'गर्वमुष्टिगंडु' १३०७१८, कुंटे—'सर्व तुष्टीगंड' १३०७१८, असे पाठ आहेत.

गडद—गर्द काळोख, दाट अंधार. गडद नां उजळ ८०२२७; अज्ञानाचें गडदे(दें) पडे ४०२०३.

गडबडणें—गडगड करीत खालीं येणें, कोसळणें. वारें गडबडीत होडे । ब्रह्मगोलकांचे ॥ ७०७८.

गंडी—कसवटीचा दगड. गंडी तरि सोडावी १३०३१९, ज्ञानदेवी व कुंटे—'गंडकी' १३०३२०.

गण—समूह, संख्या, गणपतीचे सेवक. गणेंद्र १७०१; गणेश १०२, १०१०८, १३०८१७; गणराशी १६०२१०, हा पाठ गुणराशी असा ध्यावा, गुण पहा; श्रीमहागणपतये १०१; ग्रहगण ११०२५४; तारागण—णें ७०१८९, १३०५५, १३०९२३, १४०२९४; तारांगण ११०१८९, हा पाठ तारागण असा संभवतो, ज्ञानदेवी—'तारागण' ११०१९०; देवगण ३०९६; पितृगण १००२२४; प्राणिगण ३०११५, ११०४१९, ११०५१५; मरुद्गणाचां

भागि १००२०३; यक्षरक्षगणांजांतु १००२०५; रक्षोगण ११०३२८; रुद्रगण १००२०४, ११०१४३; सुरगण ८०१५६, ९०३२२, ११०२५५; स्त्रीगणाचां पैकीं १००२५४.

गणणें—मोजणें, पर्वां करणें, महत्त्व देणें. जैसैं न गणिजे पंचानने । गजघंटांति ॥ १०९२. १०११४, २०२१८, ९०५०८, १३०७५२, १६०३०, १६०६८, १६०१६४, १६०१८५, १६०२२४. कोडी गणाविया १३०४३५, — गणिजतु १३०६३९, — गणितां १६०४१०. अगण्य ६०३२०, १००४६; नगणित ८०१०४. गणना ८०१५८, १४०३३०.

गत—गेलेला, झालेला, शब्दास जोडून — त्या त्या स्थितींत असलेला. हें जाणून गतांचें । न शोची जो ॥ १२०१९२. गतायु १६०१२८, —वे ३०१०९, —प्यें १२०१८२, ज्ञानदेवी व कुंटे—'गतायुषें' १२०१८२, आयुष पहा; अस्तिगत ६०२१८, ज्ञानदेवी व कुंटे—'अस्थिगत' ६०२१८; आकाशगत २०३३३; जीव—१३०४७४, धातु—१३०८१, न्याय—१७०२८३, पारं—१५३, २०२७७, प्रकृति—१४०३४, प्रतीति—११०२९, मनो—, मन, मनस् पहा, वस्तु—१३०७८८, सर्व—२०१२६, २०१३५, ९०१५८, १२०१८०, १८०११९०, हस्त—१८०१३१४. आगत, आलेला, शरणागत ११०५५३, १२०२३९.

गति—ती—चलन, हालचाल, अवस्था, आधार, मार्ग. जे सकलां गतीसि गती । ६०४६८. तेवि देहवंता जीवां । अव्यक्ति गति ॥ १२०७३. जें गतिचे चरण । १३०९२५. कां साषेखेडेयाची गति । सूत्रतंतु ॥ १५०३३३. २०२०३, ८०७४, १००२६, १००१६८, १२०१११, १३०१०६९, १५०११५, १६०१८२, १७०२९, १७०४५, १८०११५, १८०३३३, १८०७०२, १८०१३००. गत्यंतर ९०४८४; गतिमंत १००२३१; अधोगति ७०१०१, १६०४१२; अनन्य गतिचें ८०१८९; अनन्यगति—ती ७०११९, ९०४०, १००१२१, ११०६७७, १८०१३४०, १८०१४५९; अन्यथा गति ६०४३६; एकी चि गति १३०३३१; कवण गति ६०४३५; परम

गति ९.२७७, परमगति ८.१७९; नाना गती ८.८२; पवनगती ८.६९; पुढिली गती ९.४१३; प्राण(णा)पानगती ३.५६; राभस्याची गती १७.३८६; सद्गतीसिं मिले १८.१२१; गती मती शरण ९.४८५; आदिस्थितिगति १०.२००. गतिक—अनन्यगतिकें चित्तें ९.३३३. गत्या—दैवगत्या, दैवं—, दैव—वं पहा; अगत्या ५.१२०.

गदळ—गढळ, गदळपणें १३.३२३.

गदा—प्राचीन आयुध. ११.२९१, ११.५९४.

गद्गद्—अंतःकरण उचंचळून, अस्फुट उच्चार, हुंका. सगद्गदें बोलें १५.४२८; सद्गद बोल-वित १८.१५०९; सद्गदें म्हणे १८.१६०१.

गंध—(१) चंदनाचा टिळा, उटी. गंधाक्षतांचा अतिसो १७.३०२. (२) वास, सुवास. पृथ्वीचां ठाडें गंधु । ७.३३. मग गंधाचें दारुणें । भावें लंघी ॥ १५.३२७. कोंमैलेन गंधें १५.१०३; गंधानील १७.६; गंधरूपें १३.४२७; नवगंधकेसरी(री) १३.७८०; फूला-गंधाचा परिमळ १७.२९७; स्परिसु...शब्द रूप रसु गंधु १३.११७; शब्दस्पर्श रूपनंधरसु १८.४६९. संगंध, संगंधा वातलहरिया १५.४०१; सुगंध ४.३, ९.३८७, ११.२२१, १६.१७०, १६.२८९, १७.३२१; सुगंधु आणि दुर्गंध २.११७; स्वछें शीतलें सुगंधें १७.३२१; सुगंधत्व १८.११६, १८.२१९.

गंधर्व—(१) देवांचे गायक. १०.२१६, ११.३२८. गंधर्व—गान—गाणी । ९.३२०, ज्ञानदेवी—‘गंधर्व गायन गानीं’ ९.३२३; गंधर्वांसि पवाडा केला २.१०, परिशिष्ट (६) पहा; गंधर्वनगर, अंतरिक्षांत दिसणारें, क्षणांत नाहीसें होणारें, कल्पित नगर, ९.१७२, ११.५३, ११.२३९; गंधर्वदुर्ग १५.२१३, —भुवन १८.४२६. (२) देवदूत या अर्थी, ९.४९९.

गंधि—उग्र वास, घाण, कलंक. लसणातें न संधी गंधि । १८.७५४. पापपुण्याची गंधि १८.४४७; गंधिकालिक ४.६३, —कालिमा १८.२०७; दुर्गंधि १८.६८२.

गमस्ति-स्ती—सूर्य. जैसी अमालिची बूंधि । करुनि राहे गमस्ति । ६.२५१. २.२६१,

३.१७९, ९.१३, १८.१०९१, १८.११५४. जंव गमस्तीचा गाढं न रिगिजे, सूर्यप्रकाशाच्या क्षेत्रांत जोंपयेंत आपण जात नाही, १८.१२५०.

गंभीर—खोल, अगाध, भारदस्त, विचारशील. सागर गंभीर होय । १८.१४८२. ११.५५६. गंभीर वाचा २.७८; गंभीरें महानादें ११.४८०; गंभीर महिमा ११.५०५; गंभीरपणें १.६१. गांभीर्य ११.२६१.

गमणें—वाटणें, आवडणें, जाणणें, मिळणें. हें अनारिसें गमत आहे । २.७०. आणि सांख्यी जें पाविजे । तें चि योगि गमिजे । ५.२९. ४.१४०, ५.१७४, ६.२८३, ६.३०४, ७.११३, ८.४३, ९.८०, १०.२७८, ११.४५९, १३.५९६, १३.८९३, १३.९०२, १३.९३१, १३.१०१३, १५.७२, १५.१३५, १५.२९९, १५.३०१, १५.३१३, १५.३१७, १५.३३८, १५.४३०, १५.४६५, १५.५५८, १६.१५६, १८.५३, १८.८९, १८.३२५, १८.१४२२, १८.१६११. गोमटें गमे १८.२४७, चित्ता न— २.१७९; पोढिं गमैल १५.२०८; भेदली गमे(म)ली ८.४१; महिमान गमे १८.१६५०; मार्गु गमला ५.१६७, —गमावा १७.१७७; व्यवहार गमला १८.४४२; सांकड गमों लागे १४.१६२; सरिसा गमौनि १५.३२२; साधन गमैल १४.३९९. दुर्गम—दुर्गमें सुगमें होती १८.१२६४ (१); सुगम १४.२२३, १८.६९८, १८.१००४, १८.१२६४ (२); सुगमीं बोलिं १५.१४५. गम्य, जाणण्यास योग्य, जाणतां येईल असें, एकगम्य ११.७३, गुरु—५.६३, ६.४५७, प्रतीति— १२.२२८; अगम्य—मायागम्य, मायेला जाणतां येणार नाही असा, १८.९.

गरळ—विष. गरळ जे(जें) वमी मुखें । ६.२४१. गरळजाल ११.३५७, ज्ञानदेवी व कुंटे—‘गरळज्वाळा’ ११.३६२; गरळज्वाळीं १६.४०८; वैराग्यगरळ १८.७८६.

गरिमा—मोठेपणा, आढ्यता. गरिमेतें आंगा कडे । येळं नेंदी ॥ १३.१८७. १६.१८९.

गरुड—मोठी, श्रेष्ठ. गरुड भक्ति ९.२२७; गरुडवति, ग्रंथगरुडवतिचा (ग्रंथ गरुडवतिचा) ठाळ १.३३, ज्ञानदेवी—‘ग्रंथ गरुडतीचा ठावो.’ १.३३,

कुंटे—‘ग्रंथगरुवतीचा ठावो’ १.३३; गरुवती
—मां वायां गरुवती बोलों १०.३१; गरुवा,
मोठा, वृद्ध, गरुवा मोकडु १३.५६७.

गर्जणें—गडगडणें, दुमदुमणें, गाजणें. ते मेघाचेया-
परी व्रीजगती । गर्जत असे ॥ १०.११०. गर्जों
लागति १०.१०९. गर्जत—गर्जतें एकें निःशब्दें ।
११.१२७, घनगर्जिता सरिसा १८.४८१.
गर्जना २.७८.

गर्ता—खळगा. एवं तमाचिये पडिले गर्तें । ९.१८४.
जन्ममृत्यूचिये गर्तें १३.६४; पूयगर्तें रिगालां
१३.५३८.

गर्भ—जन्मास येणारा उदरांतील जीव, आंतील
भाग, भाव, आशय. एआ अभिप्रायाचा जे गर्भु
धरी । ६.३१२. उदरिचा गर्भु १०.६४;
कुल्लालमत्तिचे गर्भ ९.७३; गर्भिची व्यथा
१३.७३२; गर्भाची पेलोवेली करी, वाढ करते,
१४.८८; गर्भ गिवसी ९.४९८; येवं संपूर्ण जे
गर्भें ठाडु वाचें, असा अविद्येच्या गर्भातून सर्व
विश्वाचा प्रवाह बाहेर पडतो, १४.९३, ज्ञान-
देवी—तेव्हां ये वासना गर्भें । ठायें ठावो ॥
१४.९४; गर्भगोल, उदरांतील पिंड, ९.३३१,
१४.९६; गर्भपत्रें १५.९८; गर्भपूढें, गाम्याचीं
पुढें, ११.२४६; गर्भमेदमूसे, गर्भाच्या व
मेदाच्या मुशीत, १६.१७९; गर्भवास ११.३५,
—संगति २.१२३, —सादि संकट ५.१२३;
गर्भवासीं सांकडला १८.१५००; कां एकत्र
गर्भशरीरी चंद्रिका, चंद्र व चांदणें एकाच
ठिकाणीं असतात, १८.११४४, ज्ञानदेवी—
‘कां अकृत्रिम शशी चंद्रिका ते’ १८.११५०,
कुंटे—हाच पाठ—‘शशी’ १८.११५०.
गर्भस्थ ३.२५५; कमलगर्भाकारें ६.२८०;
ग्रंथगर्भिचें १५.४४; विषगर्भ, समुद्रांतून विष
निघालें यास उद्देशून, १८.१७६७; जगदंबुद-
गर्भनभ, अंबु पहा. सगर्भ १५.१८५, —भें
१३.८४४; सिंधुगर्भा ११.६४०.

गर्व—अभिमान, ताठा, दिमाख. फुगे असाधारण ।
गर्वें तेणें ॥ १६.३७६. ७.८०, १३.६५६,
१६.१८९, १८.१६६. गर्वें फूलाला १३.७२३;
अविद्यागर्वाचिये राती १७.३२७. अगर्वता
४.१६५, ९.२२५; सगरव—सगरवां अधमां,

गर्विष्ठ अधमांना, १६.३८८.

गळ—गळ, लोखंडी आंकडा, आमीष, सांखळ,
नांगर. गळ न पाहतां गीली । उंडी मीनु ॥
१३.७३८. ३.२०९. आंगीं गळ घालिजति,
आंगावर हातकडीं, सांखळ, नांगर वगैरे मालें
मागणारे घालतात, त्यास उद्देशून, १७.२५५;
गळ आसुडी १४.१४६; मीना गळ घोंटे,
गळच माशाला गिळील असा विपरीत प्रकार,
७.९१.

गळणें—झरणें, पाझरणें, गळून पडणें, सुटणें,
नाहींसें होणें. हालवलें हीं न गळें(ले) । तें परब्रह्म ॥
८.१६. जैसी गळिली दिवोराती । प्रलयतेजें ॥
१५.५००. क्रिया गळती आहे, बंद पडते,
१५.२५७; गांठि गळति १८.७३५; पुलिका
गळति ११.२४६; पूर्णतेचा रसु गळे ७.१७१;
प्रत्यवावो तंव गळे १८.१२१; भूतशाखा गळे
१५.१२३; मानाभिमान गळले ९.२२६;
नगळिजे तरि, जर गळलें नाहीं तर, १०.५०.

गळा—गळा. कां गळा(लां) स्तन अजेचे । तैसें
जियालें देख तेयाचें । ३.१४२. कां स्तन जाले
गलां । सेलिये जैसे ॥ ९.१७३. सेलियेचे गलां
स्तन १८.५७४; गळा गिवसीतसे, माळ
घालण्यासाठीं, १६.२०७; गलां टोपु वाहे,
गळ्यांत दगड अडकवून घेतात, स्वतःस गुंत-
वितात, १४.१७१; गलां बांधला, गळ्यांत
बांधलेला (परिस), ९.६०; गळा बुजाला ठाण,
गळा दाटून आला, ११.४८३; गलां मोट
बांधली १७.३४५; गळा वोडविला, विष
पिण्यासाठीं गळा पुढें केला, तयार झाला,
१८.७८६.

गळाला—घोंट. बहू मृगजल देखौनि डोलां । थूंकिला
अमृताचा गीळितां गळाला । ९.६०. विषोदकाचा
गळाला ८.१४५; विस्मयामृताचे गळाले
७.१८४.

गवणें—मिळणें, सांपडणें. तेणें चेतना गवली ठाये ।
शरीरिंणी ॥ ८.२२६. ना गवे ३.१२४, ७.१६३;
नागवे १५.१६, ना गवे असा जरी पाठ घेतां
आला तर संदर्भांत नागवे असा पाठ अधिक
बरा वाटतो, ज्ञानदेवी—‘नागवे’ १५.१६,
आंगवणें पहा.

गवसणी—खोळ, आच्छादन. ८.२०८, ९.२०, ९.१९२, १०.१९८(फो), १३.४१२. गवसणी घाल्लु १०.११८; जलसेनाचिया गवसण्यां, विष्णूनें आपलें रूप झांकून मत्स्यकूर्मादि अवतार घेतले यास उद्देशून, ११.८४; देहाची गवसणी ८.१३३.

गवसणें—गंवसणें—आच्छादणें, व्यापणें, सांपडणें. **गवसणें**—कां गवसलें गवसे। आकाश हें ॥ ४.१७८. १.११६, ५.२३, ६.४०१, ११.४०५. बुद्धितें गवसून ठाण ४.२०४, हृदय—, व्यापून या अर्थी, १३.५; **गंवसणें**—आकाश गंवसावें १.६९. आकाश पहा.

गवाक्ष—खिडकी, बारी. कानाचेनि गवाक्षद्वारें ७.१९५; गवाक्षी मेदें १८.३२६, ज्ञानदेवी—‘गवाक्षमेदें’ १८.३२८; मोहार्णवगवाक्षें, मोहलुपी समुद्राच्या खोलींत, ११.६१.

गवांदि—अन्नछत्र. गवांदि घातली १३.२३०, १८.१४५२.

गहन—कठीण, गंभीर, गूढ, दाट. परि अगाध भलें गहन। हृदय ययाचें ॥ २.४०. तें अव्यक्त तूं गहन। अविनाश जी ॥ ११.३०३. २.२८१, २.३५३, १२.५६, १२.१४०. गहन कथा १.२८, —भजन ९.२१८, —व्यासि ४.९१; गहन पडिल्यां कवण ८.६२; गहनें उद्यानें लावीं १२.१३; गहनें तपादिकें १७.४०३; संस्कृताचीं गहनें तोडून ११.९.

गहिर—गहीर—गंभीर. गहिर—अति गहिरें निनादें १.१४६; गहिर घडवडिला १.१४९; गहीर—गहीर गाजतसे १.१४४.

गहिवर—उमाळा. नथरे गहिवर(रु) आला। १.२६७, ज्ञानदेवी—गहिवर १.२६९.

गहिंसास—अडाणी, अज्ञानी, मंद. कडाडां आणि गहिंसासा(सां), चतुर व अज्ञानी लोकांना, ११.९७, ज्ञानदेवी—‘गहिंसां’ ११.९७. नैसास पहा.

गव्हर—गुहा, गुंफा. गव्हरें झांकिले १३.८५२.

गंव्हरणें—गूढार्थ स्पष्ट करणें. योगतत्व गंव्हरिलें १०.२४, ज्ञानदेवी—‘गव्हरिलें’ १०.२५.

गा—अरे. हें काह गा झणितलें देवें। ११.६६३. १.८३, ६.१०२ (१,२), ८.१६५, ९.२८९,

९.३६३, ११.१५५, १३.९०३, १३.९०५, १३.९११, १४.८४, १६.४५, १६.१०४, १७.२३३, १७.३६१, १८.२८, १८.१४२, १८.२२२, १८.२७३, १८.१०८३, १८.१६०४. तन्हीं गा १२.१२५; वें गा १८.८३३; हां गा, हां पहा: गा डौरा, गाडौरा पहा.

गाजणें—गर्जना करणें, उघडकीस येणें, प्रसिद्धीस येणें. चोर झणौनि गाजिल। १४.३५९. गाजौनि पुढां जाला। सिंधु जरि ॥ १८.७३३. ऐसें गाजौनि वाहे। उमिली तेणें ॥ १८.१६३७. १.१२६, १.१४४, १.१४५, १.१६३, ६.२१५, ७.७६, ८.२५८, ११.११५, ११.३३१, ११.५२२, १४.२४६, १७.२५०, १७.३६२, १८.२७७, १८.१६३७. काह्या गाजा ९.४२८.

गाजाबज्य—गजबज, गोंधळ. गाजाबज्य ही धरावें। ४.३०, गजबज आवरावी. गजबजणें पहा.

गांठा—पिंजरा. पूंस लावुनि गांठा। १३.२३३, पोपट उडवून देऊन पिंजरा धावा.

गांठि—गांठी—बंधन, गुज, भेट, मेळ, अढी. **गांठि**—बारेयानि वाळवे गांठि। केहि आहे ॥ १३.१०९२. गांठि बांधलीं खापरी। १७.४१७, शिंदोरी म्हणून नुसती खापरी बरोबर घेतली, तर उपाशी राहावें लागेल. मनिं गांठि बरि मोकली वाचा १३.६६७; गांठि पडे, भेट होते, ५.१५१, एकत्र येतात, १३.८२; गांठि बांधिजे, संग्रह करावा, १७.२८६; गांठि कां सोडिते, उघड करून कां सांगते? १७.४२५; जिन्हारिची गांठि सोडिली ११.५७४; जीवाचिये गांठि बांध १४.१२७; तारुण्याची गांठि विघडे ६.२६०; घनाची गांठि सुटे १८.७९६; इंद्रियां विषयांची गांठि गळति १८.७३५; गांठी—अमिलाखांचिया गांठी ५.७२; कर्माचां वज्रगांठी १८.३८९; पदपिंडाची गा(गां)ठी ३.२६७; संसाराचिया गांठी ९.४६; झोलिये गांठी पाडी, झोळीस गांठ बांधतो, भिक्षेची तयारी करतो, ९.३०८; तीन्हीं गांठी सुटति ६.२४४; पडुवेयां लासि गांठी सोडीं ९.३९०.

गाडा—ओझें नेण्याची मोठी गाडी. कडाडि

कुंटे—‘ग्रंथगरुवतीचा टावो’ १०३३; गरुवती
—मां वायां गरुवती बोलों १०३१; गरुवा,
मोटा, वृद्ध, गरुवा मांकड्ड १३५६७.

गर्जणें—गडगडणें, दुमदुमणें, गाजणें. ते मेवाचेया-
परी व्रीजगती । गर्जत असे ॥ १०११०. गर्जों
लागति १०१०९. गर्जत—गर्जते एके निःशब्दे ।
१११२७, घनगर्जिता सरिसा १८४८१.
गर्जना २७८.

गर्त्ता—खळगा. एवं तमात्रिये पडिले गर्त्ते । ९१८४.
जन्ममृत्युचिह्ने गर्त्ते १३६४; पूयगर्त्ते रिगालां
१३५३८.

गर्भ—जन्मास येणारा उदरांतील जीव, आंतील
भाग, भाव, आशय. एषा अभिप्रायाचा जे गर्भु
धरी । ६३१२. उदरिचा गर्भु १०६४;
कुलालमतिचे गर्भ ९७३; गर्भिची व्यथा
१३७३२; गर्भाची पेलोवेली करी, वाढ करते,
१४८८; गर्भ गिवसी ९४९८; येवं संपूर्ण जे
गर्भे ठाडू वाचें, असा अविवेच्या गर्भातून सर्व
विश्वाचा प्रवाह बाहेर पडतो, १४९३, ज्ञान-
देवी—तेव्हां ये वासना गर्भे । ठायें ठावो ॥
१४९४; गर्भगोल, उदरांतील पिंड, ९३३१,
१४९६; गर्भपत्रें १५९८; गर्भपूटे, गाभ्याचीं
पुटे, ११२४६; गर्भमेदमूसे, गर्भाच्या व
मेदाच्या मुशीत, १६१७९; गर्भवास ११३५,
—संगति २१२३, —सादि संकट ५१२३;
गर्भवासीं सांकडला १८१५००; कां एकत्र
गर्भशशी चंद्रिका, चंद्र व चांदणें एकाच
ठिकाणीं असतात, १८११४४, ज्ञानदेवी—
‘कां अकृत्रिम शशी चंद्रिका ते’ १८११५०,
कुंटे—हाच पाठ—‘शशी’ १८११५०.
गर्भस्थ ३२५५; कमलगर्भाकरें ६२८०;
ग्रंथगर्भिचें १५४४; विषगर्भ, समुद्रांतून विष
निघालें यास उद्देशून, १८१७६७; जगदंबुद-
गर्भनभ, अंबु पहा. सगर्भ १५१८५, —भें
१३८४४; सिंधुगर्भा ११६४०.

गर्व—अभिमान, ताठा, दिमाख. फुगे असाधारण ।
गर्वें तेणें ॥ १६३७६. ७८०, १३६५६,
१६१८९, १८१६६. गर्वें फूलाला १३७२३;
अविद्यागर्वाचिये राती १७३२७. अगर्वता
४१६५, ९२२५; सगरव—सगरवां अधमां,

गर्विष्ठ अधमांना, १६३८८.

गळ—गळ, लोखंडी आंकडा, आमीष, सांखळ,
नांगर. गळ न पाहतां गीली । उंडी मीनु ॥
१३७३८. ३२०९. आंगीं गळ घालिजति,
आंगावर हातकडीं, सांखळ, नांगर वगैरे मालें
मागणारे घालतात, त्यास उद्देशून, १७२५५;
गळ आसुडी १४१४६; मीना गळ घोंटे,
गळच माशाला गिळील असा विपरीत प्रकार,
७९१.

गळणें—झरणें, पाझरणें, गळून पडणें, सुटणें,
नाहीसें होणें. हालवलें हीं न गळें(ले) । तें परब्रह्म ॥
८१६. जैसी गलिली दिवोराती । प्रलयतेजें ॥
१५५००. क्रिया गलती आहे, बंद पडते,
१५२५७; गांठि गलति १८७३५; पुलिका
गलति ११२४६; पूर्णतेचा रसु गले ७१७१;
प्रत्यवायो तंव गले १८१२१; भूतशाखा गले
१५१२३; मानाभिमान गलले ९२२६;
नगलिजे तरि, जर गळलें नाही तर, १०५०.

गळा—गळा. कां गला(लां) स्तन अजेचे । तैसें
जियालें देख तेयाचें । ३१४२. कां स्तन जाले
गलां । सेलिये जैसे ॥ ९१७३. सेलियेचे गलां
स्तन १८५७४; गळा गिवसीतसे, माळ
घालण्यासाठीं, १६२०७; गलां टोपु वाहे,
गळ्यांत दगड अडकवून घेतात, स्वतःस गुंत-
वितात, १४१७१; गलां बांधला, गळ्यांत
बांधलेला (परिस), ९६०; गला बुजाला ठाण,
गळा दाटून आला, ११४८३; गलां मोट
बांधली १७३४५; गला वोडविला, विष
पिण्यासाठीं गळा पुढें केला, तयार झाला,
१८७८६.

गळाला—घोंट. वहू मृगजल देखौनि डोलां । थूंकिला
अमृताचा गीलितां गळाला । ९६०. विषोदकाचा
गळाला ८१४५; विस्मयामृताचे गळाले
७१८४.

गवणें—मिळणें, सांपडणें. तेणें चेतना गवली ठाये ।
शरीरिंची ॥ ८२२६. ना गवे ३१२४, ७१६३;
नागवे १५१६, ना गवे असा जरी पाठ घेतां
आला तर संदर्भांत नागवे असा पाठ अधिक
बरा वाटतो, ज्ञानदेवी—‘नागवे’ १५१६,
आंगवणें पहा.

गवसणी—खोळ, आच्छादन. ८.२०८, ९.२०, ९.१९२, १०.१९८(णी), १३.४१२. गवसणी घाल्लु १०.११८; जळसेनाचिया गवसणीयां, विष्णूनें आपलें रूप झांकून मत्स्यकूर्मादि अवतार घेतले यास उद्देशून, ११.८४; देहाची गवसणी ८.१३३.

गवसणें—गंवसणें—आच्छादणें, व्यापणें, सांपडणें.

गवसणें—कां गवसलें गवसे। आकाश हें ॥

४.१७८. १.११६, ५.२३, ६.४०१, ११.४०५.

बुद्धितें गवसूनि ठाण ४.२०४, हृदय—, व्यापून या अर्थी, १३.५; गंवसणें—आकाश गंवसावें १.६९. आकाश पहा.

गवाक्ष—खिडकी, बारी. कानाचेनि गवाक्षद्वारें ७.१९५; गवाक्षी भेदें १८.३२६, ज्ञानदेवी— 'गवाक्षभेदें' १८.३२८; मोहार्णवगवाक्षें, मोहुरूपी समुद्राच्या खोलींत, ११.६१.

गवांदि—अन्नछत्र. गवांदि घातली १३.२३०, १८.१४५२.

गहन—कठीण, गंभीर, गूढ, दाट. परि अगाध भलें गहन। हृदय ययाचें ॥ २.४०. तें अव्यक्त तूं गहन। अविनाश जी ॥ ११.३०३. २.२८१, २.३५३, १२.५६, १२.१४०. गहन कथा १.२८, — भजन ९.२१८, — व्यासि ४.९१; गहन पडिल्यां कवण ८.६२; गहनें उद्यानें लावीं १२.१३; गहनें तपादिकें १७.४०३; संस्कृताचीं गहनें तोडूनि ११.९.

गहिर—गहीर—गंभीर. गहिर—अति गहिरें निनादें १.१४६; गहिर घडवडिला १.१४९;

गहीर—गहीर गाजतसे १.१४४.

गहिवर—उमाळा. नधरे गहिवर(र) आला। १.२६७, ज्ञानदेवी—गहिवर १.२६९.

गहिसास—अडाणी, अज्ञानी, मंद. कडाडां आणि गहिसास(सां), चतुर व अज्ञानी लोकांना, ११.९७, ज्ञानदेवी—'गहिसां' ११.९७. नैसास पहा.

गव्हर—गुहा, गुंफा. गव्हरीं झांकिले १३.८५२.

गंव्हरणें—गूढार्थ स्पष्ट करणें. योगतत्व गंव्हरिलें १०.२४, ज्ञानदेवी—'गव्हरिलें' १०.२५.

गा—अरे. हें काह गा झणितलें देवें। ११.६६३.

१.८३, ६.१०२ (१,२), ८.१६५, ९.२८९;

९.३६३, ११.१५५, १३.९०३, १३.९०५, १३.९११, १४.८४, १६.४५, १६.१०४, १७.२३३, १७.३६१, १८.२८, १८.१४२, १८.२२२, १८.२७३, १८.१०८३, १८.१६०४. तन्हीं गा १२.१२५; पै गा १८.८३३; हां गा, हां पहा: गा डौरा, गाडौरां पहा.

गाजणें—गर्जना करणें, उघडकीस येणें, प्रसिद्धीस येणें. चोर झगौनि गाजिल। १४.३५९. गाजौनि पुढां जाला। सिंधु जरि ॥ १८.७३३. येसें गाजौनि बाहे। उमिली तेणें ॥ १८.१६३७. १.१२६, १.१४४, १.१४५, १.१६३, ६.२१५, ७.७६, ८.२५८, ११.११५, ११.३३१, ११.५२२, १४.२४६, १७.२५०, १७.३६२, १८.२७७, १८.१६३७. काढा गाजा ९.४२८.

गाजावज्य—गजवज, गोंधळ. गाजावज्य ही धरावें। ४.३०, गजवज आवरावी. गजवजणें पहा.

गांठा—पिंजरा. पूस लावूनि गांठा। १३.२३३, पोपट उडवून देऊन पिंजरा धावा.

गांठि—गांठी—बंधन, गुज, भेट, मेळ, अढी.

गांठि—बारेयानि वालुवे गांठि। कोहिं आहे ॥

१३.१०९२. गांठि बांधलीं खापरी। १७.४१७,

शिंदोरी म्हणून नुसली खापरी बरोबर घेतली,

तर उपाशी राहावें लागेल. मनिं गांठि वरि

मोकली वाचा १३.६६७; गांठि पडे, भेट

होते, ५.१५१, एकत्र येतात, १३.८२; गांठि

बांधिजे, संग्रह करावा, १७.२८६; गांठि कां

सोडिते, उघड करून कां सांगते? १७.४२५;

जिव्हारिची गांठि सोडिली ११.५७४;

जीवाचिये गांठि बांध १४.१२७; तारुण्याची

गांठि विघडे ६.२६०; धनाची गांठि सुटे

१८.७९६; इंद्रियां विषयांची गांठि गळति

१८.७३५; गांठी—अभिलाखांचिया गांठी

५.७२; कर्माचां वज्रांठी १८.३८९;

पदपिंडाची गा(गां)ठी ३.२६७; संसाराचिया

गांठी ९.४६; झोलिये गांठी पाडी, झोळीस

गांठ बांधतो, भिक्षेची तयारी करतो, ९.३०८;

तीन्हीं गांठी सृष्टि ६.२४४; पड्डेयां लागि

गांठी सोडीं ९.३९०.

गाडा—ओझें नेण्याची मोठी गाडी. कडाडिं

लोठिला गाडा । १३.७५३. तरि कडाडि मोडे जो गाडा । १८.६४३. गाडे भरणें १३.८३४.

गाडु—गड्ड, वोळकें, मडकें. गाडुवां घडां १८.५४०; घडेगाडुआंचे कोंभ निगताती काड ९.७३.

गाडौरा—इमारतीच्या पायांतील दगडधोंड्यांची भर. तलीं दाटीनि गाडौरा । १८.१४९. गा डौरां ११.५३२, गाडौरां असा पाठ ध्यावा.

गाढणें—घट्ट बांधणें. गाढलें त्राण, आवळलेलें चिलखत, १८.१०७१; वरि गाढिलें पीतांबर ११.२१७. गाढ—फार, मोठें, खोल, बलिष्ठ, दृढ. माझि उभारलेनि दंडें । शिरकमल होये गाढें । ६.२०२, रतें गाढि वरि ढिलीं । १७.१२७, ६.१९३, गाढा अनुग्रहो १८.१५६७, —परिग्रहो १८.१०५६, —मेलावा १८.१०३५; गाढा आणि अफांड १५.२११; तर्कीं अतिगाढा १३.८३१; मूळें गाढें १५.१७९ (१), गाढी होउनि ६.२०७; प्रतीति गाढी केली १८.९९६. गाढिका, बळकटपणा, ६.३६४, १५.९६; गाढें बंड १३.२०; मूळें गाढें १५.१७९ (२); गाढें रसाल १३.२१२; कासे गाढे ७.९७; कर्मि गाढे होउनि १६.३२५; गाढे साधीन, बलिष्ठ मारीन, १६.३५०; गाढेपणें ५.२३१.

गाणावाणा—गाणारा, गाण्यांत वर्णन करणारा. तें तो गीतेचां गाणांवाणां लाहे, गीता गाइल्यानें व वर्णन केल्यामुळें तें (मोक्षपद) तो प्राप्त करून घेतो, १८.१५१७.

गाणी—गवई, गाणारा. गंधर्व—गान—गाणी ९.३२०. गाणिव—गायन चातुर्य, शैली, गाणिवे होये नेणें, गायनशैलीकडे दुर्लक्ष होईल, १८.१७१६; गाणीव १८.१७२०. गाणें पहा.

गाणें—स्वरांवर भर देऊन आलापांत म्हणणें, वर्णन करणें. ते भगवद्गीता बोर्वि गाळं । ऐसं केलें ॥ १०.१९. झिया गाडलें आश्कावें । १६.३३२. ह्मणौनि गातां गाळं ह्मणे । १८.१७१६(२). गातां १८.१७१६(१); गातां—अध्यात्म गातां १०.१४१; उपनिषदें जें गाति ११.८५; उदंड गाति ९.२०९; सांख्य जीतें गाति १३.३६; गांती वानिती १६.३५९; वचनें गाये १०.१३९(१); हल्लु गासी १२.७. गाणें

(ना.) ११.१५७. गायन ८.१४६, १६.१२०; गीत ४.२२, १०.१३९(२), १७.२९६, १८.४२१, १८.१०८७, १८.१७२०.

गात्र—अवयव. १.१९६, ११.२४२. गात्रातें विघडवी ६.२१९.

गादणें—मलिन होणें, पीडित होणें. १३.१११४. दुःखें गादिजे १६.२९८; विश्व गादेल १३.२२१.

गाभा—गर्भ, आंतला भाग, अंकुर. कदलिचा गाभा ६.२९५; बोलाचा गाभा न चखतां ७.२०२.

गाभागोभा—अडथळा, प्रतिबंध. १८.१३५६.

गाभारा—आतलें आवार, माजघर. अर्थज्ञानाचां गाभारां १८.४६; आदिशून्याचा गाभारा ७.२४; कृपेचां गाभारां ११.६७; चंद्रबिंबाचां—१०.२९८, संतोषाचा—४.१०६.

गाभिण—सगर्भ जीव. गाभिणी उकढलीं । पुटां माझि ॥ १३.२२७. शुष्क अथवा सडिलें गाभिणें १७.१५८.

गाभेवन—सूक्ष्म अंकुर. गाभेवनें (गाभेवनें) वड्ड झांकवे १०.६९, असा विपरीत प्रकार होणार नाही; गा भवन ९.२७४, गाभेवन पाठ असणें संभवतें, ज्ञानदेवी—‘गाभवन’ ९.२७५.

गामी—जाणारा या अर्थी. चित्तेसि व्योम । गामिये करिति ॥ ५.१५२.

गायत्री—चोवीस अक्षरांचा, तीन चरणांचा छंद, सुप्रसिद्ध मंत्र. आया(गा) गायत्रीछंद जें ह्मणिजे । १०.२५९. किं गायत्री फुलीं फलीं । श्लोकाचां आली ॥ १८.१५०१.

गार—(१) कठिण पांढरा दगड, गारगोटी. कां रत्नें ह्मणौनि गारा वेंचिजति पें ॥ ९.१४७. गार सेवालें गुंडालली ॥ १३.६६९. (२) थंड, तृप्तिकारक या अर्थी. भावार्था गार पडतसे ६.१३४.

गारा—चिखल. वाडपणाचा गारा । तो दंसु येसा ॥ १६.२१५.

गारुड—मंत्रविद्या. हंपु जाणे गारुडाचा । १३.८३०. गारुडी, सर्पाचें विष उतरविणारा, माकडें नाचवून, हातचलाग्रीचे खेळ करून दाखविणारा. गारुडियाचें मर्कट १३.७९१; गारुडी सर्प वाहे १८.६०५; हरिगारुडी २.७२.

गाऱ्हाणें—संकट निवारणासाठीं विनंति. गाऱ्हाणें देवोंं पंति १७.३२८.

गालणें—(१) वलांतून चालून घेणें. रगडून पिकून घेणें. वरि गगनाचेनि पालवें । गालुनि घेतलें ॥ ८.१५. गालू आदरिलें पाणी । १३.२३४. आकाश आणि गालिजे १८.१३२०; घाणा गालिले खडे १७.४१६; बालुवेचा घाणा गालिलेयां १८.६१०; गालुनु १०.२९०; गालुनि १८.५३१. गालणें—बालुवे तिलां घाणा । गालणें एक ॥ १८.९३७. गालिता—गालितेया-चिया आहलणी १३.२३४; पालितेया... गालितेया १२.१९९; गालिव, शुद्ध, शुद्धा भरलें गगन । गां(गा)लिव जें ॥ १५.७७. (२) वर्ज करणें. १२.१४५. ह्येतें कैसेनि गालावें १३.२३८; दीठी चि गाली, दृष्टि वर्ज करते, पाहात नाही, १४.२०७; पालावा...गालावा १८.९३०; पालीत...गालीत १२.७७.

गा७—गाव—गांव—वस्तीचें ठिकाण, त्या त्या प्रकारचें क्षेत्र. गा७—६.३०, ६.१६०; जंव गभस्तीचा गा७ न रिगिजे १८.१२५०; गाव, गांव—जिये गाविंचे निष्काम । अधिकारिये ॥ ५.१४५, जिये गाविंचा पाहार दियां वेन्ही । ८.१५३, अधिकारिया रिगतां गावों । जाला जैसा उत्सावो । १८.७९२, ८.१६५, ८.१९३, ८.१९६, ९.३१८, ९.४९९, १२.८९, १२.१७४, १३.३७७, १३.५१७, १६.७८, १८.१०७६, १८.११३७, १८.१६२३; गाविंचेया कडमला १८.६४७; गाविंचे देउलेश्वर १८.५६७; गावेंसि खाए १५.४४०; वाटा जेया गांवा यंति ९.२७२; गांव, गांवा, गाविं-वीं-वो या शब्दांसह—अविद्येचां—१८.६८७, आंधलेयाचां—१०.१४०, इंद्रियांचां—५.५५, खवणेयाचां—४.२१, चेतवा(ना)—चिंतामणिचे—१८.१७७६, ज्ञानदेवी—‘चेतनाचिंतामणिचे’ १८.१७९८, देहाचां—१४.२२५, देहाचेया—१८.१००, परतत्वाचां—१३.५३, परत्राचां—१६.३०४, पुनरावृत्ति-चेया—८.२३४, प्रमेयांचिया—७.२०४, बकाचां—१८.७१५, भारताचां—१८.१७८५, मिलांचा गावों(गांवो) १८.६७१, मोक्षाचां—

१७.३१९, रत्नपारिस्वियाचां—१३.३१९, वयसेचिया—६.४५१, विद्यांचां—९.४७, विवेकाचे—५.१३८, विषयांचें—१७.२३३, शरीराचेया—७.१०२, संवादाचेआ—६.३११, सांख्याचेया—७.४२, सुना—१८.५४९, सेजेया—९.५१८, १४.२१९; गांवदारिचें आडें, गांवाला लागून असलेल्या जमिनीची मर्यादा, १३.६९८, गांवदारी, गांवाच्या प्राकारांत फिरणारी, १३.८२०, ज्ञानदेवी—‘गांवदारी’ १३.८२२; गांवधणें, गावांतील गाई म्हशी, १८.१७२; गांवरस, गावांतील सांडपाणी, १६.२५; क्लेशगाविंचा उकरडां १६.४०५; सदैक्यगाविं १८.१२१५; मरणगावीं १६.३४. गावडें—गांवदळ, अडाणी. काड कोपों गांवडेया । ११.६१९, गांवडीं १८.२१६. गां—गावार—अडाणी, मूर्ख, कां गांवार निद्रासुलें । घर जलत नेदखे । १३.७४०, गावार् १५.२४३.

गावाइ—गांधळ, गुंतागुत. उपदेशामाझि गावाइ ३.११, ज्ञानदेवी—‘गोवाइ’ ३.११.

गिरबडणें—खरबडणें. बाडुलें (ले)चें खोड गिरबडुनि सरड जाति १३.५६०.

गिलणें—गीलणें—पोटांत घालणें, आसणें, नाहीसें करणें. गिलणें—गिली ज्ञानअज्ञानाचिया चांदणियां । १६.२. तें नक्षा(क्ष)त्रातें पाहलें । गिली जैसें ॥ १८.१९४. ११.४००, १४.३३८. चेइली जीवदशा स्वप्नसंभ्रमु गिली ११.६३९; गिलाविया, गिलाव्या, ११.४२६; गिलावेया, गिलण्यासाठीं, १२.५७. गिलवणें—मासी आपणेयातें गिलवी । परि पुढि-लातें वांती सीणवी । १८.६१७. गीलणें—पाडे पां इन्धन चि गीलुनि जाये । पावकातें ॥ २.१४, डोंगर गिलितां मुख । न फटे काई ॥ १२.६८, कां स्व-मर्यादा गीलुनि । सिंधु उठी ॥ १८.६२१, २.१५, ४.५०, ७.३९, ७.६१, ७.७५, ७.८०, ८.२०७, ९.६०, १०.२३६, १०.२५१, ११.१८९, ११.३८७, ११.३९१ ११.३९३, ११.४२१, ११.४४१, १३.१६२, १३.७२३, १३.७३८, १४.४५, १४.२४१, १६.१३६, १६.१९२, १७.३८१, १८.९७६, १८.११३०, १८.१७६८. एकिं एक गीलिलें, १८.४३९;

द्वैत गीलणें १८.१५७९, - गीलुनि १८.९८२;
पृथिवी सगली गीलुं ११.४५६; प्राणापानाचे
लोंडे गीलुजे १८.७८१; मोहभ्रमं गीलुजे
१४.३२८; बोध्यजात गीलुतु १८.११००.
गीलणें—संवादें द्वैत जें गीलणें। १८.१५७९,
गीलुजतसे १८.४४०; गीलुजतु ९.५०९;
कलिगीलितेयां जीवां १८.१७३८.

गिवसणें-गिवसणें—शोधणें, मिळविणें.
गिवसणें—आणि गिवसीत पावतील। महादोष ॥
२.१९८. मी हारतला गिवसांवा ॥ ९.२०७.
गिवसत आले ५.८७; गिवसलेयां
११.२७७; गिवसावें १८.३९७; गिवसित
४.१८७, ८.१८९; गिवसितां ६.२४५,
९.५००; गिवसिती ११.६७७, -आहाति
११.३०२; गिवसी ८.२१३, ९.४९८,
१३.१७१; साधूचा मानु गिवसीं ४.५२;
गिवसीत २.३३०, ११.४१२, १८.१२८; गला
गिवसीतसे १६.२०७; गिवसूं जाइजे ९.३००;
गिवसावा ३.२०३; गिवसिले ३.२५०. गिव-
सणी—घैर्याची गिवसणी करितसें ११.३६६.
गिवसणें—भोग गिवसावे रुचिरी। बुडाले
जे ॥ २.४८, गिवसिजत आहाति ४.८६;
गिवसी ३.२३२, १५.४०८, १८.१५८;
गिवसुनि घेति ३.११३, - घेये ३.२५५.
गोसी पहा.

गीता—भगवद्गीता. हें गीता नांव विख्यात।
सर्ववाच्याचें मथित। १८.१३१४. इया लागि
आह्मां प्राकृतां। देशिकारें बांधों गीता। १८.१६९९.
११.२६, १३.३३१, १५.२१, १५.५४२,
१५.५४७, १५.५४८, १५.५४९, १५.५५१,
१६.३१, १६.३९, १६.४०, १६.२०८,
१८.३४, १८.८४, १८.१२२८, १८.१२२९,
१८.१२३३, १८.१४२४, १८.१४६२,
१८.१४७८, १८.१४९६, १८.१५०६,
१८.१५०७, १८.१६४०, १८.१६४४,
१८.१६४५, १८.१६४८, १८.१६५२,
१८.१६५३(१), १८.१६५९, १८.१६७३,
१८.१६७४, १८.१७०८, १८.१७६१,
गीता ईश्वर भोला १८.१६८९;
गीते माझि...कांडत्रयामकु बीजीं रंजु

जैसा १८.१४२१; गीता गंगा
१८.१६५४; गीता जपु १८.१५२३; गीते
देशिकार लेणें १८.१७८४; गीता प्रभूची
वाक्याई श्रीमूर्ति १८.१६६३; गीता
वेदां मूल १८.१४१७, -वेदा मूलभूत
१८.१४१९, -वेदांची सुसेव्यता ते हे मूर्ति
१८.१४५६, -भारताचें सतें सात सर्वस्व
१८.१६४०; साद्यंत गीता १८.४३;
गीतेचिं अक्षरें १८.१५२०, १८.१५२५;
-चे अध्याय १०.३४; गीतेचेनि अभिप्रायें
१५.२८; गीतेचा कलशु १८.१७८७,
-चा गाणांवाणां १८.१५१७; -चें दुभतें
१८.१६६७; -चें दूस १८.८२; -चिं पदें
१८.१६४३ (१); -चा पाठु १८.१४५१ (१);
-चिया बाहाली १८.१५०१, -चें महिमान
१८.१६५०; गीता आइकतेया पढतेया
१८.१५२८, -पढतां १८.१५०७; -प्रकाशुनि
१८.१४६०, -लीहुनु १८.१४५१ (२);
गीतेचां पोर्टिं वेदु रिगाला १८.१४५५; गीतेसि
भेटि जो करी १८.१५०३; गीता मंत्र-
रहस्य मेलवी १८.१५०२; गीता मियां
जीवसरें धरिली १३.३२९; गीते वेदांचे तीन्ही
भाग उमटले १८.१४२३; गीताअभिप्राय
११.२५; गीतार्णव १६.२०९; गीतार्थ
१८.१७१४ अर्थणें (३) पहा; गीताकाश
१८.१६४३ (२); गीताख्य ४.५, -प्रसंग
१.५०; गीतागम, गीता हें शास्त्र १८.३२;
गीतांग, आंग पहा; गीतादिक १८.४१; गीता-
तत्व-तत्व, तत्व-तत्व पहा; गीतानिधान ४.१;
गीतापणें १६.३५; १८.१४४९; गीतापदरत्न
१८.१४४०; -पद्यरत्न १८.१५११; -पाठक
१८.१५१८ (१), -पुर १८.१६५१, -प्रासाद
पहा, -माउली १८.१५१८ (२), -मीखें
१८.१६४७, गीतारत्नप्रासादाचा कलशु, अट-
रावा अध्याय १८.३० (१); -रत्नेश्वर, या नांवाचें
शिवलिंग, १८.१४९९, -स्थ १८.१६५३ (३),
-रूप १८.१३७९; -शास्त्र, शास्त्र पहा,
-श्रवण, श्रवण पहा, -सरस्वती ११.७;
सर्वगीतादर्शनाचा पाढावो, अठरावा अध्याय,
१३.८९६, १३.८९९; गुणकर्म ३.१७८,

१८.३० (२); - सागरतरंग १८.१६५३ (२);
गीतेमाजि ६.१०; भगवद्गीता १.५५, १०.१९,
१०.२२; श्रीगीता वेदांचें बीज १८.१४२२;
श्रीभगवद्गीता १८.१४४६; गीतेंत वेदांचीं कांडें
व गीतेची अध्यायसंगति १८.१४२१ ते
१८.१४४६ पहा.

गुगुल—गुगुल, या कांटेरी झाडाचा धूप होतो.
माथां जालिति गुगुलु । १७.२५५.

गुज-गूज—रहस्य, हंगित, वर्म. **गुज**—जें अ(अं)त-
ष्करणिचें गुज । जिवाचिये ॥ ९.३४. ९.३५,
९.४१, ११.३६. जिह्वास्थिचें गुज १८.१३४०,
जीविचें - ४.२७. गूज ९.४२.

गुंज—एका वेलीचें ग्रीं, हिचा वजनासाठीं, शोभे-
साठीं उपयोग करतात. रत्नाचां रूपि मिरवे ।
गुंजांचें लेणें ॥ १८.११३९. गुंज भरि, थोडें सुद्धां,
एका तोळ्यास ९६ गुंजा भरतात, १८.११८३.

गुड—बारीक दगड. निगुंड, दगडधोंडे नसलेला,
६.१७९.

गुडंगा—गुडवा. १३.५५६.

गुंडा—वाटोळा दगड, गोटा. रत्ना गुंडेया काहि ।
नेणिजे भेदु ॥ १४.३५४. कर्मरंघ्रीं नियमाचे गुंडे
दाटी १३.५८९; दुःखाचां गुंडां दुःखविति
१७.१०३. गुंडा पहा.

गुंडालणें—वळकटी करणें, आच्छादणें, जो अविचे-
चिया चिधिया । गुंडालूनि जीव बाजलिया । खेल-
वितसे गुणियां(या) । अहंकाररज्जु ॥ १८.९११,
ज्ञानदेवी - 'तिगुणिया' १८.९१५. १३.६६९.
गुंडाललिया प्रकाशा १४.७९. गुंडाला—
केशाचां गुंडालां बरि ८.४१; कांडेयाचा गुंडाला
संडुजु १५.४३३. गुंडालें—नखांची(चीं)
गुंडालि १३.२८५.

गुढा—(१) झेंडा. ज्ञेयाचा गुढा उभारी १८.४६५.
(२) दगड. गुढें काटी १८.७३६.

गुंढा—दगड, मर्यादा. कर्मा अकर्माचे गुंढे १३.४८.
गुंढा पहा.

गुढी—आनंद, विजय दाखविण्यासाठीं उभारलेला
ध्वज. सज्जनाकरवि गुढी । उमवीं मीं ॥ ४.५१.
विजयाची गुढी १४.४०६; गुढिया उभिति
९.५०७; गुढी उभिली ६.५२, ११.६०३.

गुण—(१) मनोधर्म, स्वभाव, वस्तूचे धर्म.

मृदु आणि कठिन । हे स्पर्शाचे दोन्ही गुण ।
२.११५. हे गुण चि क्रियाजाता । नियोगी ना ॥
१४.२०१. जो गुण वे दे दोष । अमृताचें करे
विख ॥ १८.६७३. १.३८(१), २.११५.
६.१११, ९.४१, ९.१५७(२), १०.२१५,
१३.३८, १३.१८५, १३.९०१(१, २),
१३.९९९, १३.१०९७ पुढें (२) पहा.
१४.३६(१), १४.९३, १४.१३५, १४.१३६,
१४.१४३, १४.२७८, १४.२८१, १४.२८२,
१४.२८३(१), १४.२९६(१), १६.३०५,
१४.३३९, १४.३४०(१, २), १६.३०,
१६.३३, १६.८३, १६.१४८, १८.१५,
१८.२०(२), १८.५१४, १८.८१२(१),
१८.८२७, १८.८३१, १८.८३७, १८.८३८,
१८.८४०, १८.८४३, १८.८४५(१, २),
१८.८४७, १८.८४८, १८.८५४, १८.८५६,
१८.८५७, १८.८६१(१, २), १८.८६९,
१८.८७०, १८.९२५, १८.१२८२,
१८.१४३७, १८.१७१८. गुणातें अतिक्रमणें
१४.३६७; गुणीं अर्वाच्य, अवर्णनीय, १४.८६;
गुणाचिये उखरेवे, उखर पहा; गुणाचें करणें
१३.१०२४; गुणाचिये गजवजे १४.३४४;
गुणाचेन झडझडाटें १५.१५३; गुणाची दासि
१७.१२०; गुणाचा निधि २.४३; गुणाचेनि
परिकरें २.१९३; गुणांचा बोधु १४.३०७;
गुणाचेनि बोलें १७.२६४; गुणाचां (गुणांचा)
यावाजावा १४.३७७; गुणाचे(चें) रूप
१८.८३५; गुणाची(चीं) लेणीं १२.२२०,
गुणांचीं लेणीं १३.४१२; गुणांचें लोण
९.३७७; गुणि वडिल १७.२०४; गुणाचा
विकार १४.२९२, - बोलावा १६.२६७;
गुणाचेनि न्यमिचारें ४.७८; गुणां तराये,
अंतर पहा; गुणातीत ४.११३ (२), ९.१५७
(१), १४.३४, १४.३६ (२), १४.३१६,
१४.३२२ (१), १४.३४५, १४.३६६,
१४.३९३, - ता १४.२८३ (२), - त्व
१४.२९७; गुणात्मक ७.६२; गुणाग्रहें
१८.५४८; गुणाचारें ३.१८१; गुणाधीन ३.५३,
१४.३२२ (२); गुणानुवाद २.१७२; गुणाभास
१४.१९४; गुणेंद्र १८.८६४; गुणेंद्रिय

४.७९, - विभाग ४.७६, - संग १३.१५८;
 गुणकार्य १४.३३४; गुणकुसुम १६.२०७;
 गुणक्रिया १४.३४२; गुणक्षोभ १५.१५२;
 गुणघन ७.६९; गुणजात, जात पहा; गुणज्योती
 १६.२०८; गुणतीर्थ १६.२०६; गुणत्रय, सं.
 वा. श. पहा; गुणत्रिभेद १४.२७६; गुणभिन्न
 कर्म १८.८२८; गुणभेद, भेद पहा; गुणभोग
 १३.९०७ (२); गुणाते भोगे १३.९०६;
 गुणरत्न १८.८६७; ग(गु)णराशी १६.२१०;
 गुणलावण्य, गुण व सौंदर्य १.१८६;
 गुणवर्थ ६.३७; गुणविद्या १३.१०७६;
 गुणविवंचना १३.१६०; गुणसंग १३.१००९,
 १३.१०१५, १४.३३; गुणाचा संग १३.९०७
 (१); गुणसंगम १३.१०१३; गुणसंबंध
 १८.७४८; गुणसंभ्रमें ३.१८०; गुणसमुद्गें
 ६.४८३; गुणसत्त्व १८.७४७; गुणस्वर्ग
 १८.८७२; अधमें गुणें १८.७४६; अमूर्तिचे
 गुण ५.३९; चिंतामणिचे गुण ६.२१; ज्ञानगुण
 १८.१०६१; तमोगुण, तम पहा; दमगुण
 १८.८३३; दैवगुण १६.६७; निर्गुण पहा;
 निःसीमगुण ११.५०७; परगुण १४.२१६;
 पाइकाचा गुण ६.१२८; प्रकृतिचा गुणी
 १८.८२४; ब्रह्मगुणि (णि) १६.२०५; रजोगुण,
 रज पहा; रथाचे गुण १.१४०; रूपागुणाची
 आवडी १३.९८२, - चा ढालु १३.९८०;
 विद्याविनयादिकिं गुणि १७.२०४; विशेषगुण
 ९.२३९; विषयादिकिं गुणी २.३४२;
 बेलहावितेनि गुणें १३.११५२; सकलगुणीं
 ११.५५६; सद्गुण, सत् पहा; सर्वगुण, सर्व
 पहा; सामुद्रिकें गुणि, शरीराच्या अवयवांवरील
 शुभाशुभ चिन्हांच्या गुणांत, १३.११६२;
 सावेव गुण १३.९८१ (२); दोनि गुण खंचति
 मग एकु धरी उज्जती, सत्त्व, रज, तम या तीन
 गुणांपैकी कोणतेही दोन मागें सरून तिसरा गुण
 वरचढ करतो, १७.५७; तिहिं गुणाचें - गुणिं
 गुणीं, तीन्ही - न्हीं गुण, षड्गुण, सप्तगुण,
 नवगुण, - रत्नाकर, नवै गुण सं. वा. श. पहा;
 एवंगुणलक्षण १७.१३०; कैवल्यगुणनिधान
 १८.५२५; दैवगुण-येकोपजीवी १६.६६;
 लावण्यगुणयुवती ४.२१५; शौर्यादिगुणात्मक

१८.८७५; गुणातें जाकल्लं सके १४.३६८;
 गुणन्हवे ना करवी १४.३३६; गुणा(णां) नांगवे
 १४.३२२ (३); गुणा नातुडे १४.३४०; गुण
 निस्तरे, गुणमुक्त होईल, १४.३१९; गुणीं
 बांधला १४.१२८, - भरले ९.२०८; गुण
 भोगे १३.१००८; गुणातें... दोष मानी
 १८.७२४; गुणा रिझों ये १७.४२४; गुणाचे
 बलिले १७.५६; गुणता १४.२९६ (२);
 गुणमई १३.९८१ (१); गुणमय १६.२०९;
 गुणीं गुणां जोगें १४.२८५; गुणि गुणां परीतें
 १४.२९०; गुणा माझि राउ १८.८६९;
 गुणा तव १७.१२१; गुणें विण १७.३८७;
 गुणा सारिखी १७.६१, गुणां सारिखें १४.२७४.
 अगुण-गुणागुणि भाग १८.२० (२), गुणागुणाचे
 १८.८१२ (२); अवगुण १३.२७१; गुणावगुण
 २३.३७२. सगुण २.२७०, ४.११३
 (१), -पणा १.३८ (२); सद्गुण १३.७२२;
 सर्वगुणि १८.१६३१. (२) वात, सूत. पै गुण
 तेतुळा खाए। स्नेहें किं जलतु जाए। १३.७१८,
 दिव्यास उद्देशत-गुण वात, स्नेह तेल; पक्षी,
 सद्गुण व स्नेह यांचा तिरस्कार करतो. गुण
 प्रवेशे काइ, सूत ओवतां येईल काय?
 १८.१४८१; गुणाग्र १८.१६३९; कर्माचां
 गुणि, पक्षी - दोन्यांत, १३.१०९७. (३) गुणून
 तितके पट दाखविणारा शब्द. चौगुणा
 १३.६४४; -णां १८.७४४; चौगुणे वेन्हीं
 १३.११४५; चौगुणें, चौपटीनें, १८.१०४७.
गुणिया—गुणसंपन्न, गारुडी, मांत्रिक. तें गुणां
 गुण्यां धरावी। सरोभरी ॥ १८.१९, तेन्हां विशेष
 षण व विशेष्य यांमध्ये कांहीं संबंध आहे कीं
 नाही याचा विचार करावा, ज्ञानदेवी—गुणागुणि
 या धरावी। सरोभरी कीं ॥ १८.१९. गुणिया-
 (या) ११.८४; गुण्यां खेलवीतसे १८.९११,
 ज्ञानदेवी—‘तिगुणिया’ १८.९१५; जेवि
 गुणियांसि फोडसें नांगवे १३.७२४.
गुणें—त्यामुल्लें, त्या योगानें, अंतोरिगुणें १३.१००८;
 कवणें गुणें ३.२२८, ग्राम-१५.४४२, जेणें-
 ११.३१५, पुरोहित-१८.१७४५; प्रकृति-
 ३.५९, ९.२८७, दैव-४.७; १७.२९८,
 निज-१३.१४७, वारे-१३.५६८.

गुतकुली—गुदगुली, गुदगुदी. जीवीं गुतकुलिया
होंती ७.१८५; विंचू गुतकुलिया करी १६.२८८.

गुंतणें—अडकणें, गुरफटणें, मग्न होणें. सत सतें
गुंतलें १८.१२९७. ५.१३६, ५.१७१,
१०.८८, १३.७८०, १३.१०९७. पां
गुंतलें ११.२४२, पांगुंतलें असा पाठ
ध्यावा, ज्ञानदेवी—‘पांगुंतलें’ ११.२४६.
गुंति, गुंतागुंत, संसारगुंति १५.३६२;
गुंती १३.१८; गुंती माझि १४.३३५,
ज्ञानदेवी—‘गुंती—माजी’ १४.३३७. गूति
१३.२५. गुंतलें, गुंतागुंत, सारासाराचें गुंतलें
तोडी ६.३७१. गूतलें, बंधमोक्षाचें गूतलें
१८.३१७.

गुंथणें—ओवणें. गुंथिली आहे पटीं । तांथुवीं जैसी ॥
१८.८०९.

गुंपणें—अडकणें, अडवून धरणें, गोंधळणें. मशकु
गुंपला सेंबुडीं । १३.७८२. ४.८४, १५.१५२,
१५.२२६, १८.१५८७. गुंपिर, जालें, झये
गुंपिरां १४.२८२; जे(जें) गुंपिरें १८.९५१.
गुंपणें—गुंप्पे ४.९०, ९.५०४.

गुपित—गुप्त, लपवलेलें. मज गोप्याचेंहि गुपित
धन । १८.१३१७. ११.७, १८.१७३१. गुप्त
२.१२६. गोप्य, गुप्त ठेवण्यास योग्य, गुप्त
ठेवा, ९.४०, १५.५४४, १८.१३४२,
१८.१३४३; प्रकृतिचां पोटीं गोप्य १३.८०.
गौप्य ११.६०३.

गुंफणें—ओवणें, गोंवणें. किं मोकलेयां पांयांचा
चवडा । गुंफी अधिकें ॥ ६.७८. आखरें गुंफिलीं
१८.१७२१; गुंफिलीं कां मोकलीं १८.१७१९;
गुंफिजतसे ९.२०.

गुर्विणी—गरोदर. सत्तासंभोगें गुर्विणी होये
१४.८७; कपट—गुर्विणी मैत्री, वरून मित्रभाव
पण आंत कपट असलेली, १८.१४९३.

गुल्फ—पायाचा घोटा. गुल्फद्वय ६.१९७.

गुसलणें—घुसळणें, मंथन करणें. कांजी गुसललेयां
१८.६१०; तूण काइसेया गुसलावें १०.२९०.

गुसलण—दधिजलाचेया गुसलणां, दहीं किंवा
पाणी घुसळण्यास, १८.९३७.

गुह्य—इंगित. ९.४७.

गूडणें—आच्छादणें, गुंडाळणें. गूडनि वेतला पटीं ।

रत्नदीपु ॥ १३.१००५, ज्ञानदेवी—‘गूडनि’
१३.१०११.

गूढणें—गुप्त राहणें. जैसें नक्षत्रीं गगन गूढलें ।
११.२८१. गूढले, झांकलेले आहेत, १५.१९४.
गूढ, गुप्त, खोल, सहज न कळणारें, ९.३८,
९.१३४, १०.२७४, ११.२९९, १३.७८,
१७.४७; आघवीं चिं गूढें १८.१३४३,
ज्ञानदेवी—‘गूढें’ १८.१३५२; परमात्मरूपीं
गूढ ३.६८, परमार्थ—३.१७६; वर्म जें—
७.८, विश्वरूप—११.३०. गूढपण ९.३७.

गैसास—निचपणा, मूर्खपणा. गैसासै, मूर्खपणानें,
९.५०८, ज्ञानदेवी—‘गहिंसपणें’ ९.५१३.
गहिंसास पहा.

गोख—मध्यभाग. गोखा, मध्येंच, योग्य वेळ
येण्यापूर्वी, ११.३८४; गोखामाजि १६.२३१,
हा अपपाठ असावा, गोरव पहा, ज्ञानदेवी—
‘गौरवामाजी’ १६.२३३.

गोचर—उघड, स्पष्ट, प्रकट. ध्यानं करिति गोचर ।
१७.३५४. ५.९८, ११.५०४, १३.२७५,
१५.२६३, १५.३१४, १६.१०२, १६.२७५,
१८.१४५, १८.५८०, १८.६५९, १८.७६१,
१८.८०७, १८.८८७, १८.१०७७,
१८.११८२, १८.१३७९, १८.१५६५.
आत्मा गोचर होए १३.८२३; डोलेयां गोचर
१८.१५४६, तर्काचिये दृष्टी—२.१४७,
दीक्षिसि—११.८८, नाडु—१८.१६८०, मन-
बुद्धिसि—१५.४४६, मती—११.२१०,
मना—१३.१०२६, लोचनांसि—११.२९,
स्वप्नसंभ्रमु—१८.१४०१; नेत्रगोचरे आकारिं
१३.८८६. अगोचर ८.२८, १५.१६.

गोठि-ठी-ष्टी—कथाप्रसंग, बाबत, विचार,
प्रकार. गोठि—नाइकति दूजेयाचिये गोठिं ।
८.१९०. ६.३३१, ७.३०, ७.१६०, ८.१९०,
१०.२९१, ११.२८, ११.८१, ११.६९७,
१४.३२, १६.३८०, १७.४२५. अज्ञानाची
गोठि काइसी १३.११६३; अनारिसी गोठि
११.६७६, असमाई—६.११८; एरि गोठि
काइसी ५.८०; कें गोठि १३.२५८, केडती—
११.५७४, जागराची—१५.५००, ज्ञानाची—
४.१९४, पारावाराचिया—१५.५०४, अयाची—

१८.६९, मागिलि - १८.२७७, मांडली - १३.२६५, मुंकां बोलतेयाची - मुका बहिरा असतो, अशा मुक्यावहिन्यास सांगणें व्यर्थ होईल या अर्थी, ६.२६, मूर्खाची - ४.८७, मोकली - १८.१६७५; यज्ञाची गोडि कायसी १६.३८०; रम्यगोडि १२.२२८, लाभाची गोडि ८.२३०, वडिलि - ७.१४, सपाड नीजीव - १३.१०९२; अधिकाची गोडि केवि कीजे ११.५५८; असो हे गोडि, हा विचार सोड, ४.१५३; ऐसी गोडि कोठें असे १८.१७१२; तुजसिं गोडि करावी ११.५८०; ते तंव गोडि असो १५.४४१; तैसी गोडि काहसी १५.५०; दूजी गोडि आहे १४.२५४; दूसरी गोडि नाहिं १०.१०३; येरीची गोडि आदरिली १७.४२९, ज्ञानदेवी - 'येरि चि' १७.४३२; पाठिं गोडि सांघसी १०.१८३; हे गोडि काइसेया करावी ११.५७८; हे गोडि सांढीं १४.४०६. गोडी - इया बोलि या (बोलिया) बोलिजति गोडी। तैसिया न्हवति ॥ १०.१२४, २.२२१, ४.१८४, ७.२०१, ९.२२८, ९.४४७, ११.३७७, ११.४७६, १३.२३९, १४.३९३, १८.३००, १८.१५६५, १८.१६५८. आणिकाचिया गोडी ३.१५९; इया केडतिया गोडी १३.२८३; एकावांचौनि गोडी करुं चि नैये ६.१००; ऐसिया गोडी आइकसि १६.२०२; कें गोडी ७.१९१, १३.१८९; गुरुशिष्याची गोडी ३.२६७; तिया गोडी जाली १८.१३९२; तेथिची गोडी उपलउं १६.२७३; दुसरी गोडी १४.१७७; निमालेयांचिया गोडी ९.५००, पाबली - ११.६६, ग्रियाचिया - १२.१६०, बोलिलिये - ९.३६, विवेकाची - ४.२. गोष्टि - श्रीकृष्णार्जुनीं बरवी। जे गोष्टि केली १८.१७८५.

गोड - मिष्ट, मधुर, आवडतें, उत्तम. कां मिरियां माजि तीळ। उंसि गोड ॥ १७.६८. ६.१७३, ९.३८, १२.१९९, १४.१६२, १७.१२९. गोड गायन १६.१२०; गीता ऐसें गोड १५.२१; सारस्वताचें गोड झाड ११.१९; गोडु ये कां, गोड वाटतो, १८.६०५, ज्ञानदेवी - 'येकां' १८.६०८; गोड जालें १८.१५७१; गोडां करावें ९.३०; गोडें न्हवति, जर गोड नसतील

तर, १८.१६८१; गोडें होति १८.७९३, बोलतेयांचीं बोलणीं - १०.२४८, रसायनें - १०.१५४; सेवे वांचूनु काहिं गोड न मनी १३.४५१; गोड आंबड १८.२४३; पवित्र आणि गोड, दुधाविषयीं, ९.५६; वरि गोड आंतु विष, नित्रोळीविषयीं, १४.२६१. गोडपणें १३.३. गोडी - विषइं जेया गोडी। ते हे इछा ॥ १३.१२५, कां मूर्त होये जंसें। गोडी जेवि ॥ १४.२८०, ६.२८, ६.११३, १०.१८०, १२.१६१, १४.३७१, १५.४१२; आत्मसुखाचिया गोडिया, गोडीमुळें; ४.१८५; उंसीं गोडी १८.८३९, क्षीरसागरिची - १३.९११; गुलाची - १३.८९६, ज्ञानाची - १४.६०, महासुखाची - ४.१०७, विषयांची - १३.७०१; गोडिया इक्षुरसु १८.५०६; गोडियेचे विशेष, गोडींत भेद, १०.३२; अक्षरांतें गोडी आणी १५.११; गोडी दे १८.१०४, - ही दे १७.२१८; गोडी लाविती १८.५७०. गोडिरे ... कडू १८.८०१. गोडिस - आंगें चि पदार्थ गोडिसे १७.१२५; गोडिसेपणें १३.११५१.

गोत्र - कुटुंब, नातेवाईक, वंश. १.१८४, १.२०७, १.२२८, १.२४३, २.२४, ११.५७, ११.५९, ११.६५१, १७.२८९. गोत्रकुटुंब १३.७९३; गोत्रगुरु, १.१७७, २.३४; गोत्रवर्गु १.१९३; ज्ञातिगोत्र १६.३५६; अरूपु मीं अगोत्रु १८.११९३; अगोत्रा गोत्र ९.१५९.

गोंदली - (१) गोंधळी, कैकाडी (राजवाडे). (२) गोंदळी, पिशाच (दाते). कां साधुतें गोंदलि। संचरौनि सुये मेलि। १३.१००४, (१) जसा गोंधळी साधूस फुसलावून आपल्या मेळ्यांत घेतो, (२) जसें साधूच्या आंगात संचार करून पिशाच त्याला आडमागीला लावतें, गोंदलि(लि) असा पाठ संभवतो, ज्ञानदेवी - साधूतें गोंदळी संचरौनि सुये मैळीं। १३.१०१०.

गोधुलुक - सांज. वैराग्याची गोधुलुक, पूर्ण वैराग्य, १८.१०७९.

गोफणें - दगड मारण्यासाठीं दोरीचें साधन. गोफणें ऐसें होइल, गोफणीनें 'दगड तर मारीत नाहीं ना' असें पक्ष्यांना वाटेल या भीतीनें, १३.२८४.

गोमटा-टी-टें—चांगलें, सुंदर. तें मौन तंव गोमटें । स्तवन माळें ॥ १८-११४७. २-२९९, ५-१११, ८-२४३, ९-३३२, ९-४२९, ११-३१६, ११-५४९, ११-६८६, १२-१९०, १२-२३५, १४-२१५, १८-२४७, १८-७७६, १८-९९३, १८-१०१४, १८-१३३८, १८-१४७३. गोमटें अवधान १८-१४३; गोमटा उपदेश ३-९; गोमटी कीर्ति १८-१४५५; गोमटा ज्ञानकर्पूर १४-२६; गोमटिया बोजा, चांगल्या प्रकारें, १३-१०४०; गोमटीं सुदृष्यें १८-६७४; गोमटी हातवडी १८-१६३; फुलांचें गोमटें फावें, फुलांतलें जें चांगलें (मध) तें मिळतें, १८-७१६; तैसें कें गोमटें १८-९२१; तो गोमटेनि एके मानी, हें एक चांगलें झालें असें समजतो, १४-१५३; मी वांचुनु जेया काहिं गोमटें नाहिं १३-६०२; वोखटें ना गोमटें १२-१९४.

गौरव—गौरव, मोठेपणा. हा गौरव शब्दाचा अन्य पाठ असावा. निगर्वाचें गौरव ८-१९२, ज्ञानदेवी - 'गौरव' ८-१९४; गोखा १६-२३१, हा गौरवा असा पाठ ध्यावा. गोख पहा.

गोरा—गोन्या वर्णाचा. गोरेया आंगा जैसैं। गोरेपण ॥ १८-८८३. चापेगोरि ११-१३५; गोरें आणि तरुणें, तरुण स्त्रियेस उद्देशून, १८-१४९१; कालें गोरें १८-५५१; काले-गोरेपण १८-१०१.

गोरि-री—फांसपारधी. गोरि—गोरिचें स्वभाव । गायन जें ॥ ८-१४६. गोरिचिया भूलि, पारध्याला फसून, १३-७३८. गोरी १६-१२०.

गोरुं—गुरू, गाय. कां गोरुवें बैसलीं । रंखातलिं ॥ १३-५९५. १३-३१४, १७-२४७.

गोल—वर्तुळाकार, गोळा. गर्भगोल ९-३३१, १४-९६; त्रिभुवनगोल ११-३८४; ब्रह्मगोल १३-१०२१; भूगोल, सु-भू पहा. गोलक, बीज, गोलकांचे अंशांश ८-२३; ब्रह्मगोलक ८-२१.

गोवणें—अडकवणें, गुंतवणें, बांधणें. पासिकेंविण गोविति । ३-२५४. १८-२५४; जवलि केलेयां गोवि, जवळ केलें असतां दुसऱ्यास गुंतवितो, १८-६५२; देहपाशकीं गोविजे १४-६४.

ज्ञा. १०

गोवी—गुंता, गुंतागुंत, वीग, अहोरात्रीची गोवी १८-७१५; गोवी पडे, गुंतागुंतहोते, १८-१३०. **गोवारी**—गुराखी. गोवारी गांवधणें वेंडाली । १८-१७२.

गोसावी-गोसांवी—समर्थ, स्वामी, मालक, श्रेष्ठ, श्रीकृष्णास उद्देशून. गोसावी—गोसाविआं, (संबोधन) ६-४२९; गोसाविआं ११-५६८; गोसाविआं ७-१५०; गोसांविं—मीं गोसाविं सनस्ता । त्रिलोक्याचा ॥ ९-२७९, ५-१३, ६-१२८, ९-११८, ११-३७८, १३-४०४, १३-१०२१, १६-३०४, १८-१७४२; ईश्वर गोसांविं १८-१३०८; ज्ञानसंपत्ती गोसांविं १३-५९०; पुरुषार्था गोसांविं हों हणें १६-४५६; लाभा गोसांविं होए १६-४४१; सकल गुह्यां गोसांविं ९-४७; सर्वदलाचा गोसांविं १८-४८७; गोसांवी १५-२०; गोसांविणि, मालकीण, (कारण या अर्थी), ते दासि किं गोसांविणि जाली । १८-९०८, ९-११९; गोसांविपण १८-२१, -णें ६-१४३, ११-६२.

गोसी—परस्पर आवड. विषयइंद्रियां गोसी १४-९२, ज्ञानदेवी—'विषयां इंद्रियां गोसी' १४-९२, टिपांत 'गोसी' 'गिंवसी' 'गौसी' असे पाठ दिले आहेत; हे सर्व पाठ गिंवसणें या क्रियापदावरून आले आहेत.

गौर—मोठा. गौर हीनु पुरता १५-४५९.

गौरव—श्रेष्ठपणा, सन्मान. नाना आचार गौरव । सुकुलीचें ॥ १३-१८०. ११-२७, १८-१६०७, १८-१७२९. आरंभरंभेचा गौरव ६-४६०, नामाचा - १७-३९६; गौरवें शृंगारुनि १८-१९८; इये स्तुती गौरव असे, अर्जुनाच्या या स्तुतींतच देवाचा गौरव होतो, १८-१६३०; गुरुगौरव १५-२७; नामघोष-९-२०२, विद्या-९-२४१, श्रुति-७-४९, संसार-१५-३९४; कुलज्ञान गौरव ९-४३१.

गौल्य—गोड मिश्रण. ३-२२१.

ग्रंथणें—ओवणें, अर्थानुसंधानपूर्वक लिहिणें. जें संजात मी ग्रंथिलों १८-१७४८. ग्रंथ—१-७९, १-८३, ६-२९, १०-३९, ११-२६ (१, २), १३-३२६, १३-३३०, १३-११६४,

१४.२६, १५.११६, १६.२७२, १८.२९,
१८.५८, १८.१६९६, १८.१७२९,
१८.१७४०, १८.१७४३, १८.१७८८;
ग्रंथाचा आकार १८.१६८६; ग्रंथाचें आल्याडें
१८.१७५४; ग्रंथाची दूजी सृष्टि १८.१७६५;
ग्रंथाचां मध्यमार्गी १८.१२३४; ग्रंथाचें व्याज
१३.३३२; ग्रंथाचेनि व्याजें १५.५६४;
असणात्यांचां ग्रंथि १५.३६२; ग्रंथि
वांघौनि दीवळें १८.१७४२; ग्रंथार्थ—
अर्थेणें (३) पहा; ग्रंथाधार १३.३१२; ग्रंथ-
उत्क्रंटे आडसो १३.६३२; ग्रंथउद्यम १४.१६;
ग्रंथोपजीविये १८.१७७९; ग्रंथगुरुवत्तिचा
१.३३; ग्रंथगर्भिचें १५.४४; ग्रंथरूप
१८.१७७०; ग्रंथविस्तारी १८.१२३८;
ग्रंथसागर १८.१७५९; ग्रंथसिद्धि १८.१७६३;
ग्रंथायंत, ग्रंथविस्तार, १३.३२८; मूलग्रंथिचेया
संस्कृता १०.४२. ग्रथन—ओवणें, गीतार्थ-
ग्रथनमिसें, गीतेचा अर्थ एकत्र करून
सांगण्याच्या उद्देशानें, १८.१७४०.

ग्रंथि—गांठ. जीवग्रंथि न सुटे १८.१३९५.

ग्रसणें—वेरणें, आच्छादणें, व्यापणें. तो ग्रसिला
महामोहें । कालसर्पें ॥ २.७०. २.१३. ग्रासातें
ग्रसुनि १५.५१६; जैसी निशि सूर्यतेजातें ग्रसी
२.३२५; मन हें आंती ग्रसिलें २.५७;
मर्यादा ग्रसौनि १५.४९९; माया ग्रसिले
७.१०४; सद्बुद्धितें ग्रसी ९.१७८; ग्रसिजतसें
१३.८८१ (१); ग्रसितें, गिळणारें, १३.८८१
(२); मोहफणिग्रसित २.७४; रवि राहुग्रस्तु
१.२६८, आठवा ग्रह राहु व नववा ग्रह केतु,
अनुक्रमें चंद्राचें व सूर्याचें ग्रहण करतात असें
समजतात, येथें 'राहुग्रस्त' हा शब्दप्रयोग
सूर्यास उद्देशून आला आहे, दाते कोश 'ग्रह'
व 'राहु' पहा. ग्रासणें पाहा.

ग्रह—ज्योतिःशास्त्रप्रमाणें अंतरिक्षांतील सूर्यासह
नऊ गोल. कां ग्रहां माझि इंगुल । तेयातें म्हणिजे
मंगुल । १८.७४८. ग्रहगणाचि कुलें ११.२५४;
ग्रहवर १५.१९३; क्रूरग्रहांची मांदी १६.२५५.

ग्रहण—वेणें, धरणें, स्वीकार करणें. गोग्रहण,
महाभारतांतील एक प्रसंग, ११.४६४, पाणि-
४.१२१; सोमसूर्यग्रहणें १८.१०९.

ग्राखा—हा अपपाठ प्राणा असा व्यावा. प्राण पहा.

ग्राम—(१) गांव. ग्रामकोल, कोल पहा. ग्रामगुणें,
गावांत एकत्र राहण्यानें, संवर्कानें, १५.४४२;
इंद्रियग्राम ५.१०४, १८.४३८; गुरुग्राम
१३.३७९; विवेकग्राम ६.४४९; शरीरग्राम
११.६५५, -मी(मीं) ८.३६; संसारग्राम
१५.४४१; अग्रहारें हान ग्राम १८.९८.
(२) समुदाय. भूतग्राम ९.८३, ९.११७,
९.१२०, ११.५५२, १३.९६, १३.१०५९,
१७.६६; भूतग्रामाचे आवाट १३.४६;
भूतग्रामांचिया वेळी ११.५०६; भूतग्रामक
११.२५६.

ग्रासणें—ग्रसणें पहा. नाहीसें करणें. जो मशका
लागौनि ब्रह्मवेन्हीं । ग्रासी तो मीं ॥ १०.२५०. एर
मज आववे । सरलें ग्रासुं ॥ ११.४५१, याचा अर्थ
नीट लागत नाही, ज्ञानदेवी - येर जाण मी आववे।
सरलें ग्रासुं ॥ ११.४५६, अर्थ उघड आहे.
११.४६१, ११.४८७, ११.४९३, १८.१५५३.
ग्रासिजतसें (से) १३.७४८; ग्रासिजे ११.४८७;
विश्व ग्रासिं तो माझा खेल ११.४८६; उपनलां
चि ठाईं ग्रासित ११.४१७; सकटा द्रोणु
ग्रासिला ११.३९३; विश्वरूपें कालें ग्रासिलिं
११.४१२; आववां ग्रासूं ११.४४६; ग्रासूं
लागलासि ११.३८५. ग्रास—वांस, शेवट.
ग्रासातें हिं ग्रसुनि पुरता । १५.५१६, ६.२९१,
१८.४१५, १८.१००१; ग्रासा येका अन्नासाठें
९.३०१; ग्रसितें ग्रासा वेगलें १३.८८१;
कालु भूतां ग्रासु करितसे ९.२८३;
आदिस्थितिग्रासिं १३.९१७.

ग्राह—पळाडणारें भूत. २.८५. अनुमानणें पहा.

ग्राहिक—गिन्हाइक. ६.२९२. ग्राहकै, गिन्हाइकी
९.४९३, ग्राहकैये लागु जाला, गिन्हाइकी
लाभली, ११.६४२.

ग्रीवा—गळा. ग्रीवेघटेचा आळ, देवळावरील
घुमट ठेवण्यासाठीं भिंतीवर बांधलेल्या गोल
बैठकीचा आकार, १८.४०.

गुही—गृहस्थाश्रमी. गुहीं(ही) १२.९०, ज्ञानदेवी
- 'गृही' १२.९१.

ग्लानि-नी—दुःख, खंती. ग्लानि ९.५०६;
ग्लानी ८.१२६, १६.१४१.

घ

घट—घडा, मडकें, जैसें सवाह्न जल डोहीं ।
 बुडालेया घटा । ७.१३०. घटि थोडें ऐसें द्रव
 घालीजे । न गलिजे तरि मागुता भरिजे । १०.५०.
 घटाचिया खापरिया । घटाचां भागीं फोडिलेयां ।
 मा आकाश आपलेया । जालें चि असे ।
 १४.३१४. मातिपचा वीड । घेउनि काइ करी
 घड । १८.२१७. ६.४२, ७.६४, ८.२५१,
 १४.१९३ (१), १४.३७६, १६.१३०,
 १८.११७७, १८.१३९०. मृन्मयो घट
 १४.११९; प्राणिजाताचां घटिं, शरीरास
 उद्देशून, १५.३७५; घटाकारें १३.८९३;
 घटाकाश, घटांतील पोकळी, ६.८३, १४.१९३
 (२); घटाभास १४.५४ (२); घटभंग १४.५४
 (१); घटभांडादिक १५.४७२; घटमठ
 १३.१०५९, १५.३०७, १५.३५६,
 १८.११०२; अनेकां घटगहत्तां १३.९१३;
 घटत्व ८.२५२; भांडघटशराव, भांडीं, घडे,
 परळ, १३.८६९.

घटघटां—गाढागट, पाणी पिण्याचा आवाज
 दाखविणारा शब्द. ११.३८९.

घटणें—(१) घडणें, भाग पडणें, शक्य होणें, योग्य
 होणें. ऐसेन हीं प्राणसंकटें । जरि विषायें निगणें
 घटे । २.२०५. २.३०७, ९.४५५, १८.१५६.
 बोलिलें हें न घटे, बोलला म्हणून आलों असें
 घडत नाहीं, १८.११४७. (२) कमी होणें,
 हानी होणें. राति देऊ न घटे । सूर्यु जैसा ॥
 १२.१९४. १३.४७६, १८.११५१. (३)
 जोडणें, लावणें. गाडीं सुघटितें ६.१९३.

घटा—कळप. मदमुखांचिया घटा, हत्तीचे कळप,
 ११.३८९.

घंटा—(१) घांट. जैसा घंटानाडु लयस्थु । घंटे चि
 होये ॥ ८.९५. ग्रीवघंटेचा, ग्रीवा पहा. (२)
 समुदाय, कळप. राजघंटा, राज पहा.

घटि—लहान घडा. झांकलिये घटिचा दीवा
 ८.९६.

घटिका—(१) लहान घडा. घटिकायंत्र, वेळ
 मोजण्याकरतां वारंवार घट भरून रिकामा

करण्यासाठीं केलेली यंत्रयोजना, भरणें व रिकामें
 होणें असें हें रहाटगाडों सारखें चालू असतें,
 २.१५९. (२) वेळ, मुहूर्त, लग्नघटिका
 ६.४६९.

घंटिका—(१) लहान घंटा. क्षुद्रघंटिका १.७.
 (२) कंठमणि, माझि घंटिका लोपे । ६.२०८.

घटार—रांजण, मडकीं ठेवण्याचें कोटार.
 तेलानूपाचेया घटारा । १६.३९३.

घडघडणें—गाढगाढाट होणें, कोसळणें. घडघडीत
 अंबर । १.१२९. ११.४७९. जलधरु गहिरु
 घडघडिला १.१४९;

घडणें—होणें, मिळणें, शक्य असणें, शक्य होणें,
 तयार होणें, प्रसंग येणें. कां तीर्थे जियें त्रिभुवनी ।
 तियें घडति समुद्रावगाडनीं । १.२६. ना तरि उघानीं
 माधवी घडे । १.४३. वर घडे तरि कीजे । भलें
 पयां ॥ १.२१६. तो मनुष्यासारखा आवडे । परि
 मनुष्यत्व तेयासि न घडे । ४.९९. जरि सोनें लेणें
 होउनि घडे । ९.७६. गगनावरि उभावें । घडे
 केवि ॥ १०.१२. भूताकृतिचें नाणें । घडत भांगारें
 जेणें । १५.४४८. घडीत आहे करणीं । आजतीं
 दाहें ॥ १८.४५१. १.२४३, १.२४८, १.२५६,
 १.२६३, २.३३, २.१४५, २.२२३, २.२२९,
 २.३२७, २.३४६, ३.४७, ३.६३, ३.६५,
 ३.१४२, ४.४५, ४.१४१, ४.१५२, ४.१७६,
 ५.३३, ५.१२०, ६.९८, ६.१८८, ६.३२९,
 ६.४१२, ६.४१६, ६.४३७, ६.४६२,
 ८.११०, ८.१२६, ८.२०९, ८.२३३, ९.९५,
 ९.१३१, १०.११७, १०.१७१, ११.७५,
 ११.५८२, १२.२२३, १३.८२, १३.१५८,
 १३.५४७, १३.६७२, १३.६७४, १४.२१२,
 १४.२८१, १४.३६७, १४.३९१, १५.४४२,
 १५.४६७, १६.५३, १६.२७८, १६.३२५,
 १७.२८३, १७.२९८, १७.३७३, १८.५०,
 १८.९७, १८.१०३, १८.३५१, १८.३५९,
 १८.७४६, १८.८१३, १८.११३६,
 १८.११७२, १८.१३३५. अनुष्टुभें घडून
 १८.१६७८; अवचटें ऐसें ही घडे ८.२०३;

ऐसें हीं एक घडे ९.३८३; आंगा घडलें ३.२५०, - घडिजे ६.२५, ९.४०२, - घडे ६.३०५, ७.२२, - घडैल ६.३८३, - घडौनि ६.४६५, १८.११३२; उपमा घडे ४.१७९; काइ काइ न घडे, काय काय होणार नाहीं, १७.३९२; वातु घडे १८.४४५; जेतुलें पांच-भौतिक घडतें १५.४४७; पार्थवैकुण्ठ-संवाद-कुसरी घडिलें १८.३७; प्रकृतो घडिलासि, प्रकृतीसुलें, १८.१२८१; प्रत्यो घडला ११.७७, प्रश्नोत्तर कां घडे १८.१५७८; परस्परें प्रीति घडैल ३.९७; प्रसंगु घडला १३.६४३; प्रीतिचेनि दाटपणें बहुत घडलें ११.५४७; बोलणें घडैल ६.९, बोलेंसि बोला न घडे १३.१८; बोलणें हीं बोलावें घडो ९.३७; भाग्य घडे १८.१४६५, मरण - ३.११७, मेसु - आवड उत्पन्न होईल, १७.१२४; महो-दधीसीं घडतां, मिळाल्यावर, १८.१०७५; यागु घडैल १७.१८६; युक्ति घडे ६.३५६, योगु - ६.३५३, रति - ३.८२; लेणीं घडिजति ११.६३४; वस्ति न घडे ३.१११; शब्दु कैसा घडिजे, शब्दांची मांडणी करी करावी, १८.१७४६; शरीरादिहेतु घडे १८.३५७; शास्त्राचें घडतें, शास्त्रातें जें ठरविलें, निर्णय दिला, १७.२९; श्रष्टि घडी सवें, घडल्याबरोबर, १३.११४; श्रद्धा घडिजे १७.७८; संन्यासु घडे ५.२५, १८.२५९; सुगंधा येणें घडे १६.२८९; सूर्यातें न घडी, (सूर्याच्या आड असलेले दग वारा दूर सारतो,) नवीन सूर्य घडवीत नाहीं, १८.१२२५; हाटवेले एणें... घडलें असे ९.४९२; हातवटी वडिली १७.३५२; घडतां विविं १५.११५; घडतां मोडतां १८.४३३; घडे मोडे १५.१३३; घडले... मोडले १५.३५६. अघडती मातु १.२३५. घडवणें १३.९६३. घड, समुदाय, जुडगा, फलाचा घड १८.९६३.

घडा—मडकें, गाडगें. पै अथ(था)विं घडा बुडाला। ८.६४. मदिरेंचा घडा १३.४७०; गाडुवां घडां १८.५४०; घडेगाडुआंचे ९.७३.

घडी—(१) दुहेरी, तिहेरी, चौपदरी दुडून विशिष्ट आकार दिलेलें कापड. तेया ध्वनिताचें

केणें सोडुनि। यथार्थाची घडी झाडुनि। उपलविली मियां जाणौनि। माहिक श्रोते ॥ ६.२९२, कापडाचा व्यापारी गड्याची दोरी सोडून कापडाची घडी उघडून झटकून गिऱ्हाडकाला दाखवतो, त्याप्रमाणें ध्वनितांत बांधून ठेवलेला अर्थ स्पष्ट करून श्रोत्यांना मी उघड करून सांगतो. गगनाचिया घडिया ७.१९०; चंद्र मेघाची घडी उकलली ११.२१९, हा पाठ चंद्रमेघाची घडी उकलली असा ध्यावा, चंद्राची घडी उघडून त्या चांदण्याचा बुरखा आकाशाला ध्यावयाला लावला असा अभिप्राय ओर्वात आहे, ज्ञानदेवी - 'चंद्रमयाची घडी उपलविली' ११.२२३; त्रैलोक्यपटाची घडी ४.१४; मनाची घडी घडे ६.१८८; वन्हिज्वालांची घडी ६.२२४; वस्त्राची घडी ६.१८२; विश्वरूपाची घडी उपलविली ११.६४१. घेडी—दुस घेडी केली, हा अगपाठ आहे, घडी केली असा पाठ ध्यावा, वस्त्राची घडी केली, १५.८२. (२) घटका, वेळ. तो अकालमेसु काइ घडी। राहांतु असे ॥ १७.२५०, आजिची घडी धरुनि ११.५७५.

घणवट—जड, भरीव, दाट, मोठा. कां भूस बीज एकावट। उपणितां राहे घणवट। २.१३०. घणवट महिमा २.२१३; घनवट—मीं येतुली घनवट ऐसें। पृथ्वी नेणे ॥ १०.१६०, घनवट बीजकणिका ७.५४. घनवटी—घनवटीतें वरिखती १३.२१३.

घणावणें—टूट होणें. सुपुति वैसे। घणावीनि ॥ १४.१४१. मौढ्य घणावे १६.३८९. घनावणें—घनावलि आवडी। १५.५, ज्ञानदेवी - 'घणावली आवडी' १५.५. घनीभू(भू)त सुवर्ण १.४४.

घन—(१) मेघ. वरिपांति आकाशीं। घनं जेवि ॥ १४.३०४. वरिखा अंतें जेसे घन। आकाशातें ॥ १५.२५५. घनावली, मेघपंक्ति, ९.११८; घनगर्जित १८.४८१; घनछाया १६.२२६; घनजात, जात पहा; घनपटल २.७५, ८.१९; आनंदघन १७.४७; गुणघन ७.६९; नवघन १५.१५१. (२) दाट. मग प्रणवातीत उरे। पूर्ण घन जें ॥ ८.११५. घनिं अज्ञानतत्विं १५.४९२; सुषुति घन १४.७४, घनसुपुति १५.४८३; घनाकार ८.१७१, १८.११४३, १८.१२०१;

घनानंद ८८४, घनदाट १८९. घणवट,
घणावणें पाह.

घर—राहावयास बांधलेलें ठिकाण; आश्रय, आधार,
संबंध, सांनिध्य किंवा ऐक्य निदर्शक. हें विश्व चि
माझें घर । १२-२११. माझें अधिष्ठान घरीं । आणि
वौसे आनाचे करी । १३-८१५. घरिचीं चि
राहाटति घरीं । घर काहिं न करी । १३-१०७५.
राहाटि वाहे घरींची । तन्हीं वेगलीक कोडोनी ।
दीपा घरा ॥ १३-१११८(१). ते बांझेचें घर भरिं ।
लेंकुरवें जैसीं ॥ १५-२१५. वाण धाडिजे घरा ।
वोडसेयाचेया ॥ १७-२८५. १-२५७, ३-१२२,
३-२४०, ९-५७, ९-३६९, ९-४८९
(रिं), १०-१२१, ११-५३५, ११-६२५,
१२-६५, १३-२९, १३-२१०, १३-५००,
१३-५५२, १३-७६३, १३-७८०, १३-७८७,
१३-११२५, १४-३१, १४-२१३, १६-३६,
१६-२२६, १६-४१२, १७-१९३, १७-३४४,
१८-३२६, १८-५९२, १८-१०५९,
१८-१३३४. घरावरि आस्था १३-५९३,
घरिचां घरीं १४-५; घरोघरीं १३-१९;
घरिचा चि ठेवा १८-८८८; घरा दोसैं, घरच्या
माणसांकरतां, १८-१४५७; अज्ञानाचें घर
१३-७६१; इंद्रियांचेया घरा ६-६२; कर्कसैं
घरिं १७-४२३; कृतनिश्चयासि घर ११-६२२;
चोराघरिचें धन १८-५७४; दीपा घरा
१३-१११८ (२), दिवा व घर यांत;
तामसियेचें घर १७-८०; पश्चिमाचेया घरा
६-१५९; प्रतीतीचां माझि घरीं ८-६०;
भिंगाचेनि घरें १४-३०६; माझां चि घरिं,
माझ्याच जवळ, १३-७१५; मिथ्यादृष्टिचां घरीं
१४-११२; विषयांचें घर १८-७८४; शांताचे-
या - ११-२; सदैवांचां घरीं १३-३४०; सेजियां
साह्लेयां घरा, शेजारीं झोपलेल्या माणसांना,
१३-५७३; स्वरूपाच(चे)आ घरा १५-४६;
स्वर्गसंसाराचां दोहीं घरीं १८-७४२; घरा
आलेयां ११-६१७; घरासि ए, पाहुणा म्हणून
आला, १७-१८५; घर करीं ११-६२२, - केलें
१२-९९, १३-३७३; घर निवसित ये
८-१८९, - निवसिती ११-३०२; घर जाले,
येऊन मिळाले, १२-८०; घर डहुली ६-२१६,

घरड हुलि ११-५७६, घरडहुली असा पाठ
ध्यावा, ज्ञानदेवी - 'घरडोळी' ११-५८६;
घर दीन्हले(लें), आश्रय दिला, १२-१५०;
घरें नांदति १३-९९१; घरौनि निगणें १३-७८३;
घर निर्वाळलें होये १८-१४९२; घर पूसे
६-४५९; घर बांधणें १३-१०८५, - बांधलें
११-२३९; घरा बीजें कीजे, वसतीस राहावें,
१३-३७५; घर रिगाली १३-४८३, - रिगावें
४-५, - रिगे १८-१९७, - रिगों ये ६-३५४,
- रिगौनि ५-७१; जलतां घरिं न रिगवे
१३-५१३; घरीं राहिजे ११-५८४, - वाहिवां
वाहे १३-३७(२); घराचां कोनिं बैसवी १३-८१३;
घर जलत नेदखे १३-७४०; जलतां घरिं सांपडे
१३-५४७; वरिं पाड्लु होये १८-९८७; पाडक
घरिचें करी १७-३४१; घरिजेयां पाडकां
९-३७२; घरींची राहाटि वाहे १३-१११८
(१); घराचार १८-१३८३; घरकुल ९-३७०;
घरमेलावा, घरांतील लोक, नोकर चाकर इ०,
१३-३७ (१); कुटुंबघर १८-३१७; टिंटघर
१८-६७०; माजिघर १३-१०६८; मूलघर
१५-२४९; घरिचिया... पारखेया, घरच्यांना
... परक्यांना, १२-१४७.

घरटा—राहण्याचें ठिकाण. ज्ञानें घरटा केला
१३-३६७; दोषां घरटा जाला १८-६४८.

घरटी—फेरी, पहारा. अभ्यासाची घरटी
२-३११, बंधनत्रयाची घरटी १३-५०७.

घरणी—घरघनीण. माझी घरणी अनादि तरुणी
... अविद्या १४-८६.

घराणें—निवासस्थान, ठिकाण. पुनरावृत्तिचीं
घराणीं ८-२३२.

घलणें—टाकणें, अर्पण करणें, उडी मारणें. आंग
न घली १८-१०२१, जालौनि - १-२५७,
देडनि - , देऊन टाकते, १५-५५०, माल न -
४-१५२; महापुरीं न घलुनि १६-६८; न आला
असतां घलणें ऐवजीं घालणें क्रियापद असणें
संभवतें. घली, उडी, घली समारंभे, उडी
मारतो, १५-४५४. घालणें पहा.

घसणी—संसर्ग. ७-१३६, १३-४२५.

घसासित—घसघसणारें, तीक्ष्ण, खडबडीत.
तिखेयाचें करवत ऐसैं घसासित १६-२४२.

घाइ—घाव, मार, आघात. उशिना घाई, नेटानें घाव घालून, २.१९०; दुःखशोकाचां घाई, आघातांत, ७.१०४; पाठीं लागतां घाई १८.९३८; शास्त्र घाई न जिरे १३.५३७, 'शास्त्र' हा अपघाट असावा. 'शास्त्र' असा पाठ संभवतो, ज्ञानदेवी - 'घाईं कोत न जिरे' १३.५३७, जसें आधींच लागलेल्या घावावर कोणतेंही टोंचणारें शस्त्र (कोत) सहन होत नाही किंवा घावांत रुतलेलें शस्त्र जसें सहन करतां येत नाही, तें काढावें लागतें—हा अर्थ अधिक बरा वाटतो. हाणिचां चि घाई १८.७९७. घाए-अ-य-वो पहा.

घाउस—घांस, लचका. ६.२३१. घांस पहा.

घाए-अ-य-वो—घाड पहा. घाए—आंगि जन्मसृष्ट्युचे घाए वाजति १३.१००९; आत्मेयां मज घाए वाजति १६.३९७; कुलस्त्री दांडेयांचे घाए निगाली १८.९३९; घाअ—जो खांडावेया घाअ घाली । १२.१९८, १८.६१६; ध्यान-खडगाचा घाअ १८.१०४८; घाय—७.७८; खांडियांचे घाये १८.२२९; स्वमिचेया घाया १५.२३१, -चेनि घायें ६.७५; घाये करीतु १८.६६२, -सूति १७.२५८; आणिकिं घाये मवावे, दुसऱ्यांनींच घाव मोजावे, १८.४३६, जें घायें विण लागे १७.१४२; वर्मीं घाये न घलावें(वे) १६.१५०; घावो—घावो न लगतां, घाव लागण्यापूर्वीच, १३.५४५.

घांघवसणें—शोध करणें. ५.६७.

घाटणें—मळणें, पिळून काढणें. लोहमासातें (लोह मासातें) घाटी ७.१२.

घाणा—तेल काढण्याचें साधन. घाणा(णां) १७.४१६, १८.९३७.

घाणि—घाणेरडा वास, दुर्गंध. घाणि सूटे तंव राहे, दुर्गंध येईपर्यंत थांबतो, १७.१५७; हींगु घाणीं(णी) त्रासला १८.२१९.

घात—वध, संहार, उच्छेद, नाश. २.१३५, २.१७७, १३.१०१०, १३.१०६६. घातेचिघे संघी ३.२११; घातु करावा १३.२२४, -करी २.३२०, -केचि करूं २.३५, -कीजतसे ६.७०, -कीजे १.२१३, -घडे १८.४४५, -जाला ९.१४५; घातु चिंतुं येइल काड २.४४; मनं

घातु न चिंतावा १.२२५; घातु चिंत्ति न धरिसि २.९८. आत्मघात १८.१२६९; पर-प्राणघातें १६.३४५. घातक ३.२१२, ९.४६५, कुलघातक १.२५१.

घापणें—घालणें, घातलें जाणें, टाकणें, व्यापणें. आंतौनि वाहिरा । घापतासि ॥ १८.२३. आत्मेयां घापे देहाचें जालें । १८.३८८. २.३४६, ६.१००, ९.३४२, १४.२३४, १८.१२६०. उल्लिग घापे १७.२०१; कुहूंडी घापे ११.४५२, १५.११; घेउनि श्वासु घापे, श्वास घेऊन सोडावा, १६.४०९; व्यजून घापे, (मृगजलाचा विचार) टाकून द्यावा, १८.१३८५; माथा बैसों घापे १६.४५६; मुलीं चि घापे ९.३४२; वारेया घापत आहाति बाणीं, वाग्याची वाहण्याची पद्धत कोणी आखून देईल काय? ९.२०. घेपे...घापे १८.४१२.

घामेजणें—घाम येणें, श्रमी होणें. १३.३४८. घाम—घासु पूर्सी १०.१६४.

घारणें—व्यापणें. विषयविषे घारले । ३.१९३. बुद्धि विषयविषे घारली होंती १०.१४२.

घारी—पुरण भरलेली पुरी. १७.१५९.

घालणें—ठेवणें, राखणें, या क्रियापदाच्या अनेक उपयोगापैकीं काहीं येथें दिले आहेत. (रथु) नेउनि मध्यें घालावा । दोन्हीं दलां ॥ १.१६९. मागां घालति १५.२४८. घालावा-वी-वें—दाढे घालावा ११.४२५; मोकलुनि घालावें, सुटें, स्वैर सोडावें, ६.३८०; घालिजति—आंगीं गळु घालिजति १७.२५५; घालिजे—घालीजे—प्रेत बाहिरें घालिजे १७.१०६; हातु घालिजे ९.१४७; द्रव घालीजे १०.५०; घालितां—असुरवाडी(डी) घालितां, संकटांत पडलें असतां, १८.१८७, अण्पासिरा—१५.७६; घालिति—झांका घालिति ११.४२०; घालिसी—आडसो कां घालिसी १३.६३२; घालि फेडि १८.२२१; घाली—अनर्थ करुनि घाली १८.७२४, आंतु—६.२३६, करुनि—१३.५७८, करुनि—१३.३५१, आलव—१८.२६, गुरुगृहिं—१३.३७६, घाअ—१२.१९८, जलतिघे आगी—१३.७०५, डोळां—, पाहतो, ११.२११, कीडी—१३.२७४, निजवधानीं—१६.२११, बाहिरि—६.२१६,

बुद्धि—१५.१०१, मीठी देउनि—६.२२९,
वर्जुनि—१०.७८, हांवा—१४.१९०; घालीं—
ओजा घालीं ६.१८३, करुनि—१२.९७, कान
भरुनि—१८.१३४६, निर्दलुनि—३.२६३,
सांडुनि—१८.१३८२; घालील—सिंधु कुहां
घालील ११.५५, घालुं-लूं, चारा घालुं जांतां
११.१५८; आंगुलिया जोडीं घालू १५.५;
घालुनि—कव घालुनि १३.६२, कवाड—
१८.५३७, कांटाळें—१६.२८, गुढा
घालुनि १८.४६५, पोटीं—१४.२००, बूंथि—
१८.१०४९, हियें—, अंतःकरण फुटून, ६.३७५;
घालुनु—एकवट घालुनु १७.३४५, गवसणी—
१०.११८. घालणें—व्याधाचें चारा घालणें
१३.६६८. घातला-ली-लें, दामले, “शास्त्रीय
व्याकरण,” पृ. ४२१ पहा. किं विश्वरूपमय
आवें. करुनि घातलें ॥ ११.११३. आत्मविंब
जलीं घातलें १८.१२९७, आत्मस्वरूपीं—
५.३४; आंकणा घातला १.२००; उडी घातली
१.२६७; उलिंगें घातली(लीं), उलिंग पहा;
कविठ घातलें, टाकलें, ११.४२८; गवांदि
घातली, गवांदि पहा; मुही(गुही) घातले
१२.९०; चित्तवृत्ति ठेव्या पासि घातली
११.६२३; (गा)डौरां घातला ११.५३२, तोंडीं—
१८.१०४; दंडवत घातलें ११.५६०; पाठिसिं
घातला १.१४३; पोफल घातलें, पैज घेतली,
१३.२१, पेटवण—४.१३३, बीज—१.४०,
माजवण—११.४२; रथीं घातला १८.१२८६,
वसोवा चारु—१७.२८०; व्यापूनि घातलें
११.२२६; हृदयीं घातली ८.६३. घातलेयां—
पसारा घातलेयां १६.२२१, मुखिं—
१६.१७०, साडु—१७.२७८; दीठि न घली
१३.७३८, बैसों—१७.३०२; वर्मीं न घलावें
१६.१५०; न घलवे १३.५१४, १८.७०८;
न सहित आलेलीं वरील रूपें घळणें किंवा
घालणें या क्रियापदाचीं असणें संभवतें.

घाला—मृत. घाला देहा पासौनु ने, मृत देहांतून
नेतो, १५.३३५, ज्ञानदेवींतील ‘देहा पासौनि
गेला’ १५.३६७, या पाठांतील ‘गेला’ हा
पाठ ‘गेलेल्या’ या अर्थी ध्यावा.

घांस—तोडांत मावण्याइतकें अन्न. हें विश्व न पुरे

चि घांसा । ३.२४१. पें बालक जें जेवविजे । तें
घांसु विसें ठांवे बीजे । १३.९४५. घांसांतलु
हरलु १३.३३५; एकदोनि घांस ६.२३१,
धूमाचे—१७.२५६; घांसु करावा, गिळावा,
११.४२५; घांस करी, घांस तयार करून मांडते,
१८.१६७६; घांसु न भरी, गिळून टाकत नाहीं,
११.३५६. घाडस पहा.

घुण—लांकूड कोरणारा किडा. घुणाक्षर, किड्यानें
लाकडावर पोखरलेली अक्षरासारखी आकृति,
१७.२९९.

घुमणें—डुमडुमणें, भरून जाणें. तेयां टकेयां वरि
पाला घुमे, त्या टोकांवर पाव्याचा बहर येतो,
१५.१६५.

घुमघुमणें—डुमडुमणें, जोरांनें फिरणें. घुमंघुमिति
घोसां । वेदपक्षांचां ॥ १५.१८६. जैसा मंदराचलें
क्षीराग्नि घुमघुमी ११.४७९.

घुमरी—भर, समृद्धि. तें शारीरतप घुमरी । आलें
जाण ॥ १७.२१२.

घूरें—एक प्रकारचें घाण येणारें लाकूड. बावनेयां
आणि घूरें १८.१२४७.

घूर्णित—भ्रमविलेलें, मूर्च्छित. घूर्णितें सावधें
११.१२६.

घृष्टि-घ्री—घसण, संसर्ग, स्पर्श. लोहापरिसाची
घृष्टि १७.३९५, ज्ञानदेवी—‘लोहा परिसाची’
१७.३९८; कां दोन्ही काष्ठांचिया घृष्टी । माझि
वन्हि जो एकु उठी । १८.११५३. परिसिं लोहघृष्टी
१८.२८; द्विजु अंत्यजुघृष्टी १७.५१.

घेणें—अंगिकार करणें, स्वीकारणें. इतर शब्दां-
बरोबर या क्रियापदाच्या अनेक उपयोगांपैकीं
कांहीं येथें दिले आहेत. घे—आंटी घे ५.१३१,
१३.७८४, उमाणें—१३.११५२, झाडा—
६.२३२, तलु—१५.१०३, धांव—१८.४८१,
बैसणें—१६.२६०, वाळू—६.४१५, एक बाले
.. एर घे १८.५५०; घे सांडी ६.२९०; घे
ना सांडी १३.१११०; उवावो घेआवा
१६.६१; घेइं—पें देशे काले पदार्थे । साधुनि घेइं
मातें । १८.१२१८, प्रतीती—१४.८५, वैराग्याचीं
डालें—६.५७; घेइजति—धूमाचे घांस
घेइजति १७.२५६; घेइजे—पत्र घेइजे ९.१;
माथां—३.१७४; घेइजे...देइजे १५.५६२;

घेइल, उगाणा घेइल १५.३५९; घेईन—उगालु
 घेईन १३.४१८, लाभा—१६.३४८; घेउनि—
 घेउनि जाए १५.३३२; जीव घेउनि १३.२२८,
 ठां—१८.१५४४, वीटु—१८.२१७, सैग—
 ६.२१६, हातवटी—१७.२६०, हातिं-तीं—
 १८.८३०, १८.१३८३; घेउनियां—थोरवणें
 घेउनियां १५.१४६; घेउनु—विष घेउनु
 १८.९४२; घेउं—घेउं ए १८.१७५८, —ये
 १८.१६७५, —जाये १८.११५५, —गेलेयां
 १८.११५४,—पाहिजे, जर घ्यावयाचीं असतील
 तर, १०.२४१; नांव घेउं, नांव घेतलें तर,
 १३.६७३; घेउं—घेउं येसि ११.८३. घेत—
 घेंत—आठौ घेंत ९.५२२; औषध घेंत खेउ
 १८.९९२; घटघटां घेंतु ११.३८९; पान
 पालव घेंत १५.१६४; सेघेनु १०.१७९, घेंतसें—
 चारा घेंतसें ११.६७; घेंतां ९.४४७,
 १५.४३३; घेंति—अर्थकामपसरें। अग्रवणें घेंति
 थोरें। १५.१५७; उग(गा)णां घेंति १०.२२५,
 उगाणा—१६.३८४; पत्र घेंति, सनद घेतात,
 १५.२४९; धांव घेंति—१५.१००, धांवा—
 १५.१६७, धांवे—१४.२४९, पसर—१५.१६६,
 पासवणे—७.१६७, पैसु—१५.१९३, मागावे—
 १७.४१; मागोवा घेंतू १८.१७०१; घेंतें—जें
 घेंतें जालें ५.२२; देंतें घेंतें ४.७२; घेतला-ली-
 लें—आलि घेतली ११.५६९; गूड्ढनि घेतला
 १३.१००५; जीवें आश घेतली ११.८८; तलु
 घेतला ५.१४३; दांडेवरि घेतलीं, वर चढविलीं,
 ७.१६६; धांव(व) घेतलें ७.१६९; पाटा घेतला
 १२.८४; आंती कवलुनु घेतला असे २.७५;
 मानसें साच घेतलें ११.६५३; माप घेतलें
 ५.१५९; मौन घेतलें ११.६०७; शस्त्रें घेतलीं
 ११.४४२; संत घेतले आहा ९.१७; सुख
 जीवीं घेतलें ११.६५७; सेल घेतली १०.११४;
 घेतलिया—सांगाडी घेतलिया ७.८१; घेतलेया—
 लेसु घेतलेया २.३१९, ज्ञानदेवी—‘घेतलेयां’
 २.३१९; घेतलेयां—जें घेतलेयां १७.२७७;
 घेंति, घेणें, घेंति पडे, घेणें प्रात होईल,
 १८.१६७२; घेयावा-वी-वे—उगाणा घेयावा
 १०.२४०; परिमलु घ्राणें घेयावा ९.३४५;
 पसूनियां घेयावे ११.४६९; भेटि घेयावी

६.२०६; हर्षवेगू चि तो घेयावा १६.२३;
 शस्त्र घेयावें १८.१२७६; घेयाविया—चाटूनु
 घेयाविया ११.४२६; घेयावेया—उगाणा घेयावेया
 १५.५४६; घेंसि—सायास घेंसि हो मनं। ६.३६१,
 ऐसैं मनोभावं घेंसि ७.३; घेसी—बोलणें न घेसी
 १८.१२७०; घेंसी—घत घेंसी १८.१२८५;
 शंका घेंसी ९.५३; घेणीं १६.१२, १६.१६३;
 घेणें—आर घेणें १५.७८, दूजें—१५.४७१,
 नांव—१३.६७२, पाणी—९.३४२, प्राणु—
 १३.७४४; घेणें देणें ८.१८४, १२.१६,
 १८.३३२, घेणेंदेणें १७.१३५. घेओ
 १०.१२४. नेघणें पहा. घेववणें ११.२१९,
 १३.४१०, १८.२७३, १८.१०५७.

घेपणें—ग्रहण करणें, वेढलें जाणें. जे हिताहित
 देखति। हागि कगवा घेपति। १३.१०३७. पै
 मथूनि लोणीं घेपे। १८.४१२, ज्ञानदेवी—‘लोणी’
 १८.४१५. जी आपुलेनि अवकाशें। अगाध घेपे
 कळशें। १८.१६९३. २.२६०, २.२६२,
 ३.७१, ३.१८०, ३.२२१, १०.२४१,
 १६.१४६, १६.१५१, १६.१८१, १८.५३१,
 १८.७७१, १८.८६६, १८.८८५, १८.९३४,
 १८.१०९४. अद्वैत द्वैतें घेपें १५.४५५;
 आनंदु घेपे आनंदें १८.१२०९; आमोदु केवि
 घेपता, कसा घेतां आला असता, १८.१६८०;
 आरिसा डोलां जें घेपे १७.१७६; आहार घेपे
 १७.११०, १७.११५; क्षीरनीर सकलवी घेपे
 १८.७१५; गिंवसूनि घेपे ३.२६५; बुद्धि घेपे
 एतुलें ६.३९१; बुबुलें वारा घेपे, फार हळू या
 अर्थी, १३.२५३; घेपे दीजे १४.२४६,
 १८.२६४; घेपेदीजे ३.२४४; घेपे ना दीजे
 ९.१७४; ना घेपेजे १३.३५१; नेघपति
 ९.४५५, १८.१२४७; नेघपिजति १५.२६५;
 नेघपे १६.६८, १६.९६, १८.११८४,
 १८.१३९७; नेघपे १३.१०२८, १३.१११३,
 १८.१४७८; घेपवणें—घेपवे ना ३.१७९.

घोकणें—वारंवार उच्चारणें. आठे पाहार घोकित
 ११.६७०.

घोकरि—घों घों आवाज करीत, चटकन (राजवाडे).
 घोकरि श्रवणें आलें ९.५२६.

घोघे(घें)—घों घों आवाज करीत. सिंधु जलाचे

मीनले घोबे(वे)। ८०८३. घोकरि पहा.

घोट—घुटका, घांस. जगाचा भर. घोटु आतां ॥ ११४५५. सैधवाचा घोटु ९०१२३; घोटु भरावा ११३८३, ११४२५, — भरी ६२३५, — भर पाहे १५७०; प्रपंचा घोटु भरु १६५०.

घोटणें—घोलवणें, गिळणें. वमिल्या अन्ना। लाल न घोंटी रसना ॥ १३०१२. ७०९१, १२०६८. विवेकु यया घोटो १४४०८.

घोर—फार मोठें, गहन, भयंकर. हा वेदाधुसागर। जेया निद्रिताचा घोर। तो स्वयें संवेंधर। अनुवादला ॥ १७२. घोरीं कर्मी ३३; घोरा तमाचा १५१६२; घोर पाप ४२०१; घोरा वना १५३२४; रूप जन्हीं घोर ११६२२. अघोर, अत्यंत घोर, अघोरीं दोखीं १६२१३; महाघोर १२५९; महाघोरें दोषें १२४३. सुघोरें, अत्यंत भयंकर, १११३९.

घोरणें—घोरेंत श्वासाबरोबर आवाज करणें. नीदा घोरतु होता १४३०१; मिं सुखी दुःखी हाणतु घोरें, मी सुखी दुःखी असें म्हणत घोरत होतो, १५४५८.

घोलणें—माखणें, लिप्त करणें. परमानंदें बोलिलीं ७०१८३.

घोष—गर्जना, गजर, गंभीर ध्वनि. १०१६१. घोषाचां कुंडीं ६२७६; घोषध्वनि, उक्कारास उद्देशून, ९२७४; जयजयघोषकलरवें ११३३१; नामघोष ९०१९९, ९२०७, — गौरवें ९२०२; महाघोष १०१४४, — गजरें १०१३०, — निर्वातें १०१५४; युक्तिघोष, युक्ता-युक्ततेचा विचार हाच ध्वनि, ८४९; सुघोष, नकुलाचा शाल, १०१५०.

घोस्त—समुदाय. वेदपक्षांचां घोंसां, वेदरूपी पक्षांच्या थव्यांनीं, १५१८६. घोंसाल, घोसांनीं युक्त, यमदमिं घोंसालियां तपाचिया डाहालिया उठिति १५१८८.

घ्न—शब्दास जोडून, नाश करणारा या अर्थी. कृतघ्न, कृत (१) पहा.

घ्राण—नाक. त्वचा घ्राण रसन। १३०९८. चक्षु रसना घ्राण। १८४९६. ६२१७, ९३४५, १५१०३, १५३२७, १५३६३. घ्राणाचे घ्राण १३९२४; घ्राणासि सुगंडु १६१७०; घ्राणासि वांटले ७२०३; परिमलु घ्राणीं उरे ६२४६; परिमलु घ्राणें सेवी ५४२; घ्राणा आणि फुला १५५१०; घ्राणसंगें २०११७, —सेवा १३४२७.

च

च—हि, सुद्धां, फक्त. कर्माचां च (चि) ठांडें ६६४; काहीं च नाहिं २०१३९; तेयासी च फावे ६२३. दामले “शास्त्रीय व्याकरण” पृ. २३४-२४१ पहा.

चइत्य—चित्तनीय विषय. ऐसें चइत्य जातें सांडिलें। १८१२६२, ज्ञानदेवी—‘चैत्यजातें’ १८०१२६८. चैत्यत्यागें १८०१२६१. चेइणें, चित्त पहा.

चउर—चतुर, जाणता. नेणा आणि चउरा पुढां १५३८७.

चक्र—(१) चाक, सुदर्शन चक्र. तें भवंडिजे दंडें। अमे चक्र ॥ १८३०८, कुंभाराचें चाक. चक्र, सुदर्शन, ११५९४; हातीं चक्र परिजितेया ११२९०; रथाचें चक्र १५१२२. चाक पहा. (२) नक्षत्रांचें वर्तुळ, फेरा. भ्रमण-चक्री न भंवे। जैसा ध्रुव ॥ १३४८७. चंक्रमण, फेरा, १३०११९; दिशाचक्र, क्षितिज,

११३१०; युगांतचक्र ११३३८. (३) आक्रमण. परचक्र १३१३८. (४) योगांतील आठ चक्रे. चक्रांचें पदर उरें, कुंडलिनी जाणत झाली म्हणजे इडा व पिंगळा यांच्यामध्ये सुषुम्नेतील आठ गोलकांनून ती वर चढते, या चक्रांचीं नांवें व स्थानें, (१) मूलधार (गुद), (२) स्वाधिष्ठान (लिंग), (३) मणिपूर (नाभि), (४) अनाहत (हृदय), (५) विशुद्ध (कंठ), (६) सहस्र (टाळू), (७) अज्ञ (भू), (८) द्विदल (नेत्र), अशी आहेत. इडेच्या अधो वायूचें पिंगळेच्या ऊर्ध्ववायूशीं होणारें दळणवळण या कुंडलिनीच्या आक्रमणानें बंद पडतें, व चक्रांचे व्यापार थांबतात, पदर उरें, सर्व पदरांतून वर चढून कुंडलिनी सतरावियेचें चंद्रामृत शेवटीं प्राशन करते, ६२३७.

चक्रवर्ति-र्त्ति-र्त्ती—समुद्रवलयंकित पृथ्वीचा राजा, सम्राट. **चक्रवर्ति**—स्वानंदसाम्राज्याचा चक्रवर्ति १८.१६४६, ज्ञानदेवी—‘चक्रवर्ती’, १८.१६६८; **चक्रवर्त्ति**—चक्रवर्त्तिचा सुगुटी १८.१२१३; चैतन्यचक्रवर्त्तिची शोभा ६.२७२; देवचक्रवर्त्तिचा शरीरी ११.२४०; मोक्षचक्रवर्त्तिचे अग्रहार १६.२०५; चक्रवर्त्ती १८.७४०, १८.१७०५; कृपालु चक्रवर्त्ती १७.३२५; कौरवकुलचक्रवर्त्ती, धृतराष्ट्र, ११.१६५; निजाचा चक्रवर्त्ती, श्रीकृष्ण, १२.२४१; षड्गुणचक्रवर्त्ती ११.११२, सं. वा. श. पहा; सुजन-चक्रवर्त्ती १८.६८६.

चवळणें—तोडांत घोळवणें, रवंथ करणें. कऱ्हेनि चवळिले ११.४०९; विषयमगरीं चवळ्हेनियां सांडिले ७.८२; संतोळाचे चाकले चवळी ९.१८०.

चंचल—अस्थिर. चंचल मासा १४.१६९.

चटवंच—हा अपपाठ आहे; टंवच १२.१८२ पहा.

चंड—प्रखर, भयंकर मोठें. चंडानील ११.३७४; चंडांशु, सूर्य, १३.३५५, १६.०१, चंद्रचंडा(डां)शु ११.३०६; चंड वातें २.३२३, चंडवातें ८.९९. नवचंडी, परिशिष्ट (६) पहा; प्रचंड पहा.

चडकण—थापट. चडकणां गगन हाणितलें १७.४१५.

चडणें—वर जाणें, उडणें, वाढत जाणें, जोरांत येणें, मिळणें. पै पारिवा जैसा किरीटी। चडला नभाचिये पोटी। १८.४८०. दूण चडे ६.१६४, मोक्षपर्वता—५.३२; सल चडतसे १०.२७०; हाता चडे, मिळतो, ३.२३, ६.३४, —निघान चडे ११.७५; हातु न चडे ६.३११; चडतकालकलांचेनि (चडत कालकलांचेनि) ७.६८; पाउटीं चडतां ९.५०; चडतिये रयणीं, रात्र होत असतां, १६.३६७. **चडावणें**—आशेतें चडावी १३.११२, ज्ञानदेवी—‘चढवी’. चढणें पहा.

चडफडणें—जळफळणें, क्रोधाविष्ट होणें. १४.१४८.

चढणें—चडणें पहा. वरपाकाळि सरिता। जैसी चढों लगे पांडुसुता। १२.३८. तैसें तारण्याचें चढलें। मुररें जेया ॥ १३.७५४. मदाचा तंव जरा आंगीं चढत

१६.३२३; जे चढतेयां भूमीचे आये १८.४२; आकाशा धूलि चढे १३.६६४; आगीसि बल चढे ११.४२७; कणिसा चढे १८.२५१; ज्ञानें ताटा चढे १३.७२२; प्रकाशा कांति चढे ११.२२०; प्रमेय कैसेयां चढिजे १८.१७४६; महिमा चढे १६.३८८, माथेयावरि—१०.७२, लेख—, संख्या वाढते, १८.५६; वाखाण थांवा चढलें १३.११४५; वानीं चढे १८.१२०, विष—१६.२३५, सल—१०.२४८, हाता—, कळतो, १३.४, हातु—, मिळतें, १७.२६७; हातु चढलें १०.१३०, १३.२१५; चढे ना उहटे १५.३५८; चढे वोहटे १३.६६३; वोहटे ना चढे १५.११९. चढावा, वाढ, हळा, मृत्यु ही चढावा करुनि ११.३८३; सुखासि चढावा १२.१७२.

चतुर—बुद्धिमान, कुशल, चौकस. आत्मचर्चें चतुर। यन्त्रवि वेडा ॥ १३.२११. १३.८२९, १३.११२४. चतुर चित्ताचे वापे निरोलले ६.४८७; कृष्णचरणचतुर ११.६९१; चतुर-चकोरचंद्र, बुद्धिमंत हेच चकोर, त्यांना आनंद देणारा चंद्र, १०.४; चतुरचित्तचमत्कार, बुद्धिमंतांच्या चित्तास चकित करणारा, यादवे-श्वर १०.४७; चतुरनाथ, अर्जुन, १३.३६८; श्रवणसुख चतुर (श्रवणसुखचतुर) १६.१२३. चातुर्य—एथ चातुर्ये सिहाणें जालें। १.३५. १०.४५, १३.१९१; चातुर्यकलाकामिनी १.२१; चातुर्य-चंद्रगगन, बुद्धिमत्ता हाच चंद्र, त्यास संचार करण्यास वाव देणारें आकाश, चित्तास उद्देशून, १४.१५६; वाक्चातुर्य १८.१७२८.

चंद्र—पृथ्वीचा उपग्रह, योगांतील इडा नाडी, अमृत. चंद्र संपूर्ण एकाधी वेल। ते सदा पुरते ॥ ९.२०३. कां उदैलेयां भास्वतु। चंद्र जैसा खद्योत। १४.१३. गगनिं मीं पांडुसुता। चंद्राचेन मीलें अमृता। भरला जालां चालता। सरोवर ॥ १५.३७१. जैसा अभ्रिचा वेगु कोल्हें। चंद्रां मानी ॥ १८.३८८. १.६०, २.२९७, ४.२३ (२), ५.९१, ६.२९, ८.१३६, ८.२२७, ९.२९(२), ९.११४, ९.१२२, ९.२३३, ९.३२१, ९.३७५, १०.१०७(१), १०.१८५, ११.१८९, ११.२०९, ११.५७१, १३.७८, १३.१३८, १३.१०११, १३.११४६,

१४.३४३, १५.३५४, १६.७४, १६.२३६,
 १७.२२५, १७.४२१, १८.१४, १८.५२,
 १८.२७१(१, २), १८.२९१, १८.३४२,
 १८.३८६, १८.५४३, १८.८५०, १८.१००६,
 १८.१०९९, १८.१११७, १८.१५१०,
 १८.१६१३, १८.१७२७, १८.१७६९. चंद्र
 क्षयरोगी ९.४९७; चंद्राचें जीवन, चंद्राचें
 शीतलपणाचें अस्तित्व, १३.९२१; तारातें चंद्र
 करितां, तारे व चंद्र वनविणें, १८.१७५६;
 तारांमाझि मी चंद्र १०.२०३; पितृपशु पोखतां
 चंद्रां अंशु १६.१०६; व्योमिचा चंद्र जलीं
 १४.३०७; चंद्राचिया संनिधी १८.१३०३;
 चंद्रासि उमाणें घे, चंद्राची बरोबरी करतो,
 १३.११५२; चंद्राचें पीवळें लोपे १८.१३८४;
 चंद्राभूत, योगमते मस्तकांतील अभूत, ६.२४७,
 चंद्रांत कल्पिल्लें अभूत, ११.९६; चंद्रादि तेजें,
 चंद्र व इतर ग्रह व तारे, १४.४६; चंद्रोदहं
 १८.७३२, १८.१५९५; चंद्रोदय ४.२३(१),
 १५.४१०; चंद्रकर, ११.२४४; १८.४०३,
 १८.५०५, - कला, कला पहा, - कांत, चंद्र-
 किरणांनीं द्रवणारें रत्न, ९.२९(१), - किरण
 ५.१०६, १३.२८८, १८.१५६८, - तारांगण
 १५.५४७, - प्रभा १४.२१०, - बिंब, बिंबणें
 पहा, - रेखा, पाडव्याची चंद्रकोर, १५.४३७.
 चंद्र व सूर्य—चंद्रार्क १५.२८२; चंद्रचंडा(डां)शु
 ११.३०६; चंद्रसूर्य १५.२८०, १५.२८१,
 -संपुट, इडा व पिंगळा या नाड्यांचें संगमस्थान,
 १३.५०७, - र्यादि १५.२७९; रविचंद्र
 १७.२७१; रविचंद्रादि १५.१९३; रविचंद्रें हीन
 १४.२४३, चंद्रत्व १४.१९४; चंद्रापासौनि,
 चंद्रापेक्षाही, ९.२४; चंद्रवेन्ही, चंद्रापर्यंत,
 ८.२३३; चंद्राहूनि, चंद्रापेक्षाही, ९.४८३;
 आनंदचंद्र, योगांत ह्या चंद्राची सतरावी कला
 कल्पिली आहे, सं. वा. श. पहा, १५.५३९;
 चतुरचक्रचंद्र, चातुर्यचंद्रगगन, चतुर पहा;
 पूर्णचंद्र, पूर्ण पहा; पूर्णिमाचंद्र १५.४५;
 भक्तचक्रचंद्र, भक्त हेच चक्रोर त्यांस आनंद
 देणारा चंद्र, ६.४८३; रामचंद्र १०.२३५,
 श्री—१८.१७८३; श्वेतचंद्रचोखडी ११.१३६;
 सचंद्रीं तिहीं, नक्षत्रांसहित चंद्रानें, १८.८५५;

स्वबोधकुमुदिनीचंद्र, आत्मज्ञान हीच कुमुदिनी
 तिचा विकास करणारा चंद्र, १८.५१७;
 स्वयंबोधकुमुदचंद्र १८.७२७. चंद्रमा—कां
 चंद्रें चंद्र(द्र)मेयांसि खेंव दीवळें। १०.१०७(२),
 जेयाचेनि अमृतें चंद्रमा। निववी जग ॥
 १८.१७०२, ९.४८२, ११.६१७, १३.१००२,
 १८.९६४, १८.१७७७; मंडल आणि चंद्रमा
 १४.४०१; चांद्र, चांद्र, पहा.

चंद्रिका—चांद्रणें, चंद्रप्रकाश. वांचूनि चंद्रिका ते
 ठेली। चंद्रीं चि आहे ॥ ८.१३६. जलीं चंद्रिके-
 चिया पसरति वेली। ते वाडि चंद्रें नाहिं जेवि
 केली। ९.१२२. वेडेया चंद्रा चंद्रिके; निमलणें
 आहे ॥ १८.२९१. चंद्रु चंद्रिका धवलिल।
 १८.८५०. चंद्रु तेथ चंद्रिका। १८.१६१३.
 १२.२०३, १३.९१३, १५.३५४, १५.४६५,
 १५.४६६, १८.११४४. सोनेयांची कां चंद्रिका
 १८.४४१, चंद्रिका हा पाठ चंडिका ऐवजीं
 आला असावा, ज्ञानदेवी - 'सोनेयांचिया
 चंडिका' १८.४४४.

चपल—चंचल. दशा मना फिर चपल चि।
 स्वभाओ गा ॥ ६.४१७. मन केतुलें चपल
 ६.४२५. अचारलयधर्में १६.१८४.

चमत्कारणें—आश्चर्यचकित होणें. ५.१६०,
 ७.१८९. चमत्कारौनि १.७०. चमत्कार
 १७.१६१, ज्ञानदेवी—'चमत्कार' १७.१६२.
 चमत्कार, नवल, आश्चर्य, ५.१३, ६.२९६,
 १३.४२४, १८.१५९९; चमत्काराचां महार्णविं
 ११.२२७, -चें वेलाउल १३.९८९; शब्दाचा
 चमत्कार १५.१५; चमत्कारें अवधान ठकलें
 ७.१९५; चतुरचित्तचमत्कार १०.४७, चतुर
 पहा.

चरणें—(१) चालणें, हालणें, आचरणें, संचार
 करणें. देखें बोलिवा इंगल न चरे। ८.८८. न चरावा
 जो मारु। आचरे जो ॥ १३.७७४. विषयो ढालें
 चरों पाहे १६.४५१. चराचर—सजीव निर्जीव
 सृष्टि, स्थावर जंगम वस्तु. हें चराचर आवधें। जिये
 प्रकृती आंतु सांठवे। ९.२७७, किंबहुना चराचरीं।
 ईश्वर मी ॥ १६.३५१, १.१२९, २.२३९,
 ३.१३६, ५.८२, ६.९७, ६.४०३, ७.१३४,
 ९.९२, ९.१३१, ९.२१०, ९.२१९,

९.२६९, ११.१८०, ११.१८७, ११.३६९,
११.४३२, ११.५०१, ११.५२०, ११.५५४,
११.५८४, ११.६८०, १२.२११, १३.५०,
१३.३४८, १४.१७७, १४.३४६, १६.३४८,
१७.३०५, १८.१४५८, १८.१७६८; जे
चराचर भूतां माझि असे १३.९०८; भूतें हिं
चराचरें १५.३७०; हें एकलौतें चराचर
१४.१०९; आह्मा आणि चराचरां १४.१२०;
चराचरैक्यभाग्य ८.२६६; चराचरपण ८.२५;
चराचरपरमगुरु १०.४७; सचराचर ११.३४९;
सचराचरीं ११.२४, हा सचराचरीं चा अपपाठ
असावा, ज्ञानदेवी — 'चराचरीं' ११.२४.
जलचर—जलचर जलाचा आभार धरी । १०.६५,
जिये सागरीं जलचरें । संचरति मंदराकारें ।
१८.१६९७, ३.११७, ५.१२१, ११.४३१,
१२.१६५(१, २), १६.१६७, १६.३१६;
जलचरां उदधीचें मान १०.६५; जलचरां माझि
१०.२३५; निशाचर पहा; सहचर १७.३३.(२)
पशुपक्षांचें गवत, दाणे इ. खाणें. तुम्हीं बकाकरवि
चांदिणें । चरौ पाहा ॥ ११.१५६, ना गाय चरे
लेंगरीं । ११.६२५, १५.२६६. चरौनि आला,
चरत आला, १३.७६२, — राखे १८.६६५.
चरणें—सेलियेचें चरणें १६.२८६. चरणें पहा.

चरित्र—कृत्य, आचरण, जीवन कार्य, इतिहासांत
लिहिण्यासारखा पराक्रम. परि तेयाचें हिं चरित्र ।
आयिकति जे ॥ १२.२२४. ३.१५, ४.३८.
भक्तिचरित्र १२.२२५.

चर्चणें—(१) उटी लावणें, माखणें. चंदनातें
काह्सेनि चर्चावें । १०.१२. आंग वरि चर्ची ।
जनातें वंची । १३.६५९. जेवि चंदतु निजें सौरभ्यें
चर्चिला १८.८५०. (२) वादविवाद करणें.
मवे ना चर्चें । १३.११०८. चर्चा—स्मृतिची चर्चा
१३.८३०; आत्मचर्चा ९.२०९, १३.२११,
१३.८२५; गुरुचर्चा १३.४४३. अचर्चाचिन्ह,
हा पाठ अचर्चा चिन्ह असा घ्यावा १३.९९६,
ज्ञानदेवींतील 'अचर्चाचें चिन्ह' १३.१००२,
या पाठांनें अर्थ उघड होतो. अचर्च्य—बोलु
निमालेपणें विवरी । अचर्च्यातें ॥ १५.४३५.

चर्या—चालणें. आणि चर्यें लागि पांगुला । पासौनि
मंडु ॥ १३.४५५.

चलणें—चालणें, व्यवहार करणें, हालणें, चलणें.

जेयाचेनि सन्निधानें । विश्व चले ॥ ८.८५. विश्व
चलित असे जेणें । १२.११८. धीरापासौनि चले
१३.६८३, घैयें(यें)—१३.१४८, नावोडेनि—
१८.३०७, लोकु—८.१८५ (२); न चलजे
१४.३३९; चले ना ढले १२.४५; टले चले ना
१४.३३७; न चले ११.१७०, १८.१२८६;
चलों नेंदी १३.२८१; वारेयासि वायु कैसा
चलला, वाय्याला वायु कसा चालना देतो,
११.३५२; चलला वायु वाहुटली चेटे
१८.६६३; न चलतां सूर्या चालणें ४.९८;
नचलत—जैसा नचलतेनि रवी । लोकु चले ॥

८.१८५ (१), ज्ञानदेवी—न चलविते न रवि ।
लोकु चाले ॥ ८.१८७. चल, चालणारें,
अस्थिर, चालना, हालचाल. चलां कल्पतरू(रू)
चे आरव १८.१७७६; चलां होडनि हींडजे
३.६०; चल चि ठाकें, हालचाल होत नाहीं,
१६.१८२; चित्ता चलु नोहे, चित्त मात्र
हालत नाहीं, ठेव्यापाशींच राहतें, १३.४८६;
चलचित्तपानतुंडिल १८.४, चित्त पहा.
अचल—पापाचा अचलु फीटे ४.५५; चला-
चल आघवें १३.१०४९; निगमाचलशिखरीं
१७.३३१. निश्चल पहा. चलन—अनेकधा
कल्लोलीं चलन हांत १४.२८७; चलन-
चलनात्मक १३.४८९.

चलवलणें—हालचाल करणें. चलवलजे अनिलें ।
तें देखेनि जी बलें । १४.९, ज्ञानदेवी—'दैवि-
केनि'. चलबल—हे चलबल काहसी । ११.४४५.

चलवल—हालचाल. चलवलेचेनि मोहें १५.३४१.

चली—लहान लाट. अहंकाराचिया चलियां । ७.७३.

चवक—भीति, धाक. पाहांतां देवां हिं चवक
पडे । ११.३३४.

चवडा—पायाच्या बोटंजवळचा भाग. मोकलेयां
पांयांचा चवडा ६.७८; मोकलां हिं चवडां
१८.३९०; चवडा पसरूनियां १३.६५.

चवर—चवरी. चवरधर १३.४१७; चवरी—
चवरि हान बीजणा । १३.४३३, मोकली चवरी
१८.३२५;

चवरें—शिखर. ६.५८. ब्रह्मरंध्रिचें चवरें १२.५५;
लोकाचलाचें चवरें ८.१५२.

चंवलणें—चावळणें, वडवडणें. १६.३६३.

चवि—चव, रुचि. अमृताची चवि ४.१८१.

चाउडी—चावडी, कोतवालाची कचेरी. चाउडिये न्यायान्या० । निवडी वेदु ॥ १६.२९३.

चाउदस—चतुर्दशी. सं. वा. श. पहा.

चाक—रथाचें चाक, कुंभाराचें चाक, लक्षणें फेरा दाखविण्यासाठी. नाना चां(चा)कि भांडें जालें । १८.४२४. जन्ममृत्युचां चाकिं सुदलें १३.१०९७.

चाकला—चांस, तुकडा. संतोखाचे चाकले अखंड चवली ९.१८०.

चाखणें—चव घेणें. बुद्धिविया जीभा । बोलाचा न चखतां गाभा । ७.२०२. चाखतां शब्दाचें रूप न मुळें चखतां असें झालें आहे. चाखविणें—स्वादे चाखविजता स्वादु । १५.५१३.

चांग—चांगलें, उत्तम, शूर, चांगल्या प्रकारें, चांगल्या रीतीनें. चांगाचे दांत बैसले । १.१३५, ज्ञानदेवीतला 'चांगाचे' १.१३५, पाठ ग्राह्य वाटतो. मग ज्ञानविधि चांगा । वृढां होइजे ॥ १३.८५८. तेथ चांग जाली । माझी सत्ता ॥ १४.११४. एकु सर्वांगि पुरता चांगु । १५.४४२. संवचोरां मैत्री चांग । जंव न पविजे तें दांग । १८.२४८, ज्ञानदेवी 'संवचोरामैत्री' १८.२५०. ३.२७१, ४.९३, ४.१५४, ६.४४१, ७.११, ८.२३५, ९.८६, ११.५८, ११.५४२, ११.६१३, ११.६४२, ११.६९४, १२.१४१, १२.१५५, १३.४९, १३.१९२, १३.४७२, १४.११, १४.४४, १४.८१, १४.१०४, १४.१८५, १६.२६, १६.१३५, १६.२१२, १६.२९१, १७.२६२, १७.३८५, १८.७१, १८.१७४, १८.४२९, १८.५४५, १८.६४९, १८.१०३३, १८.१४२३, १८.१६२७. चांग अवधान १८.७२९; चांगें अवधानें १३.१८३, —आदरें १३.१०३८, १६.४६४, —प्रज्ञाबलें १७.२३८, —श्रोत्रबलें १४.२४२; चांगी परी १७.३८८; वरि मेलें चांग, मरणच बरें, ४.१९१; सलग्नीचा चांगु ११.३२; मोती फोड्डुनु चांग सांधितां १८.२०; चांगु फीटला आहे ५.६५; चित्तासि चांगु करि ८.८०; मना चांगु आला ६.३३३; चगाचें अंतःकरणें वीळं करी १३.६६८; चांगीं अधिष्ठावा १८.९१८;

साधारणु आणि चांगु १८.२८९. चांगाचांगी १८.६३५. चांगावा—वें, चांगुलपण; चांगावेया—स्तुती तरि घडजे चांगावेया । १६.१८, स्तुतींत चांगलेपणा आला तर; चांगावें १४.३८५, १६.१९६, १८.१२२४.

चाचर—बोलतांना होणारा अडथळा, बोवडी, धडपड. उमेठा चाचर मांडतां १८.१५८८, उमेठ पहा.

चांचल्य—चंचलपणा. जो चांचल्यें भावंड । मर्कटाचें ॥ १३.६९०. १३.१०८.

चांचु-चू—चांच. चांचु—तरि मदली दूधी हेंतें । चांचु जेसी ॥ १६.१०८. चांचु वेन्हीं १३.४००, चांचुवेन्हीं १.६८; चांचुवडा, चंचुपुट, चकोर चांचुवडे पसरीति १३.३२५; चांचु वेंची आगरडे, चांचेच्या टोंकानें निराळे करतो, १४.२०५, ज्ञानदेवीतील 'चांचूचें चि आगरडें' १४.२०७, हा पाठ वें व चें या अक्षरांच्या साम्यामुळें आला असावा. चांचू—चकोरें...चंद्राचिये कडे चांचू करिति ९.२३३.

चांचोड—चंचुपुट. चांचु, चांचुवडा पहा. चांचोडाचेनि सांडसें, चांचेच्या पकडीनें, चिमट्यानें, ९.४४.

चाटणें—जिभेनें उचलून पुसून घेणें, खाणें. आवालुपं चाटिति ९.१८१, —वें चाटितां ११.४२३; कुचस्वेदु चाटिला १३.५३८; दाढ दांत चाटित ११.३०८.

चाड—इच्छा, आवड, गोडी, हौस, पर्वा. पै जो जो जिये जिये देवतांतरी । भजावेया चाड घरी । तेयाते ते चाड पूरी । पुरविता मीं ॥ ७.१४०. तेयाते ते हा पाठ तेया ते ते असा अधिक ग्राह्य वाटतो. नाहिं वेदाची चाडा । १७.१९१. भोगितां चाड दूणावे । १८.७८. १.२६५, ४.१८६, ४.१९३, ७.१९६, ९.३८, ९.१३९, ९.२३५, ९.३३७, ९.४२६, १०.१२१, ११.३०, ११.८०, ११.८७, ११.१०२, ११.४३७, ११.५८०, ११.६०२, १३.१९३, १३.४५१, १३.११४३, १८.१४७९, १८.१४८४. आपुलिये चाडे ३.५१, ४.८३, ५.३, ९.२३३; जेयाचिया चाडा ६.४७४, देखावेया—११.२०३; विसंवावेयाचिया—११.३६८; खलली चाड

१४.१६२, जीवीं चाड उपजे १०.२३९; जीवं चाड बांबोनि १७.४१; चाड न करि १६.४४४, - धरी ५.१९, १४.३२९; चाड वाहांसी ६.३६०, - सरे ६.२०६. चाड... निचाड ६.१३५; निचाड पहा; सचाड १३.५२३, - पणा ११.९२. चाडैल—द्रव्या चाडैला, लाल-चावलेला, १७.३००.

चाडें—त्रीं पेरण्याचें लाकडाचें नरसालें, यांतून बीं सोडतात. ज्ञानदेवो म्हणे मीं चाडें । ६.४८९. पेरणीचें रूपक—६.४८६ ते ६.४८९ पहा.

चांडाल—महार मांगादि एके काळीं अस्पृश्य मानली जाणारी जात. स्त्रीमदिरोसिं चांडाल १६.१७५; चांडालादि निकृष्टां दोपजातींचा १५.१६८.

चांथी—चुथडा, बडबड. आणि ईश्वराच्या खंती । नमुदिया करिति चांथी । १६.३१२. अर्वाचीना चांथी १३.४१; चित्राची चांथी १८.२६१.

चांद—चंद्र पहा. जैसा चांदु कां उदकिं । उदकातीतु ॥ १५.३१६. हा जलिं चांदु हान जैसा । समूठ गा ॥ १५.५२०. १५.२७६, १५.३४७, १५.३६७. चांदां(दा)चीं फळें, चंद्राचीं प्रतिविंबें, प्रकाश न देणारीं व सहज नाहीशीं होणारीं या अर्थी; ११.४५९, ज्ञानदेवी - 'चित्रींचीं फळें' ११.४६४; चांदिं ऋक्षें जैसिं १५.२८२, ज्ञानदेवी - सचंद्रें ऋक्षें जैसीं । १५.३१४; चांदपण १५.४७६.

चांदणी—तारा. चांदण्यां ११.४२६, १६.२.

चांदणें-चांदिणें—चंद्रप्रकाश. चांदणें—चकोरें विण चांदणें चि नाहिं । ९.२३२, चकोर चांदण्या-साठीं तळमळतो म्हणून चांदणें प्रकाशतें कीं काय ? चांदणें चकोरालाच काय पण जगाला निववितें हा चांदण्याचा स्वभावो चि कीं. ज्ञानदेवी - 'चांदिणें' ९.२३३. चांदिणें—हारतळा चंद्रु जैसा । चांदिणेन ॥ १७.४२१, तातल्या जगा कारणें । चंद्रें हिं वेचिल्लें चांदिणें । १८.१७६९, ९.२०, ११.१५६, १३.३२५, १६.२६५, १८.५०५, १८.८६६, १८.१७२७; चांदिणे-यांचा पडिभर १८.२८४; चांदिण्यांतें पीवळें ह्यो ९.१४०; आणि आणि चांदिणें ४.१९८; उन्मेळचांदिणें तार ६.१३४; चांदिणां, चांद-

ण्यांत, १५.२४०.

चांद्र—(१) योगांत वर्णिल्लें मस्तकाच्या ठिकाणीं असणारें चंद्रामृत. जेव्हाहि कुंडलिणी चांद्र पिष्ट । ६.२५९. (२) चंद्रासंबंधीं. चांद्रायण—एका घांसापासून पंधरापर्यंत शुक्लपक्षांत व पंधरावरून एकापर्यंत कृष्णपक्षांत, आहार चढवीत व उतरवीत महिनाभर चंद्राचें व्रत करणें. चांद्रायणें मासोपवासिं १७.३६१.

चांपा—चाफ्याचें झाड. चांपाचो पौलीं पूजिला, हा पाठ चांपा चांपौलीं पूजिला असा ध्यावा, १८.८५०(१); चा(चां)पेगोरीं ११.१३५. चांपौल, चाफ्याचें फूल, कळी, १८.८५०(२).

चाम—चामडें, कातडें. चामाचे डोले १८.४३४; चामल डोले १८.५७०.

चामर—चवरी. छत्रचामर ९.४७१.

चारणें—चरावयास देणें, स्वैर सोडणें, फिरणें. मन सेलियेचनि तोंडें । सेव चारी ॥ १४.२२७. कां उमैं सेत चारिलें । पीकावेया नुरे ॥ १७.२४७. १३.४००(२), १३.७६९, १७.२८४. इंद्रिय-षड्पदाचारी, इंद्रियरूपी भुंगा, १८.१२९२. चारा—अवधानाचा चारा ९.२६, ब्रह्मरसाचा - ११.६७, मकरंदकणाचा - ११.१५८; व्याधाचें चारा घालणें १३.६६८; हिरव चारीं, हिरव्या चाण्यानें, १३.११८; हिरव चारिवें मोरूं, हिरवळ खाणारें गुरूं, १३.३१४; चाराचारी १३.४००(१), हा पाठ चारा चारी असा ध्यावा. चारु—(१) चारा (ना.), वसोवा चारु घातला १७.२८०, (२) सुंदर (वि.), चारुस्थल, ६.७२.

चालणें—जाणें, मार्ग क्रमणें. तो चालिळा संगें न चले । ४.५८. जैसें न चलतां सूर्या चालणें । ४.९८ (१). लोह चाले तरि चालो कां । ९.११५. गंगा काजें विण चाले । १३.५२७. चालवी-तेया सूत्राचेनि चाले । १८.१७४७. ४.११०, ६.२७०, ७.४७, ९.२८२ (२), १३.२४८, १३.२६२, १७.८६, १८.६२२, १८.१०३७, १८.११७४. चालत ५.४४, १३.१९६; अनारिसें चालत देखों, आडमार्गानें जातों असें दिसतें, ३.२२७; भेदाची कास धरुनि चाले १८.५३५; चालतसे १०.२८५. चालता, फिरणारा, चालता सरोवर १५.३७१; चालते

कीर्तिस्तंभ १६.३१८; चालतें गिरिदुर्ग १.९४,
- ज्ञानाचें विंब, मनुष्यांतील बुद्धिमत्त्व, १०.७५;
चालतें अथवा थिर १५.४४६; चालतेया
१७.३९२; चालतां - १.२३७, २.१८७,
६.१५८, ६.४३८, १३.२५५ (तां),
१३.४४९, १८.२५२; चालति—पाए चालति
१८.७६१ (१); चालावें १२.६४, १८.९३३,
१८.११६४(२), १८.१६९२ (२,३); चालिं,
तूं आचर, कुलधर्म चालिं १२.११६; चालिजति
२.२६१, ३.२४१; चालिजे ६.३५०,
६.३८९, ६.४४३, १३.४८९, १८.३०७;
चालिता—चालविणारा, जगा चालिता ९.२८२
(३); चालितां १३.१६, १३.४८६, १४.२८३,
१५.१३४, १८.४९४; चालिलिं १७.३८५.
चाली, (१) चालवितो, ७.१२६; (२) चालि-
ली, चाळा, हालचाल, १३.२६०, १७.६;
चालिचिया वादी १८.१०९६. चालं—देह चालूं
१२.१४५; चाले—उताणा चाले १३.७१४,
वोणवां - १७.१०१; चालेया भूलौनियां,
चालण्याचें विसरून, १८.१५४०; चालों—
चालों नेणजे २.२२३, - लाभे १६.४३५, -
विसरले ३.५७. चालणें—दोहिं चरणिं एक चालणें।
१५.४२१, राजहंसाचें चालणें। भूतालिं चालावें
कवणें। १८.१६९२ (१), ४.९८ (२), ६.१५९,
१३.२५०, १८.७६१ (२), १८.९२८,
१८.१३४९; चालणें जें चालावें १८.११६४
(१); जें चालणें वेगावत जाण १८.१५३.
चाला, उठाठेव, चाला न करिती ११.३४.
चालु, छळ, उपहास, १३.२७०; चालवणें—
मियां चालविला ९.२८२ (१).

चावटै—बडबड, थट्टा. चावटै करितसें बालमती।
९.१६.

चावलणें—बोलणें, सांगणें. जे चावलले बोलली।
शास्त्रांचिया ॥ १७.३५३. ६.११८, ६.२७४,
९.४०, ११.५८१. न बोलणेनि चावले
१८.१०१७; स्पष्ट चावललां १६.४५.

चि—च पहा. अनेक उपयोगांपैकीं कांहीं येथें दिले
आहेत. आतां चि, या क्षणीं, १२.१७; आपण
चि, स्वतः होऊन, १८.४५४; आपणचि
१८.४४८; ईश्वरू चि, सुद्धां, १८.६२; उदक

चि किं ८.२४७; एका गौतमासी चि गंगा,
फक्त गौतमालाच गंगा, १७.९०; कर्मांचा च
(चि) ठाईं ६.६४; जाये चि ना ६.४६;
तूं, तें, ते, तो, चि १.२, १.३, १.४,
१.१०, १.११, १.१४, १.१५, १.२७(१),
२.३०; तें चिये, तें चि ये असा पाठ ध्यावा,
६.३; ते ठाईंचि(चें) चि १०.११४; तेणें चि
५.३१ (२); तेथ ठाईं चि ६.२९७; तेया चि
५.३१ (१); दोनी चि जी वाटा १२.२४;
नाहिं चि होण, नहिंसें होतें, १२.१०८;
बापातें चि जेवडें लागे ९.१५; ब्रह्माचेया चि
आंगा ६.२५; भलेतेयासी चि १८.१७२६;
मियां चि भरे १८.१२६३; मी चि होंसि
१२.१०९; या चि लागि १८.१५३५; रसु चि
हा आमचा ६.१७ (१); वायां चि १.६७;
श्रीगुरु चि १.२७ (२); सुखोपायें चि अवगम्य
९.५४; हा तो चि कां होईल ६.१७ (२); हे
चि सेवा १८.९०९.

चिकित्सा—त्सिका—चौकस विचार. चिकित्सा
१३.२२६; हिंसा निवारावेया चिकित्सिका केली
१३.२२५.

चिखल—मातीचा गारा, रेंदा. हे चिखलेंविण
रोविति। ३.२५४. परि पराग सेविजे भ्रमरी।
परी चिखलू चि उरे ॥ ९.५७. १३.६६५,
१६.१४१. चि खलु, चिखलु असा पाठ ध्यावा,
८.२१३; श्लेष्माचां चिखलीं ८.२१५.

चित्—शब्दास जोडून, चैतन्य, ब्रह्म, ज्ञान या
अर्थी. चिदाकाश १८.९६९; चिद्रागन भवन-
दिवा, चैतन्यरूपी आकाशगृहाचा दिवा, १६.६;
चिद्रैख १८.१०३४; चिद्रमर १६.४;
चिन्मात्र, ब्रह्म, १७.३८१, १८.९७१; चिद्रत्न
१८.१२१३; चिद्रूप, २.३६८, १८.४५४;
चिद्रुत्ति, मायेंतून निवालेलें पहिलें महातत्त्व,
१५.९३, सर्वभूतांच्या अंतरीं असणारी ज्ञानवृत्ति,
१८.१२९०; चित्सूर्य, श्रीनिवृत्तीस उद्देशून,
१६.१७; सच्चिदानंद, सर्व ठिकाणीं स्वतःसिद्ध
असणारा एकच, १५.५२९; सदेह सच्चिदानंद
१८.१६२४.

चित्तणें—मनांत आणणें, विचार करणें, योजणें.
परि मूर्खपणें नेणसि। न चितावें तें चित्तिसि।

२०१०१. जरि चिंतूं ह्मणों आववें । तरि चिंतणें न घडे ॥ १००१७१(२). २०१८०, २०२२७, १००१७१(१), १००१७३, १३०७७१, १४०४०९, १७०९९, १८०१४०३. घातु चिंतुं येइल काइ २०४४; चित्तें मातें चिंतीत सांते ९३३३; मनीं विरुं चिंतावें १०१४; मनें घातु न चिंतावा १०२२५; चिंतौनि ठेवी १३०५७९. चिंतणें १००१७१(३), १२०४३. चिंतन—स्वचिंतनीं पडिली १८०१००७. चिंतवणी ९३३४, १६०३३०, १८०६३५. चिंता ६०४४५, १७०२७४; चिंता वाढवीति १६०३३१, —वाहाति १६०३२८; अवसर-चिंता १४०४०६, मृत्यु—१३०७३५, व्याधि—१३०७६६; येकिही चिंता १२०९४; संवसारिची चिंता १२०८५; चिंतारत्न, चिंतामणि पहा. अचित् ८०१९३, ज्ञानदेवी — ‘अचिंता’ ८०१९५; अचिंत्य ८०८७. चिंतवणें—जीतें नाहिं तेयाचें चिंतवी ९०४९९, जें जिवंत नाहीं त्याची सुद्धां चिंता करविते.

चिंतामणि-णी—सर्व इच्छा पुरविणारें रत्न. कां चिंतामणि जालेयां हातीं। सदा विजयेपण मनो-रथीं ॥ १०२४. १००१४४, ११०५७२, ११०६१६. चिंतामणिची खाणि ११०५३३, —चे गुण ६०२१, —चां धवलारीं ८०६, —चेया भूमिका ९०३१९; आडलला चिंतामणि ९०३०१; चिंतामणि हाता चडे ३०२३; अर्थचिंतामणिचा कलखु १८०३०; चेतवा(ना)चिंतामणिचे गांव १८०१७७६, गांव पहा. चिंतामणी १८०१६५५; चिंतामणी आडलिजे २०१९४. चिंतारत्न—मीं चिंतारत्न तूहें। असतां हातीं ॥ १८०२८०, १८०१६२२, १८०१७५५.

चिंतारणें—चित्र काढणें, रूपरेषा काढणें. जें सुखें चितारूनियां। फलति दुःखें ॥ १४०२६०.

चित्त—मन, अंतःकरण, भाव, बुद्धि, ध्यान. अति हळुवारपण चित्ता। आपूनियां ॥ १०५७. तूं अनुचिता चित्त नेंदिसी। २०८. जें मोहें येणें चित्त। व्याकुल माझें। २०५५. तैं चित्त चैत्य-त्यागें। मातें चि भजे ॥ १८०१२६१. २०१७९, २०२२२, २०३३८, २०३६८, ३०१५, ३०२०७, ४०४०, ५०८५, ५०१४७, ५०१५२,

६०८, ६०३३१, ६०३६९, ६०४८७, ७०१७७, ८०८०, ८०८१, ९०५१, ३०१९२, ९०४२३, ९०४५९, १००१८२, ११०१८५, ११०६४७, ११०६४९, ११०६९२, १२०१०४, १३०३०६, १३०४९२, १३०६९७, १३०८०५, १४०१५६, १४०४००, १४०४०९, १५०११२, १६०३१२, १७०३६७, १७०४२८. चित्ताचें आंग १६०९०; चित्ताचेनि कपोलें ९०१७९; चित्ताचें चैतन्य ८०८४; चित्ताचां पाउलीं १०३०६; चित्ताचें समत्व २०२७३; चित्ताचा सांघात ८०९४; उताविल चित्त ११०८६; नेणतेयांचेया चित्ता ५०३; पिशाचाचें चित्त ५०५७; बालाचां हिं चित्ति १६०११२; महापुरुषाचें चित्त १३०७८८; मायेचें चित्त ५०१६९; वावळेलें चित्त ९०५२२; चित्त आडलु नेघे १३०३५८; चित्त आराधी १३०७९१, —उवाडलें ५०१६१, —उसासे १४०२४८, —कळी १००७९, —गेलें आहे १४०२५१, —माझां ठाईं जडलें १८०१२६२, —थिरावे ६०३८०, —दाटेल १३०८५३, —दीजे १८०१२४, —दे १८०९२, —देआल ६०१४१, —देई १०८३, ३०१८८, ४०१८४, —देइतो ६०३३६, —देई ४०३४, ५०७०, ६०३३२, —देउनि २०२६७, ३०१८२, ५०६१, ५०१७८, ६०१३, ६०७०, ६०३५९, —देउनिया(यां) २०२४८, —देऊं लागला ११०४५०, —देति चि ना २०५१, —देतु १५०२८९, —देयावें ४०२१४, —देसि २०१७, —जावों नेंदणें १८०६३४; —द्रवलें असे २०२, —द्रविभूत जालें २०१८३, —न दते ६०३६८, —निघडें जालें ४०१६७, —निर्वृज होउनि जात ११०२९३, —नेंदितु १६०२८०, —बांधलें ११०६२५, —बोधे ३०२०, ५०१७५, —भेटों निगे ६०३६५, —भ्यालें १२०२१, —माझिवडें करुनि १८०९५६, —मियां चि भरे, १८०१२६३, —राहलेयां ८०११२, —रिगतां १२०१०९, —लया जाये ६०३८५, —वरी ११०६७५, —आत्मेयातें वरील ८०८२, —सुये १३०५०७, —सूनि १२०३६; चित्ता आडवला ६०१०४, —उपरति होउनि २०१७२, —चलु नोहे १३०४८६, —वायां चि धिंवसा

उपनला १०६७, - नाठवें १००१९१, - काहीं नैये १००१४१, - पालडु नाहीं २०२९८, - भेडु नाहिं १३०६००, - आति झनें येयो देसी २०९९, - येचिना (ये चि ना) ४०३५, - अभिमान झनें रिगों देसी ३०१८४, - संतोखु आपजैल ३०२०५, - सद्यता उपनली असे १०२०५; चित्ताचिआ सायेवाटीं घेआवें ६०४९१; चित्ति अहंते ठाऊ १५०३६४, - उड्रेगु नाहिं २०२९४, - उवाइला २०३७२, - घर बांधणें १३००८५, - घातु धरिसि २०९८, - न धरिजे ११०४६८, - विचारी २०३०, - जेहोंतें २०५२, - ह्यणतु असे ११०६९५, - ह्यणे २०८४; चित्तीं धरनि १८०१५९६, - न व्हाये १८०१४०७, - जुटी १६०७७, - पैठें केलें १८०१५३१, - प्रतीती आथि १२०२७, - भावो धरिला १६०५८, - वाहाणे (णें) १८०८३४, - सले ना १३०७३०, - सुचावा हे, हा पाठ सुचा वाहे असा ध्यावा, १८०६८४, ज्ञानदेवी - 'शुचा वाहे' १८०६८७; चित्तें अपले ९०३३१, - तोखणें १६०३४५, - निश्चित जालें १६०३३३, - भरवसा बांधौनि ९०१५१, - न भेदें हो १४०११६; चित्तें वाहांति ९०३५२; अखंडें चित्तें १४०३७९, अनन्यगतिकें - ९०३३३, अहेतुकेनि - ३०९२, उवाइलेनि - ११०६२६; एकचित्तें १८०१५३०; एकाग्रचित्तें १३०७९६; एकें चित्तें १३०४७९; तनुवाचाचित्तें ८०१९०; तोखलेनि - १६०५२, थिरावलेनि - ८०९०, देहें वाचा - १६०८४, १७०२३७; सानुरागें - ११०५१८, सुखावलेनि - ९०२३०. चतुरचित्तचमत्कार १००४७; चलचित्तपानतुंडिल, चंचल चित्ताचें पान (नाश) करुन तुंडिल झाला आहे असा, १८०४; चित्तंइंद्रियांची तांडी १५०३३२; चित्त-चतुष्टय, चित्त, मन, बुद्धि, अहंकार, १५०९६; बुद्धि...मन चित्त अहंकार १८०४९५, अंतःकरण पहा; परचित्तलक्षणाचा राऊ ५०१६२; भक्ति-चित्तगंगा १८०१२१६; चित्तक्षोभ १६०१९६; चित्तपण ६०३६७; चित्तवृत्ति-त्ती ३०१८३, ११०६२३, १२०१२२, १३०४९४, १६०८१, १७०११६, १७०१७२, १८०१२५५; चित्तहीन ९०१७७; दत्तचित्त ६०३८, १८०६२७; सुचित्त

१२०१७५. चित्ताथिला, चित्त असलेला, १८०१७११.

चित्र—(१) रेखांनी, रंगांनी बनविलेली आकृति, दगड किंवा मार्तीची आकृति पहाणि ठेलेयां भीति। चित्राची कीजतसे चांथी। १८०२६१. नाना मुग्धां पडु लपे। दाडनि चित्र ॥ १८०५४१. १२०२२४, १६०१३१, १८०५२९. चित्रिचें पाणी हुताशु १८०४४३; चित्रिचे सिंहाडे ११०४६९; चित्र उमटे ११०१८०, १५०४११; संसारचित्र उमटे ५०१५५; चित्रफल, गेणमातीचें बनविलेलें फळ, १३०४६९; अन्यथाज्ञानाचें चित्र १८०४५७; पुणें आकारचित्रें ६०९९; आनंदचित्रिचें लेप ६०२५६; बाहिरि छायाचित्र नटि १८०१२९४; नादचित्रांचीं रूपडीं ६०२७६. (२) आश्चर्य. तो विषय न सेवी हें काह। चित्र पथ ॥ ५०१०४. चित्ररचना, हा पाठ चित्ररचना असा ध्यावा, आश्चर्यकारक रचना, ११०२६१.

विधी—कापडाचा फाडलेला तुकडा. अविद्येच्या विधिया १८०९११.

चिन्हणें—ओळख पटविणारी खूण असणें. पेसा चिन्ह चिन्हटु। देखसी तो वि मुगटु। ३०७४ (२). चिन्ह—तर तो इहीं चिन्हीं जाणावा। श.नियां (या) गा ॥ ४०९४, २०१३४, ३०७४ (१), १३०२००, १३०६१३, १३०६५४, १३०६७५, १३०७११, १३०७६१, १४०३६, १४०२०२, १४०२१२, १४०२३५, १४०२५२, १४०३१८, १६०२६२, १७०७५, १७०३०७, १८०६९२; चिन्हाचा उदो १४०२२५; चिन्हांचा नडनाचु १३०२१५; चिन्हांचें माहेर १३०३६६; चिन्हासाजि निवाडु ६०६१; चिन्ह जाणजे २०२८८, १३०८३; चिन्हें उमटति १३०१८३; चतुर्विध चिन्ह १८०४९५, अंतःकरण पहा; ज्ञेयाचें चिन्ह १८०४६८, तामसाचें - १८०६०७, त्रिधा -, कर्म कर्ता ज्ञान यां तिहिचें, १८०६८६; दमाचें - १६०८७ ते १६०९२ पहा, निराशाचें - ३०६७ ते ३०७४ पहा, पूर्णाचें - २०३५३, प्राप्ताचें - ४०९१, ५०७०, मृत्युचें - १८०५६०; मृत्युचिन्हें ८०११९; राजसाचें चिन्ह १८०५३४ ते

१८.५४४ पहा; संतचिन्हें ६.१३९; संन्या-
सियाचें चिन्ह ५.१८; साईं दोषांचें चिन्ह
१६.२५०, सं. वा. श. पहा; चिन्हसमुच्चय
१३.८५७; अचर्चाचिन्ह, अचर्चा चिन्ह असा
पाठ व्यावा, १३.९९६; अज्ञानचिन्ह १३.७७९,
अज्ञान लक्षणें १३.६४१ ते १३.८५७ पहा;
ज्ञानचिन्हें १३.८४६, ज्ञान लक्षणें १३.१८३
ते १३.३१२ व १३.३३८ ते १३.६३१ पहा.

चिमुटा—चिमटीभर, तुकडा. जितिया मासाचे
चिमुटे । तोडिति जेथ ॥ १७.२५७.

चिमूटणें—चिमटा घेणें, आवळणें. ते वज्रासनें
चिमूटली । सावध होये ॥ ६.२२५.

चिर-रं—दीर्घकालपर्यंत. चिरस्थाइयांचिये
८.१५२; चिरं—चिरंजीवी ८.१५५; चिरंतन
२.९८.

चिरणें-चीरणें—फाडणें, आंखणें, रेखणें.
चिरणें—च्याऱ्ही आवाट चिरिले, चतुर्विध
सुष्टीची मर्यादा आंखून दिली, १३.४६; चिरिंव,
रेखलेली, १८.३२५. **चीरणें**—परि तें कमलदल
चीरूं नेणे । १.२०२, अठ्ठांटे चिरिले, वेगवेगळे
मार्ग आंखले, ७.१६५; त्वचा पाये चीरी
आलेयां हिं, सापाची कांत पायानें चुसगळली
तरीही, १६.१२५, ज्ञानदेवीतला पाठ 'ध्वचा
पायें चिरिं हालेयां हि' अधिक चांगला वाटतो,
१६.१२६. **चीरा**—घोंडा, खडक. यरिझारे चीरा
पडे, येरझार्यांच्या मार्गांत घोंडा आडवा पडतो,
मार्ग बंद होतो, येरझारे संपतात, १२.१३५.

चिलसणें—किळस, वीट येणें. तें हिं सांघों
चिलसा । झनं तुम्हीं ॥ १७.१५२. **चिलसी**
१३.५७२, १६.४१५; चिलसि घेंती ५.१२०.

चिवडणें—कुसकरणें, कालवणें. चिवडिली जैसी
बारी । १७.१५९.

चीप—लाकूड, दगड इत्यादिकांची पातळ कपची,
पाचर. चीप आतलि होंती कोंठ । १८.१५४२.

चुकणें-चूकणें—अपराध घडणें, साध्य न होणें,
अजाणतेपणें होणें, अपेक्षित कामांत कमजास्त होणें,
टळणें, टाळणें. चुकणें—विसरें आठवे तें केंसं ।
चुकौं आतां ॥ १८.१५९८, विसरण्याचा प्रयत्न
करणें हेंच ज्याचें स्मरण करण्यासारखें आहे,
त्यास आतां कसें चुकवितां येईल? न सहित

चुकणें किंवा चूकणें यांचीं रूपें चूकणें पुढें पहा.
अचुकें १८.१६४; चुकविणें १.२०९,
१.२३७ (२), ३.२३१, ३.२३२, १३.३१,
१८.१३२७; प्रयत्नेसिं चुकविजे, शक्य तो
यत्न करून चुकवावें, १८.८६३; मातें चुकउनि
९.३०७. **चूकणें**—तो चूके तंवरी चुकवितां ।
वांचिजे कीं ॥ १.२३७(१), २.२५०, २.३४९,
३.८४, ३.१५३, ८.२५१, ९.१३३,
१३.११००, १८.१४६७, १८.१७६१;
न चुकती ८.१५०; न चुकावें १३.९५९;
न चुके—तें होणें मग न चुके । भलेतिया परीं ॥
८.७१, धात्रेया ही गेल्यां शरण । त्रिदोषिं न
चुके मरण । १६.२५३, ६.४२६, ११.३९७,
१४.२३८, १५.१८१, १८.३६३, १८.७११,
१८.९३८, १८.१११६; **चूकलीं** ज्ञानें,
दिशाभूल झालेलीं मते, ९.२७३; **चूकलेया**
अपत्या ११.६५८, **चूकलेयां** त्यागाचें वेष्टें
१८.१३३; **चूकौनि** आला ७.१२४; **चूकौनि**
निषिद्धे वाटे पडे. १७.३९१; **अर्चिरामार्गु**
चूकलेयां ८.२४२; **कर्तव्यथा** झनं चूकसि
६.५४; **कर्माचा** वेल चूके १३.६८०; **निगुति**
चूके १८.१३०; **मनोभावा** न चूकजे
१८.९०९; **मातें** चूकले ७.१०५, ७.१३७,
९.३२७, —चूकौनि ९.३४८; **रसा** येवों चूकलें
१७.१५५; **वाचा** प्राणासि चूकली ११.६५५;
वाटवधेया चूकले ७.१६९; **विकारांचिया**
झुलुआ चूकौनि ७.९५; **वैकुंठा** चूकलों
११.५४०. **अचूक** १४.२९८. **चूकवणें**—
पडण चूकवावेया पुरतें । ८.७०, **संवचोर** चूक-
वितां १३.३३६. **चूकि**—दोष, अमृता ही चूकि
ठेवी । १३.११५१, **चूकी**—सोये चूकी,
युक्तायुक्ता, १३.४५४.

चुंबणें—स्पर्श करणें, चाटणें, स्वाद घेणें. तरंग
सर्वांगि तोय चुंबी । १८.११४२. ५.१०६,
७.१८८. **फल चुंबिजे** ५.१३०, —**ना चुंबितां**
१५.५५; **चुंबिजत** ७.८४. **अचुंबित**, निश्चित-
पणें, कांहीं कमी न होतां, स्पर्श न होतां ५.७,
१०.९३, १२.१०४; **अचुंबित** शांति ४.१८७,
अचुंबितां २.२३२.

चुवुकलणें—चुचकलणें. ७.१८३.

चुमलणें—बुचकळणें, बुडविणें. कुंभ चुमलनि भरिले ९.१९०.

चुरुमुरें—झणझणीत, तिखट. आधि चि द्रव्ये चुरुमुरी । १७.१४५.

चुल-चूल—तळव्यांत राहील एवढें, घोंटभर पाणी. चुल—चुलिं घेतलेयां १२.२६; चुलकिं. लहानशीं, थोडिशीं, ११.१३३, ज्ञानदेवी 'चलुकीं,' सुंदर, चमकणारी, ११.१३३. चूल—एकिं चूलीं चि समुद्रा शोखिलें । १०.३६, ९.२३५; चूला ये, चूलभर मिळालें तर, १३.१०८४; चूलोदकें. अंजलिभर पाण्यानें, ९.१३; चूल चूल, थोडें थोडें, १८.१६९३.

चूडा—मस्तक. चूडारत्न १४.३९७.

चूना—चुना. चूनेयांदुनु दासट १७.१३८.

चेइणें—जागें होणें, आणि जीव जेथ चेइले । तेथ निद्रितु जो ॥ २.३५४. कां चेउनि स्वप्ना येतां । जैसें होये ॥ १८.५२९. चेइला ५.४७, ९.२४५; ११.६४५, १३.४४, १४.३०१, १८.४०२, १८.४३३, —ली ११.६३९, —लें ९.१९; चेइ-लेपर्णी १५.२१६; चेइलेनि १४.२८६; चेइलेया नंतरें ८.१५१, १८.११९५; चेइलेयां ९.६७, ९.३२८, ११.१८८, १५.५२६, १८.९६८, १८.११०४, १८.११३४, १८.१२००; चेउनि १८.११५२, —यां २.१३९, १८.११८५. चेइरें, जागती, ज्ञानाचें चेइरें जालें १०.१०४, महानंदा — ११.२४२. चेअ, चेववणें पहा.

चेअ—जागृति, भान. ६.६९, ९.९३. झगटलें मानस चेअ नेचे ६.६३; स्वप्निचेया घाया अखदें चेअ १५.२३१, ज्ञानदेवी — 'स्वप्नीचेया भया वोखद चेवो' १५.२५४; चेअ...स्वप्न १८.३८५, १८.४०५. चेइणें पहा.

चेडा—पिशाच, क्षुद्र देवता. १७.९६.

चेंडू—रथराचा, चिंध्यांचा गोळा. मग चंद्रु चेंडुवा लागि मागावा । ११.५७१. आतां चेंडुवें मुहं हाणिजे । हें नोहे तो हाता आणिजे । १६.९९.

चेंतणें—जागें होणें. ते निश्चित जेथ सुतले । चेंति चि ना ॥ ५.१४७. चेंत—जागा असलेला, चेंत... निवेला ६.६५; निद्रितां...चेंतां १४.८९.

चेतन-ना—जागृति, सजीवत्व. चेतन—जो चेतनाचा चक्षु ८.३३. चेतना, हालचाल करण्याची

शक्ति, प्राणशक्ति, भूतांमाशि स्वभावं । चेतना ते मी ॥ १०.२०८. ७.२०, ८.२२६, १३.७५, १३.१३४, १३.१३७, १३.१४२, १५.३४१. चेतनेचें रूप १३.१३४ ते १३.१४२ पहा. देहीं अग्नि विण चेतना न थरे ८.२१२; श्लेष्माचां चिखलीं चेतना बुडौनि गेली ८.२१५; आघवा चेतनावर्गू, सर्व सजीव भूतसृष्टि, ८.२०८. अचेतन ८.९४; सचेतनं करी १३.१३९. चिंतामणि पहा.

चेतवणें—जागें करणें; हालविणें. संसर्गे चेतविजे लोहें. परि लोह चि आमक नोहे । १३.१११७. १३.१२२.

चेंपणें—दावणें, दडपणें. अग्नि नेणोनि राखौडी । चेंपिलें पोली ॥ १८.१०४. दारही चेंपू नये, स्पर्श करूं नये, ९.३२६. चेंपणीं, आग्रह, वळजवरी केल्यामुळें, ९.२०.

चेववणें—जागें करणें, प्रेरणा करणें. जैसा एकला जग चेववी । सहस्रकर ॥ ६.२०. थापटून चेववी । विरगतिते(तें) ॥ ६.१६९. चेतनेतें चेववी । ७.२०. निदेली चेवउनि बेगिं ॥ १५.८५. ६.२२८, १८.१२९१. तुम्हीं चेवविलां ११.५२; निद्रितु चेवविलेयां १८.९८१; सुतले ते चेववावेया १७.१४९.

चेष्टणें—चलन वलन करणें, हालचाल करणें. जैसें चेष्टे सत्ताधीन । दारयंत्र ॥ १.८१. तैसी ईश्वरसत्तायोगें । चेष्टती भूतें ॥ १८.१३०२. १५.३५८ (२), १७.१२१, १८.६६३, १८.१३०३(२). चेष्टित—केलेलें, आचरलेलें, इंद्रियांचें चेष्टित ५.५७. चेष्टा—हालचाल, क्रिया, जे चेष्टा ते गुणाधीन । आपसी असे ॥ ३.५३, जीउ गेल्यां आहे । चेष्टा देखि ॥ १३.३००, ८.१८१, १८.३४०, १८.१३०३(१); बालकाची चेष्टा ५.५२; देहादिकिं चेष्टीं १८.४३३; करणी कीं चेष्टा १३.२३३; चेष्टाजात ४.११०, —मात्रें ९.३६०; बुद्धिचेष्टे, बुद्धीच्या व्यापारास, १६.२४९; भूतचेष्टा ३.१७९; लोक-चेष्टां ९.१३०, —ष्टि १५.३८५. स्वचेष्टा १८.७३८. चेष्टवणें—१३.१३९, १८.४२५, १८.१३०५; चेष्टवितें बल, क्रिया करविणारी शक्ति, ११.४६१; चेष्टवी ना चेष्टे १५.३५८(१).

चैतन्य—चलनशक्ति, प्राण, चिच्छक्ति, ब्रह्मरूप.

शून्य जैसे गृह। कां चैतन्येवीण देह। ४.१९२. आप पर नाहिं। चैतन्या जैसा ॥ १२.१४३. चैतन्य चढे ना ॐहटे। चेष्टवी ना चेष्टे। १५.३५८. २.११०, २.१२६; २.१६९, २.१७७, २.३२८, ३.१०९, ३.२५१, ४.११४, ४.१७७, ६.२८०, ६.३२२, ६.३८५, ६.४८०, ७.१२३, ८.८४, १०.१५५, ११.६०, ११.३६२, ११.३७९, १४.२८५, १५.४५३, १६.४३, १६.११२, १६.३९८, १८.३२२. चैतन्या नांव क्षर पुरुष १५.४६०; अक्षर पुरुष... चैतन्य ते १५.४९१; चैतन्याचे आंगिक ५.१३९; चैतन्याचां कार्ती १६.४६७; चैतन्याचिया पवली १३.३८६; चैतन्याचें प्रतिबिंब १८.३१९; चैतन्याची सत्ता १३.१३४; बुद्धिचें चैतन्य ६.२७५; जेयाचें मन चैतन्य जाले(लें) ५.३६; चैतन्या ईश्वरा ब्रह्मा १८.३८०; चैतन्यचक्रवर्त्तिची शोभा, कुंडलिनी, ६.२७२; चैतन्यतरुतलवटीं १३.३९६; चैतन्यनाथ २.१४४; चैतन्यशंभुचां माथां १५.५४५; जीवचैतन्य १५.४६८.

चैत्य—चइत्य पहा.

चैल—बल्ल. सचैल करी, स्नान करून बल्लें बदलून शुद्ध होतो, १३.७०२.

चोख—उत्तम, स्वच्छ, शुद्ध, निर्मल, स्पष्ट, प्रामाणिक. मग चोखु तरि भांडारी कीजे। १०.५१. चोखाचिये शुद्धि तोडणें। कीड चि जेविं ॥ १५.४३१. जें दीठी जरि चोख कीजे। तरि भलेतें चोख चि सुझे। १८.५२४. विवंचूं आतां चोख। चोखीं बोलीं ॥ १८.७६५. ९.५१३, १३.१७४, १३.१००३, १५.४०३, १६.४४, १६.१४६. चोख दक्षत्व १८.८६१, -बाह्य १३.४६५, -बुद्धि १३.६२७, -हृदय १३.४८०; चोखा मन्हाटिया १८.१७५८; साच आणि चोख १३.७९८; हें चोख हें मैल १६.२४८, हें मैल हें चोख १३.८६; चोख होउनि मौवाळ १६.११४; चोखाकीडाची बोली १७.४०४; चोखि-खी १६.२८३, १७.२२९, १८.७६६; चोखी अथवा माहारी १३.४७८; चोखें—चोखें आत्मप्रकाशें

५.१४४, -स्वयंप्रकाशें १०.७३; दर्पणाहिं हूनि चोखें १८.१५७४, वरिषाकालिं हिं - ६.१७४; लुगडीं चोखें होआविं १८.१४०.

चोखट—चोख पहा; सुंदर. २.२१३, ४.१५०, १०.१२६, १४.१९२, १५.२८८, १५.३१९, १५.४११, १७.३४५, १८.१०११, १८.१४५२, १८.१४९३, १८.१४९९, १८.१५२४. अति चोखट ६.१७१, -चों (चो)खटें ११.२१५; चोखट द्विजरत्न १७.२७३, -परब्रह्म १७.३९९, -मृगसेवडी ६.१८२, -सत्व १४.२१६; चोखट झाडूनु १८.३७; चोखटपणा ९.४२७; चोखटा आडकां १०.४४; चोखटें आत्मज्ञानें १५.३५८, -चंद्रकिरणें ५.१०६, -तपोवनें तीर्थें तटें १३.८२२, -तीर्थें तटें तपोवनें १३.६१०, -नामें १८.१३४८; चोखटे मानसीं ९.१८७. चोखटिव - आपुलिया चोखटिवां १५.५४६.

चोखड—चोखट पहा; अप्रतिम. व्याकरणि चोखडा। १३.८३१. १.११२, २.११, ११.२३६, ११.४१३, १३.४६१, १३.५७९. चोखडा कलसु १८.१४९८; चोखडी कीर्त्ति १८.१३१५, -खोटि ६.२२४; अव्यभिचारें चोखडीं १५.५; आत्मज्ञानें-१८.१३४७; श्वेतचंद्रचोखडीं ११.१३६; आंगें चोखडे १७.५५; चोखडें ज्ञान १८.७०५, -रत्न ६.९३, -वाक्य १८.१३४३, -सामर्थ्य ४.१७१, -सात्विक-ज्ञान १८.५२६; चोखडेपणें १.९.

चोखालणें—केकचरा काढून वेंचणें, निवडणें. जे तपोशानीं चोखालले। ४.६४. ५.६२. चोखालत २.२३३; चोखालुती १०.२६३. चोखाल—शुद्ध, स्वच्छ, आंतु बाहिरि चोखाल। १२.१७९, ४.११४; चोखाल प्रतिबिंब ४.१७८; चोखालें सत्त्वे १७.३१६, १८.२०८; चोखाल निवडीति २.१२८; अतिचोखाल १५.२३७; चोखालपण १३.३६२.

चोज—कौतुक, चमत्कार. पाहा पां नवल कैसें चोज। ६.१२३. ११.२२५, ११.२९३, १३.९७४, १४.२८२. करविलेनि चोजें ११.१७; चोज करिति १५.५६३, -करुनि ९.६; चोजवाउलें करी, कौतुक वाटेल अशी चाल चालते,

१४.११२, ज्ञानदेवी — 'चोजपाउलें' १४.११३.
चोजवणें—जिज्ञासा उत्पन्न होणें, आश्चर्य वाटणें.
 रायाचें हृदय चोजवलें । ६.५. जैसा दिवसु जांतु
 किं एतु आहे । हें चोजवें नां (ना) ॥ १५.१२९.
 ११.३१९, ११.४०४. ज्ञानासि न चोजवें
 (वे) १५.१६; चोजविल्लिया प्रभा, चेतवलेल्या
 प्रकाशानें, १२.५१.

चोंढा-ढी—खळगा, खांचर. पाडित जन्ममृत्युचे
 चोंढे । ७.७४. चोंढी—चोंढिये पाथर गेला ।
 १३.५४८.

चोपि—घडी. चोपि लूसिली, घडी मोडली,
 ३.२४९.

चोवार—चवाठा. १०.२६१. चौवार, सं. वा.
 श. पहा.

चोरणें—अपहार करणें, न कळूं देतां काम करणें.
 जो इंद्रियातें चोरुन जेवी । तेयासी च फावे ॥
 ६.२३. पै सोनें चोरितां उंदिर । न ह्मणे धरुवियर ।
 १८.५५१. १८.६६९. आस्था झनं चोरिसी,
 आस्था गमवूं नकोस, ११.६२१; पुढैलां...
 चोरिजे, डोळ्यासमोरची वस्तु चोरावी, १४.५;
 शेषाचे डोले चोरिले, शेषालाही दिसूं दिलें नाहीं,
 ११.११८. चोर—जरि चोरा सभा दाटे ।
 ७.९१, लपून कारभार करणारे उघड सभा

भरवणार नाहींत, अशक्य बावतीचें उदाहरण.
 चोरा वेव्हार दीधला । १३.७२७, ३.११२,
 १३.५८०, १४.३५९, १५.४०८, १६.२३८,
 १६.२८१, १७.२९१, १८.७२१;
 आंतुडलेया चोरा १६.२५८; चोरावरिचें
 धन १८.५७४; चोरांचिया वाटा ९.३१२;
 आत्मचोर १६.४४२, आत्मा (२) पहा;
 संवचोर पहा; चोरलां(ला), चोर, ६.७४.
चोरी—जालेया कामा नाहि चोरी । १८.४३,
 उणीव या अर्थी. तरि उदैला दिनकर । चोरीसि
 (सि) थोंके अंधकार । १८.७३०, सूर्योदय, अंधकार
 व चोऱ्या थांबवतो, ९.५१५; चोरियेचें धन
 १६.३०३; चोरियेचां घ(ध)नीं उदारां होणें
 १७.२९४; शब्दग्रह्यासीं चोरी केली ११.४६.
चोहट—चवाठा. १०.२६१. चोहटांचेया बली
 १.२५०. सं. वा. श. पहा.

चौ—चार. या शब्दास जोडून, इतर शब्द सं. वा.
 श. त पहा.

च्युत—शब्दास जोडून. पडलेला, भ्रष्ट झालेला
 या अर्थी. अच्युत—अचल मीं अच्युत ।
 १८.११८८. श्रीकृष्णाचें नांव, २.३७२; अच्युत
 पद २.२७९; जलदच्युता पाणिनां १८.८८२;
 पदच्युत राजकुमार १.२६८; योगच्युत ६.४४६.

छ

छत्र—आच्छादन, आश्रय. व्याघ्राचें छत्र ८.१४४;
 छत्रचामर, राजचिन्हें, सर्वांत श्रेष्ठ या अर्थी,
 ९.४७१; एकछत्र, सार्वभौमत्व दाखविणारें,
 ९.२१६; छत्री, उन्ह पाऊस निवारण्याचें साधन,
 देवामागें छत्री धरतात त्यास उद्देशून, १३.४१६.

छंद—(१) वृत्त. अनुष्टुभादि छंदें । प्रवर्षि जिये
 विविधें ॥ १३.६८. गायत्रीछंद १०.२५९ (१);
 छंदांमाझि १०.२५९ (२). (२) नाद, उत्कट
 इच्छा. छंदसत्त्वं, छंदिष्टपणानें, खोडकर वृत्तीनें
 चेष्टा करून, १७.९३.

छाया—सावली, प्रतिबिंब. शब्द हाणितलेयां छाया ।
 आंगीं न रुपे ॥ २.१४०. का(कां) रूप नव्हे वायां ।
 रूपा लागली छाया ॥ १३.९५५. हें रूप हे छाया ।
 पैल जळ हे माया । १३.१०२५. ११.६१९

१४.१३२, १८.४५. रूपें विण छाया, जशी
 नसते, १८.१२५८; फूलीं फलीं छाया मूलीं
 पत्रीं १६.८५; फलफूलछायेचा आश्रयो
 १७.१८२; निजांगाची छाया ७.१५; छाया-
 चित्र, पडद्यावर पडलेलें छायेचें चित्र,
 १८.१२९४; अंगछाया १७.४६, अन्न-
 ५.११३, आत्म—, स्वतःची छाया, १८.५२७,
 आत्मभ्रांति—१६.१०; घनछायेचिया जोडी,
 मेघाची सावली मिळालेली पाहून, १६.२२६.

छेदणें—तोडणें. छेदौनियां भवाश्रया । १५.२४१.
 सम्यग्ज्ञानें अज्ञान छेदीं १५.२२७; छेद (१)
 भोंक, छिद्र, फट, न्यून, २.१४५; छेदमेद
 सांडावे १७.२११. (२) तोडणें कापणें,
 शिरछेद १७.१६६.

ज

-ज—शब्दास जोडून. त्या त्या पासून उ-पन्न होणारे, जन्मास येणारे. पें अंडज स्वेदज । जारज उद्धीज । उमटति सहज । अवेव हे ॥ १४.९७. परि अर्थि तंव स्वेदज । जारजें उद्धिज मणिज । हे बुद्धीनि महाभुज । उठिति च्यान्हि ॥ १५.१४७. अज, जन्मरहित, मी अजुहि परि संभवे । प्रकृतियोगें ॥ ४.४३, १८.११८७; अजत्व ४.४९, ४.५७, १०.७३; अंडज १४.९७ (१); अधोक्षज १८.१५७१; अनुज १६.४६२, अनुजिनी—स्थैर्यंतामनुजिनी १०.२५६; आत्मज, पैल इतर हा आत्मजु । ५.९२, १२.२०; आत्मजा, कुलिंकी आत्मजा दीधली १६.८२; आत्मजेचां विखिं १२.१३१; उद्धीज १४.९७ (४), १४.१००, उद्धिज ६.४४, १५.१४७ (३); कर्मज ८.४५; जारज १४.९७ (३), १४.१०१, १५.१४७ (२); द्विज, ब्राह्मण किंवा ब्राह्मण क्षत्रिय वैश्य हे तिन्ही वर्ण, ३.१२०, ३.२१६, ५.९२, १६.९५, १६.१०३; द्विजोत्तम १७.२८८; द्विजद्वारा १७.३५७, -रत्न १७.२७३, -संग १८.८१९, -सेवा १८.८८०; पूर्वज २.१९७; मणिज, अंड्यांतून उत्पन्न झालेले, १४.९८, १५.१४७ (४); सहज पहा; स्वेदज १४.९७ (२), १४.९९, १५.१४७ (१); स्वेदजादिप्रभृती १३.९१२.

जग—पृथ्वी, विश्व, प्राणिमात्र, निर्मित वस्तु, लोक, लोकव्यवहार. तैसा मज एकाचा विस्तार । तें हें जग ॥ ९.६४. ह्याणौनि अकरा हीं राजां । एर जग यांचिया प्रजा । १०.९५. नाना लोक सकला । नांव जगु ॥ १३.१५३. तें चि शाताशनशेय । हें जें जगाचें बीजत्रय । १८.४५८. १.४६, १.४८, १.११०, १.११५(२), २.९६, २.१६०, २.१९८, २.२१३, २.२४२, २.३३३, ३.७५, ३.१५०, ३.१६१, ३.१८७, ३.२४४, ३.२६१, ४.५४, ४.५६, ४.९३, ४.१७३, ४.२१०, ५.३१, ५.७१, ५.८५, ५.११२, ५.१२४, ६.२०, ६.४३, ६.५२, ६.१२६, ६.३८८,

६.४०९, ७.२८, ७.११७, ७.१७२, ८.१६९(१), ९.६३, ९.१९९, ९.२०१, ९.२९८, ९.३५८, १०.१०२, १०.२९३, १०.२९६, ११.६, ११.११, ११.२०, ११.५१, ११.१४०, ११.१६६, ११.२३८, ११.३१३, ११.३१६, ११.३२१, ११.४१८, ११.४३१, १२.४५२, १२.४७५, १२.४९३, १२.४९९, १२.६०३, १२.६१२, १२.६८६, १२.६९१, १२.१६, १२.१६८, १२.२१७, १२.२३१, १२.२३२, १३.११२, १३.१९३, १३.३५५, १३.३५७(१), १३.६६०, १३.९५२, १३.११५४, १४.४, १४.७, १४.३३, १४.६५, १४.३९५, १५.१२, १५.३३, १५.२५० (१, २), १५.३०८, १५.४०३, १५.४५०, १५.४६१, १५.५१९, १५.५४२, १६.३७, १६.११३, १६.१६०, १६.१७३, १६.२२८(१, २), १६.२२९ (२), १६.३१०, १६.३४१, १६.३८७, १६.४२४, १६.४३७, १६.४४३, १६.४५९, १७.५, १७.४६, १७.८१, १७.८५, १७.१८७, १७.२४१, १८.२४, १८.१०७, १८.१३८, १८.२०५, १८.२२८, १८.२३६(१, २), १८.२४६, १८.२७८, १८.४३७, १८.५६०, १८.६१३, १८.६५६, १८.६८९, १८.८५६, १८.८६८, १८.८७१, १८.८७४, १८.९१२, १८.९२६ (१, २), १८.१०४७, १८.१०७० (पु०), १८.१३१५, १८.१४२०, १८.१४६२, १८.१४८०, १८.१५३७, १८.१६८४, १८.१७०८, १८.१७५२. जगिचेया अभिलाखा १८.६४६; जगाचें आध्य १६.१९८; जगाचेनि आराध्यें ११.१६४; जगाची आर्ति ९.२३४; जग हें कर्माचीन ४.९१; जगाची खाई ११.४३५; जगाचेयां डोलेयां चि माझि ६.२९३; जगाचें जीवनसूत्र १८.१७८२; जगिं दादुगें अज्ञान १३.७७८; जगाचेनि देवें १८.७५९; जगाचा नाथु ९.२८४; जगा परीती १८.६८४, -परीतें १७.३६६; जगा पुरतें

११.९५, - पोसिता व्यवहार १८.१६२८; जगाचा प्रलयो संभूति ८.१६३; जगाचेनि प्राणें ९.२८७; जगा बापुडेया ११.३९५; जगाचा ही बापु १८.१३६२; जगाचें बीज, संकल्प, ९.२९१; जगासि वाहू १३.१७; जगावरि ३.२३७; जगाचा वैरी १८.७५६; जगाचें बोझें १८.१४६०; जगाचीं शुभाशुभें १०.२२५; जगाचें सांकडें ११.१०९; जगाची सुखपाहाट १६.२३८; जगेंसि सोयेरिक १३.३५७ (२); उन्मत्तें जगें १२.१६६; तातलेया जगा कारणें १८.१७६९; भरलेया जगा आंतु १८.१३५३; जगा चालिता, प्राणास उद्देशून, ९.२८२; जगीं तूकसि १८.१४९९; जगु थुंकील १३.५७१; जग चि धरिजे ७.२१; जगातें धिक्करिति १६.३२६; जग निवविजे ९.२३२, - निववी १८.१४५४, १८.१७०२; जगें मानिजे १५.१३२; जगातें रक्षिलें १८.१७४४; जगा रुसति १६.४०४; जगा वोडवलि ११.४३२; जगातें सलित ९.४९७; जग सूदो, लोकांस मुक्ति मिळो, १८.७१; जग चि होये जाये ५.७९ (२); अविद्या नाना जगें आरवों लागे १४.९५; आषवें जग जन्मे १६.३०८, - संहारो १८.४२९; जग चंद्राकेंसि हारपे १५.२८२; जगाचां जिर्वि आहे ५.७९ (१); जगाचि डोले नागवी १८.६१५; जालें जग जेथ राहे ९.२७०; जालेनि जगें मी झांकें १४.१२२ (१); मियां जालेनि जगें मातें जाणिजे १०.६८; जगा धाकुटेयां होइजे, नम्रता आणावी, ९.३७४; जग परातें सारुनि १४.१२६; जगा पुरे या रीती नांदतसे १३.४५३; जगातें भांडुकें ह्मणे १८.१३४; जग हें वेसजें पोसे ६.११०; जगु स्थिती आला (पु.) ११.४९६; जगा हांवे वाउनि १६.३८५; जगजेठी, जगांत श्रेष्ठ, १.११५ (१), ४.२; जगडंबर, विश्वविस्तार, देव मनुष्य स्थावर । या नांव किं जगडंबर । १८.२३७, १४.११५, १५.४७, १७.७२; जगत्व १४.१२२ (२); जगदल, जगांतील सर्व लोक, ११.४५४; जगपण ८.१६९ (२); जगत्रय १.४७; त्रिविध जग १८.२३६, सं. वा. श. पहा; जगरुद्दे, जग स्पृहे असा पाठ संभवतो,

१६.२२९ (१).

जगत्-त—शब्दास जोडून. जग पहा. जगदक्षर, जगांत नाश न पावणार्हे, ८.१५२; जगदस्त्रील-पालणा, सर्व जगास पाळणारा, १०.३; जगदंबा ६.२७२, १८.१६२०; जगदंबुदगर्भनभ १८.६, अंबु पहा; जगदादिकंद, १२.२३८, १७.३२६; जगदाभासमीपें, जग आहे असें दाखविण्याच्या निमित्तानें, १८.२५८; जगदीश्वर ४.१०; जगदुदरदोंदिल ११.६९०, उदर पहा; जगदुन्मीलनाविरला १८.४, उन्मीलन पहा; जगजनक १५.१८१; जगन्नाथ १०.१३३, १०.१६५, ११.५१७, १८.९०६; जगन्निवास २.२०; जगद्वंशु १७.१०; जगद्वंश्रम १५.८२; जगद्रूप १७.८; जगत—त्रिजगती-तीं, त्रीजगती, सं. वा. श. पहा.

जंगम—हालवितां येणार्हे. १३.२२९. स्थावरां जंगमां ९.१२०, स्थावरजंगमा १८.१७०२. अजंगम, झाड, १३.२२७.

जचणें—मेहनत करणें, श्रम घेणें, टपून बसणें. कां वैरा बापिकेया । पुरु जचे ॥ १३.५४०. मधुरसादोषें । मधुकरि जवें (चे) जैसैं । १३.७८५. १८.३१५. जचावें न लगे १८.१२२० (१); ये उपाइं जचिजे १८.१२२० (२); भोगा जचे १३.७०२; मृत्यु जचला १३.७४६; सूटिकि जचे १८.१७५.

जड—(१) वजनदार, भारी. १८.१८३. (२) मंद. ३.१८. कर्मजड १४.२४०. (३) निर्जीव. जे जडातें जीववी । ७.२०. सजीवत्वाचा करी । उपेगु जडा ॥ १३.१४१. जडातें ही माजवी । १३.९८२. १५.३१३. जडपण ९.११५, अजड—जडाजड ८.९५, १३.१३७, १५.४०९. जाड पहा. .

जडणें—लागणें, ठाम बसणें. तरि ऊरु ह्या जवनेसीं । जडुनि घाली (लीं) ॥ ६.१९२. ६.२३३. आंगीं जडति १.२२९; चित्त जडलें १८.१२६२; जीवीं जडले ३.२५०; जीवेंसीं जडौनि ठाके ३.२३२; भूमीसि जडली गमे १५.१३५; शुद्धी बुद्धि आपणपां जडली, बुद्धि शुद्ध झाली म्हणजे आपोआपच संलग्न होते, १८.१००६. **जण**—प्रत्येक माणूस, व्यक्ति. चौदा जणाची ८.१५३.

जतन—सांभाळ, यत्न. अंतष्करणा जतन करि ।
१३.५०२, २.३१०, ९.१३९, ९.२११,
१०.१२३, १३.२५०, १६.४५४, १७.८२,
१७.१०९, १८.१४६७. वाडजतन, संगोपन,
१६.५५; जतना—जतने लागि ९.४७७. वरील
कांहीं रूपें जतना शब्दाचीं असणें संभवतें.

जंत्र—माक यंत्र. जंत्रावरि चि मार । ११.३९०.

जन—माणूस, लोक, लोकव्यवहार. सुखदुःख वतें
जें जनीं । १०.८२. एवं मीं चि आवघें जन । जना
मीं चि जीवन । १५.३७८. ५.९८(२), ६.३९,
९.५५, १०.९४, १०.२५६, १०.२८४,
१२.२०७, १३.१३९, १३.१५४, १३.१९६,
१३.२५४, १५.४८२, १५.४९२, १६.२१६,
१६.२६२, १८.११७. जनाचेनि पापुरवे
६.१७२; आसुरीं जनीं १६.२८२; तिरिचेनि
जनें १८.४३९; जनांतें वंची १३.६५९;
जनामाजि ५.९८(१); जनाईन १०.१७५;
जनपद, वस्तीचा प्रांत, ३.२३०, १३.६१२;
जनलीलाविलासें ११.१३०; निजजन, निज
पहा; पिंडुजनीं, शरीरापासून उत्पन्न होणारें,
पिंडु जनीं असा पाठ संभवतो, ६.२९६;
पुण्यजन १८.७४७; बंदिजन १८.१६५०;
ब्रह्मजन, ब्रह्म पहा; भक्तजन १८.१५०६;
योगीजन ४.१५८; दुर्जन, २.२०७, ६.३६१,
७.९०, ८.१४७; सजन, सजनाचेया राया
१४.९६; सजन १.३१, १.६५, ४.२१०,
६.३१, ९.४३३, ११.१५, १२.१७५,
१३.२९१, १६.४३७, १८.२७, १८.१४८९,
१८.१७६२, १८.१७७७; सजनाकरवि
४.५१; सजनवनचंदन १०.३; सुजन-चक्रवर्ती
१८.६८६; सौजन्य पहा; स्वजन, स्व पहा.

जनणें—जन्म देणें. जैसी मही हे उद्भिजें । जनी
अहंबुद्धिणि साहाजें । ६.४४. स्वज्ञानजनित,
स्वतःविषयींच्या (मिथ्या) ज्ञानापासून उद्भवलेलें,
१८.१५३२, ज्ञानदेवी—‘स्वाज्ञानजनितें’
१८.१५४४; जाततेन प्रसंगें, जन्मास येण्याच्या
वेळीं, १७.२१०; अजातपक्ष ११.६२४, पक्ष
पहा; अजातशत्रुतक्षरां, ज्यांना कधीं शत्रु
(झाला) नाही अशा वृक्षांना, १३.२२८; जनक,
आदिजनक ११.५१६; जगजनकें १५.१८१;

जन्यजनकभावे १८.७४; जनकु...माता
१५.४५९; जननी १६.२१६; जननीजठर
१०.१२९; बापु जननी १८.१६२५.

जन्मणें—जन्मास येणें, उत्पन्न होणें, उद्भवणें,
निपजणें. जन्मलेया दिहें दिवसें । हों लागे काला-
चेया येसें । ९.५०७. १.२१४, २.९७,
२.१६४ (२), ४.३३३, ४.१५२, ६.४४२,
६.४४६, ७.३६, ७.१६२, ९.१७१, ९.४३९,
९.४६८, ९.५०२, ९.५१०, ११.१४५,
११.१६८, ११.१७३, १३.३९४, १५.३१
(२), १६.२६७, १६.३१७, १६.४६१.
जन्मिजे २.२४६; जन्मलेपण १०.१३०; आवघें
जग जन्मे १६.३०८; कवण(णें) कें जन्मलें
२.१०६; कवणाचा कें जन्मला १०.६६;
जन्मलेयानि मोहर नाहीं, जन्मास आलेल्यांना
सरळ मार्ग नाहीं, ११.४१४; जन्मौनि मृत्यु
वेन्हीं १३.७०७; जन्मे नाशे ८.२४८; जन्मे ना
होए १५.२२३. जन्मविणें—जन्मवितेयां आंतु
१०.२२१. जन्म—पैं गा जो इया परि । जन्में
चि जन्म निवारी । १३.५५१, तैसा गुणसंगमें ।
हा अजन्मा जन्में । पावतु ऐसा गमे । यन्हाविं
नाहि ॥ १३.१०१३ (२), ३.१३५, ४.४१,
६.४४९, ६.४५३, ६.४५४, ९.२६८,
१०.१५३, ११.५७५, १३.७२६, १३.९९८
(२), १८.६०८. जन्में अभ्यसिलेयाचें ८.२४१;
जन्माचिये आटी १३.१०५४; जन्मा आदीं
२.१६४ (१); जन्में जोडिलिये ८.२२९; जन्मा
नवल २.२५, ११.३०१; जन्माचा सांडोवा
१३.१६७; अतीतां जन्मांचें १३.५३६ (२);
आघवेआ जन्मां ६.४२८, आघवेनि जन्में
१०.१५०; कोडी एकी जन्म १५.३६४;
बहुतीं जन्मीं ६.४६९; शत एक जन्मां १५.३१
(१); कल्पादि जन्मा नांगवे ८.२५६; जन्माचा
कांडाला धरी १३.५३९; जन्मासवें श्रम गेले
९.४०० (२); जन्म गेलें १३.७३४, —जाळें
१८.१४१८, —पूसलें, पुनर्जन्म नाहींसा केला,
९.४०० (१), —लाहे १४.२१७; जन्मांतर
३.२५, ९.४८, १३.५३६ (१), १७.६०,
१८.६५; जन्मांतें १३.५४२; जन्मकर्म
३.१४१, ८.१७, ९.१५४, १०.१३५,

—कोडी १३.३२, १३.१०६७, —क्षय २.१३५, २.१५७, १४.५९, —दुःख १३.५३७, —फल १८.१७६३; जन्मलेयाचें फल ९.४१७; जन्माचें फल १८.१५१०; जन्मभूमि, भूमि पहा, —भोण १८.१२५७, —मरण ५.१२३, ९.६१, —मरणसमयी १८.७०७; जन्म मृत्यु-त्यु, जन्ममृत्यु-त्यु २.१५८, ३.५७, ६.६८, ७.७४, १०.१८१, १३.४९, १३.६४, १३.५५२, १३.१००९, १३.१०९७, १६.४३८, १८.१००, १८.८२१; जन्म मृत्यु दुःखें १३.५३४; जन्म (जन्म) त्युचां १२.८७; जन्ममूल १८.१२८५, —मेलावे १६.३६९; जन्म वरि १५.१७१; जन्म वारा १७.४२६; जन्मवेणें १५.१८९; जन्मवेळि १८.१५२४; जन्मव्रती १४.२६८, १६.३२५; जन्मशत ७.१२६, ९.२०५, —मापें १३.३३; जन्मशाखा १५.१६७, १५.१९१, —सहस्र ६.४६३, १०.२३८, —स्थान १.२८, ११.५५४ (जन्म); जन्म ना नीमणें ८.८६. अजन्मा—तेया अजन्माचें जन्म । १३.९९८ (१), १३.१०१३ (१); आजन्ममरणांती १४.१४५; कमलजन्मा, ब्रह्म-देव, ३.८७; पुनर्जन्म १६.५९; पूर्वजन्मिचें १७.७४; भयजन्म, हा पाठ जन्मभय असा घ्यावा, १८.६९८; जन्मजरामरण १४.३१३; जन्मजराजलदजाल, जन्म व वृद्धाप्य या मेघांचें जाळें, १८.१; जन्मविनाश १०.८२; द्विजन्मे, ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य, १८.८७९; मृत्युजन्में १८.१२६४; जन्मणें—माझें अजत्व जन्मणें । ४.५७.

जपणें—(१) काळजी घेणें, सांभाळ करणें. वर्णत्रय जपतां १७.३३५. (२) धार्मिक हेतूनें वारंवार उच्चारणें. जप—तैसा कानाचां महाद्वारी । गीता जपु जेथ करी । १८.१५२३, १८.४५, १८.११७५; जपमीखें १८.१४५०; जपयज १०.२१३; जपहोम ६.४५३; कर्णजप १७.२९६; जयजयमंत्रें ९.२२५.

जय—(१) यश, कार्यसिद्धि. मनोजय १६.१८३, दुर्जय १८.१०६०. (२) देव, गुरु इत्यादिकांच्या स्तवनाच्या आरंभाच्या उद्गार. जय स्वसंवेधा । १.१. जय जय १४.२, १८.१ ते १८.१० पहा;

जयजयघोषकलरवे ११.३३१; जय जय सिद्धे १२.१, —स्वामीं ११.२५१; जयजयमंत्रें ९.२२५. —निजजयजितभजनीय, या पाठांत जय ऐवजीं जन असा पाठ घ्यावा, १८.९, निज पहा. जर—(१) ज्वर, ताप. जराचेनि आटोपें । रोगी भलेतसें जल्मे । १६.३६३. ९.१४१. (२) संकेतवाचक अव्यय. १३.२९४, १८.५६७.

जरंग—जाळें. मतिभ्रमाचा जरंगा ७.८३.

जरा—(१) म्हातारपण. १३.५५३, १३.७५२. जरामरण ७.१७०; जन्मजराजलदजाल १८.१, जन्मणें पहा; अजर १८.११८७. (२) थोडा. मदाचा तंव जरा आंगीं चढत १६.३२३, ज्ञान-देवींत — ‘मदाचा ताठा तंव जरा’, १६.३२५, असा पाठ आहे. येथें ताठा शब्द नाही, तो घातला तर अर्थ नीट लावतां येईल. आहे त्या पाठाचा अर्थ लावण्यासाठीं जरा चा अर्थ ज्वर असा घ्यावा.

जर्जर—पीडित, जीर्ण. अत्यंत दुःखें जर्जर । १.२७०. शतजर्जरे नावे रिगौनि, अत्यंत जुन्या, अनेक ठिकाणीं खिळखिळी झालेल्या नावेत वसून, ९.४८६.

जरि—संकेतवाचक अव्यय. जरि...तरि १३.८०९, १६.२९९, १८.१४०, १८.९२२.

जन्दि-न्हीं-न्है—जरी, जरीही. हीं संकेतबोधक अव्यये अनेक ठिकाणीं तन्दि-न्हीं-न्है यांबरोबर आलीं आहेत. काहीं उदाहरणें पहा. जन्दि १८.३६६, —...तन्दि ६.९८, १५.२७४, १५.५०९ व १५.५१०, १५.५६३; जन्हीं ४.१९३, ७.५५, ७.५८, १३.६१, १६.२१२, १७.१२८, १७.३४८, —...तरि १२.७४, —...तन्दि १०.१४०, १५.२९१, —...तन्हीं १.६४, १.२३६, २.६६, २.१८३, २.१८४, २.२६२, २.२६८, २.३५७, ३.२२०, ४.२९ व ४.३०, ४.११७, ४.१७० व ४.१७१, ४.२०५, ७.१२९, ९.१४, ९.१६, ९.२५५, ९.३२९, ९.३४३ व ९.३४४, ९.४१४, ९.४१६, १०.७७, ११.३२, ११.६२२, १७.५२, १७.३२०, १८.१४५, १८.२७१, १८.४२०, १८.४३९ व १८.४४०, १८.९१९, १८.९२३, १८.११६३, १८.१४८७, व

१८.१४८८; जन्हें ३.२१६ (१,२), ६.३३,
—...तरि ३.५४, —...तन्हें १.७६, २.१८१,
व २.१८२, २.२६०, ३.१७९, ४.९५, —...
तन्हें १.२२६, ३.६०, ३.२१४, ३.२१९,
६.३५१, ९.५१० व ९.५११.

जल—पाणी. किलवणें चिं (चि) जल विरे । २.१५.
रोहिणीतें हाणिजे जल । ५.११५. वीन जलाची
जवलीक लाहे । ९.१०८. जलि जलें न सिपे ।
स्युं जेता ॥ १३.१०८८. हैं असो जल तरंगा ।
नाहिं सिनानेपण जेवि गा । १५.५१९. कां जलें
विण कलोलं । होणें आहे ॥ १८.८११.
२.३, ३.७१ (१,२), ३.११७, ३.२०८,
५.५० (१,२), ५.९९ (१,२), ५.११०,
५.१३२ (१,२), ६.३८७, ७.६३ (१,२),
७.१३०, ७.१८९, ८.८३, ९.६६, ९.६७,
९.१०२, ९.१२२, ९.१३७, ९.१५३,
९.२५४ (१,२), ९.२८६ (१,२), ११.५५०,
१२.१५१, १२.२१८, १३.१७९, १३.२४६,
१३.३२४, १३.४००, १३.१०२५,
१३.१०७९, १३.१०८९, १४.२८७,
१५.११२, १५.३६७, १५.५२०, १६.१६७,
१६.२३९ (२), १७.३६३, १७.३७२,
१८.१६, १८.६९७, १८.११०१, १८.११६३,
१८.१२९७, १८.१३४१. जलाचा आमार
११.७९; जलिची प्रतिमा ९.१४९, — प्रतिभा
(मा) १८.१३५६ (१); जलाचे संवाद १३.३४९;
आशाढिचेनि जलें १३.५६६, आसुवांचेनि —
१३.५५९; नेत्रिचें जल ९.५२७, रोहिणीचें —,
मृगजल, २.१२१, ७.२९; लवणाचे(चें) जल
होआवेया १८.७७२; व्योमिचा चंद्र जलीं
१४.३०७; जलें विण सागर असे, पाण्या-
शिवाय समुद्र असतो काय? १३.२९३;
जलेंविण बुडलिति ३.२५२; जलें हीं जालितें
८.५७; जें(जै)सें तसलोहीनि जला निगणें नाहिं
१५.२८७; मीना जलाचा जीवाला होए
१८.७०३; हातें बाबुली सारुनि जल देखिजे
११.७४; मातिया आणि जलें १३.४६३;
जलाण्ड १४.३३१; जलाधारें, पाण्यामुळें,
४.९९; जलाशय, आशय पहा; जलकेलि
११.५८२; चलचर, चरणें पहा; जलत्याग,

त्यागणें पहा. जलद, मेघ, जलदच्युत
१८.८८२; जन्मजराजलदजाल १८.१, जन्मणें
पहा; नवजलदश्यामलें ११.१३५; जलधर, धरणें
पहा; जलनाशीं १८.१३५६ (२); जलापासिं
४.९५ (१); जलप्रवाह १०.२३७; — भेद
१८.५४३; जलामाजि ४.९५ (२); जलराशि
१०.२११; जलवाच्यबोध, पाणी म्हणून जो बोध
होतो, १६.१३८; जलवा(पा)रची १४.१४६;
सकलजलसमृद्धी १३.३७१; जलशयनु
१०.२१; जलसेन, शेषशायी, ११.८४,
१३.३९२; आग्रहजल ११.५८, आनंद—,
आनंद पहा, गंगा—९.४५४, ११.४७८,
माया—७.९४ दधि—, दही व पाणी,
१८.९३७, देह—१४.३४८, प्रकाश—६.२८६,
मृगजल, मृग पहा. विषय— ६.४२१, संकल्प
—७.६७, समुद्र—१.१५५, १६.२३९ (१),
समुद्रमहा—१५.३६९, सिंधु—९.१२३.
निर्जलिचा १३.३८०; सजल, आर्द्र, ओला,
दयायुक्त, २.७७, ८.२२७, ११.११३.

जलणें—पेटणें, भाजणें, पोळणें, मत्सर करणें,
नाश होणें. ऐसी जलों सरलेयां माया । जालितें
हीं जलें ॥ ८.५७. वर जलो हैं जियालें । २.३६.
बलिनलें न विरडे । १४.३५६. जैसा वन्हि काष्ट
जालीनियां । स्वयें जलें(ले) ॥ १५.४९३. जेधवां
कायुर जलों सेरे । १८.१२०५. १.२०८,
९.४३२, १०.७८, ११.३४९, ११.३७४,
१३.४६९, १३.४९६, १३.७१८, १३.८३२,
१६.१२०, १८.६१५, १८.६६०, १८.६८१,
१८.११०२. जलतिये आगी १३.७०५; जलतां
कुंडीं १७.९६; जलतेया गिरिचेया ११.४२०;
जलतें गोकुल १०.२६७; जलतां घरिं
१३.५१३, १३.५४७; जलतु वारा, जाळणारा,
११.४००; जलतें विख १२.६८; जलत—
जलत काढिलों, जळत असतांना, ११.६०; घर
जलत १३.७४०; जलतु—ते आघवे जलतु,
जळोत, १.२११; अंकुर जलौनि गोला
१६.३१४; आपण आंगें जले १८.६१५; इंधन
जलालेयां १८.४०४; कर्मफले जलति
१४.३६३; कलुष जले १८.१५२३; कोल्हा
पोटीं जले १६.२३६; वणवा जलतसे ९.४८८;

स्थावरें जलति १३.६६०. जलणें, आगिचें
जलणें १६.२८६; जले ना विशे १६.७३; जलों
विझों १४.३५७. जालणें पहा.

जलंश—जळजळ, कफ, लाळ इ. तेयाचिया तोंडा ।

येर जलंवाचा लोंडा । १३.५६३.

जल्पणें—प्रौढी सांगणें, वडवडणें. हें बहू जें जें
जल्पिल्लें । ५.१७२. १३.६३७. कवतिकें जल्पे
१३.६६१; रोगी भलेतैसें जल्पे १६.३६३;
वायां जल्पजे ५.११४; अहंमतिचां जल्पवादिं
७.१०३.

जंव—जेव्हां, जोंपर्यंत, इतक्यांत. १८.३७३.
जंव मीं निहालीन १.१७०; जंव...
तंव १.१६३, ३.६३, ११.११२, ११.१७७,
११.२५७, ११.३१६ १८.१५१, १८.१६०२
व १८.१६०३; जंव...तंव तंव १६.३६८,
१८.१०९८, १८.१५८५; जंव जंव...तंव
तंव ९.५०६, १०.५८, १४.१४०, १८.१५४;
जंव जंव...जंव...जंव जंव...तंव तंव
१३.७४७ व १३.७४८; तंव...जंव २.२०२,
१८.४२३, १८.४९९, १८.१२४८,
१८.१२४९, १८.१२५०.

जवनीक—पडदा. किं मज चि आब ठेली । जवनीक
जैसी ॥ ७.६२. अविद्येची जवनीक ८.४०,
देहाची —९.३५४, महां भूतांची —६.३०६,
विश्वरूपाची —११.६४७, स्थूल दृष्टिची —
११.१२१.

जवळ—पार्शी, स्वाधीन. जैसा आरिसा आलेयां
जवलां । १५.४१८. ११.५८, ११.६२४.
पाणियां जवली १८.२७०; जवला असे २.७३,
—आला ११.११३, —आहे १०.१३९, —ठेवि—
जेल ९.३६८; जवलि केलेयां १८.६५२; जवलें
पड्डेल ६.३८२; जवले होतें ९.४८०; जवलिलां,
जवळ असलेल्यांना, १७.२१६; जवलें दूरी
१३.९१०; जवलिक—लक्ष्मी येतुली जवलिक
४.८; जवलिक भोगावी ११.५८०; जवलिका
स्वराज्य यंतां जवलिके । १८.१०६६, ९.११५,
९.३७२; जवलिके चि १८.१२८९, —चि
१.१७५; अति जवलिकेचे १.२२४;
जवलिकेचें करणें ७.२१; आंगा जवलिके
१८.१६९८; दर्पणाचिया जवलिका

१३.१०१२; वृत्तिचिया जवलिका १८.८१८;
जवलीक, माझी जवलीक ९.३७४, — जाली
९.४२३, —पातले ७.१६९, —जोडे १०.१८३,
—धाडिली ११.५३३, —लाहे ९.१०८.

जाकलणें—ग्रासणें, आकलन करणें, व्यापणें;
कळवळणें. दीठि जाकलुनि निगों पाप । ६.२६७.
मग जाकलिला ठेंकरें । तृप्तु जैसा ॥ १८.१७.
गुणातें जाकलूं सके १४.३६८; वोरसें जाकलि-
जत १४.६२; जाकलिलेपण १८.१३१८.

जागणें—जागें राहणें, जागें करणें, सावध राहणें.
जैसें निदलेयां जागिले । १५.४०४. १६.४३१.

जागणां—सनिद्रा स्वप्न बुडे । जागणां जैसें ॥
१६.११०, जागणें—६.३५१, १५.४७४,
१५.४९६; जागता नर १३.१००७; जागतेया
५.९३, —तें १४.३३९; जागतां—जागतां
असिजे ८.७२, —स्वप्नावस्थे जाणू ११.१२०;
जागतिये दशे १३.७८; जागिनलेयां १८.२१३,
१८.१०९८; जागिनलेये वेले ९.१०३; जागों
ह्याणे १८.१४७; कुंडलिणी जागौनि १८.१०३२;
पहुडल्यां हे जागे १४.८७; नीदे...जागणेया
१५.३९८; जागवणें—उभे जागवी १३.५०६;
विवेकु जागविजे १६.१०९. जागोवा, जायति,
जागें राहणें, खोलणें...जागोवा १६.३३८;
जागर—जागर ना स्वप्न १४.७४; स्वप्न सुषुप्ति
जागर १५.५००; जागरस्वप्ने १८.१०९४;
स्वप्नजागर १५.४८४.

जागृति-ती—जाग्रति-ती—जागेपणा, सावध-
पणा. जागृति—जागृति उद्दीपे...नीद हारपे
१८.१०९८; जागृति स्वप्न १५.४८०, जागृति-
स्वप्नि १५.४८२; स्वप्न हान जागृति १५.८८;
जागृती—जैसी जागृती चि हेतु स्वप्ना । निद्रिता
होय ॥ १५.३९६. जाग्रति—जैसी स्वप्निचां डोहीं ।
जाग्रति न बुडे ॥ ७.५३, तरि स्वप्नौनि जाग्रति येतां ।
काये पाये दूखति पांडुसुता । कीं जाग्रते माझि
असतां । प्रवासु होय ॥ ९.१११, जाग्रदवस्थे प्रवेशे
९.११०; जाग्रती—स्वप्न जाग्रती...सुषुप्ती
१४.१९७.

जागेश्वर—जाग्रत, पावणारा ईश्वर. वेड तो
जागेश्वर । ६.४४४; ११.५३५.

जांघा—मांडी. जांघा फाडुनि दीन्हली १०.२३६.

१८.१४८८; जन्हैं ३.२१६ (१,२), ६.३३,
—...तरि ३.५४, —...तन्ह्नीं १.७६, २.१८१,
व २.१८२, २.२६०, ३.१७९, ४.९५, —...
तन्हैं १.२२६, ३.६०, ३.२१४, ३.२१९,
६.३५१, ९.५१० व ९.५११.

जल—पाणी. किलवणें चिं (चि) जल विरे । २.१५.
रोहिणीतें हाणिजे जल । ५.११५. बीत्र जलाची
जवलीक लाहे । ९.१०८. जलें जलें न सिंपे ।
सर्पु जैसा ॥ १३.१०८८. हैं असो जल तरंगा ।
नाहिं सिनानेपण जेविं गा । १५.५१९. कां जलें
विण कळोलां । होणें आहे ॥ १८.८११.
२.३, ३.७१ (१,२), ३.११७, ३.२०८,
५.५० (१,२), ५.९९ (१,२), ५.११०,
५.१३२ (१,२), ६.३८७, ७.६३ (१,२),
७.१३०, ७.१८९, ८.८३, ९.६६, ९.६७,
९.१०२, ९.१२२, ९.१३७, ९.१५३,
९.२५४ (१,२), ९.२८६ (१,२), ११.५५०,
१२.१५१, १२.२१८, १३.१७९, १३.२४६,
१३.३२४, १३.४००, १३.१०२५,
१३.१०७९, १३.१०८९, १४.२८७,
१५.११२, १५.३६७, १५.५२०, १६.१६७,
१६.२३९ (२), १७.३६३, १७.३७२,
१८.१६, १८.६९७, १८.११०१, १८.११६३,
१८.१२९७, १८.१३४१. जलाचा आभार
११.७९; जलचि प्रतिमा ९.१४९,—प्रतिभा
(मा) १८.१३५६ (१); जलाचे संवाट १३.३४९;
आशाढिचेनि जलें १३.५६६, आंमुवांचेनि —
१३.५५९; नेत्रिचें जल ९.५२७, रोहिणीचें —,
मृगजल, २.१२१, ७.२९; लवणाचे (चें) जल
होआवेथा १८.७७२; व्योमिचा चंद्र जलीं
१४.३०७; जलें विण सागरु असे, पाण्या-
शिवाय समुद्र असतो काय? १३.२९३;
जलेंविण बुडलिति ३.२५२; जलें हीं जालितें
८.५७; जै (जै) सें तसलोहौनि जला निगणें नाहिं
१५.२८७; मीना जलाचा जीवाला होए
१८.७०३; हातें बावुली सारुनि जल देखिजे
११.७४; मातिया आणि जलें १३.४६३;
जलाण्ड १४.३३१; जलाधारें, पाण्यामुळें,
४.९९; जलाशय, आशय पहा; जलकेलि
११.५८२; चलचर, चरणें पहा; जलत्याग,

त्यागणें पहा. जलद, मेघ, जलदच्युत
१८.८८२; जन्मजराजलदजाल १८.१, जन्मणें
पहा; नवजलदश्यामलें ११.१३५; जलधर, धरणें
पहा; जलनाशीं १८.१३५६ (२); जलापासिं
४.९५ (१); जलप्रवाह १०.२३७;—मेद
१८.५४३; जलामाजि ४.९५ (२); जलराशि
१०.२११; जलवाच्यबोध, पाणी म्हणून जो बोध
होतो, १६.१३८; जलवा (पा) रघी १४.१४६;
सकलजलसमृद्धी १३.३७१; जलशयनु
१०.२१; जलसेन, शेषशायी, ११.८४,
१३.३९२; आग्रजल ११.५८, आनंद—,
आनंद पहा, गंगा—९.४५४, ११.४७८,
माया—७.९४ दधि—, दही व पाणी,
१८.९३७, देह—१४.३४८, प्रकाश—६.२८६,
मृगजल, मृग पहा. विषय—६.४२१, संकल्प
—७.६७, समुद्र—१.१५५, १६.२३९ (१),
समुद्रमहा—१५.३६९, सिंधु—९.१२३.
निर्जलिचा १३.३८०; सजल, आर्द्र, ओला,
दयायुक्त, २.७७, ८.२२७, ११.११३.

जलणें—पेटणें, भाजणें, पोळणें, मत्सर करणें,
नाश होणें. पेसी जलें सरलेयां माया । जालितें
हीं जलें ॥ ८.५७. वर जलो हैं जियालें । २.३६.
कलिनलें न विरहे । १४.३५६. जैसा वन्हि काट
जालीनियां । स्वयें जलें (ले) ॥ १५.४९३. जेधवां
कापुह जलें सेरे । १८.१२०५. १.२०८,
९.४३२, १०.७८, ११.३४९, ११.३७४,
१३.४६९, १३.४९६, १३.७१८, १३.८३२,
१६.१२०, १८.६१५, १८.६६०, १८.६८१,
१८.११०२. जलतिये आगी १३.७०५; जलतां
कुडीं १७.९६; जलतेया गिरिचेया ११.४२०;
जलतें गोकुल १०.२६७; जलतां घरिं
१३.५१३, १३.५४७; जलतु वारा, जाळणारा,
११.४००; जलतें विख १२.६८; जलत—
जलत काढिलों, जलत असतांना, ११.६०; घर
जलत १३.७४०; जलतु—ते आधवे जलतु,
जळोत, १.२११; अंकुर जलौनि गेला
१६.३१४; आपण आंगें जले १८.६१५; इंधन
जलालेयां १८.४०४; कर्मफलें जलति
१४.३६३; कलष जले १८.१५२३; कोल्हा
पोटीं जले १६.२३६; वणवा जलतसे ९.४८८;

स्थावरें जलति १३.६६०. जलणें, आगिचें
जलणें १६.२८६; जले ना विसे १६.७३; जलों
विझों १४.३५७. जालणें पहा.

जलंब—जळजळ, कफ, लाळ इ. तेयाचिया तोंडा ।
येर जलंबाचा लोंडा । १३.५६३.

जल्पणें—प्रौढी सांगणें, बडबडणें. हें बहू जें जें
जल्पिल्लें । ५.१७२. १३.६३७. कवतिचें जल्पे
१३.६६१; रोगी भलेतैसें जल्पे १६.३६३;
वायां जल्पिजे ५.११४; अहंमतिचां जल्पवादिं
७.१०३.

जंव—जेव्हां, जोंपर्यंत, इतक्यांत. १८.३७३.
जंव मीं निहालीन १.१७०; जंव...
तंव १.१६३, ३.६३, ११.११२, ११.१७७,
११.२५७, ११.३१६ १८.१५१, १८.१६०२
व १८.१६०३; जंव...तंव तंव १६.३६८,
१८.१०९८, १८.१५८५; जंव जंव...तंव
तंव ९.५०६, १०.५८, १४.१४०, १८.१५४;
जंव जंव...जंव...जंव जंव...तंव तंव
१३.७४७ व १३.७४८; तंव...जंव २.२०२,
१८.४२३, १८.४९९, १८.१२४८,
१८.१२४९, १८.१२५०.

जवनीक—पडदा. किं मज चि आड ठेली । जवनीक
जैसी ॥ ७.६२. अविद्येची जवनीक ८.४०,
देहाची — ९.३५४, महों भूतांची — ६.३०६,
विश्वरूपाची — ११.६४७, स्थूल दृष्टिची —
११.१२१.

जवल—पारीं, स्वाधीन. जैसा आरिसा आलेयां
जवलां । १५.४१८. ११.५८, ११.६२४.
पाणियां जवली १८.२७०; जवला असे २.७३,
—आला ११.११३, —आहे १०.१३९, — ठेवि—
जैल ९.३६८; जवलि केल्यां १८.६५२; जवलें
एईल ६.३८२; जवले हांते ९.४८०; जवलिळां,
जवळ असलेल्यांना, १७.२१६; जवलें दूरी
१३.९१०; जवलिंक—लक्ष्मी येतुली जवलिंक
४.८; जवलिंक भोगावी ११.५८०; जवलिंका
स्वराज्य यंतां जवलिंके । १८.१०६६, ९.११५,
९.३७२; जवलिंके चि १८.१२८९, —चि
१.१७५; अति जवलिंकेचे १.२२४;
जवलिंकेचें करणें ७.२१; आंगा जवलिंके
१८.१६९८; दर्पणाचिया जवलिंका

१३.१०१२; वृत्तिचिया जवलिंका १८.८१८;
जवलीक, माझी जवलीक ९.३७४, — जाली
९.४२३, — पातले ७.१६९, — जोडे १०.१८३,
— घाडिली ११.५३३, — लाहे ९.१०८.

जाकलणें—ग्रासणें, आकलन करणें, व्यापणें;
कळवळणें. दीठि जाकलूनि निगों पाय । ६.२६७.
मग जाकलिला ठेंकरें । वृत्तु जैसा ॥ १८.१७.
गुणातें जाकलूं सके १४.३६८; वोरसें जाकलि-
जत १४.६२; जाकलिलेपण १८.१३१८.

जागणें—जागें राहणें, जागें करणें, सावध राहणें.
जैसें निदलियां जागिले । १५.४०४. १६.४३१.
जागणां—सनिद्रा स्वम बुडे । जागणां जैसें ॥
१६.११०, जागणें—६.३५१, १५.४७४,
१५.४९६; जागता नरु १३.१००७; जागतेया
५.९३, —तें १४.३३९; जागतां—जागतां
असिजे ८.७२, — स्वमावस्ये जाय ११.१२०;
जागतिचे दशे १३.७८; जागिनलेयां १८.२१३,
१८.१०९८; जागिनलेये वेले ९.१०३; जागों
ह्मणे १८.१४७; कुंडलिणी जागौनि १८.१०३२;
पहुडल्यां हे जागे १४.८७; नीदे...जागणेया
१५.३९८; जागवणें—उभे जागवी १३.५०६;
विवेकु जागविजे १६.१०९. जागोवा, जागृति,
जागें राहणें, खोलणें...जागोवा १६.३३८;
जागर—जागर ना स्वम १४.७४; स्वम सुषुप्ति
जागर १५.५००; जागरस्वम १८.१०९४;
स्वमजागर १५.४८४.

जागृति-ती—जाग्रति-ती—जागेपणा, सावध-
पणा. जागृति—जागृति उद्दीपे...नीद हारपे
१८.१०९८; जागृति स्वम १५.४८०, जागृति-
स्वमि १५.४८२; स्वम हान जागृति १५.८८;
जागृती—जैसी जागृती चि हेतु स्वप्ना । निद्रिता
होय ॥ १५.३९६. जाग्रति—जैसी स्वमिचां बोर्ही ।
जाग्रति न बुडे ॥ ७.५३, तरि स्वप्नौनि जाग्रति येंतां ।
काथे पाये दूळति पांडसुता । कीं जाग्रते माझि
असतां । प्रवासु होय ॥ ९.१११, जाग्रदवस्थे प्रवेशे
९.११०; जाग्रती—स्वम जाग्रती...सुषुप्ती
१४.१९७.

जागेश्वर—जाग्रत, पावणारा ईश्वर. वेदु तो
जागेश्वर । ६.४४४; ११.५३५.

जांघा—मांडी. जांघा फाडुनि दीन्हली १०.२३६.

जाचणें—श्रम घेणें, कष्टविणें. कोशकार जैसा ।

जाचिनला ॥ १६-२८०. इंद्रियें जाचूनियां

१८-९४३; उपाईं जाचतेया १५-२३०; जाच—

जाचुकां, जाचु कां असा पाठ घ्यावा, कष्ट कां,

१८-१८८, ज्ञानदेवी—‘जाचूं कां’ १८-१९०.

जाड—अवघड, कठीण, दृढ, भरीव. जाड ७-७७,

—बांधलें, सुदृढ झालें, ७-८२; जाड्य, सुस्ती,

सवेंद्रियां जाड्य । मना माझि मौड्य । १४-१७८,

जाड्याचिया कीटा १७-२०८; जाड्यें विण रसु,

मांघ आल्याशिवाय शरीरपोषक रस मिळतो,

१७-२२७.

जाणणें—कळणें, समजणें, उमजणें, ओळखणें,

खात्री असणें; या क्रियापदाचे कांहीं उपयोग

खाली दिले आहेत. परि तें जाणणें चि जाणणेयां

आड । रिगौनि ठाके ॥ ९-१४४. एक जाणौनि बोलति ।

एक ठायें ठाळू जाणति । एक जाणौनियां हारपति ।

सिद्धानेपणें पै ॥ १०-३३. जाणणेनि चि विपरीतें ।

जें जें काहिं जाणिजतें ॥ १५-४४९. येसैं जाणणेन

विण उरलें । जाणतें जें ॥ १५-४९४. न जाणतां न

जाणणें । जाणावें उरें ॥ १८-५३०(२). जाणिवे

नेणिव नेणौनि । जाणिजे तो ॥ १८-१२०८(२).

१-६०(णे), १-११३, १-१४०, १-२६२,

२-५२, २-५८, २-१३०, २-१५१, २-१६८,

२-२५८, २-२७३, २-२८२, २-३००,

२-३४२, ३-१३३(१, २), ३-१४०, ३-१५६,

३-१६१, ३-१६५, ३-२२८, ४-५७, ४-७६,

४-९४, ४-१५५, ४-१८३(१), ४-२१४,

५-१८, ५-२०, ५-२६, ५-४२, ५-५९,

५-६३, ५-६९, ५-१३६, ५-१४८, ६-९६,

६-१६०, ६-१७५, ६-२७७, ६-२८८,

६-३४०, ६-३९३, ७-२, ७-३, ७-४४,

७-५१, ७-११४, ७-११५, ७-१८८,

८-११, ८-३५, ८-५३, ८-५४, ८-५८,

८-९०, ८-१८९, ८-२२३, ८-२३४,

९-१४३, ९-२१९, ९-२४४, ९-२५१,

९-२५२(२), ९-३६०, ९-४०४, १०-७९,

१०-१६०, १०-१६१, १०-१६४, १०-२०१,

१०-२०८, १०-२४३, १०-२८१, १०-२८२,

१०-२८३, १०-३०२, ११-९०, ११-९२,

११-३०४, ११-४५१, १२-११०, १२-११८,

१२-१६४, १२-२१४, १३-८(णे), १३-२७,

१३-३६, १३-८९, १३-१४९, १३-२०१,

१३-२१५, १३-२१६, १३-२३८, १३-२४८,

१३-२९५, १३-३२९, १३-३६७, १३-३८३,

१३-४७८, १३-४८२, १३-४९९, १३-५१०,

१३-५६३, १३-५८५, १३-६१२, १३-६४९,

१३-६५७, १३-६५९, १३-६८२, १३-७००,

१३-७११, १३-७४१, १३-७६९, १३-८२१,

१३-८२६, १३-८३०, १३-८३५, १३-८४०,

१३-८४१, १३-८५७, १३-९०५, १३-९४०,

१३-९४६, १३-९५६, १३-९५७, १३-९६२,

१३-९६६, १३-९६९, १३-१०२४,

१३-१०४९, १३-१०८८, १३-१११६,

१४-८०, १४-१२९, १४-१४३, १४-२६४,

१४-२९८, १४-३२३, १५-१४२, १५-२०४,

१५-२१६, १५-२६४, १५-२७५, १५-३१८,

१५-३५७, १५-३५८, १५-४००, १५-४५७,

१५-४६८, १५-५२५, १५-५६१, १६-५६,

१६-५७, १६-६२, १६-६६, १६-७२,

१६-७३, १६-९२, १६-९८, १६-१०५,

१६-११३, १६-१४२, १६-१५२, १६-१५३,

१६-१६१, १६-१६६, १६-१९५, १६-२०४,

१६-२१२, १६-२२१, १६-२४०, १६-२४३,

१६-२६३, १६-२९२, १६-३६३, १६-४२२,

१६-४२८, १७-१७, १७-७१, १७-७४,

(१, २, ३), १७-८०, १७-१३०, १७-१६५,

१७-१६६, १७-१८३, १७-२२२, १७-२३६,

१७-३५६, १७-३७२, १७-३८२,

१७-३८७, १७-३९०, १७-३९७, १७-४०२,

१८-१२, १८-५६, १८-७५, १८-८७,

१८-११०, १८-१२०, १८-१४४, १८-२१२,

१८-२६९, १८-२८९, १८-३१९, १८-३२८,

१८-३४१, १८-३४९, १८-३७४, १८-३९३,

१८-४१०, १८-४३६, १८-४५८, १८-४६३,

१८-४७४, १८-४९६, १८-४९७, १८-५३२,

१८-५६१, १८-५७८, १८-६०७, १८-६२३,

१८-७०५, १८-७११, १८-७१४, १८-७१७,

१८-७२०, १८-७२५, १८-७२६, १८-७५९,

१८-७६४, १८-८०६, १८-८१३, १८-८२७,

१८-८४१, १८-८४२, १८-८४५, १८-८४८,

१८.९६९, १८.१०८४, १८.११३९,
 १८.११९४ (१,३), १८.११९८, १८.१२६३,
 १८.१३२९ (१), १८.१३३७, १८.१३८९,
 १८.१४०७, १८.१४१५, १८.१४२९,
 १८.१४३५, १८.१४४६, १८.१४५१,
 १८.१४५६, १८.१४९०, १८.१४९४,
 १८.१५४७, १८.१५७०, १८.१५८०,
 १८.१६२८, १८.१६६३, १८.१७४३,
 १८.१७४४. जाण, तू जाण, १३.११११,
 १७.१९७ (२); जाणां, तुम्हीं जाणावें,
 ११.४२१; जाणत सांते ८.६७; जाणतु
 असें १५.४०५ (१), जाणतसे १७.३०६;
 जाणतसों १७.४९; जाणतु आहासि
 ९.२२८; जाणतां सोपारें ८.२०२;
 न जाणतां १८.५३० (१); जाणतासि
 १८.५१३; जाणावां(वा) १०.२१६; जाणवें—
 येवंचिधु मीं जाणवें । ११.६८१ (१), जाणवें(वे)
 ११.५०३, १३.७७९; जाणसील १८.२७६;
 जाणावी १५.३६६; जाणावें १३.९०९,
 १३.१११६, जाणावें लागे १.२३६, ४.८८;
 जाणावेया ७.१०७, १०.७०, १२.२८,
 १३.८५९, १३.१०४१, १५.३९३, -चिया
 ७.१९१; जाणिजति-ती १३.१०१, १४.१२,
 -तें १५.४४९ (२), -सि ८.५, १०.१५९
 (१); जाणिजे ६.४६०, १३.८३, १३.१७८;
 नेणतां जाणिजे १५.२४५; नेणिवां जाणिजे
 १६.१९; जाणिजो १३.५०९; जाणि-
 णी-तला-ली-लें ४.१८३ (२), ५.१६१,
 ५.१६२, १०.१८९ (२), ११.५५४,
 १२.३३, १५.५३०, १७.४०८; जाणितलां
 ११.६८१ (२); जाणितलियां १५.५५१;
 जाणितलेया वरीतें १३.८६२ (१), -साठि
 १३.८६३, -चि साठीं १०.१८९ (१); जाणि-
 तलेयां ९.१५३; जाणीतलासी १०.१३५; जाणे,
 जाणतो, १०.७८, १५.५२८ (१), १६.१५७,
 १८.११७९ (गे), १८.११९७ (२); नेणे...
 जाणे ९.४४३ (२); जाणें(गे) काह् ११.४३४;
 जाणे ना जो १३.७८७; जाणें, जाणतो, ७.१०,
 ९.३९१, ११.३७७, १७.१७; जाणें २.१३३,
 २.२७१, २.२९३, २.३०३, २.३२२,

२.३५२, २.३५५, ३.३४, ३.१२९, ३.१९३,
 ३.२१२, ५.९५, ६.१०१, ७.४३, ८.२२१,
 ९.६५, ९.२४०, १०.७४, १३.९८,
 १३.१३२, १५.४७, १५.६२, १५.१७२,
 १५.१७४, १५.४९१, १६.१८४, १६.२३४;
 जाणों, (१) जाणतों, ११.९८, १३.६,
 १३.६०; (२) जाणों आला, कळून
 आला, १३.१८२, जाणण्यासाठीं आला,
 १५.३९७, - येईल, जाणतां येईल, २.३५६;
 (३) जाणावें, केचि जाणों ६.४२७,
 कैसें-११.५३६; (४) जणूं काय, ५.१७१,
 १७.११, १८.५४४; जाणोनियां ४.८१;
 जाणौनि २.५१, २.७२, ६.२९२, ६.३५९,
 १३.८६०, १५.५२८ (२), -यां १०.१३,
 १८.४८; जाणणें—पै बुद्धिचां भांगी जाणणें ।
 ७.२१, ६.९९, ६.३१८, ८.१८४, ९.४३६,
 १०.११३, १०.१६३, १०.२८८, १०.२९२,
 ११.५७७, १२.१४९, १३.१०, १३.३५७,
 १३.६१९, १३.८६२ (२, ३), १४.३४५,
 १६.२४, १७.३४२, १७.४३०, १८.३२७,
 १८.५७५, १८.८४२, १८.११९४ (२);
 नेणणें...जाणणें १५.२५०, १८.९७१,
 १८.९७६; नेणिवां जाणणें १५.५०७; जाणणेनि
 विण ९.२६१; जाणणेनि विपरीतें १५.४४९
 (१), जाणणेया ९.४७; जाणणेयां ८.१०० (१),
 जाणणेयांचाचे ९.९३, -ची राति १६.२७९,
 -सि लाणि ८.९८; जाणणेयांचिया वाटा
 ९.२७२. जाणता—जाणणारा, २.१९, २.९२,
 १५.१०९, १५.१४०, १५.४०३, १५.४०५
 (२), १८.१२५, १८.१३२९ (२); जाणते जाले
 २.२१३, ४.१८; जाणतें—सर्वत्र जें जाणतें
 ५.६०; जाणतेन—जाणतेन गुरू भजिजे । जेणें
 कृतकार्यां होईजे । १.२५, ३.१५५, ३.१९८,
 जाणते न हा पाठ जाणतेन असा ध्यावा २.२०२;
 जीविचें जाणतेया ११.५८९; जाणावें, जेय
 विषय, जाणण्यास योग्य, १८.५३० (३); सुजाण
 १८.१४८५; जाणां, जाणणारांस, तन्हीं जाणां
 नेणां सकलां । हा कर्मयोग किर पांजला । ५.१६,
 जाणांचिण्. जाणितें रिझवितील ६.४९२;
 जाणिव—किं आपुलिये जाणिवेची कला वाढवी ।

९.३१, ७.१९८, ८.१९२, ११.६९३, १८.११९७ (१), १८.१२०८ (१); जाणिवेचा उदो ९.२६४; जाणिवेच्या आयणी २.१२९; जाणिवेच्या उमों ७.१७६; जाणिवेची खाणि ८.९८; जाणिवेचे डोले ७.४; जाणिवेचां डोहीं ७.८०; जाणिवेचेनि बलें ९.३६६; जाणिवेची सोए १८.६२०; जाणिवेचें कीरु सरलें ३.१४; ज्ञानाची जाणिव ६.३७२; जाणिवा जाणति ९.२५२ (१), -जाणिजसि १०.१५९ (१), -जाणे ९.४४३ (१); जाणीव ७.५, ९.३६४, १८.५६३. जाणवणें ३.१६, ५.३१, ११.३१५, १३.८४०, १५.३९; जाणवेना ११.१७०; जाणवलेपण—तेवि जाणणेयां जें आकललें । तें जाणवलेपण चि उमाणलें । ८.१०० (२); जाणावलें ९.१९, ज्ञानदेवी - 'जाणवलें'.

जाणें—पुढें सरणें, घडणें, नाश होणें, संपणें, या व इतर अर्थी या क्रियापदाचे अनेक उपयोग केले आहेत, त्यांपैकीं कांहीं दिले आहेत. तुज सांगें काय जालें । २.७. जालेनि जों मी झांकें । तरि जगल्वें कोणु फांकें । १४.१२२. नूठी वि झुवा जावों । तैसें जालें ॥ १८.४१८. परि वृष्टि वायां जाए । जाली तेथ ॥ १८.१४८२. दुरिताचें तिमिर जाऊ । १८.१७७४. जा—जैसा रंकु भ्रमला । हणजे जा रे मी राऊ आलां । १४.८३. बोलौनि जाइजति १.१०४; लया जायिजे १६.१८; वेळु जाइजे ११.१६२ (२); सूर्यासवें जाइजे, सूर्याची उपासना करावी, १३.६०७; हारि जाइ(इ)जे, ताब्यांत जावें, १८.२२५; होउनि जाइजे २.३०८; होइजे जाइजे १५.३४८; गांवा जाइजो ७.२०४; जाइल, संपेल, १३.५७५, जाइल-जाईल, उपेगा-६.२६, काजें विण-१३.२३, भाऊ तूज-तुला असें वाटेले, ९.४२१, वायां-८.२४१, वायाणें होउनि-१८.१४०५, वेखासें-, विरुद्ध होईल, १३.७९७, शेर्षी-१.२१२, सिद्धी-३.९८, ३.१९९; क्षया जाउनि २.१०४; तिजेयाची मातु जाउनि १८.१३५३; कर्म आणि कर्ता हें जाउनियां १८.११६८; इश्य जाउनियां १८.११५१; जाए—अमेद्बोधु जाए ९.९४, आकारजात अज्ञानिं वेलि-

१५.१५१, उपेगा-१६.८६, एकांता जात-१३.१९८, जलतु-१३.७१८, जिरतां जें-१८.१२०२ (१), जिरौनि-९.५०५, बालकत्व निगौनि-१८.४०४, भाष-१८.१२०४, अमु-, भ्रम होतो, १३.१९६ (२); लाभा-१५.५०९, विकोपिं-१५.२३०, समु होऊनि-१८.१०८८, जाए...होए १५.१२९ (१); जाये—उपेगा जाये २.६७, कल्पकोडी-१७.५९, जीवीं ऐसैं हान-, असें वाटत असेल, ८.११८, दीठि-१३.५७७, देह-१४.२५६, न वचावें तेथ-१३.७७३, नाप्त-१५.११३, बरलु-१.१९०, बुद्धि-६.४५७, भाक-६.३०१, भावो-६.१७, लया-८.१६२, बांझ-१७.२५१, वीत-१८.२५२, सरकटीतु-१३.७७०, सरौनि-९.२४३; जाऊ—कोडी एकी जन्म जाऊ १५.३६४, जीउ-, गेला तरी, १३.२०२, पाताला-, जाईना कां, १४.१८२; जाऊं—हों-, उत्पत्ति लय, ११.२८२, पाप न-१८.७५२, सांघों-११.७८; जाधों नेंदिजे १६.९७, -नेंदी ७.४६; फावा जावों लागे ७.१८६; जावो(वों) न ल्हाये ११.३८८; येवों जावों १८.६७१; जात—आणि जात चि मध्यें उरलें । दीसे जैसैं ॥ २.१५४, जातखेळ १३.६०१, जात खेळो ९.७२; एकांता जात जाए १३.१९८; जांत—बारनि जांत नोहे, वाय्यानें उडत जात आहे कीं काय?, १३.१९६ (१); जांत जांत ११.४४९; तोंडिं जातसे १३.७२९; जाता-तां-जांतां, पाळं जांतां १८.५३३, मागें-२.२२३; वाटे जाता, जाणारा, १३.५९६, वांटे जांता, जाणारा, १३.३५, ज्ञानदेवी-'जाता' पाठ अधिक बरा आहे, वाटे जातां, जात असतां, १४.१८७, १४.३३५; झोंपिं जांतां १४.१८५; वाटे जांतां १३.५९३; जाति-बालें मुसिं जाति, मूर्च्छित होतात, १३.५७२, डोले-, दृष्टि जाते, १३.७६७; जांति-भोकसे जांति, नाश होतो, १८.७८०; लया-१३.९६, वायाणी-१०.१४५; जांतिये-आयुष्य जांतिये वेले, मरणसमयी, १६.२५७; जांतें जीवित

१६.१५५; जांतु किं एतु १५.१२९ (२); जाला-ली-लें—आगली जाली, भर पडली, १६.३२३; आगि जाला तरि, विस्तव जरी झाला तरी, जाठण्याचें सामर्थ्य असलें तरी, १३.५८४; आयुष्य जालें, जगावयास मिळालें, ९.४७५; उदकीं जाली, तयार झाली, ७.५९; कर्म ब्र(व)झाकारें जालें १७.३७१; काइ जालें ११.१६२ (१); कां जाला, उत्तम गतीला पोहोचला, १८.९५०; मी जालां १०.१२९; कुमारी जाली, जन्मास आली, ७.१६१; चंद्रीं जाला, चंद्रावर जरी असला, १८.२७१, तापसु ही—१८.१४७७, कैसें जालें ११.३९५; दीपजात जालें आहे १८.९१२; दोन्हीं जालीं, एकत्र आलीं, १७.२६७; परिमलु मरगजा जाला, विशेष गुण शोभतो या अर्थी, ११.५९१; पारंगत जाले २.२७७; पोटीं गुण जाले १३.३८; बोलता जाला ३.२६८, भरवसा—६.१५०; भांडें जालें, तयार झालें, १८.४२४; सत्ता चांग जाली, परिणामकारक झाली, १४.११४; वाओ जालें ९.९३, सर्वात्मक जें ब्रह्म—१७.३८०, संहारतेज—, प्रकाशलें, ११.३५३; हे जाले, हे असले तरी, ७.५३; जालें जग, निर्माण झालेलें जग, ९.२७०; एका जालेआ मानसा ६.४२२; परगुणें जालेयां १४.२१४, फुडें जालेयां, स्पष्ट झाल्यावर, १३.६५२; जालिया—कला येथीनि जालिया १३.९८८; जालिये—जालिये प्रतीतीचेनि माजें १०.१५७, प्रतीती जालिये वांचूनि १३.१०८५; जालेन सुखें १५.७१; जालेनि—जालेनि विकारक्षोभें १४.९३; तुवां जालेनि ११.५५७; जालेयाचेनि आनंदें १८.५८९; मी चि जालों ६.४८१; जालेपण—नाना लवण तोय होय। मग क्षारता तोयत्वं राहे। तें किं जिरतां जें जाय। जालेपण तें ॥ १८.१२०२ (२), ६.१४२; जालेपणें ८.१७, १०.१११, १३.१२९, १३.१००८, १५.२७०, १८.३८४, १८.११६२ (१), १८.११७२. जाणें १.२५१, ६.४१, ६.८३, १८.४७२; एणें जाणें—आकाशा एणें जाणें। होये काइ ॥ १८.९८३, १५.३४०, १८.११६२; एणेंजाणें

६.४७८; सखीं जाणें १४.२१५; होणें जाणें ४.४४, १५.१२०; जाणेयांचा ११.६६१, हा पाठ जाणेयांचा असा ध्यावा, जिणें-जीणें पहा; होत जात-जात २.१००, २.१७८, ७.७४, १३.९१८, १७.६०; तरंग तरि होत जांते ८.१७५; होतां जातां, जन्मास येतांना व मरतांना, १५.३५५, काहीं घडतांना व मोडतांना १८.१३७२; होति जांति १३.११११; होंती जांती १३.१११०; होतें जालें ६.२७५; होंतु जांतु १५.१३८; यावाजावा १४.३३७; येवां जावों १८.६७१; होतिं जातें १३.१५९, होतिं जातिं १५.३५७; होतिंयांजातिंयां जीवां ८.२२; होये जाये २.१०२, ५.७९, १३.१०१८; जाला होतां ९.२४५; जावें १३.२५८; जाणें या क्रियापदाचीं गेला-ली-लें व इतर काहीं रूपें—गेला ऐसें बोभाति १५.३४३ (१), अध्यात्मिक खरपें गेलें ६.४८७; उपेगा गेला १८.५७२; चित्त तरि गेलें आहे १४.२५१; जलौनि गेला १६.३१४; तेथ गेलें, तेथें गेलें असतां, १६.४१४; तोंडीं गेले ७.८१; दीवा गेला, विझला, ७.१३६; देहौनु गेला १५.३३९; नेणणें जें गेलें १८.९७१; पोंकिं गेला, रुतला, १३.७८२; फावा गेला १८.१५३०; बहुते जन्में गेलीं ४.४१; मरण-महामारी गेला होता ११.४५०; मागेंसि घेडनि गेला १५.४०८; सुना गेला १७.४१५; सोनें कां वायां गेलें १८.५३९; हातु गेला, सुटला, १.१९७, अंतरालां गेलिया, आकाशांत गेलेल्या, १५.२८७; गेलेयाची...छुद्दी न लभे ९.४९९, -से न करी ५.१९; अन्न गेलेयां १५.४३२, आटौनि - १८.११०३, गावां - १६.७८, घटमठ - १८.११०२, जीड - १३.३००, झोंबों - १८.११५२, देह - ८.७७, १३.९४, १५.३४३ (२), देहाभिमातु - १८.४२५, प्राणु गेलेया(यां) १६.१८२, सांडुनु - १७.२२६; गेला गेला कर्णवीर ११.३९४; गेला रे गेला, भिजन पळाला, २.२०८; गेली रे खुष्टि गेली १.१५७; आला...गेला १५.३३९; आलां गेलां ६.१७८,

१४.३०७; आली गेली २.३६१; आलें...
गेलें १४.१२३; बैसला... गेला ४.१०१.
मंद झाले ७.१३५.

-जात—बहुशः शब्दास जोडून. अनेक प्रकार, सर्व
प्रकार, समुदाय या अर्थी. अज्ञानजात १३.६१८,
१४.४७, अर्थ—१.४०, १८.१४४५, अविद्या—
४.१४७, ५.१२५, १८.७८८, १८.१६४२,
अख—१.१०९, आकार—१५.८२, १५.१५१,
इंद्रिय—४.५, १८.७९९, उद्यम—१४.२२९,
उपकरण—१३.४०८, कर्म—२.३७१, ३.१५१,
३.१७७, ५.४९, ९.१२५, १२.१३७,
१७.४१८, १८.१२८, १८.३५०, १८.३६४,
१८.६५६, १८.७२८, १८.१२६०, कार्य—
१४.१७९, काष्ट—१.२४२, क्रिया—४.१४८,
६.३४९, ८.४६, ९.३९६, १४.२९१,
१६.२४२, १७.३११, १८.४२७, १८.५९९,
१८.९६६, १८.११७२, कृत्य—१८.१६८,
१८.३५६, १८.५६२, गुण—१४.२८८, घन—
९.१०१, चेष्टा—४.११०, ज्ञान—२.३२७,
९.१७७, दीप—१८.९१२, दृश्य—१७.३९८,
१८.५२१; दृश्य जात १८.११७९; दैन्यजात
३.११४, धर्म—४.४८, १८.७२३, १८.१३८६,
पदार्थ—१५.२३४, १८.७५२(तीं), प्रजा—
१०.१००, प्रपंच—११.६४६, प्रमाद—३.२३९,
प्राणि—१३.८१२, १५.३७५, १६.२०१,
१८.८१२, १८.१७७४, बोध्य—१८.११००,
भूत—२.३५४, ३.१६३, ७.६५, ९.८४,
९.८९, १०.६७, ११.४१७, १३.१९७,
१३.९१५, १५.३६५, १५.३७३, १५.३८०,
१८.१२९५, भोग्य—४.१००, ९.४९१,
मनुष्य—४.६६, योग—११.५८५,
१५.१४१, रूख—४.९६, वस्तु—२.५६,
७.५१, ७.१५५, १०.२८१, १३.४२८,
विकल्प—१३.४८१, विचार—११.१९१,
विद्या—१७.७७, विवेक—२.३२०, विषय—
१६.८९, १८.९५४, वृक्ष—१०.२१५,
व्यवहार—१३.७८८, शब्द—६.३१९,
१०.१५६, १३.८७७, शरीर—२.१३६,
शास्त्र—१.३०, १३.८३५, १४.२०९, श्रुति—
१५.४०२, १८.७२५, संपत्ति—३.१३०,

१३.८०१, समृद्धि—३.२०२, ६.३५४,
संसार—२.१७३, १६.१३३, साधन—
६.४६४, सुख—१८.९१६; स्त्रीजात १८.५५८;
चइत्य जातें सांडिलें, सर्व प्रकारचें चिंतन
टाकलें, १८.१२६२, जनणें, जाति पहा.

जाति—ती—(१) जात, कूल, वंश, वर्ण. क्षणौनि
कुल उत्तम नोहावें। जाती अंत्यां हीं होआवें।
९.४३७. नामरूपसंबंध। जातिक्रियाभेद।
१३.९००. ९.४४८, ९.४५६, ९.४६८.
जातीचेनि अनुकरें ६.४५; अकुलाची जाति
१३.९९५; वैश्याचिये जाती १८.८७६; जाती
व्यक्ती बिंदुलें पडे ९.४५७; भलेतिये जातिचेयां
होआवें ९.४११; जातिधर्म १.२४९, -वंशें
१८.८८७; क्षत्रियजाती १८.८७५, दोष—
१५.१६८; स्वजातीचा असिमानु १२.११५;
कुलें जाती वर्ण ९.४५२; अनाम अजाति
१७.३२७. (२) प्रकार. तेया सुखाची घेसी जाति।
१८.१५८९. प्रीतिची जाति १८.१३६०,
प्रेमाची—१८.७९, स्नेहाचि—९.१६;
भद्रजाति, उत्तम प्रकारचे हत्ती, १.१३४,
२.१२१; सत्यलोकभद्रजाती, सत्यलोकांतील
उत्तम हत्ती, १३.६२; जातीचिया मालिया
आडफांटति १५.१४९. (३) नैसर्गिक
विभाग. तरि पशुपक्षादि जाती। १६.३०२.
जातींचे भेद ९.२९२; धान्यजाति १५.३७३;
पक्षजातीं माझारि १०.२२९; मनुष्यजाति-
शाखा १५.१५४; मोतियांची जैसी जाति
१८.१७१८; जाति न नशे १७.५९. (४)
जन्मतः आलेले गुणदोष, स्वभाव. आगितें न
सेढी तापु। सलते(तें) जातिचा सापु। १८.७५६.
जात्यंय २.९३, २.३२६, ३.१९४, ४.२१,
४.२००, ६.७, १३.८३१, १६.२४४,
१८.५७६. जातिवैर १३.१४३; जातिस्वभाव,
जातीमुळें बनलेला आंगस्वभाव यांत (१)
मध्ये आलेला अर्थही येतो, १८.९२९; या
चार सदरांखालीं आलेले कांहीं संदर्भ खालचे वर
किंवा वरचे खालीं घेतां येतील. (५) जुई.
जातिचें मुकुल, जुईची कळी, १६.११४.
जानेंतानें—जाणतें नेणतें. १८.१५१८, ज्ञानदेवी
-‘जाणें तान्हें’ १८.१५२८.

जापाणणें—आवरणें, आटोक्यांत घेणें. आतां जापाणिजापाणीं आयुलें । अस्तोव्यस्त हें ॥ ११.३७६. ज्ञानदेवी—‘जापाणीं जापाणीं’ ११.३८१.

जांभै—जांभई. २.१९५. जांभैयांची परिवडी, सारख्या जांभया येणें, १४.१७९; जांभै सीक ढेंकर १८.३३९.

जाल—(१) जालें. जाल पडों लागे कर्मघटां । भुलीनियां ॥ १५.१६८. तरि जाल पाणियें न भरे । १६.३२१. ९.१३७. देहाचें जालें १८.३८८, रोमांचीं—९.५२२, येथें ‘जालें’ नाम न घेतां क्रियापद झालें या अर्थी ध्यावें; जालकालें, कालाचें जालें, ११.४३१, ज्ञानदेवी—‘काल-जालें’ ११.४३६; जन्मजराजलदुजाल, जन्मणें पहा; नानाविकल्पजाल १७.२२६; मायाजाल १७.३, रश्मि—१५.५२, १५.२६७, १८.१००९, वाग्—१३.२१, १३.२९१, शाखा—१५.२४०, स्पृहा—१६.३२६, स्वप्न—१६.१३१. (२) जाल, आग, भडका. जालणें पहा.

जालणें—जालणें, आग पेटणें, आग लावणें, नाहींसं करणें. शुद्धि त्रिकालिं. जीवदशा धूप जाली । १३.३८८. जालों न ठाके तिया गोठी । जाली देख पां ॥ १८.१३९२. १.२४०, १.२४२, १.२५७, २.२५१, ११.४५६, १२.३, १२.४६, १३.५८४, १३.७३९, १४.३९१, १६.८, १६.३९७, १७.५३, १७.२५५ (१), १८.९८६. अहंधूप जाल्लं १५.७; आगीविण जालिति ३.२५२; कर्मफलें जालीत १२.७७; कर्में जालिलीं ४.१०४; जलें हीं जालितें ८.५७; धर्माचा मळा जाल्लनि १८.७९९; पांगुरणें जाल्लनि १३.२३२; बिं जाल्लनि १८.२०६; बीजं जाल्लु ११.३२२; वन्हि काष्ट जालौनियां १५.४९३; वसैठा जाल्लनि १८.६२१; समिधा जालिलीया ४.१३४; जाली निववी १७.११३. जालणें—आणि मागां पुढां जालणें । वांचून आगि आन नेणे । १६.३१९, संकल्प जालणें ९.५१३. जालवणें—हांगा आगितें उन्हालेया । जालवतसे ॥ १४.३३३. जाल—जाल, उजाला, भडका,

१७.२५५ (२); मुखियां जालीं ६.२३०; वणवेयाचां जालिं १३.४९६; वन्हि ते चि जाल १४.३७२; गरलजाला ११.३५७, ज्वाला पहा.

जालांधर—योगांतील एक बंध. ६.२०८, ६.३०२.

जावलि—जोड, बरोबरी, सारखा. क्रिदांताचे जावलीं(ली) ११.३९१; गरुडाचिये जावलिचे १.१३८; गोमटेया तेया जावलि आशे १४.२१५, ज्ञानदेवी—‘असे’. जावलिक, जवळ करणें, शेजार, धरु मन जावलिके । १५.३२८, जावलिआ, जोडीदार, कां सिंहे न पाहिजे । जावलिआ ॥ १८.८५३.

जावाई—जांवई. १८.२३२.

जिज्ञासा—जाणण्याची इच्छा. जिज्ञासु पुढां वीरेषा । हे चि होउनि जिज्ञासा । मी जिज्ञासु पेसा । दाखविला ॥ १८.१११३(२). जिज्ञासु १६.५८, १८.१११३ (१,२); जिज्ञासुचां पैकीं १६.५४; आत्मजिज्ञास १६.५२; आर्त्त जिज्ञासु अर्थी १८.११०६; आर्त्तु...जिज्ञासु ७.१०७,—अर्थार्थी ज्ञानियां ७.१०६.

जिणणें-जीणणें—जिणणें. तो अहंकारातें जिणौनि । २.३६६. देशियेचेनि नागरपणें । शार्तु झुंगारातें जीणे । १०.४१. संतांचेनि आंगलगें । पापातें जिणणें गंगे । १२.१७७. ३.२५९, ३.२६१, ४.२०२, ६.१३२, ११.२३, ११.१७३, १३.२५, १३.१३८ (गें), १३.६१६, १४.१९६, १५.५४३, १६.३५, १८.२४३, १८.२४४, १८.२५२, १८.८५९, १८.८६०, १८.१०२५, १८.१४४३, १८.१६२१. जीणांवा १८.१६३१; काना मना जीणि १३.११५५; कालातें जिणें १८.१३६१,—जीणौनि ११.६४८; मीं जीणतसें १८.१६६; रोगातें जीणावें ३.१९; जीणता ना हारवी १४.३३६. जिणवणें, न जिणवे ७.९३. जितणें पहा.

जिणें-जीणें—जणणें, जिवंत राहणें. कवणालागि जियावें । १.२१४. आतां इयावेन्हि जें जियावें । १.२६४. तरि तें कैसेनि जिये । २.६१. जिआलें, तगून राहिलें, १५.१४१, पुढें जियालें पहा; जिणु—तृष्णा जिणु ३.२४३, धर्मु—६.१०३; जिये ८.८७, ९.५८, ९.२७८, ९.३३५, १३.१९८,

१३.७१०, १३.१०१९, १६.२९४, १७.४६,
१८.७०३, १८.८९१; प्राणु जिये ६.२४१,
रोगिया कैसेनि—३.८, वाढे—११.७२;
जियावें २.२०२, १८.६७७; जियाविया,
जगण्यासाठी, १०.१२५, १७.२६१,—वेया
११.७९, १६.४३३, जियावेया लागि ९.४४४;
जियावेयाचें फल ११.६८७; जीजे, जगावें,
१३.१३२; जीजे मरिजे १४.२७०; जीहे
१७.२१७, ज्ञानदेवी—‘जिये’ १७.२१८.
जीणी—मोक्षधर्मु कां जीणी । आला असे जेथ ॥
१८.५१४, जन्मास आला. जीणें—क्षत्रिया
पल्लेनि जीणें । १६.१७६, तेंसें आउठहातेपणें । हें
शव होउनि जीणें । १६.१७८, किंवहुना कृषि
जीणें । १८.८७८, परि आयुष्य तेथ जीणें ।
१८.१६१२, ९.३३२, ९.४३६, १३.१९५,
१३.६६२, १६.१६०, १६.१७३, १८.२६४,
१८.६७०, १८.७०२, १८.८३३, १८.९०४,
१८.९१६, १८.९२७, १८.१०४७; जीणें
जीउनि ११.३७,—जीजे १८.९२३; जीणें...
मरण ९.४४३; विसंवाढु तंव जीणे १८.२९३,
ज्ञानदेवी—‘जिणें’ १८.२९५; जीणेशां परौती
१६.३२८; जीणेशाचेनि विश्वासें १३.७३६;
जाणेशांचा ११.६६१; हा पाठ जीणेशांचा
पाहिजे, जगण्याचा या अर्थी. जियाला-ली-लें-
माक्षियाचि सेवा जियाले । ४.६०, ९.१९१,
९.४७४, १३.२६०; मौढ्याचेनि जीवें जियाला
१८.३८७; जियालेपण ९.४३२,—णें ११.४९९;
जियालें, जीवित, कां गला(ला) स्तन अजेचे । तैसें
जियालें देख तेयाचें । ३.१४२, २.३६, २.२०५,
३.२७, ४.१९१, ९.१७४, १८.६५७,
१८.८३६; अज्ञानाचें जियालें १४.१७४;
चरौनि जो जियालें राखे १८.६६५; जियें,
जीवन, जियें देउनि कां जन्मले । पांडव हे ॥
११.१६८, जीत, जिवंत असतां, जीतेन अवसरें
८.७३; जीतु ना नव्हे, जिवंत नाही व मेलाही
नाहीं, १३.१९५; जीतां मेलेयां १८.२२४;
जीतें नाहिं, जिवंत नाहीं, ९.४९९.

जित—जिकलेला. जितेंद्रिय ४.१४१, ६.९१;
निजजय(न)जितभजनीय १८.९.

जितणें—जीतणें—(१) जिकणें. जितणें—जेणें

जितिलीं झें येकें । इन्द्रियें गा ॥ ६.९०, ११.६४३,
१२.५४. जीतणें—जेणें शंकर रणीं जीतिला ।
१.२००. १.२६९, २.२१९, ५.१४७,
१८.६४४, १८.१७२५. कर्मवंधातें जीतलें
१८.९२९; नीकें जीतलें होए १८.१६४२;
भूली जीतलें १८.२६; रिपु जीतले ११.४६५;
हरु जीतला २.१०; जीतलेयां १८.९५०,
१८.१०७०; इन्द्रियें जीति ७.२०२. (२)
जिवंत राहणें. जितणें, तंव जितां चि आववे ।
यंति नरका ॥ १६.३६९, जितिया मासाचे चिमुटे ।
१७.२५७, जितिया आंगीं चितवणी वाहे
१८.६३५; जीतणें—कले कीर्तिसि जीति ।
१.११३, एकें तृणेंतव जीथि । ७.३७, तैसीं नवे
द्वारें श्रवति । देहाची तूति जीति । १३.७३०,
माझेनि जीवें जीति ९.४२५; जीति तूटले
१८.२३३; जीत—जिवंत, जीतेया मान मोडिली ।
उपशमाची ॥ ३.२४७, ९.२८७, ९.५०८;
जीत मेला १३.७०१, जीतु मेला १३.४३५;
जीत मेलें १८.५५२; जीत वाढत ९.२७०;
जीतेनि मरणें, जिवंत असतांनाच मेल्यासारखा,
१३.७८३; जीताणें कीजे, निब्रलोन काढावें,
१३.३३६, —जालें, जिवांत जीव आला,
११.६५६.

जितुलें—जेवढें. भोग्यजात जितुलें ९.४९१.
जेतुल पहा.

जिरणें—पचणें, मुरणें, नाहीसें होणें. सावें हलाहल
जिरैल । सेविलें काह ॥ ३.१९९. जिराली मनाचीं(ची)
धाप । १७.२३०. ६.२८७, ६.२९९, ८.१६०,
१५.३७४, १७.१७३, १८.३६६,
१८.१२०२. क्रिया तैसी जिरों दे १२.१३२;
क्षुधा जिरत १८.१०९७; घाई शास्त्र(शस्त्र) न
जिरे १३.५३७, घाय पहा; पोटीं जिरविजें
(जे) १८.९९८, ज्ञानदेवी—‘जिरवी जें’
१८.१००४, —जिरे १४.२२१, —जिरौनि
जाइजे १३.८६३; बल प्रज्ञा जिरौनि जाए
९.५०५; वेगु जिरों(रो) १५.४२५; जैसीं
व्योमाचां आंगिं अभाळें जिराली (लीं)
१८.२१०.

जिवणें—जीवणें—जगणें, जिवंत राहणें. जिवों नेंदी
उपजौनि । १८.१०४५. जीव, प्राण, जीवित

अंतःकरण, ५०७९, ९३९७, ११५६६, १२०८२, १६३६५, १६४३१, १८१६५. जिवाचिये अ(अं)तःकरणिचें गुण ९०३४; जिवाचेनि जीवें १८०६७ (१); जिवाचिये सेजे १३३९०; जिवा आडाड घालितसा(सां) १८२९०; जिवां कोड नुपजे १६१८७; जिवां जीवो १२१७० (१); जिवाचें हियें फोडावें ९३५; विषादु जिवाचिये पोटीं वाहे १८६८१; जिवणें १२१६७ (२). जीवणें — हें असो जिवें जीवो । माहें(क्षे)नि तो ॥ १२१७०(२), जीवणें १७२८७; सेवकांसि जीवणें ९३९५; जीणें जीउनि ११३७, — जीजे १८९२३; राजसी जीविं १७७१; जीवीं सुखाचें सुयाण पाहलें ११३३३; चिरंजीवी ८१५५. जीउ — जीव, प्राण, चेतनाशक्ति, आणि प्यां आठांची जे साम्यावस्था । ते माझी परम प्रकृति पार्थी । तिये नांव व्यवस्था । जीउ ऐसी ॥ ७१९, जीवा तलें आंधुरितु आपुला जीउ ॥ १३२४९(२), आतां क्षेत्रज्ञ । नावें एणें । जेयातें बोलणें । जर्मि जीउ म्हणणें । जिये दशेतें ॥ १५४६१, पै प्रकृति करी कर्म । तो मियां केलीं ह्मणे अमैं । पथ कर्ता एणें नामें । बोलिजे जीउ ॥ १८३२४, ४२०, १०९, ११३६८, ११६०१, ११६२४, १२१३१, १३१२७, १३३६१, १३३७६, १३४८६, १३५४६, १३९३९, १५३१३, १६१६६, १८३२३, १८३७१, १८४५१, १८७७३ (१), १८१२९८. जीउ नावें १३१०४९, — येणें नावें ८३५, — यज्वा ९२४१; जीवाचा जीउ १३९२२(२), परावा — १६३२५, सानुले — १३२४८; जीउ कर्ता भोक्ता तो गुणातव १७१२१; जीउ अभिलाखी १३४५४; जीउ — आत्मेयांची सोष्ट लाहे १३१३१; जीउ गेल्यां १३३००, — जाळ १३२०२, — जन्मकोडी दुःखें भोगवी १३३२, — लोले १३१७३; जीउ परमात्मा १२१५३; जीउ प्राणु, जीव कीं प्राण, अत्यंत प्रिय, १३१९९. जीव — (१) कर्मनिगडित आत्मा, प्राण, चैतन्य, बळ. जैसा किडालाचा दोखु जाये । तरि पन्हरे तें वि होये । तैसें जीवा ब्रह्मत्व आहे । संकरूपलोपी ॥

६०८२. जे तेजतत्वाची वृद्धि । जे सत्त्वगुणाची निधि । जे आत्मेयां(या) जीवाची संधि । वसदी-तसे ॥ १३०८८, ८१२८, ११४५, ११६५६, १३३४, १३३५, १३८५, १३८७, १३२२८, १३२४९ (१), १३३६९, १३५०३, १३७८४, १५२०१, १५२९४, १७३२४, १८४६३, १८७६७ (२). जीवासि अभिष्टु १३१०६१ (२); जीवाचिये आंगवणे ७०८९; जीवाहुनु आप्त १३८०१; जीवाचेनि पाडे १२१५७; अजातपक्षाचेनि जीवें ९३३५; आत्मेनसीं जीवासि भेटि १८७७०; जीवासि कान्ही लाउनि १४१५७; जीवाची कुरवंडी करी १८६५०; माझिनि जीवें जीति ९४२५; मौढ्याचेनि जीवें जियाला १८३८७; जीवेंसि...सतिसांचा मेलावा १३१४९; देहजीवाचिये मिलणीं १६१०९. जीव — करिता भोक्ता १५३२९ ते १५३३४ पहा; जीवाचें स्थल, प्राण कुल हें क्षेत्राचें रूपक १३२८ ते १३४० पहा; जीवात्मा १३१६८; जीवेश १४३०३; जीवकण १८१२६६, — कला, प्राणाची ज्योत, १०१३६, — कार्य-कारण १५४९१, — ग्रंथि १८१३९५, — चैतन्य, जीव व चेतन सृष्टि, १५४६८, — दशा, जीव दशा, ७६५, ९५२५, ११६३९, १३९२, १३११०, १३३८८, १५४७७, — धर्महीन १३१०६१ (१), — नृप १८४६१, — पक्षी १६३, — पंचानन १३१०६४, — परमात्मसंगम ६४७८, — परमात्माभाव १०२५, — फेन ७०७२, — बंध १८१७५; जीव बाउलिया १८९११; जीव-बुद्धि, जीव निराळा आहे हा विचार, १३१७५, — भंवर १८१२९२, — भाव ८२६, — भृंग १७६, — मृग १३६४ (२), — राक्षी १३१०५७, — रूप ९९७, — सूर्यबिंब १८४६०; जीवपणा १८७७३ (२); जीवत्व १३११३६, १५४८१, — त्वें १५५०३, १८१३९३, जीवत्वदुर्ग १७२; जीवित्व १८६३९. निजीव ९४८०, नी — १३१०९२; निजीव १३६४ (१); सजीवत्व १३१४१; सजीव निजीव ९२२१. (२) मन, अंतःकरण, आपलें सर्वस्व.

आणि विस्मयाचेया ही जीवा । विस्मयो जाला ॥
 ७.१९४, परि आमचिये जीविचें पळो । तूझां जीविं ॥
 ९.३७, ६.११८, ६.१३०, ६.३३६, ६.३४५,
 ६.३७९, ६.४९३, ११.८८, ११.५८३,
 ११.५८९, ११.६५७, ११.६९६, १२.२३०,
 १३.४०३, १३.६६७, १३.१०७७, १४.९४,
 १४.१५९, १४.१७५, १४.१८५, १५.४४,
 १६.१५८, १६.१९५, १६.३३०, १६.३६६,
 १६.४२८, १७.४१, १७.३३६, १८.१४०,
 १८.५८९, १८.७२२, १८.९५९, १८.९९५,
 १८.१४६४. जीवा आंतु, मनांत, ११.४०१,
 - आंतुली कडे १४.३०, जीवाआंतुली चाड
 ११.३०; जीविचें गुज ४.२७; जीविं - वीं
 चाड १०.२३९, ११.५८०, १३.१९३;
 जिवाचेनि जीवें १८.७६७ (२); जीवाचें
 दलवाडें ११.६०२; जीवाचा भाऊ १६.४६७,
 जीविं - १३.२६६, १४.३६४, - सांकडें
 १३.६०५; जीविचेया हांवां १६.३४०; जीवाचां
 कसीं उतरली १८.९०८; जीवाचिये गांठि बांध
 १४.१२७; जीवाचेया जीवा उगाणा दीधळा
 १३.११३८; जीवा पाडु बांधिजे १६.५०;
 जीवा प्रत्यो घडला ११.७७; जीवातें रंजौ जाणे
 १४.१६०; जीवा राणीव फावली ११.२४७;
 जीवा न रुचे १३.१८४; जीवाचे श्रवण करुनि
 १०.२०१; जीविं - वीं, - उरे ८.७३,
 - उम्लावा धरुनि १६.३२२, - कल्पुनि
 ७.१९१, - गुतकुलिया होंती ७.१८५,
 - घेउनि १७.२५३, - जडले ३.२५०,
 - जाये, वाटत असेल, ८.११८, - ध्यां(ध्या)-
 -तां १७.३३५, - न लगे ११.४९३, - अश्र्वा
 न करी १७.३०१, - सुख सुनि ८.९१;
 जीवें कमें करुनि ९.४०४, - झासुरतां
 १४.१८३, - धावा केला १८.२८६, -
 दिव्यांजन ले १८.९००, - नमस्का-
 रिजे ११.२७, - नाहाल १८.१६६९,
 - रिझति १६.३७८, - जो समता देखे
 १३.१०७२, - सोये धरिली १२.२२; जीवेंसीं
 जडौनि ठाके ३.२३२; गीता जीवसरें
 धरिली १३.३२९; जीवा(पै)पलीकडिली घूण
 जीवापलीकडची खूण, ७.११५; जीवा माझि

१८.१२७४; आंग जीव, आंग पहा; जीवें
 प्राणें १५.५४०, १६.१७३, १८.१५०४; मना
 जीवा ११.६३४; तनुमनुजीवें ३.१२, ४.१६५;
 साजीव, अंतःकरणपूर्वक, १३.१४. (३) प्राणी,
 जंतु, चेतनसृष्टि. जें जीवां कारणें करावा ।
 जीवां घातु ॥ १३.२२४. तैसें परिणमलें रूप ।
 माहें जीवां ॥ १५.३८६. २.३५४, ७.९२,
 ७.९३, ७.१५३, ८.२२, ८.७१, १०.७०,
 १२.७३, १२.१६७(१), १३.२२९,
 १३.२५८, १३.५२१, १३.९२२(१),
 १३.११२७, १५.३७४, १६.२६४, १७.२०५,
 १८.४६२, १८.५३८, १८.६९५, १८.७९५,
 १८.८४०, १८.१७३८. जीवांचा जीवाला
 ८.२६७; जीवाचेया ज्ञानाज्ञानां १५.३९८;
 जीवांसि तूं निधान ११.५१०; जीवाचेया
 बोधा १५.३१४; तेया जीवा नांव ज्ञाता
 १८.४६३; आयुष्यहीना जीवातें १५.२६१;
 निष्कामें जीवें १७.२७६; बोधलेनि जीवें
 १४.२८६; जीवा करवि ह्यणवी १४.१९८;
 जीवाचें मैत्र पडे १८.१७७३; जीव मेले
 १३.२३४; जीवाकारी, देहधारी प्राण्यांत,
 ८.१७६; जीवगत १३.४७४, -मात्र ९.२२४,
 -लोक, लोक पहा; -वध १७.७९, -शाखा
 १५.१४८, -सृष्टि १०.८८.

जिववणें-जीववणें—तग धरविणें, जगविणें,
 जिवंत करणें. जिववणें—जें अमृता ही हूनि
 जिववितें । ९.२४. अमृतेंविण जिववित । ९.२००.
 परिणामातें जिवविति ६.४९३. जीववणें—
 तरि स्पशैं सर्वांग जीववी । ४.२१८. जडातें
 जीववी ७.२०, -जीवविता १५.३१३.

जिन्हार—मर्म, मर्मस्थान, आवडीचें, शाखासीं(खीं)
 जिन्हारें । आरोपुनि ॥ १.२२०. तेयां दुःखियां
 दुःख चि जिन्हार । ५.१२१. ११.११८,
 १८.१००८. जिन्हारिची गांठि ११.५७४, -चें
 गुज १८.१३४०; सजा(ज)नाचें जिन्हार १.३१;
 चि(जि)न्हारीं आगि सूदली ३.२४९; जिन्हारीं
 तूतें बांधौनियां १२.३०; जिन्हारीं वावरुनि,
 मर्मावर प्रहार करुन, २.४८; जिन्हारीं सुवें
 १८.१५१३; अर्थें जिन्हार विभांडी, शब्दार्थ
 मर्मस्थानीं लागतो, १६.१२१.

जी—अहो; मान देणें, प्रश्न करणें, सादर करणें या अर्थी. मज विवेकु तो सांवावा । मन्हाटा जी ॥ ३.१७. स्वभावो चि कीं जी ॥ ९.२३२. मज सुकतेया जी झाडा । ११.६६०. ३.२८(२), १०.१४०, १०.१५३, १२.२४, १२.३२, १३.८५०, १४.३१८, १८.१४, १८.१८, १८.२०, १८.२१, १८.१५९०, १८.१६१२. करवी कीं जी १८.१४; तें दे (दै) विकेनि जी बलें १४.९; जी जी १२.१९, १५.२८९; हो जी ६.४३५; जि, ३.२८(१), ९.३५७ हा अपपाठ आहे, चि पाहिजे. जो-जी-जें पहा.

जीउतीतिउती—ज्या त्या बाजूला. ११.३३९. जेउत पहा.

जीकणें-जीकणें—पराभव करून विजय मिळविणें, पाडाव करणें, वरचढ करणें. **जीकणें**—स्तंभ-स्वेदातें जीके । एकला कंपु ॥ १८.१५८५, जीके हा पाठ जीके असणें संभवतें. **जीकणें**—मरण आयुष्यातें जीके । १३.७४८. १५.१२७, १८.८५९. परि अमृतातें हीं पैजेंसीं जीके ६.१४.

जीपणें—जीकणें पहा. तूझें वाक्य वांचून आणिकें न जीपे २.६४; जिपणें—हें मानसिचें दुःख न जिपेल, जिकलें जाणार नाही, २.६५.

जीभ—चव घेणारें, शब्द उच्चारणारें इंद्रिय. सारस्वत आवर्षे । जीमेसि ये ॥ १३.२. अवाच्य तें तें टाली । जीभ चि गा ॥ १४.२०७. कां जीमे लगतां महुर् । अर्थे विभांडी जिन्हार । १६.१२१. ११.३५६, ११.४११, १७.१२६, १८.१०१८. जीमेचा ठाळ १८.७७७; बुद्धिचिया जीभा ७.२०२; मूर्खांचिये जीमे १६.२२२; जीभ नूडील, शब्द उमटणार नाही, १३.५६४, —न झडे, गळून पडणार नाही काय?, ९.३१४; जीभ तीमाल १८.१६६९; जीभा धांवति १५.२४६; जीमेतें नाचवी ४.२१८; जीभ लले ११.३०८, —लोले ९.१८०; जीमे तरि कडू नव्हे, असें औषध, १६.११५; जीमेचा नवलाळ देखिला ११.४२३; जीभा वेडा केला १७.१४७; श्रवाणि चि होथि जीभा ६.१६; जीमे हाड रोविलें, बहिष्कार घातला, शब्दलोप केला, १६.३१३; जीमेचा हातु फांटे, चटका बसण्याइतकें तिखट,

१८.२४७; मासिया जीभा वेंटाली ९.५०९.

जीवन—(१) निर्वाहाचा आधार, मार्ग, धंदा किंवा रीत; आयुष्य. ऐसें भूतप्रति आन(ना)न । जें प्रवृत्तिवशें दीसे जीवन । ७.३८. ७.३६, १०.२५३, १५.३७८ (१,२). जीवनाची खंति १८.५८६, —चें बीं १०.१४७; जीवन चि उदक, पाणी जीवनाचा आधार असला तरी, १७.६८; सकल विश्वासि जीवन, आधार, ११.५१०; जीवन जोडे, आधार मिळतो, ११.२२०; जीवनउपाऊ, निर्वाहाचा धंदा, १८.६०३, —सूत्र १८.१७८२, —हेतु, अन्न, ३.१३३. (२) अमृत, पाणी. चंद्राचें जीवन, अमृत, १३.९२१; जीवनें तिडिपिडि १३.७१९; सर्व जीवना सारिखें वस्तु, पाणी, १६.१५५. उज्जीवन-पहा.

जीवाला—जिव्हाळा, आपुलकी. कां मीना जीवाला होय । जलाचा जरि ॥ १८.७०३. २.६८, १३.२८८, १३.६९४, १३.१०८४. जीवांचा जीवाला ८.२६७, प्राप्तिचा — ४.१९३, भक्तिचा — ४.२८, शांतिचा — २.३४५.

जीवित-जीवीत—जीवन, आयुष्य, सर्वस्व. कां मृत ही जीवित लाहे । अमृतसिद्धी ॥ १.७७. लोण करी सकला । जीविताचें ॥ १३.४४०. पै जीविताचेनि सुखें । जैसा कां मृत्युतें नेदखे । १३.७५२. १.११२, १.२१२, २.१९९, २.३१९, ४.१९२, ९.३५२, ९.३५७, ९.४१५, ९.४९३, ११.५४, ११.३७८, ११.४३७, १२.११९, १३.३३६, १३.७४१, १३.७४९, १५.५५२, १६.१५५, १६.२१९, १७.२७, १७.४२२, १८.७०४, १८.७९६, १८.९४१, १८.१३४०. जीविताचां आडवीं १६.३४, —ची कुरवंडी १४.१६५, —ची फरारी, जोम, फुरफुर, १३.७३५, —चे वैरी ३.२४०, —ची हाणि १२.१७५, —चें सुख ८.११९; जीवित न घटे, जीवनास अपाय होणार नाही अशा रीतीनें, २.३०७; जीवित भक्ती दीन्हलें ९.४१३; जीवीत वेचलें २.२२०, ज्ञानदेवी — ‘जीवित’ २.२२०; जीवित वेचिलें ९.४१२; जीवितें वेचीति २.२०९; जीविता वेचु होईल ३.२२४; जीवितें वेंटालु, एकवटून

१३.३७२; जीविता स्तब्ध पडे ८.२२८;
जीवित हातु चढलें, पाहिजे तसें मिळालें,
१०.१३०; जीवितेंसि मना नैवे २.४५;
जीवितेंसीं विरक्त जालेआथि २.२१४; जीविता
भवधी ६.४५५, १३.५०, १८.६८२;
जीवितांत, आयुष्याचा शेवट, १५.५५६;
जीवितालाया, जीविताच्या आशेनें, १३.७५०;
अनन्यजीविता माता १८.१५०२; मरणा आणि
जीविता १३.१०७२. जिवित १.२१७.

जीहे—जगतें. तृण जीहे, १७.२१७, जिणें—जीणें
पहा.

जुं—जुगार. जुं खेलणें १५.४४८.

जुझणें—जुझणें—जुझणें—युद्ध करणें, लढणें. जुझणें
—मीं सर्वथा न जुझें पथें। भरवसेनि ॥ २.८२.
१.१७१, २.२१७, २.२१९, १८.१०३. जुझा-
वेया १८.१२७६ (३); न जुझसि १८.१३०७
(२); न जुझें १८.१२७३, १८.१२७८,
१८.१२८५; जुझ, युद्ध, जुझाची आवडि
१.१७३; जुझते, लढणारे, लढावयास आलेले,
१.१७०; जुझीं बांधति १.१७२; जुझें, तूं
लढ, २.२२१; जुझणें—रामु रावणु जूझिनल
कैस। १०.३७, १.२०९, २.१३६, २.१९०,
२.२२०, २.२२५, २.२२९, २.३७१,
६.४७३; जुझतो कुलकेणी, युद्धाचें कौशल्य,
१.११३; जुझवील १८.१३०७ (१); जुझावेया
१.२१९; जुझें, तूं लढ, १८.१३३; जुझणें
११.५७, १८.१२७७; जुझ—झैसयाचें
जुझ मातलें। १३.७५४. आदिं तूतें जुझ
होआवें। मग जुझा शस्त्र घेयावें। कां न जुझावेया
करावें। देवांगण ॥ १८.१२७६ (१,२), १.२०८,
२.२५, २.१९१, २.१९४, ११.५३४,
१२.६७, १३.१४४, १८.८६१; कै
उपदेशु कै जुझ ६.१२३; जुझाचेनि भाडलें
१८.१३७८; जुझाचें निर्वाण १८.१५६६;
जुझाचा मेलावा ११.४७०; जुझाचेनि व्याजें
१.८६; जुझावेले, लढण्याच्या प्रसंगीं, २.१९;
जुझणें—जुझे, झगडतो, ६.२१५; जुझावें
१२.६२; जुझ—हें जुझ नव्हे प्रमादु। २.३१.

जुती—उक्ति, वचन. जुतीस्वरूप सरिता १०.१४९,
शानदेवी — 'उक्तिरूप सरितां' १०.१६५.

जुंपणें—जोडणें, गुंतणें, मेळ वसणें. पांती जुंपजे,
पंक्तीत बसतो, कामास लागतो, १४.२३९;
जुंपणें—शृष्टिजुंपणें, बाह्य सृष्टीशीं मेळ वसणें,
१४.५७, शानदेवी — 'सृष्टीचें जुंपणें' १४.५७.
जूतणें पहा.

जुंबाड—समुदाय, झाडांच्या फांद्या व पानांची
गुंतागुंत. तंव कल्पादिचि जुंबाडें। पार्वहजति ॥

१५.१२६. प्रलयविजुचीं जुंबाडें ११.३५८.

जुवार—जुंवार—जुगारी. सामान्या स्त्रिया जुवारी
१७.२९५; जुंवारु डाया ये, जुगारी पुनः डाव
खेळावयाला येतो, १३.५४०; जुंवाराचें टिटघर
१८.६७०.

जुहारणें—'जोहार' म्हणून वंदन करणें. मग तैसा
चि भेणभेण। पुडुतीं जुहारी चरण। ११.४८५.

जूतणें—जुंपणें पहा. संसारपांती जूतलेयां,
संसाराच्या फेऱ्यांत सांपडून, ८.२४२.

जून—कोवळेपणा गेलेलें, निबर, पुराणें. जें गग-
नाहूनि जूनें। ८.८५. जून(नि) नाविं पारिजातें।
असति काइ ॥ १८.१६५९.

जे—जें—कीं, म्हणजे, ज्याअर्थीं, जे—येवं शारीर जे
तप। १७.२१४. १७.२२३. जें—जें मीं गीतार्थुं
कळें पाहें। १.६६. वोढलें हें चि करावें।
जें गंगेचें आंग टाकावें। १८.१७५१. १.७५,
१.१८९(१, २), १.२१९, ४.१९, १५.१९,
१६.३०७. जो—जी—जें पहा.

जेउत—जेथें. अनेकदां तेउत शब्दाबरोबर हा
शब्द येतो. जेउता असुरा वासु १६.४२०;
जेउता...तेउतें ९.२५४; जेउति...तेउती,
ज्या...त्या दिशेनें, ४.१८९, —तें...—तें
१२.१२०; मुखें पसरलीं आहाति जेउततेउती।
११.३३७; ज्येडुतीं तेउतीं, जेथें तेथें, ११.२६६,
शानदेवी — 'जेउतींतेउतीं' ११.२७०.
जीउतीतिउती पहा.

जेतुका-की-कें—जितका-की-कें, जेवदा-ही-ढें, जें
कांहीं. कमें कीजति जेतुकि। असतें होति ॥
१८.६०. जेतुकें १.२६५, ६.४२४, १८.५५८,
१८.५९९, १८.७२३.

जेतुला-ली-लें—जितका-की-कें. अनेकदां तेतुल
शब्दाबरोबर हा शब्द येतो. माझि जेतुलीं होउनि।
गेलीं जन्म ॥ ११.५७५. ३.५४, ९.२६०,

११.४२१, १६.३४८, १७.३७९, १८.१०८१,
१८.१५२५. जेतुलें काहीं १६.३९८. जेतुला
...तेतुला—एकादशिकां दिसि। जेतुला पाडु
आमसि। तेतुला चि नागासि। पंचमीसि ॥
१३.८१६, १०.२९; जेतुला ... तेतुलेनि
१८.२७२ व १८.२७३; जेतुलीं तेतुलीं ६.३९९,
१३.४०६; जेतुलें... तेतुलिया ६.३३४, —...
तेतुली १३.६२७, —...तेतुलें १८.५५५, —...
तेतुलेनि १३.७८६ व १३.७८७; जितुलें
९.४९१; जेतुलालें... तेतुलालें २.२७१.

जैथ-थें—ज्या ठिकाणीं, ज्या वेळीं, ज्या संबंधीं.
जैथ—जैथ वेदावति वेद। १.७३. १.६, १.१४,
१.१६०, २.१३४, ६.१७१, ६.१७३,
८.२०२, १६.३७१. **जैथ...तेथ** १.७० व
१.७१, १.१७५ व १.१७६, १३.५३३,
१८.१४८५, १८.१६१९, **जैथ...जैथ तेथ**
२.३५४, **जैथजैथ...तेथौनि** ६.३८१;
जैथिचा-ची-चें तेथ ६.२४८, ८.१६६,
९.५२२, ११.४१५, १३.१०९०, —**तेथें**
१७.१७९; **जैथिचिया** — २.३८; **जैथौनि**
१३.९१६, १५.२००; **जैथजैथौनि...तेथ**
१८.४१६; **जैथें** १.३, १.१३१, १८.१६१८.

जैधवां—जैव्हां. कित्येक ठिकाणीं तेधवां शब्द
पुढें येतो. ९.२५३, १०.२८६, १७.६२,
१८.१२०५. **जैधवां...तेधवां**—पैं जैधवां इं असे
कीडाल। तेधवां इं सोनें चि अडल। १८.११२०,
१३.८४४, १५.५५८, १८.१२६३; **जैधवां**
...तेव्हां १२.९५.

जैवणें—(१) भोजन करणें, खाणें. तेथ सुखदुःखाचें
खिचटें। जैविजे येकें चि ताटें। १४.२७१.
३.१७० (वी), ५.१०६, ६.२३, १७.१६०,
१७.१६५ (१). जेउं नेणतां १७.३४७; **जैवितां**
१७.१२० (२), १८.२४७; **जैविती वोज**,
जैवण्याची रीत, १७.१६५ (२); **जैवितें**, **जैवणारा**,
१८.४८८; **जैवणारा**, **जैवणाराला**, १५.३८;
तामसा जैव्हणारा १७.१६३; **जैव्हणाराचिया**
रुची १७.१२० (१); **रसजें** **जैवणहारें**
१३.११४४; **जैवण**—कालकूटाचें **जैवण**
१६.४३३; **जैववणें**—बालकां(का)तें वोरसें। माये
जैवकें बैसे। १८.१६७६. **बापातें चि जैवउं लागे**

९.१५; **जैं वालक जैवविजे** १३.९४५. (२)
उजवें. — **डावे(विं) जैवणें** १०.२९०.

जैव-व्ह-डा-ढा-डी-डी-डें-डें—जें मी जैवडें जैसें।
तें चि ते जाले तैसें। १४.५४. **जैवडी**...**तेव्हडी**
९.२५७, १३.६२९; **जैवडें** ११.१९३,
जैवडें...तेवडा ९.८८.

जैवि-विं—ज्याप्रमाणें, उदाहरणार्थ. **जैवि** १.७१,
१३.५४४, १३.५४६, १४.११८, १४.२०५,
१५.८४, १६.१३०, १६.२०३, १८.१२८६.
जैविं ६.२९.

जैव्हलि-लिं—जैव्हां. अनेकदां पुढें तेव्हलि-लिं,
तेव्हां हे शब्द येतात. **जैव्हलि** ५.१५४,
६.२५९, ११.४७५, —...**तेव्हलि**, ४.४९ व
४.५०, १०.२००, ११.४९१, —...**तेव्हां**
११.४७१; **जैव्हलिं** ८.१७१, १५.८४, — **तेव्हलि**
८.२३०, — **तेव्हलिं** ७.१२, ८.१२८, ८.१५८,
— **तेव्हां** ८.२५१, ११.४७१; **तेव्हलि...**
जैं(जै)व्हलि १०.१५४.

जैव्हां—ज्या वेळीं, ज्यामुळें, ज्या अर्थी. ५.५३,
९.२४३. **जैव्हां...तेव्हां** ९.३७१.

जैं—जैव्हां, जरि, ज्या पक्षीं, अनेकदां पुढें तैं हा
शब्द येतो. जैं आटावे जलचर। तैं व्होहिं निलति
दिवर। १६.३१६. **जैं** १०.१५५, १५.३०८;
जैं कां १५.१७; **जैं...तैं** १.२४८, ५.२३,
६.३५२ (जैं), ७.२२, ७.४२, ९.७२,
११.४५, १३.८२, १३.३०१, १३.९४५,
१३.१०८१ (जैं), १४.५७, १४.११३,
१४.२१३, १४.२४१ व १४.२४२, १४.३४०,
१५.३०४, १५.३०९ (जैं) व १५.३१०,
१८.१०८६, १८.१७१५; **तैं...जैं** १०.१५६,
१५.३३१; **तैं...तैं...जैं** ९.४५१; **जैं(जैं)**
६.११५.

जैत—जय, जयाची आरोळी. तें कोणासि रे बा
जैत। देखील शेर्षी ॥ १८.१६०८. १६.३७३,
१८.१६१०. **जैत रे जैत** ९.२१६; **हारि जैत**
१४.२७५; **जैतेंसि उरिजे**, यशस्वी होऊन राहावें,
२.२३२.

जैसा-सी-सैं—ज्या प्रकारचा-ची-चें, ज्या प्रमाणें,
ज्या मानानें. अनेकदां या शब्दांपुढें तैसा-सी-
सैं हे शब्द येतात. **जैसा** ६.८३; **जैसा...तैसा**

२.२४१ व २.२४२, ३.१२४, १३.१०८८ व १३.१०९०, १३.१०९६, १३.१११०, १५.३५५ (२); जैसा...जैसा...तैसा १४.५३; जैसा असें तैसेया १५.३९९; जैसा...तैसी २.२४० व २.२४१; जैसे...तैसे १५.२९२; जैसे...तैसें ११.१३७, १४.४५ व १४.४७; जैसी—जैसी सौंदर्या राणीव जोडली । ११.१९५, जैसी...तैसी ११.१८९; जैसीया...तैसी ६.८७; जैसीजैसीया १८.१७६४; जैसी...तैसी २.२३८, १३.११३२ व १३.११३४; जैसी तैसी १३.११३१; जैसी का तैसी ८.४३; जैसी... तैसी ३.१४७; जैसें—जैसें जेठे सूत्राधीन । दारुयंत्र ॥ १.८१. जैसें...तेयापरीं १.५६ व १.५७; जैसें... तैसी १.५९; जैसें...तैसें १.८८ व १.८९, १.२४२ व १.२४३, १३.९३२, १३.१०९१, १५.३५५(१), जैसें तैसें ८.२४७, तैसें जैसें १३.३०१; जैसें १५.२८७; जैसेनि ६.१८७.

जो-जी-जें—संबंध वाचक सर्वनामों. जो—जो अपरु नवा अर्जुनु । १.२०१. १.२७, १.५०, १३.५७४, १३.५७९. जो कां १.९५; जो जो ७.१४०; जो जो...तो तो १०.११९; जो...तो १.२२, ७.१४५, १३.५०९; जे ८.१३७, ८.१४९(२), जे जे ३.२६१, ६.२३१, ११.२६१; जे जे कोण्ही १५.२७३; जे...ते १.९७, ९.३५८—९.३५९ व ९.३६१; ते...जे ७.१४३; जेआ ६.४४४; जेआं ६.३९९; जेया १८.१७०२; जेया जेया १८.४०७; जेयां १.१८३; जेयाची आज्ञा १३.५१०; जेयांचीं भजनं ७.१३५; जेयाचिया ६.४७४; जेयाच(चे)आ १३.१०२६; जेयाचेया ४.१७२, ६.६२, ६.१०९, ६.४७८, १३.६८६, १३.६९१; जेयाचेया ५.८७; जेयाचेयानि ११.२१२; जेयातें...तेयासि १.७९; जेहाचा कुलीं ६.४४५ (१); जेहाचें...तेहाचे ६.१११; जेहाचेनि ६.११०; जेहांतें—जे हांतें (जेहांतें) २.३११, ६.४४३, ६.४४५ (२); जिहिं, ज्यानीं, ३.१३२, १०.१२५ (१), १३.९३९; जिहीं १०.१२५ (२); जेहीं १८.३०३. जी—

ऐसी तेथिची जी आवडी । ११.५८८, सांख्य जीतें गांति । १३.३६, जिया...तिया १६.४१९ व १६.४२०; जिया तिया सवा १८.१६७४; जिये जिये अवकाशीं १३.४३४; जिये...तिया, ज्या...त्या, १.१८६, जिये तिये कडे १३.१०८२; जियेचेनि १३.१२४, १३.१३६; जीया ९.५११; जे, जी,—जे जन्मभूमि पर-मार्था । १.४८, १.४९, १.५५ (१,२,३), जिया-कडे ५.७४, ७.१२९; जिया परीं १३.१००३; जें—ऐसें जेणें जें भाविजे । तें फल तेणें पाविजे । ७.१४२(१), १.५३, १.५४, ८.१३८ ते ८.१४९, १३.९२१, १३.९२४; जें जें १.२१७, ४.४२, १२.१०६, १५.४४७, १७.२९८, —काहिं १३.७१३, १५.४४९, —काहिं ५.१७७; जे जे (जें जें) दानपुण्य ११.५८७; देखणें जे जें उठी १४.८४; जें जें...तें...तें ३.२२५, १३.८३८, जें...तें ६.३३, ७.१४२(२), ८.१४९ (१), १३.१११ ते १३.११५ व १३.११६, १८.१६७८, १८.१६८४, १८.१६८५; जें जें...तें तें २.३४८; जियें...तियें १.२६, ७.१५७, १३.९६९; जिये वेळे १३.३०३; जेणें हें रूप ज्यानें किंवा ज्या रीतीनें, ज्या प्रकारें, ज्यामुळें याअर्थीं आलें आहे, १.२५, ४.४२, १३.११३, १८.१७०५(१, २), १८.१७०६(१, २, ३), जेणें जेणें १३.४७५; जेणें जेणें कडे १३.५८९,—भेदें...तैसें तैसें ५.१७५. वरील कांहीं रूपें व इतर खाली दिलेलीं रूपें तिन्ही लिंगवाचक आहेत. जेया परी १३.११३९, १७.२८०. जेयामाजि ४.१६१, ४.१८७; जेया लागि १८.१५५५. पुनरुक्ती-साठीं परिशिष्ट (१) पहा.

जोईस—ज्योतिष, भाकित. मां तूहें जोईस कैसें । १८.१६११. १७.१८८. ज्योतिष, ज्योतिष शास्त्र, १३.८२६.

जोग—योग्य, सारखा, स्वाधीन. देहीं देहा जोगे । होती चि ना ॥ १४.५०. तैं ब्रह्म होआवेया जोगा । होये तो पुरुष ॥ १८.१०८०. तुज जोगा १५.६७, भोगावेया—१६.३४१; युक्ति जो गा (जोगा) १०.१५८; समर्पावेया जोगा

१८.६३२; अनुभवा जोगें १८.११४५,
आर्त्ति चि—, गरज असेल तितकें, २.२६२,
कल्पावेया—९.८१, गुणां—१४.२८५, तेया—
१४.३९६, १८.१५७०, रसिकां—१३.३३३,
सांघणेया—१५.४३६, साधना—११.६०६;
इंद्रियां जोगें होईल कायि, कळेल कायि,
१२.४१; कोण्हा हीं जोगे नव्हती, वश होत
नाहींत, ३.२५४; जोगें धरणें नोहे, धरणें (पातें
फुटूं न देणें) शक्य होणार नाही, १८.१५.

जोगावणें—(१) पालन करणें, पूजन करणें.
येसें एकला चि आवणें । जोगावी जो ॥ १३.८१९.
१३.३६३. जोगावणें, पाहुणचार, १३.६६८.
(२) कसें तरी संभाळणें, पूजितें दैवतें जोगावी ।
१३.७९४. जोगावणुक, कसें तरी केलेलें पोषण,
१३.७९८.

जोडणें—मिळणें, मिळवणें, जुळवणें. आझीं जें जें
जोडावें । तें समस्ती इही भोगावें । १.२१७. जें बोलां
आरिसा जोडला । ६.४८५. हें स्थैर्य निजगडें ।
जेथ आगें जीवें जोडे । १३.४९९. जैसें बापें
जोडिलें लेंका । १८.८२३. १.२२६, २.२१०,
२.२४०, २.२५२, ४.४, ४.६३, ४.१७९,
४.२१७, ६.३४, ६.१४४, ६.१७३, ६.१७९,
६.२३१, ६.३४३, ६.४६७, ७.९६, ७.१३५,
९.४५, ९.५४, ९.३०६, ९.३५७, ९.३८३,
९.४४७, ९.४४९, ९.४७८, १०.२९,
१०.१८३, १०.३०९, ११.२२०, १३.१२६,
१३.१३२, १३.१९०, १३.३७९, १३.४७१,
१३.६०१ (डे), १३.७०१, १३.८३४,
१३.९७२, १३.९८७, १३.१०८२,
१३.११२५, १३.११५३, १४.२३३,
१५.२६२, १५.४१५, १५.४६७,
१५.५१४, १६.५९, १६.२५७, १६.२७६,
१६.२८९, १६.३४८, १६.३७५,
१६.४१२, १६.४१९, १७.२४, १७.३२,
१७.१८६, १७.२१८, १७.२६७,
१७.३६०, १७.३७३, १७.४१६, १८.१९१,
१८.२९८, १८.५१०, १८.५८५, १८.६५०,
१८.७००, १८.७०४, १८.९२१, १८.९४१,
१८.९९४, १८.१०३७, १८.१२१०,
१८.१२१२, १८.१३३५, १८.१४६८,

१८.१४७३, १८.१४७९, १८.१६६२,
१८.१७५३. जोडलासि, मिळाला आहेस,
१.२२८, १४.६३, १५.४१६; जोडावेया
१८.१४६५ (१); जोडिजति १३.२८६;
१८.३१५; कर जोडुनियां ११.३२३;
करसंपुट जोडिले ११.४८२, -डु जोडुनु
११.२५०; कानवरि जोडे, ऐकतां
येईल, ६.३१६; ठेवा जोडला १३.४४;
तुमत्तें जोडुनु नेंदीं, परस्परांचा संबंध जोडून
देणार नाही, १३.३२७; त्राये जोडुनु, साधन
मिळवून, १७.२४१; पडप जोडलें १०.४५,
-जोडे ११.१२; बरव जोडली ११.५९१;
मी जोडें, माझा लाभ होतो, ९.३६०; वाट
जोडल्यां १८.१२१५, -जोडे १२.११२;
शंभू ही न जोडे, शंकराला ही लाभत नाही,
११.६६६; सदमुखपण जोडे ११.३३४,
संवादसुख—१८.१५७८. सुखाचा पैसाह—
७.१५१; सुखसंपत्ती जोडल्या ७.१८५,
जोडले-जोडिलें, मिळविलें, संपादलेलें,
२.२२, २.१९७, ८.२५९, १३.२०८,
१५.१४१, १८.१४६५ (२). प्राणापानाचां
जोडभाता, प्राणापानांचा जोडलेला भाता,
१५.३७६. जोडिन्ही-जोडि.. आटे, संपाद-
लेलें संपत्तें, १८.७९६; जोडीं घालूं, रणजोडवीं
पायांच्या आंगठ्यांत घालूं, १५.५; अहोरात्रिची
जोडि १३.७४२; घनछायेच्या जोडी, मेघांच्या
सावलीचा लाभ झाल्यावर, १६.२२६;
ज्ञानपदजोडी करीं १४.१७; तिथेच्या जोडी,
तिला अनुसरून, १३.४५, तृणाच्या—
१४.१६५, दृष्टादृष्टिचि—९.५०३, निज-
पुण्याच्या—६.४४६; बाहिं जोडि नाहिं, बाहूंत
सामर्थ्य नाही, १७.९९; मशकाच्या जोडी,
माशी पकडण्याकरतां, १३.७२९, सुखाच्या
-६.३७१; सजोडियां राहंवरं ११.३९२.

जोजार—त्रोजा, त्रास. तरि जन्मौनि जोजार साहिजें
(जे) । ४.३३.

जोत्स्ना—चंद्रप्रकाश, चांदणें. जळ सोखुनु गेलेयां
सविता । उल्हासु पुरवितसे माघीता । ते चादिं
पांडुसुता । जोत्स्ना माझी ॥ १५.३६७.

जौहर—आगीची खाई. मागां जळत काडिलों

जौहरी । ११.६० (१), लक्षाग्रहाल्य उद्देशन.
११.४३२. जौहरवाहर, हें विश्वरूपाच्या
प्रच्याप्तीचें संकट, ११.६० (२).

ज्योति—ज्योत, प्रकाश. २.३२३, १८.४२२.
अग्निज्योति (ज्योति) चिचा प्रकाश ८.२१८; कला-
ज्योति ६.२८८; प्रत्यग्ज्योतीची वोवालणी
१२.६; सविलें गुणज्योतीं १६.२०८, सं. वा. रा.
पहा.

ज्वर—ताप. पथ्यद्वेषिया पोसी ज्वर । १८.१२७१.
२.१८४. धातुगलु ज्वर १३.८१; रोगिया
ज्वराहूनि उठिला ११.४२३; १८.१६६८

कलि पहा.

ज्वाला—जाल, आगीचा भडका. तिहिं विरक्तिची
ज्वाला वेतली । ४.१२७. वन्हिची ज्वाला जैसी ।
वायां जाये आकासि । १२.१३२. ज्वालांचे उभड
११.३०८, -यलसे ११.३००; कल्पांतिचिया
ज्वाला ११.२११, विरक्तिची -४.१२७,
संहारतेजाचिया - ११.२९७; ज्वालामय
११.१४२; गरलज्वालीं १६.४०८; वदनज्वालां
११.४३०; वन्हिज्वाला ६.२२४, १५.२८७.
ज्वाल—झणौनि वन्हि ज्वाल । दोन्ही वन्ही चि
केवल । १४.१२१.

ज्ञ

ज्ञ—शब्दास जोडून. जाणणारा या अर्थी. अज्ञ
३.१५५; अभिज्ञ १६.२४६; अवभिज्ञ
१३.३६३; क्षेत्रज्ञ, क्षेत्र पहा; तत्त्वज्ञ, तत्त्व
पहा; धर्मज्ञता १०.२७३; भावज्ञ ६.२१;
मंत्रज्ञ १.१९०, २.३१२; मांत्रज्ञ २.२३४;
रसज्ञ १३.११४४; वेदज्ञ ९.३२८;
शब्दतत्त्वसारज्ञ १३.११२३; शास्त्रज्ञ
१७.९२; सर्वज्ञ—तैं सर्वें ही नियां । सर्व
ही निध्दालूनियां । नोकें होये तें धनंजया ।
सांथितलें तुज ॥ १८.१३२२, १६.४८, सर्वज्ञावा
बापु ४.२०८, -चिचे बोधीं १८.१४६; सब(वै)-
ज्ञांचा रा० १३.८६०; सर्वज्ञांचा शिरोमणि
१५.२९७; सर्वज्ञांचा समाजीं ९.२; सर्वज्ञता
३.१६६, ६.४५१, ९.४५१, १०.२०९,
१३.१९०, -तेचा ओलावा ८.२६८,
-पणें १७.१४.

ज्ञप्ति—ज्ञान, १८.११९८.

ज्ञातव्य—जाणवयास जें योग्य. ज्ञातव्याचें पाहाणें
१८.५३०.

ज्ञाता—जाणणारा, तज्ज्ञ, सुज्ञ. ज्ञाता ज्ञेय देखौनि
तैसा । धांव चि वे ॥ १८.४८१. १३.९३१,
१८.४८३, १८.४८६, १८.५०२, १८.५२६,
१८.५३६, १८.११८६, १८.१३३०.
तेया जीवा नांव ज्ञाता १८.४६३, १८.४५७
ते १८.४६२ पहा; जंव ज्ञान ज्ञातेया
मोटकें डा(दा)वी ना, ज्ञान ज्ञात्याला

किंचित् उवड करून दाखवतें न दाखवतें
तांच, १८.४७६; ज्ञेयाचिया हांवा ज्ञाता
इंद्रियांचा मेलावा राहाटवी १८.४९०; ज्ञेय
लोढूनि पडे ज्ञाता चि जें, ज्ञेय नाहीसें होतें,
ज्ञाताच राहतो, १८.५३३; ज्ञातेपण १८.४८८;
ज्ञान, ज्ञेय पहा.

ज्ञाति-ती—जात. जाती ३.१०६; ज्ञातिगोत्राचा
मेळ १६.३५६;

ज्ञातृ—जाणणारा. ज्ञातृज्ञेयविहीन...ज्ञान,
१५.७७, ज्ञातृज्ञेया विहीन १८.९६९;
ज्ञातृत्व १८.४६५; ज्ञेया मीठी देतां ज्ञातृत्व
पुटीं पडे १६.१३९. ज्ञेय पहा.

ज्ञान—जाणीव, समज, बोध, माहिती, पांडित्य,
ईश्वरभाव. तैसें ज्ञान हें उपमिजे । ज्ञानेसी चि ॥
४.१८१. शब्दु बोले मुखें । परि ज्ञान नाहीं ॥ ५.५८.
झणौनि ज्ञान तें चि आंधारें । ज्ञानासि करिति ॥
९.१७०. मग तें चि होये ज्ञान । ज्ञाता ज्ञेय हान ।
ज्ञानें गमिजे स्थान । तें हि तें वि ॥ १३.९३१.
ज्ञानाचे आव्हान मंत्र । जें ज्ञान पीकतें सुक्षेत्र । ज्ञान
आकपिते स्रज । तंतु जे कां ॥ १८.७०. तैसी
ज्ञेयाज्ञानाचेया (ज्ञेया ज्ञानाचेया) हाता । न लगे हे
दृश्यपथा । तें ज्ञान जाण सर्वथा । सात्विक गा ॥
१८.५३२. गुरु तेथ ज्ञान । ज्ञानिं आत्मदर्शन ।
१८.१६१७. २.२८१, ३.२५१, ३.२५७,
३.२५९, ४.१४०, ४.१६३, ४.१७१(२),
४.१७७, ४.१७९, ४.१८३, ४.१८७,

४.१८८, ४.१९३, ४.१९६, ६.८८,
 ८.५१(१, २), ८.२१७, ९.४२, ९.२४०,
 ९.२४९, ९.३०२(१), ९.४४३, १०.२४,
 १०.६५, १०.८१, १०.८५, १०.२७५,
 ११.६५४, १२.१३६, १२.१४०(१), १३.१०,
 १३.१६६, १३.१७४, १३.१७८, १३.३३९,
 १३.३८३, १३.४५३, १३.४७१(१, २),
 १३.४८२, १३.५१०, १३.५३३, १३.५८५,
 १३.६०१, १३.६१५, १३.६२१(१, २),
 १३.६२७, १३.६३१, १३.६३७, १३.६४९,
 १३.६५०, १३.६५४, १३.७२२, १३.९३५,
 १३.११२९, १४.१०, १४.३९, १४.४२,
 १४.४३, १४.७८, १४.१४८, १४.१५२(१),
 १४.२९८, १४.३९१, १५.३०, १५.३५,
 १५.१४१, १५.२००, १५.२५४, १५.३५०,
 १५.३५९, १५.४९३(१, २), १५.४९४,
 १५.५२६, १५.५५३, १६.४५, १६.४८,
 १६.५४, १६.५६, १६.५७, १६.१०५,
 १७.६२, १८.१९४, १८.४६२, १८.४६३,
 १८.४७१, १८.४७६, १८.५१४, १८.५२३,
 १८.५२८, १८.५३०, १८.५४२, १८.५४६,
 १८.५४८, १८.५५९, १८.५७६, १८.५७७,
 १८.५७८, १८.५७९, १८.५८०, १८.८४२,
 १८.१००८, १८.१२३७, १८.१३२८,
 १८.१३७५, १८.१३९६, १८.१७०५.
 ज्ञानाच्या अभावा—माजि ४.२०२; ज्ञानाचें
 आयुष्य, ज्या पुरुषांत ज्ञानाला जिवंतपणा
 मिळतो, १३.४८३; ज्ञानातेणें आवो १३.४५२;
 ज्ञानाची आश ३.१३; ज्ञानाचेनि उजियडलेपणें
 ७.११४; ज्ञानाचि उजिरी १८.९९०; ज्ञानाचा
 उदोजो १३.५०९; ज्ञानाची उधि १३.६२९;
 ज्ञानासि उधी १४.२२०; ज्ञानाची ओतपली
 ७.१२८; ज्ञानाचा अलावा १३.३५३; ज्ञान
 करणें पांचै, १३.९८ सं. वा. श. पहा; ज्ञानाची
 गोठि ४.१९४, — गोडी १४.६०; ज्ञानाचें
 चांगावें १४.३८५; ज्ञानाची चाड १४.३२९(१);
 ज्ञानाचें चालतें बिंब १०.७५; ज्ञानाचें चेइरें
 १०.१०४; ज्ञानाची जाणिव ६.३७२; ज्ञानासि
 ठी १८.४७३; ज्ञानाचां डोळां १३.१०६२;
 ज्ञानाचां हिं डोळां ११.२९७; ज्ञानासि तगणें

१५.३६; ज्ञानाची दिवालि १५.१२; ज्ञानाचिये
 दीठी १५.३०२; ज्ञानाचा दीवा ७.१३६;
 ज्ञानाची धात्री १३.५९८; ज्ञानासि बाहिरि धांव
 १३.११८; ज्ञानाचें उघडें निधान १३.४९९;
 ज्ञानाचिये निरुनी लागी, ज्ञानाचें स्वरूप
 व्यक्त करण्यासाठीं, १३.६१३; ज्ञाना पाडु
 १३.६२२, ज्ञानाचेनि पाडें ४.१७६; ज्ञानाचें
 पाहिलें, ज्ञानाचा उजेड, ४.१९१; ज्ञानाचेनि
 प्रकाशें ७.१०९, १३.६२६, — प्रकाशें
 १८.५८०, ज्ञानदेवी — 'प्रकाशें' १८.५८३;
 ज्ञानाचिये प्रजे सर्वें १३.६३०; ज्ञानीं प्रीति
 १६.५४(१); ज्ञानाचे(चें) बा(बो)लणें १३.६४१;
 ज्ञानाच्या भरोवरी १३.११२८; ज्ञानाचिये
 भेटी ४.१८४; ज्ञानासि महिमा १३.३५२;
 ज्ञानाची मूर्ति १३.६०९; मानुषी मूर्ति ज्ञान
 चि तो १३.६१२; ज्ञानाच्या युगुती
 १८.४९२; ज्ञानासी येकायतन ४.६१; ज्ञानाचा
 रहिवांसु १३.५२२; ज्ञानिं लागु १३.६४३;
 ज्ञानाची वज्रांगी ६.४७३; ज्ञानाची वाखारी
 ज्ञानसमृद्धि, ७.१३२, ज्ञानाचें वेलाउल
 १३.३११(१), ज्ञानाचिये वेले ७.४; ज्ञानाचें
 सांकडें १३.५५२, — सार १३.८४३; ज्ञानें
 सेवडु १४.११३; ज्ञानाचि सोये १३.१७०;
 ज्ञानें चि मोक्षाचा सौरसु १५.३२; ज्ञाना
 हित तें चि १६.५७; ज्ञानाचां हिताहितीं
 १६.६३; ज्ञाना सत्व चि हेतु १४.२६३;
 ज्ञानातें अधिपूनि ३.४३; ज्ञाना अनुसरोनि
 १४.५९; ज्ञानें उजलला १३.४६२; ज्ञानीं
 कमें नादरी १४.३२९(२), ज्ञानदेवी — 'ज्ञानें'
 १४.३३१; ज्ञाना करणता आणी १८.४९१;
 ज्ञानें चडफडी १४.१४८; ज्ञान चेइलेयां
 १५.५२६; ज्ञानासि न चोजवें(वे) १५.१६;
 ज्ञानातें जीवें बोवाळिलें १६.५२; ज्ञानाज्ञोंबावें
 १४.३९; ज्ञानासि पुनर्जन्म जोडे १६.५९;
 सर्वेद्रीं ज्ञान फाकें १४.३२७; ज्ञाना पाठि नाहिं
 ९.२५९; ज्ञान हि जैं बुडौनि जाए १५.४०७;
 ज्ञानें बोधा आलेनि १३.६२४ (१); ज्ञानिं
 मन बैसलें १३.६२१ (२); ज्ञानाची योग्यता
 लाहे १८.६६; ज्ञानाचा रगडा करिती ९.१८२;
 ज्ञाना रूप दाडें १३.१६०; ज्ञानें बंगु फेडिला

१३.४७२; ज्ञान वावाटे १८.४६२; ज्ञानेंसि
 वैर करि १८.१४४२; ज्ञाना बोलखि पाडूं
 १३.३३८; ज्ञान शाब्दिकरणं न लगे १३.६२९;
 ज्ञान हातु चढलें १३.२१५. ज्ञानार्थ, अर्थणें
 (३) पहा; ज्ञानाधि ४.१०४, ४.१३१, -संपकें
 १.५२, -होत्री ६.४४७, -होत्रें ९.२४२;
 ज्ञानामृत १५.५३९, ज्ञानां(ना)मृत १८.७८६,
 ज्ञानेंद्रिय १३.११७, १८.४९६; ज्ञानोदयीं
 ५.४७; ज्ञानकथनादि प्रस्ताविं १६.२७२;
 ज्ञानकर्षूर १४.२६, -क्रांड १८.१४३९,
 -कुसठा ४.१६४, -खड्ग ४.२०५, ज्ञान
 चि खड्ग १५.२३१, -गंगा ९.१८९, -गुण
 १८.१०६१, -चिन्हें १३.८४६, -जात,
 जात पहा, -डोलसां १८.५१७, -तेज
 ११.६०५, १३.१७२, -त्रयवशें १८.५८२,
 सं. वा. श. पहा, -दानिं १७.२०७, -दीप
 ४.२०८, १३.४६५, -दृष्टी, दृष्टि-दृष्टी पहा,
 -निधीचे ३.२३६, -निश्चयो १३.६२५,
 -निष्ठा १८.१२४१, -पदजोडी १४.१७, -पदें
 १३.८४७, १३.८८८(१), सं. वा. श. अठरा
 पहा, -प्रकाशें ४.१६९, -प्रधान १८.२५९,
 १८.१४२६, -फलसिद्धि १८.१४३८, -बलें
 ६.३३, -बीज ४.१९०; ज्ञाना बुद्ध द्विरेफु,
 हा पाठ ज्ञानांबुजद्विरेफु असा व्यावा, ज्ञानरूपी
 कमळांतील भुंगा, १४.२८४; ज्ञानभक्त
 १३.४५२, -भक्ती, ज्ञान व भक्ती, १८.११२४,
 -मकरंद १.१८, -मात्तंड १६.१६, -यज्ञ,
 यज्ञ पहा, -लक्षणें १३.६४८, सं. वा.
 श. अठरा पहा, -योग १६.८०, -लाभं
 १३.६२४ (२), -लेसादोसें, थोडासा बोध
 व्हावा म्हणून, १३.६३८, -विषो, ज्ञान हा
 विषय, १३.६३३, -वृत्ति १४.२१०, -शक्ति
 ४.१७१ (१), -शाखें ४.२०६, -संपत्ती
 १३.५९०, -हुताशें १५.२७३; ज्ञानामनाचिये
 भेटी १३.२४४; ज्ञाना उणें १५.४८९; ज्ञाना-
 कडे १४.२६७; ज्ञानापासून, ज्ञानापेक्षां,
 १२.१४० (२); ज्ञानातव १३.६१४; ज्ञाना
 लागि १३.१६२, १५.३३; ज्ञानें वांचूनि,
 ज्ञानाशिवाय, १३.८६१; वांचौनि ज्ञानेन विण,
 ज्ञानाशिवाय जगून, १५.२२६; ज्ञानविधिं

१३.८५८, १६.५४ (२); ज्ञानहीन ४.१९२;
 अडिनांव ज्ञान १८.५७७, अध्यात्म-,
 अध्यात्म पहा, अन्यथा - १५.४८०, अन्यथा-
 १५.४९२, १८.४५७, १८.१०९४; अर्थज्ञान,
 अर्थणें (१) पहा, यथार्थ-, अर्थणें (३) पहा;
 आघवीं चि ज्ञानें १४.४५; आंतुल ज्ञान
 १३.२४२, आत्म-, आत्मतत्व-, आत्मा पहा,
 उदार- १३.१६१; कर्माचे डोले ज्ञान ९.३४६;
 चूकलीं ज्ञानें ९.२७३; चोखट ज्ञानें
 १५.२८८; चोखडें - १८.७०५; तत्व-, तत्व
 पहा; तपोज्ञान, तप पहा; तामस-
 १८.५७५, दिव्य - ११.२८७, निखल
 - १३.३११ (२), निज- १५.४०३; निर्दोषें
 ज्ञानें १३.६२८, निर्वाळलेनि - १३.८५९;
 नसुधें चि ज्ञान, ज्ञातुजेयाविहीन, १५.७७;
 बाह्यज्ञानें १४.१५४; योगज्ञान १३.१०६७,
 १५.२४७, १५.३९०; रज्जुज्ञानें, दोरी असें
 समजल्यावर, १८.२२६; राजस ज्ञान
 १८.५३५, १८.५४४, विपरीत- ९.१६८,
 विपरीत- १५.४८८; विपरीतज्ञानदीपिका
 १५.८१; विशुद्ध ज्ञान ३.२५८; विषमज्ञानें
 १४.१११, विषय- १४.१५२(२); व्यापक
 ज्ञान ५.८७; बुद्धें ज्ञानें १८.५२४;
 समूलज्ञानसंन्यासें १८.९६७; सम्यग्ज्ञान,
 सम्यक् पहा; साच ज्ञान १८.१४३६; सात्विक-
 ज्ञान-तरी अजुना गा तें फुडें। सात्विकज्ञान
 चोखडें। जेयाचां उदईं ज्ञेय बुडें। ज्ञातेनसि॥
 १८.५२६, १८.५२५, १८.५३४, सात्विक ज्ञान
 १८.५३२, सामान्य- १८.४६८, सुखज्ञान
 १४.१४७, १४.१५७, १४.२५९; हृदयेंचेनि
 ज्ञानें १३.१८३; इच्छा ज्ञान क्रिया १३.९८८;
 कर्म कर्त्ता ज्ञान १८.६८६; कुलज्ञानगौरव
 ९.४३१; क्षेत्र... ज्ञान... ज्ञेय... अज्ञान
 १३.९४६; ज्ञाताज्ञानज्ञेय, जगाचें बीजत्रय,
 १८.४५८, १८.५०९; ज्ञातुज्ञेयविहीन
 १५.७७; ज्ञातेया ज्ञाना ज्ञेया १८.४७४;
 ज्ञानकर्मकर्त्तेया १८.५१५; ज्ञानज्ञेयज्ञाता
 १८.४८२; ज्ञानवैराग्यप्रेक्ष्य ६.३७; ज्ञेयातें
 ज्ञानज्ञाता १६.१३६; ज्ञान ... अज्ञान
 १३.६५२(१, २), १८.१३८०; ज्ञानअज्ञा-

नाचिया चांदणियां १६२; ज्ञानाज्ञान १५.३९८, ज्ञानाज्ञानांगि १५.४७०; अज्ञान ...ज्ञानें १८.१३८२; ज्ञान...विज्ञान... अज्ञान ७.६; अज्ञान...विज्ञान...ज्ञान ७.७; ज्ञानविज्ञान ९.४४; अज्ञान...सज्ञानासि १३.७७८; सज्ञान ९.५०४, १४.१५६; सज्ञानासि...अज्ञानासि १५.३८८, सज्ञानासि ...अज्ञानासि ६.३०; स्वज्ञान १८.५३८, -जनितें १८.१५३२. अज्ञान—यन्हवि ज्ञान पुडें जालेयां । अज्ञान जाणवें(वे) धनंजया । जें ज्ञान नव्हे तें आपसेया । अज्ञान चि ॥ १३.६५२. तैसें ज्ञान जेथ नाहिं । तें चि अज्ञान पाहिं । १३.६५४. ना उपराठि ज्ञानपदें । तें चि अज्ञान ॥ १३.८४८(२). ३.५३, ३.१५६, ५.२७, ५.८३, ९.२४३, १३.६१५, १३.६५१, १३.६५६, १३.६६२ (१), १३.६७०, १३.८३८(१, २), १३.८४७, १४.७०, १४.८०, १६.२५०, १६.३६२, १८.२७३, १८.१११५, १८.१११९, १८.१३७९, १८.१३८०, १८.१३८६, १८.१३८७. अज्ञानाचा भू(सू)र्तु अवतार १३.८२१; अज्ञानाचा(चा) आंवारो १७.४२६, अज्ञानाचें आंवारें ४.५०, —आवश्यक, नित्या-दिक कर्में, १८.१४३०; अज्ञानाची खाणी १३.६५९; —खुण १६.२४३; अज्ञानाचें गडदे (दें) ४.२०३; अज्ञानाची गोठि १३.११६३; अज्ञानाचें घर १३.७६१, —जियालें १४.१७४, —निधान १३.६६२ (२); अज्ञानाचां पटीं १८.४५७; अज्ञानाचा पूतला १३.६८२; अज्ञाना तेणें बल १३.८०२ (२); अज्ञानाचिये राती माजि १०.१२७; अज्ञानाची रिद्धि १३.७००; अज्ञाना(ना)सि रूप १४.७१; अज्ञानाचे वलसे ७.७५; अज्ञान ऐसा वाडु १४.७९; अज्ञान घनसुषुप्ति १५.४८३, घन अज्ञान सुषुप्ति १५.८८; उड्डं अज्ञान १३.६९०, जगि दाडुगें —१३.७७८, निस्ते— १४.७५; पुरें—१३.६६६; अज्ञान ज्ञानें नेलें १५.४९४; अज्ञानासि पारु नाहिं १३.७११; अज्ञान चि फूललें १३.८३८(१); अज्ञान ज्ञानिं वुडालेयां १५.४९३; अज्ञानें बांधलेयां १८.१४२७; अज्ञानाचें विं विरुडलें १३.८३७

(१); अज्ञान रुडें १५.३१०; अज्ञाना रूप केलें १३.९३६; अज्ञान वाडिसिं आहे १३.७२५; अज्ञान विरमे १५.३९१; अज्ञानांगिकारें १४.१४२; अज्ञानांध २.३२४, १८.६२; अज्ञानघृत ९.२३९, —चिन्ह १३.७७९, —जात, जात पहा, —तत्व, तत्व-तत्व पहा, —द्रो १५.४७५, —दृष्टिकल्पितें १५.३५७, —देशिचा राउ १३.७५१, —पंकी ३.१९३, —प्रम(मा)दादिकि १६.१४४, —फलें १४.२६२, —भागु १३.८५७, —विभाग १३.८५८, —मूल १५.८९, —मूल १५.१०६, १५.२३१, मूल —१५.२१८, मूल चि —१५.२२७, —वांचूनि मूल नाहिं १५.१३९; अज्ञानासि मूल १३.८०२; बद्धमूलें अज्ञानें १५.१४६; अज्ञान वर्गु १८.१४४२, —वेलीं १३.८३७(२); अज्ञानिं वेलिं १५.१५१; मोहो अज्ञाना प्रमादा १४.२६५; अज्ञाना तव १५.३०२; अज्ञानद्वारें १८.११२२, —वसें १८.१११८; अज्ञाना साठिं १५.२२५, —सारिखें १४.८२; अज्ञानत्वे १४.३२८; अज्ञानपण १५.२६, अज्ञान, अज्ञानी पुरुष, ५.८२, ९.३०३, १३.७५८, १३.७६९, १३.८०५; अज्ञाना त्यागिया १८.१९६; अज्ञानांचिया नीदा १४.३०१; अज्ञानांचा पुण्यमार्गु ९.३१०; तामसाज्ञानां १८.५६०; वर अज्ञान, सज्ञान पहा.

ज्ञानी—जाणणारा, शाइणा, ज्ञान असलेला, आध्यात्मिक पारमार्थिक ज्ञान असणारा. हे ज्ञानिची पवित्रता । ज्ञानीचि आधि । ४.१८०, ज्ञानदेवी—हे ज्ञानाची पवित्रता । ज्ञानीं चि आधि । ४.१८२. ७.११०, १३.६४४, १८.१३१५. ज्ञानित्व १४.३३१. ज्ञानिया—तरि ज्ञानियां(या) जो ह्यगिजे । तो चैतन्य चि केवळ माझे । ७.१२३, २.१३१, ४.९४(या), ७.१३३(या), १८.४४६ (या); ज्ञानियां ३.२२७, ज्ञानदेवी—‘ज्ञानियांची हा’ ३.२३२, ३.२५३, ७.१०८, १६.२, १७.४; ज्ञानियां पुरुखां १५.५५४; ऐसा ज्ञानियां येकु ७.११६; ज्ञानियां माझि १३.१०६१, १४.२१७; ज्ञानियांची आणि, ज्ञान्यांचे शिखर, पूर्णज्ञानी, ८.९८; ज्ञानियांचां

वंहं ५.१२८, १०.२७५; ज्ञानियांचें दार
१३.११२४; ज्ञानियांचा बापु ६.१०८; ज्ञानि-
यांचे मेलाचे ११.३२१; ज्ञानियांलि निःथोदयो
८.८९, - वेद्यु ६.४७७; ज्ञानियां कर्मठां तापसां
१८.१५०५; ज्ञानिये २.२६३, ५.९१,
६.४७३, ९.३१०, १३.६४९, १५.२४९,
१५.३५१, १८.११२७, १८.१५१७.

ज्ञेय—कळण्यासारखें, जाणण्याचा विषय, जाणण्यास
योग्य असें. ज्ञानें ज्ञेय गमिजे । तो ज्ञानयज्ञ ॥
४.१४०. मनाचें मनपण गेलें । जेथ बोलांचें बोलणें
ठेलें । जेयामाजि सापडलें । ज्ञेय दीसे ॥ ४.१६१.
ऐसेनि सकल हें ज्ञानिं अपें । मग ज्ञान तें ज्ञेयीं
हारपे । पाठिं ज्ञेयाचीं स्वरूपें । निखल उरे ॥
८.५१. तैसेनि अविनाभावें । सूक्ष्मदशे आवणें ।
व्यापूनि असे तें जाणावें । ज्ञेय पथ ॥ १३.९०९;
जें शब्दादि विषय । हें पंचविध ज्ञेय ॥ १८.४७५.
१३.६२३, १३.६२४, १३.६२८, १३.८५९,
१३.८६१, १३.८६४, १३.८८६, १३.९३७,

१८.४७१, १८.४८१, १८.४८३,
१८.१३३०. ज्ञेयाचें चिन्ह १८.४६८, ज्ञेयाचा
पंचविध आभासु १८.४६९, सं. वा. श. पहा;
ज्ञेयाच्या हांवा १८.४९०; प्रियाप्रियें ज्ञेयें
१८.४८६; ज्ञेयातें गीळनि १६.१३६; ज्ञेयाचा
गुढा उभारी, ज्ञेयाचें निशाण पुढें करुन,
१८.४६५; ज्ञेया मीठी देतां १६.१३९;
ज्ञेय ज्ञातेनसि वुडे १८.५२६, ज्ञेयाज्ञानाचेया
(ज्ञेया ज्ञानाचेया) हाता न लगे १८.५३२,
ज्ञानदेवी—‘जया ज्ञानाच्या हाता न लगे’
१८.५३५; ज्ञेय लोटूनि पडे ज्ञाता चि जें
१८.५३३, ज्ञाता पहा; ज्ञेयाचि सीव टाकूनि,
सीमा गांठून, शेवटास पोहोचून, १८.४६७;
ज्ञेय चि स्वभावता कार्य होये १८.४९१;
ज्ञेयअभिप्राय १३.८६०; ज्ञेयदीप १३.३८८;
विषयज्ञेय १८.४७३; ज्ञातृज्ञेयविहीन १५.७७;
ज्ञातृज्ञेया विहीन १८.९६९; ज्ञातेया ज्ञेया
१८.४६६; ज्ञेयत्वं १५.२७५.

झ

झगटणें—जोरानें झटपट करुन पकडणें, विरोध
करणें, झटकरणें, घासणें, स्पर्श करणें. जेयाचें छुख-
दुःखांचेनि आंगें । झगटलें मानस चेळ नेवे ।
६.६३. तन्हीं लोह हें एकें अशें । झगटिले(लें)
होये परिसें । १८.१६७०. झगटितां १६.११६;
झगटल्यां १८.६५२; वारेभाचेनि आंगें
झगटली ६.२८५.

झगडा—भांडण, विरोध. जेवि क्षीरानिराचे झगडे
तोडी १४.२०५.

झगमग—लकाकी, चकमक. दीपाचेया झगमगा
१३.७३९.

झटा—लगट, ऐक्य. झटे होय ६.३०६, -लागे
९.१८.

झडकरि-करुनि—लवकर. झडकरि १.८३,
१.८७, १.१६९, २.६३, १०.७२,
१८.१५६, -री ४.१३१; झडकरुनि
११.५९५.

झडझडणें—जोरानें निघणें. तन्हीं झडझडौनि
वहिला निग । ९.५११. झडझडाट, जोरानें

सोसाऱ्यानें वाहणाऱ्या वाऱ्याचा आवाज,
विद्यांचा झडझडाट १५.१९०; गुणाचेन
झडझडाटें १५.१५३.

झडणें—गळून पडणें, वाऱ्यानें उडून जाणें. मग
कणिसौनि कणु झडे । १८.२५१. त्वचेचा
पातवडा असे तो कोंडा जैसा झडौनि जाये
६.२५२; जीभ न झडे, गळून पडणार नाहीं
काय ? ९.३१४; रजतमें झडती १८.१५५.

झडती—वेगानें. आंगारिं कोलिती झडती भव-
डितां १५.१३६.

झडाडणें—जोरानें हालवणें, वाहणें. रजाच्या
झुलुका आगलिका झडाडितां १५.१५४.

झणें-झनें—न जाणें, कदाचित्, क्रियापदाला
जोडून नकारार्थी. झणें ८.१३०. झनें—झ(झ)णे
झनें होये अंतु । १.१५९. झनें चित्त देसि यया
हीना । २.१७. ऐसा अभिमान झनें चित्ता ।
रिगों देसी ॥ ३.१८४. २.९९, २.२५८,
३.९०, ३.२०७, ५.१२६, ६.५४, ६.११५,
६.३६१, ८.१२१, ९.१४२, ९.४२७,

१०.१७५, १०.२८५, ११.६२१, १२.८८,
१३.१९७, १५.२११, १६.२६५, १७.१५२,
१८.१८१, १८.१८९, १८.१२५५,
१८.१४८४. ऐसैं झनं तूझां चित्तीं प्रवेदे
१४.४००; ऐसैं झनं हें कोण्हीं हणें
१८.१६२९; हे एक चि सिनाने झनं
मानीं ६.३९; होवे नव्हे हें झनं करीं
१८.१३५९.

झरी—लहान झरा, ओहळ. प्रकाशजलाची झरी
६.२८६.

झल-लु-कणें—चक्राकणें, प्रकाशणें. झलकणें—तेथ
व्यासादि काविया मती । चोखडेपणें झलकती ।
१०.९. अंशुमाली झलकतां १८.१५२२; एकछत्र
झलकत ९.२१६; जेयावरि दीठि झलके
१०.९; पीतांबर झलके ११.२१७; झलकणें—
तेथ सुवर्शनाची दीप्ति । ते चि विद्युत् जैसी
झलकती । २०.७८. कुंटे, 'सुदशनाची द्युति,'
२०.७८.

झलंबणें—हालणें, हादरणें. जैसैं लवण जलें
झलंबलें । २.३. पै पुनरावृत्तिचेनि उमडें । झलंबताति
सत्यलोकचे हुडे । ७.७८. तैयां जन्म(न्मसृ)-
त्युचां लाटीं । झलंबली हे सृष्टी । १२.८७.
११.३१४. तीन्ही लोक हरिखें झलंबित आहे
१८.१०६६; धाराधरधारीं झलंबली वसुंधरी
१३.१०४८.

झलाल—चक्रकाट, लखलखी. कलस दिवांचे
पोकल । जले वरिचील झलाल । १३.४६९.
जिये प्रमेचिया झलाला, ज्या प्रमेच्या लख-
लखीनं, ११.२०९.

झले—उन्हाची तिरिप, धाप, उष्ण वाऱ्याची झळ.
झले अमृतें वोलशीं जैसी । १८.१५९, ज्ञानदेवी—
'झलै' १८.१६१.

झांक—झांप, उडी. पतंगाचिया झांका
११.४२०.

झांकणें—बंद होणें, बंद करणें, अदृश्य होणें,
आच्छादणें. अलंकारपणें झांकलें । बोला सोनें कां
वायां गेले । १८.५३९. सोनें झांकिल्यां सुवर्णें ।
न झंके जेवि ॥ १८.११६९. ६.३२८, १६.१५,
१८.८५८. झांकलिये घटिचा दीवा ८.९६;
अभिप्राय गव्हरीं झांकिले १३.८५२; अविघे-

चेनि पालवें झांकलें ८.३९; जाणिवेचे डोले
झांकति ७.४; दानपुण्य झांकी १३.२०६;
दीव्याचें दीव्येण झांके ८.२१०; झांके...फांके
१४.१२२; उघडें झांकलें १३.६७८; झांका-
झांकि, रात्रीं झोपण्यापूर्वी केलेली आवराआवर,
झांकाझांकि कीजे वाति । न वचतांचि ॥ १३.५८०.

झाकरि—झटकन. ७.१८७.

झाकलणें—आच्छादणें, बंद करणें. बुद्धिचें द्वार ।
झांकलें जेणें ॥ १३.११५. झांकोलणें पहा.

झा-झांकवणें—आच्छादणें, लपवणें, फसवणें.
झांकवणें—झाणीतु आहाचवाहाच न झकवे । एणें
आकारचित्रें ॥ ६.९९, न मुळें झांकवे चें झकवे
असैं रूप झालें आहे. झांकवणें—कां बोलें कानु
झांकवे । १३.१२२. गुरतें बोलें झांकवी ।
१३.७९४. ३.१६, ५.१०८, १०.६९. अंतष्क-
रण झांकवे चि ना २.३१६; प्रतीतीचे डोले
झांकवीति ९.१३८; लेंकुरुपणें झांकविलें
११.३५; वेद जेया लागिं झांकविले ११.११८;
हातु झांकवी, हातीं कांहीं लागूं देत नाहीं,
१७.३०३. झांकडें नेणे १६.११९, —नैयेसि
१.२३२; झांकवेना ८.२५६; झांकवलपणें,
फसवणुकीनं, ३.२०९; न झांकवे १४.२८८.
झांकोलणें—झांकणें, आच्छादणें. परि उदकीं
जाली बाबुली । उदकातें चि जैसी झांकोली । ७.५९.
गगन झा(झां)कोललें ११.२९६; झांकोले ना
३.७०; झांकोलें (ना.) १८.१५९४.

झांटी—झाटी, गर्दी. कृष्णमेघांचिया झांटी
११.२०१.

झाड—वृक्ष. कां वांझां फूलीं फूललें । झाड जैसैं ॥
९.४३०. येकें चि वेले झाडें । वांझें जैसैं ॥
१२.१३४. फलपाकि तैसैं । झाड बा(धी)जिं ॥
१५.४७७. बीज मोडे झाड होये । झाड सुकलें
त्रिजि माये । १७.५९. तेयाचिये देशिचां झाडिं ।
कल्पतरुतें होडीं । न जीणावें काइ थोडीं । मायवापें ॥
१८.१६२१. ९.३७१, १०.६८, १५.४१,
१५.१३९, १५.१७९, १५.३८६, १८.२०६,
१८.१७१०. झाडांचि आंगें १८.१५; झाडांची
साउली १३.५९३; झाडांचेनि साजेपणें
१३.१७८; आदित्याचि झाडें, सूर्यकमळें,
सूर्यफुलें, १८.८६२; कावरें झाड १५.१०८,

कावरुखें—, संसार, १५.५२; जीउ प्राणु झाडें, झाडें जीवाप्राणासारखीं प्रिय वाटतात, १३.१९९; तुलसीचेया झाडा १८.५९३; दाटें झाडें ६.१७३; मज सुकतेया झाडा ११.६६०; सुरतरुचीं झाडें ११.५७०; एवढें झाड उत्पाटी १५.२०८; झाड फूलें जाणिजे १७.७४; झां(झा)डांचें मूल पांत-लेयां, पाणी पुढें जात नाहीं, १७.१७३; पाणी मुदला झाडा जाण १७.२१७; बनकरु झाडां-साठीं जन्में आटी काठी १०.१५३; माली झाडां मुलीं पाणियें अखंड प्रयत्न जचे १८.८४१; दुःखकालिंदीचां तटीं भूतशृष्टी झाड होउनि ठेली ११.३४२; झाडातलीं बैसौनि ८.१०२; पशु...पक्षा...झाड क्रिमि १४.२५७. झाडलीं—झाडें छुडपें, १८.९३.

झाडणें—आसडणें, झटकणें, साफ करणें. सेज मी झाडीन । १३.४२२. आंग झाडीति न मम । एणें वोलें ॥ १७.३६९. ९.१३७, १२.४९, १३.२८२, १३.५८४ (२). घडी झाडुनि, उघडून, झटकून, ६.२९२; दलवाडें झाडुनु १८.३७; पाणिवलें झाडिलीं ६.४६९; रज झाडुनि ८.१३३; विषयांचिये मांड झाडी ७.१२४; झाडिलिं—आसडून काढलेलीं, झाडिलिं कोलें झाडी १३.५८४ (१), कोल (२) पडा. झाडा—झडती, हिशेब, झाडा घे ६.२३२, —देईन १३.११५८, —देउनि, कांहीं बाकी न ठेवतां, ११.३९, १५.२४९, — देयावेयाचेनि मीसें ११.१८२. झाडि—सफाई, कामक्रोधलोभां झाडि करुनि १६.४४१, तमरजां— १८.९४७; झाडि कीजे १७.२०८.

झारि—साल, फलकट, क्षार (राजवाडे). अमृता ही झारि फेडिजे । १८.१३२०.

झालणें—धुणें. झालौनियां लेपु एक ६.४९, ज्ञानदेवी—‘क्षालूनियां लेप एक’ ६.४९.

झावलें—झावलणें—झावलें, अर्धवट प्रकाश व अर्धवट अंधार. मग गडद नां उजल । ऐसें झावलें होये । ८.२२७ झावलणें, झापडणें, ९.७१.

झांषकणें—फसणें. झांषकलीं ७.१८९.

झा-झांसुरणें—तळमळणें, झुरणें. जीवें झासुरतां

१४.१८३. शेरीं हाणिचेनि सीणे(णें) झांसुरे । १७.२९१.

झिजणें—कमी होणें, नाश होणें. मग तें हिं अव्यक्त । बोधु वादतां झिजत । १८.१०९५. १८.६१४.

झिरपणें—पाझरणें. जैसि झिरपांति मौलें । १३.५६६.

झील—तेज, चकचकाट. मेघांचें आंगझील १३.२१३.

झुलुआ—क-लुक—झुलुक, लहर, वारा.

झुलुआ—विकारांचिया झुलुआ चूकौनि । ७.९५.

झुलुक—रजाचिया झुलुका १५.१५४, वारिया-

चिया—१५.१३०, वारेयाचिया—१६.१९२,

हिंवांचिया—८.१९५. झुलुक—पवन अति

निर्बलु । मंदु झुलुका ॥ ६.१७५.

झेंपावणें—उडी मारून जाणें. मग निवृत्तिचेया पैलातीरा (पैला तीरा) । झेंपावले जे ॥ ७.९६.

झेलणें—पडणारी किंवा फेंकलेली वस्तु वरल्यावर धरणें. पुष्पमाला झेलणें । १३.२८४.

झोति—धक्का. रचलेपणा झोति पडेल १३.२५६.

झोंप—नीज. झोंपिं जांतां स्वर्गु । वा० म्हणे ॥ १४.१८५. कल्पनेची झोंप ९.९४.

झोंवणें—एकदम धरणें, पकडणें, भांडणें. बोला आधीं (दीं) झोंबिजे । प्रमेयासि ॥ १.५८. सिंहां(हां)सि झोंबे कोल्हा । २.१६. जैसें चोर पाहे झोंबती । १३.५८०. ६.२०, ६.४३०, ६.४७४, ७.११६, १०.३०७, १३.७७८, १६.३४१, १८.११५२. अक्षरासि झोंबति १२.४०; आकाशा झोंबति १२.७४; एकटु झोंबे १८.१६६; ज्ञाना झोंबावें १४.३९; पक्षिया फलासि झोंबे ३.४१; परमपदा झोंबों पाहांसि १७.५०. लोंबीझोंबी, खेळीमेळीनें केलेली झटापट, ११.५४१.

झोल-लि—झोळी, पिशवी. झोल—तें देह झोल ऐसें मानूनि । ८.५९. झोलि—जैसें कल्पतरु तलवटीं । बैसौनि झोलिये पाडी गांठी । ९.३०८, सर्व इच्छा पुरविणाऱ्या कल्पवृक्षांखालीं बसून झोळीला गांठ मारून भिकेची तयारी करावी.

ट

टकणें—मिळणें, साध्य होणें, टिकणें, तर्कणें जाणणें, बंद पडणें. जें यमनियम टकति । तें इंद्रियें सैरा विचरति । १०२४८, ज्ञानदेवी—‘टाकती’ १०२४९. १०२५३, ज्ञानदेवी—‘टाके’ १०२५४; या प्रमाणें न टके ऐवजी ‘न टके’ असे पाठ ज्ञानदेवींत अनेक ठिकाणीं आले आहेत. न टके ३०५८, ६०३७८, ६०४३२, ७०९३, १६०१८७, १६०२९८, १८०१६४, १८०२२४; अभ्यासु न टके ६०४२४; सेवदु न टके ११०१९९.

टका—टोक, मर्यादा. टके उठिती बहुवसा । १५०१८६. व्यक्तिभेदांचे टके १५०१५०; टकेयां वरि, टोकावर, १५०१६५.

टकुली—आशा, ध्यास. दूधाची टकुली सांडूनि १८०१७२.

टलणें—हालणें, टाळणें. आगि गुणाचां यावाजावा । टले चले ना पांडवा । १४०३३७. टलों नेणें(णे) १४०१८१.

टंवच—टोंचणी. तैसेनि टंवच दिशें । येक दोनि वि बेल लाहे । १३०७६४, कुंटे प्रतीत ‘तैसेंवि अवचटें’ १३०७६६ व ज्ञानदेवींत ‘तैसेनि अवचटें’ १३०७६६ असे पाठ आहेत, १३०७६३ ओशीत अवचटें पहा. कव्हणी चटवंच हा पाठ कव्हणीच टंवच असा ध्यावा १२०१८२. ‘टंवच’ मोत्सवर्थ कोश.

टवटवा—प्रफुल्लित, ताजा. मरणीं असे टवटवा । ८०२०८, मरणसमयीं सुद्धां निस्तेज होत नाहीं. टवटवी १३०२३६.

टवाल—आळ, ढोंग. सर्पबुद्धि तंव टवाला । उखी होउनि ॥ १३०११३२. १३०८०९, १५०१३९. धर्माभवमार्चें टवाल १८०१३८६; माझेन बोधें टवाला नांगवे १५०५२७. टवालें—यागाचें हिं टवालें । आदरीति ॥ १६०३८१.

टाईल—या पाठावद्दल कुंटे प्रतीत व ज्ञानदेवींत ‘ठायील’ असा पाठ आहे. एकांतु होउनि टाईल, एकांत होऊन राहील, लाभेल, १८०१३५३.

टांक—(१) पायाची टांच. टांकेचेन उत्तरभाणें ६०१९६. (२) धातूवरील टसा. तेयाचे टांक थरूं । कंठि आझि ॥ १२०२१९. बौहस टांक पडति ७०२५. टांकसाल ७०२२, १३०९८९.

टाकटाकीं—उभेच. ६०४८.

टाकणें—(१) फेंकणें, सोडून देणें, त्याग करणें. आखत टाकिली १८०७२०, आखत पहा; जैसी नाव थडी टाकितां, किनारा सोडल्यावर जशी होडी, २०३४९ (राजवाडे दुसऱ्या एका प्रतीत पावतां असा पाठ आहे); पैश्याचाचि एटालें टाकीति १६०३९९, एटाल पहा; टाकूनि घापे, टाकून द्यावी, ११०४५२. (२) मिळविणें, गांठणें, पांढोचणें. टाकणें या क्रियापदाचा या अर्थाशीं संबंध असल्यामुळें कुंटे प्रतीत व ज्ञानदेवींत कांहीं ठिकाणीं टाकणें चीं रूपें आलीं आहेत. देखें अमृतसिधुतें टाकावें । मग ताहाना जरि फूटावें । ३०२४. टाकूनि ज्ञेयाची सींव । पुरे ज्ञेयाची धांव । १८०४६७. ३०४२, ८०२२८, ९०२३५, ११०६०९, १२०५५, १२०१३६, १२०१४२, १७०२४, १७०९७, १८०१२१६, १८०१५१७. आंग टाकावें, जवळ जावें, १८०७५१, — टाकीति ११०४१८; आवश्यक टाकावेया, मिळविण्यासाठीं, १८०१४४१, कारण—, संपादण्यासाठीं, १३०९६४, गांव—१७०२३३; थडी टाकी ११०२२७; निमथा टाकावा आधि, शिखरावर पोहोंचावयाचें असेल, ६०५४; पांगु पाडि टाकी, पंगु डांगरावर जातो, डांगर ओलांडतो, ८०८०; पैसारा माझि टाकितेया, पसऱ्यांत पडणाराला, १००२३०; बरडीतें टाकूनि एंति ५०११०; भृगजल टाकूनि गेल्याचें, भृगजळाजवळ चालून गेल्याचें, ९०१४६; मोक्षाची सींव टाकूं लाहे १८०८९५; सांडोवा टाकिति, सुटका करून घेतात, १३०१६७; सातरिया टाकिति १७०९७; सिंधुतें टाकूनि, समुद्रास मिळाल्यावर, १७०१७९; सोहंसिद्धितें टाकित्ता, सिद्धि मिळवितां येईल, ६०४३८; मी स्वानंदोदधि टाकिलां १८०१२१६;

देखौनि टाकिता ठावो धांवतां पां० थिरावे,
ठिकाणावर पोहोचतो असें पाहून गति मंद होते,
१८.१०७४, ज्ञानदेवी—‘टाकिजता ठावो’
१८.१०८०, कुंटे—‘टाकिता ठावो’
१८.१०८०; कामें न टकती, कामें साध्य होत
नाहींत, १०.१५०; कोण्हा टाकतें नोहे
१०.१६३, कोण्हा—, कोणालाही मिळत नाही,
उपयोगी पडत नाही, १८.१६८४; टाकतें किं
नांगवे, मिळतें किंवा नाही, १४.१८९.

टाकि-की—इच्छेचा शेवट, ध्येय, आयोका. आर्तु
आपुली टाकि पां विसरे ॥ ११.११. जे आपुलिया
टाकी, आपल्याला जें साधण्यासारखें असेल,
आयोक्त्यांतलें असेल, १६.८०, कुंटे—‘टाकी’
१६.८१.

टांच—लहान, उणें. पातां गगन हीं दीसे टांचि ।
६.१११. टांची वस्ति १५.४३८; टांचें न्हेवे
भले पुरतें आहे १०.४९.

टालणें—टालणें, चुकविणें. अवाच्य तें तें टाली ।
जीम चि गा ॥ १४.२०७.

टालि—हाताची टालि. टालिये काउला सांपडे ।
१७.२९९, टाली वाजवतांना हातांत अचानक
कावळा सांपडावा.

टिंठर—चाडी, चोरी, शिंदळकी या तीन वाटां-
वरचें, तिठ्यावरचें घर. तें जीणें कीं जुवाराचें ।
टिंठर ॥ १८.६७०.

टिटिभ—टिटवी. टिटिभें अपायती । वैरी केला ॥
१६.२३२. टिटिभुं चांचुवेन्हीं सागरीं माप सुये
१.६८.

टिटिय—टिट, पक्ष्याच्या पायाचा चवडा, तिकटें.
टिटियांतु नली । धरुनि ठाके ॥ ६.७७.

टिलक—टिळा, श्रेष्ठपणा दाखविणारा शब्द.

श्रोतेमुखटिलका, अर्जुनास उद्देशून, १३.९१३.
टीक—टिकली. १४.३८०. टीक भांगार, दागिना
व सोनें, १७.३४५; टिकलग लेणें, रत्नजडित
अलंकार, १८.८५१.

टीला—टिळा. टीला लाविजे १८.२२१.

टीविला—चामड्याचें वाद्य. १.१३३, कुंटे—
‘काहळा’ १.१३२, ज्ञानदेवी—‘काहळा’
१.१३२.

टेंकणें—लागणें, जवळ जाणें, जवळ येऊं देणें.
जैसी तीरी नाव न ढले । टेंकली सांती ॥ ७.४.
प्राणुक्षोभें ढोलतेया । आंगा आंग टेंकतेया ।
१८.१५४०. ७.४९, ११.४२८, १३.८११.
जरा शरीरा न टेंकतां, म्हातारपण आलें नाही
तोंपर्यंत, १३.५५३; मूलिं टेंकति, मुळाशीं
लागतात, जातात, १५.२००; विश्वासें बोला
टेंकति, विश्वास ठेवून उपदेश घेतात,
१३.१०३६; टेंकलेयां, अवलंबून राहिलें तर,
१८.९२८; टेंके आणि पुरे ह्यागसी, टेंकीस,
अतिरेकास आणून पुरे म्हणे पर्यंत, १३.९३६;
टेंको नेंदी, जवळ येऊं देत नाही, १३.६३६,
१३.७०४, सीवे—१७.९२, १८.३८७; सीवे
टेंको नेंदीसि १८.१२६८.

टेंभा—दिवटा. मग कुंडलगियेचा टेंभा । आंधारीं
करुनि उभा । १२.५१.

टेव—नखरा, दब, ठेवण. तेथ लावण्याची टेव ।
अर्थदोभा ॥ १.४.

टेविजे—टेवणें पहा.

टेहणी—टेहळणी, दुरुन केलेली बारकाईची
पहाणी. १३.५०४.

टोपु—फुगवटा, येथें दगदग, खटाटोप. टोपु बाहे
गलां । व्यापाराचा ॥ १४.१७१.

ठ

ठकणें—स्तिमित होणें, आश्चर्य वाटणें, फसणें,
थांबणें. काइ मोकलां हिं चवडां । न ठके चि
पूंसा ॥ १८.३९०. चमत्कारें अवधान ठकलें
७.१९५; अद्धा न ठके १७.१८५; न ठकें
१८.१३७८. ठाकणें पहा. ठक, तटस्थपणा,
ठकासि ठक मांडलें, स्तिमितपणालाही अचंचा

वाटला, ११.१९१; निर्द्वारासि ठक पडे
१८.१५८२.

ठसा—शिक्रा, छाप. चतुर्विधु ठसा ७.२३;
लेणेघांचे ठसे १८.११०३.

ठसेंठोमसें—ओबडधोबड. ठसेंठोमसें उन्मेळें
१५.५६०, ज्ञानदेवी—‘ठसठांवेसें’, मोठंघाटें,

१५.५९३, कुंटे—‘ठसेंठांवसें’, लहानमोठें,
१५.५९४.

ठाईं-ठाईं-ईं-ईं—ठिकाणीं, स्थानीं, संवंधीं, वेळीं.

ठाईं हा प्रयोग कचित्च आला आहे.

बहुतेक सर्व ठिकाणीं ठाईं असाच प्रयोग आहे.

ठाईं—उवाइला ठाईं ६.२१५; पृथ्वीचां ठाईं

गंधु ७.३३; ठाईं—ठाईं वैसतिये वेळे १३.६३५,

हें विचारुनि ठाईं । ठेविलें देवें ॥ १५.३६, वेडु

संपन्न होये ठाईं । १८.१४४७, ठाईं-ठाईं-ईं-

अकत्तेयाचां ठाईं १३.२८०, अचक्षुचा-

१३.८७४, अध्यात्मज्ञानाचां- १३.८३६,

अना- १५.१८, अनित्याचां- २.१३२,

आघवां-७.३८, आघवां चि-११.२७७,

आत्मज्ञानाचां- १५.५५२, आत्मा आत्मेयाचे

- १५.३४९, आनी-१७.४२३, आपुलां-

१२.११९, १२.१९३, १८.८८६, १८.१३५१,

१८.१४०३, १८.१५३३, आर्त्ताचां-

१८.१११२, आपुलां अथवां परावां-

१८.१३५०, इये-५.१७७, १८.१४३९,

इयें-२.६, ईश्वरेश्वराचां-११.५६२, उधवलां-

७.८४, उपनलां चि-११.४१७, एकार्णवाचां-

१४.१२, ऐसां-१३.१०९, कवणी-९.११,

११.५१४, १३.८६७, कर्मजडांचां-१४.२४०,

कर्माचां च(चि)-६.६४, कव्हणिये-

१३.१११४, कामादिकाचां-१६.४४२, काला-

ग्निरुद्राचां-११.२९९, काष्टाचां-७.५५,

कृतांताचां-३.२३५, कोणी कोणीं-१६.३९५,

कोणी-१८.१५४५, कोणहीं-१५.२७४,

कोणहीं चि-१८.१०५३, गुरुचां-८.१३,

गुरुदेवाचां-१८.१४७९, ग्रामकोलाचां-

१३.६७९, चरणाचां-१८.३३३, चैतन्याचां-

२.११०, चौं-१३.९४८, चौथेयाचां-७.१०८,

जिये-९.२५३, १३.९३३, १५.७३, जेयाचा-

चां-४.१८५, ८.२४९, १२.१७२, १२.१९७,

१३.२१५, १३.३५०, १३.५१७, १३.५९९,

१६.३९४, १६.४२१, जेयांचा-

१२.२३०, ज्ञानियांचां-५.१२८, १०.२७५,

तपियांचां-७.४३, तत्वज्ञाचां-३.१७७,

तामसाचां-१८.७५८, तिये-१.२६०,

६.२७७, १८.१३७६, तिहिं-१५.१५३,

१७.२९४, १८.४६४, १८.५१४, १८.६८९,

तुझां-९.४१, तूझां-२.२११, ११.४९९,

११.५३९, तें ठाईं चि १०.११४; तेथ ठाईं

चि ६.२९७, तेयाचा, तेयाचां, तेयांचां ठाईं-

२.२९५, ५.४६, ९.२३२, १३.५८५,

१३.६२१, १३.६५६, १३.६६६, १३.६७०,

१३.६९०, १३.७००, १३.७११, १४.३५४,

१४.३६२, १६.२६१, १७.२७४,

१८.१३८८, तेयाचां चि-४.११५,

१३.९०१, तेयाचां तंव-१३.९९३, दों-

१६.३०७, नराचां-७.३४, निश्रयाचां-

१७.१७४, पडियंतां-१८.७८, पातलां-

१८.१०९६, पापियांचां-२.३४५, पुरुषाचां-

४.१०२, प्राणियांचां-४.१९१, १५.३८३,

बुद्धि-१.१९५, बोलतेयाचां-१०.२४७,

भूतमात्राचां-१०.१९७, भूताचां-१२.१४३,

भूतांचां-७.४५, भावांचां-१०.१७३,

माझां-ठाईं-ठाईं-ईं ४.६५, ४.६६, ७.२८,

७.५३, ९.६६, ९.६८, ९.८१, ९.८४,

९.८९, ९.१३२, ९.१३३, ९.२२५, ९.३६३,

९.४०५, ९.४४०, ९.४५९, ९.४६७, ९.४७९,

१२.७८, १२.०९९, १२.११३, १२.१२३,

१२.१५४, १२.१६९, १३.८०६, १३.९३९,

१५.४२५, १८.१२२०, १८.१२६२,

१८.१३४२, १८.१५५१, माझां तूझां-

१८.१३३९, माझारिलां-१५.५१०; माझिये-

ठाईं (माझिये ठाईं) १०.१४७, मातेचां-

३.२९, १८.२००, मोक्षाचां-११.५९८,

येके-४.१०१, १२.४२, १२.२१०, रांभितां-

१८.१८५, वस्तुचां-१५.८३, १५.२८४,

वस्तु चि-८.१७२, विषयांचां-२.११३, विसें-

-१३.९४५, वृत्तिचां-१४.१३९, वृद्धिचां-

१७.१११, सर्वें-९.३५६, संतुष्टिचां-

३.४९; स्वमाचा कां ठाईं १८.२१३; ठाईं

ठाईं, ठिकाठिकाणीं, ११.२१६, ११.२५३;

ठाईं ठेउनि, योग्य प्रकारें व्यवस्थितपणें ठेवून,

१८.१५४३.

ठाउ—ठाव, स्थान. पै गेल्यां जेया ठाया । ठाउ चि होइजे । ८.१९४, त्या ठिकाणाशीं त्याचें तादात्म्य होतें. कवणी ठाउनि आलासि, कोणत्या ठिकाणा-

हून आलास, ११-२७०; बुद्धिचिये ठाडनि देहीं, बुद्धिस्थानाकडून देहाच्या ठिकाणीं, ५-६२; मनाचा ठाड ९-१७८.

ठाडक—माहीत. अलौक्य सदा ठाडकी १६-१६६, ज्ञानदेवी—‘दशा ठाडकी’ १६-१६७; कारण हैं किर ठाडकें १८-३६३; नव्हे मा ठाडकें, माहीत नाहीं काय? १८-२९१.

ठाडवा—माहितीचा, ठाडक असलेला. हा राति-दिवसु पाहिं । जैसा जात्यंथा ठाडवा नाहिं । ४-२००. ४-३६, १३-७४९, १३-११३१, १५-३८, १८-३२१, १८-५१६. सांदा ठाडवा नव्हे, सतत वाहात असतात, १५-१३०.

ठाड्म-ओ-वो—स्थान, ठिकाण, प्रसंग, आधार, सीमा, अंत. ठाड्म—आपण होये स्थिति । ठाड्म तेया ॥ १३-९९४. १-३३, २-९, ६-३०, ६-१६५, ९-५५, ९-२९७, १०-२७१, ११-७८, १३-२१४, १३-४५२, १६-३२४, १७-३०, १८-६३७, १८-७७७, १८-९६७. अक्षराचा ठाड्म १५-४७९, अनुसंगाचा—४-२९, अहंते—१५-४३, १५-३६४; पुरता—१८-५९, प्राप्तिचा चि—६-१०२, ६-३२९, विश्वरूपाचा—११-१७६, शोका—१८-७५२; ठाड्म असे १८-१७०८, —केला १०-१२५, —घेडनि, माग घेऊन, पूर्णपणे, १८-१५४४, —दीवला ११-१०२, —देंति १८-८००, —पडे, प्रसंग पडला तर, १३-२८६, —न पवतां १३-५४५, १५-१५, —न पवे १८-३६९, —पाववीन १४-४११, —पूसी १३-१७१, —पूसे १८-९६७, —फेडिला ११-७१, —फेडुनि १८-१०६०, —वायें, स्थान देतो, १४-९३, —न संछितां १-६०; आपणपें ठेविता ठाड्म ११-१३; कें परि-हारा ठाड्म आहे, विस्तारदोषाचें निरसन करण्याचें हें कोठें स्थान आहे? १३-८५१; गगनाचा ठाड्म नुरे १८-४१८, ज्ञानदेवी—‘गगनवीण ठावो नुरे’ १८-४२१; जीविताचा ठाड्म फीटे १८-७९६; ठेविला ठाड्म नुमसे, ठेवलेला ऐवज, १३-२०२; दुःखाचा ठाड्म फीटे १८-५०१; द्वैताचा ठाड्म फेडी ६-११३; बंधनाचा ठाड्म फेडितां १७-१०; हा ठाड्म, हा समज, ही कल्पना, ही भावना, १४-२४५, १४-३०९,

१५-२३४, —वरि, इतक्यांत, एवढ्यांत, १३-६७५, —वेरि, इतक्यापर्यंत, १३-११५९, —वेरीं १८-१२१७, —वेन्हीं १६-४१२, इतकें होईपर्यंत, १४-३०९. ठाड्मो—ऐसा ठाडो जोडावा । ६-१७९, आदिचा ठाडो, मूलस्थान, १०-२०९, विभूतिंचा—९-५३०, येकवं-कैयेचा—८-१३४; सकलशाखां विसंवता ठाडो, सर्वशाखांचें विश्रामस्थान, १०-१९. ठावो—विषय तेथ ठावो । पातकांसि ॥ १६-३६८, १८-४१०, १८-१२३३; अनादि ठावो १६-२९३, आनु—१८-३१६, टाकिता—, पोहोचण्याचें ठिकाण, १८-१०७४, विजयासि—१८-१६३३, वैराग्याचा—१८-८९९, सामग्रियेचा—१८-८६९; ठावो निमे १६-३०५, —पूरीं १६-४३४, —फेडी १६-१४; ठावों (ठावो) बांधे, संबंध जोडतें, १८-२९२; ठावो न संपडे ११-१४६; जीवा ठावो होए १८-९५९; निवातकवचाचा ठावो फेडिला, या दोन राक्षसपुत्रांचा अर्जुनानें मागमूस नाहींसा केला, २-१०, परिशिष्ट ६ पहा; स्वयं ठावो होइजे, स्वतः ठिकाण बनून राहावें, १६-९७; हा ठावोवेरि, ही वेळ होईपर्यंत, इतक्या अवधींत, १०-१७७, —ठावो वेन्हीं १०-१२४, ११-६३६, १४-२२८, १८-६७, १८-१५१३, ठावा(वो)वेन्हीं ११-३६, ज्ञानदेवी—‘ठावोवरी’ ११-३६, कुंटे—‘ठाववरी’ ११-३६, —ठावोवेन्हीं ११-३८१. ठाय पहा.

ठाकणें—उभें राहणें, स्तब्ध राहणें, थांवरणें, प्राप्त होणें, योग्य होणें, अनेक ठिकाणीं असणें, राहणें, या अर्थी. आणि बुद्धि होणियेरा सारिखी ठाके । ११-३९७. २-१५५, २-२६९, ६-७४, ६-४२१, ९-१६९, ९-४५४, १०-७३, १०-१८२, १२-१३७, १३-७०८, १३-७१६, १३-७८८, १४-३९०, १५-४०२, १७-१०१, १८-२५३, १८-९७०, १८-९८०, १८-११०२, १८-१२६२, १८-१६९६. आड ठाको (कों) न शके २-३६८; उभा ठाके ४-९५, १६-१९१, १६-४४१, १८-८९६, उभी—९-३०५; उभे ठाकावेया १०-१६६; उभें ठाके १७-३३०, १८-१७४९, —ठाकीं १३-५०२, —ठाकौनि

१०.२३३; कर्म ठाके, बंद पडतें, १८.६४२; कानवडें ठाकाल, कानवडणें पहा; कोंदौनि ठाके ८.२२४, चल्द—, हालचाल बंद पडते, १६.१८२, जालों न—, वडवानल जळत राहण्याचें जरी थांववीत नाही, १८.१३९२, जीवेंसीं जडौनि—३.२३२; तूंतें ठाकावेया, तुड्या जवळ येण्यासाठीं, १२.२४; तेया ठाकति, त्याला योग्य होतील असे, १८.१६७६; थोकौनि ठाक, स्वस्थ राहतात, १५.४७८; दारड्या भरौनि ठाके, दरींत भरून राहतो, १५.३२६; दैवां ठाके तैसें, दैवीं असेल तसें, ११.३८; धरू—रुनि ठाके ६.७७, १३.६६५, १३.७८४; धाम ठाकजे, ठिकाणीं पोहोंचतो, १४.४०३, ज्ञान-देवी—‘ठाकि जें धाम’ जें घर गांठतां, जेथें पोहोंचतो, १४.४०७; नित्यनैमित्तिक ठाके, बंद पडतें, १३.६८०; पाठिमोरा जंव ठाकें(क) ११.२२४; पाठिमोरें ठाके ६.३६६; मागां ठाकसि १७.१२,— ठाके ६.४६५; मोहरा ठाके १५.४१, मोहरे—६.३५५; रविबिंबा कडे ठाकति, सूर्याकडे वळतात, १८.८६२; रिगौनि ठाके, ९.१४४ वाहो—, वाहणें बंद पडतें, १८.११६०, शरीर—, अडतें, १७.३८६; संबंधा उरों ठाकों जावें, कांहीं उरेल किंवा राहील हा विचार नाहीसा होतो, १८.५८८, ज्ञानदेवी—‘शंवळ उरे वेंचे ठाऊकं नव्हे’ १८.५९१; सामोर ठाके ८.७१, स्मरावें तें—, स्मरणें बंद होतें, ६.६०; हातपाए ठाकति, हातपायांचे व्यवहार बंद पडतात, १३.५५५; होडनि ठाकति १८.६७४,—ठाके ६.३१०, ६.४६८, ६.४७०, ८.९७, ८.१९६, ९.४२४, १३.९९७, १५.२४; माजिरा होडनि ठाके, (मद्याचा) अंमल चढतो, १७.११२; होडनिजां ठाकावें ६.३१७; ठाकलेनि, थांबल्यानें, १८.६४३; पाहणें ठाकणें १८.१४१४; न ठाके, न ठाके या अर्थी, ५.८०, ८.१८१, ८.१८३, १३.५२४, १८.१३९९.

ठाण—ठाणें पहा.

ठाणवी—दिवा वर ठेवण्यासाठीं केलेली लाकडाची बैठक. दीपें विण ठाणवी। रात्रिची जैसी ॥ १८.१४९०.

ठाणांतर—पाहान्याची जागा. १३.५०६.

ठाणांतरिया, पाहारेकरी, १६.३३८.

ठाणा दिवी—ठाणवी पहा. ६.२३.

ठाणें—राहणें, स्तब्ध होणें, बंद पडणें. ठाडजे—

ठाडजे दोन्हीं होउनिर्वा। आपण चि जैसें ॥ १८.११५२. ठाए—तन्हीं आत्मा दृष्ट नोहे। तंव कर्म करणें कां ठाए ॥ १८.९३१, १३.४०९, १४.३९२, १८.१२४५, १८.१५९४; गला बुजाला ठाए ११.४८३; बुद्धितें गवसूनि ठाए ४.२०४, हृदय—१३.५; ठांतां १६.११८; ठाति १३.३२४; ठांति ९.३०३, ११.४५, ११.१०९, १२.६१, १३.४३०, १३.५७०, १८.७३२; आकाश चि होडनि ठांति १०.२००; आंगीं न ठांति ६.१३९; ठांतु १७.४०३; ठाये २.३१४, ६.२४९, ६.४५७, ८.२२६, १७.१४२; अर्थु न बुझों ठाये १०.१३९; यजिता यजन हे ठाये, हे भेद जागच्या जागीं राहतात, मिटतात, ९.२४३; रिगौनि ठाये ६.३७०; ठायें—एथ एके जाणनेनि विण किं ठायें। अप्राप्तां ॥ ९.१६१, अज्ञान्यांना मी सर्व ठिकाणीं आहें हें न कळल्यामुळेंच अप्राप्त राहतो; जे जे ठायें, ज्या ज्या ठिकाणीं, ६.२३१; मीं चि होडनि ठायें ११.६८९; ठांसी ९.५१५; अव्ययो होडनि ठांसी १८.१३१३. ठाण, अस्तित्व, आकार, ११.२७०; ठाणें, स्थान, ठिकाण, १४.८९, गीतावलिचें—, गीतावेलीचें स्वरूप या अर्थी, ६.१२.

ठाणौरी—युद्धांत कामास आलेला. ठाणौरियाचे मवावे। आगिर्कि वाये ॥ १८.४३६, युद्धांत पडलेल्यांचे घाव इतरांनीं मोजावे. १८.१०५५.

ठाग—ठाउ—ओ—चो पहा. कां दोहीं मागीं जाणें। एका चि ठाया ॥ ६.४१. जीव महदादिचे ठाये फीटति। ११.४५, ठाव ठिकाण राहत नाही. ८.१९४, ११.८२, १३.८७२, १५.२४५, १५.३३०, १६.३७, १६.३७०, १८.१२२८. आना ठाया ६.८३, आनां—१७.२४२, एका चि—९.३४३, १०.२८३; आलंगिला ठायें व्हाए १५.४२३; ठाया यंति १८.१५९१; दिशांचे ठाये हारपले ११.१८८; देखिलेंआ ठाया सोंकें ६.४१९; बुद्धिचेया ठाया येणें

११.६२; ठायारौनि ९.१९७. ठाये-ठाये
ठाळ, जेथल्या तेथें, तत्काळ, वारंवार,
६.२०४, ८.१५४, १०.३३, ११.२२७,
१३.१०८३, १७.१२७; ठायेंठाळ ११.११२.

ठि-ठीकरी—खापर, तुकडा. ठिकरिया आंतौनि
१८.४३१, आतणें पहा; ठीकरीया आंतूनि
१८.५३६, येथें ही आंतूनि चा व्यापून असा
अर्थ घेतां येईल.

ठी—स्थान, स्थिति, आधार, दोष. जैसा पूर्वापरां
नदी । समुद्र चि ठी ॥१५.४००. ठीकरणें, स्थिरता
देणें, १३.१५; ठी केली, विवरणास स्थान दिलें,
१५.४०९, -ठेवी, दोष देतो, २.३६३, -
होईल, स्थैर्य मिळेल, १०.२७६, - होये,
अखेरचें स्थान मिळतें, १८.४७३.

ठीक—व्यवस्थित, यथार्थ. ठीक केलें १४.२९८,
ज्ञानदेवी—'ज्ञानें ठीक केलें' सुशोभित केलें
या अर्थी, १४.३००.

ठेंगें—राहणें, बंद पडणें, कमतरता येणें. वांचूनि
चंद्रिका ते ठेली । चंद्री चि आहे ॥८.१३६. येथ
मागिल पुढेलि ठेली । आठवण सहाजें ॥८.२१५
तैसें दलिद्र तेवडें । ठेलें चि आंगी ॥१७.४१६.
४.८४, ६.८९, ६.४३४, ६.४५३, ६.४७०,
७.६२, ७.१२१, ११.६१, ११.१६८,
११.१९२, ११.३२१, ११.४२७, १३.१०८,
१३.२३१, १४.३००, १४.३१३, १५.२८८,
१७.१५५, १८.६१, १८.१४२, १८.४१६,
१८.७५३, १८.१३२४, १८.१४१३,
१८.१५३८. अपटांतरिं ठेलें, जें साधनेलाही
गोचर होत नाही, ११.६१०, ज्ञानदेवी—
'अपरांतरिं', ११.६२०, कुंटे—अपरांतरिं;
अहंता बुडौनि ठेली १५.३९४; आपणपें
होउनि ठेलें ८.५९; आपादान ठेलें, शास्त्रज्ञान
मिळविणें अवघड होऊन राहिलें, १७.३८;
एणें जाणें ठेलें १८.१६२; कपाटीं भरौनि ठेलें
७.८६; करितां काड ठेलें, काय कमी पडलें,
२.७; कव्हाल पडौनि ठेलें ११.३५४; कोकिं
नाहिं ठेलें, कोकशास्त्रांत काहीं बाकी राहिलें नाही,
१३.८२८, चित्त उमैं ठेलें ९.५१; डहुलतें
ठेलीं, बुचकळत राहतात, ९.६१; दूरि ठेला—ली
-ले ६.३१२, ९.१२२, १२.१६८, १२.१९१,

१३.३३४; बोलांचें बोलणें ठेलें ४.१६१;
मतांगें बोलीं ठेलां १३.३३३, ज्ञानदेवी—'ठेला';
मीपणें हालों ठेला, मजजवळ येऊन मीच होऊन
राहिला, १८.११६६; वायुचें स्फुरण ठेलें, बंद
पडलें, २.१०७; वारा वाजों ठेला, थांवला,
१४.३०३; विवक्षा ठेली ११.२६७; वेदांचिये
ही मती ठेलें, वेदही कुंठित झाले, ११.१८३;
वेदु उगा ठेला १७.१७१; श्रवणें आडकों ठेलें
३.५५; स्वप्नावबोध ठेले ३.५७; होउनि—नु
ठेला-ली-ले—परि तें मीं चि आववें । होउनि ठेलें ॥
९.२५६ ३.२५८, ५.१५९, ८.८४, ८.१४९,
१०.९४, ११.१७४, ११.२२९, ११.३४२,
१५.४९४, १८.५४०; मीं चि होउनि ठेलीं
७.१५७; मी ते चि होउनि ठेले ४.६२; ठेल्या—
यां हीं २.२७०, भवव्यथा, संसारव्यथेत
कष्टत राहिलेस्थाना, १८.१४४८, भीति
पडौनि—१८.२६१.

ठेंकुलें—कमी, क्षुद्र. १८.१७६२.

ठेंगणें—त्या मानानें लहान, खुजे. गगन ठेंगणें
केलें ११.४४३.

ठेवणें—व्यवस्थित करणें, जवळ असणें, निश्चित
असणें. या क्रियापदाचे संदर्भानुरूप अनेक
उपयोग ग्रंथांत केले आहेत, त्यांपैकी उदाहरणार्थ
काहीं दिले आहेत. कोधीं असे ठेवला । संमोहो
जाणें ॥ २.३२२. अनामा नामें ठेविति । ४.६८.
कां जेयाचें ठेविलें तेया । देउनि होइजे उतरायियां ।
१७.२७५. २.३६३, ६.१९४, ६.२८४,
६.४८९, ८.४१, ८.२०४ (१), ९.१२७,
९.३३२, ९.३६८, ९.३७०, ९.४९४,
९.५१५, १०.१५, १०.१७, १०.१२३,
११.१३, ११.५९, ११.३३१, ११.४८२,
११.५९२, ११.६३२, ११.६६३, ११.६६९,
११.६८७, १२.१८७, १३.१८२, १३.२०२,
१३.४३२, १३.५२५, १३.६७०, १३.७१८,
१३.८४१, १३.९४९, १३.१०३९, १४.१५,
१५.३६, १५.३४५, १६.१००, १६.३८४,
१६.४०४, १७.२५३, १७.३७४, १८.१५०,
१८.४३५, १८.७१८, १८.७३३, १८.८२६,
१८.८२८, १८.१०७७, १८.१३००,
१८.१५४३. अजत्व परौतें ठेवीं ४.४९,

असृता ही चूकि - १३.११५१; अष्टदल वरि
ठें १५.६; आपातें पूसूनियां ठेवी ६.२३९;
ओगरुनि ठेविलें ८.११; गुणाग्रिं ठेउनि,
वातीच्या टोंकास लावून, १८.१६३९; चोखडें
ठेवी १३.५७९; देह ठेविति ८.२१९, -
ठेवी ८.९६; नांव ठेवणें, नांव पहा; नीद
ठेविली ऐसी ये १८.६७८; पाणू माईवें
ठेवीतु जाये १३.२५४; पाये हलुवार ठेविति
१३.२४७; फळ ठेविलें १७.८६; मोक्षु
ठेवला आहे ६.४३९; मोक्षु ठेविला ऐसा
१८.७००; वाहागी ठेविले आहाति १०.१२२;
वैरागी पाउल ठेवी १८.८९८; सखा
जोडून ठेविला १८.१०३७; साक्षी ठेविला
१३.५९६; सोनेयाचा करुनि ठेवी १०.११९;

हेतु ठेउनि, इच्छा धरून, १८.१५११; ठेविलेनि
१३.७१४; ठेवणें ८.२१६, १८.४०१; सांडावें
कां ठेवावें १८.११६४; ठेवित खेउ ८.२०४;
ठेउ १८.४५२; ठेवा ११.६२३, १६.४५५,
१८.१३१८; घरिचा चि ठेवा १८.८८८;
नैष्कर्म्यसुखाचा ठेवा ८.४६; ठेवा जोडला
१३.४४; आत्मठेवा १८.१००२; ठेवां—कृपण
आपुला ठेवां, जसा दक्ष असतो, १८.६५१;
जीउ ठेवां आहे १३.४८६; ठेवाळी ९.३१.
ठोंठावणें—अडखळणें, अगतिक होणें. अभ्यासीं
ठोंठावला ठाये, अभ्यासांत व्यत्यय येतो,
धका असतो, २.३१४, ज्ञानदेवी - 'ठोठावले
ठाये' २.३१४, कुंटे - 'थोठावले ठाये'
२.३१४.

ड

डगर—(१) प्रसिद्धि. १८.१३. सात्विक ऐसा
डगर १८.२०५. (२) फोल प्रसिद्धि, आळ.
अव्ययत्वाचा डगर असे, खोटी प्रसिद्धि,
१५.११७.

डगल—स्थूल, मोठ्या आकाराचें. आकारें नव्हति
डगलें १७.१२६.

डंडलणें—डळमळणें. तेथ तीन्ही लोक डंडलित ।
१.१५५.

डंवर—जग पहा.

डवरणें—लिप्त होणें, लेप लावणें. कां कैलास
पारजें डवरिला । ११.२१८. सेंदुरें नभ डवरलें
११.१३२.

डंष-स—दंश, चटका, मर्म. डंष—१३.८३०;
डंस—डा डंसु जंव नये (न ये) हाता । तंव माझें
साचोकारण पार्था । न संपडे गा सर्वथा । जेवि
मुर्षि कणु ॥ ९.१३५. नाथसंकेतिचा डंसु, मर्म,
६.२९१; जिन्हाडंसु, चटका, १७.१४३; सुडंसु
अजुनु, मर्मज्ञ, ५.१६०.

डडुलणें—दवळणें, गडवळ होणें. जें थीतें हें डडु-
ललें । हृदय माझें ॥ ३.१४. ह्यगौनि जन्ममरणाची
दृष्टी । डडुलतें ठेली ॥ ९.३१. क्षीरसागर न
डडुलित १०.१७८; घर डडुली (क्रि.)
६.२१६, घरड डुली (घर डडुली) (ना.), घराचा

झाडा घेणें, ११.५७६; दडुरु समुद्र डडुली
१८.६०४.

डाउ—डाव. जो डाउ पडे, डावांत जें दान पडतें,
जी मनोवृत्ति वनते, १३.१२६; नक्षत्रीं डाउ
पाडावा, नक्षत्रांना सोंगच्या समजूत डाव
मांडावा, ११.५७१. डाय पहा.

डांक—धातू सांधगारा पदार्थ. तरि डांक देउनि
सांधिलें । शिलें कां ॥ ८.४२.

डाकुली—चुटकी, टाळी. डाकुलिया वाजवीति
१७.९३.

डाखला—फांदी, डाहाळी, येथें फडा. जी सहस्र
शीर्ष याचे डाखले । ११.२६५, ज्ञानदेवी - 'सहस्र
शीर्षयाचें देखिलें' ११.२६९.

डांग—सोटा, दंडुका. डांगा मेलवितां, सोटा
मारला असतां, १५.२२८.

डांगुरुटी—दवंडी. बोलाचिया डांगुरुटी
१८.२७९, ज्ञानदेवी, कुंटे 'डांगुरुटी'.

डांवोरा—दवंडी. सुरुताचा डांगोरा १३.६५८.

डाय—डाव. डाय ये, डाव खेळावयाला येतो,
१३.५४०.

डाल—(१) डाहाळी, शाखा. चहुं युगांचीं डालें
१५.१२८, माणुसें—१५.१७४; अधिचा डालें
फांकतसे १५.२१०; डालें(लें) फांकलीं

१५.१४४; मनाची डाल धरी १५.१५; वैराग्याचीं डालें घेईं, आश्रय या अर्थी, ६.५७; पान पालव डालें १५.१६४. (२) पसरट पात्र, परडी. इक्षुरसाचें डाल १५.४२४; बुद्धिची—१३.३८७. डाली, डाहाळी, संकल्पाची डाली १३.५१; डालुका, कोंवळ्या डाहाळ्या, १५.१६३.

डावलणें—चुकवणें, बाजूस सारणें. तैसिं पुण्ये डावल्लि गेलीं । अमक्तांतें ॥ ९.४३३. ८.२५८.

मातंग-सदनु डावलावेया १८.५४५.

डावा—उजव्याच्या उलट. अपवृत्तिचा अव्हांटा । डावा केलो(ला) ॥ ७.१२५, वाम मार्ग टाकला या अर्थी. डावे(वें) जेवणें, डावें उजवें, १०.२९०.

डावी—हा अपपाठ दावी ऐवजीं १८.४७६ ओवीत आला आहे.

डाहारणें—प्रसिद्धीस येणें, अंगास लागणें. जें श्रुती डाहारिजे, जें श्रुतींनीं प्रसिद्धीस आणलें, १४.४१; मीपणें विण डाहारलें, हें तें हा भाव व मीपणा गेल्यावर जो अनुभव आंगीं येतो, त्यास उद्देशून, १५.२४२; सबलु डाहारला ठाये, पहारीसारखें रुपतें इतकें तिखट, १७.१४२, अर्थ क्लिष्ट वाटतो.

डाहाल—डाहाळी, फांदी. डाहाल-फलादिक १४.३७२; धर्मडाहालबाहालिं, धर्माच्या फांद्यांच्या विस्तारांत, १५.१९१; मूलडाहालांची उजिरी १५.२१५. डाहालिका—चित्तचतुष्टय डाहालिका १५.९६; डाहालिया १५.५८, १५.१४३, १५.१४९, १५.१९५; उंचा नीचा—१४.११८, तपाचिया—१५.१८८.

डिखल—डेंकूळ. मातियेचें डिखल ६.९२.

डिडिमा—डंका, गजर, गडबड. संसारिक डिडिमा आटे १६.४४०.

डिंब—आभास, आकृति. नातरि प्रबोधलिप वेले । स्वप्नडिंब मालवे । १५.२८३.

डिंभ—मूल. डिंभोपाधिकु विडालु, मुलाच्या बाबतीत मातापित्यांना लागणारे उपाधीचे दोष, १८.२२.

डिर-रि-री—अंकुर. तिवना डिर फुटे १५.९४.

डिरि-री—डिरिया रिगति निमिळें । बांबलैजोनि ॥

१५.१८४, घ्राणाची डिरि १५.१०३; देहाची डिरि १५.१३१.

डुडुल—घुबड. आंधारीं देखणें जैसें । डुडुलांचें ॥

१४.२४८. १६.२३७, १८.३८२, १८.६७९.

डोइ-ई—डोकें. पायांचें चालणें डोया । केलें जैसें ॥

१८.९२८. १३.७१४. डोई दाटिलें १६.४४२.

डोंगर—मोठी टेकडी, मोठी रास, विपुलता या अर्थी. गांविचे देउलेश्वर । न्यामक चि होति जर ।

तरि देशिचे डोंगर । उगे असति ॥ १८.५६७.

११.६२५, १६.३४३. आगिचा डोंगर

१५.२७१, खदिरांगाराचे—१६.३७१; देह-

दुःखाचेनि डोंगरें ६.३६८; यमनियमाचे डोंगर

५.१५८, व्यामोहाचा—४.१७०, सोनेयाचा—

११.६१५, सोमकांताचा—१८.२८४; उंदिर

असिका डोंगरु उसपे, कणासाठीं एवढा

सायास, १८.६०४; कां डोंगरिं जैसें पेटलें,

एकदम पेट घेऊन मर्यादा राहत नाही या अर्थी,

१३.६९७; जेया पासि डोंगरिं माती होती,

गुरुच्या मातीच्या प्रतिमेपुढें एकलव्यानें धनुर्विद्या

संवादन केली, या गुरुमहात्म्यास उद्देशून,

१८.१७०९; स्लेंडधर्माचां डोंगरिं बोलविलेंसे,

अशा तामस ज्ञानाची बोळवण दूर डोंगरावर

केली, १८.५४७, ज्ञानदेवी—‘बोळविलेंसे’

१८.५५०; रा० रायेपणं डोंगरा गेल्या(यां),

ओसाड निर्जन भागांत गेला तरीही, १४.२१८;

रूपाचां डोंगरिं हिंडतु १५.३२५; स्तब्धपणें

डोंगरासि न मनवे १८.६६८; दांगें डोंगर

झाडलीं १८.९३.

डोंड—धोंडा. हे देहदुर्गिचे डोंड । ३.२३७. डोंड पहा. .

डोणी—नाव. १५.२२९. संदेहडोणी बुडे १४.३०.

डोलणें—एका बाजूकडून दुसऱ्या बाजूस हालणें,

हालत राहणें, कलणें. स्फटिकगृह्णिचे डोलत । दीप

जैसे ॥ १३.४७४. करतला वरि वाडला । डोलत

देखिजे जेवि आवला । १३.६५०. आंग हान

डोलैल ६.१८४; कृष्ण सर्वांगिं डोलला

१०.१८७; कृष्णद्रुमु डोलति ७.१८२, पालव

—१५.१५६; प्राणुश्रोमं डोलतेया १८.१५४०;

रुंबु डोलतु देखावा १५.३४४; सुखावलेनी

चित्तें डोलतसे ९.२३०; डोले ना १४.३४४;

डोलां लागला १८.१५६०, -ले १२.१६३;
डोलां लागे १४.१८७, कमलडले डोलवीज-
जति, डोलविलीं जातात, १३.२५३. डोल—
डोलु आला ६.१३५, १८.६१; डोल रुखीं
उरे १८.४२०.

डोलस—दृष्टि असलेला, चतुर, ज्ञानी. मोराचां
आंगिं असोसैं । पिसैं आहाति डोलसैं । १३.८३३,
डोळ्यासारखीं या अर्थी. घानाचां डोलां डोलसां ।
माझि डोलसु तो वीरेशा । १३.१०६२. ते घान
नव्हे जाणावें । डोलस तम ॥ १८.५७८. ११.६९,
१५.३२, १७.४०६. ज्ञान तूजेनि डोलस,
तुझ्यामुलें ज्ञान पाहूं शकतें, १४.१०; दुःखादिकें
डोलसैं १८.१३१६, सर्वदृष्टी—१८.१४०८;
ज्ञानडोलसां नरेंद्र, ज्ञानदृष्टी असणारांत श्रेष्ठ,
१८.५१७.

डोला—डोळा, दृष्टि, दृष्टिकोन, ज्ञान. जेसैं डोलेयां
अंजन भेटे । तेव्हडि दृष्टीति पाटा फूटे ।
१.२३. जंव कबलु आधि डोलां । तंव चंद्रु देखावा
पीवला । १८.३८६. रूपाचा सुजाणु डोला । वोडैं
ये काइ परिमला । १८.१४८५. पासिं एउनि
दिनकरें । डोलेयांतें आंधारें । पूसिजे हें काइ
सरे । कोणी ठाई ॥ १८.१५४५. ४.१२, ६.१८,
७.१८४, ८.४१, ८.१५७ (लां), ९.६०,
९.७१, ९.१३८, ९.२००, ९.३५५, १०.७३,
११.६५, ११.१७१, ११.३०६, ११.३५९,
११.३७०, ११.३७६, ११.५७८, १३.१७३,
१३.१७६, १३.१८८, १३.३८१, १३.५५८,
१३.६५०, १३.८७३, १३.१०८४,
१३.११२०, १३.११५६, १४.२०,
१५.३५०, १५.४१८, १६.३, १६.२९,
१६.१६९, १६.३३२, १७.१७६, १८.१५९,
१८.२०८, १८.२७१, १८.४९२, १८.८५८,
१८.८८८, १८.१४६७, १८.१५०८,
१८.१५४६. डोलेयांचा अंजुलिं ११.४;
डोलेयांचें देखणेपण ७.६१ (२); डोले
नाराजांची सूटी १६.२४१; कर्माचे डोले ज्ञान
९.३४६; चामल डोले, चर्मचक्षूला दिसेल तेवढें,
१८.५७०, जगाचे—१८.६१५, जाणिवेचे—
७.४; ज्ञानाचां डोलां ११.२९७, १३.१०६२,
विचाराचां—१४.२६६, विज्ञानाचां—

११.२११; लोका(कां)चेया डोलेयां १८.२८१;
व्यवहाराचे डोले १४.१७३, शास्त्रांचे
—१८.३६८, श्रीगुरुचे—१३.४२६; डोले
उचलुनियां १३.२७४, -काटी, आंधळा होतो,
१७.१०१, -जाति १३.७६७; डोलां दावी
१८.१५७, -दीसे ६.१७१, -देखिजे
१३.११३२; डोले निवाले ११.३६१, -फूटति
४.२३, १६.२३७, १८.६७९; डोला दंतिये
क्षणीं १८.१२०१, -लागत खेओ ८.७२,
-लागला १३.१०७३; अचक्षू मज डोले
१२.२२१; डोलां चि पटल रचे ७.६१ (१); डोले
भिंगुलवाणे करुनि ११.४४३; डोलेयां...माझि
लपे ६.२९३, -तमोरी मिले १८.९६२; डोला
नाखें रोविजति १८.१७६, -रिगतें झाडाविं
१३.२८२; डोलां विण पाहालें वायां जाए
११.९६; डोला सावाइला होए १८.१२६५;
डोलां हरलु न थरे १३.५३७; आपुले डोले
आपण बांधे ६.७३; करचरणीं डोले होति
१४.२०४; खोलिं डोलां पाहे १३.१०५१;
फुलें आपुनु डोलां केवि बांधावीं ९.३४४;
विन्यासातें डोलां बांधौनि, व्यवस्थेकडे जो
दुर्लक्ष करतो, १३.६८२; लागौनि डोला उघडे
तंव, एका क्षणांत, १५.१३३, लोकां डोले
वरि घेअए, लोकांना सहज दिसेल, १८.१७५८;
जाव्यंधाचा कां जैसा डोला वाडु १८.५७६;
अजुनाचे दोन्ही डोले ११.२०६; दोहीं डोलां
झोंबावें १०.३०७; डोलेया प्रति १०.३०६;
डोलेयां चि लागि १६.१५९; डोलां विण,
नीट न पाहतां, १८.७१८; डोलेभारणीं
१७.२९६; मनडोले ११.२८५.

डोह—खोल पाणी असलेलें तळें वगैरे. जैसी
स्वप्निचां डोही । जाग्रति न बुडे । ७.५३. ७.१३०,
१६.३१६. अगाधा डोहा १३.७३७; अंतः-
सुखाचां डोही ५.१४३, जाणिवेचां—७.८०,
महाशून्याचां—६.३१५, रजोवृद्धिचां—(हीं)
१४.२४०; सुखामृताचे डोहो ९.५; स्वप्निचां
डोही १८.९६८, हृदयाचां—८.१०९; वदन-
डोही ११.४१४.

डोहला-डोहोला-डौंला—गर्भवतीची वासना,
इच्छा, उत्कट इच्छा. डोहला—तो पाहावा हे

डोहले । झणूनि अचक्षू मज डोले । १२.२२१.

विश्वरूप पाहावेयाचे डोहले ११.३६१;

डोहोला—भास्त्रिचे डोहोले ११.१११, ब्रह्म-

त्वाचे—६.१४८; डौंला—कैसा प्राप्तिचिये वेले ।

निंदेवां आंघलेपणाचे डौले । ६.७३. हे सर्व शब्द

बहुवचनी आहेत.

डौंड—धोंडा. घेतलिया अहंभावाचिया डौंडी । ७.८१,

डोंड पहा. ज्ञानदेवी—‘धोंडी’ ७.८४.

डोंडि—दवंडी, डांगोरा. डोंडिचें तोंडीं लावी,

प्रसिद्धि करतो, डांगोरा पिटतो, १८.६००.

डौर—डंका, नगारा, प्रसिद्धि, डौल, उपहास.

डौर वाहे, डौल दाखवून बडबड करतो,

१३.८२३; वेदांति डौर केला १५.४९०;

गा डौरां ११.५३२, गाडौरा पहा.

ढ

ढंक—अडथळा, दृष्टिआड येणारा मोठा पदार्थ.

जे सोहंभाओ हा ढंकु । ६.११५.

ढलणें—ढळणें, हालणें. जैसी तीरीं नाव न ढले ।

७.४. वाहुं(डु)टलिचेनि बलें । पृथ्वी जैसी न ढले ।

१३.४९०. ११.४९२, १६.१५७, १८.११५९.

पातिं न ढलति ६.२०३; मंदराचल न ढलतां

१०.१७८; संवादाचा सुवाओ ढले, वाहतो,

९.२८; चले ना ढले, १२.४५. अढल—

अनंत हें अढल । आद्य हें ॥ ११.६०५, ७.४४,

११.४८६, १८.७५७, १८.८८४, १८.९८९,

१८.११२०, १८.१२३२, १८.१२८५.

ढलमलणें—डळमळणें, डुलणें. ढलमलीत

१४.३९६.

ढवल—धवलें, पांढरें, उज्वल. धर्मकीर्त्तिढवलु

१२.२४०.

ढवलणें—पांढरा रंग देणें, उजाळा देणें, प्रकाशित

होणें. मानुचें(चे)नि तेजे ढवललें । १.३९. महातेज

कवणें ढवलावें । १.७४. व्यासोक्तितेजें सकल

ढवललें १.४१.

ढवलार—चुनेगच्ची वाडा. १७.८८. धवलार पहा.

ढालणें—स्खलन करणें, ओतणें. जी बुद्धितें सली ।

निश्चयातें ढाली । ६.४१३. गुरुलिंगा ध्यानामृत

ढाली, अभिषेक करतो, १३.३८६. ढाल—(१)

उतार, तोयाचे ढाल १८.७७२; पाणिगां ऐसा

ढालु १३.३५८; पाणिढाल ७.९५;

१८.१६६८. (२) अनुकूलता, रूपागुणाचा

ढालु १३.९८०; (३) मर्मस्पर्शी शब्द,

प्राणुपापढालु १३.२७०, ज्ञानदेवी—

‘प्राणुपापढालु’ १३.२७१. ढालें, हळूहळू,

क्रमानें, ३.४२, ६.२४७, १६.४५१; ढालें

ढोलवीजजति १३.२५३; ढालें ढालें १५.२५७.

ढिल—ढील—सैल, मऊ, मंद. ढिल—रसें गाढि

वरि ढिलीं । १७.१२७. ढिलें केलें १८.१०७१.

ढील—आंगें कर्मां ढील । जो मनं विकल्पें भरला ।

१३.६७६. ढीलेपण २.२८.

ढिव—मुलामा, बेगड. कलस दिवांचे पोकल । जलो

वरिचील झलल । १३.४६९, ज्ञानदेवी—

‘ढिमाचे’ १३.४७१.

ढिवर—कोळी. १६.३१६.

ढिसाल—अगडबंग पण ठिसूळ, अफाट. नाहिं

येणें पाडें दिसाल । दूजें जगीं ॥ ४.१७३. मेर

पसणें दिसाल । ६.९२. १८.१२२.

ढूंकणें—झुंकणें, कलणें, जीवा कडे ढूंकल १३.५०३.

ढूम—खडक, टेकडी. क्रोधाचिये ढूमे नेहदित

१६.३३९, ज्ञानदेवी—‘ढेमे’ १६.३४१.

ढूलणें—डुलणें, झुंकणें. मदिरा नेघटां ढूले । १४.२५०.

ढेकर—पाटांतील कंठांतून येणारा वायु. १८.१७,

१८.३३९.

ढेंढा—ढें—घेंडा, प्रस्थ, अवडंबर; वरातींत वधु-

वरांस खांयावर घेऊन नाचतो तो माणूस.

ढेंढा—अनुभवाचा ढेंढा तो नाचे १८.११८१;

कीर्त्तिविजयाचा ढेंढा नाचे १८.१७५९. ढेंढें—

कां वांषिये ढेंढें फीटे । ९.१०१. १८.२८७;

महा ढेंढीं १०.२६८.

ढेंपुली—ढेंकूळ. पांस्वी ढेंपुली, मातीचें ढेंकूळ,

१५.३६९.

ढोंडा—डी—धोंडा. ढोंडा—शिखरौनि सूटला ढोंडा ।

१३.७५३. आंगभारें सूटला ढोंडा । १७.२५९.

ढोंडी—१४.१८१, १४.२४५.

ढोंढा—ढी—घोंढा. ब्रह्मगोलकांचे ढोंढे ७.७८;

ढोंढी १८७५१; ब्रह्मगोलकांचां ढोंढी मोडौनि
ये, ब्रह्मगोलकांची सुष्टि तयार होते, ८२१.

ढोर—त्रैल, गाय, म्हैस इ. गुरें. ढोर सवड्डुडी ।
पंकि गेला ॥ १३७८२. १३५६४.

त

तगणें—टिकून राहणें. तरि विरक्तु वांचूनि कें ही ।
ज्ञानासि तगणें नाहिं । १५३६.

तट—(१) तीर, किनारा, कांट, सीमा. ९१५२,
१७२५७, १८१०११. दुःखकालिंदीचां तटीं
११३४२, प्रकृतिचां—१३१०१७, सायुज्याचां
—१२९२; निवृत्तितटीं ७९८; विवेकतीर्थतटा
१८१००५; सिंधुतट १८१६९०; तपोवनें
तीर्थें तटें १३८२२, तीर्थें तटें तपोवनें १३६१०;
तटस्थ—तेथ तटस्था तटस्थ पडिलें । १११९१.

(२) पर्वताचा कडा. तुंगें तटें ७६८.

तठ—चढाओढ, स्पर्धा. करुनि महाकालेंसि (सिं)
तठें । ११३४८.

तंडणें—विनोदानें भांडणें. निकरें तंडों । ११५४१.

तडवा—चांदवा, छत. गगनाचा तडवा १३५६.

तण—तृण, गवत, पेंढा. तणाचा बाउला १८४३५;
तणाचें बुजवणें १३५६८. तणकुटा, पेंढा,
३२४५.

तण्हार—गवताची झोंपडी. असतीं तण्हारें ।
सांडावीं केवि ॥ ३२१८.

तत्—शब्दास जोडून तो, ती, तें या अर्थीं;
ब्रह्मनिदर्शक शब्द. तदनुसारें ४७८, १५४५३;
तदाकार १३८६९, १८३२०; तदात्मक
१७३६९; तत्कार—तरि सर्व मंत्रांचा राजा ।
तो प्रणव आदिवर्णु बुद्धा । तत्कार दूजा । तीजा
सत्कार ॥ १७३३९, अंकारसत्कारिं १७३३५,
१७३८८, —रें १७३८१; अंकारें...तत्कारें
१७३७०; तत्पदार्थ—त्रैलें त्वंपद हें आवणें ।
तत्पदार्थी सामावे । ११६३८, तत्पसादें,
ईश्वरप्रसादानें, १८२२६; तद्ब्रह्मादिवाक्यफलें
७१८१; तन्मयता १३८६२, १८९१७,
१८१४१०, तन्मयतेचें एकछत्र ९२१६;
तन्मात्रा—(१) पृथ्वी, आप, तेज, वायु व
आकाश या पंचमहाभूतांचीं अतिसूक्ष्म तत्त्वां,
यांची रूपें पांच ज्ञानेंद्रियें आकलन करतात,
श्रोत्रादितन्मात्रें १५९८; (२) अंकाराच्या

साडेतीन मात्रा, तन्मात्राद्वेन्हीं ६३०४; तद्रूप
१७३६७, १७३६८, —ता २१७४, ३३६,
६४७०; तत्व-स्व पहा; तल्लीनता २१७२,
६३३१; तच्छब्द १७३६५, १७३६६;
अतत्सदाकार १७३४०; तत्क्षणीं, क्षण पहा.

तंतु-तू—सूत, वात, फुलांतील केसर. देखिलें
जैसा पटीं । तंतु एकु ॥ ६३९७. तरि दोन्हीं
पालववेन्हीं । जैसा एकु तंतु अंबरी । ९२१९.
अतप्रोत पटी (टीं) । तंतु जैसा ॥ १०२४४.
पें पड(ट)त्व तंतु नोहे । तन्हीं तंतुचें चि तें
आहे । १३१०५१. कां दीपा सेंगे दीपाकार ।
होये तंतु ॥ १८९७९. ६१००, १३८८७,
१८७०, १८५४१. तंतुसिं पड १८११७७;
वस्त्रपणें तंतु दशे राहे १३९५; तंतुमय
१८३५८, —त्यागें १६१३०, —समवाय
९१०५; सूत्रतंतु १५३३३, १६१८२.
तंतू १४३७६. तांथु-थू पहा.

तंत्र—आधीनता. परतंत्र ३८४, —ता ३६०;
स्वतंत्र—समु मी स्वतंत्रु । ब्रह्म मी पर ॥
१८११९३, ११९८, १११२९, १७३६०,
१८९५३, १८१२२७, १८१३००,
१८१४२६, १८१५९३; स्वतंत्रता ३१११,
४४५.

तत्व-स्व—सत्य, वास्तविक स्वरूप. तत्व—मग
तत्वता तत्व उरलें । ज्ञानियासि ॥ २१३१ (२).
जें साधकांचें कारण । सिद्ध तत्व गा ॥ ६४७६.
३१६, ३२०, ६४, ६३६६, ७३४,
११६४६, १३१४३, १६१०३. चौवीसां
हिं तत्वांचें १८३१७, तत्वाचां चौविशीं
मापीं १८५१९, सतीस हीं तत्त्वां १३१५५,
सं. वा. श. पहा; तत्त्वार्थ १२१७९; तत्वज्ञ
२१२६, ३१७७, १०३८; तत्वज्ञान
१३४५२, १३६२३; तत्वज्ञाना चोखटा
१०२२६; तत्वनिष्ठ ३१२४, —भेद १३४,
—मेलापकिं १३९९, —विधिं १८७६;

अज्ञानतत्त्व ४.३०, १५.४९२; आत्म-आत्मा
पहा, ईश्वर-१८.८४४, गीता-१०.४६,
तेज-१३.८८, निःसीम-११.५०७, पर-
१३.१५९, १३.६२६, १३.६३०,
१३.११५६, १७.३७४, १८.३४५, परम-
६.३२०, १८.१६६४, बुद्धि-१४.९०,
महा-११.५०९, १५.९३, योग-१०.२४,
वायु-१३.१०६, १३.११५; शब्दतत्त्वसारज्ञ
१३.११२३; तत्त्वता—यन्त्रवि तत्त्वता वस्तु
असे । अविनाश चि ॥ २.१०५, २.१३१ (१),
३.१५०, ४.२६, ५.१०३, ९.४२३,
१०.२२४, ११.२७८, १३.४६६,
१३.१०२३, १८.६४५, १८.११४८,
१८.१३०६, १८.१३७२; जरि तत्त्वता
विचारिसि २.१३८; तात्त्विक १८.१२७५.
तत्त्व—५.२८, गीतातत्त्व १.७१, पर-
१३.४२, १३.५३, भक्ति-९.३९२, महत्-
१३.४०, महा-१३.७७; तत्त्वता ५.१५,
१२.३३.

तनय—मुल्या. राजतनय १७.३०७.

तनु—शरीर. तनु ७.१६०, ७.१७६;
तनुत्याग ८.१२९; तनुत्यागेंविण ५.३९;
तनुमानुषां १५.१७८, ज्ञानदेवी—‘तनुमानुषा’
१५.१७९, देहधारी माणसें या अर्थी, देहधारी
माणसें हीं जरी वरल्या शाखांसारखीं आहेत
तरी हींच कर्मांचीं मुळें आहेत; तनु आणि
प्राण १५.८; तनुमनुजीवें ३.१२; तनुमनुप्राणीं
७.१४६, —णें ७.११८; तनुवाचाचित्तें
८.१९०. तनू—क्रेवला तनू ५.५२, तनूत्याग
१२.१२४, १४.२६९.

तपणें—तापणें; शरीर व मन शुद्ध करण्याकरितां
किंवा देवदेवता प्रसन्न करण्यासाठीं ध्यानमनन-
शरीरकृष्णदि करणें. मीं सूर्याचेनि वेंछें । तपें तैं हें
शोषे । ९.२९४. एकांशुछि(छि) हीं तपिजे । तप-
सहस्रीं ॥ १७.४१२ (१). तप—(१) विशिष्ट
प्रकारचें कष्टसाध्य पुण्याचरण. तैसे सर्वधर्मांचिया
प्रसरा । लागि प्राणें हीं या शरीरा । आटणी करणें
जें बीरा । तैं चि तप ॥ १६.१०७. ७.४३ (२),
९.३६५, ९.४१८, १०.८३, ११.६६६,
११.६७३, १६.३२, १७.१९६, १७.१९७,

१७.१९८, १७.१९९, १७.२४५, १७.२४६
(१), १७.२४९, १७.२५८, १८.८३५,
१८.९०३, १८.१४७९; तपाचा गाडोरा
१८.१४९७; तपाचिया डाहालिया १५.१८८;
तपाचा निर्वचु, तपाच्या विवेचनाचा अभिप्राय,
१६.१११; तपाचें रूप १६.१०८; तपातें
आचरिति २.१७१; तपें आदरिलीं १७.९४;
तपें करीति १७.३६१; तपें ज्ञानें १३.७२२;
तप भक्ति १८.१४८७; तपीं भक्ती, येथें तपीं
याचा अर्थ तपस्वी असणें संभवतें, १८.१४८६;
तपभक्तिमेवा १८.१४९४; तपभाग १७.२६२;
तपाभिधान १७.२३५; तपावतार ९.४७२;
तपादि साधनं ९.३९५; यज्ञदानतपादिकें
१८.१४८; यज्ञदानतपें १७.३६२; दानयाग-
तपें १८.१५२; तपशब्दा अभिप्रावो १६.१०४;
तपसंपत्ती १३.११२५; तपसामग्रिया ४.१३९;
तामस तप १७.२६०; तामेसैयेचिया रीती तप
१७.२५२; त्रिविध तप १७.२३९; मानसतप
१७.२३६; मानसीक तप १७.२२३; राजस
तप १७.२४६ (२); वाग्भव तप १७.२२२;
वैराग्याचें तप १७.२३०; शंभूचें हीं तप
९.३७६; शारीर जे तप १७.२१४, शारीर तप
१७.२१३, शारीरतप १७.२१२; श्रोतयांचीं
तपें ४.४; साक्षेप तप, हेतुपूर्वक कष्टानें केलेलें
तप, १७.२४८; साम्यतप १७.२३७. (२)
ताप, उष्णता. मात्तंड जे तपहीन । १८.१७७७.
(३) बारा यणींचा काळ. तपसहस्रीं, हजारों
तपांच्या अवधीपर्यंत १७.४१२ (२).
तप्त, तापलेलें, तप्ततां(ता)न्न तांबडीं ११.१३६;
तप्तलोहौनि १५.२८७, तापणें पहा.
तपस्, शब्दास जोडून, तप या
अर्थी. तपश्चर्या ६.१६७; तपोज्ञान ४.६४,
१५.१९५, —तेज ४.६१, —ज्ञान ८.२५९,
—दुर्ग ६.४७४ (१), १३.१६४, —नाथ
६.४७७, —बलें १.१८८, —राशि १०.२११,
—वन १३.६१०, १३.८२२, —व्रत
१३.५१७, —हीन १८.१४७६; तपस्वी
१६.४००; तपिया—तपस्वी, तापसी, जाणें
तपियांचां ठांवे तप । तें रूप माझें ॥ ७.४३ (१),
तपिये, तप करणारे, ६.४७४ (२), भक्तु

HYDERABAD

मेधावी तपिया १८-१४९५, तापस पहा.

रजतमात्मक

२-२५७;

रजतमविजयें

तपिनणें—तप करणें, तापणें, तापवणें. तपें तो चि तपिनला । ९-४१८. घाठी चि तपनली, वसिष्ठानें आपली छाठी तापवून सूर्यासारखा प्रकाश पाडला याळा उद्देष्टून, १०-३५, ज्ञान-देवी—‘शाठी’, कुंटे—‘शाटी’ १०-३६.

तपन—सूर्य. नाना मालवतेनि तपनं । नेत्रजति लोकाचि दर्शनं । १५-३३४, ज्ञानदेवी—‘मावळतेन’ १५-३६६. १४-३३०. तपनं विण प्रकाशु १७-२२७.

तम—(१) अंधार. हां गा सूर्यादयीं राहावें । कैतेनि तमें ॥ ११-५०३. तम प्रकाशु होये ८-१९५. संसारतमसूर्या, संसाररूपी अंधाराला सूर्या-सारखा, १०-२ (१). (२) सत्त्व, रज, तम या गुणांपैकी तिसरा गुण, यापासून अज्ञान व कामक्रोधादि अनिष्ट विकार उत्पन्न होतात. रजोगुण पेरी । तेतुलें सत्त्व सांकीरी । एकलें तम करी । सावगणी ॥ १३-३९. मोहो अज्ञाना प्रमादा । ययां मिललेयां दोषवृंदां । पुडुतीं पुडुतीं प्रबुद्धा । तम चि मूल ॥ १४-२६५. ते(तें) ज्ञान नव्हे जाणावें । डोलस तम ॥ १८-५७८. रज चि तमें भेसक । तेथ झट्टु जाला ॥ १८-८२६. १०-१२७, १३-९६९, १४-१४२, १४-१७६, १४-१९२, १४-१९९, १४-२५२, १४-२५३, १४-२५६ (२), १४-२७२, १४-२९४, १४-३४१, १५-१६२, १५-१८२, १६-४१४, १७-६९, १८-५७७, १८-५७८. तमां(मा)स्ति पठियते ३-२३९; तमाची पुरवणी १६-३६७; तमें वाढिनलेनि १४-३२८; तमाचें विंझण १४-१७२; बहुचलें तमें १७-६९; तमाची आगि उठी १७-६५; तम चि कामौनि १८-७४९; तमाचिये गत्तें पडिले ९-१८४; तमिं धसालु गुणसंबंधु १८-७४८; तमाचे धारसे काढ (गाढ) ७-७७; तमाचिये लोथे संकल्पार्ते बांझोनियां १४-२५६ (१); तमक्षेत्र १७-९८; तमरज १७-३१५, १८-९४७; तमरजें १४-९९, तमसत्त्व १४-२२४; रज तम सात्त्विक भेदिं १७-६७; रजतम १७-६३, १८-१५७; रजतमाचें कवाड १७-३१०; रजतमाची कावडी १६-७६;

१४-२०२, —विनाशें १७-३१४; रजतमादि ७-५२; रजतमें—तैसीं रजतमें हारवी । जें सत्त्व माजु मिरवी । १४-१९८, १४-२६७; सत्त्वतम १४-२००; सत्त्व...रज...तम १४-१३८, सत्त्वरजतम १४-१३७; १४-२९२, १७-४५, १७-६६, १८-५२२; सत्त्वरजतमात्मक १५-९४. तमम्—(१) अंधार. तमोरी, सूर्य, १८-९६२; त्रितापतिमिरतमोरी, १७-४२०, सं. वा. श. पहा. (२) तम (२) पहा. तमोगुण १४-२४१; तमोगुणिची राक्षसी ९-१७८; तमोगुणाचें सार १७-८० (१), तमोमात्रें १४-१००; तमोयोनि १६-४०५, —वृद्धी १४-२५७. तामस—तमो-गुणयुक्त, तमोगुणी मनुष्य. तेचाचें कर्म सांडणें । तें तामस पै मीं झणें । १८-१७७. १७-१०२, १७-११७, १७-११८, १७-१५४, १७-१५६, १७-१६२, १७-१६३, १७-१६७, १७-२९९, १८-१८०, १८-१८१; तामसांचिया आहारा १७-१९०; तामसा आहारि आवडि १७-१५२; तामस कर्म—तामस कर्म तेतुलें । अज्ञानफलें चि पीकें । १४-२६२, १८-६०८, १८-६२३; तामसु कर्ता १८-६५९, १८-६८५; तामसें गुणाग्रहें १८-५४८; तामसियेचें घर, १७-८० (२); तामसाचें चिन्ह १८-६०७; तामसज्ञान १८-५७५, तामस ज्ञान १७-२९८, १७-३०५; तामसाचां डांडें दोष १८-७५८; तामस धृति १८-७४५, तामसी धृती १८-७५९, तामसिये नरीं १७-३०२, —चां सुखा माजि ९-१७९; उपरतें जाणे जे बुद्धी ते तामसी जाणावी १८-७२५ व १८-७२६; तामसिं मडु अडलु १८-७५७; तामसा यज्ञा १७-१८८; तामसु यागु १७-१९४; तामसा योनि १६-४१३, —योनी १६-४१७; तामसैयेचिया रीं(री)ती १७-२५२; तामसाचें लिंग, खूण, १८-५४५; तामसी श्रद्धा १७-७०; तामसीसात्त्विकीं १५-१७६, ज्ञानदेवी—‘तामसी सात्त्विकी’ १५-१७७; सात्त्विकराजसतामसनिबद्ध १८-६९५. (३) तम—आत्यंतिकभाव किंवा पराकाष्ठा दाखवि-विणारा प्रत्यय. तरुणतमसूर्या, अत्यंत परिणत

अशा तुर्यावस्थेचा, समाधिस्थितीचा, १०२(२).

तरंग—लाट, लहर, मनांतील क्षणिक विचार किंवा कल्पना. ना तरि सागराचा पाणी । काड तरंगाच्या आहाति खाणी । ९७४. नां तरि तरंगी(गीं) सागरु सांमावे । १०६९. हो कां तरंगु लाहानु । परि सिंधुसि नाहिं भिन्नु । तैसा ईश्वरी भी आनु । नोहें वि नां ॥ १४३८३. पै आदौनि गेल्यां सागर । मग तरंग ना नीर । १५४७३. उदका पका परीतें । तरंग नाहिं वि हें निरुतें । १८११८४. ८१७५, ९२९९, ११६५९, १३२४५, १५१३३, १५५१९, १६१३२, १७२२४, १८५३१, १८९७३, १८११४२, १८११६३. तरंगाची निश्चलता १८११६५; नाद्विचे तरंग ६१५; पाण्यांचां तरंगां ११३२०; महोदधिविच्यां तरंगां १०२७७; मृगजलिचे तरंग ९१७१; वृद्धा-प्याच्या तरंगा माझि ७८३; तरंगाकार २१०६, २१६७, ८२४८ (१), १५३१२; तरंगमूर्त्ती ११२८०; तरंगलोपे(पें) ८२४८ (२); गीतासागरतरंग १८१६५३; तरंगता—आणि तरंगता हारपे । जळिं जेवि ॥ ९१०२; तरंगता आसारे १५१०६; तरंगपण ८२४७.

तरंगणें—पाण्यांत तरत राहणें. तरंगांळ लागे बुडी । विवेका वरि ॥ १४२२०. असाण तरंगत आहे १०१०८.

तरणी—तरवून नेणारी, नाव. तोयतरणी ५१६.

तरणें—पाण्यांतून पलीकडे जाणें, पोहणें, पार होणें. ते तरले चि न तरति । विषयसिंधु ॥ २३४८. २०१८०, ७९४, ७९९, ९४५१, १७९१, १७३६३, १८१६७, १८१२६७. तरति—ओसाणें तरति, तरत येतात, ७७१, ज्ञानदेवी — 'तरताती' ७७३. तरिजैल २१८२; मृगजलाची गंगा तरावेया १५२२९; तरों ये ७८८; तरणें—झणौनि समुद्र बाहीं । तरणें आधि कैदी । १२७१.

तरलणें—चंचलपणें तळपणें. तरलत असे १३१०४.

तरांळें—होडी, ताफा. ७९७.

तरास—त्रास. तरासिं गेलें आहे ११३६९,

ज्ञानदेवी व कुंटे—'जीवित्व गेलें आहे' ११३७४.

तरि-री—तर, मग, ही, सुद्धां, तरीही, तसें असलें तर. तरि—संवादु तो चि दशनु (दशनु) । ११५. तरि मोतियां भिंग देणें । तैसें होइल ॥ १०१४. ज्ञानियां तरि अखंडु । उजु चि अससि ॥ १७४. १११, १६५, १८७, २३२३, २३३०, २३३३, ६४०१, ९२२३, १०७०, ११५४, ११२२३, १२३, १४८६, १४२४३, १४३६२, १४३६८, १७१६, १७१८, १७२१, १७२४, १७२९, १७३१, १८१२८६. कां तरि ११२१९; तरि काड २३८; चित्त तरि गेलें आहे १४२५१; राज्य तरि काड १२१०; तरि...जरि ५९४; जरि...तरि १७८, २३२१, ३२ व ३३, ७१७, ८२०४(१), १०७९; यन्हविं...तरि—यन्हविं बोलु तरि भला जाला । अवसरिचा ॥ ६६, ८२०४(२), ११५६, १३२१४, १५३००; यन्हविं मी तरि कैसा ९६२; यन्हविं...जरि... तरि ६४३८; येन्हविं तरि ८१७०. तरिं १०२९५, तरी—तरी...जरि ८२०९; यन्हविं दिवस तरी ६१४९; ना तरि, नां तरि, नातरि पहा.

तरु—वृक्ष, झाड. कां फल्लेया तरुची शाखा । साहाजें भूमीसि उतरली देखां । ९२२४. जें बीज आलेयां मुठी । तरु आला चि आहे । १०१८९. तें उर्थ गा तरु येया । १५७२. १५७८, १५८६. काड शाखा तरु नव्हे १३२९३; कां बीज चि तरु जाले ९६४; बीजमुद्दे आंतु समस्तु तरु थोंके १३९५; तरुतलवटीं १११४८; तरुवर वर (२) पहा; कल्पतरु, कल्पणें पहा, वलेश—, वलेश पहा, चंदन—१०१८६, प्रवृत्ति—६१५३, भव—१५१३१, महा—१५४७, विवेक—१२८, वेद—१३१६६, संसार—, संसार पहा, संतोष—६२५६, सुकृत—, कृत (१) पहा; सुरतरु ९३१९, ११२१४, १३२१०; सुरतरु...बाबुल ९१४६; तरु नृणें लोह लोष्ट पाखाणें १५१७२; चैतन्य पहा.

तरुण—प्रौढ अवस्थेंत, भरांत आलेला. भीं सर्वदा

स्वतःसिद्ध। मीं वाळु तरुणु वृद्ध। १.१६३.
तरुणांगी, तरुण स्त्री, १५.८५, १८.११४१ (२);
तरुणी—तरि माझी घरणी। अनादि तरुणी।
१४.८६; तरुणें—अभिलाखाचें तरुणें १४.१६०;
गोरें आणि तरुणें, १८.१४९१; तरुणतमत्तूयां
१०.२, तम (३) पहा; तरुणपण १३.५७४;
तरुणपण...वृद्धाप्य १३.७५८; तारुण्य—
नातरि अप्रौढे वालकिं। तारुण्य राहे थोकिं।
१३.७९, तारुण्याची गांडि ६.२६०; तारुण्या-
चेनि तोबें १३.७५२; तारुण्याच्या भरा
१३.५५३; तारुण्याचें भुररें १३.७५४;
तुरियेचें तारुण्य ६.३२०; तारुण्या आली
७.१६१; रसां तारुण्य आणिजैल १०.४६;
तारुण्य...वृद्धाप्य ११.४८८; कौमारत्व
तारुण्य २.१०९. तारुण्यता—मनाची तारु-
ण्यता १४.९१.

तर्क—तर्कशास्त्र, न्यायशास्त्र, प्रत्यक्ष व अनुमान
यांवरून निर्णय घेणें. तरि तर्कु तो चि परशु।
१.११. तर्कु पणें चि ठीकरणें। तोंडीता केला॥
१३.१५, याच क्षेत्रनिर्णयाची चर्चा तर्कशास्त्र
करतें व वाटावाटा करतें. ७.५. तर्काचि दृष्टि
४.१६०; तर्काचिये दृष्टी २.१४७; तर्का
अतिगाढा १३.८३१; कुतर्क १२.१४; सत्तर्क-
वाद १.१३; तर्कें होतेनि वहिलेपणें, तर्कानें
अनुमान करतां येतें कीं ह्या वृक्षाचें होणें जाणें
त्वरित होतें, १५.१२०, ज्ञानदेवी—‘न तर्कें
होतेनि वहिलेपणें’ १५.१२१, तर्कानेंही
याच्या त्वरेचें अनुमान करतां येत नाहीं;
तार्किका, तर्क करणाऱ्या, अर्जुनास उद्देशून.
तार्किका हा शब्द शंका ह्या शब्दाशीं जोडून,
‘तर्कास अनुसरून अशी शंका घेतलीस तर’
असाही अर्थ लावतां येईल, ९.५३.

तन्हि-ज्ही-न्है—तरी, निदान तरी, तरीही, म्हणून,
सुद्धां. तन्हि—तन्हि अभ्यासाचेनि बलें। ६.५७.
६.९८, ११.४३८, १५.४५, १५.१७८,
१५.४००, १५.४१२, १५.४२४, १७.२७०,
१८.१२७८. यन्हविं तन्हि १.७६(१),
३.२०१, ७.१७०, १७.२५०, १८.१९.
तन्हि—ज्ञाति हां हो विवेकी। तन्हिं तुझि॥
१३.५२. तो फिर जाणावा कवणें। तन्हिं काहिं

सांविं॥ १८.३९३. तो न चले तन्हिं जाये। दिगंता
जेवि॥ १८.१२८६. १.७६(२), १.८०, २.१५२,
२.२६९, ४.२१४, ५.५, ५.१६, ५.३७,
५.१७४, ६.१७५, ६.२६०, ६.४१४,
८.३८, ९.१३, ९.४१, ९.६९, ९.९४,
९.९८, ९.२२९, ९.२३५, ९.२५४,
९.४२६, १०.३४, १०.७६, १०.१७६,
११.२३६, ११.५५३, १२.१२५, १२.१७६,
१३.२७, १३.९३, १३.४५०, १३.६२२,
१३.७५६, १३.१०५१, १४.२३७,
१४.२७७, १४.४०८, १५.७९, १५.३३२,
१६.११९, १६.२११, १६.२९२, १६.३८०,
१६.४११, १७.३, १७.५, १८.२६,
१८.७८, १८.१७८, १८.१७९, १८.३६७,
१८.४१९, १८.४२४, १८.५७८, १८.६०५,
१८.८१७, १८.८५५, १८.९२७,
१८.९३१, १८.९३३, १८.११४५,
१८.१२८०, १८.१२८६, १८.१३०७,
१८.१४१३, १८.१४७८, १८.१४९५,
१८.१६७०, १८.१६८४, १८.१७२७,
१८.१७६८. यन्हविं तन्हिं ६.३९२, ९.३११,
१०.२९०; कैसेनि तन्हिं ९.७; जरि...तन्हिं
९.७६; जन्हिं...तन्हिं, जन्हिं पहा; जन्हें...
तन्हिं २.२६०; जैं...तन्हिं १८.२६६ व
१८.२६७; तेव्हां तन्हिं ६.२८८, दरारा काइसा
तन्हिं, तो कसला या अर्थी, १५.२१४; पीसें
काइसें तन्हिं १८.२२०; प्राकृतां तन्हिं रखां
१५.१९९; लोकिं तन्हिं, निदान लोकाना तरी,
१८.३१; साहाजें तन्हिं ९.२६; यन्हविं तन्हि-
न्हिं ४.२१, ४.५९, ४.६५, ५.२६,
५.१०८, ७.१७९, ९.७१, ९.७३, ९.२६१,
१२.१२१, १३.३२९, १३.४६६, १३.८७९,
१४.३४८, १७.१११, १८.२३१,
१८.१७१८. तन्है—तन्हें एथ काहीं। तुज
शोकासि कारण नाहीं। २.१५८, ५.१६६,
६.२७७, ६.३४१, ६.३९५, ६.४३९,
८.१३४, ९.५१९, १०.१४, १०.२१५;
काइसी तन्है ६.१४२; जन्हें...तन्है, जन्हें
पहा; यन्हविं तन्है २.३१०, ५.१६४, ६.३१२,
६.३६५; यन्हवीं तन्है ६.३९४, ६.३९५.

तल—तळ, बूड, खालचा भाग, आश्रय, सपाटी, आधार. वरिचिलें पातिं न ढळति । तलिचिं तलिं पुंजालति । ६.२०३. तलिं मूळें वरि शाखा । १५.४८. धडेयांचेयां आखरा । तलिं बाल लिडे दातारा । १७.४२. ११.६५२, १५.१४४, १५.२१०, १८.६६५, १८.१४९७. तलीं वरि कवली ६.२३०; तलीवरि, खालीं वर, ११.२७३; तलु उपरु ह्यणता, उपर पहा; तलु खाण, खचतो, १३.८०४; तलु घे १५.१०३, — घेतला, तळ गाठणें, ५.१४३; रश्मिजाल तलिं फांके १५.५२; सव्य तें तलीं ठेविजे ६.१९४; आत्मनिवेदनातलिची पीठिका ६.१२७; करतल १३.६५०; करतलीं दाविलीं १८.१६७५; करतलें घेडनि ७.१८७; कर (१) पहा; चरणतलें ६.१९३; जीवा तलिं १३.२४९; झाडातलीं ८.१०२; पायां तलीं १४.२३४; पृथिवीतल १.१५६, पृथ्वीतल २.६५, २.२१९, पृथ्वीतलिचे देव ९.४७२; प्रवृत्ती तलिं १८.७०१; भीष्मातलिं राहिजे, भीष्माच्या अधिकाराखालीं, १.१२३; भुतल १८.४३१, भूतल ११.२३९, ११.२८१, १५.२६७, १५.३६९, १८.२६८, १८.१५०६, १८.१६९२, १८.१६९८, १८.१७५५, १८.१७७५; परिमाणु भूतलीं १४.३८२; भुवां तलिं ११.२०१; महीतल २.२६२; संखातलिं १३.५९५; शब्दकूपिकेतलिं ७.१८०; हाता तलीं ७.४१; तलबुड १५.१६७; तलवट, खालीं, स्थावरां हिं तलवटीं । विसणें वे ॥ १६.२६०, ६.५५, ६.१८२, १२.२१८, १३.२३१, १३.४१३; तलवटुवरि ९.२२३; तरुतलवटीं ११.१४८, चैतन्यतरु—१३.३९६; नाभि-स्थानातलवटीं ६.२१०; हृदयाकाशातलवटीं ६.२२९. तलवा—मग तलवे तलहाथ शोधी । ६.२३२ (१); तलहाट—तलहाटीं नाडर बांधे, पावसाचें पाणी खालीं पृथ्वीवर पाण्याचें डबकें बनवितें, १८.३२०. तलहात—रोमशुद्धि जैसी । तलहातासि ॥ १७.२३४, तलहातावर केंस नसतात यास उद्देशून; तलहातिचा आवला १४.२६६, तलहातिचेनि दीपें १७.१७६; तलहातिचें रत्न; ७.२; तलहाथ ६.२३२ (२); तलिल-तलिली

दोन्हीं भुजा ११.२९१; तलौटेपण, नम्रता, १३.१९४; तलहात, तळहात, तलहातिचेनि पाणियें, तळहातांतील पाण्यांत, ७.१४७; तलहौत, खालीं, ऊर्ध्व तलहौतें खांचि । ६.२३७.

तलग—पिल्लें. चकोरतलगे (गें) १.५६.

तलपणें—चमकणें, झळकणें, चलनवलन करणें. माक्षि प्रमादादि तलपु अंत । माहामीन ॥ ७.७०, ज्ञानदेवी—‘तळपत महामीन’, ७.७२. सिंधु वरि तलपे गंगा । १८.११३२. पाणी चि तलपे १३.६०८.

तलमलणें—दुःखानें अस्वस्थ होणें. तलमलीत टेलें ११.३२१.

तलें—तळें. १७.८९.

तव—त्या त्या करितां, त्या त्या कारणामुळें, त्या त्या साठीं. लोकत्रय निफजे । श्येतव ॥ ७.१६. सावें अमीतव धूसु होये । ७.५८. शाखातव देखा । पलव पाणें ॥ १०.९७. दूधीं जैसी साये । दूधा चि तव ॥ १४.७३. ७.५४, १३.९७०, १६.१७४. अज्ञा तव ३.१३४; अज्ञाना तव १५.३०२; अर्थातव धर्मु ७.४५; कामा चि तव १६.३०७; चमत्कारातव ११.१८५; जीउ कर्त्ता भोक्ता तो गुणा तव १७.१२१; ज्ञानातव १३.६१४; तृणेंतव ७.३७; त्यागातव १२.१३८, १२.१४१; देवक्रिये वसुदेवातव जाला १०.२६५; प्रकृती तव १३.९७६, १३.९८१, प्रकृतीतव ९.२६८; प्रसादा तव १८.१२६७; भयातव आंग कांपे ११.३६३; मज चि तव ४.७७, ७.१४२, १५.३९६, १५.३९७; रश्मी तव ११.१७९; वृष्टी तव १८.३५३; येकातव एक ८.१७०; दोघां तव ७.१६२. तंव—तेव्हां, तर, तोंपर्यंत, इतक्यांत. तंव गोत्रवर्गु आववा । देखिला पथ ॥ १.१९३. हारतलें न देखिजे । तंव मायु न संडिजे । १८.१४९. १.८३, १.१६३, २.१३९, २.२९०, ६.३०६, ६.३१४, ७.२८, ११.२२३, १३.२२२, १३.२२६, १६.३२३, १६.३६९, १७.६३, १८.१४६, १८.८०९, १८.१०२८, १८.११४७. तंव...जंव—जाणतेन तंव चि जियावें । जंव अपकीर्ति आंग न पवे । २.२०२, १६.३५४; जंव...तंव...७.४०, १३.९७३,

१६.३४७; जंव...तंव तंव १६.३६८,
१८.१०९८, १८.१५८५; जंव जंव...तंव
तंव—जंव जंव तुज फावे। तंव तंव आमचें
डुणावे। प्रेम देखें ॥ १०.५८, ९.५०६,
१४.१४०, १८.१५४; जंव जंव...जंव...
जंव जंव...तंव तंव १३.७४७ व १३.७४८;
तंव तंव—तंव तंव होति थोराडें। अकर्माची(चीं)
तलबुडें। १५.१६७, ११.१७, ११.५२१,
१५.२७८, १५.४१२, १६.२४०; तंवरि
१२.३७. जंव पहा.

तंवक—आवेश, नेट, धैर्य. आशपलपि तंवकें।
इंद्रियें धरिलीं ॥ १२.४६, ज्ञानदेवी - 'तंवकें'
१२.४६.

ताउनि—ताप देऊन. तावणें या क्रियापदाचें हें रूप
आहे. धावा केला तन्हीं खरा। ताउनि तो ॥
१८.१७६८, अंधकार नाहीसा केला पण तो
जगाला ताप देऊनच कीं नाही? अनुरागाचा
नीरुताउनि ७.९५, नीरु ताउनि असा पाठ
ध्यावा, प्रेमाचा पाणिढाल तपासून घेऊन, तावून
सुलाखून, कसोटी करून या अर्थी.

ताउवा—माहीत असलेला, उग्र. तो जैसा ताउवा
नोहे। झांकवलपणें ॥ ३.२०९, ज्ञानदेवी -
'ठाउवा' ३.२१४.

तागा—संबंध, आधार, थांग, टिकाव. जेथ वैराग्याची
नाव न रिगे। विवेकाचा तागा न लगे। ७.८८.
एबा बोलाचा तागा लागेल काड ६.३१५;
एयां पापियांचा तागा मोडेल ३.२६४;
मनुष्यदेहाचा तागा घेउनि १६.४०४.

ताट—जेवण्याची थाळी. अमृताचा ताटी वोगरं।
येसि रसोयें कैचीं ॥ ९.९. तेथ सुखदुःखाचें खिचटें।
जेविजे येकें चि ताटें। १४.२७१. कुमुददलाचेनि
ताटें ५.१०६; बापाचां ताटीं ९.१५; बोलाचीं
ताटें ६.२२; वाढलें ताट, वाढलेलें ताट,
८.१९३; ताट काढीन, खरकटें. काढीन,
१३.४२२; ताट सांडुनि जाए, न जेवतां
पानावरून उठून जातो, १५.३८.

ताटी—कामट्याचें कुंपण. जे हातें (जेहांतें)
अभ्यासाची धरटी। यमनियमाची ताटी। २.३११.

ताठा—गर्व, अहंकार. तपें ज्ञानें अपार. ताठा
चढे ॥ १३.७२२.

ताठि—मूर्च्छा. विषयव्यालें मीठी। दीपलेयां उठणें
नाहिं ताठि। १२.२, ज्ञानदेवी - 'नुठी ताठी'
१२.२.

तांडव—शिवाचें नृत्य. तांडवमीषें १७.८.

ताडातोडि—ताडानूट. ह्मणौनि येकें नोहे।
ताडातोडे ॥ १४.३३४.

तांडी—तांडा, समुदाय, ढीग. चित्तहंदिण्यांची
तांडी १५.३३२.

ताणा—कापड विणण्यासाठीं तागलेले उमे धागे.
तांधुवाचा ताणा १८.३५८.

तातणें—तापणें, त्रस्त होणें. तातलिये मूने। मेण
निगौनि जाये जैसें। ६.२४९. विश्व तातलें
अतिक्षोभा। जांत असे ॥ ११.३०९. तातलां तेलिं
१६.२३६, -तेलीं १६.३७१; तातलें लोह
पीटितां १३.१०१०; तातलें साडपन्हें
११.१३२.

तात्पर्य—सारांश. तात्पर्यांचा एवांका, सारांशाचें
मथित, १८.१४४५.

तांधु-थू—तंतु-तू पहा. तांधु—कां तांधुवाचा
ताणा। तांधु घालितां बोहरणा। १८.३५८,
धाग्यांच्या ताण्यांत आणि भरीस धागे घातले
म्हणजे, ताण्याच्या उभ्या धाग्यांत आडवे
धागे (बागा) घातले म्हणजे. तांधुवीं १८.८०९.
तांधू, (१) धागा, तांधू पट्टे केडते सांडीतील
१८.२१७. (२) फुलांतील केसर, जैसा फुलाचेनि
सांघातें। तांधू तुरंगिजे श्रीमंतें। १८.८१९.

तानी-नै—तान्हे मूल, वासरुं. तानी आणि
पारिठी। इया कामधेनूतें दीडी। सुनि जैसिथा
गोठी। कीजनि नां ॥ १८.१६५८. गीतामा-
उलीसि जानेंतानें नसे १८.१५१८. तान्हा पहा.

तान्ह—तहान. चातकाची तान्ह ९.२३४;
तान्हभूक ९.३३६; तान्हैला, तहान लागलेला,
११.९१; तान्हैलेयां तोय सेविजे ६.३. ताहन,
ताहान पहा.

तान्हा—लहान मूल. माहो तान्हेयां(या)ची लागे झटे।
तरि-तेणें अधिकें चि पान्हा फूटे। ९.१८. तान्हेनि
मियां अपत्यें १५.१९; तान्हेयांची वास पाहे
१३.२५२.

तापणें—शेकणें, उष्णतेनें कष्टी होणें, उद्वेगणें.
नावेक आगलें तरि मन तापे। ११.३६३. जैसें

भाडियाचेनि तापें । आंतुल उदक तापे ।
१७.११६ (२). न तपे—उन्हालेनि जो
न तपे १३.३४६, दैन्यदुःखे—१३.४९१,
हीं क्रियापदे तपणें चीं रूपें असणें संभवतें.
ताप—तापु जेणें पोले । १६.४१६, आगितें न
संडी तापु । १८.७५३, १२.३, १६.१९७,
१७.११६(१), १८.१०८६; तापापह, ताप
नाहींसा करणारा, १८.८; पाप ताप १२.१७३,
पापताप १७.२१८; पुढिलाचेनि तापें, परपीडेन,
१६.१५६; अग्नितापें १७.१२७; तापन्नब,
—याग्नि, त्रितापतिमिरतमोरी, सं. वा. श. पहा.
तपणें पहा.

तापस—तपस्वी. तापसांचा आद्यु । तपोनाथु ॥
६.४७७. ९.३६८, १८.१०५१, १८.१४७७,
१८.१४७८. तापसु भ्रमें जीतला १.२६९;
ज्ञानिचां कर्मठां तापसां १८.१५०५.

तांबडें—लाल रंगाचें. तसतां(ता)म्रतांबडीं,
तापलेल्या तांब्यासारखीं लाल, ११.१३६.

तांबोल—विडा. तांबोलें वोठ राडें । १३.५६२,
विडा खाऊन ओठ रंगवूं.

तार—लखलखीत. कैसें उन्मेखचांदिणें तार ।
६.१३४.

तारणें—तरून जाणें, तरविला जाणें, रक्षण करणें.
तेणें तारिलों संसारपुर । १.२२. ऐसा मायापुर हा
कवणें । तारिलेल गा ॥ ७.७९. जे तारी पैल तीरी ।
१६.२१८, जी तरवून पलीकडील तीराला
पोहोंचवते. तारिता १६.२२०, १७.३; तारितें,
तारणारें, १३.९४२.

तारा—(१) पायउताग. जेया ऐक्याचिये उतारां ।
बोधाचा जोडला तारा । ७.९६. (२) चांदण्या.
मग सूर्याचें अस्तमानीं । माझुतिया तारा उघडती
गगनीं । ११.६५०. तन्हीं पाहिल्यां रजनी । तारा
लोपति गगनीं । १३.९३. १८.१७५६. तारागण—
तारांगण, गण व आंगण पहा; तारातेज
४.१५७; तारांमाझि १०.२०३.

तारू—तारणारा, तारक. जेयां सद्गुरू तारू पुढें ।
७.९७.

तारूं-रूं—नाव, होडी. धर्मार्थकामाचें तारूं भरी ।
१८.७४३. गुरू तारूं १३.४००; तारूं लागे,
नाव कांठास लागते, लाभ होतो या अर्थी,

१३.१०८१. तारूं—तारूं जालां, नावेसारखे
तारक या अर्थी, १२.९१.

ताल—(१) बांध, योग्य ठिकाण. नियोजिलीं
वितंडें । ताल येंति ॥ १३.२२, ताळयावर येतात.

(२) हालचाल. निवृत्तिकर्णतालें, कर्ण (२) पहा.

ताली—टाळी. ऐसी एकताली पीटली । सत्यलोकि ॥
१.१५७, हाहाकाराची एकच टाळी वाजली.

तास—पेरणीसाठीं नांगरानें पाडलेल्या रेवा, घळ,
चर. पृथिवीचे लेजनियां तास । चितागणि पेरिले ॥
११.५७२.

ताहन-ताहान—तहान. ताहन—ताहन भूक
६.१५७. ताहान—ताहाना ताहान चि पियावी ।
१२.६३. १८.५५६, १८.६९७. ताहाना जरि
फूटावें, फार तहान लागून मरावें, ३.२४.
तान्ह पहा.

तिकडी—तीन कड्यांची. १६.४३५.

तिकडे—त्या वाजूस. तिकडे(डे) ११.२२४.

तिख-तीख—तिखट, तीक्ष्ण, भयंकर, पोलाद.

तिख—तिखेयाचें करवत, पोलादी करवत,
१६.२४२; प्रज्ञाकुशलतेचां तिखें, तीक्ष्णपणानें,

नेटानें, १५.१८४; मृत्यूहूनि तिख, भयंकर,
१२.६८; तिखट—तैसें तिखट खाये । जें घायें विण

लागे ॥ १७.१४२, तिखटपणें, तीक्ष्णपणानें,
११.४३४; तीख—तैसें तोडावेया संदेह । तीख जैसें

काल लोह । १६.११७, तीक्ष्ण धारेचें; १५.१८९;
तीखट—तेया द्वेषाचेनि कालकूटें । बासट्टनि

तीखटें । १६.४०२, द्वेषाचें मारक विष लावून;
तीखटें शखें १८.६६१; ज्ञानशखें तीखटें

४.२०६; हातीयेरांहुनि तीखट ११.४५८.

तीघ—तीन, तीनप्रकार, त्रिवार. सं. वा. श. पहा.

तिडिपिडणें—ज्योतीवर पाणी पडलें असतां
तिडतिड होणें. जीवनें तिडिपिडि । १३.७१९,
दिव्याच्या ज्योतीस उद्देशून.

तिमिर—अंधकार; एक विशिष्ट प्रकारचा डोळ्यांचा
रोग, या रोगानें झावळें दिसतें, किंवा एका-

ऐवजीं दोन वस्तु दिसतात. तेजिं तिमिर जेविं न
सिरे । जें दिहा चि आंधारें । चर्मचक्षूसी । ८.८८.

दीठी चंद्रू चि वे साचें । परि यतुळें हें तिमिराचें ।
जें एक चि असे तेयाचें । दोनि दावी ॥ १८.१११७.

१८.१५२२, १८.१७७४. तिमिरैजति—बुद्धिचे

डोले तिमिरैजति १.७१; तिमिरावरुद्ध २.५६;
अविद्यातिमिररोखें १८.१६४७; आशातिमिर
७.१३५; त्रितापतिमिरतमोरी, तम पहा.

तिर-तीर—कांठ, किनारा. तिर—तिरिचेनि जवें
१८.४३९; तीर—जैसी तीरी नावन ढले । डेंकली
सांती ॥ ७.४. तीरें संस्कृताचीं गहनें ॥ ११.९.
तीरींहुनि, कांठावर उभें राहून, १४.२८७;
पडली तीरी(रीं) १२.१८५; पैल तीर ३.४७,
१३.१०६८; १६.२१८; पैली तीरीं ७.१३,
१७.४१७; पैली तीरिची वार्चा १३.८४०;
मूर्चीचा तीरीं ११.६५९.

तिवना—तीन पानांचा. तिवना डिर १५.९४.

तीमणें—भिजणें, मळणें. परि मृगजलाचनि उल्हासें ।
काइ भूमि तीमे ॥ ९.१३६. ना पाठमीखें तीमाल ।
जीम पै जरि ॥ १८.१६६९.

तीर्थ—पवित्र स्थान, पूजनीय व्यक्ति. जे पवित्रता
तीर्थासि । तीर्थरूप ॥ ४.३१ (१), संतांसंवर्धी.
शुचिर्वें तीर्थी कुवांता ॥ १२.१७८. गर्दभु तीर्थी
नहाणिला । १३.४६७. सकलां तीर्थांचिये धूरे ।
जियें कां मातापितरें ॥ १७.२०६. १.२६, ३.८९,
९.१९७, ९.१९८, ९.४७२, ११.८,
११.५८६, १२.२३२, १३.४४७, १६.२१६,
१८.१५८. तें तीर्थांचेनि संवर्धें पवित्र
१७.३२१; तीर्थां जाये १८.१६५; तीर्थराज
६.१०२; तीर्थरूप ४.६१(२); अनुतापनीर्थ
९.४१६; गुणतीर्थांची नदी दैवी संपत्ति
१६.२०६; प्रत्याहारतीर्थ १८.९८८; मा(मां)-
क्षतीर्थिचें सुगुतें ७.४८; त्रिवेकतीर्थतट
१८.१००५; श्लोक—सर्वतीर्थांतु गंगा गीता
१८.१६५४; सर्वतीर्थसंवास १८.९०५; क्षेत्रें
तीर्थी पुरी १३.६८७. तीर्थ अतीर्थ १८.५५६.
तट पहा.

तीव्र—तीक्ष्ण, प्रखर. उदासिनें स्नेहाळें । तीव्रें
एकें ॥ ११.१२५. तीव्रपण ११.२९५.

तुं-तूं—द्वितीयपुरुषी सर्वनाम. तुं—तुं गुरु बंधु
पिता । २.५९ (१). २.१८९. तुआंविण १.२३४;
तुज—तुज ईश्वरेश्वराचां ठाई ११.५६२(२),
—खेवां एतसे १०.६१, —प्रमाण १७.२२,
—फावे १०.५८, —महामूर्त्तिचां आंगीं
११.२७९, —विश्वसुद्धातें ११.५६२ (१),

—बोवाळणीं(णी) करिति ११.३३०, —शरण
आलों ११.३२५(२), —सं नाहिं ११.४३५;
तुज आंतु ११.३२२ (२), १४.१३,
—लागि १८.२४, —वांचौनि ११.३२५(१),
—सरिसा ११.५५९(२); तुजसिं बोलत
१३.७२५, तुजसीं लटकें नाहिं १३.१३७;
तुझेया उद्देशा साठिं १६.२०; तुजेंयां ११.२८६;
तुयां, हा तुवां चा अपपाठ असावा,
१८.१२५४; तुवां २.१०, ११.१००,
११.१०२, ११.२६८(२), ११.४३७, १२.३४,
१८.१८; तुनां विण ११.२६८(१); माउलिया
तुवां ११.५७१; तुसीं राहाटलों ११.५३०,
—सदमुखा उरोउ करूं ११.५३६; तुहत्तें, तुला,
६.४०९. तूं—तेव्हळि तूं कवणें कें । देखावसि ॥
१.२२९. तूं कवणु हें काइ । २.६. २.८ (१),
२.५९(२, ३), ११.२७१ ते ११.२७५
पहा; तूं एकु ११.५५९(१), जेणें जणि मी तूं
नांदविलें १५.२५०; मीं तूं चि १८.१३५५; तूं
करणें, अवमानार्थी अरे तुरे करणें, तूंकरणे-
यांचा बहुतु । प्रयोग तेथ ॥ १७.३०३, तूझा—
ह्यागैनि नहिना देवता जालां । रूपांचा
तूझा ॥ ११.२८७, तूझां आंगीं ११.२८२; —ठाई
११.४९९; तूझा महिमा ११.५५९; तूझिया
दीप्ती १४.८; तूझिये प्रतीती १५.६६; तूझी
कीर्त्ति ११.४९७, —जवलीक ११.५३३,
—महिमा ११.५०५; तूझें स्वरूप १.७१;
तूझेनि अंगिकें तेजें ११.३२२(१), —नावें
२.८(२), १८.१३६५, —प्रसादें
१८.१५४९, —वेधें १८.१३६३; तूझेया
मना २.१५७, —लाटेपणाचा २.९, —विनो-
दासि १८.१३६६; तूतें ११.५०१, ११.५०३;
१७.१४, —देवांनि ११.३२१, —स्मरें
१८.१७; तूतें १८.१६०५, —जूझ होआवें
१८.१२७६; तुजेंयां ११.२८६; तुझा—तुझा
कोपो, तुमच्यावर रागवावें, १८.१७४९(२);
तुझां मानें १६.४६९ (२), —तुष्टतील ३.९७
(२), —संतांचिये सभे १८.१७४९ (१), —
संतांचे पाप १८.१७५२, —ये १३.११६१,
—संतां पासि १३.११६३; तुझीं ३.९७ (१),
—सकलीं ११.३३, —संत १६.४६९ (१)

तुमचा परिवार १३.४०५, तुमचिये ससे १३.११६०; तुमते, तुम्हाला, तुमच्याकरिता, ३.९९, ११.५६८, १८.१५६४.

तु-तुंकणें-तू-तूंकणें—मापणें, मोजणें, तोलणें, समतोल हाणें, डोलवणें. तुकणें—ब्रह्माचेनि पाडे तुके । ६.९०. योगबलेंसीं मनोबल न तुके, योगबलाशीं मनोबलाची तुलना करूं नये; मन अस्थिर झालें कीं योगी योगभ्रष्ट होतो, पण योगानें मनोनिग्रह साधतो, मनोनिग्रह व योग असे परस्परावलंबी आहेत म्हणून यांची तुलना करूं नये, ६.४२६; तुकवणें—माथा तुकविला १८.२८८; दीठिचेनि हाततुके, हातानें अंदाज करण्याऐवजीं दिव्यदृष्टीनेंच अनुमान करून, ८.२६४; आंगतुंक १७.२१५; तूकणें—आतां स्वप्न चि हें तूकलें । साचा सरितें ॥ ४.१, १०.४९, १५.२०२, १७.२७०, १८.१४९९; जीउ महेशेंसीं तूके १०.९; माथा तूकजे ११.१७, -तूकिला ९.५१८, -तूके ९.३०५; तूकिलासि १६.२८; तूकौनियां १८.८२१; तूक—(१) वजन, माप, बरोबरी, योग्यता, ९.२६०, ११.३०६, १२.२५; एकतूके ७.२५; समतूकीं १४.५१; हाततूके, हातांत वस्तु घेऊन वजनाच्या अंदाजानें, १८.१३०; (२) सोन्यापेक्षां हलकी धातु, हिणकस. नाना धूपाचा अभिप्रवेश । कनका तूका तूकाचा नाशु । १६.१०६(१). तूंकणें—परि मासिं तूंकितां तूका । तूटि नाहिं ॥ ९.४४५(१), तूंकुनि वेतलीं । मोतियें जैसीं ॥ १८.३१२, ६.४००. तूंक—(१) वजन ९.४४५(२), १४.१४०. (२) हिणकस १६.१०६(२), १८.६३८.

तुंग—उंच. तुंगें तटें ७.६८.

तुगुटी—त्रिपुटी या अर्थी. हें असो वयसेचिये सेवटी । जैसें येक चि विये बांझीटी । मग ते मोहाची तुगुटी । नाचों लागे ॥ ६.१२१, उतारवयांत जर का एकादें मूल झालें तर त्या आईच्या अत्या-नंदाला सीमा राहत नाहीं—हें रूपक अर्जुनावरील कृष्णाच्या प्रेमावर बसविलें आहे. आई, मूल व मोह ही त्रिपुटी, पक्षीं कृष्ण अर्जुन व त्यांचें प्रेम, ज्ञानदेवी—‘मोहाची त्रिपुटी’ ६.१२१, यावर ६.११८ ते ६.१२५ पहा.

तुटणें-तूटणें—संबंध तुटणें, मोडणें, कमी होणें.

तुटणें—परि कोणें मानें विशाल । जैसें तुटलें होये अंतराल । ११.३५४. देहाची डिरी तुटे १५.१३१;

तूटणें—घरा इंद्रियां विखो तुटे । २.३०७. विवेकाचा

ही सोसु तुटे । ४.१६२. कीड आगिठां पडे । मळ

तूटे वानीं(नी) चढे । १८.१२०. ७.९, ११.४६२,

१८.२०७, १८.२३३, १८.६४१, १८.१५५४.

अज्ञान जें समूल तूटे ५.८३; कीड तूटे

१८.१५६; तूंक तूटल्यां १८.६३८;

बंधमोक्षाचें गूंतलें तूटे १८.३१७; भेदभावाची

अवधि तूटे ८.४०; मीनां उदक तूटतां

१८.७८३; मुद्दल तूटे १७.३४४; मूला पासिं

तूटल्या(यां) १५.५०; संन्यासैला संकल्पु

तूटे ६.५३; संसारगुति तूटति काह् १५.३६२;

सूत्रतंतु तूटल्यां १६.१८२; तूटो(टौ)नियां

१.१२८; तूटौनि पडावं ११.५७, -पडिलें

नाहिं १५.३५२. तूटि—कमीपणा, कमतरता,

उणीव. कां पाडिवां वाडि न मगे । अंवासा तूटि

सांडुनि मागे । माझि हरिणु चंद्र आगें । जैसा

राहे ॥ १६.७४, ज्ञानदेवी—अंवासेतुटी सांडुनि

मागें । माजी अतिसूक्ष्म अंगें । चंद्र जैसा

राहे ॥ १६.७५, अर्थ उघड आहे,

राजवाडे पाठांत मागें असा पाठ संभवतो;

अर्थ दोन तऱ्हेनें लावतां येईल—मध्यंतराच्या

काळांत चंद्र व चंद्रावरील हरिण सूक्ष्मरूपानें

राहतात, किंवा चंद्रावर हरिण राहतो. ९.४४५,

१३.५८; आशतूटि, आशाभंग, ११.४४८;

फलिं आसतूटिया १८.१७०; अतूट १६.२११.

तुंबिणि—भोपळ्याची वेल. येकिचिये(ये)

तुंबिणिये फलें होति १३.१०५५.

तुर—तुतारी. तुरबंबाल, तुतान्या व इतर वाद्यांचा

नाद, १.१३६, १.१४५; रणतुरें आस्फालिलीं

१.१३०.

तुरंग—परिशिष्ट (८) घोडा हें सदर पहा.

तुरं-रु-बणें—वास घेणें, डोक्यावर खोवणें, कांडणें.

तुरंबणें—तिथें कुसुमें अति चों(चो)खटें । तुरंबिलीं

देखिलीं ॥ ११.२१५. तुरंबित असीस । गगनिलेयां ॥

१६.३६१. १७.३४०, १८.८१९. माथां बूरु

तुरंबिला प्रत्योपकार न करी, कृतघ्न माणसाचें

मस्तक हुंगलें, त्याला प्रेमानें वागविलें, तरीही

तो केलेल्या प्रेमाचें ऋण फेडत नाही, वूर (कोंडा) जर कांडला तर त्यांतून धान्यकण निघत नाही, १७-२८०. तुरंबणी, सुवास, खपुप्पाची तुरंबणी ये १६-३९. तुरंबणें—सांवां परिमलें काड तुरंबावें । ९-११, ९-३८०; चंदनतरुचीं फूलें तुरंबिलीं १००-१८६; फुल ना तुरंबितां १५-५५.

तुरिया-तुर्या—जागृती सुपुप्ती व स्वप्न या पली-कडची समाधीची चौथी अवस्था, सं.वा.श. पहा. तुरियेचें तारुण्य ६-३२०; तुर्येचें माजिघर १३-१०६८. तम (३) पहा.

तुलई-तूली—गादी, विछाना. शेष तुलई, शोपाची गादी, गुरु शेषशायीसारखे आहेत यास उद्देशून, १३-३९२; सुलीनतेचिये तूलिये १३-४३.

तुलणें—तोलणें. तुलावै, तोल पाहिला जाईल, १५-२३७, प्रत्यगुद्धिकरवालें १५-२३५ यास उद्देशून. अतुल १६-३५४. तुलें, तराजू, तुलें घालुनि १६-२८.

तुलिंग—वाद्यध्वनि, प्रतिध्वनि. तुलिंगासवें १-१२७.

तुषान्न—कोरान्न. ५-१०९.

तुषार—वाय्यानें उडणारे पाण्याचे कण. गुरुकृपा-मृततुषारें १८-२५७.

तुष्टणें—आनंदित होणें, तृप्त होणें, तृप्त करणें. ते देव तुष्ठां तुष्टतील । १-९७, इच्छा तृप्त करतील. तन्हीं कृपाळु तो तुष्टो । १८-४०८. कैसा तुष्टलासि ११-३९२. तुष्ट—परि तुष्टें आतें । प्रसन्नें पकें ॥ ११-१२८, तुष्टि १०-८३; आत्मतुष्टी ३-१४७.

तोखणें, तोषणें, संतोषणें पहा.

तूरट—एक चव. १८-१८४.

तृप्त—संतुष्ट, समाधान झालेला. मग जाकलिला हेंकरें । तृप्तु जैसा ॥ १८-१७. नित्यतृप्त २-२९२, स्वयं—९-१६० (१). तृप्ति—जैसी सिद्धसाध्यभोजनी । तृप्ति एक ॥ ३-३८, ३-४८, ३-१४७, १७-१२८, १८-१००१, १८-१०९७; तृप्तिची सेवडी, सीमा, शेवट, १०-५९; पूर्णीची तृप्ति १३-९९५; स्वयंतृप्ता तृप्ति भाविति ९-१६० (२); तृप्तिलाभ १८-११९.

तृषा—तहान. सावियां तृषा फूटला । तेया मज अमृतसिंधु भेटला । ११-६६१. गाडची तृषा हंरं

१२-१४६; बापैयाचिये तृषे ११-९५; तृषार्त १८-१५९, १८-७०२; तृषापीडितें मृगें ५-११०. क्षुषा पहा.

तृष्णा—तहान, इच्छा, हांव. ते दासिपणाचेनि बिकें । तृष्णा जिम ॥ ३-२४३, भ्रांतीच्या दासीपणाच्या बळावर तृष्णा तगून राहते. ९-५०९, १४-१६३. तृष्णेचिया सांखला १४-१७१; वितृष्ण १३-४५९, १७-३१.

तेउता-ती-तें—त्या बाजूला, त्या दिशेनें, तितका-की-कें. तेउता—नेव्हाले जियाकाडे वांस पाहे । तेउता मी चि येकु तेया आहें । ७-१२९. तेउते १६-३८३; तेउती शांती ४-१८९, —सुखाची सृष्टि ५-७४; तेउतें—तेउतें तेजाचें चि विश्व होये । ६-८६. भलेतेउता, वाटेला तितका, १८-११६५. जेउत पहा.

तेकडे—तिकडे. १८-८९४.

तेज—उजेड, उष्णता, कांति, चकाकी; चंद्र सूर्य ग्रह तारादि. आपातें तेज निरवी । तेजातें पवनु हारवी । ६-२९९. न्ह(झ)णीनि दिवा पालवे । सवें चि तेज माव्हेवे । १२-१००. नीरातें आटी तेज । तेजा वायुसि जूझ । १३-१४४. तेजा दिवेलावणी । जेणें तेजें ॥ १३-९२७. तेजाचा तेजैनि निगाला । परि तेजो असे लागला । १४-३८१. जें तेज तेजासि सांपडलें । १५-५१४. १-१३९, २-२३८, ६-२५८, ६-३२३ (२), ७-३५ (१,२), ७-५७, ८-८८, ९-२०३, ९-३७५, १३-४३२, १३-८८८, १३-१०७१, १४-८ (१,२), १४-९९, १४-३६०, १५-२८१ (१), १८-४४६, १८-८५७, १८-९१२, १८-१६९४, १८-१७०३. तेजाचें उग्रपण ११-३१३; तेजाची थोरी ११-२३४; तेजाचें बीज ६-२२६; तेजाची वोज ११-५९०, —सिधौरी ६-२८१; अंगिकें तेजें ६-११०, ११-३२२; आध्यात्मिक तेज १६-१८८; चंद्रादि तेजें, चंद्र ग्रह तारादि, १४-४६; चंद्रसूर्यादि—१५-२७९; दृष्टिचें तेज २-५६, नेत्राचें—३-५५, महाप्रलब्धचें—११-१९३, शक्तिचें—६-२९३, शशांकाचें—१६-११४, सर्वांगि(गिं)चें—११-२३७; तेजादि ११-२३६; तेजकर ११-६८३, वचन—१०-१३२; तेजतत्व,

ज्ञान, १३.८८; ऐक्यतेज ६.३८३, ऐश्वर्य-
११.१८५, ज्ञान-११.६०५, १३.१७२,
तपो-४.६१, तारा-४.१५७, दिव्य तेज
११.२१०, दिव्यतेज १६.२३, पूर्ण तेजाला,
हा पाठ पूर्णते जाला असा व्यावा १२.१७१,
पूर्णतेचा ब्रह्मस्थितीचा पति झाला या अर्थी;
तेजप्रकाशें ११.१३१; प्रलयतेज १०.२५१,
१५.५००, भानु तेजें १८.८५३,
भानुचें(चे)नि तेजें १.३९, भानुतेज १.६७;
महातेज १.७४, १.१३८, ४.१७८, ९.९,
११.२०९, ११.२३५, ११.२९९, ११.६१८,
१३.९२३, महातेजाचें तेज ६.३२३ (१);
योगतेज ११.६३७; व्यासोक्तितेजें १.४१;
संहारतेज ११.२९७, ११.३५३; सूर्यतेज
२.३२५, ११.२१७, -प्रतापें ११.१८९;
सोहंतेजें १५.७; सतेजा दिशा १८.१२२९;
स्वतेज १३.१००६; आप तेज गगन ७.१८;
तेजा आणि उखरा १३.१०४७; तेज
आणि तेजकह १३.२९३; तेज आणि थोरा
११.२८९; तोय तेज धूसु १८.३०६; पृथ्वी
आप तेज वायु व्योम, महातत्वे, १३.७७;
राति ना तेज, सांज, १४.७८; शौच
तेज दक्षता १८.१२८२. तेजसू-तेजोराशि
११.३०१, १५.२८०, -वृद्धि १५.३६८;
प्रतापतेजस्वी(स्वी) १.१०५; तेजस १५.२८१
(२), १६.२२८, सूर्यकोटितेजसा ११.६९.
निस्तेजणें पहा.

तेजणें—त्याग करणें. आणि फलमात्र कां तेजिजे ।
त्याग तो गा ॥ १८.९१. ८.२१४, -१८.१०६.
त्यजणें पहा.

तेती—तितक्या. १०.२५४.

तेतुका-की-कें—तितका-की-कें, तेवढा-दी-ढें.
वांचौनि ज्ञानेन विण पकें । उपाये करिसि तेतुके ।
तिहि गुंनसि अधिकें । संखि इयें(ये) ॥ १५.२२६.
दृश्यजात तेतुकें । अंकित केलें ॥ १८.५२१.
२.२६१, ३.११४, १४.२६२, १५.५३.

तेतुला-ली-लें—तितका-की-कें, तशा प्रकारचा-
ची-चें. कां झाडांची साडली । वाटे जांतां मिनली ।
घरावरि तेतुली । आस्था जेया ॥ १३.५९३.
४.११०, ६.४३९, ११.२६९, १३.३९,

१३.४०५, १३.४०६, १३.५७७, १३.६५८,
१३.७१८, १३.१०१६, १३.१०३८,
१३.१०८४, १३.११६०, १४.१३,
१६.४१०, १७.१५, १७.१३९, १८.११७५,
१८.१२३५. एतुला ना तेतुला १३.११०६;
तेतुलिया ६.३३४; तेतुलेन १४.२५३;
तेतुलेनि १३.७२०, १३.७८७, १४.१७०;
तेतुलालें २.२७१, १२.१०६. जेतुला-ली लें
पहा.

तेथ-थें—त्या ठिकाणीं, त्या वेळीं, त्या प्रसंगीं,
त्या संवर्धी. तो ऋण तेथ राहे । महाबोध ॥
५.७४. तेथ रज्जुजानें लोपे । व्यालशंका ॥
१८.२२६. १.४, १.१५५, १.१५६, २.२२४,
६.३०६, ११.१९१, १६.३६८, १८.७५५,
१८.११४७, १८.१६१२ ते १८.१६१९.
तेथ केउता प्रसंगु १६.४५०; तेथ वर्त्तलें
१.२७१; भले तेथ ८.२५५, ९.३८४; तेंथ
१.१५८; तेथिचा ५.४१, १६.४६६, तेथिचा
तेथ १४.१८३, -चे ६.४४१; तेथिचें ८.२५१;
तेथिचें सांघणें १५.४३६; तेथिचें ९.७७;
तेथिचेनि २.२६९, २.३३३. तेथें १.२३९,
२.१; जेथिचा तेथें १७.१७९; तेथौनि ४.१८,
६.३८१; तेथौनु ८.२३३; तिथेय—एवं तिथेया
मातें चूकले । ९.३२७. जेथ-थें पहा.

तेथवां—तेव्हां, त्यावेळीं. तेथवां देसतेन आनंदें ।
१८.१५९०. १२.१३७, १३.४२१, १३.९२०,
१५.१६३, १६.२७७, १६.३१४, १७.६५,
१७.३३६, १७.३८८, १८.२५८, १८.४०३,
१८.६७८, १८.७८९, १८.९५७, १८.९६५,
१८.१०७१, १८.१०९०, १८.११०१,
१८.११४६, १८.१३५४, १८.१४१३.
भले तेथवां ८.२५५. जेथवां पहा.

तेवडा-डें-तेव्हडी—तितका, तितकी. पै गगन
जेव्हडें जेंसें । पवतु हि तेवडा चि असे । ९.८८.
दलिद्र तेवडें १७.४१६; तेव्हडी—जेवढी माझी
व्यासि तेव्हडी चि तेयांची प्रतीती ९.२५७;
भले तेव्हडी, वाटेल तितकी, १५.४९.

तेवि-विं—त्या प्रमाणें, त्या सारखें. तेवि—तेवि
मीं चराचरीं । माता ही होयें ॥ ९.२६९. तरि मीं
चि तेवि तेणें मीसें । नटें तेया ॥ १८.११६७.

३.२२०, १०७८, १४८४, १४३६१.
जेवि...तेवि १६.२०३; तेवि १.३१,
१५.३३५, १५.४०७; तेवि चि ११.२३५,
११.४८३, तेवीं चि ७.४७.

तेव्हलि-लिं—त्या वेळीं, त्या प्रसंगीं, त्या स्थितींत. तेव्हलि—तेव्हलि प्रजीं विनविला ब्रह्मा । ३.८७. तेव्हलि मनासि मनपण न स्फुरे । ११.१००. १.२३, १.८८, १.२२९, ३.२०३, ४.७, ४.१६८, ६.६८, ६.२४०, ६.२८३, ६.३०१, ७.१२९, ७.१७२, ८.१२०, ८.२१२, १०.२५३, ११.४८४, १४.१४९, १४.१९६. ते व्हलि (तेव्हलि) २.२१९; तेव्हलि १.१६९, १.२४७, ८.१२८, ८.२४५, ९.१३७, १५.१४८, १५.२४०, १५.४०४, १६.११, १७.७, १७.२९४, १८.१६७६; तेव्हलां १४.२०१, १४.२१२; तेव्हली ७.१८०. जेव्हलि-लिं पहा.

तेव्हां—त्या वेळीं. जें ज्ञानि वेंतलें मन । तेव्हां चि तो तें ॥ १३.६२१. ४.१८९, ७.१०१, ९.३३४, ९.५२७, १६.३६७, १६.४४८, १७.६४, १८.३७४. तेव्हां तच्हीं ६.२८८; तेव्हां तैसा चि फांके १५.३३७; जेव्हलि...तेव्हां ११.४७१; जेव्हलि...तेव्हां ८.२५१; भले तेव्हां ८.२४७.

तेसण—तसा, तेवदा. आवडे तेसणा धुंधुर १.९.
तें—तेव्हां. तें वनशेमेची खाणि उवडे । १.४३.
तै (तें) १३.१२०; तें पुडुतीं भरे १.२९४;
तें...तें...जें ९.४५१, जें तें, जें पहा.

तैसा-सी-सैं—त्यासारखा, त्याप्रमाणें. तैसा—ध्रुवो देवो गगनिचा । तैसा राहला ॥ १३.६२०. १०.७७, १४.२४१, १६.४६८, १८.३७८, १८.१०८८, १८.११६६. तैसेनि १५.६६, —उन्मेखें १३.६२८, —साहंकारें १८.६०२; जैसा आहासि तैसेया नमो ११.५१४; तैसेयांचिये पांती १४.२३९; जैसा...तैसा २.३३३ व २.३३४, १५.२७१, १८.२२८ व १८.२२९; जेविं...तैसे १५.२५६; —सैं १५.२७२, जैसी...तैसे २.३२६; तैसी ११.४७८, १५.२५७, १५.२६०; तैसी परी आहे १.५९; जैसी...ते(तै)सी

२.३२५; तैसैं २.३२८, २.३३०, ३.२१०, १५.२६५; १५.२६८; जेणें जेणें...तैसैं तैसैं ५.१७५; तैसिं चंद्रसूर्यादियोरें १५.२७९; तैसीं फलें १८.५९८; जैसि...तैसीं १८.१०९३.

तो-ती-तें—तृतीयपुरुषी सर्वनाम, कोणी एक, विशिष्ट. मग तो ह्याने कृष्ण काड बोलिला । तें नि आइका ॥ ५.१४२. तो अज्ञानु गा पांडवा । तो ही तो चि जागावा । १३.७६९. तो थिलरिचें बिंब काई । नानूं न व्हाय ॥ १८.३८३. तो मी चि केवल तुज । श्रुत ही आहे ॥ १८.११२४. तो अभिमन्यु, निर्देश करून, १.१०१; तो धांधा १७.४१९; जो...तो ५.१४४, १७.३६, तो...जो...जो १३.७७४; जो...तो तो १८.१४७५; तो ही १६.४६६; तो कमें मवी १८.३९१; तो कालासे १८.३८९; तो पांडुचा कुमर...पुसैल १६.४६७; नलिये वरि तो वापुडा १८.३९०; स्वयें सर्वेश्वर तो अनुवादला १.७२; तो चि जाणें २.३५५ (२); तो चि ज्ञान १३.६३१; तो चि तो २.३५५ (१). तेणें, त्यानें, त्यामुळें. तो तेणें चि ना जीवणें । १७.७८७, तेणें पाडे(डें) ३.११७, —लौल्यें ७.१३८, —बोलिलें १७.४२०, —सिद्धी गेलें १८.१७५४, —भलेतिये जातिचेयां होआवें १.४११; तेणंसि १७.३८०, —सीं, त्याच्यासीं, १७.१३३; तेया—तेव्हलि जियाकडे वास पाहे । तेउना मी चि येकु तेया आहें । ७.१२९, ७.१३०, ७.१३१, ११.२२१; तेया उन्मत्ता ३.११५, —नांव १७.३०५, —परीं १८.११३१, —पासिं १३.७२५, —पासौनि १.२६४, —बोलतां, त्याच्याविषयीं सांगतांना, ११.४७८, १८.११४८, —मेण ११.२२४, —माझारि ११.४५३, —लागि २.१६९, —ही वरि १७.२९७, —ही सकट ११.२२६, —ही हुनि १८.१६२७, —गिंवसी १८.१५८; तेयां—आह्या तेयां परस्परें ९.४०७; तेयां, त्यांच्या बायतींत, ९.३२७, —चितवणी, त्यांची चिंता, ९.३३४, —नीकें, त्यांना जें योग्य, ९.३३६; तेयां मूर्खांचें जियाळें ९.१७४; तेयाचा मज मोहो १२.१७०; तेयाचां डांडें १३.६२१,

— नासिं, तें नासलें असतां, १८.३८४, तेयांचां विखिं १८.५९४; तेयाचिया घसणी ७.१३६, — व्याधी १८.१५४; तेयाचिये मुठी १७.२८९; तेयाचें लक्षण १२.१६४, — सर्वस्व ३.११२(२); तेयाचेनि १३.७१३; तेयाचेया १८.१२८३; तेयांचेया १०.२९७; तेयातें ३.११२(१), ३.११३; तेहातें ६.३८३, ६.४०७, ६.४५९; ते (अ. व) मग थिरावौनि ते ही । ते चि जाले ॥ ५.१४३, ते चि ते पुरुष जाण । ५.१४८, ते मी ते चि जाले ४.६४; आह्मीं ते ही १४.५६; तेही भक्त ७.१२०; तिहिं, त्यांनीं, ४.१२७; तिहिंसिं संभाषण ना करावें ३.१९७; ते ते १८.१८६; जे... ते ६.४४१; तेआ, त्याला, ६.४०७; तेआं, त्यांना, ६.४४९; ते, ती या अर्थी, ती पुढें पहा; ती—तिआ श्रद्धा ६.४३४; तिण्, कुळवाडीस उद्देशून, ६.४४६, — सिद्धप्रज्ञेचेनि लाभें ६.४५२; तिण् समरसिं ६.३०६; तिया— तिया नियमबुद्धी ७.१३९, — परीं १.६८; तियेचेनि विषें ६.२४१; तियेतें १३.१४२, तिसिं १५.३२२; ते, ती, ६.२२५, १३.६५१, १८.११२६; ते कथा १.२७३; ते योगपटाची मवणी ६.३३०. तें—कां पाहिजे तें चि देखिजे । दर्पणाधरें ॥ ४.७३ (२), तें मीं होउनि एकत्र । भोगी तो माझें ॥ १८.११३१, तें कारणें १८.६०३; तें तें चि कारणें १३.१९४; तें कालज्वरु न मनी, औषधास उद्देशून, १८.६०१; जें ज्ञान नव्हे तें ... अज्ञान चि १३.६५२; तें थोडें केलें मार्नी १८.५९८; जें... तें ४.७३ (१); जें जें... तें ४.७१, १८.६०२ व १८.६०३; जें... तें तें १८.११०; तें तें लाहो १८.१७७४; तें हें १८.८०७; तेआ, त्या, ६.३८२; तिथें, तीं, २.३२ (१,२), ११.५५०, — इन्द्रियें १५.३२०, — भुवनें ११.१८२. त्यें—किं त्यें हिं देखाते । देहां यंति ॥ १३.१४६, त्यें हीं रूपा येंति १४.९२; त्यासि १२.६९.

तोकडें—कमी, अपुरें. यन्हविं राहाटावया तोकडें । त्रैलोक्य येया ॥ ६.४११. ११.१४६.

तोखणें—आनंदित होणें, तृप्त होणें. आणि भूकैला ऐसा अमृतें तोखे । ९.३८२. ४.६०,

११.२१, १३.७५७, १३.७७३, १३.८५४, १४.१४९, १४.३२७, १५.२९७, १६.१४७, १६.३७५, १८.९४७. तोखलेनि चित्तें १६.५२; तोखों लागे १७.१४४; तोखौनि १०.०९९, १४.२५, १६.१४७, १८.१७७२; अनतोखौनि १६.१५७; तोखे... न पारुखे १२.२०९; तोखविला १८.१५१६; तोखणें १६.३४५; तोख—१३.३४४, १८.१६५; अपारा तोखा लागी १८.११३; कथितेनें(न) तोखें १०.११२; बहुवसें तोखें १८.२९८; परितोख ३.९५, १०.१८४, ११.२५२, १८.९०७.

तोंड—खाणारा, बोलणारा अवयव. किं तेया ही तोंडें परि तोंडीं । आणि दांतदाढा ॥ ११.३५१. कां तोंड पाहूनि प्रकाशु । न करी जेवि चंडांशु । १३.३५५. पै तोंड भरो कां विचारा । आणि अंतःकरणविषयांसि धारा । १५.३६१. तोंडा आवडे तें मेध्य । पेसा बोधु ॥ १८.५५७. ११.४२७, ११.४५२, १३.२५१, १७.१४०, १७.३४६, १८.१०४, १८.५५०. अपानाचेनि तोंडें १६.२८९; आसुरिये प्रकृतिचां तोंडीं ९.१८३; उधविचें तोंड १६.२९२; कालाचां तोंडीं ९.४९१; कालाचेया ही तोंडा ११.३८२; चेडेयाचां तोंडीं १७.९६; डोंडिचें तोंडीं १८.६००; निधानाचें तोंड १८.७७५; मदमीनाचां तोंडीं ७.८१; महाकालाचां तोंडीं ११.४१३; मासियेचेया तोंडा १७.१९१; मीनाचां तोंडीं १४.१४६; मेघाचेनि तोंडें १५.११८; रिकामें तोंड १५.२१; सांपाचां तोंडिं १३.५८७, १३.७२९ (सां); सुषुम्नेचेनि तोंडें १८.७८१; सेलियेचेनि तोंडें १४.२२७; तेया तोंडिं कांटियडें १३.६७७; तोंडिं घेंतां १७.१४४; तोंडा जलंबाचा लोंडा १३.५६३; तोंडा न पुरौनि १७.१४७; तोंड वांकुडें करुनु १८.१६७२; नास्तिकां तोंड देयावेया १३.२०; निषेधाचेया तोंडा जो ना भिये १३.६९२; तोंडें सैघ पसरुनियां ११.३८६; तोंड सरांडेल १३.५६०; तोंडें सूति १३.१२४; तोंडा एक ही न सुटे ११.४०८; कवणें तोंडें वानावासि १४.१४; तोंड कोरडें होत असे

१-१९६; तोंडेंसि तोंडा न पडे १३-१८;
तोंड भरुनि पूसों आलासि १५-४१६; तोंड
भरुनि बोलिजे १८-१२०८, - सांघसि
१८-१५४७; तोंडासि वज्र पाडिजे काड, तोंड
बंद करावें काय, ७-१४८; तोंडें रागिणें जालीं
११-३४८; वायसा तोंड सडे १८-६७९; मकर-
तोंड ११-२८८; तोंडागलें, तोंडाळ, ९-३६६;
तोंडौता, तोंडास तोंड देणें, १३-१५.

तोडणें—मोडणें, उपटणें, खुडणें, कमी करणें,
नाहींसें करणें. अधर्माची अवधि तोडीं ॥ ४-५१.
आहारातें तोडी ॥ मारुनियां ॥ ६-३४६. नियमाची
आश तोडी ॥ जेयाची क्रिया ॥ १३-६९३. ६-७९,
६-३७१, ९-६०, ९-१७५, ११-९, ११-२११,
११-२९७, १६-८८, १६-३३५, १६-४०७,
१७-२१५, १७-२५७. आपत्य दाडियेसि
तोडी, आपत्य पहा; कीडाळ तोडूनियां
२-१२८; खपुष्प तोडावें १५-२१३; झगडे
तोडी, भांडण मिटवतो, १४-२०५; बाहे तोडुनि
विकिजे १३-२१९; भोग न तोडिं १२-११५;
वानी भेड तोडूनियां १३-१०३२; शस्त्रवारि
तोडिलेआं ६-३६९, शस्त्रवारि पाठ घेऊन,
शस्त्राच्या वारानें असा अर्थ लावतां येईल,
शस्त्रावरि पाठ संभवतो, ज्ञानदेवी - 'शस्त्रवरी
तोडलियां' ६-३७०; संदेह तोडावेया १६-११७,
तोडणें—कीड तोडणें १५-४३१; मूलाचें
तोडणें १८-१०५४.

तोरण—यानाफुलांची दारावर बांधलेली मांगलिक
माळ. वोंसि तोरण बांधलें ॥ १३-४६८.

तोषणें—तुष्टणें पहा. तोषे चि ना सारंगधर ।
पूतनेसि ॥ १६-२६. आतां विश्वात्मकें देवें । एणें
वाग्यज्ञें तोषावें । १८-१७७२. २-२६८,
१६-२४. आत्मबोधें तोषला २-३६५,
३-१४६, मनीं - ६-४८५. तोष २-३२,
२-११७, १०-१८८, १३-६५५, १३-७५२,
१४-३१८, १६-४९; लाभाचा तोषु
११-६००; परितोषें ९-३८९; अपरितोषें
२-२६९; तोषवणें—तोषविजे ८-५०.

त्यजणें—त्याजणें—टाकणें, सोडणें. त्यजणें—
जें विषयांतें साधक । त्यजीति नियम ॥ २-३०१.
किं त्यजिलें कर्म सांडे । ऐसें आहे ॥ ३-५१. परि

त्यजितां कर्म न त्यजे । निभ्रान्त मानीं ॥ ३-५२
(१). कां त्यजुनि भीतिमात्र । त्यजिजे आवघें
चित्र । १६-१३१ (१, २). ऐसेनि कर्म पार्था ।
त्यजिलीं त्यजीति सर्वथा । अधिकें बांधिजति
अन्यथा । सांडिलीं तरि ॥ १८-२१५. १-२७०,
२-६०, २-१७०, ३-४७, ३-१६६, ४-२०२,
५-२२, ५-१२७, १२-८१, १३-२५,
१४-२५४, १६-१३०(३), १६-४२१,
१६-४२९, १८-१२२, १८-१३६, १८-१९९,
१८-२०१, १८-२०६(१, २), १८-२२२(१, २),
१८-२२७(१, २), १८-२२८(१), १८-१०१५,
१८-१३८५(१), १८-१३८६(१, २). त्यजिलें
तरि जोडे १८-९२१; देहातें त्यजी ८-११७;
त्यजावेया—त्याज्य त्यजावेया लागी
१६-२१२(२); त्यजावेया सांघाचें पडिलें
१७-१०५; स्वीकारा कां त्यजावेया १८-४७६;
त्यजिजति १६-१३२(३); न त्यजे ३-५२(२),
१८-१३०(२), हीं रूपें त्याजणें(क्रि.)चीं रूपें
असणें संभवतें. त्याजणें—उचितदेवउद्देशें ।
सुद्रव्यें धर्म्यें बहुवसें । द्विजद्वारा हवन हुनाशें ।
त्याजिति पै ते ॥ १७-३५७. कां काष्टत्यागें वन्निह ।
त्याजिजे जैसा ॥ १८-१३८५ (३); त्याज्य—
ह्मणौनि त्याज्य जें नोहे । तेथ त्यागातें न
सुआवें । त्याज्या लागि नोहावें । लोभापरां ॥
१८-१३२(१, २), ३-५०, ५-४३, १६-२१२(१);
उचित कर्म सर्वथा त्याज्य नोहे
३-५०; स्वधर्मु...सर्वथा त्याज्य(ज्यु) नव्हे
२-१८२; त्याग—ह्मणौनि संयु जंव प्रकृतिचा ।
तंव त्यागु न घडे कर्माचा । एथ करूं ह्मणति
तेयांचा । आग्रहो चि उरे ॥ ३-६३, १६-८१,
१८-८७(२), १८-९०, १८-१२५(२),
१८-१३०(१), १८-१३२(२), १८-१४२,
१८-१९६(२), १८-१९७, १८-२०५;
त्यागाचा निश्चयो १८-१४३; त्यागाचें फल
१८-१९३; त्यागाचें बेझें चूकलेयां, त्यागाचें
वर्म कळलें नाहीं तरी, १८-१३३(१), उपाधिचे
त्याग १७-३५९; प्रकृतिमतां कर्मासि त्यागु
नाहीं ३-५८; तामसा त्यागा आतला १८-१८१;
अज्ञत्याग १७-९७, अहोरात्र-१७-३१३,
कर्म-३-६५, १८-१९५, १८-२२०, कर्मफल-

१२.१४१ (१), १८.१२५ (१), काष्ठ-
१८.१३८५ (२), चैत्य-१८.१२६१, जल-
१६.१३२ (१), तंतु-१६.१३० (२), तनु-
८.१२९; तनुत्यागेंविण ५.३९; तनूत्याग
१२.१२४, १४.२६९, त्रिविधु त्यागु १८.१४४,
दानत्याग १६.१३२ (४), देश- २.४७,
द्वंद्व(द्व)- १८.१००७, धन- १८.१०८,
निज- १६.१३१ (३), निद्रा- १८.१३८३;
फलत्याग—जेणें फलत्यागें निष्कृती। नेले कर्म ॥
१८.२३० (२), १२.१३३, १२.१३४, १२.१३८
(१), १८.१२७, १८.१३४, १८.२५६,
१८.८९५; फलवांछात्याग १७.१७५; बीज-
त्याग १६.१३० (४), मृत्तिका-१६.१३० (१),
वरिषा-१६.१३२ (२), व्याधि-१८.१३८४,
सर्व-१४.२६८, १८.१३३ (२); त्यागातव
१२.१३८ (२), १२.१४१ (२); त्यागमुखें
१८.५००; त्याग संन्यास १८.८२, १८.८९;
त्यागु...संन्यासु १८.६८; त्यागातें...
संन्यासु बोलिजे १८.१०७; त्यागें
आणि संन्यासें १८.८७ (१), संन्यास त्याग
१८.७१, १८.१२५ (३), संन्यासु आणि त्याग
१८.८६, १८.९१; त्यागसंन्यासअनुष्ठान
१८.१२९, त्यागसंन्यासव्यवस्था १८.७२;
त्याग स्वीकार १८.४८६; त्यागस्वीकार
१८.५०२, स्वीकार त्यागु १३.११९; त्यागी
१८.२३० (१); त्यागिचे तीन्ही प्रकार १८.१४५;
कर्मत्यागी १०.२१३, फल- ५.७५; महा-
१८.२२८ (२), राजस त्यागी १८.१९०;
सात्त्विक त्यागी(गी) १८.२१४; अत्यागि
१८.२५४; त्यागिचा १८.१९६ (१).

त्राय-य-ये—आश्रय, रक्षण, बळ, सामर्थ्य, सत्ता.
त्राय—कां बालकत्व निगीनि जाय। तें बागुला नाहिं
त्राय। १८.४०४, बालपण संपल्यावर भिवविण्याचें
सामर्थ्य बागुलबुवांत राहत नाहीं. **त्राय**—केती
त्राय करिती या उग्ररूपा। ११.४३८, वाढवीत
आहेस; त्राये १५.६१, १८.६६४; त्राये
जाली १३.१८, - भंगितसे १६.२३१, -

मोडित जाये १३.१२८, - मोडुनि १७.६४,
- मोडे ६.२११; दूजी त्राये जोडुनु
१७.२४१; दुराग्रहाची...त्राये वाढउनिचां
१७.४११.

त्राण—बळ, रक्षण, चिलखत. आयुष्याचें त्राण।
नीच नवें ॥ १७.१३०. वैराग्याचें गाढलें। आंगीं
त्राण होतें उभलें। १८.१०७१. सत्राण, जोराची,
१५.१८२.

त्रासणें—विटणें, कंटाळणें. तैसा जन्मोनि मृत्यु
वेन्हीं। विषय त्रासितां बहु इ परीं। परि त्रासु नेवे
धरी। अधिक प्रेम ॥ १३.७०७ (१). हीं गु त्रासला पां
घाणीं। तरि सुगंवत्व कैवें आणी। १८.२१९. न त्रासे
१३.७१०. त्रास—त्रासु उपनला ११.३१६;
त्रास नुपते १.२६१; त्रासु नेवे १३.७०७
(२), १३.७३३, - पडनु ११.२९८; त्रासकालें
१८.७७६, -मुद्रा १३.२८२; उभयभोगुत्रासु
१३.५२२, ज्ञानदेवी - 'उभयभोगीं त्रासु'
१३.५२४; प्रीति त्रासु २.११८. तरास
पहा.

त्रिशुद्धि-द्धी—त्रिवार शुद्ध झालेली स्थिति,
सत्यता, निश्चिती. त्रिशुद्धि—१५.३६१,
१५.४००. तो राजसु कर्ता त्रिशुद्धिसीं जाण
१८.६५८; त्रिशुद्धी—इया परीं त्यजी देवातें।
तो त्रिशुद्धी पावे मातें। ८.११७, ह्यगौनि भोग्य
तें त्रिशुद्धी न चुके। ११.३९७, ६.३१६,
९.४८५, १०.१०६, १०.१५८, ११.२७७,
१२.१२४, १६.४६५, १७.३२३, १८.९०,
१८.१४६, १८.९१६, १८.९८४,
१८.१२८४, १८.१३७५, १८.१५५१.

त्रिसांकु—कामक्रोधलोभ यांचा समुच्चय (हंस
कोश); तीन खिळे मारलेला. काड बहू बोलें
सुभटा। सांवितलेयां निवृष्टां। नरकाचा दारवठा।
त्रिसांकु हा ॥ १६.४२७. ययां कामक्रोधां लोभां।
माजि जीवें जो होये उभा। तो निरयगुरिची
सभा। पातला जाण ॥ १६.४२८.

त्रेता—त्रेता युग. विजयलक्ष्मी एक मोहरें। केलें
त्रेती (त्रेती) ॥ १०.२३२.

थ

थडी—कांठ, किनारा. पथ एक चि लीला तरले । जिहि भजौनि मातें बरिलें । तेया ऐली चि थडिये सरलें । मायाजल ॥ ७-९४ क्षीरसागरिची गोडी । माजि बहुत थडिये थोडी । १३-९११. जैसी बुलणे-याची वार्ता । थडि कजे ॥ १५-५०३. २-३४९, ८-१०५, ११-२२७, १३-५४४. **थडियेचे** रुखजात ४-९६; थडिये माझारी ११-६७९; अहिंसेची थडी १३-२२२, आत्मसिद्धिची—६-४६३; ऐली चि थडी १३-८४०, १८-२५३, ऐली थडिये ९-४१५; आकाराची पैल थडी ४-१४, मोहाचि पैली थडी ७-९२; जाल... थडिये काढूनि झाडिलें ९-१३७; नाव थडी न पवतां न संबडे १८-१५०; दोन्ही थडिया सांडोनि १८-७९१; भेदनदिचां दोहीं थडीं १६-५; दूथडी ९-६१.

थर—(१) पातळ पसरण, पडदा, जात. मोला तरि सरिता । परि थर चि आनान ॥ ७-२३. चौरासी लक्ष थरा ७-२४. (२) स्थिर, बरें. थरविथर, बरें वाईट, पै तोन चोरितां उंझि : न हण्णे थरविथर । १८-५५१.

थरथर—मीतीनें आलेला कंप. थरथरां—तो मी पथ थरथरां कापें । ऐसें कोहि नाहिं ॥ ११-३४६.

थलिव—कोरुन किंवा ठोकून बनविलेला दागिना. कापुराचें थलिव १७-३४२.

थाट—सज्ज, तयार असलेला समुदाय. आरणी हान थाटां । देतासि मिठि गा ॥ ११-३८९, युद्धभूमीवर सज्ज सेनेला प्राप्त टाकलें आहेस.

थाटी—सैन्यसमुदाय. बलबलेयां थाटी । आंगि न भरतां काठी । सूर्याची पाउटी । होवचे काह गा ॥ १२-७२, सैन्याच्या गर्दीत शिरल्यावर आंगास वार न लागतां सूर्यमंडळाची पायरी चढतां येईल काय ? , रणांत कामास आलेला वीर योग्या-प्रमाणेंच सूर्यमंडळाला जातो यास उद्देशून; थाटीचा अर्थ कुंपण घेतला तर सूर्याशी संबंध सहजरीतीनें जोडतां येत नाहीं, ज्ञानदेवी—‘वळवलिया रणाची थाटी’ १२-७२, हा पाठ वर दिलेल्या अर्थास पोषक आहे.

थाथंबणें—थांबवून धरणें, थोपवणें. यन्त्रविं प्राप्ते

मतांतरे । थाथंबूनि आंगभरें । बोलिले तें न सरे । तुझा पासि ॥ १३-३१८.

थान—स्तन. ९-३८ (१, २).

थानापति—मिरासदार. १३-३७६.

थापटणें—जागें करण्यासाठीं हातानें हलूच हालवणें; झोपविण्यासाठीं थोपटणें. थापटूनि चेववी । विरगतिनें (तें) ॥ ६-१६९. थापटूनि सुपुमी । आणि जे ना ॥ १३-१३०. माथां हातु ठेवणें नोहे । थापटिला जैसा ॥ १८-४०१, याचा परिणाम अद्वयानंदाच्या जागृतीत कसा होतो तें १८-४०२ ओवींत पहा.

थाय—स्थिति, स्थान, आस्था. थाया सांडिं ११-६२१.

थारणें—स्थिर होणें, राहणें, ठिकणें. तैसें मोक्षु देखील ज्ञान । पथ फिर नाहिं आन । परि तें चि थारि ऐसें मन । शुद्ध होअवें ॥ १५-३५. १२-२३०. थारों नेणे १३-६८७; बोल थारे १८-४२१; न थारे ८-२१२, १३-५३७. थारा—आश्रय, आधार. आकाशपतिता नीरा । जैसा सिंधू चि पकु थारा । १८-५६२, अंतःस्फुरण विषयांसि थारा १५-३६१; कफपित्तचे थारे ६-२१७; थारा दंसि ८-१२१, —मोडूनि घेतला १८-१०४६; सुखाचा थारा मोडला ३-११०; थारपण—मनाचें थारपण १७-२२९.

थावणें-थांवणें—थांवणें, बळावणें. थावणें—मग थावली ते वांडुटली । ६-२१६, कोडलेली या अर्थी. कि संतोपतरुचें रोप । थावलें जैसें ॥ ६-२५६. १३-३०४. वृद्धाप्यें थावें, म्हातारपण अधिकच होत जावें, १३-५८१. थाडं—गगनासी चि थाडं नाहीं । ६-३१५, ७-१९०, १३-२७२, १४-१४ (उं); दूणा थाडं १२-१६०; थाउं १५-४१२, १८-८००, १८-९९२; थाव—ठाव, ठिकाण, स्थैर्यता, बळ, १६-३६९, १७-९२; कर्तव्यपन्नेचि थावें १८-१६६, गुरुकृपेचि —१८-४०१, दूणेनि —१६-३१, प्रेमाचेनि —१३-४०१, वीरवृत्तिचेनि —१-१२७; इळामदाचां (इळा मदाचां) थाविं लागली १३-९६५. अथाडं—ठाव नसणें, अत्यंत

खोल, १३.५४४; अथाव ८.२३८, १३.९४२, १८.७०८; अथावि ८.६४, हा पाठ अथावि असा घ्यावा. थावणें—हा जाणें महातर । थावला असे ॥ १५.४७, बळावून राहिला आहे; १५.२२५, १६.४२२. थांवं १५.१०३. थांव—सोहंभावाचेनि थांवें ७.९८; वाखाण थांवा चढलें १३.११४५. थांवो, बळ, १३.७०९, अभ्यासु थांवों सांडी १८.१०७४.

थिगलें—वस्त्रावरील डाग. सौंदणि फेडी थिगलीं । वस्त्राचि गा ॥ १३.४६४.

थिती—स्थिति, अवस्था. १८.११५४.

थिनणें—थिजणें. अग्यक्तपण थिनलें ९.६५; घृताचें थिनलेपण १४.३७५. थित, जमलेलें, स्थिर, थितें १५.४२४. थीत, स्थिर असलेलें, जें थीतें हें डहुल्लें । हृदय माझें ॥ ३.१४, १८.८८५.

थिर-थीर—स्थिर, निश्चल. थिर—चालतें अथवा थिर १५.४४६. थीर—परि संग्रामी थीर न्हवति । १.१७३. मनो बुद्धि ठाई । थीर न्हवे ॥ १.१९५. अर्जुना थीर होई २.२७६; रथु थीर करुनि १.१७६; योगतुरंगु थीर जाला १८.१०७०. थीरपणें ७.७७.

थिरावणें—स्थिर होणें. तेथ क्षेत्रसंन्यासें थिरावे । मानस जेहाचें ॥ ६.३५७. १८.१०७४. चित्त थिरावे ६.३८०; थिरावलेनि अंतःकरणें १.६१, -चित्तें ८.९०; वाडघाण थिरावलेयां १५.१८२; थिरावौनि ५.१४३, ६.३०५.

थिलर-थिल्लर-थीलर—डबकें. थिलर—कां थिलर सोखे जैसें । सूर्यो जैसा तैसा असे । १५.३५५. थिलरीं थिलरा पेसें । विवें (वे) चि पै ॥ १८.१६९५. थिलराचेनि जालेपणें, डबकें बनलें म्हणून, १८.३८४; थिलरिवें विंब १८.३८३; थिलरबलें १६.२२४. थिल्लर १३.६८४; समुद्रु थिल्लर न ह्मणतां, हा भेद न पाडतां, ९.२८८. थीलर ७.१४८.

थूंकणें—पिक टाकणें, क्लिडस किंवा तिरस्कार दाखविणें. थूंकिला अमृताचा गीळितां गलाला । ९.३०. १३.५७१. जो न थूंकी, जो विटत नाही, १३.७३३.

थेंकुटी-टीं—लहान, टेंगणी. तैसी सद्बुद्धि

हे थेंकुटी । ह्मणों नये ॥ २.२३८. चौदा ही भुवनें थेंकुटीं ३.२४२, सं. वा. श. पहा.

थेंकुलें—थेंकुलें—लहान, कमी, टेंगणें. थेंकुलें १.२६३, १५.६९, १५.५३०; बहू थेंकुलें, फार किंवा कमी, लहान किंवा मोठें हे भेद. १४.१६१. एणें मानें थेंकुलें । लोकत्रय ॥ १.११६.

थेंव—पाण्याचा ठिपका. थेंवें विरे वारेनि शोके, चिखलास उद्देस्त, १३.६६५; थेंबटा—जें मेवौनि थेंबटा पडे । तें पारणें तेया ॥ १०.१६७; थेंबटे नेत्रौनि पडति ११.२४६.

थोकडा-डें—कमी, थोडें, लहान, आंखुड. थोकडा—दीसति नादिचे तरंग थोकडे । ६.१५. थोकडें—हें पांडवसैन्य कीर थोकडें । १.११९, २.११, ४.१७१; पृथिव्येचे(चें) मोल थोकडें ६.९३; प्रकाशा त्रैलोक्य थोकडें ४.२१२.

थोकणें-थोकणें—थावणें, बंद पडणें, लहान होणें, गुप्तपणें राहणें. थोकणें—जैसें मातेचां कोपीं थोकलें । स्नेह आथि ॥ २.८८, गुप्तपणें राहिलेलें असतें. थोकौनि ठाके १५.४७८; पारुखे...थोके १८.८१. थोकणें—दिहा चि दीनु थोकला । १.१५८. नाभी वरि पोखे । उदर हें थोके । ६.२०९. तरि उदैला दिनकर । चोरीसि (सिं) थोके अंधकार । १८.७३०, चोरीसहित अंधार नाहीसा होतो. १३.९५. तारुण्य थोकि राहे १३.७९.

थोगा—समुदाय, जमाव, कळप. ठाईं ठाईं स्वापदाचे थोगे । ११.२५३.

थोडा-डी-डें—कमी, अपुरें. थोडा—कां मांदुरी लोकाचां घोडां । गजपति सहिमे थोडा । १६.२२३, ज्ञानदेवी—‘गजपति हि मानी थोडा’ १६.२२५. १८.६४३. हे मारिले ते थोडे १६.३५०; थोडी—नाना चालिचिया वाडी । वाट होत थोडी । १८.१०९६. अहिंसा ह्मणतां थोडी १३.३१७; थोडी ऐसी गोठि ७.१६०; संख्या थोडी १६.४१०. थोडें—हें इं येथ थोडें । रूप करणें ॥ १२.१५७. हें चि थोडें गा वानणें । जें बुझतासि तूं ॥ १८.१३३१. ११.२३६, ११.३९९, ११.५९७, १६.१५६, १८.५९८. थोडें ऐसें द्रव, थोडेंसें पाणी, १०.५०; मायबापें थोडीं काड, काय कमी प्रभावी

आहेत १८०१६२१. कमी जास्त या अर्थी—
माजि बहुत थडिये थोडी १३०१११,
थोडिया बहुवा ११०३९६, थोडें बहु १३०२०९,
१३०४३७, बहु थोडें १८०६२२, थोडें बहुत
१२०१२३. थोडेपणें १५०३११.

थोर—मोठा, श्रेष्ठ, पूज्य. क्षणीनि संशयाह्नि थोर ।
आणिक पाप नाहिं थोर । ४०२०१. जेणे अर्थातव
धर्म । थोर दीसे ॥ ७०४५. नातरि सोनेयाचा डोंगर ।
काड करावा हा थोर । ११०६१५. असें कोणी
म्हणत नाही. किंहुना धर्म थोर । १३०२११.
१४०१७, १४०१०९, १५०११७, १५०२५०,
१५०४५८, १७०१३६, १७०३३४, १८०१००८,
१८०१३६८, १८०१६९१. थोर अपाअ
३०१०८; थोर आश ११०८८; थोर उपकार
१३०६३३, १७०४२७, १८०१६८६;
थोर चिन्ह १३०७६१, थोर डोर १५०४९०;
थोर पतन १६०४१९; थोर पिसें ११०५९;
थोर पूर १६०१९१; थोर फांटा १५०१६८;
थोर महाघोष १०१४४; थोर मांदोडे १५०१९४,
—वाडर ११०५३१, —विष १६०२५१, —वोडें
१८०१४६०; थोर जाला असे ११०६९१; थोरीं
कळोलीं साने लोपतां १८०४३९; जो मोक्षफलीं
थोर ए १८०२०५; थोर मोला कूडा न सरे,
वाईट वस्तूचें जास्त मोल होत नाही, १३०४७०;
घोर विकृत थोर ११०६२२; थोर विषम,
बराच भेद, ८०२४१; साने थोर १५०४४६;
सानें थोर—आंगां सानें परिणामें थोर । १७०१२८,
गुरुमुखिचें अक्षर. ६०९१, ९०३९१, १००२८१,

१३०८७, १८०१०४२; सानिया थोरा ९०२५०;
सानेया थोरा ९०२०१; थोरपण ९०३७४;
थोरवणें १५०१४६, थोरांड १५०१६७; थोराडा
कामां १८०४५३. थोरी, मोठेपण, वाढ, जाडी,
पथा गीताशास्त्राची थोरी । १०७०, वाहुमूर्खी दीसे ।
थोरी आली ॥ ६०२०१, आनुथिला दीपु वे थोरी ।
१३०११४३, दिवियेचां आंगि थोरी । तरि ते
बहुनां तेजातें करी । १८०१६९४, ६०१३५,
१००१३७, १००१६६, १३०९९२, १४०६८,
१६०२१३, १६०४१९, १७०३२२. अनित्यतेची
थोरी ९०५०१, तेजाची—११०२३४, देवाची—
१६०३८, घैया(या)ची—६०२६१, रम्यपणाची
—६०१६६, विश्व(विश्व)रूपाची—११०२०७,
शाखांची—१५०२०९, सामर्थ्याची—१२०२६,
सुगंधाची—११०२२१; थोरी(रीं) मोहार्णवीं
११०३२४, थोरी...स्थिती १२०२२७; तेज
आणि थोरी ११०२८९; थोरिये—थोरिये
आणिजे १४०८०,—आणिति १६०३२७; थोरें
—मोठीं, जोरानें, नेटानें, चंद्रसूर्यादि थोरें
१५०२७९, मेरूपासौनि थोरें ६०३६८;
थोरें थावे, फार वाढते, बळावते, १३०३०४.
सानेंथोरें १६०१५३.

थोरावणें—मोठें होणें, वाढणें. गगना होउनु
थोरावे । १३०४३८. प्रसवनि थोर । थोरावली ॥
१४०१०९. ४०२०५, ६०१४०, ६०१५६.
आडशास्त्रानिकर थोरावती १५०१६९; मनुष्य-
जातिशास्त्रा थोरावति १५०१५४; महासुखें
थोरावे १३०३८२.

द

दक्ष—सावध, कुशल, तत्पर. तूं प्राप्तिची चाड
वाढांसी । परि अभ्यासि दक्षु नोहोसि । ६०३६०.
बोलावेया दक्षु । जाला वेदु ॥ १३०८७४. आत्म-
ज्ञानीं दक्षु १८०१०२९; परावेया मोला दक्षु
१८०६५१; दक्षत्व, क्षत्रियांचा चौथा गुण,
१८०८६१; शौर्य तेज दक्ष्यता १८०१२८२.

दक्षिण—उजवा, पूर्वाभिमुख राहिलें असतां
उजवी दिशा. दक्षिण—दिशा, दक्षिण वाम
५०१५२; दक्षिणायन, अयन पहा; दक्षिणोत्तर,

दक्षिणेकडून उत्तरेकडे जाणारा, दक्षिणोत्तर
माखता । मेरू जैसा पांडुसुता । १२०२०२, न
डगमगणारा या अर्थी. दक्षिणिल—दक्षिणिर्लीं
कुलीं, दक्षिणेकडील कांठावर, १८०१७८१;
दक्षण, उजवा, बाहु पसरुनि दक्षण । १८०१४०९.

दक्षिणा—दान म्हणून द्यावयाचें द्रव्य. १७०१९२.
दखति-दखे—न सहित आलेलीं हीं रूपें
देखणें पुढें पहा.

दगड—घोंडा. ते पापयोनि मूढ । मूर्ख जैसे दगड ।

१०४४०० दगडाचेनि पाडे(डें) ६०९३.

दचकणें—भीतीनें चमकणें, धक्का बसणें. जे आयकिल्या दचकति । कृतांतादिक ॥ २०२१२.

कृतांतु दचकला १०१३२.

दटणें—दडपणें, जोरानें दावणें. या क्रियापदाचीं न सहित आलेलीं रूपें दाटणें चीं असणें संभवतें. दाटणें पहा.

दडणें—लपणें, मिळून जाणें. जे दडडनि गेले माझेया आंगा । ७०१७८. आंधुरणा खालि दडे ९०३६७; वेडिचे माझि दडे १३०१९०.

दंडणें—शासन करणें, नियमन करणें. वेदें अन्यायीं पडे । तें निरयभोगें दंडे । १६०२९४. इंद्रियांतें न दंडितां ५०९६; कालु दंडील ३०११२. **दंड**—(१) शासन, नियमन. आगा नियमितेयां माझारि । दंडु मीं अवधारि । १००१७२. निंदा निस्तेज दंडीं, मारानें, १३०४९३. (२) काठी. दंडें भवंडिजे १८०३०८; पीटुनि विधिचेनि दंडें १८०८३२; दंडुकाठी १३०२८३, दोड्ड पहा; दंडवत, (काठीप्रमाणें जमिनीवर) साष्टांग नमन, ११०५६०, १८०१०२२; इक्षुदंड १२०१९९, मालादंड ११०२१६, शुंडादंड १०१४. (३) पाठीचा कणा. उभारलेनि दंडें शिरकमल गाडें होये ६०२०२. (४) हिंसा. दंडाचा संन्यासु १३०३१०. **दंडी**—(१) सैन्यरचना. तेया दंडी(डीं) क्षोभलें. लोकत्रय ॥ १०१६५. (२) नियमिता. दंडीचेनि अवतरणें नाचे, आहारनिद्रा टाकून मी पूर्णपणें तावा मिळविला आहे असें मानून मिरवतो, ६०३४७, ज्ञानदेवी—‘हदिवेचेनि’ ६०३४७.

दडपणें—दावणें, चेपणें. तो प्रलयानलु काइ दडपे । तुणें नावें ॥ ४०१७५. आणि दडपिलेयां धुवें ।

म्हाइजे काइ ॥ १८०९५७. अभिलाषाभारें दडपे ९०५०४; रोमावली दडपौनि १८०१५३९.

दडफडणें—धडपडणें, येथें हालचालीचा आवाज होणें या अर्थी. म्हणे पाळू दडफडीला । निद्रा स्वामिची मोडेल । १३०२५६.

दंद—दंद्र, भांडण. वैरियां नीद आली । आणि दंदें माझि सरलि । १३०७६५. १६०३८२. पुण्यपापिं दंदिं १५०२६५. **दंदिया**—योद्धा. कां दंदिया हातिथरा । १३०५००, जसा विसरत नाहीं या अर्थी.

दंभ—पोकळ अमिमान, टोंग. म्हणौनि वाचेचां चौवारां । वातलेयां धर्माचा पसारा । धुमे अथमुं होये तो बीरा । दंभु जाण ॥ १६०२२१. ३०२४५. वाडपणाचा गारा तो दंभु १६०२१५; दंभमानाचा मेलावा १६०३२२; दंभादि साई दोष १६०४२१, सं. वा. श. पहा; अदंभपण १३०२१६; अदंभित्व १३०२०१, १३०२०२.

दम—संयम, मनोविकारांवर तावा. दमु ह्याणे कोणातें शोषावें । ९०१९८. दमाचें चिन्ह १६०८७ ते १६०९२. दमगुण १८०८३३; यमदम ९०१९७, १५०१८८; यमदमाचा मेलावा १८०७७८; यमदमाचे मेले १३०२४; शम दम १००८२; शमदमादिकिं १८०१०७; शमदममदनमदमेद, शम व दम यांनीं मदनाच्या मदाचा नाश करगारा, १८०७. **दमन**—इंद्रियांचें दमन २०३४७.

दया—कृपा, कळवळा, कींव. तो पुरुषु बीरराया । मूर्त जाण दया । १६०२६१. दया तेथ धसु । धरुं तेथ गुहागसु । १८०२६१५. १३०२६०. संपत्ति आणि दया १००२८३; दयाण्व १८०७; दयादिक, दानधर्मादि, १३०५७८; सदयता १०२०५, २०१९, २०२९८; दयालुत्व १३०३०८.

दर-दरी—गुहा, टेंकडींतील खोल भाग. दुम-दुमिति गिरिदरें । १०१३०. दरकुटा, पाखांडाचे दरकुटे १२०१४; सिंहाडेयाचा दरकुटा १३०६०; दारकुटा, रसाचा दारकुटा, येथें पोट या अर्थी, १५०३२६, ज्ञानदेवी—‘रसाचां दरकुटां’ १५०३५८. **दरी**—दरिये माझि सिंहाडे उफाडति तैसे ११०३३९; प्रमादपर्वतिची दरी ९०१८१; वदनदरी ११०३५७.

दरारा—धाक, दहशत, भीति. १५०२१४. संसाराचा दरारा १६०६९, हरिखु आणि दरारा १८०४८५.

दरिद्र—गारिबी, कद्रूपणा. आवडे दरिद्र दरिद्रिया । १८०१२८८ (१). कुडें दरिद्र ३०६५; दरिद्रें जिये ९०५८; दरिद्रबुद्धी १४०३२६; दरिद्रिया १८०१२८८ (२). दलिद्र १७०४१६.

दर्प—गर्व, उन्माद. १६०२२७, १६०३९२, १६०३९४, १८०१०५१, धनत्वाचेनि दर्पें

१७-९४; दर्पसागर १६-३९१; अतिकृत-
कंदर्पसर्पदर्प १८-८, अति (२) पहा.

दर्पण—आरसा, जैसा दर्पण मलहीनु। कहीं चि नसे ॥
३-२५६. दर्पणाचिया जवळिका। दृजेपण जैसे सुखा।
११-२०१२. पै दर्पणातें दर्पणें। पाहिल्या होथे न
पाणें। १८-११६२. दर्पणें विण नयनें। नयनु कां
दीसे ॥ १८-१६८१. ६-१२५, १८-१५७४.
दर्पणाचेनि आधारें ४-४६, १५-२४३,
दर्पणाधारे ४-७३; दर्पणाची परी १५-५४६.

दर्शी—पळी. १६-२४६.

दर्शन—(१) पाहणें, रूपाचा आविष्कार,
आत्मसाक्षात्कार. नाना मालवतेनि तपनें।
नेइजति लोकाचि दर्शनें। १५-३७४. मग देखिते
कां नेइजिते। ऐसी जे दशा निकजे। तें तें दर्शन
माझें। साचोकारें ॥ १८-११५७. ६-१०२,
११-३६६, १३-१८१, १६-४२३, १८-१६१७
(२). दर्शनाची अनेकता ११-२०२; दर्शनाचेनि
विदाणें ११-२२८; अगस्तितेनि दर्शनें
१८-७३२; तो देखे तें दर्शन १८-११७४;
दर्शनमात्रें १७-३२२; आत्मदर्शन १८-१२२६,
१८-१६१७ (१); विश्वरूपदर्शन ११-९३,
११-११९, सर्वगीता-१८-३०. सुदर्शन-
सुदर्शनाची दीप्ति, हातांतील सुदर्शन चक्राचा
लखलखाट, २-७८, ज्ञानदेवी-‘सुदर्शनाची
द्युति’ २-७८, कुंटे-‘सुदर्शनाची दीप्ति’
२-७८. (२) तत्त्वज्ञानमार्गाचें विवेचन.
१३-१६; षड्दर्शनें १-१०, सं. वा. श. पहा;
दर्शां, पाहणारा, क्रांतदर्शी, दूरदर्शी, ४-८७.

दल-लें—(१) सैन्य. १-११४, १-१६९,
१-१८४, ११-४०५, ११-४६०, १८-१६१०.
दुधैर दल १-९१; दलामाझि १-१३०;
दलते (तें) आवरिलें १-१६४; दलभार—
सैन्याचा समुदाय, कैसा दलभार उचलला।
पांडवांचा ॥ १-९३, १-१२१, १-१२४,
१-१६१, १-१७६; कौरवदल १-१४५;
जगदल, जगांतील सैन्य, ११-४५४; पांडवदल
१-१३७; सर्वदल १८-४८७. दलवै, सेनापति,
दलवैपण १-११५. अदलपण, असामर्थ्य,
दुबळेपणा, १३-९४४. आमचां दलीं, राजवाडे
प्रतीप्रमाणें दलीं पाठ घ्यावा, १-१०३. (२)

फुलाची पाकळी, वन्हि ते चि जाल। दला चि
नांव कमल। १४-३७२. अष्टदल, आठ
पाकळ्यांचें (आठ सात्त्विक भावांचें) कमळ,
१५-६, सं. वा. श. आठ भाव पहा; कमलदल
१५-९, १-२०२, १३-२५३; कुमुददल
५-१०६; दशदल, दहा उपनिषदांस उद्देशून,
१५-५३७; दूर्वादल १८-१६८९, पद्मदल
१३-५५८, १५-११२; सहस्रदल,
योगशास्त्रांतील चक्रास उद्देशून, १८-१०३३,
दलें, म्यान, देहअहंतेचें दलें १५-२३५.

दलवाडें—समुदाय, अंग, दगडाचा चिरा. केलिचें
दलवाडें। इल् पोकल आवडे। १३-२१२,
केळीचा गामा. आत्मज्ञानाचें दलवाडें १८-३७,
कामनेचें—, समुदाय, १८-९७, जीवाचें चि,
सर्वस्व वा अर्थी, ११-६०२, महाभूतांचें—
५-७८, १०-९३ (तां), रत्नाचें—१३-४६१,
१८-३५९; श्रद्धेचें दलवाडें (डें) १७-५५;
पंचकारणदलवाडें १८-३०३, सं. वा. श.
पांच कारणें पहा; शरीरादिदलवाडें १८-३५७.

दवडणें—बालवणें, टाकणें. तरि बैराग्याचेन
आधारें। तिहि विषय दवडुनि बाहिरें। शरीरीं
एकंदरें। केलें मना ॥ ५-१५०. ना तरि कामधेनु
दवडिजे। न पोलेवे ह्याणेंनि ॥ ११-६१६.
९-२३४, १०-२९६, १२-१४, १५-३९,
१७-२५६, १८-७८२, १८-८९०. अभिमानु
देसें दवडुनि १३-१०३६, मीपण देशें—
१८-१८; रोग दवडुनि १५-५५०; दवडणें
१०-३०४, १६-७०, १८-१०८. दवडा, धांव,
हृदयवृत्ती पुढां। आंग चि वे दवडा। १३-४३९,
दवडे घेंति १७-१२, आशेचा दवडा घे
१४-२३४.

दशक—सं. वा. श. पहा.

दशन—दांत. तरि संवाडु तो चि दश नु (दशनु)।
१-१५. १३-२६१. हेतुचां दशनी (नीं) न
फुडति, तर्काच्या दांतांनीं फोडतां किंवा चावतां
येत नाहीत, तर्क कुंठित होतो, ७-१८८.

दशा—अवस्था, स्थिति; प्रौढ अवस्था. मग
तैसी दशा जीविता। स्वधर्मैविण ॥ २-१९९.
कां वळपणें तंतु। दशे राहे ॥ १३-९५.
२-३२५, २-३२८, ८-१२७, ८-१५६,

८.२३०, ९.३०२, ९.४२५, १०.१३१,
११.६३३, १३.७८, १३.४९८, १३.५५७,
१३.५७९, १३.८९७, १३.११०१, १४.७९,
१४.३९४, १५.४०८, १५.४६१, १५.४७३,
१६.३८, १६.१२९, १६.२४९, १७.१३३,
१७.२३५, १८.४८८, १८.९७६,
१८.१०८९, १८.११५७, १८.१५६९.
दशेची वाट न पांतां, प्रौढ होण्यापूर्वी, ६.४५१;
अंकुरदशा ९.३९८, अज्ञान-१५.४७५, अव-
१६.३४, १८.१७५०, कर्मसाम्य-१८.९६१,
क्षेत्रज्ञ-१४.१४४, जीव-जिवणें पहा,
परीपाक-१८.१०७९, प्रकृति-१३.१००२,
प्रथम-१०.२६८, प्रथम-११.२४३,
बाल-६.२६०, १३.७०८, भेद-१८.१५३४,
महाप्रलय-७.४०, यौवन-१८.१११,
वैराग्य-१८.९१५, साधक-६.४६२, सूक्ष्म-
१३.९०९. दसा—कां नाना अलंकारदसे ।
सोनें न लपतां आलें भसे । १५.५१८.

दसी—दिव्याची वात. कां दसी दीपा सों । दीपू
चि होये ॥ १७.१९.

दाओ—दिलेला. हा होईल दाओ पसा ॥
१८.१७८०, हा दानप्रसाद होईल.

दाखवणें—दृष्टीस आणणें, स्पष्ट करणें. हां हो
उठनिया आरिसा । आंखलेया पुढें दाखउं बैसा ।
११.१५७. ५.१६४, ९.३७९, १०.२६,
११.१५५, १३.२०४५, १८.१११३. दाखउं
१३.७१७, १८.१४२४; दाखवितां जाइजे
६.४१९; दाखविता जाला ११.१७८;
दाखविलें सांतें १७.३१७; दाखविलेयां
१६.७७; दाखवावेया ११.२२९; दाखवणें
११.६५८; न दाखविति ११.११०.

दांग—अरण्य. नाना महा अविद्यांचें दांग उमटलें ।
११.२१३. १८.२४८. आंतिचे(चें) दांग
१५.४५०; संसाराचीं दांगें १६.८; दांगिचें वन
१८.४२६; दांग उठि १५.१२५; दांगा
धांवलां, जंगलाकडे धांव घेतली असतां,
१५.२२९; दांगें डोंगर १८.९३; दांगाणें,
डोंगराल प्रवेश, १७.२९३; फुलाचेया भोगा ।
लागि प्रेम दांगा । १३.५५६, यांत दांगा हा
अपपाट वाटतो, ज्ञानदेवीतील 'भोगा—लागीं

प्रेम दांगा' १३.५५८, हा पाठही समाधान-
कारक नाही; म्हातारपणीं नाक किंवा सर्व तोंड
(टांगें, मस्तक, ज्ञानदेवी कोश) सुरकुत्या पडून
काळवंडून उंट्याच्या दोपरासारखें होईल, असा
अर्थ कसा तरी जुळवून घ्यावा लागतो.

दाघ—तेज, दाह. ब्रह्मानंदाचा दाघ ११.२२०;
त्रिदाघ १६.४३६, सं वा. श. पहा.

दाटणें—नेटानें दावणें, दडपणें, जमणें, अडकवणें,
गदीं करणें. तो उपशमीं निहिडिला । धैर्यें वरी
दाटिला । ४.१३०. हणौटी हडौती दाटे । ६.२०७.
दाटिजे पां परिभारें । चित्त न दटे ॥ ६.३६८ (१).
जरि चोरा समा दाटे । ७.९१. रोगिं दाटिला
आणि उदासपण । ७.९१. स्थालें नावा
जिया दाटिजे । जालें तिथा चि जेवें तरिजे ।
१७.३६३. नाना पथ्येंसि अखद लाहे । तरि रोगें
दाटिला ही जिये । १८.७०३. ६.२२५, ८.२२७
(२), ९.११४, ९.२१५, १०.१२७,
११.२४४, १३.१८६, १६.२१८, १८.११५९,
१८.१४९७. दाटुनु खेंव देइजे ६.११७;
द्वेषाचां आवर्त्तीं दाटत ७.७०, रोगाचां—७.८४;
गुंडे दाटी १३.५८९; चित्त दाटेल १३.५८३;
डोईं दाटिलें १६.४४२; शाखा फलें दाटिली
होये १५.१९९; समुद्र भरितें दाटी १३.३०६;
समुद्रिं भरितें अपार दाटी ९.११४; सिंधू
भरितें दाटे १८.१३०४; सूरी दाटी चि ना
१३.१०६५. न दटति ७.१८८; न दटिजे
३.१७४; चित्त न दटे ६.३६८ (२); दाटणें
१८.९३४; सदट—आभाल सदट सजल दाटे
८.२२७ (१); दाट, गर्द, निविड, जोडति दाटें
झळें । सदा फलति ॥ ६.१७३, ६.१७६; दाट
पाला १५.१९०, —साउली ९.४३३; एकदाटें
९.४२९; घनदाट १.८९; दाटपणें—प्रीतिचेनि
दाटपणें ११.५४७; दाटणी १३.३४८, १६.१२;
दाटिटी, गर्दी, औत्सुक्याची दाटि १८.१५४२;
दाढादातांचिया दाटी ११.३७१.

दाडुगा—दांडगा, मोठा, गाढ. बाहिरि धिते जैसी ।
दाडुगा पति कलासी । १३.५०४. अज्ञान जगिं
दाडुगें । १३.७७८. दाडुगी अविद्या १६.३५;
दाडुगी आसुरी संपत्ति १६.२५१; पातकांची
दाडुगी सभा १६.४२४.

दांडा-डी—काठी, सूळ. दांडा—दांडेयांचे घाए १८.९३९; महादुःखाचे दांडेवरि घेतलीं, झोडपले गेले, ७.१६६. दांडी—ममत्वाची दांडी घेववी, (दांडीवर निशाण बांधून मिरवितात त्यास उद्देशून) मी व माझें यांत गुंतवितो, १८.१०५७.

दाढ—तोंडांतील मागल्या बाजूचे वरचे व खालचे दांत. तेंते चादित दाढ दांत। जीम लले ॥ ११.३०८. दाढांचे आंकुडे ११.३५८; द्वेषाचिया दाढा ९.१८२; दाढाचां सांडसि पडिलीं, दाढांच्या पकडींत सांपडलीं, ११.४१०; ब्रह्मकटाहो असका दाढे घालावा ११.४२५; प्रलयरुधिरें दाढा काटलिया ११.३४०; दाढादातांचिया दाढी ११.३७१; दाढा दांतेंसि, दातांसहित दाढा, १३.५६३; दांतदाढा ११.३५१. दाढी—तोंडावरील केंस, दाढी साडल धरी, दाढीचे केंस पांढरे होतात, १३.७५६; आपल्य दाढियेसि तोडी १३.५६५, आपल्य पहा.

दात-दांत—तोंडांतील पुढच्या बाजूचे वरचे व खालचे दांत. दात—डा(दां)तांचें आगरडें १३.२५१. दांत—परस्परें दांतां। आडलु होये खातां। १७.१४४, राजसांच्या आहारास उद्देशून. दांतांचा व्याडिं, फटीत, ११.४११; दांत आन होंती, नवे दांत येतील, ६.२६३; दांत बैसले, दांतखिळी बसली, १.२३५; दांत रागीठ दीसति ११.३३९; दांत न लवीसि ११.३९२; हांसतां दांत दाडं १३.५६२; दांत व दाढ, दाढ पहा.

दाता—देणारा. स्थूल दाता किं कोण्हातें। नास्ति न ह्यणैल ॥ १८.१६७३, दानशूरास उद्देशून. दातेपण १८.१६७.

दातार—उदार, दानशूर. एयां कौरवांचेया घरा। शिष्टाभ्ये धाडिलासि दातारा। ११.५३५. ९.५१९, ११.८, ११.६७, ११.१०५, १३.४१५, १७.९, १७.४२, १८.२३, १८.२८९, १८.१३२९, १८.१५५७.

दातृत्व—दातेपणा, दानशूरता. अगाध दातृत्वे सरल ॥ १२.२४०.

दादर—जिना. मग मध्यमामध्यविवरें। तेणें कोरिचें दादरें। टाकिळें चवरे। ब्रह्मरंध्रिचें ॥

१२.५५, सुपुम्ना नाडीच्या मधल्या पोकळींतील

कोरीव दादरावरून कुंडलिनी ब्रह्मशिखर गांठते. मध्यमेमाझिचेनि दादरेंहुनि ६.२७१.

दादुला—थोर पुरुष, समर्थ, वीर. बिरिदाचि दादुले जाले। हीवां ऐसे ॥ १.१३५, पट्टीचे योद्धे गार पडले. जेया दादुलेयाचा संकल्यु। विश्व रची ॥ ६.१०८. शुक्रदेवादिक दादुले ११.१७३; श्रीगुरु ऐसा दादुला १८.१७११; दादुलेयाचें अमूर्चपण न मैले ५.८१.

दान—धार्मिक बुद्धीनें मोवदला न इच्छितां दिलेली देणगी. दे दान ह्यगौनि दारवठेकार। जालासि बलिचा ॥ ११.१०६. परि दानिं जेया होड। सुरतरुसि ॥ १३.२१०. तेया नावें जाण दान। जें मोक्षनिधानिचें अंजन। १६.८७, या प्रकारच्या दानाचें लक्षण १६.८४ ते १६.८७ पहा. देशकालशुद्धपात्रि। दैति दानें ॥ १७.३६०. १०.८३, ११.६७४, १७.२६४, १७.२६६, १७.२६९, १७.२७७, १७.२८१, १७.२८२ (१), १७.२८७, १७.३०७, १८.८६७. अहंतेचें दान १८.१६००; पात्रविशेषें दानें ९.३९५; दानत्याग, दान व त्याग, १६.१३२; दानपुण्य, दान व पुण्यकृत्यें, ११.५८७, १३.२०६, १३.७९३; दानपुण्यादि ९.३५६; दानभाग १७.२८३, -लिंग, दानाचें चिन्ह, १७.२६३, -लेख, दानाचा हिरोव, १८.३७०, -वरिया, सर्वांत श्रेष्ठ दान, १७.२८२(२), -शील १६.४००, -सील १५.१२१; दानिराय १८.१३६९; कैवल्यदान १८.१४५४, ज्ञान- १७.२०७, तामस- १७.२९८, १७.३०५, पसाय-, प्रसाद म्हणून दिलेलें दान, १६.४७०, १८.१७७२, महा- १७.४४, माजवण-, मादक पदार्थ चारणें, ३.९, मोक्ष- १८.१४२६, राजस- १७.२९२, श्रद्धादि- १७.३११; याग अथवा दानें १७.४०३; दानयागतपें १८.१५२; यज्ञदान-तपादिकें १८.१४८; यज्ञदानतपें १७.३६२; यज्ञदानादिक्रिया १७.३६४.

दानव—दैत्य, असुर. देवांदानवांचिया युक्ती जो गा (जोगा) न्हवसि, देवांना व दानवांना आकलन करतां येणार नाहीं असा, १०.१५८.

दायाद—भाऊवंद, वारसदार. ११.४७५.

दार—दरवाजा. जें इंद्रियांचीं दारें अटी । १३.१६९.

ज्ञानियांचें दार । आराधित ॥ १३.११२४.

दार ही चेंपू नैये, दारास हात लावण्याची सोय

राहत नाहीं, ९.३२६; विष्टिचां दारिं सूनि

१३.७३१; दारकुटा—इर-री पहा. दारवठा,

उंबरठा, दरवाजा, तेथ साधुसेवा हो दारवठा ।

४.१६४, आणि श्रवणाचा पुढां । दारवठा सदा

उघडा । १८.१४९८, नरकाचा दारवठा १६.४२७;

दारवठां चि पाये बांधले, संसारांत जो अडकून

राहिला आहे, १३.८४१; दारवठां रिगिजे

१२.२४; दारवठेकारु, दारपाळ, ११.१०६.

दारयंत्र—लाकडाची कळसूनी त्राहुली. १.८१.

दारुण—घोर, भयंकर. जें वज्रापासोनि कठिन ।

दुर्धर अति दारुण । १.१९९, स्नेहास उद्देशून.

वरि जूझाचें निर्वाण । मांडलें असे दारुण ।

१८.१५६६. १४.१६३, १४.१७२, १५.१८२,

१६.४११, १७.२०७, १८.१२७०. वोखटी

दारुण १३.१०६३; दारुणीं नरकलोकीं

१६.३७२; दारुणें आडवें १५.३२७.

दावणें—दाखवणें, उघड करून सांगणें. बोली

(लीं) अरूपाचें रूप दावीन । ६.३६. अजुना तुवां

एक दावा ह्मणितलें । आणि तें चि दाउं तरि

काइ दाविलें । आतां देखें आवणें भरलें । माझां

चि रूपी ॥ ११.१२३ (१,२,३). कां आरिसेयासि

आरिसा । उटूननि दाविला जैसा । १८.११३३. १.४४,

३.१७२, ५.१२५, ६.१८, ६.११२, ७.२६,

८.२३६, ९.९५, ९.१३४, ९.२००,

९.५३०, १०.११९, १०.१६९, ११.३५,

११.३९, ११.७३, ११.९७, ११.१५४,

११.१६१, ११.१६६, ११.१८०, ११.१८२,

११.३६०, ११.४०२, ११.४९४, ११.५७३,

११.५७९, ११.५९०, ११.६६६, १२.२१,

१२.१८७, १३.६२७, १३.६२८, १३.६५०,

१३.७९२, १३.७९४, १३.८८३ (२),

१३.९३४, १४.४, १४.४०, १४.१३३,

१४.२७३, १४.२९६, १५.३४, १५.९२,

१५.२०७, १५.३६६, १५.४३७ (१,२),

१५.४५१, १५.५१७, १५.५५३, १६.४३,

१६.४४, १६.११५, १६.२१६, १७.८,

१७.९३, १७.२१४, १७.२३९, १७.२६२,

१७.३०७, १७.३७७, १७.३८१, १८.५१,

१८.११७, १८.१५७, १८.२९२,

१८.३५२, १८.३५६, १८.५०८,

१८.५३८, १८.५४१, १८.५७९, १८.६८६,

१८.७६२, १८.७८५, १८.८२८, १८.८८०,

१८.९४८, १८.११०८, १८.१११५,

१८.१११७, १८.११४९, १८.१२३३,

१८.१२९५, १८.१३७३, १८.१३८६,

१८.१४४४, १८.१६७५, १८.१७४७,

१८.१७६३. दाउं—हांसतां दांत दाउं । १३.५६२,

१३.११४९, १३.११५१, १४.१४३, रूप—

११.६२९, १३.१६०, रोकडें—१७.११९,

स्वरूप—१७.१९८; दाऊं—वर्म दाऊं

१०.२८०; भेदु दाउनियां १०.२३; उद्देशु दाउनु

६.२९१; त्रासमुद्रा दांवावी १३.२८२; दावांचें

जालें, दाखवावयाचें असेल तर, १३.८८३ (१);

दावावेया १७.३१२, १७.३१५; ग्रंथु दाविं,

विवरण करून सांग, १४.२६; दाविजत असे

८.२०१, दाविजतसे ८.४६; दाविजेल

१८.७७०; दाविता, दाखविणारा, हिताहित

दाविता दीपु । १६.४४३, दावितासि ११.३०६;

दावितु आहासि १३.८५३, —आहे १८.४२;

दाविलां गुणीं, दाखविलेल्या गुणांनीं, १४.१२८;

दुःख दाविलां नावडे ५.१२७; दाविलेनि

१७.३३०; दाविलेया वाटा १८.१००५;

दावी—गीतें विण रंगु दावी । १८.१७२०, दीवा

डोलां दावी १८.८८८; सोहले दावीसी १२.४;

दीवी १८.३७८, हा पाठ दावी असा घ्यावा.

दावें—गुरांस बांधावयाचा दोर. वांजुरुवां लाविलें ।

दावें जैसें ॥ १३.३७७.

दाशिरुं—वटकूर. १८.१३९४. दास पहा.

दास—(१) चाकर, सेवक, भक्त. आणि दासु

होउनु करीन । दास्य तेथिचें ॥ १३.४१४ (१);

निवृत्तिचा दासु ५.६९, १०.३१०; निवृत्ति-

दास, परिशिष्ट (६) पहा; दासपण—ह्मणियां-

चेनि दासपणें १३.४३७. दासि, पै जीवाचां

कसीं उतरली । ते दासि किं गोसांविणि जाली ।

१८.९०८, १८.९५५, गुणाचि दासि १७.१२०;

दासी—अणिमादिकी दासी १८.१६२०,

श्रिये सारिखिया — ९.३६९. दासिकपण—ते

दासिकपणाचेनि विकें । तृष्णा जिप ॥ ३२४३;
दास्य—४२६५, १३४०३, १३४१४ (२),
गुरुदास्य १३४४१, १३४४२. (२) दाहक,
त्रासदायक. उजालु अधिका अधिकु बहुवत् ।
घडाडितु असे अतिदागु । ११२९८; दासट—
दासटें त्रासकालें १८७७६; आगीपासौनि
दासट ११४५८, चूनेयाडुनु—१७१३८.

दाहणें—जाळणें, पोळणें. पावकें दाहावें । वर्षावें
जळें ॥ ९२८०. दाह—अग्निदाहो २१४६;
दाहक १७११३, १८१६१४, -पणें
११४३३; दाहदाहकविभागें १८४०८.

दिअ-उमय-यो-वो—दिवसाचा पूर्वार्ध. दिअ—
साहाजें बहुवां दिजांची भूक । ६२२८.
दिउ—तंव शब्दाचा दिउ मावळला । ६३१४.
राति दिउ १४१६८, रातिदिउ १८५०१;
रात्रिदिउ १८३०५; दीउ—किं उदैजतां चि
दीउ । मध्यान होप ॥ १८९९२. दिय—
जिये गाविचा पाहार दियां वेन्ही । ८१५३,
आयुष्याचेनि दियें वेचौनियां १८९४३;
दियें १३७६४. दियो—पेसें प्रेमाचेनि बौहवस-
पणें । नाहिं रात्रि दियो जाणणें । १०११३,
राति दियो १३४३७. दिवो—सूर्य सकल पाहे ।
दिवो जैसा ॥ १८३५४, दिवोरजनी १८५१८;
दिवो...राति १८७२१, दिवोराति १३९५४,
दिवोराती १५४३९, १५५००; रात्रि आणि
दिवो १८१२५०. दिन—, दिस—, दिह, दी,
देउ पहा.

दिक्—दिशा. शब्दास जोडून. दिगंत—दिशांचा
अंत, अफाट, विस्तीर्ण, १३६८५, १८१२८६.
दिगंतीचे भूपाल १२१८; दिगंतीचे भूपति
२२१२; दिग्गजमेलावे, आठ दिशांस सावरून
धरणाच्या हत्तीचे मेळावे, सं. वा. श. अष्ट
पहा; दिग्विभाग १६३३४.

दिठि-ठी—दीठणें पहा.

दिन-दिन्ह-दीन—दिवस. दिन—जैसा क
दिना । सूर्य हा ॥ १४२६३. दिनोदई
१५२८२; दिनिदिनीं, दररोज, १३९१८;
दुर्दिनु १३१००४ (२); सुदिन—सुदिनाचां
आभालें १३१००४(१); आत्मज्ञानसुदिन
१८८९९. दिन्ह—प्रतिदिन्हीं १८११४.

दीन—(१) दिवस, सूर्य. दिहाचि दीनु थोंकला,
सूर्य दिवसाच थांक्ला, ११५८; दीनोदयीं
८१६५; दीनउदो १०१४४; प्रतिदीनीं(नीं)
१४१०६; रातिदीनु १२३६; सुदीनु १६२.
(२) गरीब, केंविलवाणा, कारुण्य कीजतासि
दीनु । २१३.

दिवटा-दीवटा—मशाल, काकडा. दिवटा—
वाचेचा दिवटा १८३५६; दीवटा—मग भी
चि होजनि दीवटा । पुढां चालें ॥ १०१२६,
नियमाचा दीवटा ७४७.

दिवस—अहोरात्र, एका सूर्योदयापासून दुसऱ्या
सूर्योदयापर्यंतचा काळ, सूर्योदयापासून सूर्यास्ता-
पर्यंतचा काळ. जैसा दिवस जातु किं एतु
आहे । हें चोजवे नां ॥ १५१२९. कां डोले
फूटति दिवसा । डुडुलांचें(चे) ॥ १८६७९.
६१४९, ११५०५, १८५२. दिवसाचिये
उन्नती १७१३२; अत्रें दिवसु हारतला
१५३९७; दिवसनाथ १६२७; अद्वैतदिवसें
६१०५, ६३९९, कृष्ण—६१३६; दुपाहारी
कां दिवसें १७१५४; प्रतिदिवसीं १८१४४२;
दिवसें राती १६२००, १८३१५; रातिदिवसु
४२००, -सें १६९१; रात्रि आणि दिवसा
१३१०९६, १६२४४; रात्रि दिवसु ६१५७.
दीवस ६१३८.

दिवा-दीवा—(१) तेल वातीनें प्रकाश पाडण्याचें
साधन. दिवा—नातरि दिवा मुकुलिकीं । दीपशिखा
अनेकी । मोनलेयां अवलोकिं । जेसें होये ॥ १४५५,
एका दिव्याच्या ज्योतींत अनेक दीपज्योती
मिळाल्या तर जसें होतें तसें. कां काजलि
आणि मंद । प्रभा दिवि । १५८४, काजळी
वाढली म्हणजे दिव्याचा प्रकाश मंद होतो. आंधारिं
अभंगु दिवा । अडावें समर्थु बोलवा । १७३५६,
अंधारांत (सहज) न मालवणारा दिवा असावा,
अरण्यांतून जातांना बरोबर सामर्थवान सोबती
असावा. १३६२५. विचाराचा...दिवा
१८१००२; दिवा मालवलेयां १५३३७;
दिवेलावणी १३९२७, १५३८१; चिद्गगन-
भवनिदिवा १६६. दीवा—पाहे पां वारेनि कां
उदकें । जें दीवेयाचें दीवेपण झांके । तें असती चि
काइ देखे । दीठि आपुली ॥ ८२१००. म्ह(ह)णैनि

दार—दरवाजा. जें इंद्रियांचीं दारें अडी । १३.१६९.
 शानियाचें दार । आराधिति ॥ १३.११२४.
 दार ही चेंपूं नैये, दारास हात लावण्याची सोय
 राहत नाही, ९.३२६; विष्टिचां दारिं सृनि
 १३.७३१; दारकुटा—दर-री पहा. दारवठा,
 उंबरठा, दरवाजा, तेथ साधुसेवा हो दारवठा ।
 ४.१६४, आणि श्रवणाचा पुढां । दारवठा सदा
 उघडा । १८.१४९८, नरकाचा दारवठा १६.४२७;
 दारवठां चि पाये बांधले, संसारांत जो अडकून
 राहिला आहे, १३.८४१; दारवठां रिगिजे
 १२.२४; दारवठेकारु, द्वारपाळ, ११.१०६.

दारुयंत्र—लाकडाची कळसूरी वाहुली. १.८१.

दारुण—घोर, भयंकर. जें वज्रापासौनि कठिन ।
 दुर्धर अति दारुण । १.१९९, स्नेहास उद्देशून.
 वरि जूझाचें निर्वाण । मांडलें असे दारुण ।
 १८.१५६६. १४.१६३, १४.१७२, १५.१८२,
 १६.४११, १७.२०७, १८.१२७०. बोखटी
 दारुण १३.१०६३; दारुणीं नरकलोकीं
 १६.३७२; दारुणें आडवें १५.३२७.

दावणें—दाखवणें, उघड करून सांगणें. बोली
 (लीं) अरूपाचें रूप दावीन । ६.३६. अर्जुना तुवां
 एक दावा ह्मणितलें । आणि तें चि दाउं तरि
 काह दाविलें । आतां देखें आवणें भरलें । माझां
 चि रूपीं ॥ ११.१२३ (१,२,३). कां आरिसेयासि
 आरिसि । उद्गनि दाविला जैसा । १८.११३३. १.४४४,
 ३.१७२, ५.१२५, ६.१८, ६.११२, ७.२६,
 ८.२३६, ९.९५, ९.१३४, ९.२००,
 ९.५३०, १०.११९, १०.१६९, ११.३५,
 ११.३९, ११.७३, ११.९७, ११.१५४,
 ११.१६१, ११.१६६, ११.१८०, ११.१८२,
 ११.३६०, ११.४०२, ११.४९४, ११.५७३,
 ११.५७९, ११.५९०, ११.६६६, १२.२१,
 १२.१८७, १३.६२७, १३.६२८, १३.६५०,
 १३.७९२, १३.७९४, १३.८८३ (२),
 १३.९३४, १४.४, १४.४०, १४.१३३,
 १४.२७३, १४.२९६, १५.३४, १५.९२,
 १५.२०७, १५.३६६, १५.४३७ (१,२),
 १५.४५१, १५.५१७, १५.५५३, १६.४३,
 १६.४४, १६.११५, १६.२१६, १७.८,
 १७.९३, १७.२१४, १७.२३९, १७.२६२,

१७.३०७, १७.३७७, १७.३८१, १८.५१,
 १८.११७, १८.१५७, १८.२९२,
 १८.३५२, १८.३५६, १८.५०८,
 १८.५३८, १८.५४१, १८.५७९, १८.६८६,
 १८.७६२, १८.७८५, १८.८२८, १८.८८०,
 १८.९४८, १८.११०८, १८.१११५,
 १८.१११७, १८.११४९, १८.१२३३,
 १८.१२९५, १८.१३७३, १८.१३८६,
 १८.१४४४, १८.१६७५, १८.१७४७,
 १८.१७६३. दाउं—हांसतां दांत दाउं । १३.५६२,
 १३.११४९, १३.१२५१, १४.१४३, रूप—
 ११.६२९, १३.१६०, रोकडें—१७.११९,
 स्वरूप—१७.१९८; दाऊं—वर्म दाऊं
 १०.२८०; भेदु दाउनियां १०.२३; उद्देशु दाउनु
 ६.२९१; त्रासमुद्रा दावावी १३.२८२; दावावें
 जालें, दाखवावयाचें असेल तर, १३.८८३ (१);
 दावावेया १७.३१२, १७.३१५; ग्रंथु दाविं,
 विवरण करून सांग, १४.२६; दाविजत असे
 ८.२०१, दाविजतसे ८.४६; दाविजेल
 १८.७७०; दाविता, दाखविणारा, हिताहित
 दाविता दीपु । १६.४४३, दावितासि ११.३०६;
 दाविनु आहासि १३.८५३, —आहे १८.४२;
 दाविलां गुणीं, दाखविलेल्या गुणांनीं, १४.१२८;
 दुःख दाविलां नावडे ५.१२७; दाविलेनि
 १७.३३०; दाविलेया वाटा १८.१००५;
 दावी—गीतें विण रंगु दावी । १८.१७२०, दीवा
 डोलां दावी १८.८८८; सोहले दावीसी १२.४;
 दीवी १८.३७८, हा पाठ दावी असा घ्यावा.
दावें—गुरांस बांधावयाचा दोर. वांछुरवां लाविलें ।
 दावें जैसें ॥ १३.३७७.

दाशिरुं—बटकूर. १८.१३९४. दास पहा.

दास—(१) चाकर, सेवक, भक्त. आणि दासु
 होउनु करीन । दास्य तेथिचें ॥ १३.४१४ (१);
 निवृत्तिचा दासु ५.६९, १०.३१०; निवृत्ति-
 दास, परिशिष्ट (६) पहा; दासपण—ह्मणियां-
 चेनि दासपणें १३.४३७. दासि, पै जीवाचां
 कसीं उतरली । ते दासि किं गोसांविणि जाली ।
 १८.९०८, १८.९५५, गुणाचि दासि १७.१२०;
 दासी—अणिमादिकी दासी १८.१६२०,
 श्रिये सारिखिया—९.३६९. दासिकपण—ते

दासिकपणाचेनि विंके । तृष्णा जिण ॥ ३.२४३;
दास्य—४.१६५, १३.४०३, १३.४१४ (२),
गुरुदास्य १३.४४१, १३.४४२. (२) दाहक,
त्रासदायक. उजालु अधिका अधिकु बहुवसु ।
धडाडितु असे अतिदासु । ११.२९८; दासट—
दासटें त्रासकालें १८.७७६; आगीपासौनि
दासट ११.४५८, चून्याहुनु—१७.१३८.

दाहणें—जाळणें, पोळणें. पावकें दाहावें । वर्षावें
जळें ॥ ९.२८०. दाह—अग्निदाहो २.१४६;
दाहक १७.११३, १८.१६१४, -पणें
११.४३३; दाह्यदाहकविभागें १८.४०८.

दिअ-७-य-यो-वो—दिवसाचा पूर्वार्ध. दिअ—
साहाजें बहुवां दिआंची भूक । ६.२२८.
दिअ—तंव शब्दाचा दिअ मावळला । ६.३१४.
राति दिअ १४.१६८, रातिदिअ १८.५०१;
रात्रिदिअ १८.३०५; दीअ—किं उदैजतां चि
दीअ । मध्यान होए ॥ १८.९९२. दिय—
जिये गाविचा पाहार दियां वेव्हें । ८.१५३,
आयुण्याचेनि दियें वेचौनियां १८.९४३;
दियें १३.७६४, दियो—ऐसें प्रेमाचेनि बौहवस
पणें । नाहिं रात्रि दियो जाणणें । १०.११३,
राति दियो १३.४३७. दिवो—सूर्य सकल पाहे ।
दिवो जैसा ॥ १८.३५४, दिवोरजनी १८.५१८;
दिवो...राति १८.७२१, दिवोराति १३.९५४,
दिवोराती १५.४३९, १५.५००; रात्रि आणि
दिवो १८.१२५०. दिन—, दिस—, दिह, दी,
देअ पहा.

दिक्—दिशा. शब्दास जोडून. दिगंत—दिशांचा
अंत, अफाट, विस्तीर्ण, १३.६८५, १८.१२८६.
दिगंतीचे भूपाल १.२१८; दिगंतीचे भूपति
२.२१२; दिग्गजमेलावे, आठ दिशांस सावरून
धरणाच्या हत्तीचे मेळावे, सं. वा. श. अष्ट
पहा; दिग्विभाग १६.३३४.

दिठिठी—दीठणें पहा.

दिन-दिन्ह-दीन—दिवस. दिन—जैसा क
दिना । सूर्य हा ॥ १४.२६३. दिनोदई
१५.२८२; दिनदिनीं, दररोज, १३.९१८;
दुडिहु १३.१००४ (२); सुदिन—सुदिनाचां
आभाळें १३.१००४(१); आत्मज्ञानसुदिन
१८.८९९. दिन्ह—प्रतिदिन्हीं १८.११४.

दीन—(१) दिवस, सूर्य. दिहाचि दीनु थोंकला,
सूर्य दिवसाच थांबला, १.१५८; दीनोदयीं
८.१६५; दीनउदो १०.१४४; प्रतिदीनीं(नीं)
१४.१०६; रातिदीनु १२.३६; सुदीनु १६.२.
(२) गरीब, केंविलवाणा, कारुण्ये कीजतासि
दीनु । २.१३.

दिवटा-दीवटा—मशाल, काकडा. दिवटा—
वाचेचा दिवटा १८.३५६; दीवटा—मग भी
चि होउनि दीवटा । पुढां चालें ॥ १०.१२६,
नियमाचा दीवटा ७.४७.

दिवस—अहोरात्र, एका सूर्योदयापासून दुसऱ्या
सूर्योदयापर्यंतचा काळ, सूर्योदयापासून सूर्यास्ता-
पर्यंतचा काळ. जैसा दिवस जांतु किं पलु
आहे । हें चोजवे नां ॥ १५.१२९. कां डोले
फूटति दिवसा । डुडुलांचें(चे) ॥ १८.६७९.
६.१४९, ११.५०५, १८.५२. दिवसाचिये
उन्नती १७.१३२; अत्रें दिवसु हारतला
१५.३९७; दिवसनाथ १६.२७; अद्वैतदिवसें
६.१०५, ६.३९९, कृष्ण—६.१३६; दुपाहारी
कां दिवसें १७.१५४; प्रतिदिवसीं १८.१४४२;
दिवसें राती १६.२००, १८.३१५; रातिदिवसु
४.२००, -सें १६.९१; रात्रि आणि दिवसा
१३.१०९६, १६.२४४; रात्रि दिवसु ६.१५७.
दीवस ६.१३८.

दिवा-दीवा—(१) तेल वातीनें प्रकाश पाडण्याचें
साधन. दिवा—नातरि दिवा मुकुलिकीं । दीपशिखा
अनेकी । भीनलेयां अवलोकीं । जैसें होये ॥ १४.५५,
एका दिव्याच्या ज्योतींत अनेक दीपज्योती
मिळाल्या तर जसें होतें तसें. कां काजलि
आणि मंद । प्रभा दिवि । १५.८४, काजळी
वाढली म्हणजे दिव्याचा प्रकाश मंद होतो. आंधारिं
अभंगु दिवा । अडविं समर्थु बोलवा । १७.३५६,
अंधारांत (सहज) न मालवणारा दिवा असावा,
अरण्यांतून जातांना बरोबर सामर्थ्यवान सोबती
असावा. १३.६२५. विचाराचा...दिवा
१८.१००२; दिवा मालवलेयां १५.३३७;
दिवेलावणी १३.९२७, १५.३८१; चिद्गगन-
भवनदिवा १६.६. दीवा—पाहे पां वारेनि कां
उदकें । जें दीवेयाचें दीवेपण झांके । तें असती चि
काइ देखे । दीठि आपुली ॥ ८.२१०. म्ह(ह्म)णौनि

दिवा पालवे । सर्वे च तेज मालहवे । १२-१००.
१४-२१९, १६-१००, १६-४५५, १८-८८८.
दीवेयांचेयां बंबालि, दिव्यांच्या ललललाटांत,
१५-२७६; ज्ञानाचा दीवा ७-१३६; झांकलिये
घटिका - ८-९६, वाचेचा - १८-३५५. (२)
दिवा—दिवस. दिवाकर १७-१७७.

दिवालि-ली-दीवाली—दिवाळी, तेज, भाग्यो-
दय. दिवालि—ज्ञानाची दिवालि १५-१२;
दिवाली—तै योगियां पाहे दिवाली. निरंतर ॥
४-५३, माहासुखाची दिवाली ६-३८८;
दीवाली—उदयाची सूर्ये होये दीवाली । ५-८६.

दिवि-दिवी—दिवि (१) आकाशांत ११-२३४;
(२) काकडा, मशाल. दिवियेचां आंगि थोरी ।
तरि ते बहुतां तेजातें करी । वाति आपुलिया
परी । आणिकीं ना ॥ १८-१६९४, मशाल
मोठी म्हणून पुष्कळ उजेड पाडते, पण
लहानशी वात आपल्यापरी प्रकाश देते कीं
नाहीं ? दिवी—१८-११३७; ठाणादिवी,
स्थाईक दिवा, ६-२३; धर्मदिवी १६-६४;
पोतासाची दिवी, कापूर लावलेली मशाल,
१०-१२६.

दिव्य—(१) दैवी, स्वर्गीय, अलौकिक. दिव्य
तू प्रकृतिमावां । पैलीकडील ॥ १०-१३४.
दिव्यांजन ६-४५६, १८-९००; दिव्यान्न
१८-१४८३, १८-१४९३; दिव्योषध
१८-७७१, -धी १८-९४६; दिव्य
चक्षु ११-१७८, ११-२९८; दिव्यचक्षूंचेनि
पैसें ११-२६२; दिव्य ज्ञानाचा हि डोलां
११-२९७; दिव्य ज्ञानीं ११-२८७; दिव्य तेज
११-२१०; दिव्यतेजप्रकाशें ११-१३१;
दिव्यतेजा हाथैवा १६-२३; दिव्या विभूती
१०-१६९; दिव्य शंख १-१२७. (२) खात्री
पटविणारी अवघड कसोटी. कां दिव्या करविजे ।
दिव्य जैस ॥ १८-१३२०.

दिशा—सूर्योदयाला अनुसरून पृथ्वी व आका-
शाचे सोईकरतां पाडलेले पूर्व, पश्चिम वगैरे
आठ विभाग. जैसी पूर्व दिशेचां राजली । उदयाची
सूर्ये होये दिवाली । किं पन्ही हीं दिशां तिये चि
कालीं । कालिमा नाहीं ॥ ५-८६. जें कां घौलेंक-
पाताल । पृथिवी हान अंतराल । अथवा दिशा

विदिशा समाकुल । दिशाचक्र ॥ ११-३१० (१).
६-२०६, ११-३७५, १३-२४९, १३-३७६,
१८-१२२९. चहुं दिशीं ६-४१४; दाहिं दिशिं,
पूर्वपश्चिमादि आठ व वर खालीं मिळून दाही,
१५-६९, दाही दिशा १३-२६, १८-१६०६;
दाहें दिशीं १६-३२६; स्वर्ग पाताल...भूमि
दिशा अंतराल ११-२६७; दिशांचे ठाये
११-१८८; दिशां पैलीकडे ११-५००;
पश्चिमदिशेचा कांतु, वरुण, १०-२२३;
पूर्वादिदिशांचा ठावो १६-१४; दिशा
कोंघाटलिया १-१३९; दिशा सगलिया
गिलाविया ११-४२६; दिशा मनोमल लंघविलें
१२-१७८; आपेसिं दिशा लंघी २-८; वनौकें
दिशा लंघीति १८-१५२१; दिशाचक्र ११-३१०
(३); विदिशा, पूर्वादि चार मुख्य दिशांतील,
आग्नेय, नैऋत्य, वायव्य व ईशान्य या चार
उपदिशा, ११-३१० (२);

दिस-दीस—(१) दिवस. दिस—अवसेचां दिसीं
११-५; एकादशिका दिसिं १३-८१६;
पूर्णमेचा—१४-२१०; बहुतां दिसांची ४-१५;
बौद्धाविं दिसिं १७-१५८; रात्रिचां अवसरीं...
दिसां १६-२७०; सुदिस—कैवल्यसुदिसें
१६-१३. (२) दिशा. भववार्त्ता देशें दिसें । दवडणें
जें ॥ १६-७०. कालिं...दिसिं १७-२७२. दीस,
दिवस, १३-७४७; अंकितें जें दीस १८-१०९;
दीस लागलेयां, फार दिवस लोटले तर,
१३-३३६; सुवाचे दीस १३-६३९; दिहें दीसें,
दिवसें दिवस १२-१०८.

दिसणें-दीसणें—दृष्टीस पाडणें, पाहणें, वाटणें,
भासणें, प्रतीतीस येणें. दिसणें—जेया जें अन्हां
परीतें । जेया जें पुढां माघीतें । दिसतन विण
दिसतें । अदृश्य जें ॥ १५-७५. आरिसा आपण-
पेयां दिसावेया १६-१०१; ठेविलें न दिसतां,
ठेविलेली वस्तू जोंवर दृष्टीस पडत नाहीं,
१८-१५०; न दिसे २-५६, २-८९, ७-३१
(२), १७-७०, १७-३१७, दीडी न दिसे
१८-४०५, १८-६०९; पारिंस असत वस्तुजात
न दिसे २-५६; न दिसणें १६-१५ (१),
१८-१११० (२); न दिसें १६-३५४. दीसणें—
तुहें सिहाणेपण तैसें । दीसतसे ॥ २-९३. गमे

आणि साहाज। दीसत ही असे ॥ १८.१४२२. २.११३, ६.३८४, १५.३००, १८.८२८. हें जेतुलें दीसत आहे १७.३७९; दीसतसे १.२३३; अति कोमाइला दीसतसे २.४, बाधु—२.३१, वायां—६.३९४; दीसताति ११.४१०, १३.४७४, १५.६०; दीसति २.२६१, १८.४०३. दीसथि ६.३२७; दीससि १७.१५. दीसे—हें उपजे आणि नाशे। तें माथामय दीसे(से)। २.१०५. २.१२९, २.१५४, २.२७४, ३.७२, ३.२५८, ४.४६, ९.१९१, १३.१७७, १३.१७९, १४.२४५, १४.२४८, १५.३२९, १५.४१८, १७.३१३, १७.३१४, १८.३९४, १८.४२२, १८.१५९८; दीसे तंव वेन्हीं १८.१०३८; उणा चि दीसे १६.३५६, कौमारत्व—२.१०९; न दीसे १५.३४३; मुख चि दीसे मुखें १८.१११६; मी दीसें १८.११२२; ऐसें होये दीसे न दिसे ७.३१ (१); दीसैल—सांकड दीसैल, टंचाई भासेल, जाणवेल, १३.२१०; दीसो—परतत्व डोलां दीसो १३.११५६; दीसणें—न दिसणें दीसणेनसि मावळवी। दोहों झांकलें सैव पवळवी। १६.१५ (२). १५.२७७.

दिह—सूर्योदयापासून सूर्यास्तापर्यंतचा काल. दिहा चि दीनु थोंकला। १.१५८. दिहा चि आंधारें ८.८८; दिहा ना राती १४.२३९; दिहा...रात्री १६.३३८; दिहें दिवसें, दिवसेंदिवस, ९.५०७; दिहें दीसें १२.१०८; दिहबलें ७.१५४; रातीदिहो—जैसा रातीदिहो नोहे। दिहा रवि ॥ १५.५२१, जसा रात्र व दिवस यांच्या योगानें सूर्य दोन प्रकारचा होत नाही.

दी—दिवस. एकी दीचेनि, एका दिवसाच्या, १६.२२५; तिये दीं, त्या दिवशीं, १८.११२१; येतुले दीइया, इतके दिवस पर्यंत, ६.४२७.

दीक्षा—धारण केलेल्या व्रताचें नियमाचरण. कनकत्वदीक्षागुरु। लोहा परिसु होये कीर। परि जगा पोसिता व्यवहार। तें तो चि जाणे ॥ १८.१६२८, लोखंडाला सोनें बनविणारा गुरु परीस हा खरा, पण जगाचा व्यवहार सोनेंच करतें, परीस करीत नाही, यावर १८.१६२७ ते १८.१६३१ पहा. दीक्षित ४.१३५, ९.३०६,

९.३१५, ९.३२६, १७.१८६; दीक्षितपण १६.३८७.

दीठणें—पाहणें. आपणपें नाहिं दीठें ५.१११; जंव तूझें रूप दीठें नोहे ११.३१६; दिठी—जें दिठी हीं न पविजे। तें दिठीविण देखिजे। जन्हें अर्नाद्रिय लाहिजे। ज्ञानबलें ॥ ६.३३(१). हरिची दिठी ५.१७०; दिठी निवाली ११.८१; दिठीविण ६.३३ (२). दीठि—बाहिरि दीठि उघडनि पाहे। तंव आवणें मूर्तिमय देखतु आहे। ११.२२३. दैविकी दीठि पांतां सार्नी(नी)। तन्हीं निमिलोन्नीलनीं। जगा आदि प्रलयो दोन्ही। लीला चि करिसी ॥ १७.५. ६.१०३, ६.२०४, ६.२८५, ७.२०१, ८.२१०, ९.६९, ११.२३०, १३.३६४, १३.५७७, १३.६२३, १३.८३३, १८.३९८, १८.८८६, १८.१०३८. दीठिचां उत्सर्गीं ९.४७३; दीठिचा कलंकु ६.११५; दीठिचें राहाणें ६.२०५; दीठिचा विखो १८.१७१४, -विटालु ११.२८७; दीठिचेनि हाततुके, विचारदृष्टीच्या हातानें वजन करून, ८.२६४, देखणी दीठि १८.१७१२; पीलेयां कूर्माची दीठि, कूर्मी फक्त नजरेनेंच पिलांना पोसते या समजास उद्देशून, १६.१६९; मोकली वाचा दीठि १३.६६७; वोली दीठि १८.६६९; दीठि उठी १८.३२५; दीठि घाल्नि ११.२८, १३.२४६, १७.२८५, -न घली १३.७३८, -जाकल्नि ६.२६७, -देंतु १६.४५४, -पडे १६.३४९, -पैसे १८.२६०, -जें बैसे १३.६२६, -न भरे, पटत नाही, ८.४, -न रिगे १२.४१, -वरिपडिलें १८.१०४२, -सूटले १.२६३, -सूनि २.१३७, ७.१९७, १६.३३१, १८.६९७, अग्निची दीठि करपत ११.२९५; दीठि जेयावरि झलके १०.९; दीठि कवले(लें) वेधली ९.१४०; दीठिचा बहु वाडा कराल, दृष्टिकोन जितका व्यापक कराल, १६.४६९; दीठि सूर्यमंडळीं रिगे ११.७४४. दीठी—न पाहाणें तें दीठी चि गाली। १४.२०७. पै चित्रिचें पाणी हुतासु। तो दीठी चि भागु आभासु। पटिं जागि ना बोव्हासु। दोन्ही नाहिं ॥ १८.४४३. जें दीठी जरि चोख कीजे। तरि

भलेतें चोख चि सुझे । तैसें शानें सुद्धें लाहिजे । सवें सुद्ध ॥ १८.५२४. ४.१०९, ६.१००, ६.१०८, ६.११७, ७.११०, ७.१३५, ९.७५, ९.३९०, ९.४४१, १०.५७, १०.११७, १०.२८९, ११.४०, ११.१४१, ११.२०१, ११.२४९, ११.२८६, ११.३४२, ११.६८८, १३.८७, १३.१७७, १३.२५२, १३.२७२, १३.२७७, १३.२९८, १३.८०८, १३.९३५, १३.१०८९, १३.१११९, १६.१४६, १६.१५१, १६.२०२, १७.२०३, १८.४९, १८.४०५, १८.६०९, १८.७७०, १८.१०९३, १८.१११७, १८.११४९. अवधानाची दीढी १६.२७३, अविवेकियाचिये - १५.३३८, आत्मध्यानाचेया - १३.१०३३, आनी - १६.२५, उबडिया चि - १४.१८०, ऐक्याचिया - ६.३९७, ज्ञानाचिये - १४.३९७, १५.३०२, लचकलिया - १४.८४, सद्गुरुचिये - १२.९; सहस्रकराचिये दीढी पुढां ९.३७५; स्नेहाची दीढी १०.११८; दीढी काढिली ११.२१४, - घाली १३.२७४, - सुये १४.३४६, - सूनि १८.१६५८; दीढी आड पडे, ज्यावर नजर पडेल, १८.५५५; दीढीसि गोचर होआवें ११.८८; पाठिमोरी दीढी पाडखौनियां, पाठिमागें दृष्टी फिरवून, ५.१५१; दीढी भरें १७.१७७; शास्त्रदीढी ६.४४३. दीठिवा, दृष्टिपात, दीठिवेयाचिये खोले ९.४; उदारें दीठिवेनि वरिष १४.२२; तुमचा दीठिवा वर्षे ९.२५; जो दीठिवेनि आपुलां पदीं बैसवी, सद्गुरुस उद्देशून, १८.१७११.

दीपणें—पेटणें. दीपले, पेटले असतां, उन्मेख-सूर्यकांत-स्फुलिंगें दीपले संसाराचीं दागें जाळीति १६.८, येथें दीपले शब्दाचा मेल स्फुलिंगें शब्दाशीं बसत नाही, ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीतला 'फुगने' हा पाठ दीपले शब्दाशीं जोडतां येतो, तो अधिक बरा वाटतो. दीप—असता दीपु धवडिजे । मग अंधकारि राहाटिजे । १.२४६. यन्हाविं दीप प्रति काह आनान । प्रकाश आहाति ॥ ५.२७. जैसा दीपें दीपु लाविजे । तेथ चि आदिळ कोणु हें नेणिजे । ९.४२४. कां स्नेह-सुत्र-बन्धि । मेलु पकी

स्थानी । धरिजे तो जर्नी । दीपु होये ॥ १३.१५४. जैसें सगलिष पाटणी(णीं) । पकें चि दीपें दिवेल्लावणी । १५.३८१. दीपातें दीपें प्रकाशिजे । तें न प्रकाशणें चि निफजे । १८.११७०. ६.१०८, ९.१२७, ११.२३०, १२.१४७, १३.७२०, १३.११४३, १४.२१९, १६.४४३, १७.१९ (१, २), १८.१५०, १८.२१८, १८.२७०, १८.३९४, १८.५४०, १८.८२८, १८.८८६, १८.९७९(१), १८.१०३८, १८.१४१२(१, २), १८.१४९०, १८.१५८१(१). दीपाचा अवलोक, प्रकाश, १८.३२६; दीपा आदीळ मागील १८.१६५७; दीपाचें उपलक्षण, उपमा, ६.३५८; दीपाचेया कोडी १३.१०७१; दीपाचेया झगमगा १३.७३९; दीपाची दीठि, ज्योत, ६.२८५; दीपाचेया दीप्ती १३.४३२; दीपाचेनि प्रकाशे (शें) ५.४९, - सलें १८.६१५; दीपाचिये सिद्धी १८.७७७; दीपु लागे, पेटेल काय ? ९.४९३; भिंगारां दीपु ठेविला १३.१८२; दीपुं(पु)लावी १७.८७; दीपाकार १८.९७९(२); दीपाधारें २.१८७; दीपकलिका, ज्योत, २.२३८, १४.२५५, -जात, जात पहा, -द्वेषिया १८.१२७१, -पणें १३.८८८(१), १८.१६२९, -प्रकाश १४.३०६, -बिंब १८.११५, -माला ९.३८७; दीपासवें ३.११०; अष्टांगसामग्रियेचें दीप ६.४६१, ग्रंथार्थ - ५.१४१, ज्ञान - ४.२०८, १३.४६५, ज्ञेय - १३.३८८; तलहातिचेनि दीपें १७.१७६; त्रिभुवनदीप ८.१०८; नवरसदीपिचा पाडडु १०.७, ज्ञानदेवी - 'नवरसदीपिचा थाउ' १०.७, कुंटे - 'नवरससुधाव्हीचा थाउ' १०.७; निर्वातिचा दीपु २.३४१; प्रलयदीप १.१५८, भक्तभावभुवन - भक्तांच्या भावरूपी मंदिरांतील दिवा, १८.८, रत्न - १३.१००५, विवेकु - ४.५३, स्पटिकगृहिचे झोलत दीप १३.४७४; हातिचा दीपु ८.२१६; दीपा घरा कोडीची वेगलीक, दिवा व घर यांचा कांहीं संबंध नसतो तरी, १३.१११८(२), दीपा आणि प्रकाशा जैसा एकवंकैयेचा पाडु, ते एकमेकांत असतात या अर्थी, ६.३९५. दीपक—दीपणें

दीपकी । तेज जैसे ॥ १३.८८८(२); दीपकाचा अर्चा, दिव्याच्या ज्योतींत, प्रकाशांत, १३.१११८(१); दीपा सदसुख दीपकु ठेविलेयां १८.१५८१(२); संतकृपादीपकु १.७६. दीपन, भुकेची आग, ११.४२२, अग्निचें दीपन, पेटणें, १३.९२१, अन्न—, अन्नाचें पचन, १५.३७४. दीपिका—विपरीतज्ञानदीपिका, मिथ्या ज्ञानाचा प्रसार करणारी मशाल, मायेस उद्देशून, १५.८१.

दीप्ति-दीप्ती—तेज, क्रांति, प्रकाश, अग्नि. दीप्ति—२.७८, १८.४२२; आगिची दीप्ति ११.३५१, जठरिं—१५.३७५; रविदीप्ति १८.१४५३; दीप्ती—दीपाचेया दीप्ती १३.४३२; रत्नदीप्ती १८.१४६१.

दीर्घ—उंच, लांब, मोठें. ११.१३९. दीर्घु ना खुजटा ११.२७३; दीर्घें वक्रें वर्तुलें १३.१०५५.

दुआड-वाड-दोवाड—कठिण, दुस्तर, भयंकर. दुआड—काम्य कर्म दुआडें । १८.५९८. १२.१२६. दुवाड—किंवहुना हे दुवाड । मायानदी ॥ ७.७७. तरि चंदनाचें बुड । सर्पिं जैसे दुवाड । १८.७७५. १८.१८३, १८.१७५६. दुवाडें कर्म १८.६५; योगा ऐसें दुवाड १३.१६३; आचरतां जन्हीं दुवाड ३.२२०; दुवाडपण १.११७, —णां ६.३६०. दोवाड—हांगा मारुं दोवाड होय । १८.१७८. गाई दोवाड सिंग १८.१८५.

दुकल-काल—दुष्काल. दुकल—द्वैताचा दुकल पाहे । १३.१७०, द्वैताचा दुष्काल पाहतो, उजाडतो असाही अर्थ संभवतो, द्वैत नाहीसें होतें. द्वैतबुद्धिचा जेयां दुकल १५.२६२; दुकाल—कां भणगा दुकाल पाहला । ११.४२३.

दुःख—ऋष, पीडा, क्लेश, यातना. क्षणानि अयुक्तपण मनाचें । तें चि सर्वस्व दुःखाचें । एया कारणे इंद्रियांचें । दमन नीकें ॥ २.३४७. नातरि कर्तव्य जरि दुःखें । फलैल हान येसें देखे । तरि लावी त्यागमुखें । तिये चि दाही ॥ १८.५००. आशा जैसी दुःखातें । व्याली निद्रा दुरितें । १८.१३८१. १.२३४, २.१६३, २.२९४, २.३४०, ५.१२१(२), ५.१२७, ६.३६३, ९.४९७, १३.१३२, १३.६६०, १४.१५२, १४.१६२,

१७.१५०, १८.६५३, १८.७५०, १८.७७३, १८.९४३, १८.९५३८. दुःखाची अतूट वेळी १६.२११; दुःखें आक्रांत १५.३८०; दुःखाचें केंणें ९.४९२; दुःखाचां गुंडां १७.१०३, दुःखें जर्जर २.७६; दुःखाचा ठाऊ १८.५०१; दुःखाचें भांडवल ८.१३९; दुःखाचा वाटा १२.६९; दुःखें सीणतु ११.४०१; दुःखाचां सेलभागीं १५.३९५; त्रिभुवनिचीं दुःखें ३.११४, दारुणें—१६.४११; नरकिचें दुःख ९.३११, महा—७.१६६, मानसिचें—२.६५; विधाचीं दुःखें ९.१९९; साद्यंत चि दुःख ५.११९; दुःखकलोल ११.३१४, —कालेंदी ११.३४२, —योनी ५.१२२, —वार्त्ता १३.६८५—शोक, दुःख आणि शोक, ७.१०४, —सागर ११.४९७; क्षुधादुःख १६.४०७, वेह—२.३५०, ६.३६८, दैन्य—१३.४९१, भय—, भय आणि दुःख, ११.३१५, विषय—५.१२५, व्यामोह—२.११०, संवसार—९.४३६, संसार—२.३३८; दुःख...सुख १३.९७१; सुख व दुःख—एथ दुःख आणि काहीं । सुख ही दीप्ति । २.११३, हें सुख हें दुःख । १३.८६, तैसें सगलानासि मीं सुख । दुःख तें अज्ञानासि ॥ १५.३८८. सुख तैसें दुःख १४.३५१; सुख दुःख १२.१४९; सुखदुःख २.११६, २.११९, २.१२३, २.२५८, ५.५४, ६.६३, ९.३९९, १०.८२, १२.२०२, १३.१३३, १३.३४५, १३.६००, १३.९७०, १३.९७३, १४.३४७, १४.३४८, १८.२११, १८.३१५, १८.४६२; सुखदुःखाची उखीविखी १३.९९; सुखदुःखाचें खिचटें १४.२७१, —चा नागोवा १३.८५, —राजवंदा ८.१८२, —चां सागरीं ९.४०२; सुखदुःखाकारें १५.२६३; सुखदुःखभोग १४.३४; सुखदुःखादि भोग १४.३५; सुखदुःखाचें भोगणें १३.९७८; सुखदुःखरूपिं १५.२६५; शोकदुःखलहरीं ११.३४३; सकलदुःखधामे(में) १८.१२६४; सुखदुःखद्वेष १३.७४; सुखिं...दुःखिं २.२२६; दुःखित १६.१५४, १६.१६०; दुःखिया—दुःखियें, तेयां दुःखियां दुःख चि जिन्हार । ते विषयकर्मिचे दर्दूर । ५.१२१ (१), रानी

दुःखिया दुःखियें भेटलें । १०४३० (१, २);

दुःखी १४०३२९, १८०२०४; सुखी दुःखी १५४५८; दुःखें...सुखें १३०५८८.

दुखणें-दुखवणें—दुःख होणें, दुःख देणें. दुखणें—अन्नं दुखीं(खी), अन्नाला दोप देतो, अन्नमुळें कष्टी होतो, १८०१३५, ज्ञानदेवी 'अन्नं दूषी' १८०१३६. दुखवणें—तैसें न दुखवितें जें । जवळिलां सुख निफजे । ऐसें साधुत्व देखिजे । बोलणां जिये ॥ १७०२१६. १७०१०३.

दुखवलेनि अंतःकरणें १००३०४.

दुचित—दुर्लक्ष करणारा, खिल असलेला. श्रोता दुचिता तरि वितुले । मांडला रघु ॥ १०२८०. कुंडलिणी नावेक दुचिती ६०३३८.

दुज-दूज—दुसरें, निराळें, अन्यथा. दुज—मग आपण ना दुजें । असे नसे हें नेणजे । अनुभौ निष्ठुजें । बुडाला जेथ ॥ १५०५०१. ६०३०९, १८०५७. आपैसी दुजेन विण ६०८९; तुवां दुजें स्तवुं मांडिलें देखों, विनंतीच्या निमित्तानें तूं स्तुती करुन द्वैत केलें आहेस, १४०२५; दुजेया नामाचा आभासु ६०४०; दुजेयाची भाक १६०३९०; दुजें, दुजें असा पाठ घ्यावा, १७०३७३. दूज—जें येक चि दीसे दुसरें । तें दर्पणाचेनि आधारे । यन्त्रवि काइ वस्तुविचारें । दूजें आहे ॥ ४०४६. एकु तूवांचूनि काहें । विश्वि दूजेयाची भाष नाहें । ११०५०. नां यथार्थज्ञानें एक होणें । ना अन्यार्थत्वे दूजें वेणें । ऐसें देहिं निखळ जें नेणणें । तें तें चि रूप ॥ १५०४७१. आहो अर्जुनाचेनि मीसें । आपणें चि दूजें ऐसें । नटूनि आपणेयां दोसें । बोलिले जें देवो ॥ १८०१५९२. ४०११२, ४०१७३, १००२३, ११०५५८, १३०८२९, १४०१५०, १५०२९९, १५०३७९, १५०४०४, १५०५२३, १७०११ (२), १७०२४१, १७०२४४, १७०३८३, १८०३१९, १८०४४०, १८०४४६, १८०८३३, १८०८५७, १८०१०६८, १८०१०७२, १८०१३३७, १८०१४२६. दूजेया कर्माकारा १८०४०९, कर्त्ता जें दूजें कर्माचें कारण १८०३१९; दूजी गोठि १४०२५४; दूजेयाचिये गोठितें ८०१९०; दूजी जीवदशा १३०९२, —त्राये १७०२४१; दूजेयाचेनि नावें १७०११(१);

दूजां मूलिं १५०२१०; दूजेन विण ८०२४, १५०४०५, १६०२७४, १८०११३४; दूजी शृष्टी ४०८६, —सृष्टि १८०१७६५; मज अद्वैतासि दूजें १०१६४; दूजी आंगुली न पडे, मोजतांना एक बोट घातल्यावर दुसरें बोट घालतां येणार नाही, सर्व एकाच दर्जाचे आहेत हा उद्देश, १८०५६; दूजें आत्मा ऐसें मानुनु, जें कांहीं निराळें आहे त्यास आत्मा असें मानून, १६०७०; जें दूजें दूजेयातें ग्रासी, भेदभाव नाहीसें करतें, १८०५५३; दूजेया थाड मोडे १४०१४; एक होणें...दूजें वेणें १५०४७१; प्रणउ आदिवर्णु तत्कारु दूजा तीजा सत्कारु, उन्तत्सत् यास उद्देशून १७०३३९. दूजेपण—एथ मुख चि दीसे मुखें । या बोला काहिं न चुके । परि दूजेपण हें लटकें । आरिसा करी ॥ १८०१११६, १०१९४, ११०२४१, १३०१०१२, १५०३०६; दूजेपणें १८०१४०५, १८०१५५०, १८०१५७९. दूजा, दुसरा, १८०८५७.

दुण-दूण—दुप्पट, वाढ, अधिकपणा. दुण—सात्विकां दुणे । वरि हि लाभु ॥ १३०१२९. दुणे ही वरि ११०११४. दूण—वैराग्यासि दूण चडे । ६०१६४. दूणेनि थावें १६०३१; दूणे वरि १२०३८; दूणा थाडं ऊडी १२०१६०; दूण लागली आहे १६०२५३; दूण होए १८०१४१४; दूणें, दुप्पट, १५०१९८. दुणावटणें—दुणावटोनि उचलले । १०१६५, अधिक नेटानें. मिलणीसमें दुणावटती । २०१७६, आनंदु दुणावटे १८०६४१; दूणावटणें—रोसें प्रेम दूणावटे । १०१८. दुणावणें—आणिक महाबोधीं कोवलिक । दुणावली ॥ १०३४, तंव तंव आमचें दुणावे । प्रेम देखें ॥ १००५८. तवं तवं रोखु दुणावे । क्रोधु तो जाण ॥ १६०२४०, वारिषिया क्षोभे गगन । वसंतें दुणावे वन । १८०१११, ६०४८४, ११०४८१; अहंकारु दुणावे १६०३८९. दूणावणें—चाड दूणावे १८०७८; फलपाकिं दूणावलें १५०५५८.

दुभणें—दूध देणें, लाभ देणें, स्वर्णें. मन चि सारस्वतें दुभे । ६०४५२. १७०२४७. दुभिनणें—दूध देणें, पान्हा फूटणें. तैसें हें गीतेचें दुभतें । वत्स करुनि पार्थातें । दुभिनली पुरतें । श्रीकृष्ण

गाय ॥ १८-१६६७ (२). दुभतें—दूध देणारी गाय; दूध, दही, तूप, इ०. हां गा कामधेनूचें दुभतें । आणि दैवें जालें आपें । तर कामनेची कां तेथें । वाणि कीजे ॥ ३-२२. पाहे पां दुभतेयात्रिया आशा । जग चि धेनू करित आहे फांसा । ७-११७. परि वछाचेनि वोरसें । दुभतें होये घरा दोसें । १८-१४५७, वत्सावरच्या प्रेमांमुळें घरच्या माणसांना दहीदुधाचा लाभ होतो. दुभतेयाचेनि पवाडें ११-१०९; गीतेचें दुभतें १८-१६६७(१); दुभतें—दैव्याचें दुभतें ८-१३९; मनीं दुभतें धरुनि १७-२८४.

दुमुदुमणें—दणाणणें, घुमघुमणें. तेणें महाक्रोप-गजरे । दुमुदुमिति गिरिदरें । १-१३०. आकाश दुमुदुमूं लागे ६-२७९; महासुखें दुमदुमीत भरलें ९-१९९.

दुरावणें—दूर होणें, दूर करणें, न मिळणें. कर्म जेथ दुरावे । तेथ फलत्यागु संभवे । १२-१३८. आपण चि पासिं दावी । इष्टा मैत्रा दुरावी । १३-७९२. ६-४३४. नामरूपिं दुराविलें १८-५३९; निद्रा दुरावें(वे) १८-६३७.

दुरासा—वाईट इच्छा, अनावर इच्छा. देखें इंद्रियां कामु असे । तो लावी सुख दुरासे । ३-२०८. ४-९.

दुरिकें—दुरिकें हीं, हा पाठ दुरि केंहीं असा घ्यावा. दूरि पहा.

दुरित—पाप. निंदा दुरितें व्याली १८-१३८१. १८-१७७४.

दुरस्—शब्दास जोडून. कठिण, वाईट, अनिष्ट या अर्थी. हा उपसर्ग जोडून आलेल्या शब्दांचे निर्देश त्या त्या शब्दांपुढें केले आहेत. कांहीं शब्द येथें दिले आहेत. दुर—दुराग्रह, आग्रह पहा; दुराराध्य ११-९९; दुरासा, दुरित पहा. दुर्गती—संसारदुर्गती १८-१२६७; दुर्गंध-भि, गंध व गंधि पहा; दुर्जन, जन पहा; दुर्जय, जय(१) पहा; दुर्दिन, दिन पहा; दुर्धर, दुर्द्धर, धरणें पहा; दुर्नाम १७-३९३; दुर्बल, बल पहा; दुर्बुद्धि-द्धी, बुद्धि पहा; दुर्मेद, मेदणें पहा; दुर्भर-त्व, भरणें पहा; दुर्मति, मति पहा; दुर्मरण, मरणें पहा; दुर्मेलावा, मेलणें पहा. दुर्योग, योग पहा;

दुर्लभ, लाभणें पहा; दुर्वाक्यसेलीं, वाक्य पहा; दुर्वात, वात पहा; दुर्वाद, वाद पहा; दुष्कर १२-११३; दुष्कृत-ती ९-४१२, ९-४१६, १४-२४८; दु—दुःस्वप्न, स्वप्न पहा; दुःस्वभाव, स्वभाव पहा.

दुर्ग—आक्रमण्यास अवघड असें, किल्ला, सैन्य, व्यूह, शहर. नां तरि भयाचि दुर्गे पानासिलीं । ११-१९७. १-११६. दुर्गे वसविलीं, धोक्याचीं स्थानें, १३-५८२; गंधर्वदुर्गे कां न पाडावे, दगाच्या आकृतींत दिसणारे किल्ले कां बरें न जिंकावे १५-२१३; गिरिदुर्ग, पर्वतासारखे दिसणारे व्यूह, १-९४; जीवत्वदुर्गे अडिला, सत्त्वरजतमात्मक किल्ल्यांत अडकला, १७-२; देहदुर्गिचे डोंड ३-२३७; धैर्यदुर्गे पाडिलें, काबीज केलें, ३-२४८; तपोदुर्गाचां आडकडां ६-४७४; तपोदुर्गे बोळांडिति १३-१६४, योगदुर्गे आंगिवीति, योगाचे किल्ले जिंकतात, १२-५७.

दुन्हा—पलीकडे असणारा, पाठमोरा. वेदाज्ञेसि दुन्हा १३-६९५.

दुवाड—दुआड पहा.

दुवालि—त्रास, पीडा. १३-२६६.

दुष्ट-दृष्ट—वाईट, क्रूर. दुष्टें सावजें, हिंस पशु, १२-१४; दृष्टांतेयां, दृष्टां तेयां असा पाठ घ्यावा, त्या दुष्टांना, ११-४९९.

दुस-दूस—कापड. दुस—जे आकारजाताचें दुस । वे(व)डी केली ॥ १५-८२. दूस—उपरतविलें दूस । गीतेचें तें ॥ १८-८२. उपरत पहा.

दु-दूसरा-री-रें—(१) क्रमानें पहिल्या पुढचें, इतर, निराळें, आणि एक. दुसरा-री-रें—जें एक चि दीसे दुसरें । तें दर्पणाचेनि आधारें । ४-४६. ६-३८४, ११-६२, ११-६८०, १२-१९६, १३-९१०, १४-१५१, १८-१२९८, १८-१३२९. दुसरा वैरी १८-१०४६; दुसरी गोठी १४-१७७, —संपत्ति १६-२६४; आणिक दुसरा ३-१६१; जौहारवाहर दुसरी ११-६०; पहिला...दुसरा...तीजा...चौथा ७-१०६, —लें...रें...तिसरें चौथा ८-२२१. दूसरा-री-रें—आणि कर्तव्यते लागि । जेवा दूसरें नाहिं जणिं । ४-९३, ४-१७७, ६-२८०, ८-३४,

१३.९९१, १५.७६. दूसरी गोठि १० १०३;
एक चि करुनि दूसरें, आरसा दाखवितो तसैं,
१५.२४३; तो अगस्ति पां दूसरा १५.७०;
मज एकासि(सि) दूसरें, १५.३०३; अक्षर
जो दूसरा पुरुष, निराळा, १५.४६९. (२)
दुसरा—दूसरा—शेनसरी माळ, कंठा. दुसरा—
निलेयाचा दुसरा ९.१४७;—दूसरा १५.३८७.
दुहुणें—धार काढणें, दूध देणें. जें बांलुं चि गोये
दुहे। तें वेळ काडसी ॥ १८.८३. पदुरणीं दुहिले(लें)
१७.२४७.

दुहवेवारी—वाईट व्यवहाराची, वर्तनाची.
१८.६७८.

दूखणें—क्लेश होणें, त्रास होणें. काये पाये
दूखति ९.१११; जीवा माझि न दूखे
१३.६८०; पोटा न दूखे ८.१५०.

दूरि-रि-री—ठांब, फार अंतरावर, निराळा.
दूरि—मग जोडलासि तूं हातिचा। दूरि होसी ॥
१.२२८. ९.३१४, १७.३६. दूरि गेलें ११.३१३,
—जाये १३.४८६, —ठाकें १२.१३७, —ठेला
१२.१९१, १३.३३४, —ठेली ६.३१२,
—ठेलीं ९.१२२, —ठेले १२.१६८; धेनु दूरि
न वचावी १८.७७; दुरिकें पहा. दूरिं—
परमात्मा परीता। दूरिं नाही ॥ ६.८१, दूरिं...
पासीं १८.५१२; दूरी १६.४४७, १८.१६०४;
जवळें...दूरी १३.९१०; दुरौनि—दूरौनि, फार
अंतरावरून, दुरौनि ९.१७१; दूरौनि
१३.५३४, १४.३४०, १८.३१, १८.५९३.
दुरि १८.१२५७.

दूषण—व्यंग, उणा बोल. १३.३३५. रत्नासि
दूषण ठेविजे ११.६३२.

दढ—ठाम, निश्चित. जो आंतरीं दड्ड। परमात्मरूपीं
गूढ। ३.६८. ११.६०६. दढा बंधभावना
१८.३९०; दढें मानसें ९.५२१; अभ्यासीं दढ
६.३३०; माझां ठांड—९.४४०; दढ जाणति
९.१४४; आलस्याचें दार्व्य १४.१७८.

दृश्य—दिसणारें, इंद्रियांस दिसून येणारी वस्तु,
जग इ०. तैसा आत्मतत्त्वं वेढला होय। तो जेया
जेया दृश्यातें पाहे। तें दृश्य द्रष्टेनासि होत जाये।
तेयाचें चि रूप ॥ १८.४०७(१, २). आरिसेया
आदी जैसैं। देखतें चि मुख दीसे। तेया तें

देखणें तैसैं। मेलवी द्रष्टें ॥ १८.११५०, दृश्य
जाउनियां दृष्टें। द्रष्टेयासी चि जें भेटे। तें एकलेपण
न घटे। द्रष्टेपण हि ॥ १८.११५१ (१). आरशांत
तोंड पाहीपर्यंत, पाहणाराचें तोंड व आरशांत
दिसणारें चिचि हीं निरनिराळीं असतात असा
भास होतो; पण तीं एकच आहेत असें कळून
आल्यावर दृश्य नाहीसैं होतें, ऐक्याला बाध येत
नाहीं, पाहिलेलें व पाहणारा एकच आहेत
यालाही बाध येत नाही; ज्ञानदेवी—‘एकलेपणें
न घटे’ १८.११५६. तेवि दृश्या नाहिं दृष्टता।
मी जालेयां ॥ १८.११५६ (१). १५.५०८ (२),
१५.५११ (२), १८.११२२, १८.११४९,
१८.११५५ (१, २), १८.११८०, १८.१५५३.
दृश्याचा ठाऊ १८.९६७, —ची मांदी
१८.१०६४; त्रिधा दृश्य, जें काहीं दिसतें त्यांत
सत्त्वरजतमाचे तीन प्रकार असतात, १८.६९०;
दृश्येंसि दृष्टा आटला १८.४३८ (१); मज
द्रष्टेयातें दृश्य करुनि दावी १८.१११५ (२);
दृश्यजात, जात पहा; दृश्य जातीं १८.११७९;
दृश्यपथ—पंथ, पथ—पंथ पहा; दृश्यदृष्टस्थिति
१३.८६६ (१); दृश्यत्व १८.१११८; अदृश्य
—दृश्यादृश्यातीत १८.११५८; दृष्टादृश्य
१३.९३० (२). दृष्ट—दिसलेलें; उघड, स्पष्ट
दिसणारें. तन्हीं आत्मा दृष्ट नोहे। तंव कर्म करणें
कां ठाय। १८.९३१, जोंवर आत्मानुभव आला
नाहीं तोंवर कर्म करणें थांबतें काय १. ८.२६३
(१). दृष्ट जालें ११.२३७, ११.६१८;
आत्मसुख दृष्ट नाहीं २.२४४; गीतागमु दृष्ट
होण १८.३२; दृश्यदृष्टस्थिति १३.८६६ (२);
दृष्ट ना श्रुत ११.५७८; दृष्टादृश्य १३.९३०
(१); दृष्टें—१८.११५१ (२); दृष्टांतियां
११.४९९, दृष्ट पहा; दृष्टता १८.११५६ (२);
दृष्टत्व—दृष्टत्वेसि विरालें। दृश्य जेथ ॥ १५.५०८
(१), १८.१११९, १८.११५५ (३);
अदृष्ट, न दिसणारें, जन्मकर्म, नशीब,
परलोक, कां अदृष्ट जालेयां उदासु। पालटे
श्रीमंतांचा उल्हासु। १८.४९३, १५.२२,
१८.१२८८, १८.१२८९; अदृष्टाचे(चें) बैसणें
८.२६३ (२); दृष्टाअदृष्टाचा सखा १६.२२०;
दृष्टादृष्ट ११.६८७, —कामीं १४.२३२, —चिजयें

१८.१७७९, -स्पृहे १८.९५७; दृष्टादृष्टिचिचे
जोडी ९.५०३; दृष्टादृष्टाचेनि नावे १४.३६४;
दृष्टादृष्टी, इह व परलोक यांत, १७.४१९;
दृष्टा-दृष्टे—१५.५११ (१), १६.५०,
१८.४३८ (२), १८.१११५ (१), १८.११५०,
१८.११५१ (३); द्रष्टेनसि १८.४०७ (३);
द्रष्टेयातें १८.११७९; सर्वद्रष्टा १८.१०७;
द्रष्टेपण १८.११५१ (४). दृष्टि पहा.

दृष्टि-घी—नजर, डोळे, पाहण्याचें सामर्थ्य, विशिष्ट
हेतूनें पाहणें, मत. दृष्टि—दृष्टिचें तेज अंशे ।
२.५६, डोळे. परि दृष्टि जैसी लोचनी । अधिक
नोहे ॥ १८.११४, नजर, पाहण्याचें सामर्थ्य.
कृमिचेया पीलिया । दृष्टि पान्हा ये धनंजया ।
१८.१३३४. १६.११२, १८.१५८६. दृष्टि
उघडे १३.१०८२, -उलहासे १४.३८४, -देअं
११.१६२, ११.१७६, -नाशे १०.२९१,
-पडो १८.१३४७; दृष्टीसि पाटा फुटे १.२३;
दृष्टि रिगे १३.१०८१, -सूनि २.१७१; दृष्टिवंध
१४.५; अज्ञानदृष्टिकल्पितें १५.३५७; आत्म-
दृष्टि १५.२६८; देहात्मदृष्टिमूलें १८.३८८;
सोहंदृष्टि १४.३८९; अदृष्टि—अदृष्टिचेनि
उपद्रवें १३.२२१; दृष्टादृष्टिचिचे जोडी, इह
व पर लोकांतील लामासाठीं, ९.५०३. दृष्टी
१४.३८५, १८.११५८; तेया दृष्टी ११.१६३,
तेयाचिया—१८.२११(१), तेयाचिचे—६.९६,
७.१२८; अन्यथादृष्टी १८.१२९१; कृपादृष्टी
१५.४२०; ज्ञानदृष्टी ११.१७८, ११.१९९,
१८.१५६४; विदेहदृष्टी १८.४३२; चिरक्ति-
चिया दृष्टी ५.११८; सर्वदृष्टी १८.१४०८;
एकाच अर्थाच्या कांहीं शब्दांशीं संबंध
असतांना, किंवा एकाच शब्दास जोडून,
किंवा विभक्तिप्रत्यय लागूनही दृष्टि व दृष्टी असे
ऋत्त्व व दीर्घ प्रयोग आलेले आहेत—तर्काचि
दृष्टि ४.१६०, तर्काचिये दृष्टी २.१४७;
मिथ्यादृष्टिचां घरीं १४.११२, मिथ्या दृष्टी
१३.९०५; लोक दृष्टिसि १८.१२७७;
समदृष्टी, समानतेची दृष्टि ५.१०१, समानतेची
दृष्टि असणारा ५.१०३; समतादृष्टि ५.८७;
स्थूल दृष्टिची जवनीक ११.१२१, स्थूलदृष्टी
९.१४२, ९.१४३, ९.१४४; समदृष्ट्यांचें

वर्म ५.९५. दृष्टा १८.११८१; द्रष्टेनसि
१८.४०७ (३); द्रिष्टि ६.१०६, १८.२६६;
द्रिष्टी १८.२११ (२), १८.२७१. गुरुद्रिष्टी
१२.२, १२.१८; सर्वद्रिष्टी १८.१३१६; द्रिष्टु
होये (यें), मी तसा विश्वरूप दिसेन, ११.६८१.
देउल—देऊळ, मंदिर. नाना देउलें मोडूनि कीजे ।
पौलि देवा ॥ १३.२१९. १३.६५७. देउला-चेया
कामां १८.४८९; देउलिचिया कामा १८.९७५;
गाविंचे देउलेश्वर, गांवदेव फलदायक होत
नाहींत या अर्थी, १८.५६७; देवलविसें,
मंत्रतंत्र, देवसंचार इ., देवलविसेंया कडां
१८.४४२; देवलविसें फुंजे, देवसंचार होतो
म्हणून फुगून जातो, १३.७१४.

देअं-ओ-चो—दिवस, देव, दैव. देअं—(१)
दिवस. राति देअं न घटे । नयुं जैसा ॥ १२.१९४.
देअं...रात्री १३.६५३. (२) देव, गुन,
श्रीकृष्ण. वापु उदार देअं अपरिमितु । ११.११७.
तैसा आनु देअं मांडी । १३.८१०. ५.१६२,
६.३२९, ६.३३५, ११.९०, ११.११०,
११.२१०, ११.५०७ (१,२,३), १३.८५६,
१३.९५०, १६.१४७, १७.३७३, १८.२९,
१८.५६८, १८.१५६०, १८.१५७६.
देवदेअं ३.२६८. (३) दैव. निदैअं, तुदैवी,
९.३०८, ज्ञानदैवी—'निदैव' ९.३११. (४)
विशेषनाम. ज्ञानदेअं, श्रीमहादेअं, परिशिष्ट
(६) पहा. देओ—देव. ६.४२६, ९.२३३;
देवांचा देओ ६.४८०. देवो—देव, दैव पहा.

देखणें—पाहणें, मानणें, लेखणें, पठणें, अनुभवास
येणें. या क्रियापदाचे अनेक उपयोग केलेले
आहेत, त्यापैकी कांहीं येथें दिले आहेत.
देख—हें प्रत्यक्ष चि देख । प्रमाण तूं ॥ २.१०८.
तैसा हा संघासु देख । पातला असे ॥ २.१९५.
१.९९, १.१५१, २.११६, २.२५५,
११.११५, ११.१३६, ११.१३८, ११.१५०
(१), १३.४९८, १४.२२४, १७.२१५,
१७.३४७, १८.२८८, १८.१०५२; देख देख
१.१७७; देख पां ३.१५१; एथ आहीं तुहीं
देख २.१०३; देखत असे ८.८६, १०.१३८,
११.२५८ (१), -असें ११.२५९; देखतसे
१०.३०२, ११.२१०, ११.२५५, ११.३०७,

११.५०५, —सैं ११.२५६, ११.२६१,
 ११.२६३, ११.२६४, ११.२६६, ११.२६७,
 ११.२८१, —सों १७.२६६; देखत खेउ
 ६.१७०, १७.२०३, देखतखेओ ६.३६६;
 देखता जाला ११.२४०, —जालां(ला),
 पाहतां आला, ११.२८७; देखतां
 ३.२१५, ८.२३८, ११.१०१, १६.५०
 (१), १७.३७९; देखति—तैसा आत्मा देखति
 देहें। गंवसिला हि ॥ १५.३५३, ४.६८, ९.१४०,
 १३.११३४, १४.१३०, १५.३५१, १५.३५५,
 १८.४३४; अछेचीं रूपें देखति १७.७५;
 हिताहित — १३.१०३७; देखतु—तैसा देवेंसि
 पांडुसुतु। आपणें देखि देखतु ॥ १८.१५७५ (१),
 ११.२०७; देखतु असैं ११.२७६, —आहासि
 १८.१५३३, —आहें ११.१५२; देखतें—जें
 सर्वहि जगा परौतें। जें एक सर्व ही देखतें।
 १७.३६६, १८.११४९ (३), १८.११५० (१),
 १८.११५५; देखवे, पाहावे, १४.२८८;
 देखसी—पेसा चिन्हि चिन्हतु। देखसी तो चि
 मुगतु ॥ ३.७४. ४.१६८, ११.१७६,
 १३.२६०, १३.२७७, १३.३८३, १३.४८२,
 १३.७२३, १३.७८०, १७.१०८,
 १८.१२५७; देखसील ११.१५१, १३.३१०;
 देखा-खां १.१९०, १.२०२, २.७५, २.८०,
 ३.९४, ३.१०१, ३.१०८, ८.२४३,
 १०.९७ (१, २), ११.३५३, ११.४२०,
 १३.२१८, १३.१०१५, १५.१३०,
 १५.१६३, १५.१७८, १५.१९९,
 १५.५५४, १७.१६१, १८.३१६, १८.४४१;
 नवलाओ देखां ११.६३०; देखावा-वी-वें—
 पाहावा-दाखवावा-शोधावा-गणावा-वी-वें, हा
 चि येकु रक्षावा। मी तैसा देखावा। १.१२४, देखावें
 तें देखिजे। शाखदीदी ॥ ६.४४३ (१), परतत्वाचां
 गाविं। संकल्पाची सेज देखावी। १३.५३, तो
 अहोरात्राचा पैलकडु। कोणें देखावा ज्ञानमार्तडु।
 १६.१६, ५.६, ५.९४, १५.३४४, १५.४२२,
 १६.३३२, १८.५७८; देखावें कुंठे ११.२३०,
 —पडतसे ११.२३१; मानसिं देखावें वत्तें
 ११.१५० (२); हा सकलात्मकु देखावा
 २.१५१; देखावासि १.२२९; देखावेया

११.११०, ११.२०३, ११.५८८, ११.५९५,
 १३.८४२, १८.१०३८; देखिलें देखावेया
 १६.१००; मज देखावेयाची... गोठी ११.५७४;
 देखि, पाहणें, दाखला, देखि लागील ३.१५३;
 डोलेयां देखि होआवी ११.५७८; देखौनि
 देखिं १५.३९२(२); देखी—जिया देखी
 २.२१३; देखिजति १८.६३९; देखिजे—जैसैं
 स्वप्नामासि देखिजे। तें स्वप्नी चि साच आपजे।
 २.१३९. देखिजे देहाचा धर्म देहिं। १५.३४९ (१),
 देखिजे करुनि सम। ऐक्यबोधें ॥ १७.३८०,
 ५.१७, ६.४४३(२), ११.७४, ११.१६२(जे),
 ११.५७६, १३.१७६, १३.८६५, १३.११३२,
 १५.२७५, १५.३४५, १५.३५४,
 १५.४५७, १८.६८५, १८.८०५,
 १८.११५७ (१); देखिजेल १३.४०८,
 १८.१२५६; देखिला-लीलें—परि फलपाकिं
 दूणावलें। देखिलें जेवि ॥ १५.५५८, तें गंगा काह
 देखिलें। आनी दीठी ॥ १६.२५, १.१६८,
 १.१८१, २.१३२, ३.२५७, ८.१४८,
 ११.१९५, ११.२००, ११.२११, ११.२३२,
 ११.२५७, ११.४७१, ११.४९५,
 ११.६०८, ११.६११, ११.६२८,
 ११.६७१(२), ११.६९२, १३.२२५,
 १५.११५, १५.१३९, १५.३९७, १६.१४४,
 १८.३८३; देखिलां...आइकिलां...भाविलां
 वानिलां ९.३५५; खाणि देखिली ११.५३३;
 नवल देखिलें २.९१; नवलाओ देखिला
 ११.४२३, मंत्र—१७.३२९; स्वर्ग देखिलें
 ११.६१०; देखिलासि—जन्मा नवल
 मियां देखिलासि। ११.३०१, देखे—
 अथवा आपणपेया सारिखें। चराचर जो देखे।
 अखंडित ॥ ६.४०३, येर ही तिष्ट चि भागी।
 दोन्ही देखे ॥ १८.१५७६ (२), ६.२६९,
 ८.१८८ (१), ८.२३९, १०.७३, १५.१३८,
 १८.१५७४, १८.१५७५ (२), कें देखे
 १८.७११; देखे ना जो १३.७७७; न देखे
 ५.८९, १०.६४; हाणि लाभु नदेखे १३.७९०;
 देखें—तुच(ज) माजि देखें ११.२५८ (२),
 ११.३७०, १४.१३३; देखें—देखें आत्मतुष्टी
 तैसी। कर्म नाही ॥ ३.१४७, १.१०१, १.१४६,

२.१०२, २.११४, २.११९, २.२२२, २.२४८, २.२५२, २.२५३, २.३२८, २.३३८, २.३४४, ३.४१, ३.५४, ३.६०, ३.११९, ४.१४३, १०.५८, ११.२६९, ११.४८९, ११.६१२; देखील ११.१२२, १२.१०६, १३.७९७; देखों—पाहतां, पाहावें, जें विश्वरूप आह्मीं । प्राकृते देखों ॥ ११.२५१, ८.१८८(२), ११.२८६, ११.६५०, १२.२३७, १३.११५५ (खों); देखों जाये १८.११४९ (१) - ठेला १८.६१, -नेदी १८.१०२४, -पाविजे १५.४०४, -पाहिजे ३.५२, -होये ९.१२; कैसेनि देखों ११.१५९; देखौनि—तेथ कृष्णु विस्मो पातला । देखौनि तेयातें ॥ २.८३, नातरि असाध्य देखौनि व्याधि । २.८६, कां आत्मा देखौनि उगा । वेदु ठेला ॥ १७.१७१, १.१३७, १.२३०, १.२४०, २.५, ६.३८३, १०.५२, ११.११४, ११.६६८, १३.२० (देखोनि), १३.२३, १३.८६८, १४.११६, १५.३५०, १५.३९२(१), १६.२२६, १७.२४९, १७.३००, १८.४४४, १८.४७७ (१, २), १८.४८०, १८.४८१, १८.४८६, १८.५९८, १८.७०९, १८.७१०, १८.१५६१, १८.१५६२, १८.१५६९, १८.१७३६; कुल देखौनि २.२, २.६४; देखौनिया(यां) ११.३१४, -यां ११.१६३, १५.२९७, वेदुनिर्द्धारें देखौनियां १७.१७७; देखणा, पाहणारा, डोळस, मार्गि अंधासरिसा । पुढां देखणा हीं चाले जैसा । ३.१५५, जो ज्ञानियांचा बापु । देखणेयांचिये दीठी दीपु । ६.१०८, ३.२२९, ११.१५५ (१) (या), १२.१७९, १३.४९८, १५.३४९ (२), १६.२३५, १८.११४९(२); देखणा ज्ञानी होसि १३.६४४, -नाहिं संघी, संधि साधण्याची दृष्टि नाही, १३.३६४, ज्ञानदेवी - 'बोलणें नाही संदिग्धी' १३.३६५; देखणां अतिसो १८.११३३; देखणी दीठि १८.१७१२, -प्रज्ञा १३.११२३; देखणेपण—डोल्यांचें देखणेपण ७.६१; देखणेपणें पवित्र १३.६९; देखणें, पाहणें, दर्शन, तेवि लचकलिया

दीठी । देखणें जें जें उठी । तेयां नांव श्रुती । मी विणें गा ॥ १४.८४, १४.१८०, १४.२४८, १८.११४९(२) १८.११५० (२); महात्मेयां(या)चें देखणें ११.३१५; न देखणें—हारतलें न देखिजे, हरविलेली वस्तु जोंपयत सांपडत नाही, १८.१४९; न देखे १७.३५, १८.४३०, १८.४३३; ना लोकु देखे १८.४३७(२); नकारात्रोवर आलेल्या देखणें या क्रियापदाचीं मात्रेचा बदल होऊन ने देखणें किंवा नेदखणें अशीं रूपे कांहीं ठिकाणीं आलेलीं आहेत—नेदखणीं १५.३८१; नेदखणेन जें दीसे १८.१५९८; नेदखणें ९.१४३, १५.२७७; नेदखतां ८.२१६, ११.५५, ११.५९७, १७.१९३; नेदखति—आणि शीच तें स्वप्नी । नेदखति ते ॥ १६.२८२, वैराग्याची सीव नेदखति ४.२४; नेदखसि ११.१५५(२); नेदखिजे—मग देखिजे कां नेदखिजे १८.११५७ (२); ने देखे १२.१८२; नेदखे—पैं जीविताने नि गुहें । जैसा कां मृत्युतें नेदखे । १३.७५२, ६.२८२, ११.६७१(१), १३.७५०, १३.७५३, १३.७५८, १८.१३, १८.६२, १८.२०९, १८.१५७६(१); नेदखें १८.२४, १८.१५०६; देट—देट—देठ—फळाफुलाच्या आधाराची दांडी. देट—पैं परिपाकाचिये वेले । फल देंटें ना देड फलें । तैसें स्नेह खुलें । सर्वत्र होय ॥ १८.९५२ (२). देंट—१८.९५२ (१); देंटु न संडितां, देंटासकट, ९.३७९. देंठ—परिमलु निगालेयां पवनापाठी । मार्गां अस् फूल देंठी । ९.४०९.

देणें—अर्पण करणें, स्वाधीन करणें. संदर्भानुरूप या क्रियापदाचे अनेक अर्थ निघतात, त्यांपैकीं कांहीं येथें दिले आहेत. दे—अवधान दे १६.१३५, अवधानाची दीठी—१६.२७३, आज्ञा—१२.१०, चित्त—, देणें सहित आलेल्या संदर्भासाठीं चित्त पहा, जावों—१२.१२९, पाप—१७.१९६, पाणी—, त्याग कर, १८.१९९, प्रेम असों—११.६२८, बुद्धावणी मांडूनि—१३.१६८, मीठी—११.४०६, १८.९९८, योग्यता—, मिळवून दाखव, ६.१०४, राणिव—१५.१२, लाखौली भरीनि—१३.३८७, वो—१७.३२८,

शून्यामाजि जिरों—१२.१३२, सुगम करुनि—
१८.६९८, स्तन्य—८.१२, हों—१२.१२;
दे दान ११.१०६; दें, देतां, जिह्वाला दें
१५.३७३, मीं वृत्ति—१६.४०५; देआं, द्या,
६.१३६; देई, तूं दे, अनुज्ञा देई १८.१५५९,
आलिंगन—३.१८६, हों—१२.१६(२), घेई—
१३.१०८६; देयीं ९.९६; देइजतसे ७.४१;
देइजे १७.२६५, अवधान—१८.१, ९.१, खेंव
—६.११७, ११.५८१, जरि—, जर दिलें तर,
२.१८४; देइजैल १७.३४२; देइजो ६.३३६;
देई ५.७०; देईन—झाडा देईन १३.११५८;
देइल, अभिशाप देइल २.१९८; देईल—
कोणासि जैत देईल, कोणाला जय मिलेल,
१८.१६०८; ज्ञान मोक्ष देईल १५.३५;
देउनि—इंद्रियां लला देउनि ३.१९१, कवाड—,
बंद करुन, ९.१३४, जियें—११.१६८, जेयाचें
ठेविलें तेया—१७.२७५, झाडा—, झाडणें पहा,
डांक—८.४२, ढाल—१८.७७२, तिलांजुली—
८.१२२, पाठि—१८.१३८५, पुठ—१३.१०३१,
प्रायश्चित्त—८.१०२, बंध—१८.१०३१,
बुडी—६.४२१, मीठी—६.२२९, वलग्न—
६.२२२, हित—१६.४५९; देउनियां १८.४,
१६.१४५, आहुती—८.४७, देअं, देण्याकरतां,
देऊं, खेअं(अ) देअं जाइजे, ११.२८५;
मीठी देअं घेईल ११.३१७; वाचेसि
प्रायश्चित्त देअं १३.६७३; देवों—गाव्हणें
देवों एति १७.३२८; देवों न शकसि
१२.१०४; देंत—नवसिये देंत उंडी । बालकांची ॥
१७.९६, आपणपें मज देंत, आत्मभाव मला
अर्पण करतात, १२.३९, मीठी—१८.७७९,
पाये—, वर पाय दिला तर, १६.२५, पाऊल
टाकीत, ६.३०३; देंतसें—अहेतेचें दान
देतसें १८.१६००; देंतु १२.१०५, दीठि—
१६.४५४, सहस्र वरि—११.११७; देता—
कोणा देता कोणु १३.११४०; देता, देणारा,
विषादु तोषु देता २.११७, हातुदेता
१३.४१७; देतासि—मिठि देतासि ११.३८९,
सुख—१५.४१७; देतां ११.१०४, १६.१५१,
लोका मन—, अंतःकरण उघडें करुन
दाखवितां, १३.३६०; देतां—तूझें औदार्य

जाणों स्वतंत्र । देतां न ह्वाणसि पात्रापात्र ।
११.९८, १८.२४१; मोल देतां १८.५९६;
देति—मग ते तुझां इछितां । अर्थातें देति ॥ ३.९५,
देति १२.१३७, १५.१८८, १८.१३६,
सीणु हरिति सुख—१३.१०३७, हाका—
१.१३४; देंतिये—डोला देंतिये क्षणीं, नजर
टाकतांच, १८.१२०१; देंती—भरूं भरूं देंती
१७.९५, मीठी—१८.७३२; देंतें घेतें ४.७२;
देंदी—साडु घातल्यां आकाशा । देंदी प्रतिशब्दु
जैसा । १७.२७८, देया, जर द्याल तर, लोभें
देया जरि लालसा । १८.२९०, देयावा-वी-वें,
केलां कर्मिं जें देयावें । तें झणें मज होभावें ।
१८.१८९, जें जें काहीं कर्म करावें त्याचें फळ
पुढें कदाचित मला मिलेल, ९.३९७, १०.११४,
१६.३८३, १८.२८१; अंतःकरण देयावें ना
३.२०४; अवधान देयावें १.६२; अवसर
देयावा १३.४५८, १३.११६४; तिलोदक
देयावें ११.१०, दान जेया—१७.२७७, पसाय-
दान—१८.१७७२, सामर्थ्य—११.१६१;
देआवें १०.११६(२); देयावेया—तोंड देया-
वेया १३.२०; देयावेयाचेनि मीसें ११.१८२;
देआल—चित्त देआल ६.१४१; देयाल...
नेयाल १३.३३०; द्यावी—बुडकली द्यावी किं
ना १८.७०१; देंसि—अंतःकरण रिगों देंसि
२.२५८, धारा—८.१२१; देसी—चित्ता रिगों
देसी ३.१८४; देंसी १८.१४८४, भाप हीं
देसी १८.१३६६; देणें—देण्याची क्रिया, दान,
परि बापुडा येसा नेणे । जें वेश्येसि सर्वस्व देणें । तें
चि नांगवणें । रूप पथ ॥ १३.७४३, १०.११६(१),
आंग देणें ११.६०१; ऐसेन जें जें देणें, तामस
दान, १७.२९८; खेंव देणें, खेअं पहा, त्रिविध—
१७.१२२, दान—१७.२८७ (१), पुढें—
१८.१५६, मोतियां भिंग—१०.१४, विस्म-
यो—१८.८५६, वेझ—१८.८६०, हरिचें—
१४.३४७; घेणें देणें ८.१८४, १२.१६
(१), १८.३३२; दायक—संसारभयदायकें
१८.७०६; दीजे—पूजा घेजनि रसु दीजे ।
पीडितासि ॥ १७.२८६, १७.२९२; अर्घ्यु न दीजे,
देऊं नये काय?, ९.१३, अवधान—११.१५,
जें येणें भावें—१७.२८७ (२), मानु—६.३५०,

घेपे—, घेपणें पहा; दीधला-लीलें, वृषमु घेउन
दीधलें । कामधेनूतें ॥ ११.५३१, ३.२३९,
११.१०२, ११.२३०, ११.५६७,
१३.११३८, १६.८२, १६.१५६, १६.४१९,
१७.२७५, १७.३३६, १८.१६०,
१८.१२८२; कां दीधलें माघौतें येइल
१६.२८१; खंव दीधलें १७.४१४; तैसैं(सैं)
दीधलें दान १७.२८१; लेवे दीधले, लेप
दिले, १६.३८८; वेहारु दीधला १३.७२७;
स्तन्य दीधलें ११.६५८; दि-दीधलेया-यां
९.३३८, १२.२, १२.९५, १८.७९९;
दीन्हला-लीलें, दीन्हला २.३७, उगाणा—
११.७१, जांघा फाड्नि—१०.२३६, घर—(लें)
१२.१५०, फूल—१०.१४८; देववणें—देव-
विलिया १३.२२८; न सहित आलेलीं देणें चीं
रूपें व त्यांत झालेलीं रूपांतरें खाली दिलेल्या
काहीं संदर्भावरून दिसून येतील—नंदणें
१८.६३४; नंदवे १२.१२५, नंदावी ३.१७०,
—वीं, इद्रिये बरलें नंदावी । ३.११६, नंदावें—
किंबहुना हावे । नंदावें उठूं ॥ १७.२७६, ११.६२७;
नंंदी—उभें ठाकों नंंदि १३.५०२; नंंदिजे
१४.२८९, १६.९७, १८.८३२; नंंदितां
१८.११६; नंंदिति २.२१८; नंंदितु १६.२८०;
नेदी १८.१३६०, देखों—१८.१०२४; नेदी
१३.१७१, १३.११३५, १६.३४९,
१७.३८, १७.९२, १७.१७०, १८.१०४५,
१८.१६७३; हों नेदी ५.५४; तें नेदी चि हों
९.५२५; नंंदिसि ३.५; नंंदिसी १८.१५४९;
नंंदीसि १८.१२६८; नंंदीं—उरों नंंदीं
१२.११९, नाशों—३.२१३, चारा बाजों—
१६.८९; नंंदिजे १४.४९; नंंदील ३.१०६;
नंंदूनि—अहंकारा उठूं नंंदूनि १६.६९.

देव—परमेश्वर, स्वर्गातील देव, मंदिरांतील मूर्ति;
गुरु, श्रीकृष्ण, विश्वरूप यांस उद्देशून.
देवा तूं चि गणेशु । १.२. तुझीं देवां जेया(यां)
भजाल । ते देव तुम्हां तुष्टतील । ३.९७. तैसां
देवेंसि पांडुरसुत । आपणपें देवि देखतु ।
१८.१५७५. १.१६९, २.३०, ५.१६६,
६.१४७, ६.४३७, ९.२३५, ९.२३६,
९.४४६, १०.१५९, १०.२९६, १०.३०२,

११.१३, ११.७०, ११.२५०, ११.२७४,
११.२८०, ११.३०२, ११.५२९, ११.५५५,
१३.२१९, १५.३६, १६.१०४, १६.३०४,
१७.३३ (वा), १७.३७४. देवाचा अतिसो
१३.६३२; देवाचेनि क्षमत्वं, देवाच्या
सामर्थ्यानें, ११.५५२; देवांचा देवो ६.४८०;
देवांचिया देवा ११.५८९; देवांचिये देवते
११.३७९, देवांचीं देहें १८.२४२, — निडलें
९.४८०; देवाचें बोलणें १७.३८३; देवाच्या
बोला १४.३१७; देव देवा भक्ता लागि,
ज्या स्वरूपांत देव (श्रीकृष्ण) व आपला
भक्त (अर्जुन) या दोघांसाठीं, १८.१५७६;
देवाच्या मनोगता ११.४०४; देवांचा
मेला १८.३४७, — राव ११.१७६;
देवांचिया वाहाणी ९.३५१; अश्विनौ देवां
११.१४४; जय जय देव १८.१ ते
१८.७, १८.९ व १८.१०; जगाचेनि देवें
१८.७५९; पृथ्वीतलिचे देव ९.४७२; रिखीं
अथवा देवां १०.७०; विश्वात्मकें देवें,
विश्वव्यापी देवानें, १८.१७७२; देवो गेला,
देवाची मूर्ति गेली, १३.७६३, कुंटे, ज्ञानदेवी—
'ठेवा आणिला' १३.७६५; देवो बोलिले
१८.१५९२; देवांचा मानु साधिला १०.२३४;
देव हणति, स्वर्गातील देवांस उद्देशून,
१.१३६; अवाच्यातें देवो देवी हणति
४.६८(१); देव चि विकूनियां खाए १८.५६६;
देवेंसि एक होंति १५.२९०(१); देवेंसि भिन्न
वा अभिन्न आथि १५.२९०(२); देवेंसि
विरुद्धें बोलिला ११.५५१; देवांगण, निश्चय
(राजवाडे), १८.१२७६, ज्ञानदेवी—'दिवांगण'
गंधर्वनगर, १८.१२८३; दे-दैवांगला—दैव
पहा, देवैकरूप, देव हेंच ज्याचें एक अविकृत
रूप आहे असा, १८.८; देवक्रषीं आंतु
१०.२१६; देवरिषि १०.१४१, —गण ३.९६,
—चक्रवर्ति ११.२४०, —त्रयी, सं. वा. श. पहा,
—देवोत्तम ३.२८, —देव ३.२६८(२), —दत्त,
अर्जुनाचा शंख, १.१४६; देवांदानवांचिया
१०.१५८; देवपितरोद्देशें ९.३४९, —पिंसे
१६.२९६; देवपणाचिं विरदें १८.१३६३;
देवपौकें पडति १७.७७, पौकें संदर्भांत बसत

नाहीं, कुंटे ज्ञानदेवी—‘देवलोकिं’ १७.७७; देवाब्राह्मणाचेनि नावें १६.३८३; देवराय ११.६४, —वृंद १८.३४९; विशेषनामास जोडून—अर्जुनदेव १४.१३५, कृष्ण—१०.२९४, ११.६९०, निवृत्ति—११.९, भीष्म—१.१२७, व्यास—१०.१४३; सकल-देवदेवतार्चन १०.१६५; सकलदेवराज १८.१५५९; ध्रुवो देवो १३.६२०, परत्र ना—१६.३०५; देव मनुष्य स्थावर १८.२३७; देवत्व ७.१४५. देवी १.७१, ४.६८(२), देवी लक्ष्मीयेचा नाहो ३.२६८(१), देवादेवीं, देवांच्या व देवींच्या पूजनासाठीं, १३.८१३. देवहार, देवघर, देऊळ, १३.२३०; देव्हाराचि उपकरणें १३.४०६. देव, देवता, दैव, पहा. देवड-द-व्हड—दीडपट, आडवें, वांकडें. देवडें—आणि पराचिनि पाडें। दल ही तें देवडें। १८.१६१०. देवड—जेथ देवडे भंवत वलसे। अज्ञानाचे ७.७५. देव्हड—देशें देव्हडा वाहे, आडवा येतो काय? १५.२१२, ज्ञानदेवी—‘देशें दवडावा आहे’ १५.२१४; देव्हडि वाढि, दीडपट वाढ, १५.९९; देव्हडी वाढिया लाहिजे १८.५९६; कृतयुगाची पेली देव्हडी पडे, पुनः कृतयुगाची पहिली साल उत्पन्न होते, १५.१२८.

देवता—आराधण्यास, पुजण्यास योग्य देव, प्रतिमा, गुरु. परि यजी जो देवतातें। तो देव-त्वासि ये ७.१४५. बापु ग्रंथु गीता। जो वेदीं प्रतिपाद्य देवता। ११.२६. ३.९५, ११.३७९, १८.३१. देवतांतरा अनुसरले ७.१३७, —रें उपासिति ४.७०, देवतांतरा भजावें ३.९१, —रीं भजावेया ७.१४०; देवतार्चन १२.२३५, सकलदेव—१०.१६५; देवतालय १७.२०१, —कांड १८.१४३५, —धाम १६.९४, —पूजन ३.१०५; इष्टदेवता २.५९; कुलदेवतिं भजे १३.८१४, हा शब्द देवत असा घ्यावा; कुलदेवतेतें भजिजे १३.७९६, क्षुद्र देवतादि भूतें ९.३५३ (१), क्षुद्रदेवता १७.९७, गुरु—१३.४४४, गृह—६.४४५, पर—११.५५५, १२.२३७; परमदेवत ९.३५३(२), —दैवत १०.१३४; पितृदेवता १०.२२४; वाग्देवता १८.३६२.

देश—प्रांत, प्रांतविभाग, विशिष्ट स्थान. ११.६३६, १५.४९०, १७.१३, १७.३६. कोणहें देशिं, कोठेंही, १५.२९५; देशिचां झाडिं १८.१६२१; देशिचे डांगर १८.५६७; देशिचा व्यापार ८.१८३; देशत्याग २.४७, —घडी ११.३६५, १४.२४५, —शुद्धि १८.६३३; अज्ञानदेशिचा राज १३.७५१; अयोदेश, कमरेखालचा भाग, १४.१०४; इंद्रियदेशिचा अध्यक्ष ८.३३; एकदेशी पहा; कैवल्यदेशिचे राय १८.१०६१, देशोदेशिचे राये ११.३८८; निर्देशदेशरहित १२.३२; पुण्यदेशीं १७.२९९; विचाराचां देशीं १८.३२३; विषयदेशिचिये १८.४६१; सर्वदेशा, सर्व ठिकाणीं असणाऱ्या तुला, ११.५२६, सर्वदेशीं, सर्व ठिकाणीं, १८.१५५३; हृदयदेशि १५.३८९. काल(१) पहा. देशकाल, योग्य स्थळ व वेळ, ९.२०८, १३.८७०(२); देशि कालि १३.८७०(१); देशकालशुद्धपात्रिं, योग्य स्थळीं, काळीं व माणसास, १७.३६०; देशे काले पदार्थ १८.१२१८; देशें दिसें, देशोधडीस, १६.७०; देशें दवडूनि १८.१८; देशें देव्हडा वाहे, देव्हडा पहा; देस, देश, मरुत देशीं, निर्जल प्रांतांत, १८.१५९; देसें दवडूनि १३.१०३६. हे(दे)शकु ११.२३५, हा अपपाठ दशकु ऐवजीं आला असावा, ज्ञानदेवी—‘दशकही’ ११.२३९. देशीक—मन देशीक जालें, मन देशोधडीस लागलें, ११.६५४, ज्ञानदेवी—‘मन देशधडी जालें’ ११.६६४.

देशी—मराठी भाषा. हां हो नवल नोहे देशी। मन्हाटी बोलिजे तरि पेसी। ६.१३३. पेसी देशी आणि संस्कृत वाणी। एकां भावाचां सुखासनीं। १०.४४. दाउं वेव्हाल देशी नवी। १३.११५१. देशीचिया अक्षोणी १२.१२; देशियेचेनि नागरपणें १०.४१; देशियेचें लावण्य १०.४६; देशिचिये सुखासनीं ११.३; देशिचिया हवावा ७.२०४; देशिकारें १८.१६९९; देशीकार लेणें १८.१७८४; देशीक, देश पहा.

देह—शरीर. देहीं देहभाव जिहीं। स्ववश केले ॥ ५.१२८ (१). झणौनि अग्नि विण देहीं। चेतना न थरे ॥ ८.२१२. आगा देहिचा अग्नि जरि गेला।

तरि तें देह नोहे तो चि खलु (चिखलु) बोला ।
 ८.२१३. तरि भोग्यजात जितुलें । तें एका चि
 देहाचेया नीके लागलें । आणि मथ देह तंव असे
 पडिलें । कालाचां तोंडीं ॥ ९.४९१. देह हें क्षेत्र
 ह्यणिजे । १३.८. देह तरि वरिचिली कडे । आपु-
 लेया परि हीडे । परि बैसिक न मोडे । मानसाची ॥
 १३.४८४. तैसा आत्मा देखति देहें । गंवसिला
 हिं ॥ १५.३५३. २.१०९, ३.१७८ (२),
 ५.३८, ५.४९, ५.५४, ६.८४, ६.३६९,
 ६.३९०, ६.४०७, ६.४७१, ८.८२,
 ८.११७, ८.१३४, ८.२०३ (१), ८.२४८
 (२), ९.६६, ९.३४३, ९.३९९, ९.४०५
 (१, २), ९.४०९, १०.७२, ११.६०, ११.१५१,
 ११.२५३, ११.६२३, १२.१४५, १३.१२१,
 १३.१४६, १३.१५१, १३.१५७, १३.१८३,
 १३.३००, १३.४२९ (१), १३.५१६,
 १३.५३०, १३.५३२, १३.१०२२,
 १३.१०६६, १३.१०७०, १३.१०८०,
 १३.१०९०, १३.१०९१, १३.१०९२,
 १३.११०९, १३.११११, १४.१०७,
 १४.११७, १४.१३३, १४.१४४,
 १४.१९२, १४.१९५, १४.२०१ (१),
 १४.२०२, १४.२१५, १४.२३६,
 १४.२४०, १४.२४२, १४.२८१, १४.२८३,
 १४.२९५, १४.३०५ (१), १४.३०७,
 १४.३१२, १४.३२५, १४.३३५, १४.३५१,
 १४.३५२, १५.१५९ (२), १५.१८०
 (२), १५.२६१, १५.३३५ (२), १५.३३९
 (१, २), १५.४७१, १६.३९७, १७.११,
 १७.१२९, १७.१३१ (१, २, ३), १७.२०८,
 १७.२०९, १७.२१० (२), १८.१७४,
 १८.१८८, १८.२४२, १८.२६५, १८.३१३,
 १८.३१६, १८.३१८, १८.३७९ (२),
 १८.३८०, १८.३८२ (१, २), १८.४१०,
 १८.४१५, १८.४२५ (२), १८.४३२ (१),
 १८.५६८, १८.१०४४, १८.१०४६,
 १८.१२९६, १८.१४७९. एकि चि देहिंचे
 आनान अवयव ९.२४९; देहिचे खोले
 १५.३५०; देहाची गवसणी ८.१३३; देह गाविं
 १३.३७७; देहाचेया गांवा १८.१००; देहासि

वा १८.६१६; देहाची चौपाहारी ८.१५९,
 -जवनीक ९.३५४; देहाचें जाल १८.३८८
 (२); देहाची डिरी १५.१३१ (१), -दशा
 १३.११०१; देहाचेनि नावें ९.४३७; देहाचां
 निर्वाणीं ७.१४६; देहा निर्वाही १८.४१९;
 देहाचेनि प्रधानपणें १७.२१३; देहाचिये
 बांधवडी ९.४०२; देहाची बाघी १४.५८;
 देहाची(ची) बुडसलें १५.१५९ (१); देहाचें वेळें
 १४.५१; देहें मानुषें १५.१८१; देहाची मूर्ति
 १८.२१६; देहाचें मोटकें उभें १५.३४१; देहिची
 रोड, कृशावस्था, १३.२१०; देहाची लूति
 १३.७३०; देहाचें लेंणें १८.१५०४; देहाचेनि
 लोभें १८.१९३; देहावाड १३.७४७; देहाची
 वास ६.३७०, -सिद्धता १८.६४०; देहिचिं
 सिसालें ११.४१२; कपटिचें देह, कपटानें
 भरलेलें, १८.६७०, चैतन्येवीण-४.१९२,
 सोनेयाचें-६.२६८; असतेनि देहें ६.६५;
 देहीं असणें १४.३१६; देह अपंगी, देहाचा
 आश्रय घेतो, १५.३३६, -आटे १८.६४१;
 देहें आथिलेनि १३.१०२८(१); देह
 कांपत १.१९६, -गेलेयां १३.९४ (१),
 १३.१०२८(३), १५.३४३, -जाईल २.२२७,
 -ठेवति ८.२१९, -ठेवी ८.९६, -नाचवीति
 १४.३०८, -पडे ८.२३३; देहो पावे
 १५.३३१; देह मरौनि, मेल्यावर, १७.५८;
 देहांतें मेकलीति, टाकतात, ८.६७;
 देहासि येणें पडे ८.२०३ (२); देह वाहूनि
 १६.१८९; देह होता जाता १५.३५५; देहिं
 अभिमानु बांधें ११.५१; देह असो अथवा जाओ
 ८.२४६; देहीं अहंता सांडौनि पाहीं १६.१३३;
 देह आंतुबाहिरि श्लेष्मु आते ८.२११ (२);
 देह कर्म चि आतलें १८.२२२; देह गेलेयां
 न मरिजे, मद्रूप झाल्यावर देह गेला तरी तो
 अमर होतो, ८.७७; देह चालितां चिंत्ता चळु
 नोहे १३.४८६; देह झोलु ऐसें मानूनि ८.५९;
 देह तेजूनि स्वरूपीं मिलावें ८.२१४; देहेंसीं
 भाक केली १८.३२३; देहिचें रूप हारपे
 ६.२९३; दे(दे)हें चि विश्व जाला ४.१०१; देहें
 होइजे जाइजे १५.३४८; देहाच्या पुनरुत्तीचे
 कांहीं संदर्भ—देहीं देहा वेगला १४.१७१;

देहीं देहा जोगे होती चि ना १४.५०; देहीं देहें न छिपे १३.१११३; देहाचा धर्म देहिं देखिजे १५.३४९; देहिचा देहीं भूतत्रया लोपु आथि ६.२९८. देहाविषयीच्या लुकीच्या कल्पना—२.१३७, ३.१२७ व ३.१२८, ४.१९, १३.१०९० ते १३.११००, १४.१७३ ते १४.१७६, १५.३९४ व १५.३९५, १८.१९३, १८.३२१ ते १८.३२३, १८.३७९ ते १८.३९१, १८.५६८. देहांकुर १५.१३१ (२); देहांत २.३६८, ८.१३२, ८.१३५, ८.२११ (१), ८.२३१, ८.२४४, १३.४२९ (२); देहांतर २.१४४, देहातीत १४.१५४ (१); देहाभिमान २.१३७ (१), ३.१७८ (१), ६.७०, १४.३०३, १८.४२५ (१); देहावसान ८.१२५; देहास्तमान ८.३३; देहअहंता १५.२३५, १५.३१३, १६.३; देहाहंता १५.२६०, देहाकार, आकारणें पहा; देहाकृति ६.४५०, —ती ६.२५९, १३.१११०; देहात्म १४.१७६, —दृष्टिमूल १८.३८८ (१); देहाधार १६.४१३; देहक्रिया ८.१८५, —खंड १८.५६४, —जल १४.३४८, —दुःख ६.३६८, —दुर्ग ३.२३७, —धरणें ९.४०८, १२.२२३, —धर्म ३.१४५, ६.३४२, ९.१५५ (२), १३.१०७, १८.१३५८; देहधर्मसमस्ती १४.१४५; देहधातु १३.१०६३, —धारी १८.४३४, —निर्वाह १८.१०२३, —पणें १६.१८०, १८.३२२, १८.४११, —पाशकीं १४.६४, —पुर १५.४६३, —पूरीं ८.१८०, —बंदिसाल १८.३८९, —बंध ८.२५५, —बुद्धि १०.२१, १४.३१५, —भरण १८.५६१, —भाव २.१७४, ५.१२८ (२), —मोहें १३.१०२८ (२), —मृत्यू १३.४९१, —राज १४.२०१ (२), १५.३३५ (१), —लाभ १८.२४०, —वंत १२.७३, १४.१५४ (२), —वैकल्य ८.१३०, —व्याजें १४.२७८, —शुंगारीं १८.१११, —संग ४.११४, —संबंध १८.५५९, १८.१२६९, —संभूत १४.३०५ (२), —संयोग ९.११८, —सर्वस्व १८.५९५, —संवार १५.१८० (१), —स्मृति ९.५२६,

१३.१२८, १८.१५८९; देहाअहंमानभूली (देहा अहंमानभूली) १८.३७९ (१); देहेंद्रियनायकें १५.३२८, देहादिपंचकारण, सं. वा. श. पांच कारणें पहा; देहजीवाचिये मिलणीं १६.१०९; देहाधनाचिया आवडी १८.७५१; देहसुखाचिये परिवडी १८.६३६; मना वाचे देहाचें कर्म १८.३५९; आपुलां परावां देहीं १७.१०४; नरदेह १८.६१३; नवद्वारें देहीं ५.७५; परदेह १८.१२७२ (२); प्राणिदेहीं (प्राणि देहीं) १६.२७६; मनुष्यदेह १६.४०४; मुक्ताचें देह १८.४४४; लिंगदेहकमल, शरीर हेंच कमल, १६.४; विदेह—तेवि विदेह जे देहें चि । वस्तु जाले ॥ ८.२४८ (१), विदेहा देहधर्म । आरोपित ॥ ९.१५५ (१), तैसा चि देहीं जो अस । विदेहदृष्टी ॥ १८.४३२ (२); सर्वदेहीं २.१७७, १३.१११५; स्त्रीदेह १३.७८९, १७.२१० (१); सदेह १८.१६२४; स्वदेह १८.१२७२ (१); मी देह तो आत्मा ६.४८२; देहादि १३.९३९; देहादिक—आणि देहादिकि कारणि । देहादिहेतु मिलणीं । १८.३६४, देहादिकि चेष्टीं १८.४३३; आत्मेयां देहा, उजेड व अंधार एवढा भेद, १३.१०९५; देहात्म मानीयातें, देह व आत्मा एक आहेत असें समजणाच्या विषयीं, १४.१७६; देहगोहसामग्रिया १३.७२६; देह मनें १७.१७४; देहें वाचा चित्तें १६.८४, १७.२३७; मनें देहें वाचा १३.३१०; मनें वाचा देहें १२.११७, १६.३५३; देहवाचामानस १८.१०२५, —सैं १८.१४३२; देहिया, देहधारी जीवात्मा, हें रजोगुणाचें दारुण । देहिं देहियाति धारण । १४.१७२, द्वंद्वें देहियां जियें गोचरें, देहधारी मनुष्यांस, १५.२६३, ज्ञानदेवी—‘देहीं पां’ १५.२९३; देह, दिवस, हा दिह चा अनपाठ संभवतो, मुदलां इंद्राची चि दशा पाहें । जें देहाचे चौदा ॥ ८.१५६, ब्रह्मदेवाच्या एका दिवसांत चौदा इंद्र होऊन जातात यास उद्देशून, ज्ञानदेवी—‘जे दिहाचे चौदा’ ८.१५८.

दैत्य—राक्षस, असुर. पाहे पां भक्तिचेनि आधिले-पणें । दैत्यें देवां आणिलें उणें । ९.४४६, प्रव्हादाची भक्ति व नृसिंहावतार यांस उद्देशून.

दैत्यांचां कुलीं १०.२२७; दैत्यांचीं कुलें
४.५२; दैत्यकुल ९.४४८.

दैत्य—दीनपणा, गरीबी. ५.८९. दैत्यांचें दूभतें
८.१३९; दुर्भरव दैत्यातें ब्याली
१८.१३८१; दैत्य करुं, भीक मागण्यास,
९.३०८, -फेडी १३.१६९; दैत्यजात
३.११४; दैत्यदुःखें न तवे १३.४९१;
द्वैतदैत्य १८.२५७.

दैव—नशीब, देयासंबंधीचें. २.१९१, ५.८९.
दैवाची धारी ६.३; दैवांचेनि पीक(कें)
६.१४५; दैवांचेन सुरवाडें ५.६७; मूर्ति(ति)-
मंत दैव ३.१०१; दैवा पात्र हां १५.९;
दे-दैवांगल, नशीवानें थोर, १०.३०७,
१३.१०७३; दैवगत्या ८.२४४; दैवगुण—
दैव-सुखसंभवी । येथ दैवगुण-येकोपजीवी । जाली
ह्याणीन जाण दैवी । संपत्ति हे ॥ १६.६६ (२),
ज्ञानदेवी — ते दैवी सुखसंभवी । येथ
दैवा गुणां येकोपजीवी । १६.६७, कुंटे—ते
दैवी सुखसंभवी । तेथ दैवगुणें येकोप-
जीवी । १६.६७; दैवगुणां १६.६७; -गुणें
४.७, १७.२०८(दै), -बगें १३.१०३४, -
यज्ञ ४.१२३, -योगें ६.३४; दैवसंपत्तिस्वामियां
१६.२६८; दैव-सुखसंभवी, उत्तम प्रकारचें
सुख देणारी, १६.६६ (१); दैव, नशिवांनं,
कदाचित, ६.१३२, ९.१९३ (२), ९.२९७,
९.४७७, १०.१३१ (१), ११.१७०,
१७.३४२, -गत्या ४.२१७, ८.६४,
१०.१८२; दैवलदैव, अहो भाग्य, १६.३१,
ज्ञानदेवी—‘दैवलें दैवें’ १६.३१, कुंटे—
‘दैवलें दैवें’ भाग्यवान केला गेचें या अर्थी;
सदैव ११.१६५, दे(दै)व १०.३०४, ज्ञानदेवी
—‘दैवा’ १०.३२९; दैवां—मग करुं दैवां ठाके
तसें । ११.३८, दैवांचा १२.२४१; दैवांची
आगलीक ४.४; दैवांचें करणें १०.८७, दैवां
गुणांचा १६.२६७, -जन्मभूमि १३.३६९;
दै(दै)वांचा पवडला होये ८.६; दैवां
पात्र जाली ९.३७३; त्रिभुवनीचेया दैवां
आयतन जाला ६.१३०; दैवां आसुरां
संपत्तिवंतां नरां १६.२६९; दैवी, देवांची,
स्वर्गीय, उत्तम, १६.२०९, १६.२६३,

१६.२७२; दैवी ग(गु)णराशी १६.२१०,
- गंगा १६.२०६(२), - माया १३.९८६,
- संपत्ति १६.६४, १६.६६(३), १६.२०६
(१), - संपत्ती १६.५९; दैवी आणि आसुरी
१६.२७१; दैविक—दैविकी इळा ११.५०६,
- उदारा वाचा १०.७, - दीठि १७.५,
- महामूर्ति ११.३२९; दैविक्रिया प्रसादाचें
९.२२९; दैविकें १७.१६; दे(दै)विकेनि
बलें १४.९, दैविकेनिखें मुखें १०.१३२(२),
दैविये प्रकृतिचे ९.१९३(१); दैवें—(१) दैव
शब्दाचें अनेक वचन, (२) नशिवांनं, कदा-
चित, प्रसंगवशें, २.२४०, २.२६८, ३.२२,
३.२५, ६.३१७, ९.५२९, ११.६१६,
१३.७६२, १५.१३, १६.३७, १६.२४०,
१७.१२४; उदासीनें दैवें ११.४०७, जियां
कोण्हाचीं—१८.९८२, सानुकूलें—१८.१३३५;
निदैव ३.१०९, ६.७३, १३.५५५, १५.२५१,
१८.७२२, -बुं १६.२२६; निदैव, दुर्दैवी,
९.५८, ज्ञानदेवी—‘निदैव’ ९.५९; निदैवें
१६.१४३; निदैव ९.३०८; सदैवें १३.४४;
सदैव, दैवान, ५.१०, ६.३५६, ६.४५६,
११.१३, १६.१७१, १३.३४०; सदैवें
१२.१७.

दोख—खोड, ठपका, कमीपणा, व्यंग, वैगुण्य,
व्याधि, अपराध, पाप. तीर्थे ह्यानि काड खावें ।
दोखु अथवा नाहिं ॥ ९.१९८. १.२६२,
१५.२१२, १६.२१५, १६.२२०,
१८.१३२५. दोखांचा खोड, सांठा, १६.२१४,
-वसैठा १.२२८; किडालाचा दोख ६.८२,
पुढिलाचा — १६.१४६, मूर्त — १.२४१;
अघोरीं दोखीं आणावेया १६.२१३; पुण्य...
दोख १३.८६; निदोख १८.८४८; प्रकृतिदोख
१०.७७, भूमि—६.१८४, महा—१८.१०५२,
विषयेंद्रिय — १८.७९५. दोष पहा.

दोंद—मोठें पोट. भत्तासि होति दोंदें । सात्वि-
काचीं ॥ ४.५४. तें दोंदें पेलति अक्षरां ।
प्रमेयाधि ॥ ९.२६. चकोरां दोंदें निगति
१३.२७५; जीउ आनंदाचेया दोंदावरि लोले
१३.१७३; दोंदिल, दोंद सुटलेला, आक्षारसें
दोंदिल ७.१६३; जगदुदरदोंदिल, उदर पहा.

दोहंड—बाहुदंड. ११.२०३, ११.२६२.

दोर-रा-री—काथ्या, ताग इत्यादिकांचे जोडून वळलेले तंतू, सूत. **दोर**—कां दोरी सर्पत्व वाओ । दोराचिया कडौनि ॥ ८.२४६(२). १८.१३८३. **दोरेंविण** ३.२५३, ७.११७. **दोरा**—दोरा सुयी, संवंध असून नसल्यासारखा दाखविण्याच्या उद्देशानें, १३.१०९३. **दोरी**—दोरी नेणतां सपें विहे । विस्मो कवणु ॥ १८.३८५. ८.२४६ (१); **एकावलिपुत्री** दोरी १३.५२९; **दोरी हालवी** १८.१२९९; **दोरिपुचेया** उरगा डांगा मेलवितां, दोरीला सर्प समजून काठी मारली तर, १५.२२८; **हालविनी** दोरी तुटली, बाहुल्या नाचविणारी दोरी जर तुटली तर, ११.४६२.

दोष—दोष पहा. सर्वेचें जैसें दोषां । आंगलीनां ॥ १६.४२. १.३७, १.२२४, १.२४३, ३.११३, ३.१२४, ९.४३४, १६.२५८, १८.६४८, १८.७२४, १८.७५८, १८.९३२. **आसुरिया** दोष रिद्धी, आसुरी दोषांत वाढले आहेत, १६.२७८; **नाना** दोषी १.२५९; **दोषांचा** रावो १८.१०४८; **दोष क्षपिले** ४.१२९; **दोषु** न घडे २.२२९, —न घेपे १६.१५१; **दोष** जाये १२.१७५; **दोषु** देखति ९.१४०, — नाशे २.२२२, — पाविजे २.२२४, —होईल १३.७७५; **गुण** घे दोष दे १८.६७६; **दोष** तोडें सूंतील १३.५८९; **दोषांचें** लिहिलें फेडीं ४.५१; **दोषजात**, **जात** पहा, —जाती १५.१६८, —वृंद १४.२६५; **कृमिदोष** ३.२२१, **गुणदोष** विधीं १८.१७४८; **द्वैतदोषसंगें** ४.१४९; **महादोष** २.१९८, २.२००, ५.१२४; **सकलदोषवृणीं** मेदिनी अंकुरैजति, मेदरूपी जमिनीवर सगळ्या दोषांचें गवत उगवतें, १५.२५९; **संगदोष** १.२५६, २.३३३, १३.११५५; **सर्वदोषांचा** वसैठा १८.७४९; **निर्दोष** ९.३११, ९.३४६, १३.९५३, **निर्दोष** १.३, १०.२४२, १३.३९२, १३.६२८, **सदोष** १०.२८८, १६.१४४, १६.१४९, १७.१६१, १७.३०८, १८.१७६९; **कामादि-** **दोषत्रिपुटी** त्रिदोष, साई - हिं दोष, सं. वा. श. पहा. **दोषें-सैं** —त्यासाठीं, त्यामुळें. **दोषें**—मधुरसादोषें,

मघाकरतां, १३.७८५. **दोसैं**—उदैलें केतुचें जैसें । विश्वा अनिष्टा चि दोसैं । १६.३१७. स्तोत्र करुनि तुज दोसैं । निर्विशेषा ॥ १८.११. कां सेवाला दोसैं दर्दुर । समुद्रु डडुली ॥ १८.६०४. १३.३५४, १७.३७४, १८.३१४, १८.६१८, १८.१३३९, १८.१५९२, १८.१६०५. **घरा** दोसैं, **घरच्या** मागसांकरतां, १८.१४५७; **जगाचेया** सुखा चि दोसैं १६.११३, **धना**—१३.८०६, **प्राणेश्वरा**—१६.१८५, **बालका**—१६.१६८, १८.१३१९, **शाखा**—१८.१०५४, **स्तंभावेया**—, बंद करण्याकरतां, १८.२४४; **कलिकालुज्वरिता** दोसैं, **कलियुगाचा** ताप नाहीसा करण्यासाठीं, १८.१६६८; **ज्ञानलेसा** दोसैं १३.६३८; **त्रिशंकु** दोसैं १८.१७६६, **परिशिष्ट** (६) पहा.

द्योतक—प्रकाशविणारा, तेज. आकाश वायु द्योतक आप पृथ्वी १५.९७; **अभेदा** द्योतक, अभेद दाखविणारा, १८.११९६.

द्रवणें—पाझर फुटणें, करुणा येणें, सद्ब्रूत होणें. तेणें द्रवलें असे चित्त । कवणी परी ॥ २.२. जो लाठी येसा न लवे । पाथर तैसा न दवे । १३.७२४. सोमकांत चि द्रवति । १४.३४३. परि न दवे पर उगला । १८.१५६८, धृतराष्ट्राच्या अंतःकरणाला पाझर फुटला नाही, तो अगदीं स्तब्धच राहिला. **द्रवता** होये ९.२९; **द्रवित** नां बद्ध, पातळ नाही व गोठलेलें ही नाही, १०.१७९. **द्रव**—पाणी, पाझर, घटि थोडें पेंसें द्रव वालीजे । १०.५०, **द्रव** भावें आथिलीं, रसानें भरलेलीं, १७.१२७; **द्रवत्व** १८.१५८६, १८.१५९५; **द्रवपण**—कां द्रवपण चि नीर । १४.३७१, १८.२१९; **द्रविभूत** जालें २.१८३, **ज्ञानदेवी**—‘द्रवीभूत’ २.१८३. द्वाभ्, पाझर, १.१९१.

द्रव्य—पैसा, धन, संपत्ति, होमांत घालण्याचे पदार्थ, जिन्नस. तैसें आयुलें परावें नेणे । द्रव्या लागि ॥ १३.६७८. आंगें चि द्रव्यें सुरसैं । १७.१२५. आधि चि द्रव्यें चुरसुरी । १७.१४५. १७.२६९, १८.५५५. **द्रव्या** चाडैला १७.३००; **द्रव्ययज्ञ** ४.१३९, —याग ४.१५७; **इंद्रियद्रव्य** ४.१२५, ८.४९; **कुद्रव्य** १७.१६१, **प्राण**—४.१४३, **विषय**—८.४७, **सु**—१७.३५७, १८.६७४, **हवन**—३.१३०.

द्रुति—सुगंध, फुलांतला मध. वसंति पक्वखंडे ।
द्रुति जेवि ॥ १४.२०३. चंदनाची द्रुति जैसी ।
चंदनीं असे आपैसी । १८.११४४.

द्रुम-द्रुम—झाड. द्रुम—आधि वीर्जे जेवि द्रुम ।
१८.५१०. १५.६४. आधारद्रुमाचां बुडीं,
योगांतील सात चक्रांपैकीं आधारचक्र हें पहिलें
चक्र बुडाशीं आहे यास उद्देशून, ६.१९३;
कनकद्रुम ६.२६२; कल्पद्रुम १०.२१५,
भक्तकाम—९.५१६; कृष्णद्रुमु डोलति ७.१८२;
निगमामगमद्रुमफला, वेद व शास्त्रे या वृक्षांचीं
फळे ज्याला असतात तो, १८.२; भवद्रुम
१५.९२, विनय—११.३३२, योग—६.३२२;
स्वसंविद्रुमबीजप्ररो—इणावनी १८.१०, हा पाठ
स्वसंविद्—असा पाहिजे, ज्ञानदेवी — ‘स्वसंविद्
द्रुमबीजप्ररो—इणावनि’, स्वरूपाचें ज्ञान
हाच वृक्ष, त्या वृक्षाचें बीं वाढण्यास (अनुकूल)
जमीन होणारा. द्रुम—अथवा द्रुमाकार सांठवे ।
बीजकणिके ॥ ११.६३८.

द्रोह—शत्रुत्व. द्रोहो लाहो १७.१६.

द्वंद्व—परस्परविरोधी जोडी, दोघांचें युद्ध, कलह,
वादविवाद, एक समास. समासा माझारि । द्वंद्व
तो मी अवधारी । १०.२५०. १३.१६, १४.३५२,
१४.३५३. द्वंद्वाची उखीविखी १३.१४७;
रिद्धीसिद्धीसिं द्वंद्वे १२.६१, सुखदुःखाकारें—
१५.२६३; द्वंद्व(द्व)व्यागें, माहेर सासर सोडून,
पक्षीं सुख दुःख टाकून, १८.१००७; द्वंद्वप्राप्ती
१३.३४८,—मुक्त १२.१६९,—मोह ७.१६२.

द्वय—जोडी. सं. वा. श. पहा. अद्वय, द्वैत रहित,
एकटें एकच, अद्वितीय. आकार जेथ सरे ।
जीवत्व जेथ वीरे । द्वैत जेथ नुरे । अद्वय जें ॥
१३.११३६. १३.९९१ (चें), १७.१७,
१८.११६२, १८.११७४, १८.११९८.
अद्वयेंसिं एकवद १५.७३; अद्वयाअब्जिनी—
विकाशु, अद्वय कमलिनीचा विकास करविणारा
(सूर्य), १६.१, ज्ञानदेवी — ‘अद्वयाब्जिनी-
विकाशु’ १६.१; अद्वयआनंदाची खाणि
१८.७८९, ज्ञानदेवी — ‘अद्वयानंदाची’
१८.७९२; अद्वयानंदा १६.२१; अद्वया—नंदपणें
१८.४०२; अद्वयानंदपरिसैं, स्पर्शानें,
१८.१५८६; अद्वयानंदवैभव १८.१७३५;

अद्वयकण १८.९९९,—पण १५.४०५;
अद्वयबोधपाटणी १६.१२.

द्वार—दार, मार्ग. सर्व दारीं कवाडें । कलासति ॥
८.११०. तो मोक्षाचां पेली दारीं । पैठा होय ॥
१८.८९२. १३.४१५ (१), १८.१४९२,
इंद्रियां दारां, इंद्रियांच्या दारीं, १६.८९; इंद्रि-
याचां दारीं १३.५०२; इंद्रियद्वारीं १३.२९६,
—रें १८.४७१; उघडेनि द्वारें १३.४५३;
देहाचेनिद्वारें १६.९७; बुद्धिचें द्वार १३.११५,
रितुपतिचें — ३.१००, श्रीगुरुचें — १३.४४५;
द्वारें बोवांत निगे १३.३०४; द्वारिं राहाटे
१३.३०२; अंकुरद्वारें ७.५४, अज्ञान—
१८.११२२; अधोद्वार १३.१००; अन्नद्वारा
१५.३७३; कर्णद्वारें १८.१५२५, क्षेत्र—
१५.४५१, गवाक्ष—७.१९५; द्विजद्वारा
१७.३५७; नेत्रांचां द्वारिं १५.३२५; नेत्रद्वारें
२.११६; नेत्रद्वारिचीं कवाडें ६.२०२; मनाचां
महाद्वारिं १३.५०६; यज्ञद्वारीं, यज्ञ करून,
४.१४६; रसद्वारें २.३०६; वैराग्यमोक्षद्वारीं
१८.८९६; श्रवणाचेनि द्वारें ११.८, १५.३२३;
श्रवणद्वारें २.११४; सत्वरजद्वारें १४.१४२;
द्वारपाल १३.४१५ (२). पुढील संदर्भ सं.
वा. शब्दांत आले आहेत—दोही अधोद्वारीं,
१८.३३३; तिहिं अवस्थांचेनि द्वारें
१८.११८०; पांचैद्वारीं १३.१०२, १३.११८;
नवै द्वारें देहीं १३.७३०; नवद्वाराचां चौकीं
१२.५२; नवद्वारें देहीं ५.७५; दाहें द्वारीं
१६.९०.

द्वेख-ष—मत्सर, दावा, तिटकारा, वैर.
द्वेख — आणि पसरला अभिलाखु । अपूर्ण तो चि
होये द्वेखु । १६.३३७. कर्मद्वेखें १८.१७६;
रागद्वेख २.३३२; सुखदुःखद्वेख १३.७४.
द्वेष — आणि इछिलेया सांगडे । इंद्रियां आमिष न
जोडे । ऐसेयां हाथ जो पडे । तो चि द्वेषु ॥
१३.१२६. तो दीपु प्रभे लागि । द्वेषु करी काई ॥
१८.२१८. २.११४(१), १२.१४३, १२.१९१,
१४.४०७, १८.५८९, १८.१०१३. द्वेषाचां
आवर्त्ती ७.७०; द्वेषाचेनि कालकूटें १६.४०२;
द्वेषाचिया दाढा ९.१८२; द्वेषैसीं कुलवाडि
मांडिली ७.१६१; परस्परद्वेषें १६.३०९; भूत

द्वेष १८.१३५२; रागद्वेष २.३३१, ३.२५९, ३.२६६, १६.३३९, १८.१०१५; विवेकद्वेष १८.१२७१(३). अद्वेष—द्वेषाद्वेष २.११४(२). द्वेषिया, द्वेष करणारा, वैरी. पश्वद्वेषिया पोसी ज्वर। कां दीपद्वेषिया आ(आं)धार। विवेकद्वेष अहंकार। पोयुनि तैसा ॥ १८.१२७१(१, २), १८.२१२; बंधु...द्वेषिया ६.९५.

द्वैत—भिन्नता, जीव व परमात्मा हे निरनिराळे आहेत हे मत, दुजाभाव. अहंकारलोपी अवधारी। द्वैत जाण ॥ ११.६८४. तैसें अद्वैत दावावे बोलें। द्वैत चि कीजे ॥ १३.८८३(२). अद्वैत होउन तैसें। द्वैतें धेपें(पे) ॥ १५.४५५ (२), अद्वैत असून सुद्धा तशा रीतीनें द्वैतानें घेरला जातो. ६.२८२, ६.३८३(२), ११.२४९, १३.११३, १३.१७०, १३.११३६, १४.२६४, १५.२६१, १५.५३०, १७.३७२, १८.९८२, १८.१४१२, १८.१४६३, १८.१५७९. द्वैताचा ठाऊ ६.११३, —चां पडली तीरी(रीं) १२.१८५, —ची भाष ५.१३४, —ची वारि १८.१३३६, —री १४.५६; द्वैतें जालेनि,

दुजाभाव संपल्यावर, १६.७१; द्वैताची लिही सर, लेख संपतो, संबंध तुटतो, १३.९३३; द्वैतार्थ ५.३; द्वैतत्व—अद्वैत द्वैतत्वे(त्वे) भेटावा। १७.३२९(२); द्वैतैव्य १८.२५७; द्वैतदोषसंगें ४.१४९; द्वैतबुद्धि १५.२६२, —भाऊ १८.१२५०, —भाव १३.८८५(१), १३.९२९, १८.२१४, —स्वप्न ९.९३. अद्वैत ऐक्यभाव, अनन्य, अजोड, तेथ अद्वैती द्वैत बुडेल। ६.३८३(१), क्षणानि गा श्रुती। द्वैतभावे अद्वैती। निरोपणा वाहाती। वाट केली ॥ १३.८८५ (२), ६.६७, १०.३०५, १३.८८३(१), १४.४०२, १५.२४४, १५.४७७, १५.४५५ (१), १७.३२९(१), १८.५३९, १८.११४५; अद्वैतातीत १८.११९९; अद्वैतत्वे १८.१४००; अद्वैतदिवसें ६.१०५, ६.३९९, —प्रभा १५.२३९, —बोध १८.१५५५; द्वैताद्वैतनिकुंभ, द्वैत व अद्वैत मते हींच जणू गंडस्थळें, १.१७, निकुंभ शब्दाच्या या अर्थास आधार सांपडला नाही. परिभाषाकोश — ‘१७ कुंभ गंडस्थळ,’ निकुंभ शब्द नाही.

ध

धगधगणें—भडभड पेटणें, रसरसणें. धगधगीत शूल १८.७०८. धगी, ताप, क्रोधाग्निची धगी १६.३९२.

धट—(१) मोठा ताजवा. (२) निश्चय, हंस कोश व ज्ञानदेवी कोश. अनुभवाचेनि धटे, निश्चयानें, ६.५३; जोडे एवडेनि धटें १८.१६६२, येथें ही निश्चयानें हा अर्थ लागतो, तराजू अर्थ लागत नाही, ज्ञानदेवी व कुंटे ‘येवढें निघटें’ १८.१६८४, निश्चयानें या अर्थी.

धड—नीट, अव्यंग, उपयोगी पडणारें, निश्चित. एयां त्रैदिक ही एक धड नाही। ४.१५३. मागां मोडून केलें। पुढें धड ॥ १३.२३१. धडा बोला १८.५९२; धड...न्यून १५.५६२; धड गोमटी १८.१४७३, धड भाखड. दूध देणारी कीं न देणारी, १६.१४१, दोन्ही संदर्भ गाईस उद्देशून; धडसा—आतु धडसा, मनानें तरी धड, वैगुण्य-रहित, १०.३०४.

धडा—अभ्यासाचा पाठ, किता. कांइ धडेयावरि सारस्वतें। पढों सिक्किजे ॥ ९.८. धडेयांचेयां आखरा तालिं, कित्यावरील अक्षरांखालीं, १७.४२.

धडाडणें—धडकून पेटणें. धडाडिते लोहरासिं। उडी न घलवे जैसी। १३.५१४. आगि धडाडितु होण १८.६७३; उजालु धडाडितु अतिदासु असे ११.२९८.

धडी—किनारा, कांठ, सीमा. देशधडी केला ११.३६५, —जाला १४.२४५. धडांता, उत्तम वस्त्र नेसलेला, जेयाचा महिमा पांगुरीनि जाला। धडीता वेदु ॥ ११.७१.

धढणें—कमी होणें, रिता होणें. सिंधु एकें आंम धडे। १५.११८. उन्हाळ्यात समुद्र आटतो, पुनः तो पावसाळ्यांत भरतो, ज्ञानदेवी — ‘काढे’ १५.११९.

धणि-णी—इच्छा, हौस, तृप्ति. धणि—आजि

आर्तिची धणी कां न करूं । ३-२१. १३-६३८,
१३-११४२. भूकैलेयां साधनाची धणि
४-१५९. धणी—बोलाचिया धणी घाडजे
८-५४; आधधणी, अपुरी नृति होऊन,
१६-३०.

धन—पैसा, संपत्ति, मालमत्ता. तैसें जग वि आपुलें
धन । नामसाशनां ॥ १८-५६०. १६-८६,
१८-६१३. गुपित धन १८-१३१७, गोप्य—
१५-५४४; चोराधरिचें—, कधीं परत मिळत
नाहीं, या अर्थी, १८-५७४; चोरियेचां घ(ध)-
नीं १७-२९४, —चें धन १६-३०३, पाता-
लिचें—१५-३४, विश्वाचेयां धनें १६-३४९;
धना दोसें १३-८०६; धनाची गांठि सुटे, धन
मिळतें, १८-७९६; धनाचिया मदिरा माजौनि
१६-३७९; धनत्याग १८-१०८, धनमानीं
आश, धन व मानाची हौस, १७-२४६;
देहाधनाचिया आवडी १८-७५१; गोधनें
९-३८८, १८-८७८; पातालधनें ६-४५६,
भोगधन ८-२६६, समाधि—११-१७४,
१८-१७४२; स्त्रिया धनें विद्या स्तुति
बहूमानें १६-२२५; धनत्व १७-९४, धनवंत
१०-२०५; निर्द्धन १०-२८६, १६-३६; धन्य,
कृतकृत्य, धन्यु ना मीं १६-३४६.

धनुख-ध-ध-धनुस्—धनुष्य. धनुख—इंद्रधनु-
खाचिये आडणी माझि, इंद्रधनुष्याच्या मर्यादेत
(जसा मेघ आवरला जातो), ११-५९३; धनुष,
१-१६८, २-२२१, —पाणी ४-७९, —बाण
२-१८; धनुष्य(ष) बाण १-२७१; धनुस्—
धनुर्धर १-१६६, २-१२२; धनुर्धर १-२७०,
१०-१९६; धनुर्वेद २-३७; धनुर्वेद व्यंजक
(एकत्र ध्यावे), धनुर्विद्येत शंकरासारखा
असणारा १०-१९७.

धरणें—घेणें, पकडणें, आवरणें, आधार देणें,
आधार होणें; या क्रियापदाचे संदर्भानुरूप
अनेक उपयोग ग्रंथांत केले आहेत त्यांपैकीं
काहीं दिले आहेत. जेसं उलंढलें कालकूट । धरी
कवण ॥ १-८९. अंतरिक्ष तारागणें । धरी कोण ॥
१३-५५. रितुत्रय आकाशें । धरुनियां जैसें ॥
१४-२८९. आणि भूतें हिं चराचरें । हे धरीतसे
अपारें । तें मीं वि धरि धरें । रिगोनियां ॥

१५-३७० (१, २, ३). आवरे काद सविता । विंभें
धरिला ॥ १८-४११. १-१०, १-४६ (घ),
१-१७३, १-२२१, १-२३३, २-२१, २-२७,
२-४७, २-१३७, २-२१८, २-२२६, २-३११,
३-६९, ५-१२२, ६-७७, ६-१९०, ६-१९७,
६-२५४, ६-२१७, ६-२३६, ६-२४८,
६-२५१, ६-४६१, ७-३१, ७-१४०, ८-११३,
९-१२३, ९-४३८, १०-२५३, १०-२६६,
११-५५, ११-२८४, ११-३१३, ११-४६७,
११-६४४, १२-२२७, १२-२५१, १३-३३१,
१३-६६५, १३-७२०, १३-९०२, १३-९०४
(२), १४-२८९, १५-२११, १५-११८,
१६-३८, १६-५८, १६-२६५, १७-५३,
१७-८२, १७-११०, १७-२७२, १८-१९,
१८-५४, १८-४७७, १८-६८३, १८-७५३,
१८-१२३१, १८-१३२६, १८-१५८९.
अंतष्करण धरी, आवरून धरतो, १२-१५२;
अनुराग धरिति ११-४९९; अभिप्रायाचा गर्तु
धरी ६-३१२; आगलि-ली-क धरणें,
आगल पहा; आंगिं जेणें भावे(वें) धरिजे
१३-३४२; आठौ मनीं न धरावा ३-२१३;
आभार धरी ११-७९; आयुष्य न धरी,
पुरणार नाही, ८-१५३; आवांका धरुनि,
उमेद ब्राह्मण, १७-१८६; आश धरिजेल
३-२१०; आश्रयो धरणें, आश्राहणें पहा;
आस्था ही न धरी ४-१९४; इंद्रियें धरिति,
ताब्यांत ठेवतात, २-२०४, —धरिलीं १२-४६;
उन्नती धरी १७-५७, १७-२६८, १८-१५२६;
उन्मेषाचा उवाळ धरुन, बुद्धीचा उठावा,
विस्तार करून, ३-२७१; उवाळ धरूं १७-१०,
उवाहणें पहा; एकी स्थानीं धरिजे, एकत्र घेतले,
१३-१५४; उलावा जीविं धरुनि १६-३२२;
ओभाणें न धरिती, पुराचा वेग थांबत नाही,
७-७९; कांडाला धरी, कांडाला करतो,
१३-५३९; कास धरणें, कास पहा; कोंपटी
धरुनि, जिवाच्या झोंपडीला वळगून, संसारांत
गुंतून राहतो, १३-७८४; कोळ धरूं, कोळ
(१) पहा; गाजाबज्य धरावें, आवरावी,
४-३०; गुरुआज्ञा धरलें, बंधन झाली,
१३-३७७; वडी धरुनि, ह्या काळापर्यंत,

११.५७५; चाड धरणें, चाड पहा; चित्ति धरणें, चित्त पहा; जग चि धरिजे, जगाला आधार झाला आहे, ७.२१; जल्लिची प्रतिमा धरिली, चंद्र न मिळतां प्रतिबिंबच मिळालें, भ्रम व्यर्थ गेले या अर्थी, ९.१४९; जीवसरें धरिली, जिवाशीं धरून तिचा विस्तार केला, १३.३२९; जीवें सोये धरिली, आश्रय घेतला, १२.२२; टांक कंठिं धरूं १२.२१९; धाकु धरिजे १६.२६५; धुरं धरी, नेतृत्व घेतो, १५.१७१; धृती धरिजति १८.७४०, -धरिले असति १८.७५८; ध्वनि मानसीं धरिती ७.१७; पाडु धरी, माताच्या शेतांत अडवून धरला तर, १८.३६६; पाडु जे धरी १३.८५, -धरं ९.२०१, योग्यता ठरवणें या अर्थी; पान्हा धरे काड, पान्हा थांबेल काय, ११.४०; पाल्हालु धरी, द्रवतो, ११.२४४; फलआशे न धरू १८.२३४, आश-शा पहा; प्रेम धरी १३.७०७, -धरिलें १०.११६, -धरीं ९.५१२, -धरुनि ११.६२०; बाहुटी धरुनियां १३.१२३; मनाची डाल धरी, मनाची डाहाली वाढते, १५.९५, मन धरुनु १५.३२८; मनामाझि न धरावे २.२२६; मनिं धरावें १२.१२९; मनीं केवि धरिजे १.२१६, -कैसेनि धरावें ९.४८१, -धरितां १८.१५८३, -धरिति २.२५०, ९.३३८, १७.५८, -धरिलें १.१७८; मनी (नीं) धरी १३.७७१; मनीं धरुनि, ८.४५, १७.२८४; महादम न धरति, हत्ती तोल संभाळून उभे राहूं शकत नव्हते, १.१३४; मझकु धरुनि, गणतींत घेऊन, ९.२२०; माजु धरिं १३.६४५; मृत्युतें धरूं, मरण अडवून धरूं, ११.४५५; मोहर धरूं १३.३१४, -धरुनि, तुझ्याकडे पाहून, ११.३२३; लेख धरी, गणती ठेवते, ७.२५; वातातापु धरे, निवारण होईल, ५.११३; वासिपु न धरिं, मय वाटत नाही, ११.३८२; वोसरा धरी १५.१६२; वेगु धरुनि, आवरून, १३.९५१; व्यक्ती धरी, स्पष्ट दिसतो, १७.१५६; सरिपाडु धरं ११.५४१; साडल धरी, पांढरी होते, १३.७५६; सामघेनिभा ए धरावें, समान

राहील असें रचावें, ६.१८५; सूर्यातें धरिलें, अडवून धरलें, १०.३६; सोये न धरावी, संबंध ठेवूं नये, १३.१९३, १६.४३२; स्वमीं हिं न धरं, स्वमांतही येणार नाही, २.३५; हात-तीं-तें धरणें, हात पहा; धरी मेकली ३.५९; धरी मेलीसि करणें, धरतोड करणें, १३.३६३; धरिजे... अन्हेरिजे, ध्यावें, टाकावें, १२.१४४; धर, शब्दास जोडून किंवा निराळा-वाहणारा, नेणारा, धारण करणारा या अर्थी. चवरधर १३.४१७, जल-१.१४९, १.१६६, १३.१५३, १४.३८६, दुर्धर १.९१, -द्वर १.१९९, धनुर्धर-द्वर, धनुष पहा; धाराधरकालें, वर्षा-ऋतून, १४.२०९; धाराधरधारी १३.१०४८; पवनाचा धरु ६.२८९; वाहाणधर १३.११२७, विद्याधर, विद्या पहा, शस्त्र-१०.२३१; सधर, आश्रय मिळालेला, १.७५, १२.१७४; धार-सूत्रधार ९.३०; धारी-देहधारी १८.४३४; न धरत ११.६७८, न धरत १.२७१; न धरे-न धरे १.२६७, ९.५२१, १८.५२७; धरणें-फीटे संसाराचें धरणें। १८.९२७, १३.९०३, १८.१५; धरणें बैसे १८.२९८, -बैसै(से) १८.१०२; सूत्र धरणें १३.९६४; देहधरणें ९.४०८, १२.२२३; धरिता, आधार असणारा, भूतांतें धरिता ९.८२; पक्षु धरीतेयां १०.२७३; धारणें, योगधारणें १८.१०१२. धरवणें-मिड न धरवे ११.८०. धरा, पृथ्वी, १३.३४७.

धर्म-आंगचे गुण, एक पुरुषार्थ, परंपरागत कर्तव्य, दान, ईश्वरप्राप्तीचें साधन, धर्मशास्त्र, यम, युधिष्ठिर. तैसा नाशीति धर्मु निफनला । हेतुकपणें ॥ २.२५२. दया तेथ धर्मु। धर्मु तेथ सुखागमु। १८.१६१५. ७.४५, ७.४६, ७.४८, ९.५९, ११.७२, १४.२८३, १६.२२०, १६.२२१ (२), १८.५१०, १८.१७६१. धर्मासि आगरु २.३७३; धर्माचेनि कैवारें १०.२३२; धर्मि थोरु, दानधर्मांत, १३.२११; धर्माचें निजधाम ९.४८, -निधान २.१९१; धर्माचा पसारा १६.२२१(१); धर्माचेनि बलाथें, धर्माचरणाच्या जोरावर, १६.४६१; धर्माचा मला १८.७९९; धर्माचां माहेरीं ६.४४२;

धर्माचें माह्ये १.३१; धर्माचिया वाहाणी, धार्मिक क्रम, मार्ग, १३.२३४; धर्माचा बोलावा ११.३०४; धर्मातें अनुष्ठिति २.२४९, - अभिभवी, घेतो, ४.४९(१); धर्मुं उन्नती घरी १८.१५२६, - जाणतेन तैसा प्रकटावा ३.१५५, - जिण ६.१०३, - धाडिति २.२५४; धर्माचे पाये उपडी १३.६९३; धर्मा ना व्यभिचरे, धर्मावासून चळत नाही, २.६३; धर्माचें जर्गी नांदे ४.५४; धर्मुं राणिवा करी, धर्माचें वर्चस्व असतें, ९.१८८; धर्मुं राहाट ३.१४९; तेया नांव धर्मुं ठेविति, कुलक्रमागत कर्तव्य, ३.१५७. धर्मार्थ—धर्मार्थकामार्थें तारं १८.७४३; धर्मादिक १६.४३०, १८.१३८२; धर्मालय, कुरुक्षेत्र हें धर्मक्षेत्र आहे यास उद्देशून, १.८६; धर्मकीर्तन, धर्माचें व्याख्यान, निरूपण, १८.१७७१; धर्मकीर्तिद्वल, ज्याची धर्मासंबंधीची कीर्ति उज्वल आहे असा, १२.२४०; धर्मजात, जात पहा; धर्मडाहाल-बाहाल, धर्मशाखांच्या दारीत, १५.१९१; धर्मदिनी १६.६४, - धेनुं(सु) धर्मार्थ सोडलेली गाय, १६.३२७, - निधान ११.९, - पत्नी १८.९३६, - प्रतिष्ठा, स्थापना, १.१३, - मोक्ष, धर्म व मोक्ष, १५.१९२, - रूप १४.४०२, - विखीं, दानाच्या बाबतीत, १३.२०९; अचापल्यधर्म १६.१८४, ज्ञानदेवी - 'अचापल्य वर्म' १६.१८५; आदिधर्मुं, कुलक्रमागत धर्म, १.२४७, ज्ञानदेवी - 'आद्यधर्मुं' १.२४८; आश्रमधर्म ९.३०४, कुल- १२.११६, क्षात्र-, क्षत्रियांचें कर्तव्य, १.९६, गुरुसंप्रदाय- १३.४४३, जाति-, जात व कूल यांचीं कर्तव्ये, १.२४९; जीवधर्महीन १३.१०६१, त्रयीधर्म, ऋक्, यजुस्, साम या तीन वेदांत सांगितलेला, ९.३३०, देहधर्म-समस्ती १४.१४५; निजधर्म २.१८६, ३.८२, पर- ३.२२८, १८.९३०; पाटाचा धर्म, महत्त्वाचा धर्म, १८.९०४; प्रकृतिधर्म ३.१७५, १५.३१९, प्रतीति- ७.११३, बीज-, बीजाचे गुण, १५.३८६, मनुष्य-, काम, क्रोधलोभादि सामान्यतः माणसांचे गुण, ९.१६८; मनोधर्म २.४१, २.२७२, ४.८६,

६.२११, ६.४०४, ६.४७८, ८.९२, ८.१९१, ९.१५४, ९.१९४, ९.४६५, १०.१२८, १.२.२९, १३.३९४, १३.४९७, १३.७१२, १३.९४३, १७.३३, १७.१७०, १८.६५४; मोक्षधर्म १८.१५१४, म्लेंछ- १८.५४७, वंशज- १.२४४ (१), शरीरिचे धर्म ६.२४३; स(सं)बंधधर्म ११.५३०; सत्व- १४.३४१, सर्व- १६.१०७, स्थूल- १३.९६; स्वधर्म, पहा; धर्मासि नीतीसीं ४.५२; होमं धर्म, श्रौतादि कर्म, १६.४०१; धर्मज्ञता १०.२७३; धर्म्य, धर्मास अनुसरून, ९.५४, विधीस उपयोगी १७.३५७; अमृताधारधर्म्य १२.२२८; धर्म १०.२३४. अधर्म—जेव्हाहि धर्मातें अभिभवी। अधर्मुं हा ॥ ४.४९(२), १.२४४(२), ४.५१; धर्म अधर्मुं होये १६.२२१(३); धर्माधर्म १६.३०४, १८.१३८०, १८.१४००, -रूपे १८.७१७; धर्म—विशेष नाम. (१) यम धर्म. कर्मसाक्षि धर्मुं १०.२२६. (२) युधिष्ठिर. धर्मा अर्जुन, १६.४६२.

धवड—मोठा दगड, विसाडी, येथें अरिष्ट या अर्थी. व्यामोहादिक धवड ३.२३७, ज्ञानदेवी - 'वड' ३.२४२.

धवडणें—दवडणें, मालवणें. असता दीपु धवडिजे। १.२४६.

धवलणें—उज्वल करणें. चंद्र चंद्रिका धवलिला १८.८५०; विश्व धवलें ९.२०२.

धवलार—चुनेगळी घर, वाडा. चिंतामणिचां धवलारीं ८.६, धृतिचां—६.३७६; त्रिमालिकें धवलारें ५.११३, लोकाचीं—३.२१८. दवलार पहा.

धसाल—अविचारी, आडवांड, घरबंध नसलेला. १०.२९६, ११.५९९. तमिं धसालु गुणसंबंध १८.७४८; प्रेमभावं धसाल गेलों, घरबंध सोडला, ११.१६१.

धा—शब्दास जोडून, त्या त्या तऱ्हेनें, बाजूनें, प्रकारचें. अनेकधा ११.११९, १४.२८७, अष्ट- ७.१६, ७.१७, १५.४५१, चतुर- १३.९४४, भेदु वणीं चतुर्धा १८.८२७, चतुर्धा १८.६२६; त्रिधा—कां तीन्ही काल

होंतां । त्रिधा न्हवे चि सविता । १३.६००, १७.१६८, १७.३२६, १८.६८६, १८.६९०, १८.८०७, त्रिधा चेष्टे १७.१२१; दशधा—एक चि वायुतत्त्व दशधा जालें, शरीरांत वायु-तत्त्व पांच प्राण व पांच उपप्राण याप्रमाणें दहा प्रकारचें झालें, १३.१०६; द्विधा, दोन प्रकारचा, १५.५२१, पंचधा—पंचधा आंगि लागली, पंचेंद्रियांना पांच प्रकारें डसली, १३.१०६४; शतधा—दुर्वादीं शतधा निस्तेजिलासि, शिशु-पालाकडून शंभर प्रकारें वाईट शब्दांनीं पाणउतारा (करून घेतलास) झाला, ११.१०१; सहस्रधा—सहस्रधा कवलिजति, अनेक प्रकारें घेरले जातात, २.३०४; तत्त्वधा, खरोखरच, घोरतु होंता तत्त्वधा १४.३०१, तत्त्वतः चें हें रूप संभवतें, ज्ञानदेवी—‘घोरत होता चद्रदां’ मोठमोठ्यांत घोरत होता, १४.३०३.

धाक—वचक, दसरा. काथि रावि चांदिणें । धाकु धरिजे ॥ १६.२६५, चांदण्यानें रात्रीचें भय धरावें काय ? २.२१५, १२.८८.

धाकड—आडदांड, धीट, सूर. १.१३१.

धाकुटा-टी-टें—लहान, कमी, अपुरें, नम्र. जें जगा धाकुटेयां होइजे । तें जवलीक माझी ॥ ९.३७४. जेयाचें आयुष्य धाकुटें होय । ९.५०५. तीं वाढीनियां धाकुटें । स्वर्ग केलें ॥ ११.३४८. २.२३८, ३.२४२, ११.२८६, १५.१४८, १६.२५२. यशा धाकुटें, यशाला अपुरें पडणारें, ६.१०९; धाकुटा वडील १८.१६५७; वाड धाकुटें ९.२२१; धाकुटेपण, नम्रता, ११.६४४; धाकुल—वडिल धाकुले १.१८३.

धांगड—जाडजूड, अंगवस्त्रास उद्देशून. परि धर्म-पत्नी कां धांगडि । १८.९३६.

धाटी—फांस, पाश. संयमाची धाटी सून, संयमाचा पाश घालून, १२.४७.

धाडणें—पाठवणें, घालवणें, टाकणें. जें असतें पौरुष धाडिलें । १.१८९. पूर्वजांचें जोडिलें । आपण चि होये धाडिलें । २.१९७. ११.९९, ११.१५८, ११.५३३, १३.३७९, १४.१४८, १८.१०६९, १८.१२२५, १८.१४८३. धर्मु धाडिति, टाकतात, २.२५४; वाण धाडिजे, वायन पाठवावें, १७.२८५; वेळु धाडी, वेळ

घालवतो, १८.१२७४; शिष्टाइये धाडिलासि ११.५३५; धाडणें—खांडियांचे धाये बुकिं । धाडणें जैसें ॥ १८.२२९, जसैं तरवारीचे वार बुक्क्यांवरच निस्तरावे, ज्ञानदेवी—‘दांडेयांचे घाय’ १८.२३१; न धडी १४.३०८, न धडीं १३.४३५; धाडा, परचक, अमरावतिये धाडा आला ११.३८२; धाडि—धाड, हल्ला, प्रपंचाची धाडि, १३.९८७; धाडिं—बाह्येंद्रियांचें, धाडें पीडुनि, हल्ला घालवून, १८.८३२, ज्ञानदेवी—‘धेडें पीडुनि’ १८.८३५.

धाणें—तृत होणें. ऐसीं दोन्ही भूते(तें) खाये । तेव्हलि संपूर्ण धाये । ६.२४०. देखां बोलाचिया धणी धाडजे । ८.५४. मूकत्वा आधि धाये । सुभाषिति ॥ १३.५७७. आणि प्रिया आलेयां धावें । १८.५८८. ४.१५१, ९.१८९, ९.३५७, १२.१७१, १८.७७, १८.१४९, १८.१३२५. अवधान धाए ९.१२; पोडिचें धालें, पोटांतील गर्भही तृत होतो, १३.८४४; महासुखाचेनि भरे(रें) धाडनि १०.१०९; धालेया, तृत झालेल्याला, १८.१४८३; न धाडजे १८.५९६ न धाए १७.१६०; न धांति ३.२३०; धालेपणें ६.९, १८.६६७; धांति, तृति, धांति आणि १३.२१४.

धाता-त्रा—ब्रह्मदेव. धाता—धाता नेणें(णे) १.१०८,—ही पायां पडतां, ब्रह्मदेवही शरण आला तरी, १६.१२८. धात्रा—निर्माता. श्रुष्टी धात्रा १२.९; धात्रेया ११.१४६, ११.३९५, १७.३३८, १८.१७६६; धात्रेया ही शरण गेल्यां १६.२५३; धात्री, रक्षण करणारी, कृपेची धात्री १२.१४८, ज्ञानाची—१३.५९८; ब्रह्मकटाहवात्री १०.१३६.

धातु—सोन, रुपें, तांबें, लोखंड इ. खनिज पदार्थ, शरीरांतील रक्तमांसादि सात धातु. आइकें पार्थिव धातु आवधी । आरोगितां काहीं नुरवी । ६.२३९. तेचि वेपे जैसा आहार । धातू(तू) तैसा चि होये आकार । धातू ऐसा अंतर । भावो पोखे ॥ १७.११५. धातुची गंधिकालिमा १८.२०७; अपारां धातूची होली करुन १२.५०; धातुचे समुद्र उलंडी ६.२१८; धातुगत १३.८१; धातुराशी १७.३६१; धातु-

वसें १७.११६; धातुवादी—धातुवादिया हीं न सांपडे ६.३४; धातुसाम्य ६.३५१; देह-धातुची त्रिकुटी, कफ, वात व पित्त यांचा शरीरांतील मेळावा, १३.१०६३; त्रैधातुक, सप्तधातु, सं. वा. श. पहा.

धांधा—व्यवहार, घडामोड. १५.३१४, १७.४१९, १८.१२८१. विश्वस्वप्नाचा धांधा १८.४००.

धानी—शहर. १४.१५३. राजधानी १८.२७७; राजधानीभवन ९.३१७; संसारराजधानि १५.४३९.

धाप—जोराचा दम, उडी, येथें हांव. जिराली मनार्ची(ची)धाप । १७.२३०.

धाम—स्थान, ठिकाण, घर. तरि अनादि परब्रह्म । जें जगदादिकंदाचें धाम । १७.३२६. १४.४०३. निंदेचें कालें धाम १८.६०८, सत्वशुद्धिचें—१८.१५७; देवताधाम १६.९४, नानाभूतैक—११.५५६, निज—, निज पहा, परमधाम—१.३०; परममंगल धाम १.४९, परममंगल-धाम ३.२८; महाधाम ११.५१२; सकल-दुःखधामे(में) १८.१२६४.

धाया—इई. परावें बाल धाया । पाहिजे जैसें ॥ १८.१७०. धायेपण, संगोपन, ३.२३८.

धार—द्रव पदार्थ वरून पडत असतांना दिसणारा आकार. अमृताची धार १३.३६६; पीयूषधार १३.३८०; धारा—गगनभरि धारा । परि पाणी एक वीरा । १३.१०५८, ६.८७, ११.६७६; पर्जन्याचिया धारां १०.२७६, पर्जन्याचिया धारा १३.५७, पर्जन्य-धारां ९.१२५; धारा लागलिया १४.३८६, —सूटति १३.२७५; धाराधरकालें १४.२०९, —धारीं १३.१०४८. धारें, कमी प्रतीचें, तिहि माझि तम । सविथां धारें ॥ १४.१३८, धारवणी, सांठवलेलें पाणी, धारवणी वेचें सेरे । १८.९६०, धारसा, प्रवाह, घालित षट्कर्मांचा धारसां । कर्मनिष्ठ ॥ ६.४७२, सं.वा.श. पहा; मनोरथांचा धारसां वाहवणें १३.६८६; तमाचे धारसे काढ ७.७७; वारेयाचा धारसां पडिला ९.४५.

धारण—(१) कल्पनेची पकड, बंधन. जीविची ऐसी धारण । ६.३३६. इंद्रियें नियमाचा धारणी

देखे । ६.३७५. (२) आधारस्तंभ. रात्रि तेंसे पावले । हें धारणा जेवि एक जालें । १४.३५२, रात्र तशीच पाहाट (दिवस) जशी घराच्या आधारस्तंभावर कांहींच परिणाम करूं शकत नाहींत. देहियासि धारण, रजोगुण, १४.१७२; आरें धारणु गीलिला, अशक्य कोटीतील वावत, १३.७२३.

धारणा—योगांतील सहावी स्थिति. सं. वा. श. अष्टांग पहा. धारणेचें पैयारें ६.५८; धारणावारू दाटिले, धारणेचे बोडे पिशळून मदतीस आणले, ९.२१५.

धावणें-धावणें—वेगानें चालणें, धाईनें जाणें, पळणें. धा व धां यांत फारसा धावंद दिभून येत नाहीं. धावणें—काकुलती धावां गा धावां हाणे । ८.१२६ (१). ६.३०५, १८.४६०. सत्कर्में संभ्रमं धाविनलीं ११.६०९; न धवे १३.४८७ (२); धावणें १८.८८०, तेयाचि ग्लानीं—८.१२६ (२), ज्ञानदेवी—‘तयाचिये’ ८.१२८, वार्ते वरिल—१८.६४, वारेयाचें—१६.२८६, वारेया सवें—११.५८२, लाणी पासि—१८.४७२; धाव(ना)—धावा-धावें, प्रवाह, झोट, ९.४५८; रानाकडे धाव १३.५१८; धावा केला १८.१७६८, करणें धावे वेंति, इंद्रियें धांवतात, १४.२४९. धावणें—पं जला वरिल तरंगु । जन्हीं धांविनला सवेगु । तन्हीं नाहिं भूमिभागु । क्रानिला जैसा ॥ १८.११६३. ६.१९, ७.१२७, ११.४१, ११.४१६, १२.८९, १३.३७५, १३.७६२, १३.१०७५, १४.१६६, १५.२१०, १५.२२९, १५.४२७, १५.४६०, १६.२२, १६.१८८, १६.३३४ (व), १८.२६६, १८.४६५, १८.७१६, १८.९३३, १८.१०४७, १८.१४५८. धावों आवडे १६.१८६; धाव(व)तां पाऊ थिरावे १८.१०७४; धाव(व)तां पायें ९.३०१; धांवतेया अत्रा सवें १३.४८७(१)—कर्माची लाणी, चालू कर्माचा शेवट, ४.१५९; धांव तेया (धांवतेया) ज्ञानांसि जेथ ठी १८.४७३; धांवतेया पायला, धांवण्यांत चपळ अशा माणसास, १३.७४६; आसि गगनें धावे

१६.२२४; आडवाटीं धांविजैल १३.२३९;
उबडां आंगीं धांवतु, घरदार टाकून त्वरेनें
जातो, १३.१६५; कर्माचेयां मागिं धांवता(तां)
१५.३९५; जीभा धांवति १५.२४६; पाणी
खोलां धांवे १८.४७८; बुडतेया नइ चि
धांविनली, नदींत बुडणाराला नदीच धांवून
रक्षणस यावी (मदतीस येत नसते या अर्थी),
१८.१६०; बेलेसिं लिंगा धांवे १३.८१९;
सरु धांवे १८.४२३; सैध धांवति १७.१०२;
सैरा धांवतु १३.८२१, - धांविजे १५.३२१,
- धांवे २.९३ (वे), २.३२६; धांव, आनौती -
१२.७९, इंद्रियमार्गि - (व) १७.२३३,
ज्ञानासि - १३.११८, बुद्धिची - (व)
१८.६८८, मनाची - ३.२६४, मार्गाची -
६.५९, वारेयाची - १३.३५९; धांव घे
१८.४८१, - घेतलें ७.१६९; धांव(व) घेतली
६.१५५; धांव घेंति १५.१००, - (व) पुरे,
संपते, १८.४६७. धावा—धावा करि
१८.१७३८, - केला १८.२८६; धांवांघांविं
करितसे ११.३६८, ज्ञानदेवी - 'धांवाधांवी'
११.३७३.

धिकरणें—तुच्छ मानणें, तिरस्कार करणें. जगातें
धिकरिति। १६.३२६. जियालें धिक्करूं लागे
१८.६५७; धिगि—गी, ९.१७४, १८.१३९३.

धिट—उद्धट. बाहिरि धिटे, बाहेर ढालगजपणें
वागणाऱ्या स्त्रियेला, १३.५०४; धीटींव,
धीटपणा, ९.२३.

धिवसा—उत्कट इच्छा, हांव, धैर्य. १.६७,
३.७, ७.१०(१), ९.२३, १३.२२३,
१३.४३६, १३.११२६. धिवसा पेरावेआ
६.४८८, - बांधौनियां १२.७४, - मांडला
१०.३०५; अकारणीं धिवसा १४.१९१;
धिवसेकर, इच्छा करणारा, ७.१०(२).

धीर—धैर्य, मनाची सहनशीलता व चिकाटी.
२.८, ११.३७५, १५.१८९, १८.७३४.
धीर...तीजा गुण, धात्रियांच्या गुणापैकी,
१८.८५७; सात्विकें धीरें १८.१०१२; धीरा-
पासौनि १३.६८३; धीर करुनि २.१७, -
धीरी २.२१, - होउनि १६.१९१; असता
धीर गेला १.१९१; कैसेनि धीर स्वीकरी

२.८५. धीर, धैर्यवान, १३.४९७; धीरोत्तम
१७.३३३; धीरता १८.७६२; सधिर २.३.

धुणें—पाण्यानें स्वच्छ करणें. त्वचा धूनि जडी।
पांजरीं ॥ ६.२३३. या लागि बाह्यविभाग।
कमें धूतला चांगु। १३.४७२. धूनियां मलकटा।
बुद्धिचा तेणें ॥ १८.१००५. कमें धूनि
९.३९७; गुरुवाक्यें मन धूतलें ५.३४; पाणियें
मीठ धूं(धू)तां १८.५२९; पाये धुआवेयाचेया
दैवां पात्र ९.३७३; समरससमुद्रीं धूतली
८.६३. धुवट, धुण्यासाठीं, शुद्ध करण्यासाठीं
पाणी, अनन्योदकधुवट १५.३; धोवट—धोवटें
प्रायश्चित्त, शुद्ध करणारी, १८.१०११; जन्मवेलि
धोवट, जन्मपरंपरा शुद्ध होते, १८.१५२४.

धुधुवांतणें—फूत्कार टाकणें. कालियाण पहा.

धुमाड—धुमाकूळ, गडबड. कार्याचा धुमाड
१४.२२५, विषयेंद्रियांचा - १५.३३१.

धुमाल—वावटळ, गोंधळ. तैसा उपद्रवधुमालें। न
लोटे जे ॥ १३.४९०.

धुर-धूर—अग्रभाग, नेतृत्व. धुर—आणि हिंसा-
विषय पुढारि। कुकर्मसंगें धुरें धरी। १५.१७१.

इंद्रियाचां धुरीं वाहातां १८.५०२. धूर—धूरे
बैसला लक्ष्मीकांतु। आपणें तलीं ॥ ११.६५१.
आराध्य तें धूर करी। १३.३८५, अग्रमार्गी
स्थापना करतो. तरि ब्राह्मण करुनि धूरे। १६.९३.
८.१५२, १२.१३३. धूरेचिया आसनां १७.२४२;
धूरेचा बैसणां १६.६७; सकळां तीर्थांचिये
धूरे, सर्व तीर्थीच्या अग्रमार्गी, १७.२०६;
धूरे करुनि ५.६१; धूरे मुख जालें १६.३२१.
धौरेय, अग्रगण्य, धनुर्द्धरा धौरेया ९.९६.

धूं—धूर. वायुचेनि अनुवायें। धूं दिगंत वेढीं जाये।
१३.६८५. धूंवावि वेलि वृथा। आकाशीं जैसी ॥
१८.५७१. १७.३०९, १८.७७७. आगि दड-
पिल्यां धूंवें व्हाइजे काइ १८.९५७; आगी
धूवां एकावधी, आग व धूर यांचें जसें साहचर्य
असतें, १८.६८२.

धूप—ऊद. १६.१०६. धूप जाली १३.३८८;
अहंधूप १५.७.

धूम—धूर, वाफ. सांघें अग्नीतव धूस होये। तिथ
धूमीं काये अग्नि आहे। ७.५८. अग्निचें अग्निपण
जाये। मग तो धूमिचा आववा होये। ८.२२६.

४.१३२. धूमाचे उभड १६.२९२, - घांस
१७.२५६, - ची रेखा १६.१९२; आकाश धूमें
न मैले १३.१०२७; धूमाकुलाचीं कोंडणीं
८.२२९; धूमेंविण हुताशनु, कधीं नसतो,
३.२५६; धूमरजाची पिंजरी ९.१२४; आशा-
धूमें ४.१२७; तोय तेज धूसु, वाफ, १८.३०६.
निर्दूम ८.५०. धूम्र - धूम्ररजाचें गगन ८.१४८.

धूलि—धूल. १३.६६४.

धृति-ती—धैर्य, स्थैर्य. धृति—सुखें धृतिचां
धवळारी। बुद्धि नांदे ॥ ६.३७६. जैसे चित्तक्षोभाचां
अवसरी। उचलून धैर्या चांगावें करी। धृता ह्यणिपे
अवधारी। तेयातें गा ॥ १६.१९६. ७.१६३,
१०.२५६, १३.७५, १८.६९१, १८.७४१,
१८.७४४, १८.७४५. धृतिची विवंचना
१३.१४२ ते १३.१४८ पहा; धृतिरोखें
१८.१००९; बुद्धिधृति १८.६९३; अधृति
२.३५९. धृती १४.१९७, १८.७४०,
१८.७५८, १८.७५९, १८.७६०; त्रिविधा
धृती १८.७२८, (१) सात्विक धृति १८.७३०
ते १८.७४१, (२) राजस—१८.७४३ ते
१८.७४५, (३) तामस—१८.७४६ ते
१८.७६० पहा.

धैर्य—धीरता, संकटकाळीं अटळपणा, निश्चय.
वरिपडिल्यां आकाश। बुद्धिचे डोले मानस।
झांकी ना तें साहस। धैर्य जेथ ॥ १८.८५८.
४.१३०, ६.३७७, ११.३६७, १३.१४८,
१६.१९६, १८.७६१. धैर्याचीं आविसें
७.७५; धैर्याचे कडे १२.४९; धैर्याची गिवसणी
११.३६६; धैर्याच्या चांगाचांगी १८.६३५;
धैर्या ठाऊ, स्थान, १०.२७१; धैर्या(या)ची
थोरी ६.२६१; धैर्याचा सान्हाऊ ६.१६५;
धैर्यदुर्ग ३.२४८, -बलें १८.७४३, -बाहुंचा
भरवसा ६.४७२, -मंडपाचे खांभ ९.१९०,
-राजें १८.७३८, -शंभु, धैर्यरूपी शंकर,
१८.७८६.

धोंदा-धा—जोराचा वर्षाव, पाण्याचा लोट.
धोंदा—कैवल्याचा धोंदा ११.५९४. धोंधा—
विश्वरूपदर्शनांचा धोंधा ११.११९.

धोपटणें—काठीनें बडवणें. दोषवैरी जे धोपटिले।
१८.१०४४.

धोरण—मार्ग, दिशा, संधान, अनुभवाचां पाडलीं
धोरण पडिला ६.१५४.

ध्याणें—चित्तन करणें, मनन करणें. चित्तीं तद्रूप
ध्याउनि १७.३६७; जीवि ध्यां(ध्या)तां
१७.३३५; ध्याता १८.१०२७ (१),
१८.१०२८ (३). ध्यान—(१) एकाच विषयाचें
चित्तन, स्वरूपचित्तन, स्वरूप. शानें येइजे भेटी।
ध्यानाचिये ॥ १२.१३६. ज्ञानापामुनि ध्यान।
विशेषिजे ॥ १२.१४०. मग कर्मफलत्यागु। तो
ध्यानापासौनि चांगु। १२.१४१. ऐसं प्रेमाचेनि
थावें। ध्यान त्रि ध्यानातें प्रसवे। १३.४०१.
२.१४७, २.३३०, ११.३४४, ११.४४१,
१२.२३५, १३.३८४, १५.१६, १७.१३
(१,२), १७.३५५, १८.१०२८ (१),
१८.१०३५. ध्यानाचें आकाश १८.१०२५,
-चा आदर ६.२८९; ध्याना...कुवाडें
१२.४२; ध्यान बहुमुख १३.३९२; ध्यानाचें
खाडें १८.१०३२; ध्यानाचे खांडे १८.१०४२;
ध्यानाचिये कासे लाविले १२.९०; ध्यानेंसिं
खेंव देंति १२.१३७; ध्यानें अंकार गोचर
करिति १७.३५४; ध्यानाचां डोलां पाहिलासि
१६.२९; ध्यानाचे डोले पावतिना ४.१२;
ध्यानें भावना भीजे ८.७२; ध्यान रचिलें,
रूप तयार केलें, ११.६०२; ध्यानामृत
१३.३८६; ध्यानखड्ग १८.१०४८, -मीसें
१२.८०, -योग १८.१०३६; ध्यानरुद्धि—
पैं ध्याता आपणें चि परी। ध्यानरूपें वृत्ती माझारि।
ध्येयत्वे हे अवधारी। ध्यानरुद्धि गा ॥ १८.१०२७
(४), ध्यानरूपें १८.१०२७ (२), -संपत्ती
११.६१२, -सुखें १३.३९४. (२) अष्टांग
योगातील सातवी स्थिति. वरील कांहीं
संदर्भ याही अर्थी आले असणें संभवतें.
ध्यानाचां आंतुली मर्दी। कोंडिजति निरवढी।
योगाच्या ॥ १८.७३९. ध्यानाचें निसाण वाजत
९.२१६; ध्यानेंसिं बांधौनि घाली १३.५०८;
ध्यानबलें १८.८४४. ध्येय—ध्यानध्येयध्याता
१८.१०२८(२); ध्येयत्व १८.१०२७(३).

ध्रुव—(१) विशेषनाम. परिशिष्ट (६) पहा. (२)
ध्रुव तारा. नूदी चि ध्रुवा जावों। तैसैं जालें ॥
१८.४१८, ध्रुव तारा उठत नाही व दुसरीकडे

जात नाही, यास उद्देशून. ध्रुव १३.४८७, चक्र (२) पहा.

ध्वज—रताका. ध्वजेवरि वानरु, अर्जुनाच्या रथाच्या पताकेवर मास्तीरूपाने शंकर होता यास उद्देशून, १.१४१; कपिध्वज, अर्जुन, १८.११७५; व्यासु ध्वजे लागला, अठरावा अध्याय हा कळस म्हणून आहेच, त्या कळसाच्या पताकास्थानी व्यास गीताशास्त्रामुळे पोहोचले, १८.४१.

ध्वनि-नी—नाद, अभिप्राय, गूढार्थ, शंका, व्यंगोक्ति. ध्वनि—जे हा परमार्थ ध्वनिते । न

न

न—नाही; नकार, अभाव, दाखविणारे अव्यय. याचा उपयोग स्वतंत्रपणे किंवा शब्दास जोडून केलेला आहे. शब्दारांभीं स्वर असल्यास अनेकदां (१) स्वरसंधि किंवा (२) स्वरलोप होतो किंवा (३) न वर पुढच्या व्यंजनांतील स्वराचा परिणाम होऊन न चीं रूपे बदलतात. (१) स्वरसंधीचीं उदाहरणे त्या त्या शब्दापुढे आली आहेत; उ० अपेक्षणे, अभिभवणे, अभ्यासणे, आइकणे, आकलणे, आंगवणे, आचरणे, आटणे, आटोपणे, आठवणे, आडलणे, आतलणे, आतुडणे, आथि, आपादणे, आप्लवणे, आराणुक, आरोपणे, आलवणे, आलोच, आलोडणे, आचडणे, आचरणे, आसुडणे इ० पहा. (२) स्वरलोपाचीं उदाहरणे अशींच त्या त्या शब्दापुढे दिली आहेत; ननुष्टी ३.१३९, नव्हेरी ३.६९, नसणे पहा. (३) न वर पुढच्या व्यंजनांतील स्वराचा झालेला परिणाम घेणे, देखणे, देणे इ० शब्दापुढे दाखविला आहे. हे स्वरसंधि, किंवा स्वरलोप किंवा न वर झालेले परिणाम नेहमीच होतात असे नाही. उ० नेघपे, नेघेपे पहा, न घेपे ३.७१ अशींही रूपे आली आहेत. त्याचप्रमाणे नघरत वगैरे रूपेही आली आहेत. नि, निर, निस्, नै—विशेषतः येणे शब्दास, व नो—होणे शब्दास जोडून आली आहेत तीं पहा. पण हीं रूपे नेहमीच बदलतात असेही नाही;

बोलावा ॥ ५.५. हे अष्टधा भिन्न कैसी । ऐसा ध्वनि धरि सी जरि मानसी । ७.१७. ८.१२७. ध्वनितु अभिप्राय ३.३२; ध्वनिताचे केंणे ६.२९२; ध्वनिते कथिलें ३.१६; अर्थध्वनि, अर्थरूप नाद, १.७; एका चि आकाशध्वनि, एकाच आकाशध्वनीला, १५.३८४, ज्ञानदेवी—‘एक चि आकाशध्वनि’ १५.४१६; घोष-ध्वनि ९.२७४; प्रति—१.१२६; मूलध्वनिचिघे वाढी, मूल अर्थाच्या विस्तारासाठी, १३.८५०. ध्वनी ५.१७४, ८.१२१. निसाणध्वनीं गाजति, रणभेरीनें तीं कारणे गाजत आहेत, १८.२७७.

हणों न ए १८.१९२, गर्वा न ये १८.१६६, तेया मोहरा न व्हावा १८.१६९, असे ही न चे स्वतंत्र उपयोग केलेले आढळतील. कोशांत इतर ठिकाणीं दाखविल्याप्रमाणे अनेकदां न मुळे पुढचा दीर्घ स्वर न्हस्व होतो, न मनिति ३.१९६, न संडितां १.६०, पण कित्येक ठिकाणीं पुढचा स्वर न्हस्व झालेला दिसून येत नाही; उ० न जीपें २.६४, न दीसे १५.२४०, १५.३४३, १५.५१०, न पांतां ९.१४८, न सांपडे ६.३४.

नइ-ई-नै—नदी. नइ—बुडतेया नइ चि धांविनली । १८.१६०. नई—नई आपैसी आपादिजे । विहिर जेवि ॥ १८.१५. नदी नैसर्गिकपणे पाणी देते पण विहीर खणावी लागते. नै—पांगुरीनि नेवें उदक । असे नै चि माजि खडक । १८.२६९. नै, नाही, पुढे पहा.

नका-को—निषेध दाखविणारे क्रियापद. नका—तैसें नका हो १५.२४३. नको—हणौनि नको कवतिक । मुमुक्षुं पथ ॥ १८.१०५, मोक्ष इच्छिणांंनीं याचें कौतुक करूं नये, आवड घरूं नये, ज्ञानदेवी—‘मुमुक्षुं’ १८.१०६, १८.१३९५, १८.१४९५.

नक्षत्र—तारा, अश्विनी आदि नक्षत्रे. जेसे नक्षत्राच्या आभासा । साठिं वातु जाला तेया हंसा । ९.१४५, पाण्यांत नक्षत्राच्या प्रति-बिंबाला रत्न समजून जसा एकादा हंस

चोंच मारतो व ती दगडावर आपटून तो दुःखी होतो तसा. तें नक्षा(क्ष)वातें पाहलें। गिली जैस ॥ १८०९४. कोडि ही नक्षत्रें १८८५५; नक्षत्र उलंडलें, तुटून पडलें, ६०२२६, न + क्षत्र, कधीं न टळणारें, या अटळ-पणास उद्देशून ही शब्दयोजना केली आहे; नक्षत्रीं गगन गूढलें ११०२८१, - डाऊ पाडावा ११०५७१; नक्षत्रांचे फुटाणे होति, तयात उडतील, ११०२१२; नक्षत्रांचा रासौभा होत, पखरण, वर्षाव व्हावा, १०१५६; नक्षत्रें वेंचावीं, जमवावीं, १००२३९; नक्षत्री, वाईट नक्षत्रांत जन्मलेला, १३०८३२; मूल नक्षत्रीं, मूलनक्षत्रांत झालेलें, मिळालेलें, १८०१२२, पाठभेदानें याचा अर्थ बदलतो, ज्ञानदेवी - 'मूल नक्षत्री' मूल नक्षत्रावर झालेलें, १८०१२३, कुंटे - 'मूल नक्षत्री', १८०१२३; नानानक्षत्रव्यक्ती, अनेक नक्षत्रें दिसणें, १८०१०९१.

नख-नाख—हातापायांच्या बोटांवरील नख. नख—परि नखिचें हीं सत्व काडी। ६०२३३. नख लागेल अंवर। १३०२८१, हात हालवला तर आकाशाला नख लागेल म्हणून हातही उचलीत नाही. नखांची गुंडालि १३०२८५; नखौनि केंस वेन्ही, नखशिखांत, १३०१३५. **नाख**—नाखें निगति ६०२६२, - रोविजति १८०१७६. नाखि, बोटांचीं नखें रोवून घेतलेला आधार, नाखि लागेल ६०५७; मनाची नाखि लगे न १२०४१; नाखी, आधार, नाखी न लाहोती १७०३९.

नगर-री—शहर. आगा हे(हें) नगर रायें केलें। ९०१०९. काड कराल गोमटें। बोस नगर ॥ ९०४२०. नगराचा प्रांत, शहराच्या मर्यादेतील वस्तीचा भाग, ३०२०६; मन्हाटियेचां नगरीं १२०१६; यमनियमांचीं नगरें घेउन जांत, पुरांत वाहून जातात, ७०६९; नगरें रचावीं १४०२३१; पुढील नगरा एखावेआ ६०४३१; नगरा न ए, शहरांत येणें, तेथें राहणें आवडत नाही, १३०६११; नगरांतरीं, निराळ्या शहरांत, १०४१(१); उपनिषदार्थनगर १७०३३१; गंधर्वनगर, गंधर्व पहा. नगरी—नगरिचें(चे) चौहटे १७०२९३; नागर, नगरांतील संस्कार झालेला, सुसंस्कृत, सुंदर, बहारीचा, पथबंध नागर।

१०३, ना तरि नगरांतरीं वसिजे। तरि नागरां नि होइजे। १०४१(२), नागर प्रसंगु, बहारीचा, २०३७३; नागर बोलिलें ६०४९४; नागरिं बोलिं सांघों १३०११४९; नागरा रीती बोलिलों १७०४०७; नागरपणें २०३६२, ७०२०५, देशियेचेनि - १००४१; सनागर ५०१४०, - बोली १३०५६२.

नटणें—नणें, सजणें, सोंग घेणें, धना ठोंस विरगति। नटणें जेवि ॥ १३०८०६. ३०३५, ४०४७, १८०११६७, १८०१२९४, १८०१५९२. नटलेनि लावचें, नटण्याच्या कौशल्यानें, १४०२८८(१). नट (१) वेपवारी. कां नटलेनि लावचें। नट जैसा न झंकवे। १४०२८८(२); अर्धनारीनटेश्वर, अर्ध पहा. (२) नटणें. नाचें नटें रिझविनी १६०३५९; नाटक—काव्यनाटक, काव्य पहा; नाटकी १६०३७४.

नडणें—आड येणें, खुणें. ६०३१३.

नडनाच—आनंदानें, उत्साहानें नाचणें, लीलानृत्य. आशेचा नडनाचु। कालातें जिणें ॥ १८०१३६१, ज्याच्या आशेच्या लीलेनें काळावरही पगडा बसतो. कीर्तनाचेनि नडनाचें ९०१९६; चिन्हांचा नडनाचु १३०२१५, सत्याचा - १००२१२; सत्याचेनि नडनाचें १४०२६९. नाचणें पहा.

नद-दी—नद, मोठी नदी, हा शब्द नदीला जोडून आला आहे. नदनदी—तंव वि नदा-नदीचीं नावें। तंव वि पूर्वपश्चिमे तेंयां थावे। जेव नैथनि आववे। समुद्रापासि ॥ ९०४५८. नदीनद १४०४६, १५०४९९; नदीनदपाणी १८०३२९. नदी—ना तरि वापिया सांडिली। ग्रीष्मे नाहिं मांडिली। ते नदी जैसी निवडली। निजरूपें ॥ १६०७५, वर्षाकृतूनें टाकली (पूर आणला नाही), किंवा ग्रीष्मकृतूनें लक्ष दिलें नाही (आटवली नाही), या दरम्यान नदीचें खरें स्वरूप दिसून येतें. १५०११८, १७०४०५, १८०४४७, १८०१६२३; नदीचे लोट १३०३४९; नदी सिंधुचे पेंडवले, नदी व समुद्र यांच्या मर्यादा, १८०११०१; पूर्वापरां नदीं, पूर्वपश्चिम वाहणाऱ्या नद्यांना, १५०४००; आयुष्यनदी १७०१३१; मेदनदिचां

दोहीं थडीं १६.५; महानदी, ७.६६, १४.१२, १४.२०९. मायानदी ७.७७; मेघानदी-चि फुली, समुद्राचें पाणी आकर्षून घेणें हा मेघांचा व समुद्र पुनः पाण्याने भरणें हा नद्यांचा खेळ जोवर चालू असतो, १५.११९. नंतरें—मागाहून. चेडलेया नंतरें ८.१५१, १८.११९५.

नपुंसक—तृतीयप्रकृतीचा, कांहीं फळ न देणारा. नपुंसकें बरडें । रातें केलि ॥ १३.४८. तेया अडिनांव पुरुष । एन्हविं स्त्री ना नपुंसकु । १३.९७६, प्रकृति व पुरुष यांतील पुरुषास उद्देशून. १३.९८४, १८.५७३. स्त्रीपुरुषनपुंसकें १५.१५०.

नमणें—नम्र होणें, वंदन करणें. तें मियां गुरुकृपा नमिलें । आदिबीज ॥ १.२०. देह भूतमात्री नमिजे । १७.२०९. १.२१, ९.२२२, ९.२२३, ९.२२६, ११.५०१. नमो १०.२ ते १०.५, ११.५१४, ११.५१७, ११.५२३ (२), ११.५२४, ११.५२५, ११.५२६, १४.६, १४.१६, १६.१७; नमो जी १७.१; ॐ नमो १.१; ॐ नमो १०.१; नमस्ते नमो ११.५१८ ते ११.५२१; नमवणें—तेथ जाउन भूतद्वेष । सर्वत्र नमवीन मीं वि पकु । १८.१३५२, ज्ञानदेवी—‘नमवैन’ १८.१३६१. नमन १०.१३, ११.५२३(१) (नमन), १७.१८; नमने, हा पाठ न मने असा ध्यावा, ९.३७२, नायक पहा.

नमस्करणें—स्कारणें—नमणें पहा. नमस्करणें, सर्वत्र नमस्करि। मज एकातें ॥ ९.५१२. वडील ह्यणौनि पाए नमस्करिजति ९.५०५. नमस्कारणें—जैसे द्विजु षट्कर्म करी । शूद्र तेयातें नमस्कारी । १६.९५, ज्ञानदेवी—‘जैसा’ १६.९६; ९.३५६, १२.२१९, १३.७, १३.१८९; नमस्कारिजे २.३३, ११.२७; आज्ञा नमस्कारिजेति १०.२८७; चरण शिरें नमस्कारिलें ११.४४०.

नरक—यमलोकांतील यातना भोगण्याचें स्थळ. पापें चि पापात्मकें नरका जाइजे । ९.३१३. तैसा किमि नरकीं । लोलतु श्वायें ॥ १६.०६. १.२५१, १६.३६९, १८.८००. नरकाचा

अडदरु १६.३१४, -दारवठा १६.४२७; नरकिचें दुःख ९.३११; जेयाचिया चिलसी नरक घेति १६.४१५; नरकाचिये सेले भागीन जे जन्मले, सेले हा शब्द नरकाचिये किंवा भागीन या शब्दाशीं घेतां येईल, अगदीं निवडक, अत्यंत घाणेरड्या भागांत जन्मले असा अर्थ असणें संभवतें, १६.३७३, कुंटे—‘नरकाचिये सेले भागीं’ ज्यांचा नरकाचा वांटा आहे या अर्थी, १६.३७५; नरकादिकां १८.१०५०; नरकभूमी १४.२७२, -भोग १५.१७०, १६.४२४, -यातना १३.७७७, -लोकीं १६.३७२, -व्यथा १६.२१३; नरकु स्वर्ग १६.३०७; स्वर्ग नरक ९.३१२, १८.५६३; स्वर्गनरकसूचक १८.१३८२.

नला-लि-लिका-ली—नला, हाडाचा नळा, ६.२३४. नलि, दांडी, १८.३९०. नलिका—ते शुक्लनलिकान्यायें । न लगती लागली आहे । १३.११३१, संकटांत सांपडल्यावर सहजरीतीनें सुटका करून घेण्यासारखी असतांही मनुष्य अधिकच गोत्यांत कसा पडतो याबद्दल तर्कांतील हा एक न्याय आहे. नळीवर पोपट बसल्यावर नळी फिरू लागते, पडण्याच्या भीतीनें पोपट नळी सोडत नाही, जितक्या वेगाने नळी फिरते तितक्या प्रमाणानें अधिक नेटानें पोपट नळी धरून राहतो, पायाचा चवडा सोडला तर आपली सहज मुक्तता होईल हें त्याला कळत नाही. नली ६.७७.

नवल—आश्चर्यकारक, कौतुक करण्यासारखी घटना, नवीन, विलक्षण गोष्ट, वावट इत्यादि. देखां नवल तेया प्रभूचें । अद्भुत प्रेम मत्ताचें । जें सारथ्य पार्थाचें । करितु असे ॥ १.१४२. हां हो नवल नोहे देशी । मन्हाटी बोलिजे तरि ऐसी । ६.१३३. कृष्ण हिं नवल कृष्ण । अर्जुनतवें जो ॥ १७.३१, कृष्णालाही आश्चर्य करावयाला लावणारा हा अर्जुनरूपी दुसरा कृष्णच आहे. १.७८, २.२५, २.९१, २.३६४, ५.४१, ५.५४, ५.८८, ६.१८, ६.६७, ६.१२३, ६.१३६, ८.८, ८.१३, १०.३०४, ११.१७२, ११.२२५, ११.२५१, ११.२८९, ११.२९४ (१), ११.३०१, ११.३४७, १२.२१,

१३.२१३, १३.२०३, १३.३५१, १३.४२९,
१४.५, १७.२००, १८.१६२३, सात ही
पदें...नवलें ७.१९२, सं. वा. श. पहा.
स्नेहनवल १.१९९, ज्ञानदेवी—‘स्नेह नवल’
१.१९९; नवलपण ७.१७२; नवलाई—नवल
अंगप्रभेची नवलाई । कोंदली सेव ॥ ११.२९४(२).
नवलाञ्छ ११.२३३, आवडिचा—११.६३०,
जीभेचा—११.४२३.

नवसिय—कार्यसिद्धीसाठीं कांहीं तरी वस्तु अर्पण
करण्याचें देवास वचन देऊन केलेली आंगवण.
अशी आंगवण केलेली देवता, नवस करणारा.
नवसियें भूति येरें । माझा निधानि ॥ १३.५७०.
१३.१९८, १७.९६.

नवा-वी—नवीन, कोंवळा, ताजा. नवा मी पुराण ।
१८.१११. ६.२६२, ६.४५५, ९.१८९,
१०.२५५, १३.९८२, १४.२१७, १५.५३९,
१६.२०६, १७.४१३, १८.३४६, १८.३५२,
१८.४२९, १८.९६०, १८.१५०८,
१८.१५१०. नवा अर्जुनु, अभिमन्यु, १.१०१;
नव नवनिशितिं सरीं, पहिला नव शब्द
चुकून आला असावा, २.४८, ज्ञानदेवी—‘नव-
निशितिं’ २.४८; नवा विरचता घट्ट १४.३७६,
ज्ञानदेवी—‘न विरचितां १४.३७९; नवी
विरहि २.७७; नविचे आवडिचेनि भरें १.१८७;
नवेयां देहांचा १५.१५०; देशी नवी १३.११५१;
नीच नवा, नीच (२) पहा; नवजलदइश्यामलें,
नवीन मेधासारख्यां काळींसावळीं, ११.१३५;
जून(निं) नविं १८.१६५०. नवाई—अपूर्वता,
अद्भुतता. कैसी शमशमिते पाहा नवाई । भूखिले-
पणांची ॥ ११.४२४. ८.१५६, १४.३२१,
१६.२९०. एकएक नवाई ३.११, व्यासिची—
१५.३७९.

नव्हत—होणें पहा.

नव्हालि-ली—अपूर्वता, टवटवी. जेयां नव्हालि-
येचें फल । स्वर्गसुख ॥ ४.१५६. लावण्याची
नव्हाली १.४२.

नशणें—नाश होणें, लयास जाणें. तरि तेणें दोषें
महाघोरें । कुल चि नशे ॥ १.२४३. ८.१७४.
न नशे २.१०९, २.२३३, ४.४४, १७.५९,
हीं रुजें नाशणें चीं असणें संभवतें, नाशणें पहा.

नसणें—न असणें, अभाव असणें. नसत—जे न
नसत स्वर्गें; जेयाचा विस्तार जेथ लपे ।
१८.१८२०, जें नाही असें दिसत नाही, दृश्य
रूपांत दिसत नाही आणि ज्याचा विस्तार गुप्त
आहे, सहज कळत नाही. नसतां—आणि पोटीं
नसतां १८.६९०; नसती—देव नसती चि
उगले ११.३९८; माया ऐसी ल्याति नसती
च यया आथि १५.७९; नसमि ११.५१४;
नसिजे—एथ नमिजे, जेथें थांवंच नये,
१.२०५; नसे ८.२७, १५.३४४, १८.१०५३,
१८.१०९८, १८.१५७३; असे नसे १५.५०१;
असे कां नसे ८.२८७. नसं—कोहि न दिसें नसें
ऐसा । वाणिचा नोहे ॥ ९.६२, कोटें दिसत नाहीं
म्हणून मी नाहीं, असें म्हणतां येणार नाहीं,
जें माझां ठाईं भूतें । परि मीं भूतीं नसें ॥ ९.१३२.
९.२०६, ९.२९७, ११.३९६. नसों—आह्मी
नसों ४.४०.

नसुदा-दी-दें-धा-धी-धें—नुसता-ती-तें, फक्त,
केवळ. नसुदा-दी-दें—तेया नोडि कांठियेडें ।
आंतु नमुदिं हाडें । १३.६७७. १३.११५०.
नसुदा मीनु १७.४१९; सुख
वरि नसुदें सुख भोगिजे १८.१२०९;
नसुदिया—नसुदिया चांथी करिति १६.३१२;
नसुदिया चि श्रद्धा १७.५०; नसुदा-धी-धें—
मग नसुधेनि देहेंसि । आपणयां असे ॥ ११.६२३,
१३.६३६; नसुधें चि जें ज्ञान, ज्ञाता, ज्ञेय
नसलेलें, १५.७७. नसुदी १३.२२३.

ना-नां—प्रश्नार्थक, संशयात्मक, नकारार्थी, अथवा.
ना—तंव हासोनि कृष्ण ह्मणे । तूजें नवल ना हें
बोलणें । ६.६७. ना हें न्मरग मग होये । काइसेवा
वरि अंती ॥ ८.११८, संदेहार्थी. तें तरि
व्यक्त ना अव्यक्त । नि(नि)त्य ना
नाशवंत । ८.१७३. ना गाय चरे डोंगरी ।
परि चित्त बांधले वसें घरीं । ११.६२५.
१.२६२, २.५१, २.६३, २.७१, २.१५५,
२.१७६, २.२२७, २.२५९, २.२६९,
२.३१६, २.३१७, ३.१६(२), ३.२३, ३.४५,
३.७०, ३.१२४(१,२), ३.१४२, ३.१६६,
३.१७३, ३.१७६, ३.१७९, ३.१९५,
३.१९७, ४.९, ४.३५, ४.१०३, ४.१४०,

४.१५५, ४.१७२, ५.११, ५.१४७, ६.४४,
 ६.४६, ६.१३८, ६.१७२, ६.३०९,
 ७.१६३, ७.१६७, ७.१८८, ८.४३, ८.६२,
 ८.६३, ८.८४, ८.१२८, ८.१५१, ८.१८८,
 ८.२४८, ९.९३(२), ९.३६३, ९.४०५, १०.३७,
 १०.३८, १०.६०, १०.१९४, १०.२२७,
 ११.३५, ११.१०५, ११.११२, ११.१५७,
 ११.१७०, ११.२९७, ११.५७६, ११.५७७,
 ११.५७८, १२.४४ (१, २), १२.४५ (१, २),
 १२.६७, १२.१९३, १३.२१, १३.२७,
 १३.७१, १३.१२४, १३.१३५, १३.२५०,
 १३.२७३, १३.२९०, १३.३२५, १३.३४८,
 १३.३५०, १३.३५१, १३.४७७, १३.४८९,
 १३.६९२, १३.७२९, १३.७३४ (१, २),
 १३.७३६, १३.७४८, १३.७६४, १३.७७७,
 १३.७८७, १३.९०२, १३.९४३, १३.९५०,
 १३.१०६५, १३.१०८५, १३.१११४,
 १४.५०, १४.५३, १४.५७, १४.६२,
 १४.७७, १४.१४५, १४.१४६, १४.१५०,
 १४.१६७, १४.२९१, १४.३११, १४.३२६,
 १४.३२७, १४.३२९, १४.३६१ (१),
 १४.३८०, १५.२५, १५.५५ (१, २),
 १५.११२, १५.२४०, १५.२६३, १५.२८६,
 १५.२९९, १५.३९४, १५.४०६, १५.५०९,
 १६.१६, १६.११८, १६.१६४, १६.२७५,
 १६.२९८, १६.३३८, १७.९२, १७.१४८,
 १७.१७१, १७.३८३, १८.१९, १८.२२,
 १८.६६, १८.७६, १८.८८, १८.१०२,
 १८.१३१, १८.१४०, १८.१७६, १८.२०४,
 १८.२११, १८.३०४ (२), १८.३६९,
 १८.३८६, १८.५५६, १८.५६६, १८.६८०,
 १८.८५५, १८.८५८, १८.९२०, १८.९३३,
 १८.९९१, १८.१०१४, १८.१०६७,
 १८.१०६८, १८.१०९९, १८.१२७७,
 १८.१३७६, १८.१४७६, १८.१५६१,
 १८.१५६९, १८.१५७८, १८.१५८०,
 १८.१५८४, १८.१६६९, १८.१६७१,
 १८.१६९४, १८.१७१६ ते १८.१७१८,
 १८.१७४८, १८.१७६६. क्रियापदास जोड़न
 नकारार्थी : १.१८८, २.२९४, ४.१२,

४.१०२, ४.१४७, ७.१९५, ८.२५६,
 १०.४३, १२.१९०. दोन शब्दांमध्ये किंवा
 नंतग, नकारार्थी, विकल्पार्थी इ. ६.४३३,
 ७.१५८, ८.८६, ८.१८०, ८.२२७, ८.२२८,
 ८.२६१, ९.१२६, ९.१२७, ९.१३८,
 ९.१७४, ११.२७३ (१, २), ११.५५९,
 ११.५७८, १२.४४ (१, २), १२.४५ (१, २),
 १२.१९४, १३.१९५, १३.९७६, १३.९७७,
 १३.१६०२ (१, २, ३), १३.११०३ (१, २, ३),
 १३.११०४ (१, २, ३), १३.११०५ (१, २, ३),
 १३.११०६ (१, २, ३), १३.११०८ (१, २, ३),
 १४.७४ (१, २), १४.७८ (२, ३), १४.७३६ (१, २),
 १४.७३७, १४.७६५, १५.८०, १५.११९,
 १५.१५५, १५.२२३, १५.२२४ (१, २),
 १५.३५८ (१, २), १५.४७३, १५.५००,
 १५.५०१, १६.७३, १६.३०५, १६.३८२,
 १६.४५० (१, २), १६.४५१ (१, २),
 १७.१४८, १७.३०१, १७.४१६, १८.३०४
 (१), १८.४४३, १८.४८१, १८.५७२,
 १८.९५२, १८.१७४३ (१, २). ना सृष्टि करं
 न शके १७.३३४; ना ह्यणत आहे १८.१४८२;
 ना न ह्यणे १८.५५७, १८.१६८९; ना
 ह्यणो न येसि १३.६४४, —नैष १८.१००;
 असे कीं ना १८.१५३२; इंद्र ना मीं
 १४.१५३; किं ना, नाही का, १६.३४०; चूकें
 ना किं ९.१३३; जाला होतां ना ९.२४५;
 श्रीमुखौनि अक्षरें निगति ना जंव ११.१७७;
 होति ना तंव, लगेच, १८.१५२०; ह्यणे नवल
 ना हैं १०.३०४; नातःपर ५.१४५.
 ना तरि—री १.२६, १.२९, १.३१, १.४१,
 १.४३, १.५१, १.९०, १.११८, १.२६९,
 २.३, २.१२९, २.१४२, २.१५७, २.१६०,
 २.१६७, २.१९३, २.१९५, २.२००, २.२१६,
 २.२२०, २.३०२, २.३५८, ३.१६ (१),
 ३.४८, ३.२५५, ४.७४, ४.१७८, ४.१७९,
 ४.२१३, ५.९०, ५.९३, ५.११०, ५.११५,
 ५.१२३, ५.१३८, ६.३३, ६.४२, ६.२५४,
 ६.२५६, ६.२८५, ६.२८६, ६.२९५,
 ६.३२८, ६.३९९, ७.५४, ७.९१, ८.१३५,
 ८.१५१, ८.१७६, ७.१९८, ९.५८, ९.६७,

९.७४, ९.१०२, ९.१७१, ९.२५३, ९.३९५,
 ९.४६२, ९.४९०, १०.१८, १०.१०७,
 ११.१६६(१.२), ११.२०५, ११.६१६,
 ११.६३२, ११.६३०, १५.२९३, १६.७५,
 १६.१००; नातरि २.१४, २.४७, २.६१,
 २.६७, २.८६, ३.१०४, ६.३३५, ११.५,
 ११.२३९, ११.२९९, ११.३१२, ११.३३८,
 ११.३५२, ११.३५९, ११.४०७, ११.४७९,
 ११.५६६, ११.६१५, ११.६४६, ११.६४८,
 १२.१२५, १२.१९९, १३.३३३, १३.७८,
 १३.७९, १३.१८२, १३.२३०, १३.३८१,
 १३.३९०, १३.३९६, १३.५५०, १३.९०४,
 १३.१०८०, १४.३६, १४.५५, १४.२१९,
 १४.२८७, १४.३३३, १४.३९१, १५.२८३,
 १५.३२७, १५.४९८, १६.१६८, १६.२४६,
 १६.४५४, १७.११४, १७.१५५, १७.२२०,
 १७.४१५, १८.११५, १८.१३०, १८.१३५,
 १८.२६८, १८.४८४, १८.५००, १८.५७४,
 १८.७५७, १८.७७७, १८.८०४, १८.८८२,
 १८.१०१८, १८.११०३, १८.१४७८,
 १८.१४८७. नां—आणि अनुभवितां कहीं न
 वेचे । वरि वीटे ही नां ॥ ९.५२. नां अर्जुनां(ना)
 भीं काल । ११.४८६. तैसा ईश्वरी भीं आनु । नोहें
 वि नां ॥ १४.३८३. ६.२१९, ९.५३, ९.२१९,
 ११.४२६, १२.१५७, १४.३३२, १४.३६१
 (२), १५.७६, १५.१२९, १५.२७१, १५.३६९,
 १५.४०७, १५.४७२, १६.५४, १६.९७,
 १६.४२५, १७.५४, १७.२४१, १८.२१२,
 १८.२१६, १८.२३१, १८.४३५, १८.७०१,
 १८.१२४८, १८.१२८५, १८.१४००,
 १८.१६५८, १८.१६७२, १८.१७३३. नां
 ह्यणें नैए १५.१८०; तज आला नां ९.९३
 (१); मानीनां १८.१२३५; मुखा कडे नेनां
 १३.३२२; दोन शब्दांमध्यें, नकारार्थी, विक-
 स्पर्थां इ. १०.१७९, १३.११२, १४.७८(१),
 १८.८१०, १८.११०७ (१,२), १८.१२०४.
 नां तरि ३.१९१, ८.६५, ९.११८,
 ९.३६९, ९.४३०, १०.६९, १०.२७७,
 ११.७५, ११.१९७; नांतरि ११.३५४;
 नांभरि, क्षणभर, ६.३३२, ९.२८०.

नाइटा—नायटा, चरणारा त्वचा रोग. नाइटेय
 भेण । न मोडी नागाची आण । १३.७९९.

नाक—श्रासोच्छ्वास करणारें, वास घेणारें इंद्रिय.
 कै नाकिचा कैनु जोडे । सिंहाचिये ॥ १७.२४. अत्यंत
 कष्टसाध्य वस्तु मिळविणें. नाकतोडाची धुवारी,
 तिखट पदार्थ खाऊन झालेली नाकतोडाची
 आग, १७.१४५; नाकाडें १३.५६१, १३.७०४.

नाखि-खी—नख पहा.

नागवणें—फसगत होणें, सर्वस्व लुटलें जाणें.
 साध्वी ज्ञानि नागविलो । ३.२४३. नागवतु वेव्हारे ।
 गवांदि वातकी ॥ १३.२३०. १६.२९६,
 १६.३८५, १७.१९३, १७.२९१. जगाचे
 डोले नागवी १८.६१५; मोलें साठिं घेतल्यां
 नागवी नां, हिणकस सोन्यांत चांगलें सोनें
 मिसळलेलें असतं, तें उत्तम सोनें म्हणून घेतलें
 तर फसगत होणार नाहीं काय?, १७.५४; न
 नागवे, नागवे, १३.५८५; नागवण ३.२०४,
 १८.३७०, विषयदेशिचिये नागवणे १८.४६१;
नागोवा—तो मुखटुःखाचा नागोवा । १३.८५.

नांगवणें—सांपडत नाहीं, घेरला जात नाहीं.
आंगवणें पहा. जो अखटेनि नांगवे । विषादासि ॥
 २.२९९. ६.३८९, १०.७६, १३.५८२,
 १३.१०७२. जें शंभूचिये मनीसि नांगवे
 ११.२७; नांगवणें १३.७४३.

नागारी—गावडी, सर्प धरणारा. १७.२९५.

नागिय—नग्न, दिगंबर, जैनांस उद्देशून. नागिवि
 लुंचिति मुंडें । १३.२२. नागिवेया ही शरीरें ।
 लागला आडे ॥ १८.१०५९, शरीर उबडें असलें
 तरीही परिग्रह सुटत नाहीं. नेसलें नागिवें,
 हीं दोन्ही वेड्याला सारखींच, १८.४३६.

नांगी—विंचवाचा दंश करणारा अवयव. नांगिया
 आपुल्या । विंचू करी सुतकुल्या । १६.२८८.

नाचणें—नाच करणें, मिरवणें, तरळणें. चोखालपण
 रत्नाचें । रत्नावरि नाचे । १३.३६२. ६.१२१,
 ६.३४७, १४.१७४. व्हडा नाचे १८.११८१,
 १८.१७५९; भोज नाचतसे ६.१२३; भोजें नाचतु
 १०.१५७, —कोडें नाचति ९.५०६, —नाम
 नाचे ९.२०५; नाचतेया १८.१०३४; नाच,
 नाचें नटें १६.३५९; नडनाच पहा. नाचणी,
 नाचणाऱ्या, रंसे ऐसिया नाचणी ९.३२०.

नाचवणें—स्वादे जीभेंतें नाचवी। ४.२१८.
१.३१. बागडी नाचवीति १४.३०८; बागडी
नाचवील १३.५६९, दोन्ही संदभौत सोगासारखा
विद्रूप नाच होईल या अर्थी, भोजें नाचविजत
असे ३.२४४.

नाडणें—त्रास देणें, जाच करणें. ३.९४.

नाडर—डवकें. नाडर बांधे १८.३२०.

नाडी—शरीरांतल रक्तवाहिनी. नाडितें सोडवी,
नाड्या खुल्या करतो, ६.२१९.

नाणें—देवघेवीसाठी घातूचें चलन. तरि सळबें
एणें। आडूनि असंताचें नाणें। दाविजे अव्यंगवाणें।
सत्तेचें रूप ॥ १७.३७७. आंकूनि नाणें विस्तारी
७.२६; आदिशून्याचा गाभारा नाणेंयांसि भरे
७.२४; जेणें भांगारें भूताकृतिचें नाणें घडत
१५.४४८; कुडें नाणें, खन्यासारखें दिसतें यास
उद्देशून, ४.८५.

नातक—नातें, संबंध. ६.२४८.

नातरि-नांतरि—ना-नां पहा.

नाथ—(१) नाथपंथास उद्देशून. नाथसंकेतिचा
इंसु, नाथपरंपरेचा आदिगुरु जो शंकर त्याच्या
अंतरंगाची खूण, मर्म, ६.२९१. परंपरा
दाखविणारा शब्द, विशेषनामास जोडून:
निवृत्तिनाथ १२.२४४, श्री-१८.१७०७,
१८.१७२९, १८.१७३६; श्रीगायणिनाथ
१८.१७३५. (२) स्वामी, राजा, नायक, पति;
आधार, श्रेष्ठत्व दाखविणारा शब्द. जगाचा नाथ
९.२८४; आत्मनाथ १६.१८६, कृष्ण-
१४.३६७, १६.८३, कौरव-, धृतराष्ट्र,
११.४७७, गुरु-१८.१७४४, चतुर-, अर्जुन,
१३.३६८, चैतन्य-, आत्मा, २.१४४, जगन्-,
जगत् पहा; दिवस-, सूर्य, १६.२७, द्वारका-
१५.४१४, नृप-१.४८, १.९९, १.१५२,
प्राण-१३.३७२, १८.९१६, यदु-६.४८४,
वीर-१५.२४१, वैकुण्ठ-१.२७२, सेना-,
सेनापति, १.१२०; अनाथ—अनाथांची माउली
४.३२ अनाथाचा सखा १५.५५४; सनाथ,
अधिकारयुक्त, सनाथें शास्त्रें १८.१२२९,
समर्थ, जेणें स्वामी कां सनाथ. १८.१६१९.

नाद—आवाज, ध्वनि. ते दोन्ही नाद मीनले।
तेथ त्रैलोक्य बधिर जालें। १.१२८. जे नादाची

पेल भेर। परब्रह्म जें ॥ १३.१०६८. नाद
वाद्या नैयंता। तरि कां गोचरु हंता। १८.१६८०.
१.१५०, ४.२१७, ६.१३२, १३.११५२.
नादाची टांकसाल १३.९८९; नादिचे तरंग
६.१५; नादें आइकिजता नादु १५.५१३;
नाइकिजता नादु १५.७४; नादासि किं
रूप देखिलें १०.१८६; वाद्यें विण नादु
१६.२७४; नादांतरि १५.३८४; नादाकार
९.२७४; नादापुढां, नाद चालू असतां, ९.१०;
नादचित्रांचीं रूपडीं, नाना प्रकारचे नाद,
६.२७६; नादबिंदु ६.२८८, याचें स्पष्टीकरण
निरनिराळ्या ठिकाणीं निरनिराळें दिलें आहे.
वाचेच्या परा, पदयंती, मध्यमा व वैखरी या
चार प्रकारांपैकीं नाद हा तिसरा प्रकार आहे
(ज्ञानदेवी कोश); इतर ठिकाणीं नाद, बिंदु व
कलाज्योति या एकावरच्या एक तीन पायऱ्या
अस्तु अकारांतील अकार, उकार व मकार हे
त्यांचीं प्रतीकें आहेत असें सांगितलें आहे;
योगसिद्धीनंतर शक्तीचें रूप शक्तींतच मावळ-
त्यावर (६.२८७), कोणत्याही प्रकारचा नाद,
ध्वनि किंवा वाचा यांच्या पलीकडे योगी जातो
हा याचा निष्कर्ष आहे. नादब्रह्म, नादरूपानें
गोचर होणारें ब्रह्म, १३.२६८, १५.१३;
घंटानाद ८.९५, महा- ११.४८०, सिंह-
१.१२५.

नांदणें—सुखानें राहणें, व्यवहार करणें. नांदो
नामार्थ एकाहारी। आर्क्षी ते ही ॥ १४.५६. मग
नांदेन पवाडें। एकला चि ॥ १६.३५०. ४.५४,
६.३७६, ११.३६५, १५.४३९, १७.१४,
१७.४०, १७.२९०, १८.७४२. नांदत
आहाति १८.१५७७; नांदतसे १३.४५३;
घरें नांदति असे १३.९९१; नांदतु असे
१८.२२०; नांदतुसे—तैसा अर्जुने(नैं) आणि
वैकुण्ठें। नांदतुसे बोधु ॥ १५.४११; नांदवणें—
जेणें नांदविलें १५.२५०; नांदणुक—कां कमल-
कंदा आणि दर्दरी। नांदणुक तरि येका चि घरी।
९.५७, ९.५०२; नांदणुकेचा बगा माजि जालेनि
जेणें वाहे, ज्ञाता व ज्ञेय एकत्र नांदण्यासाठीं
ज्या ज्ञानानें नामरूप दिलें व संबंध जोडला,
मार्ग दाखवला या अर्थी, १८.४६६.

नाना—अनेक, निगनिगळे, विविध, किंवा. नाना प्रमेयाची परि । १०८, अनेक. नाना नवरस-गुणावधी । परिपूर्ण हा । १०२९, अथवा. तिही नाना शंख निरंतर । आस्तुरिले । १०१५३, त्यांनीं निरनिराळे शंख एकाच वेळीं वाजवले. तैसी इथें नाना देहें । दाउनि नीं नाना होयें । १४.१३३. १०३२, १०४४, १०४६, १०९१, १०२५९, २०२९४, ३०२०१, ४०७०, ६०६१, ६०२५७, ७०१४८, ७०१९३, ८०८२, ९०२७३, ११०२०, ११०१८९, ११०१९४, ११०२०३, ११०२१३, ११०२३२, ११०२९७, ११०३३८, ११०५०६, १३०१३९, १३०३४८ (१, २), १३०३७२, १३०५८६, १३०९०८, १३०१०४८(१), १४०४६, १४०२८०, १४०३७३, १५०३२, १५०६१, १५०३८६, १५०५१८, १६०१०६, १६०२०६, १७०१०१, १७०२८०, १७०३५९, १८०५२, १८०५४, १८०३३१ (१, २), १८०३४४, १८०३५४, १८०६११, १८०९०५, १८०१०७६, १८०१०८७, १८०११०२, १८०११४२, १८०११५४, १८०१२३४, १८०१३८४, १८०१५१०, १८०१७१९. नानां १३०९१४; नाना अपरिमितें ११०२६९; नानाथैरसरसाल ७०१८१; नानानक्षत्रव्यक्ती १८०१०९१; नाना परिं १८०११, १८०१३८०, -परिं ६०२८९, १८०४४, १८०१२३८, -परी(रीं), ह्या नाहीं त्या अशा अनेक प्रकारें, २०२९; नानाप्रयोजनशीलें १३०१०५५; नाना-बुद्धि १५०४८०; नानाभूतैकधाम ११०५५६; नानारस १६०२४६, -रूप ११०१९२; नानालोकहेलावेया, अनेक लोकरूपी लाटांच्या समुदाया, समुद्रास उद्देशून, १४०२; नाना वर्ण ११०१३६, ११०१३७, ११०३३६, -वर्ण ८०१९, ११०२००, १५०१११; नाना-त्रिकल्पजाल १७०२२६; नाना विध ९०२५१, ९०३९४, ११०१४०, १३०१०४८(२), -विध ३०११४, ३०१३१, ७०३६, ११०१३१, १४०२३१; नानाशक्ति (नानाशक्ति) १५०८२, -सृष्टि १५०१४९; नानात्व १३०१०११.

नाप्लवर्णे—न + आप्लवर्णे, आप्लवर्णे पहा. नाप्लवे २०१४६.

नाभिकार—भिऊं नकोस असें आश्वासन. जं राजादेशु दे नाभिकारत्वा । १००७. नाभिकारा उभिजे. हात वरकगवा तो न भियाचें आश्वासन देण्याकरतांच, १३०२८७, यावर १३०२७८ ते १३०२९० पहा.

नाम—नांव, ईश्वरस्मरणार्थ घेतलेलें नांव. तेयांचिचे वाचेपुढां भोजें । नाम नाचे माझें । ९०२०५. ह्यानीं नि व्यक्षर हें नाम । नव्हे जाण केवल ब्रह्म । १७०४०२, अकारागस उद्देशून. १००२३८, १००२९७, १२०११, १३०९९८ (२), १५०१३६, १५०५००, १७०३२६, १७०३२८, १७०३५१, १७०३९७, १७०४०० (१), १८०६१३, १८०५९०, १८०१३४८. नामाचा गौरव १७०३९६; नामाचे निखिल प्रबंध, ईश्वरनामाचेंच कीर्तन, वर्णन इ., ९०२०९; नामाचीं लेणीं १४०१०७; नामार्थ, येथें नामाचा अर्थ स्वरूप असा घ्यावा, या स्वरूपांतच भक्त व ईश्वर एकत्र येतात, १४०५६; नाम-बोध ९०२०७, -गौरव ९०२०२; नाममंत्र—स्तोत्र कां नाममंत्र १६०१०३; नाममात्र—नाममात्रें धात्रेया अहंच करणें १७०३३८; नामरूप, रूप पहा; नामवर्णुआकार २०१३४; नामव्यक्ति—उद्देशा आकाशी । रवी चि रवीतें प्रकाशी । हे नामव्यक्ति तैसी । ब्रह्मा करी ॥ १७०४०१, नामाचा उच्चार व्यक्तस्वरूपांत ब्रह्म दाखवितो; गुरुनाम १३०४४६; गौण नाम ६०१९९; प्रणवैकनाम, अकार हेंच एक नाम, ८०११६; ब्रह्मनाम, ब्रह्म पहा; भीष्मनाम, भीष्मपर्वस उद्देशून, १८०१७८५; व्यंजक नाम, ब्रह्म अव्यक्त आहे पण अ तत् सत् हें नाम व्यक्त स्वरूपांत ब्रह्म दाखवितें, १७०३९९. नामिया—नाम धारण करणारा. येया नामा नामिया तैसा । अभेदु असे ॥ १७०४००(२); अनाम—तेया अनामाचें नाम । तेया अन्नमाचें जन्म । १३०९९८(१). १७०३२७.

नायक—नेता, सेनापति. १०१०३. कुरुनायक, धृतराष्ट्र, १८०१६३८; त्रैलोक्यनायक, श्रीकृष्ण, १६०४९; देहेंद्रियनायक, जीव, १५०३२८; लोकनायक-नायक, श्रीकृष्ण, १७०२२३; वैकुण्ठनायका मुखौनि, श्रीकृष्णाच्या तोंडून,

११.२५; वैकुण्ठपीठनायक, विष्णु, १०.१८; सत्यलोकनायक, श्रीकृष्ण, ३.९३; नायका— ते लक्ष्मी मुख्य नायका । नमने चि एथ ॥ ९.३७२, नमन करण्यासाठीं असा अर्थ जरी लावतां आला, तरी न मने, न माने, मानली जात नाही, विचारांत घेतली जात नाही असा अर्थ घेणें इष्ट वाटतें, कुंटे—‘न मनैचि एथ’ ९.३७६.

नाराज—बाण. नाराजांचिया अणियां १७.४२२; नाराजाचिं आंथुरणें १३.५१९; नाराजांची सूटी, बाणवृष्टी, १६.२४१.

नाल—नळी. कंठनाल आटे ६.२०७.

नाव—(१) होडी, नौका. जैसी नाव खियां बालां । तोयतरणी ॥ ५.१६. ३.७७, ७.४, ८.२३८, १२.९१, १६.२१८, १८.१५०, १८.३०७. जैसैं उदधी(धीं) नावेसि, जसैं समुद्रांत नाव टाकून चालत नाहीं, १८.९४६; वैराग्याची नाव ७.८८; शतजर्जरे नावे ९.४८६; नाव थडी पावतां, तीरास लागल्यावर, २.३४९, राजवाल्यांच्या काहीं प्रतीत टाकितां आहे; नावा दाटिजे, बांधून ठेवाव्या, १७.३६३(१); नावे रिगे ४.९६. (२) नांव, संज्ञा, या अर्थी. ना वर अनुस्वार काहीं ठिकाणीं दिलेला नाही, म्हणून या सदराखालीं हा शब्द घातला आहे. या संदर्भापैकीं अनेक ठिकाणीं ज्ञानदेवींत नांव आहे. पुढें नांव पहा. याचि नावें आनानें । अनारिसि वत्तें । वेळ ही सिनाने । आषवेयांचे ॥ १३.१०५३. नावांचीं अंतरे ९.४०७; अनतें नावें १३.१५७, आनानें— १३.९५९; आनानें नावें आनानी वृत्ती ९.२५१; नावें अमरपुरें ठेविलीं ९.३७०; एकें नावें १७.३३४; तीघां तीनि नावें १८.१२७३; नद्वानदीचीं नावें ९.४५८; नाव एक ६.३४२, —येक १.१७०, क्षणभर, थोडा वेळ, नावेक पहा. नावें, नावानें, त्यासाठीं, त्या कारणामुळें, म्हणजे, त्हेनि नावें आपेसि । दिशा लंघी ॥ २.८, जेणें जियावेयाचें फल । मज चि नावें ठेविलें ॥ ११.६८७, पै नावें विष मडुरें । परि मारुनि अतिखरें । १८.८०१. ४.१७५, ८.३५, ९.६३, ९.२२२, ९.३३२, ९.३८०, ९.४३७, ११.४१, ११.३६७, ११.४२४, १२.९३, १३.९७,

१३.१९८, १३.२५८, १३.३८२, १३.३९१, १३.६४९, १३.६८४, १३.७२१, १३.७७६, १३.९५७, १३.९८३, १३.१०४९, १४.२४९, १४.३६४, १४.३८५, १५.४६२, १५.४६३, १६.६२, १६.८७, १६.३८३, १६.३८५, १६.४०६, १६.४१६, १७.११, १७.९२, १७.२११, १७.४१३, १८.१९८, १८.३८७, १८.४०१, १८.५५४, १८.५९५, १८.६००, १८.६६८, १८.१०४७, १८.१३६५, १८.१३८९; तामसी धृती नावें जाणावें १८.७५९; नावें ठेविति, अर्पण करण्याच्या हेतुनें, १३.१०३९; एणें नावें १.२०६, १.२२४, १३.११, १३.४३८, १४.३७४, १५.११४, १८.७९०, येणें—१.१९५, १६.३१, १६.७२; नावें एणें, या नावानें, १५.४६१, —येणें १७.३६३(२), ज्ञानदेवी—‘नामें येणें’ १७.३६६.

नांव—नाव (२) पहा. एथ वडिल जें जें करिति । तेया नांव धरुं ठेविति । ३.१५७. तरि ताकाचे अंश फेडणें । यया चि नांव लोणीं काढणें । १५.४३१. तैसा अहंमानाचेनि मोहें । ईश्वराचें हिं नांव न साहे । १६.२३३. एरु मूळेंने नांव रोगी । विसांवां जैसा ॥ १८.२२८. पै स्वार्था जें उपकारे । तेया चि नांव सोयरे । १८.५५९. ५.१७६, ६.१०२, ६.१११, ७.६, ७.१९, ८.२, ८.१८, ८.२८, ८.१७०, ९.९७, ९.१६८, ९.३११, ९.४२२, ९.५१३, १०.१४३, १०.१८३, ११.५९, १३.९२, १३.११०, १३.१३१, १३.१३२, १३.१३४, १३.१४८, १३.१५१, १३.१५२, १३.१५३, १३.२३७, १३.४८२, १३.५३२, १३.८७२, १३.८९८, १३.९६०, १३.९६४, १३.१०९१, १४.७९, १४.८४, १४.३२१, १४.३२२, १४.३७२, १४.३९८, १५.८०, १५.२७२, १५.४४०, १५.४४३, १५.४५०, १५.४६०, १५.४६७, १६.१२९, १६.१३४, १६.१७३, १६.१८८, १६.२१४, १६.२५०, १७.१९४, १७.२२२, १७.३०५, १७.३३२, १८.६२, १८.२०३, १८.२३७, १८.२४०, १८.२५५, १८.३१८, १८.४६३, १८.५६४, १८.५७७, १८.८३१,

१८८३५, १८८३७, १८८६९, १८९०३,
१८९१०७, १८९१७२, १८९२०५,
१८९२७२ (१, २, ३), १८९३१४,
१८९५७२. नांवाचेनि अनारिसेणें, एका
माणसाला जरी दुसरें एकादें नांव ठेवलें तरी
माणूस तोच यास उद्देशून, ६४१; नांवाचें कवच
७३५, - भय १३६७५; क्रमिध्या नांव, या
अपपाठासाठीं क्रमणें पहा; भौमा नांव मंगळ,
अनिष्ट ग्रहाला मंगळ म्हणावें, या विचित्रपणास
उद्देशून, ५११५; नांव केलें, वर्णन केलें,
१३२३७, - खुटलें, अंतकाळ आला,
१३७४५, - घेणें, उच्चार व स्मरण करणें,
१३६७२, - घेऊं १३६७३, - घेतां
९४३९, - चि नाहिं, मुळींच नाहीं, ९१९६;
काना चि नांव ठेवावें, १३९४९, कान पहा;
तेया अमृत नांव ठेउन अमरां होणें, विषसाला
अमृत नांव ठेऊन तें पिऊन कोणी अमर होत
नाहीं, ९४९४; नांव ठेविजे, नांवांन ओळखावें,
१७२५३, - ठेवी (ठेवीं) १२१८७, - लाहे
६३०१, १८३३६, - सुतसे, नांव देतें,
१८४६७; नांव एक १३८८२, १८१८३,
- चि येक, क्षणभर, थोडा वेळ या अर्थी, ३२०६,
नावेक पहा; नांव (व) भरि, क्षणभर, ७१४४;
नांव रूप, रूप पहा; अडिनांव ८२४९,
अडिनांव पहा; राशिनांव, जन्मराशीवरून
दिल्लें नांव, १७१५; रूप ना वर्णु नांव
१३९७७.

नावणिग—सुप्रसिद्ध. ११४६८, १६३५.

नावां नावां—वारंवार. उपजों उपजों मरणें । नावां
नावां ॥ १६१७८. ४२१६, ९४२, १७२८९.
नावें नावें १३११२१.

नावेक—क्षणभर, थोडा वेळ. नाव, नांव पहा.
तंव कृष्णा मनीं नावेक । विस्मो जाला ॥ ११७७.
४३०, ४३५, ६२३८, ७११०, ७१८०,
९७१, ११३६३, १२२८, १५१६२,
१८१०७१.

नावोड—नावाडी. नाना काष्टि नाव मिले । ते
नावोडेनि चले । १८३०७. ज्ञानदेवी -
'नावोडेनि' १८३०९.

नाशणें—नाहींसें होणें, ठार करणें. आणि नाश

याचें नाशिलें । विचारि पां ॥ २१७(२), ज्ञानदेवी
- आणि नाश पावे नाशिलें । तुझेनि कायि ॥
२१७. ते लौकिकस्थिति आवची । नाशली होईल ॥
३१६५. दैत्यांचीं कुलें नाशीं । ४५२. नप कीजे
नाशावेया । पुढीलति ॥ १७२५८. १२३२,
२२२, २१४१, २१५९(२,३), २२२२,
२२३७, २२५२, २३०९, २३३१,
२३३२, ३२१३, ४६७, ४१९७,
८१७४, ९१९६, ९२४२, १०१२७,
१०२६८, १०२९१, १३३०९, १८६१२,
१८७७३, १८९५८. उपजे आणि नाशे
२१०५ (१); जन्मे... नाशे ८२४८; न नशे,
नशणें पहा; नाश—तैसें शरीराचां लोपीं ।
सर्वथा नाशु नाहीं स्वरूपीं । २१४३. लेप.सि
स्नपन करणें । तो चि नाशु ॥ १३७४४. २२०,
२९७ (१), २१८५, २३०५, २३१९,
२३२३, ४२०७, ६२७८, १६१०६,
१८४४१, १८६१४; अविद्यानाश १८१२३७,
आत्म-१६४३२, उपाधि-१५४६६,
जल-१८१३५६, प्रकृती-१८१२५९,
बुद्धि-२३२८, सर्व-१६३८६; नाशवंत—
आणि शरीरजात आवचें । नाशवंत स्वभावें ।
२१३६, ८१७५ (१), ९१५१ (१); नि(नि)त्य
ना नाशवंत ८१७३; अविनाश २१०५ (२),
८१७५ (२), ९१५१ (२).

नासणें—कुसणें, नाहींसें होणें. हें जाणौनि मनीं
हांसिला । हाणे ह्यातारा मोहें नासिला । ६६.
तेणें आत्मबोधें तैसें । अविद्यासि कर्म नासे ।
१८२२७. चेष्टेयां स्वप्न नासे । १८११३४. तें
नासतें कीजे किं पैसें । निर्मावें नाहीं ॥ १८१७६६,
ज्ञानदेवी—'नाहीं' १८१७८८, विशंकूसाठीं
केलेली सृष्टि नाश पावणारी होती, ही गीतेची
सृष्टि तशी नाहीं. ६८४. ६११३,
१३१०६०, १४३९१, १५११३, १५४२४,
१६७१, १८१२७, १८७८८, १८९६५,
१८९६६ (२), १८१०५४ (१,२),
१८१२२६, १८१५३३. नास—तैसें अबोध-
नासा सर्वें । नासे क्रियाजात आवचें । १८९६६
(१), १८३८४ (१), १८१३९०. नासका—
साजुका नासका १७१५३; नासणें—तेयाच

नासि नासणें । १८.३८४ (२).

नास्ति—नाहीं. स्थूल दाता किं कोण्हातें । नास्ति न क्षणैल ॥ १८.१६७३. **नास्तिपणा**—नास्तिपणाचें हाड । रोविलें जीभ ॥ १६.३११, ज्ञानदेवी—नास्तिपणाचें हाड । रोविलें जीवीं ॥ १६.३१५, जीभ पहा. **नास्तिरू**—निरीश्वरवादी, अधार्मिक. नास्तिकां देयावेया तोंड । वेदांचें गाढें बंड । १३.२०. ६.३२४, १३.७६३.

नाह—नाथ, पति. लक्ष्मीयेचा नाहो ३.२६८, १८.१३१३; रमानाहें १२.२१६; लक्ष्मीनाहें १५.४३६.

नाहाणें-नाहांणें-न्हाणें—स्नान करणें, धुणें.

नाहाणें—सागरें कवणी ठावें नाहावें । ९.११.

जरि जीवें नाहाळ १८.१६६९; **नाहाणें**, स्नान घालणें, प्रस्थाहारिणी नाहाणिल १८.९८८.

नाहांणें—तिथे पुष्पवधां आणें । नाहातसे तो ॥ १८.१०६५. **न्हाणें**—आत्मसमरसें न्हाये । अवभृत् जेव्हां ॥ ९.२४३, अनुतापतीर्थी न्हाळा ९.४१६;

कुंकुमें न्हालें ६.२२२; **ज्ञानगंगे न्हाले** ९.१८९,

कांहीं प्रतीत न्हाले आहे, ज्ञानदेवी—‘नाहाले’

९.१९०; भलेतेणें पृथ प्रयागीं न्हावें ११.१०;

न्हाणें, धुणें, गर्वसु तीर्थी न्हाणिला । १३.४६७.

नाहिं-हीं—नकार, अभाव, दाखविणारें क्रियापद.

आहे पहा. **नाहिं**—निर्विकल्पी मग नाहिं । तेथ मी

आवें ॥ ९.८९. तें चि कल्पितें मुदल जाये । तें

कें अमे नाहिं हें आहे । ९.११. जेस आहाराचेनि

नावें काहीं । तोंडाबिया वाटा न बचे चि नाहिं ।

१२.४२४, तोंडावाटे जात नाहीं असें कांहींच

नाहीं, ज्ञानदेवी—‘तोंडापासुनि उरलें नाहीं’

११.४२९. इथे नाहिं हें चि रूप । १४.८९. न

दीसे तर्हि नाहिं । बोलें नैप ॥ १५.५१०, दिसलें

नाहीं म्हणून तें नाहीं असें समजू नये.

६.४२२, १२.१४३, १३.७१६, १५.२२१,

१५.५१९, १५.५३०, १८.४४३, १८.४४६,

१८.४५५, १८.४५६, १८.१५५१,

१८.१५९९. नाहिं आणि असे ९.९०; असे

किं नाहिं १८.१५४८; होये नाहिं १८.१३७६;

नाहिं जालें, नसल्यावारलेंच झालें, १८.७२२;

उगंडु नाहिं १.२६०; काहिं चि नाहिं,

मुळीच नाहीं, १३.९९३; कैसें होणें नाहिं

९.५०१; जीतें नाहिं, मेलेलें, ९.४९९; ठेलें

नाहिं, बाकी राहिलें नाहीं, १३.८२८; परि

नाहिं, आवड, पर्वा नाहीं, १८.१६०२; जें

नाहिं किर नोहे आणि असे हि नां, ज्ञान लय

पावल्यावर आत्मस्वरूप नाहीं असें होत नाहीं

आणि आहे असें म्हणवत नाहीं, १५.४०३;

नाहिं तें चि रश्मिचेनि आधारेणें लुगजळ ९.८४;

रूप अथवा नाहिं ११.५१७. **नाहिंपण**—पया

लागि नाहिंपणें आहे । अनादि हा ॥ १५.२२३.

नाहिंपण चि जें असे । १८.१५९८. **नाहीं**—जेस

आदी चि जें नाहीं । तेथालागि रुदसी काड ।

२.१६०. २.११०, २.११३, २.१४१,

२.१५४, २.१५८, २.१६३, २.१७५,

२.१७७, २.१८९, ६.४२९. जो देवां नाहीं,

देवांनाही मिळत नाहीं, ६.४३७; नीमणें

काहीं नाहीं, जें लय पावत नाहीं, ८.१७;

आहे नाहीं १८.१११०; आहेनाहींचा शेखु

१८.१२०६, आहे नाहीं हे भाव शुष्क

झाल्यावर; या पाठापेक्षां ज्ञानदेवीतील पाठ

‘आहे नाहींचा शेख’ १८.१११२, शेवट

झाल्यावर, अधिक बग वाटतो.

नि—हा उपसर्ग शब्दास जोडून अनेक अर्थी

आला आहे, त्यांचे विशिष्ट अर्थ

त्या त्या शब्दापुढें दिले आहेत;

कांहीं शब्द येथें दिले आहेत. (१) आंत,

निग्रह, निज, निधान, निधि, निमिलणें,

नियमणें. (२) बाहेर. निगदणें, निगम,

निरूपणें. (३) खालीं, कमी. निकृष्ट, निक्षेप,

निधन. (४) जास्त. निकुंज, निघड, निनाड,

निनासणें, निबर, निबद्ध. (५) हीन, शिवाय,

खेरीज. निकण, निकवडा, निगवें, निपुत्रिक,

निदारपण, निद्वैव, निभ्रांत, निमोल, निरंधन.

नी—नीजीव १३.१०९२.

निक-नीक—चांगलें, निश्चित, हितकारक;

उत्तम प्रकारें, रीतीनें. **निक**—निकिया परीं

३.२४०, ६.८; निकियापरी ९.२३७;

निकियाचि प्राप्ति १६.४३१; निकियानि

सांघितलेया ११.३९६. **नीक**—तें मरण हीं वर

नीकें । १२.६५. हृदयाचें छीलपण । येथ नीकेयासि

नव्हे कारण । २.२८. तरि भोग्यजात जितुलें ।

ने एका चि देशचेया नीके लागले । १.४११, पोपणास, हितास, या अर्थी. २.५०, २.५८, २.२८६, २.३४७, ३.१३, ३.१८, ३.२२४, ५.१०८, ५.१६७, ६.२८२, ६.३२८, ६.३६३, ६.३६४, ६.४३९, १३.५९, १३.५०३, १३.४३१, १३.४५६, १३.५११, १३.६३७ (कें), १३.७१७, १३.७५५, १५.११५, १६.२७३, १६.२९७, १७.१०९, १७.१३५, १७.१८६, १७.२०४, १७.३१८, १८.२८१, १८.२९१ (नी), १८.३०१, १८.६७२, १८.१३२२, १८.१३२३, १८.१६४२. नीकें अवधान ९.९६; नीका गीताभिमिप्रा ११.२५; नीका गीताश्रु ४.२२२; नीकें चित्त देउनि ६.३५९; नीकें तें करणें ९.३३६; नीकी निश्चिती १८.१५१; नीके पाक ३.१२९; नीका बोलु २.२०८; नीकी रसोय २.२५४; नीकेया स्थाना १३.५७६; मनाचें एक नीकें ६.४१९; देओ नीकें बोलताति तें न चुके ६.४२६; नीकें रूप केलें १३.९३६; नीकिया निहालिलिया, चांगल्या प्रकारें पाहिल्या, ११.६९२; शंका नीकी केडूं, चांगल्या रीतीनें, १५.३८२; वीरूं अथवा नीकें ४.१९९; नीकेनि, चांगल्या रीतीनें, ४.२१४, - अनुष्टी १८.१४७१; नीकेया परीं १०.४८.

निकर—(१) समुदाय. हे आडशाखानिकर । थोरावनी ॥ १५.१६९. (२) आवेश. निकरें १८.१२३०, - तंडों ११.५४१, - बोलत असों १३.७२५.

निकवडा—दरिद्री. निकवडेया निष्ठुरा । उवगिजे जेवि सोडरा । १५.२५६. १३.९७५.

निकर्ष—तात्पर्य. १४.४०३. निष्कर्ष पहा.

निकुंज—दाट झाडी. १८.१०१५.

निकुंभ—गंडस्थल असा अर्थ घेतात. १.१७. द्वैत पहा.

निकृष्ट—नीच, हलका, कमी प्रतीचा. तेथ किमि कीटक लोष्ट । हे देहलाभ होति निकृष्ट । १८.२४०. १६.१७४, १६.३४४, १६.४२७. समोमात्रें निकृष्टें १४.१००; उत्तममध्यमनिकृष्ट १८.६९४.

निक्षेपणें—खाली ठेवणें, त्याग करणें. बर्गानि माझां स्वरुपी । मन्त्रबुद्धि हे निक्षेपणें । १२.१०२. १.४२०. निक्षेप १.२९१, १५.५४५, -रूपहवनि, त्यागरूप हवनांत १७.३५८; विश्वनिक्षेपैकनिधान, विश्व ठेवण्याचा एकच सांठा, येथें विश्वाचा एकच आधार या अर्थी, ११.३०३.

निखल—केवल. निवळ, खुद्द. हें गार्तेनजाचें निखल । विश्वात्मक केवल । ११.६०५. हें असो निखल । ज्ञान चि नेा १३.१११. जें तेंड भरुनि निखल । आलसि पूर्ती । १५.४१६. ९.७९, ९.९५, ११.५२८, १३.६८२, १५.४७१, १७.७२, १८.८१३, १८.१२१२. निखलें पाणीं १५.३००; निखल भक्तिरत्न १.३९२; निखल समरसाचे ओतले ५.१३६; कनकाचें निखल १८.१७५५, सोनियाचें —६.९२; सुखाचा निखल राशी १६.३५४; निखल उर ८.५१; निखलु हा निवटे ४.२०६; निखलें मियां चि भरे १८.११२८.

निखिल—सर्व. जग निखिल माझें चि ओतलें । ९.२२८. ९.२०९, १३.१०८.

निगणें-नीगणें—बाहेर येणें, टाकून जाणें, येणें, नष्ट होणें. निगणें—जैसें मूलसिंचानि साहाजें । निगति झाखापडव ॥ १.२५. तेणें अपमानें निगाली । वीरवृत्ति ॥ १.१८५. पोसि श्रीमुखानि अश्रें । निगति ना जंव पकसरें । तंव अविद्येचें आंधरें । निगौनि गेलें ॥ ११.१७७. बोलतां अधिकु ही निंग । १३.२६४, गैरजाजवी शब्द बाहेर आला. १.२३१, २.५४, ५.१७१, ६.१५४, ६.१६८, ६.२४२, ६.२४९, ६.२६७, ६.३००, ६.४५२, ७.१३, ७.९८, ७.१४३, ८.९३, ८.१६०, ९.२१, ९.७३, ९.१८१, ९.५११, १०.१०९, ११.२५, ११.३४०, ११.५९१, ११.६२७, १२.१०१, १२.१०७, १३.२२३, १३.२५५, १३.४११, १३.५३८, १३.५४६, १३.६१७, १३.१०३८, १३.१०४०, १३.१०६७, १३.१०९४, १४.४०, १४.१८८, १४.२५३, १४.३८१, १४.३९६, १५.९३, १५.१०२, १५.१८३, १५.१८५, १५.१९७, १५.३२३, १५.३२५, १५.३२६, १६.१६३,

१६.१९८, १६.२५९, १६.३४३, १७.१९,
१८.३६, १८.३६७, १८.३७३, १८.४०४,
१८.६५४, १८.९३९, १८.१२८४,
१८.१६९३. आटी निगों न लाहासि, फेन्यांवून
सुटका कलन वेतां येणार नाहीं, १३.१०५४;
कोंभ निगाले ६.२५३; खरें निगे १६.४६४;
तीरीं निगाला, तीगस लागला, ११.६५९;
थांड न निगे, थांग लागणार नाहीं, ७.१९०;
थानौनि निगे, स्तन सोडतें, ८.१२; दोंदें
निगति, पोटे सुटतात, नृति हाते या अर्थी,
१३.२७५; नमस्तु निगाला, वांचला, ९.४१४;
नाखें निगति ६.२६२; पैजा निगाले १५.२४७;
फोंक निगति १५.१६४; बोबांत निगे
१३.३०४; भेटों निगे ६.३६५; मुखें जें निगे
६.४९०; बाटा निगति ८.१०६, - निगाले
१०.११५, १२.६९; सर्वांगि कान निगाले
१४.६१; साधकु निगौनि जाये, पुढें जातो,
६.२९७; न निगिजे ९.४८८; निगिजत आहे
९.१५२; निगिजैल ११.४३२; निगें, तूं नीघ,
११.६१७. निगणें—जरि विपायें निगणें घटे
२.२०५; १३.७८३, १५.२८७; निगणेंया-
(या) आणि प्रवेशा १६.२८०; निगवणें करी
१५.३२७; निगालेयां बोघांचिया, निघालेल्या
ओघांच्या, १८.३२९, ज्ञानदेवी—‘निघालया’
१८.३३२; कुंटे—‘निघालिया बोघांचिया’
१८.३३२; परिमल्ल पवनापाठीं निगालेयां
९.४०९; निगिजे... येइजे ६.१५९; निगाला...
वाटे लागला ६.४३१; निगतां... रिगतां
१२.१०९; रिगतां निगतां १३.४१५; रिगे...
निगे ७.५; निगलें, चिपळ्या, झांपळ, १३.७५७;
निगाली, तयार होऊन बाहेर दिसू लागलेली,
१४.१४२. निगा—पुढां निगा, पुढें निघ-
ण्याची क्रिया, १७.१७१; निगावां, सुटकेचा
मार्ग, १६.४६६; रिगिनिगा, येणें जाणें,
१८.३३५. नीगणें ६.१९६, १४.२१६;
बाटा नीगे ७.४७. निघणें पहा.

निगद—बेडी, बंधन. प्रवृत्ति वरि निगदु वाउनि ।
८.१२२.

निगदणें—सांगणें. निगदिलें असे १५.५७.

निगम—वेद. निगमागमद्रुमफल, वेद व शास्त्र

या वृक्षांचीं फळें असणारा, १८.२; निगमाचल,
वेदरूपी पर्वत, १७.२२०, -शिखर १७.३३१;
निगमपद्म १७.४६; निगमरत्नाचल १८.३५.

निगर्व—गर्वरहित. ८.१९२. गर्व पहा.

निगुति-ती—कौशल्य, युक्ति. निगुति
१७.१८३, १८.१३०. निगुती—ए(वे)निया
निगुती दोन्हीं । त्यागसंन्यासअनुष्ठानिं । १८.१२९;
यथानिगुती १८.१५५.

निग्रह—संयमन. मनाचा निग्रहो ६.४२३.

निघंटु—यास्कांनीं निरुक्तांत विवेचन केलेला
वेदांचा शब्दकोश. १३.८३०.

निघणें—एका जागेवरून दुसरीकडे जाणें,
फुटणें, बाहेर येणें, २.२०२; २.२०३.
परिणामा कोंभ निघाले ९.१९०; माघौता
निघसील २.२१७, -निघालासि २.२०६.
नि-नीगणें पहा.

निचाड—इच्छारहित, निरिच्छ. देखे दगडाचेनि
पाडे(डें) । निचाड ऐसा ॥ ६.९३. २.२८१.

चाड चि निचाडां करी ६.१३५. चाड पहा.

निज-नीज—(१) स्वतः, आपलें, आत्मविषयक,
गुह्य, भक्त. निज—नविये आवडिचेनि भरें ।
कामिकु निज वनिता विसरे । १.१८७, ज्ञानदेवी—
‘निजवनिता’. हा पुरुष कां ह्याणिजे । जें पूर्णपणें चि
निजें । पै मायापुरिं पड्डिजे । तेणें हिं बोळें ॥
१५.४८७. ऐसैं ईश्वरा कडे निज । धावे आपैसेया
साहाज । तेया नांव गा तेज । आध्यात्मिक तें ॥

१६.२८८. ४.१४७, १०.२८०, ११.१६२,
११.३३०, ११.४०२, १३.५४२, १३.६०४,
१६.१८८, १६.३०९, १७.२३२, १७.३१६,
१७.३८९, १८.१४, १८.८५०. अंतरिचें निज,
गुह्य, ११.३६; निजांग ७.१५; निज अवधान
१६.४७०, निजावधान १६.२११; निजु
आचारु ६.४४४, निजाचार ३.४४; निजात्म-
पद १८.१३१३; निजानंद १२.१७१,
—बहुवसा १७.४२१; निजकांत, आपला पति,
आत्म्यास उद्देशून, १८.१६५२, -कांति
६.२८३, -गडें, दृढ, आपल्याशींच असलेलें,
१३.४९९, -गुणें १३.१४७, -गुरु ३.२१;
निजाचा चक्रवर्ती, भक्तांचा सम्राट्, १२.२४१,
ज्ञानदेवी—‘निजांचा’ १२.२४४; निजजन,

आपले भक्त, निजजनाखिलमंगला १८.१, निजजनानंदें १२.२३८, निजजनकल्पते १२.१०, निजजय(न)जितभजनीय, आपल्या भक्तांनीं जिकलेला, भक्तांना वडा झालेला व भजण्यास योग्य असा, १८.९; निजज्ञान १५.४०३, -त्याग १६.१३१, -धर्म २.१८६, ३.८२; निजधाम ८.९७, ८.२०१, ९.४८, १०.५१, १५.२८४, १६.७६, १६.४०१, -व्यामिचा १६.१४, -द्वाम ९.५११, १०.१३३; निजनिजें सामर्थ्य, आपापल्या सामर्थ्यानें, १४.२७८; निजनिर्मल १२.२३९; निजपती १६.२०८, -पद ३.२३९, -पुण्य ६.४४६, -प्रकृति, मायेस उद्देशून, ९.११६, -बिंब १८.१११९, -बोव १८.४७, -रूप ८.२५७, १६.७५, -वृत्ति ३.१११, ३.११६, ३.२१३, -व्यापार ३.१८१; निज स्वरूप माझें ६.३२३; निजस्वभाव ३.२०३. (२) निजणें—झोंपणें. ब्रह्मायुषां होइजे। मग निजैलेयां चि असिजे। १४.१८६, ब्रह्मदेवाचें आयुष्य लाभलें तरी दिवसभर झोंपून राहावें. नीज—(१) निज (१) पहा. ११.३२२. वज्रांगनाचिं नीजें ९.४६१, हा अपपाठ आहे, वज्रांगनाचिं नीजें असा पाठ घ्यावा; विरुद्ध ना नीज १४.७८. (२) झोंप. नीजे आलें १४.१११.

निडल—कपाळ. तिहिं निजीवीं हीं देवांचिं निडलें। बैसणीं कोलीं ॥ ९.४८०, चंदनावरोवर निन्वाचीं पानेंही देवांच्या मस्तकावर जाऊन बसतात. निडला घालि फेडी, कपाळावरचे टिळे लावतां व पुसतां येतील पण कपाळ काहीं ठेवतां, काढतां, बदलतां येणार नाहीं, १८.२२१; आर्त निडलिचा घामु पूसीं १०.१६४, आर्तनिडलिचा असा पाठ घ्यावा, ज्ञानदेवी—‘आर्तीचिये निडळींचा’, इच्छारूपी कपाळावरचा घाम पूस, १०.१८०; हृदयाचां निडळीं ११.६६९.

निडार—परिपक्वदशा. निडारचेनि कोंधाटें। मोतियें नावरति संपुटें। ६.२६६.

निडाल—केवळ. १३.१०८.

नितंब—कंत्रेखालचा मागचा भाग. १४.१०४.

नितरणें—निस्तरणें, झिगपून राखून जाणें. १८.१८०.

नित्य—सतत असणारें, नेहमींचें, नेहमीं. नगि सार तें स्वभावता : नित्य जाणें ॥ २.१३३. ६.६९, ८.१३१, ९.१६५, ९.४२५, १३.९५९, १३.१००९, १४.५२ (२), १५.१३३. नित्य कर्म १८.११३, १८.११७, १८.८९५, -कर्म १३.४४३, १८.५८५, १८.६९६; नित्या होये १३.१००९; नित्यादि क्रिया १.२५३; नित्यादिक १८.१२७, १८.१४३०, -का क्रिया १८.६२९; नित्यानंद ८.२६२, ९.३११, १३.८६३; नित्योदयो ८.८९; नित्यता—जे सगळ्या नित्यता। नित्य ते पांडुरुता। १०.५२(१), २.१०४, ४.१०५, ८.१८, ८.६३, ८.१७८, १०.१८०; नित्यनृस २.२९२, -नूतन १.७१, -पणें १८.५८४, -भाव ८.२५५, -यज्ञ ३.८१, ३.८४, -यागसहितें ३.८६, -युक्त ८.१३७, -रूत २.१२४; नित्यु अचल...शाश्वत २.१५०; नित्य सिद्ध निरुपाधि विशुद्ध २.१४५; नि(नि)त्य ना नाशवंत ८.१७३; नित्य निष्कंप १४.४०२; निरंतर नित्य २.१५३; सिद्ध नित्य आपैसा १३.११०१. नित्यनैमित्तिक, निमित्त पहा. अनित्य २.१२२, २.१३२, -ता ९.५०१, १५.३९, -त्व १५.४०, -भाव १३.१०६५.

निदणें—झोंपणें. निद्रेवा अवतरीं। निदिजे सुखें ॥

५.४३. निवांत निदिजे ९.२२; देहपुरीं निदैजता १५.४६३; निदैला देखे ९.१५८; निदैली असे ६.२२३, -चेवडनि १५.८५; निदैलें—कृपालुपण निदैलें ९.१९, भूतजात—२.३५४, शरीर—५.५३; निदैलेया १८.२२३, -चिया परीं ८.१८०; निदैलेयां जागिजे १५.४०४; निदैलेयांतें ९.१८७; चेंतू...निदैला ६.६५. निदसुरा-रें, झोंपाळ, आळशी, अज्ञानमय, ५.९७, ८.३४, १५.२६१; निदसुरे मार्गे, अज्ञानमार्गे, ६.१५५; निद—अन्यथामतिनिदेंतें १६.११, अन्यथा पहा. निद—तरि अविद्येचिया निदा। विश्वस्वभावा हा धांधा। भोगित होता प्रबुद्ध।

अनादि जो ॥ १८.१००. १३.४३, १४.१८७,
१५.८४, १५.२२०, १५.४७४, १८.४०२,
१८.६७८; नीदेंचेनि आधारें १५.३०८, - भरें
१५.४५८; अज्ञानांचिया नीदा १४.३०१;
विस्मृतिची नीद १५.४५६; नीदेंची वाट
मोडे ९.९५; नीदे स्वप्नेसीं वायां जाउनि
१८.९८१; वैरियां नीद आली १३.७६५;
नीदे कां जागणेया १५.३९८; जागृति...नीद
१८.१०९८.

निर्दणें—कुटाळकीच्या हेतूनें अवगुण वर्णन करणें,
दोषारोप करणें. २.३३, १७.१०२. निर्दक
१६.२५५, १८.१४९६; निर्दा—जो निर्देते नेवे।
स्तुतिनें न धवे। १२.२०६, निर्देनें खिन्न होत
नाहीं, स्तुतीनें हुगळून जात नाहीं; ३.१९६,
१३.६६५, १८.१३८१, १८.१४९४,
१८.१५१९; निर्देचे(चें) इटाल १८.५४७;
निर्देचें कालें धाम १८.६०८; निर्दा आणि
स्तुति २.११४, -ती १४.३५८, निर्दे आणि
स्तुती १२.२०७, निर्दास्तुती १३.३४५;
निर्दिश्व—जें निर्दिश्व्याचा साविखिं देखिलें,
(निर्दा करण्याच्या) निर्देच्या विपानें सर्वत्र भरलें
आहे, १६.१४४, ज्ञानदेवी - निग्रत्वाचां
सर्वविर्णां। खिल्ले जे ॥ १६.१४५, लोकनिर्देनें
सर्व बाबतींत जे कष्टले. अनिदरन, अव्यंग
रन, १८.१४९८; निर्द्यानिद्या १८.५५७.

निदान—कारण, परिणाम, शेवट. हे मार्ग तरि
दोन्ही। परि. एकावटनि निदानीं। ३.३८.
८.१२१. रोगाचें निदान ११.९०; आदि
मध्यें निदानीं १७.३५१.

निदारपण—दारिद्र्य. १३.७९६.

निदिध्यास—एकाग्र चिंतन, पुनः पुनः एकच
विचार करणें. १५.२३८. मनननिदिध्यास-
श्रवण १८.१७२५.

निधड—बळकट, जालें चित्त निधडें। ४.१६७.

निधन—मरण. मज नित्याचेनि निधनें सीणति।
९.१६५, मी अनंत असूनही मला अंत आहे
या कल्पनेनें कष्टी होतात. १३.५७०,
१४.२१२, १८.२४९. आदिनिधन, आरंभ
व अंत, ७.२८.

निधान—ठेवा, सांठा, संपत्ति, आश्रय. किं

निधान सकल धर्मांचें। प्रकटलें असे ॥ २.१९१.
अथवा विवसी पले मग चडे। निधान हाता ॥
११.७५. ९.१४८, ९.२९३, ९.३२८,
१२.१८८ व १२.२३६ या ओव्यांची साम्यता
पहा, १३.३८१, १३.६६२, १३.१०८४,
१७.३५८, १८.७२२, १८.९००, १८.१२२१,
१८.१४६५. निधानाचें तोंड, सांठ्याच्या
मुखाशीं पिशाच पाहारा करतें म्हणून सांठा
दुर्लभ होतो या कल्पनेस उद्देशून, १८.७७५;
निधानातें रंकु, जसा हपापलेला असतो,
१८.४७७; जीवांसि तूं निधान ११.५१०;
ज्ञानाचें उघडें निधान १३.४९९; लावण्यांचीं
निधानें ११.१९४; कैवल्यगुणनिधान
१८.५२५; गीता-४.१, गीतार्थ-१४.१९,
धर्म- ११.९, परमात्मसुख-४.१५८,
पवित्रैक-१३.१७४, मंगलमणी-१०.३,
मोक्ष-१६.८७, विश्वनिक्षेपैक-, विश्वाच्या
सांठ्याचा एकच आधार, ११.३०३,
संवादफल-१२.१३.

निधि—सांठा, गुप्त धन, वेगाचें भ्रमण.
हा कान्ठ्याची आदि। सकल गुणाचा निधि।
२.४३, ज्ञानदेवी-‘गुणांची निधि.’ परि
भिगोरि निधिये पडिली। गमे भूमीसि जडली।
१५.१३५, जमिनीवर भोंवरा वेगानें फिरूं
लागला म्हणजे तो स्थिर आहे असा भ्रम
होतो. १७.३०९. आस्था निधि, श्रद्धेचें
भांडार, १५.५४५; कृपानिधि २.२८५, -धी
२.६८, ३.३०, ४.३१, ११.४४, १८.१३६९;
ज्ञाननिधीचे भूवंग, ज्ञानभांडारावर बसलेले
सर्प, ३.२३६, ज्ञानदेवी-‘भुजंग’ ३.२४१;
भाग्यनिधि १८.९७८, -धी ११.२०४;
महानिधि १.२३, प्रमेय-१.२९; योगनिधि
११.१२१; कलानिधी १२.२३४, कला(४)
पहा; सत्वगुणाची निधि १३.८८; सौभाग्यनिधी,
अर्जुन, १८.८२९.

निनाद—मोठा ध्वनि. १.१४६.

निनासणें—पूर्ण नाश करणें. नव्हे पृथिवीयेतें
नीरें। निनासिजे ॥ १३.१४३, मातीचा नाश
पाणी करीत नाहीं काय? पावसांत माती वाहून
जाते यास उद्देशून.

निपटणें—नाश करणें, समूल नाहीन करणें.
निपटूनियां १.५०६; निपटौनि, सर्वथैव टाकून,
१३.९९३, १८.९१, १८.१५५२. निपेटार पहा.

निपुण—कुशल, प्रवीण. क्षात्रधर्मी निपुण १.९६,
साधकजन-३.३७; निपुण होउनि २.२४९;
सत्यें शौचें निपुण आहे, भीष्मास उद्देशून,
११.३९३; सर्वशास्त्रनिपुण १७.४३;
निपुणपणें, बारकाईनें, १.८; अतिनिपुण
१३.८२७.

निपेटार—निपटलेला, निस्तेज. निपेटारे
जाले ११.४६५. निपटणें पहा.

निफजणें—उत्पन्न होणें, करणें; घडणें, घडविणें,
तयार करणें. देखें जेतुलालें कर्म निफजे । तेतुलालें
आदिपुरुषी जरि अपिजे । २.२७१. तैसीं शुभाशुभ
कर्म । निफजती प्रकृतिधर्म । ३.१७५. लोकत्रय
निफजे । श्वेतव ॥ ७.१६, प्रकृतीमुळें. आणि जें जें
कर्म निफजे । तें थोडें बहूत न झणिजे । १२.१२३.
करी-चातुरंग-समाजें । तेना नांव निफजे ।
१३.१५२. २.३८५, ३.२५७, ४.७३,
४.१३९, ५.५५, ७.१४२, १२.१२३,
१३.९६८, १३.९६९, १३.९७०, १३.९७३,
१३.११५७, १४.९९, १४.२५८, १६.५५,
१६.९५, १७.१८१, १७.२१६, १७.२६०,
१७.२८२, १७.४०३, १८.९६, १८.१६४,
१८.३०५, १८.५००, १८.६१६, १८.७६४,
१८.९४०, १८.९७४, १८.११५७,
१८.११७०, १८.११७३, १८.११३२.
निफजडें पांतासि ११.३६०; **निफजत** असे
३.१७७; **निफजतसे** ३.५९; **अन्न निफजलें**
१७.१५४; **निफजावेया** १८.६३२;
१८.७६२ (२); **निफजे**—दिव्यान्न निफजे
१८.१४९३, दृष्टिबंधु-१४.५, रससोप-
१८.१०८६; **निफजे** उपजे १३.९७१;
उपजे...निफजे १३.४७५; **निफज** १७.१८७,
ज्ञानदेवी-‘निष्पत्ति’ १७.१८८; **निफजणें**
१८.९७७. **निफजवणें**—निफजवीति पाक ।
नानाविध ॥ ६.१३१, तैसी बुद्धि कर्मांत दावी ।
तें करणसामग्र निफजवी । परि निफजावेया होआवी ।
धीरता जे ॥ १८.७६२ (१), ८.२८, १०.२१३,
१२.११, १८.६१३; **अन्न निफजविलेयां**

१५.३७४; **दान निफजवावेया** १७.१६९;
निफजविलेया पाटिं, उपन्न करविल्यानंतर,
१८.६०९.

निफनणें—निष्पन्न होणें. तैसा नाहींति धर्म निफ-
नला । हेतुकपणें ॥ २.२५२, १.१७४. **निफनलिं**
निद्रें कर्म १२.१२८; **निफनलें दानपुण्य**
झांकी १३.२०६.

निवड—बंधणें पहा.

निबर—प्रखर, तीव्र. निबर रश्मिपुंज १६.९.

निबरपणा—कटिगपणा, करितेया निबरपणां
उभजे, करण्याच्या त्रासाला कंटाळतो, १८.१८२.

निभ्रांत—निःसंशय. निहिं गुणों आवून । हे वेद
जाण निभ्रांत, २.२५६. आगा जेया जें विहित ।
तें ईश्वरजें नतेंपत; कर्मानि केलेया(यां) निभ्रांत ।
परितोळु पावे ॥ १८.००७, ईश्वराला आनंद होतो
या अर्थी, ज्ञानदेवी-‘सांपडे चि तो’ ईश्वराचा
व्याम होतो, १८.९११. मी वि आप्ता पळु
निभ्रांत । १८.१११, २.१६५, २.२२९,
२.३१९, ४.७२; १२.२३. **निभ्रांत उल्लेखे**
४.९५, —जाण ३.२६५, १०.२५९, —जाणें
४.१९७, ५.११७, —माती २.३३७, ३.५२,
—न सुटे ११.४१७.

निमणें-नीमणें—लय पावणें, नष्ट होणें, मरणें.
निमणें—तरि स्वभाव काढ निमाले । इंद्रियांचे ॥
३.५४. दयाकाशु हा जैता । निमालेयां तेया
अवकाशा । ६.८३. कतयना निमे । प्रवृत्ति समे ।
आणें सन विरमे । सावित्रां चि । ६.२१२.
तो मरग नैयेंतां निर्मोनि गेल्या । ८.२१६.
२.१०७, ३.२६६, ७.१५२, ७.२०५, ८.८४,
८.२४९, ९.५०६, १४.५८, १६.३०५,
१८.१९२, १८.२३३, १८.२५८, १८.१३५५.
निमालेयांचिया गोठी १.५००; **अज्ञान निमालेयां**
१८.१३८७, **कर्मजात**—१८.१२८, **त्रिदाघ**—
आध्यात्मिक, आधिभौतिक, आधिदैविक हे तीन
ताप नाहीसे झाल्यावर, १६.४३६; **बुडौनि निमे**
१४.२४०; **युगें निमति** ८.१६१; **वासना**
निमौनि गेली १८.५४२; **विषयांतें निमालेयां**
आइके, विषय नाहीसे झाले आहेत असें ऐकेल,
६.३७५; **निमौनु जाइजे** १८.९४२; **निमणें न**
निमणें १८.१२७०; **उपजणें निमणें**

१५.३१५; होउनियां निमत्ते १५.४४९; होये निमे १७.६९; निमात्ते—दृष्टादृष्टपृष्ठे निमात्ते जालें, दिसणारें जग व न दिसणारा स्वर्ग यांवद्दलची इच्छा नार्हांची झाली आहे, १८.९५७; निमालेपणें—बोल निमालेपणें विवरी । अचर्यात्ते ॥ १५.४३५, अनिम, न शमणारा, न ओसरणारा, अनिम आखाडमेघ १६.३६४, ज्ञानदेवी—‘अनियम आषाडमेघ’ १६.३६६. नीमणें—आकारलोपीं नीमणें ८.१७; जरामरणाची कथा नीमे ७.१७०; जन्म ना नीमणें ८.८६.

निमथा—शिखर. महासुखाचा निमथा ५.३२, योगाचलाचा—६.५४; निमथावेन्हीं १२.५१.

निमलणें—न मिलणें, याचें हें रूप आहे. न पहा. चंद्रा चंद्रिके निमलणें आहे, चंद्राची व चंद्रिकेची भेट न होणें हें संभवतें काय?, कधीं वियोग घडत नाहीं या अर्थी, १८.२९१, ज्ञानदेवी—‘चंद्रा चंद्रिके न मिळणें आहे’ १८.२९३; हें युगुति निमले, हें सयुक्तिक दिसत नाहीं, पटत नाहीं, १८.१६९६, ज्ञानदेवी—‘युक्ती न मिळे’ १८.१७१८.

निमाल—या शब्दांत नि हा उपसर्ग जास्त किंवा अभाव या दोन्ही अर्थी वेतां येईल. जन्ममृत्युचिं निमालें रानें निस्तरे, जन्ममृत्यूचें एकसारखें असलेलें, खचरट, माळरान ओलांडून जातो, किंवा जन्ममृत्यूचें दाट रान, जेथें माळरान नाहीं, ओलांडून जातो, १६.४३८.

निमिख-ष-मेष—क्षण. निमिख—कोडि बेल निमिखें होतु जांतु, बराच काळ क्षणभरच आहे असें जाणतो, १५.१३८; १५.१८४. निमिष—युगा ही होन बडिल । निमिष मानी ॥ १३.३७८. १२.१०६, १३.४३५. निमिष भरी १८.१७२२, निमिषभरी १२.१०५. निमेष—निमेषु भरि १५.१११; निमेषानिमेष, डोळ्याची उघडझांक, ५.४५.

निमित्त—हेतु, कारण, नांवापुरतें कारण. कां निमित्तें कारणें पकें । तें सिद्धी न वचत ठाके । २.२६९. १.२५८, ११.४७३, १३.८५०, १८.१३६९, १८.१६६६. निमित्तादिकीं

३.१२०; निमित्तमात्र—जैसा लोकचेष्टां समस्तां । हा निमित्तमात्र कां सविता । ९.१३०, ११.४६६; निमित्तिकें १८.५८५. नैमित्तिक १.२५३, १८.११०, १८.११३ (१, २), नित्यनैमित्तिक १८.९६, १८.११७, १८.११८, १८.११९, १८.१२२, १८.१२४, -नैमित्तिक १३.५२४, १३.६८०, १८.५९४. निमित्त्य १६.१२७, १८.१७४४.

निमिलणें—बंद होणें. निमिल—निमिलोन्मीलनीं, दृष्टीच्या झांकण्याउघडण्यांत, १७.५; निमिलिणी मीठी दंत आहाति, दृष्टि बंद केली म्हणजे सूर्याच्या सृष्ट्या मावळतात, ११.१४१. **निमुटणें**—झांकणें, मिटणें. दीपाची दीठि निमुटली । ६.२८५. ११.२३०.

निमोल—विनामूल्य, फुकट. ९.३८४.

निम्न—खालीं, खोलगट भाग. निम्न भरल्यां उणें । तें पाणीं दलों चि नेणे । १६.१५७, प्रवाहांत खालचा भाग, खाडा वगैरे भरल्याशिवाय पाणी पुढें वाहत नाहीं. १६.३२९.

नियत—निश्चित असणारें, ठरलेलें, संयमयुक्त. ह्यगौनि तूं नियतु । सकल कामराहितु । होउनियां उचितु । धर्मु राहाट ॥ ३.१४९. ऐसां(सा) नियतु कां कंदर्पु । ७.५०, असा नियमन केलेला काम, ७.४५ ते ७.४९ पहा. ६.३४२. अंतःकरणीं नियता, अंतःकरण स्वाधीन करून घेतलेल्या माणसांना, ८.५; नियता प्रकृति तुज गुण दीधले, हे क्षात्रधर्माचे गुण नियमन करणाऱ्या प्रकृतीनें तुला दिले आहेत, १८.१२८२. अनियतासि योग्यता नाहीं ६.३४४; नियता—तरि विश्व हा अनादि ठावो । पथ नियता ईश्वर रावो । १६.२९३.

नियमणें-नीयमणें—स्वाधीन ठेवणें, ताब्यांत ठेवणें. परा इंद्रियां विखो तूटे । तैसा नियमूं नैये रतु हटें । २.३०७. ३.७०. नियमावी १८.१३०८; मियां नियमिला सांता ९.२८३; नियमी ना निवारी ९.१२७; नियमिता १०.२२६, १०.२७२(१), ११.५१५. नियम—निर्वध, ठराव, महत्त्व, योगांतील दुसरी पायरी. हे पूज्य आह्मां नियमाचे । २.३४, श्रोत्रादि इंद्रियें धरिति । परि रसनेसि नियमु न करीति । २.३०४,

२.३०८, ३.७६, ६.३७५, ६.३७९, ६.३८१,
७.१०१, ७.१६३, १३.६९३, १४.२०६,
१८.११३, १८.९३०; नियमाचे गुंडे
१३.५८९, -चा दीवटा ७.४७, -चिया
साखला १८.६३४; नियमखुर्ची ७.१३९;
यमनियम १.२४८, २.३११, ४.६४, ६.५५;
यमनियमाची कांठि ९.२१२, -चे डोंगर
५.१५८; यमनियमांचीं नगरं ७.६९;
यमनियमाचिया वाटा ६.४२१; व्रतनियम
३.८९; नियमं—(१) नियमन करून,
मनपवननियमं, मन व प्राण यांचें नियमन
करून, १६.१८४; (२) निश्चयानें, २.३०१,
१५.१६५; नेमिजे, नियमन करारें, १७.२०९,
ज्ञानदेवी—‘नियमिजे’ १७.२१०; न्यायक,
नियमन करणारे, १८.५६७, ज्ञानदेवी—
‘नियामक’ १८.५७०.

नियोगणें—व्यवस्था लावणें. नियोगी, आज्ञा-
पक, ब्राह्मणक्षत्री नियोगी केले, ब्राह्मण व क्षत्रिय
या दोन वर्णांची व्यवस्था लावून त्यांचीं
कार्यक्षेत्रं आखून दिलीं, १८.८२५.

नियोजणें—योजना करणें, ठरविणें. नियोजिलीं
वित्तें। ताला येति ॥ १३.२२, वेदांना न
मानणान्या जैन व इतर पाखंड्यांचीं ठराविक
कुभांडें ताळयावर येतात.

निर्-निश्-ष्-स्—शब्दास जोडून, नकार-
दर्शक उपसर्ग. त्याशिवाय, -खेरीज, -पली-
कडे, -बाहेर या अर्थी. निर्—(१) शब्दार्थी
स्वर असल्यास हा उपसर्ग येतो. निरंजन, निरंतर,
निरवध, निरहंकार, निराकार, निरानंद,
निरायुध, निरात्मा, निरालंब, निराशा-स-स्य,
निरुपहत. कित्येकदां स्वरार्थी शब्दापूर्वी
निर् ऐवजीं निर हा उपसर्ग येतो, निरउपचार
१२.१५१. (२) शब्दार्थी व्यंजन असल्यास
निर्-श-ष्-स् हे उपसर्ग येतात. निर्—(कांहीं मृदु
व्यंजनापूर्वी) निर्गुण, निर्जल, निर्दोष-ष-दोष,
निर्धन, निर्दम, निर्बल, निर्दुर्-र्ज-ज, निर्भय,
निर्भिन्न, निर्मल-स्सर, निर्मल-मूल, निर्लाग,
निलेंप, निर्वस, निर्वात, निर्वाल, निर्विकल्प,
निर्विघ्न, निर्विवाद, निर्विशिष्ट, निर्विशेष,
निर्वैर, निर्व्यापार, निर्हेतुक; निश्-ष्—

(कांहीं कठोर व्यंजनापूर्वी) निश्चल, निश्चित,
निष्कंप, निष्कपट, निष्कल, निष्कृती, निष्क्रिय,
निष्पाप, निष्फल; कांहीं व्यंजनापूर्वी स् किंवा
विसर्ग येतो: निस्तर, निस्तेज, निःशब्द,
निःसंग, निःसंदेह, निःसंशय, निःसीम.

निरंजन—एकांत स्थळ, अरण्य. निरंजन सेविलें
१३.२४; जैसा निरंजनीं पाटु फुटला, जसा
अरण्यांत पाण्याचा ओष अनिर्वद वाहतो,
१३.६९६.

निरंतर—एकामागून एक, नेहमीं, काळ व
स्थळ यांत अंतर नसणें, सतत असणारा.
तिहीं नाना इंद्र निरंतर ! आस्फुरिते ॥ १.१५३.
जे आदि स्थिति अंतु ! हा निरंतर असे नित्य ।
२.१५३. क्षुचीचा निरंतर ! अभ्यास करणें ॥
१६.१०२. २.१७२, २.२४१, २.३१०, ३.६२,
५.२०, ५.१४६, ६.९७, ६.१७८, ७.१४६,
८.८१, ८.१०३, ८.१२४, ९.२२६,
९.४८२, ११.२६३, १२.१३, १२.८०,
१३.३८८; १३.४४२, १५.७, १६.३३१,
१८.१००८, १८.१२९३. निरंतर दिवाली
४.५३, -वनश्री ३.१००; नित्य निरंतर
रमनि, २.२४३; वाणवारि निरंतर वरिषताति
१.१६६; निरंतरकरुणासिंधू १४.३; निरंतर,
सतत असणारा, निरंतरातें आवांहांति ९.१६२.
निरंधन—निर्-इंधन, सर्पणाशिवाय, निरि-
धन रूपाऐवजीं निरंधन रूप बनलें आहे.
जैसा निरंधनि विग आगी ! विज्ञेणं चि उरे ॥
१२.१८३. काष्ठाशिवाय अग्नीला विज्ञेणं तेवढें
वाकी राहतें, विज्ञावें लागतें, ज्ञानदेवी—‘निरंधन
आगी विज्ञोनि जाय’ १२.१८३, वर दिलेल्या
अवतरणांत विण शब्दामुळें नकाराची पुनरुक्ति
झाली आहे. निरंधन आणि विज्ञालें १३.२७९.

निरपणें—पुस्त स्वच्छ करणें. ६.२३४.

निरवढी—कोठडी. योगाचिया निरवढी कोंडि-
जति, अष्टांग योगामुळें इंद्रियांना ध्यानरूपी
कोठडींत धैर्य बंद करून ठेवतें, १८.७३९,
ज्ञानदेवी—‘निरवढी कोंडिजती’, मोठ्या
कौशल्याने कोंडून ठेवतें, १८.७४२.

निरवधि-धी—निःसीम, अमर्याद, अपार,
अफाट. अवधि पहा. निरवधि—येसे निरवधि

बोखडे । स्वामिभक्ती ॥ १-११२, २-३५५, १५-३६८. निरवधी—निवडलें निरवधी । नवनीत हें ॥ १-५१, २-४३, २-८६, २-१७२, २-२३५, २-२९६, ६-६१, ६-४५५, १०-८१, १२-५७, १२-१५४ (धी), १८-७१४, १८-१००३.

निरय—नरक. १८-६६. निरयपुरिची सभा १६-४२८; निरय भोग १-२५९, —भोगें १६-२९४.

निरसणें—दूर करणें. २-१३१. माया निरसिली ११-६४; निरस्त, नाहीसें केलेलें, निरस्ता-खिलासंगला, सर्व असंगल, पाप, ताप ज्यानें नाहीसें केलें आहे, १८-५.

निराकरणें—निषेध करणें, खंडण करणें, दूर करणें. जें कर्मजात आवेंवें । पथ निराकरिलें देवें । २-३७१. अशेष कर्म निःशेष निराकरिसि ३-४.

निराल—आधार, संबंध, नसलेला; आकाश, ब्रह्माकाश. किर निरालीं बोल देखसी । सनागर ॥ ५-१४०. चातक निरालीं । लागलें(ले) जैसैं(से) ॥ ११-६६९, आकाशाकडे पाहतात, मेघप्रतीक्षा करतात. ६-५७, ८-११४, १३-५१, १३-९४२, १३-९९१. मोकली गोठि निरालीं केली, जो अनिविधपणें सहज न कळणारा संवाद केला, आकाशांत ज्याचा थांग लागणार नाही, असाही अर्थ संभवतो, १८-१६७५.

निरालंब—ज्यास आधाराची आवश्यकता नाही असें. १२-६०. निरालंबिची वाडी १३-४५.

निराश-स—निरिच्छ. निराश ३-१६७, ५-१२७, ८-१९२. निराशाचें चिन्ह ३-६७, ३-६८ ते ३-७५ पहा; फलनिराशा १८-१७१. निरास ४-१०५, निरासता ४-९२; निरास्य, विरक्ति, १२-१८१.

निरिगणें—प्रवेश न करणें. जे श्रम्यासि निरिगती चि कहीं । ६-४२०.

निरिविडी—चातुर्य, युक्ति. वाक्यविधीच्या निरिविडी, वेदांत सांगितलेल्या विधिवाक्याच्या युक्तीनें, ४-१२८.

निरीक्षण—पाहणें. कूर्मिचें निरीक्षण, कासवी आपल्या पिलाचें पोषण फक्त पाहूनच करते

ह्या समजास उद्देशून, १३-१४०.

निरुता-ती—(वि.) स्पष्ट, शुद्ध. ५-१०३, १४-३०५, १५-४३७, १८-१७३६. निरुता बोल १३-६६; निरुती उपपत्ति ९-१०४, —क्रिया १८-८७६, —प्रतीति १२-२७; अंतरीं निरुते होति १३-११२८. निरुति-ती—(ना.) स्पष्टता, निर्णय, निरुति करितां १०-६६; निरुती लागी १३-६१३; योगाची निरुती ८-२१९; निरुति होआवी लागे १४-३६९; निरुतीं—बरोबर, च्यारि चि आंगुलें निरुतीं । ६-१९५. निरुतें, (वि. क्रि. वि.) खरें, वास्तविक, स्पष्टपणें, निश्चयानें, ३-१६, ५-६०, ५-७०, ८-२००, ९-८७, ९-१०९, ९-१३२, ९-१४३, ९-३०९, ९-४६९, १०-६२, १०-१०१, ११-३०७, १२-२२५, १३-९, १३-१०, १३-३३९, १३-१११६, १४-७५, १५-२४४, १६-१३६, १८-७४१, १८-११८८, १८-११९४(नि), १८-१३०७.

निरुंधणें—अडविणें, कोंडणें. एक अपानु प्राणीं अपिती । एक दोहोंत हीं निरुंधिती । ४-१४४. ६-४१५. निरुंधुनि ३-६४; बिलीं निरुंधलां, विळांत कोंडून धरला असतां, १६-४०८; निरुंधी करणें ८-१२०.

निरुपाधि—उपाधिरहित, मुक्त. हा अनादि नित्य सिद्ध । निरुपाधि विशुद्ध । २-१४५. निरुपाधी १४-१९२. निरुपाधिक—मज आकाराच्या आकार । निरुपाधिका उपचार । ९-१५६. १५-४१३. उपाधि पहा.

निरुपहित—उपाधि नसलेलें, शुद्ध. निरुपहित पृसलेयां, उपाधिरहित शुद्ध स्वरूप विचारलें असतां, १५-४३०; निरुपहितीं रूपिं, शुद्ध स्वरूपांत, १५-४०९.

निरूपणें—वर्णन करणें, विवेचन करणें, प्रतिपादन करणें. जेथ निरूपिजे कर्मादिक । २-२५७. १३-१७६(२), १८-१४३९. निरूपिजैल ५-१७५, १८-२९९; निरूपितु असे १५-४२९; निरूपिलें ६-३१, ६-३३७, १५-४५२; निरूपील ६-४८५; निरूपण—आद्या देपां मातें । निरूपणीं ॥ १२-१०, ७-१९६, १०-४९, १४-६२, १८-५८, १८-२७७, १८-१२३४,

१८.१४३८; वेदांति निरूपणभाषाप्रतीति,
वेदांत प्रतिपादन करावयाच्या भाषेत.
१५.८९; कांडत्रयनिरूपणी, निरूपण करणारी,
१८.१४४०; निरूपिता, सांगणारा, २.३७४;
निरूप्य १६.४६; अनिरूप्य—जे अनिरूप्य किं
निरूपिजे १३.१७६ (१).

निरूपम—ज्याला उपमा नाही असे. जे अद्वितीय
उत्तम । पवित्रक निरूपम ॥ १.४०. २.२११,
४.१०, ६.२६१, १४.२२३, १८.१७७०.
निरोपम, १२.२२३, हा अपपाठ असणे
संभवतें, ज्ञानदेवी—‘निरूपम’ १२.२२५.

निरोध—संयम, निग्रह. निरोधाचें देखावणें ।
१२.६४, इंद्रियांचा निग्रह करणें हाच ज्याचा
विलास. ६.३६४, १८.६३५. सर्वनिरोध
६.३४८.

निरोपणें—सांगणें; आज्ञा, परवानगी, देणें. आतां
निरोपिजैल प्रबंधु । अवधान दीजो ॥ १२.१०.
१.८२, १.२७२, ४.१६, ५.२, १२.२२९,
१३.२१७, १३.६४८, १३.९३७, १५.६९,
१५.५६०, १६.४०, १६.४६६, १७.३१५,
१८.३५०, १८.१२३८. निरोपिजे १३.३१२,
—जो ८.१; निरोपित असे १८.७६८, —तसे
१६.६१; निरोपिती परी, सांगण्याचा प्रकार,
१२.२४२, १३.२४१. निरोप, आज्ञा, तेणें
वेदांचिया निरोपा । आन न कीजे ॥ १६.४५२,
चांगु निरोपु १८.१७४; व्यासाचेया निरोपा
१६.४६८; निरोपु दे १८.४५४. निरोपण,
विवेचन, निरोपणा वाहाती । वाट केली
१३.८८५, १३.३२६, १३.६३८, १३.६४५,
निरोपणाचेनि नावें १६.६२.

निरोलणें—तयार करणें, मद्यागत करणें. साहाजें
निरोलले वापे । चतुर चित्ताचे ॥ ६.४८७,
ज्ञानदेवी—‘वाफे चतुरचित्ताचे’ ६.४९०.
निरोलिलिये भुई, नांगरून मद्यागत केलेल्या
जमिनीवर, ९.३९.

निरोवणें—सोपविणें, सांगणें. व्यासें निरोविलें
९.५२५; सुना गावीं निरोविलें सुणें, ओसाड
गांवांत सोडलेलें कुत्रें, १८.५४९.

निर्गुड—गुड पहा.

निर्गुण—गुण नसलेला, उपाधिरहित. झणौनि
१८

गुणाचा संतु । अथवा गुणभातु । हा निर्गुणि ल्यातु ।
बोले चि न ये ॥ १३.१०७. १३.१०५,
१४.२०८, १४.३१९. निर्गुणाचे गुण १३.१०९;
निर्गुणाची जाणिव ८.१०२; निर्गुणें गुणातें
भोगणें १३.१०६; निर्गुणपणें १३.११०२.

निर्घात—आघात. महाघोषनिर्घात १.१५८.

निर्झर—झरा, प्रवाह, पाझर. ६.१७४, १८.१४४.
अमृताचा निर्झर २.३३९.

निर्णय—निर्णो—निकाल, निवाडा, सिद्धांत.
निर्णय—१८.१४४३. निर्णयो केला १५.२९,
१७.२१, १८.१४२९, —वैति १८.१३६;
ईश्वरनिर्णयो, ईश्वराच्या अस्तित्वावर भरंवसा,
१८.८३४, क्रिया—१८.६३३; निर्णो—निर्णो
केला १३.२२०, १५.६५.

निर्दलणें—निर्दलणें—पाडाव करणें, नाश करणें.
निर्दलणें—निर्दलनि चाली ३.२६३; निर्दलणें
१.२१५, २.३१५.

निर्देश—वर्णन, दाखविणें. निर्देशदेशरहित,
दाखविण्यासारखें नाही व स्थानाच्या दृष्टीनें
मर्यादित नाही असें, १२.३२.

निर्धारणें—निर्धारणें—पाहणें, विचारांत घेणें,
निश्चय करणें. निर्धारणें—झणौनि अयातु हें
आवें । निर्धारितां ॥ १.३९, पाहिलें असतां,
विचारांत घेतलें असतां. निर्धारणें—आतां न
यया वरी । नीकें हें निर्धारि । मग निर्धारिनि करी ।
आवडे जैस ॥ १८.१३२३ (१). निर्धारिजे
१०.९८; निर्धारितां १.७, ३.७३, ४.१८०,
४.१८९, १८.३९४; देवें निर्धारिलें ६.१४७;
निर्धारिनि १७.४०, १८.१३२३(२); निर्धारूं
१८.१५८२ (१); निर्धारूनियां १८.१३२२;
निर्धारितेयां, निर्धार करणांराना, १०.२७३.
निर्धार—निश्चय, भेदनिर्णय. रज्जु चि ऐसा
निर्धार । होये जेवि ॥ १८.११८२, हें निर्धारूं
जातां फुडें । निर्धारिसि ठक पडे । १८.१५८२(२),
आत्म्याचां निर्धारिं १५.२६९; स्वमताचिया
निर्धारा १३.२४०; आत्मनिर्धार १८.१३२६,
वेद—१७.१७७.

निर्बुज-वृज—दिड्मूद. निर्बुज—अनुभू निर्बुजें
बुडाला १५.५०१. निर्बुज—चित्त होउन जात
निर्बुज । आश्रय(वै)पणें ॥ ११.२९३.

निर्भयता—भयरहित हा भाव, निर्वाह्यता. भय आणि निर्भयता १००८३. भय पहा.

निर्भर—पूर्णपणे भरलेले. महामोहें निर्भर २५. वरिपायें वीण सागर। जलें जैसा निर्भर। १२०११. संजयो निर्भर जाला, आनंदित झाला, १८०१५६२; उत्कंठा निर्भर ११०६७०, हर्ष—११०५०१.

निर्भिन्न—समरस झालेले. आत्मरसे वि निर्भिन्नु। २०३३४.

निर्मणे—उत्पन्न करणे, तयार करणे. जलाशये निर्मावी। नानाविधें ॥ १४०३१. १२०१७. निर्मूं पंती १८०१७५५; निर्मूनियां १८०१६७७; निर्मावे ना १८०१७६६. निर्माण १७०१८३; निर्मिता—गीताशास्त्रनिर्मिता १८०१४८८.

निर्मत्सर—द्वेषरहित. ४०११२. निर्मळर सद्यता २०२०३.

निर्मल-निर्मल—मल- दोष- पाप- रहित, स्वच्छ, लखलखीत. निर्मल—जें परब्रह्म निर्मल। साठि सेरे ॥ ८०२६०. आंतु बाहिरि चोखाल। सूर्यु जैसा निर्मल। १२०१७९. जय जय देव निर्मल। १८०१. ९०४१७, ९०५२४, १४०२५९, १५०९०, १६०१८१, १६०२०९, १७०२७१, १७०२८३, १८०४५६. निर्मले आत्मरूपी १८०३३१; निर्मलें कारुण्यविबें १४०२०; निर्मले गगनीं ८०१९; निर्मलें बरवेपणें ७०१८४; निर्मले मानसिं १८०९५८; निर्मल वाक्य १८०१३३२; माझां निर्मले स्वरूपी ९०७८, ९०१४० (ले), १८०१२५६; निर्मला संवादियां शिरोमणि १५०४१८; निर्मलां होइजे १३०४६३; मल...निर्मल १८०१२२६; निजनिर्मल १२०२३९; निर्मलत्व १३०४७३. निर्मल—कौस्तुभाहूनि निर्मलें। लेणीं दीधलीं ॥ ९०३८५, ज्ञानदेवी — 'कौस्तुभाहूनि निर्मलें' ९०३८९.

निर्मूल—मूळाशिवाय, आधाररहित. हाणे तूं निर्मूल। लटकें वाग्न्याल। १३०२१, वेद निराधार आहेत, त्यांत शुष्क शब्द-पांडित्यच आहे या पाखंडी लोकांच्या आक्षेपास उद्देशून.

निर्लाग—संबंध नसलेले, धरतां येत नाहीं असें. अथवा निर्लागे निसरडां। तपोदुर्गाचां आढकडां।

६०४७४. **निलाग**—पापि जो निसुगु। पुण्य अति निलागु। १३०६८१.

निलेंप—अलित, शुद्ध. तिहि आपणपें करुनि निलेंप। ५०१५९, त्यांनीं आपणां स्वतःला शुद्ध करून घेऊन, ब्रह्मभाव ओळखून.

निर्वचणें—सप्रमाण सांगणें, निश्चित प्रतिपादन करणें, सिद्धांत मांडणें. सोलीं निर्वचूं। फलितार्थे वि ॥ १३०१०४४. निर्वचें(वेचे)ना १००४३, निर्वचेना १००१८४; निर्वच, निर्णय, तपाचा निर्वचु १६०१११; निर्वचु करितां १००२४८, —कीजे १३०२४०; अनिर्वाच्य ६०३२५, १००३४, १३०२५०.

निर्वेस—निर्वेश, समूल नाश. झाड निर्वेसें कीजे १८०२०६.

निर्वाण—अखेर, अंत, परमगति, मोक्ष. अमृता-सारिखी अक्षधी। निर्वाणिची ॥ २०८६. आदि मीं निर्वाणीं। मध्ये हीं मीं ॥ १००१९८. २०१२९, ३०३७, ६०३३९, ६०४७६, ७०१४६, ९०४८५. जूझाचें निर्वाण १८०१५६६; निर्वाणवर्णु चि करी, परिसानें बनविलेलें सोनें अति उत्तम रंगानें (दर्जाचें) असतें, त्यांत उंची हलकें असा भेद राहत नाहीं, ६०९७; निर्वाणवेन्हीं, शेवटपर्यंत, ८०२०९; परब्रह्म-निर्वाण ५०१४८, सिद्धान्तनिर्वाणसूत्री, सिद्धांतांचा निवाडा करणारा सूत्रग्रंथ, १३०८३२, ज्ञानदेवी — 'सिद्धांत निर्माणधात्री' १३०८३५.

निर्वात—निर्वाच्याचा. जैसा निर्वातिचा दीपु। सर्वथा नेणे कंपु। २०३४१. ६०३५८. निवात-निवांत पहा.

निर्वालणें—तयार करणें, शुद्ध करणें, झकझकीत करणें. किं अंतर्ज्यांतिचें लिंग। निर्वालिलें ॥ ६०२५४. साधर्कि देखिला आयासु। म्ह(ह्म)णौनि निर्वालिला योगाभ्यासु। ११०६०८. जैसें लोहकर्म लोखंडें। निर्वालजे ॥ १८०३५७. सोनेयाचें सुंदर। निर्वाल्लें होये घर। १८०१४९२. १२०१५५, १३०४७३, १३०८५९, १६०४०१. कनकें निर्वालुनि, सोनें शुद्ध करून (त्याची कळशी बनवून), १६०१९४; नेपुणें निर्वालुनि १५०४; भूमि निर्वाल्लेया(यां) १८०३९; निर्वाला, निवाडा, परिपक्वदशा, कणिसांचा निर्वाला

१४.१२५, परिणामीचा—५.७; निर्वालेया
आले ६.३२६.

निर्वाह—व्यवस्था, रक्षण, जतन, धोरण, टिकाव.
तेविं चि नाहिं एकसम । निर्वाहो जेया ॥ १३.८१२,
ज्याच्या वागण्यांत एकाच प्रकारचें धोरण, एक-
निष्ठता नाही. नाहिं निर्वाहो बया सग्या । प्रपंच-
रूपासि ॥ १५.११०, ह्या प्रपंचरूपी वृक्षाचें एक-
सारखें टिकणें असे नाही. तऱ्ही देहा जेव
निर्वाहो । तंव आधि कर्म ॥ १८.४१०, ८.२०९,
९.३३८, १७.२५१, १८.५८, १८.७३८.
निश्चयाचा निर्वाहो १६.३२४; देहनिर्वाह
१८.१०२३; निर्वाहाती होये, जोपासना होते,
१७.८३.

निर्विघ्न—संकटरहित. निर्विघ्नी पैठिं होआवेया
१८.१०३६.

निऱ्हां—कैवळ, अगदीं, पूर्णपणे. कां निऱ्हां
करपौनि गेलें । १७.१५५. सोफ निऱ्हां जाये,
अगदीं निष्फळ होतें, १७.२४८.

निवटणें—नाहीसं होणें, नाश करणें, मरणें. परि
निवटिल्याचें जेंसं । पोड न दूखे ॥ ८.१५०,
मेलेल्या माणसाचें. ३.२६५, ४.२०६, ९.२१५,
११.४३४, ११.४६५ (दिं), ११.४७२,
१८.६६१ (दे), १८.१०४२. निवटलें लुपहुडें
१४.३५६, पहुडणें पहा; निवटूनि घातला
१८.१०५१.

निवडणें—पसंत करणें, वेगळें करणें, (त्यासारखें)
भासणें. सलीलीं पय जेंसं । एका होउनि मिनलें
असे । परि निवडूनि राजहंसं । वेगळें कीजे ॥
२.११७. जैसी अमृताची चवि निवडिजे । तऱि
अमृता चि सारखी क्षणिजे । ४.१८१. निवडूनि
कीजे सेना । लक्षवरी ॥ ७.११. मग क्षीराब्धितें
सांडितु । गगनीं पूजा मंडितु । निवडे जैसा न
निवडितू । पूर्णचंद्र ॥ १८.१५३६, क्षीरसागरांतच
जन्म घेऊन, त्यास सोडून आकाशांत
आपल्या किरणांच्या प्रभावळीनं अलंकृत
होऊन, क्षीरसागरापासून स्वरूपानें निराळा न
होतां जसा चंद्र आकाशांत निराळा राहिलेला
दिसतो. १.५१, २.१२८, ८.१३३, ८.१९७,
१२.१८१, १३.१०३२, १४.३४९, १४.३९२,
१५.३५२, १६.७५, १६.१५३, १६.२९३,

१७.७७, १७.१०५, १८.५१८. अवेवु चि
नभा निवडला, आकाशातच अवयव
फुटल्यासारखा भासतो, ६.२९१; मेवाचेनि
मुगें निवडला, मेवापासून वेगळा झालेला,
६.३०७. निवडी—निवडीं नेण, निवड करून
सांगतां येत नाहीं, १८.१७५७, ज्ञानदेवी—
‘निवडूं न ये’ १८.१७७९. निवाड—
निर्णय, निकाल, बीजा अग्निक भूसा । अंधु निवाडु
नेणे कां जेता । ३.२०१. तऱि बीजे अमरपणा ।
निवाडु नेणे पन्हाडु जेता १३.२४४, १.४४,
६.१०, ६.६१, ९.४३, ९.५२८, १०.३८,
१३.६५५, १३.१०२५, १३.१०७७,
१५.३३१, १६.१३७, १८.१४४, १८.१२४७.
निवाडी—हें मेल हें चोच । ऐसं जें निवाडी ।
१३.८६, ज्ञानदेवी—‘निवडी’ १३.८६.

निवणें—थंड होणें, शांत होणें. आतां तो उदात
कैसा वरिपैल । जेणें अजुनाचडु निवेल । २.७१.
कां निवालेया अमृताचा कळोतु । ८.५६.
२.१७४, ६.११७, ९.५, १०.१२८,
१८.१४५८. निवालेया विषोदकाचा गलाळा
८.१४५; निवावेया लागि ११.३२०; डोले
निवाले ११.३६१, ११.५१६; दिठी निवाली
११.८१. निववणें—चक्रोरात्रिनि निमित्तें ।
तीन्हीं सुवनं सतपणें । निवविलि कळवणें ।
जिया परीं । १८.१६६३, ६.२४२, ९.४८२,
१७.११३, १८.१४५४, १८.१७०२;
चंद्रापासौनि निववितें ९.२४; जग निवविते
९.२३२; हितानें निववित्ती, आत्महित
शांतपणें साधलील, ६.४९३; पृथिवी निवौनि,
येथें निववून या अर्थी, १८.१३६८,
ज्ञानदेवी—‘पृथ्वी निवऊनि’ १८.१३७७;
निवविता ९.४८३.

निवर्त-र्तणें—परत फिरणें, नाहीसं होणें.
निवर्तावी १७.२७४; तो निवर्तौनि रेला धूस ।
४.१३२.

निवात-वांत—स्तब्ध, शांत. निवात १.१७९;
धतराष्ट्र निवातु राहे १०.३०३; ह्यातारा
निवातु...चि असे ९.५१७; निवातां
११.५६३; निवातकवच, परिशिष्ट (६) पहा.
निवांत, शांत, उपद्रवरहित, ना तऱि

आकाशाख्ये खोपे । वायु निवांतू चि लोपे ।
९०.१८२. मालिखें जेउनें नेलें । तेउतें निवांत
चि गेलें । १२.१२०. तैसी आहारनिद्रेची
उजिरी । रोग निवांत जंव वेन्हीं । १३.७६६.
२.२२८, ६.१७०, ७.१२९, ११.१५२,
११.१७२, ११.५२२, ११.६५२, १२.१२३,
१५.४०२; निवांत निदिजे ९.२२; नमन
निवांतां केलें १०.१३; स्तुति निवांतां सांडुनि
१४.१५.

निवारणें—संकट दूर करणें. किं भोग्य चि ते
निवारी । कल्मषातें ॥ ३.१२२. रनानें पापताप
निवारी । गोडी ही दे ॥ १७.२१८. १३.२२५,
१८.१७९. जन्में चि जन्म निवारी १३.५५१;
नियमी ना निवारी ९.१२७. **अनिवार**—जैसे
प्रलयांतीं जलधर । अनिवार कां ॥ १.१६६, हें
जन्ममरण तैसें । अनिवार जगीं ॥ २.१६०,
११.३१८, १२.३७, १३.६१.

निवास—राहण्याची जागा. ९.२८६. **श्रियेचा**
निवास १७.१९४; **सकलकलां निवास**
१८.१७८३; **सर्वदेवनिवास** १८.१४०८.

निवृत्ति-त्ती—(१) विहितकार्यापास्त परावृत्त
होणें, अशा कार्याचा त्याग करणें, मोक्ष. निवृत्ति
—तरि पुण्या लागि प्रवृत्ति । पापा लागि निवृत्ति ।
१६.२७९, आसुरप्रकृतीचे लोक याचा विचार-
सुद्धां करीत नाहीत. ७.९६, ८.२३५,
१८.७०१. प्रवृत्ति आणि निवृत्ति १२.१२२;
प्रवृत्ती...निवृत्ति १४.१०३; प्रवृत्तिनिवृत्ति
७.६८, १६.२८२, —मापकीं १८.७१३;
निवृत्तिर्गुणताल १७.७, —तट ७.९८; **निवृत्ति-**
फल—जेथ प्रवृत्तितरूचां बुडि । दीसती निवृत्तिफलां-
चिया कोडी । ६.१५३, **निवृत्तिसूत्रसोडवणियां**,
निवृत्तिसूत्राचा ओळखा लावून, १८.३८.
निवृत्ती १८.७१२. (२) निवृत्ति, ज्ञानेश्वरांचे
बंधु व गुरु, परिशिष्ट (६) पहा.

निवेदणें—सांगणें. ११.५६६. **केती निवेदिजैल**
११.५४८. **निवेदन**—आत्मनिवेदन ७.९७,
—नातलिची ६.१२७.

निःशंक—शंका किंवा संदेह रहित. **निःशंक**
३.१८८, १०.१०६, —पणें ९.२०४; **निशंक**
४.१६७, **ज्ञानदेवी** — ‘निःशंक’ ४.१६९.

निःशब्द—शब्दरहित. ६.१७६. **गजतें निःशब्दें**
११.१२७.

निशाचर—राक्षस, पिशाच. जैसे रात्रिचां अवसरीं ।
व्योम व्यापिजे निशाचरीं । १६.२७०. १८.१६०६.
अंधकारा निशाचरां सूर्यें मीलितं १८.१७६८.
निशाचरि, **तमोगुणिची राक्षसी**...**निशाचरि**
९.१७८.

निशा-साण—डंका, नगारा, रणभेरी. भेरी निशाण
मादल । शंख टीविला भोंगल । १.१३३, नौवती,
नगारे, ढोल, शंख व कणें. **निसाण**, **ध्यानाचें**
निसाण वाजत ९.२१६; **भेरी निसाण लाडनि**
१६.३८७; **निसाणध्वनीं गाजति** १८.२७७.
निशि—रात्र. कां अस्तमानीं निशि । जैसी सूर्य-
तेजातें ग्रसी । २.३२५.

निःशेष—पूर्ण. आतां अद्यान आषवें हारपे ।
विज्ञान निःशेष करपे । ७.७. जन्ममृत्यूची भाष ।
हारपो(पौ)नि जाये निःशेष । १०.१८१. ३.४,
४.६३, ४.२०६, ५.१२९, १५.४७२,
१६.३९०. **निशेष** १८.१०९९, कुंटे व ज्ञान-
देवी — ‘निःशेष’ १८.११०५; **निःशेष, पूर्णपणें**,
१४.२९६.

निश्चंत—चितारहित. निश्चित पहा.

निश्चय—निर्धार. जी बुद्धितें सली । निश्चयातें
ढाली । स्थैर्येसीं हाता फली । मेलौनि जाये ॥
६.४१३, **मनास उद्देशून**. पैल खांडु कां
पुरुषु । ऐसा निश्चयो नाहिं येकु । १४.७६.
१०.१५७, ११.५६, १२.१५२, १३.६०२,
१३.६१५, १३.६२०, १६.३१२, १६.४३२,
१७.१७४. **निश्चयाची ओहिरी** ८.६०;
निश्चयाचा खरा १४.१२७; **निश्चयाचा**
निर्वाहो १६.३२४; **निश्चयाचिये मुठी बल**
१५.२३७; **निश्चया साचपण** १२.१५२;
त्यागाचा निश्चयो १८.१४३, **बोधाचा**—
१८.१०२६; **मनं निश्चयो करी** १३.६१५.
निश्चयबुद्धि १३.८३६; **आत्मनिश्चय**
१८.६८८, **कर्म**—१८.७६०, **कृत**—६.३७९,
९.१४९, ९.१५०, ११.६२२, **कृतनिश्चयाचे**
कोश पियालीं १३.६०३; **ज्ञाननिश्चय**
१३.६२५; **निश्चो** १५.३४६.

निश्चल—न दळणारें, स्थिर. एक आंतरीं निश्चल ।

जे निहार्हाति केवल । विसरले सकल । संसार-
जात ॥ २०७३. नू. मानसासि नियमु करी ।
निश्चल होउनि आंतरी । मग कमेंद्रिये व्यापारी ।
वर्ततु मुखें ॥ ३०७६. ह्याणीनि मन येक निश्चल
राहील । मग आह्वासि साम्य होईल । ६०४१६.
हालविलेयां जाये । निश्चल तरि राहे । १४०७३,
जशी दुधावरची साय. ६०४२२, ११०३६४,
१२०१९५, १८०१०८२, १८०१२४४. जय
जय देव निश्चला १८०४; आपण...निश्चल
होउनि असे २०३३७; गगनं निश्चला असिजे
१४०३४४; जै बुद्धि निश्चल होईल २०२८४;
निश्चलां...चलां ३०६०; सव्यापारं...निश्चलें
११०१२५. निश्चलता—तरंगाची कां निश्चलता ।
न मोडे चि जेवि ॥ १८०११६५, निश्चलत्व
२०३४४; निश्चलपण ६०१५९; सुनिश्चल—जे
सुनिश्चल आंतरी । मेरु तेसा ॥ ५०१०.

निश्चित—ठराविक, खचित, कायम. नित्यता
ऐसे चि असौनि । कां निश्चित श्रदा जाउनि ।
२०१०८. योगक्षेम निश्चिता । करिति तुमचा ॥
३०९६. ३०४२, ३०४५, ३०८०, ४०१८७,
८०१३७, १८०७६, १८०१४६, १८०६२३.
निश्चित एक ३०३१, — करणीय ३०१९०,
—मत्त ३०२, — उल्लेख ४०७१, — ओलखावें
४०८९; चित्तें निश्चित जालें १६०३३३.
निश्चिति, निश्चय, १८०१५१.

निश्चित—चिंतारहित. ते निश्चित जेथ नसले ।
चेति चि ना ॥ ५०१४७. निश्चित १३०७३,
—केलें ९०४८९; निश्चिता होआवें ९०४८६.
निश्चितै, निश्चितपणा, निश्चितयेचे(चें) कें
कवतिक दीसतसे ९०५०२.

निश्चेष्ट—चैतन्यरहित, येथें निर्जीव. कां उचललें
वायुवसें । शुष्कलें पत्र जैसें । निश्चेष्ट आकाशें ।
परिश्रमे(मे) ॥ ३०६१, कमेंद्रिये प्रकृतीच्या
आधारानें कशी व्यापार करतात त्यावर हें
रूपक आहे.

निश्वास—श्वास पहा.

निषण्ण—बसलेला, येथें जवळ आलेला.
७०१७९. जेयाचें मन आवासिं निषण्ण,
घरच्या माणसांत ज्याचें मन गुंतून राहतें,
१३०७८१. अतिनिषण्ण—माझां ठाईं अति-

निपण्ण, माझ्याच ठिकाणीं रमते आहेत, मला
अनुरक्त झाले आहेत, ९०४७९.

निपिद्ध—शास्त्रानें नाकारलेलें कर्म, आचरण.
निपिद्धाचेनि नावें । भलेतें ही भेर(रे) हावे ।
१४०२४०, निपिद्ध कमें करावयाचीं मनानें
घेतल्यावर वाटतील तशीं व तितकीं वर्ज्य कमें
करावयाची हांव धरतो, निपिद्ध तंव स्वभावं ।
निपिद्धें गेलें ॥ १८०१२६, (संन्यासांत काम्यकमें
तर नाहींतच) निपिद्ध कमें शास्त्रानें वर्ज्य
ठराविल्यामुळें तीं करण्याची शक्यताच नसते.
३०७७, ४०९०, १४०२०८, १७०१८९,
१८०१२४५. निपिद्धें अधमं कमें १३०९६९;
निपिद्धें वाटे पडे १७०३९१; निपिद्धेंसिं
सर्वत्र जूझें १८०१३३; अकरणां आणि निपिद्धा
१८०८९३; काम्यं निपिद्धें १८०१४२८;
निपिद्ध...विहित १८०५५४.

निषेध—पगवानगी नसणें, मनाई, वंदा. विधिनें
पाडीत. निषेधानें गालीत । १२०७७. न टकें
निषेध आड. न पडे विधिची भीड । १६०१८७.
१५०१६५, १७०१६१, १८०२३९, १८०५४९,
१८०६०८, १८०७११, १८०७१२.
निषेधाचेया तोंडा १३०६९२; काम्यनिषेध
१८०९८६; विधিনিषेध १२०४५, १५०१५६.

निष्कंप—न हालणारें, चलनवलनरहित. जें
अनादि निष्कंप । ४०१३. अति निष्कंप २०२३६;
नित्य जें निष्कंप १४०४०२.

निष्कपट—कपट नसलेलें, मोकळ्या मनाचें,
सगळ. निष्कपटां होआवें । अशिना वाईं जूझावें ।
२०१९०. गीता निष्कपट माए । १८०१७३१.

निष्कर्म—कर्मरहित, कर्म न करतां असणें. ह्यासि
निष्कर्मां जरि होवावें । तरि येथें तें न संभवे । ३०७७.
कर्मां अतिसो निष्कर्मां लागि आहे, कर्मावर
भर घाबयाचा तो पुढें कर्मापासून निवृत्त
होण्यासाठीं देतात, १८०१५३. निष्कर्मता—
कर्मां वर्त्ततां निष्कर्मता देखे ४०९२. निष्कर्म्य—
ज्याला कांहीं विधिपूर्वक करावयाचें राहिलें नाहीं
असा, कर्मरहित स्थितीस पोहोचलेला, स्वभावं
कोण्हीं चि क्रिया नाहिं तेया निष्कर्म्य ऐसा
प्रवाद १८०९७२, ज्ञानदेवी, कुंटे—'नैष्कर्म्य'
१८०९७८. नैष्कर्म्य—निष्कर्म्य या अर्थी,

तेथ सत्क्रिया चि लावावी । ते चि पकि प्रशंसावी ।
नैष्कर्म्य ही दावावी । आचरौनि ॥ ३०१७२,
अशा पुरुषांनीही, ज्ञानदेवी—‘निष्कर्मी ही’
३०१७४, कुंटे—‘निष्कर्मीही’ ३०१७४;
नैष्कर्म्य—(१) त्याच अर्थी, ३०६२, ३०६४,
पुतुलेनि नैष्कर्म्या होइजे, प्राप्त कर्म टाकून
नैष्कर्म्य होत नाही, ३०४६; (२) कर्मराहित्य,
कर्तव्य ते नैष्कर्म्य ४०१२०; करितेन विण कर्म ते
चि ते नैष्कर्म्य ५०६३; नैष्कर्म्य बोधाची खाणि
४०१५९; नैष्कर्म्यापासौनि मुक्त ५०६१;
नैष्कर्म्यता—काहीं न करणें हा भाव, कर्मराहित्य,
तैसी कर्म जेया योग्यता । तेया प्रति नैष्कर्म्यता । न
प्रकटावी खेलनां । आदिकरुनि ॥ ३०१७१, ४०९३;
नैष्कर्म्यतेचेन अमें ४०८६; खरी नैष्कर्म्यता
४०९७, कशी असावी ४०९४ ते ४०१०४ पहा;
नैष्कर्म्यत्व ४०९८; नैष्कर्म्यपद ३०५०,
—सिद्धि १८०७४, —सुख ६०४३६, ८०४६.

निष्कल—कलारहित, दोषरहित. निष्कल लोक-
कृपाल । १२०२३९. सकल ना निष्कल ।
१३०१२०. १८०५.

निष्कलंक—दोषरहित. २०२८१.

निष्कर्ष—सारांश, तात्पर्य, निर्णय. सर्व शून्याचा
साहे । निष्कर्ष जें ॥ १३०८८०, सर्वांचा समावेश
करून जें राहतें त्याला विकार झालेले दिसतात
पण होत नाहीत, यावर १३०८७१ ते १३०८९४
पहा. जो तृतीय कां निष्कर्ष । १५०४९५, तिसरा
शेवटचा. ६०३२५, १३०६१९. निष्कर्ष पहा.

निष्काम—कामनारहित, निरिच्छ. जें आंगि
निष्काम आचार । जीवि विवेकु साचार । सवाद्य
जाण आकार । शुचित्वाचा ॥ १६०१९५. २०३६७,
६०२२, ८०१०३, १६०८१, १७०२७६.
निष्काम अधिकारिये ५०१४५; अशेषि कर्म
निष्कामु १२०१३१; निष्कामता—निष्कामता
अनुसरले ३०१५०, —पातले ३०१५४.

निष्क्रिय—क्रियारहित. निष्क्रिय चिन्मात्र चि
उरलें, (अज्ञान व साक्षेप ज्ञान गेल्यावर) क्रिया-
रहित केवळ ज्ञानमात्रच राहतें, १८०९७१.

निष्टंकरणे—निश्चय करणे. १५०३४८, १८०७२८,
१८०१२७८. जीवा माझि निष्टंकु करीसि
१८०१२७४; निष्टंकुबुद्धी १८०८४४. निष्टक—

द्वयं निष्टकीं निर्णयो केला, निश्चितपणें
असा सिद्धांत मांडला, १७०२१, ज्ञानदेवी व
कुंटे—‘निष्टकीं ठेविला देवें’ १७०२१.

निष्ठा—आस्था, विश्वास, श्रद्धा, श्रद्धेला अनुसरून
स्वीकारलेले मार्ग. अवधारीं धोरशेष्टा । इये लोकीं
इया दोन्हीं निष्ठा । मज चि पासौनि प्रकटा ।
अनादिसिद्धा ॥ ३०३५. ऐसी वेदैक निष्ठा जालेयां
१६०४५८, वेदैकनिष्ठा असा पाठ ध्यावा,
ज्ञानदेवी—‘ऐसिया वेदैकनिष्ठा जालिया जरी’
१६०४६१; तैसैं निष्ठा कर्म केलें १८०१५७; तो
क्रमयोगि इया निष्ठा मी होउनि, तो क्रमयोगी
या मार्गानें मला मिळतो, १८०१२४०;
ईश्वरनिष्ठ—इ(ई)श्वरनिष्ठांची मांदियली
१८०१७७५; एकनिष्ठ ३०१८, ५०४, —ता
२०११३, ७०१६८, ९०४२०; येकनिष्ठ
८०१९०, कर्म—६०४७२, ६०४७७; कर्मनिष्ठा
१८०६१; तत्त्वनिष्ठ, जैसा तत्त्वनिष्ठ आंतिलेखा
ना गवे ३०१२४; तन्निष्ठ १५०३, ब्रह्म—
४०१५०; योगनिष्ठा २०३१६.

निष्ठुर—निर्दय, आवड नसणें या अर्थी. प्राणि
जातेंसि निष्ठुर । १३०८१२. ८०१०४, निकवडेया
निष्ठुरा १५०२५६.

निष्पत्ति—तयार करणें, सिद्धि. निष्पत्ति कीं
बोनेयांची । १७०१२०. १७०१५६. निष्पत्तिचें
आंग घेउनि, चांगल्या रीतीन पार पाडून,
१७०३५९; येया कर्मत्रया निष्पत्ति जालेयां
१८०७६३. निष्पन्न, तयार, सिद्ध झालेला,
ज्ञानी, निष्पन्नाचीं लक्षणं ६०१०७.

निष्पाप—दोषरहित, पापरहित. निष्पाप वाङ्मय
१७०२१४; शौच ही निष्पाप १८०८३५.

निष्फल—फलहीन, निरर्थक, व्यर्थ. जियें सदा
रीति पोकलें । जैसि चंदनांगें शीतलें । न फलतां
हि निष्फलें । होति चि ना ॥ १३०२९०.
१७०२४९. अतिनिष्फल—तें जन्मकर्म सकल ।
अर्जुना अतिनिष्फल । ३०१४१.

निसरणें—ओसरणें, कमी होणें, घसरणें. कांति
पाहे निसरो । १३०७५५. निसरडा—तपोदुर्गाचां
निसरडां आडकडां ६०४७४; बुद्धिचेयां हीं
पायां निसरडा ६०५६.

निसलणें—गाजळणें. विवेकुसाहाणें(णे) निसले-

(लं), जें ज्ञानखड्ग विवेकरूपी सहागेवर पाजळलेलें आहे, १५.२३६, ज्ञानदेवी—
‘विवेकसाहणे निसिलें’ १५.२५९, कुंटे—
‘विवेकसाहणे निसळें’ १५.२५०.

निसाण—निशाण पहा.

निसि—त्रास. शिष्याची निसि(सि) ११.६३६.

निसित—पाजळलेलें. नवनिसिति सर्री, नुकत्याच पाजळलेल्या बाणांनीं, २.४८.

निसुग—निलज्ज. पाणि जो निगुगु १३.६८१. १३.७२७. निसुगें, आळशीग्या, निलज्जपणा, पै माझी निगुगें अवधारी। कि उगा चि बैसें ॥ ११.५४४, ते लाज...परि निसुगें १६.१८१.

निसुटणें—गळून पडणें. न धरत निसुटलें १.१९८.

निस्तरणें—तरून जाणें, पार पडणें, पार पाडणें. तरि प्रजा हे कैसेनि। निस्तरिल ॥ ३.१६४. ११.३९९, १३.६७४, १३.१०३५, १४.३१९. खालांची लगवगा निस्तरें १४.३५०; पाप निस्तरतील १८.१७८; रानें निस्तरें १६.४३८; हाणी निस्तरावेया १८.१६३९. नितरणें पहा.

निस्तेजणें—अपमानित होणें. कैसा शतधा दुर्वादी। निस्तेजिलाति ॥ ११.१०१. निस्तेज, अपमान, पाणउतारा, संभाविता निस्तेज। न साहे जैसे ॥ १३.५४२, १३.४९३.

निह-हि-हेटणें—जोर करणें, जोरानें आंत जाणें, दाबणें. निहटणें—निहटिजे बरि आंणें। पेल्लेति ॥ ६.१९६. ६.२०७, १४.३०९, १८.९५६. पाइ कांया निहटे १६.१५८. निहटणें—उपशर्मी निहटिला ४.१३०. निहटणें—निहटले पर्वत। कवल्लि उवालांचे उमडु(ड) ऊठित। ११.३०८. नेहटणें पहा.

नि-नेहाळणें—पाहणें, निखून पाहणें. निहाळणें—जंव मीं नाव येक। हे सकलै वीर सैनिक। निहाळीन अशेख। जुझते जे ॥ १.१७०. प्रेम धरुनि आवगणिचें। निहाळिती कां ॥ ११.६२०. १.४४४, २.१७३, ९.१३२, १०.२२७, ११.२९८, ११.५१९, १३.६५, १४.३८२, १५.४७४, १८.१५१२. चित्तीं निहाळिलिया ११.६९२; माता निहाली, काळजीपूर्वक पाहते, १०.११८; ब्रिक्किच्या दृष्टी निहाळिजे ५.११८;

निहाळिता, पाहारा, १८.३७७. नेहाळणें—
नेहाळीं १८.१०२६, ज्ञानदेवी व कुंटे—
‘न्याहाळी’ १८.१०३२.

नीक—निक पहा.

नीकट—जवळ. १.१.११३.

नीच—(१) खालीं, हलकें. उंच नीच भार सांढावे।

१०.२८१. कां नीचु ह्यगौनि निदिजो। १४.३५७.

कां कांटिये वरिला सरडा। व्योन नीच ॥

१६.२२३. ६.१८४, १४.११८, १६.३७८.

नीच वासना, हलक्या, १५.१६३. (२)

नित्य, नेहमीचें. नीच बाहांतां संगजला।

काइ परिसेम आहे ॥ १०.१८५, ज्ञानदेवी—

‘नित्य वाहत्या’ १०.२०२. १३.८१४.

प्रकाशु नीच देंतो १८.१३६७; नव शब्दावगो-

वर नित्य नवें या अर्थी, ११.१७, ११.३०४,

१२.६६, १२.६७, १३.७५०, १५.१७०,

१५.१९२, १५.२३२, १७.१३०, १८.१७१३;

नव शब्दास जोडून, आतां आत्मप्रभा नीचनवी।

६.२३, १३.६३; नीचनवेनि १४.१०७; नवे

नीच १५.१६०.

नीट—सरळ, चांगलें, स्पष्ट. बोळिजैल नीट मन्हाटी।

७.२०१. मूलग्रंथिचेया सरळता। सर्वे नीट मन्हाटी

पढतां। १०.४२. १८.७३१. नीट पाठि, सरळ

पाठ, १४.१०३; नीटे भूमिके ११.१८०;

बबिराचे नीट कान, असंभाव्य, १८.५७७;

नीटपण—बोधाचें नीटपण ८.२५७.

नीणणें—नेणें. सायुज्याचां तटीं नीणिले १२.९२,

ज्ञानदेवी—‘मिनले’ १२.९२.

नीति-ती—सदाचाराचा मार्ग किंवा नियम; दरे

वाईट, न्यायान्याय यांचा विचार. नीति—तरि

तर्कु तो चि परशु। नीति भेदुअंकुशु। १.११.

आणि तूं चि नीति सांवसि। आह्वाप्रति ॥ २.१०१.

नीति खुशे। वैदिक बुझे। १३.८२९. ९.१९१.

नीतिपंथ ६.४४३, —शास्त्र १०.२७३. नीती—

धर्मासि नीतीसीं। सेस भरी ॥ ४.५२. ह्यगौनि

जिज्ञासुचां पैकीं। ज्ञानीं प्रीति होये तां जंव नीती।

१६.५४, येथें नीतीचे (१) सदाचार, (२)

ज्ञानाकडे नेणारी, हे दोन्ही अर्थ समर्पक वाटत

नाहींत, नीती ऐवजीं नीकी पाठ संभवतो,

ज्ञानदेवी—ह्यगौनि जिज्ञासु चि पैं कीं। ज्ञानीं

प्रतीति होय ना जंव निका । १६.५४.

नीर—पाणी. नीरातें आटी तेज । १३.१४४.

किं रसु आणि नीर । सिनानीं आधि ॥ १३.२९४.

कां द्रवपण चि नीर । १४.३७१. २.१६७,

१०.७६, १३.१४३, १५.२६६, १५.४७३,

१८.३२०, १८.५६२, १८.१५७२.

नीरुताउनि, ताउनि पहा; क्षीरनीर, क्षीर पहा.

नीराजन—ओवाळणी. १६.२०८.

नीलिमा—निळेपणा. १३.१०५.

नु—न पहा. नकारार्थी. न अक्षरांतील स्वराचा लोप होऊन उकारानें आरंभ होणाऱ्या कांहीं क्रियापदांचीं संधि होऊन झालेलीं रूपं त्या त्या शब्दापुढें दिलीं आहेत : उकळणें, उगवणें, उघडणें, उचलणें, उरचरणें, उजळणें, उठणें, उडणें, उतरणें, उदैजणें, उधवणें, उपकरणें, उभगणें, उमचणें, उमटणें, उमसणें, उरणें, उरोधणें, उसतणें, ऊठणें, ऊरणें पहा. नुपहुडणें, नुबुजे, बुजणें पुढें पहा.

नुपहुडणें—न + उपहुडणें, झोंपेंतून जाणें न होणें. निवटलें नुपहुडे । जलिनलें न विरुडे । १४.३५६, ठार झालेला पुनः उठत नाही, ज्ञानदेवी—निवटलें न उपवडे । १४.३५९, जागा होत नाही.

नूकणें—करणें, या अर्थास आधार सांपडला नाही. १७.२५९. आपा पहा.

ने—नकारार्थी. पर्जन्यधारी ने विखांचे । ९.१२५, ज्ञानदेवी—‘न खोचे’ ९.१२६. अन्हेरें ने नाचिं, अन्हेर कलन टाकूं नये, १८.१४१ ने घे ७.५; ने दखे १२.१८२. देखणें, देणें, नेणें पहा.

नेघणें—न घेणें. न पहा. नेघ—(म्ह) झणौनि विश्वरूपिं श्राव । एथिचें भय नेव । ११.६१३. नेघतां १४.२५०, १८.१७९, १८.१३०६; लांजु नेघतां १८.७४०; नेघति १५.२८५; नेघसि—वेदां हिं येवडें बोलणें । नेघसि कानीं ॥ १७.१४, नेघा—ग्रंथु नेघा १३.३२६; नेघां—शंका नेघां १३.११२२; नेघावे १.२०७; ने घे ७.५; नेघे—हें नासारंघ्र बुजालें । परिमल नेघे ॥ ३.५५, हेतु जेथ नेघे । ४.१४९, १२.२०६, १४.१८७, १६.१२४; नेघों—थियें बोझि

नेघां मनी । १२.१२२, हीं ओझीं आपल्या बुद्धीवर आम्ही घात्रूं नये; नेघौनि १८.१६८.

नेघपणें—घेपणें पहा.

नेटकें—नीट, व्यवस्थित. यथाविधि नेटकें १८.५९९.

नेणणें—न जाणणें, माहीत नसणें, न समजणें, न कळू देणें. नेण—मातें जाणौनि काहीं चि नेण । तूं मुखिया होंसी ॥ ९.३३०. नेणणेया साठीं मूर्खीं मातें न पविजे ९.२६३; नेणत—नेणत सांते ३.१२८; पूर्वापर नेणत १८.१२३५; नेणतां—इंद्रियां नेणतां भोगिजे । १.५८, न कळू देतां; कांहि नेणतां चि जाणिजे । १५.२४५, दोरी नेणतां सपें बिहे । विस्मो कवणु ॥ १८.३८५, ३.६, ५.११४, ९.३२९, १३.७४०, १७.३४७, १७.३४८, १८.१०४ (१), १८.१०१०, १८.१४६८; नेणति—परि कमलदलें नेला नेणति । १.५९. २.२५३, ३.८६, ४.२४, ५.९१, ६.२८, ७.१४३, ८.६१; नेणती ५.१२०, ७.६३, १७.३४४; नेणवे—दीपाचेया झगमगा । जालील हें पतंगा । नेणवे चि पै गा । जिया परी ॥ १३.७३९; नेणसि—परि मूर्खपणें नेणसि । न भितावें तें भितिसि । २.१०१, १.२२२, २.२४, २.९४, २.१३८, २.१६२, ३.७९, ९.३६, १०.६२, ११.९०(२), ११.६१९, १८.१४६९; नेणसी—तो उद्देशु तूं नेणसी चि । झणौनि क्षोभलासि वायां चि । ३.३४, २.१५२, ४.४१, १८.१३४२; नेणां—तो निर्दुन या भाषा नेणां । १०.२८५; नेणावेया—येथ नेणाव(वे)या हें चि कारण । जें इंद्रियां अधीनपण । २.१११; नेणिजति—जें द्रवित नां बद्ध । जेथ नेणिजति रसभेद । १०.१७९. ७.१७४, १६.२८२, १८.५२७; नेणिजे—हें असो नेणिजे दिठी । हरिची वानुं ॥ ५.१७०, २.२६, २.२२३, ३.१५, ३.७३, ४.१८, ४.३८, ४.१८९, ५.५५, ६.३, ६.९१, ६.१५७, ६.१९७, ६.२८८, ८.२२, ९.४२४, १०.७७, ११.५५९, ११.६३६, १२.१४४, १२.१७६, १२.१८२, १५.५०१, १७.३४३, १८.४३२, १८.६६०, १८.६६१ (२). क्षोभु द्रोणाचिये मनीं नेणिजे २.३९; जेवि नेणिजे,

जसं पूर्णपणे कळणे शक्य नाही, १.७१; प्राकृतीं हा ग्रंथ नेणिजे ६.२९; बाह्याची भाष नेणिजे ५.१२९; बुद्धीची भाष नेणिजे ५.५१; मीति नेणिजे १.१०२, ७.२४, ११.१४४; नेण—जो सर्व भूताचा ठाई. द्वेषातें नेणे काहिं ॥ १२.१४३, १.१९८, १.२०२, २.३४१, ४.१९८, ५.७९, ५.१७१, ५.१७३, ६.४०४, ९.३३१, ९.३३६, ९.३६४, १.१.१८४, १.१.४३३, १२.१४६, १३.७४३, १३.७४५, १६.१५७, १६.१८०, १६.२४४, १६.२४५, १७.१४, १८.१०१, १८.४३८, १८.४४७, १८.४८०, १८.६६१ (१), १८.६६७, १८.१०१७; नेण..जाणे ९.४४३; नेणें—आतां हिन काये आयुळें । तें हि नेणें ॥ २.५७, तें मी नेणें आतां जाणन । १८.९६९, ३.१०, ६.४५९, ७.१७८, १.१.४३४ (नेणें), १.१.५२५, १८.१६१२; अर्जुन काहिं नेणें(णे) २.८४; धाता नेणें(णे) १.१०८; मीं नेणें ११.९० (१); तो नेणें(णे) २.२९५; नेणों—जी नेणीं चि आहीं पाप । स्वीकरिले तूहे ॥ ११.५४३, १.१.४५, १.१९५, १.२०५, २.५४, २.१७९, ४.२५, ६.१४२, ६.२७७, ७.६१, ८.१९, ८.२५, ११.१८८, ११.४८१, ११.५३०, १३.१९, १३.५८३, १४.७६, १४.८२, १५.५२, १८.१५, १८.१२००, १८.१६२६; आठौ नेला नेणों कें १८.१५८४; काय जालें नेणों ८.४२; नेणों कति १५.१३०; नेणों केनी १५.१५८, १५.३७६, १७.३३७; नेणों केतुकें १३.६३७; जाणों...नेणों ६.४२७, १५.५६०. नेणोनि—अग्नि नेणोनि राखोंडी । वंषिलें पोली ॥ १८.१०४(२); नेणौनि—जो आपणेनसिं भट्ट । नेणौनि जाणे ॥ १५.५२९, जाणिवे नेणिवे नेणौनि । जाणिवे तो ॥ १८.१२०८ (२), ११.५३२, १५.३९७, १५.३९९, १६.२४८; तुवां नेणौनि पुसावें १५.४१९; नेणणें—तैसें नेणणें जें गेलें । तेणें जाणणें हीं गेलें । मग निष्क्रिय उरलें । चिन्मात्र चि ॥ १८.९७१, १५.८६, १५.४७१, १५.५६२; नेणणें... जाणणें, जाणणें पहा; जाणणें नेणणें १०.८७; नेणणेया साठीं ९.२६३; हें नेणणेनिउपजे

(नेणणेनि उपजे) १४.१३४; नेण, अज्ञानी, ज्ञथा ही नेणु होय ॥ १०.२७४; नेणता—नेणतेयांचिया चित्ता ५.३; नेणतियां, अज्ञान्यांना, १५.१३३, ज्ञानदेवी—‘नेणत्यां’ १५.१३४; नेणतेया प्रर्नी १५.५१७; नेणतें, बालक, अज्ञान, १५.५६३, १८.११०८; नेणा—आगा नेणा आणि चउरा । पुढां निलेयाचा दूसरा । नेणा सर्पतें जाला परा । गुप्ता लागि ॥ १५.३८७; नेणिघ १८.१२०८(१); नेणिवां जाणणें १५.५०७, —जाणिवे १६.१०, नेणिवेतें न संडिसी २.९२.

नेणें—वेऊन जाणें, हरण करणें, वाट दाखविणें. ने—जसा अपमानाचा अतिथि । ने गुह्यताची संपत्ति । १५.३३३, १५.३३५. नेहजनि १५.३३४(१); नेहजे ९.४९०, १५.३३४(२); सिद्धी नेहजे १८.७६०; नेथिजे १६.३३५; नेहजो १४.२३८; नेहून—आणि हें काम मी करीन । अथवा आदरिलें निहो नेहून । ४.१०७. लया नेहून १३.४३१, लयाकाशीं—१३.४३४; नेउनि—नेउनि मध्यें घालवा, वाही दलां ॥ १.१६१; नेत—नेत असे, तेथें पोहोचवतें, १७.३९८; नेतां—कालें नेतां १८.७८३; नेया—अवधानानेनि हातें । नेया पां हृदया आंतेंतें । ६.४९०, न्याल तर या अर्थाः नेति—अमर परागु नेति १.५९; नेयावें ८.१३५; नेयाळ, न्याळ, १३.३३०; नेअं-वों, नेअं लागे १३.७०९, नेवों नेति, निरंतर नेतात, १८.१००८, —सरे १७.२९१; नेनां—नेणार नाही, नेऊं नये, १३.३२२, ज्ञानदेवी—‘नेनाळ’ १३.३२३, कुटे—‘न्यात्र ना’ १३.३२३; अव्हेरें ने नाविं, टाकूं नयेत, १८.१४१; नेनीं, नेत नाहीत, १४.२६७; नेला-ली-लें—जण केवढें गगन पथें हंनिं । तें कवणें गेलें पां परीतें ॥ ११.१८७, १४.२१९; आठौ नेला १८.१५८४; जन्हें तोडौनु आधा नेला ६.७९; मरणें नेला १६.४४९; सिद्धी नेला ११.५७१; केश परीते नेले, दूर केले, ८.४२; अज्ञान ज्ञानें नेलें १५.४९४; कुंभारें परीतें नेलें १८.४२४; मालियें जेउतें नेलें १२.१२०; नेलेया(यां) ८.४३, आरिसा परीता नेलेयां १८.९७०; नेति—न+इति, वेद वर्णन करूं शकत नाहीत,

यास उद्देशून. ९.३६७.

नेथिलें—नाहींसं झालें, झालेलें. तैसा भी होउनि देखतें । तो घेऊं जाये दृश्यातें । तेथ दृश्य नेथिलें तें । दृष्टत्व ही ॥ १८.११५५, एकरूपता झाल्यावर कोणी एकादा दृश्य घेऊं पाहतो, तेव्हां दृश्य तर नाहीसं झालेलें असतेंच, व द्रष्टेपणाही नाहीसा होतो, ज्ञानदेवी—तेथ दृश्य ने थितें । द्रष्टृत्व हि ॥ मूळ असणारें (थितें) नाहीसं होतें, १८.११६१, कुंटे—तेथ दृश्या ने थितें । द्रष्टृत्वेंसी ॥ १८.११६१. नाथि—आथि पहा.

नेपुर—पैंजण. नेपुर्ने निर्वाल्नि १५.४.

नेमणें—नियमित होणें, निग्रह करणें. खीविणि नेमिजे । नावां नावां ॥ १७.२०९, ज्ञानदेवी व कुंटे—‘नियमिजे’ १७.२१०.

नेवाणें—नाश, पराभव. ११.२३.

नेसणें—कंवरभोंवतीं वल्ल वेढणें. नेसलें नागिचं १८.४३६.

नेहटणें—आदळणें. १६.३३९.

नै—नकारार्थी, एणें, येणें या क्रियापदांस जोडून आलेलीं रूपें त्या त्या शब्दापुढें पहा.

नैसर्ग—नैसर्गिक, स्वाभाविक. १४.८१. नैसर्गिक, ७.३३, - कर्म १८.८७५, - स्वभाऊ १८.१२७४.

नो—नकारार्थी. या शब्दाचे क्रियापदास जोडून किंवा निराळे उपयोग केलेले आहेत, त्यांपैकीं काहीं येथें व काहीं त्या त्या शब्दापुढें दिले आहेत. नोबोले १३.२०८; नोमोडे १५.३१८;

नोलखसि २.२४, नोसंडी, सोडीत नाहीं, ६.७९. होणें पहा. क्रियापदांतील ओ, ओ यांना न जोडून आलेलीं रूपें—ओलखणें, ओलं-लांडणें, ओओह-होटणें या शब्दांपुढें पहा.

नोकणें—त्रास देणें, छळ करणें. देखौनि नास्तिकी नोकिली । भक्तवृंदें ॥ ६.३२४.

नोको—नको. १२.१२९.

नोवरी—नवरी. १३.५५०. केलवणें पहा.

न्यसणें—ठेवणें. परि चित्तवृत्ति हे न्यसावी । आत्मरूपी ॥ ३.१८३.

न्याऊ-य—युक्तता, रास्तपणा, खरा निर्णय; षड्दर्शनांतील सहावें दर्शन, यांत अनुमानाचें निरूपण आहे. न्याऊ—तरि न्याऊ तो न्याया । हेतु होय ॥ १८.३६५(१), न्यायमार्गच योग्य-कर्माचा हेतु होतो. न्याऊ आणि अन्याऊ १८.४५२; अन्याऊ—तो अन्याऊ गा अन्याइं । हेतु जाणावा ॥ १८.३७४(१), न्यायान्याऊ १६.२९३. न्याय—तें शास्त्रांचे लाहे डोले । तें न्याय ह्मणिये ॥ १८.३६८, १७.३६०, १८.३६५ (२); न्यायातें पोखीत १८.१७८३; न्यायगत १७.२८३; शुक्नलिकान्याय १३.११३१, नला पहा; अन्याय—अन्याइं १३.३१, १८.३७४ (२); अन्यायी पडे, अन्यायी ठरतो, १६.२९४; अन्यायवृत्तिचीं बीजें १३.४७५.

न्यून—कमी, उणें. न्यून...पुरतें १.८०; न्यूनें होउनि ठांतु १७.४०३.

न्हवणें—न होणें. होणें पहा.

प

पइल—पलीकडे. पइली तीरी(रीं) १२.१८५. पैल पहा.

पंक—चिखल, घाण. १३.७८२. अज्ञानपंक ३.१९३, पूय-५.१२०, १३.५१९, मलमूत्र-१३.७३३, संकल्प-१३.१७२.

पंक्ती—रांग, ओळ. अनेका नेत्रपंक्ती ११.२६६.

पक्क—पिकलेलें, शिजवलेलें. सुपक्क—शुष्कें अथवा स्निग्धें । सुपक्कें कां विदग्धें । १५.३७७, अशीं चतुर्विधें अन्नं. १७.१२५. पक्कान्न, उत्तम अन्न, मिष्टान्न; गोडें नव्हति पक्कानें । तरि कां

फावती रसने । १८.१६८१, ३.१७०, ३.२१६.

पक्ष-क्षी—पक्ष—(१) बाजू, अनुमान. धर्मक्षेतेचा पक्ष धरीतेयां । १०.२७३. १३.८७४. योगाभ्यासाचा पक्ष पुढां सूनि १८.१०२९; देवें कैपक्षें बोलिलें, शास्त्रांची बाजू घेऊन, १७.३५. (२) चांद्रमासाचा पंधरवडा. कृष्णपक्ष ८.२३१, पितृ-१६.१०६, शुक्ल-८.२१८, ८.२२१, १८.१०९९. (३) पक्षी. कां पक्षांसि अंतराल । मोकलें हें ॥ १६.१६७. १४.२५७. पक्षजाती १०.२२९, ११.२५४; पशुपक्ष १३.२८२,

पशुपक्षादि १६.३०२; वेदपक्षांचां घोषां
१५.१८६, ज्ञानदेवी—‘वेदपक्षांचां घोषां’
१५.१८८. (४) पंख. चक्षुपक्षिं विण पीलु,
डोले न उघडलेलें, पंख न फुटलेलें पित्रं,
१३.३९९. अजातपक्ष, पंख न फुटलेलें
पक्ष्याचें पित्रं, जैसं अजातपक्षाचेनि जीवें।
पक्षिणी जिये ॥ ९.३३५ (१), ११.६२४ (१);
पक्षी—आगि लागलेयां रंखि। दै(दे)खीनि मरा
पलनि पक्षी। १५.२५८. १५.२६९. जीवपक्षी
१६.३, पशु—१७.१८८; पक्षिणी ९.३३५
(२), ११.६२४ (२), १३.४००; पक्षिया
(म. व.) ३.४१, पक्षियें, पक्ष्यानें, ५.१३०.

पखाल—धुतलेले, स्वच्छ. परवाली (पखाली)
होयि डोले। काइ सांघें ॥ ६.२३५. ज्ञानदेवी—
पाखाळीं होयि डोले। ६.२६५.

पंगु—लंगडा, पांगळा. १३.५७६, १५.४४२.

पघलणें—विस्तृत होणें, पसरणें. तेया तळि
पवले। वेलु पाळों ॥ १५.१४४. पथीनि
मग पवले। संसारतरु ॥ १५.१७४. १४.२०९,
१७.३२५, १८.११२(ले). पघल, विस्तार
पावलेलें, विस्तृत, आकाश जेणें पघल।
१८.१७०५, पघल करं १६.३११; पघलवणें
१६.१५.

पचणें—शिजविणें, जिरवणें. कण न पचिति
१३.२३५; चतुर्विधें अन्नं पचीं १५.३७७
पचन १५.३६८.

पट—पडदा, कापड. जेथ हें संसारवित्र उमटे। तो
मनोरूपु पट फाटे। ५.१५५. तेथ तंतुसमवायें
पटीं। जेवि विणावणि दीसे ॥ ९.१०५. अतप्रोत
पटी(टी)। तंतु जैसा ॥ १०.२४४. पटीं पड
होउनि असे। तंतु जेवि ॥ १३.८८७. ६.१००,
६.३९७, १३.१००५, १४.३७६, १६.१३०,
१८.२१७, १८.३५८, १८.४४३, १८.५४१,
१८.८०९. अज्ञानाचां पटीं १८.४५७; तंतुसिं
पटु १८.११७७; त्रैलोक्यपटाची घडी ४.१४;
प्रणवा पटिचीं आखरें ७.३९; योगपटाची
मवणी १६.३३०; ललाटपटाचिये खोले
११.३५९; विश्वाचां वाक्पटिं ११.४७६.
पटख ९.१०६, १३.१०५१(ट), १४.११९.
पटल-पडल—पडदा. पटल—हें असो नेणां कैवें।

जे डोलां चि पटल रचे। ७.३१. अन्नपटल
२.१६८, घन—२.७५, ८.१९, योगमाया—
७.१५४. पडल—भवचि पडलें बोसयती, भिच-
ईचे पडदे लोंवतील, १३.५५९.

पट्ट—गादी, सिंहासन. पट्टाभिषेक, राजयोगाद्याच्या
वेळीं करावयाचा अभिषेक, आत्मानुभव—
राज्यसुखा पट्टाभिषेक जाला ९.२१७.

पडणें—खाणीं येणें. या क्रियापदाचे अनेक
उपयोग केलेले आहेत. त्यांचीं कांहीं येथें
दिले आहेत. आतां तेया पडणें अर्थांत : पडप
चक्रवाचेया पुरत. नाहिं क्षणीं नि तेथें : पडांचें चि
पडे ॥ ८.७० (३, ४). नैसिया उठिति पडति
झाळा। नेयां केति ॥ १५.२३०. १.१२८,
१.१२८, २.१०५, ३.८२, ४.१३६,
४.१९४, ४.२०३, ५.३५, ६.७८, ६.१५८,
६.२०४, ६.२१०, ६.३०७, ७.१३७,
७.१६६, ७.१८०, ८.६१, ८.६९,
८.११५, ९.४२, ९.५७, ९.११४,
९.१७५, ९.१७९, ९.१८८, ९.२२३,
९.२३५, ९.२५५, ९.४०२, ९.४९१,
१०.७६, १०.९३, १०.११७, १०.१५४,
१०.१६७, १०.१९०, ११.५७, ११.१५४,
११.२२७, ११.२४६, ११.३२४, ११.३३३,
११.३७६, ११.४१०, ११.४२०, ११.४६२,
११.४७१, १२.७०, १२.११२, १२.१३५,
१३.१८, १३.२०३, १३.२३८, १३.२५६,
१३.३६०, १३.४५७, १३.५७१,
१३.५८७, १३.६०१, १३.६८६,
१३.६८९, १३.६९८, १३.७५१,
१३.१०९९, १३.११३५, १४.१४०,
१४.१४६, १४.२२७, १४.२२९, १४.३०२,
१५.१२६, १५.१२८, १५.१३४, १५.१३५,
१५.१५०, १५.२८१, १५.२९२, १५.३५२,
१५.३८४, १५.४७०, १६.१२८, १६.१३९,
१६.२५९, १६.३४१, १६.३७२, १७.५४,
१७.१०५, १७.१२४, १७.२६६, १७.३९१,
१८.११० (डे), १८.१२०, १८.१२९,
१८.१३०, १८.१९१, १८.२११, १८.२५१,
१८.२६१, १८.३३१, १८.३६७, १८.४१५,
१८.४९२, १८.५२३, १८.५५५, १८.६१३,

१८.७०६, १८.१००७, १८.१०७८, १८.१०८७, १८.१३४७. अखरें पडे १७.३९२, - न पडे ८.२४०; अन्यायीं पडे १६.२९४, अरोचक-४.१९५; अंवसे पडिला १३.१००२; आंगि पडे, पदरांत पडतें, १८.१३९४, आंगीं पडिलें १७.२६२; आंगुली न पडे १८.५६, आंगुल पहा, आडकाठी-१७.३२३; आडल पडे १३.८८४, आभार-१८.९०६, आवडि-१६.५३; उंचपडे १५.१९४, उंच पहा; उजिरी पडे १७.२१२; ओतपली पडिली ७.१२८, काठी-१७.२०३, काठी पहा; कामठां पडतें, कामांत, घडामोडींत, पडतें, १५.४४७; गांठि पडे, एकत्र येतात, ५.१५१, १३.८२; गार पडतसे ६.१३४; घेंति पडे, ध्यावें लागेल, १८.१६७२; चर्मा पडति, टशानें चामड्यावर उमटतात, ९.४४९; जाल पडों लागे १५.१६८; जीविं पडो, मनांत उतरो, पडो, ९.३७; टांक पडति, नाण्यांचे छाप पडतात, ७.२५; टांकसाल पडे ७.२२, ठक- , स्तिमित होतो, १८.१५८२, तटस्थ पडिलें, थक्कलें, ११.१९१; त्रासु पडतु ११.२९८; देखावें पडतसे, पहावयास मिळालें, ११.२३१; देवपौकें पडति १७.७७, देव पहा; देह पडे, मरण येतें, ८.२३३; द्वंद(द्व)मोहो पडिला ७.१६२; धोरणु पडिला, वहिवाट पडली, ६.५५४; पर्व पडे, पर्वणी येते, १७.२९९, पश्चिमें- , पश्चिमदिशेला जातो, १३.१०९४, पाखर- , संरक्षण लाभतें, ६.२११, फूटीनि- , ऊर फुटून पडतो, १३.७०६, बांबल- , गर्दी होते, वाढ होते, १५.१००, बिडुलें- , पूज्य पडतें, नाहीसें होतें, ९.४५७, भीड न- १६.१८७; मज चि पडिलें, मलाच करावें लागतें, ९.३३५; मंद् पडलें(ले), दृष्टि अंधुक झाली, १४.१७३; मरणवटे पडिलें १४.२७१; मिठी पडे १८.१५८७, मिठी पडों सरली १४.३९३; मुद्रा पडे, मोहोरबंदी होते, मार्ग बंद होतो, ६.२००, युगुतीची मुद्रा-६.३५३, मैत्र- , मैत्री जडते, १८.१७७३; येकपत्निव्रतें पडिला ८.१८७; येणें पडे ८.२०३; लोट्टनि- , उलथून पडतें, १८.५३३; वलसां पडिली,

फेन्यांत सांपडले १३.६६४, - पडिले ७.८७, वलसे पडतां, वेष्टण पडलें असतां, ११.३००; वायू आणि जेया पडे, वाण्याशीं ज्याचें पडतें, १३.१९९; वालभ पडिलें, मैत्री जमली, ७.१६०; विखम पडे, वांकडें येतें, ९.३४१; विभागें प्राणियां चांपडे, हा पाठ प्राणियांचां पडे असा ध्यावा, १७.५५; वियोगु पडेल १३.७६८; वेंगडीं पडति, वांकडे होतात, १३.५६९; वेगलें पडे, १५.३११, वैर- १३.५४९, वोढि- , ओढ लागते, १७.२६७; शरीर पडावें, उतार वय व्हावें, अशक्तपणा यावा, १६.३१६; शरीरें पडिलेनि, मृत्यूनंतर, १८.५६५; श्रद्धा पडिली, जी श्रद्धा वाटते, १७.६१; संशई पडिला ४.१९७; सांकडें न पडे, संकट येणार नाही, ८.१३२, ८.२५३, सांचलु- , पाणी सांचलें, बाहण्यांत खळ पडला, असें होत नाही, ५.७८, सांडी- , मागें पडतो, हार खातो, १४.२३३; सोसु पडे चि ना, उत्सुकतेनें वाट पहावी लागत नाही, ६.१३८; स्तब्ध पडे, व्यापार बंद होतात, ८.२२८; स्वप्नी पडिजे ९.९४; हकरे पडत, टकरा लागतात, धके लागतात, ७.७०; हन्यासीं पडे ५.३३; होणें पडिलें ११.६२, - पडे १४.५७. पडण, पडणें, ८.७० (२), पडणेयां ८.७७० (१); पडिलें, पडलेंली वस्तु, १६.१५०; पडतेया, पडणाराला, १८.१६०; ढोंडी पडिलिये, धोंडा पडला तर, १४.१८१; पडिलेआं ६.३६९; पड-डिलेयां, (१) पडलें तर, १.२६०, ८.६२, ८.११९, ८.२४२, १८.७०२, १८.१३७१, १८.१४०४; (२) पडलेल्याला, पडिलेयां हातु दीजे १३.२८७; पडौनियां—जीवें पडौनियां, अत्यासक्त होऊन, १३.७८९.

पडपणें—शृंगार करणें. आपणपें विकावेया हीन अंगना जिया परीं पडपें(पे), एकादी हीन व्यवसायांतील स्त्री शरीरविक्रयासाठीं ज्याप्रमाणें शृंगार, करते, १७.२४५, ज्ञानदेवी- 'अंगहीन पडपें १७.२४६. पडप, लाभ, प्रतिष्ठा, चातुर्य ह्याने हें पडप । जोडलें आकां ॥ १०.४५, पुरां रसां पडप जोडे ११.१२.

पडवी—ओसरी. १८.११३७.

पडिघणें—आघात करणें, मारणें. उभूनि करतलें।
पडिघाये कपोलें। १४.१८४. रोग आंग पडिघांनि
१३.५८६, १६.२५६.

पडिघाणी—कळसाची बैठक. पडिघाणिये
१८.४०.

पंडित—विद्वान. १३.३०७. पांडित्य—पांडित्यें
पथ वेळजें। १८.१७२४, पांडित्याने शोभा येते,
पांडित्याचा प्रकाश पडतो.

पडिताला—प्रचीति, विधान सिद्ध करण्यासाठीं
केलेली उलट तपासणी. पडिताला घेयावा
५.१६६; मागील पडिताला घेउनि ७.१९७.

पडिभर—अधिकपणा, तीव्रता. अनिचेनि
पडिभरें। २.१९३. आसिंचें(चे)नि—११.९१;
चांदिण्यांचा पडिभर १८.२८४; प्रेमभावां
गंगेच्या ऐसा—१२.३७; आतिआशपडिभरें
१३.४९२.

पडिसाई—पडछाया, येथें सांजली. पडिसाई
पाडितासि दिनकरा। परता सरें ॥ ११.३१७.

पडिसाद—प्रतिध्वनि. पडिसादेयाचीं प्रत्युत्तरें
९.७७; पडिसादा होउनि १.१६१, ४.७४.

पडिहासणें—भासणें. तरंगाकार पडिहासे
२.१६७, ज्ञानदेवी—‘पडियासे’ २.१६७.

पढणें—वाचणें, शिकणें, अध्ययन करणें, वर्णन
करणें. काइ धडेयावरि सारस्वतें। पढें सिक्किजे।
९.८. १७.७७. अखोभें पढतां १८.१५०७;
पाठें जो पढे १८.१५१५; मज्हाटी पढतां
१०.४२; स्तोत्र पढे, वर्णन करतें, १८.५२०;
पढें ना वाचीं १८.१७४३; न पढो १७.८४;
पढता, वाचगारा, आइकतेया पढतेया
१८.१५२८; पढिनणें ९.१७५, ९.४१८;
पढविणें ११.१७, ११.१७०; पढविलां
१२.२४४; पढविता ११.५५५.

पडिपय—आवडतें. पडिप ६.१२८; पडिय
६.११३, ९.७, १२.६५६, १२.१७०,
१२.१८९, १६.२२९, १६.४३२, १७.१४६,
१८.१५०४, १८.१५०५; पडियंत—रोसें
प्रेम दृणावटे। पडियंतेयाचेनि ॥ ९.१८, ३.२३९,
११.३१, १३.१९९, १४.२१४, १७.२००;
पडियंतां ठांडें १८.७८; आह्यां पडियंति

७.१२०, ज्ञानदेवी—‘पडियेंते’ ७.१२३;
पडियेंतें १३.३४२, १८.१५१२; पडियेंतेयाचीं
काहाणी १०.१५८, —याचें मीस ५.१६९;
पडियेंतें सोयरें १२.१९६; पडियेंतेयां होआवें
९.२३; पडियंमि, आवडता, लाडका, जें
पडियंति तूं मज। ४.२७.

पढिकर—वैद्य. पढिकराचेनि सलें, वैद्याच्या
द्वेषानें, १७.१०१.

पढिगाणें—मोजून पाहणें (गजगाई), पडताळा
घेणें. १३.५२.

पतिकर—अनुभव. प्रतीतिगतु जो पतिकर
११.२९.

पत्र—(१) पान, पातें. ३.६१, ९.३८२. पत्र
पुष्प फल ९.३९२; फलीं फलीं छाया मूलीं
पत्रीं, हीं सर्वाना वृक्ष देतो, १६.८५. असीपत्र
१६.३७१; आस्थापत्र—आस्थापत्रिं सवांब,
आदराच्या पातांनीं जो सुशोभित झाला आहे,
१५.१८५, गर्भे—१५.९८, पद्म—३.७१,
५.५०; रूपपत्रपेलावेलें, रूपादि विषयांचीं
पानें वाढल्यावर, १५.१०१. (२) विजयपत्र,
सनद. नग सर्वगुहांसि पत्र घेजे. १.१. पत्र घेंति
१५.२४९; पत्रालंबनमद १३.६८, आलंबन
पद्म; मतपत्रिका, या विषयींच्या मतांचे लेखी
आवार, १३.६७; मूलपत्र, आवाराचा पुगवा,
१४.२७२.

पथ—मार्ग. पथिकांचिया एरिझारा। सवें एणेंजाणें
धनुर्दरा। नाहि जेवि नसवरां। पथीच्यां ॥
१३.४८८ (२). दृश्यपथ १८.५३२, धूम्र—,
पितृलोकाचा अंधाराचा मार्ग, दक्षिणायन
मार्ग, ८.२४२, वाक्—१३.८७६, वाक्य—
१३.१६५०, श्रवण—१८.१६८७; संवाद-
चतुःपथिचे गणेश, संवादरूपी चवाठ्यावरचे
गणपति, १०.१०८; संसारपथआंत
१८.१६४८; सप्तपथ—गुरुशिष्यसप्तपथ
१३.८८४; पथिक, वाटसरू, १८.८२३,
पथिकांचिया एरिझारा १३.४८८ (१); पथीक
१८.१२९१.

पंथ—पथ पहा. ६.१५६, १८.११०६. पंथराज,
सर्वांल्लूह मार्ग, ६.१५२; अनुवृत्तिपंथ ८.११२,
अनुवृत्ति पहा, आयुष्य—११.४१९, ऊर्ध्व—

१४.२९७, कर्म-६.५४, १८.८२०, दृश्य-
१८.११२३, दृश्य-१८.१६८२, नीति-
६.४४३, प्रतीति-१३.१०८३, प्रतीती-
१२.२४३, भक्ति-१२.७५, १२.२१७,
युक्ति-५.३२, राज-१३.६१७; वृत्तिपथें
भेदली, निरनिराळ्या कार्यामुळे निरनिराळी
झालेली, १८.३४१; सुपंथ ८.२३८; पंथिक
१६.७; पांथिक १८.१४८.

पथ्य—दुखणेकरास द्यावयाचें नियमित हितकारक
खाद्य व पेय. नाना पथ्येंसिं छलद लाहे। तरि रोगें
दाटिला ही जिये। १८.७०३. २.१८४, ३.८,
३.२२२. पथ्यादिक १७.११३; पथ्यद्वेषिया
ज्वर पोली १८.१२७१; अपथ्यशील
१८.७५४.

पद—(१) पाय. लेवउं सुकुमारें। पदें तियें ॥ १५.४.
१८.३६७. व्यासाचि पदें १५.१७; पाहात-
पाहातां १८.१६८७; गुरुपदपञ्चपराम १५.१७;
षट्पद ६.१७६, १५.२९१; इंद्रियषट्पदाचारी
१८.१२९२; प्रतिपदिं—हीं, पावलोपावलीं,
क्षणोक्षणीं, १३.७४६, १३.११५८,
१८.१०६३, १८.१२६९. (२) स्थान,
अवस्था. पावति पद अच्युत। २.२७९.
पिंडाचेनि मीलें। पदीं पद प्रवेशे। ६.३०८, शरीरद्वारें
जेव्हां जीव व शिवाचें ऐक्य होतें. ६.२९६,
८.१०५, १५.२७४, १८.१२५२, १८.१६२५,
१८.१७११, १८.१७३४. पदिचे राउत
९.३२३; पदांतरें १५.१५७; पदच्युत
१.२६८; पदपिंड, जीवपरमात्मा, ३.२६७;
आत्मबोधप्रसन्नता—पद १८.१०८५; इंद्रपद
१३.३८१, जन—, वस्तीचें स्थान, नगर,
३.२३०, १३.६१२; ज्ञानपदजोडी, ज्ञान-
पदाचा लाभ, १४.१७; ध्रुवपद ११.१०२,
ध्रुव—१०.१८; त्वंपद, संकुचित कूटस्थ जीवास
उद्देशून, याविरुद्ध तत्पदार्थ सर्वशक्तिमान ईश्वर-
तत्त्वास उद्देशून, ११.६३८, निज—३.२३९,
निजात्म—१८.१३१३, नैष्कर्म्य—३.५०,
परम—१७.५०, ब्रह्म—१५.२४८, महा-
१३.३७१, महेंद्र—२.६५, महेंद्रादि—१२.६१,
मान्य—१६.२०३, मोक्ष—६.४३०, १८.१४२७,
वैराग्य—१८.९८९, सार्वभौम—१६.२२९,

सिंधु—१४.३९६, सुख—१७.३२१. (३)
शब्द, श्लोकाचा चरण. पन्हाचि पद तरि अक्षरां।
निहिचें चि ॥ १३.३१६. ७.१९०, १.१४८४,
१३.६४५, १३.८४४, १८.१६४३ (१, २).
उचित पदें १.८; च्यान्ही पदें, गीतेंतील
श्लोकांचे चारही चरण, १.८.५३, सात ही—
७.१९२, सं. वा. श. पहा; पदाची कोर,
शब्दांचा अर्थानुरूप संबंध, १३.८५०; पदें वर्णें
१५.५४०; पदा आलें १.५२; पद उभारे
६.१९; पदपद्धति १.५, —भेद १८.१५१५;
अध्यायपद १६.६२; गीतापदरत्न १८.१४४०
ज्ञानपद १३.८४७, १३.८४८, सं. वा. श.
अठरा पहा; मूलशास्त्रपदें १४.२९.

पद(दा)ती—प्यादा, शिपाई. पद(दा)तीचे मोगर,
शिपायाचें पायदळ, ११.३९०.

पदर—पडदा, आवरण. पांसि चि त्वचेचिया
पदरासि आड। ९.५६. ४.६२, ६.२५०.
चक्रांचें पदर उरे ६.२३७, चक्र पहा; साही
पदर फूटथि ६.२४४, सं. वा. श. पहा.

पदवी—पद्धत, रीत, स्थान, अधिकार.
१६.४०४. पदवियेचेनि पोरवकें(पोखकें),
पोषणानें, १०.१२०; उपास्तीची पदवी, अधि-
कार, १०.११९; आचार्यपदवी ९.४७.

पदार्थ—वस्तु, भोग्य वस्तु. जें अणिं चि पदार्थ
गोळिसे। १७.१२५. इंद्रियें सदा पदार्थी। रिगतां
विटाल्लीं होतीं। १८.९८८. १६.६५, १७.१७९,
१८.५४९, १८.६७३, १८.११५८. पदार्थ-
जात १५.२३४, १८.७५२, —भेद १८.५४४;
तत्पदार्थ ११.६३८, यावर त्वंपद, पद(२)
पहा; सकलपदार्थ १८.४६७; देशे काले पदार्थ
१८.१२१८.

पद्धति—तन्हा, ठेवण. पदपद्धति, शब्दरचना,
१.५.

पद्य—छंदोबद्ध काव्यरचना, कविता. गीता पद्यें
१६.४०; पद्यबंध १.६; गीतापद्यरत्न
१८.१५११.

पंध—न्हरें—पंधरा दराचें, उत्तम, सोनें. पंधरें—
साडपंधरेया आणि कसवटणी १०.१५.

पन्हारा—पंधरा, पन्हारा अध्याय ते पन्हारा।
१८.३९, पंधरावा अध्याय हा गीताप्रासाद पुरा

शाला असं दाखवितो. पन्हरावी वानी
१८.१०८१; पन्हरें—ना तरि जे धातुवादिवा हो
न जोडे। तें लोही चि पन्हरें सांगे। ६.३४.
६.८२, ८.३७, १५.५३३(२), १७.३२०;
पन्हरेनि मेरुतें मडिलें ११.२१७; पन्हरेपण
८.३८; साडपन्हरें—साडपन्हरां मिसावें। तरि
पन्हरें चि जेवि होआवें। १५.५३३(१).

पन्नासणें—सुशोभित करणें, घुमारणें. हें दुर्ग जेंसं
पं(प)न्नासिलें। १.११६. पानसणें पहा.

पर—(१) दुसरें, परकें. पन्हविं जान हें आपुलें।
परि पर हें ऐसें जालें। १४.४२. आपु पर न
शोथी। तदेवु जैसा ॥ १६.१४०. पराज
१६.२२५; परापेक्षा, दुसऱ्याच्या इच्छेनुरूप,
२.१६७; पराचार १८.९२८; पराधीन—
राजा पराधीन जाला। ११.१००६, पराधीना
शरीरा ३.२०१; पराधीनपणें ३.५९; परोपकार,
उपकार पहा; परोपताप, उपताप पहा;
परकर्म ३.१८१, —चक्र, शत्रूची स्वारी,
१३.१३८, —चित्तलक्षणाचा राअ, दुसऱ्यांच्या
मनांतलें ओळखण्यांत श्रेष्ठ, ५.१६२, —तंत्र
३.८४, —तंत्रता ३.६०, —दारादि १४.२२७,
—देह १८.१२७२, —धर्म ३.२२८, १८.९३०,
—प्राणवात १६.३४५, —पुरुष १८.१०२१,
—बुद्धि १६.११०, —मार, दुसऱ्यांस मारक
होणारे, १५.१६६, —सुख १६.१५९,
आत्मपरपीडा १७.९८; आपपर, आप पहा;
परत्वे, त्या त्या वस्तू अनुसरून, समूहपरत्वे
१३.१५५. पराव, दुसरा, तिऱ्हाईत, जिहि
परोपतापु घडे। परावा जीउ रगडे। १६.३२५,
स्वार्थु साधितां न पाहे। परावें हित ॥ १८.६५३,
१८.१७०; परावा आचार ३.२१५; पराविया
मोला दक्षु १८.६५१; आपुलां परावां
१७.१०४, आपुलां अथवा परावां १८.१३५०;
आपुलें परावें १३.६७८; आपुलें आणि परावें
४.१०८; पराविया, दुसऱ्यांच्या पत्न्या, १८.९२४.
(२) दूरचें, पलीकडचें, तत्व, ब्रह्मास उद्देशून,
श्रेष्ठ. ह्यगौनि वेदविद नर। जेयातें ह्यगति अक्षर।
जें प्रकृतीसि पर। परमात्मस्वरूप ॥ ८.१०१. देवा
तूं अक्षर। आठठाविये मात्रेसि पर। ११.३०२.
ब्रह्म सीं पर १८.११९३; स्वरूप माझें पर

११.६०४; परेसीं सुरवाडिजे, परतत्वासह मुखानें
रहावें, १८.५१९. पर—आत्मरूप १५.५०५;
परमालिंग हा अपपाठ आहे, परमात्मलिंग,
परब्रह्माचें चिन्ह, ६.३०५, जानदेवी व कुंटे—
'परमात्मलिंग' ६.३०५; परापर—नरा वेदातें
परापर, प्रसवतने अक्षर। ह्यगौनि हें चराचर।
ब्रह्मबंध ॥ ३.१३६, दूर व जवळ असणारें ब्रह्म,
त्याम उद्देशून, कुंटे—'परात्पर' ३.१३६,
४.५९; अपर पहा; परात्पर ८.१८९; परेश,
श्रीकृष्णास, विश्वरूपास किंवा परमेश्वरास उद्दे-
शून, ३.२६, ३.१३२, ११.२७५, १३.१०५७;
परतत्व, तत्त्व-त्त्व पहा; परत्व—पुत्र पाहतां
अजनीला। परत्वानेसीं (परत्वा नेसीं) मां ॥ ११.१०४,
परिशिष्ट (६) पहा, १३.११३७, १८.११३०;
परत्र, मरणोत्तर स्थान, स्वर्ग, आणि परत्राचां
गाविं। करि तो भोगी ॥ १६.३०४, १६.४४९,
१७.४०, १७.४१८, १८.८००; इहिकीं...
परत्रां १८.६७७, इहिकीं...परत्रीं १८.७९८;
परत्र आणि कीर्त्ति १४.२१३, परत्रा
आणि कीर्त्ती १७.२५२; परत्र ना देवो
१६.३०५, —स्वर्ग १६.४५०; वैदिक...
परत्रीक ४.१५३; पारत्रिक—पारत्रिकासि
अंशु २.२०; स्वधर्म पारत्रिकि सुरवाडु
३.२२०; पारत्रिकीं हित ३.३१; परदेव
१३.११५७; परदेवता—हरिहरादि समस्तां। देवा
तूं परदेवता। ११.५५५, १२.२३७; परब्रह्म,
निराकार निरुपाधिक ब्रह्म, ईश्वरास, श्रीकृष्णास,
विश्वरूपास, साधुसंतांस उद्देशून, तो देहसंगें तरि
असे। परि चैतन्या सारिखा दीसे। पाहतां परब्रह्मा-
चेनि कसें। चोखालु भला ॥ ४.११४, ते विश्वा-
लंकाराचेनि विगुरें। जिहि आहाति आनान
आकारें। तहि घडलें एकें चि भांगारें। परब्रह्म ॥
६.९८. २.३०८, २.३६७, ६.३८७, ६.४०७,
७.१७१, ८.१६, ८.२४, ८.२६०, ८.२६५,
९.५१, १०.६१, १०.१३३, ११.२६५,
१३.१०६८, १७.३२६, १७.३९९, १८.९९७;
तो केवल परब्रह्म ८.९७; जेया नांव परब्रह्म
१३.८६४, अ. १३ श्लोक १२ ते १६ वरील
ओव्या पहा; परब्रह्म हें सावलें ११.१७१,
सावलेनि परब्रह्म ९.५१६; परब्रह्माचेनि रसें

६.३२७; परब्रह्मिणी स्थिती ६.४६८, ६.४६२
ते ६.४६८ पहा; परब्रह्मिचे स्वभाव ५.१३८;
ब्रह्मविद परब्रह्म होति ८.२१९; परब्रह्मभवतरण,
श्रीकृष्णास उद्देशून, २.२९०, -निर्वाण
५.१४८; परब्रह्मण्य श्रोत्री ६.४४७; परलोक,
स्वर्ग, २.२७; पुत्र वित्त परलोक १८.९८७;
पारलौकिकें फलें १७.२९०. (३) अतुरक्त,
मत्पर १२.८०; लोभपर—त्याज्या लागि
लोभापरां नोहावें १८.१३२; विचारपर २.१२५,
शरीर—, तुवां शरीरपरां नोहावें ३.१८५.

परगुणें—मेजवानी, पक्वान्न. जो गीतार्थाचें करी।
परगुणें सेतां ॥ १८.१५१३. १४.२१४,
१४.२१६, १५.५३२. ब्रह्मरसाचें परगुणें
६.२; परगुणीं, हा पाठ पर(परि) गुणीं असा
ध्यावा २.८९, ज्ञानदेवी—‘परि गुणीं’ २.८९.

परजणें—हत्याराची चमक दाखविणें, हत्यार
फिरविणें, पेलणें, उगारणें. किं अन्यथ परजिलें।
वज्रासी जेवि ॥ ११.३७२. ११.४६७, १३.५४९,
१५.२३२. चक्र परिजितेया ११.२९०.

परतणें—वळणें, उलटणें. परतौनि पाठिमोरें ठके।
आणि आपणपेयांतें आपण देखे। ६.३६६. कां
विंख वि होउनि परते। सापा दूध ॥ १३.७२१.
२.१७५, १८.१३१, १८.८९४. पाउल
परतलें नाहिं ९.५००; विष होउनि परते
१८.७९८; परतौनि १८.३९६, -यां
१५.४२७, -नु १५.२८६; परता-तें—दूर
जाणें, मागें वळणें, हटणें, परता सैरें ११.६१७;
परतें सर १६.२७, -केलेयां ७.३५,
-गेलें ११.४७४.

परंपरा—एकामागून एक क्रमानें आलेली मालिका.
ऐसी परंपरा विस्तारली। आष हे ॥ ४.१७.
आदिपरंपरा ३.१३८, कळोल— १४.१२०,
लोक— ११.८२, विश्व— १५.२५१, शिष्य—
१८.१७३७.

परम—अतिशय, अखेरचें, उत्तम, श्रेष्ठ. तूं जेयांचें
परम। भक्तीस मनोधर्म। विकृति घातले ॥ १२.२९.
५.१४५, ८.११६, ८.२०१, ११.५१२,
११.५१६, १२.३९, १८.९७५. परम
उल्हास, अत्यंत, १.८४, -कैवल्य ३.१५०,
-पवित्र १०.१३३, -प्रकृति, श्रेष्ठ, ७.१९,

-वाक्य १०.६१, -सीमा १८.३८०; परमासृत
२.६७; परमार्थ, अर्थणें (१) पहा; परमावधी,
अखेरची सीमा, ४.२०; परमात्मबोध, सर्व
ब्रह्मरूप आहे ही जाणीव, ९.२४७; परमात्मरूप
२.३४०, ३.६८; परमात्मा, आत्मा (१)
पहा; परमात्मशिव, परमात्मारूपी शिव,
६.२७३; परमादरें ३.१८९; परमानंद, आनंद
पहा; परमेश्वर-री, ईश्वर पहा; परमगति ८.१७९,
-देवत ९.३५३, -देवत १०.१३४, -धाम
१.३०, -पद १७.५०, -पुरुष ८.८१,
८.९७, -भक्ति १८.११२७, -मंगल धाम
१.४९, -मंगलधाम ३.२८, -रस १४.३८७,
-वीर्य १०.२, -सिद्धि १८.९७७, -हंस,
सुक्त पुष्प, १८.१७८६. परापरमप्रमदा
विलासिया १०.१, परा पहा.

परमाणु-णू—सूक्ष्म कण. परमाणु—कां पवनें
परमाणु उचलले। ते पृथ्वीचे हें नाहीं गेलें। आणि
मार्घाते जन्हीं पडिले। तन्हीं पृथ्वी चि वरि ॥
९.२५५. नातरि मेळवरि सपूर। परमाणु बैसले ॥
११.२३९. ११.१४९, ११.२६८, १३.४४९,
१५.२७२, १६.३८. परमाणु—कणिका
१३.१०७९; परिमाणु १३.२४८, १४.३८२,
१५.३५९, १८.१३२१; परिमाणुचेनि लामें
१८.६०६. परमाणू—कां परमाणूमाझि सांडवे।
भूगोल हा ॥ १०.६९, १०.२४०; परमाणू एवढें,
अत्यंत अल्प, १३.८३४, -माजि १६.१७२;
परमाणूहूनि साजें ८.८५.

परवडी—रीत, प्रकार. १३.९११. परिवडी
पहा.

परस्पर—एकमेक. परस्परदेवें १६.३०९.
परस्परें—हें परस्परें तुझा व्याज। सदा चि
आधि ॥ २.२५. भूतां परस्परें पडे। मैत्र जीवाचें ॥
१८.१७७३. १.२४३, ६.३९१, ९.४०७,
११.२४७, १३.१४३, १४.३८९, १५.१५२,
१७.१४४; परस्परें प्रीति घडेल ३.९७.

परा—पत्नीकडची, परा, पश्यन्ती, मध्यमा, वैखरी
या चार वाचांपैकीं पहिली, सं. वा. श.
चौ वाचा पहा. जेथ परेसि वैखरी बुडे। १४.१४,
जेथे वैखरी वाचा परावाणीसह नाहींशी होते.
मनु परेसी हीं पाठीं। वैखरी विरे ॥ १६.२०.

परापरमप्रमदा विलासिया १००१, येथें परम ह्या पदाचा अर्थ लावतां येत नाही, हा अपवाद असावा, ज्ञानदेवी व कुंटे—‘पराप्रमेयप्रमदा विलासिया’ १००१, स्वरूपस्थितीचें वगन कर्णें हें परा वाणीचें प्रमेय, या प्रमेयरूपी स्त्रियेश्वरोवर विलास करणारा; इतर ठिकाणीं पम म्हणजे प्रकृति व तिचें प्रमेय हीच तरुण स्त्री, या स्त्रियेशीं विलास करणारा असा अर्थ लावला आहे.

पराग—फुलांतील केसरावरील कण. जें अन्न परागु नेति । परि कमलदलें नेला नेमनि । १५२. ९५७. परागांचा यावा, केसरकणांचा उठाव, भग, १८३४४; निगमपद्याचें पराग १७४६; गुरुपदपञ्चपराग १५१७; भारतकमलपराग १५०.

पराजय—हार. १६१७४. अपराजित ११५२.

परि-री—(१) पण, परंतु, तरीही. परि—जेंसं विव तरि वचकथेवडे(डें) । परि प्रकाशा त्रैलोक्य थोकडें । ४२१२. हें अल्प चि परि उघडें । कैवल्य जेथ ॥ १११२. कां लोभिया दूरि जाये । परि जीउ ठेवां वि आहे । १३४८६. १५९ (१), १६६, १७५, ११६१, २५०, ३२०, ३६४, ४१९५, ४१९७, ५६, ५१०, ५३३, ५३६, ६२०, ६३६, ६४२, ६१२३, ६१४०, ६१७९, ६३७४ (१), ७५९, ८१६, ८२४, ८३४, ८१५०, ९२, ९९, ९२३, ९८१, ९१०९, ९१२७, ९२५० (१,२), ९३८०, ९३८२ (१,२), १०९, १०१३९, १०२३८, १०२८४, ११२२२, ११२३३, ११५७, ११९६, १११०३, १११४६, ११२५२, ११३४७ (१), ११३५१, ११३६७, ११६२५, १२३७, १२६७, १२१३३, १२१७३, १२१७४, १३१९०, १३२१०, १३२१३, १३४०९, १३४३५, १३४८४ (२), १३५२३ (२), १३६३६, १३८९२, १३१०३० (१), १४३८१, १४३८३, १५३५, १५३०६ (१,२), १६११४, १६१२० (१,२), १६२१६, १६४४६, १७६२, १७६८, १७१८४, १७१९५,

१८१९१ (१,२), १८२३०, १८३७२, १८६१७, १८८०१, १८९३६, १८९९३ (१,२), १८१०४७, १८१३१९ (१,२), १८१४८८, १८१४४७, १८१४९०, १८१४९१, १८१४९२, १८१४९३, १८१६१२, १८१६२८, १८१६८९ (१,२), १८१७१५. परि असो १३५४,—आतां ४१९०; परि तें असो ८१३, १७२३६; परि असो हें आतां १५२७; परि असो हें एथ ऐसें १०३७; परि तें मना नये २५०; परि हें असो आतां ९३१५ (१), १०३०५, परि प्रस्तुत हें असो १०१९३ नानाविधें परि बहुवसें १११३१; परि...काह ८३७, १३६०. (२) तऱ्हा, प्रकार, रीत, तैसी परि आहे सेवितो । ग्रंथी इथे ॥ १५९ (२), अमेत्रिया राज्याची परि होये । वलासिया (वलासि या) ॥ १३५५५, अनाना परि १५३८७, आपुल्या—१३४८४ (१); एकी परिचें १८४७५, ऐसी जे परि १३१०२२; कैसी परि तूझी, काय प्रकार आरंभला आहेस, १८१६०४; कौरवांतें परि नाहिं १८१६०२; दोहों परि ची(जी) १३९१; नाना प्रमेयाची परि १८; प्रीतिची—१८७७, यया—९३१५ (२), येयापरि १२३९, वाणे परिची आंणी लेइलासि ११२७९; विश्वरूपाची परि ११३४७ (२), वैषम्याची—१२१९७. परी—(१) परंतु. ६३९४१, १८१६३०, (२) तऱ्हा, प्रकार, रीतीनें. २३०२, १३३६८, १३५२३ (१) १३६८७, १५५८, १५२१९, १५४८८, १५५४६, १७९१, १७१६८, १७३८४, १७४०५, १८२२५. १८५०३, १८८३७, १८८७५, १८१०२७, १८१६९४; आणिकाच्या परी ५४०; आपुल्यापरी (आपुल्या परी) १४०; आहाराच्या परी १७१६८, इया एकी परी ६३७८, १५४२, इया चि—१४२७०; इया परी १२५२, इया ही—५२९; एकी परी ६३७४ (२), एकीपरी १०१३७, एकीचि परी ११६७५; ऐसिया—३१३, १५८०, ऐसिया ऐसिया—१३११२८, कवणी—१२७२, २२,

कूर्माचिया - २.३०२, चांगी - १७.३८८,
जिया - १३.७३९, १५.३८, १५.१२२,
१५.२६४, १५.४०६, जे - १५.२१५, जेया -
१.२४६, १३.११३९, १७.२८०, तिया
- २.५, १५.२४, १८.६६६, तिया चि परी
१३.७३५; तियापरी १३.६०९; तेया चि परी
११.२६६, १३.२७२; नानापरी(रीं) २.२९;
नातळती परी १३.४७८; निरोपिती परी
१३.२४१, बहुती - १८.१६३०, बहुतीं -
४.१८०, भानूचिया - १३.१०३०(२), माये-
चिया - ११.५४९, मेघाचेया - १०.११०,
वर्चती - ३.१६५, विपरीतज्ञानाची - १५.४८८.

परि-रीं—प्रकारानें, रीतीनें. परिं—बाहिरि कमें
क्षालला। भीतरि ज्ञानें उजळला। इहिं दोहिं परिं
आला। शुचित्वासि ॥ १३.४६२. इया परिं
१३.५५१, ऐसिया - १२.७८, तिया -
१७.६०, नाना - १८.११, १८.१३८०.
परीं—तैसें सकलार्थभरित। तत्व सांवावें उचित।
परि बोधे माझें चित्त। जिया परीं ॥ ३.२०.
कैवल्याचा अधिकारी। सोडि बाधि मोक्षाची करी।
किं जलाचिया परीं। तळवट वे ॥ १२.११८.
आघवां चि परीं ९.४४४, आघवेया चि -
१६.४०३, आणिकि ही - २.३५६, इया -
८.६७, ८.१०३, ८.१०६, ८.११७,
९.११६, १३.४६५, १४.११२, १५.१७३,
१७.३०५, १८.२२८, १८.८९२, १८.१०१५,
इया चि - २.२६४; इयापरीं ७.१३२,
११.७३; एकी चि परीं १८.३४०, ऐसिया
ऐसिया - १३.५३९, कवणी - ३.१५६,
१४.६४, जिया - ३.२९, जेया - २.८७,
तया (तिया) - ८.१८६, तिया - कां टिटिमुं
चांचुवेन्ही। माप झुये सागरीं। मीं नेणतु तिया
परीं। प्रवर्तें पथ ॥ १.६८, १.१९२, १.२३२,
२.७६, २.१२२, २.१८८, ११.५६८,
१४.५६, १४.३५६, १८.६४८, १८.७७८,
तिया चि - ७.३०, तिया - २.१५५,
११.२४, तेया चि - १३.५५३, १८.५५७,
तेया - १८.११३१; तेयापरीं—तेयापरीं श्रोतां।
अनुभवावी हे कथा। अति हलुवारपण चित्ता।
आणूनियां ॥ १.५७.

नाना - ६.२८९, १७.२५८, १८.४४,
निकिया - ३.२४०, ६.८, निदैलेयाचिया -
८.१८०, नीकिया - १०.४८, बहुती-तीं - देवा
बहुतीं परीं पांतां। पथ ७७वें होईल जूझतां।
१.२०९, १.२३३, २.१६३, २.१७९,
२.२३९, ४.१५४, बहुवे - १३.२१७,
भलेतिया - ८.७१, यया चि - ४.७६,
यियाचि(यिया चि) - ४.१२९, सर्वां -
४.११३, १३.९४१ (२), १७.१०९, सर्वां -
२.६२, सर्वें - १.११४, १२.३०.

परि—शब्दास जोडून. सर्व वाजूनें व्याप्त, पूर्ण, या
अर्थी. परिकर, परिग्रह, परिचय, परिचर्या,
परिणाम, परितोख-ष, परिधान, परिपाक,
परिपूर्ण, परिभाषा, परिभ्रम, परिमित, परिवस,
परिवार, परिप्वंग, परिसर, परिहर इ. शब्द
पुढें आले आहेत.

परिकर—मुख्य (वि.), जवळचा भाग, विस्तार
(ना.). नाना व्यूही परिकर। १.९१. गुणाचेनि
परिकरें, गुणांच्या संसर्गानें, २.१९३, ज्ञानदेवी -
'गुणाचेनि पतिकरें', तुझ्या गुणांच्या अनुभवानें,
गुणांचा आस्वाद घेऊन या अर्थी, २.१९३;
जलाशय परिकरें, जवळ असलेलीं सरोवरें,
अशा सरोवरांच्या कांटीं, १३.६११.

परिग्रह—जवळच्या वस्तु, संसारादि; यांवरील
आसक्ति. देवादि परिग्रही। स(सं)न्यासु घेजनि
जिहि। १३.९३९. १८.१०५६. दुर्जयो परिग्रहो
१८.१०६०; गृहपरिग्रहावरि उदासु १३.५९२;
अपरिग्रही, संगरहित, ६.१०६.

परिचय—ओळख, माहिती, ज्ञान. योगपरिचयो
६.४२८.

परिचर्या—सेवा. ८.१२९.

परिजित—परजणें पहा.

परिणमणें-णामणें—परिपक्व होणें, तयार होणें,
फळास येणें, दुसऱ्या स्थितींत दिसून येणें,
रूपांतर होणें. परिणमणें—नाना बीजधर्मा
अनुरूप। झाडि उमविलें आप। तैसें परिणमलें रूप।
माझें जीवां ॥ १५.३८६. १७.६९, १७.१३६,
१८.७९०. परिणामणें—नाना दहियांचेनि
मीसें। परिणामे दूध जैसें। १४.२८०. १८.७९८.
चतुर श्रवणसुख साचार परिणामौनि; ऐकण्यास

मनोरंजक व परिणामी सत्यास धरून,
१६-१२३. परिणत, पक्क, परिणतोपरमैकप्रिय
१८-९, उपरम पहा. परिणती—परिपूर्णता,
तैसा तृजेया परिणती। मी पूर्ण जालां
श्रीनिवृत्ती। १७-२०. परिणाम—जैसा कोण्हि
येकु कांजी पियाला। मग परिणामु पाहों लागला।
अमृतात्वा ॥ ९-१५०. तो पूर्णतेचा परिणामु।
पुरुषु गा सर्वोत्तमु। १५-५१५. ३-२०७,
३-२२२, ५-७, ६-३६२, १३-११००,
१७-१२८, १७-१६७, १८-२४७, १८-९१९;
परिणामाचा विसुरा, स्वरूप, १७-१५१;
परिणामां आयुष्य आला १२-१७१, आयुष्य
पहा; परिणामा कोंभ निवाले, अखेरची परिपक्व
दशा जें ब्रह्म तें दिसूं लागलें, ९-१९०;
परिणामातें जिवविति, पूर्णवस्थेस प्राणरूप
होतात, आधार होतात, ६-४९३.

परितोख-ष—तोखणें, तोषणें पहा.

परिधान—नेसावयाचें वस्त्र. १३-४१९.

परिपाक—पक्कदशा. पै परिपाकाचिये वेले। फल
देंतें ना देड फलें। १८-९५२. १-५२,
१८-७८७, १८-१०५२. परीपाक—परीपाक-
दशा १८-१०७९.

परिपाटी—रीत, पद्धत, अनुक्रम. १४-२००.
महदादिपरिपाटी विचारुनु, महत्तत्त्वादिकांच्या
अनुक्रमाचा विचार करुन, १४-२२१.

परिपूर्ण—पूर्ण पहा.

परिपूर्ति—पुरणें पहा.

परिभारें—परि भारें असा पाठ घ्यावा, ६-३६८,
भार पहा.

परिभाषा—भाक-ख पहा.

परिभ्रमणें—भ्रमणें पहा.

परिमल—वास, सुगंध. सुगंध आणि दुर्गंध।
हा .परिमलाचा भेडु। २-११७. मग पीकलेया
सुखाचा परिमल। ८-५६. रूपाचा सुजाणु डोळा।
कोडीं ये काइ परिमल। १८-१४८५, रूप
पाहण्यास डोळा समर्थ आहे पण वास
घेण्यास त्याचा काय उपयोग? ३-५५, ४-३,
५-४२, ६-१७, ६-२४६, ६-४६१, ७-२०३,
९-११, ९-३४५, ९-४०९, ९-४८३,
१३-१८२, १७-२९७, १८-५४३, १८-८६५,

१८-११७८, १८-१७१९, १८-१७२२.
भावांचेनि परिमलें ७-१८१; जैसा परिमलु
मरगजा जाला, जशी पाच रत्नात्या सुगंधानें
अधिक शोभा यावी, ११-५९१; वेधें परिमलाचें
बीक मोडे, अक्षरांनीं चित्त वेधून घेतल्यामुलें
सुगंधाचें वैशिष्ट्य कमी होतें, ६-१५; रसें वणें
परिमलें, आम्रफलास उद्देशून, १८-४७०.

परिमाजणें—पुसून टाकणें. ९-५२७.

परिमित—मोजकें, वेताचें. अपरिमित—मोजतां
येणार नाहीं असा. विश्वशब्द अपरिमित। विश्व-
चरण ॥ ११-३०५. ११-११७, ११-२६९,
११-२७८.

परियसणें—ऐकणें, ऐकलेलें समजणें. अर्जुना तूं
परियससी। परियसौनिबां अनुष्ठिति; तरि
आह्वांसि वाणि काइसी। सांविं बापां(बापा) ॥
५-१६८, ज्ञानदेवी व कुंटे, चौथा चरण—
'सांगावयाची', ५-१६९. परियस, ऐक,
२-३५३, १३-१०३, १३-३५३, १३-९५१,
१४-६५, १४-२४२, १४-३२४, १५-३८२,
१८-५३५, १८-५८२, १८-६०७, १८-७४५;
परियस तेयां १३-२६७, हा पाठ परियसतेयां(या)
असा घ्यावा, ज्ञानदेवी—'परिसतया'
१३-२६८; परियसां, ऐका, माना, १-८४,
५-६९, ८-२६९, १३-४५९, १४-३८,
१४-१३५, १४-१७२, १५-११६, १७-१५२,
१८-१९०; परियसां मन्हाटे बोल ४-२११;
परियसावा ६-१३, -वें ६-३५९, ज्ञानदेवी—
'परिसावें'; परियसि, तूं ऐक, ६-४७,
ज्ञानदेवी—'परियेसी' ६-४७; परियससी
१०-२४३, १०-२७९; पै परियसु तुं आहासिं
९-२३७, हा अपपाठ संभवतो, पै परियसतु
आहासिं असा पाठ घ्यावा, ज्ञानदेवी—'पै
परिसतु आहासिं', ९-२३८. परियसें—मीं
परियसें तैसें बोलां ८-३; परियसें(सैं) परिस
५-१७४, याचा अर्थ समाधानकारक लागत
नाहीं, 'ऐकतो म्हणतो तर ऐक' यापेक्षां
ज्ञानदेवीतील पाठ 'परिस बापा' ५-१७५
अधिक बरा वाटतो; परियसें, तूं ऐक, २-२९१,
७-१६०, ८-७, ९-३६, ९-८३, १३-७६१,
१४-९६, १४-२७७, १५-१४५, १५-२०७;

परिसरों, आम्हाला कटेल असें, ७-२७, आम्ही ऐकतो, १५-४४१; परिसरों, ऐकवतो, १४-२८४, ज्ञानदेवी 'परिसर' १४-२८६.

परिवंडणे—वर घालणे, कालवणे, प्रकार करणे. आधि चि द्रव्ये चुरुमुरी। वरि परिवंडिलीं महुरी। १७-१४५.

परिवडी—प्रकार, पद्धत. हे कल्पना वे सांघी। तें नाहिं इये परिवडी। ६-२९०, ही कल्पना घे, ती सोड, असे प्रकार तेथें नाहींत. मानु नेणती परिवडी। मुद्दल तुटे ॥ १७-३४४, आदरसत्कार कसा करावा तें न कळल्यामुळे पुण्यक्षय होतो, ज्ञानदेवी—मानु नेणतां अपरवडी। मुद्दल तुटे ॥ १७-३४७. १४-१८१, १८-६३६. जांभेयांची परिवडी १४-१७९. परवडी पहा.

परिवर—आवार, घरदार, मर्यादित जागा. प्रकटलेया इंदीवरा। परिवर नाहिं धनुर्द्वारा। १३-३६१, सुवास मर्यादित जागेत ठेवतां येत नाहीं. ८-१११, ९-४९८, १३-८४१. ऐक्याचां परिवरीं १८-१३३६, निदेवांचां - ९-५८, हृदयाचां - ६-२८१, - परीवरीं ११-४६; परिवरीं ९-१२७, हा पाठ परिवरीं असा घ्यावा.

परिवस्त्रणे—व्यापणे, स्पर्श करणे, जबळ ठेवणे. ह्यगौनि परतत्वे ब्रह्म असे। तें आत्मत्वे परिवसे। १७-३७४. १३-७१० (ब). पोथि परिवसिलियां १५-३६२, ज्ञानदेवी - 'परिसिलियां', स्पर्श केला असतां, १५-३९४.

परिवाण—भाषा, शब्द, बोलणे (राजवाडे व दाते). १३-१३८. हे अर्थ संदर्भात बसत नाहींत; ज्ञानदेवी - 'परिवार,' वाहनादि सैन्याचा लवाजमा, १३-१३८.

परिवारणे—वेढणे, प्रवेश करणे, देही परिवारला १४-२३६. परिवार, विस्तार, लवाजमा, १३-३८५, १३-४०५, १३-४०७, १३-४३४, १५-१०७, १८-१०६२; चातुसंगपरिवार ११-३९२; सपरिवार ११-३८७.

परिव्यक्ती—व्यक्ति-क्ती पहा.

परिव्राज—संन्यासी. १४-२७५, १५-३२१.

परिव्वंग—आलिंगन. १८-५८३.

परिस—(१) परीस, स्पर्शाने लोखंडाचे सोने करणारा काल्पनिक दगड, लोहाचे कनक होये।

हें परिसिं सामर्थ्य आहे। १-७७. काइ परिसाचिये कसवटी। वानिया जाणे(णे) ॥ ६-९६. २-२४०, ६-३४, ८-१९९, ९-६०, ९-४६०, ११-५३२, १७-२१५, १८-२०७, १८-५९७, १८-१२४८, १८-१६७०. परिसाचां वोरकलीं १७-४०४; परिसाचेया संगती १८-१३९८; पाखाणामाझि परिसु १०-७४; परिसें सितलेयां १८-१७५०; लोहा परिसु, गुरुचे नातें दाखविण्याच्या उद्देशाने, १८-१६२८; लोहापरिसाची दृष्टि १७-३९५; परिसिं लोहदृष्टी केती वेला कीजे १८-२८; लोहाचें परिसा सांकडे १५-२६२; सोनेयां लोहाचा परिसु पाडु न हाणे १६-२४५; परिससंगु १८-१४१२. (२) परिस—ऐक, परिसणे पहा. (३) स्पर्श करणे, स्पर्शणे पहा.

परिसरणे—ऐकणे, विस्तार करणे; कटेल व पटेल, असें सांगणे. मी परिसें तैसी सांवाची। ४-३९. परिस, ऐक, ५-१७४, १३-२४४, १४-३४५, १५-१०९, १६-२९१; परिसणेयां, ऐकण्याला, १-६२; परिसणेयांचेया राया, ऐकणारांमध्ये श्रेष्ठ अशा, ८-५७; परिसतसे ४-२; परिसतां, ऐकलें असतां, १३-११४३, - जरि कानडे, कळण्यास जरी दुर्बोध आहे, ६-१२०; परिसावी ११-६९६, - वें १३-११४७, - वेया ५-६५; परिसिजे १-१२३, १३-८, १३-२८७; परिसिला ९-९८, - लें ३-१, ३-२२६, ११-६९; परिसैं ३-३२, ७-१७, १३-८६०, वार्ता - १२-७५; परिसौनि १५-४१९. परिसवणे—तैसा पाहिलासि तंव परिसविजे। येसैं होतसे ॥ १०-५०, प्रकृति परिसविली तूतें। १३-९१, १७-२३७, १८-१२५; मातें परिसवां, मला ऐकवा, ८-५; परिसवे १०-१४१.

परिसर—जबळचा प्रदेश. क्षीरसिंधुपरिसरीं १८-१७३०.

परिहरणे—त्याग करणे, टाकणे, नाश करणे. ह्यगौनि हा न परिहरे। आदिअंतु ॥ २-१६१. आहारानें स्वीकरी। त्याज्य तें परिहरीं(री)। ५-४३. कफवात परिहरौनि १४-१९५; अपरिहर २-१५८. परिहार, निरसन, १३-८५१, १४-३२०, प्रकृति - १०-२७.

परिहस्त्रणे—ऐकणे, सहज कळणे, विनोदानें

बोलणें. मी अर्थांतु वडु असें । परि देसा ही नीकें
परिहसे । ३.१८. ४.८७, ६.१९२. परिहसतु
आहासि, ऐकत आहस, ८.५३, ज्ञानदेवी—
'परिसत' ८.५४; हें चि मन्हाटें परिहसें,
सहज कळेल असें सांगतां ऐक, ५.५२,
ज्ञानदेवी—हें चि मराटें परिहसें । ५.५२.

परौतणें—परत फिरणें, बदलणें. होय अदृष्ट आपणें ।
तें वाळू चि रत्नें परौतें(ते) । १५.२२,
नशीव अतुकळ असलें तर वाळूचे कणही रत्नें
होतील. परौता-ती-तें, पर्यंकडचा-ची-चें,
दुसरा-री-रें, पलीकडे, दूर, परि नीकें काय
यथा परौतें । २.५२, जे सान्या परौति जगी ।
प्राप्ति नाहीं ॥ ३.४०९, जो गुरु परौता । मार्तु नेणे ॥
१३.४४४, नाहिं धुनी परौती । माउली जगी ॥
१६.४५१, ५.६४, ६.८१, ८.११७,
८.१७९, १०.६२७, १०.२९६, ११.१५०,
११.१८७, १२.११३, १२.२२५, १३.६२,
१३.१०२३, १४.२९०, १५.२०१,
१५.३६६, १६.३३३, १६.३३४, १७.१८८,
१७.३६३, १८.३४३, १८.४४४, १८.४४९,
१८.५६४, १८.६८६, १८.८८०, १८.९७७,
१८.११८३, १८.११८६, १८.११८५;
जीणेयां परौती १६.३२८; वायना वणां
परौता १८.३७१; यथा परौते(तें) ३.१२७,
ज्ञानदेवी—'यापरतें' ३.१२७; प्राणा परौतें
पडिये १७.१४६; अजत्य परौतें टेयीं ४.४९;
आरिस्ता परौता नेलेयां १८.९७०; वेश परौते
नेले ८.४२; जग परौतें सारुनि १४.१२६;
अन्हां परौतें १५.७५; पन्हांनीं ६.२३८,
—तें ७.१४५.

पर्जन्य—पाऊस. पर्जन्याचिया...धारा १३.५७,
पर्जन्याचिया धारां १०.२७६, पर्जन्यधारीं
९.१२५; पर्जन्योदकाचा लोटु १८.३६६;
पर्जन्ययष्टि, पाऊस वेळेवर पडण्यासाठीं केलेला
याग, १३.२२१.

पर्यां—पर्याय, प्रकार, दुसरें नांव. येथ अव्यक्त
देसा । पर्यां हा ॥ १३.९२.

पर्यालोच—विचार. अधिकारपर्यालोचें,
अधिकाराचा विचार करुन, १६.९६;
आत्मपर्यालोच १६.१११.

पर्व—(१) पुण्यकर्म करण्याचा काल. विपायें
दुष्पाक्षर उमडे । दालिये काउला सांपडे । तैसें
तानसा पर्व पडे । पुण्यदेशीं ॥ १७.२९९, अशा
घटना कचित घडतात, त्याप्रमाणें असा पर्वकाळ
तामसांना कचितच येतो. पर्वविशेष, विशिष्ट
पर्वणीस, १३.८१४; पार्वण, (१) पर्वकाळीं
दिसून येणारें, कचितच होणारी घटना, मग
नवल तें करेकें विण । दशदिब जैसें पार्वण ।
१७.२२०; (२) पर्वकाळीं करावयाच्या श्राद्धादिक
क्रिया, सोनसुयेंग्रहणें । एजोन करिति पार्वण ।
१८.१०९. (२) ग्रंथाचा विभाग. भीष्मनामी
प्रतिद्वर्षा । १८.१७८५. भीष्मपर्व १.५४,
१३.११४८.

पर्वत—मोठा डोंगर. गवें पर्वताचें सिलखें । तैसा
मदत्ता वरीनि जुतरे । १३.६५६. ९.१२५.

पर्वताचा घांसु करावा ११.४२५; प्रमादपर्वति-
(ति)ची दरी ९.१८१; मोक्षपर्वता चडे ५.३२.

पन्हां—पलीकडे, दूर. जैसें पर्यानि पन्हां जाणें ।
नाहिं आकाशासि ॥ १५.२७०. ९.१९१. थोरपण
पन्हां सांडिजे ९.३७४.

पन्हिवा—नाला, झरा. पन्हिवे वाहानि खाताडें ।
१३.५६१.

पलणें—धांवणें, घाईनें निघून जाणें, नाहींसें होणें,
दूर जाणें. आणि हे पलतां पलीं नैदिति । २.१२८.
वाती पुठां जैसें । पलीं लागे कालवळें । १४.२०८.
३.२३१, ११.५००, १३.६३५, १३.८४०,
१५.२४८. पक्षी सैरा पलति १५.२५८;
पाप चि पले १८.१५२०; विवसी पले, जेव्हां
दूर जाते, ११.७५; पलता—पलते जाले
११.५०२; पलतां—पवनगती पलतां ८.६९;
पलौनि जाण १५.२६०, —जीणें १६.१७६;
माधारी पलौनि १६.९०; पलणि—पळणें,
पळण्याचा प्रसंग, पळापळ, २.३२६. पलवणें—
मागुत वाडलीं पलवणें १३.३२३; पलवी
१३.२०४.

पलिपणें—पेटणें. तंव विकाराचीं इंधनं पलिपलीं ।
४.१२७. १६.३९२. पाणियें चि जो पलिपे,
प्रलयकाळचा अमि समुद्रजलानेही विस्तत नाहीं
यास उद्देशून, ४.१७५.

पल्लव—पान, पदर. नवां पल्लवि रोमांचितु ।

१८-१५०८. पल्लव पार्श्व १०-१७; पल्लवसडका, शेल्याच्या पदराच्या दशा, १-९; करपल्लव ११-२११, झू-५-१५१, विषय-, शब्दादि विषय हींच पांनें, १५-१६०, शाखा-, शाखा व पांनें, १-२५, ९-३४२, शुक्ति-, शिंपल्याचीं दोन शकलें, ६-२६६, स्नेह-, प्रेमाचा पदर, १२-१७.

पल्हणें—विस्तारानें सांगणें. कां पूर्वापर सरिता । मित्रा दीसति पल्हतां । ३-३९, कुंटे—‘वाहतां’ ३-३९. २-५५, २-२६४, ३-२. पल्हांतां २-१६३.

पल्हेजणें—पसरणें. जैसा वर्षाकालु गगनीं । पल्हेजे नवधर्तें । १५-१५१, ज्ञानदेवी—‘पाल्हेजे’ १५-१५२. पाल्हेजणें पहा.

पवड-ढणें—खंडणें, आंग टाकणें. पवडणें—पवडला होये ८-६, ज्ञानदेवी—‘पहुडला होय’ ८-६. पवडणें—जो आत्मबोधाचेया अवरां । पवडला असे ॥ ६-६२. चित्त महासुखीं पवडलेआं । चेअ जैय ॥ ६-३६९. ज्ञानदेवी—‘पहुडलिया’ ६-३७०. पहुडणें पहा.

पवन—वायु, वारा, प्राणवायु. तेजातें पवनु हारवी । ऋदयामाशि ॥ ६-२९९. २-१६७, ५-१५४, ६-५८, ६-१७५, ६-१९०(१,२), ६-४५८, ६-४६६(१), ७-३२, ७-३७, ७-११२, ९-८८, ९-२५५, १०-१६२, १०-२३१, १०-२५१, १८-१३५७. पवनाचेनि कोपें ४-१७५; पवनाची पूतली ६-२८४; पवनाचा साडु १८-७३१; पवना ऐसे ह्याणियारे ९-३२१; पवनगती ८-६९; पवनापाठीं ९-४०९; प्राणपवन ६-२४८; मनपवन, मन व प्राण, १८-१०३४, मन पहा; पवनपण—तेथ मनाचें मेधौडें विरे । पवनाचें पवनपण सरे । ६-४६६ (२).

पवलणें—(पाण्यासारखें) गळून जाणें. तेथचिया हृदयातें सांडून पवले । भेदु जी हा ॥ १०-२९७, भेद नाहीसा होतो, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘पळे’ १०-३२१.

पवली—राजमार्ग (राजवाडे); समोवार भित असलेलें आवार, हा अर्थ ग्राह्य वाटतो. कां चैतन्याचिया पवली । माशि आनंदाचां राजलें । शुरलिंगा ढाली । ध्यानामृत ॥ १३-३८६, ज्ञानदेवी—

‘चैतन्याचिये पौळी-माजी’, चैतन्याच्या आवारांत, १३-३८७, कुंटे—‘चैतन्याचिये पोवळीं माजि’, आवारांत, १३-३८७, पौलि-ली पहा.

पवाडणें—समर्थ होणें, शक्य होणें. जो जलतां धरिं सांपडे । तो न पवाडे । कुहां खणों ॥ १३-५४७.

पवाड—इच्छा, महत्त्व, सामर्थ्य, वर्णन, विस्तार. हें गगन चि अडे आधवें । पेसा पवाडु कैचा ॥ ९-११, तेविं चि क्षमे लागि । पृथ्वीचा पवाडु आंगि । १२-१५०, ७-१५१, ८-२६१, ११-१०९, ११-२३८, ११-२६९; इंद्रियद्रव्याचेनि पवाडें, साहाय्यानें, ८-४९; दीसांचा पवाडु, जसजसे दिवसापाठीं दिवस जातील, १३-७४७; प्रेमाचेनि पवाडें १३-३८४; विश्वाचा पवाडु १६-१३७; चराचरां पवाडु होये, विस्तार होतो, ७-१३४; पवाडा, गुणांचा विस्तार, पराक्रमाचा विषय, पवाडा तुवां केला । गंधर्वांसि ॥ २-१०, पवाडे सांवैल १६-५९; अपवाडु १३-५६७.

पव्हणें—पोहणें. तो पव्हणेयांहूनि पायेउतारा । सोडोपा जैसा ॥ ५-१६४, पोहण्यापेक्षां. पै पूर्वे वाहांत पाणी । पव्हजे पश्चिमिली वाहणी । १८-१२७९, पूर्वेकडे पाणी वाहांत असतां विरुद्ध दिशेनं जर कोणी पश्चिमेकडे पोहूं लागला तर. ११-१८६. तल्हातिचेनि पाणियें पव्हताति, तळहातांतल्या पाण्यांत पोहण्यासारखें आहे, ७-१४७; पव्हती उर्मिं नुरे, पोहण्याचा अभिमान रहात नाही, १८-१६७; पव्हों न व्हंति काड, पोहूं शकत नाहीत काय?, १८-१६९७; पव्हणारु, पोहणारा, १३-५४४, काशणें पहा.

पशु—जनावर. जैसें कां हिरव चारीं । भांभावे पशु ॥ १३-११८. ९-२३८, ९-४३७, १३-१००५. पशु कुरुवाळणें १३-२८९; पशु कां पक्षा १४-२५७; पशुपक्षां १३-२८२, पशुपक्षादि जाती १६-३०२; पशुपक्षीं विवाहीं १७-१८८; पशु पक्षी शूकर १५-१६९; पशुत्व ९-४३८; पशुग्रहारे १८-८०४; पशुहिंसा १३-२२२.

पश्चिम—सूर्य मावळण्याची दिशा. निगिजे पूर्विली मोहोरा । किं येइजे पश्चिमाचेया घरा । ६-१५९. पश्चिमदिशा १०-२२३, -समुद्र ९-१५२; पश्चिमा...पूर्वेसिं, आत्मा व कर्म यांतला भेद

दाखविण्यासाठी योजलेले रूपक, १८-२६७; पश्चिमिली, पश्चिमेकडील, १८-१२७९; पूर्व-पश्चिमवाहाणी १८-३२०; पूर्व पश्चिम, इतर संदर्भाकरतां पूर्व पहा.

पश्यंति-ती—चार वाणीपैकी दुसरी. पश्यंति—पश्यंतियेची पाउटी; मागां घाली ॥ ६-३०३, पश्यंती वाणीची पायरी मागे टाकते. पश्यंती—जेथे तुझेया उद्देशा साठि । पश्यंती मध्यनापोटी । सत्तु परेसीं हीं पाठी । वैखरी विरे ॥ १६-२०, परा, पश्यंती, मध्यमा व वैखरी या एकापेक्षां एक कमी दर्जाच्या चार वाचा आहेत, पण चारही वाचा निवृत्तिनाथ गुरूच्या वर्णनास असमर्थ आहेत. पश्यंती वाचा मध्यमेत घालून, परा वाचा ही पाठीमागे पडते व वैखरी नाहीशी होते; मग मौनच काय तें राहते. मौनाच्या मिथिया वर्णिजे १६-१९ पहा.

पसरणे—पुढें सारणें, विस्तारणें. देखें कूर्माविया परी । उवाङ्गा अवयव पसरी । २-३०२. ११-१४१, ११-४२८, ११-४४६, १३-३२५, १३-११३०, १४-३४३, १६-३२६, १६-३३७, १८-१६५२. चवडा पसरूनियां १३-६५, तोंडें—११-३८६; प्रकाशें पसरलेनि ११-३००; बाहु पसरुनि १८-१४०९; बाह्या पसरुनि ६-३०५; मती पसरिलिया, भक्ति शिवाय हें व्यर्थ आहे, १२-६०; मुख पसरणें—याचे संदर्भ, १-८८, २-१९५, ६-२२८, ११-३३७, ११-३७०, ११-३७२; वेळी पसरति ९-१२२, ११-५०६; पसरलिये वदनदरी माझि ११-३५७; आकाशें खेंव पसरिलें १५-६९. पसर, विस्तार, अवधाना पसर १८-३०१, कथे—१३-३३४, कर्माचा—१४-२९२, किरणाचा—१६-१८३; पसर घेंति १५-१६६; प्रज्ञा पसरेंसि जुडे १८-२८७; अर्थकामपसरें १५-१५७; पसारा—धर्माचा पसारा १६-२२१, विद्येचा—१३-६५८; पसारा मांडतसे ८-१६५,—सांठवि, आवरून घे, ११-३७८; पसरवणें—हातु पसरवे १८-७०९.

पसाउ-य-वो—क्षमा, कृपा, प्रसाद. पसाउ—ह्मणौनि रक्ष प्रमादा । पसाउ ह्मणवीं ॥ ११-५६४. १५-२८९, १८-१७८०. **पसाय**—

१५-२८, १८-९१४, —दान १६-४७०, १८-१७७२. पसावो १८-२९.

पहुडणें—पवडणें पहा. आणि रिगोनियां शयनी । सरिसा पहुडें ॥ ११-५४५. आंगें पहुडल्यां १४-८७; मायापुरिं पहुडिजे १५-४८७; पहुडणें १५-४५७, उनीदियाचें—१२-६४; नुपहुडे—निवटलें नुपहुडे, मेलेला मनुष्य जागा होत नाही, १४-३५६.

पहुरणी—(१) 'विईपर्यंत दूध देणारी गाय अथवा म्हैस' हंसकोश पु. १-२४. (२) एक प्रकारचा किडा; हा जर गाय गाभण असतांना आंचळाला लागला तर गाय व्याल्यावर दूध देत नाही. परि पहुरणी जें दुहिलें । तें गोरं न दुभे वियालें । १७-२४७, वरील दोन्ही अर्थ संभवतात.

पहुवा—पोहा. पहुवेयां लागि, पोह्यांसाठी, ९-३९०.

पां—अरे, वरें, काय वरें, तर मग. जन्हीं पा(पां) संभ्राना आले । १-२३६. कवण वल पां आपुले आंणीं । ९-४८९. घरा येअ पां स्वर्गु । १४-३५५. बोलते पां अर्णव । पीयूखांचे ॥ १८-१७७६. ३-१८६, ३-२६२, ५-११, ५-६६, ५-१०८, १०-११५, १०-२८९, ११-९१, ११-१८७, १३-१३३, १३-६५, १४-५८, १४-१२७, १४-२३७, १४-२३८, १५-६१, १५-७०, १५-३८०, १५-४३६, १८-२१९, १८-३१३, १८-३७०, १८-४७८, १८-९३०, १८-१४१७, १८-१४३०, १८-१५९७, १८-१६५६. भाउंड चि पां ८-२६१; कवण पां ११-२२१, कवणु—८-४, कण्हुणी—१५-३३, कां—३-२२९, ९-३५, १३-५३, १७-६३, काइ—५-१६१, ११-१५३, काइसें—१२-२२४, कै—१८-२६२, केतुला—१२-८३, केवि—९-५३, ९-५५, कैसेनि—८-२४३, १७-१९७, कोणें—१८-१९७; अवधारि पां २-२३०, ३-१८२, १७-७५, १८-१३३२, अवधारी—१-२६१, आइक—१०-२८२, १६-४०३, १७-१६९, अलख—३-७४, वे—९-२९६, जाण—२-१६८, २-३००, ३-८१, ३-१९०, १३-४५३, दावा—११-१६६,

हे-१२.१०, १६.२७३, १८.९२, द्वे-
३.१५१, ९.३०४, ११.१४०, ११.१४८,
११.१५०, १८.१०५२, १८.१३९२, निवों
के-१.५, परियम-२.३५३, पाहा-१५.२०,
१५.२५, पाहे-हे-८.१६४, ८.१७५,
८.११०, ८.२३८, ८.२१९, ८.२५२, ८.२६२,
९.५३, ९.७५, ९.११४, ९.२५४, ९.३४२,
९.३४७, ९.३६६, ९.४३८, ९.४४६,
९.४६१, ९.४८७, १०.९३, १०.१२२,
१३.६५३, १७.११२, १७.३९८, पुरला-
३.७, पुर-२.२८३, बोल-११.४३७,
विचारि-२.२२, २.१७, २.१०७, ३.२१७,
१७.५२, १७.८९, १८.११६, १८.३०९,
१८.१६२३, सांघ-५.११६, ८.६५,
१४.१०८, १४.२१८, १८.१५३०,
१८.१६११, सांघपां (सांघ पां) २.२०२;
सांघें-१.२६३, सांघो (वां)-११.२२५,
रिगो-१७.१४०, १८.४०६, होंतां-
८.१०७, ह्मणावें-१३.८६६. आपणपां, हें
आपणप चें रूप आहे, आपणप पहा.

पाई-ई—(१) पाहीं. ही व इतर रूपे पाहणें पुढें
दिल्ली आहेत. (२) पायानें, पाऊ-उ-अ पहा

पाइक—सेवक. पाइकु पयिर्नि वातला। आपण पुढां
राहिला। १.१४३. जेथ उल्लेगे देयां पाइकां।
९.३१९, जेथें देववृंद सेवेस लग्मतां. जी जालेनि
पाइकें आलें। तें गोसांविणप केवि बोलें। १८.२१,
अहो जर मी आपला सेवक झालों, तर अशा
सेवकत्वांन आपणांस मिळालेले स्वामित्व
हें खरें स्वामित्व कसें म्हणावें? ११.९९,
१८.९८७. पाइकाचा गुण ६.१२८;
आग्रहाचा पाइक ६.४९, घटिचें-१७.३४१,
-चेयां पाइकां ९.३७२; प्रकृतिचे पाइक
७.१३८, प्रजेचा-१३.८३०; इछेचे पाइक
आलेयां, आपल्या इच्छा पुरविणारे नोकर झाले
तर, १६.१६५; पाइकपण १८.१७७१;
पाइक्या असे, नोकरीसाठीं हजर असतें,
१३.३८३, ज्ञानदेवी-‘पाइकी करी’
१३.३८८; पाइकी, सेवा, १४.२०६; पाइकै,
सेवा, १७.२०४.

पाउखणें—आवणें, वंद होणें, पारखें होणें. तरि

पाउखलें मियां जूझावें। ह्मणोनियां ॥ २.३७१,
जर सर्व कर्मांचा देवानें निराकार केला आहे
तर मी युद्ध करावें हें ही थांबलें असेंच सम-
जावें, ज्ञानदेवी-‘पाउखलें’ २.३७२. विवंचना
आपैसी पाउखे ५.१५४; पाउखोनियां—दीठी
पाठिमोरी पाउखोनियां, दृष्टि परत मागें फिरवून,
५.१५१; रसु पाउखला घाली, औषध टाकून
देतो, १७.१००, ज्ञानदेवी-‘रसु सांडी पाय-
खोळां’, लाथेनें उडवून देतो, १७.१०१.

पाउडी—मायरी, साधन, दर्जा, योग्यता. अभ्या-
साची पाउडी १२.१३६, गगनाची-६.२७१,
पश्यंतियेची-६.३०३, सुखाची-८.२६५,
-चां पाउडीं ९.५०; सूर्याची पाउडी १२.७२;
पाउडी करुनि जो दीठी विषो सुये, विषयप्राप्ती-
साठीं जो माझ्या भजनाचें साधन करतो,
१३.८०८.

पाउड—देवापुढें ठेवावयाची दक्षणा. नवरस-
दीपिचा पाउडु लाभे १०.७, ज्ञानदेवी-‘नव-
रसदीर्घांचा थाउ लाभे’, १०.७, कुंटे-‘नवरस-
मुधाब्धीचा थाउ लाभे’, थांग लागतो, १०.७.
विडा पाउड देउनि अर्थज्ञानाचां गाभारां
भितरां रिगति, अवधानरूपी विडा व दक्षणा
देऊन अर्थज्ञानरूपी गाभाऱ्यांत प्रवेश करतात,
१८.४६.

पाउल—तळगय, तळपायाचा ठसा. देखें साधकु
निगोनि जाये। मार्गां पाउलाचीं अलि राहे। ६.२९७.
मवलां पाउलि चालिजे। ६.३५०.५.१०५, ६.२०४,
९.५००, १२.८, १३.२४८, १८.१४८,
१८.८९८, १८.९५४. पाउलांचीं मुद्रा ९.४७७;
अनुभवाचां पाउलीं. ६.१५४; आं(आ)चरतिं
पाउलें, आचरणरूपी पावलें, १७.८६;
एकनिष्ठतेचां पाउलीं ७.१६८, चित्ताचां-
१०.३०६, वांकुडां विचुकीं-९.६; श्रीगुरुचीं
पाउलें १५.१. पाउलां पाउलां, पावलोपावलीं,
६.१७४. पाउलवाट—आसनाचिये पाउलवाटे,
योगातील आसनादि घोपटमार्गांन, ६.५५.

पाउवा—खडावा, पादुका. मी पाउवा होइन।
तेया मीं वि मेलवीन। १३.४१६. तनु आणि
प्राण ह्या दोन्ही पाउवां श्रीचरण लेवडं १५.८.

पाउस—वृष्टि, समृद्धि. आहा अमृताचा पाउस

वरिपला । १०.५१८. पाउसैं विन न तुके । सुमुद्र
जैसा ॥ १२.२०३. १४.३३१. पाउसाला,
पावसाळा, वर्षाव, च्याऱ्ही मान पाउसाला
केला, भरपूर वर्षाव केला, ११.५७२.

पाण्ड-३०-य-पाण्ड—तेयाचे नमस्काराजिनि पाण्ड ।
वडील ह्यपौनि ॥ १०.५०५. ११.५४३, १३.५,
१८.७६१. पाण्ड अल्लगे ११.७२; पाण्ड
बोलगती, चरणसेवा करगारी, १३.३९३; पाण्ड
ठेवीतु जाये १३.२५४; पाण्ड निस्तरतील,
पाय आक्रमतील, १८.१७८; पाण्ड पाहुनु
१७.१४२, दावर बावंडणें पहा; पाण्ड पातलां,
पावशीं आचो, १८.१७५२; पाण्ड पसूनियां,
अविवेकाच्या पायांनीं पुसून टाकून (ल्याडून),
१८.६२०; पाण्ड पेलुनि, पायांनीं लोटून देऊन,
८.२५७; पाण्ड सितले आथि, पायांना स्वरी
केला आहे, पायांना हात लावून शपथ घेतली
आहे, ११.६८, ज्ञानदेवी, कुंटे - 'पाये शिवतले
आहाती' ११.६८; पाण्डव, चाहूल, ६.१७२;
पाण्डवरी—येसैं आपुले पाण्डवरी । चालिजे आपुलिण
पाठीवरी । ६.३८९, आपल्या पायांनीं आपल्याच
पाठीवर चालण्यासारखें आहे, हें स्वस्फुर्गाहण
कठीण असल्यामुळें काय करावें तें ६.३९० व
६.३९१ ओव्यांत सांगितलें आहे; हस्तनेत्रपाण्ड
१३.८८०; हातपाण्ड १३.५५५, १८.१२८६;
पाडें, पायांत, पै पाडें कांडा निहटे । १६.१५८,
१८.८८६; उचलतां पाडें, जलद, ६.४३८, पाडें,
पायांनीं, १२.७१, खोलिजणें पहा. पाअ—चाले
तर उदकीं पाअ न लगे । ६.२७०. १३.२५६,
१८.७३३, १८.१०७४. पाअ आपणवेयां
बलवे, पाय आपल्या स्वतःवरच कसा पाय
देईल? १८.११६१; हातुपाअ ५.७७. पाय—
तैसैं भोगिं जें फल होय । तें फलांतरें वीत जाये ।
चालतां पावो पायें । जीणिजे जैसा ॥ १८.२५२
(२), जसें चालतांना मागलें पाऊल पुढच्या
पावलापुढें पडतें (त्याला जिंकतें) व पुढें पड-
लेलें पाऊल मागें पडून पुनः पुढें पडतें, तसें
कर्माचें फळ भोगत असतांना एक फलभोग
पुढच्या कर्माची तयारी करतो. ९.१११,
११.९९, १३.२४७, १३.११६१, १६.१२५,
१६.१२८, १७.२०१, १८.९३३. पायांचा

चवडा ६.७८; पायांचें चालणें १८.१३४९;
पायांचें चालणें डोया झेलें, आपचा विहित
आचार टाकून दुसऱ्यांचा आचार स्वीकारणें
म्हणजे पायांचें चालण्याचें काम डोक्याला
करावयाला लावण्यासारखें गैरवाजवी होईल,
१८.९२८; पाये खुबावेयाचेया दैवां ९.३७३;
पाये पाखालणियां, पाय धुण्यांत, १३.१०७०,
१८.६४८; उचलता पायें, जलद, १८.१०००,
धांवतां - ९.३०१; पाये उपडी, पाय टिकूं
देत नाही, उन्मूलन करतो, १३.६९३, -
दंत ६.३०३, १६.२५; पायां पाठिं चालतां,
मागें चालतांना, १३.४४९; पायां पुढां पळती,
संसारास मागें टाकतात, १५.२४८; पायें न
फेडितु, पादानें न उडवित्तां, १३.२४५; पाये
बांधले १३.८४१, - मोडी १३.१६९; पायां
लागौनि ११.५३९; पाये बोलगैन १५.२८;
पायांचा होये, पायीं चालतो, १८.४८७; हातां
पायां आणिलें, कृतींत उतरविलें, १३.३०८;
पायेउतारा ५.१६४; पायेवणी, चरणोदक,
९.३६८, पायवणियां मानु करिति १२.२१३.
पायल पहा. पावो १६.१५९, १८.२५२ (१);
पावो सुदलेया सवें, पाय टाकतांच, १३.६८४;
माथां पावो ठेविति, वरचढ करतील,
१३.११५०.

पाक—शिजवलेलें अन्न. इंदियरुची सारिले । कर-
वीति पाक नीके । ३.१२९. ३.४८, १७.१४३
(पा). पाक निफजवीति ३.१३१; ज्याजें पाकु
करिति १८.१७२४, ज्ञानदेवीतील 'पाठ करितां
ज्याजें' १८.१७४६, हा पाठ ग्राह्य वाटतो.
फलपाक १५.४७७, १५.५५८, १८.१२८.

पाख-पांख—पंख. मासी पांख पाखडी । तंव (हे)हें
सरे ॥ १३.१०९८. १४.१९०. पाखांचा मेरु
१.१३९; गरुड्याचे पांख ९.३०३; प्रतीतिपांखि,
आत्मानुभवाच्या पंखांनीं, ७.१५०; पांखिकुटें,
नुकतेच पंख फुटणारें, १८.१६९१ (१),
ज्ञानदेवी - 'पांखकुटें' १८.१७१३, कुंटे -
'पाख-कुटे' पंख फुटणारें, १८.१७१३; पाखिरं,
लहान पक्षी, वारेलगें पाखिरं १३.३१४;
पांखिरं—पाखिकुटें पाखिरं । गगनीं जुडे तरि
काश करं । १८.१६९१ (२).

पाखंड-पाखांड—नास्तिकमत, नास्तिकमतवादी.

पाखंड—नाखंडाचे वा कडे। नागिवि लुंचित मुंडें।

१३.२२. १३.२०. **पाखांड**—पाखांडाचे दुरकुटे,

नास्तिकपणाच्या दऱ्या, १२.१४; १६.३१३;

पाखांडी, नास्तिक, **पाखांडियाची** आस्था

६.१६७, कुंटे—‘पाखांडियाही’ ६.१६७,

आस्था पहा.

पाखंडणें—पंख फडफडवणें. १३.१०९८.

पाखरणें—आच्छादणें, पसरणें. तेणें हा सैन्यें सिंधु

पाखरिला। १.९५, पसरून सिद्ध केला. **पाखर**,

अभ्यासाची **पाखर** पडे ६.२११. **सपाखर**,

दयायुक्त, ९.२०४. **पाखरणें**—विं...भुईं

पाखरिलें ९.३९.

पाखाण—पादाण, दगड. केवता सांदा आकाशा।

पाखाणेंसि ॥ १३.१०९३. कां पाखाणाचां माथां।

हांडी फूटली पार्थी। १६.३६६. पोटी बांधौनि

पाखाण। समुद्रि बाहिं आंगवण। १६.४३३.

९.४३२, १०.३५, १४.३६५, १६.१२४,

१६.२४४, १८.१५६८. **पाखाणामाझि परिसु**

१०.७४; तरु तृणें लोह लोष्ट. **पाखाणें**

१५.१७२; ईश्वरु **पाखाणप्रतिमां** १८.५६४;

पाखाणमात्र १८.५६८. **पाषाण** पहा.

पाखालणें—धुणें, स्वच्छ करणें. संकल्पपंकु

पाखाली। १३.१७२. पाये **पाखालणियां**, पाय

धुण्यांत, १३.१०७०, १८.६४८; **साचाचां**

पाखालीं कीड, खरोखर पाहिलें असतां तें

घातक असतें, १६.१२०.

पांग—(१) कमतरता, उणीव, हीनपणा. कर्माचा

पांगु फीटो, उणीव, १८.६८; क्षेत्रा वापेचा

पांगु पडे, वापशाची उणीव भासेल, १७.२६६;

मरणाचा **पांगु** पडेल, मरण यावें असें वाटेल,

१३.५७१; वैराग्याचा **पांगु** फीटे, उणीव

नाहींशी होईल, ४.१६२. (२) आवड,

आसक्ति, कोड व यामुळें येणारी पराधीनता;

बरोबरी. आवडीचेन पांगें ६.१३१; इंद्रियांचा

पांगु फीटला ५.६५; तें गा तेयाचेनि पांगें

१८.१७१५, हा पाठ आहे तसा घेतला तर

आवडीमुळें असा अर्थ घ्यावा, ज्ञानदेवींतील

‘तैं गातेयाचेनि पांगें’ असा पाठ घेतला तर,

गाणाराची उणीव असली तरीही असा अर्थ

(१) सदराखाली घ्यावा; योग्यतेचा **पांगु** करूं

न सके, बरोबरी करण्यासाठीं करावी लागणारी

यातायात, ६.३३३; श्रवणाचेनि पांगें विण,

ऐकण्याची आवड टाकून, एकटाच अंतर्मुख

होऊन, ६.२४; स्वर्गसंसारपांगें, आसक्तीमुळें,

१४.१७०. (३) पांगळा. उपायबलें **पांगु** पाळि

टाकी, प्रयत्न करून पांगळाही पर्वत चढूं

शकेल, ८.८०.

पांगुतणें—आच्छादणें, पसरणें. हो कां जे पवनाची

पूतली। **पांगुतली** होंती सोनेसली। ६.२८४.

१३.२४८. **त्वचेचेनि पदरें पांगुतलीसे** ६.२५०;

पां गुंतलें ११.२४२, **गुंतणें** पहा.

पांगुरणें-विणें—पांगुरणें, आच्छादणें. नाना

क्षीराब्धि पांगुरविला। क्षीरोदकें ॥ ११.२१८.

पांगुरौनि नैचें उदक। असे नै चि माजि खडक।

१८.२६९. ११.३७१, १२.१७, १३.२०६,

१३.२३१, १८.१४७१. अहंकारु **पांगुरौनि**

१८.१२९३, **महिमा**—११.७१; **पांगुरण**,

पांगुरण, गगनाचें **पांगुरण** ८.१८८; **पांगुरणें**,

पांगुरण, १३.२६, १३.२३२; **पांगुरणें**, उष्ण

पांगुरावें १२.६५, उष्ण पहा; **पांगुरवितां**

१६.१४३.

पांगुलणें—लंगडें पडणें, कुंठित होणें. वाचा

पांगुलैली जेथिची तेथ। ९.५२२. १०.६३.

पांगुल-ला, जेथ प्रवृत्ति पांगुल जाली। ४.१६०,

बैलाची करी वानी। **पांगुलाचेया** ॥ १४.१५७,

१२.७३, १३.१२९; **पांगुला** पासौनि मंडु

१३.४५५; **पांगूल(ल)** ४.३३.

पांगोरा—‘झाड, मुळ्यांचीं बारीक बारीक मुळें’

(हंसकोश), गवत कापल्यानंतर खुंटोना फुटलेला

अंकुर. तृणांतिका **पांगोरा** १५.४४५.

पांचाखरी—पंचाक्षरी, मात्रिक. २.८५.

पांचिक—‘पांचिक-हीनकस’ (हंसकोश), हलक्या

प्रतीचें. कसु होये पांचिका। १३.१००३. पांचिकें

आणि सोलें, हिणकस (घातु, सोनें) आणि

उत्तम सोनें, १८.१२४८; पांचिकां कसीं पडे,

उत्तम सोनें हलक्या सोन्यांत मिसळलें तर तें

कमी कसाचें होतें, १४.१४०.

पाजणें—प्यावयास लावणें, देणें. दूध पाजिला

देख। व्याखु जैसा ॥ १८.६७६.

पांजला—हा पांजला चा अपसाठ आहे, ५.१६.
पांजल पहा.

पांजरणे—विस्तारणे, पसरणे. १५.१८७. कां
पांजली वाहुली १४.२२६.

पांजरा—निंजरा, सांजला. तैमा तुळुडे पांजरा ।
आपण वि होईन ११३.१११. ७.१५०, ८.१३०,
१३.५९७. त्वचा धूनि पांजरेंसी जडी, त्वचा
धुऊन हाडांच्या सांपळ्याचा चिकटवने, ६.२३३.

पाजलणे—भडकणे. १.२५७.

पाझड—छुडणे. कामक्रोधाची(धांची) पाझडीं
चूकौनि ७.१२४, ज्ञानदेवी, कुटं—‘सांकडी’
७.१२७.

पाझर-पांझरणे—द्रव येणे. पाझर, द्रव, सोम-
कांता पाझर फूटे १८.१३०४. पांझरणे—
पुढां स्नेह पांझरे । मागां चालति अक्षरें । १३.२६२.

पाठ-पाठा—(१) मानाचे स्थान, सिंहासन.
तेथा दलवणाचा पाठ । भीष्मासि प ॥ १.११५.
जे सकलार्थाचा मेलवा । पाठ बांधो ॥ १५.९,
ज्याच्यामुळे धर्मार्थकाममोक्षाच्या सिंहासनाचा
लाभ होतो. पाठाचे आंक १८.६००,
आंकणें पहा; पाठाचा धर्म, सर्वोत्कृष्ट
धर्म, १८.९०४; पाठाचे निजवाम १५.२८४;
परब्रह्माचिचे पाठी ८.२६५; मोक्षश्रियेचां
पाठि ९.४६; विजेश्रियेचां पाठी ७.१२,
सायुज्याचां—१८.१२५१. (२) अधिकार,
भार, मक्ता. पाठा घेतला १२.८४;
पाठ बांधति १८.१२९; आनंदसाम्राज्यां पाठ
बांधिजे १६.५०, प्रकृतिधर्माचा पाठ बांधे,
शरीरधर्मादिकांचे अधिकार स्वीकारतो,
१५.३१९. (३) पडदा, वाहणारे पाणी.
तेव्हालि वृष्टि पाठा फुटे । १.२३. तै ज्ञानवृष्टी
पाठा फूटला । ११.१७८. १३.६९६. पाठ
पेलौनि १५.३७२; सालिचा पाठ १८.३६६.
(४) लिहिण्याची पाटी. १८.१०९३.

पाटण—शहर, नगर. जैलें सगलि पाटणी (णी) ।
एकें चि दीपें दिवेलवणी । १५.३८१. पाटण पावे,
गांवास पोहोचतो, लाभ होतो, १६.४३९;
अद्वयबोधपाटण १६.१२, संसार—१५.४३८.

पाटव—पटव, कौशल्य. सविवेकमतिपाटव,
विचारयुक्त बुद्धीचें पटव, ९.२४१.

पाटाड—कापड, वस्त्र. पाटाडचें ४.२६.

पाठ—पठ, वाचन; ग्रंथांतील शब्द, पद.
गीतेचा पाठ जागे । १८.१४५१. पथ अर्थें तै चि पाठि ।
१८.१६६२. १८.१५९३, १८.१६७१. श्रवणें
अर्थें पाठें १८.१६७३; पाठें जो पडे १८.१५१५;
पाठमीखें १८.१६६९; पाठक—गीतापाठक
१८.१५१८; पाठेय—पाठेयां भावशां फावति
सुग। चिंतानमिचे ॥ ६.२१.

पाठार—पाठवळ. पवनाचेनि पाठारें ६.५८.

पाठि-ठी—पाठ, पृष्ठभाग, आधार, मजत, मार्ग.
देवसि पाठि आधि कां नाहि । ११.५२४. नासिले-
याचेनि मार्गें । पाठिचा सड मार्गे । १३.५४१(१),
गतकाळाचा. तेयांचेया ज्ञाना पाठि नाहि,
त्यांच्या ज्ञानाला विरुद्ध बाजू (अज्ञान) नसते,
पूर्ण ज्ञानी असतात, ९.२५९. पाठि भलेतेया
दे, वरवर मित्रभाव दाखवतो पण आंतून द्वेष
करतो, १३.६६७; दिवसा पाठि देउनि, दिवस
मार्गें सारून, दिवस मावळल्यावर, १८.१३८५;
पाठि देउनियां, अज्ञानाकडे पाठ फिरवून, त्याग
करून, १३.८५८; रिपू पाठि नेंदिजे, शत्रूला
पाठ देऊं नये, १८.८६३; जगासि पाठि पुरवी,
हें मन (१३.१०३) जगाची पाठ पुरवितें,
पाठीशीं लागलें आहे, १३.११२; पाठी लागे—
तै वैराग्य दवडितां । पाठी(ठी) लागे ॥ १५.३९,
घालवून दिलें तरी वैराग्य साधकाच्या पाठीस
लागेल. पाठि सेइली—वाखाणा चौगुणा पाठि
सेइली, या निरूपणाला चौपट बळ आलें,
१३.६४४, ज्ञानदेवी—‘वाखाणा-पासीं से
आली चौगुणा’, चौपट स्फूर्ति आली, १३.६४६;
पाठिचां वाटीं, वारंवार, १८.१५६; पाठोवाटी,
मार्गें मार्गें, एकसारखी पाठीशीं राहून, १०.११८,
ज्ञानदेवी—‘पाठीपाठी’ १०.१३४; पाठीवरी,
पृष्ठभागावर, ६.३८९; पाठि पोट, पाठ व पोटा,
११.२७४, पोटा...पाठि, प्रवृत्ति व निवृत्ति
यांस उद्देशून, १४.१०३, पोटापाठि, मागची व
पुढची बाजू १०.२९१, पाठिं पोठिं १२.१२६,
पाठीपोटीं, वस्त्राच्या आंतल्या व वरच्या आंगास,
१४.३४६; पाठिमोरा, पराङ्मुख होऊन,
१०.७१, तोंड फिरवून, ११.२२४,
पाठिमोर(रे)यासि, माझ्याकडे पाठ करून

असमान्या तुला, ११.५२४, ज्ञानदेवी —
 'पाठिनोरेगाही' ११.५३०; पाठिमोरी, मागें
 फिरविलेली, ५.१५१, पाठ करून राहिलेली,
 १८.५४६; पाठिमोरें—परतानि पाठिनोरें ठाके ।
 ६.३६३, उच्च...पाठिमोरें १३.४९२. पाठिं—
 पाठीं—त्यावर, नंतर, असें असूनही, शेवटीं,
 पुनः, मागें. पाठिं—हें असो पन्हीतें। पाठिं हो कां
 आवडतें। ७.१४५. व्रता पाठिं व्रतें। १४.१६७.
 ४.९०, ४.१३६, ६.६९, ६.१५६, ६.३००,
 ६.३८२, ६.४३९, ६.४४२, ६.४६५, ७.२६,
 ७.८५, ८.५१, ८.६४, ८.१६२, ८.१६६,
 ८.१९७, ९.२१७, ९.२९०, ९.२९४, ९.४११,
 १०.२८, १०.१४४, १०.२००, ११.२४९,
 ११.४१२, ११.५१९, ११.६४९, १३.९४,
 १३.३९६, १३.४४९, १३.८१९, १४.९३,
 १५.१०१, १५.२३८, १५.३४३, १५.३५६,
 १५.४०३, १५.४५८, १६.४४, १६.३०९,
 १६.४१३, १७.७, १७.१९८, १७.३३७,
 १७.३५४, १८.४९, १८.१२४, १८.२४९,
 १८.६०९, १८.६१२, १८.६५९, १८.१०१२,
 १८.१३७५, १८.१४६४, १८.१५०३;
 पाठिं केश परीते नेले ८.४२; पाठिं गोठि
 सांघसी १०.१८३; आधि पाठिं १३.१०८९,
 पाठिं आधीं १३.२६२; पुढीं...पाठिं ८.१५९,
 पुढां...पाठिं—तैसें पुढां मन जेयाचें। करणें
 पाठिं ॥ १३.३६२; पुढां जथवा पाठिं ११.५४९;
 क्षेत्रपाठिं १३.९३५, ज्ञानदेवी — 'क्षेत्रपाठीं'
 १३.९४१; जन्मा पाठिं १३.५४१(२). पाठीं
 —तिथें पाठीं केवि वधिजति। आपुलां हातीं ॥
 २.३२६.२३१, ६.३०३, ६.३१४, १५.१९७,
 १६.२०, १८.३३८, १८.४०५, १८.४९३,
 १८.१५२७; तुझां पाठीं ३.१०१, पचनापाठीं
 ९.४०९, रविबिंयापाठीं १२.३५.

पाड—प्रतिष्ठा, गौरव, सामर्थ्य, साम्य, बरोबरी,
 प्रमाण, योग्यता, पर्वा. आमचेया काजाचेनि पाडें।
 देखति आपुलें जीवित थोडें। १.११२. परि राया
 रंका पाडु धरं। ९.२०१. कां परिखु पाडु न
 हणें। सोनेयां लोहाचा ॥ १६.२४५. ३.११७
 (डें), ४.१७१, ४.१७३, ४.१७६, ४.१७९,
 ४.२१२, ६.९३, ६.१७३, ६.३२६, ६.४००,

११.२३६, १२.२५, १२.१९९, १३.१६३,
 १३.१८७, १३.१९०, १३.२५३, १३.३४१,
 १३.५१५, १३.५३२, १३.६०१, १३.६०५,
 १३.६७७, १३.७१६, १३.७८७, १३.८१६,
 १३.९०१, १३.१०१६, १३.१०२६,
 १३.१०९४, १३.१०९६, १३.१११७,
 १४.१२, १४.१३, १४.१२०, १५.४१९,
 १५.४६७, १५.५१६, १५.५३६, १६.११५,
 १८.५६, १८.९६३, १८.१०८३,
 १८.११३२, १८.१२६५, १८.१५१२,
 १८.१६६०. एकवंकैयेचा पाडु, एकरूपतेचें
 साम्य, ६.३९५, एकावलिचा —, एकसरी माळेची
 योग्यता आली, माळ असें म्हणतां येईल,
 १८.५५; एकें पाडें, एकसारखा, ६.१८३,
 १३.४६१; एरांचेनि —, दुसऱ्यांच्या, शत्रूंच्या
 सैन्याचें प्रमाण पाहतां, १८.१६१०; कवणु
 पाडु ८.१२३; जीवाचेनि पाडें १२.१५७; जो
 पाडु मृता उमेया, जें साम्य, १३.१०९५;
 तूजेनि पाडें २.११, ११.५५८; द्रोणाचा पाडु,
 द्रोणाची पर्वा, ११.४६७; बहुवें पाडें २.२७४,
 १७.१२; बोलाचा पाडु, योग्यता, ३.२७०;
 ब्रह्माचेनि पाडें ४.१६७, ६.९०; सरिसा पाडु
 १२.१९७, १३.६२२, १३.९४८, सरिसेन
 पाडें १०.१०७; जरि पाडें उपमा पाडजे
 ६.४८२; बरवा पाडु जे धरी, योग्य निवाडा
 जी करते, १३.८५; विपायें पाडु मिले,
 कदाचित योग्य माल मिळेल, १८.७१८; हा
 पाडु काह, एवढी माझी योग्यता आहे काय?,
 ९.२२; पाडेंविण, योग्यता न पाहतां, १.१८७.

पाडणें—मोडणें, उध्वस्त करणें, इ. या क्रिया-
 पदाचे इतर अनेक अर्थ संदर्भानुसार निघतात,
 त्यांपैकीं कांहीं येथें दिले आहेत. गंधर्वदुर्ग कां
 न पाडावे। १५.२१३, जें मुळीं अस्तित्वांतच
 नाहीं तें पुनः उध्वस्त करण्याची आवश्यकता
 ती कसली? चोंडे पाडित, खळगे पडतात,
 ७.७४; झोलिये गांठी पाडी, ९.३०८, गांठि-ठी
 पहा; त्रिकुटी पाडिली, सत्वरजतमाचे भेद
 उत्पन्न झाले, १८.८१४; द्वंद्वें पाडौनि गंति,
 मार्गांत आडवीं येतात, १२.६१; धैर्यदुर्ग
 पाडिलें ३.२४८; नक्षत्रीं डाळ पाडावा

११.५७१, डा० पहा; निद्रा पाडौनि, निद्रा-
वशा झाल्यावर, १३.१००३; पडिसाई पाडि-
तासि ११.६१७; बुद्धीची भीति पाडुनि,
(आत्मचर्चा हा विशिष्ट महत्वाचा विषय आहे)
ह्या विचाराची मर्यादा सोडून, १३.८२५; वज्र
पाडिजे, वंद करावे, ७.१४८; वावंदणें पाडुनु
१७.१४२, वावंदणें पहा; बोलवि पाडू
१३.३३८.

पाडस—हरणाचें पोर. ७.९२.

पाडा—वासलें. ८.८. कामधेनुचें पाडे
११.१०९, ११.५७०.

पाडि-डी—टेंकाड, डोंगर. पाडि—पाडि टाकी,
डोंगरावर चढतो, ८.८०; पाडी—गगनाचिये
पाडी ६.३०२, सद्वासनेचिये—७.१२४.

पाडिवा—गाडवा. कां पाडिवां वाढि न मगे।
१६.७४, तुटणें पहा. पाडिवेयाची चंद्ररेखा
१५.४३७.

पाडाउ-वो—वाट दाखविणारा, वाटाड्या.
१६.४२३. पंचप्राणमना पाडाउ, पंचप्राण व मन
वाटाडे म्हणून घेतात, ९.२११; सर्वगीता-
दर्शनाचा पाडावो, सर्वगीतेचा वाट दाखविणारा,
१८.३०, कुंटे—‘पाडाऊ’, बोधकसंग्रह, १८.३०.

पाणघी—दोन कुंपणांमधली पायवाट. शून्याचिया
पाणघी धावों आवडे, विषयांच्या बांधांमधल्या
शून्याच्या पायवाटेनें धावणें रुचतें, १६.१८६.

पाणवाड—मासे धरण्यासाठीं केलेला नदीचा
पानोथा. तरि मांसा लागि भूलला। ब्राह्मण
पाणवाडां रिंगाला। १६.४४८, ज्ञानदेवी—
‘पाणबुडां’ १६.४५१. पाणवाडा—मोरी,
भवपुष्टिचां पाणवाडां १६.४०५, ज्ञानदेवी—
‘पानवडां’ १६.४०७.

पाणि-णी—(१) उदक. पाणि—सागरीं हीं पाणि
वेणें। संचरे ते रूप गंगे। येर निश्चल जें उणें। तें
समुद्रु जैसा ॥ १८.१०८२, ज्ञानदेवी ‘पाणी’
१८.१०८८. लोहें पाणिं गीळिलें ११.४२१,
ज्ञानदेवी—‘पाणीपां चि गिळिलें’ ११.४२६;
पाणिढाल, पाणउतार, ७.९५; गिरीशें गंगेचा
पाणिढाल केला, शंकरानें पाण्याचा ओघ खालीं
सोडून दिला, १८.१६६८; पाणियड, पाण्याचा
सांठा, तळें, मूर्ख पाणियड फोडी, तळ्याचा

बांध फोडून टाकतो, १३.२२६, ज्ञानदेवी—
‘पाणियाडें’ १६.२२८, कुंटे—‘पाणियाडें’,
तळें, १३.२२८; पाणियड, त्याच अर्थी,
९.२१३, ज्ञानदेवी—‘पाणियाडें’, ९.२१४,
कुंटे—‘पाणियाडें’ ९.२१४; पाणिलग, पाण्याजवळ
असणारा, राहणारा, पाणिलगें हसें ६.१७७;
पाणिवळें, पाण्यादरील केवळचारा, ६.४६९.
पाणी—तें पाणियाडिये मूर्ख. पाणी चि तळये
कवतिये। ते कडी पाणि कें जिये। दगडि पाणी
चि ते ॥ १३.२०८. जेने पाणियां जिं वेगळे.
आपजनां दीमनि दाटोले। दगडां तरि
निखले। पाणी चि ते ॥ १.५३०० (२).
ज्ञानदेवी—‘पाणिया ही...पाणी’ १५.३३२.
निम्न भरलेवां उणें। तें पाणी ढवें चि नेणें।
१६.१५७. आतां गंगे(चे)चें एक पाणी। परि
नेलें आनानीं वर्णी। एक नैली एक आणी। शुद्धत्व
जैसे ॥ १७.१९५, ज्ञानदेवी—‘वर्णी’ ऐवजीं
‘वाहणी’ १७.१९६. कां पाणी पांनां पाणीं
होइजे। लवणें वेचि ॥ १८.३९५, ज्ञानदेवी—‘पाणीं
पावतां पाणी होइजे’ १८.३९८. आपणपेयां
पाणी रिगे। गंगे स्नाना केचि ॥ १८.११६१.
९.७४, ९.३४२, ९.४७५, १३.२३४,
१३.७५४, १३.८९२, १३.९२७ (१,२),
१३.१०५८, १६.२५, १६.७१ (१,२),
१६.११६, १६.४४७, १७.१३९, १७.२१७,
१८.४७८, १८.५८१, १८.८५९, १८.९०५,
१८.१२७१, १८.१३३४. चित्रिचें पाणी
हुताशु १८.४४३; चूल चूल पाणी १८.१६९३;
कर्मा पाणी मुने, पाणी सोडतो, त्याग करतो,
१८.१९३; फलाचिये भासे पाणी दे. पाणी
सोडतो, फलाचा टाकतो १८.१९९, पाणीं—काहीं
ठिकाणीं द्वितीया किंवा इतर विभक्ति नसतांही
पाणीं असा पाठ आला आहे, त्या ठिकाणीं ज्ञान-
देवीत ‘पाणी’ असा पाठ आहे, जसें—९.२१,
१५.३०० (२), १५.३०६, १५.४३२, १६.१०९,
१६.१६४, १६.१६०, १७.१९५, १८.३९५,
१८.५३१, १८.९८१; पाणीं लाविल्यां पाखाणु
आणी नेधे १६.१२४; पाणीं बोथिजवावें न लगे,
पाणी पातळ करावें लागत नाहीं, ९.२१; पाणियां
—पाणियां ऐसा ढालु १३.३५८;—ऐसें, पाण्या-

प्रमाणें, १२.१२०, - कडे १८.४४०, - जवली १८.२७०, - जैसा कळोलु १८.१३९१, - हिं वेगले १५.३००(१); पाण्यांचें पात्र १७.१४८; पाण्यांचे न वडिलेपणें ७.७९; पाण्यांचा संचलु १३.२४५; पाण्यांहूनि १८.९२५; कल्पांतचेया पाण्यां १५.३०५, जलदच्युता - १८.८८२; पाण्यां गजघंटा येति १८.१६९०; पाणियें ७.१४७, ९.२९९, १८.५२९, १८.७०२, १८.८४१, - जो पल्लवे, पाण्यानेच जो भडकतो, ४.१७५, - ही रान भीजे, हा पाठ पाणियें हीरा न भीजे असा घ्यावा, १३.४८१; जाल पाणियें न भरे १६.३२१; मेघु पाणियेंसि धांवें १८.१४५८; अन्नपाणीं १६.३६०, ज्ञानदेवी - 'अन्नपाणीं' १६.३६२; खडुपाणी पहा; नदीनदपाणी १८.३२९; पयपाणी, दूध व पाणी, ९.४४; पाणीपणें १८.५१. (२) हात. मज अचरणा चरणु । अपाणी पाणि ॥ ९.१५७. पाणिग्रहण, स्वीकार, ४.१२१; कोदंडपाणी १८.३७२, १८.१२८४; पिनाकपाणिचां भातां, शंकराच्या भात्यांत, ११.२०४; शारंगपाणी ३.२२५; शाङ्गपाणी ८.५; शुलपाणी ९.३६८; सारंगपाणी ११.५९३, १८.१६३१.

पात—(१) पडणें, गळणें. अश्रुपात १.२७१. (२) पावणी. ६.२०३. पातेचिये कवलिये ६.२६७.

पांत-तां—पाहणें, पावणें पहा.

पातक—पाप. तेथ पातकें मांघति थाळ्म । १८.८००, मांघति हा अपपाठ बांधति ऐवजी आला असावा, ज्ञानदेवी, कुंटे—'बांधती' १८.८०३. २.२२२, ३.१२९, १८.७२३. पातकांची अटवी ७.१६८; पातकांसि ठावो १६.३६८; पातकांची दाडुगी सभा १६.४२४; पातकांचा रासि ३.१४०; कुलहरणी(णीं) पातकें १.२२९, नानाविधें—३.११४; महापातक १.२५६.

पातणें—घेणें, प्राप्त होणें, मिळणें, होणें, प्रसंग घडणें. एयां कौरवां भलतें (भलतें) जालें । अथवा तुज चि काहीं पातलें । २.१८१. तो धावेया हरिगारुडी । पातला कां ॥ २.७२.१.४५, २.१६४, २.१९५, २.३६७, ३.१५०, ३.१५४, ५.२१,

५.१०२, ५.१४२, ८.५२, ९.३२, ९.४८१, ११.१३, ११.३६१, ११.६०७, १८.१४६९, १८.१७५२. पातलां ठाई १८.१०९६; अवधान पातला १४.६१; आंगा पातलें १३.३५१; आंगातें लेणि पातलें १७.१७९; काइ हाणों पातला ११.१४; गोमटी कीर्ति पातला १८.१४५५; चोखडी कीर्ति जर्गी पातली १८.१३१५; पार पातले ५.१५८; पाहुणे पातलों ६.२; ब्रह्मत्व पातले ५.१५७, मातें—८.१५१, - पातलें ९.४३८; तद्रूपता पातले २.१७४; थडी पातला ६.४६३; निष्कामता पातले ३.१५४; विस्मो पातला २.८३, सभा—१६.४२८; पातलिया—पातलिया विविधा अवस्था जीणौनि १८.८६०; पातलेयां १.१८८, १३.३४६, १३.४९१, १६.२९३, १७.१७३(पा), १८.१७२४; पातलेंयां—पातलेंयां मरणाचा माजिवटा ८.२०६, ज्ञानदेवी—'पातलयां' ८.२०८.

पातवडा—पापुद्रा. ६.२५२.

पाताल—पृथ्वीच्या खालचा लोक, सप्तपाताल, सप्ततल, सं.वा.श. पहा; पृथ्वीच्या आंतला भाग. देखत असें पातालें । पन्नगेंसि ॥ ११.२५९. तै एकविसां स्वर्गां ही मीठी । पातालासि दे जे(जे)वि ॥ ११.४०६. आगा वृक्षासि पातालीं । जल सांपडे मुळिं । १३.१७९. १६.३२९, १८.६०६. पातालिचा परिमाणु १८.१३२१; पृथ्वी पाताला जाळ्म १४.१८२; सधु पातालीं रिगालेयां, बिळांत शिरल्यानंतर, १४.३१०; पातालकुहर, पाताळांतील गुहा, ११.३५५; पातालधर्वें, पुरलेलें धन दिव्यांजनानें दिसतें, ६.४५६; जेवि पातालिंचें धन । दावी किर अंजन । १५.३४, पातालव्याल ११.३५७; पातालस्वर्ग १६.३३४, स्वर्गपाताल ११.२६७; द्यौलोकपाताल, द्यौलोक पाताल असा पाठ घ्यावा, ११.३१०, ज्ञानदेवी—'भुवलोक पाताल' ११.३१५, कुंटे—'द्यौलोक आणि पाताल' ११.३१५; पृथ्विपाताल-स्वर्ग, मेरु या तीन्ही लोकीं मध्यस्थासारखा राहतो, १५.४७०.

पांति-ती—पंगत, रांग, ओळ, बरोबरी. पांति—

पांति उठी, सत्यलोकाच्या एका दिवसांत चौदा इंद्रांची पंगत होऊन जाते, चौदा इंद्रांचें आयुष्य पुरें होतें, ८-१५३; उज्वरी पांति लाभली, उदयकाळ येतो, बोधाचा प्रकाश लाभतो, १५-५५७; पांतिकर, पंगतींत बसणारा, ११-२, १३-४२१ (१). पांती—आहे अर्जुनाच्या पांती । जे परिसंभेयां योग्य होंति । १-३२, मग दे० आरेगिति । तेथवा पांतिकर पांती । मीं चि होईन पुढुनी । देशेन वीडा ॥ १३-४२१ (२), पंगत व पंगतींत बसणारा मीच होईन. अवधानाची पांती, एकसारखें लक्ष देणें, १३-३७०; एकी—, एका पंगतीचे, १४-११; तीवां वन्दि पांती, वडवांमि, विबुदमि व भौमांमि हे एका पंगतीचे असले तरी, १६-२५२; हीरेयांची पांती ६-२६३; पांती ए० न ये, एकाच पंगतीचे; सारखेच आहेत असें समजू नये, १८-५१५, ज्ञानदेवी—‘पातेजो नये’ १८-५१८; पांती जुंमिजे, पंगतीला जाऊन बसतो, कुळांत जन्माला येतो, १४-२३९; येका पांती मानु करुनु, निंदा आणि स्तुति सारख्याच समजून, १२-२०७.

पातिजणें—विश्वास ठेवणें. १७-५१.

पात्र—(१) भांडें. आतां शांतरसाचें भरितें । सांडित आहे पात्रातें । ५-६४. ज्ञानदेवी—‘पात्रातें’ ५-६४. तेथ कि माझे श्रोत्र । पाठाचें जालें पात्र । १८-१५३३. १८-९५३. पाणिंयांचें पात्र १७-१४८; प्रतीतीचेनि पात्रें ९-२४२; सौढ्यमद्याचें पात्र १४-१७५; युगांतचकिं पात्रें ११-३३८, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘युगांत शक्तीचीं पात्रें’, ११-३४३. (२) योग्य, योग्य स्थान, योग्य माणूस. तो कृष्णकृपे पात्र । ६-१२६. ११-९८ (१), १८-१४६२. अविद्याविनाशिचीं पात्रें १८-१२२७; क्लेशा पात्र होतो १२-७४; चिलसी पात्र होइन १३-५७२; तपाभिधाना पात्र होण १७-२३५; दैवा पात्र हों १५-९; दैवां पात्र जाली ९-३७३; नामा पात्र जालें १३-९१९; पापा पात्र जाला १७-१६४; पात्र हों चि लागे १८-१३००; पात्रां होआवें १७-२४३; नामा पात्र जालें १३-९१९;

लिंगा पात्र जाली, या चिन्हाला, येथें नांवाला, पात्र झाली, १८-३३५; पात्रमेळ, सत्तात्र मागसांचा लाभ, १७-२८३; देशकाल-शुद्धपात्रि दान १७-३६०; पात्रविशेष दानें, विशेष दानयोग्य मागसांस दानें, ९-३९५; पात्रसंपति, दानास योग्य मागसें हीच संपत्ति, १७-२७२; पात्रता ११-११०. अपात्र—अयोग्य माणूस. नू अपात्री ही उदाह. ११-१०३. पात्रापात्र ११-९८ (२). (३) भूमिका घेणारा. पात्रें भांड नांवाची । सानाच्या क्रिया जुवाची । १०-२९५.

पाथर—दगड. पथर नेमा न दवे । १३-७२४. १३-५४८.

पाद—पाय. निवृत्तिपादप्रसाद ११-६९७; पादप, झाड, १५-१४३; क्षितीचे पादप पोसीति १६-१९७.

पान—(१) झाडाचें पान. तिथें पाना बरि पानें । पांजरति । १५-१८७. ६-३९९, १५-९३(पा), १५-१७७. पल्लव पानें १०-९७; फुलें...पान ९-३८१; पान पालव डालें १५-१६४; वासनावेळि पानिं पसर वेंति १५-१६६; पानोवानीं—वेदतरुचां पानोवानीं, प्रत्येक पानावर, वेदांचें संपूर्णपणें अध्ययन या अर्थी, १३-१६६. (२) पिणें. कां बविराचे नीट कान । अपेया नांव पान । १८-५७७. पान करावेया १५-५५६; अपेयाचां पानीं १७-१६२; अपेयाचेनि पानें १८-८०३; अमृतपान १०-१७५, स्तन—११-७९, ११-१००; चलचित्तपानतुंडिल १८-४, चित्त पहा; पिणें—पीणें पहा.

पानासणें—सज करणें, रचणें. पौलि पानासिली, कोट तयार केला, ९-२१२; दुगें पानासिलीं ११-१९७; हुडा पानासिला १२-४८, हुडे पानासिले ११-३५८.

पान्हा—वात्सल्यानें स्तनांत भरणारें दूध. कृमिचेया पीलिया । दृष्टि पान्हा ये धनंजया । १८-१३३४. पान्हा फूटे ९-१८, —धरे काड, आवरतां येईल काय ? ११-४०; खडाणे पान्हा आला, तरीही पळवते, १३-२०४; सात्विकाचा पान्हा आणि १३-११५३.

पाप—अपराध, दोष, कुकर्माचे परिणाम, नीति-

वाह्य वर्तनाचा भोग. क्षत्रवृत्ती ज्ञातां। पाप नाही ॥ २.२२५. स्वर्गा पुण्यात्मकें येहेजे। पापें चि पापात्मकें नरका जाहेजे। ९.३१३ (१). संतांचेनि आंगलें। पापातें जियणें गंगे। १२.१७७. १.२४४, २.२०१, २.२३६, ३.८१, ३.२३१, ४.२०१, ९.१९६, ९.३०६, ९.३०९, १०.७८, ११.५२, १३.६९४, १३.७७७, १६.१९७, १६.२५५, १६.२९८, १६.२९९, १७.१६४, १७.१९६, १८.१४०, १८.१५२, १८.१५२६. पापाचा अचलु फीटे ४.५५; असंभद पाप पीके १३.३२; जैसा कृतघ्न पाप न जाऊं, जसें कृतघ्नाला सोडून पाप जात नाही, १८.७५२, ज्ञानदेवी—‘जसें कृतघ्नानि पाप जावों न सके’ १८.७५५; पापाचार १८.१२७२; पापात्मक ९.३१३ (२); पापताप १७.२१८, -पुंज १८.६८५, -पुण्य २.२७७, ५.८०, १३.१५६, १६.२४९, १८.४४७, १८.१४०३; पापि...पुण्य १३.६८१; पापपुण्यादिकें १८.५६९; पापयोनि, पापजाति, ९.४४०, -नीं ९.४३९, -रूप ९.३१६; पापावांचोनि १.२४७; महापापें १.२०८, १.२५०; पुण्य-पापभाग १६.३०७; पापिया, पापी, ते पापिये पातकें। सेविति जाणें ॥ ३.१२९, ३.२६४, १६.४०३, १६.४२४, १७.१०५, १७.१६०, १८.१८८; पापियें सांचिलीं, पाप्यानें केलेल्या (कहन जमलेल्या) पापाचीं फळें, १८.९४३, ज्ञानदेवी—‘सांचलां पापी’ १८.९४८.

पांपर—लाथ. उरीं पांपरा हालासि, उरावर लाथेनें मारला गेलास, भुगूनं विण्णूच्या छातीवर लाथ मारली त्यास उद्देशून, ११.१०५.

पाबल—हीन, कमीप्रतीचें. जो आपुलेनि नागरपणें। इंद्रभवना पाव(ब)लें हाणे। २.३६२. पाबली गोडी ११.६६.

पायल—पायाकडून जन्मलेला, जमिनीतील पाणी, गुप्तधन, चोरी पायाळूला कळतात असा समज आहे; जलद पळणारा. तेथ सदैवां आणि पायला। वरि दिव्यांजन हीं होये डोळां। मग देखे जैसीं अवलीला। पातालधनें ॥ ६.४५६. पायलाचे लोचन, डोळ्यांत अंजन घातलें कीं पायाळूला

गुप्तधन दिसतें या समजास उद्देशून, १५.३४; तत्त्वार्थीचा पायल, देखणा, अज्ञानरूपी जमिनीखालचें ब्रह्मरूपी धन दिसतें या अर्थी, १२.१७९; धांवतेया पायला, जलद जाणाराला, १३.७४६, ज्ञानदेवी—‘धांवतया पायचपळा’ १३.७४८.

पायेरी—पायरी, जिना. १३.९४२.

पार—अंत, शेवट, पलीकडची बाजू, जाण तेयाचां ठां। अज्ञानासि पार नाही। १३.७११. ११.१४०, ११.३०१, १२.१७६, १३.४५०, १८.१३६६. कल्पांताच्या पारा वेगलेया १८.६८३; विवेक-सिंधुचें पार ६.११; पार पातले ५.१५८, -नेदखों, १०.२७५; पारत्रिक, पर पहा; पार-लौकिक १७.२९०; पारावार, अंत, पलीकडे, ४.१८९, पारित्रिक, १५.५०४; पारंगत, निष्णात, पलीकडे गेलेला, ब्रह्मबोध झालेला, १.५३, २.२७७, शस्त्रविद्यापारंगत १.१०९.

पारका—निवळीचें बीं. तोडिजे खड्डपाणी। पार-केवां ॥ १६.८८.

पार-रिखणें—परीक्षा करणें, बऱ्यावाईटाची निवड करणें. पारखणें—जिये अधमोत्तम सजे। सानें थोर वृक्षे। जिया दीठी पारखिजे। विखे जीवें ॥ १३.८७, ज्ञानदेवी—‘सुखे’ १३.८७. पारखि, पारख, परीक्षण, १४.४४; पारखिया—पारखि-याचेनि हातें १८.८८५; पारखी, पारख, पारख करणारा, निवड करणारा, शाखें चि करावी पारखी। १६.४६३, पारखीं होति, निवड करणारीं होतील, १४.२०६; मार्गामार्गविशेषीं जैसा वारा पारखी नव्हे १६.२४७. पारखणें—पारखावें खरें कुडें। पारखिलें तरि न पडे। अखरें कहीं ॥ ८.२४०. पारखौनियां ९.४३; रत्न-पारिखियाचां गाविं १३.३१९.

पारखा—परका. घरिचिया...पारखेया १२.१४७.

पारज—पारा. कां कैलासु पारजें डवरिला। ११.२१८.

पारणें—उपोषणानंतरचें जेवण. आमोदाचें पारणें १०.१११, श्रवणासि—४.२१९; मेवौनि थेंबटा पडे तें तेया पारणें १०.१६७.

पारधी—पशुपक्ष्यादिकांना धरणारा, शिकार म्हणून मारणारा. ३.२११, १६.३४३.

पारंव—झाडाच्या फांदीपासून लोंढागारी मुळें, ~~जेंव्हा~~ ^{जेव्हा} पारंवें १८-३५०; पालटु पडे १८-४०२(१); पारंवियां नाझारि। डाडालिया ॥ १५-५८.

पारण्णी-पारिण—यांच. पारण्णी कांवसंमूला पीडूनियां, टांचेन, १८-१०३०; पारिणचा माथां, टांचेवर, ६-१९८.

पारावार—पार पहा.

पारिठी—मोठी, प्रौढ. तानी आणि पारिठी १८-१६५८.

पारिसेपण—शिष्टेयम. १०-१८५.

पारु—रक्ष, वेचव. बदलुव गोडपणें, अमृतते पारु ह्मणे। १३-३.

पारुखणें—(१) पारखा होणें, दूर होणें, नाहीस होणें. जेय नित्यादि क्रिया टके। नैमित्तिक कर्म पारुखे। १-२५३. १-२४५, २-२८२, ११-३७५. अलाभें...न पारुखे १२-२०९; पुढील पैसु पारुखे ६-६०; मनाची थांव पारुखेल ३-२६४. (२) बंद पडणें, स्थिर राहणें. हा पद्धतर जिये नाथां राहले। १०-९. संतप्रसंगें करावें जरि पारुखे, संतप्रसंगां जर नित्यकर्म बंद पडलें, १८-५८८; संवादु तो चि पारुखे, बंद पडतो, १८-८१; पारुखणें—जिया परीं निमिय भरी पारुखणें न लगे, (चंदनागारीं सुवासाकरितां) जसें क्षणभंगही थांवावें लागत नाही, १८-१७२२. ज्ञानदेवी 'पाउखणें' १८-१७४४. पारुखणें—कां दउनु फलाचा घडु। पारुखवी केलिचा वाडु। १८-९६३, जसा केळ्यांचा घड केळीची वाढ बंद करवितो, ज्ञानदेवी—'पारुपवी' १८-९६८.

पारुख्य—कठोरपण. १६-२४३.

पार्वण—पर्व पहा.

पार्थिव—पृथिवी-पृथिव-वी पहा.

पालटणें—बदलणें. ऐसा ज्ञानाविया युगुनी। पालटु पडे गा सुमती। डोलेयांची शोभा राती। पालटे जैसी ॥ १८-४९२(२), (ज्ञानयोगांत ज्ञाता, ज्ञान व ज्ञेय ह्या त्रिपुटीच्या जागीं कर्ता, करण आणि कर्म हीं येतात) हा पालट झाल्यावर ज्ञाताच काय तो राहतो, ज्ञान व ज्ञेय यांचा ज्ञात्यांत लोप झाल्यामुळें त्यांतही बदल होतो, जसें डोळ्यांचें तेज रात्रीं कमी होतें. १३-१३५, १८-४९३ (१, २). पालट १३-९१८; पालटा

चिन्ता पालटु नाही २-२९८.

पालणें—पालणें, रक्षण करणें, आचरणें. विविधें पालनः निरुक्तें गालीत। १२-७७. आणि स्वधर्म चि पालवा। परधर्म तो गालवा। १८-७३०. ९-४२८, ११-३०६, १३-७९९, १६-३७०. आज्ञा पालजे १०-२८४; खूण पालिली १८-९१०; भास पालिली १६-४४५; विविधियेशु पालि १२-६१६; लला पालाचा ११-५८३; लळे पालित १२-१७१;—पार्लिसि १२-४; मृजी पाली संहारी ५-८२. पालक (१) पालन करणारा, मृष्टिचे पालक १०-८९; (२) पाळगा, हृदयकोशपालक १२-५; पालण, पालन करणारा, जगदखील-पालणा १०-३; पालणें, पालन, १८-८६८; पालति-नी, पालन, १०-१२०, १७-१३२; बालाची पालति करी १८-५८६; पालिता, रक्षण करणारा, पालितेया गोडु १२-१९९; पालन—पालनशीलें ११-१३०; द्वारपाल १३-४१५, मू-१-२१८, लोक-९-३२३, १०-६००(१, २), १३-६३. प्रतिपालणें पहा.

पालव-बी—पालव—(१) पदर. बरि रगनाचेनि पालवें। गालुनि वेतलें ॥ ८-१५. तरि दोन्हीं पालवेंवेन्हीं। जैसा दकु तंतु अंबरी। ९-२१९. पांचे पालव, पंच प्राण, ११-६३, १३-३६५, सं. वा. श. पहा; अविद्येचेनि पालवें ८-३९; युगांतविद्येचां पालवीं ११-२९६; वाचेचेनि पालवें १७-१०५. (२) झाडाचें, वेलीचें, पान. जैसी बीजाचेया वेल पालवा। समर्थ भूमि ॥ ९-११७. घेंत पान पालव डालें। प्रमादिचीं ॥ १५-१६४. कनकद्रुमाचां पालवीं ६-२६२; नवे पालव ९-१८९; पालव डोलति १५-१५६; वेलपालव १५-१००. पालवी—झाडाचीं कोंवळीं पानें, जैसी बरिवरि पालवी खुडिजे। २-३०५. ७-४९, १५-१९१, १५-२०४, १८-१२३; जीवाभावांचिये पालविये ८-२६; नवी पालवीं १८-३५२ (१), ज्ञानदेवी—'नवां पळवीं' १८-३५४. पालवीं पुष्पयुंड दावी १८-३५२ (२); पालवीं फूल फल १०-९८; करसंपुष्टपालवी(वीं) ११-३३२.

पालवर्णें—विज्ञवर्णें. दिवा पालवे १२.१००.

पाळा—(१) पानें, पत्री, पाचोळा. तो पाला तेयां बुभे । टकेयां वरि ॥ १५.१६५, खुमणें पहा. वेडांचा पाला १५.१९०; वेळु पालों, वेळ व पालवी, १५.१४४, ज्ञानदेवी—‘वेळु पालवु’, १५.१४५. (२) समुदाय. विषयांचे पाले १३.८४, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘पाले’ १३.८४.

पालाणणें—खोगीर चढवणें, बंधन घालणें. माथा चि पालाणवी, आपलें खोगीर, घरदारादिकांचा भार, जीवाच्या डोक्यावर ठेवतो, १८.१०५७.

पालिंगण—समुदाय. आदित्यांचि पालिंगणें ११.२००, ज्ञानदेवी—‘पालिंगनें’ ११.२०३.

पालिघण—झोपडें, पर्णकुटी. तो भिलांचेनि पालिघणें केवि रंजे २.३६२.

पालवर्णें—उघड करणें, विस्तार करून सांगणें. प्रमेयश्रीजाचा मुडा पालविला ६.४८६, परजिन्हा (राजवाडे), ज्ञानदेवी—‘पालविजैल’ ६.४८९.

पालेखाइर—क्रोवळीं पानें खाणारा माकड. रानिचेयां पालेखाइरां ११.२३.

पालेगन—थवा. सुमणिं पालेगनें । सारंगांधि ॥ १८.१६१६, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘पालेगनें’ १८.१६३६.

पालोवाल—पानांचा विस्तार. पालोवालिं उत्तरोत्तह, अधिकाधिक वाढणाऱ्या या पानांच्या विस्तारावर, १५.१९६, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘पालोवाळीं’, माळ्यामाळ्यावर, १५.१९८.

पाल्हालणें—द्रवणें, विस्तार पावणें. हों काज शारदियेचेनि ७००. चंद्रबिंब पाल्हालें. ६.२५८. कां सोमकांतु सोमें पाल्हाले । १८.११२. पाल्हाली जाणु, विस्तार पावते, १५.१०१, ज्ञानदेवी—‘पाल्हाळीं’ १५.१०२; पाल्हाल—सोमकांतु पाल्हालु धरी, द्रवतो, ११.२४४.

पाल्हाजणें—विस्तार पावणें. जुंबाडें पाल्हाजति १५.१२६; डालुका पाल्हाजति १५.१६३; पल्हाजे १५.१५१, हा पाठ पाल्हाजे संभवतो, ज्ञानदेवी—‘पाल्हाजे’ १५.१५२, कुंटे—‘पाल्हाजे’ १५.१५२.

पावणें—मिळणें, मिळवणें, पोहोंचणें, गांठणें. जेथ ध्यानाचे डोले । पावतिना ॥ ४.१२. पाउनि—

तेवि मातें पाउनि ठेलीं । दूरि कमें ॥ ९.१२२.

मातें पाउनि १६.३५२; पाउनियां १.२१०, पाहणें पहा; पावत—पावतु ऐसा गमे १३.१०१३; पावता, मिळविणारा, पूर्णता पावते होति ३.४४; पावतां—पुरता ठाऊ पावतां १८.५९; पावति २.३१३, पद पावति २.२७९, प्ररोहो—३.१३४, फलें—१८.२४९, मातें—९.४७९; पावती—बाधा पावती १.२५८; पावतील २.१९८, ४.११७; पावलेयां १६.१५१; पावसि—मातें पावसि १८.१३५५; पावसी २.२८४, ८.७८, करतलें—, सहज मिळेल, १७.३१६, मातें उपायें—१८.१३७०; पावसील—तरि स्वर्गसुख अनकलित । पावसील ॥

२.२२०, पावाल ३.९९; पावावें ८.१२५(२); पाविजतसे—पैं जेयाचेनि अंगसंगें । इये प्रवृत्तीतव अष्टगें । जन्म पाविजतसे जगें । तो पिता मी गा ॥

९.२६८; पाविजे—देखें इद्रियां आधीन होइजे ।

तरि शीतोष्णातें पाविजे । आणि सुखदुःखीं आक-

लिजे । आपणयें ॥ २.११९, आणि सांख्य जें

पाविजे । तें चि योगि गमिजे । ५.२९, २.२४०,

१२.२३, १४.३०४, १७.२५, १७.११७,

१८.९९४, १८.१०००; तद्रूपता पाविजे

३.३६, योगु—२.२७५; पाविजैल—महेंद्रपद

ही पाविजैल २.६५; पावे १.२५५, २.२२८,

२.२९९, २.३०८, ३.८०, ६.४४०, ६.४७८,

८.११७, ८.१२५(१), १३.५३५, १४.३९४,

१५.३३१, १७.८६, १७.३४९, १८.६७७,

१८.९०७; अपाऊ पावे २.३४९, उपहति—

२.१९९, जन्म—६.४४९, जात्यंधा पल्लणि—

२.३२६, ठावो—१८.८९९, नाशु—२.३१३,

पद—१८.१२५२, पाटण—१६.४३९, भूमिका

—१८.९५८, मेळु—१७.५३, सरि—

१६.३५७, सुखा—१६.४३७; पावें—सीणु

पावें १६.३९८, पाहाणें पहा; पाचेया, तत्व

पाचेया १६.१०३, नीकें—१८.२८१; पावैल—

ते खुण चि पावैल स्वभावें । आत्मासायी ॥

५.१३५, स्वभावें पावैल ना ४.१५५; पावों—

पावों सरलें ६.४८४, पावौनि ९.५१५, परम

उल्हासु पावौनि १.८४, मातें—१५.२९८;

पावौनियां—त्रिविधता पावौनियां १७.१२१;

पावणें—तैसें शाखाकारें तेंगें । ईश्वरु चि एकु पावणें । १८८४२; पावणेयां परीं ८११३. न सहित आलेखीं पावणें चीं कांहीं रूपें : न पवतां—२०३५९, ठाऊं न पवतां १३५४५, १५१५; थडी—, कितावा लागला नाही तोंयने, १८१५०; न पवनि—वांछित तेंव न पवति । ना सोकडी चि आदसंतति । १३६३६, ९४२४; न पवनी ९११८८, ९३५०; सरी न पवनी ४१५७; न पवतु—अयोग्यु ही मी न पवतु । कें जाइन । १८१७०१, न पविजे—ऐतेनि कोडी एकी जन्म जाऊं । परि न पविजे नातें । १५३६४, जेव न पविजे तें दांग । १८२४८, न पवे—कर्नवतु सर्वथा । वाधुं न पवे ॥ २०३३१, २०१८७, २०२६८, ९४८१, १०५९, १८१२६, १८३७२. पांतां—(१) पावतां, जाऊन मिळतां, या अर्थी, १८३९५; (२) पाहतां, या अर्थी, पाहणें पहा; पावें—(१) पाहवें, या अर्थी ६०१८१, पाहणें पहा, (२) निळावें, हारतलें आणर पावें १८३९७; पाववणें—भाऊं तुमचा ठाऊं पाववीन, त्यांतील भावार्थ तुमच्या ठिकाणीं पोहोचवीन, तुम्हांला सांगेन, १४०४११; पावविजति—देखें नातापितरें अविजति । तियें सर्वस्वें तोपु पावविजति, २०३२.

पाश-पाशक—बंधन, जालें, फांस. पाश—मांडिल्यां पाश । वरियासि ॥ १८०३११, निष्कळ यत्न. आशापाशरहित ३०७४. पाशक—वेद पाशकी गोविजे १४६४; पाशि—कपाशिकें १६०३४३, सुखज्ञानार्थी—१४१४७. पांस-पासिक पहा. पापाण—द्राड, धोंडा. पापाणा वरि वर्षलें । १७०४१४, पाऊस निष्कळ होतो. ९४८७, १८१६२२.

पांस-पासिक—पाश-पाशक पहा. पांस—वातले आहाति पांसें । निसंगां जेणें ॥ १८१०५८, ज्ञानदेवी—‘फांस’ १८१०६४. पासिक—पासिकेविण गोविति । ३२५४.

पासवणे-पासिवणें—फांस, बंधन (राजवाडें); मागें हटणें (ज्ञानदेवी) हा अर्थ समर्पक वाटतो. पासवणे—जे मतिभ्रमाचे पासवणे । घेंति चि ना ॥ ७१६७, मतिभ्रमानें ज्यांची पिछेहाट होत नाही.

पासिवणें—पासिवणें न घली, माघार घेत नाही, १३०१५.

पासाव—जवळ, पासत, कडून. तुज पासाव, तुझ्याजवळ, १३०६; मज चि पासाव होति, माझ्यामुळें, १०८४.

पासि-सीं—जवळ. शब्दास जोडून किंवा निगळा स्वतंत्रपणें हा शब्द आलेला आहे. पासि—नर पासि असत न दिसे । वस्तुवत ॥ २०५६. वस्तुवतें अर्थें । नो पासि चि असतु न देखे । ५८०. आपण चि पासि दावी । श्वा मंत्रा दुरावी । १३०७०२. ७०१३७, ९०५६, १००१६६, १३०३१८, १३०३८३, १३०४६०, १३०७२५, १५०५०, १६०१७५ (सि), १६०२५५, १८०४७२, १८०७९३, १८०१५४५, १८०१६२०, १८०१७०९. ठेव्या पासि ११०२२३, संतां—१३०११६३; लक्ष्मी पासि आलेयां १६०१६४; अन्न आणि भूख पासि असे, भवित्वादिवाय मूल जेवूं शकत नाही, हा भावार्थ, १७०३४७; सुन्हद पासि आले १४०३६०; कुलापासि १०२५४, जला—४०९५, तेयां—९०२०७, मनबुद्धी—१२०१०१, महासिद्धांता—१५०४०१, समुद्रा—९४५८. पासीं—विले पासी ही आलेयां आशे न रिगे । हें कांश त्परीति ॥ ६०३३. १४०२५२, १८०५१२, १८०१०७५, १८०१५७३. भूकैलेया पासी १८०१००१; द्रोणापासी १०९३, मज—१०१४५, सुपुन्ने—६०२४०.

पांसु—छुळीचा कण, धूळ, माती. ई पांसुची डेंबुली १५०३६९; पांसुता, धूळपणा, धूळ असणें, १५०४७२.

पासुनि-सौनि—आंतून, पासत, कडून, मुळें, पेशां. पासुनि—ज्ञानापासुनि ध्यान । विशेविजे ॥ १२०१४०. वेदापासुनि ९०३६६. पासौनि—प्रकाश आणि कडवसे । हें सूर्यां चि पासौनि जैसे । १००८६. आणि चयें लागि पांगुला । पासौनि मंडु ॥ १३०४५५. १०१९९, ३०३५, ३०१८७, ५०६१, ६०३६८, ७०५१, ९०२४, ९०८७, ११०२१४, ११०४५८, १२०१४१, १३०६८३, १३०१०४०, १३०१०५०, १५०४९८, १५०५१६, १८०१३९९, १८०१५४७, १८०१७३७.

अतिवृद्धा पासौनि वृद्ध १३.९७५; अहित पासौनि काढिती १६.४५९; आदिलापासौनि, पूर्वी होती त्या पेक्षा, (१) वसंतवृत्त येण्यापूर्वी होती त्यापेक्षा, १.४३, (२) पूर्वी आस्था होती त्यापेक्षा, ६.४८४; कर्मापासौनि बरवा, पेक्षा, ९.२६५; खांदियांपासौनि शाखा फूटलिया १०.९७; तुज पासौनि, तुझ्याकडून, ११.६९, तुजपासौनि, तुझ्यामुळे, २.९५; तेयापासौनि, त्यापेक्षा, १.२६४, त्याच्यापासून, २.९६; आंती-पासौनि हीतले ५.३४; रश्मि हान मृगजळा पासौनि अर्कमंडला, सूर्यकिरण व मृगजळ या- (दोहां)हून जसे सूर्यविष निराळे आहे, १५.४९७; विषयांपासौनि हीतले ५.१४७; वैकुंठापासौनि विशाले ९.३८५; पासौनियां ११.३८०, १३.८९९; पासौनु, देहा- १५.३३५, सुषुप्ती आणि स्वप्ना- १५.४९६.

पाहणें-पाहाणें—बघणें, दिसणें, विचार करणें, जोपासना करणें. कित्येक ठिकाणीं पाहणें चीं रूपें आलेलीं आहेत, त्यांपैकीं काहीं येथें दिलीं आहेत. पाहणें—पाहतां, गळु न पाहतां १३.७३८. पाहाणें—पाहा ६.३०, ११.४२४; पाहातपाहातां १८.१६८७; पाहांत असति ११.३२९, -असे ११.२६८; वाट पाहांत ८.१०३; पाहांत पाहांतां ११.३३०; पाहातां ६.११७, ११.२२२, ११.२८५, १४.७२, १६.३८; पांहातां ११.१४०; पाहांतां १६.३२९, १६.३५६, परब्रह्माचेनि कसें पाहांतां ४.११४; पाहाताति १३.६४० (२); पाहांति ३.१२८, ९.१५१, ९.३७१, १८.७९८ (ति); पाहांतेया—आरिसा आरिसेया पाहांतेया । अपाडु जेतुला ॥ १८.२७२, आरसा आणि आरसांत पाहणाराळा, ज्ञानदेवी - 'आरिसया आरिसां पाहतया' १८.२७४; पाहावा-वी-वें—आगा सूर्योदयो जालेया । सूर्यो सूर्ये चि पाहावा धनंजया । तेवि मातें मीं जाणवेया । मीं चि हेतु ॥ १५.३९३, १३.३१२ (२), १८.२७१; तो पाहावा हे डोहले १२.२२१; ते पाहावी हें उपजे । तें तो चि पाहावा ॥ १३.३१२ (१), अहिंसेचें रूप पाहावयाचें असेल तर तो (ग्रंथाधार)च पाहावा; दूरौनि पाहावे ९.१७१;

न पाहावें तें पाहे । १३.७७३ (१), तैसें एक स्थान पाहावें लागेल ६.१६३; पाहवेया—एक मी वांचूनि वास । न पाहवेया ॥ १३.६०३; विश्वरूप पाहावेयाचे डोहले ११.३६१; पाहासि—शोचुं पाहासि २.९४; पाहांसि—जरि चित्त पाहांसि माझें । एणें मीसें ॥ ३.१५, जाणों पाहांसि १७.१९७, झोंबों—१७.५०; पाहिं—हा रातिदिवसु पाहिं । जैसा जात्यंथा ठाउवा नाहिं । ४.२००, १०.२७६, १५.५०२, १६.११७, १६.२९०, १६.३९८, १७.१०४, १८.१४०३; पाहिजे ५.१७, ५.७६, ६.३, ७.११२, १५.२४५ (२), १६.१०१; १७.१७६; अद्वैतें पाहिजे १५.२४४, घेअं—१०.२४१, धाया—१८.१७०, रूप—१५.२४२; परि अमृतीं कुहा पाहिजे, अमृतांत असतही विहिरीची (पाण्याची) इच्छा करावी, ९.३००; पुजुनि देअ पाहिजे, १६.१४७; पाहिजेता—जें पाहिजेतेन विण पाहिजे । १५.२४५ (१), आपण पाहणारे आहों ही भावना सोडून; पाहिला-ली-लें—यशोदा सायासें पाहिला । ६.२३७, १.१९३; वरि डोलां पाहिली ८.४१; जंव मियां पाहिलें ११.२७१; ध्यानाचां डोलां पाहिलासि १६.२९; पाहिलेयां १८.११६९ (१); पाहीं—एणें कारणें ह्मणिपे पाहीं । व्यासोच्छिष्ट जगजय ॥ १.४७, पेसा स्वभाअ चि पाहीं । इंद्रियांचा ॥ २.१२०. २.१५८, १०.२७५, ११.५०, ११.११०, १३.१११५, १४.३६२, १६.१३३, १६.२६१, १७.१९८, १८.९७७; पाहील—जात्यंथा कैचें पाहील । ६.७, पाहुनि १८.१५५२; पाहुनियां, नीट तपासून घेऊन, १७.२७३; पाहुनु १२.४४, १६.४११; पाहुनि १३.२८९; पाहे, पाहतो, जाणतो, बाहिरि दीति जवळुनि पाहे । ११.२२३ (१), १३.७७३ (२), १३.८१७, १३.१०४१, १३.१०५१, १६.१४१, १६.१४३, १७.१८९; पाहे पां ९.२५४, ११.५३४, १७.११२; तूं पाहे(हें) ९.९१; वांस पाहे ७.१२९; हों पाहे १८.२८४; पाहे ६.४३, हा पाठ पाहे असणें संभवतें, ज्ञानदेवींत या पाठाऐवजीं 'अर्जुना' हा पाठ

आहे, ६.४३; पाहों—देसी(सीं) पाहों पाहों
वायागी मीसें ११.१०८; पाहों एथि ८.८३;
पाहों लागला ६.८८, ९.१५०, ११.१९९;
वाटा पाहों ११.५४०; साचोकारें पाहों
लागे ४.९६; पाहों विसरला ७.१२१; मातु
पाहों ११.५३८; हों पाहों १७.१६; न पाहों
११.२२३(२); ज्ञानदेवी—‘न पाहें’ ११.२२७;
पाहणे—कैसे अनुग्रहाचें करणें । पाहणें पाहणें
अग्नि न पाहणें । देवा ही सकट नारायणें । व्यावृत्ति
घातलें ॥ ११.२२३, पाहणे ठाकणे १८.१४६४(२);
पाहणे ४.८५, १६.१४८, १८.५३०. पडावें
१.१७१, ज्ञानदेवी—‘पाहवें’ १.१७१. पाणें—
पाहणें या अर्थी या क्रियापदाचीं रूपे अनेक
ठिकाणीं आलेली आहेत, त्यांपैकीं काहीं येथें दिलीं
आहेत. पाई, पहा, इयें झरीरांतरे पाई । २.११०,
क्षणीनि भक्तु वेळु पाई । क्षानियां जो ॥ ७.१०८,
मज चि नावें पाई । जीणें ठेविलें । ९.३३२,
३.४९, ३.५८, ४.१११, ४.१५३, ५.४६,
८.१५६, ९.६८, ९.८१, ९.४६७, १०.११४,
१८.२६५, १८.३३३, १८.११८३; दाडनि
पाई ९.९५; पाइजे, जरि उपमा पाइजे
६.४८२, ज्ञानदेवी—‘पाहिजे’ ६.४८५;
पाइजेति—जाणों पाइजेति, जाणावयाम पाहिजे
तर, १०.२४२; पाई ३.२९, ३.१७७,
३.२३५, १४.३२१, १५.२८४, १५.५५२;
पाडनि, समजूत वेऊन, १८.१२९५,
१८.१३४३; पाडनियां १६.१८; पाए, पाहतो,
निगों पाए ६.२६७, वास—१८.१०९२;
पाये—वास न पाये ६.३७०; पाये पां, पहा
वरें, ६.३१२, ६.३६२, या दोन्ही जागीं
ज्ञानदेवीत ‘पाहे पां’ असा पाठ आहे;
पाअं—सिंधु सिंधुनें पाअं जाय । १८.१४१४
(१), पाअं जातां १८.५३३ (१), —लागसी
९.७०; पांत—पृथिवीतल उल्लेखें पांत । १.१५३,
१.१४७, १.२४१, १०.१६६, ११.१४३,
न पांत १८.६१८; पांत ठाके १८.९७० (२);
पांतसे ११.२१४, हों—१८.१५८३; पातां
६.९३, ६.१११, ८.२५, १३.२१४; पातां
१.८, १.३८, १.२०९, २.११, २.७०, २.९०,
४.१००, ४.१६२, ६.४०, ७.२९, ९.६७,

९.१०९, ९.१४८, ९.४१२, १०.१८५,
११.२२५ (१), ११.२८४, १४.२९१,
१५.१७५, १५.४५४, १६.११०, १६.२५२,
१६.२८६, १७.५, १८.३९४, १८.३९७,
१८.५२९, १८.५६६, १८.११६८,
१८.१४४९; न पातां हिं दीसे ११.२२५
(२); दशेची वाट न पातां ६.४५१; पांतामि
११.३६०; पांति—गच्छतीति भारते । सांहे
पांति । १.१२४, ६.२०२, ११.८५, १३.६१०
(१), १५.२४३, १७.३६५, १८.११८; पांतु
१.१७६, कुपथ्याचें मीस पांतु १३.८१; पांते,
पाहणारे, आरिसा पाअं जातां कोडें । जेंसे पांते वि
रिचे पुडें । १८.५३३ (२), पांतेपण—पांतेपणें
विण जेमा । पांत ठाके ॥ १८.९७० (१). पाणें—
पहाणें, पें दर्पणातें दर्पणें; पाहिल्यां होये न
पाणें । १८.११६९ (२); पावी, पहावी, १६.२३;
पावेया, पहाण्यासाठी, १८.२८१.

पाहणे—उजाडणें, पहाट होणें. पाहला-लीलें—
कां भगवां दुकाळ पाडला । ११.४२३, दुष्काळ
संपून सुकाळाची पहाट व्हावी. पाहला—सुकाळ
पाहला असे ३.२६, ज्ञानदेवी—‘पाहला’
३.२६; देसी अद्वैतदिवसें पाहाली । रात्रि जेथें ॥
६.३९९, द्वैताची रात्र अद्वैत दिवसानें उजाडली;
उखा पाहाली १६.२६३; पाहालिं गेलें, उदय
पावलें, ९.४७४, पाहालीं—१८.१५०१;
जीवीं सुखाचें सुयाण पाहलें । ११.३३३, ५.३१,
६.१३६, ११.१८५; अद्वैत दिवसें जेया पाहलें
६.१०५; पहालेनि पहाटे, जो प्रकाश्यन पहाट
झाली असतां, १६.७; पाहालेनि सुयाणें,
सुकाळ, घान्याची विपुलता झाली म्हणजे,
१४.२१४; पाहालेयां १३.९३, १४.४७,
१५.५२५, १८.२६१, १८.१६०६; पाहलें,
पहाट, तें नक्षा(क्ष)त्रांत पाहलें । गिली जेंसे ॥
१८.१९४. रात्रि पाहलें १४.३६०; पाहलें
२.३५४, ११.९६, १४.३५२, नातरि जात्यंधा
पाहालें प्रमाण नोहे ३.१९४; ज्ञानाचें पाहिलें,
उजेड, प्रकाश, ४.१९१; पाहिचा-चें, उद्यांचा-
चें, पाहिचा वेळु ९.४०१; आजिचें...पाहिचें
१३.७५८; पाहांती, उजाडणारी, उजाडती,
७.१२७; पाहे, उजाडत, तरि विद्युत्स्फुरणें कां

न पाहे । जगामासि ॥ ५.११२, कां राक्षसांसि दिवो पाहे । राति होउनि ॥ १८.७२१, राक्षसांचा दिवस रात्र झाली म्हणजे उजाडतो; सूर्य सकल दिवो पाहे, सूर्याच्या उगवण्यानें सगळा दिवस उजाडतो, १८.३५४; पाहे, उर्या, पुढें लगेच, पाहे चि ना पुढुनि आलें । १३.७३४.

पाहाट—पहाट, प्रभात, प्रातःकाळ, सूर्योदया-पूर्वीचा काळ. ते पाहाटेविण पाहाटवित । ९.२०० (१). ८.१५९. पहालेनि पाहाटे १६.७; उन्मेखा पाहाट फूटे ६.४५०, पुण्याची—४.५५; सुखपाहाट, पाहाटेचा आनंदाचा काळ, १६.२३८; पाहाटि—अवसिपाहाटि १३.३०; पाहाटवणें, उदय करवणें, ज्ञानाचा प्रकाश पाडणें, ९.२००(२).

पाहार—प्रहर. जिये गाविंचा पाहार दियां वेन्हीं । ८.१५३. आठ पाहारिं, दिवसभर, १७.२०१; आठां पाहारां भीतरी, एक दिवसांत, १२.१०५; आठै पाहार, सर्व दिवस, ११.१६७, ११.६७०, १३.३६५, १३.५४९; चौपाहारी, चार प्रहरांचा काळ, अर्धा दिवस, ११.४८९; देहाची चौपाहारी, येथें आयुष्यकाळ, ८.१५९; रातिची चौपाहारी, १८.९६२; दुपाहारी, दुपाहारी कां दिवसें, दोन प्रहरभर किंवा दिवसभर राहिल्लें, शिल्लें, १७.१५४; ब्रह्मेयाच्या ही पाहारातें आपुलां डोलां देखते, ब्रह्मदेवाच्या प्रहरांची ज्यांना जाणीव आहे, ब्रह्मदेवाच्या दिवसारंभी सृष्टि उत्पत्तीचा आरंभ होतो व रात्रीं लय होतो हें जे जाणतात, ८.१५७.

पाहुणा—अतिथि. आझीं भावांचे पाहुणे । मलेतेया ॥ ९.३९१. ६.२, १३.६४२, १४.२१४. पाहुणर, पाहुणचार, जें बैरियांचा पाहुणर । ८.१४७, हा पाठ पाहुणेर असा संभवतो. ज्ञानदेवी—‘पाहुणेर’ ८.१४९. पाहुणेर—शाकांचा पाहुणेर १६.२२; पाहुणोर, पाहुणचार, १०.११; पाहुणोरा आला आहे, पाहुणचारा-साठी आला आहे, ११.२.

पाहूती—पायरी (राजवाडे). पुण्याची पाहूती सरे, पायरी संपते, शेंवट्या पायरीवर येतो, ९.३२५.

पिकणें—पीकणें पश.

पिंगळा—(१) पिंगट. पिंगळा वीठी ११.२०१.

(२) नाभिक्रपासून उजव्या नाकपुडीपर्यंत जाणारी सूर्य-नाडी. ६.२४४. इडा पहा.

पिचडि—थुंकी. तैसें पिचडिं तोंड । सराडैल ॥ १३.५६०.

पिंजरी—नारीक पूड. धूमरजाची पिंजरी ९.१२४; चंदनपिंजरी ११.२१९.

पिंड—पुंज, गोळा, लिंगदेह, शरीर, अहंपदविशिष्ट जीव (राजवाडे). पिंडें पिंडाचा आस । तो हा नाथ-संकेतिचा डंसु । ६.२९१, पंचमहाभूतांनीं पंचमहाभूतांचा लय कराया हें आदिनाथ शंकराच्या अंतरंगाचें मर्म. हें पद होतां चमत्कार । पिंडु-जनीं ॥ ६.२९६, पिंडु जनीं असा पाठ ध्यावा, शरीर आकाशविहारी होणें हा लोकांना मोठा चमत्कार वाटेल. पिंडाचेनि आकारें, शरीराच्या आकारांत, ६.२५०, —मीसें, शरीराचें निमित्त करून, शरीरद्वारे, ६.३०८; कोणेंहें एकें पिंडें, एकादा मातीचा गोळा घेऊन त्याचें भांडें बनवावें, पृथ्वीच्या घडण्यावर हें रूपक आहे, १८.३०८; सृष्टिपिंड १५.४७२.

पिंडी—पाया (राजवाडे), बैठक या अर्थी. आदिलाची पिंडी तेयातें करी १३.८१०, एका देवाची बैठक उठवून, त्या जागीं दुसरा देव मांडतो यास उद्देशून. ज्ञानदेवी ‘आदिला चि परवडी’ पहिल्यासारखाच प्रकार करतो या अर्थी, १३.८१२.

पिंडी—मंदिरांतील शिवलिंग. जे शूल्यलिंगाची पिंडी । ६.२७३, निराकाराचें चिन्ह असणारी पिंडी.

पिणें-पीणें—नेहमींच्या अर्थी व शोभून घेणें, नाहींसें करणें या अर्थी हा शब्दप्रयोग आलेला आहे. पिणें—जेव्हलि कुंडलिणी चांद्र पिर । ६.२५९. हलाहल आगी पियालें । ११.३५३. ४.२२०, १०.१७६, १२.६३३, १८.९४२. कांजी पियाला ९.१५०; कोश पियालीं १३.६०३; पियों न लाहे, पिऊं शकत नाहीं, १६.४४७; पियों ये १८.१४७३. पीणें—जे पाणी पीउनिले असे पाणी । १३.९२७, जें सर्व पाणी व्यापून पाणीपणें राहतें, या अर्थी. पीउनिले घाली १६.१९३; पीतां ९.१५३,

१६-२३९; रोहिणी पीठ ११-५३; पवनू चि
पीथि, वाग्यावरच जगतात, ७-३७; प्रेम पेठनि
५-१७१, ज्ञानदेवी-‘पिऊनि’ ५-१७२.
प-शब्दास जोडून पिगारा या अर्थी, मद्यप
१३-५३१; सोमप ९-३०६.

पितर-पितृ—आईबाप, परलोकांतील पूर्वज.
पितर—तरि पितर काढ करिनि । कैसेनि स्वर्गें
वसति । १-२५४. १३-८१५(२). पितरांचीं
व्रतें ९-३५२(१); पितरोद्देशं ३-१२०;
पितरकार्यजवसरी १३-८१५(१); मातापितर
१३-७८६, १७-२०६, -सरणें १८-१०९.
पितृ—पूर्वज, पितृगण १०-२२४(१), पितृदेवता
१०-२२४(२); पितृपक्ष १६-१०६; पितृव्व
वरि, पितृलोक मिलतो, ९-३५२(२).

पित्त-पीत—पोटांतील एक अन्नयाचक रस.
पित्त—आनि जंगमा हिं झत । लाउनि काढिलें
पित्त । १३-२२९, हालचाल करणाऱ्या (जिवंत)
प्राण्यांचें ही पित्त काढतात. जें देहीं कफवात
परिहरीनि पित्त आटोपे, शरीरांतील कफवात
या दोघांता मागे सारून जेव्हां पित्त देह व्यापतें,
१८-१९५. **पीत**—पीत कुरूपे १६-३९२,
कुरूपणें पहा. सं. वा. श. त्रिकुटी, त्रिदोष,
त्रैवानुक पहा.

पिलें-पीलें—पशुपक्ष्यादिकांचें पितृ. **पिलें**—
नागाचें पिलें ६-२२२. **पीलें**—वासि पीलें धरी
तोडें । १३-२५१, पीलु १३-३९९; कृमिचेंया
पीलिया १८-१३३४, पीलिया कृमांची दाढी
१६-१६९, पीलियाचें पोखण १३-१४०,
हे तिन्ही संदर्भ कासवी आपल्या पिलांचें
पोषण फक्त नजरेनेच करते या समजास
उद्देशून आलेले आहेत.

पिशाच—भूत. पिशाचाचें चित्त ५-५७.

पिशित—मांस. कुहिलें पिशित १३-५२०.

पिसें-पीसें—वेड, अज्ञान. **पिसें** २-९३;

पिसें—पडिलिये बालदशे । आई वा हें त्रि पिसें ।

१३-७०८, १०-२६७, ११-५९. **पिसा**—वेडा,

पथ सनकादिक वेडे । पिसे जाले ॥ ९-३६७,

१८-६६४; देवपिसे, देवखुळे, १६-२९६;

पिसें, वेडा, **पिसे(सें)** आलव घाली १८-२६.

पीसें, वेड, वेडा, **पीसें** आणि न झुलवी ।

६-१२४, वेड आहे तरीही भ्रम पाडात
नाहीं असें होत नाहीं, भ्रम पाडतेंच; नवल
पीसें लागलें आहे । पार्थीचें हृदयां ॥ ११-१७२,
१४-२५०, १६-३८०, १८-२२०, १८-५४८,
पीसा लोडु १५-१३७; **पीसे** लोक १८-४४४;
पांचपीसें, पंचमहाभूतें, १८-१८; प्रकृतिपीसें,
हा पाठ प्रकृति पीसें असा ध्यावा, १६-३६१;
पीसेपण १३-१९१.

पिकणें-पीकणें—पक्व होणें, भर वेणें, तयार होणें.

पिकणें १४-६६. **पिकविजत** आहे ९-२०;

पिक—प्रमेयपिक ९-५२८. **पीकणें**—आजि

श्रवणेद्रिया पीकलें । ४-१. पेरीनि नगपुडां । तें चि

पीके ॥ १७-९८. ५-१४६, ६-१४५, १३-६६९,

१४-२६२, १८-१२३. **अभिप्राउ** पीके

१०-२९, **आत्मसिद्धि** - ६-३५५, **पाप** -

१३-३२, **पापपुण्य** - १३-१५६, **मति** -

९-२५, **सारस्वत** - १२-८; **सेन** पीकलें

८-२५९; **पीकलीं** पडवलें १३-५५८, - फलें

१२-१२८; **पीकणें** सुक्षेत्र १८-८०; इंद्रियि

पीके(क)लें १८-१००८, ज्ञानदेवी - ‘केले’

१८-१०१४; **बरड...** पीके १३-१३; **पीकलेया**

७-५७१, १८-२३५, **पीकलेया** मुक्ताचा

परिमलु ८-५६; **पीकावेया** १७-२४७; **पीक**

४-८, १०-५४, १४-२६१, १६-९९; **पीक** तें

सुक्षेत्र ८-१९०, हा पाठ **पीकतें** सुक्षेत्र असा
ध्यावा.

पीठणें—मारणें, ठोकणें, वाजवणें. तातलें लोड

पीठितां । १३-१०१०. एकताली पीटली १-१५७;

कपाल शब्दाद्वारेवर आलेल्या पीठयेच्या संदर्भा-

करितां कपाल पहा; विधिवेचि दंडें आडें पीठुनि,

१८-८३२.

पीठ—(१) धान्याचें. ११-४१०. (२) स्थान.

इंद्रियपीठ १८-३४८, नासाग्र-६-२०४,

मूल-, उगम, मुख्य स्थान, १-३०, ११-२१५,

१७-२७३; योगपीठिका भैरव, योगरूपी आसना-

वरील जणूं भैरवच, ६-४६०; वैकुण्ठपीठिचें लिंग,

वैकुण्ठस्थानाचें आराध्य (पूज्य) दैवत, येथें

श्रीकृष्णास उद्देशत, १७-४६; वैकुण्ठपीठनायक,

विष्णु, १०-१८; पीठिका, आत्मनिवेदनातलिची

पीठिका, नवविधा भक्तीत आराध्य दैवताशीं

सख्य संशानन केल्यावर भक्त आत्मनिवेदन करतो, येथें आत्मनिवेदनाखालची सख्यभक्तीची भूमिका, ६०-१२७.

पीडणें—त्रास देणें, दुःखी होणें, नेट करून दावून वसविणें. तुझी व्रतनियम न करावे। शरीरातें न पीडावे। ३८९. १८-१३२५. कांवरुंमूला पारणी पीडूनियां, गुद व उपस्था-मधील शिवणीचा मध्यभाग टांचेनें दावून, १८-१०३०, हें मूलबंधाचें वर्णन ६०९२ ते ६०९९ ओव्यांत आहे; सीवणिमध्यु पीडिजे, दावून ठेवावा, ६-१९४; पीडित १७-२८६; तृषापीडितें मृगें ५-११०; पीडा—अथवा प्रवासें कां पीडां। सीणलें(ले) जें(जे) सांकडां। १७-२०५, भूलेवी पीडा १३-२१९; आत्मपरपीडा १७-९८.

पीत—पिवळें. पीतांबर ११-२१७.

पीन—पुष्ट, लठ्ठ. पीनावयव मांसले(लें) ११-१३९.

पीयूष—प—अमृत. पीयूष—पीयूषांचे अर्णव १८-१७७६; पीयूष वरिखौनि १८-१०३३; पीयूषधारा १३-३८०; गंगापीयूष, गंगेचें पाणी, १६-१९४. **पीयुष**—मृत्या जैसी वृष्टि। पीयुषाची ॥ १७-३९५, पीयुषाचा महापूर १४-२८; **पीयूष**—पैं आवविद्यां जगीं जें विष। तें कोडेयाचें पीयूष। १८-९२६, २-१९५; **पीयूषि** जैसी रुचि न विटे १७-२१९; कृपापीयूष सजल्ल, हे शब्द एकत्र घ्यावे, कृपाभृताच्या पाण्यानें भरलेला (मेघ, श्रीकृष्ण), ११-११३.

पीलणें—पिळणें, वळवणें. वायां चि मान पीली। ६०७. ९-४९४.

पुंज—सांठा, समुदाय, दीग. अक्षरांचे पुंजे १३-१५२; क्रिमिचा पुंजा १३-११००; पापपुंज, पापांचा सांठा, १८-६८५, पुण्य-९-४७९; पुण्यपूज्य(पुंज) १०-२१४, ज्ञान-देवी—‘पुण्यपुंज’ १०-२३४; पुष्पपुंज १८-३५२, रश्मि-१६-९; पुंज—मग क्षीराब्धिचें सांडितु। गगनीं पूजा मंडितु। १८-१५३६, पूजा मंडितु हा अपपाठ संभवतो, ज्ञानदेवी—‘पुंजमंडित’ १८-१५५०.

पुजणें—पूजणें—पूजा करणें, आदरसत्कार करणें, मान देणें. पुजणें—जैसा पुजुनि देअ पाहिजे। पेरुनि सेता जाइजे। १६-१४७, जसें पेरलें तर शेत

पीक देतें, तसा पुजला तर देव पावतो हा भावार्थ. **पूजणें**. पूजि—निफजे तेया महापूजा। पूजि तो मातें ॥ १८-११७३(२), पूजिजे—देवा संतवृंद नमस्कारिजे। कां घडे तरि पूजिजे। २-३३, पूजिजति ८-४९, —सि १७-६; पूजितां ३-९६ (२); पूजिति १७-७९; पूजितें—पूजितें दैवतें जोगावी। १३-७९४, पूजितेया, पूजा करणाराला, ११-५८९; पूजिला—ईश्वरबुद्धी पूजिला। १४-३५९, पूजिलीं १२-५०; पूजी ३-१२०, १३-२०७, १८-१७६०, —जीं १२-२२१; पूजणें—तेया चि नांव पूजणें। खुणेचें माझें ॥ १८-११७२, यावर श्लोक १८-५५ वरील ओव्या, विशेषतः १८-११६८ ते १८-११७३ पहा; पूजणें १७-४४; पूजा—पर्वविशेषें भोजें। पूजा आन ॥ १३-८१४, स्तुति काहिं न बोलणें। पूजा काहिं न करणें। १८-२५, १७-७, १७-२४४, १७-२८६, १८-९१३, १८-९१४, १८-१२४१; तो करी तेतुली पूजा, तो जें कांहीं करील ती माझी पूजाच समजावी, १८-११७५; पूजाबंध, बांधलेली पूजा, ११-२१६; महापूजा १८-९४७, १८-११७३(१), वाक्य-१५-५६५; पूज्य २-३४, ६-४७५, १६-२२८, स्वधर्म-३-९६ (१); पूज्यता—पूज्यता डोलां नेदखावी। १३-१८८, स्वतःच्या गौरवाची आवड नसावी, हा उद्देश. संपूजित ८-१४४.

पुंजालणें—पसरणें. ६-२०३.

पुष्ट—(१) लेप, सुलामा, मूस, भट्टी. गाभिणीं उकडलीं। पुष्टां माशि ॥ १३-२२७, क्षार देऊन उकडणें. सोनें जैसं पुष्टीं तूंक। तूटलेयां ॥ १८-६३८. पुष्ट देउनि १३-१०३१; पुष्टीं पडिलें १७-५४; भांगारा पुष्टें देणें १८-१५६, —देतां १०-५५; आवृत्तिपुष्टी, वारंवार स्वधर्माचरण करून, १७-२०८. (२) सांधा, गांठ. कां पुष्टीं वल्लां उंसीं। गोडी जेवि ॥ १८-८३९, गांठीकडे जरी ऊस वळला, वाकडा झाला, तरी त्याची गोडी सारखीच असते. (३) दुमडून झालेली पोकळी, संकुचित जागा, पूड, पुडी. तैसी सुबद्ध बाडली। पुष्टी होती दाटली। ६-२२५. ज्ञातुत्व पुष्टीं पडे १६-१३९; करपुष्ट, कर (१) पहा; कर्णपुष्ट, कर्ण (२) पहा; गर्भपुष्टें, गर्भ पश;

नासापुट, नाकपुडी, ६-२३६. सं. वा. श.
त्रिपुडी पहा.

पुडा—पुढें. ११-३०४. पुड याचा अर्थ पुढें
असा दाते कोशांत दिला आहे.

पुडत-डुत-ति-ती-ती—पुढें, नंतर, वारंवार,

उत्तरोत्तर, अधिकाधिक. **पुडत**—पुडतपुडुती

१६-२०४, ज्ञानदेवी—‘पुडुती पुडुती’

१६-२०६; **पुडुति**—मातलेया सरडा। पुडुति

वृढ पुडुती सेंडा। १३-३८८ (१), १३-७२८,

१३-७३४, १३-७६२, १३-९४७; **पुडुति**

पुडुति १३-९५९, १३-१११६, १८-१८६;

पुडुती (१) ६-५०, ज्ञानदेवी—‘पुडती’

६-५०, (२) १४-२४१, ज्ञानदेवी—‘पुडुती’

१४-२४३; **पुडुतीपुडुती** ११-३८१, ज्ञानदेवी—

‘पुडतपुडती’ ११-३८६; **पुडुती**—अजुना

हैं चि बीज। पुडुती सांघिकल नृज। ९-३४,

पुडुती भुंई पडे। पुडुती उठी ॥ १८-२५१, आणि

रुतु वगवा शानडु। जारवि पुडुती चंडु। १८-३४२,

४-१७६, ६-१०५, ६-२४२, ६-३१८, ६-४५७,

८-१४९, ८-१६०, ८-१७१, ८-२०४,

८-२६१, ९-२३, ९-७३, ९-९१, ९-९४,

९-१०४, ९-१२९, ९-१४२, ९-२९४,

१०-५३, १०-५६, ११-१४१, ११-४८५,

११-४९६, ११-५१८, ११-५२०, ११-५२३,

११-५६०, ११-६३४, ११-६४२, ११-६९५,

१३-४२१, १३-६१३, १३-६८८ (२),

१४-४१, १४-८५, १४-३९५, १५-१२८,

१५-२४७, १५-२८५, १५-२९८, १५-३२२,

१५-३३६, १५-४८४, १६-१७, १६-५१,

१६-१३९, १६-४२९, १७-२५२, १७-३६७,

१८-१७५, १८-२३०, १८-२७५, १८-२८७,

१८-३३५, १८-५३४, १८-१२३९,

१८-१३९८, १८-१४०७, १८-१५८९,

१८-१५९६, १८-१७७०; **पुडुती**...पाठिं

८-१५९; **पाठिं**...पुडुती ११-५१९; **पुडुती**

पुडुती—तैसा पुडुती पुडुती तो चि। मिया

वंदिला श्रीगुरु चि। १-२७, मज हा चि विस्मो

पुडुती पुडुती। ११-१६५, २-९४, ३-११८,

३-१६८, ४-१८०, ९-४२६, १०-५५,

१०-१७४, ११-२७५, ११-३९६, ११-६२७,

१४-२६५, १६-१०१, १८-२८; **पुडुती**
पुडुती १८-१७८८.

पुढां—(१) समोर, पुढें. मागिं अंधासरिसा। पुढां

देखणा हीं चाले जेसा। ३-१५५. हें बोलीं काइ

नृशें। तुज चि पुढां ॥ ४-३३. क्रिया फलेंसीं उभी

ठाके। पुढां जेयां ॥ ९-३०५. ह्यागौनि बोलतेया

पुढां। स्रथा ही नेणु होये ॥ १०-२७४. १-१४३,

१-२३७, ११-४७, ११-८० ११-१९२,

१३-४१७, १३-४२४, १३-९३४, १५-३८७,

१५-५४४, १६-२८७, १६-३८७,

१६-४५५, १७-४२, १७-१७१, १८-२०९,

१८-२८१, १८-४६५, १८-७३३,

१८-१०१४, १८-१०२३, १८-१०३५,

१८-१०६४, १८-१११३, १८-१३२५,

१८-१४९८, १८-१७००, १८-१७४१.

उपमन्यूपुढां १०-१७; **गावी पुढां** १६-३८४,

धर्मचक्र—११-१५९, **दीडी**—९-३७५, **पायां**—

१५-२४८, **नादा**—९-१०; **प्रिया पुढां**,

पुढयांत, **कोझीं**, १५-८५, **माये**—१३-३६०,

वाचे—९-२०५, **बानी**—, **काळोख पळतो**,

१४-२०८; **पुढां माघौनि** १५-७५; **मागां पुढां**

१६-३१९, १७-३३०; (२) **पूर्वी**, **आधी**.

नृसी पुढां प्रकटे। प्रकाशु जेसा ॥ ६-४५०, पुढां

स्नेह पांझरे। नागां चालति अक्षरे। १३-२६२.

१३-४३९, १३-५८६; **पुढां अथवा पाठिं**,

पूर्वी किंवा **नंतर**, ११-५४९. (३) **नंतर**,

दामागून. पंगीति मग पुढां। तें चि पीके ॥

१७-९८, १-२७३, ६-३०४, ६-४८६,

८-२६९, १३-१३०, १५-१५९, १५-१९२,

१५-२३८, १८-६२; **पुढां सृशु आहे**

१३-५४३; **पुढां वृद्धाप्य आहे** १३-७५३;

मागां...पुढां ११-३१८; **मागील...पुढां**

७-१९७. **पुढपुढां**, **हळूहळू**, **नंतर**, ९-३३८.

पुढारणें—पुढें मांडणें, बोलणें. **पुढारलासि**,

जें तूं बोललास, १८-२९७; **पुढारलों तें तुहीं**

आइकां, जें मीं (सांगेन म्हणून) म्हणालों तें

ऐका, १८-३०१.

पुढारिं-री—पुढारिं, अग्रस्थानीं, १५-१७१;

पुढारी कथा, पुढें येणारा वृत्तांत, ५-१७८.

पुढिल-पुढील—(१) पुढें येणारी, भविष्य-

काळची. पुढिल—वर्त्तते वरिष जाण। तें पुढिलां
मुल्हार होय। १५.१२९. १६.२८१. पुढिलिये
कथाप्रसंगीं १०.३१०; पुढिली गती ९.४१३.
पुढील १.१७९, पुढील कथा ११.६९६;
भूकैलेया पुढील भन्न १८.१७९; पुढील उरीं
आदले, पुढें असणारी वस्तु उराला लागेल,
१३.७५७; पुढील पाये सांडून, बाह्यंद्रिय-
प्रवृत्ति टाकून, १०.७१. (२) दुसरा, परका.
पुढिल—नीकें(कें) न साहे तैसा। पुढिलाचें ॥
१३.७१७. १६.१४६, १६.१५६, १६.२४०.
पुढिला अपाळ १८.६१६; पुढिलाचें उणें
१६.१४८, -ओझें ३.१७४, -काज १७.२८६,
-बरवें १८.६७५, -सुख १६.२००,
१६.२३५; पुढिलाचेनि मारें, दुसऱ्याला ठार
करून, १८.८०४, -संकल्पें १८.८६६, -संकष्टें
१६.१५८; आपणयातें...पुढिलातें १८.६१७;
आपुलिया पुढिला १५.५४६, -पुढिलाचेया
१७.९५; पुढिला आपणयेया १८.६६२. पुढील
—तरि मी लागलेयां कैसैं। पुढील जलत असे।
हें नेणजे हुताशें। जिया परीं ॥ १८.६६०.

पुढें—अग्रभागीं, समोर, जवळ पुढ्यांत, बाहेर.
परि पुढें बालभाचें चि भोज। नाचतसे ॥ ६.१२१.
मागां मोडून केलें। पुढें थड ॥ १३.२३१. जेवि
परमाणु नुरे बायू प(पु)ढें। १५.२७२. तेवि समोर
शत्रूं पुढें। होणे जें कां ॥ १८.८६२, शत्रूला तोंड
द्यावें या अर्थी. ७.९७, ११.७०, १३.५७९,
१४.२०५, १४.२४७, १७.२९६, १८.५३३,
१८.५९८, १८.१२९६. आंथलेया पुढें दाखउं
जैसा ११.१५७; जैसा गावां पुढें मारुं बाले
१८.१०७६; डोलेयां पुढें, डोळ्यादेखत,
११.३७०; तुजपुढें दाविलें ११.६६६; त्तें
पुढें करुनि १७.१२; प्रिया पुढें कांता रिगे
१७.२७४; रांधवण बोलि पुढें १३.५६१;
बलभापुढें रिगतां १३.६०५; स्वाधिकार पुढें
सुतां १८.२४१; मागें पुढें निहालित्तां, मागें
हालेले व पुढें होणारे (भक्त) पाहून,
१८.१५१२; पुढें पुढें, क्रमानें, नंतर,
१६.५३; पुढपुढें, पुढें पुढें, १५.१६७.

पुढैल—(१) पुढें येणारें, नंतरचें. हें आदिं चि
काहिं पुढैल। चिंतावें ना ॥ २.२२७. हें दुःख

पुढैल। नेदखे जो ॥ १३.७६८. ६.४३१,
९.२२२, १३.५७८, १३.७७७. पुढैली
अधोगतिची लाज ७.१०१; पुढैल.. मागील
६.६०; मागील पुढैलि आठवण ८.२१५.
(२) परका, दुसरा. तप कीजे नाशयेया।
पुढैलातें ॥ १७.२५८.

पुढौनि—पुढ्यांतून. पै गा माये पुढौनि बालक।
कालें नेतां जें एक। १८.७८३.

पुणु—पण. ११.२८९, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘परि’
११.२९४.

पुण्य—ईश्वर किंवा परलोक प्राप्त व्हावा म्हणून
केलेलें सत्कार्य, सदाचार, धार्मिक किंवा नैतिक
गुण. श्रुति बहुत पुण्य कीजे। तें ज्ञान ऐसें लाहिजे।
२.१९४. सायासें पुण्य आजिजे। २.२५३. तिहिं
तेया पुण्याचेनि नावें पाप। जोडिलें देखें ॥
९.३०६, सोमप याशिक यज्ञकर्म पुण्याकरतां
करतात, तें भोगण्यासाठीं पुनः जन्म घ्यावा
लागतो हें त्यांनीं पापच जोडलें असें समजावें.
हें पुण्य हें दोख। १३.८६. ४.१०, ६.१२६,
९.३१४, १०.१५०, १३.८३८, १८.१४७०.
पुण्याचा ओलावा १.२३२; पुण्याचें धांव
७.१६९; पुण्याची पाहाट ४.५५, -पाहूती
९.३२५; पुण्याचा मेला ८.२६०; पुण्यें
पोसिलें १६.३३; पुण्यासि प्रतापु आगला
१.३७; पुण्य यशासि आलें ३.२७; पाप
पुण्यात्मकें, -दिकें, पाप पहा; पुण्यकाल
१७.२७१, -गिरि १८.१०३४, -जनु...
राक्षसु १८.७४७; पुण्यदेश १७.२९९, -पुंज
९.४७९, -पुंज्य, पुंज पहा, -पुरुष १३.१८१,
-फल १६.२९९, -मार्ग ९.३१०, -रूप
१८.१५२४, -लेश ९.३२४, -वशें, २.२३७,
-संपत्ती १८.१७८८; दानपुण्य, दान व इतर
धार्मिक कृत्यें, ११.५८७, निज-६.४४६.

पुनः—शब्दास जोडून. आणखी एकदां, त्यावर.
पुनरपि १.१२१, १.१६४, २.५१, २.६९,
२.८१, २.१५९, ३.२६९, ७.१९१,
१३.१०२८; पुनरावृत्ति-त्ती, आवृत्ति-त्ती
पहा; पुनर्जन्म १६.५९.

पुनिव—पौर्णिमा. पुनिवे आदिं. १८.११२१,
-पार्श्व १८.४९३; पुनिवेहूनि १८.१०८१,

—होनि, पौर्णिमेपेक्षां. १२.१०८. पूणिमा पहा.

पुर-पूर—(१) नगर. पुर—क्षेत्रि तीर्थी पुरी ।

धारी नेणे ॥ १३.६८७. अमरपुरें ९.३७०;

गीतापुर—सर्वांगम गीतापुरा । वसों आले ॥

१८.१६५१, देहपुरीं निदैजता १५.४६३;

द्वारकापुरसुहड, द्वारकानगरीचा आवडता,

११.६६०; मायापुरिं पड्डिजे १५.४८७;

स्वपुर ८.२२०, हस्तिना—११.२३१. पूर—

तें आववें चि साकारें । कल्योनि आपणपेयां पूरें ।

आलें असे तदनुसारें । चैतन्य चि ॥ १५.४८३, सर्व

साकार वस्तुजात व सूक्ष्मस्थूलादि देह आपलें

गांव समजून त्या अनुरूप चैतन्य आपल्या

स्वतःच्या तसेंच स्थूल (जड) मार्तू लागलें,

ज्ञानदेवी — ‘आपणयां पुरें’ १५.४८६.

पुरि-री पहा. (२) पाण्याचा प्रवाह, लोट.

पुर—पुरी पडला जैता । दृषिया कां ॥ १३.६८६.

८.१५१, ९.५१७, १८.७०२. आश्रयांचां

पुरीं ११.२२७; पुरू आला १८.१४१३; पुर

पेटति, पूर लोटतात, १३.५६६; सीणला

पुरां सुइजे, थकलेल्याला जसें पुरांत लोटून

द्यावें, १६.२५८; महापुरीं ७.१३, ९.४१४,

११.४९, १६.६८; प्रमेयमहापुरें १४.२२;

मायापुर ७.७९, संसार—१.२२. पूर—पूरू

आला ८.२४, —आलेयां १६.१९१; पूर नेंत

असे १८.१५९९; पूरें येसि १२.३; महापूर

७.६९, ११.३५२, पीयूषाचा —१४.२८,

हर्षाचा —१४.४०९; मृगजलाचा पूर, याचे

संदर्भ, ५.१०२, ११.४६०, १३.१०४७,

१६.९, १८.४०३.

पुरणें-पूरणें—(१) पुरेसें असणें, पूर्ण होणें,

सफळ होणें. पुरणें—मनोरथाचे मनारें पुरति ।

९.३. पर काढ्या मोलें पुरुनु । विष पियावें वेळनु ।

१८.९४२. १.८०, ३.८८, ३.९८, ४.१४८,

४.१७२, ६.४४१, ७.८, ९.७९, ११.५८३,

१३.४५३. पुरतसे ११.२८२; डोहोले पुरती

११.१११. पुरता-ती-तें, पुरेसा, पूर्ण, समग्र,

व्यंग नसलेला, संपन्न. ऐसे सवें परीं पुरते । वीर

दलिं आमतें । १.११४, एकु आंघला वेढा पंगु ।

एकु सर्वांगि पुरता चांगु । १५.४४२, अव्यंग या

अर्थी, हा जनक हे माता । हा मीं गौरू हीनु

पुरता । १५.४५९, साधारणपणें संपन्न या अर्थी,

१.११०, १.१६४, ५.७०, ७.४८, ८.७०,

१०.४९, ११.९५, ११.४३८, १५.४६३,

१५.५१६, १८.५९. पुरतें भांडवल ८.१३९,

—डुमिनली १८.१६६७; ते सदा पुरते ९.२०३;

घाया पुरतें १५.२३८, देहनिर्वाहा —१८.१०२३,

विवंचने—६.३०९, सुखा—११.६२६; पुरतिया

सत्वशुद्धी, पूर्णसत्वशुद्धीनिं, १७.२४०; पुरतिये

प्रतिष्ठेलागि १.४६; पुरतेन बोधें १५.२३६;

पुरतियां आहे, भरपूर आहे, १३.११५९;

पुरतेपणालागि ३.१६१; पुरता धीरू धरीं

२.२१, ज्ञानदेवी — ‘पुरता’ २.२१;

पुरा-री-रें, भरपूर, पूर्ण, ३.१०४, १३.२४,

१३.६५६, १३.६६६, १३.७८०, १६.३९३,

१८.३९, १८.१४९७, १८.१५२५; अवधा-

नाचा पुरा १८.४६; पुरी सामग्री १८.९९०;

पुरें करुनि १८.१०७३; उणा पुरा, याचे

संदर्भ उणा (१) पुढें पहा; अपुरा ६.१४०;

पुरें करीं, सकल कर, १६.२८, —दावितु

१८.४२, —नाहीं १४.२३२; पुरी दाटली,

पूर्णपणें बुडाली, १६.२१८; पुरे ह्मणणें

याचे कांहीं संदर्भः पुरे कोण ह्मणे

१३.६४१, —ह्मणवे ९.२२९, —ह्मणसी

१३.९३६, पुरे न ह्मणवे १०.१७५, —ह्मणजे

१८.५९६, —ह्मणे ४.१०६, पुरे ह्मणों न शके

१०.१८२, —नैदी १०.१७७; न पुरे—इंधनीं

आगि न पुरे । १६.३२१, ६.७६, ११.९१,

१६.२५२, १८.१५४६; विश्व न पुरे ३.२४१,

१२.३५६; पुरों लागे ६.१८, —शके २.३२९;

पुरौनि १४.२२२, १८.१७६४; तोंडा न पुरौनि

१७.१४७. पुरवणें—कां जीमेचे पुरवावे । मनो-

रथ ॥ १८.१०१८, पुरवावेया १६.५८; कोड

पुरावें ९.३३७; उल्हासु पुरवितसे १५.३६७;

(आलि) पुरविली, हट्ट पुरा केला, ११.५६९; पाठि

पुरवी, मागें लागणें, १३.११२, सहाय्य मिळणें

१८.१७१२; पुरविता १.२७, ७.१४० (२).

पुरवणी—पुरवठा, उणीवेची भर, समृद्धि,

१३.५११, अमृताची —२.८९, तमाची —

१६.३६७, रूपनृत्याची—१७.२९६; पुरव-

णियां करावेया १७.२०२; आकाश पुरवणिये

रिगे १८.१४१४; सर्वशास्त्रपुरवणिगां, सर्व शास्त्रं परिपूर्तीला घालून, १८.३८. पूरणें— तेयाते ते चाड पूरी । पुरविता मी ॥ ७.१४० (१), चाड पहा; ८.२६१. काड अत्र पूरे ४.१७४; मना पूरिजे ना, मनांत भरविला पाहिजे ना ? १३.२५०; बाजंदा पूरिजतसे, व्यर्थ भर होते, १३.६०; पूरें दीसे १८.५०; अपूर— इतका पूर्ण कीं त्यांत कांहीं भर घालणें किंवा समावेश करण्यासारखें कांहीं राहिलें आहे असें नाही, १८.११८७. पूर्वा अर्थ १६.३४१, ज्ञानदेवी—‘पुरता’ १६.३४३; परिपूर्ती—वैराग्यइंधनपरिपूर्ती ८.४७. (२) संपणें. पुरणें—जेथवां कापुरु जलें सरे । तेया चि नांव आणि पुरे । १८.१२०५. आयुष्य पुरलें आहे २.६७; आयुष्य पुरे, जीवित संपतें, ६.३१९; धिंवसा पुरला, संपलाच म्हणावयाचा, ३.७; भोगें प्राचीन पुरे १८.९६०; मार्गाची धांव प्रवृत्तिची हांव पुरैल, या दोन्ही सरतील, ६.५९. पूरणें—प्राण पुरे, प्राणवायु संपतो, ८.११५; सैन्या भरण पुरलें, अंतकाल आला, ११.४९४.

पुराण—(१) जुना, प्राचीन, पूर्वीचा. नवा मी पुराण । १८.११९१. १५.२५. (२) जुना इतिहास व चरित्रपर काव्यग्रंथ. अष्टादश पुराणें । १.५, सं. वा. श. अष्टादश पहा. सैव निमालेयांचिया गोठी । तियें पुराणें जेथिचीं ॥ ९.५००. १.४६, १३.६७, १३.८२६.

पुरातन—पुराण (१) पहा. स्वयें तूं अनादि । पुरातनु ॥ ११.५०९.

पुरि-री-पूरि-पुर-पूर (१) पहा. पुरि—निरय-पुरिची समा १६.४२८; भवपुरिचां पाणवाडां १६.४०५; पुरी—राजपुरीं १४.२३७; पुरी कल्पौनि १५.४५६; पूरि—पूरि शयन, साकार शरीररूपी शहरांत झोपणें, १५.४५७, ज्ञानदेवी—‘पुरी शयन’ १५.४९०.

पुरुख—पुरुष; क्षर, अक्षर व तिसरा उत्तम पुरुष यांस उद्देशून. तेया चैतन्या नांव अर्जुना । क्षर पुरुखु गा ॥ १५.४६०, इह लोकांतील चैतन्यरूपी पुरुष. हे असो अधोशाखा । यया संसाररूपा रंखा । मूल तें पुरुखा । अक्षराचें ॥

१५.४८६. पुरुखु नावें, क्षर पुरुष; १५.४६२. आदिपुरुख—(१) आदिपुरुष, क्षराक्षरापलीकडचा परमात्मा, १.१५९, यावर अ. १५ श्लो. १६ व १७ वरील ओव्या पहा; हाच आद्यपुरुखु, आरंभीचा पुरुष, १५.२४५; (२) श्रीकृष्णास उद्देशून, १३.९५३; उत्तमु पुरुखु, जीवचैतन्यरूप पुरुष, १५.४९५; क्षर पुरुखु, चैतन्यरूप पुरुष, १५.४६८; ज्ञानियां पुरुखां, ज्ञानी पुरुषांना, १५.५५४; दुपुरुखीं, क्षर व अक्षर पुरुषांस उद्देशून, १५.४३८; तीजा पुरुखु, परमात्मा, १५.४४०.

पुरुष—(१) माणूस (पु.). अर्धनारीनटेश्वरी । जो पुरुष तो चि नारी । ९.२६९. २.३२८, २.३४८, ४.१०२, ५.१०१, ५.१४८, ६.४१, ६.३२५, ६.३९६, ८.१०६, ८.१८६, १२.१९१, १२.२३२, १३.२०१, १३.३५३, १३.३६७, १३.४८३, १५.२५५, १५.४७९, १८.६२६, १८.९५०, १८.१०८०, १८.१०८५. एकाएक चि पुरुषु, तोच एक माणूस, १८.३३०; खांडु कां पुरुषु १४.७६; जाणतेन पुरुषें ३.१९८; दानसीलु पुरुषु १५.१२१; परपुरुष १८.१०२१, पुण्य—१३.१८१, पूर्व—, वाडवडील, २५.१२; प्राप्तें पुरुषें २.३५०; विरक्त पुरुष ५.१२७, संत—१६.४००; स्थितप्रज्ञ...पुरुष. २.२९३; पुरुषार्थ, धर्म, अर्थ, काम व मोक्ष हे चार, १६.३३७, १६.४३०, १८.१६१९; चौथा पुरुषार्थ, मोक्ष, १४.३९८; पुरुषार्थराज, मोक्ष, १८.९४४; पुरुषार्थसिद्धि, मोक्षप्राप्ति, १२.२१७; स्त्रीपुरुषनपुंसकें १५.१५०; स्त्रीपुरुषयुग्में १६.३०८; पुरुषता १५.४६३ (१); पुरुषत्व १३.१००२, १५.५४१ (१); पौरुष, पराक्रम, २.११, २.२१४, ७.३४; बलें प्रौढी पौरुषें १.९७. (२) सांख्यमताप्रमाणें प्रकृतिसमवेत विश्वनिर्मितीला कारण होणारा, पुरुष पहा. आणि प्रकृती पतिव्रते । पंडिला येकपत्तिव्रतें । येणें हीं कारणें जेयातें । पुरुषु ह्यणों ये ॥ ८.१८७. तरि पुरुषु अनादि आधि । आणि तें चि लागौनि प्रकृति ।

समरासिं जैसीं दिवोराति । दोन्हीं असति ॥
 १३.९५४. तेया अडिनांव पुरुषु । एन्हविं स्त्री ना
 नपुंसकु । हें एक ही न्हवे लोक । प्रकृती तव ॥
 १३.९७६. अगा प्रकृती परोता । एकु आधि पांडु-
 सुता । ऐसा प्रवादु तो तत्वता । पुरुषु हा पै ॥
 १३.१०२३. वरि देहपुरीं निद्वैजता । पुरुषु नावें ॥
 १५.४६३ (२). १३.९५८, १३.९६०,
 १३.९७१, १३.९७३, १३.१०००,
 १३.१०१५ (पा), १३.१०२४, १३.११२६.
 पुरुषु प्रकृती आला स्वतेजा मुकें
 १३.१००६; प्रकृति जालेपणें पुरुषा गुण भोगणें
 १३.१००८; पुरुषाचा ही ठाऊ फेडिला,
 परमेश्वराचें ठिकाण दाखविलें, ११.७१;
 अक्षर पुरुषु १५.४६०, १५.४८१,
 १५.४९१; कूटस्थ जो अक्षर...पुरुषा—
 कार १६.४३; क्षराक्षर पुरुष १५.५०५;
 क्षर पुरुषु १५.५८२; अधिदैव पुरुष, जो
 प्रकृतीन संपादलें भोगतो, ८.३२; आदि-
 पुरुष, ईश्वर, परमात्मा, १.२०३, २.२७१,
 ३.१३०, १८.१७७८; उत्तम पुरुष, परमात्मा,
 १५.५०२, १६.४४; पंचविसांवां पुरुषु
 १०.१३४; परमपुरुष, परब्रह्म, तो केवल पर-
 ब्रह्म । जेया परमपुरुषु देखें नान । ८.२७, ८.८१;
 पुरुषोत्तम—(१) श्रीकृष्ण, २.६३, २.१४८,
 ३.२३४, ६.४२८, १०.१२८, ११.५५२,
 १५.५२५, १६.४८, १७.४५, (२) परमान्म-
 स्वरूप, ८.१९१, १५.५०६, १५.५२४,
 १८.११९२, (३) ईश्वर, १०.२७, १५.५४१
 (२), १८.१६१५, या संदर्भापैकीं कांहीं खालचे
 वर किंवा वरचे खालीं घेतां येतील; पुरुष-
 विशेष, सदतिसावा अलौकिक पुरुष, ११.३०४;
 प्रकृतिपुरुष ९.२७१, ११.५०९, १३.६,
 १३.९५१, १३.९५६, १३.९७२; प्रकृति-
 पुरुषें दोन्ही १५.४८५, —न्हीं १८.५१८;
 प्रकृतिपुरुषविवंचना १३.१०२६, —वेवस्था
 १३.१०८३; यज्ञपुरुष, यज्ञाचा भोक्ता
 परमात्मा, २.२५०.

पुरोडाश-स—यज्ञांत टाकण्याचें द्रव्य, ४.१३७.

पुरोडास १८.१४७८.

पुरोहित—गुरु, यज्ञादि करविणारा. पुरोहितांमादि

राओ । बृहस्पति मीं ॥ १०.२०९. १८.१६७.
पुरोहितगुणें १८.१७४५.

पुलक—रोमांच. पुलकांचलें, रोमांचरूपी वस्त्रांनें,
 ११.२४२. पुलकस्वेदजल १८.१५३९.

पुलिक—आकार, स्फूर्ति, उठाव. बुद्धिची पुलिक
 विरे । ६.२४६. ज्ञानदेवी—‘पुलिका’.

पुलिका—कग, विंदु. पुलिका गलति ११.२४६.

पुष्टि-प्री—लडवणा, वैभव. पुष्टि—पुष्टि जे हे

शरीरिं । १३.५५४. पुष्टि विवरों लागे १३.७५५;

पुष्टी—गांडुरोगाविषे पुष्टी, सूज, ५.११८, ब्रह्म-

तेची—१८.१६७१; आंगपुष्टी, आंगीं उत्साह

भरतो, १७.२०३, या पाठापेक्षां ज्ञानदेवींतील

पाठ ‘अंगपुष्टी’ १७.२०४ अधिक चांगला

वाटतो.

पुसणें-पूसणें—(१) विचारणें, प्रश्न करणें, विचारांत

घेणें. पुसणें—या लागि त्याग संन्यास । पुसावे-

याचें घेवनि नीस । १८.८२. ११.६९५,

१८.२२१. नेणौनि पुसावें १५.४१९; न सहित

आलेलीं रूपें पुसणें किंवा पूसणें चीं असणें

संभवतें. हा न पुसता, हा जर न विचारता,

यानें विचारलें नसतें तर, या अर्थी, १७.४२५;

न पुसतां १३.११४१, १८.७२६; न पुसा

१३.११२२; न पुसे १६.१४२, १८.१३२६,

१८.१४५४; न पुसों जरि ह्मणें ११.३७; हें

न पुसों तूतें ६.४. पूसणें—मी पूसैन आतां

सांवावा । २.२८५, पूस २.२८६; पूसतां

१८.२४१; पूसती, विचारणारी, पूसती जाणिव,

विचारण्याची चतुराई, ७.१९८, —वोज

११.६९६; पूसतें—मनोगत पूसतें होईल,

विचारलें जाईल, ८.११; सांघतें पूसतें, सांग-

णारा व विचारणारा, १५.४२२; तैसें पूसतें न

जोडे, विचारणारा, १५.४१५; पूसतु १.८५,

१८.१७०१, —अससि ११.४४५; पूसताति

१८.१५४४; पूसलेयां १५.४३०; पूसशील

१५.२७४; पूससि ५.१४२, —सी, ९.४०३,

१४.३२१, १८.८१५, १८.१५४८; पूसा—हें

पूसा, हें विचाराल तर, १८.१२२३; पूसावें

४.१८३, ५.१६३, ७.१९९, ११.३०,

११.४१, ११.५०३, १३.३४; पूसावेया

६.३३६, १०.३१०, १७.३०; पूसजत असे—

अर्जुनं पूसिजत असे । १८.८५, तूतें पूसिजत असे ३.३०; पूसिजे १८.१५४५; पूसिला-लीलें ४.१६६, ६.१६२, ८.१, ८.७, ११.३१, ११.८७, ११.४४१, १४.४०५, १७.४२९, १८.७४; विवेकु पूसिला ३.१०; जिया विभूति पूसिलिया, विचारल्या, १०.१९४; पूसी—ठाऊ पूसी १३.१७१; ठावो चि पूसी १६.४३४; पूसे १४.३१८, १६.१३४; ठाऊ पूसे १८.९६७; समाधि घर पूसे, स्वतः चालून येईल, ६.४५९; पूसैन ३.२२६, ४.३४; पूसैल १६.४६७; पूसों ६.३३५, ११.३२, ११.३६, ११.३८, १५.४१६, १८.७१, १८.१५२९, १८.१५३३; पूसों लाहासि १४.३२४; पूसौनि १३.१०३७, १५.४१७; पूसणें १२.२७; पूसणें सांगणें १५.४२१; पूसणें केलें १८.१५३५; पूसि, प्रश्न, साचेपणांचिये पूसि १८.१२२८. (२) पूसणें—स्वच्छ करणें, नाहीसें करणें, आखरें पूसिल्यां न पूसे । अर्थु जैसा ॥ ८.१७४. पाडेया वरिलें आखरें । जैसि पूसतें वंति करें । १८.१०९३, जर्दी हातानें पुसतां येतात. धांसु पूसी १०.१६४; जन्म पूसलें, वारंवार जन्म घेणें थांबेल, ९.४००; नांव—११.४२१; मनाचा ठाड पूसी ९.१७८; लीपि पूसिली ३.२४९; पूसूनियां—अविचेकाचेनि पाएं पूसूनियां १८.६२०; आपातें पूसूनियां ठेवी ६.२३९; बोलेनि हातें पूसूनियां घेयावे ११.४६९; पूसूनु—पाखें चि पूसूनु नेयावा । १४.१९०, वणवा आपल्या पंखांनीं पुसून (विहावून) टाकावा.

पूत—मुलगा. ते माये पूतां भेटि होय । हा धर्म तुमचा ॥ १८.१७६१, या (गीता) मायलेकाची भेट होणें हा आपला कृपाप्रसाद आहे, ज्ञानदेवी—‘मायपूता’ १८.१७८३.

पूतला-ली—पुतळा, मूर्ति. पूतला—अज्ञानाचा पूतला १३.६८२, अमृताचा—६.२५७, परमानंदाचा—८.२६७, प्रेमाचा—४.२८. पूतली—पवनाची पूतली ६.२८४.

पूय—दूषित रक्त. पूयगतें रिगालां १३.५३८; पूयपंकिचे कीडे ५.१२०; पूयपंकिं लोलणें १३.५१९.

पूण—भरलेला, पुरता, सफल. तैसा तूहेया परिणती । मीं पूण जालां श्रीनिवृत्ती । १७.२०. २.१४१, १३.९११, १८.४४०, १८.१७४९. पूण घन, परब्रह्म, ८.११५, ज्ञानदेवी—‘पूर्णवन’ ८.११७; पूण पूणिमाचंद्र १५.४५; पूण मनोरथ ११.४७७, —सिंधू १३.४०१; पूणां अहंता, सर्व ठिकाणीं मीच आहे ही अहंता, १८.४११; पूणांचें चिन्ह २.३५३, यावर २.३५४ ते २.३६६ पहा; पूणांची तृप्ति १३.९९५; पूणां होउनि १८.१७७८; पूणांहुति ४.१३६, १६.८१; पूणेंद्वार १८.१६४१; पूणकाम, काम (१) पहा; पूणचंद्र—पाहे पां पूणचंद्राच्या भेटी । समुद्रिं भरतें अपार दाटी । ९.११४, १८.१५३६; पूणचंद्राचां कोडि १५.११, पूणचंद्रेंसि राति १३.६४०; पूणबोध १८.१०९५; आब्रह्मपूणीदकिं, ब्रह्मलोकापयंत भरलेल्या पाण्यांत, ११.१८६; कारुण्यपूर्ण ११.१५२; अपूर्ण १६.३३७; पूणता ३.४४, १८.११२१; पूण तेजाला, पूणते जाला असा पाठ घ्यावा, १२.१७१, तेज पहा; पूणतेचा रसु ७.१७१; कामपूर्णता २.१८८; पूणत्व १८.१०९९; पूणपणें १५.४८७; परिपूर्ण—सर्वत्र सदोदितु । परिपूर्ण हा ॥ २.१५०, १.२९, २.२७१, २.२९५, २.२९७, २.३३६, २.३५७; चंद्राचेनि परिपूर्ण १३.१३८; संपूर्ण—नवा मी पुराणु । ज्ञान्य मीं संपूर्ण । १८.११९१, ५.३९, ६.२४०, १३.४८२, १६.४२१, १७.२३६, १८.१०८०, १८.१२६३, १८.१७५३, १८.१७८७, १८.१७८८.

पूणिमा—पौर्णिमा. चंद्रिं जैसा संबधु । पूणिमेचा तो ॥ १८.३४२. मग आलंगिला पूणिमां । उणीव सांडी चंद्रमा । १८.९६४, ज्ञानदेवी—‘पूणिमा’ १८.९६९. पूणिमेचा द्विसि १४.२१०; स्फूर्तिची पूणिमा १४.२३; पूणिमाचंद्र १५.४५. पुनिव पहा.

पूर्व—(१) उगवत. एक निगे पूर्वा कडे । एक त पश्चिम पडे । १३.१०९४. पूर्व दिशेचां राउलीं ५.८६; पूर्वेची वाटा ९.१५२; पूर्व...पश्चिमिली १८.१२७९; पूर्वपश्चिमिं ९.४५८; पूर्वपश्चिम-

वाहाणी १८.३२९; पूर्वापरां नदीं १५.४००; पूर्वादिदिशांचा उदोभस्तूंचा ठावो फेडी, सद्गुरु सूर्य उगवतांच चारही दिशांचा ठाव नाहीसा होतो, सर्व दिशा सारख्याच प्रज्वलित हेतात, १६.१४; पश्चिमा पूर्वेसि १८.२६७; पूर्विली, पूर्ववाजूच्या, ६.१५९. (२) अगोदरचा, मागचा, पहिला. पूर्वातुक्रम २.२३३; पूर्वापर, अपर पहा; पूर्वकांड १०.२२; पूर्वज, वाडवडील, २.१९७; पूर्वजन्मिचें १७.७४; पूर्वपुरुष, १.२५२; पूर्वमीमांसा १३.२२०; पूर्वसंस्कार-संदें मागल्या जन्माच्या संस्कारांच्या अनुगोधानें, १८.१.१४६; पूर्वस्थिति २.१६५; अपूर्व फल १४.२५९; पूर्वक-बुद्धिपूर्वक ८.२३६; पूर्वि-उपक्रमा पूर्वि १७.३३३; पूर्वी-किडहुना पूर्वी । दृष्ट ना श्रुत । ११.५७८, ११.३९८, ११.६०६.

पूंस-सा—(१) पूंस—शेंपट. कान पूंस १३.७२८. (२) पूंस-सा—पोपट. पूंस—पूंस लाडनि, पोपटास उडवून देऊन, १३.२३३. पूंसा—आडो पूंसा आपण वि पडविजे. नग बोले तंव तंव नाथा तुंकिजे । ११.१७. १३.५९७, १८.३९०.

पृथक्—निरालें, निरनिरालें. पृथग्विध करण निरनिरालीं ज्ञानेंद्रियें, १८.३०८.

पृथिवी-थिव-थ्वी—सूर्यमालेंतील सूर्यापसून तिसरा भूगोल, जमीन, माती, शरीरांतील घन द्रव्य. पृथिवी—जें कां बोलोंकपाताल । पृथिवी ज्ञान अंतराल । ११.३१०. ११.४५६, ११.५७२, १३.१४३, १३.४९४, १७.४१२. पृथिवीतल जगाचा तळ, आधार, १.१५६, -पति १.१७५; प्रज्ञापृथिवियेचा राअ, बुद्धिरूपी पृथ्वीचा राजा, अर्जुन, १५.२८९. पृथ्वि—आइकें देह होये सोनेयाचें । परि लावव ये वायुचें, जें आपा आणि पृथ्वचे । अंश नाही ॥ ६.२६८. पृथ्विपातालस्वर्गि १५.४७०. पृथ्विया, पृथ्वीनें, ९.२८१; पृथ्वियेचें आधार वांचौनि काइ वेचे १८.३०९; पृथ्वियेचे(चें) मोल ६.९३; पृथ्वि-येसि क्षमत्व आलें १४.७. पृथ्वी—आप पृथ्वी कालवी । एकावट ॥ ६.२२०. शरीरांतील रक्त व इतर द्रव्य पदार्थ आणि मेदमांसादि घन पदार्थ. पृथ्वीतें आप विरवी । ६.२९९. पृथ्वीचा घड

कीजे । सर्वें चि पृथ्वीसि मिले तरि मेलविजे । ७.६४. अवतरली गाडुवां घडां । पृथ्वी अनोलख जाली मृदां ॥ १८.५४०. ९.२५५, (१, २), १०.१६०, १३.४१३, १३.४९०, १४.१८२, १८.१६०, १८.१४५३, १८.१७०२. पृथ्वी आप तेज वायु व्योम १३.७७; पृथ्वीचां ठाई गंधु ७.३३; पृथ्वीचा पवाडु १२.१५०; पृथ्वीचेनि पाडें ४.१७९; पृथ्वीचेया तृणांकुरां १०.२७६, -पैसारा १०.२३०; पृथ्वीतल—हे जींतले तरि भोगावें । पृथ्वीतल ॥ २.२१२, २.६५, ९.४७२; पृथ्वीवरि पाखाण ९.४३२; आप-पृथ्वीउत्कटें १४.१००. पृथ्वी १३.८३९, ज्ञानदेवी — 'पृथ्वी' १३.८७३. पार्थिव, मार्तीचा, येथें शरीरांतील रक्तमांसादि धातूंचा, पार्थिव देह ११.३६२, -धातु ६.२३९.

पेउनि—पिणें पहा.

पेटणें—आग लागणें, भडकणें, लोटून येणें. किं नरपासि नरग पेटलें : ११.३५३. कां डोंगरि जेंसे पेटलें । १३.३९७. ११.३०७. पुर पेटति, लोटतात, १३.५६६. पेटवण, सर्पग, ४.१३३.

पेटी—सांगड, चौकट, तराफा, पेयारा. इंद्रिय-बैलांची पेटी, जोडी (राजवाडे), १३.३०, एकनिष्ठतेची—९.४२०, कापडाची—, कापडाची वडी, गट्टा, ९.७५; प्रेमाचि पेटी १२.९२; यजनक्रियेचीं पेटी, यज्ञांचा तराफा, तरगद्याचें साधन, ७.८६.

पेंड—वाजार. प्रणवाचिये पेंडे ६.१०९; विषयांचिया पेंडा ८.१८२.

पेंडवला—सीना, मर्यादा. लाजेचा पेंडवला । खगौनि घाली ॥ १३.६९४. नदी सिंधुचे पेंडवले १८.११०१.

पेंडी—पेंड, तेल काढण्यावर राहिलेला चोथा. तेल ना पेंडि १७.४१६.

पेंढी—गवत, कडवा इत्यादिकांची जुडी. प्राणु नवां पेंढी । बांधीनि घाली उंडी । मध्यमे साझि ॥ १८.७३६. सं. वा. श. नवा पेंढी पहा.

पेणा-णें—टप्पा, प्रवासांत विश्रांतीकरतां केलेला मुकाम. पेणा १२.१४२, पाहेचा पेणा, उद्यांचा मुकाम, १३.५४६. पेणें—पहिलें पेणें १६.४११, १८.१५२७.

पेंदली—वेटाळें. आंगाचि पेंदलीं जालीं १६.४०८.

पेंधा—पांगळा. अंगु हा पेंधा । १३.९७५, हा (पुरुष) शरीररहित व पांगळा आहे.

पेरणें—रजण्याकगतां वीं घालणें. जेसें क्षेत्रीं जें पेरिजे । तें वाचांनि आन न निफजे । ४.७३. रजोगुण पेरी । तेतुलें सत्व सोंकरी । एकलें तम करी । सावगणी ॥ १३.३९, जितकें रजोगुण पेरतो तितकें सत्वगुण रक्षण करतो, तमोगुण, एकटा त्याची काढणी करतो. २.६६, ४.८२, १२.१३०, १३.२०६, १७.९८, १७.२८४, १८.५९६, १८.९९३. पेरावेआ ६.४८८; क्षेत्र पेरिजे १०.५४, भूमि — ११.१६२, हिंसा — १३.२२३; चिंतामणि पेरिले ११.५७२, कांडीं पेरी १४.१०६, रंख — १३.५७; पेरुनि सेता जाइजे १६.१४७; न पेरितां १८.९४; पेरणी १२.२२९.

पेलणें—पुढें घालणें, सावरणें, ढकलणें, वाढणें. आतां झडकरि रथ पेलवा । १.१६९. १.१७४, ९.२६, १४.१०३. आंगें पेललेनि, आंगाचा भार घालून, आंग तोलून, ६.१९६; थावें पेलत, नेटानें सावरून, तोल संभाळून, ७.९८; पाएं पेलुनि, पायानें ढकलून, लाथाडून, ८.२५७; पाट पेलौनि, (किरणांच्या) ओघांचा समावेश करून, १५.३७२; बाढु पेले, विस्तार होतो, १५.१५९.

पेली—पहिली. १५.१२८.

पेलोवेली—वाढ. १४.८८. रूपपत्रपेलोवेलिं, रूपविषयांचीं पानें वाढलीं म्हणजे, १५.१०१; पेलोवेलिं—प्रतिदिन वृद्धि (राजवाडे).

पेंव—समुदाय, धान्य सांठविण्यासाठीं कोठार. विंचुवांचें पेंव ८.१४३; पेंव(व) करुनि...पेरुं जाइजे १७.२८४.

पें—अनेक ठिकाणीं पादपूक म्हणून व कांहीं ठिकाणीं निश्चयार्थक, किंवा पण, पहा ना, तरीहि इ. अर्थी हें अव्यय आलेलें आहे. याचे कांहीं संदर्भ व उदाहरणें दिलीं आहेत. तेया दलवै-पणाचा पाड । भीष्मासि पै । १.११५. तरि पैल पै भीष्मद्रोण । १.२२२. पै जन्मे आहां तुझासि । ४.४१. म्ह(हा)णे प्रभु पै भला । केला तुवां ॥ १२.३४. एवंपु पै आत्मा । १३.११०९. आतां सत्वशुद्धि

हाणिजे । ते पै ऐसी जाणिजे । १६.७३. पै अवज्ञा गाणि कामना । १८.२००. २.५३, ४.२३, ५.२८, ५.४४, ५.१२७, ६.६८, ६.१५४, ६.३०७, ६.३२५, ७.३७, ७.३९, ७.१४०, ८.२१, ८.४१, ८.१८८, ८.१९४, ९.४०, ९.६६, ९.४६३, ९.५०८, ९.५२४, १०.३३, १०.२५६, १०.३०३, ११.५७, ११.६९, ११.१६५, ११.४९०, १२.२५, १२.१९२, १३.१५, १३.१३८, १३.२९७, १३.३५६, १४.७४, १४.८६, १४.९७, १४.११०, १४.२७४, १५.२०४, १५.२१२, १५.२९२ (१, २), १६.३६, १६.९२, १६.२१२, १६.३८४, १७.१८७, १७.२३९, १७.३५८, १८.८८, १८.१२५, १८.१४४, १८.२३७, १८.४१२, १८.४४३, १८.४८०, १८.५५१, १८.५५९, १८.६०५, १८.७८७, १८.११०७, १८.१२७९, १८.१३५१, १८.१५६७. पै...कां १८.९३४; पै गा ७.१, ७.१०, ७.५६, ७.८३, ७.१७८, ८.४५, ८.२५८, ९.५०, ९.५२, ९.३८०, ९.३९१, १०.५१, १०.२७७, १२.१८४, १३.८९२, १४.२१३, १५.२२८, १५.२२९, १६.१३६, १६.१८१, १६.३४१, १६.४०४, १८.१८१, १८.३३५, १८.४६६, १८.५८१, १८.६३२, १८.७०८, १८.७८३, १८.९९३, १८.१०८०; पै जी १७.३४; पै जेधवां १८.११२०; पै बापा १६.४५२; आगा पै १५.४६, तरि—७.३, परी—१४.२७०, मग—१६.३६५; पै माझेनि दिकें अशें १०.२९३; पै योग्यता जे म्ह(हा)णिजे ६.३४०; पै हें यया लागि सांघतसें १७.८१; एकलेनि पै ११.४६५; एणें चि पै कारणें १४.५७; एतुलें आह्मासि पै जाणवें(वे) ११.५०३; जीभ पै जरि तीमाल १८.१६६९; तें तामस पै मीं ह्याणें १८.१७७; बिबें(वे) चि पै १८.१६९५; आंति पै नाहिं ११.६८०; मग ह्याणें पै १८.१५७१; सरिसा चि पै १८.९८५. पैकु वांसा १७.१३३, कुवांसा पहा.

पैकिं-कीं—त्यामधील, त्यांतील. पैकिं—देवपैकिं, १७.७७, देव पहा; यज्ञाचां पैकिं १०.२१३, सृष्टि—१०.२३८. पैकीं—जिज्ञासुचां पैकीं

१६.५४, प्राणिमांसां—१७.६१, स्त्रीगणां—
१०.२५४. पैकु पहा.

पैकु—‘समुदाय’ (हंसकोश व गजवाडे). हंसकोशांत
या अर्थापुढे उदाहरण म्हणून १६.५४ आंकडा
दिला आहे. हा आंकडा राजवाडे प्रतीतला
असेल तर वरील जिज्ञासुचा पैकीं १६.५४
चा अर्थ जिज्ञासूच्या समुदायांतोळ असा व्याख्या
लागेल. दाते कोशांत पैक-कु चा अर्थ ‘समुदाय’
देऊन पुढे ‘प्राणिमांसां पैकीं...’ हे उदाहरणार्थ
दिले आहे; हाच अर्थ व हाच संदर्भ ज्ञानदेवी-
तही आहे. अहंभावाचा पैकु न मोडे १०.९३,
अहंभावाचे सत्य, रज व तम असे प्रकार
(आधीं) विभागून झाले नव्हते, असा अर्थ
लावतां येईल. ज्ञानदेवीत व कुंटे प्रतीत हा
चरण नाही, ज्ञानदेवीत ह्या चरणपेवजीं
‘जें वा त्रिभुवनाचें कांहीं न मंडे.’ हा चरण
आहे, १०.९५. पैकु च्या व्युत्पत्तीला किंवा
समुदाय या अर्थाला इतर आधार सांगडला
नाहीं. परिभाषा कोशांत हा शब्द नाही.

पैज—पण, प्रतिज्ञा. परि अच्युतांत ही पैजेची
जंकी. ६.१४. १३.२६, १५.२४७. पैज
घेउन ३.२५३; पैज घेतली १८.२९६, ज्ञान-
देवी—‘पैज’ १८.२९८; पैजेचीं बोलिला
१८.१४१८; पैज न सरे, प्रतिज्ञा मोडत
नाहीं, ७.१११.

पैठा-ठी-ठें—प्रस्ताव, शिस्काव, करणारा-री-रें.
कां श्रुति हे महापती ! पैठी जली ॥ १३.३७१.
तो भोक्ष्याचा ऐली दारी । पैठा होय ॥ १८.८१२.
६.३०२, ६.३११, ९.४१०, १३.३७१,
१८.५८७, १८.८२१, १८.१२१५,
१८.१२४०, १८.१५२०, १८.१५३१,
१८.१५४२, १८.१७३१. शरीरा पैठीं जाल्यां
१८.६७४; पैठीं होआवेया १८.१०३६.

पैयारें—पाथरी, टप्पा. ६.५८, ८.२२१.

पैल—पलीकडे, पलीकडचा, परलोक-कींचा.
पैल चालत कां आहे । १३.१९६, पलीकडचा
चालत आहे कीं उभा आहे, ज्ञानदेवी—
‘चालत कां नोहे’ १३.१९७. पैलु खांबु कां
पुरवु । १४.७६. १.१०७, १.२२२, ५.९२,
११.३२१, ११.३२८, १३.१०२५,

१७.३६६. पैल-ली कड-डां डील, कड पहा;
पैलीकडील ९.७०; पैलीकडे ११.२७१,
११.५००, १३.३२५; पैल-ला-ली नार-
रा-रीं, नार पहा; पैलानारा ७.९६; पैल-
ली थडी, थडी पहा; पैल-ली मर-रे, मर
पहा; पैली सीमा १६.४४०; पैलपण, निगळे-
पण, दूरत्व, १४.३९२.

पैलाडी—पलीकडे, पलीकडचे, लग्न समुदाय पैलाडी
वेळे, ३.२३०.

पैलून्य—वेष्टाष्टि, छडी भाग्य. १३.३९९,
पडाल पहा.

पैसणें—प्रवेश करणें, विस्तार करणें. तन्वी नव
आंतु पैसे । शीटि नुही ॥ ९.६९. योगदानि
पैसतां । १५.३१०. जें आत्महर्षि शीटि पैसे ।
१८.२६०. १५.३२९ (से), १५.४७७,
१६.४५४. कै पैसिजे १७.२६; पैस (१)
प्रवेश, मार्ग, वाट, ७.४६, ८.१७९, ९.१३६,
१८.१२००; पैसु पाऊवे, मार्ग बंद होतो,
६.६०; (२) विस्तार. सलें गळें तंव वाढ । पैसु
आधि ॥ १५.१७०. समुदायेनि पैसे
१८.१६९५; पैसु बंति १५.१९३; परबुद्धिचा
पैसु सांकडे, संकोच होतो, १६.११०; पैसें
आलें, निष्ठाहीन वा अर्थी, १६.४६२; पैसें
रात्रिहीन, बाजूय ठेवली, ११.४१२; पैसेंसीं
वे, अभिमान झाली, १६.२१०; (३) वळ,
सहाय्य. अध्ययभावनेनेनि पैसें १६.७०,
दिव्यचक्षुंनेनि—११.२६२, विवेकाचेनि—
१५.३५१.

पैसार—विस्तार, पन्नास. वेष्ट उंचावते न (उंचाव-
तेन) पन्नाडें : सुखाचा पैसार जोडे । ७.१५१.
आतां यथाचा हा विस्तार । हा वि यथा पैसार ।
१५.१०७. १०.२३०, ११.२६४, १५.१०६,
१५.१९६, १७.२७. पैसार नाहिं, चमत्कार
वाटण्यासही अवसर किंवा अवकाश नाही,
१८.१५९९.

पोकल-ली—पोकल—पोकळें, रिकामें. वरि फल
नाहिं आंतु पोकळा । ९.१७३. १३.२१२,
१३.२९०. १३.४६९. पोकळे हृदयभूमी
६.२८७. पोकली, पोकळपणा, पोकली विण
आशा(का)श. होये जेंसें ॥ १७.२२७, असणें

अशक्य या अर्थी; पोकलिचे उमाले ११४५९,
उमाला पहा.

पोखणें-पोषणें—पोसणें, पालन करणें, पुष्ट होणें,
वाढणें. पोखणें—आणि सौभाग्य पोखलें। सुखाचें
एथ ॥ १३५. पितृपशु पोखतां ग्रंथु। चंद्रा जैसा ॥
१६०१०६. १०९०, २०३०६, २०३६५, ५०२,
६०२०९, ९०२३७, १३०१४७, १३०५८८,
१४०२९६, १६०६५, १६०३०९, १७०११०,
१७०११५, १८०८०५, १८०१०२०,
१८०१७८३. अवेव पोखुनि १८०८६८; सुख
जीवातें पोखी १८०७९५; पोरवीत १००११९, हा
पाठ पोखीत असा ध्यावा, ज्ञानदेवी—‘पोषित’
१००१३५; पोरवकें १००१२०, हा पाठ पोखकें
असा ध्यावा, ज्ञानदेवी—‘पोषकें’ १००१३६;
पोखण, पोषण, पीलेयाचें पोखण १३०१४०;
पोखणें १३०४५७. पोषणें, पोषक—वर्णाश्रम-
पोषकें कर्म १३०५२४; कविपोषक, कवीना
स्फूर्ति देणारा, कवीश्वर, १३०८५१. पोसणें
पहा.

पोट—उदर, आंतला भाग, अंतःकरण या अर्थी.
आकाश जेयाचां पोटीं। सामावलें ॥ १००२५१.
आणि तूं कवणाचां पोटीं होतासि। ११०२७०.
उपाधि लोपे पोटीं। कृतकर्माचां ॥ १३०९४. आणि
नसतां पोटीं। कोठें काष्ठ असे सृष्टी। १८०६९०.
८०१५०, १३०३८, १३०८०, १३०९०२,
१३०१०३३. अनाथांचें पोट ८०१९३; अविचे-
चिये पोटीं १८०४६४; कापुसाचां पोटीं ९०७५;
काष्टाचां पोटीं, अग्नि, १३०११९९; गीतेचां
पोटीं, वेद, १८०१४५५, तोयाचां—, पाण्यावर,
१८०६०९, पशुचां—, दूध, १३०१००५,
मथ्यसा—१६०२०, मना मायेचां—, मनरूपी
आईच्या उदरांत, १८०७३५; रात्रिचेया पोटा
आंतु १८०४१४; लिंगदेहकमलाचां पोटीं,
चिद्रूपी भ्रमर, १६०४; वसुधेचां पोटीं, धन,
१८०१२२१, सागराचां— १८०६८१ (१),
१८०१३९२; पोट पोसावेया १६०३४४, —पोसी
१३०६७८,—भरणें १२०७०; पोटीं गमैल, मनास
वाटेल, १५०२०८; पोटींचें घालें, पोटांतला
गर्भ तृप्त होतो, १३०८४४; पोटींचें पाणी ना हाले,
पोटांत खळबळ होत नाही, स्वरूपानुभवाला बाध

येत नाही, ८०६२; पोटीं रिगति १३०१०२०;
पोटीं ऐसें जालें, मनांत आलें, १२०८७; पोटीं
घालुनि, समावेश करून, जिरवून, १४०२००;
पोटीं जले, १६०२३६; पोटीं जिरे, व इतर संदर्भ
जिरणें पुढें पहा; पोटीं नसतां १८०६९०, —
बांधलिं १२०९२, —बांधौनि ७०८६, १६०४३३,
— भरती १७०१६५, — वाहे १६०१७२,
१८०६८१(२); पोटीं-टीं सूनि १४०९९,
१५०३०४; पोटीं सूंसि १३०१०५४; पोट व
पाठि, यावर पाठि-ठी पहा. पोटीं...कंठिं
१८०१५८७; पोटभरी १८०७४२.

पोट-टालणें—पोटलणें—मावणें, हृदयाशीं धरणें.
जें आकाशाचां कोडिं हिं न पोटलवे, जें सुख
कोट्यावधि (पटीनें मोठ्या) आकाशांतही
मावणार नाही, १३०३८२; पोटलूनियां आहाति,
हृदयाशीं धरून आहेत, ११०८५. पोटाळणें—
सामरस्य पोटाळ १५०७.

पोतडी—पिशवी. १४०१७.

पोतास—कापूर. पोतासाची दिवी १००१२६.

पोतें—कोथळी. पाशिकें पोतीं वागुरा। १६०३४३.

पोथि—(धार्मिक) ग्रंथ. १५०३६२.

पोपडा—खपली. आंतु बाहिरि पां(पा)किं जे
पोपडे। १७०१४३, जे आंतबाहेर पोपड्यासारखे
कोरडे होतात.

पोफल—सुपारी. पोफल घातलें असे, प्रतिज्ञेचा
विडा उचलला, १३०२१.

पोल—शेळ, बैल. मली एके चि काडुगेनि पोलें।
१३०४०, फक्त एकट्या काळ्या (काळरूपी)
बैलाकडून मळणी करून घेतो.

पोलणें—भाजणें, दुःखी होणें. तरि ताप कोणातें
पोली। १२०३, मग त्रिविधताप कोणाला दाहक
होईल. तैसा पोले संकष्टें। पुढिलाचिनि ॥
१६०१५८, तसा दुसऱ्याच्या संकटानें दुःखी
होतो. आगी आणि लागलेयां। काहिं पोले धनंजया।
१८०४४८. १८०१०४, १८०१८७, १८०५५०.
अग्नी आणि पोलिजे, जसें शक्य नसतें,
२०३३६; आणि आपुलेनि दाहकपणें न पोले
ह्मणौनि तो नेणे ११०४३३, आग आपल्या
दाहकपणानें आपण कांहीं (स्वतःला) चटका
लावीत नाही, म्हणून इतरांना आपण भाजू.

शक्तों हैं ती जगत् नहीं, ज्ञानदेवी—
आगी अपुणेन दाहकपणे। कैनेन पोळिजे तें
नेणे। ११-४३८; तापु जेणें पोले, आग ही
ज्याच्या नांवातें भडकते, १६-४१६; फलें आंतु
पोली, फळातें जिमेच्या चटका लावते, १८-३५२;
बुद्धि पोलिली, अनुभवाचा चटका वस्तू माधारी
फिरवी, १८-९५४.

पोसणें—पालन पोषण करणें, सांभाळ करणें,
वाढवणें. आकसी पोसिजे कृताः १३-४५३.
जैसे पोट पोसी सुणें. उघडें झकले न घणे.
१३-६७८. ६-११०, १३-६३६, १३-११२५,
१६-३३, १८-७५०, १८-३३६. अहंकार
पोसुनि, १८-१२७१ (२), क्षितीचे पादप
पोसीति १६-१९७; पथ्यद्वेषिया उवरु पोसी
१८-१२७१ (१); पोट पोसावेया १६-३४४;
पोसणें १८-६६५; पोसिता, पोसगारा,
१८-१६२८. **पोसवणें**—ता त्रि कामधेनु दव-
डिजे। न पोसवे क्षर्गानि ॥ ११-६१६, १८-१७२६.

पोहोरी—जान्यांतील कीड, पोरकिडा, टोका.
पोहोरी आहे ९-४९८, ज्ञानदेवी—‘पोरी पडे’
९-५०२.

पौढणें—पवड-खणें, पड्डणें पहा. रा० सुखें
पौढलेयां ८-१८३.

पौरुष—पुरुष (१) पहा.

पौलि-ली—आवार, कोट. पवली पहा. पौलि—
आंतु बज्रासनाची पौलि पानासिली। ९-२१२.
१३-२१९. पौली—स्वज्ञानाचिये पौली बाहिरि
१८-५३८.

प्र—शब्दास जोडून. हा उपसर्ग अधिक, पुढें, वर
या अर्थी आलेला आहे; उ. प्रकाल, प्रकृति,
प्रचंड, प्रज्वल, प्रज्ञा, प्रणति, प्रताप, प्रतिष्ठा,
प्रदीप्त, प्रपंच, प्रबंध, प्रबुद्ध, प्रबोधणें, प्रभवणें,
प्रभा, प्रमाण, प्रमाद, प्रमेय, प्रयत्न, प्रयुंजणें,
प्रयोग, प्रयोजन, प्रलय, प्रवर्तणें, प्रवाह,
प्रवृत्ति, प्रलोभ, प्रसरणें, प्रसवणें, प्रसाद,
प्रसिद्ध, प्रस्तावणें इ.

प्रकटणें—उदय पावणें, उघड दिसणें, दाखवणें.
यज्ञातें प्रकटी कर्म। ३-१३५. १-२३, १-४२,
१-७८, २-३२१, ३-३३, ३-१५५, ४-५५,
४-१३२, ४-१८८, ५-८३, ६-४५०, ९-१४८,

९-२६५, १०-२४, ११-११९, ११-१७८,
११-१९४, ११-२०९, ११-२३०, १७-३५५.
निधान प्रकटलें असे २-१९१; भारती प्रकटली
असे १-३२; चंद्र प्रकटतां १-६०; रवी आपणें
प्रकटलें १०-१४०; प्रकटलें होतें ११-६३७;
प्रकटलेया १३-३६१, —यां २-२६१; प्रकटित
असे १८-३७६, प्रकटितसे ११-४०३; प्रकटि-
तेया, प्रकाशणें दाखविण्या, ९-१३, ज्ञानदेवी
‘प्रकटितया’ ९-१३; प्रकटिया, प्रकट
झालेल्या, १५-१२५; नेजने प्रकटी, उघडवने,
२-२३८; प्रकटें कर्ण १३-८५२; प्रकटौनियां
१५-४०२; न प्रकटावी ३-१७१; प्रकटावा ना
३-१७६. **प्रकट**—लोईभावप्रतीती। प्रकट होये।
२-३०९. प्रकटिपुरुष प्रकटें। अनादिसिद्धें ॥
१३-९५६, उघड अनादिसिद्ध असलेले. १-३०,
२-८९, ६-१७१, १०-२५, १४-४, १५-८३,
१८-१४१६; प्रकटा ३-३५, १०-१७०.
प्रकटवणें १३-११२१.

प्रकार—तऱ्हा, जाति, भेद, पद्धत, रीत.
१२-२१८. तीन्ही प्रकार १८-१४५, त्रिप्रकार
१७-१२२, १७-३४०, १८-२३७, १८-५८०,
पांच प्रकार १३-१००, सं. वा. दा. पहा;
सत्प्राप्तिप्रकार १८-१२१९; सर्वप्रकारि
१८-१७३८; सर्वि प्रकारि १५-५३५; प्रकारें
८-२०२, एणें एणें — ९-१७०, येणें येणें
— १३-१०३५, पांचें — १८-४७१, सं. वा. दा.
पहा; बहुते — १७-२९; साध्यसाधनप्रकारें
१८-२५४; हेतूप्रकारें ४-७०.

प्रकाल—अधिक वेळ, विलंब. ५-१६५,
ज्ञानदेवी—‘परिकाळा’ ५-१६६.

प्रकाशणें—उजेड देणें, उघड करणें, स्पष्ट करून
सांगणें, उद्घोष आकाशी। रवी चि रवीति
प्रकाशी। १७-४०१. बन्हि प्रकाशु दीपपणें।
प्रकाशी आपुलां ॥ १८-१६२९ (२) १३-१०७१,
१४-१३०, १४-३३१, १५-२७६, १५-२७९,
१५-२८०, १६-४२२, १७-३९८, १८-३७६,
१८-३७७, १८-११०८, १८-१११०,
१८-११३७, १८-११५६ (१), १८-११७०
(१), १८-११९६ (१), १८-१२४९,
१८-१२९१, १८-१४०६, १८-१४६०.

प्रकाशितुसे १५.५२३; सांख्यसंज्ञा^{३०} प्रका-
शिला १८.१४२५; हृदई प्रकाशे २.२३७;
प्रकाशिता—विश्वप्रकाशितेया १८.१२४३;
प्रकाशणं—दीपातं दीपं प्रकाशिजे । तं न प्रकाशणं
चि निफजे । तैसं कर्म नियां कीजे । तं करणं
कैवें ॥ १८.११७० (२). प्रकाश—जैसा दीपासवें
हारतला । प्रकाशु जाप ॥ ३.११०, कां रविर्वा-
सवें । प्रकाशु जाये ॥ १२.१००, तिया गुंडाललिया
प्रकाशा । क्षेत्रजु नांव ॥ १४.७०, १.२३९,
२.३६०, ३.१९६, ४.१७२, ४.२१२,
५.४९, ६.४५०, ७.३२, ८.१९५, ८.२१८,
१०.१४०, ११.२२०, ११.३००, ११.६८३,
१३.३५५, १३.७२०, १४.१३१,
१५.३२, १५.२८२, १६.१३, १६.१६ (२),
१७.८७, १७.३४८, १८.३६१, १८.५०६,
१८.८४९, १८.९७९, १८.११११,
१८.१२२६, १८.१३६७, १८.१६१८,
१८.१६२९ (१). प्रकाशाचेन दिहबळें ७.१५४;
प्रकाशाचां महार्णवीं ११.२९६; प्रकाशाची
राणित्र १५.१२; आंधार...प्रकाशु १६.३७;
आनान प्रकाश ५.२७; ज्ञानाचेनि प्रकाशें
७.१०९, १३.६२६, ज्ञानप्रकाशें ४.१६९;
वस्तुचेया प्रकाशा, आत्मवस्तुच्या प्रकाशांत
चंद्रसूर्य लोपतात यास उद्देशून, १५.२८१;
तपनं विण प्रकाश १७.२२७; दीपा आणि
प्रकाशा ६.३९५; प्रकाशु आणि कडवसें
१०.८६ (१); प्रकाशु...तम १०.८६ (२);
प्रकाशु ना अप्रकाशु, आत्म्यास उद्देशून,
१३.११०३; प्रकाशजलाची झरी ६.२८६;
अंगप्रकाशें १८.१३२१; अधमोत्तमप्रकाशा
माझि २.२९७, हा पाठ अधमोत्तम प्रकाशा
माझि असा ध्यावा, चंद्र सर्वांना सारखाच
प्रकाश देतो, हा अधम हा उत्तम असा
भेद पाडीत नाही, ज्ञानदेवी — ‘अधमो-
त्तमा प्रकाशा माजि’ २.२९७; आत्मप्रकाश,
शुद्ध आत्मज्ञान, ५.१४४, १८.७८८, (आ)
—मंदिर १७.४२६; दिव्यतेजप्रकाशें,
११.१३१; दिपप्रकाश १४.३०६; सकलार्थ-
प्रकाश, वस्तुजाताचें यथार्थ ज्ञान करून देणारा
प्रकाश, गणेशास उद्देशून, १.२; सत्ताप्रकाश,

जमें पाणी व त्यावरील तरंग हे निरनिराळे
नाहींत, तसें खरें अस्तित्व व भस्म हे निराळे
नाहींत, वस्तु एकच, यास उद्देशून, १५.५१९;
स्वयंप्रकाशें, १०.७३, —शाचा आगारु ११.५०४;
प्रकाशक १३.११२२, १८.११९६ (२);
प्रकाश्य—प्रकाश्यें विण प्रकाशु, प्रकाश पाडा-
वयाच्या वस्तूची योग्यायोग्यता न पाहतां जो स्वयं-
प्रकाश आहे, १५.५१२; प्रकाश्यता १८.११५६
(२); प्रकास्य, त्याच अर्थी, प्रकास्यें विण
सुरवाडु । प्रकाशाचा ॥ १६.१६ (१), ज्ञानदेवी —
‘प्रकाश्येवीण’ १६.१६; प्रकाशें १८.५८०,
हा अपगाठ संभवतो, ज्ञानदेवी — ‘प्रकाशें’
१८.५८३.

प्रकृति-ती—(१) नैसर्गिक स्वभाव, स्वाभाविक
गुणधर्म. प्रकृति—प्रकृतिचेनि आटोपें । वर्ततु
असे ॥ ३.१८०. ३.५३, ४.१८६, ११.६५५,
१३.५३, १८.१३०७, १८.१३०८,
१८.१३०९ (१, २). प्रकृति आधारें ३.६२,
प्रकृतिचेनि आधारें ४.७८; प्रकृतिचे पाहक
७.१३८; प्रकृतिचा संग ३.६३; प्रकृतिगुणें
३.५९, ९.२८७, —धमें ३.१७५, —भावो
३.१७७, —मंत ३.५८, ३.१९१; बीजप्रकृतिवसें
१८.१३०५. प्रकृती—हे जैसे कां नाना वर्ण ।
तैसं प्रकृतीं अनारिसेपण । ११.१३७. ३.२००,
११.६५६. प्रकृती मानु दीबला ३.२००,
या चरणाऐवजीं ज्ञानदेवींत—इंद्रियां लळा
दिधला । हा चरण आहे, ३.२०४. (२)
सर्व सृष्ट पदार्थांचें मूळ, माया, सांख्यप्रणीत
प्रकृति (१) परा, अव्यक्त, (२) अपरा,
व्यक्त, अपरा प्रकृति आठ अंगांनीं, (पृथ्वी,
आप, तेज, वायु, आकाश, मन, बुद्धि व अहंकार
यांनीं) व्यक्त होते, व सर्व सृष्ट पदार्थांला कारण
होते; अपरा साम्यावस्थेला आली म्हणजे
विश्वाकार लोपतो; हा सर्व मायेचा खेळ पुरुष,
अकर्ता, प्रकृतीच्या सहाय्यानें करतो. प्रकृति—
तैसा अमूर्त चि मीं किरीटी । परि प्रकृतितें जै अधिष्ठा ।
तैं साकारपण नटी । काजा येया ॥ ४.४७. आणि
इयेंतें प्रकृति ह्मणजे । हे अष्टधा भिन्न जाणजे ।
लोकत्रय निफजे । इयेंत ॥ ७.१६. अनादि जे
प्रकृति । सांख्य जीतें गांति । १३.३६. ७.१९,

७-२२, ७-२८, ८-३२, ८-१०१, ९-९८ (२),
 ९-१०५, ९-१०६, ९-१०७, ९-११९,
 ९-२७८ (१), ११-७०, ११-७६, १३-८०,
 १३-९०, १३-९१, १३-९५४, १३-९५७,
 १३-९६०, १३-९६६, १३-९६७, १३-९७०,
 १३-९७३, १३-९७८, १३-९८२, १३-१००८,
 १३-१०१६ (२), १३-१०१८, १३-१०१९,
 १३-१०२८, १३-१०७४, १३-१०७६,
 १३-११३०, १३-११३४, १४-६९, १४-१३७,
 १५-३१९ (१), १५-३२४, १५-३४०,
 १६-२७५, १८-३२४, १८-३९१, १८-६६७,
 १८-८१०, १८-८२४, १८-१२५८,
 १८-१२७८, १८-१२८२. प्रकृतिचे कर्मजात
 ९-१२५; प्रकृतिचा गुणी १८-८२४, -तटी
 १३-१०१७; आसुरिये प्रकृतिचा तोंडी ९-१८३;
 दैविये प्रकृतिचे ९-१९३, द्विविधा प्रकृति (१)
 अश्वमेध व्यक्ति, (२) जीवरूपा, ९-९७; मीं प्रकृति
 अधिष्ठी ९-११०, यावर ९-१११ व ९-११३
 पहा; प्रकृतिकाय १५-३२०, -नात १४-३४, -दशे
 १३-१००२, -दोख १०-७७, -धर्म १५-३१९
 (२), -परिहार १०-२७, -पीसे १६-३६१,
 -भाव १०-१३४, -मीसे १५-४५१, -वन-
 माधवी, प्रकृतिरूपी वनाचा वसंत, १३-१३६,
 -योगें ४-४३, -वशें ७-३८, -विकारी ९-१२६,
 -विषो ९-९८ (१), -संग ९-११३; आदि
 प्रकृति, मूल माया, ६-१२, निज- ९-११६,
 महा- १४-१०२. प्रकृति व पुरुष यांचे संदर्भ
 पुरुष (२) पुढें पहा. प्रकृती—कां जें नियां अधि-
 ष्ठिल्यां प्रकृती। हांताति चराचराविद्या संभूती।
 क्षणीनि मीं हे उपपत्ती। घडे इया ॥ ९-१३१.
 जो एजनि प्रकृती इये। गुणार्ते भोगी ॥ ९-२७८.
 ७-२५, ७-२७, ७-३०, ८-१८७, ९-७०,
 ९-९९, ९-१०३, ९-१२०, ९-१७९,
 ९-२७७, १०-८०, ११-७१, १३-९६२,
 १३-१००१, १३-१००६, १३-१०१६ (१),
 १३-१०२३, १५-३२२, १८-३१५,
 १८-१२५७, १८-१२८१. प्रकृतीची मातु
 १३-४२; प्रकृती अवीनु, भूतग्राम, ९-११७;
 प्रकृती तव, प्रकृतीतव ९-२६८, १३-९७६,
 १३-९८१; प्रकृतीनाश १८-१२५९.

प्रचंड—विशाळ, फार. तूझी वक्त्रें जी प्रचंडें;
 ११-३३१, यावर ११-३७३ पहिला चरण पहा.
 ११-४५२, १५-१२६. रजोवातप्रचंडे
 १५-१६१, ज्ञानदेवी—‘—डें’ १५-१६२.

प्रचार—हालवाल, व्यापार. १६-१८३.

प्रजा—रयत, लोक, संतति. वन्हवि प्रजा हा चि
 नाडील. तुमनें सवा ॥ २-९४, स्वधर्म न पाळला तर.
 अणि प्रजा जे जाली, ते वत्तली चि कीर आर्षी;
 १६-५२५, मुर्खेवाळें. पै राजमुखा अधिलेखा
 प्रजा भजे भक्तेया. १८-८८३. ३-१११,
 ८-१८३, ९-११३, १०-९५, १०-२१९.
 प्रजा कैसेनि निस्तरैल ३-१६४; प्रजातें चतुरा-
 ननु सिकवी ३-११६; प्रजां विनविला ३-८७;
 प्रजाजात, जात पहा, -पति, ब्रह्मदेव, १७-३३२,
 -साधनीं, वंशवृद्धि करण्याकरितां, १६-३०१.

प्रजिता—परजगारा. हातियेरप्रजितयां आंतु
 १०-२३५, ज्ञानदेवी—‘हातियेर परजितयां-
 आंत’ १०-२५५.

प्रज्वलणें—पेटणें. प्रज्वललेनि, पेटला असतां,
 १-२४२.

प्रज्ञा—बुद्धि. तेयाची प्रज्ञा जाणें स्थिति। पातली
 असे ॥ २-३०३, तेयाची प्रज्ञा जाणें स्थिती।
 पातली असे ॥ २-३५२, या दोन ओव्यांतील
 साम्य पहा. २-३३७, १०-१६१, १३-९४४,
 १४-२०३, १५-३५९, १७-३३, १७-३८,
 १८-२८७, १८-१३९३. प्रज्ञेचेनि आधिलेपणें
 १०-१४; प्रज्ञेचा पाइकु १३-८३०; प्रज्ञेसि
 प्रियोत्तमु १७-३३; प्रज्ञेचिया भरोवरी,
 बुद्धीच्या भगनें, उत्कटतेनें, १८-८५२; प्रज्ञेचा
 मातु १३-६४५; देखणी प्रज्ञा, पाहणारी बुद्धि,
 १३-११२३; प्रज्ञाकांत १४-६३, -कुश-
 लता, बुद्धिचातुर्य, १५-१८४, -पृथिवियेचा
 राऊ १५-२८९, -प्रभातसूर्या १४-१. प्रज्ञा-
 फलतेया अर्था वेझ देणें, बुद्धीज्ञा सफलता
 येईल अशा अर्थावर झेप घालणें, १८-८६०,
 ज्ञानदेवी—‘प्रज्ञाफळतया अर्था’ १८-८६३,
 कुंटे—‘प्रज्ञाफळ तया अर्था’ १८-८६३ असे
 पाठ आहेत; प्रज्ञाबलें १७-२३८, -युक्त
 २-३००, -राया, अर्जुना, १४-७०, -बेलिवें
 बेलहाळ, बुद्धिवेलीचा विस्तार, सुंदर बुद्धिवेल,

१४.२१; बल प्रज्ञा, शक्ति व बुद्धि, ९.५०५; व्यासप्रज्ञेचेनि १५.५३८; सत्यप्रज्ञ, श्रीकृष्ण, १८.१४१८, सिद्धप्रज्ञा आधींच (पूर्वजन्मीं) पक्क झालेली बुद्धि, ६.४५२, स्थित-२.२८७, २.२९३, यावर २.२९० ते २.३६५ ओढ्या पहा, स्थिर-२.३६५. प्राज्ञ, बुद्धिमान, अर्जुनास उद्देशून, ९.३६, १०.२८७, १८.७६९, अति-८.५२.

प्रणउ-व—अकार. प्रणउ—तरि सर्व मंत्रांचा राजा ।

तो प्रणउ आदिवर्णु बुद्धा । १७.३३९. प्रणव—गगनीं मीं शब्दु । वेदीं प्रणवु ॥ ७.३३, ८.१२०, १७.३५६, १८.१५००; प्रणवा पटिचीं आखरें ७.३९; प्रणवाचिये पेटे ६.१०९; प्रणवाचा माथा बुडे, अकाराही पलीकडे, ६.४६७; प्रणवाच्या मोडी रेखिली, अकाराच्या आकारासारखीं रेखलेलीं, अकाराची प्रचीति येते, ६.२७६; प्राणाचा प्रणवु करावा, प्राणवायूचा अकार करून, अकाराचें चिंतन करावें, ८.११२; प्रणवातीत ८.११५; प्रणवैकनाम ८.११६; प्रणवोच्चारें १७.३५५; प्रणवापैलीकडे १२.३१.

प्रणति—वंदन, येथें शरण. प्रणतिप्रतिपाल, शरणा-गतांचें रक्षण, १२.२३३.

प्रताप—शौर्य, पराक्रम, तेज, वैभव. पुण्यासि प्रतापु भागला । १.३७. आणि सूर्याचेनि प्रतापें । कोडि हीं नक्षत्रे हारपे । १८.८५५. १.११०, २.१९२, १०.२३३, १८.१६०९. प्रताप-तेजस्वीं(स्वी) १.१०५; सूर्यतेजप्रतापें ११.१८९.

प्रति-ती—शब्दास जोडून किंवा स्वतंत्रपणें हा उपसर्ग ग्रंथांत आलेला आहे. संदर्भानुरूप याचे अनेक अर्थ आहेत, त्यांपैकीं काहीं अर्थ व त्यांचीं उदाहरणें येथें दिलीं आहेत. काहीं शब्द पुढें दिले आहेत. (१) साठीं, करितां, संबंधीं, उद्देशून. प्रति—तंव तो ह्मणे कमलजन्मा । भूतां प्रति ॥ ३.८७. ३.१७१, ५.२७, ८.२०५, ९.४०, १०.३०६. तुज प्रति—९.२२७, १३.७५, १३.३७०, १७.४०६, १८.७६३; मुख प्रति भानु कां जैसा । ९.६२, ज्ञानदेवी—‘मुखाप्रति’ ९.६३; मूर्खा प्रति तंतु हारपे १८.५४१; अर्जुनाप्रति २.३६९, आह्वा-

२.१०१, तुज—९.९७, तुह्या—५.४, ९.१६, मज—१.८७, मनु—४.१६, राया—१.१७३, लोका—३.१६९. प्रती—नेणेतया प्रती १५.५१७, तुज—४.२६. (२) दरेक, एकेक. प्रति—क्षणा प्रति, क्षणाक्षणाला, १५.११३, ज्ञानदेवी—‘क्षणाक्षणाप्रति’ १५.११४; भूतप्रति, प्राणि-मात्राच्या ठिकाणीं, ७.३८; मानुषप्रति—तैसें जेयाचें मन । मानुषप्रति आनान । १३.३५६; प्रत्यंग, अंग पहा; प्रतिक्षणि-णीं, क्षण पहा, -दिन्हीं १८.११४, -दिवसीं १८.१४४२, -दीनी(नीं) १४.१०६, -पदिं-दीं, पद (१) पहा, -वदनीं, प्रत्येक तोंडावर, ११.३३६, -वरिणि १०.५४; प्रती-भूतप्रती १०.१७४, ज्ञानदेवी—‘भूतपति’ श्रीकृष्णास उद्देशून, १०.१९०. (३) उलट, विरुद्ध, तोडीचें, समसमान, त्यावर. प्रत्युत्तरें, उत्तर (१) पहा. प्रत्योपकार १७.२८०; प्रतिकार ११.३९९, -कूल ७.१६३, -ध्वनि १.१२६, -फल, मोबदला, येथें जितकी इच्छा तितकें फळ या अर्थी, ११.३६१, -बिंब-णें, बिंबणें पहा, -बोलिला, उत्तरांत म्हणाला, ८.२६८, ज्ञानदेवी—‘प्रति बोलिला’ ८.२७०, -भींती, भिंतीवर, १५.४११, -मंडल, सूर्यप्रतिमंडल, सूर्याचें प्रतिबिंब, १३.९०४, -मल्ल १८.४८७, अप्रतिमल्ल १.११०; प्रति-मुखाभासा, आरशांतल्या प्रतिबिंबाच्या आभा-साला भेदप्रतीति नाहीशी झाल्यावर (जीवपणाचा आभास नाहीसा होतो या अर्थी), १४.३०२; प्रतिवदन, आरशांतील प्रतिबिंब, १३.९०३; प्रतिविभूति—तेथ विभूति प्रतिविभूति । प्रस्तुत अर्जुनां सांघिजती । १०.४०, ज्ञानदेवी—‘जेथ विभूतिप्रतिविभूति’ १०.४१; प्रतिशब्द, प्रति-ध्वनि, १७.२७८.

प्रतिज्ञा—वचन. प्रतिज्ञा बोलिजे १८.७६९; प्रतिज्ञोत्तर, निश्चित बोल. ९.१.

प्रतिति - तिती - तीति - तीती—प्रत्यय, समज, अनुभव. प्रतिति ६.४०७. प्रतिती—प्रतिती जालिये वांचूनि १३.१०८५. प्रतीति—भूतें आघाविं वि होति । एकाचि पाकें आहाति । पै भूतप(प्र)तीति । वेगलीक असे ॥ १३.१०५२, प्राणिमात्र सर्वच आहेत व ते एकासारखे एक

दिशतात, वास्तविक ते वेगवेगळे आहेत असा प्रत्यय येतो. ६.१०१, ६.३२८, १०.१३७, १३.११३३, १८.९९६, १८.११८६. प्रतीतिचेनि पाडें ६.४००; चित्ता प्रतीति ४.४०; चित्तीं प्रतीति आधि १२.२७; प्रतीति गाढी केली १८.९९६; प्रतीतिचिये पोष्टिचें पाणी ना हाले, स्वरूपानुभवाचा निश्चयपणा दळत नाही, ८.६२; प्रतीतिगंगा ७.१२२, -गत ११.२९, -गम्य १२.२२८; प्रतीति दिष्टी ११.८१; प्रतीतिपंथ १३.१०८३, -पांखि ७.१५०, -बलें ५.४६, -बोधसागरीं ९.९२, -मुखि ७.१८७, -रस ७.१३३; निरूपणभाषा-प्रतीति, वेदांतांतील निरूपण करावयाच्या भाषांतील संज्ञा, सर्वमान्य झाली आहे या अर्थी, १५.८९. प्रतीती—आगा हे जेवढी माझी व्याप्ति। तेव्हा चि नेयांची प्रतीती। ९.२५७. ८.६०, १०.३०६, १४.४९, १४.३३५, १७.१५६, १८.५७०. प्रतीतीचेनि पात्रें ९.२४२, -माजें १०.१५७; प्रतीतीचां वाखोरां ७.१३४; प्रतीतीचेनि हातें ७.१७५; रूपेणणाची प्रतीती, १५.५१७; सांख्याचिया प्रतीती १४.६९; योगप्रतीती, ऐक्याच्या प्रतीतीनें, १०.१०५; सोहंभावप्रतीती २.३०९; प्रतीती आलें १०.१५८, १८.१०८४, -वेई १४.८५, -जालें ११.६३५, -फावें (वे), अनुभवास येईल, १५.६६; प्रतीतीचे डोले झांकवीति ९.१३८.

प्रतिपत्ति-त्ती—विधि, सत्कार, मेजवानी. प्रतिपत्ति, मेजवानी, ६.२२; प्रतिपत्ती १४.४१, विधिविधानानें, १६.३०२.

प्रतिप-पा-दणें—विवेचन करणें, सांगणें. प्रतिपदणें—प्रतिपदी ४.२, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘प्रतिपादी’ ४.२. प्रतिपादणें—प्रतिपादिति अविचार। १५.१६६, ज्ञानदेवी, कुंटे—प्रतिपादिति अविचार। १५.१६७; प्रतिपादिजे १८.१४४२; प्रतिपादित्यां, सांगणारांना, १०.२४९; प्रतिपादन, विवेचन, ११.५५७; प्रतिपाद्य, तैसा प्रतिपाद्यु जो ईश्वर। १६.१०२, प्रतिपाद्य देवता ११.२६; वेदप्रतिपाद्य १.१; ससशक्ती-मंत्रप्रतिपाद्य, सातशें (श्लोकरूपी) मंत्रांनीं प्रतिपादन करण्यास योग्य, १८.१६४५.

प्रतिपालणें—रक्षण करणें, सांभाळ करणें. मग उदो अस्तु येयातें। प्रतिपालणें ॥ ३.२०२, मग रात्रंदिवस या देहाचा कां सांभाळ करावा? ९.१२१. प्रतिपाल १७.१८२; प्रणतिप्रतिपाल १२.२३३.

प्रतिविद्य—बिंबणें पहा.

प्रतिभा—प्रतिबिंब, समजून, अनुभव. जैसा सगेवरू आटे। मग प्रतिभा नाही ॥ ५.१५५. कां आंशोल्लेखा उदक। प्रतिभा होये अनेक। १३.१०११. मज लोक प्रतिभे। ऐसे ऐती ॥ १८.१६४४, श्लोक अशा प्रकारें माझ्या अनुभवाला येतात. १८.१३५६. स्त्रीशूद्रादिप्रतिभे सामाविलें, स्त्रीशूद्रादिकांना कळेल, त्यांच्या समजुतीला उतरेल, असें केलें, १८.१६७८.

प्रतिभासणें—आहे असें वाटणें. मज तरंगपण असे कां नसे। ऐसे उदकासि काहीं प्रतिभासे। ८.२४७. २.१६६, ११.२२५.

प्रतिमा—मूर्ति, प्रतिबिंब. देवांपेसे प्रतिभे लागि। १३.२१६. जलचि प्रतिमा ९.१४९, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘जळींची प्रमा’ ९.१५०; लिंग कां प्रतिमा ६.७.१०३; सकळगुणीं प्रतिमा ११.५५६, ज्ञानदेवी—‘सकळगुणीं अप्रतिमा’ ११.५६३, कुंटे—‘सकळगुणीं अप्रतिमा’ ११.५६३; पाखाणप्रतिमा, दगडाची मूर्ति, ईश्वर पाखाणप्रतिमां, चार्वाक मतास उद्देशून, १८.५६४.

प्रतिलपणें—लपणें पहा. तूं जेया प्रतिलपसि। १४.४, हा पाठ तोडून जेयाप्रति लपसि असा व्यावा, ज्ञानदेवी—‘जयंप्रति लपसी’ १४.४, कुंटे—‘जयाप्रति लपसी’ १४.४. पुढच्या चरणांत ‘दाबिसी’, ‘प्रकट करिसी’ असे पाठ आहेत, त्यावरून हा पाठ तोडणें इष्ट वाटतें.

प्रतिष्ठणें—स्थापना करणें, समर्थन करणें. वेदाधारें बोलति। केवळ कर्म प्रतिष्ठिति। २.२४५. तें ज्ञान हृदयीं प्रतिष्ठे। ४.१८८. मज सहजातें करिति। स्वयंभातें प्रतिष्ठिति। ९.१६२, मी नित्य असून माझी मूर्ति वगैरे बनवून मला अस्तित्वांत आणतात व मी स्वतःसिद्ध असून माझी स्थापना करतात. रुग्वेदादि तीन्ही। प्रतिष्ठिजति वाग्भुवनीं। १७.२२१. १०.२४, १६.३५८,

१८.७२५, १८.१४९९. प्रतिष्ठा, स्थापना, प्रसिद्धि, गौरव, ६.३७७, १८.३६२; असती प्रतिष्ठा जाह्नल २.२७; प्रतिष्ठेलागि १.४६; धर्मप्रतिष्ठा १.१३.

प्रति-स्फ-स्फालणें—फळ देणें, पसरणें. अनुक्रमें ४.७५, ११.२०२ पहा.

प्रत्यक्-ग्—पलीकडचें, स्थलकालाविपलीकडचें तत्त्व, आत्मा. प्रत्यग्ज्योतीवी बोवाळणी, आत्मरूपी ज्योतीनें साधकांना ओवाळतोस १२.६; प्रत्यक्प्रवृत्ति गंगेचेनि तटें (इंद्रियें १८.१०१०) लाविलीं, आत्माकारप्रवृत्तीच्या गंगातटावर इंद्रियें आणलीं, १८.१०११; प्रत्यक्बुद्धिकरवालें, अंतर्मुख झालेली बुद्धिरूपी तरवार, १५.२३५, ज्ञानदेवी—‘प्रत्यक्बुद्धि-करतळें’, अंतर्गामीं मी आत्मा आहे ही बुद्धि तळहातीं घेऊन, १५.२५८, आधीं आलेल्या दलें व पुढें आलेल्या हातवसावें या पाठांवरून करतळें ऐवजीं करवालें (राजवाडे) पाठ अधिक ग्राह्य वाटतो; प्रत्यग्बोध, आत्मप्रतीति, १६.१०.

प्रत्यक्ष—उघड दिसणारा, समोर असलेला. तेयां प्रत्यक्ष केवि करं । वातु देवा ॥ २.३५. ९.४९, ११.४९४, ११.६७१, १७.११२. प्रत्यक्ष प्रमाण २.१०८; प्रत्यक्षावरि, समोर प्रसंग आल्यावर, २.१९०.

प्रत्यय—खात्री, अनुभव. झणौनि जलों हें जूझ । प्रत्यया नेये मज । १.२०८, (हें चांगलें आहे) हें मला पटत नाही. कां मना प्रत्यया येईल २.२०७; प्रत्यो—प्रत्यो घडला माझेया जीवा । ११.७७.

प्रत्यवाय—विधिनिषेध, दोष. जें प्रत्यवायो तंव गले । १८.१२१, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘प्रत्यवाय’ १८.१२२.

प्रत्याहार—इंद्रियांची अंतर्मुखता. विषयांचा संसर्ग टाकून इंद्रियांना स्वरूपस्थ करविणारें योगाचें पांचवें अंग. यमें बांधीनि प्रत्याहारा । बोधिजति ॥ १६.८९. ६.५७, ९.२१४. प्रत्याहाराचा आधाडा ६.५६, —चे ठाणांतरीं १३.५०६; प्रत्याहारतीर्थी नाशाणिलि १८.९८८.

प्रथा—रुढि, प्रसिद्धि, येथें अनुभव. उठितिया

आत्मप्रथा, आत्मानुभव होतांच, १८.१०९२.

प्रदक्षिणा—देवादिकांना उजवीकडे करून भोवतीं फिरणें, येथें पर्यटन. निगे जैसा भास्वतु । प्रदक्षिणे । १६.१९८. १८.४५.

प्रदीप्त—पेटलेला, प्रज्वलित झालेला. इंद्रियानलीं प्रदीप्तीं ८.४७, ज्ञानानलि—१८.१५१६, —लीं—४.१३५.

प्रदेश—प्रांत, ठिकाण. ११.१५०. बाह्य प्रदेश, देह, वाचा, मानस हीं बाहेरचीं ठिकाणें, १८.१०२५.

प्रधान—मुख्य. पयालागि प्रधान जिया रुढा । तिया विभूति आहकें ॥ १०.१९५. १३.१०५०.

प्रधाना विभूती १०.२७८; ज्ञानप्रधान १८.२५९, १८.१४२६; प्रधानपणें १७.२१३.

प्रपंचणें—सविस्तर सांगणें. प्रपंचूनि २.१३१; प्रपंचौनि ११.१८९, १२.१०७. प्रपंच—संसार, प्रपंचा घेतलें माप । ५.१५९, येर प्रपंचु हें विज्ञान । ७.६, ९.१४९, १३.५१, १३.१०२१; प्रपंचाची धाडि १३.९८७, —भूमिका १५.८१, —चीं वलणें ७.७१; प्रपंचा घोंटु भरुनु १६.५०; प्रपंचेंलीं जूझत ६.४७३; प्रपंचु वेदुनि १८.१३६१, ज्ञानदेवी—‘वेदु निप्रपंच’ १८.१३७०, कुंटे—‘वेदुनि प्रपंच’ १८.१३७०; प्रपंचजात ११.६४६, —रूपा १५.११०, १५.१४३; निप्रपंच, निष्कपट या अर्थी, १३.३६५; सप्रपंच १८.१३७९.

प्रबंध—ग्रंथ, छंद, कथन. झणौनि माझे नीच नवे । श्वास ही प्रबंध होआवे । १८.१७१३. ९.२०९, १२.१९, १३.६८, १८.१७२३. श्रीभगवद्गीता प्रबंधु १८.१४४६; प्रबंधव्याजें १८.१७४४, —होडा, ग्रंथ लिहिण्याची पैज, १०.८; बोवीप्रबंधें १०.२२, ११.६९७.

प्रबुध-द्ध—जाणता, ज्ञानी, निष्णात, जाग्रत.

प्रबुधा—हे जाणत्या, अर्जुनास उद्देशून, १८.८२७. ज्ञानदेवी, कुंटे—‘प्रबुद्धा’ १८.८३०; प्रबुद्ध—तरि आववेयांसि वृद्ध । महर्षीमांझि प्रबुद्ध । १०.९०. तेथ हा गा सद्यब्दु । येरिं दो प्रबुद्ध । १७.३९४, उतत्सत् यांत सत् हा शब्द जो इतर दोन उक्कार व तत्कार यांहून श्रेष्ठ आहे. १०.२१७, १४.२६५, १७.५०, १७.८२,

१८०४००, १८०१२८१, १८०१४९४; प्रबुद्धी, जागृत्यानीं, १७०२४०; इंद्रिये प्रबुद्धे, इंद्रिये आपापल्या कार्मांत निष्पात झालीं, १३०९८३
प्रबोधणे—जागृत होणे. नातरि प्रबोधलिये वेळे। स्वप्नदिव मालवे । १५०२८३. प्रबोधलेयां १५०२६४; प्रबोध, जागृति, विकास, १५०२२०, १५०३९८; प्रबोधां, जागे झालेल्यांना, १८०१४०१; सत्स्वरूपिं प्रबोधा चेडला, आत्मरूपांत जागृत झाला, १४०३०१; विद्यारविंद-प्रबोधा, विद्यारूपी कमळाचा विकास करणाऱ्या, १००१.

प्रमंजन—तोमट्याचा घारा. रमनजराजलदाला । प्रमंजना ॥ १८०१, जन्म व वृद्धाप्य वा मेवाचें जालें उडवून देणारा वाग (संबोधन).

प्रमथणे—समर्थ होणे, उत्तम करणे. पथ नहाकोपु न प्रमथे । नाहताचा ॥ २०१३६. रागद्वेषां न प्रमथे, रागद्वेष नाहीस करण्याचें सामर्थ्य नाही, ३०२५९; प्रमथ—उत्पत्ति, सामर्थ्य, अनादि-मायाप्रमथें, अनादिमायेच्या सामर्थ्यानें, १००५६; सृष्टिक्षयप्रमथ १०२८९.

प्रभा—तेज, कांति, प्रकाश. जेस प्रभा आणि भानु । एक चि ते ॥ ९०८५. सूर्याचा होणां होरजे । सूर्यासर्वे जाहजे । हें विकलेपण साजे । प्रभे जेवि ॥ १३०६०७, सूर्योदयाबरोबर प्रकट व्हावें व सूर्यास्ता-बरोबर नाहीस व्हावें असा हा सूर्याशीं विकले-पणाचा, अनन्यत्वाचा संबंध प्रमेला शोभतो. तेथ लाहु जोडला लाभ । प्रभा आलिली प्रभा । १८०१२१०. १२०५१, १३०६३०, १८०२१८, १८०१००६. प्रभेची उजिरी १४०३८८; प्रभेच्या झाला ११०२०९; प्रभेसिं जाण, प्रकाश जातो, १५०३३७; प्रभेचे पाण उल्लगे हणौनि, आपल्या स्वरूपतेजाचा आश्रय घेतात म्हणून, ११०७२; प्रभा प्रकाश व्यापे १८०५०६; प्रभा फांके १००२८४, —विंविं विलसे १८०११४२, —हारतली, लोपली, ११०६४०; आंगकांतिच्या प्रभा ११०३०९; अंगप्रभेचिये वागुरे, विश्वरूपाच्या आंगाचें तेज हें जणू पारध्याचें जालें, ११०४३२; अद्वैतप्रभेचेनि वाडें, आधिकांन, १५०२३९; आत्मप्रभा ६०२३, १३०१०७६,

चंद्र-१४०२१०; मंद प्रभा १५०८४; वस्तु-प्रभा, वस्तूंचा प्रकाश (जगन्मानें दिसतो), १५०८३; सुप्रभा—रवि निदां रश्मिवंतु । सुप्रभा जो ॥ १००२०२; ज्ञानदेवी, कुंटे—रवि मी रश्मिवंत । सुप्रभांमाजी ॥ १००२२१; स्वप्रभ १८०६; सूर्या आणि प्रभे १५०५३६; प्रभाविण ३०२५६, —हीन १०२६८.

प्रभाव—पराक्रम, सान्धर्व. १३०१४.

प्रभू—ईश्वर, स्वामी, श्रीकृष्णास उद्देष्टून. १०६३, १००१५०, १६०१८. प्रभूची श्रीमूर्ति १८०१६६३.

प्रभुतिक-प्रभुती—आदिकरून. अद्वैतप्रभुतिकीं, अद्वैत इत्यादि वागव्या अव्यायाच्या भागांन, १८०१४३७. अमानित्वादिप्रभुती, अमानित्वादि तेराव्या अध्यायांत सांगितलेली ज्ञान-चिन्हें, १३०८४६; स्वेदजादिप्रभुती, उब्बीज, स्वेदज, अंडज, जारज असे निग्निराळे प्राणी, १३०९१२.

प्रमद—प्रमाद पहा.

प्रमदा—तत्त्व न्ही. प्रियोजनाचां कंठि । प्रमदा वे आंदी । १३०७८४. १३०३६०. परापरमप्रमदा १००१, परा पहा; प्रमदालोचन १८०५८४; अवस्थाभेदप्रमदी, जागृती आदि करून अवस्था-रूपी तरण स्त्रियांनीं, १८०१०६३; सर्वोपशांति-प्रमदे कांतु होउनि, जिच्यांत सर्वांचा लय होतो त्या स्वरूपशांतीचा पति होऊन, १८०१३११.

प्रमा—योग्य ज्ञान, निश्चित ज्ञान, प्रमाण. मोक्ष-लाभाची प्रमा १८०८९७, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘प्रमा’ १८०९०१.

प्रमाण—दाखला, पुरावा, आधार, माप. वांचूनि सोनें हें प्रमाण नोहे । पथ राजाशा सनर्थ आहे । ९०४५०. शास्त्र चि एक सर्वथा । प्रमाण तुज ॥ १७०२२. ३०१९४, १७०४३. प्रमाण आणि रंग ११०६४२; प्रत्यक्ष प्रमाण २०१०८; प्रमाणसिद्धी, प्रमाणाची मान्यता, १८०१२२४; विश्वप्रमाणिची सुदी, जगन्मान्य होईल असा ठमा, १६०४६५; प्रमाणें—उदोअस्तूनिचे प्रमाणें, उदयकाळीं सूर्य एका ठिकाणीं असतो व अस्तकाळीं दुसरीकडे जातो हें प्रमाण धरलें तर (तो जरी चालत नाही तरी चालण्या सारखा

दिसतो), ४.९८; अप्रमाण—तैसें शास्त्रजात जाण। आधर्वें वि अप्रमाण। अध्यात्मज्ञानें विण। एकलेनि ॥ १३.८३५. ९.४४८.

प्रमाद—अपराध, चूक, हयगय. मोहो अज्ञाना प्रमादा। एयां मिललियां दोषवृंदां। १४.२६५. ११.५६४, १४.१९१, १७.३९१; जूझ नव्हे प्रमादु २.३१; प्रीती कां प्रमादें ११.५५१; प्रमादिष्ट होण, (आत्मा) अपराधी होतो, १४.१९९, ज्ञानदेवी—‘प्रमादी’ १४.२००; कुंटे—‘प्रमादी’ १४.२०१; प्रमादादि ७.७०; प्रमादिचीं, प्रमादाचीं या अर्थी, १५.१६४; प्रमादजात ३.२३९;—पर्वत ९.१८१; अज्ञान प्रम(मा)दादिकिं, १६.१४४; निद्राआलस्य-प्रमादीं १४.१९२. अप्रमादें—विहित परि अप्रमादें। अनुष्टावें ॥ १८.१४२८.

प्रमुख—मुख्य. मनोबुद्धिप्रमुखें १३.१०७४, महायाग—१८.१६४.

प्रमेय—प्रतिपादिलेलें तत्त्व किंवा विषय, सिद्धांत. बोला आधीं झोंविजे। प्रमेयासि ॥ १.५८. शंकेचेनि गदलपणें। जें शुद्ध प्रमेय मेलणें। १३.३२३. तैसें धड तें प्रमेय वेडजे। न्यून तें तें मज देखजे। १५.५६२. ७.१८३, ९.२६, १८.६८०, १८.१२३२; प्रमेयांचे उगाणे ७.१९३; प्रमेयाची उजिरी १८.५४; प्रमेयांचि उद्यानें १२.१३; प्रमेयांचिया गांवा ७.२०४; प्रमेयांचिया स्फूर्तीं १३.३१५; प्रमेय कैसेयां चढिजे १८.१७४६, —पुडुतीं उपलउं १४.८५, —प्रस्ताविलें १८.२९५; प्रमेयपिक ९.५२८, —प्रवालसुप्रभ १.१७, —बीज ६.४८६, —महानिधि १.२९, —महापुर १४.२२, —रत्न १.५. अप्रमेय, अगम्य, ११.५५३.

प्रयत्न—परिश्रम, दीर्घोद्योग. येसेया प्रयत्नातें आत्था। विये जेयांची ॥ ७.१७०. ७.१७१, १८.८४१. प्रयत्नेसिं चुकविजे १८.८६३, —होआवें १७.२७०.

प्रयाग—संगम. तैसें प्रयाग होत सामरस्याचें। १०.१०८. ६.३५७. रसांचें प्रयाग जालें ११.६; विश्वरूपातें प्रयागीं माधवीं पाहावें ११.१०, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘प्रयागमाधव’, प्रयागांतील वेणीमाधव, ११.१०; प्रयागवट, गंगायमुना-

संगमावरील अक्षय्यवट, कृष्णार्जुन एकत्र आले या प्रयागसंगमावर मी वटवृक्षासारखा झालों, १०.१६.

प्रयाण—जाणें, मरण. ८.५, ८.२१७, ८.२३०, ८.२३२. प्रयाणाचेनि अवसरें ८.२२४; प्रयाणाचिया लगबगा, मरणवाईत, ७.१७८; प्रयाणकाल ८.९०, ८.२०७, —समयबुद्धि १०.२८.

प्रयुंजणें—योजना करणें. १७.३५१, १७.३६५, १७.३९४.

प्रयोग—योजना, रचना, उपयोग. १७.३०३. प्रयोगु अनुष्ठिजे १७.४१०.

प्रयोजन—निमित्त, हेतु. नानाप्रयोजनशीलें १३.१०५५.

प्ररोह—वाद. ३.१३४, ६.१२.

प्ररोहण—वाढणें. स्वसंविद्रुमबीजप्ररो—हणावनी १८.१०, द्रुम पहा.

प्रलय—कल्पातीं होणारा जगाचा अंत. हों काज सवा७ प्रलयीं लाहे। वन्हि याचा ॥ ११.३५०, फार काय सांगावें, या (तोंडांचें) सहाय्य प्रलय-काळीं वन्हि सुद्धां घेतो. पाठिं प्रलयाचिये वेले। उत्पत्तिस्थिति मावले। ११.४९२. प्रलहचिये वाहुंटली ४.१७४; प्रलयाचा वेळ ११.३८४; प्रलयाभिचें ११.३०७, —झीची ११.२३५; प्रलयांत १.१६६, १५.१२६; प्रलयानल, अनल पहा; प्रलयांबु, प्रलयकाळाचें पाणी, प्रलयांबुचा उभडु १६.१३७, —उमाहो १८.४१०; प्रलयांबुमाजें १४.४६; महाप्रल-यांबुचें १५.२५४; प्रलया(व)धी १४.५८, ज्ञानदेवी—‘प्रलयावधि’ १४.५८, कुंटे—‘प्रलयावधी’ १४.५९; प्रलयोदकें २.१४६; प्रलयकाल १.१३६, —तेज १०.२५१, १५.५००, —दीप १.१५८, —मैरव ११.३३८, —रुधिर, प्रलयांत संहार झालेल्या प्राण्यांचें रक्त, ११.३४०, —वन्हि १.११८, —वात १.९०, —विजू ११.३५८; प्रस(ल)यशस्व ११.३७१; महाप्रलई १.१४९, —इचें तेज ११.१९३; महाप्रलय १.८८, १.१३१, —अवसरें २.१६१, —दशे ७.४०, —सेजें खेलौनि १४.१११; आदि प्रलयो १७.५,

उत्पत्ति—१३.९९०; प्रलयो संभूति ८.१६३;
स्थितिप्रलयो ११.४९१.

प्रवर्तणें-र्तणें—आचरणें, उद्युक्त होणें, आरंभ करणें. **प्रवर्तणें**—क्षणानि मीं प्रवर्तौ लहें। ग्रंथी इये ॥ १.७९. १.६८. **प्रवर्तलेयां** २.३१. **प्रवर्तणें**—नातरि विस्वामीसि प्रवर्तला। वडवानल ॥ ११.३५२. १.२४१, १.२५८, ३.२५१, ११.३८, १३.७७५, १४.३८६, १६.१११, १७.३६४, १८.४७६, १८.७०४, १८.१२३९. **प्रवर्तलेनि** १४.३३२; **प्रवर्त्तावेया** १८.८८४; **प्रवर्त्तलाही**, अनात्ममार्गाकडे वळला तरीही, १०.७२; **ओजा प्रवर्त्ते** ७.४८; **कुव्यापारिं प्रवर्त्तिजे** १८.२३९; **मोक्षीं प्रवर्त्तलेयां** १८.१०३९; **वैरीं प्रवर्त्तले** १६.४०३. **प्रवर्त्त**, मार्ग, माझि कर्माकर्माचां व्यवहारीं। **प्रवर्त्तुं** दावी ॥ ७.२६, **प्रवर्त्तवणें**—प्रकृतितें **प्रवर्त्तवील** १८.१३०७.

प्रवाद—संज्ञा, म्हणणें, उल्लेख. हा अकारासि चि प्रवाद। वस्तुसि नाहिं ॥ १३.९००. १३.१०२३, १८.९७२. **सुखप्रवाद**—जैसा सुखप्रवाद करत। विषयु हा ॥ ५.११५, विपयांपासून होणाऱ्या अनुभवाला सुख म्हणणें व्यर्थ आहे.

प्रवास—सुसाफरी. ९.१११, १७.२०५.

प्रवाह—पाण्याचा ओघ. जैसा प्रवाहो अनस्युत। गंगाजलाचा ॥ २.१५३. **समस्तां जलप्रवाहां माझि**, गंगेस उद्देशून, १०.२३७.

प्रवाहणें—नाव, होडी. पुरीं पडिलेयां प्रवाहणें, पाण्यांत पडलें असतां नावेनं जगता, १८.७०२.

प्रवीण—कुशल. जे दखलाळीं भले प्रवीण। १.९६. **क्षपशालि प्रवीणु**। १३.८२७. ४.१४२.

प्रवृत्ति-त्ती—प्रेरणा, हेतु, किंवा यांचें कारण, सांसारिक वृत्ति. **प्रवृत्ति**—तरि पयांचा कुठला इद्रियें। जेथीनि प्रवृत्ति कर्मातें विषे। ३.२६३. तें चि ज्ञाताज्ञानक्षेय। हें जें जगाचें बीजत्रय। तें कर्मा चि निसंदेह। **प्रवृत्ति जाण** ॥ १८.४५८. ४.१६०, १४.२२९, १६.९०, १८.४८२. **प्रवृत्तिचे उलगीं** १८.४५५(२), —चेनि वृद्धिलोभें १५.१५८, —ची हांव(व) ६.५९; **प्रवृत्ति धरी** १८.४७७, —मागौति मोहरे, ६.१९१; **प्रवृत्तिचें मावले** १४.३६३; **प्रवृत्ति वरि निगटु वाडनि**, **प्रवृत्तीला बंधन घालून**, ८.१२२; **प्रवृत्तिचे**

पाये मोडी १३.१६९; **प्रवृत्ति वोहटे** १४.२११, —समे ६.२१२, **कल्पिति प्रवृत्ति पुरे**, कल्पना करणारी प्रवृत्ति संपते, ९.७९; **प्रवृत्तिकरणाचां चाली**, येथें करण हा शब्द कर्ण या अर्थी आला असावा, १७.६, **ज्ञानदेवी** —‘**प्रवृत्तिकर्णाचां चाली**’ १७.६, कुंटे—‘**प्रवृत्तिकर्णाच्या चाली**’ १७.६, **प्रवृत्तिकरण म्हणजे प्रवृत्तीचें करणें असा अर्थ काढण्यापेक्षां प्रवृत्तिकर्ण हा पाठ व अर्थ गमपतीच्या (१७.१) रूपकांत चांगले दिसतात; प्रवृत्तितरूचां बुडि** ६.१५३; **कर्माचें प्रवृत्तित्रय**, ज्ञाता ज्ञान ज्ञेय, १८.५०९; **प्रवृत्तिफलें** १८.७०७, —शास्त्र १४.१५५; **आत्मप्रवृत्ति** १८.८२२, **कर्मद्रिय**—३.६४; **कर्मप्रवृत्तिचा संकल्प** १८.४५४, **गृहव्यापारप्रवृत्तिरहित** ९.१२८; **प्रत्यक्षप्रवृत्ति** १८.१०११; **शास्त्रप्रवृत्तिप्रस्ताव**, **गीता-शास्त्राच्या प्रेरणेची प्रस्तावना**, १८.१४२५; **सर्वक्रियाप्रवृत्ति**, **सर्व क्रियांना ज्ञाता, ज्ञान व ज्ञेय हे त्रिविध हेतु आहेत**, १८.४७४; **प्रवृत्ति ... निवृत्ति** १६.२७९; **प्रवृत्ति आणि निवृत्ति** १२.१२२; **प्रवृत्तिनिवृत्ति** १६.२८२, १८.५६३, —चीं तुंगें तटें ७.६८, —मापकीं १८.७१३. **अप्रवृत्ति**—**अप्रवृत्तिचा अवहंता** ७.४७, ७.१२५, —चे अवहंते ७.१६५, —चें(चे) फोंक १५.१६४. **प्रवृत्ती** १४.१०३, १४.३२५; **प्रवृत्तीचिये राजबीदी** १८.१०६३; **कर्मप्रवृत्ती** १६.३२८, १८.४५५ (१); **प्राणप्रवृत्ती** १२.२०७, **ज्ञानदेवी**—‘**प्राण वृत्ति**’ १२.२०८, कुंटे—‘**प्राण वृत्ती** १२.२०८.

प्रविशणें-प्रवेशणें—आंत जाणें, आरंभ करणें. **प्रविशणें**—महापापें कुलें प्रविशति १.२५०. **प्रवेशणें**—वसंतु कां प्रवेशे। आरामा माझि ॥ १८.१५०९. ६.३०८, ९.४५९, ११.४१८, ११.४२१, १४.१४४, १४.४००, १८.१२०३. **प्रवेशावेया** ९.४६७; **गुण प्रवेशे काड**, **सूत आंत जाईल काय?**, १८.१४८१; **जाग्रदवस्थे प्रवेशे** ९.११०; **प्रविष्ट**, आंत गेलेलें, इये मुखि **प्रविष्टें जालिं** ११.४०८. **प्रवेशणें**—स्वार्थी **प्रवेशेसिजे** १६.२००, **ज्ञानदेवी**, कुंटे—‘**प्रवेशेसिजे**’ १६.२०२; **प्रवेश**—**निगणेंयां आणि**

प्रवेशा १६.२८०; शारदियेचां प्रवेशीं ८.१६०;
सारस्वतीं प्रवेश्य १०.६; अग्निप्रवेश १२.६६,
१६.१०६, १६.१८५; सिंधु—, समुद्रास
मिळणें, १८.९७५.

प्रशंसणें—प्रसंसणें—वाखाणणें, स्तुति करणें.
प्रशंसणें—ते चि एकि प्रशंसावी ३.१७२.
प्रसंसणें—तेहातें प्रसंसितां लाभु आथि ६.१०४;
प्रसंसिजे १.५५, २.२७२.

प्रशस्त—योग्य, श्रेष्ठ. जें प्रशस्तादि बोल वरी ।
वाखाणिले ॥ १७.३७५. प्रशस्त कर्म १७.३८०,
—स्ते कर्मि १७.३७६; प्रशस्ती, महत्त्व,
दर्शनाचिया प्रशस्ती, दर्शनापासून होणाऱ्या
पूज्यभावास उद्देशून, १३.१८१; आत्मबोध-
प्रशस्ती, आत्मबोधापासून येणारी प्रसन्नता,
१८.१०८९.

प्रश्न—प्रश्न—प्रण—सवाल, माहितीसाठीं
विचारणें. प्रश्न—अर्जुनचेया प्रश्ना...
परिहार १४.३२०; प्रश्नु करणें, या संबंधीं
२.३७२, ३.२६९, ४.२०९, ७.२००,
१२.३४, १८.७२; प्रश्नावलिची कथा
१५.४२७; सप्तप्रश्नसिद्धि १०.२८, सातव्या
अध्यायांत सात ही पदें ७.१९२ सं. वा.
श. पहा, ज्ञानदेवी—‘सप्तप्रश्नविधि’ १०.२९,
कुंटे—‘सप्त प्रश्नसिद्धी’ १०.२९. प्रश्ण—
प्रश्णाचेनि मीसैं १८.१५३४; प्रश्णोत्तर
१८.१५७८. प्रण—प्रणु करी १.७०,—
केला १५.४२६.

प्रसंग—योग्य समय, अनुरोध, संधि. ते सावैत
कवतिकें। प्रसंगें चि ॥ १.९७. ६.४८६,
९.४६०, ११.३२, १५.६७, १७.३०२.
आणिचा प्रसंगु ६.१०, गीताव्यु —१.५०,
नागरु—२.३७३; पहिला प्रसंग ११.४३;
प्रसंग प्राप्ती, ओघानें, १६.२९१; बहुतीं प्रसंगीं
६.४०९; मोक्षाचा केडता प्रसंग १६.४५०;
प्रसंगां आलें १७.२६३; प्रसंगु घडला १३.६४३;
प्रसंगें १.१०३, ३.३३, ३.६७, ३.१५३,
६.३१, ६.२७०, ६.३४३, ६.३५८, ८.२०५,
१२.१६२, १६.६१, १७.१३७, १७.२१७,
१८.१०२२, १८.१०६५, १८.१२३३; प्रसंगें
बोलिल्ले १८.१९७. अप्रसंग १८.१६०५,

१८.१६०७, —गालाप, विषयांतर करून बोलणें,
७.४३. अतिप्रसंग ५.६६, —में ४.६; अधिकार-
प्रसंग, ५.१७६, १८.१२३४; कथाप्रसंगीं
१०.३१०; जाततेन प्रसंगें १७.२१०; वाथप्रसंगें
१४.२५३; वृष्टिप्रसंग १८.३५३; संतप्रसंगें
१८.५८८; सुवीजप्रसंग १७.२६६; प्रसंगता
बोलिल्ले १५.४१३; प्रासंगिक, प्रसंगांनें
आलेलें, ६.४८.

प्रसन्न—संतुष्ट, आनंदित, सक्षुप. परि तुष्टें आतैं ।
प्रसन्नें पकें ॥ ११.१२८. ह्याणौनि प्रसन्न होई वेगीं
राया । ११.३८०. अथवा करू साड्ढवल । प्रसन्ना
वृष्टी ॥ १८.४३१. २.३४०, ११.५८९,
११.६०१, १३.४०४, १८.१०८६,
१८.१४७४. प्रसन्नता २.३३८, ११.६०३,
१८.१३७४, १८.१३७७; प्रसन्नतेचेनि आटोपें
११.११५, —तेचे मले ९.४; आत्म्याची
प्रसन्नता १८.१२५३; शंभूची — ५.११;
आत्मबोध—प्रसन्नता—पदीं, आत्मबोधानें
होणाऱ्या आनंदाच्या स्थानावर, १८.१०८५.

प्रसरणें—विस्तार पावणें, वाढणें. आणि भूत-
सृष्टि एकसरी । प्रसरों चि लागे ॥ ९.११६.
प्रसर—इंद्रियांचिया संगती । जो प्रसर होतुसे
मती । २.२८३, आडशाखाप्रसर १५.१९३;
सर्वधर्मांचेया प्रसरा लागि १६.१०७.

प्रसवणें—जन्म देणें, उत्पन्न होणें, मिळणें.
आमतें किर प्रसवली । तूझी चि कृपा ॥ ४.३२.
बीज शाखातें प्रसवे । ९.२९०. अध्यावो अध्यायातें
प्रसवे । १८.७४. २.३३९, ३.१३४ (वे),
८.२३, १४.१०५. प्रसवतसे ३.१३६;
प्रसवतिया, जन्म देणारीनें, ८.५४, —यां;
प्रसवणाऱ्या योनीचे, ८.२५; प्रसवतु—सरलिया
शाखा नानासृष्टि डाहालिया प्रसवतु, सरळ
शाखांना अनेक प्रकारच्या डाहाळ्या फुटतात,
१५.१४९; ध्यान ध्यानातें प्रसवे १३.४०१,
प्रसवों लागे १०.२८६; प्रसवौनि १४.१०९;
मछप्रसवसंगी, हा पाठ मछप्रसव संगी (गीं),
असा ध्यावा, मत्स्यापासून झालेला मत्स्येंद्र
सप्तशृंगपर्वतावर, १८.१७३२, ज्ञानदेवी—
‘मत्स्येंद्र शतशृंगी’ १८.१७५४, कुंटे—
‘मत्स्येंद्र सप्तशृंगी’ १८.१७५४.

प्रसाद—कृपा, अनुग्रह. ६४२८, ९४७८, १०२२, ११२०, १४२३, १४२९, १६४०, १८१२४१, १८१२६३, १८१२६६, १८१२६७, १८१३११, १८१३७५, १८१५४९. प्रसादाचीं राउलें ११६५; वैविकिया प्रसादाचें करणें ९२२९; प्रसादबलें १८१३७८; प्रसादरसकल्लो १२३; ईशप्रसादें १८१४३६; कोपप्रसाद-लीळा, सूर्य व चंद्र हे विश्वरूपाच्या क्रोध व क्रुपेच्या लीळा दाखवितात, ११३०६; तत्प्रसादें, त्याच्या ईश्वरग्या प्रसादानें, १८२२६; निवृत्तिपाद-११६९७; महाप्रसाद १२१९; सकलार्थप्रसाद, कृष्णार्जुनाचा संवाद, १८१५१५; प्रसाद १४२३०, हा प्रसादाचा अपपाठ असावा, प्रसाद पहा.

प्रसिद्ध—नांवाजलेले, प्रसन्न, सर्वांच्या माहितीत असलेले. कश्यप दि प्रसिद्ध. स्तनपि ॥ १०९०. जय जय सिद्धे । उदरि प्रसिद्धे । १२१. नावें इया प्रसिद्धें । सल्लेहें इया सन्निधे । १३०८३. ३२२१, १०२०३, १३१५०, १५८७, १७२३९, १८४५७, १८६१५. प्रसिद्धा उपपत्ती १८१४१७; प्रसिद्धां तुरंगमां माझि १०२१७; प्रसिद्ध देवी माया १३९८६; प्रसिद्धा संपत्ती १६२६२; प्रसिद्धपर्वी १८१७८५, ज्ञानदेवी—‘प्रसिद्धे पर्वी’ १८१८०७; कुंटे—‘प्रसिद्ध पर्वी’ १८१८०७; प्रसिद्धि १६६५, १८२४२, १८२७९, —झी १८३२३, १८१६६१, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘प्रसिद्ध’ १८१६८३.

प्रसीद—कृपा कर. ह्मणतां प्रसीद प्रसीद । वाचा होंतसे सद्गद । ११०५६१.

प्रस्तावणें—आरंभ करणें. प्रस्ताविलें दवरें । प्रमेय ते चि ॥ १८२९५. देयो उपां प्रस्तावितसे १८१२२३; प्रस्तां, कथानकाचा आरंभ, प्रसंग, व्याप्ति, १७३०, १८६१९, बोलाचा—१८१३७०; आनु प्रस्तां मांडिला १६६१; सुखाचा प्रस्तां मांडिला १८७६८; शास्त्रप्रवृत्तिप्रस्तां १८१४२५, प्रवृत्ति पहा. प्रस्ताव—ज्ञानकथनादिप्रस्तावि, ज्ञानाचें निरूपणादि केलें त्या प्रसंगीं, १६२७२;

प्रस्थां १८२६३, ज्ञानदेवी—‘प्रस्तावो’ १८२६५, कुंटे—‘प्रस्ताव’ १८२६५.

प्रस्तुत—उध्यां, तूर्त; वर्णन कगवयाचा, बोळण्याचा विषय. तरि विद्यां माझि प्रस्तुती । अध्यात्मविद्या मी ॥ १०२४६. परि नेदखे तो प्रस्तुत । अभिप्रां देवाचा ॥ ११४०१. मग हागे सांघें प्रस्तुत । उदेलें असे जें हें उत्कलित । १८१६०८. ९४१, १०४०, १२१३९, १२२२६, १३९०, १३१६०, १४३८, १५२९, १५११६, १५४३०, १५४५२, १५५४२, १८५८, १८१२३५. आतां प्रस्तुत आइक ७१४; तरि हें असो प्रस्तुती १६६३; परि ते तें असो प्रस्तुति १५८९; परि प्रस्तुत हें असो १०१९३; हें असो आतां प्रस्तुत ३१८२, ९३१५; मागील...प्रस्तुती ५६; प्रस्तुत १८६२७, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘प्रस्तुत’ १८६३०.

प्रहारणें—माणें. संकल्पमेंड प्रहारुनि, बळी देऊन, १२२३; पशुप्रहारें १८८०४.

प्राकार—आवार, कोट. तें महाभारतप्राकार । भवता केला ॥ १८७३.

प्राकृत—सानान्य, प्रकृतीमासून झालेले, संस्कृतापासून कालांतरानें रूढ झालेली जनभाषा. जैसा वायसी चंद्र नोळखिजे । तैसा प्राकृती ग्रंथु हा नेमिजे । ६२१. जें विश्वरूप आझीं । प्राकृते देखे ॥ ११२५१. प्राकृते आठे विकारी । १४८८. १०७७, १८१३९४, १८१६९९. प्राकृत प्रकृती ९१०३, —मनुष्यधर्म ९१६८; प्राकृतां रुखां १५१९९; प्राकृत हेंदारे, अजगल पामर, ९३७६; प्राकृत आणि हीनु १८७४७; मीं प्राकृत सांघों जाणें काइ ११२२; रिद्धिसिद्धी प्राकृता होंति काइ २३६४.

प्राक्तन—दैव, १६१४४.

प्रांगण—विस्तृत आवार, येथें देवालयपुढील अंगण. प्रांगण मिरवणियां । १७२०२, ज्ञानदेवी, —‘देवांगणमिरवणिया’ १७२०३, कुंटे—‘देवांगणमिरवणियां’ १७२०३.

प्रागल्भ्य—प्रौढपणा, मोठेपणा, येथें पाणीदारपणा. १८८५७.

प्राची—पूर्व दिशा. नूतने अधिष्ठिती प्राची । १५.१२. नाना प्राची अरुणांत विधे । १८.३५४. भानु-भूषिता प्राचिया १८.१२२९; प्राची करी, उदित करतो, आरंभ करतो, १३.१७७.

प्राचीन—जुने पूर्वकर्म, प्रारब्ध. उजू नोहे वि प्राचीन । १७.३८, पूर्वकर्म अनुकूल नाही. १८.१०१३. प्राचीनाचेनि बलें १८.२१०; प्राचीने रोग १६.१९०; प्राचीनांची दोरी हालवी १८.१२९९; भोगें प्राचीन पुरे, भोगून पूर्व-संचित संपते, १८.९६०.

प्रांजल—उघड, सरळ, सोपे, अनुकूल. प्रांजल बोवीप्रबंधें । ११.६९७. व्याघ्रसर्प प्रांजलें(ले) । केले पक्षी ॥ १२.१११. १३.३६५, १३.६६८, १८.९९४. प्रांजलें, उघड्या स्वभावाचीं, ११.१२५; सांख्याहूनि...प्रांजला ५.१६५; अनुष्ठितां प्रांजला, अनुष्ठान करणें सोपें, सरळ आहे, ५.७; प्रेमलप्रांजल १२.२३४, ज्ञान-देवी—‘प्रेमलजनप्रांजलु’ १२.२४३; प्रांजला हा ‘प्रांजला’चा अपपाठ आहे, ५.१६.

प्राण—पांच प्राण, जीव, अंतःकरण, सर्वस्व. तें(ते)थ उत्तीर्ण होये प्राणें । १.२०२. प्राणी प्राणु संभ्रमें । हवन करिती ॥ ४.१४५. तेव्हलि प्राणासि प्राणु नाही । तेथ बुद्धि असौनि करील काइ ॥ ८.२१२. ६.२८८, ६.३१३, ८.९४, ९.२८७, ११.३१३, १२.१४५, १६.२९९, १८.७३६. प्राणाची आंतौरी, क्रियाशक्ति, १३.१०२, —उघडी जन्मभूमी ६.२७३; प्राणु हें कुल १३.२८; प्राणाचां घरिं १३.२९; प्राणाचा प्रणवु ८.११२; प्राणाचे प्राण, प्राणाची चालनाशक्ति, १३.९२५; प्राणु हा बलौता १३.३५; प्राणें शुद्धि, मरणें, १२.७०; प्राणाचें सोयरीं ११.५६६, —सौजन्य १३.३५४; उचललेया प्राणासरिसि, प्राणाच्या उकटतेनें, १२.१०१; उभेयां प्राण गेले १०.१३५, बुडौनि —१८.१९२; प्रा(प्रा)णातें घेउनि जाये ३.२०९; वाचा प्राणासि चूकली ११.६५५; प्राणें अनुसरले ९.३३६; प्राणें...आंठणी करणें १६.१०७; प्राण कदर्थले १३.२३५, —कांपताति ११.३४५; प्राणाची केवल जाली ६.२८३; प्राणु कोंडे

८.२२५, — गेलेया(यां) १६.१८२, — घेणें १३.७४४, —जिघे ६.२४१, —पूरे ८.११५, —पोखे १८.१०२०, —फेडी, विझतो, १३.७१९, — राखे १६.१४२; प्राणें वांचि(चि)जे ११.३७७; प्राणु सांडिजे २.५३; प्राणें सांडिलें १८.१४९१, —सांवरीनि १८.१५४३; प्राणु हाले ९.२८२, —झणिपे १८.३३४(२); प्राणीं अपानु अर्पिती ४.१४४; प्राणातें अमरां करी १७.२१८; प्राणांचा उगाणां घेंति १०.२२५; प्राणे(णें) पांगुला होणें १३.१२९; प्राणा लयो करीन १३.४३३; प्राणें लोण कीजे १२.१८९; प्राणु सकटुनि आटिल १०.२६५; प्राणें सूटिका नाहिं, प्राण वांचत नाही, ११.४३३; प्राणाचा हातु धरुनि ६.२७१; प्राण व अपान—प्राणापानाचां जोड-भातीं १५.३७६, —चे लोंढे १८.७८१; प्राण-(णा)पानगती ३.५६; प्राणापानसम, हृदयस्थ प्राणवायु व गुदस्थ अपानवायु यांची सुषुप्तत समगति, ऐक्य, कलन, ५.१५२; प्राणेश्वर, ईश्वर पहा; प्राणक्रिया ४.१३६; प्राणुश्रोभें १८.१५४०; प्राणद्रव्यें ४.१४३, —नाथ १३.३७२, १८.९१६, —पवन ६.२४८, —प्रवृत्ती १२.२०७; प्राणुपापता १३.२७०, हा पाठ प्राणुप्रापता असणें संभवतें, प्राणास, अंतःकरणास मिडणारे, आहे तो पाठ घेतला तर प्राणास पापाकडे वळविणारे असा अर्थ लावतां येईल, ढालणें(३) पहा; प्राणशक्ती १२.५३, —संकट २.२०५, १३.२०३, १६.१७७; प्राणायाम, प्राणाचा निरोध, अष्टांग योगांतील चौथें आंग, सं. वा. श. पहा, ४.१४४, ९.२१२, —माचेनि आडकंठें ६.५५, —माची उजिरी १८.३३४(१); इंद्रियें आणि प्राण ९.२३९, —वाचा प्राण १०.१५५; जीउ प्राणु १३.१९९; जीवें प्राणें, जिवणें—जीवणें (२) पहा; पंचप्राणमन ९.२११, मन पहा; तनु आणि प्राण १५.८; तनुमनुप्राणीं ७.१४६, —णें ७.११८; प्राणा परौते १२.२२५, —तें १७.१४६; सर्वप्राणें १.११०, ११.३२५; परप्राणघातें १६.३४५. प्राणि—प्राणिगण ३.११५, ११.५१५, —जात, जात

पहा; प्राणिदेही १६-२७३, हे शब्द सोडून
व्यवे, —मात्र १६-११२, —बृह १८-८२७;
प्राणिनाये २-३२५, ३-२५२, ४-१०,
४-१११, ४-२०१, ७-१४७, ९-२९७,
९-४९०, ९-५०९, १३-२७३, १५-३८३,
१६-२७७, १६-२७८, १६-२८४, १६-३४४,
१६-३८६, १६-३९५, १७-३५, १७-५६,
१७-६०, १७-६१, १७-२६१, १८-२५०,
१८-१४४८; प्राणिनां चांपडे, हा पाठ प्राणि-
नां चांपडे असा ध्यावा, १७-५५.

प्राणिति—ज्ञानदेवी कोश—‘प्राणिति’, यज्ञमात्र.

रक्ता मांसा प्राणितिया । मलं मलं वेत्ती ॥

१७-१५, कुंटे—‘रक्तमांसाप्राणीतया’ १७-९६.

प्रांत—मर्यादित स्थल, भाग, प्रदेश, सीमा.

जंब नगराचा प्रांत । सांडिजैना ॥ ३-२०६.

६-१९५. आकाराचा प्रांत, शेवट, मर्यादा,

६-३२१; प्रांतहीन, अमर्याद, २-३७३;

आंगप्रांती ११-१४०, ११-२८२; अप्रांत—

अप्रांते एकं ११-१२४; अप्रांतमनी व्यासें,
अमर्याद बुद्धीच्या व्यासानें, १३-११४८.

प्राप्त—ओढवलेलें, मिळालेलें, आपल्या वांढ्यास

आलेलें, पूर्णावस्थेस पोहोचलेला. प्राप्ति(सिं)

ऋद्धिसिद्धि २-३५९, प्राप्ति पहा; प्राप्त कर्म

३-४६, ३-६९, अवसरें करुनि—३-७८,—

भोग ३-१०८; प्राप्ता मतांतरा १३-२४०;

प्राप्ते मतांतरें १३-३१८; प्राप्तीं दुःखीं, दुःख

ओढवलें तर, २-२९४; प्राप्तिं निषेधीं, निषिद्ध

कर्म करावें पडलें तर, १८-७१२; प्राप्ते वेळे

३-१०५; प्रयाणकालें प्राप्ते ८-९०; प्राप्ताचें

चिन्ह, पूर्णावस्थेस पोहोचलेल्याचें चिन्ह, ४-९१

ते ४-१२३ व ५-७० ते ५-१४४ पहा; प्राप्ते

पुरुषें २-३५०; प्राप्तार्थ, देखें प्राप्तार्थ जाले । जे

निष्कामता पातले । ३-१५४. अप्राप्त, अज्ञानी,

२-२५३, ९-२६१, ९-३००, १८-१०९०.

प्राप्ति-सी—लाभ, सिद्धि. प्राप्ति—येसी योगस्थिति

जेया सांडे । तो वायां चि हव्यासीं पडे । परि

प्राप्ति कहीं न घडे । संन्यासाची ॥ ५-३३. जे

साम्या परीति जर्गां । प्राप्ति नाहीं ॥ ६-४०९. पै

अज्ञान घनसुषुप्ति । येसीसी जे ख्याति । इया उणिवे

प्राप्ति । ब्रह्माची जे ॥ १५-४८३, ज्याला अज्ञान

व गाढ सुषुप्ति म्हणतात तो स्थिति म्हणजे

ब्रह्मप्राप्ति अने म्हणतां आले असतें पर त्यांत

एक उगोव आहे, यावर १५-४८४ ते १५-४९०

पहा. ६-३७८, ६-३८५, ६-४३४ (१),

१८-१३६९. प्राप्तिची चाड ६-३६०; प्राप्तिचा

जीवाला ४-१९३, —चि दाम ६-१०२,

६-३२९, प्राप्तिचा पैली तीरीं ७-१३; प्राप्ति

वेन्हीं १८-१३७३; प्राप्ति—६-३२५; प्राप्तिचिचे

वेळे ६-७३; निकेयाचि प्राप्ति १६-४३१,

भूतत्वाची—९-३५४; सुखप्राप्ति २-३४६;

प्राप्तिफलं फलनां ६-१५०; आत्मप्राप्तिफल

१८-६९७; मन्त्रप्राप्तिप्रकार, नाझा लाने

होण्याची रीत, १८-१२१९; प्राप्ति ऋद्धि-

सिद्धि, २-३५९, हा पाठ प्राप्ति असा,

प्राप्त झाल्यावर या अर्थी ध्यावा, ज्ञानदेवी

कुंटे—‘प्राप्तीं ऋद्धि सिद्धी’ २-३६० प्राप्त पहा

अप्राप्ति ६-४३४(२). प्राप्ती—प्रसंग प्राप्ती

१६-२९६; ब्रह्मप्राप्ती १३-३४८, प्रिय-

१८-१०४९. प्राप्य, साप्य, फळ, ४-१३८,

९-४६४; अप्राप्य—अप्राप्य केवि इष्टिजे ।

३-२१७, १-७९.

प्राय—पूर्वी. प्रायेचा आवेशु १३-७५६, आवेश

पहा. ज्ञानदेवी—‘प्रायेचा पैसु’ १३-७५८,

पूर्वीचा प्रसार, कुंटे—‘मायेचा पैसु’ १३-७५८.

प्रायश्चित्त—पापक्षालनासाठीं केलेलें कर्म,

चित्तशुद्धीसाठीं केलेला विधि. प्रायश्चित्त—

तरि कीर्तनाचेनि नडनाचें । नाशिले व्यवसाय

प्रायश्चित्ताचे । ९-१०६, कीर्तनाच्या उत्साहाने

प्रायश्चित्ताचें सर्व कार्य उरकून घेतलें, निराळें

प्रायश्चित्त व्यावसाय लागत नाही या अर्थी. प्राय-

श्चित्त—आणि विषयांचें विष उलंडुनि । जे सर्वेद्रियां

प्रायश्चित्त देउनि । ८-१०२, १७-१०८. धोवटें

प्रायश्चित्त १८-१०११; वाचेसि प्रायश्चित्त देऊं

१३-६७३; सर्व प्रायश्चित्त तेयाचिये मुठी सुवे,

(पैसाभर दान देऊन कुटुंबांतल्या सर्व

माणसांच्या) प्रायश्चित्ताचें पाणी त्याच्या हातावर

सोडतो, अगदीं नांवापुरतें दान देऊन त्याचें

मोठें फळ मिळेल ही अपेक्षा करतो, १७-२८९.

प्रार्थणें—विनंति करणें. तरि उणावो साहाजें उप-

साहळा । प्रार्थुं काइ ॥ १-६५. ९-३०,

११.२२९, ११.३२३(प्रा), १३.२६७.

प्रासाद—राजवाडा, मंदिर. नाहिं कलशा परीतें काहिं । प्रासादिं काम नाहिं । १८.३४. एकाधा प्र(प्रा)सादु १४.२३०, ज्ञानदेवी—‘एखाधा प्रासादु’ १४.२३२, कुंटे—‘एखादा प्रासाद’ १४.२३३; कर्मप्रासाद १५.५५३, गीता—१८.३३ (प्रा), १८.४४, गीतारत्न—१८.३०, गीतावैष्णव—१८.४८, मोक्ष—१८.४७.

प्रिय—आवडीचें. तैसी प्रिय वस्तु पावे । आणि मुखें जो उंचावे । तैसा अप्रिया सवें । तळु खाए ॥ १३.८०४(१). १२.१६८ (१), १६.१९० (१), १७.२०१, १८.४८३, १८.६४०. प्रियाचिया गोठी १२.१६०, —भेरी १६.१६९; प्रियाची वार्त्ता १२.१६२ (२); प्रियु आणि श्रोता १२.१६२ (१); प्रियाची पैली सीमा, आवडीच्या वस्तूची सरहद्द, अत्यंत आवडीची वस्तु, १६.४४०; प्रियोत्तम, पति, अर्जुन, श्रीकृष्ण, ६.१२९, ९.८३, १०.२५८, १३.७८४, १७.३३; प्रेमलांचेनि प्रियोत्तम १०.१२८; प्रियप्राप्ती १८.१०४९, —संगम १८.३४३; केलिप्रिय, जगान्या उत्पत्तीचा खेळ ज्याला आवडतो, १८.४, परिणतोपरमैक—१८.९, उपरम पहा, शरीर—१५.३९४. प्रिय-या—पति, पत्नी. प्रिय—स्वप्नि प्रिया पुढां तरुणांगी । १५.८५, १८.५८३, १८.९०३; प्रिया पुढें कांता रिगे तैसेनि १७.२७४; प्रिया—१३.३७२, १८.५८८, १८.८३०, स्वप्निचिया प्रिया १८.११५२. अप्रिय १३.८०४ (२); प्रियाअप्रियाचे योगवियोग १६.१९० (२); प्रिय कां अप्रिय १८.४७५; प्रियाप्रियें, आवडतीं नावडतीं, १८.४८६; प्रियाप्रिय १२.१६८(२).

प्रीति-ती—आवड, आसक्ति, प्रेम. प्रीति—तरि जेयाची प्रीति पुरी । गुंतली देखसी घरीं । १३.७८०. पैं तुझी आण वाणें । हें आत्मलिंगातें सिवणें । प्रीतिचि जाति लाजणें । आठवों नेदी ॥ १८.१३६०, तुझी शपथ घेणें हें स्वतःच्या शपथेसारखें आहे, (म्हणून वास्तविक पाहतां शपथ घेण्याची मला लाज वाटावी) पण प्रीतीची जात अशी आहे कीं लाजेचें स्मरण ही होऊं देत नाहीं. ७.११९, १६.५४, १७.१२९, १७.१३७, १८.१३१९.

प्रीतिचेनि दाटपणें ११.५४७; प्रीतिचा वाडु ११.६३३; प्रीतिचेनि वेगें १८.२८३; अनन्य प्रीतिची परि १८.७७; ऐ(ए)कांतावरि प्रीति १३.६१२; भक्तिची येतुली प्रीति ९.१९१; परस्परें प्रीति घडैल ३.९७; प्रीति त्रासु २.११८; प्रीतिकर १०.१८८. प्रीती—मी प्रीतीतें करीं । कां मनीं सिरसा धरीं । १२.२२७, ४.११, ९.४७५, १६.१०१. प्रीती कां प्रमादें ११.५५१; अतिप्रीती, अतिप्रेमानें, ४.७.

प्रेम—गाढ प्रीति, माया, आवड. देवी लक्ष्मी येतुली जवळिक । परि तेही यया प्रेमाचें नेदखे चि मुख । ४.८. रोसें प्रेम दूणावटे । पडियेंतेया-चेनि । ९.१८. आतां आवडि जेथ पडे । तेयाची अवसरी पुढें पुढें । रिगों लागे हें वडे । प्रेम घेसें ॥ १६.५३. जें रुसतां बांधे ठावों(वो) । तें प्रेम गाहें ॥ १८.२९२. ८.९२, ९.३५९(१), १०.११७, ११.६२५, ११.६२८, १२.१५९, १३.३९४, १३.८००, १८.९७४. प्रेम दांगा १३.५५६, दांग पहा; प्रेमाची जाति, प्रेमाचा प्रकार, १८.७९; प्रेमाचेनि थावें १३.४०१, —पवाडें १३.३८४; प्रेमाचा पूतला ४.२८; प्रेमाचि पेटिं १२.९२; प्रेमाचेनि बौहवसपणें १०.११३, —भांगारें, प्रेम हेंच सोतें घेऊन, १५.४; प्रेमाचिया भूली १३.३७६; प्रेमाचि भोजें १३.३९०; प्रेमाचा वेगु, प्रेमाचा भर, १०.१८८; प्रेमाथिलेनि भगतें १३.७९६; अद्भुत प्रेम १.१४२; आवगणिचें प्रेम १.६२०, जगदीश्वराचें—, कृष्णाचें, ४.१०, निःसीम—८.१०; निरूपचारा प्रेमा विषो १८.१३३७; वाढतेनि प्रेमें ९.१९४; प्रेम ठेडनि ११.६६३, —दुणावे १०.५८, —धरिलें १०.११६, —धरीं ९.५१२, —सुष्ट ९.३३७; प्रेम चि पेडनि मातली ५.१७१; प्रेम रुवीसि आलें १.३५, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘प्रमेय’ १.३५; प्रेम बोलतां रुलतसे १५.२७; मजमाजि प्रेमेंसि रिगालीं १२.९८; प्रेमबलें ११.११४, —भाळ १३.७०९, —भाव ९.४११, १०.२७०, ११.४, ११.१६१, ११.५२२, १२.३७, —भोग १३.४८५, —रसें १५.६८, —सेवा १८.९०२; गुरुप्रेमें १३.४४१;

सप्रेम—जे नाझेनि कामें सकाम : जे नाझेनि प्रेमें सप्रेम । ०.२५२ (२), सप्रेम अनुराग १२.१५५. प्रेमल, प्रेमळ, १०.१२४, ११.३४: प्रेमलांलागि १०.१२३: प्रेमलांचेनि प्रियोत्तमं १०.१२८: प्रेमलाचेया वार्ता १२.२३७; प्रेमल संवादियें १२.१३१; प्रेमलांचें सांकड १०.१२१; प्रेमलप्रांजल, प्रेमळ भक्तांना सहज मिळणारा, १२.२३४. प्रेमा—प्रेमा अडल कीजे १८.८८४, —आलोड उपजे १८.३८०, —वाडों नेणे १८.५६४, या तीन्ही संदर्भांत ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत 'प्रेमा' हा पाठ, प्रमाण बुद्धि किंवा यथार्थ ज्ञान या अर्थी आला आहे.

प्रेत—(१) शव. प्रेत बाहिरें घालिजे । १७.१०६. (२) शब्दास जोडून. प्रिय, आवडीचें या अर्थी. अभिप्रेत ८.१०३.

प्ररणें—उद्युक्त करणें. १२.२२८.

प्रौढ—वाढलेला, श्रेष्ठ, वळवान, समर्थ. हा अभि-
लापु प्रौढ मानला । २.२२१. काडु नविद्यां चि
वाडु । लोकेंल्लु प्रौढ । १७.४७. १८.५१५.
प्रौढ गुणें १८.८५६; प्रौ(प्रौ)ढु जाला, मंडकला,
२.३२९, प्रौढु जाला ६.६१; प्रौढें १४.२६७;
अप्रौढें बालकिं १३.७०. प्रौढि-डी, अन्निमान,
सामर्थ्य, वाढ, प्रौढि—१३.७४२, १८.१३१५;
इंद्रियांची प्रौढि २.३१२, सुदेवी—६.१९२;
प्रौढि न बोलें ९.२; प्रौढी—तेथ बोलें प्रौढी
पुरते । जे महारथी वीर होतें । १.१३४, २.७२,
९.२३४, १४.२०८; निज सत्त्वाचिया प्रौढी
१७.३८९, योगज्ञानाचिया—१३.१०६७;
इंद्रियप्रौढी १८.३४६, —मंडल १८.३४७;
बलें प्रौढी पौरुषें १.९७.

प्लव—नौका. २.२२३.

फ

फटिक—स्फटिक. जैसा फटिकु चि आवडे उदक ।
७.११०, जसा स्फटिक पाण्यासारखा दिसतो,
भासतो, ज्ञानदेवी—'स्फटिक चि भासे उदक'
७.११३.

फडा—नागाची फणा. संडी फडे खेळवणें । नागि-
णिवी ॥ १८.६४. तक्षकाची फडे टाकनि,
तक्षकाची फडा मिळवून, हातीं वेऊन या अर्थी,
१७.२४, ज्ञानदेवी—'फडे टाकोनि' १७.२४;
फडे न करी, फडा उभी करीत नाहीं,
१६.१२५, यावर चिरणें—चीरणें पहा.

फणा—सर्पाची फणा. फडा पहा. सर्पफणिची
साडली ५.११६. फणि, सर्प, सावें महाफणि
दर्हुरें । गोलिजे कायि ॥ २.१५.

फरकणें—उभें राहणें. रोमांच जंव फरके ।
१८.१५८५.

फरसाल—भिन्न स्वादांचें, दोन स्वाद मिळून बन-
लेलें व दोन्ही स्वादांहून अधिक रुचकर. आणि
गोड आंबड मिळे । तेथ रसांतर फरसालें । १८.२४३.

फरारी—ध्वज, निशाण (राजवाडे), आभास
(ज्ञानदेवी कोश), ओढाताण (कुंटे), भर-
भराट (दाते), आधिक्य (परिभाषा कोश).

जीविताची फरारी देखीनि १३.७३५; महत्त्वाची
फरारी लाहान्ति १८.२४९. फाडरी पहा.

फल—फळ, पीक, लाभ, परिणाम. पुत्रांतें इष्टी
कुल; तेयाचें काड हें चि फल; १.२१५. परि तेंतें
वेगळेपणें कां भोगिजे । जेंसे पक्षियें फल चुंबिजे ।
५.१३०, ज्ञानदेवी—'तें' ५.१३१. आइकें
सकलसंमते जणि । पां(पा)हे तो चि योगी । जो
कमैं करीनि रागी. नव्हे चि फालें ॥ ६.४३. कां
फलिं सरे वाढणें । सत्याचें जेवि ॥ १८.४७२,
पिकाचें या अर्थी. पै फलासी चि पांडुसुता । फल
काइसे ॥ १८.६३० (३, ४). पै परिपाकाचिये वेले ।
फल देंतें ना देडु फलें । १८.९५२. ६.४४९,
७.१४२, ७.१४३, ९.१४६, ९.१७३,
९.१७४, ९.३७८, ९.४१७, ११.५८६,
१२.१२८, १३.८०६, १३.१०५५,
१४.२५९, १५.१७२, १५.१९१, १६.३२,
१७.१६३, १७.१७२, १७.१८७, १७.२४८,
१७.३१७, १७.३६५, १८.११९,
१८.१२२, १८.१२४, १८.१७०,
१८.२०२ (१, २), १८.२०६, १८.२३६ (१),
१८.२४९, १८.२५२ (१), १८.३५२,

१८.५६१, १८.५९८, १८.६०२, १८.६०९,
 १८.६५२, १८.१२१२, १८.१२२३,
 १८.१२३७, १८.१४४१, १८.१४८५. फल
 अभिलाषियें नरें १८.६०२; फलाचिये आधवे
 ५.७३; फल आशा १८.२३४; फलाचिया
 आशा ३.१६७, -ये आसे १८.१९९;
 फलाचेनि अशीलपणें, फलभारानें, १५.१९८;
 फलाचा घडु १८.९६३; फलाचे डोले—
 आनंदजलें उल्लंघवितु । फलाचे डोले ॥ १८.१५०८,
 ज्ञानदेवी—आमोदजळें वोळंघवित । फलाचे
 डोले ॥ १८.१५१८; फलाचिया निरासता
 ४.९२; फलाचेनि बुडें १५.१९४; फलाचा
 यावा, लाभ, प्राप्ती, १५.१७०, १८.१६९,
 -लागु १८.६४९, -संगु २.२६७; फलाचिया
 हांवां ७.१३६; फलें हेतुचा, फळाविषयीच्या
 हेतुचा, २.२७६. अलोट फल १८.९९३;
 कनकाचेया फला १८.६५५; कर्मा...फल
 १८.१२०, कर्माचें फल १८.९२, १८.२३५
 (२), कुकर्माचें—८.१४०; चांदां(दा)चीं
 फलें ११.४५९, चांद पहा; जन्माचें फल
 १८.१५१०, जन्मफल १८.१७६३; त्यागाचें
 फल १८.१९३, त्यागफल १८.१९१; त्रिविध
 फल १८.२३१, १८.२४६, १८.२५८;
 नव्हालियेचें फल ४.१५६, नव्हालि-ली पहा;
 पारलौकिकें फलें १७.२९०; मिश्र फल
 १८.२४५; योगद्रुमाचें फल ६.३२२, योगफल
 १८.१०७९; रंखाचें फल १८.२३५ (१);
 हीन फल, निष्फल, १८.६५७; फलांतर—
 तैसं भोगि जें फल होय । तें फलांतरें वीत जाये ।
 १८.२५२ (२), फलाढ्यपणें १५.१९६; फलाशे-
 विण १७.१८३; फलासेचि हारि जाइजे
 १८.२२५, आस पहा; फलनिराशा
 १८.१७१; फलकाम १८.१३६, १८.८९०,
 -कामुक १८.५९९; फलत्याग—नी,
 त्यजणें—त्याजणें पहा; फलपाक, पाक पहा;
 फलप्रदा १८.२, संवोधन; फलभार ३.१००,
 ११.२०, १५.१९७, -भावो १५.८८, -भोग
 ५.७२, ७.१४४, १८.१०२, १८.२५४,
 १८.२५९, फलाभोगी, फळाचा भोग घेण्यांत,
 ४.१०५, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘फलभोगी’

४.१०६; फलमात्र १८.९१, -रूप ११.५८७,
 १८.७६५; फलवांछात्याग १७.१७५, -वेन्ही
 ६.४६, -शून्यता १८.६३० (१), -सुख
 १८.८०७, -सूचक ४.७२, -हेतु ६.६४,
 ७.१२६, ७.१५०. अज्ञानफलें १४.२६२;
 आत्मप्राप्तिफल १८.६९७, उच्चार—१८.३७२;
 कर्मफल, कर्माधारें तरि राहाटिजे । परि कर्मफल
 न भोगिजे । २.२३४, कर्मफल ईश्वरी अपें ।
 तत्प्रसादें बोधु उद्दीपे । १८.२२६, परि करुनि
 फल नेघे । तो जगाचां कर्मि न रिघे । जें त्रिविध
 जग आवघें । कर्मफल हें ॥ १८.२३६ (२),
 २.२४५, २.२६६, ५.७१, ७.४९, १२.७७,
 १४.३६३, १८.२३७; कर्मफलदृष्ट १८.२४२;
 कर्मफलत्याग १२.१४१, १८.१२५; कर्म-
 फलचा आस्वादु १८.२०३, ज्ञानदेवी—
 ‘कर्मफळाचा’ १८.२०५, कुंटे—‘कर्म-
 फळाचा’ १८.२०५; क्रियाफल १४.२६१,
 १८.२४०, क्रियाफलासि (क्रिया फलासि)
 आली १३.२६०, क्रिया फलें येति
 १७.३६८; क्रिया फलेंसीं उभी ठाके ९.३०५;
 चित्रफल १३.४६९, चित्र (१) पहा;
 चुतफल, आंवा, १८.४७०; ज्ञानफलसिद्धी
 १८.१४३८; डाहालफलादिक १४.३७२;
 तद्ब्रह्मादिवाक्यफलें, तें ब्रह्मच आहे इत्यादि
 सांगणारीं वाक्यें हींच फलें, ७.१८१; निगमा-
 गमद्रुमफल, निगम पहा; निवृत्तिफल ६.१५३;
 पुण्यफल १६.२९९; प्रतिफल, जितकी इच्छा
 तितकें फळ, ११.३६१, प्रवृत्ति—१८.७०७,
 प्राप्ति—, परब्रह्म मिळण्याचें फळ, ६.१५०,
 मुक्ता—, मोती, ७.६३, १५.३६३, १६.२०९,
 १८.१४८१, मूर्त्ति— ११.२८०, मोक्ष—
 १७.६३, १८.१९५, १८.२०५, १८.८९८,
 मोक्षु—१८.१९६, १८.१९७; वाक्यफलें
 ७.१८७; विश्वफल, विश्वाचें फळ जो मी त्या
 मला अर्जुनाचा लाभ झाला, १८.१५६०,
 विषय— १६.९६, सदा— ८.१०, संवाद—
 १०.१४७; संवादफलनिधानें १२.१३; संन्यास-
 फल ५.१७; निष्फल पहा; विफल ११.२०४,
 -ता १८.६३० (२); सफल १०.१५२;
 सुफल १४.२१. फल आपेक्षी १८.२३५

(१); फला आला १८.१६३१; -आली ४.४;
-आले १८.१४६३; फल वे १८.२३५०;
फला वे ५.७; ८.२६०; फल जोडलासि
१५.४१६; -जोडे १८.१३३५; फला चित्त
जावों नेंदणें १८.६३४; फलामि झोवि ३.४१;
फल ठविलें ऐसें पावे, निश्चित मिळतें, १७.८६.
-मज चि नावें ठविलें ११.६८७; फलें दाडिली
होये १५.१९९; फल...निफजे १८.७३४; फल
बांधोनियां भोगवी, कर्मकर्त्यास ज्वरीतें भोग-
वयास लावतो, १८.९९; फल लाहे १८.६५६;
१८.१५२४; -विये १३.६२३; -दृष्टी न सगु,
फळावर लोभदृष्टि ठेवत नाही, १८.५८७;
तें आवचें चि जेवि फलीं जाणे १८.८४१;
मोटकिया फलि रिगों पांति, फळांत थोडासा
प्रवेश करूं पाहतात (तेव्हां तन् शब्द योजून
क्रिया ब्रह्मापण करतात), १७.३६५; देहिं संगु
फलि लागु संडौनि १८.१७४; फलीं वांझ
जाये १७.२५१; फलीं सांडुनि, फलांसा टाकून,
१७.२३९; फलेंसीं तें सेटी जें वसंतु पावे
१०.१५३; कर्त्ता कर्म फल १८.८०८; पत्र
पुण्य फल ९.३९२; फल...फल १५.५५;
फलफूलछाया १७.१८२; फलिं मूलिं १५.२०३;
फुलीं फलीं १८.१५०१; फुलें फलें १८.८६५;
फूल फल १०.९८; फूलीं फलीं छाया मूलीं
पत्रीं, हीं सर्व वाटसरूला वृक्ष देतात, १६.८५;
शाखा फूल फल १०.२४१.

फलकट—टरफल, साल. उडे तें फलकट २.१३०.

फलणें—फल येणें, निष्पन्न होणें. न फलतां हि
निष्फलें. होति चि ना ॥ १३.२९०, चंदन-
वृक्षांना फळें आलीं नाहीत तरी ते वृक्ष निष्फल
होत नाहीत. रतुकालि तरि फलति । परि फललों
हें नेणति । १३.५२८. कां फलीनि शुष्कां होणें ।
ओपधींचें ॥ १६.१०५, ज्ञानतपास उद्देशून.
शाख वाच्यें अर्थे फले । मग आपण मावले । तैसें
हें नव्हे समलें । परमतत्व चि ॥ १८.१६६४.
४.२१३, ६.३४०, ९.३५४, १४.२६०,
१७.२८, १७.१५०, १८.५००, १८.९१९,
१८.११२८, १८.१४७४, १८.१५२८.
फलति ए वेले १८.१०७६; सदा फलति,
नेहमीं फळणारीं, ६.१७३; फलती केलि,

फळणारी केळ, १५.२५७; फलनेया
अभराची वाची. वाचाकपी वृक्षांत विचारकपी
फळें आल्याची वाचा, १०.२०; फलनेया
तळवी शाखा ९.२२४; प्रजाफलनेया अर्था
१८.८६०, प्रजा पहा; फलनार्थ, समित अर्थे,
१३.१०४८; अंधउद्यमु फलावेया १४.१६;
प्रासिकर्त्ता फलतां ६.१५०; मृत्तिकर्त्ता फललामि
११.२८०; येणें चि फलें फलाचि ११.५८६;
शाखा फलावेया नूल निपिते १३.१००; संपति
जंव फले १३.७३७; सनघें परब्रह्म फलें (ले),
७.१७१, ज्ञानदेवी—‘सनघें परब्रह्म फले’
७.१७६; सुवदुःखीं फलाचें ९.३११; फूललें
...फललें १३.८३८; फलीनियां १३.२१२;
न फलतां १८.१५०, १८.६२९; -फलती
९.३९८, -फले १३.५८४; फलणें—फलणेयां
ऐली कडे १८.९२१.

फली—(१) तुरी, टाळी. जी वुडितें सली ।
निश्चयतें वली । धैर्येसी हाता वली । मेळीनि
जाये ॥ ६.४१३, स्थैर्याच्या हातावर हात
मारून (मन) नितद्रुत जातें, या ओर्वीतील
पहिल्या चरणारंभीचा जी हा पाठ जें असणें
संभवतें, ज्ञानदेवी—धैर्यासी हातोफळी । मेळीनि
जाय ॥ ६.४१४, कुंटे—धैर्यासी हातफळी ।
मिळऊनि जाय ॥ ६.४१४, हां हां म्हणतां.
सद्गतीसि हातोफळिया मिले, सद्गति लगेच
मिळते, १८.१२१, ज्ञानदेवी—‘हातफळी
मिले’ १८.१२२, कुंटे—‘हातोफळिया मिले’
१८.१२२. (२) सनुदाय, गंग, पक्ष (राजवाडे).
कर्मफलचा आस्वादु १८.२०३, या पाठांत
हा अर्थ वसत नाही, कुंटे—‘कर्मफळाचा’
१८.२०५. फल पुढें कर्मफल पहा.

फलें—स्पर्धा. महाकालेंसि फलें । कवण करी ॥
११.४००, ज्ञानदेवी—महाकालेंसी खळें ।
आंगवतसे ॥ ११.४०५, कुंटे—महाकालेंसि
कें खळें । आंगवत असे ॥ ११.४०५,
खेळणें कोणाला मानवेल ? कोणाच्या आंगीं
सामर्थ्य आहे ?

फाउरी—आभास (राजवाडे). तैसा बायां चि
फाउरी । वावो जालें ॥ १३.१०५, ज्ञानदेवी—
‘फारी’ १३.१०५, कुंटे—‘फारी’ १३.१०५.

फाकणें-फांकणें—पसरणें, विस्तार पावणें, विस्तार करून सांगणें. फाकणें—सूयें फाकति कमलें । १८.११२, ज्ञानदेवी—‘फांकती’ १८.११३, कुंटे—‘फांकती’ १८.११३. **फांकणें**—आंतरीं फांके । हृदयकोश ॥ ६.२०९. तैसें इंद्रियद्वारीं फांकलें । अंतरिचें ॥ १३.२९६. परि फांकला हें उपसाहावें । तुह्यीं मज ॥ १३.३१३, विस्तार केला. १३.१८२, १४.१२२, १५.३३७, १८.३२७, १८.१२९२. अन्यथा ज्ञान जागृति स्वप्न फांकौनि १५.४८०; आडवेन आंगें फांके २.३०६; चंद्रकर फांकतां १८.४०३; ज्ञान फांके १४.३२७, —वृत्ति— १४.२१०; डालिं फांकतसे १५.२१०, डाले(लें) फांकलीं १५.१४४; तेज फांकत असे ११.२३७; पद्म फांके १८.८५९, प्रभा— १०.२८४; रश्मिकर फांकति १५.३७२; रश्मिजाल...फांके १५.५२; वाक्यसूर्यकर फांकलें(ले) १०.१४६; श्रोतेपण फांकलें, ऐकण्यासाठीं अवधान वाढलें, १५.६९; सद्भाव फांकत...दीसताति १३.४७४; ज्ञानिं मति न फांके, ज्ञानानें मतिविस्तार झाला नाही, १३.६३७; फांकणें—जाईचेया फुला फांकणें १८.२५५; फांकलेपणें, उमलल्यामुळें, १४.१२३; फांक, विस्तार, फांकु धरी ६.२१४; कथेसीं फांकु होईल ५.१७२; फाकवणें—अनुभविलें फाकवें ६.३१७, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘फावे’ ६.३१७. फांकावेया—पै येकुं(जु) दीपुं (पु) लावी सायासें । आणिकु फांकावेया तेथ बैसे । १७.८७, एकानें प्रयासानें दिवा लावला व दुसराच कोणी तेथें (पोथी वाचून) विस्तार करावयाला बसला तर, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘तेथें लाऊं बैसे’, दुसराच कोणी आपला दिवा लावावयाला आला, १७.८८, संदर्भांत राजवाडे पाठ ग्राह्य वाटतो.

फाटणें-फांटणें—चिरणें, पसरणें. फाटणें—मनोरूप पट फाटे ५.१५५. फांटणें—तेथ तेणें अचाटे । तिहिं ठाईं हा फाटे । १५.१५३. १५.१०५. जीमेचा हातु फांटे, रुची वाढते, १८.२४७; आडफांटति १५.१४९, १५.१५५; न फाटे काई १२.६८; फांटा, शाखा,

तेव्हालिं जीवशाखीं फांटे । सैंव चि होति ॥ १५.१४८, थोर फांटा १५.१६८; अफांट, अमर्याद, वारा जेसा अफांटु । १३.६९६.

फाडणें—चिरणें. जांवा फाडूनि १०.२३६, परिशिष्ट (६) जान्हवी पहा.

फाडा—क्रमवार यादी, तपासून वेगवेगळीं मांडणी. मग काढिजति फाडे । वरि पारिखौनियां ॥ ९.४३, ज्ञानदेवी, कुंटे—मग काढिजे फाडोवाडें । पार-खूनियां ॥ ९.४३, स्पष्ट फोड करून. फाडोवाडां पहा.

फाडोवाडां—वेगवेगळे करून. फाडोवाडां विवंचूनि दाविलें १३.९३४.

फार—अधिक, विस्तृत. यन्हावि दोरिण्वेया उरगा । डांगा मेलवितों पै गा । तो बाळ चि फार गा । केला होए ॥ १५.२२८, ती मारहाण व्यर्थ केली असें होतें. फारें तेजें, मोठमोठे तेजस्वी ग्रह, १५.२७९; फार उपदेशिला, विस्तारानें सांगितला १३.६३३; फार करीति, बडेजाव करतात, ३.२४३, —करूं, विस्तार करूं, ७.१२२, ८.१९४, —कीजे, वाढवावें, १३.८४९; फार हों लागे, ८.७३, —होंतें, परिणामकारक होतें, ६.१३४; सांपे फारां होइजे, दोरीच आहे हें खरें ज्ञान लोपल्यावर, सर्प आहे हा भास जास्त दृढ होतो, १५.२७८.

फालणें—फाडणें, विस्तृत करणें. आंग फाली १८.६५२.

फावणें-फांवणें—मिळणें, लाभणें, आवडणें, मानवणें. फावणें—पाठेयां भावशां फावति गुण । चितामणिवे ॥ ६.२१. एथ वाहे तेया फावे । येरा तूटि ॥ १३.५८. जेया फुलाचें गोमटें फावे । तो किं काष्ठें कोळं धांवे । १८.७१६. ६.४, ६.८, ६.२३, ६.९९, ६.१५१, ९.४९, १०.५८, १०.१७९, ११.७, ११.९६, १८.१२३१, १८.१६८१. फावे तंव राहिजे ६.१८९; आपणपां चि फावलें ५.१०७; इंद्रियां फावलेयां, कळल्यावर, अनु-भवास आल्यावर, १७.३४; कानें मुखें फावे, ऐकतां व उच्चारतां कसे आले असते, गीतेच्या श्लोकांस उद्देशून, १८.१६८५; चांदिणें जैसैं भलेतेया फावे १८.१७२७; जीवा राणीव फावली ११.२४७; प्रतीती फावें(वे),

प्रत्ययाला येईल, १५-३६; बोलीं चि जरि
फावे ५-६८; यश फावले ११-६४; रसवृत्ती
फावल्या १३-३१५; स्वर्गी निवान फावे
९-३२८; न फावे—कोण्हां चि न फावे, कोणा-
लाच लाभत नाही, ११-६११. फावणें—
अगोचर फावे । बोवीं नाहि ॥ १५-१६.
ज्ञानदेवी—‘फावे गोठीनाजी’ १५-१६:
फावों सके ६-३३७; वस्तुस्वभावा फावे
१५-४१२; वरीक फावणेंच्या तीन्ही संदर्भात
ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत फावणेंचीं रूपे
आहेत. फावा, लाभ, प्राप्ति, १८-१५३०;
आपैसें फावासि ये १७-३१४; सुख फावा
जावों लागे ७-१८६.

फास—पाश, जालें. जग चि धेनू करित आहे
फासा । ७-११७, जगांतील लोक गाईला (दुधा-
सार्थी) दावें बांधतात. १२-१८१, १८-६१४.

फिटणें—फीटणें—सुटणें, मुक्त होणें, नाहीस होणें.
फिटणें—ऐ(ए)णें वचनतेजकरें । फिटलें आंतु
बाहीरील आंधारें । १०-१३२. जवनीक होनी ते
फिटौनि परौती गेली, आडपडदा दूर झाला,
११-६४७; स्वता फिटे ४-२०६, खता पहा.
फीटणें—हे आंतराणि जरि फीटले । तरि निम्रांत
जाण निवटले । ३-२६५. कुसुदचकोरां फीटे । संकोचु
तो ॥ १८-१३०४. ४-६३, ५-८३, ९-१०१,
९-२९२, ११-४५, १३-३७८, १४-४०८,
१५-५२७, १६-३४, १६-४३५, १७-२१९,
१८-१०१, १८-१४३, १८-५०१, १८-७९६,
१८-१११९, १८-१५५४. अनोलखपण फीटलें
१०-१४६; अनोलखि फीटली ९-२७३; केर
फीटणें, केर पहा; जवनीक फीटे ६-३०६,
८-४०; त्रिकुटी फीटलेयां नगर १६-४३६,
सं. वा. श. त्रिकुटी पहा; दीप्ति फीटलेयां
६-२५१; देहाची चौपाहारी फीटे ८-१५९;
निद्रेचा ठाव फीटलेयां १८-२६३; पांग फीटणें,
पांग (१) व (२) पहा; पापाचा अचलु फीटे
४-५५; बेगें साहाजें फीटे, द्वार आपोआप
उघडतें, ६-२७९; ब्रह्माचा अबोला फीटावा,
जीवाचा ब्रह्माशी असलेला अबोला नाहीसा
व्हावा, १७-३२९; भागा फीटणें—ज्ञानें
द्वि(द्वि)ष्टिचेया भागा फीटलें, केवळ ज्ञानानें

दृष्टीच्या वाट्यात आलेले, ११-१५९;
विरक्तां भागा फीटलें, विरक्तांच्या वाट्यात
आलें, ५-१४६; भेदांचें कडवसें फीटलें
७-१०९; भेदाची चोखेल (चोरवेल) फीटे
१६-७; येकोल कैमेनि पां फीटे, कसें बरें
एकवार दूर होईल, ८-२४३; विवेकाची वाणि
फीटो, विवेकाची कमतगता नाहीशी व्हावी,
१३-११५५; संवसारव्यथा फीटला १२-१८१;
संसारचें धरणें फीटे १८-९२७; न फिटे
१३-७६०, १७-१४८; न फीटे १३-३२७.

फिरणें—नागें वळणें. हांगा निवृत्ति आनी हंति ।
तरि गंगा कैसेन फिरे नाहींती । १५-५३४, जर
समुद्राहुन गंगा निराळी असती तर समुद्रापासून
कशी बरें मागें वळली नसती ? समुद्र व गंगा
यांत जलभाव सारखाच आहे म्हणून समुद्रास
गंगा मिळते, ज्ञानदेवी व कुंटे—‘गंगा कैसेनि
मिळती,’ अनुक्रमें १५-५६७ व १५-५६८.
शब्दजात मावौतें फिरे ६-३१९.

फुक—फूक—फूकट—परिश्रमाशिवाय, सहजसहजीं
होगारा, व्यर्थ. फुक—रोकडेया आगि लाहिजे ।
नोबु फुका ॥ १२-१७३. फूक—आलती पोसिजे
फुका । १३-४५६. फूकट—जेयांचां प्रसादीं
फुकटा । जोडति सिद्धी ॥ ९-४७८.

फुंकणें—फूंकणें—फुंक मारणें. फुंकणें—सारकतु
फुंकिलेयां, विश्वलेल्या सर्पगाला फुंक मारली तर,
पुनः पेटत नाही या अर्थी, १८-६१०; फुंक-
फुंकौनियां १५-३७६. फूंकणें—काड राखोंडिया
फुंकितां । दीपु लागे ॥ ९-४९३. फूंक—फूंके
भाति फुगे, फुंकेनें भाता फुगतो, १३-६६३.

फुगणें—फूगणें—भरल्यामुळें वाढणें, ताठा चढणें.
फुगणें—फुगे असाधारण । गवें तेंपें ॥ १६-३७६.
केरें धालेपणें उकरवें फुगे १८-६६७; फूंके
भाति फुगे १३-६६३. फूगणें—फूगत
वीरवृत्तीचेनि वलें । ११-४५४. गवें फूगला
१३-७२३.

फुंजणें—गर्वानें फुगणें, ताडून जाणें. १३-७५९.
देवलविसें फुंजे, मंत्रतंत्र करणारा जसा
आनंदानें फुगून जातो, १३-७१४; विकारें
फुंजे १४-१५०; फुंज, ताठा, जालेयाचेनि
आनंदें । फुंज नैप ॥ १८-५८९; फुंजणें—

कर्तेपणाचें न टके । कुंजणें आंगीं ॥ १८-१६४,
कर्तेपणाचा ताटा आंगीं राहत नाही.

फुटणें—फूटणें—तुटणें, मोडणें, उगवणें, बाहेर
वेणें. **फुटणें**—डिरू फुटे १५-९४; दृष्टीसि पाटा
फुटे १-२३; बहुविं देहांकुंरि फुटे १५-१३१;
शारदियेचा अनुघाडु फुटे, शारकालाला नुकताच
आरंभ होतो, ९-१०१. **फूटणें**—चंद्रोदया
आरंभिते । जेयांचे डोले फूटति असते । ४-२३,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘आरौतें’ ४-२४. पै अथविं
घडा बुडाला । तो आंतु बाहिरि उदका भरला ।
पाठि दैवंगत्या जरि फूटला । तरि उदक काय
फूटे ॥ ८-६४. २-४१, २-७९, ८-२१, ११-३७०,
१६-३६६. अंकुर फूटला १८-९९५, —फूटे
४-१८८; कोंभ फूटति १६-३१८, —फूटले
१०-९६; घडु फूटे ८-२५१; डोले फूटति
१६-२३७, १८-६७९; झाडांचि आंगें फूटति,
झाडांच्या फांद्यांना जशी पालवी फुटते,
१८-१५; ज्ञानदृष्टी पाटा फूटला, पडदा दूर
झाला, ११-१७८; ताहाना जरि फूटावें,
तहानेनें मरावें, ३-२४; नृषा फूटला, तहानेनें
व्याकुळ झाला, ११-६६१; पदर फूटथि,
योगांतील पडदे दूर होतात, ६-२४४; पाडु
फूटला, पाण्याचा पाट फूटला, १३-६९६;
पान्हा फूटे ९-१८; पाहाट फूटे ४-५५,
६-४५०; मड्ड फूटला ११-२९९, मड्डणें पहा;
शाखा फूटलिया १०-९७; हिथें फूटावें
२-२१९; फूटौनि पडे तंत्र, ऊर फूटून पडेपर्यंत,
१३-७०६; न फूटति—हेतुचां दशनी(नीं)
ही न फूटति ७-१८८, या संदर्भांत फूटति हें
फुटणें किंवा फूटणें या क्रियापदाचें रूप असणें
संभवतें, दशन पहा; आडफूटति १५-१९१.

फुटाणा—भाजलेला हरभरा. नक्षत्रांचे फुटाणे
होंति ११-२१२.

फुडा-डी-डें—उघड, स्पष्ट, निश्चित, खरो-
खर, पक्कें. झणें बांधला मी फुडा । ६-७८.
यन्हाविं ज्ञान फुडें जालेयां । १३-६५२, ज्ञान
स्पष्ट कळून आल्यावर. एकिं अध्यात्मी चि
फुडा । जात्यंधु ॥ १३-८३१, अध्यात्मज्ञानांत
तो खरोखरीच जन्मांध आहे. पै गुळाची गोडी ।
नव्हे बांधेया सांगडी । तैसीं गुणेंद्रियें फुडी(डी) ।

नाहिं तेथ ॥ १३-८९६, गुळाची गोडी गुळाच्या
ठेपेंत समाविष्ट असली तरी ठेपेच्या आकाराचा
व गोडीचा संबंध नाही, तशींच गुणेंद्रियें,
ब्रह्मांतूनच उत्पन्न झालेलीं असलीं तरी ब्रह्म-
साक्षात्काराचा त्यांच्याशीं संबंध नाही. ३-१११
(डें), ४-९७, ६-३१६, ६-४८९, ८-९९, ९-९५
(डें), ९-३६१, ११-२८८, ११-४४६, १३-७१,
१३-४८०, १३-१०७२, १३-१०७७,
१४-२१२, १४-३४२, १६-१५२, १८-१०७२,
१८-१५१२, १८-१५८२, १८-१६१२. ज्ञान
हा अग्नि फुडा ९-२४०, ज्ञानदेवी, कुंटे—
‘घडफुडा’, प्रदीप्त, ९-२४१; फुडा ११-३१९;
फुडी आटणी ६-२९०; फुडिया गगनाचिया
घडिया ७-१९०; फुडें चोखडें सात्त्विकज्ञान,
खरें या अर्थी, १८-५२६; फुडी चोरिली
राहाटि, पक्की चोरटी वागणूक, १८-६६९;
फुडें जाणणें १८-८४२; फुडी प्रतीती, पक्की,
१८-५७०; फुडे याग, महत्वाचे, प्रसिद्ध,
१८-९७; फुडा व्यवहार १८-४४२; फुडें आलें
असें(से), निश्चित ओदवलें आहे, ४-१९५; फुडें
कललें १०-१३६; फुडें नाकले ११-१५४; फुडें
कीजे १५-३१०; फुडें जाणति १५-३५७,
—जाणे १८-७०५, —सांबों, निश्चितपणें,
१३-३४१; फुडे होउन, निपुणपणें, १७-३५८;
आपणपेया चि फुडा न्हवे, स्वतःला उघड
कळण्यासारखा नाही, १०-१९५; जैत फुडें
आणील, निश्चितपणें विजयी होईल,
१८-१६१०; पारखि फुडी आथि, चांगली
पारख असते, १४-४४; फुडेपणें, स्पष्टपणें,
१३-१०३.

फुत्कार—सर्पाचा रागाचा फुसकारा. पाताल-
व्यालाचा फुत्कारी ११-३५७.

फुरणें—स्फुरणें, भासणें. औपाधिकु फुरे,
१५-४६६, औपाधिक पहा; फुरतें त्रिभुवन,
भासणारें, १५-५२६.

फुल-फूल—(१) वृक्ष, वेलीचें. फुल—जे फुलीं
लागले षड्पद । काइ फुलें चि होतु ॥ १५-२९१.
फुलें नव्हतां वेपता । आमोडु केवि ॥ १८-१६८०.
९-३४४, ९-३८१, १०-१९०, १३-४९५,
१३-५५६. फुला वरि (फुलावरि) परिमळ

१८.५४३; फुलाचिये वाहाणा १८.४७८:
 फुलाचेनि मांघानें १८.८११; जाईच्या फुला
 १८.२५५; जेया फुलाचें गोमटें फावे १८.७१६;
 प्राणा आणि फुला १५.५१०; बोवीफुलें
 ११.६९८; फल फुलाच्या संदर्भकरतां फल
 पहा. फूल—इंग्रजवाक्यें : फुली अलें
 मकरंदें : तें फूल दिनेदें ! दोन्हीं मज
 १०.१४८. तरि जागिजे झाड फूलें : मानस
 जागिजे वोलें ! भोतें जागिजे केलें ! पूर्वजनिचें :
 १७.७४. ९.३८०, ९.४०९, ९.४३०,
 १०.१४८, १७.३४०, १८.५६. चंदन-
 तरुचीं फूलें १०.१८६; रसभावफुलीं
 ११.२०; सुकृततरुचें फूल १८.८९८; फूला-
 गंधाचा परिमल १७.२९७; फूल व फल यांच्या
 संदर्भकरतां फल पहा. (२) योगांतील एक
 चक्र. मणिफुल ६.२१५.

फुलणें-फूलणें-फुलें येणें, बहर येणें, विकास
 पावणें. **फुलणें**—कां न फुलतां कालिकें । आनोडु
 जैसा ॥ १३.७९. **फुल्लै** ११.२०. **फूलणें**—कां
 वांशां फुलीं फूल्लें । झाड जैसें ॥ ९.४३०. तो जें
 जें बोले । तें अद्यान जि फूल्लें ॥ १३.८३८.

फुलसर—फुलांची माळ, फुलांचा हार. फुलां
 फुलसरा(रां) लेख चढे । द्रुति दूजी आंगुली न पडे ।
 १८.५६, फुलांच्या हारांतील फुलें मोजतां येतील
 पण हारांतील सर्व फुलांचा सुवास एकच,
 सुवासाला दुसरें बोट घालतां येणार नाही, हें
 रूपक गीतेचे श्लोक व त्यांच्या अर्थास उद्देशून
 आहे.

फुली-फूली—उत्साह, भर. **फुली**—मेघां-
 नदींचि फुली जंव नुघडे, एका बाजूतें पहावें तर
 मेघ पाणी शोषून समुद्र रिता करतात, दुसऱ्या
 बाजूतें पहावें तर नद्या सारखी भर घालतात,
 हा मेघांचा व नद्यांचा क्रम जोवर चालू आहे
 तोवर समुद्र परिपूर्ण आहे असें दिसतें,
 १५.११९, यावर १५.११८ ते १५.१२०
 पहा, कुंटे—‘मेघानदीची’ १५.१२०.
फूली—बालपणाची फूली १०.२६६.

फुलौरा—फुलांचा बहर. केउता कल्पतरुवरि
 फुलौरा । १०.११. भावांचा फुलौरा ९.२७.

फेडणें—काढून टाकणें, दूर करणें, घालवणें.

जे इष्टीसर्वे जि विर फेडी २.७२. मेढाचे पक्षेन
 फेडी । ६.२१८. पापें फेडिवा वंतु । अंतरिवा ।
 १३.४७२. जराचें अंध्य फेडितु । १६.१९८.
 न फेडिवातां । रिप जैतें । बोमंडी ना ।
 १८.१०२. तैसे धातुलें नेनयें फेडिजे कां जायतें.
 तें हि गोदनि जें अतें फेडीने द्या । १८.१७६.
 वारा अमल जि फेडी । १८.१२२५. १६.४०२,
 १५.३५५, १८.४५६. अवसरचिंता फेडीं
 १४.५०६; असंनयण फेडी १७.३८९; उणें
 फेडावेया १८.६४५, —फेडनियां १६.१४८:
 उवातेनि वख फेडिलें ८.६५; कवाड...फेडनि,
 उवडून, १८.१५५८; काजली फेडनि ४.५३;
 केरु फेडिला ११.३१५; कौस्तुभ फेडनि,
 काडून घेऊन, ९.४७६; गवसणी फेडनि
 ८.१३३; जवनीक फेडिली ११.२२१; झारि
 फेडिजे, झाडून झटकून, येथें गाळून,
 १८.१३२०; ठाऊ-वो फेडणें, या संदर्भकरतां
 ठाऊ-ओ-वो पहा; थिगलीं फेडी, (धुवून)
 डाग घालवते, १३.४६४; दोपांचें लिहिलें
 फेडीं ४.५१; दैन्य फेडी १३.१६९; पापें ताप
 फेडीति १६.१९७; प्राण फेडी, प्राण जातो,
 दिवा विझतो, १३.७१९; रोगु फेडूं १६.११५;
 वालीप फेडिजे, पड्या दूर करावा, ६.२५;
 विवेकाची त्राये फेडिली, विचाराचा आधार
 नाहीसा केला, ३.२४७; वेळु फेडिला, वेळ
 उत्तम प्रकारें घालविला, वेळेचें सार्थक झालें,
 १६.४६८; वोडें फेडिलें १८.१४६०; शंका
 फेडूं १५.३८२; संशयो फेडावया ६.४२९;
 सांकड-डी-डें फेडणें, याच्या संदर्भकरतां,
 सांकड-डी-डें पहा; सिरियाणीं (णी) फेडिली,
 हौस पुरी केली, १६.३९; हरलु फेडितां
 १३.३३५; हृदयशल्यु फेडिलें १०.२६७;
 घालि फेडि, लावणें पुसणें, १८.२२१; न
 फेडित १८.८४९; फेडणें—अंश फेडणें
 १५.४३१, वेळु—, वेळ घालवणें, ४.१८२.

फेण-न—फेस. **फेण**—काये फेणु पीतां जल ।
 सेविलें होये ॥ ९.१५३. **फेन**—जैसे जळिं फेन
 ९.६६, शानदेवी—‘जैसा जळीं फेण’ ९.६७,
 कुंटे—‘जैसे जळीं फेण’ ९.६७. तेया फेना
 आंतु पांतां जेवि जल न दिसे ९.६७.

फोंक—लहान डहाळी. पांचे फोंक १५.९७, सं.
वा. श. पहा. खनुवाले सरले फोंक निगति
१५.१६४; वतांचे फोंक...उंचावती १५.१८९.

फोकरणे—प्रसिद्ध करणे, वाचनें उच्चारणे
(राजवाडे). आपुलें केलें फोकरिति। जगातें
धिकरिति। १६.३२६. १६.२२०, १६.३८७.
तप फोंकरितां १७.२४८, ज्ञानदेवी—‘तप
फोकरितां’ १७.२४९, कुंटे—‘तप फोकरितां’
१७.२४९; महत्त्व फोकरावेया १७.१८७;
फोकिल्यां, वाच्यानें ओढून नेलेल्या, वाच्यानें
फुंकून नेलेल्या (राजवाडे), मातलिये सागरिं।
फोकिल्यां तरि। लाटाचां येरझारिं। आंदोले जेवि ॥
१३.८०३, ज्ञानदेवी—‘मोकलिल्यां’ १३.८०५,
कुंटे—‘मोकलिल्यां’ १३.८०५.

फोडणे—तुकडे करणे, भेदन करणे. मग जालांवर

सांडी। ककारांत फोडी। गगनाचिये पाडी।
पैठी होय ॥ ६.३०२, मग प्राणशक्ति जालंदर
बंधाचें उलंघन करते व टाळूंतील सुषुम्ना-
नाडीचा शेवट भेदून मस्तकांतील आकाशाच्या
पहाडावर जाऊन बसते. मोति फोडुनु सांधितां
चांग। किं तैसें चि भलें ॥ १८.२०. ९.४६०,
१४.३१४, १६.२२६. गाजौनि ब्रह्मांड फोडी,
अकालमेघ गगनभेदी गर्जना करतो यास उद्देशून,
१७.२५०; पाणी करालें फोडी १६.११६; मढ
फोडिति, १८.४६०, मढणें पहा; लातौनि
नाकाडें फोडी १३.७०४; हियें फोडावें
९.३५, —फोडिलें, अंतःकरण उघडें केलें,
११.४७.

फोडसें—फुरसें. १३.७२४. परिशिष्ट
(८) सर्प पहा.

ब

बग-गा—प्रकार, बाजू, आकार, देखावा. बग—
येक बग, एका बाजूनें (पहातां), ११.३१९,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘एकवर्गी,’ एका प्रकारें,
११.४०४. बगा—पुया सैन्याचा बगा,
आकार, अवडंबर, ११.४६३; नांदुणुकेचा बगा,
१८.४६६, नांदणें पहा. बगें, प्रकारें, मार्गानें,
बळानें, अधिकारबगें १७.३८५, तोय—
१५.३०६, दैव—१३.१०३४; बोलबगे(गें)
१८.७६६.

बचका—हाताचा पंजा, पंजांत मावेल इतकें.
बिंब तरि बचकेयेवडे ४.२१२, बचके येवडें
असा पाठ घ्यावा, ज्ञानदेवी ‘बचके एवडें’
४.२१५, कुंटे—‘बचकेचि एवडें’ ४.२१५.

बंड—येथें खटाटोप. वेदांचि गाडें बंड। १३.२०.

बडंब—बोलबाला. नावारूपाचां (चा) बडंबा
१५.२४६.

बडबडणे—वटवट करणे, वायफळ बोलणे. तैसें
जी न बडबडीं। पदाची कोर न संडी (डी)।
१३.८५०. १३.१८. बडबड—झणौनि रिकामें
तोंड। करं गेलें बडबड। १५.२१.

बणवणे—अनुभवास येणे, प्रतीतीस येणे. क्षुधा न
बणवे। १८.६३७, ज्ञानदेवी—‘बधवे’, परवा

करणे १८.६४०, कुंटे—‘न बाणवे’
१८.६४०, वरील बणवे हें रूप बाणवणे या
क्रियापदाचें असणें संभवतें, न पहा.

बंदि—बंधन. बंदि मोक्षु जेयाचां। उदैला होये ॥
१६.४. ज्ञानदेवी—‘बंदिमोक्ष’ १६.४, कुंटे—
‘बंदि मोक्ष’, बंधन झालें असतां सुटका
या अर्थी, १६.४, बंदि पाठ ग्राह्य वाटतो.
बंदिजन, कैदी, स्तुतिपाठक, १८.१६५०;
बंदिसाल, कैदखाना, कर्माची बंदिसाल
१८.४५६.

बंध—(१) नियम, मर्यादा, अटकाव. जें सोशरिके
बंधु नेणे। १८.५४९. तिये विखि सोशरिके।
एकु चि बंधु ॥ १८.५५८. आटे बंधु मोक्षेति।
१८.११२९. १४.१३३, १४.२८१, १६.२६६,
१७.२५५, १७.४०९, १८.७११. बंधु पडे
३.८२, —फीटे १८.१५५४; बंधें बांधला
१८.१२६६; बंधुभयभरिति, बंधनाचें भय
दाटलें असतां, १८.७१२, ज्ञानदेवी,
कुंटे—‘बंधभयभरिती’ १८.७१५; बंधभावना
१८.३९०, —रूपें १७.३६२; बंधमोक्षाचें
गूतलें १८.३१७; उभयबंध, पापपुण्याचें बंधन,
२.२७७, हातपाय जोडून बसणें, ११.५३७;

कर्माचा बंध—तेसा कर्तृत्वाचा मनु । आणि कर्मफलिचा आस्वाद । ययां दोहिं चि नांव बंधु । कर्माचा किं ॥ १८-२०३, कर्मबंध—तो कर्म करी सकले । परि कर्मबंधा नाकले । जैसें न सिपे जल्लि जलें । पद्मपत्र ॥ ५-५०, २-२३१, २-२७८, ३-१७३, ३-१७९, ४-१५५, ५-२४, ५-७२, १८-४५०, १८-९२९; जीवबंध १८-१७५, दृष्टि-१४-५, देह-८-२५५ (१), देहाभिमान-१८-१४२८, पूजा-११-२१६, ब्रह्म-ब्रह्माशी निकट संबंध असलेले, ब्रह्माशी गोवलेले, ३-१३६; भवबंधमोचक १७-३०८; लोभाचा बंधु १८-१७२०; सर्वबंधलक्षणं १८-१४०५; संसारबंध १६-४४६. (२) योगांतील मुद्रा. बरि बंधु जो आरोपे । ६-२०८. अडियाणु बंधु ६-२१०; तीन्हीं बंध, वज्र बंध, उडियाण, जालंदर, १८-१०३१, यावर ६-१९० ते ६-२१० पहा; मूलबंध ६-२१४, ६-१९९, १२-४८; बंधत्रयाची घरटी १३-५०७. (३) काव्यांतील छंद. अवियेचेनि बंधें १८-१७२१; बोवियेचा बंधु १३-११४९, बोवियेचेनि बंधें ६-४९४; पद्यबंध १-६; अबंध, ८-२५५(२).

बंधणें—बांधणें, जखडणें, गोडणें. आश्रमु बंधला १८-७५५. न बंधिजे—बद्ध कां न बंधिजे । १४-१३४(२), १८-८१०. बंधक—ते कर्मांतें ह्मणति बंधकें । १८-१३४, १८-१६२; बंधकिं कर्मी १७-३६३; बंधन ३-८३; बंधनाचा ठाऊ १७-१०; बलिबंधन—(१) विष्णूची इच्छा ओळखून गरुडानें बलीस वरुण पाशानें बांधले, यावरून बलीला बंधन घालणारा या अर्थी, (२) तिसऱ्या दानांत वामनाचा चरण मस्तकावर धारण केल्यावर विष्णूनें बलीला सुतलांत घातले व तेथले राज्य त्यास दिलें, पुढें विष्णु त्याचा द्वारपाल झाला, यावरून बलीच्या बंधनांत राहणारा असाही अर्थ घेतां येईल, १२-२४०; बद्ध—मोकला ना बद्ध । आत्मेपणें ॥ १३-११०५, १४-१३४ (१), १४-१३५, १८-१४३१; द्रवित नां बद्ध १०-१७९; बद्धमूले अज्ञानें १५-१४६; अतिबद्धें ११-१२६; निबद्ध—सात्विकराजस-तामसनबद्ध १८-६९५; प्रबद्ध ३-२५८; सुबद्ध ६-२२५; बद्धक—(१) बांधणारें,

६-४८, (२) कृपण, न विसरे भांडारा : बद्धक गा ॥ १३-५००.

बधिर—ब्रह्मा. ते दोन्ही नाद मीनले. तेथ ब्रह्मोक्त्य बधिर जाले । १-१२८. बावां वि पंचमालापें बधिरा । सुख केउतें देणें ॥ ११-९४. बधिराचे नीट कान, असत नाहींत हा उद्देश, १८-५७७.

बंधु—लेही, मोयरा. तुम बंधु नातुका । १-१८०. तुं तुम बंधु दिता । २-५९. शालक समुरे मानुल आणि बंधु १-२२३; बंधु...द्वेषिया ६-९५; बंधुबापु ६-८०; आर्त्तबंधू १४-३; जगद्धंधु १७-१०; गुरुबंधुमौजन्त्यें १३-४४२.

वनकर—माळी. १०-१५३.

वंबाल—गोंगाट, लकलकाट. तुरबंबाल, तुर पहा; दीवियांचेयां बंबालि १५-२७६, दिवा-दीवा पहा.

वरट—चिखल. मग दुःखाचेनि वरटेनि बोंबले । ७-८५, दुःखरूपी चिखलनें माखले.

वरड-डी—माळरान, नापीक जमीन. वरड—नपुंसकें वरडें । रातें केलि ॥ १३-४८. वरड किं पीकें १३-१३; वरडी—मग तोयबुद्धि वरडीतें । टाकूनि पेंति ॥ ५-११०, पाणी समजून माळ-रानाजवळ येतात; वरडी, माळजमिनींतील, १३-५६५; निर्विकल्पाचिये वरडी, निर्विकल्प ब्रह्मरूपी माळजमिनीवर, ८-२१.

वरलणें—स्वच्छंदपणें फिरणें, भटकणें, भ्रम होणें. इद्रियें वरलों नेंदावीं । ३-११६. ३-२२९. वरल—देखां मंत्रबु वरल जाये । १-१९०, येथें मंत्र चुकतो या अर्थी. होंतसे वाचा वरल । १-२०६, बडबड करते. ३-१२८. विषडकु सुखप्रवादु वरलु, विषयांपासून खरें सुख होतें असें म्हणणें ही व्यर्थ बडबड आहे, ५-११५; हे (हें) वरल न व्हावें ह्मणौनियां, हें भूतजात भडकूं नये म्हणून, ३-१६३.

वरव—शोभा, सौंदर्य, सजावट. तैसें आपुलिये वरवे । आपण चि रिझति जीवें । तृणाह्नि आषवें । मानिति नीच ॥ १६-३७८. ६-३७२, ७-१८६, ७-२०३, १८-३४६(२), १८-६८८. साहित्याचिया वरवा, साहित्याला शोभा येईल अशा रीतीनें सजवून, ६-१३; वरव आणिति १५-१५६, —जोडली ११-५९१; वरवेपण

१.४४, १.४५, ४.२१०, ७.१८४, १३.५६९;
 बरवा-त्री-चें, चांगला-ली-लें, सुंदर, चांगल्या
 प्रकारें, तें ज्ञान पें गा बरवें। जें मनीं आधि
 जाणावें। ४.१६३, हे देहक्रिया आधवी। न
 करवितां होये बरवी। ८.१८५, वाचे बरवें कवित्व।
 कवित्वीं बरवें रसिकत्व। १८.३४५, ३.२१५,
 ३.२१६, ४.२०५, ५.११७, ६.९९, ६.२६२,
 ६.३५७, ७.४२, ८.४८, ८.२३८, ९.२०७,
 ९.२५२, ९.३४४, १०.१२३, ११.४,
 ११.१६०, ११.२८०, ११.३३१, ११.६९६,
 १३.३३७, १३.४५८, १३.११६४, १५.६६,
 १८.१४४, १८.२७४, १८.३४२, १८.३४३,
 १८.३४४, १८.३४६(१), १८.३४९,
 १८.६७५, १८.८४५, १८.१२१५,
 १८.१३३३, १८.१३५०, १८.१६८५ (वे),
 १८.१७८५; कर्मापासौनि बरवा ९.२६५;
 तेयापासौनि हें बरवें १.२६४; दोहोंमाझि
 बरवा मागूं ५.६; दोहींसि बरवा १३.८५;
 आचरतु बरवा दीसे ४.९४; शाखांची वाढि
 बरवी उंचावे १५.२०४; बरवां उत्तरीं बोलें
 ११.२५०; बरवी परिवारली १८.८७३; बरवें
 परिहसतु आहासि ८.५३; बरवें पूसिलें ८.७,
 १८.७४, -प्रस्ताविलें १८.२९५, - बोलिजैल
 १३.११५७, - भोगूं १८.१८९, - रूप करूं
 १५.४६८, - वसतें १६.४३९; बरवी
 सांघितली १६.२७२, - सांसिनली १५.१४;
 बरविया पराचारा १८.९२८; रंभेहुनि बरविया
 १८.९२४.

बरवट—उत्तम, शोभिवंत. ६.१७१.

बरवतें—दिसावयाला बरीं. बरवतें आहाति
 ११.४५३, ज्ञानदेवी—‘वल्गेजतें आहाती’
 ११.४५८, कुंटे—‘वल्गिजत आहाती’
 ११.४५८.

बल—शक्ति, सामर्थ्य, सहाय्य, सैन्य. इंधन आगीसि
 बल चढे। ११.४२७. परि निश्चयाचिये मुठी बल।
 १५.२३७. ह्मणानि कामाचेनि बलें। विषयो चरों
 पाहे ढालें। १६.४५१. १.१०८, १.११६,
 ३.२६०, ६.४२५, ७.४४, ८.२१७, ९.४८९,
 ११.४६१, १२.४५, १२.१११, १३.१११,
 १३.८०२, १६.२९७, १६.३९०, १६.३९१,

१८.७००, १८.१०१८, १८.१०४६,
 १८.१७०५. बलाची उजिरी १८.४२३;
 बलाचा पैकु वांसा, १७.१३३, कुवांसा पहा;
 बलासिया, हा पाठ बलासि या असा ध्यावा,
 १३.५५५; बल करी, नेट करतें, १५.९२;
 अभंग बल १५.२३२; अभिलाखाचें बल
 १३.१९; अभ्यासाचेनि बलें ६.५७, उदकाचे-
 न—२.३०६, कंदर्पाचेनि—१३.८४, कृपेचेनि—
 १३.२७४; गात्रांचें बल ११.२४२; जाणिवेचेनि
 बलें ९.३६६, प्राचीनाचेनि—१८.२१०,
 मार्गाचेनि—३.४२, मुंगियेचेनि—१३.६८३,
 मौढ्यमदाचेनि—१६.३८१, योगाचेनि—
 १२.५९; रजाचें बल १३.१०८, वां (वा)—
 हुंढलिचेनि बलें १३.४९०, विश्वा-
 सोमीचेनि—११.२४५, वीरवृत्तीचेनि—
 ११.४५४, वेदांचेनि—१३.४६३, सत्शास्त्रा-
 चेनि—१६.४३८(२), सुखोमीचेनि—९.५२३;
 अनंतबलसंभ्रमा, अपार बलाचा आवेश
 असणान्या, ११.५२६; आक्रोशबलें १४.१८८,
 उपाय—८.८०, ज्ञान—६.३३, तपो—
 १.१८८, थिलर—१६.२२४, दिह—७.१५४,
 धैर्य—१८.७४३, ध्यान—१८.८४४, प्रज्ञा—
 १७.२३८, प्रतीति—५.४६, प्रसाद—
 १८.१३७८, प्रेम—११.११४; बुद्धि बलीं
 १३.४६४; भावबलें १३.३९५; मनोबल
 ६.४२६(२), मृत्यु—१३.२३; मोहबलें ९.१५४;
 योगबल—साच योगबलेंसि न तुके। मनोबल ॥
 ६.४२६(१), तु-तुंकणें-तू-तूंकणें पहा; वाचाबलें
 ९.१३८, १०.१०, विवेक—१८.१२५६,
 श्रोत्र—१४.२४२, साधन—८.११३; बल प्रज्ञा
 ९.५०५; बलें प्रौढी १.१६४; बलें प्रौढी पौरुषें
 १.९७; बलात्कार ३.२३३, -रें ३.१८१,
 ५.१७४; बलार्थ १३.२७, १६.४६१;
 बालार्थ—वयसा तरि येतुली वेढीं। जें बलाचा
 बालार्थ करी। ६.२६१, दुसऱ्या चरणाचा अर्थ
 समाधानकारक लागत नाही, बालदर्शेतही
 लीलेनें पराक्रम करतो असा अर्थ लावतां
 येईल. ज्ञानदेवी, कुंटे—‘बालाचा बलार्थ करी’;
 ६.२६१, बालदर्शेत बळ काय असतें तें
 दाखवतो, ६.२६० ओवींतील बाल शब्दाचा

शालार्थाशी संवध जोडला असावा: अबल
१६.३००; अनिवल १२.२४०; दुबला—
आणि मी दुबला अवितसे भक्ति । ९.१४,
३.२१६, १५.२१६, १८.६५५; दुबल
१८.१३६; प्रबल १.२३०, १२.२४०,
१५.२५७, १६.४३८(१), १८.२,
१८.१३३२.

वलि-ल्ली—(१) बलवान, बलाढ्य. बलि—भीतनि
बलि न धरे । ६.२१७, बलि हा वलि चा अपराठ
असणें संभवतें, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘वळी न धरे’,
वळण्यास जागा मिळत नाही, ६.२१७.
आहार वांचनि नाहि । बलि हेतु ॥ १७.१११.
बलि कीजे, (अथव्याधि जाऊन) बलवान होतात,
१३.१७५. बली—बली अवलातें खोये । १६.३००.
व्यास साहाजें मूर्खी बली । १८.३५. १८.१०४२.
बलीकरणेयांचिया आधी, रोग्याला बळकट कर-
ण्याच्या चिंतेंत, १६.१४०.(२) चवाठ्यावरचा
बळी, यज्ञातील वध्य पशु. बलि—मनाहोषाचेनि
मुढें । बलि दीन्हली ॥ १२.५३. बलि दीधली
१०.२३३, ज्ञानदेवी—‘हातबळी’ १०.२५३,
कुंटे—‘हस्तबळी’ १०.२५३; बलि साधूनि,
बळी सिद्ध करून, १७.७९. बली—चोहटांचेया
बली १.२५०, वत्साचा—, वासराचा दुधाचा
वांटा, ७.११७. (३) बळी राजा. ११.१०६,
१२.२४०, परिशिष्ट (८) पहा. बलिकटपण—
ऐसें बलिकटपण आहे । इंद्रियांचे ॥ २.३१४,
बलिकटपणें, जवरीनें, ४.१३०; बलिया—(१)
बलवान, बलियां माझि बल । ७.४४, बलिया
काल १६.३५४; (२) बळानें, दृढपणें,
जंव जंव श्वान बलिया वाढे । ९.५०६, ज्ञानदेवी
कुंटे—‘बाळ बलिया वाढे’ ९.५११, जसजसें
मूल वयोमानानें भरत व शक्तीनें वाढत जातें,
हा पाठ ग्राह्य वाटतो; बलियांयें, जवरीनें,
अगत्यानें, बलियें इंद्रियें पंथि मना । ६.४५८,
६.६८, ६.१४५, १०.१८०, १३.४३,
१८.१२८८; बलियावणें, बलवान होणें,
बलियाविलें १३.१०९; बलियावीले ९.२१३;
बलियेपणें १६.३९०; बलिवडें, जवरीनें,
३.२३१.

बलौता—बळतेदार, उत्पन्नाचा हिस्सेदार.

आणि प्राप्ति हा वर्तमान वर्तमान जसे १३.३५.
बल्य—सैराट उगवणारे सदत. बल्यचेन महा-
मारी १५.५८.

बसणें—गणिवे बसे ६.४६४, ज्ञानदेवी, कुंटे—
‘बसे’ ६.४६६, बैसणें पहा.

बहल—पुष्कळ, विपुल. आनंदमोदबहल १५.६.

बहिकर—बहिष्कार. शास्त्रबहिकरी, शास्त्रनें
बहिष्कार घाटून, १८.५४७, ज्ञानदेवी—‘शास्त्र-
बहिकरी,’ शास्त्रानें श्रुतीचें दामीयग स्वीकारलें
यास उद्देशून, श्रुतीच्या नागानें जागण्या
शास्त्रानें, १८.५५०, कुंटे—‘शास्त्रबहिकरी,’
शास्त्रानें निषिद्ध मानलेलें, १८.५५०.

बहिर—बहिर्ग. ना बहिरासि हकीकत । गांथें
केउतें ॥ ११.१५७, ज्ञानदेवी—‘बहिरया पुढां’,
कुंटे—‘बहिरिया पुढें’, ११.१५७. बहिरां-
चिये आस्थानी ४.२२.

बहु-हू—फार, अधिक. बहु—६.२७०, ११.४२,
१३.५१८, १५.५२३, १६.४६९. हें बहु असो
५.१३९, १३.३०७; बहुमुख १३.३९२, —वक्तें
(क्तें) ११.३३५. बहु—तेया बहु कानु मेधा ।
स्वर्गिची आधि ॥ १७.७६. ५.८ (हू), ५.१७२,
६.६६, ७.१३५, ९.६०, ९.२५७, ९.५०४,
११.५७३, ११.६४९, १३.६७, १३.१९३
(हू), १३.६१२, १३.६६२, १३.८३४,
१३.१००३, १४.११४, १४.१६१, १५.४९६,
१५.५१६, १६.४९, १६.३४७, १७.१४३,
१८.५९५, १८.१४७०. बहु कांथोडें ९.२३५;
बहु थेकुलें १४.१६१, —थोडें १८.६२२; थोडें
बहु १३.२०९, १३.४३७; बहुदरें ११.३३६,
—मानें १६.२२५, —लोचन ११.३३५;
बहुकरुनि १३.२३९; हें बहु असो ११.११३,
६.१८५, ९.१२०, ९.२१०, ९.३२४,
१५.१३६; हें असो बहु १५.४५०,
१६.१०१; असो, पुसणें, बोलणें, वानणें,
सांघणें यां बरोबर बहु चे कांहीं संदर्भः
९.२९६, १२.१८ (हू), १४.३३८, १५.१८,
१५.१४२, १६.१८०, १६.२१०, १६.३६१,
१६.४२७, १७.१८, १७.९०, १७.२३५,
१७.२९२, १८.१५३३, १८.१७६३.

बहुचकै—अनेकता (राजवाडे), अमिष्टपणा,

बहकलेपणा (ज्ञानदेवी कोश). १८.५३६.

बहुडणें—बाहुडणें—माणें बळणें, माणें फिरणें.

बहुडणें—मग तेथीनु मावीता बहुडे । संसारा ये ॥

८.२३३. १०.७२. बाहुडणें—बृद्धाप्य तन्हीं

बाहुडे । ६.२६०. नेति ह्यगौनि बाहुडे ९.३६७;

बोळु बाहुडे ६.४६७.

बहुत—बहुत—फार, पुष्कळ, अनेक. बहुत—

जो बहुतें पाडें बहुता । पासीनि बहू ॥ १५.५१६.

एकु कबळु बहुतीं मासां । तोडुनु नेयिजे जैसा ।

१६.३३५. काह वानूं बहुतिं बोलिं । १७.१८०.

१.२२२, २.२२२, २.९२, २.९४, २.१९४,

२.२०९, २.२६०, ३.२५, ३.२०२, ४.१५,

४.३७, ४.४१, ४.१८८, ६.१३८, ६.३८६,

६.४६९, ७.८, ११.१९८, ११.५३९,

११.५४७, १३.४०९, १३.५७३, १३.८१२,

१३.१०३०, १३.१०४२, १४.४०,

१४.११६, १६.२३, १६.३२, १६.६५,

१६.४०७, १७.१८५, १७.२६५, १८.१६३०.

बहुत एक १८.१६०९; बहुतां एकां ७.१००,

—एकाचिया १६.३४६; बहुते येकु ४.२५;

बहुतें एकें असें ११.६०९; बहुतीं परीं

१.२०९, १.२३३ (तीं), २.१६३,

२.१७९, २.२३९, ४.१५४, ४.१८० (ती);

बहुतें प्रकारें १७.२९; बहुतु प्रयोग १७.३०३;

बहुतीं प्रसंगीं ६.४०९; बहुतें सायासें

२.२०९; बहुत करुनि १.१७२, ११.४८८,

१३.२७३, —करुनि ४.१९; बहुतकरुनु

१३.१९४; बहुतकरुनि ६.१७६, ६.१८०;

बहुत... थोडी १३.९११; आणिक बहुत

१.१७५, आणिकही—१.१०८; आणिकिं

आणिकिं बहुतिं १३.७०; क्रियाविशेषें बहुते

२.२४९; आतां असो हें बहुत १३.१०४२;

हें असो आतां बहुत १३.९९०; बहुत

काह बोलों १८.१५२८; हें बहुत असो

९.४१९; बहुतां तेजातें करी १८.१६९४;

बहुता तेजातें प्रकटी २.२३८. बहुत—मज

बहुत भीष्मद्रोणाचें । वर्ततसे ॥ २.३४. थोडें

बहुत १२.१२३.

बहुधा—अनेक प्रकारें. २.२४३. बहुधाकारी

९.२५७.

बहुल—विपुल. स्फुरदमंदानंदबहुल १८.५,
आनंदणें पहा.

बहुव—बौहें—पुष्कळ, अतिशय, अनेक. बहुव—

आतां काह येणें बहुवें । १४.२५७. ९.७, ९.२११,

११.३८१, १५.१३१, १६.१६६, १६.१९२,

१८.५५, १८.६७, १८.१२१, १८.१८८,

१८.३२१, १८.१२३०, १८.१२५७,

१८.१४७५, १८.१७५२. बहुवां दिआंची भूक

६.२२८; बहुवे परीं १३.२१७; बहुवें पाडें

२.२७४, १७.१२; थोडिया बहुवा ११.३९६;

बहुवेंस, पुष्कळ प्रकारचें, ११.२८९; बहुसै

१४.६८. बौहें—आगा पागियांहूनि बौहें । तूणी

गुणु कीरु आहे । १८.९२५. ९.१७, ९.४४७.

बौहिविं दिसिं १७.१५८.

बहुवस—बौहस—फार, अतिशय, पुष्कळप्रकारें.

बहुवस—जैसा कां विषाचा लेसु । घेतलेया होये

बहुवसु । २.३१९, घेतलेयां पाठ ग्राह्य वाटतो.

उजालु अधिका अधिकु बहुवसु । ११.२९८. अत्यु

ना बहुवसु । अरूपपणें ॥ १३.११०३. पुडुतीं पुडुतीं

बहुवसां । प्रीती पाहिजे ॥ १६.१०१. १.३८,

२.२४०, ४.९, ४.२०३, ५.२, ७.९९,

८.२३, ९.३८९, १०.२०१, ११.१३१,

१३.५२२, १३.१०४१, १३.१०५७,

१३.१०६२, १५.१८६, १६.९१, १७.६९,

१७.१२५, १७.३५७, १८.२९८, १८.५४४,

१८.६०३, १८.६३१, १८.७८७, १८.८७५,

१८.१७६४. बहुवसें वेगें १५.१०२, १५.१२२;

बहुवसपणें ११.६४३. बौहस ७.२५, —पण

८.१८८, —पणें ६.१०७; बौहवसपणें

१०.११३.

बा—(१) बाप. पहिलिये बालदशे । आई बा हें वि

पिसें । १३.७०८. (२) संबोधनार्थ. आईकै बा

व(ध)नंजया । ८.५७. ११.४२६, १३.७७,

१८.९४०. बा रे अर्जुना १४.२६३; कोणासि

रे बा १८.१६०८. बाप पहा.

बाइणी—बायणी—बायदा. बाइणी—समर्थु कां

रिगियां(या) । मागों आला बाइणियां । १८.२५०.

बायणी—परि बायणी स्त्रियेची । उणी हो न ये ॥

१३.७९३.

बाउल—बोहलें. ऐसें संवादाचा(चां) बाउलां । लग्न

दोधांचेयां आंतुलां । लागलें देखीनि जाला ।

निर्मरु संजयो ॥ १८०१५६२.

वाउला-लीलें—वाहुली. तो काइ वाउलेयांचां काजा नाचवी । किं आपुलिये जागिरेची कला वाढवी । १०३१. ९०३७०. खांबावरिलें वाउलीं ११०४६२; तणाचा वाउला, गवत भरून केलेलें बुजगावणें, १८०४३५; साणखेडाचें वाउलें १८०१७४७.

वाग—पद्धत, रीत. आचरतेनि बागें १३०२४३.

वागडी—खेळ, चेष्टा, सोंग. देह नाचवीति वागडी । १४०३०८. वरवेपण वागडीं नाचवील, (आजचें तादृश्य) सौंदर्याचें सोंग म्हणून म्हातारपणीं नाचवील, १३०५६९.

वागीवल—कंप, कांपरें. १३०७५५.

वागुल—मुलांना भीति दाखविण्यासाठीं उभें केलेलें वाहुलें. काइ बाला वागुल देशें । देव्हडा वाहे ॥ १५०२१२, मुलाकरतां (मुलाची भीति घालवावी म्हणून) वागुलबुवाला कां खरोखरीच हद्दपार करावें लागतें? ६०३६१, १७०८३, १८०४०४.

वाज—खाटलें. ९०२२.

बाण—तीर. तेया बाणाचेया मांडवा आंतु । ११०६५२. १०२६४, २०२०४, १५०२९२. बाणवारि, बाणानें, ११०४५६; बाणवारि, बाणांचा (पावसासारखा) वर्षाव, १०१६६; धनुष्य(घ)-बाण १०२७१.

बाणणें—धारण करणें, भरणें, आंगीं घेणें, अनुभवास येणें. बाणूनि ज्ञानाची वज्रांगी । ६०४७३. बाणूनि संयतेचां आडवकी । १२०५२. ३०२६०, ४०१९८, ७०६०, १३०१९४. आंगीं सेवकै बाणी १२०१८६; वैराग्याची वज्रांगी बाणूनियां १८०१०४१; क्षुधा न बाणवे, न बाणवे, या अर्थी, भुकेची पीडा होत नाही, १८०६३७, ज्ञानदेवी — 'न वधवे' १८०६४०, कुंटे — 'न बाणवे' १८०६४०.

बाधणें—त्रास होणें, पीडा होणें, दूषित होणें. जैसा मां(में)वड्ड न बाधिजे । भूतबाधा ॥ २०२३४ (१). तरि विषय कवण काइ । बाधिति तेया ॥ २०३३५. जिया बुद्धि युक्तां । जालेयां पार्था । कर्मबंधु सर्वथा । बाधुं न पवे ॥ २०२३१.

३०१७९, ४०१११, १४०३६, १८०९१६. न बाधी २०३५९; बाध-धा, दोष, बाध २०३१, २०१८६; कर्माचा बाधु १८०१८०; काम्यबाधु १८०१२६; बाधा—बाधा पावती १०२५८; कर्मबाधा—कर्मबाधाची काहिं. जेथ मयाची गोति नाहिं । तें आत्मज्ञान जिही । स्वाधीन केले ॥ १८०५९. भूतबाधा २०२३४(२); बाधक २०३६२; स्तुती बाधकां येइजनाहे, स्तुति करतांना बोलाची बाधकता येते, शब्दाची अडचण होते, १६०१७; बाधितें, बाधा करणारें, १६०३००; बाधी, अडचण, बंधन या अर्थी, देहाचा बाधी १४०५८, ज्ञानदेवी — 'बाधी' १४०५८, कुंटे — 'बाधी' १४०५९.

बांधणें—आवरून धरणें, गोवणें, लादणें, तयार होणें, रचणें. या क्रियापदाचे अनेक उपयोग केलेले आहेत, त्यांपैकीं कांहीं येथें दिले आहेत. हा लोडु कर्म बांधला । तो परतंत्र असे भूतला । ३०८४. जैसि कुनारीहातीं बांधलीं इलें । ९०१७६. नातरि वेला वरि शाख । बांधलें असे ॥ १३०५३१. ३०२५३, ४०२२०, ६०७८, ६०७९, ९०१२३, ९०२१४, ९०४९५, ११०६२५, १२०१२६, १३०४७(२), १३०४६८, १३०५०८, १४०१५८, १४०१९२, १५०९०, १६०८९, १६०२१८, १८०१६१, १८०७३६, १८०१२६६, १८०१२८६, १८०१२९७. अज्ञानें बांधलेयां, बंधन असलेल्यांना, १८०१४२७; अभिमानु देहिं बांधें ११०५१; आश धनमानीं बांधौनि १७०२४६; उदका जीविं बांधे, पाणी शोषून आपलेंसें करते, १४०९४; कर्म बुद्धी बांधति, कर्माच्या ठिकाणीं बुद्धीला गोवून घेतात, १८०१४२; कसु पुडुतीं बांधति, (गेलेली) शक्ति नंतर येऊं लागते, ६०२४२; खुण बांधती १४०१४३; गळां बांधला परिसु, गळ्यांत बांधलेला परिस, ९०६०; गळां मोट बांधली १७०३४५; गांठि बांधणें, यावर गांठि-ठी पहा; गीता दक्षिणारें बांधों १८०१६९९; गुणाभासिं बांधलें, गुणाभासासुळें आत्मा गुणानें बांधल्यासारखा दिसतो, १४०१९४; तिहिं गुणिं बांधलासि १८०१२८४; ग्रंथि बांधौनि ग्रंथरचना करून, १८०१७४२;

घर बांधणें १३.१०८५, - बांधलें ११.२३९;
चाड बांधौनि १७.४१; चतु पालवी बांधे
१८.१२३; जाड बांधलें, जाड पहा; डोले
बांधौनियां १५.३६३, इतर संदभीकरतां
डोला पहा; डवलार बांधलें १७.८८; थांउं
बांधे, आधार देण्यासाठीं वेल बांधतात
त्यास उद्देशून १५.१०३; दारवठां चि पाये
बांधले १३.८४१; धिंवसा आकाशा बांधौनियां
१२.७४; नाडर बांधे, पावसाच्या पाण्याचें
जमिनीवर डवकें बनतें, १८.३२०; पांचपीसें
वाचे बांधलि, वाचेला वेड लावलें, १८.१८;
पाट बांधणें, पाट-पाटा पहा; पोष्टिं बांधलि
१२.९२; पोटीं बांधौनि घातलीं ७.८६; फल
बांधौनियां भोगवी, वळेंच भोगवायला लावतें,
१८.९९; भरवसा बांधे १८.७००, - चित्तें
बांधौनि ९.१५१; मांच बांधणें, मांच पहा;
मी चि बांधला आहें ११.६८८; मीं बांधलां
१४.१२८; वाग्बीजि बांधों नेणें, प्रसिद्धि करीत
नाहीं, १३.२०७, ज्ञानदेवी - 'वाग्ध्वजीं बांधों
नेणे' १३.२०८, कुंटे - 'नेणें' १३.२०८;
रुसतां ठांवों (ठावो) बांधे १८.२९२;
लोथ बांधावी १०.२३९; संकल्पातें
तमाचिये लोथे बांधौनियां १४.२५६;
स्नेहो बांधे १८.७५२; हांव(व) बांधति
१.१७२; इये मतीं स्फूर्ति हांव बांधली, मतें
निरूपावीं अशी स्फूर्तीला हांव झाली, १३.२३७;
न बंधें १८.५८९; बांधिजति—अधिकें बांधिजति
अन्यथा। सांडिलीं तरि ॥ १८.२१५, कर्मास
उद्देशून. बांधा—समुदाय, गोळा, ठेप.
पै गुलाची गोडी। नव्हे बांधेया सांगडी। १३.८९६,
१७.७६; अहिंसेचा बांधा १३.३०५; गूल
साखरे मालेयाचे बांधे १०.३२; पांचाचा बांधा
१३.१०६, सं. वा. श. पांच पहा; ब्रह्मांडाचे
बांधे ८.२०; विषयविषाचा बांधि १६.१८६,
बांधिं असा पाठ अधिक ग्राह्य वाटतो;
बांधेयातें आणी—कणिकेतें जैसें पाणी। तैसें
मीठ बांधेयातें आणी(णी)। १७.१३९, पीठ घट्ट
होतें; बांधवडी—बांधौडी, बंधन, बंदिवास,
देहाचिये बांधवडी ९.४०२; आग्रयाचिये
बांधौडी, हट्टाच्या बंदिखान्यांत, ६.३४६;

बांधी बांधली १३.४७ (१), - मांडे, अगत्य
वाटतें, १८.१५४; बांधलिं सोडितां १६.१९९;
सोडि बांधि, धरसोड, १२.२१८.

बाप—(१) पिता. बाल बापाचां ताटीं रिगे। रिवांनि
बापातें चि जेवजें लागे। ९.१५. परि अपत्य जैसें
सलगी। बापेंसि बोले ॥ ११.५६५. १८.२०४,
१८.१६३१, १८.१७००. बापु जननी
१८.१६२५; जगाचा ही बापु १८.१३६२;
वीराचेनि बापें, लक्षणेन अत्यंत मित्रा या अर्थी,
विश्वपुत्र उत्तरास उद्देशून, ११.४६४; वेदें बापें
१७.३२९; जैसें बापें जोडिलें लेंका वांटे, बापातें
मिळविलेली संपत्ति जशी मुलाला वांटून द्यावी,
१८.८२३, लेंकां पाठ अधिक ग्राह्य वाटतो;
बापिकेया वैरा, बापाचें वैर, १३.५४०; बापिकें
व्याज, कुलाचाराला अनुसरून द्यावें लागणारें
पितृकृण, १२.६७; बंधुबापु ६.८०; (२) बाप—
बापा, आवडता, गुरु, श्रीकृष्ण, अर्जुन यांस
उद्देशून, बाबा, बाबारे, (संबोधन); धन्य (उद्धार-
वाचक). २.१४३, ३.८१, ३.१०२, ३.११५,
३.२०७, ३.२७१, ५.१६८ (बापा), ६.३७४,
९.४९२, ११.७, ११.१६०, ११.२८६,
१२.२९३, ११.४३८, १६.४५२, १८.१४९५.
बापु—आवडता, गुरु, श्रीकृष्ण, अर्जुन यांस
उद्देशून. ४.२१८, ६.१२६, ९.५२९, ११.२६,
११.११७, ११.११९, ११.३६५, १५.४१२,
१६.४४३, १८.१४६२, या व पुढच्या संदर्भांत
काहीं ठिकाणीं बाप शब्द असणें संभवतें;
ज्ञानियांचा बापु ६.१०८, योगियांचा—७.५०,
सर्वज्ञाचा—४.२०८. बा पहा व माप-य-ये
पुढें बाप-पु यांचे संदर्भ पहा.

बापिया-बापैया—चातक पक्षी. परिशिष्ट
(८) पहा.

बापुडा—गरीब, दीन, केंविलवणा. तैसीं अहं-
ममतेविया लंछितवडी। मातें न पवति चि बापुडीं।
९.६१. आगा लोकु हा बापुडा। जाला वदनज्वालां
वरिपडा। ११.४३०. ५.१२०, ११.३४२,
११.३६८, ११.३८४, १२.८१, १३.७४३,
१८.६२, १८.३९०. बापुडेया जगा कम्म
आणिलें ११.३९५; निष्ठुर होऊनि इंद्रियें
बापुडीं करिति ८.१०४.

वांवलणें—विस्तार पावणें, डिरिया रिगति निमिखें। वांदलैजनि ॥ १५.१८४. **वांवल**, विन्तार, वृद्धि, विकाराचें वांवल पडे १५.१००.

वावुलि-ली—देवाळ. **बावुलि**—वां(वा) वुलि सारावी हातें। परि पाणीं असे आहणें ॥ १५.४३२. **बावुलियेची** वृंथि १३.३२४. **बावुली**—कां हातें सारुनि बावुली। जल देखिजे ॥ ११.७४. ७.५९, १८.२७०, १८.१२२५.

वायणी—बाहणी पहा.

वारी—छत्री, अवदागीर, येयें छत्र धरणाग. छत्री मी होईन। वारी मी चि ॥ १३.४१६, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘छत्र मी आणि करीन। वारीपण ॥’ १३.४१७.

वाल-बालक—बाळ, लहान मूल. **बाल**—धडेयांचियां आखरा। तलि बाल लिहे दातारा। १७.४२. बाला उचित जाणणें होये। तरि बालपण चि के आहे। १६.२४(१). ९.१५, ११.९२, १३.५७२, १५.२१२, १६.११२, १६.२४८, १७.१५९, १८.६६६. **बालाची** पालति १८.५८६; **उतानचरणाचेया** बाला, ध्रुवाला, ११.१०२; **परावें बाल** १८.१७०; **लोकाचि** बालें ११.४१२; **बालु** तरुण वृद्ध ९.१६३; **स्त्रियां** बालां ५.१६; **बालदशा** ६.२६०; **पहिलिये बालदशे** १३.७०८; **बालपण**—बालपणीं चि सर्वशता। वरी तेयातें ॥ ६.४५१, १६.२४(२), ११.१८१, **बालपणिचि**(णिचि) कोठली ६.२१६; **बालपणाची** फूली १०.२६६; **बाल-मती**—तैसा मी जन्ही तुझाप्रति। चावट करितसें बालमती। ९.१६, **बाललेणीं** १२.६; **बालादि** तिहीं वयसि, सं. वा. श. तिहिं पहा; **आबालसुबोधें** १८.१७२१. **बालसें**, **बाळसें**, **गुटगुटीतपणा**, **वाद**, जेयाचे तीन्ही लोक। **बालसें** गा ॥ १४.१०५, **बाल्य**, **बाल्यादिकां** वयसां, ९.११८. **बालक**—आणि बालक बोवडां बोलीं। ९.६. माये पुढां बालका। रिगतां न पडे चि आवांका। १३.३६०. ३.१७०, १०.६, १०.५७, १०.११८, ११.१७, ११.७९, १३.७०९, १३.७१०, १३.७३३, १३.९४५, १४.१०६, १४.११०, १७.३४७, १८.७८३, १८.९०४, १८.९२४, १८.१२९७, १८.१५०२, १८.१६७६(का), १८.१७००.

बालकांची उंडी, मुलांचा वळी देतात त्याम उद्देयन, १७.९६; **बालकाची** चेष्टा ५.५९; **बालका** दोसे १६.१६८, १८.१३१९; **बालकाचें** मन १८.५७४; **बालकाचा** हातु धरुनु १३.३०७; **अप्रांते बालकि** १३.७९; **एकलौनेया** बालका, एकुलत्या एक मुलावर, १३.५०१; **बालकव** १८.४०४. **बाला**, जेन न संवनें वलि बाला यतिनि रूप करी ॥ १५.४३५, **मुगुनीबाला** १६.२०७.

बावन—(१) ५२ संख्या. १८.३७१ (१.२). **बावन** वर्गास उद्देयन, सं. वा. श. पहा. (२) उच्चन प्रकारचें चंदन. **बावनेयां** चंदनाचेया शाखा १८.६२८; **बावनेयां** आणि धूरें, १८.१२४७, धूरें पहा.

बासट—अनेक प्रकारचें विष एकत्र करुन बनविलेलें जालीम विप. विषवस्तु एकवट। तेया नांव जैसा बासट। १६.२१४ **बासटणें**, अशा विपानें माखणें. तेया द्वेषाचेनि कालकूटें। बासटनि तीखटें। कुवोळाचि सदटें। सिंधिति काडें। १६.४०२.

बाहाकणें—पसरणें, दरवळणें. **भावांचेनि** परिमलें **बाहाकांतें** आहाति ७.१८१, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘बहकतें आहाति’ ७.१८६.

बाहाली—विस्तार. अवस्थांचिया **बाहाली** १८.५३८, ज्ञानदेवी—‘बाह्याळी’ १८.५४१, कुंटे—‘वह्याळी,’ क्रीडा १८.५४१; **गीतेचिया** बाहाली १८.१५०१, ज्ञानदेवी—‘गो(गी)-तेचिया बाहाळी’ १८.१५११, कुंटे—‘गीतेचिया बाहळी’, विस्तारांत, १८.१५११; **शाखांचिया** बाहाली १३.१७९, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘बाह्याळी’ १३.१८०, राजवाडे प्रतीतील वरील दुसऱ्या व तिसऱ्या संदर्भांत—ली ऐवजीं—लीं असे पाठ इष्ट वाटतात; घर्मडाहाल-बाहालि १५.१९१.

बाहि-ही—(१) बाहु, हात. **बाहि**—पोटीं बांधौनि पाखाण। समुद्रि बाहि आंगवण। १६.४३३. **बाहि** नाहिं जोडि आयुलेया। १७.९९. **बाहिं** उत्तरलां ११.६४८, १३.१८६. **बाही**—झणौनि समुद्र बाही। तरणें आणि केही। १२.७१. **स्वयंभुद्धिचां** बाही ७.८०; **बाहीं** केउतें उत्तरौनि

जावं १०.१६२; बाह्या पसरं १८.१६५२,
— पसरुनि ६.३०५. बाहु-टी-बाहे पहा. (२)
बाजू. बाही—डोंवा(बा)हीं, दोन्ही बाजूस,
६.२६३, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘दुव्वाहीं’ ६.२६३;
बाहे—बाजूस, ह्यांनी जिये बाहे उभा ।
१८.१६२६. (३) बाहेर. बाहि—वरि आवेशु
बाहि बो(वो)सडे । ११.३७३. बाहियें येंतां
१८.९५५. बाह्य पहा.

बाहिर—बाहेर, बाहेरच्या बाजूस, पलीकडे. हें चि
पाहावेया लागि । बोलिलें बाहिर सवडिया भंगी ।
१०.३०१. बाहिरा—चतुर्दिक्षु वारा । न व्हाये
निगों बाहिरा । १३.४११. बोला बाहिरा
६.३७९; आंतौनि बाहिरा घापतासि १८.२३.
बाहिरि, वाईट चालीची पत्नी, बाहिरि धिटे
१३.५०४, ज्ञानदेवी—‘बाहिर धीट’
१३.५०६, कुंटे—‘बाहेरी धीट’ १३.५०६;
बाहिरि—बालपणिचि(णिचि) कोठली । बाहिरि
घाली ॥ ६.२१६, ६.२३४, ८.६१, ८.९१,
९.१८१, ११.२९, ११.२२३, १३.१०९,
१३.११८, १३.१८२, १३.२९७, १३.४७४,
१८.३२७, १८.५३८, १८.१२९४; बाहिरि
...आंतु ६.३५३, ९.२१२, —...भीतरि
१३.४६२; आंतु...बाहिरि—आंतु अमिज्या-
(ज्यें)तिचा प्रकाशु । बाहिरि शुक्लपक्षु परि दिवसु ।
८.२१८, ७.१३१, ८.६४, ८.७६, ८.११९,
९.२९८, ९.३५७, १०.१८१, १०.१९९,
१२.१५५, १२.१७९, १३.८१, १३.३०३
(आंतु), १३.४६१, १३.९१०, १७.१४३,
१८.९१२; देहांतु...बाहिरि ८.२३१;
आंतुबाहिरि ८.२११; आंतुला...बाहिरि—
आंतुला सुखोर्मीचेनि वलें । बाहिरि कांपे ॥
९.५२३, आंतुली...बाहिरि—ह्याणे हे चि
हृदया आंतुली प्रतीती । बाहिरि अवतरो
कां डोलेया प्रति । १०.३०६, आंतुलीकडे...
बाहिरि १४.२०३; बाहिरिबाहिरा, परभारें
(राजवाडे), १८.३०२, ज्ञानदेवी—‘बाहिरिबा-
हिरा’ १८.३०४, कुंटे—‘बाहीरबाहिरा’, स्पष्ट,
१८.३०४; बाहिरिली कडे ८.१०९; शरीरा-
बाहिरिलीकडे ६.२११; बाहिरि ८.६०; आंतु
माजु बाहिरि मैला १८.६५५; आंतु...बाहिरिल

६.२०५; बाहीरि ९.४०७, १८.४९६;
आंतु...बाहीरि ११.२४२; आंतुलीकडे...
बाहीरि १०.१९८; आंतु बाहिरिल १०.१३२;
बाहिरि—कल्पने बाहिरि न निगति ७.१४३;
बाहिरि निगति १०.१०९; विषय बाहिरि दवडूनि
५.१५०; बाहिरें, अवधान होये बाहिरें । १८.७६७,
११.४४९, १७.१०६; बाहिरें धावे ६.१९;
आंतरें...बाहिरें ५.१०५; आंतुलीकडे बाहिरें
६.२०४; बाहिरौनि—एक प्रदक्षिणा जपाचिया ।
बाहिरौनि करिति पया । १८.४५.

बाहु-टी-बाहे—दंड, हात. बाहु—मग सावला
सकंकणु । बाहु पसरुनि दक्षणु । आलंगिला स्वशरणु ।
भगतराजु तो ॥ १८.१४०९. बाहुमूर्ली थोरी आली
दीसे ६.२०१; धैर्यबाहुंचा भरवसा ६.४७२;
विश्वबाहु ११.३०५, १३.८७१. बाहुटी,
कामाचिया बाहुटी । धरुनियार् ॥ १३.१२३. बाहे—
बाहे तोडूनि विकिजे । मग भूखेची पीडा राखिजे ।
१३.२१९. बाहे उभिली १८.१६३७, —उभूनि
१८.२७६, १८.३९९, —मोडूनि १७.४११.

बाहुडणें—बहुडणें पहा.

बाह्य—बाहेरचें, इंद्रियांना गोचर होणारें, जगांतील
व्यापारास उद्देशून. यन्हांवि बाह्यें विषय तरि नाहीं ।
परि मानसी होईल जरि काहीं । २.३१८. जो
आंतरीं दृढ । परमात्मरूपी गूढ । बाह्ये(हें) तरि
रूढ । लौकिकु जैसा ॥ ३.६८. यन्हांवि तन्हीं पांडु-
सुता । आंतु शुद्ध नव्हतां । बाह्य कर्म तत्त्वता ।
विटंबु गा । १३.४६६. ह्याणीनि अंतरि ज्ञान हो-
आवें । मग बाह्य लाभैल स्वभावें । १३.४७१.
१३.४६३, १३.४६५. बाह्यांतर, मनांतील व
जनांतील, १८.१३४४; बाह्यइंद्रियांचें धाडें
१८.८३२; बाह्यकर्म, जगांतील व्यापार, १५.३१;
बाह्य क्रिया १३.६६९; बाह्यज्ञानें १४.१५४;
बाह्य प्रदेश १८.१०२५, —भाव १३.२९५;
बाह्याची भाष ५.१२९; बाह्यमनोगत, बाहे-
रील व मनांतील, १३.४२८; बाह्यांचिये राहाटी
१३.३८; बाह्यविभाग १३.४७२; बाह्य सख्य
११.६२६, —सेवा १३.४०२; अंतरबाह्य,
यांतला भेद, १३.४७३; कर्मबाह्याचा भवसा
७.८७; सबाह्य, आंत व बाहेर, एकंदर, तैसें
सबाह्य आपुलें । जेणें गुरुभक्ती दीधलें । आपणें

केलें । भक्तिचें घर ॥ १३.३७३, ६.१८७,
६.२४२, ७.१३०, ८.६१, १३.४६१,
१३.६७७, १४.१६०, १४.२४२, १६.१९५,
१६.२४२, १८.८३६, १८.१०२३; सबाह्यासि
उपकार करी, अंतर्बाह्य पोषक होतो,
१७.१३६; सबाह्यें १२.२०५, १८.६५५.

विं-वीं—वीं, पेरण्यासाठीं राखून ठेवलेलें धान्य.
विं—सूडांहुनि विं काढिलें । मग निरोलिल्ले भुईं
पाखिरिलें । ९.३९. जें विं भुईं खोविलें । तें चि
वरि हंख जाले । १३.२९६. विं जाल्लुनि चि जेंस ।
झाड कीजे निर्वसे । १८.२०६. विं आरोपे
१३.३३, — पेरिलें १८.९९३, — वाडलें
६.४८९, — वाहवी १३.३१, — विरुढलें
१३.८३७; वियां, वियांना, १८.५९६. वीं—
जीवनाचें वीं जेयांचे बोल । परि माझियेठांई
(माझिये ठांई) पडिले खोल । १०.१४७.
१६.९९, १८.२५६.

विक-वीक—बळ, सामर्थ्य. विक—ते दासि-
पणाचेनि विकें । वृष्णा जिय ॥ ३.२४३. बीक—
गुणा सगुणपणाचें बीक । बहुवस एथें ॥ १.३८.
१७.४८. परिमळाचें बीक ६.१५; सामान्या
वीक आलें १३.६९९.

विडविडणें—चिखलानें लिडविडतीत होणें. तैसि
होति नाकाडें । विडविडितील ॥ १३.५६१.

विदार—विन्हाड, मुकाम, घर. आणि वायुसि
येके ठांई । विदार जेंस नाहिं । १२.२१०. उळिता
जेसा विदारी । बैसविला असे ॥ १३.५९२.

विंदु-विंदुलें—टिंव, उगमाचें स्थान. बिंदु—नाद-
बिंदु ६.२८८, नाद पहा. बिंदुलें—पूज्य, शून्य.
पैं शून्य जें दावावें जालें । तैं बिंदुलें एक केलें ।
१३.८८३. बिंदुलें पडे, नाहींशीं होतात, ९.४५७.

विंयणें—उत्पन्न होणें, भासणें, पडल्या पडणें.
तैसें सकल हें मूर्त । जाण पां मायाकारित । जैसें
आकाशीं बिंबत । अभ्रपटल ॥ २.१६८. आरिसेन विण
बिंबे । वदन कें पां ॥ १८.२६२. ७.२८, ९.६६,
९.२८८, १३.१०१७, १३.१०८९, १४.१९४,
१४.२८७, १५.३५२, १५.४५४ (१),
१५.४५५, १८.१६९५ (बे). बिंबौनि
१८.३२०; बिंबौनियां, प्रतिबिंब पाडून,
१३.९१३; आरिसां मुख बिंबलेया, आर-

शांत तोंडाचें प्रतिबिंब पडलें असतां त्या
प्रतिबिंबाला, १३.१०९१; साडली बिंबली
७.६२. बिंबता, बिंबण, नाता प्रतिबिंब हाति ।
वेळं वेळेयां नमस्ती । बिंबता हे धिनी । जेचे ईमने ।
१८.११५४(२), सूर्य जर आपलें प्रतिबिंब हातांत
वेळें लागला, तर प्रतिबिंब हें नाहींसें होतेंच
पण बिंबाच्या बिंबणगाची स्थिति ही नाहींशी
होते. बिंब, मंडळ, प्रतिमा, प्रतिबिंब, मूर्ति,
अंकाराची अर्धमात्रा. तेंव वेर तो समिन् ।
निरालीं कीजे स्थित् ; मग लक्षीं जेवि अंकार ।
बिंबिं विलसे ॥ ८.११४, तोंयवत प्राग्वायु मूर्ति-
आकाशांत स्थिर करावा, मग (अंकाराच्या
मात्रात्रयाचें) ऐक्य झाल्यावर अंकार जसा
शोभतो, अर्धमात्रेंत लय पावतो, तसा तो प्राग्-
वायु शोभेल (लय पावेल); आपुलें बिंब
नेदखतां । सिद्ध कुहां घालील देखीं आतां । ११.५५,
आवरे काड सविता । बिंबें धरिला ॥ १८.४११,
जलिची प्रतिभा । जलनाशीं बिंबा । यंतां गाभा-
गोभा । कांहिं असो ॥ १८.१३५६, पाण्यांतील
प्रतिबिंबाचें पाणी आटल्यावर पुनः बिंबाशीं
ऐक्य होण्यांत कांहीं प्रतिबंध येतो काय ?
४.२१२, ९.१३७(२), १०.७५, १०.२८४,
११.६४०, १४.३८८ (२), १५.२६७,
१५.३०४(१), १५.५०९ (१), १८.५२,
१८.३९६ (२), १८.११४२; थिलरिचें बिंब
१८.३८३; दोन्हीं बिंबें, चंद्र व सूर्य, ११.५;
बिंब उठी १३.२४४; बिंब तें ९.६८, हा पाठ
व ज्ञानदेवींतील. 'बिंबलें' हा पाठ संदर्भांत
बसत नाहींत, कुंटे प्रतींतील 'बिंबती तयांमाजि'
पाठ ग्राह्य वाटतो ९.६९; बिंबाकार २.१४१;
अर्धबिंब ८.११३, आत्म—१८.१२९७, कारुण्य
—१४.२०, चंद्र—, ह्मणानि चंद्रबिंब वाडलें ।
देखौनि क्षीरसागर उचुंबले । ११.११४, ६.२५८,
१०.२९८, १३.२७५; चंद्रबिंब सोळावें न लग्ने,
पूर्णचंद्राकडे पाहतांना चंद्राच्या कला निरनिराळ्या
करण्याची आवश्यकता नसते, १४.३७४;
जीवसूर्यबिंबिचे रश्मि, जीवरूपी सूर्याचे श्रोत्रादि
पांच किरण, १८.४६०; दीपबिंब, दिव्याची ज्योत,
१८.११५, निज—१८.१११९ (१), भातु—,
जैसें जलाधारें न बुडे । भातुबिंब ॥ ४.९०,

३.७२, ९.२०६, ९.२५८; रविबिंबा कडे १८.८६२, -पाठीं १२.३५, -सर्वे १२.१००; नाशिविंब १२.१०८, १७.२२९, सूर्य- ९.१२४, १०.२९१. प्रतिबिंबणे, पडल्या पडणें, भासणें. माझें अव्यक्तत्व न नशे। परि होणें जाणें एक दीसे। तें प्रतिबिंबे मायावशें। स्वस्वरूपी ॥ ४.४४, जैसी प्रतिबिंबे छाया। निजांगाची ॥ ७.१५, प्रतिबिंब- पै प्रतिबिंबेनि विव वेरीं। प्रमेची जैसी उजिरी। १४.३८८ (१), प्रतिबिंबापासून बिंबापर्यंत जसा प्रमेचा सरळपणा असतो; आवघें चि आकाश सृनि पोर्ति। विव चि जै आते खोटी। तें प्रतिबिंब कें उठी। कें रश्मि सिरे ॥ १५.३०४ (२), सर्व आकाश पोटांत घालून, ब्रह्मांड व्यापून (गोळा करून) टाकतें, तेव्हां प्रतिबिंब कोठें पडेल व किरण कशांत प्रवेश करील? ४.१७८, ९.२३७ (१), १५.४५४ (२), १८.३१९, १८.३७७, १८.१११९ (२), १८.११५४ (१); बिंबा आणि प्रतिबिंबा माजि १५.५०९ (२); प्रतिबिंब पाहे बिंबातें १८.३९६ (१).

बिरडें—बंघन. १३.३७८.

बिरद-बिरिद—ब्राणा, प्रतिष्ठा. बिरद—देव-पणाचि बिरदें सांडिलीं, देवपणाची प्रतिष्ठा टाकली, १८.१३६३. बिरिद—बिरिदांचे दाहुले १.१३५.

बिल—बीळ. ते सर्प चि करीं विलीं। निरंधलां ॥ १६.४०८, मी त्यांना बिलांत संकोचून राहणारे सर्प करतो.

बिंबड—बीजपोषक जमीन (राजवाडे), खत (ज्ञानदेवी कोश), बिंबड, उत्तम जमीन (दाते). आतां वृष्णवाक्यबीजा निवाडु। आणि संजथो सात्त्विकाचा बिंबडु। ९.५२८, कुंटे—'बिंबड', खत, ९.५३३.

बिसाटणें—खैर पसरणें, फैलावणें. आपुला वसैठा जालुनि। बिसाटे जैसा वन्हि। १८.६२१. बिसाट, अनियमित, सहज, यथच्छेनें, बिसाट शब्द १८.१६२४; बीसाट—बीसाट कर्म १८.३७३.

बिहणें—बी-बे-हणें—भिणें, संकोच करणें.

बिहणें—नातरि पवनु मेवासि बिहे। किं अमृतासि मरण आहे। २.१४, अशक्य कोटींतलीं उदाहरणें.

साधकांतें भेडसवी। परि बिहावें नां ॥ ६.२१९. दोरी नेणतां सपें बिहे। विस्मो कवणु ॥ १८.३८५. ६.२५९, १५.४२३, १८.१४५५. बीहणें—आणि एथ ही सलगि करं जरि बीहों। तरि निवें कें पां ॥ ९.५. बेहणें—आर्ह्यां बेहों १८.२९२, ज्ञानदेवी—'आह्मी मेवों' १८.२९४, कुंटे—'आह्मी मिवों' १८.२९४. भिणें—भीणें पहा.

बीज—बीं, धान्य, मूळ कारण, भावार्थ, गूढ मंत्र. कां बीज चि जालें तर। ९.६४. बीज शाखांतें प्रसवे। मग तें रूखपण बीजीं चि सामावे। ९.२९०. सविस्तर वटत्व जैसें। बीज कणिके माझि असे। आणि बीजकणु वसे। वटीं जेवि ॥ ९.४०६ (१), 'बीज कणिके' हे शब्द एकत्र घेणें इष्ट वाटतें. पालवीं फूल फल। ऐसा वृक्ष होये सकल। तें निहोरिजे जंव केवल। तंव बीज चि आवघें ॥ १०.९८. ९.३४, ९.१०८, ९.१७६, ९.३४२, १३.२९९, १४.११८, १४.२५४, १४.३४९, १५.२७१, १५.४७७(बी), १७.५९(१), १७.९८, १८.५१०, १८.१४२०, १८.१४२१. बीजाच्या वेला पालवा समर्थ भूमि ९.११७; अन्यायवृत्तिचीं बीजें १३.४७५; जगाचें बीज ९.२९१, महाभूता(तां)चें—६.३२३, सकल कर्मांचें—१८.२९६; सकल कर्मांचीं बीजें जाल्लु ११.३२२; बीजें अपेक्षी ना ६.४४; बीजासि वृक्षपण आलें ८.१६७; बीजें कीजे, माझ्या घरींच मुकाम करावा असें गुरुच्या दिशेनें येणाऱ्या वाऱ्यास म्हणतो, १३.३७५; बीज घातलें, रोवलें, १.४०; बीजें घातलीं, टाकलीं, ९.३९८, - दग्धलीं ४.८२; बीज निफजे ३.२५७; बीजां भरला ८.२२; बीज विरुढतसे १०.२८०, बीजें विरुढति २.३४६, बीज विरुढलें ६.२२६, -विरुढलेयां १०.९६; मंत्रांचि बीजाक्षरें १६.१२७; बीजकणु ९.४०६ (२), -कणिका—अथवा दृमाकार सांठवे। बीजकणिके ॥ ११.६३८, ७.५४, १४.९४; बीजल्याग १६.१३०, -त्रय, ज्ञाता, ज्ञान, ज्ञेय, १८.४५८, -धर्म १५.३८६, -पण ७.५५, -प्रकृतिवसें १८.१३०५, -भा १५.८७, १५.४७९; बीजांकुरभा १५.८८; बीजमुद्रा, बीजाचा आकार १३.९५, -रूप ७.५०;

आदिवीज १.२०, कृष्णवाक्य-१.५२८,
ज्ञान-४.१९०, तृण-१३.६८३, प्रमेय-
६.४८६, ब्रह्म-१.२७४, भक्ति-६.१२६,
मत्संग-१४.६६, रत्न-६.२५३, रोम-
६.२३४, विश्व-१, ऐसे अनादि जे सहज । ते ना
मीं विश्ववीज । ७.४१, ६.२७२, वेद-
१८.१५०१, वेदांचें-१८.१४२२; सृष्टिवीज
८.१६४; सुवीजप्रसंग १७.२६६; स्वसंचिद्रुम-
वीजप्ररो-हणावनी १८.१०, द्रुम-द्रुम पहा;
बीजा आणि क भूसा ३.२२९; भूमि बीज
नांगर १८.८७७; भूस् बीज २.१३०. बीजिका
—जे भवद्रुमबीजिका । प्रपंचाची भूमिका । १५.८१,
जी माया संसारवृक्षाचें बीज आहे व प्रपंचवृक्षाची
जमीन आहे; बिजि माये १७.५९(२),
ज्ञानदेवी, कुंटे-‘वीजां सामाये’ १७.५९.

वीदी—रस्ता, रस्त्यावरून वाहणारें पाणी, ओहळ.
राजवीदी—इंद्रियांचां राजवीदी । अहंमतिचां
जल्पवादि । ७.१०३. प्रवृत्तीचिये राजवीदी ।
१८.१०६३. वीदी आणि महानदी १८.१२४६.

बुकि—मूठ, ठोसा, गुहा. खांड्यांचे घाये बुकि ।
धाडणें जेंसे ॥ १८.२२९, जसे तरवारीचे वार
बुक्र्यांच्या मारावर घालवावे, ज्ञानदेवी—
‘दांडेयाचे घाय बुकीं धाडणें’ १८.२३१,
कुंटे-‘दांडेयाचे घाय बुकी धाडणें’ १८.२३१.

बुचुकलणें—बुचकळणें, बुचणें, गटंगळी खाणें.
जेयाचिये थडिये चि वेद । बुचुकलले ॥ ८.१०५,
ज्या ब्रह्मस्वरूपाच्या कांठाशींच वेद गटंगळ्या
खात राहिले, स्वरूप जाणण्यास असमर्थ झाले.

बुजणें—मार्ग बंद होणें, त्रासणें, कंटाळणें.
हैं नासारंघ बुजालें । परिमळु नेवे ॥ ३.५५. गला
बुजाला ठाए ११.४८३; संयमा वरि करणें
बुजु घाली १३.५०५, या पाठाचा अर्थ
संयमानें इंद्रियांचे मार्ग बंद करतो किंवा
इंद्रियांना समजावून संयमाकडे वळवतो असा
लावतां येईल, येथें बुजणें चा अर्थ समजावणें
(ज्ञानदेवी कोश) घेणें इष्ट वाटतें, ज्ञानदेवी—
‘बुजुनि’ १३.५०७, कुंटे-‘बुजुनि’
१३.५०७, अर्थ उघड आहे. नु बुजे—आणि
जलचरिं नु बुजे । समुद्रु जैसा ॥ १२.१६५.
ज्ञानदेवी-‘नुबजे’ १२.१६५, कुंटे-

‘नुमजे’, कंटाळत नाहीं, असा अर्थ घ्यावा.
बुजवणें, येथें बुजगावणें, पक्ष्यांना
भिववण्यासाठीं शेतांत उमैं केलेले
गवतादिकांचें बाहुलें, तगाचें बुजवणें । आंजे
वोर गुणे । १३.५६८, कुंटे-‘बुजवणें’
१३.५७०.

बुझणें—बुझणें—समजणें, जाणणें. बुझणें—तरि
सर्व जेवांचा राजा; तो प्रगट आदिवंतु बुझा ।
१७.३३९. ४.९०, ५.५६. बुझ १३.७७;
बुझतासि १८.१३३१; बुझावें १८.९६७; बुझे
१३.८२९, १४.१५५, १८.५६२, १८.७१४,
१८.७२३; बुझें, नीं समजेन, मला कळेल,
१४.८१; अर्थु न बुझों ठाये १०.१३९; ज्ञाना
बुझ दिरेकु १४.२८४, ज्ञान पहा. बुझवणें,
समजावणें, स्थिर करणें, हा रुते तरि बुझावितु
जाये । ११.१७२, ६.२०, १०.१८, १३.१६,
१५.२९६, १६.४७, १८.१६०३; बुझाउनि
११.६५८, १२.७; मते न बुझावति, निर-
निगळ्या मतांचा निराकार करीत नाहीं,
१३.३२७; बुझावितसे १८.११०८. बुझावणी,
समजूत, जेथे नाना मतां बुझावणी जाली । ९.२७३,
११.५३९, ११.६६२, १२.५४४, १३.१६८.
बुझणें—जिये अयनोत्तम सजे । तानें थोर बूझे ।
१३.८७. १८.१८२.

बुड-बूड-बुड-बूड—झाडाचा बुंधा, तळ,
तळभाग. बुड—बुडिं साना आर्थे थोर ।
फळाव्याणें ॥ १५.१९६. आधारद्रुमाचां बुडीं
६.१९३, इष्टिचां—१३.२२२, प्रवृत्तिरूचां
—६.१५३; मांदोडे फलाचेनि बुडें गूढले,
फांया फळभारानें झांकल्या जातात, १५.१९४.
जरि बुडिं रिगावा होए १५.४९; बुडसल,
सुकें लाकूड, खोड, देहांची(चीं) बुडसलें पडति
१५.१५९; बुडुखा, फांयांच्या खालचा झाडाचा
बुंधा, परिते ऐसी देखां । जैसिया खांडुनियां शाखा ।
मग तेया चि बुडुखा । कूपु कीजे ॥ १३.२१८,
त्यांची अहिंसा अशी असते कीं एखाद्या
झाडाच्या फांया तोडून मग त्याच झाडाच्या
रक्षणासाठीं त्या फांयाचें कुंपण झाडाच्या बुंध्याशीं
करावें. तलबुड—भकमांची(चीं) तलबुडें
१५.१६७. बूड—तिये रत्ने दातांचा व्याडि ।

कूट लागलें जीमे वूडी(डीं) । ११.४११. बुड—
पाहे पां आरंभी दीज एकलें । तें वि विरुडलेयां वूड
जालें । बुडीं कोंम फूटले । खांदियांचे ॥ १०.९६
(२). चंदनाचें बुड १८.७७५; द्राक्षीचेया बुडा
१८.५९३; हे महाभुज बुडौनि उडिति,
१५.१४७. वूड—मातलेया सरडा । पुडुतिं वूड
पुडुतीं सेंडा । १३ ६८८, मातलेला सरडा जसा
झाडाच्या बुडापासून शेंड्यापर्यंत व पुनः शेंड्या-
पासून बुडापर्यंत रिकाम्या खेपा घालतो.
१०.९६(१); वूडासि ए १५.१९९.

बुडडा—बुडबुडा. पाहे पां बुडडा जेउता जाये ।
तेउतें जल एक तेया आहे । ९.२५४. जैसे समुद्रा
माझि बुडडे । साने दीसति ॥ ११.२३८. जी
एकार्णावाचं ठां । बुडडेयांचा पाडु नाही । १४.१२,
ज्ञानदेवी—‘येंवाचा पाड नाही’ १४.१२,
कुंटे—‘प्रलयमेघाचा पाड नाही’ १४.१२.
असेप्योदकाचा बुडडा १६.३१५; पांचभौतिक
बुडडे ७.७४; महाभूतांचा बुडडा ७.६७.

बुडणें—पाण्यांत खोल जाणें, पाण्यांत पडून
मरणें, आच्छादित होणें, मग्न होणें, समाविष्ट
होणें, नाहीसें होणें. जे बुडौनि गेले कुंढीं ।
व्यामोह्याचं ॥ ९.१८३. गंगेचा भव सागरिं ।
बुडाला जैसा ॥ १५.२६९. शून्य हिं बुडालें ।
शून्यि जियें ॥ १५.५१४. विस्मयो बुडाला उभा ।
विस्मया माझि ॥ १८.१२१०. २.४८८, २.२२३,
८.६४, ८.११९, ८.२१५, ९.४१४, ११.४९,
११.२९६, १३.५४८, १४.१४, १४.२४०,
१५.२२९, १५.४०७, १५.४७४, १५.४९३,
१८.१०९५, १८.११२९. बुडतु, बुडत अस-
तांना, ६.१६१; बुडतेया, बुडत असलेल्याला
बाहेर काढण्याकरितां, १८.१६०, १८.२८६,
बुडतेयातें...काडी १६.१४२; बुडालीं काडितां
१६.१९९; बुडालेया घटा, पाण्यांत पडलेल्या या
अर्थी, ७.१३०; बुडिजैल म्ह(ह्म)णौनि, आपण
बुडून जाऊं या भीतीनें, ११.६१४; अज्ञान-
पंक्तीं बुडाले ३.१९३; अद्वैतीं द्वैत बुडैल
६.३८३; अनुभौ बुडाला १५.५०१; अमृताचां
सागरीं बुडीजे, मग्न व्हावें, ७.१४८; अहंता
बुडौनि ठेली १५.३९४; उदकें उदकीं बुडीजे,
अशक्य वाचतीचें उदाहरण, २.३३६; ज्ञानेनसि

ज्ञेय बुडे १८.५२६; दे० वाडु तन्हीं बुडौनियां
ठेला, अर्जुनाला जो आनंदाचा पूर आला त्या
पुरांत श्रीकृष्ण शक्तिमान असले तरी
बुडून राहिले, १८.१४१३; प्रज्ञा पसरेंसिं बुडे
१८.२८७; प्रणवाचा माथा बुडे, उंकाराच्या
वरल्या अर्धमात्रेंत लीन व्हावा, इतकें सुख
झालें, ६.४६७; बुडौनि प्राण गेले १८.१९२;
युग बुडणें, प्रलय होणें, जगाचा अंत होणें, या
अर्थाचे संदर्भ, २.१८१, ८.२२९, ११.५७,
१३.७९७; लग्नघटिका बुडाली, कर्मक्षय
होऊन ब्रह्मार्थी संलग्न होण्याची वेळ आली,
६.४६९; विषईं बुडाले १६.३१५; विस्मयाचां
समजीं चित्त बुडालें ११.१८५; वैराग्याचें तप
बुडालें, वैराग्यामुलें तप करण्याची आवश्यकता
राहात नाही, १७.२३०, ज्ञानदेवी, कुंटे—
‘बुजाली वैराग्याची वोरप’, वैराग्याची उत्कंठा
किंवा हुरहुर राहात नाही, १७.२३१; श्रद्धेचां
चि समाजीं बुडाला ६.४३५; संदेहडोणी
बुडे १४.३०; संवसारिं बुडे १६.२५९;
स्मृति भ्रमा माझि बुडे, अंतकाळीं होणारी
अवस्था, ८.२२५; सनिद्रा स्वप्न बुडे,
निद्रेसहित स्वप्न नाहीसें होतें, १६.११०;
हृदयाचां डोहीं बुडे, मनाची बाहेर जाण्याची
संवय मोडून तें हृदयाच्या डोहांत बुडून राहील
असें करावें, ८.१०९; बुडणें—गंगा शुचि होये ।
पाप ताप जाये । परि तेथ आहे । बुडणें येक ॥
१२.१७३, गंगा पाप ताप नाहीसे करते पण
त्यासाठीं जलसमाधि घ्यावी लागते, संतसंगाचें
तसें नाही, गंगेपेक्षां संत श्रेष्ठ आहेत, यावर
१२.१७४ ते १२.१८० पहा; बुडणेयाची वार्त्ता
थडिणु किजे १५.५०३; बुडणेयांची सियारी,
बुडण्याचें भय, १६.६८, ज्ञानदेवी—‘बुडणेयाची’
१६.६९, कुंटे—‘बु(बु)डणेयाची’ १६.६९.
न सहित आलेलीं बुडणें चीं कांहीं रूपें, न
बुडिजे—संतीं न बुडिजे, गंगेंत बुडून मरावें
लागतें, संतसमागमांत साधकाला हें भय नसतें,
१२.१७६; सुखदुःखाचां सागरीं न बुडिजे
९.४०२; न बुडे—जैसें जलाधारे न बुडे । भानु-
विंभ ॥ ४.९९, जैसी स्वप्निचां डोहीं । जाग्रति न
बुडे ॥ ७.५३. बुडकली—बुडी, पाण्यांत बुडणें,

मग्न होणें. ए कामें बुडकली। घावी किं नां ॥ १८७०१, ज्ञानदेवी—‘बुडकली’ १८७०४, कुंटे—‘बुडकुळी’ १८७०४; बुडी, पाण्यांत शिरणें, पाण्यांत कांहीं वेळ राहणें, दे अध्यात्म-ज्ञानी बुडी। सद्भावेंसि ॥ १३६१६, बुडी देउनि ठाकिजे ६४२१, -रिगे १८१०९६; बुडी देंति १३१०६७; बुडिया थाउं न निगे, बुडी मारून त्याचा थंग लागत नाही, ७०१९०; कृतनिश्चयाची बुडी प्रपंची दिधली ९१४९; मियां आम्रहजालें बुडी दिधली ११५८.

बुडलणें—बुडविणें. हे जलेंविण बुडलिति। आगीविण जालिति। ३२५२. पाणी बुडलें ये मीठातें। तंव मीठ चि पाणी आते। १६७१, पाणी मिठाला बुडवायला येतें तों मीठच पाण्यांत समावेश करून राहतें. १६१३७. नाव सिरिं बांधलयां बुडली १६२१८.

बुंधी-बूंथि—आच्छादन, खोळ. बुंधी—कां सरूपें तरि बडुतें आथि। परि तैसें सोनि बडुतें नोहोति। ऐसी ऐक्याचलाची बुंधी। केली जेणें ॥ ६३९८, अलंकाराचीं रूपें अनेक आहेत पण त्यामुळें सोनीं निरनिराळीं होत नाहीत, असें ऐक्यरूपी पर्वताचें ज्यानें आच्छादन घेतलें आहे, ज्ञानदेवी—‘ऐक्याचळाची स्थिति’ ६३९९, कुंटे—‘ऐक्याचळाची स्थिती’ ६३९९. **बूंथि**—ना तरि कदलिचा गाभा। बूंथि सांडून उभा। ६२९५. **अभालिची बूंथि** ६२५१, बाबुलियेची— १३३२४; बूंथि घालुनि १८१०४९, -वेवविली ११२१९.

बुद्धि-श्री—विचारशक्ति, विचार, समजूत, मत, हेतु, उद्देश. बुद्धि-श्री हे शब्द सुटे किंवा इतर शब्दांस जोडून कांहीं ठिकाणीं एकाच अर्थीं योजलेले आहेत, सामान्यरूपांतही न्हस्वदीर्घांचे प्रयोग आलेले आहेत, म्हणून बुद्धि व बुद्धी यांचे निराळे भाग पाडले नाहीत. आप तेज गगन। मही मारुत मन। बुद्धि अहंकार हे मित्र। आठ भाग ॥ ७०१८, यावर ७०१९ ते ७०२१ पहा. ऐसा बुद्धिचा उपरसु। तेया नांव हणिपे शसु। १८८३१. बोला बुद्धी ही अटक। १८१४११. १०१८८, १०१९५, २०२३५, २०२४१, २०२४२, २०२८४, २०३२४,

२०३२६, २०३८०, २०३५९, ४०११८, ४०२०४, ५०२४, ५०३२, ६०३६, ६०७५, ६०९७, ६०२८२, ६०४५७, ७०४४ (२), ८०५५, ८०२०७, ८०२१२, ९०९४, ९०३९३, १००८१, १००१४२, ११०६२, १२०९७, १३०७३, १३०८३, १३०८९, १३०९९, १३०१७६, १३०३६४, १३०४२९, १३०६२७, १३०६२९, १५०१०१, १५०२९५, १५०३८३, १६०७०, १८०३३६ (१, २), १८०३७९, १८०४४७, १८०७००, १८०७१४, १८०७२०, १८०७२३, १८०७२५, १८०७३७, १८०७६०, १८०७३२, १८०७८९, १८०८३०, १८०९५४, १८०१००६, १८०१२६०, १८०१२६१. बुद्धीचें चिन्ह १३०८३ ते १३०८९, पहा. इया बुद्धी १३०१६७, १३०२८१, १५०४२६, इये—२०६८, तेया—१८०९४६; बुद्धीची आगारी १५०९५; बुद्धीचें कर्म—मग सर्वत्र जें जाणतें। तें बुद्धीचें कर्म निरुतें। ५०३०, बुद्धिचें चैतन्य, जाणीव शक्ति, ६०७५, बुद्धिचें जाणणें याचे संदर्भ ७०२१, ८०१८४, ११०५७७, १८०३२७; बुद्धिच्या जीभा ७०२०२; बुद्धिची डाल १३०३८७; बुद्धीची ही दीठि १२०४१; बुद्धिचें द्वार १३०११५; बुद्धिची त्रिधा धांव १८०६८८; बुद्धीचिये पाठिं पोठिं, बुद्धीच्या मागें पुढें या अर्थीं, १२०१२६; बुद्धिच्या हीं पायां निपराडा ६०५६; बुद्धिसि बुद्धि १३०९२२; बुद्धीची भीति, भित पाडून ओढाळ गुंरं पळून जातें यास उद्देशून, १३०८२५; बुद्ध्या (बुद्ध्या) दिकां पुढां १८०२०९; बुद्ध्यादिकांचे भोकरे १८०७८०; बुद्धिचा मलकट १८०१००५; बुद्धिचेप्टे, बुद्धीच्या व्यापारास, १६०२४९, -तत्त्व १४०९०(२), -नाश २०३२८, -पूर्वक ८०२३६, -बली, बुद्धीच्या बळानें, १३०४६४; बुद्धि भारीं १२०१२७; बुद्धिभेद ४०६७, १४०३०२, बुद्धीचे भेद १८०७२७, बुद्धिच्या भेदासि रूप १८०६९३(२); बुद्धिमंत १०९४, २०१२८, १६०१३३, १६०३८४, -पणें ८०१९८, बुद्धिमतीं, बुद्धिमान लोकांत, ७०४४ (१); बुद्धि युक्तां २०२३१, बुद्धियोग २०२७४, २०२७६, २०२७७, ३०३३, -युक्त

२०७९; बुद्धि योगि २०२३०; बुद्धि-वृत्ति, बुद्धीच्या वृत्तीने, विचाराने, १८७२८, अनन्यबुद्धीची सुरी, आपण निराळे नाहीत या विचाराची सुरी, १३-१०६५, ज्ञानदेवी, कुंटे—'नित्यबुद्धीची सुरी', अनुक्रमे १३-१०७१ व १३-१०७२; अहंबुद्धी ३-१२८; आत्म-बुद्धि-द्धी, ती ब्रह्मच आहेत या बुद्धीने, ४-११९, शरीरी आत्मबुद्धि, शरीराच्या ठिकाणी आपण आहो हा विचार, ६-७२, -द्धी, आपणच सर्व ठिकाणी आहोत हा भाव, तेया परी देहाकारे । आपणें चि दुसरे । देखोनि जीउ आविष्करे । आत्मबुद्धी ॥ १८-१२९८, ९-२४४; आत्मबुद्धिसंभोग, आत्म्याशी ऐक्य झाल्याचें सुख, १४-३५५; आस्तिकबुद्धी १७-२४०, आस्तिकबुद्धि २-१३२, बुद्धि... आस्तिकी १८-६०; आस्थाबुद्धि ४-२०, आस्था पहा; ईश्वरबुद्धी १४-३५९; जीवबुद्धि १३-१७५, तोय- ५-११०; दरिद्रबुद्धी १४-३२६; दुर्बुद्धी २-२४७, २-२५५, ९-३४८; देहबुद्धि १०-२१, १४-३१५; द्वैत- १५-२६२, नाना- १५-४८०; नित्य सांचली बुद्धि, नित्यतेविषयी निश्चित झालेला विचार, ८-१३१, नियमबुद्धी ७-१३९, निर्हेतुका बुद्धी ३-११९; निश्चयबुद्धि १३-८३६; निष्कंबुद्धी, ईश्वरतत्वांत बुद्धि निश्चये करून मिळते, १८-८४४; परबुद्धि, (आत्म्याकडे दृष्टि वळली म्हणजे) इतर विचारांचा पसारा संकोच पावतो, १६-११०; प्रत्यग्बुद्धिकरवाल १५-२३५, प्रत्यक् पहा; प्रयाणसमयबुद्धि १०-२८; आंतबुद्धी ४-४५; मेदबुद्धि १५-२५९, १६-२८; रत्नबुद्धि ९-१४५; विषमबुद्धी १३-१०७०, विषमता बुद्धी १८-२३९; व्यासबुद्धी १-५१; सत्वबुद्धि, प्रपंचच खरा आहे असा विचार, ७-६; सद्बुद्धि २-२३८, ६-४५५, ९-१७८; समबुद्धि ६-१०१, -द्धी १२-५७; सर्पबुद्धि, सर्प आहे या समजुतीने, १३-११३२, सांख्य-, सांख्य मत, १०-२३; साम्यबुद्धि १४-३५६; सुबुद्धी १६-४६५, १७-१९७; सुखबुद्धी, सुख समजून, ५-१२५; स्तव्यबुद्धि १६-१८; स्थिर बुद्धि २-३४३, स्थिर- २-२८८, २-२९६,

२-३४१, २-३५५, स्थूल- १-१८२, स्वयं- ७-८०; बुद्धि अवबडे २-३२७; बुद्धिसि आपणपें न संवरे, बुद्धि निवाडा करूं शकत नाही, ११-१९०; बुद्धिचेया उदरा वैराग्य आलें ६-१४८; बुद्धि उपजे १८-७१०, - उरे १६-७६; बुद्धी हीं कवलितां, बुद्धीने आकलन करूं जातां, ६-३२, ज्ञानदेवी, कुंटे 'बुद्धीही' ६-३२; बुद्धि कसे सूदली ११-६१; बुद्धितें काखे सूनि १८-१४१०; बुद्धि घेये पुतुलें ६-३९१; बुद्धि जालेयां कैसेनि विसकुसे, आत्मानुभव घेतल्यावर बुद्धि कशी डळमळेल, ८-६६; बुद्धि व डोळे यांचे संदर्भ, ६-४९१, ९-७१, १३-१७३, १४-२०, १८-८५८, बुद्धि विवेका वरि तरंगां लागे १४-२२०; बुद्धि त्रिगुणीं केली १८-६९१; बुद्धि धूरे करुनि ५-६१; बुद्धी घैर्या वसैठा होये ६-३७७; बुद्धि नांदे ६-३७६; बुद्धि नेघतां, बुद्धीचा उपयोग न करतां, १८-१७९; बुद्धि पघले, विस्तार पावते, १४-२०९; बुद्धिची पुलिक विरे, टवटवी मावळते, ६-२४६; बुद्धीसि अभाग बल होआवें, १५-२३२; बुद्धि (द्धि) बोधी, १६-५, बोधणें पहा; बुद्धी भरुनि विवंचना, विचार बुद्धीत भरून, १३-९३८; बुद्धीची भाष नेणिजे ५-५१; बुद्धि मेचुवे ना ढोंडी; बुद्धि इतकी जड होते कीं तिची धोंड्याशी ही तुलना करतां येणार नाही, १४-२४५; बुद्धि रचूं १३-१०४४; बुद्धितें लिंपवी काड, कर्तेपणानें लिप्त करील काय, १८-४४९; बुद्धि वासिपे, दचकते, ११-३६३; बुद्धी चराचर वाहिलें, बुद्धिद्वारे चराचराची लागवड करविली, १३-५०; बुद्धि वाहे, बुद्धि बाळगते, १३-३९०; बुद्धितें सली ६-४१३; बुद्धि तुज चि सांगों, तुलाच शहाणपणाच्या गोष्टी सांगत होतो, ११-५४२; बुद्धितें सांडुनि ११-६५४; बुद्धी सोडवण होईल, वाव मिळेल, ३-२६४; बुद्धि होणिघेरा सारिखी ठाके ११-३९७; कर्म बुद्धी बांधति, कर्माच्या ठिकाणी बुद्धीला जोडतात, कर्म केलेच पाहिजे असा निश्चय करतात, १८-१४२; बांधवसितां बुद्धी नातुडे, शोध

करूनही बुद्धीला कळत नाही, ५.६७; दुर्जनाची बुद्धि साधू कले, जर साधूला दुर्जनाचे विचार कळतील, ७.९०, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘साधूसि’ ७.९३; मृगातें साधावेया बुद्धी पकडण्याच्या हेतूने, ३.२११; सोनाराचिया बुद्धी लेणें १८.५०५; सुखदुःखाची उखी-विखी बुद्धी करितसे १३.९९; इछा आणि बुद्धि १३.९६३; इंद्रियां आणि बुद्धी १३.१०४, बुद्धिइंद्रियां १६.१८३, बुद्धि इंद्रियें अंतःकरण १३.९६१; बुद्धि कां दीठी १८.११४९; बुद्धिधृति १८.६९३; बुद्धी वाचा कायें १८.१२४५; बुद्धि...मन...चित्त ...अहंकार १८.४९५; मन बुद्धि ८.७८, १३.६१८; मनबुद्धि, मन व बुद्धि, ज्ञानाग्नीची कुंडें, ९.२४०, १२.१०२, १५.४४६, मन बुद्धीपासि १२.१०१; मनबुद्धिभूतें, मन, बुद्धि (अहंकार) व पंच महाभूतें, १४.११६, ज्ञान-देवी—‘मनबुद्ध्यादि भूतें’ १४.११७; मन-बुद्ध्या(द्व्या)दि १४.१०१; मना आणि बुद्धिचें ऐक्य २.२७३; मनीं बुद्धि करणी ८.२२९; मनें बुद्धि इहिं, मन व बुद्धि यांनीं, १२.९९, मनोबुद्धि ९.४२०, ९.४५१, १२.१५४, —प्रमुखें कमें १३.१०७४; महदहंबुद्धि १५.१०४; बुद्धित्व—पैं उभयसंयु पहिलें । बुद्धित्वें उमले । बुद्धितत्वे भारिलें । होये मन ॥ १४.९०(१), माझ्या व प्रकृतीच्या संयोगानें बुद्धित्व जन्मास येतें, तें (रजोगुणानें) भारलें गेलें म्हणजे मन तयार होतें, बुद्धित्वें उमले ऐवजीं ज्ञानदेवीत व कुंटे प्रतीत ‘बुद्धितत्व प्रसवले’ असा पाठ आहे, अनुक्रमें १४.९१, १४.९२, तेथें महत्त्व या अर्थी बुद्धितत्व शब्द आला आहे. राजवाडे प्रतीत बुद्धितत्वे पाठ असणें संभवतें.

बुबुळ—बुबुळ. नाना कमलदलें । डोलवीजजति दालें । तो जेणें पाहें बुबुळें । वारा वेपे । १३.२५३, अथवा कमळदलें हळूहळू हालवून घेतलेला वारा जसा डोळ्यांतील बुबुळांना सुखकर वाटतो तसा, १३.२५४ पहा. वायसा एके बुबुळें दोहि कडे । डोला चालितां अपाडें । दोन्दि आधि ऐसा पडे । अमु जेवि ॥ १५.१३४, जसा कावळा एकच

बुबुळ दोन्ही डोळ्यांत विलक्षणपणें फिरवून आपल्याला दोन बुबुळें आहेत असा भ्रम जगाला पाडतो, कावळाच्या एकच बुबुळ असतें या समजास उद्देशून. बुबुळें झगटिवां मौपणें नाडले, पाणी डोळ्यांत गेलें तरी मडगालुळें तें डोळ्याला झोंवत नाही, १६.११६.

बुरी—कूज, रोगविशेष (राजवाडे). १३.५५७, आहार (२) पहा.

बूरु—वेडा (राजवाडे), कृतघ्न. १७.२८०, तुरं-रं-वणें पहा.

ब्रेगि—चक्कर. १५.८५.

ब्रेगें—खिडकी. वेणें फीटे, खिडकी उघडते, ६.२७९.

ब्रेच—कोम, पानांतील पान. बेचें निगति १५.१०२.

बेझें—युक्ति. त्यागाचें बेझें १८.१३३.

बेट—सर्व बाजूस पाणी असलेली जमीन. रतिचेया बेटा ७.७२.

बेठा—बैठणें पहा.

बेंथु—दांडगा, बलिष्ठ. वरि भीमसेतु बेंथु । १.१२०.

बेंवल—डिला, विव्हल (राजवाडे). अणियांचे बेंवल, भवद्रुमाचें मूळ वरच्या बाजूस नेट धरतें व खालीं अंकुरांचा व पाल्याचा जुंवाडा वाढतो, १५.९२, ज्ञानदेवी—‘अणियांचें बेंवल’ जुंवाड या अर्थी, १५.९३, कुंटे—‘आग्रियाचें बेंवल’ जुंवाडा, १५.९३.

बेलें—कुंपणाचा आडा, डेळकें (राजवाडे). मग देहाचें बेलें । अशांभूनि येकें बेलें । १४.५१, कुंटे—‘देहाचें बेलें’ हा पाठ देऊन कुंपणाच्या आडा असा अर्थ दिला आहे, १४.५२.

बेहों—बिहणें पहा.

बैठणें—बसणें. जेथ आराणुकेचेनि कोडें । बैठलेयां उठूं नावडे । ६.१६४. ६.२५८, ६.४४९, १८.४८८. वाकडिया दोरें बैठलि (लिं.) पावसाच्या झडीनें दोरें बसलीं कीं उठत नाहीत, १३.५६४. **बेठा**—बेठा कां उभा ११.२७०; **बैठा**—उभा ना बैठा ११.२७३.

बैसणें—बसणें, स्थान मिळविणें, स्थिर होणें. संदर्भानुरूप हें क्रियापद इतर अर्थीं आलें आहे, उ० आरंभ करणें, आग्रह धरणें, हट्ट धरणें, इ०

जो जेथ जैसै पाअं बैसे । तिया तेथ तैसैं चि असे ।
 १८.११०९. ३.६०, ६.१७७, ६.१८०,
 ६.१८९, ६.१९४, ६.२०१, ६.३६७, ८.९१,
 ८.१०२, ९.३०८, ९.५२९, ११.१०३,
 ११.२३९, ११.२५०, ११.५३७, ११.६२४,
 ११.६५२, १२.१५३, १३.५९५, १३.७८१,
 १४.२२४, १४.३००, १६.३६,
 १६.६७(२), १७.८७, १८.५५२. बैसत
 खेवो ६.१९१; बैसतेन आनंदें, स्थिरावत
 असलेल्या आनंदानें, १८.१५९०; अंतःकरण
 बैसों घाली, अंतःकरणाचें आसन
 बसावयाला घालतो, १२.१६४; अंत्यु राणिचे
 बैसला १३.७२३; अवधानाची पांती बैसो
 १३.३७०; अहं अहंते मूलिके बैसे, मूळ ब्रह्म-
 स्वरूपांत अहंकार लीन होतो, १४.२९०;
 आत्मबोधप्रसन्नता—पर्दी बैसे १८.१०८५;
 आलेयां बैसों न घली, आलेल्यांना बसावयाला
 आसन देत नाही, १७.३०२; उगा चि बैसे
 ११.५४४, उगें बैसे १८.७३७; कला बिंबि
 बैसे १८.५२; कवणें चि बैसावें, योगसाधनेस
 कोणीं प्रवृत्त व्हावें, ८.१२०; काहिं एक करूं
 बैसे, जें कांहीं करतो, १८.११६७; दाखउं
 बैसा, जर दाखवूं लागलों, ११.१५७; ठांडूं
 बैसतिये वेले, जेवावयाला बसतांना, बसल्या
 बरोबर, १३.६३५; दांत बैसले १०.१३५; दीटि
 परतत्वि जें बैसे, परमात्म्याच्या ठिकाणीं दृष्टि
 स्थिर होते, १३.६२६; धरणें बैसे १८.१०२
 (से), १८.२९८; पाटीं...बैसे ७.१२,
 १८.१२५१; भेडाचिये राणिचे जैसी द्विष्टि
 बैसली, जणूं काय द्वैताच्या राज्यावर दृष्टि बस-
 लेली असते, १८.२६६; मन ज्ञानि बैसलें
 १३.६२१; मरों बैसलां(ला) ११.३९६,
 ज्ञानदेवी, कुंटे—‘पुसों’ ११.४०१; माथां बैसों
 घापे, मस्तकावर धारण करतो, श्रुति व स्मृति
 शिरसाबंध मानतो, १६.४५६; रोविलेयां उणें
 रांजणु बैसों नेणे, जमिनींत पुरल्याशिवाय
 धान्याचा रांजण स्थिर राहत नाही, १३.६८९;
 शोचूं बैसिजे २.१९६; सांघों बैससी
 १८.२३६६; सुसुसि घणावौनि बैसे १४.१४१;
 स्फूर्ति स्वरूपि बैसे, स्थिर होते, १५.३५१;

हीरेयांची पांती...बैसे ६.२६३; बैसावेया
 १७.२४१, १८.१५३, १८.१४२७,
 १८.१४५३; न बैसे ९.४८३; बैसला उठूं न
 शके १८.५९४; बैसला...उभा शयानु
 ११.२२२; बैसला...गेला ४.१०१; बैसिजे...
 हींडवी ६.४१४; बैसणां, आसनावर, आतां तेया
 चि दैवगुणां । माझि धूरेचा बैसणां । बैसे तो
 आकर्णा । अभय पेसे(सैं) ॥ १६.६७(१). बैसणें—
 अदृष्टाचे(चें) बैसणें ८.२६३, एकासनीं—
 ११.५४७, माघौतें मूलिं—, पुनः मुळाला
 येऊन टेंकते या अर्थी, १५.१९८, संसाराचें—
 ८.१४१; स्थावरां हिं तलवटीं बैसणें घे
 १६.२६०; बैसणीं केलीं ९.४८०; बैसक, बैठक,
 स्थिरता, ना कांपेतया पद्मदला । वरिला बैसका
 नाहिं जला । १५.११२, बैसक न संडावी
 ९.२८१; बैसिक—मानसाची बैसिक न मोडे
 १३.४८४. बैसवणें—माझी मूर्ति आपजवी ।
 ते घराचां कोनि बैसवी । आणि देवादेवी ।
 यात्रे जाये ॥ १३.८१३, वरि बैसउं पाउलें
 श्रीगुरुचीं ॥ १५.१, १३.२८०, १३.५९२,
 १८.१६०५; आपुलां पर्दी बैसवी १८.१७११,
 अमानुकातें—, भटकणाराला एका ठिकाणीं
 बसवतें, ६.१६९, मोक्षश्रियेचां पाटिं—९.४६.
वोकौटी—झोळी (राजवाडे). इंद्रियबोकौटी
 १३.१०६३, ज्ञानदेवी—‘गुणेंद्रियधोकटी’
 १३.१०६९, कुंटे—‘गुणेंद्रिय धोकटी’
 १३.१०७०.
बोचर—बोथरा. पाहे पां लोहाचे चणे । बोचरां
 पडतीं खाणें । तें पोट भरणें कि प्राणें । शुद्धि
 ह्याणें ॥ १२.७०.
बोट—हातापायाचें. नखांची (चीं) गुंडालि । बोटां
 वरि ॥ १३.२८५, ज्ञानदेवी—‘नखांचीं गुंडालीं’
 १३.२८६, कुंटे—‘नखांची गुंडाली’
 १३.२८६. संभाविता कृतिचें बोट । १६.१७७.
अबोट व अबोटी पहा.
बोंड—झाडाचा बीजकोश, फळ इ. १३.५८४.
बोध—जाणीव, समजूत, ज्ञान, जागृत अवस्था.
 जें तूं चि तूं सर्वां(वां) पया । कवणा बोध
 कवणा माया । १४.६, ज्ञानदेवी—‘सर्वा येया’
 १४.६, कुंटे—‘सर्वा येया’ १४.६. तैसैं

बोध्यजात गीलितु । बोध बोधं ये मज आंतु ।
 मिसलला तेथ सांवातु । अबोधु गेला ॥ १८.११००
 (१, २), ३.१४८, ६.१८९, ८.२५७(१),
 ९.१३८, ९.२५३, १०.१०९, १२.१९५,
 १४.३१८, १५.४०५, १५.४१०, १५.४९६,
 १५.५२७, १६.४६२, १८.१४६, १८.४१९,
 १८.५५७, १८.७२८, १८.११९४, १८.१२०९
 (१, २), १८.१२४६, १८.१४०५.
 बोधाचिये कांवि वेन्हीं १८.१०६४, कांवि
 पहा; बोधाची खाणि ४.१५९, - चोपि ३.२४९;
 बोधाचा तारा ७.९६, - निश्चयो १८.१०२६;
 बोधाचें नीटपण ८.२५७(२); बोधाचां माजिवठां
 १८.११८१; बोधाची योग्यता १८.९१७;
 बोधाचा...संवसारा, प्रचार, प्रचारामुलें झालेला
 लाभ, १८.१७३७; बोधाचेनि सुरवाडें ८.२५३;
 जीवाच्या बोधा १५.३१४; पुरतेन बोधें
 १५.२३६(२); बैराचा बोधु १७.१९२,
 शिष्याचा -, शिष्याला झालेला बोध, १५.२९७;
 सांसिनलेनि बोधें १८.२५७; बोधा आली-लें
 ४.१२०, ६.४०६, १०.३०१, १८.१४१७,
 -आलेनि १३.६२४; बोधु उद्दीपे १८.२२६,
 -उपजे ८.१७९, - चित्ता उपजत असे
 ६.३३१; बोधासि एं, अनुभवास येतें,
 १८.११९८; बोधु केला ११.३६२, - जाला
 ६.९५, - नांदतुसे १५.४११, - न मैले
 १४.३०७, - वाढतां अव्यक्त द्विजत, बोध
 वाढत असतां अज्ञान कमी होत जातें,
 १८.१०९५ (१); बोधार्क, बोधरूपी सूर्य,
 १३.३८७; बोधमदामृत १.१६; बोधमार्त्री,
 केवळ ज्ञानाच्या ठिकाणीं, १८.९५९(२);
 अद्वयबोधपाटण, अद्वयज्ञानाचें नगर, १६.१२;
 अद्वैतबोध १८.१५५५, अन्यथा-, विपरीतज्ञान,
 १८.९५९ (१), अमेद-९.९४; आत्मबोध,
 स्वरूपज्ञान, तेणें आत्मबोधें तैसं । अविद्यासि कर्म
 नासे । १८.२२७, २.३००, २.३६५, ३.१४६,
 ४.६०, १८.२२७, १८.१२२७, १८.१२२८,
 १८.१५४९; आत्मबोधाच्या आवडी ६.२८,
 -च्या उगारा ४.१०६, - अग्रां ६.६२,
 -चेनि उजुकारें ६.१५५, आत्मबोधीं उद्यमु
 १८.१०८८; आत्मबोधाचे डोले १८.२०८,

-चा धिंवसा ३.७; आत्मबोधिचें सुख ८.३३७,
 आत्मबोधु नुजले १५.५७५, आत्मबोधुन
 २.३१७, -प्रशस्ती, आत्मबोधाचें महत्त्व,
 मोठेपण, १८.१०८९, -प्रयत्नता १८.१०८५;
 ऐक्यबोध १७.३८०, १८.५४२, जलवाच्यबोध,
 पाणी म्हणून होणारें ज्ञान, १६.१३८, ज्ञानदेवी,
 कुंटे- 'ज्येष्ठ्याचा बोधु' १६.१३९; निजबोध
 आत्मज्ञान, १८.४७, परमात्म- ९.२४७,
 पूर्ण- १८.१०९५(२); प्रतीतिबोधसागरी,
 अनुभवापासून होणाऱ्या ज्ञानाच्या समुद्रांत,
 ९.९२; प्रत्यग्बोध, आत्मप्रतीति, १६.१०;
 ब्रह्मास्मिबोध १५.२३६(१). महाबोध-
 आगिक महाबोधीं कावलिक । दुनावली ॥ १.३६,
 ५.७४, ५.१३७, १३.११५६, सुख-,
 आरक्षांत तोंड दिसणें, १८.११३५, विधि-
 परि ते पडिले गा करुनि वल्गवां । विधिबोधाचा ॥
 ७.८७, ज्ञानदेवी- 'विधिनिपेधांचां' ७.९०,
 कुंटे- 'विधिनिपेधांच्या', कर्तव्यकर्तव्याच्या,
 ७.९०; विशदबोधविदग्ध, स्पष्ट बोध करणांत
 चतुर, १०.१; समाधिबोधें बुझाडनि, समाधि
 कशी लागते हें ज्ञान देऊन, १२.७; स्वबोध,
 स्वरूपज्ञान, १६.२, -कुमुदिनीचंद्र १८.५१७,
 चंद्र पहा; स्वयंबोध-स्वयंबोधें तेयाचा
 ठाई । अनन्यु होयें ॥ १८.१३८८, ज्ञानदेवी
 - 'सोहबोधें', कुंटे 'सोहबोधें' १८.१३९७;
 स्वयंबोधकुमुदचंद्र, स्वतःविपर्याया बोधरूपी
 कमळाचा विकास करणारा, अर्जुनास
 उद्देशून, १८.७२७, ज्ञानदेवी, कुंटे-
 'स्वबोध-कुमुदचंद्र' १८.७३०; अबोध
 १५.८७, १८.९६५, १८.११००(३), - नास
 १८.९६६, नासणें पहा; अवबोध, ज्ञान,
 श्लोकावबोधें १८.५३, जागृति, स्वप्नावबोध
 ३.५७; उद्बोध ९.९५; प्रबोध, प्रबोधणें पहा.
 बोधणें-उपदेश करणें, ज्ञान होणें, उमजणें.
 तैसें सकलार्थमरित । तत्त्व सांवावें उचित । परि
 बोधे माझें चित्त । जिया परीं ॥ ३.२०. जेणें अंतः-
 कारण बोधलें । संकल्पा नैये ॥ ४.१६६. तेथ बोधिजे
 बोधु बोधें । १८.१२०९. ३.१३, ४.९३, ५.४.
 बोधलेनि जीवें १४.२८६; तूझें कां चित्त बोधे
 ५.१७५; बुद्धि बोधीं १६.५, हा पाठ बुद्धि

बोधीं असा ध्यावा, ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत —
'बुद्धिबोध' असा पाठ भेदनदीच्या दोन्ही
कांठीं जीव व बोध आक्रोश करीत आहेत या
अर्थी आल्या असावा, १६.५; बोधलेपणें
१४.३१६; बोध्य, जाणण्यास योग्य, बोध्यजात
मीलित १८.११००.

बोनें—जेवण, खाद्य पदार्थ. तरि जेव्हणाराचिया
रुची । निष्पत्ति कीं बोनेयांची । १७.१२०. **बोनीं**
वोगरिलीं ९.३८९; नीकें हातबोने(नें), हातांत
असलेलें भक्ष्य, ६.२८२.

बोंव—संकटांत केलेला पुकारा. तो बोंबे सकट
मूकला । १३.५४८.

बोवडा-डी—अस्पष्ट उच्चार, वर्णन करण्यास
असमर्थ, जेयातें सांघावेया वेद बोवडे । ११.१४६.
बोवडां बोलीं ९.६; बोवडिया वाचा १.६४.

बोंवणें—माखणें. ७.८५. बरट पहा.

बोवाइणें—बोभाणें—गर्जून सांगणें, प्रसिद्ध करणें,
ओरडणें. **बोबाइणें**—चौहटां **बोबाइलेयां**,
मव्हाट्यावरून प्रसिद्ध केली तर, १६.२१७;
बोबाये, गर्जून सांगते, १८.१४४१; बोबांत
निगे १३.३०४; तुज बोबांतां, तुला गर्जून
सांगत असतां, ११.१६१. **बोभाणें**—गोला ऐसें
बोभाति १५.३४३. **बोभाट**, गलबला, येथें
गडगडाट, आंगेंसि बोभाड । सांडिती मेघ ॥
१८.७३१, वारा सुटला म्हणजे मेघ विरतात व
गडगडाट थांबतो.

बोल—शब्द, वचन, बोध, प्रश्न, उत्तर, विधान,
ठपका. बोला आधीं झोंविजे । प्रमेयासि ॥ १.५८.
जेथ बोलांचें बोलणें ठेलें । ४.१६१. बोलें इंद्रियां
लागे कलभा । येकमेकां ॥ ६.१६. तैसा कोवला
आणि रसाल । बोलु बोलिला ॥ ८.५६. तैसैं अद्वैत
दावावें बोलें । द्वैत वि कीजे ॥ १३.८८३. बोलु
निमालेपणें विवरी । अवर्च्यातें ॥ १५.४३५.
मानस जाणिजे बोलें । १७.७४. तें हि बोलें किर
बोलाचा । उच्चार कीजे ॥ १८.११३६. १.८४,
१.१२५, २.५१, २.२८७, २.३७२, ३.३२,
४.३४, ४.७४, ४.२०९, ४.२१३, ५.९,
५.८७(लें), ६.५, ६.१०३(लें), ६.१४०,
६.१४६, ६.३३२, ६.३४८, ६.४९१,
७.१५३, ७.१५८, ७.१९५, ७.२०५, ८.६,

८.५४, ९.१४, ९.२३०, ९.५०८, ९.५१७,
१०.६६, १०.१२४, १०.१४७, १०.१८७,
१०.२९९, १०.३०९, ११.२१, ११.१५६,
११.४४५, ११.४५०, ११.४८४, ११.४८६,
११.५९९, ११.६२७, १२.३४, १२.१०३,
१३.२६९, १३.३३४, १३.६२१, १३.७५१,
१३.९५०, १३.१०४५, १३.१०८६,
१३.११५२, १४.३१७, १५.१३,
१५.२२२, १५.४२९, १५.४८७, १६.१७,
१६.२९२, १७.३४, १७.२४५, १७.३२४,
१७.३६९, १८.६१, १८.१११६,
१८.११४५, १८.१२०७, १८.१३२४,
१८.१३३१, १८.१५६०, १८.१६१२,
१८.१६३५, १८.१७३९, १८.१७४७.
बोलिलिया बोलाचा अतिशो ९.६९; बोलाचिया
खंती १३.४१; बोलाचा गाभा ७.२०२;
बोलाचिया डांगुहटी १८.२७९; बोलाचा तागा
६.३१५; बोलाचीं ताटें ६.२२; बोलाचा
प्रस्ताभ १८.१३७०; बोलाची वालीप ६.२५;
बोला एवडा श्रोता १४.६३; बोलाची हवाव
६.१३२; बोलाचा हातु, शब्दाची व्यापकता,
६.३११; अवसरिचा बोलु ६.६; एकें बोलें,
थोडक्यांत, १३.३१३, एणें—, या नांवांन,
१८.९४९, कठिन— ११.४४८, कोणें—,
कोणत्या कारणामुळें, कोणत्या शब्दांनीं,
१८.९४०, गुणाचेनि—, दानाच्या गुणासंबंधीं
सांगतांना, १७.२६४, जेयांचेनि—, ज्यांच्या
शब्दप्रभावानें, ९.४७५; तो कोणां बोलु, तो
कोणाचा दोष, १८.१७५०; निरुता बोलु
१३.६६; प्रशस्तादि बोलु बरी, उत्तम, श्रेष्ठ
इत्यादि शब्दांनीं, १७.३७५; मन्हाटा चि बोलु
६.१४, मन्हाटे बोल ४.२११; लेंकुरुवाचेनि
बोलें ९.१९, सगळ्दें— १५.४२८; सनागर
बोल ५.१४०; सांकडा बोला, जिंकावयाला
कठीण आहेत असें म्हणालों तरी, ३.२६२;
हातीयेरांहुनि तीखट बोल ११.४५८; बोलु
उपसाहावा १३.४५८; नीका बोलु उरला काह
२.२०८; बोला अंग्ठावें ३.१२; बोलु खुंटे
१३.८८४; बोलु...खुपैल १३.२६३; बोलेंसि
बोला न घडे, एका प्रतिपादनाचा दुसऱ्याशीं

मेळ वसत नाही, १३.१८; बोलें गुरुतें झांकवी १३.७९४, — कानु झांकवे १३.१२२; बोलु बाहुडे ६.४६७; बोलु न मनणें ११.५४७; अर्थ बोलाची वाट न पाहे ९.२७; बोला आन, शब्द खोटा पडणें, या बोला आन न कीजे १८.१७५, — आन नाहिं १३.६७०, १६.२५०, — आन होये, जर खोटा ठरला तर, १८.१६३७; बोला परीतें ५.६४, — बाहिरा ६.३७९, — माझारि १८.१३५९, — मा(झि)झि ६.११९, — बोलवरि, शब्दांत, शब्दांनीं, ५.१७२, ६.४०२, ७.१३१, ९.१३८, — वरी १७.३७५, — वरी ४.११२; बोलुभुजांहीं, हा पाठ बोलु भुजांहीं असा ध्यावा, ६.१९; हे तुज बोलस्वस्तिवाद, हा पाठ बोल स्वस्तिवाद असा ध्यावा, हे 'तुझे कल्याण असो' असे सांगतात, ११.३२६, ज्ञानदेवी, कुंटे—'हे बोलत तुज स्वस्तिवाद' ११.३३१. अवोला— ब्रह्माचा अवोला फोटावा । १७.३२९, ब्रह्माचा व जीवाचा अवोला नाहीसा व्हावा, ओळख पटावी; कुबोल—कु पहा. खाली दिलेले बोलिं-लीं चे बहुतेक सर्व संदर्भ बोल शब्दाचे आहेत, कांहीं टिकाणीं बोलि-ली शब्दांचे असणें संभवतें—अनाहताचां बोलीं ६.२७४; इं बोलिं २.५३, इया—१०.१२४, इयें(ये) बोलीं ५.१६१; इहिं बोलिं १८.२२, नागारिं बोलिं १३.११४९; बोवडां बोलीं ९.६, भांडाचां—१८.८०४, साचारीं—१४.३१; सुगमीं बोलिं १५.१४५; बोली(लीं) अरूपाचें रूप दावीन ६.३६; बोलिं पघल न करूं १६.३११; तें बोलीं चि जरि फावे ५.६८; बोलीं बोलता मीं भेटतां १८.११४८; मितलां बोलीं बोलिजे ६.३५०; बहुतिं बोलिं काइ वाचूं १७.१८०; बोलीं विपार्यां सांपडे ६.३२. बोलि-ली पहा.

बोलणें—(क्रि.) शब्दोच्चार करणें, म्हणणें, निरूपण करणें, उपदेश करणें, संभाषण करणें, बडबड करणें. या क्रियापदाचे अनेक उपयोग केलेले आहेत, त्यांपैकी कांहीं दिले आहेत. आणि सिद्धें झणों तरि बोलसी । तूं चि बहुत ॥ २.९२. शब्दु बोले मुखें । परि ज्ञान नाही ॥ ५.५८. तैसे

येकां(कां) बोलिलें होये; सर्वां हीं दित ॥ १७.२१७. १.६४, १.८८, १.१२१, १.१७४, १.२६६, २.५, २.२९, २.५१, २.६२, २.६९, २.८१, २.८३, २.९६, २.२४५, २.२४७, ३.२२५, ४.११०, ५.१४, ५.८२, ५.१४२, ५.१६०, ६.४८३, ६.४९०, ६.४९४, ७.११९, ८.५२, ८.५६, ९.३२, ९.१८६, ९.२८२, ९.५१६, १०.३९, १०.४८, १०.५२, १०.६०८, १०.१८६, १०.१८८, १०.२०४, १०.३०१, ११.२२१, ११.८१, ११.१५२, ११.१६५, ११.४८०, ११.४८५, ११.६९०, १२.२३८, १३.८३, १३.३३७, १३.५२९, १३.८४४, १३.८५५, १३.८५६, १४.२८५, १५.६८, १५.१६५, १५.१८१, १५.४१३ (२), १५.४७८, १५.५०३, १५.५५४, १६.४९, १६.२८८, १६.२९०, १६.३१०, १७.३१२, १७.३७३, १७.४०७, १७.४२०, १८.२१, १८.५७, १८.५९, १८.२७६, १८.११२५, १८.११४७, १८.१४०८, १८.१४१८, १८.१४२७, १८.१४३४, १८.१५६८, १८.१५७१, १८.१५९२. बोल—मनीं आहे तें उवड । बोल पां मुखें ॥ ११.४३७, १२.१८; बोलत—न बोलत कवलिन । प्राणि-यातें ॥ ३.२५२, नकळत; बोलत असे २.२९०, —असों १३.७२५,—होते ४.६; बोलतसे ९.५२१, १३.४५९,—सैं ११.२५; बोलतु असे १.१९२, १४.३२०, १८.१५६९, —आहासि ६.४१७; बोलतुसे १७.४८; बोलतां, सांगतांना, ४.१७३, ५.३, ६.३९४(१), ९.५१९, ११.४९५, १३.२६४, १३.६३१, १३.६७२, १५.४१३(१), १८.१५७९, १८.१५९४; तेया बोलतां, तो बोलत असतांना, ११.४७८, १८.११४८; बोलतां न पवे १०.५९, —प्रसंगा झालें १७.२६३,—प्रेम रुलतसे १५.२७; बोलताति ६.४२६; बोलति २.२१८, १०.३३; बोलसि—मां भेणें काइ बोलति । हें काडु येसा ॥ ११.६००, बोलसी १८.१६०५; बोला १०.२९८, १८.५३९,—ळां ८.३; बोलावा-मी-वें, हा मावार्थ आतां न बोलावा । ३.१७, न बोलावें

तें भाखे । १३.७७५, १.८३, २.३०,
३.१८, ३.२३३, ५.१३५, ६.३१८,
८.७५, ८.१०८, ९.३७, ११.८०,
१३.२३८, १३.८३९, १६.६४, १७.३५६,
१८.७८, १८.३६२, १८.५७८; तुवां चि
ऐसें बोलावं ३.६, ३.१२; सांघतेया
बोलावं कुंटे ७.९; बोलावेया ६.३०,
१३.८७४, १३.८८२, १८.५०७; बोलिजत
असां ४.१८२, - असे ४.७, ७.३४, ९.५१४,
१८.८७; बोलिजति—इया बोलि या बोलिजति
गोठी । १०.१२४, १३.१४, १३.१०१०,
१३.१०८६; बोलिजतु असे १५.२४४;
बोलिजे, सांगावें, म्हणावें, समजावें, तो गीताथुं
मन्हाटिया बोलिजे । हा पाडु काड ॥ ९.२२, तरि
क्षणिकत्वे चि अन्हाथु । बोलिजे हा ॥ १५.११६,
जैसा सांघातु आणि संघु । संगार्ते बोलिजे ॥
१८.८६, ३.४६, ३.५२, ५.४, ५.५१,
५.११४, ६.१३३, ६.३२९, ६.३५०,
६.३९४(२), ६.४४३, ७.१०६, १३.८,
१३.४९८, १३.९७१, १३.१०२२, १४.६६,
१५.४३६, १५.४६२, १५.५०२, १६.७२,
१६.१०४, १७.२४६, १७.३६६, १८.९०,
१८.१०७, १८.११७, १८.३१६, १८.३२४,
१८.३३८, १८.४४६, १८.५७६, १८.७६९,
१८.७९०, १८.११११, १८.१२०८(२),
१८.१३३३; तोंड भरुनु बोलिजे ६.११७;
वज्रावेयां बोल(लि)जे १.२१६; बोलिजैल
५.१७८, ६.१६३, ७.२०१, १३.११५७,
१६.५८, १८.१९७, १८.९८३; बोलिजो
८.१०७; बोलिला-ली-लें या शब्दांचे कांहीं
पत्ते वर दिले आहेत, कांहीं येथें पहा : गोक्षीर
जन्हीं जालें । तन्हीं पथ्यासि नाहीं बोलिलें । २.१८४,
कैपक्षें देवें बोलिलें १७.३५; तरि बोलिलें तें
चि सांघावें ५.१६३; तेथ बोलिलें हें न घटे
१८.११४७; वाक्य बोलिलें ३.१; वेदें जरि बहुत
बोलिलें २.२६०; बोलिली असे १३.२१७;
प्रतिबोलिला ८.२६८, प्रति (३) पहा;
बोलिलां ११.५५१, - तों ६.११२, ज्ञान-
देवी—‘तें’ ६.११२; मी बोलिलां, मी बोललों
असेन या अर्थी, १८.१७४५; बोलिलासि

१४.४०५; बोलिलिया—बोलिलिया बोलाचा
अतिशो ९.६९; बोलिलिये गोठी ९.३६;
बोले—आहो पूसा आपण नि पढविजे । मग बोले
तंव तंव माथा तूकिजे । ११.१७, परोपकार नो
बोले । १३.२०८, ६.१०७, ११.१७०,
११.४९४, ११.५६५, १३.५२७, १३.८३८,
१६.२४१, १८.५५६, १८.१३१९; तो बोले
तें स्तवन १८.११७४; सन्निपातें विण बोले,
बडबड करतो, १४.२५०; बोलें—६.२७८,
११.१८, ११.६३, ११.३६९, १३.११४१,
१३.११६०, १८.१३३९, १८.१७६२;
आड मोडुनि बोलें, पडदा दूर करुन सांगतों,
१८.१४३५; उत्तरीं बोलें ११.२५०; प्रौढि न
बोलें ९.२; बोलैन १.८१, ६.३६; बोलैल
१२.२०८, १८.१४८८; बोलों—हें न ह्मणावें
परि काड कीजे । न बोलों नैये ॥ ७.१२३, हें न
सांगावें तर काय करावें, बोलल्याशिवाय राहवत
नाहीं; न दीसे तन्हि नाहीं । बोलें नैए ॥ १५.५१०,
५.१६७, ७.१४, ७.१९३, ११.३८, ११.४८,
११.४८३, ११.५३७, १२.१६३, १३.१९९,
१३.२०३, १३.२६७, १३.३२१, १३.८५४,
१३.९०७, १३.९५८, १४.७०, १५.२९४,
१५.५२३, १५.५४९, १६.१५, १६.२०४,
१६.२२७, १७.१९८, १८.१४३,
१८.११४०; बोलों आदरिलें—लें, आदरणें
पहा, - आवडे १५.४१५, - न ये १३.५३३,
- नैए १८.४४५; आनें बालों(लें), निराळ्या
तन्हेनें समजावा, ७.१५९, ज्ञानदेवी, कुंटे—
‘आनें बोलें’ ७.१६४; गरुवती बोलों
१०.३१, येर— १७.३०८, रलीं—११.५३७,
साक्षेप न—७.४३; काड-ई-यि, बहुत, बहू,
केतिन्ती यांसह बोलों चे संदर्भ : ४.३३, १५.१८,
१५.२७२, १५.२७६, १६.४२७, १७.१८,
१७.९०, १७.२३५, १७.४२८, १८.१४९६,
१८.१५२८, १८.१७६३; बोलौनि—न बोलणें
हिं न बोलौनि । तें बोलिजे तोंड भरुनि । १८.१२०८
(१), ९.२९६, १०.२८, १०.२०२,
११.१५५, १८.१७५८; बोलौनि जाइजति
१.१०४; बोलौनियां ११.४४०; बोलौनु
१०.५६.

बोलणें—(ना.) निरूपण, निवेदन, भाषण, संवाद.

ऐसेनि नागरपणें । बोल निमै तें बोलणें । ७-२०५.

जें वाचे करी घणें । तें तें चि होये बोलणें ।

१८-३३२. ४-१८२, ५-१, ५-६४, ५-८८,

५-११२, ६-९, ६-६७, ६-११४,

६-१६२, ७-२००, ९-५२६, १०-३८,

११-२२, १३-२६३, १४-४१०, १५-४६१,

१५-५०७ (२), १६-१२३, १७-१४,

१७-२२०, १७-३८३, १७-३९८, १७-४३०,

१८-२९३, १८-१२६८, १८-१२७०,

१८-१४१०, १८-१५७९. अवसरोचित

बोलणें ५-४२, काइसेयासारखें - ७-८३;

ज्ञानाचें बा(बो)लणें १३-६४१, तें चि तें-

१०-६०, दों होंटिं एक-१५-४२१; जेथ

बोलांचें बोलणें ठेलें ४-१६१; बोलणें हीं बोलांव

घडो, जें कांहीं सांगावयाचें असेल तें बोललें

जावो, ९-३७; बोलणें वाच्य केलें, सांगण्यासारखें

होतें तें शब्दांत उतरविलें, ११-४४; शब्दांचें

बोलणें कें १३-२८३; हें असो बहू बोलणें

१५-१४२; बोलणां, शब्दांत, जिये बोलणां

साधुत्व देखिजे १७-२१६; न बोलणें—एथ न

बोलणें काइ बोलावें । ५-१३५, स्तुति काहिं न

बोलणें । १८-२५, न बोलणें हिं न बोलीनि । तें

बोलिजे तोंड भरुनि । १८-१२०८, ५-१३५,

६-१२; नबोलणेन (न बोलणेन) बोलणें

१५-५०७ (१); न बोलणेनि चावले

१८-१०१७; बोलणेयां—न बोलणेयां हिं पैसु ।

नाहिं जेथ ॥ १८-११०७, बोलणीं—इयें बोलणीं

१०-१५, मानापमानांचिया - ६-८५,

मूर्खांचीं - ९-१८५, व्यासादिकांचीं -

१०-१४५, स्वमिचि - १५-२१६; बोलणीं गोडें

होंति १०-२४८; बोलणीं बोलवति १२-१५८.

बोलता—बोलगारा. बोलता ना उगला । अलक्षपणें ॥

१३-११०६. बोलतेया बोलता चि भेटे । तेथ बोलिलें

हें न घटे । तें मौन तंव गोमटें । स्तवन माझें ॥

१८-११४७. क्षणौनि तेया बोलतां । बोलीं बोलता

मीं भेटतां । मौन होये तेणें तत्वता । स्तवी तो

मातें ॥ १८-११४८. १८-११४६. बोलता जाला

३-९३, ३-२६८, ८-१३, १०-४७, १२-२०,

- होईन १३-४१७; बोलते—पीयूखांचे बोलते

अर्णव १८-१७७६; बोलते जाले ९-६३;

बोलतेयाचां ठांडें १०-२४७; बोलतेया पुढें

१०-२७४; बोलनी—बोलतिचे योग्यते

९-८, - रेखेची वाहाणी ६-१८; बोलनी रेखा

४-२१५.

बोलवणें—बोलावयास लावणें, आमंत्रण देणें,

साद घालणें, निरोप देणें. तुझी बोलविकां मीं

बोलिन । १-८१. जें बोलणें बोला परीतें, बोलवले

५-६४. नियां बोलविका वेदु बोले । १-२८२.

१०-३६, ११-२२, १२-१५८, १८-१५०९.

बोलावां, बोलावयास लावा, ११-२४;

बोलाविजे—नामी(मीं) न बोलाविजे, नांवातें

हांक मारुं नये, १३-१४९; रिणायितु बोलाविजे,

स्वानगी करावी, १७-३०३; बोलाविति—राडवें

बोलाविति होंती, पोपटांस साद घालीत होती,

११-१०७; बोलविलेसे, बोळवण केली आहे,

१८-५४७.

बोलिली—बोलणें, भाषा, मुद्रा. बोलि—प्रत्युत्तरें

जे बोलि सांगितली १८-७३; बोलिया,

तरि साच बोळिया । बोलति ते ॥ १६-२८८,

शब्दांत. धिगी बोलिया या न लजे । प्रष्टा केवि ॥

१८-१३०३, बोलण्यानें. आंतुली बोलिया ९-८२.

बोली—ऐसी बोली सांडिली । मग येरीचि

(येरीचि) गोठि आदरिली । १७-४२२. १३-१६,

१५-४३७; आधि नाहिं हे बोली १३-८६८,

चोखाक्रीडाची - १७-४०४, सनागर -

१३-५६२; बोली करिति ११-३३(१), - केली

१३-४५४; आतां असो बहू बोली १४-११४;

हे असो आघवी बोली ५-११६; हे काइ बोली

७-१२२; हे बोली करुं न शकें ११-३३(२).

बोलिकें—बोलका, वक्तृत्वपूर्ण. किं शेषाहूनि

तोडागलें । बोलिकें आधि ॥ ९-३६६. तेया तूतें मीं

सेवकपणें । लेववि बोलिकेयां स्तोत्रांचें लेणें । १६-२१,

भक्तिभावानें तुजवर वक्तृत्वपूर्ण स्तोत्रांचे अलं-

कार घालतो. बोलिकेपणा—बोलिकेपणाचेनि

क्षोभें १३-३२१.

बोसंडणें—बोसंडणें पहा. बोसंडे १४-२०३,

-डैल १३-२९७, हे बोसंडे-डैल यांचे अप-

पाठ आहेत, ज्ञानदेवी, कुंटे - 'बोसंडे'

१४-२०५, - 'डैल' १३-२९८.

बोहणी—आरंभ. बोहणीए चि एवडें । भारी जेथ ॥
१८७८१, सुखाकरतां आरंभींच एवडे भारी
कष्ट पडतात.

बोहिरी—वणवा. वना माझि बोहिरी १८५५२.
बोहिली(लीं)—(क्रि.) भस्म केलीं (राजवाडे),
(ना.) भाषा, बोलणें (ज्ञानदेवी कोश, कुंटे).
विकारांची सपिलें बोहिली(लीं) । ९२१४, विकारांचा
पिलांसहित (समूळ) नाश केला, ज्ञानदेवींत व
कुंटे प्रतीत पाठ व अर्थ निराळेच आहेत, ज्ञान-
देवी—‘विकारांची सपिली बोहिली’ ९२१५,
कुंटे—‘विकारांची सपली बोहिली’ ९२१५,
भाषाच संपली या अर्थी हे पाठ आहेत.

ब्रह्म—(१) मूळ तत्त्व. ह्यणूनि सर्वत्र सदा सम ।
तें आपण चि अद्वय ब्रह्म । ५०५५. ह्यणूनि प्रणवि-
कनाम । हें एकाक्षर ब्रह्म । ८२१६. ह्यणूनि
परतत्त्वं ब्रह्म असे । तें आत्मत्वं परिवसे । १७३७४.
तैसि ब्रह्म अपितां केलीं । ब्रह्म चि होति ॥
१७४०४. तेंणें ब्रह्म एक आधि । एर आववी चि
आंति । १८९९६. ४०१०४, ४०१२०, ४०१५१,
४०१६७, ५०१००(१, २), ५०१०३, ६०४०,
६०१४१, ६०१४५, ६०१४७, ८०२, ८०१८,
८०९०, ८०२०४, ११०४५, १२०५६,
१३०३६९, १३०११३४, १४०४००,
१५०१०६, १५०२०१(२), १५०२०३,
१६०४६०, १७०३२९, १७०३३०, १७०३३१,
१७०३५२(२), १७०३६८, १७०३६९,
१७०३९७, १७०४०१, १७०४०२, १८०५८७,
१८०१०००(१, २), १८०१००४, १८०१०७८,
१८०१०८०, १८०१०८३(१), १८०१०८४(२),
१८०११९३, १८०१५३७(१, २), १८०१५३८,
१८०१५५६. इंद्रियां फावलेयां (या) ब्रह्मा,
इंद्रियांना गोचर होणारें ब्रह्म, श्रीकृष्णास उद्देशून,
१७०३४; ब्रह्माचिये अभिधानीं १८०६३; ब्रह्मा-
चेनि नवनीतें १५०५३८, व्यासबुद्धीच्या हातानें
उपनिषदें घुसळून काढलेलें गीता हें नवनीत-
रूपी सार आहे, येथें नवनीतें चा अन्वय नीट
लागत नाहीं, ज्ञानदेवी—‘शब्दब्रह्माचें निववितें’
१५०५७१, कुंटे—‘शब्दब्रह्माचें मथितें’
१५०५७२; ब्रह्माचेनि पाडें ६०९०; ब्रह्माची प्राप्ति
१५०४८३; ब्रह्मिचें विसंवणें वेन्हीं, ब्रह्माच्या

ठिकाणीं विश्रांति मिळेपर्यंत, १५०१०; ब्रह्मिचें
स्वाराज्य, ब्रह्मप्राप्ति हेंच स्वाराज्य, ३०२६६;
मज आणि ब्रह्मा भेदु नाहीं १४०४०१; ब्रह्माचेया
चि आंगा घडिजे, शब्दरूपी गवसणींतून अर्थरूपी
ब्रह्म काढावें, ६०२५; जें ब्रह्माचेनि जीवन सौरभ्यें
जोडे ११०२२०; ब्रह्माची दृष्टि उघडे, ब्रह्मच
दिसतें, १३०१०८२; ब्रह्माचल, ब्रह्मरूपी पर्वत,
७०६७; ब्रह्माग्निक, ब्रह्मरूपी अग्नीचे अग्निहोत्री,
४०१२४; ब्रह्मार्पणक्रिया १८०१४३१; ब्रह्मा-
स्मिबोधें १५०२३६; ब्रह्माह(हं)मंत्रें ४०१५०
(२); ब्रह्माकार, आकार पहा; ब्रह्मानंद, आनंदणें
पहा; ब्रह्मैक्य १८०१०६६; ब्रह्मकर्म, ब्रह्मार्पण
कर्म, १७०३७५, —गुणि(णि), ब्रह्मप्राप्तीस
सहाय्यक होणाऱ्या गुणांत, १६०२०५, —चर्य
८०१०४, —चर्यादि ब्रतें २०१७१, —नाम
१७०३४३, हे शब्द एकत्र घेणें दृष्ट वाटतें,
—नाम १७०३४०, १७०३४६, १७०३५०,
१७०४०६, १७०४०८, —नामांकित १००१७०,
—नामश्रद्धा १७०४१९, —निष्ठ ४०१५०(१),
—बंध, ब्रह्माशीं संलग्न, ३०१३६, —बीज
९०२७४, —भाऊ, ब्रह्मता, ब्रह्मस्थिति,
६०१०२, १५०४८४, —भाव ८०२०८,
—भावयोग्यता १८०१०८५; ब्रह्मरस, ब्रह्मज्ञान-
रूपी रस, ब्रह्मरसाचा चारा ११०६७, —चें
परगुणें ६०२, ब्रह्मरसुस्वादे १८०१७२१; ब्रह्मरूप
३०१३३, —विद् ८०२१९, १७०३५२ (१),
—विद्या ५०१३८, ६०११३, १००१९, १२०१६,
१३०११५५, —संपत्ति १३०१०८१, —संपन्न
१३०१०७८, —सामीप्य १८०१०७४, —सुखें
(ब्रह्म सुखें) ५०१४४; ब्रह्मसुखा सरिसे ९०३२४,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘इंद्रसुखासरिसे’ ९०३२७;
ब्रह्मसूत्र, बादरायणांचीं वेदांतसूत्रें, १३०६९,
१६०१०३, —स्थान ६०२७९, —स्थिति, ब्रह्म-
रूपता या अर्थी, २०३६७; ब्रह्महोतिये १८०१०८३
(२); तद्ब्रह्मादिवाक्यफळें, ब्रह्माचें निरूपण कर-
णारीं वाक्यें हींच फळें, ७०१८१; नादब्रह्म, नाद
पहा, पर—, पर (२) पहा; वाग्ब्रह्म, वाक्
पहा; सर्वात्मक ब्रह्म १७०३८०; ब्रह्मत्व—जें देहें
चि ब्रह्मत्वा आले । ५०१४९, ५०१५७, ६०८२,
६०१४८, ६०३३०, ८०२४४, १४०३९४,

१४.३९८, १४.३९९, १७.३७०; ब्रह्मता
१४.३९५, १४.३९७, १८.१५७,
१८.१६७१; ब्रह्मपण—तैसा ब्रह्म हें मी विसरें ।
तेथ जग चि ब्रह्म भरे । हें इं ताडे तरि विरे ।
ब्रह्मपण हीं ॥ १८.१५३७(३), १८.१०८४(१);
ब्रह्मपणाचिये भडसे ८.१५०; ब्रह्म आत्मा ईशु
१८.१२०७; ईश्वरा चैतन्या ब्रह्मा, ईश्वर,
चैतन्य व ब्रह्म यांना, १८.३८०. (२) महत्
तत्त्व, विश्व, ब्रह्मांड. तेया ब्रह्मानें व्याप्ती ।
दैविकी इष्टा ॥ ११.५०६. ब्रह्मांड ८.२०,
१७.२५०; ब्रह्मकटाह, —घात्री, कटाह पहा;
ब्रह्मगोल लाघवी, हे शब्द एकत्र घ्यावे, ब्रह्मां-
डाचा सूत्रवार, १३.१०२१; ब्रह्मगोलक ८.२१.
(३) ब्रह्म-ह्मा, ब्रह्मदेव, ब्रह्मलोक. जो सुंगिये
लागीनि ब्रह्मावे-हीं । नीयमीतु असे ॥ १०.२७२.
खष्टा तूं ब्रह्म । ११.५१६. ८.१५७, १५.३१,
१८.११२६; करितेया ब्रह्मेयाचें आयुष्यवे-हीं,
सुष्टिरचना करणाऱ्या ब्रह्मदेवाच्या आयुष्यापर्यंत,
९.५०१; ब्रह्माच(चे)आसेवत ये-हीं १५.२०९;
ब्रह्मा हीं भेडी, ब्रह्मदेवालाही जड जाईल, शक्य
होणार नाही, १६.११८; वेडा ऐसा ब्रह्मा
१७.३३३; ब्रह्मादि ९.२८८, १५.२०४,
१५.२०५, —क ११.४१६, १५.२०२;
ब्रह्मायुषां होइजे, ब्रह्मदेवाचें आयुष्य लाभोवें,
१४.१८६; ब्रह्मेश ८.२६६, ईश (२) पहा,
ब्रह्मेशान १.५५, १५.२०१ (१), ईशान पहा,
—स्त १५.१९७, ईश (१) पहा; ब्रह्मदत्त,
ब्रह्मदेवानें दिलेलें, १७.३३७, —दिन,
ब्रह्मदेवाचा दिवस, ८.१६१; आदिब्रह्मा

९.२२०; हरब्रह्मां, शंकरानें व ब्रह्मदेवानें,
११.५७३; आब्रह्म, ब्रह्मदेवापासून सर्वकुल,
१.२५५, ब्रह्मदेवापर्यंत, ९.२४७, १३.१०१८,
१८.११०१; आब्रह्मपूर्णोदकिं, ब्रह्मलोकापर्यंत
परिपूर्ण भरलेल्या पाण्यांत, ११.१८६. (४) वेद.
वेदरूप ब्रह्म ३.१३५; वदनीं ब्रह्मशाला
१७.२२१; शब्दब्रह्म, वेदरूपी ब्रह्म, वेद, १.३,
१.२०, ६.१२, ६.१०९, ९.२२, ९.२७६,
१०.२९ (वद), ११.४६, १८.१६४०; शब्द
ब्रह्माधी, हे शब्द एकत्र घ्यावे, १.५१.
(५) ब्राह्मण. ब्रह्मजन १७.३३६, —सभा
१६.२२२. (६) मस्तक या अर्थी. ब्रह्मरंघ्र
६.३०५, ८.९३, १२.५५.

ब्राह्मण—चार वर्णांपैकी पहिला, पवित्र आचरणाची
पूजनीय व्यक्ति. ऐसे पुण्यपुंज ब्राह्मण । आणि
माझां ठांडे अतिनिपण्ण । ९.४७९. हां ना भीष्मा
ऐसा ब्राह्मणु । ११.३९३. ते चि च्यान्ही वर्ण ।
जरि पूसली कोण ; तरि ब्राह्मण ; मुख्य जे कां ॥
१८.८१५. ३.१०५, ९.४७१, १६.९३,
१६.४४८, १७.१९२, १७.२९१, १८.८१६,
१८.८५१(१, २). ब्राह्मणाचें स्वाभाविक कर्म
१८.८४८; स्वस्तिश्रियेचे ब्राह्मण ९.३२२;
ब्राह्मणादिक १८.८१८; ब्राह्मणक्षत्री
१८.८२५; देवांब्राह्मणाचेनि (देवां ब्राह्मणांचेनि)
नाचें १६.३८३; राजर्षी हान ब्राह्मण ९.४८५;
वैश्यक्षत्रियब्राह्मण १८.८७९; ब्रह्मण—आणि
विद्याविनयादिकिं । गुणिं जें बडिल लोकिं । तेयां
ब्रह्मणांची नीळी । पाइकें कीजे ॥ १७.२०४,
ज्ञानदेवी — ‘तेयां ब्राह्मणांची’ १७.२०५.

भ

भक्त—ईश्वराची उपासना, भजन पूजनादि करणारा.
जेसा वारा कां गगनीं वीरे । मग वारेपण वेगलें
नुरे । तेवि भक्तु हे पंज न सरे । जरि ऐक्या
आला ॥ ७.१११. येया ज्ञानभक्ती सहज । भक्तु
एकवटला मज । १८.११२४. १.१४२, ४.५४,
७.९९, ७.१०८, ७.१०९, ७.१२०, ७.१४३,
८.१२७, ८.१२९, ९.२२७, ९.३७९,
९.३८९, ११.६८९, १२.३०, १२.३३,

१२.३९, १२.८५, १२.९३, १२.९४,
१२.१५६, १२.१६९, १४.३९२, १४.३९५,
१८.२८२, १८.१५०२, १८.१५०३. भक्ता-
चेया सरोभरी १६.३८; देउ देवा भक्ता लायि
विवरु नेदखे, देव व भक्तांमध्ये श्रीकृष्ण भेद
पहात नव्हते, १८.१५७६; भक्तानुग्रहें
११.२८४, अनुग्रह पहा; भक्तालहं १८.१४९९;
भक्तकंदं १८.१६३६, —कामकल्पद्रुम

९.५१६, -चकोरचंद्र ६.४८३, -जन १८.१५०६, -भावभुवनदीप १८.८, दीपणें पहा; भक्तांमाझि राओ ७.१३३; भक्तराज ४.२, -वत्सल १२.२३४, -वृंद ६.३२४; गुरुभक्त, गुरुची भक्ति करणारा, १३.६७३; ज्ञानभक्त, ज्याला ज्ञान सहज लाभतें, १३.४५२; भक्तु मेधावी तपिया १८.१४९५; भक्त हान महात्म्ये १६.४०१; भक्तु तो चि योगी १२.२३१; भक्तां कां वैरियां ९.४६८; रिपुभक्तां, शत्रु व भक्त यांना ईश्वराचें देणें (मोक्ष) सारखेंच असतें यास उद्देशून, १४.३४७; अभक्त ९.४३३. भगत-ति पहा.

भक्ति-क्ती—ईश्वराची उपासना. भक्ति—पै गा भक्ति एकि मीं जाणें । तेथ सानें थोर न हणें । आहीं भावांचे पाहुणे । भलेतेया ॥ ९.३९१. १.५४, ८.१९३, ९.१९१, ९.४४८, ११.६७५, ११.६७६, १३.३८३, १४.३६९, १४.३८४, १५.५३३, १५.५३४, १६.२३, १८.११११, १८.११४५, १८.१२४२, १८.१४८७. भक्तिचेनि आथिलेपणें ९.४४६; भक्तिचें घर १३.३७३ (२); भक्तिचां चौहयां ९.४१२; भक्तिचा जीवाला ४.२८; भक्तिची सीमा १६.४८; भक्तिचा सोसु ८.१२७; भक्तिकथा १२.२३२, -चरित्र १२.२२५, -चित्तगंगा १८.१२१६, -ज्ञान, भक्ति व ज्ञान, १०.१८७, -तत्त्व ९.३९२, -पंथ १२.७५, १२.२१७, -बीज ६.१२६, -योग, -योगें १४.३६८, १८.११२३, १८.११७६, -योगसंमत १२.२२६, -सुख १२.१८६, -हीन ९.४३४, ९.४३६. कल्यादिभक्ति १८.११२६; गरुड भक्ति ९.२२७, गुरुभक्ति १३.३६८, १८.१४९७; चौथी भक्ति १८.११०५, १८.११०६, तीजी नां चौथी—१८.११०७; जाणीवभक्ति १४.३७८, परम—१८.११२७; तपभक्तिमेधा १८.१४९४. भक्ती—पै गा भक्तीचेनि नावें । फूल मज येक देयावें । ९.३८०. भक्ती पाविजे व्यक्त । अव्यक्त योगें ॥ १२.२३, भक्तीनि व्यक्त स्वरूपाची व योगानें अव्यक्त स्वरूपाची प्राप्ति होते. ९.४१३, ९.४२६, ९.४६४, १२.२९, १२.९५,

१८.१११५, १८.१११८, १८.१११४, १८.१४८६. भक्ती चाड १३.४५१; भक्ती-चिये वाटे ९.५११; सेवटिचिये भक्ती, अखेरच्या वेळीं भक्ति करून, ९.४१५; अनन्यभक्ती १८.११७९, गुरु—३.१०६, १३.३७३(१), १३.४५०, १३.६७१, १८.१४७७, १८.१४७८, ज्ञान—, ज्ञान व भक्ति, १८.११२४; स्वामिभक्ती १.११२, कुंटे—‘स्वामिभक्त’ १.११२; भक्ती कां विषयवैरागें अथवा वैरें ९.४६६; भक्तीविण ९.४२२, ९.४३२, -वीण १२.६०. भगत—ति पहा.

भक्षणें—खाणें, समावेश करणें. गगन तंव साहाज । वायु भक्षी ॥ १३.१४४.

भखलणें—अवहेलना करून घालवणें. प्रेत बाहिरें घालिजे । कां अंत्यु जैसा भखलिजे । १७.१०६.

भग—नशीब. सुभग, उत्तम नशिवाचा, अर्जुन, १६.१३४, १८.१०८०; सुभगाची वाढती, भाग्यशाली वाढणारी सुग्रह, १३.६४२, ज्ञान-देवी ‘सुभग चि वाढती’ १३.६४४.

भगत-ति—भक्त, भक्ति-क्ती पहा. भगत—प्रेमाथिलेनि भगतें । भजिजे कुलदेवतेतें । १३.७९६. ७.११६, १३.८२१. भगतराज—आलंगिजा स्वशरण । भगतराजु तो ॥ १८.१४०९. भगति—चौ हीं पुरुषार्थी शिरीं । भगति जैसी ॥ १८.८६४. १३.८०६. भगतिसाधन ६.४८१; गुरुभगतीसि १३.४१२. वरील सर्व संदर्भांत ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत भक्त, भक्ति-क्ती या शब्दांचीं रूपें आहेत.

भंगणें—मोडणें, खंत वाटणें, नाश होणें. बोध जैसें रोगिया । कां सावाभ ये भंगलेया । १७.३९०, रोगशाला जसें औषध मिळावें किंवा धैर्य खचलेल्याला जसें सहाय्य मिळावें. गोळा माजि त्राये । भंगितसे ॥ १६.२३१, ‘गौरवा माजि’ असा पाठ घ्यावा, आपला मोठेपणा मिरविण्यांत आपलें बळ कमी करतो. भंगलिये वाटे १३.६१७; उत्कंडा भंगों नेंदीं १४.२६; भंग-लेयां २.१४२; भंग—भग्नावयव १८.१७३२; भंगु ११.४९९, १८.१०३९; श्लोकसंगती भंगु होईल ५.६६; आचारभंग १४.२४७, घट—१४.५४, मनोरथ—१३.१३३, रस—

१३.११५२. अभंग—अभंग बल होआवें ।
दुडीसि गा ॥ १५.२३२. १३.१८७, १६.३६४,
१७.३५६.

भगवा—कावेचा रंग. नागविले भगवे घोरी ।
सनाधिन्न ॥ १६.२३६.

भंगी—रात, प्रकार, तन्हा. श्रद्धाभंगी,
श्रद्धेचा प्रकार, १७.३५; भंगी—परि आहानि
जिया भंगी । तियाचि (तिया चि) अस ॥
१२.११४. १०.३१०, १८.२४६; बाहिर
सवडिया भंगी, बाह्य रीतीस अनुसरून,
१०.३०१, सन्हाटिया—१८.१७०८. अभंगी
—एथ न सुआवा अभंगी । आत्तराजु ॥ १८.२७८,
या कारणांत आत्म्यास अयोग्य रीतीनें घातूं नये.

भजणें—आराधना करणें, पूजा करणें, सेवा करणें,
स्वीकार करणें, अनुसरणें, घेणें, घालणें. जाणतेन
गुरू भजिजे । जेणें कृतकार्यो होईजे । १.२५.
देवतांतरा भजावें । हें सर्वथा न करावें । ३.९१.
स्वधर्मु कव्हणी न संडावा । सर्वभावे भजावा । हा
चि येजु ॥ ३.१४३. यन्हावि तन्ही पाहीं । जे जिसे
माझां ठाई । भजति तेयां मीं हीं । तैसाचि (तैसा
चि) भजे ॥ ४.६५. तैं संतां ययां भजावें । सर्व-
स्वेंसीं ॥ ४.१६३. एथ एक चि लीला तरले ।
जिहिं भजौनि मातें वरिलें । ७.९४. तैसा सर्वस्वें
मज भजे । तो मीं चि होउन ठाके ॥ ९.४२४.
२.१७६, ३.९७, ६.३९२, ६.४८१ (३),
७.९९, ७.१०५, ७.१०७, ९.१९४, ९.२४७,
९.३४८, ९.३६०, ९.४५६, ९.४७०,
९.४८८, ९.४९०, १०.२७, ११.६८८,
१२.३८, १२.१२५, १३.४४५, १३.८०८,
१३.८१४, १४.३९४, १५.३२२, १६.४६०,
१७.७८, १८.८४६, १८.११४३,
१८.१२६१, १८.१३७२, १८.१४७९,
१८.१७७८. भजत—जीवें कर्म करुनि । भजत
मातें ॥ ९.४०४, भजतसे—तैसें शारीरें हान
कर्म । तो भजतसे घेसा गमे । ७.११३,
भजता—भजन करणारा, जें भजतेयांसि भज्य ।
याशिर्कावें याज्य । येवं जें पूज्य । सकलां
सदा ॥ ६.४७५(१), ६.४८१ (१), भजतेनि
९.४११; भजतेया १२.१८७ (१), न—
१२.१८७(२); भजती—परि ते भजती उजिरी

नेहे । विघ्न पडे । १.३८१, ती भजन कर-
ण्याची पडत सकल नाही, त्यांत वकडेवया
येतो; भजनें—कैसें भजनें, कर्म भजन
करतात तें पहा, ७.१३८; भजिति, भजनात,
९.३४०; भजावेया, ग्रहण करण्यास, पर पत्र
पुनः सकल । तें भजावेया नीस वेवला, आनचा लासु
निघळ । भजितनव ॥ ९.३९२, मातें न भजावेया
लागि ९.४८९; भजिजे १६.७९६, १७.२०७,
—जो १८.१७७८, भजिजो अथवा त्रिरोधावें
९.४६८; भजिनला १५.५३५, भजिनलेया
वरि १३.८०९; भजिनलें, घातलें, नसिं भजिनलें
लवरा. १७.१८, भजेल ३.१०४, १८.११४०;
भजौनि १८.११०८; भजनीय १६.९४,
निजजय(न)जितभजनीय १८.९, निज—नीज
(१) पहा; भज्य ६.४७५ (२); अवसरें द्विर्जी
भजे ३.१२०; कर्मा भजतां १८.६२५; कर्मी
ईशु भजावा १८.१४३४; दुःखि विपादा न
भजावें २.२२६; भजो कायि, दिसतें ती सर्व
मायाच आहे तर भजन कोणाचें व कर्में करावें,
१७.१५; मार्गी भजिजे १२.९६; माता चि
भजावी १८.२०१; संतां...भजावें ४.१६३;
साधना भजावें लागे ३.१४८; साम्यें भज
१०.२९३; स्वधर्मातें भजाल ३.९४.
भजन—आराधना, पूजा, सेवा. जेया भजता
भजन भजावें । हें भगतिसाधन जें आववें ।
६.४८१ (२), नवें वाचा करणी । जेवांचीं भजनें
देवांविया वाहाणी । ते शरीर जात क्षणी । देव चि
जाले ॥ ९.३५१, तूं मन हें मीं चि करीं । माझां
भजनीं प्रेन धरीं । ९.५१२, ३.१०५, ४.७५,
७.१३५, ७.१४४, ९.२१८, ९.२२८,
९.२६०, ९.३४६, ११.६८०, १३.८२०,
१५.५३१, १५.५३६; माझां भजनीं
आस्था १२.२१२; भजनभवधानीं आंधला
१३.४५५; भजनकथनाचेनि खागें, भजनकथन
कसें करावें तो विषय, तें स्थान, १८.१४३३;
भजनमार्ग ३.२३६, १३.१६५, —शील,
देखें मनुष्यजात सकल । हें स्वभावता चि भजन-
शील । ४.६६, १२.१९५; सुभावभजनभाजन,
शुद्ध भावानें भजन करण्यास पात्र, योग्य
असलेला, गुरूस उद्देशून, १०.५.

भंजन—मोडणें. भवेभकुंभभंजन १०५, इभ पहा.

भडभडां—गटागट. अन्नमीखें भडभडां । आगी चि खाप ॥ १७०१४७, इतकें तिखट अन्न रजोगुणी मनुष्य खातो.

भडसा—थोरपणा, पूर, लोट. ब्रह्मपणाचिये ही भडसे, ब्रह्मपणाच्याही थोरपणांत, ८०१५०, भाग्याचिये = ६०३५४.

भडाड—भडका. महातेजाचा भडाड ११०२९९.

भणग—भिकारी. भणगाचेया आंगा आलें । इंद्रपद ॥ १३०३८१. ११०४२३, १८०७८२.

भद्र—कल्याण. ११०३६०. भद्रजाति, उत्तम हत्ती, जेथ महामद भद्रजाति । धरति ना ॥ १०१३४.

भय—भीति. कैसैं भयातें भेडविति डोले । ११०३५९. धनत्यागें दवडणें । जैसैं भय ॥ १८०१०८. २०२९५, ३०६९, ११०३१४, ११०४६७, ११०५८३, ११०६१३, ११०६२८, १२०१६५, १३०६७५, १६०७१, १८०७५१. भयाची गोठि १८०६९, —चि दुगें ११०१९७, —चेनि नावें १३०६८४; भयजन्म, हा पाठ जन्मभय असा घ्यावा, १८०६९८, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘जन्मभय’ १८०७०१; भय भाउरें, भयानें भ्रमणारें, भ्रमविणारें या अर्थी, १३०१०३५, ज्ञानदेवी—‘भवभेउरें’, संसाराचें भय, १३०१०४१, कुंटे—‘भव काउरें’, संसाराची आंति, भय, १३०१०४२; भयभीर, भयभीत, ११०३२३, —संभ्रमें, भयाच्या आंतींत, गोंधळांत, ९०४६५; भयोद्वेगरहित १२०१६९; भयातव ११०३६३; भयानक १०१३१, ११०१९६, ११०३११, ११०३३५, ११०४४२; भयासुर—भयासुर आणि सुवेख । हें रूपाचें स्वरूप देख । २०११६, भयासुरपण ११०३४७, भासुर पहा; आपभयें, पाण्याच्या भीतीन, १००७८; जन्म-मरणसभ(म)यीं १८०७०७, कुंटे—‘जन्ममरण समयी’ १८०७१०; बंधुभयभरिति १८०७१२, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘बंधभयभरिती’ १८०७१५; महाभय ८०१३९, ११०३७०, ११०३८०, ११०५००, १६०४१६, १८०७१०; महाभया-भोज दाउनियां, महाभयाचें (जणू) कौतुक दाख-

वून, ११०३६०; संसारभय २०२३७, १७०३७३, १८०६९९, —दायक १८०७०६, —संबंध १८०६९५, ज्ञानदेवी — ‘संसारभयसबाध’ १८०६९८, कुंटे—‘संसार भयसंबंध’ १८०६९८; भयदुःख ११०३१५, —शोक १३०४९१; भासिं भय १३०२८८; भय आणि निर्भयता १००८३; सुख किं भय ११०४८१, ११०४८३. अभय, ‘दैवगुणांपैकीं’ एक, अभय मीं आधार । आधेय मीं ॥ १८०११८९, १६०६७ ते १६०७२ पहा; अभयहस्त, अभय आहे असें दाखविणारा (गणपतीचा) हात, १०१३.

भर—उत्कटता, विपुलता, पूर, भरती. परि स्वमति भर । अभिमानियां ॥ १३०६१. १३०१९२, १३०८१२, १८०८९०. आवडिचेनि भरें १०१८७; कार्मी भर ४०१९; कारुण्यबेलेचां भरिं २०७१; तारुण्याचिया भरा माझि १३०५५३; भैरवां भरिं १३०८१८, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘वहिरवां पात्रीं’ १३०८२०; कर्मि भर होआवा ३०१६७; गगनभरिं घारा १३०१०५८; वांझेचें घर भरिं(रि) १५०२१५, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘घरभरी’ १५०२१७; दुर्भर २०४६, १६०३२१, —त्व १४०२३३, १८०१३८१; भरें, पूर, लोट, विपुलतेन, बापा दुःखाचें केंणें सटलें । जेथ मरणाचें भरें लोटलें । ९०४९२, नाना उदितें दिवाकरें । गमावा मायुं दीठी भरें । १७०१७७, भरें भोगें, भरपूर भोगांत, ११०४९३; नीदेचेनि भरें १५०४५८, महासुखाचेनि—(रें) १००१०९; निद्राभरें १८०३२१, वृष्टि—(रें) ७०६९; सुभरें ८०२२४, १००५२.

भरणें—आंत असणें, आंत घालणें, शिरणें, व्यापणें, भरती येणें. जैसा मडु गगना भरौनि । गगनीं चि आथि ॥ ८०५९. उदैलेनि सुधाकरें । जैसा भरला चि समुद्रु भरे । ११०२४८. आतां कृपाभांडवल सोडीं । भरिं मति माझी पोतडी । १४०१७. कां कल्पातिचेया पाणियां । काइ अत भरताति धनंजया । १५०३०५. तें श्रीकृष्णवदनामृत । पार्शु भरनि असे अंसंडत । १५०५५५. ६०४२, ६०१८७, ६०२२९, ६०२४८, ६०३८४, ७०२४, ७०१७२, ८०२२, ९०५१, ९०१४८, ९०१९०. ९०१९९. ९०२४७. ९०२८५.

१०३८२, १०४५१, १०५०, १०५६७,
 ११०१२३, ११०१९०, ११०२८१, ११०४००,
 ११०४१६, १२०५६, १२०५७, १२०६८,
 १२०६५३, १२०६७६, १४०२२, १४०१०४,
 १४०३४३, १५०७७, १५०२०३, १५०३५२,
 १६०२५, १६०१२७, १६०१९४, १८०३३७,
 १८०४१६, १८०८३६, १८०११२८,
 १८०१२६३, १८०१३६८, १८०१५३७.
 भरलेया जगा आंतु १८०३५३; अनुरागु
 भरें(रें) १३०३९१; अमृता भरला ११०६१४,
 १५०३७१; अमृतें भरितां सोहणें १८०१७५६;
 अहंकार कर्मा भरे १८०६०१; आंगि काठी न
 भरतां १२०७२, काठी पहा, - पाखांड भरुनि
 १६०३१३; आंगी भवंडी भरलियां, भोवळ
 आल्यावर, ९०८०, - भूत भरे १४०१५१;
 आंजुली भरुनि ११०६९८; आंतु बाहिरि उदका
 भरला ८०६४; आग्रहा जलें भरे १८०११०१;
 आभरणीं भरलें ११०२३२; आशे भरे ६०१९,
 ज्ञानदेवी, कुंटे - 'आविष्करे' ६०१९; कपाटीं
 भरौनि ठेले ७०८६; कान भरुनि घालीं
 १८०१३४६; कानि केवि भरावी ९०३४४;
 काष्टीं वन्हि भरे १४०१९३; गीतार्थी विश्व
 भरं १३०११५४; गुणीं भरले ९०२०८; घांस
 भरी ६०२३१, घांसु न भरी ११०३५६; घोंट
 भरणें, घोंट पहा; चंद्रतारांगणिं नभ भरलें
 १५०५४७; चंद्रें सिंधु भरे १३०११५६; चौक-
 ङियां(डिया) पटव भरे ९०१०६; चौपाहारी न
 भरतां ११०४८९; डाल भरौनि १३०३८७;
 तक्षका विष भरलें ११०३७२; तणकुटा भरिला
 ३०२४५; ताहं भरी १८०७४३; तोंड भरुनु
 बोलिजे ६०११७, तोंड पहा; दारकुटा भरौनि
 ठाके १५०३२६; दिशा चि स्नेहें भरितु
 १३०२४९; दीढि न भरे, दिसत नाहीं, समजत
 नाहीं, ८०४; निम्न भरलेयां उणें, खळगा
 भरल्याखेरीज, १६०१५७; पाखिरं गगनीं भरे
 १३०३१४; पुण्यां(प्पां)जलि भरौनि १५०२;
 फलभारें भरैल ११०२०; बुद्धी भरुनि
 १३०९३८; महापूरें भरली ७०६९; रत्ना
 भरुनि १७०४१२; विश्व आदरां भरी, इतर
 सर्वाना आदर दाखवितो, १८०५९२;

सर्वाभरणीं भरली १७०१८०; सेम भरीं
 ४०५२, सेम पहा; हांचे भरे—१४०२५९,
 (ने), १६०८०; अमृते—मधें मधें अमृत
 भरितुं नी १००३७२, भरें भरें वेंनी
 १७०९५; आटे...भरें लागे ८०१५९; भरिते
 ...रित होये १८०१०५२; बोपे...बपें...भरे
 ९०२९४; भरियें—सहजे भरियें, एक हजार
 चौकड्या भरल्यावर, ८०१५४, कुंटे - 'सहज-
 वरिये', तक्षाच हजार चौकडीपर्यंत, ८०१५६;
 भरलेपण १५०२५४; भरण, सैन्या भरण
 पुरलें, सैन्याचा अंतकाळ जवळ आला,
 ११०४९४; वेहभरण ३०२०४, १८०५६१,
 यज्ञोपचार—९०२३९, विकार—१३०९६१;
 भरणें (अ. व.), मेघांचि भरणें कवणें केलि,
 आकाशांत मेघ कोणीं भरले, १३०५५; भरणें
 (ना.), गाडे भरणें १३०८३४, पोटा-
 १२०७०; भरता, भरणारा, समभावे भरतेया
 १८०१०९०; भरति-नी, भरत असलेला,
 पाण्याचा चढाव, भरति गेले सागरी। सरिता
 जिती ॥ ६०३०४; भरतिया लगवगा १८०१०८७;
 आणि नदी घरी वडे। भरती चि अस्ती ॥
 १५०११८, पोटी भरती जाणावी। यातना ते ॥
 १७०१६५, भरित-नु, भरत असलेला, अंतष्करण
 भरित, हे शब्द एकत्र व्यावे, २०२९२, अर्थ—
 ४०२११, आंतु बाहिरि—१८०९१२, आत्म-
 बोधें—२०३००, निरामय—२०२७९, सक-
 लायें—३०२०, समस्तभोग—३०१०२;
 बंधुभयभरिति १८०७१२, भय पहा; रीता ना
 भरितु १३०११०४. भरवणें—नदरतां भरवि
 सागर। १२०११.

भरत—महाभारत. भरतु करी कणितलें। १३०८२८,
 भरतु हा भारतु चा अपपाठ असावा, ज्ञानदेवी
 'भारत तन्ही', कुंटे—'भारत कीर',
 १३०८३१, वर कीर एवजीं करी हा पाठ
 आला असावा. भारत पहा.

भरतें-भरितें—भरती, वाढ. भरतें—पाहे पां
 पूर्णचंद्राचिया भेटी। समुद्रि भरतें अपार दाटी।
 ९०११४. भरितें—भरितें सिंधुगभी। रिगालें राया ॥
 ११०६४०. आनंदामृताचें भरितें १८०१५४१,
 उन्मोखसागरिचें—१४०२४, शांतरसाचें—५०६४;

भरितें आलें १८.२८७, भयासि—११.३१४,
सात्विकाचें—११.५६०; भरितें दाटी
१३.३०६, —दाटे १८.१३०४.

भर-रं-वसा-भर्वसा—विश्वास, खात्री. भरवसा
—मियां जैसीजैसिया आशा। केला तुमचा
भरवसा। १८.१७६४. ११.९७. धैर्यबाहुंचा
भरवसा ६.४७२; भरवसा जाला ६.१५०,
—बांधे १८.७००, —बांधौनि ९.१५१;
भरवसेन १७.३१२, भरवसेनि, निश्चितपणें,
खात्रीनें, २.८२, ६.३३०, ११.४५३,
१८.१२८७. भरंवसा—भरंवसा जाला
११.६६१; भरंवसेंसीं ६.४७. भर्वसा ७.८७,
९.४९०, १०.२६२, भर्वसेनि—सद्भावा
भर्वसेनि आलें १०.१५९.

भराडा—पुजारी. १३.३८९. अठरा भराडे, सं.
वा. श. पहा.

भरि-री—अवधि किंवा प्रमाण दाखविणारा शब्द.
भरि—क्षण हिं भरि १८.४८३; गुंज भरि
१८.११८३; घर भरि (रि) १५.२१५, ज्ञान-
देवी, कुंटे—‘घरमरी’ १५.२१७; निमेषु भरि
१५.१११. भरी—क्षणभरी १३.८२०, निमिष
भरी १८.१७२२, —भरी १२.१०५, पोट—
१८.७४२.

भरिव—भरलेलें, भरदार. कुंकुआचें भरिव
६.२५५, भूलिचें—८.१४३.

भरोवरी—सामुग्री, उत्कटता-तेनें, परिपूर्णता-तेनें.
पाहा पां भरोवरी आववी। मेडु चातकासि रिचवी।
१५.२०. ज्ञानाचिया भरोवरी १३.११२८, प्रजे-
चिया—१८.८५२, स्नेहाचिया—१३.११४३.

भर्त्ता—पोषण करणारा, नवरा. प्रकृतिचा भर्त्ता
१३.९७८, लक्ष्मीयेचा—१३.७, विश्वश्रियेचा—
९.२७९.

भला-ली-लें—चांगला-ली-लें, उत्तम, अत्यंत,
वाटेला तो-ती-तें, कोणता-ती-तें ही. रुढपण
उचिता। दीसे मलें ॥ १.३६. मला जाला विनोद।
कथेचा इये ॥ ४.३. तैसें मृत्युलोकिकें मलें। आहे
आषवें ॥ ९.४९५, असे व्यवहार उत्तम
(लक्षणें फार वाईट) चालले आहेत. मोति
फोडुनु सांधितां चांग। कि तैसें वि मलें ॥ १८.२०.
१.८, १.१८, १.३४, १.९६, २.३६५,

२.३७२, ३.२००, ३.२१४, ३.२१९,
३.२३९, ३.२६२, ४.१४२, ५.७८, ६.२२,
६.६५, ७.१२०, १०.१५ (लें), १०.१९१,
११.२१, ११.२७, ११.६४, ११.२५२,
११.३२१(ले), ११.६४७, १२.३४, १३.४०,
१३.४४, १३.५२७, १३.६६९, १४.१५,
१४.३८१, १५.१, १५.१०१, १५.४१४,
१६.१४५, १७.१२३, १८.७६, १८.२४८,
१८.६९६, १८.६९९, १८.११६६,
१८.१२४१, १८.१३२४, १८.१३२९. भलें
गहन हृदय, अत्यंत या अर्थी, २.४०, —न्यापक
ज्ञान ५.८७; भिक्षा मागतां भली २.४६; भलें
कीजे, बरें, हिताचें असेल तें करावें, १.२१६;
भला जाणितला ५.१६२; भलीं विवंचूं
१८.३१२; उपदेशा भलें आतुडलें ११.३६७;
बोलु भला जाला ६.६; संवसाध केरु भला
फीटला १०.१२९; भलेनि—भलेनि ममत्वे
देखिणां तुझीं ॥ १०.१६, भलेया—पाडाउ भलेया।
दिषलें आधि ॥ १६.४२३, भलेया सुखा
मीनलों, उत्तम सुखाचा लाभ झाला, १२.१६३;
विरुद्धा अथवा भलेया, प्रतिकूल किंवा अनुकूल,
१६.७७; भले शब्दाला तें, तेतुकें, तेथ इ. शब्द
जोडून किंवा सुटे आलेले आहेत, कित्येक
ठिकाणीं ते एकत्र घेणें इष्ट वाटतें. कांहीं संदर्भांत
पुढच्या शब्दास विभक्तिप्रत्यय लागले आहेत :—
भले तें हीं, काय वाटेला तें, ९.२५६ (१),
भलेतेउत्ता १८.११६५, भले तेउतें—जलणें
आगिचें। भले तेउतें ॥ १६.२८६, भलेतेणें—
नाना आवडिचेनि मापें। चांदिणें भलेतेणें घेपे।
१८.८६६, ११.१०, १८.१४४९; भलेतेणें
भावें ९.२५६ (२), ९.४५३, —मार्गे ९.४६६,
—व्याजें १८.१०६८, —सिं मेळु १३.३५८;
भलेतेतुकें—आणि पाणी होये भलेतेतुकें। परि तें
जीणौनि पद्म फांके। १८.८५९, भले तेथ—
मग भले तेथ भले तेथवां। देहबंधु असो अथवा
जावा। ८.२५५ (१), तैसें भले तेथ भलेतेणें
भावें। भले तें हीं हो अथवा नोहावें। ९.२५६
(१), ९.२८८, ९.३८४, १३.४६४; भले
तेथवां ८.२५५ (२), —तेव्हडी १५.४९,
—तेव्हां ८.२४७, —पुरतें, चांगलेंच, पुरतें,

भरपूर, परि टांचें नव्हे भलेलें) । पुरतें आहे ॥ १००४१, भले तो-ती-तें—कोणता-ती-तें ही, कोणीही, वाटेल तो-ती-तें, हें वर भलेतें करितु । आतां पथ चि मारितु ॥ १०२२५, तेनें भलेतिये होआवें । जातिचेयां ॥ १०४११, जें वीठी जरि चोख कीजे । तरि भलेतें चोख चि सुखे ॥ १०५२४, वाटेल तें सुखच दिसतें हा उद्देश. पै राजमुद्रा आधिल्या । प्रजा भजे भलेतेया । १०८४६. विभक्तिप्रत्ययाशिवाय किंवा विभक्ति प्रत्यय लागून आलेले कांहीं संदर्भ— १०२१२, १०३७८, १०३९१, १००१७९, १३०४४७, १३०७७६, १४०२२९, १४०२४९, १६०३०, १८०६५३, १८०११५८, १८०१६६१, १८०१७२६; भलेतिये अवस्थे १८०१३५४, —कर्मो १८०१३२२, —जाती १०४६८; भलेतिया परीं ८०७१: भलेतेया कडौनि ११०३३४, —भोगा लागि, भल्याच (निपिद्ध) भोगाकरतां, १७०६५; भलेतिये विषीं १८०१५५९, —सुरंगीं १८०४०६; भलेतेया दे १३०६६७; भलेतें—पयां कौरवां भलतें (भलेतें) जालें । २०१८१, भले तैसां १४०२३८, —तैसें १०३८१; भलेतैसा-सी-सैं, कसला-ली-लें, वाटेल तो-ती-तें, तितका-की-कें, जराचेनि आठोपे । रोगी भलेतैसैं जल्पे । १६०३६३, १०८२, १०२०१, २०६६, १८०१४८१, १८०१४८४; भलेतैसैं उन्ह १८०१७९, —सा खेळ १३०९८०, —सी थोरी १७०३२२, —सा हानिलासु १६०७८.

भव—(१) संसार, मृत्युलोक. भवा निया १०१३९; भवाश्रय १५०२४१; भवेभकुंभ-भंजन १००५, इभ पहा; भवतरु १५०१३१, —द्रुम १५०९२, —द्रुमबीजिका १५०८१, —ध्वंस १८०६, —पुरिचां पाणवाडां १६०४०५, —बंधमोचक १७०३०८, —रूख, रूख पहा, —रूप, तंव अंतु नाहिं अश्रुत्या । भवरूपा पया ॥ १५०२२१, —वार्त्ता १६०७०, —विजय १८०१०६०, —विषिं १३०६१६, —व्यथा १८०१४४८, —स्वर्ग, पै भवस्वर्गा उबगले । मुमुक्षु योगज्ञान वळ(ल)वले । १५०२४७, भवस्वर्गा कालकूटा । ऐसैं दावी ॥ १८०९४८, भवस्वर्गा-चिया राना १५०४६०, —दि १३०६१५.

(२) उन्नत होणारे. वाग्भव—वाचे वस्तें वाग्भव । तम जाणवें ॥ १७०२२२.

भवंडणें—फिरविणें. अंधारि भवंडितां कोल्हती । ते दासे जैसां आदनी । रेल सैम । १५०१६६. तें भवंडिजे दंडें । असे चक्र ॥ १८०३०८. जैसा आकाशीं वारा तृणें भवंडी १८०१३०१; मनोरथाचां अंतरालीं भवंडित १६०३६२; भवंडिलेपणें १८०४२४; भवंडी, भोंवळ, आंगीं भवंडी भरालियां १०८०.

भंवणें—फिरणें, वाटोळें फिरणें. जेथ वेचडे भंवत वळसे । अजानतचि । ७०७५. भंवतमे चाक्री वडलें । जन्ममृत्युचां ॥ १६०१०७. अमण-चक्रीं न भंवें १३०४८७; मागिलें भवंडिलेपणें भ- (भं)वे १८०४२४; भंवता-ती-तें, समोवार, भोंवतीं, तैसे विविध व्यूह भंवते । १०९४, १०१४५, ३०११३, १०८०, ११०६३७; भंवता केला, समोवार बांधला, १८०३६; भंवतां, फिरत, भंवतां चि असावें, फिरतच रहावें, ८०२४२; भंवा, फेरा, अन, भ(भं)वे घेतलें, फेरे मारतें, १८०५४८, ज्ञानदेवी—‘भंवे घेतलें’ १८०५५१, कुंटे—‘भंवे घेतलें’ १८०५५१; भ(भं)वे हांनि २०३२६.

भवन—घर, मंदिर, स्थान. १३०४१४, १३०४३२. गा भवन १०२७४, गाभेवन पहा; चिद्गगन-भवनदिवा १६०६; भवनोद्भवार्भस्तंभ १८०६, उद्भवणें पहा; इंद्रभवन २०३६२, ब्रह्म—८०१५८; भावभवनिचा चौहटा १८०१५८; राजवानीभवन १०३१७.

भवर-भंवर—भुंगा. भवर—कां कमलावरि भवर । पावे ठेविति हनुवार । १३०२४७. १८०४८९, १८०८९८. भंवर १८०४७८, जीव—१८०१२९२.

भंवरी—कानांतील अलंकार. परि आकाश नांव भंवरी । सोनें तें सोनें ॥ १३०८९८.

भविनणें—होणें, वाटोळें फिरणें. नलिका भविनली परी मोहरे । ६०७६. आकाशाचा आटु भविनला ६०३१४.

भवै-भंवै—भिर्वई. भवै-भवैचि पडलें १३०५५९, पटल-पडल पहा. भंवै—भवै नुचलावी, कोणीही रागानें भिर्वई उचलूं नये, १३०२६६.

भाउरें—भ्रमणारें (राजवाडे). हें भय भाउरें ।
आववें चि ॥ १३.१०३५, भ्रमविणारें या अर्थी.
भय पहा.

भाउंड-वंड—नातलग, साम्य असलेला.

भाउंड—महासुखाचें सोडरें भाउंड ८.२६१.

भावंड—जो चांचल्यें भावंड । मर्कटाचें ॥
१३.६९०.

भाक—भापा, करार. तेव्हलि कुंडलिणी हे भाक
जाये । ६.३०१. हुजेयाची भाक नुरावेया,
दुसऱ्याचें नांवसुद्धां कोणी काढूं नये, १६.३९०;
देहेंसी भाक केली, जीवानें देहादीं करार केला,
१८.३२३. भाखणें, भाष-षा-स, पहा.

भाखणें—बोलणें, ब्रडब्रडणें. न बोलवें तें भाखे ।
१३.७७५. भाख, (१) प्रतिज्ञा, आश्वासन. तरि
मातें चि गा पावसी । हे भाख माझी ॥ ८.७८. (२)
विचार, वावत. नेंदी आपपर पेसी । भाख उरों ॥
१३.१७१.

भाखड—आटलेलें, दूध न देणारें गुरू. कां
विखली रुपली गाए । धड भाखड न पाहे । जो
तिथेचिया ग्लानी होये । कालाडुला ॥
१६.१४१.

भाग—वांट, वाट, वाजू, प्रकार. पै चित्रिचें पाणी
हुतासु । तो दीठी चि भागु आभासु । १८.४४३.
भागि-गी—१८.४०६, १८.१५७६; खला-
लाचेयां भागि १५.३५४, घटाचां—१४.३१४,
दुःखिताचां—१६.१६०, मरुद्रणाचां—,
विभागांत, वर्गांत, १०.२०३, मृत्युचां—
९.२९५, बुद्धि—१२.१२७, ससुनिनिमुनि—,
कमजास्त प्रमाणानें, १८.८२५; लौकिका
भाग, लोकांच्या वाजूतें पहातां, १०.७५;
सत्त्वबुद्धिचा भागु १७.११०; भागा आला
१२.१८४, — आलें १८.८८९, भागासि
आला १२.६९; भाग केलें १३.९४६, भागा
फीटलें ५.१४६, ११.१५९; भागु न घरी,
विभाग पडत नाहींत, १८.१६६०; अज्ञानभागु
१३.८५७; उत्तरभागें ६.१९६, उत्तर (३)
पहा; कर्मभागु २.२७४; तपभागी १७.२६२;
दानभागु १७.२८३, पुण्यपाप—१६.३०७,
भूमि—१८.११६३; मध्यभागी १८.१२३४,
सुसुलुभागा १८.६९९; शेषभागें १८.१४३३,

सम—१८.२४५; सेखभागी १५.३९५,
हितभागी १६.२०१; दो भागी ११.६५१,
दों—१२.१८६, दोहिं भागां माझि, बुद्धि
व धृति या दोन, १८.६९३, दोहिं भागि
१५.४२९, तिभागा, सत्त्व, रज व तम यांना
उद्देशून, १८.५८१, तिहिं भागि, पृथ्वी, पाताळ
व स्वर्ग, १५.४७०, तीन्ही भाग, वेदांचे,
१८.१४२३, आठै भाग, अष्टधा मित्र प्रकृतीचे
भाग, ७.१८, दाहें भागीं, वायुतत्त्वास उद्देशून,
१३.१०७, सतिसें भागिं, छत्तीस भागांत,
१५.४५१, गीतेचे श्लोक १३.५ व ६ यावरील
निरूपण पहा, या सर्वांकरितां सं. वा. श. पहा;
भागातें ८.२५७, हा पाठ भोगातें असणें
संभवतें, ज्ञानदेवी—भोगातें' ८.२५९, कुंटे—
'भोगातें' ८.२५९. विभाग पहा.

भांगार—सोने. कां बीज चि जालें तर । अथवा
भांगार तें अलंकार । ९.६४. भूताकृतिकें नाणें ।
घडत भांगारें जेणें । १५.४४८. भांगारा परीतें
काहीं । लेणें गुंज भरि ही नाहिं । १८.११८३.
६.९८, १८.१३९. भांगाराचा रवा ११.६३४,
—ची बोढि, टंचाई, १७.२६७; भांगार जव्हीं
पन्हरें, पंधरा मोलाचें सोनें असलें तरीही,
१७.३२०; टीक भांगार, अलंकार व सोनें,
१७.३४५; प्रेमाचेनि भांगारें, प्रेम हेंच सोनें
चेऊन, १५.४; भांगारा पुटें देणें घटे १८.१५६,
—पुटें देतां ऊटे १०.५५.

भाग्य—नशीब. भाग्य तेथ विलासु । सुख तेथ
उल्हासु । १८.१६१८. ९.५२०, ११.६१२,
१४.१५०, १७.२६८, १८.१३३३. भाग्याचा,
उत्तम नशिवाचा, १३.१०६२, —चे ८.१५५;
भाग्याचिये भडसे ६.३५४; अगाधा भाग्या
११.११९; आत्मलाभाचें भाग्य १३.५२१;
विपरीता भाग्या (संबोधन) ११.३८५;
सानुकुल भाग्य १०.१५२; भाग्य उदैलें
१७.१३४, —घडे १८.१४६५, —होण १३.५;
भाग्यउदो ११.१७५, १७.४२३, —निधी,
अर्जुन, ११.२०४, —योगें १८.१७५२,
—विशेष १८.१८८; चराचरैकभाग्य, स्थावर-
जंगमाचें अतिउत्तम भाग्य, ८.२६६; लोचन-
भाग्य ११.३३३, वैराग्य—१६.२०७,

सकल—१८८९७; सभाग्य, नशिवाचा, १३६४२, १८१०४०.

भाजणें—उतरणें, कमी होणें, नाहीं होणें. हांव कें भाजे १७१५; भाजे चि ना, विपाचा आवेग मुळीं कमी होईना, २७१.

भाजन—योग्य पात्र किंवा मनुष्य. देशु काल भाजन १७२६९; सुभावभाजनभाजन १०५, भजणें पहा.

भाट—(१) स्तुतिपाठक. अमरीं भाटां होइजे; ६४५४. २२१२, १११७३, १७२९५. भाटियेचे सुरगण, स्तुतिपाठाकरतां देव, ९३२२, ज्ञानदेवी—‘वाटियेचे’ ९३२५, कुंटे—‘भाटियेचे’ ९३२५; भाटिव—भाटीव, स्तुतिपाठ, गीत भाटीव श्रवणीं । कर्णजपु ॥ १७२९६, भाटिवे लागि १३९५२. (२) पंडित जमीन. जेया सापां होउनि असणें । भाटि तिये ॥ १३७८३, (मेल्यावर आसत्तीमुळें) त्या जागेवर सर्प होउन राहतो.

भांड-डें—भांड—(१) स्तुतिपाठक. भांडाचां बोलीं १८८०४. (२) भांडें, घडा. भांडवटशराविं १३८६९; घटभांडादिकिं १५४७२; मद्यभांड—मद्यभांडा आलें, जर दारूच्या पात्रांत अत्तेल तर, १७५२. भांडें—पात्र, मडकें. नाना चां(चा)किं भांडें जालें । १८४२४. १८३०८, १८१४६६. भांडेयाचेनि तापें १७११६; मद्याच(चे)आ भांडेया, पवित्र नसतें यास उद्देशून, १६२८४; जैसें महाभयाचें भांडें फूटलें, महाभयाचें (येथें मृत्यूचें) जणूं भांडें फुटून संहार पसरवा, ११३७०. भाणें पहा.

भांडणें—कलह करणें, विरोध करणें. पद्मदलेंसि इसलें । भांडताति हे डोले । १३५५८, कमळाच्या पाकळ्यांशीं शुभ्रपणांत स्पर्धा करणारे डोळे. षाठी भानुसीं भांडे, आपल्या छाटीने वसिष्ठानें सूर्याशीं स्पर्धा केली यास उद्देशून, १८१७१०, ज्ञानदेवी—‘भांडे भानुसीं काठी’ १८१७३२, कुंटे—‘भांडे भानुसीं शाठी’ १८१७३२; भांडुकें, भांडखोर, जैसें आपण नम्र भांडुकें । जगातें झणे ॥ १८१३४, आपण स्वतः वस्त्रहीन असतां जग हसूं लागलें तर जगाला भांडखोर म्हणतो.

भांडवल—पुंजी, व्यासराकरतां दिलेली रक्कम. पै हुष्टाद्विदिवें जीडी । भांडवला न तुटे कवडी ५५०३. न पातां वे भांडवल । मृदु चोरा ॥ १६२८१. ७१७३, १६३४८. भांडवलाचा आधार १८८७७; दुःखाचें पुरतें भांडवल ८१३९; कर्मभांडवला सुपु १८७४४, ज्ञानदेवीत व कुंटे प्रतीत ‘कर्म भांडवला’ असा पाठ आहे, १८७४७, तो इट वाटतो; कृपाभांडवल सोडीं १४१७.

भांडार—कोठार, सांठा, पुंजी, खजिना. न विवेक भांडारा । दड्डु ना ॥ १३५००. ७२४, ब्रह्मकटाहाचि भांडारें ११२६४; महातेजाचें भांडार ११३८; महासिद्धिचीं भांडारें १३१८, श्रिंगारधियेचीं—१११३८; भांडारें सांडूनियां १२२०; आनंदभांडार १०२१, योगविभव—, अष्टांगयोगाच्या वैभवाचें कोठार, सहाव्या अध्यायास उद्देशून, ६११, लावण्यरत्न—, शारदेचें, १३१; सिद्धभांडारीनि, सिद्धांच्या समुदायांतून, ६४६२, ज्ञानदेवी—‘सिद्ध-भांडारसैन’ ६४६४, कुंटे—‘सिद्धिभांडारीहुनि’ ६४६४. भांडारी—कोठारी, खजिनदार. नग चोखु तरि भांडारी कीजे । १०५१.

भाडि—हीन धंदातील स्त्रीपुरुष. ९३२६, कवडा पहा.

भाणें—भांडें, वाढलेलें ताट. कां न धांतां न लोटिजे । भाणें जेवि ॥ १८१४९. भाणेया वरौनि, वाढलेल्या ताटावरून, १८७८२; भाणें वाढलें आहे ८१४१.

भाता—धनुष्याचे बाग ठेवण्याची पिशवी. काड पिनाकपाणिचां भातां । वायकाडें आथि ॥ ११२०४. जोडभाता—प्राणापानाचां जोडभातीं १५३७६. भाति—लोहारसोनागदिकांचा वारा फुंकण्याचा भाता, आणि फूंकें भाति फुगे । १३६६३.

भातार—नवरा. भातारेंविण करावा । तो हा योयु ॥ १२६६. भातारेंहीन वनिता २१९९.

भातुकें—खाण्याचा पदार्थ, खाऊ. धुवपदाचें भातुकें १०१८, लोकत्रयाचें—३२४३.

भातें—खाणें. येसें युगुतिचेनि हाथें । जै इद्रियां अपे भातें । ६३५२.

भादि—चांगली. आववा चि विपिं भादि । परि सांजवणी टेंकों नेंदी । १३.६३६, सर्व वावतींत चांगली पण दूध काढण्याच्या वेळीं जी आंचळा-जवळ जाऊं देत नाहीं (अशी गाय कोण पोशील ?).

भांभ—शोभा, सौंदर्य, तकतकी. आखरांचिया चि भांभा । इंदियें जीति ॥ ७.२०२. अवेवकांतिची भांभ ६.२५३, माणूसपणाची — १०.७५.

भांभावणें—गोंधळणें, भ्रमांत पडणें. जैसें कां हिरव चारीं । भांभावे पशु ॥ १३.११८. भूतें भांभावलिं ७.१६६; राहाटी भांभावला, नहुष राजाला स्वर्ग मिळाला, पण तेथल्या राहणीनें तो गोंधळला, १८.१४६९.

भार—ओझें, चहर, समुदाय, वजन. येया भारा-पासांनि सोडवीं । मेदिनी हे ॥ ३.१८७. स्वशरी-राचा भार । नेणे जैसा मेरु । १३.३४७. १.१५४, ९.१७. भूमीसि भार ३.१४०; वैराग्यवसंता-चेनि भारें ६.१४९; भारें आतला ६.१४५; भार आतौनि ८.२६०; भार धरुनियां १८.१३२६; भार हारपति ११.३९०; अभि-लाषाभारें ९.५०४, आंग— १७.२५९, उर्मी— ११.२४८; दलभार, दल-लें(१) पहा, फल —, फल पहा; परिभारें, हा पाठ परि भारें असा घ्यावा, ६.३६८; भूतभारसहिण्णु, सर्व प्राण्यांचें ओझें सहन करणारा, १३.४५९; विकारभारें १५.१५०; सर्वभार—तपांचिया ही सर्वभारा । नव्हे चि लाडु(गु) ॥ ११.६७३, कितीही तप केलें तरी साध्य होत नाहीं; सर्वभावभारें ११.६७८; भार—उंच नीच भार सांडावे । १०.२८१, भार हा अपपाठ आहे, भाव असा पाठ घ्यावा. भारी—भारयुक्त, अवघड. बोहणीए चि एवडें । भारी जेथ ॥ १८.७८१, आरंभींच एवढे कष्ट सोसावे लागतात; १५.५५६; कोणें बोलें भारी, अवघड असें कसें म्हणतां येईल ? १८.९४०; पाहिचा वेळु भारी नव्हेल, उद्यां (पुढें) फार वेळ लागार नाहीं, जड जाणार नाहीं या अर्थी, ९.४०१.

भारणें—मंत्रतंत्रानें पछाडणें. बुद्धितत्वें भारैलें । १४.९०. भारणी, भुरळ, भुरळ पाडणारा मंत्र. भूलिची भारणी, भ्रमाची पछाड, १२.१५८;

डोलेभारणी—रूपनृत्याची पुरवणी । तेयां पुढें डोलेभारणी(णी) । १७.२९६, डोळ्यांना भुरळ पाडणारी.

भारत—महाभारत. १.४०, १.४६, १८.१६३८.

सवा लक्षु (सवालक्षु) भारत १८.१६४०;

महाभारत १०.२९,—प्राकार १८.३६.भरत पहा.

भारती—वाणी, सरस्वती. नाना कथारूपें भारती । प्रकटली असे त्रिजगती । १.३२. जरि प्रकटे सिद्ध-सरस्वती । तरि मुंकेयां आथि भारती ॥ १.७८.

भालणें—भुलून जाणें. तुज भाललां, तुझ्यावर भुललों नाहीं काय ? १८.१३७८.

भाली—भाला. काललोहाची भाली १६.२११; विकल्पाचिया भाली रगडूनि, विकल्पाच्या भाल्यानें रेंदून, ७.१६८, कुंटे — 'भाली' ७.१७३.

भावणें—इच्छा करणें, कल्पना करणें, आवडणें, शोभणें. ऐसें जेणें जें भाविजे । तें फल तेणें पाविजे । ७.१४२. मनीं जें भावां(वा)वें । ८.७५. स्वयंवृत्ता वृत्ति । भाविति गा । ९.१६०, मी स्वयं-वृत्त असून मला वृत्ति झाली असें समजतात. ९.८४, १३.३९७, १८.३८६, १८.७७३. संवादु...भावितां १४.४०९; मनीं मीं भाविलां ९.३५५; गुरु भावी, गुरु आहेत असें समजतो, १३.३९२; भावे—विचार, अनेग हान भावे १७.३८६, ज्ञानदेवी, कुंटे — 'भांडावे' १७.३८९; हे चि भावे, हीच अवस्था होईल या अर्थी, १३.७५९, ज्ञानदेवी — 'हे चि भवे' १३.७६१, कुंटे — 'ऐसेंचि होईल' १३.७६१; भावित, आवड असणारा, यज्ञभावितीं सुरीं ३.१०४; भाव्य, भावना करण्याजोगा, येथें आधार असलेला, जो एया लटकेया भूतग्रामां(मा) । भाव्यु सदा ॥ ९.८३, भावणें १६.७२. भा०—ओ-व-वो—कल्पना, प्रेम, भक्ति, अस्तित्व, प्रकार, हेतु, भा०—कां आकाशीं वायु हारये । तेथ दोनि हें भा० लोपे । ५.१३३, ५.१६२, ९.७०, ९.४२८, १३.२३८, १३.२६६, १३.८६०, १४.१८२, १४.३६४, १४.४११, १५.२११, १८.२९२, १८.३००, १८.५७६, १८.१२३१; आत्मेयांचा भा० १०.१२५, जीवाचा — १६.४६७, निःसीमु — ९.३७८; भा० उते ७.१३३; हा भा० हान तुज जाईल, ही कल्पना तुझ्या

मनांत येईल, ९.४२१; अहंभावा-ओ-व, अहं पहा; द्वैतभावा-व, द्वैत पहा, प्रेम-१३.७०९, बीज-बीजांकुर-, बीज पहा; ब्रह्मभावा-व, ब्रह्म (१) पहा; भेदभावा १२.१९१; सांख्यसद्भावा १८.१४२५; स्वभावा-ओ-व-वो पहा; भाओ-ऐसा मनीं धरिति जो भाओ । तो पुढपुढां लागें तेयां देऊं । ९.३३८. सोहं-भाओ ६.११५; भाव-वो-प्राणासि भावो जाये परिमलाचा । ६.१७, मग शम दम दोन्ही । सुखदुःख वर्ते जें जनीं । जन्मविनाशु मानीं । भावांमाझि ॥ १०.८२, तरि पढियेंतें लेणें । आंगिं भावें(वें) जेणें । धरिजे तेवि साहाणें । सर्व चि जेया ॥ १३.३४२, ९.३४९, ९.४५७, १०.४५, १०.७९, १०.८४, १०.८८, १०.१७२, १०.१७३, १०.१७५, ११.३९, १२.७९, १२.१३७, १२.२००, १३.१०८०, १६.९७, १७.२३३, १८.८९३; एणें भावें १८.१२३९, येणें-५.७३, १३.१९५, १७.२८७, जेणें-१३.११; भावां अतीत ८.१७३, भावातीताचे भाव १३.१०००; भावांचें अवतरण १३.४; भावांचेनि परिमलें ७.१८१; भावांचे पाहुणे ९.३९१; भावांचा फुल्लौरा ९.२७; भावांचेनि हातें १०.१०१; भावांचें होणें १०.८७; भावो जो धरिला १६.५८, -न घडे १८.११३६, -पोखे १७.११५; इंद्रियें आपुलां भाविं झोंबतां ६.२०; भावाची भीती मोडौनि १८.२८५; भावार्थ, अर्थणें पहा; भावज्ञ ६.२१; भावबलें १३.३९५; भावभवनिचा चौहट्या १८.१५८८; भावभेद ६.९४, -शुद्धि-द्धी ७.१६५, १७.२३४, १८.८३६; अंगिकभाव १.४, अमृत-४.१५१, अविना- ४.११९, आत्म- ८.१३०, इंद्रिय-१३.३०२, ईश्वर-१८.८६९; एका भावाचां सुखासनीं १०.४४, एकभावे ५.२८, ऐक्य-, ऐक्य पहा, कर्म-संकल्प-१८.३५५, जन्यजनक-१८.७४, जीवपरमात्मा-१०.२५; जीवाभावांचिये पाल-विये ८.२६; दुःस्वप्नभाव ११.६६५, देह-२.१७४, ५.१२८, द्रव-, रसें गाढि वरि दिल्ली । द्रव भावें आथिलीं । १७.१२७; द्वेष्यभावादिल्लीं १०.२२७; नित्यभाव ८.२५५,

अनित्य- १३.१०६५, पुत्र- १३.१७९, प्रकृति- ३.१७७, १०.१३४; प्रादुर्भाव १८.६७१; फलभाव १५.८८; बाह्यभाव १३.२९५; भक्तभावभुवनदीप १८.८, दीपणें पहा; भलेतेणें भावें ९.२५६, ९.४५३; भूत-भाव-तेवि भूतभार्या नाशवंत । अविनाश जें ॥ ८.१७५, प्राणिमात्रास आधार असलेलें व प्राणि नाहींसे झाल्यावरही जें नाश पावत नाहीं; भृत्यादिभावे १७.२७६; भेदभाव ८.४०; मद्भाव ४.६२, ९.४१०, १४.३०४, मनो-७.३, १८.९०९, रस- ११.११, रसभावफुलीं ११.२०; विज्ञानात्मक भावो ६.८८; शरीर-भाव २.३०९, ८.३६; सभावे, सहज रीतीनें, ६.१६८; सद्भाव ६.६९, ९.१८८, ९.२६०, १०.१५९, ११.३२२, ११.५२९, ११.६२७, ११.६९८, १३.४७४, १३.६१६, १७.३८९; समभावे १८.१०९०; समविषम भाव ६.४०५, सरल- १३.३५०, सर्व- ९.३३९, ९.४४४, १३.३८५, सर्वभावभारें ११.६७८; सर्वभाविसि उखितें ९.३३१, सर्व भावे ९.३८२, सर्व- ३.१४३, ७.१३७, ९.४१६, ९.४४०, १३.७८९, १६.५७; सात्विक भाव ७.५२; सात्विकां भावांची मांदी ८.५५; सुभावभजनभाजन १०.५, भजणें पहा. आठां हिं भावां ११.२४७, अकरा भाव १०.८९, सं. वा. श. पहा; अभाव-ज्ञानाच्या अभावा-माजि ४.२०२; भावाभावरूप १८.११८०.

भावन-आधार, आश्रय. भूतभावन ९.८५, -ना (सं.), प्राणिमात्रांस उत्पन्न करणाऱ्या, १०.१६५.

भावना-(१) कल्पना, निष्ठा, श्रद्धा. तें क्रियाजात आघवें । जें जैसें निफजेल स्वभावे । तें भावना करुनि करावें । माझेया मोहरा ॥ ९.३९६. ४.७५, ६.३९२. निश्चलत्वाची भावना २.३४४; भावनेचिये खोडां पडे ६.७८; जेणें ध्यानें भावना सीजे ८.७२; अव्ययभावनेचेनि पैसें, अव्ययत्वाच्या कल्पनेचा विस्तार करुन, १६.७०, शानदेवी, कुंटे- 'ऐक्यभावनेचेनि पैसें' १६.७१; बंधभावना, आपण बांधले गेले आहों या कल्पनेनें, १८.३९०; मद्भावना १२.१२४.

(२) किमयेची रीत. कां कथिलाचें कीजे रूपें ।
रसभावनीं ॥ १८०७७१.

भाष-भा-स—भाक-खणें पहा. नांव, वचन, विचार या अर्थीही हे शब्द आले आहेत. भाष—जे विवेकाची भाष नेणति । ४०२४. आपपरु हे भाष । जाणणें चि नाहिं ॥ १३३५७. तो दोनि हे भाष आठी १८११५३; भाष जाणू—करावें भाष जाणू, स्वाभाविकच कर्म होतें, मुद्दाम करावें असें कांहीं राहत नाहीं, १८११७१, तो हे—, द्वैत नाहींसें होतें, १८१२०४,—जाये ५०१३४,—हीं देंसी, वचन देतोस, शपथ घेतोस, १८१३६६,—नाहिं ८१६८, ११५०; भाष नेणिजे, वाङ्माची भाष नेणिजे ५०१२९, बुद्धिची—५५१; भाष नेणे १११८४, १२१४९,—बोलिजे १३४९८,—विसरला ११६८८,—सरे ९०२४७,—हारवे ११६८२,—हारपो(पौ)नि जाये १०१८१. भाषा—तीर्थ अतीर्थ हे भाषा । उदकि ना सनोलख । ताहान बोले तें सुख । वांचूनियां ॥ १८५५६, तहान भागवील तें पाणी सुखकर होतें, तेथें पवित्रापवित्राचा विचार येत नाहीं. भाषे चि आंतुल १८२९९; या भाषा नेणां १००२८५,— योगी बुडी देंति १३१०६७; भाषावसें १८११; अनुष्ठानभाषा १८३१६; निरूपणभाषाप्रतीति १५०८९, निरूपणें पहा; परिभाषा, विशिष्ट रूपकाची भाषा, १६४२; सुभाषित १३५७७; भाष्यकार, ग्रंथावर अधिकारयुक्त विवरण करणारा, १८१७०१. भास—भास नेणति १६०२८५,—पालिली १६४४५,—हारवे १४०२४४; भासा—इया भासा बोलिजे १८५७६.

भासणें—प्रकाशणें, चकचकीत दिसणें, खरें आहे असें वाटणें. नाना सूर्य प्रकाशें । प्रकटी तें अत्र भासे । १४०३११, सूर्यप्रकाशानें जवळचे दगहि प्रकाशित दिसतात यास उद्देशून. यज्ञभासु, तामसांच्या दिखाऊ यज्ञास उद्देशून, १७०१९४, ज्ञानदेवी—‘यज्ञभासु’ १७०१९५. प्रतिभासणें पहा.

भांसलणें—मिसळणें. परि तें चि येसेनि निबाडें ।

जैसें भांसललें खरें कुडें । ९०४३, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘भेसळलें’ ९०४३, राजवाडे कोश—‘भ्रंश-लेलें’. तो पाठीं तेथ चि भांसलला, प्राणवायु मूर्ध्निआकाशांत पुनः येऊन मिळाल्यावर शब्द नाहींसा होतो, ६०३१४, ज्ञानदेवी—‘भेसळला’,

भासुर—भयानक. १०१३३.

भिक्षा—भीक. २४६. भिखारी १४०२३७.

भीक—पै भीके परीतें न लाय । तन्हीं गारुडी सर्प वाहे । १८६०५.

भिग—(१) पुट. मोतियां भिग देणें, अनावश्यक, १००१४. (२) कांच. भिगाचेनि घरें, कंदिलांत, १४३०६. **भिगार**—कां भिंगारां दीपु ठेविला । बाहिरि फांके ॥ १३१८२, तावदानामागें दिवा ठेवला तर प्रकाश जसा बाहेर पसरतो.

भिगुलवाणा—त्रासदायक, विपरीत, भयंकर. डोले करुनि मि(भिं)गुलवाणे । भेडवितु आहासि ॥ ११४४३. १८१६०७. **भिगुलवाणेपण**, तैसें अति भिगुलवाणेपण । वदनाचें तूझें ॥ ११३४१.

भिगोरि—भोंवरा, भिंगरी. भिंगोरि निधिये पडिली, भिंगरी जर अत्यंत वेगानें फिरूं लागली तर, १५०३३५.

भिड-भीड—चाड, आवड, आदराचा किंवा मान्यतेचा भाव. भिड—भिडा जरि ह्याणों राहों ११७८; भिड सांकडि न धरवे ११८०. **भीड**—एथ भीड कवणाची धरूं । तूं माये आमची ॥ ३०२१. भीड न धरावी ११४३७,—न धरीति १३१६३, भीडेची तरि सींव लंघो(घों) नेंदी ७०१९८; विधिचि भीड न धरी १६४४४,—न पडे १६०१८७.

भिडणें-भीडणें—युद्ध करणें, एकवटणें. भिडणें—अनेका सिद्धांतकक्षा भिडुनि, अनेक सिद्धांतांच्या बाजू जेथें आपापले पक्ष मांडतात, गीतेंत अनेक सिद्धांत मांडून पूर्वसिद्धांत पुनः मांडला आहे यास उद्देशून, १८१२३६. **भीडणें**—आतां येणेंसी कवण भीडे । १०११९.

भिणें-भीणें—भय पावणें, कचरणें, घाबरणें. भिणें—हेतु जेयासि भिये । अचित्य जें ॥ ८०८७. आत्मनाशा जो भिये । १६४३२. कां निषिद्धासि न

भिये । आणि जैसी ॥ १७-१८०. भियु ६०७,
भिये ११-३२०, १३-२६३, १३-६९२; भियें
१०-१६६; भितिल १२-८८; भियाला—
अर्जुनु आह्वांसि भियाला । २-२०८, २-५१,
१०-३१; भियालियां १४-१३२ (२); भियालीं
—पूसां भियालीं ११-३२; भियालियातें—
भियालियातें पार्श्वतें आश्वासिलें ११-६४४.
भीणें—पै आपणपेनि जालियां । छाया ना आउ-
लिया । भीउनि भियालियां । आवडिजे ॥ १४-१३२
(१). भीउनु—वेदाजोसि तैसा । भीउनु
असे ॥ १३-५९७, गुरुभक्ती जो भीला
१८-१४७७; भीसि कां वायां १३-८५१;
भ्यालें १२-२१. भि—भय. भवा भिया,
संसाराच्या भयानें, ९-१३९; भियाचेनि मीसें
९-४६२.

भितर-भीतर—आंत. भितर—तो गुलदुःखाचा
राजवंदा । भितरा ही पावे ॥ ८-१८२. तैसें
पुढिलाचें बरवें । जेयाचा नितर पावे । १८-६७५.
भितरां—विडा पाउड भितरां, विडा दक्षणा
वेऊन गीता मंदिरांत, १८-४६. भीतर—तैसा
तो मज भीतर । मी तेया आंतु बाहिर । ७-१३१.
भीतरि ६-२१७, बाहिरि...भीतरि १३-४६२;
भीतरी—आठां पाहारां भीतरी १२-१०५;
भीतर १५-११७; एकेकाचा भीतर पाहिजे
८-२२.

भिन्न—निराळा, मोडलेला, तुटलेला. आणि इयेंतें
प्रकृति ह्मणजे । हे अष्टधा भिन्न जाणजे । ७-१६.
कां सुवर्णा होउनि आनं । लेणीं गमति भिन्न ।
१५-३०१. ५-२७, ८-४३, ९-७१, ९-२४९,
१४-३८३, १५-२९१, १८-८८, १८-५१४.
अष्टधा भिन्न ७-१७, १५-४५१; हे भिन्न आठै
भाग ७-१८; भिन्ना अभिमाना सुदिया सुद-
लिया, भिन्न भिन्न योनींतील अभिमान हे बोटांत
घातलेल्या आंगठ्यांप्रमाणें आहेत, १४-१०८;
भिन्ना—कां पूर्वीपर सरिता । भिन्ना दीसति
पल्हातां । ३-३९, भिन्ना भूताकृती १३-१०७८;
भिन्ना भूतव्यक्ती १३-१०५०, १८-५२८,
१८-५४२; गुणत्रयें भिन्ना १८-६२४; गुणभिन्न
कर्म १८-८२८; भिन्नता ४-११८, सर्वकर्म—
१८-२९४; भिन्नत्व ६-४२; भिन्नपण

१५-३०२ (२ : अभिन्न-ज्ञा—ते अवयव ठरूं
अभिन्न । मी तें चि ज्ञा । ७-३८, १५-२९४,
१५-३०२ (२), १८-१२६३; भिन्न अभिन्न
१५-२९८, भिन्न ... अभिन्न १५-२९०;
भिन्नाभिन्न १८-१३८८.—व्यवहारें १५-३०३.
भीजणें—ओलें होणें, मुरणें. आणि जागतां जेव
अभिजे । जेव जेवें ध्यानें भावना भीजे । होव्या
लागत लेखां देखिजे, तें चि देखि । ८-७२.
पाणिचें ही रान । हीरा न । भीजे । १६-४८१.
भीति-भी—भित्ति. भीति—पतीति देखीं भीति ।
चित्राची बीजतनें चांभी । १८-२३१. वृद्धीची
भीति पाहूनि १३-८२५; भीतिमात्र १६-६३६.
भीनी—मावाची भीनी मोडोनि १८-२८५.

भु-भू—पृथ्वी, जमीन, माती. भु-भुई, जमिनीवर,
जमिनींत, दोजे विंग सुडें. अंकुश असे । १६-२९१.
आतां वेडुंवें भुई ह्मणजे. हें नोडे तो हाता आणजे ।
१६-१०. १३-२९६. भुईं आंतोनि, मातींतून,
९-७३; भुईं हात आंग लागे १८-१०२२;
भुईं पडे १८-२५१;—पाविरिलें ९-३९,
—रुतलें १५-१२२, —लोळोनि १८-४२१;
भुयें—भुयें ना सेजे सांटे, जमिनीवर किंवा
अंधारुणावर चैन पडत नाहीं. १७-१४८;
भुरुह, झाडें झुडपें, ११-२८१. भु-
भूतल, तल पहा; भू—भूगोल, पृथ्वी,
१०-६९, १०-२४०; भूपति १-१५१,
२-१०३, २-२१२; भूपाल १-२१८. भोए
पहा.

भुज-जा—बाहू, हात. के(कै)सैं चां भुजांचें सावळें ।
पाहातां वोल्हावति मनडोले । लेअं देअं जाइजे
तरि आकले । दो चि भुजां ॥ ११-२८५. दो बरि
दोनि । भुजा आलों घेउनि । १२-२२२. षड्दर्शनें
ह्मणपति ते भुजांची आकृति, षड्दर्शनें हीं
गणपतीचे सहा हात आहेत यास उद्देशून,
१-१०; आनंदासि दोनि भुजा निगालिया
११-५९१; आवेसैं भुजा आवायति १-१३४;
तलिली दोन्ही भुजा...वागारे संसारावेया
११-२९१; चतुर्भुजरूप ११-५८४; चतुर्भुजां
चि होआवें ११-५८७; द्विभुजें चतुर्भुजें
११-८३; महाभुज १५-१४७.

भुंजणें—उपभोग घेणें, सोसणें. आणि स्थिरवृद्धि

ह्यणिजे । तो कैसां चिन्हि जाणिजे । जो समाधिमुख
मुंजे । अखंडितु ॥ २.२८८. मीं अमोक्ता किं मुंजें ।
ऐसें ह्यणति ॥ १.१६४. १३.३९०. मुंजतां
उसंनु...नाहिं १८.१२६९; मृत्युजन्में मुंजि-
जति १८.१२६४; मुंजौनि १८.१०५६;
मुंजावा—येणें भावें मुंजावा, हा पाठ मुंजावा
असा घ्यावा, १७.२८७, कुंटे—'भजावा'
१७.२८७.

भुररें—भुररें—भुरळ, धुंदी, पिसें. **भुररें**—तैसैं
तारुण्याचें चढलें । **भुररें** जेया ॥ १३.७५४. **भुररें**—
जियें मूर्तिवतें भुररी । भूलवेया ॥ १७.२९५.

भुलणें—भूलणें—विसर पडणें, मोहांत पडणें,
भ्रम होणें. **भुलणें**—आतां भुललां दिशा
मीं नेदलें । आपणपें जी ॥ ११.३७५. **विश्व भुललें**
१४.१७४; **भुलौनि ठाके** १३.७०८; **भुलौनियां**
१५.१६८, १८.१५४०; **भुलवणें—विणें**—पीसैं
आणि न भुलवी । तरि तें चि काश्सें ॥
६.१२४, १.२०३, १३.११५२; १८.१५३२;
सन्मार्ग भुलवी १८.१०५०; **हर्षवेणें भुलविला**
१८.१५७०. **भूलणें**—हे अभिमानमदें भूलले ।
१.२३६. इंद्रियें प्रकृति भूललीं । ११.६५५.
निःप्रेमें चि भूले । पीसैं जैसैं ॥ १४.२५०,
ज्ञानदेवी—'निष्प्रेम चि' १४.२५२, कुंटे—
'निष्प्रेमें चि' १४.२५३. पै जला आपणपेया
देंतां । लवण भूललें पांडुसुता । १८.१३४१.
आहारनिद्रा भूललें १३.७४५; जैत यागीं
देखों भूलले, विजयासाठीं केलेल्या यागांत हें
पाहावयाचें विसरले, १६.३७३; मांसा लागि
भूलला १६.४४८; वाट भूलजे १८.८०५;
वोरसैं भूलली १८.१३१९; भूलावेया
१७.२९५. **भूलवणें**—जैसी मंत्रज्ञातें विवेंसी ।
भूलवी कां ॥ २.३१२, भूलविजे ३.२०८;
विवेकातें भूलवी ६.४१४. **भुली**—येसा
वेगातिसो भुली । हेतु होय ॥ १५.१३५. **भूलि**—
भूलिचें कुल्हार १३.११५, —भरिवं ८.१४३;
भूलिची भारणी १२.१५८; तारुण्याची भूलि
न फिटे १३.७६०; **भूली**—जे माक्षिये भूली
सभ्रम । नेणति लोळु ॥ १.३५९, गोरिचिया भूली,
पारध्याच्या गाण्याला सुद्धन, १३.७३८, प्रेमा-
चिया—१३.३७६, सचाडपणाचिया—११.९२;

भूली जीतलें, भ्रमानें सुद्धन गेल्यामुळें, १८.२६;
देहाअहंमानभूली १८.३७९.

भुवन—स्थान, लोक. तैसि तूहां देहीं अनेणें ।
देखतसैं भुवनें ॥ ११.२५३. **मोक्षलक्ष्मीचें भुवन**
१८.५३४; **सांख्यवेदांताचां भुवनीं** १८.२७७;
भुवनैकपवित्र १८.१७८२; **आत्मभुवन**
६.३७७, **कर्म**—१८.४५२; **चतुर्दश भुवनें**
११.२६०, **चौदा भुवनासि** ११.३१२, —ही
भुवनें ३.२४२, ११.१८२, **तीन्हीं भुवनें**
११.३१४, १८.१६६६, सं. वा. श. पहा;
त्रिभुवन—कां तीर्थें जियें त्रिभुवनीं । तियें घडति
समुद्रावगाहनीं । १.२६, जें तो त्रिभुवनीचेया
देवां । आयतन जाला ॥ ६.१३०, तूं त्रिभुवनिचिया
आयतना । आयतन तूं ॥ ११.५११, २.९५,
२.३२९, ३.११४, ४.१३८, ५.७६,
६.१३०, ६.४४८, ७.११, ७.३६,
१०.२१०, १०.२५६, १०.२८४, ११.३४९,
११.४२८, ११.४२९, ११.५४३, ११.५५९,
१३.४५, १५.५२६, १६.३२९, १६.३६०,
१७.३१०, १७.३३७, १८.१४५९;
त्रिभुवनीं ९.२७१, **त्रिभुवनाचेया आद्या**
११.४३९, **त्रिभुवनासि उल्लावा** ९.२८९,
त्रिभुवनिची मांदी ११.१०१, —चेयां
राक्षसां ११.५००, —चेया सन्माना १७.२४२;
त्रिभुवन गीलितू चि उठिलासि ११.४४१;
त्रिभुवनैकनरेंद्रें ६.४८३, —सरिता १०.२३७;
त्रिभुवनगोल ११.३८४, —दीपें ८.१०८,
—पंचानना १०.१६५; **ब्रह्मभुवन** ८.१५२,
८.१६३; **भक्तभावभुवनदीप**, दीपणें पहा;
वाग्भुवन १७.२२१, **विश्वोद्भव**—, उद्भवणें
पहा, सिद्धि—१३.९३८, हृदय—१२.१५३.

भुष—भूष पहा.

भूक—भूख—प्रचारांतील नेहमींच्या अर्थी व इच्छा,
वासना, तळमळ या अर्थीही हे शब्द आले
आहेत. **भूक**—भूकैल्यां भूक चि खावी । १२.६३
(२). तसिलां भूक जाय । १८.११९. ८.१२,
१७.२९०, १८.१३१. बहुवां दिशांची भूक
६.२२८; **भूकैतें शोची** १२.८५; **भूकैलियां**
३.२४१; **भूकैला**, वाढितेया पुढां भूकैला । उपरोधें
ह्याने धाळां । १८.१३२५, ९.३८२; **भूकैलेया**

पासीं १८.१००१, -पुडील १८.१७९;
भुकैलेयां ४.१५९, १२.६३१; ताहन भुक
६.१५७, तान्हभुक ९.२३६. भुक—जि
भुकेची राखे वेळ; जगन्नाथ॥ १५.२६, भुक
शांत करावी असें जगन्नाथाच्या मनांत
असेल तर. भूख—वाहे तोड्ढनि विकिजे।
मग भूखेची पीडा राखिजे। १३.२१२.
११.४२२; अन्न आणि भूख १७.३४७;
भूखेले ११.१०९, भूखेलेपणां(णा)ची
११.४२४.

भूतणें—होणें, घडणें, अनुभवणें, व्याप्त होणें. हा
लोक कर्म बांधला। जे परतंत्र असे भूतला। ३.८४,
संकटें भूतलि, अनुभवलीं, ११.५६६; स्वप्नसुखें
भूतला ५.४७; भूतललें आठवे, हा पाठ भूतलें
आठवे असा व्यावा, १३.१२२; भूत—(१)
झालेलें. भूतभव्य, मागें जें झालें व पुढें जें
होईल, ११.५१०; अभिभूत २.२४८; घनीभू-
(भू)त १.४४; द्रविभूत २.१८३, मूल-
१८.५, १८.१४१९, सं-माहेपाव्यसंभूतें,
आदिशंकराच्या परंपरेंत उत्पन्न झालेल्यानें,
१८.१७८४, साक्षि-अलिप्त असून उदासीन
वृत्तीनें पहाणारा, तो देहाभिमानु सांठ्ढनि।
गुणकर्म ञ्जलौनि। साक्षिभूत होउनि। वरें
देहीं॥ ३.१७८, ४.७५, ८.१७२, ९.१२८
(१), १३.१३४, १८.३८१; गगना ऐसा
साक्षिभूत ९.२८४; संहारकें...साक्षिभूतें
११.१३०; हेतुभूत १४.२९३. (२) निर्मित
वस्तु; जीव, प्राणी; पृथ्वी, आप, तेज, वायु
व आकाश हीं तत्त्वे. एथ समर्थे एक(कु) आधि।
तेयापासौनि भूतें होति। २.९६. अन्ना तव भूतें।
प्ररोहो पावति समस्तें। ३.१३४. आतां मी एकु
भूतांतें धरिता। अथवा भूतां नाशि असता।
९.८२. जें माझां ठाईं भूतें। परि मी भूती नसें॥
९.१३२, अथवा भूतें माझां ठाईं। आणि मी भूतां
नाशि नाहीं। इया खुणा आंतु काहीं। चूकें ना किं॥
९.१३३. भूतांमाशि स्वभावे। चेतना ते मी॥
१०.२०८. तैसि भूतें अवषडें। वस्तू उजू॥
१३.१०५६. तैसी ईश्वरसत्तायोगें। चेष्टती भूतें॥
१८.१३०२. तैसी बीजप्रकृतिवसें। अनेकें भूतें एकें
ईसें। चेष्टविजे तो असे। तूझां हृदयें॥ १८.१३०५.

२.१५५, २.१६४, ३.८६, ३.८७, ४.१६८,
६.३९३, ७.३६, ७.४५, ७.५०, ७.६३,
७.१०९, ८.३३१, ८.१६८, ९.६६, ९.६८,
९.७०, ९.७६, ९.८०, ९.८५, ९.८७,
११.२, ११.२६, ११.२८ (३), ११.३३
(२,०), ११.२३, ११.३४४, ११.२५१, ११.८३,
११.८०, ११.८४, ११.८५, ११.२००,
११.२०३, ११.७०, ११.६८८, १२.१४३,
१२.२०३, १२.२२५, १२.२३३, १२.२७७,
१२.३४८, १२.९०८, १२.९१२, १२.९०४६,
१२.९०५२ (२), १४.९२, १५.३७०,
१५.३९७, १८.१२९३, १८.१२९६,
१८.१२९९, १८.१३०१, १८.१७७३,
१८.१७७५. भूतांचिया विचित्रता १८.५३६;
भूतांचें हेंड, भूतांचें हें, हा पाठ ग्राह्य
वाटतो, हेंड, 'येथें खाली' (राजवाडे)
९.१०८; भूतें अन्यंतलि, लय पावलीं, ७.१५७;
भूतीं पिक १४.६६; भूतें भांभावलि ७.१६६;
ज्ञानिये...भूतिं मेढु नेणति ५.९१; पृथ्विया
भूतें वाहावी ९.२८१; भूतांचीं उमटें पडाडितां,
जीवाची खळखळ होते, धांदल उडते, ७.१७७,
ज्ञानदेवी, कुंटे—'भूतांची उमटे खडाडता',
क्षोभ झालेला दिसतो, ७.१८२; भूतांचेया
दैवांचें करणें—मातें जागणें नेणणें। तें भूतांचेया
दैवांचें करणें। ह्मणानि भूतें भावचें होणें। विषम
पडे॥ १०.८७, माझ्या स्वरूपाचें ज्ञान किंवा
अज्ञान हें प्राणिमात्राच्या दैवाचें करणें आहे,
म्हणून हे भाव कमजास्त प्रमाणांत प्राणिमात्रांत
दिसतात; भूतांकुर, अंकुरणें पहा; आकार भूतें
१८.९१०, आकारा पाठ ग्राह्य वाटतो; भूता-
कार, आकारणें पहा; भूताकृति, आकृति पहा;
भूताभास, आभासणें पहा; भूतउर्मी १३.४८९
(२); भूतकर्म—तैसा भूतकर्म अनासक्तु। मीं
भूतीं असें॥ ९.१२८ (२); भूतक्रिया १३.९३,
—ग्राम-क, ग्राम (२) पहा, —चेष्टा, प्राणि-
मात्रांचे व्यापार, ३.१७९, —जात, —जात
पहा, —त्रय ४.१७४, ज्ञानदेवी, कुंटे—'शुवन-
त्रयाची', ४.१७६, भूतत्रया देहिचा देहीं लोपु
आधि, पृथ्वी, आप, तेज यांस उद्देशून, ६.२९८,
यावर ६.२९९ पहा; भूतद्वेष १८.१३५२;

भूतप(प्र)तीति १३.१०५२(२); भूतभार-
सहिष्णु १३.४५९; भूतभावन, जगाच्या
कल्पनेचा आधार, ९.८५(१), १०.१६५
(संशोधन), भूतभावना आरोपी, भूतांच्या
कल्पनेचा आरोप करतो, ९.७८; भूतभावीं—
पाहे पां तरंग तरि होंत जांते । परि तेथें उदक
तें अखंड असतें । तेवि भूतभावीं नाशवंत ।
अविनाश जें ॥ ८.१७५, नाशवंतें पाठ ग्राह्य
वाटतो, तरंग येतात व जातात पण पाणी
तसेंच अखंड राहतें, त्याचप्रमाणें प्राणिमात्र
आले गेले म्हणजे जें अविनाश आहे
तें तरंगांप्रमाणें नाशवंत आहे असें दिसतें;
भूतभेद, भेदणें पहा, —मात्र, मात्र (१) पहा,
—वैषम्य १३.१०७०, —व्यक्ती १३.१०५०,
१८.५२८, १८.५४२, —शाखा १५.१२३,
—श्टी ११.२५६, ११.३४२, —सृष्टि ७.२२,
८.१६१, ९.११२, ९.११६, —समुद्र ९.११९,
—संयोगें ८.३१ (२); अधिभूत पहा; कलि-
कलितभूतां १८.१७३६; ब्रह्मादि सर्वां हीं
भूतां ९.२८८; मन्त्रबुद्धिभूतें, मन, बुद्धि,
अहंकार व पंचमहाभूतें हीं आठ तत्त्वे,
१४.११६; महाभूतें, पृथ्वी, आप, तेज, वायु व
आकाश हीं पांच तत्त्वे, जें महाभूतें ब्रह्मी आटति ।
जीव मद्बुद्धिचे ठाये फीटति । तें देअ होउनि
जें ठाति । तें विसंवणें शेषिचें ॥ ११.४५
९.२१५, ९.२३८, १०.७२, ११.१८७,
११.२६९, १३.४६, १३.७६, १३.९६,
१६.१७२; महां भूतांची जवनीक ६.३०६,
महाभूतांची असा पाठ असणें संभवतें;
महाभूतांची अभिव्यक्ति १४.९१, — फुडी
आटणी ६.२९०, —चें दलवाडें ५.७८,
१०.९३ (तां), —चें(चे) पांचै फोंक १५.९७,
—चें बीज ६.३२३, —चा बुडडा ७.६७,
—सि विश्राम १०.१३३; महाभूतादिकें
१३.११३०; महाभूतपंचकु १३.७३, यावर
क्षेत्राचें निरूपण १३.७३ ते १३.१५९ पहा;
महाभूतसमृद्धि १५.१०४; सकलभूता(तां)चां
हितें १२.६०; सर्वभूतांचां अंतरीं १८.१२९०,
—तें ९.९६; सर्वभूतीं ९.४०३, १८.१७८८;
सर्वभूतात्मक १५.२८०; सर्वभूतव्यक्ती ९.९९;

दोन्ही भूते(तें), घन व द्रव पदार्थ, ६.२४०;
च्याऱ्ही भूतें—गीलनि च्याऱ्ही भूतें । आकाश
जैसें ॥ १८.११३०, पृथ्वी, आप, तेज व वायु
यांनां; नानाभूतैकधाम ११.५५६; पांचै भूतें—
योसि पांचै भूतें । न साहाति एकमेकातें ।
१३.१४६, यावर १३.१४३ ते १३.१४६ पहा;
भूतांचीं पांचै खवलें ८.६१; भूतिक—पांच-
भूतिक ५.५३, १३.४७; प्रभूत—प्रभूतांचें
पंचक ११.२५६; भौतिक—आणि वाहंतेनि
भौतिकें । पापपुण्य एथ पीके । १३.१५६, क्षेत्रास
उद्देशून; पंचभौतिकिं १३.४८९(१), पांच-
भौतिक ७.७४, १५.४४७; भूतत्व ९.३५४,
—त्वे १५.४६२. (३) क्षुद्र देवता, पिशाच
वगैरे, रात्रीसमै स्मशानातें । भूतें जैसीं ॥ ३.११३.
क्षुद्र देवतादि भूतें (क्षुद्रदेवतादि) ९.३५३;
भूतां बलि दीधली १०.२३३; आंगीं भूत भरे
१४.१५१; भूतप्रेतकुलें १७.७९; भूतबाधा
२.२३४; भूतषिचां पात्रें वोडविलीं, भूतांना
वाढण्याच्या खिचडीसाठीं, ११.३३८, ज्ञानदेवी,
कुंटे — 'भूतखिचा' ११.३४३, ज्ञानदेवी कोश
—भूतरूप खिचडी, कुंटे—भूतांच्या नाशाला.
भूतौंडी, भूतपिशाचांस दिलेली उंडी, ऐसे
आसुरिये प्रकृतिचां तोंडीं । ते जाले गा भूतौंडी ।
९.१८३, ज्ञानदेवी—'भूतौंडी', कुंटे—
'भूतौंडी', भूतवळी, ९.१८४.

भूमि-मी—जमीन, आधार, स्थान. सामान्य-
रूपांत हे दोन्ही शब्द न्हस्वदीर्घ आलेले
आहेत, म्हणून त्यांचे भाग पाडले नाहीत.
तैसेनि माईवें पाए । भूमी ठेवीलु जाये । १३.२५४.
९.११७, १८.१६२२. भूमीचे आये १८.४२;
भूमीसि भार ३.१४०, भूमिचें माईव
१३.१८०; भूमीसी सुलीनैं होंति ९.१००;
भूमीसि उतरली ९.२२४, —जडली १५.१३५;
भूमि तीमे काइ ९.१३६, —निर्वाळलेया (यां)
१८.३९, —पेरिजे ११.१६२; भूमिदोखु
६.१८४; भूमीभागु १८.११६३; भूमिरसु
१४.२७९; जन्म-भूमि १४.१३७, जन्मभूमि-
मी—जे जन्मभूमि परमार्थी । १.४८, १३.३६९,
जे प्राणाची उघडी । जन्मभूमी ॥ ६.२७३,
नरकभूमी १४.२७२; भोगभूमीचा राअ

१६.३५२; योगभूमि १८.१०६४; हृदयभूमी
६.२८७; स्वर्गपाताल भूमि दिशा अंतराल
११.२६७; भूमादिकिं १७.३६०, ज्ञानदेवी,
कुंटे—‘भूम्यादिकीं’ १७.३६३, भूम्यादिकें
महादानें १७.४४; भूमि बीज नांगर १८.८७७.

भूमिका—जमीन, स्थळ, अवस्था. जिये अनादि
भूमिके नीटे । चराचर हें चित्र उमटे ॥ ११.१८०.
१०.४२, १८.१०३७. उदकाचिये भूमिके
१७.२७९; चिंतामणिचेया भूमिका ९.३१९;
पाण्यांचिये भूमिके १३.६०८; प्रपंचाची
भूमिका १५.८१; संध्येचिये भूमिके १८.४२२;
सरिसिये भूमिके ६.६०; भूमिका पद्ये
१८.९५८.

भूवंग—सर्प. ज्ञाननिधीचे भूवंग ३.२३६,
हा भुजंग शब्दाचा अपवाद असावा.

भूषण—अलंकार, शोभा. मज अनावरण आवरण ।
अभूषणा भूषण । ९.१६१. ९.४४२, १८.१४९१.
भूषणरतिं १८.१४२३; कर्णभूषणें १४.१८,
मणि—१.५; राज्यभूषणगज १०.२१८;
भूषणें, भूषण धारण करणें, अलंकृत करणें,
भूषावेया लागि, भूषण धारण करण्यासाठीं,
९.३५८; भानुभूषिता प्राचिया १८.१२२९.

भूस—भुसा, धान्याचीं टरफलें. भूस बीज
एकावट २.१३०; बीजा आणिक भूसा
३.२२९; भूस उपणिलियां १८.६११
कणा भूसा १८.९३५. **भुष**—न संपडे गा
सर्वथा । जेवि सुषिं कणु ॥ ९.१३५.

भेटणें—आलिंगणें, मिळणें, गांठ पडणें, एकत्र
येणें, अद्वैतु द्वैतत्वे भेटावा । १७.३२९. ते निज.
बोधें उरावरी । भेटति आत्मेयां श्रीहरी । १८.४७;
बोलतेया बोलता चि भेटे । तेथ बोलिलें हें न घटे ।
१८.११४७. ह्मणौनि तेया बोलतां । बोलीं बोलता
मीं भेटतां । मौन होये तेणें तत्वता । स्तवी तो
मातें ॥ १८.११४८. दृश्य जाडनियां दृष्टें । द्रष्टेयासी
चि जें भेटे । तें एकलक्षण न घटे । द्रष्टेपण हि ॥
१८.११५१. ४.१६२, ८.२५१, ११.६५६,
१२.१९४, १५.२५४, १६.४८, १६.४४०,
१६.४५३, १८.३९५, १८.४६२, १८.४७०,
१८.४८४, १८.९९१, १८.९९३, १८.९९५,
१८.१०१३, १८.११२१, १८.१३९५,

१८.१५५४(२), १८.१७३२. भेटलें, भेटलेल्या
मागसाचें, १३.२५९, ज्ञानदेवी—‘भेटलेयां’,
कुंटे—‘भेटिल्यां’ १३.२६०; भेटलिया नांगी
१३.४४८; भेटलेयां—‘भेटलेयां नवें भेटे’
आत्मरतिं चि । १८.१५५४(१), ९.५०२,
१३.११३५, १५.२५३, १७.२०७,
१८.१३२६, १८.१७९७; भेटेचु—‘भेटे’
सर्वसंगली । ३.३, ४.५, निष्ठेची भक्तिवरी । अमृत
भूतकी भेटेचु भूतकी । १८.१७७५.
भेटौनि—गुन भेटति कति वातु । लुट्या कैना
१८.१७३, अनादिच भेटे १७.२१९; अमृतमिष्ट
भेटला ११.६६१; ज्ञेय मनं भेटेल १३.८०९;
डोलेयां अंजन भेटे १.२३; त्यागाचा निश्चयो
भेटे १८.१४३; दुःखिया दुःखियें भेटलें ९.४३०;
दोनहीं विवें भेटलीं ११.५; बोधु मना भेटे
३.१४८; पूर्णत्व भेटे १८.१०९९; नाहें
दृष्टव मज भेटलें, ज्ञान मिळालें, १८.१११९;
योगाचें सर्वस्व भेटे ६.५३; विसांवां (वां) भेटे
चि ना १६.३३८; श्रीगुन आपसा भेटे
१८.९६१; श्रीमूर्ती भेटावे ११.६६४; स्वरें
भेटे ११.५६६; स्वामि भ(मे)टेल
१३.३७८. **भेटणें**—परि भेजिलिया नारायणा ।
भेटणें नाहीं क्षुब्धिकां । ८.१२३, अन्विष्टां
भेटणें १६.८५८; भेटतले १८.९७३; आधिके
अथवा भेटे १३.४७६. भेटि—टी, भेटि—
—परि नुसंतितां विवसी । भेटि नाहीं निधिमीं ।
१७.३०९, ११.६६०, ११.६७०, १३.१०९२,
१५.३६०; भेटिचेनि पाडें १३.१०९४;
आत्मेनसीं जीवासि भेटि १८.७७०, आदरा—
१३.१८९, उपनिषदां—११.५७४, परमार्थेसि
—१७.४२५, वाहलागंगेची (वाहलागंगेची)—
१७.३९५; भक्तां गीतेसि भेटि करी
१८.१५०३; भेटि घेयावी ६.२०६, —जालेयां
१३.१०४७, —होइल ११.१; माये पूतां भेटि
होए १८.१७६१, भेटि होये आणि जवलीक
जोडे १०.१८३; भेटिहाटिचें कलत्र, वाजांगत
भेटलेली हीनधंद्यांतील स्त्री, अविश्वसनीय या
अर्थी, १८.७९४, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘हाटभेटीचें
कलत्र’ १८.७९७; भेटी—शानें येरजे भेटी ।
ध्यानाचिये ॥ १२.१३६, आले ब्रह्मविद भेटी ।

१६.३५२; भोगरचना ३.२०१, -विशेषें
१२.१९०, -संपत्ति १३.७९५; आंग-
भोग १३.२०९, इह-१५.१५७; उभय-
भोगुत्रासु १३.५२२, कुंटे-‘उभयभोगीं त्रास’
१३.५२४; गुणभोग १३.९०७, नरक-
१५.१७०, १६.४२४, निरय-१६.२९४,
प्रेम-१३.४८५, फल-ला-, फल पहा;
राज्यभोगसमृद्धि २.६८; विषयभोग ५.११९,
१६.४५०, सपुर-२.४६; संभोग पहा;
समस्तभोगभरित ३.१०२; सुखदुःखभोगीं
१४.३४, सुखदुःखादिभोग १४.३५; स्त्रीभोगा
लागि १६.३३४; स्वानंदभोगाची सेल,
स्वानंदभोगाचा शेलका, निवडक भाग,
१८.१७२६; स्वर्गभोग ९.३१५; हातिचे भोग
१८.१८९.

भोगणें—(क्रि.) उपभोग घेणें, धनुभवणें, ग्रहण
करणें, मिळविणें, सोसणें. भोगां—मग हा संवाद
हरिपार्थाचा । भोगां बापा ॥ ३.२७१, ज्ञानदेवी,
कुंटे-‘भोगावा’ ३.२७६. **भोगावा-वी-वें**—
आह्मी जें जें जोडावें । तें समस्ती इहीं भोगावें ।
१.२१७, तेवि चि जीविचेया हांवां । विषय-
वासनांचा मेलावा । केला परि तो भोगावा । अर्थ किं
ना ॥ १६.३४०. १.२५९, २.४५, २.२१९,
४.५, ११.५८०, १६.१६५, १७.१३४
(२); भोग भोगावे १.२११, ३.१८५;
भोगावया ११.१७१, -त्रेया ६.११४, ९.३९९,
१६.३४१, १६.४१७, १७.२४४, १७.३६८,
१८.२३१, १८.३१६, १८.४८३, १८.५६५,
१८.१४६५; भोगि—तो सुरवाडु वस्तिकर ।
न भोगि काइ ॥ १७.८८, भोगिं—आश्चर्याचीं
कवतिकें भोगिं ११.१४७; यश तूं भोगिं
११.४७४; भोगिजत—जो भोगिजतु असे आनंदु ।
आनंदें चि ॥ १५.५१३, महासुखाचा सोहळा
भोगिजत ११.४९८, स्वानंदराज्य—
१७.४२३; भोगिजति—भोगिजति शब्दादिकें ।
विखाभरणें ॥ १५.३२८, भोग भोगिजति
१.२३५; भोगिजे—हें शब्देंविण संवादजे ।
इंद्रियां नेणतां भोगिजे । १.५८, परि ते (तें)
वेगळेपणें कां भोगिजे । जैस पक्षियें फल चुंविजे ।
जैस तैस नव्हे तेथ विसरिजे । भोगितेपण ॥ ५.१३०

(१), हें ब्रह्मसुखावर रूपक आहे, पक्षी फळ
खातो तेव्हां पक्षी, फळ व खाणें हीं निरनिराळीं
दिसून येतात, तसें ब्रह्मसुखाचें नसतें,
त्यांत ज्ञाता, ज्ञान व ज्ञेय हीं एक होतात
व भोगितेपणही नाहींसं होतें; १.२१३,
२.२३४, २.२४६, ३.१२५, ६.६८, ८.३२,
१३.५९, १५.४१७, १६.२९७, १८.८०,
१८.९२०, १८.११३४, १८.१२०९,
१८.१३३६; आत्ममरण भोगिजे १४.१२९,
आत्मरिद्धि—१८.१००३, मनाचेनि आंगें—
६.२४, सोहळा—१८.७९९; भोगित—आर्त्तां
चि भोगित २.१७०; भोगित होंता १८.४००;
भोगितसे १८.१०८९; भोगितां—भोगितां वाड
दूणावे । पढियंतां ठाई ॥ १८.७८, ३.२१९,
४.१००(१), १२.२०८, १३.५७५; अनुरागु
भोगितां १.६०, तरुणेपण—१३.७५८;
भोगिताति ८.१२२; भोगिति १५.३७४;
भोगिला-ली-लें—भोगिली निःसंगता । कांमैविण ॥
५.९६, ४.१००(२), १८.७९७; विखो
भोगिला १५.३३९; भोगिसि—भोग भोगिसि
९.३९४; भोगी—तंव प्रकृति उद्यमु करी । मग
पुरुष भोगी ॥ १३.९७३, काइ मन नपुंसक । किं
ते (तें) भोगी तीन्ही लोक । १३.९८४, ३.१२३,
३.१२४, ३.२६६, ५.५४, ७.४८ (गी),
९.४४१, १३.४०२, १६.३०५, १८.८६८,
१८.११३१, १८.११३८, १८.११४१,
१८.११५८, १८.११८६, १८.१५२७;
करि तो भोगी १६.३०४(२), भोग—
६.४४१, गुणातें—९.२७८, रुद्धी न
—२.३६३; भोगीं—ध्यानीं चि भोगीं
११.३४४, हृदयीं—९.१३४; भोगीत असे
९.३२४, भोगीतसे १८.८७३; भोगीति—
आवडि भोगीति १६.७६; भोगीतु—उत्साहो
भोगीतु असे १८.१०६०; भोगीसि—ऐक्य
भोगीसि १८.१३५४; भोगुं—न येति भोगुं सति-
यांचें(चे) । प्रेमभोग ॥ १३.४८५, भोग भोगुं न
लाहे ३.१०८; भोगुनि १८.१७२७; भोगू—
आजि भोगू ना बरवें । हातिचे भोग ॥ १८.१८९,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘बरवे’ १८.१९१; भोगू
पाहांति ३.१२८; विषय भोगू न लाहे

१६.४४६; भोगूनिचां—हे विश्वरूपाचे सोहले । भोगूनिचां निवाले ढोले । ११.५९६, भोगिता, भोगणारा, ढोले भोगिते जाले ११.२०६; भोगितेयाचेनि पवाडें पुरे, भोगणाराच्या इच्छा पुरवितें, ८.२६१; भोगितिया—परि भोगितिया नाराणुका । भेटणें नाहीं क्षुधादिकां । ८.१२३, मला हृदयांत ठेवून कितीही सुख घेतलें तरी तृप्ति होत नाहीं, भूक व तहान लागत नाहीं; भोगितेपण, भोक्तेपण, ५.१३०(२); भुक्ती—मोहमहिषभुक्ती । आनंदली असे ॥ १८.१६४५, मोहरूपी महिषामुराल्या मारून झालेल्या आनंदांत राहिली; भोक्ता, २.२५०, ४.११८, ९.३४७, १७.१२४, १८.३१४(२); करिता भोक्ता १५.३१८, १५.३२९, कर्ता भोक्ता १७.१२१; भोक्ताभोग्य १८.२५८; अभोक्ता ९.१६४, १३.९७९ (१); भोक्ते १३.८७५; भोगवणें—अर्ताद्रिय परि भोगवीन । इंद्रियांकरवि ॥ ६.३६, जन्मकोडी दुःखें । भोगवी जीउ ॥ १३.३२, द्रुति अलीं करवि भोगवी । १८.२७४, १३.९७९ (२), १५.१४, १६.६, १८.९९, १८.५६६; भोगविजे १८.१२८८; धर्माधर्म भोगवी १६.३०४(१); ब्रह्मानंदु उघडा भोगवीतसे १८.१५६७; भोग्य—भोगण्यास योग्य, आवश्यक असलेलें भोगणें, भोग्य चि ते (तें) निवारी । कर्मघातें ॥ ३.१२२, जें योगियांचि भोग्य । भोगधन जो ॥ ८.२६६, ह्यगौनि भोग्य तें त्रिशुद्धी न चुके । ११.३९७, हा सात्विकु होये भोग्य । तें भोगावें आरोग्य । शरीरा भाग्य । उदैलें जाणें ॥ १७.१३४ (१), ३.१२७, १७.१३०, १८.२५३; भोग्य-जात—न भोगितां भोगिलें । भोग्यजात ॥ ४.१०० (३), ९.४९१; स्वभोग्य—स्वभोग्येंसीं भोक्ता पथ वसे, भोक्ता जो जीव तो आपणांस भोगावें पडलेल्या सुखदुःखासह येथें (देहांत) राहतो, १८.३१४(१).

भोगणें—(ना.) भोग, भोगणें (क्रि.) पहा. तैसें प्रकृति जालेपणें । पुरुषा गुण भोगणें । १३.१००८. तैसीं चि तिया संगति । इंद्रियें आपुलां अर्थी । वर्तति तेंया नांव सुभद्रापति । भोगणें जेया ॥ १५.३४२. इहिकिचें भोगणें १३.५१९,

१७.४१८; निर्गुणें गुणातें भोगणें, स्वप्रवत असतें या अर्थी, १३.९०६, सुखदुःखाचें—१३.९७८; भोगणें भोगीं थोके १८.८१, ज्ञानदेवी—‘भोगणें भोगितां थोके’ १८.८२; भोगणेयां हीं मीठी पडे, भोगणें ही बंद होतें, थांवतें, ९.५०, ज्ञानदेवी—‘भोगणेयाहि’, कुंटे—‘भोगणे याहि’ यावर इतर विषय नकोसे होतात, भोगापूर्वीच सुख होतें, असे अर्थ दिले आहेत, ९.५०; एणें जाणें करणें हान भोगणें १५.३४०. भोगणां—कां आरितेयासि आरिसा । उदूनि दाविला जैसा । देखणां अतिसो तैसा । भोगणां तिये ॥ १८.११३३, एक आरसा स्वच्छ करून दुसऱ्या आरसापुढें धरला तर दोन्ही आरसे एकमेकांना पहाणारे होतात, त्या पहाण्यांत द्रष्टेपणाची भर पडते.

भोंगळ—तुतारी. १.१३३.

भोज—करामत, आवड, आनंद, प्रेम, कौतुक, चित्र, प्रतिमा, वैभव, जेणें जग आपुलिं भोजें । नाचविजत असे ॥ ३.२४४, आपल्या करामतीनें जग नाचविणाऱ्या अहंकारास उद्देशून. ढोब्ये ठेविलेनि भोजें । देवलविसें फुजे । १३.७१४. प्रेमाचिं भोजें १३.२९०; पर्वविशेषें भोजें पूजा आन १३.८१४; भोज बलघे १४.१९९; कोडें भोजें नाचति, आनंदानें व कौतुकानें आर्हाप नाचतात, यावर बलि—ली पुढील बलिया (२) पहा, ९.५०६; निश्चयाचिं भोजें नाचतु, निश्चयाच्या आनंदानें नाचतो, १०.१५७; वाचेपुढां माझें नाम भोजें नाचे ९.२०५; वालभाचें चि भोज नाचतसे ६.१२३; महा-भयाभोज दाउनियां, मोठें भय वाटणारें आपलें वैभव दाखवून, ११.३६०, ज्ञानदेवी—‘महा-भयाचें भोज’, कुंटे—‘भयाचें भोज’ ११.३६५.

भोजन—आहार, जेवण, भोजन करितां विधी । यां तिहींतें हीं न लेखी । आहारिं भोति संतोषीं । माप घुये ॥ १८.१०१९, जेवणाच्या बाबतींत, (आंगीं शक्ति यावी, भूक पूर्णपणें जावी, किंवा जिभेचे लाड पुरवावे, १८.१०१८ पहा) या तीनही बाबतींना महत्त्व देत नाहीं, अल्पाहार घेतो व संतोषाचें माप घालतो, उगाच अन्नाची भर करीत नाहीं या अर्थी, ज्ञानदेवी, कुंटे—

‘माप न सुये’ १८.१०२५. ३.१२२, ११.५४४, १७.२४२, १८.११९. अखाद्याचां भोजनीं १७.१६२, —चेनि भोजनें १८.८०३; भोजनव्यापारीं १८.१०९७; भोजनसुख १८.१८५; सिद्धसाध्यभोजनीं, तयार केलेल्या व तयार करावयाच्या अन्नानें जशी सारखी तृप्ति होते, ज्ञानयोग व कर्मयोग यांना उद्देशून, ३.३८.

भोला—भोळा. गीता ईश्वर भोला १८.१६८९.

भौतिक—भूतणें पहा.

भौम—(१) मंगळ. भौमा नांव मंगळ, अमंगळ ग्रहाला मंगळ हें नांव, हा उद्देश, ५.११५. (२) भूमीसंबंधी. सार्वभौमपद १६.२२९.

भ्रम—चुकीची कल्पना, विपरीत ज्ञान, मोहामुलें आलेला संशय. जीतला तापसु भ्रमें । १.२६९. स्मृति भ्रमा माझि बुडे । ८.२२५. पैल चालत कां आहे । किं वारेनि जांत नोहे । जना ऐसा भ्रमु जाय । ऐसेयां होइजे ॥ १३.१९६, लोकांना असा भ्रम होतो, ज्ञानदेवी—पै चालत कां नोहे । कीं वारेन जात आहे । १३.१९७, कुंटे प्रतीत याच्याच सारखा पाठ आहे. भ्रमाचें महाद्वीप १३.९८५; भ्रमांचा वेताळ १७.२९७, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘भ्रमाचा’ १७.२९८; नैष्कर्म्यतेचेन भ्रमें ४.८६; भ्रमु पडे १५.१३४; भ्रम माजविला १८.१८०; भ्रमें ह्याणे १८.३२४; भ्रमातुकातें बैसवी ६.१६९, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘भ्रमतयातें’ ६.१६९; भ्रमहत ५.५७; जगद्भ्रमाचें आकाश १५.८२; मतिभ्रम—मतिभ्रमाचा जरंगा ७.८३, —चे पासवणे ७.१६७, मतिभ्रमें ३.१७५; मोहभ्रमें १४.३२८, समाधि—, समाधीच्या मोहांत पडून, १६.२९६; संमोह—भ्रम—मासे ७.७५; सभ्रम—जे माझिये भूली सभ्रम । नेणति लोक ॥ ९.३५९, माझ्यावर लुब्ध होऊन जे भ्रमयुक्त झाले आहेत ते इतर लोकांकडे लक्ष देत नाहीत. भ्रमणें, भ्रांत-ति, संभ्रम पहा.

भ्रमणें—फिरणें, भास होणें, चुकणें. जैसा रंजु भ्रमला । ह्याणे जा रे मी राऊ आलां । १४.८३. १.१८७, २.१११ (मे). भ्रमत—ब्रह्मकटाह भ्रमत ११.१४९; वायां भ्रमतु आहासि

२.१४०; भ्रमितें १३.६४, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘भ्रमतें’ १३.६३; भ्रमले—मोहमदिरा भ्रमले ३.१९३; भ्रमलेपणें २.९८, ६.७४; भ्रमुनि—बुद्धितें भ्रमुनि गीली ८.२०७; भ्रमे—चक्र भ्रमे १८.३०८; भ्रमण, भ्रमण-चक्र १३.४८७. परिभ्रमणें—उपजे तें नाशे । नाशलें पुनरपि दीसे । हें घटिकायंत्र तिसें । परिभ्रमे ॥ २.१५९. ३.६१ (मे).

भ्रंशणें—नाश पावणें, पतन होणें. एध कौमारत्व दीसे । मग तारुण्यें तें भ्रंशे । २.१०९. तेवि आकारलोपा सरिसें । जगाचें जगपण भ्रंशे । ८.१६९. जें कल्पनालोपीं भ्रंशे । आणि कल्पने सवें (कल्पनेसवें) होये ॥ ९.९०. २.१४१, ३.२२७, ८.६६, १५.४६६. दृष्टिचें तेज भ्रंशे २.५६, वियोगावेगलें—, हा वियोगवेले असा पाठ असणें संभवतें, ८.३१, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘वियोगवेले’ ८.३२. भ्रष्ट—पतन पावलेला, कर्मभ्रष्ट १५.१६८, योग—१०.२६. भ्रंश—मोडणें, नाश, पितृपक्ष पोखतां भ्रंशु । चंद्रा जैसा ॥ १६.१०६, १.२५६; चैतन्याचां भ्रंशीं २.३२८; पारत्रिकासि भ्रंशु २.२०; बुद्धी भ्रंशु १.१८८; स्मृतिभ्रंश २.३२५, २.३२७.

भ्रांत—भ्रम झालेला, मोहांत पडलेला. जेयाचेनि संगें ब्रह्मभाऊ । भ्रांतांसी गा ॥ ६.१०२. किं भ्रांतांति कामु । विषयां वरि ॥ ९.५९. १५.३१८. भ्रांतें वेंडालिला असे ११.४०२, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘बहुतें मोहें’ ११.४०७. सभ्रांत १३.९०२.

भ्रांति-ती—भ्रम, भास, संशय, खोटें. भ्रांति—जें होये जाये हे भ्रांति । ह्याणीनिया(या) ॥ २.१०२. कां विवेकु हा नोलखे । भ्रांतिते ॥ ५.८९. म्हणे हें चि एक आधि । एर जाणणें ते भ्रांति । १३.६१९. तेणें ब्रह्म एक आधि । एर आववी चि भ्रांति । १८.९९६. २.८७, २.९९, २.१३३, २.१४३, २.२२२, ३.६६, ३.२४२, ४.२६, ४.११३, ४.१९६, १०.२०४, ११.६८०. भ्रांतिचेनि खडुलें ७.७६; भ्रांतिचे(चें) दांग १५.४५०; भ्रांतिचें मसैरें ५.८३, —चा सागर ४.१७०; भ्रांतिबुद्धी ४.४५, —लेशा ३.१२४, —सेजे ५.४७; रूपेयाची भ्रांति, रूपें आहे हा भास, १३.११३३; आत्मभ्रांति साटिं, आपल्या

स्वरूपास विसरला म्हणून, १५.२६८; आत्मभ्रांतिछाया, आत्मरूपाविषयी संशय हीच छाया, १६.१०. भ्रांती—देवा तैसें मज जालें । जें मन हें भ्रांती यत्सिलें । २.५७. २.१०४, १४.८५. भ्रांती कवलुनु २.७५, —सांडिला २.६९; भ्रांतीपासौनि हीतलें ५.३४.

भ्रामक—लोहचुंबक. जडपण जवळिका । लोह चाले तरि चालो कां । कोणु सीणु भ्रामका । सन्निधानाचा ॥ ९.११५. १३.१११७. **भ्रामकाचेनि** सें १८.१३०२; **भ्रमक**—भ्रमकाचेनि सन्निधानें १३.१३९, हा पाठ भ्रामकाचेनि असा असावा, शानदेवी, कुंटे—'भ्रामकाचें' १३.१३९.

म

मकर-मगर—सुसर. **मकर**—मकरोदरिं गुपितु १८.१७३१, उदर पहा; **मकरतोडा** मागिलीकडे, रथाच्या दांड्याचा अग्रभाग मगराच्या तांडासारखा असावा, या दांड्यामागें सारथ्याच्या आसनावर, ११.२८८; **मकरध्वज**, कामदेव, मदन, एणें आववेनि मकरध्वजा । जोडली बरव ॥ ११.५९१, (श्रीकृष्ण हा विष्णूचा अवतार व मदन हा विष्णूचा मुलगा या नात्यानें मदन हा तुझा मुलगा म्हणून) तुझें सौंदर्य त्याला लाभलें. **मगर**—ते विषयमगरीं सांडिले । चषलुनियां ॥ ७.८२.

मकरंद—मध, सुवास. **मकरंदकणाचा चारा** ११.१५८; **ज्ञानमकरंद** १.१८; **मकरंदालें**, सुवासाला, १०.१११; **असौरभ्यमकरंदु** (असौरभ्य मकरंदु), नाकानें न घेतां येण्यासारखा सुवास, १५.७४.

मकार—ॐकारांतील तिसरी मात्रा, योगांतील आज्ञाचक्र. मकार महामंडल । मस्तकाकारें ॥ १.१९, गणपतीवर ॐकाराचें रूपक बसविलें आहे. झूलतां मागिलीकडे । तेथ मकाराचें चि भांग नडे । ६.११३, भिवयांच्या मागच्या आज्ञाचक्रांतून पुढें जाऊं शकत नाहीं. **मकारांत** गहन सोपान सांडूनियां, मकाराची शेवटची पायरी जे चढून जातात, १२.५६.

मख—यज्ञ. तैसा स्वधर्मु(र्मे)रुपु मखु । हा चि सेव्यु तुझां येकु । ३.९३. शतमखोत्तीर्णकरा हातीं १०.२२०, उत्तरणें (२) पहा.

मग—नंतर, त्यावर, तशांत, असें आहे तर. १.१३, १.११७, २.१, ३.१, ४.५, ४.७०, ५.१, ६.२४५, ७.१, ८.१, ९.१, ९.३५, १०.१६, १०.२९९, ११.१७, १२.४७,

१२.५४, १४.११, १४.१२, १५.७२, १५.८३, १७.२५, १८.१७, १८.६४, १८.१५७३, १८.१६०८. **मग** यावरि १०.२७.

मंगल—(१) शुभ, पवित्र, कल्याण. जेयांविथे दीठिकां उत्सर्गी । मंगल वाढे ॥ ९.४७३. जेथ मंगलाचां अंकुरी । सवें चि अमंगलांची आहे पोहोरी । ९.४९८ (१), मंगलकारक घटनेच्या अंकुरांतच अमंगलाची कीड असते, जन्माबरोबर मृत्यु हा असतोच यास उद्देशून. जेथ तो श्रीवल्लभु । जेथ तो भक्तकंदु । जेथ सुखें तेथ लाभु । मंगलांचा ॥ १८.१६३६. **मंगलउखा** ५.१४१; **मंगलमणीनिधाना** (संबोधन), कल्याणरूप रत्नांची खाण, १०.३; **निजजनाखिलमंगला** (संबोधन), आपल्या भक्तांचें संपूर्ण कल्याण करणारा, १८.१. **परममंगल**—धाम, परम पहा; **सर्वमंगल**—सर्वमंगलीं वर्षतें, संपूर्ण कल्याण वर्षणारें, १८.१७७५. **अमंगल** ९.४९८ (२), १८.६४७, **निरस्ताखिलामंगला** (संबोधन) १८.५, **निरसणें** पहा; **विदलितामंगलकुला**, (संबोधन) १८.२, **कुल** (३) पहा; **मांगल** पहा. (२) मंगळ ग्रह. ५.११५.

मळ—मासा, मत्स्यावतार. कां निर्जलिचा सागरा । बाला मळु ॥ १३.३८०, सुकणाच्या पाण्यांतील मासा जणू काय समुद्रांत आला, उत्तम लाभ झाला या अर्थी. **मळ कूर्मु**, या अवतारांस उद्देशून, ११.८४; **मळप्रसवसुंगी** १८.१७३२, प्रसवणें पहा.

मज्जा—हाडांतील मज्ज पदार्थ. ६.२१८.

मठ—(१) झोपडें. घटाकारें वेंडाललें । तै नभ गमे बाडलें । मठि तरि चौफलें । बायें दीसे ॥ १३.८९३, मढक्यांतील पोकळी वाटोळी दिसते,

ज्ञोपड्यांतील चौकानी आकाराची दिसते, यास उद्देशून. निर्गुड मठ ६-१७९, गुड पहा, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘निगूड मठ’ गुप्त, निर्जनस्थानी या अर्थी, हा पाठ अधिक चांगला वाटतो. (२) मडकें. ना तरि मठी आकाश जैसैं । मठाकृती आवरलें असे । २-१४२ (१), मडक्याच्या आकृतीनें समावेश करून राहिलें आहे. जैसा मठु गगना भरैनि । गगनीं चि आधि ॥ ८-५९. मठाकारिं व्योमा नांव, मडक्यांतील पोकळीस मठाकार आकाश हें नांव देतात, आत्मा देहांत अशाप्रकारें असतो हा उद्देश, १३-११०९, यावर १३-११०१ ते १३-१११३ पहा; मठाकृती २-१४२ (२); घटमठ, घट पहा.

मंडण-न—शोभा, भूषण. **मंडण**—जो मंडण होये सभे । संतांचिये ॥ १८-१५०७. **मंडन** १८-५८४. **मंडित**—पुंज पहा.

मंडप—मांडव. महाभूतें तो मंडपु । भेडु तो पशु ॥ ९-२३८. **धैर्यमंडप** ९-१९०; **कुंडं मंडप** वेळी १६-३८२; **कुंडमंडपवेदी** १७-१७८.

मंडल—वर्तुळ, घेर, परीघ, विंघ. रश्मिकर मंडलि । सूर्यांचा ॥ १३-१०७९. **अर्कमंडल**, **सूर्यविंघ**, १५-४९७, **आदित्य**—११-२०९, **इंद्रियप्रौढी**—, सर्व इंद्रियांच्या सामर्थ्याला या अर्थी, १८-३४७; **महाराष्ट्रमंडली** १८-१७८१; **सूर्यमंडल** ११-७४; **मंडल** आणि **चंद्रमा**, चंद्राची गोलाकृति व चंद्र, १४-४०१; **प्रतिमंडल**—सूर्यप्रतिमंडल, सूर्याचें प्रतिविंघ, १३-९०४. **महामंडल**—मकार महामंडल । मस्तकाकारें ॥ १-१९.

मढणें—आच्छादणें, व्यापणें, पुट देणें. स्वर्गें सूर्यतेज वेढिलें । जैसैं पन्हेरेनि मेरुतें मढिलें । ११-२१७, विश्वरूपाच्या पीतांबरास उद्देशून. **मढ**—आच्छादन, कोठडी, पापणी, (फुलाची) कळी असे अर्थ घेतां येतील. ध्यानाचां **आंतुलीं** मढीं कोंडजिति, ध्यानाच्या अंतर्भागांत, हृदयांत कोंडतात, १८-७३९; **मढु फूटला**—तृतीय नेत्राचा मढु फूटला, तिसऱ्या डोळ्याचें आच्छादन काढलें, डोळा उघडला, कालामि-रुद्राच्या तृतीयनेत्रास उद्देशून, ११-२९९, ज्ञानदेवी कोशांत या संदर्भांत मढुचा अर्थ ‘घट’

व कुंडे प्रतीत ‘कळी’ असे दिले आहेत, ११-३०४; **मढ फोडिति**, कळ्यांचा विकास करतात, उमलवितात, १८-४६०; **मढंगण**, लेप देणें, पुट देणें, रत्नपारिख्याचां गाविं । जाईल गंडी तरि सोडावी । काश्मिरीं न करावीं । मढंगणें ॥ १३-३१९, **काश्मिर** (२) पहा, या शब्दाचे अनेक अर्थ असल्यामुळें व **मढंगण** ऐवजीं **मिडगण**—तेथ जे असे पाठ इतर ठिकाणीं आल्यामुळें, निरनिराळ्या पाठांची निश्चिति करणें व अर्थ लावणें अवघड झालें आहे, **मिडगण** तेथ असा पाठ घेतला तर **काश्मिर** चा अर्थ (१) घेतां येईल; **मिडगण**चा अर्थ कुंडे प्रतीत ‘स्तुति’ दिला आहे, तेथें **काश्मिर**चा अर्थ (३) घेतां येईल, १३-३२० ओवीचा अर्थ लक्षांत घेतां **काश्मिर** (२) पुढें दिलेला पाठ व अर्थ ग्राह्य वाटतात.

मणि-णी—**मणि**—(१) रत्न, कांचेचा मणी. मियां वि विश्व धरिजे । जैसैं सूत्रें मणि ॥ ७-३१. **मणिभूषणें** १-५. (२) अंडें, गर्भ. **मणिज**—पक्षी, व्योमवायुवर्त्तें । वांटेलेनि गर्भरसें । मणिजु उससे । अवेडु तो ॥ १४-९८. **स्वेदज** जारजें उद्भिज **मणिज** १५-१४७. (३) योगांतील एक चक्र. **मणिकुलेंसी** ६-२१५, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘मणिपूरेंसी’ ६-२१५. (४) **मणिपुष्पक**, सहदेवाच्या शंखाचें नांव, १-१५०. **मणी**—रत्नें **मणी दोरी** १८-५४; **मंगलमणीनिधान** १०-३, **मंगल** पहा. **शिरोमणि-णी** पहा.

—मत्—शब्दास जोडून, माझा-झी-झें या अर्थी. **मी-मीं** पहा.

मत-त्त—अभिप्राय, विचार, विचारप्रणालि, तऱ्हा, अधिकार. **मत**—बारा हिंदुतु असावा । हें कोणाचें मत ॥ १३-५६, अधिकार. जै आलोडिजति कोडी । मतांचिया ॥ १३-३१७, निरनिराळे विचार पंथ. ३-४०, ३-१८९, ५-१५७, ९-२७३, १३-१५७, १३-२३७, १३-३२७. **मतांगें** १३-३३३; **मतांतर**—प्राप्तें मतांतरें १३-३१८, अंतर (३) पहा; **मतपत्रिका**, मान्यतेची सनद, मान्य होईल असा आधार, १३-६७, —**सुगुताकिं**, मतरूपी मोती पाहून, १३-५२, —**वाद** १३-१०४४; **बौधमतसंकेत**, बौद्धवार्तिकानीं

प्रतिपादलेले बौद्धमत, १-१२; विहंगममते, पक्षांच्या रीतीने, ३-४३; सांख्यमत-संस्था ३-३३, सांख्ययोगमते, सांख्यांच्या योगमताने, १३-९१. स्वमत—आणि स्वमता-विषया निर्द्वारा। लागूनिथां धनुर्द्वारा। प्राप्तां मतांतरा। निर्वचु कीजे ॥ १३-२४०. १३-२४२. मत्त—(१) मत या अर्थी. मत्त ३-२, हा मत शब्दाचा अपवाठ असणे संभवतें, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘मत’ ३-२.(२) उन्मत्त, माजलेल्या, ३-१३९, ७-१६४.

—मत—शब्दास जोडून, त्या त्या सहित या अर्थी. परिशिष्ट (४) पहा.

मति-ती—बुद्धि, विचार, कल्पना. मति—कां जें दीटिवा तुमचा बंध. तें सकलार्थसिद्धी मति पीके। ९-२५. हें विश्व चि माझें घर। ऐसी मति जेयाची स्थिर। किंवहुना चराचर। आपण जाला ॥ १२-२११. १३-७७१, १३-८२५. मति पोतडी १४-१७; मति पावे १३-६३०, —न फांके १३-६३७, —मेरु होये, स्थिर होते, १३-६१९; मतिगंगा १४-२२, —अम, अमणें पहा, —वंत १३-४१, —वसें ४-६९; अतिमंद, हा पाठ मतिमंद असणें संभवतें, १-७३; अन्यथामतिनिदेतें १६-११, अन्यथा पहा; अहंमति—अहंमतिचां जल्पवादिं ७-१०३; कुलालमतिचे गर्भ, कुंभाराच्या कल्पनेतून निघालेले आकार, ९-७३; दुर्मति २-२४३, ८-१४०; शुद्धमति ९-४०; सविवेकमतिपाटव, आत्मानात्माचा विचार करणारी बुद्धीची कुशलता, ९-२४१; स्वमति १३-६१, —तें १३-६४९. मती—जेयांचिये मती ओलावा। विवेकाचा ॥ ९-१८८. पसरिलिया मती। भक्तीवीण ॥ १२-६०. १-२२, २-२८३, ३-५६, ७-१९०, ९-२७, १०-१९४, ११-७६, ११-२१०, १२-९५, १२-१२२, १८-१२७३. जेयां गती मती मीं चि शरण ९-४८५; अंतिचीया मती ९-४१३; योगीश्वरांचिया मती २-१७६; वेदांचिये ही मती ११-१८३; वेदादिक प्रज्ञा मती १०-१६१; मती उठिनी जाली १०-३०६; शंभूचिये मतीसि नांगवे ११-२७; मती वाहविलां १३-३१५, —वेचिलिया

१३-७०; मतीसारिखे बोलिले, माझ्या बुद्धीप्रमाणें निरूपण केलें, १०-३९; कांतमती कारण, बुद्धीला स्फूर्ति होण्याचें कारण, गुरुभक्तीस उद्देशून, १३-४५०; बालमती ९-१६, महा—, १-३२, १०-२१०, १०-२४३, १३-९०, १३-६५१, १३-८०५, १३-८७९, १५-२९८, १८-८७६, १८-१०८९; व्यासादिमहामती १८-१६९६; व्यासमती १-३९.

मंत्र—उपदेश, गूढ शक्ति असणारी अक्षरें, शब्द इ. आगा वाचना वर्णा परीता। कोण्हीं मंत्रु आहे पांडुरुता। १८-३७१. ९-३६०, १२-९६; १३-६३४, १७-३४९. मंत्र अक्षरें १५-५४३, मंत्राची कडसणी १८-३७२; मंत्रांचि वीजाक्षरें १६-१२७; सर्व मंत्रांचा राजा, उच्चार, १७-३३९; अशौची मंत्रें बीजें ९-१७६, हा पाठ अशौचा असा ध्यावा; आम्हान मंत्र (न.), ज्ञानाचा, १८-७०; गुरुनामाचे मंत्र १३-४४६; युक्तित्रयाचां मंत्रां ४-१२५, सं. वा. श. पहा; सारासारविचार मंत्रु ६-४४४; मंत्र देखिला १७-३२९; मंत्रु सीखे १३-८११; मंत्रावतार १-१०९; मंत्रादिक १७-१९१, हविर्मंत्रादीक ४-११९; मंत्रप्रतिपाद्य—गीता हे सप्तशती मंत्रप्रतिपाद्य भगवती १८-१६४५; मंत्रयंत्र विधानें ३-९०; मंत्ररहस्य, गीता मिळवून देते, १८-१५०२; मंत्रविद्या—मंत्रविद्येसि माहोर, वेदमंत्रांचें माहेर, ब्राह्मणांस उद्देशून, ९-४७१; जयजयमंत्रें ९-२२५; नाममंत्र १६-१०३; ब्रह्माह(हं)मंत्रें ४-१५०; सिद्धमंत्र १८-९४५; सोहंमंत्र—सोहंमंत्रां दीक्षिति, यज्ञकर्ता मी ब्रह्म आहे या मंत्रानें अग्नीत आहुती घालतो यास उद्देशून, ४-१२५; महामंत्र—विवेकें महामंत्रें ९-२४२; अविवेकमहामंत्र, अविवेक हा तमोगुणाचा महामंत्र आहे यास उद्देशून, १४-१७५; मंत्र ९-२६६, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘मंत्र’ ९-२६७; मंत्रज्ञ १-१९०; २-३१२; मांत्रज्ञ हा पाठ मंत्रज्ञ असा ध्यावा २-२३४. अमंत्रि—अमंत्रिया राज्याची परि, प्रधान नसलेल्या राज्याची दुर्दशा होते यास उद्देशून, १३-५५५.

मत्सर—असूया, द्वेष. जरि बधु धडे मत्सरें।

१२४३. ४.११२. सद्गुणि मत्सर १३.७२२;

मत्सर वाहे १६.२३०.

मथणें—घुसळणें, एकावर एक घांसणें. ना तरी शब्द ब्रह्माब्धी (शब्दब्रह्माब्धी) । मथिलें व्यास-बुद्धी । १.५१. जैसे काष्ठें काष्ठ मथि(थि)जे । १.२४२. **मथित**—प्रार्थनाचें मथित सार, आत्मानात्मविचारांत सांख्य, योग व कर्म यांचें स्थान, १३.१०४२; सर्ववाङ्मयाचें मथित, गीतेस उद्देश्य, १८.१३१४; सुमथित १०.२१८; मथितां, मथन करीत असतां, १८.१४६६; मथिलेयां—कां मथिलेयां हिं लोणी । कांजी नेंदी ॥ १६.१२४, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘लोणी’ १६.१२५; मथुनि—मथुनि आज्ञेतें सार काढिलें १५.५३८; मथुनि घेतलेयां, लांकडावर लांकूड घांसून, १८.१३९९; मथूनि घेये १८.४१२; मथन ४.१३१; अमृतमथनां—(ना) सारिलें १८.१४७२.

मंथर—सौम्य. येथें लाजेनें मंद पावलें टाकणारी, कां कामिनी कंथा पासीं । मंथर होय ॥ १८.१०७५, ज्ञानदेवी—‘थिरु होये,’ कुंटे—‘स्थिर होय’ १८.१०८१.

मंथा—घुसळण्याची रवी. मंथा विवेकु केला ४.१२९.

मद—(१) हत्तीच्या गंडस्थळांतून निघणारा स्नाव. मदाचां गंधानीलीं १७.६; मदसुख, मदांध हत्ती, २.२१५, ११.३८९, १८.७३३; महामद भद्रजाति, उन्मत्त झालेले (उत्तम) हत्ती, १.१३४; बोधमदामृत १.१६. (२) उन्मत्तपणा, ताटा. आणि वयसा वित्कामु । येयांचा वाढवी संभ्रमु । झणोनि मंदें आश्रमु । बंधला तेथ ॥ १८.७५५. ११.४५७, १३.१७१, १८.७५७. कर्तृत्वाचा मद १८.२०३; मदाचा तंव जरा आंगीं चढत, जरा (२) पहा. मदत्रय ७.७३, सं. वा. श. पहा; मदमीन ७.८१; अभिमानमदें १.२३६; इछामदाचां (इछा मदाचां) थार्विं लागली, १३.९६५; इंद्रियमद ३.१०३; पत्रालंबनमदें (पत्रालंबन मदें) १३.६८, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘पत्रावलंबन मदें’ १३.६७; मौढ्यमद, मौढ्य पहा; शमदममदन-मदभेद १८.७, दम पहा; संपत्तिमद ९.३७७.

मंद—हळू, कमी, कमीबुद्धीचा. पवनु अति निर्बल ।

मंदु झुलका ॥ ६.१७५. १३.३२०, १३.४५५.

डोले मंद जेणें पडलें(ले) १४.१७३; दिविं

काजलि मंद प्रभा आणि १५.८४; दीठी मंद

झाले ७.१३५; सहजकृपा—मंदानीलें ७.१८२;

अतिमंद, तेथ अल्प मीं अतिमंद । काइ होयें ॥

१.७३, येथें मनिमंद पाठ असणें संभवतें.

मंदवणें—मंदवों लागे १६.१२, ज्ञानदेवी, कुंटे

—‘मंदावों’ १६.१२. अमंद—स्फुरदमंदांनंद-

बहुल १८.५, आनंदणें पहा.

मदवी—उंची वस्त्र. आतां अविद्येचां गावीं ।

मोहाची वेह्नि मदवी । १८.६८७.

मंदिर—घर. आपुलां मंदिरीं, येथें हृदयांत,

९.२९३, निदैवांचां—३.१०९; अ(आ)त्मप्र-

काशमंदिरा आंतु १७.४२६.

मधु—(१) मध. मधुविधिं मधुमक्षिका । लोभिणि

जैसी ॥ १३.५०१(१). मधुकरि—मधुरसादोषें ।

मधुकरि जवें(वे) जैसें । गृहसंगोपन तैसें । करी जो

गा ॥ १३.७८५(२), मधुरसादोषें, मधाकरितां,

१३.७८५(१); मधुमक्षिका १३.५०१(२).

(२) मधु नांवाचें अरण्य. मधुवन ११.१८३.

मधुर—गोड, मोहक, रम्य. परि तें रुचिकर होआवें ।

मधुर जैसें ॥ ३.१९, औषधास उद्देश्य. मधुरिं

रसिं १७.१२४; मधुरता १.३६(२), ३.२०७;

माधुरी—गोडी, तैसां बोलीं साचारीं । अवतरो

माझी माधुरी । १४.३१; माधुर्य—माधुर्या(यां)

मधुरता । १.३६(१), तैसें तोडावेया संदेह । तीख

जैसें काल लोह । साव्यत्वे तरि माधुर्य । पाहिं

घाली ॥ १६.११७, सत्यास उद्देश्य, ज्ञानदेवी,

कुंटे—‘श्राव्यत्वे...पायीं घाली’ १६.११८,

पायीं हा पाठ ग्राह्य वाटतो; १३.२६१,

१८.७८७, १८.१७०४ (१); माधुर्य—

माधुर्यें चंद्रिका । सरिती चि राया रंका । १२.२०३,

१०.१५४, १८.१७०४ (२); महुर पहा.

मध्य—मधला भाग. परि तूझेया रूपा आंतु । जी

उणीव एकि असें देखतु । जें आदि मध्य अंतु । यें

तीन्हीं नाहिं ॥ ११.२७६. मध्य ऊर्ध्व अध

१४.२७६, मध्योर्ध्वअध १५.७३; आदि मध्य

अंत, यावर आदि (१) पहा; मध्यान, दुपार,

कि उदैजतां चि दीअ । मध्यान होय ॥

१८.९९२, सायंप्रातर्मध्यानीं १८.११४;
 मध्यान्ह—मध्यान्हीं वि सविता । मालवत नाही ॥
 ११.४८९, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘मावळत आहे’
 ११.४९४, १६.१०; मध्यान्हवेळ १४.११०;
 सायंप्रातर्मध्यान्ह १३.९१८, १४.३३०; मध्य-
 भाग—मृत्तुलोक मध्यभाग ॥ १४.१०४, ग्रंथाचा
 मध्यभागी १८.१२३४, —मार्गे ८.९३;
 सीवणिमध्य ६.१९४, यावर ६.१९२ ते
 ६.१९९ पहा; मध्यमामध्यविवरें १२.५५;
 मध्यस्त-स्थ, —स्थ पहा; मध्ये १.१६९,
 २.१५४, २.१६६, १०.२२१, ११.७; आदि
 मध्ये निदानीं १७.३५१; आदि...निर्वाणीं...
 मध्ये १०.१९८. मध्यम—मधलें, सामान्य,
 साधारण प्रतीचें. रजोगुणें निफजे । मध्यम तें ॥
 १३.९६८, तेथ सत्व तें उत्तम । रज तें मध्यम । तिहि
 माझि तम । सत्रियां धारें ॥ १४.१३८, मध्यमरात्रि
 १८.३७९; उत्तममध्यमनिकृष्ट १८.६९४.

मध्यमा—(१) सुषुम्ना नाडी. आकललेनि योगें ।
 मध्यमा मध्यमार्गे । अग्निस्थानौनि निगे । ब्रह्मरंध्रा ॥
 ८.९३. १८.१०३२. मध्यमे माझि उंडी घाली
 १८.७३६, मध्यमेमाझि ६.२४६, —चेनि,
 मध्यमेमाक्षिचेनि दादरेंडुनि । हृदया आली ॥
 ६.१७१, मध्यमामध्यविवरें...कोरिवें दादरें
 १२.५५. (२) चार वाणींपैकी एक. १६.२०,
 परा व पश्यंती पहा.

मन—चित्त; बुद्धि, विचार, तर्क, स्मृति इत्यादि-
 कांचें उगमस्थान; हृदयांतील भाव व विकार;
 जाणीव; इच्छा; भान; अंतःकरणाची ओढ व
 आवड. ह्याने परियसां मना अवकाश । देउनियां ॥
 १.८४. मनें करीं अब्हेर । फलें हेतुचा ॥ २.२७६,
 फलहेतुचा पाठ ग्राह्य वाटतो. बोलामाझि(झि)
 मन मनें । आळिगु सरलें ॥ ६.११९.
 बलियें इंद्रियें दंथि मना । मन एकवटे पवर्ना ।
 पवनु साहाजें गगना । मीलों चि लागे ॥ ६.४५८,
 बलवान इंद्रियें मनाच्या स्वाधीन होतात, मग
 मन प्राणवायूला मिळतें व मनासह प्राणवायु
 मूर्ध्निआकाशांत जातो. मनीं आहे तें उघड ।
 बोल पां सुलें ॥ ११.४३७. मन सेलियेचेनि तोडें ।
 सैव चारी ॥ १४.२२७. एवं महदहंबुद्धि । मनें
 महाभूतसमृद्धि । इया संसाराच्या अवधी । सासन

जें ॥ १५.१०४, महत् तत्त्वापासून झालेला अहं-
 कार, बुद्धि इत्यादि (७.१८ पहा) मिळून
 संसाराची मर्यादा तयार होते. १.१७७,
 १.२१३, २.३५, २.३८, २.३९, २.६४,
 २.१४८, २.२८१, २.२९३, २.३४४,
 ३.६५, ४.१६१ (१), ४.१६३, ५.३४,
 ५.३६, ६.११८, ६.३५२, ६.३६१, ६.३७७,
 ६.४१५, ६.४१६, ७.१८, ७.१८५, ८.१०९,
 ९.४५३, १०.२१, १०.९९, ११.१७४,
 ११.१९०(१), ११.५७९, ११.६३४,
 ११.६६५, १२.९७, १३.२९, १३.७४,
 १३.१०३, १३.११६, १३.२९२, १३.२९९,
 १३.३०२, १३.३०४, १३.३०८, १३.३५६,
 १३.३६०, १३.५२९, १३.६२४, १३.६६७,
 १३.६७६, १३.६८१, १३.७८१, १३.८२४,
 १३.८९५, १३.१०८०, १४.१९, १४.१७८,
 १४.२३४, १४.२४३, १५.३५, १५.२५५,
 १५.२७१, १५.३२८, १६.२७९, १७.५८,
 १७.२२६, १७.२३५, १८.८९, १८.२९५,
 १८.५१०, १८.७३५, १८.७३७, १८.८३६,
 १८.१०१२, १८.१३४६, १८.१६३५.
 मनाचें निरूपण १३.१०३ ते १३.११६ पहा.
 मनाचा अंक(कु)र ५.५१; मनाचें अयुक्तपण—
 ह्याणीनि अयुक्तपण मनाचें । तें वि सर्वस्व
 दुःखाचें । २.३४७, मनाचेनि—नी आंगें
 ६.२४, १०.१०६; मनाच्या आराणुका
 २.८०; मनिं आलस्य १३.५१६; मनाचेनि
 उन्मेळें २.२८६; मनाचा उंबर १८.१०२४;
 मनिचें कोड ७.८; मनाची घडी ६.१८८, —चे
 वेणें देणें ८.१८४; मन केतुलें चपल ६.४२५,
 मना चपल स्वभाओ ६.४१७; मनाचा चौहटां
 ८.१८२, —चा ठाड ९.१७८, —ची तारुण्यता
 १४.९१, —चें थारपण १७.२२९, —चीं(ची)
 धाप १७.२३०, —ची धांव ३.२६४,
 —नाखि १२.४१, —चा निग्रहो ६.४२३,
 —चें एक नीकें ६.४१९, —चां महाद्वारिं
 १३.५०६, —चा मारु ४.२२१, ६.२८९,
 —चें मेघौडें ६.४६६, —चें मोकलें पेटवण
 ४.१३३, —चां रथिं १५.३२३, —चिये राहाटी
 १३.३०९; मनिचें स्वप्न ९.१०३(१); मना-

चेजा स्वभावा ६४१०; अमनस्थाचें मन
१३.९९६(२); मनाचें मन १३.९२४, -मन-
पण ४.१६१(२), मनासि मनपण ११.१९०
(२), मनं मन मागें घालूनियां १४.५०;
इंद्रियाभावां मन मूल १३.३०२; इंद्रियां-
माझि अकरावें मन १०.२०८, मनादि साहीं
(ही) इंद्रियें १५.३२०, सं. वा. श. पहा; मन
काह नपुंसक १३.९८४; पंचप्राणमन ९.२११;
पुढां मन करणें पाठि १३.३६२; बालकाचें मन
१८.५७४; मौआलें मन १.५६; लोभियाचें
मन १३.२०२; वातिवरि मनु—मग शशि
आगि भानु। पेसा कल्पी जो अनुमानु। तो वाति-
वरि मनु। गिवतितां न दिसे ॥ ६.२४५, डाव्या
व उजव्या नाकपुड्यांतून वाहणारे चंद्र सूर्य वायु
(इडा व पिंगला) इतके स्थिर होतात कीं ते
कळत नाहींत, दिव्याच्या प्रकाशांत मन
शोधण्यासारखें आहे, या पाटाचा अर्थ
समाधानकारक वाटत नाहीं, या पेक्षां
ज्ञानदेवी व कुंडे प्रतींतील पाठ 'वातीवरि
पवन' अधिक चांगला वाटतो, कापसाची वात
जवळ धरली तरी ती न हालल्यामुळें हे वायु
कळणार नाहींत या अर्थी, ६.२४५; व्याकुल मन
१.२०६, सावेव—१३.२९५; मनीं आठविजे
७.१४८; मना आलें २.२६५, -ये १७.५८,
१७.२३५, -नये ११.६३५, -नै ये
४.२००, -नैये २.४५, २.५०, २.१५७,
११.६३२; मनातें उठवी १३.९६५, मनौनि
उठी १३.२९८; मनीं उपनलीं ९.२७१,
-उरिजे १.२२७; मनं कदरसी १६.२६५;
मना कलितं ५.६७; मन काललि १८.६६९,
-खिरडे १६.४१८; मना गमला १०.२७८,
-जाये २.३१४; मनीं झाले, उत्पन्न केले,
१०.९२, मनं जाला ५.२१; मन तापे
११.३६३; मनीं तोषला ६.४८५, -धरणें,
धरणें पहा; मन बाहिरें धावे ६.१९; मनीं
नुमते १३.४७६; मना पुरिजे ना, पुरें पडत
नाहीं, १३.२५०; मन भायें होये १४.९०;
मनीं जें भावां(वा)वें ८.७५; मन न मरे
८.२०७; मनातें मानवी ७.२०; मनं मानिजे
१८.४३९; मनीं मावले ९.१०३ (२); मन

राहाटें (टे) ५.५३, -राहातें पावें, आवरतां
येईल असें पहावें, ६.१८१; मनिं रिगौनि
१८.१४५०; मनीं रिझले ५.९; मना
माजि न रुचे १६.१६५; मनौनि न वचे
१३.५३६; मनातें वरी १५.३७; मनं वर्जिली
१४.३६५; मनीं(नीं) वसे २.२५५; मनीं वाढे
४.२०३; मन वावटे, निवृत्त होतें, १४.२११,
-आणिका वाहे १६.३४७, -विपायें वाहे
२.३३०, -विटाले ना ४.१०३; विटालें
मन १३.१७४; मन विरमे ६.२१२, -वीरे
७.१७२; मनातें मागें सांडावें १०.१६२;
मनीं हांसिला ६.६; मनं होआवें, इच्छा झाली,
तयारी असली तर, २.२२९; मनीं ह्याणितलें
२.३७०; मनातें अनावर ह्याणों ६.४२७;
मना अभिभूत होउनि, मनाच्या स्वाधीन
होऊन, २.२४८; मनंसीं अविद्या हवीली,
मनासह अविद्येची आहुती दिली, ४.१२२;
मनीं आडदर वाहे १.१०७; मनीं जे आस्था
वाहिली ९.३५०; मना एकंदरें केलें, एकाग्र
केलें, ५.१५०; मन काचें करिती ११.६२०;
मनीं गजबज जाली १.१८५; मना गोचर
जाली १३.१०२६; मनं घातु न चितावा
१.२२५; मना चांगु आला, कळला, पटला,
६.३३३; मन ज्ञानि बैसलें १३.६२१; मनं
ज्ञेय भेटेल १३.८५९; मनाची डाल धरी
१५.९५; मनीं थारा देंसि ८.१२१; मना हे
दशा ये १७.२३५; मन अहंकारेंसीं देशीक
जालें ११.६५४; मना धीर करुनि २.१७,
-धैर्याचा सान्हाळ होये ६.१६५; मनं
निश्चयो करी, पक्कें समजतो, १३.६१५; मना
प्रत्यया येईल कां २.२०७; मना बोधु न भेटे
३.१४८; मनीं(नीं) ऐसा भाळ नाहिं
१४.१८२, मना हा भावो झनं हों देंसि
१०.१७५; मन भ्रांती असिलें २.५७; मनीं
मीं भाविलां ९.३५५; मनातें मूठी धरुनि
२.३११; मनंसीं वाचा मुरडली १५.१५;
मन वेडें होईल १३.५७९, -होये ८.२२५;
मनीं शंका रिगे १३.२६४, -वाहाती २.३२०;
मन कर्मसंकल्पभावा हेतु होये १८.३५५, -
संकल्प विये १३.३९८; मनं संतोखु घेउनि

१.१६७; मन सारस्वते दुभे ६.४५२; मना
सैव धावणे १३.१२४; तूं मन हें मीं चि
करीं ९.५१२; मन पवन पांगुलैले, मन व
प्राण पांगळे होतात, १०.६३, मनपवन
९.२१३, -चां खीचु १८.१०३४, -चीं खेलिं
१२.६, -नियमें १६.१८४; मनशुद्धि
१८.१३८, -संकल्प, हे शब्द तोडावे, ९.४४१;
मनसर्पाची (मन सर्पाची) सृष्टि १६.२४१;
मनादि हेतु १८.३५९ (२); मनादिक
१५.३३६, -कें १८.७३४; मनानाशि—
आणि लामालाम न धरावे। मनामाशि ॥
२.२२६, आंग मन, शरीर व अंतःकरण,
आंग पहा; काना मना—फीटो विवेकाची वाणि।
हो काना मना जीणि। १३.११५५, कानाला
व मनाला जिंकणारी, येथें चैतन्य देणारी,
या अर्थी; कानामनाचिये सींचे १८.१२६८;
ज्ञानामनाचिये भेटी १३.२४४; मन डोले,
मन व डोळे, ११.२८५; मनाचां कानीं
६.४९१; तनुमनुजीवें ३.१२, ४.१६५, -
प्राणीं ७.१४६, -प्राणें ७.११८; मनप्राणकरणें
१८.७३८; देह मनें १७.१७४; मनें कानें
वाचा १८.१६४६; मनें देहें वाचा १३.३१०;
मनप्राण आणि संयमु ८.५०; मनें वाचा
करणीं ९.३५१, -कायें १३.१२८, १८.६५३, -
देहें १२.११७, १६.३५३; मन बुद्धि,
बुद्धि-ह्मी पहा; अमनस्थ १३.९९६ (१).
मनस्—मनो बुद्धि ठाई। धीर नव्हे ॥ १.१९५,
तें मनो तपासिधाना। पात्र होय ॥ १७.२३५,
यावर मानसतपाचें लक्षण १७.२२३ ते
१७.२३५ पहा; मनोगत, विचार, हेतु, ४.१८३,
६.२६९, ६.३५९, ८.११, ११.४०४,
१३.६४६, १३.८५३, १८.९०७; बाह्यमनो-
गत, बाहेरच्या सेवेत दिसून येणारें मनोगत,
१३.४२८; मनोजय—किं मावळलेयां दिनकर।
सरे किरणा(णां)वा पसर। तैसा मनोजयें प्रचार।
बुद्धिंद्रियां ॥ १६.१८३; मनोधर्म, धर्म पहा,
-बल ६.४२६, -भाव, भावणें पहा, -मल,
मल पहा, -स्थ, कां जीमेचे पुरवावे।
मनोरथ ॥ १८.१०१८, १.२४, १.२७,
३.२७, ६.१३५, ६.१६७, ९.२४,

११.११६, ११.२०४, ११.२९२, ११.४७७,
१८.१६९; मनोरथाचा अंतरालीं १६.३६२.
-चिया उतरडी १३.११४, -थांचा धारसां
१३.६८६, -थासि फल १५.४१६, -(थां)चे
मनोर ९.३ -थांचिया श्रुटी १३.४१३,
-थाचां सागरीं १८.७४३; सिद्धांचे मनोरथ
१३.२७८; मनोरथभंग १३.१३३; कुमनोरथ
१६.३७०; मनोरूप ५.१५५, -वृत्ति—त्ती,
वृत्ति—त्ती पहा, -व्यापारें १.१०६;
मनःपटां इंद्रियांतें १५.३३५; मनोसिद्धि
८.८; मनोहर २.२४६, ३.२१८, ९.३८६,
९.३८७, ११.१३८, ११.१९५, -हारी
१६.८६, -हौब १२.५३; सुमनसा १३.२४६.

मनन—सतत विचार, चिंतन. १५.२३७.

मनननिदिध्यासश्रवणें १८.१७२५.

मनुष्य—माणूस. मातें पणें पणें प्रकारें।
जाणति मनुष्य पेसेनि आकारें। ९.१७०. माणुता
मनुष्य जाला देख। ११.६३०. इया चि परी पै
रजें। जिहि कां जीजे मरिजे। तिहि मनुष्यां
होइजे। मृत्युलोकिं ॥ १४.२७०. ७.१०, १०.७७,
१५.१७७, १६.२४३. मनुष्याकार १३.५१०,
१५.१८३, -दिकिं १६.२७०; मनुष्यजात
४.६६, -जातिशाखा १५.१५४, -देह
१६.४०४, -धर्म, मानवांचे सामान्य गुणधर्म,
९.१६८, -रूपिं १५.२१०, -लोक ४.७२,
११.६११, १५.१६१(२), -वेळें ४.१०४,
-शाखा १५.१६१(१), १५.१६३; मनुष्या
लागौनि १५.२०४, मनुष्यां— १५.१७३;
मनुष्यासारखा—तो मनुष्यासारखा आवडे।
परि मनुष्यत्व तेयासि न घडे। ४.९९(१), देव
मनुष्य स्थावर १८.२३७; मनुष्यत्व ४.९९
(२), १५.२०५, १८.२४५; माणुस-णूस—
मानुष पहा.

मनौरा—बुरुज. मनोरथा (थां)चे मनोर ९.३,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘मनोरथांचे मनोरथ’ ९.३.

मरगज—पाच रत्न. जैसा परिमल जाला मरगजा।
११.५९१, पाच हें रत्न तर आहेच पण
त्याला सुगंध आला तर तो विशेष गुण शोभेल
या अर्थी.

मरण—प्राण जाणें. नातर पवन मेवासि विहे।

किं अमृतासि मरण आहे । २.१४. हलाहल आगी पियालें । किं मरणासि मरण पेटलें । ११.३५३. तंव तंव अधिकें । मरण आयुष्यातें जीके । मीठ जैसें उदकें । आसिजतसें(से) ॥ १३.७४८. १.२६५, ३.११७, ४.१९५, ८.६८, ८.२०८, ८.२१६, ८.२५६, ९.३६१(२), ९.४४३, १३.५७१, १६.१०५, १६.२५३, १६.३३०, १७.१८९, १८.२४७, १८.७५४, १८.९२६, १८.९३८, १८.१४६८. मरणाचें खाणें १४.२५३; मरणाचें भरणें ९.४९२; मरणाचा माजिवटा, मरणाच्या आणीशाणीच्या वेळीं, ८.२०६, -चिये मेरे ८.७३, -चिया रेवा ७.८५, -सी चि मुखें जालीं ११.१९७; सर्वसंहारें मरण मातलें ११.३४१; मरणीं, मरणसमयीं—आणि मरणीं जेया जें आठवे । तो तिये चि गतितें तंव पावे । ८.७४, मरणें, मरणानें, मातापितर-मरणें १८.१०९; मरणांत—आजन्ममरणांतीं १४.१४५; मरणाण्व १३.१०४०; मरणांवा १६.३४; मरणाभेण १०.१७६; मरण-महामारी, मरणाचें महासंकट, ११.४५०; मरणरसाचे लोंढे ११.३७३; मरुणारुवाचें आंग, मरणाचाचें शरीर (राजवाडे), १६.२५६, ज्ञानदेवी—‘मरणार त्याचें आंग,’ कुंटे—‘मरणाचाचें आंग’ १६.२५८; मरणवटे पडिलें १४.२७१; मरणा ऐलीकडे—ते मरणा ऐलीकडे । मज मीलौनि गेले फुडे । मग मरणीं आनीकडे । जातील केवि ॥ ९.३६१(१), मरणांहुनु कष्ट १६.२३८, -णाहूनि अखटें २.२०५, बोखटें मरणाऐसें १६.१८५; आत्ममरण, (स्वप्रांत पाहिलेलें) स्वतःचें मरण, १४.१२९; आयुष्यमरणाची (आयुष्य मरणाची) मर्याद—मेलें टाकी, आयुष्य मरणाच्या मर्यादेपर्यंत (वेळेपर्यंत) टिकतें, ८.२२८; जन्ममरण—ना तरि उदो अस्तु आपसे । अखंडित होति जैसे । हें जन्ममरण तैसे । अनिवार जरी ॥ २.१६०, जन्ममरणाचा अलिवटा ८.१४२, जन्मजरामरण, जन्मणें पहा. मरणा आणि जीविता १३.१०७२; राज्य कां मरण १५.२६४; दुर्मरण १८.१९२.

मरणें—मरण पावणें, देहान्त होणें. मर—

अगा मर हा बोळु न सांहांति । आणि मेलेंयां तरि रडति । ९.५०८ (१). मरमारु याग, मारक याग, १६.३५८, ज्ञानदेवी—‘परमारु’ कुंटे—‘परमार,’ परपीडेसाठीं केलेला याग, १६.३६०; मरता, मरगारा, किं तूं एकु वधिता । आणि सकल लोळु हा मरता । २.९९, मी वधिता हे मरते । ह्मणतु आहासि ॥ २.१३७, जें मी मारिता कौरव मरते । ऐसेनि वेंडाल्लिला असे आंतें । ११.४०२; नमरतु—न मरतु असा पाठ घ्यावा ९.४१४; मरतिये ८.१७६(१), मरतेया १८.१६०, न—७.१७७; मरावें—ऐसें काहसेया करावें । जें अमृति(ति) हिरिगौनि मरावें । ७.१४९, मरिजे—अमृतें चि मरिजे । जरि विवेंसि सेविजे । तैसा स्वधमें दोपु पाविजे । हेतुकपणें ॥ २.२२४, स्वधर्मांला फलहेतु मारक होतो या अर्थी; जीजे मरिजे १४.२७०; न मरिजे देह गेलेंयां ८.७७, यावर ८.७४ ते ८.७८ पहा; मरे—संसर्गें कालकूट मरे । २.१५, अशक्य बावतीचें उदाहरण; ४.२२०, ८.२०७, १४.२४७; स्वमिचेनि घायें किं मरे साचे(चें), खरें नाहीं या अर्थी, ६.७५; मरे ना सावध ८.२२८; मरां—मरां बैसलां ११.३९६, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘पुसों’ ११.४०१, हा पाठ ग्राह्य वाटतो; मरां मरां १६.४०७; मेलालें—तेयाचें जियालें ह्मणों काह । वरि मेलें चांग ॥ ४.१९१, जीव मेले १३.२३४; जीतां मेलेंयां १८.२२४, यावर जितणें—जीतणें पहा; मेलेंयां ९.५०८(२); मरणें—उपजों उपजों मरणें । नावां नावां ॥ १६.१७८, १३.१८९, १३.७८३, १६.२२९, १६.४४९. अमर, मरण नसणें, नाश न होणें, देवादिक, तेवि मरतिये जीवाकारी । अमर जें आहे ॥ ८.१७६ (२), ६.४५४, ९.२९३; अमरु १४.२८, १८.११८९; अमरां करी १७.११४,—होणें ९.४९४; अमरत्व—जेथ अमरत्वा अंगारिलें । तें मरणा चि लागि जालें । १८.१४६८, ९.३१७; अमरपण ९.३२७, १५.५५०.

मर्हणें—चुरडणें, ठार करणें. जीवकणु जेयाचा मर्हें । १८.१२६६, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘उपमर्हें’ १८.१२७२.

मर्यादा—सीमा. जन्ही सरिता उच्च समस्त । परिपूर्ण होउनि मिलत । तन्ही अधिक नव्हे ईषत् । मर्यादा न संडी ॥ २३५७. ८-२६, ११-५६४, १८-१५६१. मर्यादेचा सागर १८-१३; मर्यादा असौनि १५-४९९, -दे चूकौनि १७-३९१; स्वमर्यादा गीलुनि १८-६२१; मर्याद, मर्याद-मेलें टाकी, मर्यादेची अंतिम सीमा या अर्थी, ८-२२८, मेलें - 'संयोग', राजवाडे कोश, ज्ञानदेवी, कुंटे - 'मर्याद वेळ' ८-२३०.

मन्हाटा-टी—(१) उघडा, सरळ, सोपा. (२) मराठी भाषा. हे शब्द कांहीं ठिकाणीं दोन्ही अर्थी आल्यामुळें विभाग पाडले नाहींत. हा भावार्थ आतां न बोलवा । मज विवेक तो सांवावा । मन्हाटा जी ॥ ३-१७. माझा मन्हाटा चि बोळ कवतिकें । परि अमृतार्ते हीं पैजेंसी जीके । ऐसीं अक्षरें चि रसिकें । मेलवीन ॥ ६-१४. हां हो नवल नोहे देशी । मन्हाटी बोलिजे तरि ऐसी । ६-१३३. उघड मन्हाटिया, स्पष्ट शब्दांत सांगावयाचें म्हणजे, १३-८९९; मन्हाटियेचां नगरीं १२-१६; मन्हाटिया प्रतीतीपंथा १२-२४३, -भंगीं १८-१७०८; मन्हाटेनि चिन्हास १५-५६०; मन्हाटे बोल ४-२११, १८-१७१५; मन्हाटें परिहसैं ५-५२, परिहसणें पहा; गीतार्थ मन्हाटिया आला ११-१४, -केला १८-१७१४, -बोलिजे ९-२२; मन्हाटिया श्रवणपथा आणिला १८-१६८७; चोखा मन्हाटिया बोलौनि १८-१७५८; नीट मन्हाटी पढतां १०-४२, -बोलिजैल ७-२०१; शब्दसोपानें मन्हाटि(टि)या केलीं ११-९.

मळ—मळ, दोष, पाप. जिही यज्ञदारी मळ । क्षालन केलें ॥ ४-१४६, ज्ञानदेवी, कुंटे - 'मनोमळ क्षालण' ४-१४८. १६-४१६, १८-१२०, १८-६७४, १८-१३९८. अविद्येचा मळ १८-१२२६, हातिचा-१८-७६६; द्वेष्य-भावादिमळीं १०-२२७; मळमूत्र—मळमूत्रांचा उत्सर्ग १३-११९; मळमूत्रद्वारें १३-५७०, -पंक्ति १३-७३३; मळकट १८-१००५; त्रिविधमळकटां १५-५४८, सं. वा. श. पहा; मळहीन ३-२५६; मलिन, दोषयुक्त, संग्रामा

नांव मलिन । पापाचार ॥ १८-१२७२, चुकीचा समज; मलीन, घाणेरडी, १८-१४०; निर्मल १३-६२३, निर्मल-निर्मल पहा; मनोमल ४-१७३, १२-१७८, मोह-३-७१.

मळणें—धान्य मळणें. रचतु महत्तत्वाचें खलें । मली पकें चि काळोनि पोळें । १३-४०.

मळा—मळा, बाग. कोवलिचेचा मळा ६-२५७; प्रसन्नतेचे मळे ९-४; मळा केला—कां भवें चि केला मळा । १८-४८९, सुगुंयनेच बाग तयार करावी; धर्माचा मळा जाल्लनि, धर्माची भाजणी कलन, १८-७९९.

मवणें—मापणें, मोजणें. आहार तरि सेविजे । परि युगुतिचेनि मापें मविजे । ६-३४९. मज अपारातें केती मविसी । १०-२९२. जी विश्वरूपाचां सागरीं । होंतां(ता) तरंग मवीतु वांव वेन्ही । ११-६५९. जन्मशतमापें । गुळ चि मविजे ॥ १३-३३. १०-१६२, १३-१०२१, १८-३९१, १८-४३६. आत्मेयां(या)तें देह वरि मवी, आत्म्याला देहाच्या मापानें (साडे तीन हात या प्रमाणांन) मोजावें, १८-३८२; मवे ना चवें १३-११०८; मवणी, मोजमाप, सुनि मांस वे मवणियां । जीवितेंसि ॥ १७-४२२, योगपटाची मवणी १६-३३०; मवल, मोजक्या, मवलां पाउलिं चालिजे । ६-३५०.

मसि-सी—काजळ, शार्द. मसि—मग काजला आणि मसि । न दिसे विवंचना जैसी । ते चि अद्या तामसी । सिनानी नाहिं ॥ १७-७०. मसी—पै गुण तेतुला खाए । स्नेहें किं जलतु जाए । जेथ ठेविजे तेथ होए । मसी ऐसा ॥ १३-७१८, यावर गुण (२) पहा.

मसैरें—अंवार. तें चि अज्ञान जें समूळ तूटे । तें आंतिचें मसैरें फोटे । ५-८३.

महत्-महा—महत्, सांख्यांच्या चोवीस तत्वां-पैर्नी एक. सं. वा. श. पहा; महत्-महा-माहा हे शब्द इतर शब्दांस जोडून मोठा-ठी-ठें या अर्थी आले आहेत. महानुभाव ९-१९३; महर्णव, अर्णव पहा; महद्बुद्धि, महत् तत्वा-पासून उत्पन्न झालेले अहंकार व बुद्धि, १५-१०४, -हंकारा लागौनि नृणांतिचा पांगोरा वेन्हि, हें महत् तत्त्व अहंकारापासून शेषटच्या

तृणाप्रापयंत, १५.४४५; माहात्म(स्य), मोठेपण, ११.७३, म-माहात्मा, आत्मा (१) पहा; महदादि ६.४२५, ९.६६, १३.८६७, १५.१०८, -दिक्—तरि अवधारि(रिं) धनंजया । हे महदादिक माझी माया । ७.१५, १५.१४६, महदादिपरिपाटी, परिपाटी पहा, -भूतभेदे ८.२०, -विश्राम-शालिका १४.६७ (२); महाआनंद १८.१६६५; महेंद्र, महेश, परिशिष्ट (६) पहा; महोदधि-धी १०.१४९, १८.१३१०; महर्षि-र्षी ६.१५६, ऋषि पहा; महाकल्प १३.६२, -रुपांती ११.३७४; महाकवी १३.७०, -काल, काल (१) पहा, -काव्य, काव्य पहा, -खेल १८.५३८, -बोर, घोर पहा, -बोध, बोध पहा, -तत्त्व, तत्त्व-तत्त्व पहा, -तेज, तेज पहा, -त्यागी १८.२२८, -दान १७.४४, -दुःख ७.१६६, -देऊ, परिशिष्ट (६) पहा; -दोख १८.१०५२, -दोष, दोष पहा, द्वार १८.१५२३, -द्वीप १३.९८५, १६.३२, -धाम ११.५१२ (१), -नदी ७.६६, -नाद ११.४८०, -निधि १.२३, -पद १३.३७१, -पातक १.२५६, -पाप ९.४२२, -पें, पाप पहा, -पुर, पुर-पूर पहा, -पुरुष १३.७८८, -पूजा १८.९४७, -प्रकृति १४.१०२, -प्रलय, प्रलय पहा, -प्रसाद १२.१९, -फणि २.१५, -बाहु १.१५१, -बाहो १०.५३ -बोध, बोध पहा; महद्ब्रह्म, माया, प्रकृति, ह्यणीनि जी परम । तूते(तें) ह्यणिजे महाधाम । कल्पांती (तीं) महद्ब्रह्म । तूझां अंकीं रिये ॥ ११.५१२ (२), १४.६७ (१), १४.६८, १४.११५, -उदरी १४.८८; महद्-ब्रह्मां गोसांविं, प्रकृतीचा धनी, १३.१०२१; महाभय, भय पहा, -भारत, भारत पहा, -भुज १५.१४७, -भूत-तें, भूतणें पहा, -मंडल, -राष्ट्रमंडल, मंडल पहा, -मती १.३२, -मंत्र ९.२४२, -मद, मद (१) पहा, -मारि-री, मरणमहामारी, मारणें पहा; माहामीन ७.७०, महामूर्ति ११.२७९, ११.३२९, -मृत्यु-त्यु ११.३४३, ११.३५९, -मेघ २.७७ -मेह १८.१७६०, -मोह, मोह पहा, -यागप्रमुखें कमें १८.१६४, -रथी, रथ पहा, -रिखी, रिखि-खी-वि पहा;

म-माहारोग-गी, रोग पहा, -लक्ष्मी, परिशिष्ट (६) पहा, -वन, वन पहा, -वाक्य, वाक्य पहा, -वात, वात पहा, -विष्णु, परिशिष्ट (६) पहा, -वृक्ष ११.२५४, -शंख १.१४८, १.१६०, -शून्य, परब्रह्मास उद्देशून, ६.३१५, -शोष २.१४६, -सती १६.१७६, १८.४३७; माहासिंधु १३.५९९; महासिद्ध १८.१२३६, -सिद्धांत १५.४०१, -सिद्धि-द्धी, सिद्धि-द्धी पहा, म-माहासुख, सुख पहा. वैराग्यमहापावक १२.४६; हृदयमहाअंबरी, हृदयरूपी मोठ्या आकाशांत, १८.१२९०.

महंत—श्रेष्ठ, साधु. हा येणें मांनें महंतु । वरि आह्मालागि कृपावंतु । २.४४, द्रोणास उद्देशून. महंतांचिया कोडी १७.३४४; महंतपण १६.३७६.

महत्त्व—मोठेपणा. चातुर्य लपवी । महत्त्व हारवी । पीसेपण मिरवी । आवडौनि ॥ १३.१९१. १३.६५६, १६.३८८, १७.१८१. महत्वाची फरारी १८.२४९, -चिया बोजा १७.२४४; महत्त्व फोकरावेया १७.१८७; महत्वादिकिचां झुंगीं १७.२४१.

महाग—महाग. कां सर्वंगाची वीकणें । महर्गि वस्तु ॥ १८.८७८.

महाग—दुर्लभ, कठीण. जो जन्मसहस्रांचिया साटी । इंद्रादिकां महागु भेटी । ६.१४६, इंद्रादिकांनीं हजारों जन्म घेतले तरी भेट घेण्यास कठीण पडेल. भोजनसुख महाग । रांधितां ठां ॥ १८.१८५, जेवावयाचा आनंद स्वयंपाकाच्या दगदगीमुळें निर्भळ नसतो, या अर्थी.

महिमा-न—महात्म्य, थोरवी. **महिमा**—वेसी महिमा घणवट । गंगा तैसी चोखट । २.२१३. ६.४७८, ११.७१, ११.२८७, १३.३५२, १६.२२३, १८.५२२, १८.१२१७. महिमेचें करणें १०.१०; महिमे भेण १३.१९०; तूझी गंभीर महिमा ११.५०५; तूझा अलोलिकु महिमा ११.५५९; महिमा चढे १६.३८८; महेंद्रमहिमा १०.२६६. महिमान ११.५५४, गीतेचें—१८.१६५०, श्रीगुरूचें—१०.१३.

मही—पृथ्वी, जमीन. ६.४४, ७.१८. महीतल २.२६२.

महुर—(१) मधुर. जैसें महुरें हान कां ह्यणिजे ।
विषकंदातें ॥ ५.११४. ११.४५८, १६.१२१,
१८.८०१. कइ महुर १६.२४९. (२) मोहोर,
बहर. जें सोहंभावमहुरें । मोडीनि आलें ॥ ६.१४९.

महुललै—माधुर्य. कां वत्सनागा जैसी । महुललै ते ॥
१८.७९३, ज्ञानदेवी — ‘महुरता पहिली’, कुंटे —
‘मधुरता पहिली’ १८.७९६, वचनाग आरंभी
गोड लागतो पण अंतीं मारक होतो ह्यास उद्देशून.

मा-मां—तर मग, नाहीं काय ?, म्हणून, अथवा,
आणि. **मा**—हैं तैसें न्हवे फुडें । त्रिशुद्धी मा ॥
६.३१६. मा इये प्रकृती तव । गुणमई हैं चि नांव ।
१३.९८१. मा यंति नयंति हे कायसी । वाया बुडि ॥
१५.२९५. ६.१३३, ७.१८९, ११.३९६,
१४.३१४, १४.३२२, १५.२१४, १५.२१८,
१६.३०५, १६.३३६, १७.२७४, १८.१८८,
१८.२२१, १८.२९१, १८.४१७, १८.४४६,
१८.५६५, १८.६४०, १८.१३३०,
१८.१३६२, १८.१३९५, १८.१६९६,
१८.१६९८, १८.१७११. **नामा**, हा पाठ
ना मा असा तोडावा, १८.२४. **मां**—मां अनु-
भवं तल्लीनता । नव्हैल केवि ॥ ६.३३१. पुत्र
पाह्लातां अजमीला । परत्वातेसी (परत्वा नेसी) मां ॥
११.१०४. जें शाखें विण नसे । सृष्टिका मां ॥
१७.२३. ७.१९०, १०.३१, ११.३८६,
११.३९०, ११.४१४, ११.६००, १४.१४,
१४.२१३, १८.२६४, १८.१०६८,
१८.१५५७. मां तुझें जोडैस कैसें १८.१६११.

माउली—प्रेमळ आई. चोच करुनि माउली ।
रिझवी जेवि ॥ ९.६. ११.९२, १६.४४०,
१६.४५९, १८.२६, १८.९०८. **माउलिया**
तुवां ११.५७१; अनाथांची माउली ४.३२;
साधकां तूं माउली १२.८; गीतामाउली—
गीतामाउलीति नसे । जानेंतानें ॥ १८.१५१८;
माउलीपणें १८.१७४५.

माए-य-ये—आई. **माए**—कां स्नेहाळ माए ।
तान्हेयां(यां)ची वास पाहे । १३.२५२. चाउदासि ह्यणे
माए । तूझा चि वो दुगें ॥ १३.८१७. ११.१७,
१२.२, १६.२४, १८.५८६, १८.९०४,
१८.९२३. **माए** पासौनि, आईपेक्षांही,
१८.१५४७; कन्हणी माए, आई अशी कोण

असणार ?, १५.२२३; गीता निष्कण्ट माए
१८.१७६१ (१); श्रीगुरु बहुतांची माए
१३.४०९; बापु किं माए १५.५६३, बापु
तूं—१८.२२. **माय**—मना मायेचां पोटी ।
रिगति दाही ॥ १८.७३५. **माये** पूतां भेटि होए
१८.१७६१ (२); **मायबापु** १३.२६७, —पें
१८.१६२१; **मायेबापा** १३.७९४, **माये-**
बापांचा स्वभावो १.६४. **माये**—स्नेहाळणि
माये । ह्यणिये तें कीं होये । २.४२. २.६१,
३.२१, ४.३१, ७.११८, ८.१२, १२.११,
१८.१३१९, १८.१६७६. **मायेचें** चित्त
५.१६९; **कामधेनु** ऐसी माये १.७९, ५.१०;
गुरु माये १३.३९५, १३.४४४; **मायेचिया**
परी ११.५४९; **माये** पुढां, आईपुढें,
१३.३६०, —**पुढीनि**, पुढ्यांतून, १८.७८३;
मायेबापें ११.५६९.

माखणें—लेप लावणें, चोपडणें. काहिं काहिं आग-
रडीं । दंष्ट्रा(धां)चीं माखलीं ॥ ११.४११. उपवासियें
अन्नं माखिलें । १३.४६८. १३.४६७. **आंगा बोल**
तपें माखुनु, स्वतःची प्रतिष्ठा वाढविण्याकरतां
आपलें शरीर तो असें सजवितो व त्याची भापा
अशी असते कीं आपण तपस्वी आहों असें
लोकांना वाटावें, १७.२४५, ज्ञानदेवी — ‘अगा
बोल माखुनि तपें’, कुंटे — ‘अगा बोल माखुनि
तपें’ १७.२४६.

माग—पाठलाग, शोध. हारपलें दाउनि जैसा । मागु
सरे वीरविलासा । १५.५५३. हारतलें न देखिजे ।
तंव मागु न संडिजे । १८.१४९. **कर्माचेयां मागिं**
धांवता(तां), येथें **मागिं** असा पाठ संभवतो,
१५.३९५, ज्ञानदेवी, कुंटे ‘कर्ममार्गी’
१५.४२७; **मागेंसिं** घेउनि गेला, मागासकट
या अर्थी, १५.४०८; **मागाचा** ५.१३,
मागणें पहा.

मांगल—पवित्र. तो चि अमिसगें सिंविजे । तरि
मांगल होये ॥ ७.६४, घट्यास उद्देशून, ज्ञानदेवी,
कुंटे — ‘अमिसगें सिजे तरी वेगळा होय’
७.६५. **मंगल** पहा.

मागणें—प्रचारांतील अर्थी. मग चंद्रु चेंडुवा लागि
मागावा । ११.५७१. जंव गुरु कवतिकें । माग
ह्यणति ॥ १३.४०३. ३.९९, १०.२८६. उन्ह

माणे १७.१४१; उराउरीं मागों ११.५४२; जें नेघावें मागे, जें घेऊं नये तें मागतो, १३.७७२; दूध मागितलेया साठीं १०.१७; बाइणियां मागों आला १८.२५०; भिक्षा मागतां २.४६; मालें मागैन १४.३१, वर— १३.४०७; बाढिन मगे १६.७४ (१); सूड मागे १३.५४१; न मगावासि, न मागितला जावा, ३.२६, मागों...आला, भिक्षा मागण्यासाठीं आला, १७.३००; मागती ते ते वस्तु, जी जी मागतील ती वस्तु, १६.३५९; मागौनि ११.३९५; आपुलालिया सावेसा मागाचा किं, मागाचा हा मागावा चा अपपाठ आहे, आपापल्या इच्छेप्रमाणें कां मागून घेऊं नये?, ५.१३; मागे हा पाठ मागें असा घ्यावा, १६.७४(२).

मागवेलि—मांगळी, मुंजीत मुंज्याच्या कंत्रेस बांधावयाची दोरी. आणि स्वधर्माची मागवेलि। बांधे वाचेचा पिंपळि। १३.६५७, पिंपळाची मुंज करतांना त्याच्या भोंवतीं दोरी बांधतात ती सर्वांना दिसते यास उद्देशून; अशानी मनुष्य आपण केलेलीं सत्कर्म आपल्याच तोंडांनं इतरांना सांगतो व प्रसिद्धीस आणतो; ज्ञानदेवी, कुंटे—‘स्वधर्माची मांगळी’ १३.६५९, थोरल्या दिवाळीस मांग लोक दोराचें वेढालें करून चावडीवर ठेवतात, त्याचेंही रूपक येथें ध्वनित केलें आहे.

मागा-गां—मागें, पाठिमागें, अगोदर. मागा, हा पाठ मागां असणें संभवतें, ५.१५७. मागां—पश्यंतियेची पाउटी। मागां घाली ॥ ६.३०३. येर चेष्टवितें जें बल। तें मिथां मागां चि आतिलें सकल। ११.४६१. ५.२, ६.२९७, ६.४६५, ७.१८०, ९.६८, ९.९८, ९.२२८, ९.४०९, १०.४९, १०.१३७, १०.१७२, ११.३१, ११.६०, ११.१८१, ११.३१८, ११.६४८, १३.८४८, १४.३२, १४.४०, १५.२४८, १६.२०४, १७.१२, १८.९४९, १८.१२३०. मागां पुढां १६.३१९, मागां... पुढां १७.३३०, मागां...पुढें १३.२३१, पुढां...मागां १३.२६२.

मागावा-मागोवा—मागें जाणें, उदाहरण. धेति

तेयाचे मागावे। आचरावेया ॥ १७.४१. व्यासाचा मागोवा घेंतू १८.१७०१.

मांगि—मांग जातीची स्त्री. साध्वी शांति नागविली। माथा मांगि शिंवारिली। ३.२४६.

मागिल-गील—मागचें, पूर्वीचें, मागची वाजू, पूर्वी घडलेलें. मागिल—मागिला ध्वनी आंतु ५.१७४; मागिला वरि १६.६२; मागिलां संकटां ११.४४७; मागिलि गोठि १४.२७७; मागिली कडां १८.१०३५, —कडे १८.७३७, —कडे ६.३१३, ९.३२३, १०.७२, ११.२८८, —कूटी १८.१४५५; मागिलीं दोहिं आंगिं १८.१४८०, —बहुतीं जन्मीं ६.४६९; प्रवृत्ति-फलें विपार्यां मागिलीं १८.७०७, ज्ञानदेवी—‘प्रवृत्ती पळवी पार्यां मागिलीं’ १८.७१०; मागिलें १५.१५९, १५.४५२, १८.४२४, —ग्रंथें १६.२७२, —पदें १३.८४४, —मोहें १८.१५३२; मागिलतें स्मरावें २.२८२; मागील २.६२, ३.२४, ४.४३, ४.८१, ५.६, ६.४५५, ८.२१४, ९.४५३, ११.६५३, १२.३७, १८.४२; मागील भाळ १८.३००, —रूप ११.६२९; मागीलु...पुढां ७.१९७; दीपा आदील मागीलु १८.१६५७; पुढैल... मागील ६.६०; मागीलकी वार्त्ता ४.३५.

मागुत-मागौत—मागील, नंतर, पुनः. मागुत—घटि थोडें ऐसें द्रव घालीजे। न गलिजे तरि मागुता भरिजे। १०.५०. देह जाये मागुतें। तमाचें होये ॥ १४.२५६. मागुतें कृष्णपण आणिलें ११.६३५; देळ मागुता मनुष्य जाला ११.६३०; मागुत वाडलीं १३.३२३, वाडल पहा. मागौत—प्रवृत्ति मागौति मोहरे। ६.१९१. सांठवि पसारा मागौता। महामारिचा ये ॥ ११.३७८. ११.४९५. मागुत-घौत पहा.

मागें—आधीं, पूर्वी, मागच्या बाजूला. हां गा मनातें मागें सांडावें। १०.१६२. ८.८३, ११.३९६, १४.२८५, १५.१३२. मनें मन मागें घाल्नियां १४.५०; मागें पुढें १८.६२२, १८.१५१२.

मागौनि—नंतर. ११.३९५, १३.९४९.

माघार—परत, पुनः. आणि येथें लागति माघारे। मृत्त्यु लोका ॥ ९.३२५. ६.२३६, ११.१९०,

१४.३११, १५.२८६, १८.८४. सूर्यागमीं
माघारें द्रवत्व ए १८.१५९५.

माघुत-माघौत—माघुत-गौत पहा. माघुत—
मग सूर्याचां अस्तमानांनीं. माघुतिया तारा
उघडती गगनीं । ११.६५०. १५.२६७,
१८.९५४. माघुतसाउमें, मागें व पुढें,
१४.२८३, कुंटे—‘माघुतें साउमें’ १४.२८६.
माघौत—इंद्रियांचिया संगती । जो प्रसर हांतुसे
मती । ते स्थिर होईल माघौती । आत्मरूपी ॥
२.२८३. जो मूलबंधे अडला । अपानु माघौता
मुरडला । ६.२१४. मरों मरों माघौते । होंते चि
असति ॥ १६.४०७. बदकाचिये भूमिके ।
आफलिलेन जुं(कं)डुकें । उफलौनि माघौतें । नैयेंजे
हाता ॥ १७.२७९. २.१७५, २.२०३, २.२०६,
२.२१७, २.३४९, ४.१४८, ६.१६८,
६.२०५ (ते), ६.३०७, ६.३१९, ६.४७१,
७.१२१, ८.४३, ८.२००, ८.२०३, ८.२३३,
९.१००, ९.२५५, ९.२९३, ११.४५०,
११.६०७, ११.६४४, ११.६५६, १३.२५५,
१३.२५७, १३.७०४, १३.८४०, १५.१९८,
१५.२९० (ते), १५.२९२ (ते), १५.२९६
(ते), १५.३६७, १५.४२०, १५.४२७,
१५.५३४, १६.१३६, १६.२८१, १७.१७३,
१७.२७९, १८.३९६, १८.४१२,
१८.१३९७, १८.१४१०, १८.१५४१.
माघौता करितां, साखरेचा पुनः ऊंस करूं गेलें
तर, ८.१९८; **माघौता** वाउलीं ७.५, —तीं
वाउलें १५.२८५, वाउल पहा. **माघौती**
वाखाणिलीं १३.८४६; पुढां **माघौतें** १५.७५;
माघौतेआं—तंव आत्मसिद्धि न टके वि । आणि
माघौतेआं हीं नैयवे चि । ६.४३२.

मांच—उंचावर रचलेली बैठक, माळा. नाना
संहारतेजाविद्या ज्वाला । तोडुनि मांचु बांधला
अंतराला । ११.२९७. कडां पायेरी कीजे । निरालिं
मांचु बांधिजे । १३.९४२. **मांच** बांधौनि
१३.१२०.

माजणें—पुष्ट होणें, उन्मत्त होणें. तैसा माजे
खिया धनं । विद्या स्तुति बहूमानें । १६.२२५.
१३.६७१, १४.१७७, १६.३७९. आधिलेपणें
माजतु ३.१०७; क्षोभलेपणें माजे ६.२१५;

ज्ञानेंसीं चि माजे ४.१९६; **माजणें**—जें
संपत्तिमीसं माजणें १६.२२७; **माजवणें**—
जडातें ही माजवी । इयेचा माजु ॥ १३.९८२(१),
१४.२२५, १८.१८०; **माज**—कां रूपें वयसा
माजा । आधिलेपणें काह्या गाजा । ९.४२८,
१३.९८२(२), १८.६५५; **अविवेकाचेनि** माजें
१४.२४६; **प्रज्ञेचा** माजु १३.६४५; **प्रतीतीचेनि**
माजें १०.१५७; **प्रलयांबुमाजें** १४.४६, **मृत्यु-**
बलाचेनि माजें १३.२३, **रजाचेनि**—१४.३२५,
विद्यावय—१३.७१४, **सिंधूचेनि**—१२.८८,
१२.१६५; **माजु मिरवी** १४.१९८; **माजवण,**
स्नेहा माजवण घातलें ११.४२; **माजवणदान**
मर्कटा ३.९; **माजिर,** **माजलेला,** **उन्मत्त,**
१४.२५१, १६.३६०, १७.११२.

माजि—मध्यें, त्यापैकीं. हा शब्द सुटा किंवा
शब्दास जोडून आला आहे. जो शानाविद्या
अभावा—। माजि असे ॥ ४.२०२, संशयास उद्देशून.
वरि तामसियेचां पडिले । मुखा माजि ॥ ९.१७९.
परि वेडिवे माजि दडे । महिमे भेण ॥ १३.१९०.
माजि वेदांचा पाला दाट । १५.१९०. कां मिरियां
माजि तीख । उंसि गोड ॥ १७.६८. १.११५,
१.२४४, ३.७२, ४.१६१, ४.१७४, ४.१८७,
५.९८, ६.१०, ६.६१, ६.१००,
१०.१२७, १२.७१, १२.१३०, १२.१३२,
१३.५९६, १३.१००१, १३.१०१७,
१३.१०८३, १३.१०८९, १३.११५६,
१४.१७०, १५.२१०, १५.२२९,
१५.३१८, १५.३२३, १५.३७६, १५.४४३,
१५.५०९, १६.१६५, १६.१७२, १६.२१५,
१६.२३१, १६.४२८, १७.३, १७.४५,
१७.६६, १७.३२७, १७.३९२, १७.४२१,
१८.२६९, १८.४६६, १८.१३०१.
ऊंचा **मुखा** **माजि** धांवत ११.४१६; **मुच(ज)**
माजि ११.२५८, **मुज**—१४.९, **सत्यलोक** **मुज**
माजि आहे ११.२५७, **मज**—१२.९८; **तेया**
हि **माजि** एकैके ११.१९६; **ति** **माजि**
१७.१६९; **दोहिं** **माजि** २.५४; १६.२६३,
१७.३१३, **दोहोंमाजि** ६.१८०; **माजि** **बहुत**
थडिये **थोडी** १३.९११; **माजि** **नेघपे,** **मध्यें**
येऊं **देत** **नाहीं,** १६.९६; **माजिघर,** **माजघर,**

धराचा मध्यभाग, १३.१०६८.

मांजिठें—मंजिष्ठ, तांबडें वस्त्र (दाते, राजवाडे).

प्रणवाचिये पेंठे । जालें शब्दग्रह मांजिठें । ६.१०९.

माजिवटा-ठा-डा—मध्यभाग, भर, नेट. माजिवटा—पातळ्यां मरणाचा माजिवटा । ८.२०६, मरणाची शेवटची घडी व त्यावेळीं होणारा स्मृतिनाश. शांतिचा माजिवटा १२.१४२. माजिवठा—बोधाचां माजिवठां, भरांत, १८.११८१. माजिवडा, मध्यें, माजिवडा करितसे १३.६५. माझिवडा-डें पहा.

माझारि-रिल-री—मध्यें, पैकीं. हा शब्द सुटा किंवा शब्दास जोडून आला आहे. माझारि—दीसति उचित पदें माझारि । रत्नें भलीं ॥ १८. जेवि पारंविद्यां माझारि । डाहालिया ॥ १५.५८. ३.२०९, ६.४३२, ६.४३७, ९.१२४, १०.२२९, १०.२५०, १०.२५७, १०.२७२, ११.४५३, १३.१०९, १३.१०२२, १५.१५५, १६.९३, १७.२००, १७.२४९, १८.१०२७, १८.१०३०, १८.१३५९. माझारि चि आदरिलें, मध्येंच काय आरंभलें १ २.९१; रुद्रगणांमाझारि १०.२०४, वसूं—१०.२०६, सरोवरां—१०.२११; माझारि १५.४८८. माझारिल—माझारिलां ठांड १५.५१०; माझारिलिये संधी १३.१०४; माझारिली सांकडां सापडलेयां ११.३१९. माझारी ११.६७९.

माझि—आंत, मध्यें, पैकीं. हा शब्द सुटा किंवा शब्दास जोडून आला आहे. विचरे विश्व होजनि । विश्वामाझि ॥ २.३६६. हे जाले तरि माझां ठांड । परि येवा माझि मी नाही । ७.५३. तैसीं जियें भूतें माझां ठांड । विंव तें तेया माझि मीं नाहिं । ९.६८. तरि मज माझि भूतें हें ही वाळ । जें सर्व मी ह्याणनि ॥ ९.७०. सविस्तर वटव जैसैं । बीज कणिके माझि असे । ९.४०६, बीजकणिके असा पाठ घेणें इष्ट वाटतें. शानाचां डोलां डोलसां । माझि डोलसु तो वीरेश । १३.१०६२. तिहि माझि तम । सवियां धोरें ॥ १४.१३८. सिंधू आणि जलधरा । माझि लागलिया जेवि धारा । १४.३८६. इंद्रियांमाझि अकरावें, पैकीं या अर्थी, १०.२०८; क्षत्रियांमाझि राख २.९; खेवांमाझि, झटापटींत,

६.२३७; ग्रहां माझि इंगल १८.७४८; डोलियां चि माझि ६.२९३; तेया चि माझि ३.२३१; तेयां माझि १३.५२४, १६.३९७, १८.१०४४, तेयां ही माझि ७.१२; दोहींमाझि ६.४०, दोहों—५.६; प्रतीतीचां माझि घरीं ८.६०; बलियां माझि बल ७.४४; मज चि माझि असणें १०.१९६; मध्यमे माझि, मध्यमेच्या तोंडीं, १८.७३६, मध्यमेमाझि संचरे, मध्यमेंत प्रवेश करतो, ६.२४६; विसरलेयामाझि विरत १०.११२; विस्मयो विस्मया माझि उभा बुडाला १८.१२१०; स्वरां माझि...पंचसु १८.८३८.

माझिवडा-डें—मध्यें. ऐसें होये दीसे न दिसे । हें मज चि माझिवडें असे । ७.३१. ११.३९९, १२.४२, १३.८९१. अनुभवा माझिवडा करीं ११.१६३; माझिवडें चित्त करुनि १८.९५६.

मांट—दाट, निबिड. विषयांचिये मांट झाडी माझि ७.१२४.

मांडणें—ठेवणें, रचणें, दाखवणें, पसरणें. आनंदाचें आचारं । मांडू(डूं) जगा ॥ १३.११५४. ६.४८, ८.९४, ९.२८, ९.२१२, ११.१९२, ११.३७९, ११.३८४, ११.४६०, १४.२५, १५.५४, १५.७४४, १८.२८१, १८.७०१, १८.७२८, १८.१२९६, १८.१५६६. अनवसरु मांडूनियां असे, अधिकार नाहीं म्हणून स्वस्थ राहिला, १८.१४४८; आकाशमांडि, आकाशभर पसरतो, १७.२५०, ज्ञानदेवी—‘आकाश मढी’, कुंटे—‘आकाश मांडी’ १७.२५१; आनु देऊ मांडी १३.८१०; आनु प्रस्ताऊ मांडला १६.६१, सुखाचा प्रस्ताऊ मांडिला १८.७६८; आपुलेया आर्त्ती मांडलां १८.१७४१; कर्माकार मांडे १८.३०३; कर्मसूत्र मांडुनि ठेविलें १८.१३००; कलशु मांडला १८.४१; कुलवाडि मांडिली ७.१६१; कोहंविक्ल्पाचें मांडे १५.३१०; गुंपिरें मांडिलेंसे १८.९५१; चाचर मांडतां १८.१५८८, चाचर पहा; ठकासि ठक मांडलें ११.१९१, ठकणें पहा; धिंवसा मांडाला १०.३०५; नवमीतें मांडी १३.८१८; पसारा

मांडतसे ८.१६५; पायांचें सिरालें मांडूं लागे, आळसानें पायांवर (गुडघ्यांवर) उशी म्हणून डोकें ठेवून बसतो, १४.१८४; फल मांडले(लें) असे १८.२४६; बांधी मांडे, तयारी करतो, १८.१५४; बुझावणी मांडूनि दे, समजूत घालून ऐक्य करून देतो, १३.१६८; भूरुहिं भूतल मांडलें ११.२८१; रोहो मांडी, आरंभ करतो, १८.६४९; वंशा वरि (वंशावरि) वंशाचे(चें) मांडें(डे), एका वंशापासून दुसरा पुढचा वंश वाढतो, १५.१२७; वारा मांडला १५.६१, वारेयासि पाश मांडिलेयां १८.६११; मांडली गोठि १३.२६५; मोडतु मांडतु १५.१३७, १८.१५३८; सांडि मांडि ३.५३, सांडिमांडि १४.३६५; सांडिली...मांडिली १६.७५; सांडिलें... मांडिलें १४.३४९; मांडी...सांडी १८.१८७; मांडे...सांडे ३.५१. मांडणी—मोक्षरेखेचा आवो मांडणियां सांघिला १८.३८.

मांडव-वी—मंडप. **मांडव**—बाणाचेया मांडवा आंतु ११.६५२; शरीराचा मांडवीं ८.४८; श्रवणसुखाचा मांडविं १५.१४; श्रुतिगौरवाचा मांडवीं ७.४९. **मांडवी**—कामाची मांडवी १३.९८६; मांडौ जाली, मांडवासारखी झाली, १८.१६४८.

मांडुलणें—खुंटणें, बंद पडणें. १८.१०७६.

माणुस-णूस-नुष—मनुष्य. **माणुस**—कां वित्त जैसं व्याकुला । माणुसाचें ॥ १५.११२. १५.१७४, १८.४७९, १८.९३५, १८.१५०५. **माणूस**—माणूसपणाची आंभ १०.७५; माणसें—नपुंसकें माणसें १८.५७३; व्याघ्रिलेया माणसा १३.७१७. **मानुष**—तैसें जेयाचें मन । मानुषप्रति आनान । १३.३५६. ९.१४१ (२). तनुमानुषां १५.१७८; मानुषें देहें १५.१८१; मानुषी मूर्ति १३.६१२; मानुषे योनी १४.२३६; मानुष रूप ११.६५७; सुखियें मानुषें १५.३८०; अमानुष—अमानुषा मातें मानुष मानीति ९.१४१ (१).

माणें—मावणें, मोजणें. सुखदुःख जेथ माये । १३.३४५. हरिखु कें हिं न माप । १५.५६३. ८.१५८, १७.३२४. झाड सुकलें बिजिं माये १७.५९;

परमाणू माजि माण्ड १६.१७२; पोटीं न माये १८.१५८७; स्वप्निचां रंकपणीं माये कां, स्वप्नांतील दारिद्र्यांत रमतो कीं नाहीं ? १८.३२१; न माति १६.३३९. अमेय ९.१५८.

मात—गोष्ट, वृत्तांत. क्षणानि गा इये मातूचा । विसंवाद ॥ ४.३७. ज्ञानियांचां ठाई । एयाची मातु ही कीर नाहिं । ५.१२८. १.६१, १.१३७, ३.२६९, ४.३९, ६.३११, ६.४२७, ८.२६९, ११.५७६, १८.३८१, १८.४४५, १८.१३५३. अथडती मातु १.२३५, कर्माची—१८.२६५, कुक्षेत्रिची—१.८५, पुरुषार्थाची—१६.४३०, प्रकृतिदोखांची—१०.७७, प्रकृतीची—१३.४२, भेडांची कवणि—१.१३२; मातु परियसां ८.२६९, —सांचैल २.३७४, —सांडिली १.१२०.

मातंग—चोर. भजनमार्गिचे मातंग । मारक हे ॥ ३.२३६. मातंग-सदन १८.५४५.

मातणें—माजणें, उन्मत्त होणें, खवळणें. आंघलें हातिरं मातलें । १३.३९७. आणि मातलेयां इंद्रियांचे वेग । कां प्राचीने खवळले रोग । १६.१९०. ५.१७१, ९.१८१. मातलेया कुंजरा १६.३२३, —सरडा १३.६८८; मातलिये सागारिं १३.८०३; मरण मातलें ११.३४१; रसु मातला १३.११४६; सुखें मातले ५.१३६; हैसेयाचें जूझ मातलें १३.७५४; मातलेपण—आवेशाचें मातलेपण ११.३३६.

माति-ती—नेहमींच्या अर्था. माति—मातियेचें डिखल ६.९२; मातिये विण मोडला १८.८११; मातिपचा वीटु १८.२१७. माती—मागां बालपणें पणें श्रीपती । जे वेळ पकु खादली माती । ११.१८१. इये शरीरि(रिं)ची माती । मेलवीन तिये क्षिती । १३.४३०. १८.१७०९. माती उभें लोह खाये, लोखंड उंचावर सरळ ठेवलें तरी त्याला गंज लागतो, उभें खाये असाही अन्वय लावून, पूर्णपणें खाऊन टाकते असा अर्थ घेतां येईल, १८.१३९८.

मात्र—(१) प्रत्येक, संपूर्ण. जो कामनामात्रें न घेये । मोहमलें न लिपे । ३.७१. अतिमात्र १३.६१४; चेष्टामात्रें ९.३६०; जीवमात्र ९.२२४, प्राणि—१६.११२, फल—१८.९१; भूतमात्र—पेसी

सर्व भूतमात्रि । येकपणाची मैत्री । १२-१४८, २-२९८, १०-१९७, १६-१६९, १७-२०९, १७-२११; मार्गमात्र १८-८४६, लाभ-१४-१४९, वस्तु-१३-८७७; व्यक्तिमात्रे(त्रा) चेनि नावें ९-२२२. (२) फक्त, केवळ. तेथवां अबोध मात्र असे । तें तंव तेया कृपा नासे । १८-९६५. चिन्मात्र १७-३८१, १८-९७१; तमोमात्रें निकृष्टें, केवळ नीच तमोगुणानें, १४-१००; दर्शनमात्रें १७-३२२, नाम-१७-३३८; निमित्तमात्र ९-१३०, ११-४६६, पाखाण-फक्त दगडच, १८-५६८, भीति-, सर्व भिती, १६-१३१.

मात्रा—वर्णोच्चारस लागणारा वेळ; अकारांतील अकारादि विभाग; प्रमाण. देवा तूं अक्षर । आठठाविये मात्रेसि पर । ११-३०२, देवा तूं परब्रह्म आहेस, (अकाराच्या) साडेतीन मात्रांपलीकडे आहेस. मात्रेचेनि मापें १८-७७१; मातृक—त्रिमातृकेचिये कूंसी, अकाराच्या पोटांत, १८-१५००; तन्मात्रा, तत् पहा.

माथा—डोकें, वरचा भाग. देखें पुढिल्लें ओझें । जरि आपुलां माथां घेजे । ३-१७४. आणि गंगा शंभूचां माथां । संकोचली जेवि पार्था । तेवि मान्यपदै सर्वथा । लाजणें जें ॥ १६-२०३. १३-५५७, १३-७५५, १३-११५०, १७-२५५. चैतन्यशंभूचां माथां १५-५४५, पाखाणाचां—१६-३६६, पार्णिचां—६-१९८; प्रणवाचा माथा ६-४६७; प्रत्यग्बोधाचेया माथेया १६-१०; माथा उधों नेंदिजे १४-४९, माथा नुधवी १५-२२१; माथा न खलवी, मस्तक लववून नमस्कार करीत नाहीं, १७-३०१; माथेयावर चढे १०-७२; माथा चरणीं ठेविजे १०-१५, १४-१५; माथा तूकणें, तु-तूकणें—तू-तूकणें पहा; माथां बूरु तुरंबिला १७-२८०, तुरंरु-बणें पहा; माथां पारुखे, डोक्यावर स्थिर होईल, १०-९; पायेवणी माथां वाहे ९-३६८; माथा पालाणवी, १८-१०५७, पालाणणें पहा; माथा(थां) बैसों—घापे १६-४५६; माथां मुगुदु करीं १२-२१२, —हातु ठेविला ६-४८९.

माथुला—धुसळण्याची रवी. नवनीतीं माथुला न

लगे । ९-२१, रवीला लोणी लागत नाहीं, धुसळल्यावर लोणी निराळें निघतें यास उद्देशून. **मादल**—ढोल. भेरी निशाण मादल । १-१३३, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘मादल’ १-१३२.

मांदी—समुदाय, मेळावा. १८-७२०, आखत पहा; आंगाचिया मांदिया, शरीराच्या अवयवांचाच काय तो समागम, १८-१०१६; क्रूरग्रहांची...मांदी १६-२५५, त्रिभुवनिची—११-१०१, दृश्याची—१८-१०६४, भूत-सृष्टिची—८-१६१, विकारांतराची—७-१०३, विश्विची आववी—१८-५२३, सात्विकां भावांची—८-५५. मांदियली, समुदाय, इ(ई)श्वरनिष्ठांची मांदियली १८-१७७५.

मांदुरी—चाबूकस्वार. १६-२२३.

मांदुस—पेटी. काष्टाचेया मांदुसा १८-४१३; नानाशक्तिची (नानाशक्तिची) मांदुस १५-८२.

मांदोडा—जुंवाड, मांडव. वरि कल्पतरूचा आहे मांदोडा । ८-८. शाखांचे मांदोडे १५-६०, १५-१९४, मनुष्यशाखांचे—१५-१६१.

मांधति—हा बांधति चा अपपाठ आहे. पातकें मांधति थाऊ १८-८००, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘बांधती’ १८-८०३.

माधवी—वसंत ऋतु, बहर. ना तरि उद्यानीं माधवी घडे । तैं वनशोभेची खाणि उवडे । १-४३. ११-३३२, १५-१४, १८-१२३, १८-३५२. मोहवनिची माधवी १३-९८६; प्रकृतिवन-माधवी, माथारूप वनांतील वसंतऋतु, १३-१३६.

मान—(१) माप, प्रमाण, आदर, गौरव. मज अमेया मान । सर्वगतासि स्थान । ९-१५८. तैसें येक जि मान । शीतोष्णीं जेया ॥ १२-२०१. ५-१७३, ११-५३८, १३-३४४, १३-६५५. अपाराचें मान १३-९९६, उद्धवीचें—, खोली, १०-६५; गगनाचेनि मानें ६-३९६; गुण-सत्त्वाचा मानु १८-७४७; थोरियेचें मान ८-१६४; नित्यानंदाचेनि मानें ८-२६२; प्रकृतिचां मानीं १८-१३०९; ब्राह्मणाचां चि—, बरोवरीनें, १८-८१६; वेदांचें मान १६-१८, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘देवाचें महिमान’ १६-१८, हा पाठ ग्राह्य वाटतो; सनकादिकाचेनि मानें, बरोवरीनें, ११-१००; मान १५-९३,

हा पान असा पाठ घ्यावा; मानु करिते १२.२१७, ३.१३०, ३.२४४, ४.५७, ५.२८, १२.२१३, -न करिजे ११.६९३, -कहनु १२.२०७, -गिवसीं ४.५२, -जाला ११.२, -दीजे ६.३५०, -दीबला ३.२००, -देंतां १८.२४१, -देंति १८.१७१८, -देयावा १८.२८१, -नाहीं ४.१८५, -नेणती १७.३४४, -नैदसि ३.५, -पाहीं ११.५३८, -वाढवीं ३.१८७, -वाढवीतसे १०.३०५, -सांझनि ९.३७३, -साधिला १०.२३४; मान होईल, माप घेतां येईल, २.४०; पुणें मानें १.११६, ६.१७१, ७.११९, ७.११९, ९.३५, ११.४२९, १३.२८९, येणें- २.४४, २.४६, ४.९, कवणें-१.९२ (णं), ४.१३, कोणें-११.३५४, जेणें-६४.३६५, तुह्मां-१६.४६९, तेणें-६.४६२, १७.१३८, तेणें चि-६.१९७, तेतुलेनि- १८.२७३; अपमानणें पहा; मानाभिमान ९.२२६, मानापमान १३.३४५; दंभमान १६.३२२; धनमानीं १७.२४६; बहुमानें १६.२२५; मोलमान १५.३६३; मोहमान, मोह व मान, १५.२५५; विद्यामानें १४.१४९; अमानित्व १३.२०१, १६.२०४, -त्वादि १८.१०६१, -वादिक् १८.१४३७, -त्वादिप्रभृती १३.८४६; सन्मान १३.१८७, १७.२४२, १८.१०६७; (२) गळा, गरदन. जीतैया मान मोडिली । उपशमाची ॥ ३.२४७. मान हालउनि वारी १३.७५६; वायां चि मान पीली ६.७७. (३) स्थिति दाखविणारा शब्द. अस्तमान, अस्तवर्णें पहा; अहंमान, अहं पहा; विद्यमान, ६.४७१, १६.८६.

मानणें—वाटणें, समजणें, पटणें, मान देणें, खात्री ठेवणें. परि त्यजितां कर्म न त्यजे । निभ्रान्त मानीं ॥ ३.५२. मानलीं देवतांतरें । उपासिति ॥ ४.७०. मज अव्यक्तातें व्यक्ता कां मानावें । ७.१५२. जी चांगु कैसा अपकार । किं तो मानूनि प्रियउपकार । तोषे चि ना सारंगधर । पूतनेसि ॥ १६.२६, ज्ञानदेवी, कुंटे- 'गुरुत्वासी' १६.२६. जेथ जें मानें(ने) तें फला । तेथ चि ये गा ॥ १८.१४८५. २.१५२, २.१६२, २.२१६, २.२७०, २.३३७,

३.१२७, ३.१३०, ३.२४४, ४.५७, ५.२८, ५.१४४, ६.३९९, ६.१२९, ६.४०५, ८.५९, ८.२५८, ९.१४१, ९.१५४, ९.१६१, १०.८२, १०.८५, १०.१०५, १०.३००, (१), ११.१६, ११.५९, ११.१६०, ११.४६९, ११.४८६, ११.५९७, १२.३९, १२.१३०, १३.१०, १३.३७८, १३.५२०, १३.७४२, १३.७६४, १३.७६५, १३.८३९, १३.१०१४, १३.११२७, १४.१५३, १४.१६५, १४.२०१, १४.३८०, १५.१३२, १५.१३७, १५.३४५, १६.३७६, १६.३७८, १६.४५७(१), १७.४९, १७.३१२, १८.२७, १८.८९, १८.११७, १८.१४६, १८.१८६, १८.३५०, १८.३८३, १८.३८८, १८.४१०, १८.४३४, १८.४३५, १८.५६८, १८.५६९, १८.५८३, १८.५९८, १८.६९६, १८.७२४, १८.१२७७, १८.१४६४, १८.१५५७, १८.१६०६, १८.१६३०, १८.१६३५ (१,२), १८.१७१०. चित्ता मानलें ५.८४, चित्तें-६.१८०; जीवाला मानावा १३.१०८४; जीवाहूनु आस मानी १३.८०१; प्रायश्चित्त मानैल ना १७.१०८; मनें मानिजे १८.४३९; मानसें मानिजे ना १३.७३६; मानुं लाभे, मानतां येतो, १५.५३६; मान्यपणें मानितां १३.१८५(२); वाक्य मज मानलें १०.१५७; वारा वाजतु मानावा १५.३४४; सरिसें चि मानीं ४.१९८, ६.९२; हानमानी, हा पाठ हान मानी असा घ्यावा ४.२२. मानलेया—मूलग्रंथिचेया संस्कृता । सर्वे नीट मन्हाटी पढतां । अभिप्रायें मानलेया उचिता । कवणि भूमिका ते नेणवे ॥ १०.४२, मूळ संस्कृत ग्रंथाबरोबर ही मराठी टीका वाचली तर योग्य तो अभिप्राय पटेल व मूळ ग्रंथ कोणता तें कळणार नाहीं; मानलेयां १८.१०७०, मानिलेयां १८.३६५; मानिजति ३.२३५, ३.२४०; मानियलें १५.३४०; मानुनि १६.१३४, -नु १६.७०; मानूनिया ४.९७; मानौनि १६.८६. मानणें १५.३१५; मानणेयां साठि १८.३८९; न मनणें ११.५४७; न मना १८.१९६, -मनावा १७.१०७, -मनावी

१३.५३, १८.१४०, —मनावें, जें घेववि तें न मनावें। विष ही वीरें ॥ १६.४५७(२), शास्त्र जें स्वीकार करवील तें विपासारखें मारक आहे असें समजू नये; न मनिनि २.६२, —मनीसि ११.५३८, —मनिति ३.१९६, —मनी ११.६१३, १३.४५१, १३.६९२, १६.७८, १७.१५३, १८.६०१, १८.६४३, —मनीं ९.८७, १८.१३१, —मनूं ६.४२०, —मने, मानली कीं न मने ॥ १०.३००(२), मानीनां, मानीत नाहीं, १८.१२३५. मानवणें ८.३९, ९.२४६, १३.३४४, १८.१७१८; मनातें मानवी ७.२०; मानविलें करविजति १८.८६८; मान्हेवे, मान्य होईल, ११.२४; न मनवे १८.५९५, १८.६६८. मानिता, मानितेचा गंडु, मान्यतेचा ताठा, १६.२३४; मानीय १४.१७६, १६.१७४; मानेय ३.२३८; मान्य १८.६६८, १८.१३९४, मान्यपण १३.१८५ (१), —पद १६.२०३; अमान्य १६.४४३.

मानस—मन पहा. जेवाचें सुखदुःखाचेनि आंगें। झगटलें मानस चेउम नेवे। ६.६३. २.२९१, २.३१८, ३.२६, ३.७६, ४.१९४, ५.५५, ५.१६२, ६.१२५, ६.३५७, ६.४२२, ७.१७, १०.१०१, ११.१५०, १२.१८०, १३.२९७, १३.३७४, १३.४३६, १३.४३९, १३.४९३, १३.६८६, १४.४०७, १५.२८०, १७.२३४, १८.८७, १८.८५८, १८.१२७८. मानसिचें दुःख २.६५; मानसाचें दैन्य १३.१६९; मानसाची बैसिक १३.४८४; मानसिचें बांछित ३.९८; मानसिचा स्वता ४.२०६, खतणें पहा; कांताचा मानसि १३.८०७; चोखटे मानसीं ९.१८७; दडें मानसें ९.५२१; निर्मले मानसि १८.९५८; योगियांची(चीं) हीं मानसें ९.२०६; मानसतपाचें (मानस तपाचें) लक्षण १७.२३६; मानसें कळपीसि १७.३०६, —जाणिजे १४.३६१, —मानिजे ना १३.७३६, —मानी १३.५२०; मानसि रमत १२.२२९; मानसीं न रिगे १५.३६०, —ध्यानें सुये १७.१३३; मानसें हणो १७.२३, —आठो ल्यजी १८.१९९; मानसाचें घर पूसे ६.४५९; मानस बोळें जाणिजे १७.७४; मानसीं

विषो पोखे २.३०६, —वैराग्य संचरैल २.२८०; मानसें साच घेतलें ११.६५३. देहवाचा मानस १८.१०२५, —सें १८.१४३२; शरीर वाचा मानस १३.६०३; शरीरें वाचा मानसें १६.११३; मानसिक, कल्पना, यन्हाविं विश्वे बहुत एक। आमचें ऐसें मानसिक। १८.१६००, मानसिकी उखिविखि १५.३८२; वैराग्याची पुरवणी मानसिकि १३.५११, हा पाठ मानसि किं (कीं) असणें संभवतें, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘मानसीं कीं’ १३.५१३; मानसीक—मानसीक भाव १२.७९; तप जे मानसीक १७.२२३; शरीर मानसीक शास्त्रीक १७.१९९.

माप—मोजण्याचें प्रमाण. परि गुगुतिचेनि मापें मविजे। ६.३४९. १६.४०९, १८.८६६. उमपा माप कां सुआवें, न मापतां येणारास कां मापावें? ७.१५२, उमाणिणें माप, मोजणारें माप, ६.४६१; कल्पकोडिचां मापीं १८.३९१; तत्वाचां मापीं १८.५१९; नाराजांचिया अणियां मापें, वाणाग्रांच्या मापानें, १७.४२२; पुनरावृत्तिचेया मापा ८.१६४; मात्रेचेनि मापें १८.७७१; जन्म-शतमापें १३.३३; माप घेतलें ५.१५९, —सुये १.६८, १८.१०१९; मापक—प्रवृत्तिनिवृत्ति-मापकीं १८.७१३.

माया—प्रकृति, अविद्या, आवड, ममता. आतां महानदी हे माया। उत्तरीनियां धनंजया। ७.६६. २.१४०, ६.३९४, ७.१५, ८.५७, ११.१८४, १३.८६५, १३.१०२५, १४.६, १४.१०, १४.७०, १५.७९, १५.८३, १५.८६. माया करी ९.९६, —ग्रसिले ७.१०४, —तरले ७.९९, —निरसिली ११.६४; माया विश्व व्याली १४.११४; माया मांगि श्रिघारिली ३.२४६, —संहारीं ११.३८०, —स्तन्य दीधलें ११.६५८; मायाकारित २.१६८; मायागम्य (माया अगम्य या अर्थी) १८.९; मायाजळ ७.९४, —जाळ १७.३, —नदी ७.७७, —नीद १८.४०२, —पुर, पुर-पूर (१) व (२) पहा, —मय २.१०५, ७.९३, —योग १५.९०,

—योगें ७.६५, —राति १६.११, —रात्रिचें १४.१७३, —वशें २.१६६, ४.४४; माया वांचौनि १८.१२७५; मायासंग १५.४९१; अनादिमायाप्रभवें १७.५६; आदिपुरुषाची माया १.२०३; दैवी माया १३.९८६; योग-मायापटल ७.१५४; रूपमाया १५.२१७; स्वमाया १५.३०९, १८.१२९४.

मारणें—कमी करणें, हानि करणें, आघात करणें, ठार करणें. हें घेसें कैसें करावें । जें आपुले आपण मारावें । १.२३८. मरणें चि मृत्यु मारी । आपण उरें ॥ १३.५५१, आपल्या मरणानें पुढें येणारा मृत्यु नाहीसा करतो, जन्ममृत्यूच्या फेऱ्यांतून सुटतो, अशा रीतीनें आपल्या मूळस्वरूपांत राहतो. पै नावें विष मडुरें । परि मारुनि अतिखरें । १८.८०१, अति (१) पहा, ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतींतील—‘अंती खरें’ १८.८०४, पाठ ग्राह्य वाटतो, विष जरी जिमेला गोड लागलें तरी तें ठार करण्यांत आपला खरा मारक गुण शेवटीं दाखवितें. १.२२१, १.२२५, ९.१६७, ११.५२, १२.१४६, १६.३४२, १६.३४४, १६.३५०, १६.३५१, १७.१०३ (२), १७.४१७, १८.१३१, १८.४४०, १८.१०४५, १८.१०४६, १८.१०५१. मारिलेयाचेनि रागें १३.५४१; मारिलेयाची सें चि नाहिं ७.१०४; आहारातें मारुनियां तोडी ६.३४६; न मरतां—तैसी न मरतां करी । मृत्युसूचना ॥ १३.५५०, मरण येण्यापूर्वीच मरणासंबंधीं उदासवृत्तीनें राहतो; न मरी, मारीत नाही, अरे कोण्ही कव्हाणतें न मरी । एथ मीं चि हो सर्वसंहारीं (सर्व संहारीं) । ११.४०३. मार—कां आपुलेया मारातें नेण(णे) । विख जैसें ॥ ११.४३४, १३.६१, १७.१३८; जंत्रावरि मार ११.३९०; पुढिलाचेनि मारें १८.८०४; मनाचा मारु ४.२२१, ६.२८९; मारीं प्रवर्तले ३.२५१; मरमारु याग १६.३५८, मरणें पहा. मारक—जैलें जीवन चि उदक । परि विशि होये मारक । १७.६८, ३.२३६, १३.६६१; मारकपण—मारकपणें कालकूट । मडुर ह्णति ॥ ११.४५८; मारिता—जें मीं मारिता कौरव मरते । ११.४०२, मारितें

(ना.), मारणारा, उजू आउख तें मारितें । लोभु करी ॥ १५.२२, येथें मारितें हें क्रियापद घेतलें तर उजु या शब्दापुढें दिलेला अर्थ संदर्भात नीट वसत नाही, आयुष्य बळकट असलें तर मारणारा ही प्रेम करतो, हा अर्थ पुढल्या मार्गल्या संदर्भात वसतो. **महामारि**—जांटांविं पसारा मागौता । महामारिचा ये ॥ ११.३७८, ११.३४७, —री ११.३६९, बलबचेन महामारी, झपाट्यानें वाढणाऱ्या गवताप्रमाणें, १५.५८, ज्ञानदेवी—‘प्रबळला चौमेरी’, कुंटे—‘चौमेरी’ १५.५८; मरणमहामारी ११.४५०. मारवणें—कोळु मारवी तें मारीति । १७.१०३ (१).

मार्ग—रस्ता, प्रथा, साधन. जैसें मार्गें चि चालतां । अपावो न पवे सर्वथा । २.१८७. सांविं प्लवें चि काइ बुडिजे । किं मार्गें जांतां आडलिजे । २.२२३, चांगल्या वाटेनें या अर्थी. कां जे मार्ग अमार्ग देखावे । साच लटकें ओलखावें । ८.२३७ (१). कां गावां पुढें वाले । मार्गु जैसा ॥ १८.१०७६, रस्ता संपतो या अर्थी. १.२३७, २.१९४, २.२६१, ३.१५५, ३.१५६, ३.२२७, ५.८, ५.१५७, ५.१६७, ६.१५७, ६.१६०, ६.३३४, ८.२५३ (१), १०.१४६, १३.४४४, १३.९५२, १६.६४, १७.१७७, १८.६२२ (१), १८.६९५, १८.७६१, १८.८२३. मार्गाची धांव ६.५९, —चेनि बलें ३.४२; अधिचा मार्गु ६.२००, उजू—८.२२०; जिये मार्गिचा कापडी ६.१५३; दोवाडु मार्गु १८.१७८; भलेतेणें मार्गें ९.४६६; मनशुद्धिचां मार्गि १८.१३८; स्वाधिकाराचेनि मार्गें १८.५८३; मार्गां भजिजे १२.९६; मार्ग मोडधि ६.२४३; मार्गु मोडे ४.२०३, —सांडे १७.३९२; कामाचां मार्गीं लागे १४.१५९, ज्ञानदेवी—‘कामाचां मदीं लागे’ १४.१६१, कुंटे—‘कामाच्या मदीं लागे’ १४.१६२; दोहीं मार्गीं ६.४१, दोन्हीं मार्ग, ज्ञानयोग व कर्मयोग यांस उद्देशून, ३.३८, ८.२४३, दोन्हीं मार्ग, स्वर्ग व मोक्ष, १०.१२२; दोहोंमाझि बरवा मार्गु ५.६; मार्गानुसारें १८.३६५, —पराधें १८.१७८, —धारें ३.१६९; मार्गमात्रातें, सर्व मार्गीना,

१८.८४६; अर्चिरामार्ग ८.२३५, ८.२४२;
इंद्रियमार्ग १७.२३३; कर्ममार्गश्रम १८.८९७;
गुरुमार्ग १३.८११, धूम्र-८.२३४, पुण्य-
९.३१०, प्रांजल-१८.९९४, भजन-
३.२३६, १३.१६५; मध्यमार्ग ८.९३;
मोक्षमार्ग १६.२५९, १६.४३७, विधि-
९.३०४; सन्मार्ग १८.१०५०, सर्व-
१८.१५१९, स्व-३.१०४; अमार्ग
८.२३७(२), मार्गमार्ग ८.२५३(२),
१८.६२२(२), - विशेष १६.२४७.

मार्द-ई-व—मृदु पहा.

माल—माला पहा.

माल-ह-वणें—अस्तास जाणें, लयास जाणें,
विज्ञणें. मालवणें—मध्यान्ही चि सविता ।
मालवत नाही ॥ ११.४८९, ज्ञानदेवी, कुंटे-
'मावळत आहे' ११.४९४. मालवतेनि तपनें,
सूर्य मावळल्यावर, १५.३३४; स्वप्रडिंब मालवे
१५.२८३; वरील दोन्ही ठिकाणी 'मावळणें'
चीं रूपें ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत आहेत.
मालहवणें—जैसा मालहवलेयां दिवा । प्रभेसि
जाय पांडवा । १५.३३७. तेज मालहवे १२.१००;
प्रलयदीपु मालहवला १०.१५८; हातिचा दीपु
मालहवला ८.२१६.

माला—माळ, हार. कां हाति घेतली माला । फीटे
सर्पभासाचा कांडाला । तैसें माझेन बोधें टवाला ।
नांगवे जो ॥ १५.५२७. माला ते माला, माळ
सर्पासारखी दिसते हा भास नाहीसा झाल्यावर
माळ ही माळच आहे हें आपण पाहतां,
यास उद्देशून, १३.११३२; मालेचें सर्पपण
९.७२; मालादंड, फुलांची माळ, ११.२१६;
गुणकुसुमाची माला १६.२०७; दीपमाला—
मज हातीं लाविला दिनकर । दीपमाले ॥ ९.३८७,
त्यानें माझ्याकरतां सूर्याला आपल्या हातानें
दीपमालेवर ठेवले (असें मी समजतां);
पुष्पमाला १३.२८४; व्यासोक्तिकुसुममाला
१८.१६८९. माल, माल घातली ९.५२९;
विरकी माल न घली, वरीत नाही, जवळ
येत नाही या अर्थी, ४.१५२.

माला-ल्हा-तणें-थणें—अंगीकार करणें, आश्रय
घेणें, निस्तेज होणें (हंस कोश). मालातणें—

तैसा तूतें मीं जेथ स्मरें । तेथ मालातिलें जें
विसरें । १८.१७, जेव्हां मी तुझें स्मरण करतो
तेव्हां जें काहीं माझें आहे तें विसरतो.
मालहातणें—आलस्याचें दाढ्य मालहांत, इंद्रियें
व मन आळसाच्या दृढपणाचा आश्रय घेतात,
१४.१७८. मालहाथणें—माजिरेनि मोहें
मालहां(ल्हा)थिलें, उन्मादकारक मोहानें वश
केले जातात, १४.२५१.

मालि-ली—(१) डहाळी, फांदी. आळफांदति
मालिया । जातीचिया ॥ १५.१४९. (२) माळ
जमीन, पठार. तेणें निगमरत्नाचलि । उपनिषदाची
माली । माजि खांडिली ॥ १८.३५, व्यासांनीं
उपनिषदांची माळजमीन खणावयास आरंभ
केला. (३) माळी. मालिथें जेजतें नेले । १२.१२०,
पाण्यास उद्देशून. माली १८.८४१. (४)
शब्दास जोडून, रांग, ओळ या अर्थी. अंशुमाली,
अंशु पहा. मालिक—माळा असलेले,
त्रिमालिकें धवळारें ५.११३.

मालें—(१) गळ्यांत साखळीनें नांगर बांधून कर्ज-
फेडीसाठीं मागितलेली भिक्षा. मालें मागून घरी ।
गुरुकृपेचां ॥ १४.३१. (२) काकवी. गूल साखरे
मालेयाचे बांधे १०.३२.

माव—माया, मिथ्याभास. तिया परी तूं देवा । मग
झाकउं नयेसि मावा । जरि पुण्याचा ओलावा ।
नाशिजेल ॥ १.२३२, माझ्या पुण्याचा ओलावा
जर नाहीसा झाला तर कृष्णा तूं आपली माया
मला दाखविणार नाहीस. जीवितासाया मावा,
जीविताच्या मिथ्या लोभानें, १३.७५०;
रोहिणीची माव, मृगजळाचा मिथ्याभास,
१३.७०६; दीससि तेतुली माव कायि भजों,
जें काहीं तुझें स्वरूप दिसतें ती मायाच आहे,
तर भजन कशाचें करूं?, १७.१५.

मावळणें—अस्तास जाणें, लय पावणें. ऐसें शक्तीचें
रूप मावले । शक्तीमाझि ॥ ६.२८७. अथवा
जागिनलेवे वेले । स्वप्न मनिचें मनीं चि मावले ।
९.१०३. सर्वांरमा उटकलें । प्रवृत्तिचें तेथ मावले ।
१४.३६३. किं मावळलेयां दिनकर । सरे किरणाचा
पसर । १६.१८३. १०.६३, ११.४९२,
१८.४२२, १८.९५९, १८.१६६४. मैत्रियाचें
अर्धबिंब मावले ८.११३, या पाटाचा अर्थ

समाधानकारक लागत नाही, ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीतील - जंव मात्रात्रय मावळे । अर्धविधी ॥ ८-११५ - पाठ ग्राह्य वाटतो, उक्काराच्या तीनही मात्रांचा शेवटच्या अर्धमात्रेत लय होईपर्यंत; विश्व आद्यवे मावलें(ले) १५-४७५; शब्दाचा दि० मावलला ६-३१४; शब्दु मावललेयां ९-२२. मावलवणे - मावलवितु विश्वाभासु । १६-१. १६-१५.

मास-मांस-मास—(१) महिना. तेथेचा पाउसाला केला च्यान्ही मास । ११-५७२. मासां आंतु मार्गशिर्ष १०-२६०; सां मासां माहि मास ८-२१८. (२) मांस या अर्थी. जितिया मासाचे चिमुटे । तोडिति जेथ ॥ १७-२५७. १६-३३५. लोहमासातें (लोह मासातें) घाटी ७-१२. मांस—नेहमीच्या अर्थी. राक्षसु ही मांसा । विटों सके ॥ १६-२८३. ६-२३०, १६-४४८, १७-४२२. मांसा रुधिरा १६-३९६; मांसखाइर—नेणे मांसखाइर । कालें गोरें ॥ १८-५५१.

माहारी—महार स्त्री. भेटल्या नारी । चोखी अथवा माहारी । १३-४७८.

माहिपर-येर-माहेर-होर—आईचें घर, प्रेमाचें ठिकाण. माहिपर—तैसें संत माहिपर माहें । १५-५६४. जें उपनिषदा(दां)चें सार । सर्वशाखा-(खां)चें माहिपर । १८-१७८६. माहियेर—मुख मोहाचें माहियेर । १३-२६१. माहेर—१३-३६६, १८-१७५४; सकल धर्मांचां माहेरीं ६-४४२. माहोर—जरि माहोरें श्रीमंतें होति । तुझा येसी ॥ ९-३. कृपेचेनि माहोरें १४-३१९; मंत्रविद्येसि माहोर ९-४७१; सकल धर्मां(मां)चें माहोर १-३१; माहोरसि विनविलें होतें ५-५.

माहेवणी—गरोदर स्त्री; रजस्वला (हंस कोश). पै माहेवणी निदेंवें । उग्रही केली विपाथें । ते सलज्जु न पाहे । न पांभुरवितां ॥ १६-१४३, अशा स्थितीत तिला नेसविल्याशिवाय सज्जन तिच्याकडे पहात नाही. माहेवणी प्रयत्नेसि । चुकविजे सेजे जैसी । १८-८६३.

मिठि-ठी-मीठी—आलिंगन, ऐक्य, स्वीकार, ताबा. मिठि—जो सर्व नेणिवां जाणिजे । मौना-चिया मिठिया वणिजे । १६-१९. मिठि देंतासि

११-३८९. मिठी—अग्रता मिठी पडे १८-१५८७, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘वागर्था’ १८-१६०६. मीठी—जीवत्व जेथीनि किरीटी । विश्व उठवित वि उठी । ते उभयबुद्धिची मीठी । अक्षर पुरुष ॥ १५-४८१, ज्या अव्यक्तापासून जीवत्व ही कल्पना व विश्व निर्माण करावें ही कल्पना, या दोन्ही कल्पना उत्पन्न होतात व लय पावतात त्यास अक्षरपुरुष म्हणावें, ज्ञानदेवी—‘उभयबोधींची मिठी’, १५-५१४, कुंटे—‘उभयभेदांची मिठी’ १५-५१५. मीठी दीवलेयां, घेरलें असतां, १२-२, -दे, व्यापून टाकतो, ११-४०६, व्यापतें, आत्मसात करतें, १८-९९८, -देउनि घाली, खाऊन टाकतें, नाश करते, ६-२२९, -दे० येईल, भेटतां येईल, ११-३१७, -देंत, अंतर्भूत करीत, ११-४१५; सर्वस्नेहा मीठी देंत, दाबून टाकून, नाहीसे करून, १८-७७९; मीठी देतां १०-२५१, १६-१३९; मीठी पडों सरली, ऐक्य होण्याचें बाकी रहात नाही, १४-३९३; मीठी भोगणेशां हीं पडे, ऐक्य झाल्यावर अन्य विषय नकोसे होतात, ९-५०, कुंटे—‘मिठी भोगणे याहि पडे’ ९-५०.

मिणधी—ओशाळी, मिंघेपणा. दीठि नोहे मिणधी । १३-३६४.

मितणें—मोजणें, नियमित असणें, समावेश होणें. अग्रमिता (संग्रहण), अमाप, १०-२; मितल—मोजकें, मितलां बोलीं बोलिजे । ६-३५०, मितलें होआवें, वेताचें असावें, ६-३५१. मीतल—आणें मीतलें जीवें पाठि । भलेतेया दे ॥ १३-६६७, वरवर ऐक्यभाव दाखवतो व आनून द्वेष करतो. मीति—मोजमाप, गणती, तरि पशुपक्षादि जाती । तेयां मीति नाही संतती । १६-३०२, १-१०२, ७-२४, ११-१४४, १६-२५२; आहारिं मीति १८-१०१९, मीती—बलाची मीती १-१०८.

मित्र—(१) स्नेही. अरिमित्र ९-१६५, १२-२००, इष्ट—१-१८१, रिपुमित्र १२-१९७. मैत्र-त्रि पहा. (२) सूर्य. ज्ञानमित्र—ज्ञाने जो पाहालेयां । ज्ञानमित्रें ॥ १५-५२५, ज्ञानसूर्याचा उदय झाल्यावर या अर्थी.

मिथुन—जोडी, जोडपें. याचकाचें मिथुन १६-६.

मिथ्या—खोटें, आभासात्मक. मिथ्या दृष्टी १३.९०५, मिथ्यादृष्टिचां घरीं १४.११२; मिथ्याचां महाखेळीं १८.५३८.

मिनणें-मीनणें—मिळणें, भेटणें. मिनणें—सलीलीं पय जैसैं। एक होउन मिनलें असे। परि निवडुनि राजहंसैं। वेगलें कीजे ॥ २.१२७. कां झाडांची साउली। वाटे जातां मिनली। घरावरि तेतुली। आस्था जेया ॥ १३.५९३. **मीनणें**—महोदधी मीनले। खोत जैसे ॥ १५.२८५. गंगा मीनलेयां नदी। विटालु जैसा ॥ १८.४४७. दोप रहात नाहीं. १.१०२, १.१२८, २.१५४, ८.८३, ८.१३५, ९.४६१, १०.१०७, ११.६, १२.१६३, १३.१००३, १४.५५, १५.५६४, १७.३३७, १८.६७२. आत्मा बुद्धि मीनलेयां, आत्म्याला बुद्धि मिळाल्यावर, १८.७८९; एकावट मीनले १.१४७; कांतु मीनलेयां ११.५६७; कीडालें मीनलेनि १५.३०९, कीडें—१४.१४०; निमित्यें मीनलेयां १६.१२७; प्रतीतिगंगा मज मीनली ७.१२२; भाव मज मीनले होंति ९.४५७; मनाचेनि आंगें मीनला १०.१०६; मनोधर्में मीनलेनि ८.९२; मीनली चि मिले, समुद्रास मिळाली असून मिळतच राहते, ११.६७७; समरीं मीनले १०.३७; सुसंगाचा मेलु मीनला १८.९९४.

मिरवणें—खुलवून दाखविणें; तोन्यानें, वैभवानें दाखविणें; दिमाखानें फिरणें, शोभून दिसणें. तिथा मेखले मिरवती। पळवसडका ॥ १.९. तैसैं व्यासमती कवल्लें। सकल मिरवे ॥ १.३९. रत्नाचां रूपि मिरवे। गुंजविं लेणें ॥ १८.११३९. १.३, २.३६, २.७३, ९.९, १०.१६१, ११.४९१, १३.२०८, १५.४१९, १६.३५७. मिरवतसे ११.२०७; मिरवें नेणे १८.६४४; आथिलेपण मिरवी ९.३६४; गाणीव तें मिरवी १८.१७२०; पीसेपण मिरवी १३.१९१; मोदकु मिरवे १.११; रस मिरवले ११.३; रहवरु मिरवत १.१३९; लेणिं मिरवी १३.७०५; लेणें मिरविसि १७.७; सनागर बोली मिरवें १३.५६२; सत्व माजु मिरवी १४.१९८; मिरवणियां ११.८४, १७.२०२.

मिलणें-मीलणें—मिळणें, लग्णें, एकत्र होणें, भेटणें. संदर्भातुरूप या क्रियापदाचे अनेक उपयोग केलेलें आहेत, त्यांपैकीं कांहीं येथें दिले आहेत. **मिलणें**—चूकलीं शानें जेथ मिलें आलीं। जें पवित्र ह्याजिजे ॥ ९.२७३. मिलौनि मिलत चि असे। समुद्रि गंगापय जैसैं। मी होउन मातें तैसैं. सर्वस्व दे ॥ १३.६०६. परि सणु सुहृदु संपती। ये तित्तिह येकें मिलति। जें भाग्य घरी उन्नती। आपुलां विधिं ॥ १७.२६८. बुद्धि आत्म्यां मिले एकांतिं। प्रिया जैसी ॥ १८.८३०. ईश्वरतत्वी चि मिले। निष्ठंकबुद्धी ॥ १८.८४४. २.१७५, २.३५७, २.३६८, ५.३५, ५.१५३, ६.८३, ६.२४७, ६.३००, ६.३०१, ७.६४, ८.३७, ८.३८, ८.१६१, ८.२०२, ८.२१४, ९.३८, ९.१०३, ९.२९०, ९.४६०(२), ११.३२२, ११.६७७, १२.५९, १२.१८८, १३.४०, १३.१४५, १३.८४५, १३.१०२०, १३.१०६६, १३.११४४, १५.१३२, १५.२७३, १५.२९३, १५.३०७, १६.२३९, १६.२६१, १६.३०८, १६.३१६, १६.४५१, १७.३६, १७.२६९, १८.२४३, १८.२४५, १८.३०७, १८.७१८ (१), १८.९३४, १८.९६२, १८.९८१, १८.१३४५. मिलत खेळ १८.९८०; मिलति ये वेळे १८.११२८; मिलतें प्रसंगें १८.१०६५; मिलतेयां, ऐसैं मिलतेयां साजणें। चले धैर्यें जेणें। १३.१४८, असैं एकमेकांना पटवून घेणें ज्या धैर्याच्या योगानें चालतें, वास्तविक यांचें पटत नाहीं, यावर १३.१४२ ते १३.१४७ पहा, ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतींतील पाठ 'ऐसैं न मिळे तयां साजणें' १३.१४८ ग्राह्य वाटतो. मिललेयां—पर-प्राणवातें। मेलवीति चित्तें। मिललेयां चित्तें। तोखणें कैसैं ॥ १६.३४५, मिलावेया ८.९२, १८.१६५२; तो मिले तो १२.२३६, हा अपपाठ वाटतो, ज्ञानदेवी, कुंटे—'ते मिळती तैं' १२.२३७; एकवें मिलति १३.१५५; एकवाट मिलिजो ११.५६; क्रूरग्रहांची मांदी मिले १६.२५५; दोषवृंदां मिलालेयां १४.२६५; पांच पांच मिलौनियां ८.३०, पांचा(चां)चा बांधा मिलतां १३.१०६, सं. वा. श. पहा;

मुखाकानासि मिले १०.२९७, विचारासि न—
११.४८७, ज्ञानदेवी—‘निमळे’, कुंटे—‘न
मिळे’ ११.४९२; बोडौ कोणा अर्थां मिले,
तिच्या आदरसत्काराचा काय उपयोग?,
१३.६३५; सेलिण् सातवेउली मिले १६.२५७;
हातोफ़लिया सद्रीतीसि मिले १८.१२१.
मिलणी ११.४२, १३.६७९(णीं),
१८.१५१४(णीं); देहजीवाचिये मिलणीं
१६.१०९, देहादिहेतु—१८.३६४, पंचहेतु—
१८.३११, सं. वा. श. पहा, वक्त्र—
११.४१९, विषयां इंद्रियांचे—१६.८८,
बोधांचिया—१८.३२९, सिंधु—३.३९;
मिलणीसमें, मिळतांच, २.१७६, ज्ञानदेवी—
‘मिळणीसवें’ २.१७६; मिलणे १५.२९५,
१५.५३२, १७.३१८, १८.७१८ (२).
मीलणे—आणि भूलतवि सेवट। कोपें मीलें पांत
वेकवट। ११.१४३. यालागि माझां ठाईं। अभ्यासें
मील॥ १२.११३. परि आत्मज्ञानें आपणपेयां।
मीलजे पथ॥ १५.५५१. ६.२३८ (ती), ६.४५८,
९.३६१, १३.९४३, १४.३११, १७.२६५,
१७.२८८, १८.१३५७. लोह परिसाचां
आंणीं मीलो कां ९.४६० (१); मीलणी—
बधुवरांचिये मीलणीं ११.३; मीलन—
तिहीं तिहिं ठाईं मीलनीं १७.२९४; उन्मीलन
पहा. मिलणी व मीलणी सदराखालीं आलेले कांहीं
शब्द मि-मीलण यांचीं रूपें असणें संभवतें.

मिष-स—मीष-मीस पहा.

मिसलणें—मिळून जाणें, मिश्र होणें, एकत्र करणें.
साळपन्हरां मिसलावें। तरि पन्हरें चि जेवि हो-
आवें। १५.५३३, साडेपंधरा दराच्या सोन्यांत
मिसळण्यासाठीं इतर सोनें जवळजवळ तितक्याच
दराचें असतावें लागतें. ९.२२६, १५.५०३,
१८.११००. परस्परें मिसललें ६.३९१;
माझां स्वरूपि मिसलजे १८.१३७५; वर्णावर्ण
मिसलति १.२४९; दिवोरजनी मिसलीं
१८.५१८, हा अपपाठ आहे, मिसललीं असा
पाठ व्यावा; मिसलणें—पार्थाचें मिसलणें. आणिलें
हेता॥ १८.१४६३.

मी-मीं—प्रथमपुरुषी एकवचनी सर्वनाम. यांचीं
अनेकरूपें आलेलीं आहेत त्यांपैकीं कांहीं येथें

दिलीं आहेत. कांहीं ओव्यांत एकपेक्षा अधिक
रूपें आलीं आहेत म्हणून तीं सर्वच ठिकाणीं
कंसांत दाखविलीं नाहींत. मी—हें कर्म मी कर्ता।
आचरेंन मी येया अर्था। ३.१८४. तेवि सकल कर्मा
मी चि सेवट। काइ वांशीति मातें॥ ९.१२३. मी
आत्मा असें एकैका। भूतमात्राचां ठाईं॥ १०.१९७.
मी होउनि मातें तैसें। सर्वस्व दे॥ १३.६०६.
१.६५, १.८२, १.१०३, १.१११,
१.१२४, २.१२५, ४.५३, ७.३०, ७.३४,
७.५०, ७.५३, ७.५८, ७.१३१ (२),
९.४६६, १०.२२३(१), १३.७८९, १३.९४०,
१४.२९६ (१), १६.४६८, १८.११२२(१),
१८.११२४(२), १८.११६८(१), १८.११९९.
मी अवतरें ४.४२, ४.५०, — जालेयां
१८.११५६, — पार्थु द्रोणाचा केला २.३७,
— होउनि १८.११५५, — चि होसि १८.१३७२,
— होसी १८.१३५८; तो मी चि जाण ७.३२;
ते मी ते चि जाले ४.६४; मीपण—मज तुवां जी
केलें तैसें। माझें मीपण दवडूनि देशें। १८.१८,
मीपणें १५.२४२, १८.११६६; मीतूण—
माझां तूझां ठाईं असे। मीतूण गा॥ १८.१३३९,
१८.३००; मीवांचूनि ७.१३०; मीसकटां
१८.१४५२, मीष-मीस पहा. मीं—
मीं सर्वथा न जुझें पथें। भरवसेनि॥ २.८२.
तूं गुणत्रयातें अन्हेरीं। मीं माझें हें न करीं।
२.२५९. ह्याणीनि आदिनिधन पाईं। जगासि मीं॥
७.२८. तैसे मीं चि ते मीं न्हवति। विस्मयो
देखें॥ ९.२९९. तैसा मीं तो हें जें असें (से)।
ते(तें) स्वानंदानुभवसे। कालवौनि प्रवेशे। मज
चि माझि॥ १८.१२०३. तें मीं तूं चि ह्याणीनि मातें।
पावसि सेखीं॥ १८.१३५५. १.७३, १.७५,
१.७६, १.२३३, ७.३५, ७.५५, ७.१२९
(१, २), ८.१२८, ९.१२८, ९.१३१ (२),
९.१३२, ९.१३३, ९.२९८, १०.२२१,
१०.२२२, १०.२२३(२), १२.८२, १२.२१२
(१), १४.२९६(३), १८.५१२, १८.११३१,
१८.११६७, १८.११६८(३), १८.११८६,
१८.१२०४ (१, २). तुझीं बोलविलां
मीं बोलैन १.८१; मीं...अजें ४.६५,
— रिगें ७.१७६; गगनीं मीं शब्दु ७.३३;

मीं वांचूनि १४.४००, मींवांचूनि १०.१२५;
मी व मीं यांचे इतर कांहीं संदर्भ १०.२०२ ते
१०.२३१ व १८.११८७ ते १८.११९४
ओव्यांत पहा; मज—परि सर्वप्राणें मज चि
लागि । आराइले ॥ १.११०, ह्मणौनि सर्व मी
जलेपणें । ठेलें तेया एणें जाणें । हें चि गा
यात्रा करणें । अद्वया मज. ॥ १८.११६२, २.५७,
२.७०, २.१००, ९.१२५, १०.१०६,
१८.११२८(१), १८.१३१७, १८.१३७७,
१८.१५८३; मज आपणपेयां १८.११७९, —
भीतरि ७.१३१(१), —अनुसरले ९.३३६(१),
—एकवटला १८.११२४(१), —चि तव जालें
४.७७(१), —चि माझि असतां ९.३१४; हें
मज चि माझिवडें असे ७.३१(१); मज येंतां
९.३१२; मज सर्वथा काज नाही १.२१०;
मजकरविं ३.४, —प्रति १.८७, ११.६३,
—माजि १२.९८, —लागि १८.१७६५,
—साटीं ९.४४७; मजसिं—तैसा तो एकवड ।
मजसिं माझा ॥ १८.११७७, मजसिं एकवटलेयां
१८.१४०२; मजै, माझ्याही, मजै सकट
१८.१५९९; माझा-झी-झें—जे उभूनियां भुजा ।
शानियां(या) आत्मा माझा । हें बोलिलों
कपिध्वजा । सप्तमाध्याह्नं ॥ १८.११२५, माझां
ठाईं—ठाईं, माझां त्वां—, ठाईं—ठाईं-ई-ई पहा;
माझां चित्ति २.५२, —प्रसादीं १८.१३७५, —
भजनीं १२.२१२(२); माझा भक्तियोगु
१८.११२३, —याज्ञिकु १८.१३५०; माझां
चि रूपीं ४.५८, ११.१२३, १८.१२०४(३),
—स्वरूपीं ९.७८, ९.१४०; माझिं
नामें १८.१३४८, —रूपडीं १८.१३४७;
माझिया नित्यता १४.५२, —सत्ता
१४.२९९, —चि सेवा जियाले ४.६०(२);
माझिया तूझिया मिलणी(णीं) १८.१५१४;
माझिये—इये माझिये प्रकृती ९.९९; माझिये
मनिचें १८.२९५; माझी—मग माझी नित्य
शांति । तेया ते दशा तेचि कांति । किंबहुना
माझे जीति । माझेनि जीवें ॥ ९.४२५ (१),
माझी प्रसन्नता १८.१३७७; माझे ९.४२५
(२); माझे. मनोरथ ३.२७, —
विभूतियोगें १०.२०१; माझें—परि बोधे माझें

चित्त । जिया परीं ॥ ३.२०, माझें अजत्व
४.५७, —एकवद १८.११३१, —एकायतन
१८.१३४६, —कलत्र १२.८६, —दर्शन
१८.११५७, —बोलणें १८.१२६८,
१८.१२७०, —सायुज्य ९.४६३; माझेंचि
घर जाले १२.८०; माझेनि—माझेनि कामें
सकाम ९.३५९, —जीवें ९.४२५ (३),
—दातारें ११.८, —प्रसादें १८.१२६६,
—संगें १४.९५, —स्वामीं (मी) १८.१७५३;
माझेया—माझेया चि आंगा ९.४०२,
—कुलाचा १६.३५६, माझेया(यां) आणि
भक्तां १२.८५; माझेया भक्तीविण ९.४३२,
—मोहरा ९.३९६, —विस्तारा १०.१९६;
माझेयां ८.१३२, ९.४६८; माझेये भक्तीविण
९.४२२; माझेपण ९.४५२, ९.४६९; मातें—
परि ते भक्त मातें नेणति । जे कल्पने बाहिरे
न निगति । ७.१४३, मी आत्मेनि मातें
पांतां । मीं चि होयें ॥ १८.११६८(२), २.३१७,
३.१६०, ७.१७५, ९.१२३, ९.३१३,
१८.११९४, १८.१७५४; मातें पाउनि
९.१२२, —भजतां ९.४७०, —भजती
१३.८०८, —मानीति ९.१४१, —याचित
९.३१५, —सेवी १४.३९७, —स्मारावें
८.१२५; मासिं—मासिं कुलवाडी केली १२.८१;
मासीं—मासीं चि अस १८.१३४५; मियां—
मी दाउनि गुण देखें । गुणता हे मियां पोखे ।
एयाचेनि निःशेषें । जरे तें मीं ॥ १४.२९६ (२),
दीपातें दीपें प्रकाशिजे । तें न प्रकाशणें चि
निफजे । तैसं कर्म मियां कीजे । तें करणें कैचें ॥
१८.११७०, १.६३, १.८०, १.१७१, १.१९३,
३.१, ४.७६, ४.७७ (२), ९.१३१ (१),
१८.५८ (यां); मिया(यां) डोलां देखिलें
१०.२३०; मियां चि दोन्हीं उक्ता ३.३४;
मियां चि सदा आथिले ४.६०(१), —उपदेशिली
१८.११२६, —चि भरे १८.११२८(२),
—चि मीं लाभें १८.११२२(२), —चि विश्व
धरिजे ७.३१(२). मि ८.१३१; मिं—तेवि मिं
तेयां । जैसे असति तैसेयां । १२.८४, ९.३३६(२),
१०.२२०, १५.४५८, १८.१९९; आहीं
(अ. व.), १.२१४, १.२१८, १.२३५,

१.२३६, २.३६, २.५४, २.९१, ३.३३,
३.८८, ३.२५७, ४.२६, ४.२९, ६.२,
६.१७८, ११.४८; आह्यां २.५८ (१), ३.८७,
११.५०५, १७.४२५; आह्या (ह्यां) तेया (यां)
१४.११, आह्यां काय उचित २.५५, तूं आह्यां
स्वाधीनु ३.२८; आह्यासि—जें सखा
सर्वस्व आववें। आह्यासि तूं ॥ २.५८ (२), २.६२;
आह्यासि २.९४; आह्याप्रति २.१०१; आमचा
१.१२४, ६.१७; आमचां घरीं १०.१२१,
—दळीं १.१०३; आमचिये जीविचें ९.३७,
—मती ७.१९०; आमची इष्टदेवता २.५९,
—माये ३.२१; आमचे गोत्रगुरु २.३४,
—सोडरे १.२२४; आमचें काड उरलें १.२३४;
आमचेया आंगा ९.१२१, —चि काना आलें
२.३७०, — सुखाचा स्वामि १७.४२४;
अ(आ)मचेन चि पाडें ६.३२६, अ(आ)मचेनि
तंव मानसें १८.८७; आमतें १.११४;
आह्मि १३.१५६; आह्मि ६.१६२, १०.२९५,
११.५०, १३.६५०, १३.९४५; आम्हि(ह्मि)
६.३५९. मत्—मल, माझा, माझ्यासंबंधी,
मदैक्यगावि १८.१२१५; मत्पर १२.८०;
—प्राप्तिप्रकार, प्राप्ति-ही पहा; मन्नाव, भावणें
पहा; मद्याजी, माझें पूजन कर, ९.५१३;
मत्संगवीज १४.६६; मम, माझें, ममरूपसंभव
७.५२; ममत्व—ममत्वं वासुदेवा-दिकां ९.४६३.
मीकें—हा नीकें चा अपपाठ आहे, १८.२९१,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘निकें’ १८.२९३.

मीख—निमित्त, कारण, चिन्ह, खूण. खेलविलें
गीतामीखें। रायें श्रीकृष्णें ॥ १८.१६४७. ६.२२८,
१६.२३५, १८.२२४, १८.१४११. साचारैवें
मीखें १६.११८; अन्नमीखें १७.१४७, कर्म—
१८.२५५, जप—१८.१४५०, पाठ—
१८.१६६९, पुस्तक—१८.१४५१. मिख—
इहिं मिखि जाणावें १३.२०१.

मीष-मीस—अर्थाकरतां मीष पहा. मीष—
शब्दाचें करुनि मीष। १६.४४. जगदाभासमीषें
१८.२५८, तांडव—१७.८, भागवत—
१८.११२६. मिष—मिषांतर चातकु कीजे,
मेघ वर्षतो, दुसरें एक निमित्त चातकाचें होतें,
१८.१३६८. मीस—पेसी(सीं) पाहों पाहों

वायाणी(णीं) मीसें। ११.१०८. या लागि त्याग
संन्यास। पुसवेयाचें वेडनि मीस। उपरतविलें दूस।
गीतेचें तें ॥ १८.८२. ३.१५, ६.११२, ९.३७८,
९.३९२, ११.१८२, १८.११६७, १८.१५३४.
अर्जुनाचेनि मीसें १८.१५९२, उद्यमाचेनि—
६.३५४, ऋद्धिचेनि—२.३१३, कलरवाचेनि—
१८.१५०९; कुपथ्याचें मीस १३.८१;
गौतमाचेनि मीसें १८.१६६८, चंद्राचेन—
१५.३७१, जीविताचेनि—१३.७४१, दहियां-
(या)चेनि—१४.२८०; पढियंतेयाचें मीस
५.१६९; पांडवाचेनि मीसें, अर्जुनास उद्देशून,
१८.१४५७, पिंडाचेनि—६.३०८, भिया-
चेनि—९.४६२, मठासुदाचेनि—१८.१०५८,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘मठासुदेचेनि’ १८.१०६४,
संवादाचेनि—१८.८०; ध्यानमीसें १२.८०,
प्रकृति—१५.४५१, यजन—१७.१८०, श्रवण
—१८.४५, संपत्ति—१६.२२७, स्तुति—
१८.१८. मीसकटां १८.१४५२, (१) कुंटे
प्रतीत—‘मीसकटा’ असा पाठ व त्याचा अर्थ
मजसहित असा दिला आहे, १८.१४६२, हा
अर्थ संदर्भात वसत नाही, (२) ज्ञानदेवीत
‘मिसकटा’ असा पाठ देऊन कोशांत ‘निमित्त’
असा अर्थ दिला आहे, १८.१४६२, आधीं
आलेल्या जपमीखें १८.१४५०, पुस्तकमीखें
१८.१४५१ या संदर्भावरून ऐसेसां मीसकटां
चा हा दुसरा अर्थ ग्राह्य वाटतो. मिस—तैसें
पार्था त्हेनि मिसें। मी बोलें आपणपेया चि दोसें।
१८.१३३९. कव्हणें येकें मिसें ९.४५९,
रुखाकारें—१५.४०; उपचारमिसें ९.३६२,
गीतार्थग्रथन—१८.१७४०.

मुकणें-मूकणें—अंतरणें, टाकणें, बंद होणें.
मुकणें—तैसा पुरुष प्रकृती आला। स्वतेजा मुके ॥
१३.१००६. न मुकति १८.२५३. मूकणें—
तो अहिकाही परि मूकला। सुखासि गा ॥ ४.१९७.
४.१२१, ९.३९८, १३.५४८, १३.७६५,
१४.३०२, १५.४५९, १७.२२८, १८.२५९,
१८.८९३. न मूकिये १८.१७५०, पुढील
संदर्भात मूकणें चीं रूपें आहेत तीं मूकणें चीं
रूपें असणें संभवतें—६.३७५, १७.९,
१८.१५४; न मूकें १८.७५०.

मुक-मुंक-मूक-मुंक—वाचारहित, बोलण्यास असमर्थ, गुंग. **मुक**—आपुलें स्नेह ते चि वागीश्वरी। जेया मुकेयातें अंगिकरी। १०८. **मुंक**—जरि प्रकटे सिद्धसरस्वती। तरि मुंकेयां आधि भारती। १०८. **मूक**—मूकत्व १३.५७७. **मुंक**—जेथ वेद मुंके जाले। १०६३. कानातें करी मुंके। १६.११८. १३.२७९. १३.४५६, १३.११६२, १८.१७५८. **मुंकां बोलतेयाची (बोले तेयाची)** गोठि होईल, मुक्याशीं बोलल्यासारखें होईल, त्याला ऐकूं जात नसल्यामुळें श्रम व्यर्थ पडतील या अर्थी, ६.२६, ज्ञानदेवी—‘मुकयाबहिरयाची’, कुंटे—‘मुकया बहिरयाची’ ६.२६; **बोली मुंकीं (कि)** जालि १३.८६८; **मुकावणें** पहा.

मुकुट-मुगुट—किरीट, शोभिवंत टोप. **मुकुट**—नोहे तो चि हा शिरी। मुकुट लेख्लासि हरी। ११.२८९. मस्तकिं मुकुटा ठेविलें। किं मस्तक मुगुट जालें। ११.५९२(१). १०.१८, ११.२०३, ११.२१६. **मुगुट**—झणौनि तो नमस्कारां। तेयातें मुगुट कलं। १२.२१९. ११.२०७, ११.३३०, ११.५९२(२). **मुगुटेंसि सिसालें, मुकुटांसहित डोकीं, ११.४१०; चक्रवर्त्तिचां मुगुटीं. १८.१२१३, ब्रह्मतेचां—१४.३९७; मीं माथां मुगुट करीं १२.२१२; कंठमुगुट ११.२१४.**

मुकुल—कळी, दिव्याची ज्योत. जातिचें **मुकुल** १६.११४, जाति-ती (५) पहा, सात्त्विकाचें—१५.६; **मुकुल-मुद्रा**, थोडक्यांत लक्षणाचें रूप दाखविणें, कळींत फुलाचा समावेश होतो त्याप्रमाणें सारांशरूपानें, १८.१२३२; **मुकुलिक**—ज्योतींत असणारी, नातरि दिवा मुकुलिकीं। दीपशिखा अनेकीं। १४.५५.

मुकुलणें—आवरणें, बंद करणें. हे सांख्यस्थिति मुकुलित। सांघितली तुज येथ। २.२३०. परि तो रसातिशयो मुकुलीं। मग ग्रंथार्थदीप (ग्रंथार्थ दीप) उजलिं। ५.१४१, रसाचा पाव्हाळ आवरता वे व ग्रंथाचा अर्थरूपी दिवा प्रज्वलित कर.

मुक्त—मुटा, मोकळा, मोक्ष मिळविणारा ज्ञानी. साक्षें अजत्व जन्मणें। अक्रियता चि करणें। अविकार जो जाणे। तो मुक्त मानी(नीं) ॥ ४.५७. झणौनि सर्वां परीं जो मुक्त। तो सकर्म चि कर्मरहितु। सगुण-परि गुणतीतु। येथ आंति नाहीं ॥

४.११३. ४.१३८, ५.६१, ५.८५, १६.१३, १८.३९४ (१), १८.४४४. **मुक्तता**—अनादि जे मुक्तता। १४.४८. जें मुक्तातें निर्द्वारितां। लाभे आपुली चि मुक्तता। १८.३९४ (२). **मुक्ति** १४.२८४, —क्ती १५.३०. **मुगुत** पहा.

मुख्य—श्रेष्ठ, पुढारी, महत्त्वाचा-ची-चें. उर्वशी मुख्य विलासिनी। आंतौरिया ॥ ९.३२०. मन मुख्य इंद्रियां। सत्त्वादि गुणा येया। सारिखें ऐसें धनंजया। आवडे वीर ॥ १३.८९५, मन ज्यांत मुख्य आहे अशा इंद्रियांसारखें आणि सत्त्वरजतमादि गुणांसारखें वरून ब्रह्म दिसतें खरें. १.१०४, १.१५३, ९.३२२, ९.३७२, १०.९१, १३.२४१, १३.३४३, १३.९४१, १५.३७८, १६.१५२, १८.१६२, १८.८१५. **महेंद्र-मुख्य** देव ११.३२८.

मुगत-मुगुत—मोती व मुक्ति या दोन्ही अर्थी हा शब्द कांहीं संदर्भांत घेतां येईल. **मुगत**, मुक्त, ३.७४. **मुगुत** मतमुगुतकिं पढिगाइलें १३.५२, ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत ‘मतमुक्तकीं’ असा पाठ आहे १३.५१, ज्ञानदेवी कोशांत (मतं उक्तं) मत सांगितलें या अर्थी शब्द तोडला आहे, कुंटे प्रतीत निराधार मतवाले असा अर्थ दिला आहे, मुख्य श्लोकांतील शब्द विचारांत घेतां अनेक मतांचीं—संकल्पवाद, स्वभाववाद इ. वादांचीं—मुक्ताफळें साधार पुढें मांडलीं आहेत असा अर्थ घेतां येईल. मोती व मुक्ति दोन्ही अर्थी हें रूपक आलें आहे **मा(मो)क्षतीर्थीचें मुगुतें**, मुक्ति, ७.४८; **मुगुतीबाला**, मुक्तिरूपी बाला, १६.२०७.

मुग्ध—मोहित करणारा, मोहित झालेला, मूढ. नाना मुग्धां पडु लपे। दाउनि चित्र ॥ १८.५४१. १५.८४. **मुग्धां रूपांतें धरीसि ११.२८४.**

मुठ-मूठ—प्रचारांतील हाताची मूठ या अर्थी. **मुठ**—तैसें आयुष्याचिये मुठी। केवल देह ॥ ९.४०९. जें बीज आलेयां मुठी। तर आला चि आहे ॥ १०.१८९. **मुठी, मुठींत, १.७४, ऐक्याचिये मुठी १८.९५६, निश्चयाचिये—१५.२३७; मुठी सुवे १७.२८९. मूठ—मूठी धरुनि २.३११; विवेकमूठी १८.१०४२. समूठ १५.५२०.**

मुंड—डोकें. नागिणिं लुंचिति मुंडें । १३.२२.
१२.५३.

मुडा-मूडा—धान्याचा कणगा. **मुडा**—प्रमेय-
बीजाचा मुडा ६.४८६. **मूडा**—मूडाहूनि विं
काडिलें । ९.३९.

मुदल-मुदल—मूळ रक्कम, भांडवल, पूर्णपणें.
मुदल—तैसें मनपण मुदल जाये । ५.१५६.
पाणी मुदला झाडा जाय । तृण तें प्रसंगें जीहें ।
१७.२१७. ८.१५६, ९.२६४, १५.१७५,
१८.७०७. **मुदल तीव श्रुटी**, क्षेत्रांत मुख्य
काम करणारे सत्वरजतम हे तीन गुण, १३.३८;
इयें मुदलें, हीं मूळ पांच कारणें, १८.२७८,
यावर १८.२७६ पहा; **मुदल जाये** ९.९१;
मुदल न दिसे, मुळांत कर्ता दिसत नाही,
८.२७. **मुदल**—**मुदल तूटे**, मूळ पुण्यसंचय
क्षय पावतो, १७.३४४.

मुदि-दी—आंगठी, शिक्षा. **मुदि**—भिन्ना अभिमाना
सूदलिया । मुदिया तेथ ॥ १४.१०८, भिन्न पहा.
मुदी—विश्वप्रमाणिची **मुदी** १६.४६५;
गीतार्थाची **मुदी** लावीं, शिक्षा मार, १८.२७,
ज्ञानदेवी—‘मुक्तमुदी लवीं’, कुंटे, ‘—लेववीं’
१८.२७, मोत्याच्या आंगठीचा मोर्तव या अर्थी.

मुद्रा—(१) ठसा, शिक्षा, आकार. सहसा मुद्रा
लावावेया । १०.३१. पाउलांची **मुद्रा** ९.४७७,
समर्थांचिया—१८.१६६; **मुद्रा सोडिली**,
आकार प्रगट केला, ११.१२१; **बीजमुद्रा**,
बीजाचा आकार, १३.९५; **मठामुद्राचेनि मीसें**
१८.१०५८, **मीब-मीस पहा**; **मुकुल-मुद्रा**
१८.१२३२, **मुकुल पहा**, **राज**—१८.८४६;
विश्वविकासिनी—, विश्वविकासाचा आकार
दाखविणारी, १७.१. (२) चर्चा, योगांतील
विशिष्ट स्थिति. ६.१९२, १८.१७३३. **आधारीं**
मुद्रा, हीच वेदी रचून, ८.४८, —**पडे** ६.२००;
युगुत्तिची मुद्रा पडे ६.३५३; **आसनमुद्रा**
१२.४८, **त्रास**—१३.२८२.

मुनि-नी—तपस्वी, यति. **मुनि**—येसा जो
निरवधी । तो जाण पां स्थिरबुद्धि । तो मुनि उपाधि- ।
भेदहीनु ॥ २.२९६. **मुनीश्वर**, ईश्वर पहा.
मुनिहूपा ११.२३७, —**राज** ९.५२०. **मुनी**—
मुनी बाहु व्यासु देऊ । १०.२७१. **मुनी अलि**,

अमररूपी मुनि, १.२६.

मुमुक्षु-शु-क्षुं—मोक्षाची इच्छा करणारा.
मुमुक्षु—तरि मूर्खी मुमुक्षां पथें । काइ गति ॥
१७.२९. ४.८१, १६.४७, १६.६४, १८.१६१,
१८.९६३. **मुमुक्षुभाग** १८.६९९; **मुमुक्षता**
१८.१४३१. **मुमुक्षु**—क्षणानि तो मुमुक्षु ।
आत्मज्ञानी जाला दक्षु । परि पुढां मुनि पक्षु ।
योगाभ्यासाचा ॥ १८.१०२९. १५.२४७,
१८.१४७. **मुमुक्षुं** १८.१०५.

मुरडणें-मुरडणें—मार्गें वळणें. **मुरडणें**—अपानु
मावांता मुरडला । ६.२१४. कोण कानी **मुरडी**
१४.१८१; **मनसि वाचा मुरडली** १५.१५.
मुरडणें—जैसें सागरा एउनि सरिते । मुरडावें ठेलें ॥
७.१२१. **मुरडिलिं यालवटीं** १२.४७, हा पाठ
मुरडिलिया लवटीं असा ध्यावा, ज्ञानदेवी—
‘मुरडिलीं उफराटीं’, कुंटे, ‘—उफराटीं’
१२.४७, यावर लवटी पहा.

मुरणें—जिरणें, लय पावणें, थिजणें. आपणपां आपण
मुरे । आकाश ही ॥ ६.४६६. ६.२४८. दूष
मुरालें ९.६३, १४.३७३.

मुरकुंडी—वांकडे वळलेले. हात होति मुरकुंडी ।
१३.५६९.

मुल-मूल—(१) झाडाचें पाळ, उत्पत्तिस्थान,
आद्य कारण. **मुल**—जेथ अमृताचेनि पाडें । मुलां
हीं सकट गोडें । ६.१७३. परि पाणी वेणें मुलांचें ।
तें मुलीं चि वापे ॥ ९.३४२. १३.१७९. झाडां
मुलीं १८.८४१; तरि झाड सेंडाहूनि मुलासि
लागे १०.६८. **मूल**—स्थावरां जंगमां । स्थूलां
अथवा सूक्ष्मां । हें बहू असो भूतप्रामां । प्रकृती चि
मूल ॥ ९.१२०. क्षणानि मन पांडवा । मूल पदां
इंद्रियभावां । हें चि राहाटे आववां । द्वारिं इहिं ॥
१३.३०२. मूल तें पुरुखा । अक्षराचें ॥ १५.४८६.
कां शाखा फलावेया । सिंपिजे मूल ॥ १६.१००.
पथ गीता मूल वेदां । १८.१४१७. ४.१५६,
६.१६७, ६.३२२, ७.२९, ७.१६३, ८.२६,
८.१४०, ८.२१७, ९.२८९, १०.२४१,
१३.१११, १३.९६६, १३.१०१५,
१४.२६५, १५.४८, १५.५०, १५.५७(लें),
१५.६३, १५.८६, १५.९०, १५.९२,
१५.१४४, १५.१७४, १५.१७५, १५.१७८,

१५.१८१, १५.१८३, १५.१९८, १५.२०५,
१५.२०७, १५.२०९, १५.२१०, १५.२१८,
१५.२२७, १५.२४०, १५.३९८, १६.३१०,
१७.१७३, १७.१८८, १८.६१, १८.९९,
१८.१०३३, १८.१०५४, १८.१५६६. मूला-
चिच्या गाढिका १५.९६, मूलें गाढिं १५.१७९
(१), मूलें गाढें १५.१७९(२); मूलाचें आर घेणें
१५.७८; मूलिं टेंकति १५.२००. मूलअहंते
टेल्ला १४.३००; मूलप्रथिचेया संस्कृता
सवें १०.४२; मूलघरासि पत्र वेंति १५.२४९;
मूलडाहालांची उजिरी १५.२१५;
मूलध्वनिचिये वाढी, मूळांतील संक्षित
निरूपणाचा विस्तार, १३.८५०; मूलपत्र वेंति
१४.२७२; मूलपीठ, पीठ पहा, -भूत
१८.५, १८.१४१९, -शास्त्रपदें १४.२९,
-सिंचन १.२५, -सूत्र १८.१४१६,
-स्वरूप ११.८३; अज्ञान मूल १५.८९,
अज्ञान...मूल १८.१३८६; तो अज्ञानासि
मूल १३.८०२; अज्ञान वांचूनि मूल नाहिं
१५.१३९; अज्ञानमूल १५.१०६,
१५.२३१; कांवरूमूल पहा; जन्ममूल
१८.१२८५; देहात्मदृष्टिमूल १८.३८८; बाहुमूल
६.२०१; भवद्रुमाचें मूल १५.९२; रोममूल
९.५२४, ११.१४८, वैराग्य-१८.७९०,
संजीवनी-१३.८३४; अध, उर्ध्व पहा; निर्मूल,
समूल पहा; फलिं मूलिं १५.२०३. (२)
योगांतील मुद्रा. मूलबंध, बंध (२) पहा.
(३) एक नक्षत्र. परि त्यजिजे मूल. नक्षत्रीं जैसें ॥
१८.१२२, जसा मूल नक्षत्रावर जन्मलेल्याचा
त्याग करावा तसें, नक्षत्र पहा. मूली (१)
मूळ. चंदनाची मूली ३.२५५. (२) मुळांत
असणारा. प्रपंचा मूली १३.५१, मुलि—
मूळचे रहिवासी, विवेकग्रामिचे मूली ६.४४९;
मूलिया, मुळया, १५.६४; मूलिके, मुळाशीं
असणाऱ्या, तिये अहं बैसे अहंते। मूलिके चि
जै ॥ १४.२९०, मूळच्या स्वरूपअहंणावर जेव्हां
अहंकार बसतो.

मुल्हारि—‘मूळ पाठविला तो पुरुष’ (हंस कोश),
‘मूळ ऊर्फ आमंत्रण घेऊन जाणारे’ (राजवाडे),
आमंत्रण देणारा. वक्तें वरिष जाय। तें पुढिलां

मुल्हारि होय। जैसा दिवस जांतु किं एतु आहे।
हें चोजवे नां ॥ १५.१२९, ज्ञानदेवी—‘मुळहारी’,
कुंटे—‘मुळहारी’ १५.१३०.

मुस—मूस पहा.

मुसणें—फसणें. यद्यमूढ मुसिले यागीं। १६.२९६.

मुहूर्त—दोन घटकांचा काळ; एकाद्या कार्यास
ठरविलेली शुभ वेळ. कां मरणा मुहूर्त पाहे।
१७.१८९, अंतर्काळीं मृत्यु मुहूर्त पहात नाहीं,
यास उद्देशून, ज्ञानदेवी, कुंटे—कीं मरणा मुहूर्त
पाहे। १७.१९०. मुहूर्त करी, आरंभ करतो,
१४.१४४; कुमुहूर्त १६.२५६.

मुकावणें—मुकें होणें. सोहं तें हिं अस्तवले। जेथ
सांवणें चि मुकावले। १५.५०८.

मूग—मौन. १४.११, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘मुग’
१४.११.

मूढ-मूढ—अज्ञानी, मूर्ख, अनुरक्त झालेला,
भाळलेला. मूढ—पाहे पां दूध पवित्र आणि गोड।
पासिं चि त्वचेचिच्या पदरासि आड। परि ते(तें)
अव्हेरुनि ते मूढ। अशुद्ध काह नेवति ॥ ९.५६,
गाईच्या दुधाकडे लक्ष न देतां रक्त शोषण
करणाऱ्या गोचिडांस उद्देशून. मूढ—येसा
अहंकारारूढ। एकदेशी मूढ। ३.१७६. जे तूझां
विषीं मूढ। १७.४. १८.५४०. अगस्तिगौवण
मूढां ९.१८२, अगस्तिगौवण पहा; पापयोनि
मूढ ९.४४०, यज्ञ—१६.२९६, शास्त्र—
१३.८३६, स्थूलदृष्टी—९.१४४.

मूर्ख—अज्ञानी, निर्बुद्ध. तियें मूर्ख मतिभ्रमं।
मी कर्त्ता ह्यणे ॥ ३.१७५. कां वस्त्रपणाचेनि
आटोपें। मूर्खी प्रति तंतु हारोप। १८.५४१.
१.७६, ३.१३१, ३.१६७, ३.१९५, ४.२४,
५.२६, ५.११९, ९.२६३, ९.४४०,
११.५३६, १६.२२६, १७.२९, १७.९१,
१८.५९२. मूर्खांची गोठि ४.८७, -चें...
जियालें ९.१७४, -चिये जीमे १६.२२२,
-चीं बोलणीं ९.१८५; मूर्खीं केवडें होणें
जोडिलें १६.४१८, ज्ञानदेवी—‘मूर्खीं केवडे
निरय जोडिले’ १६.४२१; मूर्खपण २.१८,
-पणाचा वारा १७.२५३; मूर्खपणें—परि मूर्खपणें
नेणसि। न चित्तावें तें चित्तिसि। आणि तूं चि
नीति सांवसि। आह्माप्रति ॥ २.१०१, ३.४६.

मूर्छणं—परिणामकारक होणें, भोंवळ येणें. नादब्रह्म मूर्छलें । १३.२६८, ज्ञानदेवी—‘मुसे आलें’, कुंटे—‘मुसे आलें’, मूर्तिमान झालें, १३.२६९. मूर्छांत १४.८३; मूर्छना—उरु मूर्छने नांव रोगी । विसांवां (वा) जैसा ॥ १८.२२८.

मूर्त-मूर्त—साकार. मूर्त—कां तेज वि मूर्त बैठलें । आसनावरि ॥ ६.२५८. कृपा ते मूर्त २.४२; प्रतापें मूर्त उदो केला २.१९२; अमूर्ती, निराकार ब्रह्माचे ठिकाणीं, ८.२०; अमूर्त ४.४७. मूर्त—तैसें सकल हें मूर्त । जाग पां मायाकारित । २.१६८. ९.६५(२), ११.६८२, १३.८५३, १३.११०४(१), १४.२८०, १८.१४४६. भू(मू)र्तु अवतार १३.८२१; दोख हे मूर्त १.२४१; पापपुंज मूर्त १८.६८५; रस बोध मूर्त ११.७; मूर्त जालें १५.६८, —होंति १३.८२८; अर्थ...मूर्त होउनि १७.८५; मूर्तु चि होउनि ५.८१(१); अमूर्त—तैसें अमूर्त मूर्त नियां विस्तारलें । त्रैलोक्य जाणें ॥ ९.६५(१), कुंटे—‘अमूर्तमूर्ति,’ निर्गुण असून साकार झालेला, ९.६७, मूर्तु ना अमूर्तु । १३.११०४ (२), २.१६४, ४.११, ६.१३१, ६.४६८, १३.९९४. अमूर्तपण—पैं मूर्तिचेनि मेळें । तो मूर्तु चि होउनि खेले । परि अमूर्तपण न मेले । दाडुलेयाचें ॥ ५.८१(२).

मूर्ति-मूर्ती-मूर्ति-मूर्ती—प्रतिमा, आकार, रूप, अवतार. मूर्ति—माझी मूर्ति आपजवी । ते घराचां कोनि बैसवी । आणि देवादेवी । यात्रे जाण ॥ १३.८१३. १.३. मूर्तिचा मेलावा करुनियां १२.८९; मूर्ति(ति)मंत ३.१०१. मूर्ती—अमूर्तीचा कडवसा ४.१७२. मूर्ति—अमूर्तु ही मूर्ति आवंगे । ६.१३१. तेया अमूर्ताची मूर्ति । होउनि ठाके ॥ ६.४६८. तेया अमूर्ताची मूर्ति । १३.९९४. ४.५५, १०.२५५, ११.१४८, ११.५१९, १३.८७५, १७.२७२, १८.७९, १८.२१६, १८.१४५६. मूर्तिचेनि मेळें ५.८१; अभिलाषाची मूर्ति २.३२१; ज्ञानाची मूर्ति घरीं १३.६०९, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘मूर्त-घारी’ १३.६११; मूर्तिफळी ११.२८० (२), —मंत १.१४१, —मय ११.२२३, ११.२६७, + (मू)र्तिवंत १०.२३५, मूर्तिवंतें

१७.२९५; गुरुमूर्ति १३.३९४, १३.४०२, श्रीगुरु—१८.१६८२, महा—११.२७९(१), ११.३२९, मानुषी—१३.६१२; अमूर्तिचे गुण ५.३९. मूर्ती—त्री विश्वरूपाचां सागरी । होंतां तरंग मवीतु वांव वेन्हीं । तो इथे मूर्तीचां तीरी । निगाला आतां ॥ ११.६५९. ११.२७९(२), ११.२८२, ११.६९२(१). कर्माचिया मूर्ती ३.१३७, महेशाचिया—९.१४; कृष्णमूर्ती ११.६९२(२), १२.२२, तरंग—११.२८० (१), विश्व—११.१५२, १२.२६६, ११.२९०, ११.३८१; श्रीमूर्ति-र्ती ११.५९८, ११.६२६, ११.६५६, ११.६६४, १८.१६६३.

मूस—(१) धातूंचा रस करण्याचें पात्र. नातरि लेण्याचि ठसे । आटोनि गेलेयां मूसे । नामरूपमेदें तैसें । सांडिलें सोनें ॥ १८.११०३. तातलिये मूसे ६.२४९, देहाकृतिचिये—६.३२७; गर्भमेदमूसे, गर्भातील मेदाच्या मुशींत, १६.१७९. (२) **मुस-मूस**—मुसिं ‘ओठ्यांत, पदरांत’ (राज-वाडे), मूर्छना. लिखा झगति विवें(व)सी । बाळें जाति मुसिं । १३.५७२, मुलें भीतीनें आईच्या पदरांत लपतात, ज्ञानदेवी—‘बाळें जाती मूर्छी,’ कुंटे—‘बाळें. जाती मूर्छेसी’ १३.५७४; **मूस**—सीणु जाये मूनीं । साणे(सीणें) जेणें ॥ १६.४१५, ज्ञानदेवी, कुंटे—शीण जाय मूर्छी । शिणें जेणें ॥ १६.४१७.

मृग—(१) हरिण, जंगलांतील इतर सावजें. काड मृगी ही मृगजल । भावावें ना ॥ १८.३८६ (१). ३.२११, ५.११०, ११.४३०, १३.१८६, १३.७०६, १३.७३८, १४.१४७. मृगसेवडी, हरणाचें चामडें, कृष्णाजिन, ६.१८२; क्रीडामृग, पाळीव हरण, ११.१७०; जीवमृगें १३.६४. (२) जलनिदर्शक शब्दासह. **मृगांभ**, अंभ पहा. **मृगजल**—जैसें रश्मीविण उरलें । मृगजल नाहीं ॥ ३.२३५, तें रश्मिजाल काडिलेयां । मृगजल जाये लया । १८.१००९, ८.१४८, ९.६०, ९.८४, ९.१४६, ११.१७९, १३.९०४, १५.२४०, १८.३८६ (२), १८.१३८५; मृगजलाचेनि उल्लासें ९.१३६; **मृगजलाची गंगा**—तरावेया मृगजलाची गंगा । झोणी लागि धांवतां द्रांगा । साजि वाहलें

बुडिजे पै गा। साचें जेविं ॥ १५.२२९; मृगजलिचे तरंग, दुरून पहावे, ९.१७१; मृगजलाचा पूर, पुर-पूर (२) पहा, -हेलावा १४.३३७; मृगजलें वृष्टि केडति ११.६६; रवी आणि मृगजला १३.११२०; रश्मि हान मृगजला १५.४९७; सूर्या आणि मृगजला, वेगळीक नसते या अर्थी, १८.२६८; मृगवृष्णालहरी, आभासच दखविते, १३.१०५; मृगवृष्णिका— कां नुरे चि सांजोले। मृगवृष्णिका ॥ १५.२८३.

मृत—मेलेला. कां मृत ही जीवित लाहे। अमृत-सिद्धी ॥ १.७७. मृता उभेया, मेलेल्या व जिवंत असलेल्या, १३.१०९५; मृतावस्था १८.१०४७; **अमृत** पहा. **मृत्यु**—मृत्या जैसी वृष्टि। पीयुषाची ॥ १७.३९५, मृत्या हा अपपाठ असावा, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘मृता’ १७.३९८. मृत्यु लोक, मृत्यु-लोक, ९.३२५, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘मृत्युलोका’ ९.३२८.

मृत्यु-मृत्यू—मरण, प्रेत, यम, सर्वसंहारक ईश्वरी विभूति. **मृत्यु**—मृत्यु उदयाचां पवित्री। गर्भ गिवसी ॥ ९.४९८. शेषि सकलातें संहारीं। तेव्हलि मृत्यु ही मीं चि ॥ १०.२५३. आणि रुदु जेया वासिपे। मज भेण मृत्यु लपे। ११.३४६. मृत्यु जैसा श्रिंगारिला। १३.४६७. ११.३८३, १३.७०७, १३.७३६, १३.७४१, १३.७५०, १३.७५२, १८.७११. मृत्युचेनि अवसरें ८.७१, -चां...घरीं ३.२४०, -चां भागीं ९.२९५; आण वाडनि मृत्युतें धरूं ११.४५५; मृत्युकथा, मरणाची वार्ता, ५.९०, -काग— जें हें मृत्युकागासि कुराडी। सांडिली आहे ॥ ८.१३८, मृत्युरूपी कावळ्यास दावयाचा उतरून टाकलेला घांस आहे, -चिंता १३.७३५, -चिन्हें ८.११९, मृत्युचें...चिन्ह १८.५६०; मृत्युजन्में, जन्ममृत्यु-त्यू, जन्मपणें पहा; मृत्यु-बल १३.२३, -लोक ६.४५४, ९.३२७, ९.४९२, ९.४९५, ९.४९६, ९.५१०, १४.१०४, १४.२७०; स्वर्गी नां मृत्युलोकीं १८.८१०; जन्ममृत्युची कातरी १८.८२१, महामृत्यु ११.३४३, ११.३५९; मृत्युसूचना १३.५५०. **मृत्यू**—मरतेया मृत्यू दीधली। आयुष्यरिद्धी ॥ १८.१६०, १३.२४. मृत्यूहुनि

तिख १२.६८; देहमृत्यू, शरीरपतन, १३.४९१.

मृदु—मऊ, कोमल. **मृदु** आणि कठिन २.११५. **मार्दव**, मऊपणा, जें कालसर्पाचें मार्दवं (व)। ८.१४६. **मार्दव**—कां भूमिचें मार्दव। १३.१८०. १६.१७३. **मार्दवें**, हलूच, तैसेनि मार्दवें पाए। भूमी ठेवीतु जाये। १३.२५४.

मेकलणें—पाठवणें, टाकणें. निद्रालस्य न मेकली। आसन तैसें ॥ १८.१०२१. देहातें मेकलीति, देह टाकतात, ८.६७; धरी मेकली, घेतो टाकतो, ३.५९.

मेघ-मेहु—प्रचारांतील अर्थी, दग. **मेघ**—नातरि पवतु मेवासि विहे। २.१४. मेघु उदरार परि ओसरे। ९.२०४. जैसा न लोटतां क्षणु। मेघु होय नाना-वर्णु। १५.१११. कां वारिषिया आणिजे मेघु। मेघी वृष्टिप्रसंगु। १८.३५३. ८.१६७, ९.२३४, १०.५२, ११.९५, १४.३१७, १८.७३१, १८.१५१०. मेघाचें आंगझील १३.२१३; मेघाचेनि तोंडें १५.११८; मेघाचेनि मुखें, समुद्र भरतो, ६.३०७; मेघांचि भरणें १३.५५; मेघांचा हुडा ११.६६०; अनाहताचेनि मेघें ६.२७९; वरिषात्यागें मेघ १६.१३२, वाषीं विणमेघ ९.१७१; मेघौनि धारा सुटति ६.८७; सुवायें मेघु सांवरे १३.११४६; आखाडमेघ १६.३६४; मेघानदींचि फुली १५.११९, नद-दी पहा; मेघरंगें १३.४७६; मेघवृंद—वर्षाकालिचे जैसे। मेघवृंद ॥ १८.६३१. मेघौडें, मेघांचा समुदाय, वादळ, तेथ मनाचें मेघौडें विरे। ६.४६६. **मेहु**—मेहु चातकासि रिचवी। १५.२०. **मेहुडें** ८.९९; मायारात्रिचें कालें मेहुडें १४.१७३, वरिखाकालिचें—११.१९३; तमाचीं मेहुडीं १०.१२७; मेहो—येणें सात्विकें रसें। जंव देहिं मेहो वरिसे। तंव आयुष्यनदी उससे। देहाची देहा ॥ १७.१३१.

मेच—‘प्रीति अथवा आवड’ (हंस कोश). तैं मधुरि रासिं घडे। मेचु तेया ॥ १७.१२४. १७.१६३.

मेचणें—‘आटोपणें’ (हंस कोश); मोजणें, मानणें, जमेंत घेणें (दाते). बुद्धि मेचुवे ना दोंडी। १४.२४५, बुद्धि जडपणांत धोंड्यालाही जमेंत

वेत नाही, मागें टाकते, बुद्धि अत्यंत जड होते या अर्थी.

मेंढू—शिस्न. गुदमेंढू आंतौती । च्यारि चि आंगुलें निरुती । ६०१५, गुद व शिस्न यांमधील जी बरोबर चार बोटें जागा आहे.

मेण—प्रचारांतील अर्थी. ६०२४९.

मेद—चरबी, सं.वा.श. सप्तबाहु पहा. मेदाचे पर्वत फेडी । ६०२१८. **गर्भमेदमूसे** १६०१७९, **मूस पहा.**

मेदिनि-मेदिनी—पृथ्वी, जमीन. **मेदिनि**—जें मेदिनियेची मेदिनी । १३०२७ (१), जें (ब्रह्म) जमीन होऊन पृथ्वीरूपांत दिसतें. **मेदिनी**—आइकै सकलदोषवृणी । अंकुरैजति मेदिनी । १५०२५९. ३०१८७, १३०९२७(२).

मेध—यज्ञ. **अश्वमेध** १७०४१२, १८०१५२५; **मेध्य**, यज्ञांत हवन करावयाचे पदार्थ, पवित्र पदार्थ, तोंडा आवडे तें मेध्य । ऐसा बोधु ॥ १८०५५७; **अमेध्य**, अपवित्र या अर्थी, **अमेध्योदकाचा बुडडा**, विषयांस उद्देशून, १६०३१५.

मेधा—बुद्धीची धारणा शक्ति, बुद्धि, इच्छा. पै स्थैर्यताअनुजिनी । मेधा ते मीं ये जनी । १००२५६, स्थैर्यता अनुजिनी असा पाठ तोडावा, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘स्वहिता अनपायिनी,’ स्वहिताला बाधक न होणारी, १००२७९. १४०१८३, १७०७६. **मेधारस**, धारणारूपी रस, १५०१८५; **तपभक्तिमेधा** १८०१४९४. **मेधावी**, बुद्धिमान, भक्तु मेधावी तपिया १८०१४९५.

मेर—मर्यादा, सीमा, तीर. परि भोगाचिये अहली कडे मेरे । ९०५१. जे नादाची पैल मेर । परब्रह्म जें ॥ १३०१०६८. तरि ब्राह्मण करुनि धूरे । खियादिक पैली मेरे । १६०९३. **आगरा मेरे** १८०४३५, **मरणाचिये**—८०७३.

मेरु-मेरू—पुराणांतील सोन्याचा पर्वत, मध्यस्थानी असणें, स्थिरता व उंची या विषयीं प्रसिद्ध.

मेरू—जो सुनिश्चल आंतरां । मेरू तैसा ॥ ५०१९. मेरू पसणें दिसाल । ६०९२. शिखराधिलेयां सर्वां उपरि । मेरू तो मीं ॥ १००२०६. तो मध्यस्थु गा गिरिवरा(रां) । मेरू जैसा ॥ १५०४६९. ११०६६५, १२०२०२, १३०३४७, १३०१०७, १४०१६३,

१४०३३७, १८०८७२. **पाखांचा मेरू** जैसा, अर्जुनाच्या रथास उद्देशून, १०१३९; **मति मेरू** होये, स्थिर होते, १३०६१९; जैसें पन्हरेनि मेरूतें मढिलें ११०२१७; जरि मुंगी मेरू उगळांडी ७०९२, मुंगिये मेरू नोळांडवे १३०२५९; **मेरू-मंदार आंदोलत**, स्थिर असून सुद्धां डगमगले, १०१५५; **महामेरू** १८०१७६०. **मेरू**—नातरि मेरूवरि सपूर । परमाणु वैसले ॥ ११०२३९, विश्व-रूपापुढें सर्व सृष्टि मेरूवर बारीक कण पसरल्या-सारखी दिसू लागली. **मेरूपासौनि थोरें** ६०३६८.

मेल—मेल, जुळवणी, समुदाय, साधन, संगति. कां स्नेह-मूत्र-वन्नि । मेलु एकी स्थानी । १३०१५४. ६०११४, ६०३८८, ११०३७४, १३०३५८, १६०२१३, १७०५३, १८०६६४. **आलिंगन-मेळी** ५०१३२; **ज्ञातिगोत्राचा मेल** १६०३५६; **पात्रमेलु** १७०२८३; **मुखमेलेविण**, पिलांच्या तोंडाला तोंड न लावतां, १३०१४०; **थेरथेरांचां मेळी** १३०१०४६; **रविचंद्रा राहु-मेलु** १७०२७१; **सुसंगाचा मेलु** १८०९९४, **सृष्टिचा**—१००२५२; **मेलि-ली**—**संचरीनि सुये मेलि**, येथें मौलि पाठ असणें संभवतें, १३०१००४, **ज्ञानदेवी**, कुंटे—‘**मैली**’ १३०१०१०; **धरी मेलीसि करणें**, घेणें व सांठ-वणें, १३०३६३, **ज्ञानदेवी**—‘**धरी मोकळी**’ १३०३६४. **मेलें**, साधनानें, बळानें, त्या त्या योगानें. पै मूर्तिचेनि मेलें । तो मूर्तु चि होजनि खेले । ५०८१. ५०९९, ८०३८, १३०४६३, १३०१०२७, १५०३०६, १८०३६८, १८०१०७; **इंद्रियांचेनि मेलें** १३०४७७, **इंद्रियवृत्तिचेनि**—१३०८४; **स्थैर्यांचेनि मेलें**(लें) ६०३८२; **आंगमेलें**, स्पर्शाच्या योगानें, १८०१२४८, **मर्याद**—८०२२८, **मर्यादा पहा**, **स्त्रीपुत्रादि**—१३०७६७.

मेलणें—(१) एकत्र करणें. जे हे मेलौनियां मेले । फूगत वीरवृत्तीचेनि बलें । ११०४५४. **हाता फली मेलौनि** ६०४१३. (२) मलीन करणें. वाचा **मेलैल**, हा **मैलेल** चा अपपाठ असणें संभवतें, ९०५१९, **ज्ञानदेवी**—‘**मैत्रैल**,’ कुंटे—‘**मैलेल**’ ९०५२४. **मैलणें पहा**.

मेलवर्ण—एकत्र करणें, मिळवणें, मिसळणें,

जुळवणें. येसी अक्षरें चि रसिकें । मेलवीन ॥ ६.१४.
इये शरीरि(रिं)ची माती । मेलवीन तिये क्षिती ।
१३.४३०. दंभमानाचा मेलवा । मेलवीति ॥
१६.३२२. ३.२०१, ७.६४, ७.१०३, ८.१३३,
११.४२९, ११.४४२, १३.४१६, १४.३९,
१६.३४५, १६.४६०, १८.५५, १८.८१४,
१८.९९०, १८.११५०, १८.१५०२,
१८.१७६३. कुमारें चि सुलभीं मेलविलीं
१६.३०१, कुमार पहा; खागें मेलवी, साधकाला
आपल्या मुक्कामावर ईश्वर आणतो,
१८.९४९; डांगा मेलवितां १५.२२८; दूधा
पाणी मेलउनि १३.८४९; मनसिं करणें योग-
धारणें(णे) मेलविलीं, मनासह इंद्रियांना योग-
धारणेलालावलीं, १८.१०१२; लोकत्रया
श्रवणसुखा मेलविलीं १३.८५४; हे(दे)शकु
मेलविजे, दहा आवरणांमि जोडावे, ११.२३५,
दशक, सं. वा. श. पहा; मेलवणी १७.१७८,
रसांतराची - १७.१३९; मेलवणें—अपारुलाभु
मेलवणें १८.८७७.

मेलहावणें—संयोग (राजवाडे). तरि भयदुःखा
होआवें मेलहावणें । ११.३१५, ज्ञानदेवी, कुंटे -
तरि भयदुःखासि कां मेळवणें । ११.३२०.

मेलाप-वा—मेळा, समुदाय, जमाव. मेला -
जे हे मेलौनियां मेले । ११.४५४, समारंभ
(हंस कोश). १६.३९४, १८.३४७. जलधरांचा
मेला १३.१५३; पुण्यांचा - ८.२६०; यमदमाचे
मेले १३.२४. मेलाप, सज्जनाचां मेलार्पि
१८.१५११; मेलापक—तत्त्वमेलापकिं १३.९९.
मेलवा, वरील अर्थी व मेळ, संयोग याही
अर्थी; रथांगा(गां)चा मेलवा । रथु ह्मणजे पांडवा ।
१३.१५१. १.१९३, १२.८९, १३.९६२,
१६.३४०, १८.१०३५, १८.१५०६. अखरांचा
मेलावा ७.१९४, इंद्रियांचा - १८.४९०;
उपद्रवांचे मेलवे १३.३४३; जूझाचा मेलवा
११.४७०, दंभमानाचा - १६.३२२, पांच -
३.२०३, पांचमेलवेयाची १३.१०६३, सं. वा.
श. पहा; तपोव्रतांचा मेलवा १३.५१७,
द्वादशादित्यांचा - ११.२३३, सं. वा. श. पहा,
यमदमाचा - १८.७७८; रुद्रादित्यांचे मेलवे
११.३२७; विजूंचा मेलवा ११.२३५, सकला-

थांचा - १५.९, सतिसां सतिसांचा - १३.१४९;
दुर्मेलवे १८.६५.

मैत्र-त्रि—मित्र, आवड, सख्य. मैत्र—इष्टा
मैत्रा दुरावी । १३.७९२, मित्र या अर्थी. जरि
मैत्रें चि वैरी मरे । ४.२२०, मित्रभाव दाखवून
या अर्थी. जीवाचें मैत्र १८.१७७३, पण्यांग-
नेचें - ८.१४४, भक्तिकथेसि - १२.२३२, संव-
चोरां - १८.७९४; मैत्र केलें १८.७५३; अति
मैत्रें, अतिमैत्रें असा पाठ अत्यंत मित्रभाव
दाखविणारीं या अर्थी घ्यावा, ११.१२९.
मैत्रि-त्री, मित्रभाव, जिह्वाळा, मैत्रियाचें
अर्धांबिंब—जंव मैत्रियाचें मावले । अर्धांबिंब ॥
८.११३, उक्काराच्या अर्धचंद्राकृतींत दिसून
येणाऱ्या अर्धांबिंबांत मात्रात्रयाचें ऐक्य झालें
असतां, हा अर्थ बरोबर वाटत नाही, मावळणें
पहा; मैत्रियेची कला ४.२८, मैत्रिपचा कुवांसा
६.१२५; मैत्री १३.५९८; कपट—गुर्विणी
मैत्री १८.१४९३, येकपणाची - १२.१४८, संव-
चोरां - १८.२४८; वैरी कां मैत्रिया १८.१०६७.

मैलणें—मळकें होणें, दूषित होणें. पै मूर्तिचेनि
मैलें । तो मूर्त्ति चि होउनि खेले । परि अमूर्त्तपण न
मैले । दादुलेयाचें ॥ ५.८१. आणि जनाचेनि पादरे
(वें) । मैले चि ना ॥ ६.१७२. परि आकाश धूमें न
मैले । तैसा असे ॥ १३.१०२७. पन्हेरेपण न मैले
८.३८, बोधु न - १४.३०७, मळु जेणें -
१६.४१६; बोलतां वाचा मैलैल (मैलेल)
९.५१९; सरे ना मैले १२.४५. मैल, मळकें,
हें चोख हें मैल १६.२४८, हें मैल हें चोख
१३.८६; मैला—कनकाचेया फला । आंतु मातु
बाहिरी मैला । १८.६५५, मैली...शुद्धत्व
१७.१९५; मैलणें—शुद्ध प्रमेय मैलणें, शंकेचा
परिणाम, १३.३२३.

मोकट-मोकाट—त्वैर, मोकळा. मोकट—वसो
जैसा मोकड । १३.६९६, मोकड हा मोकाड चा
अपपाठ संभवतो, ज्ञानदेवी - 'मोकाड,' कुंटे -
'मोकाट' १३.६९८. मोकाट—मोकाड कोणां
नांतुडे । १३.६९८.

मोकलणें—मोकळें करणें, सुटें करणें. परि जें पांच
पालव मोकलिले । मजप्रति ॥ ११.६३, देवा, तूं
माझ्यासाठीं आपले पंचप्राण मोकळे केले आहेस,

मला अर्पणच केले आहेस. जो न मोकली मारुनि । जिवों नेंदी उपजौनि । १८.१०४५, जो देहाहंकार मारुन (देहान्त करुन) मोकळें करीत नाहीं तर पुनः जन्मास घालतो, पुनः जन्मास घालून जगूं देत नाहीं, पुनः मारतो. मोकळुनि घालावें, चित्त स्थिर झालें नाहीं तर सुटें सोडावें, ६.३८०, यावर ६.३८१ पहा. मोकळवणें, सुटका करणें, आणि संसारदुःखा मोकळवणें । विकृतीविण ॥ ४.२१९, येथें घालवणें या अर्थी, कुंटे — ‘संसारदुःख मूळवणें’ ४.२२२. मोकला-ली-लें, सुटा-टी-टें, स्वेर, अफाट, काहीं निर्वेध नसलेला-ली-लें. सुंदर आणि लेंगे न सष्ट । तैं तो मोकला श्रिगारु होथे । १८.१७१७, आणि जेयाचां मनि गांठि । वरि मोकली वाचा दीठि । १३.६६७, मग मोकळें जेथजेथ जाइल । तेथीनि नियमू चि घेउन येईल । ६.३८१, मोकळें अंतराल १६.१६७, मोकली गोठि १८.१६७५; मोकळां हिं चवडां, पंजे मोकळे असतांहि, १८.३९०, मोकळ्यां चवडा ६.७८; मोकली चवरी १८.३२५; मोकळें पेटवण ४.१३३; मोकलीं वोवीकुलें ११.६९८; मोकळे शाखिये १८.८६५; आंगाचें लेंगे मोकळें मिरविसि १७.७; पांचै पालव मोकळे, पंचप्राण मोकळे असतात, १३.३६५; भृकुटी मोकळिया सांठिलिया, रागातें भिंवया-सुडां वर केल्या नाहीत, १३.२७२; मोकळा ना बद्ध १३.११०५; गुंफिलीं कां मोकलीं १८.१७१९; मोकली, मोकळीक, मतभेदाचें स्वातंत्र्य, शाखां मोकली १७.२६; मोकळ(ल)-वादि, निराशेनें वाटणारी सुटका, १.१५७, ज्ञानदेवी — ‘मोकळवाडी’, आश्रयाभाव, कुंटे — ‘मोकळवादी’, आश्रयरहित, १.१५७.

मोक्ष—संसारांतून सुटका, जन्ममरणाच्या फेऱ्यांतून सुटका; धर्म, अर्थ व काम या नंतरचा चौथा पुरुषार्थ; परमानंदाची प्राप्ति. जैसा पापियांचां ठांड । मोक्ष न वसे ॥ २.३४५. २.२३३, ३.४३, ३.८०, ४.२२१, ६.४३६, ७.८७, ११.९९, १२.१७४, १३.१०६९, १४.२८२, १५.३५, १६.१५२, १७.३१८, १७.३६२, १८.११२९, १८.१६७३. मोक्ष फुका १२.१७६; मोक्षाच्या आंगा १२.१८४, —चा

एकांतु ६.३२१, —चां ऐली द्वारीं १८.८९२, —चा कलशु १८.१२१४, —चां गावीं १७.३१९, —चा प्रसंगु १६.४५०, —चिये भेटी १७.३२३, —ची योग्यता १८.९०१, —वारी १८.६७, —सींव १८.८९५, —सोडि बांधि १२.२१८, —चा सौरसु १५.३२; मोक्षाचा बाधवा होउनि ठाके, संसार सर्वजाज्जीं मोक्षासारखा मुखकर होतो, ८.१९६; मोक्षास हीं काम सरे १८.९९७; मोक्षु जोडे १८.७०४; —ठेविला ऐसा जोडेल १८.७००, —तंव त(तै)चें चि ठेवला आहे ६.४३९; मोक्षीं प्रवर्तिल्यां १८.१०३९; मोक्षु हाताहता होये १४.४८; मोक्षोपादान १८.१२३७, मोक्षउपाय १८.१२२४; मोक्षकर ५.१५, —काम ४.१४६, —चक्रवर्त्तिचें अग्राहार १६.२०५; मा(मो)क्ष, तीर्थीचें सुगुतें ७.४८; मोक्षदान १८.१४२६-मोक्षधर्म १८.१५१४; मोक्षनिधान १६.८७ —पद ६.४३०, १८.१४२७, —पर्वत ५.३२, —फल, फल पहा, —मय १५.२४, —मार्ग १६.२५९, १६.४३७, —रूप १८.१४४१, —रेखेचा आवो १८.३८, —लक्ष्मीचें भुवन १८.५३४, —लाम १८.८९७, १८.९१८, —विजयश्रिये वरैतु १८.१०४३, —श्रियेचां पाटिं ९.४६, —सिद्धी १८.६९८, —सुख ३.१५१, ६.११५, १६.२६३, १८.१४५२, —सुरबाडु १८.९२२, —हेतू ४.८२; धर्म-मोक्षाची शाखा १५.१९२; बंदि मोक्ष १६.४; बंधमोक्ष १८.३१७; वैराग्यमोक्षद्वारीं १८.८९६; इहिक...मोक्ष २.२३३; भोग व मोक्ष यांचे संदर्भ ११.५९८, १२.८१, १५.८; स्वर्ग मोक्ष १०.१२२, स्वर्ग-१०.२२५; स्वमोक्ष १७.३५.

मोगर—पायदळ (हंस कोश), निवडक लोक (राजवाडे), मुद्गर (कुंटे). पद(दा)तीचे मोगर, ११.३९०, कुंटेचा अर्थ ग्राह्य वाटतो.

मोघ—व्यर्थ. ९.१७१. अमोघ, निष्फल न होणारे, ६.४४१.

मोचक—सुटका करणारे, मुक्ति देणारे. जैसैं कर्म चि मोचक । आपसैं असे ॥ ३.७९. १८.१४३०. भवबंधमोचक १७.३०८.

• **मोट—**(१) गांठोडें. कां लियावेया चोखट । टीक भांगार एकवट । घालूनु बांधली मोट । गलां जेवि ॥ १७-३४५. (२) किंचित्. **मोट वल्ला** किंचित् वांकला, ११-४८२, कुंटे—‘वळली मोट’ ११-४८७, वरील (१) अर्थी.

मोटक—थोडें, लहान, एवढेंसें. तैसी ते कुंडलिणी । मोटकां ओठे वलणी । अधोमुख सर्पिणी । निदेली असे ॥ ६-२२३. ६-४५०, ९-४९, १०-१४४, १३-८१७, १४-१४४, १७-३६५, १८-१०२०. **मोटके येवी करीं पाहिले** दीठी, एवढी मोठी भूतसृष्टि पण विश्वरूपाच्या हातांत लहानशी दिसली, ११-३४२, हा पाठ व अर्थ संदर्भांत बसत नाहीत, या पाठांत अर्थासाठीं **मोटकी व पाहिली** अशीं रूपें ध्यावीं लागतील, ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतींतील पाठ संदर्भांत बसतात, ज्ञानदेवी—‘मोटकी येवी पाहिली दिठी,’ कुंटे—‘मोटकीयेवि पाहिली दिठी’ ११-३४७, ही भूतसृष्टि तूं अंमळ (वांकड्या दृष्टीनें) पहातांच ती दुःखकालिंदीच्या तयावर (करपलेलें) झाड बनून राहिली; **मोटकें आइकिलें** ११-४८१, **मोटकी निंदा आइके** १३-६६५; **मोटकें कले**, पुढची गोष्ट थोडीशी कळते, १३-५७८, —देखिलें ११-३७६, —रिगे १४-१५९; खलाल **मोटका सोसे**, अंमळसा सुकला, आटला तर, १५-४६६; ज्ञान ज्ञातेया **मोटकें डा(दा)वी ना जंव**, जरा दाखवितें न दाखवितें तोंच या अर्थी, १८-४७६; **मोटकें हणो ना तंव**, थोडेंसें सांगतो न सांगतो तोंच, १८-१५८४; युगसहस्र **मोटका पाहे**, युगसहस्रांची रात्र थोडीशी उजाडते, ८-१६२.

मोटा—मोठा, नेहमींच्या अर्थी. **मोटे सायास** ८-२४३; **सानें मोठें** ७-९.

मोडणें—(१) तोडणें, नाहीसें करणें, बंद करणें, फेरफार करणें, थांबवणें. इंद्रियांची कसमस मोडे । ६-१८८. पाखांडाचे दरकुटे । मोडी वागवाद अन्वष्टे । १२-१४. तो वाढीनि मोडला । मंडु जैसा ॥ १८-५७२. जें खलांची वांकुडे मोडे । १८-१७७३. ३-२४७, ५-७८, ६-२२६, ६-२२७, ८-६५, ८-९९, ८-१०९, ९-३७१, ९-४०४, १३-६३,

१३-११४, १३-२१९, १३-२३०, १३-२३१, १३-२५६, १३-२६५, १३-४८४, १३-५८२, १३-१०५६, १४-३५६, १५-३५६, १६-२२६, १८-२८५, १८-६१३, १८-६४३, १८-११०१, १८-११६५. अनादिपणें नोमोडे १५-३१८; **आकार न मोडतां** १८-५०; **आंगिचें तारुण्य मोडावें** ११-४८८; **आंगें जीवें मोडौनि** १८-८९०; **आड मोडूनि बोळें**, पडदा दूर करून सांगतां, १८-१४३५, **कुंटे—**‘आड मोडूनि बोले’ १८-१४४५, विरुद्ध मत खंडन करून गीताशास्त्र सांगतें, हा पाठ व अर्थ ग्राह्य वाटतात; **आण न मोडी** १३-७९९, १८-९५५; **आशा मोडे** १८-९२१; **करचरण मोडलें(ले)** ८-१११, ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतींतील ‘करचरणीं’ पुढें **मोडलें** पाठ बसतो, ८-११३; **खुण न मोडे** ११-२९०; **गूढपण...** **मोडो** ९-३७; **घृताचें थिनलेपण न मोडितां** १४-३७५; **तागा मोडैल**, संवंध सुटेल, ३-२६४, **कुंटे—**‘थारा मोडेल’ ३-२६९; **त्राये मोडित जाये** १३-१२८; —**मोडूनि** १७-६४, —**मोडे** ६-२११, **थाड—** १४-१४; **थारा मोडला** ३-११०, —**मोडूनि** १८-१०४६; **दाबु मोडे** ११-२२०; **द्वैत न मोडितां** १८-१४१२; **पवाडु मोडौनि** ११-२८३; **पैकु न मोडे**, पैकु पहा; **प्रवृत्तिचे पाये मोडी** १३-१६९; **बगा मोडता(तां)** ११-४६३; **बीक मोडे** ६-१५, **बीज—** १७-५९; **भांगाराचा रवा मोडूनि** ११-६३४; **भेदु मोडे** १८-१५७८, **मनपण—** १३-३०१; **मार्ग मोडथि** ६-२४३, **मार्ग मोडे**, वाट नाहीशी होते, ४-२०३, ६-२००; **लव्हाटिचें लिहिलें न मोडे** १८-१०१; **वाट मोडली** १३-८६८, —**मोडे** ९-९५, —**मोडोनु** १५-२८८; **शशविषाण मोडावें**, अशक्य बाबतीचें उदाहरण, १५-२१३; **संचलु न मोडितु** १३-२४५; **सुख न मोडे** ५-८, **सोनेपण न—** ९-७६, **सौरसु—** १८-१२०७, **स्वतंत्रता न—** ४-४५; **मोडतु मांडतु** १५-१३७, १८-१५३८, **मोडितमोडितां** १८-१०९२; **घडतां मोडतां** १८-४३३; **घडे मोडे** १५-१३३; **वाढीनि मोडौनि** १४-२७२; **आंगमोडामोडी**, आळसानें पिळोखे देणें, १४-१७९; **आडमोडी** १३-६९३

—डी १३.२२७, कुंटे — 'आड मोडविलीं' तोडून टाकलीं, १३.२२८ आड पहा. (२) मोड येणें, फुटून वर येणें. सोहंभावमहुरें। मोडौनि आलें ॥ ६.१४९. ९.४३४; मोडौनि आलें ११.२६५, — ये ८.२१; मोडवणें, हिरमुसला होणें, मोडवला ठाण १८.१५९४, ज्ञानदेवी, कुंटे — 'मोडावला ठाये' १८.१६१४. मोडी, पद्धत, आकृति, मुरड, कृष्णाकृतिचिया मोडी ११.६४१, प्रणवाचिया — ६.२७६; अमोडी, सल्ला, अखंड, ६.१८२.

मोद—आनंद. आनंदमोदबहल। सात्विकाचें मुकुल। १५.६, येथें सुवास. मोदक, (आनंद देणारा) एक खाद्य पदार्थ, १.११.

मोदला—मातीचा गोळा. मातिये विण मोदला। १८.८११.

मोल—किंमत. कां येकें मोल अपार। वेचुनु बांधलें दबलार। १७.८८. परावेया मोला, दुसऱ्याच्या किंमती वस्तूची, १८.६५१; पृथ्वयेचे(चें) मोल ६.९३; ना मोलें तरि उणें, किंमत कमी होत नाही, १८.१७१६; मोला तरि सरिसा ७.२३; मोले(लें) तीर्था जाये, पैसा खर्चून तीर्थयात्रेला जो जातो, १८.१६५; मोल देतां १८.५९६; मोलें पुरुनु, विकत घेऊन, १८.९४२; मोलें वणिजून घेंति, पैसा खर्चून विकत घेतात, १८.२३३; मोले(लें) वीकी २.२५४; मोल वेचणें, द्रव्य खर्च करणें, १७.३०५; कूडा थोर मोला न सरे, मूळची वाईट वस्तु चांगल्या किंमतीला विकली जात नाही, १३.४७०; मोलमान केलें काड, किंमतीचा अंदाज करतां येईल काय?, १५.३६३.

मोह—भुरळ, भ्रम, प्रेम, माया. मग ते मोहाची तुगुटी। नाचो लागे ॥ ६.१२१. मोहो अज्ञाना प्रमादा। पयां मिलालयां दोषवृंदां। १४.२६५. २.२७, २.५५, ११.४९, ११.६६, ११.६८, १२.१७०, १५.५५१, १८.१५४४, १८.१५४८. मोहाचा अवसर १४.३२९, —चे कांदे १८.१५४९, —चि पैली थडी ७.९२, —ची मदवी १८.६८७, —चेनि महापूरें ७.६९, —चा माहारोग १४.४०८, —चें माहियेर १३.२६१, —चेनि सांगडें १३.२५१;

अहंमानाचेनि मोहें १६.२३३, आपुलेपणाचेनि — ९.१७, उपमन्युचेनि — १८.१७६७, चलवलेचेनि — १५.३४१, स्वज्ञानजनितें — १८.१५३२; मोहें आडाइले १७.१०२, —उठी ११.४०, —कवलिला १.२००, —लां ३.१०, —सैरा धांविजे १५.३२१, —नासिला ६.६, —निष्टंकिति १५.३४८, —भूलला १५.४२३, —मानिजे ३.२४४, —माल्हां(ल्हा)थिलें १४.२५१; मोहां मूके १५.५४९; मोहो वाढवी १४.१०७, —वाढीनला ४.२५, —वाडे १६.३६८, —वाढो लागे १६.३६७; मोहाते- (तें) सांडिसी २.२८०; मोहें हृदय व्यापलें १.१९८; मोहांधकार जाइल ४.१६९; मोहार्णवगवाक्षें ११.६१, मोहार्णवीं पडिलों ११.३२४; मोहफणिप्रसित २.७४; मोहबलें मनोधमें ९.१५४; मोहभ्रमें गीलिजे १४.३२८; मोहमदिरा भ्रमले ३.१९३; मोहमलें न लिपे ३.७१; मोहमहिषभुक्ती १८.१६४५; मोहो- रात्रिची धर्मदेवी १६.६४; मोहवनिची माधवी १३.९८६; अर्जुनमोहें ५.१७१; देहमोह १३.१०२८; द्वंद्वमोहो ७.१६२; महामोहातें गिवसी १३.१७१; महामोहें प्रसिला २.७०, —निर्भर २.५; मोहमान १५.२५५; लोभमोह १६.२६४; शोक मोह ७.२०; व्यामोह पहा; मोहादिक—तम मोहादीकीं। वर्तत असे ॥ १४.३४१.

मोहणें—मोहांत पडणें. मोहित १.८५, १.१९२, ५.१७४; मोहन, मोहविणारें, १३.९९०, मोहनाख ११.१९१, ११.४६४, १४.१७५; मोहिनी—विश्वमोहिनी १.२१.

मोहरणें—पुढें होणें, चळणें, वळणें. प्रवृत्ति मागौति मोहरे। समाधि ऐलाडि उत्तरे। ६.१९१. आकाश हें ओसरो। पृथिवी वर वीरो। परि नेणे मोहरो। चित्तवृत्ती ॥ १३.४९४. मग मन बुद्धि मोहरी। अध्यात्मज्ञानि ॥ १३.६१८. मोहर, पुढें, बाजू, दिशा, मार्ग. झणाल हिरव चारिखें गोरं। विसरे मोहर धरं ॥ १३.३१४, घराच्या वाटेला लागावयाचें विसरतें; एया चि मोहरा, आयुर्वेद याच धोरणाचा आहे यास उद्देशून, १३.२२४; घरी मोहरे, त्या पोपटाच्या पुढें नळी फिरते यास

उद्देश्य, ६०७६; एरी मोहरा, तीं ज्ञानपदें पुढें उलट केलीं असतां अज्ञानाचें रूप उघड होतें, १३८४७; कर्माजकर्मचिया मोहरा १६०६९; त्वचेचिया —, त्वचेकडे वळवून, १५३२४, माझिया — ९३५६, माझ्या — ९३९६, स्फीतीचेया — १३६५८; अभ्यासाचिये मोहरे ठाके ६३५५, अभ्यासाचिए मोहरे लाविलें ६४१८; जन्मलेयांनि मोहर नाहिं, जन्मले- त्यांना दुसरी गतीच नाहीं, ११४१४; तिनि मोहरा जालिया, आहार तीन प्रकारचे कसे झाले यास उद्देश्य, १७०११९; तिचा मोहरा न व्हावें १६४२०; तूझी मोहर धरुनि ११३२३; तेया मोहरा न व्हावा, मनोरथास फळाच्या वाटेकडे पाहूं देऊं नये, १८०१६९; विश्व हें मोहरे लावावें, जगाला सरळ मार्गाला लावावें, ३०१६९; विश्वरूपाचिया मोहरा चालावेया ११६७३; येरी मोहरा ठाके १५४१; मोहरें— विजयलक्ष्मी एक मोहरें केले त्रैत्रेतीं ॥ १०२३२, त्रेतायुगांत रामानें विजयरूपी लक्ष्मीला आपल्या- कडे वळविलें; मोहिरें—कृत्यजाताचें मोहिरें। सारिजति ॥ १८०१६८, पुढें आलेलें कर्तव्य करीत जावें, हा संदर्भ बुद्धिबळांतील मोह्यांस उद्देश्य असणें संभवतें, ज्ञानदेवी — ‘निरहरे सारिजती’ बुद्धिबळांतील मोहरें, १८०१७०; मोहोर— निगिजे पूर्विली मोहोरा। किं येइजे पश्चिमाचेया घरा। ६०१५९, परमपुरुषाची मोहोर लावि(विं), परमपुरुषाकडे ध्यान लाव, ८०८१; मोहो रे (मोहोरे) जालेयां बोधा, मार्गानें आलेल्या ओघाचें, १८०५८१, ज्ञानदेवी — ‘मोहरे जालया बोधा’, कुंटे — ‘मोहरें जालियां बोधा’ १८०५८४. **मोहलणें**—मोहांत पडणें. वांचुनि मूर्खांची गोठि

काइसी। एथ मोहलले गा कांतदर्शी। ४०८७. **मौ—मौआल—मौवाल**—मऊ, मृदु, कोमल. मौ — कां वसंतिचा स्पर्श। मारुतु मौ ॥ १६०१६८. १६०१२२. **मौपणें** १६०११६. **मौआल**—ते वंचिति मनें मौआलें। चकोरतलगे(मों) ॥ १०५६. **मौवाल**—आकारें नव्हति डगलें। स्पर्शि अति मौवालें। १७०१२६. १६०१६७, १६०१६९. **चोख होडनि मौवाल** १६०११४; **साच आणि मौवाल** १३०२६९; **मौवालें**, मऊपणा, १४०२४५. **मौढ्य**—मूर्खपणा, मूढ पहा. सर्वैद्रियां जाढ्य। मना माझि मौढ्य। १४०१७८. केवल मौढ्याचेनि जीवें। जियाला जो ॥ १८०३८७. १४०२४६, १६०३२४, १६०३८९. **मौढ्यमदाचेनि बलें** १६०३८१, ज्ञानदेवी, कुंटे — ‘मौढ्यमद्याचेनि’ १६०३८३; **मौढ्यमद्याचें पात्र** १४०१७५. **मौन**—मुकेपणा, न बोलणें. आघवेयां गूढां। माझि मौन भीं सुहाडा। १००२७४. मुंकेनि वेतलें। मौन जैसें ॥ १३०२७९. तें मौन तंव गोमटें। स्तवन माझें ॥ १८०११४७. २०८३, ११०६०७, १२०२०७, १२०२०८, १७०१५, १८०२४, १८०११४८. **मौनाचिया मिठिया वर्णिजे**, मौन धारण केलें असतां ज्याचें वर्णन केलें जातें, १६०१९; **सिंधु मौन** घेडनि ठांति, अगस्ति- ऋषीला पाहून, १८०७३२. **मौल**—शिखर. आशाढिचेनि जलें। जैसैं झिरपांति मौलें। १३०५६६. **मौली** १७०७९, हा अपपाठ असावा, ज्ञानदेवी, कुंटे — ‘मौली’ १७०८०. **म्लेंछ**—अनाचारी, दुर्जन. **म्लेंछांचें(चे)** वसैटे १७०२९३; **म्लेंछधर्मांचां डोंगरीं बोलविलेंसे**, म्लेंछधर्मांच्या डोंगरावर बोलवण केली, घालवून दिलें, १८०५४७.

य

यक्षसर—येक पहा.

यक्ष—एक देवयोनि, कुबेराचे सेवक. यक्षरक्षणां- आंतु (यक्षरक्षणां आंतु)। शंभूचा जो धनवंतु। तो कुबेर भी अनंतु। ह्यपता जाला ॥ १००२०५.

यजणें—यज्ञहोमादि करणें, पुजणें. जें यष्टा यज्ञ यजावें। हें हविर्मन्नादीक आधवें। तो देखे अविना-

भावें। आत्मबुद्धी ॥ ४०११९(२). ३०९१, ३०१२०, ४०१२३, ४०१४०, ७०१४५, ९०२२७, ९०३४५, ९०३९४, १६०९४. **ज्ञानयज्ञें** यजित् सति ९०२६२; **मातें** यजिलें ९०३०९, — यजुनि ९०३१५; **यजिलेया ही मातें** चुकडनि, माझें आराधन केलें असतांही

मला विसरून, ९.३०७; मद्याजी, मला पुजणारे ९.३६२, ९.५१३; यजिता, यज्ञ करणारा, ४.१४८, ९.२४३; यज्वा, ज्याने यज्ञ केले आहेत, येथे यज्ञ करणारा, संयति चि सूक्तव । जीउ यज्वा ॥ ९.२४१, संयम (व शांति) हींच यज्ञपात्रें आहेत व जीव हाच यज्ञ करणारा आहे; यद्या, याच अर्थी यज्ञ करणारा, ४.११९ (१); याज्य, यज्ञास योग्य, यज्ञाचा विषय, जें भजतेयांसि भज्य । याज्ञिकांचे याज्य । ६.४७५.

यजन—यज्ञक्रिया, पूजन. ह्यणति संसारीं जन्मिजे । यज्ञादि यजन कीजे । २.२६६. यजन करिति पवित्री । इंद्रियद्रव्यीं ॥ ४.१२५. तेथ अज्ञान सरौनि जाये । आणि यजिता यजन हे ठाये । आत्मसमरसें न्हाये । अवभृत् जेव्हां ॥ ९.२४३. ३.८३, ४.१३८, ९.३०५, ९.३४८, ११.५८६. अग्निहोत्रादि यजन, १७.४४; **यजनक्रिया**—एकी यजनक्रियेचीं पेटां । घातलीं बांधीनि पोटी । ७.८६, **यजनमीसें** १७.१८०; **यजनशील** ४.१२२, ४.१४६.

यजु-यजुस्—यजुर्वेद. ऋग्यजुसामु ९.२७६; **रुग्यजुःसामे(में)** १५.१६५, ज्ञानदेवी—‘ऋचायजुःसामे’, कुंटे—‘ऋचा यजुःसामे’ १५.१६६.

यज्ञ—आहुती देणे; ईश्वर, स्वर्ग किंवा इतर लाभासाठीं केलेले होमादिक धर्मविधि; ध्येय-प्राप्तीसाठीं सतत केलेलें आराधन. तुह्मां वर्ण-विशेषवसें । आह्मीं यज्ञ स्वधर्म विहिण असे । एयातें उपासा मग आपसें । काम पुरती ॥ ३.८८. आतां अवधारीं सांघेन आणिक । जे ब्रह्माग्निक साग्निक । तेयातें यज्ञे चि यज्ञ देख । उपासिजे ॥ ४.१२४. ३.८६, ३.१२१ (२), ३.१३२, ३.१३५ (१.२), ३.१३७, ४.११८, ४.११९, ८.४५, ९.२६५, ९.३०७, ९.३९४, ११.६०७, ११.६७४, १६.९८, १७.१२२, १७.१६८, १७.१८३, १७.१८४, १७.१८८, १७.३३६, १८.१३५० (१). तीन प्रकारचे यज्ञ १७.१६८ ते १७.१९४ पहा; **यज्ञाची** आदि, यज्ञांचा आरंभ, यज्ञांचें मूल, ९.३४८, —ची गोठि कायिती १६.३८०, —चें रूप ९.३०६, —चें वर्म १७.१६९; **यज्ञीचें** विधान ४.१४८;

यज्ञाचें सेत चि पीकलें ८.२५९; **यज्ञार्थ** १६.९२; **यज्ञावशिष्ट** ३.१२३; **यज्ञांग**, यज्ञरूप श्रीकृष्णास उद्देशून, १६.१३४; **यज्ञादि** २.२४६, —किं १७.३५३, —कें १७.३१६, —कें कर्म ४.११५; **यज्ञोपकरण** ३.१२८; **यज्ञोप-चार** ९.३४७, —भरण ९.२३९; **यज्ञकरणें** १६.९६; **यज्ञक्रिया** ३.१२१ (१), ४.१३८, १७.७७; **यज्ञदानादि** ९.३६५, —क्रिया १७.३६४; **यज्ञदानतपादिकें** १८.१४८; **यज्ञदानतपें** १७.३६२; **यज्ञद्वारीं** ४.१४६, —पुरुष २.२५०, पुरुष (२) पहा; **यज्ञभावितो** ३.१०४; **यज्ञभास** १७.१९४, —मूढ १६.२९६, —विद्या १४.१५५, १७.१८०; **वेदयज्ञादिसाधनें** ८.२६२; **अधियज्ञ** पहा; **अभियज्ञ**, महत्वाचा यज्ञ, कैवल्यमार्गाचा **अभियज्ञ** १६.९८, १६.९२ ते १६.९८ पहा, ज्ञानदेवी—‘अभिज्ञ’ १६.९९; **जपयज्ञ**—समस्तां हिं यज्ञाचां पैकिं । जपयज्ञ तो मीं इये लोकें । १०.२१३, **ज्ञानयज्ञ**—ज्ञानें श्रेय गमिजे । तो ज्ञानयज्ञ ॥ ४.१४०(२), ४.१५७, ९.२२७, ९.२३८, ९.२५२, ९.२६२, यावर ९.२३८ ते ९.२४३ पहा; **ज्ञानयज्ञां(ज्ञा)वशिष्ट** ४.१५०; **दैवयज्ञ**—तिहीं योगाग्नीकिं यजिजे । तो दैवयज्ञ बीजे । ४.१२३, **द्रव्ययज्ञ** ४.१३९; **नित्ययज्ञ**—स्वधर्म जो बापा । तो नित्ययज्ञ जाण पां । ३.८१, ३.८४; **वाग्यज्ञ**—येकिं शब्दी शब्द चि यजिजे । तो वाग्यज्ञ ह्यणिजे । ४.१४० (१), १८.१७७२; **स्वधर्मयज्ञ**—देवतांतरा भजावें । हें सर्वथान करावें । स्वधर्मयज्ञ यजावें । अनायासें ॥ ३.९१, ३.१३०; **याज्ञिक**, यज्ञ करणारा, आपुलां अधवां(वा) परावां । ठाईं उप-करिसि पांडवा । तेणें यज्ञ होये बरवा । याज्ञिकु माह्ता ॥ १८.१३५० (२), ६.४७५, १३.२२३, १६.४००.

यंत्र—साधन, हत्यार, तोफ. वज्राग्नीचां ज्वालीं । करुन अपारां धातूंची होली । व्याधिचां सीसालीं । पूजिलीं यंत्रें ॥ १२.५०, वज्राग्नीनें शरीरांतील धातूंची होळी करुन शरीरस्थ (योगांतील) यंत्र-देवता पुजल्या. येसें शरीराकारिं । यंत्रीं भूतें अवधारीं । बाजनि हालवी दोरी । प्राचीनांची ॥

१८.१२९९, शरीराकाररूपी यंत्रावर प्राण्यांना बसवून प्रारब्धकर्मांचें सूत्र ईश्वर हालवतो. बांहांती (वाहाती) यंत्रें, तोफेसारखीं संहार-साधनें, ९.२१२; अपाययंत्र, हानी करणारें साधन, १६.३४२, काल-१०.१३६, घटिका—, घटिका (१) पहा, दाह—, लकडाची कळसूत्री बाहुली, १.८१; विषयविज्ञानयंत्र, विषयांचा अनुभव करून देणारें यंत्र, शरीरास उद्देशून, ८.१४४; संहारत्रिपुरेचि यंत्रें, संहार करणाऱ्या शंकराचीं यंत्रें, ११.३३८, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘संहार-त्रिपुरारीचीं यंत्रें’ ११.३४३.

यथा—ज्याप्रमाणें, ज्याप्रकारें. **यथार्थ—**अर्थणें(३)

पहा; **यथावसरें** १८.१६८; **यथागम—**विधी, शास्त्रांत सांगितलेल्या विधीस अनुसरून, १६.९४; **यथोचित** ४.७०; **यथाकालें** ११.४९४, **—निगुती,** वर्णिलेल्या युक्तीला अनुसरून, योग्य रीतीनें, १८.१५५, **—लक्षणीं,** जसें ज्याचें लक्षण होतें, १८.५७९, **—लामें** १२.२०९, **—लिंग,** योग्य लक्षणांसह, १८.७२९, **—वत** १५.४०२, **—विधि—**धी ७.१३९, १८.५९९, **—संपन्नें,** अनुकूलतेप्रमाणें, १६.८४.

यमणें—नियमन करणें, शासन करणें. यमु ह्याने काइयमावें। ९.१९८ (२). **यम—**(१) यमराज; तेयां नियमितेयांतु यमु। जो कर्मसाक्षि धर्मु। तो मी ह्याने रामु। अर्जुनातें ॥ १०.२२६. यमू तूं नियमिता। ११.५१५. **यमोंसिं** जूझ १२.६७; **यमलोक** ९.१९७. (२) संयम, योगांतील पहिली पायरी. ९.१९८(१). **यमदम** १३.५०६, १३.५१६, **दम** पहा; **यमनियम** ४.१३३, **नियमणें—नीयमणें** पहा.

यन्हविं—एन्हविं पहा. ह्याणोनि विश्व संवरलें। यन्हविं युगांत होतें ञ्ढवलें। १.१६०, **नाहींतर.** यन्हवि माझां चिस्ति जें होतें। २.५२, बाकी माझ्या मनांत जें होतें. यन्हविं तत्वता वस्तु असे। अविनाश चि ॥ २.१०५, वास्तविक पाहिलें तर. आत्मचर्चें चतुर। यन्हवि वेडा ॥ १३.२११, इतर बाबतींत. यन्हविं येणें चि जाये। निरयासि ॥ १८.६६, तसें झालें नाहीं तर. यन्हवि कणा भूसा। कांडितां हिं सोछु सरिता। १८.९३५, सहज पाहिलें तर. २.३१८, ३.७३, ३.९४,

३.२०५, ४.१२, ४.४५, ४.९१, ५.२७, ५.४०, ५.१००, ५.११२, ६.२६, ६.३९, ६.७२, ६.७५, ६.१४०, ६.२९४, ६.३६३, ६.४११, ६.४२०, ७.१५५, ७.१५८, ७.१९८, ८.१५०, ८.१५२, ८.१६५, ८.१८१, ९.२०, ९.८८, ९.१२६, ९.१३६, ९.१४०, ९.१४४, ९.२३१, ९.४४३, १०.१३९, १०.१४१, १०.१९६, १०.२४३, ११.५८, ११.३१५, ११.३६३, १३.११०, १३.२०९, १३.२३९, १३.३१८, १३.५४७, १३.५९८, १३.६०८, १३.६२४, १३.६५२, १३.६८९, १३.९४३, १३.१०१३, १३.१०७८, १५.७३, १५.११५, १५.१२१, १५.१७५, १५.२२८, १५.३४०, १५.५०७, १५.५५७, १६.२९१, १६.३७४, १७.३४२, १८.७६, १८.८९, १८.१९१, १८.२५५, १८.४३४, १८.६१३, १८.७१९, १८.९८६, १८.११०७, १८.१३३६, १८.१३६१, १८.१४७२, १८.१५३५, १८.१५७०, १८.१६०९. **यन्हविं** काइ १.६७, ४.४६, १२.१५९, १७.२५; **यन्हविं तरि,** तरि-री पहा; **यन्हविं-वीं तन्हि—**ही—हीं—हैं, तन्हि—हीं—हैं पहा; **येन्हविं** ८.२४१, ८.२५१, ९.४४८, ११.१७३, ११.२७७.

यवडा—यव्हडा—येवडा—येवढा—आकार किंवा प्रमाण दाखविणारा शब्द. **यवडा—**कीं यया साठीं यवडेया। आणिलां यशा ॥ १८.१७४१. **यवडी** योग्यतेची सिद्धि १८.१००३. **यव्हडा—**यव्हडे दुमैलावे १८.६५. **येवडा—**तेया विश्वरूपा येवडी दशा। ११.६३३. वेदां हि येवडें बोलणें। नेवसि कानीं ॥ १७.१४, वेदांनीं एवडें मोठें वर्णन केलें तेंही तुझ्या कानापर्यंत पोहोचत नाहीं. **येवडां** गुंमिरां, जीवास एवडें बंधन असतांना, १४.२८२; **येवडें** ११.२८८, ११.६३१; **येवडेनि** दाहणें, १८.१२७०. **येवढा—**तरि तुझां मांनं येवढा। होईन मीं ॥ १६.४६९, तुम्ही मजवर कृपा कराळ तर तुमच्या पसंतीस पडेल इतका (एवढा मोठा) मी होईन. ९.५३, १२.२२७, १३.११२६; **येवढिया** प्रतीती १४.३३५.

यश—येश—सफलता, विजय, कीर्ति. **यश—**आणि

पुण्य यशसि आलें । ३.२७. ६.१०९, १६.३१.
कोरडें यश ११.४६६; यश आणिलां
१८.१७४१; यश घेईं ११.४६५, - फावलें
११.६४, - भोगिं ११.४७४; यशश्रीऔदार्य
६.३७; अपयश २.२०१. येश—येश कां
अपकीर्त्ति १०.८४.

यष्टा—यज्ञें पहा.

यष्टि—यज्ञ, काठी. पर्जन्ययष्टि, पावसासाठीं करा-
वयाचा यज्ञ, १३.२२१; आंगपुष्टी १७.२०३,
आंगयष्टी पाठ संभवतो, पुष्टि-ष्टी पहा.

या—हा, ह्या, ह्याला, इ. या शब्दाच्या अनेक
रूपांपैकीं कांहीं येथें दिलीं आहेत. इ व ए पहा.
या बोला आन नाहिं । सत्य माझे ॥ १३.६७०.
धिगी बोलिया या न लजे । प्रज्ञा केवि ॥ १८.१३९३.
या कारणें १२.८, - भंगीं १८.२४६, -लागि
११.७, १४.६६, - वरि १०.२७, १२.१९५,
-ही वरि ११.५२(१) - वेगलें १३.८४५; यां
आठां पाहारां भीतरी १२.१०५; यां कौरवातें
२.९४, ११.५१; यां दोहिं माजि पडिली
१६.२६३; याचां विरामीं १८.१३५८; यांचां
काजीं १.२१७; जग यांच्या प्रजा १०.९५;
याची काकुलती ११.३६२; याचेनि सोसें
११.१६७; यांचेनि सावाये ११.३८८; यांतें मीं
मारीन ११.५२(२); यया—यया चि अनुभवा
११.५८५; यया कारणें १८.१४०७, - परीतें
२.५२ - पैसार १५.१०७ (२), - प्रेमाचें मुख
४.८(१), -लागि १४.१६६, - शरीरा
१५.१८०, - हीना २.१७; ययां १.१११,
१४.११६, ययाचा—आतां ययाचा हा विस्तार ।
हा चि यया पैसार । १५.१०७ (१). ययाचिये—
ययाचिये वाफेचिया आगी जाले । ११.३४९; ययाची
स्थिती १५.११३ (१), -चें हृदय २.४०;
ययाचेनि बलें १.११६, १२.१११, -चेया कर्म-
पंथा १८.८२०; ययातें, ४.८ (२), १५.१०९,
१५.१२०(२); ययातें १.११४; ययावरिं(रि)
यावर, ४.१८२; ययावरि शस्त्र न धरिजे
२.४७; यियाचि परीं ४.१२९; यियें बोझिं
१२.१२२; ये—ये अध्याह्न १६.४६, -खोडां
१६.३१५, -मती १८.१२७३, -महामा-
रिचा ११.३७८, -विषिचा १८.२१३;

यें—यें अशेवें हीं भूतें । ४.१६८, तें वन्हि
यें तृणें । परें घाणें ॥ १४.४३, तें ज्ञान
अग्नि आहे, वाकी इतर ज्ञानें तणकुटें आहेत;
यें तिन्हि येकें मिलति । १७.२६८, यें, हीं,
१३.५३४; यें हिं सविसें १६.२०५; येणें, यानें,
येणें (३) पहा; येया ३.३२, ९.३१, १३.५४,
१४.५९, १४.११०, १५.७२; येया कर्मा
प्रवर्त्ततां १८.७०४; येया कारणें ८.२५४,
१४.११५, १४.३७९, १८.१४९५, - पाठिं
१८.६५९; येयां ४.५६, १०.११६, - येरयेरां
१२.३३, आपण येया उचिता । स्वधर्मातें चि
राह्यतां । २.२२८, आपण येया ऐवजीं आपणय
पाठ ग्राह्य वाटतो, ज्ञानदेवी, कुट्टे—‘आपणयां’
२.२२८; येयांचां जिन्हारीं २.४८; येयाचेया
प्रीति ४.११; येणेंसिं १८.१६७२, येणेंसीं
कवण भीडे १.११९. येयातें—येयातें चि
अचिर(रा)मार्गु ह्मणजे । ८.२२३.

याग—नित्यनैमित्तिक किंवा विशिष्ट हेतूनें केलेला
यज्ञ; हवन, होम इ. यज्ञ पहा. जै अदृष्टिचेनि
उपद्रवें । गार्दैल विश्व चि आधवें । ह्मणौनि पर्जन्य-
यष्टि करावे । नाना याग ॥ १३.२२१, अदृष्टिचेनि
हा अपपाठ वाटतो, अदृष्टिचेनि पाठ संभवतो.
तैसें यागाचेनि नावें । जगा वाउनि हांवें । नागवीति
आधवें । पेहेरा वाऱ्ही ॥ १६.३८५. ४.१५४,
९.४७३, १४.४४, १४.१६६, १६.९५,
१६.२९६, १६.३५८, १६.३८१, १७.१८१,
१७.१८६, १७.१८७, १७.१९४, १७.३५९,
१८.९७, १८.४७९. सात्विक, राजस व तामस
यज्ञयाग—१७.१६८ ते १७.१९४ पहा.
यागादिक १६.३७४, १८.१३७, १८.१५१;
यागसंकटे(टें) १८.७७६; द्रव्ययाग ४.१५७;
नित्ययागसहितें ३.८६; महायागप्रमुखें
१८.१६४; योगयाग ४.१३९, ४.१५२;
विविधयागवितानें १५.१८७; याग अथवा
दानें १७.४०३; दानयागतपें १८.१५२.

याचणें—विनयपूर्वक मागणें. यज्जुनि मातें याचित ।
स्वर्गभोग ॥ ९.३१५. याचक ११.११७; याच-
काचें मिथुन, बुद्धि व बोधरूपी मागणारे, १६.६.
यातना—कष्ट, हाल. यया परीतें जेवी । ते जेविती
वोज न ह्मणावी । पोटीं भरती जाणावी । यातना ते ॥

१७.१६५. १६.३७२, १६.४२६. नरकयातना
१३.७७७.

यातायात—जाणेंयेणें, जन्ममरण. जेथ यातायात
निमाले । धनानंद जे ॥ ८.८४. २.२७८.

यात्रा—पवित्र स्थानास जाणें. तेया तीर्थे यात्रे
आणी । त्रैलोक्यी ॥ १३.४४७. तैसा भीषणें हालों
ठेला । तो आघवेया चि मज आला । इया यात्रा
होये भला । कापडी माझा ॥ १८.११६६. यात्रा
करणें १८.११६२, —करावेया १७.२४३,
—करीतु आहे १८.१६५; यात्रे जाण १३.८१३;
यात्रादिकें १७.२०१.

यावा—(१) येण्याचा प्रकार, प्राप्ति, उठाव. परा-
गांचा यावा १८.३४४, फलाचा — १५.१७०,
१८.१६९. (२) येणें क्रियापदाचें रूप. येणें पहा.

युक्त—शब्दास जोडून. त्या त्या सहित.
अंतःकरण-युक्त ७.१७९, आत्मबोध— २.३१७,
नित्य— ८.१३७, प्रज्ञा— २.३००; बुद्धि युक्तां
(बुद्धियुक्तां) जालेयां २.२३१; बुद्धियोगयुक्त
२.२७९; योगयुक्त—तो जितेंद्रिय साहाजे । योगयुक्त
चि ह्यणिजे । ६.९१, २.२६७, ५.३९, ५.४९,
७.१, १२.३९; योगयुक्तां होआवें ८.२५४;
श्रद्धायुक्त ७.१४१; अयुक्तपण—ह्याणैनि अयुक्त-
पण मनावें । तें चि सर्वस्व दुःखाचें । एया कारणें
इंद्रियांचें । दमन नीकें ॥ २.३४७.

युक्ति-क्ती—योजनेचें कौशल्य, निष्कामकर्म कर-
ण्याचें कौशल्य, नियम, नियमितपणा. युक्ति—
ह्याणैनि युक्ति हे पांडवा । षडे जेया सदैवां(वा) । तो
अपवर्गिचिया राणिवा । अलंकरेजे ॥ ६.३५६, निय-
मितपणा या अर्थी. युक्तिची कडसणी, योगयुक्त
होण्याचा विचार, २.३४२; युक्तिबोधें, इंद्रिय-
संयम, नियमितपणा, व योगांतील तीन बंध या
योगमंत्रानें, ८.४९, यावर ८.४७ ते ८.५२ पहा;
युक्तित्रय ४.१२५, सं. वा. श. पहा; युक्तिपंथें,
निष्काम कर्मयोगाच्या मार्गानें, ५.३२;
युक्तियोगाचें (युक्ति योगाचें) आंग पावे, जेव्हां
नियमितपणा योगाशीं संलक्ष होतो, नियमितपणानें
योग साध्य होतो, ६.३५७; योगयुक्तिचा उद्देश
५.१६०; संन्यासयुक्ति सोपारी, कर्मरहित
होण्याची सोपी युक्ति, ९.४१. युक्ती—युक्ती जो
गा (युक्ती जोगा), वर सांगितलेल्या युक्तीन

मिळण्यासारखा, १०.१५८, ज्ञानदेवी, कुंटे—
'मती जोगा' १०.१७४; योगयुक्ती, योगयुक्त
या अर्थी, २.३४१. युगुत-ति-क्ती पहा.

युग—काळाचें एक मान. पूर्णचंद्रांस राति । युग
एक असौनि पांति । तरि काय पाहाताति । चकोर
ते ॥ १३.६४०, पूर्णचंद्रासह रात्र एक युगभर
सतत राहणारी अशी असली तरी ती उजाडावी
असें चकोरांना वाटेल काय? १३.३७८. चहुं
युगांचीं डालें १५.१२८ (२); युगावृत्ति
१४.११२; युगसहस्र ८.१६२, युगें सहस्रावधी
निमति ८.१६१; युग बुडणें, बुडणें पहा; युगीं
युगिं ४.४८, —युगीं ४.५६; युगांत, १.१६०,
२.२१५, ७.१७७, १३.५१७, १८.४८४,
१८.७८४, —चक्र ११.३३८, —विद्युचां
पालवीं ११.२९६; कलियुगांतीं १५.१२८ (१),
कलि युगीं वरि १८.१७८१; कृतयुग
१५.१२८ (३).

युगुत-ति-क्ती—युक्त, योजना, तर्क. युक्ति-क्ती
पहा. युगुत—युक्त, योगयुगुत ६.३५८.
युगुति, युक्ति, युगुतिची कांबि ६.४२२, कांबि
पहा, —चेनि मापें ६.३४९, —चेनि हाथें
६.३५२; युगुति निमले, तर्कास पटत नाहीं,
१८.१६९६; युगुतिमंत, नियमानें वागणारा,
६.३५५. युगुती—ऐसा ज्ञानाचिया युगुती ।
पालट पडे गा सुमती । डोलेयांची शोभा राती ।
पालटे जैसी ॥ १८.४९२, पालटणें पहा. युगुतीची
मुद्रा पडे, नियमितपणाचें वळण पडतें, ६.३५३.

युगुल—जोडी. अंघ्रियुगुलीं, दोन्ही पायावर,
११.६९८; चरणयुगुल १.१९; नेत्रयुगुलचेनि
अंतें, दोन्ही डोळ्यांतील अश्रुप्रवाहानें,
१८.१५४१.

युग्म—जोडी. स्त्रीपुरुषयुग्में, स्त्रीपुरुषांचीं जोडपीं,
१६.३०८.

येक—एक पहा. हा चि येकु रक्षावा । १.१२४,
भीष्मास उद्देशून. सर्वभावें भजावा । हा चि येकु ॥
३.१४३, स्वधर्मास उद्देशून. यन्हावें इये प्रकृति
विकारीं । येकु मीं चि असे (सें) अवधारीं । ९.१२६.
जंव आकार येकु देखति । तंव हा देवो ऐसें ह्यति ।
९.१६९, एकांदा. आतां शास्त्रक सांभो आग । जें
करिति येक ॥ ९.२१८, कित्थेक. कां शाखा सानिया

धोरा । परि आहाति येका चि तरवरा । ९.२५०. तैसि (सैं) मज येकाची सकल जनीं । आशा पालिजे ॥ १०.२८४. नाथिलें आपणपें एक मानिलें । ११.५९, आपण कोणी एक नसून (खोटेंच) मी कोणी एक (अर्जुन) आहें असें मानलें. आववेयां येक । सव्य जैसैं उदक । १२.२०४. २.६७, ४.१३९, ४.१४५, ४.२०२, ५.१३४, ६.१११, ६.४३७, ७.१०८, ७.१५६, ८.१२६, ८.१५३(१), ११.२८०, १२.९७, १३.७३६, १४.७६, १७.८८, १७.१७०, १७.३४१. येक चि दीसे दुसरें, आरशामुळें, ४.४६; येकाचां पोडिं बांधालें १२.९२; येक जि(चि)मान १२.२०१; चैतन्य येक २.१६९, तूंचि (तूं चि) — १२.२३; बुडणें — १२.१७३; येकु आणिकु १०.२९५, आणिक येक-कु ६.१७२, ६.४२९, — ही येक १४.७२; कव्हणां येका ८.६९, कव्हणी येकु ६.४३०, कव्हणें येकें ३.१६०, ९.४५९, ९.४६९; काडयेक १२.८२; कांहीं येक ६.३५९; कोण्हि येकु ९.१५०, कोणही येकि दशा १४.७९; कोण्हें येकें उपायें १६.१५०; क्षणा येका १.२४०, क्षणु येकु १४.१९७; नाव येक १.१७०, ३.२२९; बहु येकें, पुष्कळांनीं, १६.४९; येकु वेळु ४.२५, १०.१७२; येके-कें वेळे-लें, वेळ पहा; येका—येकातव ८.१७०; येका पांती १२.२०७; येका रानी(नीं) धांवें ११.४१; येकां—अंतरालें येकां गती १२.१११; येकां... सर्वा १७.२१७; येकि, एकच, एकाच प्रकारची, ऐक्य, या दोषां येकि चि साउली । १२.१९८, जेणें आपणेयां आह्वां सेज । येकि केलि ॥ १३.६०४, येकि अष्टमेदव्यक्ति ९.९७, — चाड ४.१९३, — ही चिंता १२.९४; येकिचियें(ये) तुंबिणिये फलें १३.१०५५; सात येकि १०.२५४; येकिकडे ११.२३८; येकिं (कि) होआवेया, ऐक्य होण्यासाठीं, १७.३५३; येकी—येकी चि रूपिं ११.२०२; येकी हात-चटिया १८.१६२, —हेला १०.२८०, —हेलां ४.३८; येकिं, कांहीं जणांनीं, ४.१४०; येकीं—ज्ञानयोगा माझि येकीं, ज्ञानयोग व अष्टांगयोग यांपैकीं एक, १६.८०; येकु—मी जर्गी येकु

अर्जुनु, व्यक्तीच्या अभिमानास उद्देशून, ११.५१; येकु चि पाडु १२.१९९; येकु बोलु ११.६२७; येकुं(कु) दीपुं(पु) सायासैं लावी १७.८७; येके ठाई १२.४२, १२.२१०; येकें चि उडाणें १०.२३०; येकें चि परिसैं केळें ८.१९९; अवसरें येकें ८.७१; तिन्हि येकें मिलति १७.२६८; येकमेक ९.२७३, १०.२७०, १७.१५०; येक येका ११.१३१; येकायेक ९.२४८; येकि...येकि ८.२३६; येक दोनि चि वेळ १३.७६४; येका दोनि बोखद, सत्त्व-रजतमांपैकीं एक (सत्त्व) गुण वाढला तर त्याला दुसरे गुण मारक होतात, १७.६२; येकां दों ११.३९; येकि दोनि ११.६९४; येकु येकु ७.११, येकें येकु ११.४६९; येकाकी १२.२०५; येकांतीं १०.११०; येकायतन ४.६१; दैवगुण—येकोपजीवी १६.६६; येकदेशी व्यापका १२.२५; येकस्व—पिंडाचेनि मीसैं। पदी पद प्रवेशे। तें येकत्व होये तें(तै)सैं। पांडुकरा ॥ ६.३०८, येकनिष्ठ ८.१९०; येकपणाची मैत्री १२.१४८; येकपत्तिनव्रतें ८.१८७; येकवंकिचिया स्थिती, एकरूपतेची स्थिति, ४.११, येकवंकैयेचा ठाओ ८.१३४; येकवला, ऐक्य, ११.५, १८.६३४, एकवला पहा; येकवाक्यता, वाक्य पहा; येकसरा, एकसर पहा, आत्मा तूं य(ये)-कसरा । १८.२३, ५.१४३, येकसरेया आहारा १७.११९, येकसरी ८.१५३(२), य(ये)कसरें १६.४१४; येकसारिखें ११.३५०.

येकला-ली—एकला-लीलें पहा. तैसी सर्ववृत्ति-वैभवि । बुद्धी चि येकली बरवी । १८.३४६. ६.३००, ६.३७९, १६.२७५. येकलां नवमीं १०.३०.

येकाध—एकादा, कोणीएक. कर्हि येकाधेन वैकुंठा जावें । तैतिहि (तें तिहिं) वैकुंठ चि केळें हे(हें) आववें । ९.२०२. १६.२७५, १७.२२२.

येकावटणें—एकवटणें पहा. इयें पुनरावृत्तिचीं घराणीं । आववीं येकावटति जेयाचां प्रयाणीं । ८.२३२. ८.१२४. येकावटें ९.४५५. वरील तिन्ही रूपें ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीति 'एकवटणें' चीं आहेत. येकवट ११.१४३.

येकैक-येकैक—प्रत्येक, कित्येक. येकैक—हें

येकैक कोती सांवावें । ७.५१, ज्ञानदेवी - 'एकैक', कुंटे - 'एकैक' ७.५२. येकैक—गुण येकैक काह तेहाचे । कलिशील तूं ॥ ६.१११. ८.१९४, १८.७७४, १८.१३५१. येकैकाचां आंगप्रांतीं ११.२८२; येकैकें १४.३३४.

येकोल—एक वेळ, कदाचित्. पथ तूहेनि गोसांविपणें । येकोल बुद्धीचेया ठाया येणें । ११.६२. तरि वाघाचिचे अडवे । येकोल चरौनि आला दैवें । १३.७६२. ८.१०६, ८.२४३, ११.३७७, १८.१२३२.

येणें—एणें पहा. (१) (क्रि.). आयंत, आणलेलें, हें रूप आयत, विस्तृत, या अर्थीं योजलें असावें, ग्रंथायंत, ग्रंथांत आणलेलें, विस्तृत रूपांत दिलेलें, १३.३२८; यंता—ह्मणों यंता १५.४८४ (२); यंतां—येतां, आणलें असतां, येतांना, ये आंगा न यंतां देखे । दूरौनि जो ॥ १३.५३४, उद्ध्या यंतां १८.१०९१, बिंबा—, बिंबाशीं ऐक्याला येतांना, १८.१३५६, मोक्षाचिचे भेटी— १७.३२३, स्वराज्य जबलिके—१८.१०६६; यंति, येतात, येतील, जेया ठाया यंति मार्ग । १८.१५९१, सुखां ह्मणों यंति वेद । १८.१६२४, यंति नयंति १५.२९५; यंतिया, येगाच्या, यंतिया वाटा १८.६९४, ज्ञानदेवी - 'येतियां', कुंटे - 'येतिया' १८.६९७; यंतें—अवधान यंतें १३.३२३, मोक्षा—१६.१५२. यावा—(१) यावयास पाहिजे असेल तर, हें असो आपुला ठेवा । जरि हाता आयि यावा । १६.४५५, (२) येत रहावा, परि टाकिल्यांहि सागर । जैसा मागील यावा अनिवार । १२.३७, यावाजावा, येणें जाणें, लाभ हानी, १४.३३७; यावें—आह्मीं योगजात अभ्यासावें । तेणें यया चि अनुभवा यावें । ११.५८५, कैवल्याचा उवाया यावें १६.२६८; नाशु यावें, हा पावे चा अपपाठ आहे, २.९७; विश्वरूपीं यावें ११.६६३; यावेया—जें जन्म-शर्तीं झल्लगिजे । एकोल यावेया ॥ ९.२०५, शांती यावेया १२.१३९; ये—पाठिं अवसांत ये चेळ् । ६.६९, कूर्मिचेया पीलिया । दृष्टि पान्हा ये धनंजया । १८.१३३४, अविचार ये ६.४६५, आकारिं— १३.८८६, आया— ७.६६,

१४.९६, ऐक्यते—१३.९३२, गिवसित— ८.१८९, ठेविली ऐसी— १८.६७८, देव-त्वासि— ७.१४५, पडियंतें— १४.२१४, पुसूं— १८.२२१, पूरु— १६.९, प्रकृतिदशे— १३.१००२, फला— २.५७, मोडौनि— ८.२१, लागों— १८.१६८३, ह्मणों— ८.१७७, ८.१८७; मीठातें बुडलें ये १६.७१; चित्ता येचिना (ये चि ना) ४.३५; न ये—कां दीधलें माघीतें येइल । किं न ये हें पुढिल । न पांतां दे भांडवल । मूर्खुं चोरा ॥ १६.२८१(२), उपाया न ये १३.८६१, गर्वा— १८.१६६, हाता— १३.९४७; काहीं ठिकाणीं न ये चे प्रयोग नये असे घेणें इष्ट वाटतें, येवों जावों न ये (नये) १८.६७१, राहाटों— ३.१२६, व काहीं ठिकाणीं नये तोडून न ये असें घेणें इष्ट वाटतें, मना नये (न ये) ११.६३५, हाता नये (न ये) ९.१३५; मना नै ये ४.२००, येइजताहे १६.१७; येइजे—ज्ञानें येइजे भेटी; ध्यानाचिचे ॥ १२.१३६, ९.५०; पुनरावृत्ती येइजे ८.२४४; येइल १६.२८१(१), येईल— आपणपां येईल ८.२५४; घेउनि येईल ६.३८१, बोलों— ७.१४; येतु—हर्षाचा येतु चित्ता । महापूर ॥ १४.४०९, येतां—जेया येतां, जेथें पोहोंचलें असतां, ९.४८, येतां, उपमे येतां (तां) १६.१७१; येति—आया येति २.३५१, संसारा— ८.२०४; येती—उपमूं येती ११.२३४, एषा— ४.९(२), स्वर्गा— ९.३१६; येयावें—(१) यावें, मना रुची येयावें १३.७७६, (२) यावयाचें, येयावें असे १४.३३१; येयावेया १८.१३४८, येयावेयाचि ८.१०९; येळ्-ओं-वों, येळ् नेंदिजे १४.२८९, येळों लागति ९.३२५; येवों पाहे १७.३९३; यों, येवो, न यों कां १७.३२२; येयों—येऊं, २.९९; नैयंतां—तो मरण नैयंतां निमौनि गेला । ८.२१६, वयसेचिया गावां नैय(यं)तां ६.४५१; नैयंता, आला नसता, १५.४८४ (१), ज्ञानदेवी— 'न येता' १५.५१७, कुंटे १५.५१८; १८.१६८०; नैयंति ९.४५८, १५.२९०, १५.२९१, १५.२९८;

नैयवे, येववत नाही, ६.४३२; नैयावं २.२२६; नैये १.२०८, २.४५, ४.१६६, ५.१५३; अन्हेरं नैये २.६०, चित्ता— १०.१४१; नैयेईल ५.१७२; नैयेसि १.२३२, ११.३१८; नैयों, नयेवो, १५.२४७. (२) (ना.) तें मावीतें येणें पडे। देहासि चि॥ ८.२०३. बुद्धीचेया ठाया येणें ११.६२, मरणा— १६.१०५, शरीरा— १२.१३५. (२) (३) ह्यानें, एवढ्यानें, ह्या प्रकारें. तैसें येणें शरीरें। शरीरा येणें सरे। १२.१३५ (१). ८.८०, ९.१३२, ११.५८६. येणें अवसरें २.२३, —हीं कारणें ८.१८७, —चि देहें १३.१०७०, —नावें १.१९५, ८.३५, १६.३१, १६.७२, —पाथें ४.१०, —फलत्यागें १२.१३४, —बोलें ६.५, —मानें, मान (१) पहा, —रुखें १५.७२, —व्याजें १४.६६; येणें बहुत जोडलें नाशेल २.२२; येणें येणें प्रकारें १३.१०३५.

येतुक—इतुक पहा. तरि गा येतुकें करी। यां आठां पाहारां भीतरी। एक निमिषभरी। देंतु जाये ॥ १२.१०५, (देंतु पुढें पडलेला दंड निमिषभरी पुढें असावयाला पाहिजे, हा मुद्रणदोष सुधारला आहे) चित्तास उद्देशून.

येतुल—इतुल व एतुल पहा. येतुला-ली-लें. देवी लक्ष्मी येतुली जवालिक। परि तेही यया प्रेमाचें नेदखे चि मुख। ४.८. ६.६५, ६.४३७, १०.१८४, १०.२९५, ११.३३३, ११.४२२, ११.४४२, १३.७७६, १४.३२१, १८.१११७. येतुलां अवसरें १.८७; येतुलिया साठि १३.७६३; येतुली दशा ८.२३०, —प्रीति ९.१९१, —वेन्हीं ६.२६१; येतुले दीड्या ६.४२७; येतुलेन हिं मापें १६.४०९; येतुलेनि, इतकें केलें असतां, येतुलेनि सर्वकालीं साम्यता। आपणयां येईल ॥ ८.२५४, ४.९०, १८.६९८; येतुलेया कारणें १०.६०, —वेगला ११.३६४; येतुलालें १८.१४२६.

येथ—एथ पहा. येणें संग्रामाचेनि अवसरें। येथ कृपापणुपुनपकरे। २.२३, २.५३, २.५५, ७.३, १३.७६४, १३.८४७, १३.१०७६. येथिचें वर्म १७.३९७. येथें १८.३८२, —सांघिजेल १५.१०९; येथौनि याची श्रद्धा १७.४०९,

ज्ञानदेवी—‘एथुनियां चि’, कुंटे—‘येथुनि याचि’, ब्रह्मनामास उद्देशून, १७.४१२.

येर—एर-री-रें पहा. येर गगन तें गगनी चि आहे। घटत्वा ही आर्दी ॥ ८.२५२. ७.१३५, ७.१४६, ९.३४६, ९.३७६, १०.१४१, ११.५०१, १२.४०, १२.७५, १३.१३३, १३.५६३, १३.१०४३, १६.२४२, १६.२९१, १७.६२, १७.३०८, १८.८९५, १८.१०८२, १८.१५७२. येरा १२.१८७, १३.५८; येरां—आणि येरां हिं रसां पांतिकरां। जाला मानु ॥ ११.२, १६.१०३, १८.५९५; येरां सर्वां भूतजातां १०.६७, —सुरगणांची नवाई ८.१५६; येरिं दो, या दोघां पेक्षां, १७.३९४, ज्ञानदेवी—‘येरां दोहींपरिस’ १७.३९७; येरिं रसि १७.११७; येरीची (येरी चि) गोठि १७.४२९; येरी विरुद्धा दोन्हीं सांडाविया १७.८२; येरीकडे १७.२७८; येरी मोहरा १५.४१; येरीं वृत्तीं, इतर वृत्तींत, १७.२३०; येरु—तो, दुसरा, अर्जुना तेया नांव ज्ञान। येरु प्रपंचु हें विशान। ७.१. ९.३६७, ११.४२, १३.६३५, १४.४०६, १८.२३२, १८.६५९; येरु फलभोगु ७.१४४; येरें, दुसरे, इतर, दुसऱ्यानें, श्रीकृष्ण किंवा अर्जुन यांस उद्देशून, तैसी शानि मति न फांके। येरें जल्पति नेणां केतुकें। १३.६३७, माझीं होति कामारीं। तियें वांचौनि येरें मारीं। १६.३५१, ५.१४, १३.६४, १७.३१२; येरयेरां १२.३३, —चां मेळीं १३.१०४६; येरएरीं, परस्परांनीं, १.८७; येरयेरें—एकमेकांचे, हे येरयेरें आवघे। गोत्र आसुचें ॥ १.२०७.

येरझार—एरझार-एरिझार पहा. लाटाचां येरझारिं १३.८०३. येरिझारि—तेथ येरिझारि लागि। जन्ममृत्यूंची सुरंगी। सुवालली चांगी। संकल्पें एणें ॥ १३.४९. यरिझारे १२.१३५, ज्ञानदेवी—‘येरझारे’, कुंटे—‘येरझारे’ १२.१३६.

येवडा-ढा-ढी-ढें—इतका-की-कें. येवडा... थोर... उपकार १७.४२७. येवडा धिंवसा १३.११२६; येवढी वस्तु ९.५३; येवढें अहोरात्र ८.१५५.

येचि—असें, याप्रमाणें, ११-१५३. मोटके येचि ११-३४२.

येसणें—एसणा-गी-णें पहा. येसणें श्रोतेपण १५-६९.

योग—साधनाची जोड, संबंध, प्राप्ती, अष्टांग योग. अर्जुना समत्व चित्ताचें। तें चि सार जाण योगाचें। जेथ मना आणि बुद्धिचें। ऐक्य आधि ॥ २-२७३. यन्हाविं सोहोपें योगासारिखें। कांहि आहे ॥ ६-३६३. अर्जुना हा फलत्यागु। आवडे कीर आसलगु। परि योगामाजि योगु। धूरेचा हा ॥ १२-१३३. २-२३०, २-२७५, ४-१५, ४-१८, ४-२५, ५-१७६, ६-३३३, ६-३४७, ६-३५३, ६-३६५, ६-३७४, ६-४२७, ७-८८, ८-९३, ८-२४३, ९-८६, ९-१३२, १०-२३, १०-१०६, १०-१७३, ११-६३९, १२-६६, १२-१५५, १३-१६३, १३-११२६, १८-७३९, १८-१०३५, १८-१५९१. योगाची निरुती ८-२१९, -बरव ६-३७२, -चें बल ६-४२५, बल पहा, -चिया वाडा १२-६९, -चें सर्वस्व ६-५३, १४-३८५; योगाझीचें उपासन ४-१२१; योगाझीकिं यजिजे ४-१२३; योगाचल ६-५४, -तिसायासें १३-६३८, -बिजिनी-सरोवर १८-१७३४, -भ्यास, अभ्यासणें पहा, -दिक् १०-१५६, -दिक् साधनें ३-१०, -रूढ ६-६१, ६-६५; योगेश्वरा ६-८७, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘योगीश्वरा’ ६-८७; योगक्षेम, क्षेम पहा, -च्युत ६-४४६, -जात, जात पहा, -ज्ञान, ज्ञान पहा, -तत्व १०-२४, -तुरंग १८-१०७०, -तेज ११-६३७, -दुर्गे १२-५७, -द्रुम ६-३२२, -धारणें १८-१०१२, -निद्रा ५-७८, -निधि ११-१२१, -निष्ठा २-३१६, -पट, संन्यासदीक्षेचे नियम व रिद्धि-सिद्धि हींच वखें, १६-३३०, -पती १२-२७, -पीठ ६-४६०, -प्रतीती १०-१०५, -फल १८-१०७९, -बल ६-४२६, -भूमि १८-१०६४, -अष्ट १०-२६(२), -मायापटल ७-१५४, -याग, याग पहा, -युक्त -युक्ति, युक्त व युक्ति-की पहा, -युगुत, योगसाधन केलेला, ६-३५८, -रूप ६-१, १२-२२६(२),

-त्रसें १८-२४४, -विभवभांडार ६-११, -शास्त्र १३-८२४, -संन्यास, कर्मयोग व संन्यास, ५-३०, ६-४२, -समृद्धी ४-१४२, १२-१५४, -साधन ६-४२४, -सुख ६-५१, १२-४, -स्थिति-ती २-२७२, २-२७५, २-२८४, ४-१६, ५-३३, ६-३८६, १०-२६(१); अभ्यासिलेनि योगें ६-३७३, अभ्यासेसिं योगु ८-८०, अभ्यासयोग १२-११०; अष्टांगु योगु ९-४१८; आत्मयोगें ५-७१; उभययोग, क्षेत्र व क्षेत्रज्ञ यांचा संबंध, १४-८१, ऐश्वर्य—९-९१, ११-१६३; कर्मयोग ३-३७, ५-२, ५-१६, ८-९१, १८-१४३३; क्रमयोग, क्रमाक्रमानें ईश्वरप्राप्ति करून देणारा योग, १८-१२१२, १८-१२१३, १८-१२१५, १८-१२१६, -प्र(प्रा)साद १८-१२१४; क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोग, क्षेत्र व क्षेत्रज्ञ यांचा संबंध, १४-३५, ज्ञान—३-३६, १६-८०, ध्यान—१८-१०३६, बुद्धि—२-२७४, २-२७६, २-२७७, ३-३३; बुद्धियोगयुक्त २-२७९; भक्तियोग १८-११२३, -संमत १२-२२६(१), भक्तियोगें १४-३६८, १८-११७६; मायायोग १५-९०; युक्तियोगाचें (युक्ति योगाचें) ६-३५७, युक्ति-की पहा; राजयोगुतुरंगी १८-१०४१; वज्रयोगाक्रमें ४-१४५; संन्यासयोग, संन्यास व कर्मयोग, ५-१५, ५-२५, सांख्य—, सांख्य व योग, ५-३१; सांख्ययोगमतें, सांख्ययोगाच्या मतानें, १३-९१; योगु तो चि संन्यासु ६-४०; सांख्य...योगि ५-२९; योगें—योगसाधनेन, त्या त्या द्वारे, योगे(गें)—तरि व्यक्त आणि अव्यक्त। तूं चि (तूं चि) येक निभ्रांत। भक्ती पाविजे व्यक्त। अव्यक्त योगे(गें) ॥ १२-२३, भक्तीनें व्यक्ताची व योगानें अव्यक्ताची प्राप्ति होते; निवाले योगे(गें) ११-३६१, माडावांकर प्रत—‘निवाले थोर’, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘निवावे तैसे निवाले’ ११-३६६; अनन्ययोगें १२-८२, अभ्यास—४-१४३, ईश्वरसत्ता—१८-१३०२, उभय—क्षेत्र व क्षेत्रज्ञ यांच्या योगानें, १३-१०४९, एणें—१८-१२६१, कवणें—१२-३३, ज्ञानदेवी, कुंटे, ‘योग’ १२-३३, कारणहेतु—१८-३७३, क्षेत्रक्षेत्रज्ञ—१४-३३, क्षेत्र—१४-६५, दैव—

६.३४, निमित्त-४.७४, प्रकृति-४.४३,
बुद्धि- २.२७७, भाग्य- १८.१७५२,
विभूति- १०.२०१, संमान- १७.२६५,
सांख्य-, सांख्ययोग द्वारा, १३.१०३४; दुर्योग
१६.२५६; वियोग व योगवियोग, वियोग
पहा; संयोग पहा.

योगी—कर्मयोग करणारा, अष्टांगयोग करणारा.
अर्जुना तो चि गा योगी। विशेषिजे जगी। ह्यगौनि
पेसा होये ययालागि। ह्यणिपे तूतें ॥ ३.७५,
यावर ३.६७ ते ३.७५ पहा. आइकै सकलसंमतें
जगी। पां(पा)हे तो चि योगि। जो कर्म करीनि
रागी। नव्हे चि फलि ॥ ६.४३. अष्टांगादि
संकटी। योगी सीणताति क्रीटी। ११.६६७.
जेया मार्गातें जगी। सांख्य ह्यणति योगी।
१३.९५२. ६.४७९, ६.४८०, ७.१७९,
८.२०२, ८.२२२, ८.२३३, १३.२३,
१३.१६२, १३.१०६७, १६.७. भगवे योगी
१६.२९६; भक्तु तो चि योगी १२.२३१,
भक्तु...योगी १२.१५६; योगी आणि संन्यासी
६.३९, संन्यासी तो चि योगी ६.५२, यावर
६.३९ ते ६.५२ पहा; योगीश्वर, ईश्वर पहा,
-जन, परमात्मसुख इच्छिणारे, ४.१५८, -वृद्धें,
हठयोग्यांस उद्देशून, ६.१५४; क्रमयोगि-गी
१८.११४१, १८.१२१७, १८.१२४०,
क्रमयोगियां १८.११२८; योगिया ८.२५७,
१२.१८७ (या), १३.५३५; योगियां ४.१२,
४.५३, योगियांचा कासु ३.२३४; योगियांचां
चि कुली ६.४४९; योगियांचा बापु ७.५०;
योगियांची(चीं) हीं मानसें ९.२०६, -चें
भोग्य भोगधन ८.२६६, -चें समाधिधन
११.१७४, -चें समाधिसुख ११.५३६;
योगियांसि ८.२५३; योगिये—तें अक्षर
जी अव्यक्त। निर्देशदेशरहित। सोढंभावें उपासित।
योगिये जे ॥ १२.३२, ३.४४, ५.५२, ५.५६,
११.८५, ११.१६७.

योग्य—पात्र, उचित. कां जें योग्या होनि कोजे।
तें आरंभी चि फले ॥ ६.३४०(२). १.६२,
४.८३, १०.१६६, १०.२४५, १२.९३,
१३.५२१, १६.४६५, १७.३००, १८.८१६,
१८.१०४०, १८.१०८९, १८.१४८०,
१८.१४८४, १८.१४८९, १८.१४९६. योग्यांची
खाणि ६.३४१; आराधनायोग्य ८.२६६;
अयोग्य १८.१७०१; योग्यायोग्य ९.२२२.
योग्यता—देहाकारें योग्यता। पाउनि दावी ॥
१८.१२९५, ३.१७१, ६.६६, ६.१०४, ६.३३३,
६.३४०(१), ६.३४४, ११.८९, ११.९२,
११.५६५, १३.१८५, १५.३३, १७.३३५,
१८.६६, १८.९०१, १८.९१७, १८.१०८४,
१८.१७४३. योग्यते अधीन ३.४०, -ची
सिद्धि १८.१००३; बोलतिये योग्यते ९.८,
ब्रह्महोतिये - १८.१०८३; योग्यतावसें ४.१४१,
-विण ६.३३५, -तेविण ६.३३८; ब्रह्म-
भावयोग्यता १८.१०८५; योग्यपण ६.३४३.
योजणें—योजना करणें. जलति कां कर्मफलें। तें तें
चि योजी ॥ १४.३६३.

योनि-नी—जन्मस्थान, उत्पत्तिकारण, प्राण्यांची
जात. एकाच शब्दापुढें योनि व योनी आल्या-
मुलें न्हस्व दीर्घाचे विभाग पाडले नाहींत. तरि
आषवां इहीं। परिवारला देहीं। रिगे परि योनी
हीं। मानुषे चि ॥ १४.२३६. अधमा योनिचा
१६.२६०; अधमोत्तमा योनी १३.१०१४;
चौरासी लक्ष योनी १४.१०६; नानाविधि
योनि(निं) ७.३६; योनिविभागि १३.१५८;
तमोयोनि १६.४०५, तामसा योनी १६.४१७,
दुःख- ५.१२२; पापयोनि ९.४४०, -योनी
९.४३९, ९.४४५, ९.४७०; प्रसवतियां
योनी(नीं)चे ८.२५, कुंटे - 'प्रसवतिया योनीचे'
८.२६; सुरयोनि १४.१०३.

यौवन—तारुण्य. देहशृंगारी यौवन। दशा जैसी ॥
१८.१११.

र

रंक—गरीब, दीन, भिकारी. मोक्षसुखा लागीनि
रंकु। ६.११५, मोक्षसुखाकरतां दीन झालेला.
२८

रंका राज्य करणें। स्वर्गि जेवि ॥ १३.९०६.
८.१२६, १६.२२२, १८.१६८८. रंके निधान

देखिलें १३.३८१; जैसा निधानातें रंकु, ठेवा ध्यावयाला धांवतो, १८.४७७; भोगा-
लागौनि...रंक ७.१३८; महुेंद्राचे ही रंक होति
९.३७१; रंकु...रा० १४.८३; राया रंका
९.२०१, १०.१११, १२.२०३, रायाचें...
रंकातें १२.१४५; रंकपणीं १८.३२१, -णें,
रा० जैसा स्वप्नीं. रंकपणें रिगाला धानी ।
१४.१५३.

रक्त—(१) आवड असलेला, ओढा असलेला.
विरक्त पहा. (२) शरीरांतील रक्त या अर्थी. रक्ता
मांसा १७.९५, प्राणिति पहा; रक्तमूत्रसे(सें)
१६.१७९;

रक्ष-रक्षस्-राक्षस. रक्ष—यक्षरक्षगणांआंतु
(यक्ष रक्षगणां आंतु) १०.२०५. रक्षस्—
रक्षोगण ११.३२८.

रक्षणे—राखणें, जपणें, सांभाळ करणें. जेयां
उपकार होते केले। जे आपदीं होते रक्षिले।
१.१८३. जें धर्मजात आवडें। युगीं युगिं मियां चि
रक्षावें। ४.४८. १.१२४, २.७३, ९.५२०,
११.५६४, १८.४४, १८.१५६३,
१८.१७४४. तुझीं रक्षिलां ११.५९; -रक्षणे
मरणा येणें १६.१०५; रक्षणीय ३.१६८;
रक्षिता २.५९.

रंग—वर्ण, शोभा, आवार. आकाशा रंगु लावित ।
११.५९०. आणि शब्दादिक सुहावे। साहाजें रंगें
हवावें। १५.१६०. गीतें विण रंगु दावी।
१८.१७२०. १.३८ (१). गगन रंगीं,
आकाशाच्या अंगणांत, १०.२०३, रंगण
पहा; संध्यारागिचे रंग, संध्याकाळच्या
रंगीत आकाशाचे रंग, ६.२५४; साहित्या
रंगाचें वाणें ६.१३३, ज्ञानदेवी, कुटे—‘साहित्य-
रंगाचें’, साहित्यांतील अलंकारशास्त्राचे प्रकार,
६.१३३; मन्हाटे बोल रंगें गीतांगें कवलितां,
मराठी शब्दांच्या रंगानें (मार्मिक शब्दयोजनेनं)
गीतापदें समजून घेतां, १८.१७१५; जैसैं
मेघरंगें व्योम न घटे १३.४७६; प्रमाण आणि
रंगु, कापडास उद्देशून, ११.६४२; रंगाथिलें,
रंगयुक्त, रंगामुळें सुंदर दिसणारें, १.६;

सुरंगता—रंगीं सुरंगतेची आगलिक । १.३८(२).

रगडणें—चिरडणें, रेटणें, नाश करणें. जीहि

परोपतापु घडे। परावा जीउ रगडे । १६.३२५.
विकल्पाचिया भाली रगडून ७.१६८, भाली
पहा; रगडा, चुगडा, १७.२५९; ज्ञानाचा
रगडा करिती ९.१८२.

रंगण—आवार, प्रदेश. गगनरंगणी(णीं)
११.५९३; हृदयरंगणीं ११.६६२.

रचणें—व्यवस्थित ठेवणें, मांडणें, जुळवणें,
उभारणें, तयार करणें, एकावर एक थर लावणें.
हे रचिले आहाति बुद्धिमंतें। द्रुपदकुमरें ॥ १.९४,
पांडव सैन्यास उद्देशून. पार्था तें गा तम। रचूनि
पेसैं बर्म। चौखुरी देहात्म। मानीयातें ॥ १४.१७६,
तो तमोगुण अशा युक्तीनें तयार करून देह हाच
आत्मा आहे असें समजणाराला जखडून बांधतो.
तैसें मनावचे देहाचें। कर्म मनादि हेतु रचे।
१८.३५९, मन, वाचा व देह यांचे व्यापार मन,
वाचा व शरीर या हेतूकडूनच होतात. ५.१०५,
५.१४०, ६.१०८, ६.२०५, ८.२५,
८.६१, ८.१६२, १३.९४१, १७.३३६,
१८.४२६, १८.१७६०. अहंकारत्व रची
१४.९१; आकार रचावेया ९.२९३; आसन
रचावें ६.१८१; उतरडी उतरी रची १३.११४;
खलें रचूनु १३.४०; डोलां चि पटल रचे
७.६१; त्रिभुवनाचा विस्तार रची ५.७६;
धर्मनिधानें रचिलीं ११.९; ध्यान रचिलें
११.६०२; नगरें चि रचावीं १४.२३१;
पद्मासन रचूनि ८.९१; बुद्धि रचूं, तर्कानें
सिद्धांतांची मांडणी करूं, १३.१०४४;
मनोरथांचिया शृष्टी रची १३.४१३; वेदी रचे
८.४८; स्तिष्टिचां रचलां रचे ऐसैं नाहिं,
सृष्टीच्या रचनेमुळें प्राणी तयार होतात असें
नाहीं, ते सत्त्वरजतमादि गुणांमुळें होतात,
१८.८१२; सृष्टिचां होणां न रचे, सृष्टीच्या
घडण्यानें तो (आत्मा) घडत नाहीं, १३.११०७;
आयिता ना रचला १३.११०६; रचलेपणा—
रचलेपणा पडेल । झोति हान ॥ १३.२५६,
स्वस्थतेला धक्का बसेल. रचना—चित्ररचना,
चित्र पहा, भोग—३.२०१, विश्व—२.९५,
१५.३६६.

रज-रजस्—(१) रज, धुळीचा कण, धूळ.
आहाच अहंकाराचें रज झाडून । ८.१३३. पै रज

आरिसा उजळी । १३.४६४. कां आरिसिया लागि सांचावें । अधिकें रजें ॥ १८.१३९. आरसे साफ करण्याकरतां धुळीचे वारीक कण सांटवून ठेवावे. रजें डोले जाति १३.७६७; चरणरज ९.४७६; धूमरजाची पिंजरी ९.१२४; धूमरजाचें गगन ८.१४८; विषयसुखरजें ४.१९६. (२) रज—रजस्, सत्व, रज, तम या गुणांपैकी दुसरा गुण, यापासून अहंकार, काम, क्रोध व लोभ इत्यादि उत्पन्न होतात. रज—हे रजाचे फिर जाले । परि तमां(मा)सि पडियेते भले । ३.२३९, यावर ३.२३५ ते ३.२६० पहा. १४.१५८, १४.१६०, १४.२३५, १४.२४१, १४.२६४, १४.२७०, १४.३४१ (१), १८.८०२; रजाचिया झुलुका १५.१५४, —चें बल १३.१०८, —चेनि माजें १४.३२५, —चा वारा १५.१६२; सत्व, रज व तम—आणि रज परि सात्विक । तेया ठेविले वैश्य लोक । रज वि तमें भेसक । तेथ शूद्र जाला ॥ १८.८२६; रजतमें १८.२०७, इतर रज व तम यांचे संदर्भ तम (२) पुढें पहा; सत्व रज १४.१९९; सत्वरजद्वारें १४.१४२. रजस्—रजोगुण, रजोगुण पेरी । तेतुलें सत्व सोंकरी । एकलें तम करी । सावगणी ॥ १३.३९. ३.२३८, ७.७६, १३.१०४, १३.१६८, १४.१७२, १४.२००, १७.६४; रजोमय १७.७१२; रजोवातप्रचंडें १५.१६१; रजो-विशेषी १४.३४१(२); रजोवृद्धि १४.२४०; राजस—रजोगुणासंबंधी, रजोगुणविशिष्ट व्यक्ति, राजसां तामसां होइजे । येरि रसि ॥ १७.११७, आहारामुळें व्यक्तीवर होणाऱ्या परिणामांस उद्देशून; तें काम्य कर्म सङ्केश । जाणावें एथ राजस । १८.६०७, १४.२६०, १४.२६१, १७.७८, १७.१३७, १७.१४०, १७.१४१, १७.१४६, १७.१५०, १७.१५१, १७.१८७, १७.२४६; राजसाचें चिन्ह १८.५३४; राजसु कर्त्ता १८.६५८; राजसा कर्त्तेया १८.६४६; राजसी जीविं १७.७१(१); राजस ज्ञान १८.५३५, १८.५४४, —तप १७.२५१, —दान १७.२९२, —धृति १८.७४५; राजसी बुद्धि १८.७२०; राजसाचें लक्षण १८.५९१; राजसें सुखें, रजोगुणापासून झालेल्या सुखामुळें,

१३.७४१; राजसा तामसा १७.११८; राजसै, राजसपणा, राजसै त्यागु १८.१९६.

रंजणें—रमणें, मोहित होणें. तो रंजे केवि पालिवणें । मिलाचेनि ॥ २.३६२. इंद्रियार्थी रंजले ५.१०९; जीवाते रंजीं जाणे १४.१६०; लोकातें न रंजी १३.२०७.

रडणें—अश्रू गाळणें, कष्टी होणें, असमर्थ होणें. आहा सांवतां वाचा रडे । १६.४१८. ९.५०८.

रण—युद्ध. हें असो काळें आवंतिलें रण । कांसर्वसंहारें मातलें मरण । ११.३४१. १.१७१, २.४५, २.१९७, २.२२०, ११.४६५. रणाचा ठाळ १३.५४५; रणांगण १८.८६३; रणकोल्हाळ १.१३३; रणतुरें, युद्धापूर्वीं वाजवावयाच्या तुताऱ्या, वाघें इ., १.१३०; संसाररण १८.१०४३.

—रत—उपसर्गास किंवा शब्दास जोडून, रमलेला या अर्थी. वेदवादातरां २.२५५; निरत, निमग्न, उचितीं कर्मी निरतां होआवें ३.११८; स्वधर्मैकनिरत ३.१०२; सुरत, स्त्रीसंभोग, ५.१३३, १५.७४.

रति—रती—आवड, आसक्ति. रति—हा निजधर्म जें साडे । कुकमीं रति घडे । ३.८२. रतिचेया वेडा ७.७२; रत्संगीं रति १८.१७७३. रती—वालभाचिये रती १६.३०३.

रत्न—हिरा, माणिक, पाच वर्गारे, किंमती वस्तु. देखें शवाचां हातिं दीवळें । जैसे रत्न कां वायां गेलें । ३.२९४. चोखालपण रत्नाचें । रत्नावरि नाचे । तैसें पुढां मन ळेयाचें । करणें पाठि ॥ १३.३६२. कां तलहातिचेनि दीपें । रत्न पाहिजे ॥ १७.१७६, ज्ञानदेवी, कुंटे — 'तळहातीचें' १७.१७७. रत्ना भरुनि पृथिवी दीजे । १७.४१२. रत्नीं घडे रत्नाचें । दलवाडें जेवि ॥ १८.३५९(१). १.८, ११.७२, ११.२०७, ११.४११, ११.६३२, १७.३२५, १८.८८५, १८.११७८, १८.१५९४ (१). रत्नाचिया खाणीं(णी) १०.१४५, —चें दलवाडें १३.४६१, १८.३५९(२); नवां रत्नांचा हार १८.८४९(२); रत्नाचां रूपिं १८.११३९; अनर्थ रत्न ६.९३, १७.२६७, तलहातिचें—७.२, हस्तगत—१८.१३१४; जैसा रत्नीं

कीला^{३०} रत्न चि, जसें रत्नाचें तेज रत्नांतच असतें, १४.३७०; वालू चि रत्नें परौतें(ते) १५.२२, परौतणें पहा; रत्नाकर—तो नवगुणरत्नाकर । यथा नवां रत्नांचा हार । १८.८४९ (१), ब्राह्मणाच्या नऊ गुणांस उद्देशून, यावर १८.८३० ते १८.८५१ पहा, असा ब्राह्मण (नऊ) गुणरत्नांचा समुद्रच आहे; रत्नकलिका, जणूं रत्नांचीच कळी, ६.२६२; रत्नकील—रत्न कां रत्नकीला प । झांकोलें जैसें ॥ १८.१५९४ (२), कील पहा. अनिंदरत्न, निंदणें पहा, उचित—१२.११, गीतापद—१८.१४४०, गीतापद्य—१८.१५११, गुण—१८.८६७, चिंता—, चिंतामणि-णी पहा, चूडा—१४.३९७, द्विज— १७.२७३; निगम-रत्नाचल १८.३५; प्रमेयरत्न १.५, भूषण—१८.१४२३; लावण्यरत्नभांडार १.३१.

रथ—जुन्या काळांतील एक वाहन. तेया बाणाच्या मांडवा आंतु । तैसा चि रथु आहे निवांतु । धूरे बैसला लक्ष्मीकांतु । आपणपें तलीं ॥ ११.६५२. १.१७६, ३.६०, ३.१८६, १३.१५१(२), १८.१२८६. रथाचे गुण, अर्जुनाच्या रथास उद्देशून, १.१४०, —चें चक्र १५.१२२; मनाचां रथि १५.३२३, मनोरथ, मन पहा; रथु पेलावा १.१६९, —पेलिला, १.१७४, —सांडूनि १८.४८७; रथौनियां खालां उडी घातली १.२६७; रथांग—रथांगा-(गां)चा मेलवा । रथु ह्यणिजे पांडवा । १३.१५१(१), गीतारथ—गीतारथिचे तुरंग १८.१६५३; महारथी १.९८, १.१०२, १.१६४, महारथीयां वरगण १.१२२.

रथ्या—राजमार्ग. रथ्योदक, उदक शब्दापुढें पहा.

रंघ्र—छिद्र, भोक. अघोरंघ्र १८.३३६; अपानरंघ्रद्वय, अपान (२) पहा; कर्मरंघ्र—तिये कर्मरंघ्रों गुंडे । नियमाचे दाटी ॥ १३.५८९, इंद्रियद्वारा कर्म करीत असतांना दोष लागूं नये म्हणून नियमाचे धोंडे बसवितो, इंद्रियनिग्रह करतो; नासारंघ्र ३.५५, ब्रह्म—, ब्रह्म (६) पहा, सूत्र—१३.५३८.

रमणें—आसक्त होऊन सहणें, आनंदानें तल्लीन होणें. जें अपेक्षिजे विरक्त्यें । अनुभविजे संती ।

सोईभावें पारंगती । रमिजे जेथ ॥ १.५३. २.२४३, २.३३२, ३.१४५. तिया स्थिति मानसि रमत १२.२२९; स्वरूपि रमसि १८.१३११; रमणिक—रमणिकाचीं राजभुवनें ११.१९४, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘रमानायकाचीं’ ११.१९७; रम्य—एयां विषयांचाचूनि काहीं । आणिक सर्वथा रम्य नाहीं । २.१२०, रम्य गोठि १२.२२८; आत्मानुभवरम्य, आत्म्याच्या अनुभवामुळें रममाण होण्यास योग्य, ११.७३; पवित्र होये आणि रम्य ९.५४; रम्यपणा ६.१६६.

रयणी—रात्र. चडतिये रयणीं १६.३६७.

रली—यद्वा, विनोद. तेथ सोयरकी करुनि आधीं । रलीं बोलीं ॥ ११.५३७.

रच—शब्द, ध्वनि. जनाचेनि पाएरवे(वें) मैले चि ना, लोकांच्या वर्दळीनें शांतता भंग होणार नाहीं असें, ६.१७२, ज्ञानदेवी—‘पायरवें मैले चि ना’, कुंटे—‘पायरवें रुटेचिना’ ६.१७२.

रवा—जारीक कण, तुकडा. १३.८९१(२). काश्मिरीचा रवा, केशराचा तंतु, १५.३१७, भांगाराचा— ११.६३४, सोनेयां(या)चा— १३.८९०, सैंधवाचा—, मिठाचा कण, १४.३९०; रवेपणा—परि रवेपणा माझिबडें । तंव रवा पेसें आवडे । बांचूनि सोनें सोनेया सांगडे(डें) । सोनें चि जेवि ॥ १३.८९१(१). सोन्याचा तुकडा सोनेंच असतो, १३.८९०, पण त्या तुकडेपणांत तुकडा आहे असें जरी दिसलें तरी तें वास्तविक सोनेंच असतें; ब्रह्मापासून झालेली चराचर सृष्टि वरवर निराळी दिसली तरी वास्तविक सर्व सृष्टि ब्रह्मच आहे, यास उद्देशून

रश्मि-रश्मी—किरण. रश्मि—हें रोहिणीचें जल ।

तेयाचें पांतां जै मूल । तें रश्मि हीं नव्हति केवल । होये तें भानु ॥ ७.२९. रश्मिचेनि आधारे जैसें । नाहिं तें चि मृगजल असे । ९.८४. आधवें चि आकाश सुनि पोडि । बिंब चि जै आते खोटी । तें प्रतिबिंब कै उठी । कै रश्मि सिरे ॥ १५.३०४, सर्वच आकाश पोटांत घालून (व्यापून) सूर्य आपल्या बिंबानें सर्व ब्रह्मांड व्यापून टाकतो, तेन्हां सूर्याचें बिंब कोठें उदयाला येईल व किरणें कोठें शिरतील ? तरि जीवसूर्यबिंबिचे । जे रश्मि श्रोत्रादिकि पांचें । धावौनि विषयपन्नाचे । फोडिति मळ ॥ १८.४६०.

७.१९५, ९.२५०, ९.२९९, १२.३५.
 इंद्रियांचे रश्मि ११.१९०; रश्मिकर, किरण,
 १३.९०४, १३.१०७९, १५.३७२, —जाल,
 तें रश्मिजाल काढिलेयां। मृगजल जाये लया।
 १८.१००९, १५.५२, १५.२६७, —पुंज
 १६.९, —राज, सूर्य, कां उदितें रश्मिराजें।
 लोपतीं(ती) चंद्रादि तेजें। १४.४६, —वंत, सूर्य,
 १०.२०२; सूर्यरश्मि १५.३५०. रश्मी—
 तेजाचा तेजोनि निगाला। परि तेजीं असे लागला।
 तेया रश्मी येसा भला। बोधु होआवा ॥ १४.३८१.
 रश्मीतव ११.१७९, —विण ३.२६५.

रस—प्रवाही पदार्थ, पाणी, आवड, गोडी, चव,
 काव्यांतील रस, अन्नरस, रसायन, औषध. यन्हवि
 भी नव्हें ऐसें। काहिं वस्तुजात असे। पाहे(हें) पां
 कवण जल रसें। रश्मि आहे ॥ ७.१५५. जेथ
 शांताचेया घरा। अकूतु आला आहे पाडुणोरा।
 आणि येरां हिं रसां पांतिकरां। जाला मानु ॥ ११.२.
 रस होति अल्लगणे। अक्षरांचे ॥ १३.३. १.२६
 (२), २.३०७, ६.१७, ६.२४९, ६.३२७,
 ७.३२, ७.५४, ९.३४५, १०.३२, १०.७४
 (१), १३.६३४, १३.८८८, १३.९१४,
 १४.७, १५.२६७, १६.२७७, १७.११७
 (२), १७.१३७. रसाचे आंगवसे १५.१०२;
 रसाचां सागरीं ७.१८३; रसें गाढिं वरि
 दिल्लीं, पक्कानें, १७.१२७; आरोगिलेन रसें,
 सेवन केलेल्या अन्नानें, १८.३३७; मधुरिं रसिं
 १७.१२४; मांडला रसु ९.२८; रसु गले
 ७.१७१, —दीजे, औषध घावें, १७.२८६, —
 भरे ६.२४८, —मातला, रसभरितपणा वाढला,
 १३.११४६; रस मिरवले ११.३; रसु रुचेल
 १३.४२७; रसां आहो जाला १.३३ (१),
 —तारुण्य आणिजेल १०.४६; रसाचा दारकुटा
 भरोनि १५.३२६; पुरां रसां पडप जोडे, शांत
 व अद्भुत हे रस सोडून, ११.१२; रसु पांउखला
 घाली, पाउखणें पहा; रसांचें प्रयाग जालें,
 एकत्र मिळाले, संगम झाला, ११.६; रसीं
 येकवला केला ११.५; जें रसा येवों चूकलें,
 ज्यांत चव आलेली नाही, १७.१५५; रसिं
 लवण भजिनलें १७.१८; रसु व्यक्ती धरी
 १७.१५६; रसांतर १७.१३९, १८.२४३;

रसातिशयो ५.१४१; रसायनं, भस्मादिक
 औषधें, रसायनं तेव्हलि होति गोडें। जें(जे)व्हलि
 आरोग्यता होये ॥ १०.१५४, जेव्हां भस्मादिक
 औषधानीं गुण येतो तेव्हांच तीं चांगलीं आहेत
 असें ठरते; रसास्वाद ७.१८६, अमृतरसास्वादन,
 नातरि अमृतरसास्वादनीं। रस सकल ॥ १.२६(१),
 रसौषध १८.१०७३; रसद्वारें २.३०६; रसुभंगु
 १३.११५२; रसभाव, रसांचें स्वरूप, ११.११,
 —भावफूलीं ११.२०, —भावनीं, रसांचीं पुटें
 देण्याच्या प्रकारानें, १८.७७१, —भेद
 १०.१७९, —रीती, औषधोपचारानें १८.१६१,
 —वृत्ति-त्ती, शृंगारादि रसांचे भाव दाखविणें,
 जिया पाहिले मातें। उन्मेखसागरिचें भरितें।
 वोसडेल तें। रस-वृत्तिचें ॥ १४.२४, आपण कृपा-
 दृष्टीनें पाहिलें तर माझ्या बुद्धिरूपी सागराला
 भरती येईल, ३.२७०, १०.४०, १०.४५,
 १३.३१५; रससोप-य-रसोय पहा; अतिरस
 ५.२, ९.१००, ९.५२५, अद्भुत-११.३१२,
 आत्म-२.३३४, १५.२६६, आशा-७.१६३,
 इक्षु-१५.४२४, १८.५०६; करुणारस-
 कळोलें ११.६९०; कारुण्यरस ५.१७०,
 कैवल्य-६.२२, क्षीर-१६.३८४, खंड-
 ९.४३५, गर्भ-१४.९८, गांव-१६.२५,
 गो-९.४९४, द्राक्ष-१८.६७९, नवरस,
 सं. वा. श. पहा; नानार्थरसरसालें ७.१८१(१),
 नानारस १६.२४६, परम-१४.३८७,
 प्रतीति-७.१३३; प्रसादरसकळोलीं १२.३,
 प्रेम-१५.६८, ब्रह्म-११.३७३, ब्रह्म (१) पहा, भूमि-
 झाडांना पोपक होणारा जमिनीतील रस,
 १४.२७९; मधुरसादोषें, मधासाठीं, १३.७८५;
 मरणरसाचे लोंढे ११.३७३; मेधारस,
 मेधा पहा, महा-१, वेदांत महारस। मोदकु
 मिरवे ॥ १.११, लोह-१३.५१४, विकल्प-
 १५.९६, शांत-५.६४, १८.१७४०, सम-
 समरस पहा, सर्वांज-१७.११३, सात्विक-
 १७.११७(१), १७.१३१, सिद्ध-६.२५५,
 १०.७४(२), स्वानंदानुभव-१८.१२०३,
 स्वानंदैक-१८.१५३४; एकरसाचें
 लिंग, सतत एकच असणारें स्वरूप,
 १८.२०; एकरसें ९.२०१, हा पाठ एकरसें

असा असणें संभवतें, एकसर पहा; दोहों रसि ११.१, दोन्ही रस, शांत व अद्भुत रस, ११.७, द्विविधु रसु, प्रीति व त्रास, २.११८, षड्रस १८.१००१, आठां रसांची ओलावणी ४.२१०, अलणें, ओलणें पहा, नवरस, यांचे संदर्भ सं. वा. श. त दिले आहेत; रक्तमूत्रसे १६.१७९; रसें वर्णें परिमलें १८.४७०; रूप-गंधरसु १८.४६९, रूप रसु गंधु १३.११७; रसु...नीर १३.२९४; रसज्ञ १३.११४४; रसमय १८.१५८६; विरस १४.३५५, सु-१.४८, १७.१२५; अति सुरसें २.९०; सुरस-पणें १७.१५८; रसाल, रसाळ, गोडी, गाढें रसाल, दाट व रसानें भरलेली, केळीस उद्देशून, १३.२१२; धान्यजाति रसाला करीं १५.३७३; संवादसुखाचें थितें रसाल नासैल, संवादसुखाची जमलेली गोडी नाहीशी होईल, १५.४२४; रसालकथा १२.२४३; नानार्थरसरसालें ७.१८१(२); कोवला आणि रसाल ८.५६; सीतली आणि रसाल १३.२६९, ज्ञानदेवी—‘मितली परि सरळ’, कुंटे—‘मितले आणि रसाल’ १३.२७०; रसालपणा १.३३(२), —चेया लोभा ६.१६, —णें १३.६४१; रसिक, रसयुक्त, रस जाणणारा, ऐसीं अक्षरें चि रसिकें । मेलवीन ॥ ६.१४, तुझां रसिकां जोगें १३.३३३; रसिकत्व १८.३४५ (१,२); अरसिकां हिं १५.५६१, हा पाठ आणि ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतींतील—‘अरसि कांहीं’ १५.५९४ पाठही संदर्भांत बसत नाहीत.

रसना—जीम. परि रसना ह्मणे कां रसु वि हा आमचा । ६.१७. बमिलेया अन्ना । लाल न घोंटी रसना । १३.५१२. २.३०४, १३.४२७, १८.१६८१. रसनेचिया वाटा १५.३२६; विचाराचिया रसना न दटति, विचाराच्या तोंडांत तीं फळें मावत नाहीत, ७.१८८; त्वचा श्रवण चक्षु रसना घ्राण १८.४९६; रसन—श्रवण नयन त्वचा घ्राण रसन १३.९८; रसनेंद्रियांचा आंकला, जिव्हेला व इतर इंद्रियांना लंपट झाला, ६.३४५.

रससोप-य-रसोय—स्वयंपाक. रससोप १८.१०८६, —न सरों ये, स्वयंपाक. संपला

असें होऊं नये, १३.६४२. रससोय १३.६३५, समरस्याची—१३.३८९. रसोय—अमृताचा ताटी बोगरं । ऐसि रसोयें कैची ॥ ९.९. २.२५४, ९.३४४, १५.३८.

रहवर-राहवर—उत्तम रथ. रहवर १.१३९. राहवर १.२७०; राहवर—सजोडियां राहंवर, घोडे जोडलेल्या रथाना, ११.३९२.

रहस्य—गुपित. १८.१३३६. गीता माझेयां भक्तां मंत्ररहस्य मेलवी १८.१५०२; रहस्यें बोलिलें १०.२९५.

रहित—त्याखेरीज, तें वर्ज करून. रीता ना भरितु । रहितु ना सहितु । १३.११०४. रसें रहित ७.१५५; आदिमध्यरहित ११.३०५, आदि-मध्यां(ध्यां)त— ११.२७८, आशापाश—३.७४, कर्म— ३.१९०, ४.११३; काम—, सकल शब्दास जोडून घेणें इष्ट वाटतें, ३.१४९; क्रिया—, स्वधर्मु शब्द तोडावा, ३.१०७, गुणत्रय— २.१४९, गृहव्यापारप्रवृत्ति— ९.१२८, निर्देशदेश— १२.३२, भयोद्वेग— १२.१६९, हर्षशोक— २.३००, हेतु— ३.७८; रहितें—व्यभिचाररहितें भक्तियोगें, अनन्यभक्तीनें, १४.३६८, विधिविधानरहितें ४.११७.

रहिवांस—वस्तिस्थान, वस्ती. १३.५२२.

राइतें—रायतें. हें असो उगें आगितें । ह्मणे तैसें राइतें । १७.१४६, आगीलाही उगें बस म्हणणारें, इतकें तिखट, रायतें.

राउत—घोडेस्वार, अंमलदार. पदिचे राउत ९.३२३.

राउनि—हा रोउनि चा अपपाठ असावा. कृपणाची चित्तवृत्ति जैसी । रा(रो)उनि वातली ठेवेया पासि । ११.६२३, घट्ट बांधून या अर्थी, ज्ञानदेवी— ‘रोवूनि’, कुंटे—‘रोवोनि’ ११.६३३, रोवणें पहा.

राउल—राजवाडा, देऊळ. तेणें वैकुंठापासोनि विशालें । मज लागि केलीं राउलें । ९.३८५. ११.५३८. आनंदाचां राउलिं, राजवाड्यांत, १३.३८६; सामरस्याचां राउलीं, मंदिरांत, ६.३८८, पूर्व दिशेचां—५.८६; प्रसादाचीं राउलें करिति ११.६५; रानिचें राउला नेलेयां

१८.१६०६; श्रियेचिं राउलें उवडितु, घरें,
१६.१९८; साधुहृदयराउलीं ५.१४१.

राउव—पोपट. कवतिकें राउवें बोलाविति होंती,
११.१०७, बोलवणें पहा.

रा३—ओ-य-वो—राजा, अग्रणी, श्रेष्ठपणा
दाखविणारे शब्द; धृतराष्ट्र, अर्जुन, दुर्योधन,
श्रीकृष्ण, विश्वरूप, ईश्वर यांनाही उद्देशून
हे शब्द आलेले आहेत. रा३—जैसा
रंकु भ्रमला। ह्मणे जा रे मी रा३ आलां।
१४.८३. तरि विश्व हा अनादि ठावो। एथ
नियंता ईश्वर रा३। १६.२९३. ८.१८३,
१४.१५३ १४.२१८ (१), १४.२७५,
१४.३५९, १८.५०१. अज्ञानदेशिचा रा३
१३.७५१, अनुभवियांचा—, अर्जुन,
१५.४१२, आत्मस्थितिचा—१८.४१०,
क्षत्रियांमाझि—, अर्जुन, २.९, गुणा(णां)
माझि—, ईश्वरभाव, १८.८६९, तीर्थ—
६.१०२, देवांचा—, विश्वरूपास उद्देशून,
११.१७६, निजधामव्योमिचा—, आत्मस्वरूप-
रूपी आकाशांतील सूर्य, १६.१४, निजात्म-
पदिचा—, आत्मस्थितीचा स्वामी, ८१.१३१३,
परचित्तलक्षणाचा—, अर्जुन, ५.१६२, पवित्रां—
९.४७, प्रज्ञापृथिवियेचा—, अर्जुन, १५.२८९,
ब्रह्मविद्यां—, गीता, १०.१९, भोगभूमीचा—,
एक गर्वोक्ति, १६.३५२, महाकाव्या—१.३३,
यादव—१०.२७१, विश्वेसरु— १८.१७८०,
श्रीकृष्ण—१८.१६१९, सदैवांचा—, अर्जुन,
११.१३, सव(र्व)ज्ञांचा—१३.८६०, सिद्धांचा
—, श्रीकृष्ण, ३.२६८(१), सुरवरांचा—,
श्रीकृष्ण, १०.२६३; रंक पहा; रा३
आवंतिला १७.१८४, — परिवाण नेणे
१३.१३८, परिवाण पहा, — हो, स्वामी
हो, १६.५१, —होए, संजयास आपण
धृतराष्ट्रच आहों असें वाटलें, १८.१५९४.
राओ—रूपाळुवांचा राओ, श्रीकृष्ण, १०.५३,
पुरोहितांमाझि—, बृहस्पति, १०.२०९,
भक्तांमाझि—७.१३३, सिद्धांचा—९.५३०.
राय—आगा हे (हें) नगर रायें केलें। यथा ह्मणण्या
किर साचपण आलेलें। परि निरुतें पांतां काह
सिणले। रायाचे हात ॥ ९.१०९. तेया संजया येणें

बोलें। रायाचें हृदय चोजवलें। ६.५. नाना हडपें
विडा राया। दीवला जैसा ॥ १७.२७५. १.१००,
१.१२५, १.२०३, २.१, २.८१, ३.२६८
(२), ४.७, ४.२०८, ६.१, ८.२६९,
१०.३०३, ११.१७४, ११.१८४, ११.२३१,
११.३८०, ११.३८८, ११.६४०, ११.६५८,
१२.२३९, १३.११४७, १४.९६, १४.२६९,
१५.२१७, १५.५५६, १७.११, १७.४०८,
१८.१६६, १८.३२१, १८.१०६१,
१८.१३९४, १८.१५४६, १८.१६०२,
१८.१६२३, १८.१६४७. परिसण्यांचेया
राया, अर्जुनास उद्देशून, ८.५७; कासवि-
एचेनि तूपें राया अंगरिलें, कासवीला दूध
नसतें या समजास उद्देशून, अशा दुधाच्या
तुपाची राजाला मेजवानी द्यावी, हें अशक्य
कोटींतील उदाहरण, १५.२१७; रायें अधिष्ठिली
प्रजा ९.११३; कौरवराय १७.४२४, गुरु-
१०.५, १३.११५९, श्रीगुरु—१४.१६, श्री-
गोरख—१८.१७३३, दानि—१८.१३६९,
देव—११.६४, प्रज्ञा—१४.७०, वीर-
१६.१६१, १७.२८२, वेद—१८.२७७; राय व
रंक यांचे संदर्भ रंक पुढें पहा; रायेपणें—तांव पां
धनुर्देवा। रा३ रायेपणें डोंगरा। गेल्या(यां) अपुरा।
होये काह ॥ १४.२१८(२), १५.३०८; रायाप्रति
१.१७३. रावो—रावो तेथ कटक। सौजन्य तेथ
सोडरिक। १८.१६१४. १८.११३८, १८.१३६४,
१८.१६०४. दोषांचा रावो १८.१०४८.

रांक—रंक या अर्थी. तेथ चक्षुरादि रांकां—। चा
कवणु पाडु ॥ ८.१२३, ज्ञानदेवी, कुंटे, 'चक्षुरादि
रंकां', ज्ञानदेवी ख पाठ 'चक्षुरादिकां' ८.१२५.

राक्षस—असुर, दानव, मनुष्य व देव यांचे शत्रु,
हे वश झाले असतां अचाट कामें करतात.
राक्षस ही मांसा। विटों सके ॥ १६.२८३, कधीही
विटत नाही या अर्थी. आणि श्रद्धा राजसां।
घडिजे वीरेशा। ते भजति राक्षसां। खेचरां
हान ॥ १७.७८. कां राक्षसांसि दिवो पाहे। राति
होवनि ॥ १८.७२१, रात्र झाली असतां राक्षसांचा
दिवस उजाडतो, त्यांच्या निशाचरत्वास उद्देशून.
११.५००, ११.५०२, १८.७४७. राक्षसी,
तमोगुणिची राक्षसी ९.१७८.

राख—नेहमींच्या राखुंडी या अर्थी. परि नेणे जल्ले
विश्वो । राख जैसी ॥ १४.३५७. राखेहुनु कोरडें
१७.१४३. राखोंडि—काइ राखोंडिया फूंकितां ।
दीपु लागे ॥ ९.४९३. राखोंडी—जाला आगि
तरि राखोंडी । जालील काइ ॥ १३.५८४. अग्नि
नेणेनि राखोंडो । चेंपिलें पोली ॥ १८.१०४. राखे-
खालीं विस्त्व आहे हें न कळतां वर दिसणाऱ्या
राखेवर पाय दिला असतां चटका लागतोच.
५.२३. त्रैलौ(लो)क्य राखोंडी करी ११.३५१.

राखणें—रक्षण करणें, दुःख निवारणें, ठेवणें.
जरि भुकेची राखे वेळ । जगन्नाथ ॥ १५.२३. परि
जातें जीवित राखे । तृणाचें हिं ॥ १६.१५५. तैसें
कर्म बांधतां । मुमुक्षू सटले पांडुसुता । जैसा रसरीती
मरता । राखिला विखें ॥ १८.१६१. कर्म बंधक
असलीं तरी तीं कर्म (कर्मयोगानें) करीत असतां
मुमुक्षु सुटतात, जसें विप मारक असलें तरी तें
रसायन पद्धतीनें दिलें असतां मरणाऱ्याला
वांचवतें. ११.५५, ११.४१२. राखों नेणसी,
काहीं एक लपवीत नाहीस, १८.१३४२; गोधनें
राखौनि, गुरें बाळगून, १८.८७८; जळतें
गोकुल राखिलें १०.२६७; जियालें राखे
१८.६६५; प्राणु राखे १६.१४२; भूखेची
पीडा राखिजे १३.२१९; मीतूणण राखत आहों
चि १८.३००; राखता—राखणदार. पहाऱेकरी,
१८.४३५.

राग—(१) क्रोध, आसक्ति, आवड. सिसाराचां
रागीं लागें । सीस चि जैसें ॥ १८.१७७, अर्ध-
शिशीच्या त्वेषानें डोकेंच तोडून टाकण्या-
सारखें आहे. प्रतिमल्लाचां रागीं, जोडीच्या
पहिलवानाबरोबर कुस्ती खेळण्याच्या आवडीनें,
१८.४८७; मारिल्याचेनि रागें १३.५४१;
रागद्वेष, आवडनावड, २.३३२, -द्वेष, त्याच
अर्थी, २.३३१, १६.३३९, १८.१०१५,
काम व क्रोध, ३.२५९, ३.२६६; उपरतिरागें,
उपरति आवडून, १५.१९२; वीतराग, ज्यानें
आसक्ति टाकली आहे असा, ४.६०, १५.२४८,
१८.१३३, १८.७८४, १८.१०३७;
रागी, आसक्त, ६.४३, ७.९०; विरागीं
१७.१७५; रागिठ ११.३४८, १३.६०,
-पणें ११.४४३, रागीठ ११.३३९.

(२) रंग. संध्यारागिचे रंग, संध्याकाळच्या
आकाशरंगाचे रंग, ६.२५४; सरागें, रंगयुक्त,
११.१३२. (३) संगीतांतील स्वरयोजना.
रागेंसिं उमटतां १०.१४१. रागचे—लोकपाल
रागचे ९.३२३, हा पाठ रांगेचे, बरोबरीचे,
असा असणें संभवतें, ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत
'रांगेचे' असा पाठ आहे, ९.३२६.

रांजण—पाणी किंवा धान्य ठेवण्याचें मोठें पात्र,
डोरा. १३.६८९.

राजा—नेहमींच्या अर्थी, अग्रणी, श्रेष्ठत्व किंवा
स्वामित्व दाखविणारा शब्द. इतर शब्दांस
जोडून अनेकदां या शब्दाचें राज असें रूप
आलेलें आहे. येयां नरा(रा) माझि राजा । तो
विभूतिविशेष माझा । १०.२१९. जें राजा जरि
घरासि प । तरि बहुतु उपेग होये । १७.१८५.
१३.१००६, १६.१७४, १७.३३९, १८.७२१.
अकरा हीं राजां, सप्तर्षि व चार मनु, १०.९५;
कुरुराजा १८.१५७१, शास्त्र-१८.१४७०;
श्रीनिवृत्तिराजा १५.५६५; राजागर, उत्तम बाग,
१८.९३; राजादेश १०.७; राजाज्ञा ९.४४९,
९.४५०, १८.७३०; राजकुंमर १.२६८,
-तनया, अर्जुना, १७.३०७, -धानी, धानी
पहा, -पंथें १३.६१७, -पुरीं १४.२३७,
-बीदी, राजमार्ग, बीदी पहा, -सुवन ११.१९४,
-मुद्रा, राजाचा शिक्का, १८.८४६, -योगुतुरंगीं
१८.१०४१, -रुषी ४.१८, राजर्षी ९.४८५,
-वंटा ८.१८२, -वलि, राजचिन्ह, १७.३२०,
-सूय, यज्ञाचा प्रकार, ११.१०१, -हंस,
परिशिष्ट (८) पहा; आत्मराज, आत्मा (१) पहा;
गुरुराज १४.२५; देहराज, आत्मा, १४.२०१,
१५.३३५, जैर्य - १८.७३८; श्रीनिवृत्तिराजें
१५.२६; पंथराज ६.१५२, पुरुषार्थ-
१८.९४४, भक्त-४.२, भगत-१८.१४०९;
यदुराजें १३.८३, रश्मि-१४.४६; विघ्नराज,
१.१५; श्रीराज, श्रीकृष्ण, १८.१४६०; सकल-
वीराधिराज १२.२०, अधिराज पहा. राज्ञ-
राजा याच अर्थी, सकलदेवराज्ञा १८.१५५९;
राज्ञत्व १८.११३८; राज्य, राजाच्या सत्ते-
खालचा प्रदेश, राजाचा अंमल व अधिकार.
आतां राज्येंसि संचलें । यश तूं भोगि ॥ ११.४७४,

अमंत्रिया राज्याची परि होये। बलासिया (बलासि या) ॥ १३.५५५, १.२१०, ६.१७०, ६.४४८, ११.४६६, १३.२५, १६.४५७; राज्य करणे १३.९०६, - जोडेल १.२२६, - भोगिजे १.२१३; राज्यभूषणगज १०.२१८, -भोग-समृद्धी २.६८, -सुख १.२६२, २.४५, आत्मानुभव-राज्यसुखा ९.२१७; राज्यसेव्या १५.३३०; स्वर्गराज्यसंपत्ती १८.१५२६; स्वराज्य, ब्रह्मैक्यास उद्देशून, १८.१०६६; स्वाराज्य ३.२६६, ज्ञानदेवी, कुंटे - 'स्वराज्य' ३.२७१; स्वानंदराज्य १७.४२३; राज्य कां मरण—स्वप्नियेचा राज्य कां मरण। नोहे हर्ष-शोकासि कारण। प्रबोधलेयां जाण। जिया परी ॥ १५.२६४.

राणा—राजा पहा. वैकुंठीचा राणा १.१४०, षड्गुणा(णां)चा—१४.३२०, सिद्धांचा—१३.९६६; राणिव, राजवैभव, राज्यपद, स्वामित्व अधिकपणा, भरभराट याही अर्थी, ह्मणानि युक्ति हे पांडवा। घडे जेया सदिवां(वा)। तो अपवर्गितिया राणिवा। अलंकरेजे ॥ ६.३५६. अंत्यु राणिवे बैसला। १३.७२३. संतोषाची राणिव ६.३७२, सुखाची—८.१९२; इंद्रियें राणिवा करिति ७.२०४; द्विष्टि भेदाचिये राणिवे बैसली १८.२६६; प्रकाशाची राणि(णि)व दे १५.१२; धर्मु राणिवा करी ९.१८८; विवेकाचिये राणिवे बसे ६.४६४; वैकुंठिचिये राणिवे योग्य केले १२.९३; श्रवणसुखाची राणिव जोडली ११.११; श्रवणाचिये राणिवे श्रोते बैसवीं १२.१५; समगज्ञानाचिया राणिवा उगाणून, यथार्थज्ञानाचें वैभव साधकाला अर्पण करून, १८.१०६२; सर्वस्वें राणिवा गाजति ८.२५८; राणीव—ब्रह्मानंदाची राणीव जीवा फावली ११.२४७; सौंदर्या राणीव जोडली ११.१९५.

राति-ती-त्र-त्रि-त्री—नेहमींच्या रात्र या अर्थी, अंधार, अज्ञान. राति—तरि प्रबोध जंव नोहे। तंव नीदे काइ अंतु आहे। किं राति सरैल पाहे। तेया आरौतें ॥ १५.२२०. सुखेंदया सरिसी। राति पलीनि जाण आपैसी। गेली देहाहंता तैसी। अविद्ये सर्वें ॥ १५.२६०. ८.१५४, ९.४३५. रातिची चौपाहारी १८.९६२; अंवसेचिये रातिचें गगन

१४.२४३; जाणण्यांची राति १६.२७९, पूर्णचंद्रेंसि—१३.६४०, माया—१६.११. राती—पाहलियां राती। आंधरें उरे ॥ १८.२६१, रात्र सरून पहाट झाल्यावर अंधार रहातो काय?, १८.४९२. अज्ञानाचिये राती माजि १०.१२७, अविद्यागर्वाचिये—१७.३२७; जाणीवेचि राती १८.५६३; शरीरसंयोगाचिये राती माझि ७.१२७; सटिवियेचिये राती १८.८३४; अविद्ये राती रूसोनियां, अज्ञानरूपी रात्रीचा नाश करून, १६.२; अहोराती १५.३७६. रात्र—अहोरात्र, कां अहोरात्राची गोदी। आंधलें नेणे ॥ १८.७१५. ८.१५५, ८.१६३, ११.४१९, १८.३७८. अहोरात्राचा पैलकडु १६.१६; अहोरात्रत्यागें १७.३१३, -विद ८.१५७, -त्रिं १६.३३८ (२), -त्रें १३.११११. रात्रि—काथि रात्रि चांदिणें। धातु धरिजे ॥ १६.२६५, धाक पहा. विचित्र काइ रात्रि देहातें। डुडुल करी ॥ १८.३८२, ज्ञानदेवी, कुंटे—'न करी' १८.३८५, घुबड दिवसाची रात्र करतें हें विचित्र (नाहीं) काय? कां रात्रियेचा पोटा आंतु। रिंगाला जो कां भास्वतु। तो रात्रि पेली मातु। आडके काइ ॥ १८.४१४. ६.३९९, १८.७२६, १८.१४९०. रात्रिचा अवसर ८.१६२, -चां अवसरीं १६.२७०, -चा समो ८.१६६; रात्रि पाहलें १४.३६०, -...पाहलें १४.३५२; अहोरात्रि १२.६३, -ची जोडि १३.७४२; कालरात्रि ११.३४०, काल (१) व (२) पहा; मध्यमरात्रि १८.३७९, माया—१४.१७३, मोहो—१६.६४. रात्री—पाहे पां देऊ आषवा वि भरे। मग रात्री वि बोवि उरे। १३.६५३, रात्रीचि, असा पाठ रात्रीची या अर्थी ध्यावा, बोवणें पहा; दिहा...रात्रीं १६.३३८ (१); कालरात्रीचीं कटकें ११.१९६; रात्रीसमै, रात्रीच्या समयीं, ३.११३. वरील सर्व शब्दांचे इतर कांहीं संदर्भ तेज, दिअ-अ-य-यो-वो, दिवस, दिह, देअ-ओ-वो (१) या शब्दांपुढें दिले आहेत.

रांधणें—स्वयंपाक करणें. अमृत केळतें रांधावें। १०.१२. भोजनसुख महाग। रांधितां ठां ॥ १८.१८५. १५.३८. अन्न विषें रांधिलें

१३.७४०; विखें रांधौनि वाढिलें १८.७११; रांधितिए उणे(णें) १८.१४१; रांधणें १८.९३५; रंधन, स्वयंपाक, १८.४८८; रांधवण, स्वयंपाकघर, १३.५६१; रांधवणि, स्वयंपाक करणारी, जैसी रांधवणि रसोय नीकी। करुनियां मोले(लें) वीकी। २.२५४.

रान—जंगल, बहु योगाभ्यासि हांव। राना कडे धाव। १३.५१८. ९.४३०, ११.४१ (नीं), १३.४८, १३.४८५, १५.४८०, १६.४३८. रानिचेयां पालेखाइरां, वानरांस उद्देखून, ११.२३; रान बलघले, रानोमाळ झाले, ११.६५४; बोलणेयांचां रानीं हींडतां १०.२०; भंवस्वर्गा-चिया राना धांवतु १५.४६०; शब्दाचेया राना माजि रिगे १५.३२३; स्वैराचाराचें रान रिगाला १६.४४५; आडराणें १८.९३३; विषयरानिचे वाघ, काम व क्रोध, ३.२३६; ही रान भीजे हा पाठ हीरा न असा पाठ तोडावा, १३.४८१, भीजणें पहा.

राबणें—परिश्रम करणें, मेहनत करणें. राबता, मेहनत करणारा, जें प्राणाचां धरिं. आंगें राबते भाऊ च्यारी। १३.२९, सं. वा. दा. पहा. राब—मेहनत, व्यवहार. मग तो इंद्रियकंदु। करविजे तंव राबु। जंव कर्तव्याचा लासु। हातासि ए॥ १८.४९९, कुकर्माचा राबु करवी १३.३१; स्वैरत्वाचा राबु करी १४.२२८; राबाउणें (राबा उणें) १८.९४, उणा-णी-णें पहा. राबणी—सर्वेद्रियां आंगणीं। विवेकु करी राबणी। १४.२०४.

रामस्य—अविचार. १८.१०२२, विषयसुख (हंस कोश); रामस्याची गती १७.३८६; तैसें तुझीं रामस्यें बोळा, तसें बोलणें अविचाराचें होईल, १०.२९८; रामस्यें सीमा सांडे १७.३९३.

राल—आसक्ति (राजवाडे), आवड. फलहेतुची राल नाही। अंतष्कर्णी॥ ६.६४, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘चाड नाही’ ६.६४.

रावणें—रंग लावणें. कैसीं नीळोत्पलातें रावित। आकाशा रंगु लावित। तेजाची बोज दावित। इंद्रनील॥ ११.५९०. तांबोले बोंठ रावें। १३.५६२, येथें रांपविणें या अर्थी (राजवाडे).

मग राविले सीणत। आणिक जीव॥ १३.२२९, राविले हा राखिले चा अपपाठ आहे. ज्ञानदेवी, कुंटे—‘राखिले शिणत’ १३.२३०.

राशि-शी—(१) ढीग, समूह. राशि—मी राशि आहे (हें) समस्ता (स्तां)। अपराधांचा॥ ११.५४८. अवकणाचा राशि ९.४५, कापुराचा—२.२५१, जल—१०.२११ (१), तपो—१०.२११ (२), तेजो—११.३०१, १५.२८०, पयो—१०.२१८; वेदराशिचेया सामां आंतु १०.२५८; शिलाराशि १६.३७७; सूर्यकणाचा राशि ८.८९. राशी—ग(गु)णराशी १६.२१०, जीव—१३.१०५७; तपोतेजाचे राशी ४.६१; धातुराशी १७.३६१; सुखाचा...राशी १६.३५४; राशि-शी—शब्दराशि ११.७२, १८.१४२१, —राशी १८.१४१८; रासि-सी पहा. (२) नक्षत्रांच्या बारा राशी. राशि—मौन गा तूखें राशिनांव। १७.१५. राशी—कर्महांची जैसी। मांदी मिले येकी राशी। १६.२५५.

-राष्ट्र—शब्दास जोडून. महाराष्ट्रमंडलीं १८.१७८१.

रासि-सी—राशि-शी (१) पहा. रासि-पातकांचा रासि ३.१४०; आनंदरासि—अहो अलुमाळ अवधान देआवें। इतुलेनि आनंदरासिवरि बैसावें। ९.५२९. रासी—साकरेचिये रासी। बैसली नुडे मासी। १३.७८१. लवणकणाचिया रासी १३.९१४; अपारमोहरासी १८.५१९.

रासौभा—सडा, झडण, वर्षाव. तेथ रासौभा होत। नक्षत्रांचा॥ १०.१५६, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सडा’, १.१५६.

राहटणें-राहाटणें—आचरणें, वागणें, व्यवहार करणें. राहटणें—पया लागि पुढां अथवा पाठिं। जियें राहटलां विरुद्धे गोमटीं। तियें मायेचिया परी पोटीं। सामावी प्रभू॥ ११.५४९. कर्मैद्रियें कर्मौ राहटतां ३.७०; जतना राहटताति २.३१०; स्वधर्मातें चि राहटतां २.२२८, स्वधर्मै—२.१८८. राहाटणें—इंद्रियें गुणाधारे। राहाटति निजव्यापारें। ३.१८१. घरिचीं चि राहाटति घरिं। घर काहिं न करी। १३.१०७५. १.२४६, ३.७७, ३.१२६, १३.३०२, १३.३६४, १३.४७८,

१३.८०७, १३.९२३, १८.६६६, १८.१६८८.
 इंद्रिय राहाटे १८.४६२, इंद्रियामसु राहाटला
 १८.४३८; उचितु धसु राहाट ३.१४९;
 कर्म राहाटे ५.४४; कर्माधारें...राहाटिजे
 २.२३४; कवण कवणी परी राहाटे ९.१२७;
 केधवां कैसैं राहाटावें १४.१८९; मन चि
 राहाटें(टे) ५.५३; श्रीनिवृत्तिनाथु राहाटतसे
 १८.१७०७; स(सं)बंधधर्मी तुसीं राहाटलों
 ११.५३०; राहाटावया ६.४११, -वेया
 १८.१४५३; राहाटणें—शरीरें वाचा मानसैं
 राहाटणें १६.११३; राहाटि—राहाटिचा
 उजरा १६.२६९; कर्म राहाटि
 १८.६५८, घरींची—१३.१११८, सरिसी—
 १३.१३७; राहाटी—या कारणें किरिटी।
 स्वधर्माची राहाटी। न विसंजिजे संकटीं। सिद्धमंत्रु
 जैसा ॥ १८.९४५, १५.३३८, १६.२७१,
 १८.३१०, १८.३३८, १८.१४६९; आश्रम-
 धर्माचिया राहाटी ९.३०४, बाह्यांचिये—
 १३.३८, भूतमात्रि मौवाल—१६.१६९,
 मनाचिये—१३.३०९, मनोबुद्धिचिया—
 ९.४२०, रथिचिये—१८.१५६५; राहाटवणें—
 जें इंद्रिय राहाटवी। तें कव(वै)त्व गा ॥ १३.९६५.
 ह्मणानि विचारवेया शास्त्र। राहाटवावें जें वक्त्र।
 तें वाचेवें हीं सूत्र। हातीं न धरी ॥ १७.२३१,
 १८.५०१, १८.१३०८; ज्ञाता इंद्रियांचा
 मेलावा राहाटवी तेथ कर्ता होए १८.४९०;
 हातपायांतें राहाटवी १८.१०२३.

राहणें—असणें, थांवणें, समाविष्ट होणें, स्थिर
 असणें, स्थिर होणें, बाकी उरणें, बाकी ठेवणें.
 तंव गुरु ह्मणति राहीं। हें तुज बोलवें न लगे
 काहीं। १.८३, थांव या अर्थी. पाश्चु पाठिसि
 घातला। आपण पुढां राहिला। १.१४३. कां राहे
 ह्मणितला राहिल। महावातु ॥ ६.४१२. लक्ष्मीये
 ही परि राहिलें। जिब्धार जें ॥ ११.११८, बाकी
 ठेवलें, दाखविलें नाहीं. ६.१८१(२), ६.१८३,
 ६.१८९, ६.२१५, ६.२४०, ६.२५१,
 ६.२९७, ६.४१६, ९.२३६, ९.२९३,
 ११.७८, ११.८०, ११.५०३, ११.५८४,
 १३.७९, १३.९५, १३.३९३, १३.६२०,
 १६.७४, १७.१२८, १७.१५७, १८.१९,

१८.२१९, १८.४१३, १८.१०६२,
 १८.१२४४, १८.१३७०. अमृतांतु मरण
 केवि राहिल ९.४२१; आत्मतोषीं मनें
 राहे २.२९३; आत्मस्थिती राहुनि, स्वरूपांत
 स्थिर झालों, ३.१६४; उगला राहे १८.७६,
 उगा चि—११.२२३, उगा न—१३.८२०;
 उगे कां पां राहाति १७.६३; उमाले कडवसां
 राहिले, प्रवाह कडेला लागून (दडून) राहिले,
 ११.३५९; एकें चि श्लोकें राहे, एकाच श्लोका-
 वर विश्वास ठेवून राहिल, १८.१६४२; काइ
 राहों, काय बाकी दडवून ठेवावें? ४.२९;
 क्षारता तोयत्वं राहे, समाविष्ट होते, १८.१२०२;
 गीत राहातां, गाणें थांवलें असतां, १८.१०८७;
 घडी राहांतु असे काइ, काहीं वेळ तरी थांवतो
 काय?, १७.२५०; घणवट राहे, घन भाग
 तेवढा बाकी राहतो, २.१३०; चित्त राहलेयां,
 स्थिर झाल्यावर, ८.११२; चेहलेयां राहांत पावें,
 जाणें झाल्यावर लाभेल काय?, ९.३२८; जालें
 जग जेथ राहे ९.२७०; तिहीं राहिजे ना,
 त्यांनीं, सद्गुरुंनीं, काहीं बाकी ठेवलें नाहीं,
 १८.९९१; दीठि आंतुलीकडे राहुनु ६.२०४;
 दुति राहे, वास राहतो, १८.४२०; निवातु राहे,
 स्तब्ध राहिला, १०.३०३; निवांतु जन्हीं राहे,
 ७.१२९; पडिसादा होउनि राहिला १.१६१;
 पण्यांगना वडीलपणें राहे १३.२०४; परमात्म-
 रूपीं बुद्धि राहे २.३४०; भीष्मातलिं राहिजे
 १.१२३; मन...निश्चल राहिल ६.४१६; मन
 राहांतें पावें, मन स्थिर राहिल असें पाहावें,
 ६.१८१(१), मन स्वरूपीं राहे १७.२२६;
 सिद्धांचे मनोरथ कृतार्थ होउनियां राहिले
 १३.२७८; महाबोधु राहे ५.७४; मौन करुनु
 राहिला २.८३; राहों नेणें(णे), धरून ठेवतां
 येणार नाहीं, १०.१११; लक्ष्मी मुकुंदि राहिली
 १६.८२; संकटीं केवि राहों ११.३१७; विवेकें
 राहौनि ठाके १०.७३; श्रोते ह्मणति राहे
 १३.८५१; समाधि राहे, स्थिर होते, ६.६०;
 राहाणें—दीठिवें राहाणें आधि ५.२०५, आधि
 पदा; राहाणें...हींडे १३.६८९; जाये...राहे
 १४.७३; वीरे अथवा राहे ९.२५४; राहविणें—
 परि विश्वरूप हें राहविलें। दावि चि ना ॥ ११.३५,

राहावी ६.१६९(२). ज्हाणें, राहणें या अर्थी.
आणि दडलिल्यां धुंवें। ज्हाइजे काइ ॥ १८.९५७.
४.२७, ६.३८०, १५.४२३; नऱ्हांति
(न ज्हांति) १५.३५०; निवांत हिं न ज्हावे
११.५२२; लक्ष्मी न ज्हाय ३.१०९; हृदय न
ज्हावें ११.५६७; ज्हातेआतें राहावी ६.१६९(१).

राहु—चंद्रास ग्रासणारा ग्रह, सूर्यासंबंधीही या
ग्रहाचा उल्लेख केलेला आहे. राहूनि, राहूनें,
१८.१००६; राहुग्रस्त, सूर्यास उद्देश्यन,
१.२६८; रवि-चंद्रा राहु-मेल १७.२७१.

रिकामें—उद्योग नसलेलें. रिकामें तोंड, बडबड
करतें, १५.२१.

रिखि-खी-पि-रुषी—ऋषि पहा. रिखि-खी—
आतां वाक्यसूर्यकर फांकलें। आणि रिखि मार्ग
होति जे कथिले। १०.१४६. हे बहू उखिविखी।
रिखी केली नैमिषि। १३.६७. रिखीकेशी
११.२५८, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘हृषीकेशी’,
११.२६२, हृषीकेश शब्दांतील हृषीक
शब्दाचा ऋषीशी संबंध जोडून हें रूप बनविलें
असावें; महारिखी माझि, भृगु, १०.२११;
महारिखीचें ज्ञान १०.६५, महारिखी
अथवा सिद्ध ११.३२६; रिखि(खि) आणि देवां
१०.६७; रिखी अथवा देवां १०.७०. रिषि—
रिषीश्वरी १०.१३७; देवरिषि, नारद,
१०.१४१; रिखी-पि, ससरिखी १०.९९,
ससरिषि १०.९०, सं. वा. श. पहा. रुषी—
राजरुषी ४.१८; ससरुषी—अलंकृत ससरुषी।
आकाश जैसें ॥ १८.८७०, सं. वा. श. पहा.

रिगणें—रिघणें—रीगणें—शिरणें, प्रवेश करणें,
आरंभ करणें, पुढें येणें. संदर्भानुरूप या क्रिया-
पदाच्या इतर अर्थोपेकीं कांहीं येथें दिले आहेत.
रिगणें—आणि जेथ शांतिचा जीवाला नाही। तेथ
सुख न रिगे चि कहीं। २.३४५, ज्ञानदेवी,
कुंटे—‘सुख विसरोनि न रिचे कहीं’ २.३४५,
राजवाडेंच्या कांहीं प्रतीत ‘विसरौनि’ पाठ
आलेला आहे. कां सूर्यबिंबा माझारि। आंधारें
रिगे ॥ ९.१२४. आणि रिगौनियां शयनी। सरिसा
पड्डें ॥ ११.५४५. आंतु रिगौनु वेगळें। आकाश
हें ॥ १३.१४५. आगा आकाश कें नाहिं। हें न
रिगे चि कव्हणिये ठाई। १३.१११४. नाना देव

रिगाला देउला—। चिया कामां ॥ १८.४८९. २.२५८,
३.१८४, ४.५, ४.९६, ४.१४९, ५.७१,
६.५५, ६.६८, ६.१७३, ६.३५४, ६.३७०,
७.१३, ७.८८, ७.१४९, ७.१७६, ८.२३८,
९.४८६, ११.८, ११.६१, ११.२१२,
११.३५५, ११.४७२, १२.२४, १२.३५,
१२.९८, १३.६३, १३.१२४, १३.४८३,
१३.५३८, १३.६०५, १३.६९९, १३.७७२
(१, २), १३.१०२०, १३.११५६,
१४.१५३, १४.१५९, १४.१७०, १४.३१०,
१५.३२३, १५.३६९, १५.३७०, १५.४८०,
१६.५३, १६.४४८, १७.१९, १७.१४०,
१७.२३८, १७.२७४, १७.३६५, १८.१९६,
१८.४०६, १८.४१४, १८.७३५,
१८.१०९६, १८.१२६१, १८.१३१० (२),
१८.१४१४, १८.१४५५, १८.१४७२,
१८.१५२१, १८.१७०७. अंकीं रिगे ११.५१२;
अधिकारिया गावों रिगतां १८.७९२;
अर्थज्ञानाचां गाभारां रिगति १८.४६; अर्थें मनि
रिगौनि १८.१४५०; आंगा रिगाली, गंगेस
उद्देश्यन, १४.३५०, —रिगे ९.१०७; आशे न
रिगे ६.६३; इंद्रियें पदार्थी रिगतां १८.९८८;
उफकेन जो रिगे, उफका पहा; कंदर्पु शरण
रिगाला ११.१३७; कर्त्ता कर्तुत्वाचां कामठां रिगे
१८.३५६; कांताचां मानसि रिगौनु १३.८०७;
गंगा उदची रिगाली १३.३७१; गाडू न
रिगिजे १८.१२५०; चंद्रबिंबाचां गाभारां
रिगाल्यां १०.२९८; चित्त मजमाझि रिगतां
१२.१०९; जाणणें अनुभविं रिगे १८.११९९,
जाणणें आड रिगौनि ठाके ९.१४४, जाणीव
जेथ न रिगे ७.५; छिरिया रिगति १५.१८४;
ताटीं रिगे ९.१५(१); दीठि रिगे ११.७४,
—न रिगे १२.४१; दृश्यपंथी न रिगतां
१८.१६८२; दृष्टि जै(जै) रिगे १३.१०८१;
पाणी गंगे स्नाना केवि रिगे १८.११६१;
बालका माये पुढां रिगतां १३.३६०; भक्तिपंथी
रिगाला १२.२१७; मन्वंतर मनु पुढें रिगे
१५.१२७; मानुषे योनी हीं रिगे १४.२३६;
मोक्षफला रिगे १७.६३, मोक्षफल घर रिगे
१८.१९७; लोह चि वेढां रिगे १८.१३०२;

विरक्ति मानसीं न रिगे १५.३६०; शंका मनीं
रिगे १३.२६४; शरण रिगालेयां १८.१४००,
—रिगिजे १८.१३९३; सिंधुगभीं भरिते रिगाले
११.६४०; सूक्ष्मतेचिये सुरंगीं एक रिगति,
कित्येक सुपुमनेच्या भुयारांत शिरतात, १३.१६५;
स्वयंभुद्धिचां बाहीं रिगाले ७.८०; हृदयं चि
रिगे १८.९५४, —रिगौनि पांति ११.८५;
रिगतां निगतां १३.४१५; रिगणें—संसारदुःखां
रिगणें नाहीं २.३३८; रिगता, पुढें होणारा,
सरसावणारा, कवणी भंगीं रिगता होईल,
कोणत्या पद्धतीनें विचारण्यास सरसावेल,
१०.३१०; रिगतें—डोलां रिगतें झाडावीं,
डोळ्यांत शिरणारीं चिलटें इत्यादि झाडावीं,
१३.२८२; निरिगती, प्रवेश करीत नाहीत,
६.४२०; रिगवणें—विष खाणें नांगवे। जलतां
घरिं न रिगवे। १३.५१३, आगी माझि न रिगवे
१८.७०८; रिगवणें, प्रवेश, वसंताचें रिगवणें
१३.१७८; रिगवणी १३.१६८; रिगावा—
रिगावा होष्ट १५.४९; रिगांवा ७.१३६,
१२.१७२, १३.९२९; सुखाचा रिगांवा
१८.७७८; रिगिनिगा, ये जा, १८.३३५;
रिगिनिगि १३.१०२. रिघणें—बाल बापाचां
ताटीं रिगे। रिघौनि बापातें चि जेवजं लगे।
९.१५ (२). १७.१९२, १८.५३३; कर्मिं न
रिघे १८.२३६; कृपेचां गाभारां रिघौनि
११.६७; नानारसीं रिघौनि, पळीस उद्देशून,
१६.२४६. रीगणें—आत्मानुभववाटे रीगति
१६.७; शरण रीग १८.१३१० (१).

रिचवणें—ओतणें, वर्षाव करणें. घरी कलशिचें
घरी। रिचविले जेया घरी। १३.११३९. मेहु
चातकासि रिचवी। १५.२०. जलतां कुंडीं
रिचवीति १७.९६.

रिझणें—संतुष्ट करणें, संतुष्ट होणें. कां करविलेनि
चोर्जे न रिझे। बालका माष्ट ॥ ११.१७. येया बोला
संत रिझले। ११.२१. ५.९, १६.२२२. तिये
पूजे आत्मराजें रिझलेनि १८.९१४; रिपुचेया
गुणा रिझों ये १७.४२४. रिझव—णेंहें (हे)
रिझवितील आणितें। जाणांविष्ट ॥ ६.४९२. नाचें
नटें रिझविती। १६.३५९. माउली रिझवी ९.६.

रिण—ऋण, कर्ज, उणेपण. सत्त्वधु रिणा दोसें।

ठेविला देवें ॥ १७.३७४, उणेपण नाहीसं करण्या-
साठीं. कां रिणावरि विवाहो। विस्तारिला ॥
१८.७९२. रिण केडिता (तां) १८.१०२; रिणा-
यित, कर्ज देणारा, १७.३०३; रिणिचां (या)
१६.१६१, १८.२९९; समर्थु कां रिणिचां (या)
१८.२५०; रिणियेपण, कर्जदारपण, ८.१२९,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘ऋणवैपण’ ८.१३१.

रिता-रीता—ज्यांत काहीं नाहीं असा, रिकामा,
पोकळ. रिता—भरिजे तंव अधिकु। रिता होये
जो ॥ १८.१०५२, कामास (इच्छेस) उद्देशून,
जितका विषयांनीं भरावा तितका तो रिकामा
होतो, काम जितका तृप्त करावा तितका तो
वाढतो. रिति (तिं) सोपें, पोकळ सोपटीं,
११.४७१. रीता—न भरलेला. रीता ना भरितु।
रहितु ना सहितु। १३.११०४. आतां रीता समुद्रीं
रिगे। तो उचंचळतु कुंसु निगे। १७.१९, न
भरलेला कुंभ समुद्रांत पडला तर तो उचंचळत
रिकामाच निघेल काय? ज्ञानदेवी—आतां रिता
कुंभ समुद्रीं रिगे। तो उचंचळतु भरौनि निगे।
१७.१९. वांझें आकाश रीतें, वायु उत्पन्न
होण्यापूर्वीं आकाश जसें रिकामें असतें, १४.७५;
रीति पोक्लें १३.२९०; रीते श्रवण—माझेया
कीर्तीविण। जेपांचे रीते नाहीं श्रवण। ९.४४२.

रिती-रीति-ती—पद्धत, तन्हा, प्रकार. रिती—
रीतीनें, प्रकारानें. किंबहुना ऐसा नृपा। पार्थु बाला
असे कृष्णकृपा। तो जिया कडे साक्षेपा। रिती
पाहे ॥ १८.१६३२, राजा, अधिक काय सांगूं,
अर्जुन कृष्णकृपेनें कृतकृत्य झाला आहे, तो
श्रीकृष्ण साक्षेप दृष्टीनें, ज्या बाजूला पाहील तेथें,
१८.१६३३-१६३४ पहा, ज्ञानदेवी—‘साक्षेपा
रीति आहे’, कुंटे—‘साक्षेपा रीती आहे’
१८.१६५४. रीति—१७.३१८, इया रीतिं
१७.३७०. रीती—आचरती रीती १३.७१५,
कवणां—१४.३६, तामसैयेचिया रीं (री) ती
१७.२५२; दोनी रीति, (स्वरूपाचें ऐक्य पाहतां)
भिन्नाभिन्नत्वाचे दोन प्रकार दिसले तरी तें तसें
नाहीं, १५.२९८, यावर १५.२९९ ते १५.३०२
पहा, नागरा—१७.४०७; सांवतियां चि रीती,
सांगण्याच्या पद्धतीवरून, ६.३३०, ज्ञानदेवी
—‘सांगतिया चि रीति’, कुंटे—‘सांगतियाचि

रीती' ६.३३०; इया, जिया, यया, या, यांसह
रीतीचे संदर्भ—८.९६, १३.४५३, १६.८१,
१८.२२४, १८.१५३१; रसरीती १८.१६१;
रुखाकारूपकरीती (रुखाकार रूपकरीती),
१५.४५२, रूप पहा.

रितु-रतु—ऋतु. रितु—सांई रितुं समान। जैसैं
कां हें गगन। १२.२०१. रितुत्रय १४.२८९,
सं. वा. श. पहा, -पति, वसंत ऋतु, ३.१००;
षडरितु १४.३६१, सं. वा. श. पहा. रतु,
रतु बरवा शारदु १८.३४२; रतुकालि
१३.५२८; रतू आंतु, सर्व ऋतूंत, १०.२६०.

रिद्धि-द्धी-रुद्धी—संपत्ति, समृद्धि, तप किंवा
योगसाधनेनें मिळविलेलें ऐश्वर्य. कांहीं
संदर्भातील सामान्यरूपें रिद्धि किंवा रिद्धी चीं
असणें संभवतें. रिद्धि—कां रागी सांडी रिद्धि।
आली सांती ॥ ७.९०. अज्ञानाची रिद्धि
१३.७००; तपोबलें रिद्धि पातलेयां १.१८८;
साम्याची रिद्धि उपनली ७.१२८; आत्मरिद्धि
१८.१००३; रिद्धिसिद्धी २.३६४. रिद्धी—
न करीति सिद्धिचे पाड। न धरीति रिद्धीची भीड।
योगा ऐसैं दुवाड। हेलासति ॥ १३.१६३.
२.३६१, १६.२७८. आयुष्यरिद्धी १८.१६०,
वाग्—१८.२७; रिद्धिसिद्धीचि बाललेणीं
१२.६, -सिं द्वंद्वें १२.६१, -चीं वृद्धें
१८.१०६५, -चा संभ्रमु ४.१३२. रुद्धी
२.३६३.

रिपु-रिपू—शत्रु. रिपु—ह्मणानि आपणेयां आपण
चि रिपु। जेणें वाढविला हा संकरपु। पर स्वयें
ह्मणां बंधुबापु। जो नाथिलें नेधे ॥ ६.८०, ज्यानें
देहाभिमान वाढविला आहे तो आपणच आपला
शत्रु होतो, जो खोश्याचा अभिमान
(देहाभिमान) धरीत नाही त्यास स्वतःचा बंधुबाप
म्हणावें, ज्ञानदेवी—'येर स्वयंबुद्धि ह्मणे बापु'
६.८०. ११.४६५, ११.४७५, १७.४२४,
१८.१०५१. रिपू—रिपू पाठि मेदिजे तैसी।
रणांगणीं ॥ १८.८६३.

रुख-रंख-रुख-रंख—झाड. रुख—अथवा
नावे हान रिगे। तो थडियेचे रुखजात देखे वेगें।
साचोकारें पाहों लागे। तंव रुख ह्मणे अचल ॥
४.९६ (२). जें वाढि अथोमुख। रुखा पया ॥

१५.५१. १५.५५, १५.७२. रुखाकारूपक-
रीती, रूप पहा; कां रुखाचेनि आर्यें वारा
मांडला, ह्या संसारवृक्षाचा एवढा विस्तार
झाला आहे कीं वाराच विस्तारला आहे
कीं काय?, १५.६१; रुखाकारें १५.४०. रंख—
रंख कवण पेरी। कोण समुद्र भरी। १३.५७.
तैसा व्ययें चि हा रंखु। अव्ययो हा ॥ १५.१२१.
पै रंखु डोलतु देखावा। तरि वारा वाजतु मानावा।
रंखु नसे तेथ पांडवा। नाहिं चि काइ ॥ १५.३४४,
झाड हालत आहे असें पहावें तरच वारा वाहत
आहे असें मानावें, जेथें झाडच नाही तेथें
वाराही नसतो काय? १३.२९६, १५.११०,
१५.१२०, १५.२१४, १५.२२६, १५.२५८,
१६.८५. प्राकृतां...रंखां १५.१९९; पीकलेया
रंखाचें फल १८.२३५; रंखाचा ये वांका,
बीजास पाणी लागतांच वृक्षाचा आकार येतो,
१४.९४, ज्ञानदेवी, कुंटे—'आवांका', आकृति
या अर्थी १४.९५; रंखजात ४.९६ (१);
रंखातलिं १३.५९५; भवरंख १५.१४२,
१५.२०६, १५.२३९, संसार—१५.२१८;
संसाररूपा रंखा १५.४८६. रुख—उर्ध्वमुख
रुखु १५.६२. रंख—आगा वारा जन्हीं वाजों
सरे। तन्हीं तो डोलु रंखीं जरे। १८.४२०. गीते
माझि असे रंखु। बीजीं जैसा ॥ १८.१४२१.
१४.३७२. रंखपण ९.२९०.

रुचणें—आवडणें, मानवणें. कां चंद्राचा उदयो
जैसा। जेगा न वचे चि वायसा। मूर्खीं विवेकु हा
तैसा। रुचैल ना ॥ ३.१९५. तिथे रसने जो रछु
रुचैल। तो आपण चि होइजैल। १३.४२७.
प्रमादु रुचे १४.१९१; न रुचे १३.१८४,
१६.१६५; योगशास्त्र न रुचे १३.८२४;
रुचलेपणें १६.७९; रुचि—जैसी पीयूषिं रुचि
न विटे १७.२१९; रुचिकर ३.१९; रुची—
प्रेम रुचीसि आलें। १.३५, ज्ञानदेवी, कुंटे—
'प्रमेय'. आंगा मना रुची येयावें। येतुलें
कृत्याकृत्य नाठवे। १३.७७६, जेव्हणाराचिया
रुची १७.१२०; इंद्रियरुची सारिखे, इंद्रियांना
येथें जिमेला आवडतील असले, ३.१२९.
अरोचक—अरुचि. जें अमृत ही परि नावडे। ऐसैं
संविद्यां चि अरोचक जैं पडे। ४.१९५, १८.६५४.

रुणुणुणं—घंटी किंवा घुंगुरांचा मंजुल ध्वनि होणें. ध्रुवघंटिका रुणुणुणिति १०.

रुतणें—रुतणें—अडकणें, अडून राहणें. रुतणें—भुईं रुतलें असे १५.१२२; सहस्रवेरी लोही रुतल्या आहाति, हजारां मोहोरा पुरलेल्या आहेत, ९.५८. रुतणें—जैसा कर्दमीं रुतला । राजहंस ॥ २४.

रुदणें—रडणें, शोक करणें. पैसे आदी चि जें नाही । तेयालागि रुदसी काइ । २.१६९. रुदतां, कितीही शोक केला तरी, ३.११५; रुदन २.१, २.१२; हांसिया रुदना १८.६६६.

रुंधणें—अडविणें, वेढणें, व्यापणें. गजबजों लागे कैसा । व्याघ्रें रुंधला मृगु जैसा । १३.१८६. सिंह रोगें रुंधला । १३.१००६. १५.५३. अवरुद्ध—तिमिरावरुद्ध २.५६, तिमिर पहा. उदकें उदक रुंधलेयां १८.११६०; द्वार रुंधलें १८.१४९२.

रुपणें—रूपणें—रुपणें, टोचणें. रुतणें—रुतणें पहा. रुपणें—शखें हाणितलेयां छाया । आंगीं न रुपे ॥ २.१४०. कां चिखलीं रुपली गाए । १६.१४१. रुपणें—आपणेयांसि चि रुपवें । शखें केवि ॥ १५.२९३. किं शख रुपें (पे) आपणेयां । आपणचि काइ ॥ १८.४४८. ६.८७, १४.२४७; रुपों सके १३.२७३; साबलाहुनु रुपे १३.६६१.

रुलणें—रुलणें—मोकळेपणें पसरणें, वावरणें. रुलणें—प्रेम रुलतसे बोलतां । १५.२७. रुलणें—कंठिं रुलताति अलौलिक । मालादंड ॥ ११.२१६. ८.६३.

रुसणें—रुसणें—रगावणें, रगावून दूर जाणें. रुसणें—जैसे चोर पाहे झोवती । तंव आजी चि रुसिजे संपत्ती । १३.५८०, उद्यां चोर संपत्ति लुटतील म्हणून आजच ती दूर करावी. जें रुसतां बांधे ठांवों (ठावों)तें प्रेम गा हें ॥ १८.२९२. १०.१८, ११.१००, १४.३३३, १६.४०४, १७.२५२. रुसौनियां ११.५३८, १६.२; रुससि... पालीसि ११.३०६; रुसे तरि बुझाविनु जाये ११.१७२. रुसणें—आतां ते चि हातवटी । तुज ही सांवों गोमटी । जेया कर्मासि किरीटी । कर्म चि रुसे ॥ १८.१६३, कर्मच कर्मावर रुसतें, कर्म नाहीसें होतें, अशी सुंदर हातवटी तुला सांगतों; रुसौनियां ६.३८६.

रुढणें—प्रचलित होणें, लोकमान्य होणें, वाढणें. दर्प कामक्रोधी रुढला । १६.३९४. अज्ञान हें रुढे १५.३१०, मनुष्यलोकु पथ—, त्याला मनुष्यलोक म्हणण्याचा प्रचार आहे, १५.१६१; वेव्हारु रुढला १८.१२१९, साधकदशे—६.४६२; रुढ—लोकमान्य, प्रसिद्ध, वाढी(व्हें) तरि रुढ । लौकिकु जैसा ॥ ३.६८, १०.१९५, १५.३२०, १६.२३४; जे रुढ वीर १.१०३; मी चि सर्वजु एकु रुढ १३.७१६; रुढपण १.३६; रुढि १.१०९, ध्यान—१८.१०२७; रुढी १८.१३१५, सद्भावचिचे—१७.३८९; रुढवणें—जगीं कीर्तितें रुढवीं । स्वधर्माचा मानु वाढवीं । ३.१८७, ३.२४५, ९.१६७.

रूप—सौंदर्य, मूर्ति, आकार, देखावा, वर्णन. भयासुर आणि सुवेख । हें रूपाचें स्वरूप देख । जें उपजवी सुखदुःख । नेत्रद्वारे ॥ २.११६. का रूप नव्हे बायां । रूपा लागली छाया । १३.९५५. रत्नाचां रूपि मिरवे । गुंजांचें लेणें ॥ १८.११३९. ४.५८, ६.२०६, ६.३९६(१), ७.४३, ९.१५९(२), ९.२९५, ९.४२३, ९.४४१, १०.२२८, १०.२६३, १०.२६९, ११.११५, ११.१२३, ११.१३७, ११.१४५, ११.२०२, ११.२२४, ११.२७१, ११.२७४, ११.२७६, ११.२८१, ११.२८७, ११.३१६, ११.५८१, ११.६२२, ११.६२९, ११.६३७, ११.६४३, १३.७४३, १३.८०२, १४.७१, १४.८२, १४.८९, १४.१२४, १४.३५८, १५.३८६, १५.४०९(२), १५.४७१, १५.५११, १५.५२०, १५.५६२, १६.१०८, १६.१२६, १७.३३८, १७.३७९, १८.१२, १८.८०, १८.२६२, १८.३७६(१), १८.४०७, १८.४५६, १८.७७४, १८.८५७, १८.१०८२, १८.१२०४, १८.१२४०, १८.१२५४, १८.१२५८, १८.१३०६, १८.१४०२, १८.१५११. रूपांची खाणि ६.१८; रूपाचां डोंगारिं १५.३२५, —चा सुजाणु डोला १८.१४८५; अक्षराचें रूप १५.४७६, अधिकाराचे(चें)—१८.११६, अहिंसे—१६.११३, क्षेत्रज्ञाचें—१४.८०, गुणाचे(चें)—१८.८३५, नादासि—

१०.१८६, महासुखाचें—६.२५६, मानुष—
 ११.६५७, यज्ञाचें—९.३०६, व्यासिचें...—
 १३.९८५, सत्तेचें—१७.३७७, साचाचें—
 ५.१५९; साचा रूपा १८.५३७; इये रूपौनि,
 या रूपापासून, ११.६२७; रूप आंगा येतां
 १३.१८५; रूप करणें, वर्णन करणें, स्वरूप
 दाखवणें, १२.१५७, १३.८४५, -करावेया
 १४.३७, -करितां १०.४५, १५.४०९ (१),
 -करी १५.४३५, -करूं १०.१४, ११.५२५,
 १३.३५३, १४.३२४, १५.३६५, १५.४६८,
 १६.२७८, १७.१२३, १७.२६३, १८.२७५,
 १८.४५९, १८.६९३, १८.८२०, -कीजेल
 १३.२४२, -केलें १३.३०९, १३.८७९,
 १३.९३६, १७.१५१, १८.४७४, १८.९४९,
 -दांड १३.१६०, -दाविलें १७.२१४, -
 दावीन ६.३६(२), -दाखवणें ११.६५८; रूप
 धरिलें ६.४६१; रूपातें धरीसि ११.२८४; रूप
 पाहिजे १५.२४२, -पाहे १८.३९९, -
 मावले ६.२८७, -हारपे ६.२९३, -होआ-
 वेया १८.७२, -होउनि १८.११४३, -होये
 १३.१०४७, १८.५५; रूपा आणिला
 १८.१६६५, -आणीति ८.३०; रु(रू)पा
 आला ६.४६०; रूपा आली ६.३२४,
 १७.१८०, -एणें १८.७४६, -येणें १२.१८९,
 -येंति १४.९२; रूपिं करूं ११.५८१; रूपीं
 विलसे २.२८९; रूपें होइन १३.४२६; रूपों
 सके १३.२७३; रूपनृत्य, रूप व नृत्य,
 १७.२९६; तेतुलीं रूपें होआवीं, तितक्या
 रूपांनीं मींच व्हावें, १३.४०६; सकलें रूपें
 होईन १३.४२६; रूपमाया, जें रूप केलें ती
 मायाच होती, त्यांत वास्तवता नव्हती,
 १५.२१७; रूपागुणाची आघवी १३.९८२,
 रूपागुणाचा ढाल १३.९८०; अमिरूप ९.२६७;
 अनंत रूपें ११.२२८, अनंतरूप ११.५१३, -
 पें ११.४८०; अनुरूप पहा; आन रूप
 १८.१२८३, आनान—१८.५४; आख्यानरूपें
 १.४६; आत्मरूप, आत्मा (१) पहा; उग्ररूप
 ११.४३८, उपाधि—१६.४२, एक—९.१६३,
 देवैक—१८.८, एवंच—९.२३८, १३.११०९,
 १८.८४३; कथारूपें १.३२; कर्मरूप

१३.९६७, कु-, कु-पहा, गंगा—९.४५४,
 गंध—१३.४२७, गीता—१८.१३७९, ग्रंथ—
 १८.१७७०; चक्षुरूपातें, भानु नोडुनि रूपें
 जैसीं। चक्षुरूपातें कां प्रकाशी। १८.३७६ (२), सूर्य
 दृश्य वस्तु न होतां डोळ्यांवर व दृश्य पदार्थांवर
 प्रकाश पाडतो; चतुर्भुजरूप ११.५८४; चिद्रूप,
 चित् पहा; जगद्रूप १७.८; जीवरूप ९.९७;
 तद्रूप, तत् पहा; तीर्थरूप—जे पवित्रता तीर्थासि।
 तीर्थरूप ॥ ४.६१, धर्म—१४.४०२; धर्मा-
 धर्मरूपें १८.७१७, ध्यान—१८.१०२७;
 नानारूप ११.१९२; नामरूप—इहीं नामरूपां
 आघवां। जो भरला असे पांडवा। आणि नामरूपां
 हीं अलावा। आपण चि जो ॥ ९.२८५, ५.१००,
 ७.२७ (२), ८.१६८, ९.२९२, १३.११७,
 १८.५३९, नामरूपादिक ८.३१, ९.२४८,
 नामरूपभेदें १८.११०३, नामरूपसंबंधु
 १३.९००; नांवरूपा सांपडतें १५.४४७,
 नावा रूपा १५.७६, नावारूपाचां बडंबा
 १५.२४६, नांवा रूपासि येणें १६.१८०;
 निक्षेपरूपहवनिं, त्यागरूपी हवनानें, १७.३५८;
 निजरूप, निज-नीज पहा; नित्यरूप २.१२४;
 पर-आत्मरूप १५.५०५, परमात्मरूप २.३४०,
 ३.६८, पाप—९.३१६, पुण्य—१८.१५२४,
 प्रपंच—१५.११०, १५.१४३, फल—, फल
 पहा, बंध—१७.३६२, बीज—७.५०, ब्रह्म—
 ३.१३३, भव—१५.२२१, भावाभाव—
 १८.११८०, मनुष्य—१५.२१०, मनो—
 ५.१५५; ममरूपसंभव ७.५२; मोक्षरूप
 १८.१४४१, योग—६.१, १२.२२६, वासना—
 ९.२९१; विश्वरूप १०.३०७, १०.३१०,
 ११.१, ११.१०, ११.२८, ११.३०,
 ११.३५, ११.३९, ११.४३, ११.८६, ११.८८,
 ११.८९, ११.९७, ११.१११, ११.११६
 (१), ११.१५५, ११.१६१, ११.१७६,
 ११.१८६, ११.१८९, ११.२०७, ११.२३२,
 ११.२३८, ११.२५१, ११.२७८, ११.२८६,
 ११.२९२, ११.३३३, ११.३४७, ११.३६१,
 ११.३६९, ११.३७६, ११.४०३, ११.४१२,
 ११.४४१, ११.५६९, ११.५७९, ११.५९९,
 ११.६११, ११.६१३, ११.६३१, ११.६३५.

११.६४१, ११.६४७, ११.६४९, ११.६५९,
११.६६३, ११.६६८, ११.६७१, ११.६७३,
११.६९२, ११.६९८, १२.२१, १८.१४३४,
१८.१५९७, -दर्शन ११.९३, ११.११९,
११.३६७, -मय ११.११६(२); वृक्षरूप, वृक्ष
पहा, वेद- ३.१३५, व्यापार- १३.३०३,
शांति- १६.२१०, सरूप, स्वरूप पहा;
सत्तारूप १४.२९५, संख्या- १७.३१३, सर्व-
२.१४९, १८.१४०८(१), संशय- ४.१९४,
संसार-, अश्वत्थास उद्देशून, १५.४८६; सुख-
दुःखरूपि १५.२६५; सुखरूप ९.४०२, स्त्री-
१६.३३२, स्नेह- ५.१७२, स्वधर्म-, स्वधर्म
पहा; स्वरूप पहा; अरूप-बोली(ली) अरूपाचें
रूप दावीन । ६.३६(१), ९.१५९(१),
१८.११९३, -पणें-अल्प ना बहुवसु । अरूप-
पणें ॥ १३.११०३; तिन्हीं रूपें १७.७५, त्रिरूप
१७.१९६, सं. वा. श. पहा; येणें रूपें २.१९२;
आदि ना अंतु स्थिति ना रूप १५.२२४;
स्पर्शसु आणि शब्दु रूप रसु गंधु १३.११७;
रूपें वयसा मात्रा ९.४२८; रूप अथवा नाहिं
११.५१७; रूप ना वर्णु १३.९७७; रूप वर्णु
व्यक्ति १३.८६६; शब्दस्पर्शु रूपगंधरसु
१८.४६९; हें रूप हे छाया १३.१०२५; रूप-
पत्रपेलांवेळिं, रूप हेंच पान वाढीस लागल्यावर,
१५.१०१; रूपक, एकादें रूप देऊन साम्यता
दाखविणारा भाषालंकार, रूपकाच्या कुसरी ।
१५.४२, ७.२७(१), १८.१२९३; रूपाकार-
रूपकरीती, वृक्षाकाराचें रूपक देण्याच्या प्रकारानें,
१५.४५२, ज्ञानदेवी - 'वृक्षाकाररूपकरीति',
कुंटे - 'वृक्षाकार रूपकरीती' १५.४८५; रूपडें,
सुंदर रूप, तैसा विस्मृत पाहे कोडें । तंव पुढां चतुर्भुज
होंतें रूपडें । ११.१९२, ११.१३३, ११.३३४,
११.६६६, १३.३८४, १८.१३४७; नाद-
चित्रांचीं रूपडीं ६.२७६; कृष्णरूपडें ११.५९७,
श्रीकृष्णसूत्राचें चि रूपडें ६.१२०; रूपता-
एकरूपता १८.१०२८; रूपस, सुंदर, देखणा,
रूपसा उदैलें कुष्ठ । १६.१७७, १८.१७०६;
माझेनि रूपें रूपसु ६.३९६(२); सर्वरूपें रूपसें
१८.१४०८(२); रूपसै, रूपयुक्तता, सौंदर्य,
मग गर्भगोला तेया । कैसी रूपसै ये आया ।

१४.१६, ज्ञानदेवी - 'कैसें रूप तें ये आया',
कुंटे - 'कैसें रूप तें ये आया' १४.९८.

रूपें-रूपें, चांदी. जैसं सिपीपण हारपे । तंव तंव
खरें होप रूपें । १५.२७८. कां कथिलाचें कीजे
रूपें । रसभावनीं ॥ १८.७७१. १५.१०५,
१५.५१७(२). रूपेयाची आंति, शिंपल्यास
उद्देशून, १३.११३३; सोनें रूपें प्रमाण नोहे
९.४५०; रूपेयणा-पणें नेणतेया प्रती । रूपेयणाची
प्रतीती । रूपें नोहीनि शुक्ति । दावी जेवि ॥
१५.५१७(१).

रे-अरे. गेली रे सृष्टि गेली । १.१५७. एक एकानें
ह्मणति । सावध रे ॥ १.१६३. हे ह्मणती गेला रे
गेला । अर्जुनु आह्मांसि भियाला । २.२०८. जा रे
मी राउ आलां १४.८३; जैत रे जैत ९.२१६;
बा रे अर्जुना १४.२६३.

रेखणें-रेघ आंखणें, मर्यादा घालणें. प्रणवाच्या
मोडी । रेखिली जैसी ॥ ६.२७६. रेख १५.१३६;
सुरेख १.३, -ता १.३६; रेखा-(१) मर्यादा,
जें साहित्य आणि शांती । हे रेखा दिसे बोलती ।
४.२१५, साहित्य व शांती यांचें इतकें ऐक्य
झालें आहे की त्यांचीं क्षेत्रें निराळीं दाखवितां
येणार नाहीत, त्यांना मर्यादा आहेत असें
म्हणावें इतकेंच; रेखा नोलांडितां
१८.१२४, कर्मरेखा नोलांडितां(तां) ६.५१;
मोक्षरेखेचा मांडणियां १८.३८; (२) रांग,
आंखलेली रेघ, धूमाची रेखा उठिली
१६.१९२; पांडिवेयाची चंद्ररेखा १५.४३७;
(३) काव्यरचना (राजवाडे), कवित्वरचना
(कुंटे), स्मृति ते चि अवयव । रेखा
अंगिकभाव । १.४; बोलतिये रेखेची वाहाणी,
कवित्वाची सरणि, पद्धत, ६.१८.

रेघ-ओळ, सीमा. समुद्री रेघ नोलांडावी । ९.२८१.
तोयाचां पोटी रेघ काडिलेयां १८.६०९.

रेचणें-सोडणें, टाकणें. आणि फुंके भाति फुगे ।
रेचिली सवें चि उफगे । १३.६६३. रेचक, प्राणा-
यामांतील नाकांतून सोडावयाचा श्वास,
१८.२४४.

रेव-वाळू, गाळ. ७.८५.

रेवणें-रौवणें, रतणें. पांठि मरणाच्या रेवा रेवळे ।
७.८५. आस्थेचे अवगाले रेवळे ७.७६.

रोकडा-डी-डें—रोख, उघड, प्रत्यक्ष. रोकडेया आणि लाहिजे । मोक्ष फुका ॥ १२.१७६. ११.१२, ११.३८६, ११.४१३, ११.५३४, १३.९३७. रोकडी आशसंवत्ति १६.३३६, ज्ञानदेवी—‘कोरडिये चि आशेचि संतति’, कुंटे—‘कोरडियेचि आशेचि संतती’ १६.३३८; पशुहिंसा तंव रोकडी १३.२२२; रोकडें आलें ११.३६०, — दाउं १७.११९.

रोख—खोच, बळ, संताप. तंव तंव रोखु दुणावे । मोक्ष तो जाण ॥ १६.२४०, संताप, ज्ञानदेवी—‘रोपु दुणावे’ १६.२४२. आंधाराचेनि रोखें १८.१७६; धृतिरोखें १८.१००९, ज्ञानदेवी—‘धृतिरोधें’, कुंटे—‘वृत्तिरोधें’, अंतर्मुखतेनें या अर्थी, १८.१०१५; अविद्यातिमिररोखें, अविद्या-रूपी आंधारावर चाल करून, १८.१६४७; सरोख, कटाक्षपूर्वक, २.८८, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सरोप’ २.८८, राजवाडे पाठ ग्राह्य वाटतो.

रोग—आजार, व्याधि. देखैं रोगातें जीणावें । उषध तरि वेयावें । ३.१९. रोगु जाये दूधें ओंगरें । तरि नीडु कां पियावा ॥ ४.२२०. रोगु न गणिजे ध(व)रि । पश्याचिया ॥ १६.६८. एरु मूर्छेने नांव रोगी । त्रिसावां(वा) जैसा ॥ १८.२२९. १३.७६६, १७.१३३, १८.१२८८(१). रोगाचा आवर्ती ७.८४; रोगां उदयो १६.३१६; रोगाचें निदान ११.९०(२); नाना रोग १३.५८६, — रोगी १८.७९३; रोगीं आहाललीं १३.२२५; रोग उठिति १७.१५०; रोगु दवडुनि १५.५५०; रोगिं दाटिला ९.४८७, रोगें—१८.७०३; रोग पडिघांति, रोग झडप घालतात, १६.२५६; रोगु फेडूं शके १६.११५; रोगें रुंधला १३.१००६; प्राचीने रोग खवलले १६.१९०; रोगांसि भाणें वाढलें, रोगांचें वाढलेलें ताट आहे, ८.१४१; पांडुरोग ५.११८, महा—१८.९४६, माहा—१४.४०८; सरोगु—तरि सरोगु काड जाणे । निदान रोगाचें ॥ ११.९०(१); रोगी—जराचेनि आटोपें । रोगी भलेतैसें जल्मे । १६.३६३, क्षयरोगी ९.४९७, महा—३.१२३; रोगिया—हांगा (हांगा) रोगु काड रोगिया । आवडे दरिद्र दरिद्रिया । १८.१२८८ (२), ३.८, ११.४२३, १७.१००, १७.३९०; जिह्वाळपडु रोगिया १८.१३५.

रोड—कूटा. देखिची आइति रोड, कूशता, १३.२१०.

रोप—कोवळें झाड. ना तरि वृक्षाचि पानें जेतुलीं । जेतुलीं रोपें नाहिं लाविलीं । ३.३९९. लाहाला- हात रोप १३.३९८, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सेवा-वृत्तीचें...रोप’ १३.३९९, संतोषतरुचें—६.२५६; आनंदरोप ३.२४८.

रोम—शरीरावरील रंभ्र, आंगावरची लव. जैसें देह वाहूनि रोमा । वाहणें नेणे ॥ १६.१८९, ज्ञानदेवी—‘रोमां वाहणें नेणें’ १६.१९०, कुंटे—‘रोमा वाहणें नेणें’ १६.१९१. रोमेचिया अणिघां ६.२६४, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘रोमांचिया’ ६.२६४; रोमा जालिया, रोमरोमांत झाल्या, ११.२८२; रोमांचीं जालें ९.५२२, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘रोमांच आले’ ९.५२७; रोमांच ११.२४३, १८.६३९, १८.१५८५, रोमांचित १३.९५०, १८.१५०८; रोमावली १३.२८५, १८.१५३९; रोमबीजाची त्रिरुढि ६.२३४; रोम मूर्ली ९.५२४, ११.१४८, — झुड्डि १७.२३४.

रोवणें—खुपसणें, पुरणें. जैसा रोविलेयां उणें । रांजणु बैसों नेणे । १३.६८९. ३.२५४, ११.४६. डोलां नाखें रोविजति १८.१७६; नास्तिक-पणाचें हाड जीमे रोविलें, नास्तिकपणामुळें त्याच्यावर बहिष्कार घातला, १६.३१३. राडनि पहा.

रोस—राग. रोसें प्रेम दूणावटे । ९.१८. रोसें निगालें १४.१८८, १८.३६७.

रोहिणी—मृगजळ. रोहिणीतें ह्मणिजे जडु । ५.११५. रोहिणीचें जल २.१२१, ७.२९, — ची माव, मृगजळाचा मिथ्या मास, १३.७०६; रोहिणी पीतु, पाण्याच्या आशेनें मृगजळ पीत होतो, ११.५३.

रोहो—आरंभ, वाढ. आणि वाढे जंव मोहो । तंव तंव विषइ रोहो । १६.३६८. चांगु रोहो मांडी १८.६४९.

रौद्र—उग्र. रौद्रें अति मैत्रें । लयस्थे एकें ॥ ११.१२९.

रौरव—एकवीस नरकांपैकीं एका नरकाचें नांव, परद्रव्यावर पोट भरणाऱ्यांकरतां. रौरवाचा रूडु । माणु हा ॥ १६.२३४. १६.४२५.

रुहाणें—राहणें पहा.

ल

लक्ष—(१) ध्यान, नेम धरलेली वस्तू. कां सेतीं धीं विखुरिजे । परि पीकीं लक्ष ॥ १३.११. १३.३४१. **लक्ष भेदिल्यां हिं वरि** १८.४२३; **अलक्षपणें**—बोलता ना उगला । अलक्षपणें ॥ १३.११०६; **लक्ष्य**—पै लक्ष्याहूनि अनारिसे । बाण लक्ष्य सिरीनि जैसे । मावैतें(ते) पडति तैसे । पंति चि ते पै ॥ १५.२०२, १३.९५९. (२) शतसहस्र, सं. वा. श. पहा.

लक्षण—विशेष गुण, खूण. ते ही सांघों व्यक्ती । लक्षणीं गा ॥ १३.६५१. ४.८४, ५.१०१, ६.११२, ६.१४०, १२.१६४, १३.३४१, १३.५९१, १३.६७२, १४.३४५, १५.४९१, १८.४९४, १८.५०८. **अपैशून्याचें लक्षण** १६.१५२; **निष्पन्नाचीं लक्षणें** ६.१०७; **मानसतपाचें लक्षण** १७.२३६, **मूल-बंधाचें**—६.१९९, **राजसाचें**—१८.५९१, **वर्णविहिताचें**—१८.८२९; **आहारलक्षण** १७.१२३, **उप**—६.३५८, **एवंगुण**—१७.१३०, **किं**—१५.६३, १५.४४४; **ज्ञान-लक्षणें**, सं. वा. श. (१८)पहा; **परचित्तलक्षण** ५.१६२; **यथालक्षणीं** १८.५७९, —**णें** १८.३१३; **सर्वबंधलक्षणें**, सर्व प्रकारें बंधन करण्याचें लक्षण असणारीं, १८.१४०५; **सुलक्षणें** १४.१८.

लक्ष्मी—(१) विपुलता, समृद्धि. वनलक्ष्मीविलास १४.२९३, **विजयलक्ष्मी** १०.२३२. (२) विशेषनाम. परिशिष्ट (६) पहा.

लखलखणें—चकाकणें. तेज जें लखलखीत दीसे ७.५७; **लखुलखूनि**—कां लखुलखूनि हारतली । विजु गगनीं ॥ ६.२८५.

-लग—शब्दास जोडून. जवळ, लागून असलेलें. **आंगलगें**, संसर्गानें, संतांभेनि आंगलगें । पापातें जिणें गंगे । १२.१७७, **आसलगें**, कळण्यास सोपीं, उघड, एकें घूर्णितें सावधें । आसलगें एकें अगाधें । ११.१२६, १२.१३३, १८.६४९; **कडेलग** ६.५६; **टिकलग** लेणें १८.८५१; **पाणिलगें** हंसें ६.१७७; **वारेलगें**—कां वारेलगें

पाविरूं । गगनीं भरे ॥ १३.३१४, वाय्याच्या वेगानें पक्षी जप्ता आकाशांत दूर उडतो; **अलग**, दूर, ६.४३४, **विलग**, उगडव, १२.६२.

लगणें—लागणें. या क्रियापदाचीं न सहित आलेकीं रूपें **लागणें** या क्रियापदाचीं असणें संभवतें, **लागणें** पहा. कां जीभे लगतां मडुर । १६.१२१, **ज्ञानदेवी, कुंटे**—‘कानीं लागतां’ १६.१२२.

लगवग—वाई, धांदल, धडपड. खलाळांची लगवग १४.३५०, —**चेयां लगवणीं**, आपलें प्रतिविंब खळखळणाऱ्या पाण्यांत अस्थिर दिसलें तरी, १५.३५४; **प्रयाणिचिया ही लगवगा**, अंतकाळाच्या धडपडींत, ७.१७८; **शरत्कालि भरतिचा लगवगा गंगा सांडिजे**, शरदऋतूंत भरतीची लगवग गंगेला सोडते, १८.१०८७.

लग्न—विवाह, एकत्र येणें. आणि तद्रूपतासी चि लग्न । लागीनि ठेलें अभिन्न । ६.४७०. ८.११४, १८.१५६२. **संलग्न** १३.८७७; **सुलग्नीं** १६.३०१; **लग्नघटिका** ६.४६९.

लंघणें—ओलांडून जाणें, पलीकडे जाणें, उपोषण करणें. तृश्नेनि नावें आपेसि । दिशा लंघी ॥ २.८, **ज्ञानदेवी, कुंटे**—‘अपयशीं दिशा लंघिजे’ २.८. भीडेची तरि लंघो (वों) नेंदी सीव । ७.१९८. जेउं नेणतां बालक । लंघे चि तें ॥ १७.३४७. **आडवें लंघी**, रातें ओलांडतो, १५.३२७; **आडी लंघितां** ६.४६३; **अलिंवे पाताळ लंघीति**, वाळवी पाताळांत जाते, जमिनींत फार खोल जाते, १८.६०६; **वनौकें दिशा लंघीति** १८.१५२१; **लांघिजैल**, हा पाठ **सांघिजैल** असा ध्यावा, १०.५३; **लंघणें**—कालातें न लंघणें १८.६३३; **लंघन** १८.१७९; **लंघविणें**—जेणें लंघविलें दिशा । मनोमल ॥ १२.१७८.

लघिमा—हलकेपणा. पेशिया लघिमा बालता(तां) । १३.२५५, हळवारपणानें.

लचकणें—वसरणें. दीडी लचकलिया, दृष्टि तरळली, चळली, तर, १४.८४.

लजा—लज. १२.१८२. सलज्ज १६.१४३. लाजणें पहा.

लटका-की-कें-लटिकें—खोटेपणा किंवा आभास दाखविणारे शब्द. लटका-की-कें—आणि हा संसारशब्द नव्हेल । लटका जर्गी ॥ ५.१२४. परि दूजेपण हें लटकें । आरिसा करी ॥ १८.१११६. ७.६०, १३.१३७. लटकेयां अक्षरांचे सांचे ११.२०५; लटकी प्रकृति १३.११३०; लटकेया भूतग्रामां(मा) ९.८३; लटकें वागजाल १३.२१; साच तें लटकें १८.७२३, साचल टकें (साच लटकें) १४.३२१, साच लटकें ८.२३७. लटिकें—हे आदि विश्वरचना । तें लटिकें काइ ॥ २.९५. मूल अज्ञान तें वि लटिकें । मा तयाचें काज केतुं कें । १५.२१८. ४.३८, ६.४२४, १८.५६९. साच लटिकें १२.२०८, साच आणि लटिकें ४.१९९.

लता—वेल, पात. १८.१२३. उन्मेखलता १५.५४९, कर्म—१८.३११, कल्प—१०.२०, निजजनकल्पलते १२.१०; खड्गलता १५.२४१; भ्रूलतां ६.३१३, ८.९५, ११.१४३; विद्युल-तेची विडी ६.२२४; श्लोकाक्षरद्राक्षलता १८.१६४८.

लंपट—लुब्ध, आसक्त. जिह्वालंपट रोगिया १८.१३५.

लपणें—(१) दडणें, नाहीसें होणें. मज भेण मृत्यु लपे । ११.३४६. आणि जागतिये दशे । स्वप्न लपालें असे । १३.७८. नाना मुग्धां पडु लपे । दाउनि चित्र ॥ १८.५४१. ६.२९३, १५.५१८, १६.१०, १८.१४२०. जेया प्रतिलपसि (जेयाप्रति लपसि) १४.४, ज्ञानदेवी—‘जयां प्रति’, कुंटे—‘जयाप्रति’ १४.४; लपाले नि १५.२७७. (२) लपवणें. कारण्या माझि पाउलें । लपौनि चाले ॥ १३.२४८, कुंटे—‘लपवूनि चाले’ १३.२४९. लपौ नैष्ट, ९.४१; लपवणें १३.१९१, १३.२०५.

लपी थपी—लपंडाव. नभ तुज माजि खेले । लपी थपी ॥ १४.९, ज्ञानदेवी—‘लपीथपी’, कुंटे—‘लपिथपि’ १४.९.

लभणें—या क्रियापदाचीं रूपें लाभणें पुढें दिली आहेत.

लय—शेवट, नाश, समावेश, समाधि. लया

जांति ४.११५, ८.१०६, १०.२००, ११.७०, १३.९६, —जायजे १६.१८, —जाये, गगनी गगन लया जाये । ६.३१०, तैसें मोक्षीं प्रवर्तलेयां । वृत्ति ब्रह्मी जाये लया । १८.१०३९, ६.३८५, ६.४७१, ८.१६२, १४.४७, १८.१००९, —जाण १५.५५२; लया नेईन १३.४३१; लयाकाशीं १३.४३४, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘लया आकाशीं’ १३.४३६; लयस्थ ८.९५, समाधिस्थ, ११.१२९.

ललणें—(१) लळलळ करणें. जीभ लले ११.३०८. (२) लाड करणें, प्रतिपाळ करणें. ललन, ललनलीला १०.२, लोकललनलील, लोकांचें पालन करणें हीच ज्याची लीला आहे असा, १२.२३३; लला—बहु ललां लालिलां ११.५७३; लला दीवलेयां १८.७९९, —देउनि ३.१९१, —पालावा ११.५८३; लले पालित ११.१७१, —पालीसि १२.४, —सरति ९.३ (१); ललेय—लाडका, कांजे ललेयाचे लले सरति । ९.३(२), लाड पुरविले जातात; ललेयाचिया बालका, आवडत्या मुलाला, १०.११८.

लवंग्रा—दाह. लवंगा सूटे १७.१४८.

लवटी—पीळ देऊन दोरीचें बंधन आवळण्यासाठीं गांठीत घातलेली काठी. मुरुडिलिं यालवटीं १२.४७, मुरुडणें—मुरुडणें पहा.

लवणें—वांकणें, नम्र होणें. मग लवों नेणति कैसे । आटिंव लोहखांव जैसे । १६.३७७. ह्यणौनि मान्या-चेनि नावें । ईश्वरा हि परि न लवे । १८.६६८. शाखांचेनि आंगभरें लवौनि १५.१५२; लाठी ऐसा न लवे १३.७२४. न सहित आलेलीं रूपें लावणें पुढें दिली आहेत.

लवलट—एकास एक जोडून. लवलटें १३.९५६, ज्ञानदेवी—‘जंवटें’, कुंटे—‘जवटें’, जोड गव्हासारखीं जुळीं, १३.९६२.

लवलव—टवटवी, ताजेपणा. अवधानाचेया लवलवा, अवधानाची अत्यंत उत्सुकता पाहून, १३.११४५; कोंभाची लवलव १३.१८०.

लवलही—जलदीने. १८.४९८. लवलहें ७.१९६.

लहरी—लाट, आवेग. १३.२४५, १३.६०८. लहरिया १३.१०७९; अमृतलहरी, अमृत-समुद्राच्या लाटेतील, १२.२६, मृगवृष्णा—

१३.१०५; शोकदुःखलहरी ११.३४३.

लंहिदवडी—पळापळ, धांदल. अहंममतेचिया
लंहिदवडी ९.६१, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘लवड-
सवडी,’ लावणीनें, ९.६२.

लाए—लाहणें पहा.

लांकण—बंधन, लेप. लांकण लागे १४.१५१.

ला-लांकुड—नेहमींच्या अर्थी. लांकुड—मग
आविष्कारला लांकुडें । पावकु जैसा जोडे ।
१६.२७६. लांकुड—सर्वेद्रियां लांकुड पडे । स्मृति
भ्रमा माझि बुडे । ८.२२५, ताठ, जड होतात.

लाखौली—देवादिकांस वाहावयाचीं एक लक्ष
फुलें इ., विपुलता दाखविणारा शब्द. सुखाची
लाविती । लाखौली जीवां ६.४९३. १३.३८७.
स्वकर्माचां लाखौलीं मज पूजा करुनि
१८.१२४१.

लाग-लागु—आवड, आसक्ति, बंधन. आसेचे
लाग तोडिले । १२.४९. न लगावा तेथ लागु ।
१३.७७४. हां जी संन्यासु आणि त्यागु । यां दोहिं
पकिं अर्थी लागु । १८.८६. ५.६५, ९.३९२,
११.६४२, १२.२०५, १३.७६४, १८.२९७,
१८.८१७, १८.१६२७. अशेषा लागां
१३.१०१५; जीवीं चांगु लागु, निद्रेच्या
आवडीस उद्देशून, १४.१८५; ज्ञानिं लागु
१३.६४३, दानाचा—१७.२६६, निर्गुणिं—
१३.९०७, पापाचा—१३.६७४, फलाचा—
१८.६४९, फलिं—१८.१७४, भूतभेदाचा—
९.८६, महत्वाचा—१७.१८१, सात्विक—
१७.११०; लागसर, संबंध लागेल असें,
सयुक्तिक, लागसर न लभें १३.३२१, कुंटे—
‘लाग सर न लभे’ १३.३२२; कथालागु
५.६६; निलागु, निर्लाग पहा.

लागणें—स्पर्श करणें, आरंभ करणें, परिणाम
होणें, आवश्यक होणें, कष्ट होणें. या क्रियापदाचे
इतर अनेक उपयोग केलेले आहेत, त्यांपैकीं
काहीं येथें दिले आहेत. जैसा नवागिं व्याड
लागे । तो शिखांत पावे वेणें । १.२५५. जें अपत्य
थानौनि निगे । तेयाची भूक ते मायेसी चि लागे ।
८.१२. आमचा प्रकृती पैलीकळीळ भाळ । जरि
कल्पना विण लागसी पाळ । ९.७०, मायेच्या
पलीकडे असणारें आमचें शुद्धस्वरूपाचें अस्तित्व

जर पहाशील. तरंगां लागे बुद्धि । विवेका वरि ॥

१४.२२०. तैसें तिगुट खाये । जें वायें विण लागे ॥

१७.१४२. १.६३, १.२३६, २.५१, ३.१४८,

३.१५३, ३.१५८, ४.३०, ४.८८, ४.९६,

४.१६५, ६.१८, ६.३१, ६.५७, ६.८८,

६.११५, ६.१२१, ६.१६३, ६.२००, ६.२३०,

६.२४२, ६.२७९, ६.३६५, ६.३७३,

६.४५८, ७.३, ७.२३, ७.१४१, ८.२७,

८.१५९, ९.१५, ९.१०७, ९.११६, ९.१५०,

९.३२५, ९.३३८, ९.३८२, ९.४९१,

१०.४५, १०.६८, १०.१०९, १०.१८०,

१०.१८१, १०.२८६, ११.१०८ ११.१८३,

११.३५७, ११.३८५, ११.४११, ११.४३३,

११.४५०, ११.५२२, ११.५३९, ११.५४०,

११.६५०, ११.६६९, १२.१०७, १२.१७४,

१३.८५, १३.१८६, १३.२५१, १३.२५४,

१३.३३३, १३.६३९, १३.६९७, १३.७०९,

१३.७१३, १३.७५५, १३.९६५, १३.११३१

(२), १४.९५, १४.१४९, १४.१५९,

१४.१६२, १४.१६५, १४.१७७, १४.१८४,

१४.२०८, १४.२५५, १५.१६८, १५.१७७,

१५.५५७, १६.१२, १६.५३, १६.३६७,

१६.३८३, १७.१४४, १८.४११, १८.२२४(लें),

१८.३३०, १८.३६२, १८.३७०, १८.४७९,

१८.६५७, १८.६६०, १८.७६६, १८.१०२२,

१८.१०५९, १८.१४००, १८.१६८३,

१८.१६९२. लागत खेळ ८.७२, १८.२०७;

अबोद लागलेंसे १५.३; अवस्था लागे, अवस्था

पहा; आंगा लागलें, चिकटून राहिलें, ६.२७५,

आंगिं लागली, डसली, १३.१०६४; आणि

लागला, आग लागली, १६.३९३, आगींत

सांपडला, १६.४४८, — लागलेया, पेटलेल्या,

१५.४०६, — लागलेयां १५.२५८, आगी

आणि लागलेयां, एकमेकांना भाजत नाहींत या

अर्थी, १८.४४८; उटणें लागतसे काड,

आवश्यकता असते काय?, १०.१०; उभी

लागे, पूर्णतेनें जाणवते, १३.१३५; कणिसें

लागलीं आधि ९.४२९; कलमा लागे ६.१६;

कवाडें लागों पांति ६.२०२; कांटी लागली,

कुंपण लागलें, ११.३७१; काविंनीं लागणें,

कान पहा; कासे लागणे, कास पहा; क्षयव्याधि लागली १३.१७५; जियालें लागलें, तमोगुण हा अज्ञानाचा जिह्वाळा आहे, १४.१७४; जीभे लागली, चवीस उद्देशून, १७.१२६; झटे लागे, लगट केली, दुसणी दिली, ९.१८; टीक लागली, सोन्याची टिकली जशी सोन्यावर वसवावी, १४.३८०; डोला लागौनि १५.१३३, डोला पहा; डोलों लागले १२.१६३, — लागे १४.१८७; तागा लागेल काह, थांग लागेल काय?, बांबू पाण्यांत रुतून नाव पुढें दकलतात त्यास उद्देशून, ६.३१५; तारु लागे, वंदरास लागतें, १३.१०८१; तूझं आहीं काह लागों ११.५४२; दीपु लागे, दिवा पेटेल काय?, ९.४९३; दीस लागलेयां, परत येण्यास जास्त दिवस लागले तर, १३.३३६; दूण लागली, दुप्पट झाले, १६.२५३; धारा लागल्या १४.३८६; नख अंबरा लागेल, खुपेल या भीतीनें, १३.२८१; पाठीं लागे १३.५४१, पाठी(ठीं)—१५.३९, पाठीं लागतां १८.९३८; पिसें लागें(गे) २.९३, पिसें लागलें होतें ११.५९, पीसें लागलें आहे ११.१७२; फावा जावों लागे ७.१८६, फावों लागे ९.४९; फुलीं लागले, फुलांत गुंग झालेले, १५.२९१; ब्रह्माचिचे अभिधानीं कां लागे, ब्रह्मावर आसक्ति कशी जडेल?, १८.६३; भरीं लागला, दंश झाला या अर्थी, २.७१; मोक्षि लागावेया-चिया आशा ७.८७; रूपा छया लागली १३.९५५; लग्न लागलें १८.१५६२; — लागौनि ६.४७०; लांकण लागे १४.१५१; वन्हि लागला १.२५७, — लागे १८.४०८, १८.११६१; वर्मीं हान लागे १३.२६४; वाटिं लागल्या आहाति ११.४१५, वाटे लाग ९.५११, — लागति १७.३५५, — लागला ६.४३१, — लागे ८.२५१; वाति ही लागे १७.१४१; वायकांड लागे १८.१०३; वारा वाजों लागे १५.१६२, — झणें लागेल ८.१३०; विस्फुलिंगु इंधना लागे २.३२९; वेलु लागला ११.४९५, — लागे १३.३३५, १८.९९४; श्रवणीं लागत खेळ १८.१७२३; सावेरीचे(चें) वन लागलें १८.५७३; स्वार्था

लागलें, स्वार्थाला जें जें पोपक होईल, १६.३०९; हों चि लागति ८.२०, — लागे ६.१९०, १८.१३००, हों लागे ८.७३, ९.५०७, ११.४९१, १४.१५४, १७.६५; होआवी लागे १४.३६९, — वें लागे ६.२४, हदइं—६.४९०; निगाला...लागला १४.३८१; नोहिजे...लागिजे १७.१७; वीजिला...लागला १३.७१९; न सहित आलेलीं लागणें चीं रूपें:— न लगतां १३.५४५; न लगति १०.१५९; बांझौलें न लागति १०.३०८, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘न लगती’ १०.३३३; न लगती ११.५०२, १३.११३१(१), १८.१०६९; नलग्ना ९.४२७; न लगावा तेथ लागु १३.७७४; न लगावें १३.५४, १३.७७२; न लगे १.८३, ६.२७, ६.८३, ६.२७०, ९.२१(१,२), ९.१२५, १०.१०६, ११.४६३, ११.४९३, १२.१६६, १२.२०६, १३.४७९, १३.६२९, १३.८४३, १४.३७४, १८.१९१, १८.६८४, १८.१२२०, १८.१७२२; कसे न लगे १८.३७३, नाखि—१२.४१, वाति—१७.३०९, विवेकाचा तागा—७.८८, हाता—१८.५३२; नलगे २.३०, २.१५६, ५.२२, ७.१५३; न लगेल ६.१५०; लागणेयां(या) देखिलें, उत्कट इच्छा आहे असा पाहिला, ९.२३०, ज्ञानदेवी—‘लागटा’, कुंटे—‘लागट’ ९.२३१; लागतें, संबंघ, आक्षेपाचें लागतें १३.३२७, स्त्रियेचें—१३.५९४.

लागि-गी—करितां, साठीं, संबंधीं, कारणामुळें. हे शब्द इतर शब्दांस जोडून किंवा सुटे आलेले आहेत. **लागि**—परि सर्वप्राणें मज चि लागि। आराहले ॥ १.११०. मग चंद्र चेंडुवा लागि मागावा। ११.५७१. तरि पुण्या लागि प्रवृत्ति। पापा लागि निवृत्ति। १६.२७९. तो दीपु प्रभे लागि। द्वेषु करी काह ॥ १८.२१८. इया लागि १८.१४५५, १८.१६९९, इया चि—२.४९, एआ—६.४१६, एया—९.१९, ९.४०, ९.१७१, ९.३७७, ९.४१६, ९.४७०, ९.४८६, १०.२८०, १०.२९३, ११.५४९, ११.५८३, १३.७०, १३.८७६, १३.१०५०, १५.२२३, — चि

लागि ६.१२६, ११.१५, एया— ३.२०४, ७.११९, १०.१९५, एयां— १६.२३०, ऐसेया— १५.५३५, जेया— ११.६५, १८.१५२९, १८.१५५५, जेया— २.१७०, ६.४५३, ७.१०२, जेयालागि—अपक्षिज राज्यमुख। जेयालागि तें तंव क्षगिक। १.२६३, जेयांलागि २.३५, तुज— १७.१६, १८.२४, तुज— १२.२९, तेया— १२.१८९, १४.३९५, १७.१३, १८.१०१४, तेया— २.१६९, तेयां— १७.४, मज— ९.३८५, ९.३८६, १५.२०, १८.१७६५, मज चि— ९.३५७, ९.४१९, मज चि एका— ११.६८६, मज लागि ११.५७४; यया लागि ११.९२, ११.१७४, १४.१६६, १५.४९०, १७.८१, १८.९२९, १८.११४१, १८.१३०७, यया— ३.७५, यया चि ज्ञाना लागि १५.३३, यया चि लागि ११.५८६; या लागि ११.७, १२.१९३, १३.२८५, १३.४७२, १३.६२८, १३.८३६, १३.१०१९, १३.१११३, १३.११६३, १८.८२, १८.५१३, १८.८१३, १८.१७४८, या ही— १७.४०२; यालागि १०.५४, १०.१०२, १२.७३, १२.११३, १३.३०४, या चि— ११.१०३, १३.११२५, १४.६६, १८.१५३५, याचिलागि १२.२७; येया लागि ८.१७९, ९.६९, १४.१५, येया चि— ५.१८, ६.४६७, १८.१०२०, येया— १२.२१६; लागि-गिं, इतर शब्दांस जोडून किंवा सुटे, काहीं ठिकाणीं मध्ये चि, ही इ. शब्द आलेले आहेत— हिताहित जाणावें। हिता चि लागि ॥ ८.२३७, १.४६, २.४२, २.४४, ३.१३१, ३.२५४, ३.१६१, ३.१७३, ४.५६, ४.९३, ६.२, ६.४७३, ७.१०७, ८.१२९, ९.३५८, ९.३९०, ९.४३४, ९.४४४, ९.४६०, ९.४७७, ९.४८९, ९.४९७, १०.१२३, १०.३१०, ११.८९, ११.१६६, ११.३२०, ११.४०२, ११.४४५, ११.५६५, ११.५७२, ११.५९६, ११.६०१, ११.६१२, ११.६९४, १२.११४, १२.१५०, १२.१८३, १२.१८६, १३.४९, १३.६६, १३.४५५, १३.५५६, १३.५७५, १३.६७८,

१३.७०५, १३.८००, १३.८०६, १३.८०७, १३.९५२, १५.३३, १५.२२९, १५.३८७, १५.३९५, १५.४२९, १६.१०२, १६.१०७, १६.१५९, १६.१६०, १६.२०१, १६.२२०, १६.२६६, १६.२९६, १६.३१४, १६.३३४, १६.३४२, १६.४२४, १६.४४८, १७.६५, १७.१७२, १७.१८४, १७.१८७, १७.२४१, १७.२५४, १८.१३२, १८.१३९, १८.१५३, १८.१५९, १८.२०१, १८.२१२, १८.२७८, १८.४०६, १८.४५५, १८.५६२, १८.५९७, १८.६०४, १८.६३५, १८.८४०, १८.८८४, १८.९१३, १८.९१६, १८.९१८, १८.९२०, १८.९१३७, १८.९३३८, १८.९४५९, १८.९४६८, १८.९४८०, १८.९४९६, १८.९५२७, १८.९५७६, १८.९७०८, १८.९७२२; लागिया हा पाठ लागि या असा घ्यावा, १८.२७१४. लागी—ज्ञानाचि ये निरुती। लागी सांघो ॥ १३.६१३. त्यजावेया लागी १६.२१२, भोजना— १७.२४२, या चि— ११.१०३; लागीं—मज लागीं ११.१०८. लागूनि—लागौनि—त्या पासून, आरंभ करून, साठीं, करितां, संवंधीं, मुळें. लागूनि—तैसें मज लागूनि मुंगी वेन्हीं। ११.६८०. लागौनि—मज लागौनि पिपीलिकावेन्हीं। १०.१०३. जी कल्पादि लागौनि। आजिची घडी धरुनि। ११.५७५. ५.५, ६.११५, १०.२५, १२.२२२, १३.३३२, १३.९५४, १५.४४५, १८.१३७३, १८.१४४४. भोगा लागौनि ७.१३८, मनुष्या— १५.२०४, मनुष्यां— १५.१७३; मशका लागौनि ब्रह्मावेन्हीं १०.२५०; मुंगिये लागौनि ब्रह्मावेन्हीं १०.२७२; स्तन्यासि लागौनि ३.२९; लागौनियां—अध्वरा लागौनियां ३.१३८, अभिचारा— १६.३९६, उद्देशा— ३.१६२, निर्द्वारा— १३.२४०, सृष्टिचेया व्यापारा— १०.९२.

लाघव—हलकेपणा, चातुर्य, कसब. आइकें देह होये सोनेयाचें। परि लाघव ये वायुचें। ६.२६८. कां नटलेनि लाववें। नटु जैसा न झंकवे। १४.२८८. ८.२५६, १४.५. लाघव-वि—लीला दाखविणारा, बहुरूपी, सूत्रधार, लाघव—

विश्वलाघवा, तू मूत्री विश्वलाघवा । ११.४९६,
विश्वाचें सोंग वेणारा सूत्रधार; लाघवि—पेसें
आपें आयु लाघविया । नमो तूज ॥ १४.६,
कां लाघविचे विचित्र । विनोद ते ॥
१८.७९४, ज्ञानदेवी—‘लाघवियाचे’, कुंटे—
‘लाघवीयाचे’ १८.७९७; ब्रह्मगोल लाघवी,
हे शब्द जोडून घ्यावे, १३.१०२१.

लांच—स्वार्थ साधण्याकरतां दिलेलें गुप्त धन.
१८.७४०. लांचकर, लांच खाणारा, लांचकर
ह्मणौनि कोलिता । कामु केला ॥ १३.२६, काम
(३) पहा. लांचवणें, चट लागणें, सवकणें.
गुणीं लांचवलां, गुण वर्णन करण्यास चटावलों
म्हणून, १६.३०; सुखें लांचावलेयां(या)
साहाचैल कां, आत्मसुखाला चटावलेल्या
अर्जुनाला संवाद थांवणें सहन होईल काय?,
१८.८१.

लाजणें—नेहमींच्या अर्थी, शरम वाटणें, भीड
वाटणें, विनयानें असमर्थ होणें. इये लाजति ना
घोरी । कमीं सुतां ॥ ३.३. लाजिलो बाखाणुं न
निगे । देखौनि जेयातें ॥ ९.२१. ११.५५८,
१३.६७१, १६.१७७, १६.२०३, १८.१६.
लाजिलें ऐसें ठाकें १५.४०२; वानणां लाजें
१८.१२; न लजे १८.१३४१, १८.१३९३;
न लजें ९.३३६, १२.८६; लाजणें—प्रीतिची
जाति लाजणें । आठवो नेद्री ॥ १८.१३६०,
१६.१७९; लाजवणें—आवडि म्हणौनि न
लजवी । ६.१२४; लाज—लाजा कंदर्पु रिगाला
शरण । तैसिं सुंदरें रूपें ॥ ११.२३७, १३.५४२,
१६.१७५, १६.१८१; लाजेचा पेंडवला
१३.६९४; लाज नेणवे ७.१०१; लाजा
कदर्थिजे १६.१७४; लाजिरवाणें ९.३२६,
लाजीरवाणें १६.१७६, १६.१८०.

लाड—(१) पाण्याचा तरंग, लहरी. ७.७२,
१३.८०३. जन्मृत्युचां (जन्मृत्युचां) लाठी
१२.८७. (२) बळवान, जोरकस. ऐसा स्वयंमु
जो जीव लाड । सावार्यें विण वड्डड । १८.८५४,
ज्ञानदेवी—‘जीव लाड’, कुंटे—‘जीवें लाठ’
१८.८५७.

लाठी—(१) काठी. जो लाठी ऐसा न लवे ।
१३.७२४. (२) बळवान. द्वैत जेणें उठी । अविद्या

जेणें लाठी । १३.११३, दांडगी या अर्थी.

लाठेपण—बळ, शौर्य. लाठेपणाचा आवो २.९;
लाठेपणें २.२१९.

लाडैजणें—लडिवाळपणा करणें. तैसें संत माहिपर
माशें । तुहिं मीनलेयां मीं लाडैजे(जें) । १५.५६४.

लाडु—हा पाठ लागु असा घ्यावा. ११.६७३,
भार पहा, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘लाग’ ११.६८३.

लाणि-णी—शेवट, मर्यादा. लाणि २.२४२,
३.१६६. लाणिचें खागें, अखेरचें निवासस्थान,
९.४६६; कर्मांची लाणि ४.१५९, जाणणे-
यांसि—८.९८; लाणि करुनि १८.१४४४.
लाणी—आणि समुद्री बोधांचें जाणें । सेरे लाणी
पासिं धावणें । १८.४७२.

लाणें—कापणें, तोडणें. लाडलें, ‘ह्मकालिलें’
(राजवाडे), १३.७२८. लाणें—सिताराचां रागीं
लाणें । सीस चि जैसें ॥ १८.१७७.

लात—नेहमींच्या अर्थी, दुगाण्या. खरी टेंको नेंदी
उडे । लातौनि फोडी नाकाडें । १३.७०४,
दुगाण्यांनीं.

लाघणें—मिळणें, प्राप्त होणें. पै लाघलेयां अर्जुना ।
मेरु ही आवडे साना । ११.६६५, मिळाल्यानंतर
मेरु एवढा पर्वत ही लहान वाटतो, त्याचें
महत्त्व रहात नाही. एवं गुरुक्रमें लाघलें । समाधि-
धन जें आपुलें । १८.१७४२. ६.४८८, १०.१३१,
११.५९२, ११.६००, १८.१३७७,
१८.१४७६, १८.१५८९. लाघलेनि आत्मबोधें
१८.१५४९, — सौरसें ९.३१६; वातुं लाघ-
लेति, वर्णन करण्यास आरंभ केला, १६.३१,
ज्ञानदेवी—‘वातुं लाघलों’, कुंटे—‘वातुं
लाघलों’ १६.३१.

लांब—नेहमींच्या अर्थी. चक्षु लांब तें काडें
१५.१०१. लांबिजति—बांधि लांबिजति जालु ।
आपणपां चि ॥ १७.२५५, लांब उमैं टांगणें
(राजवाडे), गळाचें बंधन घातल्यावर, शरीराचे
अवयव स्वतःच भाजून घेतात, ज्ञानदेवी—आंग
जाळिती इंगळ । जळतमितां ॥ १७.२५६,
कुंटे प्रतीत असाच पाठ आहे, ‘जळतमीतां’
याचा अर्थ कुंटे यांनीं काष्ठें असा दिला आहे.

लांबा—भाताचें रोप, पीक. लांबा उगवे आगरीं ।
विभवश्रियेचां । ६.४४२. लांबे राजागर, भाताचीं

पिकें व उत्तम बाग, १८.९३.

लाभ—प्राप्ति. जेथ तो श्रीवल्लभ । जेथ तो भक्तकंदबु ।

जेथ मुखें तेथ लाभ । मंगलाचा ॥ १८.१६३६.

१.२०९, १.२३९, २.२२६ (१), ६.१०४,

११.६९२, १३.१२९, १३.४४८,

१५.५०९, १६.३४८, १६.४४१, १८.६०६,

१८.८७७, १८.१२१० (१,२), १८.१६५३,

१८.१५६०. लाभचिआ आशा ६.४७२,

—चा उपावो १६.५१, —ची गोठी ८.२३०,

—चा तोषु ११.६००; लाभमात्रें १४.१४९;

आत्मलाभ, आत्मा (१) पहा; कर्तव्याचा

लाभ १८.४९९; क्षीराब्धिलाभ १८.७८५;

ज्ञानलाभ १३.६२४, वृत्ति — १८.११९,

देह — १८.२४०, मोक्ष — १८.८९७,

१८.९१८; यथालाभें १२.२०९ (१); वैराग्य-

लाभ १८.९९५, शुक्ति —, तोडिला परियु

बांधला गलां । शुक्तिलाभें ॥ ९.६०, सुख —

१८.१६०३, सिद्धप्रसेचेनि लाभें ६.४५२;

हाणि लाभ १३.७९०, हानि — १६.७८;

अलाभ १२.२०९ (२), १४.२२८, लाभालाभ

२.२२६ (२); दुर्लभ — ऐतें जें पद । दुर्लभ

आणि अगाध । ८.१०५, २.१४८, २.२३९,

२.२४१, अति —, महात्म्यास उद्देशून,

७.१३४; सुलभ २.२४७, ६.१७४, ९.५१,

सूलभू ८.१३७.

लाभणें—मिळणें. जेथिचिया कृपा लाभे वर । तेथ चि

मनें व्यभिचार । तरि काह भी भस्मासुर । अर्जुनु

ह्मणे ॥ २.३८. म्हणौनि अंतरि ज्ञान होआवें । मग

बाह्य लाभैल स्वभावें । १३.४७१. ९.४३७,

९.४४३ (मे), १०.७, १०.३०, १२.२६,

१५.५३६, १५.५५७, १६.४३५, १७.२७,

१७.३७९, १८.१४१, १८.२४५, १८.३९४,

१८.९९०, १८.९९२; १८.११२२,

१८.१२२०, १८.१२२२, १८.१७४९.

न सहित आलेलीं लाभणें चीं रूपें, यांपैकीं कांहीं

लाभणें चीं असणें संभवतें—कां अपुष्प मकरंद । न

लाभे जैसा ॥ १६.२७४, १८.१९३, १८.१६७८;

शुद्धि न लाभे ९.४९९; न लाभें ११.१६,

१३.३२१; लब्ध, मिळालेलें, श्रीगुरुकृपालब्धीं

१८.९७८; श्रीगुरुसंप्रदायलब्धें १८.१४३६;

लभ्य, मिळण्यास योग्य, सर्वशास्त्रैकलभ्य

१५.५३७.

लाल—लाळ, तीव्र इच्छेनें तोंडाला सुटलेलें पाणी.

वमिलेया अन्ना । लाल न घोंटी रसना ॥ १३.५१२.

१३.५६६. आहोचिये लाले ९.१८०.

लालणें—लाड करणें, पालन करणें, तैसीं प्राप्ति हीं

पुरुषें । इंद्रियें लालिलिं जरि कवतिकें । तरि

आक्रमिला देहदुःखें । संसारिकें ॥ २.३५०. बहू ललां

लालिलां तुझीं । ११.५७३. ३.१९८, १६.१३.

महावनें लाला(वा)वीं १४.२३१; लालन—

लालनीं मौ जैसें पुष्प । १६.१२२, लालनि

विषयविषाचां बांधिं, हा पाठ लाडनि, असा

ध्यावा, १६.१८६.

लालसा—उत्कट इच्छा. १८.२९०. लालस,

उत्कट इच्छा करणारा, एकें पालनशीलें लालसें ।

११.१३०, प्रीतियुक्त (कुंटे).

लाव—लांव—हडळ. लाव—जें लावेचा कलवला ।

८.१४५. लांव—ते वाचा नव्हंति सुंदर । लांवा

चि कां तिया ॥ १६.१२१.

लावणें—जोडणें, जुळविणें, लागवड करणें, हांकून

देणें, पेटविणें, बंद करणें. या क्रियापदाचे इतर

अनेक उपयोग केलेले आहेत, त्यांपैकीं कांहीं

येथें दिले आहेत. देखैं इंद्रियीं कामु असे । तो

लावी मुख दुरासे । ३.२०८. सुखाची लाविती ।

लाखौली जीवा ॥ ६.४९३. तूं करणें न करणें

दोन्ही । लाडनि प्रकृतिचां मानीं । प्रकृति हीं कां

आधीनि । हृदयस्था जेया ॥ १८.१३०९. तैसी

पाठाची ते वादी । लाविजे ना जंव घोंडीं ।

१८.१६७१. ३.१७२, ६.४९, १८.५००.

अग्नि लाडनि २.२५१, —लाविला ३.२००;

आराम लावितां १८.१७५७, आराम (२) पहा;

उद्यानें लावीं १२.१३; कवाडा लाडनि १२.४८;

कांढि लाविली ९.२१२; कार्नी लाड १८.१३९५;

कान्ही लाडनि, दावें बांधून, १४.१५७; कासे

लाविले १२.९०; गांढी लाडनि ९.४६; गोडी

लाविती १८.५७०; चाड लावी ६.४१४; झाड

लाविलें ११.१९, झाडें लाविसि ११.५७०;

टीला लाविजे १८.२२१; डोंडिचें (चे) तोंडीं

लावी, प्रसिद्ध करतो, १८.६००; तटें लाविलीं

१८.१०११; तोंडीं लावीति, बळी देतात,

१७.९६; दीपुं(पु) लावी १७.८७, दीपें दीपु लाविजे ९.४२४, -लाविला १८.१४१२, दीवा लावी १८.३५५; दूध लाविजे, मुळाशीं दूध घालावें, १८.५९३; पाणों(गी) लाविल्यां १६.१२४; विसें लाविलें १०.२६७; पूंस लाउनि, उडवून, घालवून देऊन, १३.२३३; भेरी निलाण लाउनि, वाजवून, १६.३८७; महावर्नें लाला(वा)वीं १४.२३१; मुक्ताफळें घ्राणिं लाविजति १५.३६३; मुदी लावीं, शिक्का मार, १८.२७; मुद्रा लावावेया १०.३१; मोहरे लावावें, सरळ मार्गाला लावावें, ३.१६९, - लाविलें ६.४१८, मोहोर लावि(विं) ८.८१; रंगु लावित ११.५९०; रोपें लाविलीं नाहिं ६.३९९; लाउनियां सांडी, टाकून देतो, १३.५८७; बंगु लावावा १०.२८९; वाचेचिये वाटे लावीं १८.१३४८; बांधुरवां दाचें लाविलें १३.३७७; वेडु लावी १३.४१०, वेधीं लावीति १३.९६३; सिचडी लावावेया १४.६०; हात लाउनि, हात घालून, १३.२२९, हातीं लाविला, स्वतः पेटवला, ९.३८७, हातु लावी १८.४५३; लावणें—आड लावणें ६.११४; न सहित आलेलीं लावणें चीं रूपें—न लविजे, सांविं सूर्याचां घरीं। काड प्रकाशु वातिवेहीं। किं न लविजे चि तरि आंधारीं। कोंडेल तो ॥ २.३६०, वात, दिवा लावला नाहीं तर; न लवितां १८.४२६; न लवी १८.१२३, १८.४५२, १८.१७२३; न लवीसि ११.३९२; लावणी—लावण्याची क्रिया, रोपणी, गणना, विवेका वेलीची (विवेकवेलीची) लावणी। होदे (हों दे) सैव ॥ १२.१२, १२.१९८, १६.६२; कर्मलतांची लावणी १८.३११; दिवेलावणी १३.९२७, १५.३८१; कल्पतरूची निर्विकल्पलावणी १८.१६५५; हरिषलतांची लावणी ११.६६२.

लावण्य—सौंदर्य, शोभा. अल्लगे फलभार। लावण्येसी ॥ ३.१००. तैसें देशियेचें लावण्य। हरौनि रसां आणिलेल तारण्य। १०.४६. लावण्याची देव १.४, - नव्हाली १.४२; लावण्याचीं निधानें ११.१९४; उन्मनियेचें लावण्य, मन लय पावल्यावर वाटणारा आनंद,

६.३२०; लावण्यगुणयुवती ४.२१५; लावण्य-रत्नभांडार १.३१; लावण्यसाकारें, आकार पाहतां सौंदर्याचींच बनलेलीं, ११.१३८; गुण-लावण्यें आधि, गुण व लावण्य यांनीं संपन्न, १.१८६.

लांसि—भाटी, मांजरी. पै मोहाचेनि सांगडें। लांसि पीलें धरी तोडें। तेथ दातांचें आगरडें। जैसें लागे ॥ १३.२५१, दांतांनीं हलकेच धरते, दांत लागत नाहीत, यास उदेशून.

लांसि—डाग, कलंक, दोष. त्रिविधपणांचें लांसें १७.७३, यावर १७.६४ ते १७.७५ पहा.

लास्य—नृत्य. वानांगिवा लास्यविलासु। जो हा जगद्रूप आभासु। १७.८, माया हीच स्त्री, तिची नृत्यक्रीडा हाच जगद्रूपी आभास.

लाहणें—लाहाणें—मिळणें, प्राप्त होणें, इच्छा करणें. संदर्भानुसार निरनिराळ्या अर्थी हे शब्द योजलेले आहेत, त्यांपैकी कांहीं उदाहरणें दिलीं आहेत. कांहीं शब्दरूपांत मूळ शब्द लाहणें किंवा लाहाणें असणें संभवतें, म्हणून या शब्दांचे विभाग पाडले नाहीत. कां मृत ही जीवित लाहे। अमृतसिद्धी ॥ १.७७. हाणौनि भीं प्रवर्तौ लाहें। ग्रंथीं इये ॥ १.७९. क्षत्रिं बहुत पुण्य कीजे। तैं जूझ ऐसें लाहिजे। २.१९४. तैसा गुरु प्रसन्न होए। शिश्यु विद्या ही किर लाहे। १८.१४७४. १.६६, ५.१०, ५.१७, ६.४५५, ८.२४४, ९.५५, ९.३७६, ९.४५०, ११.३५०, १३.१३१, १३.४४८, १३.७६४, १३.१००९, १३.१०७०, १४.२१७, १४.२२३, १४.२५७, १५.१०, १५.१७, १५.३२, १६.३, १६.५६, १६.२७५, १६.४३७, १७.१६, १७.३१९, १८.१६, १८.६६, १८.७९, १८.११३, १८.१७३, १८.५२४, १८.५९६, १८.६५६, १८.७०३, १८.९१७, १८.९५०, १८.१००१, १८.११०५, १८.१२५३, १८.१३७४, १८.१५२४, १८.१५२६, १८.१७०३. लाणु—पैं भीके परीतें न लाण। १८.६०५, अतींद्रिय लाहिजे ६.३३; आश्रयो ...ल(ला)हांसील १८.१३५२, ज्ञानदेवी - 'लाहासी', कुंटे - 'लाहसी' १८.१३६१; गीतार्थुं हाणें लाहें, गीतार्थ सांगण्याचें सामर्थ्य

लाभलें आहे, १३.११६०; गीतेचा गाणांवाणां तो लाहे १८.१५१७, गाणावाणा पहा; जवलीक लाहे ९.१०८; देहें लाहिजति १८.२४२; नांव लाहे ६.३०१, १८.३३६; निद्रा ही करूं लाहानी ३.१९६; निरुनी लाहुनि, (योगाचें) फळ प्राप्त करुन वेजन या अर्थी, ८.२१९; पावो सीतल लाहे, पायांना थंडावा मिळतो तो, १६.१५९; बोलों लाहति ७.१९३; महत्वाची फरारी लाहति १८.२४९; मोक्ष लाहिजे १२.१७६; वांछिल तें तें लाहो १८.१७७४; बोल्हायो लाहो ९.५; शास्त्रांचे डोले लाहे १८.३६८; सीव दाकूं लाहे, वेसावर पोहोचतो, १८.८९५; सुखें पूसां लाहासि १४.३२४; लाहे तें सरे १७.३२०; न सहित आलेलीं काहीं रूपें—न लाहानी १७.३९, —लाहासि १३.१०५४, —लाहे, देखां प्राप्त ही न लाहे। भोग भोगुं ॥ ३.१०८, ९.४४८, १४.२३३, १६.४४६, १६.४४७; लाह—प्राप्ति, शांतिचेनि लाहें होतें १८.१०८३, हा अपपाठ असणें संभवतें, ज्ञानदेवी—‘शांतीचेनि लवलाहें होत,’ कुंटे—‘शांतिचेनि लाहे हातें’ १८.१०८९; लाहा, तीव्र इच्छा व त्यामुळें होगारी घाई, ७.१८६; लाहातलाहात, कोंवळी, लुमलुशीत, १५.१९२, ज्ञानदेवी—‘लाहलाहात,’ कुंटे—‘पाह्लाजत’ १५.१९४; लाहालाहात, अत्युत्कंठित (राजवाडे), १३.३९८; लाहणा—मिळणारा, प्राप्त होणारा, अनुभव लाहणा आइता। १३.१०४३, लाहाणां—आतां गुरुशिष्यां दोही। स्नेहो लाहाणां ॥ १६.४६, प्रेम लाभणार या अर्थी, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘लाहणा’ १६.४६; लहाणें—मानूं न लहाए १८.३८३; स्वप्न साच हों लहाए १८.३८५; मार्गु न लहांतां १८.८८६; पव्हों न लहांति १८.१६९७; लहाये—जावो (वों) न लहाये ११.३८८, बाहिरा निगों न—१३.४११.

लाहरी—हा पाठ लहरी असणें संभवतें, विषाचा आवेग. २.७१, ११.५४, ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत या दोन्ही संदर्भात ‘लहरी’ असा पाठ आहे.

लाहान—लहान. ९.१०६, १४.३८३, १८.५४४.

लिंग—चिन्ह, स्वरूप, पूज्य, दैवत, शिवलिंग. आगि बेलेंसि लिंगा बावे। १३.८१९. तरि पक्र-रत्नाचें जी तूं लिंग। १८.२०. अंतर्ज्योतिचें लिंग ६.२.४; इहिं तिहिं लिंगि १७.८१; इहीं लिंगीं १४.३९५; जियें लिंगें, जीं लक्ष्मणें, १४.२४२; तामसाचें लिंग, रूग, १८.५४५, वैकुण्ठपीठिचें—१७.४६, शांतिचें जी—१६.१३५; लिंगु जाला, पूजनीय झाचा, ११.१०३; लिंगा पात्र जाली १८.३३५; लिंग कां प्रतिमा १७.२०३; लिंगदेहकनलाचें पोडि १६.४; लिंगभेद, पूज्य मागसांचा उच्छेद, २.३१; आत्मलिंग, स्वतःच्या वादित्र्यास उद्देशून, आत्मलिंगातें सिवणें, स्वतःची रायथ घेणें, १८.१३६०; आराध्यलिंग, पूजनीय देव, १०.३, १७.१७; गुरुलिंग १३.३८६, १८.१५५५, गुरुतें लिंगा भराडा होए १३.३८९; दानलिंग, दानांचें चिन्ह, १७.२६३; परस्म(परमात्म)लिंग ६.३०५, पर-मात्मलिंग १८.६३२, यथा—, योग्य लक्षणांसह, १८.७२९, शून्य— ६.२७३, श्रीगुरु—१८.१७६०.

लिंगटणें—चिकटणें. अंतर्करणें मज लिंगटले। ८.१२४.

लिपणें—दडून राहणें. लिपे—विसांवां(वा) तेयां लिपे १६.४०९, हस्तलिखित माडगांवकर प्रतीत ‘विषें’ असा पाठ या संदर्भात आहे, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘तयां नाटोपे’ १६.४११.

लिपणें-लीपणें—आच्छादणें, माखणें, माखला जाणें, दोप लागणें, लिपणें—एथ कमें तो चि लिपे। जो गुणसंभ्रमें घेपे। प्रकृतिचेनि आटोपें। वर्ततु असे ॥ ३.१८०. षडरितू येतां आकाशें। लिपिजे चि ना जैसैं। तेचि वैष्यम्य मानसैं। जाणिजे चि ना ॥ १४.३६१. संगदोषें लिपतु काइ २.३३३; लिस १३.१११५, चि—२.४९; लिपवणें—बुद्धितें लिपवी काइ १८.४४९. लीपणें—द्वेषभावादि-मलीं लीपे चि ना १०.२२७; न सहित आलेलीं लिपणें चीं रूपें, यांतीक काहीं लीपणें चीं रूपें असणें संभवतें—देहीं देहें न लिपे १३.१११३, मलीं न लिपिजे १८.१३९८; मोहमलें न लिपे ३.७१; हातुपा ७ न लिपे ५.७७.

लिहिणें—नेहमींच्या अर्थी. आगा जगाची शुभाशुभें लिहिता. प्राणांचा उग(गा)णां घेंति । मग केल्या अनुरूप देंती । स्वर्गमोक्ष जे ॥ १०.२२५. १७.४२. जैसा मोक्षाचिया आंगा लिहिला १२.१८४; विश्वाचां वाक्पटिं लिहुनि घालीं ११.४७६; लिहिलें—लेख, दोषांचें लिहिलें फेडीं । ४.५१, ज्ञानदेवी—‘लिहिलीं फोडीं’, कुंटे—‘लिहिलीं फोडीं’ ४.५२; लल्लाटिचें लिहिलें न मोडे १८.१०१; लिही—लेख, द्वैताची लिही सरे १३.९३३; लीहुवु—गीता लीहुवु वाहाणें । पुस्तकमीखें ॥ १८.१४५१, ज्ञानदेवी—‘लिहुनि’ कुंटे—‘लिहोनि’ १८.१४६१.

लीन—नम्र, विनयशील, समाविष्ट. लीनं केलीं, एकजीव या अर्थी, १८.१०९४; लीनता, तत् शब्दास जोडून, तत् पहा; सुलीनता, सुलीनते-चिये तूलिये, पूर्ण नम्रतेच्या गादीवर, १३.४३.

लीपि—लिखाण. सुखाची लीपि पूसिली ३.२४९.

लीला—खेळ, क्रीडा. जेयां भक्तीची येतुली प्रीति । जे कैवल्यातें पन्हां सर ह्मणति । जियांचिये लीले माक्षि नीति । जियाली दीसे ॥ ९.१९१. ११.१४५, १७.३२, १८.३४७. लीला-कमलें खेळणें, लीलेनं कमळाशीं खेळणें, १३.२८४; कोपप्रसादलीला, क्रोधाची व कृपेची लीला, ११.३०६; जनलीलाविलासें ११.१३०; लीला, लीलेनं, सहज, जगा आदि प्रलयो दोन्हीं । लीला चि करिसी ॥ १७.५, लीला धनुष उचलिलें १.१६८, -चि नाशिर्ली १०.२६८, -परजवें १५.२३२, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘परजवें’ १५.२५५, -विदारतु १.१६२; स्वलीला ९.४८३; अवलीला, याच अर्थी, जो कृपावसें अवलीला । रक्षैल आतां ॥ २.७३, १.३७, १.१४३, ६.४५६, १८.२२१; -लील, शब्दास जोडून, लीला करणारा, ज्याला लीला प्रिय आहे असा, लक्ष्मीलील १०.२५२; ललनलील, पालन करण्याची ज्याची लीला आहे असा, १०.२; लोकललनलील १२.२३३, ललणें (२) पहा.

लुगडें—वस्त्र. वधुवरांचिये मीलणीं । जैसि वन्ह(न्हा)-डियां हिं लुगडीं लेणीं । ११.३. १८.१४०, १८.७३७.

लुंचणें—तोडणें, केंस उपटून काढणें. पाखंडाचेया कडे । नागिचें लुंचिति मुंडें । १३.२२.

लुंडणें—लोळणें, लोटांगण घालणें. देखिलिये वस्तु लुंडति । मी चि ह्मणौनि ॥ ९.२२१. नाना अवकाशु नमीं । लुंडतु जैसा ॥ १८.११४२. लुंडवणें—लुंडवीत काडी । पडिली जैसी ॥ १७.२०३, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘लोटीजे’ १७.२०४.

लुब्ध—आसक्त. ३.१०३. लुब्धक, पारधी, तेचि सत्वे लुब्धकें । सुखज्ञानाचीं पाशिकें । बोडितां खुडुके । जैसा मृग ॥ १४.१४७, सत्वगुणरूप पारध्याकडून सुख व ज्ञानाचे पाश ओढले जातात, मग हरणाप्रमाणें तो त्या पाशांत अडकतो. त्रिगुणलुब्धकीं, त्रिगुणरूपी पारध्याकडून, १४.६४.

लुललुलित—लुसलुशीत, कांवलें. १५.९८.

लूति—लूत, एक त्वचा रोग, कुष्ठ. देहाची लूति जीति । १३.७३०, शरीराला झालेलें कुष्ठ प्रत्यक्ष दिसत असतां.

लूसणें—विसकटणें. चोपि लूसिली ३.२४९, चोपि पहा.

लेंक-लेंकी-लेंकरं—मुलगा, मुलगी, मूल.लेंक—जैसें बापें जोडिलें लेंका । १८.८२३. लेंकी—जैसा बापु नातले लेंकी । १८.२०४, जसा बाप आपल्या मुलीवर विषयवासना धरीत नाहीं तसा. लेंकरं—लेंकरं प्रसवली १४.१०५; लेंकरं—नंदाचें... लेंकरं १०.१९२; लेंकरवाचेनि बोलें ९.१९; लेंकरवें, मुलें, १५.२१५; लेंकरुपणें ११.३५.

लेखणें—गणतींत धरणें, समजणें, मोजणें, मापणें. कृष्णा ह्मणौनि हाकारिजे । यादवपणें तूतें लेखिजे । ११.५४६. इहिकिचें भोगणें लेखी १३.५१९; न लेखी १८.१०१९; नलेखितां १३.२५८; लेखणिये, गणतींत, जेथ स्वर्गसुख लेखणिये नाहीं । २.३६४; लेख—मोजमाप, आकार, मर्यादा, लिहिलेला मजकूर. तें लेखें तरि मियां तुरंवावें । परि मुलीं चि(चि) घालीं ॥ ९.३८०, सातें शतें श्लोक । अध्यायां अठरांचें लेख । १८.५७, १८.१४३७, १८.१६७२; लेख चढे, फुलें व फुलांचे सर मोजतां येतील, १८.५६, -धरी, त्याची गणति प्रकृतिच ठेवते, ७.२५, -नाहिं १०.२७७, १०.२७९, ११.५८१, -नेणजे,

गणति नाही, ८.२२, - सरलेयां १३.९३२, आंख पहा, - होईल, मोजतां येतील, १०.२७६; लेखा आणि, आकार देते, करून दाखवते, १३.९८०, पाणी वळणावर आणील या अर्थी, १८.१२७९; लेखा नैपु १५.४८; आंखें लेखें, हिशेब करून, टिपणें करून, लिहून, १३.८४३; दानलेखिं, दानाच्या गणतीत, १८.३७०.

लेंडी—लहान ओहोळ. लेंडिये आला लोंढा। न मनी वालवेचा वरंडा। १३.६९२.

लेणं—(क्रि.) धारण करणें, अंगावर घालणें. ले—पेसा देहीं देहा वेगला। ले तृष्णेचिया सांखला। १४.१७१. वैराग्य दिव्यांजन जीवें ले १८.९००; व्यासोक्तिकुसुममाला ले १८.१६८९; न फेडित ले, अखंड धारण करतो, १८.८४९; न ले—चंदनाचे खोडे न ले १८.८९४; न ले—वाहाणां न ले चि, पादत्राणें घालीत नाहीं, आशेस उद्देशून, ७.१२६, ज्ञानदेवी—‘न ले चि’, कुंटे—‘न ले चि’ ७.१२९; लेइजे—जैसं वज्र-कवच लेइजे। मग शस्त्रा(खां)चा वरिषा३ सहिजे। २.२३२, चिंतामणि लेइजे ११.६१६; लेइला-ली-लें—लेइला मोतियांची कडियाली। आवडे तैसा ॥ ९.५२४, आर्त्तिचें लेणें लेइला ११.१५३; भूषणं लेइलें असे, १८.१४९१; लेणिं लेइली असे १८.१४४०; संयतिचीं लेणीं लेइले ९.१९२; श्रिंगार... दे३ आपणवें लेइला ११.२१०; ना लेइलें, शृंगार केला नाहीं, १८.१७१७; लेइलासि—मुकुट लेइलासि ११.२८९; वाणे परिची आंगी लेइलासि ११.२७९; लेउनि—दुःख लेउनि सुखाची आंगी। सलित जगातें ॥ ९.४९७, अक्षरें लेउनि १०.६१; आडवख —, पडदा पुढें लावून, १८.१२९४, लेणीं—१८.६, लेणें—१८.१५०४; लेउनियां—तास लेउनियां ११.५७२, तास पहा; लेतें, धारण करणारें, अनर्ध्य रत्न हातु चढे। तें मांगाराची वोढि पडे। दोन्हीं जालीं तरी न जोडे। लेतें आंग ॥ १७.२६७, अमोलिक रत्न मिळालें, तर सोन्याची टंचाई पडते, हीं दोन्हीं मिळालीं तरी अलंकार घालण्यास योग्य असे शरीराचे अवयव मिळत

नाहींत; लें(ले)तेयाचेनि भावें, (सोन्याहून वेगळे असे जे अलंकार दिसतात ते) दागिने घालणाराच्या दृष्टीनें आद्देत, ९.७६; लेयाविया—अलंकार घालण्यासाठीं, परब्रह्म आपुलेनि आंगें। लेयाविया आपण चि जाला जियें अनेगें। तियें लेणीं मीं सांवें। काइसेया सारिखि ॥ ११.२०८, लेयावेया १७.३४५; लेणें—धारण करणें, माझें नृसिंहत्व लेणें। जेयाचिये महिमे ॥ ९.४४६; लेववणें—लेवउं, लेवउं तुकुमारें। पदें तियें ॥ १५.४, इया दोन्ही पाउवां श्रीचरण लेवउं १५.८; गुणाची(चीं) लेणीं लेवउं १२.२२०; लेवविं—स्तोत्रांचें लेणें लेवविं १६.२१; लेवविजे—बालक लेणें लेवविजे, मुलाच्या आंगावर दागिने घातले तर, १०.५७; लेववी १४.१०७; लेववीन १४.१८.

लेणें—(ना.) भूषण, अलंकार. लेण्यांसि हें लेणें। केहीं आहे ॥ ९.१०. जरि सोनें लेणें होउनि घडे। तन्हीं तेयाचें सोनेपण न मोडे। ९.७६. जैसं आंगिचेनि सौंदर्यपणें। लेण्यांसि आंग चि होये लेणें। १०.४३. ९.३८५, १०.५७, ११.१५३, ११.२०८, ११.६३४, १४.१०७, १५.३०१, १५.५२८(१), १७.२५, १८.२४, १८.९५, १८.५०५, १८.५३१, १८.१००३, १८.१४४०, १८.१५०४, १८.१७१७. लेण्यांचे ठसे, दागिन्यांचे आकार, १८.११०३; गुंजांचें लेणें १८.११३९; गुणाचीं लेणीं १२.२२०(चीं), १३.४१२; जाइयांचें लेणें, उसना मागून आपलेला दागिना, परत द्यावा लागतो यास उद्देशून, ९.४०८, ज्ञानदेवी—‘जायांचें जेणें’, कुंटे—‘जायांचें जैसं लेणें’ ९.४१२; देशीकार लेणें १८.१७८४, पढियतें—१३.३४२, ब्राह्मणाचें—१८.८५१; संदेहाचें...लेणीं १८.६८७; संयतिचीं लेणीं ९.१९२; स्तोत्रांचें लेणें १६.२१; लुगडीं लेणीं ११.३; आंगाचें लेणें...मिरविसि १७.७, —लाधलें ११.५९२, आंगातें लेणिं पातलिं १७.१७९, आंगिं लेणिं मिरवी १३.७०५; साहित्यासि लेणें होंति १०.४१; बाललेणीं १२.६; लेणेपण—लेणें सोनें चि जो जाणे। तो लेणेपण तें वा३०(३०) ह्मणे। १५.५२८(२).

लेप—रंग, सावग, उडी; रंगित चित्र किंवा वाहुलें; दोपकारक संसर्ग. आकाशा न लगे । लेपु जैसा ॥ १२.२०३. तेथ शुद्धिचेवा आशा । तो लेपु न मनावा जैसा । १७.१०७, दोप नाहीसा करण्याकरितां त्याला स्पष्ट करावा लागला तर तो संसर्ग दोपकारक आहे असें मानूं नये. लेपा हातिचें शब्द १३.५३१; आनंदचित्रिचें लेप ६.२५६, गुगत्रयादि—२.२३६; लेपाचे गमले ११.४५९; लेपु झांलौनियां ६.४९, झांलेंगे पहा; लेपासि स्नपन करणें १३.७४४; अनुलेपन ११.२२१ (२); निर्लेप—ब्रह्म, जेवां(या)चें निर्लेपु अनुलेपन करी । जे निर्लेपु ही सर्वांगि धरी । ११.२२१ (१, ३), ज्याची उटी ब्रह्मही आंगास लावतें, दुसऱ्या चरणाचा पाठ ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत 'जें अनंगही सर्वांगी धरी' असा आहे, ११.२२५; ५.१५९.

लेवा—पुट. जेंस लेवे दीवले तमा । काजलाचे ॥ १६.३८८.

लेश—लेश—अगदी थोडा भाग, कण. लेश—उदकलेश ९.३८९, कर्म—३.५, पुण्य—९.३२४, आंति—३.१२४, सुख—१८.७७३. लेप—अमृताचा लेपु २.२४०, अमृतलेशा लागि ११.५७२; ज्ञानलेशादोसें, अवरसें ज्ञान मिळावें म्हणून, १३.६३८; विषाचा लेपु २.३१९.

लेशां—हळूहळू, सहज, 'बरे रीतीनें', 'बऱ्या बोलनें' (राजवाडे). मग प्रमेयांविषा गांवा । लेशां जाहजे ॥ ७.२०४. १३.२२२. वेगें आणि लेशां १३.२४६.

लेइणें—(१) लिहिणें. बोलि लेहे, ओळी लिहितो, १३.३०७. (२) लावून घेणें, 'लेहे—चाटी' (राजवाडे). तैसी दशा माथें श्रवण वरि । सव लेहें ॥ १३.५५७, डोकें व कानांपर्यंत सर्व शरीराच्या भागांची तशी अवस्था होईल, ज्ञानदेवी—ते दशा मा या शिरी । पावेल गा ॥, कुंटेचा पाठ असाच आहे, 'पावेल' एवढाच फरक आहे, १३.५५९.

लै—लेणें (क्रि.) पहा.

लो—उय. जेव्हलि गगनीं लो मना । पवनें कीजे ॥ ५.१५४.

लोक—मनुष्य, जनता, जनव्यवहार, जग, निवासस्थान. अविष्ट नाथिली आस्थाबुद्धि । विषयसुख चि परमावधी । जीउ तैसा उपावि । आवडे लोकां ॥ ४.२०. जैसा नचलतेनि रवी । लोकु चले ॥ ८.१८५. जिये लोकिंचा चंद्रु क्षयरोगी । जेथ उडो होये अस्तविवेया चि लागि । ९.४९७. हा जीतु ना नव्हे । लोकु कल्पी येणें भावें । तैसें जीणें होआवें । ऐपी आश ॥ १३.१९५. २.१५७, २.२०९, ३.१५३, ६.४४०, ९.३५९, ९.५०२ (२), १०.९३, १०.९४, १०.१०० (२), ११.२६१, ११.३४४, ११.३४५, ११.३९७, ११.४२०, ११.४३०, ११.४९५, १३.१८८, १३.३६०, १३.९७६, १३.१०११, १५.१२०, १६.६५, १६.३१७, १६.४६३, १७.२०४, १७.३३७, १७.३५२, १८.३१, १८.२८१, १८.४३७, १८.४४४, १८.४५५, १८.१६६१. लोकाचेन आचारें ५.९७; लोकाचि दर्शनें, लोकांचें पाहणें, १५.३३४, —चीं धवलारें ३.२१८, —चिया विविधा पूजा १७.२४४; आपुलालां लोकीं ११.३२९; पीसा लोक १५.१३७; प्रकृतिचां लोकीं १८.८१०, ज्ञानदेवी—'प्रकृतीचां आलोकीं', आभासांत या अर्थी, १८.८१३; विचारपर लोक २.१२५; विविध लोक १०.१०० (१); लोक आसंसीति १२.२०४; लोका पुडनि ९.४८८, लोकिं येडनि, लोकांनीं येऊन, १८.४३६; लोकु कर्म बांधला ३.८४; लोके गिविसावा ३.२०३; लोकाचि बालें ग्रासिलि ११.४१२; लोक पायवणिचां मानु करिति, चरणतीर्थास मान देतात, १२.२१३; लोकु प्रकटवी, सूर्यास उद्देशून, १३.११२१; लोकांतें व्यापूनि १०.१७०; लोकांतें न रंजी १३.२०७; लोकाचिया राहाटी हांतु १८.३१०; लोकु संहारावेया ११.४४६; लोकु न सिणें(गे) १२.१६६; लोकाचल ८.१५२; लोकापवाद १३.७९०; लोकाकार ११.१८८; लोकोत्तर १७.४७; लोककृपाळु १२.२३९, —चेष्टा ९.१३०, —चेष्टि १५.३८५, —त्रय १.११६, १.१६५, ३.२४३, ४.२०४, ५.३६, १३.८५४, लोकत्रयाकार २.१३४; लोक दृष्टिसि (लोक-

दृष्टिसि) १८.१२७७(२); लोकनायक-नायकु
१७.२२३; लोकपरंपरा—आतां जेयाचेनि
संक्रमे । हे लोकपरंपरा आरोपे । ११.८२,
लोकपाल—तिहिं विविध लोक सजिले । लोकीं
लोकपाल वेगलाले । लोकपालि उपजविलें । प्रजाजात ॥
१०.१००(३,४), लोकवक्त्रा (लोक वक्त्रा)
माझि ११.४०९; लोकव्यापक ११.३३४,
—संग्रह १६.४६५, —संग्रहालागि ३.१७३;
इये लोकिची नांदणुक ९.५०२ (१); इये लोकीं
३.३५, ३.२३९, ४.२५, १०.२१३,
१८.१७७९; इहीं लोकीं ३.२४५; जीवलोक—
आगा उपजणें निमणें । हें साव काइ मानणें । तो
जीवलोकु मीं हाणें । संसार हान ॥ १५.३१५,
१५.३१३, १५.३१६, जीवलोकुशब्द
१५.३१४; तिहिं लोकां १८.४४५, —आंतु
१.१२६, तिहिं लोकिं-कीं १.१५८, २.९,
२.२११, ६.१०६, १८.१७७८, तिहीं लोकीं
१.४७, तीन्ही लोक १.१५५, १३.९८४,
१४.१०५, १८.१०६६, तीन्हीं—१८.१२९१;
त्रैलोक—त्रैलोकिचीं तीर्थें १३.४४७, —किचें
राज्य १.२२६; त्रैलोक्य—मीं गोसांवि समस्ता ।
त्रैलोक्याचा ॥ ९.२७९, १.३९, १.१२८,
२.११, २.१६१ (लो), ४.२१२, ६.३८३,
६.४०६, ६.४११, ८.१६५ (त्रै), ८.१९१,
११.३१९, ११.३४३, ११.३५१ (लो),
—नायक १६.४९, —पट ४.१४; द्यौलोक-
पाताल, स्वर्ग व पाताल, ११.३१०; नरक-
लोक १६.३७२; नाना लोक १३.१५३,
पर—, स्वर्ग, २.२७, पुत्र वित्त परलोक
१८.९८७; मनुष्यलोक—ऐसें रजोवातप्रचंडे ।
मनुष्यशाखांचे मांदोडे । वाढति तो पथ रुढे ।
मनुष्यलोकु ॥ १५.१६१, ज्ञानदेवी— ‘रजोवात-
प्रचंडे’, कुंटे— ‘रजोवाते प्रचंडे’ १५.१६२,
४.७२, ११.६११; मांदुरी लोक १६.२२३;
मृत्युलोक, मृत्यु-न्यू पहा, मृत्यु लोक ९.३२५,
यम—, यमलोकिची ठाकविली । राहाटि आवडी ॥
९.१९७, घेरि लोक १८.१७२८, वेद—, वेद
व सर्व जग, १५.५२४, वैश्य— १८.८२६,
सकल लोक २.९९, सकललोक १०.२१९,
—आर्धें ११.१६४, —शास्ता १८.१४८८,

—संस्था ३.१६८; सत्यलोक १.१५७, ७.७८,
११.२५७, ११.६०९, —नाथ १३.२७,
—नायक ३.९३, —भद्रजानी, सत्यलोकरूपी
हत्तीवर, १३.६२; स्वर्गलोक १.१.४७८,
१६.३०६; लोकां आंतु १८.६८५; लोकपणें—
ना मानूं लोकपणें । लोक दृष्टिसि (लोकदृष्टिसि)
बहिं ॥ १८.१२७७ (१), लोकाप्रति ३.१६९;
लोकांलागि ३.१५४, लोका लागिया (लागि
या) दीठिचा विखो १८.१७१४. लौकिक पहा.
लोठणें—दूर सारणें, ढकलणें, नष्ट होणें. आगा
वृक्षा कां वळी । लोडति फळें पीकलीं । १२.१२८,
पिकलेलीं फळें टाकतात, गळून पडतात या
अर्थी, ज्ञानदेवी, कुंटे— ‘वृक्ष’ १२.१२९.
शिर लोडिल्यां जैसें । पर आंग ॥ १८.१२७. पै
पारिवा जैसा किरीटी । चडला नमाचिये पोटी ।
पारिबी देखोनि लोटी । आंग सगळें ॥ १८.४८०.
तें देखण्यां वृक्ष लोटी । देखणें चि दावी ॥
१८.११४९. ११.४६२, १३.११३, १३.१०१७
(२), १६.३३९, १७.३०४, १८.५३३,
१८.६७८, १८.७१९. लोटिजतसे १८.१७०३;
अहंकाराचळु लोटी, दूर सारतो, ५.१३१;
आत्मज्ञानाचेनि खा(खां)डेनि लोटि १५.२२५;
कडाडिं लोटिला गाडा १३.७५३; चिंतामणि
लोटी ९.३०१; ध्यानाचें खांडें लोटी
१८.१०७२; नामरूपें लोटती, हारपतात,
९.२९२; मरणांचें भरें लोटलें ९.४९२; न
सहित आलेले संदर्भ, न लोटतां—क्षण न
लोडतां १५.१११; न लोटनी ८.१५५,—
लोडिजे १८.१४९; न लोटे, परि मनोभ्रम न
लोटे । विकरविला हा ॥ २.४१, परतवितां येत
नाहीं, १३.४९०, १८.२५०. लोट—प्रवाह,
लोंढा, माजि विंचेपरि लोटिं । लोटों नेणे ॥ ११.१०१७
(१), नदीचे लोट १३.३४९; पर्जन्योदकाचा
लोड १८.३६६, सिंधुजलाचा—९.१२३;
वैराग्यलोड १५.२३४; अलोड, अतिशय,
अनावर, १८.१४६, १८.९९३, आलोड, त्याच
अर्थी, १८.३८०.

लोंढा—जोराचा प्रवाह, पूर. लेंडिये आला लोंढा ।
न मनी वालवेचा वरंडा । १३.६९२. उदोअस्तूंचे
लोंढे ७.७४; जलंबाचा लोंढा १३.५६३;

प्राणापानाचे लोंढे १८.७८१, मरणरसाचे—
११.३७३.

लोण—कुवडी. लोण करी सकला । जीवितार्थे ॥
१३.४४०. लोण उतरिजे, ओवाळून टाकावें,
९.३७७; जीवें लोण करिति १३.१०३९;
प्राणें लोण कीजे १२.१८९; सुखाचें लोण
कीजताये १८.१०६३; शरीरें लोण कीजे
१७.२०६.

लोथ—मोट. तें गगनाची बांधावी । लोथ जेवि ॥
१०.२३९. तमाचिये लोथे संकल्पातें बांधौनियां
१४.२५६.

लोपणें—नाहींसं होणें, दिसेनासं होणें, मावळणें.
जैसा उदैला दिनकर । लोपी नक्षत्रांतें ॥ १.१४४.
तैसा स्वयंभू जरी लोपला । तरि सर्व सुखाचा थारा
मोडला । जैसा दीपासवें हारतला । प्रकाश जाय ॥
३.११०. जैसी शंका जात खेओ लोपे । सर्पपण
मालेचें ॥ ९.७२. ना तरि आकाशाचिये खोंपे ।
वायु निवांतू वि लोपे । आणि तरंगता हारपे ।
जळि जेवि ॥ ९.१०२. कां दोरी लोपतां सांपे(पें) ।
फारां होइजे ॥ १५.२७८. तेथ रज्जुगानें लोपे ।
व्यालशंका ॥ १८.२२६. ७.५९, ९.३७५,
११.३९७, १३.९३, १३.११५२, १४.४६
(ती), १४.१२२, १४.१३१, १८.४३९,
१८.१३८४. लोपला अभिचार १६.३५८;
लोपलें अन्न ६.४७०; लोपली बालदशा
६.२६०; उपाधि कृतकर्माचां पोटीं लोपे
१३.९४; घंटिका लोपे ६.२०८; यातायात
लोपति २.२७८; योगु ...लोपला ४.२५;
वंशजधर्म लोपे १.२४४; वारा लोपें (पे)
१५.२३०; सत्व रज लोपूनि, तम वाढतो,
१४.१९९; संभ्रमु लोपिला १.१५९; स्वप्न
जाग्रती लोपूनि, सुषुप्ती येते, १४.१९७;
लोपावें...उद्दीपावें १४.२९४; लोपे
हारपे ६.२९३; लोपो...हारपो १३.१९७;
हारपे ... लोपे—आणि सूर्याचेनि प्रतापें ।
कोडि ही नक्षत्रें हारपे । ना तो तन्हीं न लोपे ।
सचंद्रीं तिहीं ॥ १८.८५५, सूर्याच्या प्रतापानें
कोट्यवधि नक्षत्रें दिसेनाशीं होतात, पण चंद्रा-
सहित कोट्यवधि नक्षत्रांनीं (तिहीं) सूर्याचें तेज
नाहींसं होत नाहीं, ५.१३३; हारपे...गुणत्रय-

लोपे (गुणत्रय लोपे) १३.९२०; न लोपीति
२.२४९; लोप—कां तो परीता केला आरिसा ।
लोपु जाला तेया आमासा । १५.३४६, ६.२९८;
शरीराचां लोपीं २.१४३; अहंकारलोप
११.६८४, आकार—८.१७, ८.१६९, ८.१७८,
कल्पना—९.९०; तरंगलोपे(पें) ८.२४८;
वायुलोपें १८.९७३; विश्वलोपिं १५.५२१;
संकल्पलोपीं ६.८२; लोपक, लोप करणारा,
द्रोही या अर्थी, गुरुलोपक १३.६७४.

लोंबीझोंबी—झोंबणें पहा.

लोभणें—एखाद्या वस्तूच्या प्राप्तीची आधाशीपणें
इच्छा करणें. लोभलेपणें १७.२३२; लोभविणें
—पालणें लोभविलें, पालन करून आपल्याकडे
त्यांना आकर्षून घेतात, १८.८६८; लुब्ध
पहा; लोभ—आसक्ति, कृपा, भक्ति, हांव,
लोभासि रज कारण । १४.२६४. ९.३५८(२),
९.५०९, ११.१६, ११.८७, ११.५४४,
११.५६३, १३.२६७, १४.२२८, १५.२२,
१८.२९०, १८.१५७७; लोभा करवि,
लोभाकडून १३.४१०; लोभपर, अनुरक्त,
१८.१३२; लोभाचां बंधु १८.१७२०, ज्ञान-
देवी—‘लोभाचा बंधु’, कुंटे—‘लोभाचा
प्रबंध’ १८.१७४२; ईश्वराचेनि लोभें
१८.१५०७, देहाचेनि—१८.१९३; रसाल-
पणाचेया लोभा ६.१६; हितांचेनि लोभें
७.११६; वृद्धिलोभें १५.१५८; सर्वस्वाचा
लोभु १३.३३१; स्वर्गसुखलोभें १८.६०६;
लोभमोह १६.२६४; काम शब्दासहित
आलेले लोभाचे संदर्भ काम (१) पुढें पहा;
लोभिया—कां लोभिया दूरि जाये । परि
जीउ ठेवां वि आहे । १३.४८६, लोभियाचें मन
१३.२०२; लोभिणि १३.५०१; लोभिण्ये,
लोमी (अ. व.), लोभिण्ये एक वि जगीं । माझेनि
लोभें ॥ ९.३५८(१), लोमी १३.७९२; प्रलोभ,
अति लोभ, १५.१०३.

लोम—रोम, केंस. लोम नव्हे वांकुडी । मानसाची ॥
१३.४९३, मनावर यत्किंचित्ही परिणाम होत

•नाहीं या अर्थी.

लोलणें—लोळणें, झोंपणें, चूर होणें, तरंगणें.
हें असो पवनाचेनि मेलें । जेंसं जळि जळ वि

लोले । ५.९९. ते सावली देखौनि लोले(लें) ।
 श्रांतु जी मी ॥ ९.४. मुहं लोलौनि गेलें अंभु ।
 बोल थारे ॥ १८.४२१. ११.१८६, ११.४९८,
 १४.१८३, १८.७९७. आनंदाचेया दोंदावरि
 लोले १३.१७३; उत्संगि अंका वरि लोले
 १३.३९५; क्रिमि नरकीं लोलतु १६.३०६;
 जीम लोले, हिंसेस उद्देश्य, ९.१८०; विषयां
 वरि लोले १३.४७७; लोलतें—लोळणारें,
 लोळत असलेलें, अंकिं मलमूत्रपंकिं लोलतें
 बालकें १३.७३३; लोलतीं भूतें १३.२२५;
 लोलणें—पूयपंकिं लोलणें, जगांतील भोगांस
 उद्देश्य, १३.५१९.

लोलुपता—आसक्ति. ११.४२६. लौल्य,
 ७.१३८; अलौल्य १६.१६६.

लोंव—लोंकर. कैचा लोंवे विण कांवला । १८.८११.

लोहित्व—तांबडेपणा. कुंकुमें स्फटिका । लोहित्व
 होय ॥ १३.१०१२. लोहिव, तांबडें, पुढां
 उपरतिरागें लोहिबि(वि) । १५.१९२, वैराग्याच्या
 आवडीमुळें (पक्षीं रंगानें), तांबड्या शाखेस
 उद्देश्य. लोहिवां गमे १५.३१७.

लोही—मोहोर. ना तरि निदेवांचां परिवरीं । लोही
 रतलिया आहाति सहस्रवेरी । ९.५८, दुर्दैवी
 माणसाच्या घरांत हजारां मोहरा पुरलेल्या
 असतात पण तो उपासमारक करून घेतो यास
 उद्देश्य, दैव पहा.

लौकिक—जगांतील व्यवहारासंबंधी, लोकांचा

आचार, लोकांसारखा. जें संगदोषें हें लौकिक ।
 अंश पावे ॥ १.२५६, लोकांचे आचारविचार.
 बाह्य(हें) तरि रूढ । लौकिकु जैसा ॥ ३.६८,
 लोकांत व्यवहार करणारा. जिहिं लोकांचेन आधारें ।
 लौकिके चि व्यापारें । सांडिलें निदसुरें । लौकीक
 हें ॥ ५.९७ (१). ६.४०७, १३.६०८,
 १५.११५. लौकिका, जगांत घडणारी,
 १४.३४२, —आंतु, लोकव्यवहारांत, १०.७७,
 —चा उद्देश्य १३.११२, —भाग्य, लोकांना
 दिसणारा, १०.७५; लौकिकस्थिति ३.१६५;
 लौकीक—निदसुरें लौकीक, लोकांच्या अज्ञानास
 उद्देश्य, ५.९७ (२); अलौकिक, लोकोत्तर,
 लोकवाह्य, चमत्कारिक, स्वर्गीय, मार्गाधारे वर्तावें ।
 विश्व हें मोहरे लावावें । अलौकिकां नोडावें ।
 लोकाप्रति ॥ ३.१६९, लोकवाह्य वर्तन नसावें;
 अलौलि(कि)क करणें, प्रकृतीच्या चमत्कारिक
 कृतीस उद्देश्य, १३.९८४; अलौकिकु ग्रंथ
 १५.११६; अलौकिक गांभीर्य ११.२६१; अलौ-
 किकें दीठिचेनि हाततुकें, लोकोत्तर दृष्टिपातानेंच
 अजमास घेऊन, ८.२६४; अलौकिक भोग, स्वर्ग-
 भोगांस उद्देश्य, ६.४४१, —स्पंदें १८.१६०१,
 स्पंद पहा; अलौकीक जूस १८.८६१; पार-
 लौकिकें फलें, स्वर्गभोगांस उद्देश्य, १७.२९०.

लौल्य—लोलुपता पहा.

ल्हासणें—चमकणें. ल्हासत कांचन पीवळें ।
 ११.१३५.

व

व—हो या अर्थी हा पाठ आला असावा. ह्यणौनि
 ते पुरुषोत्तमा । कैसें व ह्यणों ॥ ११.५५२, माड-
 गांवकर प्रतीत—‘कैसेनि म्हणें,’ ११.५५२,
 ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत ‘विनवूं तें थोडें’
 ११.५५९, असे पाठ आहेत.

वंकणें—एकत्रित करणें. जें एकांल एक वंकीनियां ।
 सांवावें ज्ञान ॥ १८.१३२८, ज्ञानदेवी, कुंटे—
 ‘एकवेळ आवांकुनियां’, पूर्णपणें, १८.१३३७.
 एकवंक पहा.

वक्ता—बोलणारा. ह्यणौनि वक्ता चि वक्ता नव्हे ।
 श्रोतेनि विण ॥ ९.२९, ११.२६.

वक्त्र—तोंड. पेटलें प्रलयाग्निचें उजितें । तैसें वक्त्र
 हें तूझें ॥ ११.३०७. ११.२६६, ११.३३९,
 ११.३७३, ११.४३२, १३.४४६, १७.५६४,
 १७.२३१. वक्त्रा(वक्त्र)चा विकाशु ११.३५६;
 वक्त्राकाश, मुखरूपी आकाश, १८.१४६१;
 वक्त्रमिलणीं, तोंडांत पडण्यास ११.४१९;
 बहुवर्क(वक्त्र) ११.३३५; लोकवक्त्रा(लोक
 वक्त्रा)मासि ११.४०९; हरिवक्त्र ११.१९५,
 १५.५५९.

वक्तृत्व—भाषण, भाषणसामर्थ्य. साहाजें तन्हीं
 अवगारा । वक्तृत्वा अवधानाचा होये चारा । तें

दोंदें पेलति अक्षरां । प्रमेयाचि ॥ ९.२६. वक्तृत्व गोडपणें । अमृतातें पाह हणें ॥ १३.३. ९.१२, ९.२३७, १५.११; वगवक्तृत्व, याच अर्थी, १३.६३३.

वंग—डाग, दोष. शानें फेडिला वंगु । अंतरिचा ॥ १३.४७२. भेदाचा वंगु १०.२८९.

वच—बोलणें. कृष्णवचोक्तीं १०.३०, ज्ञानदेवी—‘कृष्णार्जुनवाचोक्ति’, कुंटे—‘कृष्णार्जुन वचनोक्तीं’ १०.३१.

वचणें—जाणें, नाहीसैं होणें. खालील सर्व रूपें न सहित आलेलीं आहेत. कां समोर आणि देखीनि । जरि न वचिजे चि अंसंडुनि । तरि क्षणा येका कवळुनि । जाळूं शके ॥ १.२४०. न वचत २.२६९; न वचतांचि (वचतां चि) १३.५८०, —वचति ४.५९, —ती १८.३६७, —वचावी १८.७७, —वचावें ३.८९, १३.७७३, —वचावेया १७.२४२, —वचिजे ६.४२१, १४.३३८, —वचे ३.१९५, ६.२०५, ६.३४७, ८.६, ८.१७८, ८.२३९, ९.५२, ११.६४, ११.४२४, ११.५७७, १२.१९२, १३.४८५, १३.५३६, १३.७३७, १३.८२४, १५.१२२, १८.४२१, १८.८९३, —वचैल, आणि अपयश तें न वचैल । कल्पान्तु वेन्ही ॥ २.२०१, ६.१५१; वचवणें—न वचवे खोंपे आंतु । वाधाचिये ॥ १८.७०९, १३.२५७, १३.५१३.

वचन—शब्द, बोल. घे(य)णें वचनें ज्ञानदेउ ॥ सुखिया जाला ॥ १८.१७८०. वचनें गाये

१०.१३९; वचनतेजकरें १०.१३२; कानावचनाचिये भेटी, कानांनीं शब्द ऐकतांच, १८.९८५;

गुरुवचन १३.४४६, श्री—१६.४५४.

वंचणें—फसणें, फसवणें. आंग वरि चर्ची । जनातें वंची । १३.६५९. १३.७९३, १७.८७, १८.१३२७(१). न वंचे—वाटेचा न वंचे आलेया(या) । रंछु जैसा ॥ १६.८५, न वंचणें १६.८४; वंचन १८.१३२७(२); अवंचकु १८.१३२४.

वज्र—इंद्राचें आयुध; दृढता व कठिणपणा दाखविणारा शब्द; योगांतील आसन. वरि अमृत ही बीटे । कां कालवसें वज्र फूटे । परि मनोधर्म न लोटे । विकारविला हा ॥ २.४१. २.२१६,

१०.२२०. वज्राचें(चे)यां बोलिं(लि)जे, कठोर भाषण कसें करावें?, १.२१६; तोंडासि काइ वज्र पाडिजे, तोंड बंद करावें काय?, ७.१४८; वज्रापासौनि कठिन १.१९९; वज्राग्नी, विद्युदग्नि, मूलबंधापासून उत्पन्न होणारी उष्णता, ११.३७२, १२.५०, १४.१६१; वज्रांगी, चिलखत, कवच, ९.४७३, १८.१०४१; वज्रासन, मूलबंध, ६.१९९; वज्रकवच २.२३२, —गांठ, घट्ट गांठ, कर्मांचा वज्रांगी । कालसे तो ॥ १८.३८९; वज्रयोगक्रमें ४.१४५; वज्रांगना, हा वज्रांगना चा अपपाठ आहे, ९.४६१.

—वंट—शब्दास जोडून, मार्ग या अर्थी. राजवंट ८.१८२.

वटिका—लहान वाट, मळा. पंचवटिकांची बांधी । १३.४७.

वंठाउ—उणेपण. तो अज्ञानदेशिचा राअ । या बोला महाबाहो । न पडे गा वंठाअ । आणिचा हा ॥ १३.७५१, आणि (१) पहा, ज्ञानदेवी—‘वायावो आणिकाचा’, कुंटे—‘गा ठावो आणिकांचा’ १३.७५३.

वडप—अति वृष्टि, वर्षाव. आ(अ)मृताचें वडप १३.३९८, रसवृत्तिचें—१०.४५; सात्विकाचेनि वडपें ६.४८७.

वडवानल—समुद्रांतील अग्नि. अनल पहा.

वडवाली—घांस. मांसाचिया वडवाली । आरोपुं लागे ॥ ६.२३०.

वडिल-वडील—बाप, पूर्वज, पूज्य व्यक्ति, मोठें, महत्त्वाचें. वडिल—एथ वडिल जें जें करिति । तेया नांव धर्म ठेविति । ३.१५७. स्वयंभु मुख्य वडिल । च्यारि मनु ॥ १०.९१. १.२१४, १.२६३, ४.३६, १७.८५, १७.९३, १७.२०४. वडिलांचेनि मुखें १०.१५१; वडिलांची वास, वागण्याच्या रितीस उद्देशून, १६.२८५; युग ही होन वडिल १३.३७८, सांगतां वडिलि गोठि आहे ७.१४; वडिल धाकुले १.१८३. वडील—९.५०५, १४.१६४, धाकुटा वडील—दीपा आदील मागील । सर्वासि धाकुटा वडील । अमृतसिंधु खोल । उतल काइसा ॥ १८.१६५७; वडीलपणें, उतारवयास शोभेल असें; कां राहो पण्यांगना । वडीलपणें ॥ १३.२०४;

तशी ती वागत नाही, आपलें वय लपवने यास उद्देशून.

वडें—त्या कारणानें, त्यामध्ये. **माझिवडें**—एतुला-
लिप आणिमाझिवडें (आणि माझिवडें) । योग्यपण
तूतें हीं जोडे । ६.३४३, ज्ञानदेवी—‘आयणी-
माझिवडें,’ कुंटे—‘आयणीमाजि येवडें’,
युक्तीनें या अर्थी, ६.३४३, माझिवडा-डें पहा.

वणणें—व्यवहार करणें, व्यापार करणें. **वण**—
शिष्टाईस उद्देशून, ऐसा वणसाठिं जागेश्वरा ।
वीकिलासी जी ॥ ११.५३५, ज्ञानदेवी—‘वजी-
साठीं’, कुंटे—‘वणिजेसाठीं’ ११.५४२;
वणिजून मोलें घेंति १८.२३३; वणिज
६.११०, १८.९०९; क्रियावणिज, क्रियारूपी
व्यापार, १८.७४३.

वणवणें—वणव्यांत सांपडणें. जैसा श्रीमकाली
गिरिवर । वणवला कां ॥ २.७६. **वणवा**
१.४८८, १४.१९०; **वणवेयाचां** जालिं,
वणव्याच्या भडक्यांत, १३.४९६, —वेढां
११.४३०.

वत्सनाग—वत्सनाभ, वचनाग, विष. कां वत्स-
नागा जैसी । महुल्ले ते ॥ १८.७९१, महुल्ले
पहा.

वदणें—नमन करणें. १.२७, १३.१, १६.१.
वद्य ६.४७७.

वदंती—बोलवा, उपदेश, वचन. पै गुरुशिष्य-
संबंध येकांतीं । जेया अक्षरा एकाची वदंती ।
१०.११०, गुरु एकांतांत ब्रह्मनिदर्शक ॐ या
एका अक्षराचा शिष्यास उपदेश करतात त्यास
उद्देशून. ९.१०४, १३.६५१, १४.६९.

वदन—तोंड. केली जैसी वदनीं । ब्रह्मशाला ॥
१७.२२१. आरिसेन विण विंने । वदन कें पां ॥
१८.२६२. ११.१४२, ११.१९८, ११.३०९,
११.३४०, ११.३४१, ११.३५३, ११.३८७,
११.४१५, ११.४१६, ११.४७१,
१८.१४५०. **वदनामृत**—श्रीकृष्णवदनामृत
१५.५५५; **वदनज्वाला** ११.४३०, —डोह
११.४१४, —दरी ११.३५७, —फळें ११.२६५;
प्रतिवदनीं ११.३३६.

वधणें—ठार मारणें, नाश करणें. ययां सकलांतें
वधावें । मग जे भोग भोगावे । १.२११. तेणें

उपकारें काह आभारेंलां । वधि ययांतें ॥ २.३७.

१.२०६, १.२६३, २.४५, २.५४, ३.२५३,
११.४७५. **वधिजति** १.२३५, २.३२; **वधिता**
२.१३८(१), —...मरता २.९९, —...मरते
२.१३७; **वध्य**—तरि वधिता तू न्हवति । हे
वध्य न्हवति ॥ २.१३८(२); **वध**—आणि मीं
अर्जुन हें आत्मक । इयां वधु करणें हें पातक । हें
माया वांचौनि तात्विक । काहिं आहे ॥ १८.१२७५,
१.२२८, १.२४३, २.३६; **वाटवधेया चूकले**,
वाटमाग्याच्या हातून सुटले, ७.१६९; **वाटवं-**
(व)घें करीति, वाटमारेपणा करतात, १२.६१;
वाटवं(व)घां पेणा १३.५४६.

वधू—नवरी, कुलीन स्त्री. **वधुवरांचिये मीलणीं**
११.३; **कुलवधू**, **कुल** (१) पहा; **विशदविद्या-**
वधू-वल्लभ, शुद्ध (अध्यात्म) विद्यारूप
कुलस्त्रियेचे प्रियकर, गुरूस उद्देशून, १४.३.

वन—अरण्य, रान, रमणीय स्थान. जें स्वप्न देखिलें
स्वप्न । जें मृगजलें सांसिनलें वन । ८.१४८. वसंतु
तेथ वनें । वनें तेथ सुमनें । १८.१६१६. ९.१५८,
१३.६६०, १४.२९३(१), १६.१६३,
१८.५५२, १८.१०५९(१) **आनंदाचिं वनें**
११.१९५; **घोगा वना** १५.३२४; **दांगिचें वन**
१८.४२६, **सावेरीचे(चें)**—१८.५७३, ज्ञानदेवी,
कुंटे—‘सावेरीचें’ १८.५७६; **वनलक्ष्मी-**
विलास १४.२९३(१); **वनवासियां** ११.१०४,
—ये २.७०, —सी ३.२३०; **वनशोभा**
१.४३; **वनश्री** ३.१००; **वनस्थलिया वसवी**,
वनांत मठ बांधतो, १८.१०१६; **वनत्व**,
घरिं कुंट(डुं)वपणें सेरे । तरि वनीं वनत्वे अवतरे ।
१८.१०५९(२), **उद्यानवन** १.२८, **कमल**—
११.२००, १८.७३२, **गाभे**—, **गाभेवन** पहा,
तपो—१३.६१०, १३.८२२; **प्रकृतिवनमाधवी**,
प्रकृतिरूपी वनाचा वसंत ऋतु, १३.१३६;
बुधवनवर्मंत १०.२९४; **महावन** १४.२३१,
मोह—१३.९८६; **विनोदवनवाटिका** ९.३१९;
सज्जनवनचंदन १०.३; **संतोखवन** ३.२४८,
संतोषाचां वनीं ६.४४८; **वनौकें**, वनांत राहणारे
पशुपक्षी वगैरे, १८.१५२१.

वपु—देह. **वपुचेनि संतें** २.११५; **वर्णवपु** १.३.

वमणें—ओकणें. तेथ वृत्तिचेनि संतोषें । गरल जे

(जें) वमी मुखें । ६.२४१. वमिल्ल्या अन्ना । लाल
न धोंटी रसना । १३.५१२. वमौनियां १५.२३३;
वमन १८.१०१०.

वय-वयस-सा—आयुष्य, तारुण्य, प्रौढत्व,
वृद्धावस्था. वय—विद्यावयमाजें १३.७१४.
वयस-सा—आइकें शरीर तरि एक । परि वयसा
भेद अनेक । २.१०८. ६.२६१, ७.८२, १०.६४,
१३.७७०, १८.७५५. वयसेचिया गांवा
६.४५१, -चिये सेवटीं ६.१२१; तिहिं
वयसिं १३.९१७; बाल्यादिकां वयसां ९.११८;
वयासा, हा पाठ वयसा असा घ्यावा, ११.२७४;
रूपें वयसा माजा ९.४२८; विद्या किं वयसा
९.४९०; वयसान्नय १४.१३९; प्रथमवयसा-
कालीं १.४२.

वयनीं—हा शब्द नयनीं किंवा अवनी असावा,
११.६५०, ज्ञानदेवी, कुंटे —‘अवनी’
११.६६०.

वर—(१) कृपाप्रसाद, लाभ. जेथिचिया कृपा लाभे
वर । तेथ चि मनें व्यभिचार । २.३८. १३.४०७.
वरदु १.१३. (२) नवरा. वयुवरांचिये मीलणीं
११.३. (३) उत्तम, श्रेष्ठ. तो ही नीका वर
उभयता । दीसतसे ॥ ३.२२४, इह व परलोक या
दोन्ही दृष्टीनें उत्तम वाटेल. गिरिवर २.७६,
५.१०२, १०.२६६, १२.११, १५.४६९,
ग्रह—१५.१९३, तरु—९.२५०, १३.४८८,
१४.२७९, १६.३७१, १८.२०५, अजात-
शत्रुतरुवरां १३.२२८, जनणें पहा; दानवरिया
१७.२८२, दान पहा; नृपवर १.१५३; रहवर-
राहवर पहा; श्रीवीरवरनरहरी, वीरश्रेष्ठ नरहरी,
येथें श्रीकृष्ण, १७.४२०. (४) उलट पक्षी,
यापेक्षां, शिवाय, सुद्धां. तें भलेंतें वर साहजिक ।
१.२१२. हे वर भलेंतें करितु । १.२२५.
१.२०९, १.२१६, १.२६५, २.३६, २.३९,
२.४६, ५.१६५, ६.१२८, ६.१७०, ९.२०६,
९.४६०, १३.४९४, १४.३६०, १६.१५५,
१६.२८३, १८.१५२.

वरगण—वाटणी. १.१२२.

वरंडा—बांध. १३.६९२.

वरणें—पसंत करणें, प्राप्त होणें, मिलवणें.
बालपणीं चि सर्वज्ञता । वरी तेयातें ॥ ६.४५१.

जीवित सरतां तेयांतें । पितृत्व चि वरि ॥ ९.३५२.
मनपण हिं वरं नेणें । १७.२३२, ज्ञानदेवी—
‘नेणे’ १७.२३३. ५.७१, ७.९४, ८.८२,
११.६७५, १३.६०९, १५.३७, १७.५८,
१७.९१. स्वयंवरें, स्वतः होऊन, २.१९३;
वरैत, वरणारा, लाभ घेणारा, १०.३०३,
१३.१०१९, १८.१०४३.

वरचिल—वाहेरील. ७.१८६.

वरता-तें—वरच्या बाजूस, त्यावर. वरता—वरता
लागति आकाशीं । यागाविया ॥ १८.४७९, वरच्या
बाजूस, स्वर्गांत जाण्यास, ज्ञानदेवी—‘वारत्या’,
दोर, कुंटे—‘वराता’, शिड्या, १८.४८२.
वरतें, त्या उपर, १६.३६.

वरपड-वरिपड—प्राप्त करून घेणें. वरपड—
पापा वरपडा होसील २.२०१; वरपडेयां
होइजेल ३.२१०. वरिपड—वरिपडी होये
दुर्वाता । २.३४९, ६.१६८, ११.४३०, १३.७१,
१३.१०९९, १७.१५७, १७.१९२. वरिपडा
जाला ११.६१४, १८.९०५, —जालेयां
१८.४८५, —डे जाले ९.१७९; वरिपडणें
८.२०७, १३.३४३, १३.४९३, १३.५०१,
१४.३५५, १५.९९, १७.२५९, १८.८५८,
१८.१०४२. वरिपडतां—आगा वरिपडतां
पाषाण । न सुवावें केवि ओडण । ९.४८७, हा
पाठ आंगावरि पडतां असा घ्यावा.

वरि-री—वर, वरचा, नंतर, पुनः, शिवाय,
कदाचित्, पेक्षां, उलट पाहतां. हे शब्द सुटे
किंवा इतर शब्दांस जोडून आलेले आहेत.
वरि—वरि क्षे(क्ष)त्रियांमांजि श्रेष्ठ । १.११५. देहा चि
वरि आदर । ४.१९. तेयाचें जियालें ह्मणों काइ ।
वरि भेलें चांग ॥ ४.१९१. परि हें आकाश वरिचा
वरि जाळें । ११.४५६ (१). दो वरि दोनि । मुजा
आलों घेउन । १२.२२२. अंधु नेवा वरि कोपाल ।
१३.३२६, ज्ञानदेवी—‘नेघाल’ १३.३२७. ऐसें
सुगीं वरि कलि । १८.१७८१. १.२१२, २.४१,
२.४४, २.२०४, ३.१०, ३.६५, ५.१६९,
६.१३, ६.२२, ६.१६२, ६.१८२, ६.१९४,
६.१९६, ६.२०८, ७.१३८, ८.४१,
८.२३१, ९.४३, ९.५२, ९.५४, ९.१७९,
९.४३७, १०.१०८, १०.१८३, ११.५७,

११.२१७, ११.२४५, ११.२६५, ११.३५८,
 ११.३७३(१), ११.४६७, ११.४९८,
 ११.६०१, ११.६३१, ११.६५१, १२.५६,
 १२.१६२, १३.१७९, १३.२०७, १३.२४७,
 १३.२५७, १३.३८०, १३.३९२, १३.४२३,
 १३.४७१, १३.५५७, १३.६२३, १३.६५९,
 १३.६६७, १३.६७५, १३.८०९,
 १३.११४०, १३.११६१, १४.२८,
 १४.१४८, १४.१८२, १४.२११, १५.१,
 १५.६, १५.१०६, १५.११०, १५.१७१,
 १५.१९७, १५.३१७, १५.३७५, १५.४३५,
 १५.४६३, १५.५१६, १६.२५, १६.५९,
 १६.१५०, १६.३२४, १६.३७९, १७.१२७,
 १७.१४५, १७.१६६, १८.७७, १८.२२३,
 १८.३८२, १८.४२३, १८.५४३, १८.६१६,
 १८.८०५, १८.८८९, १८.९४१, १८.९९५,
 १८.११३२, १८.१२२३, १८.१४१४,
 १८.१४९१, १८.१४९७, १८.१४९८,
 १८.१५४७, १८.१५६६, १८.१७१२,
 १८.१७३९, १८.१७५८. वरिवरि—जैली
 वरिवरि पालवी खुडिजे । २.३०५, अंका वरि
 १३.३९५, अझुइं—१.२६१, अद्वैता—
 १५.४१७, अवचितेया—१०.५१, अहंकारा—
 १३.१०९, आंगा—९.४०८, आगियला—
 ११.३३७, आसना—६.१८९, ६.२५८,
 आहातु—६.२५२, ऐ(ए)कांता—१३.६१२,
 कंदा—६.२२७, करतला—१३.६५०, कल्प-
 तरू—१०.११, काइसेया—८.११८, काइसेया—
 ११.२७१, कीले—१४.१२२, कोडि—, कोडि-
 डी पहा, खडकां—११.९५, गगना—१०.१२,
 गृहपरिग्रहा—१३.५९२, घरा—१३.५९३,
 चेह्लेयां—१८.९६८, जगा—३.२३७, जंत्रां—
 ११.३९०, जमा—११.४५४, टकेयां—
 १५.१६५, तलवट्ट—९.२२३, दुणे-दूणे—
 दुण-दूण पहा, धडेया—९.८, ध्वजे—१.१४१,
 पदां—११.४८४, पृथ्वी—१८.१४५३, पृथ्वी—
 ९.४३२, प्रत्यक्षा—२.१९०, बाण—
 ११.४५६ (२), बैला—१३.५३१, बोटां—
 १३.२८५, बोल—, बोल पहा, मती—९.२७,
 मस्तका—१.१७, मागिला—१६.६२, माथेया—

१०.७२, मुकुटां—११.२१६, मेरू—
 ११.२३९, रत्ना—१३.३६२, लक्ष—७.११,
 ललाटां—११.३३१, विवेका—१४.२२०,
 विवेका—१०.२०, विषयां—१३.४७७,
 विषयां—५.१२२, शास्त्रां—१३.१९२, संयमा—
 १३.५०५, सहस्र—११.११७, सागरा—
 ९.४५७, साधन—७.१५२, आह्या—९.७,
 ११.३७३ (२), एया—१२.२१२, १७.१६८,
 एया—१०.११७, ११.१, १३.७२, एया ही
 —१०.२८२, १२.१६९, ऐसिया—१३.१२२,
 ऐसेया—१५.३७९, जेया—१०.९, तेया—
 १०.३०५, १६.१४६, तेया चि—१४.२९८,
 तेया ही—१२.१६१, १७.२९७, १८.४१,
 तेया—९.२१६, ९.२३६, यया—१८.१३६६,
 यया ही—१८.१५२४, ययां—२.४७, या—
 १३.१२७, १३.३६८, १३.६४५, १३.६४७,
 १३.८५५, १३.१०८५, १६.४६७, १८.५९१,
 या—१.२७२, १०.२७, ११.६९१, या ही—
 ११.५२; रिणावरि विवाहो १८.७९२; वरि
 बोलणें हीं बोलावें घडो ९.३७; हें चि काइसें
 वरि होये ८.७९; पाना वरि पानें १५.१८७;
 वंशा वरि वंशाचे(चें) १५.१२७; व्योमा वरि
 व्योम १५.४५५; शृष्टिवरि शृष्टि १०.३५,
 ११.४५५; सुख वरि नसुदें सुख १८.१२०९;
 सुलभ आणि सोपारें वरि परब्रह्म ९.५१;
 वरि...आंतु २.९०, ९.१७३, १४.२६१;
 तलिं—लीं वरि ६.२३०, १५.४८; बाहिरि...
 आंतु...वरि ९.२१२. वरी ४.१३०,
 १७.३७५, एया—१२.२४२, यया—
 १८.१३२३, पाठी—१०.२२९, पाए...
 पाठी—६.३८९, बोल—४.११२; वरीं—दीपु
 ठेविला परि वरीं । ९.१२७, परिवर पहा.
 वरिचिल-चील—वरच्या बाजूस, बाहेरच्या
 बाजूस. वरिचिल—जन्मासर्वें श्रम । वरिचिल ही
 गेले ॥ ९.४००. ८.२२२. वरिचिली ७.२०३,
 —कडां १३.४७०, —कडे ९.७६, १३.४८४,
 —वाढि १५.४९; वरिचिलें...तलिचिं ६.२०३.
 वरिचील—वरिचील गवसणी ८.१३३,
 —झलाल १३.४६९.
 वरिल—वरच्या बाजूच्या, वर असणारें. वरिल

कोंड्याचा गुंवाला । संडुनु केल्यां वेगला । कणु
वेतां विरंगुला । असे काहिं ॥ १५.४३३. कां
काटिथे वरिला सरडा । व्योम नीव ॥ १६.२२३.
११.२९०, १८.१२१४. जला वरिल्लु तरंगु
१८.११६३; पद्मइला वरिला १५.११२;
पाटेया वरिल्लें आखरें १८.१०९३; या वरिल,
ह्या वरच्या मारलें बोलणें, १३.३३७; वार्लें
वरिल धावणें, दोरीवर धावणें, १८.६४;
आंगावरिल्लें १३.२८२, खांबा-११.४६२;
डोलेया वरिल्लें १३.७५७; स्वाधिष्ठानावरिल्ली
कांठीं ६.२१०; वरिल्लीकडोनि ६.२४७.

वरिल्ल-ष—वर्षे. वरिल्ल—वरिल्लशत ६.४६३.
वरिष—वर्तते वरिष जाय. १५.१२९. प्रतिवरिष
—प्रतिवरिषि क्षेत्र पेरिजे । १०.५४.

वरिल्लगें-पणें-सणें—पाऊस पडणें, वर्षाव करणें.
वरिल्लणें—परि वरिल्लती नवल । घनवटीतें ॥
१३.२१३. या लागि नवरासें । वरिल्लेन भीं ॥
१३.११६३. ११.९५, १५.२६७, १८.३२०,
१८.४३१, १८.१०३३, १८.१७४०. वरिल्ला
—वरिल्लाअति १५.२५५, —काल, पावसाळा,
११.१९३. वरिषणें—तेथ बाणवारि धनुर्धर ।
वरिषताति निरंतर । १०.१६६. आहा अमृताचा
पाऊस वरिषला । ९.५१८. २.७९, ९.५२३,
११.६५१, १२.१३०, १४.२२, १८.१३६८.
वसे ना वरिषे ६.४३३; वरिषा, पाऊस, वर्षाव,
वरिषायें वीण सागर १२.१५१; वरिषा करि
चि ना १८.१५६९; वरिषाति १४.३०४;
वरिषाकाल ६.१७४, ११.११३, १८.१७३९,
—त्याग १६.१३२; वरिषाऊ २.२३२;
वरुषाकाल १२.३८. वरिसणें—मेहो वरिसे
१७.१३१.

वरिव—श्रेष्ठपणा. काह नादातें हान वरिव । जीणैनि
आले ॥ ६.१३२, बोलण्यानें नादब्रह्मास जिंकून
आले कीं काय?, ज्ञानदेवी—काय नादातें
हन वरव । जिणैनि आली ॥ ६.१३२.

वरिवणें—वरचढ करणें, चाल करणें. पयां कौरवां
वरिवावें । १.२०७.

वरो—पोटगी, रोजची अन्नसामुग्री. जें बीं चि
वरोसी वेंचे । तें वाढतीं कुलवादी खांचे । १८.२५६.

वरौत—वर, वरची बाजू, पलीकडे. तेथ अथ वरौतें

आकुंचे । ६.२३७. ६.५५, १५.२०१. जाणित-
लेया वरौतें १३.८६२; या वरौतें, यावर पुनः,
१३.११२२; वरौता उठिं ८.७७, —उठीं
४.२०७.

वरौन—वरून, पासून. वत्सा वरौनि धेनुचें । स्नेह
राना न वचे । १३.४८५. नलिके वरौनु
१४.३००; भाणेया वरौनि १८.७८२, महत्वा
—१३.६५६; ठायावरौनि ९.१९७.

वर्ग—समुदाय, समूह, विभाग. अज्ञान वर्ग
१८.१४४२, अनात्म—, पदार्थवर्गास उद्देश्यन,
१५.२६६, आसुर—१६.४६६, इंद्रिय-
१६.७७, गोत्र—१.१९३, चेतना—८.२०८;
त्रिवर्ग १५.२३३, १८.३६, —गोपायें १८.७४२,
सं. वा. श. पहा; रिपुवर्ग १८.१०७०, विष-
१६.२१४.

वर्जणें—टाकणें. तैसी सांडिमांडि मनें । वज्रिणी
असे ॥ १४.३६५. १०.७८.

वर्ण—(१) ब्राह्मणक्षत्रियादि जाती, जातीचे
विभाग. मज वर्णहीना वर्णु । गुणातीतासि गुणु ।
९.१५७(२). ९.४७१, १७.१९५, १८.८१८,
१८.८२२, १८.८२४, १८.८२७,
१८.८८१. वर्णावर्ण १.२४९(१); वर्णाश्रम,
आश्रम पहा; वर्णभेद ४.८०, —विशेष, जातीचें
वैशिष्ट्य, १२.७६, —विशेषवसें ३.८८,
—विहित १८.८२९, —व्यक्ती ९.२९२, —हीन
९.१५७(१); कुलें जाती वर्ण ९.४५२; अवर्ण
१.२४९(२); वर्णत्रय, तीनही वर्ण, चतुर्—,
चहू—, च्यान्ही—, सं. वा. श. पहा. (२) रंग,
प्रकार. समताशुभवर्णु । १.१५. तेविं चि येक येका
पेसैं । वर्णें हिं नव्हे ॥ ११.१३१. रूप ना वर्णु । नांव
आथि ॥ १३.९७७. वर्णाचा वानिभेद ११.३५०;
रसैं वर्णें परिमलें १८.४७०; नामवर्णुआकार
२.१३४; रूप वर्णु व्यक्ति १३.८६६; नाना
वर्ण, नाना—, नाना पहा; अंजनवर्ण ११.१३४
(१), कपिल—, पिंगट, ११.१३२, कुंकुम—
११.१३३, कृष्ण— ११.१३४(२), निर्वाण—
६.९७, निर्वाण पहा. (३) व्याकरणांतील वर्ण,
स्वर व व्यंजन. मग स्वर वर्ण विसर्तु । १३.११९.
आगा बावना वर्णां परीता । १८.३७१. पदें वर्णें
१५.५४०; वर्णत्रय, ॐ तत् सत् यांस उद्देश्यन,

१७.३३५, —यात्मक १७.३५०; वर्णवपु, अकारादिवर्णं हेच शरीर, १.३; आदिवर्ण— तो प्रणव आदिवर्णं बुद्धा । १७.३३९.

वर्णणं—गुणधर्म सांगणें, स्तुति करणें. तेया रथाचे गुण । काइ वर्णू ॥ १.१४०. मौनाचिया मिठिया वर्णजे । १६.१९. १५.२७. **वर्णनीय** ११.५६३; **वर्णन**—गुरुवर्णन १३.४५६.

वर्तणें-वर्त्तणें—करीत असणें, वागणें, होणें, दिसणें, वाटणें. **वर्तणें**—मज बहूत भीष्मद्रोणाचें । वर्ततसे ॥ २.३४. सुखदुःख वर्तें जें जनीं । १०.८२. २.२७८, ३.८१, ३.१०२, ३.१६९, ८.७९, ११.५८८. **वर्तेंत** आहाति ७.३६. **वर्त्तणें**— देखें आइकें तेथ वर्त्तलें । १.२७१. २.१८७, ३.७६, ३.१५९ (व), ३.१६२, ३.१७३, ३.१७८, ३.१८०, ३.१९०, ४.९२, ५.४०, ५.४८, ७.१४१, ८.८३, ९.२५७, ९.२८७, ९.४०५, १०.८४, १०.८९, ११.१५०, ११.२४७, ११.४२६, १४.३०९, १४.३४१, १५.३४२, १६.२७१, १८.३४०, १८.६६५, १८.१११५. **वर्त्तजत** आहे ११.४९३; **वर्त्तति**ये १२.१; **वर्त्तती** परी ३.१६५; **वर्त्तेंत** वरिष १५.१२९, —आथि ७.१५७; **वर्त्तणें** १८.८४७ १८.८७८; **वर्त्तन** १३.३५६, १३.५२७, १३.१०५३, १७.३३६.

वर्त्तुल—गोल. दावें वक्रें वर्त्तुलें । १३.१०५५.

वर्म—मर्म, रहस्य, सार, जिव्हार, युक्ति. ह्यगौनि सर्वत्र सदा सम । तें आपण चि अद्वय ब्रह्म । हें संपूर्णता जाणें वर्म । समदृष्ट्याचें ॥ ५.९५. ७.८, ८.२०१, १४.१३६, १४.१७६, १७.१७, १७.३९७, १८.९२, १८.१८०. **क्रमाचें** वर्म १८.१००४, **गीतार्थाचें**—१८.१७५७, **बिनि-योगाचें**—१७.३४३; **सुखदुःखादि वर्म** ६.४०४; **कोणहां वर्मी** हान लागे १३.२६४; **वर्मी** न घलावें १६.१५०, —न विंधिजे १६.१४९; **वर्मस्पर्श**, जिव्हारी लागणारे, १३.२७०; **सुवर्म**, स्वरूप-जायतीचें उत्तम रहस्य, ९.९५, १०.६१, —शिरोमणी, अर्जुन, १७.१६९, —हृदय-कल्हार, मर्मस्थान जें हृदय त्या हृदयकमळावर, २.७१; **सुवर्मा**, अर्जुनास उद्देशून, १६.४८, १७.६६, १८.३७५, १८.१२१७.

वर्य—शब्दास जोडून. उत्तम, श्रेष्ठ वा अर्थी. गुणवर्य, श्रेष्ठ गुण, ६.३७, समस्तसुर—, सर्व देवांमध्ये श्रेष्ठ, गुरुस उद्देशून, १४.१.

वर्षणें—पाऊस पडणें. पावकें दाहावें । वर्षणें जलें ॥ ९.२८०. ९.२५, ९.२९४, १७.४१४, १८.१५११. **वर्षतें**, वर्षाव करणारे, १८.१७७५; **वर्ष**—पाऊस, मग वर्षु पया अन्नातें । सर्वत्र प्रसवें (वे) ॥ ३.१३४, **पुष्पवर्षी** १८.१०६५; **शास्त्र-वर्षी** ९.४८६; **वर्षा**—वर्षाति, पावसाळ्यानंतर, १४.१९६; **वर्षाकाल** १५.१५१, १८.६३१; **ग्रीष्मवर्षा**, उन्हाळा व पावसाळा, १३.५९९; **वर्षाओ**, वर्षाव, ९.२३४. **वर्षी**—वारिषी पहा.

वन्हाड—लगास जमलेली मंडळी, अशा मंडळीची मिरवणूक. बैलासि कडवाडें । हें न चुके गा फुडें । नेइजो पां वन्हाडें । मले तैसां ॥ १४.२३८. **वन्ह(न्हा)डियां** ११.३; **वन्हाडिक**, आमंत्रण, वक्तृत्वा वन्हाडिक करीं ९.२३७.

वन्हीय—इष्ट (राजवाडे), श्रेष्ठ. क्षुद्रदेवतां वन्हीयां (न्हीया), क्षुद्रदेवता श्रेष्ठ आहेत असें मानून, १७.९७.

वलघणें—चिकटणें, चढणें, आरूढ होणें, प्राप्त होणें, प्रवृत्त होणें. पवनाचां वारिकां वलघे । ६.२७०. उतरलें उदक पर्वतु वलघे । १०.६८, डोंगरावरून खालीं आलेलें पाणी जर पुनः डोंगरावर चढलें, अशक्य बाबतीचें उदाहरण. पाळ आपणपेयां वलघे । केवि वन्दि आपणपेयां लागे । १८.११६१, पाय (त्याच) पायावर कसा चढवितां येईल, अग्नि स्वतःलाच कसा लागेल? अशक्य कोटीतील उदाहरणें. ११.४५७, १३.६६४, १३.७१२, १४.१६३, १४.१९१, १५.१७, १५.३२३, १५.५५३, १८.६०३. **तृष्णेचिया** वारेया वलघे १४.१५९; **थाटी वलघलेयां** १२.७२, **थाटी पहा**; **भोज वलघे** १४.१९९; **योगाचेया आकाशा वलघिजे** १३.११२६; **योगज्ञान वल(ल)घले** १५.२४७; **रान वलघले** ११.६५४.

वलणें—वलणें, वळविणें, वाकविणें, विणणें, तयार करणें. ना तरि संध्यारागिचे रंग । काइनि वलिलें तें आंग । ६.२५४. सकरुणपणें वळला मोट । ११.४८२. ७.१८३, १४.१६९, १७.५६,

१८.६७०, १८.८३९. रजाचें वलिलें
१८.८०२, वायुचें—६.२९४; वलण ६.२२२;
औंटे वलणां ६.२२३; प्रपंचाचीं वलणें ७.७१;
वलन—चरुनवलनात्मकिं १३.४८९; वलसा,
फेग, भोंवरा, ७.७५, ७.८७, १३.५८६;
उवाळांचे वलसे ११.३००, पुनरावृत्तिचे—
८.१५०; वारेयाचां वलसां पडिली १३.६६४;
वलित, मार्गे फिरणें, खंगें वलित धरिलें
१३.५८२, खंग पहा, खंग पाठ ग्राह्य वाटतो.

वल्लभ—प्रिय असलेला. पूर्ण तेजाला (पूर्ण जाला)।
वल्लभु तो ॥ १२.१७१, तेज पहा. गांवा गेलेयां
वल्लभु। पतिव्रतेचा विरहक्षोभु। १६.७८.
१३.३७४, १३.६०५. विशदविद्यावधू—वल्लभ
१४.३; श्रीवल्लभ १८.१६३६; वल्लभा—प्रिय
पत्नी, तो वल्लभा भी कांतु। ऐसा पडियें ॥
१२.१५६, १६.३३०.

वल्ली—वेल. वृक्षा कां वल्ली १२.१२८; गीतावल्लिचें
ठाणें ६.१२; वल्लिका—नागवल्लिका, नागवेल,
जरी फळें आलीं नाहींत तरी विड्याच्या पानांच्या
वेलीची पानामुळेंच सफलता होते यास उद्देश्यत,
१८.६२९, शानदेवी, कुंटे—‘नागलतिका,’
१८.६३२.

वंश-वंस—वंश (१) बांबू. १५.१२७(१,२).
(२) कुळ, गोत्र. वंशवृद्धि १.२५२; हंडुवंश-
विलासु, यदुवंशाला शोभविणारा, १८.१७८३;
सूर्यवंशी १०.२३४; सोमवंशु १२.२०; वंशज,
कुळांत परंपरेनें आलेले, वंशजधर्म १.२४४.
वंस—वरील (२) अर्थी. सोमवंसिचा शृंगारु
१७.३२, सोमवंसिचेयां पांडवां माझि,
अर्जुनास उद्देश्यत, १०.२७०.

वंशान्ति—हें संस्कृत ‘विशन्ति’ चें रूप आहे,
प्रवेश करतात. स्वर्गु वंशान्ति ९.३०७,
शानदेवी—‘स्वर्गु वरिती’, कुंटे—‘स्वर्गा
वरिती’ ९.३१०.

वंशें-वसें—शब्दास जोडून. त्या त्या कारणामुळे,
त्या त्या योगें. वंशें—कर्मवंशें १८.७६४,
चतुराश्रम—१८.६२६; जाति—१८.८८७,
ज्ञानत्रय—सात्त्विक, राजस व तामस या तीन
प्रकारच्या ज्ञानाच्या योगानें, १८.५८२, निद्रा—
७.६०, ९.२४५, पुण्य—२.२३७, प्रकृति—

७.३८, माया—२.१६६, ४.४४, वर्णाश्रम—
१८.८८३, संकल्प—९.३५४, वसें—अज्ञान-
वसें १८.१११८, आंग—१५.२०२, आर—
१५.१०८, इळा—२.३०२, ५.४४, ईश्वर—
१८.१२८९, काल—२.४१, कृपा—२.७३,
गुणत्रय—१७.७३, धातु—१७.११६, बीज-
प्रकृति—१८.१३०५, भाषा—१८.११,
मति—४.६९, योग—१८.२४४, योग्यता—
४.१४१, वर्णविशेष—३.८८, वायु—३.६१,
१५.३१२, वेध—१८.९१५, व्योमवायु—
१४.९८, शरीरस्वभाव—१८.११६७,
संस्कार—१८.४४४.

वश्य—अंकित, वश झालेला. वश्यु कीजे
१३.१००७; वनवासियां वश्यु जाला १२.१०४.

वसणें—राहणें, असणें. ना तरि नगरांतरी वसिजे।
तरि नागरां चि होईजे। १.४१. ह्याणैनि
तुझा(झा) कर्णपुटी। वसौं काज ॥ १८.२७९.
१.२५४, २.२५५, २.३४५, ३.११४,
३.२५१, ९.२८०, ९.४०६, १२.१२७,
१३.६१०, १४.२३७, १४.३१८, १८.३१४,
१८.१०१५. वसतसे १६.२०५; संतां सवें
वसतां १५.३९०; वसावेया १८.१४५३;
वसिजैल ५.१२४; वसौनियां १८.१४५०;
वसौं आदिरिलीं १३.२५, —आले १५.४४१,
१८.१६५१; वसे ना वरिषे ६.४३३; वसणें
१३.१०९१; हातवसावें, हातीं असलेलें, येथें
धरावें या अर्थी, १५.२३५; वसत—असणारें,
राहणारें, ११.३७९, ११.५१५, १६.४३९,
१७.२२२, वसता आणि आसलुगु, वस्ती
असलेला व सोपा, ८.२३५; वसतें करिं १२.१५;
साधकिं वसतें होआवें ६.१७२; वसति-सी-स्ति-
स्ती, वस्ती, वसति—हें चोवीसां हि तत्वांचें।
कुडंबवर वसतिचें। १८.३१७, सर्ववसतिचें
वसैठें १८.१३४८; वसती ११.५३;
वस्ति—जें राज्यसेव्या ठाया। वस्तिशिं
प ॥ १५.३३०, ३.१११, १५.४३८;
वस्तिकर १३.३५, १७.८८; वस्ती—
१३.१४७, १३.५१३, देहा वस्ती आला असे
१४.३३५; वास्ति, वस्ती, १४.३५१, शानदेवी
—‘वस्ती’ १४.३५४; वसविणें—जें पक परि

सर्वदेशी । वसवी सदा ॥ १८.१५५३. ६.१६५,
९.२८६, १८.१०१६; वसवितु असे १५.५१२,
वसवीतसे १३.८८; दुर्गे वसविलिं १३.५८२;
वसविता, वसविणारा, ११.५८९.

वसंत—पहिला ऋतु. परि फलेंसीं तैं भेटी । जैं वसंतु
पावे ॥ १०.१५३. कां वसंतिचा स्पशें । मारुतु मौ ॥
१६.१६८. ११.११३, १४.२१, १४.२०३,
१४.२९३, १८.१११, १८.३४३,
१८.१६१६. वसंताचें रिगवणें १३.१७८,
—चिया वाहाणी १६.१६३; वसंतागमिचि
१८.१७१९; वसंतसंगें १८.१५; बुधवनवसंतें
१०.२९४; वैराग्यवसंत ६.१४९.

वसुंधरी-वसुधा—पृथ्वी. वसुंधरी—नाना धारा-
धरधारी । झल्लवली वसुंधरी । उठी जेवि अंकुरी ।
नाना विधी ॥ १३.१०४८. काखे वसुंधरी सुनि,
हिरण्याक्षाव उद्देशून, ११.३५५. वसुधा—
उत्तमांतें धरिजे । अधमांतें अन्हेरिजे । हें काहिं चि
नेगिजे । वसुधा जेवि ॥ १२.१४४. अगा वसुधेचां
पोटीं । निधान सिद्ध किरीटी । १८.१२२१.

वसुवार—वाडा. आहावसुवारें (आहा वसुवारें) ।
मोडून केले देव्हारे । १३.२३०.

वसैठ-वसैठा—वस्तीचें घर. वसैठ—शाळजातां
वसैठ । अशेषांचा ॥ १.३०. सर्ववसतिचें वसैठें
१८.१३४८. वसैठा—जरि वधु करुन गोत्राचा ।
तरि वसैठा होइन दोखांचा । १.२२८. १५.५४८,
१८.६२१. कालाग्निरुद्राचा वसैठा ९.४७८,
जगिचेया अभिलाखा — १८.६४६; म्लेंछांचें (चे)
वसैठे १७.२९३; विद्येसिवसैठा (विद्येसि
वसैठा) १.९५; सर्वदोषांचा वसैठा १८.७४९,
सर्व सुखाचा — ५.१२.

वसो—पोळ, सांड. वसो जैसा मोकड । वारा
जैसा अफाड । १३.६९६. १३.७६२. वसोवा
चारु घातला १७.२८०.

वस्तु-वस्तू—पदार्थ, ज्ञान, परब्रह्म. वस्तु—
हें उपजे आणि नाशे । तें मायामय दीसें (से) ।
यन्हवि तत्त्वता वस्तु असे । अविनाश चि ॥ २.१०५.
तरि परमात्मा येसें । जें एकि वस्तु असे । तें
जेया असे । ज्ञानातच ॥ १३.६१४. मांडघटशरावि ।
जैसी तदाकार असे पृथ्वी । तैसें सर्व होउनि सर्वां ।
असे जें वस्तु ॥ १३.८६९. नामरूपसंबंध । जाति-

क्रियाभेद । हा आकारासि चि प्रवादु । वस्तुसि
नाहिं ॥ १३.१००. ८.६६, ८.१७२, ८.२४५,
८.२४८, ९.५३, ९.२६७, ११.४८,
११.६००, १२.३१, १३.२७३, १३.६२७,
१३.७९५, १३.८०४, १३.१०४१, १४.७७,
१४.८२, १४.२७४(१), १४.२७६, १५.७८,
१५.२५०, १५.२५२, १५.२६८, १५.२८०,
१५.३८९, १५.४९४, १५.५०७, १६.१५५,
१६.३५९, १७.३६६, १८.१८८, १८.३९४,
१८.८१०, १८.८७८, १८.९८५, १८.९९८,
१८.१६८३. वस्तुचें आंग १५.२८१(२),
—चां ठाई १५.८३(१), १५.२८४, —चेया
प्रकाशा १५.२८१(१), —चिया सत्ता १४.२७३;
अव्यवहारी वस्तु, व्यवहारांत न दिसणारें ब्रह्म,
१८.८०; भूतग्राम विषम... वस्तु सम
१३.१०५९; असनी चि वस्तु होइजे, अहंकार
टाकून, स्वरूप ओळखून ब्रह्मरूप व्हावें, ६.७१;
वस्तुगत १३.७८८, —जात, —जात पहा, —प्रभा
१५.८३(२), —मात्र १३.८७७, —विचारें,
पदार्थांच्या किवा परब्रह्माच्या विचारानें,
४.४६, ९.४०७, १५.३०३, —सामर्थ्यशक्ती
१.७८; वस्तुस्थिती पुरता, आत्मस्वरूपाच्या
दृष्टीनें परिपूर्ण, १५.४६३; वस्तुस्वभावा
१५.४१२; वस्तुत्व—पैं वस्तु वस्तुत्वे असिकें ।
तें आपण चि गुणां सारिखें । देखौनि कार्यविशेष ।
अनुकरे गा ॥ १४.२७४(२). वस्तू—तरि ज्ञेय येसें
क्षणें । वस्तूतें येणें चि कारणें । तें ज्ञानें वांचूनि
कळणें । उपाया न ये ॥ १३.८६१, ज्ञानदेवी—जे
ज्ञानेंवांचूनि कळणें । उपायें नये ॥ १३.८६५.
तैसिं भूतें अवयवें । वस्तू उजू ॥ १३.१०५६.
८.२४६, ९.२२१, ९.४४९, १३.११०.
वस्तूसि अबोध १५.८७, —चें समूह ११.१४२;
वस्तूलागि ६.४७३; श्रद्धावस्तूसि आदर,
भक्तिात्त्वाबद्दल आदर, १२.२१४.

वहिला-लीलें—पहिल्यानें, लवकर या अर्थी हे
शब्द आलेलें आहेत. ५.३२, ६.१५४,
९.५११, ११.४६५, ११.४७२, १८.१२६२.
वहिलेयां आणि गतिमंतां आंतु १०.२३१;
वहिलेपणें, तैसें यया रंखाचें होणें जाणें । तर्कें
होतेनि वहिलेपणें । हणौनि लोळु ययातें हणें ।

अव्ययो हा ॥ १५.१२०, ह्या अश्वत्थ वृक्षाचें होणें व जाणें इतक्या वेगानें होतें कीं फक्त तर्कानेंच याचें वडणें मोडणें कळतें, म्हणून लोक याला अव्यय म्हणतात, तर्कें ऐवजीं ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत 'न तर्कें' १५.१२१ असा पाठ आहे, वेगाचा तर्कही करतां येत नाही या अर्थी; अवधानाचेनि वहिलेपणें ७.१९३, पाण्यांचेन—, अनेक ठिकाणाहून वेगानें पूर येत असल्यामुळें, ७.७९.

वहिवट—लागवड करणारांच्या नांवांची यादी, खाते-वही. आणि वहिवटीं पुसलें. नांव तेयाचें ॥ ११.४२१, खातेवहीतून नांव काढून टाकलें या अर्थी.

वाअणें—पेरणें, दाखविणें, देणें, घेणें, चढविणें. माथां हातु ठेविला तें फुडें। विं चि वाडलें ॥ ६.४८९, पेरलें. तिया सुखसंपत्ती जोडलिया। मन स्वर्गा वांत बाकुलिया। ७.१८५, दाखवितें. आपुली आण वाइजे ११.५४६; आण वाइली ११.५५७; आण वाडनि ११.४५५, १२.१५२, आणवाडनि (आण वाडनि) ११.९६; आण वाए १३.४०९, —वाये १८.१३६४, —वायें १३.१२८, —वांतु बसे १२.१०३; निगदु वाडनि, बंधन घालून, ८.१२२, पाखाणि— १०.३५; बादरायणें वाइला, व्यासांनीं चढविला, कळसास उद्देशून, १८.३३, कुंटे—'उवाइला' १८.३३; वांकुलिया वाए १८.६५६; यंत्रीं भूतें वाडनि, यंत्रावर प्राण्यांना बसवून, १८.१२९९; जगा हांचे वाडनि, आपल्या हांविला सर्व जग अर्पण करून, १६.३८५; तुझी आण वाणें, तुझी शपथ घेणें, १८.१३६०.

वाडग—व्यर्थ. ९.४२७.

वाडधण—वाडधाण—वावटळ, वादळ. वाडधण—संतु जाला वाडधणा। वरिपडा जैसा ॥ १७.१९२, ज्ञानदेवी—'अग्नि जाला वावधणा', कुंटे—'अग्नि जाला वाडधाणा' १७.१९३. १३.६८७. वाडधाण १५.१८२.

वाडर—व्यर्थ, वाईट. आहा शोर वाडर जालें। ११.५३१, वाईट. संपत्ति जोडावी वाडर। १६.४१९, व्यर्थ.

वाडल—हा पाडल चा अपपाठ असणें संभवतें. मागुत वाडलीं १३.३२३; माघौता वाडलीं

७.५; माघौतीं वाडलें १५.२८५; चोजवाडलें १४.११२; ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत या सर्व संदर्भांत 'पाडल' चीं रूपे आहेत.

वाएं—वाअं—वाओ—वावो—वाएं, व्यर्थ. वाएं ह्रींजिजे, व्यर्थ भटकन होतें, १८.१७६१. वाअं, (१) वारा. सुवाअं-ओ-य पहा. (२) वाव, जागा. जें निरंधिलें वे वाअं। जेया संयमू चि होये सावाओ। ६.४१५, मनास उद्देशून, ज्ञानदेवी, कुंटे—'उवावो', प्रसर, ६.४१६. (३) मिथ्या, व्यर्थ. तरि मज माझि भूतें हें ही वाअं। जें सर्व मी ह्मणौनि ॥ ९.७०. ९.३२७, १०.१२५, १०.१८०, १३.३०१, १४.१२१, १५.४३, १५.२१८. वाअं जाला १८.४१९, —ह्मणे १४.१८५; वाअं जालें १५.५२६, —ह्मणे १५.५२८. वाओ, मिथ्या, खोटें. कां दोरी सर्पत्व वाओ। दोराचिया कडौनि ॥ ८.२४६. ९.९३, ९.४५३. वावो, व्यर्थ, खोटें. तरि परत्र ना देवो। न दिसति ह्मणौनि वावो। १६.३०५. ६.६९, ६.८८, १३.१०५, १८.१६३३. इंद्र वावो, इंद्रपदही क्षुद्र वाटतें, १६.३५२; वावो कामिलें १७.२८; साच कां वावो १८.२६३.

वाक्—वाग्—वाणी, वाचा, शब्द, भाषा. हे शब्द इतर शब्दांस जोडून आलेले आहेत. वागीश्वरी, सरस्वती, १०.८; वाक्चातुर्य १८.१७२८; वाग्जाल, शब्दांचें जाळें, शब्दपांडित्य, पाव्हाळ, १३.२१, १३.२९१, —देवता, सरस्वती, १८.३६२; वाक्पट—विश्वाचां वाक्पटिं लिहूनि घालीं ११.४७६, —पथ, श्रुतीचेया वाक्पथा आली १३.८७६; वाग्बीज—स्वधर्म वाग्बीजि। बांधो नेणे ॥ १३.२०७, ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीतील 'वाग्ध्वजीं' पाठ ग्राह्य वाटतो, ज्ञानदेवी—'नेणे' १३.२०८, —ब्रह्म, वेद, १२.११२, —ब्रह्मसिद्धांत, वेदांतील सिद्धांत, १५.१४०, —भव, वाचेपासून होणारें, नातरि येकाधें नांव। तें चि शैव कां वैष्णव। वाचे वसतें वाग्भव। तप जाणावें ॥ १७.२२२, —भुवन, वाचारूपी मंदिरांत, तोंडास उद्देशून, १७.२२१; वाग्मी—वाक् व मी या दोन शब्दांचा हा संधि आहे, तरि वायां चि वाग्मी। वाडो नेंदी(वी) ॥ १३.६४७, वाग्यज्ञ, यज्ञ

पहा, -रिद्धी, वाचेचा विस्तार, गीतेच्या निरूपणास उद्देशून, १८.२७, -वाद, वितंडवाद १२.१४, -विलास १३.११५४, अभिनव-वाग्विलासिनी १.२१, अभिनवणें पहा, -व्यापार १८.१०२४; वागवृता, वक्तृत्व, आजि उजलली वागवृता । १४.६३, वागशृष्टि, शब्दरूपी जग, १४.२०; वाङ्माई—शब्दात्मक, गीता जाणा हे वाङ्माई । श्रीमूर्ति प्रभूची ॥ १८.१६६३, वाङ्माय, वाङ्मयाची वाढि, शब्दसुष्टीस उद्देशून, १३.९८७, वाचेस उद्देशून, १७.२१४, सर्व-वाङ्मयाचें मथित, गीता, १८.१३१४.

वाकड—यावसाची झड. कां वाकडिया दोरें बैठलि (लि)। १३.५६४.

वांका—हकीगत, घटना. १४.९४.

वांकुडा-डी-डें—वांकडा-डी-डें. पै गा वोघू चि वांकुडा । परि पाणी उजू खुहाडा । १३.८९२. १३.३४३, १३.४९३, १८.१६७२. उजू वांकुडे १३.१०५६, -परि वांकुडें १५.३०६, वांकुडेनि वोघेंसि गंगा उजू चि १८.८३९; वांकुडां विचुकीं पाउलीं, वेड्यावांकड्या पावलांनीं, ९.६; वांकुडै, वांकडेपणा, दुष्टपणा, जें खलांची वांकुडै मोडे । तेयां सत्संगीं रति वाडे । १८.१७३३.

वाकुली-वांकुली—वेडावणें. वाकुली—वाकुलिया वांत ७.१८५. वांकुली—वांकुलिया दावीति १७.९३, -वाए १८.६५६.

वाक्य—(१)वचन, सिद्धांत, प्रश्न. तें गोप्य माझें चोखडें । वाक्य आइक ॥ १८.१३४३. २.६४, २.९०, ३.१, १०.६१, १०.१५७, ११.४८०, ११.६३०, १८.१३३२, १८.१५९१. तुझीं वाक्यें न लगति, पटण्यापूर्वी या अर्थी, १०.१५९, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘तुझें वाक्य व्यक्ती न येतां,’ अनुभवास येण्यापूर्वी, १०.१७५; वाक्यारूढ, शब्दांत आणलें जाईल, ७.८; वाक्यकृपा १०.१३१, -पथ १३.११५०, -पूजा १५.५६५, -फल ७.१८७, तद्-ब्रह्मादिवाक्यफलें ७.१८१; वाक्यविधीचिया ४.१२८, निरिविडी पहा, -सूर्यकर १०.१४६; कृष्णवाक्य २.३७०, -बीज ९.५२८; गुरू-वाक्य ४.१२२, ४.१३०, ५.३४, १८.१०१७,

१८.१०२६, -श्रवण १८.९८२; दुर्वाक्य-सेलीं, शैलक्या अपशब्दांनीं, १३.४९५; महावाक्य १८.४०१, चेद-१५.१५६, सकलवाक्यभवधि, सर्व प्रश्नांचीं उत्तरें देऊन, १०.२८; संतवाक्य १३.६४६, १३.८५६; वाक्यता—एकवाक्यता, एकार्थता, ६.५२, येक-१७.२६, १७.२७. (२) व्याकरणातील संपूर्ण अर्थ असणारा शब्दसमूह. वाक्यें ह्याणिपति मुंजे । अक्षरांचे ॥ १३.१५२.

वाखती—छातीचा खळगा. मग बोडवली वक्षस्थलाची वाखती । चरणरजा जेयाचेया ॥ ९.४७६, ज्याच्या पायधुळीकरतां छातीचा खळगा पुढें केला.

वाखाणणें—प्रशंसा करणें, वर्णन करणें. लाजिलों वाखाणुं न निगे । देखौनि जेयातें ॥ ९.२१. पूर्वकांड विनोदें । वाखाणिलें ॥ १०.२२. २.२१२, ८.१२७, १०.३४, ११.४५४, १३.८४६, १४.२९, १५.२१९, १६.३९, १७.३७५. वाखाणिते, वर्णन करणारे, १८.१६५०; वाखाण—वर्णन, अर्थविवरण, वाखाण चढलें थांभा । चौगुणे वेन्हीं ॥ १३.११४५, १३.३२७, १३.३३३, १३.६४४; वाखाणी—आश्किलेयां वाखाणी । व्यसन न लवी ॥ १८.१७३३, ज्ञानदेवी—‘वाखाणीं’ १८.१७४५.

वाखारी-वाखोर—सांठा, वखार. वाखारी ७.१३२. वाखोर—प्रतीतीचां वाखोरां, अनुभवाच्या भांडारांत, ७.१३४.

वागारा-वागौरा—लगाम. वागारा—वागारे संसारावेया ११.२९१. वागौरा—तो प्रकृतिचा वागौरा । करी त्वचेचिया मोहरा । १५.३२४, प्रकृतीचा लगाम त्वचेकडे वळवून.

वागुर-वागूर—जालें, पाश. वागुर—हा विना-शाची वागुर । प्राणियांसि ॥ ४.२०१. १६.३४३, १८.९५१. अंगप्रमेचिये वागुरे, आंगाची प्रभा हेंच जालें, ११.४३२; विषयवागुर ११.३२४. वागूर—पाडसा वागूर कराडी । ७.९२.

वाग्मी—वाक्-ग पहा.

वाचणें—पठण करणें, अभ्यास करणें. किं परिवसिलियां पोधि । वाचिली होय ॥ १५.३६२, पोथीला स्पर्श केला तर ती वाचली असें म्हणतां

येईल काय ? वांचौनि पढें ना वाचीं, मी शिकलें नाहीं व वाचनाचा अभ्यासही केला नाहीं, १८-१७४३. वाचक—पुढें वाच्य पहा. वांचणें—धोक्यांतून सुटणें, बचणें. मागें चि चालतां । पुढां सिद्धुं(हु) दीसे अवचिता । तो चूके तंवरि चुकवितां । वांचिजे कीं ॥ १-२३७. ११-३६२. प्राणें वांचि(चि)जे ११-३७७. वांचून—वांचौनि पहा.

वाचा—वाणी, बोलणें, बोलण्याचें सामर्थ्य, भाषा. तंव वाचा आधि गगना । झणौनि बोलें ॥ ६-२७८, हृदयाकाशांत शब्द असतो म्हणून तो अनाहत बोल घुमतो या अर्थी, ज्ञानदेवी, कुंटे — 'घुमे' ६-२७८. वाचे वसतें वाग्भव । तप जाणावें ॥ १७-२२२. ९-४४१, १०-२०, ११-६३, १३-२६०, १३-२७१, १३-२९८, १५-१०, १५-१२, १६-१२१, १८-३३२. वाचेची वाचा, ब्रह्मास उद्देशून, १३-९२४, यावर १३-९२१ ते १३-९३० पहा; वाचेसि अपवाड, वाचेला बोलण्याचें सामर्थ्य रहाणार नाहीं, १३-५६७, —चां चौबारां, वाचेच्या चव्हाट्यावर ठेवणें, प्रसिद्धीस आणणें, १६-२२१, —चा दिवडा १८-३५६, —चा दीवा १८-३५५, —चेनि पालवें १७-१०५, —चां पिंपलि १३-६५७, —चिये वाटे १८-१३४८, —चें वितुलणें १८-१५४३, —चें सूत्र १७-२३१; अशेषां हीं वाचां आंतु १०-२१२; उदारा वाचा १०-७, गंभीर—२-७८; चतुराननाचिये वाचे ११-२०५; चौ हि वां(वा)चा ११-५०७; बोवडिया वाचा १-६४; मोकळी वाचा दीठि, मोकळ्या रीतीनें बोलणें व पहाणें, १३-६६७; विशाल वाचा ११-४७८; वाचेपुढां, जिमेवर, ९-२०५; वाचाबलें ९-१३८, १०-१०, —वेली १५-१४, —सिद्धि ३-९९; वेदादिवाचा १६-२९, सत्य— १६-३२; वाचें(चे) निगति ६-४५२; वाचा निंदिजे २-३३, —निस्तरैल १३-६७४, —जें न पवे १८-१६८५, —पांगुलैली ९-५२२, —मेलैल (मैलैल) ९-५१९, —रडे १६-४१८, —वानिलां ९-३५५, —जेथ विसवे ९-१८६; वाचेचें भाग वलवे १५-१७; वाचे उच्चर

आणिति १७-३५४, ज्ञानदेवी, कुंटे — 'उच्चार' १७-३५७, —कवित्व बरवें १८-३४५; वाचा कामवावी लागे १८-३६२; वाचे दोषु आधि १-२२४, —पांचपीसें बांधलिं, वाचेला वेड लावलें, १८-१८; वाचा प्राणासि चूकली, प्राणाचा जोर वाचेवर चालेना, वाचा बंद पडली, ११-६५५; वाचेसि प्रायश्चित्त देऊं, गुरुभक्ताचें नांव घेतल्यानें, १३-६७३; वाचा बरल होंतसे १-२०६; वाचा मनसि मुरडली १५-१५; वाचेचे...लले पालित ११-१७१; वाचेसि शुद्धाद्वा होणें १३-६७२; वाचा सद्गद होंतसे ११-५६१, —सपोल होंतसे, निष्फळ होते, १६-३११; अहं वाचा भांग १८-१३१०; इद्रियें वाचा प्राण १०-१५५; तनुवाचाचित्तें ८-१९०; देहें वाचा चित्तें १६-८४, १७-२३७; वाचा...कर चरण अधोद्वार अपायु १३-१००; वाचालपणें ३-१९२; वाचालै—वाचालपणा, वाचालै करीं, बडबड करतो, १८-१६८८.

वांचूनि—वांचौनि—ऐवजीं, शिवाय, वर्ज करून. वांचूनि—२-३३, २-६४, २-१८९, २-२४७, २-३३५, ३-४५, ३-१२६, ३-१८८, ४-७२, ४-८७, ४-१११, ४-१९४, ६-४८, ६-४२९, ६-४३६, ७-१९१, ८-१२, ८-९९, ८-१३६, ९-८, ९-४१, ९-२१९, ९-२३४, ९-२५३, ९-२७०, ९-३११, ९-३३२, ९-३४७, ९-४०७, ९-४५०, १०-१४०, ११-७८, ११-१६६, ११-५९७, ११-५९८, ११-६०१, ११-६०६, ११-६१३, ११-६७६, ११-६८६, १२-५९, १२-७९, १२-२३५, १३-२९९, १३-४४६, १३-६०३, १३-६१५, १३-८६१, १३-८८०, १३-८९१, १३-९१०, १३-१०८५, १४-१५६, १४-१६७, १४-१८६, १४-२०१, १४-२६७, १४-२७६, १४-३१५, १४-३४६, १४-४००, १५-१८, १५-३६, १५-१३९, १६-१४९, १६-३१०, १६-३१९, १६-३५३, १८-५६३, १८-८०८. तूंवांचूनि ११-५०, मी-मीं— ७-१३०, १०-१०३, १०-१२५, विषयां— २-१२०; वांचूनियां १८-५५६; वांचुनु १३-६०२,

१७.१७०, वांचूनु ८.६६, १३.४५१,

१३.६५३, १३.८३२, १३.८४५. वांचौनि—

(१) वरील अर्थी—जैसे क्षेत्री जें पेरिजे ।

तें वा(वां)चौनि आग न निफजे ।

४.७३. वांचौनि मुखा लागि वालवी ।

गाय चि सलग्नी ॥ १८.२०१, तोंड अपवित्र

आहे म्हणून सगळीच गाय टाकावी काय ?

६.१००, ११.३२५, १३.१७६, १३.७८७,

१३.८४९, १५.२२६, १५.३९२, १५.५४०,

१६.२०१, १६.२९७, १६.३५१, १७.३५,

१७.१११, १७.१७५, १८.२४, १८.१३७,

१८.३०९, १८.९०४, १८.९४३,

१८.१०२२, १८.११०५, १८.१२२७,

१८.१२७५, १८.१३८८, १८.१५५०,

१८.१५५२. पतीवांचौनि १.१११, पापा—

१.२४७. (२) कांहीं संदभीत, तसें नसतें तर,

वास्तविक पहातां, या अर्थी हा शब्द आलेला

आहे. वांचौनि सल्ल महिषु चामुंडा । सोनें चि

असे ॥ १८.४४२, यावर १८.४४१ पहा. वांचौनि

पढें ना वाची । १८.१७४३. वांचौनि वेळ

लागे चि किं १८.९९४; वांचौनि सागराचां

पोटीं, वडवानळ शरण गेला नसता तर,

१८.१३९२; वांचौनि सूर्यातें न घडी, वारा दग

दूर करतो, वास्तविक पहातां नवा सूर्य घडवीत

नाहीं, १८.१२२५; वांचौनियां १८.१४०२.

वाच्य—सांगण्यास योग्य, सांगतां येईल असें,

म्हणतां येईल असें. जें तुझीं मजकारणें । वाच्य

केलें बोलणें । ११.४४, जें तुम्ही माझ्यासाठीं

सांगितलें. जलधरांचा मेल । वाच्य होये अमाला ।

१३.१५३, दगांचा समुदाय ज्याला आभाळ म्हण-

तात. शाळ वाच्ये अर्थे फले । मग आपण मावले ।

१८.१६६४. १८.१३३३. वाच्यवाचक, वर्णन

करण्यास योग्य व वर्णन करणारा, १८.१६६०,

१८.१६६१, १८.१६६२; जलवाच्यबोध

१६.१३८; अवाच्य—देवो देवी ह्मणती ।

अवाच्यातें ॥ ४.६८, अनिर्वाच्य, वर्णन करतां

येणार नाहीं असें, ६.४६७; अर्वाच्य, त्याच

अर्थी, १४.८६.

वांछणें—इच्छा करणें. वांछिल तें तें लाहो ।

प्राणिजात ॥ १८.१७७४. वांछिजति १७.२९०;

वांछित, इच्छिलेलें, वांछित ही पुरेल । मानसिचें ॥

३.९८, वांछा—फलवांछाच्यागीं १७.१७५.

वाजट—व्यर्थ. हें असो आतां वाजटा । १४.२६,

हें आतां निष्फल बोलणें असो. वाजटां पूर-

जतसे काड १३.६०.

वाजणें—आवाज होणें, गर्जना करणें, लागणें.

जैसे एका चि आकाशध्वनिं. वाधेविशेषि अनानी ।

वाजावें पडे भिन्नि । नादांतरि ॥ १५.३८४,

ज्ञानदेवी—‘आकाशध्वनि वाद्यविशेषीं आनानी’

१५.४१६. १.१३१, ६.२७७, १३.२०,

१५.१९०. आंगिं-गीं वाजणें—तैसे दोख हे

मूर्त । आंगिं वाजो असति पांत । १.२४१,

आंगीं वाजे १३.६२, १८.१०४९, —वाजेल

३.१७३; खलाल वाजति ११.४७८, घाए—

१३.१००९, १६.३९७; निसाण वाजत

९.२१६; वाजतेया वायुतें ९.१२४; वारा

वाजणें—कां वारा चि वाजे बीक्षे । गगनें निश्चलां

असिजे । १४.३४४, वारा वाजतु मानावा

१५.३४४; वारा वाजो ठेळा १४.३०३,

—नैदीं १६.८९, —लागे १५.१६२, —सरे

१८.४२०.

वांझ—संतान होत नसलेली स्त्री, बंध्या, निष्फल.

कां वांझां फूलीं फूल्लें । झाड जैसे ॥ ९.४३०,

फळें लागणाऱ्या झाडाला फळाचीं फुलें येऊन

फळें लागत नाहीत त्यास उद्देशून. कां वांझेची

संतती । वानो ए जैसी ॥ १५.७९. १५.२१५,

१८.११८. वांझे आकाश १४.७५; वांझ जाये,

व्यर्थ जातें, १७.२५१; वांझे(झें) होउनि

१८.६१२; वांझौटी, बराच काळपर्यंत वांझ

असलेली, ६.१२१; वांझौलें, वांझ फुलें,

१०.३०८.

वाट—मार्ग, रस्ता. वाटा केव्हलि न वचति ।

क्रोधाचिये ॥ ४.५९. बुडी पैर्यो होये वसैठा । तरि

मनातें अनुभववाचिया वाटा । आपूनि करी प्रतिष्ठा ।

आत्मभुवनीं ॥ ६.३७७. तेन्हां तेथिचे(चें) आकाश

लागे काड येकी वाटे । मग वाटा लागे तरि गगना

भेटे । येन्वहि चूके ॥ ८.२५१ (१,२), घडा फुटला

तर घड्यांतील आकाश महाकाशाला मिळतें, तें

निराळ्या वाटेला लागतें काय ? व तसें लागलें

तर शेवटीं महाकाशांत मिळण्याचें चुकल काय ?

यावर ८.२५२ पहा. स्वर्ग नरक इया वाटा ।
 चोरांविया ॥ ९.३१२. आणि राजा जिया वाटा जाय ।
 तें चोरांसि अडवतावो होये । १८.७२१. ५.१२६,
 ६.१५७, ७.१२५, ७.१६५, ९.५००,
 ११.६७२, १६.४३५, १८.२३५, १८.२७२
 (१), १८.३६७, १८.६७१, १८.१००५,
 १८.१०९६. वाटेचा, वाटेनें येणारा, १६.८५;
 इंद्रियांचां वाटीं १८.४७३; उजू वाट ८.१९३,
 ८.२३९, - वाटा १८.९३३; कृत्यजाताचिया
 वाटा १८.३५६; कृपेची वाट १३.२४९;
 निषिद्धे वाटे १७.३९१; पाठिचां वाटीं
 १८.१५६; बरवी वाट १८.१२१५; भंगलिये
 वाटे १३.६१७, वाचेचिये—१८.१३४८;
 वाहाती वाट १३.८८५; सुधासत्वाचिया वाटा
 १८.९४८, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘शुद्ध सत्वाचिया
 वाटा’ १८.९५३; वाट करी १३.३४९; वाटे
 जाता, वाटेनें जाणारा, १३.५९६, वांटे जातां,
 हा पाठ वाटे जाता असा घ्यावा,
 १५.३५, वाटे जातां १४.१८७, १४.३३५,
 १७.२८८, - जांतां १३.५९३; वाटे जांतिया
 १८.२७२ (२); जिया जिया वाटा
 जाये ६.८६; वाट जोडे १२.११२;
 वाटा निगति, मार्गानें जातात, ८.२०६,
 - निगले १०.११५, १२.६९, - निगिजत आहे
 ९.१५२, - निगौनि १५.३२६, - नीगे ७.४७;
 वाट न पांतां ६.४५१, - पाहांत ८.१०३, -
 पाहावी ६.२०६, - पाहे १३.६५५, - न पाहे
 ९.२७; वाटा पाहों लागलों ११.५४०; वाट
 भूलिजे १८.८०५, - मोडली १३.८६८,
 - मोडे ९.९५, - मोडोनू ठेली १५.२८८;
 वाटा येतां ६.१६८; वाटे लाग ९.५११,
 - लागति १७.३५५, - लागला ६.४३१;
 वाटिं लागलिया—इया आवविया चि श्रुष्टी ।
 लागलिया आहाति वदनाचां वाटिं । ११.४१५;
 वाटा न वचति ४.५९, - न वचिजे
 ६.४२१, - न वचे, जैस आहाराचेनि
 नाचें काहीं । तोंडाचिया वाटा न वचे चि
 नाहिं । ११.४२४, वाट वाहवी ५.१२३; वाटा
 वाहाति ८.१८१; वाटवध-बंध, वधणें पहा,
 -वाहाणी, मोकळी वाट करणें, १६.५७;

अवाट, मिळेल ती वाट, मोकट, १७.१८९;
 आडवाटीं १३.२३९; आत्मानुभववाटे १६.७;
 पाठोवाटी १०.११८; एकवाट ११.५६,
 १३.९३०; दोनी वाटा, व्यक्त आणि अव्यक्त
 यांस उद्देशून, १२.२४, यावर १२.२३ पहा,
 दोन्हीं वाटा ८.२३६, तीन—१८.६९४;
 बारें वाटिं १५.२६८; मरणवट—मरणवटे
 पडिलें १४.२७१, ‘मरणवाटे’, ज्ञानदेवी
 १४.२७३, कुंटे १४.२७४.

वाटणें—(१) मनांत येणें, मनास लागणें, भासणें.
 जें तुज काह लोकाचें वाटे । ११.३४४. १३.७३४,
 १५.१३१, १८.४८४. कडू महुन न वटे
 १६.२४९, कांहीं संकोचु न—११.५६६.
 (२) पाठ्यावर रगडणें, आगा विषाचे कांदि
 वाट्टनि । गोरसु घेजे पीलूनि । ९.४९४. (३)
 विभागून देणें. वाटणी—वाटून देणें, १८.६९१,
 ज्ञानदेवी, कुंटे—‘वाटणी’ १८.६९४. वाटा—
 दुःखाचा वाटा १२.६९.

वांटणें—विभागून देणें. जें महर्षी(बीं) वांटलें ।
 ५.१४६. कमें चौषां चौ ठां । वांटिलीं वर्षी ॥
 १८.८२२. ७.२०३, ९.४४, १८.५२,
 १८.४६४, १८.५५५. गर्भरसें वांटलेनि
 १४.९८; सूर्य पथिकां मार्ग वांटे, येथें दाखवितो,
 १८.८२३; वांटूनियां १२.१८६; वांट—
 वांटा, वांटे आलें, वांट्यास आलें, १८.१९८;
 वांटा—भाग, सेलवांटा, शेलका भाग, ९.४१२.

वाटवणें—वाटवणें. १६.२६१.

वाटिका—लहान वाट, बागेंतील सुंदर वाट.
 विनोदवनवाटिका । सुरतरुचिया ॥ ९.३१९,
 करमणुकीकरतां कल्पवृक्ष लावलेल्या सुंदर वाटा
 आहेत.

वाटी—लहान वाडगा. क्षीरसागराची चि वाटी ।
 करुनि ठेविली ॥ १०.१७.

वाटुल-वाटौल—गोल, वर्तुळाकार. वाटुल—
 वाटुला आवला १३.६५०; वाटुलें चंद्रबिंब
 ११.११४; नभ वाटुलें गमे १३.८९३.
वाटौल—व्योम किं चौफल वाटौलें । हें ऐसें
 काश्सेया हिं मिले । १५.३०७. वाटौलीं मोगारिं
 १८.१७१९.

वांटेव—पुरुषार्थ, पराक्रम. वांटेवेचिया मदा ।

वलवले जे ॥ ११-४५७. वांठिवांविण १-१७२.

वाड—फार, मोठें, थोर. नाहिं माझेनि पाडें वाडु ।
मी चि सर्वज्ञ एकु रूढ । ऐसा शिवसुष्टिगंडु ।
वेउतु ठाके ॥ १३-७१६. ११-८७, १३-११३५,
१५-३३१, १७-४७, १८-५७६, १८-१४१३.
वाडें सायासें ९-५२१; सिंपौनि वाड कीजो
११-१९; वाड धाकुटें ९-२२१; वाडजतन,
चांगलें जतन या अर्थी, १६-५५, ज्ञानदेवी,
कुंटे—‘वृद्धितन’ १६-५५; वाडपण
१०-१६०, वाडपणाचा गारा १६-२१५;
गगनाचेनि वाडपणें ११-३४९.

वाडा—विस्तार. दीठिचा कराल बहु वाडा ।
१६-४६९, पूर्ण दृष्टि ठेवाल तर, ज्ञानदेवी, कुंटे
—‘बहुडा’, वर्षाव, १६-४७२.

वाडि-डी—जाग. वाडि ९-१२२. वाडी—
निरालंविची वाडी । त्रिभुवना पवडी । १३-४५.
कलेशतरुंची वाडी ८-१३८.

वाडुवल—वाढविणारा. उरोधु वाडुवल । १३-२७०,
शब्दाला शब्द लावून वाढ वाढविणें, ज्ञानदेवी,
कुंटे—‘वादवल’ १३-२७१.

वाढणें—(१) उंच होणें, मोठें होणें, वर जाणें,
अधिक होणें. जें अज्ञानाचें गढवे(दें) पडे । तें हा
बहुवसु मनीं वाढे । ४-२०३. श्या परें निरालीं ।
वाढे संकल्पाची डाली । १३-५१. वाढी वाढीं
होति । कोशकीट ॥ १६-३३६, ज्ञानदेवी, कुंटे—
‘वाढजं वाढजं’ १६-३३८. ६-३५३, ८-२३,
९-४७३, ९-५०६, १०-११७, १०-२४८,
११-७२, ११-४२७, ११-४४६, १३-३४१,
१३-८४४, १३-९५५, १४-१०६, १४-१४०,
१४-२१२, १४-२५२, १५-१६१, १५-२००,
१६-५९, १६-३६८, १७-६२, १७-१२९,
१७-१३५, १८-३५१, १८-१२०६. वाढत
आहे ९-२७०; वाढतां १४-२०२, १४-२३५,
१५-१०२, १५-१७९ (१), १८-१०९५;
वाढती—वाढत असलेली, वाढती कुलवाढि
१८-२५६; वाढती चि असे १५-१७१,
१५-१९२; आस्था वाढती देखसी
१८-५७१; वाढतु असें ११-४४५; वाढतें,
वाढणारें, ६-३५२, ७-१०५, ८-१३९,
९-२४; वाढतेनि प्रेमें ९-१९४; वाढे ना

खांचे १३-११०८; वाढीं नेणे १८-५६४,
—नैदी १३-६४७, १७-१७०, —लागे
८-२७, १०-१८१, १६-३६७; वाढीनि
११-४४३, १४-२७२, —यां ११-३४८;
वाढ ११-६३३, १३-७४७, १५-१५९;
कलिचा वाडु १८-९६३; अद्वैतप्रभेचेनि वाडें
१५-२३९; वाढणें १५-२०१, १८-४७२;
वाढि—मूळें गाढें तंव वाढि । पैसु आथि ॥
१५-१७९ (२), १०-५४, ११-६४३, १३-७२५,
१३-७४२, १३-९८७, १५-४९, १५-५१,
१५-९९, १५-२०४, १६-२७७, १७-११७,
१८-१०७६; वाढि...तूटि १६-७४; देव्हडी
वाढिया १८-५९६; वाढी १३-१२५,
१३-८५०, १८-३६१, १८-१०९६; अहंका-
राच्या वाढी ११-५८, साम्याच्या—७-१७४.
(२) जेवण वाढणें. जें सकल रोगांसि भाणें ।
वाढलें आहे ॥ ८-१४१. जें संतोषियां वाढलें ताट ।
८-१९३. कां खंडरीं खापीं वाढिलें । ९-४३५ (१).
१३-८१८, १८-७११, १८-१०३४. वांती
वाढलेया १८-५५३, ज्ञानदेवी—‘वांता वाढि-
ल्या’, ओकून टाकलेल्या पदार्थास उद्देशून,
१८-५५६, कुंटे—‘वांता कां वाढिलेया’,
ओकून टाकलेला किंवा वाढलेला, १८-५५६,
हा पाठ संदर्भात बसतो; वाढनि ९-४३५ (२);
वाढती, वाढणारी, १३-६४२; वाढिता,
वाढणारा, दूध वाढिता, दूध घालणारा,
१८-३६९, कुंटे—‘दूध वाढितां’ १८-३७१;
वाढितेया पुढां १८-१३२५.

वाढविणें—अधिक करणें, मोठें करणें. स्वधर्माचा
मानु वाढवीं । ३-१८७. मग कवडा चि वाढवी ।
लोभी जैसा ॥ १३-७९२. २-२०९, ६-८०,
७-१६२, ९-१८५, ११-४२९, १२-५,
१३-७०६, १४-१०७, १६-२८५, १६-३३१,
१६-४५९, १८-७५५. वाढउनियां १७-४११;
वाढविजे १७-१६२, १८-१४३७; वाढवितसे
११-४०४; वाढविनु १३-११४२, —वीतु
१६-४४४; वाढविताहे ११-२०३; इछेंतें वाढवी
१३-११२; कला वाढवी ९-३१; नृणा वाढ-
विति ९-५०९; मानु वाढवीतसे १०-३०५;
वेळु वाढवी ७-४९.

वाढिनणें—वाढीनणें—अधिक करणें, वाढ होणें, वृद्धि पावणें. वाढिनणें ६-६४, ६-४४६, ९-४३४, १८-१५१४. तमें वाढिनलेनि १४-३२८; नृपणा वाढिनलिया १४-१६३; वाढिनलेया ४-९, ९-१७३. वाढीनणें—मोहो वाढीनला ४-२५.

वाण—वायन, वस्त्राचें पोत. जेथ साहित्य वाणें सपुर । उजलाचें ॥ १-६. वाणें उमटत आहे मा आकाशी । साहित्या रंगाचें ॥ ६-१३३. वाण धाडिजे घरा । वोउसेयाचेया ॥ १७-२८५. वाणीं १२-२२०; वाणे परिची आंगी लेह्लासि ११-२७९.

वाणसी—वेड्या. वाणसिये उभलें । कोण न रिगे ॥ १३-६९९.

वाणि-णी—(१) कमीपणा. वाणि—परि तैसें न करीति प्राणिये । वायां आपुलां चि सुखि वाणिये । ७-१४७, कमतरता करतात. ३-२२, ५-१६८, १३-११५५. वाणिचा नोहे, अशी कमतरता नाही, ९-६२; वाणिपणें—सतेचेनि वाणिपणें १३-५०५, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सचेतनीं वाणेपणें’ १३-५०७; वाणेपण, कमतरता, १८-५९१. वाणी—यन्हवि तरि वाणी । तो चि ठाऊ ॥ १३-२१४, कमीपणा त्याच्याच ठिकाणीं आहे. (२) वाणीं—वाहण्यासाठी, किं वारेया वापत आहाति वाणी । ९-२०, वाय्याला वाहण्याकरतां कोण गति देतो?, ज्ञानदेवी—‘घापत आहे वाहणी’, कुंटे—‘वाहणी’ ९-२०. (३) वाणी—भाषा, ऐसी देशी आणि संस्कृत वाणी । १०-४४. तंव उच्चारफल वाणी । न पवे जेवि ॥ १८-३७२, वाणीला जसें उच्चारार्थें फळ मिळत नाही, कुंटे—‘फळावाणी’, फलद्रूप या अर्थी, १८-३७४.

वाणियां—व्यापारी. १७-४२२.

वाणें—आंगावर घालणें, वाअणें पहा. आतां जाइयांचें जैसें लेणें । आंगावरि आहाच वाणें । ९-४०८, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘आहाचवाणें’, वरवरच, व्यर्थ आंगावर घालणें, ९-४१२.

वात—हवा, वारा. जैसें लवण जलें झलेंवलें । ना तरि अन्न वातें हालें(ले) । २-३. वात श्लेष्मु ८-२२४; वातायन, खिडकी, ११-१४९;

वाताताप ५-११३; वातोर्मि, वाय्याच्या लाटा, झोत, १४-४५; वातलहरिया १५-४०१; आंगवातें १३-६४; कफवात १४-१९५; चंड वातें २-३२३, चंड—८-९९; दुर्वात २-३४९; प्रलयवातें १-९०; महावात १-११८, ६-४१२, ११-६४८; रजोवातप्रचंडे, प्रचंड पहा; विषमवात ८-२११, संहार—१५-१२६.

वांत-ति-ती—ओकलेलें. वांत—वांत होणें १८-९१५. वांति—वांतिची वानी १८-१२४. वांती, वांतीनें, १८-५५३, वाढणें पहा, —सीणवी १८-६१७.

वाति-वाती—वात, ज्योत, दिवा. वाति—झांकाझांकि कीजे वाति । न वचतांचि ॥ १३-५८०. पतंगा नावडे वाति । १६-२३२. कां धूं न सांतां जैसी । वाति न लगे ॥ १७-३०९. १७-१४१, १८-१६९४. शास्त्राचां वातिं, शास्त्राच्या प्रकाशांत, १८-६३३; वातिवरी मनु ६-२४५, मन पहा; वातिवेह्णीं २-३६०. वाती—जेवि चि सदिवियेचिये राती । न विसंभिजे जेवि वाती । १८-८३४. १४-३५८. वाती उणें ९-२९९, —पुढां १४-२०८.

वाद—मत, चर्चा, प्रतिपादन. १०-२४७, १०-२४९, १३-१७, १३-६६, १४-७९. अर्थवाद, ३-१९२, अर्थणें (३) पहा; अव्यक्त-वादमती १४-६९; आशिर्वाद १६-१४७; जल्पवाद ७-१०३; दुर्वाद, वाईट शब्द, ११-१०१; बोलस्वस्तिवाद ११-३२६, बोल पहा, मत—१३-१०४४; वाग्वाद १२-१४; वेदवादरतां २-२५५; सत्तर्कवाद १-१३; वादी—मत प्रतिपादणारा, धातुवादिया हीं, किमयेवर विश्वास ठेवणारालाही, ६-३४.

वाद्य—वाजविण्याचें संगीत-साधन. नाडु बाबा नैयंता । तरि कां गोचर होता । १८-१६८०, ज्ञानदेवी—‘न येता,’ कुंटे—‘न येतां’ १८-१७०२. वाद्यें विण नाडु, करतां येत नाही यास उद्देशून, १६-२७४; अनानीं वाद्येंविशेषि, निरनिगळ्या विशिष्ट वाद्यांतून, १५-३८४, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘वाद्यविशेषी’ १५-४१६.

वाधावा—येण्यापूर्वीची सूचना. १८-८९९.

वानणें—वर्णन करणें, प्रशंसा करणें, स्तुति करणें.

हैं बहु असो एकैक । वानिसि काइ ॥ ५-१३३.
नाना वाग्देवता वानावी । तैं वाचा चि लागे
कामवावी । १८-३६२. ६-४५४, ९-१६५,
१४-६०, १५-२१७, १६-४९, १६-२१९,
१८-५७०, १८-१३३०, १८-१६५६. कवणें
तोडें वानावासि १४-१४; कवणें वानावें
१०-१०, ११-५१३, कैसैं-११-२७; वानावेया
१६-३५, -लागि ११-१६६; कवणें वानिजैल
१५-१४२; वानित असो(सों) १३-१०७३;
वानितां—गुण वानितां १३-१८५, प्रौढि—
१८-१३१५, महेशातें-१२-२१५, मातें-
११-५६३; वाचा वानिलां ९-३५५; वानि-
लासि १६-२९; कवण वानीं(नी) ११-२२१;
वानुं ५-१७०, ११-५५९, - लाधलेति
१६-३१; वानूं जाये १६-२३०; काइ वानूं
१६-३२४, १७-१८०, १८-२१, १८-१५९३,
काइ बहू-१६-२१०, तैसैं-१८-२६; वानूनि
१४-११; वानों—कां वांक्षेची संतती । वानों प
जैसी ॥ १५-७९, वानावे आड्कावे १८-३९७;
गांती वानिती १६-३५९; वानणां—वर्णन
करण्यांत, हैं जाणें ह्यणौनि मी लाजें । वानणां
इहीं ॥ १८-१२, वानणें ६-११२, १४-१०,
१६-३३, १८-१३३१; वाणिता, वर्णन करणारा,
वाणिते जाले ११-१७३; न सहित—न वनिजे
६-१२८, ६-१२९.

वानवसें-वानिवसें—अकस्मात्, चुकून. वान-
वसें—पैं निर्धनां घरीं वानवसें । महालक्ष्मी पडनि
बैसे । तेया ही वरतें निर्द्धन घेसैं । ह्यणों प कायि ॥
१६-३६. १८-१४८४. वानिवसें—जैसा घरिं
आपुलां । वानिवसें वनिह लागला । १-२५७.
११-१०८.

वानि-नी—प्रकार, मासला, कस. वानि—काइ
परिसाचिये कसवटी । वानिया जाणें(णे) ॥ ६-९६,
परिसाच्या कसवटीला लागल्यावर सोन्याचे हें
उत्तम दर्जाचें किंवा हें हलक्या प्रकारचें असे
भेद राहतील काय? कसवटी वानियेतें सांघे
१३-२४३; वानिभेद ११-३५०, १५-३०९.
वानी—कीड आगिठां पडे । मल तूटे वानीं(नी)
चडे । १८-१२०, कस वाढतो. कां सोलें पाहूनि
जैसी । पन्हरावी वानी ॥ १८-१०८१, सोळा

कशी सोनें पाहून पंधरा कशी सोनें जसें कमी
कसाचें दिसतें. ६-२६२, १४-१५७, १७-७५.
वानी श्येया तूकां, शंभरभार सोन्याची ल्याड,
१२-२५; सतीस ही वानी भेद १३-१०३२,
सं. वा. शं. पहा; अंधकाराची वानी ५-९०,
वांतिची-१८-१२४; मज ही ते चि वानीं
(नी) हों पांतसे १८-१५८३.

वाप-वापसा—भाजलेली उबदार जमीन, पेरणी.
वाप—साहाजें निरोलले वापे । चतुर चित्ताचे ॥
६-४८७. १७-२३०. विधिची वाप १३-३१,
विधिचेये वापे १३-३३; क्षेत्रा वापेचा पांगु पडे
१७-२६६. वापसा—अवधानाचा वापसा
६-४८८, देहस्मृतिचा-९-५२६.

वाफ—नेहमींच्या अर्थी. वदनाचिये वाफे सवें ।
होंत ज्वालामय आववें । ११-१४२. वाफेचिया आगी
जले ११-३४९; वाफेचिये सीगे वाति ही लागे
इतका उष्ण आहार, १७-१४१.

वाय—वारा. वायकांड, न टोंचणारा बाण,
११-२०४, १८-१०३; वायप्रसंग, वाय्याच्या
झोतांत सांपडण्याचा प्रसंग, १४-२५३. वायु-यू
पहा.

वाया-वायां-वायाणें—व्यर्थ, निष्फळ. वाया—
वाया चि व्याकुल काइ । आपुला निजधर्म तूं पाहीं ।
२-१८६, ज्ञानदेवी—‘वायां चि’, कुंटे—
‘वायांचि’ २-१८६. वाया बुद्धि १५-२९५,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘वायबुद्धि’ १५-३२७.
वायां—वायां चि धिंवसा उपनला चित्ता ।
१-६७. २-२४, २-९६, २-१४०, ३-३४,
३-४६, ३-५२, ३-५९, ३-१९४, ४-१८२,
४-२२०, ५-३३, ५-११४, ६-४९, ६-७७,
६-१५१, ६-३१८, ६-३६१, ६-३९४,
७-८५, ७-१४७, ८-२५, ८-१९४, ८-२१३,
८-२४१, ८-२४५, ९-१३८, ९-१४२,
९-१५०, ९-१७७, ९-१८५(२), ९-३२९,
९-३४६, ९-४१५, १०-३१, १०-१६१,
१०-२८९, ११-५४, ११-६४, ११-९४,
११-९६, ११-१५८, ११-३४५, ११-४०७,
११-४०९, ११-४५३, ११-६१८, १२-१३२,
१३-१०५, १३-११०, १३-४३५, १३-५८१,
१३-५८३, १३-६२५, १३-६४७, १३-८५१,

१३.९०५, १३.९५५, १४.७०, १५.२४६,
१५.५५८, १६.३५७, १७.१९३, १७.२५६,
१८.५३९, १८.६१२, १८.६१६, १८.९८१,
१८.१११८, १८.१२७४, १८.१४८२,
१८.१४८३. वायाणें, वरील अर्थी, ४.९७,
७.१६७, १४.४०५, १८.५७५, १८.१२७७,
१८.१४०५. वायाणी १०.१४५, ज्ञानदेवी,
कुंटे - 'तरणी' १०.१६२, ११.१०८,
ज्ञानदेवी, कुंटे - 'वायाणी' ११.१०८.
वायाणी ९.१८५(१).

वायु-वायू-हवा, वारा. वायु—धूमरजाची
पिंजरी। वाजतेया वायुनें होंकरी जरि। ९.१२४,
धुराच्या कणांची पिंजर जर जोरातें
वाहणाच्या वायूला थांबवील, अशक्य
कोटीतील दाखला. आणि वायुति येके ठांड।
विदार जैसे नाहिं। १२.२१०. नीरातें आटी तेज।
तेजा वायुसिं जूझ। गगन तंव साहाज। वायु
भक्षी ॥ १३.१४४(२). चलला वायु वाडुटली।
चेष्टे जैसा ॥ १८.६६३. ५.१३३, ९.१०२,
९.२५९, ११.१४४, ११.३२७, ११.३५२,
१४.७५, १८.२६८, १८.१२४४,
१८.१३४५. वायुचेनि अनुवायें १३.६८५,
अनुवाय पहा; वायुची चेष्टा १८.३४०; वायुसिं
जूझ १३.१४४(१); वायुचें नवविधपण
६.२४३, सं. वा. श. पहा, - लाघव, हलकेपणास
उद्देश्य, ६.२६८; वायुसिं समागमु १८.३०६;
वायुचें स्फुरण २.१०७, ८.१८४; वायुचें
चलिलें ६.२९४; वायुक्रिया १८.३४१, - तत्व
१३.१०६, १३.११५, - भेद १८.१०३१, -
लोपें १८.९७३, - वसें ३.६१, १५.३१२,
व्योमवायुवसें—आकाश व वायु यांच्या योगानें,
१४.९८; वायुस्वभाविं १७.११३; आकाश
वायु द्योतक आप पृथ्वी १५.९७, पृथ्वी आप
तेज वायु व्योम १३.७७. वायू—वायू नांभरि
उभे(गे)वां नसावें। ९.२८०. वायू आणि जेया पडे।
१३.१९९, पटतें. वायूसिं विचरणें १३.५२६;
पांगुलां वायूसिं हेवा नव्हे १२.७३; वायू
प(डु)ढें परमाणु नुरे १५.२७२.

वायें-वायों—व्यर्थ, फुकट. वायें—गगन गगन
चि आहे। हें आभासतसे तें वायें। १५.३५३.

वायें सा(सां)डिलें १८.९३९, वाहणें पहा.
वायों—आण वायों वायों, शपथपूर्वक सांगतों,
हें सर्व फुकट रे फुकट, १६.३८७, आण पहा.
वारणें—प्रतिबंधक सूचना देणें, नकार देणें.
वैद्यु पथ्य वारुनि जाये। मग विप आपण चि सुये।
तरि रोगिया कैसेनि जिये। सांघें मज ॥ ३.८.
वारुकां वारुण वारिजे। जैसें रत्नासि दूषण ठेविजे।
११.६३२, क्षुद्र घोडक्यानें हत्ती पुढें येण्याचें
नाकारावें (टाळावें), चांगल्या रत्नांत खोड
काढावी, ज्ञानदेवी, कुंटे - पहिला चरण 'वस्तु
घेऊनि वालिजे' ११.६४२. मान हालजनि
वारी। १३.७५६, म्हातारपणांत मान इतकी
हालत असते कीं जणूं ती एकसारखें नाहीं नाहीं
म्हणते. १०.२६१, ११.९६, १२.२२,
१८.१०००. मुरकुटां वारिजतसे काड,
चिलटांना नाहीं म्हणतो काय?, १८.१६९०.

वारा—नेहमींच्या अर्थी, हवा. वारा हिंडतु
असावा। हें कोणाचें मत ॥ १३.५६. वारेयांनि
वाळवे गांठि। केहि आहे ॥ १३.१०९२.
६.२३६, ७.१११ (१), ९.२०, ११.४५६,
१२.६३, १३.२१३, १३.२५३, १३.२८१,
१३.३७५, १३.४११, १३.५६५, १५.६१,
१६.२४७, १८.३८७, १८.९५१,
१८.१३०१. वारा जैसा अफांटु १३.६९६;
वारेया ऐसा अवाटु १७.१८९; वारेयाची
अवांतर करणी ९.७४; वारियाचिया झुलुका
१५.१३०, वारेयाचिया - १६.१९२, वारेयाचां
धारसां ९.४५; वारेयाची धांव १३.३५९,
वारेयाचें धावणें १६.२८६, वारेया सवें धावणें
११.५८२; गुणक्षोभाचें वारें १५.१५२;
देहाभिमानाचा वारा १४.३०३, देहवैकल्याचा
- ८.१३०, मूर्खपणाचा - १७.२५३, रजाचा -
१५.१६२, विचाराचा - ६.३१९; वारा लोपें
(वे) १५.२३०; वारा चि वाजे वीझे १४.३४४;
वारा वाजों सरे १८.४२०; वारेनि शोके
१३.६६५; वारा सूटला १६.३९३; वारेआचेनि
आंगें झगटली ६.२८५; वारेनि जांत नोहे
१३.१९६; वारेन हीं नोहावे(वें), त्या दिशेनें
आलेलीं वारा ही सहन होत नाहीं, १६.३८३,
ज्ञानदेवी - 'आडवारेन हि', कुंटे - 'आड

वारैनहि' १६.३८५; ग्रीष्मांतिचा वारा विसर्वां नेगे १४.१६८; जलतु वारा वेंडाले ११.४००; नृपगोचिया वारेया वलवे १४.१५९; त्रिभुवनिचेया वारेया न वेंडाले ११.३४९; वारेयासि पाश मांडिलेयां १८.६११; वारेयासि वायु चलला, वाण्यानेच वायूला चालना दिली, ११.३५२, ज्ञानदेवी, कुंटे - 'वारयासि धनुर्वात चढला' ११.३५७; विषयजाताचा वारा वाजो नेंदी, बाधूं देत नाही, १६.८९; व्योमें वारेनि न वचिजे १४.३३८; वारे गुणें, वाण्यामुळें, १३.५६८; वारेलगें १३.३१४; जन्म वारा १७.४२६, येथें वारा हा फेरा या अर्थी आला असावा, कुंटे - 'जन्मचाहारा', येरझार, १७.४२९; वोढा वारा, धरबंध घालणारा, विधिचा वोढा वारा १७.१९०, संयमाचा - १३.६९१; हिंडणवारा, हिंडण्याचें वारें, भ्रमण, १३.६८८; वारेनि कां उदकें, दिवा विझतो, ८.२१०; वारेपण - जैसा वारा कां गगनी वीरे। मग वारेपण वेगलें नुरे। ७.१११(२).
वारि-वारी-वारि-(१) वर या अर्थी. तें हीं तें वारि स्फुरे। १८.११९५, येथें वारि हा वरि चा अपपाठ असावा, ज्ञानदेवी - 'तेंही तेवरी स्फुरे', कुंटे - 'तेंही तयावरी स्फुरे' १८.१२०१. (२) फेरा. द्वैताची वारि १८.१३३६. वारी - तरि संकल्पाची सरे वारी। ६.३७६. अहंकाराची वारी ११.६८४, क्रोधाची - १८.१०५५, द्वैताची - १४.५६, मोक्षाची - १८.६७, विकारांची - १५.४८८, संसाराची - १५.४२.
वारिक-वारुक-घोडा. वारिक - पवनाचा वारिकां वलवे। ६.२७०. वारुक - वारुकां वारुणु वारिजे। ११.६३२, वारणें पहा.
वान्हिं-त्याकरतां, त्या नांवाने. नागवीति आववें। येहेरा वान्हिं ॥ १६.३८५, ज्ञानदेवी - 'अहेरां-वान्हिं', कुंटे - 'अहेरावारीं' १६.३८७.
वार्ता-वार्ता-(१) गोष्ट, कथा. वार्ता १२.७५, द्वैतभावांची - १८.२१४. वार्ता - कथिला परि ते वार्ता। बहुतां दिसांची ॥ ४.१५. ४.३५, १०.२०, १२.१६२, १२.२३७, १३.८४०, १५.५०३. विषया वार्ता, हा पाठ विषयवार्ता असा घ्यावा,

१३.५१५; दुःखवार्ता १३.६८५, भव - १६.७०. (२) वार्ता - दोरी. वार्ते वरिल धावणें १८.६४.

वार्त्तिक-ब्रह्मसूत्रांवरील टीका. तो बौध्दमत संकेतु। वार्त्तिकांचा ॥ १.१२, येथें बौद्धमत प्रतिपादन करणारांचा या अर्थी.

वार्पी-वारिपी-पावसाळा. वार्पी - जैसे वार्पी विण मेव। १.१७१. वार्पियें घनावलि ९.११८; वार्पिया सांडिली १६.७५; वार्पिये व्हडें फीटे ९.१०१. वारिपी - वारिपियेचिये प्रथम दशे ११.२४३; वारिपिया गगन क्षोभे १८.१११, - मेवु आणजे १८.३५३.

वाल-सांनें तोलण्याकरतां एक वजन. १२.२५, १३.१००३.

वालणें-टाकणें, निराळें करणें, वळणें, सुकणें, संपणें. उगविं चि वाल्हीन जाप। १३.३००, सुकून जातें. नाइकणें तें कानू चि वाली। १४.२०७, वर्ज करतो. अकृत्यत्व तें कुडें लोकीं। वालवें गा ॥ १६.४६३, टाकावें. कां गांवा पुढें वाले। मारुं जैसा ॥ १८.१०७६, वळतो, येथें संपतो या अर्थी. तो वेडुं (दीं) अंत्यु वाल्लिला। तैसा वाली हो ॥ १८.१४७७. ९.४३३, १५.२४२, १५.५२८, १५.५४१, १८.२०१, १८.५५०, १८.१४८६. जे कालातिकर्मी वाले, शाखा वाळते, १५.१२३.

वालभ-आवड, प्रेम, प्रियकर. पाहे पां वालभा-चेनि व्याजें। तियां वज्रांगनांविं (वज्रांगनांविं) नीजें। मज मीनलेयां काइ माझें। स्वरूप नो होंती चि ॥ ९.४६१. १७.१३. वालभाचिया उजरिया १६.३७५, - चें चि भोज ६.१२३, - चिये रती १६.३०३; लक्ष्मीयेचा वालभा १८.१६२६; वालभें करीं, लाड करतो, ७.११६; वालभ पळिलें ७.१६०; वालभणें - आवड उत्पन्न करणें, मा आत्मेषां एवदिया प्रिया। वालभैला जो धनंजया। १८.६४०.

वालीप-पडदा. आहाच बोलाची वालीप फेडिजे। ६.२५.

वाळू-वाळू, रेती. वाळू चि रत्नं परौतें(ते) १५.२२, परौतणें पहा. वाळुवेचा घाणा गालि-लेयां, कांहीं लामत नाही, १८.६१०; वाळुवे

तिळां घाणा गालुगें एक, दोन्ही वस्तूंच्या गालण्याचे श्रम सारखेच, योग्य कामाकरताच श्रम करणे यास उद्देशून, १८.९३७; वारेंयानि वालुवे गांठि, कधीं पडत नाहीं, १३.१०९२; वालुवेचा वरंडा १३.६९२; वालुवंठ, वालुवंट, ५.१०६.

वालहें दुल्हें—अपूर्वाइचें. १५.९३.

वाव-वांव—दोन्ही हात पूर्ण पसरले असतां त्यांतील अंतर, हात. वाव—ने उपरतिचां वावें सेलन । ७.९८, पोहतांना हातांनीं पाणी तोडतात त्यास उद्देशून. पवनातें वावीं मवावें । १०.१६२. व विं वारा मवावा, चार हातांनीं (राजवाडे), १२.६३. वांव—वांव वेन्हीं तरंग मवीतु होंतां, होतों या अर्थी, ११.६५९.

वावटणें-वावाटणें—थकून विश्रांति घेणें.

वावटणें—ती गली कमला जेथ वावटे । ११.२१५.

मन वावटे । सुखा वरि ॥ १४.२११. वावाटणें—

ते सुषुप्तिकाळीं वावाटे । जेथ ज्ञान ॥ १८.४६२.

वावटणें—लीन होणें. चित्त वावटलें आठौ घेंत । ९.५२२, ज्ञानदेवी—‘चित्त चाकाटलें आंडु घेंत’, कुटे—‘आडु घेत’, चित्त गडून जाऊन संकोच पावतें, ९.५२७.

वावडी—कठीण, अवघड. ११.५८८.

वावंदणें—द्राड, खडक (राजवाडे), वावदळ.

वावंदणें पाडुतु पाप । सबलु डाहारला ठाये ।

१७.१४२, वावदळीला ठोकून उडवावें,

पाहारीचा घाव लागून जखम व्हावी इतकें

तिखट, ज्ञानदेवी—वावंदळ पाडून ठाये ।

सबलु डाहारला आहे । १७.१४३, हे पाठ व

अर्थ समाधानकारक नाहीत.

वावरणें—व्यवहार करणें, प्रहार करणें, विवरण

करणें. देवा नव नवनिर्गति सरीं । वावरनि

येवांचां जिह्वारीं । २.४८, या पहिल्या चरणाच्या

पाठाकरतां नवा-वी पहा. ७.११५,

१८.१६९६.

वास-वांस—(१) वास—सुगंध. कवणें इछावें

क पुरा । वासु देऊं ॥ १०.११. वासु नैदितं

जैसें । चंदनीं सुगंधत्व असे । १८.११६, वासाचीं

पुटें न देतां. १३.३२०, १८.१७३३. (२)

वास-वांस—वस्ती, राहणें. वास—जैसें गतायुषे

शरीरीं । चैतन्य वासु न करी । ३.१०९.

१६.४२०. गर्भवास, गर्भ पहा; वनवासि-सी,

वन पहा. वांस—रहिवांस, वस्ती, १३.५२२.

(३) वास-वांस—वाट, वाजू, रीत, क्रम.

वास—मग वास पाहिजे तेथ प्रकटे । महानिधि ॥

१.२३. इया आमची वास पावी । ३.१६५, मार्गाकडे

पहावें. वास पापु १८.१०९२, —न पाये

६.३७०, —पाहांतां १६.२८५, —न पाहवेया

१३.६०३, —न पाहाल १३.३२६, —पाहिली

११.२४९, —पाहे ५.७४, १३.२५२,

१३.२७६, —ना पाहे १३.२७३. वांस—वांस

पाहानी १३.३२४, —पाहिजे ४.१८९,

—पाहे ७.१२९.

वासना—इच्छा, मनाची प्रवृत्ति. जर चिंतामणि

हाता चडे । तरि वां(वा)सनेचें कवण सांकडें ।

३.२३. वासना पकावटे । प्रवृत्ति बोहटे । मन

वावटे । सुखा वरि ॥ १४.२११. ऐक्यबोधाची

वासना । निर्मोनि गेली ॥ १८.५४२. ८.१३३,

१३.५२५, १५.३, १५.१६३. वासनेचा

अंकुर १६.३१४, —संवसारा, विस्तार, ५.५४;

वासनांतर, इच्छेचे निरनिराळे प्रकार, ४.१३४,

५.१५४; वासनारूप ९.२९१, —बेल

१५.१६६; विषयवासना १६.३४०; सकल-

वासनासंस्कार ९.२९३; सद्वासना ७.१२४;

सुवासना १५.१८३.

वासिपणें—मिणें, दचकणें. आणि रुद्रु जेया

वासिपे । ११.३४३. अथवा बुद्धि वासिपे ।

अभिमानु विसरिजे ॥ ११.३६३. १३.३४६.

देहमृत्यू पातलेयां न वासिपे १३.४९१;

भूतजात मज झनैं वासिपो १३.१९७; मांडली

गोठि...मोडेल वासिपैल कव्ढणी उडेल,

सांगावयाची गोष्ट विघडेल, ऐकणारे दचकतील,

उपेक्षा करतील, १३.२६५; वासिप—भय,

कां जगाचा वैरी वासिपु । अखंड जैसा ॥ १८.७५६,

जसें भय हें जगाचा अखंड वैरी आहे; वासिपु

न धरिं ११.३८२.

वासी—राहणारा. वन पहा.

वाहणें—नेहमींच्या अर्थी, ओघांत पडून ओघा-

बरोबर जाणें, धारण करणें, मशागत करणें.

जेयाचा आडदर सदा वाहे । कृतांतु मनीं ॥

१.१०७, अश्वत्थामास उद्देशून. तैसें तंव चि वाहला वोहल । जंव न पवति गंगाजल । ९.४५४, ज्ञानदेवींतील—जैसे तंव चि वाहल वोहल । ९.४५८ हा पाठ व्याकरणदृष्ट्या ग्राह्य वाटतो. ह्यणानि वाहिवां । घरीं वाहे ॥ १३.३७(२). जैसे देह वाहूनि रोमा । वाहणें नेणे ॥ १६.१८९(१). ३.५९, ९.३५२, ११.१०५, ११.६८६, १३.१२, १३.३००, १३.८०५, १८.४६६, १८.६०५, १८.१२७९(१), १८.१३३४, १८.१६८४. वाहा—सोसु कां वाहा ९.४२७; आंगीं अहंकार वाहांत ९.३५८, —कमें वाहांतसे ११.६८६, —त्रनें वाहांतसे १८.९१८; आंगें वाहात १८.१६४३; उक्कंडा वाहे २.१४७, उणें—१३.५३६; उदरीं वाहिला ६.१३७; उरीं वाहें ९.४७७; चाड वाहांसी ६.३६०, —वाहे ४.१९३; चिंता वाहाति १६.३२८; टोपु वाहे, खटाटोप अडकवून घेतो, १४.१७१, डोरु—१३.८२३, देवडा—१५.२१२, पोटीं—१६.१७२, बुद्धि—१३.३९०, मत्सरु—१६.२३०, राडाटि—१३.१११८, विषाडु—१८.६८१, व्यापारातें—१८.४८६, सरी—१८.६४२, सिरिं—१३.५१०, सिरिं वाहें १२.२१६; सुचावा हे (सुचा वाहे) १८.६८४, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘शुत्रा वाहे’ १८.६८७; वाहे तेरा फावे १३.५८; बोधा बोधी वाहांतेया १८.२७२; वाहलें बुडिजे १५.२२९; पन्दिवे खाताळें वाहाति १३.५६१; वाहाविया, वहाव्या, नदी अमृतें वाहावया । १८.१६२३; वाहावीं—शुद्धिया भूत वाहावीं । हे आशा माझी ॥ ९.२८१, पायेवणी माथां वाहे ९.३६८; बुद्धि प्रेमाचिं भोजें वाहे १३.३९०; बुद्धी चराचर वाहिलें, बुद्धी चराचराचे व्यापार चालविते, १३.५०; मन आणिका वाहे १६.३४७; मनीं आस्था वाहिली ९.३५०; मन विषयांचें ध्यान वाहे २.३३०; जेयाचें मनसंकल्प (मन संकल्प) माझे वाहे, जेयाचें मन माझे संकल्प वाहे असा अन्वय लावावा, ९.४४१; मनीं शंका वाहाती २.३२०; वक्त्र गुरुनामाचे मंत्र वाहे १३.४४६; विखाचे आगर वाहांती १८.२३३; वेदें वोहटा वाहिला, वेद मार्गें हटले, ११.६७२; संदेहो जरि

वाहांसी १४.३२४; वाहणी, १४.२७७, शीतोष्णांचिया वाहणी ६.८५, वाहाणि—माघौति वाहाणि घे, मार्गें पगततो, १३.२५७; वाहाणी-णीं ८.२२९, १०.१२२, १३.२३४, १३.८४९, १६.४४७, १८.४७८, १८.८९१, १८.१२८४; देवांचिया वाहाणी ९.३५१, पश्चिमिनी—१८.१२७९(२), पूर्वपश्चिम—१८.३२९; भेदचिया वाहाणीं १०.३००, माझिया—७.१४६, ९.३३४; रेखेची वाहाणी ६.१८, वसंताचिया—१६.१६३; वाटवाहाणी, वाट मोकळी करणें, १६.५७; वाहणें—रोमा वाहणें १६.१८९(२); वाहणें १८.६३४, १८.८३४(णें), १८.१४५१; वाहंत, चालू असलेलें, लागवड केलेलें, वाहंतेनि भौतिकें, लागवड केलेल्या या शरीर-रूपी क्षेत्रांत, १३.१५६; वाहांत—वाहांतें पाणीं १५.१३२; वाहातां—धुरीं वाहातां १८.५०२; वाहातां १८.९३४, नीच—१०.१८५; वाहाति, वाटा वाहाति चि आधि ८.१८१; वाहांति येवेलें, नेत असतां, १८.१८३; वाहांति, वाहात असलेली, झरी वाहांति आली ६.२८६; वाहांती (वाहांतीं) यत्रें, मारक यत्रें, तोफा वगैरे, ९.२१२; वाहातवणां, प्रवास, मार्गस्थ (राजवाडे), आणि जन्मशनाचां वाहातवणां । तेषिं चि आशेविया न लै चि वाहाणां । ७.१२६, शेकडों जन्म कर्ममार्गानें प्रवास करीत असतां तो आशेचीं पादत्राणें घालीत नाहीं; वाह—मार्ग, जाणें, अधोरंध्राचेनि वाहें । १८.३३३, वाहक—हांकणाग, अश्ववाहक १.१४०; वाहन—गरुडा सारिखीं वाहनें ९.३८८; वाहान—ऐरावता सारिखें वाहान ९.३१७; वाहिव, लागवड, १३.३७(१); वाहो—मशागत, लागवड, प्रवाह, लाटा, समुद्रीं वाहो नव्हे चि, लाटा थांबतात, १८.४१८, वाहो करितां, लागवड करण्यास, १०.५४, —ठाके, प्रवाह थांबतो, १८.११६०; व्हाणें—लागवड करणें, वाहणें, या अर्थीं. व्हातां—काड जाणें न व्हातां भूमि पेरिजे । ११.१६२, कसें झालें पहा, जमिनीची मशागत न करतां जर ती पेरली तर; व्हाये—यथा कारणें पुडुतीं । हें आधीं

(हे भावी) न व्हाये चित्ती । १८.१४०७, या कारणामुळे पुढेही चिंता न मनांत बाळगू नकोस; वाहवणे—पै सावधपणे(ण) जैसे । वाहविले आलसे । सुपुति बैसे । घणावनि ॥ १४.१४१, बिं वाहवी १३.३१; मती वाहविलां १३.३१५; मीं पाठीवरी वाहवें १०.२२९; वाट कवण वाहवी ५.१२३; वाहावणें—समर्थ आपुला खोडा । सीस वाहावी जैसा होडा । १८.१०५६.

वाहर-वाहार—शब्दास जोडून. संकट, पीडा. वाहर—जौहरवाहर, अमिपीडा, ११.६०, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘जौहरवाहार’ ११.६०. वाहार—संहारवाहार ११.४४९.

वाहाच—शब्दास जोडून. वरवरच. आहाचवाहाच ६.९९, ज्ञानदेवी—‘आहाचवाहाचें,’ कुंटे—‘अहाचवाहाचे’ ६.९९, १५.२९९, ज्ञानदेवी—‘आहाचवाहाच,’ या संदर्भात राजवाड्यांचाच पाठ कुंटेप्रतीत आहे, १५.३३१.

वाहाण—वहाण. आशेच्या वाहाणां न लै चि, फळाशेच्या वहाणा घालीत नाहीं, ७.१२६; वाहाणधर, जोडे संभाळणारा, १३.११२७.

वाहिर—शब्दास जोडून. वरवरच. बाहिरवाहिरा कारणीं १८.३०२, बाहिर पहा.

वाहुटली-वाहुटली—वावटळ, वादळ. वाहुटली—चलला वायु वाहुटली । वेष्टे जैसा ॥ १८.६६३, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘वाहुटली’ १८.६६६, १४.२२६, १५.१८२. वाहुटली—तिथे प्रलंबीये वाहुटली । काइ अत्र पूरे ॥ ४.१७४. ६.२१६. वाहु(हु)टलिचेनि बलें १३.४९०, ज्ञानदेवी—‘वाहुटलीचेनि,’ कुंटे—‘वाहुटलीचेनि’ १३.४९२; आशा वाहुटली १६.३६२.

वि—शब्दास जोडून. हा उपसर्ग अनेक अर्थी आलेला आहे, त्यांपैकी काहीं अर्थ व त्यांची उदाहरणे येथे दिली आहेत, इतर शब्द त्या त्या शब्दापुढे पहा. (१) नकारार्थी. अभाव दाखविण्यासाठी. विकण १८.५०१; विघडणें पहा; वितृण, तृष्णा पहा; विदेह, देह पहा; विफल,—ता, फल पहा; विमल, कांतिविमलें ११.१३९; विमुख ३.१०६, - ३.१९७; वियोग, -रक्त, -रक्ति पहा; विरस १४.३५५; विरह पहा; विरागी १७.१७५; विलग,

—लग पहा; विश्रमणें पहा; विसंवाद पहा; विस्मरण १४.२६४; विस्मृति-ती १५.३२२, १५.४५६. (२) आधिक्य, अनेकता, वैशिष्ट्य दाखविण्याकरतां. विकट ११.१३९; विकडी १०.५९, विकरणें, कल्पणें,—कारणें,—काशणें,—काखणें,—कृत-ति-ती,—कोप पहा; विखुरणें १५.२६८; विखोंच ९.१२५; विख्यात पहा; विगत—विगतविषयवत्सला १८.३; विगुंतला २.३६१; विघरणें पहा; विचक्षण,—चरणें,—चारणें,—चित्र,—चुक, त्या त्या शब्दापुढे पहा; विच्छिन्न, अविच्छिन्न २.२९८; विजय,—ज्ञान,—तान,—त्पत्ति,—त्पत्ती पहा; विदलित, विदलितासंगलकुला १८.२; विदारणें पहा; विदिशा ११.३१०; विधुलणें १७.७; विनट,—नय,—नवणें पहा; विनाश,—न्यास पहा; विपरीत १.२१९; विपलणें,—पलावणें पहा; विभव,—भाग,—भांड,—भुटणी,—भूति पहा; विरम पहा; विरुच,—रुद्ध, विरु-रुद्धणें,—रोधणें पहा; विलय,—लास,—लिप्त पहा; विवंचणें,—वलणें पहा; विवर्जणें,—वरणें पहा; विवाद,—वाह,—विध,—षड, पहा; विशुद्ध २.१४५, ८.२०; विषम पहा; विसंच,—सणणें,—साणणें,—संघणें,—संभणें,—सरणें पहा; विस्तरणें,—स्तारणें पहा; विस्मय,—स्मित पहा; व्याकुल पहा.

विकट—हिडीस, कुरूप. ११.१३९.

विकडी—चातुर्याचें भाषण, अलंकारिक परिभाषा. १०.५९.

विकण—फलकट, धान्याचा कण जवळ नसलेल्या शेतकऱ्यास उद्देशून. विकणु आतें राव् । जिया परीं ॥ १८.५०१, धान्याचीं फलकटें सुद्धां धान्य जवळ नसलेल्या शेतकऱ्याकडून वसूल करतो, ज्ञानदेवी—विकणु आतें कां रावो ।, कुंटे—‘विकणुवातें करावो’, ‘फोलयुक्त धान्याला जसा सुपाचा वारा’ असा अर्थ दिला आहे, १८.५०४.

विकणें-वीकणें—मोलनें देणें, अर्पण करणें, प्रसार होणें. विकणें—भक्तीस मनोधर्म । विकूनि घातले ॥ १२.२९. तरि देव चि खाए । विकूनिघां ॥ १८.५६६. आपणपें विकवेया १७.२४५; निद्रेसि जिवें आणें विकले १२.८२; बाहे तोडूनि

विक्रिजे १३.२१९; विक्रं न शके १३.२०८; विकलेपण, अनन्यता, हें विकलेपण साजे। प्रमे जेवि ॥ १३.२०७, सूर्याग्रोवर प्रमा अनन्यतेनें असते त्यास उद्देश्यत; तैसे नविकलेपणें १६.८३, ज्ञानदेवी—‘तैसेनि विकलेपणें’, कुंटे—‘तैसें निर्विकल्पणें’, कुंटे प्रतीत ‘विकलेपणें, अविकलेपणें’ असे ही इतर पाठ दिले आहेत, १६.८४; विक्रिरा, विक्री, खप, १३.३२०, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘विकरा’ १३.३२१, वीकणें—
‘तें चर्म वि एक जें लाहे। तेणें वीक्रेति आववीं ॥ १.४५०. ११.५३५, १८.२३३. जीवें वीकला ६.३४५; बैल वीकूनि १३.२३३; मोले(लें) वीकी २.२५४; वीकणें—किंवहुना वृत्ति जीणें। गोथनें राखूनि वर्तणें। कां सवंगाची वीकणें। महागें वस्तु ॥ १८.८७८, वैद्याचें कर्तव्य.

विकरणें—श्रोम होणें, पसरवणें, बदललेल्या रूपांत दिसणें, फोड करणें. परि ते दुर्मति। जे बहुधा असे विकरति। जेथ निरंतर रमति। अविवेकिये ॥ २.२४३, कुंटे—‘येर’ २.२४३. हें येकेक केती सांगवें। आतां वस्तुजात वि आवघें। मज पासौनि जाणावें। विकरलें असे ॥ ७.५१. तैसा विकार हा मी नोहें। जन्हीं विकरलां असे ॥ ७.५८. ६.३, ९.१५३, १०.८०. शुभाशुभीं न विकरे ५.१०२; विकर, जेथें तेंथें असणारे, पुष्कळ या अर्थी, ९.३२२; ये विकरि शरीरीं, हा पाठ विकारि असणें संभवतें, १४.१७७, ज्ञानदेवी—‘एकु चि किर शरीरीं’ १४.१७८, कुंटे—‘येकचि कीर शरीरीं’ १४.१७९; विकरविणें—परि मनोधर्म न लोटे। विकरविला हा ॥ २.४१.

विकल—दुःखी, असमर्थ. ५.५७. विकलता—विकलता उपजत। गात्रांसि ॥ १.१९६; वैकल्य ११.३६६, देहवैकल्य—येया देहवैकल्याचा वारा। झणें लागील येया (यां) सकुमारां। ८.१३०.

विकल्पणें—संशयितवृत्तीनें कल्पना करणें, विरोधा-साठीं किंवा भेदबुद्धीनें विचार करणें. संकल्पित श्रुति घडी। सर्वे चि विकल्पूनि मोडी। १३.११४. विकल्प, विरोध, मतभेद, कुतर्क, आंगें कर्मां दीला। जो मनें विकल्पें भरला। १३.६७६, १३.४७५, १५.२५८; विकल्पाचें अतिव ८.१४३, —चे कांटे ७.१६५, —रूपांचे कांटे

७.१६७, —चिया भाली ७.१६८, —चा वेगु १३.६८१; विकल्पजात १३.४८१, —रस १५.९६; कोहं विकल्प १५.३१०; नानाविकल्प-जाल १७.२२६; निर्विकल्प—निर्विकल्पाचिये बरडी ८.२१; निर्विकल्पलावणी १८.१६५५; संकल्पविकल्प १३.४८०, १६.७६६, १८.७३७.

विकार—मनावर होणारे अनिष्ट परिणाम, श्रोम, कामक्रोधादिकांस उद्देश्यत. तैसें प्रकृति आधारें। कर्मेद्रियें विकारें। नैष्कर्म्य हीं व्यापारे। निरंतर ॥ ३.३२, निष्कर्म स्थितीस पोहोचलेलाही कर्मे करीत असतो. तैसें जे द्वये विकारि। विकार नव्हे अवधारि। परि आकार नांव भंवती। सोन तें सोन ॥ १३.८९८ (१, २). ५.१३७, ७.५८, ९.२१४, १३.१२, १३.८९४ (१), १३.९८५, १४.६८, १४.१५०, १४.२९२, १५.१००, १५.२५६, १५.२७१. विकारांचीं इंधनें ४.१२७, —राचें उदाणें ८.१४१, —राचिया झुलुआ ७.९५, —राचेनि पैसें ७.४६, —राचेनि विटालें १३.४७७; ओठें विकारीं १४.८८, सं. वा. श. पहा; औपाधिकां विकारां १५.४६५; गुणाचा विकार १४.२९२; विकारांतराची मांदी ७.१०३; विकारश्रोम १४.९३, —भरण १३.९६१, —भारें १५.१५०; प्रकृतिविकारीं ९.१२६; अविकार ४.५७, स—१३.१६१; विकारी—तेवि विकार होऊनि तैसें। विकारी नोहे ॥ १३.८९४ (२).

विकाशणें-सणें—फुलणें, विस्तार पावणें. विकाशणें—तंव नानावर्णें कमलवनें। विकाशलिं तैसिं अर्जुनें। ११.२००. १४.२९४. विकाश—नाना कमलीं पांडवा। विकाशु जैसा बरवा। विकाशीं यावा। परागांचा ॥ १८.३४४ (१, २), ११.३५६, १८.१३६७; अद्वयाअभिजनी-विकाशु १६.१. विकासणें—मध्यमा विकासिनी। १८.१०३२. विकास १८.२७४, संकोच—१५.५२०; विकासिनी—विश्वविकासिनी मुद्रा १७.१.

विक्रिरा—विकणें पहा.

विकृत-ति-ती—विकृत—विकारयुक्त, विक्राळ. विकृत आणि थोर ११.६२२; अविकृत, विकाररहित, २.१४९, १३.१००१ (१).

विकृति—मनोविकार, विषया(यां)चां बोवरा(रां)।
विकृतिसिं असे ॥ ७.१६४. १३.४७५. **विकृती**—
अविकृतातें विकृती १३.१००१ (२); **विकृती-**
विण ४.२१९; अविक्रिय, ज्याला विकार होत
नाहीं असा, १५.३०५; अविक्रिये आत्मसत्ते
१५.३४८.

विकोप—श्लोम. १५.२३०.

विक्रम—पराक्रम. अनंतविक्रमा ११.५२६.

विक्रांत—पराक्रमी. १.९९.

विश्लेष—अडथळा. विश्लेषाचीं पाणिवलें ६.४६९.

विख—जहर; घातक, मारक द्रव्य. बापा विखाविषा
मधुरता। झनं भावडि उपजे चित्ता। तो परिणामु
न विचारितां। सेवावें ना ॥ ३.२०७. कां विख
चि होजनि परते। सापा दूध ॥ १३.७२१. जैसा
रसरीती मरता। राखिला विखें ॥ १८.१६१.
९.१४१, ११.४००, ११.४३४, १५.३८८,
१८.५६१. **विखाचे आगर** १८.२३३; जलतें
विख १२.६८; अमृताचें विख करी, सापास
उद्देशून, १८.६७६; विखें रांधौनि वाढिलें
१८.७११; **विखाभि**—नातरि विखाभीति प्रव-
त्तला। वडवानल ॥ ११.३५२; **विखाभरणें**—
भोगिजति शब्दादिकें। विखाभरणें ॥ १५.३२८,
विषयरूपी विषाच्या अलंकारांस उद्देशून,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘विषयभरणें’, विषयांनीं पोषण
करणें, १५.३६०. विष पहा.

विखम—वांकडें. विखम पडे ९.३४१. विषम पहा.

विखय—विषय. ९.३४३.

विखार—सर्प. हा निलेयाचा दुसरा। यया बुद्धी
हातु घालिजे विखारा। ९.१४७. १५.१६९.

विखिं-खिं-खें—विषयीं, संबंधीं, बाबतींत.

विखिं—आत्मजेचां विखिं १२.१३१; इये विखिं
१३.५३३, १८.१५५१, -विखिंचा ११.७७,
-चि विखिंचें १३.४५१; कव्हुणी विखिचे
१३.१८४; घडतां विखिं १५.११५, तिथे—
१८.५५८, तेयांचां - १८.५९४; विषयविखिं
१३.५११, शास्त्र-१७.३९; साविखिं, सर्व
बाबतींत, १६.१४४, ज्ञानदेवी व कुंटे प्रती-
तील—‘सर्वविषीं’ १६.१४५; हा पाठ ग्राह्य
वाटतो; स्त्रियेचां तरि विखिं १३.७९५.
विखीं—आषाढां विखीं १६.४२९, इये—

१३.६७, कोणही हि—१३.३५८; धर्मविखीं
१३.२०९. **विखें**—आतां इये चि विखें
पार्थी। ३.८५.

विखुरणें—पसरविणें. विखुरिले विकल्पाचे काटे।
७.१६५. १५.२६८, १६.९९. सांडीविखुरी
गेलें, सांडून पसरवून टाकलें, ९.३९.

विखो-विषो—विषय, इंद्रियांना गोचर होणाऱ्या
कामक्रोधादि उत्पन्न करणाऱ्या वस्तू, चर्चेची
बाबत. **विखो**—विखो पासीं हीं आलेयां आशे न
रिगे। हें काइ ह्मणौनि ॥ ६.६३, इंद्रियसुखाचे
विषय जवळ आले तरी ते कोणते आहेत
त्यांचा आस्वाद घेण्याची इच्छा होत नाहीं,
यावर ६.६२ ते ६.६५ पहा. २.३०७,
१३.८७, १५.३९७. **विखो ओखटा** ५.१२६,
-भोगिला १५.३३९, -वोपितां, येथें विषयांचें
सेवन केलें तर, ३.२०५; दीठिचा **विखो**
१८.१७१४. **विषो**—दुःख करावेया सर्वथा। विषो
नाहीं ॥ २.१६३, दुःखास कारण होणारी बाबत.
तैसा मानसीं विषो पोखे। रसद्वारें ॥ २.३०६.
साहाजें शब्दु तरि विषो श्रवणाचा। ६.१७.
६.३०, ९.४४३, १३.२३९, १३.७०३,
१४.३७, १५.१७७, १८.१३४४,
१८.१४७०, १८.१६६३. **विषो जीणौनि**,
विषयवासना जिंकून, ११.१७३ (१), -दीठी
सुये, विषयभोगावर दृष्टि ठेवून, हे मिळावे
म्हणून, १३.८०८, -चि वाणिजे जाले,
ईश्वराच्या लीलांचे विषय वर्णन करूं लागले,
११.१७३ (२); प्रेमा विषो होये १८.१३३७;
प्रकृतिविषो, प्रकृतीचा विषय, ९.९८, ज्ञान—
ज्ञान हा विषय, १३.६३३.

विखोंचणें—टोंचणें. हें असो पर्वतांचिये हृदयें।
पर्जन्यधारीं ने विखोंचे। ९.१२५, पर्वताच्या
आंतील खनिज पदार्थ पावसानें मिजत नाहीत,
यास उद्देशून.

विख्यात—प्रसिद्ध. हे गीता नांव विख्यात।
१८.१३१४. १०.२१५. **विख्याता** १५.२०३.

विगुंतणें—मग्न होणें. तो विगुंतला असे आंतरीं।
महासुखें ॥ २.३६१.

विघडणें—वियोग होणें, विकल होणें, सुटणें.
तारण्याची गांठि विघडे। ६.२६०. १८.७८२.

आयुष्याचें सूत्र विघडतां ७.१७७;
विघडलेयां ९.१६९; विघड ६.३९०, ८.२५५;
विघडवणें—गात्रातें विघडवी ६.२१९.

विघरणें—विस्वळणें, वितळणें. पुष्टि लागे विघरो ।
कांति पाहे निसरो । १३.७५५. १८.२८४.

विचक्षण—जिज्ञासू, शहाणा, चिकित्सक, विचित्र.
ऐसे विचारितां विचक्षण । गुपीनि ठेले ॥ ४.८४,
चिकित्सक. जालें पडिलेयां लवण । सवें जल वि
होये विचक्षण । १८.१४०४. विचक्षणा-णां-णें
१०.२६१, ११.१५६, १७.३०६, १८.३५८,
१८.८८१, १८.९३७, विचक्षण-शिरोमणी
१८.५०८, हे संदर्भ अर्जुनास उद्देशून आहेत.

विचंवणें—श्रम पावणें, कष्टी होणें. तैसा आग्रहाचा
पाडकु । विचंबे वायां ॥ ६.४९. १८.१०४५.

विचंवणें १८.६०६.

विचरणें—फिरणें. जें यमनियम टकति । तें इंद्रियें
सैरा विचरति । १.२४८. ९.२१०, १३.६६०.
विचरणें १३.५२६.

विचारणें—प्रश्न करणें, विचार करणें. तंव एया
पूर्वापर बोलाचा । विचारुनि कुमर पांडुचा । कैसा
प्रश्नु हान अवसरिचा । करिता होईल ॥ ४.२०९,
विचार करून. १.६७, १.२४५, २.१३,
२.१९, २.२२, २.३०, २.५२, २.९७,
२.१३१, २.१३३, २.१३८, २.१७६,
२.१८०, २.२०६, २.२६३, २.२६५,
३.५, ३.७७, ३.२०७, ३.२१७, ३.२२३,
४.८४, ४.१७६, ५.१, ५.१५, ५.१०८,
५.१२६, ६.१४८, ६.३७८, ११.४८३,
१३.१७, १५.४३४, १६.५७, १७.५२,
१७.८९, १७.३९७, १८.१४६, १८.३०९,
१८.५१७, १८.५५२, १८.६२३,
१८.१२८५, १८.१६२३. विचारिजत असे
७.१५३; विचारिजति ६.३९; विचारिजो
९.१२, ११.९३; विचारावेया—शास्त्र
विचारावेया १७.२३१; विचारुतु १४.२२१
(१); विचारें (३) १२.२०७, ज्ञानदेवी, कुंटे—
‘विचरे’ १२.२०८; विचारिता—विचार
करण्याचा, पाठि विचारितेया वेगा । तो विवेकु
ही ठाके मागां । मग अविचार ये आंगा । घडौनि
जाय ॥ ६.४६५ (१); अविचारतें—विचार न

करतां, सहज घडलेलें, हें एकलीतें चराचर ।
अविचारतें सुंदर । प्रसवनि थोर । थोरावली ॥
१४.१०९; विचार—प्रश्न, कल्पना, विवेक,
२.२२१, ४.१४९, ४.१६५, ७.५, १४.७२,
१४.२२१ (२), १५.८०, १५.३६१;
विचाराचां आगिठां १३.१०३१, —डोलां
१४.२६६,—चा दिवा १८.१००२,—चां देशीं
१८.३२३,—ची भास १४.२४४,—चिया
रसना ७.१८८,—ची वाट १३.८६८,—चा
वारा ६.३१९; विचारासि न मिले ११.४८७;
विचाराचेनि हातें न पवनी ९.१८४;
विचारक्षीरार्णव १५.५३९; विचारजातां
११.१९१,—पर २.१२५,—विरिं, विचारशूर
पुरुषांनीं, १४.४९; वस्तुविचार, वस्तु-स्तु
पहा, सारासार—, सारासारविचार । मंत्रु जेहातें ॥
६.४४४; अविचार ६.४६५(२), १६.१२३,
स—१५.२६६.

विचित्र—विलक्षण, निरनिराळे, नाना प्रकारचे.
ए(ये)सें एक वि परि विचित्रें । आणि भयानकें तें
चि बहुवक्तें (क्त्रें) । ११.३३५. तेवि विचित्र विश्व
पाहीं । एक वि हें ॥ १४.११७. तैसें सप्तगुणि
विचित्र । कर्म जें जर्गी पवित्र । १८.८७१,
क्षत्रियांच्या ह्या सात गुणांचें वर्णन १८.८५४ ते
१८.८७० ओव्यांत पहा. १५.९८, १६.१३१,
१८.३८२. विचित्रु संकल्पु ६.९४; लाघविचे
विचित्र विनोद १८.७९४; गुणभेदविचित्र
१८.५२०, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘गुणभेदचरित्र’
१८.५२३; विचित्रता—भूतांचिया विचित्रता
१८.५३६; वैचित्र्य ६.४०५, ज्ञानदेवी, कुंटे—
‘विचित्र’ ६.४०६.

विचुक—अडखळणारें. आणि बालक बोवडां बोलीं ।
कां वांजुडां विचुकीं पाजलीं । ९.६.

विजय—जय (१) पहा. हों काज सार विजयाचें ।
किं तें मांडार महातेजाचें । १.१३८. १८.१६३४.
विजयाची गुढी १४.४०६,—सि ठावो
१८.१६३३; विजई ३.२७; विजया होई
११.४७६, विजैयां होआवें १८.१३८,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘विजयी’ १८.१३९; विजय-
ध्वज १२.२०, —लक्ष्मी १०.२३२,—वृत्ती
१.२१०, —श्री—मोक्षविजयश्रिये वरेंतु

१८.१०४३, विजेश्री-विजेश्रियेचां पाटीं
७.१२, ज्ञानदेवी-‘विजय श्रियेचां’, कुंटे-
‘विजयश्रियेच्या’ ७.१२; कीर्त्तिविजय
१८.१७५९, दृष्टादृष्ट-१८.१७७९, भव-
१८.१०६०, रजतम- १४.२०२; विजयपण
२.२२७, -येपण १.२४, ज्ञानदेवी, कुंटे-
‘विजयवृत्ति’ १.२४.

विजु-जू-वीजु-बीज. विजु ६.२८५, १५.१११.

विजू-आवयेयां विजूंचा मेळावा कीजे । ११.२३५.

विजूं माझि ७.५७; कल्पांतविजूंचिया फूटी
११.२०१; प्रलयविजूंचीं जुवाडें ११.३५८.

बीजु-बल्ला होये तैसा । बीजु नाहिं ॥

१४.१६९. १८.४३१. विद्युत्-विद्यू पहा.

विज्ञान—(१) प्रपंचज्ञान, प्रपंच. अर्जुना तेया नांव
ज्ञान । येर प्रपंचु हें विज्ञान । येथ सत्वबुद्धि तें
अज्ञान । तीन्ही जाण ॥ ७.६, वर ७.४ व ७.५
मध्ये जें वर्णन केलें आहे तें ज्ञान, त्या खेरीज
इतर ज्ञान तें विज्ञान व प्रपंचबुद्धि खरी आहे
असें समजणें हें अज्ञान. मग तेया काष्टाचां
ठांइ. सांव पां बीजपण आहे काहीं । ह्यगौनि
विज्ञानीं मीं नाहीं । जन्हीं हें माझे ॥ ७.५५,
काष्ठ बीजापासून होतें पण जसें काष्ठांत बीजपण
नसतें, तसें प्रपंच हा जरी माझाच विकार आहे
तरी मी त्यांत नाहीं. ७.३. विज्ञानाचिये खोले,
प्रपंचरूपी खोळीतून गाळलें तरी जें गळत
नाहीं, ८.१६, -चां डोलां ११.२११;
विज्ञानात्मक भावो ६.८८; ज्ञानविज्ञान, ज्ञान
व विज्ञान, ९.४४; विषयविज्ञानयंत्र, विषयांचा
अनुभव करून देणारे, ८.१४४; विज्ञानेंसी,
विज्ञानासहित, ७.२, ९.४२. (२) ईश्वराच्या
ठिकाणीं निश्चयात्मक बुद्धि, ब्राह्मणाच्या गुणांपैकीं
आठवा गुण, यावर १८.८४३ ते १८.८४५
पहा.

विझणें-वीझणें—मालवणें, थांबणें, शमन हेणें.

विझणें—देखें अग्नि विझीनि जाये । मग जें राखौडी
केवल होये । ५.२३. ८.२११, १४.२५५,
१४.३०६. निरंधन आणि विझालें १३.२७९;
जले ना विझे १६.७३; जलों विझों नेणे, राखेस
उद्देशून, १४.३५७; विझणें—जैसा निरंधनि
विण आगी । विझणें वि उरे ॥ १२.१८३. **वीझणें**—

कां वारा चि वाजे वीझे । गगनें निश्चलां असिजे ।

१४.३४४. १४.३९१.

विटणें-वीटणें—कंटाळणें, विघडणें, नासणें, नाश
होणें. **विटणें**—तरि आत्मसुखाच्या गोडिया ।
विटला जो विषयां । ४.१८५. १६.२८३. **विट**—
कंटाळा, विषय-विटें ११.३१६; अविट—
अविट नाथिली आस्थानुद्धि । विषयसुख चि परमावधी ।
४.२०. **वीटणें**—तरि आत्मयोगें आथिला । जो
कर्मफलासि वीटला । ५.७१. २.४१, ९.५२,
१३.४४८, १३.५७४, १३.८२२. वीटे ना
वेचे १३.११०८, -ना सरे ८.२६१; वीट
१४.३२६, १८.२१७; **अवीट**—तूं अवीट हें
पाहीं । चेतन्य येक ॥ २.१६९; न विटे, हें **विटणें**
किंवा वीटणें चें रूप असणें संभवतें, १७.२१९.

विटंक—घनदाट. विश्वाकार विटंकु । १५.६२,
अश्वत्थास उद्देशून.

विटंबणें—तिरस्कार करणें, उपहास करणें. हा ठाळ
पांडवा । पदार्थजातीं आववा । विटंबी तो होआवा ।
वैराग्यचोड ॥ १५.२३४. **विटंब** १३.४६६.

विटालणें—अशुद्ध होणें, अपवित्र होणें, विघडणें.
जेथ विटाललें मन । चोख कीजे ॥ १३.१७४.
इंद्रियें सदा पदाशीं । रिगतां विटाललीं होतीं । तियें
प्रत्याहारतीथीं । नाहाणिलें कीर ॥ १८.९८८.
४.१०३. **विटाललें** मुख, तोंड विघडल्यावर
दूधही नकोसें होतें त्यास उद्देशून, ९.१४१; **विटा-**
लविणें—साधुवृंदें **विटालविली**(लीं) ३.२४६;
विटाल—गंगा मीनलयां नदी । **विटाल** जैसा ॥
१८.४४७, दुहवेवारी जैसी । **विटाल**(लें) लोटे ॥
१८.६७८, वाईट वर्तनाची स्त्री आयत्या वेळींच
दूर बसते त्यास उद्देशून, ज्ञानदेवी - ‘दुर्व्यवहारी’
कुंटे - ‘दुर्व्यवहारी’ १८.६८१; **वीटिचा**
विटाल गेला ११.२८७.

विडा-वीडा—पानाची पट्टी, तांबुल, पान
सुपारी व दक्षणा. **विडा** १७.२७५; **विडा पाउड**
१८.४६, **पाउड पहा**. **वीडा** १३.४२१.

विडाल—दोष (राजवाडे). तरि डिंभोपाधिकु आहे ।
विडाल तेथ ॥ १८.२२, त्या प्रतिपादनांत
‘लेंकरुं’ आहे ह्या उपाधीचा दोष लागतो, डिंभ
पहा, ज्ञानदेवी, कुंटे - ‘विडाल’ १८.२१.

विडी—वर्तुळ, कडें. विद्युलतेची विडी । ६.२२४.

विण-वीण—शिवाय, वांचून, खेरीज. हे शब्द इतर शब्दांस जोडून किंवा सुटे आलेले आहेत.

विण—आगा करितेन विण कर्म । तें चि तें नैष्कर्म्य ।

५.६३. देसा करितेन विण अगोचर । अव्यक्तीं हा आकार । निफजवी जो व्यापार । तेया नांव कर्म ॥

८.२८. दिसतेन विण दिसतें । अदृश्य जें ॥

१५.७५. तपनें विण प्रकाशु । जाळ्यें विण रसु ।

पोकली विण आशाश(काशु) । होये जैसें ॥ १७.२२७

(१, २, ३). पांतेपणें विण जैसा । पांत ठाके ॥

१८.९७०. ६.२४, ६.८९, ६.३३९, ६.४३०,

६.४५७, ८.२४, ८.२८, ८.२१२, ९.२९,

९.७०, ९.१७१, ९.२३२, ९.२६१, ९.३३०,

९.३६३, ९.४२९, ११.९६, ११.१९३,

११.२६८, १२.१८३, १२.२०९, १३.२३,

१३.२९३, १३.२९९, १३.३०१, १३.३३९,

१३.३९९, १३.५२७, १३.५३०, १३.८३५,

१३.८६७, १३.९०५, १४.२५०, १५.७४,

१५.८५, १५.२२६, १५.२४५, १५.४०५,

१५.४९४, १५.५१२ (१, २), १६.१६,

१६.२७४ (१, २), १७.२३, १७.१४२,

१७.१८३, १७.२२९, १७.३४६, १७.३४९,

१७.३८७, १८.७८, १८.२६२, १८.३७०,

१८.४२६, १८.४२७, १८.७१८, १८.८११

(१, २, ३), १८.८५४, १८.१०८४,

१८.११३४, १८.११४३, १८.१२५८,

१८.१३८९, १८.१४७२, १८.१४९०,

१८.१६८१, १८.१७२०. **मीपणें विण**

१५.२४२; इतर शब्दांस जोडून—ते पाहाटेविण

पाहाटवित । अमृतेंविण जिववित । योगेंविण

दावित । कैवल्य डोलां ॥ ९.२०० (१, २, ३),

१.५८, १.१७२, १.१८७, १.२१२, २.१९९,

२.२६६, ३.२५२ (१, २), ३.२५३ (१, २),

३.२५४ (१, २), ३.२५६ (१, २), ३.२६५,

४.६७, ५.३१, ५.३९, ५.५९, ५.९६,

६.३३, ६.४४, ६.७९, ६.३३५, ६.३३८,

७.११७, ९.४२२, ९.४३२, ९.४४२,

१२.६६, १३.१४०; **एणेंविण** २.३०७, **एहीं-**

३.२५७, **तुआं-** १.२३४. **वीण**—वरिषायें

वीण सागर । जलें जैसा निर्मल । १२.१५१. **मज**

वीण ९.३१०; इतर शब्दांस जोडून—

४.११६, ४.१९२, १०.६३, १०.१४५,
१२.६०.

विणावणि—विगकाम. तेथ तंतुसमवायें पटी ।

जेवि विणावणि दीजे ॥ ९.१०५. मग तिथे विणा-

वणिचेनि आधारें । लाहाना चौकाडि(डि)यां पटत्व

भरे । ९.१०६.

विणें-वीणें—जन्म देणें, उत्पन्न होणें. **विणें**—

तरि एयांचा पहिला कुरुठा इंद्रियें । जैथीनि प्रवृत्ति

कर्मातें विये । आधीं निर्दळनि घालीं तियें ।

सर्वथेव ॥ ३.२६३. हें असो वयसेविये सेवडी । जैसें

येक चि विये वांझोटी । ६.१२१. **विआलीं,**

हा पाठ व्यालीं, सर्पांत या अर्थी व्यावा,

१५.३८८, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘व्यालीं’

१५.४२०, परिशिष्ट (८) पहा; **विआलें**—

एणें अज्ञान सांडी(डीं) विआलें । धर्माधर्म जें ॥

१८.१३८०, **वियतां**—कां न वियतां

वायुनें । वांझें आकाश रीतें । १४.७५, **वियाला-**

लीलें—इच्छा ज्ञान क्रिया । वियाली हे ॥

१३.९८८, १०.९९, १०.२१८, १३.७१०,

१५.४८२, १७.२४७, १८.१३८२; **विये**

६.१०३, ७.१७०, ८.२६, ८.८७,

९.२७, ९.२६४, ९.२७८, ११.७२,

१३.६२३, १३.१०९९, १४.६५; **आबुलि**

जग विये १३.९७४; **ऐसेसे संकल्प**

मन विये १३.३९८; **प्राची अरुणातें विये**

१८.३५४; **वियें** १४.८४. **वीणें**—तिहीं योगा-

त्रीकिं यजिजे । तो दैवयज्ञ वीजे । ४.१२३.

वीउनि—आपण चि वीउनि दुहिता । न मम ह्याणे

पिता । १८.२३२, **वीत असे** ११.२५६, —**जाये**

१८.२५२; **वीति**, उत्पन्न करतात, १८.९३;

व्याली—तेया ब्रह्मातें व्याली । दैविकी इछा ॥

११.५०६, १४.११४; **निंदा दुरितें व्याली**

१८.१३८१.

वितंड—(१) प्रचंड. ११.३७०. (२) मिथ्या वाद. १३.२२.

वितान—विस्तार. विविधयागवितानें १५.१८७.

वितुलणें—वितळणें, क्षीण होणें. वाचेचें वितुलणें ।

१८.१५४३. ९.२८.

वित्त—धन. वित्तें मेलवीति १६.३४५; **वित्त-**

काम १८.७५५; पुत्र वित्त कांता १५.४५९;

पुत्र वित्त परलोक १८.९८७; पुत्रवित्तकलत्र १८.९५३.

वित्पत्ति-त्ती—व्युत्पत्ति, येथें पांडित्य. वित्पत्ति—९.३७४. वित्पत्तिअहंकार १३.७२२.

वित्पत्ती—जेयाचिये वित्पत्ती(त्ती) गेलें। अज्ञानवेलीं ॥ १३.८३७, त्याचें पांडित्य अज्ञानाचा वेल विस्तार आहे, ज्ञानदेवी—‘व्युत्पत्ति तें’, कुंटे—‘व्युत्पन्नत्व’ १३.८४१.

विद्-द—शब्दास जोडून. जाणणारा या अर्थी. **विद्**—विदुदयोद्यानद्विरद, ज्ञानाच्या अरण्यांतील हत्ती, ज्ञानाचा अभिमान नाहीसा करणारा या अर्थी, १८.७, कुंटे—‘अविद्योद्यानद्विरद’, अविद्यारूप वनाचा नाश करणारा, १८.७; आत्मविद्विलासीं, आत्मज्ञानांत विलास करणारांनीं, १५.६५. **विद्**—अहोरात्रविद् ८.१५७, आत्म—५.१४८, ६.१५६, ब्रह्म—, ब्रह्म (१) पहा, वेद—८.१०१; कलाविदपण—एथ कलाविदपण कलां। १.३७, येथूनच कलांना कुशलता लाभली.

विदग्ध—(१) चतुर, पंडित. ते विदग्धा रसवृत्ती। ह्यांगैल कथा ॥ १०.४०, ती कथा चातुर्यपूर्ण व रसयुक्त म्हणतां येईल. मूळशास्त्रपदें विन्यासें विदग्धें वाखाणीन, मूळ गीताशास्त्रातील पदें विस्तारानें चातुर्यपूर्वक वर्णन करीन, १४.२९; विशदबोधविदग्ध १०.१, बोध पहा. (२) करपलेलें. शुष्कें अथवा स्निग्धें। सुक्कें कां विदग्धें। १५.३७७.

विदलणें—नाश करणें. विदलितामंगलकुला १८.२, कुल (३) पहा; विदल, हिणकस, डांक असलेलें, विदल बहू चोखा। मीनलेया वाला एका। १३.१०३, वालभर हिणकस सोनें अगदीं चोख सोन्यांत मिसळलें तर कस उतरतो यास उद्देशून.

विंदाण—कौशल्य, निग्रह, फसवणूक, दगा. १८.४५१. अहंकाराचेनि विंदाणें ७.२१, दर्शनाचेनि—११.२२८; तमाचें विंदाण १४.१७२; खेळतेयां विंदाणां माझि १०.२६१; इंद्रिआं विंदाण लागे, इंद्रियांचा निग्रह होतो, ६.३६५; आंबु वेगु विंदाण १३.२७१, आव पहा; विंदाणियें, कारागिरीनें, कुशल व्यासानें असाही अर्थ घेतां येईल, १८.४४.

विदारणें—फाडणें, पांगापांग करणें. १.१६२, २.२००.

विद्यमान—सांप्रतचें. ६.४७१, १६.८६.

विद्या—ज्ञान, माहिती, विद्वत्ता. किं परमधाम प्रकट। हें विद्यांचें मूलपीठ। १.३०. तरि विद्यां माझि प्रस्तुतीं। अध्यात्मविद्या मीं ॥ १०.२४६(१). १३.६७१, १३.८२३, १३.९८८, १६.२१७, १८.१४७४. विद्यांचां गावीं ९.४७, —चा झडझडाट १५.१९०; विद्येचा पसारा १३.६५८; विद्यांचा विश्राम १७.३३; विद्येचिया सांगडी ७.८१; विद्यारविंदप्रबोध १०.१, प्रबोधणें पहा, —गौरव ९.२४१, —जात, —जात पहा, —मानें, विद्येनें व मानानें, १४.१४९, —वयमाजें १३.७१४, —विनयादि किं १७.२०४, —विनोदविभवें, विद्या, विनोद व ऐश्वर्य यांमुळें, १६.२४०, —सिंधु २.४३; अध्यात्म-विद्या १०.२४६(२), ब्रह्म—, ब्रह्म (१) पहा, मंत्र—९.४७१, यज्ञ—१४.१५५, १७.१८०; शस्त्रविद्यापारंगत १.१०९; सकल विद्यांचें अधिकरण १३.१, सकलविद्या(द्यां)चिये श्रुष्टी १२.९; विद्या किं वयसा ९.४९०, —स्तुति बहूमानें १६.२२५; सुविद्य १३.७२०, —ता १४.३२७; सुविद्या १०.१३१; अविद्या, अज्ञान, माया, तेणें आत्मबोधें तैसें। अविद्यासि कर्म नासे। १८.२२७, ३.२३८, ४.१२२, १४.८६, १४.९५, १५.२६०, १६.३५, १८.२६५; अविद्येचें आंधारें ११.१७७, —चिया आहुती १८.१५१६, —चां गावीं १८.६८७, —चिया चिधिया १८.९११, —चिया नीदा १८.४००, —चा मळ १८.१२२६; अविद्ये उणें आणी, अज्ञान नाहीसें करतो, १३.१६८, —सी जीणें नाही १८.२६४; अविद्या जेणें लाठी, ज्यामुळें अज्ञान बळावतें, १३.११३; अविद्यांचें दांग उमटलें ११.२१३; अविद्येचिये पोटीं उपजत, जीवाचें विपरीत ज्ञान, १८.४६४; अविद्या समूल खाए, संपूर्ण अज्ञान नाहीसें करतें, १५.४०७; अविद्यागर्व १७.३२७, —जात, —जात पहा, —तिमिररोखें १८.१६४७, रोख पहा, —नाश १८.१२३७, —विनाश १८.१२२७.

विद्याधर—गंधर्वोपैकीं एक वर्ग. पितृ ऋषि
विद्याधर १५.१९३; विद्याधरसमूह ११.३२६.

विद्युत्-विद्यु—बीज. विद्युत्-२.७८; विद्युल्लतेची
विडी ६.२२४; विद्युत्स्फुरण ५.११२. विद्यु—
युगांतविद्युचां पालवीं ११.२९६.

विद्वत्ता-विद्वंसा—विद्वत्ता, पांडित्य. विद्वत्तेचें
भूत आंगीं भरे १४.१५१. विद्वंसा, विद्वान
या अर्थी, जो विद्वंसा डोंर वाहे १३.८२३.

-विध—शब्दास जोडून. प्रकार. एवंविध
११.३०७, १३.१२७, १५.३१६, वेव—
११.६८१, गुण—, शोभेस उद्देशून, १३.१०७६,
नाना—, नाना पहा; पृथग्विध—तें पृथग्विध करण ।
कर्माचें यया कारण । तिसरें गा जाण । १८.३२८,
ज्ञानेंद्रियांस उद्देशून; द्विविध, त्रिविध-ता-त्व-
पण-ध्य, चतुर—, पंच—, नव—, नवविधपण,
सं. वा. श. पहा.

विंध्यण—भेदणें. ११.४७३. आकाश विंध्यल्यां
१८.६११; वर्मी न विंध्यजे १६.१४९.

विधान—पद्धत, धार्मिक क्रिया, वेदाज्ञा. यक्षीचें
विधान सरे । ४.१४८. ९.२६४, १५.१७७.
वैदिके विधानीं १८.८१६; मंत्रयंत्रविधान,
मंत्रयंत्रादि कर्म करणें, ३.९०; विधिविधानरहितें
४.११७; शिष्टागमनविधान, हा पाठ
शिष्टागमविधान असा असावा, शिष्टांचा
आचार व वेदांतील आज्ञा यांस उद्देशून,
१५.१८७.

विधि-विधी—शास्त्राज्ञा, शास्त्रांतील नियम, कर्म
करण्याची रीत, प्रयोग इ. विधि—न लोपीति
विधितें । २.२४९. विधितें पालीत । निषेधातें
गालीत । मज देउन जालीत । कर्मफलें ॥
१२.७७. १३.८२७, १६.३८२. विधिची
आज्ञा १६.२८५, —चेनि अर्घे १८.६९६,
—चेनि दंडें १८.८३२, —ची मीड १६.४४४,
—ची वाप १३.३१, —चेये वापे १३.३३, —चा
बोडा वारा १७.१९०; विधिनिषेध १.२४५,
१२.११६, १५.१५६; विधिबोध ७.८७;
विधिमार्ग ९.३०४; विधिविधानरहितें
४.११७; विधिविवर्जित ९.१५६. विधी
१७.१७८. विधीचेनि वस्त्रें हीन हिंडे १८.५४६;
यथागम—विधी १६.९४; वाक्यविधी, वेदांतील

आज्ञा, ४.१२८; विहितक्रियाविधी ३.११९;
अविधी १८.२३९; यथाविधि-धी, यथा पहा.
विधुलणें—विसकटणें. अहलि तें (ते) पूजा विधुले ।
१७.७, अहलि पहा.

विध्वंसणें—पूर्ण नाश करणें, अस्ताव्यस्त करणें.
तेणें दलमान विध्वंसिला । कौरवांचा ॥ १.१६१.

विध्वंस—विषयविध्वंसैकवीर १८.१७३४.

विनट—चिन्ह. जेणें उरीं हलाति पांपरा । तेयाचे
विनट वाहाति दातारा । ११.२०५.

विनति-विनती—विनति, प्रार्थना, याचना.
विनति—विनतिष एकिए देऊ । चित्त देंतु ॥
१५.२८०. विनतिव्याजें १४.२५. विनती
४.२१४, ११.११२, १३.४०४, १८.८५.

विनय—नम्रता. अखंड अगर्वता होउन असति ।
तेयाते(तें) विनयो हे वि संपत्ति । ९.२२५.

विनयद्रुमांचिये आरवीं ११.३३२; विद्या-
विनयादिकिं १७.२०४.

विनवणें—प्रार्थना करणें, आर्जव करणें, विनंति
करणें. हें सलगी मियां ह्याणितलें । चरणा लागौनि
विनविलें । १.६३. विनउं तें थोडें ९.२३३,
—लाहें १.६६; विनवावा ६.१३८, —वें
९.३०; विनवावेया लागि ११.५६५; प्रजीं
ब्रह्मा विनविला ३.८७; विनविलें १.८०,
५.५, ७.१९२, ११.१५, ११.११०,
११.५६८; विनवीतु १८.२९; विनवणि—
विनवणिये साठिं १२.१८; विनवणी ३.२२५,
९.२, ११.४३९.

विनाश-विनास—पूर्ण नाश, नायनाट. विनाश
—हा विनाशाची वायुर । प्राणियांसि ॥ ४.२०१,
संशयास उद्देशून. अविद्याविनाश १८.१२२७,
जन्म—१०.८२, रजतम—१७.३१४; अविनाश
—तें अव्यक्त तूं गहन । अविनाश जी ॥ ११.३०३,
हा नासतां भूतामासु । पथ आत्मा अविनाशु ।
१३.१०६०, २.१०५, ९.२९५, १८.१२५२.
विनास—सर्वोपाधिनासें १५.४७७.

विनियोगणें—योजना करणें, व्यवस्था करणें.
ह्याणौनि स्वधर्में जें जें आजें । तें स्वधर्में वि
विनियोगिजे । मग उरे तें भोगिजे । संतोर्षेसी ॥
३.१२५. ६.२८१. विनियोगुनि १७.१७९;
विनियोग—उपयोग, खर्च, समर्पण, जो

असतिये समृद्धी । विनियोगु करी ॥ ३०११९,
प्रशस्ते कामें तिये । सछद्दु(बु) विनियोगु
आहे । १७-३७६, १७-३४६, १७-३४९,
१७-३५०, १७-४०७, १८-७१२; विनियोगाचें
वर्म १७-३४३; सछद्दुचा विनियोगु
१७-३८२; सविनियोगु १७-४१०.

विनोद—कौतुक, करमणूक, चेष्टा. भला जाला
विनोदु । कथेचा इये ॥ ४३. कां लाघविवे
विचित्र । विनोद ते ॥ १८-७९४. १८-१३६६.
विनोदवनवाटिका ९-३१९, वाटिका पहा;
विद्याविनोदविभव १६-२४०, विद्या पहा;
विनोदें, कौतुकानें, मजेनें, सहज, पै चराचर
विनोदें पाहिजे । मग तेणें सुखें घरीं राहिजे ।
११-५८४, ५-१७५, ६-४९४, १०-२२,
१०-१४८, ११-६९७.

विन्यास—मांडणी, रचना, ठेवण, विस्तार.
तें चि मन्हाटेनि विन्यासें । १५-५६०, रचनेनें.
१३-६८२. विन्यासें, विस्तारानें, १४-२९,
सोलिचें—, स्पष्ट खुआसा करून, १५-६६.

विपत्ती—वाईट स्थिति, संकट. तैसा वियोगु जेणें
दुःख । विपत्ति शोकु पोखे । १३-५८८, स्नेहामुळें
वियोग, दुःख, संकट व शोक पोसले जातात.
विपत्ति होइरू, वाईट स्थिति येईल, १३-७६८.

विपरीत—उलट, खोटे. विपरीत कर्म १-२१९,
—ज्ञान ९-१६८; विपरीता भाग्या ११-३८५;
विपरीतें चि जाणगेनि जें जें काहिं जाणिजतें'
मिथ्या ज्ञानानें जें जें काहिं जाणलें जातें;
१५-४४९; विपरीतज्ञान १५-४८८, —दीपिका
१५-८१.

विपलणें—वरवर दाखवणें, निष्फळ होणें. परि
विपलानि आचरौनियां । नाटकी जैते ॥ १६-३७४;
ज्ञानदेवी—'विफळाती', कुंटे—'विफळती'
१६-३७६.

विपलावणें—वेडावून दाखविणें. देखे अक्षमें
कुडुजें । किं विपलावो लागे कुंजे । १३-७५९,
आंधळ्या, दुबळ्या कुंजांना पाहून त्यांना
वेडावून दाखवतो, ज्ञानदेवी, कुंटे—'विटावूं
लागे' १३-७६१.

विपाइणें—कचित् मिळणें, दुर्दैवानें सांपडणें.
पै गा मनुष्यावेवा सहसा । माझि विपाइलेयां चि

पथ धिवसा । ७-१०. परि ऐसे भक्त विपाइले ।
बहुवस नाहिं ॥ ७-९९. **विपाळ**—प्रसंग. तंव
करणेयांचा चि विपाळ । जरि ऐसा ही पडे ठाळ ।
१३-२८६, हातांनीं कांहीं करण्याचा प्रसंग
पडलाच तर.

विपाएं-यीं-यें—जर कां, कदाचित्, दैवयोगानें,
चुकून. **विपाएं**—मग प्राधिला विपाएं । जरि
लोमें बोलो जाय । १३-२६७. १०-७१,
१३-१०९९. **विपायीं**—तें बुद्धी हीं कवळितां
सांकडें । ह्मणौनि बोलीं विपायीं सांपडे । ६-३२.
१८-७०७. **विपायें**—येसेन हीं प्राणसंकटें ।
जरि विपायें निगणें घटे । २-२०५. २-२२३,
२-३३०, ६-१०४, ६-११६, ६-४३३,
७-८८, ८-११८, ९-९४, ११-३१३,
११-३६२, ११-३६५, ११-५३८, १२-१६१,
१३-२७३, १६-१४३, १६-३९९, १७-६२,
१७-१५७, १७-२९९, १७-३०६, १८-६६,
१८-२४७, १८-२७६, १८-३६६, १८-४८३,
१८-५६८, १८-७१८, १८-१०१४,
१८-१२३१, १८-१२४५, १८-१४६५.

विभव—ऐश्वर्य, संपत्ति. ९-४३१, १०-२८६.
संचकाचीं विभवं ११-४०७; विभवश्रियेचां
आगरीं ६-४४२; योगविभवभांडार ६-११,
भांडार पहा; विद्याविनोदविभवं १६-२४०,
विद्या पहा. वैभव पहा.

विभाग—निरनिराळे भाग, भेद, वांटा. जें सर्वत्र
सदा सम । तेथ विभाग अधमोत्तम । मातिवसें
संभ्रम । विवंचिती ॥ ४-६९. ९-४०३, १०-२८९,
१७-५५, १८-१८१, १८-७२९. प्रकृतिपुरुषां
विभागु १३-९५१; अज्ञानविभाग १३-८५८,
गुण-कर्म—४-७६, दिग्—१६-३३४, बाह्य—
१३-४७२, योनि—१३-१५८.

विभांडणें—युद्धांत जिंकणें, भेद पाडणें. आहीं
दिगतिचे भूपाल । विभांडुनि सकल । १-२१८.
१३-८४, १६-१२१.

विभावें—विशिष्ट हेतूनें. एणें विभावें १३-३२८,
हा अपपाठ असणें संभवतें, माडगांवकर प्रतीत
'येणें चि स्वभावें' १३-३२८, ज्ञानदेवीत
'येणें चि भावें' व कुंटे प्रतीत 'येणेंचि भावें'
१३-३२९, असे पाठ आहेत.

विभुटणी—ताटातूट, वियोग. १६०८८.

विभूति-ती—अधिक प्रमाणानें ईश्वराचा अंश

असणारी व्यक्ति. विभूति—तेथ विभूति प्रतिवि-

भूति। प्रस्तुत अर्जुनां सांविजती। १०४०(१).

जिह्वा विभूति समस्तां। लोकांतें व्यापूनि असति

अनंता। १०१७०. १०१९४, १०१९५,

१०२३८, १०२८२, १०३०१. विभूतिचा

ठाभो ९५३०; सात येकि विभूति १०२५४,

सं. वा. श. पहा; विभूतिभेद—ऐसेया व्यापका

मातें जाणावें। तरि विभूतभेदा काड करावें। परि

हें तुज योग्य न्हवे। ह्मणौनि असो ॥ १०२४५;

विभूतियोगें—ऐसे बहुवच व्यापकपण। माझे

विभूतियोगें जाण। १०२०१; विभूतिविशेष

१०२१९, १०२४२; विभूति-विस्तार

१०२७९; प्रतिविभूति १०४०(२). विभूती

—मी माझिया विभूती। आणि विभूती अधिष्ठिलिया

व्यक्ती। हें आवें येगप्रतीती। इयेंची मानी ॥

१०१०५ (१,२). १०१०२, १०१६८,

१०१६९, १०१७४, १०२४६, १०२७८,

११३९६. विभूती(ती)ची काहाणो १०३००;

वेगळालां विभूतीं १०२४३, सिनानां—

१०२९२.

विमल—निर्मळ, स्वच्छ. ११४, १८९२.

कांतिविमलें १११३९, कांति पहा.

विमुख—गाठमोरें होणें, परत फिरणें. विमुख

होईल गुरुभक्ती। ३१०६.

वियोग—ताटातूट. ७१७६, ८१३४,

१३५८८. वियोग पडेल १३७६८;

वियोगावेगलें ८३१; योगवियोग—अथवा योग-

वियोग। प्रियाअप्रियाचे ॥ १६१९०; संयोग

वियोग १५२९४, संयोगवियोगें १३६६३.

विरक्त-विरगत—आसक्तिरहित, वैराग्ययुक्त.

विरक्त—जें अपेक्षेजे विरक्ती। अनुभविजे संती।

सोहंमावें पारंगती। रमिजे जेथ ॥ १५३. २१७०,

५१२७, ६३४२, ८१०३, १३७०२,

१५३६. जीवितेंतीं विरक्त २२१४; विरक्तां

भागा फोडलें ५१४६; साभिलावें विरक्तें

१११२८. विरगत, त्याच अर्थी, ११८८,

६१५०.

विरक्ति-विरक्ती-विरगति—अनासक्ति, वैराग्य.

विरक्ति—परि ते व्युत्पत्ति ऐसी। विरक्ति

न रिगे मानसीं। तरि सर्वात्मका नजसिं। नोहे

भेदि ॥ १५३६०. ६४२०. विरक्तिची कव्हुणी

परी १५३७, —ज्वाला ४१२७, —चिया

दष्टी ५११८; विषयांवरि विरक्ति ५१२२.

विरक्ती—विरक्तीचें पाणिग्रहण ४१२१;

विरक्ती माल न घली ४१५२. विरगति,

त्याच अर्थी. ६१६९, १३८०६.

विरंगुला—अडचण, आळस (ज्ञानदेवी)

अडथळा, सायास (कुंटे). कणु वेंतां विरंगुला

असे काहिं ॥ १५४३३.

विरचणें—रचना मोडणें. जडाजडातें विरचितु

८९५, ज्ञानदेवी, 'विरवितु', कुंटे—'विरवितू',

लीन करतो, ८९७; विरचता—मोडला जाणारा.

नवा विरचता घड। पृथ्वी न्हवे। १४३७६,

ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत 'न विरवित' असा

पाठ आहे.

विरज—मदत, सहाय्य. पांचां पांच विरजीं। होंति

मनबुद्ध्यादि सहजी। १४१०१, सं. वा. श. पहा.

तरि हा भानु तेजें। नापक्षी जेवि विरजें।

१८८५३. १५४१७, १८१५५. सामग्रिया

विरजिया होंति १७३७; विरजा—मदतनीस,

१११७, १८८३३; विरजे होंति ३२६१;

कामां विरजा नोहे १८४५३; विरजेयाचेनि

संगें, विरजणानें, ९१०७; अविरजीं, न विरजलें

जाणारें, अविरजीं दूधाचें भांडें १८१४६६.

विरणें-वीरणें—विरघळणें, लीन होणें, लय

पावणें. विरणें—तैसें सविर परि विराळें। हृदय

तेयाचें ॥ २३. जंव कठिनपण कां विरे।

अहंभावाचें ॥ ६१८७. तेथ मनाचें मेवाडें विरे।

६४६६. जेता संधवाचा रवा। सिंधू माझि पांडवा।

विरालेयां विरावा। हें हं ठाकें ॥ १४३९० (१, २).

जो अर्जुनु कृष्णि विरत होता। १५४२७. २१५,

६३२१, ६३६७, ६३८४, ७६३,

११२४१, १३६६५, १५५०८, १५५१५,

१६२०, १८१३७१, १८१५३४,

१८१५३९. आंगें विरत १८२८३, —विरे

१७३७२, —जीवें विरत १०११२; बुद्धिची

पुलिक विरे ६२४६; सरे...विरे १८१९९;

सांडे तरि विरे १८१५३७; विरवणें—

पृथ्वी(ध्वी)तें आप विरवी । आपातें तेज विरवी ।
६.२१९. वीरणें—जैसा वारा कां गगनीं वीरे ।
मग वारेपण वेगलें तुरें । ७.१११. १३.४९४,
१५.३६९. वीरे अथवा राहे ९.२५४; सरे...
वीरे ७.१७२, १३.११३६.

विरमणें—शमन होणें, नाहीसें होणें. आणें मन
विरमे । ६.२१२. एणें चि सत्कर्म । अशेष हिं
अज्ञान विरमे । १५.३९१. विराम १८.१३५८.

विरल-विरुल—एकादें, कचित् मिळणारें, दुर्लभ.
विरल—तैसेयां धिक्सेकरां बहुवसां । माझि विरला
जाणें ॥ ७.१०. **अविरल**—जगदुन्मीलनाविरला
केलिप्रिया १८.४, ज्ञानदेवी कोशांत—‘जग
उत्पन्न करण्याची जी निरंतर क्रीडा ती ज्यास प्रिय
असा’ हा अर्थ दिला आहे; कुंटेच्या १८९४
प्रतीत अविरलचा अर्थ ‘व्यापक’, व १९२३
प्रतीत ‘निरंतर’ असा दिला आहे, यावर
उन्मीलन पहा. **विरुल**—परि प्राप्तिचा पैली
तीरी । विरुला निगे ॥ ७.१३. ८.१६.

विरह—ताटाटूट. **विरहक्षोभ** १६.७८, -वेडी
(डी) १६.५; **विरही**—वियोगाचें दुःख भोगणारा,
ते तनुचेनि हिं विधोगें । विरहिये नव्हंति ॥
७.१७६, **विरहिणी** १३.३७४, १८.९१६.

विराजणें—शोभणें. हृदयभुवर्नी विराजति
१२.१५३.

विरं-वीरं—वैर, वाकडें, विरुद्ध. **विरं**—जें वडिलां
येयां चिंतावें । विरं मनीं ॥ १.२१४. १६.३१९.
वीरं—जें घेववि तें न मनावें । विष ही वीरं ॥
१६.४५७, शास्त्र जें घ्यावें म्हणून सांगेल तें
विष असलें तरी तें प्रतिकूल समजू नये.
२.३५, १६.५७, १७.१०४, १८.६७२.
वीरं जेयांसि आइकिजे, वांकडेपणाची गोष्ट
ऐकतांच, २.५३; **वीरु** १३.६६८, १८.४८४;
वीरु अथवा नीकें ४.१९९.

विरुढणें-विरुढणें—उगवणें, पिकणें, वाढणें.
विरुढणें—येणें फलत्यागें सांडे । तें तें कर्म न
विरुढे । १२.२३४. निवडलें नुपडुडे । जलिनलें
न विरुढे । १४.३५६. २.६६, २.३४६,
६.२२६, ७.३९, १०.९६, ११.२४३,
१३.८३७, १८.६७३. **विरुढि**—अंकुर, कोंभ,
मग नवी विरुढि फूटेल । उन्मेणाची ॥ २.७९,

६.२३४, ८.२१. **विरुढणें**—तरि सर्व भूतांकुरें
बीज । विरुढतसे तें भीं ॥ १०.२८०. १४.२५४,
१५.१७६, १६.३१८, १८.२५१. **जोन्हला**
विरुढलेयां १४.१२५.

विरुद्ध—विपरीत परिणाम करणारें, अमद्ग, गैर.
तैसें प्रीती कां प्रमादें । देवेंसि बोलिलां विरुद्धें ।
११.५५१. ३.२२१, १४.२२७, १६.१७१,
१८.६७५. **दोन्हीं** विरुद्धा, राजस व तामस
श्रद्धा सात्त्विक श्रद्धेला बाधक होतात या अर्थी,
१७.८२, भावा—१८.८९३; **विरुद्धें** गोमटीं
११.५४९; **विरुद्धा** अथवा भलेया १६.७७.

विरोधणें—विरुद्ध जाणें. आणि भलेतिये जाती
जन्मावें । मग भजिजो अथवा विरोधावें । परि
भक्तां कां वैरियां होभावें । माझेयां चि ॥ ९.४६८.

विलय—लय, शेवट. **विलइं**—वेद्याचां विलइं,
जेयाचा लय झाला असतां, १८.११९७.

विलसणें—शोभणें. प्रभा सर्वत्र विलसे विविं ।
१८.११४२. २.२८९, ८.११४, १८.८७४.

विलास—भाग्य तेथ विलासु । सुख तेथ उल्लासु ।
१८.१६१८, १३.२९२; **आत्मविद्विलास**
१५.६५; **इंदुवंशविलास** १८.१७८३;
जनलीलाविलास ११.१३०, **वनलक्ष्मी**—
१४.२९३; **वीर विलासे**(वीरविलासें) ११.६५३,
वीरविलासा १५.५५३; **लास्यविलास**, लास्य
पहा; **वाग्विलास** १३.११५४; **विषय-**
विलास ९.५०४, **शिष्यशास्त्रादि**—१८.१०५८;
विलासिनी ९.३२०, **अभिनववाग्**—१.२१,
अभिनवणें पहा; **विलासिया** १०.१, १५.३३०.

विलौनि—ब्रह्मदेवाच्या एका दिवसाच्या अवधींत,
येथें एका दिवसांत. विलौनि पांति लठी
येकसरी । ८.१५३. १३.७६८. **वील**, ब्रह्म-
देवाचा एक दिवस, ८.१५४.

विवक्षा—ब्रोलण्याची इच्छा, येथें वर्णन. ११.२६७.

विवंचणें—विवरण करणें, फोड करून सांगणें,
भेद दाखविणें. इथें भूतें जेया परीं होति । अथवा
ल्या हान जाति । ते मज पुढें प्रकृति । विवंचिली
देवें ॥ ११.७०. ४.६९, ४.७८, १०.१७३,
१३.९१, १३.९३४, १५.४४४, १६.१५४,
१८.३१२, १८.७६५. **विवंचना**—विचार,
चिंता, निवड, भेद, कां खेचंदन काष्ठें । हे

विवंचना तंव चि घटे । जंव नेषपति येकावटें ।
असी माझि ॥ ९०४५५, ५०१५४, ७०१७,
९०४६, १३०९३८, १७०७०, १८०६२४;
धृतिची विवंचना १३०१४२; विवंचनेपुरतें
६०३०९; कर्माकर्मविवंचना ४०८३, गुण-
१३०१६०, प्रकृतिपुरुष- १३०१०२६.

विवर—छिद्र, गुहा. कां काखे सनि वसुंधरी । जै
हिरण्याक्षु रिगाला विवरीं ॥ ११०३५५. १८०१५७६.
मध्यमामध्यविवरें, आशाचक्राच्या मध्यभागांतून
चढून, अकाराच्या तिसऱ्या मात्रेचाही यांत
उल्लेख केला आहे, १२०५५; व्याघ्रविवर
१३०५१३.

विवरणें—विस्तार करणें, स्पष्ट करून सांगणें.
हृदयातें अनुभूत चि विवरी । ६०१६६. चिंतूं नये
तें विवरी । १३०७७१. १०७०, २०२७४, ६०८८,
११०२९४, १५०४३५, १८०४३. विवरीतु
असे २०८७; विवरूनि ५०१६३, १८०१४४४,
—रौनि १५०३१०, —रौनियां ६०१५२.

विवर्जित—त्या शिवाय. विधिविवर्जित ९०१५६.

विवलगें—उदयास येणें, उगवणें. चाड चि
निचाडां करी । ऐसी मनोरथी इष थोरी । तें
विवललें जेथ आतरी । तेथ होळु आला ॥ ६०१३५.
४०१२६. विवलविषे सवले १६०३; विवल —
स्पष्ट, विवल कर्तुनि ५०१६३; सविवलें, स्पष्ट
करून, १५०२०७.

विवसी-विवसी—किळस, कंटाळा, भय, हडळ.

विवसी—जेयाची घति विवसी । तें जडौनि ठाके
जीवेंसी । ३०२३२. अथवा विवसी पले मग चडे ।
निधान हाता ॥ ११०७५. १६०४१५. **विवसी**—
जैसी मंत्रज्ञातें विवसी । भूलकी कां ॥ २०३१२.
७०९१, १३०५७२(व), १७०३०९, १८०७७५.
विवं(व)सिया, ठेव्यावरील हडळीला दूर
करण्याच्या प्रयत्नास उद्देशून, १३०५३५.

विवस्वत—सूर्य. ४०१५, ४०१६, ४०३६.
वैवस्वत, सूर्य, ४०४०.

विवाद—निर् या उपसर्गास जोडून, निःसंशय या
अर्थी. १३०१०३२, १६०२२९. निर्वेवादां
महैल १३०३२६.

विवाह—लग्न, लग्नविधि. १६०३०२, १७०१८८,
१८०७९२.

शा. ३२

विविध—नाना प्रकारचें, नाना प्रकारें, तिहिं विविध
लोक सृजिले । १००१००. १०९४, २०२६०,
११०३२६. एकु ना विविधु १३०११०५;
विविध आर्हाकजे १०२६१; विविधा भवस्था
१८०८६०, —औसुक्याची दाटि १८०१५४२,
—पूजा १७०२४४; वासनांतराच्या विविधा
समिधा ४०१३४; सोमादि विविधा ओषधी
९०२६६; विविधें प्रबंधि, निरनिगळ्या
विषयांवरील काव्यरचनेस उद्देशून, १३०६८;
विविधयागवितानें, नाना प्रकारचे यज्ञविस्तार,
१५०१८७; विविधव्याधिगजरे, नाना प्रकारच्या
व्याधीच्या घोषानें, येथे गजव्रजाटानें, हल-
कहोळानें, १३०४९२, शानदेवी —‘वयव्याधि-
गजरे’ १३०४९४.

विवेक—सारासाराचा विचार, प्रकार, वेगळेपणा,
भेद. कृष्ण विवेकु यथा कारणें । पूसिला तूनें ॥
३०१०. मज विवेकु तो सांवावा । मन्हाटा जी ॥
३०१७. कां विवेकु हा नोलेखे । आतितें ॥ ५०८९.
तरि स्परिखु आणि शब्दु । रूप रसु गंधु । हा
विवेकु पंचविधु । ज्ञानेंद्रियाचा ॥ १३०११७.
३०६, ३०१९५, ५०८५, ६०४१४, ६०४६५,
१००७३, १३०१०३०, १४०२९७, १४०४०३,
१५०२२१, १६०१०९, १८०१०६४,
१८०११२९, १८०१६१३. विवेकाचा अंकुर
१८०९९५, —ओलावा ९०१८८, —विषे कांठिं
१५०५०४, —चे गांव ५०१३८, —ची गोठी
४०२, —ची त्राये ३०२४७, —चेनि पैसें
१५०३५१, —ची भाष ४०२४; विवेकें महामंत्रें
९०२४२; विवेकाचीं सुलक्षणें १४०१८; खोलें
विवेकें १५०२९९; शुद्ध विवेक १५०२६९;
विवेकु घोटो १४०४०८; विवेकाचा तागा न लग्ने
७०८८; विवेकु मंथा केला ४०१२९; विवेकाचिये
राणिवे बसे ६०४६४; विवेकु राबणी करी
१४०२०४; विवेकाची वाणि फीटो १३०११५५;
विवेकाचा ही सोसु तूटे ४०१६२; विवेका वरि
१४०२२०, विवेकावरि १०२२; विवेकामृत-
सागर २०३७३; विवेककिरणसंगें १६०८;
विवेकग्रामिचे मुली ६०४४९; विवेकजात
२०३२०; विवेकतरुचें उद्यानवन १०२८;
विवेकतीर्थतट १८०१००५; विवेकुदीप

४.५३ (२); विवेकद्वेषे १८.१२७१, —बलें १८.१२५६, —मूठी १८.१०४२, —श्रवणें १८.७८०; विवेकसाहणें (णे) १५.२३६; विवेकसिंधुचें पार ६.११; आत्मविवेकीं १८.१२५५; कार्याकार्यविवेकीं १६.४६३, १८.७१३; कृत्याकृत्यविवेकीं १६.२४७; दोषादोषविवेक १४.२०६, प्रकृतिपुरुष— १३.९५३, १३.१०२९; विवेका वेलीची (विवेकवेलीची) लावणी १२.१२, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘विवेकवल्लीची’ १२.१२; विवेकवंत १.१४; विवेकिया ४.५६; विवेकियें(ये) २.१०२; विवेकी ६.१०६, १३.५२; अविवेक १.७६, १७.२१९; अविवेकाची काजली ४.५३(१), —चेनि माजें १४.२४६, —चेनि पापुं पूसूनियां १८.६२०; अविवेककुमारत्वा (अविवेक कुमारत्वा) मूकलें ४.१२१; अविवेक-महामंत्र १४.१७५; अविवेकियाचिये दीठी १५.३३८; अविवेकिये २.२४३; अविवेकी २.२५४; सविवेकमतिपाटव ९.२४१, मति-ती पहा.

विशद—विषद—स्पष्ट, उघड, शुद्ध. विशद—माझि आत्मचर्चा विशद। उदंड गांति ॥ ९.२०९. अक्षरां माझि विशदु। अकार तो मीं ॥ १०.२४९. १०.२३, ११.४७५, १३.१५०, १८.४८, १८.८८, १८.७२७. नागरिं बोलिं विशदु सांघों १३.११४९; विशदें निरोपीन १६.४०; विशदबोधविदग्ध १०.१, बोध पहा; विशद-विद्यावधू-बल्लभ १४.३, वधू पहा. विषद—विषद दाविलें १७.२३९.

विशाल—मोठें. अकार चरणयुगल। उकार उदर विशाल। १.१९. ९.३८५, ११.२२४, ११.३५४, ११.४७८. अपारें आणि विशालें ११.१४५; एकें म्हसवें एकें विशालें ११.१२४.

विशिष्ट—विशेष प्रकारचें, विशेषलक्षणयुक्त, श्रेष्ठ. विशिष्टां ज्ञानांचे फोंक। १५.२८९.

विशेक—विशेख—ज्ञान (राजवाडे), भेद. विशेकु १८.२७१, ज्ञानदेवी—‘विवेकु’ १८.२७३. **विशेष—**विशेष (हंस कोश). कां गेल्यां एकाएकु (एका एकु). वाढे तो शून्यविशेखु। १८.१२०६, बाकी राहिल्लें, शिल्लक, एकाएक पहा.

विशेष—अधिक, भेद, असामान्य प्रकाराचें, मुख्यत्वेकरून. मग वर्णाश्रमासि उचित। जें विशेष कर्म त्रिहित। तें ही ओलख वें निश्चित। उपेगशीं ॥ ४.८९. हां हो गूल साखरे मालेयाचे। बांधे एका चि रसचे। परि पाहता गोडियेचे। विशेष नाहिं ॥ १०.३२. ७.१५३, ८.१३४, ८.१५६, १४.३५४, १५.५६१, १७.२३८, १८.८७०, १८.१७४८. विशेष गुण ९.२३९; कृत्याकृत्य विशेष १३.४८०; सामान्य विशेष १०.२८८, —आणि विशेषा १३.३२२, —विशेष १०.२९१; विशेषें १.२२, २.२६८, ३.१५८, ६.३०, ६.१३०, ६.१६३, ६.४०३, १०.१२०, १३.८४३, १८.१७७९, कार्य— १४.२७४, क्रिया— २.२४९, पर्व— १३.८१४, पात्र— ९.३९५, भोग— १२.१९०, वर्ण— १२.७६; विशेषेंलीं १६.४६०; आर्त्तिविशेष ५.६९, क्षेत्र— १३.६, पुरुषु— ११.३०४; भाग्यविशेषि १८.१८८; मार्गामार्गविशेषीं १६.२४७, रजो— १४.३४१; वर्णविशेषवसें ३.८८; वाद्ये-विशेषि, वाद्य पहा; विभूतिविशेष १०.२१९, १०.२४२; निर्विशेषा, भेदरहित, गुरुस उद्देशून, १८.११; सविशेष ३.१६६, १३.४९८.

विशेषण—गुणनिदर्शक शब्द. जिहि विशेषणीं विशेषिजे। तें दृश्य नव्हे रूप तूझें। १८.१२.

विशेषणें—भेद दाखविणें, वर्णन करणें. अर्जुना तो वि गा योगी। विशेषिजे जगीं। ३.७५. तेयांची समताट्टि बोले। विशेषूं काई ॥ ५.८७. १२.१४०, १८.१२. सामान्यत्वे विशेचिति, सामान्य समजतात या अर्थी, ३.१९२.

विश्रमणें—विसावा घेणें, थांबणें, लय पावणें, लीन होणें. जेयाचें अहं विश्रमे। आत्मरूपिं ॥ १५.३९१. विश्राम, विसावा, विश्रांति, समु तो सामाविला। विश्रामु विश्रांती आला। १८.१२११, १०.१३३; विद्यांचा विश्रामु १७.३३, विश्रांतिचा— १५.५१५; महदादिविश्राम-शालिका, महदादि तत्त्वांचें विश्रांतिस्थान, १४.६७; स्वानुभवविश्रामें १८.७९०.

विश्रांति—विश्रांती—विसावा. विश्रांति—संभूति जेणें संभवे। विश्रांति जेथ विसवे। १८.१३१२.

१४.५०, १५.५१, १६.५१. विश्वांती
१३.१०६९, १८.१२११.

विश्व—सृष्टि, जग, लोक. विश्वरे विश्व
होउनि। विश्वामाहि ॥ २.३६६(१). जेवा
दाइलेयाचा संकल्पु। विश्व रची ॥ ६.१०८.
आपण चि विश्व जाला। तारि भेदभाऊ गेला।
ह्मगौनि द्वेष दूरि ठेला। जेवा पुण्या ॥ १२.१९१.
हें विश्व चि माहें वर। ऐसी मति जेवाची स्थिर।
किंवहुना चराचर। आपण जाला ॥ १२.२११ कां
नाना अलंकारदसे। सोनें न लपतां आलें असे। विश्व
नोहीनि तैसें। विश्व जो धरी ॥ १५.५१८(१,२).
१.१०६, २.३३५, ३.१३३, ३.१६९, ३.२४१,
४.१००, ४.१०१, ४.१११, ५.८८, ५.१४४,
६.८६, ६.९५, ६.३२८, ६.३८४, ६.४०८
(१,२), ७.१३२, ७.१५६, ८.१६२, ८.१७४
(१), ९.८३(१), ९.२४६, ९.२४९, ९.२५८,
१०.२०१, १०.१२१, १०.१९०, १०.२८८,
११.५०, ११.१५०(१), ११.२४०, ११.२४१,
११.३५६, ११.३८५, ११.४३९, १२.११८,
१३.८६५, १३.११४७, १४.११४, १४.२३४,
१५.४०८, १६.२९३, १७.२४३ (२),
१८.५६१, १८.१४५७, १८.१७०६. विश्वि-
चेयां अमिलाखां १८.६४८; विश्वाचें आयुष्य
१६.२३७, -ची आहुती १६.२५२, -चे आहे
नाहीं १८.१११०, -चिया कृपा १८.१६६५,
-चेया खटेया १६.४१७, -चेया जीवांचा
जीवाला ८.२६७, -सि जीवन ११.५१०,
-चीं दुःखें ९.१९९, -चा पितामहो ९.२७१;
विश्विची मांदी १८.५२३; विश्वाचां वाक्पटिं
११.४७६; विश्विचेया स्तोत्रा १७.२४३(१);
विश्व परमाणु १६.३८, -हें मृगजल ११.१७९;
विचित्र विश्व १४.११७; विश्वा केतुचें उदैलें
१६.३१७, -तें उद्धरी १७.३२२; विश्वि कथित
१०.११२; विश्व कोंदलें १८.१४१५, -कोंदे
४.५४, -गादैल १३.२२१; विश्वातें गीडी
११.३९१; विश्व ग्रासलें ११.४८६, -चले
८.८५, -तातलें ११.३०९, -धरिजे ७.३१,
-घबलें ९.२०२, -प्रकटितेया, सूर्यास उद्देशून,
९.१३, -प्रकटे ११.२०९, -भुललें
१४.१७४, -मावळें(ले) १५.४७५, -...रिगो

१३.११५६, -वयलें ११.३७०, -वसवितेया
११.५८९, -विघ्ने ९.२७८, -विस्तारलें
११.५१३, -व्याप्ति ११.६३७, -संवरलें
१.१६०, -होवे...लया जाये ६.४७१, -होवे
संहरे १.१०६; पुर विश्व आदरां भरी १८.५९२;
विश्व उठवित चि उठी १५.४८१; गीतार्था विश्व
भलें १३.११५४; विश्वा स्वधर्मसूच्यो पाहो
१८.१७७४; विश्वांघ्रि—सर्वत्र चरण असलेला,
सर्व ठिकाणीं (पायांनीं) जागारा, आणि सनस्ता
ही ठाया। एकी चि कालि धत्तंजया। आलें असे
ह्मगौनिचां। विश्वांघ्रि नांव ॥ १३.८७२; विश्वा-
नुसार, विश्वासारलें या अर्थी, १६.१७२;
विश्वालंकार ६.९८; विश्वाकार, आकारणें पहा;
विश्वात्मक, आत्मा (२) पहा; विश्वात्मा—
ह्मगौनि परियसैं गा प्रियोत्तमा। मीं विश्वेसैं
विश्वात्मा। ९.८३ (२); विश्वाभास, आभासणें
पहा; विश्वेश ११.२९२, १४.३८, १५.४०,
ईश पहा; विश्वेशान १०.२२१; विश्वेश्वर
१८.१३९५, -सर १८.१७८०; विश्वोद्भव-
भुवन, उद्भवणें पहा; विश्वैकधाम १४.२३;
विश्वकंद ११.४८०, -कार्य १३.९१५,
-चरण ११.३०५ (२), -निक्षेपैकनिधान,
निक्षेपणें पहा, -परंपरेची वेलांडी १५.२५१,
-प्रकाशितेया १८.१२४३, -प्रमाणिची मुदी,
जगाला मान्य होणाऱ्या (आचरणाचा) शिक्षा,
१६.४६५, -फल, फल पहा, -बाहु-हू, तेयातें
एया कारणें। विश्वबाहु हें ह्मणणें। जें सर्व चि सर्वपणें।
सदा करी ॥ १३.८७१, ११.३०५ (१), -बीज
६.२७२, ७.४१, -मूर्त्ती, मूर्ति-पुढें पहा,
-मोहिनी १.२१, -रचना २.९५, १५.३६६,
-रूप, रूप पहा, -लाघवा ११.४९६,
-लोपि १५.५२१ (२), -बंध ११.४३९,
१५.२५, -विकासिनी १७.१, -विस्तार
१०.९५, -वेवस्था १६.२९५, -व्यापक
१२.३४, सकलविश्वव्यापक ११.४३६;
विश्वश्रियेचा भर्ता ९.२७९, -संभ्रम ४.१७२,
-सुहृदातें ११.५६२, -सृजन १७.३३५,
-स्वप्न १६.११, १८.४००, १८.४०२,
विश्व हें स्वप्न १०.६२; विश्वपण १४.३७७,
-पणें, तैसा विश्वपणें काहि होय। नां विश्वलोपि

कें हि जाय। १५.५२१(१), ८.१७४(२); विश्वा परीतें ११.१५०(०); विश्वामाझि २.३६६(२); विश्वा चि सारिलें ७.४०; विश्वतः, सर्व बाजूंता, विश्वतश्चक्षु १३.८७४, १३.८७९; विश्वतामुख ११.२२९, ११.२३२, १३.८७६, १५.२९६, -मुखें ११.६२९.

विश्वा—(१) विसावा भाग. विश्वे—हें विम ही विश्वे न घडेल। ६.४१६, सर्वतोपरी (राजवाडे), ज्ञानदेवी, कुंटे—‘विश्वेहि’ ६.४१७. यन्हवि विश्व बहुत पक। १८.१६०९, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘विश्वे’ १८.१६२९. (२) विश्वे देव. वसु हान साध्ये विश्वे। ११.३२७.

विश्वास—भरंसा, श्रद्धा. जे(जें) विश्वास आंगवला। सवचाराचा ॥ ८.१४५. १०.१७७, १६.२२८. विश्वासाचा मार्ग मांडे ४.२०३; विश्वासें—तो विश्वासें मारितां रिपु। निवडून घानला दुर्गु। १८.१०५१, १३.७३६, १३.७६२, १३.१०३६; विश्वासोर्मीचेनि बलें ११.२४०, हा पाठ श्वासोर्मीचेनि बलें असावा, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘मुखोर्मीचेनि बलें’ ११.२४९.

विष—मारक द्रव्य. विष पहा. अमृतें चि मरिजे। जरि विषें सिं सेविजे। तैसा स्वधर्म दोष पाविजे। हेतुकपणें ॥ २.२२४, विपामहित (विपयुक्त) अमृतही घेतलें तरी तें मारक होतें, तसाच स्वधर्म जरि तारक असला तरी तो फळहेतूमुळें मारक होतो. जो विष अमृतें ओलख। तो अमृत काड सांडू शके। ८.२३९, जो विष व अमृत यांतला फरक ओळखतो तो अमृत टाकील काय? गाढी नृषा हर्ष। व्याघ्रा विष होउन मारं। हें नेणे चि करं। तोय जैसें ॥ १२.१४६. जैसें थोर विष भूर्वांगी। आंग सांन ॥ १६.२५१, ज्ञानदेवी—‘थोर विषय सुभगे आंगी(मी),’ कुंटे—‘थोर विष भुजंगी’ १६.२५३. २.१८४, ५.१२७, ६.२४१, १२.११२, १४.२६२(२), १६.२१९, १६.२३५, १६.४५७, १७.११४, १८.१३१, १८.७९८, १८.९५३. विषाचे कांदे ९.४९४, -चा लेसु २.३१९, -हुनु मारक १३.६६१; नावें विष महुरें १८.८०१; वरि गोड आंतु विष, निबोळीच्या फळास उद्देशून, १४.२६१; विष... पीयूष १८.९२६; विष जालें, विषासारखें वाटेल

काय?, १६.३०३; विष सुगु १६.२३१, -सुये ३.८; जैसें तक्षका विष भरलें ११.३७२; जो दृष्टासवें चि विष फेडी २.७२; विषयांचें विष उलंडुनि ८.१०२; विषें अन्न रांधिलें १३.७४०; विषांकुर १४.२६२(१); विषोदक ८.१४५; विषकंद ५.११४, -गर्भ १८.१७६७; विषयविष १६.१८६, -विषिंचा १८.१०४८, -विषें १०.१४२; निर्विष—निर्विषसागरिची दैवी गंगा १६.२०६; विश—त्रिप, जैसें जीवन चि उदक। पारि विश होये मारक। १७.६८.

विषम—सारखें नसणारें, प्रमाण नसणारें, भिन्न; अवयव, विरुद्ध; अशुभ. अथवा अनादि हें अनेक। जे अस रिखें येकायेंत। आणि नामरूपादिक। तें हीं विषम ॥ ९.२४८. पै उंचा नीचा दाहालया। विषमा वेगलालिया। १४.११८. १८.६९८, १८.९१९, १८.१७५७. थोर विषम, मोठें संकट, ८.२४१; विषमा(मां)हिं जीवां लागि १८.८४०; विषम पडे १०.८७; विषम...सम १३.१०५९; समविषम ६.४०५, ८.१६८, १८.३९८; विषमज्ञानें १४.१११, -बुद्धी १३.१०७०(१); अतिविषम १८.१८६; विषमता १८.२३९; वैषम्य—भिन्नभाव, द्वैत, दुःख, षडरित येतां आकाशें। लिपिजे चि ना जैसें। तेवि वैषम्य मानसें। जाणिजे चि नां ॥ १४.३६१, १२.१९७; वैषम्यसाम्य १३.८०५; कलावैषम्यें, चंद्रास उद्देशून, १७.२२५; भूतवैषम्य—जो भूतवैषम्य नोहे। विषमबुद्धी ॥ १३.१०७० (१), भूतांच्या भिन्नपणानें ज्याची बुद्धि भिन्न होत नाही, भेदभाव ठेवीत नाही, ‘भूतवैषम्यें’—ज्ञानदेवी १३.१०७६, कुंटे १३.१०७७.

विषय—(१) इंद्रियें व मन यांना गोचर होणाऱ्या वस्तू, अशा वस्तूंचें ज्ञान किंवा अनुभव. इंद्रियें विषय सेविति। तेथ हर्ष शोक हे उपजति। ते आंतर आप्णविति। सोंगे एणें ॥ २.११२. जें यवां विषयांचां ठाई। एकनिष्ठता नाही। पथ दुःख आणि काहीं। सुख ही दीसे ॥ २.११३, यावर २.११४ ते २.१२२ पहा. जरि विषय विषयो सांडिजेल। तरि महादोषिं कें वसिजेल। आणि हा संसारशब्द नव्हेल। लटका जरी ॥ ५.१२४(२).

विषय तेथ ठावो। पातकांसि ॥ १६.३६८(२).
 ह्यागैनि कामाचेनि वलें। विषयो चरो पाहें ढालें।
 तेया विषयो ना स्वर्गु मिले। ना उद्धरे तो ॥
 १६.४५१ (२). २.१२१, २.१२३, २.३०१,
 २.३१३, २.३१८, २.३३१, २.३३५,
 ५.१०४, ५.१०७, ५.१११, ५.१५०,
 ६.३७५, ८.१२२, १३.७६, १३.४७७,
 १३.७१०, १६.४४६, १६.४५१ (१).
 विषयांचेया आस्वादा ३.१०३, -चिया पुरझारा
 ६.६२, -यांचि कटके १२.४६, -यांचेनि
 कोडें १६.४४९, -यांचें घर १८.७८४,
 -गांव १७.२३३, -ध्यान २.३३०, -नांव
 १५.२७२, -चेनि नावें १८.५५४, १८.१०४७,
 -यांचे पाले १३.८४, -यांचिया पैठा ८.१८२,
 -यांचें भय ३.६९, -यांचिये मांट झाडी
 माझि ७.१२४; विषया वात्ता १३.५१५,
 -यांवरि विरक्ति ५.१२२, -यांचा विसर
 ६.१८८, -याचां वोवरा ७.१६४; विषयां
 वोहट्ट १०.१५४, -यांची शंका २.३२०, -यांचेन
 सुखें ५.१०८, -यांचा सोहला १८.७९९;
 दाही विषय १३.१२१, विषयांचा दशकु
 १३.७४, सं. वा. श. पहा; भूतें विषय करणें,
 पंचमहाभूतें, शब्दादिविषय व इद्रियें, ९.२४४;
 विषयादिक २.३४२, १६.३३१; विषयाभि-
 धान, विषयांचीं निरनिगळीं नांवें, १३.११६;
 विषयाशा १६.३३५, विषयांची आश
 ३.२१०; विषयासक्त ३.६६, -हुती
 ४.१२८; विषय व इद्रियें यांचे संदर्भ—
 इद्रियां विषयांची गांठि १८.७३५, इद्रियां
 विषयांचिये भेटी सरिसी उठी, वृत्तीस उदेशून,
 १३.१२३, इद्रियें विषय विसरती २.३०९,
 विषयां इद्रियांचे मिलणीं, यांची ताटातूट
 (दमनानें) करावी, १६.८८, इद्रियें विषयीं
 वोकविलीं, इद्रियांकडून वासनाचा त्याग कर-
 वावा, १८.१०१०, विषयइद्रियां, विषय व
 इद्रियें, १४.९२, १८.७९१, विषयेंद्रियांचा
 धुमाडु १५.३३१, विषयेंद्रियदोखीं १८.७९५;
 विषयोर्मीचे कलिया, उर्मि-मीं पहा; विषय-
 कर्दम ५.१२१, -कलहार १८.१२९२, -क्षेत्र
 १३.३०, -जळ ६.४२१, -जात, -जात पहा,

-ज्ञान १४.१५२, -ज्ञेय १८.४७३, -द्रव्य,
 शब्दादि विषयरूपी द्रव्यें इद्रियांमीं हवन करावीं,
 ८.४७, -दुःख, जिहिं सुखदुडी देतलें।
 विषयदुःख ॥ ५.१२५, -देश १८.४६१, -पद्म
 १८.४६०, -पल्लव १५.१६०, -फल
 १६.९६, -भोग ५.११९, १६.४५०; विष-
 यांतें भाग्य ह्यागति ३.१२७; विषयमगर ७.८२,
 -रानिचे वाव ३.२३६, -वागुर ११.३२४,
 -वासना १६.३४०, -विख ३.१९३, -विष
 १०.१४२, १६.१८६, १८.१०४०, विषयांचें
 विष उलंडुनि ८.१०२; विषय-विटें १५.३१६,
 तरि आत्मखानिया गोडिया। विट्या जो विषयां।
 ४.१८५, -विलास ९.५०४, -वैराग ९.४६६,
 -वैराग्य १३.५२१, -व्याल १२.२, -संग
 २.११८, २.३३६, ४.१६०, ५.९६, ५.११७,
 -सिंदु २.३४८, -सुख ४.२०, ५.११४,
 १३.७४२, विषयें सुखें २.३१६, ज्ञानदेवी व
 कुंटे प्रतींतील विषयसुखें पाठ ग्राह्य वाटतो,
 २.३१६; विषयसुखरजें ४.१९३, -सेवा
 ६.३४८, -स्मृति २.३२१; विगतविषय-
 वत्सल, विषयवासना नाहींशी करणारांवर
 प्रेम करणारा, १८.३; विषयविध्वंसकरी,
 विषयांचा नाश करण्यांत अत्यंत शूर,
 १८.१७३४; विषयांपासौनि ५.१४७, -माझि
 २.२९२, -लागि १३.७०५, -विर्षि,
 विर्षि-त्री पहा, -वरि ९.५९, -वरि ५.१२२,
 -वांचूनि २.१२०, -विर्षि १३.५११,
 -साठीं १८.५५५; सर्वविषयि १७.३१;
 हिंसाविषय, हिंसा व कामवासना, १५.१७१.
 (२) क्षेत्र, वनू, एकादि वाचत. जो प्रन्हादाचेया
 बोला। विषयो ही सकल आपण जाला। १०.३०९,
 ज्ञानदेवी - 'विषाही सकट आपण जाला', कुंटे -
 'आपणचि जाहला' १०.३३४. तो विषयो
 न पवे जरि, भजन केल्यावर इच्छित वस्तू
 मिळाली नाहीं तर, १३.८०९; आत्मविषयीं
 १६.४५; विषइ. वरीळ दोन्ही अर्थी, (१)
 विषयांनीं, विषयांवर, (२) त्या त्या वाचतींत,
 विर्षि-विर्षी पहा; जेयाची आत्मीं चि भोगित।
 विषइं त्यजिले संत। २.१७०, विषइं जेया गोडी।
 ते हे इच्छा ॥ १३.१२५, २.३३२, ५.१२४ (१),

१२.१०६, १३.६९७, १३.७०७, १४.२२६,
१६.३१५; विषहं राहो १६.३६८ (१);
सर्वविषहं आस्था २.३१५; विषहं
कवलजति २.३०४; विषहकु, विषयासंग्रही,
तैसा सुखप्रवादु बरलु। विषहकु हा ॥ ५.११५;
विषै—यन्हवि विषै काइ सुख आहे। ५.११२;
विषो—तैसा मानसी विषो पोख। रसद्वारं ॥
२.३०६, वरील (१) अर्थी; प्रकृतिविषो, वरील
(२) अर्थी, ९.९८; दिखय—आणि इहीं
सेविले विखय जांति। एका वि ठाया ॥ ९.३४३,
दाही इंद्रियांनीं भोगलेले विषय भोक्त्याला
जाऊन मिळतात.

विषाद—खेद, दुःख, निरुत्साह, निराशा,
खिन्नता. जो प्राणसंगे विषादु। तोपु देता ॥
२.११७, दुर्गंध व सुगंधास उद्देशून. सुखं
संतोषा नैयावे। दुःखि विषादा न भजावे।
२.२२६, खिन्नता, निराशा. १०.२३,
१८.६८२. ७७खटेनि विषादासि नांगवे
२.२९९; विषादु वाहे १८.६८१; विशाद—
विशादे १८.७५३, १८.७५४.

विषिं-विषीं—विषयीं, संबंधीं, वाच्यतांत. विषिं—
साच आणि चोख। तें झियेसी चि अशेष। परी
विषिं जोगावणुक। ते ही नाहि ॥ १३.७९८,
कुटुंबांतील इतर माणसांच्या वाच्यतांत. ९.१०४,
११.१५१, ११.६२१, १३.६३६, १४.२४९,
१७.२६८, १८.६०, १८.२१३ (षिं),
१८.२९३ (षिं), १८.६८४. आवडतां विषिं,
वाटेले तें फळ मिळविण्याच्या वाच्यतांत,
१७.३१८; आत्मज्ञानविषिं १८.१५१,
आत्मलाभ—१६.८०, ज्ञान—१३.८५८,
१६.५४, तत्व—१८.७६, निद्रा—१४.१८५,
भव—१३.६१६, मधु—१३.५०१,
विषय—१६.१६६; स्त्रीविषिं १७.२०९.
विषीं—जे तृक्षां विषीं मूढ। तेयां लागि तुं
वक्तुंडु। १७.४. १३.४५४, १८.२९८,
१८.३२३, १८.१७४८. भलेतिये विषीं
१८.१५५९, भोजन करितां—१८.१०१९;
आत्मविषीं १८.३७९; ये विषिं १६.४७.
विष्टा-विष्टि—विष्टा, मळ. विष्टा १३.१०९९.
: **विष्टि**—मातृकोदरकुहरि। सति विष्टिचां दारिं।

१३.७३१.

विसकुसणें—विसकटणें, गोधळणें. ८.६६.
विसंचणें—विसकळित होणें, चित्रणें. आकार-
लोपीं न विसंचे। नित्यता गा ॥ ८.१७८.

विसणणें-विसाणणें—आवेशांत येणें, चिह्न
सरसावणें. विसणणें—विसणैले १.१३४.
विसाणणें—विसाणैला १.१४८.

विसंवणें—सांडणें, टाकणें. अश्रुनि वैरियाचिया
कलेवरा। विसंवति ना ॥ ११.१०५. १३.५००.
न विसंवजे १८.९४५; न विसंवता, न टाक-
णारा, १८.९०६.

विसंभणें—टाकणें, विसरणें. जें न विसंभति अंजन।
उन्मेखनेत्रीं ॥ ४.१५८. २.२५९, २.३१७,
३.११७, १८.७५१, १८.७५७, १८.८३४,
१८.९४६. नविसंभजे ९.४२६.

विसरणें—आठवण न राहणें. विसरला अभिमानु।
संभामिचा ॥ १.२०४. किं चरण चालों विसरले।
३.५७. १.१८७, २.१७३, २.१८०, २.३०९,
४.१६०, ५.२०, ५.११०, ५.१२६, ५.१३०,
६.१५७, ६.१६८, ६.२७८, ६.३७०,
७.१२१, ९.१४२, ९.२०८, ९.३७४,
१०.११२ (१), ११.९१, ११.३६३,
११.३७९, ११.६२७, ११.६६४, १३.१२७,
१३.३१४, १३.५३७, १३.७२७, १८.१७,
१८.१५३७, १८.१५६१. विसरलेयामाझि
१०.११२(२); विसरलेति १८.३००; विसर—
देहा चि वरि आदर। बहुत करुनि विसरु।
आत्महिताचा ॥ ४.१९, विसरें आठवें तें कैसें।
जुकीं आतां ॥ १८.१५९८, ६.१८८, ७.१००,
१४.७१, १५.४६२, १६.२२; विसराचें
कवाड १८.५३७; आपुलेनि विसरें १८.३२२;
कृत्याकृत्यविसर १६.३७९; विसरविणें—
विसरविजति १६.१४५.

विसर्ग—ह् दाखविणारा उच्चार. १३.११९.
विसर्जणें—टाकणें, निरोप देणें. निरंतरातें
आवांहांति। विसर्जति पै ॥ ९.१६२. ९.५२७.

विसवणें-विसावणें—थांबणें, विश्रांति घेणें.
विसवणें—कांहीं संदर्भांत विसवणें चीं रूपे आलीं
आहेत. आदकें वाचा जेथ विसंव। ९.१८६. ६.४३७,
९.२७७, १४.१६८, १८.९८२, १८.१३१२.

विसवणें—ब्रह्मिचं विसवणें वेन्हीं । १५.१०, विसवणें ६.१२, ११.४५; विसंवत्ता, विश्राम देणारा, १०.१९; विसांवा—तो हा क्रियाजाताचा विसांवा (वा) । ८.४६, पुढील संदर्भात विसांवा पाठ असणें संभवतें : ४.२१०, ६.४३९, ११.५८४, १६.३३८, १८.२२८, १८.२२९; विसांवेनि-विण ५.१२३; विसावेया १८.९३४; सर्व-विसांवेया १४.२; विसंवावेयाचिया चाडा, विश्रांति घेण्याच्या इच्छेनें, ११.३६८. विसांवणें—विसांवावेया १८.१६४८.

विसंवाद—झगडा, विरोध, मतभेद, वेगळेपणा. तो आश्चर्ये वहुतां कालांवा । आणि तूं तंव कृष्ण सापेचा । ह्मणौनि गा इये मानूचा । विसंवाद ॥ ४.३७. १.१०, १८.१४२, १८.१४३, १८.२९३.

विसुरा—विचार, विस्तार, तात्पर्य. परिणामाचा ही विसुरा । सांवितला ॥ १७.१५१. ५.१७३, ६.९८.

विस्तरणें-विस्तारणें—पसरणें, व्यापणें, विवरण करणें. विस्तरणें—विस्तारिले त-हें सांगवा । सांबंतु चि ॥ ५.१६६. विस्तरेंसि ११.१५०, ज्ञानदेवी—‘विस्तरेंसी’ ११.१५०; सविस्तर १३.१६१. विस्तारणें—ऐसी परंपरा विस्तारली । आद्य हे ॥ ४.१७. विस्तार जेणें विस्तारे । १३.१२३ (२). १.४०, ४.१५४, ७.२६, ९.६५, १०.१०१, १०.१७२, ११.५१३, १२.२३०, १३.११५४, १४.१४२, १६.२७२, १८.७९२. विस्तार—येसा हा उत्तरोत्तर । ज्ञानबीजाचा विस्तार । ४.१९०, तेसा मज एकाचा विस्तार । तें हें जग ॥ ९.६४, २.१३४, ४.१५५, ४.१८८, ५.७६, १०.१९६, १०.२४०, १३.३१६, १३.९२६ (१), १४.३६६, १५.१०७, १८.१२३०, १८.१४२०; ग्रंथविस्तार १८.१२३८, विभूति—१०.२७९, विश्व—१०.९५, स्वप्न—१८.११८५; विस्तारणें ९.६३; विस्तृत, विवरण केलेली, २.२३०, ज्ञानदेवी, कुटे—‘निश्चित’ २.२३०.

विस्फुलिंग—स्फुलिंग पहा.

विस्मय-विस्मो—आश्चर्य, नवल. आणि विस्मयाचेया ही जीवा । विस्मयो जाला ॥ ७.१९४

(१, २). विस्मयो बुडाला उभा । विस्मया नाशि ॥ १८.१२१० (१, २). २.९४, ४.३१, ११.१८५, ११.३४५, १४.४०७, १८.८५६, १८.१५०८. विस्मयामृत ७.१८४. विस्मो—तेथ अर्जुनु ह्मणे अनंता । हें मज विस्मो व्हू आश्चर्यता । ६.३६. विस्मो काहिं केलेयां । नुठी चित्ती ॥ १६.७७. ११.१७५, १३.६३१, १७.९. विस्मो कवणु १८.३८५, —काइ १५.५५१, —आहे काइ ११.६८, —करावेया १०.१९२, ११.२९३; मन विस्मो करितसे ११.१७४; विस्मो जाला १.१७७, १.१५९९, —पातला २.८३; विस्मित १.१५९, ३.३२, ११.१९२, ११.३३०.

विस्मृति—स्मृति पहा.

विहार—राहण्याचें स्थान. येथें यज्ञाचें कुंड. संयती विहार केले ४.१२६, कुटे—‘संयतीविहार’, इन्द्रियनिग्रहाचीं कुडें, ४.१२८.

विहिणें—नियम घालून देणें, शास्त्राधारानें सांगणें. तुझां वर्णविशेषवसें । आहीं यक्ष स्वधर्म विहिला असे । ३.८८. विहित, नियमबद्ध, नियमानुसार, शास्त्रानुसार, योग्य (क्रिया), विहिते चि निजाचारे । ३.४४. आगा जेया जें विहित । तें ईश्वराचें मनोगत । ह्मणौनि केलेया निआंत । परितोखु पावे ॥ १८.१०७. ३.२२३, ७.१३९, १८.२२२, १८.८८९, १८.९०८, १८.९२७, १८.९४०, १८.१४३२; विहित कर्म २.२६५ (वि), ३.५४, १८.८९२, १८.९०१, १८.९०२, विशेष विहित ४.८९, स्वभावविहित १८.८८४; आपुला विहिते १७.१७२, आपुल्या विहिता १८.९०६, आपुलें विहित १८.१८२; निषिद्ध ...विहित १८.५५४, निषिद्धें—१८.१४२८; विहितक्रिया १८.२०४, १८.९१०, —विषी ३.११९; वर्णविहित १८.८२९; विहितचें, शास्त्रानें आज्ञा केली आहे म्हणून, १८.१८७; विहिं—शास्त्र नें, विहिं वेठला येसा धर्म । आयि बीजि जेवि ह्रुस । १८.५१०, ज्ञानदेवी—वहीं ठेवला असे धूम । १८.५१३, कुटे प्रतीत असाच पाठ आहे, १८.५१३.

विहिर—नेहमीच्या अर्थी. १८.९५.

विहल—दुःखपूर्ण. तेंणे विहल हातु गेला ।

गांडिवाचा ॥ १०१७, ज्ञानदेवी - 'वेवळ हात', कुंटे - 'वेवळ हात', ढिला या अर्थी, १०१७, 'वे-वेवळ' पाठ अधिक ग्राह्य वाटतो. विह्वला होये १७.१००.

वीजणे—वारा घालणे. हां हो हिमकरा वीजणे (णे) । १०१०, अगदींच अनावश्यक या अर्थी. **वीजणा**—पंखा. १३.४३३ (१), वीजणा १३.४३३ (२), या पाठाऐवजी 'वोळगणा' असा पाठ सेवक या अर्थी ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत आहे, १३.४३५; वीजणा निर्मूनियां, अफाट वाऱ्याचा पंखा बनवून, १८.१६७७. **विज्ञणे**—वीजणे पहा.

वीत—शब्दास जोडून, टाकलेले या अर्थी. वीतराग, राग (१) पहा.

वीपणे—कमी होणे, ओसरणे. ९.७२.

वीर—शूर पुरुष, सैनिक, अर्जुनास उद्देशून. १०९६, १०९८, १०१०२, १०१०३, १०१०५, १०१०७, १०११४, १०१५३, १०१६४, १०१७०, ११०१९८, ११०२१०, ११०४४०, ११०४५९, १३०१०५८, १४०१६८, १५०४०६, १५०४८४, १८०७८४. वीराचेनि बापें उत्तरे ११०४६४; वीराचेयां हृदया- (यां)ने १०१६२; अर्जुनास संजोधून : वीरेश-व, ईश (२) पहा, वीरोत्तम १८०९६४, १८०१३३७, वीरनाथ १५०२४१, -राय १६०१६१, १७०२८२, -विलास, विलसणे पहा, -श्रेष्ठ ३०३५; वीरवृत्ति-त्ती, वृत्ति-त्ती पहा; विषयविध्वंसकवीर, विषय (१) पहा; सकलवीराधिराज १२०२०; श्रीवीरवरनरहरी, वर (३) पहा; विचारविरिं, १४०४९, विचारणे पहा, 'विचारवीरी', ज्ञानदेवी १४०४९, कुंटे १४०५०.

वुगे—उग पहा. वाटे जातां वुगे । कल्हातां हीं डोले लागे । १४०१८७. ज्ञानदेवीत—वाटा जातां वोधे । कल्हातां हीं डोळा लागे । १४०१८८, व कुंटे प्रतीत—'कां वाटे जातां वोधे'— १४०१८९, असे पाठ आहेत.

वृक्ष—मोठे झाड. पालवीं फूल फल । ऐसा वृक्ष होये सकल । १००९८. जो खांडावेया घाळ घाली । कां लावणी जेणे केली । या दोघां येकि चि साउली ।

वृक्ष जैसा ॥ १२०१९८. २०३०५, ६०३९९, ८०३३, ९०३४२, ११०२८०, १३०१७९, १३०५२८. वृक्षाकार १५०१०६; वृक्षजात १००२१५, -पण ८०१६७, -रूप १६०४२; वृक्षा कां वल्ली १२०१२८; कल्पवृक्ष, कल्पणे पहा, संसार—१५०१३७.

वृत्ति-त्ती—मनाचा कल, स्फूर्ति, वागणूक; व्यापार, धंदा. वृत्ति—अनादि जे प्रकृति । सांख्य जीते गांति । क्षेत्र हे वृत्ति । तिथेची जाण ॥ १३०३६, व्यापाराचें वतन या अर्थी. १३०१२२, १३०१२५, १३०२९८, १४०१३९, १४०१४२, १४०३८६, १५०५१०, १६०४०५, १७०५७, १८०८१७, १८०८१८, १८०९८२, १८०१०३९, १८०११२९. वृत्तिचा हातु १८०१०७२; इंद्रियांची वृत्ति १८०८३०, भेदाची—१५०९५; वृत्तिपथें १८०३४१; अन्यायवृत्ति १३०४७५, उदास—५०७७; चिद्वृत्ति, चित् पहा; ज्ञानवृत्ति १४०२१०, निज—३०१११, ३०११६, बुद्धि—१८०७२८, शूर—२०९; सद्बृत्ति १५०१८५; सर्ववृत्तिवैभव—तैसी सर्ववृत्तिवैभवि । बुद्धी चि येकली बरवी । १८०३४६; सोहंवृत्ति १४०३८८; वृत्तिक—अनुसरणारा, तैसे नविकलेपणें । संयमाग्नीचा वृत्तिकां होणें । १६०८३, १२०९७, १३०९३९. **वृत्ती**—तेवि नाना विधा व्यक्ती । आनानें नावें आनानी वृत्ती । ९०२५१. १३०५२८, १४०२६८, १४०२७६, १७०५८, १७०२३०, १८०६३४, १८०१०२४, १८०१०२७. क्षात्रवृत्ती १०११३, २०२२५, विजय—१०२१०, सत्व—१४०२४१, हृदय— १३०४३९; वृत्ति-त्ती, इंद्रिय—५०४८, १३०८४, १३०१३०, चित्त—, चित्त पहा, मनो—१३०४८१, १४०२१३, १६०२३५, १७०२९२, रस—, रस पहा, वीर— १०१२७, १०१८५, २०१२, ३०१८६, ११०४५४.

वृथा—ज्यर्थ. १६०२९५, १७०४१३, १८०५७१. **वृंद**—समूह. १८०३४८, १८०१०६५. देववृंद १८०३४९; दोषवृंद—मोहो अज्ञाना प्रमादा । पयां मिलालेयां दोषवृंदा । १४०२६५, प्राणिवृंद— ऐसा एका चि प्राणिवृंदा । भेडु वर्णां चतुर्थी । १८०८२७, भक्तवृंद ६०३२४, सेव—१८०६३१,

योगि- ६.१५४, संत- २.३३; साधुवृद्ध- १३.१०५३. १०.२७७, तियेकरवि विटालविली(लीं) । इही साधुवृद्धें ॥ ३.२४६, मायारूपी मांग स्त्रियेस उद्देशून.

वृद्ध—महातारा, वयस्थ, गुणादिकानें श्रेष्ठ. तरि आवयेवामि वृद्ध । महर्षीमाशि प्रबुद्ध । १०.९०, कश्यपादि सात ऋषीस उद्देशून, 'महर्षीमाशि' असा पाठ असणें संभवतें. १३.९७५ (२), १८.१४७८. बालु तरुण वृद्ध ९.१६३; अतिवृद्ध—जीर्ण अतिवृद्ध । पासानि वृद्ध ॥ १३.९७५(१); शतवृद्ध, फार महातारा, १३.५८३ (२); वृद्धाप्य—पतिव्रते आलें । वृद्धाप्य कां ॥ १३.२६८, हाणुनि वृद्धाप्याचेनि आठवें । वृद्धाप्यें जो न नगवे । १३.५८५ (१, २), ६.२६०, १३.५८१, १३.५८३(१), १३.७०९, १३.७५३, १३.७६०; वृद्धाप्याची खोंचणी १३.५७४, —चेया तरंगा ७.८३; तरुणेपण... वृद्धाप्य १३.७५८, तारुण्य... — ११.४८८; वार्धन्य—व्याधि वार्धन्य १३.५३४; वाढक १८.१०७९.

वृद्धि-वृद्धी—वाढ. वृद्धि—आदीसि जे आदि । जे वृद्धीसि वृद्धि । १३.९२२ (२). १७.१११. अघोशाखांची वृद्धि १५.१७३, तेजतत्वाची— १३.८८; वृद्धिलोभ १५.१५८; इक्षुवृद्धि १५.१२७, कर्म— १५.१७८, तेजो— १५.३६८, रजो— १४.२४०, वंश— १.२५२, सत्व— १७.११०. वृद्धी—वृद्धीसि १३.९२२ (१); तमोवृद्धी १४.२५७.

वृष्टि-वृष्टी—पावसाळा, वर्षाव, विपुलता. वृष्टि—केजति मृगजळें वृष्टि । वडवानलेंसी ॥ ११.६६. १८.१४८२. इंगलांची वृष्टि १६.२४१, कारुण्यरसाची— ५.१७०, गुरुस्नेहाची— १३.४१३, पीयूषाची— १७.३९५; वृष्टि उपखे, व्यर्थ जाते, ११.९५; वृष्टिप्रसंगु १८.३५३(१), —भरे(रें) ७.६९. वृष्टी—वृष्टीचेया असवें । घरा आंतु ॥ १२.६५. कां बारिषिया आणिजे मेघु । मेघी वृष्टिप्रसंगु । वृष्टी तव भोग । सस्यसुखाचा ॥ १८.३५३ (२), १८.४३१.

वेउली—इंगळी. परिशिष्ट (८) इंगळी पहा.

वेख-वेस—स्वरूप, आकार. वेख—वेख ही

१५.३८०, १८.५६५. सूर्याचेनि वेखें ९.२९४; मनुष्यवेखें ४.१०४; वेखजें, व्यवहार (गजवाडे), १८.१७२४, ज्ञानदेवी—'वेसजें', कुंटे—'वेपजें', स्पष्ट, १८.१७४६. वेस—त्याच अर्थी, १८.५४४; वेसजें—कर्म (राजवाडे), प्रकाश (कुंटे), ह्यानीं जग हें वेसजें । पोते तेयां ॥ ६.११०, ज्ञानदेवी—'वेशजें वीण', कुंटे—'वेसजे वीण' ६.११०, प्रकाशावांचून या अर्थी.

वेखालें—'विरुद्ध' (हंम कोश); 'विरुद्ध', 'अन, व ईट, व्यर्थ' (गजवाडे). वेखालें सैरा धांवतु । १३.८२१, ज्ञानदेवी, कुंटे—'देखसी' १३.८२३; वेखालें १७.३०८, धर्मासि—, धर्माविरुद्ध, ७.४६; वेखालें जाडल, कांहीं अनिष्ट घडेल, १३.७९७.

वेग—गति, आवेश. आंबु वेगु विंदाण । १३.२७१, आव पहा. १३.९५१, १५.१३८, १५.४२५, १८.१५३ (२). अत्राचा वेग १५.३४७, अत्रिचा—१८.३८८, इंद्रियांचे—१६.१९०, प्रेमाचा—१०.१८८; वेगातिसो, अतिशय वेग, १५.१३५; वेगवंत १३.३०७; हर्षवेगू, आनंदाचा भर, १६.२३; सवेगु १८.१६३; वेगावत—जें चालणें वेगावत जाय । तो वेगु बैसावेया वि होये । १८.१५३ (१); वेगा-गां, आवेशानें, उत्कंठेन, जलद, वेगा हा पाठ वेगां असणें संभवतें; २.२२१, ६.२१३, ६.४६५ (गां), ११.४६३, ११.५८८, १२.५४, १३.८५५ (गां); वेगि-गि-गी-गीं, वरील अर्थी, वेगि-गी हे पाठ वेगिं-गीं असणें संभवतें; वेगिं १२.१५९, २.१७, २.५४, ४.२०७ (गीं), ६.१३९, १०.७२, ११.३८०; वेगें—त्वरें, भरणें, जलद, जैसा नखाधि व्याळ लागे । तो शिखांत पावे वेगें । १.२५५. ३.४१, ४.९६, ११.२९२, ११.४१९, १२.१०७, १३.१२३, १४.६५, १४.१७०, १५.४१, १५.१०२, १५.१२२, १५.१३२, १८.१०७५, १८.१०८२, १८.१२१६; ग्रीचेनि वेगें १८.२८३, संतोषाचेनि—९.१५; वेगें आणि लेसां १३.२४६, लेसां पहा; जन्म-

वेगें, उत्पत्तीच्या जोमानें, १५.१८९, हर्ष-
१८.१५७०.

वेगडी—स्नायू अडकून अवयव वांकडा होणें.

पायां पडति वेगडीं । हात होति मुरुकुंडी । १३.५६९.

वेगला-लीलें—निगळें, भिन्न, विलक्षण. तेथ
जल जेंस जलीं । वेगलें न दिसे ॥ ५.१३२.

आणिक ही येक असे । जें विचारा वेगलें न दिसे ।

१४.७२. २.१२७, ४.९५, ५.३५, ५.९९,

५.१५३, ६.२८४, ७.१११, ७.११२,

७.११५(२), ७.१५८, ८.३९, ९.८७,

९.८८, ११.३५६, ११.३६४, ११.५२९,

१२.२५, १३.१४५, १३.८४५, १३.८७०,

१३.८८१, १३.११३४(१), १४.१७१,

१४.३३१, १५.३००, १५.३११, १५.४३३,

१५.४९७, १६.३९९, १७.३७२, १७.३९०,

१८.५२, १८.२४३, १८.२६७, १८.५१३,

१८.६८३, १८.१२५६, १८.१२५८. तुजसिं

वेगले १५.२९५; आंती वेगली करुनि, आंती

दूर करुन, २.१०४; मी जननीजठरा वेगला

जालां १०.१२९; वेगळ—पांजरली कां वाडुटली ।

करी वेगळ वेटाली । १४.२२६, ज्ञानदेवी—

‘वेगळवेटाली’ १४.२०८, कुंटे—‘वेगळ

वेटाली’ १४.२२९; वेगळ वेटाली १६.२९८,

ज्ञानदेवी—‘वेगळवेटाली’, निरनिगाळ्या

पदार्थांचें एकीकरण, १६.३००; वेगळवेगला-

लीलें १३.८७३, १४.१०८, १७.४०७,

१८.४७०; वियोगावेगलें ८.३१; वेगलाला-ली

लें—मीं एकु अनेकपणें । वेगलालनि प्रकृतिगुणें ।

९.२८७, ९.२४४, ९.४५६, १०.८०,

१०.८५, १०.१००, १०.२३८, १३.२९४,

१४.११८, १४.१२८, १५.३८५, १६.२६२,

१७.६६, १८.३१२, १८.६९२, १८.८८१;

वेगलालां भूति १३.९१२, — विभूतीं

१०.२४३; वेगलालिया व्यक्ती १८.४५९;

वेगलालेयां ११.५२५; वेगलालेपणें

९.२५२, १३.७६; वेगलिक—कोणु वेगलिका

वानावा, कोणाची निवड करुन निराळें वर्णन

करावें, १८.१६५६; वेगलीक १३.१०५२,

१३.१११८, १८.२६८, १८.२६९; वेगलेपण

११.४२, १७.१८, —पणें—तो देहाचेनि

वेगलेपणें । काइ वेगला होये ॥ ७.११५ (१),

५.१३०, ६.११४, १३.८९९, १३.११३४

(२); १४.२८९, १८.३९३, १८.१५०४;

वेगलविलेयां हुताशा, अग्नि निराळा केला

असतां, १८.४१३.

वेद्य—वेग. चडतकाळकलांचेनि वेद्यें ७.६८,

कला पहा, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘वेगें’ ७.७०.

वेद्यणें—वर चढणें, आरुढ होणें; ‘मिठी मारणें,

धरणें’ (ज्ञानदेवी कोश). स्वप्ना वेद्यौनि

१५.४६०.

वेचणें—वेचणें—खर्च करणें, खर्ची पडणें, विकणें,

निवडणें, मरणें. वेचणें—जें हातां आलें तरि न

वचे । आणि अनुभवितां कहीं न वेचे । ९.५२.

तातलेया जगा कारणें । चंद्रें हिं वेचिलें चांद्रिणें ।

१८.१७६९. १३.११०७, १४.१२५, १४.२३५,

१७.१९३, १७.३५८, १८.२५६, १८.३०८,

१८.३०९, १८.३६९ (२), १८.४२०,

१८.५८६, १८.८९५, १८.९४१, १८.९६२.

अपार मोल वेचुनु १७.८८; असतें वेचिजैल,

जवळ असलेलें खर्चल्यावर, १४.१६४; आंग

वेचिलें १०.१२२; कवडा वेचे ९.३१६; कोडी

वेचिनील ९.५०३; वेचौनियां १८.९४३,

चित्तवृत्ती—१७.१७२; जीवित वेचिलें ९.४१२,

जीवितें वेचिती २.२०९, जीवीत वेचलें

२.२२०; मत्ती वेचिलिया १३.७०; शरीर

वेचावें लागे १२.१७४; वेचतेया १६.४; वीटे

ना वेचे १३.११०८; वेचणें ११.६०१,

१७.३०५; वेच—एया स्वधर्मातें अनुष्ठितां ।

जरि वेचु होईल जीविता । तो ही नीका

वर उभयता । दीसतसे ॥ ३.२२४, तो ही

वेचु परि नोहे । वेचलें तें ॥ १८.३६९(१),

१५.२७४, १८.१२५२; वेचिं न पडे

१५.५२२; वेचु करितां १८.५९७, —करिति

१६.३९६; धारवणी वेचें सरे १८.९६०;

वेचकपण, खर्चिक स्वभाव, य-हविं दानसीळ

पुरुषु । वेचकपणें संचकु । १५.१२१. वेचणें—

ते वेचिति मनें मौआलें । चकोरतलगे ॥ १.५६.

१४.२०५, १७.३५३. गारा वेचिजति

९.१४७; नक्षत्रें वेचाचीं १०.२३९; संपदा

वेचितां १३.३०५.

वेज्ञणें—वेठणें. वृषगर्जी वेडिला । केला राउ० ॥
१४.३५९, 'वृषगर्जी वेडिला'—ज्ञानदेवी
१४.३६२, कुंटे १४.३६३. वेज्ञ—'छिद्र'
(ज्ञानदेवी कोश), 'सूक्ष्म मार्ग' (कुंटे),
प्रज्ञाफलंतया अर्था । वेज्ञ देणें जें ॥ १८.८६०,
प्रज्ञा पहा.

वेतालणें—वेंतालणें—गोळा करणें, गुंडाळणें,
व्यापणें, धरणें, आकलन करणें, जमीन सारखी
करणें. वेतालणें—तैसा स्वमाया वेतालें. शुद्ध
जैमी ॥ १५.३०९, वेतालळा जातां. वेतालितां
१४.२२८; वेताली १४.२२६; वेतालों, वेताळा-
वयास, तावडींत सांपडण्यास, १५.२५६.
वेंतालणें—दर्दूरु सापें गीलिजतु उभा । तो मासिया
वेंताली जीभा । ९.५०९. त्रिभुवनिचेया ही वारेया
न वेंताले । ११.३४९. ११.४००, ११.४०२,
१३.१७२, १३.३७२, १३.४२८, १३.८९३,
१४.६२, १४.३२५, १५.३०७, १७.२६,
१८.१७२. **वेंताली** १६.२९८, वेगळ पहा;
वेंताल—सैरा वेंताळु उभाट । १३.४६, ज्ञानदेवी,
कुंटे—'वेंताळुनि भाट' १३.४५.

वेठणें—वेंठणें—वेष्टित होणें, व्यापणें, गुंडाळणें,
आकारास येणें. वेठणें—विहिं वेठला देसा धर्मु ।
आथि बीजि जेवि हुमु । १८.५१०, विहणें पहा.
वेडु वेठला भलेतेणें । सेव्यु होआवेया ॥ १८.१४४९,
वेद गीतारूपानें आकारास आला, मूर्त झाला
या अर्थी. **वेंठणें—**१८.४१७, १८.४९४.
आत्मतत्त्वं वेंठला होए १८.४०७; **वेंठ—**पेठ
(राजवाडे), उत्तरवेंठ १७.२७३, उत्तरणें
(१) पहा, ज्ञानदेवी—'उत्तरपेंठ', कुंटे—
'उतरपेंठ', १७.२७४.

वेडा-डी-डें—छंद लागलेला-ली-लें, बुद्धिभ्रंश
झालेला-ली-लें. वेडेया चंद्रा चंद्रिके । निमलणें
आहे ॥ १८.२९१. ८.२२५, १३.१२५,
१३.५७९, १७.१४७. वेडे पिसे ९.३६७;
वेडा...ब्रह्मा १७.३३३; आंधला वेडा पंगु
१५.४४२; चतुर...वेडा १३.२११; विरहवेडी
(डी) १६.५; वेडावणें १.७३, १८.१२११;
वेडिव, वेडेपणा, १३.१९०.

वेठणें—नेसगें, आच्छादणें, व्यापणें. जैसी जीणें
वखें साडिजे । मग नूतनं आणिकें वेडिजे । २.१४४.

स्वर्गे मूर्धतेज वेडिकें । ११.२१०. ६.१०९, ९.७५,
१२.६५, १७.२, १८.६८७, १८.१३३१.
वेडा—वेष्टण, वळसा. जैसिं वपवेयांचां वेडां ।
सांपडलीं नुणें ॥ ११.४३०, ६.२२७, ११.७५;
वेडां रिगे, फिले लागतें, १८.१३०२.

वेताल—पिशाच. कोलहंसिच वेताल ११.४६१;
अमांचा वेताल १७.२९७.

वेद—चार वेद, इतर श्रुति, प्रमाण असणारें
वचन, ज्ञान. देणें जें अगाध । जेथ वेदावनि वेद ।
१.७३. वेदाचिये थडिये चि वेद । हुचुकलले ॥
८.१०५. वेदाचा नहिना पांगुरीनि जाला । धडीता
वेडु ॥ ११.७१. तेयांचे विनाट वाचद । सुखां ह्माणें
यंति वेद । १८.१३३४. ३.१३६, ४.१५४,
४.१५३, ६.४४४, ७.३३, ७.१०१,
८.१८८, ९.२६४, ९.२७५, ९.२८२,
९.३२९, ९.४७३, १०.६३, ११.२६,
११.११८, ११.१४६, ११.१८३, ११.२०६,
११.५५५, ११.६०७, ११.६७२, १३.२०,
१३.६९, १३.८०४, १५.१४६, १५.१९०,
१५.३९०, १५.५०४, १६.२२८, १६.२३१,
१६.२३३, १६.२९३, १६.२९४, १६.४४३,
१७.१४, १७.१७१, १७.१९१, १७.३२९,
१७.३७३, १७.४१०, १८.३६२ (१,२),
१८.८१७, १८.१४२३, १८.१४४७,
१८.१४४९. १८.१४५५, १८.१४५६,
१८.१४७७(हु), १८.१७०६. वेदाची उत्तर-
वेंठ १७.२७३; वेदांचा चौहटा ९.२७२;
वेदांचेया निरोपा १६.४५२, —चें मान
१६.१८; कोणहीं वेदापासूनि आगलें असे,
कोणीही नाही या अर्थी, ९.३६६; वेदांमाझि
सामवेडु १०.२०७(१); गीता व वेद यांचे
काहीं संदर्भ : हा औदार्य आगला वेडु । मूर्त
जाणा ॥ १८.१४४६, वेदांचें बीज १८.१४२२,
वेदबीज १८.१५०१; वेदां मूल १८.१४१७,
वेदा मूलभूत १८.१४१९, वेदांचें मूलसूत्र
१८.१४१६; वेदांत १.११, १४.७०,
१५.८७, १५.८९, १५.४७९, १८.१३१५,
—वेद्य ११.१६४; वेदाध्ययन ८.२५९; वेदाथें
२.२६३, वेदार्थुसागर १.७२; वेदाज्ञा
१३.५९७, १६.९७; वेदादि—वेदादि वाचा

१६.२९; रुग्वेदादि १७.२२१; वेदादिक
१०.१६१; वेदाधारें २.२४५; वेदैक निष्ठा
(वेदैकनिष्ठा) १६.४५८; वेदज्ञ ९.३२८; वेदतरु
१३.१६६, -त्रयी १५.१७७ सं. वा. श. पहा;
वेदनिष्ठा १७.१७७, -पञ्च १५.१८६,
-प्रतिपाद्य १.१, -यज्ञादिसाधन ८.२६२,
-राय १८.२७७, -राशि १०.२५८, -रूप
३.१३५, -लोक १५.५२४, -वाक्य
१५.१५६, -त्रादरत २.२५५, -विद ८.१०१,
-वेद्य ११.४३९; धनुर्वेद, -अयबक, धनुख
पुढें पहा; सामवेद १०.२०७ (२); वेदक,
जाणगारा, तैसा वेद्याचा विलहं। केवल वेदकु उरें
पाहीं। १८.११९७, वेद्यवेदकपण १८.४१५;
वैदिक, वेदासंघी, वेदांत सांगितलेले, वैदिके
विधानी १८.८१६.

वेदी—यज्ञकुंडाचा आंटा. कुंडमंडपवेदी १७.१७८.

वेद्य—जाणावयास योग्य, जे जाणावयाचें तें, दिसून
येणारें. ह्यागैत कर्मनिष्ठां वंघु। तो ज्ञानियांसि
वेद्य। ६.४७७. ९.२७२, १५.१४०, १८.११९७.
वेद्यादक, दिसून येणारें जगदूपी पाणी,
१८.१२९२; वेद्यवेदकपण, ज्ञेय व ज्ञानेपण,
१८.४१५; वेदवेद्य ११.४३९, वेदांत—
११.१६४.

वेद्यणें—गुंतणें, व्यापणें. यन्हात्रि वेधली दीठि
कवले(ल)। ते चांद्रिण्यातें ह्यागे पीवळें। ९.१४०,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘चांद्रिण्यातें’ ९.१४१.
१८.९५६, १८.१७१०. वेद्य—चित्ताचें
आकर्षण, छंद, वेधें परिमलाचें बीक मोडे। ६.१५,
११.३६५, १३.४१०, १३.९६३, १८.९१७,
१८.१३६३; वेद्यवसैं १८.९१५; वेद्यगतिथे,
पृथ्वीला, ११.२२०, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘वेद-
वतीथे’ ११.२२४.

वेरि-री-रीं—पर्यंत. हे शब्द सुटे किंवा इतर
शब्दांस जोडून आलेले आहेत. वेरि ३.१४८,
८.११४, १६.४२५, १८.१२२, १८.२२३.
इंद्रियग्रामुवेरि ५.१०४; ठाळू वेरि
१३.११५९, ठाळो—१०.१७७. वेरी—आदि
वेरी १८.१५२३, करण—१८.५०४, सहस्र-
वेरी ९.५८. वेरीं—पै प्रतिविबौनि बिब वेरीं।
१४.३८८. १४.१५५. ठाळू वेरीं १८.१२१७.

वेरिंह-ही-हीं—वर, पावेतों, पर्यंत, वेळां,
विषयीं, साधनानें. हे शब्द सुटे किंवा इतर
शब्दांस जोडून आलेले आहेत. वेरिंह—
१५.४४५, १५.५०६; इयावेरिंह १.२६४,
१.२६५. वेरिही—समुद्रजल उसलत। आकाश-
वेरिही॥ १.१५५. ६.४६. वेरिहीं—तैसें मज
लागूनि मुंगी वेरिहीं। ११.६८०. ६.२६१,
६.३६२, ८.१५३, ८.२३३, ८.२३५,
१०.१२४, ११.५६, ११.१९०, ११.२०७,
११.२३४, ११.३५५, ११.५२३, ११.६२१,
११.६३६, ११.६५१, ११.६५९, १२.१६,
१२.१८५, १३.४००, १३.४३६, १३.६८५,
१३.७०७, १३.७३१, १३.७६६, १३.९७३,
१३.९९२, १३.११४५, १४.२२८, १४.३०९,
१५.१०, १५.१७३, १५.२०९, १५.२३७,
१६.८६, १६.९०, १६.४१२, १७.१५९,
१८.६७, १८.३३४, १८.४२३, १८.४३४,
१८.५४७, १८.१०३२, १८.१०३३,
१८.१०३८, १८.१०६४, १८.१२४९,
१८.१३७३, १८.१५१३. इतर शब्दांस
जोडून—कां टिटिसुं चांचुवेरिहीं। माप सुये
सागरीं। १.६८, २.३०, २.२०१, ६.२८६,
६.३०४, ६.३२५, ७.१३, ७.१४१, ८.११२,
८.२०९, ९.१८१, ९.२१९, ९.३०७,
९.५०१, १०.१०३, १०.२५०, १०.२७२,
११.३६, ११.४९, ११.३८१, १२.९१,
१३.१३५.

वेळ—(१) योग्य समय, काळ, विलंब, प्रसंग.
पै सूर्य जो वेळ नुरैजे। तेया वेळा वि नांव रात्रि
किं ह्याणिजे। ९.४२२ (१, २). पै द्राक्षरस कां
उसा। वेळे तोंड सडे वायसा। १८.६७९, चव
ध्यावयाच्या वेळीं, ज्ञानदेवीत व कुंटे प्रतीत
उसा ऐवजी ‘आम्ररसा’ असा पाठ आहे
तो ग्राह्य वटतो, १८.६८२. १.१७९,
३.३७, ४.२५, ६.७३, ७.४, ८.२१३,
९.१०३, ९.१३८, ९.४०१, ११.१६२,
११.३८४, ११.४८७, ११.४९२, १२.१३४,
१३.३०३, १३.६२२, १३.६३५, १५.२८३,
१६.२५७, १६.४१०, १७.२७, १७.३७,
१७.३४९, १७.३८७, १८.८३, १८.१८३,

१८.६६३, १८.६६६, १८.८४४, १८.९५२,
 १८.९९३, १८.१०१७, १८.१०७६,
 १८.११०१, १८.११२८. एकीं वेलीं,
 केव्हां तरी, ६.१७७, वेळु एकु ९.२०६,
 ११.१८१, एकु वेळ ५.१६६, - वेळु
 १०.१६४, ११.४३९, १५.४१४, येळु-
 १०.१७२; एकें वेलें ३.४२ (लें),
 ६.३८२, ७.१८७, ११.२०६, ११.४०५,
 ११.४७९, १५.२३५, १६.१९१, १७.१५०,
 १८.१३७८, येकें-६.२८७, ७.१७१,
 ८.१९, ११.२६५, १४.२०, १४.५१,
 १६.३८१, येके चि वेले १२.१३४,
 येकें चि वेलें ११.४४१; एकधा वेळु
 ११.६६८, एकाधी वेळ ९.२०३, -धेया
 वेला १३.४४०, एकाधिये वेले १३.३९५;
 कवणही वेळु १८.७५७, कवणही एके वेले
 ११.५५०, -वेले १३.१४५; कोणही एकी
 वेलीं १३.३९७, -एकी वेले १३.२७४,
 -वेले १०.२९७, कोणहीं वेले १४.१८८;
 केती वेला १८.२८; कोडि वेळ १५.१३८;
 एकि दोनि वेळ १५.२३७, देक दोनि चि-
 १३.७६४, दोनि च्यारि- १८.७७२; तीनि
 वेला ११.४९०; प्राते वेले ३.१०५; वेळु चूके
 १३.६८०, -घाडी १८.१२७४, - नेणे(णें)
 १६.१७६, - फेडणें ४.१८२, - फेडिला
 १६.४६८; वेळ राखे १५.२३; वेळु न लगे
 ११.४६३, -न लगैल ६.१५०, - लागला
 ११.४९५, - लागे १३.३३५, १८.९९४,
 -न साहे ७.१९६; आकारवेले ८.१७०; चोखेल
 (चोरवेल) १६.७; जूझावेले २.१९;
 मध्यान्हवेळु १४.११०; श्रृष्टिवेले १३.९१९;
 सांजवेळ ९.७१, १७.२९४, १८.२०८;
 सुवेलीं १०.२३३; स्तुतिवेले १३.६६४,
 हाट- ९.४९२; वेळवेलां ११.२४८,
 ११.४८२, १८.१६०१, वेळोवेलां ११.४९८,
 १३.१०७३, १४.२६६, १८.१२१७,
 १८.१४५९. (२) वेळ-वेलि-ली-लता.
 खालील कांहीं संदर्भित वेळ किंवा वेलि-ली
 चीं रूपें असणें संभवतें. जो श्रुतिगौरवाचा
 मांडवी। कामुसृष्टिचा (कामु सृष्टिचा) वेळ वाढवी।

७.४९. जेथें नि नाना लघीचिदा वेलीं। पसरति
 भूतग्रामांविषया वेली। ११.५०६. १३.१०५६,
 १५.६१, १८.५०५, १८.५७१. दुःखाची अस्त
 वेली १६.२११; वेला पालवा ९.११७, वेळु
 पालों १५.१४४, वेळपालव १५.१००; कुंडें
 मंडप वेली १६.३८२; चंद्रिकेचिदा वेली जलीं
 पसरति, चांदण्याचें प्रतिविम पाण्यांत वेलीसारखें
 दिसतें, त्यास उद्देष्टून, ९.१२२; अज्ञानवेलीं
 १३.८३७, अज्ञानिं वेलि जाण १५.१५१;
 कर्मवेली १३.१६४; जन्मवेलि, जन्ममरणाची
 परंपरा, १८.१५२४; प्रज्ञावेलिबं(चें) वेव्हाळ
 सुफल, दुद्धिरूपी सुंदर वेलीचें सुंदर पळ,
 १४.२१; प्रभेदवेलि १३.११३०; वाचावेली
 १५.१४; वासनावेलि १५.१६६; दिवेका
 वेलीची (विवेकवेलीची) १२.१२; वेलरि,
 वेलीचें जाळें, १६.३६५; वेळाडल, वेलींचा
 मंडप, घर, मंदीर, चमत्काराचें वेळाडल
 १३.९८९, ज्ञानाचें-१३.३११; वेव्हाळ पहा.
 वेला-(१) लाट. वेलामेड, लाटांस भिगाव,
 वेलामेड वेडकु अडि। १३.७८२. (२) मर्यादा.
 दर्पसागर वेला। सांडुनि उत ॥ १६.३९१.
 वेलांडी-विस्तार. विश्वपरंपरेची वेलांडी
 १५.२५१.
 वेव्हाळ-विस्तारलेलें, सुंदर, प्रिय. दांड वेव्हाळ
 देशी नवी। जैसी साहित्यातें वोजावी। १३.११५१.
 ११.१०४, १३.३११, १४.२१, १८.१२१२.
 वैकुंठिचा वेव्हाळ १०.२१२; वेव्हाळपणें-
 दैति वैराग्यशाखा कोवल्या। वेव्हाळपणें ॥
 १५.१८८, १८.५०५.
 वेव्हावणें-विस्तारणें. पसरणें. वेव्हावितेनि गुणें,
 सुंदर विस्तार करण्यच्या गुणानीं, १३.११५२;
 निरोधाचें वेव्हावणें, इंद्रियनिरोध हेंच भंगणें,
 १२.६४.
 वेव्हाणी-व्यवहार, व्यापार. कर्माची वेव्हाणी
 १८.८२४, ज्ञानदेवी, कुंटे-‘वेव्हावणी’,
 विस्तार, १८.८२७.
 वेव्हा-प्रचारांतील अर्थी. १३.७४३.
 वैखरी-भाषा; चार वाणींपैकी चौथी, सं. वा. श.
 पहा. जेथ परीसि वैखरी बुडें। १४.१४. ६.३१२,
 १२.३१, १६.२०.

वैजयंती—विष्णूच्या गळ्यांतील माळ. ११.५९३.
वैतरणी—मरणोत्तर ओलांडून जावयाची यम-
लोकातील नदी. १६.३७२.

वैद्य—नेहमींच्या अर्थी. वैद्यातें करीति साला ।
१७.१००, साला हा पाठ सला असणें संभवतें,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सळा’ १७.१०१. २.८६,
३.८. सद्धैद्य १६.४२.

वैद्यव्य—विधवावस्था. कां वैद्यव्ये वेल नेणे(णें) ।
महासती जैसी ॥ १६.१७६.

वैभव—ऐश्वर्य. सुकृपेचें वैभव १८.१७२९;
अद्भुतानंदवैभव १८.१७३५; सर्ववृत्तिवैभवि
१८.३४६.

वैराग्य—विषयांचा अंतःकरणापासून आलेला
कंटाळा. तूं पेसा तें होसी । जें मोहाते(तें) येया
सांडिशी । आगि वैराग्य मानसीं । संवैरल ॥
२.२८०. ६.१४८, ६.१६४, ६.३७६,
६.४२१, ९.१८७, १३.५११, १५.३९,
१५.२३२, १५.२३३, १५.३९०, १६.९०,
१८.७७९, १८.७८८(२), १८.९००,
१८.९४९, १८.१०३९, १८.१०४१,
१८.१०७१, १८.११२९. वैराग्याचेन आधारें
५.१५०, —चेनि आधारें ६.४१८, —चा
अलावा १८.१००२, —ची गोडुलुक
१८.१०७९, —ठावो १८.८९९, —चीं डालें
६.५७, —चें तप १७.२३०, —ची नाव
७.८८, —चा पांगु ४.१६२, —ची सीव ४.२४;
वैराग्यादिक १८.७८८(१); वैराग्यइंधनपरि-
पूतीं ८.४७, —गरल १८.७८६, —दशा
१८.९१५, —पद १८.९८९, —भाग्य
१६.२०७, —महापावकें १२.४६, —मूल
१८.७९०, —मोक्षद्वारीं १८.८९६, —रवी
४.१२६, —लाभ १८.९९५, —लोठ १५.२३४,
—वसंत ६.१४९, —शाखा १५.१८८, —सिद्धि
६.४६०, १८.९१४; ज्ञानवैराग्यऐश्वर्य ६.३७;
विषयवैराग्य १३.५२१; सवैराग्य १८.१०४०;
वैराग्य—वरील अर्थी, १८.८९८, विषयवैरागे
९.४६६.

वैर—वैरिया—वैरी—वैर—शत्रुत्व, प्रतिकूल भाव.
१६.२८७, १८.१४४२. जन्मांतरिचें वैर
१३.५३६; बापिकेया वैरा १३.५४०; समर्थेंसि

वैर १३.५४९; आडवैरें १८.१०४४ (१);
जातिवैरें १३.१४३. वैरिया—शत्रु. वैरिया-
चिया कलेवरा ११.१०५; वैरियां २.२०७,
१३.७६५, १७.२५३; वैरियांचा पाहुणरु
८.१४७; भक्तां कां वैरियां ९.४६८. वैरी—
त्याच अर्थी. पाये पां आयुष्याचा आडलु करीं(री)।
जें सरतें परिणामु वेन्ही । तेया औषधातें काड वैरी ।
जिह्वा न ह्मणे ॥ ६.३६२. १४.३६०, १६.२३२,
१८.७५६, १८.१०४६, १८.१०५५,
१८.१४४३. वैरी कां मैत्रिया १८.१०६७;
दोषवैरी १८.१०४४(२).

वैश्य—चार वर्णांपैकी तिसरा. आणि रज परि
सात्विक । तेया ठविले वैश्य लोक । १८.८२६.
वैश्याचिये जाती १८.८७६, या जातीच्या
कर्तव्यासाठीं १८.८७६ ते १८.८७८ पहा;
क्षत्री वैश्य १८.८१६, क्षत्री वैश्य स्त्रिया...
शूद्र अंत्यादि ९.४५६, वैश्यक्षत्रियब्राह्मण
१८.८७९, वैश्य शूद्र अंगना ९.४७०,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘शूद्र’ ९.४७४.

वैश्वानर—अग्नि. १५.४०६, १८.१२४७. स्नेहा
सुत्रा वैश्वानरा १७.३४८.

वो—(१) अगे, अहो. तूझेनि वो गुरुद्रिष्टी । होये
माप ॥ १२.२. चाउदसिं हाणे माप । तूझा चि वो
दुगें ॥ १३.८१७. १५.४२२. (२) हांकेला उत्तर
देणें. १८.११४६, १८.१५१०. तेयां वो दे
१७.३२८.

वोहरणें—पुढें ठेवणें, आडवें येणें. मग स्वप्निचें
काबाड । वोहरी निद्रा ॥ १८.५३७, स्वप्नाचें ओझें
डोक्यावर ठेवते या अर्थी. इंद्रियांचें वोहरिलें,
इंद्रियांना प्राप्त झालेलें, १८.६६५; वोहरण,
कां तांशुवाचा ताणा । तांशु धाळितां वोहरणा ।
१८.३६५, ताण्यांत आडवे तंतु भरले असतां.

वोउसा—वौसा—नवस. वोउसा—वोउसेयाचेया,
व्रत घेणाऱ्याच्या (राजवाडे), वाण धाडिजे घरा ।
वोउसेयाचेया ॥ १७.२८५. वौसा—माझें अधिष्ठान
घरीं । आणि वौसे आनाचे करी । १३.८१५.

वोकणें—ओकणें. तें तेन्निजे(जे) विष जैसे ।
वोडुनियां ॥ १८.१०६. वोकवणें १८.१०१०.

वोखट—वाईट (हंस कोश). ओखट—ओखट
पहा. वोखटें मरणाऐसें । तें हिं आलें अग्निप्रवेशें ।

परि प्राणेश्वरा दोसे । न गणी सती ॥ १६-१८५.

११-४४७, १३-१०६३, १६-५६, १६-२९०,
१६-४२९, १७-२६०, १८-१०१३. वोखटे
ना गोमटे १२-१९४.

वोखती—चिता. ऐसी जेयाचा चिति. वैपम्यसाम्याची
वोखती. वाहे तो महामती. अज्ञानु गा ॥
१३-८०५.

वोखद—अखद-ओखद पहा. विपाये वाहे सत्व
शुद्ध. जेधवां ज्ञान चि करी साध. परि येका दोनि
वोखद. येर आहाति ॥ १७-६२. १३-७२१. **वोषध**
१६-११५, १७-३९०; **वोषधी** १८-७७७.

वोगरणे—अगरणे-ओगरणे पहा. अमृताचां ताटीं
वोगरं. ऐसि रसोये कैची ॥ ९-९. ९-३८९.
उपहारु वोगरीन १३-४२०.

वोघ—प्रवाह, नदी. अघ-ओघ पहा. पै सरिता-
चेनि वोवे (वें). सिंधु जलाचे मीनले वोवे (वें).
ते काइ वत्तत आहे मागे. ह्याणीनि पाहों पंथि ॥
८-८३. पै समस्तां वोघां. आंतु भागीरथी गंगा।
१०-२३६. १०-१०७, ११-७, १३-८९२,
१८-३२९, १८-४१०, १८-५८१, १८-८३९,
१८-८९१. **वोघा** **वोधी** वाहांतिया १८-२७२
(१, २); **समुद्री** **वोघांचें** जाणें १८-४७२; **सातें**
वोधी १८-८७४, सं. वा. श. पहा; **उगडं**
वोघ सिंधू १६-१३८; **वोघवळें** १८-५१.

वोज—अज पहा. प्रकाश, प्रभा, तथ्य, रीत.
तेजाची वोज दावित ॥ इंद्रनील ॥ ११-५९०.
११-६९६, १२-१८७, १५-२६. जेविती वोज,
रीत या अर्था, १७-१६५; काइ वोज सांचें,
काहीं तथ्य आहे काय?, ३-११; **वोजा**,
चांगल्या रीतीन, आगी स्वधर्माविषया वोज।
जीणें जें कां ॥ १८-८३३, १३-१०४०, १७-२४४,
१८-११७३; **वोजावणें**, रीत दाखवणें (ज्ञान-
देवी कोश), सजवणें, तेज आणणें, प्रकाशित
करणें, दाउं वेव्हाल देशी नवी। जैसी साहित्यातें
वोजावी। १३-११५१; **वौजणें**, प्रकाश पाडणें,
अज्ञाना काइ वौजे ३-१५६, ज्ञानदेवी, कुंटे—
'उमजे' ३-१५७.

वोझें—अझें-ओझें पहा. कां धरा इया सकल।
वोझें न हाणे ॥ १३-३४७. ११-६१६, १८-१३३,
१८-२८०, १८-१४६०. **वोझें** १२-१२२.

वोटंगणें—अटंगणें पहा. १२-७५.

वोंड—ओंड. ११-३७१, १३-५६२, १८-१६७१.

वोडण—गांवरण, ढाल. ओडण पहा. तरि सुई
वोडण माझेया जीविता। ११-३७८. ११-३४५.
घावो न लगतां चि वोडण सुधिजे १३-५४५.

वोडवणें—अडवणें-ओडवणें पहा. आणि सा
मास ते ही वोडवति। दक्षिणायन ॥ ८-२३१.
२-३१, ९-४७६, ११-३३८, ११-४३२,
११-४३६, १८-७८६, १८-१५८०. **वोडों** ये
काइ, पुढें करतां येईल काय?, पुढें करुन काय
उपयोग?, १८-१४८५; **वोडौ**, पाहुणचार,
आदर (राजवाडे), तिथेचा येर वोडौ निल।
कोणा अर्था ॥ १३-६३५.

वोढणें—लेंचणें. **वोढिजणें**—मुखज्ञानाचीं पाशिकें।
वोढिजतां खुडुकें। जैसा मृग ॥ १४-१४७.
वोढा—वोढा वारा, धरवंध, मर्यादा,
१३-६९१, १७-१९०, ज्ञानदेवीत व कुंटे
प्रतीत हे शब्द एकत्र घेतले आहेत;
वोढाल—ओढाल, स्वैर, स्वैर फिरणारे जनावर,
मति वोढाल जाली १३-८२५; **वोढालाचां** **खुरिं**
१३-५५७; **वोढालिव**, ओढाल कुत्रें, १३-७२८
(१); **वोढालुं**—वोढालिवा लाइलें। तैसें कान पूंस
वोलें। पुडुति वोढालुं आलें। सुणें जेवि ॥ १३-७२८
(२); **वोढि-ढी**—ओढ, ताण, श्रम, कमतरता,
वोढि—अनर्थ रत्न हातु चढे। तें भांगाराची
वोढि पडे। १७-२३७, १७-३४४, **पोसितां**
एकि **वोढि** १८-९३६; **वोढी**—भोग्याचिये
वोढी १८-२५३, संकल्पविकल्पाची—१६ ७६.

वोणवा—ओणवा. वोणवां चाले १७-१०१.

वोतणें—रस ओतून वनविणें. श्रद्धेचा चि केवळ।
वोतिला असे ॥ १७-७२. **वोतिंवा** होउनि
१६-१७९, अतिव पहा.

वोतपली—ओतपली पहा. १८-१४०.

वोथंबा—ओळंबा, आधार. १३-५३५,
१३-१०१६, १३-१०७६, १५-२४६.

वोथिजणें—अथिजणें पहा. ९-२१ (वो).

वोपणें—अपणें पहा. ३-२०५. **वोपिजणें**
१६-८९.

वोमथणें—लोवणें. १३-५५९.

वोरकल—कसोटी, कसवटीचा दगड. परिसाचां

बोरकली । नाहिं बोखाकीडाची बोली । १७.४०४.
१८.४८९.

बोरपणें—अरपणें पहा. बोरपिली कांटिया । कमलें
जैसी ॥ १६.३६५.

बोस—अरस पहा. परि वछाचेनि बोरसें । दुमतें
होये घरा दोसें । १८.१४५७. १४.६२,
१८.१३१९, १८.१६७६.

बोल—तारण. झणौनि अंशु नव्हे बोल । साच चि
हे ॥ १३.३३०. १८.८९८. बोलेचा अव्हेर करा
१३.३३१. बोलणें पहा.

बोलखणें—अलखणें—ओलखणें पहा. ऐसा
आत्मबोधें तोषला । जो परमानंद पोखला । तो चि
स्थिरप्रभु भला । बोलख तूं ॥ २.३६५. ४.५६,
५.३०, ५.६०, ६.६५, १३.३३९, १५.१३८,
१७.७३. बोलखावेया १७.३२७; बोलखण
१८.६४६; बोलखि-खी—बोलखि पाडूं,
ओळाव पटवूं, १३.३३८, शास्त्रांचिया बोलखी,
शास्त्रसिद्धांतांच्या जाणिवेन, १७.३५३;
बोलखीसवें ३.३६.

बोलगणें—अलगणें—ओलगणें पहा. हडपु मीं
बोलगैन । १३.४१८. आंगीं बोलगे १७.१०,
उवाडणें पहा; पाये बोलगैन १५.२८; संत
बोलगावेति १२.२४४; बोलगती, सेवा
करणारी, १३.३९३; बोलग १३.४५८.

बोलणें—अलणें, ओलणें पहा. तो बोलला असे
गोपाल । महाभेधु ॥ २.७७. १८.१५९. बोल,
ओलसर जमीन, द्रव, प्रेम. भुईं लोलनि गेलें
अंशु । बोल थारे । १८.४२१, आस्थेचेनि बोलें
९.४७४; कृपेची बोल १०.१४७; मनाची—
१३.१०८६; सृष्टीचिया बोलिं, ओलसर
जमिनींत, ११.५०६; बोला-ली-लें—
दीठि ते किर बोली । पण्यांगनांची ॥ १८.६६९,
१३.७२८, १४.७; बोला चि खलु (चिखलु)
८.२१३; बोलनि हातें ११.४६९; बोला ना
कोरडा १८.५७२; बोलटें, ओलसर जमिनींत,
१८.९९३; बोलावा, आश्रय, प्रेमाचा पाझर,
तो ही मीं बोलावा हिरे । १६.४१४, गुणाचा
बोलावा १६.२६७, धर्माचा—११.३०४,
सौम्यतेचा—११.१४४; बोलवणें—विहित
कर्म पांडवा । आपुला अनन्यु बोलवावा । १८.९०२,

बोलवावा हा पाठ बोलखावा असणें संभवतें,
ज्ञानदेवी—‘बोल्हावा’, कुंटे—‘बोलावा’,
जिव्हाळा, १८.९०६.

बोलांडणें—अलंडणें, अलंडणें पहा. तपोदुर्गे
बोलांडिनि । १३.१६४. १३.१०६७, १७.१५८.

बोलि—अलि पहा. बोलि लेहे वेगवंतु । आपण
चि ॥ १३.३०७.

बोलिवा—अलिवा पहा. देखें बोलिवा इंगल न
चरे । ८.८८.

बोल्हावणें—ओलें होणें. ९.५. मनबोले
बोल्हावति ११.२८५.

बोल्हास—ओलेपणा, आर्द्रता. आगि ना बोल्हासु
१८.४४३, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘बोलांश’
१८.४४६.

बोवण—ओवणें. १७.२५. बोवी (२) पहा.

बोवर—अवर पहा. विषयाचां बोवरा ७.१६४,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘बोवरां’ ७.१६९. बोवरी—
आनंदभांडारा केली बोवरी । १०.२१.

बोवांडणें—अवंडणें, अवंडणें पहा. उपेक्षा
करणें, ओलांडणें. क्रतुकोडी बोवांडिति । १३.१६४.
१३.२६५. मोरु आकाशा बोवांडे १८.४८१.

बोवालणें—अवालणें पहा. तुच्छ मानणें. जैसें
सूर्यें सूर्यांतें बोवालिलें । १०.१०७. जें अध्यात्म
बोवालिलें । ऐश्वर्य हरे ॥ ११.४७, ऐश्वर्य ओवालून
टाकलें. १३.३७६, १३.११२९, १४.१६५,
१६.५२. श्रीगुरु बोवालजति १३.४३२,—
बोवालिन १३.४२०. बोवालणी १२.६,—णीं
११.३३०.

बोवी—(१) अवी पहा. ते भगवद्गीता बोर्वि गाढं ।
ऐसें केलें ॥ १०.१९. बोविया कीं होति लेणें ।
साहित्यासि ॥ १०.४१, १५.१६. बोवियेचा
बंधु १३.११४९,—चेनि बंधें ६.४९४;
बोवीप्रबंधें १०.२२, ११.६९७,—फुलें
११.६९८. (२) बोवि—कपड्याच्या उभ्या
किंवा आडव्या धाग्यांची विणत, हा अर्थ पुढील
ओवीखालीं आगाशे यांनीं दिला आहे. पाहे पां
देअ आववा चि भरे । मग रात्री चि बोवि उरे ।
१३.६५३, ज्ञानदेवींत—‘रात्रीची वारी उरे’,
कुंटे प्रतीत—‘रात्रीची वारी वावरे’, पाळी
किंवा यात्रा असा अर्थ दिला आहे, १३.६५५.

वोस—ओस पहा. काड कराळ गोमटे। वोस नगर ॥ १४२९. वोसि तोरण बांयलें। १३४६८. **वोसैं**—उणेपण, वोसैं आणावें १८१७६६, —येओ नेंदिजे १४२८९; **वोसल**—ओस पडलेलें, १८५७५.

वोसंडणें—ओसंडणें पहा. **वोसंडणें** हा **वोसंडणें** चा अपपाठ असणें संभवतें. न फेडिता- (नां) रिण जैसैं। वोसंडी ना ॥ १८१०२. ११५५०, ११६१४, १८१८१. उन्मेख-सागरिचें भरितें वोसंडैल १४२४; **बो(वो)-संडे** ११३७३; **दपें बो(वो)संडेलिन** १६३९२.

वोसंतणें—आचरणें, (मार्ग) आक्रमणें. जन्म वारा वोसंतीत १७४२६, अर्याकरतां वारा पहा. **वोसर**—मंद होणें, ओसरणें, ओसरणें पहा. तैसा रजाचा तो वारा। नाविक धरी वोसरा। १५१६२.

वोह—कांस. वोहां दूध १८१२२१; **वोहांहुनि** वरस काडितां १८७८२.

वोहटणें—ओहटणें, ओहोटणें पहा. जैसा शरकाळ निगे। आणि सरिता वोहटों लागे। १२१०७. १४२११. चढे वोहटे १३६६३; **वोहटे** ना चढे १५११९; **वोहट**—विषयां वोहटु पडे १०१५४; **वेदें वोहटा वाहिला**, वेद मार्गे हटले, ११६७२.

वोहल—ओहोल, ओढा. लोहापरिसाची घृष्टि। वोहलागंणेची भेटि। १७३९५, लोहा परिसाची व वोहला गंणेची असे शब्द तोडणें इष्ट वाटतें. ९४५४, १८१७५१. काड गा वोहल जाली, इतरांना ओहोळासारखी क्षुद्र वाटेल काय?, १७९०; **आडवोहल** १३७५४, **आड पहा**; **वोहललें**—ओहोल वाहून गेलेलें, वारिषियेजिये प्रथम दशे। वोहललेया शैलाचें सर्वांग जैसैं। ११२४३.

वौजणें—वोज पहा.

वौसा—वोडसा पुढें पहा.

व्यक्त—उपड, स्पष्ट. ऐसैं अव्यक्ताचें होये। व्यक्त विश्व ॥ ८१५८ (२). तैं तेया नावें सहजें अव्यक्त। आणि आकारवेलें तैं चि होये व्यक्त। हें येकातव एक सूचत। येन्हांविं तरि नाही ॥ ८१७० (२). ७०१५२ (२), ८१७२ (१), ८१७३ (१), १२२३ (१,३),

१२२४ (१), १६१३५, १७३११, १८११८८ (२). **अभिव्यक्त**, उपड, प्रकट, **अभिव्यक्त** चे १६२१०, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘अभिव्यक्ति ये’ १६२१२; **अव्यक्त**—मल अव्यक्तातें व्यक्ता कां मानावें। ७१५२ (१), ऐसैं करितेन विण अगोचर। अव्यक्ती हा आकार, निफजवी जो व्यापार। तेया नांव कर्म ॥ ८२८. ८१५८ (१), ८१६२, ८१७० (१), ८१७७, ९१६०, ९२९१, ११३०३, १२३२, १२६०, १२७३, १३४०, १३७३, १३८९, १३९०, १३९२, १३९७, १३११३५, १४६९(२), १५४७८, १८१०९५, १८११८८ (१); **अव्यक्ता माझि** १८१०९४; **अव्यक्तत्व** ४४४; **अव्यक्तपण**—हें असो अव्यक्तपण थिनलें। मग तें चि विश्वाकांर अधिजलें। ९६५, ४४९; **अव्यक्तवादमनी**—अव्यक्तवादमती। अव्यक्त ऐसी वदली। सांख्याविद्या प्रतीती। प्रकृति हे चि ॥ १४६९ (१), **व्यक्त आणि अव्यक्त**—तरि व्यक्त आणि अव्यक्त। तूं चि (तूं चि) येक निष्ठांत। भक्ती पाविजे व्यक्त। अव्यक्त योगें ॥ १२०३ (२,४), **व्यक्त ना अव्यक्त** ८१७३ (२), **व्यक्तअव्यक्त** १२२४ (२), **व्यक्ताव्यक्त** ८१७२ (२).

व्यक्ति-व्यक्ती—प्राणी, आकार, स्पष्टता, विवरण. **व्यक्ति**—संमोहा जाली व्यक्ति। तरि नःशु पावे स्मृती। २२२३. मज अव्यक्ता व्यक्ति। अनात्तीसि आत्ति। ९१६०. २१६४, १४३६९, १७३२५. **व्यक्ति जाली** १८७३, —**पूसों** १८७१; **व्यक्तिकनकिं** (व्यक्ति कनकिं) २१६७; **व्यक्तिमेद** १५१५०, —**मात्र** ९२२२, —**सेजार** १८२८९; **अभिव्यक्ति** १४९१; **अष्टभेदव्यक्ति** ९९७; **क्षेत्रव्यक्ति** १३७५, **नाम**—१७४०१. **व्यक्ती**—हा अमूर्तु आला व्यक्ती। ४११. २१४९, ९२५१, ९४५७, १०१०५, १२४२, १३२५७, १३६५१, १४३५८, १५३६५, १८१०४९. **त्रया व्यक्ती** १८४५९; **व्यक्ती आणि** १७३६७, —**आणीन** १७२०, —**ए** १३१८१, —**करं** १७१३७, —**दाविले** १७२६२, —**धरी** १७१५६; **नानाक्षत्रव्यक्ती** १८१०९१;

परिव्यक्ती (परि व्यक्ती) १०.१६९; भूतव्यक्ती,

सर्व—, भूतणें (२) पहा; वर्णव्यक्ती ९.२९२.

व्यग्रता—मनाची अस्वस्थता. १८.१५८७.

व्यंजणें—स्पष्ट दिसणें. १४.३४८. व्यंजक १७.३९९.

व्यथा—पीडा, कष्ट, क्लेश. पै पाईं कांटा निव्हे।

तंव व्यथा जीवि उमटे। १६.१५८. गर्भिची व्यथा

१३.७३२; नरकव्यथा १६.२१३, भव—

१८.१४४८, संवसार—१२.१८१.

व्यभिचरणें—अतुकूल नसणें, बदलणें. तरि

उचित काइ आह्वा। जें व्यभिचरे ना धर्मा।

२.६३. ३.२२८, १७.६०. व्यभिचार, कृतघ्न-

पणा, दुराचार. ऐसेनि मातें जाणिजे। तैं जाणीव-

भक्ति क्षणिजे। एथ भेदु काहिं देखिजे। व्यभिचार

तो॥ १४.३७८, १.२४८, २.३८, ४.७८;

व्यभिचारा काइ व्यक्ती १४.३६९, या पाठापेक्षां

‘अव्यभिचारा काय व्यक्ती’ हा ज्ञानदेवीतील

१४.३७२ व कुंटे प्रतीतील १४.३७३ पाठ

ग्राह्य वाटतो; व्यभिचारहितें १४.३६८;

अव्यभिचारें १५.५.

व्यय—खर्च. य-हविं दानसील पुरुषु। वेचकपणें

संचकु। तैसा व्ययें चि हा रंखु। अव्ययो हा॥

१५.१२१ (१). अव्यय—तैसैं यया रंखाचें होणें

जाणें। तक्रें होतेंनि बहिलेपणें। क्षणौनि लोकु ययातें

क्षणे। अव्ययो हा॥ १५.१२०, अव्यय वृक्षास

उद्देशत; १५.१२१ (२), १५.१३१, १५.१३७,

१८.१३१३; अव्यया समाधि १८.१७३३,

ज्ञानदेवी, कुंटे—‘अव्यत्यया’ १८.१७५५;

अव्ययभावना १६.७०; अव्ययत्व १५.११७;

अव्ययपणें १३.११०८.

व्यर्थ—निष्फळ. १२.१२१. वेर्थ १७.३४९.

व्यवसा३—व्यवसाय—उद्योग, श्रम. व्यव-

सा३ १०.२६३ (२), वेवसा३ ६.४४४.

व्यवसाय—जेणें चोखालुती सन्या३. तो व्यवसाया

आंतु व्यवसा३. माझें रूप हें क्षणे रा३। सुरवरांचा॥

१०.२६३ (१), ज्या उद्योगातें शुद्ध न्याय दिसतो

तें माझें स्वरूप जाण असें देवांचा राजा

म्हणाला. ९.१९६, १३.५५५, १४.१६४.

व्यवस्थणें—ठरणें, निश्चित करणें. जें अतींद्रिय

क्षणौनि व्यवस्थलें। ११.१५९, व्यवस्थौनि

१८.८९१; व्यवस्थित, नेमकें, योग्य, ६.३४२,

१८.७२४; व्यवस्था—स्थिति, रचना, गणना,

६.३४४, ७.१९, १०.९३, १०.२७७,

१३.८७६, १४.३९८; कृत्याकृत्यव्यवस्था,

कोणतें काम करणें योग्य होईल व कोणतें अयोग्य

होईल याचा निश्चय करून रात लावणें, १७.२२,

चतुर्वर्ण—१८.८२०, त्यागसंन्यास—१८.७२,

भूतभेद—, प्राणिमात्राच्या भेदाची रचना,

१८.१०९२; वेवस्था १३.९४७; आत्मानात्म-

वेवस्था—राजहंस, दूध व पाणी यांचा निर-

निराळा भेद पाडणाऱ्या राजहंसासारखे आत्मा

व अनात्मा यांचे भेद सत्पुरुष दाखवितात

त्यास उद्देशून, १३.११३७, प्रकृतिपुरुष-

वेवस्था १३.१०८३, विश्व—१६.२९५.

व्यवहार—कर्म, हालचाल, व्यापार, उपयोग.

माझि कर्माकर्मांचा व्यवहारी। प्रवर्तुं दावी॥ ७.२६.

विधिविवर्जिता व्यवहार। आचारादिकु॥ ९.१५६.

१८.४४२, १८.१३३५, १८.१६२८.

व्यवहाराचे डोले १४.१७३; ज्ञानदृष्टी व्यवहारा

आणिलेति १८.१५६४; व्यवहारजात, देववेव

इत्यादि व्यापार, १३.७८८, —भेद १६.१३८;

भिन्नाभिन्नव्यवहार, हें सर्व एकच असून निर-

निरालें आहे हें मी एकच असल्यामुळें कसें

दाखवितां येईल?, १५.३०३, यावर १५.३०१

व १५.३०२ पहा; अव्यवहार, चोरी इत्यादि

निंद्य कर्म, कां राजाज्ञा अव्यवहार। कुंठवीं जेवि॥

१८.७३०, अव्यहारी वस्तु, ज्याची हालचाल

किंवा व्यापार होत नाहीत अशी वस्तु,

१८.८०; वेव्हार—देववेव, व्यापार, कृतज्ञा

उपेयु केला। चोरा वेव्हार दीधला। १३.७२७,

१७.९, १८.१२१९; वेव्हारे(रें) नागवृत्त,

व्यापारांत इतरांना फसवून मिळविलेल्या धनानें,

१३.२३०; वेव्हारा होई—सावकार हो, मज

अंधउद्यम फलवेवा। वेव्हारा होई॥ १४.१६.

व्यसन—आसक्ति, चट, छंद, प्रसंग, संकट.

सावें पैल तीरा जावें। ऐसैं व्यसन जेथ पावे।

३.४७, प्रसंग. व्यसन जैसैं न सीणवी। ६.१२४,

वाईट छंद. १४.१८६, १८.१३४०,

१८.१७२३. व्यसनाचि लेणिं १३.७०५;

कामक्रियेचें व्यसन १३.७०२; सव्यसन,

छंद असणारा, १३.४४२; बेसन ७.९; १२.१८८ व १२.२३६ ओव्यांतील साम्य पहा, ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतींतील या ओव्यांत थोडा फरक आहे.

व्याकरण—नेहमींच्या अर्थी. १३.८३१.

व्याकुल—अस्वस्थ, विकल, दुःखी. ऐसा अदभुत तुरबंवाल। आश्चर्यानि ब्रह्मा व्याकुल। १.१३६. १.२०६, २.५५, २.७३, २.१८६, २.३२४, १५.११२. व्याकुलता २.३६८.

व्याज—देणें घेणें, बदला, कारण, निमित्त, दोंग. गेले असति व्याजें । जूझांचेनि ॥ १.८६, कारणा-मुळें. हें परस्परें तुझा व्याज। सदा वि आधि ॥ २.२५, देणें घेणें. ७.१०७, ९.४६१, ९.५२०, ११.८३, ११.४०३, १२.६७, १३.२३, १३.३३२, १४.६६, १५.५६४, १८.१०६८, १८.१७२४. अर्जुना व्याजें १८.१६६५, अर्जुनाचेनि - १८.१४६०; चतुर्व्याजें, चार प्रकारच्या निमित्तानें, १३.९४५, सं. वा. श. पहा, देह - १४.२७८, प्रबंध - १८.१७४४, विनति - १४.२५, संग्राम - २.५३; निव्याज, निर्दोष, १८.१५६.

व्याड—दांतांतील फट. ११.४११.

व्याध—शिकारी. १३.७३८. व्याधाचें चारा घालणें १३.६६८.

व्याधि-व्याधी—रोग. व्याधि—लसणातें न संडी गंधि । कां अपथ्यशीलातें व्याधि। १८.७५४. २.८६, ६.२२०. व्याधि वार्धक्य कळुवें १३.५३४; व्याधिचां सीमालीं १२.५०; व्याधिचिंता १३.७६६, —त्यागें १८.१३८४, —व्याल १७.१४९; क्षयव्याधि १३.१७५; विविधव्याधिगजरे १३.४९२, विविध पहा; व्याधिलेया माणसा, आजार झालेल्या माण-साला, १३.७१७, ज्ञानदेवी - 'व्याधि लागल्या माणुसा', कुंटे '—लागलिया माणुसा' १३.७१९. व्याधी—७.९०, १६.१४०, १८.१५४. अनोलख व्याधी, परीक्षा न झालेली व्याधी, जे ळ्खद व्याधी अनोलख । तें वेतल्यां परते वि विष । १८.१३१.

व्यान—पंच प्राणांपैकी एक, सर्व शरीर व्यापणारा वायु. व्यापकपणें होये । व्यानु ते वि ॥ १८.३३६.

व्यापणें—भरणें, भरून जाणें, पसरणें. ऐसैं हृदय असैं(से) व्यापलें । मोहें तेणें ॥ १.२.१८. आतां धं माझेनि येकें अशें । जें हें जग चि व्यापलें असे; १०.२९३. २.६९, ५.३६, १०.१०२(२), ११.२६८, १३.८१, १६.२७०, १७.११३, १८.५०४, १८.५०५, १८.५०६, १८.५०७. व्याप्ति ११.६३७, १३.९०९, — असति १०.१७०, — असे १३.८८६, — घातलें ११.२२६; सर्वव्यापी(पी) १२.१०२; व्यापक—व्यापक आणि उदास । जैसे हें आकाश । तैसें जेयाचें मानस । सर्वगत ॥ १२.१८०, व्याप्य मी व्यापकु । पुरुषोत्तम मीं ॥ १८.११२ (२), ४.२१३, ५.८७, ६.४०१ (२), ९.१९२, १०.२४५, ११.२८४, १२.२८, १५.३६५, १८.१३४४; व्यापक...एकदेशीय ११.६९३; व्यापकु किं एकदेशी ६.८९; एकदेशी व्यापका १२.२५; लोकव्यापक ११.३३४, व्याप्य—१३.८८२(२), सकलविश्व—११.४३६, सर्व—११.५२५; व्यापकपण ६.४०१(१), १०.२०१, १५.४१३, १८.३३६; शब्दाचें व्यापकपण ६.२१; व्याप्ति—आगा हे जेवढी माझी व्याप्ति । तेव्हाही चि तेयांनी प्रतीती । ९.२५७, ४.११, ११.३०१, ११.३१३, १३.९१५, १३.९१९, १३.९८५, १३.९९२, १५.३७९, १५.४०९; शब्दाची व्याप्ति २.११४, ४.२१२; व्याप्ती—आणि येया व्याप्ती । व्यापलें जग ॥ १०.१०२(१), १३.८७९; सर्वव्याप्ती १३.१००१; व्याप्य १८.११२२(१); व्याप्यव्यापक—तैसें सर्वादि जें एक । तेथ कें व्याप्यव्यापक । १३.८८२(१).

व्यापारणें—वागणें, वर्तणें, क्रिया करणें. नेष्कर्म्य हीं व्यापारे । निरंतर ॥ ३.६२. ९.११३ (२). व्यापार—हालचाल, काम, कारभार, व्यवस्था, कावाडकष्ट, श्रम, पण मनें वाचा देहें । जैसा जो व्यापार होय । तो मी करितु आहे । ऐसैं न ह्वाण ॥ १२.११७, नाना व्यापार सेवकां । स्वामि जैसा ॥ १८.८२३, वांटून देतो यास उद्देशून; दधि-जलाचेया गुसलणां । व्यापार सारिखा चिन्मक्षणां । १८.९३७, ३.४९, ३.७६, ३.८०, ५.४०, ८.२८, ८.१८०, ९.३९४, ११.२६३, १३.१७७, १३.४३८, १३.९९७(२),

१३.१११२, १४.१६८, १४.१८८, १४.२३९,
१४.३६२, १५.१८०, १५.३२०, १८.३३९,
१८.४३४, १८.४८६, १८.४९८, १८.६८३,
१८.७३४; व्यापाराचा टोपु १४.१७१;
गृहि(हिं)चे व्यापार ५.४९, त्रिविध—
१७.१२२; देशिचे व्यापार ८.१८३, मानसाचा—
५.५५; लौकिक व्यापारें ५.९७; शारीर
व्यापार ५.५१; सृष्टिचे व्यापार १०.९२;
व्यापाररूपें १३.२०३; कृत्याकृत्यव्यापार
१३.६९५; गृहव्यापारप्रवृत्तिरहित ९.१२८;
निजव्यापारें ३.१८१; भोजनव्यापारीं
१८.१०९७; मनोव्यापारें, संकल्पमात्रानेंच,
१.१०६; वागव्यापार १८.१०२४; सर्व-
व्यापारां(रा) १८.१३४४; कुव्यापारिं १८.२३९;
निर्व्यापार—तेया निर्व्यापाराचा व्यापार ।
१३.९९७(१), ५.७६, १३.२७८; सव्यापारें...
निश्चलें ११.१२५; सुव्यापारीं १६.२७०.

व्यामणें—कष्ट करणें. परोपकारिं व्यामिजे । १७.२०९,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘भजिजे’ १७.२१०.

व्यामोह—विशेष मोह, भ्रम. पें व्यामोहाचिये सेजे ।
बलियां अविद्या निद्रितां रिगिजे । ६.६८. व्यामो-
हाचां कुंडीं ९.१८३, —चा डोंगर ४.१७०,
—चें स्वरूप ८.१४०; व्यामोहादिक ३.२३७;
व्यामोहदुःख २.११०; व्यामोहता १५.१०१.

व्याल—सर्प. दूधाचें कालकूट । होये व्यालां ॥
१६.२३८. तेथ रज्जुज्ञानें लोपे । व्यालशंका ॥
१८.२२६. १.२५५, ३.२५५, १८.६७६.
व्याला कां हारा १८.४८५; व्यालाकार
१८.११८२; पातालव्याल ११.३५७, विषय—
१२.२, व्याधि—१७.१४९.

व्याहत—अडचणींत पडलेला. अव्याहत, येथें
निर्विवाद, १८.६८५.

व्युत्पत्ति-व्युत्पत्ती—उगम, विद्वत्ता. व्युत्पत्ति—
ज्ञान, १५.३६०. व्युत्पत्ती—व्युत्पत्तीचा ही
वाउगा । सोसु कां वाहा ॥ ९.४२७.

व्योम—आकाश, महाभूतांपैकीं एक. मेवरें न
घटे । व्योम जैसें ॥ १३.४७६. व्योम घटें आवरे।
तें घटाकाश ॥ १४.१९३. व्योम किं चौफल
वाटौलें । १५.३०७. १३.१०५९, १३.११०९,
१४.३०७, १४.३३८, १५.५३, १५.४१०,
१५.४५५ (१, २), १६.२२३, १६.२७०,
१८.२१०, १८.३०६, १८.१२४४. पृथ्वी
आप तेज वायु व्योम १३.७७; व्योम गामिये,
हे शब्द एकत्र व्यावे, आकाशांत संचार करणारे,
५.१५२; व्योमा लागि पडवी उभिली,
आकाशाचा समावेश करण्यासाठीं पडवी उभी
केली कीं काय नकळे, १८.११३७;
व्योमवायुवसें १४.९८; निजधामव्योमिचा
राज्य १६.१४.

व्रत—धार्मिक नियम, धार्मिक आचार. तपादि
साधनें । व्रतें करिसी ॥ ९.३९५. व्रता पाठि
व्रतें । आचरे दृष्टापूर्तें । १४.१६७ (१, २). न जुळें
येसें अढल । व्रत जरि वेंसी ॥ १८.१२८५.
९.३५२, १३.६९३, १५.१८९, १६.४५३(१),
१८.९८. कृष्णादि व्रतें १६.९१, ब्रह्मचर्यादि—
२.१७१; जो व्रतें आंगीं वाहांतसे १८.९१८;
व्रताचरणें १८.७८०; तपोव्रत १३.५१७;
पतिव्रता—पतिव्रतेचें हृदय जैसें । पतीवांचौनि
न स्पशें । १.१११, ३.९२, ४.२१५, ६.१२९,
८.१८७(१), १३.२६८, १३.९७९, १४.३९५,
१५.५४२, १६.४५३(२), १८.५८३,
१८.९०३, १८.१२६०; पतिव्रतेचा मनोवसुं
१७.१७०, —विरहक्षोभु १६.७८; एकपत्नीव्रत
१३.४१०, येकपत्तिव्रतें—आणि प्रकृती
पतिव्रते । पडिला येकपत्तिव्रतें । ८.१८७ (२),
व्रती—जन्मव्रती, जन्मभर व्रत पाळणारे,
१४.२६८, १६.३२५; अनव्रत, अनवरत या
अर्थी, अनव्रत पहा.

व्हाणें—या क्रियापदाचीं रूपें वाहणें पुढें
पहा.

श

शकणें—एकादें काम करण्याची शक्ति असणें,
समर्थ असणें, शके दाविलें चिं रोग फेडूं । आणि

जीमे तरि नव्हे कडू । १६.११५. विसंभों न शके
दोंदी । काठिन्य जैसें ॥ १८.७५१. १.२४०,

२.२३५, २.३२९, २.३४६, २.३६८,
८.२३९, ९.१२३, १०.१८२, १२.१०४,
१३.२०८, १७.५३, १८.२३४, १८.५९४.
करुं न शके १.२१३, १.३३, १७.३३४;
करुं शक्ती ४.८६. सकणें पहा.

शंक-शंख—(१) शंख. शंक—जैसे कपोल शंके
सितलें, विष्णूनें ध्रुवाच्या गालास शंखानें स्पर्श
केला त्यास उद्देशून, ११.१८३. शंख—
१.१२७, १.१३३. महाशंख १.१४८. (२)
शंक. शब्दास जोडून, शंका या अर्थी, शंकेणें
पहा.

शंकणें—संशय घेणें, संदेह वाटणें. आतां प्रश्न
करील मला । शंकुनिघां ॥ २.३७२. शंका—
संशय, कल्पना, अल्पांश. देवाचां भोगायतनी ।
खेलतां शंका न धरीं मनीं । ११.५४५. शंकेचेनि
गदलपणें १३.३२३, —चा ठाऊ ९.५५;
अहंकाराची शंका नाहीं ५.६२; शंका हान घेसी
९.५३, —नेचां १३.११२२, —फेडूं १५.३८२,
—मनीं रिगे १३.२६४, —मनीं वाहाती
२.३२०; शंका आणि हांव(व) १३.३५९;
आश शंका प्रतारण १३.२७१; व्यालशंका, सर्प
आहे हा संशय, १८.२२६, याच अर्थी, जैसी
शंका जात खेओ लोपे । सर्पपण मालेचें ॥ ९.७२;
आशंक—मनाशंके ६.७६, ज्ञानदेवी, कुंटे—
'मनशंका' ६.७६; निःशंक पहा; साशंक
१८.१६८८; अशंकडी, अडचण, शब्दाच्या
अशंकडी, शब्दाच्या अडचणींत, १६.५.
ज्ञानदेवी — 'आसकडी', कुंटे—'आसकडी',
१६.५.

शक्ति-क्ती—(१) सामर्थ्य. शक्ति—हें इं असो
प्रजापति । शक्ति जे सृष्टि करिति । १७.३३२.
१८.३३५. ब्रह्मनामाची शक्ति १७.४०६,
शैव—१८.११२७; क्रियाशक्ति १३.१०२,
१८.३३१; नानाशक्तिची (नानाशक्तिची)
मांदुस १५.८२. शक्ती—तैसा देवाच्या शक्ती ।
पार्श्वे देवासी चि बहुती । परी माने श्ये स्तुती ।
गौरव असे ॥ १८.१६३०, ज्ञानदेवी — 'बहुतीं
परी' १८.१६५२. सात शक्ती, स्त्रियांच्या,
१०.२५७; ज्ञानशक्ती ४.१७१, प्राण—
१२.५३, वस्तुसामर्थ्य— १.७८, ओत्र—

१६.२१२, सर्व—१०.१६१. (२) कुंडलिनी.
कुंडलिनीस उद्देशून आलेले संदर्भः शक्ती—शक्ति
करी उन्नगरा । कुंडलिनिग ॥ ६.२२१. शक्तिचेया
आंगा ६.२७५, —चें तेज ६.२९३; उल्हाटशक्ति
९.२१३. शक्ती—पेमें शक्तीचें रूप मावले ।
शक्तीमाझि ॥ ६.२८७ (१). ६.२८८. शक्तीमाझि
६.२८७ (२). (३) पार्वती. शक्ति—शक्तिचां
कर्णकुहरीं १८.१७३०. शक्ति—वरील (१) व
(२) अर्थी. कंदाशरि शक्ति । उठिली वीसे ॥
६.२२७, कुंडलिनी. शक्तिमुखीं,
कुंडलिनीच्या तोंडांत, ६.२४७; शक्तिपण,
परि शक्तिपण तें आहे । जंव मिल्क दिवि ॥
६.३०१, शिवाशीं ऐक्य होईपर्यंत कुंडलिनीची
शक्ति असते, शक्तिपणा राहतो, ज्ञानदेवी,
कुंटे — 'जंव न मिळे शिवी' ६.३०१, या पाठानें
अर्थ स्पष्ट होतो. सकती पहा.

शत-शत्रु—अपकार किंवा नाश करणारा. शत—
अजातशत्रुतस्वरां १३.२२८, जणें पहा.
शत्रु—आतां सुहृदु आणि शत्रु । कां उदासु आणि
मित्रु । हा भावमेदु विचित्रु । संकल्प कैचा ॥ ६.९४.
अवंतुतु शत्रु करितासि १३.६३४. शत्रू—शत्रू
पुढें १८.८६२. वैर—पुढें पहा.

शब्द—आवाज, ध्वनि, सार्थ वर्णयोजना, नांव.
काहीं संदर्भांत वद् ऐवजीं द्व अक्षर मुद्रण दोषानें
आलें आहे. येक शब्दी शब्द चि यजिजे । तो
वायव्य ह्मणिजे । ४.१४० (१, २). शब्दु बोलें
मुखें । परि ज्ञान नाहीं ॥ ५.५८. शब्दु पाठिं
अवतरे । कृपा आधीं ॥ १३.२६२. १.१४७,
६.१७, ७.३३, ८.७, ८.१२, १८.९०,
१८.१४२, १८.१६७८, १८.१७४६. शब्दा-
च्या अशंकडी १६.५, —क्षोणी १३.४२५,
—चा चमत्कार १५.१५; शब्दा(ब्दा)चा दिऊ
६.३१४; शब्दाचें मीष १६.४४, —चेया राना
माजि १५.३२३, —च(चें) व्यापकपण ६.२१,
—ची व्याप्ति २.११४, ४.२१२; दूजेन विण
शब्दु १६.२७४; बिसाट शब्द १८.१६२४;
श्रुती शब्देंसिं हारपती १५.४०१; शब्दांकुर
१५.९९; शब्दावीत ५.६८, —दिक् १५.१६०,
१५.३२८, १८.१००८, —दिविषय १८.४७५;
शब्दकूपिकेतलि ७.१८०, —जात, —जाव

पहा, -तत्त्वसारज्ञ १३.११२३, -ब्रह्म, ब्रह्म
(४) पहा, -गशि ११.७२, १८.१४२१,
-गशी १८.१४१८; शब्दविण १.५८;
शब्दश्री १.३४, -सृष्टि १३.२, -सांपानें
११.९; अशब्द—अशब्दु मीं अश्रोतु १८.११९३,
जीवलाकुशब्द १५.३१४; तच्छब्द, तत् पहा;
तप-१६.१०४, नि:- ६.१७६, ११.१२७,
परम.त्मा- १५.५०६, प्रति-, प्रति पहा,
संपार- ५.१२४; शब्दस्पर्श रूपगंधरसु
१८.४६९; स्पर्शसु आणि शब्दु रूप रसु गंधु
१३.११७; शाब्द—शब्दरूप झालेले, म्हणणें,
शाब्द—ज्ञान शाब्द करणें १३.६२९;
शाब्दी—ऐसी शाब्दी आहे १५.२२२;
शाब्दीक—शब्दासंबंधी, वाचिक, शारीर
मानसीक शाब्दीक १७.१९९.

शम—मनोनिग्रह, इंद्रियदमन, शांति. ऐसा बुद्धिचा
उपरसु । तेया नांव क्षाप्ति शसु । १८.८३१,
यावर १८.८३० ते १८.८३२ पहा. १८.८३३.
शम दम १०.८२; शमादिक १८.८४८, सं. वा.
श. नवै गुण पहा; शमदमादिक १८.१०१७;
शमदमदमदमदभेद १८.७. दम पहा.

शमशमणें—अपूर्वाईनें दिसणें. कैसी शमशमिति
पाहा नवाई । भूखलेपणांची ॥ ११.४२४, ज्ञानदेवी
व कुंटे प्रतीत — 'समसमित' ११.४२९ हा
पाठ आहे, 'चमचमीत' असा अर्थ कुंटेनीं दिला
आहे, इसकोशांत या संदर्भांत तोच पाठ देऊन
त्याचा अर्थ 'खरोखरी' असा दिला आहे.

शयन—निजणें, विछाना. आणि तिगोनियां
शयनीं । सरिता पडुडें ॥ ११.५४५. शयन—
राहणें. पूरि शयन, शरीरांत राहणें, १५.४५७,
पुरि-री पहा, जल-, विष्णु, १०.२१; शयान,
पडून राहिलेला, बैसला कीं उभा शयानु
११.२२२.

शरण—आसरा, रक्षण, रक्षण मागणें, राखणारा.
जेयां गती मती मीं वि शरण । ९.४८५.
११.१३७, ११.३२५, १६.२५३, १८.१३१०,
१८.१३८९, १८.१३९०, १८.१३९१,
१८.१३९२, १८.१३९३, १८.१४००,
१८.१४०७. शरणगत १२.२३९(१), शरणा—
११.५५३; अनन्यशरण १८.१४०४, स्व-

आपल्याला (श्रीकृष्णाला) शरण आलेला,
१८.१४०९; शरण्य—शरण जाण्यास योग्य,
शरणगतां स्नेहाळु। शरण्य जो ॥ १२.२३९(२).
शरत्—हिवाळा. शरत्काळ १२.१०७, -लि
१८.१०८७.

शराव—मानीचें उथळ मांडें, परळ. भांडवट-
शराविं १३.८६९.

शरीर—नेहमींच्या अर्थी, देह पहा. बाह्यें शरीर
तरि एक । परि वयसा भेद अनेक । २.१०८.
हां गा शरीर जरि जालें । तरि कर्तव्य हें ओवें
जालें । ३.१४४. आतां शरीर तरि आहे । परि
शरीरिचा तो नेहे । ६.४०२ (१,२). पै प्राणाची
आंतोरी । क्रियाशक्ति जे शरीरी । १३.१०२. तेया
शरीर जें जालें । तें अज्ञानाचें विं विरुद्धें ।
१३.८३७. कपू(पू)रत्तवें कापुरी । सौरभ्य असे
जिया परी । शरीर होउनि शरीरी । कर्म जेवि ॥
१३.८८९(१,२). २.१३७, २.३२८, ३.१७९,
३.२०१, ५.५३, ५.९८, ५.१५०, ५.१५६,
६.४६, ६.९०, ६.२५९, ६.२९६,
६.३२६, ६.३४७, ६.४७८, ८.८१,
८.१४९, ८.१८१, ८.१८६, ९.४११,
११.४१३, १२.१३५(१), १३.१३५,
१३.१४१, १३.१७७, १३.५०६, १३.५२३,
१३.५५४, १३.१०६५, १३.१११२,
१४.११६ (रें), १४.१२८, १४.१५८,
१४.२४६, १४.३०९, १५.१८०, १५.३११,
१५.३२९, १५.३३२, १६.२७५, १६.२८७,
१७.२१२(१), १७.२५४, १७.३७५,
१७.३८६, १८.५०, १८.३३४, १८.३३७,
१८.७५७. शरीराचें अडिनांव ८.२४९, -चेनि
अनुकारें ६.३००, -चेनि आभासें १८.२२०;
शरीरीं उदासु ४.१०५, -राचा कांडाला
१६.१८१, -चेया क्लेशा १८.१९०, -चेया
गांवा ७.१०२, -रिंची चेतना ८.२२६,
-रिचे धर्म ६.२४३, -राचां मांडवीं ८.४८८,
-रिची माती १३.४३०, -राचेनि मीळें
१८.२२४, -राचेनि मेलें १३.१०२७, -राचां
लोपीं २.१४३, -रिची वाढि १३.७४२,
-राचां सलीलीं ८.१३६, -राचेया स्मृती
१८.१५९६; आत्मबुद्धि शरीरीं ६.७२, गता-

युधे - ३.१०९, देवचक्रवर्त्तिचां - ११.२४०,
विक(का)रि - १४.१७७, विश्वात्मके -
११.२५५; स्वशरीराचा भार १३.३४७;
प्राणें हीं शरीरा आटणी करणें, तपाचें लक्षण,
१६.१०७; शरीरा जरा न टंकतां, म्हातारपण
येण्यापूर्वी, १३.५५३, - वैरियांचें नांव ठेविजे,
शरीराला वैरी समजावें, १७.२५३; शरीर पडावें
१६.३१६, - रें पडिलेनि १८.५६५; शरीरातें
न पीडावें ३.८९; शरीरें लागला आहे, शरीर
टाकतां येत नाहीं यास उद्देश्यन, १८.१०५९,
- लोण कीजे १७.२०६; शरीर वेचावें लागे
१२.१७४; शरीरें शरीरा येणें १२.१३५(२);
त्रिदोषीं शरीर सांडिलें १६.४३६; अवेव आणि
शरीर १३.२९४; अवेवां शरीरेंसि १५.२९४;
शरीर जैसें अवयवां १२.१६७; शरीरा आणि
मानसा १७.१३३; शरीरें वाचा मानसें
१६.११३; जैसें शरीर सावयव आहे ९.४३१;
शरीरांतर २.११०, - राकार १८.१२९९;
शरीरादि १३.११२७, - दलवाडें १८.३५७
(१), - हेतु, तेथ शरीरादिदलवाडें। शरीरा-
दिहेतु घडे। १८.३५७ (२), - किं १८.४५०;
शरीरग्रामि ११.६५५, - मी(मी) ८.३६(१),
- जात २.१३६, - परां ३.१८५, - प्रिय
१५.३९४, - राबाहिरिलीकडे ६.२११;
शरीरभाव २.३०९, ८.३६(२); शरीरसंस्तु
६.१९८; शरीरसंयोग ७.१२७, शरीर-सांडोवा
९.३७७, - स्वभावसस १८.११६७; शरीरी-
देहधारी, ५.४०, १८.७४२; शरीर
१७.२००; शरीरें कमें ७.११३; शरीर जे
तप १७.२१४, - तप १७.२१३, - तप
१७.२१२ (२), - व्यापार ५.५१; शरीर
मानसीक शास्त्री(ब्दी)क १७.१९९.

शल्य—सल्यारें टोंक. जेया जन्ममृत्युवें। हृदय
शल्य ॥ १३.५५२. हृदयशल्य १०.२६७.

शव—प्रेत. हें शव होउनि जीणें। १६.१७८.
२.२००, ३.१९४.

शस्त्र—हत्यार, साधन. शस्त्रें हाणितल्यां छाया।
आंणी न रुपे ॥ २.१४०. जैसि कुमारीहाती बांधलीं
शस्त्रें। ९.१७६. वरि वरिषताति शस्त्र। संघाट
वेन्हीं ॥ ११.६५१. १.२२१, १.२३३, १.२६४,

२.४७, २.१९७, ११.२११, ११.३९१,
११.४३४, ११.४४२, १३.५३१, १५.२९३,
१८.६६१. संसार जीणें हें शस्त्र, साधन,
१५.५४३; शस्त्रास्त्र १.९६, १.२२०, - दिकिं
२.१४५; शस्त्रधर १०.२३१, - वरि, वरिष
होत असतां, ९.४८६, - वारि ६.३६०,
- विद्यापारंगत १.१०९; शस्त्रेंविण ३.२५३;
ज्ञानशस्त्र ४.२०६, प्रस(ल)य- ११.३३१.

शाक—भाजी, पाला वगैरे. ६.२८२, १६.२२.

शाकांचा पाहुणे १६.२२. शाका, शाखा पडा.

शाखा—झाडाची फांदी, विभाग. बीज शाखांनिं
प्रसवे। ९.२९०. काइ शाखा नव्हे नर। १३.२९३.
कां शाखा फळावेया। सिपिजे मूल ॥ १६.१००.
९.१०८(१), ९.२२४, ९.२५०, १०.९७(१),
१०.३०८, १३.२१८, १४.३००, १५.४८,
१५.६३, १५.१४९, १५.१५२, १५.१७०,
१५.१७६, १५.१७८, १५.१७९, १५.१९९,
१५.३९९, १५.४३७, १८.६२८. शाखांचिया
बाह्याली(लीं) १३.१७९, - चे मांडोटे १५.६०,
- ची वाढि १५.२०४; शाखा उठिति पडति
१५.१३०; शाखाकोडि १५.१२४, - जाल
१५.२४०, - तव, खांदियांपासोनि देखां।
फूटलिया शाखा। शाखानव देखां। पलव पावें ॥
१०.९७(२), - पलव १.२५, ९.३४२, - भेद
१५.४००; अधोर्धशाख १५.२०६; अधो-
शाखा १५.१०८, १५.१७३, १५.४८६;
उर्ध्व शाखा १५.६४, १५.२०९, उर्ध्व-
१५.१९६; आडशाखानिकर १५.१६९,
- प्रसर १५.१९३; उपरता शाखा १५.२०३,
उपरि- १५.१९५, १५.१९७; ओर शाखा
१५.१९४, मध्यस्था - १५.१७५, जन्म-
१५.१६७, १५.१९१; जीवशाखी, जीवरुपी
शाखांस उद्देश्यन, १५.१४८; धर्ममोक्षाची
शाखा १५.१९२; भूतशाखा १५.१२३,
मनुष्य- १५.१६१, १५.१६३, मनुष्यजाति-
१५.१५४, वैराग्य- १५.१८८; शाखा फूल
फल १०.२४१; उपशाखा—शाखोपशाखा
९.१०८ (२); शाखि—झाड, आणि जालेनि फुलें
फलें। शाखिये जैसे मोकले। १८.८६५, फुलें व
फळें आलीं म्हणजे वृक्ष तीं देण्यांत उदार

होतात त्यास उद्देशून; अधःशाखिया पादपा १५.१४३; शाका—शाखा, जे तूटलेया मूला पासिं । उलंडेल शाकांसिं । १५.५०, मुळें तुटलीं म्हणजे शाखांसहित वृक्ष उलथून पडतो, पण अश्वत्थाची अशी अवस्था होत नाही, यास उद्देशून.

शाड्डल—(पानांमुळें) हिरवा. १५.५६. साड्डल पहा.

शांत—(१) समाधानवृत्तीचा-ची-चें, संतोषी. एकें शांतें सदमर्दे । ११.१२७. अशांत २.३४६. (२) साहित्यांतील एक रस. जेथ शांताचेया घरा । अद्भुत आळा बाहे पाडुणोरा । ११.२. शांतु उघडा दोसल ६.४८६, -शुंगारातें जीणे १०.४१; शांतु चि अभिनवैल ४.२११; शांतरस—शांतरसाचें भरितें ५.६४, -रसें वरिखला, गीता ग्रंथास उद्देशून, १८.१७४०; शांताद्भुत, शांत व अद्भुत रस, ११.४, ११.१२.

शांति-ती—निर्विकारता, समाधान, शांत रस, दैवी संपत्तीचा एक गुण. शांति—साध्वी शांति नागविली । माया मांगि श्रिवारिली । ३.२४६. मग माझी नित्य शांति । तेया ते दशा ते चि कांति । ९.४१५, स्वरूपशांतीस उद्देशून. त्यागातव आंगवे । शांति सकला ॥ १२.१३८. तरि गीलूनि ज्ञेयातें । ज्ञान ज्ञाता चि माधीतें । हारपे तें निरतें । शांति पै गा ॥ १६.१३६. २.३४४, ४.१८७, ११.३८५, १६.१३९, १६.२३९, १८.१०८०, १८.१५८९. शांतिचा अंकुर ४.१८८, -जीवाला २.३४५, -माजिवटा, शांतीचा मध्य-भाग, पूर्ण शांति या अर्थी, १२.१४२, -चेनि लाहें, शांति मिळाली असतां, १८.१०८३, -चें लिंग, चिन्ह, १६.१३५; शांतिरूप १६.२१०, -मुख १२.१४१; शांति—शांतरसयुक्त, गीतेस उद्देशून, १३.११४८. शांती—जे साहित्य आणि शांती । हे रेखा दिसे बोलती । ४.२१५. ४.१८९, ५.७१, ९.१८९, १२.१३९. सावेव शांती ६.२५५; शांतीकथा, शांतरसयुक्त कथा, गीतेस उद्देशून, १३.११५०.

शाप—अभिशाप पहा.

शारद-शारदि—शरद् ऋतु, हिवाळा. शारद—आणि ऋतु बरवा शारदु । शारदि. पुढतीं-चंद्रु ।

१८.३४२(१). शारदि—जेव्हां शारदियेचा अनु-धाडु फुटे । ९.१०१. १८.३४२(२). शारदि-येचेनि अलें ६.२५८, -चिये चंद्रकले माझि १.५६, -चां प्रवेशीं ८.१६०. शरत् पहा.

शालक—मेहुणा. १.१८१, १.२२३.

शाला—शाळा, घर. ब्रह्मशाला, वेदशाला, १७.२२१. शालिका—महदादिविश्राम-

शालिका १४.६७, विश्रमणें पहा.

शाश्वत—सतत असणारें. २.१५०.

शासन—नियमन करणारा या अर्थी. ह्यगौनि आब्रह्माचें होय । शासन हा ॥ १३.१०८. शास्ता, वरील अर्थी, १८.१४८८; शास्ति, नियमन, ६.७१.

शास्त्र—धर्मविषयक प्रमाण मानलेले नियम किंवा आज्ञा, विशिष्ट क्षेत्राचें अनुभवजन्य ज्ञान. तिण सिद्धप्रज्ञेचेनि लाभें । मन चि सारस्वतें दुभे । मग सकल शास्त्रें स्वयंभें । निगति वाचें(चे) ॥ ६.४५२. नातरि बैला वरि शास्त्र । बांधलें असे ॥ १३.५३१. कार्याकार्यविवेकी । शास्त्रें चि करावी पारखी । १६.४६३. तैसें हेतुकारण मेलें । उठी कर्म आंधलें । तें शास्त्राचे लाहे डोले । तें न्याय ह्यणिपे ॥ १८.३६८. ९.१७६, ९.२७३, ९.३६०, १०.२७३(१), ११.५८५, १३.१७, १३.४४६, १३.८३२, १५.३५९, १५.५४३, १६.४५७, १६.४६१, १७.२२२, १७.२३, १७.२६, १७.२९, १७.३५, १७.४०, १७.९१, १७.२३१, १८.२७६, १८.५१७, १८.८२८, १८.८४६, १८.८८५, १८.८८७, १८.८८९, १८.१२२६, १८.१२२७, १८.१२२८, १८.१२२९, १८.१२३५, १८.१४२६, १८.१४३५, १८.१४६२, १८.१४६४, १८.१४७५, १८.१४९५, १८.१६६१, १८.१६६२, १८.१६६४, १८.१६७४. शास्त्रांचें आपादान १७.३८; शास्त्रांवरि उभगु १३.११२, -चिये...कसे १८.३७३, -चीं दुभतीं १३.११२५; शास्त्रागुरुचेनि नावें १८.३८७; शास्त्राचेन नावें १७.९२(१), -नि मुखें १८.८८४; शास्त्राचां वार्ति, प्रकाशांत, १८.६३३; शास्त्राचिया वोलखी १७.३५३; शास्त्र(स्त्रा)चेनि संप्रदायें १८.१४७१(१);

शाखांची सोये १७.१०२; शाखांतरीं, निर-
निराळ्या शाखांत, ६.५२; शाखभक्तिसो
१८.१५२९; शाखभक्त्यास १७.४९,
—आभ्यास १७.३६; शाखार्थ १८.१४७१(२),
—थें १८.३६५; शाखाधारें १८.८४२;
शाखेश्वर १८.१२३०; शाखउपाय १८.१२२४,
—आलावा १८.१४४३; शाखजात, —जात
पहा, —ज्ञ १७.९२(२), —दीठी ६.४४३,
—प्रवृत्तिमस्ता १८.१४२५, —बहिकरीं
१८.५४७, —मूढ १३.८३६, —राजा
१८.१४७०, —श्रवणिं १८.१४८६, —समेत
१०.२४७, —साह्य १८.३७०, —सिद्धांत
१६.४१, १८.१५३०; आध्यात्मशाख
१८.१७२८, गीता— १.७०, १८.१४१६,
१८.१४७६, गीताशाखनिर्मिता १८.१४८८;
नीतिशाख १०.२७३(२), प्रवृत्ति—, व्यवहारांत
कोणतेंही काम करण्याचें तंत्र, १४.१५५;
मूलशाखपदें १४.२९; योगशाख १३.८२४;
शिष्यशाखादिविलासें १८.१०५८; सकल-
शाखांचा सरा १५.३६४; सत्शाखाचेनि बलें
१६.४३८; सर्वशाख १७.८४, १८.१४६१,
१८.१७८६, —निपुण १७.४३, —सैकलभ्य
१५.५३७, —पुरवणियां १८.३८; सांख्यशाख
१८.५१६, १८.५२०, सूय— १३.८२७;
शाख—वाह शाख न गिरे । १३.५३७, शाख
हा शख शब्दाचा अपपाठ आहे; सशाखें हा
पाठ सशाखें असणें संभवतें, ११.१२९; शाखिक
१.३४; शाखविहिं १७.३९; शाखें अर्थ देशें
कालें १७.२८; शाखें कां ध्यानबलें १८.८४४.
शिखर—पर्वताचा अति उंच भाग, डोंगराचें टोंक.
शिखरीनि सटला डोंडा । १३.७५३. शिखराधिल्यां,
शिखर असलेल्या पर्वतांमध्ये, १०.२०६;
निगमाचलशिखरीं, वेदरूपी पर्वताच्या टोंकावर
असलेल्या, १७.३३१.
शिखा—शेंडी, अग्र. शिखांत १.२५५; दीपशिखा,
दिव्याची ज्योत, नातरि दिवा मुकुळिंकी । दीप-
शिखा अनेकी । भीनलेयां अवलोकीं । जैसे होये ॥
१४.५५, दिव्याच्या मूळ ज्योतींत अनेक
दिव्यांच्या ज्योती मिळाल्या असतां जसें होतें,
सर्व एकरूप होतात या अर्थी.

शिर—शिरस्—शिर (१) मस्तक, डोकें. शिर
लोटिलेयां जैसे । पर आंग ॥ १८.१२७. ११.२८९,
११.४४०, १४.१०२, १८.८६४. शिरकमल
६.२०२, —छेदें १७.१६६. (२) शरीरांतील
नाडी, अस्थिचे नले निरपे । शिरांचे हीर अरपे ।
३.२३४. शिरस्—जरील (१) अर्थी.
शिरसा वाहिल्लत असे ९.४८२; शिरोमणि—णी,
श्रेष्ठ या अर्थी, शिरोमणि १५.२९७,
१५.४१८, शिरोमणी — विचक्षण-शिरोमणी,
चतुरांतील श्रेष्ठ, १८.५०८, श्रोते— १८.५७९,
समस्तसुर— ३.२२५, सुवर्म— १७.१६९,
स्नेहाल— १४.२१. सिर—सिरस् पहा.

शिला—शीला—पापाण, खडक. शिला ८.४२.
शिला कां सिधौरिया १८.९३४; शिलाराशि
—कां उधवली आकाशें । शिलाराशि ॥ १६.३७७.
शीला—स्फटिकाची शीला ८.४१.

शिल्प—कलाकौशल्याचें काम. शिल्पि अनिनिपुण ।
१३.८२७.

शिव—परिशिष्ट (६) पहा. शिवमुष्टिगंडु, गंड पहा.
शिवणें—स्पर्श करणें. गुरुवचना वांचूनि शाख ।
हातिं न शिवे ॥ १३.४४६.

शिष्ट—पूज्य, आदरणीय. शिष्टागमनविधान,
श्रेष्ठ व्यक्ति आली असतां करावयाचे विधि,
१५.१८७, विधान पहा; शिष्टाह, शिष्टानें
केलेली मध्यस्ती, ११.५३५,

शिष्य—गुरुकडून विद्या शिकणारा, उपदेश घेणारा,
अनुयायी. जैसे शिष्यातें गुरु । सर्वथा नये अन्वेहं ।
२.६०. तें वि प्रमेय येकोल । शिष्ये होआवें अदल ।
१८.१२३२. ८.५४, ११.६३५, १५.२९७.
शिष्याची निसिं(सि) ११.६३६, निसि पहा;
शिष्यपरंपरा १८.१७३७, —शाखादिविलासें,
शिष्य जवळ करणें, शाखांचें निरूपण करणें
या दिलाऊपणास उद्देशून, १८.१०५८;
गुरुशिष्याची गोठी ३.२६७, गुरुशिष्यसत्पथ
१३.८८४, —संबंध १०.११०, ११.३६५, गुरु-
शिष्यां...स्नेहो १६.४६; व्यासशिष्यसंजयाचा,
संजयाचा शब्द तोडणें इष्ट वाटतें, १८.१६४१;
एकु शिष्य एकु गुरु, एका गुरुजवळ एकच शिष्य
असणें या इष्ट संप्रदायास उद्देशून, १८.१२१९;
शिष्य १८.१४७४, हा पाठ शिष्य असा ध्यावा.

शीणणें—त्रासणें, कंटाळणें. विषो शीणौनि जाय ।
परि न सिणे सावधु नोहे । जेणें कुहिला हातें वि
खाये । कोढी जैसा ॥ १३.७०३, विषय जरी
भोगामुळें कंटाळून गेले तरी, या अर्थी. **सिणणें**—
सीणणें पहा.

शीत—थंड, शांत, थंडी. १४.१९६. **शीतांशु**,
चंद्र, १८.४९३; **शीतोष्ण** २.११९, ४.१९८,
६.८५, १२.२०१, —स्पर्श १६.२४४;
शीतल—हे असो आवडी बोली । सांव पां
सर्पफणिची साजली । ते शीतल होईल केतुली ।
मूळकांसि ॥ ५.११६, कां तेज परि शीतल ।
शशांकाचें ॥ १६.११४, १३.२९०, १७.५३; **स्वछें**
शीतलें सुगंधें १७.३२१. **सितल**—**सीतल** पहा.

शील—शब्दास जोडून. त्या त्या गुणानें युक्त.
अपथ्यशील—लसणानें न संडी गंधि । कां
अपथ्यशीलानें व्याधि । १८.७५४. **अपथ्या(ध्य)**-
शीला व्याधी ७.९०; **क्रियाशील**—अक्रियु ना
क्रियाशील । १३.१०२, दान—१६.४००;
नानाप्रयोजनशीलें १३.१०५५, **पालन**—
११.१३०; **भजनशील**—देखें मनुष्यजात सकल ।
हें स्वभावता वि भजनशील । ४.६६, १२.१९५,
यजन—४.१२२, ४.१४६. **सील** पहा.

शुक्ति—शिंपी, मोत्यांचा शिंपला. हें असो स्वातिचें
उदक । शुक्ति मोतिचें विआलीं विख । १५.३८८,
शिंपल्यांत मोतीं व सर्पांच्या ठिकाणीं (व्यालीं)
विष होतें यास उद्देशून. पै नेणतेया प्रती ।
रूपेपणाची प्रतीती । रूपें नोहीनि शुक्ति । दावी
जेवि ॥ १५.५१७. जे सात्विक शुक्ति । रत्नीं
पवले ॥ १७.३२५, या पाठाचा अर्थ समाधान-
कारक लागत नाही, ज्ञानदेवी—जेणें सात्विकें
तें मुक्ति । रत्न देखिलें ॥, कुंटे—जेणें सात्विक
तें मुक्ती । रत्न देखे ॥ १७.३२७, या पाठांचे
अर्थ उघड आहेत. कां शुक्ति (शुक्ति ते) शुक्ति,
शिंपी शिंपीच आहे ही प्रतीति, १३.११३३;
शुक्तिपल्लव ६.२६६, —लाभें ९.६०;
रविचंद्रादिशुक्ति १४.८, हा पाठ **रविचंद्रादि**
शुक्ति असा व्यावा.

शुक्ल—(१) चांद्रमासाचा पहिला पंधरवडा.
शुक्लपक्ष ८.२२१. (२) वीर्य. **शुक्लशोणिताचा**
सांबा, शरीरास उद्देशून, १३.१०६.

शुचि—पवित्र. गंगा शुचि होये । पाप ताप जाये ।
१२.१७३. **शुचित्व**—शुचित्वें तीर्थी कुवांसा ।
१२.१७८, १३.४६०, १३.४७३, १६.१९५,
१७.२७२, १८.६५५; **शुचित्वासि** आला
१३.४६२; **शुचिपण** १३.४८२; **अशुचि**
१३.६७७; **शुचि** १६.२८४, हा पाठ **शुचि** असा
व्यावा, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘शौच’ १६.२८६.

शुंडा—सोंड. **शुंडादंड** १.१४.

शुद्ध—निर्मळ, पवित्र. किंवदुना इया परी । वास्त
चोख अवधारी । ज्ञानदीपु अंतरी । क्षणानि शुद्ध ॥
१३.४६५. तैसें ज्ञानें शुद्धें लाहिजे । सर्वें शुद्ध ॥
१८.५२४ (१, २). १३.४६६, १५.३५,
१५.३०९, १८.७, १८.१०३१, १८.११३१.
शुद्ध आत्मतत्व १३.१०३२; **शुद्धा** आस्था
१८.१५१९, —दशा १५.४०८; **शुद्ध** पुण्य
९.३१३, —प्रमेय १३.३२३; **शुद्धी**...**बुद्धि**,
बुद्धीचें विशेषण, १८.१००६, ज्ञानदेवी—‘शुद्ध
ते... बुद्धि’, कुंटे—‘शुद्धत्वे... बुद्धि’
१८.१०१२; **शुद्ध** वस्तु १४.२७६, — वासना
८.१३३, — विवेक १५.२६९, — सत्व
१७.६२, — स्फटिकें ११.१३४; **शुद्धमति**
९.४०; **देशकालशुद्धपात्रि** १७.३६०; **शुद्धत्व**
—**मैली**...**शुद्धत्व** १७.१९५; **अशुद्ध** ९.५६;
विशुद्ध—अत्यंत शुद्ध, हा अनादि नित्य सिद्ध ।
निरुपाधि विशुद्ध । २.१४५, ३.२५८.

शुद्धि—**शुद्धी**—शुद्धत्व, पावित्र्य, जाणीव, दखल.
शुद्धि—जगाचां जिर्वि आहे । परि कव्हुणांचा कर्हि
नोहे । जग चि होये जाये । तो शुद्धि ही नेणे ॥
५.७९. चोखाविषे शुद्धि तोडणें । कीड चि जेर्वि ॥
१५.४३१. ७.८०, ९.१८४, ९.४९९,
१३.३८८. **शुद्धिचेया** आशा १७.१०७;
त्रिशुद्धि पहा; **देशशुद्धि**, शुद्ध स्थळ, १८.६३३;
प्राणें शुद्धि, मरणें, १२.७०; **मनशुद्धिचां**
मार्गि १८.१३८; **रोमशुद्धि**, तळहातावर
केंस नसतात त्यास उद्देशून, १७.२३४(२);
हृदयशुद्धि १३.३८५. **शुद्धी**—
कालशुद्धी, योग्य काळ, ८.२०४, **कृत्याकृत्य**—
१८.७१४, **सुवर्ण**—१८.९७५; **शुद्धि**—**द्धी**—
भावशुद्धिचिये वाटे ७.१६५, **भावशुद्धी**
१७.२३४(१), १८.८३६; **सत्वशुद्धि** १६.७३,

१६.७९, १८.१५७, १८.१५८, १८.८४४,
—सहकारं १८.२५७, —द्वी १४.२२०,
१७.२४०.

शुभ—उत्तम, इष्ट, मंगलकारक. आतां मूर्खीचिये जीमे । आखगांवे आबुले शुभे । आणि तो ब्रह्मसभे । न रिझे जैसा ॥ १६.२२२, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सुभे’, घातले या अर्थी, १६.२२४, १८.२१२(१). **अशुभ**—परि काम त्रोध लोभ । येयां तिहीचें विव । थांवे तेथ अशुभ । प्रकाशले जाण ॥ १६.४२२, १६.३१८; **शुभ...अशुभ** १८.२१२(२); **शुभाशुभ** ३.१७५, ५.१०२, ६.८७, ६.४०४, ९.३९८, १०.२२५, १५.१५८, १८.२४५, १८.२६६, १८.३०५, १८.८९६, १८.१२४६, १८.१२४९.

शुष्क—कोरडे, सुके. कां फलीति शुष्कां होणें । ओषधीचे(चें) ॥ १६.१०५. **शुष्क** अथवा सडिलें १७.१५८; **शुष्कें** अथवा स्निग्धें १५.३७७; **शुष्कलें**, वाळलेलें, ३.६१.

शूद्र—चार वर्णांमैकी चौथा. जैसे(सा) द्विज पदकमें करी । शूद्र तेशांतें नमस्कारी । १६.९५. रज चि तमें भेसक । तेथ शूद्रु जाला ॥ १८.८२६. १८.८१९, १८.८८०. चौथा शूद्रु १८.८१७, १८.८१८; वाचेसि शूद्राज्ञ होणें, उच्चारसुदां न करणें, १३.६७२; शूद्रकर्म १८.८७९, —गृहीं ३.२१६; क्षत्री वैश्य स्त्रिया शूद्र अंत्यादि ९.४५६; स्त्रीशूद्रादिकां १८.१४४८, —दि—प्रतिभे १८.१६७८; **शूद्र**—वैश्य शूद्र अंगना ९.४७०, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘शूद्र’ ९.४७४.

शून्य—(१) पोकळी, अभाव. (२) निराकार परब्रह्माचें द्योतक. काहीं संदर्भांत दोन्ही अर्थी हा शब्द आल्यामुळें या शब्दाचे विभाग पाडले नाहींत. पन्हाविं संपूरण तेयाचें पविं । तरि शून्य चि नव्हे तें स्वभावे । ८.१५. पै शून्य जे(जें) दावावें जालें । तें विंदुलें एक केलें । १३.८८३. शून्य हि बुडालें । शून्य जियें ॥ १५.५१४(१, २). १३.८८०, १३.९२०, १६.१८६, १६.२९७. शून्य जैसें गृह ४.१९२; शून्य मीं संपूर्ण १८.११९१; मूल तें शून्य ८.२६, — घेंति, निष्फल यातायात करतात, १२.५८; जावों दे शून्य, व्यर्थ म्हणून जाऊं दे,

१२.१२९; **शून्येंसि** आंग जुझावें किं, व्यर्थ श्रम घेतले असें होईल ना ? १२.६२; **शून्यपणें**—रीता ना भरितु । रहितु ना न्दितु । नर्तु ना अनर्तु । शून्यपणें ॥ १३.११०४, **शून्यानासि** १२.१३२; **शून्यलिंगाची** पिंडी ६.१७३; **शून्यविशेषु** वाळे, एकांतून एक वना केव्हास शून्य शेष राहतें, १८.१२०६; **शून्यसेजसालिये**, शून्य जें ब्रह्म त्याच्या शय्यागृहांत, १३.४३; **आकारशून्य** ९.१५६, आदि—१०.१६२, **आदिशून्याचा** गाभारा, शून्यरूप प्रकृतीचा ७.२४; **महाशून्याचां** डोहीं, परब्रह्मरूपी डोहांत, ६.३१५; **शून्यता**—फलशून्यता १८.६३०.

शूर—वीर, पराक्रमी, योद्धा. **शूरवृत्ति** २.९. शौर्य पहा.

शूल—सूळ. १८.७०८. **शूलपाणी** ९.३६८. **सुल पहा.**

शृंगारणें—श्रिंगारणें पहा.

शेख—शेवट, अंत. १७.२१. **आहेनाहींचा** शेखु १८.१२०६, या पाठांत शेखु हा शेखुचा अप-पाठ आहे, आहे व नाहीं यांचा शेवट, आहे व नाहीं हे भाव नाहींसे झाल्यावर; **अशेख**—संबंध, सर्व, १.१७०, १.२५१, १३.१२७, १३.१०७४, १५.४०३ (१), १८.१३८२, १८.१४२१; **अशेख संकल्प** जालणें ९.५१३; **निशेख**—निःशेष, पाठिं श्रुतिसहित अशेख । जग हारपे जेथ निशेख । १५.४०३ (२).

शेष—(१) शेवट, अंत. वरि जीवित ही शेधी जाहल । पथ देवा ॥ १.२१२. तैसें सर्वत्र सातें भजतां । सर्व मी होतां जातां । शेष जाउन तत्वता । मी वि होसि ॥ १८.१३७२. ३.३९, ३.१२४, ३.२०३, ४.१३७, ६.१३७, ८.२७, ९.४१३, १०.२५३, ११.४१३, १३.१०६६, १८.१५२६, १८.१६०८. **शेषिचें** विसंवणें ११.४५, —चा श्लोक १८.१६४१; **ब्रह्मादि शेष**, ब्रह्मदेवापासून इतर संसारादि सर्व, १५.२०४; **शेषभाणें** १८.१४३३; **कर्मशेष** २.२७५; **प्राचीनसंस्कार-शेषें** १८.४२८; **हुतशेष** ३.१२१; **शेष**, बरील अर्थी, शेधी १७.२९१; **अशेष**—सर्व, आणि एक सामान्य विशेष । हें जें जाणणें सशेष । जें

मीं चि येकु अशेष । विश्व हें क्षणौनि ॥ १०.२८८,
१.१७७, १.२२९, २.१०३, २.२१५,
२.२३७, २.२६१, २.३२०, ३.४, ३.१५१,
४.१०४, ४.११५, ४.१६८, ५.४०, ५.४८,
५.८०, ६.१४७, ६.१७४, ६.१९८, ९.६६,
९.११९, ९.२१७, ९.२२४, १०.२०४,
१०.२१२, १०.२१७, १०.२२०, १०.२४२,
१२.७६, १२.१३१, १३.६, १३.७९८,
१३.८७५, १३.१०१५, १५.३९१, १६.४२,
१६.१३३, १६.२५५, १६.४५६, १७.२८९,
१८.१२४, १८.६४८, १८.१२९१,
१८.१२९५, १८.१४४५; अशेष शब्द(ब्द)-
ब्रह्म १.३; अशेषांचा शास्त्रज्ञातां वसैठ, सर्व
शास्त्राचें वसैठ, वसतिस्थान, या अर्थी, १.३०;
निःशेष पहा. (२) नाग. किं शेषाहूनि तोंडागलें ।
बोलिकें आथि ॥ ९.३६६. ना तरि सेवकपण
आंणी । शेषाचां असे ॥ ११.१६६. शेष तुलई
१३.३९२; शेषाचे डोले चोरिले ११.११८;
आह्मीं लक्ष्मीयेसि आंग शेषा वेचिलें, आम्ही
स्वतःला लक्ष्मीसहित शेषाला विकून घेतलें
आहे, शेषशायी रूपास उद्देशून, १०.१२२;
शेजकूर्म १.१५८.

शैल—शिखर, पर्वत. शैलाचें सर्वांग ११.२४३;
शैलकक्ष, पर्वताची बाजू, १३.६११.

शोक—खेद, दुःख, विलाप. अर्जुना ऐसा जाणावा ।
हा सकलात्मकु देखावा । मग साहाजें शोक
आववा । हरैला तुझा ॥ २.१५१. २.२१,
२.६४, २.१५८, १८.६५७. शोकाचां कडां
७.८४; शोका ठाऊ १८.७५२; शोकाकुलित
२.१, २.८१; शोकसंकटीं ११.४७२; शोक
मोह ७.२०; दुःखशोक ७.१०४, शोकदुःख-
लहरीं ११.३४३; पुत्रशोक ६.३७४; भयशोकें
१३.४९१; विपत्ति शोक १३.५८८; हर्ष शोक
२.११२, हर्ष-१५.२६४, हर्षशोकरहित
२.३००; अशोक—असंगु मी अशोकु ।
१८.११९२.

शोकणें—सुकणें. वारेनि शोके १३.६६५.

शोखणें—शोषून घेणें. पार्कि चूलीं चि समुद्रा
शोखिलें । १०.३६. १७.३६१. शोखु १८.१२०६,
यावर शोख पहा. शोषणें पहा.

शोचणें—दुःख करणें, विचार करणें. काश सम-
र्थाची कांता । भूकेतें शोची ॥ १२.८५. २.९४,
२.१००, २.१०२, २.१५६, २.१७८,
२.१७९, ४.५९, ११.४०१, १२.१९२.
अप्राप्तें शोचावें, एकादी वस्तु मिळत नाहीं
म्हणून दुःख करावें, १८.१०९०; शोचूं न
पवसि, शोक करणें उचित होणार नाहीं, २.१५२;
शोचूं वैसिजे २.१९६; शोच्यता, शोकावस्था,
२.२१, १०.१६६; शोच्यते ही जीवा ब्रह्म करी,
येथें शोच्यते हा शब्द शोच्यातें, शोकग्रस्ताला,
या अर्थी आला आहे, १३.३६९, ज्ञानदेवी—
'शोच्यातें', कुंटे—'शोच्यातेंही' १३.३७०.

शोधणें—नेहमींच्या शोध करणें या अर्थी, बार-
काईनें पाहणें, भेद करणें, शुद्ध करणें. तरि तुझां
रसिकां जोगें । वाखाण शोधावें लागे । १३.३३३,
पाहून नीट योजना करावी लागेल. आपु पर न
शोधी । सद्देष्टु जैसा ॥ १६.१४०. ६.२३२,
८.४८, ८.२४३, ८.२५०, १२.४९, १६.३०१.
अव्हांटे शोधूनियां, नीट पाहून वर्ज्य करून,
१३.६१७; भांगार शोधावें लागे, सोनें शुद्ध
करावयाचें असेल तर, १८.१३९; शोधक, शुद्ध
करणारें, १८.१३७; शोधारणें, शुद्ध करणें,
करणें शोधारिलीं १८.१०१२.

शोभणें—सुंदर दिसणें, साजणें. तिथें सुकुटीं
कुसुं(सु)में सुगंधें । शोभते भलीं ॥ १.१८, शोभते
हा अपपाठ आहे, ज्ञानदेवी, कुंटे—'शोभती'
१.१८. १०.४४, १७.२०२, १८.२६२,
१८.१६७९. शोभा—तैसी प्रकृति आत्मप्रभा ।
खेले गुणविधा शोभा । १३.१०७६, १.६७,
६.२७२, ६.३२४, १८.५५, १८.४९२; अर्थ
शोभा १.४, वन-१.४३, श्रिंगार-११.२२२.
शोषणें—आटून जाणें, सुकणें. सागर शोषूनि
उषवला । अंबरासि ॥ १.९०. दसु ह्याने कोणातें
शोषावें । ९.१९८. २.३५८, ९.२९४. महा-
शोषु २.१४६.

शौच—शुद्धपणा, पवित्रता. १६.१९४,
१६.२८२, १८.८३७. द्विविध शौच, यावर
१८.८३५ व १८.८३६ पहा; अशौची, अशुद्ध,
९.१७६.

शौर्य—पराक्रम, धैर्य. तो शौर्य गा श्रेष्ठु । पविला

गुण ॥ १८८५४. ११.४७५ (शौ), १७.३२.
शौर्य तेज दक्षता १८.१२८२; सत्यं शौर्यं
११.३९३; शौर्यादिकी १८.८७०; शौर्यादि-
गुणात्मक १८.८७५.

श्मशान—श्मशान—श्मशान पहा.

श्याम—कालें, सावळें. तमालश्यामा १७.३४.

श्येय—शंभर. श्येया तूकां, शंभरभार वजनास,
१२.२५, ज्ञानदेवी - 'श्या तूका', कुंटे -
'श्यातूका' १२.२५.

श्रद्धा—ईश्वरावर निष्ठा, भक्ति, आदर. क्षणीनि
श्रद्धा स्वाभाविक। असे गुणत्रयात्मक। रज तम
सात्विक। भेदि इहि ॥ १७.६७. ६.४३०,
६.४३४, ६.४३५, १२.३८, १२.२३०,
१७.४३, १७.४४, १७.५०, १७.५१,
१७.६१, १७.६३, १७.६४, १७.६६,
१७.६९, १७.७२, १७.७३, १७.१८५,
१७.१९३, १७.३०१, १७.४०९. श्रद्धेचीं
तिन्हीं रूपें १७.७५, त्रिविध श्रद्धा १७.८१;
श्रद्धेचें दलवाडे(डें) १७.५५, -चेनि संभोगें
४.१८६; तामसियेचें श्रद्धेचें घर १७.८०,
तामसी श्रद्धा १७.७०; राजसां श्रद्धा १७.७८;
सात्विक श्रद्धा १७.८२, १७.८६, सात्विकी -
१७.७६, १७.८३, १७.१०९, सात्विक-
१८.६३; श्रद्धा उभारी १८.१५१९; श्रद्धेची बाहे
मोडूनि १७.४११; श्रद्धादिदान १७.३११,
श्रद्धाभंगी १७.६५, -युक्त ७.१४१, -वस्तूसि
१२.२१४; ब्रह्मनामश्रद्धा १७.४१९; श्रद्धालु
१७.९१; श्रद्धासू, श्रद्धावानांनीं, ३.१८९.

श्रमणें—कष्ट करणें, मेहनत घेणें, थकणें. कां
वाढिनलेनि तमें। गीलिजे मोहभ्रमें। तें अज्ञानत्वे
श्रमे। घेणें हिं नाहिं ॥ १४.३२८, श्रमे हें
क्रियापदाचें रूप घेऊन अर्थ लावतां येत नाहीं,
ज्ञानदेवीत 'अज्ञानत्वे श्रमे घेणें' १४.३३०,
व कुंटे प्रतीत 'अज्ञानत्वे न श्रमे घेणेंही'
१४.३३१ असे पाठ आहेत. आंत, थकलेला,
९.४, १६.८६, संवसारआंत ४.३२; संसार-
पथआंत १८.१६४८; श्रम—जन्मासर्वें श्रम।
वरिचिल ही गेले ॥ ९.४००, १८.१८६,
१८.९४४, १८.१०८८; कर्ममार्गश्रम
१८.८९७; बहुते एके श्रमे ११.६०९.

श्रवण—कान, ऐकणें. मावें श्रवणें आडकां ठेले;
किं नेत्रांचें तेज गेले। ३.५५, ५.४१, ९.४४२,
९.४९६, ९.५२६, १२.२२०, १३.९९९ (२),
१७.२९६, १८.१३४६, १८.१४५०,
१८.१४८७, १८.१५२६. श्रवणाचां आंगणीं
१३.४२५, -चेनि आंगणें ७.१९३, -चिथे खोले
७.१८२, -चा दारवडा १८.१४९८, -चेनि
द्वारें ११.८, १५.३२३, श्रवणद्वारें २.११४;
श्रवणासि पारणें ४.२१९, -चिथे राणिवे
१२.१५; श्रवणाचा विषो ६.१७; श्रवणा करवीं
१८.१७२६; श्रवणांमाझि ४.२२१; श्रवणा लागि
१८.१४८०; श्रवणीं लागत खेळ १८.१७२३;
श्रवण वरि १३.५५७; श्रवणा सवें १३.११५३,
१८.१२३१; श्रवणाचें घर रिगावें ४.५;
श्रवणि चि जीभा होथि ६.१६; जीवाचे श्रवण
करुनि १०.२०१; श्रवणेंद्रिय ९.५२९, -या
पीकलें, कानाला संतोष झाला, ४.१;
श्रवणचाड १४.३०, -पथ १८.१६८७, -मीसें
१८.४५, -संपुटीं १८.१५२०, -सुख
३.२७०, -चतुर, हे शब्द एकत्र घ्यावे,
१६.१२३, -सुखाचां मांडविं १५.१४,
-सुखाची राणिव ११.११, -सुखा मेलविलों
१३.८५४; श्रवण सौभाग्यनिधी, हे शब्द
एकत्र घ्यावे, १८.८२९, -स्थानीं १.१६;
गीताश्रवणअवसरिं १५.५५७; गीताश्रवणीं
१८.१५१९; गुरुवाक्यश्रवण १८.९८२;
विवेकश्रवणें १८.७८०; शास्त्रश्रवणि
१८.१४८६; त्वचा श्रवण चक्षु रसना घ्राण
१८.४९६; श्रवण नयन त्वचा घ्राण रसन
१३.९८; श्रवणें पाठें अर्थें १८.१६७३;
मनननिदिध्यासश्रवणें १८.१७२५; स्वाव्यत्वे,
हा पाठ आच्यत्वे असा घ्यावा, १६.११७;
अश्रवण, न ऐकणें, कान नसणें, अचक्षु
अश्रवण १३.९७७; अश्रवणाचे श्रवण
१३.९९९ (१); अश्रवणा ओत्र ९.१५९.

श्रवणें—गळणें, वाहणें. तैसीं नवें द्वारें श्रवति।
१३.७३०.

श्रांत—श्रमणें पहा.

श्राद्ध—नेहमीच्या अर्थी. १७.१८४.

आबली—संतुत (राजवाडे). डोले आबली

नोहोति, डोळे तृत होणार नाहीत काय?, ७.२०३, ज्ञानदेवी, कुंटे — 'सुखिये' ७.२०८.

श्रिंगारणं—सजवणें, अलंकार घालणें. मृत्यु जैसा श्रिंगारिला। गर्दभु तीर्थि न्हागिला। १३.४६७. ११.४६०. श्रिंगार—श्रिंगारिं सुरेखता। १.३६, १०.५७, ११.२१०, ११.५९२; श्रिंगाराचां माथां १३.११५०; मोकला श्रिंगार १८.१७१७; श्रिंगारशोभा ११.२२२, —श्रियेचीं भांडारें ११.१३८; श्रिंगारिआ, शृंगारप्रिय, श्रिंगारिआहीं ६.१७०; श्रिंघारणें—माया मांनि श्रिवारिली। ३.२४६; शृंगारणें—शृंगारलेया मानसा ६.१२५; गौरवें शृंगारुनि १८.१९८; शृंगार, भूषण, शृंगार रस, १०.४१, १७.३२, १८.३४७; देहशृंगार १८.१११.

श्रियाणी—आवड, इच्छा. आणि पुत्रें मी सर्वगुणें। जीणांवा हे बापु श्रियाणी। १८.१६३१, मुलानें सर्वगुणांत आपणास जिंकावें अशी बापाची इच्छा असते.

श्रिष्टि-शृष्टि-श्रुष्टी—उत्पत्ति, निर्मिति, जग, विश्व. श्रिष्टि—जै श्रिष्टि आदि संस्था। ब्रह्मेनि केली ॥ ३.८५. १८.१५२३. शृष्टि—ह्मणति शृष्टिवरि शृष्टि करुं। ११.४५५ (१,२). संकल्पित शृष्टि घडी। सवें वि विकल्पुनि मोडी। १३.११४. १३.२०२०. वागशृष्टि १४.२०. श्रुष्टी—तेवि लचकलिया दीठी। देखणें जें जें उठी। तेयां नांव श्रुष्टी। मी वियें गा ॥ १४.८४. श्रुष्टीसि आओ ११.२५२; आदित्यांचिया श्रुष्टी ११.१४१; तीव श्रुष्टी १३.३८, दूजी—४.८६, मनोरथांचिया—१३.४१३, सकलविद्याचिये—१२.९, सुरतरुंचिया—११.२१४; भूतश्रुष्टी ११.२५६; श्रुष्टि ८.२३, ११.१४८; शृष्टि—एकिं शृष्टिवरि शृष्टि केली। १०.३५ (१,२); शृष्टिजुणें १४.५७, —संचार ७.६८. सृष्टि-सृष्टी पहा.

श्री—देवी लक्ष्मी; संपत्ति, विपुलता, वैभव, शोभा, आदर इत्यादि दाखविणाग शब्द. यावर परिशिष्ट (६) पहा. श्रिये सारिखिया दासी। वरीं जियेतें ॥ ९.३६९. श्रियेचा निवासु १७.१९४, —चि राउलें १६.१९८, —हूनि...सदैव ११.१६५; मोक्ष-श्रियेचां पाटीं ९.४६, मोक्षविजयश्रिये वरेंतु

१८.१०४३; विजेश्रियेचां पाटीं ७.१२; विभवश्रियेचां आगरीं ६.४४२; विश्वश्रियेचा भर्त्ता ९.२७९; श्रिंगारश्रियेचीं भांडारें ११.१३८; समाधिश्रियेचेया...राज्यसुखा ९.२१७; श्रीचरण १५.८, श्रीगुरुचे—१३.४३०; श्रीमंत १०.२६४, १८.१६३४, —तें (अ. व.) ९.३, —तें (तुं) १३.११५९, १८.८१९; श्रीमंते अंबे १२.१०; श्रीमाठ, ऐश्वर्याचा मद, १४.३२६; श्रीमूर्ति १८.१६६३; इंद्री १४.१६२, वन—३.१००, शब्द—१.३४; यशश्रीऔदार्य ६.३७.

श्रुजणें—निर्माण करणें. श्रुजिलें २.९७. सृजणें पहा.

श्रुत—ऐकलेलें; वेद, उपनिषदें, शास्त्रें यांचा अभ्यास केलेला. तो मो वि केवल तुज। श्रुत ही आहे ॥ १८.१२२४. श्रुताधीत, ९.४४५; श्रुतादि १०.१५२; श्रुत—दृष्ट ना श्रुत ११.५७८.

श्रुति-श्रुती—वेद, ब्राह्मणें, उपनिषदें इत्यादि. श्रुति—एवं कांडत्रयनिरूपणी। श्रुति हे कोडीस—वाणी। गीतापदरत्नाधिं लेणिं। लेइली असे ॥ १८.१४४०. १४.१०, १८.५४६ (श्रु), १८.१४४१. श्रुतिगौरवाचा भांडवीं ७.४९, —जात, —जात पहा, —त्रयी ९.३०७, सं. वा. श. पहा, —सहित १५.४०३, —सागरसमुद्रा १०.४, सागर हा सारचा अपपाठ असावा, ज्ञानदेवी—'श्रुतिगुणसमुद्रा', कुंटे — 'श्रुतिमारममुद्रा' १०.४. श्रुती—आणि महासिद्धांतापासिं। श्रुती हारपती शब्देंसिं। १५.४०१. नाहिं श्रुती परोती। माउली जगीं ॥ १६.४५९. ३.१३७, १३.१५, १३.८७६, १३.८७९, १३.८८५, १४.१३, १५.२४६, १६.१०२, १७.३२७. श्रुतीचेया लोचना ११.५११; श्रुती डाहारिजे १४.४१, डाहारणें पहा; श्रुति-ती—श्रुतिस्मृति १७.८५, श्रुती स्मृती १६.४५६; श्रौतसमो, सर्व श्रुति, १४.२५८; श्रौतादिक, श्रुति इत्यादि १६.४०१; श्रुति १३.५२७; श्रुती—देवा तूं अक्षर। आउठाविथे मात्रेसि पर। श्रुती जेयाचे(चें) घर। गिबसिती आहाति ॥ ११.३०२, १८.८१९; श्रुती वांचूनि ११.१६६; श्रुति १३.३७१.

श्रेणी—पंगत. यातनेची श्रेणी १६.३७२; श्लोकश्रेणी १८.१६५५.

श्रेय—यशाचा किंवा पुण्याचा वांट्या. ऐसेनि वायां मरतेया जीविताचें। श्रेय तुवां वेतलें ॥ ११.५४, आपण मरतो आहां असा भ्रम झालेल्या मला वांचविण्याचें पुण्य तुम्हीं संपादन केलें.

श्रेष्ठ—उत्तम, उच्च प्रकारचा. तो शौर्य गा श्रेष्ठ । पहिला गुण ॥ १८.८५४. १.९८. वीरश्रेष्ठ ३.३५.

श्रोता—ऐकणारा. जें बोला एवडा श्रोता । जोडलासि ॥ १४.६३. ६.१३२, ९.८, ९.२८, १२.१५, १३.८५१. श्रोतां, ऐकणारांनीं, १.५७, १३.६३२; ग्राहिक श्रोते, श्रोते हेच गिन्हार्हिक, ६.२९२; श्रोतेनि विण ९.२९; श्रोतेयां ३.२७०, ६.२४, ६.२७, १५.१२; श्रोतेयाचेनि आदरें १३.११४६, —यांचा आर्त्ति-विशेष ५.६९, —यांचीं तपें ४.४; प्रियु आणि श्रोता १२.१६२; श्रोतेपण १५.६९; श्रोते-मुखटिका, श्रोत्यांच्या तोंडावरील तिलकाप्रमाणें शोभणाऱ्या, अर्जुनास उद्देशून, १३.९१३; श्रोतेशिरोमणी १८.५७९.

श्रोत्र—कान. तैसें अश्रवणा श्रोत्र । मज अवक्षुका नेत्र । ९.१५९. तेथ कि माझे श्रोत्र । पाठाचें जालें पात्र । १८.१५९३. १.१.१४४, १५.९९. श्रोत्रादि प्रकृतिकायें, (मन व पांच) कर्मद्रियें जीं वास्तविक प्रकृतींनीं कार्ये आहेत, १५.३२०; श्रोत्राद्विकि पांचें १८.४६०, सं. वा. श. पहा; श्रोत्रादितन्मात्रें १५.९८, तत् पुढें तन्मात्रा (१) पहा; श्रोत्रादिभेदें १८.३२७; श्रोत्रबलें १४.२४२, —शक्ती १६.२१२; अश्रोत्र, कान नसलेला, अशब्द (बु) मीं अश्रोत्र । १८.११९३; श्रोत्री, वेदज्ञ, ६.४४७.

श्लाघणें—आनंद मानणें, स्तुति करणें. आगा कुलाचेया चोखटपणा नलगा । अभिजात्यें झनें श्लावा । ९.४२७. स्तुतितें न श्लावे । १२.२०६. ११.६१३, १४.१४९, १६.३४७. श्लाघिजत असे ६.१४२; श्लाघ्य, स्तुत्य, १७.२८१; श्लाघ्यें लोलतु, आनंदानें लोळतो, १६.३०६; श्लाघ्यजती, वर्णन केलें जातें, १७.४८; श्लाघ्यता, वढेजाव, १८.१६५.

श्लेष—बरोबरी, भाषेचा एक अलंकार. उपमा-श्लेषकोंदाकोंदी १३.११५८; सूर्यश्लेषाचें कांटालें १६.२८.

श्लेष्म—कफ. ८.२११. श्लेष्माचां चिखलीं ८.२१५; वात श्लेष्म ८.२२४.

श्लोक—एक पद्यरचना, गीतेची चार चरणांची पद्यरचना. फूलां फुलसरां लेख चढे । द्रुति दृष्टी आंगुली न पडे । श्लोक अध्याय नेणें पाडे (डे) । जाणावे हे ॥ १८.५३. १७.२१, १८.५३ (१), १८.५९, १८.१६४२, १८.१६४४, १८.१६४७, १८.१६५०, १८.१६५२, १८.१६५९, १८.१६६०, १८.१६८५. श्लोकाचेनि अर्द्धाद्वै १३.८८८; श्लोकांच्या भाव(वा)रां १८.१६५१; श्लोक कल्हार १८.१६४९; शेषिचा श्लोक १८.१६४१; श्लोकां सें सात १८.१६४३, सातें शतें श्लोक १८.५७, सें सात श्लोकां १८.१६५६; श्लोकाक्षरद्राक्षलता १८.१६४८; श्लोकार्थ, अर्थणें (३) पहा; श्लोकावबोध—तैसीं तिनानीं च्यान्ही पदें । श्लोक श्लोकावबोधें । अध्यायो अध्यायभेदें । गमे किर ॥ १८.५३ (२); श्लोकश्रेणी १८.१६५५, —संगती ५.६६, —सर्वतीर्थांतु १८.१६५४; अध्यायांतश्लोकें बोलिलें १६.४९.

श्वपच—चांडाल जातीतील व्यक्ती. मग मजकु हा गजु । कां श्वपचु हा दिजु । ५.९२.

श्वास—नेहमींच्या अर्थी. तरि जेयाचेनि श्वासीं, जन्म जालें शब्द (वद) राशी । तो सत्यप्रभु पैजेसी । दोळिला हे ॥ १८.१४१८. ५.४५ (१), १६.९१ (१), १६.४०९, १७.२५६ (१) (श्वा), १८.२२३ (१), १८.१७१३. उश्वास, श्वास वाहेर टाकणें, श्वासोश्वास १६.९१ (२), १७.२५६ (२), १८.२२३ (२), —सादिक ५.४५ (२); निश्वास, श्वास सोडणें, आत्मनिश्वास, ज्याच्या निश्वासांतून वेद निघाले त्यास उद्देशून, १८.१४४४; श्वासणें, श्वास सोडणें, तंव श्वासीनि परें माथा । तुकविला ॥ १८.२८८.

श्वेत—पांढरें. श्वेतचंद्रचोखडीं, शुभ्र चंद्रासारखीं स्वच्छ, ११.१३६.

बडा—खडा, येथें चिंतामणी. मनोसिद्धिचेया बडा, मनोरथ पुरविणाऱ्या चिंतामणीस उद्देशून, ८८, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘चाडा’ ८८.

बडाडणें—खडबडून उठणें. भूतांचीं उमेठें बडाडितां, प्राण्यांचे मेळावे खडबडून उठतांना, ७.१७७, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘भूतांची उमेठे खडाडता’ ७.१८२.

बाठी—छाटी. भानुसीं बाठी १८.१७१०,

ज्ञानदेवी—‘काठी’, कुंटे—‘शाटी’, छाटी या अर्थी, १८.१७३२; बाठी तपनली १०.३५, ज्ञानदेवी—‘शाठी तपिनली’, कुंटे—‘शाटी तपिनली’ १०.३६, वसिष्ठानें आपल्या छाटीनें सूर्यासारखा प्रकाश पाडला त्यास उद्देशून हे दोन्ही संदर्भ आहेत, यावर परिशिष्ट (६) वसिष्ठ पहा.

ब्रूणा—खूण. जीवापलीकडिली ब्रूणे ७.११५, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘खुणे’ ७.११८.

स

स—हा उपसर्ग शब्दास जोडून, त्या सहित, त्या बरोबर, त्याशीं संबद्ध या अर्थी आला आहे. याचे उपयोग कोशांत त्या त्या शब्दापुढें दिले आहेत, कांहीं येथें दिले आहेत. सामिक, अग्निहोत्री, जे ब्रह्मात्मिक सामिक। ४.१२४; साकार १५.४५६, आकारणें पहा; सानंदें, आनंदित दिसणारीं, ११.१२७; सोज्वल १.७६; सकर्दम, चिखल असलेलें, १.२३१, —कलव, मिश्रित (राजवाडे), १३.३२२, —कलवी, मिश्र, सर-सकट, १८.७१५, —कूडी, संबंध, सर्व शरीरानें, १३.५८७, —डट, बळकट, कुवोलाचिं सदटें। सिथिति काडें ॥ १६.४०२, दाटणें पहा, —पलव, पालवीसहित, १५.१५६, —पोस, पुष्ट, १३.४४१, कुंटे—‘सपोष’ १३.४४३, —निद्र १६.११०, १८.१३८७, —बडबुडी, बुडासहित एकदम, गुडुप (राजवाडे), १३.७८२, —बल, बलवान, ११.४१०, —बीज, सबीजें तृणें ९.१००, —भाग्य, सभाग्यसंतीं भ्रमरीं १८.१६४९, भाग्य पहा, —मांस, मांस असलेले (शरीराचे अवयव), ६.२३१, —लंछ, लाजिर-वाणें, १८.६३९, —वर्म, येथें रक्षणकर्ता, १२.२९, —वासन, इंद्रियें विषयीं सवासन बोकविलीं, वासनेसहित विषय इंद्रियांकडून ओकविले, १८.१०१०, —विस्तर १.२७३, ९.४०६, विस्तरणें पुढें पहा, —स्निग्ध १३.९८३; कांहीं ठिकाणीं स ऐवजीं सा हा

उपसर्ग आला आहे: साजीव ९.२२१, १३.१४; साविळिं १६.१४४.

सक—समूळ, सर्व. राजवाडेनीं ‘सत्ता’ असा अर्थ दिला आहे. तो सकु गेला जी ठाऊ. वेडनि आपुला ॥ १८.१५४४.

सकट—सहित, सगळें, एकंदर, सुद्धां. जेथ अमृता-चेनि पाडें। मुलां हीं सकट गोडें। ६.१७३. तैसा न्हंवे आवेंवे। सकट चि मीं ॥ १४.३७७. ११.३३, ११.६०, ११.२२६, १३.५०५, १३.५४८, १४.१६२, १४.२२१, १५.३६६, १८.११०५. आपणेयां सकट १४.३७९; गगन हीं सकट ११.३११, गगनासकट ६.३०६; तिथे ही सकट १४.३८९, मजै—१८.१५९९; मीसकटां १८.१४५२, यावर मीष—मीस पहा; सकटा ग्रासिला ११.३९३; सकटणें—संपूर्ण-पणें घेणें, प्राण सकटनि आटिला। पृतनेचा ॥ १०.२६५, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘प्राणासकट पियाला’ १०.२८८.

संकट—आपत्ति, अरिष्ट, कठिण प्रसंग, न विसंबिजे संकटीं। सिद्धमंत्रु जैसा ॥ १८.९४५. ११.३१७, ११.४४७, ११.५६६. अष्टांगादि संकटीं ११.६६७; गर्भवासादि संकट ५.१२३; प्राणसंकट, प्राण पहा; यागसंकटे (टें) १८.७७६; शोकसंकटीं ११.४७२, संकष्ट पहा. **सकर्णें**—शकर्णें पहा. परि न सके करूं पांयु। योग्यतेचा ॥ ६.३३३. ६.३३७, १३.२७३,

१४.३६८, १६.२८३. घेतलें उमचों न सकतां
१७.२८८.

सकती—कुंडलिनी. शक्ति-शक्ती पुढें शक्ति पहा.

तो ही सकतीसर्वें संचरे । मध्यमेमाशि ॥ ६.२४६.

सकल—सर्व, संपूर्ण, एकंदर. ना तरि अमृतरसा-

स्वादनीं । रस सकल ॥ १.२६. अखंड सकल हें
सकलीं मुखीं । साहाजें अपतसे मज एकीं ।

९.२६३ (१, २). १.३१, १.३९, १.४१,
१.१६८, १.१८०, १.२१८, १.२२३,
१.२२४, १.२६३, २.४३, २.६४, २.१६८,
२.१७३, २.१८८, २.१९१, २.२६२,
२.२८४, २.३२४, २.३६६, २.३७३, ३.५४,
३.१०३, ३.१०८, ३.११३, ३.१२८, ३.१४१,
३.१४९, ३.१५७, ३.१६३, ३.१८५,
३.१९०, ३.२२६, ३.२६८, ४.६६, ४.९२,
४.९७, ४.१४१, ४.१४६, ५.२, ५.४४,
६.१५५, ६.४२५, ६.४४२, ६.४५२,
६.४७५, ७.१४२, ८.४५, ८.५१, ८.१३९,
८.१४१, ८.२१७, ९.४७, ९.१२३, ९.२६१,
९.२८६, ९.३४८, ९.३७७, ९.४१८,
९.४३१, ९.४७२, १०.९८, १०.१५२,
१०.२४१, १०.२४७, १०.२५९, १०.२८४,
१०.३०९, ११.७३, ११.१७९, ११.२६७,
११.३२२, ११.३७९, ११.४६१, ११.६७७,
११.६८७, १३.१, १३.९८९, १४.१२१,
१७.२२६, १८.९९, १८.२९६, १८.३५४,
१८.८१३, १८.१२९३, १८.१३८६,
१८.१६१९. सकल विश्वासि ११.५१०,
विश्व सकल १०.१९०, ११.५८९, १८.५६१;
सकल वधावे १.२०६; सकला ९.४४९,
१०.३०७, १२.१३८, १३.१५३, १३.४४०,
१५.३७३, —लां १.१२१, ५.१६, ६.४६८,
८.९८ (लां), ९.४६३, १०.२११, १०.२५३
(१), १०.२७३, १७.२०६, १८.१५५७,
१८.१७६३; सकला(लां)तें १०.२५३(२);
सकलांतें वधावें १.२११; सकलां माझि
१०.२१६, १०.२६२, —सारखा ३.७२;
सकलिं भूतीं १३.१०४६; तुझीं सकलीं
१.१२३; सकल १.२०४, १७.७२,
१८.५४३; सकलें ३.२०२, ५.५०, ५.१५३,

९.२८३, ११.२५९, ११.५८६, १३.४२६,
१३.५७८, १३.८७३, १३.१०२७; सकलार्थ
१५.९, —प्रकाश १.२, —भरित ३.२०,
—सिद्धी ९.२५; सकलअवयवउचितें १७.१७९;
सकलार्ति ३.२७; सकलात्मक २.१५१;
सकलिक १२.२०३; सकलै १.१००,
१.१७०; सकलैक १३.४०८; सकलकलांची
कला ८.२६७; सकलकलानिधी, कला (४)
पहा; सकलकलां निवासु १८.१७८३,
—कालें सनुष्ण १७.३१; सकलकामोपशांत
६.८१, —कारण ९.१६१, —कालिं ११.५२६,
—गुणीं ११.५५६, —जलसमृद्धी १३.३७१,
—दुःखधामे(में) १८.१२६४, —देवदेवतार्चन
१०.१६५, —देवराज १८.१५५९, —दोषतुणीं
१५.२५९, दोष पहा, —पदार्थ १८.४६७,
—भाग्य १८.८९७, —भूत १२.६०, —लोक
२.९९, —लोक १०.२१९, १८.१४८८,
—लोकआद्यें ११.१६४, —लोकसंस्था ३.१६८,
—वाक्यअवधि, सातही प्रश्नांची उत्तरे देऊन
आठव्या अध्यायांत त्यांची समाप्ति केली यास
उद्देशान्, १०.२८, —वासनासंस्कार ९.२९३;
सकलही १.१०२.

संकल्प—इच्छा, वासना, स्फूर्ति, निश्चय. आणि
हें कर्म मी करीन । अथवा आदरिलें सिद्धी नैश्चिन् ।
येणें संकल्पें हीं जेयाचें मन । विटाले ना ॥
४.१०३. जेणें अंतःकरण बोधलें । संकल्पा नैये ॥
४.१६६, अंतःकरण ज्ञानसंपन्न झाल्यावर वासना
रहात नाहीं. जेया दादुलेयाचा संकल्पु । विश्व
रची ॥ ६.१०८. विषाडुनु संकल्पें । मारकु जो ॥
१३.६६१. ५.२४, ६.८०, ६.९४, ६.३७४,
६.३७६, ९.७८, ९.२१५, ९.२९० (१, २),
९.२९१, ९.४७४, १०.७८, ११.८२,
१३.४३, १३.४९, १३.३९८, १४.११३,
१४.२५६, १६.३६३, १८.३५५ (२),
१८.४५४, १८.८६६. संकल्पाचें आंगण ८.९,
—ची आडवंगी १६.२०१, —चें आयुष्य
६.३१९, —ची डाली १३.५१, —चिये संपत्ती
६.३८६, —ची सांज ९.७२, —चिये सांजवेळे
९.७१, —ची सेज १३.५३; संकल्पौनि काढलें
५.३६; संकल्प जालणें ९.५१३; संकल्पु तू

६.५३; संकल्पजल ७.६७, -पंक १३.१७२,
-मैदे १२.५३, -लोप ६.८२, -विहंग ८.३३,
-सन्निपात ९.८२; आदिसंकल्प—तरि शानयञ्च
तो एवंपुरु। तेथ आदिसंकल्प हा यूप। ९.२३८,
८.२१, ८.२३; कर्मसंकल्पभाव १८.३५५
(१); मनसंकल्प ९.४४१, सत्य-१८.१३६२;
संकल्पविकल्प १३.४८०, संकल्पविकल्पाचें
लुगडें १८.७३७, -ची वोढी १६.७६;
संकल्पवशें ९.३५४; संकल्पें विण १८.४२६;
संकल्पित—संकल्पित श्रुति घडी। सर्वे त्रि
विकल्पूनि मोडी। १३.११४.

संकष्ट—अर्थाकरितां संकट पहा. १६.१५८.

सकुमार-सुकुमार—कुमार पहा.

संकुल—व्याप्त. १.२५९.

सकें-साकें—हिणकस (सोनें). सकें ८.३७.
साकें ८.३८. ह्या दोन्ही संदर्भांत ज्ञानदेवींत
'साकें' व कुंटे प्रतीत अनुक्रमें 'साकें, साकें'
असे पाठ आहेत.

संकेत—पूर्वनिश्चिती, योजना; खूण, चिन्ह,
सूचना. तंव संकेतें देखे बोलें। ११.४९४.
११.४९५, १७.३२८. नाथसंकेतिका डंसु
६.२९१; बौद्धमतसंकेत १.१२.

संकोचणें—आकुंचित होणें, लहान होणें. आणि
गंगा शंभूचां माथां। संकोचली जेवि पार्था।
१६.२०३. संकोच ११.५६६, १८.१३०४;
संकोचविकास १५.५२०.

संक्षेपें—थोडक्यांत, सारांश रूपानें. संक्षेपें
सांघितली ३.१३८, -सांघेन ५.१०१, -सांघों
५.१४९, ८.२९, १६.९२, -सांघौनि ८.१०८.

सखा—मित्र. १५.५५४, १८.१०३७. सखे
सोयरे १.१८२; दृष्टाअदृष्टाचा सखा, इहपर-
लोकींचा मित्र, १६.२२०; सख्य ६.१२७.

संख्या—आंकडा. एसेनि कल्पांचिया कोडी। गणितां
हीं संख्या थोडी। १६.४१०. १८.१६८३ (२).
असंख्याक, अगणित, १०.२९, -त
१८.१६८३ (१).

संग—संबंध, सहवास, आसक्ति. तो चालिला
संगें न चले। देहिचा देहा नाकले। ४.५८,
व्यवहारांत आसक्तीनें वागत नाही व देहभावाला
वश होत नाही. धरावा तैसा संगु। जेणें पोखे

सात्विक लागु। १७.११०. जैसा सांवातु आणि
संगु। संगतें बोलिजे ॥ १८.८६ (२). २.११२,
२.११५, २.१२२, २.२६७, २.२९२,
२.३२१ (२), ३.६३, ३.२३०, ५.२१,
६.१०२, ८.४३, ९.१०७, १२.२०५ (१),
१२.२२३, १३.११०, १३.७७४, १३.७७८,
१३.९०७, १४.३५ (२), १४.९५, १५.४४२,
१६.४३७, १८.१७४, १८.२७०, १८.९७९,
१८.१३०२. संगदोष, दोष पहा; अंगसंग
९.२६८, अग्नि-७.६४, अनिल-
१३.१०४६, उभय-१४.९०, कर्म-
कर्म-१५.१७१; गुण व संग, गुण पहा;
घ्राणसंग २.११७, तोय-३.७२, देह-
४.११४, द्विज-१८.८१९, द्वैतदोष-
४.१४९, परिस-१८.१४१२, प्रकृति-
९.११३; मत्संगव्रीजें १४.६६; मायासंग
१५.४९१, वसंत-१८.१५, विवेककिरण-
१६.८, विषय-
विषय पहा, व्याघ्र-३.१९९,
साधु-७.१२५, सूर्यु-१३.१३९; सांवातु
आणि संगु १८.८६ (१); असंग १२.२०५ (२),
१४.३५ (१), १८.११९२, नि-१८.१०५८,
नि-२.३२१ (१), ५.२२, ६.३८,
१३.९९१; निःसंगता ५.९६; सुसंग
१८.९९४.

संगणें—सांगणें पहा.

संगति-संगती—संबंध, सुसंबद्ध निरूपण.
संगति—ते भीष्मपत्नी संगति। सांगिजेल ॥ १.५४.
परि कर्मकलीं आश न करावी। आणि कुकमीं
संगति न व्हावी। हे सक्तिया चि आचरावी।
हेतूविण ॥ २.२६६. २.३२१, १३.९७४,
१५.३४२. अग्निसंगति १०.२१०, अधिष्ठान-
५.४८, आत्म-१३.१४१, गर्भवास-२.१२३.
संगती २.२८३, ५.५६, १८.१३९८.
कुलसंगती १.२५८, श्लोक-५.६६.

संगम—एकत्र येणें, संयोग, ऐक्य. कां वसंति
बरवा आरासु। आरामिं प्रियसंगसु। संगमिं आगसु।
उपचारांचा ॥ १८.३४३ (२). कृष्णार्जुनसंगम
१०.१६, गुण-१३.१०१३, जीवपरमात्म-
६.४७८, प्रिय-१८.३४३ (१), संवाद-
१८.१६००.

सगला-लीले—सर्व, संपूर्ण. दिशा सगलिया गिला-
विया । ११-४२६. ७-८१, ९-४८३, ११-३९१,
११-४५६, १६-२३७, १६-२५७, १८-४८०,
१८-१३६३. सगलिय १५-३८१, -ये १६-८१;
सगलेनि १०-२३८; सगलेया १०-२५१.

संगाथणें—बरोबर घेणें. संगायिलीं ११-१२९.

संगोपणें—संभाळणें. संगोपणु असे १३-९;
संगोपन-गृहसंगोपन १३-७८५.

संग्रह—जवळ करणें, येथें सन्मार्गप्रवृत्तीकरितां.
लोकसंग्रह १६-४६५, -हालागि ३-१७३.

संग्राम—युद्ध. हृदयाचें लीलेपण । वेध नीक्यासि
नव्हे कारण । ह(हें) संग्रामि पतन जाण । क्षत्रियांसि ॥
२-२८. १-१६८, १-१७३, १-१९४, १-२३३,
१-२३६, २-१०, २-३०, २-१८९, २-१९२,
२-१९५, ३-३, ३-१८८, ८-७७, १४-३३६,
१७-४२२, १८-१२७२. संग्रामिचा अभिमानु
१-२०४, -माचेनि अवसरें २-२३, -मि...
कारुण्य २-१८; संग्रामारूढ ४-२९; संग्राम-
व्याजें २-५३; संग्रामसमई २-१८३.

संगणें—सांघणें पहा.

संग्राट—समुदाय, लोट. वरि वरिषताति शख ।
संग्राट वेहीं ॥ ११-६५१. ७-७२, ११-१४३,
१३-३४९, १६-३४४.

संग्रात—समुदाय. आणि मन हिं पकु । विषयांचा
दशकु । सुखदुःखद्वेखु । संग्रातु इछा ॥ १३-७४,
यावर १३-७३ व १३-७५ पहा.

संचणें—एकत्रित होणें, मिसळणें, संग्रह करणें.
आतां राख्येसि संचलें । यश तूं भोगि ॥ ११-४७४.
११-६२८, १३-९४४, १५-३५६. **संच-शरीर**
—संचु, शरीराचा सांगाडा, ६-१९८; **संचक**—
कृपण, य-हवि दानसीलु पुरुष । वेचकपणें संचकु ।
१५-२२१, ११-४०७; **संचय**, सांठा; कर्मसंचय
१८-५०९; **संचल**—संचलु न मोडितु । पाणि-
यांचा ॥ १३-२४५.

संचरणें—फिरणें, प्रवेश करणें, मिसळणें. जैसा
सीडुं गजवंटा आंतु । संचरे लीला विदारतु ।
१-१६२. कां मिष्टात्री संचरिजे । कालकूट ॥
२-२५१. १-२३०, १-२४९, २-२३६, ४-१०२,
६-१९३, ६-२१७, ६-२४६, १०-१५५,
११-६७८, १२-३५, १८-१०८२, १८-१६९७.

संचरतसे ११-४१४; **भ्रूलतां माझि संचरतु**
८-९५; **मानसीं वैराग्य संचरैल** २-२८०;
संचरौनि १३-१००४; **संचार** १-१९०, ३-८१,
भूत-७-१००, **शृष्टि**-७-६८.

संजात—उत्पन्न झालेलें, प्रेरलेलें. संजात वि
करनि घेई । जीविन हें ॥ १२-११९, ज्ञानदेवी—
'स्वज्ञानचि', कुंटे—'स्वजातीचि' १२-११९.
१८-१७४८.

संजीवनी—मृतांस जिवंत करणारी, येथें अशा
प्रकारची वेल्. संजीवनीमूल १३-८३४.

सज्जणें—तयार होणें. १२-९१. सज १-१६८,
८-९४, १३-१११२.

संज्ञा—नांव, खूण, मूर्ति. आंगि ब्रह्माप्याची । संज्ञा
पउनि मरावें चि । १३-७६०. आस्थेची संज्ञा,
मूर्ति, ९-३६, ओलखावेयाची - १०-२८७,
सुखत्रया - १८ ७६९; एवंसंज्ञ १६-९८.

सटिचि—सटवाई, पट्टीदेवता. १८-८३४.

सडका—पदराच्या दशा. पल्लवसडका १-९.

सडणें—(१) कुसणें. १८-६७९. झुपक अथवा
सडिलें १७-१५८; साजुकां कां सडिल्यां
१८-५५३. (२) फळकटें काढणें. सुसडा,
स्वच्छ, ८-८९.

संडणें—सांडणें पहा.

सडिया—सडा, एकटा. सडे जे देखिले । ते ध्याना-
चिये कासे लाविले । १२-९०. सडेआ, एकट्या,
६-३१३; **सडिया आइनी** ७-१२७, ११-६६४.

सण—उत्सवाचा मंगल दिवस. १७-२६८.

सणाण—तीक्ष्ण. ससाणे, हा पाठ सणाणे असा
व्यावा, ७-१६७. ब्रह्मास्मिबोधें सणाणे (णें)
१५-२३६.

सत्—ब्रह्मावाचक शब्द, सत्य, चांगलें, खरें. हा
शब्द इतर शब्दांस जोडून आलेला आहे
त्यांपैकीं कांहीं शब्द येथें दिले आहेत. सद्ब्र
१७-१५७; **सदाचार** १५-१८६; **सत्कर्म**
९-३०३, ११-६०९, १३-९६८, १३-९७१,
१५-३९१, १७-३४३, **सत्कर्म** ९-४७४;
सत्कार, **करणे**(क्रि.) पुढें -कार पहा;
सत्क्रिया—नातरि विधिचेये वापे । सत्क्रिया
वि आरोपे । जन्मशतमापे । सुख चि मविजे ॥
१३-३३, २-२६६, ३-१७२, ७-१२५; **सद्गती**

१८.१२१; सद्गुणि १३.७२२; सद्गुरु, मज
ह्दइ सद्गुरु । तेणें तारिलें संसारपुर । १.२२,
६.४८९, १०.३०९, १२.९. सद्गुरुकृपा
६.३५, सद्गुरु ७.९७, ८.५४; सच्छब्द,
सच्छब्दा ऐवजी हा शब्द आला आहे,
काहीं ठिकाणीं आलेल्या शब्द ऐवजी शब्द
असा पाठ घ्यावा, १७.३७६, १७.३७७,
१७.३८२, १७.३८४, १७.३८८, १७.३८९,
१७.३९०, १७.३९४, १७.३९६, सच्छब्द—
सच्छब्द(ब्द) रिणा दोसैं । ठेविला देवें ॥
१७.३७४; सज्जन १८.१५११, जन पहा; सत्ता
पहा; सत्तर्कवाद १.१३; सत्पथ—गुरुशिष्य-
सत्पथ १३.८८४; सद्बुद्धि, बुद्धि—द्धी पहा;
सज्जाव, भावणें पहा, सन्मान, मान (१) पहा;
सन्मार्ग १८.१०५०; सद्वासना २.२३९,
वासना पहा; सद्बुद्धि १५.१८५; सद्बैद्य
१६.४२, १६.१४०; सत्तशास्त्र १६.४३८(२);
सत्संग—मग सत्संगें प्रबलें । सत्तशास्त्राचेनि बलें ।
जन्ममृत्युचिं निमालें । निस्तरे रानें ॥ १६.४३८(१),
१८.१७७३; तत्सत्, अंतत्सत् १७.३९८;
सच्चिदानंद, चित् पहा.

सत—खरें. असत, खोटें, पाप. असति दुःख
निफजे । सत्कर्म सुख उपजे । १३.९७१.

संत—(१) चांगलें, सत्पुरुष. जीव संतांचे करित ।
वाढाणथर ॥ १३.११२७. संत तेथ विवेका । असणें
कीं जी ॥ १८.१६१३. १.५३, १.६२, २.१२६,
२.१७०, ३.१५८, ४.१६३, ९.७, ९.१७,
१०.१४९, ११.२११, ११.२४, १२.१७६,
१२.१७७, १२.२४४, १३.३२८, १३.११६३,
१४.१८, १५.३९०, १५.५६४, १६.४६९,
१७.१९२, १७.३८७(१), १८.३९७,
१८.१३४७, १८.१५१३, १८.१७५२,
१८.१७५३, १८.१७७०. संतें कर्म, चांगलीं
कर्म, १७.३८५; संतांचे पाए १८.१७५२, —पाये
१३.११६१, १५.२८ (तां); संतांचिचे सजे
११.१६, १८.१५०७, १८.१७४९; संतांचां
ह्दइ लागे, संतांना पेटेल, ६.४९०; संतकृपादीपक
१.७६; संतचिन्हें ६.१३९, —पुरुष १६.४००,
—प्रसंगें १८.५८८, —वाक्य १३.६४६,
१३.८५६, —वृंद २.३३, —स्वतन ५.१४०;

सभाग्यसंती १८.१६४९. (२) असलेलें,
टिकणारें. तैसी संत ना असंत होय । १५.८०(१).
असंत, नसलेलें, अशाश्रित, वाईट, १५.८०(२),
१५.१३२, १७.३७७, १८.६०; असंतपण
१७.३७९, १७.३८७(२), १७.३८९; संतासंत
बरें वाईट, असणारें नसणारें, ९.२९६,
११.५०८; संतां(ता)संती कमी २.२७२,
संतासंतें कर्म १३.९७०.

संतत—सतत या अर्थी, नेहमी असणारें. सहजु
मी संततु । १८.११९०. २.३१७, ८.१३७,
११.५०७, १२.१८२, १७.८४.

संतत—तंतु असलेली, ओवलेली. किं नव्हे हे
श्लोकश्रेणी । संतत जाली चिंतामणी । १८.१६५५,
गीतेचे श्लोक ओवलेल्या चिंतामणींच्या माळे-
सारखे झाले या अर्थी.

संतति-संतती—अपत्यें, परंपरा, एकामागें एक
येणारें. संतति—नाना कछोलपरंपरा । संतति
जैसी सागरा । १४.१२०. आशसंतति १६.३३६.
संतती १६.३०२; वांझेची संतती, अशक्य
बाबतीचें उदाहरण, १५.७९.

सता—अस्तित्व. सतेचेनि वाणिपणें । देहा सकट
आटणें । १३.५०५, सतेचेनि वाणिपणें याचा नीट
अर्थ लावतां येत नाहीं, ज्ञानदेवी, कुंटे—
'सचेतनीं वाणेपणें', चित्ताचा संकोच व्हावा
मृणून, १३.५०७.

संतापणें—तापणें, कष्टी होणें. संतस १४.१९५,
१८.१६६६; संताप १.१९७, ५.९१.

सति-सती—साध्वी, नवरा मेल्यावर सहगमन
करणारी. सति—न येति भोगुं सतिपांचें (चे) ।
प्रेमभोग ॥ १३.४८५. १६.४००. सती
१६.१८५, महा-१६.१७६, १८.४३७.

सतिकें—खरें पाहिलें असतां. झणौनु संसारखं
सतिकें । वा ॐ चि पै ॥ १५.२१८, ज्ञानदेवीत
'सतिकें' असाच पाठ आहे, कुंटे प्रतीत
'सत्यकें' असा पाठ आहे, अर्थ सत्यत्वे करून
असा दिला आहे, १५.२२३.

संतान—संतति-सी पहा. निसंतान, प्रजा नष्ट
होणें, १६.३००.

संतोखणें—आनंदित होणें, समाधान पावणें.
पया रायाचेया बोला । सेनापति संतोखणा ।

१.१२५, १२.३४. संतोखौनियां ५.९; संतोख
१.६४, १.१६७, ३.२०५, ६.१४४, ९.३३;
संतोखाचे चाकले ९.१८०; संतोखखेद २.११५,
-वन ३.२४८; असंतोख १८.७५३.

संतोषणें—संतोखणें पहा. तऱ्हीं तुझीं संतोषिजे
येसी चि जाति । स्नेहाचि पया ॥ ९.१६. ६.८.
संतुष्ट १४.१४९, -ष्टि ३.४९; **संतोष**—सुखि
संतोषा नैयावें । दुःखि विषादा न भजावें ।
२.२२६, तैसा संतोषाचा काड घडिला । कां
सिद्धांढारौनि हान काडिला । ६.४६२, २.२९९,
३.१०६, ३.१२५, ३.१३२, ६.३५२,
६.४१४, ६.४४८, ८.३४, ८.५३, ९.२३६,
११.६४९, १८.१०१९; **संतोषाचा गाभारां**
४.१०६, -ची राणित्र ६.३७२, -सि साव्हा०
६.१६५; **संतोषे**चि संतोषें ६.२४१; **संतोषतरु**
६.२५६; **संतोषिया** १२.१५१, -यां ८.१९३;
संतोषविणें—कुल संतोषविजे १.२१८.

सत्ता—अस्तित्व, अधिकार, मालकी. प्रकृति येणें
जिये । या सत्ता जग विये । १३.१०१९.
१३.९६०, १४.८१, १४.११४, १४.२९९,
१४.३४२, १७.३७८, १८.१०६९. **सत्तेचें**
रूप १७.३७७, **सत्तारूप** १४.२९५;
कालाची सत्ता १३.६६, **चैतन्याची**—
१३.१३४, **वस्तुचिया**—१४.२७३; **सत्ता-**
प्रकाश—हें असो जल तरंगा । नाहिं सिनानेपण
जेवि गा । तेवि सत्ताप्रकाश जगा । आपण चि
जो ॥ १५.५१९, उत्तमपुरुषास उद्देशून, ज्या-
प्रमाणें पाणी व तरंग हे निराळे नाहीत
त्याप्रमाणें उत्तमपुरुषाचें अस्तित्व व त्यामुळें
दिसणारें जग हीं निराळीं नाहीत; **सत्तासंभोगें**
१४.८७; **आत्मसत्ता** १३.११११, १५.३४८,
१५.३५७; **ईश्वरसत्तायोगें** १८.१३०२;
स्वसत्ता, आपला अधिकार, स्वामित्व,
१७.२७४.

सत्य—खरें, ईश्वरभावांपैकीं एक. तैसं संशैया
सत्य काही । मना नै ये ॥ ४.२००. ९.४७४,
१०.८१, १३.६७०, १६.१२३, १६.२८७,
१६.२८९, १८.२४४ (१). **सत्वाचा**
नडनाचु १०.२१२; **सत्यें शौर्यें** निपुण,
मीष्मास उद्देशून, ११.३९३; **सत्यप्रज्ञ**,

श्रीकृष्णास उद्देशून, १८.१४१८; **सत्यलोक**,
याचें संदर्भ लोक पुढें पहा, -वाचा १६.३२,
-संकल्प १८.१३६२, -संभू, सत्यप्रतिज्ञ,
६.४४३, -सेतुसकल कलानिधी, **सत्यसेतु**
पुढें शब्द तोडावा, १२.२३४; **असत्य**—
तेवि सत्यासत्यसमरसैं । असत्य जिगिजे ॥
१८.२४४ (२, ३).

सत्र—अन्नछत्र. जेंतें सत्रीं अन्न जालें । १३.६१९,
वाटेळ त्याला मिळतें या अर्थी.

सत्व—सामर्थ्य, कस, सार, खरें, सत्त्व गुण.
रजोगुणु पेरी । तेतुळें सत्व सोंकरी । एकलें तम
करी । सावगणी ॥ १३.३९. ह्याणौनि वारें अर्जुना ।
पथ सत्व चि हेतु ज्ञाना । जैसा कां दिना । सूर्य
हा ॥ १४.२६३. ५.१३९ (१), ६.२३३,
७.७७, १०.२६४ (२), १३.९६८, १४.१३८,
१४.१४७, १४.१५७, १४.२१२, १४.२१५,
१४.२१६, १४.२१७, १४.२६७, १४.३२७,
१७.६२, १७.७१ (२), १७.३१०, १७.३१४,
१७.३१५ (१, २), १७.३१७, १७.३१८,
१८.२०८, १८.८२५. **सत्वाचेनि आंगलें**
१७.६३; **सत्वाची त्राये** १७.६४; **सत्वाचेनि**
नडनाचें १४.२६९; **सत्वाचिया** प्रौढी
१७.३८९; **अहंभाविचें** सत्व, अहंभावामुळें
आलेलें, पुरुषत्वास उद्देशून, ७.३४; **सत्वाथिल्यां**
आंतु, सत्त्वसंपन्न प्राण्यांत, १०.२६४ (१);
सत्वगुण १३.८८, १४.२५८, १७.१२४;
गुणसत्वाचा मान, गुण यां थोर नांवाचा
मान, १८.७४७; **सत्वादि गुण** १३.८९५,
सत्वादि—१८.६८९; **सत्वादिक** १७.२६२,
तीनही गुणांचे संदर्भ—१३.९६१,
१८.८१०, १८.८२२; **सत्वानिल** १५.१९०;
सत्वधर्म १४.३४१ (१), -**बुद्धि**
७.६, **बुद्धि-दी** पहा, -**वृत्ती** १४.२४१,
-**बुद्धि** १७.११० (२), **सत्वाची वाढि**
१७.११७ (२); **सत्वशुद्धि-दी**, **शुद्धि-दी** पहा,
-**सिद्ध** १४.५३; **सत्वतम** १४.२००, **तमसत्व**
१४.२२४, **सत्त्वरजतमों** १७.६६, १८.५२२,
सत्त्वरजतमात्मक १५.९४, **सत्त्वरजद्वारें**
१४.१४२; **सात्विक**—जे सात्विक ज्ञान भाव ।
कां रजतमादि सर्व । ते ममरूपसंभव । ओलख तूं ॥

७.५२, पाठिं सात्विकें धीरें तेणें । शोधारिलीं
तिथें करणें । मनैसि योगधारणें । मेलविलीं ॥
१८.१०१२, २.२५६, ६.१८७, ९.५२१,
११.३३२, १३.१२९, १४.३४१(२),
१७.७१(१), १७.१३०, १७.१३४,
१७.२८२, १७.३२५, १८.२०५, १८.२१४,
१८.५१६, १८.५८२, १८.५९०, १८.६२७,
१८.७४१, १८.८२६, १८.१५८४; सात्विकां
आठां, सं. वा. श. आठ भाव पहा; सात्विक
आहार, आहार पहा, -काचें उप्साण १०.१०८;
सात्विक कर्म १७.३०८, १७.३२३,
१७.३४१, १७.३४६, १७.३८४, -कर्त्ता
१८.६४५, -ज्ञान, ज्ञान पहा, -दान
१७.२६४, १७.२८२; सात्विकाचीं देविं
४.५४, -चा पान्हा १३.११५३; सात्विक
फल १४.२५९, -काचा बिंबड ९.५२८;
सात्विका बुद्धिची डाल १३.३८७, सात्विक
बुद्धी १८.७१४; सात्विकाचें भरितें ११.५६०,
-मुकुल १५.६; सात्विक यज्ञ १७.१८३, -रस
१७.११७(१), -कें रसें १७.१३१; सात्विक
लाग १७.११०(१), -काचेनि वडपें ६.४८७,
-काचेनि विकारें १४.१५०; सात्विकी वृत्तीं
१४.२६८; सात्विक श्रद्धा १७.८२, १७.८६,
-की श्रद्धा १७.७६, १७.८३; सात्विक सुख
१८.७९०; सत्वाचे सात्विक, शुद्ध सत्वगुणांमुळें
सात्विक झाले आहेत, ५.१३९(२); तामसी -
सात्विकी १५.१७६; रज तम सात्विक भेदिं,
श्रद्धेस उद्देशून, १७.६७; सात्विकराजस-
तामसनिबद्ध १८.६९५; सात्विक ज्ञान
१८.५३२, -श्रद्धा १८.६३.

संद—छंर, हट्ट. ऐसा नाथिला संदु अंतष्करणें ।
घेजनि ठाके ॥ ६.७४. ११.१७०, ११.५७१.
अचाद संदू १४.२३०; खिद्येचेनि संदे
१३.७९१; पूर्वसंस्कारसंदें १८.११४६.

सदमद—सदा मदोन्मत्त. ११.१२७.

सदमुख—पुढें, पुढ्यांत. कां दीपा सदमुख ।
ठविल्यां दीपकु । १८.१५८१. ९.२५८,
११.५३६. सदमुखपण ११.३३४. सन्मुख
पहा.

सदा—नेहमी, निरंतर. कां चिंतामणि जाल्यां

हातीं। सदा विजयेपण मनोरथी । १.२४. जें एक
परि सर्वदेशीं । वसवी सदा ॥ १८.१५५३. १.१०७,
२.२५, २.५९, २.१५५, २.२१६, २.२३९,
४.६०, ५.१११, ६.४५३, ७.१६३, ८.७४,
९.१८१, १२.९४, १२.२३१, १३.१३६,
१३.५२७, १५.२९५, १५.३८०, १५.३९२,
१६.१३, १६.१६६, १६.२८७, १७.६९,
१८.३९७, १८.५१०, १८.७५१, १८.९८८,
१८.११५८, १८.१६०९. सदा पुरते ९.२०३,
-फलति ६.१७३, -भाव्यु ९.८३; दारवडा
सदा उघडा १८.१४९८; श्रुतीं सदा बोवाणें
१३.१५; अनस्यूत सदा असता ७.१५९;
सर्वत्र सदा सम ४.६९, ५.९५; सर्वत्र
सदा सरिसा २.२९७; सदाफल ८.१०.

संदेह—संशय, शंका. ८.७९, १६.११७,
१८.२१३, १८.१५५१, १८.१६३३.
संदेहाचिं लेणीं १८.६८७; संदेहो वाहांसी
१४.३२४; संदेहडोणी १४.३०; निःसंदेह
१८.७१०. संशय पहा.

सदोदित—नेहमी. सर्वत्र सदोदित । परिपूर्ण हा ॥
२.१५०. १२.११७, ११.५०७, १८.११९०.
सद्गद—सद्गदित होऊन, कंठ दाटून येऊन.
१८.१५०९. वाचा सद्गद होतसे ११.५६१;
सद्गदें १८.१६०१.

सधर—धरणें पहा. ह्यगौनि बुद्धियोग सधर । तेथ
अर्जुना होवें थीर । २.२७६, हट्ट या अर्थी.

संधान - **संधि** - **संधी** - **सांधणें**—जोडणें.
संधान—तिथें कांडी पेरी संधानी (नीं) ।
१४.१०६, ज्ञानदेवी—‘कांडां पेरीं सांदाणी’
१४.१०७, कुंटे—‘कांडा पेरां सांदणी’
१४.१०८. **संधि** ५.१५१; जीवाची संधि
१३.८८. **संधी**—झाडा वे संधी । प्रत्यंगीचां ॥
६.२३२, नां राति ना तेज । तिथे संधी जैसी
सांज । १४.७८. २.३१४, १३.१०४. घातेचिथे
संधी ३.२११; देखणा नाहिं संधी १३.३६४,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘बोलणें नाहीं संदिग्धी’
१३.३६५; अवेवसंधी ११.१४९, सर्व—
१८.३३७; सत्यसंधू, सत्य पहा. सांधणें—
मग ऐक्याची चि सांधे कुलवाडि । ७.१७४. आणि
प्रलयाग्नीची सर्व सांधणी सांधिजे । ११.२३५(२).

८.४२, १८.२०, १८.३८. सांघणी
११.२३५(१); सांघा १३.१०६, १८.११२१.

संध्या—सांजवेळ. आगा मावळलें हीं अर्कें। संध्येचि ये
भूमिके। ज्योति दीसि कवतिकें। दीसे जेवि ॥
१८.४२२. संध्याकाल १७.७९, -राग, संध्या-
रागिचे रंग ६.२५४, -रूप १७.३१३.

संनिधान-सन्निधान—जवळ असणें, संगति.
संनिधान—त्वैरखीसंनिधानें। होये जें सुख ॥
१८.८०३. सन्निधान—नाना अनकावेनि
सन्निधानें। लोह करी सचेतनें। १३.१३९, आमक
पहा. ८.८५, ९.११५.

संनिधि-संनिधी—जवळीक. संनिधि १८.२५.
संनिधी १८.१३०३; सन्निधी १३.१७५.

सन्निपात—कफ, वात व पित्त यांच्या जोरांन
येणारा रोग. सन्निपातें विण बोले। १४.२५०.
संकल्पसन्निपात, संकल्पाचा संनिपात झालेल्या
माणसाच्या बडबडीस उद्देशून, ९.८२.

सनुष्ण—प्रवीण. जो सकलकल सनुष्ण। १७.३१,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘प्रवीण’ १७.३१.

सनोलख—‘ओळखीचें’ (हंस कोश). जें जग
चि सनोलख। जगेंसि चि सोयेरिक। १३.३५७,
१३.४८०, १८.५५६.

सन्मुख—पुढें, समोर. पुढुतीं झणे श्रीहरी। तुज
सन्मुखा नमो ॥ ११.५२३. १३.३२८, १३.७४६.
संमुख पहा.

संन्या३—उत्तम न्याय. जेणें चोखालुनी संन्या३।
तो व्यवसाया आंतु व्यवसा३। १०.२६३. संन्यायी,
वेदाच्या दृष्टीनें जो न्यायी ठरतो त्यास उद्देशून,
१६.२९४.

संन्यासणें—टाकणें, समर्पण करणें. जेथ संन्या-
सैला संकल्प तूटे। तेथ चि योगाचें सर्वस्व भेडे।
६.५३. जेया वाचा हे अवगुण संन्यासिले
१३.२७१; अक्षम आणि संन्यासिलें, जो कांहीं
करण्यास असमर्थ आहे त्यानें कर्म टाकलें तर
त्यांत कांहीं वैशिष्ट्य नाही यास उद्देशून,
१३.२७९; संन्यासूनि कर्म नाहीं करिति,
कर्मफळें टाकून देतात ते कर्म नाहींशीं करतात,
१२.७८, यावर १२.७५ ते १२.७९ पहा;
संन्यास—सांडिजे दुजेया नामाचा आभास। तरि
योग तो चि संन्यास। पांतां ब्रह्मी नाहि अवकाश।

दोर्हीमाझि ॥ ६.४०, ५.२५(१), ६.५०,
१३.३१०, १३.०३९, १८.६८, १८.०११,
१८.१०७, १८.१२६, १८.२५९, १८.२६०,
१८.२६४, १८.२६५, १८.०६६, १८.१२५४,
१८.१२५५; संन्यासाची प्राप्ति ५.३३;
कर्माचा संन्यास ५.२, कर्मसंन्यास १८.१२५९;
क्षेत्रसंन्यास ६.३५७, १३.४१० (सं);
त्याग संन्यास १८.८२, १८.८९, त्यागें
आणि संन्यासें—तैसें त्यागें आणि संन्यासें।
त्याग चि बोलिजत असे। १८.८७, संन्यास
त्याग १८.७१, १८.१२५, संन्यासु आणि
त्यागु १८.८६; योगसंन्यास ५.३०, ६.४२;
संन्यासयोग ५.१५, ५.२५(२); संन्यासफल
५.१७; स(सं)न्यासयुक्ति ९.४०१; त्याग-
संन्यासअनुष्ठानें १८.१२९; त्यागसंन्यास-
व्यवस्थे १८.७२; समूलज्ञानसंन्यासें १८.९६७;
संन्यासी—आणि मी माझे हे आठवण। विसरलें
जेवाचें अंतःकरण। तो पाथो संन्यासी जाण।
निरंतर ॥ ५.२०, ६.४७, १३.५५०,
१३.१०१४, १६.४०० (सं); संन्यासियाचें
चिन्ह ५.१८; संन्यास्या पासि(सिं) १६.१७५;
योगी आणि संन्यासी ६.३९, संन्यासी तो चि
योगी ६.५२; क्षेत्रसंन्यासी, ज्याच्या शुद्ध मनरूपी
क्षेत्रांत सीच संन्यासी होऊन राहतां, ९.१८७.

संपणें—समाप्त होणें, अखेरीस येणें. तें विश्वरूप
अकरावा। अध्या३ संपे जेथ आववा। १८.१४३४.
संपता १८.१२३३; संपतां अवसरिं
१८.८४, - श्लोकि १८.५९; संपलेपणें
१८.३४; संपविणें—संपवितसें १८.१२३६.

संपजणें—जमवणें. एथ एकु एकांतें पोखी। देसे
बहुत पदार्थ एकि। संपजति ते लोकीं। संपत्ति
ह्मणिए ॥ १६.६५.

सपतल—हा सपातल चा अपपाठ असणें संभवतें,
पातळ पडद्यासारखें या अर्थी, ६.४३३, ज्ञानदेवी,
कुंटे—‘सपातल’ ६.४३४.

संपत्ति-संपती-संपत्ति-संपत्ती—द्रव्य, वैभव.
संपत्ति—आणि स्त्रीपुत्रादिदेले। संपत्ति जंव फले।
१३.७६७. आसुर संपत्ति १६.२१४, औदार्याची
—१०.२५५, सुकृताची—१५.३३३, जलद-
संपत्ति ११.६४०, पात्र—१७.२७२, सणु

सुहृदु संपत्ति १७.२६८. **संपत्ती**—जेवि तारातेज संपत्ती । त्रिनकरैसीं ॥ ४.१५७, बरोवरी करतां येणार नाही या अर्थी. **संपत्ती माजि** १३.५९६; **ध्यानसंपत्ती** ११.६१२, **स्वर्गराज्य**—१८.१५२६. **संपत्ति**—जेथ संपत्ति आणि दया । दोन्ही आलि असति एका चि ठायी । ते ते जाण धनंजया । अंश माझे ॥ १०.२८३. कां परिसु जालेयां हाति । लोहा लागि सर्व संपत्ति । १८.५९७. ३.१०४, ९.४३६, १३.७१५, १३.७७०, १४.२१३, १६.६५, १६.३४६, १६.३५५. **आंगा जीवाची संपत्ति** १८.५८६, **आसुर**—१६.४१९, **आसुरी**—१६.२१३, १६.२५१, १६.२६१, १६.२६४, १६.२६६, १६.४१२, **दैवी**—१६.५९, १६.६४, १६.६६, १६.२०६; **विनयो हे चि संपत्ति** ९.२२५; **संपत्तिजात**,—जात पहा, —मद ९.३७७, —मीसैं १६.२२७, —वंत १६.२६९, १६.४२०; **दैवसंपत्तिस्वामियां** १६.२६८; **ब्रह्मसंपत्ति** १३.१०८१, **भोग**—१३.७९५, **स्व**—१३.३०६. **संपत्ती**—जैसैं चोर पाहे झोवती । तंव आजी चि रुसिजे संपत्ती । १३.५८०. १५.३०, १६.६३, १६.२६२. **संकल्पाचिये संपत्ती** ६.३८६; **जलसंपत्ती** ११.६७७, **ज्ञान**—१३.५९०, **तप**—१३.११२५, **पुण्य**—१८.१७८८, **सुख**—७.१८५.

संपदा—संपत्ति पुढें अर्थ पहा. चतुरंगाचिया संपदा । करिति महाकालेंसि स्वर्षी । ११.४५७. ३.१०३, १३.३०५. **आसुरी**...संपदा १६.२५४; **आनंद-संपदा** ११.६९१, **हवन**—८.५०.

संपन्न—युक्त, मिळविलेलें, ऐश्वर्ययुक्त, श्रीमंत. प्राण धेंति संपन्नाचे । १६.२९९. वेदु संपन्न होये ठांवे । १८.१४४७, शूद्रांस वेदाधिकार नसतो यास उद्देशून. **यथासंपन्नं वित्तं** १६.८४; **ब्रह्मसंपन्न** १३.१०७८.

संपर्क—संसर्ग, स्पर्श. **ज्ञानासंपर्क** १.५२.

सपाइ-सपाई—संपूर्ण, सर्वथैव. **सपाइ**—हे सपाइ नीजीव गोठि । १३.१०९२. **सपाई**—सपाई अवधान । पातळा तो ॥ १४.६१. १४.२४६.

सपांखर—पाखरणें पहा. ते निःशंकपणें सपांखरे ।

पंचानन ॥ ९.२०४, **ज्ञानदेवी**, कुंटे—‘सपा-खरे’, सकृप या अर्थी, ९.२०५.

सपाटणें—समान पातळीवर येणें. आणि उदक साहाजें सपाटलें । २.१०७.

संपादणें—मिळवणें. १८.१७३५.

सपिल-सपील—पोरांवाळांसहित, समूळ. **सपिल**—विकारांची सपिलें बोहिली(लीं) । ९.२१४, **बोहिली(लीं)** पहा. **सपील**—तो सपीली मूकळा १३.७६५.

संपुट-संपुष्ट—शिपल्याचा जोड, ओंजळ. **संपुट**—निडाराचेनि कोंधाटें । मोतियें नावरति संपुटें । ६.२६६. **करसंपुट** ११.२५०, ११.३३१, ११.४८२, **चंद्रसूर्य**—, इडा व पिंगळा यांचें संगमस्थान, १३.५०७, **श्रवण**—१८.१५२०. **संपुष्ट**—करसंपुष्टपालवी(वीं) ११.३३२.

सपुर-सपूर—संपूर्ण, भरपूर. **सपुर** १.६, २.४६. **सपूर**—नातरि मेरुवरि सपूर । परमाणु बैसले ॥ ११.२३९, **बारीक** या अर्थी. **सपूरपण** ८.१५.

संपूर्ण—सर्व, एकंदर, पूर्णपणें. ६.१९, ८.२१७, ९.२०३, १३.४, १३.८९, १३.५३३, १३.७००, १५.१११, १५.४४४, १६.२५४, १६.४२१. **संपूर्णता** ५.९५, **पूर्ण** पहा.

सपोल—व्यर्थ, निष्फळ. १६.३११.

सपोस—पुष्ट. १३.४४१.

संप्रदाय—संप्रदाय—वहिवाट, प्रघात, परंपरागत मार्ग. **संप्रदाय**—ह्मणीनि शास्त्रि जो ह्ये । उचित संप्रदाय आहे । तो तो आइक बहुवें । आदरेंसीं ॥ १८.१४७५. **संप्रदाय**—तरि येया चि शास्त्र(खा)-चेनि । संप्रदायें पांगुरीनि । शास्त्रार्थ हा नीकेनि । अनुष्ठी हो ॥ १८.१४७१. ९.३४०. **संप्रदायें उपासिली** १८.१४७४, —**विण अनुष्ठाना रिगसी** १८.१४७२; **गुरुसंप्रदायधर्म** १३.४४३; **श्रीगुरुसंप्रदायलब्धें** १८.१४३६.

सफर—लहान मासा. **सफरें** १८.१६९७, **ज्ञानदेवी**, कुंटे—‘शफरें’ १८.१७१९.

संबंध—संसर्ग, आधार, नातें. संबंधें विण आकाशीं । अत्रें असति आपैसि । १३.५३०. जेयाचेनि संबंधें बंधु फीटे । १८.१५५४, **ज्याच्या संबंधानें संसारबंध तुटतो त्यास उद्देशून**. १३.९०५, १३.१०९४, १४.११९,

१७.३२१, १८.४९, १८.३४२, १८.५८८, १८.८९३, १८.१२४६. संबंधि सोये न धरावी, आतांनीं जवळ करूं नये, थारा देऊं नये, १३.१९३; कर्मसंबंध १८.१३८, गुण-१८.७४८, गुरुशिष्य-१०.११०, ११.३६५, देह-१८.५५९, १८.१२६९, नामरूप-१३.९००, संसारभय-१८.६९५; असंबद्ध, विसंगत, १५.२९१; समंघ—संबंध या अर्थी, मज एकरूपा समंघु। जाणति ऐसें ॥ ९.१६३, १४.१२१.

सबल-साबल-सबल (१) बलवान. या तीन्ही परि सबला। आपुलां सभें ॥ ११.४९०. (२) भाला, पाहार. सबल डाहारला ठाये। १७.१४२, डाहारणें पहा. साबल-वरील (२) अर्थी साबळा, 'बळी' (हंस कोश). कवतिकें जें जल्मे। तें साबलाहुतु रूपे। १३.६६१, ज्ञानदेवी- 'साबळाहूनि', कुंटे- 'सबळाहूनि' १३.६६३. **संवोखणे**—संवोधणें, हांक मारणें. मेवें संवोखिला। मयूर जैसा ॥ १४.३१७.

संभवणें—उद्भवणें, जन्मास येणें, शक्य होणें, परिणाम होणें. अग्निदाहो न संभवें (वे)। २.१४६. मीं अजुही परि संभवें। प्रकृतियोगें ॥ ४.४३. संभूति जेणें संभवे। १८.१३१२ (२). ३.७७, ४.८८, १२.१३८, १३.४७१ (वे), १३.१०४९ (वे), १५.५३३, १८.१२६, १८.९६६, १८.१२५२. संभूत—देहसंभूत १४.३०५; संभव—कर्माचेया संभवा हेतु १३.९६२; ममरूपसंभव ७.५२; संभवी, उत्पन्न करणारी, दैव-सुखसंभवी १६.६६; संभावना, योग्यता, प्रतिष्ठा, ११.९३, १३.६५५; संभावित, अब्रूदार, प्रतिष्ठित, १३.५४२, १६.१७७, -पणा १३.१८४; संभूति—तेया स्वयंभाची संभूति। १३.९९४, १८.१३१२ (१); प्रलयो संभूति ८.१६३; संभूती ९.१३१; असंभाव्य—न करावें तें करी। असंभाव्य मनीं (नीं) धरी। १३.७७१.

सभा—सज्जनांचा जमाव, श्रोत्यांचा जमाव. ११.५६३, १३.३२१, १३.११६०. आत्म-राजाचिये सभे १८.१६४४; निरयपुरिची सभा

१६.४२८; पातकांची...सभा १६.४२४; संताचिये सभे, संत पहा; चोरा सभा दाटे, जर चोराला सभासद भितील, अशक्य कोटीतील उदाहरण, ७.९१, चोरणें पुढें दिलेला अर्थ संदर्भात वसत नाही; ब्रह्मसभा १६.२२२; सभासद ११.१०१, १८.२७; सम्य १४.३४०.

संभार—साधन. संभारसमृद्धी १७.१७८.

संभालणें-सांभालणें—संगोपन करणें, काळजी घेणें. संभालणें ११.९२, १८.६६३. सांभालणें ८.२१४, १३.५४५, १४.३१०, १६.१११ (लि). सांभाल (ना.) ११.२४९.

संभाषण—बोलणें. ३.१९७, १८.७३८.

संभोग—उपभोग, सेवन. जो श्रद्धेचेनि संभोगें। सुखिया जाला ॥ ४.१८६. आत्मबुद्धिसंभोग १४.३५५; सत्तासंभोगें १४.८७.

संभ्रम—उत्सुकता, समारंभ, पसारा, मोह, गोंधळ मग लोपिला अदभुत। संभ्रमु तो ॥ १.१५९, गोंधळ. मग संभ्रमें सैन्यें। अवलोकित असे ॥ १.१६७, उत्सुकतेनें. अथवा संभ्रमाचिया भायती। स्नेहो जैसा ए व्यक्ती। १३.१८१, आदरातिथ्य. २.२०६, ४.६९, ४.१४५, ५.११०, ८.९२ (में), ८.२४१, ९.१५४, १६.३२०, १८.७५५. **संभ्रमेंसीं** १.१७६; रिद्धीसिद्धीचा संभ्रम ४.१३२, व्रतांचे -, पसारा, १८.९८, हवन-संपदेचा -, समारंभ, ८.५०; अनंतबलसंभ्रमा ११.५२६; गुणसंभ्रमें, गुणांनीं भ्रम पावल्यानें, ३.१८०, भय-९.४६५, महासिद्धि-१.२६९; विश्वसंभ्रम, विश्वपसान्याचें वैभव, ४.१७२, स्वप्न-११.६३९, १८.१४०१.

सम—सारखा, ऐक्य, शांत, सर्वांस सारख्या दृष्टीनें पाहणारा. जें सर्वत्र सदा सम। तेथ विभाग अधमोत्तम। मतिवसें संभ्रम। विवंचिती ॥ ४.६९. ह्याणैनि सर्वत्र सदा सम। तें आपण चि अद्वय ब्रह्म। हें संपूर्णता जाणें बर्म। समदृष्ट्याचें ॥ ५.९५ (१). मीं आषवा चि असें समु। किं ह्याणति एकदेशी ॥ ९.१६६. सकलकालिं समा। सर्वदेशा ॥ ११.५२६. समु मीं स्वतंत्रु। ब्रह्म मीं पर ॥ १८.११९३. १२.२०३, १३.१०७२ (१), १७.३८०, १८.१२११. समा योगाची निरुती ८.२१९, ज्ञानदेवी, कुंटे- 'समयोगाची' ८.२२१; ऐसें

सम जेया बोधा आलें, कर्म ब्रह्मच आहे ही जाणीव, ४.१२०; समु होडनि जाए, शमन पावतो, शांत होतो, १८.१०८८; समतूक १४.५१, -दृष्टी, समानतेनें पाहणारा, समदृष्ट्याचें वर्म ५.९५ (२), दृष्टि-दृष्टी पहा, -बुद्धि-द्धी ६.१०१, १२.५७, -भागें १८.२४५, -भावे १८.१०९०, -रस पहा, -विषम ६.४०५, ८.१६८, -विषमत्वे ८.२५; विषम...सम १३.१०५९; समता, निःपक्षपात, ऐसी अविच्छिन्न समता। भूतमात्री सदयता। २.२९८, १०.८३, १३.१०७२ (२); समतादृष्टी ५.८७, -शुभवर्ण १.१५, समता शब्द तोडणें इष्ट वाटतें; समत्व १३.६०१; चित्ताचें समत्व, हेंच योगाचें सार, २.२७३.

समग्र—सर्व. मज समग्रतें जाणसी येसैं। ७.२, पूर्ण असलेला या अर्थी. ९.४०५, ११.४६६, १५.४०२. सामग्र-ग्री पहा.

समज-समाज—समुदाय, गर्दी. समज—चित्त समजीं बुडालें। विस्मयाचा ॥ ११.१८५, कुंटे—‘समाजी’ ११.१८६. मरणाणवा समजा पासूनि १३.१०४०, कुंटे—‘मरणाणवसमाजा-पासूनि’ १३.१०४७. समाज—जो श्रद्धेचां चि समाजीं बुडाला, येथें लोढ्यांत, ६.४३५; करी-चातुरंग-समाजे, हत्ती वगैरे चार प्रकारचें सैन्य, १३.१५२, सं. वा. श. पहा; सर्वज्ञाचां समाजी ९.२.

समणें-सामवणें-सामावणें—मावणें. दुसरे अर्थ त्या त्या शब्दापुढें दिले आहेत. कांहीं ठिकाणीं सामावणेंचीं रूपें आलेलीं आहेत. समणें—शमणें, व्यापणें, प्रतिध्वनि न समातु। उपजतसे ॥ १.१२६. कल्पना निमे। प्रवृत्ति समे। ६.२१२. आकाश कें न समाये चि। ७.१५६, आकाश काय व्यापून राहात नाहीं ? न समाए ४.२०४, ६.२६७, ११.५४३; न समात २.१७५, न समांत १४.२०३; न समातसे ८.५५; न समांति ६.८५; असमाई, न मावणारी, मानतां येणार नाहीं अशी, ६.११८; समुनि-निमुनि, समविषम, कमीजास्त, १८.८२५, ज्ञानदेवी—‘समीननिमीनी’, कुंटे—‘समीन-निमीन’ १८.८२८, अर्थें अर्थें या अर्थी. सामवणें—भरून राहाणें. क्षीयद्वादिप्रतिभे।

सामविलें ॥ १८.१३७८, समजुतीला उतरेल, कळेल या अर्थी. सामावणें—एकत्र करणें, भरून राहाणें. बीज शाखांतें प्रसवे। मग तें रूखपण बीजीं चि सामावे। ९.२९०. नां तरि तरंगी(गीं) सागर सामावे। १०.६९. समु तो सामाविला। विश्रामु विश्रांती आला। १८.१२११. ८.१६७, १०.२५१, ११.५४९, ११.६३८, ११.६८५. रूपीं सामाए १८.१२०४; मीं बोलें तेतुलें सामाये १३.११६०; सामाविजति ११.५५०. **संमत**—अभिमत, मान्य. भक्तियोगसंमत १२.२२६; सकलसंमतें, सर्वांना मान्य असलेला, ६.४३.

समंघ—संबंध पहा.

समय—वेळ, योग्य वेळ. ऐक्याचा समयो १८.१०७८; प्रयाणसमयबुद्धि १०.२८; समहं, वेळीं, १८.९९१, कल्पांत—१३.१०२०, संग्राम—२.१८३; समें, त्यावेळीं, मिलणीसमें २.१७६; समें, त्यावेळीं, ११.४९०, रात्री—३.११३; संहारसमैचा चंडानीलु ११.३७४; समैक, सम्यक् पहा.

समर-समरंग—युद्ध. समर १.२६६, १०.३७. समरंग ६.४७३.

समरस—सारलें, ऐक्य. येसैं समरसें मथन केलें। ४.१३१, सर्ववृत्तींच्या ऐक्यानें. तेथ अवश्य समरसीं। साहाजें जालें ॥ ४.१३६, ऐक्यबोधांत. तेया मजसीं समरसें। सुखिया होए ॥ १८.१२४२. ६.५९, ६.३०६, ६.३६७, ७.१०९, ९.२१७, ११.६८५, १३.५०८, १३.९५४, १४.३८४. समरसाचे ओतले ५.१३६; समरससमुद्रीं ८.६३; आत्मसमरसें ९.२४३, सत्यासत्य—१८.२४४, सस्वरूप—१४.३१२; समरस्य १३.५१६; समरस्याची रससोय १३.३८९, -चें समाधान, ऐक्याचा आनंद, १६.६; सामरस्य—ऐक्य, ब्रह्मानंद, १३.९३०, १५.७; सामरस्याचें प्रयाण १०.१०८, -चां राडलीं ६.३८८.

समर्घ—स्वस्त, सहज मिळेल असें. १८.१५९१, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सवंग’, १८.१६११.

समर्थणें-सामर्थणें—प्रतिपादणें, सिद्ध करणें, पुष्टी देणें, समर्थणें—आणि श्लोकां पाडु नाहिं।

हैं फिर समर्थ काइ। १८-१६६०. ९-४८१. समर्थणें ९-४७९. **सामर्थ्य**—सामर्थ्यावेया लागि ११-६९४, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘समर्थ्यावेया लागि’ ११-७०४. **समर्थ**—शक्तिमान, श्रीमंत, राजा. एथ समर्थ एक आथि। तेया-पासोनि भूतें होति। २-९६, आंधारि अमंगु दिवा। अडवि समर्थ बोलावा। १७-३५६, अंधारांत दिवा व अरण्यांत शक्तिमान बरोवर घ्यावा; ३-१६६, ६-४२९, ९-११७, ९-२८४, ९-४५०, १०-१६४, ११-२४, १५-३०, १६-३९, १८-२३१, १८-२८६, १८-१०५६; **समर्थ्याची** कांता १२-८५; **समर्थी** भेण १८-९५५, -चिया मुद्रा १८-१६६; **समर्थेंसि** वैर १३-५४९; **समर्थी** संपत्ती १६-६३; **सर्वोपकारी** समर्थ १८-१७०७; **समर्थी** कां रिणियां(या) १८-२५०; **समर्थन** १८-१६६३; **सामर्थ्य**—लोहाचें कनक होये। हें परिसि सामर्थ्य आहे। १-७७, ४-१७१, १०-३४, ११-१६१, १४-२७८, १८-६१८; **सामर्थ्याची** थोरी १२-२६, थोर सामर्थ्य ८-२२०; **गुरुचें** सामर्थ्य १८-१५९३, **गुरुसामर्थ्य** १०-१४; **स्वाभाविक सामर्थ्य** १८-१०५; **वस्तुसामर्थ्य**-शक्ती १-७८; **स्वसामर्थ्य** ११-३०५; **सामर्थ्यता**—वन्हि तेथ दाहक। सामर्थ्यता ॥ १८-१६१४.

समर्पणें—अर्पण करणें, वाहणें. आतां अंकारें आदरिलें। तत्कारें समर्पिल्लें। १७-३७०. **समर्पावेया** जोगा १८-६३२.

समवाअ-समवाय—समुदाय, नित्य संबंध, संयोग, समष्टिरूप. **समवाअ**—ऐसा सावध हा समवाअ। आणि निर्वाणवेन्हीं निर्वाहो। ८-२०९, हा इंद्रियसमुदाय सावध ठेवणें व सावधपणा शेवटपर्यंत टिकवणें, हीं अग्नीमुळें होतात, यास उद्देशून. **समवाण(णं)** नेणति ९-३४०. **समवाय**, एकत्र येणें, १८-१२८३, **समवार्ये** १३-९६७.

समस्त—सर्व, एकंदर. जो एकु मीं कां समस्ति। व्यापकु असे(सैं) भूतजाति। १५-३६५. ह्याणनि हें कार्य मीं कर्ता। ऐसें आथि जेथ पांडुसुता। तेथ आत्मा दूरि समस्तां। क्रियां पासीं ॥ १८-५१२, कुंटे—‘क्रियापासीं’ १८-५१५. १-१९४,

१-२१९, १-२५२, २-२, २-१७५, २-२०३, २-२१४, २-२५६, २-२६५, २-३५७, ३-९५, ३-९६, ३-११८, ३-१३४, ४-४२, ४-७५, ४-८१, ४-१४६, ७-१३३, ७-१४१, ८-३७, ९-३२, ९-१३०, ९-१६८, ९-२२०, ९-२७९, ९-३४७, १०-१७०, १०-२३१, १०-२३६, १०-२३७, ११-४१६, ११-५२०, ११-५४८, ११-५५५, १३-४२८, १३-८०१, १३-८७२, १३-९६०, १३-११२७, १४-४९, १५-३९, १५-५४९, १७-९०, १७-२१३, १७-३११, १८-४८२, १८-९१२, १८-१०९५, १८-११८५, १८-१६३४. **समस्ता** गुणक्रिया १४-३४२; **समस्तां** संसारदुःखां २-३३८; इहीं **समस्तीं** भोगाचें १-२१७; **समस्ते** भूतें २-१६४, ३-८६, -**आचरला** ४-११७; **समस्तभोग**-भरित ३-१०२; **समस्तसुरवर्यां** १४-१; **समस्तसुरशिरोमणी** ३-२२५; **देहधर्मसमस्तीं** १४-१४५.

समस्या—मर्यादा. न संभाली सवियां समस्या आपुली। ११-९२, येथें शंका (राजवाडे, ज्ञान-देवी कोश, कुंटे).

समाकुल—सर्वांसहित. ११-३१०. -**आकुल** पहा.

समाधान—तृप्ति, शांति. किंबहुना समाधान। तो भिले तैं ॥ १२-१८८, शब्द व अर्थ साम्याकरितां १२-२३६ पहा. ३-१८६, ११-४४१, १५-३७४, १८-१६१७. **समस्याचें** समाधान १६-६.

समाधि-समाधी—चित्ताची एकतानता, गाढ झोंप, योगांतील आठ अंगांपैकीं शेवटचें अंग. **समाधि**—ऐसिये सरिसिये भूमिके। समाधि राहे ॥ ६-६०. १३-११५३, १८-११७५, १८-१७३३. **समाधिचिये** सेजेनासि १३-५०८; **समाधि** ऐलाडि उत्तरे ६-१९१, -**मानसाचें** घर पूसे ६-४५९; **मर्कटा** समाधि पुरील ६-४१२; **समाधिधन** ११-१७४, १८-१७४२, -**बोचें** १२-७, -**अग्नें**—नागविले भगवे योगी। **समाधिअग्नें** ॥ १६-२९६, -**अग्नेचेया** ९-२१७, -**सुख**—आणि स्थिरबुद्धि ह्याणिजे। तो कैसां चिन्हि जाणिजे। जो समाधिसुख भुंजे। अखंडित ॥

२.२८८, २.२८४, ११.५३६. समाधी—
समाधी आणि १८.१७२३, -सि वीटे
१३.४४८.

समान—एकसारखा, एकप्रकारचा. सांख्ये रिंतुं
समान। जैसे कां हें गगन। १२.२०२. १३.१०५७,
१६.४४३, १८.३३८.

संमान—आदर. सन्मान, मान (१) पहा;
संमानयोगें १७.२६५.

समाप्ति—शेवट. २.२६८, १७.२१.

समारंभ—उत्सव, उद्योग, खटाटोप. सरलेयां
गीताचा समारंभ। न वचे राहलेपणाचा सोमु।
१८.४२१, गाण्याचा समारंभ संपल्यावर त्याचा
परिणाम राहतो यास उद्देशून. १७.४१५(स).
समारंभे(भें), आवेशानें, १५.४५४; समारंभ-
उपक्रमीं १४.२३२, उपक्रम पहा, 'उपक्रमी'
—ज्ञानदेवी १४.२३४, कुंटे १४.२३५.

संमार्जन—सडा. ११.५३१.

समास—शब्दांची जोडणी. १०.२५०.

समिधा—होमांत घालवयाची लांकडे. ४.१३४,
९.२६६.

समिर-समीरण—बारा. समिर ८.११४.
समीरण १८.१६७७.

संमुख—सन्मुख पहा. संमुख १.१७५;
संमुखें होंति, एकमेकांसमोर आले तर,
१८.१५७४.

समुच्चय—जमाव, समुदाय. चिन्हसमुच्चयो
१३.८५७.

समुद्र—नेहमींच्या अर्थी, सांठा, संचय. परि
न्यून नव्हे पार्थी। समुद्र जैसा ॥ २.३५८,
उन्हाळ्यांत आटत नाही त्यास उद्देशून.
जे समुद्रा ही हूनि खोल। अर्थभरित ॥ ४.२११.
समुद्री रेंव नोळडावी। ९.२८१. उदलेनि
सुधाकरें। जैसा भरला वि समुद्र भरे।
११.२४८. पोटी बांधीनि पाखाण। समुद्रि बाहिं
आंगवण। १६.४३३. १.११७, २.३९,
२.१५४, ५.३५, ५.१५३, ६.२६९,
६.३०७, ८.८४, ९.२८८, ९.४७५, ९.४७७,
९.४८४, १०.३५, १०.३६, १०.२११,
११.९१, ११.३२०, ११.३५२, ११.४१८,
११.६७७, १२.७१, १२.११२, १२.१६५,

१२.२०९, १३.५७, १३.३०६ (१, २),
१३.६०६, १४.२, १४.३४३, १५.३१२ (१),
१६.१९७, १७.१९, १७.४१३, १८.४१८,
१८.४७२, १८.६०४, १८.९७३,
१८.१०८२, १८.१६२७, १८.१६९५ (१, २),
१८.१७०४. समुद्रिचे कळोल ११.१७९;
समुद्रें जलें ११.५५०; धातुचे समुद्र ६.२१८;
समुद्रापासि ९.४५८, -माझि २.१७५;
समुद्रावगाहनीं १.२६; समुद्रांश १५.३१२
(२), -द्रादिक १८.१३०३, -द्रोदक
१८.३९२, -द्रोमि १६.३६४; समुद्रजल
१.१५५, १६.२३९, -महाजल १५.३६९;
अपराध-समुद्रानियां ११.५६१; आकारसमुद्र
८.१५९, आनंद- ९.१९०; आर्तिसमुद्रानि
६.१६१; क्षीरसमुद्र १७.२२५, १८.५१७;
गगनसमुद्रि १५.३५२, गगन पहा; गुणसमुद्र
६.४८३, पश्चिम- ९.१५२, भूत- ९.११९,
महानंद- १५.४५, श्रुतिसागर- १०.४,
श्रुति-ती पहा, समरस- ८.६३; समुद्र ११.६१४.

समूल—मुळासहित, पूर्णपणें. तैसा देहीं अहंकार
नाथिला। समूल जेयाचा नासला। ६.८४.
१.२४९, २.३२७, ३.१३९, ३.२३८,
५.८३, १३.२८, १५.४०७, १८.९६६,
१८.१६६४. समूलांतें उपडविलें १३.२२६;
समूलज्ञानसंन्यासें १८.९६७, येथें ज्ञानदेवी व
कुंटे प्रतीतील 'मूलाज्ञानसंन्यासें' १८.९७३ हा
पाठ ग्राह्य वाटतो.

समूह—जमाव, समुदाय. वस्तूचें समूह
११.१४२; समूहपरत्वं १३.१५५; विद्याधर-
समूह ११.३२६.

समृद्ध-समृद्धि-समृद्धी—समृद्ध—वाढलेलें.
तेणें सांयुक्षणें ज्वाला समृद्धा। ४.१३४. समृद्धि-
विपुलता, ऐश्वर्य. समृद्धिचें लेख, विपुलतेची
गणती, ७.२५; समृद्धिजात, -जात पहा;
महाभूतसमृद्धि १५.१०४. समृद्धी—जो असतिये
समृद्धी। विनियोग करी ॥ ३.११९. उचित-
साधनसमृद्धी १६.३८२, उपचार- ७.१३९,
योग- ४.१४२, १२.१५४, राज्यभोग-
२.६८, सकलजल-१३.३७१, संभार-
१७.१७८.

समेत—सहित. शास्त्रसमेत १०.२४७.

समैक—सम्यक् पहा. 'समयिक' (राजवाडे).

समो—(१) समय, वेळ. पाठिं रात्रिचा समो पावे। ८.१६६. १७.२९४. (२) प्रतिज्ञा. ऐसा समो तिहिं। निश्चयाचा केला ॥ १३.६०२. (३) समूह. श्रौतसमो—श्रुतींचा समूह, सर्वश्रुति, १४.२५८.

समोर—सामोर—पुढें, विरुद्ध. समोर—कां समोर जाल्यां अर्का। तम प्रकाशु होये ॥ ८.१९५. १.२४०, ९.२५८, ११.२२४, १४.२०८, १६.२७, १८.८६२. समोरिल्ल, समोरच्या, समोरिल्ला चित्र उमटे, समोर असणाऱ्या भिंतीवर, १५.४११; समोरिलां, पुढें आलेल्या शत्रूला तोंड देऊन, १८.९३८. सामोर—तेवि अनतोखीन जाणे(णें)। सामोरे यां ॥ १६.१५७, सामोरे यां हे शब्द समोर आलेल्यांना या अर्थी एकत्र घेणें इष्ट वाटतें, समोर आलेल्यांना तृप्त करून पुढें जावें, ज्ञानदेवी—'सामोरें या', कुंटे—'सामोरें पां' १६.१५८.

संमोह—अविवेक, भ्रम. क्रोधी असे ठेवला। संमोहो जाणें ॥ २.३२२. २.३२३, ४.१९२. संमोह-भ्रम-मासे ७.७५.

संमोहर—पुढ्यांत, पुढें आलेलें, प्रत्यक्ष. क्षराक्षरत्वं संमोहर जालें। तें पुरुषत्वं वालिलें। मग मज सर्वस्व दीधलें। पुरुषोत्तमि ॥ १५.५४१, क्षर व अक्षर पुरुष आपापलें क्षरत्व व अक्षरत्व घेऊन पुढें आले तर त्यांचें पुरुषत्व टाकून गीतेनें मला पुरुषोत्तमालाच आपलें सर्वस्व दिलें आहे, पुरुषोत्तमाला वरणाऱ्या गीतेवर १५.५३९ ते १५.५४२ पहा. आरिसा संमोहर ठेविजे १५.३४५; स(सं)मोहरें १५.२६३.

सम्यक्—चांगलें. सम्यक्, सम्यग् अशींही रूपें आलेलीं आहेत. सम्यक्—पै सम्यक् पकानुभवं। जेहिं देखिलें तत्त्व आपवें। ५.२८. सम्यक् ४.७२, १३.७७९; सम्यग्, ज्ञान शब्दास जोडून, सम्यग्ज्ञाना उदैजतां। वेधें चि तन्मयता। उपजे ऐसी योग्यता। बोधाची लाहे ॥ १८.९१७, १५.२२७, १६.५१, १६.५५, १६.७२, १८.१०६२; **समैक**—समैक तप, उत्तम तप, १७.१९९, ज्ञानदेवी, कुंटे—'सम्यक्' १७.२००.

संयति—संयती—स्वाधीनता, इंद्रियनिग्रह.

संयति—परि संयतिनीं वसो। दुद्धि भारी ॥ १२.१२७. संयति सुक्स्व ९.२४१, —चीं लेणीं ९.१९२. संयती ४.१२६; संयतेचां आडवंकी १२.५२, ज्ञानदेवी—'संयतीचा', कुंटे—'संयतीची' १२.५२.

संयम—मनोनिग्रह. ६.४१५, ८.५०, १३.५०५, १३.६९१. संयमां(मा)चीं अखंडें कवाडें ८.११०; संयमाची धाटी सूनु १२.४७, धाटी पहा; संयमाभि ४.१२५, संयमाझी—संयमा-झीचीं कुंडें ८.४९, —चा वृत्तिकां १६.८३, —चें शेष ४.१३७, —ची सेवा ४.१५२; सर्वाहारसंयम ४.१४५.

संयोग—निकट संबंध, एकत्र येणें. ह्याणौनि तुजसि अभित्रां जीवां। तूझा संयोगु वियोगु देवा। १५.२९४. संयोगवियोगें १३.६६३; देहसंयोग ९.११८, भूत—८.३१, शरीर—७.१२७.

सर—(१) शर, बाण. नवनिसितिं सरें २.४८; सह धावे १८.४२३. (२) —सर. शब्दास जोडून, माळ या अर्थी, फुलसर १८.५६.(३) —सर, शब्दास जोडून संबंध दाखविण्यासाठी, लागसर १३.३२१, लाग पहा, कुंटे—'लाग सर' १३.३२२, —सरें, जीवसरें—जाणौनि गीता जीवसरें। धरिली मियां ॥ १३.३२९.

सरकटणें—सरसकट घेणें, एकत्र रगडणें. सरकटितु आहासि ११.३८८; सरकटीतु जाये, सरसकट मानतो, १३.७७०; कृत्याकृत्यें सरकटित, एकत्र रगडून नेत, १८.६२३.

सरणें—हालणें, पुढें होणें, सारखें होणें, मान्य होणें, संपणें, नष्ट होणें; या क्रियापदांच्या इतर अनेक उपयोगांपैकीं कांहीं येथें दिले आहेत. अधिक ही सरतें। करुनि घेयावें हें तुमतें। विनविळें मियां ॥ १.८०, मान्य करून घ्यावें. आतां सरलें ह्याणें आषवें। विवेकाचें ॥ ३.६, सारासार विचार संपलाच असें ह्याणावें. जेथ यजितेयाचा कामु पुरे। यशीचें विधान सरे। ४.१४८, संपतें. तेवि भक्तु हे पैज न सरे। जरि ऐक्या आला ॥ ७.१११, प्रतिज्ञा संपत नाहीं. ऐसी जळें सरलेयां माया। जालितें हीं जळें ॥ ८.५७, ज्ञानदेवीतील, 'जाळितें तें ही जळे,' तसाच

कुंटे प्रतीतील 'जाळितें तेंही जळे' ८.५८ हे पाठ घेतल्यास, जल व जालणें या शब्दापुढें जळें हीं जालितें असा लावलेला अन्वय लावतां येणार नाहीं, माया जळणें संपलें कीं माया जाळणारें ज्ञान ही संपतें हा भावार्थ. आतां चौं ठां न करूं। एक चि ह्यणौनि न सरूं। आत्मेयां अनात्मेयां धरूं। सरिसा पाडु ॥ १३.९४८, क्षेत्र, ज्ञान, अज्ञान व ज्ञेय असे परब्रह्माचे चार विभाग आतां पाडणार नाहीं, ते एकच आहेत असेंही सांगून विवेचन संपविणार नाहीं, तर पुरुष व प्रकृति हे भाग सारखे करून सांगूं. ह्यणौनि पडिलेनि शरीरें। केलेनसि आत्मा चि सरे। १८.५६५, देहावसानानंतर कर्म व आत्मा यांचाही अंत होतो अशा समजुतीस उद्देशून. ३.१२, ३.१४, ३.१४७, ३.२४२, ५.८९, ५.११३, ५.११९, ६.१९१, ६.२०६, ६.३७६, ६.४६६, ६.४८४, ७.९४, ७.१७२, ८.११५, ९.७९, ९.२४३, ९.३२५, ९.३५२, ९.३७६, ११.४५१, ११.४७१, १३.७०८, १३.७६५, १३.९३२, १३.९३३, १३.१०९८, १४.५६, १४.१५१, १४.३८९, १५.२२०, १५.५५३, १५.५५४, १६.१८३, १७.१७३, १७.३७१, १८.४२०, १८.४२१, १८.४७२(१,२), १८.९६०, १८.९६९, १८.९९७, १८.१०५५, १८.१०९०, १८.११२२, १८.१२०५, १८.१२४७. आळिंगुं सरलें, सरसावले, ६.११९; उतरों सरला, सरसावला, १२.१८५; एकपणा ही मीठी पडों सरली, ऐक्य संपलें, १४.३९३; कूडा थोर मोला न सरे १३.४७०, मोल पहा; कोणी ठां सरे काइ, मान्य होईल काय?, १८.१५४५; खाई सरली, नाश होऊं लागला, ११.४३५; खेळुं सरलेयां ११.८४; खेंव देउं सरलें ७.१९८; जंव विनती करूं सरली, जस-जसा विनंति करण्यास अर्जून सरसावला, ११.११२; नृणा एका साठीं न सरे पृथ, काडीची किंमत नाहीं, ९.३६५; ध्यानं चि सरे, ध्यानानेंच पुढें येतो, १७.१३, ज्ञानदेवी—'ध्यान हि विसरे', कुंटे—'ध्यानही विसरे' १७.१३; परता सरैं ११.६१७, परतें सर

१६.२७, पन्हां—, दूर हो या अर्थी, ९.१९१; ब्राह्मण नेवों सरे, दान घेणारा ब्राह्मण घेऊन गेला तर, १७.२९१; भक्ति पृथ सरे, भक्ती-लाच महत्त्व आहे, उत्तम ठरते, ९.४४८; भाष सरे ९.२४७; सोक्षाचां गावीं सरतां, प्रवेश होतो, मान्य होतो, १७.३१९, ज्ञानदेवी, कुंटे—'सरतें होये' १७.३२१; रससोए सरों न ये, केलेला स्वयंपाक संपत नाहीं, भरपूर असतो, १३.६४२; लाहे तें सरे, राजमुद्रा पडते तेव्हांच नाणें चालतें, १७.३२०; श्रुतिजातें सरतें केलें, मान्य केलें, १८.७२५; सरतें, संपणारें आयुष्य, ६.३६२, —बोलणें, शेवटचें निरूपण, १८.७५; सर्वज्ञता सरे, मान्य होते, ९.४५१; सेवितेयाची चाड सरो कां, इच्छा तृप्त होईना कां!, ९.३८; सरेचिना (सरे चि ना), वाद संपत नाहीं, १०.२४७; पहिली नां सरती १८.११०७; पहिले आणि सरते १८.१६५९; वीटे ना सरे, विटत नाहीं व संपत ही नाहीं, ८.२६१; सरे... - अवतरे १८.१०५९, —ना मैले, संपत नाहीं व मळत नाहीं, १२.४५, — विरे १८.९९९, — वीरे १३.११३६.

सरल—सरल, निष्कपट, उंच. देखां विवेकवंतु विमल। तो चि शुंडादंडु सरल। १.१४. सावेरी वादिनलेया सरल। ९.१७३. वारेयाची थांव। तैसे सरल भाव। १३.३५९. १२.२४०, १४.१०२, १४.२५९, १५.९७. सरलां करपल्लावां ११.२११; सरल दीठि १३.६२३; सरलिया शाखा १५.१४९, सरली—१५.१९२; कोंभ सरले निगति १५.१८५, फोंक सरले—१५.१६४; खुर्जी...सरलें, टेंगणीं, उंच, ११.१२४.

सरली—मोकळीक. सुखें तुज सरली। दीन्वली असे ॥ १२.११६. इंद्रियां विषईं सरली होये १४.२२६.

सराउ—सराव, अभ्यास. सकलशाखांचा सराउ १५.३६४.

सरांडणें—माखून जाणें. तैसें पिवळि तोंड। सरांडिल ॥ १३.५६०.

सरि-री—सरि, बरोबरी. ह्यणौनि भिरवति

नाहें। नाहें मजसि सरि पावे। १३.३५७.

सरी—(१) बरोबरी. ते द्रव्ययाग किर हांती।
परि ज्ञानयागची सरी न पवती। ४.१५७.
१८.४७. ऐसी सरी जरि बाहे, येथें बरोबरी
करण्याचा प्रसंग या अर्थी, १८.६४२, ज्ञानदेवी
कोश 'योग'. (२) गळ्यांतील एक दागिना.
दीसे सोनेयांची जैसी सरी। ६.२८६. (३) नदी.
सुसरी—उत्तमनदी. अमृताची सुसरी १७.२१८,
ज्ञानदेवी, कुंटे—'सुसरी' १७.२१९.

सरिपाड—सारीपाड. सरिपाडु धरं ११.५४१.

सरिस—सारखा, समान, जवळ, बरोबर, तत्काळ,
सज्ज. सरिसे एकवटति ईश-। मस्तकावरि ॥ १.१७,
इभ पहा. आतां दलभार आपुलाले। सरिसे करा ॥
१.१२१. आतां स्वप्न चि हें तूकले। साचा सरिसे ॥
४.१. आणि रिगौनियां शयनी। सरिसा पडुं ॥
११.५४५, शेजारीं. २.१५५, ४.१९८, ६.५०,
६.९२, ६.१८३, ७.२३, ८.१६९, ८.२१४,
९.३२४, ९.३६९, ९.४०३, १०.२९३,
११.४३, ११.२९२, ११.५५७, ११.५५९,
११.६७९, १२.९८, १२.२००, १२.२०३,
१३.१२३, १३.१३७, १३.५९४, १३.५९९,
१४.९२, १४.३४७, १४.३५३, १५.२६०,
१५.२८०, १५.३२२, १५.४६५, १८.४८१,
१८.४८५, १८.९३५, १८.९८५, १८.१५१८,
१८.१५८२. सरिसा पाडु, सरिसेन पाडें, पाड
पहा; सरिसिये भूमिके, ऐक्याच्या या अर्थी,
६.६०; ओळखी चि सरिसें, ओळख पटतां
क्षणींच, ६.३६७, संतवाक्या—१३.६४६;
१३.८५६; ज्ञानें सर्वत्र सरिसें १५.२५४,
सर्वत्र सदा सरिसा २.२९७; अंवा-
सरिसा, आंधळ्याबरोबर, ३.१५५, आतां—
३.२०५, उत्पवना—३.४१, उत्पवन पहा;
प्राणासरिसि १२.१०१; शरीर सरिसें भरी,
सारख्या प्रमाणानें, १८.३३७; सरिसे न तूकति
१५.२०२; सरिसे वोडविल्यां, एकमेकांपुढें
ठेवले तर, १८.१५८०; सरिसेपण, सारखेपणा,
२.२७२; सरिसेपणें उठावले, सिद्ध होऊन,
१.१६५, —बुझावी, ज्याच्या त्याच्या योग्यते-
प्रमाणें, ६.२०; सारिसि, हा सरिसि चा अपपाठ
असणें संभवतें, १४.३०४.

सरूप—स्वरूप पहा.

सरोभरी—भर, जोर, सारखेपणा, तुलना. गुणां
गुण्यां सरोभरी धरावी, गुण व गुणी यांचा
सारखेपणा असावा, १८.११, ज्ञानदेवी—'गुणा-
गुणि या धरावी', गुण व गुणार्तात यांची तुलना
केल्यासारखें होईल, कुंटे—'गुणगुणी धरावी'
१८.१९; दोघां यागु सरोभरी निकजे, दोघांनाही
योग्यतेप्रमाणें लाभ निळतो, १६.९५; भक्ताच्या
सरोभरी नव्हे चि काचि, भक्ताच्या भावाप्रमाणें
त्यांना लाभत नाहीं काय?, १६.३८, ज्ञानदेवी—
'भावाचिया सरोभरी', कुंटे—'भावाचिये सरो-
बरी', भावाच्या बरोबरीनं या अर्थी, १६.३८.

सरोवर—तळें, जलसंचय. सकलां सरोवरां माझारि
जाणसि। समुद्र तो नीं जलराशि। १०.२११.
१४.१९४, १७.२२४, १८.२७४,
१८.१२९२, १८.१५९५, १८.१७८६.
अगाधें सरोवरि १३.३४०; चालता सरोवर
१५.३७१; सकईमु सरोवरु १.२३१; सरोवर
आटलें ९.४३०, —ह आटे ५.१५५; सरोवर
हों पाहे १८.२८४; आनंदसरोवरिचीं कमलें
११.६५; योगाब्जनीसरोवरु १८.१७३४;
श्रीकृष्णास्यसरोवरीं १८.१६४९; सोहंभाव-
सरोवरी(सीं) १२.१८५, ज्ञानदेवी, कुंटे—
'सोहंभाव सरोभरी' १२.१८५.

सर्व—एकंदर, सगळें, चराचर, सृष्टि. जें सर्वातें
येया विथे। सर्व जें जिये। हेतु जेयासि मिथे।
अचित्य जें ॥ ८.८७. तरि मज माझि भूतें हें ही
वाच्य। जें सर्व मी हाणौनि ॥ ९.७०. हें सर्व ही
सर्वेश्वर। ऐसा प्रतीतिगतु जो पतिकर। तो
बाहिरि होआवा गोचर। लोचनांसि ॥ ११.२९.
जें सर्व ही जगा परीतें। जें एक सर्व ही देखतें।
जें तळें(वडें) बोळिजे तें। पैल वस्तु ॥ १७.३६६.
२.३१५, ३.११०, ५.१२, ६.४०५, ७.५२,
७.६५, ८.११०, ९.५९, ९.८५, ९.९९३,
१०.२०१, ११.५२५(१), ११.५२७
(२), ११.५२९ (२), १२.३६, १२.७९,
१२.१३७, १३.९, १३.१४, १३.२९५,
१३.३१०, १३.३४२, १३.८६९(१),
१३.८७१(१), १३.९३३, १३.१०००,
१४.३९, १४.२२३(१), १५.४६२, १५.५०७,

१५.५३०(१, २), १६.१९, १६.९६,
१६.३५२, १७.१७, १७.८९, १७.१९३,
१७.२८२, १७.३३९, १८.४७, १८.३०२,
१८.५९७, १८.७४६, १८.८६९, १८.८९५,
१८.९१५, १८.११०८(१), १८.११९०(१),
१८.१२१८(२), १८.१२५१, १८.१३७२,
१८.१३७४, १८.१४०२, १८.१५५४,
१८.१७५८. सर्वा गीता १८.१२२९,
सर्वा—जें तूं चि तूं सर्वा(र्वा) पया।
कवणा बोधु कवणा माया। १४.६, ११.३०९,
१८.९७४, १८.१७७७. सर्वा उपरि
१४.४३, —कलि १५.४७६, —परी
४.११३, १७.२०९, —वेगला ११.५२९(१),
—हीं हित १७.२१७; ब्रह्मादि सर्वा भूतां
९.२८८; सर्वाचें सर्व १८.१२१८(१); सर्वातें
आवरुनि असे १३.८७८; सर्वि प्रकारिं
१५.५३५; सर्विहिं—जेया सर्वत्र सर्वपणें। सर्विहिं
कालि असणें। जें पाहूनि चितणें। हिंपुटी जालें ॥
१२.४३(२); सर्वा—भांडवटशराविं। जैसी तदाकार
असे पृथ्वी। तैसे सर्व होजनि सर्वा। असे जें वस्तु ॥
१३.८६९(२), जें नेणतें माझें प्रकाशूनि। अन्यथात्वे
मातें दाउनि। सर्व ही सर्वा भजौनि। बुझावितसे ॥
१८.११०८(२), सर्वा परीं २.६२; सर्वै, सर्वही,
१६.१८९, १८.५२४, १८.१०६९,
१८.१४०४, सर्वै परीं १.११४, १२.३०;
सर्वपणें—तूं सर्वपणें तैसे। पातलासि सर्व ॥
११.५२७(१), १२.४३(१), १३.८७१(२);
सर्वांग, आंग पहा; सर्वातीत—सर्व मी सर्वगत ॥
सर्वातीतु मीं ॥ १८.११९०(२); सर्वाधिकारैक-
पवित्र १८.१४१६; सर्वान्नरस १७.११३, —र्थ
१३.१०४२, —गम १८.१६५१, —त्म
१८.९९७(१), —त्मक १७.३८०, १८.९१३,
—दि १३.८८२, —दिकवें १७.३६७, —दी
१४.५८, —भरणीं १७.१८०, —रंभ १४.३६३,
—हारसंयमें ४.१४५; सर्व व इंद्रियें यांचे संदर्भ
इंद्रिय पुढें पहा; सर्वेश्वर, ईश्वर पहा; सर्वोत्तम
४.१०, ९.४१४, १४.२२३(२), १५.५१५,
१८.९९७(२); सर्वोपकारी १८.१७०७;
सर्वोपशान्तिप्रमदे १८.१३११; सर्वोपाधि-
विनासें १५.४७७; सर्वोषधी, अखद—ओखद

पहा; सर्वकर्म, कर्म पहा; सर्वकाम, काम पहा;
सर्वकाल ८.२५४; सर्वक्रिया-प्रवृत्ति १८.४७४;
सर्वगत, गत पहा; सर्वगीतादर्शन १८.३०,
गीता पहा; सर्वगुणिं १८.१६३१; सर्वज्ञ—
हैं असो काये क्षणावें। सर्वज्ञ जाणती स्वभावें।
४.२१४, ७.२००, १३.७१६, १५.३७,
१५.१४०, ज्ञ पहा; सर्वतीर्थ, तीर्थ पहा, —त्याग
१४.२६८, १८.१३३, —दल १८.४८७,
—दुःख १६.४२३, —दृष्टी १८.१४०८(२);
—दृष्टें १३.८७३, —द्विष्टि १८.१३१६, —देव-
निवासें १८.१४०८(३), —देश, सर्व ठिकाणीं
असणारा, ११.५२६, —देशीं, सर्व ठिकाणीं
१८.१५५३, —वेह २.१७७, १३.१११५,
—दोष १८.७४९, —धर्म १६.१०७, —नाश
१६.३८६, —निरोध ६.३४८, —प्रकारिं
१८.१७३८, —प्राणें १.११०, —बंधलक्षणें
१८.१४०५, —भाव, भावणें पहा, —भूत,
भूतणें पहा, —मंगलीं १८.१७७५, —मार्गीं
१८.१५१९, —रूप २.१४९, १८.१४०८(१),
—वसति १८.१३४८, —वाक्याय १८.१३१४,
—विषयिं १७.३१, —विसांचिया १४.२,
—वृत्तिवैभविं १८.३४६, —व्यापक ११.५२५
(२), —व्यापार १८.१३४४, —व्यापीं
१२.१०२, —व्याप्ती १३.१००१, —शक्ती
१०.१६१, —शाख, शाख पहा, —संधी
१८.३३७, —संहार ११.३४१, —संहारीं हे
शब्द तोडावे, ११.४०३, —सिद्धी १८.१६२६,
—सुख, सुख पहा, —स्नेह, १८.७७९.
सर्वत्र—सर्व ठिकाणीं, सर्व ठिकाणीं असणारा, सर्व
प्रकारें, पूर्णपणें. सर्वत्र सदोदित ॥ परिपूर्ण हा ॥
२.१५०. जो सर्वत्र सदा सरिसा। परिपूर्ण कां
चंद्रु जैसा। २.२९७. २.१७७, ३.१३४, ५.६०,
५.१००, ६.३९७, ७.१३०, ९.२८०,
९.५१२, १०.१४३, १०.१६८, ११.६८८,
१२.४३, १३.८७५, १३.८७७, १३.८७८,
१३.१०७१, १३.१११५, १५.२५४,
१५.३७९, १५.५२९, १६.९८, १८.१३३,
१८.९५०, १८.९५२, १८.१०४७,
१०.१११८, १८.११४२, १८.१२४९,
१८.१३५२, १८.१३७२, १८.१३७४,

१८-१५५०. सर्वत्र सदा सम ४-६९, ५-९५;
मज सर्वत्राते ९-१६५; माते सर्वत्र वसने करि,
पूर्णपणे, १२-१५; येकं ठांडे...सर्वत्र ४-१०१;
सर्वत्रताहं १८-१२४३, ज्ञानदेवी—'सर्वत्र नाहं',
कुंटे—'सर्वत्रता हे' १८-१२४९.

सर्वथा—नेहमीं, सर्व बाजूंनीं पहातां, सुळींही.
जैसा राजकुमार पदच्युत। सर्वथा होये उपहत।

१-२६८. मीं सर्वथा न जुझें एथें। भरवसेनि ॥
२-८२. जें सर्वथा सर्व ही नोहिजे। तें अद्या नूतें
लागिजे। १७-१७. १-१९५, १-२१०, २-६६,
२-८४, २-१२०, २-१२२, २-१२४, २-१४३,
२-१६३, २-१८२, २-१९९, २-२२५,
२-२२७, २-२३१, २-२४४, २-२४७,
२-२५५, २-२९३, २-३१५, २-३२७,
२-३३१, २-३४१, २-३४३, २-३५८,
३-५०, ३-९१, ३-११५, ३-१६८, ३-१९७,
४-८०, ४-१२९, ४-२०३, ५-२६, ५-४१,
६-१९८, ६-३४४, ९-१३५, ९-२३१,
९-३५०, ९-३९७, ९-४१९, १०-५६,
१०-२७९, ११-१५१, १२-११३, १३-२७,
१३-१३२, १३-७३२, १३-७८७, १३-८८४,
१३-११३७, १६-२०३, १६-३६६, १७-२२,
१८-२१५, १८-२८८, १८-२९७, १८-५३२,
१८-८०६, १८-८३७, १८-१४७६. सर्वथैव
३-२६३.

सर्वदा—नेहमीं. मीं सर्वदा स्वतःसिध्द। मीं बाल
तरुण वृध्द। ९-१६३. २-१३५, २-२९२,
८-१०३, ११-२८४, १७-४०९, १८-१२६२.

सर्वस्व—सर्व कांहीं, सार, रहस्य. जें सखा सर्वस्व
आघवें। आह्वासि तूं ॥ २-५८. ह्यणीनि अयुक्तपण
मनाचें। तें चि सर्वस्व दुःखाचें। एया कारणें
इंद्रियांचें। दमन नीकें ॥ २-३४७. १-१११,
३-११२, ८-२५९, ९-३८४, ९-५१५,
१०-५१, ११-११७, ११-६३१, १३-३३०,
१३-४४५, १३-६०६, १३-७४३, १३-८००,
१३-११४१, १५-३५९, १५-५४१, १६-१०५,
१६-२९९, १८-६१६, १८-९४१, १८-१६४०.
सर्वस्वाचा लोभु १३-३३१; **योगाचें सर्वस्व**
६-५३, १४-३८५; **देहसर्वस्व** १८-५९५,
सुख—६-४८०; **सर्वस्वें**—देखें मातापितरें

अविजति. निधें सर्वस्वें तोपु सवविजति. २-३०,
३-२३१, ८-२५८, ९-३७३, ९-४२४,
९-५०३, ११-३२३, १८-१४७, १८-५८७:
सर्वस्वेंसीं भजावें ४-१६३.

सलग—सगळें, सर्व. गाय सलग्नी चि बालावी,
तोड अगवित्र म्हणून सगळीच गाय टाकावें
काय? १८-२०१.

सलगि-गी—मैत्री, लडिवाळरगा. **सलगि**—
आगि एथ ही सलगि करूं करि बीडें। तरि निवें
कें पां ॥ ९-५. ९-७, ११-१६. केलिये सल-
गिचा भार ९-१७; **देवेंसि सलगि केली**
११-५६९. **सलग्नी**—हें सलग्नी मियां झगितलें।
१-३३. परि अपत्त जैतें सलग्नी। बापेंसि बोले ॥
११-५६५. ६-१३९, ९-२, ११-३२.

सलग्नें—टोचणें, बोचणें, छळणें, त्रास देणें, भय
पावणें. जी बुद्धितें सली। निश्चयातें ढाली।
६-८१३. १६-१४५(२), १६-४१६. जगातें
सलित ९-४९७; जेया चित्तीं सले ना
१३-७३०; **सल**, नेट, जोर, छळ, स्पर्धा,
आगितें न संधी तापु। सलाते(तें) जातिचा
सापु। १८-७५३, १६-१४५(१); **दीपाचेनि**
सलें १८-६१५, **पढिकराचेनि**—, **स्पर्धेनें**,
१७-१०१, **येकमेकां**—, **स्पर्धेनें**, १७-१५०;
अहंकारासि अखंड सल सुप १३-१११;
उत्पेसे सल चढे १०-२४८; **प्रेमभावां सल**
चढतसे १०-२७०.

सलील—पाणी. सलीलीं पय जैतें। एक होउनि
मिनलें असे। २-१२७. ७-५६, ७-५७, १३-९०४,
१३-१०४६. शरीराचां सलीलीं, शरीररूपी
पाण्यांत, प्रतिविंबासारखा शरीररूपानें भक्त
दिसला तरी तो वास्तविक ईश्वररूपच असतो
यास उद्देशून, ८-१३६; **सलिलें** १५-४५५.

सव-सवा—**सव**—बरोबर, सह, येथें सारखी या
अर्थी. तैसी दशा माथें श्रवण वरि। सव लेहें ॥
१३-५५७, **ज्ञानदेवी**—ते दशा मा या शिरीं।
पावैल गा ॥ १३-५५९, **लेहणें पहा. सवा**—(१)
बरोबर, समागम. किं तें चि संन्यास सवा देविजे
(ठेविजे)। सरितें पुडुती ॥ ६-५०, गृहस्थाश्रमाचें
ओझें टाकण्यासाठीं संन्यास ध्यावा तर संन्यासा-
श्रमाचें ओझें तसेंच ढोक्यावर येतें. ११-२५०.

जिया तिया सवा १८.१६७४. (२) इच्छेप्रमाणें.
मोडूनि भांगाराचा रवा । लेणीं धडिजति आपुलेया
सवा । ११.६३४. (३) संख्या निदर्शक, सव्वा.
सवा लक्षु भारत १८.१६४०.

संवंग—स्वस्त. कां संवंगाची वीकरणें । महर्गि वस्तु ॥
१८.८७८.

संवघडी—सोबती. ते हेतु ही संवघडे । पांच आयि ॥
१८.३०३.

संवचोर—सोबतीचा चोर, संभावित दिसणारा
चोर. संवचोराचें साजणें । तें चि तें प्राणु घेणें ।
१३.७४४. ८.१४५, १३.३३६. **संवचोरां मैत्र**
१८.७९४, —मैत्री १८.२४८; **संवचोराचा**
सांघातु ३.२०६.

सवडि—देखावा, रीत. बाहिर सवडिया भंगीं
१०.३०१, ज्ञानदेवी — 'बाहिरसवडिया', कुंटे
— 'बाहेरिसवडिया', बाह्यदृष्टीच्या रीतीनं,
१०.३२६.

सवता-सवति-सवता—वेगळा, वैरी. कृत्या-
कृत्यविसरा । सवते केले ॥ १६.३७९, योग्या-
योग्याचा विचार टाकून आपण जगावेगळे
आहों असें मानलें, ज्ञानदेवी — 'सोवतें केलें',
कुंटे — 'सवतें केलें' १६.३८१. **सवति, सवत,**
सवति जाली, सवतीसारखे वाटूं लागले,
१६.२३३.

संवतार—स्थिर, आश्रय (राजवाडे). ७.१३२.

संवदणि-सौदणि—परटाचें कपडे धुण्याचें
भांडें. **संवदणि** १८.१४०. **सौदणि**—सौदणि
फेडी थिगलीं । वल्लार्चि गा ॥ १३.४६४.

संवया—सहज. ९.५२८.

संवरणें-सावरणें-सांवरणें—आटोक्यांत येणें,
संभावून धरणें. **संवरणें**—देखें खेलतां अग्नि
लाविला । मग तो न संवरे जैसा उधळला । ३.२००.
३.२५१, ८.५५, ११.१९०. **संवरितासि**
११.२९०; **संवरावेया** ११.३६६; **प्राण संवरिले**
११.४४९; **विश्व संवरलें** १.१६०; **असंवर,**
आवरतां येत नाहीं अता, असंवरें आनंदें
१८.१६०१. **सावरणें** १०.१८८. **सांवरणें**—
सुवायें मेघु सांवरें । १३.११४३. १८.१५४३.

संवर्ध—सहज मिळण्यासारखी. १६.४२६, हा
पाठ **संवर्ध** असणें संभवतें, अतिशय वाढणारी

या अर्थी, ज्ञानदेवी — 'संवर्ध', कुंटे — 'संवर्ध'
१६.४२९.

सवल—प्रातःकाळ, उद्यां, लवकरच. सूर्य उदैला
देखोनि सवले । १६.२३७. १३.७६८. **चिचलतिथे**
सवले १६.३.

संवसाठीं—साम्याकरतां. साक्षिया **संवसाठीं**
१८.१४९९, ज्ञानदेवी, कुंटे — 'संवसाठी',
साम्यतेकरितां, १८.१५०९.

संवसरणें-संवसारणें—सावरणें, व्यवहार करणें.
संवसरणें—मी संवसरिनि तेणें । संतांसि करीं कर्ण-
भूषणें । १४.१८, येथें तुमच्या कृपाभांडवलानें जो
व्यापार करीन त्यानं, यावर १४.१७ पहा.
संवसारणें, पुढें करणें. वागारे संसारावेया
गोविंदा । **संवसारिलिया** ॥ ११.२९१.

संवसार-संसार—प्रपंच, पसारा, विस्तार,
व्यवहार. **संवसार**—बोधाचा हा संवसारा । जाला
आमतें ॥ १८.१७३७, लाभ आम्हाला मिळाला
या अर्थी. ५.५४, १०.१२९, ११.३१८,
१२.८३, १२.९१, १४.२८२, १५.२४,
१५.७७, १६.२५९, १८.२५४, १८.५९२,
१८.१५६४. **संवसारु हें कावखलें झाड** १५.५२;
संवसारिची चिंता १२.८५; **संवसारा जालेयां,**
एकजित झाल्या तर, १७.३४८; **संवसारदुःख**
९.४३६, —व्यथा १२.१८१, —श्रांत ४.३२.
संसार—सायासें पुण्य आर्जिजे । मग संसार कां
अपेक्षिजे । २.२५३. संसारु चि संसाराचिया गांठी ।
लाउनि वैसवी पाटि । मोक्षश्रियेचां ॥ ९.४६ (१, २).
संसार एसणें थोर बोझें । फेडिलें जगाचें ॥
१८.१४६०, गीतेस उद्देशून. २.२४६, २.३१८,
५.९८, ६.४४२, ६.४६१, ७.४८, ७.१४४,
७.१५९, ७.१६६, ८.१४१, ८.१९६,
८.२०४, ८.२३३, १०.१८०, ११.१०,
१३.१७२, १३.८६३, १५.३९, १५.४२,
१५.४३, १५.१०४, १५.२३०, १५.२४८,
१५.३१५, १५.४४३, १५.५४३, १६.८,
१६.६९, १७.२०७, १८.६९४, १८.८९६,
१८.९२७, १८.९५१, १८.१४५२. **संसारिक**
२.३५०, ११.३१६, —कु बंधु ३.८२; **संसार-**
अडवी १८.१२१५, —गजकेसरी १०.२५७,
—गुंति १५.३६२, —गौरव १५.३९४, —ग्राम

१५.४४१, -चित्र ५.१५५, -जात, -जान पहा, -तनसूया १०.२, -तरु १५.२००, -तरु १५.५९, १५.१७४, -दुःख २.३३८, ४.२१९, -दुर्गती १८.१२६७, -पथश्रान्त १८.१६४८, -पाटण १५.४३८, -पांती(नी), संसाराच्या पंगतीला, येथे स्नाह्याला, ८.२४२, -पुर १.२२, -धंव १६.४४६, संसाराचेनि बंधे १८.१२६६; संसारभय, भय पहा, -रण १८.१०४३, -राजधानि १५.४३९, -रुख १५.२१८, -रूपा रुखा १५.४८६; संसारवृक्ष १५.१३७, -शब्द ५.१२४, -सीण १७.३२८; देहसंसार १५.१८०, स्वर्ग-, स्वर्ग व संसार, माझि स्वर्गसंसाराचेनि लाववे। झांकेना ॥ ८.२५६, आणि होउनियां शरीरी। स्वर्गसंसाराचां दोहीं वरीं। नादे जो पोटभरी। त्रिवर्गोपायें ॥ १८.७४२, २.२४४, ६.२८, ११.३२४, १५.३९५, १८.१३०१; स्वर्ग-संसाराकांटी, कांटी शब्द तोडला तर कांटी पुढें दिलेला अर्थ अधिक स्पष्ट होईल, १८.७७९; स्वर्गसंसारुपांग १४.१७०, पांग (२) पहा; संसारणें—संसारावेया, ११.२९१; संसारिया, संसारी, १४.३३.

सवा०—अनुकूल वारा, सहाय्य. सुवा० पुढें पहा. ११.३५०, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सावावो’, सहाय्य, ११.३५५.

संवादणें—संभाषण करणें, परस्पर बोलणें, विवेचन करणें. गीताख्य प्रसंग। जो संवादला श्रीरंग। अर्जुनैसीं ॥ १.५०. हें शब्दविवेचन संवादिजे। १.५८. १४.३२, १८.१५८३. **संवाद**, संभाषण, चर्चा, विचाराचा मेळ, अनुरूपता, तरि संवाद तो वि दश नु (दशानु)। १.१५, ३.२७१, ५.६९, ६.८, १४.४०९, १८.८१, १८.८४, १८.१५१५, १८.१५७३, १८.१५७९, १८.१५८२, १८.१५९६; संवादाचेआ गांवां आंतु ६.३११; संवादाचा बाडलां १८.१५६२, -चेनि मीसैं १८.८०, -चा सुवा० ९.२८; संवादचतुःपथ १०.१०८, -फल, फल पहा, -सुख ४.५, १०.१४९, १८.१५७८, -सुष १५.४२४; कृष्ण-संवादे १०.१४८; संवाद-

कुसरी, संवादाच्या चतुर्थांते, पार्थवैकुण्ठ-संवाद-कुसरी १८.३७; श्रीकृष्णार्जुन-संवादसंगम १८.१६००; संवादिया, संभाषण करणाया, संवादियां शिरोमणि १५.४१८; संवादियें, चर्चा करणाया, १२.१६१; विसंवाद, मेळ नसणें, क्कपौनि या वये मान्वा। विसंवाद ॥ ४.३७.

संवाद—सुबोधित. १५.१८५, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सर्वोद’, त्याच अर्थी, १५.१८७.

संवाहन—मदत. उद्. तोहे वि प्राचीन। नेंदी वि प्रवा संवाहन। १७.३८. १७.२६९, १८.३०४.

संविचि—जाणणें, ज्ञान, अनुभूति. स्वसंविचि, आत्मानुभूति, १८.११२७; स्वसंविद्रुमबीजप्ररोहणावनी, १८.१०, द्रुम-द्रुम पहा; स्वसंवेद्य, स्वतःला स्वतः जाणण्यास योग्य असा, १.१.

सवियां—स्वतः, तत्काळ, सहज, पूर्णपणें. जें अमृत ही परि नावडे। ऐसं सं(स)वियां वि अरोचक जें पडे। ४.१९५, स्वभावतःच. आणि अनुष्ठितां प्रांजला। सवियां चि ॥ ५.७, सहज, सोपा. १०.१२३, १०.२९९, ११.९२, ११.१३३, ११.१६९, ११.१९६, ११.३२३, ११.४२६, ११.६०१, ११.६४२, १२.१९, १३.८५४, १४.१३८, १५.४३८, १७.४७.

सवे—संवय. ऐसं वि स्थैर्याची होईल। सवे दया ॥ ६.३८१. ८.१०९, १२.२२. याचक सवे ११.११७, ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत सवे ऐवजी ‘स्वेच्छा’ असा पाठ आहे, ११.११७.

सर्वे—त्याबरोबर, लगेच; हा शब्द इतर शब्दांस जोडून किंवा सुटा आलेला आहे. व्याधिते दावी। सर्वे चि हारवी। ६.२२०, लगेच. पै पृथ्वीचा घड कीजे। सर्वे चि पृथ्वीसि निले जरि मेलविजे। ७.६४. म्ह(ह्म)णौनि दिवा पालवे। सर्वेचि तेज मालहवे। कां रविर्विवासर्वे। प्रकाशु जाये ॥ १२.१००(१,२), लगेच, प्रकाशाबरोबर. ६.४९, ६.२१४, ६.२३५, ७.४७, ७.६७, ८.७, ८.२१, ९.५, ९.९०, ९.३२५, ९.४९८, १०.४२, १०.२८५, ११.१४२, ११.४४८, ११.५८२, ११.६४६, ११.६६३, ११.६८१, १३.४४, १३.११४, १३.४८७, १३.४८८, १३.६३०, १३.६६३, १३.८०४, १३.९३०, १४.२२३, १५.२६०, १५.३३२,

१५.३९०, १८.१०३७, १८.१२३१. सर्वे
चि ह्यणे १६.३४७; अबोधनासा सर्वे
१८.९६६; नारी सर्वे बैसौनि १७.१५९;
पावो सुदलेया सर्वे १३.६८४; श्रवणा सर्वे
१३.११५३; अस्तुसर्वे, सूर्यास्तात्रोवर, १०.८६,
उत्तरां-११.३९, एका-२.१०९, जन्मा-
९.४००, तुल्लिगा-१.१२७, तेया-२.१४१,
दीपा-३.११०, दृष्टी-२.७२, रात्री-
१८.९६५, वोळखी-३.३६, सकती-
६.२४६, संतोषा-८.५३, सूर्या-१३.६०७.

संशय—शंका, संदेह. ह्यणौनि संशयाह्नि थोर।
आणिक पाप नाहि थोर। ४.२०१. ४.२०७.
संशयात्मक ४.२०४; **संशयरूप** ४.१९४;
संशयो ४.६४, ६.४२९, १०.१०६; **संशङ्**,
डोल्याचें हीं पाहाणें। संशङ् वाली ॥ ४.८५,
४.१९६, ४.१९९, जरि संशङ् पडिला
४.१९७; **संशैया**, संशयी माणसाला, ४.२००;
निःसंशैया, संशय नसलेल्या माणसांना,
५.१४६.

संशृती—संसार. १४.४९.

संसर्ग—संबंध. संसर्गें कालकूट मरे। २.१५.
३.२१२, ३.२३०, १३.१११७. **संसर्गामाजि**
३.७२.

ससाणे—सणाण पहा.

ससुर—सासरा. १.१८२, १.२२३.

संस्कार—पूर्व कर्माचा मनावर झालेला परिणाम.
संस्कारवसें १८.४४४; **संस्कारसिद्धा**, प्रकृतीस
उद्देशून, १८.१२८१; **पूर्वसंस्कारसंदे**, पूर्व-
संस्काराच्या अनुरोधानें, १८.११४६; **प्राचीन-**
संस्कारशेवें १८.४२८; **सकलवासनासंस्कार**
९.२९३.

संस्कृत—संस्कृत भाषा. मूलग्रंथिचेया संस्कृता।
सर्वे नीट मन्हाटी पडतां। १०.४२. **संस्कृताचीं**
गहनें तीरें ११.९; **देशी आणि संस्कृत वाणी**
१०.४४.

संस्था—मूल रचना, व्यवस्था. जें श्रिटि आदि
संस्था। ब्रह्मोनि केली ॥ ३.८५. **वर्णभेद संस्था**
४.८०; **सांख्यकर्मसंस्था** ५.२६; **सांख्य-**
मतसंस्था ३.३३.

सस्य—धान्य, विशेषतः भात. कां फलें सरे

वाढणें। सस्याचें जेवि ॥ १८.४७२. १८.१२८.
सस्यांतीं, कापणी व मळणी झाल्यावर,
१४.३४९; **सस्यादि...** धान्यजाति १५.३७३;
सस्यमुखाचा भोगु, धान्याच्या विपुलतेस
उद्देशून, १८.३५३.

सह—त्या त्या वस्तूवरोवर. सहोजलें ११.१३४,
उजलणें पहा; सहोदर, उदर पहा; सहकार
सहाय्य, सत्वशुद्धिसहकारें, अंतःकरण-
शुद्धीच्या सहाय्यानें, १८.२५७. **सहज-सहजें-**
सहाजें, सहित पहा.

सहज-सहजें-सहाजें—स्वयंभू, स्वाभाविक,
स्वाभाविकपणें, आपोआप, सोप्या रीतीनें. सहज
—ऐसें अनादि जें सहज। तें गा मी विश्वश्रीज।
७.४१. मज सहजातें करिति। स्वयंभातें प्रतिष्ठिति।
९.१६२, मी जो स्वयंभू त्या मला मूर्ति रूपानें
तयार करतात व स्थापना करतात. ९.४२,
१२.१२५, १४.९७, १४.१९९, १४.२८४,
१८.११११, १८.११२४, १८.११९०.
सहजु अधिकार १८.८८७; **सहजीं**—**सहजीं**
चिन्हें १४.२३५, — **मनबुध्यादि** १४.१०१;
सहजकृपामंदानीलें ७.१८२; **सहजस्थिति**
१८.११०७, —**ती** ८.१८. **सहजें**—ह्यणौनि
सहजें सांडला। कर्मसंगु ॥ ३.१४६. तें तेया
नावें सहजें अव्यक्त। आणि आकारवेले तें चि
होये व्यक्त। ८.१७०. ११.५०४, १४.२७८.
सहाजें—मग नेणवे चि तेयातें ह्यणितलें।
अक्षर सहाजें ॥ ८.१००. ८.२१५.

सहन—सोसणें, क्षमा करणें. सहनसिद्धी, क्षमा
करण्याचें सामर्थ्य मिळविणें, १०.८१.

संहरणें-संहारणें—मारणें, नाश करणें.
संहरणें—एकैकाचेनि मनोव्यापारें। हें विश्व
होये संहरे। १.१०६. २.१६१. **संहारणें**—
(१) आवरणें, सामावून घेणें. ह्यणौनि
प्रसन्न होई वेगीं राया। संहारीं आपुली
माया। ११.३८०, आवर. ११.५९८. **योगु**
संहारिला, सामावून घेतला, ११.६३९.
(२) नाश करणें. अरे कोण्ही कव्हाणातें न
मरी। पथ मीं चि हो सर्वसंहारीं (सर्व संहारीं)।
११.४०३. तरि मीं काळु गा हें फुडें। लोकु
संहारावेया वाढें। ११.४४६. १०.२५३,

१३.९२६(२). आधवं जग संहारो १८.४२९;
सजी पाली संहारी ५.८२; संहार, नाश,
संहार जेणे संहारे। १३.९२६ (१), संहारखेचरें,
आकाशांत फिरणारीं, नाश करणारीं भुतें,
११.३४०, -तेज ११.२९७, ११.३५३,
-त्रिपुरेचि घेजे ११.३३८, ज्ञानदेवी, कुंटे-
'संहारत्रिपुरारीचीं यंत्रें' ११.३४३, -वात
१५.१२६, -वाहार ११.४४९, वाहर-वाहार
पहा, -समैचा ११.३७४; संहारें-(१) संहारानें,
सर्वसंहारें ११.३४१, १३.११०७, (२) नाश
करणारीं, तैसि संहारें तूझीं सुखें। देखीनि धोरु कें
आह्मां पारुखे। ११.३७५; संहारकें ११.१३०.

सहसा—एकदम, एकाएकीं. तें आटोनि गेलें
अंतःकरण। विरालें सहसा ॥ ११.२४१. जागता
नरु सहसा। निद्रा पाडीनि जैसा। १३.१००७.
सहसा चेशला अद्वया-। नेदपणें जो ॥ १८.४०२.
११.३१, ११.९७, ११.२९२, ११.३१७,
११.३४५, १४.१९१, १५.१८६, १५.४१०,
१५.४२६, १७.४२१. सहसा मोडतु मांडतु
१५.१३७, -मुद्रालावावेया १०.३१, -मुद्रा
सोडिली ११.१२१, -बन्हि रिगतां १८.१५२१.

सहित—सह पहा. तेव्हाहि आपणपेंन सहितें। ये
अशेषे हीं भूतें। ४.१६८. तैसे सर्व इंद्रियें सहित।
मजमाक्षि सूनि चित्त। १२.३६. रहितु ना सहितु।
१३.११०४. विश्वस्वप्ने सहितें १६.११; सर्वसुखें
सहित ३.१०१; नित्ययागसहितें ३.८६;
मनबुद्धीसहित १२.१०४.

साइखेडें-साईखेडें-साईखेडें-साएखेडें—
कळसूत्री बाहुली. साइखेडें—आतां सूत्रतंतु तुटल्यां।
चलू चि ठाकें साइखेडेया। १६.१८२. साईखेडें—
सुत्रें विण साईखेडें। वाळू जैसें ॥ १३.३०१.
साईखेडें—साईखेडेनि कां प्रार्थीवें। सूत्रभारातें ॥
९.३०. साएखेडाचें बाउलें १८.१७४७;
साएखेडें १५.३३३.

साइला—झोंपलेला. सेजियां घरा साइलेयां,
शेजारच्या घरांत झोंपलेल्यांना, १३.५७३.

साउमा—प्रत्यक्ष, पुढें, समोर. तेथ साउमा घेआवा
उवावो। १६.६१. माघुतसाउमें १४.२८३,
माघुत-माघौत पहा.

साउल—पांढरेपणा. दाढी साउल धरी। १३.७५६.

साउली—सांवळी, विसावा, प्रतिविंब. धरि
शरीराचां सळीलीं। अस्तेपम ते साउली। ८.१३६.
जें रूप चि साहिं उमैं। तें साउली काळाची डोमे,
१८.२६२. ६.२७२, ७.६२, ८.१३१, ९.४,
९.४३३, १२.८, १२.१९८, १३.५९३,
१३.५९४. सर्पफणिची साउली ५.११६,
संवसारश्रान्ताची—४.३२; साउलिये खंव
दीधलें १७.४१४; साउली न पांतां, प्रतिविंब
न पहातां, ९.१४८.

सांकड-डि-डी-डें—कटीण प्रसंग, उणीव,
संकोच, संकट. सांकड—तेवि आवडेतैसा सांकड।
आचरतां जन्हीं दुवाडु। ३.२२०. अथवा प्रवासें कां
पीडां। सीणलें जें सांकडां। १७.२०५. ११.३०,
११.३१९, १३.२१०, १४.१६२. सांकडा
बोला ३.२६२; इये सांकडां १८.१५६७;
प्रेमलांचें सांकड १०.१२१; स्वधर्मु सांकडु दे-
खौनि १८.९२२. सांकडि—मिड सांकडि न
धरवे, मीड संकोच न धरतां, ११.८०. सांकडी
—जेयाचिया आवडी। नगणित ब्रह्मचर्याचीं(चीं)
सांकडीं। निष्ठुर होउनि बापुडी। इंद्रियें करिति ॥
८.१०४. भेदाचीं सांकडीं ७.१७४. सांकडें—
जरि चिंतामणि हाता चडे। तरि वासनेचें कवण
सांकडें। ३.२३. लोहाचें सांकडें परिसा। न जोडे
आंधारु रवि जैसा। १५.२६२. ३.१६०, ४.१४१,
६.३२, ६.१४४, ६.३१३, ८.१३२, ८.२५३,
९.३८३, ११.१५१, ११.३९९, १३.५५२,
१३.६०५, १५.४७४, १५.५२२. सांकड-डी-डें,
फेडणें क्रियापदावरोवर, सांकड फेडूनियां ११.८७;
सांकडी फेडितां १६.१९९, -फेडी ११.५८८;
सांकडें फेडिलें ६.३४३, -फेडी ११.१०९.

सांकडणें—अडकणें, संकटांत पडणें. जो मूलबंधें
अडला। अपानु माघौता मुरडला। तो सवें चि वरि
सांकडला। फांकु धरी ॥ ६.२१४. परबुद्धिचा पैसु
सांकडे। १६.११०. सांकडलेया धर्मांचेनि कैवारें
१०.२३२; जो गर्भवासीं सांकडला होता
१८.१५००; पंचात्मिकीं सांकडे, पंचभूतात्मक
शरीरांत अडकून राहतो, ६.४००, ज्ञानदेवी,
कुंटे—'सांपडे' ६.४०१; सन्मानें सांकडे
१३.१८७.

साकांक्ष—आशा धरून, उत्सुक, संशयित. परि

सुमुक्ष इतर । साकांक्ष जाले ॥ १६.४७, इच्छा वाढली. ३.१६२. साकांक्षे आराधने ३.९०; बोळ...आह्यां साकांक्षु, आम्हांला संशयांत घालतो, १७.३४.

साकार्यता—आकारयुक्तता. १४.२७३, 'सकारण -ता'—ज्ञानदेवी १४.२७५, कुंटे १४.२७६.

साकें—सकें-साकें पहा.

साक्ष—प्रत्यक्ष पाहणे. या शब्दापासून आलेले साक्षात्, साक्षि-क्षी शब्द दिले आहेत. साक्षात्—साक्षात्कार ११.३६५, ११.६८४, आत्म—१८.१०७७; साक्षि—पापपुण्ये अशेषे । तो पासि चि असतु न देखे । आणि साक्षि ही दोहों न ठके । परि गोठि काइसी ॥ ५.८०, ५.१३४; साक्षिभूत, भूतगण (१) पहा; साक्षी—नाना काष्टि नाव मिले । ते नावोडेनि चले । चालिजे अनिलें । उदक साक्षी ॥ १८.३०७, १८.४५४; साक्षी मी अकर्ता १४.२९१; साक्षी ठेविला १३.५९६.

साक्षेप—जाणून बुजून, विशिष्ट हेतूने. तैसे फोकरितां तप । कीजे जें साक्षेप । १७.२४८. साक्षेप न बोलों ७.४३; साक्षेपा रिती पाहे १८.१६३२.

साखल—सांखल—सांखळ. साखल—नियमा-चिया साखला वाहाणे १८.६३४. सांखल—तिकडी सांखल, तीन कड्यांचीं सांखळ, १६.४३५, सं. वा. श. पहा, लोभामोहाची—१६.२६४; तृष्णाचिया सांखला ले १४.१७१, उत्संकु व उंछंखल पहा.

सांख्य—षड्दर्शनापैकीं एक शास्त्र, सांख्य मार्गी; विचार, ज्ञान या अर्थीही हा शब्द आलेला आहे. एक ज्ञानयोग ह्मणजे । तो सांख्य अनुष्ठिजे । ३.३६. जेया मार्गातें जरी । सांख्य ह्मणति योगी । १३.९५२. ३.४३, १३.३६. सांख्याचेया गांवा ७.४२, -चिया प्रतीती १४.६९, -चां सिद्धांति १३.९०; सांख्याहूनि प्रांजला, सांख्ययोगापेक्षां सोपा, कर्मयोगास उद्देशून, ५.१६५; सांख्यीं योगिं ५.२९; सांख्यकर्मसंस्था ५.२६, -बुद्धि १०.२३, -मतसंस्था ३.३३, -योग, सांख्य व कर्मयोग, ५.३१, योग पहा, -वेदांत १८.२७७, -शास्त्र १८.५१६,

१८.५२०, -सद्भा १८.१४२५, -स्थिति २.२३०; सकलसांख्यसिंधु १८.१४४६.

सांग—आंगासहित. सांगोपांग, अंग पहा.

सांगडी—सांगडें—सांगडे—सांगडें—मिळणें, मिसळणें, त्या सारखें, त्या बरोबर, तरण्याचें साधन, तराफा. सांगडी—प्रांकि विद्येचिया सांगडी । घेतल्या अहंभावाचिया डोंडी । ७.८१, विद्यारूपी तरण्याच्या साधनावर कांहीं जणांनीं अहंभावाचे घोडेही घेतले आहेत. उताराचिये सांगडी । ठाके ते ऐली चि थडी । १८.२५३, उतारासाठीं योजलेला तराफा अलीकडच्या कांठाशींच राहतो, भोगाच्या इच्छेमुळें पुनः नदीवर फेरे चालूच राहतात या अर्थी. १३.८९६. सांगडें—आणि इछिलेया सांगडे (डें) । इंद्रियां आमिप न जोडे । १३.१२६. वांचूनि सोनें सोनेयां सांगडे(डें) । सोनें चि जेवि ॥ १३.८९१. १८.१२०, १८.१७५४. मोहाचेनि सांगडें १३.२५१. सांगडे—तै गुण देखे सांगडे । सभ्यु जैसा ॥ १४.३४०, 'गुणदोष सायिखडें'—ज्ञानदेवी १४.३४३, कुंटे १४.३४४. ५.२५. सांगडें—तैसें सोखासना सांगडें । सोहपें होये ॥ ५.८, सुखकर वाहना-सारखा सुखकारक होईल असा. १२.३१.

सांगणें—नेहमींच्या अर्थी, स्पष्ट करणें, विवरण करणें. सांगतां—सांगूं जातां, हा सांगतां अपारु असे ४.१९०; बुद्धियोगु सांगतां ३.३३; सांगतील—मग अपेक्षित जें आपुलें । तें ही सांगतील पूसिलें । ४.१६६; सांगावें, सांगावयास जावें, उपदेश, ऐसें तूझें हीं सांगावें । १०.५८, १३.८४३; सांगिजतील १०.९१; सांगें—तेयां काब्येक सांगें । जें मीं करिं ॥ १२.८२, १२.१७७; सांगों—आणि तुज चि किं बुद्धि सांगों । ११.५४२, १३.७२; न संगों १८.८०६. सांगवणें पहा.

सागर—समुद्र, सांठा. कां टिटिमु चांचुवेन्हीं । माप सुये सागरीं । १.६८. सागरु शोषूनि उधवला । अंबरासि ॥ १.९०. घडवडीत अंबर । उचंबलत सागर । १.१२९. जैसी अक्षोभता सागरीं । अखंडीत ॥ २.३५६. भरति गमे सागरीं । सरिता जैसी ॥ ६.३०४. जैसैं सागरा पडनि सरिते । मुरुडावें

ठेले ॥ ८-१२१. सागरें कवची टाई नाहवें ।
 १-११. नवरत्नां भराव सागर १२-११. वरिषावें
 वींग सागर । जळें जैसा निमर १२-१५१. कां
 न विद्दे चि सागरें वडवानळ ॥ १४-३०६.
 १२-३७, १३-२९३, १३-३८०, १३-९१६,
 १४-१२०, १४-२३३, १५-२६९, १५-२८६,
 १६-३७१, १७-३२२, १७-४०५, १८-७८९,
 १८-१०८२, १८-१३६८. सागराचां पाणीं
 ९-७४, -पोटीं, वडवानळास उद्देशून,
 १८-६८१, १८-१३९२; अनर्थाचा सागर
 ८-१४७; अभ्यासांचे सागर ५-१५८;
 अमृताचां सागरिं १२-२६, -सागरीं ७-१४८;
 आंलिचा सागर ४-१७०; मनोरथाचां सागरीं
 १८-७४३; मर्यादुचा सागर १८-१३;
 मातलिये सागरिं १३-८०३; रसाचां सागरीं
 ७-१८३, सप्तवानुचां— ६-२३५,
 सुखदुःखाचां— ९-४०२; सागरावरि ९-४५७;
 जैसा कळोलु सागरिं अनन्यु १५-५३५;
 तरंगी(गीं) सागर सांभावे १०-६९; सरिता
 नेणजति सागरें १८-५२७; सरितांतें सागर
 केचि त्यजी २-६०; सागराचा बोंडु भरावा काड
 ११-४२५; सातां हि सागरा(रां)तें
 १८-१७५६; सातें सागरीं ११-५६; अमृतसागर
 १६-२२, उन्मेख— १४-२४; ए(ण्)क्यवीचि-
 सागरा १४-३०३; क्षीरसागर, क्षीर पहा;
 गीतासागरतरंग १८-१६५३; ग्रंथसागर
 १८-१७५९; दुर्पसागर १६-३९१; पूर्वापर-
 सागर १८-१५७२; विवेकाष्टसागर २-३७३;
 वेदार्थसागर १-७२; श्रीकृष्णसूक्तिसागरा
 १५-७०; श्रुतिसागरसमुद्रा १०-४, श्रुति-ती
 पहा; अंबरा ६-८७, हा पाठ सागरा असा
 ध्यावा, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सागरा’ ६-८७.

सांगात-सांघात—सोवत, संबंध, लोकसमुदाय.
सांगात—तेथ तो भगवंतु । जो निःसंगाचा
 सांगातु । ६-३८, सोवती. **सांघात**—ना तरि
 प्रलयवन्दि महावातु । मयां दोवां जैसा सांघातु ।
 १-११८, भीष्मास उद्देशून. न साहे जो नांव ।
 सांघाताचें ॥ १३-५१८. १३-१४९, १६-४३०.
फुलाचेनि सांघातें १८-८१९; **चिन्ताचा सांघात**
 ८-९४, **संवचोराचा**— ३-२०६; **सुखाचेनि**

सांघातें ६-३८७; **अवोधु सांघातु गेला**
 १८-११००, **ज्ञानदेवी, कुंटे**—‘सांघात’
 १८-११०६; **सांघातु आणि संगु** १८-८६;
सांघाती—सोवती, **सांघातीपणें** ११-५३३,
 १८-१४५१.

सांघणें—बोळणें, उतर देणें, वर्णन करणें, उपदेश
 करणें. या क्रियापदाचीं अनेक रूपें व उपयोग
 केलेले आहेत, त्यांपैकीं कांहीं वेध दिले आहेत.
सांघ—आतां दांतिचें जी लिंग । व्यक्त मज सांघ ।
 १६-१३५, **सांघ पां** २-१३, २-४४, २-९५,
 ५-११६, ६-३६०, ८-६५, १८-१५३०,
सांघपां (सांघ पां) २-२०२; **सांघत**—आदि
 सांघत असो आपसें । वरि पूसिले तूवां ॥ ६-१६२,
सांघतु असे २-८१, **सांघतसे** २-३६९,
 १८-३४, १८-१४३५, -सें १७-८१,
 १८-१३४०, -सो—परिचसं ते सांघतसो ।
 नागिणि गोठि ॥ १४-२७७; **सांघतां**—ह्मणानि
 सामान्य गा नोहे । हे सांघतां वडिले गोठि आहे ।
 ७-१४, १६-३११, १८-१३६६ (२), **सांघतां**
अलौलिक असे १५-५१, -वाचा रडे
 १६-४१८; **सांघति** ६-१, **ज्ञान**—१३-१७८;
सांघतियां चि रीती ६-३३०; **सांघतील**
 ६-३३५; **सांघवलें** ५-६७, **सांघसि**—
 तोंड भरुनि सांघसि १८-१५४७; **गोठि सांघसी**
 १०-१८३; **सांघा** २-२८७, ६-४१०, -ह्मणों
 ११-३१; **स्वरूप सांघा** १५-४२८; **सांघां**—
 हें रूपक परि असो । सांघां उवळ जैसें परियसो ।
 ७-२७; **सांघाल** ६-१४१; **सांघावा-बी-वें**—
 मज विवेकु तो सांघावा । मन्हाटा जी ॥ ३-१७,
 भी पूसैन आतां सांघावा । २-२८५, **सांघावी**
 ४-३९; नीकें तें आढां सांघावें । २-५८, हें एकैक
 काड सांघावें । ६-४०६, २-२८९, ३-२०,
 ५-१६३, १८-१३२८; **बहु बोळौनि सांघावें**
 ९-२९६, हें असो काड—२-१९०; **हें सांघावें**
 काड ९-३९०; **सांघावेया**—जेयातें सांघावेया
 वेद बोवडे । ११-१४६, ७-१०४, ८-१६३,
 १०-१६४; **सांघावेया लागि** १५-४२९,
 -जावो(वों) न ल्हाये ११-३८८, -चेनि व्याजें
 ९-५२०; **सांघिजत**—साधिजत १५-४०,
 हा पाठ सांघिजत असणें संभवतें; **सांघिजतसे**

१८.१२३२; सांघिजति—कवतिकीं सांघिजति
१०.२५४, सांघिजती १०.४०, १८.७२९;
सांघिजे—तूझें स्वरूप आघवें । सर्वत्र सांघिजे ॥
१०.१४३, ५.४; सांघिजैल—ते भीमपवीं संगति ।
सांघिजैल ॥ १.५४, ३.१८२, ४.१५३ (जै),
६.१३, ६.१९२, १०.५३ (२) (सां),
११.६९७, १८.५९१, १८.६९२; सांघितला
—सांघितला चि अभिप्राय । लां(सां)घिजैल
पुडुती ॥ १०.५३ (१), ४.२६, ६.१५१,
६.३३३, १८.१२३०; सांघितलिं —
आखरें सांघितलिं १५.५५९; सांघितली
३.१३८, ४.३५, १८.७६३, सांघीतली
१८.१४३१; सांघितले—सांघितले तुज
विशद । १३.१५०, भाव—१०.१७२, याग
—४.१५४, विशद—१८.७२७; सांघितलें
१०.१३७, १२.२२६, सांघितलेयाचें साचपण
१०.१३८; सांघीतले ४.१३९; सांघे—
मुनि सांघे नृपनाथा । जन्मेजया ॥ १.४८,
१८.१५०६, १८.१५७०; मुरारि सांघे
३.१२६; सांघें—मीं सांघें मन्हाटिया भंगी ।
१८.१७०८, १८.७६६, १८.९३२; सांघें—
सांघें मुख केवि पाहिजे । तूझें दृष्ट्या ॥ १.२२७,
मग सांघें आमचें काइ उरैल । १.२३४, सांघें
महाफणि दडुरें । गीळिजे काधि ॥ २.१५, २.६३,
२.२०७, ३.८, ३.३१, ४.६, ५.३८,
११.५५०, १४.२७, सांघें पां १.२६३; सांघें
बापां (बापा) ५.१६८; सांघैन—जें सकल
कर्माचें धीज । कारणपंचक तुज । सांघैन पेसी पैज ।
घेतली कां ॥ १८.२९६, १.१०३, २.१०३,
३.३२, ४.८७, ५.१४, ६.३१, १८.५४५,
१८.६२७, ग्रंथु सांघैन १३.११६४, प्रसंगें—
१.९७; सांघैल २.३७४, ३.२६९; सांघों,
सांगूं, सांगावयाला, आतां आणिकाचिया गोठी ।
तुज सांघों काइ किरिटी । ३.१५९, यया वरि सांघों
बैससी । कां सांघतां माष हीं देंसी । १८.१३६६
(१), १८.१००४, १८.१२१७; सांघों आइक
१८.८२९, — काइ ५.१०७, ६.१६०,
६.२६५, — काइ एकैक ५.४५, — जाअं
११.७८; उपपत्ती सांघों १८.१४१७,
काहिं—१८.३९३, केती—१३.४५०, क्रिया—

१८.८७६, चिन्हें—१३.७११, ज्ञान—
१८.५२३, निवाडु—१८.१४४, संक्षेपें—
५.१४९; सांघौनि १.१७३, ३.२३४; सांघणें
—तैसें पूसणें सांघणें । तूझें माझें ॥ १५.४२१,
१५.४१४; सांघता, सांगणारा, जेणें सांघतेया
बोलावें कुंटे । ७.९, वाधावा सांघतेया १८.८९९;
सांघणें, न सहित—न संघणें १५.४३५;
न संघे ४.१८६; न संघों १७.१६७.

साच—खरें, शुद्ध, योग्य. एणें दलभार आघवा ।
साचु आमचा ॥ १.१२४, बळवान. आणि इहिकीं
जियावें । जेणें परत्रां साचा होआवें । १८.६७७.
४.७७, ४.१८२, ६.५३, ६.३२८, ६.४१७,
६.४२६, ७.३५, ७.११९, ८.३०, ९.४८१,
१०.१५२, १०.१५८, १०.१९६, १०.३०८,
११.४९, ११.१६१, १३.१२०,
१३.३७६, १३.७६१, १३.८६७, १४.२०४,
१५.२१९, १५.३१५, १५.३३९, १५.४८४
(१), १५.५४३, १६.२४, १६.१११,
१६.१२० (२), १८.२४, १८.८९,
१८.१९३, १८.३०२, १८.३८५, १८.४३५,
१८.५७०, १८.६३९, १८.८४७,
१८.१३६१, १८.१३७०, १८.१४३६,
१८.१७४४. साचा उपास्ती १३.४०४;
साचाचि खंडित तपें १७.९४, ज्ञानदेवी—
‘साच चि पाखंडाचीं तपें’, कुंटे—‘साचाचि
पाखंडाचीं तपें’ १७.९५; साचाचां पाखालीं
१६.१२० (१); साच प्रतीति १३.११३३,
—बोलिया १६.२८८; साचु मनोधर्म ८.१९१;
साचाचें चि रूप ५.१५९; साचा रूपा आड
१८.५३७; साचु वेव्हार १८.१२१९; साच
वोल १३.३३०; साचा सरिसें ४.१; साच
आपजे २.१३९, — करावी १८.७२६;
साचु केला २.१६; साच दाविलें ५.१२५,
—चि मानी १३.७४२; मानसें साच घेतलें
११.६५३; साचे पाये बांधले १३.८४१;
साच भलें केलें ११.२५२; साचा होआवें
१८.६७७; साचपण—आगा हे(हें) नगर रायें
केलें । एया ह्यणयेया किर साचपण आले(लें) ।
९.१०९, ९.४१३, १०.१३८; निश्चया साचपण
१२.१५२; साचपणांचीये पूसि १८.१२२८;

साचार—खरेपणा, १६-१२३, १६-१९५.
१८-८८७; साचारीं दोली १४-३१; साचारें
मीळें, खरेपणाच्या निमित्तानें, १६-११८,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘साचारेंवेचेंनि विकें’, ज्ञान-
देवी कोश—खरेपणा, कुंटे—सहा शान्ते व
चार वेद यांच्या वळानें, १६-११९; साचें—
(तु. ए. व.) खरें, (क्रि. वि.) खऱ्या
रीतीन, खरें पाहिलें असतां, खरोखर, ऐसं जागे
जो साचें। तेया चेडरें जालें ज्ञानाचें १०-२०४,
जी कीडने तरि कापडाचें। परि लाहरी थेंत होती
साचें। ११-५४, ऐसं श्रीनिवृत्तिनाथाचें। गौरव
असें(से) जी साचें। १८-१७२०, ६-७५ (चें),
८-४४, ९-१३९, ११-५५४, ११-६२०,
१२-१९२, १३-२९२, १३-४८३ (चें),
१३-५५२, १३-७५८, १३-१०७४,
१३-१०८१, १३-१०९०, १३-११२९,
१५-७८(चें), १५-२२९, १८-५९१,
१८-८०२, १८-८१२, १८-१११७,
१८-१३२७; तें पाप जरि साचें १६-२९९;
निषेधाचें जन्म जेणें साचें १८-६०८; साचें
मानी १८-१६३५; साचेंसीं—तूं मन बुद्धि
साचेंसीं। जरि माझां स्वरूपीं अर्पिती। ८-७८;
साचोकारण, हा पाठ साचोकारण असणें
संभवतें, ९-१३५; साचोकारा १४-१२७,
१५-२१४, १५-४८४(२); साचोकारिं
१३-९७३; साचोकारेनि वस्तुविचारें १५-३०३;
साचोकारें, खऱ्या रीतीन, साचोकारें पाहों
लागे। तंव रत्न हणें अचल। ४-९६, ५-१४५,
८-२०१, ९-७७, ९-१३८ (रें), ९-४४८,
१०-१३२, १२-१९६, १३-३०४, १३-३२९,
१३-४५३, १३-१०३५, १८-११५७;
साच किं कवतिक १२-२८, — आणि चोख
१३-७९८, — आणि मौवाल १३-२६९;
लटकें—लटकें सहित आलेले साच चे संदर्भ
लटका पुढें पहा; साच कां वावो १८-२६३.

सांचणें—जमणें, एकत्रित होणें, समाविष्ट होणें.
तैसा देखीं अहंकार नाथिला। समूल जेयाचा
नासला। तो चि परमात्मा सांचला। आदिं चि
आथि ॥ ६-८४. हें ऐसें चि सांचलें। परस्परें
मिसललें। बुद्धि धेपे पतुलें। होआवें गा ॥ ६-३९१.

परि दुहेत विम एकलां पावलीं चि सांचलां।
अनेकवाचा आचा पून जैसा ॥ ८-२८. ऐसें
नवाक पळेवें सांचलें(चें), मीं चि होअत असतां
रचलें(चें) ॥ ८-६१. ज्ञानदेवी, कुंटे—‘देव्य
सांचलें,’ ज्ञानदेवी—‘आंत रचलें,’ कुंटे—
‘असतां रचिलें’ अशीं पाठांतरे आहेत,
८-६२. ५-५३, ६-३५१, ८-१३१, ९-५१५,
११-४०८, १५-८१, १८-१३९. सांचिलीं
१८-९८३; वस्तु ते सांचलो चि असे ८-६६;
सांचळु, योगनिद्रा तरि न मोडे। अकलेंपणा
सांचळु न पडे ५-७८, राजशेडनीं ‘चाहूळ, जाग,
जगें’ अने अर्थ दिले आहेत, ज्ञानदेवी—
‘सळु न पडे,’ कुंटे—‘सळु न पडे,’ छल,
अभिमान असे अर्थ कुंटे प्रतीत आहेत, ५-७८.

सांचा—टसा. ना तरि चतुराननाचिये वाचे। आहाति
लटकेवां अक्षरांचे सांचे। ११-२०५.

सांज—सायंकाळ. संकल्पाची सांज ९-७२; सांजे
१३-४०, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सांज’, रास,
१३-३९; सांजेवेल, वेल (१) पहा; सांजोल,
त्याच अर्थी, कां सुरे चि सांजोले। मृगवृष्णिगा ॥
१५-२८३.

साजणें—शोभणें, मित्रभाव असणें, युक्त असणें.
हें विकलेपण सांजे। प्रभे जेवि ॥ १३-६०७. न सांजे
१५-१३; साजणें (ना.), झालेंसि साजणें। चालावें
गा ॥ १२-३४, मित्रभाव ठेवणें, १३-१४८,
१७-१३५; देशशुद्धि साजणें १८-६३३,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘साधणें’ १८-६३६; संव-
चोराचें साजणें १३-७४४; साजा—टवटवीत,
प्रफुल्ल, साजा होए—झणियांचेनि दासपणें। साजा
होए ॥ १३-४३७, १४-३३१; साजेपणें
१३-१७८, १५-९५; साजिरें—ऐसें सबाह्य
जियालें। साजिरें जें कां ॥ १८-८३६.

सांजवणि—सांजवणी—गाईची कांस, धार
काढण्याची वेळ. सांजवणि—गाये धड जोडे
गोमटी। ते तें चि पियो ये किरीटी। जें जाणिजे
हातवटी। सांजवणिची ॥ १८-१४७३, धार
काढण्याचें कौशल्य. सांजवणी—आववा चि विधिं
भादि। परि सांजवणी टेंको नेंदी। १३-६३६, धार
काढण्याच्या वेळीं. १८-४७८.

साजुक-साजूक—नवें, ताजें, टवटवीत

साजुक—पान चि एक आवडतें जालें । तें साजुक ही न्हवें सूकलें । मले तैसें ॥ ९३८१. साजुका नासका १७.१५३; साजुकां...सडिलेयां १८.५५३. साजूक १०.१२३.

साट—वेग. पवनाचा साटु १८.७३१.

सांठणें—सांठवणें, जमा.होणें. राई रायिपण बीजीं । सांठौनि आंग त्यजी । १४.२५४. १७.१४८. सांठपा—सांठवण, सांठा, तें सृष्टिबीजांचा होये किं सांठपा । ८.१६४; सांठोवा—त्याच अर्थी, तरि हे कामक्रोध पाई । जेयांतें कृपेचा सांठोवा नाहीं । ३.२३५; सांठवणें—हें चराचर आवणें । जिये प्रकृती आंतु सांठवे । ९.२७७, ८.१६६, १०.६९, ११.८४, ११.६३८; महाभूतें सांठविलीं होतों ११.२६९; मागौता पसारा सांठवें ११.३७८.

साटिं-साटीं-साठि-साठिं-साठीं — त्या-करतां, त्यामुळें, बरोबरीनें, सारखें. हे शब्द सुटे किंवा इतर शब्दांस जोडून आलेले आहेत. साटिं—आत्मभ्रांति साटिं १५.२६८. साटीं—दूष मागितलेया साटीं । उपमन्युपुढां धूजेंटी । १०.१७. ६.१४६. मजसाटीं ९.४४७. साठि—नमस्कारितां मरणेंसिं साठि, मरणासारखें वाटतें, १३.१८९. साठिं—जें परब्रह्म निर्मला । साठिं सरे ॥ ८.२६०. १०.२६७, १२.१८, १३.७६३, १३.८६३, १३.९०२, १७.५४, १८.५४०, १८.१७४१. आभासा साठिं ९.१४५, उद्देशा—१६.२०, एका—१७.२८९, कैवल्यसुखा—१३.४४९, जाणितलेया चि—९.४६, तेया—१७.३०४, १८.२०२, मानणेयां—१८.३८९; अन्नासाठिं ९.३०१, कुमारी—१०.२६५, चंद्रा—९.१४९, वणे—११.५३५, स्फीती—१३.२०८. साठीं—९.३६५, १०.१८९, ११.३१७, १७.५१, १८.५५५, १८.१५६५; आपणपेया साठीं १३.९४०, उत्तमाचिया—१६.१५१, चम्मा—९.४४९, नेणणेया—९.२६३; आपणपेयांसाठीं १०.१२४, झाडां—१०.१५३, भोगा—२.२५४, ७.१३५.

साटोप—अभिमान, अहंकारयुक्त. तें तैसें चि उचित करी । परि साटोप नाहिं शरीरीं । ६.४६. १८.६२०.

साटोवाटी-साटोवाटीं—मोवदला देऊन. साटो-वाटी १२.५८, १८.१२१३. साटोवाटीं—हें साटोवाटीं घेआवें । चित्ताचिया ॥ ६.४०१.

सांडणें—टाकणें, सोडणें, गमावणें. सांडला—ह्याणौनि सहजें सांडला । कर्मसंगु ॥ ३.१४६. सांडाविया, टाकाव्या, १७.८२, —वेया १७.१०७; सांडावीं—असतीं तण्हारें । सांडावीं केवि ॥ ३.२१८; सांडावे १०.२८१, १७.२११; मनौनि सांडावे २.३३१; सांडावें—शाख ह्याणल सांडावें । तें राज्य ही तृण मानावें । १६.४५७, ३.१८५, १०.१६२; सांडावें कां ठेवावें १८.११६४; सांडि (क्रि.) १३.८०९, —माडि ३.५३, सांडिमांडि १४.३६५; सांडिं—तैसिं सांडिं निफनलिं । कर्म सिद्धें ॥ १२.१२८, ११.६२१; सांडी—जेआ सुखाचिया जोडी । मन आसिंची से चि सांडी । ६.३७१, ७.६८, १३.५८७, १३.६१६, १४.२४५, १७.२४९, १८.१७६, १८.१८७, १८.१९०, १८.२३१, १८.६९८, १८.९६४, १८.१०७४; अज्ञान सांडी(डीं) १८.१३८०; जालांधर सांडी, मागें टाकते, ६.३०२; भेटु सांडी(डीं) १०.२९३; रागी रिद्धि सांडी ७.९०; सांडी पडे १४.२३३; सांडी माझा अतिसो १२.१२७; सांडीविखुरी नेळें ९.३९; घे ना सांडी १३.१११०; कल्पना घे सांडी, कल्पना करतो व ती टाकतो, ६.२९०; सांडीं १४.४०६; सांडिजति १८.७७२; सांडिजे—जैसीं जीणें वळें सांडिजे । मग नूतन आणिकें वेडिजे । २.१४४, ३.४६, ३.१२३, ६.४०, ६.७१, ६.१७०, ९.३७७ (२), १०.५१, १०.७८, १६.१३३ (२), १८.९१ (१), १८.४०८, १८.१०८७, १८.१३८३; थोरपण पन्हां सांडिजे ९.३७४, प्राणु—२.५३, शव—२.२००; सांडित-पात्रांतें सांडित आहे ५.६४; हटिये होडा सांडित, पैजा टाकतात, हरतात, ६.५६; केवि सांडितु, कसे टाकतील, ५.१२१; सांडितु...मंडितु १८.१५३६; सांडितां—तैसें विषयांचें घर । इंद्रियां सांडितां थोर । १८.७८४, १७.३१३; सांडिति—उलथीनि सांडिति । कर्मवेली ॥ १३.१६४; उचित कर्म सांडिति ३.६४,

व्यापार—१८७३४, संगु—३२३०; सांडिनी
—आंगिनि बोभाट । सांडिनी नेव ॥ १८७३१,
१८२२५; सांडिनील १८२१७; सांडितेनि
अवसरें ८२०२; सांडीति १६३; सांडिला—
जो नमं ऐसा जाला । संगि तो चि सांडिला ।
हणानि लुगें मुख पातला । अखंडीन ॥ ५२१,
६२४२, ११६४८, १६४३७, १७२२५;
आनी सांडिला २६९, शुभाष्टमी—१८८९६,
संसारभयें—१८६९९; सांडिलिया
१८६२८, गजबज—१८१०१६, नोकलिया
—१३२७२; सांडिली—जे सांडिली आहे
संगती । अहंभावाची ॥ ५५६, उखीविखी
सांडिली १७३९, चाड—११४३७,
पातकांची जटवी—७१६८, मातु—११२०;
कुरांडी सांडिली आहे ८१३८; सांडिली
१७१२७, १८२१५; पांचे कुंडें सांडिली
४१२७; सांडिलें—विदोषी सांडिलें शरीर ।
१६४३६, २१९७, २२७७, ३५८,
३२४८, ११६१०, १४३४९, १५२५८,
१७६२४ (सां), १८१२६२, १८१४९१;
आनंदरोप उपडुनियां सांडिलें ३२४८,
चौहटा—९४३५; वायें स्वपतितें
सा(सां)डिलें १८९३९; लौकीक सांडिलें
५९७, सपें कवच—८६५; सांडिलेनि
१८१३८४; सांडिसि—तू देसा तें हांसी ।
जें मोहाते(तें) येया सांडिसी । आणि बेराग्य
मानसी । संचरल ॥ २२८०; सांडिनील २२०१;
सांडीन—वांचूनि उचित कर्म प्रासंगिक । तेयातें
होण हें सांडीन बढक । ६४८; सांडील—तें मन
आपुला स्वभावा । सांडील काड ॥ ६४१५,
३११२, १६४३०; कोलिसा कालिमा सांडील
१६२८३; सांडुनि—अहंभावाचें ओझें सांडुनि
७९५, आस्तिकी बुद्धि—१८६०, इलें—
१५२३५, फलाचा संगु—२२६७, स्तुति—
१४१५; ज्ञान जें सांडुनि जाण ९३०२; वेला
सांडुनि उते १६३९१; सांडुनि घाली
१८१२३; सांडुनि—आंग सांडुनि छया ।
आलंगिसी कां ॥ ११६१९, २२२५, २३६६,
३१७८, ३२२७, ४६, ५१०४, ५१५२,
७४७, ९२०६, ९३६८, ९३७३, १०७१,

१०२७७, ११६५४, १४२१६, १४३१०,
१४३५०, १४३७०, १४४०३, १६७४,
१६७६, १७२३९, १७३१५, १७४११,
१८१५७, १८१७७, १८२१९, १८४८७,
१८५५४, १८६२४४, १८६३८२; ताट
सांडुनि १५३८, निषिद्धें काम्यें—
१८१४२८, संकल्पविकल्पाचें लुगडें—
१८७३७; कल्पना सांडुनि पाहें ९८१;
सांडें—तेथ लवग जेंस जलातें । सांडें नेणें (जे) ॥
६७८७, सांडें पांति ११५४, —शके ८२३९;
सांडुनियां—सर्वे विपश्चे आत्मा । सांडुनियां ॥
२३१५, १२२०, ३१३१, ६१५५,
७१०२, ७१५०, १२५६, १२२०५;
सांडुनु ६२९५, १३९३, १७२२६; सांडे—
कि त्यजिलें कर्म सांडे । पसें आहे ॥ ३५१, येणें
फलत्यागें सांडे । तें तें कर्म न विरुद्धे । १२१३४,
३८२, ३११७, ५२५, ५३३, ६५८,
८२०३, १७१, १७३९३, १८१९१,
१८२२२; सांडे तरि विरे १८१५३७,—
न जोडे १८१९१; सांडौनि—कणु सांडौनि उप-
गिला । कोंडा जेसा ॥ ९३२९, हणानि फलिलागु ।
सांडौनि देहि संगु । कर्म करावि हा चांगु ।
निगेयु नासा ॥ १८१७४, ४१०७, १३५८८,
१६१३३ (१), १८४०२, १८८९०;
सांडणें—जें निपटौनि कर्म सांडजे । तें सांडणें
संन्यास ह्मणजे । १८९१ (२), ८२५८,
१६६९, १८१७७; सांडोवा—टाकणें, कुर-
वंडी (हंस कोरा), ९२७७(१), १३१६७;
सांडवणें—श्रद्धा सांडविली ६४३४;
सांडवीजती, टाकवली जातात, स्वचेष्टा संभाषण ।
सांडवीजती ॥ १८७३८, इंद्रियांचे व्यापार
टाकविले जातात, टाकावयाला लागतो या अर्थी;
संडणें—शरीर सांडणें च्या अर्थी, ज्ञानदेवीत
व कुंडे प्रतीत काहीं ठिकाणी ह्या
क्रियापदाच्या रूपांऐवजीं सांडणें चीं रूपें
आलेलीं आहेत; संडणें च्या रूपांपुढें न
सहित आलेलीं रूपें संडणें किंवा
सांडणेंचीं असणें संभवतें; संडी—आशुष्यहीना
जीवातें । देह संडी जेविं अवचितें । तेवि निदसुरें
द्वेंतें । संडिले जे ॥ १५२६१ (१), शरीरातें

संडी १५.३३२, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सांडी’ १५.३६४; संडी १८.७३९, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘संडी’, मोकळी, शुद्ध, १८.७४२; संडिलासि १५.५४८; संडिले १५.२६१ (२); संडिलें—सर्वां कलिं संडिलें १५.४७६; संडुनु १५.४३३, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सांडूनि’ १५.४६६; संडूनि—अनात्मवर्गु नीर संडूनि १५.२६६, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सांडूनि’ १५.२९६; संडौनि—मोहमान संडौनि गेलें १५.२५५, ज्ञानदेवी—‘सांडुनी’, कुंटे—‘सांडोनि’ १५.२८५; संडौनु—शब्दें संडौनु १.२६४, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सांडूनि’ १.२६५, सोये—१५.७१; संडणें—टाकणें, उठिलेनि वैराग्ये एणें। त्रिवर्गुं हा कैसा संडणें। १५.२३३, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सांडणें’ १५.२५६; न सहित आलेलीं कांहीं रूपें: न संडावा—स्वधर्मुं कव्हुणीं न संडावा। ३.१४३; न संडाविं १८.१४८, —संडावी ९.२८१, १६.४६०, —वीं ३.११६, —संडावें ३.१५८; न संडि ५.६६, ज्ञानदेवी—‘न संडी’, कुंटे—‘न संडी’ ५.६६; न संडिजे २.२६५, १८.१४९, १८.१५०, १८.७५०, —संडितां, विषयसंगु न संडितां ५.९६, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘न संडितां’ ५.९७, ३.१५१, ६.५१, ९.३७९, १८.३३७, —संडिसि, धीर कहिं न संडिसि। २.८, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘न संडिसी’ २.८; न संडी—आणि विषयांची गोडी। जो जीत मेला न संडी। १३.७०१, पुढील रूपांत कांहीं ठिकाणीं सांडणें चीं रूपें ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत आलीं आहेत, २.३५७, ६.२३३, ८.१११, १२.११५ (डीं), १३.५४२, १३.८५० (डीं), १८.७५४, १८.७५६, १८.८५१, १८.१०३८; न संडी १२.८, १३.४३५; न संडीति ७.१७८, —संडीतु १८.९०५, —संडूनि १८.५८; नोंसंडी, टाकीत नाही, मग नोंसंडी जन्हें नेला। तोडौनु आवा ॥ ६.७९.

सांडस—पकड, चिमटा. कां चांचोडाचेनि सांडसें। खांडिले पयपाणी राजहंसे। ९.४४. दाढाचां सांडसि ११.४१०, ज्ञानदेवी—‘दाढांचां’, कुंटे—‘दाढांचे’ ११.४१५.

साड्वल—शाड्वल पहा. १८.४३१.

सांत—असणें क्रियापदाचें असत, असतां या अर्थीं झालेलें रूप. सांता (पु. ए. व.), उचंबलला सांता ७.११४, गोळा—८.१९६, जाला—७.१, ७.१६३, १३.६२४, नियमिला—९.२८३, सेलिला—१३.४९५, स्मरतु—८.११६; साती—कां लवणाची कुंजरी। सुदली सा(सां)ती सागरीं। १५.२८६; सांती—आली सांती ७.९०, टेंकली—७.४; सांतीं (न. अ. व.)—अकालिचीं अत्रें जैसीं। ऊमींवीण आकाशीं। हारपति आपैसीं। उदैलीं सांतीं ॥ ४.११६; सांते (पु. अ. व.)—चिंतीत सांते ९.३३३, जाणत—८.६७; तिये सांते, तसे असतां, पिठाचा विकिरा। तिये सांते ॥ १३.३२०, कुंटे—‘तियेसांते’, त्या बरोबर, १३.३२१, दाते कोशांत या संदर्भात ‘बाजार’ हा अर्थ दिला आहे, यजित—९.२६२; सांते (न. ए. व.)—सूर्ये दाखविलें सांते। काइ एक न दिसे एथें। १७.३१७, सूर्यानिं ज्यावर प्रकाश पाडला तें काय दिसणार नाही बरें?; पडिलें सांते १३.१५८.

सातरिया—सातरें, सप्ताह. सातरिया टाकित, सात दिवस उपोषण करतात, १७.९७.

सातवाकड—सात दिवस सतत पाऊस पडणें. अमृताची सातवाकडी १३.६३९.

सातवेउली—सात नांग्यांची इंगळी. १६.२५७.

साद—हांक, आवाज, गर्जना. साद हि अंतःकरणें। करवे चि ना ॥ ११.५७७. १५.४५८. आकाशाचा सादु १५.३४७, आकाशा सादु घातलेयां १७.२७८.

सांदा—सांधा, जुळणी. केवता सांदा आकाशा। पाखाणेंसि ॥ १३.१०९३. १४.३८७, १५.१३०.

सांदुकणें—सांधुक्षणें—पेटणें, भडकणें. सांदुकणें—वडवानलु सांदुकला १.९०; वज्राग्नीतें सांदुकिलें १४.१६१. सांधुक्षणें—तेणें सांधुक्षणें ज्वाला समृद्धा। तेथ वासनांतरचिया समिधा। ४.१३४.

साघंत—आदि अंता सहित, सर्व, पूर्णपणें. विस्तारैल तन्हें सांधावा। साघंतु चि ॥ ५.१६६. १२.२२६. साघंत गीता १८.४३; साघंतां, पूर्णपणें, साघंतां माया निरसिली ११.६४;

साधनें पाठिं तिये साधनें(तें)। निहाली मूर्तिंतें ।
११.५१९, साद्यंतपण, व इतर संदर्भ आदि
(१) पुढें पहा.

साध—साथ, सोबत, मदत. जेधवां ज्ञान चि
साध करी १७.६२.

साधणें—मिळविणें, संपादनं, कार्य सिद्धीस नेणें,
ताब्यांत घेणें, मारणें. हे शब्दविण साधिति ।
दोरेंविण बाधिति । ३.२५३. हे मारिले ते थोडे ।
आणिक ही साधीन गाढे । १६.३५०. १०.२३४,
१८.४५२, १८.६५३, १८.१२१८,
१८.१६६२. साधवेया—ताब्यांत घ्यावयाला,
मारावयाला, पयांतें साधावेया लागि । जें बल
बाणिजे आंगीं । ३.२६०, ४.१५८; मृगांतें साधा-
वेया बुद्धी ३.२११; साधिजत असे १५.४०,
—आहाति ११.४१९; न सवीति १६.३९५;
साधक, मुमुक्षु, जें विपयांतें साधक । त्यजीति
नियमें ॥ २.३०१, ६.१७२, ६.२९७, ६.४७६,
११.६०८, १२.८, १३.५३५, १८.५९७;
साधकांतें भेडसवी ६.२१९; साधकांचे सिद्ध
जाले ६.१५६; साधकजन ३.३७, —दशा
६.४६२; साधन, संपादनाचें उपकरण, जीवना
मुख्य साधन । वन्हि मीं चि ॥ १५.३७८,
३.१४७, ६.३२६, ६.३३७, १०.१३,
१४.३९९, १६.४५, १८.१२३७, १८.१४४२;
साधनां आरंभु १८.१४२७; तपादि साधनें
९.३९५, योगादिकें — ३.९०; संसाराचें चि
साधन ७.१४४; साधनजात ६.४६४, —बलें
८.११३, —वरि ७.१५२, —हातियेरु
१८.१०७७; उचितसाधनसमृद्धि १६.३८२;
प्रजासाधनीं १६.३०१; योगसाधन ६.४२४;
वेद्यज्ञादिसाधनें ८.२६२; साध्यसाधनप्रकारें
१८.२५४ (२); साधना—(१) साधनाला,
साधनासाठीं या अर्थी साधन शब्दाचें रूप,
जें साधना अपटांतरिं ठेलें ११.६१०; साधना
आपु नव्हे २.१४८; हें साधना आया नैये
२.३१०; साधना भजावें लागे ३.१४८;
साधना जोगें न्हेवे ११.६०६; (२) (स्त्री. ए.
व.), संपादन करण्याचा मार्ग, रीत या
अर्थी, साध्यसाधना १८.१३७६ (२);
साध्यसाधना खेंव ६.५९ (२); साध्य-

साधनातीत १८.११३१(२), —दिक
१३.९३२ (२), वरील कांहीं जागीं साधन
शब्द असणें संभवतें; साध्य—साधण्यास योग्य,
६.५९ (१), १८.२५४ (१), १८.११३१
(१), १८.१३७६ (१); सिद्धसाध्यभोजन,
तयार केलेलें व श्रम घेऊन करावयाचें भोजन,
३.३८.

सांधणें—संधान पुढें पहा.

साधारण—सर्वसामान्य, मध्यमप्रतीचें, साधें,
नेहमीचें. नाना घनीभू(भू)त सुवर्ण । जैसे
निहालितं साधारण । मग अलंकारीं बरवेपण ।
निवाडु दावी ॥ १.४४. तैसा सामान्यत्वें पाहिजे ।
तरि साधारणू चि देखिजे । ३.७३. ३.१३३,
६.३३९, ८.६८, १०.२८२, ११.३४५,
१८.२३५. साधारणू आणि चांगु १०.२८९;
साधारणें साकारें सौम्यें ११.१९८; असाधारण
—तेयाहीहूनि असाधारण । हें स्नेहनवल ॥
१.१९९, १.९६, १.२२२, ६.२१, ११.४२२;
असाधारण व्याप्ति ११.३१३; असाधारण फुने
१६.३७६; असाधारणें ११.२२८, १६.३३.

साधु—संत पुरुष, चांगलें. तेथ हा गा सल्लु(बुडु) ।
येरि दो प्रबुडु । प्रयुजिला करी साधु । कर्मांतें तेया ॥
१७.३९४. १३.१००४. साधूं, साधूना, ७.९०,
साधू(धू)चा मानु ४.५२, — निरोपितु १८.२;
साधुकथा— आइकें वाचा जेथ विसवे । ते
साधुकथा ॥ ९.१८६, —वृंद ३.२४६ (२), —
संगें ७.१२५, —सेवा ४.१६४, — हृदयराउलीं
५.१४१; असाधु १७.३९६; साधुत्व
१७.२१६, अ— १७.३९३; साध्वी—साध्वी
शांति नागविली । ३.२४६(१).

साध्वस—भय. साध्वसें, भय पावून, ११.३८.

सान—लहान, क्षुद्र. जैसे समुद्रा माझि बुडडे ।
साने दीसति ॥ ११.२३८. जैसे थोर विष
भूवंगीं । आंग सानें ॥ १६.२५१. ८.८५,
८.२६२, १६.३२९, १७.५(नी), १८.६३
(नी). साना...थोर १५.१९६; थोर सहित
आलेले इतर संदर्भ थोर पुढें पहा; साना
बुडडा ७.६७; सानें मोठें ७.९; साना आवडे
११.६६५; सानिव—सानिवां दीसे १५.३१२;
सानीव—आंगीं सानीव धरुनि १.४६;

सानुले, अगदी लहान, १३-२४८; सानेजणें—
लहान होणें, परि अपाडे सानेजांती । ६-२६३,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘अपाडें सानेजती’ ६-२६३.

सान्हाअ—कवच, चिलखत (राजवाडे), आधार.
मना होये सान्हाअ । धर्माचा ॥ ६-१६५.

सांपडणें—मिलणें, बंधांत पडणें, संकटांत पडणें.
परि कलिकेमाझि सांपडे । कोवळिये ॥ १-२०१.
३-६५, ६-३२, ६-३४, ६-३१६, १०-७६,
१३-१७९, १३-५४७, १६-२७६. काउला
टालिये सांपडे १७-२९९; सांपडतें—जें जें नांव रूपा
सांपडतें । १५-४४७; सांपडला—आत्मा सांपडला
असे १८-३७५, —ली—जीवपंचानना सांपडली ।
हरिणिकुटी ॥ १३-१०६४, —लीं १०-१९०,
११-४३०; सांपडलें—गुहासि गुह जोडले ।
जें तेज तेजासि सांपडलें । १५-५१४, ४-१६१,
—लेनि ११-२४५, —लेयां—सांकडां सांपड-
लेयां ११-३१९, —लों ११-३२४;
सांपडविणें—जो सन्मार्ग भुलवी । मग अधर्माचां
अडवीं । सूनि वाषां सांपडवीं । नरकाद्रिकां ॥
१८-१०५०; न सहित सांपडणेंचीं रूपें : न संपडे
गा सर्वथा । जेवि सुषि कणु ॥ ९-१३५, ८-१७७,
११-१४६, ११-१५४, ११-२६८, ११-६७४,
१२-४२, १८-१३३५.

सांप्ते-सांप्ते—हल्लीं, सध्यां, प्रस्तुत. सांप्ते—
आणि तूं तंव वृष्णा सांप्तेचा । ४-३७. सांप्ते—तो
म्हणे उवाई पडिलां सांप्ते । ९-५०४. ११-१६८.

सांप्रत—हल्लीं, सांप्रतें २-९७, ४-१८.

सावरें—पाणी (हंस कोश), अंगण (राजवाडे).
जेथ चंद्रु सिंघे सावरें । ९-३२१, ज्ञानदेवी, कुंटे—
‘सावरें’ ९-३२४.

सावला—पहार, भाला. ‘सावला’—‘वल्ली’
(हंसकोश). कवतिकें जें जल्पे । तें सावलाडुनु रूपे ।
१३-६६१, तें भाल्यापेक्षां जास्त टोंचतें.

साम—वेदव्रजचा, सामवेद. वेदराशिचेया सामां ।
आंतु ब्रह्मत्साम प्रियोत्तमा । १०-२५८. सामवेद
१०-२०७.

सामग्र-ग्रि-ग्री—सहाय्य, उपकरणें, तयारी,
विपुलता. सामग्र—करणसामग्र, इंद्रियरूपी
उपकरणें, १८-७६२. सामग्रि—सामग्रिया
१७-३७, १७-२८२; सर्व सामग्रियेचा ठावो

१८-८६९; अष्टांगसामग्रियेचें दीप ६-४६१;
तपसामग्रिया निफजति ४-१३९; देहगेहसाम-
ग्रिया १३-७२६. सामग्री ३-१६१, १८-९९०,
१८-१४९०.

सामध—समतोल. सामधेनिआ—समधातपणें
(राजवाडे). सामधेनिआ एं धरावें । ६-१८५,
समतोल राहील असें.

सामान्य—सर्वसाधारण, नेहमींचा. तें हें सामान्य
अन्न नोहे । ३-१३२. ह्यागौनि सामान्य गा नोहे ।
हें सांवतां वडिलि गोठि आहे । ७-१४. एर सामान्य
सकल, सर्व सामान्य लोक, ३-१५७, येर
सामान्य ११-४१६; सामान्य विशेष
१०-२८८, —आणि विशेष १३-३२२,
सामान्यविशेष १०-२९१; सामान्यज्ञान
१८-४६८; सामान्यता—सामान्यता बोलैल,
अगदी सामान्य आहे असें समजेल,
१८-१४८८; सामान्यत्वं पाहिजे ३-७३,
—विशेषिति ३-१९२; सामान्या, वेश्या,
सामान्या भली जंव आंग । न सिवे तंव ॥
१८-२४८; सामान्या स्त्रिया जुवारी
१७-२९५; कां सामान्या बीक आलें १३-६९९.
सामुद्रिक—ज्योतिषशास्त्रांतील हातापायांवरील
शुभाशुभ चिन्हें. नाहिं गुणि सामुद्रिकें । लक्ष्मी-
येसि ॥ १३-११६२.

साम्य—सारखेपणा, बरोवरी, ऐक्य, समान
व्यवस्था. ह्यागौनि आपण पां विश्व देखिजे । आणि
विश्वा आपण होइजे । ऐसें साम्य चि एक
उपासिजे । पांडवा गा ॥ ६-४०८. आतां
पैं माझेनि येकें अंशें । जें हें जग चि व्यापलें असे ।
एया लागि भेटु सांडी(डीं) सरितें । साम्यें भज ॥
१०-२९३. ६-४१६, ८-१६६, ८-१६७,
९-२४०, १०-११७, १३-१८४. साम्याची
उजरी ६-९७, —रिद्धि ७-१२८, —चिया वाढी
७-१७४, —चें सुवाण १३-१७०; मन
साम्या आलें ५-१००; साम्या परौति जर्गी
प्राप्ति नाहीं ६-४०९; साम्यावस्था ७-१९;
साम्यतप १७-२३७, यावर १७-२२३ ते
१७-२३६ पहा, —बुद्धि १४-३५६, —सेज
१३-१०७३; कर्मसाम्यदशा १८-९६१;
धातुसाम्य ६-३५१, निःसीम—११-५०७,

वैषम्य—१३.८०५; साम्यता ८.२५४.

साम्राज्य—सार्वभौम राज्य. सुखाचा साम्राज्यीं ब्रैले ६.३६७; आनंदसाम्राज्यीं १६.५०; स्वानंदसाम्राज्यींचा चक्रवर्ति १८.१६४६.

सायं—संध्याकाळ. हे उत्पत्ति प्रलयो होत। ते इथेच सायं प्रात। १३.९९०. सायंप्रातमध्यान्ह १४.३३०, —न्हीं १३.९१८; सायंप्रातर्मध्यानीं १८.११४.

सायास—कष्ट, श्रम. ते सायास ही फला आले। जे अमृत डोलां देखिलें। १८.१४६७, समुद्रमंथनास उद्देशून. ३.२४, ६.३६१, ८.२४३, १०.१७३, ११.५७२, १३.१०४३, १४.१०, १७.२४६. सायासें—देवक्रिया उदरीं वाहिला। यशोदा सायासें पाहिला। ६.१३७, ३.१७०, ९.५२१, १७.८७, १८.७४४; सायासें सावरितु १०.१८८, —पुण्य आर्जिजे २.२५३; बहुते सायासें करुनि ३.२०२, —करुनि २.२०९; सायासें...अनायासें ६.४४०; योगातिसायासें १३.६३८.

सायुज-सायुज्य—चतुर्विध मुक्तीपैकी चौथी, ईश्वराशी ऐक्य, ब्रह्मैक्य. सायुज—सायुजी सौरख केला पूतने। ११.१००. सायुज्य—तेयां माझेया सायुज्याची चाड। ९.३३७. ९.३६२, ९.४६३, १४.३९८; सायुज्याचां तटीं १२.९२, —पाटीं १८.१२५१; सायुज्यसिद्धसदन १२.१२४, —सिद्धिसदन ८.२२२.

साये—तुधाची साय. १४.७३.

सार—निष्कर्ष, तात्पर्य, अर्थ, सर्वस्व. हें जें ब्रह्माचेनि नवनीतें। व्यासुप्रब्रवेनि हातें। मथुनि काढिलें आहत्तें। सार आह्नि ॥ १५.५३८. २.१३३ (३), १३.४४५, १८.१४५. उपनिषदा(दां)चें सार १८.१७८६, गीतार्थाचें—६.११, ज्ञानाचें—१३.८४३, तमोगुणाचें—१७.८०, योगाचें—२.२७३; लक्षणाचेया सारा, तात्पर्याला, ६.१४०; विजयाचें सार १.१३८; सारज्ञ—शब्दतत्त्वसारज्ञ १३.११२३; असार—आवडतिये ही फलीं। असारिं साजि आठोली। १८.२०२, १६.३३१, १८.९३; सारासार—देखें सारासार विचारितां। आंति ते नाहीं असारता। तरि सार तें स्वभावता। नित्य

जाणें ॥ २.१३३ (१), १.२४५, ५.१७, १०.२७३; सारासाराचें गुंतलें ६.३७१; सारासारविचार ६.४४४; असारता २.१३३ (२); ससार २.२६३.

सारकत—विशालेख कोळसा (राजवाडे). सारकतु फुंकिलेयां, अग्नि प्रदीप्त होत नाहीं, १८.६१०, ज्ञानदेवी—‘राखोडी’, कुंटे—‘राख’ १८.६१३.

सारंग—सुंगा. १८.१६१६. परिशिष्ट (८) पहा. सारणें—त्राजूस करणें, चुकविणें, पुढें करणें, पुरें करणें. कां हातें सारुनि बावुली। जल देखिजे ॥ ११.७४. हणौनि जग परीतें। सारुनि पाहिजे मातें। १४.१२६. तेवि फलत्यागि कर्माचें। सारिलें काम ॥ १८.२५६, पुरें करून टाकलें. १५.४३२, १६.४६४, १८.१०६४. एकीकडे सारी १३.६१८; कृत्याकृत्याचें काम सारिजे, प्रयोजन नाहींसें करावें, १८.१५५६; मोहिरे सारिजति, पुढें करतात, १८.१६८; वारि सारुनि १८.१३३६; वारी सारितसे १५.४२; सारुनि परोती केली ११.७६.

सारथी—रथ हांकणारा. ११.२८३. सारथी केलासि ११.५३४; सारथ्य १.१४१, १.१४२.

सारखीं-खें—सारिखा-खी-खें—तुल्य, बरो-बरीचा, अनुरूप. सारखीं—एकें अरुणोदया सारखीं। कुंकुमवर्ण ॥ ११.१३३. सारखें—हें काश्सेयासारखें बोलणें। ह्मणावें पां ॥ ७.८९. सारिखा-खी-खें—इंद्रियरुची सारिखे। करवीति पाक नीके। ३.१२९. जैसी अमृताची चवि निवडिजे। तरि अमृता चि सारिखी ह्मणिजे। ४.१८१. हें बोलणे चि सारिखें नोहे। ५.१२२, योग्य नव्हे. श्रिये सारिख्या दासी। धरीं जियेतें ॥ ९.३६९. ४.११४, ५.११८, ६.४०३, ७.४०, ९.३१७, ९.३८८, १०.८०, १०.१८४, ११.२०८, ११.२३३, ११.३९७, ११.६२९, ११.६७१, १२.१९०, १३.३२, १३.८९५, १३.९६७, १४.८२, १५.४८, १६.१५५, १६.१९४, १७.६१, १७.२७१, १८.१८८, १८.९३७, १८.१०३७, १८.१०६६, १८.१४७२, १८.१७६९. आणिकासारिखा, इतर दगडांसारखा, २.२४०; आह्वांसारिखेयां ५.१६५; एकसारिखा, एकाच

प्रकारचा, १५.११०, येकसारखें ११.३५०; भीमाजुनासारखे, बरोबरीचे, १.९७; मज-सारखा ९.४२१, मनुष्या-४.९९; मतीसारखे १०.३९; योगासारखें ६.३६३; सकलांसारखा ३.७२; सारखेपणें—जैस कां कुडें नाणें। खरेयाचेनि सारखेपणें। डोलेयांचें हीं पाहाणें। संशई घाली ॥ ४.८५, असारखें—जे असारखें येकायेक। ९.२४८.

सारस्वत—साहित्य, सर्व विद्या, ब्रह्मविद्या. काइ धड्यावरि सारस्वतें। पढों सिकिजे ॥ ९.८. तरि हृदयाकाश सारस्वतें अले। ९.२८. १०.६, १२.८, १३.२, १३.११५९. सार-स्वताचें गोड झाड ११.१९; मनचि सारस्वतें दुमे ६.४५२.

सारोक—सरळ रोखाचे, सरळ आंखत्यासारखे. महाभूतांचें(चे) सारोक। सरले होति ॥ १५.९७, पांच फोंकांस उद्देशून.

साल-साला—(१) शाळा. कांहीं ठिकाणीं साल किंवा साला शब्द असणें संभवतें. साल—टांकसाल ७.२२, १३.९८९, बंदि-१८.४५६; देहबंदिसाले, १८.३८९; साला—आंकसाला १८.४८९, आंकणें पहा. (२) साल—छळ, वैधातें करिति साला। १७.१००, वैद्याचा द्वेष करतो, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सळा’ १७.१०१. (३) साल, झाडाची साल, सि-सीनसाल पहा.

सालडें-सालि—साल, सालपट. सालडें—संहारवातें सालडें पडति १५.१२६. सालि—(१) साल, असारें सालि आठोली। १८.२०२. (२) शाळा, घर. शून्यसेजसालिये, ब्रह्मरूपी शून्याच्या शय्याघरांत, १३.४३. (३) शाळ. कां सालिचा कणु हणें। मीं नुगवें सालिपणें। १८.१२८०(१); सालिचा पाट १८.३३६, —चें होणें १८.९४; सालिपणें १८.१२८०(२).

सावगणी—कापणी. १३.३९.

सावज—हिंस पशु. कुतर्काचि दुष्टें। सावजें दवडीं ॥ १२.१४. सावजें हातिरुं धरिलें, मगरानें गजेंद्राला धरलें त्यास उद्देशून, ९.४३८.

सावध—तयारींत असणें, शुद्धीवर येणें, जाग्रत होणें. एक पकातें ह्णति। सावध रे ॥ १.१६३.

ते वज्रासनें विमूटली। सावध होये ॥ ६.२२५. २.१७, २.१८५, ८.२०९, १३.३३८, १३.५४३, १३.७०३, १७.१४, १७.११२. सावधां मारीति १६.३४२,—होइजे १३.५४६; वृणितें सावधें ११.१२६; मरे ना सावध ८.२२८; सावधपणें १४.१४१; सावद, सावध, ११.४५०.

सावधान—अवधान पहा.

सावळालें—सावळाळें. सावळा—मग सावळा सकंकणु। बाहु पसरति दक्षणु। आलंगिला स्वशरणु। भगतराजु तो ॥ १८.१४०९. सावळें—सावळेया आंगा चंदन १८.५८४; पुढील संदर्भ श्रीकृष्णास उद्देशून आलेले आहेत, चौं भुजांचें सावळें ११.२८५, परब्रह्म हें सावळें ११.१७१, सावळेनि परब्रह्म ९.५१६.

सावाइणें—सहाय्यकारी होणें. या क्रियापदाचीं अनेक रूपें आलेलीं आहेत, त्यांपैकीं कांहीं येथें दिलीं आहेत. यज्ञदानादिक्रिया। अंकारें सावाइलिया। प्रवर्तती ॥ १७.३६४. तेथवां अंकार तत्कारि। सावायिला चांगी परी। सछद(ब्द) कर्मी करी। जीणोंद्वार ॥ १७.३८८. सूर्याचेनि सावायें। डोला सावाइला होप। १८.१२६५(२). निमित्तिकें सावाइलें १८.५८५; सावाइं, उत्तेजनार्थ, ११.६७२, ज्ञानदेवी—‘साहीसहित’, कुंटे—‘साही-सहित’, सहा शास्त्रांसहित, ११.६८२; सावाइक—आंधाराचें सावाइकें. लोटिजतसे ॥ १८.१७०३, ज्ञानदेवीत ‘मृत्युलोकाचें ऐहिक’, कुंटेनीं ‘संपूर्ण ऐहिक’ असे अर्थ दिले आहेत; श्लोक सूर्याचें सावाइकें खेलविलें १८.१६४७, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘श्लोक सूर्यातें पैजा जिंकें’ १८.१६६९; सावाअ—तें इंधन जैस आगी। सावाअ होये ॥ ३.२६०, ८.२०९, ११.३५०(सा), १६.३२४, १७.३१९, १७.३९०; सावाओ ६.४१५; साव्हाअ—संतोषासि साव्हाअ ६.१६५; सावाय—संपत्ति-चेनि सावायें १३.७७०, १८.१२६५ (१); सावायें विण उज्जडु, सहाय्य नसतांही शूर, १८.८५४; सावाया आलें १८.१५८; कृपासावायें १३.११६०; सावाये, मदतनीस,

सहाय्यकारी, आणि जे जे यांचेनि सावाये।
११.३८८, ज्ञानदेवी, कुंटे - 'सावायें', मदतील
या अर्थी, ११.३९३.

सावित्रां-साविह्रां—एकाएकी, सहज, स्वाभा-
विकपणें, स्वतः; या शब्दांची इतर अनेक रूपें
आलेलीं आहेत, त्यांत अनुस्वराविषयीं धरबंद
दिसून येत नाही. सावित्रां ६.४२९; सावित्र्या
५.१७४; सावित्र्या ६.४२१; सावित्र्यां—
येयावेयाचि सवे चि सावित्र्यां मोडे। ८.१०९,
६.२६४, ६.४८५, ८.२३५, ९.२११,
११.६६१; सावित्र्यां ११.२५२. साविह्रां—
आणि मन विरमे। साविह्रां चि ॥ ६.२१२.
साविह्रां—परि साविह्रां चि उंच होईल।
६.१८४, ज्ञानदेवी—'सावित्र्या चि', कुंटे
—'सावित्र्याचि' ६.१८४; साविह्रां—साविह्रां
चि केणि नाही। ६.३४१, सहज लाभणारी.

सावें—(१) सर्व. ईश्वरादिकें सावें, 'अवघें'
(राजवाडे), १६.३५७, ज्ञानदेवी, कुंटे—
'आघवे' १६.३५९. (२) सहावें. सावें
गुणरत्न, दानास उद्देशून, १८.८६७; सावां
गुण, सहावा गुण, १८.८४०.

सावेरी-सोवेरी—'शेवरी', 'सांवरी', 'सावरी'
असे पाठ ज्ञानदेवीत व कुंटे प्रतीत आहेत,
शेरी, निवडुंग, असे अर्थ दिले आहेत. सावेरी
—सावेरी वाढिलेल्या सरला। वरि फल नाहिं आंतु
पोकला। ९.१७३; हा एक प्रकारचा बांबू असावा.
१८.५७३. सोवेरी ९.१७४, ज्ञानदेवी, कुंटे—
'सांवरी' ९.१७५.

सावेव—अवयवांसहित, मूर्त. ४.८८, ११.११,
१३.११०, १८.६८८. सावेव गुण १३.९८१,
—शांती ६.२५५. अवयव पहा.

सावेसा—स्वेच्छेनें, आग्रहपूर्वक. तरि आपुलालिया
सावेसा। कांन मगावासि परेश। ३.२६, ज्ञानदेवी,
कुंटे—'सवेसा' ३.२६. ५.१३.

सासन-सासान—वागण्याची रीत, शास्त्र,
नियमनकर्ता. सासन—इया संसाराचिया अवधी।
सासन जे ॥ १५.१०४, ज्ञानदेवी—'सासनजे',
कुंटे—'सासनजे', तयार होतो, १५.१०५.
सासन, आज्ञा, १५.१४६. सासान—तेयां वेद
दीधले सासान। १७.३३६.

शा. ३६

सांसिनणें-सांसीनणें—तयार करणें, भरास येणें.

सांसिनणें—नाना सांसिनला मला। कोबल्लिकेवा ॥
६.२५७. सांसिनले प्रसन्नतेचे मले। ९.४. ८.१४८,
१५.६०, १८.१६४९. बोधें सांसिनलेनि
१८.२५७; रसभाव सांसिनले ११.११; वनें
सांसिनलीं ११.१९५; वाचावेली सांसिनली
१५.१४. सांसीनणें—सांसीनलें दांग उठि
१५.१२५.

साहजें-साहाज-साहाजें—सहज, आपोआप,
एकाएकी, निसर्गतः, स्वाभावतःच, अर्थातच.
साहजें—तैसें विचारिती निरसलें। तें प्रपंचूनि
साहजें सांडलें। २.१३१. ९.१०५. साहाज—
बाहिर युगुतीची मुद्रा पडे। तंव आंतु सुख
वाढे। येथ साहाज चि योगु घडे। नाभ्यासितां ॥
६.३५३. ११.२३७, १३.१४४, १६.१८८,
१८.१४००, १८.१४२२. साहाजें—जैसें
मूलसिंचनि साहाजें। निगति शाखापल्लव ॥ १.२५.
तरि उणावो साहाजें उपसाहला। प्रायुं काह ॥
१.६५. साहाजें मलयानीळ सुंदु। तेया ही होये
अमृताचा स्वादु। ४.२१७. तरि आपुली शास्ति
साहाजें। आपण केली ॥ ६.७१. पवनु साहाजें
गगना। मीलों चि लागे ॥ ६.४५८. १.१३,
१.१७९, २.७७, २.१५१, २.१८८,
२.२७१, २.२७५, २.२९५, ३.४९, ४.६२,
४.७९, ४.१३६, ४.१६२, ५.१८, ५.२७,
५.२९, ५.१०५, ५.१०७, ५.१५१, ६.२,
६.१७, ६.४२, ६.४४, ६.५०, ६.९१,
६.१०६, ६.१२८, ६.१६०, ६.१८९,
६.२२८, ६.२७९, ६.३३४, ६.३८२,
६.४८७, ७.११२, ८.१०७, ८.१११,
८.२२३, ९.२६, ९.८८, ९.२२४, ९.२६३,
९.२९५, ९.३९३, ११.४२, ११.२८७,
१४.३४८, १५.१६०, १५.२९९, १५.५६२,
१६.६०, १८.३५, १८.९५ (जें), १८.८७१,
१८.९७४, १८.१०५३, १८.११४३.
वरि तो वामचरण साहाजें बैसे ६.१९४.
सहज-सहजें-सहाजें पहा.

साहणें-साहाणें—सहन करणें. साहणें—तंव
तेया षड्गुणचक्रवर्ती। साहवे चि ना ॥
११.११२. न साहणें १३.३५० (१);

साहंता, सहन करणारा, तेथ साहंतेनि नवले ।
वेपिजे ना ॥ १३-३५१, ज्ञानदेवी, कुंटे -
'साहंतेनि' १३-३५२. साहाणे, या क्रियापदा-
पुढे दिलेल्या रूपांपैकी काहीं रूपां साहणे चीं
असणे संभवतें, काहीं जागीं साहाणे चीं रूपां
आलीं आहेत; जे शब्द संज्ञेनु साहावे । बाण घयांचे ॥

१-२६४. एथ आथि काहिं प्रकाळा । तो साहो ए
वर ॥ ५-१६५. न साहाति १-१८६; साहांति
३-१९६, १८-७८४, न -, येसि पांचे भूतें । न
साहांति एकमेकातें । १३-१४६, ९-५०८ (सा);
साहातु असे १७-१६६; साहावे-जीवा आभार
साहावे ना ८-१२८; साहावें ४-३०; साहावेया
लागि १८-६३५; साहावेल १८-८१; साहिजे
११-५६३, शस्त्रा(स्त्रा)चा वरिषा- २-२३२;
साहिजें-जोजार साहिजें(जे) ४-३३; साहिजेल
१-२१२; साहिले ११-३५; साहील ११-४१,
१८-१०४८; साहे, सहन करीत, सहन होत,
९-२३६, ११-१७२, १३-३४५, १३-५१८,
१३-८८०, १६-१७६, १८-७४४, १८-९३९;
न साहे-संभाविता निस्तेज । न साहे जैसे ॥
१३-५४२, १३-६६६, १३-७१७, १५-८०,
१५-४४०, १६-२३३, १८-४८३, १८-११४५;
तेजाचें उग्रपण न साहे ११-३१३, बोलु ही -
६-१४६, वेळु - ७-१९६; साहें ११-१६०;
साहाणे १३-३४२, १८-८३७; साहांतिया
१६-१८९; साहाते, सहन करणारे, ११-६३६;
साडनि, सहन करून, २-२२८; सात, सहन
करीत, तसे जेयाचां ठाई । न साहणे काही चि
नाहिं । आणि सात असे(सं) ऐसे हिं । स्मरे ना
जो ॥ १३-३५० (२), ज्ञानदेवी - 'साहतु
असें', कुंटे - 'साहतसें' १३-३५१.

साहस-लवकर या अर्थी. साहसि करी(रीं)
१३-६४५, ज्ञानदेवी, कुंटे - 'साच करीं'
१३-६४७.

साहाकारी-मदतनीस. ११-२४.

साहाण-साहाण. चिबेकुसाहाणे(णे) १५-२३६.

साहास-साहसयुक्त, पराक्रमी. ८-२३.

साहित्य-ब्रह्मय, अलंकार. बोविया कीं होति
लेणें । साहित्यासि ॥ १०-४१. ६-१३, ६-१३३.

साहित्य व्राणें, भाषेतील अलंकारास उद्देशून,

१-६; साहित्य आणि शांती ४-२१५;
साहित्यातें बोजावी, मराठी भाषेस उद्देशून,
१३-११५१; साहित्यसोनेयांचिया खाणी
१२-१२.

साहो-सहाय्य, आधार. स्वर्गसिंहासना साहो,
बृहस्पतीस उद्देशून, १०-२०९.

सिकणें-सीखणें-शिकणें. सिकणें-तरि तो वेळ
सिकिलेयां जाइजे । ११-१६२, तितका वेळ शिक-
ण्यांतच जाईल. पढों सिकिजे ९-८; सिकवणें-
ऐसें प्रजातें सिकवी । चतुराननु ॥ ३-११६; नाना-
परी(रीं) सिकवितु असे २-२९; येकैक सिकवें
काई १८-१३५१. सीखणें-मंत्रु सीखे
१३-८११; सिखवणें, शिकवण, ११-६६४;
सिखों, शिकवूं, आणि सिखों ह्याणों तरि बोलसी ।
तूं चि बहुत ॥ २-९२.

सिध्यापिला-शिकविला गेला, शिकवून तयार
केला गेला. जो कां तुझीं सिध्यापिला । १-९५.

सिखर-शिखर. १३-६५६. शिखर पहा.

सिंग-शिंग. १८-१८५.

सिघ-सीग-सीघ-शेंडा, अग्रभाग; धान्याचें
माप भरल्यावर त्यावरली निमुळती रास, शीग.
सिघ-सिघांचे सत्कर्म । धाविनलीं संभ्रमें ।
११-६०९. सीग-परि पुनरावृत्तिचेया मापा ।
सीग जाले ॥ ८-१६४. वाकेचिये सीगे
१७-१४१. सीघ ७-७२.

सिचडी-कंडू (राजवाडे), येथें जिज्ञासा. १४-६०.

सिचणें-शिपडणें, शिपणें. २-६६. सिचन-

मूलसिचन १-२५.

सिजणें-शिजणें. आधणिं हरळु न सिजे । १३-४८१.

सिठी-सृष्टि-शी पहा. घापे पटामाजि दीठी ।

दीसे तंतुची सैव सिठी । ६-१००, निर्मिति.

सिणणें-सीणणें-शिणणें, श्रम पावणें, त्रास
होणें. शीणणें पहा. सिणणें-परि निरुतें पांतां
काइ सिणले । रायाचे हात ॥ ९-१०९, नगर

वसविण्यांत. ९-२७७. काहाणी सिणेल ९-१८५;

न सिणे-१२-१६६(णे), १३-७०३; सिण-

वणें-सिणवी ह्यांतारा । बहुतातें डा ॥ १३-५७३.

सीणणें-ह्याणौनि स्वप्निचिया अखरा । संतोषें

सीणे ॥ ८-३४. ९-१६५, ११-१६७,

११-२१५, ११-४०१, १६-२५८, १७-२०५,

१८.१७५, १८.३६७. सीणताति ११.६६७; एकीं कर्मीं सीणे १८.२२९; सीणलेयां हिं उणें १८.९४०; सीण—तेव्हालि लोके गिविसावा। सीणु आपुला ॥ ३.२०३, सीणु जाये मूर्ती। साणे (सीणें) जेणें ॥ १६.४१५, १३.१०३७, १६.३९८, १७.१०४, १७.२०७, १८.६०५; आमका कोणु सीणु ९.११५; सुखा ना सीणु नेणे १४.३६५; हाणिचेनि सीणे(णें) १७.२९१; संसारसीणें १७.३२८; सीनु, शीण, १७.४१९; सीणवणें—व्यसन जैसें न सीणवी। ६.१२४, १८.६१७; पाये सीणवावे १८.९३३.

सितणें-सीतणें—स्पर्श करणें. सितणें—कपोल शकें सितलें ११.१८३; चंद्रकरीं सितला ११.२४४; परिसें सितलेयां १८.१७५०; पाए सितले ११.६८. सीतणें—जैसा चंद्रकला सीतला। सोमकांतु ॥ १.१९१, द्रवतो. चंद्रकिरणीं सीतला। पाखाणु जैसा ॥ १८.१५६८, द्रवत नाहीं, धृत-राष्ट्रास उद्देशून. ७.१७५, ९.१९४, ९.४८० (ले), १३.४४७ (लें), १७.२३२, १८.१६. **सितरणें**—फसवणें, भ्रमांत पाडणें. स्वप्न गा जेया परीं। जागतेयातें न सितरी। १४.३३९.

सितल-सीतल—शितल, थंड. सितल—सितलाचिये भेटी। तातलां तेलें आणि उठी। १६.२३६. सीतल—६.१७५, १३.२९१, १६.१५९. सीतली आणि रसाल, वाणीस उद्देशून, १३.२६९.

सिंथणें—फेंकणें, बाहेर काढणें. कुनोलाचि सदें, सिंथिति काडें ॥ १६.४०२, ज्ञानदेवी—‘सुती’.

कुंटे—‘सूति’, बाण टोंचतात, १६.४०४. **सिंदोरी-सिंधौरी**—शिंदोरी. सिंदोरी १८.१८३. सिंधौरी—तेजाची सिंधौरी ६.२८१. सिंधौरिया १८.९३४.

सिद्धणें—फळास येणें, निष्पन्न होणें, तयार होणें. इहीं कामनोचलोमेंसीं। कायें सिद्धति तेसीं। १६.४३४. **सिद्ध**—तयार झालेला, पूर्णावस्थेस पोहोचलेला, उपदेवांचा एक वर्ग, धर्मप्रतिष्ठा तो सिद्ध। अभयहस्तु ॥ १.१३, हा अनादि नित्य सिद्ध। निरुपाधि विशुद्ध। २.१४५, जय जय सिद्धे। १२.१, पै सिद्ध नित्यु आपैसा। अनादिपणें ॥ १३.११०१, अगा वसुधेचां पोटीं। निधान सिद्ध

किरीटी। वन्हि सिद्ध काटीं। वोहां दूध ॥ १८.१२२१ (१,२), ३.४८, ६.१५६, ७.१५२, १०.१७९, १५.४३२, १८.१२२२; सिद्धें कर्में १२.१२८; सिद्ध तत्व ६.४७६; सिद्धांचे मनोरथ १३.२७८, —चा रा० ३.२६८, —चा रा० ९.५३०, —चा राणा १३.९६६, —चां सिंहासनीं ६.४४८; सिद्धां माझि १०.२१७; महारिखी अथवा सिद्ध ११.३२६; सिद्धता १८.६४०; सिद्धादिक ११.३२८; सिद्धप्रज्ञा, पूर्वजन्मानुरूप प्राप्त झालेली बुद्धि, ६.४५२, —भांडार ६.४६२, —मंतु १८.९४५, —वत ३.४५, —सरस्वती १.७८, —साध्य-भोजन, तयार केलेलें व करावयाचें जेवण, ३.३८; अनादि सिद्ध १०.१३५, अनादिसिद्ध २.१००, ४.१५०, ८.१७३, ११.२७२, ११.३०४, १५.२९१, १६.२६९, —सिद्धा ३.३५, —सिद्धें १३.९५६; आज्ञासिद्ध, ज्याची आज्ञा फलरूप होते असा, १६.३५३, कर्म-४.७१, ४.१५५, प्र—, प्रसिद्ध पहा, महा-१८.१२३६(१), सत्व-१४.५३; संस्कारसिद्धा, प्रकृतीस उद्देशून, १८.१२८१; सायुज्यसिद्ध-सदन १२.१२४; सोहंसिद्ध ८.२५३, सुर—, देव व सिद्धपुरुष, ११.१४५; सुरसिद्धकिन्नर ११.५०१; स्वतःसिद्ध ९.१६३; सिद्धांत-निश्चित मत, निर्णय, सिद्धांत नव्हंतु सतंत। तेयाचां हातीं ॥ १७.८४, ज्ञानदेवी—‘नव्हंतु स्वतंत्र,’ कुंटे—‘न होत स्वतंत्र’ १७.८५, ११.५८५, १३.९०, १३.२३६, १५.४९०, १८.१२३४, १८.१२३५; सिद्धांतकक्षा १८.१२३६(२), —नवनीत १३.१०४२, —निर्वाणसूत्री १३.८३२; महासिद्धांतापासि १५.४०१; वाग्ब्रह्मसिद्धांत १५.१४०; शास्त्र-सिद्धांतु १६.४१, १८.१५३०.

सिद्धि-सिद्धी—परिपूर्णता, यशप्राप्ति, योगानें मिळविलेली शक्ति. सिद्धि—कां तपोबलें रिद्धि। पातलेयां अंशु बुद्धी। मग विरगतां सिद्धि। आठ-वेना ॥ १.१८८. १५.३६८. योग्यतेची सिद्धि १८.१००३; सिद्धि होति ६.२७०; सिद्धि-भुवन १३.९३८, —वेन्हीं ७.१४१; ऋद्धिसिद्धि २.३५९, ऋद्धि पहा; आत्मसिद्धि—आत्मसिद्धि.

चेआ पुढेला । नगरा एआवेआ ॥ ६४३१,
आत्मा (१) पहा, ग्रंथ—१८०१७६३, नैष्कर्म्य—
१८०९७४, परम—१८०९७७, मनो—
८८, वाचा—३०९९(१), वैराग्य—६४६०,
१८०९१४, सप्तप्रश्न—१००२८; सायुज्य—
सिद्धिसदन ८०२२२; सोहंसिद्धि, अहं पहा,
स्वरूप—८०२३२. सिद्धी २०२६९, दीपा-
चिये—१८०७७७; सिद्धी गेलें—आचरतां
सिद्धी गेलें। २०२७०, १३०१३३, १८०६४४,
१८०१७५४, १८०१७७१, —अलगत ८०९,
—जाये ३०३३२, ६०३३४, ६०३३९,
१८०९०१, १८०१३७५, —जोडति ९४७८,
—नेहजे १८०७६०, —नेहजे ४०१०३, —नेला
११०५७१; अर्थसिद्धी ७०१०७, कर्म—
१८०३०४, ज्ञानफल—१८०१४३८, प्रमाण—
१८०१२२४, मोक्ष—१८०६९८, सकलार्थ—
९०२५, सहन—१००८१, सर्व—१८०१६२६,
सर्वकर्म—१८०२७८; संसिद्धी १८०९४९;
सिद्धि-सिद्धी—अमृतसिद्धि ३०१२३, —द्धी
१०७७; महासिद्धि ३०९९(२), ६०१०३,
९०३१८, ११०२१५, १६०९, १६०१६४,
१६०१८७, —संभ्रमें १०२६९; महासिद्धी
११०१४७; रिद्धि व सिद्धि-द्धी यांचे संदर्भ
रिद्धि—पुढें पहा.

सिंधु-सिंधू—समुद्र. सिंधु—तेणें हा सैन्ये सिंधु
पाखरिला। देख देख ॥ १०५. कां चंद्राचेनि
परिपूर्णें। सिंधु भरति ॥ १३०१३८. मशका सिंधु
नुतरवे। १३०२५९. थिलरवळें मीनें। न गणिजे
सिंधु ॥ १६०२२४. १४०३८३, १५०११८,
१५०५३४, १७०१७१, १८०६२१, १८०११३२
(१, २). सिंधु जलाचे घोचे ८८३; चंद्रें सिंधु
भरे १३०११४६; नदी सिंधुचे पेंडवले
मोडौनि १८०११०१; सिंधु मौनं घेउन ठांति
अगस्तीस पाहून, १८०७३२; सिंधु सिंधुतें
पाअं जाण १८०१४१४ (१, २); सिंधुगर्भी
११०६४०; सिंधुजलाचा लोट ९०१२३; सिंधुतट
१८०१६९०,—पद १४०३९६,—प्रवेश १८०९७५,
—मिलणीं ३०३९; सिंधुत्व—पावे जैसी सरिता।
सिंधुत्व गा ॥ १४०२९९, अमृतसिंधु, अमृत पहा,
कृपा—९०२३३; क्षीरसिंधुपरिसरी १८०१७३०;

विद्यासिंधु २०४३; विवेकसिंधुचें पार ६०११;
विषयसिंधु २०३४८. सिंधू—जैसा सैधवाचा
रवा। सिंधू माझि पांडवा। विरालेयां विरावा।
हैं इ ठाके ॥ १४०३९०. ५०३५, १८०५६२,
१८०१३७१. सिंधूचेनि माजे, मासे भीत नाहींत,
१२०१६५; सिंधू भरितें दाटे १८०१३०४;
उगडं बोघ सिंधू १६०१३८; निरंतरकरुणासिंधू
१४०३.

सिन-सीन—निरालें, वेगलें, भिन्न प्रकारचें.
सिन—ह्मणूनि तामसा अन्ना। परिणामु गा सिना।
१७०१६७. १८०२७०, १८०३११. सीन—
नरनारायणा सीनें नाहीं। १५०४२५. १८०२७३.
सिनान—निरनिराले, हे एक चि सिनाने झनें
मानीं। ६०३९, किं रसु आणि नीर। सिनानीं
आथि। १३०२९४, १००८५, १३०२९३, १७०७०,
१८०५३, १८०८१४; सिनानां घटीं ६०४२,
—विभूतीं १००२९२; सिनाने वेख १३०१०५३;
सिनानेपण १५०५१९; सिनार, वेगळेपणा,
१८०१५७२.

सिनसाल-सीनसाल—झाडाची जीर्ण साल.
सिनसाल—भवैचि पडलें। वीमथती सिनसालें।
१३०५५९, म्हातारपणांत भिवया जीर्ण साली-
सारख्या लोंबतात त्यास उद्देशून. सीनसाल—येसैं
झाड चि सीनसाल। देखिले(लें) जेणें ॥ १५०१३९.

सिंपणें—शिंपणें, मिजणें, दूषित होणें. जैसैं जलीं
जलें न सिंपे। पद्मपत्र ॥ ३०७१. जैसैं न सिंपे जलें
जलें। पद्मपत्र ॥ ५०५०. जलें जलें न सिंपे। सूर्य
जैसा ॥ १३०१०८८. कां शाखा फलावेया। सिंपिजे
मूल ॥ १६०१००. तरि तेयाचें पण सिंपे।
तें(ते)णें चि काइ ॥ १८०४१२, पण चा अर्थ नीट
लावतां येत नाहीं, ज्ञानदेवी—‘तें अलिप्तपणें
सिंपे’, कुंटे—‘तें लिप्तपणें सिंपे’ १८०४१५.
४०१४९, ८०१५१, ९०३२१, १३०४७७,
१८०१७१. कव्हणिं कर्मिं न सिंपे ५०७७,
यावर ५०७४ ते ५०७९ पहा; तो एकु कर्में
न सिंपे ३०१४५, यावर ३०१४४ पहा;
विकल्पजातीं मनोवृत्ती न सिंपिजे १३०४८१;
सिंपौनि वाड कीजो ११०१९.

सिंपी—शिंपली. परि सिंपी चि एव्हडें उमटे। रूपें
जेवि ॥ १५०१०५. सिंपीपण १५०२७८.

सियारी-सेयारी—शहारे, कंप; 'भय, डाकीण' (राजवाडे). **सियारी**—बुडणेयांची सियारी १६.६८. **सेयारी**—सेयारी आली, भयाने शहारे आले, ११.३६४; आशसेयाचि, हा पाठ आशसेयारी असा ध्यावा, आशारूपी डाकीण, १३.५०३.

सिर—(१) रक्तवाहिनी शीर, घावानें पाडलेली चौर किंवा भेग. अजातशत्रुतरवरां। सर्वांगि देवविलिया सिरा। १३.२२८, चिक्काकरतां झाडाला भेगा पाडतात त्यास उद्देशून. (२) डोकें. **सिरीं बांधल्यां** १६.२१८; **सिरिं वाहे** १३.५१०, - **वाहें** १२.२१६; **सिरसा**—कां मनीं सिरसा धरीं। १२.२२७; **सिरालें**—उशी, पायाचें सिरालें। मांडूं लागे ॥ १४.१८४, मांडणें पहा; **सिरें**—वरचा भाग, जगदक्षराचें **सिरें** ८.१५२, ज्ञानदेवी, कुंटे—'जगदाकाराचें सिरें' ८.१५४.

सिरणें—प्रवेश करणें, गळणें. जें आकारिं इथे खोंकरे। कोंदलें असति न सिरें। कंव्हणी कालीं ॥ ८.१४, जें या फुटक्या जगदाकारांत गच्च भरलें आहे तें कधींही गळून जात नाही, ज्ञानदेवी, कुंटे—'कोंदलें असत न खिरे' ८.१५. ८.८८, १५.३०४. विचाराचा वारा ही जेथ सिरें ६.३१९, न सिरें पाठ ग्राह्य वाटतो; **सिरें** आदरी १३.७५५; **सिरकणें**—जावाई सिरके १८.२३२.

सिरियाणी-सियाणी—अियाणी पहा. **सिरियाणी**—परि समर्थे तुवां सिरियाणी(णी)। फेडिलो ते ॥ १६.३९. **सियाणी** ६.१४२.

सिवणि-सीवणि—शिवण, सांधा. **सिवणि**—जैसी शुक्तिपल्लांची **सिवणि** उतते ६.२६६. **सीवणि**—सीवणिमध्यु पीडिजे, शिवणरेषा दाबून धरावी, ६.१९४, मूलब्रंधाच्या या प्रयोगावर ६.१९२ ते ६.१९९ पहा.

सिवणें-सीवणें—शिवणें, स्पर्श करणें, कांहीं ठिकाणीं **सिवणें** व **सीवणें** चीं रूपे आलेलीं आहेत. **सिवणें**—आत्मलिंगातें **सिवणें** १८.१३६०, **खीदेह आंगें**—१७.२१०; न **सिवे** १६.१६२, १८.२४८, - **सिवै** ७.१५६; बाण लक्ष्य **सिवौनि** १५.२९२; **सिवणें**—तो चि अशिसणें

सिविजे। तरि मांगल होये ॥ ७.६४, ज्ञानदेवी, कुंटे—'सिजे' ७.६५. **सीवणें**—**सीवे** १३.६३०; हातें **सीवे** चि ना १४.१६७; **सीवणें**—पार्था तें सुख साचें। वलिलें आहे रजाचें। ह्यणौनि न **सीव** तेयावें। आंग कहीं ॥ १८.८०२. **सीवे** १७.९२.

सिष्ण—उपस्थ. **सिष्णोदरीं वांटी**, उपस्थ व पोट यांच्या वांठ्यास देतो, १८.५५५.

सिसार—अर्धशिशी. **सिसाराचां** रागीं लागें। सीस चि जैसें ॥ १८.१७७.

सिसाल-सीसाल—मस्तकांची रांग. **सिसाल**—**सिसालीं**, रावणाच्या दहा मस्तकांस उद्देशून, १०.२३३, -**लें** ११.४१०, ११.४१२. **सीसाल**—व्याधिचां **सीसालीं**। पूजिलीं यंत्रें ॥ १२.५०, व्याधिरूपी मस्तकांच्या आहुती वाढून.

सिहबीर—शिबिर. १७.२९३.

सिहाणा—शहाणा. पथ चातुर्य सिहाणें जालें। १.३५. ११.४६३, १८.१७२७. **सिहाणेपण**—जाणतेपण, समजूत, जात्यंथा लागें(गे) पिसें। मग ते(तें) सैरा धावें(वे) जैसें। तूझें सिहाणेपण तैसें। दीसतसे ॥ २.९३; **सिहाणेपणें**—एक जाणीनियां हारपति। सिहाणेपणें पै ॥ १०.३३.

सिंहासन-सींहासन—नेहमींच्या अर्थी, प्रतिष्ठेचें पूज्य स्थान. **सिंहासन**—सिंहासन होईन आपण। वरि श्रीगुरु करिति आरोहण। १३.४२३. **सिंहांचां सिंहासनीं** ६.४४८; **स्वर्गसिंहासना साहो** १०.२०९. **सींहासन**—जेथ अमरत्व हें चि सींहासन। ९.३१७.

सींक—शिक. जांमै **सींक डेंकर** १८.३३९.

सीत—शीत पहा. **सीत वेडावें**। उष्ण पांभुरावें। १२.६५.

सीमा—मर्यादा, शेवटची कड. जे(जो) मज पुरुषोत्तमा। ज्ञानें भेटे सुवर्मा। तो सर्वेश ते चि सीमा। भक्तिची ही ॥ १६.४८. **देहाचिये सीमे** १८.१५३८; **परम सीमा** १८.३८०, **पैली**—१६.४४०; **सकलभाग्याची सीमां(मा)** १८.८९७; **सीमा सांडे** १७.३९३; **निःसीम** २.२११, २.३६७, ८.१०, ९.३७८, १८.१५५६, -**गुण**—दे० निःसीमगुण अनंतु। दे० निःसीमतत्व सदोदितु। दे० निःसीमसाम्य

संततु । चौ हि वां(वा)चा ॥ ११.५०७(१),
-तत्व ११.५०७ (२), -साम्य ११.५०७(३).

-सील—शील पहा. दानसील १५.१२१;
सुरसाहें सील हे शब्द जोडून सुरसाहसील असे
एकत्र व्यावे, १२.२३३.

सीला—शिळा. सूर्य कीं सीला १०.१८५.
शिळा—शीला पहा.

सींव—मर्यादा, सीमा, अखेरची कड. तैसी वैरा-
ग्याची सींव नेदखती । जे विवेकाची माप नेणति ।
४.२४. ज्ञेयाची सींव १८.४६७, मोक्षाची —
१८.८९५; कानामनाचिवे सीवे टेंकों नेंदीसि
१८.१२६८; भीडेची सींव लंगो(घों) नेंदी
७.१९८; वारा ही सीवे टेंकों नेंदी १८.३८७.

सीस—डोकें. जैसें शरीर आहे सावयव । परि सीस
चि नाहिं ॥ ९.४३१. कां सीस खांडूनि आपुलें ।
पायांचां खतीं बांधलें । ९.४९५. १८.१७७.
सीसें खोडा वाढावी १८.१०५६; सीसबेही
बुडालेयां ११.४९.

सु—शब्दास जोडून. चांगलें, सुंदर, फार,
अतिशय, या अर्थी. याचे कांहीं संदर्भ त्या त्या
शब्दापुढें दिले आहेत, कांहीं येथें दिले आहेत.
कांहीं शब्दापूर्वीं सू हा उपसर्ग लागलेला आहे.
सूक्ति—श्रीकृष्णसूक्तिसागरा १५.७०; सुकाल,
काल (१) पहा, -कुमार, कुमर पहा; -कुल,
कुल (१) पहा, -कृत, कृत (१) पहा, -कृपा,
कृपा पहा, -क्षेत्र, क्षेत्र पहा, -गंध, गंध (२)
पहा, -गम, गमणे पहा, -गरणि १३.११४४,
-गुरुवां, भरभराटीनें, थाटमाटानें, १३.८११,
-घटित, घटणें (३) पहा, -घोर ११.१३९,
-घोष, नकुलान्या शांखाचें नांव, १.१५०,
-चित्त, चित्त पहा, -जन-चक्रवर्ती, जन पहा,
-जाण १८.१४८५, -डंस ५.१६०, -तेज-
पणें १.१८६, -दर्शन, दर्शन (१) पहा, -दंस
१४.३९४, -दिन-दीन, दिन पुढें पहा, -दिस,
दिस (१) पुढें पहा, -द्रव्य १७.३५७, १८.६७४,
-नयन १३.१०६१, -निश्चल, निश्चल पहा,
-नील २.७७; इंद्रनीलसुनील ११.१३४;
सुपक्कें १७.१२५, -पंथ ८.२३८, -पूजितें
११.१२९; प्रमेयप्रवालसुप्रभ १.१७; सुप्रभा
१०.२०२, -फल, फल पहा, -बद्ध ६.१८३,

६.२२५, -बीज, बीज पहा, -बुद्धी,
बुद्धि-बुद्धी पहा; आबालसुबोधें १८.१७२१;
सुभग १३.६४२, १६.१३४, १८.१०८०,
-भट २.२१३, सूभट १.१३३, ४.१६४;
सुभरें, भर पहा, -भद्र ९.४७७; सुभाव-
भजनभाजन, भजणें पहा, -भाषित १३.५७७,
-भास, चांगलें बोलणारा, १८.१७०६,
-भेदिं आखरीं, स्पष्ट करणाऱ्या शब्दांत,
१३.११५८, -मती १३.९१५, १८.१५१६,
-मथित, मथणें पहा, -मन, (१) चांगलें मन,
चांगल्या मनाचा, ९.४०, १३.११५३, (२) फूल
१८.१६१६ (१,२), -मनसा १३.२३६,
-महिम १७.४०८ (१), -रेख, रेखणें पहा,
-लक्षण, लक्षण पहा, -लभ, लभ पहा,
-लभ, सुलभ, लाभ पहा, -लीन ९.१००,
-लीनता १३.४३; उन्मेखसुलोचन
१३.३३८; सुवट ७.५४, -वर्म ५.६३,
१७.४०८ (२), वर्म पहा; सुवाञ्छ ९.२८,
-वायें १३.११४६, -वासना, वासना पहा,
-विद्य, विद्यता, विद्या पहा, -वेख २.११६,
-वेल, वेल (१) पहा, -व्यापार, व्यापारणें
पहा, -संग, संग पहा, -सडा, सडणें (२) पहा,
-सरी, सरि-री (३) पहा, -सेव्यता, सेवणें
पहा, -स्नात ११.६, -स्वाद ४.३, -हड, -हाड
पहा, -हृद पहा.

सुअणी—पायरी, टप्पा, मजल. आयुष्यपथें प्राणि-
गणीं । करुनि अहोरात्रांची सुअणी । ११.४१९,
ज्ञानदेवी - 'सोवाणी', कुंटे - 'सोवाणी'
११.४२४.

सुआड—सोपें. मेदाचें कवाड होंतें तें फेडुनि
सुआड केलें १८.१५५८.

सुआर—आचारी. मी चि होईन सुआर ।
बोगरीन उपहार । १३.४२०.

सुकणें—सूकर्णें—वाळणें. सुकर्णें—एव्हिं कोभेला
उन्मेख सुके । जरि उदास तुह्मीं ॥ ९.२५. बीज
मोडे झाड होये । झाड सुकलें बिजि माये । १७.५९.
सुकतेया अंकुरा १३.३८०; मज सुकतेया जी झाडा
११.६६०. सूकर्णें—तें साजुक ही न्हवे सुकलें ।
मले तैसें ॥ ९.३८१, अर्पण केलेल्या पानास
उद्देशून. ९.२९९, १८.४३०. सूकर्णें—एव्हिं

जाईयेया फुला फांकणें । तेया चि नांव सुकणें ।
१८.२५५; न सुके, हें रूप सुकणें किंवा सूकणें
चें असणें संभवतें, पावसें विण न सुके । समुद्र
जैसा ॥ १२.२०९.

सुख—अनुकूल संवेदना, आनंद, समाधान.
जो मनं ऐसा जाला । संगि तो चि सांडिला ।
हणौनि सुखें सुख पातला । अखंडीत ॥
५.२१(१,२). हणौनि विषयभोगीं जें सुख । तें
साधतं चि जाण दुःख । ५.११९. किंवहुना सोए ।
जीउ-आत्मेयांची लाहे । तेथ जें होये । तेया नांव
सुख ॥ १३.१३१. २.२८६, २.३४५, ३.७६,
३.१२२, ३.२०८, ३.२६६, ५.११२,
५.१३३, ५.१३६, ६.३५३, ६.३७०, ७.१४७,
७.१४९, ७.१८६, ८.५३, ८.१८३,
८.२६२, ९.५१, ९.५४, ९.३८२,
९.४०२(२), १०.११३, १०.१८४(१,२),
११.१५१, ११.५८४, ११.६७१,
१२.७६, १२.१०६, १३.१२७, १३.५८८,
१३.८०४, १३.१०७०, १४.१४८(१);
१४.३२४, १५.५१४(१,२), १६.३३३,
१६.४३५, १६.४३७, १७.२६१, १८.८१,
१८.७६५, १८.७७०, १८.७९१, १८.७९५,
१८.७९८, १८.८००, १८.८०४,
१८.१३५४, १८.१५६९, १८.१६१५(२),
१८.१६१८, १८.१६३६, १८.१७०६.
त्रिविध सुख १८.७६४, सुखत्रय १८.७६९,
तामस सुख १८.८०६, रजाचें—१८.८०२,
राजसुखें १३.७४१; सात्विक सुख १८.७९०;
सुख आणि अनुभूती—येसें सुख आणि अनुभूती ।
या भावाची मोडीनि भीती । आतैल अर्जुना कृती
(अर्जुनाकृती) । सुख चि जेथ ॥ १८.२८५,
सुख किं भय ११.४८१, ११.४८३; सुख
वरि नसुदें सुख १८.१२०९(१,२); सुख आणि
दुःख—असति दुःख निफजे । सत्कर्म सुख उपजे ।
१३.९७१, सुख दुःख जाणणें १२.१४९,
नरकिवें दुःख...स्वर्गा नांव सुख ९.३११,
सुखदुःखांचीं ओसाणें ७.७१, —खावां सागरां
९.४०२(१), यांचे इतर संदर्भ दुःख पुढें पहा;
सुखाचे अंकुर ५.१३७, —ची आंगी ९.४९७;
सुखांचा आरासु ९.५९; सुखाची काहाणी

९.४९६(१), —सि चढावा १२.१७२, —ची
जाति १८.१५८९, —चिआ जोडी ६.३७१,
—चा थारा ३.११०, —चा परिमलु ८.५६, —चां
पाउटीं ९.५०, —ची पाउटी ८.२६५, —चा
प्रस्ताभ १८.७६८, —चा भर्वसा ९.४९०,
—चा रिगांवा १८.७७८, —ची राणिव ८.१९२,
—ची लाखौली ६.४९३, —ची लीपि ३.२४९,
—चें लोण १८.१०६३, —ची व्यक्ती १८.१०४९,
—चें सांकडें ६.१४४, —चेनि सांघातें ६.३८७,
—चां साम्राज्यां ६.३६७, —चेनि सुरवाडें
१०.१८३, —ची सृष्टि ५.७४, —चि सोय
११.१५४, —चा सोहला १३.११५६; सुखा
चि दोसैं १६.११३, —पुरतें ११.६२६, —लागि
१५.३८७, १८.९२०; सुखां सारिला १५.४८;
सुखानुभव ११.२४९, स्व-२.३६३;
सुखामृत ९.५, —गम १८.१६१५(१); सुखादि-
उपचार १७.३२; सुखोदय १४.१; सुखोपायें,
उपाय पहा; सुखोर्मी ९.५२३; सुखजात;
—जात पहा, —ज्ञान, ज्ञान पहा, —निद्रा
९.४९६ (२), —पदें १७.३२१, —पाहाट
१६.२३८, —प्रवाद ५.११५, —प्राप्ति २.३४६,
—बुद्धी ५.१२५, —रूपां ९.४०२ (३), —लाभ
१८.१६०३, —लेशें १८.७७३, —संपत्ती,
सुख व संपत्ति, ७.१८५; सुखपणें ८.२६३;
अंतःसुख ५.१४३, अनिर्वाच्य सुख ६.४६७,
आंतर—५.१२९, आत्म—, आत्मा (१) पहा,
कीर्तन—९.२०८, कैवल्य—१३.४४९, देह—
१८.६३६; दैव-सुखसंभवी १६.६६; ध्यानसुख
१३.३९४, निद्रा—१३.७४०, नैष्कर्म्य—
६.४३६, ८.४६, पर—१६.१५९(१), पर-
मात्मसुखनिधान ४.१५८; फलसुख १८.८०७,
ब्रह्म—९.३२४, ब्रह्मसुखें, हे शब्द तोडावे,
५.१४४; भक्तिसुख १२.१८६, भोजन—
१८.१८५, महा—१.१४, २.३६१, ६.३२५,
१३.३८२, —सुखाची गोडी ४.१०७, —सुखाचा
निमथा ५.३२, —चेनि भरे(रें) १०.१०९,
—चें रूप ६.२५६, —चें सोह्रें भाऊंड ८.२६१,
—चा सोहला ११.४९८; माहासुखक्षेत्री
६.४४७, —सुखाची दिवाली ६.३८८; मोक्षसुख
६.११५, योग—६.५१, राज्य—, राजा पुढें

पहा, विषय—, विषय (१) पहा, शांति—
 १२.१४१, श्रवण—, श्रवण पहा, समाधि—,
 समाधि पुढें पहा, संवाद— १०.१४९, सर्व
 सुखांची कुलवाडी ६.४४६, — सुखांसि ठाऊ
 १६.३५२, — सुखाचा थारा ३.११०, — सुखाची
 आदि १.२९, — सुखांसि पत्र ९.१, — सुखीं
 १८.१७७८, १८.१७८८, — सुखें सहित
 ३.१०१; स्वसुख-खी, स्व पहा; स्वयंसुख
 १४.१४८ (२), स्वम— ५.४७, स्वर्ग—, स्वर्ग
 पहा; सुखां, सुखानें, कांहीं प्रत्यवाय नसतां,
 १८.१६२४; सुखेंसि, त्याच अर्थी, ९.४९३,
 सुखेंसि ५.१३१, — सुरवाडिजे ६.२५; सुखि,
 सुख या अर्थी, सुखिचा आरंभ १८.७८५;
 सुखिया, सुखी, आनंदित, जो श्रद्धेने सिंभोगें।
 सुखिया जाला ॥ ४.१८६, ९.३३०, १४.१९८,
 १५.५५९, १८.१२४२, १८.१४५९,
 १८.१७८०; सुखियें, याच अर्थी, १४.१५०,
 सदा सुखियें मानुषें १५.३८०; सुखावणें
 ४.१०८, १४.३१७; सुखावतु १६.१५९ (२),
 — वलेनि चित्तें ९.२३०.

सुगरणि—उत्तम स्वयंपाक करणारी. १३.११४४.

सुगुरुवां—भरभराटीनें, थाटमाटानें. १३.८११.

सुचावा—सुचावा हे १८.६८४, हा पाठ सुचा
 (शोक) वाहे असा व्यावा.

सुचित्व—शुद्धपणा. १२.१७७. शुचि पहा.

सुजणें—सुझणें—सुचणें, समजणें. कांहीं ठिकाणीं
 सूजणें—झणें चे प्रयोग आलेले आहेत.
 सुजणें—सुजे १४.१५५; सूजणें—अधमोत्तम
 सुजे १३.८७. सुझणें—नीति सुझे । वैदिक
 बुझे । १३.८२९. १८.६२, १८.५२४. सूझणें—
 सुझे १८.१८२.

सुटणें—सुटणें—निषणें, मोकळें होणें, वाढणें,
 वर्षाव होणें. सुटणें—आपण चि वीजनि दुहिता ।
 न मम झणे पिता । किं तो सुटे येर घेंता । जावाई
 सिरके ॥ १८.२३२. १८.७९६. सुटणें—हें मज चि
 तव जालें. परि मियां नाहीं केले(लें). ऐसें साच जेणें
 देखिलें । तो सुटला गा ॥ ४.७७. देखिलें मेघानि सुटति
 धारा । ६.८७. पांढू आंग सुटलें । तेया चि नांव
 खुंटलें । १३.७४५. ६.२४४, ९.४९२, १३.२७५,
 १३.४०१, १३.७५३, १५.१८२, १५.१८३,

१६.३२७, १७.२५९, १७.३६३, १८.७१,
 १८.१६१, १८.४७८, १८.१४०६. घाणि
 सुटे १७.१५७; फांसाहूनि सुटला १२.१८१;
 लवंगा सुटे १७.१४८; वारा सुटला १६.३९३;
 सुटलेयां ९.१२३, ११.४७८; न सहित
 आलेलीं पुढील रूपें सुटणें किंवा सुटणें चीं असणें
 संभवतें, न सुटिजेल २.२०४; न सुटे—
 भांडवला न सुटे कवडी । ९.५०३, ३.११५,
 ११.४०८, ११.४१७, १७.१९१, १८.१३९५;
 सुटिका ११.४३३, १६.४४७, १७.२३;
 पजैन्याची सुटिका ११.६७६; सुटिकिं जचे
 १८.१७५; सुटी—नाराजांची सुटी १६.२४१.
सुडंस—सुदंस—मर्मज्ञ. सुडंस ५.१६०. सुदंस
 १४.३९४. हे दोन्ही संदर्भ अर्जुनास उद्देशून
 आहेत.

सुडावणी—ध्वनि, गजर (कुंटे), सुरवात (ज्ञान-
 देवी कोश). अनाहताची सुडावणी १२.५४.

सुणें—सूणें—(१) (ना.) कुत्रा. जैसें पोट पोसी
 सुणें । उघडें झाकलें न झणे । १३.६७८. १३.७२८,
 १५.२३३, १८.५४९. सुणेयांचां ऐसें,
 कुत्र्यांच्या तोंडीं पडेल असें, ९.४३५.
 सूणा, कुत्रा, सूणे (अ. व.) १६.३४३.
 (२) (क्रि.) देणें, घालणें, उत्पन्न करणें,
 प्रसवणें, प्रवृत्त होणें. सूणें क्रियापदावर कांहीं
 ठिकाणीं अनुस्वार आलेला आहे. सुणें—
 सुभावा, भूगोल काखे सुभावा । १०.२४०.
 १८.२७८. सुभावं—गगन सुठी सुभावं । मराकें
 केवि ॥ १.७४, ७.१५२, १८.१३२; सुडं—
 वोडण सुडं ११.३७८, —ई, सुई स्नेहांजनि ।
 आपुलें तूं ॥ १४.१९; सुडजे १६.९०, १६.२५८;
 सुणु—जें कर्मभांडवला सुण । तेयाची चौगुणां येती
 पाहे । १८.७४४, कर्मभांडवला शब्द तोडणें इष्ट
 वाटतें, विष—१६.२३१, सल—१३.१११;
 सुये, कां टिटिं सुं चांचुवेहीं । माप सुये सागरी ।
 १.६८, ३.८, १३.१००४, १६.८८,
 १७.२६९, अन्हांटा—१६.५६, चित्त—
 १३.५०७, दीठी—१४.३४६, दीठी विषो—
 १३.८०८, माप—१८.१०१९, व्यापारा—
 १८.४९८, सुकृताचा डांगोरा—१३.६५८;
 सुणं—प्रेम सुणं ९.३३७, —यें ८.१३०; सुनि

१८.१५४०; सुवावें ९.४८७; सुवे १८.१०१४; सुणी, उत्पन्न करणारी, प्रसवणारी, तेन्हां ते चि श्रद्धा होये। कर्मांची सुणी ॥ १७.६४, सूर्ण—सूहजति, आपण तरि पलति । सर्वस्वें पाप चुकविति । परि बलिवडें सूहजति । तेया चि माझि ॥ ३.२३१, सुयिजे—बोडण सुयिजे जैसा घाबो । न लगतां चि ॥ १३.५४५, १३.९४२; सूए—दृष्टी फल न सूए १८.५८७; सुंदर आंगिं लेणें न सूए १८.१७१७; सूत असे १५.५५६; सूनि—कां पुढां सूनि काठिकारा । अक्षमु चाले ॥ १७.४२, ८.९१, ८.१२२, १२.२०५, १७.४२२, १८.२३९, १८.७०१, १८.१०२९, १८.१०३५, १८.१०५०; आत्तिं सूनि ७.१९७(२); काखे सूनि ११.३५५, १२.५६, १८.७५०, १८.१४१०, दीठि—२.१३७, ७.१९७(१), १६.३३१, १८.६९७, दीठी—१८.१६५८, दृष्टि—२.१७१, पुढां—१८.१०२९, १८.१०३५, पोटीं—१५.३०४, पोटीं—१४.९९, विष्टिचां दारिं—१३.७३१; सूती—(१) (क्रि.) १२.९५, (२) (ना.) संबंध, येथें अभिमान, ममत्वाची सूती । वे ना जंव ॥ १४.१४५, सूनु—मध्यमापोटीं सूनु १६.२०, संयमाची धाटी—१२.४७; सूर्ण—सकलपदार्थां नांव । सूतसे जें ॥ १८.४६७, सूतां—इये लाजसि ना घोरिं । कमीं सूतां ॥ ३.३, १८.२४१; सूति—करणें तोंडें सूति १३.१२४, घाये—१७.२५८, नवसियें—१३.५७०; सूतील—दोष तोंडें सूतील, दोष प्रवेश करतील, १३.५८९; सूसि—आंगिं लेणें सूसि १८.२४, पोटीं—१३.१०५४.

सुतणें—सूतणें—निजणें, झोपणें. सुतणें—ते आहार नव्हति घेतले । व्याधिव्याल सुतले । ते चववावेया घातले । पोटा माझि ॥ १७.१४९. सूतणें—जें आत्तिसेजे सुतला । तें स्वप्नसुखें भूतला । ५.४७.

सुंद—सुगंधित. साहजें मलयानील सुंद । ४.२१७, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘मंद सुगंध’ ४.२२०.

सुंदर—सौंदर—देखणें, शोभिवंत. सुंदर—लाजा कंदर्पु रिगाला शरण । तैसि सुंदरें रूपें ॥ ११.१३७. १६.१२१, १७.३४०, १८.१४९२, १८.१७१७. अविचारतें सुंदर १४.१०९.

सौंदर—१४.२०१, —रा १८.१६५१; सौंदरांचिये आंगीं १८.१६७९; सौंदर्य, शोभा, माधुर्या सौंदर्य १८.१७०४; सौंदर्यपण—आंगिचेनि सौंदर्यपणें १०.४३.

सुना—व्यर्थ, शून्य, निर्जन, ओसाड. तैसा सा(स)मारसु सुना । गेला चि तो ॥ १७.४१५.

सुना गावीं १८.५४९; सुनाट—सुनाटें पडें १८.३६७; सुनियां—दाही दिशा सुनियां १८.१६०६.

सुयाण—सुकाळ, सकाळ. जीवीं सुखाचें सुयाण पाहलें । ११.३३३. १४.२१४. सुवाण—साम्याचें सुवाण होये । १३.१७०, सुवाण हा सुयाण चा अपपाठ असणें संभवतें, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सुयाण’ १३.१७०.

सुघी—शिवण्याची सुई. दोरा सुघी १३.१०९३.

सुर—देव. पै क्षीरसागरा पवडें । अविरजीं दूधाचें भाडें । सुरां असुरां केवडें । मथितां जालें ॥ १८.१४६६ (१). सुरांचे वृंद १८.३४८; यज्ञभावितीं सुरीं ३.१०४; सुरीं अपेक्षिजे २.२३९; सुरकार्ये ११.८३, —योनि १४.१०३, सं. वा. श. ‘आठ आंगें’ पहा, —वर ११.६७०, —साहें सील १२.२३३, —सील पहा; सुरनरउरग १३.१५८, —सिद्धकिन्नर ११.५०१; असुर—राक्षस, तामसी, कवणि ते उदार गदा । करी असुरां कैवल्याचा धोदा । ११.५९४, १६.४२०; सुरां असुरां १८.१४६६ (२); आसुर—तमोगुणप्रधान व्यक्ति, तरि सत्य तेयां जोडे । आसुरांति ॥ १६.२८९, १६.२७५, १६.२८७, १६.३६१, १६.३७०; आसुर संपत्ति १६.२१४, —संपत्ति १६.४१९; आसुरां दोखां माजि १६.२१५; आसुरा(रां) प्राणियां १६.२८४; दैवां आसुरां संपत्तिवतां १६.२६९; आसुरवर्यु १६.४६६; आसुरिया दोष रिद्धी १६.२७८, —ये प्रकृतिचां तोंडीं ९.१८३; आसुरी १६.२११, १६.२५४; आसुरीं जनीं १६.२८२, —री संपत्ति १६.२१३, १६.२५१, १६.२६१, १६.२६४, १६.२६६, १६.४१२, —री सृष्टी १६.२७३; दैवी... आसुरी १६.२७१.

सुरकणें—संकोच पावणें. १८.१५८५.

सुरंगी—‘वाट, सुयार’ (राजवाडे). तेथ येरिझारि लागि । जन्ममृत्यूंची सुरंगी । सुवालली चांगी । संकल्पे एणें ॥ १३.४९.१८.४०६.एकसूक्ष्मतेचिये सुरंगीं रिगति १३.१६५.

सुरत—रत पहा.

सुरफुरे—पातळ (राजवाडे); भरपूर (ज्ञानदेवी कोश, कुंटे), हा अर्थ संदर्भात वसतो. १५.६८.

सुरवाडणे—अनुकूल होणे, सुख पावणे. संदर्भा-
नुरूप या क्रियापदाच्या इतर अनेक अर्थांपैकीं काहीं येथे दिले आहेत. कां सुक्षेत्रीं बीज वातलें । तें आपुल्यापरी विस्तारलें । तैसें भारतीं सुरवाडलें । अर्थजात ॥ १.४०, विस्तारानें शोमिवंत झालें. १६.२९४. दैव सुरवाडलें ११.१७०; माधवी सुरवाडली ११.३३२; परेसीं सुरवाडिजे १८.५१९, सुखेंसीं - ६.२५; सुरवाड, अनुकूलता, सुकाळ, सुख, तन्हीं स्वयभें चि सुरवाडु । पारविर्कि ॥ ३.२२०, ३.२७०, ६.४४६, ११.१०७, १७.८८, १८.६३६, १८.६३७; प्रमेयपिकाचा सुरवाडु ९.५२८, प्रकाशाचा - १६.१६, भोगाचा - १३.७४७; ते जीव सुरवाडा आणिजति १७.२०५; सुरवाडु, ९.५५, हा सुरवाडु चा अपपाठ वाटतो; सुरवाडू १८.६४१; सुरवाडें—आवडीप्रमाणें, अनुकूलते-
प्रमाणें, पाठिं गोठि सांघसी सुरवाडें । सुखाचेनि ॥ १०.१८३, ६.४३७, १८.१७५४; आंतरें सुरवाडें ५.१०५, आपुलेनि - ३.२३, ७.१५१, उपपत्तिचेनि - १३.९३७, दैवाचेनि - ५.६७, बोधाचेनि - ८.२५३, मनपवनाचेनि - ९.२१३, संगाचेनि - १२.२२३; सुरवाडें देखिलें ११.६७४, - राहाटे १३.९२३; सुरवाडेंसि १४.२३७; असुरवाडी, कष्टानें, १८.१८७, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘असुरवाडी’ १८.१८९.

सुवट—सुबक, सुरेख. ना तरि रसाची चि सुवट । जैसी बीजकणिका तरि घनवट । ७.५४, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सुवट’ ७.५५.

सुवणे—त्रालणे, पुढें करणे, सरसावणे, घेणे, धारण करणे, आगा वरिपडतां पाषाण । न सुवावें केवि ओडण । ९.४८७. १६.१०९. पुढां सुवे १८.१०१४, सुठी—१७.२८९; मीं तेयांतें जिह्वारीं सुवें १८.१५१३; न सुवे—आंग न

सुवे (आं)आलिंगना । प्रेताचिया ॥ १३.५१२; सुवण जन्म, आजि सुविद्ये सुवण जाली । १०.१३१, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘आयुष्या उजवण’ १०.१४७. सुणें पुढें पहा; सुयाण—सुवाण पहा.

सुवर्ण—सोने. कां सुवर्णा होउनि आनं । लेणीं गमति भिन्नं । मग पाहिजे तंव सोनें । आवयें चि तें ॥ १५.३०१. १.४४, ८.१७२, १८.१२०१, १८.१६७०. सोनें सुवर्णें झांकिलेयां न झंके, सोन्यानेच सोनें झांकलें तर तें झाकलें जात नाहीं, १८.११६९; सुवर्णत्व, सोनेपण, १८.१६२२, सुवर्णवाह, त्याच अर्थी, ४.६३; सुवर्णमणि १८.१३९१, -शुद्धी १८.९७५, -सूल १८.४४१.

सुवाड—सुवाय—अनुकूल वारा, चांगलें वातावरण. सुवाड—संवादाचा सुवाड ९.२८. सुवाय—सुवायें मेवु सांवरे । १३.११४६.

सुवालणे—मांडणे. जन्ममृत्यूंची सुरंगी सुवालली, मार्ग तयार केला, १३.४९, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सुहाविली’, सुशोभित केली, १३.४८.

सुश्रूषण—सेवा. १८.८७९.

सुष—सूष—सुख पहा. सुष—संवादसुष १५.४२४. सुष—श्रीकृष्णसूषाचें रूपडें ६.१२०.

सुषुप्ति—सुषुप्ती—गाढ झोप. सुषुप्ति—पैं जागर ना स्वप्न । स्वरूप ना अवस्थान । ते सुषुप्ति घन । जैसी होथे ॥ १४.७४. सुषुप्ति वेत्ते । घणावैनि ॥ १४.१४१. १५.४८८. घन अज्ञान सुषुप्ति १५.८८, अज्ञान घनसुषुप्ति १५.४८३; सुषुप्तिकालीं १८.४६२; स्वप्न ना सुषुप्ति १५.५००. सुषुप्ती—सुषुप्ती आणि स्वप्न । पासीनु बहू अर्जुना । जागणें जैसें आना । बोधाचें चि ॥ १५.४९६, झोप व स्वप्न यांपेक्षां जागृतीचा बोध निराळ्याच प्रकारचा असतो. १३.१३०, १४.१९७.

सुषुम्ना—इडा व पिंगळा या दोन नाड्यांमधली नाडी. १८.७८१. सुषुम्नेपासीं राहे, कुंडलिनीस उद्देशून, ६.२४०.

सुहड—सुहाड—मित्र, मनाला आनंद देणारा. सुहड—द्वारकापुरसुहडा, (सं.) श्रीकृष्णास उद्देशून, ११.६६०. सुहाड—सुहाडा—(सं.), अर्जुनास उद्देशून, ९.२४०, १०.२७४, १२.४८,

१३.८९२, १३.९३४, १६.३१५, १७.९८.
सुहणें—सुहावणें—निर्णय करणें, सहाय्य करणें,
 घेणें. **सुहणें**—तिथें न सुहतां जियें । जाणती जे
 कां ॥ १८.७१७, निर्णयन करतां, ज्ञानदेवी, कुंटे—
 'न चोजवितां', न जाणतां, निवड न करतां,
 १८.७२०. **सुहावणें**—जय जय सर्वविंसावेया ।
 सोहंभावसुहावेया । १४.२. मियां गीता येणें नावें ।
 तूझें यश हें अमृत सुहावें । १६.३१, ज्ञानदेवी,
 कुंटे— 'पसायामृत' १६.३१. शब्दादिक
 सुहावे, शब्दादिकांनीं सुशोभित झालेली,
 १५.१६०.

सुहृद—मित्र. सुहृद हान ससुरे । आणिक ही सखे
 सोयरे । १.१८२. ९.२८८. सणु सुहृदु संपति
 १७.२६८; सुहृदु आणि शत्रु ६.९४; विश्व-
 सुहृदातें ११.५६२; सुहृद...अथवा वैरी
 १४.३६०.

सूक्ष्म—लहान, क्षुद्र. परि नेणति चि तियें यज्ञातें ।
 सूक्ष्म ह्यणीनि ॥ ३.८६. २.२३६, १३.९६.
 सूक्ष्म प्रकृति ७.२२; सूक्ष्म विस्फुलिंगु
 ४.१३२; स्थूलां अथवा सूक्ष्मां ९.१२०;
 स्थूल सूक्ष्मादि १८.८०८; उन्मेखुसूक्ष्मेक्षणु
 १.१५, उन्मेखु हा शब्द विभक्तिप्रत्यय लागल्या-
 मुळें तोडणें इष्ट वाटतें, असे प्रयोग अनेक
 ठिकाणीं आलेले आहेत, अर्थाकरतां ईक्षण
 पहा; सूक्ष्मदशे १३.९०९; सूक्ष्मता—सूक्ष्म-
 तेचिये सुरंगीं रिंगति १३.१६५.

सूचणें—सुचविणें, दाखविणें, योजना करणें. तैसीं
 दोन्हीं श्यें मतें । सूचीति एका चि कारणातें ।
 परि उपास्ति ते योग्यते । अधीन असे ॥ ३.४०.
 २.८६, २.२६०, ८.१७०, १५.९०,
 १५.५०६. **सूचक**, **फलसूचक** ४.७२, **स्वर्ग**—
 २.२५७, **स्वर्गनरक**—१८.१३८२; **सूचना**
 ११.३८३, **मृत्यु**—१३.५५०. **सुचांवा पहा.**

सूड—नेहमींच्या अर्थी. १३.५४१.

सूत—(१) दोगा. १४.३४६. सूत सूतें गुंतलें
 १८.१२९७ (१, २). (२) मुलगा. १.१५२.
 गंगासूत, भीष्म, १.११८. परिशिष्ट (६) पहा.

सूत्र—(१) दोगा, संबंध, आधार. ह्यणीनि विचारावेया
 शास्त्र । राहाटवावें जें वक्त्र । तें वाचेचें हीं सूत्र ।
 हातीं न धरी ॥ १७.२३१. सापखेडाचें बाडलें ।

चालवीतेया सूत्राचेनि चाले । १८.१७४७, ज्ञानदेवी,
 कुंटे— 'चालवित्या सूत्राचेनि' १८.१७६९.
आयुष्याचें सूत्र ७.१७७; **सूत्र धरणें** १३.९६४,
 —धरी १८.६८३; **सूत्राधीन**—**सूत्राधीन**
 दारुयंत्र १.८१; **सूत्रतंतु**, धागा, १५.३३३,
 १६.१८२, —धार ९.३०; **कर्मसूत्र** १८.१३००,
 कर्म पहा, **जीवन**—१८.१७८२. (२) वात.
 स्नेहा सूत्रा वैश्वानरा, हीं जरीं हातीं आलीं तरी
 त्यांच्या योजनेशिवाय दिवा पेटत नाहीं यास उद्दे-
 शून, १७.३४८, स्नेह-सूत्र-बन्दि, दिव्यासाठीं
 एकत्र येणें आवश्यक असतें, १३.१५४. (३)
 शास्त्रांतील सूत्र. दूजां सूत्र उभारिलें, दुसऱ्या
 अध्यायांत सूत्ररूपानें सांगितलें, १८.१४२६;
 निवृत्तिसूत्रसोडवण्यां, अंतर्मुखतेस उद्देशून,
 १८.३८, निवृत्ति-त्ती (१) पहा; **ब्रह्मसूत्र**, **ब्रह्म**
 (१) पहा; **सिद्धांतनिर्वाणसूत्री** १३.८३२,
 निर्वाण पहा.

सूदणें—घालणें, प्रवेश करणें, ठेवणें. चि(जि)-
 व्हारीं आणि सूदली । तापत्रयां ॥ ३.२४९.
 २.१८४, १३.१०९७, १६.१०८, १८.२४६.
 सूदली साती, घातली असतां, १५.२८६;
 तुवां सूदलां १५.५४७; पावो सूदलेया सर्वे
 १३.६८४; **मुदिया सूदलिया** १४.१०८;
 अंजन सूदलें १८.१३२१, चर्मचक्षू पुढां—
 ११.१५९; **दीटि सूदले** १.२६३.

सूपशास्त्र—स्वयंपाकाची कला. १३.८२७.

सूरी—सुरी. अनन्यबुद्धीची सूरी १३.१०६५.

सूर्य—नेहमींच्या अर्थी, सूर्याचा प्रकाश, योगांतील
 पिंगळा नाडी. जैसा सूर्यु आकाशगत । रश्मिकरीं
 जगातें स्पर्शतु । तरि संगदोषें काह लिपतु ।
 तेथिचेनि ॥ २.३३३. जिया जिया वाटा सूर्यु जाये ।
 तेउतें तेजाचें चि विश्व होये । ६.८६. प्रकाश आणि
 कडवसें । हें सूर्या चि पासीनि जैस । १०.८६.
 राति देझ न घटे । सूर्यु जैसा ॥ १२.१९४. आंतु
 बाहिरि एकें पाडें । सूर्यु जैसा ॥ १३.४६१. जळें
 जळें न सिंपे । सूर्यु जैसा ॥ १३.१०८८. मा सूर्यो
 ह्यणीनि वानावें । सूर्यातें काह ॥ १८.१३३० (१, २).
 ५.८६, ५.९०, ९.२०३, ९.२८२, ९.४२२,
 १०.१०७(१), १०.२३४(२), १०.२९६,
 १३.५२६, १३.६०७(१), १३.६७३,

१३.१०८९, १४.१३१ (१, २), १४.२६३,
१४.३५८, १५.१२, १५.३२, १५.३९३
(२, ३), १६.३७, १६.२२८, १६.२३७,
१७.३१७, १८.१५९, १८.३५४ (२),
१८.३६१ (२), १८.३८३, १८.३८४,
१८.४०६, १८.५२७, १८.७६१, १८.८२३,
१८.१०४३, १८.१२२५, १८.१३२१,
१८.१४५९, १८.१६१८, १८.१६९८,
१८.१७१२, १८.१७६८. सूर्याचा अस्तमानीं
११.६५०, -चें आसन ६.२२६, -चेनि किरणें
१८.७०२, -चां घरीं, दिव्यानें प्रकाश पाडावा
लागत नाही, २.३६०, -सि धाकुटा वडील,
नसतो या अर्थी, १८.१६५७, -चे नयन
१३.९२१, -ची पाउटी १२.७२, -चेया
प्रकाशा १८.३६१ (१), -चें सावाइकें, श्लोक
मदतीस घेतले, १८.१६४७, -चेनि सावायें
१८.१२६५, -ची हाणी १८.१६३९, -चां
होणां १३.६०७ (१); सूर्याचेया आंगा उटणें,
लावावें लागत नाही, १०.१०; न चलतां सूर्या
चालणें, न चालतांही चालल्यासारखा वाटतो,
४.९८; सूर्यु जैसा निर्मळ १२.१७९; एकिं
आकाशीं सूर्यातें धरिलें, माळतीस उद्देशून,
१०.३६; सूर्यें कमलें फाकति १८.११२;
सूर्यासि राजिवें जीवें अनुसरलीं १६.१६२;
सूर्यो जैसा तैसा असे, पाण्यांतलें प्रतिबिंब पाणी
आटलें तरी, १५.३५५; सूर्या पुढां जैसा प्रकाश
प्रकटे ६.४५०; सूर्याचेनि प्रतापें कोडि ही
नक्षत्रें हारवे १८.८५५; मीं सूर्याचेनि
वेळें तपें ९.२९४; सूर्यु अंधकारें कां न गिलिजे,
अशक्य कोटींतील उदाहरण, १४.३३८; जैसें सूर्यें
सूर्यातें बोवालिळें १०.१०७ (२); कोडि एक
सूर्य ११.२९५, सहस्र वेन्हीं - ११.२३४; सूर्या
सकट - जे सूर्या सकट विश्वरचना दावी, परम-
दीतीनें सूर्य व विश्व दिसतें त्यास उद्देशून,
१५.३६६; सूर्यासवें - सूर्याचां होणां होइजे।
सूर्यासवें जाइजे। १३.६०७ (२), प्रमा सूर्योदया-
बरोबर येते व सूर्यास्ताबरोबर नाहीशी होते
त्यास उद्देशून; दीपें कां सूर्यें ११.२३०; सूर्या
आणि मृगजळा १८.२६८; सूर्यु कीं सीला
१०.१८५; सूर्यागम १८.१५९५, -दिक

११.१०३, १८.३४८; सूर्योदय - आगा सूर्योदयो
जालेयां। सूर्यो सूर्यें चि पाडावा धनंजया।
१५.३९३ (१), नाना प्राची अरुणातें विधे। अरुणें
सूर्योदयो होये। सूर्यें सकल पाहे। दिवो जैसा ॥
१८.३५४ (१); सूर्यकण, सूर्य (किरण) रूपी
धान्याची रास, ८.८९, -कांत १४.२९४,
-कोटितेजस ११.६९, -तेज, तेज पहा,
-प्राप्ति, स्वरूपप्राप्तीस उद्देशून, ८.९२,
-बिंब, बिंबणें पहा, -मंडल, सूर्य व मंडल
यांचे संदर्भ मंडल पुढें पहा, -रश्मि
१५.३५०, -वंश, सूर्यवंशी उदैला। सूर्यो
जो कां ॥ १०.२३४ (१), -श्लेष, सूर्यश्लेषाचें
कांटालें १६.२८, कांटाला-लें (२) पहा; सूर्युसंगु
१३.१३९; उन्मेखसूर्यकांत-स्फुलिंगें १६.८,
उन्मेख पहा; चंद्रसूर्य, चंद्र व सूर्य, इडा व
पिंगळा ह्या नाड्या, चंद्र पहा, चित्-चित्
पहा; जीवसूर्यबिंब १८.४६०; प्रज्ञाप्रभातसूर्या,
गुरुस उद्देशून, १४.१; वाक्यसूर्यकर १०.१४६;
शशिसूर्य ७.३२; संसारतमसूर्या १०.२, तम
(१) पहा; सोमसूर्यग्रहणें १८.१०९; स्वधर्म-
सूर्यो १८.१७७४.

सूल - शूल. १३.७४६, १८.४४२. सुवर्णसूल
१८.४४१.

सुक - एक प्रकारचें यज्ञपात्र. सुक्सव, सुक् व
सुवा, यज्ञपात्रें, ९.२४१.

सृजणें - श्रुजणें पहा. तै (तै) नित्ययागसहितें।
सृजिलीं भूतें समस्तें। ३.८६. हे च्यान्ही वर्ण।
सृजिले मियां गुण-। कर्मविभागें ॥ ४.७६. ह्याणीनि
भूतें हान सृजावीं। कां सृजिलीं प्रतिपालावी।
९.१२१ (१, २). ९.१०४. विविध लोक
सृजिले १०.१००; सृजी पाली संहारी ५.८२;
सृजन, निर्मिति, विश्वसृजन १७.३३५;
सृजणें - आणि सृजिलियां भूता(तां)तें मीं चि
धरीं। १०.२५३, ९.३८६, १०.२५२;
सृष्टा - वरुण तूं सोम। सृष्टा तूं ब्रह्म।
११.५१६, १०.२७४, १८.१४९६; सृष्टि -
सृष्टिचे(चें) आंग उभवी १५.४५०; सृष्टिचां
रचलां रचे १८.८१२. सृष्टि-ष्टी पहा.

सुवा - एक प्रकारचें यज्ञपात्र. ४.१३६. सुक्सव
९.२४१.

सृष्टि—सृष्टी—जग, निर्मिति. श्रिष्टि—श्रुष्टि—श्रुष्टी व सृजणें पहा. **सृष्टि**—गेली रे सृष्टि गेली। १०१५७. नुमटतां बालपणाची फूली। जेणें मियां अदानवी सृष्टि केली। १०२६६. महाकल्पाचां सेवटें। प्रकटिया उमलती सृष्टि। १५२२५. ११२९६, १७३३२, १७३३४. **सृष्टिचेया उपक्रमा** १७३३३, —चे पालक १०८९, —चा मेलु १०२५२, —चिये सर्वादी १४५८, —चेया व्यापारा १०९२, —चां होणां १३११०७; कर्मांची सृष्टि १८३५१, दूजी—, जी मज लागि ग्रंथाची स्वामी. दूजी सृष्टि केली तुझीं। तें पाहूनि हांसो आहिं। विश्वामित्रातें ॥ १८१७६५, वेगलालां सृष्टिपैकिं १०२३८; **सुखाची सृष्टि** ५७४; **सृष्टिक्षयप्रभव**, जगाचा नाश व उत्पत्ति, ९२८९; **सृष्टिवीज** ८१६४; **कामुसृष्टिचा वेलु**, हा पाठ कामु सृष्टिचा वेलु असा घ्यावा, ७४९; **जीवसृष्टि** १०८८, **नाना**—१५१४९, **भूत**—, **भूतणें पुढें भूत** (२) पहा, **शब्द**—१३२; **सृष्टिपणा** ९१०७. **सृष्टी**—इये प्रकृती जालिये सृष्टी। जें उपसंहारौनि कीजेल गोठि। तें भी चि आहे ॥ ७३०. त्यां जन्मृत्युचां (जन्ममृत्युचां) लाटीं। झलवली हे सृष्टी। १२८७. १४१०८, १८४३३, १८६९०. **सृष्टीचिया वोळीं** ११५०६; **आधविद्या सृष्टी** १०२४४, **आसुरी**—१६२७३, **दोन्ही**—, **दैवी व आसुरी**, १६२७१, **मनसर्पाची**—१६२४१, **स्नेहाची**—५१७०.

से—सें—स्मृति, आठवण, अनुमान, भान, पर्वा. **से**—येसी पुढील से वेतु। १०१७९, अनुमान बांधून. आली गेली से न करी। २३६१, भान ही नसतें. ५१९, ५१४०, ६३७१, ६४२१, ८६०, ९३९७, १११२२, १३१८८, १३५३२, १८२८३. **सें**—तेवि च पर से वेईल। ६७, मनांत रोष धरील, अढी पडेल. ७१०४, ११४३५.

सेइणें—स्मरण होणें. चौगुणा सेइली, चौपट जोमानें वाढ झाली, स्मरण बळावळें या अर्थी हा पाठ आला असावा, १३६४४.

सेख—शेवट, अखेर. १५५५७, १८१३५५. **सेखामृत** ४१५१; **असेख**, सर्व, १५२५८.

सेगडी—शेगडी. तापत्रयाशि चि सेगडी, हा पाठ तापत्रयाशिची सेगडी असा घ्यावा, ८१३८.

सेज—(१) अंथरुण, विछाना. पै व्यामोहाचिये सेजे। बलियां अविद्या निद्रितां रिगिजे। ६६८. ६२२२, १३४२२, १३६०४, १८८६३. **जिवाचिये सेजे** १३३९०; **संकल्पाची सेज** १३५३; **सेजें(जे) चि माझि वन निदेंला**, अंथरुणावर झोंपला असून आपण अरण्यांत झोंपलों आहों असें वाटतें, ९१५८; **आंतिसेज** ५४७, **महाप्रलय**—१४१११, **साम्य**—१३१०७३; **सेजेपासिं** १३५०८; **भुयिं ना सेजे** १७२४८; **सेजसालि**, शय्यागृह, **शून्यसेज**—सालिये १३४३, **शून्य पहा**; **सेजार**, विछाना, १५४५७; **दूधाचीं सेजारें**, क्षीराब्धीच्या शय्येस उद्देशून, ९३८६. (२) शेजार, जवळ-पणा. हे चैतन्याचां सेजारीं। वसति शानाचां एक-हारीं। ३२५१. हा पथ वि असतु गेला। सेजेया गांवा ॥ ९५१८. ९३२१, ११७६, १८१७२२; **सेजेया गांवा** १४२१९, **व्यक्ति**—**सेजारा डभगलां**, जवळ असण्यास कंटाळलों, १८२८९, **सेजियां**, शेजान्यांना, १३५७३.

सेंडा—शेंडा, अन्न. तरि झाड सेंडाहूनि मुलासि लागे। १०६८. वूढ...सेंडा १३६८८.

सेण—शेण. काड करिसी चित्रफल। आंतु सेण ॥ १३४६९.

सेत—शेत. कां सेतीं बीं विखुरिजे। परि पीकीं लक्ष ॥ १६९९. जैसा पुजुनि देव पाहिजे। पेरुनि सेता जाइजे। १६१४७. उभें सेत, पीक आलेलें सर्व शेत, १७२४७; **यज्ञाचें सेत चि पीकलें** ८२५९; **सेता कंडु केला** ११५३२.

सेतु—पूल, बांध. सत्यसेतु, ज्या परमात्म्याकडे जाण्यास सत्य हाच पूल आहे, १२२३४, यावर सत्य पहा.

सेंद—पेटी, करंडा. कां सेंदे हुति राहे कापुरें। १८४२०, कापराचा वास करंड्यांत राहतो यास उद्देशून.

सेंदुर—शेंदूर. एके सरागें जैसि सेंदुरें। डवरलें नभ ॥ १११३२, तांबडीं. कुंकुंसेंदुर १३४६८.

—सेन—(१) शयन करणारा. जलसेन, शेषशायी,

विष्णु, ११.८४, गवसणी पहा. (२) विशेष-
नामास जोडून. भीमसेनु १.१२०, १.१४८.

सेना-सैन्य—फौज. सेना—जैसे भरलेल्या त्रिभुवना।
आंतु येकु येकु चांगु अर्जुना। निवडून निवडी कीजे
सेना। लक्षवरी ॥ ७.११. करी-चातुरंग-समाजे।
सेना नांव निफजे। १३.१५२. अवधानांची
सर्व सेना १४.३९, स्वमिची हे—९.२४५;
सेना ते सेना नोहे, स्वप्नांतील सेना ती
खरी सेना नाही, ९.२४६ (१.२); सेनानाथ
१.१२०, —पति १.११८, १.१२५, —ती,
त्रिभुवनिचेया सेनापती आंतु, कार्तिकेयास
उद्देशून, १०.२१०; सैनिक—उदवय्या, हे
सकले वीर सैनिक। १.१७०, १.१०३,
१.१२१; सैनिक १.१५३. सैन्य—तेणे हा
सैन्ये सिंधु पाखरिला। देख देख ॥ १.९५.
मग संभ्रमे सैन्ये। अवलोकित असे ॥ १.१६७.
११.३८६, ११.४५३. सैन्याचा...बगा
११.४६३; सैन्या भरण पूरले ११.४९४, भरणे
पहा; दोन्ही सैन्यां आंतु २.८७; सैन्यामाझि
१.१७४; पांडवसैन्य १.८८, १.११९.

सेवड—शेंबूड. वेलाभेड वेडकु अडि। मशकु गुंपला
सेवडी। १३.७८२.

सेलणे—(१) पोहणे. ते उपरतिचां वारि सेलत।
७.९८. (२) टोंचणे. तैसा नोहोटे दुर्वाक्यसेली।
सेलिला सांता ॥ १३.४९५ (२). सेल—रोलका
वांटा, उत्तम भाग, शेवटचा भाग, तें ठाईचि
चि तिहि। सेल घेतली ॥ १०.११४, ज्ञानदेवी,
कुंटे—‘ते ठायिचीच’ १०.१३०, त्या ठिका-
णाचा उत्तम भाग (कुंटे-वाट) त्यांनीं आधींच
मिलवून घेतला आहे; स्वआनंदभोगाची सेल
१८.१७२६; उपदेशा सेल दीघली असे, उपदे-
शाचा उत्तम भाग दिला, उत्तम उपदेश दिला,
११.६३३; नरकाचिये सेले भागीन जे जन्मले
१६.३७३, नरक पहा; सेलभाग—दुःखाचा सेल-
भाग। भागीन होति ॥ १५.३९५, सेलवांटा—
दुष्कृतांचा...सेलवांटा ९.४१२; दुर्वाक्यसेली,
रोलक्या अपशब्दांनीं, १३.४९५ (१).

सेलि—शेळी. कां स्तन जाले गेलां। सेलिये जैसे ॥
९.१७३. १६.२५७, १८.५७४. सेलियेचें
चरणें, शेळी वाटेले तें चरते यास उद्देशून,

१६.२८६; सेलियेचेनि तोंडें सैव चारी
१४.२२७.

सेवट—अखेर, टोंक. आदिब्रह्मा करुनि। सेवटीं
मशकु धरुनि। ९.२२०. पै ज्ञानवृष्टीचेनि अव-
लोकें। परि वदनाचा सेवट न टके। ११.१९९,
तोंडाचा अंतच दिसेना. ६.१२१, ७.१२,
९.४३९, ११.१४३, ११.४०६, १३.९४०,
१४.११३, १४.२२१, १५.१२५, १५.२११,
१५.४३४, १८.१८४, १८.२४७, १८.८९७.
सकल कर्मां मी चि सेवटु ९.१२३; सेवट वेन्हीं
१५.२०९; दर्शनें सेवटा आलिं, पड्दर्शनांनीं
हात टेकले, १३.१६; आदिसेवटीं १२.१२६.

सेवडी—(१) चामडें. मृगसेवडी ६.१८२.
(२) शेवट. वृसिची सेवडी १०.५९, ज्ञानदेवी,
कुंटे—‘सवडी’ १०.६०.

सेवणे—घेणे, खाणे, पिणे, भोगणे, आदर
दाखविणे, चाकरी करणे; या क्रियापदाचे
संदर्भानुरूप अनेक अर्थ निघतात, सेवनि
१८.१२१२, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘सेवूनि’
१८.१२१८; सेवावा-वी-वें, तेथ रसु तो मुखें
चि सेवावा। ९.३४५, ३.२१६; जाणतां
कालकूट केचि सेवावें १.२३८; सेवि ९.३३३;
सेविजत, पितात, १८.६९७, —जति, हिमोदकें
आकेंठें। खडकिलां सेविजति तटें। १७.२५७,
२.४९; सेविजे—जे भगवद्गीता ह्याणिजे। जे
ब्रह्मेशानीं प्रसंसिजे। जे सनकादिक्कीं सेविजे।
आदरेंसी ॥ १.५५, अमृतें चि मरिजे। जरि
विषेंसि सेविजे। २.२२४, ६.३, ६.३४९,
१४.३६४; जरि सेविजे, जर घेतलें तर,
१०.१८२, अमरीं पराग—९.५७; सेविजेल
३.२२२; सेविता, घेणारा, सेवितेयाची चाड
९.३८; सेवितां ६.१३४, १५.३९४,
१६.२१९, १८.१४५४; सेविति—इंद्रियें
विषय सेविति। तेथ हर्ष शोक हे उपजति।
२.२१२, वनवासी ही सेविति। जनपदातें ॥
३.२३०, ३.१२९, ४.१५०, १०.२१९,
१८.४५; सेविति परि, घेण्याची रीत, १.५९;
सेवी—जें सायासें स्तन्य सेवी। तें पक्वानें
केचि जेवी(वी)। ३.१७०, ५.१०९, १४.३६८,
१४.३९७, १७.११३, १७.१६४; परिमळु

ब्राणें सेवी ५.४२; सेवीं—मग दंड न संडितां सेवीं । आदरंसीं ॥ ९.३७९, भक्तिपूर्वक दिलेल्या फळास उद्देशून; सेविला-लीलें—आणि इहीं सेविले विखय जांति । एका चि ठाया ॥ ९.३४३, मृत्यूसिं आधाश्लें । तिहिं निरंजन सेविलें । १३.२४, ३.१९९, ८.१२१ (१), ९.१४६, ९.१५३, सेविलें विष, जर घेतलें तर, १७.११४, अमृतसरिता सेविली १५.५५०; न सहित आलेलीं कांहीं रूपें : कां न सेवावी ४.२१६; न सेविजे ३.४८, —सेवितां ५.११९, —सेवितु १.२३१, —सेवी २.३६३, ५.१०४, ५.१७१; ना सेवावें ३.२०७; सेवणें—सेवणें असे १८.१३९६, —घडे ५.१२०; सेवक—पैं सेविला मीं चि निदानां । सेवकु होयें ॥ ८.१२१ (२), ९.३९५, १२.४, १७.१६, १८.८२३; गुरुसेवक १३.४४५, १३.६७३; सेवकपण ११.१६६, १६.२१; सेवकै, सेवार्धर्म, १२.१८६, १८.१३५१(१); सेवन १८.१५४; सेवा—जे मियां सदा आधिले । माझियाचि सेवा जियाले । ४.६०, तैसी सेवेची तेयां माळली । विहित जेवि ॥ १८.९०८, पाठांतरांमुळें या पाठाचे अर्थ निराळे लावावे लागतात, ज्ञानदेवी—तैसी सेवेची तथा मवली । वहि जेवी ॥ १८.९१२, सेवेचा दाखला वहीत ठेवतो, कुंटे—तैसी सेवेची तिया मावली । वहि जेवि ॥ १८.९१२, हद्द गांठली या अर्थी; ‘सिसे वेंची तथा मविली’ असाही एक पाठ, शिर अर्पण करतो, या अर्थी अन्यत्र आला आहे; ४.१५२, ९.१९५, ९.३३७, ९.३७३, ९.४४२, १३.३६९, १३.४०२, १३.४२९, १३.४५१, १७.२०६, १८.९०४, १८.९०८, १८.९०९, १८.१२६३, १८.१५५६, १८.१६७४, १८.१७४३; अग्निसेवा ६.५१, गुरु—१३.१६७, १३.४१२, १३.४२८, १३.४५४, गुरुचरण— १५.९, घ्राण—१३.४२७, चरण— १३.४२२, द्विज—१८.८८०, प्रेम—१८.९०२, साधु— ४.१६४; सेव्य—वेण्यास, आचरण्यास योग्य, तैसा स्वधर्मरुप मखु । हा चि सेव्यु तुझां येकु । ३.९३, आवयेयां येऊ. । सेव्य जैसैं उदक । १२.२०४,

१३.७७० (१), १८.१३५१ (२), १८.१४४९, १८.१५५७; राज्यसेव्य, राजाला योग्य, १५.३३०; असेव्य—सेव्यास(से)व्य १३.७७० (२); सुसेव्यता १८.१४५६.

सेवाल—शेवाळ. गार सेवाल गुंडालाली । १३.६६९, १८.६०४.

सेस—लमांतील अक्षता, मळवट. धर्मासि नीतीसीं । सेस भरीं ॥ ४.५२, मळवट भरतो. ज्ञानेंसि सेस जालें, ऐक्य झालें, १३.२००, ज्ञानदेवी—‘सेज जाली’, कुंटे—‘सेज जाहाली’, शेजार जमला, १३.२०१.

सैग—सैघ—सैघ—अनेक, सर्व, एकसारखें, केवळ. सैग—सैग घेउन घर डहुली । ६.२१६, डहुलणें पहा. सैघ—उदंडें सैघ वाजते । १.१३१. सैघ धांवांधांविं करितसे वापुडा । ११.३६८. ६.१४४, ९.३१९, ९.५००, ११.३७१, ११.३८६, ११.४४६, १२.१२२, १३.१२४, १४.२१०, १६.१५, १६.३९२, १७.१०२, १८.९४. अनेका सैघ ११.२६६; सैघ कोंदली ११.२९४, —चारी १४.२२७. सैघ ६.१००, ११.१९४, १५.१४८.

सैधव—मीठ. १८.१३७१. सैधवाचा घोंटु ९.१२३, —रवा १४.३९०.

सैभ—अखंड. ते दीसे जैसी आशती । रेख सैभ ॥ १५.१३६, कोलीत फिरविली तर अखंड रेघ दिसते त्यास उद्देशून.

सैरा—स्वर, वाटेल तेथें. जें यमनियम टकति । तें इंद्रियें सैरा विचरति । १.२४८, जेव्हां यम-नियम बंद पडतात तेव्हां. जैसी जात्यंधा पलणि पावे । मग तें काकुलती सैरा धांवे । २.३२६. १.२५०, २.९३, ३.५२, १३.४६, १३.८२१, १५.२५८, १५.३२१, १६.३४१.

सोअणें—घालणें, देणें, शिरणें. घालेया दिव्यान्न सोआवें । १८.१४८३, वाढावें. सोए—‘निजे’ (राजवाडे), जलिं बकु जैसा । सोए ॥ १३.२४६, प्रवेश करतो, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘पाउल सुये’ १३.२४७.

सोआंग—सोंग, अवतार. सोआणें सुरकायांचेनि व्याजें । घेअं घेअं येसि ॥ ११.८३.

सोइरा—सोयरा—आप्त, संबधी. सोइरा—नाना

दीठि घालूनि येहेरा । आवंतुं जाइजे सोडरा ।
१७.२८५. १.२२४, २.२३, १५.२५६,
१५.४१९. महासुखाचें सोडरें भाळ्ळ ८.२६१;
सोडरिक्—सौजन्य तेथ सोडरिक् । १८.१६१४,
१३.१७, १८.५५८; सोडरियां १३.५७१;
सोडरेपणें ९.४६३, ११.५६२. सोयरा—
पैं स्वार्थां जें उपकरे । तेया चि नांव सोयरें ।
१८.५५९. १७.९, १८.१७७७. अनन्याचा
सोयरा १४.४०४; गीतार्थाचें सोयरे १३.३२९;
निःसंगाचें सोयरें १३.९९१, पडियंतें—
१२.१९६, प्राणाचें—११.५६६; सखे सोयरे
१०.१८२; सोयरिक् ११.५३७; सोयेरिक्
१३.३५७.

सोए—सोय-सोये पहा.

सोंकणें—आसक्त होणें, अस्वस्थ होणें. कां यया
मनाचें एक नीकें । जें हें देखिल्लें(ले)आ ठाया सोंकें ।
६.४१९. ६.१४५.

सोंकरणें—जतन करणें. रजोगुण पेरी । तेतुलें सत्व
सोंकरी । १३.३९, पांखरें हांकी (राजवाडे).

सोख-सोंख—शब्दास जोडून. सुख. सोख—
सोखासन १६.१५२. सोंख—सोंखासन ५.८.
या दोन्ही संदर्भांत ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत
'सुखासन' हा पाठ आहे.

सोखणें—सुकून जाणें. १५.३५५, १५.३६७.

सोंचारा—भाला. खोंचारा पहा.

सोडणें—टाकणें, त्याग करणें, उलगाडणें, मुक्त
करणें. सोडावी—गंडी तरि सोडावी १३.३१९;
सोडावेया—तैसि येकी हातवटिया । कमें केलीं
धनंजया । बंधकें चि सोडावेया । मुख्य होति ॥
१८.१६२, १८.४८४, १८.५१५; सोडितां,
बांधलिं सोडितां १६.१९९; सोडिती, उकलत
असलेली, वेढ्यांतें सोडिती ६.२२७; सोडिते,
सोडली असती, तरि देवो सोडिते कां गांठि ।
१७.४२५, मोकळेपणानें कां सांगितलें असतें ?;
सोडिला १७.२; सोडिली ११.५७४, मुद्रा
सोडिली, प्रकट केली, ११.१२१; सोडीं—सोड,
सोडतो, कृपाभांडवल सोडीं १४.१७, गांठी
सोडीं ९.३९०; न सोडी १६.४४५; सोडि
बांधि, सोडणें व बांधणें, १२.२१८; सोडवण
३.२६४, धाडुलिये सोडवणे १८.१४७;

गीताप्रासादु सोडवणिये १८.४४; निवृत्ति-
सूत्रसोडवणियां, १८.३८, निवृत्ति-त्ती (१)
पहा; सोडवणें (क्रि.) येया भारापसौनि सोडवी ।
मेदिनी हे ॥ ३.२८७, ६.२१९, १८.१४०६;
सोडवू १३.३३०; सोडवणें (ना.) ११.३२५.
सोणवी—पृथ्वी (राजवाडे, ज्ञानदेवी कोश),
'निशाण, भूमि' (कुंटे); 'सोनवी—निशाण'
(हंस कोश). तो जीणता ना हारवी । तैसा गुण
न्हवे ना करवी । जैसी कां सोणवी । संग्रामी तैसा ॥
१४.३३६, येथें समरांगण, ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत
'श्रोणवी' पाठ आहे.

सोनार—नेहमींच्या अर्थी. १८.५०५.

सोनें—नेहमींच्या अर्थी. जरि सोनें लेणें होउन घडे ।
तन्हीं तेयाचें सोनेपण न मोडे । ९.७६(१). कां
नाना अलंकारदेसे । सोनें न लपतां आलें जसे ।
विश्व नोहौनि तैसें । विश्व जो धरी ॥ १५.५१८.
६.९२, ९.४६०, १३.८९०(१), १३.८९१
(१, ३), १३.८९८ (१, २), १४.१४०,
१४.३७५, १४.३८० (२), १५.३०१,
१५.५२८, १७.५४, १८.४४२, १८.५११
(१), १८.५३१, १८.५३९, १८.५५१,
१८.६३८, १८.११०३, १८.११२०,
१८.११४३, १८.१२४८, १८.१३९१,
१८.१३९८, १८.१७१८. सोनेभां ऐसा
६.४८८, —यांचा कसु १३.१०६०, —यांचिये
खाणि १८.५११(२), साहित्य—पहा, सोनेयाचा
खेलु १०.११९, —याचें घर १८.१४९२,
—यांची चंद्रिका १८.४४१ (१), चंद्रिका
पहा, —यां टीक १४.३८०(१), —याचा डोंगर
११.६१५, —याचें देह, कांति व जडपणास
उद्देशून, ६.२६८, —यांचिया महिषा
१८.४४१ (२), —यांचा रवा १३.८९०(२),
—यांची सरी ६.२८६, —यां सांगडे १३.८९१
(२); सोनें रूपें ९.४५०; सोनेयां लोहाचा
१६.२४५; सेणां सोनेयां १४.३५४; जैसें
सोनेयांस सौरभ्य जोडलें १८.५८५; सत्वसोने-
यांचा मेरु १८.८७२; सोनेपण—कां अलंकारत्व
आलें । आणि सोनेपण काश गेलें । १४.१२३, ९.७६
(२); सोनिं—कां सरूपें तरि बहुतें आधि । परि
तैसि सोनिं बहुतें नोहोति । ६.३९८.

सोनेसली—जरतारी लुगडें. हो कां जे पवनाची पूतली । पांगुतली होंती सोनेसली । ६.२८४.

सोप—(१) व्यर्थ. सोपु न वचे ८.६. सोफ पहा.

(२) केळीचें सोप. रिति(तिं) सोपें ११.४७१;

सोपटें—कणें विण सोपटें । कणिसें लागलीं आधि एक दाटें । ९.४२९.

सोपान—पायरी, जिना. परि माझें आराधन । ब्रह्मत्वीं होये सोपान । १४.३९९. ६.५४, ८.२२२, १२.५६. शब्दसोपानें ११.९.

सोपार—सोपें. एथ श्रवणाचेनि द्वारें । तीर्थिं रिगतां सोपारें । ११.८. ६.३७८, ८.२०२, ९.३९३, ९.४०१. सुलभ आणि सोपारें ९.५१.

सोफ—वरवर, लटकें. तें फलिं तंव सोफ । निन्हां जाये ॥ १७.२४८. सोफ कोपौनि, आईच्या रागास उद्देशून, १६.१२२.

सोभ—‘जर्मि, तरंग’ (राजवाडे), क्षोभ, परिणाम. १८.४२१.

सोम—(१) चंद्र. कां सोमकांतु सोमें पाव्हाले । १८.११२. ११.५१६. सोमकांत, कांत (२) पहा; सोमवंश—वंस, वंश—वंस(२) पहा, -वार १३.८१९, -सूर्यग्रहणें १८.१०९. (२) एक वल्ली. सोमादि ओषधी ९.२६६; सोमप, सोमरस पिणारे, ९.३०६.

सोय-सोये—स्वरूप, मार्ग, आश्रय, आधार, लाभ. सोय—यन्हावि निर्धारितां नेणिजे । सोय जेयाची ॥ ३.७३, स्वरूप व स्थितीविषयीं कल्पना करतां येत नाहीं. ११.२७७, ११.६०७. सुखाची सोय ११.१५४. सोये—कां ते जिया वाटा । निगाले गा सूभटा । ते सोये पां येउनि अन्हांटा । स्वर्गापवर्ग ॥ १०.११५, ते ज्या मार्गानें जातात तो मार्ग पाहिला असतां स्वर्ग व मोक्ष ह्या आडवाटा आहेत असें त्यांना वाटेले. जेयाची सोये वेदां न कले । ११.२०६. ७.१२७, ११.३६८, १२.२२२, १३.१७०, १३.१९३, १५.७१, १६.३५५, १६.४३२, १७.१०२, १७.२२८, १७.३७९. संगति ना सोये १३.९७४; सोये चूकी बोली केली, युक्तायुक्ततेचा मार्ग टाकून व्याख्यान केलें, १३.४५४; सोए १३.१३१, १३.२७६, १७.४११, १८.५८, १८.६२०.

सोरभ्य-सौरभ्य—सुवास. सोरभ्य—उपनिषदां सोरभ्य । दशदलांचें ॥ १५.५३७. सोरभ्यजीर्ण, उडून गेलेला सुवास, १४.३११. सौरभ्य—कर्पूरत्वं कापुरी । सौरभ्य असे जिया परी । १३.८८९. ११.२२०, १५.५६१, १६.१६२, १८.५८५, १८.८५०. असौरभ्यमकरंद १५.७४, मकरंद पहा.

सोरस-सौरस—गोडी, प्रसाद, अभिप्राय, तात्पर्य. सोरस—ह्यणौनि नाहिं आणि असे । हें कल्पनेचेनि सोरसें । जें कल्पनालोपीं अंशे । आणि कल्पने सवें होये ॥ ९.९०. ११.६०८. सौरस—तुमचा अनुग्रहो गणेशु । जै(जै)सा आपुला दे सोरसु । १०.६, प्रसाद. ६.४५७, ९.३१६, ९.३६३, ११.१००, ११.२८७, १३.२०१, १५.३२. सोरसु न मोडे, अभिप्रायाला बाध येत नाहीं, १८.१२०७.

सोलणें—साल काढणें. १४.३७४. सोलिब—निवडक, खास, तैसेनि सांघों सोलिवें । विन्यासे गा ॥ १५.६६; सोलीव १३.१०४४.

सोलें—उत्तम कसाचें सोनें, सोळा रुपये भावाचें सोनें (दाते). कां मीनलेनि कीडालें । वानि-भेदासि ए सोलें । तैसा स्वमाया वेडालें । शुद्ध जै (जै) मीं ॥ १५.३०९. १८.१०८१. सोलें साठिं घेतलेयां, उत्तम सोनें आहे असें समजून घेतलें तर, १७.५४; पांचिकें आणि सोलें, पांच कसाचें व सोळा कसाचें सोनें, १८.१२४८; सोलांवां(वा) कस १८.९७५.

सोवता-सोवतें—सोवता—मोकळा. तो रोगिया विव्हला । सोवता होये ॥ १७.१००, तो रोगी यातनेपासून मोकळा होईल काय ? सोवतें—सार्थक. सोवतें करी १३.५८१.

सोस—शुष्कपणा, उल्हाद, हांव, प्रयास. विवेकाचा ही सोसु तूटे । ४.१६२, हांवरेपणा खुंटतो. ६.१३८, ११.१६७, १३.१००७, १८.२५९, १८.९३५. सोसु काइसा ८.१२७, - जाली १२.३; सोसु कां वाहा ९.४२७.

सोसणें—सुकणें. १५.४६६.

सोहप-सोहोप—सोपें. सोहप—परि बोलवें तें अति सोहपें । ८.१०८. ५.८, १३.९४१, १५.५०, १७.५०, १७.३६२, १८.१६६५,

१८.१७५६. सोहोप—तो पव्हणेयांहूनि पाये-
उतारा । सोहोपा जैसा ॥ ५.१६४. ५.१७,
६.३६३, ६.३७४. सोहोपियाचिया योगस्थिती
उकलु देखिला ६.३८६.

सोहला—सोहळा, आनंद. देहाचेया गांवा आलेयां ।
जन्ममृत्युचेया सोहलेया । ना ह्मणों नैए धनंजया ।
जेया परीं ॥ १८.१००. १८.७८६. ग्रंथसिद्धिचा
सोहला १८.१७६३; योगसुखाचे सोहले १२.४,
विश्वरूपाचे—११.५९६; विषयांचा सोहला
१८.७९९, सुखाचा—१३.११५६, महा-
सुखाचा—११.४९८; सुखाचे सोहले १०.५७.
सोहाव—सुंदर, मधुर. स्वरां माझि सोहावा । पंचमु
जैसा ॥ १८.८३८.

सौजन्य—चांगुलपणा, सभ्यपणा. जो गुरुकुलें
सकुलीनु । जो गुरुबंधुसौजन्यें सौजन्य । १३.४४२(१).
१८.१६१४. प्राणाचें सौजन्य, सरळपणास
उद्देश्यन, १३.३५४, प्राणिमात्री—१६.११२;
सौजन, सुजन या अर्थी, १३.४४२(२).

सौभाग-सौभाग्य—उत्तम भाग्य. सौभाग १५.१७.
सौभाग्य—आणि सौभाग्य पोखलें । सुखाचें पथ ॥
१.३५. १३.९९२. सौभाग्यनिधी, अर्जुनास
उद्देश्यन, १८.८२९.

सौम्य—हळवें, शांत. गर्जेतें पकें निःशब्दें ।
सौम्यें पकें ॥ ११.१२७. ६.२४०, ११.१९८,
११.६४३. सौम्यांगि ११.३२९; सौम्यता
११.१४४.

स्तन—नेहमींच्या अर्थी. कां गला(लां) स्तन अजेचे ।
तैसें जियाळें देख तेयाचें । ३.१४२. ९.१७३,
१४.१०७, १८.५७४. स्तनपान ११.७९,
११.१००; स्तनासुखाचिये भेटी ११.४०;
स्तन्य, दूध, जें सायासें स्तन्य सेवी । तें पक्काचें
केवि जेवी(वी) । ३.१७०, ३.२९, ८.१२,
११.६५८, १३.३९५, १६.११२; सतरा-
वियेचें स्तन्य, चंद्रामृत, १२.७.

स्तवक—फुलांचा गुच्छ. ११.२१६.

स्तब्ध—निश्चल, ताठपणा. ८.२२८, ११.१२७.
स्तब्धपणें १८.६६८.

स्तंभ—शब्दास जोडून. खांब, आधार. चालते
कीर्तिस्तंभ १६.३१८; भवनोद्गारंभस्तंभ
१८.६, उद्भवणें पहा. स्तंभणें पहा.

स्तंभणें—आवरून धरणें. रेचक चि योगवसें ।
होये स्तंभवेया दोसें । १८.२४४. स्तंभुचालेया
भुलौनियां, हा पाठ स्तंभु चालेया भुलौनियां
असा घ्यावा, चालण्याचें विसरून, चलनवलन
विसरून, १८.१५४०; स्तंभस्वेद, तटस्थस्थिति
व स्वेद, आठ सात्त्विक भावांपैकीं दोन,
१८.१५८५.

स्तवणें—स्तुति करणें. मौन होये तेंणें तत्त्वता ।
स्तवी तो मातें ॥ १८.११४८. ६.१३०. तुवां
स्तवुं, तुझी स्तुति करूं, १४.२५; स्तवन
११.५१८, १८.११४७, १८.११७४, संत-
५.१४०; स्तव्यबुद्धि, स्तवन करण्याची बुद्धि,
१६.१८.

स्तुति-स्तुती—प्रशंसा, गुणवर्णन, वाखाणणी.
स्तुति—स्तुति काहिं न वोलणें । पूजा काहिं न
करणें । १८.२५. ८.१७७, ९.२३६, १०.२३८,
११.५२२, १३.१०६२, १४.१५, १८.१९,
१८.२२, १८.२४. विद्या स्तुति बहुमानें
१६.२२५; स्तुतिमीसें १८.१८, -वेळे
१३.६६४; आत्मस्तुति १२.२१५; स्तुति
(क्रि.)—स्तुतिजो...निदिजो १४.३५७. स्तुती
११.३२६, १६.१७, १६.१८, १८.१६३०.
निंदा व स्तुति-ती चे संदर्भः जो निदेतें नेवे ।
स्तुतितें न श्यवे । १२.२०६, जो निदेतें दुःखी
होत नाहीं किंवा स्तुतीनें चढून जात नाहीं;
निंदा आणि स्तुति २.११४, -आणि स्तुती
१४.३५८; निंदे आणि स्तुती १२.२०७;
निंदास्तुती १३.३४५.

स्तोत्र—स्तवनपर काव्य, स्तुति. तेवि द्विजांसि
ब्रह्मसूत्र । येरां स्तोत्र कां नाममंत्र । १६.१०३.
१७.१५, १८.११, १८.५२०. स्तोत्रांचें
लेणें १६.२१; विश्विचेया स्तोत्रा १७.२४३.

स्त्रि-स्त्री—नेहमींच्या अर्थी. विभक्तिप्रत्यय लागून
झालेलीं कांहीं रूपें स्त्रि पुढें दिलीं आहेत.
स्त्रि—तैसा एकाग्रचित्तें । स्त्रि जो उपासी ॥
१३.७९६. स्त्रिया १३.५७२, -केलीं—जेयाचि
इंद्रियें एकमुखें । स्त्रिया केलीं ॥ १३.७९०, -गाइलें
१६.३३२(१), स्त्रियातें—स्त्रिया गाइलें आइकावें ।
स्त्रीरूप डोलां देखावें । सर्वइंद्रियें हिं आरुषावें ।
स्त्रियातें चि ॥ १६.३३२(३), शानदेवी—

‘स्त्रियेतै’ १६.३३४; स्त्रियादिक १६.९३; कुस्त्रिया १६.३७५; कुलस्त्रिया १२.४८; स्त्रिये परैतै १६.३३३, -चें लागतै १३.५९४, -चां विखिं १३.७९५, -ची उणखुण १३.७९९, -ची बायणी १३.७९३, -चें चित्त १३.७९१(१), -चेनि संदें १३.७९१ (२), -सी—साच आणि चोख । तें स्त्रियेसी चि अशेष । १३.७९८; स्त्रिया धनं १६.२२५; स्त्रियां बालां ५.१६; क्षत्री वैश्य स्त्रिया ९.४५६; सामान्या स्त्रिया १७.२९५. स्त्री—किंवहुना धनंजया । स्त्री चि सर्वस्व जेया । आणि तियेजेया जालेया । लागि प्रेम ॥ १३.८००. १३.७०९, १३.७८७, १८.४७७, १८.५५५. स्त्रीगण १०.२५४, -जात १८.५५८, -देह १३.७८९, १७.२१०, -भोग १६.३३४, -मांसें १३.७०८, -रूप १६.३३२ (२), -विषई १३.६७९, -विधिं १७.२०९; स्त्री ना नपुंसकु १३.९७६, -पुरुषनपुंसकें १५.१५०, -पुरुषयुग्में १६.३०८, -पुत्रादिमेलें १३.७६७, -शूद्रादिकां १८.१४४८, -शूद्रादिप्रतिमे १८.१६७८; कुलस्त्री १८.९३९; चांडाल स्त्रीमदिरेसिं १६.१७५; स्वैरस्त्रीसंनिधानें १८.८०३.

-स्थ—शब्दास जोडून. त्या त्या ठिकाणीं असणारें, राहणारें या अर्थी. कूटस्थ—आणि कूटस्थु जो अक्षर । दाविला पुरुषाकार । तेणें उपहिता ही आक्रार । चैतन्या केला ॥ १६.४३, गर्भस्थ—३.२५५; तटस्थ—तेथ तटस्था तटस्थ पडिलें । ठकासि ठक मांडलें । ११.१९१ (१.२); मध्यस्त—तेसा खुबहुःखां प्राप्तां । मध्यस्तु जो ॥ १२.२०२, ज्ञानदेवी, कुंटे - ‘मध्यस्थ’ १२.२०३, -स्थ अधिचिया मध्यस्था । शाखा इया ॥ १५.१७५, १५.४६९, १५.४७२; लयस्थ—रौद्रें अति मैत्रे । लयस्थें पकें ॥ ११.१२९, ८.९५, सिंह—, गुरु सिंहापाशीस येतो त्या पर्वणीस उद्देशून, १८.१६५४, स्वरूप—१४.३५३, स्वर्ग—१.२५२, स्व—, सावित्रां स्वस्थु चांगु । निवृत्ति वेची ॥ ८.२३५, ३.२०६, १३.७६३, हृदय—१.१७९, ४.२०७, १८.१३०९; अमनस्थ—अमनस्थाचें मन

१३.९९६; स्थाइ—चिरस्थाइ, चिरकाल टिकणारें, यन्हविं जगदक्षराचें सिरें । जें चिरस्थाइयांचिये धूरे । ८.१५२.

स्थल—जागा, ठिकाण, प्रयोजन. १३.१५, १३.१९, १३.२८, १३.१०७९, १७.३६३, १८.१२३७. चारुस्थल ६.७२, वक्ष—६.२०७, ९.४७६; स्थलि—वनस्थलि, वनांतील मठ इ०, वनस्थलिया वसवी १८.१०१६.

स्थान—जागा, ठिकाण. मज अमेया मान । सर्वगतासि स्थान । ९.१५८. पंगु नव्हतां जावें । नीकेया स्थाना ॥ १३.५७६. ६.१६३, १३.१५४, १३.९३१, १७.३५१, १८.३३१, १८.१४२४. अग्निस्थान, आधारपद्म, योगांतील भिवयांमधलें स्थान, ८.९३, अव—१४.७४, आ—, पहा, जन्म—१.२८, ११.५५४ (न्म), नाभि—, नाभिस्थानातलवटीं ६.२१०, ब्रह्म—६.२७९, श्रवण—१.१६.

स्थावर—अचल असलेलें, झाड, पर्वत इ०; स्थापन केलेली मूर्ति. स्थावरां गिरिं आंतु । पुण्यपूज्यु जो हिमवंतु । १०.२१४. प्राणिजातेंसि निष्ठुर । स्थावरि बहुत भर । १३.८१२, स्थापना केलेल्या मूर्तीस उद्देशून. १३.६६०, १४.१००, १५.२१०, १६.२६०. स्थावरां जंगमां ९.१२०, स्थावर-जंगम १८.१७०२; देव मनुष्य स्थावर १८.२३७; स्थावरांता आंतौतै १३.१५९; स्थावरान्त वेचीं, स्थावरापर्यंत, १५.१७३.

स्थित—स्थीर असलेला. स्थितप्रज्ञ, प्रज्ञा पहा.

स्थिति-स्थिती—अस्तित्व, अवस्था, स्थिरता. स्थिति—तुजपासौनि स्थिति त्रिभुवना । २.९५. २.१५६, २.३०३, २.३६९, ३.२२७, ८.१०६, ८.२३१, ९.४८५, ११.४८७, १२.२२९, १३.९९४, १५.२२४. स्थितिकाल ११.४९१ (२), -प्रलय ११.४९१(१); अद्धोन्मीलन-स्थिति ६.२०३, उत्पत्ति—११.४९२, उपाय—१८.१२३९, इश्यदृष्ट—१३.८६६, पूर्व—२.१६५, ब्रह्म—२.३६७, लौकिक—३.१६५, सांख्य—२.२३०; आदि स्थिति अंतु २.१५३, आदिस्थितिगति १०.२००, आदिस्थितिप्राप्ति १३.९१७. स्थिती—२.३५२, ६.३४९,

११-४९३, ११-४९५, ११-४९६, १२-२२७,
१४-२७२, १५-११३. कवणी स्थिती २-२८९,
परब्रह्मिणी— ६-४६८, येकवकिचिया—
४-११, वस्तु—१५-४६३; स्थिति-त्ती—आत्म-
स्थिति-त्ती, आत्मा (१) पहा, योग—, योग
पहा, सहज—, सहज पुढें पहा; थिती पहा.
स्थिर—निश्चल, कायम, बळकट. इंद्रियांचिया
संगती । जो प्रसर होतसे मती । ते स्थिर होईल
माथीती । आत्मरूपी ॥ २-२८३. १-२३०,
३-२६७, ८-११४, १२-२११. स्थिरप्रज्ञ,
प्रज्ञा पहा; स्थिर बुद्धि, —बुद्धि, बुद्धि-द्धी
पहा; स्थिरता १३-४८३, १७-२४९; स्थीर
१६-९; स्थैर्य—स्थैर्येसी हाता फली । मेलौनि
जाये ॥ ६-४१३, फली (१) पहा; पै स्थैर्य ऐसी
भाष । बोलिजे सविशेष । ते हे दशा देख ।
देखणेयां ॥ १३-४९८, यावर १३-४८३ ते
१३-४९९ पहा, १३-४९९; स्थैर्यांची आस्था
२-३४३, —चेनि मेले(लें) ६-३८२, —ची सवे
६-३८१; स्थैर्यताअनुजिती १०-२५६;
थिर—थीर, थिरावणें पहा.

स्थूल—दिसणारे, मोठे, मंद. ते सूक्ष्म प्रकृति
कोडें । जें स्थूलेचेया आंगा षडे । ७-२२, येथें
स्थूला शब्द संभवतो. तैसें विकारें हें स्थूल ।
जाणितल्यां मी जाणावें केवल । ९-२५३, शरीरास
उद्देशून. स्थूल दाता किं कोण्हातें । नास्ति न
हणैल ॥ १८-१६७३. ४-१५६, १३-४५७,
१३-८७० (१), १४-१०२. स्थूलाकार ९-१५१;
स्थूलदृष्टि-ष्टी, दृष्टि-ष्टी पहा; स्थूलधर्म १३-९६,
—बुद्धि ९-१८२; कृशु ना स्थूल १३-११०२,
कशें...स्थूलें ११-१२४; स्थूल सूक्ष्मादि
१८-८०८, स्थूलां अथवा सूक्ष्मां ९-१२०;
अस्थूल १८-११९१; स्थूलास्थूल १३-८७० (२)

स्नपन—आंधोळ, धुणें. लेपासि स्नपन करणें । तो
वि नाशु ॥ १३-७४४.

स्नान—स्नपन पहा. १७-२१८, १८-११६१,
१८-१६००. स्नात—सुस्नात ११-६.

स्निग्ध—ओलें, मृदु, प्रेमळ. शुष्कें अथवा
स्निग्धें १५-३७७; सस्निग्ध—नावें इया प्रसिद्धें ।
सलेहें इया सस्निग्धें । १३-९८३, या प्रकृतीच्या
प्रेमांमुळें इंद्रियांना मार्दव आलें आहे.

स्नेह—प्रेम, आवड, तेल. ऐसें कठिन कोवलेपणें ।
स्नेह देखां ॥ १-२०२, यावर १-१९९ ते
१-२०२ पहा. तो साहाजें खेहाचें अवतरण ।
आणि येर खेहा धा(वा)तलें माजवण । ११-४२
(१, २). १-१९२, २-२, २-२६,
२-८८, ४-१३४, १०-८, ११-३३,
१३-१८१, १३-२४९, १३-२६२, १३-४८५,
१३-५८८, १३-७१८, १३-११४३, १६-४६,
१७-१२५, १८-९२३, १८-९५२. स्नेहाचें
अनुगतपण ५-१६९, —ची जाति ९-१६,
—ची दीछी १०-११८, —ची सृष्टी ५-१७०;
मातेचें स्नेह १६-१६८; स्नेहांजन १४-१९;
स्नेहातुर ११-१२२; स्नेहनवल १-१९९,
—पल्लव १२-१७, —रूप ५-१७२; स्नेहालागि
२-४२; कृष्णस्नेह ४-८, गुरु—१३-४१३; गुरु-
स्नेहसलीलीं १३-३९७; पुत्रस्नेहें १८-८५, स-
१३-९८३; स्नेह—सूत्र—वन्धि १३-१५४, स्नेहा
सूत्रा वैश्वानरा १७-३४८; स्नेहो—स्नेहो करी
४-३१, —बांधे १८-७५२; स्नेहाल, कृपालु,
वत्सल, रुचकर, कां स्नेहाल माय । तान्हेयांची
वास पाहे । १३-२५२, जीभे लागलीं स्नेहालें ।
स्वादीं जियें ॥ १७-१२६, १२-४, १२-२३९;
१३-४२६; उदासिनें स्नेहालें ११-१२५;
स्नेहाल शिरोमणी १४-२१; स्नेहालपणें
११-५६९.

स्पद—हा शब्द स्पंद, हुंदका या अर्थी आला
असावा. अलौकिक ही स्पंदें १८-१६०१,
ज्ञानदेवी—‘स्पंदे’, कुंटे—‘स्फुंदे’ १८-१६२१,
या दोन्ही संदर्भातील क्रियापदांचीं रूपें उसासा
टाकणें या अर्थी आलेलीं आहेत.

स्परिस—स्पर्श, स्पर्शणें पुढें पहा. स्परिसें जेथ न
लागवें । आंग मन ॥ १३-७७२, शरीर व मनानें
ही जेथें जाऊं नये तेथें जातो. स्परिस—स्पर्श,
१६-१७०; स्परिसु आणि शब्दु १३-११७.

स्पर्धा—चढाओढ. ११-४५७.

स्पर्शणें—शिष्यणें, वाटणें, लागणें. पतिव्रतेचें हृदय
जैसें । पतीवांचौनि न स्पर्शें । १-१११. कां वसंतिचा
स्पर्शें । मारुतु मी ॥ १६-१६८. २-१६७,
२-३३३, १३-४३१, १८-३९२. स्पर्श—
झणौनि उदकीं हान रसु । कां पवनीं जो स्पर्शु ।

७.३२, आकारें नव्हंति ढगलें। स्पर्शं अति मौबलें। १७.१२६, सात्त्विक आहाराचें लक्षण, यावर १७.१२३ ते १७.१३६ पहा, ४.२१८, ५.४२, १३.२८९, १३.४२५, १८.४७०; स्पर्शाचेया घोरा वना १५.३२४, —चे दोन्हीं गुण, मृदु आणि कठिण, २.११५; इंद्रियांचेन स्पर्शें २.३१३; परतत्व स्पर्श १८.३४५; स्पर्शांक्र १५.१००; वर्मस्पर्श १३.२७०, शीतोष्ण— १६.२४४, शब्दस्पर्श रूपगंधरस १८.४६९; परिस—स्पर्श, अद्वयानंदपरिसें १८.१५८६. स्पर्श पहा.

स्पष्ट—उघड, विवरण करून. नुकलितां पडू तंतू वि आहे स्पष्ट। १४.३७६. १०.२५, १६.४५, १७.३५५.

स्पृहा—उत्कट इच्छा, हांव, महत्वाकांक्षा. १४.२३४, १८.९५८. स्पृहाजाल १६.३२६; जगस्पृहे, जगाच्या महत्वाकांक्षेस उद्देशून, १६.२२९, जग पहा, दृष्टादृष्ट—१८.९५७.

स्फटिक—चक्राकणारा पारदर्शक दगड. कुंकुमें स्फटिका। लोहित्व होय ॥ १३.१०१२. स्फटिकाची शीला ८.४१; स्फटिकगृह १३.४७४; फटिक, त्याच अर्थी, ७.११०, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘स्फटिक’ ७.११३.

स्फीती—कीर्ति. करी तेतुलें मोहरा। स्फीतीचेया ॥ १३.६५८. स्फीतीसाठि १३.२०८.

स्फुरणें—हालणें, थरथरणें, दिसणें. आह्मां काय उचित। तें पत्हातां न स्फुरे येथ। २.५५, विचार केला असतां दिसून येत नाहीं. ११.१९०, ११.६४६, १६.५४, १८.११८०, १८.११९५. स्फुरत—स्फुरदमंदानंदबहुल १८.५, आनंदणें पहा; स्फुरत १३.८६७; स्फुरतें त्रिविध फल १८.२५८; स्फुरतें, स्फुरणारें, १५.५२६; स्फुरण—हालणें, चलन, वायुचें स्फुरण २.१०७, ८.१८४; विद्युत्स्फुरणें, विजेच्या चमकण्यानें, ५.११२; स्फूर्ति १५.३५१, —ची पूर्णिमा १४.२३; स्फूर्ति १३.२३७, १३.६२६, १५.३८९, १८.११८६, —हीन १४.२४४; स्फूर्ती १३.३१५.

स्फुलिंग—ठिणगी. उन्मेखसूर्यकांत—स्फुलिंगें १६.८, उन्मेख पहा; विस्फुलिंग, त्याच अर्थी,

जैसा विस्फुलिंगु लागे इंधना। २.३२९, ४.१३२, १३.१०८०.

स्मरणें—आठवणें, जाणणें. तेथ आणिक काहीं जाणावें। कां मागिलातें स्मरावें। २.२८२. तिहि जेव्हलि मीं स्मरावा। तेव्हलि स्मरला किं गा पांडवा। ८.१२८ (१, २). ३.१२७, ४.४१, ४.४२, ५.९१, ६.६०, ८.७४, ८.९०, ८.११५, ८.१२०, ८.१२५, ९.४३८, १३.३५०, १३.७२९, १७.१०८, १८.१७. स्मरतु सांता, स्मरण करीत असतांना, ८.११६; स्मरण ८.११८, ८.१३१, ८.२१४, १३.१, गुरु—६.१८६; विस्मरण १४.२६४.

स्मशान—मसणवट. मग सकल दोष भवेंत। गिंवसूनि घेंति तेयातें। रात्रीसमै स्मशानातें। भूतें जैसीं ॥ ३.११३. १३.२५. स्मशान १७.७९; स्मसान १८.६४७.

स्मृति—स्मृती—(१)आठवण, जाणीव. स्मृति—पेसां वरिपडिलां प्रयाणकालीं। बुद्धितें कां अमुनि गीली। स्मृति नोहे आंधली। न मरे मन ॥ ८.२०७, मरणसमर्थी आयुष्यांतील आठवणी व मनावर झालेले परिणाम जाणवतात यास उद्देशून, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘भ्रम न गिली’ ८.२०९. ८.२२५. स्मृतिअंश २.३२५, २.३२७; देहस्मृति, देह पहा, विषय—२.३२१. स्मृती—२.३२३, १७.२, १८.१५९६. (२) मन्वादि स्मृतिग्रंथ. स्मृति—स्मृति ते चि अवयव। १.४, स्मृतिची चर्चा १३.८३०; श्रुतिस्मृतिचे अर्थ १७.८५; स्मृती—श्रुती स्मृती १६.४५६; विस्मृति—विस्मृतिची नीद १५.४५६; विस्मृती १५.३२२.

स्त्रजणें—स्त्रजणें पहा.

स्त्राव्यत्व—श्राव्यत्व, ऐकण्यास मधुर. १६.११७. स्त्र—हा शब्द इतर शब्दास जोडून स्वतः किंवा आत्मा या अर्थी आलेला आहे. स्वातंत्करणजित ६.८१; स्वाधिकार, अधिकरणें पहा; स्वाधिष्ठानावरिली, बोद्धियाण बंधास उद्देशून, ६.२१०, —नुभव याचे संदर्भ अनुभवणें पुढें पहा, —नुभावनरेन्द्र १०.४; स्वार्थ, अर्थणें पुढें अर्थ (१) पहा, —धीन ४.१६४, आधीन पहा, —ध्याय १६.१०४; स्वआनंद—स्वानंद,

यांचे संदर्भ आनंदणें पुढें पहा; स्वैच्छा १६.३९५; स्वकर्म—जे स्वकर्मा निष्कामता। अनुसरले गा पार्था। ते कैवल्य परम तत्त्वता। पातले जमी ॥ ३.१५०, २.२६४, १८.८८५, १८.९४६, १८.९८६; स्वकर्माचिया महापूजा १८.९४७, —चां लाखौलीं १८.१२४१; स्वकर्मकुसुम १८.९१३; स्वकीय ९.१०५, —कीर्त्ति १३.१८८, —चित्तन १८.१००७, —चेष्टा १८.७३८, —जन १.२०४, ११.५१, १८.१२७२(२), —जनपणाचिया ११.५४०, —जातीचा १२.११५, —ज्ञान १८.५३८, —ज्ञानजनितें १८.१५३२, स्वतंत्र, —तंत्रता, तंत्र पहा; स्वतःसिद्ध ९.१६३, १५.५२९; स्वतेज १३.१००६, —देह १८.१२७२(१), —धर्म पहा, —पतितें १८.९३९, —पुर ८.२२०, —प्रभ १८.६, —बोध, बोध पहा, —भा०-ओ-व-वो पहा, —भोग्य १८.३१४, —मत १३.२४०, १३.२४२, —मति १३.६१, —मते १३.६४९, —मर्यादा १८.६२१, —माया, माया पहा, —मार्ग ३.१०४, —मुखें २.३६९, १७.४८, —मोक्ष १७.३५, —राज्य १८.१०६६; स्वाराज्य ३.२६६; स्वरूप पहा, —लीला ९.४८३, —वश ५.१२८, —शरण १८.१४०९, —शरीर १३.३४७, १४.४०७, —सत्ता १७.२७४, —संपत्ति १३.३०६, —संवित्ति, आत्मानुभूति, १८.११२७, —संविद्रुमबीजप्ररो-हणावनी १८.१०, द्रुम-द्रुम पहा, —संवेद्य १.१, —सामर्थ्य ११.३०५, —सुख २.२९१, ४.५४, ५.१११, १२.१८२, —सुखानुभवी २.३६३, —सुखिचेन, आत्मसुखाच्या, ५.१०५, —स्थ, स्थ पहा.

स्वच्छ—स्वच्छ. १७.३२१.

स्वता—हा पाठ खता असा ध्यावा. खतणें पहा.

स्वधर्म—आपला धर्म, कर्तव्य. अमृतें चि मरिजे। जरि विवेंसि सेविजे। तैसा स्वधर्म दोष पाविजे। हेतुकपणें ॥ २.२२४. तुझां वर्णविशेषवसें। आह्मी यज्ञ स्वधर्मु विहिला असे। ३.८८. ह्याणौनि स्वधर्में जें जें आजें। तें स्वधर्में चि विनियोगिजे। मग उरें तें भोगिजे। संतोषींसीं ॥ ३.१२५ (१, २). २.१८०, २.१८२,

२.२२२, ३.८१, ३.९४, ३.११०, ३.१६२, ३.२१४, ३.२२०, १३.२०७, १७.१७५, १७.२६५, १८.८३३, १८.९१८, १८.९१९, १८.९२२, १८.९३०, १८.९३२, १८.९४४, १८.९८९. स्वधर्माचां आगिठां १७.२०८, —ची मागवेलि १३.६५७, मागवेलि पहा; स्वधर्मातें अनुष्ठितां ३.२२४, —चें अनुष्ठान ३.१४२, —नुष्ठान ३.८३; स्वधर्मा मानु देंतां १८.२४१, स्वधर्माचा मानु वाढवीं ३.१८७; स्वधर्माची राहाटी १८.९४५, —तें राहटतां २.२२८; स्वधर्में राहटतां २.१८८; स्वधर्मु विसंभों नष्ट ३.११७, —जो सांडील ३.११२, —न संडावा ३.१४३; स्वधर्मैकनिरत ३.१०२; स्वधर्मुकियारहितु ३.१०७; स्वधर्मुपज्य ३.९६; स्वधर्मयज्ञ ३.९१, ३.१३०, —रुप ३.९३, —रुपु ३.१३९, —सूर्यो १८.१७७४; स्वधर्मैविण २.१९९, —हीन २.२००.

स्वधा—स्वाहा—देव व पितर यांस आहुती, अन्न वगैरे अर्पण करण्याचे मंत्र. स्वाहा मीं स्वधा। सोमादि ओषधी विविधा। ९.२६६.

स्वप्न—नेहमींच्या अर्थी. निद्रा, आभास. जैसें स्वप्नामाझि देखिजे। तें स्वप्नी चि साच आपजे। २.१३९ (१, २). आतां स्वप्न चि हें तुकलें। साचा सरिसें ॥ ४.१. जें स्वप्न देखिलें स्वप्न। ८.१४८ (१, २), स्वप्नांत पाहिलेलें स्वप्न, शरीरास उद्देशून. सनिद्रा स्वप्न बुडें। जागणां जैसें ॥ १६.११०. आगा निद्रिता चेअ न ये। तंव स्वप्न साच हों व्हाए। १८.३८५. आणि भोगिलें जें काहिं। स्वप्न जैसें होये नाहिं। १८.७९७, भोग स्वप्ना-सारखे असतात, स्वप्नांत असेपर्यंत खरे वाट-तात, वास्तविक ते नाशवंत असतात. १.२१३, २.३५, २.१२१, ५.५३, ५.९०, ७.६०, ७.१४४, ९.८१ (मिं), ९.९४, ९.१०३, ९.११०, ९.३२८, १०.१०४, ११.६४५, १२.१३०, १३.७८, १३.१०१४, १४.१२९, १४.१५३, १४.२७५, १४.३३९, १५.१०७, १५.३२१, १५.४०४, १५.४५७, १५.४६०, १५.४७४, १५.४८५, १५.५२६, १६.२८२, १६.४४७, १८.२१३, १८.२६३, १८.३२१, १८.४२६, १८.४३३, १८.९६९, १८.११०४,

१८.१११०, १८.१३८७. स्वमिचिया अखरा, अहंकाराच्या झोपेंतील द्वैतभावाच्या भ्रमास उद्देशून, ८.३४, -चि अनेकता ९.३७, -चेनि अमृतें, अमर होत नाही, ९.१४३, -चें काबाड १८.५३७; स्वप्नासि कारण निद्रा ९.११९; स्वमिचा घराचारु, झोप मोडून स्वप्नांतील प्रपंच टाकून द्यावा, १८.१३८३, -चेया घाया, जागृति हेंच औपध, १५.२३१, -चेनि घायें, मरत नाही, ६.७५, -चां डोहीं ७.५३, १८.९६८, -चेनि पुरें, बुडत नाही, ८.१५१, -चिया प्रिया १८.११५२; स्वमि प्रिया पुढें तरुणांगी १५.८५; स्वमिचि बोलणी १५.२१६; स्वमिचेया राज्य कां मरण १५.२६४, स्वमि राज्य करणें १३.९०६, स्वमिचेनि रायेपणें १५.३०८; स्वमिची...सेना ९.२४५, -चिया ही सोसा १३.१००७; चेइलेनि स्वप्न जैसें १४.२८६, चेउनि स्वप्ना येतां १८.५२९, चेइलेयां स्वप्न गेलें ११.१८८, -स्वप्न नासे १८.११३४, जैसा चेइला स्वप्न न देखे १८.४३३, जागतेया स्वप्न केंचें ५.९३, जागृती चि हेतु स्वप्ना निद्रिता १५.३९६, निद्रिता स्वप्न जैसें २.१६६, स्वप्नेसी नीदे वायां जाउनि, स्वप्न व झोप गेल्यावर, १८.९८१; स्वप्नौनि जाग्रति येतां ९.१११; आघवीं चि ज्ञानें स्वप्ने केलीं, खोटीं पाडलीं, १४.४५; स्वमिचें होए—जो जागतां स्वप्नावस्थे जाए। तो जेवि स्वमिचें आववें चि होए। ११.१२० (२), निष्फळ होतें; स्वप्नावबोध ३.५७, -वस्थे जाणु ११.१२० (१); स्वप्नजाल १६.१३१, -डिंब १५.२८३, -विस्तार १८.११८५, -संभ्रम, जागृति स्वप्नविस्ताराला नाहीशी करते त्यास उद्देशून, ११.६३९, १८.१४०१, -सुखें ५.४७; दुस्वप्न ११.५२; दुःस्वप्न ६.६८, -भावो ११.६६५; द्वैतस्वप्न, द्वैत हेंच स्वप्न, ९.९३; विश्व हें स्वप्न १०.६२, विश्वस्वप्न १६.११, १८.४००, १८.४०२; चे०...स्वप्न १८.४०५, सुषुप्ती आणि— १५.४९६. जागणें व जागृति पुढें इतर संदर्भ पहा.

स्वभा०-ओ-व-वो—उपजत गुण, प्रकृतिगुण,

नैसर्गिक गुण व धर्म. स्वभा०—एवां विपयां-वांचूनि काहीं। आणिक सर्वथा रम्य नाही। ऐसा स्वभा० चि पाहीं। इंद्रियांचा ॥ २.१२०. ६.४१५, १३.२८६. नैसर्ग स्वभा० १४.८१, नैसर्गिकु— १८.१२७४, वस्तु— १५.४१२. स्वभाओ—एआ मना किर चपळ चि। स्वभाओ गा ॥ ६.४१७. ९.२२३, ९.२३२. स्वभाव—ते विवेकाचे गांव। किं परब्रह्मिचे स्वभाव। ५.१३८. ६.४१०, ८.१४६, १७.२२८. स्वभावासि आन न करणें १८.१२८०; स्वभावविहिता कर्मा १८.८८४; दुःस्वभाव १.१७२, निज— ३.२०३, वायु— १७.११३; शरीरस्वभाववसें १८.११६७; स्वभाविक १८.१०५, ज्ञानदेवी, कुंटे— 'स्वाभाविक' १८.१०६; स्वाभाविक—एवं नवै शमादिक। गुण जेथ निर्दोष। तें कर्म जाण स्वाभाविक। ब्राह्मणाचें ॥ १८.८४८, १७.६७; नित्यनैमित्तिक स्वाभाविक कर्म १८.९६; स्वभावता—स्वभावास अनुसरून, साहजिकपणें, ओघाओघानें, प्रसंगानुरूप, एकी हातीं दंतु। तो स्वभावता खंडितु। १.१२, देखें मनुष्यजात सकल। हें स्वभावता चि भजनशील। ४.६६, २.१३३, ३.३३, ३.१२१, ४.१४७, ५.८४, ६.५१, १०.१७८, १७.१२१, १८.४९१; स्वभावें— हें अनादिसिद्ध आववें। होत जात स्वभावें। २.१००, या ओवीचें २.१७८ ओवीशीं शब्द व अर्थ साम्य पहा, ह्यौनि विषय आववे। सर्वथा मनौनि सांडावे। मग रागद्वेष स्वभावें। नाशतील ॥ २.३३१, जैसें दूध मुरालें स्वभावें। तरि तें चि दधि ॥ ९.६३, इंद्रियांमाझि अकरावें। मन तें मीं जाणावें। भूतांमाझि स्वभावें। चेतना ते मीं ॥ १०.२०८, ह्यौनि अंतरि ज्ञान होआवें। मग बाह्य लाभेल स्वभावें। १३.४७१, २.१३६, २.१५६, २.१७८, २.२२९, २.३०८, ३.१५८, ४.४८, ४.८८, ४.२१४, ५.२२, ५.३७, ५.६८, ५.१३५, ६.२७, ६.३८०, ६.४०१, ६.४६४, ८.१५, ८.३५, ८.७६, ८.१३५, ८.१४२, ८.१६६, ९.३५, ९.३९६, ११.२२९, ११.४०७, ११.६८१, ११.६८५, १३.५८, १३.२९१, १४.९२, १४.२२२,

१४.३६४, १५.११४, १५.२९३, १७.५६,
१७.२३२, १८.१२६, १८.१८१, १८.१९८,
१८.२९५, १८.३६९, १८.४१७, १८.४२५,
१८.८८९, १८.९७२, १८.१२५२,
१८.१३३०; जातिस्वभावाँ १८.९२९; सभावाँ
६.१६८, ६.४०६, या दोन्ही संदर्भात ज्ञानदेवी
व कुंटे प्रतीत 'स्वभाव' असा पाठ आहे.
स्वभावो १७.१११; मायेबापांचा स्वभावो
१.६४.

स्वयं—आपण होऊन, स्वतः, आत्मा. यथा गीता-
शास्त्राची थोरी। स्वयं शंसु विवरी। १.७०.
६.४७६, ११.७३, १३.३७९, १६.९७,
१७.३०१. स्वयंतु ९.१६०; स्वयंप्रकाश,
—प्रकाशाचा आगर ११.५०४, —प्रकाश
१०.७३, —बुद्धि ७.८०; स्वयंबोध, बोध
पहा, —वरें २.१९३, —सुख ९.५४,
—सुख १४.१४८; स्वयें—स्वयें तूं अनादि।
पुरातनु॥ ११.५०९, १.७२, २.३३,
६.८०, १५.२९०, १५.४९३, १८.२२२,
१८.१२२६.

स्वयंभ-स्वयंभु—स्वतःसिद्ध, आपोआप होणारे.

स्वयंभ—मज सहजातें करिति। स्वयंभातें प्रति-
ष्ठिति। ९.१६२. ९.४९९, ९.७३, १८.१०३५.
स्वयंभाची संभूति १३.९९४; काश्मीराचें
स्वयंभ ६.२५३; सर्वसिद्धी **स्वयंभा**
१८.१६२६. **स्वयंभु** ६.१९८, १०.९१,
१८.८५४, १८.१६०३, **स्वयंभें**—मग सकल
शाखें स्वयंभें। निगति वाचें(चे)॥ ६.४५२.

स्वर—(१) संगीतांतील स्वर. स्वरां माझि सोहावा
पंचमु १८.८३८. (२) व्याकरणांतील वर्ण. स्वर
वर्ण विसर्ग १३.११९.

स्वरूप—सौंदर्य, देखावा, प्रकार, आंगचे गुण.
तैसी स्वरूपि जाली माया। आणि स्वरूप नेणणें
धनंजया। ते चि तर यथा। मूल पव्हिलें॥ १५.८६
(१, २), माया अज्ञानाचें कारण होते. १.७१,
२.१४२, २.१४३, ४.१३, ४.९०,
४.१६८, ५.५८, ५.१३३, ७.७, ८.५१,
८.७८, ८.११६, ८.१४०, ८.१४९, ८.१७१,
८.२१४, ९.७२, ९.७९, ९.१९३, ९.२२०,
९.३११, ९.४६१, ९.५१४, १०.१३२,

१०.१४३, १०.२४२, १०.२५९, १०.२९१,
११.२५९, ११.६०४, १२.९७, १२.१०२,
१३.८७३, १३.१११३, १५.४३, १५.३५१,
१६.७९, १६.९२, १६.१२२, १७.१९८,
१७.२२६, १८.४५०, १८.१०९८,
१८.१३११, १८.१३७५, १८.१४२०.
स्वरूपाच(चे)आ घरा १५.४६; निज
स्वरूप ६.३२३, निरूपाधिक—१५.४१३,
१५.४२८; माझां निर्मले स्वरूपीं, निर्मल पुढें
पहा; रूपाचें स्वरूप २.११६; स्वरूपसिद्धिची
काहाणी ८.२३२; स्वरूपसुख ११.५११;
स्वरूपस्थ १४.३५३; आत्मस्वरूप ५.३४,
जुती—१०.१४९, ज्ञानदेवी, कुंटे—'उक्तिरूप'
१०.१६५, परमात्म—८.१०१, मूल—
११.८३, स—१४.३०१, १४.३४९;
सस्वरूपसमरसें १४.३१२; स्वस्वरूप २.१६६,
४.४४, —पें उठिला १८.४३८; स्वस्वरूप-
उबारी १६.९, उब पहा; सरूप, स्वरूप या
अर्थी, ६.३९८, १३.१०८८, —पण
१८.१२०१; स्वरूप ना अवस्थान १४.७४.

स्वर्ग—देवांचा लोक, पुण्यकर्म करणारांना मृत्यु-
नंतर मिळणारें स्थान. तेथ जयजयबोषकलखें।
स्वर्ग गाजताति आववे। ११.३३१. १.१३७,
१.२५४, २.१९२, ६.४५३, ७.७६,
९.३०७, ९.३१३, ९.३१६, ९.३२७,
११.६१०, ११.६४५, १३.५२०, १३.७०१,
१४.१५५, १४.१८५, १४.२१४, १४.३५५,
१५.३०, १६.२९४, १७.७६, १७.१८६,
१८.१५२७. स्वर्गु जेयाचें अग्रहार ९.४७१;
स्वर्गिंचिये अडवे १३.६३, —ची आडवंगी
१३.१६२, —चा आलोचु ६.२६९, —ची
उर्वशी १८.४७९, —चें गोमटें अडव
यागसंकटे(टें), स्वर्गसुखाच्या मार्गांत यागा-
—दिकांची संकटे असतात त्यास उद्देशून,
१८.७७६, —चे चिरंजीवी ८.१५५; स्वर्गु तो
अज्ञानांचा पुण्यमार्ग ९.३१०; स्वर्गिंचे राये
१४.२६९; उल्हासता स्वर्गु, आनंद देणारा स्वर्ग,
१४.१०४; एकविसां स्वर्गा ११.४०६, सं.
वा. श. पहा; स्वर्गांतर १०.२३०; स्वर्गादि
१४.४२, १४.४४, —किं १५.१९१, —सुख

९.३०९; स्वर्गकाम २.२५०, काम (१) पहा; -प्राप्ति १८.१४६९, -भोग ९.३१५, -मोक्ष, मोक्ष पहा, -लोक १४.८३, लोक पहा, -सिंहासन १०.२०९, -सुख—आगा स्वर्गी निधान फावे। परि ते(तें) चेइलेयां राहांत पावें। तैसें स्वर्गसुख जाणावें। वेदशाचें ॥ ९.३२८, २.२२०, २.३६४, ४.१५६, ६.१५८, -सुखाचां कपाटों ७.८६, -सुखादि ६.१०३, -सुखलोमें १८.६०६, -सूचक २.२५७, -स्थ १.२५२; स्वर्ग व नरक यांचे संदर्भ नरक पुढें पहा, -व संसार यांचे संदर्भ संवसार पुढें पहा; इहिक कां स्वर्गिचे १६.१६५; एथ अथवा स्वर्गि १५.३३६; परत्र ना स्वर्ग १६.४५०, विषयो ना—१६.४५१; स्वर्गापवर्ग, अपवर्ग पहा; स्वर्गपाताल ११.२६७, पृथ्विपातालस्वर्ग १५.४७०; स्वर्गां नां मृत्युलोकीं १८.८१०; स्वर्गराज्यसंपत्ती १८.१५२६.

स्वल्प—थोडेसें. ११.२८६, येथें मर्यादित.

स्वप्न—श्वास घेणें. १३.२६१, १८.१५४३.

स्वस्ति—कल्याणनिदर्शक शब्द. स्वस्तिश्रियेचे ब्राह्मण ९.३२२; बोलस्वस्तिवाद ११.३२६, बोल पहा.

स्वाद—रुचि, चव, गोडी. स्वादे जीभेंत नाचवी। ४.२१८. स्वादे चाखविजता स्वादु। १५.५१३(१,२). १६.१७०, १७.१२६. अमृताचा स्वादु ४.२१७; ब्रह्मरसुस्वादे १८.१७२१; सुस्वादु ४.३; सवाद, याच अर्थी, कृत्याकृत्यसवादु १८.६६७.

स्वापद—श्वापद, पशु. स्वापदां आंतु शार्दूल। तो माझें चि रूप ॥ १०.२२८. ६.१७६. स्वापदाचे थोणे ११.२५३.

स्वामि-स्वामी—मालक, पति; परमेश्वर व गुरु यांस उद्देशून हे शब्द आलेले आहेत. कांहीं संदर्भांत स्वामी असा प्रयोग आलेला आहे. **स्वामि**—स्वामि मीं सद्बोदितु। सहजु मीं संततु।

१८.११९०. १३.३७८, १८.१७४७. स्वामिचें काज १२.६७, -ची निद्रा १३.२५६, -चेया मनोभावा १८.९०९, -ची सेवा १८.१७४३; सुखाचा स्वामि १७.४२४; स्वामिभक्ती, धन्याच्या भक्तीमुळें, १.११२, भक्ति पुढें पहा; -भृत्य १८.८४, सेवकां...स्वामि १८.८२३; स्वामियां ११.२५२, १६.३४९, दैवसंपत्ति—१६.२६८; स्वामिणी, गुरुसेवेस उद्देशून, १३.४१२. स्वामी—स्वामी पुढां बोलता। होईन मी ॥ १३.४१७. १०.१३५, ११.५२४, ११.५९५, १३.४३१, १३.६४७, १४.२७, १५.५६५, १८.१६१९, १८.१७६५. स्वामीं ८.१०७, १०.१६, १०.२९५, ११.४८, ११.२५१, ११.५३०, ११.५७३, १२.२४४, १८.१७५३.

स्वीकरणे—स्वीकारणे—अंगिकार करणे, धारण करणे, इतर अर्थीही हीं क्रियापदें आलीं आहे. **स्वीकरणे**—हा उमजे आतां कवणी परी। कैसेनि धीर स्वीकरी। २.८५. ऐसें अनुपरोध मत माझें। जिहिं परमादरें स्वीकरिजे। ३.१८९. २.१२६, २.१४४, २.२६३, ९.१४, ११.१७५, ११.५४३. आहारातें स्वीकरी ५.४३; शास्त्रें स्वीकरिलेयां १८.८४६. **स्वीकारणे**—श्रुती श्रुद्धातें द्विजसंगें स्वीकारीति १८.८१९; स्वीकारा कां त्यजावेया १८.४७६. त्याग सहित स्वीकाराचे संदर्भ त्यजणें पुढें पहा.

स्वेद—धाम. स्वेदकण ९.५२४, -कणिका ११.२४४, -ज, -ज पहा; पुलकस्वेदजर्ली १८.१५३९; कुचस्वेद १३.५३८; स्तंभस्वेद १८.१५८५.

स्वैर—स्वच्छंदी. स्वैराचार १६.४४५; स्वैरस्त्री-संनिधानें, स्वैरस्त्रीच्या किंवा वेश्येच्या संगतीनें, १८.८०३; स्वैरिणी, जारिणी, १३.८०७; स्वैरस्व—स्वैरत्वाचा राख करी, स्वेच्छाचारीपणाचा धुमाकूळ घालतो, १४.२२८.

ह

हकरा—टक्कर. तेथ मत्सराचे हकरे पडत । ७.७०,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘वळसे’ ७.७२.

हंकार—अहंकार. १३.९९७. अहं पहा.

हट—निग्रह. परा(रां) इन्द्रियां विखो तूटे । तैसा
नियमूं नैये रसु हटे । २.३०७. **हटिया**—हट्टी,
हटयोगी, हटियातें ३.२६१; हटिये ६.५६.

हटकेश्वर—ईश्वर पहा.

हडग—हटसाधन. पंचाग्निचिं हडगीं १७.२५४,
सं. वा. श. पहा, ज्ञानदेवी—‘दंडगी’, सोटा,
कुंटे—‘दडगी’, तस ज्वाला, १७.२५५.

हडप—(१) पानदान. १३.४१८. (२) विडा
देणारा सेवक. १७.२७५.

हडौती—गळ्या खालील खळगी. ६.२०७.

हणौटी—हनवटी. मग कंठनाल आटे । हणीटी
हडौती दाटे । ६.२०७.

हत—शब्दास जोडून. मारलेला, व्यापलेला या
अर्थी. भ्रमहत ५.५७.

हंता—शब्दास जोडून. मारणारा या अर्थी.
कंसहंता १६.७९.

हत्या—शब्दास जोडून. मारणें, घात या अर्थी.
आत्महत्या १८.९४२.

हरडी—हिरडी. १३.५६३.

हरणें—काढून घेणें, शमन करणें, नाहीसें करणें.
जेणें भ्रांतीपासूनि हीतलें । गुरुवाक्यें मन धूतलें ।
मग आत्मस्वरूपीं घातलें । हरौनियां ॥ ५.३४,
भ्रांतीपासून काढून घेतलेल्या मनास उद्देशून.
२.१५१, ३.११२, १३.६७५, १३.१०३७,
१६.३४२, १७.२०७. अज्ञानतत्त्व हरावें लागे
४.३०; तृषा हरी १७.८९, —हरं १२.१४६;
देशियेचें लावण्य हरौनि, मराठी भाषेचें
सौंदर्य (मदतीस) घेऊन, १०.४६; हरणें,
आर्त्ति भय हरणें १३.२८८; —हर, हरण
करणारें, मनोहर, मन पुढें मनस् पहा;
—हरणीं, नाश करणारीं, कुलहरणी(णीं)
पातकें १.२२९.

हरपणें—हारपणें पहा.

हरल—बारीक खडा. डोलां हरल न थरे । १३.५३७.

आधाणिं हरल घातले १५.२३, —हरलु न सिजे
१३.४८१; घांसांतलु हरलु फेडितां, वेळ
लागतो, १३.३३५.

हरिखणें—हरिषणें—आनंदित होणें. हरिखणें
—तेव्हलि विद्यामानें तोखे । लाभमात्रें हरिखे ।
१४.१४९. हरिख १५.५६३, १८.६५६,
१८.१०६६; हरिखु आणि दरास १८.४८५.
हरिषणें—आणि भोगविशेषें । हरिषैजेना ॥
१२.१९०. हरिष ६.४८५, १३.६६४,
—लता, हरिषलतांची लावणी ११.६६२.

हरित—हिरवें. ११.१३५.

हर्ष—आनंद. तेणें शुभ कर्म जाणवें । मग तें हर्षें
करावें । १८.२१२. हर्षामर्ष, आनंद व क्रोध,
१२.१६८; हर्षामृतकल्लोल ११.४९८; हर्षनिर्भर
११.५०१, —वेग १६.२३; हर्ष शोक २.११२,
हर्ष— १५.२६४, हर्षशोकरहित २.३००.

हलवट—हलुवट—क्षुद्र, हलकें. हलवट—तरि
झनें हा हलवट । धरिती भाळ ॥ १५.२११, क्षुद्र.
हलुवट—हलुवट आवडे, हलकें आहे असें
वाटतें, ८.२६४.

हलाहल—विष. ३.१९९, ११.३५३.

हलुवारणें—हलकें होणें. यमनियमीं हलुवारलें,
येथें यमनियमांनीं वाळवून हलकें केलेलें,
४.१३३; हलुवार, हलकेच, कोमल, प्रेमळ, कां
कमलावरि भवर । पाये ठेविति हलुवार । १३.२४७,
१३.२५२; हलुवारपण, हळवेपणा, प्रेमळता,
१.५७, ६.२६.

हलू—हलकें, हळू. १३.२५५, १७.३. हलू
पोकल—केलचें दलवाडें । हलू पोकल आवडे ।
१३.२१२; हलू हलू १८.१७००, हलू— ३.४२,
१२.१०९.

हल्लर—अंगाईगीत. १२.७.

हवणें—होम करणें, होमांत घालणें. जे यजनशील
अहर्निशी । जिहीं अविद्या हवीली मनैसीं । गुरुवाक्य
डुताशीं । हवन केलें ॥ ४.१२२ (१). हवन—
हवन केलें जुंहीं । इन्द्रियाग्नीचां ॥ ४.१२८, पाषाणा
वरि वर्षलें । जैसैं भस्मीं हवन केलें । १७.४१४,

३.१२१, ४.११८, ४.१२२ (२), ४.१४३,
४.१४५, ९.२६७, १७.३५७; हवनद्रव्य
३.१३०, —संपदा ८.५०; आत्महवन, जीव-
बुद्धीचें हवन आत्मस्वरूपी करतात, ४.१४२,
निक्षेपरूप—१७.३५८, निक्षेपणें पहा; हावन हा
पाठ हवन असा घ्यावा, ३.१०५.

हवावणें—सुशोभित करणें. साहाजें रंगें हवावें ।
१५.१६०. हवाव—शोभा, बोलाची हवाव
६.१३२; देशिचिया हवावा ७.२०४.

हवि—होमांत घालण्याचे पदार्थ. यन्त्रविं कणा भूसा ।
कांडितां हिं सोसु सरिसा । जें चि रांथणें माणुसा ।
तें चि हवि ॥ १८.९३५. मंत्र मीं हवि ९.२६६;
हविमंत्रादीक ४.११९.

हव्यास—उत्कट इच्छा, सोस. ५.३३.

हा—हें—दर्शक सर्वनाम, प्रस्तुत विषयास उद्देशून.

हा—तैसा उपदेशु हा गोमटा । ञ्जवला आह्वां ॥
३.९. १.२९, २.३०(२), २.१४८, २.१४९,
२.१५० (१, २, ३), २.१५१, २.१५३,
२.१६१, ३.१७, ४.६, ५.५, ५.१६, ७.२७
(२), १०.९(२), ११.१४, १२.६६ (१),
१४.५, १४.१००, १४.११५, १४.१२७,
१८.१३; हा चि ५.१७; जो हा १७.८, तो—
११.१३, १२.६६ (२); हे (१) हा चें अ. व.
२.१५८, १४.१०२, १८.५६; (२) ही—
(स्त्री. ए. व.), ऐसें लेंकणं एक । प्रसवली हे देख ।
१४.१०५, २.१५६(२), १८.७१. हें—हें रूपक
परि असो । ७.२७ (१). १.७७, २.३०(१),
२.३६ (१, २), २.१५२, २.१५७, ३.१६,
५.१, ७.२९, १०.९ (हें) (१), १३.३४,
१४.१०९, १४.१३९, १५.१, १६.२१,
१८.१२. हें असो ११.११, १७.९, —आघवें
२.१५६(१), १२.१७, —हं १३.८५३,
१४.१३१, —एकैक १८.११, —सकल
१४.१२१; एक चि हें १४.११७.

हां—अरे, आणि. अनेकदां गा, हो या शब्दां-
बरोबर हा शब्द आलेला आहे. त्यांपैकीं कांहीं
येथें दिले आहेत. हां गा २.१९, ३.४,
६.१११, ७.११५, ८.२५१, ९.४२१,
१०.२९०, ११.१०९, १६.२५, १८.२१६,
१८.२८८; हा(हां) गा ३.२२१; हांगा

१४.११७, १४.३३३, १५.३६२, १५.५३४,
१८.१७८, १८.११३८; हां हो ५.१,
६.३३७, ९.१०, ९.२०, १०.३२, १०.३५,
११.६६, १३.४२.

हाक—बोलावणें, ओरडणें. विसणिले हाका दंति ।
१.१३४. सिंहाचिया हाका २.२१५.

हाकारणें—हांक मारणें. कृष्णा ह्मणनि हाकारिजे ।
११.५४६.

हाट—बाजार, पेठ. हाटवेले, बाजार भरण्याच्या
वेळीं, ९.४९२; भेटिहाटिचें कलत्र १८.७९४,
कलत्र पहा.

हाड—नेहमींच्या अर्थी. १३.६७७, १४.२४७,
१८.१०४५. हाड रोविलें १६.३१३, जीम
पहा; हाडकाइर १३.५४९, काइर पहा.

हांडी—मडकें. १६.३६६.

हाणणें—मारणें. शस्त्रें हाणितलेयां छाया । आंगीं न
रुपे ॥ २.१४०. १६.९९. चडकणां गगन
हाणितलें, व्यर्थ खटाटोप, १७.४१५; पायें
हाणौनि २.२५२; हाणि—कमीपणा, तोटा,
अभाव, हाणि हाणि नोहे तीव । हे चि हाणी ॥
१६.४२६ (१, २), ९.३१०, ९.५०३,
१२.१७५, १८.७९७; हाणिचेनि सीणे(णें),
हानीच्या त्रासानें, १७.२९१; हाणि कणवा
१३.१०३७, —लासु १३.७९०; हाणी
१६.४२६ (३); सूर्याची हाणी, सूर्याचा अभाव,
१८.१६३९; हानि—हानिलासु १६.७८.

हात—नेहमींच्या अर्थी; बाजू, साधन, मदत,
ताबा, स्वाधीन; इतर अनेक अर्थी हा शब्द
आलेला आहे. हातचें करणें । पायांचें चालणें ।
तें होथे मज कारणें । ऐसें करीं ॥ १८.१३४९.
१.१२, २.३२, ४.२०५, ६.४८९,
९.१०९, ९.३७९, १०.२२०, ११.७४,
११.२९०, ११.५१०, १२.२२१,
१३.२८६, १३.४४६, १३.५३१,
१३.५६९, १३.७०३, १३.८२७, १३.८७०,
१४.१६७, १५.३०, १५.४३२, १६.४६५,
१७.८४, १७.१०६, १७.२०२, १७.३०३,
१८.२८०, १८.४०१, १८.८८५, १८.१२२५.
हातें खुला, सडळ हाताचा, १३.४५५; हात
खुलें(ले) होतील, खुले पडतील, १३.५७८;

हातें चित्र पांतां, चित्र पुस्त जाईल या अर्थी, १८.५२९; हातें तृण हिं न लगे १८.६८४; हातिचे भोग १८.१८९; हातिचा मल—कानि-चिये ही लागे हातिचा मल, कानाच्या द्वारे ऐकू जातां शब्दाच्या दोषाने 'चोखी' दूषित होईल, १८.७६६; अवधानाचेनि हातें ६.४९२; इंद्रियांचा दाहिं हातिं १८.३१५; कानाचां हातीं उगाणिलें, कानाच्या द्वारे गीताशास्त्र तुझ्या चित्ताला पटलें कीं नाही या अर्थी, १८.१५३१; जीभेचा हातु फांटे, चटका बसतो, १८.२४७; प्रतीतीचेनि हातें ७.१७५, भावांचेनि—१०.१०१, विचाराचेनि—९.१८४; व्यापारा हातीं, व्यापारामुळें, १४.२३९; व्यासुप्रज्ञेचेनि हातें १५.५३८; हातु अवतरे, सरसावतो, १३.११४४, —आखुडे १८.१०७२; हाता आणिले १६.९९; हातीं उगाणीति, मोजून हातीं देतील, १८.७४०; हाता-तां एणें-येणें, मिळणें, घेणें, ९.५२, ९.१३५, ९.४६९, ११.३९८, ११.४६६, ११.५३२, १३.९४७, १४.१६३, १५.३५९, १६.४५५, १७.२७९, १८.३३२, १८.९००; हातासि ए १८.४९९; हातु न कढी, मार्गे घेत नाही, १४.२२९, —गेला, हातांतून निसटलें, १.१९७, —घालिजे, व्यावयास जावें, ९.१४७; हाति-तीं-तें घेणें ३.१८६, ९.४७६, ११.४६९, १२.२१७, १३.६२५, १५.५२७, १८.१०२६, १८.११५४, १८.१३८३; हातिं घेपे १०.२४१; हात शब्दाबरोबर आलेले चडणें व चडणें यांचे संदर्भ चडणें व चडणें पुढें पहा; हातिचें जाए ३.१०८, —जाये ८.२३०; हाति-तीं जालेयां १.२४, १८.५९७, १८.१२३९; हातिचा दूरि होंसी १.२२८; हातीं देयावीं, अर्पण करावीं, ९.३९७; हातु दीजे १३.२८७; हातिं दीधळा-लें ३.१९४, ११.६३१, १८.१६३८; हातुदेता, हे शब्द सुटे घ्यावे, १३.४१७, हाति-तीं-तु घरणें ६.२७१, ११.१८१, १३.३०७, १७.५३, १७.२३१; हातिचें धाडी १४.१४८; हाति-तीं पडिलें ९.१७५, १०.१९०, हातून पडिला १४.३०२,

हातौनि पडिलें १.१९८, ११.३७६; हातु न पसरवे १८.७०९, —पैठें जालें १८.१७३१; हाता न लगे, मिळत नाही, १८.५३२; हात व लावणें यांचे संदर्भ लावणें पुढें पहा; हाता तळीं तुज देइजतसे, तुझ्या हातीं देत आहे, ७.४१; हाताइता-तें १४.४८, १८.१३९६; हाततुकें-तूकें, तु-तुंकणें पुढें पहा; हातधरणिचां १३.६३०; हात व फली यांचे संदर्भ फली (१) पहा; हातबोने(नं), खाद्य, ६.२८२, —वटि-टी पहा, —वसावें, हातीं येणें, १५.२३५, —वसे १८.३१, १८.१२४२; हात वेन्हीं, हातांनीं, १७.१५९; हातासनें, हातोटीनें, ६.११९; हातपाए—०, पाए पुढें पहा; हातां पायां आणिलें, कृतीत आणलें, १३.३०८; हातपायांतें राहाटवी १८.१०२३; हातोपातीं, लगेच, १८.१५५, —हातीं, प्रत्यक्ष, सतत चालू असणारें, १३.७४९; आंवुठ हात मोटकें १३.१३, आउठहातेपणें १६.१७८; एकहातें जालें, एकाच हाताची संवय असलेलें, १५.१९; कुमारीहातीं ९.१७६; तल व हात-थ यांचे संदर्भ तल पुढें पहा.

हातवटि-हातवटी—हातोटी, खुबी, कौशल्य, पद्धत. हातवटि—तैसि येकी हातवटिया। कमें केलीं धनंजया। १८.१६२. १८.५९०. हातवटी—९.२९, ९.२२८, १७.३४८, १७.३५२, १८.१६३. हातवटी घेउनि १७.२६०, १८.१७३; जें सांजवणिची हातवटी जाणिले, जर दूध काढण्याचें कौशल्य आंगीं असेल, १८.१४७३.

हातियर-हातियेर-हातीयेर—हत्यार, शस्त्र. हातियर—पै अशेषां हिं हातियरां। माक्षि वज्र तें मिं धनुर्दरा। १०.२२०. १५.२३८. दंदिद्या हातियरा, योद्धा जसा शस्त्रासाठीं, १३.५००. हातियेर—हातियेरप्रजितेयां आंतु, हत्यार परजवणाऱ्यांत, १०.२३५; साधनहातियेर, योगसाधन हेंच हत्यार, १८.१०७७. हाती-येर—हातीयेरांहुनि तीखट, हत्यारांहून तीक्ष्ण, ११.४५८.

हाथ—हात या अर्थी. युगुतिचेनि हाथें ६.३५२; एकाहाथी, एकदम, १८.१४८९;

तलहाथ, तल पहा; हाथिवा, हातांतील दिवा,
९.१३, हाथैवा, त्याच अर्थी, उजळं दिव्यतेजा
हाथैवा । ते भक्ति पावी ॥ १६.२३.

हान—आणि, म्हणून, जर कां, तर मग, पादपूरणार्थ.
इष्ट मित्र आपुले । कुमर हान देखिले । १.१८१,
आणि. अथवा नावे हान रिगे । ४.९६, पाद-
पूरणार्थ. जैसैं सडुरें हान कां हानिजे । विषकंदातें ॥
५.११४, तर मग. पथ जरि ताकिंका । ऐसी हान
घेंसी शंका । ९.५३, जर कां. किं आंधारु हान
आलंगी । दिनकरातें ॥ १८.११३८. १.१५२,
१.१८२, ३.२४०, ३.२७०, ४.११०,
४.२०९, ६.११३, ६.१३२, ६.१३९,
६.१८४, ६.२८९, ६.३०९, ६.३२८,
६.३३८, ६.४५७, ६.४६२, ७.५२,
७.१३९, ८.७५, ८.११८, ८.२५२,
८.२५९, ९.४२, ९.७७, ९.१२१, ९.१८५,
९.३५२, ९.३६५, ९.३९४, ९.४६४,
९.४८५, १०.८३, १०.२१५, ११.७०,
११.१७१, ११.३१०, ११.३२७, ११.३२८,
११.३४४, ११.३८९, ११.५९४, १२.८८,
१३.२५६, १३.२६५, १३.२८१, १३.४३३,
१३.१०५४, १४.१६६, १४.३९९, १५.८८,
१५.२०८, १५.२४०, १५.२७६, १५.३१५,
१५.३४०, १५.३८२, १५.४९७, १५.५२०,
१६.४०१, १७.७८, १७.१२२, १७.१३८,
१७.२९३, १७.३८६, १७.३९१, १७.४२३,
१८.९८, १८.११०, १८.४५३, १८.४९५,
१८.५००, १८.५१४, १८.६३३, १८.६३४,
१८.१०२२, १८.११३७, १८.१२६८.
उदकीं हान रसु ७.३२; ज्ञाता ज्ञेय हान
१३.९३१; बुद्धिचें हान जाणणें ८.१८४;
शारीरें हान कमें ७.११३; शुक्र हान षट्पद
६.१७६; ऐसा हान भाऊ तूज जाईल, जर
कां, ९.४२१; कोण्हां हान वर्मा लागे, वर्मावर
लागणार तर नाही, १३.२६४; हानमानी, हे
शब्द तोडावे, ४.२२.

हार—(१) माल. रत्नांचा हार १८.८४९; व्याला
कां हारा १८.४८५; (२) पंगत. एकहारीं
३.२५१; एकाहारा १८.२८९.

हारतणें—गमावणें, नाहीसें होणें. जैसा दीपासवें

हारतला । प्रकाशु जाय ॥ ३.११०. पै अत्रे दिवसु
हारतला । १५.३९७, येथें दिवसु हा शब्द सूर्य
या अर्थी आला असावा. ६.२८५, ११.६३७,
११.६४०, १७.४२१, १८.१४९. **हारतला**
गिवसांवा ९.२०७,—लें...गिवसावें १८.३९७.

हारपणें—गमावणें, सांडणें, कमी होणें, लीन
होणें, नाहीसें होणें. आतां अज्ञान आवचें हारपे ।
विज्ञान निःशेष करपे । ७.७. मग ज्ञान तें ज्येथीं
हारपे । ८.५१. तरि गीळून झेयातें । ज्ञान ज्ञाता
चि माधीतें । हारपे तें निरुतें । शांति पै गा ॥
१६.१३६. १.१४५, ४.११६, ५.१३३,
६.२९३, ८.१७१, ९.१०२, १०.३३३,
११.२४२, ११.२९५, ११.३६७, ११.३९०,
१२.१०८, १३.९२०, १५.४९२, १७.१७४,
१८.१९५, १८.४०३, १८.५४१, १८.८५५,
१८.१५२२. जग हारपे १५.२८२, १५.४०३;
दिशांचे ठाये हारपले ११.१८८; नीद हारपे
१८.१०९८, परत्व—१८.११३०; भाष—स
व हारपणें यांचे संदर्भ भाष— पुढें पहा;
श्रुती शब्दोंसि हारपती १५.४०१; सिंपीपण
हारपे १५.२७८; स्थितिप्रलयो हारपति
११.४९१; हारपलें दाडनि, सांडलेलें दिसल्या-
वर, सांपडल्यावर, १५.५५३; लोपति...
हारपति १३.९३, लोपो...हारपो १३.१९७;
होय आणि हारपे ८.२९; हरपणें—हरपति
१८.१०९३, ज्ञानदेवी, कुंटे.—‘हारपती’
१८.१०९९.

हारवणें—गमावणें, घालवणें, लपवून ठेवणें.
चातुर्य लपवी । महत्त्व हारवी । १३.१९१. तैसीं
रजतमें हारवी । जें सत्व माजु मिरवी । १४.१९८.
६.२२०, ६.२८३, ६.२९९, १३.२०५.
हारविजति १८.१०९१, —जे १८.१५६६;
जीणता ना हारवी १४.३३६.

हारि—(१) पराभव, हरणें, गमावणें. १३.५४०,
१८.१५६६. हारि जैत १४.२७५. (२)
स्वाधीनता, ताबा. फलासेचि हारि जाइं(इ)जे
१८.२२५.

हालणें—(१) दळणें, सरकणें, दुसरीकडे जाणें.
ना तरि अत्र वातें हालें(ले) । २.३. ७.११२,
८.६२, ९.२८२, १८.४४४. (२) होणें. मी-

पणें हाल्लों ठेला, या पाठाचा अर्थ नीट लागत नाही, मीच झालों व राहिलों असा अर्थ काढतां येईल, १८.११६६, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘मीपणें हा लोटला, १८.११७२. (३) मारणें, हाणणें. उरीं हालसि ११.१०५; हाथि फुल्लिं हाला १३.४९५.

हालवणें—चळविणें, ढळमळीत करणें. मियां हालविला प्राणु हाले। ९.२८२. २.१०६, ८.१६, १२.५, १३.७५६, १८.२९९. हालवती रोमावली, आंगावरचे केंस हालतील म्हणून, १३.२८५, हालविती दोरी, हालविणारी दोरी, ११.४६२; हालवलेयां ९.८८—विलेयां १४.७३.

हांव—तीव्र इच्छा. हांव ऐवजीं हांवें असा पाठ अनेक ठिकाणीं आलेला आहे, तो हांव असा घेणें इष्ट वाटतें. हांव—१०.३०७, १४.१९०, १४.२४९, १६.८०, १७.२७६. ज्ञेयाचिया हांवा १८.४९०; योगाभ्यासिं हांव १३.५१८; रसास्वादाचिया हांवा ७.१८६; जगा हांवे वाडनि १६.३८५; स्फूर्ति हांव बांधली १३.२३७; हांवें—जीविचेया हांवां १६.३४०, फलाचिया—७.१३६; जुझीं हांवें बांधति १.१७२; प्रवृत्तिची हांवें पुरैल ६.५९; मृगु हांवें वाढवी १३.७०६; स्तोत्रिं कें हांवें भांजे १७.१५; शंका आणि हांवें १३.३५९.

हासणें—हांसणें—हसणें, थट्टा करणें. हासणें—हासौनि ६.६७. हांसणें—इथें करणी(णीं) कीं चेष्टा। कायि हांसों ॥ १३.२३३. ५.१४, ५.१६१, ६.६, ६.१४३, ११.१५५, १३.५६२. आहिं विश्रामित्रातें हांसों १८.१७६५; हांस—(ना.) हसणें, हांसेया रुदना १८.६६६.

हाहाकार—भय व दुःख दाखविणारा आक्रोश. तें(ते)थ हाहाकार उठिला। तिहीं लोकिं ॥ १.१५८.

हिं-हिं-ही-हीं—(१) आणि, सुद्धां. हिं—परि कैसा सदैवांचा राव् ॥ जें एथ हिं पातला ॥ ११.१३. ९.८८, ११.१४, १७.२८२. हिं—१.२५८, १७.३१, १८.१७१८. आणिं हिं १५.१७९; तिहिं लोकिं १८.१७७८; सर्बिहिं १२.४३. ही—तेविं चि आशकां आणिं ही एक। १.३४. हें सर्व हीं सर्वेश्वर। ११.२९. १.७७, २.१६१,

३.१८, ६.१२९, १६.९२, १७.११, १७.१७, १८.७६६, १८.७८७. समुद्रा हीं हूनि खोल ४.२११; तेयाहीहूनि १.१९९. हीं—तरि तें जियालें हीं अखटें। मरणाहूनि ॥ २.२०५(२). २.२०५(१), ६.३२, ६.३३, ८.२९, ११.३२, १४.१३३, १६.२०, १७.२२३. त्यें हीं रूपा येति १४.९२; सर्वां हीं १७.२१७, १८.१७७७. आणिं पुढें पहा. (२) हिं—हीं, तृतीयेचे प्रत्यय. तिहिं ४.१२७; तिहिंसि ३.१९७; तेहीं, त्यांनीं, १८.१७३५.

हिंडणें—हींडणें—फिरणें, भटकणें. हिंडणें—वारा हिंडतु असावा। हें कोणाचें मत ॥ १३.५६. १५.२२७, १५.३२५, १८.५४६. हिंडण—हिंडणवारा, भटकावयास लावणारें वारें, १३.६८८. हींडणें—गीता निष्कपट माप। चूकोनि हींडिजे वापें। १८.१७६१. १०.२०, १३.१६६, १३.४८४. चलां होडनि हींडिजे ३.६०; हींडीं निश्चल राहे, जसा सर्व ठिकाणीं फिरून वारा निश्चल होतो, १८.१२४४; राहाणें...हींडे १३.६८९.

हित—कल्याण, कल्याणकारक. तैसें आनी आन करितां। नाशु होईल हिता। २.१८५. पै अहिता पासौनि काढिती। हित देउनि वाढविती। १६.४५९(२). १.२३६, २.२२, २.५७, २.२६०, ३.१८२, ३.२२३, ४.१९९(१), ६.३६३, ७.११६, ८.२३७(१, ३), १२.९५, १३.१०३७(१), १६.६३(१), १६.४४३(१), १८.५६९. पारत्रिकीं हित ३.३१; सकल-भूता(तां)चां हितिं १२.६०; सर्वां हीं हित १७.२१७; हितातें निवविती, हित साधतात, ६.४९३; हितभाग १६.२०१; हितालागि १३.५७५; आत्महित, आत्मा (२) पहा; अहित—परि अहिंति कोपनि सोफ। लालनीं मी जेंसें गुण। १६.१२२, १६.४५९(१); हिताहित—कां जे मार्ग अमार्गें देखावे। साच लटकें ओलखावे। हिताहित जाणावे। हिता चि लागि ॥ ८.२३७(२), ४.१९९(२), १६.६३(२), १६.४४३(२); अनहित १७.१५३.

हिंपुटी—निराश, कष्टी. ११.४४८. चितणें हिंपुटी जालें १२.४३.

हिम-हीम—वर्फ. हिम, शब्दास जोडून, हिमाचल १४.३८२(२); हिमांशु, चंद्र, ६.२९; हिमोदक थंड पाणी, १७.२५७; हिमकण १४.३८२(१), —कर, चंद्र, ९.१०, —वंत, हिमालय, स्थावरां गिरि आंतु । पुण्यपूज्यु जो हिमवंतु । १०.२१४, १२.१७५, १४.३३२(१), १४.३७३, १८.१५९५. हीम—सांघे हिमवंतु हीनें । कांघे काइ ॥ १४.३३२(२).

हियें—अंतःकरण, धीर; हृदय, छाती. हियें वजाचें हें काइ कीजे । १.२६१. हियें आथिलेयां, एकाग्रचित्तानें, १५.६७, —आवली, छाती आवळून धरतो, ६.७७, —घालित्ति, धीर सुटला या अर्थी, १.१६३, —वाळनि, अंतःकरण फुटून, ६.३७५, —फूटावें २.२१९, —फूटेल १.२३४, —फोडावें, अंतःकरण उघडें करावें, ९.३५, —फोडिलें ११.४७.

हिरडा—हरडा. १८.१८४.

हिरणें-हीरणें-हीरतणें—हरण करणें, नाहीसें करणें. हिरणें—तैसें दुःखिताचें सीणणें । हिरतां सकणवपणें । १६.१५४. पदवी हिरौनि १६.४०४; वोळावा हिरें, आश्रय काढून घेतों, १६.४१४. हीरणें—सात्त्विकें संजय-पणांचा आठौ हीरौनि नेला, संजयाची आपण संजय आहों ही जाणीव सात्त्विकभावानें नाहीशी केली, १८.१५८४; श्रमु हीरौनि १८.९४४. हीरतणें—नाहींसें करणें. आठवण हीरतली ६.२१३.

हिरव—हिरवळ, हिरवा रंग. हिरव चारीं १३.११८, —चारिवें गोर् १३.३१४; हिरवेपण, येथें कच्चेपणा, आंघटपणा या अर्थी, द्राक्षाचें हिरवेपण १८.७८७.

हिव-हिवं-हींव-हीवं—वर्फ, थंड, शांत, थंडी, हिवाळा. हिव १५.२५२(३). हिवं—हिवांचिया झुलका । जैसें हिवं चि पडे उष्णोदका । ८.१९५(२). १५.२५२ (वं) (२). हिवांचिया झुलका ८.१९५(१). हींव—विरिदांचे दाडले जाले । हींवा येसे ॥ १.२३५ १४.१९६. हींव ८.१३१, १४.३७३; हिवलें—हिवाळा, पाहिजे जैसें हिवलें । हिव(वं) हिवें ॥ १५.२५२(१). हींवली, हिवाळा, हींवली जैसी

अंगिकें । हिंवों नेंदी ॥ १७.२२८(१), जशी थंडी आपल्या थंडपणानें आपलें आंग कांपूं देत नाहीं; हिंवणें—थंडीनें कांपणें, गारठणें, १७.२२८(२).

हिंसा—मारणें, ठार करणें, इजा पीडा. पेरिजे नुसदी हिंसा । तेथ आवेल काय अहिंसा ॥ १३.२३३ (१). एक न पवित्रि चि कण । इये हिंस चि भेण । तेथ कदथेल प्राण । ते चि हिंसा ॥ १३.२३५ (१,२). ३.५, ९.१८०, १३.२२० (१), १३.२२५, १३.२३६ (१), १६.३९५. हिंसेसि आयतन १३.६६२; हिंसाविषय १५.१७१; पशुहिंसा १३.२२२ (१); हिंसक ३.४; अहिंसा—तरि अहिंसा बहुवे परीं । बोलिली असे अवधारीं । १३.२१७, तैसी चि हिंसा करुनि अहिंसा । कर्मकांडि हा येसा । पूर्वभीमांसा । निर्णों केला ॥ १३.२२०(२), एवं हिंसा चि अहिंसा । कर्मकांडि हा येसा । सिद्धांतु सुमनसा । अलख तूं ॥ १३.२३६(२), आणि जगाचेया सुखा चि दोसें । शरीरें वाचा मानसें । राहाटणें तें अहिंसे । रूप जाण ॥ १६.११३. १३.२२३ (२), १३.३०४, १३.३०८, १३.३१२, १३.३१७; अहिंसेची अवसरी १३.२९७, —खूण १३.२१६, यावर १३.२१६ ते १३.२३६ पहा, —थडी, तिथे इष्टिचां बुडीं । पशुहिंसा तंव रोकडी । मम(ग) अहिंसेची थडी । लेतां दीसे ॥ १३.२२२ (२); अहिंसेचें नांव १३.२३७, —चा बांधा १३.३०५, —चें बिंब १३.२४४; अहिंसे रूप १३.२४२, यावर १३.२४२ ते १३.३१३, व १६.११३ ते १६.११७ पहा; अहिंसा हान समता १०.८३.

हीणाउ—हीनपणा, कमीपणा, हलकेपणा. हीणाअ आंगीं खेवणें १३.१९४, —आंगा येईल २.२१७; हीणावणें, कमी पडणें, उणीव भासणें, १७.३८५.

हीतणें—काढून घेणें, दूर करणें. आंतीपासौनि हीतलें ५.३४; विषयांपासौनि हीतलें ५.१४७.

हीन—(१) हलकें, उणें, नीच. झणुनि आझुंइ अर्जुना । झनं चित्त दोसिं यया हीना । २.१७. १७.२४५, १८.६५७. एक उरुयें एक हीन

५.९३; गौरु हीनु पुरता १५.४५९; प्राकृतु आणि हीनु १८.७४७. (२) त्या खेरीज, त्या शिवाय असलेले. गुरुभक्ती हीनां १८.१४७८; रविचंद्रहीन १४.२४३, वस्त्रे—१८.५४६; अवष्टंभहीन १३.५२७, आयुष्य—१५.२६१, उपाधि-भेद—२.२९६, कर्म—३.४५, कांत—, विधवेस उद्देशून, १३.४६८, चित्त—९.१७७, ज्ञान—४.१९२, तप—१८.१७७७, तपो—१८.१४७६, प्रभा—१.२६८, प्रांत—, अमर्याद, २.३७३, भक्ति—९.४३४, ९.४३६, वर्ण—, जातीपलीकडे असणारा, ९.१५७, स्फूर्ति—१४.२४४, स्वधर्म—२.२००.

हीयारी—हिंवाळा. सेवते हीयारी(रीं). नोहंति फुलें ॥ १६.१२५, ज्ञानदेवी—वसतें हि अंबरी। न होती फुलें ॥ कुंटे—वसतीं ही अंबरी। न होती फुलें ॥ १६.१२६.

हीर—(१) नाडी. शिरांचे हीर अरपे ॥ ६.२३४. (२) काडी, पात. दूर्वेचा हीर १४.२८.

हीवर—‘एक निघ वृक्ष’ (कुंटे), याच्या खाली बसलें असतां कुबुद्धि होते असा समज आहे. पै हीवरांची दाट साडली। सज्जनीं जैसी वालिली ॥ ९.४३३.

हुटहुटणे—उतावीळ होणे, डौल करणे. तेथ खद्योत कां हुटहुटी। आपुलेनि तेजें ॥ ९.३७५. हुटहुटी—घमेंड, तपें हान जे हुटहुटी ९.३६५.

हुडा—तट, बुडज. गगनाचे हुडे पानासिले ११.३५८; मूलबंधाचा हुडा पानासिला १२.४८; सत्यलोकचे हुडे झलंबताति ७.७८; हुडा जाला—हे भेटि नव्हे हुडा। मेवांचा जाला ॥ ११.६६०, हुडा ऐवजीं बहुडा पाट संभवतो, ज्ञानदेवी—‘मेवांचा बहुडा केला’, कुंटे—‘मेवांचा बहुडा केला’ ११.६७०.

हुत—हवन केलेले. होता भी हवन कीजे। जेथ तो अग्निरूप माझें। आणि हुत वस्तु कां जे जे। ते ही मीं चि ॥ ९.२६७. हुतशेष, हवनानंतर उरलेलें द्रव्य, ३.१२१; हुताश—अग्नि, आणि दहन पचन सिद्धि। करितसे जे निरवधि। ते हुताशि तेजोवृद्धि। माझी चि गा ॥ १५.३६८, तेथ सगळिये चित्तवृत्ती। त्यागु करणें या रीती। निष्कामीं कां पूर्णाहुति। हुताशीं जैसी ॥ १६.८१,

४.१३६, १७.३५७, १८.४१३, १८.६६०; गुरुवाक्य हुताशीं ४.१२२, संशयरूप—४.१९४; चित्रिचें पाणी हुताशु १८.४४३; ज्ञानहुताशें १५.२७३; हुताशन १३.८७५; धूर्मेविण हुताशनु, असत नाहीं, ३.२५६.

हुनि-हुनु-हूनि-हूनु-होन—त्या त्या पेशां.

हुनि-रंभेहुनि बरविषा १८.९२४. हुनु—ते पती ही हुनु काह न वनिजे। पतिव्रता ॥

६.१२९. चूनेयांहुनु दासट १७.१३८;

मरणांहुनु कष्ट १६.२३८; विषाहुनु मारकु

१३.६६१(२), साबळाहुनु रूपे १३.६६१(१).

हूनि—जे समुद्रा ही हूनि खोल। अर्थभरित ॥

४.२११. आयिसांहूनि ११.३२, गगना-

८.८५(१), तेयाही—१.१९९, परमाणू-

८.८५(२), पाणियां—१८.९२५; मरणाहूनि

२.२०५. हूनु—कोलिता ही हूनु १८.७८७;

अभ्यासाहूनु गहन १२.१४०; जीवाहूनु आस

१३.८०१; राखेहूनु कोरडें १७.१४३. होन

—युगा ही होन १३.३७८; होनि—जे यया ही

होनि भोग सपुर। २.४६, पुनिवे होनि १२.१०८;

होनि—पाताल होनि निम्न १६.३२९.

हुरडा—भाजून खाण्यासारखें कोवळें धान्य,

होरपळा. त्रैलोक्याचा हुरडा होतु ११.३१९.

हुरपणें—होरपळणें. पावकें हुरपतां १८.१०२०.

हृदय—अंतःकरण, आंतला भाग. तैसें सधिर परि

विरालें। हृदय तेयाचें ॥ २.३. परि अगाध भलें

गहन। हृदय ययाचें ॥ २.४०. कां उलितें आंगें

जीवें। आपणें दीधलें जिया आवचें। तिथे कांतु

मीनलेयां न न्हावें। हृदय जेवि ॥ ११.५६७.

१.१९८, २.३४०, ६.१६६, ६.२७१,

१५.१. हृदयाचां एकांति १३.१३०, -कपाटीं

१२.४७, -जीवीं ७.१८५, -चें ढीलेपण

२.२८, -चां निडलीं ११.६६९, -परिवरीं

६.२८१, -परीवरीं ११.४६; चोख हृदय

१३.४८०, पतिव्रतेचें—१.१११, सखोल—

१.६३; हृदय गवसूनि १३.५; हृदया

गिवसत आले(लें) ५.८७; हृदय चोजवलें

६.५; हृदयासि द्राउ आला १.१९१, -तें

मेदितु १.१६२, -तें सांझुनि १०.२९७;

हृदया आंतु २.३१७, ६.२७४, ९.२१४,

-आंतुली १०.३०६, -आंतौते ६.४९२,
-माक्षि १८.१५४२, -माक्षि २.३२४;
६.१८८; हृदय वेन्ही ११.१९०, १८.३३४;
हृदई- १.२२, २.२३७, २.३२१, ४.२०४,
१८.९५४, १८.१३०५, -शल्य १३.५५२,
-रिगौनि ११.८५; संतांचां हृदई लागे
६.४९०; हृदयीं-४.१८८, ७.१३६, ८.१११,
९.४९, ९.५९, ९.४०५, १३.९३३;
हृदयीचेया मकरंदाते १०.१११; नित्यतेचां
हृदयीं ८.६३; हृदयीं भोगीं ९.१३४, -सुनि
८.१२२; हृदयारणीं ४.१२९, -काश,
आकाश पहा; हृदयमहाअंबरीं १८.१२९०;
हृदयकोश, कोश-स पहा, -कमलवेन्ही
६.२८६, -कमल(ला)रामु ३.२३४, -देश
१५.३८९, -भुवन १२.१५३, -भूमी
६.२८७, -रंगणीं ११.६६२; साधुहृदय-
राउलीं ५.१४१; हृदयवृत्ती १३.४३९,
-शल्यु १०.२६७, -शुद्धि १३.३८५;
सुभद्राहृदयनंदन, अभिमन्यु, १.१०१; सुवर्म-
हृदयकल्हारीं २.७१; हृदयस्थ, -स्थ पहा;
ऋदुय-ऋदुयामाक्षि ६.२९९.

हेंकाड-हेकेखोर, हट्टी. ११.६००.

हेंट-“येथें, खाली” (राजवाडे). तैसं मज करणें
आहे। भूतांचें हेंट ॥ ९.१०८, प्राण्यांचें जगांत
रहाणें, ज्ञानदेवी, कुंटे-“भूतांचें हें” ९.१०९.

हेतु-हेतू-अंतःकरणांतील भावना, उद्देश, कारण,
साधन. हेतु-मनं करीं अन्वेर। फलें हेतुचा ॥
२.२७६. जैसी जागृती चि हेतु स्वप्ना। निद्रिता
होय ॥ १५.३९६. २.७४, २.२२५, ४.१४९,
८.८७, ९.१३०, १४.३४, १५.११५,
१५.१३५, १५.३९२, १५.३९३, १५.३९८,
१६.२१७, १६.३०१, १७.१११, १८.२००,
१८.३५२, १८.३५५, १८.३५९, १८.३६०,
१८.३६३, १८.३६५, १८.३७४,
१८.१५११. हेतुचां दशनी(नीं) ७.१८८;
कर्माचेया संभवा हेतु, प्रकृतीस उद्देशन,
१३.९६२; ज्ञाना सत्व चि हेतु १४.२६३;
हेतु ना उपादान १८.३०४; पांच हेतु
१८.३०३; पांच ही-१८.३७५, पांचे-
१८.३५१, पंचहेतुमिलणीं १८.३११, सं.

शा. ३८

वा. श. पहा व १८.३०३ ते १८.३७५ पहा;
हेतुकारण १८.३६१ (१), १८.३६८, कारण-
हेतुयोगें १८.३७३; हेतुभूत १४.२९३, -मंतीं
१३.७०, -रहित ३.७८; देहादिहेतु १८.३६४,
फल-फल पहा, शरीरादि-१८.३५७; हेतुक-
हेतुकपणें २.२२४, २.२५२; अहेतुकेनि चित्तें
३.९२; निहेतुका बुद्धी ३.११९; सहेतुकें पांचे
कारणें १८.४२८. हेतू-आइकें सूर्योचया प्रकाशा।
हेतुकारण सूर्यो चि जैसा। कां ऊंसाचें कांडें ऊंसा।
वाढी हेतू ॥ १८.३६१ (२). ४.८०, १८.५६३.
हेतूपकारें ४.७०, -विण २.२६६; जीवनहेतू
३.१३३, मोक्ष-४.८२.

हेंदार-अजागळ, वेडगळ. प्राकृत हेंदारे ९.३७६.

हेम-(१) सोनें. तेथ मिलति ते तैसे। हेमि हेम ॥
१५.२७३ (१, २). (२) हिवाळा. हेमवंत,
हेमवंतीं न कंपे १३.३४६, ज्ञानदेवी-
‘हिमंतिता’, कुंटे-‘हिमवंतीं’ १३.३४७.

हेय-त्याज्य. हेय उपादेय, टाकण्यास व घेण्यास
योग्य, ३.२२८.

हेला-हेलां-वेळीं, क्षणीं. हेला-एक हेला,
एकदम, एकाच वेळीं, थोडक्यांत, ९.२९६,
एकी-२.८३, ९.१२९, येकी-१०.३८०.
हेलां-येकी हेलां ४.३८.

हेलावा-पाण्याचा तरंग, कळोळ. तरंगमूर्तीं
हेलावा ११.२८०, मृगजलाचा-१४.३३७;
हेलावे सूटति १३.४०१; नानालोकहेलावेया,
लोकसमुदायाचे तरंग, १४.२.

हेलासणें-तुच्छ मानणें. १३.१६३, ज्ञानदेवी,
कुंटे-‘हेळसिती’, कुंटेनीं ‘आचरतात’ असा
अर्थ दिला आहे, १३.१६३.

हेवा-मत्सर, द्वेष; येथें उत्कट इच्छा, स्पर्धा.
पथ कुदांतेंसि देवा। काइसेया कीजतसे हेवा।
११.४४४. ११.७७, १२.७३. अंगप्रभेचा
हेवा, येथें देवा असा पाठ घ्यावा, ११.२३३;
परस्परें हेवा वर्त्ततसे ११.२४७.

हो-(१) अहो. तंव कृष्ण क्षणति हो कां। ५.१६७.
८.१२१, ९.८७, १४.३९, १५.४९. हो जी
९.२; हो कां जी १८.२९; कां हो
१८.२९०, पाहा-६.३०, प्रजा-३.१११,
हां-हां पहा. (२) होवो. होणें पहा.

होंट—ओठ, दो होंटिं एक बोलणें। १५.४२१.

होड—पैज, प्रतिज्ञा. परि दानि जेया होड।

सुरतरुसि ॥ १३.२१०. हृदयवृत्ती पुढां। आंग

चि धे दवडा। काज करी होडा। मानसेंसीं ॥

१३.४३९, सेवेची इच्छा मनास जिंकण्याची

प्रतिज्ञा करते, मनांत असतें त्याहीपक्षां काम

अधिक चांगलें होतें या अर्थी. होडा ६.५६,

१८.१०५६; प्रबंधहोडा १०.८; होडां, पैजेनं,

१५.२४८; होडीं—कल्पतरुतें होडीं न जीणावें,

कल्पतरूला पैजेनं कां जिंकू नये? १८.१६२१.

होणें—घडणें, अस्तित्वांत येणें. या क्रियापदाच्या

अनेक रूपांपैकीं कांहीं येथें दिली आहेत.

कांहीं संदर्भांत होंणें चीं रूपें आलेलीं आहेत.

हो—हो कां तरंगु लाहानु। परि सिधुसिं नाहिं

मिन्नु। १४.३८३, असला तरी. ९.७,

९.४५९ (१); राम् हो १६.५१; हो अथवा

नोहावें ९.२५६ (१); हों—होऊं, होईन,

येसी अनुभवाची उजिरी। हों चि लागे ॥ ६.१९०,

१८.१५८३; हों जाळं ११.२८२, —ह्याणे,

होईन असें म्हणतो, १६.४५६; हो—हों काज,

काज पहा; होंकरी, थांब म्हणून सांगेल, ९.१२४,

—दे १२.१२, —देहं, होऊं दे, १२.१६;

होआल, व्हाल, ३.९९, ३.१०२, १८.१६६९;

होआवा, व्हावा, असावा, धरिविया उजियेड

करावा। पारखेया आंघार होआवा। १२.१४७,

३.१६७, ६.१७९, १०.७०, १३.४०५,

१५.२३४; उरला होआवा, उरला असेल,

५.९४; होआवी ३.१५२, होवावी १८.१६०४;

होआवे १५.३४, १८.१७१३ (१); होआवें—

आझकां आकाश गंवसावें। तरि आणिक तैसें चि

होआवें। १.६९, २.२२९, ३.१९, ६.१४७,

६.३५१, ६.३९१, ७.१९९, ९.२३,

९.४३७(२), ११.८८, ११.५८७, १५.२३२,

१८.१२३२; होआवें लागे ६.२४, होवावें

३.७७; होआवेआ १५.४३, —या १५.२३७,

१६.१०२, १७.३५३, १८.७२; होइजे

—व्हावें, होतें, झालें तर, देखें इंद्रियां

आधीन होइजे। तरि शीतोष्णातें पाविजे। २.११९,

६.७१, ६.४०८, १३.६०७. (२),

१३.१०४६, १४.३३, १८.१२००, फारां

होइजे १५.२७८, ब्रह्मायुषां—१४.१८६,

नाहिं—, तैसें असतेपण आहाच। जेया नाहिं

होइजे हें साच। ८.३०, न होणें हेंच ज्याचें खरें

स्वरूप आहे; होइजे जाइजे १५.३४८; होइजे

१.४१, कृतकार्या—१.२५; होइजेल ३.२१०,

६.३७३, १३.४२७, १८.२९९; होइजो

१८.१७८८; होइन—मी पाउवा होइन। तेया

मी चि मेलवीन। १३.४१६ (१), १३.४२६,

१३.५७२; होईन—छत्री मी होईन। बारी मी

वि॥ १३.४१६ (२), १३.४१४, १३.४१७,

१३.४१९ (१, २), १३.४२०, १३.४२१,

१३.४२३, १३.४२४, १३.४२५ (१, २),

१६.३४९; होइल—तरि ब्रह्म माझें होइल।

६.१४१, २.३७४, ६.३३५; होईल २.४०,

२.२८३ (२), ३.२६४, ६.१७, ८.११,

१३.५७१, १३.७७७, १६.२८३; प्रभु करिता

होईल ४.२०९; होउनि—ना ते समुद्र चि

होउनि ठेले। ८.८४, २.२४८, २.३०८,

२.३५७, ३.१७८, ३.१९१, ६.३१० (२),

६.३७०, मी होउनि, माझ्या ठिकाणीं येऊन,

१८.१२४० (१), मीं—९.१८७, मीं चि—

९.१९५; होउनिआं ६.३१७; होए—तैसी

सद्गुरुकृपा होए। तरि करितां काइ आपु

नोहे। ६.३५ (१), ११.९५, ११.१७५,

१५.३८, १७.१८५ (२), १८.१८४,

१८.१२०२, १८.१२४२, १८.१२६५; होय

—यन्हाविं होय तें चि तो आहे। परि काइ कीजे

बुद्धि तैसी नोहे। ६.७५ (१), होय आणि हारये

८.२९; होयजे—जें कृष्णाचेयां होयजे आपण।

कृष्ण होये आपुलें अंतस्करण। ८.९(१), होये—

तुज उचित होये आतां। स्वकर्म हें ॥ २.२६४,

३.१३२ (१), ३.२६०, ६.३०८, ६.३१०

(१), ६.३५७, ६.४०२ (२), ७.५४, ७.५८

(१), ७.६० (२), ८.९ (२), ९.२९(१),

९.३४१ (१), १३.७१, १३.६८५, १३.११००,

१४.२१३, १६.१७७, १६.३९०, १७.१८५

(१), १८.६०५, १८.९८३, १८.१२४० (२);

होंत—तेथ रासौभा होंत। नक्षत्रांचा ॥

१.२५६, १.१९६, ११.६, १८.१०९६; होंत

जाएं(ए) १८.२८२; होतसे ११.५२१; होंतसे

११-१४१, ११-६६२; होता ११-५६, होँता १८-१६८०(१); होँतां—असतांना, होतो, ८-१०७, तरंग मवीतु होँतां ११-६५९; देखतु होँतां ११-५२; येर तंव तुज होँतां, इतर आनंद लाभण्यास, १३-१०४३; होति २-१६०, होँति—जिये उत्तमे कुलिविया होति । १-१८६, २-३६४, ३-१७९, ३-२२८, ८-२०४, ९-३७१, १४-२०२, १५-२९०, १५-५३४(१); होँतिया—होँतिया केलिया १६-३४६; ब्रह्महोँतिये योग्यते १८-१०८३(१); होती ११-५४, १८-१०८४(२), होती जाली ११-६५५; मी होती परी, माझ्याशीं ऐक्य होण्याची रीत, १३-९४१; होँती ४-१५७, ६-२६३, १३-१११०, १८-१२६४, १८-१७०९; होँतीं १८-९८८; होँतु—असोत, होतील काय, ६-१७८, ९-२७, ९-४४५(१), १५-२९१; होँतुसे २-२८३(१), होते १-१५१; होतें १८-१०८३(२), होँते १-१८३(१,२), होँतें ६-३०९, ११-५९(२), ऐसैं कां होँतें १८-१६८५(२); होथि—किं श्रवणिं चि होथि जीभा । ६-१६, ६-२६५, ६-४०५, होथि ६-३३०; होनि, होऊन, कां जें योग्यां होनि कीजे । तें आरंभीं चि फले ॥ ६-३४०, भस्म होनि १३-१०९९, हुन पुढें पहा; होवचे—होवचे काइ गा, शक्य होईल काय ? १२-७२; होँसि—तरि होँसि गा तूं परब्रह्म । १०-१३३; होसील २-२०१; होणां—सूर्याचां होणां होइजे । १३-६०७ (१), सृष्टिचां होणां १३-११०७; होणियेर, पुढें घडणारे, ह्यणौनि भोग्य तें त्रिशुद्धी न चुके । आणि बुद्धि होणियेरा सारिखी ठाके । ११-३९७; होणें—काहिं चि नहोउनि होणें । जें वस्तु गा ॥ १५-५०७(२), ९-४५९(२), १०-८७, ११-६०१, १३-१८४, १७-२९४; मी होणें नाहिं, जो मद्रूप झाला नाहीं, १८-११४०; वराहो होणें ११-६२; होणेन विण, झाल्याशिवाय, १८-१०८४(१); होणें व जाणें यांचीं कांहीं रूपें जाणें पुढें पहा; होणीं—इयें दोन्हीं जैसी होणीं । ८-१७२; न सहित आलेलीं कांहीं रूपें; न होउनि १५-५०७(१),

नव्हता ११-४०४, -तां १३-४६६, १८-१६८० (२), -ति ७-६३, ११-६७२, -ती ३-२५४, -तें ११-६२८; नव्हंति १८-१२२७, १८-१५८६, १८-१६८१, १८-१६८३, -तु, नसेनात कां, १७-८४; नव्हे—हा सदा दुर्लभु मना । आपु नव्हे साधना । २-१४८, २-१४७, ६-३४२, ६-३४७, ९-६३, १८-४१८, १८-१२१८; नव्हे ८-६०, -ल ३-२२२, ५-१२४, ६-३३१, ९-३८३, ९-४०१; नव्हों, होत नाहीं काय ? ९-३७०; न्हवति—परि संग्रामी थीर न्हवति । १-१७३, ९-३४२, ११-४३२; न्हवंति १८-१६७९, १८-१६८५(१), १८-१७१९; न्हवतु—ते पापयोनी हीं होतु कां । ते श्रुताधीत न्हवतु कां । ९-४४५ (२); न्हवतेया ११-५९ (१); न्हवसि ११-५१४, ११-५२९; न्हविजे, होत नाहीं, ९-१४३; न्हवे—ह्यणौनि वक्ता चि वक्ता न्हवे । श्रोतेनि विण ॥ ९-२९ (२), आगा धानीं कीर दूध गूढ । परि धानासी चि न्हवे किं गोड । ९-३८, ६-३१६, १०-१९२, ११-९४, ११-९८, ११-४३१, ११-६९३, १३-९७६, १४-३३६, १५-४८, १८-१२२४, १८-१७१३(२); न्हवैल ११-३७; न्हवौनियां १४-२८८; न व्हाए—व्यासाचा अंकु न व्हाए, व्यासाचा छाप (शिष्य म्हणून) घेणारा होणार नाहीं, १८-१६३७, वाहणें पहा; न व्हावा ६-३४८, १८-१६९, -व्हावें—बरल न व्हावें, भडकूं नये, ३-१६३; नो सहित आलेलीं कांहीं रूपें; नो होए ६-४२५, -होँती ९-४६१, -होँतु १८-१६२०; नोहतां, न होतां, माझ्या स्वरूपाळ न मिळतां, १५-५३४(२); नोहंति १६-१२५; नोहावा ५-१२, -वें—तैसैं भले तेथ भलतेणें भावें । भलें तें हीं हो अथवा नोहावें । ९-२५६ (२), ३-२६९, ३-१८५, ७-१५०, ११-५७, १८-१३२(२), १८-१६२२; नोहावें...होआवें ९-४३७ (१); नोहिजती १३-८९४ (१), नोहिजे—तरि आपण आहणां नोहिजे । आपण-पेयां ॥ २-१९६, ९-६७, १७-१७; नोहुनि, न होतां, १६-१९, १८-३७६ (१), १८-३७७, १८-३७८ (१), नोहुनि १८-३७६ (२),

नोहे—आतां शरीर तरि आहे। परि शरीरिंचा तो नोहे। ऐसें बोलवरि होये। करुं काये॥ ६४०२ (१), २७०, ३१३२ (२), ३१९४, ३२००, ३२०९, ३२१२, ६७५ (२), ६३९३, ६४२३, ६४३९, ७१४, ७६० (१), ७१३१, ७१७७, ८१३, ९१७, ९६२, ९२४६, ९२७० (हे), ९३०९, ९३४१ (२), १३८९४ (२), १३१११५, १३१११७, १३१११९, १८१३२ (१), १८६९०, होए...नोहे ६३५ (२); नोहें ६७४, ७५८ (२), ९२६१; नोहों १७१६; नोहोंति ६३९८, ७२०३; नो होंती ९४६१; नो होंतु, कां न व्हाव्या? १८१६२०, नो—१८३७८ (२); नोहोनि १८८१२, -हौनि १५५१७, १५५१८; नोहोंसि ६३६०.

होता—(१) हवन करणारा. ४११८, ९२६७. अग्नि आणि होता ४१४७; (२) (क्रि.) होणें पहा.

होत्र—आहुती, होम. ज्ञानाग्निहोत्र ९२४२, होत्री, हवन करणारा, ज्ञानाग्निहोत्री ६४४७.

होम—विधिपूर्वक आहुती, यज्ञ. जैसें उतलें आगी पडे। परि होमीं न लगे॥ १८१९१. होमैं धमैं १६४०१; जपहोम ६४५३; होमणें—होमीति १६३८६.

होली—होळी, होळीत टाकल्याप्रमाणें जाळून टाकणें. वज्राग्नीचां ज्वालीं। करुनु अपारां धातूंची होली। १२५०.

ह्मणणें—बोलणें, सांगणें, समजणें, संबोधणें. या क्रियापदाचे अनेक उपयोग केलेले आहेत, त्यांपैकी काहीं येथें दिले आहेत; काहीं ठिकाणीं म्हणणेंचीं रूपें आलेलीं आहेत तीं ह्मणणेंचीं असणें संभवतें. ह्मण—पण मनें वाचा देहें। जैसा जो व्यापार होए। तो मी करितु आहे। ऐसें न ह्मण ॥ १२११७, ह्मणह्मणों, वारंवार सांगते, १४४१ (२); ह्मणत, म्हणतात, विनंति करतात, ११३२५, न—, न जुमानतां, १२३६ (ह्म), ना—, कबूल करित नाहीत, १८१४८२; ह्मणतयां, म्हणणांना, १०२३३; ह्मणतसे ४१८४, ४२०८, १११२२; ह्मणतु

असे ३२३४, ५१७४; ह्मणति—इथें श्रद्धे जें जें ह्मणति। तें तें चि जे पुरुष करिति। ते तरले चि न तरति। विषयसिंधु ॥ २३४८, ३६३ (२), ३१२७, ३१९२, ५१६७, ६१३२, ८१८९, ९३२, ११४५८, १३१५७, १३६४९ (२), १८१२५, १८१३७०, ते—, त्यांना वाटतें, ६१८; ह्मणती—देवो देवी ह्मणती। अवाच्यातें ॥ ४६८ (२), हे—, हे दोष देतील, २२०८, -थि ६३३८ (ह्म), ६४०७, ६४१७, -थी ६१४३; ह्मणता—म्हणणारा, मी तलु उपर ह्मणता। १३४१७; ह्मणतां ८१७७ (२), ८१७९ (३), १३३१७, न— ६१२२, ६४०१, ९२८८, -वीं ११५६४ (२), -थे, पुरे न ह्मणवे १०१७५, -सि, उपदेश करतोस, ३३, हट्ट करतोस, १८१२८१; ह्मणां, सांगाल, १४२७; ह्मणाल ३९८, १३३१४, -वें १३८६६; ह्मणावेया, सांगण्यासाठीं, ११५६८, मी ह्मणावेया होंतां, विचारणार होतों, ८१०७; ह्मणिजे—म्हणावें, समजावें, जैसी अमृताची चवि निवडिजे। तरि अमृता चि सारिखी ह्मणिजे। ४१८१, रथांगा(गां)चा मेळावा। रथु ह्मणिजे पांडवा। १३१५१, ५११४ (२), ५११५, ६३४० (ह्म), ८३२, ८१७९ (२), ११५१२ (२), ११५८१ (ह्म), १३८६५ (२); ह्मणे २१, ४१८२, ५१, ६१७, ६१५१ (१), १०२०७, ११२०३, ११४९६, १३६४९ (१), १३११६४, तो—, तो आज्ञा करील, ५७४, मनांत वाटून घेतो, १३२८४, न—, असा विचार करित नाही, १२१४७ (ह्म), १२१४९ (ह्म), १३४३७ (१); ह्मणें—मीं ह्मणें १८१७७; ह्मणें ६४२४, ८२५२; ह्मणैल १८१६७३; ह्मणो, ह्मणो(णा) हें देखों होये, म्हणाल तें, ९१२; ह्मणो(णों) पाऊं ६४११; ह्मणों ३६, ६४०९, ८४०; ह्मणों जाइजे, असा पक्ष घेतला तर, १३८६५ (१), -यंता १५४८४, -थे ८१७७ (१), ८१८७, ९३९; न म्ह(ह्म)णों, नकोशीं वाटणार नाहीत, ६१७८; ह्मणों नैए १५५०९; ह्मणों

१३.८६१, १३.८७१; एया ह्यणयेया, या बोलण्याला, ९.१०९, सांगण्यासाठी, ११.५६८; ह्य(ह्य)णोनि १.१६०; ह्यणौनि, त्या त्या कारणामुळे, ह्यणौनि अयुक्तपण मनाचें । तें वि सर्वस्व दुःखाचें । २.३४७, १.४७, १.६९, २.७४, २.७७, ३.६३(१) ४.६८(१), ५.११४ (१), ६.१४५, ६.१५१ (२), ८.१७९ (१), ९.६९, ९.७०, ९.७१, ११.४७२, ११.५१२ (१), ११.५६४ (१), १३.८७४, १४.४१ (१), १८.१६७४, १८.१६९८; मीं काहिं चि. न करिं ह्यणौनि, अशी समजूत करून घेऊन, १८.१२८७; ह्यणौनियां—जेयातें अव्यक्त ह्यणों ये कोडें । ह्यणतां स्तुति हें ऐसे(सैं) नावडे । जे मना बुद्धी न संपडे । ह्यणौनियां ॥ ८.१७७ (३), १.६३, १.६६, ३.२४०, ५.१५७, ५.१७८, ८.१८०, ११.५२९, १३.८७२; ह्यणौनु १५.४८; ह्यणिआ, आज्ञापालक, नोकर, १३.४३७(२), १७.२०२ (या), -गत ९.२८३, -रे ९.३२१; ह्यणियें, आज्ञा, २.३०३, २.३५२, ३.९९. ह्यणितणें—पणें पहा.

ह्यणितणें—सांगणें, समजणें, आज्ञा करणें, संज्ञेधणें, सांगितलें जाणें. ह्यणितला—जो रसनें-द्रियांचा आंकला । कां निद्रेति जीवें बीकला । तो नाही पथ म्ह(ह्य)णितला । अधिकारिया ॥ ६.३४५, कां राहें ह्यणितला राहिल । महाबाहु ॥ ६.४१२, २.७४, ८.२३४, १०.२३, १८.४८, १८.११२३; ह्यणितलां—सज्जनीं आपुला ह्यणितलां, आपला म्हणून म्हटलें, १.६५; ह्यणितले १०.२७, १८.७५९, -आहाति ४.१५४; ह्यणितली—भीष्मपविं शांति । ह्यणितली कथा ॥ १३.११४८, १६.२६३; ह्यणितलें—ऐसीं इंद्रियें आपैतीं होति । जेयाचें ह्यणितलें ह्यणियें करिति । तेयाची प्रज्ञा जाणें स्थिती । पातली असे ॥ २.३५२, १.६३, १.१२१, २.९१, २.२८७, २.३७०, ३.१, ५.९, ५.१४, ५.१६१, ६.४, ६.१३६, ६.१४७, ६.१५२, ६.१६१(लें),

७.१२०, ८.१, ८.७, ८.१४, ८.५३, ८.५७, ८.५८, ८.१००, ८.१०७, ८.१०८, ८.२४५, ९.१८६, ९.२३६, १०.१६, ११.८०, ११.११५, ११.१२३, ११.१५५, ११.१५६, ११.१६०, ११.४५१, ११.५६०, ११.६२९, ११.६६३, १२.२१६(ह्य), १३.११, १३.४१, १३.५९, १३.२१६, १३.३१३, १३.६३२, १३.८२८, १३.८५२, १३.८५६, १३.९५८, १३.१०८७, १४.२५, १५.१४५, १६.२७, १६.१२९, १७.१२३, १८.२८, १८.२९८, १८.१३३१, १८.१४३२; जी ह्यणितलें ११.६५७, १३.६४६, १५.४२८; ह्यणितलीं—मूळें ह्यणितलीं १५.२०५.

ह्यणिपणें—वर्णन करणें, समजणें, म्हणवून घेणें. ह्यणिपत—ह्यणिपत असे, सांगितलें आहे, आज्ञा केली आहे, ३.११८; ह्यणिपति—वाक्यें ह्यणिपति पुंजे । अक्षरांचे ॥ १३.१५२, १.१०, १३.१०१; ह्यणिपती ४.१३९ (णि), ४.१४४; ह्यणिपसी, म्हणवतोस, तूं जाणता जरि ह्यणिपसी २.९२; ह्यणिपे, म्हणावें, समजावें, एणें कारणें ह्यणिपे पाहीं । व्यासोच्छिष्ट जगत्रय ॥ १.४७, तो जालंधर ह्यणिपे । पांडुकुमरा ॥ ६.२०८, २.१९२, ४.९०, ८.२, ८.२९, ८.९८, ८.१५७, ८.१६६, ८.१६७, ८.१७१, ८.१८६, ९.५१३, १३.१४२, १३.९२०, १३.१०८८, १३.१०९०, १६.६५, १६.९२, १६.१९६, १७.१९८, १७.२४०, १८.३३४, १८.३६८, १८.७१४, १८.८३१, १८.९७७, १८.१४२०; ह्यणिपे तरि, म्हणावें तर, ५.७७; स्नेहालागि माये ह्यणिपे, प्रेमासाठीं आईच, प्रेम आईनेच करावें हें म्हणावें तर, २.४२; ह्यणिपैल, सांगितलें जाईल, १०.४६, ११.३४४; कथा ह्यणिपैल १०.४०, पुढां—१३.१६०.

ह्यातारा-ह्यांतारा—वृद्ध, धृतराष्ट्रास उद्देशून. ह्यातारा—हें जाणौनि मनीं हांसिला । ह्यणे ह्यातारा मोहें नासिला । ६.६. ह्यांतारा—तंव एया बोला निवातु ह्यांतारा । ९.५१७, १३.५७३. ह्यांतारपणि १३.७८६.

परिशिष्टे

परिशिष्ट १

विरोधात्मक व इतर शब्द

(अ) विरोधात्मक

अंतरब्राह्म, अंतरि ब्राह्म / ब्राह्म पहा.
अधऊर्ध्व, अधोर्ध्व, अधोर्ध्व,
अधोर्ध्व, अधोर्ध्व / अध-अधस्(१),
उर्ध्व पहा.

अंधकार दिनकर १८.७३०,

—राचेया सूर्यो १६.३७.

अधमोत्तम / उत्तम पहा.

अध वरौतें ६.२३७.

अधिक सरतें १.८०,

—कु इषत् २.३५७.

अनावरें प्रांजलें ११.१२५.

अपकार प्रियउपकार १६.२६.

अमृताचें विख १८.६७६.

अन्हां परौतें १५.७५.

अरिमित्र, रिपु—/मित्र (१) पहा.

अल्प बहुवसु १३.११०३.

अवघडें उजू १३.१०५६.

अवसिपाहाटि १३.३०.

असणें जाणें १४.२६९.

असे नसे, —नाहिं—हीं,

असो जाऊ, —जाओ, —जावा/

असणें व जाणें पहा.

अहिर्निशि १५.३८९.

अहोराती-त्र-त्रि / राति पुढें पहा.

आकाशी भूतलि ११.२३९.

आगि चांढिणें ४.१९८,

—वोन्हासु १८.४४३.

आजन्ममण्यातीं १४.१४५.

आजि पाहे १४.१६४,

—चें पाहिचें १३.७५८.

आंतु बाहिर-रि / आंतु (१)

व बाहिर पहा,

—वरि / वरि पहा.

आंतौनि सबाह्य ६.२४२.

आत्मपर १७.९८.

आथिनाथि, आथिनाथिणें,

३९

आथि नाहिं / आथि पुढें पहा.

आदि-दीं अंतीं,

—अंतु, —निधन, —निर्वाण,

—पुढेल, —प्रलय, —मागील,

—सेवटीं / आदि (१) व (३) पहा.

आदिब्रह्मा मशकु ९.२२०.

आदीलु मागीलु १८.१६५७.

आद्यंत-ति / आदि (१) पहा.

आंधार प्रकाश १६.३७,

—रेया सूर्यो १४.३५८,

उजियेड आंधार १२.१४७,

उजियडा आंधारेया

१३.१०९५.

आधि पाठि १३.१०८९.

आधीनु नांगवे १४.३२३.

आधें सगलें १८.१३६३.

आप पर ९.४०३, १२.१४३,

—पर / आप (२) पहा.

आपण दुजें १५.५०१.

आपुलां परावां, आपुलें पगवें /

पर (१) पहा,

—लिया पुढिला / पुढिल

(२) पुढें पहा,

—लेनि पुढिलाचें १६.१४८.

आयिता गचला १३.११०६.

आयुष्यमरण ८.२२८.

आरौतें आंतौतें १३.१५९.

आला गेला / एणें (२), जाणे पहा.

आशा निराशा ३.१६७.

आसलमें अगाधें ११.१२६.

आहे नाहीं १८.१११०,

—नाहींचा १८.१२०६,

—नाहे ५.७९, ६.७५.

इतर आत्मज ५.९२.

इहिक परत्र, —स्वर्गिचे/इहिक पहा.

उघडें झांकलें १३.६७८.

उंच नीच / उंच पहा.

उजू अन्हांटा, — वांकुडें, —वाट,

—अन्हाटेनि / उजू पहा.

उठिति पडति १५.१३०,

पडे उठी १८.२५१.

उणा पुरा / उणा (१) पहा.

उत्पत्ति प्रलयो / उत्पत्ति पहा.

उत्तम अधम, उत्तमाधम, उत्तम-

हीन / उत्तम पहा.

उदर्यां अमृतुसर्वें १०.८६.

उदारे अतिवर्द्धें ११.१२६.

उदासिनें स्नेहालें ११.१२५.

उदासु मित्रु ६.९४.

उदो असनु, उदो—/उदैणें पहा.

उधि अधि १५.२२७.

उन्निद्रें निद्रितें ११.१२८.

उन्मीलन निमिलिणी ११.१४१.

उन्हालेनि हेमवंतीं १३.३४६.

उपजणें निमणें १५.३१५.

उपजे नाशे २.१०५, २.१५९.

उभा चैठा / उभा पहा.

उरुयें हीन ५.९३.

ऊर्ध्व तल्लौतें ६.२३७.

एउं जाउं ११.५३८.

एक-कु एर १८.५५०,

—अनेकु १८.३२६,

—आघवें ९.२४६,

—दुमरी १३.९१०,

—दूजेयाची ११.५०,

—विबधु १३.११०५.

एणें जाणें, —जाणें / एणें (२), जाणें

पहा, येवो जावो १८.६७९.

एतुला तेतुला १३.११०६.

एथ स्वर्गि १५.३३६.

एरझार, येरझार पहा.

ऐलपणा परत्व १८.११३०.

ऐली पैली १३.८४०,

पैलपण अइल १४.३९२,

ऐलीकडे आनीकडे ९.३६१.
 औहिक परत्रीक ४.१५३,
 परत्र इहिक १६.४५०.
 कडाडां गहिंसासा ११.९७.
 कड्ड महुर् १६.२४९.
 कणा भूसा १८.९३५.
 कनक कापुस १३.१०९६.
 करणी चेष्टा १३.२३३.
 कल्पाति पाहे १३.५४३.
 कांजी अमृत ९.१५०.
 काम्यनिषेध १८.९८६.
 कालें गोरें १८.५५१,
 काले-गोरेपण १८.१०१.
 कुडें खरेयाचेनि ४.८५,
 खराकुडा १८.७१३,
 खरें कुडें ९.४३.
 कृद्यु स्थूल १३.११०२,
 कृशें स्थूलें ११.१२४.
 कोंडा कणु ९.१५२.
 कोपप्रसाद ११.३०६,
 कोपे साहे ११.१७२.
 कोरडा बोला १८.५७२.
 कौमारत्व तारुण्यें २.१०९.
 क्षीरनीर १८.७१५,
 क्षीरानिराचे १४.२०५.
 खुजीं सरलें ११.१२४.
 खैरचंदन ९.४५५.
 खोल उतल १८.१६५७.
 गडद उजल ८.२२७.
 गर्जतें निःशब्दें ११.१२७.
 गंधर्वनगर पिपीलिका घर
 ११.२३९.
 गाइ व्याघ्र १२.१४६.
 गादिं दिलीं १७.१२७.
 गुण दोष १८.६७६,
 गुणदोष १८.१७४८.
 गुणें उणें १६.१४८.
 गुंफिलीं मोकळीं १८.१७१९.
 गेलें आहे ८.८२.
 गोड विष १४.२६१,

गोडिरें कड्ड १८.८०१.
 गोमटें उखटेनि २.२९९.
 गौर हीनु १५.४५९.
 ग्रीष्मवर्षा १३.५९९.
 घडतां मोडतां १८.४३३,
 घडे मोडे १५.१३३.
 घरिचिया पारखेया १२.१४७.
 घालि फेडि १८.२२१.
 घूर्णितें सावधें ११.१२६.
 घे दे १८.६७६,
 -सांडी ६.२९०, १३.१११०.
 घेइजे देइजे १५.५६२.
 घेणें देणें ८.१८४, १२.१६,
 १८.३३२,
 -देणें १७.१३५.
 घेपे दीजे ९.१७४, १४.२४६,
 १८.२६४.
 चढे उहटे १५.३५८,
 -वोहटे १३.६६३,
 झडे चढे १८.२५१,
 वोहटे चढे १५.११९.
 चतुर वेडा १३.२११.
 चले ढले १२.४५.
 चालतें थिर १५.४४६.
 चेंतू निदेला ६.६५.
 चोख मैल १६.२४८,
 चोखाकीडाची १७.४०४,
 चोखी माहारी १३.४७८.
 जन्म नीमणें ८.८६,
 जन्ममरण, -मृत्यु,
 मृत्युजन्म/जन्मणें व मृत्यु-त्यु
 पहा,
 जन्मविनाश १०.८२,
 जन्मे नाशे ८.२४८.
 जले विझे १६.७३,
 जलों विझों १४.३५७.
 जवले दूरी १३.९१०.
 जागतां स्वप्नावस्थे ११.१२०,
 जागरस्वप्ने १८.१०९४,
 जागर स्वप्न १४.७४,

जाग्रति स्वप्न १५.४८०,
 -स्वप्नि १५.४८२,
 जाग्रती स्वप्न १५.३९६.
 जाणणें नेणणें १०.८७,
 जाणां नेणां ५.१६,
 जाणिवे नेणिव १८.१२०८,
 जाणों नेणों १५.५६०.
 जांतु एतु १५.१२९.
 जाये राहे १४.७३.
 जाली निववी १७.११३.
 जीउ परमात्मा १२.१५३.
 जीतु मेल १३.४३५, १३.७०१,
 १८.२२४, १८.५५२.
 जूनि(नि) नवि १८.१६५९.
 जोडीं खाये १३.९७२.
 टाकतें नांगवे १४.१८९.
 डावे(वें) जेवणें १०.२९०.
 तपे कंपे १३.३४६.
 तलीं वरि ६.२३०, १८.१४९७,
 तलीवरि ११.२७३,
 तलु उपर १३.४१७.
 तानी पारिटी १८.१६५८.
 तामसीसात्विकी १५.१७६.
 तारुण्य वृद्धाप्य ११.४८८.
 तील गोड १७.६८.
 तुष्टें आत्तें ११.१२८.
 तोखे पारखे १२.२०९.
 थरुविथर १८.५५१.
 थोडिया बहुवा ११.३९६,
 थोडें बहू १३.२०९, १३.४३७,
 -बहुत १२.१२३.
 थोर विषम ८.२४१.
 दक्षिणोत्तर १२.२०२,
 दक्षिण वाम ५.१५२.
 दासि गोसांविणि १८.९०८.
 दाहावें वर्षावें ९.२८०.
 दिवसें राती १६.२००, १८.३१५,
 दिवोरजनी १८.५१८,
 -राति १८.७२१,
 -राति १३.९५४,

—राती १५.४३९, १५.५००.
 दिसें नसें ९.६२.
 दिहा राती १४.२३९,
 — रात्री १३.३३८.
 दीर्घ खुज्या ११.२७३.
 दुःख सुख २.११३.
 दुर्गमें सुगमें १८.१२६४.
 दूरिं पासों १८.५१२.
 देउ रात्री १३.६५३.
 देंतें घेंतें ४.७२.
 देवदानव १०.१५८,
 दैत्यें देवां ९.४४६.
 द्रवित बद्ध १०.१७९.
 द्विजु अंत्यजु १७.५१.
 धड न्यून १५.५६२,
 — भाखड १६.१४१.
 घरी मेकली ३.५९.
 घाकुटा वडील १८.१६५७.
 धांवे-उगें १३.१०७५.
 धेनु श्वान ५.९३.
 नखाग्रिं शिखांत १.२५५.
 नवा पुगणु १८.११९१.
 नाहिं आहे १२.४४.
 निगणेयां प्रवेशा १६.२८०,
 निगतां रिगतां १२.१०९.
 नि(नि)त्य नाशवंत ८.१७३.
 निःशब्दो अस्तमान ८.८९.
 नित्यता क्षय २.१०४.
 निंदा स्तुति-त्ती २.११४,
 १२.२०६, १२.२०७.
 निद्रितां चेंतां १४.८९,
 नीदे जागणेया १५.३९८.
 न्यून पुरतें १.८०.
 नेणा चउरा १५.३८७.
 नेसलें नागिवें १८.४३६.
 पर अवर १४.४२.
 परतत्वे आत्मत्वे १७.३७४.
 पसरी आवरी २.३०२.
 पहिली सरती १८.११०७,
 पहिले सरते १८.१६५९.

पांचिकें सोलें १८.१२४८.
 पाठिं आधीं १३.२६२,
 — पुडुतीं ११.५१९,
 — पुढां १५.२३८,
 — पोटीं १४.३४६,
 पाठि पोटा ११.२७४,
 पाठापोटीं १४.३४६.
 पाडिवां अंवसा १६.७४.
 पापपुण्य/पाप पहा.
 पालनशीलें संहारकें ११.१३०.
 पालावा गालावा १८.९३०,
 पालितेया गालितेया १२.१९९,
 पालीत गालीत १२.७७.
 पावकें जलें ९.२८०.
 पाहे आतांचि १३.५७५,
 पाहें आतां ७.१४,
 पाहेचा आजि चि १३.५४६.
 पुडुतीं पाठिं ८.१५९,
 पुढां पाठिं ११.५४९,
 १३.३६२,
 — प्रस्तुत १३.१६०,
 — मागां १३.२६२, १५.२४८,
 — माघौतें १५.७५.
 पुढिला आपणपेया १८.६६२,
 —चा आपुलिया १६.१४६.
 पुढैल मागील ६.६०.
 पुण्य दोख १३.८६,
 — पाप १६.२७९,
 —पाप १५.२६५, १६.३०७,
 पुण्यात्मक पापात्मक ९.३१३.
 पुरतें सरतें १.८०.
 पूर्वापर/अपर पहा.
 पूर्वपश्चिम ९.४५८, १८.३२९,
 पूर्वा कडे पश्चिमें १३.१०९४,
 पूर्वे पश्चिमिली १८.१२७९.
 पूमणें सांघणें १५.४२१.
 प्रकाशु तम १०.८६.
 प्रबोध नीदे १५.२२०.
 प्रल्यो संभूति ८.१६३.
 प्रवृत्ति निवृत्ति/प्रवृत्ति-त्ती पहा.

प्रश्नोत्तर १८.१५७८.
 प्रीती प्रमादें ११.५५१.
 पृथ्वी नभा १३.१०१६.
 बेंदिं(दि) मोक्षु १६.४,
 बंधमोक्ष १८.३१७.
 बंधु द्वेषिया ६.९५,
 — मंक्षेंसी(सीं) १८.११२९.
 बरड पीकें १३.१३.
 बहू थोडें ९.२३५, १८.६२२.
 बांधलि मोडितां १६.१९९,
 सोडि बांधि १२.२१८.
 बावनेया घूरें १८.१२४७.
 बाहिरि आंतु ६.३५३, ९.२१२,
 — भीतरि १३.४६२.
 बाह्य अंतरिचा १३.४७२,
 बाह्यांतर १८.१३४४.
 बीजा भूसा ३.२२९.
 बीदी महानदी १८.१२४६.
 बुडालिं क(का)दितों १६.१९९.
 बुडिं अग्रिं १५.१९६.
 बूढ सेंडा १३.६८८.
 बैसला गेला ४.१०१,
 बैसिले हींडवी ६.४१४.
 बोधु माया १४.६.
 बोलता उगला १३.११०६.
 ब्रह्मा नीचु १४.३५७.
 भक्तां वैरियां ९.४६८.
 भजिजो विरोधावें ९.४६८.
 भगण इंद्रपद १३.३८९.
 भयासुर सुवेख २.११६.
 भवस्वर्ग/भव (१) पहा.
 भोग मोक्ष १२.८१.
 मरणा जीविता १३.१०७२,
 मरे सावध ८.२२८.
 मवे चवें १३.११०८.
 मशकु गजु ५.९२.
 महेंद्र रंक ९.३७१.
 मागां पुढां ११.३१८, १६.३१९,
 १७.३३०,
 मागिल पुढैलि ८.२१५,

मागील प्रस्तुती ५६,
मागील पुढां ७०१९७,
मागें पुढें १८६२२, १८१५१२.
माजि थडिये १३९११.
मांडी सांडी १८१८७.
मानापमान ६८५, १२२००,
१३३४५, १३६६६.
माल्हावलेयां उजलिजे १५३३७.
मीं पुढील १८६६०.
मूकां बोलेतेयाची ६२६.
मृता उमेया १३१०९५.
मृदु कठिन २११५.
मैल चोख १३८६,
मैली शुद्धत्व १७१९५.
मोकला बद्ध १३११०५.
मोडतु मांडतु १५१३७,
१८१५३८.
यंति नयंति १५२९५.
यावाजावा १४३३७.
येकां सर्वां १७२१७,
येके ठांईं सर्वत्र ४०१०१.
येवों जावों १८६७१.
येश अपकीर्त्ति १०८४.
योगवियोग १६१९०.
योगस(सं)न्यास ६४२.
रंकु राउ १४८३.
रत्ना गुंडेया १४३५४,
रत्नें गारा ९१४७.
रहितु सहितु १३११०४.
रागद्वेख २३३२,
—द्वेष २३३१.
राज्य मरण १५२६४.
राति तेज १४७८,
—दिउ १४१६८,
—दिउ १८५०१,
—दिवसु ४२००,
—दिवसें १६९१,
—दीनु १२३६,
—देउ १२१९४,
रातीदिहो १५५२१,

रात्रिदिउ १८३०५,
—दियो १०११३,
रात्रि दिवसा १३१०९६,
१६२४४,
—दिवसु ६१५७,
—दीवो १८१२५०,
—पाहलें १४३६०,
—पाहलें १४३५२.
रामु रावणु १०३७.
राया रंका/रंक पहा.
रिगतां निगतां १३४१५,
रिगालां निगालां १३५३८,
रिगिनिगा १८३३५.
रिपुभक्तां १४३४७,
—मित्रां १२१९७.
रीता भरितु १३११०४.
रुससि पालीसि ११३०६,
रुसे बुझावितु १११७२.
—हर्षें विशालें १११२४.
लोपली उघडे ६२६०.
वडिल धाकुले ११८३.
वधिता मरते २१३७.
वरिवरि मूलीं २३०५.
वरि आंतु/वरि-री पहा.
वरोतें तहूतें ६२३७.
वर्त्ततें पुढिलां १५१२९.
वसे वरिषे ६४३३.
वाजे बीझे १४३४४.
वाड धाकुटें ९२२१.
वाढे खांचे १३११०८,
वाढौनि मोढौनि १४२७२.
वाळुवे तिलां १८९३७.
वाले घे १८५५०.
वार्षिया ग्रीष्में १६७५.
वाहलें बुडिजे १५२२९.
विदेह देहें ८२४८.
विधि निषेध १२७७,
—निषेध/विधि-धी पहा.
विरुद्ध नीज १४७८,
विरुद्धा भलेया १६७७,

विरुद्धें गोमटीं ११५४९.
विरे उरावेया १८१३७१,
—शोके १३६६५.
विष अमृत ८२३९.
विषम सम १३१०५९,
समविषम १८३९८/सम पहा,
वैषम्यसाम्य १३८०५.
विषयो स्वर्गु १६४५१.
विषादु तोषु २११७.
विसरें आठवे १८१५९८.
वीटे वेचे १३११०८.
वीरूं नीकें ४०१९९.
वीरे राहें ९२५४.
वेगें लेसां १३२४६.
वैरी मैत्रिया १८१०६७.
वोखटें गोमटें १२१९४.
वोहलागंगेची (वोहला गंगेची)
१७३९५.
व्यापकु एकदेशी ६८९.
व्याल हार १८४८५.
शीतोष्ण/शीत पहा,
सीत उष्ण १२६५.
श्वपचु द्विजु ५९९.
सकल निष्कल १३११०२.
संकल्पविकल्प/संकल्प पहा.
संकोचविकास १५५२०.
समर्थु रिगियां १८२५०.
सज्ञानांसि अज्ञानांसि ६३०.
संतोखखेद २११५.
सदमुख उरोधु ११५३६.
समुद्र थिळर ९२८८.
समोर पाठिमोर ११२२४,
समोरिलां आगलें १८९३८.
संयोग वियोग १५२९४,
—वियोगें १३६६३.
सव्यापारें निश्चलें १११२५.
साच कत्रतिक १२२८,
—लटकें/लटका पुढें पहा,
—वावो १८२६३.
साजीव निर्जीव ९२२१.

साजुक सूकलें ९.३८१,
 साजुका नासका १७.१५३,
 — कां सडिलेयां १८.५५३.
 सांडावें ठेवावें १८.११६४,
 सांडि मांडि ३.५३,
 — मांडि १४.३६५,
 सांडितु मांडितु १८.१५३६,
 सांडिली मांडिली १६.७५,
 — लें मांडिलें १४.३४९,
 सांडे जोडे १८.१९१.
 साधारणु चांगु १०.२८९.
 सांपु उर्वसी १४.३५३.
 साभिलाषें विरक्तें ११.१२८.
 सामान्य विशेष १०.२८८,
 १३.३२२.
 सानें शोर/ थोर पहा,
 — मोठें ७.९.
 सायं प्रात १३.९९०.
 सुकृतदुष्कृत १५.१७६.
 सुखदुःख/ दुःख पहा,
 सुख भय ११.४८३,
 सुखा सीणु १४.३६५,
 सुखी दुःखी १५.४५८.
 सुदिन दुर्दिन १३.१००४.
 सुधासत्व कालकूट १८.९४८.
 सुरतरु बाबुल ९.१४६.
 सुहृद वैरी १४.३६०,
 — शत्रु ६.९४.
 सूतले चेंति ५.१४७.
 सोनेयां लोहाचा १६.२४५.
 सोये चूकी १३.४५४.
 स्तुतिजो निंदिजो १४.३५७.
 स्थावरजंगम १८.१७०२.
 स्थितिप्रलयो ११.४९१.
 स्थूल सूक्ष्म/ सूक्ष्म व स्थूल पहा.
 स्वप्नावबोध ३.५७,
 स्वप्नजागर १५.४८४,
 — जाग्रति १५.८८,
 — जाग्रती १४.१९७.
 स्वर्ग नरक/ नरक पहा,

स्वर्ग विषयभोग १६.४५०,
 — पाताल ११.२६७,
 — संसार/ संस्वार पुढें पहा.
 स्वीकार त्याग १३.११९,
 स्वीकारा त्याजावेया १८.४७६.
 हरिखु दरारा १८.४८५.
 हर्ष शोक २.११२,
 — शोक २.३००, १५.२६४,
 हर्षामर्ष १२.१६८.
 हाणि कणवा १३.१०३७,
 हानिलाभु १६.७८.
 हारि जैत १४.२७५.
 हांसेया रुदना १८.६६६.
 हेय उपादेय ३.२२८.
 होइजे जाइजे १५.३४८.
 होय हारये ८.२९,
 होये जाए ७.१५८,
 — जाये / जाणें पहा,
 — नव्हे १२.४४, १८.१३५९,
 — नाहिं १८.७९७,
 १८.१३७६,
 — संहरे १.१०६.

(आ) अ-अन-अव-निर् सहित आलेले

अकुलाचें कुल ९.१६५.
 अक्रियु क्रियाशील १३.११०२.
 अगोत्रा गोत्र ९.१५९.
 अचरणा चरण ९.१५७,
 — चे चरण १३.९९९.
 अजन्मा जन्म १३.१०१३,
 — चें जन्म १३.९९८.
 अद्वैत द्वैत १३.८८३.
 अनर्त्ताची आर्त्ति १३.९९५.
 अनामा नाम ९.१५५,
 — नामें ४.६८,
 — चें नाम १३.९९८.
 अनावरणा आवरण ९.१६१.
 अनिष्ट इष्ट १८.२३८.

अपाणी पाणि ९.१५७.
 अपेक्षित अनपेक्षित १३.३४४
 अभिन्न भिन्न १५.३०२.
 अभूषणा भूषण ९.१६१.
 अभेदा भेद ४.६८.
 अमनस्थाचें मन १३.९९६.
 अमानुषा मानुष ९.१४१.
 अमूर्त मूर्त ९.६५,
 — र्त्ताची मूर्त्ति १३.९९४
 अरूपा रूप ९.१५९.
 अवधी निरवधी ६.४५५.
 अविक्कतातें विकृती १३.१००१.
 अव्यक्ता व्यक्ति ९.१६०.
 अश्रवणाचे श्रवण १३.९९९.
 असंगा संग १४.३५.
 आत्मानात्म. १३.१०३१,
 आत्मेयां अनात्मेयां १३.९४८.
 आनंदु निरानंदु १३.११०५.
 आभास निराभास १३.११०३.
 इष्टानिष्ट / इष्ट पहा.
 उचितानुचित १४.१८३.
 उत्तम काल अकाल ८.२२३.
 कर्म अकर्म / कर्म पहा.
 कार्यकार्य १८.७१३, — चें
 १८.७१७.
 कृत्याकृत्य / कृत्य पहा.
 कुशलाकुशलें १८.२१०.
 क्षर अक्षर / अक्षर (१) पहा.
 खाद्याखाद्य १६.२४५, १८.५५७.
 गुणागुण, — वगुण / गुण (१) पहा.
 चराचर ९.१६७ / चरणें (१) पहा.
 चलाचल १३.१०४९.
 चाड निचाडां ६.१३५.
 जडाजड, जड (३) पहा.
 ज्ञान अज्ञान / ज्ञान पहा.
 तीर्थ अतीर्थ १८.५५६.
 दृष्टअदृष्ट, दृष्टादृष्ट / दृश्य
 पुढें पहा.
 दोषादोष १४.२०६.
 द्वेषाद्वेष २.११४.

द्वैतभावे अद्वैती १३.८८५.
 धर्माअधर्माचें १८.१३८६,
 धर्माधर्म / धर्म पहा.
 निद्यानिद्य १८.५५७.
 निमेषानिमेष ५.४५.
 निरहंकाराचा हंकार १३.९९७.
 निराकागचा आकार १३.९९७.
 निर्लेप अनुलेपन ११.२२१.
 निर्व्यापाराचा व्यापार १३.१९७.
 न्या३ अन्त्या३ १८.४५२,
 न्यायान्या३ १६.२९३.
 परापर ३.१३६, ४.५९.
 पात्रापात्र ११.९८.
 प्रकाश अप्रकाश १३.११०३.
 प्रिय अप्रिय / प्रिय पहा.
 बोध अबोध १८.११००.
 भय निर्भयता १०.८३.
 भावाभाव १८.११८०.
 भिन्न अभिन्न / भिन्न पहा.
 मंगल अमंगल ९.४९८.
 मार्ग अमार्ग ८.२३७.
 मूर्च्छा अमूर्च्छा १३.११०४,
 — अमूर्च्छपण ५.८१.
 योग्यायोग्य ९.२२२.
 लाभालाभ २.२२६,
 यथालाभे अलाभे १२.२०९.
 वर्णावर्ण १.२४९.
 व्यक्त अव्यक्त,
 व्यक्ताव्यक्त / व्यक्त पहा.
 शुभाशुभ / शुभ पहा.
 संग असंग १२.२०५.
 संत असंत,
 संतासंत / संत (२) पहा.
 सत्यासत्य १८.२४४.
 सारासार / सार पहा.
 सुर असुर १८.१४६६.
 सेव्यास(से)व्य १३.७७०.
 स्थूलास्थूल १३.८७०.
 हिताहित / हित पहा.
 हिंसा अहिंसा / हिंसा पहा.

(इ) परस्पर संबंध दाखविणारे जोडशब्द

अन्नपाणी १६.३६०.
 अपारें विशालें ११.१४५.
 अर्थकाम १५.१५७.
 अस्तोव्यस्त ११.३७६.
 आई बा १३.७०८.
 आंखें लेखें १३.८४३.
 आंग जीव—वें,
 जिवें आंगें,
 आंग मन,
 — गें मनें / आंग पहा.
 आडवोहल १३.७५४.
 आथि होइजे ९.१३८.
 आनंदमोद १५.६.
 आबुली आमुला १३.९७२,
 आमुलेया आबुलिये १३.९७४.
 आर्तिआश १३.४९२.
 आहारनिद्रा / आहार पहा.
 इछामद १३.९६५.
 इष्टा मैत्रा १३.७९२.
 उणखुण १३.७९९.
 उत्पत्तिस्थिति ११.४९२.
 उपमाश्लेष १३.११५८.
 एक दोनि १.१०४,
 — दोनि ६.२३१.
 ऋद्धिसिद्धि २.३५९,
 रिद्धिसिद्धी / रिद्धि पहा.
 कटा ३.५१०.
 कफपित्त ६.२१७,
 — वात १४.१९५.
 करचरण / कर (१) पहा.
 करणें भोगणें १५.३४०.
 करवी करी १३.१११२,
 करी करवी ९.१२६.
 करिता भोक्ता १५.३१८,
 १५.३२९.
 काजला मसि १७.७०.
 कानामना १८.१२६८,

कानें मुखें १८.१६८५.
 काम क्रोध / काम (१) पहा,
 — लोभ १३.४९३.
 कालें देशें १७.३७८.
 काव्यनाटक / काव्य पहा.
 कुंकुसेंदुर १३.४६८.
 कानकौपरा १३.३६१.
 क्षुधातृप्ता / क्षुधा पहा.
 खोलणें जागोवा १६.३३८.
 गंगाधमुना ११.६.
 गंधाक्षत १७.३०२.
 गाडुवां घडां १८.५४०.
 गाढा अफाट १५.२११.
 गाणांवाणां १८.१५१७.
 गांती वानिती १६.३५९.
 गिरिकंदर २.४७.
 गुदमेंद्र ६.१९५.
 गुरुशिष्य १३.८८४.
 गोत्रकुटुंब १३.७९३.
 घटभांड,
 — मट / घट पहा.
 घडेगाडु ९.७३.
 चंद्रार्क / चंद्र पहा.
 चलवल १५.३४१,
 चलनचलन १३.४८९.
 चेष्टवी चेष्टे १५.३५८.
 छत्रचामर ९.४७१.
 छेदभेद १७.२११.
 जनकु माता १५.४५९.
 जन्मे होए १५.२२३.
 जपहोम ६.४५३.
 जगमरण ७.१७०.
 जानेंतानें १८.१५१८.
 जीउतीतिउती ११.३३९,
 जेउनतेउती ११.३३७,
 ज्येहुती— ११.२६६.
 जीउ प्राणु १३.१९९.
 जीवभाव ८.२६.
 जीवें कमें ९.४०४,
 — प्राणें / जिवणें पुढें पहा.

जेथ जेथ/तेथ पहा.
 जौहरवाहर ११.६०.
 टले चले १४.३३७.
 तनु प्राग १५.८.
 तपोव्रत १३.५१७.
 तमरज १८.९४७.
 तान्हभूक ९.३३६,
 ताहन — ६.१५७,
 ताहान — १२.६३.
 तिलोदक १.२५३, ११.१०.
 तीर्थ क्षेत्र १२.२३२.
 तुटे फुटे १५.१३१.
 तेलतूप १६.३९३.
 त्यागसंन्यास १८.१२९.
 दंडुकाठी १३.२८३.
 दंभमान १६.३२२.
 दादादांत ११.३७१,
 दांतदादा ११.३५१.
 दानत्याग १६.१३२,
 —पुण्य/दान पहा.
 दाह्यदाहक १८.४०८.
 दिवोराती १५.५००.
 दिहें दिवसें ९.५०७.
 दुःखशोक ७.१०४.
 दूधभात ५.११.
 दृश्यदृष्ट १३.८६६.
 दृष्ट श्रुत ११.५७८.
 देवरिषि १०.१४१.
 देवांब्राह्मणां १६.३८३.
 देशकाल ९.२०८,
 देशि कालि १३.८७०,
 देशें दिसें १६.७०.
 देहगेह १३.७२६.
 दैवलदैवं १६.३१.
 धनमान १७.२४६.
 धरी मेळी १३.३६३.
 धर्ममोक्ष १५.१९२,
 धर्मासि नीतीसीं ४.५२.
 धूमरज ९.१२४,
 धूम्र — ८.१४८.

नदी सिंधु १८.११०१.
 नाकतोंड १७.१४५.
 नामरूप, नाव—रूप पहा.
 नित्यनैमित्तिक/निमित्त पहा.
 निद्रालस्य १८.१०२१.
 नियमी निवारी ९.१२७.
 निर्मलत्व शुचित्व १३.४७३.
 निसुगु निलागु १३.६८१.
 पयपाणी ९.४४.
 पल्लव पानें १०.९७.
 पशुपक्ष, —पक्षी/
 पक्ष-क्षी (३,४) पहा.
 पाप ताप १२.१७३,
 —ताप १७.२१८.
 पारावार १५.५०४.
 पाहणें ठाकणें १८.१४१४.
 पूयपंक १३.५१९.
 पोटपाठि १०.२९१.
 प्रकृति पुरुष/पुरुष (२) पहा.
 प्रमाण रंग ११.६४२.
 प्राकृत हीन १८.७४७.
 फूल फल/फल पहा,
 फूललें फललें १३.८३८.
 फूलागंधाचा १७.२९७.
 बन्धुबापु ६.८०.
 बापु जननी १८.१६२५,
 —माए १५.५६३.
 बुद्धिइंद्रियां १६.१८३,
 —धृति १८.६९३.
 ब्राह्मणक्षत्री १८.८२५.
 भजनकथन १८.१४३३.
 भयदुःख ११.३१५,
 —शोक १३.४९१.
 भूतभव्य ११.५१०.
 भेटिहाटि १८.७९४.
 भोक्ताभोग्य १८.२५८.
 भोगमोक्ष १५.८,
 भोगसंपत्ति १३.७९५.
 मठमुद्रा १८.१०५८.
 मनडोले ११.२८५,

—पवन १६.१८४,
 —बुद्ध्या(दध्या)दि,
 मनो बुद्धि/बुद्धि-द्धी पहा.
 मलमूत्र/मल पहा.
 मातापितर/पितर पुढें पहा.
 मानाभिमान ९.२२६.
 मायबापु/माए पुढें पहा.
 मांस रुधिर १६.३९६.
 सुखाकानासि १०.२९७.
 मूलडाहाळ १५.२१५.
 मेरुमंदार १.१५५.
 मौढ्यमद १६.३८१.
 यक्षरक्ष १०.२०५.
 यमदम, —नियम/
 दम, यमणें व
 नियमणें पुढें पहा.
 याग दानें १७.४०३.
 योग क्षेम/क्षेम पहा,
 —याग/याग पहा.
 रजतम १८.१५५.
 रविचंद्र १४.२४३,
 —शशि ६.११०, १०.६३.
 रागद्वेष-व/राग (१) पहा.
 रीति पोकलें १३.२९०.
 रूपगुण/रूप पहा,
 —वर्ण १३.९७७.
 लागे झटे ९.१८.
 लुगडीं लेणीं ११.३.
 लोंबीझोंबी ११.५४१.
 लोभमोह १६.२६४.
 लोहमास ७.१२.
 वधुवर ११.३.
 वन्धि उष्णता १३.९०८,
 —ज्वाल १४.१२१.
 वसता आसल्लगु ८.२३५.
 वादवी चडावी १३.११२.
 वाढे जिये ११.७२.
 वाच्यवाचक,
 वाच्यें अर्थ/वाच्य पहा.
 वाताताप ५.११३.

वानावे आइकावे १८.३९७.
 वाहेंदुहें १५.९३.
 विरवी जिरवी ६.२९९.
 विस्मो मोहो १५.५५१.
 वृषगज १४.३५९.
 वेडे पिसे ९.३६७.
 वेढावे पांघुगवे १२.६५.
 वेद्यवेदक १८.४१५.
 वेधी निह्दी १८.९५६.
 वेलपालव १५.१००.
 वेलु पालो १५.१४४.
 व्याघ्रवृक १६.४०६,
 -सर्प १२.१११.
 व्याप्यव्याक १२.८८२.
 व्रतनियम ३.८९.
 शंका हावं १३.३५९.
 शम दम १०.८२,
 -दम १८.१०१७.
 शशिसूय ७.३२.
 शाखोपशाखा,
 शाखापल्लव/शाखा पहा.
 शांतान्नुत ११.४, ११.१२.
 शास्त्रगुरु १८.३८७.
 शिष्यशास्त्र १८.१०५८.
 शुक्लशोणित १३.१०६.
 शैव वैष्णव १७.२२२.
 शोकदुःख ११.३४३,
 -मोह ७.२०.
 श्रुताधीत ९.४४५.
 श्रुतिस्मृति १७.८५.
 श्वासोश्वास १८.२२३.
 सखे सोयरे १.१८२.
 संगति सोये १३.९७४.
 संपत्ति दया १०.२८३.
 समुनिनिमुनि १८.८२५.
 संमोह-भ्रम ७.७५.
 सरिता ओघ २.१७५.
 सरे मैले १२.४५.
 सांगोपांग/आंग पहा.
 साच चाख १३.७९८.

सांडीविलुरी ९.३९.
 साध्यसाधन-ना/साधणें पहा.
 सायुज्य पुनगवृत्ति ८.२०५.
 स्थितिप्रल्यो १.४९१.
 सुख उन्नती १६.२००,
 -सपत्ती ७.१८५.
 सुझे बुझे १३.८२९.
 सुगसिद्ध ११.१४५.
 सुलभ सापारें ९.५१.
 सुषुप्ती स्वप्न १.४९६.
 सुणे ससाणे १६.३४३.
 सोमसूर्य १८.१०९.
 स्तनामुखाचिये ११.४०.
 स्तंभस्वेद १८.१५८५.
 स्वरूप अवस्थान १४.७४.
 स्वर्गापवर्ग,
 -मोक्ष/स्वर्ग पहा.
 स्वामिभूय १८.८४.
 हातपाए-उ य/पाए पुढें पहा.
 हातोपाती १८.१५५,
 -हार्ती १३.७४९.
 होणें भोगणें १३.१०१५.
 होंतिया केलिया १६.३४६.
 होंतें जालें ६.२७५.
 होमैं धमैं १६.४०१.
(ई) पुनरुक्ति
 अधिकाअधिक-धीक/
 अधिक पहा.
 आणिकि आणिकि १३.७०.
 आणितआणितां १६.२००.
 आनीआन ९.३४६.
 आपें आप/आप (२) पहा.
 उठाउठी/उठणें पहा.
 उठिं उठिं ११.४६३.
 उत्तरोत्तर/उत्तर (२) पहा.
 उपजों उपजों १६.१७८.
 उराउरी पहा.
 एकएकाचेन १५.१४८,
 एकाचिं एकिं १३.१०५२,

एकु एका १८.१६५६, एकें
 एकें ११.१२४ ते ११.१३९,
 एकैक/येकैक-येकैक पहा.
 एणें एणें ९.१७०.
 एगएरा १.२५१.
 ऐसि ऐसि इ./ऐसा पुढें
 व ऐ-स पुढें पहा.
 ऐसैसां १८.१४५२.
 कटकटा ११.३९५.
 कवण कवणी १३.१२.
 कवणा कवणी १.१२२.
 काइ काइ/काइ पुढें पहा.
 काडेनकाडें १५.१२७.
 काहिं काहिं ७.८८/काहिं पुढें पहा.
 कुंथाकुंथी १५.२२४.
 कैसी कैसी १८.२९४.
 कोण कोण १८.८२९,
 कोण कोणां १८.१५८०/
 कोग पहा.
 कोंदाकोदि १५.१५५,
 -दी १३.११५८.
 क्षणीं क्षणीं १८.६५०.
 खांतखांतां ११.४२७.
 खांदोखांदि १५.२२७.
 घरिचां घरीं १४.५,
 घरोघरीं १३.१९.
 वेउं वेउं ११.८३.
 चांगाचांगी १८.६३५.
 चूळ चूळ १८.१६९३.
 जांपाणिजांपाणीं ११.३७६.
 जैत रे जैत ९.२१६.
 जैसीजैसिया १८.१७६४.
 झांकाझांकि १३.५८०.
 टवटवा ८.२०८,
 -वी १३.१३६.
 टाकटाकी ६.४८.
 ठांइ ठांइ ११.२१६, ११.२५३.
 ठायेंठाउं ११.११२.
 ठेवाठेवी ९.३१.
 दालें दालें १५.२५७.

तैसैं तैसैं ५.१७५.
 दिनिदिनीं १३.९१८.
 देख देख १.९५, १.१७७,
 देखों देखों १३.५७४,
 देखौनि देखिं १५.३९२.
 देवादेवीं १३.८१३,
 देवो देवी ४.६८.
 देशोदेशिचे ११.३८८.
 धरिं धरें १५.३७०.
 धावा गा धावा ८.१२६,
 धावाधाविं ११.३६८.
 नदनदी ९.४५८,
 नदीनद १४.४६, १५.४९९.
 नावां नावां पहा.
 निजनिजें १४.२७८.
 पाउलां पाउलां ६.१७४.
 पाहात पाहातां,
 पाहों पाहों / पाहणें-पाहाणें पहा.
 पुढुन-तिं-तीं / पुढत पुढें पहा.
 पुढपुढां-ढें / पुढां (३) व पुढें
 पहा.
 प्रसीद प्रसीद ११.५६१.
 फुंकफुंकौनियां १५.३७६.
 बोध बोधें १८.११००.
 भरूं भरूं १७.९५.
 भेण भेण ११.१८२,
 भेण- ११.४८५.
 मरों मरों १६.४०७.
 मोढामोढी १४.१७९.
 मोडितमोडितां १८.१०९२.
 युगीं युगीं ४.४८,
 - युगीं ४.५६.
 येरयेरांचें १८.१६१२
 / येर पहा.
 लपीं थपीं १४.९.
 लंहिदवडी ९.६१.
 लाहातलाहात १५.१९२,
 लाहालाहात १३.३९८.
 वरिवरि २.३०५.
 वादौ वादों १६.३३६.

वायों वायों १६.३८७.
 वेगलवेगलिया १४.१०८.
 वेलवेलं,
 वेलोवेलं / वेल (१) पहा.
 सार्द सार्द ६.१९५.
 हलू हलू / हलू पहा.
 हातोहातीं १३.७४९.
 हाहाकार १.१५८.
 ह्णह्णणों १४.४१.

(३) अनुकरणवाचक व इतर तशाच प्रकारचे

आहाचवाहाच ६.९९, १५.२९९.
 आहाडवाहाड १३.११३५.
 उदावादा १३.३०५, १५.४९९.
 उहीपुही ६.८९.
 कलवला ८.१४५,
 -लैलिये १६.१५६.
 कसमस ६.१८८.
 कालाबुला १६.१४१.
 खडखडित ६.२३५.
 खडपडौनि ११.४०.
 खांखरैजति १५.१५८.
 खांखांतें ११.४२७.
 खुरलोडी १४.१४८.
 गजवज / गजवजणें पहा,
 गाजवज्य ४.३०.
 गडवडीत ७.७८.
 गाभागोभा १८.१३५६.
 घटघटां ११.३८९.
 घडघडिला १.१४९,
 घडवडीत १.१२९, ११.४७९.
 वांघवसितां ५.६७.
 घुमघुमिति १५.१८६,
 घुमघुमी ११.४७९.
 चडफडी १४.१४८.
 चलबल ११.४४५,
 -लिजे १४.९.
 चुबुकुलिळीं ७.१८३.
 चुरचुरीं १७.१४५.

झगमगा १३.७३९.
 झडझडणें पहा,
 झाडाडितां १५.१५४.
 झलंभताति ७.७८,
 -ली १३.१०४८.
 झलकती २.७८.
 झांषकलों ७.१८९.
 ठसेंठोमसें १५.५६०.
 ठोंठावला २.३१४.
 डंडलित १.१५५.
 डाहालवाहालिं १५.१९१.
 दलमलीत १४.३९६.
 तलमलीत ११.३२१.
 ताडातोडि १४.३३४.
 तिडिपिडि १३.७१९.
 थरथरां ११.३४६.
 दुसुदुमिति १.१३०,
 -मूं ६.२७९.
 धगधगीत १८.७०८.
 धडाडितु / धडाडणें पहा.
 पानोवानीं १३.१६६.
 पालोवालिं १५.१९६.
 पेलोवेली १४.८८.
 फाडोवाडां १३.९३४.
 बडबड / बडबडणें पहा.
 बांवलैजौनि १५.१८४.
 बाहिरिवाहिरा १८.३०२.
 बिडिबिडितील १३.५६१.
 बुचुकलले ८.१०५.
 बोबाइलियां १६.२१७.
 भडभडां १७.१४७.
 भडाडु ११.२९९.
 भांभावलिं ७.१६६.
 रुणुणुणिति १.७.
 लललललणें पहा.
 लगवगा-गि / लगवगा पहा.
 ललललें १३.९५६.
 लललल पहा.
 लुललुलिं १५.९८.
 शमशमिते ११.४२४.

सबडबुडी १३.७२९, १३.७८२.
साठोवाटी-टीं पहा.
हुटहुटी ९.३६५, ९.३७५.

(ऊ) तीन शब्दांची योजना

अनादि अविष्कृत सर्वरूप २.१४९.
अनादि नित्य सिद्ध २.१४५.
अहं वाचा आंग १८.१३१०.
आदि अंतु स्थिति १५.२२४,
आदि निर्वाणी मध्ये १०.१९८,
आदिमध्यअंती १०.२४४,
आदि मध्य अंतु ११.२७६,
आदिमध्यां(ध्यां)त ११.२७८,
आदि मध्ये निदानी १७.३५१.
आदि स्थिति अंतु २.१५३,
आदिस्थितिगति १०.२००,
आदिस्थितिप्राप्ति १३.९१७.
आंधला वेडा पंगु १५.४४२.
आत्त जिज्ञासु अर्थी १८.११०६.
आसन अलंकार परिधान
१३.४१९.

इच्छा ज्ञान क्रिया १३.९८८.
इंद्रिये वाचा प्राण १०.१५५.
उगडं बोध सिंधू १६.१३८.
उत्तममध्यमनिकृष्ट १८.६९४.
ऋग्यजुसामु ९.२७६.
कर्त्ताकर्मकरण १८.५०८.
कर्त्ता कर्म फल १८.८०८.
कर्त्ताकरणकार्य १८.५०९.
कर्त्ताक्रियाकरण १८.५११.
कर्पुरु चंदनु अगार ९.३८७.
कर्म कर्त्ता ज्ञान १८.६८६.
कल्पद्रुमु पारिजातु चंदनु
१०.२१५.
कवणु केतुला कवणाचा १०.६६.
काम क्रोध लोभ १६.४२२,
कामक्रोधलोभ १६.४३४,
१६.४४१,
कामक्रोधां लोभां १६.४२८.
कार्यकर्त्ताक्रिया १८.४५०,

कार्यकर्तृत्वकारण १३.९६६.
कुंडमंडपवेदी १७.१७८,
कुडें मंडप वेली १६.३८२.
कुलज्ञानगौरव ९.४३१.
कुलें जाती वर्ण ९.४५२.
कृष्णविष्णुगोविंद ९.२०९.
क्रिमि कीटक लोष्ट १८.२४०.
क्षेत्रिं तीर्थी पुरीं १३.६८७.
गर्जतं निःशब्दे सौम्ये ११.१२७.
गुरु गो अग्नि ३.१२०.
गुरु बंधु पिता २.५९.
गूल साखरे मालेयाचे १०.३२.
गौर हीनु पुरता १५.४५९.
घोर विकृत थोर ११.६२२.
चैतन्या ईश्वरा ब्रह्मा १८.३८०.
जन्मजरामरण १४.३१३.
जातिक्रियाभेद १३.९००.
जामै सीक ठेंकर १८.३३९.
ज्ञाताज्ञानज्ञेय १८.४५८,
१८.५०९,
ज्ञातेया ज्ञाना ज्ञेया १८.४७४.
ज्ञानकर्मकर्तेया १८.५१५.
ज्ञान ज्ञाता ज्ञेय १३.९३१,
ज्ञानज्ञेयज्ञाता १८.४८२.
ज्ञानियां कर्मठां तापसां
१८.१५०५.
तनुमनुजीवें ३.१२, ४.१६५,
तनुमनुप्राणी ७.१४६,
—जे ७.११८.
तनुवाचाचित्तें ८.१९०.
तपभक्तिमेधा १८.१४९४.
तपोवनें तीर्थें तटें १३.८२२,
तीर्थें तटें तपोवनें १३.६१०.
तुष्टें आत्तें प्रसन्नं ११.१२८.
तोय तेज धूसु १८.३०६.
दानयागतपें १८.१५२.
दारां गृहपुत्रीं १३.५९८.
दीवें वक्रें वस्तुलें १३.१०५५.
देव मनुष्य स्थावर १८.२३७.
देशु काल भाजन १७.२६९.

देशे काले पदार्थे १८.१२१८.
देशें कालें स्वमार्थें १८.१२५२.
देहवाचामानस १८.१०२५,
१८.१४३२,
देहें वाचा चित्तें १६.८४,
१७.२३७.
धर्मार्थकाम १८.७४३.
ध्यानध्येयध्याता १८.१०२८.
नाग कूर्म कृकर १८.३३९.
नामरूपसंबंध १३.९००.
नामवर्णुआकार २.१३४.
नित्यु अचलु शाश्वतु २.१५०.
निद्राआलस्यप्रमादीं १४.१९२.
पत्र पुष्प फल ९.३९२.
पान-पालव डालें १५.१६४.
पालवीं फूल फल १०.९८.
पितृ ऋषि विद्याधर १५.१९३.
पुत्रवित्तकलत्र १८.९५३,
— वित्त कांता १५.४५९,
— वित्त परलोक १८.९८७.
पृथ्विपातालस्वर्ग १५.४७०.
प्रातःकाल मध्यान्हवेळ उबीळ
१४.११०.
फलफूलछाया १७.१८२.
बलें प्रौढी पौरुषें १.९७.
बाळ तरणु वृद्ध ९.१६३.
बुद्धि इंद्रियें अंतःकरण १३.९६१.
बुद्धी वाचा कार्यें १८.१२४५.
बैसला उभा शयानु ११.२२२.
ब्रह्म आत्मा ईशु १८.१२०७.
ब्रह्मा विष्णु सदाशिव १४.११०.
भक्तु मेधावी तपिया १८.१४९५.
भांडघटशराव १३.८६९.
भूमि दिशा अंतराल ११.२६७.
भूमि बीज नांगर १८.८७७.
मध्य ऊर्ध्व अध १४.२७६,
मध्योर्ध्वअध १५.७३.
मनननिदिध्यासश्रवण
१८.१७२५.
मनप्राणकरणें १८.७३८.

मनावाचे देहाचें १८.३५९.
 मनीं बुद्धि करणीं ८.२२९.
 मनें कांनै वाचा १८.१६४६,
 - देहें वाचा १३.३१०,
 - वाचा करणीं ९.३५१,
 - वाचा कायें १३.१२८,
 - वाचा देहें १२.११७.
 मोहो अज्ञाना प्रमादा १४.२६५.
 यज्ञदानतपादिकें १८.१४८.
 रज तम सात्विक १७.६७.
 रसें वर्णें परिमलें १८.४७०.
 रूप वर्ण व्यक्ती १३.८६६.
 रूपें वयसा माजा ९.४२८.
 रौद्रें अति मैत्रें लयस्थें
 ११.१२९.
 वाचे दीठी करांसि १३.२९८.
 वैश्यक्षत्रियब्राह्मण १८.८७९,
 वैश्य शूद्र अंगना ९.४७०.
 शरीर वाचा मानत १३.६०३,
 शरीरें वाचा मानसें १६.११३.
 शाखा फूल फल १०.२४१.
 शारीर मानसीक शाब्दीक
 १७.१९९.
 शालक ससुरे मातुल १.२२३.
 शोषे वषें(धें) भरे ९.२९४.
 शौर्य तेज दक्ष्यता १८.१२८२.
 श्रवणें पाठें अर्थें १८.१६७३.
 सणु सुहृदु संपति १७.२६८.
 सत्वरजतम/ तम (२) पहा.
 सर्वत्र सदा सम ५.९५,
 - सदादिनु परिपूर्ण २.१५०.
 सात्विक राजस तामस १७.११७,
 - राजसतामस १८.६९५.
 सायंप्रातमध्यान्ह १३.९१८,

१४.३३०,
 - प्रातर्मध्यान १८.११४.
 सिद्धु निच्यु आपैसा
 १३.११०१.
 सुखदुःखद्वेखु १३.७४.
 सुरनरउरग १३.१५८,
 - सिद्धकिन्नर ११.५०१.
 सूख महिषु चासुंढा १८.४४२.
 सृजी पाली संहारी ५.८२.
 सृष्टिक्षयप्रभव ९.२८९.
 स्त्रीपुरुषनपुंसकें १५.१५०.
 स्नेह-सूत्र-वन्दि १३.१५४,
 स्नेहा सूत्रा वैश्वानरा १७.३४८.
 स्वळें शीतलें सुगंधें १७.३२१.
 स्वम जाग्रती सुषुप्ती १४.१९७.
 स्वर वर्ण विसर्ग १३.११९.
 हस्तनेत्रपाए १३.८८०.

(ए) चार ते आठ शब्दांची योजना

अग्रये इंद्राय अर्यमणे सोमाय
 ९.३४०.
 आकाश वायु द्योतक आप पृथ्वी
 १५.९७.
 आप तेज गगन मही मारुत मन
 बुद्धि अहंकार ७.१८.
 आंबु वेगु विंदाण आश शंका
 प्रतारण १३.२७१.
 क्षत्री वैश्य क्षत्रिया शूद्र अंत्यादि
 ९.४५६.
 तरु तृणें लोह लोष्ट
 पाखाणें १५.१७२.
 त्वचा श्रवण चक्षु रसना
 घ्राण १८.४९६.

द्यौर्लोकपाताल पृथिवी
 अंतगल ११.३१०.
 पशु पक्षा(क्षी) झाड क्रिमी
 १४.२५७.
 पृथ्वी आप तेज वायु
 व्योम १३.७७.
 फूलीं फलीं छाया मूर्ती
 पत्रीं १६.८५.
 बुद्धि मन चित्त अहंकार
 १८.४९५.
 भेरी निशाण मादल शंख
 टीविला भोंगल १.१३३.
 यशश्रीऔदार्य ज्ञानवैराग्य-
 ऐश्वर्य ६.३७.
 वाचा कर चरण अधोद्वार
 अपायु १३.१००.
 वापी कूप आराम अग्रहारें ग्राम
 १८.९८.
 शब्दस्पर्श रूपगंधरस १८.४६९.
 शांतें सदमर्दे स्तब्धें सानर्दे
 ११.१२७.
 शास्त्रें अर्थें देशें कालें १७.२८.
 शुष्कें स्निग्धें सुषुप्तें विदग्धें
 . १५.३७७.
 श्रवण नयन त्वचा घ्राण रसन
 १३.९८.
 स्त्रिया धनं विद्या स्तुति बहूमानें
 १६.२२५.
 स्थावरं जंगमां स्थूलां सूक्ष्मां
 ९.१२०.
 स्परिसु शब्दु रूप रसु गंधु
 १३.११७.
 स्वेदज जारजें उद्भिज मणिज
 १५.१४७.

परिशिष्ट २

विशेषण विशेष्य

अकालिचीं अत्रें ४.११६,
 — चें अभ्रपटल ३.१४१.
 अक्षरांचे पुजे १३.१५२,
 — सांचे ११.२०५.
 अजगराची उसिसी १३.५१४.
 अज्ञानाचा आंधारां १७.४२६,
 — चें आंधारें ४.५०,
 — ची खाणी १३.६५९,
 — चें गडदे(दें) ४.२०३,
 — चें घर १३.७६१,
 — चें निधान १३.६६२,
 — ची रिद्धि १३.७००.
 अधिकु बोलु १०.२९६.
 अनाथांची माउली ४.३२.
 अनाहताची सुडावणी १२.५४.
 अनित्यतेची थोरी ९.५०१.
 अनुभवाची उजिरी ६.१९०,
 — चिया वाटा ६.३७७.
 अमालिची बूधि ६.२५१.
 अभ्यासाची पाखर ६.२११,
 — साचेनि वलें ६.५७,
 — सांचे सागर ५.१५८.
 अमरेंद्राचें आयुष्य ८.१५३.
 अवधानाचा वापसा ६.४८८,
 — ची दीठी १६.२७३.
 अविद्याचें दांग ११.२१३.
 अविवेकाची काजली ४.५३.
 अवैवकांतिची भांम ६.२५३.
 अस्थिचे नले ६.२३४.
 अहंकाराचा कुरुठा ९.४०४.
 अहंभावाचें कठिनपण ६.१८७,
 अहंभावाचिया डोंडी ७.८१.
 आकाशाचिये खोंपे ९.१०२,
 — खोले ११.२५४.
 आक्षेपाचें लागतें १३.३२७.
 आखरांचिया भांभा ७.२०२.
 आग्रहाचा पाइकु ६.४९.

आणिचा प्रसंगु ६.१०.
 आत्मबोधाचेया उभारां ६.६२.
 आनंदाचें आवाहं ९.२०१,
 आनंदाचेया दोंदावरि १३.१७३.
 आयुष्याचें त्राण १७.१३०,
 आयुष्याचिये मुठी ९.४०९.
 आरंभरंभेचा गोगु ६.४६०.
 आवेशाचें मातलेपण ११.३३६.
 आसनाचिये पाउलवाटे ६.५५.
 आसेचा आंगवटा ८.१४२,
 — चे लाग १२.४९.
 इंद्रियां अनुषाडु ८.११९,
 — ची कसमस ६.१८८,
 इंद्रिया(यां)चि केंकाणें १८.४६१,
 इंद्रियांचा मेलवा १८.४९०,
 इंद्रियवैलांची पेटी १३.३०.
 उचलता-तां पाहं-पायें/उचलणें
 पहा.
 उपद्रवांचे मेलवे १३.३४३.
 उदार ज्ञान १३.१६१,
 — परिमलें १८.८६५.
 उपायाची उजिरी १८.१३७३.
 उमलिचा उजगरा १३.५७३.
 उन्मनियेचें लावण्य ६.३२०.
 उन्मेखचादिणें तार ६.१३४.
 उमाणितें माप ६.४६१.
 उर्ध्वाशाखांचा पैसार १५.१९६.
 एकदेशी मूढ ३.१७६.
 ऐक्याचिये मुठी १८.९५६.
 औत्सुक्याची दाटि १८.१५४२.
 औदार्याचा कुरुठा ५.१२.
 ककारांतीची खिडकी १२.५२.
 कथेसी फांकु ५.१७२.
 कदलिचा गाभा ६.२९५.
 कनकचंपकाचा कला ६.२५७.
 कफपित्ताचे थारे ६.२१७.
 कर्कसें व्रताचरणें १८.७८०.

कर्माचा उभारा १८.३०२,
 — पसर १४.२९२.
 कर्मलतांची लावणी १८.३११.
 कर्पूरकदलिचीं गर्भपूतें ११.२४६.
 कल्पतरूवरि फुल्लौरा १०.११.
 कल्पांतविज्जूचिया फूटी ११.२०१.
 कानाचां महाद्वारीं १८.१५२३,
 — हातीं १८.१५३१.
 कापुराचें थल्वि १७.३४२.
 कामनेचें दलवाडें १८.९७.
 कारुण्यरसाची वृष्टि ५.१७०.
 कार्याचा धुमाडु १४.२२५.
 कालकुटाचें सहोदर १०.१७६.
 कालाचें खीचु ८.१४२,
 — ची सत्ता १३.६६.
 काश्मिरीचा रवा १५.३१७.
 कासविणेंचिनि तूपें १५.२१७.
 किरणाचेनि खरेपणें ११.२१२.
 कुंडलणियेचा टेंभा १२.५१.
 कुडें नाणें ४.८५.
 कुलाचा उजाल १६.३५६.
 कुलालाचें कर्तृत्व १८.३०९.
 कूटिचें बोट १६.१७७.
 कृष्णमेघांचिया झांटी ११.२०१.
 कृपेचां गाभारां ११.६७.
 केलवली नोवरी १३.५५०.
 केशाचां गुंडालां ८.४१.
 कैवल्याचा घोंदा ११.५९४.
 कोंभाची लवळव १३.१८०.
 कोरिचें दादरें १२.५५.
 कोलिसेयाचा उडवा १८.७२२.
 कोल्हूरिचे असिवार ९.१७२,
 — वेताल ११.४६१.
 कोवलिकेचा मला ६.२५७.
 कृपेचा सांटोवा ३.२३५.
 क्रिदांताचे जावलीं(ली) ११.३९१.
 क्रिमिचा पुंजा १३.११००.

क्रियाजाताचा विसावां(वा)

८.४६.

क्रोधाचिये दूमे १६.३३९.
 क्लेशाची हातवटी १७.२६०,
 क्लेशतरुंची वाडी ८.१३८.
 क्षीरसागरा पाहुणोर १०.११.
 खरपुसें विवेकश्रवणें १८.७८०.
 खांडियांचे घाये १८.२२९.
 खिरडला वन्हि ११.२१२.
 खोलिं डोलां १३.१०५१.
 खोलें विवेकें १५.२९९.
 गगनाचा तडवा १३.५६,
 -ची पाउटी ६.२७१,
 -चें पांगुरण ८.१८८,
 -चे हुडे ११.३५८.
 गाढा अनुग्रहो १८.१५६७.
 गाढें बंड १३.२०.
 गाढा मेलावा १८.१०३५.
 गाढें रसाल १३.२१२.
 गारुडाचा डेंपु १३.८३०.
 गांवदारिचें आडें १३.६९८.
 गाविचेया कश्मला १८.६४७.
 गुणाचेन झडझडाटें १५.१५३.
 गोरिचें गायन ८.१४६.
 गौण्याची गुढी ११.६०३.
 ग्रहगणाचि कुलें ११.२५४.
 ग्रीवघंटेचा आऊ १८.४०.
 घरिचें पाइक १७.३४१.
 चडतिथे रयणीं १६.३६७.
 चंदनाचे खोडे १८.८९४.
 चलला वायु १८.६६३.
 चांदां(दा)चीं फलें ११.४५९.
 चामल डोले १८.५७०.
 चालते कीर्तिस्तंभ १६.३१८.
 चित्ताईद्वियांची तांडी १५.३३२.
 चित्ताचेनि कपोलें ९.१७९.
 चुरुमुरीं द्रव्यें १७.१४५.
 चोहटांचेया बली १.२५०.
 जनपदाची खंती १३.६१२.
 जन्ममरणाचा उल्लिखटा ८.१४२.

जन्ममृत्युचे चोढे ७.७४.
 जलधरांचा मेला १३.१५३.
 जलंत्राचा लोंढा १३.५६३.
 जलाचे घोघे ८.८३.
 जातीचेनि अनुकरें ६.४५.
 जिह्वारिचें गुज १८.१३४०.
 जीवाचेनि पाडें १२.१५७.
 जीविताचें लोण १३.४४०.
 जीविचेया हांवा १६.३४०.
 ज्वालाचे उभडु ११.३०८.
 शानासी येकायतन ४.६१,
 -ची वज्रांगी ६.४७३,
 -चें सांकडें १३.५५२.
 शानिची पवित्रता ४.१८०.
 डोंडिचें तोंडीं १८.६००.
 तपोदुर्गाचां आडकडां ६.४७४.
 तलहातिचा आवला १४.२६६.
 तात्पर्याचा एवांका १८.१४४५.
 तापत्रयाग्नि चि (-ग्निची) सेगडी ८.१३८.
 तारुण्याचिया भरा १३.५५३.
 त्रैलोक्याचा हुरडा ११.३१९.
 त्रैलोक्यपटाची घडी ४.१४.
 त्वचेचेनि पदरें ६.२५०,
 -चा पातवडा ६.२५२.
 दंभमानाचा मेलावा १६.३२२.
 दर्शनाचेनि विंदाणें ११.२२८.
 दारुण वाउधाण १५.१८२.
 दीठिचां उत्संगीं ९.४७३,
 -चा विटाल ११.२८७,
 -चेनि हातवुकें ८.२६४.
 दीपाचेया झगमगा १३.७३९.
 दीवेयांचेया बंगालिं १५.२७६.
 दुबलेयाची काहाणी १५.२१६.
 दुर्जनाचा आदर ८.१४७.
 दुवाड माथानदी ७.७७.
 दुष्कृतांचा सेलवांदा ९.४१२.
 देवांचा देओ ६.४८०.
 देशियेचें लावण्य १०.४६,
 -चिया हवावा ७.२०४.

देहांची बुडसलें १५.१५९,
 देहाचें वेलें १४.५१.
 देहाकृतिचिये मूसे ६.३२७.
 दैवाची थोरी ६.३.
 द्वंद्वाची उखीविखी १३.१४७.
 द्वैताचा दुकळ १३.१७०,
 -ची लिही १३.९३३.
 धर्माचा माहेरीं ६.४४२,
 -चें माहेर १.३१.
 धारणेचें पैयारें ६.५८.
 धूमाचे उभड १६.२९२,
 -चे घांस १७.२५६,
 -ची रेखा १६.१९२.
 धैया(यी)ची थोरी ६.२६१,
 धैर्याचा सान्हाऊ ६.१६५.
 ध्यानाचा आदर ६.२८९,
 -चिये कासे १२.९०.
 नक्षत्रांचे फुटाणे ११.२१२,
 -चा रासोभा १.१५६.
 नरकाचा अडदर १६.३१४,
 -दारवठा १६.४२७.
 नवद्वाराचा चौकीं १२.५२.
 नाकतोडाची धुवारी १७.१४५.
 नाकिचा केंसु १७.२४.
 नागरा रीती १७.४०७.
 नागाचें पिलें ६.२२२.
 नाथसंकेतिचा डंसु ६.२९१.
 नांदुणुकेचा बगा १८.४६६.
 नादिचे तरंग ६.१५.
 नानाशशक्तिची(नानाशक्तिची)
 मांदुस १५.८२.
 नाराजांची सूटी १६.२४१.
 निद्रेचें कालवर्खें १२.४९.
 निर्विकल्पाचिये बरडी ८.२१.
 नैष्कर्म्यसुखाचा ठेवा ८.४६.
 पढियेंतें लेणें १३.३४२.
 पण्यांगनेचें मैत्र ८.१४४.
 पतंगाचिया झांका ११.४२०.
 पन्हरेयाची खोटि ६.२२४.
 परमात्मशिवाची करंडी ६.२७३.

परमानंदाचा पूतला ८.२६७.
 पर्जन्याची सूटिका ११.६७६.
 पवनाचा धरु ६.२८९,
 - चेनि पाठारें ६.५८,
 - ची पूतली ६.२८४,
 - चा साडु १८.७३१.
 पव्ही उर्मि १८.१६७.
 पांचभौतिक बुडडे ७.७४.
 पाटाचें आंक १८.६००.
 पाडिवेयाची चंद्ररेखा १५.४३७.
 पातकांची सभा १६.४२४.
 पातालेंचें धन १५.३४.
 पापपुण्याचें खिचटें १६.२४९.
 पात्रली गोठी ११.६६.
 पायलाचे लोचन १५.३४.
 पांयांचा चवडा ६.७८.
 पांसूची डेंपुली १५.३६९.
 पितलेची गंधिकालिक ४.६३.
 पिशाचाचें चित्त ५.५७.
 पुण्याचा ओलावा १.२३२,
 पुण्यांचा मेला ८.२६०.
 पुनरावृत्तिचें वलसे ८.१५०.
 पुरतें भांडवल ८.१३९.
 पूयपंक्तिचे कीडे ५.१२०.
 पोकलिवे उमाले ११.४५९.
 पृथिव्येचे(चें) मोल ६.९३,
 पृथ्वीचा पवाडु १२.१५०,
 -चेया पैसारा १०.२३०.
 प्रकाशजलाची झरी ६.२८६.
 प्रज्ञावेळिवें(चें) वेव्हाल १४.२१.
 प्रज्ञेचा माजु १३.६४५.
 प्रपंचाचीं वलणें ७.७१.
 प्रमेयिज्ञा जाला ११.२०९.
 प्रेमाचेनि बौहवसपणें १०.११३.
 प्रमेयबीजाचा मुडा ६.४८६.
 प्रलयवेजूर्ची जुंवाडें ११.३५८.
 प्रवृत्तिची हांव ६.५९.
 प्रसन्नतेचे मले ९.४.
 प्रसादाचीं राउलें ११.६५.
 प्राणाचें सौजन्य १३.३५४.

प्राणायामाचेनि आडकंठें ६.५५,
 -ची उजिरी १८.३३४.
 प्राणिगाचे संग्राट १६.३४४.
 प्रेमलाचें साकड १०.१२१.
 प्रेमाचा पूतला ४.२८.
 फलहेतुची गाल ६.६४.
 फळाचा घडु १८.९६३,
 - यावा १८.१६९.
 बाबुलें(ले)चें खोड १३.५६०.
 बालपणाची फूली १०.२६६.
 बुद्धिचिया जीभा ७.२०२.
 ब्रैलाची वानी १४.१५७.
 ब्रैसतेन आनंदें १८.१५९०.
 बोलाची हवाव ६.१३२.
 ब्रह्माची नित्यता ८.१८.
 ब्रह्मा(ह्या)डाचे बांधे ८.२०.
 ब्रह्मगोलकांचां टोंढी ८.२१,
 -पदाचा कर्मकडा १५.२४८,
 -रंभ्रिचें चवरें १२.५५,
 -रसाचा चारा ११.६७.
 भक्तिचा जीवाला ४.२८.
 भांगाराचा रवा ११.६३४.
 भाग्याचिये भडसे ६.३५४.
 भावांचा फुल्लौरा ९.२७.
 भूलिचें भरिव ८.१४३,
 -ची भारणी १२.१५८.
 भेटिहाटिचें कलत्र १८.७९४.
 भेदाचें कवाड १८.१५५८,
 -चा वंगु १०.२८९.
 भ्रमांचा वेताल १७.२९७.
 भ्रांतिचें मसैरें ५.८३,
 भ्रांतिचेनि खडुलें ७.७६.
 मतिभ्रमाचा जरंगा ७.८३.
 मत्सराचे हकरे ७.७०.
 मदत्रयाचिया उकलिया ७.७३.
 मनाचा अंक(कु)र ५.५१,
 -चिया आराणुका २.८०,
 -चा उंभरा १८.१०२४,
 -ची घडी ६.१८८,
 -चां चौहटां ८.१८२,

-चा ठाड ९.१७८,
 -ची ताहण्यता १४.९१,
 -चें थारपण १७.२२९,
 -चीं(ची) धाप १७.२३०,
 -ची धांव ३.२६४,
 -चा निग्रहो ६.४२३,
 -चा मारु ४.२२१, ६.२८९,
 -चें मेघौडें ६.४६६.
 मनपवनाचां खीचु १८.१०३४.
 मनोरथाचिया उतरडी १३.११४,
 -चे मनौरे ९.३/ मन पहा.
 मंत्रांचा राजा १७.३३९.
 मरणाचें भरें ९.४९२.
 मर्कटा समाधि ६.४१२,
 मर्कटाचें भावंड १३.६९०.
 मर्यादेचा सागर १८.१३.
 मवलां पाउलि ६.३५०.
 महातेजाचा भडाडु ११.२९९.
 महाभूता(तां)चें दलवाडें १०.९३.
 मागुत वाउली १३.३२३,
 माघौता - ७.५.
 माणूसपणाची भांम १०.७५.
 मातिथेचें डिखल ६.९२.
 मार्गाची धांव ६.५९.
 मुनीश्वरां उतान्ही १३.१६६.
 मूर्खपणाचा वारा १७.२५३.
 मृगजलाचा हिलावा १४.३३७.
 मृत्युकागासि कुरौडी ८.१३८.
 मेघानंदीचि फुली १५.११९.
 मोहाचे कांदे १८.१५४९,
 मोहाची तुगुटी ६.१२१.
 यमनियमाचे डोंगर ५.१५८.
 योगाचलाचा निमथा ६.५४.
 योगपीठिचा भैरव ६.४६०.
 योग्यांची खाणि ६.३४१.
 रजोगुणाचेनि खलालें ७.७६.
 रत्नाचिया खाणीं(णी) १०.१४५,
 रत्नाचें दलवाडें १३.४६१.
 रमणिकाचीं राजभुवनें ११.१९४.
 रम्यपणाची थोरी ६.१६६.

रसाचें अतिव ६.२५५.
 रसवृत्तिचें वडप १०.४५.
 रसिकें अक्षरें ६.१४.
 राखेहून कोरडें १७.१४३.
 राजवलिचिं आखरें १७.३२०.
 रिद्धीसिद्धीचा संभ्रमु ४.१३२.
 रुद्रगणाचे संघाट ११.१४३.
 रूपांची खाणि ६.१८.
 रोगाचा आवर्ती ७.८४,
 -चें निदान ११.९०.
 लक्ष्मीयेचें थोरपण ९.३७६.
 ललेयाचे लले ९.३.
 लावविचे विनोद १८.७९४.
 लाटाचां येरझारिं १३.८०३.
 लाठेपणाचा आवो २.९.
 लाणिचें खागें ९.४६६.
 लावण्यांचीं निधानें ११.१९४.
 लावेचा कलवला ८.१४५.
 लोणियांची उंडी १३.१०९८.
 लोहाचे चणे १२.७०.
 वक्षस्थलाची वाखती ९.४७६.
 वणवेयाचां वेदां ११.४३०.
 वदनिचिया उत्रा ११.३०९.
 वयसेचेनि उवायें १३.७७०.
 वरिखाकालिचें मेहुडें ११.१९३.
 वर्त्तती परी ३.१६५.
 वंसतिचें कुटुंबघर १८.३१७.
 वस्त्राची घडी ६.१८२.
 वाचेचां चौबारां १६.२२१,
 -चें वितुलणें १८.१५४३.
 वांझेची संतती १५.७९.
 वाडपणाचा गारा १६.२१५.
 वायुचें नवविषपण ६.२४३,
 -लाषव ६.२६८,
 -चा श्वासोश्वास १३.९२८.
 वारियाचिया झुलुका १५.१३०,
 वारेयाचिया - १६.१९२,
 -चां धारसां ९.४५,
 -ची धांव १३.३५९,
 -चें धावणें १६.२८६,
 -चा वलसां १३.६६४.

वालभाचें भोज ६.१२३.
 वालुवेचा वरंडा १३.६९२.
 वासनेचा अंकुर १६.३१४.
 वांहांती (वाहांतीं) यंत्रें ९.२१२.
 वाहाती वाट १३.८८५.
 विकल्पाचें अतिव ८.१४३.
 विकाराचें उदाणें ८.१४१.
 विचाराचा वारा ६.३१९.
 विंचुवांचें पेंव ८.१४३.
 विद्यांचा विश्रामु १७.३३.
 विद्युल्लतेची विडी ६.२२४.
 विवेकाचिये राणिवे ६.४६४.
 विश्वाचेयां धनं १६.३४९.
 विश्वपरंपरेची वेलांडी १५.२५१.
 विषाचे कादे ९.४९४,
 विषोदकचा गलाला ८.१४५.
 विषयांचिं कटकें १२.४६.
 विषयेंद्रियांचा धुमाडु १५.३३१.
 विषयोर्मीचे कलिया ७.७३.
 विषयकर्मिचे दर्दूर ५.१२१.
 विषयवासनांचा मेलावा १६.३४०.
 विस्मयामृताचे गलाले ७.१८४.
 वृद्धाप्याची खोंचणी १३.५७४.
 वेदांचे(चें) बौहसपण ८.१८८.
 वैराग्याचा उल्लावा १८.१००२
 वैरियांचा पाहुणरु ८.१४७.
 वोडंबाचि अलंकार ९.१७२.
 वोली दीठि १८.६६९.
 व्याघ्राचें छत्र ८.१४४.
 व्यापारिं रुडु १५.३२०.
 व्यामोहाचा कुंडी ९.१८३.
 शब्दाचें व्यापकपण ६.२१,
 -ची व्याप्ति ४.२१२.
 शंभूचें तप ९.३७६.
 शास्त्रजातां वसैठ १.३०.
 शिरांचे हीर ६.२३४.
 शून्यलिखाची पिडी ६.२७३.
 शेषाचे डोले ११.११८.
 श्रवणाचिये खोले ७.१८२,
 श्रवणासि पारणें ४.२१९.
 श्रीमंतांचा उल्हास १८.४९३.

षट्कर्मांचां धारसां ६.४७२.
 संचकाचीं विभवे ११.४०७.
 सजा(ज)नाचें जिझार १.३१.
 सतिसांचा मेलावा १३.१४९.
 संतोषाचा गाभारां ४.१०६,
 -ची राणिव ६.३७२,
 -सि साव्हाअ ६.१६५.
 संपत्तिचेनि सावायें १३.७७०.
 संयतेचां आडवंकी १२.५२.
 संयमाची धाटी १२.४७.
 सर्पफणिची साउली ५.११६.
 सर्ववसतिचें वसैठें १८.१३४८.
 संवचोरां मैत्र १८.७९४.
 संसाराची वारी १५.४२.
 संसारतरुचा उडावा १५.२००.
 सामरस्याचां राउलीं ६.३८८.
 साम्याचें सुवाण १३.१७०.
 सारासाराचें गुंतलें ६.३७१.
 साहित्याचिया बरवा ६.१३.
 सिंधूचेनि माजें १२.८८.
 सुखाचे कौम १०.७५,
 -चा थारा ३.११०,
 -चां पाउटीं ९.५०,
 -चा पैसार ७.१५१,
 -ची लाखौली ६.४९३,
 -चां साम्राज्यां ६.३६७,
 -चा सोहळा १३.११५६.
 सुखामृताचे डोहो ९.५.
 सुरसिद्धांचिं कुलें ११.१४५.
 सेलियेचें चरणें १६.२८६.
 सैन्याचा बगा ११.४६३.
 सोलिवें विन्यासें १५.६६.
 स्थैर्याची आस्था २.३४३.
 स्थैर्येंसी हाता फली ६.४१३.
 स्नेहाचें अद्भुतपण ५.१६९,
 -ची दीठी १०.११८.
 स्वर्गिची आडवंगी १३.१६२.
 हवनसंपदेचा संभ्रम ८.५०.
 हातिं खुला १३.४५५.
 हीरेयांची पांती ६.२६३.
 हृदयाचां कपाटी १२.४७.

परिशिष्ट ३ क्रियापदें

अंकीं रिगे ११.५१२.
अंकु व्हाए १८.१६३७.
अंकुर घेंति १३.४७५,
अंकुर फूटला १८.९९५.
अक्षरें मेलवीन ६.१४.
अखरें पडे १७.३९२.
अचलु फीटे ४.५५.
अंजन सूडलें १८.१३२१.
अडविं आंनुडे १३.२०५,
अडवे रिगौनि १३.६३.
अनुराग भोगितां १.६०.
अनोलखपण फीटलें १०.१४६.
अन्नोला फीटावा १७.३२९.
अवधान ठकलें ७.१९५.
अवधि तूटे ८.४०,
- तोडीं ४.५१.
अवसर देयावा १३.४५८,
- पाहोनि ६.१३८.
अव्हांटा सांडूनि ७.४७,
- टे चिरिले ७.१६५.
आंकणा घातला १.२००.
आखत टाकिली १८.७२०.
आखाडभ्रं उमललीं १५.१२४.
आंग उभवी १५.४५०,
- करी ६.१९०,
- कांपे ११.३६३,
- जालें १८.९५,
- घे १३.४३९,
- देउनि १८.१३१०,
- देणें ११.६०१,
- नडे ६.३१३,
- पडिघाति १३.५८६,
- पवे २.२०२,
- भूले १८.१६,
- लागे १८.१०२२,
- लोटी १८.४८०,
- वलवे १५.१७,

- वलिलें ६.२५४,
- वेचिलें १०.१२२,
- सुरके १८.१५८५,
- सुवे १३.५१२,
- सूटलें १३.७४५,
- होये १०.४३,
आंग सहित आलेल्या
इतर क्रियापदांचे उपयोग
घडणें, जाणणें, भरणें,
वाजणें इ० शब्दांपुढें पहा.
आगलिक धरी १८.६३८.
आगली जाली १६.३२३,
आगलें कीजे १८.९३८,
- वाढे १०.११७.
आंगवटा उभारिला १८.७४९.
आंगा पातलें १३.३५१,
- येईल २.२१७,
- रिगे ९.१०७,
- लागलें ६.२७५.
आगि उठिला १६.२४५,
आगिं नव्हतां १८.११३८,
- पडे १८.१३९४,
- भावे १३.३४२,
- लागली १३.१०६४,
आगीं घे ७.५,
- जडति १.२२९,
- ठाति ६.१३९,
- बाणणें/बाणणें पहा.
आंगुली पडे १८.५६.
आगें जले १८.६१५.
आगें जीवें मोडौनि १८.८९०,
- झगटली ६.२८५,
- झगटलें ६.६३,
- दीसथि ६.३२७,
- न्हवती १७.९९,
- बोलों १३.२०३,
- भोगिजे ६.२४,

- मानिलें १८.५८३,
- वाहात १८.१६४३,
- विरत १८.२८३,
- होइजेल ६.३७३,
- होइजो ६.१४३,
- होउनि १०.२८६.
आघाट चिरिले १३.४६.
आटणिये पडे १८.६१३.
आटि-टी काढी १०.१५३,
१३.३०.
आडु भविनला ६.३१४.
आठउ धरी ८.६८,
आठौ घेंत ९.५२२,
- न धरावा ३.२१३.
आडकाठी पडे १७.३२३.
आडदर वाढे १.१०७.
आडलु करी ९.१६७,
- पडे १३.८८४.
आडवंगी उमरुडूनि १३.१६२.
आडसो घालिस्सी १३.६३२.
आडाड घालितसा(सां) १८.२९०.
आण मोडी १३.७९९,
- वाअणे/वाअणें पहा.
आंणी नेवे १६.१२४.
आथिलेपण मिरवी ९.३६४,
- णें माजतु ३.१०७.
आंधारें उमपतां ११.३४०.
आन करी १७.८९,
- न कीजे १६.४५२.
इतर क्रियापदांचे उपयोग
आन पुढें पहा.
आपु नव्हे २.१४८,
- नोहे ४.१९३, ६.३५,
- होये २.३४४.
आपैता कीजे ११.१६९,
- तीं होति २.३०३, २.३५२,
- तें जालें. ३.२२.

आया नैये १२०३.
 आयुष्य जालें ९४७५,
 - जोडलें १३२७९,
 - पुरलें २६७.
 आर घेणें १५७८.
 आरती उजळुनि १६२०८.
 आलव घाली १८२६.
 आलि घेतली ११५६९.
 आवर्त्ती-तीं दाटत ७७०, ७८४.
 आवांर मांड्वा (डूँ) १३११५४.
 आवो सांधिला १८३८.
 आश तूटे १८१५५४,
 - तोडी १३६९३,
 - धरिजेल ३२१०,
 - बांधौनि १७२४६,
 आशा मोडे १८९२१,
 आशे न रिगे ६६३.
 आस्था वाहिली ९३५०.
 आहो केला १५४७९,
 - घरुं १७१०.
 उकळु देखावा ५६/
 उकळणें (१) पहा.
 उखा उजळली ७१२८.
 उगाणा घेणें / उगाणें पहा.
 उगें ह्मणे १७१४६.
 उणें बोलावें १११६०,
 - वाहे १३५३६.
 उदो करीं १०१२७.
 उद्यानें लाचीं १२१३.
 उन्नती घरी १७५७,
 १८१५२६.
 उन्मेखें आथिला १३६२८.
 उन्हाला करी ६२३५.
 उपला पडिला ९११४,
 - खे ठाति ९३०३.
 उपदेशु उडवला ३९.
 उपरतें मांडिलें ११३७९.
 उपरें लाहे ९४४८.
 उपाइ जाचनेया १५२३०.
 उपाधी आतला १५४६४.

उभगु होईल १३५७१.
 उभडु ऊठित ११३०८.
 उमाणें घे १३११५२,
 १८४९७.
 उमाले उठिति १५१२३.
 उमेठें षडाडितां ७१७७.
 उलिंग घापे १७२०१.
 उवाई पडिला ९५०४.
 उवाउ जाला १८१२१४,
 - वोलगे १७१०.
 ऊठि उतरे ९३२५.
 एकताली पीटली ११५७.
 एकवाट कालवे १३९३०.
 एकावदी करुनि १३५०.
 ओडण सुवावें ९४८७.
 ओजा घालीं ६१८३,
 - प्रवर्त्ते ७४८.
 उत भरताति १५३०५.
 उषध नाहिं ९१९८.
 कक्षे सूदली ११६१.
 कलमा लागे ६१६.
 कव घालुनि १३६२.
 कवडा वेचे ९३२६.
 कवाड घालुनि १८५३७,
 - देउनि ९१३४,
 - डा लाउनि १२४८,
 - डें कलासति ८११०.
 कव्हाल पडौनि ११३५४.
 कसमस मांडे ६१८८.
 कसीं उतरली १८९०८.
 कसु नाहिं १२११४,
 - बांधति ६२४२.
 काइ लागो ११५४२.
 काखे सुआवा १०२४०,
 - सुनि १८७५०,
 १८१४१०.
 कांटा निहटे १६१५८.
 कांटाळा फीटे १५५२७.
 काठी भरतां १२७२.
 काणि घेतली १८७५.

काजली फेडुनि ४५३.
 काति चढे ११२२०.
 कान भरुनि १८१३४६,
 काना आलें २३७०,
 कानि लागला १८१४४७,
 कानी मुगडी १४१८१.
 कानू वाली १४२०७.
 कान्ही लाउनि १४१५७.
 कांवि लागली ६४२२.
 कामठां पडतें १५४४७.
 कास धरणें, कासे लागणें/
 कास पहा.
 काहाणी सिणैल ९१८५.
 कीड तोडणें १५४३१.
 कुरवंडी करी १८६५०.
 कुरुडा मोडुनि ९४०४.
 कुरौडि केन्ही १५७१,
 - डी घापे ११४५२, १५११.
 कुलवाडि खेटली १३५६४,
 - सांघे ७१७४.
 कुंसि निगे १४४०.
 केणें सूटलें ९४९२,
 - सोडुनि ६२९२.
 केरु फीटु ११३२,
 - फीटला १०१२९,
 - फीटल्यां ११७४.
 कोड पुरविं ९३३७,
 - पुरे ७८.
 कोडी वेन्नितील ९५०३.
 कौम फूटले १०९६.
 कोळ घरं ११५४१.
 कोश पियाली १३६०३.
 खाणि उघडिली ६१८,
 - उघडे १४३, ६१५८,
 १८७८९,
 - वाडे १८३५१,
 खाणी उघडविं १२१२.
 खाल कादविली १३२२७,
 - कादिनी ३२४७.
 खूग पालिजी १८९१०.

खेंव देणें/खेउ पुढें (२)खेंउ
पहा.

खोडां घालुनि १८.१०४५,
- पडे ६.७८.

गगनीं भरे १३.३१४.

गचि घरनि ६.२३६.

गडदे(दें) पडे ४.२०३.

गणेश जाले १०.१०८.

गंधिकालिक फीटली ४.६३.

गर्म उमटले ९.७३.

गरुवती बोलों १०.३१.

गला बुजाला ११.४८३.

गलु घालिजति १७.२५५,

- घोटे ७.९१.

गाजाजय धरावें ४.३०.

गांठी लाहे १८.१७३/

गांठि पुढें पहा.

गाडे भरणें १३.८३४.

गाडौर दाटौनि १८.१४९७.

गाडे होउनि १६.३२५.

गाउं न रिगिजे १८.१२५०,

गांवा आलों, - एतां १२.८९,

१३.५१७,

गावों रिगतां १८.७९२.

गाल्लुनि घाली ४.५०.

गुदिया उमिति/गुढी पहा.

गुणि गुंतलें १३.१०९७,

-णीं बांधलां १४.१२८.

गुंतलें तोडी ६.३७१.

गोठि आदरिली १७.४२९,

- मांडली १३.२६५.

ग्रासिं पडिलें १८.४१५.

ग्राहकै कीजैल ९.४९३.

घडी उकलली ११.२१९/

घडी (१) पहा.

घणावौनि बैसे १४.१४१.

घर केलें, - जाले, - पूसे इ.

/घर पहा.

घरटा केला १३.३६७,

- जाला १८.६४८.

घली समारंभे १५.४५४.

घाए वाजति १३.१००९,

१६.३९७.

घाणि सूटे १७.१५७.

घांसु करावा ११.४२५,

घांस भरी ६.२३१.

घुमरी आलें १७.२१२.

घोटु भरावा/घोट पहा.

चरण जुहारी ११.४८५.

चवक पडे ११.३३४.

चाकले चवली ९.१८०.

चाड धरी, - बांधौनि, - वाहांसी/

चाड पहा.

चितवणी फीटली ९.३३४.

चित्त उवाइलें ५.१६१,

- द्रवलें २.२,

- बोधे ३.२०,

- भरे १८.१२६३,

- सुये १३.५०७/चित्त पहा.

चिसुटे तोडिति १७.२५७.

चीरा पडे १२.१३५.

चोखेल (चोरवेल) फीटे १६.७.

चोपि लूसिली ३.२४९.

चौपाहारी न भरतां ११.४८९,

- फीटे ८.१५९.

जवनीक फीटली ९.३५४,

- फीटे ६.३०६, ८.४०,

- फेडिली ११.१२१.

जवलीक जोडे १०.१८३.

जीभ न झडे, - तीमाल/जीभ पहा.

जीवित जोडलें ९.३५७,

- वेचिलें ९.४१२/

जीवित पुढें पहा.

जीवें मोडौनि १८.८९०,

- वीकला ६.३४५.

जुं खेलणें १५.४४८.

झाड उससे १५.१०८.

झाडा घे ६.२३२,

- देउनि १५.२४९,

झाडि करुनि/झाडणें पहा.

झारि फेडिजे १८.१३२०.

झोति पडैल १३.२५६.

टोपु वाहे १४.१७१.

ठक पडे १८.१५८२.

ठाउं घेउनि १८.१५४४,

- दीघला ११.१०२,

- देंति १८.८००,

- पूसे १८.९६७,

- फीटे, - फेडी/ठाउं

पुढें पहा.

ठाये फीटति ११.४५.

ठीकरणें १३.१५,

ठी केली, - ठेवी, - होईल/ठी पहा.

डांक देउनि ८.४२.

डाकुलिया वाजवीति १७.९३.

डांगा मेलवितां १५.२२८.

डाल धरी १५.९५.

डाउं पडे १३.१२६,

- पाडावा ११.५७१.

डावा केलो(ला) ७.१२५.

डिंडिमा आटे १६.४४०.

डिर फुटे १५.९४.

डोला चालितां १५.१३४,

- लागौनि/डोला पहा.

डोलु आला ६.१३५.

डौर वाहे १३.८२३.

ढेंदा नाचे १८.११८१,

१८.१७५९.

ढेंढें फीटे ९.१०१.

तडवा उमिला १३.५६.

तलु खाए १३.८०४,

- वे १५.१०३,

- घेतल/तल पहा.

तागा न लगे ७.८८,

- लागेल ६.३१५.

ताट काढीन १३.४२२,

ताट वादलें ८.१९३.

तारुण्य मोडावें ११.४८८.

ताला येति १३.२२.

ताहाना फूटावें ३.२४.

तृषा फूटला ११-६६१.
 तोंड भरुनि पूसों १५-४१६,
 - भरुनि बोलिजे ६-११७,
 - भरुनि बोलिजे
 १८-१२०८,
 - भरुनि सांघसि १८-१५४७,
 - विचारा भरो १५-३६१/
 तोंड पहा,
 तोंडुनि फिटे १७-१४८,
 तोंडेंसि तोंडा न पडे १३-१८,
 तोंडौता केला १३-१५.
 त्राये जाली १३-१८,
 - फेडिली ३-२४७/
 त्राए पुढें पहा.
 थडी टाकी ११-२२७.
 थाड मोडे १४-१४.
 थां७ बांधे १५-१०३,
 थां७ मां(बां)घति १८-८००.
 थारा दैसि ८-१२१,
 - मोडला ३-११०.
 थांवा चढलें १३-११४५.
 थांवे पेलत ७-९८.
 थिंगलीं फेडी १३-४६४.
 थोंकि राहे १३-७९.
 दवडे घेंति १७-१२.
 दशा उदैली १०-१३१.
 दांग उठि १५-१२५.
 दांत बैसले १-१३५.
 दार आराधिति १३-११२४,
 - चेंपू ९-३२६.
 दिवालि करी १५-१२.
 दीठि पैसो ९-६९,
 दीठी गाली १४-२०७,
 - बांधला ११-६८८/
 दीठणें पहा.
 दीनु थोंकला १-१५८.
 दूण चडे ६-१६४.
 देखि लागेल ३-१५३.
 देह पडे ८-२३३,
 - सांडे ८-२०३.

दोदें निगति १३-२७५,
 - होति ४-५४.
 द्रोणाचा केला २-३७.
 धगी पलिपे १६-३९२.
 धर्माचें नांदे ४-५४,
 धर्मु राहाट ३-१४९.
 धाकु धरिजे १६-२६५.
 धाडा आला ११-३८२.
 धाडें पीडुनि १८-८३२.
 धाति आणी १३-२१४.
 धांधा उठिविजसी १८-१२८१.
 धाप जिराली १७-२३०.
 धिंवसा बांधौनियां १२-७४,
 - मांडला १०-३०५.
 धोरणु पडिला ६-१५४.
 ध्वनि धरिसी ७-१७.
 नवसियें सुंति १३-५७०.
 नाखि लागेल ६-५७.
 नांव केलें १३-२३७,
 - खुंटलें/ नांव पहा.
 निगडु वाडनि ८-१२२.
 निन्हां जाये १७-२४८.
 निवाडु दावी १-४४.
 नीदा घोरतु १४-३०१.
 पंचत्वीं मिले ४-५८.
 पडप जोडलें १०-४५.
 पडिताला घेउनि ७-१९७.
 पत्र घेइजे ९-१.
 पद उभारे ६-१९.
 पवाडा केला २-१०.
 पसारा घातलेयां १६-२२१,
 - मांडतसे ८-१६५.
 पाइकी उल्लगे १४-२०६.
 पाई खोलिजत १२-७१.
 पांउखला घाली १७-१००.
 पाउसाला केला ११-५७२.
 पाए उल्लगे ११-७२.
 पांगु फीटला ५-६५.
 पाटा घेतला १२-८४,
 - फुटे १-२३.

पाटिं बैसवी ९-४६.
 पाठिसि घातला १-१४३.
 पाडु घरी १३-८५.
 पाडें तुके ६-९०.
 पाढाड घेति ९-२११.
 पाणी दे १८-१९९.
 पाव्हा आला १३-२०४,
 - धरे ११-४०.
 पाये उपडी १३-६९३,
 - मोडी १३-१६९,
 - बोलगैन १५-२८.
 पाव्हाडु घरी ११-२४४.
 पावकें दुरपतां १८-१०२०.
 पासवणे घेंति ७-१६७,
 पासिवणें न घली १३-४९५.
 पाहारीं गेलें १८-१५०१.
 पीडा राखिजे १३-२१९.
 पीत्त कुवपे १६-३९२.
 पुर पेटति १३-५६६.
 पैकु मोडे १०-९३.
 पैजेंसीं जीके ६-१४.
 पोट दूखे ८-१५०,
 - पेललें १४-१०३,
 पोटीं गमेल १५-२०८,
 - वेचतेया १६-४,
 पोटीं घातलीं ७-८६,
 - जले १६-२३६,
 - सामावी ११-५४९.
 पोफल घातलें १३-२१.
 पौलि पानासिली ९-२१२.
 प्रत्यया नैये १२-२०८.
 प्रबोधा चेइला १४-३०१.
 प्रमेय उपलउं १४-८५.
 प्रयाग जालें ११-६.
 प्रस्ता७ मांडला १६-६१.
 प्राची करी १३-१७७.
 प्रेम रुलतसे १५-२७.
 फारां होइजे १५-२७८,
 फाव केल्ला १५-२२८.
 बगा मोडता(तां) ११-४६३.

बहुत वर्ततसे २.३४.
 बांजल पडे १५.१००.
 बिं आरोपे १३.३३,
 - वाइलें ६.४८९,
 - वाहवी १३.३१.
 बीजें कीजे १३.३७५.
 बुद्धि रचूं १३.१०४४,
 - सांगों ११.५४२.
 बेगें फीटे ६.२७९.
 बोनीं वोगरिलीं ९.३८९.
 बोला उच्छंगारें ३.१२.
 बोली केली १३.४५४.
 बोलु उरला २.२०८,
 - निमे ७.२०५,
 - न व्हावा ६.३४८/
 बोल पहा,
 बोलों आदरिलिं-लें/आदरणें पहा.
 भरण पूरलें ११.४९४.
 भखसा बांधे १८.७००,
 - बांधौनि ९.१५१.
 भरें लोटलें ९.४९२.
 भैंवै नुचलावी १३.२६६.
 भाउ धरिसी १५.२११,
 भावो धरिला १६.५८.
 भाक केली १८.३२३,
 - जाये ६.३०१.
 भागा आला १२.१८४,
 - फीटलें ५.१४६, ११.१५९.
 भागु न धरी १८.१६६०.
 भांडार उघडलें ६.११.
 भाणें वाढलें ८.१४१.
 भार सांडावे १०.२८१,
 भारु धरनियां १८.१३२६,
 भारें आतला ६.१४५.
 भावना भीजे ८.७२.
 भाष आटी १८.११५३,
 - जाए, - जाये ३०,
 भास पालिली, - हारपे ३०/
 भाष पुढें प्रहा.
 भिंग देणें १०.१४.

भीड न धरावी ११.४३७,
 - न धरी १६.४४४,
 - धरूं ३.२१, - न पडे १६.१८७.
 भीति पाड्ढनि १३.८२५,
 भीती मोडौनि १८.२८५.
 भुजा आत्राटिति १.१३४.
 भुररें चढलें १३.७५४.
 भूमिका पावे १८.९५८.
 भूलि न फिटे १३.७६०.
 भेद फीटती ९.२९२,
 भेदु मोडे १८.१५७८,
 - वालिला १५.५२८,
 - सांडावा १०.२९५,
 - सांडी १०.२९३,
 भेदू जोडे १८.१५७८.
 भोकसा काढिला ३.२४५,
 -से जांति १८.७८०.
 भोगा जचे १३.७०२.
 भोज नाचतसे ६.१२३,
 - वलवे १४.१९९,
 भोजें नाचतु १०.१५७,
 - नाचविजत असे ३.२४४.
 भ्रम माजविला १८.१८०,
 भ्रमु जाए १३.१९६.
 भ्रांति नारोपीं २.१४३,
 - सांडी २.८७,
 भ्रांती सांडिला २.६९,
 भ्रांतिं वेंडालिला ११.४०२.
 मढु फूटला ११.२९९.
 मतवाद खांचूं १३.१०४४.
 मति पीके ९.२५,
 - न फांके १३.६३७,
 मती वाहविलां १३.३१५,
 - वेचिलिया १३.७०,
 मतीसि नांगवे ११.२७.
 मंत्र वाहे १३.४४६.
 मत्सर वाहे १६.२३०.
 मन खिरडे १६.४१८,
 - जाये २.३१४,

- वाहे २.३३०, १६.३४७,
 मना आला ६.३३२,
 - आलें २.२६५,
 - पूरिजे १३.२५०,
 - ये, - नै ये, - नैये/मन पहा,
 मनीं उरिजे १.२२७,
 - धरिति २.२५०, ९.३३८,
 १७.५८,
 - धरिलें २.८८,
 - धरुनि ८.४५,
 - भाविलां ९.३५५,
 - मावले ९.१०३,
 - (नीं) वसे २.२५५,
 - वाडे ४.२०३,
 - वाहाती २.३२०,
 मनौनि उठी १३.२९८,
 - न वचे १३.५३६,
 - सांडावे २.३३१.
 मनौरे पुरति ९.३.
 मरों बैसलां ११.३९६.
 मला सांसिनला ६.२५७,
 मले सांसिनले ९.४.
 महत्व फोकरावेया १७.१८७.
 महाशंखु आत्राटिला १.१४८.
 महिमा चढे १६.३८८.
 मागावे घेंति १७.४१,
 मागोवा घेंतू १८.१७०१.
 माघौता करितां ८.१९८.
 मांच बांधौनि १३.१२०,
 -चु बांधला ११.२९७,
 -चु बांधिजे १३.९४२.
 माजु धरिं १३.६४५,
 - मिरवी १४.१९८.
 मातु आंतुडे ११.५७६,
 - सांडिली १.१२०.
 माथां घेइजे ३.१७४,
 माथा तुकविला १८.२८८,
 - तूकिजे ११.१७,
 - तूकिला ९.५१८,
 - तूके ९.३०५,

माथां पावो ठेविति १३.११५०,
 माथा बुडे ६.४६७,
 - (थां) बैसों १६.४५६.
 मांदी मेलविताति ७.१०३.
 मान मोडिली ३.२४७,
 मानु करिति १२.२१३,
 - करनु १२.२०७,
 - होईल/मान (१) पहा.
 माप सुआवें ७.१५२,
 - सुये १६.८, १८.१०१९,
 मापें मविजे ६.३४९, १३.३३३.
 मार्गा भजिजे १२.९६,
 मार्गी लागे १४.१५९,
 मार्गु सांडे १७.३९२.
 माल न घली ४.१५२,
 - घातली ९.५२९.
 मालें मागैन १४.३१.
 मीस पांतु १३.८१.
 मुख पाहिजे १.२२७,
 मुखेंसि(सिं) चावलजे ११.५८१.
 मुठी सुआवें १.७४,
 - सुवे १७.२८९.
 मुडा पालूविला ६.४८६.
 मुंडें छंचिति १३.२२.
 मुदी लावीं १८.२७.
 मुद्रा सोडिली ११.१२१.
 मुष्टि कवलितां ३.२४२.
 मुसिं जाति १३.५७२.
 मुहूर्त्त करी १४.१४४.
 मूठी घरुनि २.३११.
 मेघौडें विरे ६.४६६.
 मेचु होइजैल १८.२९९.
 मेरु होये १३.६१९.
 मेलु पावे १७.५३.
 मत्र पडे १८.१७७३.
 मोट बांधली १७.३४५,
 - बल्ला ११.४८२.
 मोल वेचणें १७.३०५,
 मोला सरे १३.४७०.
 मोहर घरं १३.३१४,

-रे लावावें ३.१६९.
 मोहें कवलिला १.२००.
 मोहोर लावि(विं) ८.८१.
 मौन करनु २.८३.
 येकबला केला ११.५.
 रसने फावती १८.१६८१.
 रसु मांडला ९.२८.
 रा(रो)उनि घातली ११.६२३.
 राणिव जोडली ११.११,
 राणिवे बसे ६.४६४,
 राणीव फावली ११.२४७.
 रान रिगालें १५.४८०,
 - बलघले ११.६५४.
 राहाटि ठाकविली ९.१९७,
 - वाहे १३.१११८.
 रंखु डोलतु १५.३४४.
 रूप उठितसे १८.१३०६,
 - करावेया १४.३७,
 - दाउं १३.१६०,
 रूपा आणिला १८.१६६५/
 रूप पहा.
 रूपों सके १३.२७३.
 रेवा रेवले ७.८५.
 रोप थावलें ६.२५६.
 रोहो मांडी १८.६४९.
 लला दीधलेयां १८.७९९,
 ललां लालिं ११.५७३,
 लले पालणें/ ललणें (२) पहा.
 लवंगा सुटे १७.१४८.
 लांकाण लागे १४.१५१.
 लांकुड पडे ८.२२५.
 लाग तोडिले १२.४९.
 लाहा केला ७.१८६.
 लिहिलें फेडीं ४.५१.
 लीपि पूसिली ३.२४९.
 लेख चढे १८.५६/ लेखणें पहा.
 लेणिं मिरवी १३.७०५,
 - लेइली असे १८.१४४०,
 लेणीं करीन १३.४१२,
 लेणें लेवविं १६.२१.

लोण उतरिजे ९.३७७,
 - करिति १३.१०३९.
 लोथ बांधावी १०.२३९.
 लोंबीझोंबी करं ११.५४१.
 वंगु फेडिला १३.४७२,
 - लावावा १०.२८९.
 वंठाउ पडे १३.७५१.
 वणिज करणें १८.९०९.
 वज्र पाडिजे ७.१४८.
 वर्मी न घलावें १६.१५०,
 - लागे १३.२६४,
 - विधिजे १६.१४९.
 वर जाले १४.३६०.
 वरैतु जाला १०.३०३.
 वलित धरिलें १३.५८२.
 वस्ती आला १४.३३५.
 वस्तु जाले ८.२४८.
 वल्ल फेडिलें ८.६५.
 वाउर जालें ११.५३१.
 वाउं वे ६.४१५.
 वांकुलिया दावीति १७.९३
 /वाकुली पुढें पहा.
 वाचा पांगुलैली ९.५२२,
 - रडे १६.४१८,
 - वानिलां ९.३५५.
 वाजटां पुरिजतसे १३.६०.
 वांझ जाये १७.२५१.
 वाट जोडे १२.११२,
 - पांतां ६.४५१,
 - मोडली १३.८६८,
 - वाहवी ५.१२३,
 वाया निगति ८.२०६,
 - नीगे ७.४७,
 - न वचति ४.५९,
 - वाहाति ८.१८१,
 वाटिं लागलिया ११.४१५,
 वाटे जांतां १३.५९३,
 - पडिलें १८.३६७,
 - लाग ९.५११.
 वाड कीजो ११.१९.

वाढि मांडुले १८.१०७६.
 वाति लागे १७.१४१,
 - न वचतांवि (वचतां वि)
 १३.५८०.
 वापे निरोलले ६.४८७.
 वायाणी जांति १०.१४५.
 वायु चल्ला ११.३५२,
 वायू पडे १३.१९९.
 वारा वाजतु १५.३४४,
 - सूटला १६.३९३.
 वारी सारितसे १५.४२.
 वारेया वलवे १४.१५९.
 बालभ पडिलें ७.६६०.
 बालीप फेडिजे ६.२५.
 बाविं मवावा १२.६३,
 - सेलत ७.९८.
 बास पाए,
 बांस पाहे/बास-बांस (३) पहा.
 बासिपु धरिं ११.३८२.
 बाहुटली पांजरली १४.२१६.
 विकणु आतें(ते) १८.५०१.
 विकारें फुजे १४.१५०.
 विंदाण लागे ६.३६५.
 विरुढि फूटे ८.२१.
 विवेकु घोटी १४.४०८.
 विश्वासु आंगवला ८.१४५.
 वीरं करिति १७.१०४,
 - घरं २.३५.
 वृत्ति करी १५.९५.
 वृद्धाप्य काढावें ११.५८८.
 वेखासें जांइल १३.७९७.
 वेगु जिरों(रो) १५.४२५.
 वेचिं पडे १५.५२२,
 वेचु करिति १६.३९६,
 वेचु होईल ३.२२४.
 वेक्ष देणें १८.८६०.
 वेढां रिगे १८.१३०२.
 वेधीं लावीति १३.९६३.
 वेल राखे १५.२३,
 वेळु फेडणें ४.१८२/वेल(१)पहा.

वेव्हारा होई १४.१६.
 वेसन तूटे ७.९.
 वो दे/ वो (२) पहा.
 वोखती वाहे १३.८०५.
 वोझें फेडिलें १८.१४६०.
 वोडण सूयिजे १३.५४५.
 वोढि पडे १७.२६७.
 वोळखि पाडूं १३.३३८.
 वोसें आणावें १८.१७६६.
 वोहटा वाहिला ११.६७२.
 व्यक्ती आणीति १७.३६७.
 व्यथा उमटे १६.१५८.
 व्यस्थे पडे १०.९३.
 व्यालु लागे १.२५५.
 शरीर पडावें १६.३१६.
 श्रद्धा उभारी १८.१५१९.
 श्रवणेंद्रिया पीकलें ४.१.
 संदू घेउनि १४.२३०.
 संदेहो वाहांसी १४.३२४.
 सभा दाटे ७.९१.
 सरिपाडु घरं ११.५४१.
 सल चडतसे १०.२७०.
 साउल धरी १३.७५६.
 सांकड फेडूनियां ११.८७,
 सांकडी फेडितां १६.१९९.
 सांखल फीटे १६.४३५.
 सांज वीपे ९.७२.
 सिरियाणीं(णी) फेडिली
 १६.३९.
 सिवणि उतटे ६.२६६.
 सुकालु पाहल्ला ३.२६.
 सुयाण पाहलें ११.३३३.
 सुष्टि उमलती १५.१२५.
 सें वेईल ६.७.
 सेजार केलें ११.७६.
 सेजे आलें ६.२२२,
 - सांटे १७.१४८.
 सेल घेतली १०.११४,
 - दीघली ११.६३३.
 सेस भरिं ४.५२.

सैरा बोलिजे ३.५२.
 सोपु वचे ८.६.
 सोये धरिली १२.२२.
 सोसा मूकले १८.२५९,
 सोसु पडे ६.१३८.
 स्नेह उपनलें २.२६,
 - पांझरे १३.२६२,
 स्नेहो बांधे १८.७५२.
 स्वप्ना वेंधौनि १५.४६०,
 स्वप्नीं पडिजे ९.९४,
 स्वप्नें केलीं १४.४५.
 स्वरूपिं बैसे १५.३५१.
 हकरे पडत ७.७०.
 हाड रोविलें १६.३१३.
 हाता आलें ९.४६९,
 - चडे १३.४/ हात पहा.
 हाताहता होये १४.४८.
 हातां पायां आणिलें
 १३.३०८.
 हातु अवतरे १३.११४४,
 - आखुडे १८.१०७२,
 - गेला १.१९७,
 - चडे ६.३११/ हात पहा.
 हारि जाई(इ)जे १८.२२५.
 हांव(व) बांधति १.१७२,
 हांव(व) भांजे १७.१५,
 हावे भरे १६.८०,
 - वाउनि १६.३८५.
 हाहाकार उठिला १.१५८.
 हिचें घालिति १.१६३,
 - फूटावें २.२१९,
 - फोडावें ९.३५.
 हीवां जाले १.१३५.
 हृदय डहुललें ३.१४,
 हृदयीं सूनि ८.१२२.
 हुडा पानासिला १२.४८.
 हुरडा होंतु ११.३१९.
 हेतु ठेउनि १८.१५११.
 होडा सांडित ६.५६.
 हणयें मागतील ३.९९.

परीशिष्ट ४

प्रत्ययांत नामें, विशेषणें इ०

(अ) -इक -ये

अनन्यगतिक ९.३३३.
आगलीक ४.४.
आदि-दी-क / आदि(२)पहा.
आध्यात्मिक १६.१८८.
इहिक पहा,
औहिक ४.१५३.
कलिका / कलि (१) पहा.
कामिक ११.१६९.
क्षणिक / क्षण पहा.
ग्राहिक ६.२९२.
चिकित्सिका १३.२२५.
ज्वलीक ९.१०८.
तात्विक १८.१२७५.
त्रिमालिक ५.११३.
देशीक ११.६५४.
दैविक ११.५०६, १७.१६.
नास्तिक / नास्ति पहा.
निमित्तिक १८.५८५, नै-
निमित्त पहा.
निरुपाधिक ९.१५६, १५.४१३.
नैसर्गिक / नैसर्ग पहा.
पथीक १८.१२९१.
परत्रीक ४.१५३,
पारत्रिक / पर (२) पहा.
पाशिक १४.१४७.
प्रासंगिक ६.४८.
वैसिक १३.४८४.
बोलिकें ९.३६६.
ब्रह्माग्निक ४.१२४ (१), योगा-
ग्रीक ४.१२३, साग्निक
४.१२४ (२).
मागीलकी ४.३५.
मानसीक १७.१९९.
रमणिक ११.१९४.
लौकिक १४.३४२.
विषइक ५.११५.
वेगलि-लीक / वेगला पुढें पहा.
शाब्दीक १७.१९९.

संसारिक २.३५०, ३.८२.
सात्वि-त्वी-क / सत्व पहा.
सोइ-ये-रिक १३.३५७, १७.९.
स्वाभाविक १७.६७, १८.८४८.
ग्राहकै ११.६४२.
चावटै ९.१६.
निसुगै ११.५४४.
पाइकै १७.२०४.
बहुचकै १८.५३६.
मौवालै १४.२४५.
वाचालै / वाचा पहा.
सेवकै / सेवणें पहा.

(आ) -ता

अक्षोभता २.३५६.
अगर्वता ४.१६५, ९.२२५.
अनित्यता ९.५०१.
अनेकता ९.६७.
असारता २.१३३.
अहंता / अहं पुढें पहा.
अहंममता ९.६१.
आढ्यता १३.२०५.
आरोग्यता १०.१५४.
इदंता १५.२४२.
एकनिष्ठता २.११३, ७.१६८.
एकरूपता १८.१०२८.
ऐक्यता ३.३९.
कर्तव्यता ४.९३.
कामपूर्णता २.१८८.
क्षारता १७.३७२, १८.१२०२.
गुणता १४.२९६.
गुणातीतता १४.२८३.
तत्त्वता (क्रि. वि.) तत्त्व पुढें पहा.
तरंगता ९.१०२, १५.१०६.
तद्रूपता / तत् पहा.
तल्लीनता २.१७२, ६.३३१.
तारुण्यता १४.९१.
दक्ष्यता १८.१२८२.
दृष्टता १८.११५६(२).
धीरता १८.७६२.

नित्यता / नित्य पहा.
निरहंकारता १३.५३२.
निरासता ४.९२(२).
निराचंता ३.४९.
निर्भयता १०.८३(१).
निश्चलता १८.११६५.
निष्कर्मता ४.९२(१).
निष्कामता ३.१५४.
परतंत्रता ३.६०.
पवित्रता ४.६१, ४.१८०.
पुरुषता १५.४६३.
पूर्णता / पूर्ण पहा.
प्रकाश्यता १८.११५६(१).
प्रशाकुशलता १५.१८४.
प्रसन्नता / प्रसन्न पहा.
ब्रह्मता / ब्रह्म (१) पहा.
भिन्नता १८.२९४.
मधुरता १.३६, ३.२०७.
मुक्तता १४.४८, १८.३९४.
मुमुक्षुता १८.१४३१.
येकवाक्यता १७.२६, १७.२७.
योग्यता / योग्य पहा.
लोलुपता ११.४२६.
वागतृता १४.६३.
विकलता १.१९६.
विचित्रता १८.५३६.
विफलता १८.६३०.
विषमता १८.२३९.
व्याकुलता २.३६८.
व्यामोहता १५.१०१.
शोच्यता २.२१, १०.१६६.
श्लाघ्यता १८.१६५.
सद्यता / दया पहा.
समता २.२९८, १०.८३(२).
साकार्यता १४.२७३.
सामान्यता १८.१४८८.
सिद्धता १८.६४०.
सुरंगता १.३८.
सुरेखता १.३६.

सुमेव्यता १८.१४५६.
सुक्ष्मता १३.१६५.
स्थिरता १३.४८३, १७.२४९.
स्वभावता ३.३३, ४.१४७.
स्वतंत्रता ३.१११, ४.४५.

(इ)-त्व

अकृत्यत्व १६.४६३.
अक्रियत्व १५.३१८.
अक्रोधत्व १६.१२९.
अजत्व ४.४९, ४.५७, १०.७३.
अर्जुनत्व १७.३१.
अदंभित्व/ दंभ पहा.
अद्रोहत्व १६.२०२.
अद्वैतत्व १८.१४००.
अनित्यत्व १५.४०.
अनेकत्व ४.६७, ८.१६७.
अन्यथात्व १८.११०८.
अमरत्व ९.३१७, १८.१४६८.
अमानित्व १३.२०१,
१३.८४६, १८.१०६१.
अलंकारत्व १४.१२३.
अव्यक्तत्व ४.४४.
अव्ययत्व १५.११७.
असाधुत्व १७.३९३.
अहंकारत्व १४.९१.
आस्तिकत्व १८.८४७.
उत्तमत्व ९.२२२, ९.४५१.
उत्तीर्णत्व ८.१२९.
ऊर्ध्वत्व १५.७२.
एकत्व/ एक पहा.
एकार्थत्व १८.१२३३.
औद्धत्व १६.३८९.
कनकत्व १८.१६२८.
कमलत्व १४.१२३.
करणीयत्व १८.६९९.
कतुत्व-कर्तुत्व/ कर्तुत्व पहा.
कपू(पू) रत्व १३.८८९.
कर्मित्व १४.३३२.
कवित्व/ काव पहा.

कीर्त्तिमुखत्व १५.४९३.
कुमारत्व ४.१२१.
कृष्णत्व ११.६३५.
कौमारत्व २.१०९.
क्षणिकत्व/ क्षण पहा.
क्षमत्व ११.५५२.
क्षराक्षरत्व १५.५४१.
गुणातीतत्व १४.२९७.
गुरुत्व ९.४७, १७.३,
१७.४२७.
घटत्व ८.२५२.
चंद्रत्व १४.१९४.
छांदसत्व १७.९३.
जगत्व १४.१२२.
जीव-वित्व/ जिवणें पुढें पहा.
ज्ञातृत्व १६.१३९, १८.४६५.
ज्ञानित्व १४.३३१.
ज्ञेयत्व १५.२७५.
तोयत्व १८.१२०२.
त्रिगुणत्व १४.१३९.
दक्षत्व १८.८६१.
दयालुत्व १३.३०८.
दातृत्व १२.२४०.
दुर्भगत्व १८.१३८१.
द्रवत्व १८.१५८६, १८.१५९५.
दृश्यत्व, दृष्टत्व/ दृश्य पहा.
द्वैतत्व १७.३२९.
धनत्व १७.९४.
ध्येयत्व १८.१०२७.
नरत्व ७.३४.
नानात्व १३.१०११.
निर्मलत्व १३.४७३.
निश्चलत्व २.३४४.
नृसिंहत्व ९.४४६.
नैष्कर्म्यत्व ४.९८.
पंथत्व ४.५८, १३.११०७.
पटत्व १४.११९.
परत्व ११.१०४, १८.११३०.
पवित्रत्व १६.२८४.
पशुत्व ९.४३८.

पितृत्व ९.३५२.
पुरुषत्व/ पुरुष (१) पहा.
पूर्णत्व १८.१०९९.
बालकत्व १८.४०४.
बुद्धित्व १४.९०.
ब्रह्मत्व/ ब्रह्म (१) पहा.
भिन्नत्व ६.४२.
भुजंगत्व १८.१४६९.
भूतत्व ९.३५४.
मनुष्यत्व/ मनुष्य पहा.
ममत्व ९.४६३, १०.१६,
१४.१४५.
महत्व पहा.
रसिकत्व १८.३४५ (१,२).
राशत्व १८.११३८.
लोहत्व ८.१९९, १८.१७५०.
लोहित्व १३.१०१२.
वक्तृत्व ९.२६, ९.२३७,
वगतृत्व १३.६३३.
वटत्व ९.४०६.
वनत्व १८.१०५९.
वस्तुत्व १४.२७४.
वन्धित्व १८.२१८.
विहितत्व १८.१८७.
शुचित्व/ शुचि पहा.
सजीवत्व १३.१४१.
समत्व २.२७३.
समविषमत्व ८.२५.
सर्पत्व ८.२४६.
सर्वादिकत्व १७.३६७.
साधुत्व १७.२१६.
सामान्यत्व ३.७३, ३.१९२.
सिंधुत्व १४.२९९.
सुचित्व १२.१७७.
सुवर्णत्व १८.१६२२.
स्नाव्यत्व १६.११७.
स्वैरत्व १४.२२८.

(ई) पण-णा-णें

अकृत्येण ५.७८.

अकृत्यपणाचे १८.७०६.
 अगाधपण २.२१७.
 अग्निपण ८.२२६.
 अज्ञानपण १५.२६.
 अडलेपणें ८.१२६.
 अदंभपण १३.२१६.
 अदलपण १३.९४४.
 अद्भुतपण ५.१६९.
 अद्वयपण १५.४०५.
 अधमपण १६.२४७.
 अधीनपण २.१११.
 अधोमुखपणेन १५.६३.
 अनन्यपणें १८.११७६.
 अनादिपणें १३.११०१,
 १५.३१८.
 अनारिसेपणें ६.४१,
 —सेपण ११.१३७.
 अनुभूतीपणें १८.१२११.
 अनुरूपपणें १८.१२९६.
 अनेकपणें ६.३९३.
 अपारपण—णें / अपार पहा.
 अमरपण ९.३२७, १५.५५०.
 अमूर्तपण ५.८१.
 अमृतपण १०.१७७.
 अयुक्तपण २.३४७.
 अजुनपण १८.१३०६.
 अरूपपणें १३.११०३.
 अलंकारपणें १८.५३९.
 अलक्षपणें १३.११०६.
 अवचितेपणें १३.५२६.
 असक्तपणें १६.२९८.
 असंतपण/ संत (२) पहा,
 —णें १७.३७९.
 असतेपण ८.३०, ८.१३६,
 १३.१९७.
 असिलेपण १५.१३९,
 —णें १८.१११०.
 आइतेपणें १८.१७२५.
 आघवेपणें ८.८६.
 आटलेपणातें ८.१७१.

आंतुवटपणें ३.२५४.
 आत्मेपणें १३.११०५.
 आथिनाथि-पणें १८.११८६,
 आथिलेपणें / आथि-थी पहा.
 आंधलेपण—णें ६.७३, ९.३०१.
 आपुलेपण ९.१७.
 आपैतेपणें १८.१६७७.
 आलेपणें १३.५८३.
 आवडलेपणें ७.२००.
 आश्चय(र्थ)पणें ११.२९३.
 आसलपणें ७.१८९.
 इंद्रपण ९.३२५.
 इंद्रियपणें १८.३२७.
 उगेपण १८.७९,
 —णां १८.१३२८.
 —णिं १३.१९२.
 उग्रपण—णें/ उग्र पहा.
 उचंचललेपणें १८.१५६३.
 उजियडलेपणें ७.११४.
 उठिलेपणें १३.१२४.
 उगेपण / उणा (१) पहा.
 उदकपणें १८.११६५.
 उदारपण १८.१४८३.
 उदासपण ९.४८७.
 उमेपण ८.६२.
 एकपण-णा-णें / एक पहा.
 एकलेपण-णिचें / एकला पुढें पहा.
 एकाक्षरपणें १८.१५००.
 ऐक्यपण १८.९९९.
 ऐलपणातें १८.११३०.
 ऐहेवपणे(णें) १६.३७५.
 उन्हीलपणें १५.१९८.
 कठिनपण ६.१८७.
 कडवटपण-णीं,
 कडुवटपण, कडुवालेपण / कडू पहा.
 करितेपणांचा १८.४०९,
 कर्ते-त्ते-पण-णा-णें / कर्ता-र्त्ता पहा.
 कलाविदपण १.३७.
 काले-गोरेपण / काल(३) पहा.
 काष्ठापण ८.१९७.

कुटुं(डुं)वपणें १८.१०५९.
 कुंटेपणें १८.१६९२.
 कृत्यपणें १६.४६४.
 कुपाळपण-णें / कुपा पहा.
 कृष्णपण ११.६३५.
 केलेपण १३.५२३.
 कोंडलेपणें १८.४१३.
 कोवलेपणें १.२०२.
 क्षरपण १५.४६४.
 क्षीरसागरपणें १५.५३२.
 क्षोभलेपणें ६.२१५.
 खरेपण १३.४२३,
 —णें ११.२१२.
 खोंकरपणें १५.४६७.
 गदलपणें १३.३२३.
 गंभीरपणें १.६१.
 गाढेपणें ५.१३१.
 गीतापणें / गीता पहा.
 गूढपण ९.३७.
 गोडपणें १३.३.
 गोरेपण १८.८८३ / काल(३) पहा.
 गोसांविपण-णें / गोसावी पुढें पहा.
 चांदपण १५.४७६.
 चित्तपण ६.३६७.
 चेइलेपणीं १५.२१६.
 चोखटपणा ९.४२७.
 चोखडेपणें १.९.
 चोखालपण १३.३६२.
 जगपण ८.१६९.
 जडपण ९.११५.
 जन्मलेपण १०.१३०.
 जाकलिलेपणें १८.१३१८.
 जाणवलेपण ८.१००.
 जालेपण ६.१४२,
 —णें ८.५४ / जाणें पहा.
 जियालेपण ९.४३२,
 —णें ११.४९९.
 जिवपणें १२.१६७,
 जीवपणा १८.७७३.
 ज्ञातेपण १८.४८८.

झांकवलपणें ३.२०९.
 ढीलेपण २.२८.
 तपियेपणां १७.२४१.
 तरंगपण ८.२४७.
 तरुणपण १३.५७४.
 तलौटेपण १३.१९४.
 तिखटपणें ११.४३४.
 तूझेपणें १८.१५४८.
 तूपण १२.९९.
 त्रिविधपणाचेनि १८.५२१.
 थारपण १७.२२९.
 थिनलेपण १४.३७५.
 थीरपणें ७.७७.
 थोरपण ९.३७६ / थोर पहा.
 दलवैपण १.११५.
 दाटपणें ११.५४७.
 दातेपणें १८.१६७.
 दासपणें १३.४३७.
 दासिपणाचेनि ३.२४३.
 दाहकपणें ११.४३३.
 दीक्षितपण १६.३८७.
 दीपपणें १३.८८८, १८.१६२९.
 दीवेपण ८.२१०.
 दुवाडपण-णां / दुवाड पुढें पहा.
 दूजेपण-णें / दुज पुढें पहा.
 दूधपणां ८.२००.
 दृश्यपणें १५.२७५.
 देखणेपण-णें ७.६१, १३.६९,
 देखिलेपण १८.११३५.
 देवपणाचि १८.१३६३.
 देहपणें / देह पहा.
 द्रवपण / द्रवणें पहा.
 द्रष्टेपण १८.११५१.
 धाकुटेपण ११.६४४.
 धायेपण ३.२३८.
 धालेपणें ६.९, १८.६६७.
 नवलपण ७.१७२.
 नवविधपण ६.२४३.
 नविकलेपणें १६.८३.
 नागरपणें / नगर पुढें पहा.

नास्तितपण १६.३१३.
 नाहिंपण-णें / नाहिं पुढें पहा.
 निखलपणें १३.१०२४.
 नित्यपणें १८.५८४.
 निदारपण १३.७९४.
 निन्नपणां १८.१८२.
 निमालेपणें १५.४३५.
 निराकारपण ८.१७८.
 निर्गुणपणें १३.११०२.
 निःशंकपणें ९.२०४.
 निश्चलपण ६.१५९.
 नीटपण ८.२५७.
 पन्हरेपण ८.३८.
 पराधीनपणें ३.५९.
 पवनपण ६.४६६.
 पाइकपण १८.१७७१.
 पाणीपणें १८.५१.
 पांतेपणें १८.९७०.
 पारिसेपण १०.१८५.
 पीतेपण १३.१९१.
 पुरतेपण ३.१६१.
 पूर्णपणें १५.४८७.
 पैलपण १४.३९२.
 प्रधानपणें १७.२१३.
 प्रियपणें १६.११९.
 फलाढ्यपणें १५.१९६.
 फांकलेपणें १४.१२३.
 फुडेपणें १३.१०३.
 ब्रवेपण-णीं-णें / ब्रव पहा.
 बलिकटपण-णें, बलियेपणें /
 बलि-ली (३) पहा.
 बहुवसपणें, बौहस-वस-पण-णें /
 बहुवस पुढें पहा.
 बापपण १८.७७६.
 बालपण-णीं-णें / बाल पुढें पहा.
 बीजपण ७.५५.
 बुडालें(ले)पण ९.४१५.
 बुद्धिमंतपणें ८.१९८.
 बैसलेपणें १३.६२२.
 बोधलेपणें १४.३१६.

बोलिकेपणा १३.३२१.
 ब्रह्मपण / ब्रह्म (१) पहा.
 भगवंतपण ११.४३८.
 भयासुरपण ११.३४७.
 भरलेपण १५.२५४.
 भिंगुलवाणेपण ११.३४१.
 भिन्नपणें १५.३०२.
 भूखैलेपण ११.४२४.
 भेदलेपण-णें ८.४२, १८.६९२.
 भोगितेपण ५.१३०.
 भ्रमरपण १८.७१६.
 भ्रमलेपणें २.९८, ६.७४.
 मनपण ५.१५६, १३.३०१,
 १७.२३२ / मन पुढें पहा.
 महंतपण १६.३७६.
 माउलीपणें १८.१७४५.
 माझेपण ९.४५२.
 माणूसपण १०.७५.
 मातलेपण ११.३३६.
 मान्यपणें १३.१८५.
 मारकपणें ११.४५८.
 मीतूपण, मीपण-णें १८.१२१२ /
 मी-मी पहा.
 मूर्खपण-णें / मूर्ख पहा.
 मौपणें १६.१६६.
 यादवपणें ११.५४६.
 योग्यपण ६.३४३.
 रंकपर्णी १८.३२१,
 —णें १४.१५३.
 रवेपण १३.८९१.
 रसालपणा-णें / रस पहा.
 रागिटपणें ११.४४३.
 रायिपण १४.२५४.
 रायेपणें १४.२१८, १५.३०८.
 राहलेपण १८.४२१.
 रिणियेपण ८.१२९.
 रुचलेपणें १६.७९.
 रूखपण ९.२९०.
 रूढपण १.३६.
 रूपेपणा १५.५१७.

लाठेपण-णें २०९, २०२१०.
 लेंकुरूपणें ११०३५.
 लेणेपण १५५२८.
 लोकपणें १८१२७७.
 लोभलेपणें १७२३२.
 वस्त्रपण १८५४१, -णें १३०५५.
 वहिलेपणें / वहिला पुढें पहा.
 वाचालपणें ३१९२.
 वाडपण-णें / वाड पहा.
 वाणिपणें १३५०५.
 वाणेपण १८५९१.
 वारेपण ७१११.
 विजयपण २२२७, -येपण १२४.
 विश्वपण / विश्व पहा.
 वृक्षपण ८१६७.
 वेगलेपण-लालेपणें / वेगला पुढें पहा.
 वेचकपणें १५१२१.
 वेद्यवेदकपणें १८४१५.
 वेल्हालपणें / वेल्हाल पहा.
 व्यापकपण-णें / व्यापणें पहा.
 शक्तिपण ६३०१.
 शुचिपण १३४८२.
 शून्यपणें १३११०४.
 श्रोतेपण १५६९.
 सकणवपणें २२०६.
 सच्चाडपण ११९२.
 संजयपण १८१५८४.
 सदमुखपण ११३३४.
 संपलेपणें १८३४.
 सपूरपण ८१५.
 संभावितपणा १३१८४.
 सरित्तेपण २२७२, -णें ११६५.
 सरूपपण १८१२०१.
 सर्पपण ९७२.
 सर्वज्ञपणें १७१४.
 सर्वपणें / सर्व पुढें पहा.
 साकारपण ४४७, १३९८७.
 सांघातीपणें १८१४५१.
 साचपण ९१०९, १८१२२८.

साजेपणें १३१७८, १५९५.
 सारिखेपणें ४८५.
 सार्थकपण १०१५५.
 सालिपणें १८१२८०.
 सावधपणें १४१४१.
 सिनानेपण १५५१९.
 सिपीपण १५२७८.
 सिहाणेपण २०९३, -णें १०३३.
 सुखपणें ८२६३.
 सुरसपणें १७१५८.
 सृष्टिपणा ९१०७.
 सेवकपण १११६६, -णें १६२१.
 सोडरेपणें ९४६३.
 सोनेपण ९७६, १४१२३.
 स्तब्धपणें १८६६८.
 स्नेहालपणें ११५६९.
 हल्लवारपण १५७, ६२६.
 हिरवेपण १८७८७.
 हेतुकपणें २२२४, २२५२.
 ह्यांतातरपणें १३७८६.

(उ) मई-य-यो

आनंदमय १३११४७.
 उदकमय २२६२.
 गुणमई १३९८१.
 -य १६२०९.
 तंतुमय १८३५८.
 मायामय २१०५, ७९३.
 मूर्त्तिमय / मूर्ति पुढें पहा.
 मुन्मयो १४११९.
 मोक्षमय १५२४.
 रजोमय १७७१.
 रसमय १८१५८६.
 विश्वरूपमय ११११६.

(ऊ) मत-मंत

गतिमंत १०२३१.
 प्रकृतिमंत ३५८, ३१९१.
 बुद्धिमंत,
 -पणें / बुद्धि पुढें पहा,

बुद्धिमतीं ७४४.
 मूर्ति-त्ति-मंत / मूर्ति पुढें पहा.
 युगुतिमंत ६३५५.
 श्रीमंत / श्री पहा.
 हेतुमंत १३७०.

(ए) वंत

अंतवंत, / अंत (१) पहा.
 आदिवंत ६४४७.
 कलावंत १८१६६६.
 कृपावंत / कृपा पहा.
 देहवंत १२७३, १४१५४.
 धनवंत १०२०५.
 नाशवंत / नाशणें पहा.
 बुद्धिवंत १३५८७.
 भगवंत ६३८.
 मतिवंत १३४१.
 मूर्त्तिवंत / मूर्ति पुढें पहा.
 विवेकवंत ११४.
 रश्मिवंत १०२०२.
 वेगवंत १३३०७.
 संपत्तिवंत १६२६९, १६४२०.
 हिमवंत / हिम पुढें पहा.
 हेमवंत १३३४६.

(ऐ) प्रत्ययांत इतर कांहीं शब्द

धांधा १८४००, १८१२८१.
 धोदा-धा ११११९, ११५९४.
 बगा / बग-गा पहा.
 बांधा / बांधणें पहा.
 नवलाई ११२९४,
 नवलाउ / नवल पहा,
 नवाई / नवा पुढें पहा.
 शिष्टाई ११५३५.
 उखितें ११५६७.
 राइतें १७१४६.
 रिणायित १७३०३.
 कोरिव १२५५.
 गालिव १५७७.

वेडिव १३.१९०.
 सोलि-लीं-व/सोलणें पहा.
 गाणि-णी-व १८.१७१६,
 १८.१७२०.
 भाटि-टीं-व/भाट (१) पहा.
 चांचोड पहा.
 नावोड १८.३०७.
 तोंडौता १३.१५.
 घडौता ११.७१.
 मागौ-घौ-त/मागुत व माघुत पहा.
 वरौत ६.५५.
 चवक ११.३३४.
 बचका पहा.
 उपला ९.११४.
 बुडुला १३.२१८.
 फलकट २.१३०.
 बलिकट/बलि पुढें पहा.
 घरटा-टी पहा.
 थेंबटा/थेंब पहा.
 दि-दीवटा पहा.
 उभाट १३.४६.
 उसिटें/उसिटणें पहा.
 कोंघाट ११.२४६.
 खुजट ११.२७३.
 चोखट ६.१७१.
 ति-तीखट ११.४५८,
 १७.१४२.
 दासट/दास (२) पहा.
 बासट पहा.
 बोभाट १८.७३१.
 झांटी ११.२०१.
 राहाटी/राहटणें पुढें पहा.
 उमेठा १८.१५८८.
 कुरुठा ५.१२.
 रागीठ/राग (१) पहा.
 वसैठा ५.१२.
 आगिठी १८.६८१.
 आंनड १८.२४३.
 उमड ११.३०८.
 जुंवाड ११.३५८.

भडाड ११.२९९.
 भाऊंण्ड ८.२६१.
 कुरौंडि-डी/कुरवंडी पहा.
 बागडी पहा.
 राखौंडी ११.३५१.
 थोरांडें १५.१६७.
 नाकांडें १३.५६१, १३.७०४.
 बिरडें १३.३७८.
 मेहुडें १४.१७३.
 सालडें १५.२६.
 सिंहाडे ११.३३९.
 वोडण ११.३४५.
 टेडणी १३.५०४.
 बाइणी-बायणी पहा.
 राबणी १४.२०४.
 लावणी १६.६२.
 सुअणी ११.४१९.
 गुणिया ११.८४.
 दंदिया १३.५००.
 दुखिया ५.१२१.
 योगिया/योगी पहा.
 रिणिया/रिण पहा.
 रोगिया ११.४२३.
 सुखिया/सुख पहा.
 हटिया ३.२६१.
 हणिया-यें/हणणें पहा.
 ठखर १३.१०४७.
 कोठार ९.३१८.
 गोडिर/गोड पुढें पहा.
 घठार १६.३९३.
 चाचर १८.१५८८.
 जिन्हार पहा.
 तण्हार ३.२१८.
 दातार ११.५३५.
 पाठार ६.५८.
 पैसार पहा.
 माजिर/माजणें पहा.
 सोपार पहा.
 होणियेर ११.३९७.
 हणियारे/हणणें पहा.

उबारा ११.६१७.
 फुल्लौरा ९.२७, १०.११.
 मनौरे ९.३.
 धुवारी १७.१४५.
 फरारी १८.२४९.
 फाउरी १३.१०५.
 कीडरं ११.५४.
 दाशिरं १८.१३९४.
 पा-पां-खिरं/पाख पुढें पहा.
 लेंक-कु-रं/लेंक पुढें पहा.
 हातिरं ९.४३८, १३.६९७.
 आगल पहा.
 इसाल पहा.
 उगल/उग पहा.
 खलाल ११.४७८.
 झलाल पहा.
 टवाल १३.८०९.
 दिसाल पहा.
 दादुला पहा.
 धसाल १०.२९६, ११.५९९.
 पायल पहा.
 नव्हालि-ली पहा.
 माउली पहा.
 खडुलें ११.५५०.
 झावलें ८.२२७.
 ठेंकुलें १८.१७६२.
 डगलें १७.१२६.
 धाकुले १.१८३.
 बिंदुलें/बिंदु पुढें पहा.
 वांझीलें १०.३०८.
 सानुले १३.२४८.
 बरव पहा.
 हवाव ६.१३२, ७.२०४
 उल्लावा/उल्लणें पहा.
 कणवा १७.३२९.
 चढावा ११.३८३.
 तडवा १३.५६.
 तलवा ६.२३२.
 दीठिवा ९.४.
 फावा १७.३१४.

मेलवा/मेल पहा.
यावा १८.१६९, १८.३४४.
वाधावा १८.८९९.
सोहावा १८.३३८.
हेलावा पहा.
कुलैवा ८.२६८.
हाथि-थै-वा ९.१३, १६.२३.
ठाणवी-णौरी पहा.
धडसा १०.३०४.
भडसा पहा.
एक-का-वट २.१३०, ६.२२०,
१६.१४.
ॐलिवा पहा.
कडुवट १८.१८४.
घण-न-वट २.१३०, ७.५४.
धु-घो-वट/ धुणें पहा.
सुवट ७.५४.

दारवठा ४.१६४, १८.१४९८.
वरवंट ६.१७१.
वालुवंट ५.१०६.
धवड ३.२३७.
बिंबड ९.५२८.
गावढें/ गाॐ पुढें पहा.
चडकण १७.४१५.
अग्रवण १५.१५७.
नागवण १८.३७०, १८.४६१.
पेटवण ४.१३३.
रांधवण १३.५६१.
आहाचवाणा ८.९४.
वाहातवणां ७.१२६.
कोडिसवाणी-णें ११.६४३,
१८.१४४०.
पाए-ये-वणी/ पाए पुढें पहा.
पाखालणि १३.१०७०,

१८.६४८.
बुझावणी ११.६६२.
माहेवणी १६.१४३.
मेलवणी १७.१७८.
सांजवणि-णी पहा.
अ-आ-वेंगवाणें ८.९०,
१५.४१४,
अव्यंगवाणें १७.३७७.
मिगुलवाणा पहा.
लाजि-जी-रवाणें/ लाजणें पहा.
कृषीवल १३.२०६.
पाणिवलें ६.४६९.
पेंडवला १३.६९४.
निदसुरा-रें/ निदणें पहा.
भयासुर/ भय पहा.
भासुर १.१३३.

परिशिष्ट ५

(१) काहीं निवडक ओव्यांतील शब्दांची पुनरुक्ति

अ

अग्नी आणि पोलिजे २.३३६.
ब्रह्माग्निक सामिक ४.१२४.
अमृताची चवि अमृता चि सारिखी ४.१८१.
भूतांचेनि अनेकपणें अनेकु नोहे ६.३९३.
जें अमृति(ति) हिं रिगौनि मरावें। सुखें अमृत
होउनि कां नसावें। अमृतामाझि ॥ ७.१४९.
अव्यक्ताचें होये व्यक्त विश्व ८.१५८.
मरतिये जीवाकारीं अमर जें आहे ८.१७६.
अग्नी माझि आलें इंधन चि अग्नि जालें ८.१९७.
जो विष अमृतें ओलखे। तो अमृत काइ सांझें
शके। ८.२३९.
आघवां अवकाशि जैसैं। अवकाश होउनि आकाश
असे। ११.५२७.
भावांचें अवतरण। अवतरवीति खुण। १३.४.
अद्वैत दावाचें बोलें द्वैत चि कीजे १३.८८३.
हा तो असतू चि आहे। १३.१०१८.

असतू चि असे सर्वत्र ईशु १३.१०७१.
अभ्र घांचे अंबरीं। अंबर उगें ॥ १३.१०७५.
अवेवी अवेवीया। आछादिजे किं तेया। तें चि
रूप ॥ १४.१२४.
असंत चि असिजे जगें १५.१३२.
सलिलिं असत चि असे १५.४५५.
अमृत चि होउनि मिलणें अमृति जेविं १५.५३२.
कायि द्विजु अंत्यजुघृष्टी। अंत्यजु नोहे ॥ १७.५१.
अन्याॐ गा अन्याइ हेतु जाणावा १८.३७४.
हे चि होउनि अर्थना। मी चि माझां अर्थीं अर्जुना।
करुनि अर्थाभिधाना। आणी(णीं) मातें ॥
१८.१११४.
अनुभव ही वेडावला। अनुभूतीपणें ॥ १८.१२११.
अनुभूतीं अनुभवे। अनुभव जेया ॥ १८.१३१२.

आ

आपणपेंयां आपण हणें १.१७८.
आपण आहाणां नोहिजे आपणपेंयां २.१९६.

जे ऐसेन सुखें मातले । आपणपां चि आपण गुंतले ।

५.१३६.

आपण चि आपणपेया घातु कीजतसे ६.७०.

आपणपेयां आपण चि रिपु ६.८०.

घटाकाशु...आकाशा ६.८३.

आपणपां आपण असे अखंडीत ६.१०५,

१७.३७८.

आंगातें आंग करी ६.१९०.

आपणपेयांतें आपण देखे ६.३६६.

आपणपां आपण सुरे । आकाश ही ॥ ६.४६६.

आषवें चि आषवेपणें देखत असे ८.८६.

आर्षी आपु मिलावेया ८.९२.

आपुलेयांतें आपुलिये कडे आर्षी ८.१३२.

जैसी आटलेयां स्वरूपें । आटलेपणातें खोटी ह्मणिए ।

८.१७१.

आटतिये अलंकारीं नाटतें कनक आहे ८.१७६.

आकारा आलेयां जेयाचें निराकारपण न वचे

८.१७८.

मज आकारशून्या आकार । ९.१५६.

आननें नावें आनानी वृत्ती । ९.२५१.

जैसें आंगिचेनि सौंदर्यपणें । लेणेयांसि आंगचि होये लेणें । १०.४३.

तरि गतायुषा जोडलें । आयुष्य जैसें ॥ १३.३७९.

आकाश लयाकाशीं नेईन १३.४३४.

नाइकणें पावे तंव आइकौनि घाली आषवें १३.५७६.

आकड जेणें आकारे । १३.९२६.

आषवा चि आभासु । आभासे जेणें ॥ १३.९२८.

तेया आवरी अनावरातें १३.९९२.

अन(ना)र्त्ताची आर्त्ति १३.९९५.

निराकाराचा आकार .१३.९९७.

आलंगितेन विण अलंगी । १५.८५.

आपण चि आपणेयातें । पाहिजे जें अद्वैतें ॥

१५.२४४.

आत्मा आत्मेयाचे ठांइ १५.३४९.

आपें आपु देखौनि देखि १५.३९२.

जो भोगिजतु असे आनंदु । आनंदें चि ॥

१५.५१३.

आपणपें चि आपणेयां प्रकाशितुसे १५.५२३.

आपणपां निवाडु आपणपां चि १६.१३७.

आश्रयो आकाशा आकाश चि १७.४००.

आरिसा आरिसेया पाहांतेया । १८.२७२.

आगी आगि लागलेयां कांहीं पोले १८.४४८.

आपण चि कां आपणेयां उरिजे १८.११०४.

आर्त्ताचां ठांइ आर्त्ति होउनि पाहीं १८.१११२.

कां आरिसेयासि आरिसा । उट्टनि दाविला जैसा

१८.११३३.

आकाश जें नव्हे तें आकाश काइ जाणावें

१८.११३९.

आकाश हें आकाशें दाटलें न ढले १८.११५९.

अद्वय आपणां आपलेया जाणति जे श्रुति ते ईश्वर

१८.११९८.

चेइलेयां एकपण दीसे आपणेयां आपण १८.१२००.

सरूपपण सुवर्णी । आदौनि होये आटणी । घनाकाराची

ही ॥ १८.१२०१.

आनंदु घेपे आनंदें । १८.१२०९.

जेयाचिया आशा आश तूटे । १८.१५५४.

इ-ई

जो ईशितव्यें विण ईशु । १५.५१२.

उ-ऊ

जरि उदकें उदकीं बुडीजे । २.३३६.

उदकीं जाली बाबुली उदकातें चि झांकोली ७.५९.

उभेयां उभेपण नाहिं जेयाचें । ८.६२.

मनोरथाचिया उतरडी । उतरी रची ॥ १३.११४.

उदक होउनि उदकिं रसु जैसा १३.८८८.

चांदु कां उदकिं उदकातीतु १५.३१६.

विश्व उठवित चि उठी । १५.४८१.

कां ऊंसाचें कांडें ऊंसा । वाढी हेतू ॥ १८.३६१.

काहिं चि नुरौनि उरे । जें कां हिं (कांहीं) गा ॥

१८.९९९.

कल्पांति उदक उदकें । रंघलेयां वाहो ठाके ।

१८.११६०.

नुठिं ह्मणसि हा घांघा उठिविजसी १८.१२८१.

ए-ऐ

एकीं कल्पलें अनेकत्व ४.६७.

ऐक्यभावं ऐक्यातें पावलील ४.११७.

भूतें आग्रविं चि होति । एकाचि एकिं आहाति ।

१३.१०५२.

ऐक्याचें ऐक्यपण सरे । जेथ अद्वयकणु हीं विरे ।
१८.९९९.

क

जैसें काष्ठें काष्ठ मथिं(थि)जे । तेथ वन्हि एकु उपजे ।

तेणें काष्ठजात जालिजे । १.२४२.

अक्रियता चि करणें । ४.५७.

मुक्तु तो सकर्मु चि कर्मरहितु ४.११३.

आणि करिताति जें न करावें । वेदु ह्याणें ॥ ७.१०१.

जें कृष्णाचेयां होयजे आपण । कृष्णु होये आपुलें
अंतष्करण । ८.९.

तो कल्पादि जन्मां नांगवे । आणि कल्पांतीं मरणा
नाप्लवे । ८.२५६.

जैसे जलाचे कळोल । आणि कळोलीं आथि जल ।
९.२८६.

जे माझेनि कामें सकाम । ९.३५९.

मी कवणु केतुल । कवणाचा कै जन्मल । १०.६६.

तैसें मातें विश्वि कथित । कथितेनें(न) तोखें कथू
विसरत । १०.११२.

कळोलतें कळोलें ग्रसिजतसें(से) ऐसें केले
१३.८८१.

कपू(पू)रत्वे कापुरीं । सौरभ्य असे जिया परीं ।
१३.८८९.

क्रियेसि कर्तेपण । जेयाचेनि ॥ १३.९२५.

निकण वाढे कर्णेंसि कोंडा १३.९५५.

जैसा वन्हि काष्ठी भरे । तै दीसे काष्ठाकरें । १४.१९३.

नां प्रवर्त्तलेनि कर्म । कर्मित्व तेया कां गमे । १४.३३२.

तैसा कर्मा अतिसो आहे । निष्कर्मा लागि ॥
१८.१५३.

आंतुलें करणें कर्त्ता कर्त्तव्या चे उमाणें १८.४९७.

अप्रातें शोचावें काहिं कामावेया कामावें १८.१०९०.

कां जलीनि काष्ठें काष्ठ । वन्ही चि होए ॥ १८.११०२.

तैसें कर्म सिया कीजे । तै करणें कैचें ॥ १८.११७०.

तें होत चि आहे । जै करावें भाष जाए । ऐसें

न करणें चि होए । तेयाचें केलें ॥ १८.११७१.

कोण कोणां पाहांतसे । जाणवे ना ॥ १८.१५८०.

कोणु कोणा अर्थिकु । कोणु जाणे ॥ १८.१५८१.

क्ष

आणि देवाचेनि क्षमवें क्षमा । आचार जाली आहे

भूतग्रामां । ११.५५२.

क्षीराब्धि कां जैसा । क्षीराचा चि ॥ ११.६७९.

क्षीराचिये दशे घृत चि क्षीराकारें असे परि क्षीर
चि नव्हे १३.८९७.

क्षीरसागरा परगुणें । किजे क्षीरसागरपणें । १५.५३२.

ख

खांतखांतां तोडें खांखांतें ठेलीं ११.४२७.

खललांचेयां लगवणि । फेडौनि खललांचेयां भाणिं ।
१५.३५४.

सींहु प्रतिवित्र पांतां खोभे । खोभला समारंभे । घली
तेथ ॥ १५.४५४.

ग

गुणा सगुणपणाचें बीक । बहुवस एथें ॥ १.३८.

सगुणु परि गुणातीतु । ४.११३.

गगनीं गगन लया जाये । ६.३१०.

जे सकलां गतींसि गति । ६.४६८.

गगनीं उपजे आभाळ परि तेथ गगन नाहिं
केवल ७.५६.

परि पवनु हालौनि पाहिजे । तरि गगना हिं
वेगला देखिजे । एन्हविं गगन तों(तो) हें साहाजें ।

असे जैसें ॥ ७.११२.

जैसा मडु गगना भरोनि । गगनीं चि आथि ॥ ८.५९.

घनजात आटे गगनिचां गगनीं ९.१०१.

परि ग्रसितें ग्रासा वेगलें । असे काइ ॥ १३.८८१.

जें गुण नोहे कहिं । गुणा तेया पाडु नाहिं ।
१३.९०१.

निर्गुणें गुणातें भोगणें १३.९०६.

ह्याणौनि गुणाचा संगु । अथवा गुणभोगु । हा निर्गुणि
लागु । बोलों चि न ये ॥ १३.९०७.

गुणिं गुणां परीतें जें आपणपें असे आइतें १४.२९०.

ग्रासातें हिं ग्रसुनि पुरता । १५.५१६.

गगन जैसें आळगना । गगनाचेया ॥ १५.५३१.

गुणां गुणियां घरावी सरोमरी १८.१९.

गोरेया आंगा जैसें गोरेपण १८.८८३.

आत्मज्ञान मज गोप्याचें हि गुपित घन १८.१३१७.

घटाचेनि नासें गगन चि गगनीं असे १८.१३९०.

गातां गाऊं ह्याणें तै गाणिवे होये नेणें १८.१७१६.

घ

मनाची घडी घडे । हृदयामाझि ॥ ६.१८८.

घंटानादु लयस्थु घंटे चि होये ८.९५.
आधि घरमेलावा । हाणौनि वाहिवां । घरीं वाहे ॥
१३.३७.
घरिचीं चि राहाटति घरीं । घर काहिं न करी ।
१३.१०७५.
घटभंगीं घटाभासें । आकाश जेवि ॥ १४.५४.
व्योम घटें आवरे । तें घटाकाश ॥ १४.१९३.

च

न चिंतावें तें चितिसि । २.१०१.
ऐसा चिन्हि चिन्हतु । ३.७४.
तो चालिला संगें न चले । ४.५८.
न चलतां सूर्या चालणें ४.९८.
चाड चि निचाडां करी । ६.१३५.
निश्चलपण चालणें एथिचें ६.१५९.
चंद्रिका ते ठेली चंद्रां चि आहे ८.१३६.
नचलतेनि रवी लोकु चले ८.१८५.
चंद्रकांतु द्रवता होये ते हातवटी चंद्रिं आहे ९.२९.
लोह चाले तरि चालो कां । कोणु सीणु आमका ।
९.११५.
चंद्रें चंद्रें(द्र)मेयांसि खेंव दीधलें १०.१०७.
जरि चिंतू हाणों आघवें । तरि चितणें न घडे ॥
१०.१७१.
चाराचारी (चारा चारी) चांचु वेन्हीं । ११.४००.
चंद्रिका ते उगी चंद्रिं जेविं १५.३५४.
हारतला चंदु जैसा । चांदिणेन ॥ १७.४२१.
चंदु चंद्रिका धवलिला । १८.८५०.
चंदनाची द्रुति जैसी । चंदनीं असे आपैसी ।
१८.११४४.
चित्त चैयत्यागें मातें चि भजे १८.१२६१.
चइत्य जातें सांडिलें चित्त माझां ठाईं जडलें
१८.१२६२.

ज

जैसें जलीं जलें न सिपे । पद्मपत्र ॥ ३.७१.
माझें अजत्व जन्मणें । ४.५७.
जैसें न सिपे जलिं जलें । पद्मपत्र ॥ ५.५०.
जगाचां जिविं आहे । परि कव्हांचा काहिं नोहे ।
जग चि होये जाये । तो शुद्धि ही नेणे ॥ ५.७९.
जैसा जनामाजि खेचरु । असतु चि जना नव्हे
गोचरु । ५.९८.

पवनाचेनि मेले जलिं जल चि लोले ५.९९.
जलातें जलचर सांडितु केवि ५.१२१.
जल जैसें जलीं वेगलें न दिसे ५.१३२.
जलों सरलेयां माया जालितें हीं जलें(ले) ८.५७.
जो जीवांचा जीवाला । विश्वाचेया ॥ ८.२६७.
आमचिये जीविचें पडो तूझां जीविं ९.३७.
जाणणें चि जाणणेयां आड रिगौनि ठाके ९.१४४.
जैसें आपुलेया जाणिजसि जाणिवा । १०.१५९.
जिया जाणितलेया चि सार्ठी आघवें जाणितलें होये
१०.१८९.
तैसा नुभगे जीवा । जिवपणें जो ॥ १२.१६७.
जिवें जीवो माझें(झे)नि तो १२.१७०.
जन्में चि जन्म निवारी । १३.५५१.
आणि जाणितलेया वरीतें । जाणणें नाहिं जेथें ।
जें जाणणें चि तन्मयते । आणी जेयाचें ॥

१३.८६२.

जीवधर्महीनु जीवांसि अभिन्नु १३.१०६१.
जलिं जलें न सिपे । सूर्यु जैसा ॥ १३.१०८८.
जालेनि जगें मी झांके । तरि जगत्वे कोणु फांके ।
१४.१२२.
वन्दि काष्ट जालौनियां स्वयें जलें(ले) १५.४९३.
जाणणेन विण उरलें जाणतें जें १५.४९४.
मौढ्याचेनि जीवें जियाला जो १८.३८७.
न जाणतां न जाणणें । जाणवें उरे ॥ १८.५३०.
जिज्ञासु पुढां वीरेषा । हे चि होउन जिज्ञासा ।
मी जिज्ञासु ऐमा । दाखविला ॥ १८.१११३.
इया बोधा जाणणें तें ही मीं चि जाणें १८.११९४.
हें जाणौनि जाणणें जेथ । अनुभविं रिगे ॥ १८.११९९.
जाणिवे नेणिव नेणौनि । जाणिजे तो ॥ १८.१२०८.

झ

ज्ञानें ज्ञेय गमिजे । तो ज्ञानयजु ॥ ४.१४०.
हे ज्ञानिची पवित्रता । ज्ञानिचि आधि ॥ ४.१८०.
ज्ञान तें चि आंधारें ज्ञानासि करिति ९.१७०.
तें अज्ञान ज्ञानिं बुडालेयां । ज्ञानें कीर्त्तिमुखत्व केलेयां ।
१५.४९३.
सात्त्विकज्ञान चोखडें । जेयाचां उदईं ज्ञेय बुडे ।
ज्ञातेनसिं ॥ १८.५२६.

झ

झाडिलिं कोलें झाडी । १३.५८४.

ठ

भेल्यां जेया ठाया ठाउ चि होइजे ८.१९४.
ठकासि ठक मांडलें । ११.१९१.
जीउ जाउ परि नुमसे । ठेविला ठाउ ॥ १३.२०२.

ड

ज्ञानाचां डोलां डोलसां । माझि डोलसु तो वीरेशा ।
१३.१०६२.

त

मग तत्वता तत्व उरलें । ज्ञानियासि ॥ २.१३१.
ते तरले चि न तरति । विषयसिंधु ॥ २.३४८.
त्यजितां कर्म न त्यजे ३.५२.
जे पवित्रता तीर्थासि । तीर्थरूप ॥ ४.६१.
जें महातेजाचें तेज । ६.३२३.
तापसांचा आद्यु । तपोनाथु ॥ ६.४७७.
मासि तूंकितां तूका तूटि नाहिं ९.४४५.
तेया ही तोंडें परि तोंडीं ११.३५१.
ताहाना ताहान चि पियावी । १२.६३.
तोंडेंसि तोंडा न पडे । १३.१८.
तेजाचा तेजौनि निगाला । परि तेजीं असे लागला ।
१४.३८१.

जें तेज तेजासि सांपडलें । १५.५१४.
कनका तूका तूकाचा नाथु । १६.१०६.
ऐसेनि कर्में त्यजिलीं त्यजीति सर्वथा १८.२१५.
तांथुवाचा ताणा तांथु घालितां बोहरणा १८.३५८.
तारुण्य कां तरुणांगी । १८.११४१.
नाना लवण तोय होए । मग क्षारता तोयत्वे राहे ।
१८.१२०२.

तृण तृणें बांधलें । १८.१२९७.
मग ताकौनियां काढिलें । लोणें ताकिं माघौतें घातलें ।
परि नेघपे चि काहिं केलें । ताकें जेवि ॥ १८.१३९७.

द

दिहा चि दीनु थोंकला । १.१५८.
देहिचा देहा नांकले । ४.५८.
दुःखियां दुःख चि जिह्वार ५.१२१.
जें दिठी हीं न पविजे । तें दिठीविण देखिजे । ६.३३.
जें दीवेयाचें दीवेपण झांके । ८.२१०.
देहांतिचे नि विषमवातें देह आंतुबाहिरि श्लेष्मु आते
८.२११.

४१

दोरी सर्पत्व वाओ दोराचिया कडौनि ८.२४६.
दृष्ट चि मुखपणें जेयासि अदृष्टाचे(चें) बैसणें
८.२६३.
दीपें दीपु लाविजे तेथ चि आदिल कोणु हें नेणिजे
९.४२४.

रानीं दुःखिया दुःखियें भेटलें । ९.४३०.
तेवि देखिल्यां जें देखवलें । विश्व सकल ॥ १०.१९०.
दिशा विदिशा समाकुल दिशाचक्र ११.३१०.
ते हे दशा देख । देखणेयां(या) ॥ १३.४९८.
अद्वैत दावावें झोलें द्वैत चि कीजे १३.८८३.
दीपपणें दीपकीं । तेज जैसें ॥ १३.८८८.
द्वैत जेथ नुरे । अद्वय जें ॥ १३.११३६.
देहीं देहा जोगे । होती चि ना ॥ १४.५०.
दूधीं जैसी साये । दूधा चि तव ॥ १४.७३.
दिसतेन विण दिसतें । अद्वय जें ॥ १५.७५.
देहराजु ने देहा । पासौनु घाला ॥ १५.३३५.
देखिजे देहाचा धर्म देहिं । १५.३४९.
अद्वैत होउनि तैसें । द्वैतें घेपें(पे) ॥ १५.४५५.
दसी दीपा संगें दीपू चि होए १७.१९.
अद्वैतु द्वैतत्वं(त्वे) भेटावा १७.३२९.
देहादिकिं कारणिं देहादिहेतु मिलणीं १८.३६४.
देहीं जो असे विदेहदृष्टी १८.४३२.

कां दीपा संगें दीपाकार । होये तंतु ॥ १८.९७९.
तें देखणेयां(या) दृश्य लोटी । देखतें चि दावी ॥
१८.११४९.

आरिसेया आदी जैसें । देखतें चि मुख दीसे ।
तेया तें देखणें तैसें । मेलवी द्रष्टें ॥ १८.११५०.
दृश्य जाउनियां दृष्टें । द्रष्टेयासी चि जें भेटे ।
तैं एकलेपण न घटे । द्रष्टेपण हि ॥ १८.११५१.
तैसा मी होउनि देखतें । तो घेऊं जाये दृश्यातें ।
तेथ दृश्य नेथिलें तें । दृष्टत्व ही ॥ १८.११५५.
दृश्या नाहिं दृष्टता मी जालेयां १८.११५६.
मग देखिजे कां नेदखिजे । ऐसी जे दशा निफजे ।
तें दर्शन माझें ॥ १८.११५७.

दृश्यादृश्यातीता दृष्टी । भोगी तो सदा ॥ १८.११५८.
दर्पणातें दर्पणें पाहिलेयां होये न पाणें १८.११६९.
दीपातें दीपें प्रकाशिजे । तें न प्रकाशणें चि निफजे ।
१८.११७०.

रोगु काइ रोगिया आवडे दरिद्र दरिद्रिया
१८.१२८८.

दिव्या करविजे दिव्य जैसे १८.१३२०.
दीपें दीपु लाविला । तैसा परिससंगु तो जाला ।
१८.१४१२.
तैसा देवेंसि पांडुसुतु । आपणपें देविं देखतु ।
१८.१५७५.
कां दीपा सदमुखु । ठेविलेयां दीपकु । १८.१५८१.
नेदखणेन जें दीसे । १८.१५९८.

घ

जेव्हलि धर्मातें अभिभवी । अधर्मु हा ॥ ४.४९.
सांयें अभीतव धूमु होये । तिण धूर्मी काये अग्नि
आहे । ७.५८.
प्रेमाचेनि थायें ध्यान चि ध्यानातें प्रसवे १३.४०१.
हे धरीतसे अपारें । तें मीं चि धरिं धरें ।
रिगौनियां ॥ १५.३७०.
ह्मणौनि वाचेचां चौवारां । घातलेयां धर्माचा पसारा ।
धर्मु अधर्मु होये तो वीरा । दंभु जाण ॥ १६.२२१.

न

आणि नाशु यावें नाशिलें । विचारि(रिं) पां ॥ २.९७.
उपजे तें नाशे । नाशलें पुनरपि दीसे । २.१५९.
अनामा नामें ठेविति । ४.६८.
निद्रेचा अवसरी । निद्रिजे सुखें ॥ ५.४३.
भूतभावीं नाशवंत अविनाश जें ८.१७५.
नवल अंगप्रभेची नवलाई । कोंदली सैव ॥ ११.२९४.
तें अनिरूप्य किं निरूपिजे । १३.१७६.
जे माझिया नित्यता । नित्य ते पांडुसुता । १४.५२.
जो नादें आइकिजता नादु । १५.५१३.
येया नामा नामियां तैसा । अभेदु असे ॥ १७.४००.
तरि न्याउ तो न्याया । हेतु होए ॥ १८.३६५.
कामें नासिलेनि नासे । तैसा क्रोधु ॥ १८.१०५४.
निवडे जैसा न निवडितू । पूर्णचंद्रु ॥ १८.१५३६.
दर्पणें विण नयनें । नयनु कां दीसे ॥ १८.१६८१.

प

प्राणीं प्राणु संभ्रमें । हवन करिती ॥ ४.१४५.
पवनातें पवनु चि धरी । ६.१९०.
पिंडें पिंडाचा ग्रासु । ६.२९१.
पिंडाचेनि मीसें । पदीं पद प्रवेशे । ६.३०८.
मनावें मेचौडें विरे पवनाचें पवनपण सरे ६.४६६.
पडणेयां अरौतें पडण चूकवावेया पुरतें
पडावें चि पडे ८.७०.

आखरें प्रसिलेयां न पूसे । अर्थु जैसा ॥ ८.१७४.
प्राणासि प्राणु नाहीं तेथ बुद्धि असौनि
करील काइ ८.२१२.
प्राकृत प्रकृती मिले कल्पक्षयीं ९.१०३.
पाहाटेविण पाहाटवित ९.२००.
माझेंनि प्रेमें सप्रेम ९.३५९.
पांतिकरु पांती मीं चि होईन १३.४२१.
पैं पाणियांचिये भूमिके । पाणी चि तल्पे कवतिकें ।
ते लहरी ह्मणति लौकिकें । यन्हविं पाणी चि तें ॥
१३.६०८.
पटीं पटु होउनि असे । तंतु जेवि ॥ १३.८८७
जें प्राणाचे प्राण । १३.९२५.
जें पाणी पीउनि असे पाणी । १३.९२७.
परिपूर्ण पूर्णता । माझिया चि ॥ १४.५२.
जो पूर्ण पूर्णिमाचंद्रु । १५.४५.
जें पाहिजेतेन विण पाहिजे । १५.२४५.
जो प्रकाशें विण प्रकाशु । १५.५१२.
साडपन्हरां मिसलावें । तरि पन्हरें चि जेविं होआवें ।
१५.५३३.
प्रकाशें विण सुरवाडु । प्रकाशाचा ॥ १६.१६.
तूझ्या परिणती मीं पूर्ण जालां १७.२०.
चालतां पावो पायें जीणिजे १८.२५२.
पाणी पांतां पाणीं होइजे लवणें जेवि १८.३९५.
पातेपणें विण जैसा । पांत ठाके ॥ १८.९७०.
कां प्रकाशातां अर्कु । तो चि होये प्रकाशकु ।
१८.११९६.
प्रभा आलिंगिली प्रभा । १८.१२१०.
वन्हि प्रकाशु दीपपणें । प्रकाशी आपुलां ॥
१८.१६२९.

फ

प्राप्तिफलीं फलतां एयासि वेलु न लगैल ६.१५०.
यजनें...फलाविं येणें चि फलें ११.५८६.
न फलतां हिं निष्फलें । होंति चि ना ॥ १३.२९०.
भोगिं जे फल होए तें फलांतरें वीत जाये
१८.२५२.
परि फलशून्यता । नाहिं तेया विफलता ।
पैं फलासी चि पांडुसुता । फल काइसें ॥ १८.६३०.
पैं परिपाकाचिये वेले । फल देंतें ना देडु फलें ।
१८.९५२.

ब

तुहीं बोलविलां मीं बोलै। १०८१.
 जेथ बोलोंचें बोलणें ठेलें। ४१६१.
 जें बोलणें बोला परौतें। बोलवेलें ॥ ५६४.
 तैसें नामरूप तेयाचें। य्हविं ब्रह्म चि ब्रह्मिचें।
 ५१००.
 ऐसेनि नागरपणें। बोलु निमे तें बोलणें। ७२०५.
 ऐसे बहुधाकारी वर्त्तति। बहू चि होउनि ॥ ९२५७.
 येथौनि बोलणीं। बोलवती ॥ १२१५८.
 अतिबलु प्रबलु। बलिबंधनु ॥ १२२४०.
 पंचवटिकांची बांधी बांधली होती १३४७.
 तरि बैसलेपणें जें होये। तें बैसतां चि वेलिं नोहे।
 १३६२२.
 बद्ध कां न बंधिजे। १४१३४.
 प्रतिबिंबौनि बिंब वेरीं प्रभेची जैसी उजिरी
 १४३८८.
 कुहां आपण चि बिंबे सींहु प्रतिबिंब पांतां खोभे
 १५४५४.
 नबोलणेन बोलणें १५५०७.
 जो बहुतें पाडें बहुता। पासौनि बहू ॥ १५५१६.
 साच बोलिया बोलति ते १६२८८.
 बली अबलातें खाये। १६३००.
 बलियेपणें आणिक। होये बल ॥ १६३९०.
 फेडितां बंधनाचा ठाऊ। तूं जगद्धु ऐसा आहो।
 १७१०.
 प्रतिबिंब पाहे बिंबातें। तंव पाहाणें जाउनि आइतें।
 बिंब चि उरे ॥ १८३९६.
 तिये ब्रह्मीं एकपणें। ब्रह्म चि होउनि असणें।
 १८१०००.
 ब्रह्म आणि ब्रह्महोतिये। योग्यते तैसा पाडु आहे।
 १८१०८३.
 निजबिंबिं एकवटलें। प्रतिबिंब जैसें ॥ १८१११९.
 बोलें किर बोलाचा उच्चारु कीजे १८११३६.
 बोलतेया बोलता चि भेटे। तेथ बोलिलें हें न घटे।
 १८११४७.
 हणौनि तेया बोलतां। बोलीं बोलता मीं भेटतां।
 १८११४८.
 न बोलणें हिं न बोलौनि। तें बोलिजे तोंड भरुनि।
 १८१२०८.
 बोधिजे बोधु बोधें १८१२०९.

भ

अभेदा भेदु देखति ४६८.
 न भोगितां भोगिलें। भोग्यजात ॥ ४१००.
 जें भजतेयांसि भज्य। ६४७५.
 जेया भजता भजन भजावें। हें भगतिसाधन जें
 आघवें। ६४८१.
 जें माझां ठाईं भूतें। परि मीं भूतीं नसें ॥ ९१३२.
 अथवा भूतें माझां ठाईं। आणि मीं भूतां माझि
 नाहीं। ९१३३.
 तैसें भले तेथ भलेतेणें भावें।
 भले तें हीं हो अथवा नोहावें। ९२५६.
 उदैलेनि सुधाकरें। जैसा भरला चि समुद्रु भरे।
 ११२४८.
 भयातें भेडविति डोले ११३५९.
 भूकैलेयां भूक चि खावी। १२६३.
 पै आपणपेनि जालियां। छाया गा आपुलिया।
 भीउनि भियालियां। आवडिजे ॥ १४१३२.
 म
 कां मृत ही जीवित लाहे। अमृतसिद्धी ॥ १७७.
 मठीं आकाश जैसें मठाकृती आवरलें असे
 २१४२.
 मनाचें मनपण गेलें। ४१६१.
 पें मूर्त्तिचेनि मेलें। तो मूर्त्ति चि होउनि खेले।
 परि अमूर्त्तपण न मैले। दाहुलेयाचें ॥ ५८१.
 बोलामाझि(हिं) मन मनै। आलिंगु सरलें ॥ ६११९.
 अमु(मूर्त्ति) ही मूर्त्ति आवंगे। ६१३१.
 तेया अमूर्त्ताची मूर्त्ति। ६४६८, १३९९४.
 मरतिये जीवाकारी अमर जें आहे ८१७६.
 जागिनलेये वेले स्वप्न मनिचें मनीं चि मात्रले
 ९१०३.
 पाणी घेणें मुलांचें तें मुलीं चि घापे ९३४२.
 मंगलाचां अंकुरीं सवें चि अमंगलांची आहे
 पोहोरी ९४९८.
 ते अभेदें अंतष्करणीं। मानली कीं न मने ॥
 १०३००.
 तेव्हलि मनासि मनपण न स्फुरे। १११९०.
 किं मरणासि मरण पेटलें। ११३५३.
 जे हे मेलौनियां मेले। ११४५४.
 कां मान्यपणें मानितां। १३१८५.

मूकेनि घेतलें । मौन जैसे ॥ १३.२७९.
मरणें चि मृत्यु मारी । आपण उरें ॥ १३.५५१.
मिलौनि मिलत चि असे । समुद्रिं गंगापय जैसे ।

१३.६०६.

जें मेदिनियेची मेदिनी । १३.९२७.
बडातें ही माजवी । इयेचा माजु ॥ १३.९८२.
तेया अमनस्थाचें मन । १३.९९६.
मनं मन घालूनियां मागें । १४.५०.
तेविं मातें मीं जाणावेया । मीं चि हेतु ॥ १५.३९३.
पाणी बुडलें ये मीठातें । तंव मीठ चि पाणी आते ।

१६.७१.

दंभमानाचा मेलावा । मेलवीति ॥ १६.३२२.
मलु जेणें मैले । १६.४१६.
काह मूर्गी हीं मृगजला । भावावें ना ॥ १८.३८६.
मुक्तातें निर्द्धारितां लाभे आपुली चि मुक्ताता
१८.३९४.
एथ मुख चि दोसे मुखें । १८.१११६.
सर्वत्र मीं चि मियां देखतसें भक्ती इया १८.१११८.

य

जें यष्टा यज्ञ यजावें । ते(तें) हविमंत्रादीक आघवें ।
४.११९.
तिहीं योगामीकिं यजिजे । तो दैवयज्ञ वीजे ।
४.१२३.
यज्ञें चि यज्ञ देख उपासिजे ४.१२४.
यजिता यजन हे ठाये ९.२४३.

र

अमृतरसास्वादर्नी रस सकल १.२६.
एथौनि रसां जाला आहो । रसालपणांचा ॥ १.३३.
रंगीं सुरंगतेची आगलिक । १.३८.
बोली(लीं) अरूपाचें रूप दावीन । ६.३६.
तैसा माझेनि रूपें रूपसु । पुरुषु गा तो ॥ ६.३९६.
रथांगा(गां)चा मेळावा रथु ह्मणिजे १३.१५१.
चोखालपण रत्नाचें । रत्नावरि नाचे । १३.३६२.
तिये रसने जो रसु रुचैल । तो आपण चि होइजैल ।
१३.४२७.
रवेणण माझिवडें रवा ऐसें आवडे १३.८९१.
रूप नव्हे वायां रूपा लागली छाया १३.९५५.
राई रायिपण बीजें । सांदौनि आंग ल्यजी । १४.२५४.
उदैला आकाशी । रबी चि रवीतें प्रकाशी । १७.४०१.

रज्जु जालेयां गोचर । आभासता तो व्यालाकार ।
रज्जु चि ऐसा निर्धार । होये जेवि ॥ १८.११८२.

ल

अलौकिकां नोहावें । लोकाप्रति ॥ ३.१६९.
जिहिं लोकाचेन आधारें । लौकिकें चि व्यापारें ।
सांडिलें निदसुरें । लौकीक हें ॥ ५.९७.
ललेयाचे लले सरति ९.३.
लेणेयांसि हें लेणें । केहीं आहे ॥ ९.१०.
जे लोभिण्ये एक चि जर्गी । माझेनि लोभें ॥ ९.३५८.
लेणेयांसि आंग चि होये लेणें । १०.४३.
जेयांचें निर्लेपु अनुलेपन करी । जे निर्लेपु ही
सर्वांगि धरी । ११.२२१.
बहू ललां लालिलां तुहीं । ११.५७३.
यथालाभें तोखे अलाभें हिं न पारखे १२.२०९.
गुणाची(चीं) लेणीं लेवउं आपुलां वाणीं १२.२२०.
न लगावा तेथ लागु । १३.७७४.
वन्हि आला लोखंडा । लोह नव्हे ॥ १३.८९२.
माजि जिंभे परि लोटीं । लोटें नेणे ॥ १३.१०१७.
ते शुक्नलिकान्यायें । न लगती लागली आहे ।
१३.११३१.
लोहकर्म लोखंडें निर्वालिजे १८.३५७.
ना मातूं लोकपणें । लोक दृष्टिसि इहिं ॥
१८.१२७७.

घ

वधिता तूं न्हवसि हे वध्य न्हवति २.१३८.
विचरे विश्व होउनि । विश्वामाझि ॥ २.३६६.
तैसा विकार हा मी नोहें । जन्हीं विकरलां असें ॥
७.५८.
जैसा वारा कां गगनीं वीरे । मग वारेपण
वेगलें नुरे । ७.१११.
तो देहाचेनि वेगलेपणें । काह वेगला होये ॥
७.११५.
विस्मयाचेया ही जीवा विस्मयो जाला ७.११४.
जें हें विश्व चि होउनि असे । परि विश्वपणें
नाशलेनि नशे । ८.१७४.
ह्मणौनि वक्ता चि वक्ता न्हवे । श्रोतेनि विण ॥
९.२९.
जें वेदांचा चौहटा । वेद्य ह्मणिजे ॥ ९.२७२.
येया व्याप्ती व्यापलें जग १०.१०२.

जेणें चोखालुती सन्याउ०। तो व्यवसाया आंतु
व्यवसाउ०। १०.२६३.

वारेयासि वायु चलला ११.३५२.

तरि व्यक्त आणि अव्यक्त। तूचि येक निभ्रांत।
भक्ती पाविजे व्यक्त। अव्यक्त योगें ॥ १२.२३.

हणौनि वाहिवां। घरीं वाहे ॥ १३.३७.

वृद्धाप्याचेनि आठवें वृद्धाप्यें जो न नगवे
१३.५८५.

विकारु होउनि तैसें विकारी नोहे १३.८९४.

इये विकारिं विकारु नव्हे अवधारिं १३.८९८.

विस्तारु जेणें विस्तारे। १३.९२६.

तेया निर्व्यापाराचा व्यापारु १३.९९७.

तैसी वेगली वेगलेपणें प्रकृति जै(जै) देखति
१३.११३४.

प्रज्ञावेलिवें(चें) वेव्हाल काव्यें होति सुफल १४.२१.

वन्हि उवाल दोन्ही वन्ही चि केवल १४.१२१.

विषांकुर विषें। जिया परीं ॥ १४.२६२.

पैं वस्तु वस्तुतवें असिकें। तें आपण चि गुणां
सारिलें। १४.२७४.

जैसा सैंधवाचा रवा। सिंधू माझि पांडवा।

विरालेयां विरावा। हें इं ठाके ॥ १४.३९०.

व्योमा वरि व्योम विवे जैसें। १५.४५५.

विभ्रांतिचा विश्रामु। विराला जेथ ॥ १५.५१५.

तैसा विश्रवणें काहिं होए। नां विश्रलोपिं कें हि
जाए। १५.५२१.

जिहिं विशेषणीं विशेषिजे। तें दृश्य नव्हे रूप तूझें।
१८.१२.

जें चालणें वेगावत जाए। तो वेगु बैसावेया चि
होये। १८.१५३.

नाना वाटे वाटे जांतिया। बोधा बोधीं वाहान्तिया।
१८.२७२.

कां वेदा वेदें चि बोलावी। प्रतिष्ठा जे ॥ १८.३६२.

वरि कुटुं(टुं)वणें सरे। तरि वर्नी वनतवें अवतरे।
१८.१०५९.

वृत्ति तिया आठुत्तिरीं। बुडौनि जाए ॥ १८.११२९.

तैसा वेद्याचां विलइं। केवल वेदकु उरे पाहीं।

१८.११९७.

विस्मयो बुडाला उभा। विस्मया माझि ॥

१८.१२१०.

विश्रामु विश्रांती आला। १८.१२११.

विभ्रांति जेथ विसंवे। १८.१३१२.

वांचौनि पढें ना वाचीं। १८.१७४३.

श

येकिं शब्दीं शब्द चि यजिजे।

तो वाग्यशु ह्यणिजे। ४.१४०.

शक्तीचें रूप मावले शक्तीमाझि ६.२८७.

शरीर तरि आहे परि शरीरिचा तो नोहे ६.४०२.

एकिं शृष्टिवरि शृष्टि केली। १०.३५.

ह्यणति शृष्टिवरि शृष्टि करं। ११.४५५.

तैसें येणें शरीरें। शरीरा येणें सरे। १२.१३५.

विषो शीणौनि जाए परि न सिणे १३.७०३.

शरीर होउनि शरीरीं। कर्म जेवि ॥ १३.८८९.

शून्य हिं बुडालें। शून्यि जियें ॥ १५.५१४.

स

देखैं सारासार विचारितां। भ्रांति ते नाहीं असारता।

तरि सार तें स्वभावता। नित्य जाणें ॥ २.१३३.

जैसें स्वप्नामाझि देखिजे। तें स्वप्नीं चि साच

आपजे। २.१३९.

जरि हृदइं विषयस्मृति। तरि निःसंगा ही आपजे

संगति। संगीं प्रकटे मूर्त्ति। अभिलाषाची ॥

२.३२१.

ह्यणौनि सर्वत्र सदा सम। तें आपण चि अद्वय ब्रह्म।

हें संपूर्णता जाणें वर्म। समदृष्ट्यांचें ॥ ५.९५.

ते सत्वाचे सात्विक। ५.१३९.

तेथ तो भगवंतु। जो निःसंगाचा सांगालु। ६.३८.

जें साधकांचें कारण। सिद्ध तत्व गा ॥ ६.४७६.

तिहिं जेव्हलिं मीं स्मरावा। तेव्हलिं स्मरला किं गा

पांडवा। ८.१२८.

जें स्वप्न देखिलें स्वप्न। ८.१४८.

संसारु चि संसाराच्या गांठी। लाउनि बैसवी

पाटिं। मोक्षश्रियेचां ॥ ९.४६.

आतां सेना ते सेना नोहे। हें मीं चि एकु आधवें।

९.२४६.

अखंड सकल हें सकलीं मुखीं।

साहाजें अर्पतसे मज एकीं। ९.२६३.

तैसें संकल्पें होये आधवें। पाटिं संकल्पीं मिले ॥

९.२९०.

जैसें सूर्यें सूर्यातें वोवालिलें। १०.१०७.

जेया सर्वत्र सर्वपणें। सर्विहिं कालि असणें। १२.४३.

तैसा नोहोटे दुर्वाक्यसेलीं। सेलिला सांता ॥
 १३.४९५.
 सूर्याचां होणां होइजे। सूर्यासर्वे जाइजे ॥ १३.६०७.
 कां सवितेयातें सविता। ह्यागावें असें(से) ॥ १३.६३१.
 जें सर्व चि सर्वपणें। सदा करी ॥ १३.८७१.
 सोनें सोनयां(नेया)चा रवा। तैसें जें या सर्वां।
 सर्वांणीं असे ॥ १३.८९०.
 वांचूनि सोनें सोनेयां सांगडे(डें)। सोनें चि
 जेवि ॥ १३.८९१.
 परि आकार नाव भंवरी। सोनें तें सोनें ॥ १३.८९८.
 संहार जेणें संहारे। १३.९२६.
 तेया स्वयंभावी संभूति। १३.९९४.
 आगा सूर्योदयो जालेयां। सूर्यो सूर्ये चि पाहावा
 धनंजया। १५.३९३.
 स्वादें च्वाखविजता स्वादु। १५.५१३.
 सुखासि सुख जोडलें। १५.५१४.
 जें सर्वथा सर्व ही नोहिजे। तें अद्वया तूतें लागिजे।
 १७.१७.
 जैसा सांघातु आणि संगु। संगतें बोलिजे ॥
 १८.८६.
 सर्व ही सर्वां भजौनि। बुझावितसे ॥ १८.११०८.
 सोनें झांकिलेयां सुवर्णें। न झंके जेवि ॥
 १८.११६९.
 सर्व मी सर्वगतु। सर्वातीतु मीं ॥ १८.११९०.
 सुख वरि नसुदें। सुख भोगिजे ॥ १८.१२०९.
 तैसा नव्हे मी आइतें। सर्वांचें सर्व ॥ १८.१२१८.
 कां सालिचा कणु ह्याणे। मीं नुगवें सालिपणें।
 १८.१२८०.
 सूत सूतें गुंतलें। १८.१२९७.
 संभूति जेणें संभवे। १८.१३१२.
 मा सूर्यो ह्याणौनि वानावें। सूर्यातें काइ ॥ १८.१३३०.
 सिंधु सिंधुतें पाऊं जाए। १८.१४१४.
 ह
 जेयाचें ह्याणितलें ह्याणियें करिति। २.३५२.
 जिहीं अविद्या हवीली मनैसीं। गुरुवाक्य हुताशीं।
 हवन केलें ॥ ४.१२२.
 तें अनुभवं जे होये। तो होउनि ठाके ॥ ६.३१०.
 हिंवांचिया झुलुका। जैसें हिंव चि पडे उष्णोदका।
 ८.१९५.

हिताहित जाणावें। हिता चि लागि ॥ ८.२३७.
 तैसी चि हिंसा करुनि अहिंसा। कर्मकांडि हा ऐसा।
 पूर्वमीमांसा। निर्णो केला ॥ १३.२२०.
 सावें हिमवंतु हीमें। कांणे काइ ॥ १४.३३२.
 पाहिजे जैसें हिंवलें। हिंव हिंवें ॥ १५.२५२.
 काहिं चि नहोउनि होणें। जें वस्तु गा ॥

१५.५०७

हीवली जैसी अंगिकें। हिंवां नेंदी ॥ १७.२२८.
 दोषीसि हारि आपण। हारविजे ऐसें ॥ १८.१५६६.

(२)

शब्दांच्या इतर पुनरुक्तीचीं काहीं उदाहरणें
 अध्यायवार दिलीं आहेत; चर्चित विषयाला
 अनुसरून अपरिहार्यच नव्हे तर आवश्यक
 पुनरुक्तीचीं उदाहरणें दिलेलीं नाहीत.

अध्याय १

पदपद्धति प्रमेयरत्ना(त्नां)चीं १.५,
 प्रमेय पदें रत्ने १.८.
 तर्कु १.११, सत्कर्कवाडु १.१३.
 एकवटति १.१७, —ले १.२०.
 मनोरथ १.२४, १.२७.
 दबललें १.३९, १.४१.
 अनुभविजे १.५३, —वावी १.५७.
 सेविजे १.५५, सेविती परि १.५९.
 स्वयं १.७०, स्वयें १.७२.
 लाहे १.७७, —हें १.७९.
 उचललें १.८८, —ला १.९३.
 १.९७ व १.१०३, तिसऱ्या व चौथ्या श्रवणांचें
 साम्य पहा.
 पुरे १.१०६, पुरता १.११०, —ते १.११४.
 दलभार १.१२१, १.१२४.
 मातु १.१३२, १.१३७.
 तुरबंबाल १.१३६, १.१४५.
 आस्फुरिला १.१४३, १.१४६, —ले १.१५३.
 गहीर १.१४४, गहिरें १.१४६, —रु १.१४९.
 गजबजला १.१५०, —जौनि १.१५४.
 लीला १.१६२, १.१६८.
 रथु पेलावा १.१६९, —पेलिला १.१७४.
 थीर १.१७३, १.१७६.

कोरडे १.१९६, १.२०१.
 कठिन १.१९९, १.२०२.
 काज १.२०८, १.२१०, १.२१७.
 जीवित १.२१२, जिवित १.२१७.
 जोडेल १.२२६, जोडलासि १.२२८.
 पारुखति १.२४५, —खे १.२५३.
 टकति १.२४८, —के १.२५३.
 सैरा १.२४८, १.२५०.
 नधरे १.२६७, —वरत १.२७१.

अध्याय २

कारुण्य २.१३, २.१८.
 गीलूनि २.१४, गीलजे २.१५.
 उचित २.१९, २.२२.
 विचारोसि २.१९, —रि(रिं) २.२२.
 नैये २.४९, मना — २.५०.
 आह्वां काय उचित २.५५,
 उचित काइ आह्वां २.६३.
 अवेहसि २.५४, —हं २.६०.
 जीपें २.६४, जिपैळ २.६५.
 आदरिलें २.८४, २.८८, २.९१,
 —लिं २.९०.
 अमृतासारिखी २.८६, —ची २.८९.
 भ्रांति २.९९, २.१०२, —ती २.१०४.
 उपजति २.११२, २.११४, —वी २.११६,
 २.११८.
 नाकलीति २.१२३, —ले २.१२४.
 अञ्जवावा २.१२४, —खति २.१२५.
 निवड्ढनि २.१२७, —डीति २.१२८.
 विचारिती २.१३१, —तां २.१३३, —सि २.१३८.
 मायावशें २.१६६, —कारित २.१६८.
 नाडलिजे २.१८७, आडलिजे २.१९४.
 सांडिलें २.१९७, —जे २.२००, —सील २.२०१.
 चौहोरि २.२००, चहूंकड्ढनि २.२०४.
 माघौता (निघणें) २.२०३, २.२०६, २.२१७.
 जीवित (वेचणें) २.२०९, जीवीत २.२२०.
 राहटतां २.२२८, राहाटिजे २.२३४.
 साहाजें २.२७१, २.२७५.
 सांडिलें २.२७७, —सी २.२८०.
 परिपूर्ण २.२९५, २.२९७.

नियम २.३०४, —मूं २.३०७,
 —मातें २.३०८.
 नाशु २.३०५, नाशति २.३०९.
 आकलिजे २.३३६, —ला २.३४२.
 ऋद्धिसिद्धि २.३५९, रिद्धी
 २.३६१, रिद्धिसिद्धी २.३६४.

अध्याय ३

विवेक ३.६, ३.१०, ३.१७.
 सरलें ३.६, ३.१२, ३.१४.
 तत्व ३.१६, ३.२०.
 दैवें ३.२२, ३.२५.
 सकलार्त्तिचें ३.२७, आत्तें ३.३०.
 प्रकटिली ३.३३, प्रकटा ३.३५.
 निश्चित ३.४२, ३.४५.
 पावणें ३.३६, ३.३७, ३.३९,
 ३.४१, ३.४४, ३.४७.
 उचित ३.४५, ३.५०, ३.६४, ३.६९.
 त्याज्य ३.५०, त्यजिलें ३.५१,
 त्यजितां ३.५२.
 मांडे सांडे ३.५१,
 सांडि मांडि ३.५३.
 निमाले ३.५४, ३.५७.
 व्यापारीं ३.७६, —रें ३.८०.
 आचा(च)र ३.७८, आचरे ३.८०.
 वर्त्तु ३.७६, वर्ततां ३.८१.
 भजणें ३.९४, ३.९७, ३.१०४, ३.१०५.
 विनियोगु ३.११९, —गिजे ३.१२५.
 उरे ३.१२१, ३.१२५.
 मानिति ३.१२७, मानावें ३.१३०.
 प्रसवें(वे) ३.१३४, —वतसे ३.१३६.
 ननुष्टी ३.१३९, अनुष्ठान ना घडे ३.१४२.
 उचित ३.१३९, ३.१४४, ३.१४९.
 साधन ३.१४७, ३.१४८.
 पातले ३.१५०, ३.१५४.
 व(व)र्त्त ३.१५९, वर्त्तें ३.१६२.
 वर्त्तती ३.१६५, वर्तावें ३.१६९,
 वर्त्ततां ३.१७३.
 प्रकटावी ३.१७१, —वा ३.१७६.
 निफजती ३.१७५, —त्त ३.१७७.

चित्त ३.१८२, ३.१८४, -वृत्ति ३.१८३.
 आचरौनि ३.१८३, -रैन ३.१८४.
 मेलवावी ३.२०१, मेलवा ३.२०३.
 आचार, आचरतेनि, आचरावा ३.२१५,
 -तां ३.२२०, नाचरावे ३.२२३.
 चुकविति ३.२३१, ३.२३२.
 मानिजति ३.२३५, ३.२४०,
 मानेयाचे ३.२३८.
 कवतिके ३.२४२, ३.२४३.
 जीगावे ३.२५९, जीणिजे ३.२६१.
 उपाये ३.२६१, उपाभ् ३.२६२.

अध्याय ४

पीकलें ४.१, पीक ४.८.
 कथेचा ४.३, कथा ४.६.
 दैवांची ४.४, दैवगुणें ४.७.
 अतिप्रीती ४.७, प्रीती ४.११.
 प्रेम ४.८, ४.१०.
 मानें ४.९, ४.१३.
 नावेक ४.३०, ४.३५.
 साहावे ४.३०, साहिजे(जे) ४.३३.
 उपदेशिला ४.३६, -श्रु ४.३९.
 मातूचा ४.३७, मातु ४.३९.
 अवतरें ४.४२, ४.५०.
 अजुही ४.४३, अजत्व ४.४९, ४.५७.
 साकारपण ४.४७, साकार ४.५०.
 फेडी ४.५१, फेड्नि ४.५३.
 हेतू ४.८०, मोक्ष-४.८२.
 गुंपौनि ४.८४, गुंप्ते ४.९०.
 चिन्ह ४.९१, -न्ही ४.९४.
 निष्कर्मता ४.९२, नैष्कर्म्यता ४.९३, ४.९७, -त्वीं
 ४.९८.
 उपासन ४.१२१, -सिजे ४.१२४.
 समरसें ४.१३१, -सीं ४.१३६.
 पाडे ४.१६७, ४.१७१, ४.१७३, ४.१७६,
 ४.१७९.
 पुरे ४.१७२, पूरे ४.१७४.
 व्याप्ति ४.२१२, व्यापक ४.२१३.
 जोडे ४.२१६, ४.२१७.
 आइकणें ४.२१९, -तां ४.२२१, -कां ४.२२२.

नीकेनि ४.२१४, नीका ४.२२२.

अध्याय ५

सोहपें ५.८, सोहोपा ५.१७.
 साहाजे ५.१८, ५.२७, ५.२९.
 भेद ५.३०, भेदेविण ५.३१.
 अशेषी ५.४०, -घ्रा ५.४८.
 व्यापार ५.४०, ५.४९, ५.५१, ५.५५.
 लागु ५.६५, कथा-५.६६.
 कव्हणिं ५.७७, -णांचा ५.७९.
 भ्रांतिचें ५.८३, -तें ५.८९.
 भेदु ५.८५, ५.९१, ५.९४.
 स्वप्न ५.९०, ५.९३.
 उरैल ५.९२, उरला ५.९४.
 वाट ५.१२३, वाटा ५.१२६.
 वेगलेपणें ५.१३०, वेगलें ५.१३२.
 स्वभावें ५.१३५, -व ५.१३८.
 पाउखौनियां ५.१५१, पाउखे ५.१५४.
 पातले ५.१५७, ५.१५८.
 स्नेहाचें ५.१६९, -ची ५.१७०, स्नेहरूप ५.१७२.

अध्याय ६

अवसरीं ६.२, ६.५, -रिचा ६.६.
 फावलें ६.४, -ला ६.८.
 अमृत ६.३, -ताचा ६.१०, -तातें ६.१४.
 रसिकें ६.१४, रसालपणा ६.१६,
 रसु ६.१७.
 परिमलाचें ६.१५, -चा ६.१७.
 शब्द ६.१७, शब्दाचें ६.२१.
 भावो ६.१७, -विं ६.२०, भावशां ६.२१.
 श्रोतेयां ६.२४, ६.२७.
 सांपडे ६.३२, ६.३४.
 अतींद्रिय ६.३३, ६.३६.
 सिनाने ६.३९, -नां ६.४२.
 साहाजे ६.४२, ६.४४, ६.५०.
 उचित ६.४६, ६.४८.
 रिगे ६.६३, रिगिजे ६.६८.
 बांधे ६.७३, बांधला ६.७८, ६.७९.
 दीठिचा ६.११५, दीठी ६.११७.
 नाचों ६.१२१, नाचतसे ६.१२३.

न वनिजे ६.१२८, ६.१२९.
 नवल ६.१३३, ६.१३६.
 पाहलें ६.१३६, पाहिला ६.१३७,
 पाहोनि ६.१३८.
 भारें ६.१४५, ६.१४९.
 अनुभविजे ६.१८६, -वाची ६.१९०.
 पदर ६.२४४, ६.२५०.
 रस ६.२४८, ६.२४९, ६.२५५.
 मिलों ६.३००, मिलैल ६.३०१.
 गगन ६.३००, ६.३०२, ६.३०६, ६.३१०,
 ६.३१३, ६.३१५.
 अभ्यासीन ६.३३४, -सिलें ६.३३७.
 सके ६.३३३, ६.३३७.
 व्यवस्थित ६.३४२, व्यवस्था ६.३४४.
 नियत ६.३४२, अनियतासि ६.३४४.
 अधिकारिया ६.३४२, ६.३४५.
 नीकें ६.३५९, ६.३६३, -का ६.३६४.
 संकल्प ६.३७४, ६.३७६.
 नियमू ६.३७९, ६.६८१.
 त्रैलोक्य ६.४०६, ६.४११.
 अभ्यासि ६.४२०, -सु ६.४२४.
 रुप ६.४६०, रूप ६.४६१.
 ठाके ६.४६५, ६.४६८, ६.४७०.

अध्याय ७

जाणसी ७.२, जाणावें ७.३,
 जाणिवेचे ७.४, जाणीव ७.५.
 रिगे...निगे ७.५, रिगताति...निगे ७.१३.
 विरला ७.१०, विरुला ७.१३.
 आंगी ७.२१, आंगा ७.२२.
 नाणेयांसि ७.२४, नाणें ७.२६.
 टांकसाल ७.२२, टांक ७.२२.
 विकरलें ७.५१, विकार...विकरलां ७.५८.
 आभाल...अभालीं ७.५६,
 आभालीं ७.५९.
 उदकाचेनि ७.५७, -कातें ७.५९.
 ओभाणें ७.७१, ७.७९.
 गीलित ७.७५, -ले ७.८०.
 जाड ७.७७, ७.८२.
 कासे लागले ७.८२, ७.८५,

कासे ७.९७.
 थडी ७.९२, थडिये ७.९४.
 भजणें ७.९९, ७.१०५, ७.१०७, ७.११३.
 आवडे ७.११०, ७.११६.
 वेगलें ७.१११, -ला ७.११२, -लेपणें ७.११५.
 उपनली ७.१२२, ७.१२८.
 वाखारी ७.१३२, वाखारां ७.१३४.
 भजणें ७.१३५, ७.१३८, ७.१४०, ७.१४४.
 अमृत ७.१४८, ७.१४९ (१, २, ३).
 अहंकार ७.१६०, ७.१६२.
 काटे ७.१६५, ७.१६७.
 अडवींमाझि ७.१६६, अडवी ७.१६८.
 नानार्थसरसालें ७.१८१, रसाचां ७.१८३,
 रसास्वादाचिया ७.१८६.
 चमत्क(त्कार)ल ७.१८९, -त्कारें ७.१९५.
 अवधान ७.१९३, ७.१९५,
 सावधान ७.१९९.
 अखरांचा ७.१९४, आखरांचिया ७.२०२.
 दीठि ७.१९७, ७.२०१.

अध्याय ८

परियसैं ८.३, -सवां ८.५, -यसैं ८.७.
 पूसिलें ८.७, पूसतें ८.११.
 नवल नोहे ८.८, नवल - ८.१३.
 नेणें ८.१७, नेणों ८.१९, ८.२५, नेणिजे ८.२२.
 आदिसंकल्प ८.२१, ८.२३.
 वाडे ८.२३, वादों ८.२७.
 भेदभावाची ८.४०, भेदली ८.४१,
 भेदलेपण ८.४२.
 गमे(म)ली ८.४१, गमली ८.४३.
 इंद्रियानल ८.४७, शानानल ८.५०.
 तोषविजे ८.५०, संतोषासवें ८.५३.
 भरौनि ८.५९, भरला ८.६४.
 प्रतीतीचां ८.६०, प्रतीतिचिये ८.६२.
 ऐदयें ८.६१, ऐक्याची ८.६३.
 सांचले ८.६१, -ली ८.६६.
 चूकवावेया ८.७०, चुके ८.७१.
 अवसरें ८.७१, ८.७३.
 डोला ८.७२, -लां ८.७५.
 वर्ततु ८.७९, वर्तत ८.८३.

निमाले ८.८४, नीमणें ८.८६.
 मोडे ८.९९, ८.१०९, मोडलें(ले) ८.१११.
 साहाजें ८.१०७, ८.१११.
 ध्वनी ८.१२१, -नि ८.१२७.
 साउली ८.१३१, ८.१३६.
 स्वभावें ८.१४२, -व ८.१४६.
 विलौनि ८.१५३, वील ८.१५४.
 सांढपा ८.१६४, -त्रे ८.१६६.
 आटलेयां ८.१७१, -तिथे ८.१७६,
 नाटतें ८.१७६.
 अलंकार ८.१७१, -रीं ८.१७६.
 न ठके ८.१८१, ८.१८३.
 जेया गांवा ८.१९३, ८.१९६.
 माघौता ८.१९८, -तें ८.२००, ८.२०३.
 चि खलु (चिखलु) ८.२१३,
 चिखलीं ८.२१५.
 श्लेष ८.२११, ८.२२४, -ष्माचां ८.२१५.
 अवसरा ८.२२०, -रें ८.२२४.
 बुडे ८.२२५, ८.२२९.
 उजू अन्हांटा ८.२३६,
 -वाट अन्हाटेनि ८.२३९.
 ओलखावें ८.२३७, -खे ८.२३९.
 अवचटें ८.२४२, ८.२४५.
 वस्तु ८.२४५, ८.२४८.
 तरंगपण ८.२४७, -गाकारें ८.२४८,
 -गलोपे(पें) ८.२४८.
 देह असो अथवा जाथो ८.२४६,
 देहवंधु असो अथवा जावा ८.२५५.
 सरे ८.२६०, ८.२६१.
 महासुखाचें ८.२६१, सुखपणें
 ८.२६३, सुखाची ८.२६५.

अध्याय ९

सर्वसुखांसि ९.१, सुखामृताचे ९.५.
 सलगी ९.२, -गि ९.५, ९.७,
 सलगिचा ९.१७.
 सर्वज्ञ ९.२, ९.८.
 संतोषाचेनि ९.१५, संतोषिजे ९.१६.
 पढियंतेयाचेनि ९.१८, पढियंतेयां ९.२३.
 अवधानें ९.२४, -नाचा ९.२६.

चंद्रावासौनि ९.२४, चंद्रिं ९.२९.
 जिवाचिये ९.३४, जीविचें ९.३७, जीविं ९.३७.
 अनन्यु ९.३८, अनन्यगति ९.४०.
 उरली ९.५३, उरो(रों) ९.५५, उरे ९.५७.
 दूध ९.५६, ९.६३.
 संकल्पाचिये सांजवेले ९.७१,
 संकल्पाची सांज ९.७२, संकल्पीं ९.७८,
 संकल्पसंज्ञिपाता ९.८२.
 कल्पिति प्रवृत्ति ९.७९,
 कल्पना ९.८०-८१,
 कल्पावेया जोगें ९.८१,
 कल्पणें ९.८९-९.९१, ९.९४.
 अधिष्ठीं ९.१०५, ९.११०, -ष्ठिली ९.११३.
 करणें ९.१०८, ९.११२, ९.११३.
 सिणले ८.१०९, सीणु ९.११५.
 उपपत्ती ९.१२९, ९.१३१, ९.१३९.
 साचोकारण ९.१३५, -कारे(रें) ९.१३८,
 साचें ९.१३९.
 स्थूलदृष्टी ९.१४२, ९.१४३, ९.१४४,
 स्थूलाकार ९.१५१, स्थूल ९.१५३.
 रत्नबुद्धिचिया ९.१४५, रत्नें ९.१४७.
 मनुष्यधर्म ९.१६८, मनुष्य ९.१७०.
 वैकुंठा-ठ ९.२०२, -ठीं ९.२०६.
 नामघोषगौरव ९.२०२, नाम ९.२०५,
 ९.२०९, -घोषु ९.२०७.
 चाडे ९.२३३, ९.२३५.
 सरोनि ९.२४३, सरे ९.२४७.
 भेदे ९.२४९, भेदलां ९.२५१,
 अभेदा ९.२५१, भेदति ९.२५२.
 चराचरीं ९.२६९, चराचर ९.२७७.
 वसावें ९.२८०, वसवीतु ९.२८६.
 जगाचा ९.२८४, -चेनि ९.२८७,
 जगाचें ९.२९१.
 नामरूपीं ९.२८५, -पां ९.२८५, -पें ९.२९२.
 अंधु ९.३०१, आंधलेपणें ९.३०१, आंधलेया
 ९.३०३.
 वाहाणी ९.३५१, वाहांति ९.३५२,
 वाहांत ९.३५८.
 जीवित ९.३५२, ९.३५७.
 जोडलें ९.३५७, जोडें ९.३६०.

आधिलेपण ९.३६४, -णें ९.३६९.
जाणीव ९.३६४, जाणिवेचेनि ९.३६६.
लक्ष्मियां ऐसी ९.३६९, लक्ष्मी ९.३७२,
—येचें ९.३७६.
जवळिका ९.३७२, —लीक ९.३७४.
शरीर-सांडोवा ९.३७७, सांडिजे ९.३७७,
संडितां ९.३७९.
भले तैसैं ९.३८१, — तेथ ९.३८४.
न जोडे ९.३८३, — जोडितां ९.३८४, जोडलें
९.३८४.
सोपारी ९.३९३, ९.४०१.
भोग...भोगिसि ९.३९४, भोगावेया ९.३९९.
दुष्कृत ९.४१२, —ती ९.४१६.
दाटें ९.४२९, दाट ९.४३३.
जोडे ९.४४७, जोडति ९.४४९.
सरे ९.४४८, ९.४५१.
समर्थणें ९.४७९, —थावें ९.४८१.
निश्चंता ९.४८६, —त ९.४८९.
गिवसी ९.४९८, —सितां ९.५००.
सात्विकि ९.५२१, —काचा ९.५२८.

अध्याय १०

माथां १०.९, —था १०.१५.
भले(लें) १०.१५, भलेनि १०.१६.
वाखाणिलें १०.२२, १०.३४.
प्रकटिलें १०.२४, प्रकट १०.२५.
आषवी १०.२६, —विषे १०.३०.
अभिप्राय १०.२९, —या १०.३१,
—यें १०.४२.
बोलणें १०.२८, १०.३१, १०.३३.
१०.३६, १०.३८, १०.३९.
लेणें १०.४१, १०.४३, लेण्यांसि १०.४३.
पाहिलासि १०.५०, पाहूनि १०.५२.
निरुतें १०.६२, —ति १०.६६.
वर्तें १०.८२, वर्तति १०.८४, १०.८९.
विश्वविस्तार १०.९५, विश्व विस्तारलां १०.१०१.
मीनला १०.१०६, —ले १०.१०७.
प्रेम, प्रेमल १०.११३, १०.११६, १०.११७,
१०.१२१, १०.१२३, १०.१२४,
१०.१२८.

कृपेची १०.१४७, कृपा १०.१५१, गुरुकृपा
१०.१५२.
जन्में १०.१५०, १०.१५३.
वाक्य १०.१५७, —क्यें १०.१५९.
जो गा (जोगा) १०.१५८, जोगें १०.१६३.
एकु वेळ १०.१६४, येकु —१०.१७२.
पुरे न ह्मणणें १०.१७५, १०.१७७, १०.१८२.
आवडत खेओ १०.१८०, आवडे १०.१८३.
अशेषां १०.२१२, १०.२१७, १०.२२०.
वेगलालां १०.२३८, १०.२४३.
लेख होईल १०.२७६, —नाहिं १०.२७७,
१०.२७९.
साधारण १०.२८२, १०.२८९.
आज्ञा १०.२८४, १०.२८७.
आंगें होउनि १०.२८६, आंग होये १०.२९०.
सामान्य विशेष १०.२८८, —विशेष १०.२९१.
भेदु सांडी १०.२९३, —सांडावा १०.२९५,
—सांडूनि १०.२९७.
भंगीं १०.३०१, १०.३१०.
प्रतीती १०.३०३, १०.३०६.

अध्याय ११

रस ११.२-३, ११.५-७, —भाव ११.११.
उष्व ११.६, वोष ११.७.
प्रयाग ११.६, ११.१०.
जोडली ११.११, —डे ११.१२.
पातला ११.१३, ११.१४.
रिझे ११.१७, रिझले ११.२१.
भलें ११.२१, ११.२७.
पूसणें ११.३०-३२, ११.३६-३८, ११.४१.
साहिले ११.३५, साहील ११.४१.
काढणें ११.४९, ११.५८, ११.६०.
बुडालेयां ११.४९, —वें ११.५७,
बुडी ११.५८.
दुसरी ११.६०, —रें ११.६२.
रिगौनि ११.६१, रिगौनि ११.६७, रिगे
११.७४.
कमलें डोले ११.६५, कमलायतन डोलसा ११.६९.
पाए सितले ११.६८, —उल्लगे ११.७२.
साधनि ११.७४, ११.७६.

आणिकु ११.७७-७९.
 भिडा ११.७८, -ड ११.८०.
 आर्त्त ११.८७, ११.९१, -र्त्ति ११.९१,
 आर्त्तिचे ११.१११.
 चाड ११.८७, ११.१०२, सचाडपणा ११.९२.
 बापु ११.११७, ११.११९.
 वर्णि ११.१३१, वर्ण शब्दास जोडून ११.१३२,
 ११.१३३, ११.१३४, नाना वर्णे ११.१३६,
 -वर्ण ११.१३७.
 उर्णे ११.१५६, ११.१६०.
 जन्मले ११.१६८, ११.१७३.
 विस्मो ११.१७४, ११.१७५.
 विस्मय ११.१८५, विस्मित ११.१९२.
 मांडले ११.१९१, मांडौनि ११.१९२.
 अंगप्रभेचा ११.२३३, -चेनि ११.२३६.
 मेलावा ११.२३३, ११.२३५.
 मेलविजे ११.२३५.
 अवसरि ११.२३४, -रीं ११.२४०.
 सर्वांग ११.२३७, ११.२४३.
 कुले ११.२५४, ऋषि- ११.२५९.
 बेठा कां उभा ११.२७०,
 उभा ना बैठा ११.२७३.
 मूर्त्ति-र्त्ती ११.२७९-२८२.
 तेज ११.२९५, ११.२९७, ११.२९९, ११.३०१.
 ज्वालांचे ११.३००, ११.३०८.
 सांपडलेयां ११.३१९, -लों ११.३२४.
 मेलवे ११.३२१, ११.३२७.
 जेउततेउती ११.३३७,
 जीउतीतिउती ११.३३९.
 भयातें ११.३५९, महाभय ११.३६०.
 डोले ११.३५९, ११.३६१, ११.३७०.
 महामारी ११.३६९, -रिचा ११.३७८.
 महाभय ११.३७०, ११.३८०.
 गीली ११.३९१, गीलिला ११.३९३, गिले
 ११.४००.
 वेंडले ११.४००, -लिला ११.४०२.
 सिसालें ११.४१०, ११.४१२.
 न सुटे ११.४०८, ११.४१७.
 ग्रासिलें ११.४१२, -त ११.४१७.
 भूख ११.४२२, भूखैलेपण ११.४२४.

गोलिलें ११.४२१, गिलाविया ११.४२६.
 नवलाउ ११.४२३, नवाई ११.४२४.
 वाढे ११.४२७, वाढविलें ११.४२९.
 वोडवलि ११.४३२, -लासि ११.४३६.
 त्रिभुवन ११.४३९, ११.४४१.
 ग्रासुं ११.४५१, -सिलें ११.४६१.
 वाक्पट ११.४७६, वाचा ११.४७८.
 कालें ११.४८७, -ला ११.४९०,
 यथाकालें ११.४९४.
 रूप ११.५१७, -कलं ११.५२५.
 स्तवन ११.५१८, स्तुति ११.५२२.
 धाडिली ११.५३३, -लासि ११.५३५.
 सामावी ११.५४९, -विजति ११.५५०.
 सरिसें ११.५५७, -सा ११.५५९.
 वानुं ११.५५९, वानितां ११.५६३.
 सोडरेपणें ११.५६२, सोयरे ११.५६६.
 ललां ११.५७३, -ला ११.५८३.
 गोठि ११.५७४, ११.५७८, ११.५८०.
 फलें फलावि ११.५८६, फलरूप ११.५८७.
 वांचूनि ११.५९७, ११.५९८, ११.६०१,
 ११.६०६.
 साधना ११.६०६, ११.६१०.
 वोसंडिला ११.६१४, उप्संडिजे ११.६१६.
 सांडूनि ११.६१९, -डिं ११.६२१.
 नावडे ११.६३१, ११.६३४.
 मना नये ११.६३२, -नये ११.६३५.
 माधुतिया ११.६५०, माधौती ११.६५६.
 चूकली ११.६५५, -लेया ११.६५८.
 भाष हारपे ११.६८२, -विसरला ११.६८८.

अध्याय १२

निरूपणी १२.१०, निरोपिजैल १२.१९.
 भावार्थ १२.११, गीतार्थ १२.१८.
 व्यापक १२.२५, १२.२८, विश्व -१२.३४.
 उपासिती १२.३०, -सित १२.३२.
 जूझावें १२.६२, जूझा १२.६७.
 नीच नवा १२.६६, -नवें १२.६७.
 संवसार १२.८३, १२.८५, १२.९१.
 पोटीं जालें १२.८७,
 पोटीं बांधलि १२.९२.

सरिसिं १२.९८, १२.१०१.
 निगे १२.१०७, निगतां १२.१०९.
 चालिं १२.११६, चलिजत १२.११८.
 निवांत १२.१२०, १२.१२३.
 सांडी १२.१२७, —डिं १२.१२८.
 सप्रेम १२.१५५, प्रेमा १२.१५९.
 प्रेमल १२.१६१, प्रिय १२.१६२ (१, २).
 पढियें १२.१५६, —यंतैयाची १२.१५८.
 बुडणें १२.१७३, बुडिजे १२.१७६.
 पढियें १२.१८९, —यंतें १२.१९६.
 गोमटें १२.१९०, १२.१९४.
 सरिसा १२.१९७, १२.२००, —सी १२.२०३.
 मानु १२.२०७, १२.२१३.
 सुगुट १२.२१२, १२.२१९.
 आवडे १२.२२३, —डति १२.२२५.
 मैत्र १२.२२४, १२.२३२.

अध्याय १३

तोडौता १३.१५, तोडेंसिं तोडा १३.१८,
 तोड १३.२०.
 वाप १३.३१, —पे १३.३३.
 संकल्प १३.४३, १३.४९, १३.५१, १३.५३.
 वाजटां १३.६०, वाजे १३.६२.
 लोपति १३.९३, —पे १३.९४.
 बल १३.१०८, १३.१११, बलियाविलें
 १३.१०९.
 उठी १३.१२०, १३.१२३,
 उठिलेपणें १३.१२४.
 वृत्ति १३.१२२, —चिया १३.१२५,
 इंद्रियवृत्ती १३.१३०.
 जोडे १३.१२६, जोडतां १३.१३२.
 मेलावा १३.१४९, १३.१५१,
 मेला १३.१५३.
 डोले १३.१७३, —लां १३.१७६.
 आंगा १३.१८५, —कडे १३.१८७.
 आवडे १३.२०९, १३.२१२.
 गालूं १३.२३४, गालितेया १३.२३४,
 गालाचें १३.२३८.
 हळवार १३.२४७, १३.२५२.
 माघौता १३.२५५, —ति १३.२५७.

वास ना पाहे १३.२७३,
 वास पाहे १३.२७६.
 अवधारां १३.३१६, १३.३२०.
 साहणें १३.३४२, साहणें १३.३५०.
 सात १३.३५०, साहतेनि १३.३५१.
 पातलेयां १३.३४६, —लें १३.३५१.
 उपास्ती १३.४०४, —स्ति १३.४०८.
 परिवार १३.४०५, १३.४०७.
 वोळगैन १३.४१८, उळगेचें १३.४२३.
 ल्यो १३.४२३, लयाकाशीं १३.४२४.
 बाहिरि १३.४६१, १३.४६२.
 उजलला १३.४६२, —ली १३.४६४.
 परिं १३.४६२, परीं १३.४६५.
 बाह्य १३.४६३, १३.४६५,
 १३.४७१, —विभाग १३.४७२,
 अंतर— १३.४७३.
 माखिला १३.४६७, —लें १३.४६८.
 सिंपिजे १३.४७७, १३.४८१.
 चोखी १३.४७८, चोख १३.४८०.
 चित्त १३.४८६, १३.४९२, —वृत्ती १३.४९४.
 समरसिं १३.५०८, —रस्य १३.५१६.
 जन्म १३.५३४, १३.५३६,
 १३.५३९, १३.५४१, १३.५४२.
 वैर १३.५३६, १३.५४०, १३.५४९.
 पाहे १३.५४३, —चा १३.५४६.
 वृद्धाप्य १३.५७४, १३.५८१, १३.५८३,
 १३.५८५ (१, २).
 घाली १३.५७६, १३.५७८.
 वायां १३.५८१, १३.५८३.
 सांडी १३.५८७, सांडौनि १३.५८८.
 उदासु १३.५८८, १३.५९२.
 वाटे जांतां १३.५९३, —जाता १३.५९६.
 आंधलेनि १३.६२५, अंध १३.६२६.
 रससोये १३.६३५, —ए १३.६४२.
 निरोपण १३.६४५, —पिलिं १३.६४८.
 चढे १३.६६३, १३.६६४.
 ठाऊ १३.६७५, १३.६७९.
 पुरीं १३.६८६, १३.६८७.
 मोकडु १३.६९६, मोकाडु १३.६९८.
 आचरे १३.७१३, —रती १३.७१५.

नेदखे १३.७४०-७४१, १३.७५०, १३.७५२-
७५३, १३.७५८.

वाढि १३.७४२, वाडु १३.७४७.

पाहिचें १३.७५८, पाहे १३.७५९.

साचें १३.७५८, साच १३.७६१.

मानी १३.७६४, १३.७६५.

संपति १३.७६७, संपत्तिचेनि १३.७७०.

आंग मन १३.७७२, आंगा मना १३.७७६.

जोगावी १३.७९४, -वणुक १३.७९८.

बोलावेया १३.८८२, बोले १३.८८३, बोळ
१३.८८४.

आकाश १३.८८७, १३.८९४.

सांगडे १३.८९१, -डी १३.८९६.

आकार १३.८९४, १३.८९८, १३.९००,
क्षीराकारें १३.८९७.

आवडे १३.८९१, १३.८९५.

विकारी १३.८९४, -रि १३.८९८.

अभेद १३.९०८, न भेदे १३.९१३.

व्याप्ति १३.९१५, १३.९१९.

ठाई १३.९४५, १३.९४८.

निफजणें १३.९६९-९७१, १३.९७३.

मोगी १३.९७३, मोगविजे १३.९७९,

अभोक्ता १३.९७९.

नपुंसक १३.९७६, १३.९८४.

रूपागुणाचा १३.९८०, -ची १३.९८२.

व्याप्ति १३.९८५, १३.९९२.

प्रतीति १३.१०८३, प्रतिती १३.१०८५.

बिंबे १३.१०८९, बिंबलेया १३.१०९१.

पाडे १३.१०९४, पाडु १३.१०९५,

१३.१०९६, १३.१११७,

अपाडु १३.११२०, १३.११२३.

वेचे १३.११०७, १३.११०८.

साचें १३.११२९, साच १३.११३३.

अध्याय १४

माया १४.६, १४.१०.

वानणें १४.१०, वानूनि १४.११,

वानावासि १४.१४.

श्रुति १४.१०, -ती १४.१३.

पाडु १४.१२, १४.१३.

बुडडे १४.१२, बुडे १४.१४.

भरिं १४.१७, भरे १४.२२,

भरितें १४.२४.

फलावेया १४.१६, सुफल १४.२१.

स्नेहांजन १४.१९, स्नेहाल १४.२१.

महापुरें १४.२२, -पूर १४.२८.

गुणसंग १४.३३, गुणातीत

१४.३४, १४.३६, गुण १४.३६.

देह १४.५०(१,२), १४.५१, १४.५८.

प्रज्ञाकांत १४.६३, -राय १४.७०.

रूप १४.८०, १४.८२, १४.८९, १४.९२.

उमटति १४.९७, उमटे १४.१००.

बालक १४.१०६, १४.११०.

अवेव १४.११७, अवेवी १४.१२४,

अवेवीया १४.१२४.

फांके १४.१२२, फांकलेपणें १४.१२३.

बांध १४.१२७, -लां १४.१२८,

बंध १४.१३३, न बंधिजे

१४.१३४, बद्ध १४.१३५,

बांधती १४.१४३.

आवडें १४.१२८, -डिजे १४.१३२.

लागे १४.१५९, १४.१६२, १४.१६५.

व्यापारां १४.१६८, -राचा १४.१७१.

उठी १४.१८०, उठावें १४.१८२.

मौढ्य १४.१७५, १४.१७८.

परिवडी १४.१७९, १४.१८१.

बांचे १४.१९२, बांधले १४.१९४.

लोपूनि १४.१९७, १४.१९९.

परगुणें १४.२१४, -णीं १४.२१६.

वेटाली १४.२२६, -लितां १४.२२८.

सत्तारूप १४.२९५, सत्ता १४.२९९.

ठेला १४.३००, १४.३०३.

चले १४.३३७, चलिजे १४.३३९.

सरे १४.३८९, सरली १४.३९३.

सिंधू १४.३९०, सिंधुपद १४.३९६.

सांझनि १४.४०३, सांझी १४.४०६.

भावितां १४.४०९, भाउ १४.४११.

अध्याय १५

लेवडे १५.४, १५.८.

वाचा १५.१२, १५.१५, १५.१७, -वेली १५.१४.
 शतमुख १५.३०, शत एक १५.३१.
 मोक्ष १५.३२, १५.३५.
 संसार १५.३९, १५.४२, १५.४३, संवसार
 १५.४७, १५.५२.
 स्वरूप १५.४३, १५.४६.
 वस्तु १५.७८, १५.८३, -प्रभा १५.८३,
 वस्तुसि १५.८७.
 उमललें १५.९३, -ती १५.९८.
 कोमैजे १५.९६, -लेन १५.१०३.
 आंगवसा १५.९८, -से १५.१०२.
 कांडी १५.९९, -डें १५.१०१.
 वाढि १५.९९, वाढतां १५.१०२.
 पैसार १५.१०६, १५.१०७.
 उमललीं १५.१२४, -ती १५.१२५.
 शाखाकोडि १५.१२४, कोडि १५.१३३,
 १५.१३८.
 वेगें १५.१३२, वेगु १५.१३८.
 आडफांटति १५.१४९, १५.१५५.
 वासना १५.१६३, -वेलि १५.१६६.
 थोरडें १५.१६७, थोर १५.१६८.
 सूटे १५.१८२, सूटति १५.१८३.
 निगति १५.१८३, १५.१८५.
 उठिती १५.१८६, -ति १५.१८८.
 घोस १५.१८६, घोसालियां १५.१८८.
 उंचावती १५.१८९, -लिया १५.१९५,
 उंचपडे (उंच पडे) १५.१९४.
 उपरिशाखा १५.१९५, १५.१९७.
 वाढतीं १५.२००, -णें १५.२०१, वाढि
 १५.२०४.
 मा १५.२१४, १५.२१८.
 घाया १५.२३१, १५.२३८.
 खड्डा १५.२३१, -लता १५.२४१.
 संडणें १५.२३३, सांडुनि १५.२३५.
 नुरैल १५.२३८, उरों नेंदील १५.२३९.
 संडौनि १५.२५५, सांडिलें १५.२५८, संडी
 १५.२६१, संडुनि १५.२६६.
 नुरे १५.२७०, १५.२७२.
 फारां १५.२७८, फारें १५.२७९.
 हारपे १५.२७८, १५.२८२.

माघौतीं १५.२८५, माघारी १५.२८६, माघौतें
 १५.२९०, १५.२९२, १५.२९६.
 मिलवें १५.२९३, मिलणें १५.२९५.
 वेगले १५.२९५, १५.३००.
 गमति १५.२९९, १५.३०१.
 दूजे १५.२९९, -पण १५.३०६.
 उठी १५.३०२, १५.३०४.
 वेंटाल्लें १५.३०७, -वेंटालें १५.३०९.
 आवडे १५.३११, १५.३१८.
 निगे १५.३२३, निगौनि १५.३२६, निगवणें
 १५.३२७.
 मानावा १५.३४४, मानिजे १५.३४५.
 देखिजे १५.३४५, १५.३४९, देखणे १५.३४९,
 देखति १५.३५१, १५.३५३.
 हारतला १५.३९७, -पती १५.४०१,
 हारपे १५.४०३.
 सांघणें १५.४१४, १५.४२१, सांघां १५.४२८,
 सांघावेया १५.४२९, सांघे १५.४३०.
 पूसतें १५.४१५, १५.४२२, पूसां १५.४१६,
 पूसौनि १५.४१७, पुसावें १५.४१९, पूसणें
 १५.४२१.
 आलंगिलें १५.४२०, -ला १५.४२३.
 निरुपाधिक १५.४२८, १५.४३४.
 उपाधि १५.४३०, १५.४३४, १५.४३६.
 संसारपाटण १५.४३८, -राजधानि १५.४३९,
 -ग्राम १५.४४१, संसार १५.४४३.
 पूरें १५.४५३, पुरी १५.४५६, पूरि १५.४५७.
 कल्पौनि १५.४५३, १५.४५६.
 सर्वोपाधि १५.४७७, उपाधि १५.४७८.
 मायापुरिं १५.४८७, -संगु १५.४९१.
 गोठि १५.५००, १५.५०४.
 वाउं १५.५२६, १५.५२८.
 सरे १५.५५३, सरलें १५.५५४.

अध्याय १६

उदैजेला १६.१, -ला १६.४, १६.१४,
 उदैजत १६.१४.
 भेदनदि १६.५, भेदाची १६.७.
 बोलों १६.१५, बोलाचिया १६.१७,
 बोलिकेयां १६.२१.

स्तुती १६.१७, १६.१८, स्तव्य १६.१८,
 स्तोत्र १६.२१.
 चांगावेया १६.१८, चांग १६.२६.
 उपसाहावे १६.२१, -हिले १६.२९.
 उचित १६.२२, १६.२४.
 वानिलासि १६.२९,
 वानुं १६.३१, वानणें १६.३३,
 वानावेया १६.३५.
 आंगलीनां १६.४२, -दट १६.४५.
 सम्यग्ज्ञान १६.५१, १६.५५.
 जिज्ञासु १६.५४, १६.५८, आत्मजिज्ञास १६.५२.
 संपत्ती १६.६३, -त्ति १६.६४, १६.६५,
 १६.६६.
 सांडणें १६.६९, सांड्जनि १६.७४, १६.७६,
 सांडिली १६.७५.
 न वंचणें १६.८४, -वंचे १६.८५.
 सुये १६.८८, सुइजे १६.९०.
 फलावेया १६.१००, फलौनि १६.१०५.
 जागविजे १६.१०९, जागणां १६.११०.
 मौवाल १६.११४, मौपणें १६.११६, मौ १६.१२२.
 साचाखें १६.११८, साच १६.१२० (१, २),
 साचार १६.१२३.
 नुठिजे १६.१२६, नूठी १६.१२८.
 त्यजणें १६.१३०, १६.१३१, १६.१३२.
 त्याग, इतर शब्दांसह, १६.१३० (१, २, ३)-१३२
 (१, २, ३), १६.१३४.
 बुडलुनि १६.१३७, बुडतेया १६.१४२.
 पुढिल १६.१४६, १६.१४८.
 दीठी १६.१४६, १६.१५१.
 घेपे १६.१४६, १६.१५१.
 तोखौनि १६.१४७, अन- १६.१५७.
 वर्मी १६.१४९, १६.१५०.
 पुढिलाचेनि १६.१५६, १६.१५८.
 पाणी १६.१५७, -णीं १६.१६०.
 वसंत १६.१६३, १६.१६८.
 मौवाल १६.१६७, १६.१६९, मौ १६.१६८.
 जीणें १६.१७३, १६.१७६, १६.१७८.
 लाजा १६.१७४, १६.१७७, लाजीरवाणें १६.१७६,
 १६.१८०, लाज १६.१७५, १६.१८१,
 लाजणें १६.१७९.

गांगेय १६.१९७, गंगा १६.२०३, १६.२०६.
 सांघितलें १६.२०२, -से १६.२०४.
 सविसें १६.२०५, १६.२०८.
 दोख १६.२१३-२१५, १६.२२०.
 चौहटां १६.२१७, चौबारां १६.२२१.
 माजे १६.२२५, माजणें १६.२२७.
 बहूमानें १६.२२५, मानितेचा
 १६.२३४, अहंमान १६.२३३.
 पुढिल १६.२३५, १६.२४०.
 मिले १६.२५५, १६.२५७.
 राहाटि १६.२६९, -ठी १६.२७१.
 बोलिया बोलति १६.२८८,
 बोल १६.२९२, बोलती १६.२९०.
 वेगलें १६.२९७, -ल १६.२९८.
 भोगवी १६.३०४, भोगी १६.३०४, १६.३०५,
 भोगु १६.३०७.
 आटावे १६.३१६, आड १६.३१७.
 पारौती १६.३२८, -तें १६.३३३, १६.३३४.
 मेलावा १६.३४०, मेलवीति १६.३४५,
 मिललेयां १६.३४५.
 मारीति १६.३४२, मारुनि १६.३४४,
 मारिले १६.३५०.
 चराचर १६.३४८, १६.३५१.
 उरलें १६.३४८, उरों १६.३४९.
 उजरिया १६.३७५, १६.३८६.
 मानितां १६.३७६, -ति १६.३७८.
 मौढ्य १६.३८१, १६.३८९.
 अभिचार १६.३९६, १६.३९८, १६.३९९.
 सांडील १६.४३०, सांडिलें १६.४३६, -ला
 १६.४३७.
 निमालेयां १६.४३६, -लें १६.४३८.
 फीटे १६.४३५, फीटलेयां १६.४३६.
 इहिक १६.४४६, १६.४५०.
 स्वर्गु १६.४५०, १६.४५१.
 भेटे १६.४५३, भेटणें १६.४५८.
 धर्म १६.४६१, धर्मा अनुज १६.४६२.
अध्याय १७
 गुरु १७.१, -त्वे १७.३.
 जीवत्वदुर्ग १७.२, -भृंग १७.६.

नूरे १७.११, नूरीनि १७.१८.
 अनुष्ठावेया १७.२२, -ष्ठितां १७.२७.
 मुमुक्ष १७.२९, स्वमोक्ष १७.३५.
 मोडे १७.५९, मोडूनि १७.६४.
 अनुष्ठान १७.८५, -ष्ठिति १७.९१.
 वडिल १७.८५, १७.९३.
 आंगा घालूनि १७.९५, -गें न्हवती १७.९९.
 पोखे १७.११०, १७.११५.
 धातू १७.११५, धातुवसें १७.११६.
 आकार १७.११५, १७.११८, १७.१२६.
 रस १७.१२४, १७.१३१, सुरस १७.१२५.
 गोडिसे १७.१२५, गोडें १७.१२९.
 थोर १७.१२८, १७.१३६.
 वाडे १७.१२९, १७.१३५.
 रसिं १७.१३७, रसांतर १७.१३९.
 लागे १७.१४१, १७.१४२, १७.१४४.
 तोंड १७.१४४, १७.१४५, १७.१४७, १७.१४८.
 आणि १७.१४६, -गी १७.१४७.
 खाये १७.१४२, -ए १७.१४७.
 सूटे १७.१४८, १७.१५७.
 जेविलें १७.१६०, जेवी १७.१६५.
 फल १७.१७२, १७.१७५, १७.१८२, १७.१८३,
 १७.१८७.
 सीणलें १७.२०५, सीणु १७.२०७.
 भूतमात्र १७.२०९, १७.२११.
 सांडिलें १७.२२४, सांडूनु १७.२२६.
 शुद्धि-द्धी १७.२३४ (१,२), १७.२४०.
 दूजी १७.२४१, दूजा १७.२४४.
 मीले १७.२६५, मिलति १७.२६८,
 मिले १७.२६९, मेलु १७.२७१.
 संपति १७.२६८, पात्र-१७.२७२.
 नुमचवे १७.२७७, नुमुचे १७.२८१,
 उमचों न सकतां १७.२८८.
 फूलागंधाचा १७.२९७, गंधाक्षतांचा १७.३०२.
 दावावेया १७.३१२, १७.३१५.
 सांडितां १७.३१३, सांडूनि १७.३१५.
 लाहे १७.३१९, १७.३२०.
 सरतां १७.३१९, सरे १७.३२०.
 विनियोग १७.३४३, १७.३४६,
 १७.३४९, १७.३५०.

हातवयी १७.३४८, १७.३५२.
 नुरो १७.३६८, उरे १७.३७२.
 विनियोग १७.३७६, १७.३८२.
 सावायिला १७.३८८, -उम १७.३९०.
 नाम १७.३९६-३९७, १७.४००-४०२.
 व्यंजक १७.३९९, व्यक्ति १७.४०१.
 विनियोग १७.४०७, १७.४१०.
 सांडूनि १७.४११, १७.४१९.
 गुरु १७.४२४, -त्वे १७.४२७.

अध्याय १८

अखिलमंगल १८.१, -लमंगल १८.५.
 कलातीत १८.३, निष्कल १८.५.
 स्तुति १८.१८, १८.१९, १८.२२,
 १८.२४, १८.२५.
 पीसें १८.१८, पिसे(सैं) १८.२६.
 कलश १८.३०, १८.३१, १८.३३-३४,
 १८.४१, १८.४३.
 प्रासाद १८.३०, १८.३३(प्रा), १८.३४, १८.३९,
 १८.४४, १८.४८, मोक्ष-१८.४७.
 रत्नप्रासाद १८.३०, रत्नाचल १८.३५.
 आवो १८.३८, -उम १८.४०.
 मांडणियां १८.३८, मांडला १८.४१.
 पुगा १८.३९, १८.४६.
 उपरि १८.४०, १८.४१.
 वेगलीक १८.५१, वेगलें १८.५२.
 रूप १८.५४, १८.५५.
 पाडु १८.५५, पाडे(डें) १८.५६.
 दूजी १८.५६, दुजें १८.५७.
 लेख १८.५६, १८.५७.
 न संडूनि १८.५८, सांडूनि १८.६०.
 व्यक्ति पूसों १८.७१, -जाली १८.७३.
 साहावे १८.७६, -वैल १८.८१.
 संवाद १८.८०, १८.८१, १८.८४.
 नुठिति १८.९३, उठिति १८.९४.
 वानीं १८.१२०, -नी १८.१२४.
 बांधे १८.१२३, बांधति १८.१२९, १८.१४२,
 बांधकें १८.१३४.
 न संडाविं १८.१४८, -संडिजे १८.१४९-१५०,
 बांधतां १८.१६१, बांधकें १८.१६२,

हातवटिया १८.१६२, -टी १८.१६३, १८.१७३.
 निस्तरतील १८.१७८, नितरिजैल १८.१८०.
 दोवाड १८.१७८, १८.१८५,
 दुवाड १८.१८३.
 नां १८.२१२, १८.२१६.
 सांडणें १८.२१५, १८.२१७, १८.२१९,
 १८.२२२, १८.२२५.
 सूनि १८.२३९, सूतां १८.२४१.
 मिले १८.२४३, मिलौनि १८.२४५.
 जीणतें १८.२४३, जिणिजे १८.२४४,
 जीणिजे १८.२५२.
 पविजे १८.२४८, पावति १८.२४९.
 सिनीं १८.२७०, सीनें १८.२७३.
 अपाहु १८.२७१, १८.२७२.
 बुडतेया १८.२८६, बुडे १८.२८७.
 भाऊ १८.२९२, १८.३००.
 पुदारालसि १८.२९७, -लों १८.३०१.
 तदाकार १८.३२०, देहाकारें १८.३२२.
 आवडे १८.३२६, -डों १८.३३०.
 इंद्रियप्रौढी १८.३४६, -मंडला १८.३४७.
 खाणी १८.३५०, -णि १८.३५१.
 वाचा १८.३५६, १८.३६२.
 शरीरादिदलवाडें १७.३५७,
 दलवाडें १८.३५९.
 नुच्चारितां १८.३७१, उच्चारफल १८.३७२.
 नोहूनि १८.३७६, -हुनि १८.३७७, १८.३७८,
 नोहोतु १८.३७८.
 मवी १८.३८२, १८.३९१.
 मानूं १८.३८३, मानी १८.३८८,
 मानण्यां १८.३८९.
 पाहे १८.३९६, १८.३९९, पांतां
 १८.३९७, पाहाणें १८.३९६.
 दीठि १८.३९८, दीठी १८.४०५.
 विश्वस्वप्न १८.४००, १८.४०२.
 चेड्वा १८.४०२, चेऊ १८.४०५.
 सांडौनि १८.४०२, सांडिजे १८.४०८.
 रिगो १८.४०६, रिगाला १८.४१४.
 ठावो १८.४१०, -ऊ १८.४१८.
 सरें १८.४२०, सरलेयां १८.४२१.
 राहे १८.४२०; राहलेपणांचा १८.४२१.

स्वप्न १८.४२६, १८.४३३.
 लोक १८.४४४, १८.४४५.
 वेगलालिया १८.४५९, वेगलवेगलें १८.४७०.
 धावणें १८.४७२, धांव १८.४७३, १८.४८१,
 धांवे १८.४७८.
 प्रवृत्ति १८.४७४, १८.४७७.
 सरिसा १८.४८१, १८.४८५.
 पालटु १८.४९२, पालटे १८.४९२,
 १८.४९३ (१, २).
 राहाटवी १८.४९०, १८.५०१.
 व्यापे १८.५०५, १८.५०६, व्यापलें १८.५०७.
 पाणियें १८.५२९, पाणीं १८.५३१.
 हातें १८.५२९, हाता १८.५३२.
 पांतां १८.५२९, पातें १८.५३३, पाऊं
 १८.५३३.
 स्त्री १८.५५५, -जात १८.५५८.
 देहसंबंध १८.५५९, -भरण १८.५६१, -खंड
 १८.५६४.
 ईश्वर १८.५६४, १८.५६६, देउलेश्वर १८.५६७.
 वाढती १८.५७१, वाढौनि १८.५७२.
 डोला १८.५७६, डोलस १८.५७८.
 स्वाधिकार १८.५८३, अधिकार १८.५८४.
 प्रियातें १८.५८३, प्रिया १८.५८८.
 आंगें १८.५८३, आंगा १८.५८४, १८.५८६.
 काम्य १८.५९५, १८.५९८, १८.५९९.
 न मनवे १८.५९५, मानीं १८.५९८, न मनीं
 १८.६०१.
 पाठिं १८.६०९, १८.६१२.
 निफजविलेया १८.६०९, -तां १८.६१३, निफजे
 १८.६१६.
 नाशे १८.६१२, नाशु १८.६१४.
 गिलवी १८.६१७, गीलुनि १८.६२१.
 फलउद्देशें १८.६२८, फलतां १८.६२९,
 फलशून्यता १८.६३०, विफलता १८.६३०,
 फल १८.६३० (१, २).
 वाहाणें १८.६३४, वाहे १८.६३५.
 सुरवाडीं १८.६३६, -हु १८.६३७, -हू
 १८.६४१.
 आवडी १८.६३६, -डिं(डि) १८.६३९.
 ठाकें १८.६४२, ठाकलेनि १८.६४३.

अभिलाख १८.६४६, १८.६४८.
 आदरिलें १८.६५७, -री १८.६६२, १८.६६६.
 पुढील १८.६६०, पुढिल १८.६६२.
 वेल १८.६६३, १८.६६६.
 राहाटे १८.६६६, -टि १८.६६९.
 आगिठी १८.६८१, आगी १८.६८२.
 चिन्ह १८.६८६, १८.६९२.
 भलें १८.६९६, -ला १८.६९९.
 सुनि १८.६९७, १८.७०१.
 जोडेल १८.७००, जोडे १८.७०४.
 चोर १८.७२१, चोरी १८.७३०.
 राजा १८.७२१, -ज्ञा १८.७३०.
 साच १८.७२३, १८.७२६.
 उचललेयां १८.७३१, -लिला १८.७३३.
 सांडणें १८.७३१, १८.७३४, १८.७३७,
 १८.७३८, संडीं १८.७३९.
 सुए १८.७४४, सुनि १८.७५०.
 न संडिजे १८.७५०, -संडी १८.७५१,
 १८.७५४.
 बांघे १८.७५२, बांघला १८.७५५.
 विशादें १८.७५३, १८.७५४.
 परिणमे १८.७९०, -णामे १८.७९८.
 आदि...अंतीं १८.८०१, आदीं - १८.८०५.
 तांथुवीं १८.८०९, तांथू १८.८१९.
 शास्त्राधारें १८.८४२, शास्त्रें १८.८४४,
 १८.८४६.
 जीणौनि १८.८५९, १८.८६०.
 उचित १८.८७६, १८.८८०-८८२.
 फलकाम १८.८९०, -त्याग १८.८९५.
 मोक्ष १८.८९२, १८.८९५-८९७, १८.९०१.
 ईश्वर १८.९१३, १८.९१५.
 मोक्ष १८.९१८, १८.९२२.
 पायांचें १८.९२८, पाये १८.९३३.
 सीणवावे १८.९३३, -लेयां १८.९४०.
 सृष्टे १८.९५७, सृष्टा १८.९५८,
 वेचें १८.९६०, वेचलेयां १८.९६२.
 नासे १८.९६५, १८.९६६, अबोधनास
 १८.९६६.
 गीलूनि १८.९७६, १८.९८२.
 मेलविली १८.९९०, मेलु १८.९९४.

सरे १८.९९७, १८.९९९.
 आत्मठेवा १८.१००२, -रिद्धि १८.१००३.
 आंग न घळी १८.१०२१, -लागे १८.१०२२.
 वृत्ती १८.१०२४, १८.१०२७.
 वायुभेद १८.१०३१, भेदुनि १८.१०३२.
 निवटी १८.१०४२, -टूनि १८.१०५१.
 दोषवैरी १८.१०४४, वैरी १८.१०४६.
 खोडां १८.१०४५, खोडा १८.१०५६.
 थीर १८.१०७०, थिरावे १८.१०७४.
 आत्मबोध १८.१०८८, -प्रसन्नता १८.१०८५,
 -प्रशस्ती १८.१०८९.
 हरपति १८.१०९३, हारपे १८.१०९८.
 स्वप्न १८.११०४, १८.१११०.
 जिज्ञासु १८.११०६, १८.१११३ (१, ३),
 जिज्ञासा १८.१११३ (२).
 एकवटलें १८.१११९, -ला १८.११२४.
 भोगणां १८.११३३, भोगी १८.११३८.
 बोलणें १८.११४६-११४८.
 देखणेयां १८.११४९, देखणें १८.११५०.
 दृश्य, द्रष्टा १८.११४९, १८.११५०-११५१,
 १८.११५५-११५६, दृष्टत्व १८.११५५,
 दृष्टता १८.११५६.
 यात्रा १८.११६२, १८.११६६.
 निफजे १८.११७०, १८.११७३.
 पूजि १८.११७३, पूजा १८.११७५,
 महा- १८.११७३.
 जाणणें १८.११९४, १८.११९७-११९९.
 चेडलेया १८.११९५ -यां १८.१२००.
 सामाए १८.१२०४, -विला १८.१२११.
 बोल, बोलणें १८.१२०७-१२०८.
 जोडला १८.१२१०, जोडे १८.१२१२.
 क्रमयोग-गी १८.१२१२-१२१७.
 मोक्षउपाय १८.१२२४, मोक्षोपादान १८.१२३७.
 सिद्धांत १८.१२३४-१२३५, -कक्षा
 १८.१२३६.
 ग्रंथ १८.१२३४, -विस्तार १८.१२३८.
 वेगलें १८.१२५६, -ली १८.१२५८.
 वाहाणी १८.१२७९, १८.१२८४.
 बांघलासि १८.१२८४, बांधौनि १८.१२८६.
 अरोष १८.१२९१, १८.१२९५.

मांडे १८.१२९६, मांडूनि १८.१३००.
 चेष्टती १८.१३०२, -ति १८.१३०३, -विजे
 १८.१३०५, चेष्टा १८.१३०३.
 निद्वारुनियां १८.१३२२, -रुनि १८.१३२३,
 -रिं १८.१३२३, आत्मनिद्वारु १८.१३२६.
 अवंचक १८.१३२४, वंचे १८.१३२७, वंचनाचें
 १८.१३२७.
 एकोल १८.१३२८, १८.१३३२.
 वानाचें १८.१३३०, वानणें १८.१३३१.
 चोखडीं १८.१३४७, -टें १८.१३४८.
 आण वाणें १८.१३६०, -वाये १८.१३६४.
 प्रसन्नता १८.१३७४, १८.१३७७,
 प्रसाद १८.१३७५, -बलें १८.१३७८.
 विआलें १८.१३८०, वियालें १८.१३८२, व्याली
 १८.१३८१.
 त्यजणें, त्याग १८.१३८४, १८.१३८५,
 १८.१३८६.
 उरावेया १८.१४०२, उरावें १८.१४०५.
 उपपत्ती १८.१४१७, -त्ति १८.१४१९.
 शद्ध(ब्द)रात्री १८.१४१८, -शि १८.१४२१.
 बांधलेयां १८.१४२७, बंध १८.१४२८, बद्ध
 १८.१४३१.
 निरूपण १८.१४३८, -णी १८.१४४०, निरूपिजे
 १८.१४३९.
 कार्नि लागला १८.१४४७, कार्नी लागौनि
 १८.१४५०.
 जपमीखें १८.१४५०, पुस्तक- १८.१४५१.
 मीसकट १८.१४५२, मीसें १८.१४५७.
 निववी १८.१४५४, निवालें १८.१४५८.
 जोडलें १८.१४६५, १८.१४६८, जोडावेया
 १८.१४६५, जोडे १८.१४७३.

भोगावेया १८.१४६५, भोगु १८.१४६८.
 संप्रदाय १८.१४७१, १८.१४७२, १८.१४७४,
 -उम १८.१४७५.
 वालिला १८.१४७७, वालावे १८.१४८६.
 चाड १८.१४७९, १८.१४८४.
 मेलवी १८.१५०२, मेलवा १८.१५०६, मेलापिं
 १८.१५११.
 सांडितु १८.१५३६, सांडे १८.१५३७.
 विरैल १८.१५३४, विरे १८.१५३७, विरोनियां
 १८.१५३९.
 पूसताति १८.१५४४, पूसिजे १८.१५४५, पूससी
 १८.१५४८.
 वांचौनि १८.१५५०, १८.१५५२.
 सरिसे १८.१५८०, १८.१५८२.
 अप्रसंग १८.१६०५, १८.१६०७.
 माने १८.१६३०, माना १८.१६३५.
 श्लोक नव्हंति १८.१६५०, १८.१६५२.
 वाक्यवाचक १८.१६६०-१८.१६६२, वाच्यें
 १८.१६६४.
 मीसें १८.१६६८, मीखें १८.१६६९.
 पाठमीखें १८.१६६९, पाठ १८.१६७१, पाठें
 १८.१६७३.
 ठाकाल १८.१६७२, ठाकति १८.१६७६.
 नव्हतां १८.१६८०, नव्हंति १८.१६८१,
 १८.१६८३.
 वाचा १८.१६८५, -लै १८.१६८८.
 दीठिवेनि १८.१७११, दीठि १८.१७१२.
 गाणिव १८.१७१६, गाणीव १८.१७२०.
 मोकला १८.१७१७, मोकलीं १८.१७१९.
 समाधी १८.१७२३, -धि १८.१७३३.
 पसायदान १८.१७७२, पसाउम १८.१७८०.

परिशिष्ट ६

विशेषनामै

(अ) श्रीकृष्ण व विश्वरूप
अगाध दातृत्वे सरल १२.२४०.
अच्युत १.१९२.
अतिबल १२.२४०.
अद्वितीय ११.५५६.
अधोक्षज १८.१५७१.
अनंत ३.२,
अनंतानंद १४.५३,
अनंतबलसंभ्रम ११.५२६,
अनंतरूप ११.४८०,
अनंतविक्रम ११.५२६.
अनन्याचा सोयरा १४.४०४.
अनाथाचा सखा १५.५५४,
अनाथांची माउली ४.३२.
अनादि सिद्ध १०.१३५.
अप्रमेय ११.५५३.
अर्जुनत्व १७.३१.
अविक्रिय १५.३०५.
आत्माराम ९.५१६.
आदिगुरु ११.५५५,
आदिपुरुष १३.९५३.
इष्टदेवता २.५९.
उदार २.७९.
कमलापती ३.१.
कमलायतन डोलस ११.६९.
करुणारसकल्लोल ११.६९०.
कलुषकरीकेशरी १७.४२०.
कंसहंता १६.७९.
कारुण्यपूर्ण ११.१५२.
कालयंत्रा सूत्री १०.१३६.
कृपेचेनि माह्वरे १४.३१९,
कृपामूर्ते सजल २.७७,
कृपानिधी २.६८,
कृपापीयूष सजल ११.११३,
कृपाल १७.३२५,
कृपालुवांचा राओ १०.५३,

कृपावंत २.२९,
कृपासिंधु ९.२३३.
कृष्ण १.१७७,
कृष्णाकृतिचिया मोडी ११.६४१,
कृष्णत्व ११.६३५,
कृष्णदिवस ६.१३६,
कृष्णदेव १०.२९४,
कृष्णद्रुम ७.१८२,
कृष्णनाथ १४.३६७,
कृष्णपण ११.६३५,
कृष्णमूर्ती ११.६९२,
कृष्णरूपडें ११.५९७,
कृष्णवचोक्ती १०.३०,
कृष्णवाक्य २.३७०,
—बीजा निवाडु ९.५२८,
कृष्णु(ण)सुखा ११.१६८,
कृष्णहृदयासि खेंव ७.१९८,
कृष्णुजी १२.२४१.
कैवल्यपति १३.१०१, —ती
१०.१५८.
क्रियाजाताचा विसांवा ८.४६.
गंभीर ११.५५६.
गीताशास्त्रनिर्मिता १८.१४८८.
गुणसमुद्र ६.४८३.
गुरु बंधु पिता २.५९.
गोपाल २.७७.
गोविंद ६.४३०.
चक्रवर्ती १७.३२५, निजाचा—
१२.२४१.
चतुरचित्तचमत्कार १०.४७.
चतुर्भुज ११.६२६.
चराचराचें जन्म(न्म)स्थान
११.५५४,
चराचरपरमगुरु १०.४७.
जगाचेनि आराध्यें ११.१६४,
—देवें १८.७५९,

जगदादिकंद १२.२३८,
जगदीश्वर ४.१०,
जगदुदरदोंदिल ११.६९०,
जगजेठी ४.२,
जगजनक १५.१८१,
जगन्नाथ १०.१३३,
जगन्निवास २.२०.
जनार्दन ६.११९,
—हैन १०.१७५.
जागेश्वर ११.५३५.
जीवकले अधिष्ठात्री १०.१३६.
ज्ञानदीप ४.२०८.
तमालश्याम १७.३४.
त्रितापतिमिरतमोरी १७.४२०.
त्रिभुवनाचेया आद्या ११.४३९,
त्रिभुवनैकनरेंद्र ६.४८३,
त्रिभुवनदीप ८.१०८,
—पंचानन १०.१६५.
त्रैलोक्यनायक १६.४९.
दातार ११.६७.
दानिराय १८.१३६९.
दे॒उ॒-ओ॒-व ९.२३३, ११.११७,
११.६४१,
देवांचिया देवा ११.५८९,
देवांचा रा॒उ ११.१७६,
देवचक्रवर्ती ११.२४०,
देवदे॒उ ३.२६८,
देवदेवोत्तम ३.२८,
देवराय ११.६४.
द्वारकेचा नरेंद्र १५.४५,
द्वारकानाथ १५.४१४,
—पुरसुहड ११.६६०.
धर्मकीर्तिदवल १२.२४०.
नंदाचें लेंकुं १०.१९२.
नानाभूतैकधाम ११.५५६.
नारायण २.२९०.

निगमपद्माचें पराग १७.४६.
 निजजनानंद १२.२३८,
 निजनिर्मल १२.२३९.
 निरुपचार १८.१५५७.
 निष्कल १२.२३९.
 निःसंगाचा सांगात ६.३८.
 नैष्कर्म्यसुखाचा ठेवा ८.४६.
 पंचविंसांवां पुरुष १०.१३४.
 परेश ३.२६,
 परचित्तलक्षणाचा राउ ५.१६२,
 परदेवता ११.५५५,
 परब्रह्म १०.१३३, -अवतरण
 २.२९०.
 परमात्मा १८.१५१६,
 परमानंदाचा पूतला ८.२६७,
 परमदैवत १०.१३४,
 -मंगलधाम ३.२८.
 पितामहाचा पिता १०.१९१.
 पुराण १५.२५.
 पुरुषोत्तम ३.२३४.
 प्रबल १२.२४०.
 प्रभू १०.१५०.
 बलिबंधन १२.२४०.
 बापु ११.११७,
 बुधवनवसंत १०.२९४.
 ब्रह्मकायहवात्री १०.१३६,
 ब्रह्मविद्या राउ १०.१९.
 भक्तकामकल्पद्रुम ९.५१६,
 भक्तचक्रोच्चंद्र ६.४८३.
 भगवंत ६.३८, -पण ११.४३८.
 भूतभारसहिष्णु १३.४५९,
 -भावन १०.१६५,
 महाभूतांसि विश्राम १०.१३३.
 महाविष्णू ११.३६९.
 माधव ११.१०.
 मुकुंद ११.२८४.
 सुरारि ३.१२६, -री २.५०.
 यशांग १६.१३४.
 यदुनाथ ६.४८४, -राज १३.८३.
 यादवां आंतु श्रीमंतु १०.२६४,

यादवेन्द्र ७.१९१,
 यादवेश्वर १०.४७,
 यादवकुलिचा कुलैवा ८.२६८,
 यादवपणें ११.५४६,
 -राउ १०.२७१.
 योगियांचा कामु ३.२३४,
 -बापु ७.५०,
 योगपती १२.२७.
 रमानाह १२.२१६,
 -प्राणेश्वर १०.२५८.
 रामु ७.४५.
 राय ११.३८०.
 रिखीकेशी ११.२५८,
 रुषीकेश ११.५००.
 लक्ष्मीयेचा कांतु १०.२१४,
 -नाहो ३.२६८,
 -भर्ता १३.७,
 लक्ष्मीकांत ५.१३,
 -नाह १५.४३६,
 -पति-ती २.२८९, ३.२५,
 ७.११९,
 -लीलु १०.२५२.
 लोककृपालु १२.२३९,
 लोकनायक-नायकु १७.२२३.
 वितुण १३.४५९.
 विरक्तांचेन कांतें १०.२९४.
 विवेकामृतसागर २.३७३.
 विश्वाचेया जीवांचा जीवाला
 ८.२६७,
 विश्वाप्ति १३.८७२,
 विश्वेश ११.२९२,
 -शानु १०.२२१,
 -सर राउ १८.१७८०,
 विश्वकंद ११.४८०,
 विश्वतश्चक्षु १३.८७४,
 -तोमुख ११.६२९,
 विश्वबाहु १३.८७१,
 -मूर्त्ति ११.१५२,
 -रूप, रूप पहा,
 -लाघवा सूत्री ११.४९६,

-बंध ११.४३९,
 -व्यापकु १२.३४,
 -सुहृद ११.५६२.
 वेदवेद्य ११.४३९.
 वेदांतवेद्य ११.१६४.
 वैकुण्ठ ११.१८०,
 -ठीचा राणा १.१४०,
 -ठिचा वेव्हालु १०.२१२,
 -नाथ १.२७२,
 -नायक ११.२५,
 -पीठिचें लिंम १७.४६.
 शरणगतां स्नेहाल १२.२३९,
 शरण्य १२.२३९.
 शारंगपाणी ३.२२५,
 शारंगी ११.८९,
 शार्ङ्गि १०.२०३,
 शार्ङ्गधर १.१४१,
 -पाणी ८.५.
 शास्त्रेश्वर १८.१२३०.
 श्रियेचा निवास १७.१९४,
 श्रीकांत १७.३३८,
 -कृष्ण ११.२६,
 -कृष्णा राया १८.१५४६,
 -कृष्णराउ १८.१६१९,
 -कृष्णवदनामृत १५.५५५,
 -कृष्णसूक्तिसागर १५.७०,
 -निवास १६.१२९,
 -पति २.३६९,
 -मंत १०.२९४,
 -मुख ११.१७७,
 -सुरारी १३.८५२,
 -मूर्त्ति ११.६२६,
 -रंग १.५०,
 -राज १८.१४६०,
 -राम ११.५५६,
 -बल्लभ १८.१६३६,
 -वासुदेव ७.१३३,
 -वीरवरनरहरी १७.४२०,
 -हरि-री ११.४०३,
 १३.८५५.

षड्गुणाधिकरण २-२९०,
 षड्गुणचक्रवर्ची ११-११२,
 षड्गुणा(णां)चा राणा १४-३२०.
 सकल देवांचिये देवते ११-३७९,
 - धर्मासि आगर २-३७३,
 - सिद्धांचा राऊ ३-२६८,
 सकलां सेव्य १८-१५५७,
 सकलकलांची कला ८-२६७,
 -कालि सम ११-५२६,
 -गुणी प्रतिमा ११-५५६,
 -देवदेवतार्चन १०-१६५,
 -देवराज १८-१५५९,
 सकललोक शास्ता (एकत्र ध्यावे)
 १८-१४८८,
 -लोकआद्य ११-१६४,
 -शास्त्रां विसंवता ठावो
 १०-१९.
 सद्गुरुश्रीकृष्ण १८-१४६३,
 सद्गुरु १०-१५०,
 सच्चिदानंद १५-५२९.
 सत्यलोकनायक ३-९३.
 सत्वसिद्ध १४-५३.
 समस्तसुरशिरोमणी ३-२२५.
 सर्व ११-५२५,
 सर्वात्मक १८-९०२,
 सर्वेश्वर १-७२,
 सर्वज्ञ नाथु (एकत्र ध्यावे) २-३७४,
 -तेचा ओलावा ८-२६८,
 सर्वज्ञाचा बापु ४-२०८,
 सर्व(वै)ज्ञांचा राऊ १३-८६०,
 सर्वज्ञांचा शिरोमणि १५-२९७,
 सर्वदेवनिवास १८-१४०८,
 सर्वदेश ११-५२६,
 सर्वरूप रूपस १८-१४०८,
 सर्वव्यापक ११-५२५.
 संसारजगकेसरी १०-२५७.
 सारंगपाणी १८-१६३१.
 सावला १८-१४०९,
 सावलेनि परब्रह्म ९-५१६.
 सिद्धांचा रावो ९-५३०,

-राणा १३-९६६.
 सुरवरांचा राऊ १०-२६३.
 सूर्यकोटितेजस ११-६९.
 स्वतःसिद्ध १५-५२९.
 स्वामी १०-१३५,
 -मी ११-५७३.
 हरिगारुडी २-७२,
 हरिवक्त्र(क्त्र) ११-१९५,
 हरी ६-१२८.
 हृदयकमल(ला)राम ३-२३४.
 हृषीकेश ३-५.
 खाली दिलेल्या काहीं संदर्भावरून
 ग्रंथांत श्रीकृष्णचरित्र थोड-
 क्यांत कसें आले आहे ते
 दिसून येईल.
 यादवकुलिचा कुलैवा ८-२६८,
 वसुदेवातव जाला १०-२६५,
 देवकिया उदरी वाहिला ६-१३७,
 कुमारीसाठि गोकुला नेला
 १०-२६५,
 नंदाचे लेंकुरं १०-१९२,
 यशोदा सायासें पाहिला ६-१३७,
 जी 'विषाचेनि स्तनपानें तुज
 रुसली' त्या 'पूतनेचा सौसु
 केला' ११-१००, १०-२६५,
 १६-२६,
 'प्रथमदशेचिये अटाटे माझि कंसा
 ऐसीं अचाटें महा ढेंढीं अवचटें
 लीला चि नाशिहीं' १०-२६८,
 ९-४६२, ९-४६५, १६-७९,
 'कालिंदियेचें हृदयशल्यु फेडिलें'
 १०-२६७,
 'गिरिवर धरुनि महेंद्रमहिमा
 उमाणिली' १०-२६६,
 वज्रां(त्रजां)गनांना ९-४६१,
 गोपींना ९-४६५,
 'बालभाचेनि व्याजें' पाहिलें,
 पांडवांना लाक्षाग्रहांतून काढलें
 ११-६०,
 त्यांच्यासाठी रानी धांवला ११-४१,

'वनवासियां वद्यु जाला'
 ११-१०४,
 'कौरवांचेया घरा शिष्टाईये घाडि-
 लासि' ११-५३५,
 हा 'वैकुंठीचा राणा आपण अश्व-
 वाहक' होऊन १-१४०,
 'पाइकु पाठिसिं घातल्या आपण
 पुढां राहिला' १-१४३,
 ११-२८३, ११-२८८,
 ११-६५२, १८-१५६५,
 या 'विश्ववेंद्ये नारायणें पांडवांचें
 ऊणें कीजे चि ना' १५-२५,
 यावर २-५९-६२ पहा.
 वैरावेशें चैद्यादिकिं ९-४६२,
 राजसूयाचां सभासदीं सर्वांसमक्ष
 'शतधा दुर्वादीं निस्तेजिलासि'
 ११-१०१,
 त्या 'शिष्टपाला ठाऊ दीधला'
 ११-१०२.
 विष्णूच्या दशावतारांतील काहीं
 चरित्रभाग श्रीकृष्णास उद्देशून
 वर्णिला आहे, त्याचे संदर्भ
 त्या त्या नांवापुढें पहा.
 श्रीकृष्णवर्णन :-
 सावला १८-१४०९, सावलेनि
 परब्रह्म ९-५१६,
 चतुर्भुजरूप ११-५८४,
 ११-५८७,
 चौं भुजांचें सावलें ११-२८५(१),
 वरिली हातीं चक्र ११-२९०,
 तालिली दोन्ही भुजा वागारे
 संसारावेया संवसारिलिया
 ११-२९१,
 दो वरि दोनि भुजा घेऊनि आलों
 १२-२२२,
 दो चि भुजीं खेळूं देऊं
 जाइजे ११-२८५(२),
 दक्षण बाहु सकंकुण
 १८-१४०९,
 डोले आनंदसरोवरिचीं कमलें
 ११-६५,

कमलायतन डोलस ११.६९,
सुदक्षी(श)नाची दीप्ति २.७८,
वैजयंतिया आवरलें ११.५९३,
शिरीं मुकुट लेहलासि ११.२८९,
सर्वरूपें रूपस १८.१४०८,
पूर्ण पूर्णिमाचंद्र १५.४५,
इतर संदर्भः—१२.२३८—२४१,
व १७.४६—१७.४८ पहा.

(आ) अर्जुन

अतिप्राज्ञ ८.५२.
अनुभविष्यांचा राउ १५.४१२.
अर्जुन १.५०, —जुन ३.२२५,
अर्जुनाचल २.७९,
अर्जुनाकार १५.६८,
अर्जुनदेव १४.१३५,
—पण १८.१३०६.
आस्था निधि (एकत्र ध्यावे)
१५.५४५.
उन्मेखसुलोचन १३.३३८.
कपिध्वज १४.१२९.
किरीटी ६.९६, —कामधेनूचा
(— कामधेनूचा) पाडा ८.८.
कुटिलाकर्मस्तक १०.१९७.
कुंतीसुत ४.२६.
कृष्णकृपे पात्र ६.१२६.
कृष्णचरणचतुर ११.६९१.
कोदंडपाणी १८.३७२.
क्षत्रियांमाझि राउ २.९.
चतुरनाथ १३.३६८.
डोलस १७.४०६.
घनंजय ७.१५.
घनुर्धर १.१४६, —द्वर २.३७२,
घनुर्वेद व्यंजक (एकत्र ध्यावे)
१०.१९७,
घनुषपाणी ४.७९.
धर्मा अनुज १६.४६२.
धीरोत्तम १७.३३३.
नरेंद्र ९.११९.
नृपनंदन १८.३२८.

परिसणेयांचेया राया ८.५७.
पांडव १०.२१६,
पांडुचा कुमर ४.२०९, पांडुकुमर
२.२१, —कुंवर १५.४६,
पांडुपाचा आत्मज १२.२०,
पांडुचा सुत १८.१६३४,
पांडुसुत २.२९.
पार्थ १.१८०.
प्रसेसि प्रियोत्तम १७.३३,
प्रज्ञाकांत १४.६३,
—पृथिवीचेया राउ
१५.२८९,
—राय १४.७०.
प्रबुध १८.८२७, —द्व १७.५०.
प्राज्ञ १०.२८७.
प्रियोत्तम ९.८३.
प्रेमाचा पूतला ४.२८.
फाल्गुन २.७५.
बाण(पा) १७.३४२.
भक्तराज ४.२,
भक्तांमाझि रावो ७.१३३.
भक्तिचा जीवाला ४.२८,
भक्तिबीजासि क्षेत्र ६.१२६.
भगतराज १८.१४०९.
भ्रातृपुत्र, धृतराष्ट्राचा,
१८.१५७१.
महाबाहो १०.५३,
—मती १०.२१०.
मैत्रियेची कला ४.२८.
राजतनय १७.३०७.
विचक्षण १०.२६१,
—शिरोमणी १८.५०८.
विद्यांचा विश्राम १७.३३.
वीर ११.२१०,
वीरेश १४.३०२, —ष १६.३९५,
वीरोत्तम १८.९६४,
वीरनाथ १५.२४१,
—राय १६.१६१,
—विलास १५.५५३.
शूरवृत्तिचा ठाउ २.९.

श्रोतेमुखटिलक १३.९१३,
—शिरोमणी १८.५७९.
सकलवीराधिराज १२.२०.
सजनाचेया राया १४.९६.
सदैवांचा राउ ११.१३.
संवादियां...शिरोमणि १५.४१८.
सव्यसाची ७.१९९.
सुजन-चक्रवर्ती १८.६८६.
सुदंस १४.३९४,
—बुद्धी १७.१९७,
—भग १६.१३४,
—भद्र ९.४७७,
—भद्राकांत ११.६९५,
—भद्रापती ३.१३७,
—मती १७.२९२,
—मनस १३.२३६,
—वर्म १६.४६,
—वर्मशिरोमणी १७.१६९,
—हाड १२.४८,
सुभट १८.६९४.
सोमवंश विजयध्वज १२.२०.
सौभाग्यनिधि १८.८२९.
स्वयंबोध कुमुदचंद्र (एकत्र ध्यावे)
१८.७२७.
स्वशरण १८.१४०९.
अर्जुनाची झालेली मनःस्थिति :—
पदच्युत राजकुमर १.२६८,
तापसु भ्रमें जीतला १.२६९,
कर्हमीं राजहंसु रूतला २.४,
अर्जुनाला कृष्णाबद्दल वाटणारा
आदर २.५९,
महामोहें कालसपें ग्रसिला २.७०,
घनपटलीं भानु आक्षादिजे २.७५,
ग्रीष्मकालीं गिरिवर वणवला
२.७६,
कृष्णार्जुनांचें पूर्वींचें सख्य
११.५३७—५४७.
आतां अर्जुनपणाचा विसर पडून
कृष्णार्शीं होणारें ऐक्य—
१७.३१, १८.१३०६,
१८.१५७५.

कृष्णार्जुनसंवाद ३-२७१, ६-८,
९-५२६, १०-१६,
१३-११४९, १८-३७,
१८-१६७५, १८-१७८५.
श्रीकृष्णसूक्तिसागरा तो (अर्जुन)
अगस्ति १५-७०.
दोघांचेयां आनुलां संवादाचा
बाउलां लग्न लागलें
१८-१५६२.

(इ) व्यास

वादरायण १८-३३, १८-१५६३.
मुनिवृषा ११-२३७, -राज
९-५२०.
व्यास ९-५२५, १८-३५, १८-४१,
१८-१५९१, १८-१६३५,
१८-१६७५, १८-१६८६,
व्यासाचा अंकु १८-१६३७,
-चेया निरोपा १६-४६८,
-चि पदे १८-१६८७,
-चिये महामती १-३२,
-चा मागोवा १८-१७०१,
अप्रांतमती व्यासे १३-११४८,
विंदाणिये - १८-४४,
व्यासोच्छिष्ट १-४७, -क्ति १-४५,
-क्तिकुसुममाला, गीता,
१८-१६८९,
-क्तिजे १-४१,
व्यासकृपा १५-५५५,
व्यास देउ १०-२७१,
-देवे ९-५२०, १०-१४३,
-प्रसादे १८-१५९०,
-बुद्धी १-५१,
-मती, १-३९,
व्यासादिमहामती १८-१६९६,
व्यासादिक १-९, १०-१४५,
१८-१६८८.

(ई) संजय

१-८५, १-८८, १-१७३,

१-२०३, १-२६६, १-२७१,
२-१, २-८१, २-३६९,
४-७, ६-१, ६-५,
६-४८३, ७-२००, ८-२६९,
९-५१६, ९-५१८, ९-५२८,
१०-३०३, १०-३०४,
११-१७५, ११-२३१,
११-४७७, ११-५३६,
११-६९०, १२-२३८,
१२-२४२, १३-११४७,
१४-४०५, १४-४०७,
१४-४०९, १५-५५५,
१५-५५९, १६-४६८,
१७-४२४, १७-४२८,
१८-१५६२, १८-१५६८,
१८-१५८८, १८-१५९६,
१८-१६०३, १८-१६०४,
१८-१६११, १८-१६१२,
१८-१६३८,
व्यासशिष्यसंजय (सुटे व्यावे)
१८-१६४१,
संजयपणा १८-१५८४,
संजयाला संवाद आवडतो
६-१-६-४, पण मोहांध धृत-
राष्ट्राला तो रुचत नाही,
संजय हसतो ६-५-६-८,
आवडीने संवादाचें वर्णन करतो
७-२००,
पण धृतराष्ट्राच्या मनावर कांहींच
परिणाम होत नाही, जशी
म्हैस पाण्यांत निवांत वसते
तसा उगा वस्तु राहिलेला
पाहून संजय कधी होतो,
तरीही पुढें संवाद सांगण्याची
तयारी करतो ९-५१६-५२७,
हा वरून आंधळा आहेच पण
अंतःकर्णी जागृति असेल
असें म्हणावें तर आंतही
आंधळा आहे हें पाहून संजय
कधी होतो १०-३०५,

अर्जुनाकरतां विश्वरूपाची घडी
श्रीकृष्णानें कशी उघडली ते
सांगतो ११-६३६-६५६,
तुला संवाद कोणी विचारला
आहे, युद्धाबद्दल काय ते
सांग, हें धृतराष्ट्राचें बोलणें
ऐकून याला कृष्णाबद्दल
वाटणारा द्वेष पाहून संजय
विस्मित होतो, व आपल्याला
वाटणाऱ्या हर्षानें व उत्साहानें
संवाद चालू ठेवतो
१४-४०५-४१०,
श्रीकृष्णवदनामृत व्यासकृपेनें
लाभलें १५-५५५-५५९,
व्यासानें केलेला उपकार व
त्याबद्दल कांहीं सांगितलें तर
ह्या 'नृपतीला' खुपेल असें
संजयाला वाटतें,
१७-४२७-४२९,
संवाद वाढल्याचें लग्न लागलेलें
पाहून संजय हर्षनिर्भर होतो
१८-१५६२-६३,
हा संवाद समजण्याची धृतराष्ट्राची
योग्यताच नाही, असें संजयाला
वाटतें, दुर्बोधनाचे प्रताप
मोठे आहेत व पांडवांच्या
सैन्यापेक्षां आपलें सैन्य
दीडपट आहे म्हणून आपणांस
जय मिळेल, तुला काय वाटतें,
या प्रश्नाला संजयाचें उत्तर
१८-१६०८-१८-१६३८.

(उ) धृतराष्ट्र

अंधु १५-५५९, आंतु ही आंधला
१०-३०४,
आंधलेया धृतराष्ट्राचे ११-३८७.
कुरुनायक १८-१६३८, -राज
१८-१५७१,
कौरवेश ११-१७५, कौरवकुल-
चक्रवर्ती ११-१६५, -नाथ

११.४७७, -राय १७.४२४.
धृतराष्ट्र १८५, -राय १५.५५६.
नृप १६.४६८, -ती १७.४२८.
रा०-य-वो १.२०३,
१८.१५९४, १८.१६०४,
रायाप्रति १.१७३.
ह्यातारा ६.६, ह्यां-९.५१७.
ह्यैसी ९.५१७.

(ऊ) निवृत्ति

नाथसंकेतिचा डंसु ६.२९१.
निवृत्तिकृपा १६.४६८, -उजियेड
६.३२,
निवृत्तिचा, शिष्य यास उद्देश्यन,
३.२७१, ७.२०५, ८.२६९,
९.५३०, १०.४८,
१४.४११, १७.४३०,
निवृत्तिशी धिवसा ६.४८८,
निवृत्तिदेव ११.९, -पादप्रसाद
११.६९७,
निवृत्ती १३.११५७, पूर्णकाम-
१.२४,
श्रीनिवृत्तिनाथ १८.१७२९,
१८.१७३६, सद्गुरु-
१८.१७०७,
श्रीनिवृत्तिराज १५.२६,
श्रीनिवृत्ती १६.१७, १७.२०,
१८.२८.
स्वामी निवृत्तिनाथ १२.२४४,
स्वामी श्रीनिवृत्तिराजा १५.५६५.

(ए) गुरु

गुरुस उद्देश्यन आलेले संदर्भ
अध्यायवार दिले आहेत :-
१.२०, १.२२, १.२५, १.२७,
१.७५, १.८३, २.३४,
२.५९, २.६०, ३.२१,
३.१०६, ३.१२०, ३.२६७,
४.१२२, ४.१३०, ४.१६९,

५.३४, ५.६३, ५.१४२,
६.३५, ६.१८६, ६.४५७,
६.४८९, ७.९७, ७.१२८,
७.१९९, ८.१३, ८.५४,
९.३२, ९.४७, ९.४९,
गुरुस्तवन १०.१ ते १०.५;
१०.१३, १०.१४, १०.३४,
१०.११०, १०.१५२,
१०.१५६, १०.१६८,
१०.३०९, ११.८, ११.१८,
११.३६५, ११.५५५,
११.६३६, ११.६४६,
१२.२, १२.९, १२.१८,
१२.२१४; गुरुस्मरण १३.१
ते १३.५; १३.१६७;
गुरुसेवा १३.३६८ ते
१३.४५७; १३.६७१,
१३.६७३, १३.६७४,
१३.७९४, १३.८११,
१३.११५९; गुरु आचार्य
(सूर्य) स्तवन १४.१ ते
१४.३१; गुरुगौरव १५.१ ते
१५.२७; १५.३९०; गुरु-
चित्सूर्य १६.१ ते १६.४०;
१६.४६, १६.२१७,
१६.४३९, १६.४५४; गुरु-
गणेंद्र १७.१ ते १७.२०;
१७.१२८, १७.२०७,
१७.४२४, १७.४२७;
गुरुमाहात्म्य १८.१ ते
१८.२७; १८.२५७,
१८.४०१, १८.६०१,
१८.९६१, १८.९६३,
१८.९६४, १८.९७८,
१८.९८२, १८.९९१,
१८.९९५, १८.१००५,
१८.१०१७, १८.१०२६,
१८.१२१९, १८.१३२६,
१८.१४३६, १८.१४६३,
१८.१४७४, १८.१४७७,

१८.१४७८, १८.१४७९,
१८.१४९७, १८.१५५५,
१८.१५९३, १८.१६१७,
१८.१६२८, १८.१६२९,
१८.१६८२, १८.१७०७,
१८.१७०९, १८.१७११,
१८.१७१३, १८.१७३९,
१८.१७४२, १८.१७४४,
१८.१७४७, १८.१७४८,
१८.१७६०, १८.१७६५.

(ऐ) ज्ञानदेव

ज्ञानदेव १.२४, १.७५,
१.२७३, २.८०, २.३७४,
३.२७१, ४.२२२, ६.३५,
८.२६९, ९.५३०, १०.४८,
१०.३१०, ११.८,
११.४७७, ११.६९७,
१२.२४४, १३.४५७,
१३.११६४, १४.४११,
१५.१८, १५.५६५,
१६.४०, १६.४७०,
१७.४३०, १८.२९,
१८.१७१३, १८.१७६२,
१८.१७८०;
ज्ञानदेवो ६.४८९, ७.२०५;
ज्ञानदेव १८.१७८४, -वो
१८.१७८७;
निवृत्तिचा दास ५.६९,
१०.३१०,
निवृत्तिदास १.२, १.८४,
१.२७३, २.८०, २.३७४,
४.२२२, ५.१४२, ६.१३६,
९.३३, ११.२२;
१३.६४६ व १३.८५६ या
ओव्यांच्या पहिल्या दोन
चरणांतील साम्य पहा;
निवृत्तिनाथसुत, शिष्य या अर्थी,
१८.१७८४.
कविपोषक १३.८५१.

(ओ) इतर विशेषनामं

अक्रूर—रामकृष्णांना मथुरेंत आणण्यासाठीं कंसांनं याला पाठविलें होतें. वाटेंत यमुनेंत बुडी मारली असतां याला साक्षात्कार झाला व हा कृष्णभक्त झाला. ९०४६४.

अगस्ति—काशीहून दक्षिणेस येत असतांना वाटेंत विंध्य पर्वतानें याला वांकून नमस्कार केला तेव्हां 'तू असाच पडून रहा' असें विंध्याला यानें सांगितलें (अग-पर्वत, स्त-स्तंभन). समुद्रांतील कालकेयांच्या त्रासांतून देवांना सोडविण्यासाठीं यानें सर्व समुद्र पिऊन टाकले. १०३६, १५७०, १६०११, १८७३२.

अग्नि—ऋग्वेदकालापासून मानलेली देवता. या देवतेनं श्रीकृष्णास सुदर्शन चक्र व कौमोदकी गदा व अर्जुनास गांडीव धनुष्य व अक्षय भाते दिले. खांडववनाची कथा प्रसिद्ध आहे. इतर माहिती पुरवणींत अग्नि-ग्नी पुढें पहा.

अजमील—अजामिळ. हा कान्यकुब्ज देशांतील एक ब्राह्मण. वेश्येच्या नादानें पितरांस टाकून, जुगार खेळून व चोऱ्या करून हा रहात असे. वेश्येपासून झालेल्या दहांपैकीं एका मुलास, नारायणास, यानें मरतांना हांक मारली, तेव्हां यमदूत मागें सरले व विष्णुदूतांनीं याला भागवतधर्म सांगितला; पुढें हा विरक्त झाला. ११००४.

अनंत—कश्यपाला कद्रूपासून झालेला हा सहस्र-शीर्षांचा नाग. १००२२२.

अंबिका—पार्वती. १८१६१३.

अभिमन्यु—सौमद्र. स्वतः निर्भय असून शत्रूस भयदाक होता, म्हणून हें नांव पडलें. बळरामानें याला रौद्र धनुष्य दिलें होतें. द्रोणपर्वीत चक्र-व्यूहाची कथा आहे. १०१०१.

अरुण—विनता व कश्यप यांच्या ह्या ज्येष्ठ मुलाला जन्मतःच पाय नव्हते म्हणून ह्याला 'अनूरु' व 'विपाद' अशीं नांवें पडलीं. देवांच्या आज्ञेवरून यानें सूर्याचें सारथ्य पत्करलें. कोशांत अरुण पहा.

अर्यमन्—ऋग्वेदांतील ह्या देवाचा मित्रावरुणांसह उल्लेख येतो याचा पितृगणांतही समावेश होतो. ९०३४०, १००२२४.

अश्वत्थामा—द्रोणाचा एकुलता एक मुलगा. जन्मल्याबरोबर हा घोड्यासारखा त्रिकाळला त्यामुळें दशदिशा कंपित झाल्या, म्हणून आकाशवाणीनें याचें हें नांव ठेवलें. सात चिरंजीवांपैकीं एक. १०१०७.

अश्विनौ—अश्विनीकुमार. आकाशांतील ह्या दोन देवता देवांचे धन्वंतरि म्हणून प्रसिद्ध आहेत. ११०१४४, ११०३२७.

असित—ह्याचा 'असित काश्यप' किंवा 'असित देवल' या नांवानें उल्लेख करतात. जैगीषव्य ऋषीच्या दीर्घसेवेनंतर साक्षात्कार होऊन असिताला परमसिद्धि मिळाली. रामकृष्णांना हा भेटला होता. युधिष्ठिराच्या मयसभेंत हा इतर ऋषींबरोबर होता. १००१४२.

आदित्य—हें वैवस्वत मन्वंतरांतील देवतासमूहाचें नांव. आदित्य बारा असून ते बारा महिन्यांचे निदर्शक आहेत. इतर देवांचा व सूर्याचा उल्लेख या नांवानें केला जातो. १००२०२, १८०८६२; आदित्यमंडल ११०२०९, -बार १३०८१८; रुद्रादित्य ११०३२७. सं. वा. श. बारा पहा.

आदिपुरुष-ष—कोशांत पुरुष व पुरुष (२) पहा.

इक्ष्वाकु—वैवस्वत मनूच्या दहा मुलांपैकीं सर्वांत ज्येष्ठ. निष्काम कर्मयोगाची विद्या याला मनूनें दिली. ४.१७. यावर ४०१५-१७ पहा.

इंद्र—वृष्टयानें बनविलेल्या वज्रानें वृत्राला मारून, मेघ फोडून इंद्रानें पाऊस पाडला व द्यौर्लोकांची व्यवस्था करून पृथ्वीला समृद्ध केले. शंभर यज्ञ करणारा इंद्र होतो. इतके यज्ञ पुरे करूं पहाणाऱ्या सगर, पृथु व रघु यांच्या अश्व-मेधांतले घोडे यानें पळवले. तपोभंगाचे अनेक प्रकार, दमयंतीच्या स्वयंवराला नळरुपांनं जाणें, गोकुळांत अतिवृष्टि करणें, आपल्या प्रसादानें झालेल्या अर्जुनाच्या रक्षणाकरतां भिक्षुक होऊन कर्णाकडे कवचकुंडलें मागणें, गौतमी व गुरुपत्नी यांच्याशीं संवंध ठेवणें अशीं अनेक निंद्य कर्मे यानें केलीं. ह्या देवांच्या राजाची पत्नी शची, राजधानी अमरावती ९०३१७, अमरपुर ९०३७०, राजवाडा वैजयंत, बाग

नंदन, हत्ती ऐरावत ९.३१७, घोडा उच्चैःश्रवा व सारथि मातलि आहेत. याच्या दरबारांत गंधर्व व अप्सरा असतात. ह्याचीं शतमुख, वृत्रहा, पुरंदर इ. नावे आहेत. ९.२९४, ९.३४०, ९.३७०, ९.४४८, १४.१५३, १६.३०६, १६.३५२; चौदा इंद्र ८.१५६, चौदा पुरंदर १०.१७६, सं. वा. श. पहा; इंद्रादिक ६.१४६, १५.१९४, १८.२४२; इंद्रपद १३.३८१, -पणा ९.३२५, -भवन २.३६२, -श्री १४.१६२; अमरेंद्राचें आयुष्य ८.१५३; महेंद्र ९.३७१, १०.२०७, -द्रादि पदे १२.६१, -पद २.६५, -महिमा १०.२६६, -मुख्य देव ११.३२८; शतमुख ६.४४०, ८.२६३, १५.३०, -खोत्तीर्ण १०.२२०. इंद्र हा शब्द मुख्य या अर्थीही येतो, यादवेंद्र ७.१९१.

उच्चैःश्रवा—उच्चैःश्रवा. समुद्रमंथनांतून निघालेल्या चौदा रत्नांपैकीं एक. याचें जोराचें खिकाळणें दूरपर्यंत ऐकूं येई, म्हणून याचें हें नांव पडलें. १०.२१७.

उर्वशी—ऋग्वेदकाळापासून नांवाजलेली एक अप्सरा. नरनारायणांपैकीं नारायण ऋषीच्या मांडींतून निघालेल्या अप्सरांत ही अत्यंत सुंदर होती. ऊरुपासून निघाली म्हणून हिला उर्वशी नांव पडलें. हिचे अगस्त्य व वसिष्ठ हे दोन मुलगे होते. मृत्युलोकांत पुरूरवा राजाजवळ ही अनेक वर्षे राहिली व नंतर स्वर्गांत गेली. उर्वशीपुरूरवासंवाद प्रसिद्ध आहे. तपश्चर्याभंगाकरतां इंद्र हिला पाठवीत असे. ९.३२०, १४.३५३, १६.३०६, १८.४७९.

उत्तानचरण—उत्तानपाद राजा. हा स्वायंमुख मनूळ शतरूपेपासून झाला. याला पहिली सुनीति व दुसरी सुसुचि अशा दोन राण्या होत्या. पहिलीला कीर्तिवान् व ध्रुव व दुसरीला उत्तम असे तीन राजकुमार होते. ११.१०२. ध्रुव पहा.

उत्तमौजा—पांचाल देशांतील एक राजपुत्र. हा पांडवांकडे होता. शिविरांत झोपलेला असतांना याला पुढें अश्वत्थाम्यानें मारलें. १.९९.

उत्तर—विराट पुत्र. विराट दुसरीकडे असतांना कौरवांनीं त्याच्या गाई पळविल्या. सारथी असता

तर कौरवांचा पराभव करून सर्व गाई सोडवून आणल्या असल्या अशा यानें बढाया मारल्या. बृहन्नडेच्या वेष्टांत असलेल्या अर्जुनानें सारथ्य करून जेव्हां याला युद्धभूमीवर नेलें तेव्हां कौरवांकडचे मोठमोठे वीर पाहून हा सर्व वल्गना विसरला. हा इतका भ्याला कीं अर्जुनाला मोहनास्र सोडावें लागलें. त्यामुळें गाईच नव्हे तर कौरवांचीं वस्त्रेही यानें हिरावून आणलीं. लोकांत, विशेषतः राजदरबारांत, याच्या शौर्याचा गाजावाजा झाला. वीराचेनि बापें उत्तरें, मित्र्या उत्तरानें, ११.४६४.

उपमन्यु—वसिष्ठकुळांतील व्याघ्रपाद ऋषीचा मुलगा. एकदां दुसऱ्या एका ऋषीच्या आश्रमांत खेळायला गेला तेव्हां तेथें यानें गाईचें दूध काढतांना पाहिलें व घरीं आल्यावर तो आईकडे दूध मागूं लागला. आईनें समजुतीकरतां पाण्यांत पीठ काळवून याला दिलें व पूर्वजन्मीं आपण शंकराची आराधना केली नाहीं म्हणून आपली ही अशी दशा झाली असें तिनें सांगितलें; यावर अत्यंत खेद होऊन यानें घोर तपश्चर्या केली व शंकराला प्रसन्न करून वर मागितला. शंकरानें याला क्षीरसागरच दिला. ५.११, १०.१७, १८.१७६७.

उशना—भृगुस पुलोमेपासून झालेला हा उशना काव्य असुरांचा गुरू म्हणून प्रसिद्ध आहे. याला संजीवनी विद्या येत होती. उशनसधर्मशास्त्र व शुक्रनीति या ग्रंथांचा उल्लेख स्मृति-कारांनीं व कौटिल्यानें केला आहे. हा पर्जन्याधिपति आहे, नवग्रहांत याला स्थान आहे. १०.२७१.

ऋद्धि—ऋद्धि व सिद्धि या संपत्ति व वैभव देणाऱ्या देवता आहेत. कोशांत ऋद्धि व रिद्धि पहा.

एकलव्य—व्याघ्रांचा राजा. याला कोळी म्हणून धनुर्विद्या शिकविण्याचें द्रोणाचार्यानें नाकारल्यावर कोणताही विषाद न मानतां यानें द्रोणाची मातीची मूर्ति करून हाच आपला गुरू मानून धनुर्विद्येचा अभ्यास केला. याचें नैपुण्य पाहून अर्जुनावर हा मात करील या भीतीनें द्रोणाचार्यानें गुरुदक्षिणा म्हणून याचा उजवा अंगठा मागितला. एकलव्यानें तो लगेच

कापून दिला. मातीची प्रतिमा कां असेना, पण गुरु म्हणून मानून अभ्यास केल्यावर एकलव्याने जे यश मिळविले व कीर्ति संपादन केली ती गुरुमहिमेमुळेच होती. एवढ्यापुरताच हा दाखला ग्रंथांत आला आहे. १८-१७०९.

ऐरावत—समुद्रमंथनातून निघालेल्या चौदा रत्नांपैकी एक. हा हत्ती इंद्राचे वाहन म्हणून प्रसिद्ध आहे. ९-३१७, १०-२१८.

कपिल—एक सांख्यशास्त्र प्रवर्तक व दुसरा वेदान्ती असे दोन कपिल आहेत. पहिल्याची स्मृतींत अवहेलना केली आहे, दुसऱ्याचे श्रेष्ठत्व श्रुतींतही वर्णिले आहे. ग्रंथांत पहिल्या कपिलाचाच उल्लेख आहे. १३-९५२, कपिलाचार्य १०-२१७.

कर्ण—कुंतीला सूर्यापासून झालेला मुलगा. जन्मतांच ह्याला कुंतीने अश्वनदींत सोडला. चर्मप्वर्तीतून भागीरथीत वाहत असतांना याला धृतराष्ट्राचा सारथी अधिरथ याने पाहिले. मुलाला घरी आणून आपली बायको राधा हिला दिले, या राधेने संगोपन केले; या कारणांमुळे याला सूतपुत्र व राधेय म्हणत. ब्राह्मणरूप घेऊन परशुरामाकडून हा धनुर्विद्या शिकला पण गुरु-बंधनेमुळे ती विद्या त्याला अखेरीस फळली नाही. हा अर्जुनावरही ताण करणारा वीर आहे असे पाहून अंगद देशाचे राज्य देऊन याला दुर्योधनाने आपल्या पदरी ठेवले. द्रोणानंतर हा कौरवांचा सेनापति झाला. अश्वत्थाम्याने व शल्याने याचा पाणउतारा कसा केला व पुढे अर्जुनाच्या हातून हा कसा मारला गेला या कथा प्रसिद्ध आहेत. १-१०५; सहस्रकराचा कुमर कर्णवीर ११-३९४; कर्णावरि ११-४६७.

कश्यप—ब्रम्हदेवाचा मानसपुत्र, सप्तर्षीपैकी एक. कित्येक ठिकाणी कश्यपाऐवजी भृगूचे किंवा मरीचीचे नांव सप्तर्षीत येते. परशुरामाच्या अश्वमेधयज्ञात हा अध्वर्यु होता म्हणून याला दानांत पृथ्वी मिळाली होती. याच्या अनेक स्त्रिया होत्या. १०-९०; कश्यपादि ऋषिकुले ११-२५९; मरीचिकश्यपादिया १५-१९५.

कंस—उग्रसेनाचा राजपुत्र, मथुरेचा राजा, श्रीकृष्णाचा मामा. हा मल्लविद्येत व सर्व शास्त्रांत

निपुण होता. देवकीचा मुलगा आपणांस मारील या भीतीने वसुदेव व देवकीला कारागृहांत ठेवणे व श्रीकृष्णास मारण्यासाठी निरनिराळ्या योद्ध्यांची व पूतनेची योजना करणे, वगैरे जे काही करता येईल ते याने केले. शेवटी कृष्णानेच याला मारले. ९-४६२, ९-४६५; कंसा ऐसीं अचाटे महा डेंडी १०-२६८.

कालिंदी—ही एक सूर्यकन्या श्रीकृष्णाच्या प्राप्तीकरतां यमुनाकाठी तप करीत होती. तिचा निश्चय पाहून श्रीकृष्णाने तिला वरले. गरुडाच्या भयाने काद्रवेय (कद्रूच्या) कुळांतला कालिया नाग यमुनेत दडून बसला होता. त्याच्या विषाने गाई व गोप मरू लागले. ते पाहून श्रीकृष्णाने कालियाचे मर्दन करून त्याला रमणद्वीपाकडे पाठविले. कालिंदियेचे हृदयशल्य फेडिले १०-२६७; दुःखकालिंदीचा तटी ११-३४२.

काशीश्वर—काशिराज. अंबा, अंबिका व अंबालिका यांचा पिता. चित्रावांच्या प्राचीन चरित्र-कोशांत हा 'दुर्योधनपक्षीय' होता (पृ. १२२) असे म्हटले आहे. मूळ गीता श्लोकांत १-५ हा पांडवपक्षीय होता असे स्पष्ट सांगितले आहे, भीष्माशी आलेल्या पूर्वसंबंधावरून हेच उघड आहे. १-९९; काशीपति १-१५१.

किन्नर—देवलोकांतील गौण प्रकाचे देवगण. यांचा गंधर्वांप्रमाणे गायक वर्गीत समावेश केला जातो. ११-५०१.

कीर्त्तिमुख—शंकराच्या जटेंतून निघालेला एक शिवगण. याला तीन तोंडे, तीन पाय, तीन शेषय्या व सात हात होते, याची भूक कितीही खाह्णे तरी राहीना म्हणून शंकराने याला प्रेत खाण्यास सांगितले. जालंदराला मारून खाह्ण्यावरही याची भूक शमली नाही तेव्हा शंकराने याला आपले स्वतःचेच शरीर खाण्यास सांगितले. शरीर खाऊन झाल्यावर बाकी तोंड तेवढे राहिले. उरलेल्या तोंडाला कीर्त्तिमुख नांव पडले. माझ्या दर्शनाला येण्यापूर्वी लोक तुझे दर्शन घेतील असा शंकराने याला वर दिला. अनेक शिवालयांच्या गामान्याच्या उंबरठ्यावर सिंहाचे विक्राळ तोंड काढलेले असते ते या कीर्त्तिमुखाचे निदर्शक आहे. १५-४९३,

ज्ञानानें अज्ञान नाहींसैं ज्ञात्यावर ज्ञानही कीर्त्तिमुखाप्रमाणें लय पावतें असा या ओवीच्या पूर्वार्धाचा अर्थ आहे.

कुंतिभोज—याला कुंती दत्तक दिली होती, या कुंतिभोज राजाचा पुरुजित् हा मुलगा होता. पुरुजित् व कुंतिभोज या दोन व्यक्ति नसत कुंतिभोज हें पुरुजित् राजाचें कुळनांव आहे. याच्या रथाचे घोडे इंद्रधनुष्याच्या रंगाचे होते. याला द्रोणानें मारलें. १-१००.

कुवेर—वैवस्वत मन्वंतरांतील विश्रवा ऋषीचा हा मुलगा. ब्रह्मदेवानें याच्या सेवेला यक्ष राक्षस आणि पुष्पक विमान व लंका दिली होती. पैकीं पुष्पक विमानासह लंका रावणानें घेतली. हा सर्व प्रकारच्या धनांचा मालक असून वृद्धि व ऋद्धि याच्या शक्ति आहेत, अलंका याची राजधानी आहे. १०-२०५, १६-३५५.

कुमारी—यशोदेच्या व देवकीच्या पूर्वसंकेताप्रमाणें कृष्णाऐवजीं देवकीकडे पाठविलेली यशोदेची मुलगी. १०-२६५.

कूर्म—समुद्रमंथनाला योजलेल्या मंदररवीला आधार झालेला विष्णूचा कूर्मरूपी अवतार. मछ कूर्म, मत्स्य व कूर्म अवतार, ११-८४; शेषकूर्म १-१५४.

कुत्तिका—नक्षत्रांपैकीं तिसरें नक्षत्र. शंकर-पार्वतीला होणारा मुलगा अत्यंत उग्र होईल या भीतीनें त्यांच्या एकांताचा भंग करण्याकरतां इंद्रानें अग्नीला पाठवले. या व्यत्ययामुळें शंकराचें अर्धें तेज स्वलन होऊन अग्नीस संभाळावें लागलें, त्यानें या सात नक्षत्रपुंजास तें दिलें, त्यांनीं तें संभाळलें म्हणून कुत्तिकांना स्कंदमाता म्हणतात. १०-२१०.

कृप—उत्तर पांचाल देशांतील तपस्वी शरद्वान याचा मुलगा. शरद्वानाच्या तपाचा भंग करण्याकरतां इंद्रानें एक अप्सरा पाठविली. तिला पाहून याचें तेज गवताच्या बेटावर पडलें, त्यापासून एक मुलगा व एक मुलगी अशीं दोन अपत्यें झालीं. शंतनु राजानें कृपा करून त्यांचें पालन केलें म्हणून त्यांचीं कृप व कृपी अशीं नांवें पडलीं. कृपाचार्या शस्त्रास्त्र विद्येंत पारंगत होता. द्रौणाचार्यापूर्वी हा कौरवपांडवांचा गुरु

होता. याचा कल पांडवांकडे होता. यामुळें कर्णाची व कृपाचार्याची झटापट होई. कृपी पुढें द्रौणाचार्याची पत्नी झाली. १-१०६.

कौरव—कुरु वंशांत जन्मलेला. या नांवाच्या अनेक संदर्भांपैकीं कांहीं येथें दिले आहेत. १-१६८, १-१७२, १-२०७, १-२३५, २-९४, २-१८१, २-२१५. कौरवकुलचक्रवर्त्ती ११-१६५; को(कौ)रवकुलीचे ११-३८७; कौरवदल १-१४५, - नाथ ११-४७७.

गंगा—ह्या पूर्वीच्या स्वर्गदेवतेच्या पोटीं अष्टवसूंनीं जन्म घेतला, पण त्यांतील सात मुलगे हिनें परत घेतले. एकच पृथ्वीवर राहिल व तो निपुत्रिक राहिल अशी भविष्यवाणी झाली. हाच पुढें भीष्म या नांवानें प्रसिद्धीस आला. गंगानंदन १-१०५, -सूत १-११८; भगीरथानें हिला पितरांच्या मोक्षासाठीं पृथ्वीवर आणलें तेव्हां हिला भागीरथी नांव पडलें. १०-२३६; ही वाहात असतां मध्यें जन्हूचा यज्ञ लागला, यज्ञसामग्री वाहून जाईल म्हणून जन्हूनें गंगा पिऊन टाकली, भगीरथाच्या विनंतीवरून जन्हूनें हिला मुक्त केली; एका कथेवरून जन्हूनें हिला कानावाटे सोडली व दुसऱ्या कथेवरून हिला जांघ फाडून मुक्त केली; जन्हूची मुलगी म्हणून हिला जान्हवी नांव पडलें, १०-२३६-२३७, १५-५३९. गंगा म्हणजे पवित्र नदी या अर्थीही हा शब्द ग्रंथांत आला आहे, २-२१३, २-२४१, ४-४, ५-१५३, ९-२३५, ९-३४९ (१,२), ९-४८४, ११-६७७, १२-३७, १२-१७३, १२-१७७, १३-३७१, १३-४७०, १३-५२७, १४-३९६, १५-२२९, १६-२५, १६-२०३, १७-९०, १७-१७१, १७-१९५, १७-३२२, १८-४४७, १८-७८९, १८-८३९, १८-९०५, १८-९७५, १८-१०११, १८-१०७५, १८-१०८२, १८-१०८७, १८-११३२, १८-११६१, १८-१२४६, १८-१६५४, १८-१७५१ (१,२); गंगादि १३-१०६९; गंगोदक १७-५२, गंगाजल ९-४५४ (१), १०-१८५, ११-४७८, -पय १३-२६८, १३-६०६, -पीयूष १६-१९४, -यमुना ११-६, -यमुनाउदक १८-५१,

—रूप ९४५४ (२); ज्ञानगंगा ९१८९, प्रतीति— ७१२२, भक्तिचित्त— १८१२१६, मति— १४२२; बोहलांगेची १७३९५; गांग, गंगेचें पाणी, १८१३१०, गांगेय आप १६१९७.

गणिका—आपल्या पोपटाला 'राघोबा' म्हणून साद घालून तो शब्द त्याच्या कडून बोलविणाऱ्या वेश्येस उद्देशून, तूतें आराधितां नाइके। होती राउवें बोलाविति कवतिकें। तिचे वैकुंठीं तुवां गणिके। सुरवाडु केला ॥ १११०७, ही ओवी आली आहे. हिचें स्थान, नांव वगैरे माहिती मिळत नाही.

गणेश—एक पुरातन, सुप्रसिद्ध देव. याला अगदीं जुन्या काळीं विघ्न उत्पादन करणारा देव समजत असत. हा समज जाऊन पुढें विघ्नांचा नाश करणारा सिद्धि, बुद्धि व सर्व विघ्नांचा अधिपति म्हणून याची उपासना होऊं लागली; याची उपासना ही उक्काराची उपासना समजतात. पार्वतीच्या आंगावरील उटण्यापासून झालेला हा शंकरपार्वतीचा मुलगा; पार्वती स्नानाला बसली असतां शंकरास आंत जाण्याला यानें अटकाव केला म्हणून याचा शिरच्छेद करण्यांत आला; इंद्राच्या हत्तीचें डोकें याला लावून पुनः याला सजीव केला, अशी याच्या मस्तकाची कथा आहे. शंकरावर फेंकलेल्या परशूचा वार यानें आपल्या दांतावर झेलला म्हणून याचा एक दांत तुटलेला आहे, याला सहा हात आहेत, यावर १२-२० पहा; १०१०८, १३०८१७; गणेंद्र १७१; वक्रतुंड, तोंड फिरविलेलें आहे या अर्थी, १७४.

गंधर्व—देवांचे गायक. पवाडा तुवां केला। गंधर्वांसि ॥ २१०, या ओवीचा संदर्भ असा आहे, अंगारपर्ण आपल्या स्त्रियांसह जलक्रीडा करित होता म्हणून पहारा करण्याकरितां यानें कांहीं गंधर्वाना नेमलें होतें. लाक्षागृहांतून सुटल्यावर त्या रस्त्याने पांडव गुप्त रूपानें जात असतां गंधर्वानीं त्यांना अडवून धरलें. समजावल्यावरही ते समजेनात म्हणून अर्जुनानें त्यांच्याशीं युद्ध केलें व अंगारपर्णाचा पराभव केला. आपला पराभव करणाऱ्या अर्जुनाला

सूक्ष्मपदार्थ दिसणारी चाक्षुषीविद्या यानें दिली व एकटे जाऊं नका, धौम्यऋषीला पुरोहित करा असा यानें सल्ला दिला. अंगारपर्णानें पुढें चित्ररथ हें नांव घेतलें.

गरुड—कश्यप व विनता यांचा सर्वांत लहान मुलगा. हा अमृत शोधण्याकरतां गेला असतां याचें इंद्राशीं युद्ध झालें. त्यांत इंद्राचा यानें पराभव केला व अमृत मिळविलें. हा शेषशायी विष्णूच्या सेवेस सदा तत्पर असतो. याचें सर्पाशीं वैर आहे; विष्णूचें वाहन म्हणून याची प्रसिद्धि आहे. ९३०३, ९३८८, १०२२९, ११३३, ११२६७, १३३९३.

गायणिनाथ—नाथसंप्रदायांतील तिसरा गुरु. आदि गुरु शंकर, नंतर (१) मत्स्येंद्रनाथ, (२) गोरखनाथ, (३) गहिनीनाथ, (४) निवृत्तिनाथ, यांचा शिष्य ज्ञानदेव अशी ही शिष्यपरंपरा होती. १८१७३०-१७३७ पहा.

गायत्री—चाक्षुष मन्वंतरांत ब्रह्मदेवानें एक यज्ञ केला, त्यावेळीं शंकर, विष्णु व इतर देव आणि भृगु इत्यादि ऋषि आले होते. तेथें गायत्रीला मुद्दाम बोलवून तिला मानाचें स्थान दिलें होतें; पुढें ती नदी व मंत्ररूपानें अवतरली. ग्रंथांत हा शब्द मंत्र व छंद या अर्थी आला आहे. कोश पहा.

गोपी—गोकुळांतील गोपकन्या व गोपस्त्रिया. ९४६५.

गोरखराय—वर गायणिनाथ पहा. याला संजीवनी विद्या येत होती. १८१७३३.

गौतम—अंगिरसाच्या कुळांतील दीर्घतमा व प्रद्वेपी यांचा मुलगा. ब्रह्मदेवाची मानसकन्या अहल्या याची स्त्री होती. हा मोठा तपस्वी होता; तपश्चर्येनें शंकराला प्रसन्न करून यानें शंकराच्या जटेंतून गंगेस मोकळें केलें. हा मोठा धर्मसूत्रकार होता, याच्या धर्मसूत्रावरील मिताक्षरा टीका सुप्रसिद्ध आहे. गौतम नांवाचे इतर अनेक ऋषि होते. १५५४५, १७९०, १८१६६८.

चंडिका—पाताळांतील शुंभनिशुंभांचे आश्रित चंड व मुंड हे एकदां एका सुंदर स्त्रीच्या मार्गे लागले. ह्या स्त्रीनें कालिकारूपानें यांना मारलें. या कालिकादेवीला चंडा, चंडिका, चंडी, चामुंडा,

दुर्गा अशीही नावे आहेत. ह्यांना पार्वतीचे अवतार मानतात. नवरात्रांत हिचा उत्सव होतो. नवचंडी १३.८१८, चंद्रि(छि)का १८.४४१, कोशांत चंद्रिका पहा; चामुंडा विश्वव्यापक आदिमाया शक्तिरूपाने देवांची संकटे निवारीत असे. ब्रह्मदेवाच्या वराने उन्मत्त होऊन महिषासुर देवांना उपद्रव करू लागला. देवांच्या प्रार्थनेवरून ह्या आदिमायेने अठरा हातांचे रूप घेऊन महिषासुराला मारले. पुढे तिचे महिषासुरमर्दिनी असे नांव पडले. दुर्गापुजेला मेंढ्यांचे बळी देतात. १२.५३, १८.४४२, १८.१६४५.

चंद्र—समुद्रमंथनांतून निघालेल्या चौदा रत्नांपैकी एक. याच्या सत्तावीस स्त्रियांची नावे नक्षत्रांना दिली आहेत. रोहिणीवर याचे विशेष प्रेम असल्यामुळे ती त्याच्या अगदी जवळ असते. सापत्न भावाने इतर स्त्रियांनी दक्षाकडे तक्रार केली, बजावले असताही चंद्र ऐकेनासा झाला, म्हणून 'तू क्षयी होशील' असा दक्षाने याला शाप दिला. चंद्र खंगला व त्याचा परिणाम वनस्पतींवर विशेषतः औषधी वनस्पतींवर होऊ लागला, म्हणून 'पश्चिमसमुद्रांत खान केल्यावर तू पूर्ववत् होशील' असा याला उःशाप मिळाला. चंद्राला उतरत्या व चढत्या कला असणे हा या शापाचा व उःशापाचा परिणाम समजतात. ९.४९७. कलावंत १८.१६६६, चंद्रांत अमृत आहे व त्यामुळे तो वनस्पतींचे पोषण करतो, १५.३७१-३७२; चंद्रासुत, ६.२४७, ११.९६; सतरावियेचेनि ९.२१३, पुढे सं. वा. श. सतरा पहा; चंद्रमा, कोशांत चंद्र पहा; शशी १८.१०८१; शीतांशु १८.४९३, चंद्र शीतल आहे म्हणून विषदाह शमविण्याकरतां शंकराने शशिकला मस्तकावर घेतली आहे; सुधाकर १८.१३. अशीही चंद्राची नावे ग्रंथांत आली आहेत. याच्या सोम १८.११२ या नांवाचा अष्टवसंपैकी एक सोम या नांवाशी संबंध जोडतात. अग्निपुत्र सोमाने बलिष्ठ होऊन बृहस्पतीची स्त्री तारा हिला पळविली. त्याच्यापासून झालेल्या तेजस्वी मुलाचा बाप कोण असे विचारले असतां तिने चंद्राचे नांव सांगितले.

त्या मुलापासून पुढे सोमवंश झाला असे एक कथानक आहे; सोमकांत, चंद्रकिरणांनी हा मणि द्रवतो, १८.१३०४, -वंश, कुरुचा वंश, १२.२०, -वंस १७.३२, -वार १३.८१९, -सूर्यग्रहण १८.१०९.

चित्ररथ—वर गंधर्व पुढे अंगारपर्णाचे कथानक पहा. १०.२१६.

चेकितान—वृष्णिवंशातील पांडवांकडचा एक राजा. हा दुर्योधनाकडून मारला गेला. १.९९.

चैद्य—चेदि देशाचा राजा. शिशुपाल पहा.

चौरंगी—भद्रपूरच्या भुलेश्वर राजाच्या मोठ्या राणीपासून झालेला राजपुत्र. मोठी राणी गरोदर असतांना तिला धाकट्या राणीने राजाकडून सप्तशृंग पर्वतावरील अरण्यांत टाकविले. तेथे तिला मुलगा झाल्यावर त्याचे हातपाय तोडवून त्याला लुलापांगळा करविला. तो 'भग्नावयव' स्थितीत असतांना तेथे मत्स्येंद्रनाथ पोहोचले, त्यांच्या कृपादृष्टीने तो पूर्ववत् झाला व चौरंगीनाथ या नांवाने प्रसिद्धीस आला. १८.१७३२.

जनक—मिथिला नगरीचा राजा. याने पुत्रासाठी पुत्रकामेष्टि यज्ञ केला तेव्हां दोन मुलगे व एक मुलगी सीता, अशी तीन अपत्ये पृथ्वीतून मिळाली. जनक आत्मज्ञानी होता व जरी राज्यकारभार पहात होता तरी तो मुक्त होता. जनकादि ३.१५१.

जन्मेजय—जन्मेजय, युधिष्ठिराचा पणतु, परीक्षिताचा मुलगा. हस्तिनापुरच्या या राजाने सर्पसत्र केले, त्यांत तक्षकाची आहुति द्यावी हाही हेतु होता, पण तक्षकाने आस्तिक ऋषीकडून अभयवर मागण्याचे कारस्थान करून सत्र थांबविले. सत्र थांबलेले पाहून ब्राह्मण झोपी गेले, ते पाहून आपल्या दुष्ट राणीच्या सल्ल्याने याने ब्राह्मणांवर थंड पाणी शिंपडले, तीं शस्त्रे वनून ब्राह्मण शतखंड झाले व त्यामुळे जन्मेजयास कुष्ठरोग झाला. हा दोष व्यासशिष्य वैशंपायनाने भारत ऐकविल्यावर गेला. १.३७, १.४८.

जलसेन—शेषशायी. १३.३९२. जलसेनाच्या गवसण्यां, हा संदर्भ विष्णूच्या अवतारांस उद्देशून आलेला आहे, ११.८४.

जगदंबा—६०२७२, कुंडलिनीस उद्देशून;
१८०१६२०, लक्ष्मीस उद्देशून.

जयद्रथ—सिंधुदेशाच्या वृद्धक्षत्र राजाचा हा राजकुमार. धृतराष्ट्राची कन्या दुःशला याला दिली होती. काम्यवनांत पांडव असतांना ते घरीं नाहींत असें पाहून द्रौपदीला यानें जवरीनें रथांत घालून पळविलें. धौम्यश्वरीही त्याच्या मागें लागले. पांडव परत आल्यावर याचें पांडवांशीं युद्ध झालें, पण युद्धांतून हा पळून गेला. बऱ्याच वेळांनें भीमार्जुनांनीं याला धरून आणलें, याचे पांच पाट काढले व द्रौपदीची क्षमा मागायला लावली, आपण पांडवांचे दास आहां असें त्याच्याकडून कबूल करवून घेतलें. यावर यानें शंकराची आराधना करून पांडवांना आपण जिंकावें असा वर मागितला. अर्जुनाखेरीज इतर पांडवांना तूं जिंकशील असा शंकरानें वर दिला. भारतीय युद्धांत चक्रव्यूहांत पकडून यानें अभिमन्यूला मारलें. अर्जुनानें दुसऱ्या दिवशीं सूर्यास्तापूर्वीं याला मारण्याचा पण केला व कृष्णानें तो कसा पुरा करविला ही कथा प्रसिद्ध आहे. ११४६८.

तक्षक—कश्यप व कद्रू यांचा नागपुत्र. अर्जुनानें खांडववन अग्नीस दिलें तेव्हां तेथून पळून जातांना याच्या कांहीं कुटुंबीयांचा अर्जुनानें वध केला. हें वैर मनांत धरून यानें परीक्षिताच्या गळ्याला दंश करून त्याला मारलें. जनमेजयानें सर्पसत्र केलें, पण त्यांतूनही तो कसा वांचला तें जन्मेजय पुढें पहा. ११३७२, १७२४.

त्रिशंकु—निबंधन राजाचा हा दुर्वर्तनी राजपुत्र होता. राजानें याला हद्दपार केलें होतें. एका ब्राह्मण स्त्रीचा विवाहांत यानें अपहार केला, वसिष्ठाची गाय मारली, आर्षा पित्याचा क्रोध होताच. या तीन पापांमुळें त्याच्या डोक्यावर तीन शंकु उठले होते. यामुळें याचें त्रिशंकु हें नांव पडलें. या पापांचें प्रायश्चित्त म्हणून यानें तपश्चर्या केली व विश्वामित्राची सेवा करून त्याची मर्जी संपादन केली व सदेह स्वर्गास जाण्याचा हट्ट धरला. विश्वामित्रानें तपोबलानें याला वर चढविलें पण इंद्रानें व देवांनीं त्याला पुनः खालीं ढकललें. विश्वामित्र याला खालीं येऊं देईना. इंद्राशिवाय नवा स्वर्ग व नवी सृष्टि

मी निर्माण करीन म्हणून विश्वामित्रानें दुसरी सृष्टि करण्यास आरंभ केला. ब्रह्मदेवाला व इतर देवांनाही संकट पडलें. तेव्हां विश्वामित्राच्या प्रतिसृष्टीतील दक्षिणेकडील नव्या नक्षत्रांत त्रिशंकूला स्थान देण्यांत आलें. १८०१७६५-१७६६.

दुर्गा—ही आदिमायेची शक्ति सात्विकी, राजसी व तामसी अशी त्रिगुणात्मिका आहे. १३०८१७. चंडिका पहा.

दुर्योधन—धृतराष्ट्राच्या शंभर राजपुत्रांत सर्वांत ज्येष्ठ. याच्या जन्मकाळीं पुष्कळ अपशकुन झाले होते. हा सारख्यांत, शस्त्रविद्येंत व गदायुद्धांत प्रवीण होता. बळरामाचा आवडता शिष्य होता. पांडवांचा हा हेवा करी म्हणून अर्धें राज्य हस्तिनापुरासह याला देऊन अर्धें राज्य पांडवांस देऊन त्यांना इंद्रप्रस्थास ठेवण्यांत आलें. लाक्षाग्रहाचें व द्यूतांतील कपट, द्रौपदीचा छळ व निष्फळ झालेली कृष्णशिष्टाई या कथानकांत मुख्यतः दुर्योधनाचेंच कारस्थान होतें. १०९२, १०१०१, १८०१६०९; राथा १०१२५.

देवकी—देवकी. देवकाची कन्या, वसुदेवाची पत्नी. हिच्या आठ मुलांपैकीं सहाना कंसानें ठार मारलें. बळराम देवकीचा सातवा मुलगा मानला जातो. आठवा मुलगा कृष्ण, याच्या जन्माची कथा सुप्रसिद्ध आहे, वर कुमारी पहा. ६०१३७, १००२६५.

देवल—एक ऋषि. कश्यप कुळांतील असिताचा पुत्र. हा स्मृतिकार होता. याचा धाकटा भाऊ धौम्य पांडवांचा पुरोहित होता. १००१४२. असित पहा.

द्रुपद—पांचाल देशाचा राजा. शस्त्रास्त्रविद्येंत द्रोणाचार्याचे वडील भगद्वाज याचे गुरु होते. राज्यालूढ झाल्यावर द्रुपदानें गुरुबंधु द्रोणाचार्याचा उपहास केला, म्हणून द्रोणाचार्य धृतराष्ट्राकडे गेला व कौरवपांडवांना धनुर्विद्या शिकवूं लागला. पुढें तो कौरवांकडेच राहिला. द्रुपदानें केलेल्या यज्ञाच्या यज्ञकुंडांतून एक देदीव्यमान तरुण व श्यामवर्णा स्त्री बाहेर आली. तींच धृष्टद्युम्न व द्रौपदी. द्रुपदाचा वध द्रोणाचार्यानें केला. १०९८; द्रुपदकुमार, धृष्टद्युम्न १०९४; द्रुपदद्रौपदादि १०१५१, हे शब्द सुटे घ्यावे.

द्रोण—आंगिरस गोत्रांतील भरद्वाज ऋषीचा

मुलगा. या ऋषीचें घृताची अप्सरेस पाहून स्वलन पावलेलें रेत द्रोणकलश यज्ञपात्रांत ठेवले म्हणून द्रोण असें नांव पडलें. ऋग्वेदादि विशेषतः धनुर्विद्या आपल्या पित्याकडे हा शिकला तेव्हां द्रुपद हा याचा गुरुबंधु होता. परशुरामाकडे भिक्षेसाठीं गेला असतां, आधींच आपली सर्व संपत्ति ब्राह्मणांना दान दिल्यामुळे अस्त्रविद्येखेरीज परशुरामाकडे कांहीं देण्यासारखें राहिलें नव्हतें म्हणून याला परशुरामानें अस्त्र-विद्या दिली, विशेषतः ब्रह्मास्त्र दिलें; पण गरिबी तशीच राहिली म्हणून तो गुरुबंधु द्रुपदाकडे गेला. त्यानें अपमान करून अवहेलना केली म्हणून फिरत फिरत तो कृपाचार्याकडे येऊन राहिला. एकदां खेळतां खेळतां पांडवांची विटी विहिरीत पडली ती त्यांना काढतां येईना, द्रोण जवळच होता, त्यानें दर्भाच्या काडीनें ती काढली हें भीष्माला समजलें; भीष्माला याच्या शस्त्रास्त्रविद्येचें नैपुण्य माहित होतें म्हणून त्यानें द्रोणाला कौरवपांडवांना धनुर्विद्या शिकवा-यला ठेवले. याची कीर्ति ऐकून देशोदेशींचे राजपुत्र याच्याकडे ही विद्या शिकायला येत असत. याची अर्जुनावर विशेष मर्जी असे. एकदां एका नक्रानें द्रोणाचा पाय धरला, सगळे राजकुमार पळून गेले पण अर्जुनानें नक्रापासून याला सोडविलें म्हणून यानें अर्जुनाला ब्रह्मास्त्र दिलें. गोव्रह्मणप्रसंगी हा विराटनगरींत गेला होता. कृष्णशिष्टाईत यानें, भीष्मकृपादिकांनीं व कर्णानेंही दुर्योधनास बराच उपदेश केला कीं पांडवांस अर्धें राज्य द्यावें पण दुर्योधनानें तें ऐकलें नाहीं. यांत धृतराष्ट्राचें त्याला पाठबळ होतें. जयद्रथवधानंतर द्रोणाचार्यानें मशाली लावून रात्रीही युद्ध चालू ठेवले, तें पाहून भीमानें इंद्रवर्म राजाचा अश्वत्थामा हत्ती मारला व अश्वत्थामा मेलला अशी हूल उठविली; हा अश्वत्थामा माझा मुलगा काय असें सत्यवक्त्या धर्माला द्रोणाचार्यानें विचारलें; कृष्णाच्या सांगण्यावरून 'अश्वत्थामा मेलला' व हळूच 'हत्ती' असें धर्म म्हणाला, त्यावर द्रोणाचार्यानें शस्त्र खाली ठेवले व ध्यानस्थ बसला; ही संधि साधून धृष्टद्युम्नानें याचें शिर कापलें. १.९३,

१.१०१, १.१२३, २.३९-४४, ११.३९३, ११.४६७; मी पार्थु द्रोणाचा केला। येणें धनुर्वेदु मज दीन्हला। २.३७, भीष्मद्रोण १.२२२, २.३४, भीष्मद्रोणादिक १.१७५.

द्रौपदीकुमार—पांच पांडवांचे द्रौपदीला झालेले पांच कुमार. क्रमशः यांचीं नांवें—प्रतिविंध्य, सुतसोम, श्रुतकीर्ति, शतानीक, श्रुतसेन. हे सर्व महारथी म्हणजे एकैक हजार योद्ध्यांना पुरे पडणारे होते. १.१०२.

धर्म—(१) यम. कर्मसाक्षी धर्म १०.२२६. (२) युधिष्ठिर. हा कुन्तीला यमधर्मापासून झाला. कौरवपांडवांत सर्वांत वडील म्हणून याला धृतराष्ट्रानें यौवराज्याभिषेक केला. यानंतर दुर्योधनानें केलेला पांडवांचा हेवा व द्वेष, लाक्षाग्रह, इंद्रप्रस्थाची स्थापना, द्रौपदीस्वयंवर, राजसूय यज्ञ, द्यूत, नंतर सभेंत द्रौपदीची केलेली दीन अवस्था, वनवास व शिष्टाईनंतर झालेलें युद्ध ह्या घटना झाल्या. युद्धांत झालेल्या गोत्रगुरुवधामुळे हा अस्वस्थ झाला व राज्याभिषेक झाला होता तरी तीर्थयात्रेस गेला. परत आल्यावर यानें अश्वमेध केला. कांहीं वर्षे राज्य चालविल्यावर द्रौपदी व चारही भावांस घेऊन हा स्वर्गाला जाण्यास निघाला. वाटेंत एकामागून एक सर्व पतन पावले व हा एकटाच स्वर्गाला पोहोचला. तेथें बंधुप्रीति जागृत होऊन यानें गंगेंत देह ठेवला. धर्मा अनुज १६.४६२.

धृष्टकेतु—शिशुपालाचा पराक्रमी राजकुमार, नंतर चेदीचा राजा. याची मुलगी रेणुमती नकुळाला दिली होती. याच्या नांवाप्रमाणेंच याचे पराक्रम द्रोणपर्वीत वर्णिले आहेत. द्रोणाचार्यानें याला मारलें. १.९९.

धृष्टद्युम्न—द्रुपद पहा. शस्त्र खाली ठेवून ध्यानस्थ राहिलेल्या द्रोणाचार्याचा यानें शिरच्छेद केला. पुढें शिविरांत झोपलेला असतांना अश्वत्थाम्यानें याला मारलें. १.१५२.

ध्रुव—उतानचरण पहा. हा राजा एकदां सुरुचीच्या उत्तमास मांडीवर घेऊन खेळवीत असतां ध्रुव-ही आपल्या बापाच्या मांडीवर चढूं लागला ११.१०३, तें पाहून मत्सरानें सुरुचीनें याला हिणवले व रागें भरली. ध्रुवास हतकें वाईट

वाटलें कीं अदळपदासाठीं तपश्चर्या करायला तो निघून गेला. तें पाहून नारदानें याचें कौतुक करून ॐ नमो भगवते वासुदेवाय हा मंत्र दिला व तो मधुवनांत ११-१८३ जाऊन जगण्यास सांगितलें. ध्रुवानें एका पायावर उभें राहून इतकी कडक तपश्चर्या केली कीं त्याच्या आंगठ्याच्या दावानें पृथ्वी कलली व इंद्रावर संकट आलें. ध्रुवास दर्शन देण्याची सर्व देवांनीं विष्णूस विनंति केली. पुढें उभें राहिल्यावरही ध्रुव काहीं बोलेना म्हणून विष्णूनें शंखानें त्याच्या गालास स्पर्श केल्या ११-१८३, त्यावर ध्रुवानें केलेलें सुंदर स्तवन भागवतांत आहे. ध्रुवानें अदळस्थान मागितल्यावर, आधीं अनेक वर्षें तूं राज्य कर मग तुला अदळपद मिळेल असा विष्णूनें वर दिला. त्याप्रमाणें राज्य करून व अनेक सत्कृत्यें करून ध्रुव सदेह स्वर्गाला गेला. त्याच्या नांवाचा तारा तोच हा ध्रुव म्हणून दाखवितात. ९-४६४, १०-१८(१), १३-४८७; गगनिचा ध्रुवो देवो १३-६२०; ध्रुवपद १०-१८ (२), ११-१०२.

नकुल—पांच पांडवांपैकीं माद्रीला झालेल्या दोन (जुळ्या) मुलांत वडील. राजसूययज्ञांत पश्चिम दिग्विजय यानें केला. हा अश्वविद्येंत कुशल होता म्हणून अज्ञातवासांत विराटाची अश्वशाला यानें पाहिली. भारतीय युद्धांत यानें दुर्योधनास जेरीस आणलें. हा अत्यंत सुंदर होता. या अहंकारामुळें द्रौपदीनंतर सहदेवापूर्वीं तो स्वर्गयानांत पडला. १-१५०.

नटेश्वर—अर्धनारीनटेश्वर. ९-२६९, १८-५०. अरुणाचलावर तप करीत असलेल्या पार्वतीजवळ शंकर गेला व तिला आपल्या डाव्या मांडीवर घेतलें, तेव्हां प्रेमभरानें ती इतकी एकरूप झाली कीं दोन व्यक्तींची एक व्यक्ति झाली. शिवपार्वतीचें अर्धें आंग गोरें व अर्धें तांबडें, अर्ध्या आंगांत चोळी व अर्ध्या आंगावर हार दिसूं लागले. ही कथा स्कंदपुराणांत आहे.

नर—चाक्षुष मन्वंतरांत दक्षकन्येस झालेल्या नरनारायण या दोन तपस्व्यांनीं इतकें दुर्घट तप केलें कीं त्यांच्या तपोभंगाकरतां इंद्रानें अप्सरा पाठविल्या. नारायण त्यांना शाप देण्यासाठीं

तयार होता पण नगानें त्याचें सांत्वन केल्यावर त्यानें आपल्या मांडींतून दुसऱ्या अप्सरा निर्माण केल्या, त्यांपैकीं एक उर्वशी होती. पुढें हेच कृष्णार्जुनरूपानें अवतरले. १-५-४२५.

नवचंडी—चंडिका पहा.

नहुष—पुरूरवाचा नातू, यथाति राजाचा बाप. त्रिशिराला मारल्यावर ब्रह्महत्येचें पातक घडलें म्हणून इंद्र अत्यंत अस्वस्थ होऊन सिंहासन टाकून हिंडूं लागला. रिकाम्या इंद्रपदावर नहुषाला बसविलें पण त्याच्यानें आपलीं नित्य-नैमित्तिक पूजाअर्चादि कमें टाकवली नाहींत, हीं आतां टाकून इंद्रपदाचा अधिकार घे असा उपदेश मिळाल्यावर ह्याला अहंकार चढला. बुद्धि चळली व इंद्राणीवर नजर गेली. सत्-र्षींच्या खांद्यावर पालखी ठेवून त्यांत बसून याल तर तुम्हांस वरीन असें इंद्राणीनें सांगितल्यावर त्याप्रमाणें यानें योजना केली, अत्यंत उत्सुक-तेमुळें ऋषींना लवकर चला, 'सर्व सर्प', असें म्हणून पायानें टोचूं लागला. अगस्ति ऋषीनें तूंच सर्प हो असा याला शाप दिला. नहुष सर्प होऊन पडला. अगस्तीला दया येऊन तुला युधिष्ठिर सोडवील असा उःशाप दिला. पुढें अजगर होऊन यानें एकदा भीमाला धरलें असतां युधिष्ठिरानें नहुषाच्या प्रभ्रांचीं उत्तरे देऊन भीमाला सोडविलें व नहुषाला मुक्ति दिली. १८-१४६९.

नारायण—वर पहा. १-५-४२५.

नारद—ब्रह्मदेवाचा मानसपुत्र. यानें व्यासाला भागवत रचण्याचा उपदेश दिला. दक्षपुत्रांस प्रजोत्पत्ति करण्यापासून परावृत्त केलें म्हणून दक्षानें तूं ब्रह्मचारी राहून नेहमीं भटकत राहा-शील व लोकांत मांडणें लावशील असा याला शाप दिला. याच्या नांवें अनेक कथा भागवतांत व पुर्णगांत आहेत. हा महान् विष्णुभक्त देवर्षि होता. शेषशायीजवळ तुंबरुसह याला स्थान मिळालें आहे. ९-४६४, १०-१३९, १०-२१६; नारदादिकां संतो १०-१४९.

निवातकवच—ग्रन्हादाचा भाऊ संहदा याचे हे पुत्र. इंद्रालाही अजिंक्य होते. यांचें रावणाशीं सख्य होतें. अर्जुनानें यांना मारलें. यावरून

असें दिसतें कीं नृसिंह अवतारापासून कृष्णाव-
तारापर्यंत यांचे अनुयायी यांचीं नांवें घेऊन
संघ करून राहिले होते. हे साठ ते चवव्याहत्तर
हजार होते असें चित्राव म्हणतात. प्राचीन
चरित्र-कोश पृ. ३०४ पहा. निवातकवचाचा,
२०१०, निवातकवचांचा असा पाठ घेणें इष्ट
वाटतें.

नृसिंह—हिरण्यकशिपूला मारण्यासाठी व प्रन्हा-
दाचें रक्षण करण्यासाठी विष्णूनें घेतलेला चौथा
अवतार. ब्रह्मदेवाच्या वराला बाध न आणतां
अर्धें सिंहाचें व अर्धें मनुष्याचें रूप घेऊन,
खांबांतून प्रकट होऊन राजवाड्याच्या उंबऱ्या-
वर नृसिंहानें हिरण्यकशिपूला संध्याकाळीं
नखांनीं फाडून मारलें. प्रन्हाद परमभागवतांपैकीं
एक होता. हा राक्षस होता तरी भक्तीनें
विष्णूला वश करून घेतलें होतें. ९०४४६,
यावर ९०४४४-४४८ पहा.

पांडव—पांच पांडव १०८६, अर्जुनास उद्देशून
३०१४३; पांडवकुल ६०१३६, - दल १०१३७,
-सैन्य १०८८.

पार्वती—हिमालय व मेना यांची ही कन्या.
शंकरासाठीं हिनें केलेल्या तपाचें वर्णन कुमार-
संभवांत आहे. हिनें अरुणाचलावर तपश्चर्या
केली व पुढें हिला शंकरानें जवळ घेतल्यावर
अर्धनारीनटेश्वर असें शंकर-पार्वतीचें रूप
झालें. देवांना पिडणाऱ्या राक्षसांना मारण्यासाठीं
हिनें अनेक रूपें घेतलीं. वर चंडिका पुढें
चामुंडा पहा. शंकरानें पार्वतीला गीताशास्त्र
सांगितल्याचे ग्रंथांत उल्लेख आहेत.
१०७०-७१. अंबिका १८०१६१३; भवानि
११०२५८, भवानी १०७०.

पुरुजित्—कुंतिभोज पहा. याला द्रोणानें मारलें.
पुरुजितादि राये १०१००.

पूतना—कंसानें ही आपली बहीण कृष्णाला
मारण्याकरतां मथुरेला पाठवली. सुंदर स्त्रीचें
रूप घेऊन व स्तनांना विष लावून हिनें बऱ्याच
मुलांना मारलें. कृष्णानें हिचें कपट ओळखून
विषच नव्हे तर दूध व दुधासकट हिचा प्राणही
आकर्षून घेतला. १००२६५, ११०१००,
१६०२६.

प्रन्हाद—हिरण्यकशिपु व कयाधूचा मुलगा.
नारदानें कयाधूस उपदेश दिला तो प्रन्हाद
पोटांत असतांनाच त्यानें ऐकला व पुढें तो
भगवद्भक्त झाला. विष्णूवरील आपली भक्ति हा
सोडीना म्हणून याला विष पाजणें, भाजणें, हत्ती-
कडून तुडविणें, कड्यावरून लोटणें, समुद्रतळीं
घालणें इत्यादि नाशाच्या योजना याच्या बापानें
केल्या. इतकें होत असतांही बापाशीं वैर न
करतां सौम्यपणानें प्रन्हाद उपदेश देतच राहिला
—द्वेष्ट्यभावादिमलीं लंपे चि ना १००२२७.
याच्या बापाला मारल्यावर (नृसिंह पहा) 'आणि
काय पाहिजे' असें विचारलें असतां ईश्वर-
भक्तीखेरीज कांहीं नको असेंच यानें उत्तर दिलें.
याचा षड्रूपंवर विजय, आपला मुलगा विरोचन
याचें सुधन्याशीं झालेल्या भांडणांत यानें दिलेला
निर्णय, आपला नातू बलि यास दिलेला उपदेश
याच्या निःपक्षपाताची, व्यवहारकुशलतेची व
ज्ञानाची साक्ष देतात. ९०४४७, १००३०९;
प्रन्हाद १००२२७.

बलि—प्रन्हादाचा नातू, विरोचनाचा मुलगा. याचा
शुक्र हा गुरु होता. विष्णूनें देवांचा त्याग केला
तेव्हां तूं देवांना जिंक असा शुक्रानें उपदेश
केला. त्याप्रमाणें यानें देवांना जिंकलें व इंद्राची
संपत्ति लुटली. दानवांना हातीं घेऊन यानें
देवांबरोबर समुद्रमंथन केलें. त्यांतून चौदा रत्नें
बाहेर पडलीं. पुढें यानें देवाब्राह्मणांना त्रास
दिल्यामुळें विष्णूनें बटूचें रूप घेऊन याच्या
अश्वमेध यज्ञांत तीन पावलांएवढीच जमीन
दानांत मागितली. दानाचें पाणी हातावर पडतांच
बटूनें मोठें रूप घेतलें व दोन पावलांत ब्रह्मांड
व्यापलें व तिसरें कोठें ठेवूं म्हणून विचारल्यावर
बळीनें आपलें मस्तक पुढें केलें. वामनानें
बळीला पाताळांत घातलें. अशी फसवणूक
केल्याबद्दल पाताळांत त्याच्या दारावर द्वारपाळ
म्हणून राहिला. बलिचा दारवटेकार ११०१०६;
बलिबंधन १२०२४०.

बृहस्पति—बृहती म्हणजे वाणी, तिचा पति
अशी किंवा बृहत् म्हणजे मोठें तप करणारा अशी
या नांवाची व्युत्पत्ति लावतात. हा देवांचा गुरु,
पुरोहित १००२०९, होता. ऋग्वेदांत याच्या

नांवाचा उल्लेख आहे. यानें धर्म, नीति व अर्थ या शास्त्रांवर ग्रंथ लिहिले असावेत ९.३२२; वाचस्पति १३.१९०.

ब्रह्मा—विष्णु सृष्टीचा विचार करीत असतां नाभीतून कमळ रूपानें अहंकार उत्पन्न झाला व एक अंडें उत्पन्न झालें. कमळांतून ब्रह्मा व अंड्यांतून ब्रह्मांड तयार झालें. सृष्टि-उत्पत्तीच्या वेळीं ब्रह्मदेव एकटाच असल्यामुळें गोंधळला होता. १७.३३३ पहा. यानें आपल्या अंगांतून उत्पन्न केलेली स्त्री शतरूपा इतकी सुंदर होती कीं ती जेव्हां याच्या भोवतीं प्रदक्षिणा घालूं लागली तेव्हां याचे मानसपुत्र सभोवार बसलेले पाहून या स्त्रीकडे बघायला तो लाजला, यानें वेद केले. मरीचि, अत्रि इत्यादि याचे मानसपुत्र होते. गायत्री नेहमीं याच्या जबळ असते. यानें अनेक यज्ञ केले व तीर्थे स्थापन केलीं. याचें आयुष्य शंभर वर्षांचें आहे पण प्रत्येक दिवस कितीतरी हजार वर्षांचा आहे. एकदां कृष्णाची परीक्षा घ्यावी म्हणून यानें गोकुळांतल्या गाई व गोप अदृश्य केले, तें पाहून कृष्णानें तशाच गाई व गोप निर्माण करून काहीं उणें भासूं दिलें नाहीं, तें पाहून ब्रह्मदेव गोंधळला. १०.२६७ पहा. ब्रह्मा १.१३६, १.२०३, ३.८५, ३.८७, ११.५१६, १३.९१९, १४.११०, १४.३५७, १५.३१, १६.११८, १६.३५६, १७.४०१, १८.११२६, —दि ९.२८८, १५.२०४, १५.२०५, —दिक् ३.२५०, ११.४१६, १५.२०२; ब्रह्मेश ८.२६६, —शान, ब्रह्मा व शंकर, १.५५, १५.२०१, —शांतअणगट १५.१९७, ब्रह्मेयाचें आयुष्य ९.५०१, ब्रह्मायुष १४.१८६; ब्रह्मदिन ८.१६१, —भुवन ८.१६३; ब्रह्मावेर्ही १०.२७२; आब्रह्मा, ब्रह्मदेवापासून, १.२५५, आब्रह्मा १३.१०१८; आदिब्रह्मा १८.५२२, हर—११.५७३; चतुरानन ३.११६, ११.२०५, ११.२५७; धाता—त्रा १.१०८, ११.१४६, ११.३९५, १२.९, १६.१२८, १६.२५३, १७.३३८, १८.१७६६; प्रजापति १७.३३२; विरिंची ३.१११, १०.२६७, ११.६१२; सत्यलोकनाथ १३.२७; स्रष्टा १०.२७४.

भस्मासुर—शंकराच्या भस्मांतून याची उत्पत्ति झाली. उग्र तप करून ज्याच्या मस्तकावर मी हात ठेवीन तो भस्म व्हावा असा वर यानें शंकराकडून मागून घेतला. या वरानें उन्मत्त होऊन यानें पुष्कळ लोकांचें भस्म केलें, तेव्हां विष्णूनें मोहिनीरूप घेऊन त्याचा हात त्याच्याच डोक्यावर धरावयाला लावून त्याचें भस्म केलें. २.३८.

भीम—पांडवांपैकीं दुसरा. हा अत्यंत बळवान होता व गदायुद्धांत प्रवीण होता. धृतराष्ट्राला याचीच भीति वाटत होती. जरासंधाशीं दहा दिवस झालेलें युद्ध, कीचकवध इत्यादि पराक्रम यानें केले. महाभारतांत यानें अचाट पराक्रम करून शैब्यी गदायुद्धांत दुर्योधनाला मारलें व दुःशासनाला मारून द्रौपदीची वेणी घातली. भीमसेन १.१४८; भीमार्जुन १.९७.

भीष्म—शंतनूत गंगेपासून झालेला. अष्टवसूपैकीं सात वसुपुत्र गंगेनें नदींत बुडविले. आठव्याला शंतनूनें अडवून धरलें म्हणून हा निपुत्रिक होईल असा गंगेनें शाप दिला. याला वसिष्ठानें वेद व बृहस्पतीनें शास्त्रें शिकविलीं. पुढें शंतनु धीवरकन्या सत्यवतीवर मोहित होऊन दुःखी झाला, त्यासाठीं भीष्मानें केलेल्या स्वार्थत्यागाची व प्रतिज्ञेची कथा सर्वश्रुत आहे. काशिराजाच्या तीन मुली अंबा, अंबिका व अंबालिका यांना भीष्मानें त्यांच्या स्वयंवरांतून ज्वरीनें आणलें, अंबेनें मनानें शास्त्रराजपुत्राला वरलें होतें तें कळल्यावर तिला मुक्त करून अंबिका व अंबालिका यांचा विवाह विचित्रवीर्य याच्याशीं केला. शास्त्रानेंही त्याग केल्यावर भीष्माच्या वधाकरतां अंबेनें तप करून या नाहीं तर पुढल्या जन्मीं भीष्माचा वध करण्याचा वर मागून घेतला व पुढें शिखण्डी होऊन तिनें सूड घेतला, ही कथा सर्वश्रुत आहे. विचित्र-वीर्य निपुत्रिक असतां वारल्यावर भीष्मानें व्यासाकडून प्रजोत्पत्ति करविली. अंबिका, अंबालिका व एक दासी यांना धृतराष्ट्र, पंडु व विदुर झाले. पुढें यांचे वंशज कौरव व पांडव या नांवांनीं ओळखले गेले. मूळचे कुरु वंशातील म्हणून हे सर्व कौरवच होते.

भारतीय युद्धांत भीष्म दहा दिवस सेनापति म्हणून लढला. दहाव्या दिवशीं निःपांडवी पृथ्वी करीन या प्रतिज्ञेला वाचरून शिखंडीस पुढें करून अर्जुनानें भीष्मावर बाण सोडले. शरपंजरवर असतांनाही यानें पांडवांशीं सख्य करण्याचा उपदेश कौरवांना दिला. पुढें युधिष्ठिराला धर्मोपदेश केल्यावर उत्तरायणांत प्राग्विसर्जन केलें. १.१०५, १.११५, ११.४६७; भीष्मा ऐसा ब्राह्मण ११.३९३; भीष्मदेव १.१२७; भीष्मातलें १.१२३; भीष्मद्रोण १.२२२, २.३४, -द्रोणादिक १.१७५.

भृगु—स्वायंभुव मन्वंतरांतील सप्तर्षीपैकीं एक. स्वायंभुव मनुनें केलेल्या यज्ञांत ब्रह्मा, विष्णु व महेश यांत श्रेष्ठ कोण हा वाद निघाला, व भृगूस याचा निकाल लावण्यास सांगितलें. शंकराकडे गेल्यावर नंदीनें दारांतच अटकाव केला म्हणून शंकरास तुझें तीर्थ कोणी पिंगार नाहीं असा शाप दिला. ब्रह्मदेवाकडे गेल्यावर त्यानें उत्थापनही दिलें नाहीं म्हणून तुझी पूजा कोणीही करणार नाही असा त्याला शाप दिला. विष्णूकडे गेल्यावर निद्रित स्थितींत असतांना परीक्षेसाठीं यानें विष्णूच्या छातीवर लथ मारली. विष्णूनें जागें होऊन शांतगणें वंदन केलें. म्हणून विष्णुच सर्वांत श्रेष्ठ असा यानें निकाल दिला. याच्या लाथेचा डाग श्रीवत्सलांछन या नांवानें सुप्रसिद्ध झाला. १०.२११, ११.१०५, कोशांत पांपर पहा; वक्षस्थलाची वाखती जेयाचेया चरणराजा जोडवली ९.४७६.

भैरव—काळभैरव. विष्णु व ब्रह्मा हे शंकराशीं गर्वानें वागूं लागले तेव्हां शंकराच्या क्रोधापासून भैरव झाला. आरंभीं ब्रह्मदेवाला चार तोंडें नसून पांच होती. शंकराची निंदा केली म्हणून काळ-भैरवानें याचें एक शिर नखानें उडविलें. ह्या ब्रह्महत्त्येचें प्रायश्चित्त म्हणून तोडलेलें शिर याच्या हातीं देऊन व याच्या मागें स्त्रीरूपानें ब्रह्महत्या लावून शंकरानें याला भिक्षा मागावयाला लावली. काशीक्षेत्रीं मात्र या ब्रह्महत्येला प्रवेश नव्हता. जेव्हां ती तेथें गेली तेव्हां भैरव या त्रासातून मुक्त होऊन त्याच्या हातांतलें शिर गळून पडलें. याच ठिकाणीं कपालमोचन तीर्थ झालें.

भैरव आठ आहेत. सं. वा. श. आठ पहा. यांच्या पूजेचा दिवस रविवार मानतात; यांना खिचडी वाढतात. योगपीठिका भैरव ६.४६०; चिन्नैरवाचां खापरीं, भैरवाच्या हातांतील खापरींच्या भिक्षापात्रांत खिचडी वाढतात त्यास उद्देशून, १८.१०३४.

भौम—मंगळ ग्रह. याच्या उत्पत्तीच्या अनेक कथा आहेत. शंकराच्या स्वेदबिंदु, अश्रुबिंदु किंवा रक्तबिंदूपासून याची उत्पत्ति झाली अशा याच्या जन्माच्या कथा आहेत. पृथ्वीनें याला वाढविलें म्हणून याला भौम हें नांव पडलें; भौमा नांव मंगळ, अमंगळ ग्रहास मंगळ म्हणावें ही यांत खोच आहे, ५.११५.

मच्छ—(१) दशावतारापैकीं मत्स्यावतारास उद्देशून. निरनिराळ्या पुराणांत या अवताराच्या निरनिराळ्या कथा आहेत. शांखासुरानें वेद पळवून तो समुद्रांत लपला, त्याला मारून वेद परत मिळवायला विष्णूला मत्स्यरूप घ्यावें लागलें. ११.८४. (२) मत्स्येन्द्रनाथ, गोरखनाथाचे गुरु. यावर १८.१७३०-१७३३ पहा. यांना 'मीन' म्हटलें आहे, १८.१७३३.

मदन—कोशांत काम (३) पहा. १०.२२१. कंदर्प १६.१२६.

मनु—ऋग्वेदांत हा सर्व मानवांचा उत्पादक, मूलपुरुष म्हणून मानला आहे. याच्या नांवाची मनुस्मृति सुप्रसिद्ध आहे. चौदा मनूंपैकीं चार मनु मुख्य होते. सं. वा. श. चौदा पहा. मनु ४.१७, - पुढें १५.१२७, -प्रति ४.१६.

मन्वंतर—ब्रह्मदेवाच्या अहोरात्रीला कल्प म्हणतात. या अहोरात्राचे चौदा भाग पाडून प्रत्येक भागास मन्वंतर (म्हणजे एक मनु जाऊन दुसरा येणें) अशी संज्ञा आहे. मनूंच्या कालाची व अधिकाराची मर्यादा ठरलेली असते. चार युगांचे ७१ फेरे व आणि कांहीं वर्षे गेलीं म्हणजे एका मन्वंतराचा काळ होतो. प्रत्येक मनूला सहाय्यक म्हणून सप्तर्षि, देवतागण, एक इंद्र व अवतार नेमून दिलेले असतात. प्रजाउत्पादन, प्रजारक्षण, प्रजासंवर्धन इंद्रानें व देवतागणानें करावें अशी व्यवस्था केलेली आहे. या व्यवस्थेप्रमाणें चौदा मनु व

चौद इंद्र ८.१५६, १०.१७६ कविले आहेत. मन्वंतरें येत जात राहिलीं तरी अक्षय वृक्ष अव्ययच राहतो. यावर १५.१२०-१४२ पहा.

मरीचि—याचे अनेक उल्लेख आहेत. स्वायंभुव मन्वंतरांत ब्रह्मदेवानें आपल्या डोळ्यापासून उत्पन्न केलेला एक व वैवस्वत मन्वंतरांत त्यानें अग्नीपासून उत्पन्न केलेला दुसरा. व्यवहारोपयोगी अनेक ग्रंथ या धर्मशास्त्रकाराच्या नांवें आहेत. मरुद्गणापैकी एक असा याचा उल्लेख आला आहे, १०.२०१, मरीचिकश्यपादिया १५.१९५.

मरुद्गण—ऋग्वेदाप्रमाणें सात जणांचा एक असे एकवीस जणांचे हे देवतासंघ आहेत. पुराणांत यांची संख्या ४९ दिली आहे. हे दिति व दक्षप यांचे मुलगे होते. यांच्या सोन्याच्या रथांना ठिपके असलेले हरीण जोडलेले असतात. मेघ, पर्जन्य, वीज व सोसाऱ्याचे वारे दांच्याशीं यांचा निकट संबंध असतो. यांना लवकर मृत्युयोग असल्यामुळे 'मा रोदीः' अशा आश्वासनावरून मरुत् असें यांचें नांव पडलें असावें. दितिच्या गर्भांचे सात तुकडे व प्रत्येक तुकड्याचे सात सात विभाग अशा प्रकारें ४९ भागांचे हे झाले असा या देवतागणांच्या संख्येचा अर्थ दिला आहे. मरुद्गण १०.२०३.

महालसा—श्रीमहालसा, गोदावरी तीरावर एकाद्या देवीच्या देवळास उद्देशून हा संदर्भ आला असावा, १८.१७८२. काहीं पाठांत 'श्रीमहालसा' (श्रीमोहिनीराज) असें नांव आलें आहे.

मार्कंडेय—मृकंड ऋषीचा मुलगा. हा दीर्घायुषी कसा झाला याची कथा सुप्रसिद्ध आहे. पांडव मयसभेंत जेव्हां गेले तेव्हां व ते वनवासांत गेले असतां त्यांना भेटण्यासाठीं तो गेला होता. याला कल्पान्तीच्या वटवृक्षाचें व प्रळयाचें दर्शन झालें होतें. ११.१८६.

मारुति—(१) हनुमान. गीतमऊन्या अंजना हिला वायूपासून झालेला मुलगा. यानें जन्मल्याबरोबर फळ म्हणून सूर्याला धरण्यासाठीं उड्डाण केलें, १०.३६, त्यावेळीं त्याच्या हनवटीवर इंद्रानें वज्र मारलें. त्यावरून हनुमत् हें नांव पडलें; मरुतपुत्र म्हणून मारुति हें नांव प्रचारांत आहे.

सूर्याच्या आज्ञेनें हा सुग्रीवाचा मित्र व नंतर त्याचा मंत्री झाला. राम व सुग्रीवाची भेट झाल्यावर हा रामसेवेला लागला; हा वज्रदेही, वज्रअंग म्हणून वज्ररंग या नांवानें, व अत्यंत शक्तिमान म्हणून बलभीम या नांवानेंही संबोधला जातो. हा ब्रह्मचारी असून चिरंजीव आहे. एकदां अर्जुनानें यमुनेवर वानांचा पूल बांधला. यामुळे आपल्या धनुर्विद्येचा त्याला गर्व चढला. पण मारुतीनें पुलावर पाय ठेवतांच तो कोसळला. या पराक्रमानें मारुतीला गर्वबाधा झाली. तें पाहून श्रीकृष्णानें अर्जुनाकडून पुन्हा पूल बांधवला व आपलें सुदर्शनचक्र पुलाखालीं ठेवले. मारुतीनें पुष्कळ उड्या मारल्या तरी पूल कायमच राहिला. अशा रीतीनें मारुतीचेंही गर्वहरण झाल्यावर अर्जुनावर प्रसन्न होऊन योग्यवेळीं मदतीला येण्याचा वर मारुतीनें त्याला दिला. भारतीय युद्धांत आपल्या रथावरील ध्वजावर, वसण्यासाठीं अर्जुनानें मारुतीला बोलवले. सर्व भारतीय युद्धांत हा ध्वजावर बसून राहिला, १.१४१. (२) एका विशिष्ट स्थितींतल्या कुंडलिनीला मारुती हें नांव आहे, ६.३०१, प्राणवायु आंतून निघून गगनांत मिळतो त्यास उद्देशून आलेल्या ६.२९९ ते ६.३१० ओव्या पहा.

यक्ष—कुबेराचे सेवक. १०.२०५. कोश पहा.

यम—विवस्वत व सरण्यू यांना यम व यमी अशीं दोन मुलें होती. या दोघांचा एक संवाद आहे. यांचें राहाण्याचें स्थान तीनही लोकांहून अत्यंत उंच आहे. यमाला राजा मानला आहे, याचा दरबार भरतो. याचे सेवक यमदूत असून दाराशीं दोन कुत्रे आहेत. हा सर्वांच्या पापपुण्याचा हिशोब ठेवतो व मेल्यावर ज्याला त्याला योग्य तें फळ देतो. कोशांत यमणें पुढें यम (१) पहा.

यशोदा—नंदाची पत्नी. कृष्णाचें पालन करणारी म्हणून त्याची आई मानलेली आहे. लहानपणीं कृष्णानें एकदां माती खाल्ही म्हणून यशोदा त्याला रागें भरली. तोंड उघडून दाखव असें सांगितल्यावर एवढीशी मातीच काय पण चौदाही भुवनें आपल्या तोंडांत कशीं

आहेत हें कृष्णानें तिला दाखविलें. ६.१३७, ११.१८१-१८२.

यादव—हे यदूचे वंशज. ऋग्वेदकाळापासून यदु व तुर्वसु यांचीं नांवां एकत्र येतात. शुक्राच्या शापानें ययातीला म्हातारपण आलें. 'हें तूं वेऊन तुझें तारुण्य मला दे' अशी ययातीची विनंति यदूनें मान्य केली नाही म्हणून तुझ्या वंशजांस कधीं राज्य मिळणार नाही असा ययातीनें शाप दिला. यादवांना मान्यता व संपत्ति असली तरी राज्यपद नव्हतें. यांचा धंदा गुराखांचा व गवळ्यांचा होता. ८.२६८, ९.४६३, १०.२६४, १०.२६९.

युधामन्यु—पांचाल देशाचा पांडवपक्षीय महारथी. गदायुद्धांत व धनुर्विद्येंत प्रवीण. यानें द्रोणाबरोबर व दुर्योधनाबरोबर मोठें युद्ध केलें होतें. हा पांडवशिविरांत झोपला असतांना अश्वत्थाम्यानें याला मारलें. १.१००.

युधिष्ठिर—पांच पांडवांपैकी सर्वांत श्रेष्ठ. १.१४९. युधिष्ठिरादिक १.२०७. याचें धर्म असें नांव होतें. धर्मा अनुज, अर्जुन, १६.४६२.

रक्षस्—कुबेराचे सेवक. हे गंधर्व व यक्षांबरोबर असतात. रक्षोगण ११.३२८.

रंभा—एक अत्यंत सुंदर अप्सरा. शुक्राची तपश्चर्या भंग करण्याकरतां हिला इंद्रानें पाठविलें होतें, पण शुक्र अदळ राहिला. १६.१२६. शुक्र-रंभा संवाद सुप्रसिद्ध आहे. ही उत्तम नाचणारी होती असा ग्रंथांत उल्लेख आहे, ९.३२०, रंभेदुनि बरविया १८.९२४; आरंभरंभा, आरंभरूपी केळीचें झाड अशा अर्थीही हा शब्द घेतां येईल, ६.४६०, आरंभणें पहा.

राम—(१) सूर्यवंशी दशरथपुत्र राम. आपली वानरसेना लकेला नेण्यासाठीं रामानें सेतु बांधवला, याचा उल्लेख ग्रंथांत आला आहे. १०.३५, १०.३७ (१,२), १०.२३१. सूर्यवंशीं सूर्यो उदैला १०.२३४; रामचंद्र १०.२३५. (२) श्रीकृष्णास उद्देशून, १०.२२६. (३) ज्ञानदेवकालीन यादव वंशातील रामदेव-राव यादव राजा, १८.१७८३.

रावण—पुलस्त्य कुळातील विश्रव्य व केशिनी

(कैकसी) यांचा मुलगा. यानें उग्र तप करून आपलें एकेक शिर अर्थांत हवन केल्यावर तूं मनुष्याखेरीज इतर कोणत्याही प्राण्याकडून मारला जाणार नाहीस असा ब्रह्मदेवानें याला वर दिला. यानें अनेक निंयकमें केलीं होती. कैलासा-खालीं हात सांपडणें, सीता-स्वयंवरांत उरावर शिवधनुष्य पडणें, अशा इतर कथा सर्वश्रुत आहेत. १०.३७, (१,२); लंकेश्वर १०.२३३.

राहु—कश्यपास सिंहिकेपासून झालेला असुर. समुद्रमंथनानंतर सर्व वस्तूंवर सुरासुरांचा सारखा हक्क लागू झाला होता. असुरांना अमृताचा अर्धा वाटा मिळाला तर ते अमर होतील या भीतीनें विष्णूनें अमृतकलश पळविला व देवांसाठीं राखून ठेवला. देवांच्या पंक्तीलाच अमृत वाढलें होतें. तें पाहून राहु देवांच्या पंक्तीला येऊन बसला. तो जेवत असतां चंद्र व सूर्यानें त्याला ओळखलें; त्याच्या गळ्याखालीं अमृत उतरण्यापूर्वीं विष्णूनें त्याचें शिर उडविलें; या शिराचे व धडाचे अनुक्रमें केतु व राहु झाले. जुनें वैर स्मरून हे दोघे सूर्याला व चंद्राला ग्रासतात. तींच ग्रहणें आहेत असा समज आहे. अमरत्वासाठीं राखून ठेवलेलें अमृतच राहुच्या मरणाचा कारण झालें यास उद्देशून १८.१४६८. जरी सूर्याला केतूचें ग्रहण लागतें तरी केतु हा राहुचाच अंश असल्यामुळे सूर्याला राहुग्रस्त म्हटलें आहे, १.२६८; राहु-मेल १७.२७१.

रुद्र—ऋग्वेदांतील एक उग्र देवता. रुद्राचा रंग पिंगट आहे व त्याला जटा असतात. धनुष्य व वज्र याचीं आयुधें आहेत. ब्रह्मदेवाच्या क्रोधापासून याची उत्पत्ति झाली अशी एक कथा आहे. शंकरालाही रुद्र हें नांव आहे १३.९२०; रुद्र आठ किंवा अकरा मानतात. रुद्रगण १०.२०४, ११.१४३.

लक्ष्मी—समुद्रमंथनांतून निघालेल्या चौदा रत्नांपैकी एक. ही उत्पन्न होतांच देवांचें तेज वाढलें. सर्व संपत्ति, ऐश्वर्य, ऋद्धि व सिद्धि यांची हिला अधिष्ठात्री मानतात. हिला ब्रह्मदेवानें विष्णूला दिली. तेव्हां पासून ही विष्णूजवळ असते. कृष्ण हा विष्णूचा अवतार म्हणून कृष्णाची पत्नी असे

उल्लेख ग्रंथांत आलेले आहेत. ४-८, ९-३६९, ९-३७२, ९-४७६, १०-१२२, ११-११८, १३-३९३, १३-११६२, १६-८२, १६-१६४, १८-१६१९. लक्ष्मीयेचें धोरपण ९-३७६; विचारसमुद्रांतून निघालेली नवी लक्ष्मी, गीतेस उद्देशून १५-५३९; श्रीकृष्णास उद्देशून : लक्ष्मीयेचा नाहो १८-१३३३, -वाल्म १८-१६२६, लक्ष्मीकांत ५-१३; इतर नांवें :—कमला १८-१६२५, जगदंबा १८-१६२०, महालक्ष्मी, ऐश्वर्यास उद्देशून, १६-३६; श्रियेद्वनि ११-१६५. इतर संदर्भ कोशांत लक्ष्मी (१) पुढें पहा.

वराह—वायुरूपांने फिरत असतां प्रजापतीला पृथ्वी पाण्यांत दिसली; त्यानें वराहरूपानें तिला बाहेर काढून कोरडी केली. दुसरी एक कथा अधिक प्रचलित आहे, हिरण्याक्षानें पृथ्वीला कावेंत मारून समुद्रांत नेलें व विष्णूनें वराहरूपानें तिला बाहेर काढलें व तिची शोषाच्या मस्तकावर स्थापना केली. ११-६१-६२, ११-३५५; सूकरू, वराहावतारास उद्देशून, १३-३४७.

वरुण—हा पश्चिम दिशेचा, पाण्याचा व नागलोकाचा अधिपति. १०-२२३, ११-५१६.

वसिष्ठ—निरनिराळ्या काळीं वसिष्ठ हें निरनिराळ्या व्यक्तींचें नांव असून पुढें तें कुळनांव म्हणून प्रसिद्धीस आलें असावें. ऋग्वेदांतील सातव्या मंडळाचा हा मंत्रब्रथा होता. (१) उर्वशीला पाहून मित्रावरुणांपासून कमळांत किंवा कुंभांत जन्म पावला, (२) स्वायंभुव मन्वंतरांत ब्रह्मदेवाच्या दहा मानसपुत्रांपैकी एक, अशा प्रकारच्या निरनिराळ्या कथा वसिष्ठाच्या जन्माबद्दल उपलब्ध आहेत. वसिष्ठ व सुदास, वसिष्ठ व जमदग्नि, वसिष्ठ व विश्वामित्र, व पुढें रघुकुळाच्या अनेक राजांचा हा कुळगुरू होता, यावरून वसिष्ठ हें कुळनांव असावें. याच्या नांवें कल्प, तंत्र, पुराण, यज्ञप्रकार वगैरे आहेत. यानें रामाला सांगितलेलें योगवासिष्ठ सुप्रसिद्ध आहे. विश्वामित्र राजा असतांना वसिष्ठानें आपल्या कामधेनूच्या सहाय्यानें त्याचें उत्तम आदरातिथ्य केलें, तें पाहून विश्वामित्रानें वसिष्ठाची गाय पळवली, पण कामधेनूनें शकपल्लवादि सैनिक उत्पन्न करून

विश्वामित्राचा पराभव केला. पुढें विश्वामित्र ऋषि झाल्यावर ब्रह्मर्षि व राजर्षि यांचा झगडा, विशेषतः यांत श्रेष्ठ कोण हा वाद, अनेक कारणांमुळे होत असे. या वादांत सूर्य, समुद्र व मेरुपर्वत साक्षीला आणायला ब्रह्मदेवानें या दोघांना सांगितलें; विश्वामित्र ह्यांना आणायला असमर्थ ठरल्यावर वसिष्ठानें आपली छाटी पसरली व सूर्यासारखा प्रकाश पाडला, कमंडलूंतल्या पाण्याचा प्रवाह समुद्रासारखा वाहविला व आपला दंड (काठी) मेरुसारखा भार वाढण्यास समर्थ आहे असें दाखविलें, याचे संदर्भ १०-३५, १८-१७१०.

वसुदेव—ह्याच्या जन्माच्या वेळीं देवांनी तुंदुभी वाजवल्या, त्यावरून याचें आनंदतुंदुभी असें नांव पडलें. देवकी पहा. वसुदेवादिकां ९-४६३, -तव, १०-२६५.

वसु—या नांवाच्या अनेक व्यक्ति व संघ आहेत. संघांची नांवें निरनिराळ्या ग्रंथांत निरनिराळीं दिलीं आहेत. वसु आठ आहेत : अनल, अनिल, आप, धर, ध्रुव, प्रत्यूष, प्रभास व सोम अशीं यांची नांवें सामान्यतः दिलीं जातात. पावक, अनल वसुस उद्देशून, १०-२०६, वसु ११-३२७.

वायु—एक देवता. ११-३२७, ११-५१५.

वासुकी—कश्यप व कद्रू पासून झालेला, सर्व सर्पांचा अधिपति. याला शंकराच्या अंगावर स्थान मिळालें आहे. १०-२२२.

विकर्ण—धृतराष्ट्राच्या शंभर राजकुमारांपैकी एक. हा मोठा न्यायी होता. द्रौपदीला सभेंत आणली तेव्हां हा अन्याय होत आहे असें विदुराबरोबर हाही म्हणाला होता. हा भीमाच्या हातून मारला गेला. १-१०७.

विद्याधर—हे वसुप्रमाणें देवगणांत समाविष्ट केले जातात. ग्रंथांत यांचा संघ म्हणून उल्लेख केलेला आहे. १५-१९३; विद्याधरसमुह ११-३२६.

विराट—मत्स्यदेशचा राजा. याच्या राजधानीचेंही नांव विराट होतें. पहिली राणी सुरथा, हिला दोन मुलगे व दुसरी राणी सुदेष्णा, पट्टराणी, हिचा मुलगा उत्तर होता. शमी वृक्षावर शस्त्रसंन्यास करून, नांवें व वेष बदलून पांडवांनीं विराटाचा आश्रय घेतला, त्यावेळीं त्रिगतांचा

राजा सुशर्मा चाल करून आला, त्याचें पारि-
पत्य करायला विराट राजा गेला असतां सुशर्मा-
च्या चिथावणीनें कौरवांनीं गोघ्नहण केलें.
बृहन्नडेच्या वेपांत असतांना अर्जुनानें उत्तराचें
सारथ्य केलें, पण कौरवांना पाहून उत्तर भगाला.
अर्जुनानें नंतर कौरवांचें पारिपत्य केलें. उत्तर
पहा. १.९८; विराटादिक १.१५३.

विश्वामित्र—याच्या दोन प्रकारच्या जन्मकथा
आहेत. (१) इषीरथाचा मुलगा कुशिक यानें
इंद्रासारखा मुलगा व्हावा म्हणून तप केलें. इंद्र
स्वतः मुलगा होऊन जन्मास आला तो विश्व-
मित्र. (२) वात्सीकि रामायणांत प्रजापतीचा
चौथा वंशज विश्वामित्र होता अशी कथा आहे.
हरिश्चंद्राचा छळ व वसिष्ठाचा हेवा या वदलच्या
याच्या कथा सुप्रसिद्ध आहेत. वर त्रिशंकु पहा.
प्रतिसृष्टीस उद्देशून १०.३५; दृष्टी सृष्टि
१८.१७६५.

विश्वे—विश्वे देव. हे धर्मऋषि व विश्वा यांचे
दहा पुत्र. ११.३२७.

विष्णु—हें अनादि अनंत परमेश्वराचें नांव आहे.
वैदिक वाङ्मयांत याचा उल्लेख येतो. ब्रह्मा,
विष्णु व महेश ह्या उत्पत्ति स्थिति व लय
यांच्या देवता आहेत. पृथ्वीचें पालन करणें,
अवताररूपानें दुष्टांचा संहार व धर्माचें रक्षण
करणें हीं याचीं कामें आहेत. विष्णूला चार
हात असून शंख, चक्र, गदा व पद्म याच्या
हातांत असतात. शार्ङ्ग धनुष्य याचें आहे.
विष्णूचा श्रीकृष्णाशीं निकट संबंधच नव्हे पण
ऐक्य होतें असें ग्रंथांतल्या संदर्भावरून दिसून
येईल. ध्रुवाला अदळपद देणें, गजेंद्राला मोक्ष
देणें ९.४३८ वगैरे संदर्भ आले आहेत.
विष्णु तो मय्यान्हवेळ १४.११०; महाविष्णू
११.३६९, १६.१६४, माहाविष्णू ६.२९१;
वैकुण्ठ, वैकुण्ठपीठनायक इत्यादि श्रीकृष्णाचीं नांवें
पहा.

वेताल—हा रुद्रगणांपैकी एक असून शंकराचा
द्वारपाळ होता. दुर्वर्तनामुळे पार्वतीच्या शापानें
पृथ्वीवर आला. हा पिशाचादिकांचा नायक
आहे. कामाख्या देवीच्या उपासनेनें ह्याला
देवगणत्व लाभलें. वेताल हा शब्द सर्वसाधारण-

पणें रुद्रगणालाही लावला आहे. कोल्हैरिचे
वेताल ११.४६१; अर्भांचा वेताल १७.२९७.

शंकर—ब्रह्मा, विष्णु व महेश या देवतांपैकीं
एक. सर्वसाधारणपणें याचें संहारक रूप
मानलें आहे. रुद्र, वेताल, भूतपिशाचादि
याच्या परिवारांत असतात. हा दिग्गजर वृत्तीनें
स्मशानांत भस्म लावून राहतो. हा अत्यंत
उग्र तपस्वी आहे. कामदेवाचा वैरी आहे.
आपल्या तिसऱ्या डोळ्याच्या ज्वालेंनें यानें
कामदेवाचें भस्म केलें. पुनः जिवंत झाल्यावर
कामाला अनंग हें नांव मिळालें. समुद्रमंथनानंतर
विप पिणें, किरातरूपानें अर्जुनाशीं युद्ध करणें,
उपमन्यूला दुधासाठीं क्षीराब्धि देणें, त्रिपुरा-
सुराला मारणें, वगैरे संदर्भ ग्रंथांत आले आहेत.
यानेंच पार्वतीला गीतेची थोरवी सांगितली.
नाथपंथाची परंपरा याच्याचपासून सुरू झाली.
भारतीय युद्धांत मारुती रूपानें अर्जुनाच्या
ध्वजेवर शंकर बसून होता. याचीं ग्रंथांत
आलेलीं नांवें व कांहीं संदर्भः—अर्धनारी
नटेश्वर पहा; ईशान १३.२५; मयासुरानें लोखंड,
रुपें व सोनें यांचीं तीन अभेद्य नगरें मागून
घेतलीं, पण पुढें देवांना पीडल्यामुळे सर्व
देवांसह शंकरानें त्याच्याशीं युद्ध केलें पण यश
येईना, जेव्हां गणपतीची आराधना केली तेव्हांच
यश आलें, हें रूपक १७.२ या ओवींत आलें
आहे, श्रीत्रिपुरारी १८.१७३०; च्यंबक
१३.३८७; धूर्जटी १०.१७; पिनाकपाणि
११.२०४; मदनारि १०.२०४; श्रीसहादेव
११.२१८, ११.२५८, महेश ६.१५३, ९.१४,
१०.९, ११.६९, १२.२१५, साहेबान्वयसंभूत
१८.१७८४; शंकर, ध्वजेवर मारुतीरूपानें,
१.१४१, किरातरूपानें अर्जुनाशीं युद्ध १.२००,
२.१०; अनादिगुरुशंकर, नाथपंथास उद्देशून,
१८.१७३७; शंभु १.७०, ११.३९९,
१७.२००, १८.१६१३, शंभू १०.२०५,
११.२७, ११.६६६, १६.२०३, शंभूचें तप
९.३७६, —ची प्रसन्नता ५.११; उपमन्युचेनि
मोहें १८.१७६७; आत्माशंभु, शंकराला सहाय्य-
कारी होणाऱ्या गणेशाच्या स्मृतीस उद्देशून,
१७.२ यावर त्रिपुरासुराचें कथानक वर दिलें

आहे तें पहा, चैतन्य—, १५.५४५, धैर्य—, विषयाशनास उद्देशून, १८.७८६, शांभव १८.१७३५; शिव ६.३०१, १७.३, शिवादि १८.५२८, शिवादिकें १७.४४, शिवालय ६.१७९, शैव शक्ति १८.११२७; परमात्मशिव ६.२७३; सदाशिव १२.२१४, १४.११०; शूलपाणी ९.३६८; सर्वेश्वर १.७२, हृदयेश्वर ११.३५५; हर २.१०, ९.४८२, ११.४७, हरब्रह्म ११.५७३; हरिहर ११.४, हरिहरादि ११.५५५; कामु कोलिसा केला १३.२६, बेलेंसि लिंगा धांचे, शंकराच्या बेलाची आवड, विशेषतः सोमवार हा शंकराचा दिवस आहे, यांस उद्देशून, १३.८१९.

शारदा—आग्नेयदेवता, ब्रह्मदेवाची स्त्री सरस्वती. साहित्याशी हिचा निकट संबंध आहे. १.२१, १.३१. वागीश्वरी १०.८.

शिखंडी—द्रुपदाचा मुलगा. पूर्वजन्मी काशि-राजाच्या तीन मुलींपैकी एक. द्रुपद पहा. याला पुढें करून अर्जुनानें भीष्माला मारलें. १.१५२.

शिशुपाल—चैत्र पहा. चेदि देशाचा राजा दमघोष व वसुदेवाची बहिण श्रुतश्रुवा यांचा हा मुलगा. हा पूर्वजन्मी हिरण्यकशिपु व रावण होता. जन्मतःच हा चतुर्भुज व त्रिनेत्र होता व गाढवासारखा आरडत असे. हा पराक्रमी होईल व ज्याच्या मांडीवर याला दिलें असतां याचे दोन हात व तिसरा डोळा गळून पडतील तोच याला मारील अशी आकाशवाणी झाली. ह्या विचित्र मुलाला पहाण्यासाठीं देशोदेशीचे राजे आले होते. कृष्णाच्या मांडीवर दिल्यावर याचे दोन हात गळून पडले व तिसरा डोळा जिरला, हें पाहून श्रुतश्रुवेनं याच्या शंभर अपराधांबद्दल याला क्षमा करण्याचें वचन कृष्णाकडून घेतलें. हा पांडवांचा व कृष्णाचा द्वेष करी. यानें अनेक अपराध केले व शेवटीं 'रुक्मिणीनें आपणांस वरलें असतां हा तिला आपली स्त्री म्हणवितो' अशी यानें कृष्णाची निर्भर्त्सना केली. ह्या शंभराव्या अपराधानंतर कृष्णानें सुदर्शनानें याचें शिर उडविलें; त्यावेळीं याच्या देहांतील तेज कृष्णदेहांत विलीन झालें. ९.४६५, ११.१०२; राजसूय यज्ञांत भीष्मानें अग्रपूजेचा

मान कृष्णाला दिला म्हणून यानें भीष्माची व कृष्णाची निर्भर्त्सना केली, शतधा दुर्वीक्यसेलीं सेलिलासि ११.१०१.

शुक—महर्षि व्यासांचा ज्ञानी व विग्न मुलगा. हा ब्रह्मचारी होता. सुप्रसिद्ध शुकसंभासंवादावरून हा स्त्रीज्ञानांत पंडित नव्हेता असें दिसतें. वर रंभा पहा. पण हरिवंशांत याचें लग्न झालें होतें व मुलें होती असे उल्लेख आहेत. यतानें यास भागवत सांगितलें तें त्यानें परिक्षिताला सांगितलें. नारदानें वैराग्याचा उपदेश दिल्यावर कैलासावरून उडी मारून हा पंचमहाभूतांत विलीन झाला. ९.४६४. शुकानें नुठिजे कंडपें १६.१२६; शुकदेवादिक ११.१७३.

शेष—कश्यप व कद्रूपासून झालेल्या नागांपैकी एक प्रमुख नाग. हा नेहमीं पाताळांत असतो. याची एक कला क्षीरसागरांत विष्णूची शय्या म्हणून प्रसिद्ध आहे. याला सहस्र फणा आहेत. कृष्णाला गोकुळांत नेलें तेव्हां यानें आपल्या फणा कृष्णावर धरल्या होत्या. याच्या डोक्यावर पृथ्वी ठेवलेली आहे. १०.१२२. शेषाहूनि तोंडागलें बोलिकें, शेषाच्या सहस्र तोंडांस उद्देशून, ९.३६६, शेषाचे डोले चोरिले, दोन हजार डोले असतांही जें विश्वरूप शेष पाहूं शकला नाहीं, ११.११८; शेषाचें सेवकपण ११.१६६, शेष तुलई, शय्येस उद्देशून, १३.३९२.

शैब्य—पांडवांकडचा शिवि देशाचा राजा. १.९९.

सनक—सनक व सनःकुमार यांचीं नांविं बहुध एकत्र येतात. सनक, सनंदन, सनातन व सनत्कुमार हे चार विष्णूचे अवतार मानतात. हे ब्रह्मचारी असून महाज्ञानी होते. यांचा नारदाशीं संवाद झाला होता. सनकाची सनकसंहिता आहे. सनकादि १५.२०३, -दिक १.५५, ४.९, ९.३६७, ११.३४, ११.८५, ११.१००.

सनत्कुमार—सनक पहा. याच्या नांविं सनत्सुजातीय पवं महाभारतांत आहे व सनत्कुमारसंहिता सनत्कुमारतंत्र इ० इतर ग्रंथही आहेत. ९.४६४.

सहदेव—पंडूला माद्रीपासून झालेल्या दोन मुलांपैकी एक. याचा जन्म व उपनयन शतशृंगा (हिमालय) वर झाले. राजसूयज्ञांत व भारतीय

युद्धांतही यांना मोठे पराक्रम केले. याला अश्वपरीक्षा उत्तम असल्यामुळे हा विराटाच्या अश्वशालेवर तंतिपाल हें नांव घेऊन राहिला होता. याच्या रथाचे घोडे तितरपड्याच्या रंगाचे होते. ध्वजेवर हंसाचे चिन्ह होतें. याचें धनुष्य आश्विन व शंख मणिपुष्पक या नांवांचे होते. शकुनीला युद्धांत यांना मारलें. १०१५०.

सात्यकि—शिनीराजाचा नातु, सत्यकाचा राजकुमार म्हणून सात्यकि या नांवानें ग्रंथांत उल्लेख आहे. याचें गीतेंत युयुधान असें नांव आलें आहे. हा अर्जुनाकडून धनुर्विद्या शिकला. पांडव वनवासांत असतांना कौरवांना ठार करून अभिमन्यूला गादीवर बसवावें असा सल्ला यांना रामकृष्णांना दिला होता. कृष्ण शिष्टाईला जातांना यांना केलेल्या भाषणाची वाखाणणी द्रौपदीनें केली होती. श्रीकृष्णाचा रथ स्वतः जोडून यांना सारथ्य करून श्रीकृष्णास शिष्टाईला नेलें होतें. भारतीय युद्धांत गांधारांनीं याचा रथ छिन्नभिन्न केल्यावर हा अभिमन्यूच्या रथावर चढला व शकुनीच्या सैन्याची यांना वाताहत केली. द्रोणाशीं तुमुल युद्ध करून द्रोणाचीं १०१ धनुष्ये यांना तोडलीं. अभिमन्यूच्या वधाच्या दिवशीं यांना कृतवर्माचा व दुर्योधनाचा पराभव केला होता. धृष्टद्युम्नानें द्रोणाचा अन्याय्य रीतीनें वध केला म्हणून यांना धृष्टद्युम्नाची निर्भर्त्सना केली होती. याच्यावर कृष्णा-र्जुनांची विशेष प्रीति होती. याची कौरवांना दहशत फार होती. भीमार्जुनानंतर याचेंच युयुधान हें नांव दुर्योधनानें घेतलें आहे, (गीता १०४). १०१५२.

साध्ये—धर्म व साध्या यांचे हे बारा मुलगे. हे यज्ञभाग वेणारे म्हणून यांना यज्ञांत मानाचें स्थान आहे. ११०३२७.

सुदामा—याचें भागवतांत सुदामन् किंवा श्रीदामन् नांव आहे. याचीं वाईट वस्त्रे होती म्हणून याला कुचैल असेंही नांव होतें. हा कृष्णाबरोबर सांदीपनीकडे शिकत असे. हा शानी व विरक्त होता व मिळेल तेवढ्यांत संतोष मानून अत्यंत गरिबींत रहात असे. आपल्या पत्नीच्या सांगण्यानें हा श्रीकृष्णास

भेटावयास गेला व भेट म्हणून थोडेसे पोहे फडक्यांत बांधून नेले होते. कृष्णानें प्रेमानें वागून पोहे घेतले व त्याला तशीच रजा दिली. धन दिलें असतें तर ईश्वराचा विसर पडला असता म्हणून कृष्णानें कांहीं दिलें नाहीं, यांत आनंद मानीत परत आल्यावर सुवर्णनगरीच आपला सत्कार करायला सज्ज असलेली यांना पाहिली. ९०३९०.

सुकर—वर वराह पहा.

स्कंद—वर कृत्तिका पहा. १००२१०. सहा कृत्तिकांनीं याला मुलगा मानून याचें संगोपन केलें म्हणून याला सहा तोंडें होती व षण्मुख किंवा षडानन हीं नांवें होती. हा देवांचा सेनापति होता व ब्रह्मचारी होता. याला स्त्रीद्वेष्टा मानतात.

हटकेश्वर—पाताळांतील महादेवास उद्देशून. पुढें हिरण्यक्ष पहा. ११०३५५.

हिरण्याक्ष—कश्यप व दिति यांचा राक्षसपुत्र. विष्णूबरोबर याचें युद्ध झालें तेव्हां विष्णूचा जय होतो असें पाहून हा पृथ्वीला काळेंत मारून समुद्रांत शिरला. विष्णूनें वराहरूप घेऊन याला मारलें. वर वराह पहा. ११०६१, ११०३५५.

इतर कांहीं संदर्भ :—

(१) आगिसि आयुष्य जालें ९०४७५(१). श्वेतकी राजानें केलेल्या यज्ञांत सतत बारा वर्षे अग्नीनें घृतधारा प्राशन केल्या. त्यामुळे आलेलें जाड्य जावें म्हणून अर्जुनाकडे खांडववन जाळण्यास मागितलें. तें जाळल्यावर अग्नि जाड्यांतून मुक्त झाला.

(२) समुद्रें आपुलें पाणी प्रीती दीधलें ९०४७५(२). वडवानळ समुद्रांत राहून पाणी शोधतो, त्याला शांत ठेवण्यासाठीं समुद्र आपलें पाणी एकसारखा पुरवीत रहातो.

(३) वैरियाच्या कलेवरा विसंबसि ना ११०१०५. संहदाचा एक पुत्र पंचजन शंखरूपानें समुद्रांत रहात असे. सांदीपनीच्या मृतपुत्रास परत आणण्याकरितां श्रीकृष्ण समुद्रांत गेला तेव्हां या राक्षसाला मारून, त्याच्या हाडाचा शंख बनवून, आपल्या जवळ ठेवला. या पांचजन्य शंखाला उद्देशून १०१४३.

(अ) स्त्रियांविषयी :-

गीतेच्या अनुरोधानें :- स्त्रियांच्या सात विभूतीं-
पैकीं कीर्ति, औदार्याची संपत्ति, मेधा, धृति व
क्षमा या पांच १०.२५४-१०.२५७ ओव्यांत
आल्या आहेत, इतर दोन गुणांवरच्या ओव्या
राजवाडे प्रतीत नाहीत, नजर चुकीनें राहिल्या
असाव्या. क्षत्री वैश्य स्त्रिया कां शुद्र अंत्यादि
९.४५६. पापयोनी कां वैश्य शुद्र अंगना ९.४७०.
तरि ब्राह्मण करुनि धूरे । स्त्रियादिक पैली मेरे ।
१६.९३. चांडाल स्त्रीमदिरेसि, संन्यासी लाजतो
यास उद्देशून, १६.१७५. स्त्रीविषिं नेमिजे,
ब्रह्मचर्यास उद्देशून, १७.२०९. स्त्रीशूद्रादिकां
प्राणियां १८.१४४८. स्त्रीशूद्रादिप्रतिभे ।
सामाविलें ॥ १८.१६७८.

तरुण स्त्री

किं प्रथमवयसाकाली । लावण्याची नव्हाली ।
प्रकटे जैसी आगली । अंगनाअंगी ॥ १.४२.
इहा कुमारी कामाचेया तारुण्या आली ७.१६१.
परापरमप्रमदा १०.१. तरि माझी घरणी ।
अनादि तरुणी । १४.८६, अविद्येस उद्देशून.
चंचल मासा कामिनीकटाक्ष काइता १४.१६९.
सुगुतीबाला गुणकुसुमाची माला घेऊन वैराग्याला
वरुं पाहते, १६.२०७. प्रमदालोचनीं अंजन
१८.५८४. सर्वोपशांतिप्रमदे कांतु होउनि
१८.१३११. गोरें आणि तरुणें वरि लेइलें
असे भूषणें १८.१४९१. सौंदर्याचिये आंगीं
मोतिवें शोभती कां १८.१६७९; इतर संदर्भ :-
कामिनी १८.१३४७, तन्वंगी १३.४७९,
तरुणांगी १५.८५, प्रमदा १३.७८४, बाला
१५.४३५. कुलस्त्री-जिये(या) उत्तमे कुलिचिया
होति । आणि गुणलावण्यें आथि । १.१८६.
कुलवधू अवैवांतें लपवी १३.२०५. जेवणारा
रसज्ञ असला म्हणजे सुगरण भरपूर वाढते
१३.११४४. कुलक्षयामुळें कुलस्त्रियांकडून व्यभि-
चार घडतात १.२४७-२४८. कुलस्त्री माराच्या

भयानें परधरी गेली व तेथेंही तसेंच होऊं लागलें
तर आपल्या नवऱ्याला उगाच टाकलें असें तिला
वाटेळ १८.९३९. परपुरुषें कामिली कुलवधू
आंग न घली १८.१०२१.

लग्नाविषयीं

अविवेककुमारत्वा मूकलें जेयां विरक्तीचें
पाणिग्रहण जालें ४.१२१. वधुवरांचिये मीलणीं
वन्ह(व्हा)डियां हिं लुगडीं लेणीं ११.३. कन्या
पाहुनु ह्वाणिजे मना नैये ११.६३२. केलवली
नोवरी १३.५५०. विरक्तीची कव्हाणी परी जे
एउनि मनातें वरी १५.३७. सकुलिनें आपुली
कुलिंची आत्मजा दीघली १६.८२ (१). कुलें
शोधूनि दोह्नि । कुमारें चि सुलझीं । मेलविलीं
प्रजासाधनीं । हेतु जरि ॥ १६.३०१. आपण चि
वीउनि दुहिता । न मम ह्वाणे पिता । १८.२३२.
दोवांचेयां आंतुलां संवादाचा(चां) बाउलां लग्न
लागलें— तें पाहून संजयाला झालेला आनंद
१८.१५६२. इतर संदर्भ :- १६.८२(२),
१६.३०२.

पतिपत्नी

जरी कुरूप असली तरी आपली स्त्रीच बरी
३.२१९.
आलिंगनमेलीं आपेंआपु कवली ५.१३२.
जेहाचा कुलीं चिंता । जाली ईश्वराची कांता ।
६.४४५.
ज्याला आपलें सर्वस्व दिलें आहे १३.३७२,
तो भेटल्यावर न व्हावें हृदय जेवि ११.५६७.
काइ समर्थाची कांता । भूकेतें शोची ॥ १२.८५.
माझा भक्त माझें जणूं कलत्रच आहे, तेयाचेनि
काइसेनि हिं न लजें १२.८६.
तो वल्लभा मी कांतु । ऐसा पढियें ॥ १२.१५६.
प्राणाची आंतोरी, शरीरांतली क्रियाशक्तीस
उद्देशून, १३.१०२.
विरहिणी जैसी । वल्लभातें ॥ १३.३७४.
गुरु कांतु करुनु भुंजे । १३.३९०.

पति-पुत्रातें आलंगी, पण यांत भेद आहे.
१३.४७९.

न येति भोगुं सतियाचें(चे)। प्रेमभोग ॥

१३.४८५ प्रियोत्तमाचां कंठिं। प्रमदा घे आंटी।

१३.७८४. उदासु अंतौरिगुणें। आंतुडविजे।

१३.१००८. विशदविद्यावधू-वल्हभा १४.३.

प्रिया पुढां तरुणांगी, स्वप्नांत, १५.८५,

१८.११५२, वल्हभापुढें १३.६०५, १७.२७४,

१८.१०७५. बाला पतिसि रूप करी। बोलु निमा-

लेपणें विवरी। अचर्च्यातें ॥ १५.४३५. स्त्रीपुरुष-

युग्में मिलति तेथ आघवें जग जन्मे १६.३०८.

प्रिया आलेयां धावें १८.५८८.

बुद्धि आत्मेयां मिले एकांतिं। प्रिया जैसी ॥

१८.८३०.

धर्मपत्नी कां धांगडि, यांना पोसण्याचा त्रास

जर सारखाच आहे तर धांगडीला पोसून

दुर्लौकिक कां करून घ्यावा?, १८.९३६.

सांडौनि कुलें दोन्हीं। क्रिया अनुसरे कामिनी।

द्वंद(द्व)त्यागें स्वचित्तनीं। पडिली तैसी ॥

१८.१००७, द्वंदें टाकून बुद्धि आत्मचित्तनांत

पडते त्यास उद्देशून.

आबुली व आमुला १३.९७२-१३.९७४.

पतिव्रता

पतिव्रतेचें हृदय जैसें। पतीवांचौनि न स्पर्शें।

१०.१११.

अहेतुकेनि चित्तें। अनुष्ठा पां एयातें। पतिव्रता

पतितें। जेया परीं ॥ ३.९२.

लावण्यगुणयुवती आणि पतिव्रता ४.२१५.

ते पती ही हुनु काइ न वनिजे। पतिव्रता ॥

६.१२९.

प्रकृती पतिव्रते पडिला येकपत्तिव्रतें ८.१८७.

पतिव्रते आलें। वृद्धाप्य कां ॥ १३.२६८.

तेया अनुरागा वेधु लावी। एकपत्नीव्रत घेववी।

१३.४१०.

गांवा गेल्यां वल्हभु। पतिव्रतेचा विरहक्षोभु।

भलेतैसा हानिलाभु। न मनी जेवि ॥ १६.७८.

विरहिणी १८.९१६.

पतिचेया व्रता। अनुसरे पतिव्रता। अनायासें

आत्महिता। भेटे जेवि ॥ १६.४५३.

तरि येकु प्रियोत्तमु। वांचुनु वाढों नेंदी कासु।

जैसा कां मनोधर्मु। पतिव्रतेचा ॥ १७.१७०.

पै आघवां चि भोगेंसि। पतिव्रता क्रीडे प्रियेंसि।

किं तेया चि नांव जैसीं। तपें तिया केलीं ॥

१८.९०३.

इतर संदर्भ :— १३.९७९, १४.३९५,

१५.५४२, १८.५८३, १८.१२६०,

१८.१६५२. पुढें सती पहा.

मातेच्या उदरीं

उदरि(रि)चा गर्भु जैसा। न देखे आपुलिये

मातेची वयसा। १०.६४.

जालां जननीजठरा। वेगला मी ॥ १०.१२९.

जो मातेचेया ये उदरा। तिये मातेचा संव-

सारा। केतुला पां ॥ १२.८३.

ह्याणे पूयगत्तें रिगालां। मूत्ररंज्रौनि निगालां।

कटारे मियां चाटिला। कुचस्वेदु ॥ १३.५३८.

मातृकोदरकुहरिं। स्नि विष्टिचां दारिं। जठरिं नव

मास वे-हीं। उकटला जै ॥ १३.७३१. पुढें

१३.७३२-७३५ पहा.

जेधवां सगमें वाढिलें। तेधवां चि पोटिचें

घालें। १३.८४४.

तिये गर्भमेदमूमे। रक्तमूत्ररसे। वोतिवां होउनि

तैसें। लाजणें जें ॥ १६.१७९.

प्रकृतीपासून झालेल्या चराचर सृष्टीविषयीं,

१४.८६-१४.११७.

माता व मूल

कामधेनु ऐसी माये १.७९, ५.१०.

स्नेहालागि माये हाणिपे २.४२.

अपत्यातें माये ७०संझनि जरि जाये तरि तें

कैसेनि जिये २.६१.

मातेचां कोपीं थोकलें स्नेह आथि २.८८.

एथ मीड कवणाची धरूं। तूं माये आमची ॥

३.२१.

मातेचां ठाईं अपत्या स्तन्यासि लागौनि अनवसर

नाहीं ३.२९.

माये आपुलेयाचा स्नेहो करी एथ विस्मयो

काइ ४.३१.

आदिं चि चित्त मायेचें। वरि मीस जालें

पदित्येयाचें। आतां तें अद्भुतपण स्नेहाचें।
कवण जाणे ॥ ५०१६९.

जें अपत्य थानौनि निगे। तेयाची भूक ते
मायेसी चि लागे। ८०१२.

आणि बालक बोवडां बोलीं। कां वांकुडां विचुकीं
पाउलीं। चोज करुनि माउली। रिझवी जेवि ॥
९०६.

आहो तान्हेयां(या)ची लागे झटे। तरि तेणें
अधिकें चि पान्हा फूटे। रोसें प्रेम दूणावटे।
पदित्येयाचेनि ॥ ९०१८.

मीं चगचरीं माता ही होयें ९०२६९.

ललेयाचिया बालका किरिटी। गवसणी घालू
आपलेया स्नेहाची दीठी। जैसी खेलतां
पाठोवादी। माता निहाली ॥ १००११८.

तें जो जो खेलु दावी। तो तो सोनेयाचा
करुनि ठेवी। १००११९.

कां करविलेनि चोजें न रिझे। बालका माए ॥
११०१७.

मीं जन्हीं सलगीचा चांगु। तन्हीं काइ आयि-
सांहूनि अंतरंगु। ११०३२.

बालक स्तनपानीं उपरोधी करी। तरि तेयासि
जियावेया हरी। उपाऊ आणिकु असे ॥ ११०७९.

माउली बालाची योग्यता जाणे ११०९२.

विरुद्धं गोमटीं मायेचिया परी पोटीं सामावी(वीं)
११०५४९.

किं अपत्या मज चूकलेया। बुझाउनि तुवां
माया। स्तन्य दीधलें ॥ ११०६५८.

मनपवनाचि खेलणि रिद्धीसिद्धीचि बाललेणीं
लेववीसि माये १२०६.

सतरावियेचें स्तन्य देसी। अनाहताचा हल्ल
गासी। समाधिबोधें निजविसी। बुझाउनि ॥
१२०७.

कां स्नेहाल माए। तान्हेयांची वास पाहे।
तिये दीठी आहे। हल्लवार जें ॥ १३०२५२.

संवचोर चूकवितां। दीस लागलेयां माता।
१३०३३६, रागें भरत नाहीं.

माये पुढां बालका। रिगतां न पडे चि आवांका।
१३०३६०.

गुरु माये करी भावबलें। मग स्तन्य उत्सर्गिं
लोले। अंका वरि ॥ १३०३९५.

श्रीगुरु बहुतांची माए। परि एकलैती होउनि
टाए ॥ १३०४०९.

एकलैतिया बालका। वरिपडौनि असे अंबिका।
१३०५०१.

बाला उचित ज्ञाणें होये। तरि बालपण चि
कें आहे। परि साच चि एरि माए। हगौनि
तोपे ॥ १६०२४.

बालाचां चित्तिं स्तन्य १६०११२.

परि अहितिं कोपौनि सोफ। लळनीं मौ जैसें
पुष्प। तिये मातेचें स्वरूप। जैसें होये ॥
१६०१२२. नातरि बालका दोसें। मातेचें
स्नेह जैसें। १६०१६८.

जननीला विवस्त्र पाहणें १६०२१६, तिची
अवज्ञा करणें, तिच्याविपर्ययों कामना धरणें,
यांमुळें पतन होतें १८०२००.

माता चि भजावी १८०२०१.

आंगा जीवाची संपत्ति वेचून आई बाळाचें
पालन करते, यांत तिला कांहीं खंत वाटत
नाहीं, १८०५८६.

माये पुढौनि बालक कालें नेंतां एक, तिची पाण्या-
शिवाय माशासारखी अवस्था होते, १८०७८३.

आपली आई जरी कुब्जा असली तरी तिच्या
प्रेमांत कांहीं बाध येत नाहीं, १८०९२३.

दुसऱ्या स्त्रिया रंभेहूनही सुंदर असल्या तरी
त्या बालकाला काय करावयाच्या? १८०९२४.

अनन्यजीविता माता। बालका जैसी ॥
१८०१५०२.

गीतामाउलीसि नसे। जानेंतानें ॥ १८०१५१८,
पुढें १८०१५४७ पहा.

बालकां(का)तें वोरसें। माये जेवजें वैसे। तेव्हळिं
तेया ठाकति तैसें(से)। घांस करी ॥ १८०१६७६,
या विषयीं १३०९४५ पहा.

गीता निष्कपट माए। चूकौनि हींछिजे वाएं।
ते माये पूतां भेटि होए। हा धर्म तुमचा ॥
१८०१७६१.

सद्गुरु व आई:—७०११८, ८०५४,
१५०२२३, १८०९०४, १८०१३१९ पहा.

मायबाप

जैं(जै)सा स्वभावो मायेबापांचा। अपत्य बोले

जन्हीं बोवडिया वाचा । तन्हीं अधिकाधिक
तेयांचा । संतोखु चि आथि ॥ १०६४.
देखें मातापितरें अर्चिजति । तियें सर्वस्वें
तोषु पावविजति । २३२.
जे विश्वरूपाची आलि घेतली । ते मायेबापें
पुरविली । स्नेहालपणें ॥ ११५६९.
पहिलिये बालदशे । आई बा हें चि पिसें ।
१३७०८.
ह्यांतरपणि जालें । माणिक एक उपाइलें । तेयाचें
कां जेतुलें । मातापितरां ॥ १३७८६.
मायेबापा दावी । निदारपण ॥ १३७९४.
हा जनकु हे माता । १५४५९.
परि नेणतें जहिं होए । तहिं देखौनि बापु किं
माए । हरिखु कें हिं न माए । चोज करिति ॥
१५५६३.
सकलां तीर्थांचिये धूरे । जियें कां मातापितरें ।
तियें सेवे किर शरीरें । लोण कीजे ॥
१७२०६.
आणि बापु तूं माए । इहिं बोलिं ना स्तुति
होये । तरि डिंभोपाधिकु आहे । विडालु तेथ ॥
१८२२.
तरि घरिं मातापितरां । घडा बोला नाहिं
संवसारा । एर विश्व भरी आदरां । मूर्खु जैसा ॥
१८५९२.
तेयांचिये देशिचां झाडिं । कल्पतरुतें होडीं ।
न जीगावें काय थोडीं । मायबापें ॥ १८१६२१.
इतर संदर्भः— १३२६७, १८१६२० पहा.

स्त्रियांविषयीं आसक्ति

स्त्रीविषई काहिं विचारीना १३६७९.
स्त्रीमासें भुलौनि ठाके १३७०८.
मग स्त्री भोगितां थावों । वृद्धाप्यें लागे नेउं ।
१३७०९.
स्त्री वांचौनि सर्वथा जाणे ना १३७८७, यावर
१३७८९-८०१ पहा.
बालभाचिये रती जालें । कोढी कोण ॥
१६३०३.
उर्वसिया इंद्र सुखी १६३०६.
दीठि सूनि असार । विषयादिक ॥ १६३३१,
१६३३२-३३४ पहा.

प्रमदाचां आलिगनीं । होईन मीं त्रिभुवनीं ।
आनंदकर ॥ १६३६०.
सर्वें बैसौनि नारी आघेलें करी १७१५९.
कां स्त्री देखौनि कामिकु । प्रवृत्तिष री ॥
१८४७७.
स्त्रीजात जेतुकें त्वगिंद्रिय चि उल्लेखे १८५५८.
तामसी वृत्तीच्या लोकांच्या मतासंबंधीं, १८५५५-
५५९, यावर १३७६७ व १६२२५ पहा.

स्त्रियांविषयीं अनासक्ति

साउली सरिसी चि असे । परि असो हें नेणिजे
जैसें । स्त्रियेचें तैसें । लागतें जेया ॥ १३५९४.
यन्हांविं दारां गृहपुत्रीं । नाहिं जेयाची मैत्री । तो
जाण धात्री । ज्ञानाची गा ॥ १३५९८.
जाततेन प्रसंगें । स्त्रीदेह सिवणें आंगें । तेथौनि
देह आवयें । अघोटी कीजे ॥ १७२१०.
साध्वी—साध्वी शांति नागविली । ३२४६.
सवत—जिये(या) उत्तमे कुलिचिया हांति ।
आणि गुणलावण्यें आथि । तिया आणिकीतें न
साहाति । सुतेजपणें ॥ ११८६.
वेदातें हिं हणगे मज हे । सवति जाली ॥ १६२३३.
वांझ—कां वांझेची संतती । वानों ए जैसी ॥
१५७९, अशक्य बाबतीचें उदाहरण.
ते वांझेचें घर भरिं । लेंकुरुवें जैसीं ॥
१५२१५, वरील उदाहरणाप्रमाणेंच.
बराच काळ जाईपर्यंत मूल न झालेल्या स्त्रीला
मूल झालें तर तिला होणाऱ्या मोहाला उद्देशून,
६१२१.
विधवा—जैसी भातारेंहीन वनिता । उपहति पावे
सर्वथा । २१९९. भातारेंविण १२६६, पुढें सती
पहा. कुंकुंसेंदुर केलें । कांतहीन ॥ १३४६८.
कां वैधव्यें वेळ नेणे(णें) । महासती जैसी ॥
१६१७६, जीवन लाजिरावणें होतें.
सती—हा अग्निप्रवेशु नीच नवा । भातारेंविण
करावा । तो हा योगु ॥ १२६६, निर्गुण
उपासनेस उद्देशून, यावर १२५९-७४ पहा.
न येति भोगुं सतियांचें(चे) । प्रेमभोग ॥
१३४८५, सती जाणाऱ्या स्त्रीनें घातलेलीं
वस्त्रें, अलंकार मृतपतीच्या प्रेमाचें द्योतक असलें
तरी ते प्रेमभोग नसतात. वोखटें मरणाऐसें

तें हिं आलें अग्निप्रवेशें। परि प्राणेश्वर दोसैं।
न गणी सती ॥ १६-१८५. जें सांडूं नेगे मरणीं।
वल्हभा जैसी ॥ १६-३३०, जशी एखादी
पतिव्रता नवरा मेला तरी त्याला टाकत नाहीं,
सहगमन करते, तशी चिंता त्याला सारखी धरून
राहते. कां महासतीयेचे भोग। देखे फिर आववें
जग। परि ते आगि ना आंग। ना लोक
देखे ॥ १८-४३७, ती सती आपल्यापुढें
असलेली चिता, स्वतःचें शरीर किंवा पहायला
आलेले लोक यांच्याकडे पहात नाहीं।
आर्गांत उडी घातल्यावर सतीचे रोमांच
दिसतील काय ? १८-६३९.
सत्या, पतिव्रता, १६-४००.

धाया—दाई. परावें बाल धाया। पाहिजे जैसैं ॥
१८-१७०, फलाशा टाकून कमें करावीं यास
उद्देशून.

दासी—दासि किं गोसांविणि १८-९०८.
ऐसेया अंतःकरण। बाहियें येतां तेयाची आण।
न मोडी समर्था मेण। दासि जैसी ॥ १८-९५५,
ज्याप्रमाणें दासी आपल्या मालकाची आज्ञा
मोडत नाहीं त्याप्रमाणें विषयांकडे वळू नकोस
अशी त्याची आज्ञा अंतःकरण मोडत नाहीं.
दाशिरु, बटकूर, १८-१३९४.

घिटा—कोशांत धिट पहा. बाहिरि धिटे जैसी।
दाडुगा पति कलासी। १३-५०४, गांवांत उद्दाम-
वृत्तीनें भटकणाऱ्या स्त्रीला आडदांड नवरा जसा
कोंडून ठेवतो, तसाच प्रवृत्तीला कोंडून ठेवून
इंद्रियांकडे जाऊ देत नाहीं.

मांगि—मायेस उद्देशून, ३-२४६.

माहारी—चोखी अथवा माहारी। १३-४७८.

माहेवणी—कोश पहा.

वाईट व हीन व्यवसायांतल्या स्त्रियांसंबंधीं
ऐहेव आघवेनि गांव(व)दारी। ऐहेव जैसी ॥
१३-८२०. कुस्त्रिया १६-३७५ पहा. दुहवेवारी,
कोश पहा. धांगडि, व्यभिचारिणी, धर्मपत्नी
कां धांगडि १८-९३६.

पण्यांगना—पण्यांगनेचें मैत्र ८-१४४; कां राहे
पण्यांगना। वडीलपणें ॥ १३-२०४, आपल्या
धंद्याला आवश्यक असें तारुण्य दाखविण्याकरतां

रंगरंगोटीनें आपलें वय लववते यास उद्देशून.
हीन अंगना पडपें(पे) जिया परीं १७-२४५,
कोशांत पडप पहा. दीठि ते किर वोळी।
पण्यांगनांची ॥ १८-६६९, लटकें प्रेम दाखवून,
मोड पाडून कपट दाखविणारी दृष्टी.

रोटिहाटिचें कलत्र—१८-७९४.

चाणजी—वेदया. तिच्या घरीं कोणाला प्रतिबंध
नसतो, १३-६९९.

विलासिनी—विलासिनी आंतोरिया ९-३२०.

वेदया—परि बापुडा ऐला नेणे। जें वेदयेसि सर्वस्व
देणें। तें चि नगवणें। १३-७४३, ज्ञानदेवी व
कुंटे प्रतीतील 'वेदयेचें' पाठ अधिक समर्पक
वाटतो.

सामान्या—सामान्या वीक आलें १३-६९९.
सामान्या स्त्रिया जुवारी १७-२९५. सामान्या
भली जंव आंग। न सिवे तंव ॥ १८-२४८.

स्वैरस्त्री—स्वैरस्त्री संनिधानें। होये जें सुख ॥
१८-८०३.

स्वैरिणी—कां कांताचां मानसि। रिगौनु
स्वैरिणी जैसी। राहाटे आणिकेंसि। जावेया
लागि ॥ १३-८०७.

इतर कांहीं संदर्भ :—

नविये आवडिचेनि भरें। कामिकु निज
वनिता विसरे। मग पाडेंविण अनुसरे।
भ्रमला जैसा ॥ १-१८७; सकामा वनिता
न जिणवे, कामी पुरुषाला स्त्री वश होतेच
असें नाहीं, ७-९३; कामिकु जैसा अंगना।
आपैता कीजे ॥ ११-१६९, स्त्रैण पुरुषाला
स्त्री आपलासा करून घेते; परदारादि करावें
पडे। परि विरुद्ध ऐसें नावडे। मन
सेलियेचेनि तोंडें। सैव चारी ॥ १४-२२७,
परस्त्रीशीं प्रसंग आला तर त्यांत निषिद्ध असें
कांहीं मानीत नाहीं यास उद्देशून; १-२२०,
५-१६, ५-१३३, ९-४६१, ९-४६५,
१३-५७२, १३-७६७, १३-९७६, १३-१००८,
१५-७४, १५-४५९, १६-३०८, १८-२०४,
१८-९५३.

(आ) मुलांसंबंधी :

मूल—बालक या अर्थी मूल हा शब्द ग्रंथांत
आढळला नाही, तान्हें दूषयितें मूल—याचे संदर्भ

माता व मूल पुढें परिशिष्ट ७ (अ) मध्ये वर पहा, त्यांपैकी हे संदर्भ :—२.६१, ३.२९, ८.१२, ९.१८, ११.७९, ११.६५८, १३.३९५, विशेषतः पहा. आईशिवाय मूल जणें कठीणच १८.९०४; अनन्यजीविता माता । बालका जैसी ॥ १८.१५०२; अगदीं लहानपणीं आईनें केलेलें संगोपन, योगसुखाचे सोहले १२.४ ते १२.७ या ओव्यांत आले आहेत; बालक बोवडें बोलतें १.६४, ९.६, बांकडां विचुकीं पाउलीं चालतें ९.६, याचें कौतुक. आंगा-जीवाची संपत्ति वेचून आई करते; तें खेळत असतां प्रेमाची पाखर घालून त्याला संभाळते १०.११८ व त्याचा खेळ जपून ठेवते १०.११९; अगदीं लहानपणीं बालकाच्या मनांत स्तन्यच असतें १६.११२, त्याला पक्कानें घेऊन काय करावयाचीं? ३.१७०; जरा मोठें झाल्यावर वरें वाईट, 'चोख मैल', न पहातां हातीं मिळेल ती वस्तु तें तोंडांत घालतें १६.२४८; एखादा खाद्य पदार्थ सांगडला तर चिवडून टाकतें १७.१५९; योग्यायोग्यतेचा विचार बालकाला नसतो, तो असता तर बालपण तें 'कें आहे' १६.२४, हें जाणून तो विचार आईच करते ११.९२; अजाणतेपणामुळें मुलाची हट्ट करण्याची व हसप्यारडप्याची वेळ ठरा-विक नसते म्हणून आई त्याला समजावते ११.६५८, वेळीं रागेही भरते पण त्या रागांत प्रेम हें असतेंच २.८८; भीतीसाठीं बागुलबुवाही दाखविते १५.२१२, पुढें मात्र ही भीति रहात नाही १८.४०४; बालाच्या चेष्टा ५.५२ व थड्या ९.१६ आई स्नेहपूर्ण दृष्टीनें पहाते; त्याला भूक लागलेली असली व अन्नही पुढें असलें तरी त्याला जेवतां येत नाही, लंघे चि तें १७.३४७, हें जाणून आई मुलाच्या तोंडांत मावतील एवढे १८.१६७६ लहान लहान घांस करून त्याला भरवते १३.९४५; केव्हां तरी बापाच्या ताटांतच बालक जेवायला बसतें व बापालाच भरवायला जातें, बापही घांस घेण्या-साठीं तोंड पुढें करतो ९.१५; मग बालपणांत ९.११८, १३.९१७ 'आई बाहें पितें' मुलाला लग्नावें यांत नवल काय? १३.७०८; 'एकलौत्या'

आईचें १३.४०९, 'एकलौतें' मूल १३.५०१, १५.१९, तेंही उतार वयांत झालें तर कौतुक होईल तेवढें थोडेंच १३.७८६; आईच्या रूपांत उणेपण असलें तरी तिच्या प्रेमांत तें नसतें १८.९२३; आपलें मूल सुंदर दिसावें म्हणून, जरी मुलाला त्याचें कांहीं वाटत नसलें तरी, निदान आपल्याला तरी वरें दिसावें म्हणून ती त्याला वस्त्रालंकार घालते १०.५७, व बाललेणीं लेवयते १२.६; मूल जरा मोठें झालें कीं गुरूजी त्याला पाटीवर अक्षरांचा घडा घालून देतात, बाल त्याप्रमाणें अक्षराखालीं अक्षरें काढतो १७.४२, हारहार लिहावयाला शिकवितांना गुरूजी त्याचा हात धरून ओळी लिहवितात १३.३०७; इतकें कोडकौतुक करणारी आईच मुलाला बरी वाटते; परक्या स्त्रिया रंभेहूनही सुंदर असल्या तरी त्या बालकाला काय करावयाच्या? १८.९२४; जर कां कालवशात् बाळ गेलें १८.७८३, तर पाण्याशिवाय माशासारखी आईची प्राणांतिक अवस्था होते १८.७८३, म्हणूनच कीं काय परावें बाल धाधा । पाहिजे जैसें ॥ १८.१७०, अशी ताकीद दिली आहे.

(१) मूल नक्षत्रावर जन्मलेलें मूल टाकणें १८.१२२, (२) नवस घेऊन चेड्यांना बालकांचा वळी देणें १७.९६, अशा प्रकारचेही संदर्भ ग्रंथांत आले आहेत.

कुमर व कुमार हे शब्द मोठ्या मुलांस किंवा राजपुत्रांस उद्देशून आले आहेत :—

कुमर १.१८१, हुपदकुमर १.९४, द्रौपदिकुमर १.१०२, पांडुचा कुमर ४.२०९, पांडुकुमर २.२१, २.७३, राजकुमर १.२६८.

कुंवर—हा शब्द पांडुकुंवर १५.४६ यांत एकदांच आलेला आढळला.

कुमारी—हा शब्द अगदीं लहान किंवा उपवर मुलीस उद्देशून आला आहे. ७.१६१, १०.२६५.

बाल—हा शब्द तरुण मुलीस उद्देशून आला आहे. १५.४३५; मुगुतिवाला १६.२०७.

अपत्य, तान्हें, लेंक-लेंकी-लेंकरं—या शब्दांकरतां कोश पहा. इतर संदर्भ : ९.१९, १०.६, १३.७०९, १३.७१०, १४.१०५, १६.१६८, १८.१२९७, १८.१३१९, १८.१७००.

(इ) खेळ व करमणुकीचीं साधनें :

खेळ—१००११९; खेळणें १२६; देशांचा भोगायतनीं। खेळां शंका न घरीं मनीं। ११५४५; खेळे गुणविषा शोभा। येथ अन्ना तो बोधवा। १३०१०७६, खांवापोवतीं खेळण्याचें हें एक रूपक आहे.

फळें करी—महाकावेंति फळें। कवय करी ॥ ११४००, आठ्यापाठ्यांतीळ पाटी धरणांत स्पर्धा करणाचें हें रूपक आहे; कशीं धरीं खेळे, लपंडाव खेळणें, १७०९; हाता फळी देखीं नि जावे, हातावर हात मांडून टाळी देऊन लगेच पळणें, ६४१३; हातोळलिया मिळे, हातावर हात मारण्याच्या अवधींत, लगेच, मिळतें, १८१२१; हातघालिया सीधे १३६३०.

चेंडू—११५७१. जमिनीवर आदळून उडालेला चेंडू झेलून खेळणें, १६९९, पण ओलसर जमिनीवर मारला असतां तो उलटून परत हातीं येत नाही, १७२७९.

कोळु धरूं—११५४१, हा संदर्भ विदीदांळुळ किंवा दांडपट्ट्याला उद्देशून आला असावा.

भोज नाचतले—मिखणुकींत प्रतिपादि नाचवीत नेणें ६०१२३, हा छंडा नाचविण्यासारखा प्रकार असावा, १८११८१.

सरिपाडु धरूं—सोंगट्या खेळणें, ११५४१; डाऊ पाडावा ११५७१, या खेळांत 'मोहिरें' पुढें सरकवितात ह्याचा उल्लेख, १८१६८.

घरकुल—मुलें घरकुल करतात व त्याला इंद्राचें अमरपुर म्हणतात, बाहुली बनवून त्याला इंद्र नांव देतात, यांचे उल्लेख ९३७०. ओवींत पहा.

इतर संदर्भ :

आंधारिं कोळिती भवंडितां, आंधारांत कोळीत चक्राकार फिरवून 'कोळित-कांकण' (हंस कोश) दाखविण्याचा एक मौजेचा प्रकार, १५०३६. आडखला कीजे कवतिकें विधिजे, बाणानें निशाण मारण्याच्या खेळास उद्देशून, ११४७३.

करमणुकीकरतां व शोभेकरतां :—कापडावर किंवा भितीवर चित्रें काढणें, यांचे उतारे:—जेथ हें संसारचित्र उमटे। तो मनोरूप पुट फाटे। ५०५५; कां त्यजुनि भीतिमात्र। त्यजिजे

आयवें चित्र। १६१३१; पडति ठेलेयां भीति। चित्राची कीजतते चांधी। १८२३१; परि अडलाचां रतीं। अन्यथाज्ञानाचें चित्र उठी। १८१५७; आकरचित्रें ६०९९, आनंदचित्रिणें लेव ३०२५३, चित्रिचें पाणी हुषाळ, दोन्ही खोलांच असतात, १८४४३, चित्रिचें दिहाडे ११०६९, लेव। हालिचें काळ १३५३१, अथलीं चित्रें हातांनें पुसत किंवा पाण्यानें धुऊन दाकतां येत असत, लेवाति स्नान करणें। तो चि नागु ॥ १३०७४४, जेंतें हातें चित्र पांतां। होथे पाणिचें नीठ धूतां। १८२२९; हीं चित्रें कापडावर काढलावर कापड दिशत नसे, नाना मुखां पटु लपे। दाउनि चित्र ॥ १८५४१.

बाहुल्या नाचविणें, साध्या पडद्यामागे राहून सूत्रधार दोन्यांनीं बाहुल्या नाचवून छयाचित्रें पडद्यावर पाडत असे, यास उद्देशून—स्वमायेचें आडवन्न। लेउनि एकला खेळी सूत्र। बाहिरि नटि छयाचित्र। चौरासी लक्ष ॥ १८१२९४; या-खेरीज चिंध्यांच्या बाहुल्या व लांकडाच्या बाहुल्या दोन्यांनीं नाचवून खेळ दाखविण्याचे प्रकार प्रचलित होते—जो अविचेयिचा चिंधिया। गुंडालुनि जीव याउलिया। खेळवीतसे गुणिथां (या)। अहंकारजु ॥ १८९११; दाखवन्न—जैशें चेष्टे सूत्राधीन। दाखवन्न ॥ १०८१; लाइखेडें (कोश पहा), हें अशाच प्रकारचें दोरीच्या हालचालीनें हातपाय वगैरे हालविणारें बाहुलें इतें; सूत्रधाराचा सर्व आधार दोरीवरच असे—सूत्रें विण साईखेडें। वाऊ जैतें ॥ १३३०१, यावर ९३०, १५३३३, १८१७४७ पहा; जर कां सूत्रतंतु तुटला तर बाहुल्यांची हालचाल बंद पडे १६०१८२; असल्या बाहुल्या खांधार दोरीनें नाचवीत; दोरी तुटली कीं बाहुली तेंथेंच अडकून राहात, मग कोणीही तीं पाडार्वां—हालविती दोरी तूटली। तरि तिये खांधारिरलें वाउलीं। आवडेतेणें लोटिलीं। उलयौगि(नि) पडति ॥ ११४६२; शरीररूपी येंचें प्रारब्धाच्या दोरीनें कशीं हालतात त्याचें रूपक १८१२९९ ओवींत पहा;

यावर—तू कालयंत्रा सूत्री । तू हये जीवकले अधिष्ठात्री । १०.१३६ पहा.

कोल्हैरिचे अखिवार ९.१७२, कोल्हैरिचे वेताळ ११.४६१, माती इ. चें वनविलेलें चित्रपट १३.४६९, वगैरे खेळ बाजारपेठेंत विकत मिळत; लोंबीझोंबी ११.५४१, हा एक खेळीमेळीच्या झटापटीचा प्रकार असावा; प्रतिमळ १८.४८७, अप्रतिमळ १.११० यांचे उल्लेख ग्रंथांत आले आहेत; जुं खेळणें १५.४४८, हा खेळलेखां विंदाणां माझि १०.२६१ चूताचा महाभारत काळापासून चालत आलेला प्रकार अजूनपर्यंत चालू आहेच.

याखेरीज प्रौढांकरतां आराम १८.९८ व चिनोद्वनवाटिका ९.३१९ होत्या; प्रवाशांकरतां विश्रामशालिका १४.६७ होत्या.

(ई) धंदेवाईक व इतर.

ग्रंथांत काहीं धंदेवाईक लोकांचा नांवानें उल्लेख आलेला आहे; काहीं लोकांचा नांवानें उल्लेख आलेला नसला तरी त्यांच्या व्यवसायाचे उल्लेख आहेत.

शेतकरी—शेतकी करणाऱ्यांचे कृषिवल्लु १३.२०६, कुलवाडीकार १३.२९ व कुणवडु १३.८१० या नांवांनीं उल्लेख आलेले आहेत, कोशांत सेत पहा. शेतकरी किंवा शेतकरी शब्द ग्रंथांत आढळला नाही; वैश्य जातीच्या लोकांचीं कर्तव्यें १८.८७६ ते १८.८७८ ओव्यांत सांगितलीं आहेत; तरि भूमि बीज नांगर । या भांडवलाचा आधार । घेउनि लाभ अपार । मेलवणें जें ॥ १८.८७७, हे लोक शेतकीचा धंदा करीत व करवीत; १३ व्या अध्यायांत क्षेत्राविषयीं निरनिराळीं मते १३.२८ ते १३.६६ या ओव्यांत सांगितलीं आहेत; काहीं जणांच्या मते क्षेत्र हें ‘जीवाचें’ आहे; व प्राण हें ‘कुल’ आहे १३.२८; मन ‘कुलवाडिकार’ आहे १३.२९; इतर काहीं जणांच्या मते क्षेत्र हें जीवाचें नाही १३.३४, जीव हा वाटेनें जाणारा ‘वस्तिकर’ आहे व प्राण हा त्याचा ‘बलैता’ आहे १३.३५; सांख्यांच्या मते क्षेत्र ही प्रकृतीची ‘वृत्ति’ आहे १३.३६; क्षेत्राची मर्यादा दगड धालून आंखणें, भाजणी व वापसा करणें

६.४८८, ‘इंद्रियवैलांची पेटी’ जोडून क्षेत्र नांगरणें १३.३०, ‘तास’ पाडून ११.५७२, चाड्यानें बीं विंवड ९.५२८ पेरणें, ६.४८६—४८९, ९.३९, १२.२२९, १७.२८४, १८.५९६; पेरलेलें झांकून ठेवणें १३.२०६, लांबा उगावल्यावर ६.४४२ त्याचें रक्षण करणें, त्यासाठीं ‘तणाचें सुजवणें’ १३.५६८, ‘तणाचा वाउला’ १८.४३५ आगरावर ठेवणें, कापणी व मळणी करणें १३.४०, हीं अत्यंत परिश्रमाचीं कामें शेतकरी करी; तो ‘पाटा’ वेई १२.८४, त्याच्यांत आपलें नांव नोंदवी, ‘वहिवरीं नांव पूमलें’ ११.४२१, यावरून तें खात्यांत होतें असें दिसून येतें. जीवाच्या दहाही आउतांनीं १८.४५१, १८.५०३, कुळवाडी ३.२४१, १२.८१, १३.८१०, खेटी १३.५६४, ‘अवसिपाहाटी’ न पहातां, न कंटाळतां, श्रम करी; तो जाणत असे कीं, जैसा पुशुनि देऊ पाहिजे । पेरुनि सेता जाइजे । १६.१४७; शेतावरच त्याचा उदरनिर्वाह चाले, म्हणून, प्रतिवरिपि क्षेत्र पेरिजे । जंव जंव पीकाची वाढि देखिजे । यालागि नुभगिजे । वाहो करितां ॥ १०.५४; सर्वांच्या माहितीतलें, सर्वांना कळेल असें शेतकीचें रूपक घेऊन ग्रंथकारानें अत्यंत गहन विषयाचें निरूपण लीलेनें कसें केलें आहे तें पहा; शेतकीचें किती वारकाईनें निरीक्षण केलें आहे हेंही दिसून येईल.

कीर्तनकार व इतर—कीर्तनाचेनि नडनाचें । नाशिले व्यवसाय प्रायश्चित्ताचे । ९.१९६, पुढें ९.१९७ ते ९.२१० पर्यंत आलेल्या ओव्यांवरून हे कीर्तनकार केवळ धंदेवाईक होते असें दिसत नाही, हे फार थोर पुरुष असावे. यांच्या शिवाय यज्ञ करणारे याज्ञिक, अग्निहोत्र करणारे साम्रिक हेही होते. पुराणें मुखोद्गत करणारे पुराणिकही होते १३.८२६. भाट—अमरीं भाटां होइजे । ६.४५४, स्तुतिपाठक राजदरबारांत उच्च स्थानीं होते असें दिसतें, पण पुढें आलेल्या काहीं संदर्भांवरून—पात्रें भाट नागारी १७.२९५, व गीत भाटीं १७.२९६, हा धंदा काहीं लोकांनीं हीन अवस्थेला नेला होता असें दिसतें.

पंडित, शिक्षक, १२.३०७ व गरीब, गरीब,
१.३२० यांचे उल्लेख आहेत.

वैद्य—‘निर्वाणिनी अण्वी’ देणारे २.८६ वैद्य व
सद्वैद्य यांचे उल्लेख आहेत, १६.४२, १६.१४०.
ज्योतिष—भविष्य. ज्योतिषि तो ह्मणे। तैसे(सं)चि
होए ॥ १३.८२६; जोईस—ज्योतिषी, आणि
पशुपक्षीं विवाहीं। जोईस कामा परीता नाहिं।
१७.१८८, यावरून लग्नक्रांतीत पत्रिका पहा-
ण्याचें काम हा वर्ग करी असें दिसतें; अनुमा-
नानें भविष्यांत काय होईल याला ही ‘जोईस’
शब्द योजलेला आहे; धृत्वाष्ट्रुनं सुद्धाचा
निकाल काय लागेल यावरून आरलें मत
सांगून संजयाला, मां तूझे जोईस कैसें।
१८.१६११, असा प्रश्न विचारला आहे.

पंचाक्षरी—‘पांचाखरी’ हा शब्दानें ह्या वर्गाचा
उल्लेख आलेला आहे—जैसें ग्राहांत पांचाखरी।
अनुमानी कां ॥ २.८५.

मांत्रिक—मंत्रज्ञ. १.१९०, २.३१२. हे मांत्रिक
कित्येक वेळां चाचलून मंत्रोच्चार चुकत, कित्येक
वेळां भल्या भल्या मांत्रिकांनाही हडळ चकवीत
असे; पण खऱ्या मांत्रिकांना भूतवाधा होत नसे
२.२३४; भूतवाधा नाहीशी करणारे, मंत्र तंत्र
करणारे १३.७१४, १८.४४२ मांत्रिक होते;
अभिचार, जारण, मारण इत्यादिकांचे प्रयोग
करणारे अभिचारिक १६.३९८, अभिचारिक
९.३५३ वगैरे कनिष्ठ प्रकारचेही लोक होते;
वेदमंत्र जाणणारांचा मात्र या वर्गांत समावेश
करतां येणार नाही, मंत्रविद्येसि माझे.। ब्राह्मण
जे ॥ ९.४७१, हे फार श्रेष्ठ दर्जाचे लोक होते.

महंत—अत्यंत गर्विष्ठपणानें वागून, शिष्यवर्ग
जमवून, मठ स्थापून, सुद्धा लावून शास्त्राभ्यासाचा
आव आणणाऱ्या भोंदूस उद्देशून कांहीं ओंव्या
आल्या आहेत, १६.३७६, १८.१०५६-१०५८
पहा. पाखंडी लोकांचा अनेक ठिकाणी निर्देश
आलेला आहे. जैन मुनि—नागिर्वि लुंचिति
मुंडें। १३.२२, अहिंसा पाळतांना हिंसा
कशी करीत तें पहा, एकिं धर्मानिया वाहाणी।
गाळूं आदरिलें पाणी। तेथ गालितेयाचिया
आहलणी। जीव मेले ॥ १३.२३४.

व्यापारी—हल्लीं ज्या अर्थानें हा शब्द प्रचारांत

आहे त्या अर्थानें हा शब्द ग्रंथांत आढळला
नाहीं. व्यापारणें व त्यापुढें व्यापार हे शब्द
कोशांत द्या. व्यापारला भांडवल लागतें ७.१७३,
९.५०३, त्याचा जपून उपयोग कराना लागतो,
नाहींतर भल्याच्याच हातीं भांडवल जाऊन
बुड्याची भीति असते १६.२८१, नीट उप-
योग केला तर पुढें चौपट फायदा होतो—तेवाची
चौगुणां येती पाहे। १८.७४४; बाजारपेठेंत
बाजक व्यापाऱ्यांप्रमाणें किरकोळ दुकानदारी
करणारेही व्यापारी होते; त्या दिवसांत हात-
मनाचें कापड मिळे, हें पट व तंतु यांच्या
रुपावरून व तांथुद्याचा ताणा १८.३५८
यावरून दिसून येतें; पेठेंतील दुकानांत
कापडाच्या गड्याची दोरी सोडून, घडी झाडून,
उघडून, व्यापारी गिऱ्हाईकांना कापड दाखवी
६.२९२, ११.३४१-६४२, गिऱ्हाईक कापडाचें
प्रमाण (माप) व रंग पाही; वस्त्र ७.१०१,
१३.४६४, कापड ९.७५, दुस-दूस, पट,
माजिठें, लुगडें, (हे शब्द कोशांत पहा), इत्यादि
सार्थी व उंची वस्त्रें मिळत. समुद्रमार्गानेंही
व्यापार उदीम चाले, तो मनोरथाचा सागरी।
धर्माधिकमाचें तारं भरी। जेणें धैर्यलें करी।
क्रियावणिज ॥ १८.७४३; कापडी ६.१५३,
१८.११६६, हा शब्द यात्रेकरू या अर्थीं
आला आहे.

वास्तुशास्त्रज्ञ—गरीब लोक तण्हारें ३.२१८
बांधीत, तर हे वास्तुशास्त्रज्ञ ढवलार १७.८८,
धवलार ८.६, तीन माड्यांचीं त्रिमालिकें
धवलारें ५.११३ उठवीत, प्रसाद १८.३४,
भुवनें ११.२५३, रमणिकाचीं राजभुवनें
११.१९४ बांधीत. याशिवाय मंदिरें, देवळें
यांचे उल्लेख आहेत. या वास्तुशास्त्रज्ञांच्या
हाताखालीं गवंडी असणें स्वाभाविक आहे.

सुतार—याचा नांवानें उल्लेख आढळला नाहीं,
पण गाडा १३.७५३, नाव, कोशांत नाव
(१) पहा, रथाचे निरनिराळे भाग जुळवून
रथ बनविणारे १३.१५१, घराळा दादर
६.२७१, १२.५५ बसविणारे, कपाट, दार
या अर्थी, १३.६१०, कवाड ८.११०, खिडकी
१२.५२, दार ९.३२६ व त्याखालीं दारवठा

१८.१४९८ बसविणारे, तसेंच कुंभाराचे चाक
१८.४२४ व नांगराचा लांकडी भाग बनविणारे
होते; दारूयंत्रें १८.१ वगैरे कामेही सुतार
करीत.

चित्रकार—हे धंदेवाईक चित्रकार कापडावर
किया भिंतीवर अनेक प्रकारची चित्रे काढीत.
वर ७ (इ) पहा.

सोनार—अलंकारवजा लहान घंट्या १.७, बाल-
लेणी १२.६ व इतर लेणी, भूषण १८.१४९१,
मुद्रिया १४.१०८, केयूरें १३.१०६०, नेयूरें
१५.४, जोडी १५.५, पुरुषांनी घालावयाची
कंकणें १८.१४०९, स्त्रियांची कंकणें १४.३७५,
१८.११७६, इत्यादि अलंकार बनविणारे,
सोन्याचा सुड, महिषुव चाखुंडा १८.४४१-४४२
बनविणारे सोनार होते; यांच्या धंद्याला
आवश्यक असणाऱ्या मुशी व ठसे १८.११०३,
कोंदणकामासाठी व जडावाच्या कामासाठी
१.५, ११.१३३ लागणारी हत्यारेही होती.
कसवटीवर पांचिक, पन्हेरें, साडपन्हेरें व सोलें
यांचे कस लावणें १८.९७५, कस पाहून वानी
ठरविणें ६.९६, बालाच्या वजनानें सोनें
तोळणें १३.१००३, शुद्ध सोन्यांत कीड,
हलकी धातु, मिसळली तर सोन्याचा कस
उतरतो १४.१४०, तो ओळखून अशुद्ध सोनें
आगीत घालून कीडाल काढून टाकणें २.१२८,
व पन्हेरेयाची ६.२२४ चोखडी खोटी बनविणें
८.१७१, हीं कामे सोनार १८.५०५ करीत.

लोहार—या शब्दाचा उल्लेख कोटें आढळला
नाहीं, तरी लोखंडी कामाचे व वस्तूचे अनेक
उल्लेख ग्रंथांत आहेत:—जैसें लोहकर्म लोखंडें ।
निर्वालिजे ॥ १८.३५७, घडाडिते लोहरसिं
१३.५१४, आदिंव लोहखांब १६.३७७,
तिकडी सांखल १६.४३५, शूल १८.७०८, सूल
१३.७४६, पहार १७.१४२, माली १६.२११,
करवत १६.२४२, कोंत १८.६४, सूरी
१३.१०६५, असीपत्र १६.३७१, करवाल
१५.२३५, निरनिराळीं हातियरें व लोहारा-
साठी आवश्यक असा जोडभाता १५.३७६,
धार लावण्यासाठी साहाण १५.२३६, हे संदर्भ
लोहाराच्या कामासंबंधी आहेत. लोखंडाचे

लोह, काळलोह १६.२११, तिखें १६.२४२,
असे प्रकारही सांगितले आहेत.

कुंभार—चाकावर मातीची भांडी तयार करण्याचा
धंदा फार जुन्या काळापासून चालत आलेला
आहे. नाना (चां)चाकि भांडें जालें । तें कुंभारें
परौतें नेलें । १८.४२४, तरी गति दिलेलें चाक
फिरतच राहतें, १८.३०८; हें चाक काठीनें
फिरवून वेग दिल्यावर भांड्याला आकार देणें
व आकार दिल्यावर भांडें मोडून पुनः
मातीत मिळवणें, भांडें भाजून पक्कं करणें
यांचे निर्देश ग्रंथांत आहेत. खापर ९.४३५,
गाडुवां घडां १८.५४०, घट १४.११९,
घटभांड १५.४७२, —मठ १३.१०५९, घडार,
मोठा रांजण, १६.३९३, भांडघटशराव
१३.८६९ ह्या मातीच्या भांड्यांचीं नांवें ग्रंथांत
आलीं आहेत; कुड्डाल, कुंभार, हा शब्द
मातीची भांडी ही कुड्डाल मतिचे गर्भ आहेत
यांत आला आहे, ९.७३.

धोबी—हा शब्द ग्रंथांत आढळला नाहीं.
सौंदणि १३.४६४, मळलेल्या कपड्यांचे डाग
धुऊन काढते; जर कपडे स्वच्छ झाले पाहिजेत
तर स्वंदणि मलीन समजू नये, १८.१४०,
स्वच्छतेला कारण होणारी वस्तु अस्वच्छ
मानूं नये.

आचारी—सुआरु १३.४२०; रांघवणी, ही
स्वयंपाक करून विकत असे, २.२५४; सूपशास्त्र
१३.८२७.

माली—कोशांत मालि-ली (३) पहा. बनकर
वर्षभर श्रम करी व वसंत ऋतु येईपर्यंत फळाची
वाट पाही, १०.१५३.

नट—कां नटलेनि लाघवें । नटु जैसा न झंकवे ।
१४.२८८, सोंग घेऊनही नटाचें व्यक्तिमत्त्व
लपत नाहीं; मातें गांती वानिती । नाचें नटें
रिझविती । १६.३५९, नटून, नाचून, सोंगें
घेऊन लोकांचें मनरंजन करणाऱ्यांचा हा एक वर्ग
होता. नाचणी, नाचणाऱ्या, ९.३२०, या
राजदरबारीं असाव्या; काव्यनाटक १.७, हा
शब्द प्राचीन संस्कृत काव्यांस व नाटकांस
उद्देशून आलेला आहे.

पारधी—३.२११. पारधी आपलीं साधनें घेऊन

डांगरावर शिकारीस कसे निघत तें १६.३४३ ओवीत पहा; सावज सांपडले कीं पारधी पाश ओढी व शिकार त्यांत अडकून गही १४.१४७; जळवा(पा)रधी १४.१४६, ह्यांना ठिवर हा शब्द आला आहे—जें आटावे जळवर। तें डोहिं मिलति ठिवर। १६.३१६; व्याध—व्याधाचें चारा घालणें, ही दिसते तितकी जोगव-पूक नसते, १३.६६८; गोरि-री, फांसेवारधी, गोड गाणें गाऊन पक्ष्याला आकर्षून वेतो पण उद्देश निराळाच असतो, १६.१२०, वा गोरिच्या गाण्याला सावज झुलतें व सांपडतें १३.७३८.

चावूकस्वार—मांदुरी. यानें तयार केलेला घोडा फार ऐर्द्यत चालतो; घोड्याला मोठेपणाचा एवढा अभिमान वाटतो कीं तो ऐरावतालाही तुच्छ मानतो—कां मांदुरी लोकांचां घोडां(डा)। गजपति महिमे थोडा। १६.२२३.

सारथी—कोश पहा.

कोल्हाटी—परि तें करणें बहुवसा। वलवौनि करी आयासा। जीवनउपा० कां जैसा। कोल्हांटी-याचा ॥ १८.६०३; राजस वृत्तीनें शरीराची आयापीठ करून कोल्हाटी उदरनिर्वाह करतात त्यास उद्देशून.

गोंधळी—कोशांत गोंडली पहा.

गुराखी—कोशांत गोवारी पहा. जसा गुराखी दुधाची आशा न धरतां गांवांतील गाईं म्हशी संभाळतो, त्याचप्रमाणें कर्मफळाचा लोभ न धरतां कर्म करावीं, १८.१७२.

गारुडी—सर्पाचें विष उतरविणारा. हरिगारुडी २.७२; भिकेपलीकडे कांहीं प्राप्ति नसतांही गारुडी सर्प खेळवतो, १८.६०५; हे लोक हातचलाखीचे खेळ व मांकडे, बोकड, सर्प, मुंगुस वगैरेंचा खेळ करीत—मर्कट गारुडियाचें। जैसें होए ॥ १३.७९१, हा संदर्भ स्त्रीलंपटास उद्देशून आलेला आहे. नागारी, सर्प धरणारा, १७.२९५.

भांड—कनिष्ठ प्रतीचा स्तुतिपाठक. जें मुख अवतरे। भांडांचां बोलीं ॥ १८.८०४, तामस सुखाला उद्देशून.

भिल्ल—भिलांचोनि पालिवणें २.३६२, हें झोपडें अगदीं दरिद्रावस्था दाखविणारें व गलिच्छपणाचें निदर्शक होतें; हे लोक वाटमारी करीत, तो

सामिलाल झिझांचा गांवो। हागौनि न ये(नये) येवो जावो। तिया वाटा ॥ १८.६७१.

खेळ—सर्पसाधारणपणें हलक्या दर्जाच्या अनाचारी लोकांस उद्देशून हा शब्द आला आहे. कोशांत खेळ पहा.

कैकट—कोश पहा.

चांडाल—ही एक निष्ठुर 'दोषजात' होती. कोश पहा.

जुगारी—कोशांत जु-डुंवार पहा. जु खेळणें १५.४४८; जुगांत गेलेलें धन पुनः मिळावें म्हणून जुगारी १७.२९५ पुनः डाव खेळावयाला येई १३.५४०; याचें छिंदवर असे १८.६७०.

मातंग—चोर, वाटमारी करणारे, ३.२३६; मातंगसइन डापळवें १८.५४५; वाटवघे ७.१६९, १२.६१, १३.५४६ हाच धंश करीत.

चोर—कोशांत चोरणें पुढें पहा. संवचोर, हा संभावित चोर आधीं मैत्री दाखवून घात करी, कोशांत संवचोर पहा.

इतर लोक—दास, दास्ती, झणियारे—यांचे संदर्भ कोशांत दास, झणणें या शब्दांपुढें पहा. वेष्ट्या व सामान्या कोशांत पहा. सैन्यांतील शिपाई ७.११, असिदार ९.१७२; क्री-चातुरंग १३.१५२, हें जरी महाभारत काळांतील सैन्य असलें तरी ग्रंथकर्त्याच्या काळांही राजाच्या पदरीं सैन्य हें होतेंच, रावो तेथ कटक। १८.१६१४, राजाचे अधिकारी असत ५.१४५, १८.७९२. द्वारपाल, छत्री, बारी, चवरघर, हडप या सर्वांचे उल्लेख १३.४१५ ते १३.४१८ मध्ये आले आहेत. वाहाणबाराचा उल्लेख आला आहे १३.११२७; ठाणांतरिया, हा पहारा करी, १६.३३८; ठाणौरी, हा शब्द युद्धांत कामास आलेला या अर्थी आला आहे, १८.४३६, १८.१०५५. इतर कांहीं धंदेवाईक लोकांचे उल्लेख आलेले नाहीत म्हणून ते त्याकाळीं नव्हते असें अनुमान काढणें चुकीचें होईल; सर्व धंद्यांचीं नांवें किंवा वर्णनें आलीं पाहिजेत अशीही अपेक्षा कोणी करणार नाही; प्रसंगोपात्त जीं रूपकें आलीं आहेत त्यांवरून कांहीं धंद्यांचे उल्लेख आले आहेत त्यांपैकीं कांहीं बरील सदरांत दिले आहेत.

पशुपक्षी इत्यादि

(अ) पशु—पशु पक्षी शूकर । व्याघ्र वृश्चिक विखार । १५.१६९. पक्ष्यांसह आलेले पशूंचे कांहीं संदर्भ पशु शब्दांपुढें कोशांत पहा. पशुपक्ष्यांस उद्देशून वनौकें १८.१५२१, त्यांच्या पिलांस पिलें—पीलें व इतर जनावरांस योजलेले शब्द गोरू, चतुष्पदादीक १२.९३, ढोर, प्राण्यांसि ४.२०१, मृग ३.२११, ११.४३०, १३.७३८, १४.१४७, सावज, स्वापद इ. कोशांत दिले आहेत. कांहीं विशिष्ट पशूंचे संदर्भ येथें दिले आहेत.

उंट—कऱ्हा. अशोकाचे आगसे । चघलिले कऱ्हेनि जैसे । ११.४०९, उंटानें अशोकाच्या डाहाळ्यांचे शेंडे चघळावे तसे हे सर्व वीर विश्वरूपाच्या तोंडांत शिरून भरडले गेले आहेत; कऱ्हेयाचा गुडगा १३.५५६, —खांडु १६.२९१, म्हातारपणांत सर्व शरीर सुरकुत्या पडून काळवंडून जातें त्यास उद्देशून.

उंदिर—एका कणा लागि उंदिर । असिका उसपे डोगर । १८.६०४, अत्यंत परिश्रम करून अगदीं थोडी फलनिष्पत्ति झाली तरी त्याचें कांहीं न मानतां फलशेनें सारखे श्रम करणाऱ्या राजसवृत्तीस उद्देशून; पै सोनें चोरितां उंदिर । न हणने थरविथर । १८.५५१, (खाद्यपदार्थांला लागून असलेलें) सोनें चोरतांना उंदिर सोन्याच्या शुद्धाशुद्धतेकडे पहात नाहीं. मूखक—सांघ पां सर्पफणिची साउली । ते शीतल होईल केतुली । मूखांसि ॥ ५.११६.

कासव—देखैं कूर्माचिया परी । उवाइला अवयव पसरी । नातरि इळावसें आवरी । आपणपां चि ॥ २.३०२; नाग कूर्म कृकर—इंद्रियांचे व्यापार सांगतांना पंचप्राणांपैकीं शेवटच्या समान वायूच्या क्रियाशक्तीचे जांभई, शिंक, ढेंकर हे व्यापार आहेत, ते नाग, कूर्म व कृकर या नांवांनीं निरनिराळ्या रूपांत दिसतात, १८.३३९; कूर्मी पिलांचें पोषण नजरेनें करतें ह्या समजास उद्देशून

—आगा मुखमेलेविण । पील्याचें पोखण । करी जेवि निरीक्षण । कूर्मिचें ॥ १३.१४०, १३.२७६, १६.१६९, १८.१३३४; कासविऐचेनि तूणें राया । उगारिलें ॥ १५.२१७, जर कासवीला दूधच नाहीं तर त्या दुधाचें तूप असणें हेंही शक्य नाहीं, अशक्य कोटींतील उदाहरण, यावर १५.२१२-२१८ पहा.

कुत्रा—श्वान, सुणें सूणा. ना तरि धेनु हे श्वान । एक उर्यें एक हीन । ५.९३, ज्ञानदेवी, कुंटे—हे धेनु हें श्वान ५.९४; जंव जंव श्वान बलिया वाढे । ९.५०६, यावर कोशांत बलिली पुढें बलिया (२) पहा, १३.५२०, १३.१०९९. सुणें—जैसें पोट पोसी सुणें । उघडें झांकलें न हणने । १३.६७८; चव्हाळ्यावर ठेवलेल्या उताऱ्यांतलें अन्न कुत्रा खातो, तें कुत्र्याच्याच उपयोगी पडतें ९.४३५; नाठाळ कुत्र्याचे कान व शेंपूट कापलीं तरी त्या जखमा ओल्या असतांनाच खोड्या करावयाला कोडगेपणानें तें पुनः त्याच घरीं परत येतें १३.७२८; ज्ञानामुळें आलेलें वैराग्य टिकतें, नाहीतर धर्मार्थकाम टाकले तर ते—जैसें वमौनियां सुणें । आतां चि गेलें ॥ १५.२३३, यासारखे होतील; सुन्या गांवांत सुणें १८.५४९. सूणा—सूजे—पारध्याबरोबर शिकार करण्यास उपयोगी पडणारे कुत्रे १६.३४३; ग्रामकोल—या ग्रामकोलाचां ठाई । जैसा मिलणी(णीं) ठाऊ नाहिं । १३.६७९.

कोल्हा—सिंहां(हा)सि झोवे कोल्हा । २.१६, एवढें धैर्य कोल्हा कधींच दाखवूं शकणार नाहीं, अशक्य कोटींतील उदाहरण; कीं कोल्हेयां चंदनीं । आवडि उपजे ॥ ४.२२, आवड उपजत नाहीं हा उद्देश; चंद्र देखौनि पोटीं । जले कोल्हा जैसा ॥ १६.२३६, मत्सरी स्वभावास उद्देशून; जैसा अभ्रिचा वेगु कोल्हें । चंद्रीं मानी ॥ १८.३८८, देह हाच आत्मा आहे या खोड्या समजुतीसाठीं दिलेला दाखला; शेतांत गवताच्या

बुजगावण्याला पाहून हा खरोखरी राखण करणारा आहे असे समजून कोव्हा भितो त्यास उद्देशून, १८.४३५.

गाढव—याला गर्दभ, खर, हे शब्द योजले आहेत. मृत्यु जैसा श्रिगारिला। गर्दभु तीर्थि न्हाणिला। १३.४६७. खर व खरी—गाढवी जवळ गाढव गेला व गाढवीने त्याच्या नाकावर दुगाण्या झाडल्या तरी तिला तो सोडीत नाही, १३.७०४.

गाय—गाइ—गाइची तृषा हरं। व्याघ्रा विप होउनि मारं। १२.१४६, पाणी भूतमात्रि येरुपणाची मैत्री दाखवतें यास उद्देशून; दुभत्याच्या आशेनें गाईला चारा घालतात यास उद्देशून १७.२८४; गाय चांगली आहे व दूध देणारी आहे, पण दूध काढण्याची हातोटी आंगीं असेल तेव्हांच तिचें दूध मिळतें, जेव्हां शास्त्रसंप्रदाय पाळला जातो तेव्हांच गुरुशिष्यसंबंध फळतो, १८.१४७३-१४७४; गाई दोवाड सिंग। १८.१८५, सिंग मारते म्हणून गाय बाईट आहे असें समजून नये; गाईचें तोंड अपवित्र मानतात, पण तिला कोणी टाकत नाही १८.२०१. **गाए**—चिखलांत रतलेली गाय दूध देते किंवा देत नाही म्हणून तिला काढावी किंवा तिला काढूं नये हा विचार सहृदय माणसाला येत नाही, तिच्या कष्टानें कधी होऊन तिला बाहेर काढणेंच योग्य आहे, अहिंसा या विषयावर दिलेल्या उदाहरणांपैकी एक उदाहरण १६.१४१. **गाय**—कोठेही चरत असली तरी तिचें मन वासराकडे असतें, ११.६२५, १३.४८५; दुभत्याच्या आशेनें लोक गाईला बांधतात, पण दोरावांचून वत्सावरचें प्रेम तिला कसें बांधतें, तें बंधन किती बळकट आहे तें पहा, ७.११७; अनन्यगति वासराचें प्रेम जितकें गाईवर असतें तितकेंच गाईचें वासरावर असतें ७.११९; वासरं गाईजवळ गेलें तर पान्हा फुटायला वेळ लागत नाही, १८.८३, म्हणून वासराचा 'भोकसा' गाईपुढें ठेवून दूध काढतात १६.३८४; गोरं, पशु, या शब्दांसाठीं कोश पहा. **घेनु**—५.९३, ११.४०, १८.७७, कामघेनु, कोशांत काम (१) पहा, गुरु—१३.३९६, धर्म—

१६.३२७. खडाणा १३.२०४; लुरयोडी, कोशांत खुर पहा; भाखड १६.१४१, भादि १३.६३६, बोढाल १३.५५७ हेही संदर्भ गाईसंबंधीं आले आहेत. गांवघणें, गांवांतील गाई व म्हशी, १८.१७२.

वासरं—याला पाडस, पाडा, वच्छ, वत्स, वांसरं असे शब्द आढळले आहेत. पाडस—पाडसाला दोरानें बांधून ठेवतात, तो दोर कांहीं त्याला कुतूहल तोडतां येत नाही ७.९२. पाडा—११.१०९, ११.५७०; कामघेनुचा पाडा ८.८. वच्छ—परि वळाचे नि वोरसं। दुभतें होये घरा दोरें। १८.१४५७, वत्सावरील प्रेमानें मिळणारें गाईचें दूध जसें घरांतील सर्व मागसांना मिळतें तसें अर्जुनावर असलेल्या प्रेमासुलें गीतेचा लाभ सर्वांना झाला आहे, १८.१४५७. वत्स—तैसें हें गीतेचें दुभतें। वत्स करुनि पार्थातिं। दुभिनली पुरतें। श्रीकृष्ण गाए ॥ १८.१६६७; वत्स घालेयां वरि। धेनु न वचावी दुरि। १८.७७, असें वासराला वाटत असतें; गुरुधेनु आपण पाठिं। वत्स होए ॥ १३.३९६; कासेपासून वासराला ओढत असतांना वासराला दुःख सहन करावें लागतें, १८.७८२, सात्त्विक सुखावर १८.७७५-७९० पहा. वत्सू—सांज-वणीसाठीं वासरं पळत सुटतें १८.४७८; वासरं पाहून गाय मोहानें 'खडपडौनि उठी', मग तिला फुटलेला पान्हा तिला आवरतां येत नाही, ११.४०, १८.८३; वासरं—वासराचा भोकसा गाईपुढें ठेवून दूध काढतात १६.३८४, हा संदर्भ वर आला आहे; वांसरुवां साठिं लाविलें। विरिंची पिसें ॥ १०.२६७, परिशिष्ट (६) ब्रह्मा पुढें विरिंची पहा.

घोडा—याला अश्व, घोडा, तुरंग, तुरंगम, वारु व वारुक हे शब्द ग्रंथांत आढळले आहेत. जेथ गरुडाचिये जावलिचे। कांतले च्यान्ही ॥ १.१३८, असे घोडे हांकण्यासाठीं—आणि रथिचिये राहाटी। घेइजे घोडेयां साठीं। १८.१५६५, स्वतः श्रीकृष्ण अश्ववाहक झाला १.१४०; मांदुरी लोकांचा घोडा १६.२२३; किं हरिचे हे तुरंग। गीतारथिचे ॥ १८.१६५३; रूपकांत—योगतुरंग १८.१०७०, राजयोगतुरंग

१८.१०४१, तुरंगमां प्रसिद्धां । माझि उच्चैश्चवा
तो मीं ॥ १०.२१७, आरणावारू ९.२१५,
वारूक ११.६३२, असे शब्द आले आहेत.

बैल—याला बैल, वसो वृष, व वृषभ हे शब्द
ग्रंथांत आढळले आहेत. बैल वीकूनि कोठा ।
१३.२३३; नातरि बैला वरि शास्त्र । बांधलें
असे ॥ १३.५३१, हें उदाहरण दिसतें तितकें
हसण्यासारखें नाही, आपल्या पाठीवर शास्त्रपोथ्या
लादल्या आहेत ही जाणीव बैलाला नसते, तसेंच
अहंकारही नसतो यास उद्देशून हें उदाहरण
आलें आहे; बैलाची करो यानी । पांगुलाचेया ॥
१४.१५७, आपल्या नंदीबैलाला दावें लावून
जसा पांगळा त्याच्यावर बसतो तसा सुख व
ज्ञान याचें दावें जिवाला लावून सत्वगुण आरूढ
होतो; बैलासि कडवाडें १४.२३८, लग्नांत सुद्धां
बैलाच्या नशिबी हेंच; बैला तलिं वर्तलें ।
पोसणें जैसे ॥ १८.६६५, गोविडास उद्देशून.
इंद्रियबैलांची पेटी १३.३०. वसो—वसो
जैसा मोकडु । १३.६९६; वसू वाघाच्या
अरण्यांत गेला व चरून सुरक्षित परत आला
तर त्यावरून वाघाच्या अरण्यांत बैल सुरक्षित
चरतात हें तात्पर्य काढणें चुकीचें होईल,
हें एक अज्ञानाचें चिन्ह आहे, १३.७६२;
वसोवा घातला चारु, १७.२८०, फुकट जातो.
वृषभ—वृषभु घेउनि दीवलें । कामधेनुतें ॥
११.५३१, मूर्खपणाचें उदाहरण; वृषगर्जी
वेष्टिला । केला रा७० ॥ १४.३५९, त्याला
सरंजामाकरतां बैल व हत्ती दिले किंवा त्याला
राज्यपदावर बसविलें तरी तो भाळून जात
नाहीं, प्रकृति हें घडवते म्हणून तो अलिप्त
राहतो, हा हेतु.

माकड—पालेखाइर, माकड, मांकड, मर्कट व
वानर हीं नांवां ग्रंथांत आढळलीं. रानिचेयां
पालेखाइरां कडून रावणाचा पराभव करविला
यास उद्देशून, ११.२३. **माकड**—मग जें
काहिं ते पढिनले । तें माकडें नारियल
तोडिलें । ९.१७५, आसुरी वृत्तीच्या
माणसाच्या शास्त्राभ्यासावर हें एक उदाहरण
आहे; **मांकड**—पिंडु गरुवा मांकडु । होईल
हा ॥ १३.५६७, म्हातारपणीं होणाऱ्या अवस्थेस

उद्देशून. **मर्कट**—कां माजवणदान मर्कटा । ३.९,
माकड आधींच चंचल वृत्तीचें, त्यांत त्याला
मादक पदार्थ पाजल्यावर त्याच्या होणाऱ्या
अवस्थेस उद्देशून; हाणौनि ऐसें कैं घडेल ।
जें मर्कटा समाधि आईल । ६.४१२, चंचलवृत्ति
असलेल्या माणसाला मन ताब्यांत ठेवणें अशक्य
कसें असतें याचें उदाहरण; तसेंच—जो
चांचल्यें भावंड । मर्कटाचें ॥ १३.६९०; मर्कट
गारुडियाचें, स्त्रीलंपटास उद्देशून, १३.७९१.
वानर—ध्वजेवरि वानर । १.१४१, अर्जुनाच्या
स्थावर शंकर मारुतीरूपानें बसला होता त्यास
उद्देशून.

मांजर—हा शब्द ग्रंथांत आढळला नाही. भाटीस
लांसि शब्द आला आहे; भाटी आपल्या
पिलांना दांतांनीं उचलते पण तिच्या दांतांचें
एक टोकही पिलांना खुपत नाही—पै मोहाचेनि
सांगडें । लांसि पीलें धरी तोडें । तेथ दातांचें
आगरडें । जैसें लागे ॥ १३.२५१.

मेंढा—चामुंडेला मेंढे व रेडे यांचे बळी देत,
यावर—प्राणशक्ती चामुंडे । प्रहारनि संकल्पमेंढे ।
मनोहैपाचेनि मुंडें । बलि दीन्हली ॥ १२.५३.

म्हैस—हैव, हैसा, हैसि हे शब्द रेडा व म्हैस यांना
योजले आहेत. मनोहैपाचेनि मुंडें । १२.५३,
वर मेंढा पहा; गीतींतील १३.११ श्लोकांतील
'अज्ञानं यदतोन्मथा' यावर टीका करतांना—
कां आडवोहला पाणी आलें । हैसेया(यां) चें जूझ
मातलें । तैसें तारुण्याचें चढलें । भुररें जेया ॥
१३.७५४, पावसाळ्यांत ओहळांना पूर येतो
पण तो जसा फार दिवस रहात नाही किंवा रेडे
उन्मत्तपणानें झगडतात पण जसें लगेच थकतात
तसेंच तारुण्याचें आहे; गीतींतील नवव्या
अध्यायाच्या शेवटच्या 'मन्मना भव' या श्लोकाचा
अर्थ सांगितल्यावरही धृतराष्ट्राच्या मनावर
कांहींच परिणाम झाला नाही हें पाहून—अहो
आहूत असो अवधारा । तंव एया बोला
निवातु हातांरा । जैसी हैसी नुठी कां
पुरा । तैसा उगला चि असे ॥ ९.५१७,
संजय एक सांगत असतांना याचें मन
दुसरीकडेच होतें, ९.५१८ पहा; तरि कुहिलें
उसितें खातां । न मनी काहिं अनहिता । का

साजुका नासका । हेंसि जैसी ॥ १७-१५३, तामतांच्या किळसवाण्या आहारात उद्देशून.

लांडगा—याला धुक शब्द आढळला. ते व्याघ्र वृक अडवे । तैलियां करिं ॥ १६-४०६, पाण्यांना हिंस पशूंच्या योनींत ईश्वर जन्माला घालतो.

वाघ—हा व व्याघ्र हे शब्द या हिंसपशूकरतां आले आहेत. वाघ—१४-३५५, १८-१०५०; वाघाचिये अडवे १३-७६२, -खोषे १८-७०९; विषयरानिचे वाघ, कामक्रोधांत उद्देशून, ३-२३६. व्याघ्र—व्याघ्राचें छत्र ८-१४४, कधीं ही सुखकारक होणार नाही; गाईची तृषा हरं । व्याघ्रा विष होउनि मारं । १२-१४६, हा भेद पाणी ठेवीत नाही; गजवज्रो लागे कैसा । व्याघ्रें रंधला मृगु जैसा । १३-१८६, गीतेंतील १३-७ 'अमानित्वमदंभित्वमहिंसा' या श्लोकावर टीका करतांना हा एक अमानित्वाचा दाखला दिला आहे, आपलें गौरवपर वर्णन ऐकल्यावर वाघानें अडवलेल्या हरणासारखी ज्ञानी माणसाची स्थिति होते, येथें 'व्याघ्रें' ऐवजीं ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत 'व्याघ्रें' १३-१८७ पाठ आला आहे, तो संदर्भात अधिक चांगला बसतो; व्याघ्र वृक १६-४०६, वर लांडगा पहा; व्याघ्रादि तामसा योनि १६-४१३; चांगलें अन्न मिळालें तरी तें शिलें होऊन त्याला घाण सुटेपर्यंत वाघ थांबतो यास उद्देशून, १७-१५७; इद्रियांचें कौतुक पुरवून तीं वश होतील ही आशा करणें म्हणजे व्याघ्रसंगु सिद्धि जाईल ३-१९९, असें होईल; व्याघ्रसर्प १२-१११, चांगदेव वाघावर बसून सर्पाचा चाबूक हातांत घेऊन आले होते या कथानकाशी याचा संबंध जोडण्यांत येतो.

शेळी—अजा व सेलि हे शब्द शेळीस योजिले आहेत. कां गलां स्तन अजेचे । तैसें जियालें देख तेयाचें । ३-१४२. सेलि ९-१७३, १८-५७४; मन सेलियेचेनि तोंडें । सैव चारी ॥ १४-२२७, १६-२८६; कां आयुष्य जांतिचे वेले । सेलिए सातवेउली मिले । तैसे साई दोष सगले । जोडति तेथें ॥ १६-२५७, ज्याचा नाशकाळ जवळ येतो त्याला आसुरी संपत्तीचे सहाही दोष (गीता १६-४) बाधतात.

स्तस—ग्रंथांत दाला शब्द आला आहे. शशांक, चंद्र, १६-११४; शशिबिषाण, सशाला शिंग नसतें, अशक्य कोटींतील उदाहरण, १५-२१३.

सिंह—याला केंसरी, पंचानन, शार्दूल, सिंह, सींह, सिंहाडा हे शब्द ग्रंथांत आढळले. केंसरी—कलुषकर्किसरी १७-४२०, कोशांत कलुष पहा; संसारगजकेंसरी १०-२५७. पंचानन—जसा सिंध हत्तीच्या कळशाची पर्वा करीत नाही, तशाच प्रकारें तुर्योधनानें पांडवसैन्याची पर्वा केली नाही १-९२; जिनपंचानन १३-१०६४, सिंदुगज—, कर्णास उद्देशून, १-१०५. शार्दूल—स्थापनां आंतु शार्दूल । तो माझें चि रूप ॥ १०-२२८, सर्व श्रपदांच्या राजा सिंह यास उद्देशून. सिंह—(जंगलांतील) वाटेंत सिंह दिसला तर त्याला चुकविण्यांतच हित आहे १-२३७; सिंहाची गर्जना म्हणजे हत्तीचा युगांत २-२१५; सिंहाची गर्जना ऐकून उचललेलें पाऊल हत्ती पुढें टाकीत नाही १८-७३३; राजा पराधीन झाला म्हणजे, सिंधु रोगें रंधला । १३-१००६, अशी अवस्था होते; सिंहाला मदतीसाठीं सोक्यांची आवश्यकता भासत नाही, कां सिंहें न पाहिजे । जाबलिया ॥ १८-८५३; आपलेंच प्रतिबिंब पाण्यांत पाहून हा आपला प्रतिस्पर्धी आहे असा समज करून घेऊन त्याला मारण्यासाठीं पाण्यांत उडी घालणाऱ्या सिंहाच्या गोष्टीचे संदर्भः— ९-१४८, ११-५५, १५-४५४; कै नाकिचा केंसु जोडे । सिंहाचिये ॥ १७-२४, तक्षकाच्या फण्यावरचा मणि ध्यावा व तो सिंहाच्या नाकांतील अत्यंत दुर्लभ अशा केंसांत ओवावा तरच गळ्यांत दागिना घालवा नाही-तर काय मोकळ्या गळ्यानेच फिरवें ? हा दाखला अर्जुनानें विचारलेल्या शास्त्रांवल्ल्या प्रश्नावर आला आहे, त्यावर १७-२२-२९ पहा. सिंहाडे—उफाडति दरिये माझि सिंहाडे । तैसे दांत दीसति रागीठ ॥ ११-३३९, विश्व-रूपास उद्देशून; चित्रिचे सिंहाडे, दिसायला भयंकर दिसले तरी त्याचें भय कसलें ? ते सहाज हातानें पुसून टाकतां येतील, ११-४६९; सिंहाडेयाचा दुरकुटा, सिंहाच्या गुहेस उद्देशून,

१३.६०. सींह—जैसा सींह गजघंटा आंतु ।
संचरे छीला विदारतु । तैसा हृदयातें भेदितु ।
वीरांचियां ॥ १०.१६२, पांडववीरांनीं वाजविलेच्या
शंखांचा ध्वनि ऐकून कौरवसैन्याच्या झालेल्या
स्थितीस उद्देशून.

हत्ती—ईभ, कुंजर, कुंजरी, गज, भद्रजाति,
मदमुख, हातिरं व हाथि हे शब्द हत्तीसाठीं ग्रंथांत
आलेले आढळले. ईभ-मस्तकावरि १०.१७,
भवेभकुंभभंजन १०.५, कोशांत इभ पहा.
कुंजर—नातरि जालें आंगधुणें । कुंजराचें ॥
१३.२३२, आंग धुऊन झाल्यावर पुनः
चिल्ल्याचें पाणी हत्ती आंगावर उडवून घेतो
यास उद्देशून; मातलेया कुंजरा । आगली
जाली मदिरा । १६.३२३, आधींच हत्तीला
माज यावा व त्यावर त्याला दारू पाजावी मग
मस्तीला पारावार उरत नाही; कुंजरी—
कां लवणाची कुंजरी । सुदली साती सागरीं ।
१५.२८६, मिठाची हत्तीण बनवून समुद्रांत
घातली तर ती विरघळून जाईल व पुनः हातीं
लागणार नाही, १५.६ या मूळश्लोकावरील
टीकेंत हें रूपक आलें आहे, यावर
१५.२७९-२८६ पहा. गज—हा मशकु
हा गजु । ५.९२, अगदीं क्षुद्रप्राणी
व फार मोठा प्राणी यांच्यांतील हा भेद
दाखविणारें उदाहरण; गजघंटा, हत्तीचे
कळप किंवा चिलटें क्षीरसमुद्राजवळ पाण्या-
करतां गेलीं असतां क्षीरसमुद्र त्यांना पाणी
पुरविणार नाही काय ? १८.१६९०; गजपति,
ऐरावत, १६.२२३, यावर परिशिष्ट ७ (ई)
मांदुरी पहा; आकारगज—निहाला पां केवडा ।
पसरुनियां चवडा । करितसे माजिवडा । आकार-
गजु ॥ १३.६५, हत्तीरूपी अवाढव्य चराचर
सृष्टीला आपल्या चवळ्यांत धरणारा सिंहरूपी
काळ केवडा जबरदस्त आहे तें पहा, काळाची
सत्ता दाखविणारें उदाहरण; दिग्गजमेलावे, अष्ट
दिग्गज, सं. वा. श. पहा; वृषगज, राजवैभवांतील
सरंजामास उद्देशून, १४.३५९; इतर गजाचे
संदर्भ गज पुढें कोशांत पहा. भद्रजाति, उत्तम
हत्ती, १०.१३४. मदमुख, हत्ती कितीही मदांध
झालेला असला तर सिंहाच्या हाकेसरसा

तो गर्भगळित होतो २.२१५, व उचललेले
पाऊल पुढें टाकीत नाही १८.७३३; मदमुखा-
चिया घटा ११.३८९. हातिरं—सावजें
हातिरं धरिलें, मगरानें गजेंद्राचा पाय धरला
व त्यानें धांवा केल्यावर विष्णूनें त्यास
सोडविलें यास उद्देशून ९.४३८; आंघलें
हातिरं मातलें १३.६९७, मग तें सैरावरा
पळतें यास उद्देशून. हाथि—हाथि हाल
फुलें । पासिवणें जेवि न घली । १३.४९५,
फुलांच्या मारानें हत्तीवर कांहींच परिणाम
होत नाही.

हरण—मृग, हरिण व हरिणि हे शब्द या जना-
वरास योजलेले आढळले. मृग—इरण व इतर
पारध या अर्थी कोशांत मृग (१) पहा.
हरिण—कां पाडिवां वाढि न मगे । अंवसा तूटि
सांझुनि मागे । माझि हरिणु चंद्र आंगें । जैसा
राहे ॥ १६.७४, यावर कोशांत तुटणें—तूटणें
पुढें तूटि पहा; हरिणकुटी १३.१०६४,
कोशांत कुटी (१) पहा.

(आ) पक्षी—कोशांत आंविसालें, खंग, पक्ष—क्षी
(३,४), पाख—पाख व त्यांपुढें पाखिरं—पांखिरं वर
पशु शब्दापुढें पिलें—पिलें, वनौकें इत्यादि संदर्भ
पहा. अजातपक्ष ९.३३५-३३६, ११.६२४,
पक्षिया फलासि झोबे जैसा ३.४१, पक्षियें फल
चुंविजे ५.१३०; विहंग १२.१८१, विहंगममते
३.४३, संकल्पविहंग ८.३३; वेदपक्ष
१५.१८६, चक्षुपक्षि विण पीळुं १३.३९९;
जीवपक्षी १६.३, पक्षिणी ११.६२४, गुरुतें
पक्षिणी करी १३.४००; इत्यादि संदर्भ पक्ष्यां-
संबंधीं आले आहेत. कांहीं विशिष्ट पक्ष्यांचे
संदर्भ येथें दिले आहेत.

कावळा—काउला, काग व वायस हे शब्द या
पक्ष्याकरतां ग्रंथांत आढळले. काउला—पैं चंद्रो-
दया आरौते । जेयांचे डोले फूटति असते । ते
काउले केवि चंद्रातें । उल्लखति ॥ ४.२३,
ज्ञानदेवी, कुंटे—‘आरौतें’ ४.२४; नीबु नीबोलीं
मोडौनि आला । तरि काउलेयांसि सुकाळ
जाला । तैसा भक्तिहीनु वाढिनला । दोषां चि
लागि ॥ ९.४३४; विपायें घुणाक्षर उमडे ।
टालिये काउला सांपडे । तैसें तामसा पर्व पडे ।

पुण्यदेशीं ॥ १७-२९९, चुकून काकतालीय न्यायानें कावळा टाळीत सांगडावा तेव्हां तामसी पुण्यकृत्य करतो, फारच विरळा या अर्थी; आगा वांती वाढलेया। साजुकां कां सडिलेयां। शिवेकु काडलेया। नाहिं जैसा ॥ १८-५५३, वांती होऊन पडलेलें किंवा सुद्धाम बळी म्हणून वाढलेलें चांगलें किंवा कुडलेलें या सर्व प्रकारच्या भक्ष्या-भक्ष्याचा विचार कावळा करीत नाही, सरसकट सर्व खातो. काग—रुत्युकागासि कुरोडी, देहास उद्देशून, ८-१३८. वायस—चंद्रोदय कावळ्यांच्या उपयोगी पडत नाही ३-१९५; जैसा वायसी चंद्र नोलखिजे। तैसा प्राकृतीं ग्रंथ हा नेणिजे। ६-२९; कावळ्याला एकच बुबुळ असतें व तो तें प्रसंगानुसार दोन्ही डोळ्यांत फिरवतो या समजास उद्देशून, वायसा एकें बुबुळें दोहिं कडे। डोला चालितां अपाडें। दोन्ही आधि ऐसा पडे। असु जेवि ॥ १५-१३४; चोखि होईल वायसा, कावळा पांढरा होऊं शकत नाही या अर्थी, १६-२८३; पै द्राक्षस कां उसा। वेले तोंड सडे वायसा। १८-६७९, ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतींतील 'उसा' ऐवजी 'आम्रसा' १८-६८२ हा पाठ अधिक ग्राह्य वाटतो; कावळा वृद्ध असला तरी त्याला यज्ञावशेष घालीत नाहीत १८-१४७८.

कोकिळ—कोकिल. एकाद्या बागेला मोठी आग लागली तर जसा कोकिळ क्षणभरही तेथें रहात नाही, तसा गोत्रवधाचा ताप सहन करवत नाही १-२३०; योगसाधनेसाठीं निवडलेल्या जागीं एकादेवेळीं कोकिळ येऊन बसला तरी चालेल ६-१७७; योगभ्रष्ट हे संतोषवनांतील कोकिळच आहेत ६-४४८; कृष्णाला कोकिळ व अर्जुनाला वसंत ऋतूचें रूपक दिलें आहे, वसंतऋतूत कोकिळाला कंठ फुटतो यास उद्देशून, ११-११३, यावर १८-१५०९ पहा.

गरुड—परिशिष्ट ६ पहा. गरुडाचिये जावलिचे, अर्जुनाच्या रथाचे घोडे गरुडासारखे वेगवान होते १-१३८; जैसे पर्वत वज्रांतें। ना तरि सर्प गरुडांतें। तैसे अर्जुना हे तूतें। मानिति सदा ॥ २-२१६, १५-२६५ पहा; आंधलेया गरुडाचे पांख ९-३०३, या पंखांत उडण्याचें

कितीहि सामर्थ्य असलें तरी तें निव्वयोरीच होतें; अत्यंत भक्तीनें एक पानच अर्पण करणारानें मला—गरुडा सारिलीं वाहनें। सुरतरुचीं उद्यानें। कामधेनूचीं गोधनें। अपिलीं तेणें ॥ ९-३८८; पक्ष्यांत गरुड ही ईश्वरविभूति सांगितली आहे १०-२२९; गरुड सदा सेवेस तत्पर असूनही विश्वरूपाद्वल विचारलें शकत नाही ११-३३; हा नेहमीं विष्णूच्या सेवेस हजर असतो ११-१६७, १३-३९३; नुकतेच पंख फुटलेलें पांखलें आकाशांत उडतें व गरुडही आकाशांत भराच्या मारतो, आकाश दोघांना सारखाच वाव देतें यास उद्देशून १८-१६९१; विष्णूचें वाहन व साधा गरुड पक्षी यांत फारसा भेद केलेला काहीं संदर्भांत दिसून येत नाही.

गिधाड—गिव, मृत जनावराचें व माणसाचें मांस खाणाग पक्षी. ना तरि अरण्यां शव सांडिजे। तें चौहोरि(रिं) गिधि विशरिजे। २-२००; आपदागिध ७-८४.

गुबड—या पक्ष्याला डुडुल शब्द योजला आहे. याला अंधारांत दिसतें १४-२४८; इतकेंच नव्हे तर तें रात्रीला दिवस मानतें १८-३८२; सूर्यप्रकाश याला पहावत नाही—विश्वाचें आयुष्य सगलें। सूर्य उदेल देखौनि सवले। पापियां फूटति डोले। डुडुलाचे ॥ १६-२३७, पहिल्या दोन चरणांत क्रियापद नाही, म्हणून ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतींतील 'सगलें' ऐवजी 'उजळे' १६-२३९ पाठ ग्राह्य वाटतो; कां डोले फूटति दिवसा। डुडुलाचें(चे) ॥ १८-६७९.

चकोर—पाणी, चंद्र व चांदणें यांची अत्यंत आवड असलेला पक्षी असा याचा उल्लेख अनेक ठिकाणीं आला आहे. कां सकर्दुमु सरोवरु। अवलोकुनिया (यां) चकोर। न सेवितु अग्वेह। करुनि निगे ॥ १-२३१; कुमुददलाच्या ताटांत शुद्ध चंद्रकिरणें जेवणारा चकोर वाळवंटांतील दगड चाटीत बसेल काय ५-१०६; हिमांशु हा चकोराचें खाजें आहे ६-२९; चोंच उघडून चकोर चंद्राकडे पाहतात ९-२३३, १३-३२५; तरि चंद्रविंवीनि धारा। सृति नव्हंति गोचरा। परि एकसरिं चकोरां। निगति दोदें ॥ १३-२७५; पूर्णचंद्राची रात्र एक युगाएवढी असली तरी पहाट व्हावी असें

चकोराला वाटेळ काय? १३-६४०; चकोर नाही म्हणून चांदणें नसतें कीं काय? ९-२३२; चकोरां चंद्राखुल फावले ११-९६, म्हणून इतरांना तें घेऊं नका असें चंद्रानें शपथ घालून सांगितलें आहे काय? चंद्रामुळें समुद्राला भरती येते, सोमकांत पाझरतो, त्याचप्रमाणें चंद्रविकासी कमळांचा व चकोरांचा संकोच नाहीता होतो, १८-१३०४; चंद्र उड्याला आला कीं जन्माचें तार्थक झालें असें चकोराला वाटतें १८-१५१०; उड्याला येऊन चकोराच्या निमित्तानें कां होईना पण तापलेलीं तीन्ही भुवनें चंद्र निववतो १८-१६६६; चंद्राच्या चांदण्याचा उपभोग घेऊन चकोर तर शहण! ठरलाच, तेंच चांदणें इतरांना आनंद देणार नाही काय? १८-१७२७; चतुरचकोरचंद्र १००४, कोशांत चतुर पहा; जेसें शारदियेनिये चंद्रकले। माझि अमृतकण कोवले। ते वेंचिति मनें मौआलें। चकोरतलंग (में) ॥ १०५६, त्याचप्रमाणें गीतामृत श्रोत्यांनीं सेवन करावें.

चातक—याला चातक, बापिया, बापैया हे शब्द ग्रंथांत आढळले. हा पक्षी मेवाची वाट पहातो. पावसाचें पाणी चाला फार आवडतें. चातक—पृथिवी निव्रौनि सागर। भरिजति एवडे थोर। वरिषे तेथ मिपांतर। चातकु कीजे ॥ १८-१३६८, गीता सांगण्यासाठीं अर्जुनाचें निमित्त जरी थसलें तरी जगांतील सर्वांना त्या ज्ञानाचा लाभ मिळाला हा भावार्थ; याच अर्थी—चातकाचिये कणवे। मेघु पाणियेंसिं धांवे। तेथ चराचर आवर्वें। निवालें जेवि ॥ १८-१४५८; मेघ आपल्या उदारपणानें वर्षाव करून सर्व जगाचा ताप नाहीसा करतो, त्या वर्षावाच्या मानानें चातकाची तहान ती केवढी? ९-२३४; पाहा पां भरोवरी आववी। मेहु चातकासि रिचवी। १५-२०; हा पक्षी आशेनं मेवासाठीं आकाशाकडे पहात राहतो—चातक निरालीं। लागलें जैतें ॥ ११-६६९. **बापिया**—शांतरस वर्षणारी गीतेवरील ही टीका माझ्यासारख्या आर्तचातकाची तृषा हरण करील १८-१७४०-१७४१. **बापैया**—जें मेघौनि थेंवरा पडे। तें पारणें तेरा ॥ १०-१६७; बापैयाच्या तहाने-

करतां मेघ वर्षतो तो सर्व जगाकरतां ही असतो ११-९५; आकाश वाहे बापैया। वरिचें पाणी ॥ १८-१३३४.

टिटिभी—टिटिभ, टिटिभुं हे शब्द या लहान पक्ष्याकरतां आले आहेत. टिटिभ—या पक्ष्याला मोठ्यांशीं अईभावानें मत्सर करून कसें चालेल?—टिटिभें आंणपती। वैरी केला ॥ १६-२३२, असें कारणें हास्यास्पद होईल, टिटिभुं, याला आपल्या लहानशा चांचेनं कितीसें पाणी भरतां येईल?—कां टिटिभुं चांचुवेन्ही। माप सुये सागरीं। १-६८.

पारवा—पारिवा, पारिवी, असे शब्द ग्रंथांत आले आहेत. एरुदन भरारी मारणारा पक्षी. पै पारिवा जैसा किरिटी। चडला नभाचिये पोटीं। पारिवी देखौनि लोटी। आंग सगलें ॥ १८-४८०, आकाशांत भरारी मारत असलेला पारवा पारवीला पाहून एकदम उत्साहानें आपलें सर्व आंग तिच्याकडे लोटतो, ज्ञाता किती उत्सुकतेनं जेय गांठतो याचा दाखला.

पोपट—याला पूंस, राउव व झुक हे शब्द योजले आहेत. पूंस—आहो पूंसा आपण चि पदविजे। मग बोले तंव तंव माथा तूकिये। ११-१७; बैलु वीकूनि कोठा। पूंस लाउनि गांठा। इयें करणी(णीं) कीं चेष्टा। कायि हांतां ॥ १३-२३३; पिंजऱ्यांतलें बंधन टाकणें इष्ट नाही म्हणून पोपट पिंजऱ्यांतच बसतो, वेदाशा बंधनकारक असली तरी ती पाळणेंच इष्ट आहे यावर हें उदाहरण पहा १३-५९७; पाहे पां बंधनभावना ददा। नलिये वरि तो बापुडा। काइ मोकलां हिं चवडां। न ठकें चि पूंसा ॥ १८-३९०. **राउव**—पोपटाला राधोवा या नांवानें साद घालाग्या गणिकेला मोक्ष मिळाला त्यास उद्देशून, ११-१०७, कोशांत बोलवणें पहा. **झुक**—झुक हान घट्पद। तेयांचे नाही ॥ ६-१७६, योगसाधनेच्या स्थानीं हे नसावे; झुकनलिकान्याय १३-११३१, कोशांत नलि पुढें नलिका पहा, त्यावरून या संदर्भाचा, ६-७६-७८ ओव्यांचा व बरील १८-३९० ओवीचा अर्थ उघड होईल; नलिकेवरून उद्भूत पोपट झाडाच्या फांदीवर जसा बसतो तसा

देहअहंता टाकून गुणातीत ब्रह्मरूप होतो, यास उद्देशून १४.३०० पहा.

बगळा—इक शब्द योजला आहे. तुहीं बक्रासरवि चांदिणें। चरौ पाहा ॥ ११.१५६, 'पाहां' पाठ ब्राह्म वाटतो, बगळ्याला चांदण्याची काय गोडी असणार? ती चक्रोरच जाणतो; वेगें आणिलेसां। दीठि घालूनि आविंसा। जलें वक्रु जैसा। सोए ॥ १३.२४६, मासा धरण्यासाठीं बगळा पाण्यांत पाय घालतो, कोशांत खोजणें पहा, सीनातें देखौनि वक्रु जसा ह्मापतो १८.४७७; वक्रु जैसा खुतला। मासेयांसि ॥ १८.६५१; पाणी व दूध यांचें मिश्रण बगळा विभागूं शकत नाही १८.७१५, हें हंसच करूं शकतो.

मोर—मयूर व मोर हे शब्द या पक्ष्याकरतां ग्रंथांत आढळले. मयूर—योगसाधनेच्या स्थानीं—हांतु कां मयूरें हीं। तें आम्हीं(हीं) न म्ह(छ)णों ॥ ६.१७८, आम्ही नाहीं म्हणणार नाहीं; मेघें संवोखिला। मयूर जैसा ॥ १४.३१७, मेघानें साद घातलेल्या मोराला जसा आनंद होतो तसा, मेघ ही मोरांच्या सादेला वो देतो १८.१५१०. **मोर**—मोराचां आंगिं असोसैं। पिसैं आहाति डोलसैं। आणि एकली दीठि नसे। तैसें तें गा ॥ १३.८३३, अध्यात्मज्ञानावांचून इतर ज्ञान कसें निरूपयोगी असतें त्याचा हा एक उत्तम दाखला आहे; मेघगर्जना ऐकून मोर जसा आकाशांत कौतुकानें उडतो तसा जेयाला पाहून ज्ञाता धांव घेतो १८.४८१.

ससाणा—ब्रह्मिरी ससाण्याला ससाणा हा शब्द अनेकवचनाच्या रूपांत ससाणे असा एकाच ठिकाणीं आढळला; दुसऱ्या संदर्भांत ससाणे हा सणाणे(णें)चा अपवाद आहे, त्यासाठीं कोशांत सणाण पहा. पारधी डोंगरावर शिकारीसाठीं—पाशिकें पोतीं वागुरा। सुणे ससाणे काठी सोंचारा। १६.३४३, बरोबर घेऊन निघतात.

सारस—चक्रवाक पक्षी. योगसाधनेच्या स्थानीं—पाणिलों हंसें। दोनि च्यारि सारसैं। ६.१७७, फार नाहीं दोन चार सारस पक्षी असले तरी चालूतील या अर्थी; तें सारसां हिं विवडतां। वोहांहूनि वत्स काडितां। १८.७८२, जें दुःख होतें तें वैराग्यशाली पुरुषांना भोगावें लागतें;

सारस पक्षी प्रेमानें जोडण्यानें राहतात, त्यांना विवड सहन होत नाही या अर्थी—शब्दाचिया अंदाकडी। मेदरुचियां दोहीं धडीं। अरडांतें विवडेडी। दुद्धि बोधी ॥ १६.५, मेदरुपी नदीच्या दोन जांटांवर, चाल्हातील विसंगत-ण्याच्या अडचणींत दुद्धि व बोध हे चक्र-वाकपक्षी अरडतात, 'दुद्धि बोधी' या पाटाचा खुलाजा कोशांत वेधणें पुढें केला आहे.

हंस—हंस व राजहंस हे शब्द या पक्ष्याकरतां ग्रंथांत आढळले. या पक्ष्यांत फारसा भेद केलेला दिसून आला नाही. दोन्ही प्रकारच्या पक्ष्यांच्या आंगां तेच गुण वर्णिले आहेत; राजहंस अधिक चांगला, उच्च दर्जाचा हंस असावा, याचें चालणें अधिक ऐटदार व सुदृक असावें. या दोन्ही प्रकारच्या पक्ष्यांच्या आंगां दूध व पाणी यांचें मिश्रण निरनिराळें करण्याचा गुण सांगितला आहे. हे पक्षी रत्नें-ही खातात. हंस व राजहंस—पाणिलों हंसें। ६.१७७, वर सारस पहा; जैसैं नक्षत्राचेया आभासा। साठिं घातु केला तेया हंसा। माझि रत्नदुद्धिचिया आशा। लग्नौनियां ॥ १०.१४५, पाण्यांत पडलेल्या नक्षत्राच्या प्रतिविंबास रत्न समजून हंस चांच मारतो पण पाण्यातील दगडावर चांच आपटते, यावर १८.७९५ पहा; शेवाळ असलेलें पाणी निवळेल म्हणून हंस वाट पहात नाही १३.३२४; क्षीरानिराचे झगडे राजहंस तोडतो १४.२०५; तरि सूदळी दूधीं हंसें। चांचु जैसी ॥ १६.१०८, दूध व पाणी निरनिराळीं करण्याकरतां; याच प्रमाणें देह व आत्मा यांनला भेद पहाणारा आत्मानात्म-विचार ज्ञानी जाणत ठेवतो १६.१०९, तसेंच उपाधींत चैतन्य गुप्तणें असतें तें विचारपर संत जाणतात २.१२६-१२७; आत्मानात्म-वेवस्था-राजहंस १३.११३७, हे सत्पुरुष अनात्मवर्गाचें पाणी टाकून आत्मरसाचें क्षीर वेतात १५.२६६; जैसा कर्दमीं रूतला। राजहंस ॥ २.४, अर्जुनास उद्देशून; राजहंसाचें चालणें। भूतलिं चालावें कवणें। तरि आणि किं ही कुंटेपणें। चालावें लागे ॥ १८.१६९२.

इ) इतर कुमिकीटकादि

गळी—वेउली हा शब्द इंगळीत योजला आहे. पांचवेउली, पांच नांग्यांची इंगळी—हे उघडी पांचवेउली। हे पंचधा आणि लागली। १३.१०६४, हा पंचभौतिक देह पांच नांग्यांच्या इंगळीसारखा पंच ठिकाणी दंड करणारा आहे; सातवेउली—सात नांग्यांची इंगळी, मरणकाळी शेळीला डसावी १६.२५७, वर शेळी पहा.

नाज्या—याला खद्योत शब्द ग्रंथात आला आहे. यन्हवि काइ भानुतेजीं खद्योता। शोभा आथि ॥ १.६७, सूर्यापुढे काजव्याची शोभा नाहीशी होते, म्हणूनच की काय—पतंगा नावडे वाति। खद्योता भानुची खंति ॥ १६.२३२; सूर्यापुढे चंद्रही लोपतो, तेथ खद्योत कां हुटहुटी। आपुलेनि तेजें ॥ ९.३७५, तेथे काजव्यानं कशाला डौलाने मिरवावे, थोरपणाचा डौल टाकून नम्र व्हावे हा या दाखल्याचा हेतु आहे; कां उदैलेयां भास्वतु। चंद्र जैसा खद्योत। आह्वा श्रुती तुज आंतु। तेतुला पाडु ॥ १४.१३, जसे सूर्यापुढे चंद्र व काजवा तशाच गुरुपुढे श्रुति.

कोसला—कोशकार, कोशकीट, कोसेकीटक हे शब्द ग्रंथात कोसत्याला आढळले. कोशकार—निगणेयां(या) आणि प्रवेशा। चित्त नेंदितु आविंसा। कोशकार जैसा। जाचिनला ॥ १६.२८०, ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत 'आविंसा' ऐवजी 'आवेशा' हा पाठ आला आहे १६.२८२, अर्थ नीट लावण्यासाठी हा पाठ ग्राह्य वारतो. कोशकीट—वांछित तंव न पवति। मा रोकडी चि आशसंतति। वाढी वाढीं होति। कोशकीट ॥ १६.३३६, 'रोकडी चि' ऐवजी ज्ञानदेवीत 'कोरडिये चि' व कुंटेप्रतीत तसाच 'कोरडियेचि' पाठ आहे १६.३३८, हा पाठ धरून अर्थ लावावा, आशा तर सफल होत नाही मग नुसत्या आशेवर आशांचे थर देऊन कोशकीटा(च्या घरा)सारखे ते होतात. कोसेकीटक—देहाभिमान धरून देह हाच आत्मा आहे असे समजणारा आपला वैरी आपणच होतो—यन्हवि कोसेकीटकिणचिया परीं। तो आपणपेया आपण वैरी। जो आत्मबुद्धि शरीरीं। चारुस्थला ॥ ६.७२.

गोचीड—राजवाडे प्रतीत खाली दिलेल्या ओव्यांत गोचिडाचा नावाने उल्लेख केलेला नाही; ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत या संदर्भात हा शब्द आला आहे. पाहे पां दूध पवित्र आणि गोड। पासि चि त्वचेचिया पदरासि आड। परि ते(तें) अव्हेरुनि ते मूड। अशुद्ध काइ नेषति ॥ ९.५६, 'ते मूड' ऐवजी ज्ञानदेवीत व कुंटे प्रतीत 'गोचिड' पाठ आहे ९.५७, गार्ह्ये गोड दूध आंचळाजवळ असूनही ते रक्तच शोषतात यास उद्देशून; बैला तलिं वर्तले। पोसणें जैसे ॥ १८.६६५, ज्ञानदेवीत—बैलातळीं लागले। गोचिड जैसे ॥, कुंटे प्रतीत—बैलातळीं लागले। गोचिड जैसे ॥ १८.६६८.

पतंग—प्रकाशावर झडप घालण्याच्या आवेशांत आग किंवा दिवा आपणांस जाळील हें पतंग जाणत नाही. सांघें पतंग काइ साहांति। प्रका शातें ॥ ३.१९६; पतंगा नावडे वाति। १६.२३२; जळतेया गिरिचेया आंगवखां। माझि घालति पतंगाचिया झांका। तैसे लोक देखां। इये वदनीं पडत ॥ ११.४२०; दीपाचेया झगमगा। जालील हें पतंगा। नेणवे चि पै गा। जिया परी ॥ १३.७३९; तमोवृत्तीचे दोन दाखले—वणवा मियां आघवा। पाखें चि पूसुन नेयावा। पतंगु इया हांवा। घाली जेवी ॥ १४.१९०; कां आपण आंगें जले। आणि नागवी जगाचे डोले। पतंगु जैसा सलें। दीपाचेनि ॥ १८.६१५, यांत पतंगावर मत्सरभाव आरोपला आहे.

पोहोरी—कोश पहा.

बेडुक—बेडुक, दर्दुर व दर्दूर हे शब्द बेडकाकरितां योजले आहेत. हा शेवाळांत व चिखलांत राहतो, बारीक जीवजंतु खातो व स्वतः सर्पांचे भक्ष्य होतो. बेडुक—बेडुकु सापाचां तोंडि। जातसे सवडबुडी। तो मशकाचिया जोडी। स्मरे चि ना ॥ १३.७२९, आपण मरत असतां माशा गिळण्याचें विसरत नाही. १३.७८२. दर्दुर—कां सेवाला दोसें दर्दुर। समुद्रु डडुली ॥ १८.६०४; कां कमलकंदा आणि दर्दुरीं। नांदणुक तर येका चि घरीं। परि पराग

सेविजे भ्रमरी। एरीं चिखळू चि उरे ॥
९.५७. दर्दूर—विषयकर्मिचे दर्दूर ५.१२१;
मकरंदकणाचा चारा। घाले जातां दर्दूरा।
वायां धाडा मग सारंगधरा। कोपा कवणां ॥
११.१५८.

भुंगा—याला अलि-ली, द्विरेफ, भवर, भंवर, भुंग, भ्रमर, भ्रमरी, षट्पद, षड्पद असे शब्द योजलेले आढळले. अलि—बोधमदामृत मुनी। अलि सेविति ॥ १.१६; अलिउल कोश पहा. अली—विकासें रवितें उपजवी। द्रुति अलीं करवि भोगवी। १८.२७४. द्विरेफ—ज्ञाना लुझ द्विरेकु १४.२८४, या अपपाठासाठीं कोशांत अंड पहा. भवर—भुंगा हळुवारपणानें फुलांवर बसतो १३.२४७, यावर १.५९ पहा; कां भवरें चि केला मला। १८.४८९, ज्ञातेपणानें कर्ता हीन दशेला कसा पोहोचतो याचें उदाहरण; (सुकृततरुच्या) फुलांवर हळुवारपणें (वैराग्यानें) पाय ठेवणाऱ्या भुंग्यास उद्देशून १८.८९८. भंवर—भंवर फुलाचिये वाहाणी। १८.४७८, धांवतो; जीवभंवर १८.१२९२ (२), पुढें षट्पद पहा. भुंग—गीता कमलिचे भुंग, गीतेंतील श्लोकांस उद्देशून, १८.१६५३; जीवभुंग, जीवरूपी भुंगे असलेल्या नील-कमलांनीं तुझी पुजा केली गेली आहे, १७.६. भ्रमर—जैसें भ्रमर परागु नेति। परि कमलदलें नेला नेणति। १.५९, हळुवारपणास उद्देशून; परागांचा आस्वाद भ्रमर घेतात, वेडकांना चिखलच उरतो, ९.५७; शेंवतीचा मुंगंध भ्रमरच जाणतो १५.५६१; भ्रमर लांकूड पोखलं शकतो पण प्राण गेला तरी कमलदल चिरूं नेणे १.२०१-२०२; भ्रमरपण कसें असतें त्यावर १८.७१६ पहा; चिद्ध्रमर, लिंगरूपी देहाच्या कमळांत कधी होणाऱ्या चिद्ध्रपी भुंग्याची सुटका करणारा गुरुरूपी सूर्य, १६.४; भाग्यवान संतरूपी भुंग्यांनीं ज्यांचा मुंगंध घेतला तीं श्लोकरूपी कमळें १८.१६४९. भ्रमरी—नवगंधकेसरी(रीं)। भ्रमरी जैसी ॥ १३.७८०, प्रेमांत गुंतून जाते. षट्पद—शुक हान षट्पद हे योगसाधनेच्या ठिकाणीं

नसावे ६.१७६; इंद्रिय-षट्पदाचारी १८.१२९२ (१), दृश्य जगाच्या सरोवरांत विषयरूपी कमळें उमललीं असतां पांच इंद्रियें व मन या सहा पायांचा जीवरूपी भुंगा त्या कमळांचा आस्वाद घेतो, ईश्वर हाच सूर्य तीं कमळें उमलवितो. षड्पद—जे फुलीं लागले षड्पद। काई फुलें चि होतु ॥ १५.२९१, ही अर्जुनाची शंका आहे, देवाशीं ऐक्य पावणारे पुरुष मूलचे एक तर स्वरूपापासून भिन्न किंवा अभिन्न असावे, जर भिन्न असते तर ऐक्य पावल्यावर ते परत येणार नाहीत, व जर अभिन्न असते तर फुलांत गुंग झालेले भ्रमर फुलेंच होऊन बसतील पण तसें होत नाहीं.

मगर—याला मकर हा शब्द व मकर नांव नसलेला दुसरा एक संदर्भ ग्रंथांत आढळला. मकरतोंडा मागिलीकडे होतंतासि, मगराचें तोंड असलेल्या रथाच्या मधव्या दांड्यामागे सारथी म्हणून बसला होतास, ११.२८८. सावज, मगर, ९.४३८, वर हत्ती पुढें हातिरं पहा.

मधमाशी—मधुकरि, मधुमक्षिका हे दोन शब्द ग्रंथांत आढळले. मधुरसादोपें। मधुकरि जचें(चे) जैसें। गृहसंगोपन तैसें। करो जो गा ॥ १३.७८५, अज्ञान्याच्या प्रवृत्तीचा दाखला; कां मधुविपिं मधुमक्षिका। लोभिणि जैसी ॥ १३.५०१.

माशी—मशक, मासि, मासी हे शब्द माशीला योजले आहेत. मशक—वेडूक स्वतः सापाच्या तोंडीं पडला असतां माशा खाण्याचें विसरत नाहीं, वर वेडूक १३.७२९ पहा; त्यावर आणि हें एक उदाहरण—मशकु गुंपला संडुडीं। १३.७८२. मासि—दर्दूर सापें गीलजतु उभा। तो मासिया वेंडाली जीभा। ९.५०९, कसल्या लोभानें प्राणी आपली हांव वाढवितात तें पहा; अन्न तें न सुटे तोंडा। मासियेचेया ॥ १७.१९१, सर्व प्रकारच्या अन्नावर माशी बसते, तमोगुणी पुरुष शास्त्रदृष्ट्या योग्यायोग्याचा विचार करीत नाहीं; नातर आंगें नर कुष्ठिया। मासियां कोपे ॥ १८.१३५. मासी—साकरेचिये रासी। बसली नुडे मासी। १३.७८१, अज्ञानी पुरुष अशाच प्रकारची दृढ आस्था धरावर

ठेवतो; जन्ममृत्यूंच्या फेऱ्यांत, या कालाभीत लोण्याच्या उंडीसारखे आपण पडत आहोत, चिरस्थायी असें कांहींच नाही—मासी पांख पाखडी। तंव हे सरे ॥ १३.१०९८; कां जीत मेले न विचारी। त्रैसतां मासी ॥ १८.५५२; अशा प्रकारची ही माशी—मासी आपणेतें गिलवी। परि पुढिलेतें वांती सीणवी। १८.६१७.

मुंगी—पिपीलिका व मुंगी हे शब्द ग्रंथांत या किडीकरतां योजले आहेत. पिपीलिका—मज लागौनि पिपीलिकावेऱ्ही। १०.१०३, कां आकाशीं गंधर्वनगर। भूतलि पिपीलिका बांधलें घर। ११.२३९. मुंगी—मज लागूनि मुंगी वेऱ्ही ११.६८०; मनोगत ओलखे। मुंगियेचें ॥ ६.२६९, योगाची सिद्धि मिळाव्यावर; जर मुंगी मेरु उल्लांडी। ७.९२; मुंगिये मेरु नोलांडवे। १३.२५९; जो मुंगिये लागौनि ब्रह्मावेऱ्ही। नीयमीतु असे ॥ १०.२७२; जैसें तृणबीज बलें। मुंगियेचेनि ॥ १३.६८३, मुंगीसारख्या क्षुद्र जीवाच्या शक्तीनें जसें गवताचें बीं हालतें तसा थोड्याशा लाभसाठीं तो अज्ञानी निश्चयापासून दळतो, 'बलें' ऐवजीं 'चळे' ज्ञानदेवी, 'दळे' कुंटे १३.६८५ असे पाठ आले आहेत; अरुण (सूर्याचा सारथी) सूर्याजवळ आहे म्हणून तो सूर्याला पाहतो, मा भूतलि चि नेदखे। मुंगी काई ॥ १८.१६९८, तर पृथ्वीवरील मुंगीसारख्या क्षुद्र जीवाला सूर्य दिसत नाही कीं काय? गीतेचा लाभ लहानमोठ्या सर्वांना सारखा होतो या अर्थी हा दाखला दिला आहे.

मुरकुट—चिलट. मशक हा शब्द वर माशी पुढें दिलेल्या संदर्भांत माशी या अर्थी व खाली दिलेल्या संदर्भांत चिलट या अर्थी योजला असावा, माशी पहा. मशक—गगन मुठी सुआवें। मशकें केवि ॥ १.७४; हा मशकु हा गजु। ५.९२; जो मशका लागौनि ब्रह्मावेऱ्ही। ग्रासी तो मीं ॥ १०.२५०; मशका सिंधु नुतरवे। १३.२५९. **मुरकुट**—आणि जेया सिंधुतटा। पाणियां येति गजघंटा। तरि काइ मुरकुटां। वारिजतसे ॥ १८.१६९०, हत्ती पहा.

वाळवी—अलिंबा, बोलिंबा हे शब्द वाळवीला योजले आहेत. अलिंबा, एका लहानशा कणाकरतां—पाताल लंबीति उलिंबे। १८.६०६. बोलिंबा—देखें बोलिंबा इंगल न चरे। तेजिं तिमिर जेविं न सरे। ८.८८, विस्तवाला वाळवी लागत नाही, स्वरूपतेजांत अज्ञानरूपी अंधकार शिरूं शकत नाही.

विंचू—किन्नहुना जें पेंव। विंचुवांचें ॥ ८.१४३, शरीरास उद्देशून, यावर ८.१३८-१४९ पहा; नांगिया आपुलिया। विंचू करी गुतकुलिया। तरि साच बोलिया। बोलति ते ॥ १६.२८८, विंचू नांगी मारील, 'गुतकुलिया' कधींच करणार नाही, त्याचप्रमाणें आसुरवृत्तीचे लोक खरें कधींच बोलणार नाहीत. दृष्टिक १५.१६९.

सरडा—सरड हा शब्द योजला आहे. जैसें बाबुलियेचें खोड। गिरवडूनि जाति सरड। तैसें पिचडिं तोंड। सराडेल ॥ १३.५६०, जसें वामळीच्या झाडाचें खोड सरडा खरडून टाकतो त्याप्रमाणें म्हातारपणीं तोंडांतील थुकीनें तोंड बरबटून जाईल; मातलेया सरडा। पुढुति बूढ पुढुतीं सेंडा। हिंडणवारा कोरडा। तैसा जेया ॥ १३.६८८, माजलेला सरडा झाडाच्या बुडापासून शेंड्यापर्यंत, पुनः शेंड्याकडून बुडापर्यंत रिकाम्या खेना घालतो, त्याप्रमाणें त्याचें (अज्ञान्याचें) भटकणें निरर्थक असतें; कां कांठिये वरिला सरडा। व्योम नीच ॥ १६.२२३, वरील उदाहरणासारखें हेंही एक मौजेचें उदाहरण आहे, कुंपणाच्या टोकावर चढलेल्या सरड्याला आकाश टेंगणें वाटतें.

सर्प—याला अजगर, आर, उरग, कालियाणा, कीडरूं, नाग, पन्नग, फणि, फोडसें, भुजंग, भूवंग, विखार, व्याल, सर्प, साप इत्यादि शब्द योजलेले आढळले. अजगर—न करवे उसिसी। अजगराची ॥ १३.५१४. **आर**—कां आरें धारणु गीलिला। १३.७२३. **उरग**—कोश पहा. **कालियाणा**—कां कालियाणा धुधुवांतु। देखौनि न पसरवे हातु। १८.७०९, फूत्कार टाकणाऱ्या सर्पाजवळ जातां येत नाही. कीडरूं—सर्प कापडाचा असावा व त्यावर पाय पडवा, पण सर्पच डसला असा खोटा समज करून घेऊन

खरोखरच विषाचे झटके थावे यास उद्देशून, ११.५४, यावर ११.४६० पहा. नाग—नागाचें पिलें । कुंकुमें न्हालें । ६.२२२, कुंडलिनीच्या शक्तीस उद्देशून; नाइटेयां मेण । न मोडी नागाची आण । १३.७९९, अशी शपथ मोडली असतां नायटा होतो या भीतीस उद्देशून; नागपंचमीच्या दिवशीं नागाची पूजा करणारे, देवदेवांना भजणाऱ्यांच्या उदाहरणांपैकीं एक १३.८१६; नागिणिगुवी फडे खेलवणें १८.६४, यावर ३.१९९ पहा; नाग कूर्म कृकुर, यांचे जांभई, शिंक व ठेंकर असे व्यापार होतात, १८.३३९. पन्नग ११.२५९. फणि—सांघें महाफणि दर्दुरें । गीलिजे कायि ॥ २.१५; मोहफणि-असितु, अर्जुनास उद्देशून, २.७४. फोडसें—गुनियांसि नांगवे । फोडसें जेवि ॥ १३.७२४, फोडसें चावले असतां मांत्रिकाला त्याचें विष उतरवितां येत नाहीं यास उद्देशून. भुजंग—नहुष भुजंग झाला त्यास उद्देशून १८.१४६९, परिशिष्ट (६) नहुष पहा. भूवंग—हे ज्ञान-निधीचे भूवंग । ३.२३६, ज्ञानरूपी ठेव्यावर काम व क्रोध राखणदार म्हणून वसलेले आहेत, ते कोणालाही ज्ञान मिळूं देत नाहींत. विखार—१५.१६९, नीलमण्यांचा सर समजून ९.१४७. व्याल—जैसा नखाग्रि व्याल लागे । तो शिखांत पावे वेगं । १.२५५; जैसी चंदनाची मूली । गिंवसूनि घेपे व्यालीं । ३.२५५, चंदन व सर्प यांवर १०.७८ व १८.७७५ पहा; दूधाचें कालकूट । होये व्यालीं ॥ १६.२३८, यावर १८.६७६ पहा; व्याला कां हारा । वरिपडा जालेयां नरा । १८.४८५, अनुक्रमें मय व हर्ष वाटतात; स्वातीच्या पाण्याचें शिंपल्यांत मोती होतें, सर्पाच्या तोंडीं त्याचें विष बनतें १५.३८८; व्यालाकार १८.११८२; व्यालशंका—दोरास उद्देशून १८.२२६; पातालव्याल ११.३५७; विषयव्याल १२.२; व्याघ्रिव्याल, रोगांस उद्देशून, १७.१४९. सर्प—ना तरि सर्प गरुडातें । २.२१६, जसा भितो तसे कौरव अर्जुनाला भीत होते; सर्पेंसीं खेलों एडैल ३.१९९, यावर १८.६४ पहा; सर्पें

धवच सांडिलें ८.६५, सर्प कांत टाकतो, यावर १४.३१० पहा; भिकेपलीकडे कांहीं मिळत नाहीं, तरी गरुडी सर्पासारखा भयंकर प्राणी जवळ ठेवतो १८.६०५; सर्पामुळें चंदनवृक्ष वाईट ठरतो १७.२२४, १८.७७५, पण चंदनाचें झाड पेटलें असतां तें टाकून सर्प जातो १०.७८; नां तरि उकलतेयां सापांचा वेढे । जैसें चंदना खेंव देणें घडे । ११.७५; सर्प व दोरी यांवरः—सर्पत्व ८.२४६, १५.२२८, १५.२७८, १८.२२६, १८.३८५, १८.११८२; सर्पका १८.१३८३; सर्प व नीलमण्यांचा सर ९.१४७, १५.३८७; सर्प व माळाः—सर्पपण ९.७२, सर्पखुद्धि १३.११३२, सर्पाभास १५.५२७; कां आपुलां गरलज्वालीं । जालीं तेयां आंगाचि पेंदलीं । ते सर्प चि करीं विळीं । निरंधलां ॥ १६.४०८, तमोवृत्तीच्या लोकांना सर्पयोगीत टाकून केलेलें शासन, विळांतच कांडून त्यांच्याच विपज्जालेंत त्यांना भाजत ठेवतो; सर्पांगना—सोन्याच्या ठेव्यावर बसते, १८.१४९२; सर्प घर—कां सर्प घरा आतु । अवचटें देवो गेला स्वस्थु । १३.७६३, ‘देवो गेला’ ऐवजीं ‘ठेवा आणिला’ असा पाठ ज्ञानदेवी व कुंटे प्रतीत आहे; सर्पफणिची साउली, उंदरांना कधींच सुखकारक होणार नाहीं, ५.११६; कालसर्प—तो असिला महामोहें । कालसर्पें ॥ २.७०, अर्जुनास उद्देशून; कालसर्पाचें मार्दवं(व) ८.१४६; मनसर्पाची (मन सर्पाची) सृष्टी १६.२४१; व्याघ्रसर्प १२.१११; अति-कृतकदर्पसर्पदर्प १८.८, यावर अति (२) पहा. साप—दर्दुर सापें गीलिजतु उभा । ९.५०९; कापडाचा साप ११.४६०, वर कीडरं ११.५४ पहा; वैर जन्मांतरिचें । सापा मनौनि न वचे । १३.५३६, यावर १८.७५६ पहा; कां विख चि होउनि परते । सापा दूध ॥ १३.७२१, यावर १६.२३८ पहा; वेडुकु सापाचां तोंडिं । १३.७२९, तसेंच १३.५८७ पहा; सापां होउनि भाटिं असणें, राखणदार म्हणून, १३.७८३.

(ई) मासे—यांना जलचर, मळ, मासली, मासा, मीन, यादस, सफर असे शब्द ग्रंथांत आढळले.

मगर खेरीज इतर जलचरांचा नांवांनै केलेला उल्लेख आढळला नाही. जलचर, कोशांत चरणें (१) पुढें याचे संदर्भ पहा. मछ १३.३८०. मासली—गुरुस्नेहसलीली। आपण होये मासली। १३.३९७. देहजलीं होइजे। मासली जैसी ॥ १४.३४८. मासा—अल्पोदकिचा मासा। नाटे एसिया आशा। न वचे चि कां जैसा। अगावा डोहा ॥ १३.७३७, १४.१६९, १६.३००,

१८.६५१. सीब—अथवा सीना गळु घांटे। ७.९१, अथवा माशालाच गळ गिळतां येईल, अगदीं अशक्य कोटींतील उदाहरण; ३.२०८, ५.११७, १३.७३८, १४.१४६, १६.२२४, १८.९२५; मदमीन ७.८१; माहासीब ७.७०. यादस १०.२२३. स्फर—कोश पहा. मकर—मकरतोंडा मागिलीकडे ११.२८८; मगर, विषयमगर ७.८२.

परिशिष्ट ९

झाडें, फुलें व फळें

(अ) झाडें, रोपें, वेली इत्यादि

कोशांत झाड, तरु, दम-दुम, रुख-रुख, रुख-रुख, रोप, वृक्ष, वेल-लि-ली (२), शाखा व त्यापुढें शाखि पहा; त्याचप्रमाणें अंकुरणें व त्यापुढें अंकुर, आठोली, कंद (१), कांदा, खांदि, खोड, डिर-रि-री, पत्र (१), पल्लव, पारंब, पालव-वी (२), पाला, बल्ल, बाबुलि-ली, बावन, बि-बीं, बीज, बूड-ढ, बेचें, बोंड, मुल-नूल (१), मुली (१), साल-ला (३), सालडें, सालि (१) व (३) पहा.

अशोक—अशोकाचे आयसे। चवळिले कऱ्हेनि जैसे। ११.४०९, जसे उंटानें उभ्या उभ्या सहज लीलेन अशोकाच्या डाहाळ्यावरचे कोवळे शेंडे चवळावे तसे हे सर्व वीर विश्वरूपाच्या तोंडांत गेले आहेत.

अश्वत्थ—(१) पिंपळ, पवित्र मानलेलें झाड. याचे कांहीं औषधी गुण आहेत, याच्या समिधा होमांत घालतात. अश्वत्थु तो मीं ॥ १०.२१५, वृक्षांतील विभूतीस उद्देशून. (२) गीतेंत पंधराव्या अध्यायांत वर्णन केलेला काल्पनिक वृक्ष. यावर चराचर सृष्टीचें रूपक बसविलें आहे; निराकार ब्रह्माचा मायेशीं संबंध जडल्यावर जो 'संसाररूपी' वृक्ष तयार होतो तो हा अश्वत्थ, याचें मूळ वर असून याच्या शाखा खाली आहेत; हा क्षणोक्षणी बदलत असतो, आज आहे तसा तो उद्यां

नसतो (अ+श्व+तथ), यावर १५.४७-६५, १५.७२-२४४ ओव्या पहा; भवाश्वत्थ १५.२४१.

आंबा—पुढें (इ) फळें या सदरांत आंबा पहा. ऊस—याला इक्षु व उस-उंस-ऊंस हे शब्द योजले आहेत. इक्षु—इक्षुदंड, नातरि इक्षुदंड। पालितेया गोडु। गालितेया ही तो चि पाडु। येकु चि गा ॥ १२.१९९; इक्षुरस—जालें इक्षुरसाचें डाल। तंहि लवण देणें किडाल। १५.४२४, प्रमाणांत घातलें तर मिठांन अन्नाला रुची येते, पण गुळांत तें गोडी मारतें; नाना प्रभा व्यापे प्रकाशु। गोडिया इक्षुरसु। १८.५०६; इक्षुवृद्धि—रिगे मन्वंतर मनु पुढें। वंशा वरि वंशाचे(चें) माडें(डे)। जैसी इक्षु-वृद्धि काडिनकाडें। जीके जेवि ॥ १५.१२७. उस—पैं द्राक्षरस कां. उसा। १८.६७९, कावळ्याला आवडत नाहींत, 'उसा'ऐवजी 'आम्ररसा' पाठ अधिक ग्राह्य वाटतो. उंस—कां कोडी एके उंसीं। एकु चि रसु ॥ १३.११४; ऊस जसा वाढत जातो तशी त्याची गोडीही वाढत जाते १६.२७७; पाणी विपांत मारक, मिऱ्यांत तिखट व उसांत गोड होतें १७.६८; उंसाचीं कणिसें १८.५७३, निरूपयोगी अस-तात. ऊंस—उसाची साखर बनविल्यावर पुनः साखरेचा ऊस बनवितां येत नाहीं ८.१९८, यावर ८.१९४-२०१ पहा; गोडी उसाच्या

रूपांत मूर्त होते १४.२८०; कां ऊंसाचें कांडें
ऊंसा । वाढी हेतू ॥ १८.३६१.

कनक—घोत्रा. कोशांत कनक (२) पहा.

केळ—कदलि, केलि हे शब्द योजले आहेत.
ना तरि कदलिचा गाभा । वूंथि सांडूनु उभा ।
कां अवेवु चि नभा । निवडला तो ॥ ६.२९५,
केळीच्या गाभ्याचीं सोपटीं काढून आंतील
पोकळीच उभी करावी किंवा आकाशालाच
अवयवांचे आकार द्यावे, योगी इतका हलका
बनू शकतो कीं तो जणुं वायूचाच बनला
असावा असें दिसतें; कर्पूरकदलिचीं गर्भपूटे ।
उकलति कर्पूराचेनि कोंधाटे । पुलका गलति
तेवि थेंवटे । नेत्रौनि पडति ॥ ११.२४६,
कापूरकेळीचीं सोपटीं उकलून त्यांतून जसे
कापराचे कण गळावे तसे आनंदाश्रु गळत होते.
केलि—कोशांत केलि (१) पहा.

खैर—याला खदिर व खैर हे शब्द योजले
आहेत. खदिरांगाराचे डोंगर, खैराच्या
निळाऱ्यांतील प्रखर उष्णतेस उद्देशून,
१६.३७१; खदिरांगार खोले भरिले ९.१४८;
खैरचंदन ९.४५५.

चंदन—चंदन व बावन हे शब्द योजले आहेत.
चंदनाचे गुण, सुवास व थंडपणा हे प्रसिद्ध
आहेत, ९.४८०-४८३, १५.३, १८.१७१०
ह्या ओव्या पहा; चंदनाचा सुगंध ६.४६१,
९.३८७, १८.११६, १८.८५०, १८.११४४,
१८.१७२२; चंदनाला स्पर्श करून आलेल्या
वारा ९.४८०; मलयपर्वतावरील वारा १३.२८९;
चंदनाचा शीतलपणा ९.४८३, १३.२९०,
१७.५३; चंदनाची उटी १८.५८४; चंदन-
पिंजरी ११.२१९; चंदन व कोल्हा ४.२२;
चंदन व सर्प ३.२५५, १०.७८, ११.७५,
१७.२२४, १८.७७५; चंदनाचे खोडे, हे
चंदनाचे जरी असले तरी इतर खोड्यांइतकेच
त्रासदायक होतात, १८.८९४; चंदन पेटला तर
१०.७८, १७.५३; चंदनतरुचीं फूलें
१०.१८६; खैरचंदन ९.४५५; सज्जनवनचंदन
१०.३. बावन—कोशांत बावन (२) पहा.

चुत-चूत—आंब्याचें झाड. पुढें आंबा पहा.

तमाल—या झाडाचीं पानें आधीं हिरवीं नंतर

निळसर, काळसर होतात. तमालश्याम,
श्रीकृष्णाच्या सावळ्या रंगास उद्देशून, १७.३४.

तुळस—तुळशीच्या संरक्षणाकरतां व शोभेकरतां
वृंदावन बांधतात, त्यांत फळाफुलाची किंवा
छायेची अपेक्षा नसते—प्रतिपालु तरि याचा ।
चौपाटी कीजे तुलसिचा । परि फलफूलछायेचा ।
आश्रयो नाहिं ॥ १७.१८२, या विरुद्ध
कामेप्सूची रीत पहा—कां तुळसीचेया
झाडा । दूगैनि घाली सीतोडा । द्राक्षीचेया तरि
बुढा । दूध चि लाविजे ॥ १८.५९३.

दूर्वा—हा शब्द हरळीला योजला आहे. जी दूर्वेचा
हीर । आंगें चि तंव अमरु । वरि आला
महापूर । पीयुषाचा ॥ १४.२८, हरळीची
मुळी स्वभावतःच अमर आहे व तिच्यावर
जर अमृताचा पूर आला तर तिच्या अमरत्वाबद्दल
कसली शंका उरेल ? गुरुनें वर्षविलेल्या बोधा-
मृतास उद्देशून; दूर्वादल—परि गीता ईश्वर
भोला । ले व्यासोक्तिकुसुममाला । परि माझेया
दूर्वादला । नान हाणे ॥ १८.१६८९, गीता
ही शंकरासारखी भोळी आहे, ती व्यासवचनांच्या
(संस्कृत भाषेंतील) फुलांची माळ धारण करते,
माझ्या दुर्वेला (मराठी टीकेला) ती नाहीं
म्हणणार नाहीं.

द्राक्षी—द्राक्षांची वेळ. द्राक्षलता—कि
श्लोकाक्षरद्राक्षलता । मांडौ जाली आहे गीता ।
संसारपथश्रांता । विसांवावेया ॥ १८.१६४८,
श्लोकांचीं अक्षरें हींच द्राक्षें, अद्या द्राक्षांच्या
वेलींची गीता ही मांडव झाली आहे. द्राक्षी-
द्राक्षी—द्राक्षांची वेळ. हिच्या मुळांत दूध घातलें
तर फळें फारच गोड होतात या समजास उद्दे-
शून, जेधवां द्राक्षि दूध घातलें । तेधवां वायां
गेलें गमलें । परि फलपाकि दूणावेलें । देखिलें
जेविं ॥ १५.५५८, असें दूध घातून फळें गोड
होतात हें अनुभवसिद्ध आहे असें या ओवी-
वरून दिसतें, यावर १८.५९३ पहा.

निंब—याला नींब असाही शब्द आला आहे.
निंब—जें सुखा लागि आपणपेयां । निंब चि
आथि धनंजया । तें(तें) कडुवटपण तेया ।
भोगिजे ना ॥ १८.९२०, जर निंब (परि-
णामाच्या दृष्टीनें) सुखकारक होतो तर त्याचा

कडवटपणा सहन केला पाहिजे ना ? 'भोगिजे ना' ऐवजी 'उभगिजे ना' असा पाठ ज्ञानदेवीत व 'उभगिजे ना' असा पाठ कुंटे प्रतीत आहे, १८-१२४. नींबू—रोगु जाये दूधें ओगरे। तरि नींबु कां पियावा ॥ ४-२२०; नींबु नींबोळीं मोडौनि आला। तरि काउलेयांसि सुकालु जाला। १०-४३४, निंबाच्या झाडाला झाड मोडेल इतका निंबोळ्यांचा बहर आला तर त्या सुबत्तेचा फायदा (केवळ) कावळ्यांनाच होतो, भक्तिहीन मनुष्य असाच पापाकरतां जगतो.

निर्गुडी—हिला गंगावती शब्द योजला आहे. या वनस्पतीच्या साथी व कात्री अशा दोन जाती आहेत, हिला वणई म्हणतात. कोशांत गंगावती पहा.

पिंपळ—पिंपळ, १५-११४, १५-११५; पिंपरु-बांचेचा आशा। न सिंपिजे पिंपळ जैसा। तैसिया फलनिराशा। कीजति कमें ॥ १८-१७१; मागवेलि बांचेचा पिंपळि बांचे १३-६५७, यावर कोशांत मागवेलि पहा. पिंपळावडाच्या परी, पिंपळाच्या किंवा वडाच्या झाडासारखा हा संसारवृक्ष फोफावतो यास उद्देशून, १५-५८.

वाभूळ—बाबुल. काइ सुरतरु झणौनि बाबुल। सेविलें करी ॥ ९-१४६, कल्पवृक्ष म्हणून बाभळीचा आश्रय घेतला तर इच्छित फळ मिळेल काय ? बाबुलें(ले)चें खोड १३-५६०, परिशिष्ट (८) सरडा पहा.

वोरांटी—जेरीचें झाड. आणि गोवि केलेयां जवलि। झगटलियां आंग फाली। फलें आंतु पोली। वोरांटी जैसी ॥ १८-६५२; पुढें शेवंती पहा.

भेंड—भेंडाचा वृक्ष. कोरडा ना वोला। उपेगा आधि गेला। तो वाढौनि मोडला। भेंडु जैसा ॥ १८-५७२, भेंडाचा वृक्ष वाळलेला किंवा ताज असला तरी त्याचा काहीं उपयोग होत नाही; तो वाढतो व मोडतो, तामस ज्ञानाचें उदाहरण.

भोपळ्याची वेल—हिला तुंबिणी शब्द योजला आहे. पै नानाप्रयोजनशीलें। दीवें वक्रें वर्तुलें। होंति येकिचियें(ये) फलें। तुंबिणिये ॥ १३-१०५५, अनेक कारणांमुळे निरनिराळ्या आकाराचे भोपळे वेलीवर वाढतात पण ते

एकाच वेलीचीं फळें आहेत, आकार निराळे पण वस्तु एकच या अर्थी.

वड—या झाडास वट असाही शब्द योजला आहे. वट—सविस्तर वटत्व जैसें। बीज कणिके (बीज-कणिके) माझि असे। आणि बीजकणु वसे। वटीं जेवि ॥ ९-४०६, १६-१३०. वड—गाभे वनें (गाभेवनें) वडु झांकवे। १०-६९, (वडाच्या) सूक्ष्म अंकुरांनीं वडाचें विस्तीर्ण झाड झांकलें जावें असें विपरीत द्वाणार नाही. पिंपळावडाच्या परी, या वृक्षाच्या पारंब्यांत डहाळ्या फुटतात, १५-५८.

सावेरी—शेवरी. कोशांत सावेरी—सोवेरी पहा.

सूर्यकांत—यास आदित्याचें झाडें असें ग्रंथांत म्हटलें आहे, १८-८६२.

हिवर—हीवर. एक विस्तीर्ण कांटेरी झाड. दाते कोश पहा. कोशांत हीवर पहा.

(आ) फुलें.

कमळ—कमळास अनेक नांवें आलीं आहेत, त्यांपैकीं काहीं येथे दिलीं आहेत; चंद्रविकासी व सूर्यविकासी कमळांचे अनेक उद्देश आले आहेत. दहा व त्याहून अधिक पाकळ्यांचीं कमळें, योगांतील कमळरूपी चक्रं यांचेही निर्देश आले आहेत. कमळ हा शब्द सुवास, कोमलता, सौंदर्य इ. गुणनिदर्शक म्हणून आला आहे. अनेक ठिकाणीं कमळ हा शब्द सूर्यविकासी कमळ या अर्थी योजला आहे. अब्जिनी—ते सरोवरीं कां बरवी। अब्जिनी जैसी ॥ १८-२७४; अद्वयाब्जिनीविकाशु, अद्वयरूपी कमळाचा विकास करविणारा, गुरुरूपी सूर्य, १६-१; योगाब्जिनीसरोवरु, योगरूपी कमळांचें सरोवर, गोरक्षनाथांस उद्देशून, १८-१७३४; हंदिवर—१३-३६१; उत्पल—नीलोत्पल ११-५९०, १७-६; रातोत्पल ६-२६५; कमल—कां सोमकांतु सोमें पाह्हाले। सूर्ये फाकति कमलें। १८-११२, ११-६५, १३-२४७, १४-२९४, १४-३७२, १६-३६५, १८-३४४, १८-४३०, १८-६१४; गीता कमलिचे भुंग, गीताकमलिचे असा पाठ घ्यावा, गीतंतील श्लोक या अर्थी, १८-१६५३; कमलकंद ९-५७, —कलिका १०-१११, —कोश १४-३११, —गर्भाकारें

कोशांत आकारणें पहा, ६.२८०, —जन्मा, ब्रह्म-
देव, ३.८७, —इल १.५९, १.२०२, १३.२५३;
भारतकमलपराग, महाभारतरूपी कमळांतला
पराग, गीतेस उद्देशून, १.५०; कमलवन
११.२००, १८.६१४, १८.७३२, १८.१३६७;
कमलत्व १४.१२३; करकमल, हातांतील
कमळ, १२.२२१, लिंगदेह—, लिंगदेहरूपी
कमळ, १६.४, लीला—, लीलेनें खेळण्यासाठीं
हातांत घेतलेलें कमळ, १३.२८४, दार—,
मस्तक हेंच कमळ, ६.२०२; हृदयकमल(ला)-
राम, हृदयरूपी कमळाला आनंदविणारा,
श्रीकृष्णास उद्देशून, ३.२३४; कमलिनी
१३.३४०; कल्हार, कोश पहा; कुमुद—
चंद्रविकासी कमळ, परि कुमुद कैसें सूके।
कैसें तें कमळ फांके। ये दा(दो)न्हीं रवी
न देखे। जिया परीं ॥ १८.४३०, ६.१३४,
१४.३४३; कुमुदचकोरां, कमळें व चकोर
पश्यांचा, १८.१३०४; कुमुददल, कमळाची
पाकळी, ५.१०६; स्वयंबोध कुमुदचंद्र,
१८.७२७, हे शब्द एकत्र घ्यावे, कोशांत बोध
पहा; कुमुदिनी, चंद्रविकासी कमळ, १.६०;
स्वबोधकुमुदिनीचंद्र १८.५१७, कोशांत चंद्र
पहा; दशदल, दहा पाकळ्यांचें कमळ, १५.५३७.
पद्म—आणि पाणी होये भलेतेतुकें। परि तें
जीणौनि पद्म फांके। १८.८५९, कमळाचा
कांदा कितीही खोल पाण्यांत असला तरी
त्यांतून कमळ पाण्यावर येऊन उमलतें; पद्मासन,
योगांतील एक साधें आसन, ८.९१; पद्मकर,
कमळासारखा हात, १०.९; पद्मखंड, कमळाची
पाकळी, १४.२०३, —इल १५.११२, —पत्र,
कमळाचें पान, ३.७१; गुरूपदपद्मपराग
१५.१७; निगमपद्माचें पराग, वेदरूपी
कमळांतील पराग, श्रीकृष्णास उद्देशून, १७.४६;
विषयपद्म, इंद्रियभोगरूपी कमळ, १८.४६०;
पद्मिनी—पद्मिनी रविकिरण। लाहे मग लाजे
कवण। १८.१६; राजिव—आतां सूर्यासि
जीवें। अनुसरलीं राजिवें। परि तो त्यें न
सिवे। सौरभ्य जैसें ॥ १६.१६२.

चाफा—याला चंपक, चांपा अशीं नांवें आलीं
आहेत. कनकचंपकाचा कला, योगसाधनेनें

होणाऱ्या योग्याच्या शरीराच्या कोवळेपणास
उद्देशून, ६.२५७, यावर ६.२५३-२६० पहा;
चांपाचा पौली पृजिला १८.८५०;
चा(चां)वेगोरिं, विश्वरूपांतील अनेक प्रकारच्या
शरीरांस उद्देशून, ११.१३५, यावर
११.१२४-१४० पहा.

जाई—जाईचें फूल. यःहविं जाईचेया फुला
फांकणें। तेया चि नांव सूकणें। १८.२५५, हीं
फुलें पूर्णपणें उमलल्यावर फार वेळ टिकत
नाहींत यास उद्देशून.

जुई—जुईची वेल. जुह—हा प्रकृती मासि उभा।
परि जुहं जेसा वोथंथा। प्रकृति पृथ्वी नभा।
तेतुला पाड्ड ॥ १३.१०१६, जुईच्या वेलीला
जसा आधार देणारा दांडा उभा करतात तसाच
प्रकृतीला पुरुष आधार होतो, वास्तविक वेलीचा
व दांड्याचा कांहीं निकट संबंध नसतो, पण
दांड्याशिवाय वेल उभी राहू शकत नाही हें
तात्पर्य, पृथ्वी व आकाश यांमध्ये जितकें अंतर
असतें तितकें अंतर प्रकृति व पुरुष यांत आहे.

धोत्रा—याला कनक शब्द आला आहे. कनका
आणि कापुसा। १३.१०९६, फूल पांढरें असतें
यास उद्देशून. पुढें फळांत धोत्रा पहा.

पारिजात—प्राज्ञ. कल्पद्रुमु हान पारिजात।
गुणें चंदनु पें विख्यात। १०.२१५. तैसे पहिले
आणि सरते। श्लोक न ह्मणावे गीते। जूनि(निं)
नविं पारिजातें। असति काइ ॥ १८.१६५९.

मोगरें—नाना गुंफिलीं कां मोकलीं। उणीं
न्हंवति परिमलीं। वसंतागमिचिं वाटौलीं।
मोगरिं जैसिं ॥ १८.१७१९, हा संदर्भ बट-
मोगऱ्यांस उद्देशून असावा.

शेवंती—सेवंति. सेवंतिअ अरसिकां हिं। आंग
पांतां विशेषु नाहिं। १५.५६१, अरसिकांनीं
शेवंतीच्या फुलाकडे पाहिलें तर त्यांना त्या फुलांत
कांहीं वैशिष्ट्य दिसत नाही; या पाठाऐवजीं
शाळिग्राम, गोपाळाश्रम, निरंजन रघुनाथादि
पोथ्यांतील 'आरिसिं कां हिं' बोगांटी या अर्थीं
आलेला पाठ 'जाणों नेणों' १५.५६०,
'घड न्यून' १५.५६२, या मागच्या व पुढच्या
विरोधात्मक शब्दांच्या संदर्भावरून अधिक समर्पक
वाटतो. सेवंते हीयारी(रीं)। नोहंति फुलें ॥

१६.१२५, यावर कोशांत हीयारी पहा; गाई दोवाड सिंग। सेवंतिये अडव आंग। १८.१८५, शेवंतीला कांटे असतात या अडचणीस उद्देशून.

(इ) फळें, मुळें इत्यादि.

आंवा—चुत, चूत असे शब्द आंब्याच्या झाडास उद्देशून आले आहेत. चुतफल—जैसें एके चि चुतफलें। इंद्रियां वेगलवेगलें। रसें वणें परिमलें। भेटिजे स्पशें॥ १८.४७०; लता पीके आवधी। तंव चूतु बांधे पालवी। १८.१२३.

आवळा—आवला. करतला वरि वाडुला। डोलत देखिजे जेवि आवला। तैसें ज्ञानें डोलां। आक्षि दाविलें तुज॥ १३.६५०; तलहातिचा आवला १४.२६६.

कविठ—जैसें कविठ घातलें! वडवानलीं॥ ११.४२८, यावर ११.४२२-४३४ पहा.

कांदा—कोशांत कंद (१) व कांदा पहा.

केलें—केलें. केलें गोडें होति साखरेंसीं। १८.७९३, कोशांत केलि (१) पहा, केलें हा एकवचनी शब्द आहे म्हणून होति या अनेकवचनी क्रियापदाचा बाध येतो, याकरतां ज्ञानदेवींतील पाठ दिला आहे, शाळिग्राम प्रतीत 'केलें गोडें साकरेंसि' असा पाठ आहे, 'होति' हा शब्द नाही.

भोपळा—याला दूधिया हा शब्द योजला आहे. भोपळ्याच्या एकाच वेलीला निरनिराळ्या आकाराचे भोपळे लागतात, त्यावर १३.१०५५ पहा; कडू दूधिया माखिला। गुलें जैसा॥ १३.४६७, कितीही गूळ घातला तरी कडू भोपळा तोंडांत घालवत नाही यास उद्देशून; मनोरथांचा धारसां। वाहवणें जेयाचेया मानसा। पुरीं पडला जैसा। दूधिया कां॥ १३.६८६. वर तुंबिणी पहा.

द्राक्ष—द्राक्षें कधीं असतांना आंबट व तुरट लागतात पण तीं पिकल्यावर गोड होतात, पै कोळिता ही हनु बहुवसें। द्राक्षाचें हिरवेपण असे। तें परिपाकी कां जैसें। माधुर्य होए॥ १८.७८७; द्राक्षरस १८.६७९; द्राक्षाच्या वेलीला दूध घातलें तर द्राक्षें गोड होतात या व इतर संदर्भाकरतां वर द्राक्षी पहा.

धोत्रा—याला कनक शब्द आला आहे. कनकाचेया फला। आंतु माजु बाहिरी मैला। १८.६५५.

नारळ—याला नारियल हा शब्द आला आहे. मग जें काहिं ते पढिनले। तें माकडें नारियल तोडिलें। ९.१७५.

निंबोळी—याला निंबोलि, नींबोली हे शब्द योजले आहेत. निंबोलि—कां निंबोलियेचें पीक। वरि गोड आंतु विप। तैसें राजस देख। क्रियाफल॥ १४.२६१, निंबोळी दिसायला चांगली असली तरी आंत कडू असते यास उद्देशून, यावर १३.६६९ पहा. नींबोळी करतां वर निंब पहा.

पडवल—पडवल. पडवलेंसि इसालें। भांडताति हे डोळे। ते होतील पडवलें। पीकलीं तैसीं॥ १३.५५८.

पिंपर—पिंपळाच्या झाडाचें फळ. पिंपरवाचेया आशा। न सिंपिजे पिंपलु जैसा। १८.१७१.

भिरें—जैसें जीवन चि उदक। परि विशिं होये मारक। कां भिरियां माजि तीख। उंसिं गोड॥ १७.६८, पाणी जीवनाधार आहे, पण संसर्गानें त्याच्या आंगां तामस, राजस व सात्त्विक गुण कसे येतात तें पहा.

राई—हिला मधुरी हाही शब्द योजला आहे, तो कोशांतप रिंवडणें पुढें पहा. राई—राई रायिपण बीजीं। सांदौनि आंग त्यजी। १४.२५४.

लसूण—लसणातें न संडी गंधि। कां अपथ्यशीलातें व्याधि। १८.७५४.

हरडा—याला हिरडा हा शब्द योजला आहे. निंबु जिंव्हे कडुवटु। हिरडा पहिलें तूटु। १८.१८४, सत्कर्म अशांच आरंभी कडू व तुरट असतात पण परिणामी हितकारक होतात.

कणिस—कोश पहा.

तिल—तिल. वालुवे तिलां घाणा। गालणें एक॥ १८.९३७.

नागवेल—नागवल्लिका. कां न फलतां हिं सार्थका। जैसिया नागवल्लिका। तैसिया करी नित्यादिका। क्रिया जो गा॥ १८.६२९, ही वेल फळली नाही तरी तिचीं पानें विड्याकरतां उपयोगी पडतात.

पारका—कोश पहा.

फुटाणे—११.२१२.

बेल—शंकरास अर्पण करण्याचें पान. पाठिं सोम-

वार पावे। आणि बेलेंसि लिंगा घावे। १३.८१ ~~आम्यांच्या कांहीं जाती~~—धान्याला योजलेला
लांबा—भाताचें रोप. कोश पहा.

शाक—कोश पहा.

हिंग—हींगु त्रासला पां घाणीं (णी)। तरि
सुगंधत्व कैचें आणी। १८.२१९.

सस्य शब्द कोशांत पहा.

जोंधळा—जोन्हला १४.१२५.

तांदूळ—तांदुल ९.३०, १५.२३.

दुरडा—११.३१९.

परिशिष्ट १०

संख्यावाचक शब्द

एक—येक—हे शब्द सुटे किंवा इतर शब्दांसह
ग्रंथांत आले आहेत. कोशांत दिलेल्या कांहीं
संदर्भावरून त्यांचे अर्थ सहज कळण्यासारखे
आहेत. बहुतेक सर्व अर्थ हल्लीं प्रचारांत
आहेत, त्यांपैकी कांहीं येथें दिले आहेत.
एक—कित्येक, २.१७३, एक आत्मसुख,
केवळ, २.२५९, एक चि, एवढें एक, २.२५०,
एकच वस्तु, १५.२४३, एक निश्चित, जें
निश्चित असेल तेवढेंच, ३.३१, ऐहिक ही
एक धड नाही, तें मुद्रां, ४.१५३, चैतन्य
एक, जें अद्वितीय आहे तें, २.१७७, जें एक,
जें एकुलतं एक होतें तें, १८.७८३, तैसैं
एक, तशा प्रकारचें एक विशिष्ट, ६.१६३, पृथ
समर्थ एक(कु), कोणी एक समर्थ, २.९६,
एक ही करणें नाही, मुळीं कांहींच, ९.११२,
एक...एक—हें तें, ५.९३, एक...एक—
कोणी कोणी, १८.४५, एक दोनि १.१०४,
एकदोनि, कांहीं थोडेसे, ६.२३१, येकि उजू
येकि अन्हांटा ८.२३६; पहिला—(क्र. वा.)
३.२६३, ४.१३२, ७.१०६, १८.८५४; पहिलें,
(१) आधीं असलेलें, तैसैं मी पहिलें, १०.९९,
(२) आधीं, १३.२२६; पेली, पहिली,
१५.१२८; प्रथम, प्रथमि, पहिल्या अध्यायांत,
१०.२३, १०.८१; प्रथम दशे, आरंभीं,
११.२४३, प्रथमदशेचि, बालपणांत,
१०.२६८, प्रथमवयसाकालीं १.४२; कोशांत
वहिला-ली-लें पहा.

दोन—

उभय—उभयातीत १८.१२०५, उभयबंध
४६

२.२७७, ११.५३७, उभयबुद्धि, जीवत्व
व विश्व या दोन कल्पना, १५.४८१, उभयता
३.२२४, उभयथा, बाहेर आशारूपी नेत्ररोगानें
व आंत अविवेकानें, ७.१३७, उभय—भोगुत्रासु
१३.५२२, —योग १४.८१, —संग १४.९०;
दु—दुखंड १३.३४५, दुपाउली(लीं), दोन
पावलांत, जवळच, ८.६९, दुपाहारी(रीं)
१७.१५४, दुपुखीं १५.४३८; दुसरा—दुसरां
क्षाणिं १७.१६३, दुसरें, देहरूपानें आपण दुसरा
कोणी तरी आहों या कल्पनेनें, १८.१२९८;
दुज—दूज, दुण—दूण, दु-दूसरा-री-रें कोश पहा;
दू—दोन, दूथडी, ९.६१;
दो—येरिं दो, ॐ तत्सत् यांत सत्कार हा इतर
दोन, ॐकार व तत्कार यांपेक्षां, १७.३९४;
दों—येकां दों ११.३९, दों आखरीं, थोडक्यांत,
१८.१२३८, दों ठां १६.३०७, दोंवा(वा)हीं,
दोन बाजूस, दुतर्फा, ६.२६३, दों भागीं, (१)
कुरुक्षेत्रावर दोन बाजूस, ११.६५१, (२)
श्रीकृष्ण स्वतः व सेवक या नात्यानें, १२.१८६,
दों मुजीं ११.२८५, दों वरि दोनि भुजा,
१२.२२२.

दोघां, प्रलयवन्दि व महावात, १.११८,
दोघांचें १८.१५७९, दोघां तव, इच्छा
व द्वेष यांमुळे, ७.१६२, दोघी चि या
कचतिकिणी १६.६०, दोघे १८.८२५;
दोघै, कृष्णार्जुन, दोघै एकपणें पाहीं। नांदत
आहाति ॥ १८.१५७७, १८.१५८२; दोनि, दोन
निरनिराळे, ते चि अविषेची जवनीक फोटे।
आणि भेदभावाची अवधि तूटे। मग ह्मणों जरि
येक होउनि आटे। तरि दोनि काय होति ॥

८.४०, अविद्या व भेदभाव गेल्यावर एकमेकांत मिळाले तर ते काय प्रथम दोन निरनिराळे होते? अधिभूत व अधिदैव यांस उद्देशून; १४.३७१, १८.११५३; जें एक चि असे त्याचें । दोनि दावी ॥ १८.१११७; दोनि गुण १७.५७, -भुजा १२.२२२, -बोखद १७.६२, -बांधति, राजस व तामस हे बांधणारे, १८.५१५; दोनि च्यारि ६.१७७, १८.७७२; दोनी, दोनी अवस्था १५.४९२, -उपाये १३.१३३, -रीती १५.२९८, यावर १५.२९०-३१० पहा, -वाटा १२.२४; दोहिं—दोहिकडे १३.४८, -भागिं, निरुपाधिक व सोपाधिक या दोन प्रकारांस उद्देशून, १५.४२९, -माजि २.५४, १७.३१३, -वेगलें १८.२४३, -इहिं शब्दि १८.९०; दोहीं—१.१६९, १.१८४, २.१३२, ६.४१, १५.४९५, १८.२४३, १८.३३३; दोहीं घरीं १८.७४२; आथिनाथि यां दोहींचें । पंचत्व तो ॥ १३.११०७; दोहींसि बरवा १३.८५-८६ पहा; दोहींमाझि, कर्मयोग व संन्यास, ६.४०; दोहींचां विखीं १८.२०४; दोन्हि—मन व बुद्धि, १२.९८, १३.९५६, १५.५०५, १७.३१३, १८.१५७४; दोन्ही—१.१२८, २.१०४, ४.१०८, ६.२४०, १४.१२१, १८.४४३, १८.११५३; दोन्हीं—पूर्व व उत्तर मीमांसा, १.१६, ३.३४, ३.४०, ६.३९, ६.२३८, ६.४३४, ११.६५०, १३.९५४, १४.२६७, १७.५, १७.८२, १७.३१२, १८.१२९, १८.४३० (दो), १८.१०३६, १८.१०९४, १८.१२४७, १८.१५७६, १८.१५८०, दोन्हीं गुण २.११५, -निष्ठा ३.३५, -बिंबें, चंद्र व सूर्य, ११.५, -मार्ग ३.३८, -सूर्ती, श्रीकृष्ण व विश्वरूप, ११.६९२, -वाटा ८.२३६; दोहों—दोहों रसि ११.१; दोहोंतें ४.१४४; द्वंद—कोश पहा; द्वि—द्विजन्मे १८.८७९; द्विज—द्विजोत्तम १७.२८८, द्विजद्वारा १७.३५७, -रत्न १७.२७३, -संग १८.८१९, -सेवा १८.८८०; द्विधा—दोन भागांचा,

जैसा रातीदिहो नोहे । द्विधा रवि ॥ १५.५२१; द्विभुज—जें मूलस्वरूप तूझें । जेथौनि हयें द्विभुजें चतुर्भुजें । सोभांगें सुरकार्याचेनि व्याजें । वेळं वेळं येसि ॥ ११.८३, यावर ११.२८५, १२.२२२ पहा; द्विरद, हत्ती, १८.७; द्विरेफ १४.२८४, द्विविध १८.८३५, द्विविधा प्रकृति ९.९७, द्विविध मार्ग ९.३१२, द्विविध, न्याय व अन्याय, १८.४५२, द्विविध रसु २.११८, द्विविध शौच, अंतर्वाह्य शुद्धतेस उद्देशून, १८.८३५; द्वैत—कोश पहा.

तीन—

तिं—तिं माजि, तिधां सत्त्वरजतमांमध्ये, १७.१६९; तिकडी सांखल, काम-क्रोध-लोभ यांचें बंधन, १६.४३५; तिजा—तिजेयाची मातु, तिसऱ्या कोणाची गोष्ट जाऊन तुम्हां आम्हां एकांत होऊन राहिल, १८.१३५३; तिनि—तीन प्रकारांच्या आहारांस उद्देशून, १७.११९; तिभागा, सत्त्वरजतमांच्या तीन वाटांनीं, १८.५८१; तिवना, सत्त्वरजतम या तीन पानांचा, १५.९४; तिसरें, रात्र व दिवस यापेक्षां तिसरें कांहीं नाहीं, १३.६५३, कर्मांचें तिसरें कारण १८.३२८; तिहिं—तिहीं—तीहीं—अक्षरां तिहिंचें पद, अ, हिं व सा या तीन अक्षरांचा शब्द, १३.३१६; तिहिं अवस्थांचिया, जागृति, स्वप्न व सुषुप्ति ह्या तीन अवस्थांचे खेळ राजसज्ञान जीवाला दाखवितें, १८.५३८; तिहिं अवस्थांतरीं, बाल, तरुण व वृद्ध या तीन निरनिराळ्या अवस्थांत, १३.१३५; तिहिं अवस्थांचेनि द्वारें, जागृति, स्वप्न व सुषुप्ति ह्या तीन अवस्थांच्या द्वारें स्थूल, सूक्ष्म व कारण या तीन प्रकारच्या उपाधि उद्भवतात यास उद्देशून, १८.११८०; तीहीं कालांची गणना, सायं, प्रातः व मध्यान्ह, १४.३३०; तिहिं-हीं गुणा-णिं-णीं—सत्त्वरजतम या तीन गुणांनीं, तिहीं गुणीं आहत । हे वेद जाणें निष्ठांत । २.२५६, येयां तिहिं गुणा सारिखी, श्रद्धेस उद्देशून, १७.६१; तिहिं गुणिं, तपांस उद्देशून, १७.१९६, १७.१९८; तिहिं गुणीं व्यक्त, श्रद्धादिदानांस उद्देशून, १७.३११;

ह्यग्नौनि तिहिं गुणिं । बुद्धि केली त्रिगुणीं ।
 धृतिसि ही वाटणी । तैसी वि असे ॥ १८.६९१,
 तिहिं गुणिं, कर्मफळास उद्देशून, १८.८०९,
 तिहिं गुणाचें १८.८१३; जिये आत्मप्रवृत्तिचां
 इहीं । गुणि सत्त्वादिकीं तिहीं । कर्म चौधां चौं
 ठाई । वांटिलीं वर्णां ॥ १८.८२२; ह्यग्नौनि तिहिं
 गुणिं । बांधलासि तूं कोदंडपाणी ॥ १८.१२८४, या
 चरणांतील 'तिहिं गुणिं' चा अर्थ 'शौर्य तेज
 दक्षयता' १८.१२८२ या तीन गुणांनीं असा न
 घेतां, क्षत्रियाच्या तिहिं गुणिं—त्या गुणांनीं—असा
 ध्यावा, गीता श्लोक १८.४३ पहा; तीहीं देवां,
 ब्रह्मा विष्णु महेश यांस, १०.१३४; तिहींचें
 बिंब १६.४२२; तिहिं भागिं, पृथ्विपाताल-
 स्वर्गिं, १५.४७०; तिहिं लोकां जांतु, भीष्माच्या
 सिंहानादास उद्देशून, १.१२६, तिहिं—हीं
 लोकिं—कीं, कोशांत लोक पहा; तिहिं
 वयसिं, बाल, तरुण व वृद्ध, या अवस्थांत
 शरीर एकच असतें, १३.९१७; तिहिं वर्णांचां
 चि कानिं लागला, वेदाध्ययनाचा अधिकार
 द्विजांनाच असतो यास उद्देशून, १८.१४४७;
 तिहींची दूण, कफ, वात व पित्त या तीन
 विकारांच्या दुष्पट असे सहा दोष आहेत,
 १६.२५३, गीता श्लोक १६.४ पहा;
 तिहींतिं हीं न लेखी, मिताहाराविषयीं, यावर
 १८.१०१८-१९ पहा;
 तिघां-तिनि—तिघांना तीन नांवें, १८.१२७३,
 यावर १८.१२७२ पहा;
 तिन्हि-न्ही-न्हीं—हे तिन्ही एकवटले । तेथ
 शब्दब्रह्म कवळें ॥ १.२०, उँकारास उद्देशून,
 यावर १.१९ पहा; श्रद्धेचीं तिन्हीं रूपें १७.७५;
 परि सणु सुहृदु संपति । ये तिन्हि येकें मिलति ।
 जै भाग्य थरी उन्नती । आपुलां विधिं ॥ १७.२६८;
 तिसरी—(क्र. वा.) १८.७४५;
 तीघ—तीघ श्रष्टी—सत्त्व रज तम गुण, १३.३८;
 हाणि हाणि नोहे तीघ । हे वि हाणी ॥ १६.४२६,
 काम, क्रोध व लोभ हे तिघे मूर्तिमंत हानी
 करणारे आहेत;
 तीघां बन्हि पांती पांतां—तीन अग्नि, प्रलयाग्नि,
 विशुद्धाग्नि, वडवाग्नि यांची पंगत (एकत्र आलेले)
 पहातां, १६.२५२;

तीजा—(क्र. वा.) ७.१०६, आर्त्त, जिज्ञासु,
 अर्थार्थी व ज्ञानी यांपैकीं तिसरा; तीजा गुण,
 ज्ञानयोग, १६.८३, क्षत्रियांचा गुण १८.८५७;
 तीजा पुरुष १५.४४०; तीजें—प्रतिबंध करणारें
 तिसरें, जगाच्या कल्पनेस उद्देशून, १८.१३५५;
 जें दोहिं माजि तीजें असे । तें दोन्हि सांडितां चि
 दीसे । १७.३१३, रजतम टाकून तिसरा गुण
 सत्त्व, यास उद्देशून; तीजा सत्कार १७.३३९;
 तीजेया गुणाचे(चें) रूप १८.८३५;
 तीनि—तीनि कवडे १४.२३३; तीनि—तीन
 प्रकारच्या धृतींस उद्देशून, १८.७२९, तीनि
 बेला, सकाळ, दुपार व संध्याकाळ, ११.४९०;
 तीन्ही—ज्ञान, विज्ञान व अज्ञान ७.६,
 ११.४९०, १३.९६१, १३.९६६,
 १४.३०८, १६.४३१, त्यागिचे तीन्ही प्रकार
 १८.१४५, वेदांचे तीन्ही भाग १८.१४२३,
 तीन्ही भेद, बुद्धीचे, १८.७२७, तीन्ही लोक,
 कोशांत लोक पहा;
 तीन्हीं—आदि, मध्य व अंत, विश्वरूपास
 उद्देशून, ११.२७६-२७७; तीन्हीं अवस्था,
 वैराग्य, विवेक व प्रतीति, १८.९९८, —आखरें
 १७.३५१ पहा, —इयें, आदि, स्थिति व
 अंत, २.१५५, —कांडें, कर्म, उपासना व ज्ञान,
 १८.१४२४, —गांठी, इडा, पिंगळा व
 सुषुम्ना, ६.२४४, —गुण १४.२६६, —दानें
 १७.३०७, १७.३१२, —अुवर्णें, स्वर्ग,
 पृथ्वी व पाताळ, ११.३१४, १८.१६६६,
 —रुग्वेदादि १७.२२१, —लोक १८.१२९१,
 कोशांत लोक पहा, —निजनिजें सामर्थ्यें, तीनही
 गुण आपापल्या सामर्थ्यानें, १४.२७८; तीन्हीं
 अंतरीं उठीति, काम, क्रोध व लोभ, १६.४२५;
 तीन्हीं उठिलीं, उँकारांत अ, उ व म हीं
 अक्षरें उपजतां क्षणींच तीन वेदांना घेऊन
 आलीं, ९.२७५-२७६.
 तीहीं—तीहीं कालांची गणना १४.३३०.
 तृतीय—(क्र. वा.) तृतीय नेत्र ११.२९९,
 —निष्कर्ष १५.४९५ पहा; त्रय—त्रया १८.४५९;
 —त्रय, शब्दास जोडून, अवस्थात्रय, जाणति,
 सुषुप्ति व स्वप्न, १८.३१८, १८.१२९१,
 कर्म—, सात्त्विक, राजस व तामस, १८.७६३;

कांडित्रयात्मक १८.१४२१, १८.१४४१,
कांडित्रयनिरूपणी १८.१४४०; गुणत्रय, सत्त्व,
रज व तम, २.२५९, १५.४४७, १८.६२४,
—त्रयादि २.२३६, गुणत्रयरहित २.१४९,
गुणत्रयलोपे (गुणत्रय लोपे) १३.९२०, —वर्से
१७.७३, —संगे १७.२३८; जगत्रय १.४७;
ज्ञानत्रयवशे १८.५८२; तापत्रय, आधिभौतिक,
आधिदैविक व आध्यात्मिक, ३.२४९, ताप-
त्रयाग्नि ८.१३८; प्रवृत्तित्रय, ज्ञाता, ज्ञान व
ज्ञेय, १८.५०९, बंध—, मूलबंध, ओढियाण व
जालंधर, १३.५०७, बीज—, ज्ञाताज्ञानज्ञेय,
१८.४५८, भूत—, पृथ्वी, आप व तेज,
४.१७४, ६.२९८, मद्—, विद्या, धन व
सामर्थ्य, ७.७३, युक्ति—, हेच वर दिलेले
बंधत्रय, ४.१२५, कुंटेनीं याचा अर्थ आहार
विहार, चेष्टा, निद्रा व बोध असे दिले आहेत,
रितु—, उन्हाळा, पावसाळा व हिवाळा,
१४.२८९, लोक— ७.१६, यावर कोशांत लोक
पहा, वयसा— १४.१३९, वर्ण—, (१) उँकारास
उद्देशून, १७.३३५, वर्णत्रयात्मक, उँकार,
१७.३५०, (२) ब्राह्मण, क्षत्रिय व वैश्य या
वर्णास उद्देशून, १८.८१७, सुख— १८.७६९;
त्रयी—शब्दास जोडून, त्रयीधर्म, ऋक्,
यजुस् व साम या तीन वेदांत सांगितलेला
धर्म, ९.३३०; देवत्रयी, ब्रह्मा, विष्णु व महेश,
११.१४७, देवत्रई, या तीन देवांनीं, १८.८१४;
वेदत्रयी, ऋक्, यजुस् व साम, १५.१७७,
श्रुति—, ऋक्, यजुस् व साम, ९.३०७;

त्रयोदश—१४.३२;

त्रि—त्र्यक्षर, तीन अक्षरांचा उँकार, १७.४०२;
त्र्यंबक, शंकर, १३.३८७; त्रिकाल, सकाळ,
दुपार व संध्याकाळ, १३.३८८; त्रिकुटी—
त्रिकुटी पाडिली, स्वर्ग, पृथ्वी व पाताळ असे भेद
पाडले, १८.८१४, चोरी, चहाडी, व शिंदळकी,
त्रिदोषी सांडिले शरीर। त्रिकुटी फीटल्यां नगर।
त्रिदाव निसाल्यां अंतर। जैसे होय ॥ १६.४३६;
कर्ता, कर्म व फळ, यांची त्रिकुटी, १८.८०८-
८०९; देहघातुची त्रिकुटी, कफवातपित्त
असलेले शरीर, १३.१०६३; त्रैघातुक
११.६८९ पहा; त्रिगुण, सत्त्वरजतम, १४.२७३;

१८.६९१, १८.७६५, त्रिगुणत्व १४.१३९,
१७.६०, त्रिगुणलुब्धकीं, सत्त्वरजतम या
तीन गुणरूपी पारध्यांनीं, १४.६४; त्रिगुण
त्रिपुर, तीन गुणरूपी तीन शहरें, त्रिपुरा-
सुराचा वध करण्यापूर्वी शंकराला गणेशस्तवन
करावे लागले त्यास अनुलक्षून, सत्त्व रज तम
या तीन शहरांनीं वेढलेला आत्माशंभु हा
आपण जीव आहो या जीवभावाने किल्ल्यांत
जळडला होता तो तुझे स्मरण करून मुक्त
झाला, १७.२; संहारत्रिपुरेचि यंत्रें ११.३३८;
त्रिजगती, स्वर्ग, पृथ्वी व पाताळ यांत, १.३२,
१.५४, १०.८०, ११.५०८, १७.२९२,
१८.२३०, १८.१७०९, —तीं ११.१६५,
त्रितापतिमिरतमोरी १७.४२०, ज्ञानदेवी,
कुंटे— ‘त्रितापतिमिरतमारी’ १७.४२३,
आधिभौतिक, आधिदैविक व आध्यात्मिक या
तीन प्रकारचा ताप हाच अंधकार, त्याचा
शत्रु (अपहार करणारा) सूर्य; त्रिदाघ, याच
त्रितापाचा दाह, पीडा, १६.४३६; त्रिदोष,
कफ, वात व पित्त, १६.२५३, १६.४३६;
त्रिधा—कोशांत—धा पहा;

त्रिपुटी—तिघांचा समुदाय, कामादिदोषत्रिपुटी,
काम आदि करून क्रोध व लोभ
यांचा समुदाय, १६.४२९; अन्यथाज्ञाना-
पासून तारणारी, तारणी हे त्रिपुटी, ज्ञाता,
ज्ञेय व ज्ञान, ही त्रिपुटी, १८.४५७,
ज्ञानदेवी, कुंटे ‘चितारणी हे त्रिपुटी’, चित्र
काढणारी ही त्रिपुटी, १८.४६०, या पाठांत
कर्माची त्रिपुटी म्हणजे कर्ता, कर्म व करणे असा
अर्थ घ्यावा; यावर १८.४५४-५८ पहा;

त्रिप्रकार—(१) तीन प्रकारचे यज्ञ १७.१२२,
(२) अँतत्सदाकार, या तीन शब्दांस उद्देशून,
१७.३४०, यावर १७.३३९ पहा; त्रिप्रकारा
क्रिया, सात्त्विक, राजस व तामस वर्तीपासून
होणाऱ्या तीन प्रकारच्या क्रिया, १८.५८०;
त्रिप्रकार कर्मफल १८.२३७, यावर १८.२३८
पहा; त्रिभुवन, कोशांत भुवन पहा; त्रिभेद—
गुणत्रिभेद १४.२७६; त्रिमातृक, उँ या
एका अक्षरांत अ, उ व म ह्या तीन मात्रा
आहेत त्या प्रणवास उद्देशून, १८.१५००;

त्रिमालिकें, तीन माळ्यांचीं घरे, ५.११३; त्रिरूप, तैसें तिहिं गुणि तप। तेथ जालें असे त्रिरूप। १७.१९६; त्रिवर्ग—त्रिवर्गाचा अणुआरु, धर्मार्थकाम यांचा बारीक चुरा, १८.३६, त्रिवर्गोपायें नांदे, धर्मार्थकाम या उपायानें स्वर्ग व संसार या दोन घरांत सुखानें नांदतो, १८.७४२;

त्रिविध—सत्त्वरजतमाचें, १८.५२२; त्रिविध अहंकार १५.९४, —आहार १७.१२२, —उपद्रव, आधिभौतिक, आधिदैविक व आध्यात्मिक १३.३४३, —कर्त्ता १८.६२६, —कर्म १८.५८२, कर्माळा त्रिविध प्रवृत्ति, ज्ञाता, ज्ञान व ज्ञेय, १८.४८२; त्रिविध तप १७.१९९, १७.२३९, —त्याग १८.१४४, —(त्यागाचा) निवाडा १८.१४४, —दान १७.२६३-२६४, —धृति १८.७६३, —धृती १८.७२८, —फल, कर्माचें, १८.२३१-२३६, १८.२३८, १८.२४६, १८.२५८, —बुद्धी १८.७६०, —व्यापार १७.१२२, —श्रद्धा १७.८१, —सर्वक्रिया प्रवृत्ति १८.४७४, —सुख १८.७६४, १८.७६८; त्रिविधमलकट, कायिक, वाचिक व मानसिक दोष, १५.५४८; त्रिविधता सत्त्व, रज व तमामुळें जीवास होणारी, १७.१२१, १८.६२५; त्रिविधत्व १७.२३७, त्रिविधपण १७.७३, १८.५२१, त्रिविध्य १७.२३८; त्रिवेणी, गंगा, यमुना व सरस्वती (गीता), ११.७; त्रिशुद्धि-न्दी, कोश पहा; त्री—त्रिजगती ५.८५, १०.११०, १४.८, १८.१४६१, १८.१७७०; त्रै—त्रैधातुक, कफ, वात व पित्ताचा देह, ११.६८९; त्रैलोक्य—कोशांत लोक पहा.

औट—

कोशांत आउठ पहा.

चार—

चतुर—शब्दास जोडून, चतुरंग, चार अंगें असलेलें, पायदळ, अश्वदळ, रथावर व हत्तीवर असलेल्या सैन्यास उद्देशून, ९.२१५; चतुरंगाच्या संपदा ११.४५७, चातुरंग, पुढें पहा;

चतुरानन, ब्रह्मदेव, ३.११६, —नाचिये वाचे ११.२०५, चतुराश्रम, ब्रह्मचर्य, गृहस्थ, वानप्रस्थ व संन्यास, चतुराश्रमवशें। पुरुष चतुर्द्धा दोसे। १८.६२६; चतुर्दश भुवनें, चौदा पहा; चतुर्दिक्षु, चार बाजूंना, चतुर्दिक्षु वारा। न व्हाये निगों बाहिरा। १३.४११, वारा कितीहि वाहूं लागला तरी चार दिशांच्या बाहेर जाऊं शकत नाहीं; चतुर्थ, ब्रह्म हें सत्त्व रज व तम या गुणांना पुरून त्यांच्या पलीकडे जाणारें चौथें आहे, १४.२२२; चतुर्थी, चौथ्या वृत्तीनें, आर्त्त, जिज्ञासु व अर्थार्थी यांपलीकडच्या चौथ्या भक्तितत्त्वांत भागवत(भक्त) रहातात, १४.२६८; चतुर्धा-न्दी, कोशांत —धा पहा; चतुःपथ, चव्हाटा, संवादचतुःपथचे गणेश १०.१०८; चतुर्भुज ६.३२४, ११.८३, ११.५८७, —रूप ११.५८४; चतुर्वर्ण, ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य व शूद्र या जाती, १५.१५५, १८.८१४, —व्यवस्था १८.८२०; चतुर्विध, चार प्रकारचें, —धें अन्न १५.३७७, चतुर्विध चिन्ह, अंतःकरणाचें, १८.४९५, —शु ठसा, उद्भिज, अंडज, स्वेदज व जारज अशी चार प्रकारची सजीव सृष्टि, ७.२३; चतुर्विध मज भजले, आर्त्त, जिज्ञासु, अर्थार्थी व ज्ञानी, ७.१०५; चतुर्व्याजें १३.९४५, पुढें चौं ठाई पहा; चतुष्पद, चार पायांचें जनावर, चतुष्पदादीक आघवे, येथें गजेंद्रास उद्देशून, १२.९३; चतुष्टय, चारांचा समुदाय, चित्त-चतुष्टय, चित्त, मन, बुद्धि व अहंकार, १५.९६, यावर १५.९१-९६ पहा;

चहुं—धर्मादिक चहुं आंतु, धर्मार्थकाममोक्ष या चार पुरुषार्थांत, १६.४३०, चहुं युगांचीं डालें, कृत, त्रेता, द्वापार व कलि या चार युगांचीं सुकीं सालपटें पडून जातात व पुनः कृतयुगास आरंभ होतो यास उद्देशून, १५.१२८;

चहू—चहू इहीं, गीतेंत १२ ते १५ अध्यायांत ज्ञानकांड सांगितलें आहे त्यास उद्देशून, १८.१४३९, कोशांत कांड (४) पहा; चहू कड्वनि, चारही बाजूंनीं, येथें सर्व बाजूंनीं या अर्थी, २.२०४, —कडे, त्याच अर्थी, ७.८३, ९.४८८, —दिशीं, त्याच अर्थी,

६४१४; चहू(हूँ) वर्णी, ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य व शूद्र या चार वर्णीत कर्माची विभागणी केली आहे यास उद्देशून, ४७९; चातुरंग, वर चतुरंग पहा, करी-चातुरंग-समाजे । सेना नांव निफजे । १३-१५२, चातुरंगपरिवार ११-३९२; चोबारा, चव्हाटा, १०-२६१, पुढे चौबारा पहा; चोहट—चव्हाटा, चोहटांचेया बली १-२५०, यां खेलेत्यां विंदाणां । माझि द्यूत भीं विचक्षणा । ह्मणौनि चोहटां चोबारा कवणां । वारं नैये ॥ १०-२६१, छळ करणाऱ्या कारस्थानांत द्यूत हीच जर ईश्वरविभूति आहे तर तें खेळणें चव्हाट्यावर कसें थांबवितां येईल, येथें चोहटा व चोबारा ही द्विरुक्ति वाटते, ज्ञानदेवीत 'चोहटां चोरी परि कवणा' व कुंटे प्रतीत 'चोहटां चोरी परि कवणा' असे पाठ आहेत १०-२८४, पुढे चौहट पहा;

चौ-चौं—चार या अर्थी. चौ—इहीं चौ हीं वर्णी १८-८२४; चौ ही वां(वा)चा, परा, पश्यंती, मध्यमा व वैखरी या चार वाणींस उद्देशून, ११-५०७; चौं ठांइ—आतां चौं ठांइ न करे । १३-९४८, एका ब्रह्माचे चार विभाग, एक क्षेत्र एक ज्ञान । एक ज्ञेय एक अज्ञान । १६-९४६, असे केले होते, ते सर्व एकच आहेत असें सांगून न संपवितां, ब्रह्माचे आत्मा (पुरुष) व अनात्मा (प्रकृति) असे विभाग पाडून सांगतो; कमें चौधां चौं ठांइ । वांटीलीं वर्णी ॥ १८-८२२; चौं हीं पुरुषार्था १८-८६४; चौं भुजांचें सावलें, श्रीकृष्णाच्या चतुर्भुज रूपास उद्देशून, ११-२८५; चौंपासिं अगारें घेउनु, चारही बाजूस अंकुर घेऊन, १५-९१; चौंहिं शाखें अर्थें देशें कालें १७-२८; चौहींकडे ११-२६२, चौहींकडे ११-३८६, सर्व बाजूंनीं; चौक—नवद्वाराचा चौकीं १२-५२, येथें मध्यभाग असा अर्थ घ्यावा, ज्ञानदेवी, कुंटे—'चौचकी', कपाटांत, आवारांत, १२-५२; चौकडि—चार युगें, सहस्र चौकडिया ८-१५४ लाहाना चौकडि(डि)यां पटत्व भरे । ९-१०६, आडव्या उभ्या धाग्यांच्या विणीनें बनविलेल्या कापडास उद्देशून; चौखुरी, चारही खूर बांधून, जखडून, चाखुरी दहात्म । मानीयातें ॥ १४-१७६,

देह हाच आत्मा आहे असें मानणाऱ्याला तम जखडून बांधतें; चौगुण—कोशांत गुण (३) पहा;

चौधां—ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य व शूद्र यांना, १८-८२२;

चौथा—(क्र. वा.) ज्ञान्यास उद्देशून, ७-१०६, शुक्लपक्षास उद्देशून ८-२२१, शूद्रास उद्देशून १८-८१७, १८-८१८, ब्राह्मणाच्या गुणास उद्देशून १८-८३७, क्षत्रियाच्या गुणास उद्देशून १८-८६१; चौथेयाचां ठांइ, ज्ञान्याच्या ठिकाणीं, ७-१०८; चौथि, गणेशचतुर्थी, १३-८१७; चौथी, धर्मार्थकाममोक्षापैकी चौथी पुरुषार्थसिद्धि, १२-२१७; चौथी भक्ति, आर्त्त, जिज्ञासु, अर्थार्थी व ज्ञानी यांपैकीं क्रमानें चौथी, १८-११०५; चौथें कर्म कारण १८-३४१;

चौपाटी—चौपाटी कीजे तुलसिचा । १७-१८२, तुळशीच्या रक्षणाकरतां चौकोनी वृंदावन करतात त्यास उद्देशून; चौपाहारी, कोशांत पाहार पहा; चौफल, चौकोनी, १३-८९३, १५-३०७, चौफलणें, चौरंगासारखें चौकोनी करणें, आतां हृदय हें आपुलें । चौफलौनि मलें । १५-१, आपलें शुद्ध अंतःकरण चौरंगासारखें करून;

चौबारा—चव्हाटा, वाचेचां चौबारां १६-४२१, कोशांत चोबार पहा; चौहट—चव्हाटा, भक्तीचां चौहटां ९-४१२; भावभवनिचा चौहटा १८-१५८८; मनाचां चौहटां ८-१८२; वेदांचा चौहटा ९-२७२; चौहटां बोबाडलेयां १६-२१७, —सांडिलें, चव्हाट्यावर ठेवलेलें, ९-४३५;

चौहोरि(रिं), चारही बाजूंनीं, २-२००, ज्ञान-देवी, कुंटे—'चौमेरी' २-२००;

च्या-रि-री-न्हि-न्ही—

च्यारि चि आंगुलें ६-१९५; दोनि च्यारि सारसें ६-१७७; च्यारी भाऊ, प्राणाचे चार भाऊ, अपान, व्यान, उदान व समान, १३-२९; च्यान्हि उठिति, स्वेदज, जारज, उद्भिज्ज व मणिज उद्भवतात, १५-१४७; च्यान्ही, अर्जुनाच्या रथाचे चार घोडे,

१.१३८, - आघाट, स्वेदज, जारज, उद्भिज्ज व मणिज सृष्टि, १३.४६, - पदें, गीतेंतील श्लोकांचे चारही चरण, १८.५३, - भूतें, प्रलयांत आकाश हें इतर चार महाभूतांना, पृथ्वी, आप, तेज व वायु यांना मिळून उरतें त्यास उद्देशून, १८.११३०; च्यारि-च्याऱ्ही मन्, चौदा मनूपैकीं चार मुख्य, स्वायंभुव, स्वरोचिष, वैवस्वत व सावर्णि, १०.९१, १०.९९, पुढें चौदा मनु पहा; च्याऱ्ही मास, पावसाळ्याचे, ११.५७२, च्याऱ्ही वर्ण, ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य व शूद्र, ४.७६, १८.८१५, १८.८२१; तुरिया-तुर्या—(क्र. वा.) चौथी अवस्था, जाग्रति सुषुप्ति, स्वप्न व समाधि यांपैकीं चौथी, तुरियेचें लावण्य ६.३२०; तुर्येचें माजिघर १३.१०६८.

पांच—

पंच—पंचाग्नि, तपस्वी चार बाजूंस चार अग्नि पेटवून वर सूर्याचा ताप सहन करून तप करतो त्यास उद्देशून, १७.२५४; पंचात्मक—पंचात्मकें आकारें, पंचमहाभूतांच्या आकारांत व्यक्त होणारी प्रकृति, ९.१०६, त्याच अर्थी—तो पंचात्मिकीं सांकडे । ६.४००; पंचानन, सिंह, ९.२०४, जीव—१३.१०६४; पंचायतनिचें, पंचमहाभूतांच्या घरांतील, शरीरांतील अधिदैवास उद्देशून, ८.३५; पंचकारण—पंचकारणदलवाडें १८.३०३; देहादिपंचकारण १८.४२७; पंचकारणक—एवं पंचकारणका कर्मा । पांच ही हेतु हे सुवर्मा । १८.३७५; अनादि पंचक्रोशक्षेत्र १८.१७८२; पंचप्राणमन, प्राण, अपान, व्यान, उदान व समान हे पांच प्राण व मन, ९.२११; पंचभौतिक, पांच महाभूतांचें, १३.४८९; पंचवटिका—पांच वाटा, पंचवटिकांची बांधी, पांच वाटा असलेल्या शरीरास उद्देशून, १३.४७; पंचहेतुमिलणीं १८.३११; पंचत्व—मरण, येथें नकार, १३.११०७; पंचधा—क्रोशांत—धा पहा; पंचक—पांचांचा समुदाय, प्रभूतांचें पंचक ११.२५६, कारण—१८.२९६, महाभूत—१३.७३;

पंचम—(क्र. वा.), पांचवा—वी-वें, पंचम, संगीतांतील, १८.८३८; पंचमालाप ४.३, ११.९४; पंचमी, नागपंचमीस उद्देशून, १३.८१६; पंचविध—तरि शब्दस्पर्श । रूपगंध-रस । हा पंचविध आभासु । ज्ञेयाचा जो ॥ १८.४६९; बाहीरि त्वचा श्रवण । चक्षु रसना घ्राण । हें पंचविध जाण । ज्ञानेंद्रिय गा ॥ १८.४९६; ज्ञानेंद्रियाचे पांच विषय, १३.११७; कर्माचीं पांच कारणें, १८.३५०; पांच—पांच पांच मिलौनियां ८.३०, पंचमहाभूतें, पृथ्वी, आप, तेज, वायु व आकाश हीं १३.७७ एकमेकांत मिळून व्यक्त रूप बनतें अशा रीतीनं बनलेल्या शरीराला अधिभूत म्हणतात, यावर ८.२९-३१ पहा; शरीर हें अस्थि, चर्म, स्नायु, शोणित व शुक्ल या पांचाचा बांधा आहे १३.१०६, वास्तविक हें पांचाचें जालें आहे १३.१०९७, हाच पांच मेलावा ३.२०३, पांचमेलावेयाची वोखटी । दारुण हे ॥ १३.१०६३, हींच पंचमहाभूतें पांचां पांच चिरजीं होति, एकमेकांना सहाय्यकारक होतात १४.१०१; पंचमहाभूतांचा अहंकाराशीं संबंध जडला, पांचां हिं गांठि पडे १३.८२ कीं देह बनतो; पांचांचे जे विशेष गुण ९.२३९, शब्द, स्पर्श, रूप, रस व गंध आहेत, त्यांचा बोध अनुक्रमें श्रवण, त्वचा, नयन, रसन व घ्राण हे करून घेतात, पुढें १३.९८-९९ पहा; या ज्ञान-करणांनीं बुद्धि सुखदुःख जाणते; पांच कर्मेंद्रियें १३.१००-१०१; कोणतेंही कार्य घडतें तें पांचें(चें) कारणीं घडतें, त्याला पांच हेतु आहेत, या पंचकारणदलवाड्याच्या धांदलींत आत्मा हा निरपेक्ष साक्षी असतो १८.३०३-३०४, हे पांच हेतु गीतेंतील १८.१४ व १५ श्लोकांत दिले आहेत—(१) अधिष्ठान, देह, १८.३१४, (२) कर्त्ता, जीव, प्रकृतीच्या आधारांनं जीव कर्त्ता होतो व आपण कर्त्ता आहों असें मानतो, १८.३१९, (३) इंद्रियें व्यापार करतात १८.३२८, (४) निरनिराळे व्यवहार, आचार, वायुक्रिया वगैरे, १८.३४१, (५) दैव, याला ग्रंथांत, तें देवदंड बरवें । कर्मकारण पांचवें । १८.३४९, असें म्हटलें आहे, यावर १८.३४१ ते १८.३७५ पहा;

पांचवनेया ज्वाला, प्रलयानल, विद्युदनल, वडवानल, शिवनेत्रानल, द्वादशादित्यानल, ११-३००; पांचवेडली, पांच नांग्यांची इंगळी, १३-१०६४; पांचपीसैं, पंचमहाभूतें, १८-१८; पांचभूतिक, पंचमहाभूतांचें बनलेलें शरीर, ५-५३, -भूतिकिं १३-४७, -भौतिक ७-२५, १५-४४७; पा(पां)च विषय १३-१२०; पांचें(चें) दाउं १८-३५१; पांचै-पांचै कारणें १८-४२८, वर पांच हेतु पहा, -कुंडें, पांच इंद्रियें, ४-१२७, -खवलें, पंच-महाभूतांच्या खपल्या, ८-६१, -खाणी, पंच-भूतात्मक शरीर, १८-४५१, -दोष, पांच तामसवृत्तींचे दोष, निद्रा, शोक, विषाद, मद व भय, १८-७५८, -द्वारीं १३-१०२, -पालव, पांच पदर, अंतःकरण, मन, बुद्धि, अहंकार व चित्त, ११-६३, १३-३६५, -प्रकार, वाचा, कर, चरण, अधोद्वार व अपायु हां पांच कर्मेंद्रियें, १३-१००, -फोंक, पृथ्वी, आप, तेज, वायु व आकाश या उहाळ्या, १५-९७, -भूतें १३-१४६, -मुखिं, श्रवण, नयन, त्वचा, घ्राण व रसन या पांच ज्ञानकरणांनीं बुद्धि सुखदुःख जाणते, १३-९८-९९; पांच पांडव, कोशांत धर्म (२) पहा, भीम, भीमसेन १-१२०, १-१४८, भीमार्जुनासारिखे १-९७, अर्जुन, परिशिष्ट (६) पहा, नकुल १-१५० व सहदेव १-१५०; पांचसात, थोड्याशा, १०-२७८; पांचवां (वा) १८-८३८; पांचवां(वा) गुणेंद्र १८-८६४, -चें १८-३४९; पांचिक, हिनकस धातु मिसळल्यावर सोळा किंवा पंधरा कसावरून पांच कसापर्यंत उतरविलेलें सोनें, १३-१००३, १४-१४०, १८-१२४८.

सहा—

षट्—षट्कर्म, ब्राह्मणाचें, इज्या (यजन), याजन, अध्ययन, अध्यापन, दान व परिग्रह, ६-४७२, १६-९५; क्षत्रियांचे गुण यावर पुढें सात पहा; वैश्यांचीं कर्में—कणवृत्ति, प्रतिग्रह, कृषि, वाणिज्य, गोरक्षा व याचना, यावर १८-८७६-८७८ पहा; षट्पद, सुंगा, ६-१७६;

षड्—षड्गुण, यश, श्री, औदार्य, ज्ञान, वैराग्य व ऐश्वर्य, षड्गुणा(णां)चा राणा १४-३२०, षड्गुणाधिकरण २-२९०, षड्गुणचक्रवर्ती ११-११२, हे सर्व संदर्भ श्रीकृष्णास उद्देशून आले आहेत; षड्दर्शनें—सांख्य, योग, वैशेषिक, न्याय, पूर्वमीमांसा व उत्तरमीमांसा यांचे अनुक्रमें कपिल, पतंजलि, कणाद, जैमिनि व व्यास हे प्रणेते होते, १-१०; षड्रस—कटु, अम्ल, मधुर, लवण, तिक्त व कपाय, १८-१००१; षड्रिपु—काम, क्रोध, लोभ, मोह, मद व मत्सर यांचे निरनिराळ्या ठिकाणीं उल्लेख आले आहेत; षड्—षड्रितू, वसंत, ग्रीष्म, वर्षा, शरत्, हेमंत व शिशिर, १४-३६१; षष्ट—सहावें, मनःषष्टां इंद्रियांतें, पांच इंद्रियें व मन, १५-३३५; षष्टिचा, सहाव्या अध्यायाचा, ६-१०; षष्टम—षष्टमामाझि, सहाव्या अध्यायांत, १०-२५; सा—सहा, सा मास, दक्षिणायनाचे सहा महिने ८-२३१; सां मासां ८-२१८; सामास ८-२२२, हे उत्तरायणाचे सहा महिने; सावां, सहावा, १८-८४०; साई गुण—जन्म, जरा, मरण, व्याधि, वार्धक्य, क्लृप्ष हे देहाचे साई गुण १४-३१३; साई दोष, अज्ञान व इतर पांच मिळून अज्ञानाचे सहा दोष, १६-२५०, १६-२५७, १६-४२१, गीतेंतील १६-४ श्लोक व त्यावरील टीका १६-२११-२५० पहा, दंभ १६-२११-२२१, दुर्ष १६-२२२-२२७, अस्मिमान १६-२२८-२३४, क्रोध १६-२३५-२४०, पारुष्य १६-२४१-२४३, व अज्ञान १६-२४४-२५०; साई दोषांगिं १६-२५१; साहिं दोषां १६-२६६, -दोषिं १६-२५४, हे संदर्भ वरील आसुरी संपत्तीच्या सहा दोषांसंबंधी आहेत; साहीं इंद्रियें, पांच इंद्रियें व मन, मनादि साहीं इंद्रियें १५-३२०, वर मनःषष्टां १५-३३५ पहा; साही पदर ६-२४४, योगशास्त्रा-प्रमाणें कुंडलिनीच्या आड येणारे पडवे, हे योगशास्त्रांत सहा व हठयोगांत आठ कल्पिले आहेत, कोशांत चक्र (४) पहा, येथें त्यांपैकीं पहिलीं पांच चक्रें व सातवें अन्न मिळून सहांचा उल्लेख केला असावा; सावें, सहावें या अर्थी, १८-८६७.

सात—

सप्त—सप्तगुणि, क्षत्रियांचे सात गुण, १८८७१, इयां सातां १८८७२, गीतेंत १८४३ श्लोकांत हे दिले आहेत, त्यावरील टीका पहा—(१) शौर्य १८८५४, (२) तेज १८८५५-८५७, (३) धीरू, धैर्य, १८८५७-८५८, (४) दक्षत्व १८८५९-८६१, (५) जूझ १८८६१-८६४, (६) दान १८८६५-८६७, (७) ईश्वरभाव १८८६८-८६९, सप्तगुणार्णव—सात समुद्रांनीं वेष्टिलेल्या पृथ्वीसारखे क्षत्रियांचे हे वरील गुण आहेत, १८८७३; पुढें सात सिंधु पहा;

सप्ततल—सप्ततल आठ लावणें ६११४, येथें सप्ततल चा अर्थ नीट लागत नाही, ज्ञानदेवींत व कुंटे प्रतीत 'सपातळ' ६११४, पडदा या अर्थी दिलेला पाठ ग्राह्य वाटतो; सप्तधातु, शरीरांतील सात धातु—रस, रक्त, मांस, मेद, अस्थि, मज्जा व शुक्र (सुश्रुत), ६२३५; सप्तप्रश्नसिद्धि, पुढें सात ही पदें पहा, १०२८; सप्तरिखी १०९९, -रिषि १०९०, -रुषीं १८८७०, कश्यप, अत्रि, भारद्वाज, विश्वामित्र, गौतम, जमदग्नि व वसिष्ठ, हे सात ऋषि ध्रुव नक्षत्राच्या सभोवार फिरत असतात, क्षत्रियांच्या सात गुणांस उद्देशून हें रूपक आलें आहे; सप्तशती, गीतेंतील सातशें श्लोक, १८१६४५; सात—सात ही पदें, ब्रह्म, अध्यात्म, कर्म, अधिभूत, अधिदैव, अधियज्ञ व प्रयाणकाळीं होणारें ईश्वरस्मरण हीं सात पदें, ७१९२; सात येकि विभूति, गीतेंतील १०३४ श्लोकांत स्त्रियांच्या सात विभूति सांगितल्या आहेत, त्यांपैकीं 'कीर्ति, औदार्याची संपत्ति, मेधा, धृति व क्षमा' या पांच विभूति टीकेंतील १०२५५-२५६ ओव्यांत आल्या आहेत, वाक् व स्मृति या दोन विभूतींवरील ओव्या राजवाडे प्रतीत नाहीत, त्या गहाळ झाल्या असल्या; सातें बोधीं, गंगेच्या सात ओघांस उद्देशून, १८८७४, नलिनी, पावनी, हरिदिनी या तीन पश्चिमवाहिन्या, सिंधुवास, मेदकाया, सुचक्षणी व सीता या उत्तरवाहिन्या; सात शक्ती, गीतेंतील १०३४ श्लोकांत

सांगितलेल्या स्त्रियांच्या सात विभूति, १०२५७; सात सागर, ११५६, १८१७५६, सात सिंधु, ११६४८, हे संदर्भ पौराणिक सात समुद्रांस उद्देशून आले आहेत, क्षारोदक, इक्षु-रसोदक, सुरोदक, घृतोदक, दधिमंडोदक, शुद्धोदक व क्षीरोदक; सातवाकड व सातवेउली हे शब्द कोशांत पहा; सात से (सैं) १८१६५१, सातां शतांचा १८१६४१, सतें सात १८१६४०, सैं सात १८१६४३, १८१६५६, सातेंसतीं १०३०, हे संदर्भ गीतेंतील सातशें श्लोकांस उद्देशून आले आहेत; सातवां—(क्र. वा.) १८८४३.

आठ—

अष्ट—अष्टांग, अष्टांगु योग, आठ अंगें असलेला हठयोग, ९४१८, योगाचीं आठ अंगें—यम, नियम, आसन, प्राणायाम, प्रत्याहार, धारणा, ध्यान व समाधि; अष्टांगादि संकटीं, हठयोगाचीं अष्टांगें संपादण्याच्या संकटांत, ११६६७; अष्टांगसामग्रियेचें दीप, हठयोगाचीं आठ अंगें दाखविणारा दिवा, ६४६१; अष्टांगें—पै जेयाचेनि अंगसंगें। इये प्रकृतीतव अष्टांगें। जन्म पाविजतसे जगें। तो पिता मीं गा ॥ ९२६८, प्रकृतीचीं आठ अंगें—आप तेज गगन। मही मारुत मन। बुद्धि अहंकार हे भिन्न। आठे भाग ॥ ७१८; अष्टधा भिन्न, प्रकृतीस उद्देशून, ७१६, ७१७, १५४५१; अष्टभेदव्यक्ति, प्रकृतीचे दोन भाग, एक अष्टभेदानें व्यक्तरूपांत आलेली व दुसरी जीवरूपा, ९९७; अष्टदल, आठ सात्त्विक भाव दाखविणारें आठ पाकळ्यांचें कमळ, १५६, हे आठ सात्त्विक भाव पुढें दिले आहेत; दिग्गज, दिग्गजमेळावे, आठ दिशांस सावरून धरणाऱ्या हत्तींचे मेळावे, १३६३, हे आठ दिग्गज, ऐरावत, पुंडरीक, वामन, कुमुद, अंजन, सार्वभौम, सुप्रतीक व पुष्पदंत, आठ दिशांस असतात; अष्टमहासिद्धि—कोशांत सिद्धिन्दी पहा, महाभारतांतील अनुशासनपर्वींत (१) अणिमा, शरीर सूक्ष्म करणें, (२) महिमा, शरीर मोठें करणें, (३) लघिमा, शरीर हलकें करणें, (४)

गरिमा, शरीर जड करणें, (५) ईशिता, सर्व चराचरांत ईश्वरभाव ठेवणें, (६) प्राकाश्य, ऐहिक व पारलौकिक स्थळें पहाणें, (७) वशिता, विषय भोगून इंद्रियावर स्वामित्व ठेवणें व (८) प्राप्ति, सर्व प्राण्यांचा देवतांशीं संबंध घडविणें, अशा आठ महासिद्धि दिल्या आहेत; अष्टम—अष्टमाध्याई १०.२८; आठ—आठांची साम्यावस्था ७.१८-१९ पहा; आठ आंगें, सुरयोनींच्या आठ प्रकारांस उद्देशून, १४.१०३, किन्नर, चारण, यक्ष, विद्याधर, गंधर्व, सिद्ध, योगी व मुनि (तुलसीशब्दप्रकाश); आठ पाहार, कोशांत पाहार पहा; आठां हिं भावां ११.२४५, सात्विकां आठां, आठ सात्विक भावांस उद्देशून, १८.१५८८, स्तंभ, स्वेद, रोमांच, लय, ऐश्वर्य, वेपथु, अश्रु व वैवर्ण्य (प्रतापरुद्र), यावर ११.२४१-२४७ व १८.१५८४-१५८८ पहा; आठ भैरव—असितांग, रुरु, चंड, क्रोध, उन्मत्त, कुपति, भीषण व संहार हे आठ भैरव, पर्यायानें कांहींच्या ऐवजीं ताम्रचूड, चंद्रचूड व कपाल अशींही नांवें आहेत, आदित्यवारिं वाढी। भैरवां भरीं ॥ १३.८१८, वरील भैरवांस उद्देशून; आठ रस—शृंगार, वीर, करुण, अद्भुत, हास्य, भयानक, बीभत्स व रौद्र (काव्यप्रकाश); आठां रसांची ओलावणी ४.२१०, कोशांत उल्लेख पुढें पहा; आठ लोकपाल—इंद्र, अग्नि, यम, निर्ऋति, वरुण, वायु, कुबेर व ईशान (शिव), यांना दिक्पति असेंही नांव आहे, यावर १०.१०० पहा; आठ वसु—आप्, ध्रुव, सोम, धर (धन), अनिल, अनल (पावक), प्रत्यूष व प्रभास, आठां वसुमाझारि। पावकु तो मीं अवधारीं। १०.२०६; आठें विकारीं—महद्ब्रह्म आपल्या उदरांत प्राकृत आठ विकारांनीं जगद्रूप गर्भाची वाढ करतें, १४.८८, हे आठ विकार म्हणजे प्रकृतीचीं आठ अंगें, आठें भाग ७.१८ पहा; आठवें—(क्र. वा.) गुण जें आठवें १८.८४५.

नऊ—

नव—हा शब्द इतर शब्दांस जोडून किंवा सुटा आला आहे; नव गुण, ब्राह्मणाच्या नऊ

गुणांस उद्देशून, १८.८५१, गीतेंतील १८.४२ श्लोकांत नऊ गुण सांगितले आहेत—(१) शम १८.८३१, (२) दम १८.८३२-८३३, (३) तप १८.८३४-८३५, (४) शौच, अंतर्बाह्य शुद्धतेस उद्देशून, १८.८३६, (५) क्षमा १८.८३८, (६) आर्जव, सरळपणा, १८.८३९-८४०, (७) ज्ञान १८.८४१-८४२, (८) विज्ञान १८.८४३-८४५, (९) आस्तिक्य १८.८४५-८४७; नवगुणरत्नाकर, नऊ गुणांचा समुद्र, १८.८४९, ग्रहगण ११.२५४, रवि, चंद्र, मंगळ, बुध, गुरु, शुक्र, शनि, राहु व केतु या नऊ ग्रहांस उद्देशून; नवचंडी, नवचंडिका—शैलपुत्री, ब्रह्मचारिणी, चंद्रघंटा, कृष्णाम्बा, स्कंदमाता, कात्यायनी, कालरात्री, महागौरी व सिद्धिदा, पार्वतीच्या या नऊ रूपांस उद्देशून, १३.८१८; नवज्वर—नऊ दिवसांचा ताप, वोखडाचेनि नावें अमृतें। जैसा नवज्वर आधुने। १३.७२१, नवज्वर झालेल्या रोग्याला औषध म्हणून दूध दिलें तर ताप भडकतो यास उद्देशून; नवद्वाराचा चौकी १२.५२, नवें द्वारें श्रवति १३.७३०, नवद्वारें देहीं ५.७५, हे संदर्भ शरीराच्या नऊ द्वारांस—दोन डोळे, दोन कान, दोन नाकपुड्या, तोंड, गुद व उपस्थ यांना उद्देशून आले आहेत; नव मास, गर्भातील नऊ महिने, १३.७३१; नवां रत्नांचा हार १८.८४९, हीं नऊ रत्नें—माणिक, मोती, पोवळे, पाच, पुष्कराज, नीळ (शनि), हिरा, गोमेद व वैडूर्य; नवां रसां अनुव्रत १८.३३०, नवरसां भरविं सागर। १२.११, नवरसिं वरिल्लेन १३.११६३, नवरसदीपिचा १०.७, नवरससुधाब्धी १.२९, हे सर्व संदर्भ वर दिलेल्या आठ रसांस व शांत रसास उद्देशून आले आहेत, शांत हा नववा रस मानला आहे; नवविध १८.३३०; वायुचें नवविधपण ६.२४३, हा संदर्भ वायूच्या नऊ क्रियांसंबंधी आहे, त्या अशा : प्राण—हे पांच आहेत—प्राण (अन्नप्रवेश), अपान (मलमूत्रोत्सर्ग), व्यान (पचन), उदान (भाषण) व समान (डोळा मिटणें व उघडणें), उपप्राणही पांच आहेत—नाग, कूर्म, कृकल, देवदत्त, घनंजय,

यांचे जांभई, शिंक, ठेंकर, उच्चकी, आंग मोडणें, हे व्यापार आहेत; या देहांत प्राण हा मुख्य असून तो इतर नऊ प्राणांची पेंदी बांधून त्यांची उंडी मध्यमेंत टाकतो, १८७३६;

नवम—(क्र. वा.), नवमाध्यायी १६६०;

नवमी—नवमीतें मांडी । आणि बैसे नवचंडी । १३०८१८, आश्विन शुद्ध १ ते ९ या नवरात्रांत नवचंडीची स्थापना करणें, तिची आराधना करणें व सप्तशतीचें नऊ वेळां पारायण करणें यांस उद्देशून;

नववा—(क्र. वा.) १८०८४५, १८०८४७.

दहा—

दश—दशदलांचें—उपनिषदां सोरभ्य । दश-दलांचें ॥ १५५३७, दहा पाकळ्या असलेल्या कमळाचें रूपक दहा उपनिषदांवर बसविलें आहे, दशोपनिषदें १०१८, हीं दहा उपनिषदें—ईश, केन, कठ, प्रश्न, मुण्ड, माण्डूक्य, तैत्तिरीय, ऐतरेय, छान्दोग्य व बृहदारण्यक; दशक—इंद्रियांचा दशकु, दहा इंद्रियांचा समुदाय, १३०७३, (१) प्रचारांत तोंड, ब्रह्मरंध्र, दोन नाकपुड्या, दोन कान, दोन डोळे, शिस्न व गुदद्वार असा हा इंद्रियांचा दशक मानतात, (२) ग्रंथांत पांच ज्ञानेन्द्रियें व पांच कर्मेन्द्रियें मिळून दहा असा इंद्रियांचा दशक सांगितला आहे—तरि श्रवण नयन । त्वचा घ्राण रसन । इयें जाणें ज्ञान । करणें पाचें ॥ १३०९८, अथवा, बाहीर त्वचा श्रवण । चक्षु रसना घ्राण । हें पंचविध जाण । ज्ञानेन्द्रिय गा ॥ १८०४९६, मग वाचा आणि कर । चरण अथोद्धार । अपाशु हे प्रकार । पांचे आणि ॥ १३०१००, श्रोत्रं त्वक् चक्षुषी जिह्वा नासिका चैव पञ्चमी । पायूपस्थं हस्तपादं वाक्चैव दशमी स्मृता ॥ २०९० मनुस्मृति; महातेजाचा दशक—तेषां चि हे(द)शकु मेलविजे । महातेजाचा ॥ ११०२३५, कुंटेनीं दशकाचा अर्थ दश संख्यारूप आवरणामि असा दिला आहे, दश अग्नीच्या कळा—धूम्राग्नि, उष्णाग्नि, ज्वालिनी, जलनी, स्फुलिगी, अतिस्मना, हव्यवाहिनी, कव्यवाहिनी, नीलरक्त व रुद्रायणी अशा मुळे यांच्या सं. वा. दुर्बोध शब्दार्थाच्या कोशांत दिल्या आहेत.

दशधा—वायुतत्त्व दशधा । एक चि जालें ॥ १३०१०६, पांच प्राण व पांच उपप्राण असे वायूचे दहा विभाग नऊ पुढें वायूचें नवविध-पण यांत दिले आहेत; विश्वे देव, वसु हान साध्ये विश्वे । ११०३२७, आठ वसु व दहा विश्वेदेव यांस उद्देशून, वसु, सत्य, क्रतु, दक्ष, काल, काम, धृति, कुरु, पुरुखा व माद्रय असे दहा, धर्म ऋषि व विश्वा यांचे दहा पुत्र—क्रतु, दक्ष, वसु, सत्य, कालकाम, मुनि, कुरज, मनुज, बीज आणि रोचमत्, (चित्राव—प्राचीन चरित्र कोश पृ. ५४३.)

दाहि-हिं-ही-हीं—दाहि इंद्रियांचां गाविं नेणिजे । ५०५५, इंद्रियांचा दाहिं हाति १८०३१५; दाही इंद्रियें ९०३४३, १३०३६५, १६०१८४, दाहीं इंद्रियांचिया वाटा ८०१८१; चक्षुरादिके दाही १८०४९८, तियें दाही १८०५००, दाही करणें १३०१०३, दाही रिगति १८०७३५, या सर्वोसाठीं वर दशक (२) पहा; दाही दिशा पांगुरणें, शंकराच्या दिगंबरत्वास व सर्वसंगपरित्यागास उद्देशून, १३०२६; दाही दिशा सुनियां मानी १८०१६०६, दाहिं दिशि १५०६९, या दाही दिशा—पूर्व, पश्चिम, दक्षिण, उत्तर, आग्नेयी, नैऋत्य, वायव्य, ईशान्य, ऊर्ध्व व अधस्; दाही विषय १३०१२१, पुढें छत्तीस पहा; दाहीक १८०९५१, हा पाठ देहादिक असा व्यावा, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘देहादिक’ १८०९५६; दाहें—दहाही, दाहें आउतीं, दहा इंद्रियांना उद्देशून, १८०४५१, —चक्षुरादिके इंद्रियपीठीं १८०३४८, —दिशीं १६०३२६, —द्वारीं, दहाही इंद्रियांच्या दारांत, १६०९०, —भागीं, दहा प्रकारच्या वायूंस उद्देशून, १३०१०७.

अकरा—

अकरा क्षौणी, कौरवांचें अकरा अक्षौहिणी सैन्य, ११०२३, कोशांत अक्षौहिणी, क्षौणी, क्षौणी पहा; अकरा भाव १००८९, ईश्वराच्या मानस संभूतीचे सात महर्षि व चार मनु, ऐसे हे अकरा । माझा मनीं झाले धनुर्धरा । १००९२, हे सात महर्षि सात पुढें दिलेल्या

सतरिखींहून कांहींसे निराळे आहेत, ते असे—
मरीचि, अत्रि, अंगिरस्, पुलस्ति, पुलह,
ऋतु व वसिष्ठ, भागवतधर्मातील चक्रव्यूहमता-
प्रमाणें चार मनूंचा, वासुदेव, संकर्षण, प्रद्युम्न व
अनिरुद्ध यांचा येथें समावेश केला असावा;
अकरा राजांची ही सर्व प्रजा झाली,
१०८९-१०१; अकरा हीं राजां १००९५;
अकरावें—(क्र. वा.) इंद्रियांमाझि अकरावें । मन
तें मी जाणावें । १००२०८, दहा इंद्रियें व अकरावें
मन, बुद्धीन्द्रियाणि पञ्चैषां श्रोत्रादीन्यनुपूर्वशः ।
कर्मेन्द्रियाणि पञ्चैषां पाय्वादीनि प्रचक्षते ॥
एकादशं मनो ज्ञेयं स्वगुणेनोभयात्मकम् ।
यस्मिञ्जिते जितावेतौ भवतः पञ्चकौ गणौ ॥
२०९१-९२ मनुस्मृति;

एकादश, अकरा, एकादशीं, अकराव्या
अध्यायांत, ११०१; एकादशिचां दिसिं,
एकादशीस, १३०८६६.

बारा—

द्वादश—द्वादशादित्य—निरनिराळ्या ग्रंथांत या
बारा सूर्यांचीं निरनिराळीं नांवें दिलीं आहेत,
हे बारा सूर्य बारा महिन्यांचे निर्देशक मानले
जातात :—(१) मित्र, रवि, सूर्य, भानु, खग,
पूषा, हिरण्यगर्भ, मरीचि, आदित्य, सविता,
अर्क व भास्कर, (२) विवस्वान्, अर्यमा, पूषा,
त्वष्टा, सविता, भग, धाता, विधाता, वरुण,
मित्र, शक्र व उरुक्रम (भागवत), (३)
सूर्यवंशावलींत (२) पुढें दिलेल्या नांवांपैकीं
आठ आहेत, विवस्वान्, सविता, विधाता व
उरुक्रम या चारांऐवजीं विष्णु, विश्वावसु,
अंशुमान् व अतितेज अशीं चार नांवें आहेत;
बारा—बारा अंगुलें ६०२३६, शके बारा शतें
बारांत्तरें १८०१७९२, ही ओवी ग्रंथसमाप्ती-
नंतर कोणी तरी केली आहे, राजवाडे प्रतीत
ती आहे, शके १२१२ त ग्रंथ संपूर्ण झाल्याचा
हा दाखला देतात; बारा राशी—मेघ, वृषभ,
मिथुन, कर्क, सिंह, कन्या, तूळ, वृश्चिक,
धनु, मकर, कुंभ व मीन; बारावा—(क्र.
वा.) बारावा अध्याय १८०१४३८, —गुण
१८०१४३७;

बारै वाटिं—या बारा वाटा कोणत्या याचा
समाधानकारक उलगडा झाला नाही, चार
दिशांचे चार विभाग पाडून आठ दिशा होतात,
पूर्वोत्तर दिशामध्यें दोन भाग न पाडतां तीन
भाग पाडले, तर चार दिशांचे बारा विभाग,
बारा वाटा, असा कसा तरी अर्थ लावतां
येईल, तैसैं आत्मभ्रांति साटिं । वस्तु विखुरली
बारै वाटिं । १५०२६८, आत्मभाव देहादि
अनात्मवस्तूंच्या अनेक वाटांनीं पसरला आहे.

तेरा—

त्रयोदश—(क्र. वा.) त्रयोदशीं, तेराव्या अध्या-
यांत, १४०३२.

चौदा—

चतुर्दश—चतुर्दश भुवनें ११०२६०, सात
लोक—भूलोक, भुवर्लोक, स्वर्लोक, महर्लोक,
जनलोक, तपोलोक, सत्यलोक व सात पाताळें
—अतळ, वितळ, सुतळ, महातळ, तळातळ
पाताळ व रसातळ, मिळून चौदा भुवनें;
चाउदस—चतुर्दशी, चाउदसिं ह्मणे माण । तूझा नि
वो दुणें ॥ १३०८१७, पौष शु. चतुर्दशी, शाकंभरी
अमावास्याचा येथें निर्देश केला आहे; पुनिवेहून
चाउदसीं । जेतुलें उणेपण शशी । १८०१०८१;
चौदा—चौदा भुवनें, वर चतुर्दश पहा,
३०२४२, ११०१८२, ११०३१२;
चौदा मनु—स्वायंभुव, स्वरोचिष, उत्तम,
तामस, रैवत, चाक्षुप, वैवस्वत, अर्क-
सावर्णि, दक्षसावर्णि, ब्रह्मसावर्णि, धर्मसावर्णि,
रुद्रसावर्णि, देवसावर्णि व इंद्रसावर्णि, शेवटच्या
दोन नांवांऐवजीं प्राचीन चरित्रकोशांत रौच्य व
भौत्य अशीं नांवें दिली आहेत, चौदावांतु मुदल ।
स्वयंभु मुख्य वडिल । च्यारि मनु ॥ १००९१;
चौदावा—(क्र. वा.) चौदाव्या अध्यायासि
१४०३७.

पंधरा—

कोशांत पंध-पन्ह-रें पहा. पन्हरा—पंधरावा
अध्याय, १८०३९ (१, २); पन्हरें, कोश
पहा; साडपन्हरां १५०५३३; साडपंधरेया

१०.१५, या संदर्भातील पंधरा व साडेपंधरा हे सोने कसाला लावल्यावर सोन्याचा दर्जा दाखविणारे कसाचे आंकडे होते, पुढे ते त्या त्या दर्जाच्या सोन्याचा दर या अर्थी प्रचारांत आले असावे, पुढे सोलावा पहा.

सोळा—

षोडश—(क. वा.), सोळावा, षोडशीं, सोळाव्या अध्यायांत, १८.१४४२, षोडशाध्यायं १७.२१; सोलावा, (क. वा.) सोळावा, सोलावां अध्याय १८.४०; कां सुवर्णशुद्धी कसु। सोलां(ला). वां जैसा ॥ १८.९७५, शुद्ध सोन्याच्या कसाचा आंकडा सोळा होता, येथे सोलावां हा शब्द कसास लावला आहे, दरास लावलेला नाही, वर पंधरा पहा; सोलावे अध्यायपद १६.६२.

सतरा—

सतरावा—(क. वा.), सतरावां अध्याय १८.५९; सतरावी, जीवनकला, सतरावियेचेनि पानियेडे ९.२१३, —चें स्तन्य १२.७, या संदर्भात जीवनकलेला सतरावी म्हणण्याचे कारण लिंगादेहांतील पांच ज्ञानेंद्रिये, पांच कर्मेंद्रिये, पांच प्राण व सोळावे मन यांचे ती साहाय्य घेते, यावर ९.२११-२१७ पहा; आनंद-चंद्रिची सतरावी १५.५३९, चंद्राच्या सोळा कला असतात पण व्योमचक्रांतील चंद्रामृताची जीवनकला ही सतरावी कला आहे, असें कल्पिले आहे; सत्रावियेचें पाणी १२.५४; सप्तदश—(क. वा.), सतरावा, १८.४०.

अठरा—

अठरा भराडे—अठरा गोसावी, आपण भराडा होय। गुरुतें लिंगा ॥ १३.३८९, हा संदर्भ गोसाव्यांच्या अठरा आखाड्यांस उद्देशून आला आहे, हे अठरा प्रकार—अगोरी, अरण्य, अवधूत, आनंद, आश्रम, इंद्र, उदासी, कानफाट्या, कालवेल, गोदड, गोरखपंथी, नंगागिरी, निरंजनी, निर्वाणी, पुरी, भराडी, राउळ, सरभंगी, यांपैकी काहीं नांवांपेवजीं, निर्वाणी, डवरा, बन, भरती अशीं नांवे दिली जातात; अठरा ज्ञानपदं

१३.८४७, अठरा ज्ञानलक्षणे १३.६४८, हीं पदे गीतेंत १३.७-११ श्लोकांत आली आहेत, त्यांचीं लक्षणे १३.१८४-६३० ओव्यांत दिली आहेत, श्लोक १३.७—(१) अमानित्व १३.१८४-२००, (२) अदंभित्व १३.२०१-२१५, (३) अहिंसा १३.२१६-३१२, (४) क्षांति, क्षमा, १३.३३८-३५३, (५) आर्जव, सरळपणा, १३.३५४-३६७, (६) आचार्योपासना, गुरुभक्ति, १३.३६८-४५८, (७) शुचित्व १३.४६०-४८२, (८) स्थैर्य १३.४८३-४९९, (९) आत्मविनिग्रह १३.५००-५१०; श्लोक १३.८—(१०) वैराग्य १३.५११-५२२, (११) अनहंकार १३.५२३-५३३, (१२) जन्म, मृत्यु, जरा, व्याधि या दुःखांपासून अलित राहणे १३.५३४-५९०; श्लोक १३.९—(१३) 'असक्ति' १३.५९१-५९३, (१४) पुत्रदार-गृहाविषयी अनासक्ति १३.५९४-५९८, (१५) इष्टानिष्टोपपत्तींत समचित्तत्व १३.५९९-६०१; श्लोक १३.१०—(१६) अनन्यभक्ति १३.६०२-६०९, (१७) निर्जन जागी राहणे १३.६१०-६१२; श्लोक १३.११—(१८) सतत अध्यात्माचा अभ्यास १३.६१४-६३०; अठरावां अध्याय १८.३३, १८.८३; अध्यायां अठरांचें लेख १८.५७; अष्टादश—अठरावा अध्याय, १८.४१, १८.४३, —शो १८.७३; अष्टादश पुराणे १.५, तीं हीं—(१) मत्स्यपुराण, (२) मार्कंडेय—, (३) भविष्य—, (४) भागवत—, (५) ब्रह्मांड—, (६) गरुड—, (७) लिंग—, (८) पद्म—, (९) वामन—, (१०) अग्नि—, (११) कूर्म—, (१२) स्कंद—, (१३) नारद—, (१४) वराह—, (१५) ब्रह्मवैवर्तक—, (१६) वायु—, (१७) ब्रह्म—, (१८) वाल्मीक—.

वीस—

विस—विस ही विश्वे ६.४१६, विश्वा किंवा विश्वा हा कोणत्याही प्रमाणाचा विसावा भाग, वीस ही भागांनीं, सर्व भागांनीं, सर्व प्रकारांनीं, सर्वतोपरी, येथे कधी ही, असा अर्थ घ्यावा, कोशांत विश्वा (१) पहा; विसें ग्रंथ—लहान लहान उड्या करून त्यांचे अनेक घांस निरनिराळे मांडणे, १३.९४५.

एकवीस—

तैं एकविंसां स्वर्गा ही मीठी । पातालासि दे जे(जे)वि ॥ ११.४०६, येयें पातालासि ऐवजीं पातालासि, पाताळासह याअर्थी पाठ असणें संभवतें; पाताळासकट असा अर्थ घेतला तर चौदा भुवनापुढें दिलेले सात लोक, सात पाताळें व सात द्वीपें मिळून एकवीस स्वर्ग असा अर्थ लावतां येईल, हीं सात द्वीपें—जंबु, प्लक्ष, शाल्मली, कुश, क्रौंच, शाक व पुष्कर; जर एकवीस स्वर्ग पाताळांत गेले असा अर्थ लावला तर शिवनिबंधांत दिलेले एकवीस स्वर्ग ध्यावे, ते हे आहेत :—ज्योति, शीत, विमळ, अभियागता, प्रकाशविख्यात, सदोदित रम्य, सहज, सिद्ध, आनंद, दिव्य, एकांत, अमळ, तृप्ति, निर्मळ, प्रेम, निज, लय, अंत, नित्य, अति व शिव. (मुळे, पृ. १२६).

चोवीस—

चोविस पंचविसावें १४.२२२, हें चोवीसां हिं तत्वांचें । कुंडंश्वर वसतिचें । तूटे बंधमोक्षाचें । गूंतलें पथ ॥ १८.३१७, तत्वाचां चौविशीं मापीं १८.५१९, हे तीनही संदर्भ देहास उद्देशून आले आहेत; सांख्यमतें प्रकृतींत चोवीस तत्त्वे आहेत—मूळ अव्यक्त, अनादि, स्वयंभू अशी प्रकृति १, महत् १, अहंकार १, सूक्ष्म तन्मात्रा ५, ज्ञानेंद्रियें ५, कर्मेंद्रियें ५, महाभूतें ५, व मन १ मिळून २४.

पंचवीस—

पंचविंसां(सा)वां पुरुष, पंचविंसावें तत्त्व, १०.१३४; सांख्यमतें वर दिलेलीं चोवीस तत्त्वे व पंचविंसावें ब्रह्म, हें—तिहि पुरोनि स्वभावं । चतुर्यं जें ॥ १४.२२२, तीन गुणांपली-कडचें चौथें आहे.

सव्वीस—

सविस—सविसें गुणज्योतीं १६.२०८, —ब्रह्मगुणि(णि) १६.२०५, गीतेच्या १६.१ ते १६.३ श्लोकांत सांगितलेले दैवगुण :—श्लोक १६.१—(१) अभय १६.६७-७२,

(२) सत्त्वसंशुद्धि १६.७३-७९, (३) ज्ञानयोग १६.८०-८३, (४) दान १६.८४-८६, (५) दम १६.८७-९२, (६) यज्ञ १६.९२-९८, (७) स्वाध्याय १६.९९-१०४, (८) तप १६.१०४-१११, (९) आर्जव १६.११२; श्लोक १६.२—(१०) अहिंसा १६.११३, (११) सत्य १६.११४-१२३, (१२) अक्रोध १६.१२४-१२९, (१३) त्याग १६.१३०-१३४, (१४) शांति १६.१३५-१३९, (१५) अपैशुन्य १६.१४०-१५२, (१६) दया १६.१५३-१६१, (१७) अलौक्य १६.१६२-१६६, (१८) मार्दव १६.१६७-१७३, (१९) ऱ्ही, लाज, १६.१७४-१८३, (२०) अचापल्य १६.१८४; श्लोक १६.३—(२१) तेज १६.१८५-१८८, (२२) क्षमा १६.१८९, (२३) धृति, धीर, १६.१९०-१९३ व १६.१९६, (२४) शौच, शुचित्व, १६.१९४-१९५, (२५) अद्रोह १६.१९७-२०२, (२६) अतिमानितेचा अभाव १६.२०३-२१०.

सत्तावीस—

सत्तावीस नक्षत्रें :—अश्विनी, भरणी, कृत्तिका, रोहिणी, मृगशिरा, आर्द्रा, पुनर्वसु, पुष्य, आश्लेषा, मघा, पूर्वा, उत्तरा, हस्त, चित्रा, स्वाती, विशाखा, अनुराधा, ज्येष्ठा, मूळ, पूर्वाषाढा, उत्तराषाढा, श्रवण, धनिष्ठा, शतताराका, पूर्वाभाद्रपदा, उत्तराभाद्रपदा व रेवती.

छत्तीस—

सत्तिस—यें अष्टधा भिन्न ऐसें । जें दाविलें प्रकृतिमीसें । जें क्षेत्रद्वारें सत्तिसें । भागिं केले ॥ १५.४५१, क्षेत्राचीं छत्तीस तत्त्वे १३.७७-१५० ओव्यांत पहा; यां सत्तिसां सत्तिसांचा मेलावा १३.१४९, सत्तिसां सत्तिसां(सा)वें १४.२२२, सत्तीस हीं तत्त्वे १३.१५५, सत्तीस भेद १३.१५०, सत्तीस ही वानी भेद १३.१०३२ क्षेत्राचीं हीं छत्तीस तत्त्वे, गीता श्लोक १३.५—(५) महाभूतें—पृथ्वी, आप, तेज, वायु व व्योम १३.७७, (१)

अहंकार १३.७८-८२, (१) बुद्धि १३.८३-८९,
 (१) अव्यक्त १३.९०-९७, (५) ज्ञानेन्द्रिये—
 श्रवण, नयन, त्वचा, घ्राण व रसन १३.९८,
 (५) कर्मेन्द्रिये १३.१००-१०१, (१) मन
 १३.१०३-१०४, (१०) इन्द्रियविषय—‘शब्द,
 स्पर्श, रूप, रस व गंध’ हे पांच १३.११७,
 मग स्वर वर्ण विसर्ग। अथवा स्वीकार
 त्यागु। चं(च)क्रमण उत्सर्ग। मलमूत्रांचा ॥
 १३.११९, बोलणें, चालणें, घेणें, देणें,
 मलमूत्रांचा त्याग हे पांच, ऐसे हे दाही विषय
 १३.१२१, श्लोक १३.६—
 (१) इच्छा १३.१२१-१२५, (१) द्वेष
 १३.१२६,
 (१) सुख १३.१२७-१३१, (१) दुःख
 १३.१३२,
 (१) चेतना १३.१३४-१४२,
 (१) धृति १३.१४३-१४८,
 (१) संघात १३.१४९, एकूण ३६.

सदतीस—

सत्तिसावें—सत्तिसां सत्तिसावें, सदतिसावें
 ब्रह्म, १४.२२२; सततीसांवा पुरुष-विशेष
 ११.३०४.

बावन—

आगा बावना वर्णां परीता। कोण्ही मंत्रु
 आहे पांडुसुता। कां बावना हिं नुच्चारितां।
 जीउ आधि ॥ १८.३७१, हे बावन वर्ण
 म्हणजे सोळा स्वर, क, च, ट, त, प,
 या वर्गांचीं पंचवीस व्यंजने व दुसरीं
 हीं अकरा व्यंजने य र ल व श स् ह ल
 क्ष व ज्ञ, (१६+२५+११) मिळून बावन
 वर्ण. ए ऐवजीं ये व ओ ऐवजीं उ, वो, असे
 लेखनपर्याय आले आहेत; राजवाडे प्रतीत ल
 ऐवजीं ल आहे, कांहीं ठिकाणीं ल आहेत
 ते मुद्रण दोष असावे; ल ऐवजीं ल
 घालणें हें राजवाड्यांना उपलब्ध झालेल्या
 प्रतीच्या लेखकाचें वैशिष्ट्य होतें, यादव-
 कालीन मराठीत व त्या पूर्वीही ल
 अक्षर होतें.

शंभर—

शत, सत हे शब्द शंभर, विपुलता किंवा
 आधिक्य दाखविण्यासाठीं ग्रंथांत योजले आहेत.
 शत—शत एक जन्मां, अनेक या अर्थी, १५.३१;
 शतें सात, गीतेंतील सातशें श्लोकांस उद्देशून,
 १८.१६८३, सातां शतांचा १८.१६४१, सातें
 शतें १८.५७, सप्तशती—मंत्रप्रतिपाद्य भगवती
 १८.१६४५; गीतेंत सातशें श्लोक आहेत,
 राजवाडे प्रतीत सातशें एक छापले आहेत,
 १३.१ ते १३.४ पहा, १३.४ हा आंकडा
 दोन श्लोकांपुढें आला आहे, राजवाडे प्रतीतला
 १३.१ श्लोक लो. ठिळकांच्या गीतारहस्यांत व
 भां. ओ. रि. इ. च्या महाभारतांत नाही; शतकृत,
 फार बारीक चुग, १.१४७, —कतू, शंभर यज्ञ
 करणारांनीं, ९.३०९, —जजरे, फार जीर्ण,
 ९.४८६, —घा, अनेक प्रकारांनीं, ११.१०१,
 —मख १५.३०, —मखोत्तीर्णकर, इंद्र, १०.२२०,
 —वृद्ध, फार वृद्ध, १३.५८३, —वेव्हीं ९.३०७;
 वरिखशताचां कोडीं ६.४६३, कोशांत कोडि-
 डी पहा; जन्मशत, अनेक जन्म, ७.१२६,
 ९.२०५, —मापें १३.३३; श्येय, शंभर,
 १२.२५, कोशांत श्येय पहा; सत—सतें
 सात १८.१६४०, सातेंसती (सातें सती)
 १०.३०, सें सात १८.१६४३, १८.१६५६,
 सात से(सैं) १८.१६५१, हे संदर्भ गीतेच्या
 श्लोकांस उद्देशून आले आहेत.

सहस्र—

एक हजार किंवा पुष्कळ या अर्थी हा शब्द
 आला आहे. जें चौकडिया सहस्र जाये।
 तै(तैं) ठाये ठाळ वीळ होये। आणि तैसेनि
 सहस्रें भरियें पाहे। राति जेथ ॥ ८.१५४,
 ब्रह्मदेवाच्या एका अहोरात्रास उद्देशून, ब्रह्म-
 देवाच्या अहोरात्राचे १४ भाग कल्पिले आहेत,
 या प्रत्येक भागास मन्वंतर म्हणतात, चतुर्युगाच्या
 एकाहत्तर फेऱ्या व आणि कांहीं वर्षें गेलीं
 म्हणजे एक मन्वंतर पुरें होतें, यावर ८.१५३-
 १६३ पहा; बैसो सहस्रा एका ची(चि) पांती।
 अवधानाची ॥ १३.३७०; सहस्रावधी युगें निमति
 ८.१६१; सहस्रदलाचा मेघु १८.१०३३;

सहस्राब्ध २.३०४; सहस्रां-मासि, अनेक माणसां-
पैकीं, ७.१०, सहस्र वरि, अनेक, ११.११७,
सहस्रवेरी ९.५८, सहस्र वेन्हीं ११.२३४,
११.५२३, -वेन्हीं १२.९१; सहस्र शीर्ष
याचे, हे शब्द एकत्र घ्यावे, शेषाचे,
११.२६५; घटसहस्र १३.९१३, जन्म-
६.१४६, ६.४६३, १०.२३८, तप-
१७.४१२, युग- ८.१६२.

लक्ष—

शतसहस्र किंवा अनेक. पातां प्रसवति यां
योनी(नीं)चे। लक्ष ही दीसति ॥ ८.२५; एकें
लक्षें १०.२९, सवा लक्षु भारत १८.१६४०,
महाभारतांत इतके श्लोक आहेत या समजास
उद्देशून; चौरासी लक्ष—८४ लाख योनींस
उद्देशून, ७.२४, १४.१०६, १५.१४८ (चौ),
१८.१२९४, चौऱ्याऐशीं योनींमदल अनेक

मते आहेत त्यांपैकीं एक—२० लक्ष स्थावर,
९ लक्ष जलचर, ११ लक्ष कीटक, १० लक्ष पक्षी,
३० लक्ष पशु, ४ लक्ष मानवदेहधारी, एकूण
८४ लक्ष; लक्षवरि, लक्षावधि, ७.११;
लाखौली कोश पहा.

कोटी—

कोटि, कोडि-डी असे शब्द कोटी किंवा पुष्कळ,
अनेक या अर्थी ग्रंथांत आले आहेत. सूर्य-
कोटितेजसा ११.६९; कोडि-डी, कोश पहा.

अक्षौहिणी—

विविध सैन्यांचे आंकडे कोशांत अक्षौहिणी
पुढें दिले आहेत, १.१२२; अक्षौणी, विपुलता,
१६.१६३; क्षौणी-क्षौणी हे शब्द अक्षौहिणी
किंवा विपुलता या अर्थीही आले आहेत ते
कोशांत पहा.

परिशिष्ट ११

संकीर्ण

(१) सूर्य, चंद्र, ग्रहण इ०

सूर्य—स्थिर असतो, आणि उदोअस्तूचेनि
प्रमाणें । जैसें न चलतां सूर्यां चालणें । ४.१८,
जैसा नचलतेनि रबी। लोकु चले ॥ ८.१८५,
कोशांत चलणें पहा; सूर्य चालतो या लोक-
दृष्टीस उद्देशून—मियां चालविला सूर्यु चाले ।
९.२८२; सूर्याच्या तापानें पाण्याची वाफ होऊन
पाऊस पडतो व पुनः सूर्य वाफेच्या रूपानें पाणी
आकर्षून घेतो यास उद्देशून—जैसा वरिखौनि
भूतलि। आपुला रसु अंशुमाली। माघुता आणी
रश्मिजालि। बिंबासि चि ॥ १५.२६७; सूर्य-
प्रकाशानें नक्षत्रें लोपतात, सूर्यविकासी कमळें
उमलतात, मृगजळ दिसतें इत्यादि संदर्भोकरतां
कोशांत गभस्ति, सविता, सूर्य पहा.

चंद्र—चंद्रामुळें समुद्राला भरती येते १८.१३०४,
तो अमृताचा चालता सरोवरु आहे १५.३७१,

या अमृतानें वनस्पतींत औषधी गुण येतात
१५.३७२, याच्यावर हरणाचा आकार दिसतो
१६.७४, याच्या किरणांनीं चंद्रविकासी कमळें
उमलतात, चंद्रकांत मणी द्रवतो; चकोर चंद्र-
किरणांचें सेवन करतो याचे अनेक संदर्भ कोशांत
चंद्र पुढें पहा; चंद्रसूर्याचीं बिंबें अमावास्याला
एकासमोर एक येतात (भेटतात) यास उद्देशून
—नातरि अंबसेचां दिसीं । भेटलीं दोन्हीं बिंबें
जैसीं । ११.५.

ग्रहण—सूर्य व चंद्र ग्रहण, रवि-चंद्रा राहु-मेळ
१७.२७१, कां रवि राहुग्रस्तु । प्रभाहीनु ॥
१०.२६८, सोमसूर्यग्रहणें १८.१०९, मग राहूनि
उगळिली । प्रभा चंद्रें आलंगिली । १८.१००६.

केतु—धूमकेतु, उदेंलें केतुचें जेंसं । विश्वा अनिष्टा
चि दोसें । ते जन्मति ते तेसे । लोकां आडु ॥
१६.३७३; मंगळ या त्रासदायक ग्रहास उद्देशून

— ना तरि भौमा नांव मंगल । ५.११५, कां ग्रहां
माझि हंगल । तेयातें ह्यणिजे मंगल । १८.७४८,
इतर ग्रहांस उद्देशून :—कूरग्रहांची जैसी ।
मांदी मिले येकी राशी । १६.२५५, कां
कुमुद्वर्त्ति दुयोंग । एकवटति ॥ १६.२५६;
मृगजळ—रोहिणीतें ह्यणिजे जळ । ५.११५,
मृगजळ थोडा वेळ टिकतें, तें दिसतें तसें
नसतें, विप्रय याच प्रकारचे असतात त्यास
उद्देशून, २.१२१; राशिनांव, मुलाची जन्मरास
जशी असेल त्याप्रमाणें त्याचें नांव ठेवतात
त्यास उद्देशून, १७.१५; मूळनक्षत्रावर जन्मलेल्या
मुलाचा त्याग करावा, (शांति वगैरे केल्याशिवाय
त्याचें तोंड आईबापांनीं पाहूं नये यास उद्देशून,)
१८.१२२; स्वातीच्या पाण्यानें शिपल्यांत मोल्यें
वनतात, १५.३८८, १८.१६७९.

(२) प्रांत व नगरें—कोशांत क्षेत्र, देश, प्रदेश,
प्रांत, नगर-री, पुर-पूर(१), पुरि पुढें पहा.

कुरुक्षेत्र—कुरु प्रांत, कुरु रणक्षेत्र, १.८५,
८.२६९, ११.६५१, १७.२७०; कुरुनायक,
धृतराष्ट्र, १८.१६३८, —राजा, धृतराष्ट्र,
१८.१५७१.

कैकट—क्रीकट देश, धर्मकृत्यास अपवित्र,
१७.२९३.

चैद्य—चेदि देशाचा राजा, ९.४६२.

मरुत देस, मारवाड, १८.१५९.

महाराष्ट्रमंडल—१८.१७८१.

अमरावती—९.३१७, ११.३८२, अमरपुरें
९.३७०.

गंधर्वनगर—कोशांत गंधर्व पहा.

काशी—काशी, १२.१७४, १७.२७०; काशी-
श्वर १.९९, —पति १.१५१.

गोकुळ—गोकुळ, १०.२६५, १०.२६७,
११.३४.

द्वारका—१५.४५, १८.३६७; द्वारकानाथ
१५.४१४, —पुरसुहडा ११.६६०.

प्रयाग—तीर्थ,संगमस्थान, ६.३५७, १०.१०८,
११.६, ११.१०; प्रयागवट १०.१६.

लंका—लंकेश्वर, रावण, १०.२३३, ११.२३.

विराट—विराट देशाचा राजा, १.९८, १.१५३.

हस्तिनापुर—११.२३१.

(३) डोंगर, पर्वत व नद्या—कोशांत डोंगर,
पर्वत, नद-दी, पाळि-डी, व पुरवणींत गिरी
शब्द पहा.

मंदर—मंदराचल, कोशांत अचल पहा; मंदराकार
१८.१६९७; मंदार—मेरुमंदार १.१५५.

मलय—मलयातील ४.२१७, १३.२८९.

मेरु—उंचपणा, मध्यवर्त्ति स्थान, स्थैर्य व सोनें
याविषयीं प्रसिद्ध, १.१३९, ५.१९, ६.९२,
६.३६८, ७.९२, १०.२०६, ११.२१७,
११.२३९, ११.६६५, १२.२०२, १३.२५९,
१३.३४७, १३.६१९, १३.१०१७, १४.१६३,
१४.३३७, १५.४६९; सत्वसोनेयांचा मेरु
१८.८७२; मेरुमंदार १.१५५; महामेरु
१८.१७६०.

सुवेल—लंकेच्या उत्तरेकडील पर्वत, १०.२३३,
कोशांत वेल (१) पुढें दिलेल्या सुवेलींचा अर्थ
सुवेल पर्वतावर असा ध्यावा.

हिमालय—हिमाचल १४.३८२, हिमवंत
१०.२१४, १२.१७५, १४.३३२, १४.३७३,
हेमवंत १३.३४६.

कालिंदी—यमुना, कालिंदियेचें हृदयशल्य
१०.२६७; दुःखकालिंदीचां तटीं ११.३४२,
पुढें यमुना पहा.

गंगा—गंगा नदी व सर्वसाधारणपणें इतर पवित्र
नद्यांचीं जान्हवी, भागीरथी इ. नांवें परिशिष्ट
(६) त पहा.

गोदावरी—गोदावरिचां कुलीं १८.१७८१.

त्रिवेणी—तीन नद्या, गंगा, यमुना व सरस्वती,
११.७.

यमुना—गंगायमुनाउदक १८.५१, गंगेयमुनेचे
अंघ ११.६.

सरस्वती—त्रिवेणीपैकीं एक, गीतासरस्वती
११.७.

(४) सण व व्रतें—यांचे संदर्भ तपणें, पर्व (१)
पुजणें-पूजणें, प्रायश्चित्त, यज्ञ, यष्टि, याग, व्रत,
सण, हवन, होत्र, होम इ. शब्दांपुढें कोशांत
पहा. कांहीं नांवें येथें दिलीं आहेत :—

दिवालि-ली—कोश पहा.

नागपंचमी—तेतुला चि नागांसि । पंचमीसि ॥ १३.८१६.

पाडवा—प्रतिपदा, १६.७४; गुढिया उमिति ९.५०७, इतर उत्सवांच्या दिवशीही गुढी उभारतात त्यास उद्देशून.

सटवी—तेवि चि सटिवियेचिये राती । न विसंभिजे जेवि वाती । १८.८३४, षष्ठीपूजनानंतर रात्र जागवतात त्यास उद्देशून.

होळी—करनु अपात्रां धातूची होली । १२.५०, होळी सणास उद्देशून.

अग्निहोत्र—अग्निहोत्रादि यजनं १७.४४.

इष्टापूर्त-त्तं—१३.५२३, १४.१६७, १८.९९;

इष्टि—पशुयाग, १३.२२२.

उचितदेव—यांसाठीं केलेलें यजन, हवन इत्यादिकांवर १७.३५७-३६० पहा; एकांगुष्ठं तप १७.४१२; कृद्वादि व्रतं १६.९१, एकांतरा कृद्वां १७.३६१, कोशांत वृद्ध पहा; गान्हाणं घालणें १७.३२८; चांद्राचण १७.३६१; जन्मव्रती १४.२६८; जीववध, बळी देऊन भुतांना वश करणें, १७.७९, चेड्यांना वाळकांचे बळी देणें १७.९६, मारक मंत्रप्रयोग, अमि-चारादि प्रयोग करणें, १६.३५८, १६.३९६, १६.३९८, १६.३९९; पितृयज्ञ १६.१०६, श्राद्ध १७.१८४; प्रायश्चित्त—गंगेचेनि लाविलीं तटें । ऐसी(सीं) प्रायश्चित्तें भोवटें । १८.१०११; मालें मागून १४.३१, ब्रह्मचर्यादि व्रतें २.१७१; भूमिदान १७.४४; यथागमविधी यजन, वेदोक्त यज्ञ करणें, १६.९४, यज्ञ-यागांचे बरेवाईट विनियोग ९.२३८-२४२, १६.३८०-३८६, १७.३६२, १८.३५७; विहीर खणवणें, बाग लावणें, जमीन इनाम देणें, १७.४४, १८.९८, १८.७८०; शिवमुष्टिगंड, कोशांत गंड पहा; सातरिया, सात दिवसांचें उपोषण, १७.९७; सिंहस्थ पर्वणी १८.१६५४; इतर कांहीं संदर्भ—नांवांनं फळ ठेवणें ११.६८७; पोफळ घालणें, पैजेची सुपारी ठेवणें, १३.२१; हाड रोवणें, वाळीत टाकणें, १६.३१३; पायाळू दैववान असतो व अंजन घातलें तर त्याला गुप्तधन व हरवलेल्या वस्तु

दिसतात, ६.४५६, १५.३४; मंत्रानें सर्पविष उतरविण्याचे संदर्भ परिशिष्ट (८) सर्प पुढें पहा, दृष्टीसवें चि विष केडी, हें सामर्थ्य हरिगारुडीत होतें २.७२; ठेव्यावर हडळ बसून राखण करते, तिला मंत्रानें घालविल्याशिवाय धन मिळत नाही, ११.७५.

(५) रत्नं—कोशांत मणि-णी (१), रत्न पहा; परिशिष्ट (११) त नऊ पुढें नवां रत्नांचा हार १८.८४९ पहा; इंद्रनील, नीळ किंवा शनि, ११.१३४, ११.५९०; कौस्तुभ ९.३८५; चंद्र-कांत ९.२९, सूर्य—१४.२९४, सोम—, कोशांत कांत (२) पहा, हे मणि चंद्राच्या व सूर्याच्या प्रकाशांत द्रवतात; चिंतामणि-णी—रत्न, कोशांत चिंतामणि-णी पहा; प्रवाल, प्रमेय—प्रवालसुप्रभ, १.१७, सुप्रभ शब्द तोडणें इष्ट वाटतें, (१) तेजस्वी तत्त्वार्थरूप पोवळें, प्रवालचा अर्थ पोवळें असा वेण्याकरतां प्रमेय रत्न १.५ या शब्दानें पुष्टि येते, (२) प्रवालचा अर्थ पालवी असाही घेतां येईल, गीतेंतील १५.२ श्लोकांत आलेल्या विषयप्रवालाः या शब्दावर टीका करतांना ग्रंथकारानें प्रवालचा अर्थ वेळ पालों १५.१४४, विषयपल्लव १५.१६० असा दिला आहे, प्रमेयरूप टवटवीत पालवी असा अर्थ घेतां येईल; मरगज, पाच, ११.५९१; माणिक ११.१३३, १४.१२२, १७.२४, माणिकुल्लेयांचियां कणियां ६.२६४, माणिक एक उपाइलें, १३.७८६, हा संदर्भ माणिकरत्नासारख्या मुलास उद्देशून आला आहे; मोति-न्ती ९.१७५, १८.३१२, १८.७१८, १८.१७१८, मोतियें नावरति संपुटें ६.२६६, शिपलीत मोत्यें मावेनाशीं होऊन शिपली उबडते त्यास उद्देशून, मोतियां भिंग देणें १०.१४, मोत्याला उजाळा देण्याचे निरर्थक कष्ट करणें, मोति फोडुनु सांधितां चांग । किं तेंसें वि भलें ॥ १८.२०, अर्थ उबड आहे, स्वातीच्या पाण्यानें मोती बनतें १५.३८८, १८.१६७९, मोतियांची कडियाली ९.५२४; मुक्ताफल ७.६३, १५.३६३, १६.२०९, मुक्ताफल भलेंतेंसें ।

होये परि मुख नसे । तंव गुण प्रवेशे । तेथ काह ॥ १८.१४८१; स्फटिक ११.१३४, कोशांत हा शब्द पहा; हिरा—हीरा १०.७६, हीरे-यांची पांती ६.२६३, ही रान भीजे, हा पाठ हीरा न भीजे असा व्यावा १३.४८१; परिस—कोशांत परिस (१) पहा.

(६) धातु—कोशांत धातु, नाणें पहा. कथिल, १८.७७१; तांबें—ताम्र, तसतां(ता)त्रतांबडीं ११.१३६; पारा—पारज, कां कैलासु पारजें डवरिला । ११.२१८; पितळ—पितल, पितलेची गंधिकालिक ४.६३; रूपें—कोशांत रूपें पहा; लोखंड—आयस १८.१७५०, लोखंड १३.८९२, १८.३५७, लोह १.७७, ८.१९९, ९.४६०, ११.४२१, १३.८९२, १३.१०१०, १३.१११७(१, २), १५.१७२, १६.२४५, लोहाचे चणे १२.७०, लोहकर्म १८.३५७, —खांब १६.३७७, —घृष्टी १८.२८, लोहापरिसाची घृष्टी १७.३९५, लोहरस १३.५१४, काल लोह १६.११७, काल—१६.२११; लोहत्व १८.१७५०; तिख—तीख कोश पहा; भ्र(भ्रा)मक, लोहचुंबक, १३.१३९, संसर्गें बेतविजे लोहें । परि लोह चि भ्रामक नोहे । १३.१११७. सोनें—कोशांत कनक (१), खोट, पुढें खोटि, पंध-पन्ह-रें, पांचिक, भांगार, सकें-साकें, सुवर्ण, सोनें, सोलें, हेम (१) पहा, सोन्याशीं संबंध असलेले कस (१), कसवटणी—कसवटी, क्रीड, गंडी, तुकणें, पुट (१), मूस (१), वानिनी, वाल, वोरकल इ. शब्द कोशांत पहा; सोनें कसास लावून वानी ठरवीत, पण परिसाचा स्पर्श होऊन बनलेलें सोनें शुद्धच असणार म्हणून—काह परिसाचिये कसवटी । वानिया जाणें(णे) ॥ ६.९६; सोनें कसास लावल्यावर चांगल्या दर्जाच्या सोन्याचे पंधरा, साडेपंधरा व सोळा असे कसाचे आंकडे ठरवीत, हलक्या प्रकारच्या हिंगकस सोन्याला पांचिक म्हणत; परिशिष्ट (११) पंधरा व सोळा पहा; सोनें तोलण्यासाठीं त्या काळींही वालाचा उपयोग करीत, १२.२५, १३.१००३; सोनें तापवून त्याची लगाड

बनवीत किंवा दागिने घडवीत, अलंकारांना चकाकी आणण्याकरतां पुढें देत १०.५५, १३.१०३१; सोन्यांत हलकी धातु घातल्यावर व त्यामुळें वजन वाढल्यावर सोन्याची वानी अर्थात् पडे, सोळा कसावरून पांच कसावर सोनें उतरवितां येई, १३.१००३, १४.१४०, १५.३०९, १७.५४, १८.१५६, १८.६३८; क्रीड, लाख व हीन धातु घालविण्यासाठीं—क्रीड आगितां पडे । मल तूट वानी चडे । १८.१२०; मुर्तींत सोनें तापवून मेण वगैरे काढून टाकित ६.२४९, १८.११०३; लेणीं बनविण्याकरतां ठसे वापरीत; सोन्याच्या नाण्याचे संदर्भ कोशांत नाणें पुढें दिले आहेत; लोही, ही सोन्याची पुतळी, होती ९.५८; किमया—ना तरि जें धातुवादिया हीं न जोडे । तें लोहीं चि पन्हरें सांपडे । जरि दैवयोगें चडे । परियु हाता ॥ ६.३४, परिसानें लोखंडाचें सोनें होतें हें ग्राह्य मानलें आहे, पण धातुवादी लोखंडाचें सोनें किमयेनें बन-विण्याचा प्रयत्न करीत हें या संदर्भावरून दिसून येतें; त्याचप्रमाणें रसायनानें पुढें देऊन—कां कथिलाचें कीजे रूपें । रसभावर्णी ॥ १८.७७१, असले प्रयोगही त्याकाळीं चालू होते.

(७) अलंकार—कोशांत अलंकरणें, खेवणें, भूषण, लेणें (ना.) पहा. एकावलि, एकसरी माळ, हार, १३.५२९, १८.५५; कंकण, हें पुरुषांनीं उजव्या हातांत घालावयाचें असे, मग सावला सकंकणु । बाहु पसरुनि दक्षणु । १८.१४०९; कांकण, सोन्याच्या कांकणांचे उल्लेख, १४.३७५, १८.११७६; कडियाली, गोल कडें, ११.३१२, मोतियांची कडियाली, आंगावर आलेल्या घामास उद्देशून, ९.५२४; कर्णभूषणें १४.१८; केयूर, केयूरादि किं सोनेयांचा कसु १३.१०६०, हीं बाहुभूषणें सोन्याचीं होतीं; टीक—सोन्याची टिकली, गळ्यांतील दागिना, पार्था सोनयां टीक । सोनां चि लागली देख । १४.३८०, १७.३४५; नव गुण टिकलग, नऊ रत्नांचा जडावाचा अलंकार, १८.८५१; चोडंबरिके अलंकार ९.१७२; दूसरा, दोन

सरी माळ, निलेयाचा दूसरा १५.३८७; नेपुर्ने १५.४; मुदिया, आंगठ्या, १४.१०८, मेखला, कमरपट्टा, कंवरेस बांधावयाचा शेला असाही अर्थ घेतां येईल, १.९; सरी, गळ्यांत घालावयाची सोन्याची सरी, ६.२८६; हार, १८.८४९, कोशांत हार (१) पहा.

(८) आउतें, हत्यारें—कोशांत आउत, आयुध, शस्त्र, हातियर-हातियर-हातीयेर पहा. अंकुश १.११; कटार, कट्यार, ४.२२०; करवत १६.२४२; करवाल, तरवार, १५.२३५, कोशांत खांडें पहा; कातरी, कातर, १८.८२१; कातिया, कोयती, १७.९५; कुन्हाडी, कुन्हाड, १५.४९; कोंत, भाला, १८.६४, भाली, काललोहाची भाली १६.२११; खुरपें, कोश पहा; खोंचारा, भाला, सोंचारा हा खोंचाराचा अपपाठ आहे, १६.३४३; गदा, प्राचीन आयुध, ११.२९१, ११.५९४; धनुख-ध-प्य-स्, कोश पहा; कोदंड, अर्जुनाचें धनुष्य, ३.१८६, शार्ङ्ग, श्रीकृष्णाचें धनुष्य, यांकरतां परिशिष्ट (६) खाली दिलेलीं अर्जुनाचीं व श्रीकृष्णाचीं नांवें पहा; नांगर १८.८७७; नाराज, बाण, १६.२४१, कोशांत बाण पहा; परशु १.११; मोगर, मुद्गर (कुंटे), ११.३९०; वज्र, इंद्राचें आयुध, २.४१, २.२१६, १०.२२०; शूल, सूल, हे शब्द कोशांत पहा; सबल १७.१४२; साबल १३.६६१; कवच—वज्रकवच २.२३२, वज्रांगी, चिलखत, ९.४७३, १८.१०४१; वोडणें, ढाल, १३.५४५.

(९) खाद्य पदार्थ—पीठ, कणिक—कणिकेतें जैसें पाणी । तैसें मीठ बांधयातें आणी(णी) । १७.१३९; काकवी, मालें, गूल साखरे मालेयाचे बांधे १०.३२; गुळ, गूल १०.३२, १३.४६७, १३.८९६, १८.१०४, १८.९२६; तिल, बालुवे तिलां घाणा १८.९३७; दूध ३.२२१, ४.२२०, ९.३८, ९.५६, ९.१०७, १०.१७, दूधा मेलउनि पाणी १३.८४९, दुधाची साय १४.७३, दूधपण ८.२००; क्षीर—आगा क्षीराचिये दशे । घृत चि क्षीराकारें असे ।

परि क्षीर चि नव्हे जैसें । कपिध्वजा ॥ १३.८९७, क्षीररस १६.३८४, गोक्षीर २.१८४; दधि—जैसें दूध मुरालें स्वभावें । तरि तें चि दधि ॥ ९.६३, ८.१६८, १४.२८०, दध्याकार १४.३७३, दधिकडसणी २.१२९, दधिजल, यांचें मिश्रण, १८.९३७; ताक १५.४३१, १८.४१२, १८.१३९७; लोणी—तरि ताकाचे अंश फेडणें । यया चि नांव लोणी काढणें । १५.४३१, १६.१२४, १८.१३९७, लोण्यांची उंडी १३.१०९८; तूप—८.२००, १८.९२५, तेलातूपाचेया घठारा १६.३९३; आज्य ९.२६६, घृत १३.८९७, १४.३७५, १६.१२६, अज्ञान—९.२३९; तेल—१६.२३६, १६.३७१-१६.३९३, तेल ना पेंडि १७.४१६; पोहे, पडुवा, ९.३९०; साकर—साखर, साकरे-चिये रासी । बेसली नुंड मासी । १३.७८१, १४.३७१, साखर ४.२१६, ८.१९८, १०.३२, १८.७९३, शर्करा ३.२२१; राई—राई रायिपण बीजी । सांटीनि आंग त्यजी । १४.२५४, राईतें १७.१४६, महुरीं १७.१४५; मिरें—कां मिरियांमाजि तीख । वंसि गोड ॥ १७.६८; लसूण-लसणातें न संडी गंधि । १८.७५४; मीठ—१३.७४८, १६.७१, १६.२४६, १७.१३९, १७.३७२, १८.५२९, लवण २.३, २.१५, ५.३५, ६.३८७, १५.२८६, १८.१६, १८.६७२, १८.७७२, १८.९८०, १८.१२०२, १८.१२४४, १८.१३४१, १८.१४०४, लवणकण ९.४५७, १३.९१४, सेंधव १८.१३७१, -वाचा घोटु ९.१२३, -वाचा रवा १४.३९०;

रांधणें व स्वयंपाक—पुरवणींत अन्न, कोशांत खाणें, जेवणें (१), बोनें, भोजन, रससोय-य-रसोय, रांधणें, वाढणें (२), अंगारणें, ओगरणें व ओगरणें पहा. स्वयंपाकघर—रांधवण वोलि पुढें । पन्हिजे वाहाति खाताडें । १३.५६१, स्वयंपाकघरापुढें सांडपाणी, खरकटें वगैरे वाहत असे यास उद्देशून; रांधण्याचे कष्ट १८.१४१, १८.१८५; पक्वान्नें—गोडें नव्हति पक्वान्नें । तरि कां फावती

रसने । १८.१६८१; खाजें, घारी, परगुणें हे शब्द कोशांत पहा; मोदक १.११; साधा आहार—दूधभात ५.११, शाकांचा पाहुणे १६.२२, बुद्धिचेनि शाकें ६.२८२; काचरी १३.५५४; कांजी २.३६३, ९.१५०, १६.१२४, १८.६१०; खिचट १४.२७१, १६.२४९, खीच ८.१४२, १८.१०३४; चुरुसुरीं द्रव्यें १७.१४५; चणे १२.७०, फुटाणे ११.२१२; आहार—सात्त्विक, राजस व तामस, कोशांत आहार पहा; आहारिं मीति १८.१०१९, मोटकें अशन १८.१०२०.

भांड-डें—माती किंवा धातूचें पात्र, कोश पहा; कलशि, घागर, १३.११३९; भाणें, वाढलेलें ताट, ८.१४१, १८.१४९, १८.७८२, ताट ६.२२, ८.१९३, १३.४२२, १५.३८; पाणियांचें पात्र १७.१४८; वाटी १०.१७, १८.१६७१; हांडी १६.३६६; खापरांत वाढणें १८.१०३४; अतिथींचा वरवर पाहुणचार करून त्याला जेवायला बसवलें नाहीं तर त्या सुक्या पाहुणचाराचा काय उपयोग ? १३.६३५; चांगला जेवणारा असला व सढळ हातानें वाढणारी असली तर स्वयंपाक भरपूर असावा, १३.६४२; स्वयंपाक करून विकणाऱ्या खाणावळवालीस उद्देशून, २.२५४; आचारी, सुआर, १३.४२०; जेवणांत विषप्रयोग १३.७४०, १५.३८, १८.७११, १८.१४९३; मिष्टान्नांत काळकूट २.२५१; पोटांत विष गेलें तर तें ओकून टाकावें १८.१०६; प्रवासांत शिदोरी—वाहांतिथे वेळे जड। शिदोरी जेसी ॥ १८.१८३, सिधौरि ६.२८१, शिला कां सिधौरिया, १८.९३४; निरनिराळ्या चर्बीस उद्देशून; आंबट—अम्ल १७.१३८, आंबड १८.२४३; कडू १३.४६७, १६.११५, १८.८०१, कडुवट १७.१३८, १८.१८४, कडवटपण २.८९, कडुवालेपण १८.१३८४; क्षारता १७.३७२; गोड ६.१७३, ९.३८, ९.५६, १२.१९९, १४.२६१, १४.२८०, १७.१२९, गोड आंबड मिले, ही चव दोन्ही चर्बीहून चांगली असते, १८.२४३, गोडिये १०.३२, गोडिरें १८.८०१, गोडिस १७.१२५, —सेपण

१३.११५१, गोडी १३.८९६, १८.५०६, १८.८३९; मधुर—कोशांत मधुर (१) व महुल्लै पहा; विड्याविषयीं—नागवल्लिका १८.६२९, चूना १७.१३८, सुपारी, पोफल, १३.२१, तांबोल १३.५६२, विडा १७.२७५, बीडा १३.४२१, उगाल १३.४१८, कोशांत उगलणें पहा.

(१०) रोग व व्याधि—कोशांत हे शब्द व अश्वद, ओखद, वोखद, पथ्य पहा. त्रिदोष १६.४३६, कफवातपित्त, ही देहधातूंची त्रिकुटी रोगांस कारण होते, ११.६८९, १३.१०६३, परिहरौनि कफवात। जें देही आटोपे पित्त। तें करी संतप्त। देह जेविं ॥ १४.१९५; कवल, काविल, कोशांत कवल (२) पहा; कुष्ट १६.१७७, कुष्ठिया १८.१३५, कोढियाचें खेंव ८.१४६, कोढी १३.७०३; कृमिदोष, जंतादि विकार, या विकारांत दूधसाखर वर्ज्य असतात, ३.२२१; क्षयव्याधि १३.१७५, क्षयरोगी ९.४९७; जर, ताप, १६.३६३, ज्वर ११.४२३, कालज्वर ४.१९८, १८.६०१, धातुगत—१३.८१, नव—१३.७२१, विषमवात ८.२११; तिमिर—नेत्ररोग, या रोगांत एका ऐवजीं दोन वस्तु दिसतात, १८.१११७, १८.१५२२, १८.१७७४, इतर संदर्भ कोशांत तिमिर पुढें पहा; नाइटा १३.७९९; निगल, डोळ्यांवरचा पडदा, १३.७५७;

पांडुरोग—५.११८, पांडू भांग सुटलें। १३.७४५; महामारी ११.४५०; महारोगी ३.१२३; मुरुकुंडी व वेंगडी, हातापायास होणारे रोग, १३.५६९; वैद्य—रोगांवर औषधें, मुळ्या, रसायनें देई; रोगाचें निदान अर्थात् रोग्याला करतां येत नाहीं ११.९०, तें वैद्यच करतो, पण परीक्षा नीट झाली तर औषध गुणकारी होईल नाहींतर, जें अश्वद व्याधी अनोलख। तें घेतल्यां परते चि विष। १८.१३१; पथ्यादिक पाळलें तर—नाना पथ्येंसि अश्वद लाहे। तरि रोगें दाटिला ही जिये। १८.७०३; दिसायला असाध्य व्याधीवर वैद्य निर्वाणीचें अमृतासारखें औषध देतो २.८६, पण जर—नातर आयुष्य पुरलें आह।

तरि अश्वदिं हिं काहिं नव्हे । २६७, मग असल्या औषधाचाही काहीं परिणाम होत नाही, दिव्योषध—जरि असलें तरि इतर औषधांसारखें मापानें ध्यावें लागतें १८७७१, रसोषध आपला गुण दाखवून 'आपण हिं उतरे' १८१०७३; आयुर्वेदांत औषधें तयार करण्याच्या प्रयोगांस उद्देशून—आणि आयुर्वेदु ही आषवा । एया चि मोहरा पांडवा । जें जीवां कारणें करावा । जीवां घातु ॥ १३०२२४; झाडांचे कंद व सुलें खणविणें, काहीं रोषें समूळ उपटविणें, झाडांची साल काढणें, चिकासाठीं झाडांस खापा पाडणें, जनावरांचें पित्त काढणें, गाभिणीं उकढलीं । पुटां माझि ॥ १३०२२७, यावर १३०२२६-२२९ पहा.

(११) रंग—कोशांत वर्ण (२) व रंग पहा. काळा—अंजनवर्ण ११०१३४, काल, काळें, कोशांत काल (३) पहा, कृष्णमेघ ११०२०१, -वर्णें

११०१३४, नवजलदृश्यामलें ११०१३५ तांबडा—कुंकुसवर्णें ११०१३३, तसतां(ता)-अतांबडीं ११०१३६; रातोत्पलें, तांबड्या रंगाच्या कमळासारखीं या अर्थी, ६०२६५; लोहिव—१५०१९२, -वां १५०३१७, -त्व, तांबडेपणा, १३०१०१२; निळा—इंद्रनीलसुनीलें ११०१३४, नीलिमा १३०१०५; पांढरा, कोशांत गोरा, ढवलणें, धवलणें पहा, चापेगोरिं ११०१३५, धर्म-कीर्तिढवल १२०२४०; शुभ्र—शुभ्रवर्ण १०१५, श्वेतचंद्रचोखडीं ११०१३६; पिंगट—कपिलवर्णें ११०१३२; वर्णीं पिंगला दीठी, अग्नीच्या ज्वाळांत दिसणारी. तांबडी पिवळी केशरी रंगाची, ११०२०१; पिवळा—पीतांबर ११०२१७, पीवला १८०३८६, -लें ११०१३५, १४०१३०, १८०१३८४; भगवा—१६०२९६; हिरवा—हिरव चारीं, हिरव्या चान्यानें, १३०११८, हरितें ११०१३५.

पुरवणी

अग्नि-ग्नी—नेहमींच्या अर्थी, यज्ञांतील एक देवता. जे अग्नये इंद्राय अर्थमणे सोमाय । ९०३४०. २०२५१, २०३३६, ३०१२०, ३०२००, ४०१४७, ५०२३, ७०३५, ७०५८ (१, २), ८०१९७ (१, २), ८०२०९, ८०२११, ८०२१२, ८०२१३, ८०२१७ (१, २), ८०२२१, ९०२४०, ११०३२८, ११०५१५, ११०६८२, १४०२७९, १८०१०४. अग्निचें अग्निपण ८०२२६, -दीपन १३०९, -ची दीति ११०२९५; अग्निपण ११०३७२; अग्निकुंड ९०३९८; अग्नि ज्यो(ज्यो)ति ८०२१८, -ताप १७०१२७, -दाह २०१४६, -प्रवेश १२०६६, १६०१८५, -मुख, (१) अग्नीच्या साधनानें, २०१२८, (२) आगीत ३०१०५, -मुखें, विधिनिषेध न मानतां, १८०५६९, -रूप ९०२६७, -संग ७०६४, -संगति १००२१०, -सेवा ६०५१,

-स्थान ८०९३, -होत्रादि १७०४४; अग्नी माझि ९०४५५, अग्नी—२०३४६; अपानाग्नीचां ४०१४३, इंद्रियाग्नीचां ४०१२८; कालाग्निरुद्र ११०२९९, क्रोधाग्नि १६०२३५, १६०३९२, ज्ञाना—, कोशांत ज्ञान पहा, तापत्रया— ८०१३८, पंचा— १७०२५४; प्रलयाग्नि-ग्नी, कोशांत प्रलय पहा; योगाग्नी, कोशांत योग पहा, वज्राग्नी, कोशांत वज्र पहा; विखाग्नी ११०३५२; संयमाग्नि-ग्नी, कोशांत संयम पहा; ब्रह्माग्नि व साक्षिक ४०१२४.

अंगुष्ठ—पायाचा आंगठा, एकांगुष्ठि(ष्ठि) १७०४१२.

अघ—पाप. ३०१२३.

अंघ्रि—पाय. अंघ्रियुगलीं ११०६९८.

अंडज—अंड्यांतून जन्मलेले प्राणी. १४०९७.

अडव—कोश पहा. काहीं संदर्भांत अडवी शब्द असणें संभवतें.

अणगट—कोश पहा. कांहीं संदर्भात अणगट पाठ आहे.

अथर्वण—चार वेदांपैकी एक. १३.८२७.

अथवा—किंवा, असें नसेल तर, २.१५२, २.१८१, ३.२१७, ४.८४, ५.१४४, ५.१७६, ६.३४६, ७.५६, ८.२, ९.६४, १०.७०, १०.२८४, ११.७०, १२.१०४, १३.११९, १४.३४, १५.६४, १६.७०, १६.१९०, १७.१५८, १८.११०, १८.१४७७.

अद्वानवी—राक्षसांत मारून, राक्षसरहित केलेली. १०.२६६.

अधम—नीच, हलका. १.२४९, ९.४३९, १३.९६९, १६.२४३, १६.२६०, १६.३८८, १६.४१७, १८.१०१०, १८.१४५४; अधमपण १६.२४७.

अध्यात्म-य-वो—काव्यग्रंथाचा विभाग. अध्यात्म ६.१३, १८.३३, १८.४०, १८.४९, १८.५९, १८.८३ (१); अध्याय १०.३४, १०.३९, १४.३७, १८.३२, १८.३९, १८.४२, १८.५३ (१), १८.५६, १८.५७, १८.७४(२); अध्यायांत—श्लोक १६.४९; अध्यायपद १६.६२, —भेदे १८.५३ (२); अध्याह्नं १६.४६, अष्टमाध्याह्नं १०.२८; एकाध्याह्नं गीता, अठराव्या अध्यायास उद्देशून, १८.८३ (२); अध्यायी १६.४१, नवमाध्यायी १६.६०; अध्यावो १८.७४ (१).

अनुष्टुभ—अनुष्टुभ छंद. १८.१६७८, अनुष्टुभादि १३.६८.

अन्न—नेहमीच्या अर्थी. हें न ह्मणावें साधारण। अन्न ब्रह्मरूप जाण। तें जीवनहेतू जाण। विश्वा पया ॥ ३.१३३. ३.१३२, ३.१३४(२), १३.५१२, १३.६९९, १३.७४०, १५.३७४, १५.३७७, १६.२१९, १७.१२९, १७.१५४, १७.१५६, १७.१६७, १७.१९१, १८.१३१, १८.१३५, १८.१४१, १८.१७९. अन्ना तव भूतं ३.१३४ (१); अन्नाधार ७.३७, अन्नत्याग १७.९७, —द्वारा १५.३७३, —पाणीं १६.३६०, —मीख १७.१४७; अन्नासाठीं ९.३०१; तुषाळ ५.१०९, दिव्यान्न १८.१४९३; परान्न

१६.२२५; सदन्न १७.१५७; सर्वान्नरस १७.११३.

अपेय—पिण्यास अयोग्य. अपेया नांव पान। १८.५७७.

अविजनी—कमलिनी. अद्वयाअविजनीशिकाशु १६.१, कोशांत द्वय पहा; योगाविजनीसरोवर, योगरूपी कमळ उगविणारे तळें, १८.१७३४.

अब्धी—समुद्र. क्षीराब्धी ९.३८६; नवरस-सुधाब्धी १.२९.

अम्ल—आंवट. १७.१३८.

अरविंद—कमळ. द्विधाराविंदप्रबोधा १०.१, कोशांत प्रबोधणें पहा.

अरि—शत्रु. अरिमित्र ९.१६५, १२.२००.

अरे—(पु.) संबोधक. ११.४०३.

अर्यमन्—(१) सूर्यदेवता, ९.३४०, (२) पितृदेवता, १०.२२४.

अलक—केंस. छुटिलाळकमस्तका १०.१९७, कोशांत कुटिल पहा.

अली—(अलि) मुंगा. विकासें रवितें उपजवी। द्रुति अलीं करवि मोगवी। १८.२७४. मुनी अलि हे शब्द एकत्र घ्यावे, १.१६.

अवगाहन—स्नान. समुद्रावगाहनीं १.२६.

अवनी—पृथ्वी. स्वसंविद्रुमव्रीजप्ररोहणावनी १८.१० येथें जमीन, कोशांत हुस-द्रुम पहा.

अचिच्छिन्न—न विभागलेली, अखंड. २.२९८.

अश-अशन—खाणें. हुताश, दिलेली आहुती भक्षण करणारा, अग्नि, ते हुताशि तेजोवृद्धि। माझी चि गा ॥ १५.३६८; ज्ञानहुताश १५.२७३; अशन—मोटकें अशन १८.१०२०; हुताशन १३.८७५.

असि-असी—तरवार. असिवार ९.१७२, कोश पहा; असीपत्र तरवर, तरवारीच्या. पात्यासारखीं पानें असलेला मोठा वृक्ष, १६.३७१.

अस्त्र—मंत्रानें भारलेलें शस्त्र. अस्त्रजात, सर्व प्रकारचीं अस्त्रें, १.१०९; अग्न्यस्त्र ११.३७२, शस्त्रास्त्र, कोशांत शस्त्र पहा.

अस्मि—मी आहे. ब्रह्मास्मिबोधें, मी ब्रह्म आहे या जाणिवेनें, १५.२३६.

आर्ह—नेहमीच्या अर्थी. १३.७०८. आयिस, कोश पहा.

आचार्य—गुरु. जय जय आचार्या । समस्तपुरवर्था ।
प्रज्ञाप्रभातसूर्या । सुखोदया ॥ १४.१, पुढें
१४.२-३१ पहा. आचार्य-उपास्ति, गुरुसेवा,
१३.३७०, -पदवी ९.४७; कपिलाचार्य
१०.२१७; कृपाचार्य १.१०६.

आजा—७.१६२, या संदर्भात द्वंद्वमोहाचा आजा
अहंकार यास उद्देशून. अहंकाराचें देहाशीं प्रेम
जुळून त्यांना झालेल्या कुमारीचें द्वेषाशीं लग्न
लागलें, यांच्यापासून झालेला द्वंद्वमोह हा नातू
अहंकार या आजानें वाढविला, यावर ७.१६०-
१६२ पहा.

आजि—आज, आतां, सध्यां. जरि आजि पथ पेंसें
कीजे । १.२२७. तूं दैवें आजि हातीं । जालासि
जरि ॥ ३.२५. तो चि हा आजि आतां । ४.२६.
२.१२, २.१६, २.९१, २.१९७, ३.२१,
४.१, ६.४२८, १०.१३०, १०.१३१,
१०.१८६, १०.३०८, ११.६९, ११.१७१,
११.४९३, ११.५०४, ११.६०२,
१३.११६१, १४.६३, १४.१५०, १४.१५६,
१४.१६४, १५.१८, १५.५४४, १६.३०,
१६.३३, १६.३४६, १६.३५२, १६.४६१,
१६.४६५, १७.४२३, १८.१८९, १८.२८२,
१८.१३७७, १८.१६२७. आजिचां अवसरिं
१३.५५४, -ची घडी धरुनि ११.५७५, -चें
हें जूझ २.२५; आजिचि १३.५४३, आजिचें...
पाहिचें १३.७५८; पाहेचा...आजिचि
१३.५४६; अ(आ)जि १०.१३५.

आज्य—तूप. ९.२६६.

आज्ञापणें—आज्ञा देणें. १३.६४७.

आतां—नेहमींच्या अर्थी, असें असेल तर, तर
मग. मौन गा तूझें राशिनांव । आतां स्तोत्रिं कें
भाजे हांव(व) । १७.१५. १.२१, १.११४,
१.११६, १.११९, २.१९, ३.६, ४.१,
६.९, ६.१९०, ६.४०२, ७.७, ८.२९,
९.२४, १०.२२, १०.१४३, ११.१, १४.१५,
१५.१, १६.१, १६.१८९, १८.२७. आतांचें
जूझ २.१९१; आणि आतां १३.९३७, पुणु—
११.२८९; मागील आतां प्रस्तुतीं ५.६;
पाहे...आतांचि १३.५७५.

आदित्य—सूर्य. आदित्याचि झाडें १८.८६२;

आदित्या(त्यां)आंतु १०.२०२, सं. वा. श.
बारा पहा; आदित्यमंडल ११.२०९, -वार
१३.८१८.

आनन—तोंड. चतुरानन, ब्रह्मदेवास उद्देशून,
३.११६, ११.२५७, चतुराननाचिये वाचे
११.२०५; पंचानन, सिंह, १.९२, ९.२०४,
जीव—१३.१०६४.

आवाडि—हा पाठ आवाडि असा धरून आवाडणें
पुढें दिला आहे, १४.३०, ज्ञानदेवीत 'वाढ
दिसे' १४.३०, कुंटे प्रतीत 'वाढी दिसे'
१४.३१, असे पाठ आहेत.

आशिर्वाद—शुभवचन, शुभेच्छा. १६.१४७.

आस्थ—तोंड. श्रीकृष्णास्थसरोवरीं, श्रीकृष्णाच्या
मुखरूपी सरोवरांत, १८.१६४९.

इतिहास—कथानक. १.४५, येथें महाभारत.

इंदीवर—क्रमळ. १३.३६१.

इंदु—चंद्र. इंदुवंशधिलासु, सोमवंशाची जणूं
शोभाच, रामदेवराजास उद्देशून, १८.१७८३.

उत्पल—क्रमळ. नीलोत्पल ११.५९०; रातोत्पल
६.२६५.

उदधि-धी—समुद्र. उदधि २.२४१. उदधी—
कां नावेसि जेंसें उदधी । १८.९४६, १३.३७१.
उदधीचें मान १०.६५.

उपनिषत्—वेदांतील श्रवट्या ज्ञानविषयक भाग.
उपनिषदांकडे न वचें । योगशास्त्र न रुचें ।
१३.८२४. ११.८५, १५.५३७, १७.३४०,
१८.१५९०. उपनिषदाची माली १८.३५;
उपनिषदा(दां)चें सार १८.१७८६; दशोप-
निषदें १.१८, सं. वा. श. दहा पहा.

उभय—दोघे, दोन्ही. सं. वा. श. दोन पहा.

ऋषि—कोश पहा. महर्षी ६.१५६; राजर्षी ९.४८५.

एवं—अशा रीतीनें, असें. ९.१८४, १८.१७८५.
एवमादिक १८.१२८२; एवंगुणलक्षण
१७.१३०, -तिथेय, असा असलेला, ९.३२७,
-रूप, -विध, कोशांत रूप, विध पहा, -संज्ञ
१६.९८; एवं ६.४७५.

ओक—घर. वनौकें, जंगलांत राहणारीं, पशु-
पक्ष्यादि, १८.१५२१.

कणिक—पीठ. १७.१३९.

कंठ—गळा. विविधा औत्सुक्याची दाटि । चीप

भातलि होती कंठि । १८.१५४२. १२.२१९,
१३.७८४, १४.१०४. कंठनाल ६.२०७,
—मुगुट, गळा व मुकुट, ११.२१४; रिक्तकंठां,
मोकळ्या, उघड्या, गळ्याने, १७.२५.

कदा—केव्हां. २.१३५, १६.३०.

कन्या—मुलगी, कुमारी. ना तरि कन्या पाहनु
ह्याजिजे । मना नये ॥ ११.६३२, येथें उपवर मुलगी.

कपि—वानर. कपिध्वज, १३.८९७, १४.१२९.

कपोल—गाल. ११.१८३. चित्ताचेनि कपोलें
गेले, चित्ताला स्पर्श करून या अर्थी, ९.१७९,
ज्ञानदेवी—‘चित्ताचें कपाटें गेलें’, कुंटे—
‘चितेचेनि कपाटें गेले’ ९.१८०.

कफ—शरीरांतील तीन दोषांपैकी एक. कफविस्त
६.२१७, —वात १४.१९५.

करवत—सुताराचें लांकूड कापण्याचें हत्यार.
१६.२४२.

करवाल—तरवार. ग्रन्थशुद्धिकरवालें १५.२३५,
कोशांत प्रत्यक्-पहा.

कर्ईम—चिखल. २.४. सकर्ईम १.२३१.

कष्ट—त्रास, पीडा. कां जन्ममरणीचे कष्ट । ५.१२३.

कष्टचि १२.५९; कोशांत कष्टणें पुढें १७.३२८
पहा, ज्ञानदेवीत ‘कष्टलें’ व कुंटे प्रतीत ‘कष्टले’
असे त्या संदर्भात पाठ आहेत, १७.३३१.

कांचन—सोनें. रहासत कांचन पीवळें । ११.१३५.

काया—शरीर. पै बालादि तिहि वयसि । काया एकी
चि जैसी । १३.९१७. १७.२५८. मनं वाचा
कायें १३.१२८, १८.६५३.

काष्ट—(काष्ठ) लांकूड. जैसं भ्रमर तरि भेदी कोडें ।
भलेतैसं काष्ट कोरडें । १.२०१. जैसं काष्ट काष्ट
मथिजे । तेथ वन्हि एकु उपजे । तेणें काष्टजात
जालिजे । प्रज्वललेनि ॥ १.२४२(१,२). नातरि
काष्टिचा काष्टाहूनि । अनारिसा जैसा वन्हि ।
१५.४९८(१). ७.५४, ७.५५, ९.४५५,
१३.१००५, १३.१११९(२), १४.१९३(१),
१५.४९३, १८.६९०, १८.७१६,
१८.११०२(१,२), १८.१३९९(२). काष्टाचां
पोटिं १३.१११९(१); काष्टाचेया मांडुसा
१८.४१३(२); काष्टा पासौनि १८.१३९९(१);
काष्टाहूनि १५.४९८(२); काष्टौनि
१८.४१३(१); काष्टाकार १४.१९३(२);
काष्टजात १.२४२(३); काष्ट्यागें १८.१३८५;
काष्टापण ८.१९७.

किंझर—स्वर्गातील एक गायकवर्ग. सुरसिद्धकिंझर
११.५०१.

किरण—नेहमीच्या अर्थी. अंध कृषि गति किरणें ।
सूर्याचेनि ॥ १८.७०२. किरणाचेनि खरेपणें
११.२१२; किरणाच्या पसर १६.१८३; चंद्र-
किरण, कोशांत चंद्र पहा; रविकिरण १८.१६;
विशेककिरणसंगें १६.८.

कुंकु—नेहमीच्या अर्थी. कुंकुआचें भरिव ६.२५५;
कुंकु(कु)संदुर १३.४६८.

कुंकुम—केशर या अर्थी, तांबडें. कुंकुमें स्फटिका ।
लोहित्व होर ॥ १३.१०१२. १५.३१७.
कुंकुमवर्णें ११.१३३.

कुक्क—स्तन. कुक्कस्त्रे १३.५३८.

कुडलें—नेहमीच्या अर्थी. ५.३७.

कुं(क)दुक—चेंडू. १७.२७९.

कुसुम—फूल. १.१८, ११.२१५. कुसुमाकर,
वसंत ऋतु, १०.२६०; गुणकुसुम १६.२०७;
व्यासोक्तिकुसुममाला १८.१६८९; रवकर्स-
कुसुम १८.९१३.

कूड—कोशांत कूड पहा. थोर मोला कूडा
१३.४७०; कूड करीति २.२५०.

कूप—विहीर. वापी कूप आराम । अग्रहारे हान ग्राम ।
१८.९८. अंध कृषि १८.७०२, अंधकूप १.२२९.

कैथूर—दंडांत घालवयाचा अलंकार. कैथूरादिकिं
१३.१०६०.

कैतुला—कै(क)तुला, ६.१४६; कोशांत कैति पहा.

कोडिसवाणें—गोजिरवाणें, सुंदर. ११.२८६.

कोदंड—अर्जुनाचें धनुष्य. ३.१८६. कोदंडपाणी
१८.३७२, १८.१२८४.

कोपरा—कोनाडा. कोशांत कोन पहा.

खड्ग—तरवार. १५.२३१. खड्गलता १५.२४१;
ज्ञानखड्ग ४.२०५, ध्यान—१८.१०४८.

गणिका—वेद्या. ११.१०७.

गांग—गंगेचें पाणी. १८.१३१०. गांगेव, त्याच
अर्थी, १६.१९७.

गांडिव—गांडीव, अर्जुनाचें धनुष्य. १.१९७.

गिरि—पर्वत. १०.५२, १०.२१४, ११.४२०.
गिरीश १८.१६६८; गिरिकंदर २.४७, —कपाट
१८.१०१५, —दरें १.१३०, —दुर्ग १.९४,
—वर २.७६, ५.१०२, १०.२६६, १२.११,
१५.४६९; अस्तगिरि, पश्चिमेकडचा पर्वत,
१२.३५; पुण्यगिरि १८.१०३४.

गुद्—अपान. गुद्धमेढ्र ६.१९५.

गुरु—परिशिष्ट (६) मध्ये गुरु पुढें संदर्भ पहा.

गृह—घर. ४.१९२. गृहिचे व्यापार ५.४९;

गृहादीक ५.२२; गृहद्वयता ६.४४५,

—परिशिष्टावर १३.५९२, —गुत्री १३.५९८,

—व्यापारप्रवृत्तिरहित ९.१२८, —संगोपन

१३.७८५; गृहस्थ—गृहस्थाश्रम ६.५०; गुरुगृह

१३.३७४, १३.३७६; स्फटिकगृह १३.४७४.

गेह—घर. देहगेहसामग्रिया १३.७२६.

गोपी—गवळणी. ९.४६५.

गौवण—गवसणी. कोशांत अणस्तिगौवण पहा.

ग्रीष्म—ज्येष्ठ व आपाढ या महिन्यांचा ऋतु.

ग्रीष्मांत १४.१६८; ग्रीष्मकाली २.७६,

—वर्षा, ग्रीष्म व वर्षा हे दोन ऋतु, १३.५९९.

चक्षुक्षू—डोळा. ८.३३, १३.९९९, १५.१०१,

१८.४९६; दिव्य चक्षु ११.२९८; दिव्यचक्षू-

चेनि पैसैं ११.२६२; चक्षुरादि ८.१२३, —क

१८.३४८, १८.४९८; चक्षुपक्षिं विण, कोशांत

पक्ष-क्षी (४) पहा; चक्षुरूप १८.३७६; अचक्षु

१३.८७४(२), १३.९७७, —क्षू १२.२२१;

अचक्षुका नेत्र ९.१५९; चर्मचक्षु

१८.१५६४, —क्षू ८.८८, १८.३९८;

विश्वतश्चक्षु १३.८७४(१).

चर्म—चामडें. राजाशेचीं अक्षरें आथि। त्रियें चर्मा

एका जेया पडति। तेया चर्मा साठीं जोडति।

सकला ही वस्तु ॥ ९.४४९ (१). ९.४५०,

१८.३९८ (२). चर्मचक्षु १८.१५६४, —क्षू

८.८८, —चक्षूचेनि चर्म १८.३९८(१);

चर्मा साठीं ९.४४९ (२).

चारु—सुंदर. चारुस्थल ६.७२.

चालणें—कोश पहा. चालवीतेया १८.१७४७.

चोखेल—चोरवेल १६.७ असा पाठ घ्यावा.

जघन—जांघ. ६.१९२.

जठर—पोट. २.३३९, १३.७३१, १५.३७५.

जन—कोश पहा. साधकजन ३.३७.

जाईयांचें—उसनें आणलेलें परत यावें लागतें

त्यास उद्देशून. 'जाईयांचें लेणें' ९.४०८,

ज्ञानदेवी, कुंटे—'जायांचें' मागून आणलेलें

या अर्थी, ९.४१२.

जिव्हा—जीभ. ६.३६२, ११.३५७. जिव्हाग्र

११.४२८, —डंस १७.१४३, —लंपट १८.१३५.

जिव्हाला—१५.३७३. कोशांत जीवाला पहा.

जीता—कोश जित्तेणें (२) पुढें पहा. जीतां
मेलेयां १८.२२४.

जीर्णी—जुनें, मोडकळीस आलेलें, फाटलेलें.

२.१४४, १३.९७५. जीर्णीदार, कोशांत

उद्धरणें पहा; स्वरभ्यजीर्णी, उडून गेलेला

सुवास, १४.३११.

ज्योतिष—कोशांत जोईस पहा.

तखिष्ठ—त्या टिकाणीं निघा ठेवणारा, १५.३.

कोशांत परा पुढें इतर शब्द पहा.

तल—कोश पहा. सप्ततल ६.११४.

तलें—कोश पहा. चंद्राष्टकाचें तलें ६.२४७.

तान्हिली—६.२३५ कोशांत आम्ह पहा.

तारणी—तेथ चि तारणी हा पाठ तेथ चितारणी

असा घ्यावा, १८.४५७, ज्ञानदेवी—'चिता-

रिणी', कुंटे—'चितारणी' १८.४६०.

तुंड—तोड. चक्रतुंड १७.४; तुंडिल, चलचित्त-

पानतुंडिल, १८.४, कोशांत चित्त पहा.

तृण—गवत, काडी. तो प्रलयानल काड दडपे।

तुणें नावें ॥ ४.१७५. सूत सुतें गुंतले। तृण तुणें

वांघलें। १८.१२९७(१,२). १४.४३, १४.३९१,

१५.१७२, १६.१५५, १७.२१७, १८.९४.

तृणाचेनि ईवनें १६.२२४; तृणा एका साठीं,

काडीभरही, सुळींही, ९.३६५; तृणाचिया जोडी,

थोडेंसें मिळवून, १४.१६५; सर्वाजें तुणें ९.१००;

तृणेंतव, हिरवें गवत, पानें व पाला खाऊन,

७.३७; तृण हिं नासुडाचें १७.२११; तृण हीं

लुगवे १६.४०६; तृण हिं नोळांडाचें १३.२५८;

तृण मानाचें १६.४५७; हातिं तृण हिं न लगे

१८.६८४; तृणांकर १०.२७६, ११.१४८;

तृणांत १५.४४५; तृणावसाना, गवतापर्यंत,

१८.५२८; तृणजीज १३.६८३; सकलदो-

तृणीं, सर्व दोषरूपी गवत, १५.२५९.

तोय—पाणी. जेंस पवनें तोय हालवेलें। आणि

तरंगाकार जालें। २.१०६. नाना लवण तोय

होय। मग क्षारता तोयत्वे राहे। १८.१२०२

(१). समुद्रा जेयांचें तोय। तोया जेयाचें माधुर्य।

माधुर्या सौंदर्य। जेयाचे(चें) होतें ॥ १८.१७०४

(१,२). ६.३, १२.१४६, १४.९९,

१८.३०६, १८.११४२, १८.१२२५. तोयांचा

पोटीं रेष काढिलेयां, परिश्रम व्यर्थ जातात,

१८.६०९; तोयतरणी ५.१६, कोशांत तरणी

पहा, —वणें १५.३०६, —बुद्धि, पाणी आहे असें

समजून, ५.११०, -सिंगे ३.७२; तोयत्वं १८.१२०२ (२).

त्वं—तूं. त्वंपद, तूं हें पद, ११.६३८.

त्वक्—चामडी. त्वर्गिन्द्रिय, स्पर्शेन्द्रिय, १८.५५८.

त्वचा—त्वक् या अर्थी, सर्पाची कांत. त्वचा धूनि जडी। पांजरेंसीं ॥ ६.२३३. सांडूनि आंगिची खोली। सर्पु रिंगालेयां पातालीं। ते त्वचा कोण सांभाली। तैसें जालें ॥ १४.३१०. १५.३२४, १६.१२५. त्वचा श्रवण चक्षु रसना घ्राण १८.४९६, श्रवण नयन त्वचा घ्राण रसन १३.९८; त्वचेचिया पदरासि आड ९.५६, -चेनि पदरें ६.२५०, -चा पातवडा ६.२५२; आंगत्वचेचे वेलपालव १५.१००.

दग्धणे—जळणें. परि तियें बीजें जैसीं दग्धलीं। ४.८२.

दंडवत—कोशांत दंडणें पुढें दंड पहा.

दंत—दांत. १.१२.

-दत्त—दिलें. दत्तचित्त ६.३८, १८.६२७.

दंष्ट्रा—दाढ. ११.४११.

दहन—भाजणें. दहन पचन सिद्धि १५.३६८.

दारा—स्त्री. यन्हाविं दारां गृहपुत्री। नाहिं जेयाची भेत्री। १३.५९८, ज्ञानदेवी, कुंटे—‘दाराग्रह-पुत्री’ १३.६००. परदारादि १४.२२७.

दिनकर—सूर्य. १.१४४, ९.२५०, १६.१८३.

दिवस—सूर्य या अर्थी. १५.३९७.

दिष्टि—हा शब्द दिष्टि असणें संभवतें, ११.१५९ कोशांत दृष्टि-ष्टी पहा.

दुर्मद—अतिशय मदोन्मत्त. ११.४७५.

दुहिता—मुलगी. १८.२३२.

धूत—जुगार. १०.२६१.

घौः—स्वर्ग. घौलेंकपाताल ११.३१०.

द्वीप—बेट. महाद्वीप १३.९८५, १६.३२.

नंदन—मुलगा. गंगानंदन, भीष्म, १.१०५, नृप—, अर्जुन, १८.३२८, सुभद्राहृदय— १.१०१.

धावणा—पळणारा, धावत जाऊन निरोप देणारा. ९.३२१.

नभ—आकाश. घटाकारें बेंडाल्लें। तें नभ गमे वाडलें। मठि तरि चौफलें। आयें दीसे ॥ १३.८९३. ६.२९५, ११.१३२, ११.६४०, १३.१०१६, १३.११२०, १५.५४७, १८.११४२, १८.१६९१. नभाचेनि पाडें, समत्वास उद्देशून, १३.६०१; नभाचिये पोटीं १८.४८०;

जगदंबुदगर्भनभ १८.६, कोशांत अंबु पहा.

नयन—डोळा. मनाचें मन। जें नेत्राचे नयन। १३.९२४. दर्पणें विण नयनें। नयनु कां दीसे ॥ १८.१६८१ (१, २). १३.९८, १३.९२१, १८.१४२४.

नर—पुरुष. नराचां ठाईं नरत्व। ७.३४ (१) ३.४१, ८.१०१, ८.१४९, १३.१००७, १६.२५८, १६.२६९, १७.८०, १७.३०२, १८.१३५, १८.४८५, १८.६०२, १८.७४९, १८.८७२. नरा(सं)साक्षि १०.२१९; नरेंद्र १७.२२५, इतर संदर्भ कोशांत इंद्र (२) पुढें पहा; नरत्व ७.३४(२); नरदेह १८.६१३; नर नारायण—तो नर तैसा नारायण १३.११४० नरनारायण, अर्जुन व श्रीकृष्ण यांस उद्देशून, १५.४२५; श्रीवीरवरनरहरी १७.४२०; सुरनर-उरगीं १३.१५८.

नव—नवीन. कोशांत नवा-वी पहा. नवगंध-केसरी(रीं), ताच्या सुवासिक कमळाच्या केसरांत, १३.७८०; नवघन १५.१५१.

नातःपर—या पलीकडे नसणारें. ५.१४५.

नातू—नेहमींच्या अर्थी. १.२२३.

नाभि-भी—बैबी. नाभिक(कं)ठि १३.५०७; नाभिस्थानातलवटीं ६.२१०; नाभी ६.२०९; नाभी जन्मे, नाभिकमळांत जन्म घेतो, १३.३९४. नाभिकार, कोश पहा.

नारी—स्त्री. कां सवें बैसीनि नारी। आवेलें करी ॥ १७.१५९. अर्धनारीनटेश्वरी। जो पुरुष तो चि नारी। ९.२६९ (२). अर्धनारीनटेश्वर ९.२६९ (१), १८.५०; नारी माझारि १०.२५७.

नासा—नाक. नासाग्रपीठ ६.२०४; नासापुट, नाकपुडी, ६.२३६, -रंघ्र ३.५५.

निगलें—पडदा, झांपड, चिपड. १३.७५७, ज्ञानदेवी, कुंटे-‘निगलें’, न गळणारें या अर्थी, १३.७५९.

निरामय—रोगरहित. निरामयभरित २.२७९.

नूतन—नवें. नूतन, नवीं वल्लें, २.१४४; नित्यनूतन १.७१.

नृ—मनुष्य. नृप, राजा, १६.४६८, १८.१६३२; पांडुनृप १२.२०; नृपती १७.४२८; नृपनंदन १८.३२८, -नाथ १.४८, १.९९, १.१५२, -वर १.१५३; नृसिंहत्व ९.४४६.

नृत्य—नाच. रूपनृत्याची पुरवणी १७.२९६.

नेत्र—डोळा. मज अचक्षुका नेत्र। ९.१५९. ३.५५, ५.४१, ११.२४६, १३.९२४. नेत्रिचें जल, अशू, ९.५२७; नेत्रगोचर १३.८८६, -द्वार २.११६, ६.२०२, नेत्रांचा द्वारि १५.३२५; नेत्रपंक्ती ११.२६६, -युगल १८.१५४१; उन्मेषनेत्र ४.१५८; हस्तनेत्रपाप १३.८८०.

पण—(१) परंतु. ११.८९. (२) -पण, भाववाचक प्रत्यय. तेयाचें पण, तो भाव, १८.४१२. परिशिष्ट ४ (ई) पहा; पुणु, परंतु, ११.२८९.

पण्य—कामासाठी दिलेले धन. पण्यांगना, वेद्या, कोशांत अंगना पहा.

पतन—खाली पडणें, अधःपात होणें, नाश होणें. पडलेयां तिये ठां. कस्पांती ही उगंडु नाहि. एसणें पतन कुलक्षार्थि। अर्जुनु ह्मणे ॥ १.२६०. ह(हें) संग्रामि पतन जाण। क्षत्रियांसि ॥ २.२८. २.३३०, १४.२६७, १६.२१६. पतना हेतु, अधःपाताचीं कारणें, १८.२००; थोर पतन १६.४१९; पतित १.२५२, आकाशपतिता १८.५६२; पतीत २.२९२.

पति-ती—नवरा, मालक, श्रेष्ठत्व दाखविणारा शब्द. पति ३.९२; पतिचेंव्रता १६.४५३; दाडुगा पति १३.५०४; पतिसि रूप करी १५.४३५; पती ही हून ६.१२९; पती-वांचौति १.१११; पति-पुत्र १३.४७९, -व्रता, कोशांत व्रत पहा; अपांपती, समुद्र, ९.१३; कमलापती ३.१; कैवल्यपति-ती १०.१५८, १३.१०१; गजपति १६.२२३; निजपती १६.२०८; नृपती १७.४२८; भूपति, कोशांत भु-भू पहा; योगपती १२.२७; रितुपति ३.१००; लक्ष्मीपति-ती २.२८९, ७.११९; सुभद्रापति-ती ३.१३७, ७.१८८.

पत्नि-त्नी—बायको. पत्नि—येकपत्निव्रतें ८.१८७. पत्नी—धर्मपत्नी कां धांगडि १८.९३६.

पय-पयस्—दूध, पाणी. पय—सलीली पय जैसैं। एक होउन मिनलें असे। २.१२७. जैसैं पय मीनलें। लवण करी ॥ १८.६७२, दुधांत मीठ मिसळलें असतां. १३.१००५. जैसैं क्षीराणवीं पयाचे कळोल, दुधाचे, ११.५२९; पयपाणी ९.४४; गंगापय १३.२६८. पयस्—पयोराशि, क्षीरसमुद्र, १०.२१८.

पांचजन्य—श्रीकृष्णाच्या शंखाचें नांव. १.१४३.

पांडित्य—१८.१७२४. कोशांत पंडीत पहा.

पावक—(१) अग्नि. पाह पां इन्धन चि गीलुनि जायें। पावकातें ॥ २.१४. ९.२८०, १६.२७६. आसनाचेनि पावकें हुरपतां, जठराग्निने होरपळ्या असतां, १८.१०२०; पावकादिक ११.१४२; वैराग्यमहापावकें १२.४६. (२) अष्टवसूपैकीं एक. १०.२०६.

पिता—बाप. तुं गुरु बंधु पिता। तूं आमची इष्ट-देवता। २.५९. गुरु क्षेत्र गुरु देवता। गुरु माये गुरु पिता। १३.४४४. ९.२६८, १०.१९१(२), १३.७(२), १४.११५, १८.२३२, १८.६०१. पितामह, आज्ञा, पितामहाच्या पिता १०.१९१ (१), १३.७ (१). कोशांत पितर-पितृ, बाप, (१) पहा.

पिनाक—पिनाक धनुष्य. पिनाकपाणि, पिनाक धनुष्य हातांत असलेला, शंकर, ११.२०४.

पिस-पीस—पश्याचें पीस. पिस—मोराचा आंगि असोसैं। पिसं आहाति डोलसैं। १३.८३३. पीस—आणि आणि पीसा। १३.१०९३.

पुत्र—मुलगा. १.२१५, १.२२३, ११.१०४. पुत्रभाव १३.४७९ (२), -शोक ६.३७४, -स्नेह १.८५; गृहपुत्र १३.५९८, पति-१३.४७९ (१), आतृ—, पंडूचा मुलगा, अर्जुन, १८.१५७१; स्त्रीपुत्रादिमेलें १३.७६७; पुत्रवित्त, परिशिष्ट १ (ऊ) पहा; पुत्र १३.५४०; पौत्र—नानू, वंशज इ., १.१८२.

पुष्प—फूल. लालनीं मीं जैसैं पुष्प। १६.१२२. पालवीं पुष्पपुंज दावी। पुष्प फळातें ॥ १८.३५२(२).

पत्र—पुष्प फल ९.३९२; पुष्पपुंज १८.३५२ (१), -माला १३.२८४, -वर्षी १८.१०६५; खपुष्प १५.२१३, १६.३९; पुण्यांजलि १५.२, हा पाठ पुष्पांजलि असणें संभवतें.

पुस्तक—नेहमींच्या अर्थी. पुस्तकमीखें १८.१४५१.

पृष्ठ—(पृष्ठ) पाठ. पृष्ठांत, पाठीचा खालचा भाग, ६.१९७.

पौंड्र—भीमसेनाच्या शंखाचें नांव. १.१४८.

प्रतारण—फसवणूक. १३.२७१.

प्रद—देणारा. फलप्रदा १८.२.

प्रातर—सकाळ. प्रातःकाल १४.११०; सायंप्रात-मध्यानीं १८.११४.

प्रादुर्भाव—येणें, अवतार. १८.६७१.

प्रोत—उभे विणलेले. अतःप्रोत १०.२४४, कोशांत अतः पहा.

बृहत्—बृहत्साम, सामवेदाचा शेवटचा भाग, १०.२५८.

भग—दैव. सुभग १३.६४२, १६.१३४; सूभग १५.६७.

भगवंत—श्रीकृष्णास उद्देश्य. ६.३८. भगवंत-पण ११.४३८; भगवत्सी, गीतेस उद्देश्य, १८.१६४५. कोशांत गीता पहा.

भट—योद्धा. सु-सू-भट, कोशांत सु- पुढें पहा.

भविष्यमाण—भविष्यकाळांत होणारें. ७.१५८.

भस्म—राख. १३.१०९९, १६.१२६, १७.४१४.

भस्मासुर—परिशिष्ट ६(ओ) पहा.

भाऊ—नेहमीच्या अर्थी. जें प्राणाचां घरिं । आंगें राबते भाऊ चवारी । १३.२९.

भागवत—भागवत ग्रंथ. भागवतमीपें १८.११२६.

भागीन—भागीदार. १५.३९५, १६.३७३.

भानु—(१) सूर्य. (२) योगांतील नाडी (श्वास).

(१) कां प्रभाविण भानु । धूमैविण हुताशनु ।

जैसा दर्पण मलहीनु । कहीं चि नसे ॥ ३.२५६.

१.१०५, २.१३, २.७५, २.१४१, ७.२९,

९.६२, १३.१०३०, १५.५२, १५.३८५,

१६.२३२, १७.१३२, १८.३७६, १८.८५३.

प्रभा आणि भानु ९.८५; भानुचें(चे)नि

तेजें १.३९, भानुतेज १.६७, -विंब ३.७२,

-भूषिता १८.१२२९. (२) शशि आणि भानु,

डाव्या व उजव्या नाकपुडींतील वायु, ६.२४५.

भास्वत—सूर्य. १४.१३, १६.१९८, १८.४१४.

भिखारी-भीक—कोशांत भिक्षा पहा.

भीर—भ्यालेला. भयभीर ११.३२३. कोशांत भय

पुढें भय भाउरें, भयानक, भयासुर व भासुर पहा.

भृ-भृ—भिंवई. भृकुटी १३.२७२; भ्रूपल्लव,

भ्रूपल्लवां गांठि पडे ५.१५१; भ्रूलतां

मागिलीकडे ६.३१३, भ्रूलतां माझि ८.९५;

भ्रुवां तलीं ११.२०१.

मल्ल—पहिलवान, बाहुयुद्ध करणारा. प्रतिमल्ल

१८.४८७; अप्रतिमल्ल, ज्याच्या बरोबरीचा

योद्धा नाही असा, १.११०.

मस्तक—डोकें. मस्तकिं मुकुटा ठेविलें । किं मस्तक

मुगुड जालें । ११.५९२ (१, २). ११.२५०,

१२.२१३, १३.२३१. मस्तकाकारें १.१९;

मस्तकावरि १.१७; कुटिलालकमस्तका

१०.१९७, कोशांत कुटिल पहा.

माता—आई. देखें मातेचां ठां. अपत्या अनवसर

नाहीं । ३.२९. ९.२६९, १४.११५,

१८.२०१, १८.१५०२. मातेचां कोपीं २.८८;

हा जनकु हे माता १५.४५९; मातापितरां

१८.५९२, -रें २.३२, कोशांत पितर-पितृ पहा.

मातुल—मामा. १.१८०.

मातृका—(१) देवता. पार्थु अधिष्ठा(ष्ठा)त्री तेथिची ।

मातृका गा ॥ ६.१२७, श्रीकृष्णार्थी असलेल्या

सख्याची अधिष्ठात्री देवता अर्जुन होता. (२)

आई. मातृकोदरकुहरिं, आईच्या उदररूपी गुहेंत,

नऊ महिने गर्भ राहतो त्यास उद्देश्य, १३.७३१.

(३) अक्षर. त्रिमातृकेचिचे कूंसी, उँहें एकाक्षर

अ, उ, म, या तीन अक्षरांच्या कुशींत अडकलें

होतें, त्यास उद्देश्य, १८.१५०० वरील (२)

मधलें रूपक येथें घेतलें आहे.

मास्त—वायु, वारा. आप तेज गगन । मही मास्त

मन । ७.१८. २.१४६. दक्षिणोत्तर मास्ता

१२.२०२.

मासली—मासा. १३.३९७, १४.३४८. मासा

१६.३००.

मार्गशिर—मार्गशीर्ष. मासां आंतु मार्गशिर ।

तो मीं ह्मणे सारंगधर । १०.२६०.

मार्त-सै-ड—सूर्य. १८.५१८. मार्तंड जे तपहीन,

सूर्यासारखे तेजस्वी असून, तसे प्रखर नाहीत,

या सज्जनांच्या गुणास उद्देश्य, १८.१७७७.

मीमांसा—षड्विंशनांपैकी पांचवें व सहावें; पूर्व

व उत्तर मीमांसा, कर्मकांड व ज्ञानकांड, या

नांवांनीं हीं प्रसिद्ध आहेत. १.१६.

मुख—तोंड, साधन. शब्द बोले मुखें । परि

ज्ञान नाही ॥ ५.५८. डोंगर गीळितां मुख । न

फोट काई ॥ १२.६८. १.२२७, २.१९५,

४.८, ४.११०, ६.२२८, ६.२४१, ६.४९०,

९.१५, ९.६२, ९.१७९, ९.२६३, ९.३४५,

९.३८०, १०.१४२, १०.३०८, ११.२५,

११.३७५, ११.३९०, ११.४०८, ११.४१६,

११.४१७, १३.३२२, १३.७०२, १३.८७५,

१३.१०१२, १३.१०३८, १३.१०९१,

१५.२४३, १६.१७०, १६.२४८, १७.१२९,

१८.२०१, १८.१११६ (१, २), १८.११५०,

१८.१३८४, १८.१४८१. मुख मोहाचें

माहियेर, मोहित करणारें, १३.२६१; मुखिचां

जालीं, ज्वालीनीं, ६.२३०; मुखींचा झाडा ११.१८२; मुखेलि(सि) चावलिजे ११.५८१; जरें मुख विटाललें ९.१४१; मरणासि मुखें जालीं ११.१९७; अपानामीचां मुखीं ४.१४३; ज्ञानामीचेनि मुखें ४.१०४; दैविकेनि—१०.१३१, मेघाचेनि—६.३०७, वडिलांचेनि—१०.१५१, शाखाचेनि—१८.८८४; श्रद्धेचें मुख १७.१९३; मुखांतर १८.२८०; मुखाभास १८.९७०, प्रतिमुखाभास १४.३०२; मुखोद्गत १३.८२६; मुखबोव १८.११३५; मुखमेलेविण १३.१४०; मुखाकानासि मिले १०.२९७, कांनं मुखें फावें १८.१६८५, कोशांत काज पहा; अग्निमुख, वर अग्नि-ग्री पहा, अघो—, कोशांत अघस् (१) पहा, उर्ध्व— १५.१८९, एक— १३.७९०; कीर्त्तिमुखत्व १५.४९३, परिशिष्ट (६) पहा; गुरुमुख ९.४९, १७.१२८, त्याग— १८.५००, प्रतीति— ७.१८७, बहु— १३.३९२, मद—कोशांत मद (१) पहा, विश्वतोमुख, कोशांत विश्व पुढें विश्वतः पहा; शक्ति-मुखीं ६.२४७; श्रीमुख ११.१७७, ११.२२४; श्रोतेमुखटिलका १३.९१३, कोशांत श्रोता पहा; सन्मुख १३.७४६; स्तनामुखाचिये ११.४०; स्वमुख २.३६९.

मुष्टि—मूठ. ३.२४२. शिवमुष्टिगंड, कोशांत गंड पहा.

मूत्र—मूत. मूत्ररंघ्रीनि १३.५३८; मलमूत्र १३.११९, —द्वारें १३.५७०, —पंक्ति १३.७३३; रक्तमूत्रसे १६.१७९.

यादस—जलचर. १०.२२३.

युवती—तरुण स्त्री. लावण्यगुणयुवती ४.२१५.

यूप—यज्ञस्तंभ. ९.२३८.

रजनी—रात्र. कां रविचां अस्तमानीं। अंधारेन कोदें(दे) रजनी। १५.५४. १३.९३. सांजवेल कां रजनी १७.२९४; दिवोरजनी १८.५१८.

रज्जु-ज्जू—दोरी. रज्जु जाल्यां गोचर। आभासता तो व्यालाकार। रज्जू जि येसा निर्धार। होये जेवि ॥ १८.११८२ (१,२). रज्जुज्ञानें, दोरी आहे असें समजल्यावर, १८.२२६.

रंभा—(१) केळ. आरंभरंभेचा गौरव, कोशांत आरंभणें पुढें प्रवृत्ति हीच रंभा असा अर्थ दिला आहे, ६.४६०, इतर ठिकाणीं आरंभरंभा,

आरंभरूपी केळ असा व परिभाषा कोशांत 'रंभेचा गौरव' म्हणजे केळीचा खांव असे अर्थ दिले आहेत. ज्ञानदेवींत 'आरंभस्तंभीचा' व कुंटे प्रतीत 'आरंभ भरेचा' (मोठेपणा) असे पाठ आहेत ६.४६२. (२) रंभा अप्सरा. ९.३२०, १६.१२६, १८.९२४, परिशिष्ट(६) पहा.

रवि-रवी—सूर्य. रवि—सावें जात्यंथा रवि। काजा आधि ॥ ४.२१, कांहीं उपयोग होत नाही. जेसा रातीदिहो नोहे। द्विधा रवि ॥ १५.५२१. १.२६८, १०.२०२, १८.११३७. रविचां अस्तमानीं १५.५४; विकासें रवितें उपजवी, कमलिनी आपल्या विकासानें सूर्योदय झाला असें सुचविते, १८.२७४; रविकिरण १८.१६, —चंद्र १७.२७१, —चंद्रें हीन १४.२४३, —चंद्रादि १५.१९३, —चंद्रादिशक्ति, चंद्रसूर्य इ. हेच जणूं शिपले, १४.८, —दीप्ति १८.१४५३, —बिंब १८.८६२, —शशि ६.११०, १०.६३. रवी—जेसा नचलतेनि रवी। लोकु चले ॥ ८.१८५. उदैला आकाशीं। रवी चि रवीतें प्रकाशी। १७.४०१ (१,२). ४.१६, ४.३९, १८.४३०, १८.११५६, १८.१३६७. रवी आणि मृगजला १३.११२०; रवी हा रवीचा अपपाठ आहे, १५.३०६.

रात—तांबडें. रातोत्पल ६.२६५.

रिक्त—रिकामा, मोकळा. रिक्तकंठां, मोकळ्या गळ्यानें, १७.२५.

रुग्—कोशांत रक्क पहा.

रुधिर—रक्त. भोग गिंवसावे रुधिरां। बुडाले जे ॥ २.४८. मांसा रुधिरा १६.३९६.

लला-ल्ला-ट—कपाळ. ललाट ११.४८२, —पट ११.३५९. लल्लाट—कां लल्लाटिचें लिहिलें। न मोडे काहिं केलें। १८.१०१.

लोचन—डोळा. ११.२९, ११.१९९, ११.५११, १५.३४, १८.११४. लोचनभाग्य ११.३३३; उन्मेखसुलोचना १३.३३८; प्रमदालोचन १८.५८४, बहु—११.३३५.

वक्र—वांकडें, फिरविलेलें. जे तूझां विधीं मूढ। तेयां लागि तुं वक्रतुंड। शानियां तरि अखंड। उजु चि अससि ॥ १७.४, तुझ्याविषयीं जे अनास्था दाखवितात त्यांच्यापासून तूं तोंड फिरवतोस (त्यांच्यावर कृपा करीत नाहीस) व जे ज्ञानी आहेत त्यांच्याकडे तूं नेहमी सरळ (कृपादृष्टीनें) पहातोस.

वत्सल—(गाईचें वासरावर जसें प्रेम असतें तसा)

मायाळ, प्रेमळ. भक्तवत्सल १२.२३४; विगत-
विषयवत्सल १८.३, कोशांत विषय (१) पहा.
वनिता—स्त्री, पत्नी. नविये गावडिचेनि भरे ।
कामिकु निज वनिता विगरे । १.१८७. आतांरें-
हीन वनिता १.१९९; जैसी सकामा वनिता
न जिणवे, ज्याप्रमाणे विपयी पुरुषाला स्त्री
जिंकतां, वश करून घेतां, येत नाही, ७.९३.
वन्हि-व्हो—आग. दग्धि—तेजें खिरडला वन्हि ह्मणे ।
समुद्रिं रिंगों ॥ ११.२१२. वन्हि आला लोखंडा ।
लोह नव्हे ॥ १३.८९२. विरकुलिगिं सर्व । वन्हि
एकि ॥ १३.१०८०. १.२४२, १.२५७,
११.३५०, १३.८०, १३.६६०, १३.९०८,
१३.१००५, १३.१११९, १४.४३, १४.१२१
(१), १४.१९३, १४.३७२, १४.३९१,
१५.४९३, १५.४९८, १६.१२६, १६.२५२,
१८.४०८ (१), १८.५४०, १८.६२१,
१८.११५३, १८.११६१, १८.१२२१,
१८.१३९९, १८.१५२१, १८.१६३९.
स्नेह-सूत्र-वन्हि १३.१५४; वन्हिची ज्वाला
१२.१३२, वन्हिज्वाला ६.२२४, १५.२८७;
प्रलयवन्हि १.११८; वन्हित्व १८.२१८.
वन्ही—बाणानि वन्हि ज्वाला । दोन्ही वन्ही चि
केवल । १४.१२१ (२). जैसा वन्हि जेया लागे । तें
वन्ही चि जालें आंगें । १८.४०८ (२). ११.२०१,
१३.१०१०, १८.९८६, १८.११०२.
वख—कापड. जैसीं जीणें वखें सांठिजे । सग नूतनें
आणिं वेडिजे । २.१४४. ७.१०१, १३.५३१,
१४.३४६. वखाचिं थिगळीं १३.४६४; उवा-
तेनि वख फेडिलें ८.६५; आडवख १८.१२९४;
वखपण १८.५४१, —णें १३.९५.
वापी—विहीर. वापी कूप आगम १८.९८.
वाम—डावा. दक्षिण वाम ५.१५२; वामांनि,
सुंदर स्त्री, येथें माया, १७.८; वाम चरणीं
६.२०१, वामचरण ६.१९४.
वारि—पाणी. धनुर्धर बाणवारि वरिषत्ताति
१.१६६.
विगत—गेलेलें, नाहीसें झालेलें. विगतविषय-
वत्सल १८.३, कोशांत विषय (१) पहा.
विघ्न—संकट. ११.३८५. विघ्नराज, विघ्न
निवारणारा, गणेश, १.१५.
विहंग—पक्षी. १२.१८१. विहंगम, त्याच अर्थी,
विहंगममते, पक्ष्याच्या पद्धतीनें, उडून, लवकर

या अर्थी, ३.४३.
वीचि—लाट. ए(ऐ)क्यवीचिसागरा, हा शब्द
ऐक्य वीचिसागरा असा तोडावा, १४.३०३,
ज्ञानदेवी—‘ऐक्य वीचिसागरा’ १४.३०५.
कुंटे—‘ऐक्य वीचिसागरा’ १४.३०६, वाहणारा
वारा थांबला म्हणजे लाटांचें समुद्राशीं ऐक्य होतें
ह्यास उद्देशून.
वीर्य—शक्ति, शुक्र, रेत. परमवीर्यां १०.२
हरवीर्यें १०.२१०.
वृत्त—वर्तमान, हकीकत. ९.५२०. वृत्तांत, त्याच
अर्थी, ८.२६९.
वेव्हार—कोशांत व्यवहार पहा.
वेसन—कोशांत व्यसन पहा.
वैदिक—वेदोक्त. १८.८१६.
वैष्णव—विष्णुभक्त, विष्णूचें. नातरि येकाथें नांव
तें चि शैव कां वैष्णव । १७.२२२. गीतावैष्णव,
प्रासाद, गीतारूपी वैष्णवमंदिर, विष्णूनें,
कृष्णानें, सांगितलेल्या गीतेस उद्देशून, १८.४८.
वोडंबरी—गारुडविद्या, जादू. वोडंबरिचे अलंकार,
मायावी अलंकार, ९.१७२.
व्यवधान—आडपडदा. १३.६२१.
व्यूह—युद्धप्रसंगी केलेली विशिष्ट सैन्यरचना.
१.९१, १.९४.
शक—शालिवाहन शक. १८.१७९२, ही ओवी
मूळ ग्रंथांत नाही.
शश—ससा. शशांक, चंद्र, चंद्रावर सशासारख्या
आकृतीचा डाग दिसतो म्हणून हें नांव पडलें,
१६.११४; शशविषाण, परिशिष्ट (८) ससा पहा.
शशि-शी—चंद्र. शशि—शशि आणि भानु
६.२४५, वर भानु (२) पहा; शशिविंब
१२.१०८, १७.२२९, —सूर्य ७.३२. शशी
१८.१०८१. गर्भशशी—कां एकत्र गर्भशशी ।
चंद्रिका ते ॥ १८.११४४, कोशांत गर्भ पहा.
शांभव—शंकराकडून मिळालेलें. १८.१७३५.
शारंग-शार्ङ्ग-सारंग—विष्णूच्या धनुष्याचें नांव.
परिशिष्ट (६) श्रीकृष्णाचीं नांवें पहा.
शीर्ष—मस्तक. सहस्र शीर्ष याचे, हे शब्द एकत्र
ध्यावे, शेषाचे या अर्थी, ११.२६५.
शृंग—शिखर. महत्वादिकिचां शृंगीं १७.२४१.
पुढें संग पहा.
शैव—शंकराचें, शंकरभक्त. १७.२२२. शैव शक्ति
ह्मणति १८.११२७.

शोणित—रक्त. शुक्लशोणिताच्चा सांधा १३.१०६.

सकलवची—मिश्र. कोशांत स- पुढें पहा.

सगट—सहित, कोशांत सकट पहा. मोक्षा सगट गती १३.१०६९.

सच्चराचर—कोशांत चरणें (१) पहा.

सडा—कोशांत सडिया पहा, मुख्य शब्द सडा घ्यावा.

संडी—कोशांत सांडणें पहा. संडीं पडे खेलवणें ।

नागिणिष्णी ॥ १८.६४, ह्या पाठाच्या नागिणिष्णी पडे खेलवणें संडी या अन्वयानें समाधान होत नाही, ज्ञानदेवी—संडी पडे खेलणें । नागिणिष्णी तें ॥, कुंटे—सांडीं पडे खेलवणें । नागिणिष्णी तें ॥ १८.६५, हे दोन पाठ संदर्भात बसतात, ब्रह्मनामाच्या श्रद्धेशिवाय कर्म करणें किती घातक असतें तें अर्जुनानें या ओवींत तीन उदाहरणें देऊन सांगितलें आहे, नागिणिष्णी खेलणें वगैरे श्रद्धाविरहित कर्मापुढें हार खातील, सांडीं पडे, मागें पडतील, या अर्थी.

सदट—कोशांत दाटणें पहा.

सदन—घर. ९.४७०. सातंग-सदन, मांगांचें किंवा चोरांचें घर, १८.५४५.

सद्य—तत्काळ. ३.४३.

संध—कोशांत सत्य पुढें सत्यसंघ ६.४४३ पहा.

सप्रभाव—प्रामथ्यासह. १८.१७३५.

समीप—जवळ. १४.८९.

सरिता—नदी. नातरि जलदच्युता । पाणिथां उवित सरिता । सरितेति पांडुसुता । सिंधु उचित ॥

१८.८८२ (१, २). २.६०, ६.३०४, ७.९३, ७.१२१, १०.१४९, ११.५५०, १३.१०६९, १४.२९९, १८.५२७. सरिताचेनि बोधे (घे) ८.८३; सरिता अथ समस्त २.३५७, —अथ समस्त २.१७५; सरिता समुद्र १०.१६७; पूर्वापर सरिता ३.३९; ग्रीष्मकालीं सरिता २.३५८, वरुणाकालि—१२.३८; शरत्काल...आणि सरिता १२.१०७.

सविता—सूर्य. जैसा लोकत्रेष्टां समरतां । हा निमित्तमात्र कां सविता । ९.१३०. कां तीन्ही काल होता । त्रिधा न्हवे चि सविता । १३.६००. कां सवितेयातें सविता । ह्याणवें असे(से) ॥ १३.६११ (१, २). ९.२८८, ११.४८९, १४.२९५, १४.३४२, १८.३७८, १८.४११. सवितेया आंग डोले, असे निरनिराळे नसतात,

१३.८७३, —आंगा कोण काम आलें, काहीं करावें लागत नाही, १८.३१०.

सव्य—उजवें. ६.१९४. सव्यसाची, उजव्या हाताप्रमाणें डाव्या हातानेंही कौशल्यानें युद्ध करणारा, अर्जुनास उद्देशून, ७.१९९, ११.४६६, १५.४३८, १८.२४२; दाते कोशांत 'सव्य'चे '(१) डावा हात, (२) (चुकीनें) उजवा हात' असे अर्थ दिले आहेत.

सहस्र—सहस्ररीत्या. १७.३३. कोशांत चरणें (१) पुढें पहा.

सहिष्णु—सहनशील, सहन करणारा. भूतभार-सहिष्णु १३.४५९.

साह्य—मदत. शास्त्रसाह्ये विष्णु १८.३७०; सुरसाह्ये शील १२.२३३, कोशांत -शील व -शील पहा.

सांतोडा—शितोडा. १८.५९३.

सुधा—अमृत. सुधा लव्वा आड १७.३१०; सुवासत्वायिया वाद्य १८.९४८; सुधाकर, चंद्र, ११.२४८, १८.१३, १८.१५६१, —सिंधु १५.१०; नवरत्नसुधावशी १.२९.

सुप्ति—दैवी सुप्ति कले । गीतार्णविची ॥ १६.२०९, या संदर्भात सुप्ति हा सुक्ति किंवा शुक्ति, या शब्दाचा अपवाद आहे, ज्ञानदेवी—'शुक्ति', कुंटे—'शुक्ती', शिंपली, १६.२११.

सुप्रणें—बालणें, पाणी सोडणें. ८.२२९, १८.१९३.

सूक्ति—उत्तम वचन. श्रीकृष्णसूक्तिसागरा १५.७०.

सूती—कोशांत सुणें—सुणें (२) पुढें पहा.

सुंग—शिग. मलप्रसवसुंगी १८.१७३२, कोशांत प्रसवणें पहा; वर सुंग पहा.

सोज्वल—प्रकाश देणारा. तन्हीं संतकृपादीपकु । सोज्वल असे ॥ १.७६. कोशांत उजलणें पुढें उजल, उजाल, सहोजलें इ० पहा.

स्रोत—प्रवाह, नदी. महोदधी मीनले । स्रोत जेसे ॥ १५.२८५.

स्वाहा—कोशांत स्वधा पुढें पहा.

हस्त—हात. हस्तांतरें, भिन्न रूपानें, १८.११२२; हस्तगत १८.१३१४; हस्तनेत्रपाप १३.८८०.

हृद्—अंतःकरण. कोशांत सुहृद् पहा.

हृष्ट—आनंदित. ११.५७९.

ह्रस्व—ह्रस्व, लहान. एक ह्रस्वं एकं विशालें । ११.१२४.

आधारभूत ग्रंथांची यादी

मूळ प्रती—ज्ञानेश्वरी, संपादक : विश्वनाथ काशीनाथ राजवाडे, सत्कार्योत्तेजक सभा, आत्माराम छापखाना, धुळे, शके १८३० व १८३१.

१८३० प्रतीत दर्शनी पृष्ठावर “प्रथम खंड अध्याय १-१२” असे छापलेले आहे व त्याखाली अकराव्या अध्यायांतील १९ व २० ओव्या आहेत.

१८३१ प्रतीत दर्शनी पृष्ठावर “द्वितीय खंड अध्याय १३-१८” असे छापलेले आहे व त्याखाली पंधराव्या अध्यायांतील १ व २ ओव्या आहेत. १८३१ च्या कांहीं प्रतीत पाठांतरे आढळली. उदाहरणार्थ, कांहीं प्रतीत २०३४९ ओवींतील पहिल्या चरणांत थडी टाकितं असा, व कांहीं प्रतीत थडी पावतां असा, पाठ आहे.

कोश—

हंसकोश—र. भा. गोडबोले, पुणे, शके १७८५.

A Dictionary, Marathi and English—J. T. Molesworth, Second Edition, Bombay, 1857.

महाराष्ट्र शब्दकोश—य. रा. दाते व इतर, १९३२.

श्री ज्ञानेश्वरी शब्दार्थ कोश—शि. न. भावे, ग्राम-सेवा-मंडळ, वर्धा, १९५१.

भारतवर्षीय प्राचीन चरित्र कोश—सिद्धेश्वरशास्त्री चित्राव, शके १८५४, इ. स. १९३२.

संख्यावाचक दुर्बोध शब्दांचा कोश—र. दे. मुळे, आवृत्ति नववी, निर्णयसागर, १९५४.

Linguistic Peculiarities of Jñāneśvarī—Dr. M. G. Panse, D. C. D. Series, Poona, 1953.

इतर ग्रंथ—श्रीभगवद्गीतारहस्य—बाळ गंगाधर टिळक, पुणे, शके १८३७, सन १९१५.

श्रीज्ञानेश्वरी टीका—ग. कृ. आगाशे, आगाशे, टिळक आणि मंडळी, मिरज, विद्याविलास छापखाना, कोल्हापूर, १९२४-३३.

ज्ञानेश्वरी—अण्णा मोरेश्वर कुंटे,

(१) निर्णयसागर, शके १८१६, सन १८९४.

(२) षष्ठावृत्ति, निर्णयसागर, शके १८४५, सन १९२३.

ज्ञानदेवी—रामचंद्र विष्णु माडगांवकर, तत्त्वविवेचक छापखाना, शके १८२९, सन १९०७.

सार्थ ज्ञानेश्वरी—शं. वा. दांडेकर, प्रसाद प्रकाशन, पुणे, शके १८७५, सन १९५३.

ज्ञानेश्वरीच्या हस्तलिखित प्रती—माडगांवकर (प्रा. न. र. फाटकांकडे असलेली), शालिग्राम, गोपाळाश्रम, निरंजन रघुनाथ व बरवे.

ज्ञानेश्वरीचा हस्तलिखित कोश—‘परिभाषाकोश’, यांत ग्रंथकर्त्याचें नांव, स्थळ व काळ यांचे निर्देश नाहीत.

शास्त्रीय मराठी व्याकरण—मो. के. दामले, दवळे, १९२५.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

-

.

शुद्धिपत्र

ज्ञानेश्वरीचा शब्द-कोश

पृ. ओ.	अशुद्ध	शुद्ध	पृ. ओ.	अशुद्ध	शुद्ध
४ ^१ २	अणुसट	अणुसुट	२८ ^१ २८	१७.१४६	१७.४१६
५ ^२ २२	कालातीत	कलातीत	२८ ^२ २८	जो	जे
५ ^२ २९	आंतौरि	आंतौरी	२९ ^२ २	उरलै	उरैल
५ ^२ ३८	१७.१५७	७.१५७	२९ ^२ ६	अग्नि आगी	अग्नी आगि
६ ^१ २०	अधिचिया	अधिचिया	२९ ^२ २०	उगे	उगें
७ ^१ ११	आलविजें	आलविजे	२९ ^२ ३९	आगीमाझी	आगीमाझि
७ ^१ २०	अधिदैवादिभूत	अधिदैवाधिभूत	३० ^१ ३९	आघवियेचि	आघविये चि
७ ^१ २८	सकल	सकल हें	३० ^२ १४	३.७८	३.७८ (च)
८ ^१ २५	अनार्त्त	अन(ना)र्त्त	३१ ^२ १६	आठवीतसे	आठवीतसें
८ ^२ ३८	आर्त्त	आर्त्त	३२ ^१ ९	आडफुटती	आडफुटती
९ ^१ ३७	अनुभवजे	अनुभवे	३२ ^२ २	जीवा	जिवा
१२ ^१ २५	उद्यान	उद्यानवन	३२ ^२ १२	रे फुकट	रे फुकट, १६.३८७.
१४ ^१ २०	कृपामृततुषार	कृपामृत	३२ ^२ २३	बरव	बरव
१५ ^१ ३८	अर्थी	आर्थ	३२ ^२ २६	१७.१६६५	१८.१६६५
१५ ^२ २९	अर्धोदकिं	अर्धोदकीं	३४ ^२ १५	मनुष्यांआंतु	मनुष्याआंतु
१६ ^१ ३१	माझीं	माझि	३४ ^२ १६	रसांआंतु	रसाआंतु
१६ ^२ ४	मी	मीं	४० ^१ ३४	होंताति	होताति
१७ ^१ १०	पीयूख	पीयूष	४३ ^२ ३१	(आपणपयातें)	(या ऐवजीं
१८ ^२ ३९	ना तरि	नातरि			'आपणेयातें' हा
१९ ^१ २५	एकी	एकि	४९ ^१ ५	हींव	हींवं
१९ ^२ ३	पहाटि	पाहाटि	४९ ^१ १३	स्वर्गिंचा	स्वर्गिंचा
२० ^२ ३२	घालीतसा (सां)	घालितसा (सां)	५० ^२ २९	जलि	जलीं
२१ ^२ ३३	व अहंबुद्धि	, अहं व बुद्धि	५१ ^१ ७	व्यंग	अव्यंग
२२ ^२ १४	दीक्षितीं	दीक्षितिं	५३ ^१ ५	रसस्वादाचिया	रसस्वादाचिया
२३ ^१ २१	आइकलेया	आइकिलेया(यां)	५५ ^१ ११	पांचै द्वारीं	पांचै द्वारीं
२३ ^१ ३६	आइकौनियां	आइकैं	५५ ^१ १५	इं सोनें	इं असे
२३ ^२ ३	दूजेयाचिया	दूजेयाचिये	५५ ^१ १६	इं सोनें चि	इं सोनें चि
२५ ^२ १७	गंवसलें	गवसलें	५५ ^२ २३	अर्थ पहा	अर्थणें पुढें अर्थ
२६ ^१ ३३	आच्छादणें	आच्छादणें			(३) पहा.
२६ ^२ ४०	होय	होये	५६ ^२ ७	संगति	संगती
२७ ^२ ५	आंग,	आंगा	५६ ^२ १३, १४	[‘इंद्रियांचिया संगती २.२८३;’	हे शब्द गाळावे]
२७ ^२ १२	सं. श.	सं. वा. श.	५६ ^२ २५	इंद्रियातें	इंद्रियातें
२७ ^२ १३	उघडा	उघडां			

पृ. ओ.	अशुद्ध	शुद्ध
५७ ^१ ३०	सर्वेद्री	सर्वेद्री
५९ ^१ १७	सापांचा	सापांचा
५९ ^२ २२	तर्कवितर्क	तर्कवितर्क
५९ ^२ २३	केली	केली
५९ ^२ ३५	बैसे	बैसे
५९ ^२ ३५	उगाचि	उगा चि
६० ^२ २३	भोगवीतसे	भोगवीतसे
६१ ^१ १०	नेणें कें,	नेणो कें
६२ ^२ १९	ऊर्धा	ऊर्धा
६२ ^२ २०	ऊर्धा	ऊर्ध
६५ ^२ ९	उच्छंकल	उछंकल
६८ ^२ २५	उन्मेख सूर्यकांत	उन्मेखसूर्यकांत
७३ ^२ ११	ज्वालाचे	ज्वाला(लां)चे
७८ ^२ २२	उर्ध्वमूलांती	ऊर्ध्वमूलांती
८५ ^२	[उल्खद, ओखद	[उल्खट, ओखट
८८ ^१ ४०	उ	तीन
९२ ^२ १०	वेउं	वेउं
९२ ^२ ३३	पृथग्विधकरण	पृथग्विध करण
९६ ^१	आवडणें]	कर्ता-र्त्ता]
११३ ^१ २५	काहीं	काहीं
११३ ^१ ३१	- किंवा	-(१) किंवा
११४ ^२ ३१	कीर्त्ति	कीर्त्ति
११६ ^१ ३३	आशा	आशां
१२० ^१ १४	केधांव	केधवां
१३७ ^२ ९	गाजिल	गाजिला
१३९ ^२ १८	गुंतागुंत	गुंतागुंत
१४० ^२ ४०	[ही ओळ १४१ ^२ ४० 'गुणेंद्रिय'	नंतर घ्यावी]
१४२ ^२ ५	बांधला	बांधलां
१४३ ^२ , १४४ ^१	[गोठि-ठी-छी	[गोठि-ठी-छि
१४३ ^२ ३१	गोठि-ठी-छी	गोठि-ठी-छि
१५३ ^१ २	घोट	घोट
१५३ ^२ ९	घोस	घोस
१५६ ^१ १३	१०-६५	११-७९
१५६ ^२ २७	देविकेनि	देविकेनि
१५९ ^१ १९	भूलैनियां	भुलैनियां
१६० ^१ ३४	धयन	ध्यान
१६९ ^२ ८	जरंग	जरंगा
१७५ ^२ १३	होतियांजांतियां	होतियांजांतियां

पृ. ओ.	अशुद्ध	शुद्ध
१८२ ^२ ८	प्रलयविजृचीं	प्रलयविजृचीं
१८४ ^२ ३९	युक्ति	युक्ती
१९१ ^१ १२	व्यासादि कांचिया	व्यासादिकांचिया
१९१ ^१ १७	सुशदनाची युति	सुदशनांची युति
१९३ ^२ ८	सोडल्यावर	गांठल्यावर [हा संदर्भ खाली (२)पुढें घ्यावा]
१९५ ^१ १	ठसेंठोत्रसे	ठसेंठोत्रसे
१९८ ^२ १५	-यां	(यां)
	भवव्यथा	भवव्यथा-
१९९ ^२ ३	८-२०४;	८-२०४ (२);
१९९ ^२ ९	९-३१.	९-३१; टेविजे (टेविजे)६-५०.
१९९ ^२ ३३	डांवोरा	डांगोरा
२०० ^१ १८	श्रुती	श्रुती
२०१ ^१ १७	फूटे	फुटे
२०१ ^२ १३	डोला	डोलां
२०२ ^१ ३६	प्राणुपापताढाल	प्राणुपापता ढाल
२०४ ^२ २९	[तमतां(ता)म्र	हे शब्द
	तांबडीं	जोडून वाचावे]
२०५ ^२ १८	आहारा	आचारा
२०६ ^२ ४	संवादु	तरि संवादु
२०६ ^२ ३०	जाले	जालें
२०६ ^२ ३२	वर (२)	वर (३)
२०७ ^१ ९	१३-७९,	१३-७९, १८-११४१(१);
२०७ ^१ २४	होतेनि	होतेनि
२०७ ^२	[तन्हि	[तन्हि
२०८ ^१ १३	दाविलीं	दाविली
२०८ ^१ २५	तलिं	तलीं
२१० ^१ १०	तापत्रय	तापत्रय
२१५ ^२ २१	१७-७८७	१७-२८७
२१६ ^१ २३	६-३३०	१६-३३०
२१६ ^२ १७	अंतष्करणविषयांसिं	अंतष्करण विषयांसिं
२२१ ^२ १०	[१६-४१९	हा आंकडा गाळावा]
२२२ ^१ ३५	म्हणे	ह्मणे
	दडफडीला	दडफडील
२२२ ^२ १८	घमु	घमुं

पृ. ओ.	अशुद्ध	शुद्ध
२२३१२५	'सुदशनाची दीप्ति'	'सुदशनांची द्युती'
२२४२२१	१३.५८३	१३.८५३
२२५२४	हीवां	हींवा
२२७१२६	दिवो	दीवो
२२७१३५	क	कां
२२८२३१	दिसतन	दिसतेन
२३१११६	वर्तुलें	वर्तुलें
२३११०८	सेलभागीं	सेलभागिं
२३३१११	दूभतें	दुभतें
२३३११२	महाकोष	महाघोष
२३३११४	दुमदुमीत	दुसुदुमीत
२३३२०८	वसविलीं	वसविलिं
२३३६११६	सर्वहि	सर्व ही
२३८११९	जरि	ज्वरिं
२३९१३६	तुम्हां	तुम्हां
२४१२२१	१३.९४ (१)	१३.९४
२४२२७	मना वाचे	मनावेचे
२४२२१५	असे	असे
२४३२९	दैविकेनिखें	दैविकेनि
२४७१२२	१०.२८६	१०.२८५
२४८१२८	महादम	महामद
२४८१४०	ए	एं
२४९२१९	अर्जुन	अनुज
२५०११७	रावि	रात्रि
२५३२४०	ध्रुव	ध्रुव
२५५१२६	लगे न	न लगे
२५९२१	नाइटेय	नाइटेयां
२६३२४०	तेयाच	तेयाचा

पृ. ओ.	अशुद्ध	शुद्ध
२६५२८	ज्ञातेनजाचें	ज्ञान तेजाचें
२६७१६	[—त्याग	हा शब्द (२)
१६.१३१	निजणें पुढें ध्यावा]	
२६७२९	होये	होए
२८६२३७	पंघ-पन्हें	पंघ-पन्हें
३२५२३९	वेलिवें	वेलिवें(चें)
३४२१३१	आडफूटति	आडफुटती
३४७१२५	परिशिष्ट (८)	परिशिष्ट (६)
३६२११९	१६.२१७;	[या पुढें बोवाणें(जे)
		१३.१५ हा शब्द ध्यावा]
३६४१२७	वज्रावेंया	वज्राचें(चे)यां
	बोल(लि)जे	बोलिं(लि)जे
३९११२	पक्षांच्या	पक्षांच्या
३९११२	[सत्सर	[मत्सर
३९५२१३	१३.२४६	१३.२३६
४२४१३८	हें	ते (तें)
४२९१	[यकेक	[येकेक
४३१२	येवि	येवडा-ढा-ढी-ढें
४३२१	येसणें]	येवि]
४४०१	राक्षस]	राख]
४४११२९	समग्नानाचिया	सम्यग्नानाचिया
	उगाणून	उगाणूनि
४४१२	[रांध	[रांधणें
५००१५	विश्वतामुख	विश्वतोमुख
५१०२३२	१८.३६५	१८.३५८
५२३११९	शूद	शूद्र
५२३१२६	स्त्रीशूदादिकां	स्त्रीशूद्रादिकां
५८२११	स्वैच्छा	स्वैछा

परिशिष्टे व पुरवणी

पृ. ओ.	अशुद्ध	शुद्ध
६५२४०	गोत्रातील	गोत्रांतील
७३२१७	निरनिराळीं	निरनिराळीं
८०२४	प्रवृत्तिधरी	प्रवृत्ति धरी
९२२१३	हरण	हरण
१२३२१४	पुतळी, होती	पुतळी होती,

पृ. ओ.	अशुद्ध	शुद्ध
१२५२३९	आह	आहे
१२६१२७	अग्नि	अग्नि-
१३०२१३	तारणी-	तारणी- तारणारी.
१३०२३१	सकलदो-	सकलदोष-

